Coperta: Mircia DUMITRESCU

Tehnoredactare computerizată: Ofelia COȘMAN, Liliana KIPPER, Ioana LUCA,
Anca SUCIU, Mihaela TUDOR

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Dicționarul general al literaturii române/ Academia Română. - București : Univers Enciclopedic, 2004-
6 vol.
ISBN 973-637-070-4
Vol. 1: C-D. - 2004. - ISBN 973-637-072-0

I. Academia Română (București)

81'374.8=135.1

Carte apărută cu sprijinul
Ministerului Educației, Tineretului și Cercetării

ISBN 973-637-070-4
973-637-072-0

II 32.416

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

București
2004
Editura Univers Enciclopedic

CD

BIBLIOTECA ... Nr. 30.998

COORDONATOR GENERAL:

Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE:

Magdalena BEDROSIAN, Mihai CIMPOI, Iordan DATCU, Gabriela DRĂGOI, Victor DURNEA, Florin FAIFER, Laurențiu HANGANU, Dan MĂNUCĂ, Gabriela OMĂT, Rodica PANDELE, Remus ZĂSTROIU

AUTORI:

Lucian ALEXIU, Carmen ANDRAȘ, Șerban AXINTE, Leon BACONSKY, Delia BADEA, Nicolae BÂRNA, Cristina BÂRSAN, Ileana BÂRSAN, Rodica BERARIU DRAGHINCESCU, Liviu P. BERCEA, Lucia BERDAN, Nicolae BILEȚCHI, Doina BOGDAN-DASCĂLU, Nicoleta BORCEA, Grigore BOSTAN, Carmen BRĂGARU, Ana-Maria BREZULEANU, Alexandru BURLACU, Doru BURLACU, Constanța BUZATU, Hristu CÂNDROVEANU, Călin CĂLIMAN, Vlad CHIRIAC, Mihai CIMPOI, Alina CIOBANU, Ion CIOCANU, Vasile CIOCANU, Alexandra CIOCÂRLIE, Ileana CIOCÂRLIE, Constantin CIOPRAGA, Lucia CIREȘ, Ion H. CIUBOTARU, Alina CONSTĂNCEANU, Liliana COROBCA, Petruș COSTEA, Sultana CRAIA, Stănuța CREȚU, Valeriu CRISTEA, Daniel CRISTEA-ENACHE, Ada D. CRUCEANU, Constantin CUBLEȘAN, Petre DAN, Crișu DASCĂLU, Iordan DATCU, Cristina DEUTSCH, Mihail DIACONESCU, Irina DIGODI, Mihail DOLGAN, Magda DRAGU, Gabriela DRĂGOI, Sebastian DRĂGULĂNESCU, Livia DUMITRU, Raluca DUNĂ, Victor DURNEA, Marcel DUȚĂ, Florin FAIFER, Nicolae FLORESCU, Anca GOȚIA, Dorina GRĂSOIU, Dan GRIGORESCU, Laurențiu HANGANU, Ion HANGIU, Constantin HÂRLAV, Eleonora HOTINEANU, Sorina IANOVICI-JECZA, Ofelia ICHIM, Nicolae ILIESCU, Stancu ILIN, Mihai IOVĂNEL, Sabina ISPAS, Olos KATALIN, Ion LĂZĂRESCU, Victoria LUȚĂ, Dana MARINESCU, Dan Horia MAZILU, Dan MĂNUCĂ, Nicolae MECU, Dumitru MICU, Valentin F. MIHĂESCU, Ileana MIHĂILĂ, Dan C. MIHĂILESCU, Andrei MILCA, Adriana MITU, Emil MOANGĂ, Ilie MOISE, Sergiu MORARU, George MUNTEAN, Marina MUREȘAN-IONESCU, Tudor NEDELCEA, Andrei NESTORESCU, Gabriela OMĂT, Eugen ONU, Ionel OPRIȘAN, Constantin PAIU, Sava PÂNZARU, Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU, Augustin POP, Mircea POPA, Corina POPESCU, Adrian Dinu RACHIERU, Tania RADU, Ilie RADU-NANDRA, Aurel SASU, Alexandru SĂNDULESCU, Eugen SIMION, Algeria SIMOTA, Oana SOARE, Roxana SORESCU, Elvira SOROHAN, Monica SPIRIDON, Vasile SPIRIDON, Valeriu P. STANCU, Michaela ȘCHIOPU, Ion ȘEULEANU, Cornelia ȘTEFĂNESCU, Rodica ȘUIU, Elena-Esther TACCIU, Valentin TAȘCU, Ioana TĂMÂIAN, Mihai Bogdan TĂNASE, Alexandru TEODORESCU, Constantin TEODOROVICI, Călin TEUTIȘAN, Teodor TIHAN, Corina TIRON, Mariana VARTIC, Marian VASILE, Mariana VATAMANU-CIOCANU, Teodor VÂRGOLICI, Cătălina VELCULESCU, Stan VELEA, Dumitru VLĂDUȚ, Leon VOLOVICI, Magda WÄCHTER, Joachim WITTSTOCK, Remus ZĂSTROIU

NOTĂ

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare complexă, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător ș.a.), editor, scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, operă folclorică, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), curent literar, societate literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are un caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în cadrul general al literaturii noastre. Articolul dedicat unui autor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume; paranteză care conține eventualele schimbări de nume și datele biografice limită) urmat de trei secțiuni — biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolului sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială și o prezentare de ansamblu a operei). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse traducerile din opera autorului în discuție și traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului — în întregime sau siglată —, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții — în întregime sau siglat —, locul și anul de apariție — atunci când nu există siglă —, pagina sau paginile). Informațiile bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2003. Articolele consacrate unor autori reprezentativi sunt însoțite de citate critice semnificative. În cazul marilor scriitori se adaugă un tabel cronologic al vieții și al operei. Și alte tipuri de articole, cu excepția celor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de referințe bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de indicații pentru utilizarea dicționarului, cuprinse în **NOTĂ**, de o listă cu abrevieri și de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

ABREVIERI

B. A. R.	= Biblioteca Academiei Române
ed.	= ediție ; ediția
edit.	= editor(~ului) ; editori(~lor)
f.a.	= fără an de apariție
fasc.	= fascicula ; fasciculele
f.l.	= fără localitate de apariție
fragm.	= fragment(~e) ; fragmentar
introd.	= introducerea; introducere de...
îngr.	= (ediție) îngrijită de...
j.	= județul
ms.	= manuscris
ms. rom.	= manuscris românesc
n.	= născut(~ă)
pref.	= prefața; prefață de...
publ.	= publicat (de...)
reed.	= reeditat (de...)
republ.	= republicat (de...)
sec.	= secolul
supl.	= supliment
t.	= tomul
tr.	= traducere (de...); traduceri (de...)
trad.	= traducător(~ului) ; traducători(~lor)
vol.	= volumul ; volumele

INIȚIALELE AUTORILOR DE ARTICOLE

A. B.	Alexandru BURLACU
A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE
A. Cb.	Alina CIOBANU
A.Ct.	Alina CONSTĂNCEANU
A. D. C.	Ada D. CRUCEANU
A. D.R.	Adrian Dinu RACHIERU
A. Gț.	Anca GOȚIA
A. M.	Adriana MITU
A.-M. B.	Ana-Maria BREZULEANU
A. Ml.	Andrei MILCA
A. N.	Andrei NESTORESCU
A. P.	Augustin POP
A. S.	Aurel SASU
A. Sm.	Algeria SIMOTA
Al. S.	Alexandru SĂNDULESCU
A. T.	Alexandru TEODORESCU
C. A.	Carmen ANDRAȘ
C. B.	Cristina BÂRSAN
C. Br.	Carmen BRĂGARU
C. Bz.	Constanța BUZATU
C. C.	Constantin CIOPRAGA
C. Cl.	Călin CĂLIMAN
C. D.	Crișu DASCĂLU
C. Dt.	Cristina DEUTSCH
C. H.	Constantin HÂRLAV
C. P.	Constantin PAIU
C. Pp.	Corina POPESCU
C. Ș.	Cornelia ȘTEFĂNESCU
C. T.	Constantin TEODOROVICI
Ct. C.	Constantin CUBLEȘAN
C. Tr.	Corina TIRON
C. Tt.	Călin TEUTIȘAN
C. V.	Cătălina VELCULESCU
D. B.	Doru BURLACU
D. B.-D.	Doina BOGDAN-DASCĂLU
Dl. B.	Delia BADEA
D. C. M.	Dan C. MIHĂILESCU
D. C.-E.	Daniel CRISTEA-ENACHE
D. G.	Dan GRIGORESCU
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU
D. M.	Dan MĂNUCĂ
D. Mc.	Dumitru MICU
D. Mr.	Dana MARINESCU
D. V.	Dumitru VLĂDUȚ
E.-E. T.	Elena-Esther TACCIU
E. H.	Eleonora HOTINEANU
E. M.	Emil MOANGĂ
E. O.	Eugen ONU
E. S.	Eugen SIMION
El. Sr.	Elvira SOROHAN
F. F.	Florin FAIFER
G. B.	Grigore BOSTAN
G. D.	Gabriela DRĂGOI
G. M.	George MUNTEAN
G. O.	Gabriela Omăt
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU
I. B.	Ileana BÂRSAN
I. C.	Ion CIOCANU
I. D.	Iordan DATCU
I. Dg.	Irina DIGODI
I. H.	Ion HANGIU

I. H. C.	Ion H. CIUBOTARU
I. L.	Ion LĂZĂRESCU
Il. C.	Ileana CIOCÂRLIE
I. Ms.	Ilie MOISE
I. O.	Ionel OPRIȘAN
I. R.-N.	Ilie RADU-NANDRA
I. Ș.	Ion ȘEULEANU
I. T.	Ioana TĂMÂIAN
Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
J. W.	Joachim WITTSTOCK
L. A.	Lucian ALEXIU
L. B.	Leon BACONSKY
L. Bd.	Lucia BERDAN
L. Cr.	Liliana COROBCA
L. Cș.	Lucia CIREȘ
L. D.	Livia DUMITRU
L. H.	Laurențiu HANGANU
L. P. B.	Liviu P. BERCEA
L. V.	Leon VOLOVICI
M.B.T.	Mihai Bogdan TĂNASE
M. C.	Mihai CIMPOI
M. Dc.	Mihail DIACONESCU
M. Dg.	Mihail DOLGAN
M. Dr.	Magda DRAGU
M. Dț.	Marcel DUȚĂ
M. I.	Mihai IOVĂNEL
M. M.-I.	Marina MUREȘAN-IONESCU
M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
M. Pp.	Mircea POPA
M. S.	Monica SPIRIDON
M. Ș.	Michaela ȘCHIOPU
M. V.	Mariana VARTIC
M. V.-C.	Mariana VATAMANU-CIOCANU
M. Vs.	Marian VASILE
M. W.	Magda WÄCHTER
N. Bc.	Nicoleta BORCEA
N. Bl.	Nicolae BILEȚCHI
N. Br.	Nicolae BÂRNA
N. Fl.	Nicolae FLORESCU
N. I.	Nicolae ILIESCU
N. M.	Nicolae MECU
O. I.	Ofelia ICHIM
O. K.	Olos KATALIN
O. S.	Oana SOARE
P. C.	Petruș COSTEA
P. D.	Petre DAN
R. B. D.	Rodica BERARIU DRAGHINCESCU
R. D.	Raluca DUNĂ
R. S.	Roxana SORESCU
R. Ș.	Rodica ȘUIU
R. Z.	Remus ZĂSTROIU
S. C.	Stănuța CREȚU
S. Cr.	Sultana CRAIA
S. D.	Sebastian DRĂGULĂNESCU
S. I.	Stancu. ILIN
S. I.-J.	Sorina IANOVICI-JECZA
S. Is.	Sabina ISPAS
S. M.	Sergiu MORARU
S. P.	Sava PÂNZARU
St. V.	Stan VELEA
Ș. A.	Șerban AXINTE
T. N.	Tudor NEDELCEA
T. R.	Tania RADU
T. T.	Teodor TIHAN
T. V.	Teodor VÂRGOLICI
V. C.	Vasile CIOCANU
V. Cr.	Valeriu CRISTEA
V. D.	Victor DURNEA
V. F. M.	Valentin F. MIHĂESCU
V. L.	Victoria LUȚĂ
V. P. S.	Valeriu P. STANCU
V. S.	Vasile SPIRIDON
V. T.	Valentin TAȘCU
Vl. C.	Vlad CHIRIAC
***	În redacție

BIBLIOGRAFIE

A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII

Acterian, *Privilegiați* = Arșavir Acterian, *Privilegiați și năpăstuiți*, pref. Mircea Zaciu, Iași, 1992

Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generația contemporană*, pref. Shaul Carmel, București, 2003

Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, București, 1984

Adamek, *Trupul* = Diana Adamek, *Trupul neîndoielnic*, București, 1995

Adamescu, *Contribuțiune* = Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească*, I–III, București, 1921–1928

Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, București, 1913

Aderca, *Contribuții* = F. Aderca, *Contribuții critice*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1983–1988

Agârbiceanu, *Meditație* = Ion Agârbiceanu, *Meditație în septembrie. Publicistică literară*, îngr. Aurel Sasu, pref. Mircea Zaciu, Cluj, 1971

Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, București, 1979

Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, București, 1971

Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timișoara, 1977

Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1995

Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iași, 1973

Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iași, 1974

Anestin, *Schiță* = Ion Anestin, *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, București, 1938

Anghel-Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, București, 1910

Anghelescu, *Creație* = Adrian Anghelescu, *Creație și viață*, București, 1978

Anghelescu, *Vedere* = Adrian Anghelescu, *Vedere dinspre Eyub*, București, 1986

Anghelescu, *Lectura* = Mircea Anghelescu, *Lectura operei*, București, 1986

Anghelescu, *Preromant. rom.* = Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, București, 1971

Anghelescu, *Scriitori* = Mircea Anghelescu, *Scriitori și curente*, București, 1982

Anghelescu, *Textul* = Mircea Anghelescu, *Textul și realitatea*, București, 1988

Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitați*, Cluj-Napoca, 1980

Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iași, 1978

Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, București, 1983

Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909

Apostolescu, *Ist. lit.* = N. I. Apostolescu, *Istoria literaturii române moderne*, I–II, București, 1913–1916

Ardeleanu, *„A urî"* = Virgil Ardeleanu, *„A urî"... „A iubi". Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971

Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, București, 1966

Ardeleanu, *Mențiuni* = Virgil Ardeleanu, *Mențiuni*, Cluj-Napoca, 1978

Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori și critici*, Cluj-Napoca, 1975

Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poeților*, București, 1969

Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, București, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, București, 1985–1988, vol. XXXIX–XLIV, îngr. Mitzura Arghezi și Traian Radu, București, 1994–2003

Arimia–Bobocescu–Mischie–Negulescu–Păsărin, *Personalități gorjene* = Vasile Arimia, Vasile Bobocescu, Nicolae Mischie, Dan Negulescu, Alexandru Păsărin, *Personalități gorjene de-a lungul istoriei*, Târgu Jiu, 2000

Baconsky, *Poeți* = A. E. Baconsky, *Poeți și poezie*, București, 1963

Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice și istorico-literare*, București, 1968

Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar* = Jeana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978

Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, București, 1971

Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, București, 1976

Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, București, 1969

Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, București, 1974

Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, București, 1970

Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, București, 1981

Balotă, *Umanități* = Nicolae Balotă, *Umanități*, București, 1973

Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, București, 1976

Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, București, 1978

Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări și dialoguri literare*, București, 1974

Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, București, 1975

Barbu, *Momente* = Nicolae Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1977

Barbu, *Sine ira* = Nicolae Barbu, *Sine ira...*, Iași, 1971

Bădăuță, *Note* = A. Bădăuță, *Note literare*, București, 1928

Băileșteanu, *Abside* = Fănuș Băileșteanu, *Abside*, București, 1979

Băileșteanu, *Aorist* = Fănuș Băileșteanu, *Aorist. Eseuri, proză, prozatori, proporții*, București, 1988

Băileșteanu, *Refracții* = Fănuș Băileșteanu, *Refracții. Prozatori români contemporani*, București, 1980

Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă și ideal*, București, 1975

Bălan, *Condiția* = Ion Dodu Bălan, *Condiția creației*, București, 1968

Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos și cultură sau Vocația tinereții*, București, 1972

Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, București, 1988

Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete și semnificații*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1987

Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, București, 1969

Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, București, 1987

Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974
Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, București, 2001
Bârsănescu, *Medalioane* = Ștefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iași, 1983
Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001
Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicționarul botoșănenilor*, Iași, 1994
Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*, București, 1972
Berca, *Dicț. scriit. bănățeni* = Olimpia Berca, *Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940–1996)*, Timișoara, 1996
Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, București, 1943
Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, București, 1985
Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iași, 1980
Bitte–Chiș–Sârbu, *Dicț. scriit. Caraș* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiș, Nicolae Sârbu, *Dicționarul scriitorilor din Caraș-Severin*, Reșița, 1998
Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, București, 1968
Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = Gheorghe Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeți munteni*, Cluj, 1923
Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii și articole*, îngr. și pref. D. Petrescu, București, 1975
Borbély, *Grădina* = Ștefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, București, 1995
Borbély, *Xenograme* = Ștefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, 1966
Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, București, 1970–1973
Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri și note istorico-literare*, București, 1944
Botez, *Pe marginea cărților* = Octav Botez, *Pe marginea cărților*, Iași, 1923
Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977
Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeți*, București, 1935
Bradu, *Poeții* = Ioan Bradu, *Poeții și prozatorii bihoreni*, Beiuș, 1948
Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, București, 1985
Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism și tradiție*, Cluj, 1972
Braga, *Tradiție* = Mircea Braga, *Recursul la tradiție. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
Brateș, *Aspecte* = Radu Brateș, *Aspecte din viața Blajului*, Blaj, 1942
Brateș, *Oameni* = Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, București, 1973
Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze și ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, București, 1973
Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu și Zoe Dumitrescu, *Contemporanul și vremea lui*, București, 1959
Brădățeanu, *Comedia* = Virgil Brădățeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970
Brădățeanu, *Drama* = Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională (Perioada clasică)*, București, 1966

Brădățeanu, *Istoria* = Virgil Brădățeanu, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, I–III, București, 1966–1982

Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973

Buculei, *Prezențe* = Toader Buculei, *Prezențe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993

Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973

Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie. Destin, dramă*, București, 1982

Bucur, *Poeți optzeciști* = Romulus Bucur, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Pitești, 2000

Bucuța, *Scrieri* = Emanoil Bucuța, *Scrieri*, I–II, îngr. Lucia Borș-Bucuța și Violeta Mihăilă, București, introd. Perpessicius, 1971–1977

Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, București, 1971

Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură și limbaj*, București, 1986

Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, pref. Perpessicius, București, 1966

Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iași, 1915–1922

Busuioc, *Scriitori ieșeni* = Nicolae Busuioc, *Scriitori ieșeni contemporani. Dicționar biobibliografic*, Iași, 1997; ed. 2, Iași, 2002

Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți*, București, 1922

Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, [1944]

Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1986–1992

Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, București, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Șerban Cioculescu, București, 1938–1942

Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, București, 1972

Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, București, 1976

Caraion, *Tristețe* = Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, București, 1995

Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, București, 1979

Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, București, 1973, vol. II, Craiova, 1982

Cartojan, *Cărțile pop.* = Nicolae Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, I–II, București, 1929–1938

Cartojan, *Ist. lit.* = Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, București, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru și Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996

Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, București, 1986

Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iași, 1978

Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare și recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu și Ion Bălu, București, 1991–1992

Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Șerban, București, 1973–1974

Călinescu, *Ist. lit.* (1941); *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941; ed. 2, îngr. Al. Piru, București, 1982

Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. și pref. Al. Piru, Craiova, 1972

Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1968

Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori și documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, București, 1979
Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii și cercetări de istorie literară*, îngr. și pref. Al. Piru, București, 1966
Călinescu și contemporanii = *G. Călinescu și contemporanii săi (Corespondență primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, București, 1984–1987.
Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1967
Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, București, 1965
Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, București, 1967
Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, București, 1967
Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfață Paul Cornea, București, 1999
Cărturari brașoveni = *Cărturari brașoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Brașov, 1972
Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, București, 1974
Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri și azi*, Craiova, 1995
Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, București, 1988
Cândroveanu, *Poeți* = Hristu Cândroveanu, *Poeți și poezie*, 1980
Cândroveanu, *Printre poeți* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeți*, Cluj-Napoca, 1983
Cesereanu, *Ipostaze* = Domițian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
Cesereanu, *Permanențe* = Domițian Cesereanu, *Permanențe ale criticii*, București, 1968
Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, București, 1990
Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timișoara, 1982
Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, București, 1925
Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, București, 1905
Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, București, 1924
Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, 1969
Chendi, *Schițe* = Ilarie Chendi, *Schițe de critică literară*, București, 1924
Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, I–VI, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1988–2003
Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iași, 1994
Chinezu, *Pagini* = Ion Chinezu, *Pagini de critică*, îngr. și pref. I. Negoițescu, București, 1969
Chițimia, *Folcloriști* = I. C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968
Chițimia, *Probleme* = I. C. Chițimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, 1972
Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chișinău, 1997
Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanță*, București, 1974
Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar și fantastic în proza românească*, București, 1987
Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timișoara, 1975
Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernității*, I–II, București, 1977–1979
Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela și povestirea contemporană*, București, 1967
Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, București, 1982
Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, București, 1972
Ciobanu, *Cultura* = Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923

Ciobanu, *Ist. lit.* = Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1947; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1989

Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluție, ideologie*, București, 1946

Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timișoara, 1983

Cioculescu, *Amintiri* = Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1981

Cioculescu, *Aspecte* = Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, București, 1972

Cioculescu, *Itinerar* = Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, București, 1973–1989

Cioculescu, *Prozatori* = Șerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, București, 1977

Cioculescu, *Varietăți* = Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, București, 1966

Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.* = Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, București, 1971

Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979

Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeți*, Iași, 1995

Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900–1918*, Iași, 1970

Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, 1973

Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete și reflecții literare*, București, 1967

Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărți și destine*, Iași, 1984

Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse și Don Quijote*, Iași, 1978

Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944

Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, București, 1943

Cistelecan, *Poezie* = Al. Cistelecan, *Poezie și livresc*, București, 1987

Cistelecan, *Top ten* = Al. Cistelecan, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000

Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–III, Cluj-Napoca, 1975–1982

Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IV, Chișinău, 1993–2002

Comșa-Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, București, 1994

Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinerețe*, București, 1984

Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeți*, București, 1973

Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeți români. 1950–1973)*, tr. Liliana și Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994

Constantin, *Despre poeți* = Ilie Constantin, *Despre poeți*, București, 1971

Constantin, *Prozatori-critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori și critici*, Cluj, 1973

Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. și pref. Cristian Popescu, postfață Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983

Constantinescu, *Mișcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mișcarea literară*, București, [1927]

Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere și autori*, București, 1928

Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanța Constantinescu, pref. Victor Felea, București, 1967–1972

Corbea, *Mărturisiri* = Dumitru Corbea, *Mărturisiri*, București, 1987

Corbea-Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, I–III, București, 1973–1984

Corespondență. Ramuri = *Corespondență. „Ramuri"*, îngr. și pref. Florea Firan, Craiova, 1973
Cornea, *Alecsandrescu – Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, București, 1966
Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele și departele*, București, 1990
Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, București, 1984
Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, București, 1974
Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972
Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995
Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, București, 1962
Cornea-Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962
Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România* (în colaborare), I–III, București, 1909–1914
Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, București, 1985
Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, I, București, 1988, II, Cluj-Napoca, 1998
Cosma, *Bănățeni* = Aurel Cosma, *Bănățeni de altădată*, Timișoara, 1933
Costin, *Viața* = Lucian Costin, *Din viața scriitorilor*, I–II, București, [1937]
Coșovei, *Pornind* = Traian T. Coșovei, *Pornind de la un vers*, București, 1990
Cotruș, *Meditații* = Ovidiu Cotruș, *Meditații critice*, îngr. și introd. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1983
Craia, *Fețele* = Sultana Craia, *Fețele orașului*, București, 1988
Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, București, 1985
Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, București, 1980
Crețu, *Constructori* = Nicolae Crețu, *Constructori ai romanului*, București, 1982
Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, București, 1977
Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, București, 1980
Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, București, 1974
Cristea, *Alianțe* = Valeriu Cristea, *Alianțe literare*, București, 1977
Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975
Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, București, 1987
Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, 1970
Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie și orgoliu*, București, 1984
Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Județul Teleorman. Dicționar biobibliografic*, Alexandria, 1996
Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, București, 2001
Cristofor, *Țara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Țara Sfântă*, I–II, Cluj-Napoca, 2000–2002
Crișan, *Confesiuni* = Constantin Crișan, *Confesiuni esențiale*, București, 1977
Crișan-Crăciun, *Literatura* = Constantin Crișan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, București, 1969
Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ovid. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, București, 1989

Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ovid. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, 1984

Crohmălniceanu, *Cronici* = Ovid. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, București, 1957

Crohmălniceanu, *Literatura* = Ovid S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, I–III, București, 1972–1975; vol. I, ed. 1, București, 1967

Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ovid S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, București, 1971

Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ovid S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, București, 1981

Cubleșan, *Civic – etic* = Constantin Cubleșan, *Teatrul între civic și etic*, Cluj-Napoca, 1983

Cubleșan, *Miniaturi* = Constantin Cubleșan, *Miniaturi critice*, București, 1969.

Cubleșan, *Teatrul* = Constantin Cubleșan, *Teatrul. Istorie și actualitate*, Cluj-Napoca, 1979

Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976

Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii și grupuri*, București, 1981

Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)*, București, 1975

Curticăpeanu, *Mișc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968

Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieșene*, I–IV, Iași, [1927]; ed. 2, Iași, 1928

Dafin, *Iașul* = Ioan Dafin, *Iașul cultural și social*, I–II, Iași, 1928–192

Damian, *Direcții* = S. Damian, *Direcții și tendințe în proza nouă*, București, 1963

Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, București, 1970

Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975

Datcu, *Dicț. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, București, I–III, 1998–2001

Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, București, 2002

Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1975

Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu și Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979

Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891

Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933

Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. și pref. B. Cazacu, V. Russu, I. Șerb, Florica Șerb, București, 1968–1985

Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983

Dicț. analitic = *Dicționar analitic de opere literare românești*, I–IV, coordonator Ion Pop, 1998–2003

Dicț. esențial = *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, 2000

Dicț. lit. 1900 = *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici, Remus Zăstroiu, București, 1979

Dicț. scriit. rom. = *Dicționarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, 1995–2003

Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, București, 1977

Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare românești*, București, 1962

Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iași, 1982
Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, București, 1983
Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, București, 2000
Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, București, 1977
Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, București, 1978
Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, București, 1970
Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, București, 1990
Dimisianu, *Schițe* = Gabriel Dimisianu, *Schițe de critică*, București, 1966
Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, București, 1987
Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, București, 1974
Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, București, 1980
Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, București, 1979, vol. II-III, Iași, 1981-1984
Doinaș, *Diogene* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lampa lui Diogene*, București, 1970
Doinaș, *Lectura* = Ștefan Aug. Doinaș, *Lectura poeziei, urmată de Tragic și demonic*, București, 1980
Doinaș, *Poezie* = Ștefan Aug. Doinaș, *Poezie și modă poetică*, București, 1972
Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realității*, București, 1978
Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, București, 1975
Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, 1934
Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, îngr. Z. Ornea și Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, București, 1969
Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, București, 1943
Drăgan, *Aproximații* = Mihai Drăgan, *Aproximații critice*, Iași, 1970
Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici și moderni*, București, 1987
Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iași, 1978
Drăgan, *Reacții* = Mihai Drăgan, *Reacții critice*, Iași, 1973
Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, București, 1938
Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română și comparată*, București, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, 1983
Dumitrescu-Bușulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, 1973
Dunăreanu-Apostoleanu-Corcheș, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheș, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanța, 1997
Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iași, 1999
Duțu, *Cărțile* = Alexandru Duțu, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, 1972
Duțu, *Coordonate* = Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1968
Duțu, *Explorări* = Alexandru Duțu, *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969
Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri și polemici*, București, 1942
Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, București, 1965

Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992

Eliade și corespondenții = *Mircea Eliade și corespondenții săi*, I-III, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1993–2003

Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonator Ștefan Ștefănescu, București, 1978

Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904

Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978

Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă și durată*, Iași, 1983

Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iași, 1999

Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iași, 2002

Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993

Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976

Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, București, 1990

Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, Cluj-Napoca, I–III, 1977–1984

Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, București, 1965

Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie și critică*, Cluj, 1971

Felea, *Prezența* = Victor Felea, *Prezența criticii*, București, 1982

Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, București, 1968

Felea, *Secțiuni* = Victor Felea, *Secțiuni*, București, 1974

Firan, *Macedonski–Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975

Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profluri și structuri literare*, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986

Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, București, 1985

Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971

Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, București, 1991

Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini și cărți*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, București, 1980

Gafița, *Fața lunii* = Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, București, 1974

Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971

Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883.

Gârleanu și contemporanii = *Emil Gârleanu și contemporanii săi*, îngr. Georgeta Stoia-Mănescu, București, 1988

George, *Petreceri* = Alexandru George, *Petreceri cu gândul și inducții sentimentale*, București, 1986

George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuiri*, București, 1999

George, *Semne* = Alexandru George, *Semne și repere*, București, 1971

George, *Sfârșitul* = Alexandru George, *La sfârșitul lecturii*, I–IV, București, 1973–1993

Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, București, 1957–1958

Georgescu, *Păreri* = Paul Georgescu, *Păreri literare*, București, 1964

Georgescu, *Polivalența* = Paul Georgescu, *Polivalența necesară. Asociații și disociații*, București, 1967

Georgescu, *Printre cărți* = Paul Georgescu, *Printre cărți*, București, 1973
Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, București, 1978
Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, București, 1972
Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiționate*, București, 1983
Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească și vocația originalității*, Craiova, 1988
Ghițulescu, *Istoria* = Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, 2000
Ghițulescu, *O panoramă* = Mircea Ghițulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
Giurescu, *Contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, 1906
Giurescu, *Noi contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, București, 1908
Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999
Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, București, 1998
Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, București, 1977
Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generației șaizeci"*, București, 1982
Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruța lui Moromete*, București, 2001
Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, București, 1981
Grigurcu, *Eminescu – Labiș* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, București, 1989
Grigurcu, *Existența* = Gheorghe Grigurcu, *Existența poeziei*, București, 1986
Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei și forme critice*, București, 1973
Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, București, I–III, 1993–1999
Grigurcu, *Poeți* = Gheorghe Grigurcu, *Poeți români de azi*, București, 1979
Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iași, 2000
Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, București, 1972
Haneș, *Scriitorii* = Petre V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, București, 1942
Haneș, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneș, *Studii și cercetări*, București, 1928
Haneș, *Studii* = Petre V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, 1910
Haneș, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneș, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafița, București, 1970
Hangiu, *Dicț. presei rom.* = Ion Hangiu, *Dicționarul presei românești (1790–1990)*, ed. 2, București, 1996
Hinescu, *Oameni* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri și de azi ai Blajului. Mic dicționar*, Blaj, 1994
Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. și introd. Elena Beram, București, 1970–1975
Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989
Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987
Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, București, 1983

Hrimiuc-Toporaș, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *Atelier de istorie literară*, Iași, 1999

Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, 1974–1981

Ideologia 1848 = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, 1968

Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, București, 1994

Ierunca, *Românește* = Virgil Ierunca, *Românește*, București, 1991

Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, București, 1995

Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect și predicat*, București, 1993

Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfață Mihai Gafița, București, 1974

Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, București, 1985

Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, 1972

Indrieș, *Polifonia* = Alexandra Indrieș, *Polifonia persoanei*, Timișoara, 1986

Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, București, 1979

Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic și Aurel Sasu, București, 1992

Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, București, 1976

Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă și aspirație*, Cluj-Napoca, 1977

Iorga, *Ist. bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909

Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, I–III, ed. 2, București, 1925–1933

Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I–II, București, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1986

Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904

Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, I–II, ed. 2, îngr. Barbu Theodorescu, București, 1969

Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, I–II, București, 1907–1908, III, Vălenii de Munte, 1909

Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916*, București, 1922

Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–IV, București, 1934–1939

Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979

Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinerețe*, I–II, îngr. și pref. Barbu Theodorescu, București, 1968

Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, București, 1976

Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara și sigiliul*, București, 1982

Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică și angajare*, București, 1981

Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepție*, București, 1979

Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, București, 1985

Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1974

Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978

Iosifescu, *De-a lungul* = Silvian Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, București, 1983

Iosifescu, *Drumuri* = Silvian Iosifescu, *Drumuri literare*, București, 1957

Ist. comp. Rom. = *Istoria și teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima și Ovidiu Papadima, București, 1972

Ist. filos. rom. = *Istoria filosofiei românești*, I–II, București, 1972–1980

Ist. lit. = *Istoria literaturii române*, București, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973

Ist. teatr. Rom. = *Istoria teatrului în România*, I–III, București, 1965–1973

Ivașcu, *Confruntări* = G. Ivașcu, *Confruntări literare*, I–III, București, 1966–1988

Ivașcu, *Ist. lit.* = G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1969

Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I–IV, București, 1980–1985

Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974

Lația, *Cărturari* = Trandafir Lația, *Cărturari din Banat*, București, 1939

Laurențiu, *Eseuri* = Dan Laurențiu, *Eseuri asupra stării de grație*, București, 1976

Lazarovici, *Dicț. scriit. botoșăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicționarul scriitorilor botoșăneni. 1945–2000*, [Botoșani], 2000

Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, București, 1962–1968

Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crișan și George Baiculescu, București, 1958

Lăzărescu, *Prezențe* = George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995

Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, București, 1983

Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii '60–'90. Critica literară*, Pitești, 2002

Lefter, *Scriit. rom. '80–'90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80–'90. Dicționar biobibliografic*, I–III, Pitești–Brașov–București–Cluj-Napoca, 2000–2001

Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I–VI, Iași, 1970–1991

Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I–II, Iași, 1984–1989

Literatura = *Literatura română. Dicționar cronologic*, coordonatori I. C. Chițimia, Al. Dima, București, 1979

Lit. rom. cont. = *Literatura română contemporană*, coordonator Marin Bucur, vol. I: *Poezia*, București, 1980

Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viața imaginară*, București, 1982

Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918), în legătură cu evoluția culturală și politică*, Cernăuți, 1926

Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I–X, București, 1925–1929

Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, I–III, București, 1924–1925

Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, București,1926–1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, București, 1937

Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, București, 1943

Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu și Alexandru George, București, 1982–1992

Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, București, 1993–2002

Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. și introd. Eugen Simion, București, 1969–1982

Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*, București, 1992

Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, București, 1990–1996
Lungu, *Școala Ardeleană* = Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978
Lupaș, *Cronicari* = I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941
Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romena*, Firenze, 1955
Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
Macrea, *Contribuții* = Dimitrie Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, 1978
Macrea, *Lingviști* = Dimitrie Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959
Maftei, *Personalități* = Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, I–IX, Iași, 1972–2001
Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1926–1930
Mancaș, *Teatrul* = Mircea Mancaș, *Trecut și prezent în teatrul românesc*, București, 1979
Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, București, 1984
Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, București, 2003
Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, București, 1980
Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziție*, București, 1998
Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, 1971
Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, București, 1980–1983
Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, București, 1990
Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, București, 1966
Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Brașov, 2001
Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, 1968
Manolescu, *Poeți* = Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, București, 1999
Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, București, 1971–1988
Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generația războiului*, București, 1978
Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste românești de poezie*, București, 1972
Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne și contemporane*, București, 1982
Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze și antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, București, 1985
Marcea, *Concordanțe* = Pompiliu Marcea, *Concordanțe și controverse*, București, 1983
Marcea, *„Convorbiri"* = Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare" și spiritul critic*, București, 1972
Marcea, *Varietăți* = Pompiliu Marcea, *Varietăți literare*, Craiova, 1982
Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–V, Cluj-Napoca, 1991–1998
Marino, *Dicționar* = Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, I, București, 1973
Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, București, 1968
Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, București, 1977
Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, București, 1974
Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, București, 1981
Martin, *Poeți* = Aurel Martin, *Poeți contemporani*, București, I–II, 1967–1971
Martin, *Pro Patria* = Aurel Martin, *Pro Patria*, București, 1974

Martin, *Dicțiunea* = Mircea Martin, *Dicțiunea ideilor*, București, 1981
Martin, *Generație* = Mircea Martin, *Generație și creație*, București, 1969
Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, București, 1977
Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, București, 1986
Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari și cronici din țările române*, București, 1967
Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, București, 1985
Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei și despre alții*, București, 1973
Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, București, 1961–1981
Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984
Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, 1999
Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, București, 1986–1987
Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, București, 1994–2000
Mazilu, *Vocația* = Dan Horia Mazilu, *Vocația europeană a literaturii române vechi*, București, 1991
Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive și structuri dramatice*, București, 1986
Mănucă, *Analogii* = Dan Mănucă, *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Iași, 1995
Mănucă, *Lectură* = Dan Mănucă, *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, 1988
Mănucă, *Perspective* = Dan Mănucă, *Perspective critice*, Iași, 1998
Mănucă, *Scriit. jun.* = Dan Mănucă, *Scriitori junimiști*, Iași, 1971
Mărcuș, *Thalia* = Ștefan Mărcuș, *Thalia română. Contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și părțile ungurene*, postfață Petru Comarnescu, Timișoara, 1945
Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Țara Banilor*, I–II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
Micu, *„Gândirea"* = Dumitru Micu, *„Gândirea" și gândirismul*, București, 1975
Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, 2000
Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, I–II, București, 1992–1994
Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, București, 1970
Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi și păreri*, Cluj-Napoca, 1978
Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, București, 1988
Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, București, 1964
Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, București, 1984–1985
Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărți, reviste*, București, 1980
Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, București, 1994–1997
Micu-Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, București, 1965
Mihăilă, *Contribuții* = G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972
Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, București, 1988
Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, București, 1976–1979
Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Pitești, 1999

Miller-Săndulescu, *Evoluția* = Margareta Miller-Verghi și Ecaterina Săndulescu, *Evoluția scrisului feminin în România*, București, 1935
Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, București, I-II, 1969-1971
Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, București, 1986
Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie și generație*, București, 1975
Minea, *Letopisețele* = Ilie Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925
Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900-1918*, II, Timișoara, 1972
Mirodan, *Dicționar* = Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, I-II, Tel Aviv, 1986-1997
Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816-1918)*, București, 1973
Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, București, 1971
Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*, I, București, 1985
Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situațiilor dramatice*, București, 1978
Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900-1918*, Cluj-Napoca, 1983
Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilității*, București, 1996
Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului. Secționări critice convergente*, București, 1981
Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul și realitatea*, București, 1984
Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, București, 1985
Moraru-Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărțile populare laice*, partea I, București, 1976, partea II, București, 1978
Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoș Munteanu, *Opera și destinul scriitorului*, București, 1972
Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, București, 1975
Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, București, 1966
Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărți*, I-VII, București, 1973-1998
Murărașu, *Ist. lit.* = D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, București, 1946
Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focșani, 1999
Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, 1976
Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
Nedelcovici-Popescu-Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanța Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945-1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, București, 1975
Negoițescu, *Alte însemnări* = Ion Negoițescu, *Alte însemnări critice*, București, 1980
Negoițescu, *Analize* = Ion Negoițescu, *Analize și sinteze*, București, 1976
Negoițescu, *Engrame* = Ion Negoițescu, *Engrame*, București, 1975
Negoițescu, *Ist. lit.* = Ion Negoițescu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1991
Negoițescu, *Însemnări* = Ion Negoițescu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
Negoițescu, *Lampa* = Ion Negoițescu, *Lampa lui Aladin*, București, 1971
Negoițescu, *Scriitori* = Ion Negoițescu, *Scriitori moderni*, București, 1966

Negoițescu, *Scriitori contemporani* = Ion Negoițescu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, 1977
Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, București, 1978
Negrici, *Imanența* = Eugen Negrici, *Imanența literaturii*, București, 1981
Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, București, 1985
Negrici, *Lit. rom.* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, București, 2002
Negrilă, *Dicț. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicționarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timișoara, 1987
Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Timișoara, 1983
Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea"*, București, [1923]
Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul și plăcutul. Comentarii asupra literaturii și culturii*, București, 1973
Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944
Nicolescu, *Șc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Școala Ardeleană și limba română*, București, 1971
Nicolescu, *Contemporanul* = G. C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul"*, București, 1966
Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, București, 1975–1984
Nițescu, *Atitudini* = M. Nițescu, *Atitudini critice*, București, 1983
Nițescu, *Poeți* = M. Nițescu, *Poeți contemporani*, București, 1978
Nițescu, *Proletcultismul* = M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, București, 1995
Nițescu, *Repere* = M. Nițescu, *Repere critice*, București, 1974
Nițescu, *Scylla* = M. Nițescu, *Între Scylla și Charybda. Delimitări critice*, București, 1972
Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate. Repere pentru o istorie a culturii românești*, îngr. și introd. Mircea Handoca, București, 1989
Noica, *Semnele* = Constantin Noica, *Semnele Minervei*, îngr. Marin Diaconu, București, 1994
Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine și valori*, Cluj, 1974
Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, București, 1967
Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, București, 1965
Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timișoara, 1984
Oprea, *Incidențe* = Al. Oprea, *Incidențe critice*, București, 1975
Oprea, *Mișcarea* = Al. Oprea, *Mișcarea prozei*, București, 1967
Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluștri, 5 procese literare*, București, 1971
Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, București, 1968
Opriș, *Reviste* = Tudor Opriș, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei școlare românești*, București, 1977
Opriță, *Anticipația* = Mircea Opriță, *Anticipația românească*, ed. 2, București, 2003
Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, București, 1985
Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, București, 1988
Ornea, *Înțelesuri* = Z. Ornea, *Înțelesuri. Medalioane de istorie literară*, București, 1994
Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, București, 1975
Ornea, *Junimismul* = Z. Ornea, *Junimismul. Contribuții la studiul curentului*, București, 1966
Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iași, 1997
Ornea, *Poporanismul* = Z. Ornea, *Poporanismul*, București, 1972

Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, București, 1999
Ornea, *Sămănătorismul* = Z. Ornea, *Sămănătorismul*, București, 1970
Ornea, *Tradiționalism* = Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980
Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenței*, București, 1983
Paleologu, *Bunul simț* = Alexandru Paleologu, *Bunul simț ca paradox*, București, 1972
Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, București, 1980
Paleologu, *Simțul practic* = Alexandru Paleologu, *Simțul practic*, București, 1974
Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul și litera*, București, 1970
Pamfil, *Spațialitate* = Alina Pamfil, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
Panaitescu, *Contribuții* = P. P. Panaitescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, București, 1971
Panaitescu, *Începuturile* = P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965
Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, I–II, București, 1943; ed. I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1971
Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor*, București, 1943
Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, 1975
Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii și înțelesurile vieții*, București, 1971
Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, București, 1983
Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, București, 1991
Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros și utopie*, București, 1980
Papahagi, *Exerciții* = Marian Papahagi, *Exerciții de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985
Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noștri. Contribuție la ideea unui protocronism românesc*, București, 1977
Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecții asupra unor clasici români*, București, 1989
Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, București, 1967
Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare românești*, București, 1983
Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971
Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori și direcții literare*, I–II, București, 1981–1984
Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, București, 1990
Păcurariu, *Dicț. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996
Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, București, 1991–1994
Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în fața oglinzii*, București, 1989
Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică și de istorie literară*, Târgu Mureș, 1998
Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, București, 1996
Perpessicius, *Alte mențiuni* = Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, I–III, București, 1961–1967
Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
Perpessicius, *Mențiuni* = Perpessicius, *Mențiuni critice*, I–V, București, 1928–1946

Perpessicius, *Mențiuni ist.* = Perpessicius, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948–1956)*, București, 1957
Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, I–XII, București, 1966–1983
Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
Petraș, *Lit. rom.* = Irina Petraș, *Literatura română contemporană*, București, 1994
Petraș, *Panorama* = Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
Petrașcu, *Icoane* = Nicolae Petrașcu, *Icoane de lumină*, I–IV, București, 1935–1941
Petrașcu, *Scriitori* = Nicolae Petrașcu, *Scriitori români contimporani*, București, 1898
Petrescu, *Configurații* = Ioana Em. Petrescu, *Configurații*, Cluj-Napoca, 1981
Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane*, București, 1979
Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români și străini*, Cluj, 1973
Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitorii transilvăneni*, București, 1997
Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, București, 1992
Petrescu-Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicționar de literatură al județului Dâmbovița. 1508–1998*, Târgoviște, 1999
Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, București, 1995
Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, București, 1991
Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de știință, cultură și artă. Dicționar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, București, 1958
Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, București, 1963
Petroveanu, *Traiectorii* = Mihail Petroveanu, *Traiectorii lirice*, București, 1974
Philippide, *Considerații* = Alexandru Philippide, *Considerații confortabile*, I–II, București, 1970–1972
Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, București, 1976–1978
Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1978
Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*. București, 1969
Pillat, *Tradiție* = Ion Pillat, *Tradiție și literatură*, București, 1943
Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Craiova, 1973
Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici și metode*, București, 1989
Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, București, 1981
Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, București, 1970; *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, 1981
Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, București, 1968
Piru, *Permanențe* = Al. Piru, *Permanențe românești*, București, 1978
Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, București, 1975
Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe și interferențe*, Craiova, 1974
Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, București, 1978
Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, București, 1972–1973
Poantă, *Dicț. poeți* = Petru Poantă, *Dicționar de poeți. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
Poantă, *Modalități* = Petru Poantă, *Modalități lirice contemporane*, Cluj, 1973
Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evreească*, I, București, [1935]

Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș*, București, 1985

Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990

Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, București, 1985

Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, București, 1983

Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente. Lecturi din poezia română contemporană*, Cluj-Napoca, 1997

Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generații*, Cluj, 1973

Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995

Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976

Pop, *Viață* = Ion Pop, *Viață și texte*, Cluj-Napoca, 2001

Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române și scriitorilor ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, București, 1875–1876

Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987

Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, București, 1975

Popa, *Competență* = Marian Popa, *Competență și performanță*, București, 1982

Popa, *Dict. lit.* = Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, București, 1971; ed. 2, București, 1977

Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, București, 1975

Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, București, 2001

Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele și exemple*, București, 1971.

Popa, *Convergențe* = Mircea Popa, *Convergențe europene*, Oradea, 1995

Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, București, 1995

Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998

Popa, *Spații* = Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj-Napoca, 1974

Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, București, 1980

Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pančevo, 1997

Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, București, 1987

Popescu, *Cărți* = Titu Popescu, *Cărți cu ieșire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980

Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944

Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969

Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, Cluj, 1972–1989

Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988

Prangati, *Dict. oamenilor din Neamț* = Constantin Prangati, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamț, 1999

Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, București, 1940

Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978

Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, 1972.

Pușcariu, *Călare* = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, 1968

Pușcariu, *Cinci ani* = Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909

Pușcariu, *Ist. lit.* = Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930

Rachieru, *Poeți Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Timișoara, 1996
Rachieru, *Vocația* = Adrian Dinu Rachieru, *Vocația sintezei*, Timișoara, 1985
Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986
Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, Cluj-Napoca, 1988
Raicu, *Descoperirea* = Al. Raicu, *Descoperirea păsării Sitela*, introd. George Macovescu, București, 1989
Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, București, 1982
Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, București, 1980
Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica - formă de viață*, București, 1976
Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, București, 1984
Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978
Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, București, 1973
Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989
Rașcu, *Amintiri* = I. M. Rașcu, *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967.
Razba, *Personalități hunedorene* = Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV–XX). Dicționar*, Deva, 2000
Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981
Răduică, *Dicț. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești 1731–1918*, București, 1995
Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, București, 1989
Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989
Râpeanu, *Interferențe* = Valeriu Râpeanu, *Interferențe spirituale*, București, 1970
Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, București, 1983
Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966.
Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986
Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, I–XXII, îngr. și pref. Nicolae Gheran, București, 1968–2003
Regman, *Cărți* = Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, București, 1967
Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976
Regman, *Confluențe* = Cornel Regman, *Confluențe literare*, București, 1966
Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică niște cronicari...*, București, 1970
Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987
Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzeciști"*, București, 1997
Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, București, 1978
Regman, *Noi explorări* = Cornel Regmen, *Noi explorări critice*, București, 1982
Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, București, 1990
Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, București, 2000
Românii = *Românii în știința și cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
Rom. magy. ir. lex. = *Romániai magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, București, 1981–1994
Rosetti, *Dicț. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor din România (1800–1898)*, București, 1898

Rosetti-Cazacu-Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, ed. 2, București, 1971

Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia* = Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989

Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I-III, București, 1971-1987; ed. I-VI, Galați, 1994-2001

Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I-II, București, 1976-1983

Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I-II, Timișoara, 1994-1999

Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timișoara, 1979

Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-1999. Dicționar*, București, 1999

Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, București, 1969

Sadoveanu, *Cărți* = Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei*, I-II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 2001

Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I-XXII, București, 1954-1973

Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, îngr. și introd. Z. Ornea, București, 1968

Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1903

Sasu, *Dicț. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, București, 2001

Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979

Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972

Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976

Satco-Pânzar, *Dicționar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993

Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind...*, București, 1973

Săndulescu, *Constelații* = Al. Săndulescu, *Constelații literare*, București, 1998

Săndulescu, *Continuități* = Al. Săndulescu, *Continuități*, București, 1976

Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, București, 1972

Săndulescu, *Memorialiști* = Al. Săndulescu, *Memorialiști români*, București, 2003

Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, București, 1966

Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete și analize literare*, București, 1982

Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, București, 1983

Sângeorzan, *Conversații* = Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980

Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, I-IV, București, 1982-1990

Scrisori - Camil Petrescu = *Scrisori către Camil Petrescu*, I-II, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 1981

Scrisori - Densusianu = *Scrisori către Ovid Densusianu*, I, îngr. Liviu Onu, Ileana Vârtosu și Maria Rafailă, București, 1979

Scrisori - Ibrăileanu = *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I-IV, îngr. M. Bordeianu, Gr. Botez, Viorica Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă, Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966-1973

Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. și pref. Cornelia Ștefănescu, București, 1972

Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. și introd. Cornelia Ștefănescu, București, 2002

Seche, *Schiță* = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, I-II, București, 1966-1969

Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească"*, București, 1966

Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral, 1944–1984*, I, București, 1992
Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, București, 1984
Simion, *Dimineața* = Eugen Simion, *Dimineața poeților*, București, 1980
Simion, *Ficțiunea* = Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001
Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, I–IV, București, 1998–2000
Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, București, 2002
Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator–operă*, București, 1981; ed. 2, București, 1993
Simion, *Mercuțio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercuțio*, București, 1993
Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, București, 1965
Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, București, 1974–1989; vol. I, ed. 2, București, 1978
Simuț, *Critica* = Ion Simuț, *Critica de tranziție*, Cluj-Napoca, 1996
Simuț, *Diferența* = Ion Simuț, *Diferența specifică*, Cluj-Napoca, 1982
Simuț, *Incursiuni* = Ion Simuț, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, București, 1987
Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influență*, București, 1969
Sorescu, *Ușor cu pianul* = Marin Sorescu, *Ușor cu pianul pe scări*, București, 1985
Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, București, 1979
Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul și tragicul*, București, 1983
Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, București, 2000
Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic. Valori, idei, tendințe literare actuale*, Iași, 1971
Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, București, 1968
Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iași, 1997
Sperantia, *Figuri* = E. Sperantia, *Figuri universitare*, București, 1967
Spiridon, *Aparența* = Monica Spiridon, *Despre „aparența" și „realitatea" literaturii*, București, 1984
Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenței*, București, 1989
Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, București, 1993
Stanca, *Fragmentarium* = Horia Stanca, *Fragmentarium clujean*, Cluj-Napoca, 1987
Stănescu, *Cronici* = Constantin Stănescu, *Cronici literare*, 1971
Stănescu, *Jurnal* = Constantin Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, București, 1978–1988
Stănescu, *Poeți și critici* = Constantin Stănescu, *Poeți și critici*, București, 1972
Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
Steinhardt, *Între viață* = N. Steinhardt, *Între viață și cărți*, București, 1976
Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie și culori*, București, 1984
Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori și artiști*, îngr. și pref. Simion Bărbulescu, București, 1988
Straje, *Dicț. pseud.* = Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, 1973
Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, 1969

Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, București, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, București, 1974–1977

Streinu, *Versificația* = Vladimir Streinu, *Versificația modernă*, București, 1966

Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, București, 1928

Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timișoara, 1940

Suțu, *Iașii* = Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, Iași, 1923–1928

Șchiau, *Cărturari* = Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978

Șerban, *Exegeze* = Geo Șerban, *Exegeze*, București, 1968

Șerban, *Ispita* = Geo Șerban, *Ispita istoriei. Investigații, precizări, demersuri metodologice*, București, 1980

Șiadbei, *Cercetări* = I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iași, 1939

Ștefănescu, *Dialog* = Alex. Ștefănescu, *Dialog în bibliotecă*, București, 1984

Ștefănescu, *Jurnal* = Alex. Ștefănescu, *Jurnal de critic*, București, 1980

Ștefănescu, *Preludiu* = Alex. Ștefănescu, *Preludiu*, București, 1977

Ștefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ștefănescu, *Prim-plan*, București, 1987

Ștefănescu, *Momente* = Cornelia Ștefănescu, *Momente ale romanului*, București, 1973

Șuluțiu, *Scriitori* = Octav Șuluțiu, *Scriitori și cărți*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 1974

Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, București, 1982–1987

Tanco, *Dicț. lit. Bistrița* = Teodor Tanco, *Dicționar literar (1639–1997) al județului Bistrița-Năsăud. Autori–publicații–societăți*, Cluj-Napoca, 1998

Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, București, 1984

Tașcu, *Incidențe* = Valentin Tașcu, *Incidențe*, Cluj-Napoca, 1975

Tașcu, *Poezia* = Valentin Tașcu, *Poezia poeziei de azi*, Iași, 1985

Teodorescu-Branițe, *Presă și lit.* = T. Teodorescu-Branițe, *Între presă și literatură*, I–II, București, 1989

Teodorescu-Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generații)*, îngr. Aristița Avramescu și Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, București, 1980

Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, București, 1972

Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988

Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, București, 1984

Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timișoara, 1976

Todor, *Confluențe* = Avram P. Todor, *Confluențe literare româno-maghiare*, îngr. și pref. Dăvid Gyula, București, 1983

Todoran, *Secțiuni* = Eugen Todoran, *Secțiuni literare*, Timișoara, 1973

Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele românești. 1733–1830*, București, 1957

Tomescu, *Ist. cărții rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești. De la începuturi până la 1918*, București, 1968

Tomuș, *Carnet* = Mircea Tomuș, *Carnet critic*, București, 1969

Tomuș, *Istorie* = Mircea Tomuș, *Istorie literară și poezie*, Timișoara, 1974

Tomuș, *Mișcarea* = Mircea Tomuș, *Mișcarea literară*, București, 1981

Tomuș, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuș, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973

Tomuș, *15 poeți* = Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, 1968

Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, București, 1983
Trifu, *Cronica* = Constanța Trifu, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, București, 1970
Trifu, *Presa* = Constanța Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I-II, București, 1974–1980
Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1971
Tuchilă, *Cetățile* = Costin Tuchilă, *Cetățile poeziei*, București, 1983
Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea și cadrul*, București, 1988
Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, București, 1973
Tudor, *Mișcarea* = Iorgu Tudor, *Mișcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, București, 1976
Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, București, 1977
Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii și limbaje poetice*, București, 1989
Țârcovnicu, *Contribuții* = V. Țârcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780–1918)*, București, 1970
Țepelea, *Amintiri* = Gabriel Țepelea, *Amintiri și evocări*, București, 1994
Țepelea, *Opțiuni* = Gabriel Țepelea, *Opțiuni și retrospective*, București, 1989
Țepelea, *Rememorări* = Gabriel Țepelea, *Rememorări de istorie, literatură și cultură națională*, București, 1994
Țepelea, *Studii* = Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970
Țepelea-Bulgăr, *Momente* = G. Țepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluția limbii române literare*, București, 1973
Țeposu, *Istoria* = Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993
Țeposu, *Viața* = Radu G. Țeposu, *Viața și opiniile personajelor*, București, 1983
Țirioi, *Premise* = Nicolae Țirioi, *Premise literare*, Timișoara, 1976
Ulici, *Lit. rom.* = Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, I. *Promoția '70*, București, 1995
Ulici, *Prima verba* = Laurențiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, București, 1975–1978, vol. III, Timișoara, 1991
Ulici, *Recurs* = Laurențiu Ulici, *Recurs*, București, 1971
Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975
Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi și secolul XIX)*, București, 1988
Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi și rocade*, București, 1978
Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, București, 1973
Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopții*, Galați, 1996
Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, București, 1978.
Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timișoara, 1980–1989
Ungureanu, *La umbra cărților* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărților în floare*, Timișoara, 1975
Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000
Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, București, 1985
Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză și reflexivitate*, București, 1977.
Urechia, *Ist. șc.* = V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800–1864*, I–IV, București, 1892–1901
Ursu, *Memorialistica* = G. G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972
Ursu, *Contribuții* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești*, Iași, 2002
Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, București, 1978

Valea, *Oameni* = Lucian Valea, *Oameni pe care i-am iubit*, Iași, 1977
Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987
Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul și oglinda*, București, 1982
Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicționar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicționar de autori*, București, 2001
Vasile, *Conceptul* = Marian Vasile, *Conceptul de originalitate în critica literară românească*, București, 1988
Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, București, 1971
Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, București, 1963
Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete și analize literare*, București, 2001
Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, București, 1970
Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori și opere*, București, 1978
Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere și oralitate*, București, 1988
Velea, *Interferențe* = Stan Velea, *Interferențe literare româno-polone*, București, 1989
Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme și retrospective literare*, București, 1974
Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărților*, București, 1997
Velea, *Universaliști* = Stan Velea, *Universaliști și comparatiști români contemporani*, București, 1996
Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I–II, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1966
Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I–XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, George Gană și Vlad Alexandrescu, București, 1971–1990
Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, București, 1970
Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, București, 1965
Vintilescu, *Secvențe* = Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880–1917)*, Timișoara, 1987
Vișan, *Semnături* = Constantin Vișan, *Semnături în contemporaneitate*, București, 1986
Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, București, 1971
Vlad, *Analiză-sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză și sinteză. Repere de metodologie literară*, Cluj, 1970
Vlad, *Convergențe* = Ion Vlad, *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, București, 1991
Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, București, 1977
Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, 1972
Vodă-Căpușan, *Accente* = Maria Vodă-Căpușan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
Vodă-Căpușan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpușan, *Teatru și actualitate*, București, 1984
Vrabie, *Folcloristica* = Gheorghe Vrabie, *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode*, București, 1968
Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul. Istoric, doctrină, realizări*, București, 1940
Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, I, îngr. Mihai Pop și Ioan Șerb, pref. Mihai Pop, București, 1975
Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869

Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmarului. Dicționar. 1700–2000*, Satu Mare, 2000
Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi și alte zile*, București, 1978
Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici și contemporani*, București, 1994
Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
Zaciu, *Cu cărțile* = Mircea Zaciu, *Cu cărțile pe masă*, București, 1981
Zaciu, *Departe* = Mircea Zaciu, *Departe / aproape*, București, 1998
Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Achile*, București, 1980
Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi și zile*, București, 1975
Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, București, 1967
Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, 1973
Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, București, 1983
Zaharia-Filipaș, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaș, *Retorică și semnificație*, București, 1993
Zalis, *Aspecte* = Henri Zalis, *Aspecte și structuri neoromantice*, București, 1971
Zalis, *Estetica* = Henri Zalis, *Estetica imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, 1979
Zalis, *Scriitori* = Henri Zalis, *Scriitori pelerini*, București, 1973
Zalis, *Tensiuni* = Henri Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, București, 1975
Zamfir, *Cealaltă față* = Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, București, 1988
Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, 1971
Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989
Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, I–II, București–Chișinău, 2003
Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967
Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, 1988
Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. și postfață Al. Săndulescu, București, 1984
Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I–II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

AA = „Ardealul", București, 1941 ș. u.
AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor", Cluj, 1932 ș. u; din 1980, „Anuarul de folclor"; din 1991, „Anuarul Arhivei de Folclor"
AAR = „Analele Societății Academice Române", București, 1867 ș. u.; din 1879, „Analele Academiei Române"
AC = „Academica", București, 1990 ș.u.
ADLTR = Arhiva *Dicționarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iași
ADV = „Adevărul", București, 1888 ș. u.; 1990 ș.u.

AFT = „Amfiteatru", București, 1966 ș. u.
AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Națională", Cluj, 1921 ș. u.
AIX = „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»", Iași, 1964 ș. u.
ALA = „Adevărul literar și artistic", București, 1920 ș. u.; 1990 ș.u.
ALD = „Almanahul dicționar al presei din România și al celei românești de pretutindeni", București, 1926
ALIL = „Studii și cercetări științifice", filologie, Iași, 1950 ș.u.; din 1964, „Anuar de lingvistică și istorie literară"
ALR = Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969
AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", Cluj, 1958 ș. u.
AMI = *Arborele memoriei. Antologia poeților de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârneci, pref. Roxana Sorescu, București, 1997
ANB = „Analele Banatului", Timișora, 1928 ș. u.
ANPR = „Anuarul presei românești al lumei politice", București, 1907 ș. u.
AO = „Arhivele Olteniei", Craiova, 1922 ș. u.
APF = „Apostrof", Cluj-Napoca, 1990 ș. u.
ARG = „Argeș", Pitești, 1966 ș. u.
ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, București, 1943
AST = „Astra", Brașov, 1966 ș. u.
ATN = „Ateneu", Bacău, 1964 ș.u.
AUB = „Revista Universității «C. I. Parhon»", București, 1952 ș. u.; din 1964, „Analele Universității București"
AUC = „Analele Universității din Craiova", Craiova, 1972 ș. u.
AUI = „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", Iași, 1955 ș. u.
AUT = „Analele Universității din Timișoara", Timișoara, 1956 ș.u.
BOR = „Biserica Ortodoxă Română", București, 1874 ș. u.
BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I–IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, București, 1903–1944
BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români", București, 1916 ș. u.
BUC = „Buletinul cărții", București, 1923 ș. u.
BVS = „Buna Vestire", București, 1937 ș. u.
CAP = „Capitala", București, 1936 ș. u.
CC = „Caiete critice", București, 1982 ș. u.
CEL = „Cercetări literare", București, 1934 ș. u.
CFL = „Cercetări folclorice", București, 1947.
CGM = „Cuget moldovenesc", Bălți, Iași, 1932 ș. u.
CHRM = *Chrestomație română*, I–II, îngr. M. Gaster, Leipzig–București, 1891
CI = „Cercetări istorice", Iași, 1925 ș. u.
CIL = *Contribuții de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I–III, publ. Tudor Vianu, București, 1956–1962
CL = „Convorbiri literare", Iași, București, 1867 ș. u.; Iași, 1970 ș. u.
CLG = „Cercetări de lingvistică", Cluj, 1956 ș. u.
CLI = „Cuvântul liber", București, 1919 ș. u.; 1933 ș. u.

CLJ = „Clujul românesc", Cluj, 1923 ș. u.
CML = „Curentul magazin", București, 1939 ș. u.; din 1940, „Curentul magazin literar"; din 1941, „Curentul literar"
CN = „Contimporanul", București, 1922 ș. u.
CNP = „Contrapunct", București, 1990 ș.u.
CNT = „Contemporanul", București, 1946 ș. u.; din 1990, „Contemporanul - Ideea europeană"
CPL = *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, îngr. și introd. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, 1963
CPV = *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII-XVIII)*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1967
CRC = „Cronica", Iași, 1966 ș. u.
CRE = „Curentul", București, 1928 ș. u.
CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires", București, 1973 ș. u.
CTC = „Cele trei Crișuri", Oradea, București, 1920; Oradea, 1990 ș. u.
CU = „Cuvântul", București, 1924 ș. u.
CVC = „Convorbiri", București, 1907; din 1908, „Convorbiri critice"
CZ = „Cosinzeana", Orăștie, 1911 ș. u.
D = „Datina", Turnu Severin, 1920 ș. u.
DAA = „Dacia", București, 1941 ș. u.
DCL = *Documente literare*, I-II, îngr. Gh. Cardaș, București, 1971-1973
DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu și Virginia Isac, București, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieșene*, București, 1976
DCS = *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaș și Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iași, 1999
DEP = „Dreptatea", București, 1927 ș. u.; 1944 ș. u.; 1990 ș. u.
DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I-III, București, 1955-1960.
DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I-IV, București, 1956-1969.
DL = „Dacia literară", Iași, 1840; 1990 ș.u.
DML = *Documente și manuscrise literare*, vol. I-II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, București, 1967-1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, București, 1976, vol. IV-V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, București, 1981-1985, vol. VI, publ. și pref. Andrei Nestorescu, București, 1993
DMN = „Dimineața", București, 1904 ș. u.
DR = „Dacoromania", Cluj, 1920 ș. u.
DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I-V, București, 1993-1997
DRO = „Dacoromania", Freiburg, 1973 ș. u.
ECD = „Echidistanțe", Iași, 1991 ș. u.
ECH = „Echinox", Cluj, 1969 ș. u.
EL = „Előre", București, 1953 ș.u.
F = „Familia", Pesta, Oradea, 1865 ș. u.; Oradea, 1926 ș. u.; 1934 ș. u.; 1944 ș. u.; 1965 ș. u.
FCI = „Facla literară", București, 1923 ș. u.

FCL = „Facla", București, 1910 ș. u.
FDZ = „Foaia diecezană", Caransebeș, 1886 ș. u.
FF = „Făt-Frumos", Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș. u.
FK = „Filológiay Közlöny", Cluj, 1961 ș. u.
FLC = „Flacăra", București, 1948 ș. u.
FLR = „Flacăra", București, 1911 ș. u.
FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură", Brașov, 1838 ș. u.
FON = „Foaia noastră", Budapesta, 1957 ș. u.
FRZ = „Frize", Brașov, 1934 ș. u.
G = „Gândirea", Cluj, București, 1921 ș. u.
GBV = „Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1918 ș. u.
GL = „Gazeta literară", București, 1954 ș. u.
GR = „Gând românesc", Cluj, 1933 ș. u.
GT = „Gazeta de Transilvania", Brașov, 1938 ș. u.
HT = „A Hét", București, 1970 ș. u.
IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916.
IGZ = „Igaz Szó", Târgu Mureș, 1953–1989.
IIȘ = „Însemnări ieșene", Iași, 1936 ș. u.
IL = „Iașul literar", Iași, 1955 ș. u.
JL = „Jurnalul literar", Iași, 1939; București, 1947 ș.u.; 1990 ș. u.
KOR = „Korunk", Cluj, 1926 ș. u.; 1957 ș. u.
L = „Literatorul", București, 1880 ș. u.; 1991 ș. u.
LA = „Literatură și artă", Chișinău, 1954 ș. u.
LAI = „Litere, arte, idei", supl. al ziarului „Cotidianul", București, 1991 ș. u.
LAR = „Literatură și artă română", București, 1896 ș. u.
LCF = „Luceafărul", București, 1958 ș. u.
LL = „Limbă și literatură", București, 1955 ș. u.
LR = „Limba română", București, 1952 ș. u.
LRM = *Literatura română medievală*, coordonator și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2003
LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1971
LU = „Luceafărul", Budapesta, Sibiu, București, 1902 ș. u.; Sibiu, 1941 ș.u.
LUP = „Lupta", Iași, București, 1884 ș. u.
LUT = „Lupta", București, 1921 ș. u.
MA = „Mitropolia Ardealului", Sibiu, 1956 ș. u.
MB = „Mitropolia Banatului", Timișoara, 1951 ș.u.
MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor", București, 1987 ș. u.
ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»", Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș. u.
MLI = „Minerva literară ilustrată", București, 1909 ș. u.
MM = „Mitropolia Moldovei", Iași, 1925 ș. u.
MMN = „Meșterul Manole", București, 1939 ș. u.
MO = „Mitropolia Olteniei", Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
MOM = „Le Moment", București, 1935 ș. u.

MOT = „Momentul", București, 1945 ș. u.
MS = „Manuscriptum", București, 1970 ș. u.
NRL = „Neamul românesc literar", Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
NRR = „Noua revistă română", București, 1900 ș. u.
NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlemények", Cluj, 1957 ș. u.
O = „Scrisul bănățean", Timișoara, 1949 ș. u.; din 1964, „Orizont"
OC = „Observatorul cultural", București, 2000 ș.u.
ORT = „Orizont", București, 1944 ș. u.; în 1947, „Revista literară"
PAU = *Poeții și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1936
PBU = *Poeții și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1937
PE = „Presa", București, 1939 ș. u.
PIL = „Prietenii istoriei literare", București, 1931 ș. u.
PL = „Preocupări literare", București, 1936 ș. u.
PLI = „Pagini literare", Turda, 1934 ș. u.
PND = *Primii noștri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, București, 1960
POS = *Poeți de la „Sămănătorul"*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, București, 1978
PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanța, 1998–1999
PRL = „Propilee literare", 1926 ș. u.
PRP = Constantin Abăluță, *Poezia română după proletcultism*, I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanța, 2000
PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962
PRS = „Presa", Craiova, 1930 ș. u.; din 1934, „Presa Olteniei"
PRV = „Porunca vremii", București, 1932 ș. u.
PSS = „Poesis", Satu Mare, 1990 ș.u.
R = „Ramuri", Craiova, 1905 ș. u.; 1964 ș. u.
RA = „Revista arhivelor", București, 1924 ș. u.
RAZ = „Raza literară", București, 1932 ș. u.
RC = „Revista clasică", București, 1910 ș.u.
RCM = „Revista cultului mozaic", București, 1956 ș. u.
RCR = „Revista Cercului Literar", Sibiu, 1945.
REF = „Revista de folclor", București, 1947 ș. u.; din 1964, „Revista de etnografie și folclor"
REVR = „Revue roumaine", București, 1946 ș. u.
RFR = „Revista Fundațiilor Regale", București, 1934 ș. u.
RI = „Revista istorică", Vălenii de Munte, București, Iași, 1915 ș. u.
RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", București, 1882 ș. u.
RIR = „Revista istorică română", București, 1931 ș. u.
RITL = „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", București, 1952 ș. u.; din 1964, „Revista de istorie și teorie literară"
RL = „România literară", București, 1968 ș. u.
RLRO = *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974

RLSL = „Limba și literatura moldovenească", Chișinău, 1958 ș. u.; din 1989, „Revistă de lingvistică și știință literară"
RMB = „România liberă", București, 1944 ș. u.
RML = „România literară", București, 1939 ș. u.
RMZ = „Revista muzeelor", București, 1964 ș. u.
RP = „Rampa", București, 1911 ș.u.; din 1915, „Rampa nouă și ilustrată"
RR = „Revista română", Iași, 1995 ș.u.
RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, I–IV, București, 1985–1991
RSE = „Revue des études sud-est européennes", București, 1963 ș. u.
RSL = „Romanoslavica", București, 1953 ș. u.
RVM = „Revista vremii", Galați, 1934 ș. u.
RVS = „Revista scriitoarei", București, 1926 ș. u.; din 1929, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români"
RVTR = *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, 1970
RVVR = „Revista vremii", București, 1921 ș. u.
SBR = „Sburătorul", București, 1919 ș. u.
SC = „Studii clasice", București, 1959 ș.u.
SCB = „Studii și cercetări de bibliologie", București, 1955 ș. u.
SCD = „Studii și cercetări de documentare și bibliologie", București, 1964 ș. u.
SCIA = „Studii și cercetări de istoria artei", București, 1954 ș. u.
SCL = „Studii și cercetări lingvistice", București, 1950 ș.u.
SDIR = *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
SDL = *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouțiu, București, 1931–1946
SDM = „Societatea de mâine", București, 1924 ș. u.
SE = „Seara", București, 1937 ș. u.
SI = „Studii italiene", București, 1934 ș. u.
SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1968
SILF = „Studii de istorie literară și folclor", Cluj, 1951 ș.u.
SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, București, 1969
SL = „Studii literare", Cluj, Sibiu, 1942 ș. u.
SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", București, 1981 ș. u.
SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
SLF = *Studii de limbă literară și filologie*, I–III, București, 1969–1974
SLS = *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, 1968
SLU = „Studii de literatură universală", București, 1956 ș. u.
SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei", București, 1962 ș. u.
SPS = *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, 1966
ST = „Steaua", Cluj, 1954 ș. u.
STD = „Studii. Revistă de istorie", București, 1948 ș. u.; din 1974, „Revista de istorie"
STRS = *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976

SUB = „Buletinul Universităților «V. Babeș» și «Bolyai»", Cluj, 1956 ș.u.; din 1958, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»"
SXX = „Secolul 20", București, 1957 ș. u.; din 2000, „Secolul XXI"
T = „Transilvania", Brașov, Sibiu, 1868 ș. u.; Sibiu, 1972 ș. u.
TBR = „Tribuna României", București, 1972 ș. u.
TF = *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
TIA = „Tribuna", Cluj, Brașov, 1937 ș. u.
TIL = „Timpul", București, 1937 ș. u.
TM = „Timpul", București, 1876 ș. u.
TMS = „Tomis", Constanța, 1966 ș. u.
TR = „Tribuna", Sibiu, 1884 ș. u.; Cluj, 1957 ș. u.
TTR = „Teatrul", București, 1956 ș. u.; din 1990, „Teatrul azi"
ȚA = „Țara noastră", Sibiu, Cluj, 1907 ș. u.
U = „Universul", București, 1884 ș. u.
UR = „Unirea", Blaj, 1891 ș. u.; Alba Iulia, 1968 ș. u.
UTK = „Utunk", Cluj, 1946 ș. u.
UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu și Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, București, 1985
UVR = „Universul literar", București, 1888 ș. u.
VAA = „Viața", București, 1941 ș. u.
VAN = „Viața nouă", București, 1905 ș. u.
VBA = „Viața Basarabiei", București, 1932 ș. u.
VL = „Viața literară", București, 1926 ș. u.
VLT = „Viața literară", București, 1906; din 1907, „Viața literară și artistică"
VR = „Viața românească", Iași, București, 1906 ș. u.; București, 1948 ș. u.
VRA = „Vremea", București, 1928 ș. u.
VRP = „Versuri", „Versuri și proză", Iași, 1911 ș. u.
VS = „Vestul", Timișoara, 1930 ș. u.
VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba și stilul scriitorilor)*, București, 1958
VST = „Viața studențească", București, 1956 ș. u.
VTRA = „Vatra", Târgu Mureș, 1971 ș. u.

C

Cantemir, Dimitrie

Caragiale, I. L.

Călinescu, G.

Creangă, Ion

CABA, Olga (23.V.1913, Valeva-Cernăuți – 20.VII.1995, Sebeș), prozatoare și poetă. Este fiica Mariei (n. Kadar), învățătoare, și a lui Augustin Caba, inspector școlar. Absolventă a Liceului Comercial de Fete din Oradea (1929), **C.** își ia licența la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1934). Funcționează, între 1936 și 1952, apoi între 1954 și 1958, ca profesoară de limba engleză la Botoșani, Focșani, Oradea, București și Sebeș. În timpul regimului comunist este închisă la Mislea și Văcărești (1952–1953). A debutat cu versuri în revista „Abecedar", în 1933, colaborând apoi la „Gând românesc", „Gândirea", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a.

Prima sa carte, *Vacanță sentimentală în Scoția* (1944), este un memorial de călătorie, având o structură diferită față de majoritatea scrierilor de acest gen, prin refuzul informațiilor livrești, extrase din ghiduri. Predomină spontaneitatea comunicării impresiilor directe, chiar și atunci când autoarea se află în fața castelului lui Walter Scott, a catedralei din Glasgow sau când relatează legenda monstrului din Loch Ness. Ceea ce nu exclude, dimpotrivă, notarea unor amănunte picante (despre viața cotidiană, despre obiceiuri, despre localuri de petrecere), cu implicații semnificative asupra întregii narațiuni. Al doilea volum, *Poezii*, e tipărit după un sfert de veac, în 1970. Viziunea neoclasică, înțesată de referințe la Antichitate, este dublată de incursiuni bogat imagistice în lumea vikingilor, transpuse fluid în versuri melopeice. După interludiul poetic din 1970, autoarea se dedică unor ample construcții epice, publicând câteva romane și un volum de *Nuvele fantastice* (1984), ce fac dovada unei deosebite predispoziții imaginative, capabilă să domine intrigi arborescente și planuri paralele, dar nu și în măsură să insufle tensiune conflictelor, ceea ce, de altfel, nici nu i-a stat în intenție. **C.** își plasează acțiunea romanelor în anii interbelici, atât în spațiul românesc, cât și în cel străin. Primul roman, *Cumpăna din cetate* (1977), având ca fundal atmosfera vieții studențești din Anglia, aduce în prim-plan idila dintre romînca Lia Matei și profesorul Claude Andrews; acțiunea se încheie odată cu reîntoarcerea protagonistei în țară. Proza se constituie într-o carte de atmosferă, cu trimiteri aluzive spre un fantastic abia conturat. Al doilea roman, *Pasul alăturea* (1979), e structurat pe capitole și secvențe ce permit dezvoltarea acțiunii pe mai multe planuri. Partea cea mai interesantă a romanului o constituie povestea Lianei Văcărescu, fiica unui ministru, ce-și rememorează în fața lui Ion Livezeanu (tânărul inginer care o cere în căsătorie), pasul alăturea făcut în adolescență cu un tânăr străin viciat, Morland. *Totaliter aliter* (1982) are o tentă științifico-fantastică. Eroina, Laura, soția inginerului Daniel, este o desăvârșită maestră în arta de a țese covoare. Mergând la Forlani (Făgăraș), la baciul Amos Stoian, care făcea vopsele naturale din plante, Laura este învinuită că l-ar fi ucis pe cioban, stăpânită fiind de stări obsesive de alienare. Dispare de acasă, pătrunzând într-o lume stranie, unde e supusă unor experiențe fantastice; conectată la curentul electric, se desface de trup, mutându-se într-o altă existență, extracorporală. Semnificația cărții e încifrată în povestea a doi călugări din Evul Mediu, inclusă în substanța romanului. Primul, murind, îi apare celuilalt în vis pentru a-i spune că lumea de dincolo este *totaliter aliter* – cu totul altfel. Deși construit pe un conflict aparent naiv (bazat pe coincidențe și apariții bizare), romanul *Zodia Vărsătorului de Apă* (1988) oferă o lectură atractivă prin includerea în narațiune, ca personaje, a unor personalități ilustre, precum Șt. Luchian, George Enescu, N.D. Cocea, Adrian Maniu ș.a. În genere, proza autoarei se distinge prin ușurința alunecărilor în straniu și fantastic, prin finețea incursiunilor în psihologia feminină a vârstei nubile și prin antrenanta abordare, cu substrat livresc, a unor teme eterne, luate drept fundal al narațiunilor. Epicul e înțesat, nu o dată, de sensuri ascuns inițiatice, de simboluri și semnificații ezoterice. Narațiunea tinde să comunice alte adevăruri decât cele aparente. O influență din partea prozei lui V. Voiculescu și a nuvelisticii lui Mircea Eliade e de bănuit. Au rămas de la **C.** manuscrisele unor romane, memoriale de călătorie, piese de teatru redactate în română și engleză.

SCRIERI: *Vacanță sentimentală în Scoția*, București, 1944; *Poezii*, Cluj, 1970; *Cumpăna din cetate*, București, 1977; *Pasul alăturea*, București, 1979; *Totaliter aliter*, București, 1982; *Nuvele fantastice*, București, 1984; *Zodia Vărsătorului de Apă*, București, 1988.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, 25–26; Florin Manolescu, *Olga Caba, „Poezii"*, RL, 1970, 18; Ion Oarcăsu, *„Poezii"*, TR, 1970, 20; Petru Poantă, *„Poezii"*, ST, 1970, 6; Ion Maxim, *„Pasul alăturea"*, O, 1979, 16; Radu Ciobanu, *Între două tentații*, T, 1979, 6; Mircea Tomuș, *„Nuvele fantastice"*, T, 1985, 4; Cornel Ungureanu, *„Zodia Vărsătorului de Apă"*, O, 1988, 46; Alexandru Horia, *Orizont contemporan*, LCF, 1989, 15; Radu Ciobanu, *„Zodia Vărsătorului de Apă"*, T, 1989, 8; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 66–73*; *Olga Caba în dialog cu „Apostrof"*, APF, 1990, 5–7; *Olga Caba. Fișă biobibliografică*, APF, 1990, 5–7; Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994, *82–125*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *421–422*; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, București, 1997, *199–208*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 310*; Popa, *Ist. lit.*, II, *888*; Opriță, *Anticipația, 429–433*. *I.O.*

CABAC, Nistor (23.XI.1913, Culnaia Veche-Odessa – 10.VII.1941), poet. Absolvent, în 1931, al Școlii Pedagogice din Balta, urmează cursurile Institutului Pedagogic din Tiraspol, pe care le termină în 1935. Este un reprezentant al literaturii „moldovenești", cultivată în așa-numita RASS Moldovenească. **C.** a lucrat la „Comsomolistul Moldovei", între 1935 și 1937, după ce debutase la „Moldova literară", în 1930. Versurile lui (*Întâia brazdă*, 1932, *Limbile de foc*, 1934, *Cu toată inima*, 1935), puternic ideologizate, colportează lozinci strident bolșevice, mimând optimismul și folosind o imagistică simplistă, uneori la limita vulgarității.

SCRIERI: *Întâia brazdă*, Chișinău, 1932; *Limbile de foc*, Chișinău, 1934; *Cu toată inima*, Chișinău, 1935; *Poezii*, pref. V. Tolocenco, Chișinău, 1977.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Poezia sovietică moldovenească din anii 20–30*, Chișinău, 1979, *passim*; Vasile Badiu, *Nistor Cabac*, în *Istoria literaturii moldovenești*, III, partea I, Chișinău, 1989, *336–342*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 160, 161, 389*. *M.Dg.*

CABINETUL DE LECTURĂ, revistă literară săptămânală apărută la Iași între 12 mai și 29 august 1878. Director și proprietar al periodicului era N. Andryescu-Bogdan, mai cunoscut sub numele de N. A. Bogdan. Versurile și proza tipărite în **C. de l.** nu sunt, cu mici excepții, decât încercări ale unor diletanți. Inițiativa de a edita o publicație de literatură, fără implicații politice, semnalează existența la Iași a unui relativ interes pentru astfel de periodice. Autorul care furnizează materialul necesar era însuși directorul N. Andryescu-Bogdan, poet și prozator totodată. Versurile sale erotice (*De-ai fi un angel, Pe un album, Sânul ei, Șarada* ș.a.) sunt rizibile. Câteva poezii patriotice (*Buciumul român, În România*, cantoneta *Dorobanțul Stan*) se inspiră din războiul de la 1877-1878. Mai înzestrat pentru proză, el tipărește în **C. de l.** un roman „original", în maniera lui Al. Dumas, intitulat *Trandafir*, și mai multe nuvele, dintre care *Noaptea Sfântului Andrei* pare o reminescență de lectură din Gogol. Revista publică și piese de teatru, de fapt un fel de scenete comice și cu cântece, interesante prin tendința de critică a demagogiei și politicianismului. În *Oratorul nefericit*, scenă comică într-un act, sunt ironizate, puțin cam apăsat, Junimea și revista „Convorbiri literare". Câteva articole despre Teatrul Național din Iași, care reiau ideile comune ale cronicii dramatice obișnuite în epocă: teatrul – școală a societății, nevoia de repertoriu ș.a., sunt semnate cu inițialele M.E.C. și N. N. L. *R.Z.*

CACIONA, Tache (1885, Avdela, Grecia – 1971, Avdela, Grecia), poet. A absolvit, ca mai toți scriitorii aromâni din generațiile mai vechi, liceul românesc din Bitolia, în Macedonia, după care urmează, la București, cursurile Școlii Superioare de Agricultură de la Herăstrău. În 1910, obține titlul de inginer agronom. În 1910-1911, e în fruntea revistei „Lilicea Pindului", alături de alți entuziaști animatori ai mișcării culturale și artistice aromâne.

C. este poetul aromân cel mai apropiat structural de George Coșbuc. Ca și acesta, **C.** „povestește" lirico-epic, remarcându-se prin virtuozitate prozodică. Participă și el, intens, la bucuriile și amărăciunile subiecților lirici, până la a se confunda întru totul cu ei. Așa se întâmplă, între altele, și în cea mai frumoasă poezie a sa, *La isusire* [*La logodnă*], ca și în altele, precum atât de cunoscuta printre aromâni, ajunsă de mult a fi încorporată în folclor, *Ah, iară ñi-bati ocl'iul!* [*Ah, iar mi se bate ochiul!*], poezie pusă pe note muzicale și cântată, la fel ca atâtea versuri coșbuciene. Este de reținut, deopotrivă, un foarte des întâlnit dialog, eliptic, dar copleșitor, resimțit în câteva poeme ale sale, cum sunt *Di-acasă, Nă carti* [*O scrisoare*], de fapt veritabile poeme-epistole de la părinți către fiul plecat departe, de la fecior către părinții lui, și unul și ceilalți fiind la fel de îndurerați că nu le stă în putere să stăvilească ruinarea obștii hărțuite, între etnii vrăjmașe, acolo, în Balcani. Nu pot fi uitate nici poemele de „jale" ale lui **C.**, cele în care deplânge sfâșietor ruina consângenilor lui din Pind, spectacolul satelor aromânești, părăsite mai cu seamă din cauza prigoanei la care a fost supusă populația de către turci în vremuri mai vechi, dar și de națiunile creștine, după ce acestea s-au înstăpânit aici, în urma războaielor balcanice. Expresiv în mod deosebit este din această perspectivă poemul *Fudzi haraua di la noi* [*S-a dus bucuria de la noi...*], care în transpunere liberă sună astfel: „Nu mai sunt bucurii pe la noi / Și ni s-a stins până și zâmbetul! / E jale-n lumea noastră de la oi,/ Și e tristețe-n casele noastre!... / În munți, prin văi, cântecul piere,/ și piere și prin sate... / și sunt de-acuma veri la rând,/ de când doar plâns și dor se-aud...". Se percep aici ecouri din poezia lui Octavian Goga, nu numai inflexiunile versului, ci chiar câteva vocabule-cheie fiind similare.

SCRIERI: [*Versuri*], în Tache Papahagi, *Antologia aromânească*, București, 1922, *235-244*, UVPA, *236-243*.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Poeții Z.A. Araia și T. Caciona*, București, 1932, *V-XXI, 98-129;* Hristu Cândroveanu, *Tache Caciona*, UVPA, *235*. *Hr.C.*

CACOVEANU, Ștefan (25.XII.1843, Ciugudu de Sus, j. Alba – 17.XII.1936, Alba Iulia), literat și culegător de folclor. A făcut liceul la Aiud și la Blaj, unde l-a avut profesor pe I. Micu Moldovanu, la îndemnul căruia notează primele texte populare culese din satul natal, asemenea multor altor elevi blăjeni care au contribuit la adunarea doinelor și strigăturilor din Transilvania, publicate în anul 1885 de Jan Urban Jarník și Andrei Bârseanu. Elev în ultimul an de liceu, **C.** are prilejul să-l găzduiască, în 1866, pe tânărul peregrin Mihai Eminescu, atras de faima istorică și culturală a Blajului. Cele aproape două luni petrecute cu Eminescu la Blaj, precum și reîntâlnirea lor la București, în 1868, le-a evocat în revista „Luceafărul" (în 1904 și 1905), înscriindu-și, cel puțin prin aceste amintiri, numele în istoria literaturii române. **C.** își începe studiile în teologie și litere la Viena, continuă literele și filosofia la București (1868-1869) și se decide pentru studiul dreptului (la Sibiu și Cluj). Parcurge treptele ierarhice de la funcționar până la judecător la Tribunalul din Alba Iulia, unde a funcționat până la pensionare.

Amintirile lui **C.** despre Eminescu îl dezvăluie pe tânărul poet, modest, discret, cu o cultură vastă, preocupat de soarta neamului, pasionat de literatura română și foarte atent la aspectul popular al limbii, deosebit de exigent în privința scrierilor destinate publicării și cu un excelent dar al expunerii orale. **C.** scria, se pare, destul de greu și se hotăra și mai greu să publice. Legenda *Floarea soarelui*, apărută în 1888 în „Convorbiri literare", i-a trimis-o lui Titu Maiorescu doar la insistențele profesorului de estetică Ioan Paul, nepot și prieten al său. Motivul popular al fetei de împărat îndrăgostită de soare și metamorfozată, din pricina curiozității ei, în floare a soarelui, este versificat corect, cursiv, fiind o prelucrare asemănătoare celor făcute de V. Alecsandri, G. Coșbuc sau, mai târziu, de St. O. Iosif. Forma definitivă, cizelată în urma sugestiilor lui Titu Maiorescu, a fost reprodusă de numeroase manuale și antologii, tipărită separat (1910) și inclusă în volumul *Petrea Voinicul și alte balade în formă populară* (1930). *Floarea soarelui* rămâne cea mai cunoscută scriere a sa. *Petrea,*

„baladă populară", publicată mai întâi în „Revista nouă" (1888), și *Marcu* sunt tot versificări în manieră personală după balade de tipul *Ghiță Cătănuță* și, respectiv, *Marcu*. Legenda *Logofătul Tăut* (1913) pare a fi, de asemenea, o prelucrare. Despre fabulele lui tipărite în volum abia în 1925, dar scrise în urmă cu cinci decenii, M. Dragomirescu afirma că sunt cele mai bune, după cele ale lui Gr. Alexandrescu, din literatura română. Sursa folclorică de care autorul a stat tot timpul aproape este vizibilă și în fabule, căci majoritatea ilustrează proverbe, pilde populare și istorioare cu conținut moralizator de largă circulație. **C.** avea conștiința contribuției unui scriitor la formarea limbii literare, căci în prefață vorbește despre strădania lui de a îmbogăți limba cu arhaisme și regionalisme. A mai cules lirică populară, publicată, în 1869-1870, în ziarele „Adunarea națională" și „Informațiunile bucureștene" ale lui V.A. Urechia, precum și basme, legende, povești, snoave, apărute postum, în 1975. Cele mai multe dintre povești sunt variante ale unor motive cunoscute, dar înlănțuirea originală a episoadelor și apariția multor elemente inedite țin treaz interesul cititorilor. După unele mărturii, **C.** ar fi lăsat în manuscris și câteva traduceri din Ossian.

SCRIERI: *Floarea soarelui*, Sibiu, 1910; *Logofătul Tăut*, Blaj, 1913; *Fabule*, pref. Al. Lapedatu, București, 1925; *Petrea Voinicul și alte balade în formă populară*, Sibiu, 1930; *Eminescu în Blaj. Eminescu la București*, în *Amintiri despre Eminescu*, îngr. Ion Popescu, Iași, 1971, *19-34*; *Amintiri despre Eminescu*, îngr. Cornelius-Remus Cacoveanu, pref. Ion Buzași și Ion Mărgineanu, Cluj-Napoca, 2000. **Culegeri:** *Povești*, în *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bârlea și Ion Taloș, pref. Ovidiu Bârlea, Cluj-Napoca, 1975, *75-220*.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Un mare fabulist român*, „Clipa", 1925, 99; Al. Lapedatu, *Momente culturale și politice*, București, 1926, *9-13*; Horia Teculescu, *Ștefan Cacoveanu*, „Anuarul presei române", 1926, *101-104*; Nicolae Albu, *Un junimist uitat: Ștefan Cacoveanu*, „Lanuri", 1937, 2; Adrian Fochi, *Prefață* la I. Urban Jarník și Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1968, *63, 85*; Ovidiu Bârlea, *Prefață* la *Povești din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1975, *13-18*; M. N. Rusu, *Prietenul lui Eminescu*, SPM, 1976, 299-300; *Dict. lit. 1900, 139-140*; Datcu, *Dict. etnolog.*, I, 12. *L.Cș.*

CACOVEANU, Viorel (5.VIII.1937, Cluj), prozator, dramaturg și gazetar. Este fiul Martei (n. Cordoș) și al lui Viorel Cacoveanu, cazangiu la Atelierele de reparat material rulant Cluj. După Liceul „Gh. Barițiu" din Cluj, absolvit în 1954, și un periplu studențesc la Politehnică și apoi la Facultatea de Matematică a Universității clujene, se decide pentru filologie, facultate pe care o termină în 1962. Încă din anii liceului trimite corespondențe de la manifestările sportive la ziarul „Sportul popular", debutul în presă putând fi considerat, astfel, decembrie 1955. Ca student, frecventează cenaclul de la Asociația Scriitorilor din Cluj, unde și citește schițe cu caracter satiric, semnând articole despre problemele tineretului mai cu seamă în ziarul local „Făclia", în redacția căruia va și intra imediat după obținerea licenței în filologie, abia târziu transferându-se în redacția revistei „Steaua", unde lucrează până la pensionare (1987-1997). Debutul literar are loc în 1961, în revista „Steaua", cu o schiță.

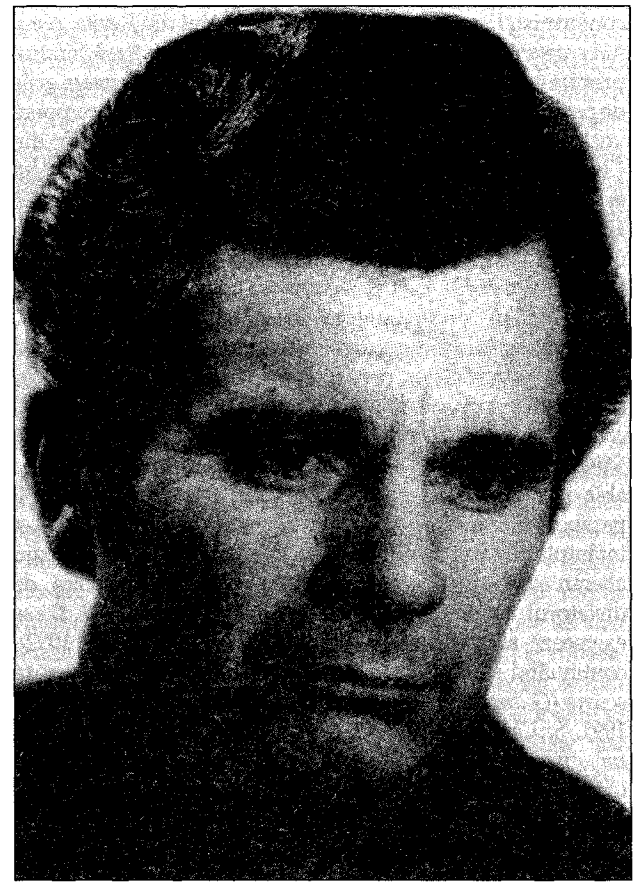

Anii de gazetărie sunt extrem de fructuoși, **C.** publicând în paginile ziarului, aproape zilnic, reportaje și anchete sociale, fapt ce-i înlesnește o bună cunoaștere și înțelegere a realităților sociale din acei ani. Rodul activității gazetărești este volumul de debut *Fata care spune Da!* (1970). Cartea, conținând anchete în mediile tinerilor, stârnește reacții nu tocmai favorabile în presa de partid datorită modului tranșant critic de abordare a condițiilor de viață insane și a promiscuității morale în care erau obligați să-și înceapă viața tinerii. Accentele critice, reliefând crud aspecte negative din societatea socialistă, vor rămâne o constantă a scrisului lui **C.**, fie că vor fi mascate în romane cu tramă polițistă — *Blondele întotdeauna trișează* (1971), *Un coniac pentru o fată* (1973), *Morții nu mint niciodată* (1975), *Cu moartea între patru ochi* (1977) —, fie în reportaje de pe șantiere hidroenergetice (*Someșul cald*, 1974), dar mai ales în volume de proză scurtă, în care se cultivă satira acidă, caragialiană, grefată pe un model de sobrietate analitică specific tradiției ardelenești. Astfel, incizii necruțătoare apar în *Singurătatea unei femei frumoase* (1980), dar mai cu seamă în *Aprobare pentru un tango* (1982), comentat pe larg în emisiunile postului de radio Europa Liberă de Monica Lovinescu, ceea ce trezește în țară o reacție violentă împotriva autorului non-

conformist. I se scoate, de pe afișul teatrului din Reșița, piesa *Mă propun director* (1982), întreaga producție literară fiindu-i primită cu reticență de aici înainte și supusă unor severe grile de cenzură din partea Direcției Presei. Între timp, își descoperă vocația de dramaturg. Piesele i se reprezintă pe scenele din Cluj-Napoca, Bacău, Satu Mare, Oradea ș.a. (*Sentință pentru martori*, 1976, *Anotimpul speranței*, 1978, *Valsul de la miezul nopții*, 1980, *Ultima aventură*, 1982). Aici, **C.** caută să radiografieze adevărata față a realității din țara unui regim totalitar, abrutizant, piesele fiind considerate în epocă adevărate „îndrăzneli", din punct de vedere politic. Incomodă pentru autorități, dramaturgia lui era apreciată însă de un public ce-și regăsea în replicile personajelor propriile reacții de nemulțumire. În același timp, critica dramatică îl așază alături de autori satirici ca Ion Băieșu, Tudor Popescu, Paul Cornel Chitic. *Seneca sau Sfârșitul unei iubiri*, text scris în anii '80, dar reprezentat scenic abia în 1998, la Teatrul Național din Cluj-Napoca, este o parabolă privitoare la condiția dictatorului, în care ce s-a întâmplat în Roma antică a lui Nero sugerează străveziu aberantele măsuri preconizate, într-o exaltare paranoică, de dictatorul contemporan de la București. După 1989, **C.** se exersează și în domeniul „revistei" teatrale (Turda, 1992), continuând să scrie și povestiri, schițe. Volumele de proză scurtă (*O dimineață de luni*, 1985, *Sfatul medicului*, 1990, *Jocul*, 1991, *Și Caragiale e cu noi!*, 1991, *Drumul spre Europa*, 1996, *Înmormântare via F.M.I.*, 2000) surprind secvențe din realitatea teribilă a vieții cotidiene, în care indivizii sunt supuși unor angrenaje sociale de presiune depersonalizantă, de corupție, nedreptate și discriminare. În general, scriitorul cultivă satira cu gust amar, pe un ton mucalit, cârcotaș, nu de puține ori abordând și formula fabulei sau a apologului, exprimarea metaforică; trimiterile permit însă întotdeauna identificări în actualitatea imediată. De asemenea, pasiunea publicisticii nu a fost abandonată, **C.** realizând de-a lungul anilor o serie de incitante interviuri cu personalități de marcă ale scrisului românesc, de la Eugen Simion și Adrian Marino la Octavian Paler, Augustin Buzura sau Ion Lăncrănjan, pe care le-a adunat în volumul intitulat simplu *Interviuri* (2001).

SCRIERI: *Fata care spune Da!*, București, 1970; *Blondele întotdeauna trișează*, Cluj, 1971; *Un coniac pentru o fată*, Cluj, 1973; *Somnul cald*, Cluj-Napoca, 1974; *Morții nu mint niciodată*, Cluj-Napoca, 1975; *Cu moartea între patru ochi*, Cluj-Napoca, 1977; *Singurătatea unei femei frumoase*, Cluj-Napoca, 1980; *Aprobare pentru un tango*, Cluj-Napoca, 1982; *Ultima aventură*, București, 1982; *O dimineață de luni*, Cluj-Napoca, 1985; *Sfatul medicului*, Cluj-Napoca, 1990; *Jocul*, Cluj-Napoca, 1991; *Și Caragiale e cu noi!*, Cluj-Napoca, 1991; *Drumul spre Europa*, Cluj-Napoca, 1996; *Înmormântare via F.M.I.*, Cluj-Napoca, 2000; *Interviuri*, Cluj-Napoca, 2001.

Repere bibliografice: George Pruteanu, *„Blondele întotdeauna trișează"*, CL, 1972, 15; Mircea Iorgulescu, *„Un coniac pentru o fată"*, LCF, 1973, 23; Vasile Sălăjan, *„Morții nu mint niciodată"*, TR, 1976, 11; Mircea Vaida, *Actualitatea narațiunii*, TR, 1979, 32; Mircea Popa, *„Singurătatea unei femei frumoase"*, ST, 1980, 10; Marian Popescu, *„Mă propun director"*, RL, 1983, 23; Ghițulescu, *O panoramă*, 272–275; Ion Cocora, *Prefață la o piesă*, TR, 1987, 12; *Dicț. scriit. rom.*, I, 422–423; Constantin Cubleșan, *Mitică din Ardeal*, ALA, 2000, 519; Ștefan Cazimir, *Ficțiune și realitate*, ALA, 2000, 519; Ghițulescu, *Istoria*, 414–415. *Ct.C.*

CADRAN, revistă apărută la București, mai întâi lunar, în decembrie 1931, apoi bilunar, de la 15 septembrie 1939 până la 4 decembrie 1939. Director este Ștefan Popescu. Începând cu numărul 3 din 1939 se adaugă subtitlul „Pentru literatură și artă". Revistă de cultură și literatură, **C.** își propune „să aducă scrisul proaspăt, critica nepărtinitoare a tineretului dedicat literelor, artei și realității românești" (*Prefață*). Publică poezie, proză, eseuri critice, biografii, cronici, revista revistelor, note, comentarii, reportaje. Colaborează cu poezie Geo Dumitrescu, care debutează aici sub pseudonimul Vladimir Ierunca (*Cântec*, 1/1939), Mihai Beniuc, Alexandru Balaci, Simion Stolnicu, Mihu Dragomir, Paul Dimitriu, Teodor Nencev; cu proză, Nicolae Ivanovici; cu articole critice și eseuri, Mihnea Gheorghiu (*Whitman, W.H. Auden și poezia tânără engleză*, *Literatura de azi în Statele Unite*), Dumitru Niță (*Un spirit european: Valéry Larbaud*), Valeriu Șt. Ciobanu (*Alexandru I. Herțen*), Miron Constantinescu (*Noul realism românesc*, studiu dedicat reportajului lui Geo Bogza). În numărul 1 din 1939, Silvian Iosifescu semnează „Cronica muzicală". Alți colaboratori: Ștefan Popescu, Mircea Tiriung. *C.Tt.*

CADRAN, revistă care a apărut la Iași, lunar, cu subtitlul „Literar, critic, social", din ianuarie până în iunie 1934 (șase numere, ultimul dublu). Fără a menționa colegiul redacțional, **C.** își avea redacția și administrația acasă la Sandu Teleajen, care poate fi considerat directorul revistei, ajutat de G. M. Zamfirescu, Titus Hotnog și Bogdan Amaru, colaboratori activi, începând chiar cu primul număr. În articolul-program, *Tot ce putem spune acum*, G.M. Zamfirescu arată că revista, reunind scriitori de la „Gândul nostru" și „Pagini moldovene" (desființate în 1928, respectiv în 1933), va acorda toată atenția literaturii, voindu-se „o gazetă de preocupări literare, artistice și sociale". Acordând, așadar, prioritate literaturii, revista publică proză de Bogdan Amaru (fragmente din romanul *Amor vagabond*), Const. Argeșanu, Adrian Pascu, G.M. Zamfirescu, Aurel Lambrino, Titus Hotnog, o schiță romanțată de C. Săteanu, dar și proză de Șalom Alehem (traducere de Carol Drimer), versuri de Gina Sandri, Neculai V. Țatomir, Ștefan Ciubotărașu, Ion Brambură (Const. Argeșanu), George Lesnea (prezent și cu traduceri din Lermontov), Dinu Soare, A.G. Delafântânele. Foarte puternică este secțiunea de critică literară, Bogdan Amaru semnând aproape în fiecare număr câte trei-patru recenzii la cărți nou apărute: *Velerim și Veler*

cadran
literar — critic — social

Doamne de V. I. Popa, *Destăinuirile colonelului Mihu* de C. Manolache, *Apostol* de Cezar Petrescu, *Normaliștii* și *Vitrina cu păpuși de porțelan* de B. Jordan, *Calea Văcărești* de I. Peltz, *Tablete din Țara de Kuty* de T. Arghezi, *Agonia soarelui* de C. Argintaru, *Creanga de aur* de M. Sadoveanu, *Mamina* de Al. Lascarov-Moldovanu, *Regele Richard III* de Shakespeare în traducerea lui I. M. Sadoveanu, *Poezii* de D. G. Nanu, *Primele poeme* de Tristan Tzara, *Mormolocul* de Profira Sadoveanu, *Arsenic* de Sergiu Dan, *Pagini din Baudelaire* (traduse de Al. T. Stamatiad), *Machiavelli* de C.Antoniade și *Din viața drumului de fier*, reportaje de George Carara. Două cronici, la Agatha Bârsescu, *Memorii*, și la Virgiliu Monda, *Testamentul d-rei Brebu*, aparțin lui Cosma Damian. Rubricile „Cadran social", „Cadran ieșean", „Cadranul cărților" consemnează evenimente politice (asasinarea lui I.G. Duca), moartea pictorului Gh. Popovici și a compozitorului Ion D. Sârbu, vernisaje (I.L. Cosmovici, Șt. Dimitrescu), precum și Ziua Cărții la Iași. Excelente sunt vinietele și ilustrațiile semnate de Th. Kiriacoff și Otto Briese. Cu toate aceste realizări și în ciuda „entuziasmului tineresc" și „a experienței de luptă și sacrificiu" care caracterizau colectivul redacțional, după cum afirma G.M. Zamfirescu, **C.** și-a încetat brusc apariția, ca atâtea alte publicații, fără ca cititorii să fie preveniți în vreun fel. *I.R.-N.*

CADRAN, săptămânal al Saloanelor culturale „Liviu Rebreanu", apărut la Bistrița de la 25 ianuarie până la 21 decembrie 1990. Redactori: Adriana Rodica Barna, Pavel Iuoraș, Oliv Mircea, Domnița Petri, Virgil Rațiu, Vasile Todan, Alexandru Uiuiu, Ion Urcan, Augustin Zegrean. Revistă de cultură și literatură, **C.** publică eseuri, cronici, versuri, interviuri, anchete, informații, constituindu-se într-o imagine fidelă și reprezentativă pentru presa culturală a momentului, marcată din plin de obsesiile și dilemele reconfigurării spațiului cultural românesc postcomunist. Colaborează cu versuri Grigore Vieru, Vasile Dâncu. Începând cu numărul 11, revista publică în foileton *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt. De la numărul 34, Mircea Ivănescu semnează o serie de traduceri din Fr. Nietzsche (*Ecce homo sau Cum devii ceea ce ești*). Apar studii, articole, editoriale semnate de Mircea Oliv, Olimpiu Nușfelean, Șerban Demetriu, Adriana Rodica Barna, Ion Urcan, Domnița Petri, Alexandru Uiuiu. Alți colaboratori: Ovidiu Petri, Sorin Vieru, Letiția Ilea, Ion Mureșan, Gheorghe Crăciun. *C.Tt.*

CADRAN UNIVERSITAR, revistă apărută la Craiova, lunar, din mai 1969 până în februarie 1973, ca organ al Consiliului Uniunii Asociațiilor Studențești din Universitatea Craiova. Redactor-șef este Constantin Dumitrache, urmat de Dan Lupescu, Tiberiu Popescu și Șerban Tărâță; redactor-șef adjunct – Viorel Mortu; secretari de redacție – Janet Nică, Bucur Demetrian. Revistă științifică și culturală, **C.u.** publică poezie, proză, eseuri, cronici, interviuri. Colaborează cu versuri Dan Lupescu, Lucian Avramescu, G. Jianu, Mircea Florin Șandru, Daniela Crăsnaru, Dumitru Chițu, Cornel Bălosu, Viorica Mereuță; cu proză, C. Moșneanu, E. Corobea; cu studii, Victor Sandu (*Despre impresionism*), I. Toma (*Tendințe moderne în lingvistică*), G. Corneanu (*„Epoca biologică" a picturii lui Țuculescu*), D. Teodorescu (*Pravila de morală a unui poet*). Semnează cronici I. Toma (la cartea Rosei del Conte, *Eminescu sau Despre absolut*) și Ion Grosu (la *Introducere în literatura fantastică* de Tzvetan Todorov). În cadrul rubricii „Colocviu despre cultură", se distinge un interviu cu lingvistul G. Ivănescu. *C.Tt.*

CAETE DE DOR, revistă care a apărut la Paris între 1951 și 1960, trimestrial în primul an, bianual un timp, și anual în cele din urmă, cu un număr variabil de pagini (majoritatea numerelor având aproximativ 130 de pagini). Realizată în condițiile materiale modeste ale exilului și purtând subtitlul „Metafizică și poezie", **C. de d.** are chiar aspectul unor mari caiete cu filele capsate și textul multiplicat. Redactori sunt Virgil Ierunca și Constantin Amăriuței. Fără a formula un manifest-program, într-un text care deschide **C. de d.** este relevată atitudinea publicației, ce refuză categoria politicului: „Caietele acestea sărace apar fără un «cuvânt de început» pentru că ele vorbesc celor puțini. Acelora care în libertate și râvnă probează vrerea de dăinuire a cuvântului și gândului românesc. Celor care se străduiesc să vadă în spiritualitatea românească realitate, tâlc și valoare. Acelora, mai cu osebire, care aici și acum, inaugurează o altă prezență în vreme, aceea de a substitui categoriei

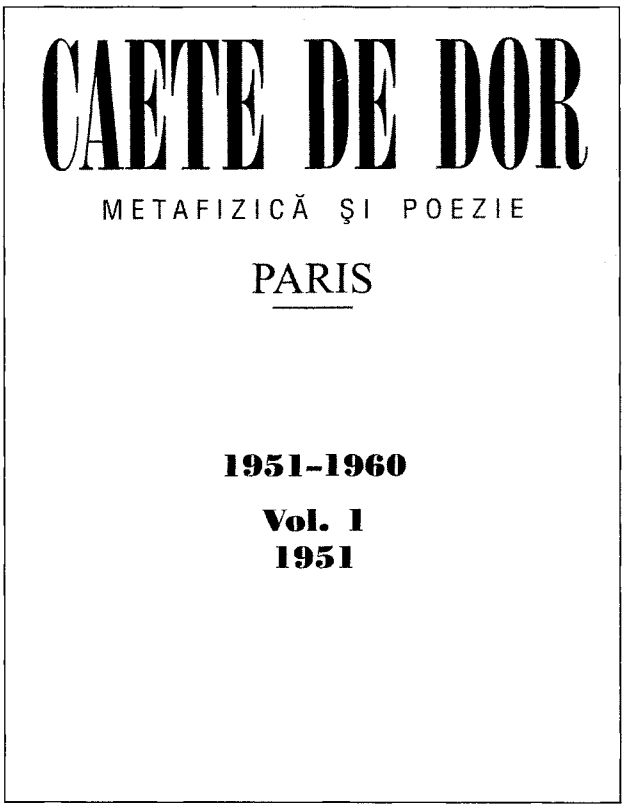

politicului, dimensiunea de risc și distanță a spiritului." În același prim număr, Constantin Amăriuței deslușește, pornind de la Eminescu, sensul metafizic al cuvântului „dor", relevând totodată „posibilitățile noastre de a opera în universal. Suntem acolo unde valorile românești nu par o simplă provincie pe harta spirituală a lumii, ci ele participă, întrucât sunt o formă de a fi a absolutului, la ceea ce constituie esența umanității" (*Dorul de veșnicie*). De la primele numere, **C. de d.**, realizată de profesioniști ai presei, este susținută de condeie importante ale scrisului românesc. Cel mai întins spațiu este acordat poeziei originale a exilului. Publică versuri C. Amăriuței, Al. Busuioceanu, Ștefan Baciu, Antoaneta Bodisco, Victor Buescu, N. Caranica, Ioan Cușa, I. G. Dimitriu, N. A. Gheorghiu, N. I. Herescu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Leonida Mămăligă (L. M. Arcade), I. Negru, M. Niculescu, I. Pârvulescu, Vasile Posteucă, Yvonne Rossignon, Horia Stamatu, C. Tacu, V. Țârâ, I. Velicu. Sunt publicate, de asemenea, traduceri în limba franceză ale unor poeme de T. Arghezi, L. Blaga, V. Voiculescu, G. Bacovia, tălmăciri în românește din lirica universală (Lucian Blaga din Hölderlin) și grupaje de „poezii populare", într-o rubrică intitulată astfel. Integral, numărul 10 din noiembrie 1956 „este consacrat mesajului de poezie și onoare românească pe care ni-l trimite un poet din țara ferecată". Autorul, care semnează doar Haiduc, este o voce „care rezistă celor ce întreține mereu Noaptea asupra României... Scriitorii aceștia se confundă cu însăși nădejdea neamului românesc de a-și veni în fire și în libertate", se apreciază într-un cuvânt introductiv. Unul dintre cei mai fervenți colaboratori ai **C. de d.** este Mircea Eliade, care publică teatru, proză literară, literatură memorialistică și jurnal (*Fragment autobiografic, Jurnal de Cordoba, Jurnalul „Nopții de Sânziene"*). Capitolul de proză este ilustrat prin texte de E. Lovinescu (pagini de *Jurnal*), Mircea Vulcănescu (eseul inedit *Despre spiritul românesc*), Al. Busuioceanu (*Ceața*, din suita *Caetelor spaniole*), Mateiu I. Caragiale (fragment din traducerea integrală în limba franceză a *Crailor de Curtea-Veche*), Emil Turdeanu (eseuri istorico-literare reunite sub genericul „Oameni și cărți de altădată"). Critica literară, larg reprezentată, de la comentariu și cronica de carte la exegeza de mari dimensiuni, vizează creatori români și străini ori aspecte ale literaturii contemporane. Al. Busuioceanu investighează opera lui Joë Bousquet, „unul din spiritele cele mai incandescente" ale literaturii franceze din al doilea sfert de veac XX; un demers critic, nu lipsit el însuși de poezie, dedică Virgil Ierunca universului arghezian: „Dumnezeu e vecinul lui Arghezi și Arghezi, cu uneltele lui de vecie, dă vecinului ce este al vecinului. [...] E atâta voință de spiritualitate în pagini și atâta har în litere, că totul apare ca o altă modalitate de absolut." Virgil Ierunca remarcă totodată: „Operele complete ale lui Tudor Arghezi nu se completează cu adevărat decât acum și la el acasă; el adaugă pentru o ediție a onorarei – mai definitivă și mai grăitoare – *tăcerea* lui" (articolul este publicat în 1951). **C. de d.** propune cititorilor, așa cum, de altfel, precizează chiar subtitlul revistei, domeniul metafizicii, prin studii (Martin Heidegger, *Ce este metafizica*, traducere în limba română de W. Biemel, Gr. Popa, *Existențialismul*, Mircea Popescu, *De consolatione philosophiae. Câteva teze provizorii*), eseuri filosofice, adeseori în marginea unor texte literare, precum și ample bibliografii și consemnări de apariții editoriale. Materia revistei este structurată în mai multe rubrici permanente. „Povestea vorbei", dedicată cu precădere liricii, publică versuri ale marilor creatori români, însoțite de câte un scurt comentariu al lui Virgil Ierunca asupra fiecărui autor (Tudor Arghezi, *Rugăciune*, I. Barbu, *Riga Crypto*, V. Voiculescu, *Pământ înrămat în patru mari ape*). „O seamă de cuvinte" cuprinde fragmente de lucrări sau eseuri istorice și filosofice (Vasile Pârvan, *Anaxandros*, Nae Ionescu, *Tristia*, C. Noica, *Pe marginea învățăturilor lui Neagoe Basarab*, Dan Botta, *Spiritul dramei* ș.a.). „Carte de citire", susținută de Virgil Ierunca, este o rubrică de incisive comentarii critice cu privire la opera unor personalități ale culturii universale (W. Faulkner, Karl Barth, Karl Jaspers, Maurice Merleau-Ponty, René Daumal, Maurice Blanchot). „Cronica" și „Cronica poeziei", semnate de Mihai Niculescu, Virgil Ierunca, Al. Busuioceanu, I. Cristu, N.A. Gheorghiu, Monica Lovinescu, consemnează, de cele mai multe ori, apariții editoriale românești din exil, dar și reprezentații teatrale (Virgil Ierunca, *O scrisoare pierdută*, la Théâtre de Poche; M. Tăcutu, *Les Chaises* de E. Ionesco, la teatrul Lancry din Paris etc.), expoziții, noutăți ale librăriilor franceze. „Bibliografia" înregistrează, în special, scrieri filosofice publicate în Franța și deosebit de bogata activitate editorială a exilului românesc de pretutindeni. Concepută în spiritul celor mai importante publicații românești de până la 1947, **C. de d.** reușește, în condițiile vitrege ale primilor ani de exil, să continue aceste bune tradiții. *M.P.-C.*

CAETE LITERARE, revistă apărută la București, în septembrie și noiembrie 1929 (două numere). Redactorii publicației sunt Alexandru Drăguș, G. Ionescu, Alf Adania. Articolul-program, intitulat *Determinări*, apărut în al doilea număr și semnat de Al. Drăguș, subliniază că revista își propune să publice lucrările tinerilor, adăugând că „ideologia noastră e să n-avem ideologie". Versuri semnează C. Ionescu, C.I. Șiclovanu, Liviu Deleanu, Petre Boldur, Savin Constant, Mircea Pavelescu, Eugen Ionescu, Eugen Jebeleanu, Ilarie Dobridor, Horia Roman, Corneliu Temenschy. Proză publică Mircea Damian, George Acsinteanu, Alf Adania, Al. Sahia, Dem. Bassarabeanu, G. Ionescu, Pan M. Vizirescu, Petre Boldur, iar Octav Șuluțiu e prezent cu un fragment din romanul *Lulu*. Eseistica este reprezentată de Al. Drăguș, cronica plastică de Eustațiu Vladimir, cea literară de G. Ionescu (despre *Brățara nopților* de Ilarie Voronca) și Alf Adania (despre *Viața minunată a lui Anton Pann* de Sergiu Dan și Romulus Dianu), iar cea dramatică de Al. Drăguș, Alf Adania și G. Ionescu. *M.Pp.*

CAETELE LUNARE, revistă apărută la București, lunar, din aprilie 1926 până în decembrie 1929. Director este I. Peltz, la ultimul număr adăugându-se numele lui Matei I. Gheorghiu. La început publicația este pur literară, apoi devine publicitar-politică. În anii 1926–1927, are aspect de revistă avangar-

ANUL I, No. 5—6. AUGUST-SEPTEMBRIE 1926

CAETELE LUNARE

DIRECTOR: I. PELTZ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, Str. Bravilor, 13

distă, aici publicând numeroși autori cunoscuți pentru apartenența lor la avangardă: Ion Vinea, F. Brunea-Fox, Filip Corsa, Ed. Sbierea, M.H. Maxy, George Silviu. Revista are, în această perioadă, și o ținută grafică adecvată, prin reproducerea unor portrete avangardiste realizate de M.H. Maxy (T. Arghezi), Marcel Iancu (I. Sângiorgiu), I. Ross (F. Brunea-Fox). I. Peltz scrie despre Marcel Iancu, Brunea-Fox, T. Arghezi, Ed. Mirto. La sectorul poezie apar numele lui Horia Furtună, Ion Al-George, D. Karnabatt, N.N. Șerbănescu, George Silviu, G. Nichita, Ion Vinea, F. Aderca, C. Râuleț, Sergiu Dan, Al. Bilciurescu, Camil Baltazar, Filip Corsa, Al. Robu, M. Cross. Proză semnează I. Peltz, A. Savelea, F. Brunea-Fox, articole și eseuri — N. Davidescu, Ion Tatu, I. Vinea, critică literară — Sergiu Milorian, critică de artă — M.H. Maxy și Cicerone Theodorescu. În mod neașteptat, în numărul 5-6 din 1926 se publică un elogiu adus lui Nichifor Crainic. În 1929, revista devine total neinteresantă sub raport literar. *M.Pp.*

CAFENEAUA, revistă care a apărut la Turnu Severin, bilunar, din 1 ianuarie până în 13 iulie 1930, apoi lunar, între 29 august 1930 și 26 decembrie 1932, purtând subtitlul „Politică și literară". Director este C. Pajură (C. Papacostea). Rubricile obișnuite sunt „Una caldă, una rece", „Viața veselă" (cronica rimată), „Cărți noi". Cea mai consistentă contribuție o are C. Pajură, care scrie mult și divers, de la articolul de fond sau cel social-economic până la comentarii privind literatura, fiind în același timp și principalul semnatar de poezie. Restul versurilor aparțin lui Nicolae Bocșa, Const. Jaleș, Liana Cedru, Mihai Buță-Paltin, N. Popescu-Meriș. Leon Feraru e prezent cu *Note asupra literaturii române*, traduse din engleză de A.T. Mureș, iar D. Rubin omagiază *Centenarul lui Goethe*. Texte nesemnate se ocupă de I.L. Caragiale sau de ultimele apariții editoriale, volume de Romulus Dianu, N. Iorga, Ion Pas, Ion Petrovici, Sarina Cassvan, G.M. Zamfirescu, C. Stere. Alți colaboratori: Ion Pas, Aureliu I. Lupescu, I. Măciucă, Virgil N. Racoveanu-Racova. *M.V.*

CAFENEAUA CAPȘA, restaurant, braserie și cofetărie din București. Între vestitele cafenele ale Bucureștiului din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din prima jumătate a secolului al XX-lea, cum au fost Fialkowski, Kübler, High-Life, Café de la Paix, Café-braserie Corso, Terasa Oteteleșanu, **C.C.**, situată la încrucișarea Căii Victoriei cu strada Edgar Quinet, a fost cea mai faimoasă și a avut existența cea mai îndelungată, fiind frecventată de numeroase personalități, de la oameni politici ca P. P. Carp, Tache Ionescu, Dinu Brătianu, C. Argetoianu și I. G. Duca, la actori ca Iancu Brezeanu, C. Nottara și Ion Iancovescu, pictori ca N. Tonitza și Th. Pallady, regizori ca Soare Z. Soare, muzicologi ca Emanoil Ciomac, până la scriitori și ziariști, aceștia fiind, de altfel, cei mai fideli și mai semnificativi, nu doar numeric, oaspeți ai localului. Aici se discutau literatură, filosofie, artă, politică, se purtau dispute aprinse, zgomotoase, se înfruntau orientări literare, aici au fost proclamate programe literare, s-au legat și s-au destrămat prietenii, unii și-au clamat geniul (Al. T. Stamatiad), au avut loc dueluri de epigrame. Cu alte cuvinte, a fost locul de întâlnire al intelectualității bucureștene, inteligența fiind condiția sine qua non a „capșistului", care — scria Tudor Arghezi — „e un individ inteligent și primejdios și critica reală se face la Capșa, nu în presa literară. Dacă ești prost la Capșa, este imposibil — zice capșistul — să fii inteligent altundeva, măcar în scris"; nu puteau să rămână acolo, adăuga poetul, decât cei care aveau „rezistență și spirit". Printre frecventatorii **C.C.** s-au aflat Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Urmuz, Ion Minulescu, Ion Barbu, Al. O. Teodoreanu, Al. T. Stamatiad, I. Peltz, N. D. Cocea, Corneliu Moldovanu, Cezar Petrescu, Al. Cazaban, M. Sorbul, Carol Ardeleanu, Ludovic Dauș, N. Davidescu, Octav Dessila, G. Gregorian, Camil Petrescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Anton Holban, Mircea Damian, Horia Roman, Octav Șuluțiu, N. Crevedia, I. Valerian, George Dorul Dumitrescu, Zaharia Stancu, Vlaicu Bârna, Teodor Scarlat, Neagu Rădulescu, V. V. Martinescu, Virgil Gheorghiu, N. Carandino, Oscar Lemnaru, Camil Baltazar, C. Nisipeanu, Pericle Martinescu. **C.C.** a fost un ambient select, așa cum era și restaurantul propriu-zis, în care chelneri aduși de la Paris serveau în frac. S-a impus, spunea tot T. Arghezi, ca un „parlament universal", o universitate, o academie. Capșiștii nu erau, — considera Liviu Rebreanu — stâlpi de cafenea, fiindcă aici „se discută asupra ultimelor noutăți literare, se aduc manuscrise, fiind singurul mod de a ne întâlni. Cafeneaua are și atitudine critică, destul de mușcătoare. Cei care vorbesc de rău probabil nu pot înfrunta părerea confraților." S-a dat aici, e adevărat, și frâu liber unor patimi omenești, căci, potrivit lui N. Crevedia: „La Capșa, unde vin toți seniorii,/Local cu două mari despărțituri,/Într-una se mănâncă prăjituri,/ În alta se mănâncă scriitorii". Tot atât de adevărat este că era și locul de întâlnire a boemilor, chiar a unor personaje pitorești, cum a fost Stan Palanca, „regele șprițului." Dar, în primul rând, a fost un mediu creator. Aici ar fi elaborat, spre exemplu, Ion Barbu poezie și studii de matematică, iar Urmuz, celebra fabulă *Cronicari*. Scandalizat, la un moment dat, că i se servea cafea-filtru de proastă calitate, Ion Barbu nota la 27 noiembrie 1951, în condica de reclamații a cafenelei: „Nu vin la cafenea nici să fac afaceri, nici să stau de vorbă. Vin să-mi fac munca mea de matematician, care are din păcate nevoie de excitantul cafelei. Mă costă bani și sănătate, dar nevoia e imperioasă. Filtrul care mi se servește uneori e o contrafacere. Desigur, apa dulceagă și neagră, ce se aduce sub acest nume, nu face 200 de lei! Declar că această neregulă aplicată mie, pentru care cafeneaua e un fel de *cabinet de lucru*, înseamnă pur și simplu *sabotagiu*. Lucrez în cadrul planului cincinal la un tratat de

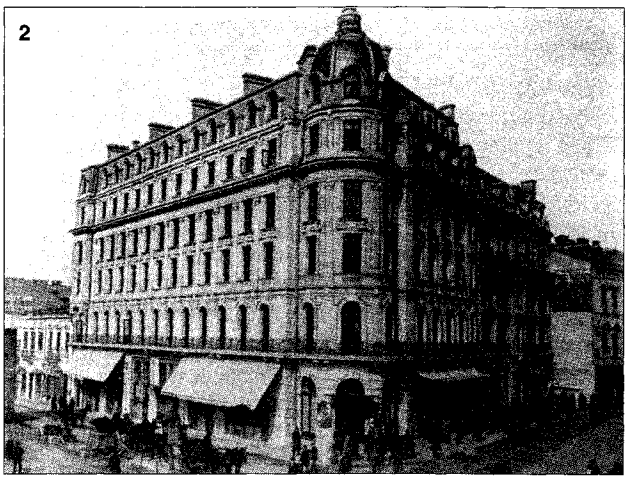

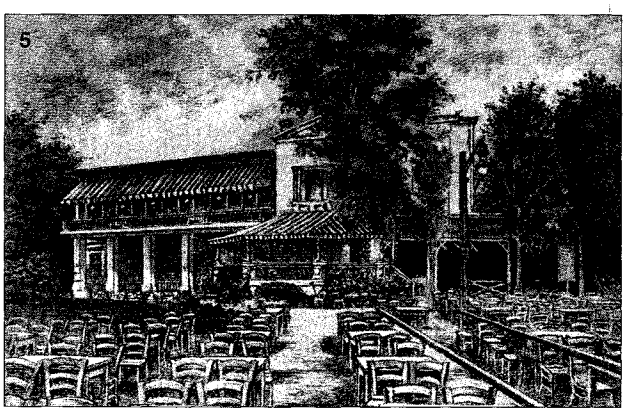

Cafenele bucureștene

1. Cafeneaua Capșa

2. Cafeneaua Royal

3. Cafeneaua High Life

4. Cafeneaua Paris

5. Terasa Oteteleșanu

matematice (și în calitate de scriitor la o traducere din Shakespeare). Fac vinovați pe funcționarii puțin scrupuloși, care falsifică filtrul, de întârzierea muncii mele." Ion Barbu nu este singurul care, cu toată ironia la adresa unor sloganuri ale epocii, a văzut până târziu în **C.C.** un cabinet de lucru. Victor Eftimiu a consemnat, de asemenea, că în acel mediu tot ceea ce a scris, pe mesele de cafenea (care nu aveau rigiditatea biroului de lucru de acasă), a fost „spontan, întraripat, proaspăt, sincer". Semnificativ este faptul că și unii străini i-au recunoscut cafenelei bucureștene celebritatea, farmecul, fiind oaspeți ai localului și locuind la hotelul Capșa. Paul Morand, în cartea sa despre București, apărută în 1934, descria astfel locul: „La București, Capșa este inima orașului deopotrivă din punct de vedere topografic și moral. În Capșa se cuprind patru lucruri deodată: un hotel, o cofetărie, un restaurant și o cafenea. Imaginați-vă, reunite într-o casă cu o aparență mo-

destă și desuetă patru vechi glorii europene: restaurantul Foyot, cofetăria Rumpelmayer, cafeneaua Florian din Veneția și hotelul Sacher din Viena."

Repere bibliografice: Gheorghe Crutescu, *Podul Mogoșoaiei*, București, 1943, *131-144*; D. Karnabatt, *Bohema de altădată*, București, 1943, *passim*; George Potra, *Din Bucureștii de altădată*, București, 1981, *219-232*; Emil Manu, *Cafeneaua literară*, București, 1997; Florentin Popescu, *Cafeneaua literară și boemii ei*, București, 1997; Maria Magdalena-Ioniță, *Epoca de înflorire a Casei Capșa (1868-1902)*, București, 1997; Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, București, 1998, *passim*; Ulysse de Marsillac, *Bucureștiul în veacul al XIX-lea*, tr. Elena Rădulescu, îngr. și pref. Adrian-Silvan Ionescu, București, 1999, *129-130*; Dan C. Mihăilescu, *București. Carte de bucăți*, București, 2003, *55-57*; Narcis Dorin Ion, *În căutarea micului Paris*, București, 2003, *106-108*. *I.D.*

CAFENEAUA CORONA, local pe malul Senei, situat în apropiere de Hôtel de Ville, care a devenit loc de întâlniri cotidiene și sediu săptămânal al primului cenaclu al emigrației românești la Paris, în perioada 1946-1950. Participanții (20-30 de persoane la fiecare reuniune a cenaclului) se strângeau în sala din subsolul cafenelei, în jurul unei mese ce avea — se pare — formă de potcoavă. Asistau, cu oarecare regularitate, într-un mediu format în exclusivitate din intelectuali cu preocupări literare și studenți români exilați, N.I. Herescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Paul Costin Deleanu, Octavian Vuia, Horia Stamatu, Nicu Caranica, soții Cerbu, C. Tacu, Alphonse Juilland, M. Leibovici. Cu intermitențe au fost prezenți, la reuniunile de aici, și Emil Turdeanu, Mihai Niculescu, Vasile Posteucă, Lucian Bădescu, Constantin Virgil Gheorghiu, Ștefan Ion George, Monica Lovinescu. Lecturile literare erau, de obicei, completate cu discuții pe o temă culturală anume, propusă de unul dintre participanți și acceptată de majoritate. Animatorul și coordonatorul din umbră al dezbaterilor a fost Mircea Eliade. Despre una dintre temele propuse și dezvoltate de Eliade până la amploarea unei adevărate prelegeri, *Polaritatea antinomică și complementară a culturii române*, își amintește peste ani Titus Bărbulescu, și el participant la aceste întâlniri. Prima ședință a cenaclului — cea de definitivare a sumarului revistei „Luceafărul", care va apărea însă în noiembrie 1948 — a debutat cu lectura făcută de N.I. Herescu unei poeme nesemnate, venită din țară, *Adio libertate!*, despre care s-a aflat mai târziu că aparținea lui V. Voiculescu. În atmosfera intimă de aici a citit Emil Cioran *Razne*, ultimele sale pagini eseistice scrise în românește. Seri de poezie remarcabile au fost cele în care lectura era asigurată de Horia Stamatu sau Nicu Caranica. Tot aici, în urma unei lecturi a lui Constantin Virgil Gheorghiu dintr-un roman în manuscris, s-a hotărât Monica Lovinescu să-și asume traducerea în franceză a romanului *Ora 25*. Însă faptul că reuniunile se mențineau într-un climat de „cenaclu aproximativ" — cum constată Virgil Ierunca —, fără „nici un progres de a comunica, de a face ceva, de a instaura un stil, un limbaj în situația de exil", a dus până la urmă la destrămarea acestor întâlniri apolitice și la migrarea spre forme de manifestare culturală mai angajat politice, în conformitate cu timpul, cu ceea ce s-ar putea numi condiția existențială și statutul social și național al participanților.

Repere bibliografice: Titus Bărbulescu, *Cu Mircea Eliade la Paris*, „Revista scriitorilor români" (München), 1986, 23; Virgil Ierunca, *Jurnal*, „Destin" (Madrid), 1966, 15; Monica Lovinescu, *Acum a plecat...*, în Emil Cioran, *Razne*, îngr. Nicolae Florescu, București, 1995, *3-5*. *N.Fl.*

CAFENEAUA FIALKOWSKI, local în București. Întemeiată de polonezul naturalizat Fialkowski și situată pe Calea Victoriei, la parterul imobilului Török, în spatele Pasajului Român, pe locul unde astăzi se află „blocul cu ceas" (fostul bloc al Societății „Adriatica"), **C.F.** era un faimos loc de întâlnire, până pe la 1900, al politicienilor, mai cu seamă al celor liberali, și al oamenilor de artă, devenind o adevărată instituție, spun martorii timpului, căci „aici se făcea mare politică a zilei, aici veneau toți liberalii, aici se punea țara la cale" (Constantin Bacalbașa). „Loc de întâlnire al tuturor colportorilor de știri — scrie Gheorghe Crutzescu — mai ales false, areopagul care da sentințe irevocabile, unde se puneau la cale treburile țării, unde se făceau și se schimbau ministerele", **C.F.** exercită o atracție s-ar spune magnetică și pentru lumea literar-artistică a Bucureștilor celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Aici se întâlneau, la o partidă de biliard (existau două mese de biliard) sau de domino, la o halbă cu bere ori, alături, la o prăjitură, poate, dintre acelea lăudate de Claymoor, cronicarul reuniunilor mondene, mai cu seamă scriitori și artiști: I.L. Caragiale, B. Delavrancea, frații Enea și Nerva Hodoș, Grigore Ventura, Ion Brezeanu, George Ranetti, Duiliu Zamfirescu, Nicolae Xenopol, George Sion, Matei Millo, Eduard de Max (când venea la București) și alții. **C.F.** era una dintre cele mai renumite „cafenele europene", care începuseră să ia locul celor vechi, „de modă turcească", devenite vetuste după revoluția de la 1848. Timp de aproape trei decenii, de la 1870 la 1898, în epoca sa de glorie, **C.F.** a reprezentat una dintre marile atracții ale Bucureștilor de altădată, reper memorabil al traseelor boemei literar-artistice.

Repere bibliografice: C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, III, București, 1936, *121*; Eftimiu, *Amintiri*, *66*; Gheorghe Crutzescu, *Podul Mogoșoaiei*, București, 1986, *209-210, 295, 316*. *V.F.M.*

CAHIERS FRANCE-ROUMANIE, revistă de cultură, cu o periodicitate de șase numere pe an, format carte (64 pagini), editată de Asociația Franța-România (Association France-Roumanie) la Paris, din 1946 până în toamna lui 1947. Numărul 3, din aprilie-mai 1946, are o importanță deosebită, fiindcă se deschide cu ultimul articol al lui Ilarie Voronca, *Les Yeux libres*, relatare a unei recente călătorii pe care poetul o făcuse în România. Sumarul **C.F.-R.** conține în același număr un fragment, selectat, tradus și prezentat de Mihai Șora, din *Introducere în teoria valorilor* de Tudor Vianu, o poemă — datată 1942 — de Tristan Tzara și un fragment mai substațial din primul „roman" al lui M. Blecher, intitulat de Claude Sernet, cel ce semnează traducerea franceză a episodului, *Journal d'un*

adolescent malade. Prezentarea textului lui Blecher aparține lui Eugen Ionescu. Tot aici, Mihai Șora, probabil redactor al revistei, având în vedere continuitatea semnăturii, discută despre *Câteva tendințe ale gândirii franceze contemporane* și face un inventar al celor mai recente cărți de filosofie din librăriile pariziene. Cronica literară este asigurată de Eugen Ionescu și cuprinde comentarea unor volume de Charles du Bos și Albert Béguin. În numărul 4, din iunie-iulie 1946, sunt de semnalat colaborarea lui Petru Comarnescu, privind viața teatrală bucureșteană, cu accentul pus pe noile opere ale dramaturgilor români ai momentului, eseul-relatare al lui Jean Cassou despre o vizită în atelierul lui Brâncuși și trei poeme eminesciene transpuse în franceză de Mariana Șora și Ion Ureche. Cu șase poeme de Lucian Blaga (traduse de Mariana Șora) se deschide numărul 5, din septembrie-octombrie 1946, număr ce cuprinde de asemenea un eseu de Alexandru Ciorănescu, *Notes sur le folklore roumain*, un fragment (însoțit de o prezentare) din proza lui Mateiu I. Caragiale. Începând cu numărul 6, din decembrie 1946–ianuarie 1947, conținutul revistei se „reorientează" vizibil, atât prin tematica abordată, cât și prin introducerea unor colaborări definite sub unghiul politic adoptat la București. Își fac loc acum în **C.F.-R.** semnăturile lui Eugen Schileru, Marcel Breslașu, M.G. Bujor, Silvian Iosifescu, Haralamb Zincă, Zaharia Stancu, Petre Iosif, Eugen Jebeleanu (despre Al. Sahia), Radu Bogdan, Simion Stoilov și chiar Mihail Roller. Un număr triplu, 15–17 din 1947, ultimul de altfel, adună articole puse sub semnătura lui Gh. Gheorghiu-Dej, P. Constantinescu-Iași și N. Popescu-Doreanu. Dispariția publicației, ca și încetarea, după un timp, a activității Asociației Franța–România, era inevitabilă în asemenea condiții, deoarece colaborările din exil se răriseră sub invazia propagandiștilor comuniști de la București și de la Paris. *N.Fl.*

CAHIERS ROUMAINS, lunar de informație și cultură românească publicat în Franța în 1951–1952 de I. Dragu, sub egida Asociației Ziariștilor Români din Exil. Format carte, revista a apărut în condiții decente, fără a se remarca prin ceva în mod deosebit. Primul număr este datat mai 1951. Din sumar, în afară de o microantologie, în versiune franceză, din versurile lui Octavian Goga, s-ar putea reține textul conferinței *Le Paysan roumain devant le fléau*, ținută de Constantin Brăiloiu la „Cercul republican" din Paris, în 12 aprilie 1951, precum și articolul politic al lui André Joyel-Faure despre *La Roumanie crucifiée*. În numărul din iulie 1951 al revistei, se publică o poemă semnată de Anna de Noailles, *Le Souvenir des Aïeux*, după cum în numărul 5 (octombrie 1951), apare o microantologie Eminescu, în versiunea franceză a lui Ion Ureche. În fine, din cel de-al doilea an de apariție al **C.R.**, sub raport strict literar, interesant se dovedește eseul *Le Poète et l'exil* de N.I. Herescu, publicat în numărul 14–15 din august-septembrie 1952, ultimul – s-ar părea – al revistei. *N.Fl.*

CAHIERS ROUMAINS D'ÉTUDES LITTÉRAIRES, publicație apărută la București, trimestrial, între 1973 și 1989, cu subtitlul „Revue trimestrielle de critique, d'esthétique et d'histoire littéraire". Comitetul de redacție este alcătuit din Mihnea Gheorghiu, Ion Dodu Bălan, Romul Munteanu, Adrian Marino, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ov. S. Crohmălniceanu, Edgar Papu, Vasile Nicolescu, Alexandru Piru, Dan Hăulică, Matei Călinescu, Mircea Zaciu, Constantin Ciopraga, dar în fond revista e opera lui Adrian Marino, ajutat de Olga Zaicik (apoi de Sanda Anghelescu). De la numărul 2 din 1974, caseta redacțională apare fără numele lui Matei Călinescu. Rubrici: „La Chronique des traductions", „Comptes rendus", „Kaléidoscope", cărora li se adaugă, din 1978, „Perspectives et confluences". Numerele, tematice, sunt bine structurate, adunând în jurul unui subiect somități în materie, atât autohtone, cât și străine. Sunt abordate domenii diverse, de la stilistică la retorică, de la istorie literară la estetică. Aceasta face ca lista colaboratorilor să fie bogată și să nu lipsească din ea aproape nici unul dintre numele reprezentative pe plan național pentru sectorul respectiv. Enunțarea câtorva teme și a semnatarilor care le ilustrează sunt în măsură să formeze o idee despre profilul revistei: *L'Écrivain et la société contemporaine* (1/1973: Mircea Zaciu, Adrian Marino, Romul Munteanu, Traian Herseni, Petru Popescu, Nicolae Balotă, Edgar Papu), *Poétes modernes, poétique moderne* (2/1973: Sorin Alexandrescu, Sanda Golopenția-Eretescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Adrian Marino, Peter Motzan), *Aspects et méthodes de la critique* (4/1974: Ion Vlad, Vera Călin, N. Tertulian, Mircea Martin, Radu Enescu), *Le Langage littéraire et ses contextes* (2/1975: Alexandru Niculescu, Solomon Marcus, Henri Wald), *Littérature orale, littérature écrite* (1/1977: Adrian Fochi, Ovidiu Bârlea, Ion Taloș, I. C. Chițimia), *La Littérature et l'événement historique* (3/1977: Pavel Chihaia, Teodor Vârgolici, Al. Zub, Titus Moraru), *Lecture et lectures* (4/1977: Roxana Sorescu, Silvian Iosifescu, Constantin Noica, Al. Paleologu, Micaela Slăvescu). Literatura română e abordată de asemenea tematic, fie din perspectiva unor chestiuni generale sau cu caracter comparatistic, fie monografic, prin numere dedicate unor scriitori importanți. În prima categorie intră teme precum: *La Littérature roumaine et la littérature européenne* (3/1974: Al. Duțu, Aurel Sasu, Paul Cornea, Lidia Bote, Al. Oprea, Cornelia Ștefănescu), *La Littérature roumaine actuelle* (1/1974), *Les Lumières chez les Roumains* (2/1977) și *Lumières roumaines – Lumières européennes* (2/1979), subiecte despre care se pronunță Romul Munteanu, Nicolae Balotă, Adrian Marino, Pompiliu Teodor, Alexandru Duțu, Klaus Bochmann, Josef Wolf, Andrei Pippidi, Mircea Popa, *Le Romantisme roumain* (2/1978), *Critique roumaine – critique européenne* (4/1978), *Le réalisme et le naturalisme roumains* (3/1979), *Le Symbolisme roumain* (3/1980), *Le Roman roumain contemporain* (4/1982: Anton Cosma, Mihai Zamfir, Victor Ernest Maşek, Mariana Ionescu, Marcel Pop-Corniș, Nicolae Manolescu, Florin Manolescu, Mircea Zaciu, Gabriel Dimisianu, Ov. S. Crohmălniceanu, Ion Bălu, Lucian Raicu, Ioan Holban, Marian Popa, Mihai Ungheanu, Irina Mavrodin, Fănuș Băilești eanu), *La Poésie roumaine contemporaine* (4/1983), *Le Théâtre roumain hier et aujourd'hui* (2/1984), despre care scriu Doina Modola, Valentin Silvestru,

Natalia Stancu, Constantin Măciucă, Victor Ernest Maşek, Henri Wald, Leonida Teodorescu, Alexa Visarion, Ileana Berlogea, *Peut-on parler d'un baroque roumain?* (4/1986) – întrebare la care răspund Alexandru Duțu, Edgar Papu, Tudor Păcuraru, Mihai Zamfir, Dan Horia Mazilu, Romul Munteanu, Cornel Mihai Ionescu, Dolores Toma, Dim. Păcurariu. Dintre scriitorii (îndeobște clasici) cărora li se consacră numere tematice fac parte Dimitrie Cantemir (2/1973), Mihai Eminescu (1/1975 și 2/1989), Tudor Arghezi (3/1980 și 2/1988), Mihail Sadoveanu (4/1980), Panait Istrati (1/1981), George Bacovia (3/1981), E. Lovinescu (4/1981), Lucian Blaga (2/1982), I.L. Caragiale (2/1983), Liviu Rebreanu (1/1985), Camil Petrescu (3/1985), Hortensia Papadat-Bengescu (2/1986), Ion Creangă (4/1989) ș.a. Articolele sunt scrise în limbi de circulație: franceză, engleză, germană, italiană, spaniolă. Cronica traducerilor se preocupă, în fiecare număr, de unele cărți traduse în și din limba română. Printre semnatari: Edgar Papu, Virgil Nemoianu, Al. Ivasiuc, Victor Ivanovici, Șerban Cioculescu, Irina Bădescu, Alexandru Balaci, Ion Pop, Ileana Verzea, Radu Toma, Andrei Bantaș. Se publică, de asemenea, cronici, recenzii și semnalări ale noilor apariții editoriale românești sau străine la rubricile „Comptes-rendus" și „Kaléidoscope", sub semnăturile Al. Călinescu, Mircea Iorgulescu, Marian Papahagi, Z. Ornea, Ion Ianoși, Victor Stoichiță, Lucian Raicu, Stancu Ilin, Antoaneta Tănăsescu, Ion Vartic, Paul Georgescu, Mircea Anghelescu, Laurențiu Ulici, Liviu Petrescu, Gh. Grigurcu, Leon Volovici, Andrei Corbea, Mariana Șora, Mircea Ivănescu, Andrei Brezianu, Liviu Leonte și mulți alții. Printre colaboratorii străini ai revistei se numără Jean Starobinski, Jean Rousset, Werner Bahner, Marcel Raymond, Jean Weisgerber, Gillo Dorflès, Thomas A. Perry, Tzvetan Todorov, René Étiemble, Joseph Strelka, Jacinto do Prado Coelho, Jean Alter, Lucette Desvignes, Pietro Ferrua, A.-J. Greimas, Jean-Paul Mestas, Hans Robert Jauss, Pierre Rivas, Eva Kushner. Numărul 4 din 1978 cuprinde un indice de materii și lista colaboratorilor pe anii 1973–1978. Mereu preocupată de actualitate și nu lipsită de spontaneitate, revista reușește să introducă în circuit internațional nume și preocupări reprezentative pentru peisajul literar românesc. *M.V.*

CAIET, revistă care a apărut la Râmnicu Sărat din iulie până în septembrie 1934 (trei numere, ultimul dublu), purtând subtitlul „Caiet lunar de literatură și artă". Redactori sunt Alexandru Baiculescu și Traian Stoica. Revista nu are un articol-program propriu-zis, dar în numărul 2–3 sunt publicate două eseuri de Eugen Jebeleanu și un altul semnat de Traian Stoica. În primul eseu, E. Jebeleanu constată, între altele, o anume sărăcie a inspirației lirice: „O sărăcie de motive de inspirație extremă. O lipsă de autenticitate, de culoare, de diferențiere, dezolantă... Douăzeci de ani de suprarealism au trecut ca niște fulgere prin atmosfera poetică, nelăsând nici o urmă, provocând o vibrare de o clipă, astăzi cu desăvârșire stinsă." Condamnând poezia ermetică și izolarea în „turnul de fildeș", E. Jebeleanu propune „să ieșim din noi, ca să dăm piept și cu talazurile vieții din afară". Eseul lui Traian Stoica este alcătuit din trei părți, *Primatul imaginii, Primatul lașității* și *E. Ionescu, critic literar,* autorul ironizând gustul vulgar al publicului pentru literatura de consum (romanul de duzină, de exemplu) și lăudând pe acei ce preferă „acel gen literar, care cere o aristocrație a gustului și emoției, poezia", dar nu și pe cei care l-au urmat pe Eugen Ionescu. Beletristica originală este prezentă în paginile **C.** prin proza *Tiriplic II*, din seria *Poveștile lui Tiriplic* de B. Iordan, și prin versuri semnate de Virgil Gheorghiu, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Vlaicu Bârna, alături de Theodor Scarlat, Stelian Cucu, Mihail Dan, Ștefan Stănescu, E.Ar. Zaharia, Al. Baiculescu, Victor Stroe ș.a. Sumarul celor două numere include eseuri de Petru Manoliu (*Elogiul cotidianului*) și reflecții despre temeiurile culturii noastre populare (*Cultura românească și satul*), acestea din urmă avându-l ca autor pe Stelian Cucu. Revista mai conține recenzii semnate de Traian Stoica (la *Dragostea noastră cea de toate zilele*, romanul de debut al lui Neagu Rădulescu, și la *Tălmăciri din Esenin* de Zaharia Stancu). Deși au apărut doar trei numere, **C.** rămâne o revistă semnificativă în peisajul publicistic al deceniului, nu numai prin programul estetic promovat, ci și prin valoarea colaboratorilor, unii dintre aceștia devenind nume de referință ale literaturii române (Eugen Jebeleanu, Virgil Carianopol, Radu Gyr). *I.R.-N.*

CAIET CULTURAL, publicație apărută la București, lunar, din 1949 până în octombrie 1950. De la al doilea număr se numește „Pentru șezătorile noastre. Culegere de materiale pentru echipele artistice ale tineretului" – titulatură care acoperă exact profilul publicației. Își dau aici întâlnire o seamă dintre corifeii literaturii proletcultiste, convinși sau nu, fideli sau ulterior renegându-și scrierile din această etapă. Versurile, deșănțat partinice, dacă nu pueril-patriotice, sunt, în parte, însoțite de partitura muzicală aferentă. Semnatari: Nicolae Tăutu, Ștefan Tita, Victor Tulbure, Veronica Porumbacu, Mihai Filip, Dan Deșliu, Suzana Delciu, Dumitru Vasilescu Liman, Eugen Câmpeanu, Em. Ionescu, S. Darian, Iuliu Rațiu, B. Șoltuz, Vitalie Manolescu, Ion Serebreanu, Nina Cassian ș.a. De aceeași factură, dramaturgia – simplistă, moralizatoare, șablonardă – este axată pe o tematică rebarbativă, precum întrecerile socialiste, viața în gospodăria colectivă, demascarea dușmanului de clasă etc. Printre autori: Mihai Meria, Toma P. Șipoteanu, Vintilă Russu-Șirianu, R. Miron, Ionel Lazaroneanu, V. Arădanu, Alexandru Andi, Fred Firea. Textele, aproape ilizibile, sunt acompaniate de indicații de regie, unele aparținând lui Vlad Mugur. Se traduc poezii, cântece, imnuri, marșuri din literatura sovietică, încât nume ca Vladimir Ohotnikov ori Vitali Gubarev se învecinează cu ale lui A. N. Ostrovski, Valeri Briusov sau Vladimir Maiakovski. Printre traducători: N. Argintescu-Amza, A. Toma. *M.V.*

CAIET DE LITERATURĂ, revistă trimestrială apărută la Frankfurt pe Main, în Germania, în perioada martie 1988–decembrie 1992. Redactor responsabil este Ion Solacolu,

iar redactor, Ion Negoițescu. Este cel de-al doilea supliment literar al periodicului „Dialog", organul Cercului Democrat al românilor din Germania. **C. de l.** a fost fondat, de fapt, pentru Ion Negoițescu. Acesta a polarizat în jurul său un număr însemnat de scriitori și critici, care conferă o anume distincție revistei ce apărea, în numere duble, de două ori pe an. La primul număr colaborează Emil Hurezeanu, Virgil Ierunca, Gelu Ionescu, Monica Lovinescu, Călin Andrei Mihăilescu, Herta Müller, Ana Mureșanu, Ion Negoițescu, Virgil Nemoianu, Victor Stoichiță și Mariana Șora. În jurul acestui nucleu vor gravita mereu alți scriitori din exil, care, pe măsura trecerii anilor și a adâncirii crizei regimului totalitar din România, devin tot mai numeroși. O explicație posibilă a acestui aflux poate fi găsită într-un *Cuvânt de redacție*. Cauza ar fi dezvoltarea, în condițiile regimului comunist, a unor malformații străine culturii poporului român: „Emigrația apare astfel ca o reacție de refuz, de respingere a unui corp străin – ideologia oficială care acoperea ca o apăsare întunecată toate domeniile vieții în țară. «Fremde im eigenen Land», «străin în propria țară», iată motorul care împinge acest exod." În această situație, de înstrăinare și izolare, păstrarea tradițiilor culturale devenea un imperativ, determinând crearea acelui microcosmos de apărare împotriva unei lumi necunoscute, puțin primitoare. Rolul de cultivare a literaturii române clasice și moderne sau de promovare a aparițiilor noi, din țară și din exil, și l-au asumat cele două suplimente ale periodicului „Dialog" de la Frankfurt pe Main. Pentru a se evita izolarea într-un soi de „ghetto cultural", s-a promovat, deliberat, o deschidere spre valorile culturii universale. Spicuind din sumarele **C. de l.** îndeosebi ceea ce aduce o notă de originalitate, trebuie amintite din numărul 3-4 (septembrie 1988) cronica lui S. Damian la volumul *Epistolar* al lui Gabriel Liiceanu, apărut la București, cronică intitulată *Mersul pe nisip*, precum și articolul *Pentru o literatură est-etică* al Monicăi Lovinescu. În același număr, I. Negoițescu comentează critic o scrisoare a lui Constantin Noica din „Viața românească". Într-un număr cvadruplu (aprilie-mai 1989), este publicată „schița dramatică" *Păianjenul de aur* de Matei Vișniec. Tot aici apar și cronici la două cărți tipărite la București: *Căderea în lume* de Constantin Țoiu și *Minima moralia* de Andrei Pleșu. În numărul 9-10/1989 este publicat poemul alegoric *Arcadia*, scris în 1950 de Tudor Vianu, cu o „notă liminară" de Ion Vianu. În același număr, Gelu Ionescu comentează o carte a lui Ștefan Cazimir, *Nu numai Caragiale*. Într-un număr ulterior atrag atenția două importante eseuri: *Violența răului la Paul Goma* de Lucian Raicu și *Despărțirea de eminescianism* de Virgil Nemoianu. După decembrie 1989, se înmulțesc colaborările din țară și tonul criticilor devine tot mai incisiv-justițiar. Ultimele numere cuprind un articol confesiv al lui Gheorghe Grigurcu, *Dialog cu sine însuși*. Ion Negoițescu semnează proza *Rochia de bal*, un capitol din romanul memorialistic *Straja dragonilor*, iar Gelu Ionescu – o cronică la romanul *Blocada* de Pavel Chihaia. **C. de l.** dispare odată cu trecerea în neființă a celui ce l-a condus în fapt, dându-i și strălucire: omul de cultură Ion Negoițescu. *S.I.*

CAIET DE POEZIE, supliment al „Revistei Fundațiilor Regale", apărut la București în mai 1946 și în februarie 1947. Director este Al. Rosetti, redactor-șef e Camil Petrescu, secretar de redacție fiind Corin Grosu. În numărul inaugural, apare tableta *O vorbă* a lui Tudor Arghezi, care salută inițiativa de a pune la dispoziția poeților „o încăpere a lor", pentru a nu se simți „incomodați și incomozi între două catedre de doctrină sau de considerente". Suplimentul are menirea de a înmănunchea cele mai diverse orientări poetice, sub deviza „Nici o școală literară: numai talente". În primul număr, printre semnatari se află Tudor Arghezi (*Seceta mare*), Mihail Celarianu (*La septembrie și octombrie, Meșterul necăjit, Paradis pe-nnoptat, Prin lumea cu păcate*), Demostene Botez (*În turn de fildeș*), Sanda Movilă (*Strigoii, Ultimul vlăstar, Călătorul*), Horia Furtună (*Noapte albă*), Ion Caraion (*Păduri de trupuri, Ninge*), Petru Dumitriu (*Șapte poeme*, debut poetic), Mihail Crama (*Veac obsedant, Post-bellum, Atlantic*), Victor Kernbach (*Ev, Tangență*), Iordan Chimet (*Shanghai, Cântecul peștelui*). Se publică și tălmăciri de poezie: un fragment din *Sirenele* de Laurence Binyon transpus de Margareta Sterian, un sonet de Mallarmé în traducerea Mariei Rovan și *Cântecul brazilian al regimentului 6* de Robin Gallego, tradus de Radu Teculescu. În debutul celui de al doilea număr, se publică articolul *Ce este poezia?* al lui G. Călinescu. Cuprinsul este alcătuit din versuri de G. Călinescu (*Poetul, Aerul, La unghiile unei femei, Varza, Nocturnă, Clavecin, Avioane, Anatomie serafică, Răpire*), Camil Baltazar (*Testament sau Cântec de moarte, Luciditate, Sociabilitate, Dedicație pe „Tărâm, transcendent", Unei interprete a cântecului popular*), Horia Furtună (*Poetul*), Constant Tonegaru (*Fata morgana, Pianul somnambul, Moartea primului amorez, David*), Sașa Pană (*Însemnare pe rouă, Țăria mea ești tu*), Margareta Sterian (*M-am plecat să privesc, Primăvara, Poeme pentru cer*), Iulian Vesper (*Țăranii*), Iordan Chimet (*Cântec spiritual negru*). Maria Banuș traduce sonetele VIII, XVIII și XIX din Louise Labé, iar George Lesnea transpune un poem al lui Pușkin, *Către Ovidiu*. Alți colaboratori: George Dan, George Magheru, Alexandru Lungu, Alexandru Vona, Alexandru Tudor-Miu, V. Cristian, Mircea Popovici, Emil Manu, Al. Marius, Samson Lazăr, Radu Căplescu, I.N. Soare, C. Nisipeanu, Marcel Gafton, Mihail Cosma, Cristian Sârbu, Ștefan Popescu, Alexandru Jar, I. Calboreanu, Neculai Tăutu. *M.V.*

CAIETE CRITICE, publicație apărută la București în 1957, într-un singur număr, sub îngrijirea lui Paul Georgescu, Savin Bratu și Mihai Șora; poartă subtitlul „Colecție de critică și istorie literară". Studiile și articolele, precedate de însemnările lui Mihai Ralea intitulate *Câte ceva despre critica literară*, sunt grupate în trei secțiuni: „Romanul românesc", „Critica criticii" și „Studii de istorie a literaturii române și universale". Sunt reunite câteva studii semnate de Tudor Vianu (*Cuvânt despre Eminescu*), Perpessicius (*Creație și divertisment folcloric la Eminescu*, incluzând și texte inedite), Vladimir Streinu (*Forme prozodice din secolul al XIX-lea*), Al. Piru (*Suprarealismul român în primii ani după 1944*, cu referiri la poezia lui Gherasim Luca și Gellu Naum). *I.H.*

CAIETE CRITICE, revistă care apare la București, sub îngrijirea Biroului Secției de critică și istorie literară a Asociației Scriitorilor din București, mai întâi trimestrial, din noiembrie 1979 până în 1988, apoi, cel puțin în proiect, lunar, din 1990. Primele zece numere sunt incluse în corpul revistei „Viața românească"; de la numărul 11 (august 1982), publicația se editează în volum separat. Practic, aparițiile revistei se grupează în trei serii distincte: 1979–1983, 1983–1988 și după 1990, deși indicația „serie nouă" nu figurează pe frontispiciu. Redactori: numărul 1/1979: Laurențiu Ulici; numerele 2–5/1980: Alexandru George, Gelu Ionescu, Ioana Crețulescu, Laurențiu Ulici. De la numărul 6 din 1981, acestora li se adaugă Al. Călinescu, Livius Ciocârlie, Liviu Petrescu. Pentru numerele 1 și 2 din 1983, colectivul de redacție este alcătuit din Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Ioan Buduca. Începând cu numărul 3–4 din 1983, redactor-șef este Ioanichie Olteanu, secondat (de la 3–4 din 1984) de Gheorghe Pituț, ca secretar general de redacție. În 1986 și 1987, consiliul de redacție este coordonat de Alexandru Balaci. „Fără o raportare permanentă la istoria literaturii române și un demers comparativ avizat" nu se poate obține o imagine exactă asupra literaturii actuale, susține un *Argument* – nesemnat – din primul număr. Ca atare, revista își propune publicarea unor studii de sinteză, mai ample, care nu pot fi găzduite în paginile altor publicații și care să completeze „critica de întâmpinare" în vederea obținerii unei imagini mai exacte asupra scrisului contemporan. Acest obiectiv avea să fie păstrat de-a lungul întregii perioade de apariție a revistei. În perioada 1979–1988, materialele sunt organizate în numere tematice, care acoperă arii vaste de interes. Sunt abordate chestiuni teoretice, după cum se publică și studii aplicate asupra literaturii române și străine sau a unor scriitori. Primul număr, de pildă, este dedicat problematicii romanului. Colaborează Liviu Petrescu (*Începuturile romanului românesc*), Marian Papahagi (care se ocupă de creația romanescă a lui Mircea Eliade), Al. Călinescu (*Despre portretul romanesc*), Mircea Zaciu (romanul interbelic), Ion Vartic (despre romanul lui Kafka), Mihai Ungheanu. La masa rotundă intitulată *Starea personajului în romanul de azi* participă Ovid S. Crohmălniceanu, Georgeta Horodincă, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Laurențiu Ulici. Alte numere se ocupă de probleme teoretice. Sub genericul *Literatură-critică-public* (2/1980) pot fi întâlnite contribuții semnate de Silvian Iosifescu, Elena Tacciu, Ion Cristoiu, Ion Vasile Șerban, Paul Cornea, Livius Ciocârlie, Valeriu Cristea. Ancheta realizată de Alexandru George (la care răspund Cezar Baltag, George Bălăiță, Mircea Ciobanu, Maria-Luiza Cristescu, Laurențiu Fulga, Paul Georgescu, Norman Manea, Aurel Rău, Mircea Horia Simionescu, Dorin Tudoran, Radu Tudoran) pune în discuție *Relația scriitor-critic-public.* Subiectul numărului 4 din 1980 este *Critica, criticul și fenomenul contemporan,* temă pe marginea căreia se pronunță Livius Ciocârlie, Irina Eliade, Gheorghe Grigurcu, Dana Dumitriu, Mihai Dinu Gheorghiu, Val Condurache, Liviu Antonesei. În completare, ancheta lui Laurențiu Ulici (*Cinci critici în căutarea maturității*) se ocupă de Mihai Coman, Dan C. Mihăilescu, Mircea Scarlat,

Artur Silvestri, Radu G. Țeposu. Alte titluri consacrate problematicii teoretice: *Teorie literară – critică literară* (6/1981; semnează Livius Ciocârlie, Mihai Zamfir, Monica Spiridon, Liviu Papadima, Luca Pițu, Ioan Holban, Mihai Dinu Gheorghiu, Ion Ianoși), *Jurnalul ca literatură* (3–4/1986; participă Eugen Simion, Mircea Mihăieș, Marcel Mihalaș, Maria Vodă Căpușan, Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Norman Manea, Marin Sorescu, Șerban Cioculescu, iar la rubrica „Document" sunt publicate pagini de jurnal de Mihail Sebastian și Arșavir Acterian). Alte numere sunt dedicate în exclusivitate literaturii române: *Romanul românesc de azi* (1–2/1983; colaborează George Bălăiță, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Mircea Nedelciu, Bujor Nedelcovici, Octavian Paler, Alexandru Paleologu, D. R. Popescu, Dinu Săraru, Mihai Sin, Alex. Ștefănescu, Stelian Tănase, Sorin Titel, Cornel Ungureanu, Vasile Popovici, Adriana Babeți, Ion Simuț, Ioan Buduca), *Poezia tânără* (3–4/1983; semnează Ana Blandiana, Alexandru Andrițoiu, Ion Brad, Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea, Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Marius Robescu, Marin Mincu, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter, Florin Mugur, Mircea Dinescu, ca răspuns la ancheta *Cum am devenit poet?*, precum și Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, Matei Vișniec, Florin Iaru, Traian T. Coșovei, Alexandru Mușina, Magdalena Ghica (Magda Cârneci), Ioan T. Morar, Dumitru Radu Popa, care dezbat chestiunea poeziei tinere). Despre ceea ce s-ar numi *Momentul actual al criticii literare* (3–4/1984) se pronunță numeroși critici, printre care și Al. Piru, Edgar Papu, Dumitru Micu, Romul Munteanu, Lucian Raicu, G. Dimisianu, Ion Pop, Dan Grigorescu, Mircea Martin, Virgil Podoabă, Cristian Moraru, Radu Călin Cristea, Cornel Regman. Un număr care s-a bucurat de un ecou deosebit, în contextul epocii, a fost cel dedicat postmodernismului (1–2/1986), în colectivul de redacție al numărului fiind Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Ion Bogdan Lefter, Damian Necula, iar consultanți speciali, Monica Spiridon și Ștefan Stoenescu; semnează Eugen Simion, Ovid S. Crohmălniceanu, Livius Ciocârlie, Breon Mitchell, Ion Lucăcel, Ștefan Niculescu, Andrei Pleșu, Nicolae Manolescu, Geta Dumitriu, Monica Spiridon, Dan Ion Nasta, Magda Cârneci, Mircea Mihăieș, Ioan Buduca, Radu G. Țeposu, Mihaela Simion Constantinescu, Mircea Cărtărescu, Călin Vlasie, Vasile Andru, Ion Bogdan Lefter, Ștefan Aug. Doinaș, Marin Sorescu, Mihai Dinu Gheorghiu; sunt publicate, în traducere, importante texte teoretice de John Barth, Gerald Graff, Jean-François Lyotard, Ihab Hassan, Guy Scarpetta. Câteva numere au ca obiect

Redacția revistei în 2004

creația unor autori români, constituindu-se în veritabile micro-monografii articulate din contribuții critice și memorialistice ce poartă semnături dintre cele mai prestigioase ori pe cale de a deveni prestigioase, ale unor scriitori ori cercetători din toate generațiile și de toate orientările estetice și teoretice. Astfel de numere-monografii au fost consacrate lui T. Arghezi (5/1980), M. Sadoveanu (5/1981), E. Lovinescu (8/1981), Panait Istrati (3-4/1985), Marin Preda (3-4/1987), Mircea Eliade (1-2/1988). O mențiune specială merită volumul omagial dedicat lui Sorin Titel (care nu poartă nici o datare și, deși e considerat, probabil cu temei, de unii exegeți a fi numărul 1-2/1984 al publicației, conține materiale datate „decembrie 1985" și a apărut de fapt în 1986). Realizat de un colectiv de redacție format din Eugen Simion, Cezar Baltag, Mircea Iorgulescu, Ioan Buduca, Ion Bogdan Lefter și cuprinzând texte semnate de numeroși scriitori și critici literari, acest număr al revistei a marcat consacrarea lui Sorin Titel ca mare scriitor, la scurtă vreme după dispariția sa. Arătându-se constant refractară față de presiunile exercitate de regimul Ceaușescu în vederea politizării obediente și, prin tematica numerelor, dovedindu-se chiar subtil subversivă față de politica culturală a oficialității, revista cunoaște, la sfârșitul anilor '80, dificultăți în ce privește apariția, fiind la un moment dat practic suspendată: numărul 1-2 din 1988, dedicat lui Mircea Eliade și tipărit, e interzis de autorități și va putea fi difuzat doar după 22 decembrie 1989.

Cu începere din anul 1990, se schimbă atât aspectul, cât și formatul revistei, iar subtitlul devine „Revistă lunară de critică, teorie și informație literară". Revista, acum total independentă de „Viața românească", are redacție proprie. Colegiul de redacție prezintă la început următoarea configurație: Ștefan Bănulescu, Al. Călinescu, Matei Călinescu, Mircea Cărtărescu, Mihai Cimpoi, Valeriu Cristea (redactor-șef adjunct), Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, Dumitru Micu, Gelu Ionescu, Mircea Iorgulescu, Eugen Simion (director), Marin Sorescu, Dumitru Țepeneag, Mircea Zaciu, Florin Manolescu. Intervin curând modificări în caseta redacțională: Florin Manolescu (3/1990) și Mircea Iorgulescu (6-7/1991) părăsesc redacția, acesteia alăturându-i-se, în schimb, Augustin Buzura (1/1991). Se înregistrează, în perioada de după 1991, modificări privind colegiul și colectivul de redacție. Director rămâne în tot acest interval Eugen Simion. Subtitlul se modifică începând cu numărul 10-12 din 1993 în „Revistă lunară de critică literară și informație științifică". Numărul și identitatea editorilor se modifică: revista e editată în 1990-1992 de Uniunea Scriitorilor din România, căreia i se adaugă, de la numărul 1 din 1993, Academia Română, apoi (10-12/1993) și Ministerul Cercetării și Științei (devenit după

30.998

aceea Ministerul Cercetării și Tehnologiei). De la numărul 1-2 din 1994, pe lista editorilor nu se mai află Uniunea Scriitorilor, iar din numărul 1-2 din 1995 dispare și egida ministerială. De la numărul 8-10 din 1997, editorii revistei sunt Grupul Interdisciplinar de Reflecție (GIR) și Academia Română (mai târziu, formularea devine „sub egida Academiei Române"). Revista nu își schimbă radical tematica și obiectivele, însă transformări sensibile au loc totuși: dintr-o publicație pur teoretică ori orientată spre dezbateri tematice și monografice, devine (și) o revistă legată de actualitate, cu marja de laxitate proprie publicațiilor lunare (asemănătoare, sub acest raport, cu, de pildă, „Viața românească" ori „Steaua") și, la investigarea problematicii stricte a criticii literare ori a literaturii în general, se adaugă o deschidere amplă și către alte arte , către știință și filosofie etc. (după cum se poate deduce și din titlurile unor rubrici). Un principiu, care o particularizează față de alte reviste literar-culturale, e respectat: nu publică beletristică propriu-zisă (proză „de ficțiune", poezie sau dramaturgie), ci doar critică literară, publicistică, eseu, studii istorice sau teoretice, filosofie, documente (acestea pot fi scrieri beletristice inedite ale unor scriitori dispăruți, dar și pagini de jurnal, de corespondență etc.), eventual proză memorialistică și eseistic-confesivă. În contextul de după 1990, revista face figură aparte, dat fiind că este, probabil, singura revistă culturală importantă din capitală care se abține de a publica atacuri la adresa guvernelor din perioada decembrie 1989-decembrie 1996 și de după decembrie 2000 ori acuzații de neocomunism, criptocomunism, neototalitarism etc. la adresa puterii politice din aceste perioade. Această atitudine îi asigură o originalitate specială în peisajul publicistic și cultural al primilor ani postdecembriști. Una din consecințe a fost, probabil, rezerva unor autori solicitați de redacție. Politica redacțională constă, într-adevăr, în refuzul ori evitarea angajării în politica propriu-zisă, militantă, de partid, nu însă și în eludarea politicului ca importantă temă de reflecție. Dintre rubricile instituite după 1990, se remarcă cele intitulate „Dialog" și „Convorbiri", la care iau parte Monica Lovinescu și Eugen Ionescu (2,3/1990, 1/1991), Geo Bogza (1/1990), Nicolae Breban și Eugen Simion (2/1990), Augustin Buzura, Valeriu Cristea (3/1990), Fănuș Neagu (1/1991), Mircea Cărtărescu și Mircea Horia Simionescu (2/1991), Valeriu Cristea și Miron Kiropol (3/1991), Eugen Simion și Dumitru Țepeneag (6-7/1991), Eugen Simion și Edgar Reichmann (5-6/1992), Alexandru Piru (10-12/1992). Cronica literară este ținută de Eugen Simion, Ov. S. Crohmălniceanu (până la numărul 10-12/1993), Valeriu Cristea (până la numărul 5-8/1998) și, sporadic, în 1990-1991, de G. Dimisianu și Liviu Petrescu; din 1999, Eugen Simion ține rubrica „Fragmente critice", iar cronica literară e preluată de Răzvan Voncu, Nicolae Bârna, Daniel Cristea-Enache, Bogdan Popescu. Dumitru Micu ține, timp de câțiva ani, rubrica „Cronica edițiilor". Texte critice asemănătoare cronicilor, recenzii ori mici eseuri relative la apariții editoriale recente sunt inserate în rubrica „Lecturi", iar sub genericul „Comentarii" își fac loc studii mai ample, analitice, privind fie apariții recente, fie opere din patrimoniul clasic, reeditări remarcabile etc., dar și texte teoretice, opinii și texte de atitudine. În rubricile „Acvaforte" și „Zigzag" se încearcă menținerea racordării la actualitatea imediată, prin notițe polemice și informații curente, încercare zădărnicită însă de periodicitatea revistei și, mai ales, de apariția ei deseori neregulată și tardivă. De literatura străină se ocupă Ioana Pârvulescu, Alexandru Șerban, Laura Bișoc, Dumitru Țepeneag, Matei Călinescu, Dan Grigorescu, Dolores Toma, Vasile Spiridon, Irina Mavrodin, Alexandru Calaïs, Valeriu Cristea, Livius Ciocârlie, Ileana Ioanid și mulți alții (nu există „titulari de rubrică", unii colaboratori sunt mai asidui, alții sporadici ori întâmplători). Rubrica „Arte și spectacole" este susținută, în diverse momente, de Dinu Cernescu, Alex. Leo Șerban, Ludmila Patlanjoglu, Hanibal Stănciulescu, Barbu Brezianu, Maria Vodă Căpușan, Valentin Silvestru, Dan Dediu, Val Condurache, Florin Faifer ș.a. și, constant, de Sebastian-Vlad Popa și Călin Căliman. Revista publică, mai ales în primii ani '90, transcrieri ale înregistrărilor unor dezbateri organizate de Grupul Interdisciplinar de Reflecție, pe diferite teme (*Șansele teatrului românesc în lume, Limba română actuală, Starea dramaturgiei românești contemporane, Starea istoriografiei, Dreapta și stânga-azi, Generația '80, o generație pierdută ?* ș.a.) și organizează frecvent anchete, mai ales pe teme literare. În general, dă seama de evoluția literaturii române în peisajul în plină mișcare din perioada postdecembristă ori aduce în prim-plan chestiuni și personalități din trecut, insuficient cunoscute sau ignorate. Deși lunară, revista se înfățișează, de regulă, sub formă de numere duble ori triple (uneori, rar, din cauza unor dificultăți materiale relative la tipărire, chiar numere cvadruple, cvintuple, sextuple etc.), în caiete masive, care permit întocmirea unor „dosare" tematice consistente. Sunt de menționat substanțialele numere consacrate unor personalități literare, artistice ori culturale (Leonid Dimov, 3-4/1992, Nichita Stănescu, 3/1993, E. Lovinescu, 10-12/1993, Vasile Lovinescu, 9-11/1994, Lucian Blaga, 5-7/1995, Ion D. Sârbu, 10-12/1995, Ion Caraion, 1-2/1996, Tristan Tzara, 4-5/1996, Constantin Brâncuși, 1-2/1997, Marin Preda, 8-10/1997, Tudor Vianu, 11-12/1997, Eminescu, 5-8/1998, Sergiu Al-George, 4-8/2000, Petre Pandrea, 7-12/2001) ori unor chestiuni istorice sau teoretice, forme literare etc. (*Paraliteratura*, 1/1991, *Romanul polițist*, 2/1991, *Exil și literatură*, 1-2/1993, *Literatura română din Basarabia*, 1-3/1994, *Literatura română postbelică*, 11-12/1996, *Destinul iugoslav*, 10-12/1999, *Literatura română în regimul libertății: perioada 1990-2000*, 2-3/2000, *Fenomenul nouăzecist*, 9-12/2000). Cercul colaboratorilor e foarte larg și cu o componență extrem de diversă. La numerele tematice ori monografice, la anchete sau la „dosare" au fost solicitați să participe scriitori din toate generațiile și de toate orientările, critici și istorici literari, universitari și specialiști din diferite domenii umaniste, și revista este una dintre puținele în care poți găsi, alăturate, numele unor autori care, în alte împrejurări, polemizează acerb sau se contestă reciproc. Se cuvine menționat că, în afară de membrii colectivului de redacție (Eugen Simion, Valeriu Cristea, Sebastian-Vlad Popa, Andrei Grigor, Nicolae Bârna, Bogdan Popescu, Călin Căliman, Daniel Cristea-Enache,

Răzvan Voncu), ale căror contribuții se regăsesc, practic, în fiecare număr, se mai remarcă prezența unor colaboratori ca Alexandru Zub, Vasile Bardan, Mircea Cau, Aluniţa Cofan, Ileana Comănescu, Doina Ciurea, Alexandra Crăciun, Dan Grădinaru, Constantin Hârlav, Ileana Ioanid, Nicolae Iliescu, Ioan Lăcustă, Elisabeta Lăsconi, Florin Mihăilescu, Jeana Morărescu, Cristina Necula, Dinu Pătulea, Lena Ruști, Elena Solunca-Moise, Octavian Soviany, Vasile Tonoiu, Elena Zaharia-Filipaș. Din 2001-2002, colaborează constant foarte tinerii Mihai Fulger, Mihai Iovănel, Andrei Milca, Oana Soare. *M.V., N.Br.*

CAIETE DE MĂRTURISIRE ORTODOXĂ, publicație lunară, multiplicată prin procedeul mimografiei, apărută din iulie 1950 la Paris și la Hamilton (Canada), ca organ de presă al Bisericii Ortodoxe Române, sub îngrijirea unui comitet de redacție. Redactorul **C. de m. o.** este preotul Gh. Preda.Primul număr e mai puțin relevant sub aspect literar, dar odată cu numărul 2 (august 1950) se introduce o semnificativă rubrică în corpul revistei, „Cultura și creștinismul", susținută mai ales de Octavian Buhociu. Este astfel de reținut aici un concentrat eseu, *Eminescu și bucuria Învierii*. În numărul 3-4, semnalabil este debutul publicistic al poetului Ioan Cușa cu câteva succinte considerații intitulate *O capelă ecumenică la Sèvres*, iar în numărul 5-6 (Crăciun, 1950), este inserat rezumatul comunicării *Ortodoxia în luptă* de Paul Evdochimov, ținută în cadrul manifestărilor Centrului Român de Cercetări de la Paris. Începând cu primul număr din 1951, **C. de m. o.** își mută sediul și locul apariției în Canada, la Hamilton, odată cu numirea „directorului" Gh. Preda ca preot acolo. Cu excepția unui prim fascicol din 15 iunie 1951, în care Octavian Buhociu, păstrându-și rubrica, mai semnează eseul *Lucrătorii viei*, publicația devine din ce în ce mai accentuat religioasă, scrisă, pe un ton de popularizare moralizatoare, aproape în exclusivitate de directorul ei. Întoarcerea ulterioară la Paris nu-i modifică statutul. *N.Fl.*

CAIETE SĂPTĂMÂNALE, revistă apărută la Iași de la 19 septembrie 1936 până la 10 aprilie 1937, sub direcția lui Eugen Herovanu. Articolul-program, semnat de directorul revistei, afirmă că scopul revistei este acela „de a informa cu obiectivitate și de a îndruma cu bunăvoință și prudență". Dintre articolele publicate se reține: *Destinația literaturii și răspunderea scriitorului, Sărbătoarea Unirii și problema revizuirii tratatelor, Sângele care curge în Spania, Jurnalismul în câteva din aspectele lui particulare, Arta și morala, Legea lui Tartuffe* ș.a. Fără colaboratori de anvergură, publicația rămâne interesantă pentru ilustrarea tendințelor democratice ale presei românești din perioada interbelică. *I.R.-N.*

CAIETUL CERCULUI DE STUDII, publicație a Centrului de Științe Sociale din Timișoara (actualul Institut de Cercetări Socio-Umane) apărută, la început anual, apoi bianual, între 1983 și 1989. Primul număr iese sub îngrijirea unui colegiu de redacție alcătuit din Otto Benkö, Crișu Dascălu, Eugen Dorcescu, Rodica Sufletel, colegiu care se schimbă la următoarele apariții. **C. C. de s.** are un număr variabil de pagini, oscilând între 130 și 240. Pe lângă secțiunile *Istoria limbii, dialectologie* și *Științe sociale*, fiecare număr conține o secțiune substanțială intitulată *Poetică și stilistică*, în care sunt publicate studii teoretice și analitice asupra textului literar, asupra metodelor de abordare a literaturii, efectuate din perspective moderne. Rubrica „Recenzii" vădește apetența colaboratorilor pentru metodele moderne de cercetare. Colaborează frecvent Olimpia Berca, Livius Petru Bercea, Doina Bogdan-Dascălu, Crișu Dascălu, Eugen Dorcescu, Maria Foarță, Ionel Funeriu, Livia Vasiluță, Dumitru Vlăduț, Smaranda Vultur. *D.V.*

CAIETUL LITERAR „FĂCLIA", publicație apărută în 15 martie 1950 la Freiburg, în Germania, sub formă de antologie șapirografiată de texte literare, având formatul revistei „Gândirea". Într-o notă redacțională se specifică faptul că această publicație periodică se tipărește dintr-o necesitate „impusă pe de o parte de lipsa de cărți românești și pe de altă parte de cererile constante de cărți românești pe care le primim de la toți românii". Inițiativa însă a fost abandonată, trecându-se concomitent la realizarea și multiplicarea unor ediții din clasici români, capabile să răspundă interesului educațional pentru lectură al celor din exil. Primul și singurul număr apărut cuprinde versuri de Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, G. Coșbuc, O. Goga, I. Minulescu, G. Topîrceanu, Ion Pillat. Sunt antologate și bucăți de proză din opera lui Ion Creangă, Petre Ispirescu, I.L. Caragiale, I. Al. Brătescu-Voinești. O secvență aparte a sumarului este rezervată „talentelor din exil", dar versurile semnate de T.N. Miron, A. Vendalovschi ș.a. nu justifică prin nimic încrederea acordată de redactorii publicației. *N.Fl.*

CAÏR, George Grigore (23.IX.1876, București – 23.VI.1924, București), prozator. Descendent al unei familii înstărite, **C.** este fiul lui Grigore C. Caïr, fost primar la Târgoviște , deputat și senator conservator. Urmează la București Liceul „Sf. Sava", absolvit în 1895, și cursurile Facultății de Drept, luându-și licența în 1899 cu lucrarea *Divorțul în dreptul roman și român*. Va fi, mai întâi, funcționar la Ministerul de Domenii și avocat al Statului; între anii 1905 și 1907, în timpul guvernării conservatoare, este prefect al județului Dâmbovița. Practică avocatura și își continuă activitatea politică, alăturându-se, în 1908, grupării conservator-democrate a lui Tache Ionescu (din care se va retrage în 1922). Ia parte la război, fiind ofițer de rezervă, iar după încheierea păcii reintră în barou ca avocat pledant. Membru, de la înființare, al Societății Scriitorilor Români, este ales în mai multe rânduri în comitetul de conducere. Avea reputația unui sportiv desăvârșit și a unui specialist în codul onoarei și al duelului. A fost asasinat de tâlhari în locuința lui din București.

C. debutează cu versuri în „Lumea nouă literară și științifică" din august 1896. Publică apoi schițe, nuvele și poezii în „Foaia pentru toți", „Adevărul", „Dimineața", „Moftul român", „Convorbiri critice", „Flacăra", „Rampa", „Cosinzeana", „România", „Literatorul" „Sburătorul" ș.a. O culegere de schițe satirice, *Urmașii Romei* (1904), este urmată de alte cărți de versuri și proză: *Din lumea gândurilor* (1905), *Ca fulgu la vânt...* (1906), *Farmec* (1913), *Spre zări albastre* (1915), *Dorina* (1916), subintitulată „Însemnările unei fete sincere", „poemul fantastic" *Traista lui Adonis* (1916), *Patimi* (1918), romanul *Finci* (1920), *Ce-a zis Saàdi* (1922), romanul *Într-un mirador* (1922), *Nevroză* (1924) și „stihurile vesele" din *Ca să-ți treacă de urât* (1912, tipărite sub semnătura Jorj de Riac).

Autor de versuri pe drept uitate, **C.** e, în schimb, menționabil pentru o parte din proza lui. Schițele satirice, multe apărute mai întâi în revista „Moftul român" a lui I.L. Caragiale și reluate în volume, ca și cele două-trei tentative, rămase în acest stadiu, de roman, cu toate slăbiciunile, stau mărturie a unei vocații, din păcate neîmplinită. Cu adevărat reușite sunt notele dintr-un carnet de front, publicate fragmentar în gazete, mai ales șarjele, trasate cu o mână surprinzător de sigură, prilejuite de contactul cu mediile birocratice și militare care își aflaseră adăpost la Iași în timpul războiului. *Finci*, romanul iubirii ratate a unei adolescente, sufocat de sentimentalism, sau *Într-un mirador*, încercare, cu ecouri din Duiliu Zamfirescu și Mihail Sadoveanu, de a reconstitui, în tonuri grave, cu un oarecare realism al observației, o dramă pasională, consumată în lumea ce se stinge a proprietarilor rurali, nu ies din zona locului comun.

SCRIERI: *Urmașii Romei*, cu ilustrații de N. Mantu și C. Petrescu, București, 1904; *Din lumea gândurilor*, București, 1905; *Ca fulgu la vânt...*, cu desene de Emil Sperlich și autotipii de Iosif Brand, București, 1906; *Ca să-ți treacă de urât*, București, 1912; *Farmec*, cu ilustrații de A. Murnu și autotipii de Iosif Brand, București, 1913; *Spre zări albastre*, cu desene de A. Murnu și autotipii de Iosif Brand, București, 1915; *Dorina*, București, 1916; *Traista lui Adonis*, București, 1916; *Patimi*, București, 1918; *Tainele lor*, București, 1920; *Finci*, București, 1920; *Amurg*, București, 1921; *Ce-a zis Saàdi*, București, 1922; *Într-un mirador*, București, 1922; *Nevroză*, București, 1924.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, IV, *144-148*; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, *236-237*; Tudor Vianu, *„Patimi"*, L, 1918, 6; P. Bănescu, *„Tainele lor"*, „Acțiunea română", 1920, 1088; Vintilă Pantazopol, *„Finci"*, U, 1920, 216; Andrei Branițte, *„Ce-a zis Saàdi?"*, „Aurora română", 1921, 52; *Moartea lui G. Caïr*, ADV, 1924, 12 393, U, 1924, 139, 139 bis; Barbu Lăzăreanu, *George Caïr*, ALA, 1924, 186; Const. V. Gheorghiu, *Un scriitor fără noroc*, TIL, 1940, 1173; *Dicț. scriit. rom.*, I, 423-424. *R.Z.*

CALAÏS, Alexandru (16.VII.1928, Ismail – 19.VII.2000, București), traducător și prozator. Fiu al Eugeniei (n. Markov) și al lui Alexandru Gh. Calaïs, contabil, **C.** a absolvit Facultatea de Limbi Slave la Universitatea din București (1968). Obținuse, în 1956, certificatul de traducător din limba rusă eliberat de Comisia specială de pe lângă Academia Română. Între 1949 și 1952, e redactor la revista „Licurici", apoi tehnician-documentarist la Institutul de Studii și Proiectări Energetice (1952-1954), reporter la „Viața culturală a Capitalei" (1958-1960), corector la Editura Medicală (1960-1961), casier-colector la Cooperativa Higiena (1962-1964), corespondent comercial la Întreprinderea Industrialexport (1968-1969), redactor și secretar științific la publicația „Romanoslavica" (1969-1974), redactor la Centrul de Documentare pentru Arhitectură și Sistematizare (1974-1975) și traducător la Întreprinderea Electronica (1975-1976). Debutează în 1949, în revista „Licurici", în același an publicându-i-se și în volum nuvela *Uriașul științelor naturii*. Colaborează la revistele „Viața culturală a Capitalei", „Luceafărul", „Romanoslavica", „Literatorul", „Caiete critice". Obține Premiul Uniunii Scriitorilor în 1979, pentru traducerea culegerii de povestiri *Un șofer de elită* de Vasili Șukșin. După 1990, a ținut conferințe la Radio, în special despre diaspora rusă. A transpus în limba rusă *Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu (1981).

Contactul direct cu marea literatură rusă (din care a tradus masiv și cu rezultate remarcabile) a făcut să crească ambițiile, ca și densitatea prozei lui **C.** La patruzeci de ani de la debutul editorial, el revine cu un roman modern ca scriitură, *Corabia nevăzută* (1990). Planurile se amestecă, se întretaie sau se distanțează, locul desfășurării acțiunii se schimbă derutant, dar, treptat, din fragmentele disparate se încheagă un minibildungsroman, o secvență parcursă lent dintr-un roman al formării. Protagonistul, Ion Borcea, om „de la Dunăre", trece, la cei optsprezece ani ai săi, prin experiențe întinse pe toată gama trăirilor (de la cea erotică la cea, traumatică, a morții tatălui), păstrându-și însă o notă de idealism care îl face vulnerabil – mai ales la începutul anilor '50, când e plasată acțiunea cărții. Romanul câștigă însă mai puțin din acest idealism infuzat unor pagini („corabia nevăzută" este chiar idealul, reperul eroului) și devine semnificativ mai mult prin descripția atentă a zonei de contact între diversele etnii și obiceiurile lor, pe care o reprezintă un oraș-port. În general, scenele în care oamenii se întâlnesc și își confruntă adevărurile proprii (fără a se înfrunta în mod obligatoriu) sunt vii, pline de culoare și se păstrează bine în memoria cititorului.

SCRIERI: *Uriașul științelor naturii*, București, 1949; *Corabia nevăzută*, București, 1990. **Traduceri:** Nina Ghernet, *Musca albă*, București, 1949, *Cărarea vitejilor*, București, 1951 (în colaborare cu Horia Oprescu), *La malul apei*, București, 1958 (în colaborare); Anatoli Kuznețov, *Legenda continuă*, București, 1968; Mihail Bulgakov, *Garda albă*, București, 1969, *Însemnări pe manșete*, în *Diavoliada*, București, 1998; Andrei Belâi, *Petersburg*, București, 1970; Iuri Tânianov, *Moartea ambasadorului*, București, 1972; Konstantin Vorobiov, *A venit uriașul*, București, 1974; Arkadi și Gheorghi Weiner, *În vizită la Minotaur*, București, 1976; *Kalevipoeg. Epopee populară estonă*, București, 1978; Vasili Șukșin, *Un șofer de elită*, București, 1979, *Călina roșie*, pref. trad., București, 1995; Aleksei Pisemski, *La cumpăna veacului*, I-II, București, 1980 (în colaborare cu I. Lecca); Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur – Zolotaja vetv'*, ed. bilingvă, pref. Pompiliu Marcea, București, 1981; Al. Kron, *Insomnie*, București, 1982; Viktoria Tokareva, *Avem nevoie de comunicare*, București, 1985; Gheorghi Semionov, *Palatele iubirii*, București, 1988; Radij Pogodin, *Ușa*, București, 1990; F. M. Dostoievski – A.G. Dostoievskaia, *Corespondență (1866-1874)*, I, îngr. Valeriu Cristea, București, 1998.

Repere bibliografice: Aluniţa Cofan, *În căutarea timpului trecut*, CC, 1991, 6-7; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 300;* Ion Ianoşi, *Alexandru Calaïs*, ALA, 2000, 528. *D.C.-E.*

CALEDONIU, Ovid (pseudonim al lui Jean Florea Georgescu; 22.III.1914, Bucureşti – 15.I.1974, Tecuci), poet. Este fiul Varvarei şi al lui Tănase Georgescu, funcţionari. Urmează, la Bucureşti, cursurile liceale, apoi Facultatea de Teologie, absolvită în 1939, şi Facultatea de Litere, terminată în 1944. Debutează cu poezie în revista „Pegas", în 1933 şi e redactor, împreună cu Virgil Carianopol şi Miron Suru, la revista „Meşterul Manole" (1939-1942), condusă de Vintilă Horia. A colaborat la „Curentul magazin", „Dacia rediviva", „Făgetul", „Frize", „Gândirea", „Îndreptar", „Înnoirea", „Litere", „Muguri literari", „Orion", „Pegas", „Revista Fundaţiilor Regale", „Semne", „Universul literar", „Veac nou" ş.a. Editorial, a debutat cu volumul de versuri *Endymion*, apărut în 1937. Dacă în perioada interbelică **C.** s-a dovedit o prezenţă activă în viaţa literară, numele său fiind întâlnit în multe dintre publicaţiile vremii, în schimb, după 1944, s-a dedicat aproape în exclusivitate activităţii didactice, funcţionând ca profesor de limba şi literatura română la Tecuci între 1944 şi 1974, refuzând să se mai implice în vreun fel în destinele breslei scriitoriceşti. Discret, de-a dreptul solitar, a resimţit „indexarea" sa pentru *România – hotar de răsărit al Europei* (1943) ca pe o posibilă ameninţare, şi, ca atare, a preferat retragerea, de fapt, recluziunea.

În volumele *Endymion* şi *Vrăjitorul apelor* (1942), se simt, aşa cum s-a remarcat, influenţe din lirica blagiană, dar şi din poezia romantică germană din sau cea rilkeeană. Delicateţea, suavitatea, sensibilitatea, uneori exacerbată sunt doar câteva dintre caracteristicile versurilor lui **C.**, extrem de cizelate, de „lucrate", fără ca ideea să piardă însă din profunzime. Predominant rămâne sentimentul de solitudine; în absenţa divinităţii (căreia nu îi cere, patetic, semne palpabile de existenţă, precum Tudor Arghezi în *Psalmi*), poetul se simte neajutorat, abandonat, fără putinţa de a depăşi teama de necunoscut, de moarte. Revenirea, după mai bine de trei decenii, cu *Pasărea de foc* (1973) nu este decât o încercare (mai mult conjuncturală) de a se integra unei colectivităţi, căreia, de fapt, nu-i aparţinea: „Alăturea de oameni în toamnele pe creste / suim printre mulţimi izbânda vremii noastre / săpând în piatră nume şi lepădând veşminte / cu ochi aprinşi de steaua orelor albastre" (*Printre mulţimi*). Lumea lui **C.** apusese, iar tentativa eşuată de a se adapta alteia este evidentă când, în acelaşi volum, reapar laitmotivele liricii sale anterioare: singurătatea, sentimentul iminent al morţii şi, mai ales, spaima că ar putea fi trădat de cuvinte. Într-un remarcabil poem dedicat „zeului" său tutelar – Lucian Blaga – o spune explicit: „Cuvintele-au amuţit lângă frunte, / nu ca negrele pietre funerare. / La cumpăna luminii ar vrea să înfrunte / obositele ceasuri, întinsele-amare" (*Poetul*). Ca autor al antologiei *13 poeţi – 13 poezii de dragoste* (1943), **C.** rămâne acelaşi poet sensibil, receptiv însă şi la producţiile lirice ale confraţilor, dovedindu-şi astfel, încă o dată, generozitatea, dar şi modestia.

SCRIERI: *Endymion*, Bucureşti, 1937; *Vrăjitorul apelor*, Bucureşti, 1942; *România – hotar de răsărit al Europei*, Bucureşti, 1943; *Pasărea de foc*, Iaşi, 1973. **Antologii:** *13 poeţi – 13 poezii de dragoste*, cu 13 portrete de Neagu Rădulescu, Bucureşti, 1943.

Repere bibliografice: Vintilă Horia, *Despre poezia lui Ovid Caledoniu*, „Front literar", 1937, 10-11; O. Papadima, *„Endymion"*, G, 1937, 5; G. Călinescu, *„Endymion"*, ALA, 1937, 858; Mihail Chirnoagă, *Medalioane lirice: Vintilă Horia şi Ovid Caledoniu*, „Pământul", 1938, 184; Dan Petraşincu, *„Vrăjitorul apelor"*, VAA, 1942, 465; Pompiliu Constantinescu, *„Endymion"*, *„Vrăjitorul apelor"*, VRA, 1942, 660; Virgil Ierunca, *„Vrăjitorul apelor"*, TIL, 1942, 866; Ion Şiugariu, *„Vrăjitorul apelor"*, RFR, 1942, 8; Ulysse, *Catalog*, „Tribuna poporului", 1944, 37; Const. Ciopraga, *„Pasărea de foc"*, CRC, 1973, 46; Al. Raicu, *Ovid Caledoniu*, RL, 1974, 4; Micu, *Scurtă ist.*, II, *11, 48; Dicţ. scriit. rom.*, I, *424-425*; Popa, *Ist. lit.*, II, *395*. *D.Gr.*

CALEIDOSCOP, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, de la 30 decembrie 1929 până la 15 februarie 1930 (trei numere), purtând subtitlul „Social-artistic-literar". Director este Sandu Rugină, iar secretar de redacţie, Victor Ulmu. Articolul-program, intitulat *Îndreptar*, afirmă: „Convinşi că [...] efortul fiecăruia, în concertul efortului comun, este molecula ce încheagă forţă, pornim la drum modeşti în mijloace şi scop, cu conştiinţa că suntem pe drumul datoriei." Poezia, modestă, este reprezentată prin Elisa Rurac-Failler, Gheorghe Floru, Victor Ulmu. Lui I. Peltz i se tipăreşte proza lirică intitulată *Adolescenţă*, iar Romeo Vulcănescu publică recenzii de cărţi. Alţi colaboratori: C. Demetriade (*Câteva consideraţii asupra filmului sonor, Despre romane şi despre adaptarea lor*), Marius Verbiceanu. *M.V.*

CALEIDOSCOP, revistă apărută la Cluj, lunar, de la 12 mai 1934 până în ianuarie 1936. La început are subtitlul „Artistic, literar şi social" şi iese „sub conducerea unui comitet"; ultimul număr este emanaţia „Scriitorilor ardeleni independenţi". Primul redactor este Nistor I. Petre, apoi i se alătură Ioan Olteanu (de la numărul 3-4), ca pe coperta ultimului număr să rămână doar numele celui dintâi. Revista porneşte la drum fără un program bine precizat şi abia în numărul din 1936 se publică un *Manifest* prin care se cere „înfrăţirea satului cu oraşul", se dezavuează politicianismul şi se afirmă ideea „localismului creator": „Veniţi să aprindem Marele Foc Ardelean aşteptat..." Sunt prezenţi cu creaţii poetice Ion Th. Ilea, C.S. Anderco, Emil Boşca, Saul Pelaghia, Mihail Vranca, Cincinat Pavelescu, C. Miu-Lerca, Al. Ceuşianu, Ion Focşeneanu, G. Retezeanu, George Sbârcea, Valentin Strava, Ion I. Olteanu, E.Ar. Zaharia. Revista urmăreşte mai cu seamă mişcarea literară din Transilvania, publicând eseuri de Emil Isac (*Ţăranii în automobil*), Octavian Şireagu, George Sbârcea (interviu cu poetul maghiar Desideriu Kosztolányi), Corneliu Albu, Raoul Şorban, G. M. Samarineanu ş.a. Semnalabile sunt o piesă a lui Al. Ceuşianu, *Întâlnirea*, şi un fragment din romanul istoric *Simfonia roşie* de Nistor I. Petre, ca şi un interviu cu Emil Isac. Fenomenul literar este comentat la rubricile

„Cărți și reviste", „Viața literară", „Idei, oameni și opere". *M.Pp.*

CALENDAR LITERAR, publicație apărută la Brașov în 1970, sub egida Asociației Scriitorilor din acest oraș. Este alcătuită de Radu Theodoru, Costinel Costin, George Boitor. Semnează poezie Gherghinescu Vania, Gh. Chivu, Mircea Florin Șandru, Eugen Evu, Darie Magheru ș.a., iar proză — Paul Constant, Theodor Constantin, Nicolae Tăutu, Haralamb Zincă, Viorica Huber-Rogoz. E inclus și un fragment dintr-o comedie într-un act de Dan Tărchilă. Publicistică semnează Lucia Demetrius, I.Th.Ilea, Emil Manu. Edgar Papu consacră o cronică traducerii la *Șah-namé* de Firdousi realizată de George Dan. Nu lipsesc contribuțiile de folclor și folcloristică, printre care o cercetare asupra preluării motivului *Mioriței* în spiritualitatea populară maghiară. Compartimentul forte al publicației îl reprezintă însă traducerile din Omar Khayyam (catrene în tălmăcirea lui George Dan), lirica hindusă (versiuni de Iv. Martinovici), poetul tibetan Milarepa, Shakespeare (sonetele XIX și XXVI), versuri ale lui Clemens Bretano (traduse de Dan Constantinescu), Hölderlin (în interpretarea Veronei Brateș), Ana Ahmatova ș.a. Adrian Hamzea transpune în română din „poezia negrilor" (inclusiv din versurile lui Aimé Césaire). *E.O.*

CALENDAR LITERAR ȘI ARTISTIC, publicație apărută la București în 1909, în Editura Librăriei Socec, colecția „Biblioteca românească enciclopedică". **C. l. și a.** cuprinde, pe lângă date calendaristice, o bogată și variată secțiune literară și artistică, microbiografii ale unor scriitori și pictori contemporani. Un *Cuvânt înainte* este semnat de Mihail Dragomirescu. Partea literară se deschide cu fabula *Boul și vițelul* de I. L. Caragiale, preluată din „Convorbiri critice" (ianuarie 1908), și cu o traducere de I. L. Caragiale, *Masca* de E. A. Poe, de asemenea o retipărire. Urmează fotografia lui Mihail Dragomirescu, o listă a lucrărilor sale și o dare de seamă a aceluiași asupra mișcării literare și culturale din anul precedent. Ideile expuse aici de critic vor fi reluate și dezvoltate în revista „Falanga". Colaboratorii sunt, în majoritate, cei de la „Convorbiri critice". Semnează versuri D. Nanu, Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Donar Munteanu, Al. T. Stamatiad, Radu D. Rosetti, G. Tutoveanu, iar proză, I. A. Bassarabescu (schița *Noi și vechi*). Ilarie Chendi scrie articolul *Doi dispăruți: Iuliu Cezar Săvescu și Ștefan Petică*, Ion Dragoslav publică un fragment autobiografic, iar E. Lovinescu, sceneta *Doi prieteni*. Calendarul mai include note biografice, precum și texte aparținând scriitorilor Corneliu Moldovanu, G. Orleanu, H. Frollo, A. de Herz, N. Dunăreanu, A. Mândru, Octavian Goga, Al. Cazaban, Alice Călugăru, Ioan Adam, Mihai Codreanu, Virgil Caraivan. Apar și însemnări despre pictorii Carol și Alexandru Pop de Szathmáry și Theodor Aman. Sunt inserate și câteva texte de interes istorico-literar (Emil Gârleanu, *Trei momente din viața lui C. Negri* — o cuvântare din 1848, o scrisoare din 1858 către Alecsandri și alta către M. Lupescu, din 1869). Mihail Strajanu scrie despre colecția „Biblioteca populară", fondată de I. V. Socec și condusă de Mihail Dragomirescu. Alți colaboratori: Al. Tzigara-Samurcaș, Vasile Pop. *I.H.*

CALENDARUL, cotidian apărut la București între 25 ianuarie 1932 și 31 decembrie 1933, cu subtitlul „Ziar independent cu ultimele știri din țară și străinătate". Director este Nichifor Crainic. Publicație de dreapta, **C.** se pronunță împotriva „falsei conștiințe despre incapacitatea națională, creată sistematic de incapacitatea reală a oligarhiei politice", și dorește stimularea energiilor „creatoare ce mocnesc în vitalitatea acestui popor" (Nichifor Crainic, *Începem*, 1/1932). Rubrici: „Calendarul cultural", „Calendarul economic și financiar", „Calendarul cinematografic", „Biserica și școala", „Calendar feminin", „Ultima oră" ș.a. Dacă, în primele luni de apariție, ziarul se situează pe pozițiile unui naționalism moderat, din 1933 orientarea anticomunistă și profascistă a publicației devine evidentă. Un articol al lui Nichifor Crainic, intitulat *Veacul naționalismului*, este o sinteză a principalelor idei politice ale ziarului. Alături de articole cu caracter social-politic, preponderente în paginile cotidianului și semnate de principalii colaboratori (Dragoș Protopopescu, Toma Vlădescu, Gib I. Mihăescu, Radu Dragnea), **C.** întreține o rubrică culturală și, sporadic, una literară, intitulată „Calendarul literar și artistic". Sunt publicate poezii de Lucian Blaga, Ion Pillat, N. Crevedia, Paul Sterian, George Lesnea și proză de Gib I. Mihăescu, Adrian Hurmuz și V. Voiculescu, care semnează și câteva articole pe teme medicale. Cronica literară este susținută de Ovidiu Papadima (recenzează, printre altele, romane de Camil Petrescu și Mircea Eliade), Dragoș Protopopescu, Const. D. Ionescu, Ion Diaconu și George Mihail Zamfirescu, care publică și un interviu cu Octavian Goga (29/1932). Ideologia ziarului nu este însușită de toți colaboratorii, printre ei aflându-se Lucian Blaga, autorul articolului *Pitorescul ca revelație* (32/1932), Tudor Vianu, Eugeniu Sperantia, Emil Cioran, care publică mai multe eseuri (*Scrisoare din singurătate*, 140/1932, *Împotriva culturii oficiale*, 370/1933). Eseuri mai dau Nichifor Crainic (*Goethe*, 59/1932), Dan Botta, semnatarul unei cronici plastice, alături de Al. Busuioceanu, și al unei cronici muzicale, alături de C. Brăiloiu. **C.** reproduce cuvântările rostite de Sextil Pușcariu și Șt. Bezdechi cu ocazia decernării titlului de *doctor honoris causa* al Universității din Cluj lui O. Goga (24/1932), precum și răspunsul poetului, iar într-un alt număr face loc traducerii acestuia din Imre Madách (un fragment din *Tragedia omului*). **C.** mai cuprinde o cronică dramatică, una științifică, știri sportive, anunțuri, reclame, ilustrații. Alți colaboratori: Mihail Polihroniade, Al. Mironescu, Dumitru Stăniloae, Ion Gh. Savin, Const. Gerota, Ion Scutaru, George Gregorian. *M.W.*

CALENDARUL ASOCIAȚIUNII, publicație apărută la Sibiu din 1912 până în 1919, apoi din 1921 până în 1948, fiind redactată mai întâi de Oct. C. Tăslăoanu, din 1916 de Nicolae Iosif, și în continuare de Ioan Georgescu, Horia Petra-Petrescu, Victor Lazăr și Petrea Dascălul. Din 1929, titlul devine

„Calendarul pentru popor al Asociațiunii", iar din 1944, „Calendarul «Astrei» și «Foii poporului»". Ca orice apariție de acest fel, publicația are un conținut compozit: partea calendaristică, activitatea Astrei, articole de popularizare științifică, religie, pedagogie, probleme sociale, economie, istorie, lingvistică etc. Pe plan cultural, se consacră medalioane lui G. Barițiu (1912), J. Urban Jarník (1916), Vasile Goldiș (1933), Dimitrie Gusti (1934), Timotei Cipariu și Tiberiu Brediceanu (1938), N. Iorga (1942), N. Bălcescu (1948). Cât privește beletristica, poezia este reprezentată mai ales prin reproduceri din Ienăchiță Văcărescu (*Testament*), Iancu Văcărescu (*La pravila țării, La Milcov*), V. Cârlova (*Marșul oștirii române*), Gh. Asachi, V. Alecsandri (*Deșteptarea României, Hora Unirii, Odă ostașilor români, Rodica, Plugurile, Sămănătorii*), Andrei Mureșanu, Anton Pann, M. Eminescu (*Rugăciune*), G. Coșbuc (*Pe lângă boi..., Cântec ostășesc, Cetatea Neamțului*), St. O. Iosif, O. Goga, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu. Cu proză sunt prezenți I. Agârbiceanu și I.A. Bassarabescu. În 1912, e publicat un fragment din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în 1914 și 1919, pagini din *Cântarea României* de Al. Russo, în acest din urmă an figurând și extrase din cronica lui Miron Costin, din D. Cantemir, P. Maior, N. Bălcescu (*Românii supt Mihai Voievod Viteazul*). Se cuvine reținută și reproducerea articolelor *Țăranul român* de V. Alecsandri (1916) și *Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei* de Delavrancea (1919). O serie de medalioane sunt consacrate lui V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, I. Creangă, T. Maiorescu, St. O. Iosif, O. Goga, M. Sadoveanu. Sunt publicate și traduceri din H. Chr. Andersen, Frații Grimm, I. S. Turgheniev, L. N. Tolstoi (în tălmăcirea lui Liviu Rebreanu, 1913), Fr. Mistral, H. Sienkiewicz ș.a. Un sector important îl constituie cel de folclor și etnografie, vizând nu doar spațiul românesc, ci și altele (Elveția, Cehoslovacia, Lituania, Franța, Germania, Rusia). *E.O.*

CALENDARUL CREȘTIN ORTODOX AL ROMÂNILOR BUCOVINENI, publicație care apare din 1992, la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, sub egida Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți și a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (Gălănești-Rădăuți). Este alcătuit de protoiereul Adrian Acostăchioaie și de scriitorul Dumitru Covalciuc; coordonator — George Muntean (de la numărul 2/1994-1995). În primul număr, se publică un substanțial istoric al lui George Muntean despre *Tradiția almanahurilor și calendarelor bucovinene*, având în vedere o perioadă de peste 180 de ani, evocări ale unor personalități ale culturii românești din Bucovina (Teoctist Blajevici, Nectarie Cotlarciuc ș.a.), versuri ale poeților bucovineni (G. Rotică, Vasile Huțan ș.a.), folclor din Țara Fagilor. Numărul 2 (pe anii 1994-1995) conține o *Cronologie bucovineană*, alcătuită de George Muntean, și pagini din scrierile autorilor contemporani din nordul Bucovinei (Ilie T. Zegrea, Vasile Tărâțeanu, Mircea Lutic, Mihai Prepeliță, Grigore Bostan, Simion Gogiu, Ion Chilaru ș.a.). *G.B.*

CALENDARUL „DACIA", publicație apărută la Iași în 1898, sub îngrijirea lui I. L. Caragiale, în Editura Tipografiei „Dacia"; poartă subtitlul „Literar și artistic". După partea calendaristică (sărbători naționale, figuri politice etc.) și scurte articole despre instituțiile de cultură mai importante ale orașului Iași, sunt inserate un medalion *Mihail Kogălniceanu*, semnat de Anghel Demetriescu, versuri de St. O. Iosif și Ronetti Roman, câteva proze aparținând lui I. L. Caragiale, sub genericul *Reminiscențe: Karkaleki, Baioneta inteligentă, Șah și mat!, Politică și delicatețe, Garda civică* (republicări), precum și articolul *C. A. Rosetti*. Maria Baiulescu e prezentă cu o versiune în românește a poemului *Plimbarea* de Fr. Schiller. Fără precizarea traducătorului (I. L. Caragiale), apar *O balercă de Amontillado* și *Masca* de E. A. Poe. *I.H.*

CALENDARUL „FOAIA NOASTRĂ", revistă socială și culturală apărută la Cluj și Timișoara între 1935 și 1944. Deplângând faptul că nu există o editură care să publice cărți „pe înțelesul poporului de la sate", Gheorghe Subu, redactorul revistei, călăuzit de „cele mai frățești gânduri" și dornic „de a vedea țărănimea noastră cât mai luminată", își propune să ofere „hrană sufletească în toate satele românești". Se publică poezie de George Coșbuc (*Sunt eu de vină, mamă, Sub patrafir*), Aron Cotruș (*Ai noștri sunt acești munți*), D. Anghel, St. O. Iosif, Victor Eftimiu, Al. Mateevici, M. Postelnicu, Al. T. Stamatiad, G. Tutoveanu, Vasile Militaru, Ioan I. Olteanu, Victor Ilieșiu, Theodor Speranția, Gheorghe D. Buzdugan. Proză semnează Ion Agârbiceanu (*Rătăcire*, 1935), Victor Eftimiu, Septimiu Popa, Ioan I. Olteanu, Gheorghe Subu, Teodor V. Păcățian, Mihail Lungianu, Octavian Prie ș.a. Revista mai cuprinde poezii populare, articole politice și istorice, amintiri, însemnări de călătorie, anecdote, curiozități, strigături, ghicitori. Alți colaboratori: Ion Gorcea, Petru Domșa, Vespasian Sârbu, Simeon Jebeleanu, Gabriel Țepelea, Iosif E. Naghiu, Iosif Covaci, Trandafir Rahotă, Ionel Bulboacă, Victor I. Oprișiu, Ilie Topârceanu. *A.P.*

CALENDARUL „GLASUL BUCOVINEI", publicație culturală apărută la Cernăuți între 1920 și 1937. Numărul de pagini este variabil, de la 80 la 254. Se publică poezie de Al. Vlahuță (*Vifor, Dreptate*), St. O. Iosif, D. Anghel, precum și de G. Rotică, George Voevidca, Constantin Berariu, Adrian Forgaci, V. Loichiță, C. Morariu, V. Bogrea, George Ranetti, Traian Chelariu, Mircea Streinul, Iulian Vesper, George Drumur, E. Ar. Zaharia, D. Florea-Rariște, Cristofor Vitencu. Proza aparține lui Tudor Pamfile, Leca Morariu, Vasile Grecu, Tudor Ulmanu, E. Simionovici, Teodor C. Grossu. Se fac traduceri din Lenau, Petőfi, Theodor Storm. Publicația cuprinde și articole pe teme politice, medicale, istorice, religioase, agricole, cugetări, epigrame, chiuituri, anecdote,

curiozități. Alți colaboratori: T. Robeanu, Nicu Dracinschi, V. Huțan, I. Nistor, Vasile Grecu, R. Cândea, Oltea I. Nistor, D. Marmeliuc, Artur Gorovei, Areta Vitencu, Teofil Lianu, Gh. Antonovici, Ion I. Nistor. *A.P.*

CALENDARUL LIGII CULTURALE, publicație apărută la București, în 1908, și la Vălenii de Munte, între 1909 și 1912. Publicația militează constant pentru unitatea culturală și pentru dreptul la identitate al românilor de pretutindeni. Cele mai importante articole aparțin lui N. Iorga: despre Nicolae Grigorescu, B.P. Hasdeu, Iosif Vulcan, despre *Românii din Ardeal după un călător italian (Sestini)*, despre badea Cârțan etc. Cu versuri colaborează George Ranetti, Elena Farago, I.U. Soricu, N. Vulovici, George Orleanu, C. Sp. Hasnaș, Ecaterina Pitiș, Eugen Boureanul. Proză semnează C. Sandu-Aldea, iar George Orleanu publică un fragment din piesa de teatru *Voichița Radului* (1908). Calendarul mai conține diferite articole pe teme sociale, istorice și religioase, o conferință a lui N. Iorga, fragmente din *Povățuitorul* lui Gh. Lazăr, cugetări. Alți colaboratori: Al. Vlahuță, Tudor Pamfile, C. Papacostea, George Tofan, I. Ionescu-Boteni, N. Mateescu, Vasile Greciuc, G. Coatu-Cerna, Petru Rășcanu. *A.P.*

CALENDARUL „LUCEAFĂRULUI", publicație apărută la București în 1915, purtând subtitlul „Proză și versuri"; colectivul redacțional nu este menționat. De orientare preponderent modernistă, dar structural eclectic, calendarul reunește o serie de scriitori importanți. Poezie publică Alexandru Macedonski, G. Bacovia, Ion Pillat, Ion Minulescu, Emil Isac, Mihai Codreanu, Cincinat Pavelescu, Al. T. Stamatiad, Elena Farago, O. Densusianu, Mihail Cruceanu, V. Demetrius, Mihai Săulescu, D. Karr (D. Karnabatt), Corneliu Moldovanu, Dragoș Protopopescu, D. Nanu, Claudia Millian-Minulescu, C. R. Ghiulea. Proză semnează Emil Gârleanu, D. Anghel, Victor Eftimiu, I. A. Bassarabescu, Eugeniu Sperantia, Al. T. Stamatiad, Pompiliu Păltânea, Theodor Solacolu, Const. A. Giulescu. Sunt traduse cugetări, „paradoxuri" și impresii ale lui Charles Baudelaire și proza *Binefăcătorul* a lui Oscar Wilde. Sunt evocați Emil Gârleanu și Dimitrie Anghel, apar fragmente din cuvântările regelui Carol I. Volumul este retipărit în 1921, fără nici o modificare, cu titlul „Calendarul literar al României Mari". *A.P.*

CALENDARUL „MINERVEI", publicație apărută la București între 1899 și 1916, apoi între 1920 și 1926. Inițial, purta subtitlul „Mică enciclopedie populară a vieții practice", iar în 1904 are subtitlul „Literatură. Știință. Artă. Morală. Economie". Calendarul, bogat ilustrat, are drept scop „a întări în popor conștiința națională, a cultiva sentimentele morale" și „a înmulți cunoștințele utile". În afară de partea calendaristică, cuprinde versuri și proză, însemnări și articole diverse, aparținând unor scriitori mari ai epocii. Spre deosebire de alte publicații de același gen, **C. „M."** nu are un sumar alcătuit exclusiv din retipăriri, publicând mai ales texte originale sau preluate din volume aflate sub tipar. Colaborează cu versuri, între alții, St. O. Iosif (*Tudor Vladimirescu*, 1901), D. Anghel (*Populare spaniole*, 1903), O. Goga (*Fior*, 1911, din volumul *Ne cheamă pământul*), G. Coșbuc (*Spânzuratul*, 1916). Se inserează proză și teatru de Al. Vlahuță (*Cetatea Neamțului*, 1901, din volumul *România pitorească*), N. Iorga (*Mihai Viteazul*, 1901), M. Sadoveanu (*Zâna lacului*, 1904, *Întâia iubire*, 1911), Ilarie Chendi, Ioan Slavici (*Bobocel*, 1904, *Spaima zmeilor*, 1908), M. Eminescu (*Mira*, fragment dramatic inedit, 1904), I. Al. Brătescu-Voinești (*Din carnetul unui judecător*, 1906), Cincinat Pavelescu (*Anul Nou*, 1908), D. Karnabatt (*De la Ialomicioara la Omul*, 1910), I. Agârbiceanu (*Patima*, 1911), însemnări de Zaharia Bârsan (*St. O. Iosif*, 1914), V. Savel (*Emil Gârleanu. Omul și opera*, 1915) ș.a. Nu lipsesc, totuși, republicările: D. Bolintineanu (*Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul*), I. L. Caragiale (*Poveste*), O. Goga (*Clăcașii*, *Carmen*), V. Cârlova (*Ruinele Târgoviștii*). Apar și traduceri din Alfred de Musset (*Noapte de octombrie*, în tălmăcirea lui H. G. Lecca), A. S. Pușkin (*Cârpaciul*, în mai vechea versiune a lui C. Negruzzi), Lenau (*În primăvară*, în traducerea lui St. O. Iosif). După 1920, calendarul cuprinde versuri de D. Nanu, Alfred Moșoiu, Nichifor Crainic, Ion Pillat, G. Murnu, Cincinat Pavelescu, Petre Dulfu, proză de M. Sadoveanu, Al. Cazaban, I. A. Basarabescu, I. Lupaș, Mihail Lungianu; mai semnează Liviu Rebreanu (*Mișcarea teatrală românească în stagiunea 1923–1924*), M. Sadoveanu (*Monumentul lui Eminescu*), Perpessicius (*Anul literar 1924–1925* și necrologul *I. Slavici*). *I.H.*

CALENDARUL NAȚIONAL AL „FOII INTERESANTE", publicație culturală apărută la Orăștie între 1907 și 1915. Se publică poezii de Octavian Goga (*Zile rele, Taină, Vorbeau azi noapte două ape...*), St. O. Iosif (*Înșiră-te mărgăritare..., Prințul Carol*), I. Nenițescu, G. Rotică, Elena Farago, George Ranetti, P. Dulfu, Zaharia Bârsan, Artur Stavri, T. M. Stoenescu, V. Loichița, Eugeniu Revent, N. Vulovici, I. U. Soricu, Andrei Bârseanu, Ecaterina Pitiș, Nicolae Țimiraș și proză de Liviu Rebreanu (*Dumnezeu*, 1913), Victor Eftimiu, Marian I. Popescu, Elisa Müller, Teodor A. Bogdan, M. Lupescu, D. N. Ciotori. Sumarul este completat cu articole pe teme istorice, politice, religioase, științifice, economice, poezii populare, anecdote. Alți colaboratori: T.A. Bogdan, Ioan N. Roman, G. Carp, I. Ionescu-Boteni, Vasile Stoica, Maria Cunțan. *A.P.*

CALENDARUL NOSTRU, publicație apărută la Gyula, în anii 1954–1956, 1960, 1962, 1963, editată de Uniunea Democratică a Românilor din Ungaria. Calendarul din 1956 conține mai multe portrete: M. Sadoveanu, M. Eminescu, Szabó Pál, József Attila, Leonid Pervomaischi, A.P. Cehov, cât și fragmente din operele lor, selecția vizând texte propagandistice. În 1960, partea literară include scrieri de Titus Popovici (*Setea*), Ilie Iovănaș (*Ceainicul împăcării*), G. Topîrceanu (*Un iepure*), Szabó Pál (*Întâmplare de la sat*), Gárdonyi Géza (*Fulg de nea*), G. Coșbuc (*Iarna pe uliță*). Merită semnalată prezentarea vieții

și activității lui Veress Endre, făcută de Dankó Imre. În 1962, se publică un colaj interesant, *Din proverbele românilor*, dar și poezii de Demostene Botez, Mihu Dragomir, Tudor Măinescu, Petru Anton și două frumoase foto-expozeuri: *Frăția maghiaro-română în oglinda anului 1961* și *Imagini din viața românilor din Ungaria*. Materialul din 1963 e mai ales jurnalistic și prea puțin literar, încât cel mai reușit număr rămâne cel din 1960. *M.Pp.*

CALENDARUL PENTRU TOȚI, publicație apărută la Sălișteș, în 1922 și 1923, și la Sibiu, în 1924–1926. Literatura e reprezentată prin texte reproduse din scrierile lui G. Coșbuc (*Lupta vieții*, *Pe lângă boi*), Duiliu Zamfirescu (*Lena*), St. O. Iosif (*Moș Ajun*, *Sărută, nu jura...*), G. Topîrceanu (*În drum*), Ecaterina Pitiș, Elena Farago, Ion Gorun, I.U. Soricu, Mircea Dem. Rădulescu, Corneliu Moldovanu ș.a. – în poezie, ale lui Ioan Adam, Petrea Dascălul – în proză. Se inserează și o piesă versificată, cu caracter religios, *Două lumi* de Elie Măgeanu (1924), lipsită de valoare. Publicistica vizează chestiuni de cultură, istorie (în 1922 apar amintirile despre Avram Iancu ale lui Ion Gorun), lingvistică, educație, religie, economie etc., critica și istoria literară fiind slab reprezentate. Se mai găsesc în calendar ghicitori culese de P. Ispirescu și o frumoasă baladă, *Cântecul lui Dăianu*. Se traduce din H. Chr. Andersen (*Povestea lunei*) și Lev Tolstoi (*Cum se iau unele hotărâri*). *E.O.*

CALENDARUL REVISTEI „LUMEA ILUSTRATĂ", publicație apărută la București între 1894 și 1935, sub redacția lui Ion Gorun (din 1917 până în 1928), în ediții populare și de lux; din 1903, își schimbă titlul în „Calendarul «Lumea ilustrată»", și din 1922, în „Lumea ilustrată. Calendar". În primii doi ani, alături de partea calendaristică, sunt incluse în sumar biografii și bibliografii, note despre istoricul și profilul unor publicații, literatură, în special poezii, folclor, evocări. După 1920, partea literară este realizată din republicări. Sunt inserate versuri de D. Nanu, Th. D. Speranția, D. Teleor, Elena D. Sevastos, G. Coșbuc (*Rugămintea din urmă*, *Cântece*, *Primăvara*, *Vara*, *O istorie veche*), Al. Vlahuță (*Seara, pe lună*), Ion Minulescu (*Epilog sentimental*), proză de Ioan Slavici (*Negrea bătrânul*), I. L. Caragiale (*Poveste cu contrabandă*), Victor Eftimiu (*Bal mascat*), biografii succinte ale unor scriitori: Tr. Demetrescu, N. Beldiceanu, Smara, Gr. Tocilescu, V. A. Urechia, A. D. Xenopol, Al. Vlahuță. Se publică traduceri din Petőfi, La Fontaine, Al. Dumas, H. Heine, Boileau, Schopenhauer, Lev Tolstoi (*Revoluționarul*), Richepin (un fragment din *Memorii*), Prosper Merimée, Selma Lagerlöf, Vicente Blasco Ibañez (*Cei patru fii ai Evei*). În 1902, pot fi citite scrisorile de felicitare adresate calendarului de Émile Zola și C. Flammarion. *I.H.*

CALENDARUL ROMÂNESC, publicație care a apare la Gyula, în Ungaria din 1993, ca almanah al săptămânalului „Noi". Comitetul de redacție este format din Éva Bányai, Edda Illyés, Tiberiu Juhász, Ștefan Oroian; editor responsabil este Tiberiu Herdean. După partea calendaristică, urmează partea literară și culturală, însoțită de numeroase ilustrații. Așa, de pildă, calendarul din 1993 are un conținut variat: o poezie de Tudor Arghezi (*La mulți ani!*), un reportaj despre Mircea Dinescu și Gyula, o relatare despre punerea plăcii comemorative de la Budapesta consemnând debutul eminescian în „Familia", aspecte de la deschiderea Centrului Cultural al României la Budapesta (8 octombrie 1992), date despre Forul Românilor și Originarilor din România de la Neptun, din iunie 1992 (reportaj de Florin Olteanu) etc. Într-o rubrică intitulată „Localitățile noastre" sunt prezentate principalele sate și orașe cu populație preponderent românească din Ungaria, cum ar fi: Aletea, Apateu, Bedeu, Bătania, Békéscsaba, Cenadul Unguresc, Cristor, Gyula, Jaca, Lét Mare, Lökösháza, Micherechi, Otlaca-Pustă, Pocei, Săcal, Seghedi, Vecherd. Sunt publicate o serie de articole semnate de Gh. Petrușan, Al. Hoțopan, Maria Berényi, Géza Kovács, Damian Vulpe, Eugen Glück, Vasile Voia, E. Illyés, precum și texte comemorative vizând scriitori ca Imre Madách, Nichita Stănescu, Ioan Slavici, însoțite de fragmente din opera lor. Dintre scriitorii locali sunt prezenți cu creații proprii Lucia Borza, Maria Berényi, Lucian Magdu, Ilie Ivănuș, Gh. Santău ș.a. *M.Pp.*

CALENDARUL ROMÂNULUI, publicație apărută la Caransebeș din 1889 până în 1949, ultimul număr sub titlul „Calendarul ortodox". Format carte, cu un număr de pagini variind între 108 (în 1889) și 202 (în 1911), publicația este rezultatul inițiativei episcopului Ioan Popasu (1808–1889), întemeietorul tiparului românesc în acest oraș. **C. r.** este redactat mult timp de Iosif Badescu, frecvent numerele fiind și integral scrise de acest cărturar, episcop de Caransebeș în perioada 1920–1933. Publicația nu are un program explicit, dar se înscrie pe linia specifică periodicelor din zonă: îndrumarea conștiinței naționale, educarea publicului larg într-o manieră accesibilă. Sunt inserate articole, originale sau reproduceri din alte periodice, referitoare la istoria națională, la istoria locală – deloc ferită de evenimente dramatice –, situația economică, igienă, situația femeii, problemele școlarizării, formele moderne de organizare a gospodăriei. Atunci când sunt în joc interesele naționale, periodicul ia atitudine, remarcându-se în acest sens numerele din anul Unirii, 1918, dar și cele din perioada 1941–1945, cu numeroase și judicioase articole de condamnare a Dictatului de la Viena și de reafirmare a drepturilor naționale ale românilor. Sunt evocate mari personalități ale neamului, iar literatura este bine reprezentată. Până la 1918 predomină poezia lui V. Alecsandri (ciclul *Ostașii noștri*), G. Coșbuc (*Cântece de vitejie*), Dimitrie Bolintineanu, Andrei Mureșanu, Ioan Nenițescu, Iosif Vulcan. Tot în această perioadă sunt reproduse povestiri de I. Creangă și M. Sadoveanu, fragmente din *Cântarea României* (însoțite de un comentariu redacțional cu privire la idealurile lui Nicolae Bălcescu și Alecu Russo). Apar și poezii-manifest nesemnate (cum ar fi *Către poporul român*, în 1893), precum și alte scrieri aparținând celor mai importanți scriitori români de dincoace și de dincolo

de Carpați. Se publică știri cultural-literare preluate din revistele vremii, pagini de folclor (între altele, o variantă inedită a *Mioriței*, culeasă în Banat, 1908), dar și traduceri din literatura universală. Bogat ilustrat, într-o concepție grafică și editorială elegantă, **C. r.** este una dintre cele mai longevive publicații periodice românești și, totodată, un prețios document asupra particularităților culturale ale zonei Banatului. *A.D.C.*

CALENDE, revistă apărută la Pitești, lunar, începând cu 1 ianuarie 1991, în continuarea revistei „Argeș". Colectivul de redacție este format din Călin Vlasie, Nicolae Oprea, Miron Cordun, Al. Th. Ionescu; de la numărul 2/1991, director onorific este Cezar Baltag, iar de la numărul 10/1991, director devine Călin Vlasie. **C.** se revendică de la „Kalende", fondată în 1928 de Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu și Tudor Șoimaru: „Gândul nostru este să reînviem firul întrerupt în civilizația cuvântului și demnitatea spiritului interbelic", repere ce ar trebui să devină „călăuză prin labirintul prezentului" (1/1991). Publicația trăiește și reflectă dinamic fenomenul literar postdecembrist, caracterizat atât prin încercări de recuperare și recunoaștere a valorilor culturale obturate până în 1989 de politica și ideologia comunistă, cât și prin dorința de a limpezi perspectivele asupra literaturii postbelice, de a lansa tineri scriitori („«nouăzeciștii» calendeeni"). Programatic, **C.** are intenția, ambițioasă, „de a deveni o revistă națională, de a-și păstra independența printr-o strategie proprie culturală și mai ales financiară, de a publica scriitori importanți ai literaturii române contemporane", cu alte cuvinte, „de a fi sensibilă la chestiunile estetice și critice ale zilei, de a iniția dezbateri și anchete despre actualitatea literară, direct, viu, fără a menaja pe nimeni, nicidecum de a lustrui autoritatea falsă, oricare ar fi aceasta, de a încuraja literatura tinerilor, de a promova traducerea operelor unor scriitori străini, pe cât posibil contemporani cu noi, de a face singura politică pe care o cunoaștem: aceea a iubirii valorilor" (Călin Vlasie, 1/1993). Rubricile sunt relativ constante. La „Cronică literară", Al. Th. Ionescu, Nicolae Oprea, Ștefan Găitănaru se opresc asupra unor cărți a căror publicare fusese interzisă de regimul comunist, ce aparțin lui Vintilă Horia, Mihail Sebastian, Emil Cioran, I. Negoițescu, N. Steinhardt, Monica Lovinescu, Alexandru Paleologu, Jeni Acterian, sau asupra unor scriitori contemporani precum Mircea Petean, Magda Cârneci ș.a. Critică de întâmpinare fac, la „Compendiu", Gabriel Grigore, Felicia Moșoianu, Mircea Bârsilă, Dumitru Anghel, Laurențiu Vlad. Rubrica „Eseu" publică în serial un studiu al lui Gheorghe Crăciun, *Aisbergul poeziei moderne*, urmat de *Antologia poeziei generației '80*, întocmită de Alexandru Mușina, iar „Symposion" găzduiește convorbiri (cu Sorin Alexandrescu, Cezar Baltag, Teohar Mihadaș, I. Negoițescu ș.a.), anchete, orientate consecvent asupra culturii politice în societatea postcomunistă, asupra literaturii postbelice și a rolului intelectualului în societate. Rubrica „Inedit" publică teatru de Leonid Dimov, fragmente din jurnalul pictorului Costin Petrescu și din cel al scriitorului Radu Petrescu, iar „Restituiri" recuperează din arhiva radio texte de Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu. „Paralela 45" propune fragmente din textele lui Aleksandr Soljenițân, Ezra Pound, Radu Gyr, Ștefan Bănulescu, Daniel Turcea ș.a. Alte rubrici: „Posturi și impostori" (susținută de Gheorghe Grigurcu), „Laborator" (publică scriitorii tineri), „Ad litteram", „Capse", „Para(n)teze", „Revista revistelor", „Raft". Numere omagiale — dedicate independenței Republicii Moldova (7-8/1991), lui Vladimir Streinu (6-7/1992), lui Virgil Ierunca și Monicăi Lovinescu (4/1993), lui Mircea Zaciu (7-8/1993), Școlii de la Târgoviște (11-12/1993) — susțin preocuparea pentru analiza stării de criză a societății contemporane, lupta pentru valorile democrației, încrederea în puterea vindecătoare a culturii. Se inserează interviuri cu Ștefan Aug. Doinaș, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mircea Zaciu, Radu G. Țeposu, Nina Cassian, Paul Goma. Poezie semnează Călin Vlasie, Gheorghe Izbășescu, Alexandru Mușina, Mircea Cărtărescu, Nicolae Mircea Benn, Simona Popescu, Nicolae Dabija, Ioan Moldovan, Mircea Petean, Ion Stratan, Bogdan Ghiu, Nichita Danilov, Augustin Pop, Liviu Ioan Stoiciu ș.a., cu proză sunt prezenți Andrei Codrescu, Paul Goma, Dumitru Țepeneag, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, Bedros Horasangian, Gheorghe Crăciun, Dumitru Augustin Doman, Laurențiu Voinea, George Miclăuș, Alexandru Duran ș.a, iar cu teatru, Matei Vișniec, Leonid Dimov, L. M. Arcade. Se publică traduceri din Giuseppe Ungaretti, Allen Ginsberg, Virginia Woolf, John Banville, Julio Cortázar, din poezia contemporană americană și franceză, din literatura elvețiană, norvegiană, portugheză, braziliană, arabă și chineză, precum și versiuni în limba franceză pentru texte poetice românești. Revista are reacții polemice prompte la rubricile „Capse", „Para(n)teze", „Calendele lui..." ori la cea destinată dezbaterilor, intitulată „Dialoguri incomode". *I.T.*

CALICUL, publicație de „humor și satiră", apărută la Sibiu, lunar, în mai multe serii: de la 1 ianuarie 1881 până în iunie 1895, de la 1 ianuarie 1903 la 1 mai 1905; bilunar, de la 15 ianuarie 1924 până la decembrie 1927, iarăși lunar, în intervalul 20 ianuarie 1928 — 10 februarie 1928, bilunar, de la 10 martie 1928 la 15 aprilie 1928, lunar, în intervalul 10 mai 1928 — 1 mai 1932, și din nou bilunar, între 16 aprilie 1922 și 25 aprilie 1933. Proprietar și redactor-răspunzător este I. Popa, urmat de I. Țepeluș. În articolul *Programul*, din fruntea primului număr, se arată că publicația se va ocupa și de „întâmplările locale, din toate părțile locuite de români". Rubrici mai importante: „Urzică Scandalgrafescu", „Cocoana Gurădulce", „Sus, Marcule", „Stan Pățitul", „Din filosofia lui Amnariu", „Știri telegrafice", „Baba Hârca", „Umblând printre oameni", „Vuța și Chiva", „Poșta Calicului". Sunt publicate versuri, proză, scenete de profil, dar și sentințe morale sau articole politice pe ton grav, precum și lirică sentimentală. Se reproduc pagini din G. Ranetti, G. Topîrceanu (*Romanță autumnală*, *Balada unui greier mic*), Otilia Cazimir. Se republică din scrierile lui I. L. Caragiale (satira *Mic și mare* și două epigrame). Într-o

notiță inserată în numărul 9 din 1883, e condamnată epigrama lui Al. Macedonski la adresa lui Eminescu. O relatare cu iz anecdotic din viața creatorului *Luceafărului* găzduiește numărul 7 din 1929 și tot aici cineva semnând B.L. (este vorba despre B.Lăzăreanu) e prezent cu un bine documentat articol despre „Calendarul Claponului", scos în 1878 de I. L. Caragiale. Pe alocuri, sunt prezente în sumar observații critice în domeniul limbii. Destul de des se tipăresc versuri populare, îndeosebi strigături. *E.O.*

CALLIMACHI, Scarlat (20.IX.1896, București – 2.VI.1975, București), gazetar, poet și dramaturg. Descendent al neamului Calmaș, vechi răzeși moldoveni din zona Câmpulungului, **C.** numără printre strămoși câțiva care au jucat un rol important în istoria Moldovei, patru dintre ei ocupând chiar tronul țării: Grigore, Ioan, Alexandru și Scarlat, acesta din urmă fiind creatorul *Codului Callimachi*, tipărit în 1812 și rămas în vigoare, ca lege fundamentală, până la Unirea Principatelor Române. Bunicul scriitorului, Theodor, era văr cu Al.I. Cuza și a fost învestit cu diferite demnități de către domnitor. Tatăl său, Alexandru, cărturar și om politic, bun prieten cu N. Iorga, se retrage la moșia Stâncești-Botoșani, loc în care își petrece copilăria și **C.**, sub atenta supraveghere a bunicii Zenaida. Martor al revoltelor țărănești din 1907, copilul își va forma de timpuriu păreri diferite de cele ale anturajului, privitoare la raporturile impuse de stratificările socio-economice. Obține licența în drept la Paris și, în 1915, se înscrie voluntar în armata franceză. Revine în țară pentru scurt timp, în 1916, după care călătorește prin Norvegia și Rusia. În 1917, era la Petrograd. Participă la luptele de la Oituz, iar sfârșitul primului război mondial îl găsește elev-plutonier în Regimentul 10 Roșiori. Imediat după război, devine membru al Partidului Național Țărănist Democrat, condus de N. Lupu, și se lansează în gazetărie. Este director al „revistei de artă constructivistă" „Punct" (1924–1925), în paginile căreia semnau Șt. Roll, F. Brunea-Fox, F. Aderca, Marcel Iancu, I. Vinea, Ilarie Voronca. Obiectivul declarat al publicației viza găsirea unor forme noi de exprimare artistică și contestarea literaturii conservator-paseiste. Între autorii violent atacați se aflau dramaturgul A. de Herz, dar și Camil Petrescu sau, în bloc, scriitorii poporaniști. Împreună cu B. Fundoianu, Armand Pascal și Sandu Elias, **C.** întemeiază gruparea de teatru modern Insula, printre susținători numărându-se și soția sa, actrița Dida Solomon. Considerând că publicistul trebuie să fie, cu deosebire, „un om de cultură și un om de curaj", își alege ca modele pe confrații T. Teodorescu-Braniște, N.D. Cocea, T. Arghezi. Treptat, **C.** își mută preferințele și preocupările gazetărești spre ideologia de stânga și, după ce colaborează la revistele „Facla" și „Chemarea", conduse de N. D. Cocea, pledând pentru drepturile muncitorimii, pentru libertatea opiniei și a cuvântului, asigură, la Botoșani, apariția ziarelor „Glasul nostru" și „Clopotul" (1933–1934), ambele de orientare antifascistă. Se înscrie în Partidul Comunist și este, în 1933, membru fondator al Comitetului Național Antifascist, numele său fiind însoțit de calificativul Prințul Roșu. Semnează publicistică socio-politică în „Cuvântul liber", „Opinia publică", „Adevărul", „Dimineața". Între 1937 și 1939, se află în Franța, colaborând la reviste antifasciste, precum „La Clarté", editată de H. Barbusse. Revine în țară, este concentrat în 1939 și arestat preventiv în 1940, pentru pamfletul *Căderea Babilonului*, făcând un an de detenție în închisorile de la Miercurea Ciuc, Caracal și Târgu Jiu. Din închisoare, este trimis pe front. După 1944, colaborează la ziarul lui N.D. Cocea „Victoria" și este numit director al Muzeului Româno-Rus (1948–1963).

După cum avea să afirme spre sfârșitul vieții, într-un interviu, **C.** s-a dorit a fi mai întâi „om de presă" și abia apoi „mânuitor de stihuri". Ziarist al actualității imediate, spirit dinamic și justițiar, adept al ideilor umanitare, el semnează o publicistică incisivă, având în centrul atenției „haosul social, generator de cruzime și inechități". O culegere a celor mai reprezentative articole, pamflete și note politice, publicate după 1925 în mai multe gazete, va fi tipărită în volum sub titlul *Căderea Babilonului* (1956). Primele încercări poetice datează din anii adolescenței, fără a anunța o înclinație specială către genul liric, fapt confirmat și de volumele pe care le va publica în perioada interbelică: *Frunze* (1921), *Tăceri imobile* (1921), *Alb și negru* (1926), *Erotice* (1933). O antologie din versurile sale, intitulată *Ritmuri de clopote* (1968), cuprinde patru cicluri: *Ritmuri de clopote, De veacuri robiți, În târgul meu moldovenesc, Cântarea vieții și a morții*. Poezia lui **C.**, făcând loc unor ecouri simboliste, pare a fi rezultatul unor stări și sentimente imediate, pe care scriitorul le consemnează așa cum alții le adună într-un jurnal de uz personal. Poemele, elaborate în diverse popasuri ale deselor sale călătorii – la Paris, Petrograd, Kiev, dar și la București, Botoșani, Bârlad – au ca note dominante meditația, însingurarea, iubirea și ignoră orice tangență cu exprimarea în formă clasică. Realitățile dure ale războiului, rememorarea unor clipe de viață sau comentarea filosofică a existenței îi prilejuiesc monologuri uneori ostentativ construite sau compuneri abrupte, exprimate într-o particulară amalgamare a poeziei cu proza poematică. Volumele au fost trase în tiraje minuscule (150 de exemplare pentru *Tăceri imobile*, 52 de exemplare pentru *Alb și negru*) și includ ilustrații de bună calitate, semnate de Zamphiropol Dall, Dida Solomon, Fred Micoș. **C.** este și autor al câtorva piese de teatru, ostentative, avangardiste, dar lipsite de șansă sub raportul carierei scenice: *Zail Sturm* (1924), *Mesia din Umani* (1928), *Popa Simion* (1929), *Logodnica lui Wolfgang* (1945). Împreună cu Em. Serghie semnează traducerea piesei lui Alfred de Musset *Cu dragostea nu-i de glumit* (1956). În ultimii ani ai vieții ar fi scris și două romane, titlul unuia dintre ele fiind *Satul Curtea domnească*.

Pasionat de istorie, cercetător și comentator avizat al arhivelor, **C.** este și autor al unui număr destul de mare de studii, publicate în periodice sau în volume, între care: *Ioan Vodă cel Cumplit (după un nou izvor istoric: Carian-Pencer)* (1931), *Despre locul de baștină al neamului Calmășul-Callimachi* (1934), *Trecutul norodului românesc în lumina adevărului* (1935), *Călători și scriitori străini despre evreii din Principatele românești* (în colaborare cu S. Cris-Cristian, 1935), *Din cărți vechi. Pagini privitoare la istoria*

românilor (1946), *Pagini inedite despre Moldova* (1947), *Dimitrie Cantemir* (1966, apărut și în franceză, engleză, rusă).

SCRIERI: *Frunze*, București, 1921; *Tăceri imobile*, București, 1921; *Alb și negru*, București, 1926; *Erotice*, București, 1933; *Logodnica lui Wolfgang*, București, 1945; *Din cărți vechi*, București, 1946; *Pagini inedite despre Moldova. Însemnările unui călător străin din I-a parte a veacului al XIX-lea*, București, 1947; *Căderea Babilonului*, pref. Eugen Jebeleanu, București, 1956; *Un călător prin U.R.S.S.*, București, 1960; *Dimitrie Cantemir. Viața și opera în imagini*, București, 1966; ed. (*Démètre Cantemir*), București, 1966; *Ritmuri de clopote*, București, 1968.

Repere bibliografice: Miron Dragu, *Scarlat Callimachi, „Căderea Babilonului"*, CNT, 1957, 8; Crohmălniceanu, *Lit. rom expr., 175, 239, 261*; Gheorghe Dinu, *Prietenul*, CNT, 1972, 40; *Scarlat Callimachi. In memoriam*, „Romanian Review", 1984, 4–5; Corbea, *Mărturisiri, 213–215*; Rotaru, *O ist.*, III, *117–118*; Teodorescu-Braniște, *Presă și lit.*, II, *297–298*; Pop, *Avangarda, 157*; Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor, 65–66*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *425–426*; Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, București, 1998, *309–318*; *Scarlat Callimachi*, DCS, *139–140*; Popa, *Ist. lit.*, I, *700*. *C.P.*

CALOVIA, Ion (pseudonim al lui Ion Marinescu; 14.X.1919, Călărași – 15.II.1971, București), poet, prozator și traducător. Fiu de avocat, **C.** face studiile secundare în orașul natal, apoi vine la București, unde urmează cursurile Conservatorului de Artă, secția de dramă și comedie, absolvind în 1942. Practică actoria numai un an, după care pleacă pe front. După 1950 începe să scrie literatură pentru copii și tineret și să traducă din limba rusă scrieri din același gen. Colaborează la diverse reviste literare și pentru copii.

Scrierile lui **C.** se adresează în exclusivitate copiilor și adolescenților și includ volume de poezii, proză scurtă (schițe, povestiri, un miniroman) și traduceri. Poezia, care amintește de multe ori pe cea a lui Arghezi, este plină de culoare și mișcare, creând uneori imagini izbutite, lesne vizualizabile de cei mici. Proza (schițe și povestiri), segmentul cu cele mai frumoase pagini, are ca personaje principale prichindeii. Unele povestiri au caracter istoric, cu certă tentă pedagogică. Traducerile unor opere din limba rusă, tot pentru copii, sunt migălit lucrate, atestând grija pentru o exprimare corectă și sugestivă. Scriitor minor, **C.** nu depășește limitele epocii în care a scris.

SCRIERI: *Moș Gerilă*, București, 1956; *Tombucula*, București, 1957; *Cocostârcul galben*, București, 1958; *Întâmplare de peste zi*, București, 1963; *Cântecul dimineții*, București, 1964; *Drumul cu primăveri*, București, 1966; *Timpul nu doarme*, București, 1966; *Alte întâmplări de peste zi*, București, 1967; *Apokolokyntosis*, București, 1967; *Spiritul pământului*, București, 1969; *Hip-hip-ura*, București, 1971. **Traduceri:** Natalia Zabila, *Zidărița*, București 1957; *Flori de prun. Catrene chineze*, București 1961; Evgheni Permeak, *Pușculița bunicului*, București, 1962; Irina Vorobiova, *Cine... ce*, București, 1962.

Repere bibliografice: Magda Ursache, *Ion Calovia, „Spiritul pământului"*, CRC, 1969, 43; Viniciu Gafița, *Bibliografie de literatură pentru copii*, București, 1987, *88*. *A.M.*

CAMARIANO, Nestor (23.III.1909, Peristasis, Grecia – 3.VI.1982, București), istoric literar. Nepot al bizantinologului Demostene Russo (mama sa, Caliopi, era sora acestuia) și frate cu Adriana Camariano-Cioran, **C.** își face studiile secundare și superioare la București unde a absolvit, în 1936, Facultatea de Litere și Filosofie, specialitatea filologie modernă. A lucrat mai întâi ca paleograf la Biblioteca Academiei (1937–1939), apoi ca asistent la Institutul de Istorie Națională (1943–1949) și cercetător științific la Institutul de Istorie „N. Iorga" (1949–1968). A fost membru al Societății de Științe Istorice din România și membru al Societății Internaționale de Științe Neogrecești. Pe lângă numeroase studii privind istoria Eteriei și relațiile istorico-culturale greco-române, **C.** a avut preocupări în domeniul istoriei literaturii române, al literaturii comparate și bibliologiei. Astfel, a reconstituit filiera unor traduceri grecești din cultura română, stabilind, pentru începutul secolului al XIX-lea, pătrunderea unor scrieri occidentale în literatura autohtonă. De asemenea, a analizat cultura greacă a unor scriitori români din perioada pașoptistă (Costache Negruzzi, modelele *Gramaticii* lui Ienăchiță Văcărescu, influența greacă în *Gramatica* lui I. Heliade-Rădulescu). Autor a peste 90 de lucrări științifice, descoperitor și interpret al documentelor istorice, caracterizat printr-un acut spirit critic, pasionat de subiectul cercetării, pe care îl tratează cu rigoarea proprie demersului științific, **C.** este autorul sau coautorul unor scrieri fundamentale pentru istoriografia și literatura românească: *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române* (II, 1940), *Bibliografia analitică a periodicelor românești* (I, 1966–1967, II, 1970–1972), *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, (I–V, 1969–1975). A mai colaborat la primul volum din *Istoria literaturii române* (1964), elaborând capitolele *Literatura în limba slavonă, Pravilele, Literatura istorică în prima jumătate a secolului al XVIII-lea în Țara Românească și Moldova*. A fost prezent cu studii și articole în numeroase publicații de specialitate, între care „Balcania", „Revista Fundațiilor Regale", „Balkanstudies", „Caietele Mihai Eminescu" ș.a.

SCRIERI: *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, II, București, 1940; *Bibliografia analitică a periodicelor românești*, vol. I: *1790–1850* (în colaborare cu Ioan Lupu și Ovidiu Papadima), București, 1966–1967, vol. II: *1851–1858* (în colaborare cu Ioan Lupu, Dan Berindei și Ovidiu Papadima), București, 1970–1972; *Chansons et opuscules patriotiques publiés à Jassy en 1821 par un hétairiste*, Bucarest, 1966; *Athanasios Christopoulos. Sa vie, son oeuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*, Salonic, 1981; *Rhigas Velestinlis*, I-II, București, 1981–1982. **Ediții:** D. Russo, *Studii istorice greco-române. Opere postume*, I–II, București, 1939 (în colaborare cu Const. C. Giurescu și Ariadna Camariano); *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, tr. și introd. edit., București, 1965 (în colaborare cu Ariadna Camariano-Cioran).

Repere bibliografice: Bucur, *Istoriografia, 223–225*; *Encicl. istoriografiei rom., 78*. *A.M.*

CAMARIANO-CIORAN, Ariadna (31.III.1906, Peristasis, Grecia – 11.III.1993, București), comparatist. Nepoată a bizantinologului Demostene Russo (mama sa, Caliopi, era sora acestuia) și soră a lui Nestor Camariano, **C.-C.** își face studiile universitare la București, unde a absolvit Facultatea de Litere în 1936, funcționând apoi ca lector de limba neogreacă pe lângă Catedra de literatură română veche a aceleiași facultăți (1937–1939). În 1938 își susține teza de doctorat, sub îndrumarea lui N. Cartojan. Din 1943, odată cu înființarea Institutului de Studii și Cercetări Balcanice, își continuă activitatea didactică la Școala de limbi slave și orientale a acestui institut, precum și pe cea de cercetător științific, până în 1963, la institutul care devenise între timp Institutul de Istorie „N. Iorga". Din 1963, după înființarea Institutului de Studii Sud-Est Europene, este transferată aici în calitate de cercetător științific. Crescută în casa unchiului său Demostene Russo, frecventându-i cu asiduitate seminarul, **C.-C.** și-a însușit o riguroasă metodă de cercetare și editare a textelor. A colaborat la numeroase publicații de specialitate, între care „Cercetări literare", „Biserica Ortodoxă Română", „Revista istorică română", „Balcania", „Revue des études sud-est européenes" ș.a.

Principalele sale direcții de cercetare, materializate în numeroase studii și articole în domeniul istoriei și literaturii, s-au axat, în primul rând, pe reconstituirea filierei grecești din cultura românească, pe studiul relațiilor reciproce, istorice și literare, greco-române (circulația unor opere de Voltaire, Giovanni del Turco, Wieland, La Fontaine, Beccaria, Marmontel), precum și pe identificarea traducătorilor unor intermediare grecești. Pentru istoria ideilor, de un mare interes sunt studiile cu privire la reacția Patriarhiei ecumenice împotriva spiritului revoluționar francez și la influența lui Voltaire în ariile culturale greacă și română. Lucrări ca *L'Esprit philosophique et révolutionnaire français combattu par le Patriarcat oecuménique et la Sublime Porte* sau *Spiritul revoluționar francez și Voltaire în limba greacă și română* (1946) sunt contribuții remarcabile la istoria culturii românești și grecești. A identificat repertoriul teatrului grec din București la începutul secolului al XIX-lea (*Le Théâtre grec à Bucarest au début du XIX-e siècle*, 1943), a rectificat atribuirea eronată a lucrării *Teatrul politic* a lui Nicolae Mavrocordat (*La Traduction grecque du „Théâtre politique", attribuée par erreur à N. Mavrocordat et les versions roumaines*, 1943) și a studiat *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești* (1935). Dar opera sa de căpătâi rămâne monumentala lucrare *Academiile Domnești de la București și Iași* (1971), publicată și în limba franceză în 1974, lucrare care a primit premiul a două Academii, în țară și în Grecia. Recenzentul lucrării în Grecia, C. Th. Dimaras, considera că această carte va fi indispensabilă pentru cercetătorii învățământului românesc și grec. Se poate afirma astfel că fără aceste cercetări erudite comparatismul literar româno-grec nu ar fi posibil.

SCRIERI: *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești*, București, 1935; *Spiritul revoluționar francez și Voltaire în limba greacă și română*, București, 1946; *Academiile Domnești de la București și Iași*, București, 1971. **Ediții:** D. Russo, *Studii istorice greco-române. Opere postume*, I–II, București, 1939 (în colaborare cu Const C. Giurescu și Nestor Camariano); *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, București, 1965 (în colaborare cu Nestor Camariano).

Repere bibliografice: Bucur, *Istoriografia, 223–235; Encicl. istoriografiei rom., 78–79;* Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Ariadna Camariano-Cioran à 80 ans*, RSE, 1987, 2; Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Ariadna Camariano-Cioran*, RSE, 1994, 1–2. *A.M.*

CAMENAE, publicație apărută la București, trimestrial, din octombrie 1943 până în martie 1944, editată de Societatea profesorilor secundari de limbi clasice și purtând subtitlul „Revistă de cultură clasică". Comitetul de conducere este alcătuit din I.I. Bujor, G. Guțu, Al. Mălin, I. Mașala, N. Niculiță, N. Ștefănescu și T. Vasilescu. Rubrici: „Studii", „Poezii", „Traduceri", „Studii pedagogice și comemorări", „Recenzii", „Rezumate în limbi străine", „Dări de seamă". Deși au apărut puține numere, revista se impune prin claritate și profesionalism. În articolul intitulat *Civilizația antică*, Th. Simenschy utilizează o subtilă alegorie de tip platonic. Șt. Bezdechi scrie despre *Raportul dintre cuvânt și idee la Platon*, G. Guțu despre *Ideile metafizice ale moralei lui Seneca*, iar N. Jingoiu despre *Creștinismul lui Seneca filosoful*. Toma I. Vasilescu argumentează o interesantă ipoteză referitoare la originea conceptului „genius" la romani, iar N.I. Ștefănescu discută *Originea versului alexandrin*. Se inserează traduceri din poezia lui Horațiu, Ovidiu, Properțius, Bion, semnate de Const. I. Niculescu, D. Ganea, N. I. Ștefănescu. Tot aici, T. Lăzărescu publică două poezii în limba latină. Alți colaboratori: Felicia Brătianu, Aurel Iordănescu, Il. Almăjeanu. *A.P.*

CAMILAR, Eusebiu (7.X.1910, Udești, j. Suceava – 27.VIII.1965, București), poet, prozator și traducător. Fiu al unor țărani, Ion Camilar și Natalița (n. Motrici), **C.** și-a întrerupt în 1926 (din cauza sărăciei, care i-a întunecat copilăria) studiile liceale, începute la Suceava, traversând apoi o lungă perioadă și mai grea, când și-a câștigat existența cu slujbe umile. Nici când lucrează în redacția unor periodice ieșene – „Chemarea" (1935), „Iașul" (1938–1940), „Voința" (1941), „Cetatea Moldovei" (1942), nici după căsătoria cu poeta Magda Isanos și după apariția primelor cărți, situația nu i se schimbă, **C.** trăind la limita de jos a subzistenței. Începând din 1929, când a debutat cu versuri în „Moldova literară" (Mihăileni-Dorohoi), **C.** semnează în numeroase periodice din București și din țară, între care „Viața românească", „Banatul literar", „Fruncea", „Adevărul literar și artistic", „Lumea", „Însemnări ieșene", „România literară", „Universul literar", „Vremea", „Jurnalul literar" „Revista Fundațiilor Regale". Schimbările aduse de război îi favorizează o anume ascensiune socială, bazată atât pe succesul literar, cât și pe adeziunea la acțiunea de propagare a ideilor comuniste. Primește unele responsabilități în cadrul Uniunii Scriitorilor, face parte din redacția „Gazetei literare" (în care publică mult), este consilier literar al Editurii de Stat, colaborează intens la reviste importante („Viața românească", „Contemporanul", „Iașul

literar", „Scrisul bănățean", „Tribuna" ș.a.), tipărește numeroase cărți. Ține conferințe la Radio și în provincie, devine membru corespondent al Academiei Române, călătorește în țară și peste hotare, ajungând o personalitate literară oficială, prezentă și în manuale.

În versurile volumului de debut, *Chemarea cumpenelor* (1937), sunt vizibile două atitudini lirice: fascinația în fața naturii și a muncii agreste; dezolarea profundă, revolta celor umili și săraci. O expresie necizelată, dar viguroasă, rod al exaltării și furiei, definește mai degrabă un temperament decât un artist. La polul opus, desprinse de condiționarea socială, sunt versurile din ultima parte a vieții, adunate în volumele *Poezii* (1964) și, postum, *Călărețul orb* (1975). Poetul este parte a viziunilor sale, iar contemplația tinde către o participare onirică la existența eternă. Umanitatea pare dizolvată în desfășurarea cosmică, în virtutea consubstanțialității universale. Totul devine semn sau manifestare a simbiozei dintre terestru și ceresc, prin lumină și fantezie. Imaginile construiesc mici alegorii ale unei mistuitoare nevoi de depășire a condiției individuale, într-o tentativă grațioasă, senină de a transcende existența concretă spre una eternă, luminoasă. Primul volum în proză, *Cordun* (1942), este o încercare originală de a reface percepțiile, trăirile, „relatarea" unui copil, fără intervenția adultului în interpretare, ordonare, povestire. Felurite secvențe din viața familiei sau a satului sunt notate cu simplitatea și sărăcia de limbaj specifice unei psihologii neevoluate. Sensibilitatea, memoria afectivă a copilului au fost activate de întâmplările urâte, crude, de partea rea a felului de a fi al oamenilor. În urma acestei selecții „inconștiente", rezultă un tablou coerent, sumbru, în care răul, suferința, tragicul sunt dimensiuni ale vieții cotidiene. Expresia lapidară, nudă, directă, alăturarea cinematografică a secvențelor produc o impresie deosebită. Asumarea punctului de vedere al unui copil, a inocenței și simplității are ca efect insolitarea perspectivei, un procedeu modern al artei. În timp, **C.** alcătuiește din diferite schițe și povestiri, adunate în special în volumele *Cartea poreclelor* (1957), *Nopți udeștene* (1960), *Inimi fierbinți* (1963), un fel de anexă la *Cordun*, completând și nuanțând imaginea acelei lumi. Într-un fel sau altul, locurile natale, propria copilărie constituie un laitmotiv, dar și o inepuizabilă sursă de inspirație, de date concrete, personaje și limbaj. Jurnalul de la Udești al lui **C.**, apărut postum cu titlul *Cartea de piatră* (1981), este o mărturie patetică a atașamentului față de casa părintească, de viața rurală. În volumele *Prăpădul Solobodei* (1943; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Avizuha* (1945), *Turmele* (1946), *Valea hoților* (1948) este prezentată în diferite situații o lume primitivă, dominată de obiceiuri ancestrale, superstiții și instincte, văzută în lupta, surdă și grea, pentru supraviețuire. Este o lume mereu tulburată de orice o abate de la obișnuințele sale, amenințată parcă permanent de nenorocire, dar și amenințătoare, trăind într-o întunecime tragică. O greutate telurică apasă această existență rudimentară. Mase de oameni se mișcă animate de un instinct gregar, satul părând mai degrabă o comunitate tribală. Natura fiind o componentă organică a traiului acestor oameni, totul

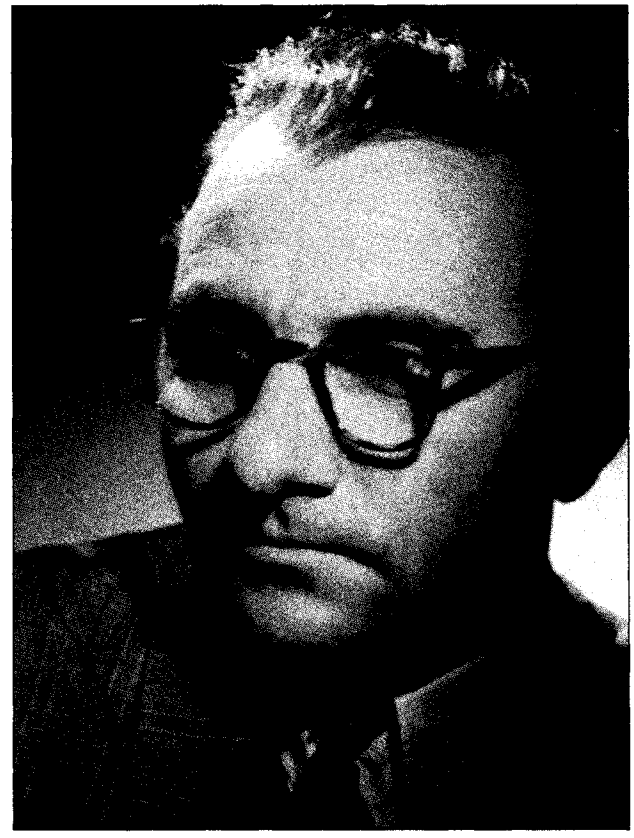

este inserat, proiectat în semnificative peisaje (vizuale și sonore), realizate cu forță și amploare. Atmosfera tensionată, tonalitatea sumbră, clarobscurul în care apar personajele, neindividualizate – siluete ceva mai distincte pe fondul mulțimii –, conotația cvasimagică a gesturilor și vorbelor, existența supusă unei fatalități nelămurite și neliniștitoare, indeterminarea temporală creează senzația unei lumi fantastice, halucinante, coborâte din negurile legendei și ale istoriei. Admonestat pentru „inactualitatea" și „misticismul" scrierilor sale, **C.** face o mea culpa publică (1948) și trece grabnic la producerea unei literaturi angajate ideologic. În *Negura* (I-II, 1949-1950, primul volum primind Premiul Academiei RPR), el blamează vehement clasa conducătoare din România antebelică, înfierează războiul antisovietic, povestind întâmplări oripilante, creionând personaje definite prin bestialitate. Caricând fără preget, **C.** vrea să instituie o realitate atroce, pentru care metafora titlului ar fi prea blândă. Dar construcția defectuoasă, tezismul evident, situarea autorului în postura de acuzator mânios fac din *Negura* o scriere caducă. Romanele *Temelia* (1951; Premiul de Stat), *Satul uitat* (1974) și o lungă serie de povestiri propagandistice (*Făina chiaburului și bordeiul săracului*, 1947; *Secerișul*, 1951; *Pe drumul belșugului*, 1951; *Dreptul la viață*, 1953 ș.a.m.d.), tipărite în broșuri sau în culegeri de proză scurtă, sunt produse facile ale unei politici literare impuse. Când imperativele comenzii politice mai slăbesc, **C.** preferă să se afunde în istorie, de unde

talentul său evocator scoate tablouri vivante având în centru câteva dintre marile figuri ale trecutului românesc, narațiuni apărute în volume speciale – *Poarta furtunilor* (1955), *Povestiri eroice* (1960), *Pământul zimbrului* (1962) – și în alte numeroase ediții sau opuscule, care reiau, de regulă, aceleași texte. Cărțile de călătorie – *Împărăția soarelui* (1956), *Farmecul depărtărilor* (1966) – conțin relatări despre realități și personalități din țările vizitate. Drama istorică *Focurile* (scrisă în colaborare cu Magda Isanos, premiată și editată de Fundația Regală pentru Literatură și Artă în 1945) încearcă o reconstituire a principalelor momente ale răscoalei conduse de Horea, Cloșca și Crișan și a fost reprezentată la Timișoara în 1946. O altă piesă în versuri, *Valea Albă* (1957), dramatizează un episod din luptele lui Ștefan cel Mare. O secțiune importantă a operei lui **C.** este cea a prelucrărilor și traducerilor. Repovestirile lui după *Halima* recreează pe terenul limbii române, printr-o rostire armonioasă, ușor arhaizată, savoarea epică și fantastică, ținuta ceremonioasă a basmelor arabe. Din poezia chineză, a transpus mai cu seamă texte clasice. A mai semnat versiuni românești după opere de Kalidasa, Eschil, Aristofan, Ovidiu, Omar Khayyam, Pușkin, Gogol, Gorki, Alexei Tolstoi ș.a. Unele dintre scrierile în proză ale lui **C.** au fost traduse în limbile franceză, rusă, italiană, germană, chineză ș.a., fiind tipărite în țară sau peste hotare.

SCRIERI: *Chemarea cumpenelor*, București, 1937; *Cordun*, București, 1942; ed. Iași, 1988; *Prăpădul Solobodei*, Iași, 1943; *Avizuha*, București, 1945; *Focurile* (în colaborare cu Magda Isanoș), București, 1945; *Turmele*, București, 1946; *Valea hoților*, București, 1948; *Negura*, I–II, București, 1949–1950; *Temelia*, București, 1951; *Prin Țara de Sus*, București, 1954; *Livezile tinere*, București, 1954; *Poarta furtunilor*, București, 1955; *Împărăția soarelui*, București, 1956; *Valea Albă*, București, 1957; *Cartea poreclelor*, București, 1957; *Cărțile săgetătorului*, București, 1957; *Cel din urmă apostol*, București, 1957; *Povestiri eroice*, București, 1960; *Nopți udeștene*, București, 1960; *Pământul zimbrului*, București, 1962; *Inimi fierbinți*, București, 1963; *Poezii*, București, 1964; *Viforul*, București, 1966; *Farmecul depărtărilor*, București, 1966; *Clopote în amurg*, București, 1969; *Turmele. Cordun. Avizuha. Valea hoților*, postfață Silviu Dan Gheorghiu, București, 1971; *Satul uitat*, București, 1974; *Călărețul orb*, îngr. și pref. Constantin Călin, Cluj-Napoca, 1975; *Cartea de piatră*, îngr. și pref. Constantin Călin, București, 1981. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Însemnările unui nebun*, pref. Eugen Schileru, București, 1945, *Povestiri din Petersburg*, București, 1952 (în colaborare cu Ada Steinberg), *Mantaua. Povestiri din Petersburg*, București, 1962 (în colaborare cu Ada Steinberg și Radu Donici); Leonid Soloviev, *Minunata istorie a lui Nastratin Hogea*, București, 1945 (în colaborare cu Magda Isanos); A. S. Pușkin, *Fata căpitanului*, București, 1946, *Povestirile răposatului Ivan Petrovici Belchin*, București, 1954 (în colaborare cu Gh. Solcănescu), *Dama de pică*, pref. Gh. Barbă, București, 1963; Alexei Tolstoi, *Povestiri rusești*, București, 1947; Maxim Gorki, *Foma Gordeev*, București, 1949; *Din poezia chineză clasică*, București, 1956; ed. 2 (*Poeme chineze clasice*), pref. edit., București, 1957; Aristofan, *Teatru*, București, 1956; Ovidiu, *Tristele*, pref. edit., București, 1957, *Epistole din exil*, îngr. și pref. Toma Vasilescu, București, 1966; *1001 de nopți*, I–IV, București, 1959–1963; Eschil, *Perșii. Cei șapte contra Tebei*, pref. Mihai Nasta, București, 1960; Li Tai Pe, *Poezii*, introd. edit., București, 1961; Kalidasa, *Sakuntala*, București, 1964.

Repere bibliografice: G. Călinescu, [*Eusebiu Camilar, „Cordun"*], VR, 1938, 7; Octav Șuluțiu, *„Cordun"*, RFR, 1943, 1; Ovidiu Constantinescu, *„Cordun"*, „Fapta", 1943, 3; Perpessicius, *Opere*, X, *111–113*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *5–10*; Traian Chelariu, *„Prăpădul Solobodei"*, UVR, 1944, 3; Al. Piru, *„Avizuha"*, VR, 1945, 7–9; Octav Șuluțiu, *„Turmele"*, „Apărarea", 1946, 5; Caraion, *Duelul, 194–203*; Al.A. Philippide, *„Turmele"*, *„Nopțile Șeherezadei"*, „Semnalul", 1947, 1521; Octav Șuluțiu, *„Nopțile Șeherezadei"*, „Apărarea", 1946, 41; Ovid S. Crohmălniceanu, *„Valea hoților"*, CNT, 1948, 84, 85; Geo Șerban, *„Les Troupeaux"*, REVR, 1957, 2; Constantin Cubleșan, *Eusebiu Camilar, „Poezii"*, ST, 1965, 2; *Eusebiu Camilar*, în RRI, I, partea II, *537–546*; C. Ungureanu, *„Poésies"*, REVR, 1965, 3; Micu-Manolescu, *Literatura, 107, 219–221, 270–272*; D. Țepeneag, *Un sadovenian?*, R, 1966, 2; Ciobanu, *Nuvela, 134–136, 285–301*; Oprea, *Mișcarea, 13–27*; Piru, *Panorama, 338–352*; Oprescu, *Scriitori, 51–56*; Vitner, *Semnele, 127–135*; Sorin Titel, *„Avizuha"*, RL, 1972, 12; I. Negoițescu, *Eusebiu Camilar*, ARG, 1972, 5; D. Florea-Rariște, *Amintiri de demult*, CL, 1975, 10; Nedelcovici-Popescu-Protopopescu, *Cartea, passim*; Dorina Mercheș, *Eusebiu Camilar. Bibliografie*, Iași, 1976; Haralambie Țugui, *Memoria timpului*, Timișoara, 1977, *144–197*; Crăciun, *Confesiuni, 274–276*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *408–414*; Corbea, *Mărturisiri, 52–55, 57, 63–67*; Negoițescu, *Ist.lit.*, I, *241–243*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *426–429*; Rachieru, *Poeți Bucovina, 74–78*; *Dicț. analitic*, I, *75–76*; Popa, *Ist. lit.*, I, *701–704*, *passim*. *C.T.*

CANAVA ODEON, publicație apărută la București, în trei numere, în stagiunea 1991–1992, cu subtitlul „Publicație dependentă exclusiv de producția Teatrului Odeon". Editori: Miruna Runcan, C.C. Buricea-Mlinarcic. **C. O.** „e o publicație *relativ* periodică, ce nu înlocuiește caietul-program tradițional". Se publică aici un poem de Geo Dumitrescu, un fragment din piesa *La marginea lumii* de Paul Everac, câteva versete din *Cântarea Cântărilor*, poezii de Vladimir Holan, Federico García Lorca, Edith Södergran, Delmira Agustini și Guillaume Apollinaire în traducerea lui A.E. Baconsky și Mihai Beniuc, un *Curriculum vitae* al lui A.P. Cehov, articolul *Rusul și celebritatea* de Leonid Andreev, un fragment din *Insula purpurie*, „roman scris de tov. Jules Verne, tradus din franceză în esopică de Mihail A. Bulgakov, versiune românească de C.C. Buricea-Mlinarcic" (2/1991–1992), un text de Alice Voinescu, un interviu cu Paul Everac, diferite materiale despre teatru. Numărul 3 din 1991–1992 este tradus integral în engleză și în spaniolă. Alți colaboratori: Andrei Șerban, Mihai Măniuțiu, Victor Rebengiuc, Mariana Mihuț, Ofelia Strahl, Șerban Ionescu, Marcel Tohatan. *A.P.*

CANCEL, Petre (7.III.1890, Bacău – 29.XI.1947, București), istoric literar. După terminarea liceului la Bacău, vine la București, unde urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie (1909–1912), fiind elevul lui Ioan Bogdan și Dimitrie Onciul. Sub îndrumarea celui de-al doilea își realizează prima lucrare, *Data epistolei lui Uzun Hassan către Ștefan cel Mare și misiunea lui Isak-beg, parte din relațiile lui Ștefan cel Mare cu Roma, Veneția și Genua* (1912). La recomandarea lui Ioan Bogdan, își continuă studiile (1913–1919) la Belgrad, Sofia, Viena, Zagreb și la Praga, unde își ia și doctoratul în filologie slavă. Revenit în

țară, este numit suplinitor la Catedra de limbi slave a Universității din București (1920), apoi, după moartea lui I. Bogdan (1923), profesor titular. Paralel cu unele cercetări în domeniul lingvisticii slave și al filologiei slavo-române, **C.** s-a preocupat de folclorul și literatura popoarelor sud-slave, în special de creația populară sârbă și croată. Activitatea sa de istoric literar s-a concretizat în principal în elaborarea unor cursuri universitare, dintre care unele tipărite, altele multiplicate la Universitate.

SCRIERI: *Păstoritul la români*, București, 1913; *Originea poeziei populare*, București, 1922; *Curs de literatură sârbă*, vol. I: *În Bosnia*, București, 1932–1933; *Curs de istoria literaturii croate*, București, 1934; *Curs de istoria literaturii sud-slave. 1650–1850*, București, 1936–1937; *Istoria literaturii iugoslave. 1750–1820*, București, 1938; *Curs de istoria literaturii croate în sec. XVI–XVII*, București, 1943; *Istoria literaturii ruse. Din istoria literaturii sârbe*, îngr. Pandele Olteanu, București, 1945.

Repere bibliografice: G. Mihăilă, I.C. Chițimia, Lucia Djamo-Diaconiță, *Filologia slavă la Universitatea din București*, RSL, 1965; G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1973, *196–197*; Victoria Frâncu, *Lecțiile de literatură iugoslavă ale profesorului Petre Cancel*, AUB, filologie, t. XXIV, 1975; Victoria Frâncu, *Traducerile de tinerețe ale lui Petre Cancel*, RSL, 1980. *A.M.*

CANCICOV, Georgeta Mircea (29.V.1899, Godinești, j. Bacău – 16.IV.1984, București), prozatoare și poetă. Este fiica Elenei (n. Crăiescu) și a lui Petre Jurgea, coborâtor dintr-o familie de răzeși, și s-a numit, la naștere, Maria. A a fost căsătorită cu Mircea Cancicov, avocat și om politic. A avut parte de o educație aleasă, intrând în contact încă din copilărie cu atmosfera marii culturi europene (mama sa era prietenă cu Marcel Proust). La Paris, urmează liceul, apoi Facultatea de Litere și ia lecții de vioară de la George Enescu. Colaborează la numeroase publicații, printre care „Viața românească", „Revista Fundațiilor Regale", „Universul literar", „Adevărul literar și artistic", „Ateneu", „România literară", „Luceafărul". Debutul literar, culegerea de poeme *Un vis* (1936), nu o anunță în nici un fel pe scriitoarea care urma să devină odată cu publicarea, începând din anul 1938, a romanelor și a culegerilor de nuvele *Poeni* (1938), *Moldovenii* (1938), *Dealul Perjilor* (1939), *Pustiuri* (1942), *Amurg* (1967), *Călătorul* (1971), *Îndrăgostitele* (1975) și *Din viața văilor* (1984).

Scrisul prozatoarei se remarcă prin simplitatea discursului narativ, într-un context care favorizează formulele epice novatoare. Chiar dacă resuscită o lume păstrată în amintire, **C.** evită percepția subiectivă, întoarcerea spre sine, consemnând ca într-un jurnal doar ceea ce li se întâmplă celor din jur. Autoarea alege scene ieșite din comun. Se evidențiază un anumit specific al atmosferei, o anumită modalitate a prezentării protagoniștilor, bazată pe vorbirea regional-dialectală (dialogul joacă un rol esențial în economia edificiului narativ). **C.** creează impresia că își lasă personajele să se autodefinească, rolul ei fiind doar acela de a le introduce în scenă. Nu există nici un scenariu prestabilit, evenimentele au loc pur și simplu, personajele intrând și ieșind din aria de observație a autoarei, după voia lor; nimic nu este supus analizei, deși pot fi deduse din context unele portrete psihologice și morale. Situațiile memorabile sunt frecvente, acestea constituind nucleele în jurul cărora gravitează celelalte întâmplări prinse în pasta narațiunii. Perceperea realității cunoaște forme diverse, de la transcrierea directă, nemijlocită a faptului brut până la inserarea, pe alocuri, a unor elemente de fantastic popular. În toate cazurile perspectiva rămâne exterioară evenimentelor, **C.** știind să-și dozeze atât ironia, cât și efuziunea lirică. De fapt, succesul îl datorează și caracterului echilibrat al prozei sale, care nu permite nici unui vector să se transforme în dominantă. Atunci când își pune eroii în situațiile cele mai stânjenitoare, **C.** nu dovedește o intoleranță compactă; trece mai departe cu umor, dând senzația că se joacă. S-a vorbit despre impresia de mozaic lăsată de romanele *Poeni* și *Moldovenii*. Într-adevăr, decupajele care compun montajul au structuri cvasiidentice. Scriitoarea ia în observație fragmentul de lume care i se oferă și îl tratează cu un realism atât de bogat în nuanțe, cu o plasticitate atât de minuțioasă și stranie, încât poate crea, la un moment dat, senzația de imaginar baroc. Dar tonul se schimbă, relatarea evoluează cu un plus de vitalitate și de umor, pentru ca la sfârșitul secvenței faptele să se arate învăluite într-o relaxare îngăduitoare. **C.** ar putea fi apropiată familiei literare inaugurate de Ion Creangă și continuată de Calistrat Hogaș. Povestirile și nuvelele reiau, în general, aceleași procedee de realizare artistică afirmate în scrierile anterioare. În nuvela *Pustiuri* (1942), autoarea extrage din mitologia populară românească tipul țăranului care, având forțe malefice, este capabil să abată prăpădul asupra oamenilor. Aici atmosfera devine tragică și evoluează gradat. Psihoza colectivă este înfățișată prin amalgamarea sugestiilor vizuale, acustice, olfactive și a fantasticului dezlănțuit, ceea ce are efectul unei reprezentări coșmarești. În *Călătorul* (1971), se vede bine atitudinea

ambiguă a scriitoarei față de personajele sale. Când relatează povestea inginerului Holma, care vrea să zboare cu ajutorul unor aripi construite de el însuși, **C.** pare că intenționează prezentarea unui erou exemplar. Finalul este însă grotesc, nobila aspirație cade în ridicol, iar eroul este compromis definitiv. În romanul *Amurg* (1967), este înfățișată imaginea unei lumi trăindu-și crepusculul. Narațiunea derulându-se la Scheița și la Paris, reunește o societate internațională în care se intersectează George Enescu, Emil Racoviță, Tonitza, Rodin, Debussy, Anatole France, Monet, Degas. Scriitoarea nu părăsește în totalitate linia prozelor sale anterioare și introduce câteva personaje cu adevărat memorabile, între care se evidențiază mazurul Domnici. **C.** rămâne, în esență, o povestitoare a cărei fantezie în descrieri este remarcabilă.

SCRIERI: *Un vis*, București, 1936; *Poeni*, București, 1938; *Moldovenii*, București, 1938; *Dealul Perjilor*, București, 1939; *Pustiuri*, București, 1942; *Amurg*, București, 1967; *Călătorul*, București, 1971; *Poeni. Moldovenii*, postfață George Gană, București, 1972; *Îndrăgostitele*, pref. Ion Vlad, București, 1975; *Povestiri*, București, 1979; *Din viața văilor*, București, 1984.

Repere bibliografice: G.C. [G. Călinescu], *„Un vis"*, ADV, 1936, 16 231; Izabela Sadoveanu, *„Moldovenii"*, ALA, 1938, 938; Magda Isanoș, *„Moldovenii"*, JL, 1939, 1; G. Călinescu, *Fișe literare*, JL, 1939, 53; Virgil Carianopol, *„Dealul perjilor"*, „Porunca vremii", 1940, 1544; Perpessicius, *Opere*, VII, *365–369*, IX, *331–336*, *393–394*, X, *111–112*, XII, *599*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *934–936*; Gabriel Dimisianu, *Georgeta Mircea Cancicov*, *„Amurg"*, GL, 1967, 41; Ion Vlad, *Georgeta Mircea Cancicov*, *„Amurg"*, ST, 1967, 10; Dana Dumitriu, *„Amurg"*, „Munca", 1967, 6184; Gh. Macarie, *„Amurg"*, IL, 1968, 9; Alex. Ștefănescu, *Georgeta Mircea Cancicov*, *„Călătorul"*, LCF, 1971, 37; Liviu Chiscop, *„Poeni. Moldovenii"*, ATN, 1973, 4; Cella Delavrancea, *Mozaic în timp*, București, 1973, *162–168*; Tudor, *Pretexte*, *142–147*; Valeriu Cristea, *Puterea epicului*, RL, 1975, 21; Titel, *Pasiunea*, *43–44*; Poantă, *Radiografii*, I, *30–34*; Traian Filip, *Falsificatorii de imagini*, Roma, 1979, *191–196*; Gabriel Dimisianu, *Georgeta Mircea Cancicov*, RL, 1984, 17; Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994, *126–166*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *429–432*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *128*; Popa, *Ist. lit.*, II, *937*. *Ș.A.*

CANDIANO-POPESCU, Alexandru (27.I.1841, București – 25.VI.1901, Târgoviște), autor de versuri. Este fiul Zincăi Urziceanu, căsătorită cu Dumitru Popescu, polițai, iar, după moartea acestuia, recăsătorită cu Nicolae Candiano, și el lucrând în Poliție. Învață într-un pension din Ploiești, apoi la o școală militară din București, de unde iese, în 1859, cu gradul de sublocotenent de artilerie. Protejat al lui Al.I. Cuza, conspiră totuși și participă la detronarea domnitorului. Demisionar din armată, se lansează în politică, mai întâi ca publicist. Scoate gazetele „Perseverența" (1867–1869) și „Democrația" (1869–1871). Ia parte, în 1870, la acțiunea antidinastică vizând răsturnarea lui Carol I și proclamarea „republicii" din Ploiești, este arestat, judecat și achitat. Își continuă studiile urmând dreptul în Italia (1871–1874), unde, la Neapole, ia și doctoratul. Figurează, din 1876–1877, în corpul avocaților din județul Dolj, este ales deputat, dar, susținând fervent independența deplină a României, se înrolează în 1877 în armată și participă la luarea

Griviței. Prefect al Poliției în 1879, aghiotant regal din 1880 (timp de doisprezece ani), ajunge în 1894 general de brigadă.

C.-P., autor de versuri diletant, dar personaj cu oarece aplomb în viața publică, s-a văzut primit printre colaboratorii „Literatorului" lui Al. Macedonski, ba chiar a fost chemat să citească la Junimea. Două volume, *Când n-aveam ce face* (1866) și *Țara* (1891), îi adună încercările. În placheta de tinerețe, autorul, influențat de D. Bolintineanu și V. Alecsandri, își plânge sentențios și retoric nefericirile, iubirea destrămată. Rarisim, clișeul este abandonat și se ivesc versuri ceva mai energice, cu o anume inventivitate imagistică. În *Țara*, unde tutelar este spiritul lui V. Alecsandri din *Ostașii noștri*, **C.-P.** narează epigonic, banal, episoade ale Războiului pentru Independență, făcând declamator apologia bravurii și a iubirii de țară. O „istorie critică", *Războiul neatârnării* (1913), relatând „asaltul și luarea Griviței", și paginile autobiografice intitulate *Amintiri din viața-mi*, publicate postum în două volume (1944, 1999), au un interes mai mult documentar și psihologic decât unul literar.

SCRIERI: *Când n-aveam ce face*, București, 1866; ed. 2, Craiova, 1875; *O pagină din istoria resboiului poporului român din anul 1877–1878*, Craiova, 1878; *Țara*, București, 1891; *Cuvântări ostășești*, București, 1901; *Războiul neatârnării. Istorie critică. Asaltul și luarea Griviței*, București, 1913; *Amintiri din viața-mi*, I, îngr. Ion V. Lascăr, București, 1944; ed. I–II, îngr. și introd. Constantin Corbu, București, 1998–1999.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Poeziile d-lui Candiano-Popescu*, „Telegraful", 1876, 1145; Rosetti, *Dicț. cont.*, *41–42*; G. Călinescu, *Un revoluționar poet*, RFR, 1946, 2; Cioculescu, *Itinerar*, I, *73–76*; *Dicț. lit. 1900*, *140*. *G.D.*

CANDREA, I.[on]-A.[ureliu] (pseudonim al lui Iancu Hecht; 7.XI.1872, București – 15.IX.1950, Paris), filolog și etnolog. Fiu al Rachelei și al lui Marcu Hecht, tehnician constructor, ambii originari din Galați, **C.** a absolvit Liceul „Gheorghe Lazăr" din București, susținându-și bacalaureatul în 1892. A urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, într-o perioadă când B.P. Hasdeu își ținea aici cursul de filologie comparată, luându-și licența în litere în anul 1896. Și-a continuat studiile în Franța, unde a frecventat Sorbona și École Pratique des Hautes Études. Specializarea i-a fost înrâurită de filologi renumiți: Gaston Paris, Antoine Thomas, Paul Mayer, Émile Picot, Jules Gilliéron. În anul 1902 a susținut teza de doctorat, *Les Éléments latins de la langue roumaine. Le consonantisme.* L-a suplinit timp de trei ani pe Émile Picot la École Speciale des Langues Orientales Vivantes. Înapoiat în țară, a funcționat ca profesor de limba franceză la Gimnaziul „Frații Buzești" din Craiova și la Liceul „Mihai Viteazul" din București. În anul 1913, a fost numit conferențiar suplinitor în specialitatea filologie romanică la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București. În 1916, a devenit docent, iar în 1922, conferențiar definitiv. Între anii 1927 și 1936, a activat ca profesor titular la Catedra de dialectologie și folclor romanic a aceleiași facultăți. În anul 1938, s-a pensionat pentru limită de vârstă. A colaborat la „Adevărul literar și artistic", „Arhiva românească", „Buletinul Societății Filologice", „Curentul", „Grai și suflet", „Junimea literară", „Magyar román szemle", „Noua revistă română", „Oltenia", „Printre hotare", „Revista nouă", „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", „Romania", „Unirea", „Universul", „Viața nouă" ș.a. Este autor împreună cu Ovid Densusianu al unui *Dicționar etimologic al limbii române. Elementele latine* (fasciculele I–IV, 1907–1914) și, cu Gh. Adamescu, al *Dicționarului enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"* (1931).

C. este un cercetător erudit, preocupat de cunoașterea și studierea folclorului dintr-o perspectivă interdisciplinară, comparatistă complexă. Datele furnizate de istoria limbii, dialectologie, lexicografie, etimologie sunt valorificate în scopul unei mai adânci înțelegeri și explicitări a fenomenelor culturii orale. Student fiind, a publicat mai întâi în „Revista nouă", inițiată de B.P. Hasdeu, studiile *Influența țiganilor asupra literaturii poporane române* (1893), demonstrație ale cărei concluzii sunt considerate, parțial, depășite, și *Poreclele la români* (1895). A făcut parte din ceea ce s-ar putea numi „școala folcloristică" de la „Grai și suflet". Numirea în postul de conferențiar la București îi oferă posibilitatea prezentării lecției de deschidere din 19 noiembrie 1913, *Straturi de cultură și straturi de limbă la popoarele romanice*. Pentru cercetările sale orientate spre folcloristică, ca de altfel și pentru cele privind dialectologia sau istoria limbii, care au necesitat anchete de

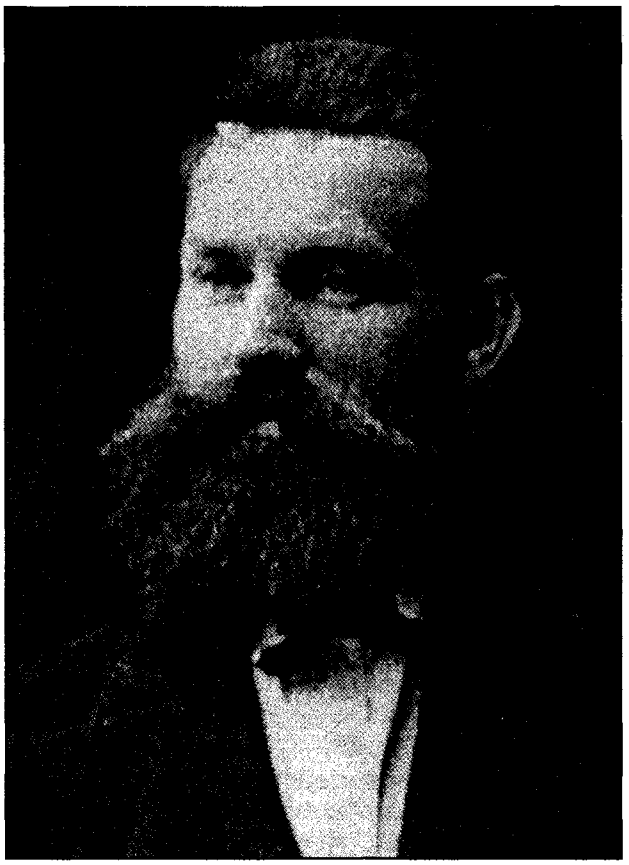

teren, **C.** folosește metoda investigației directe, precum și anumite chestionare, între care *Chestionarul folcloric* (1933), publicat sub auspiciile Institutului de Filologie și Folclor; acesta, îmbogățit, a fost lansat, ulterior, la Seminarul de dialectologie și folclor romanic și este structurat pe câteva capitole tematice ample: *Pământul, Apa, Cerul și fenomenele atmosferice, Focul, Interiorul pământului, Flora, fauna, Ființe supranaturale, Neamuri legendare, Neamuri străine, Personalități și tradiții în legătură cu Vechiul și Noul Testament, Tradiții istorice și legendare, Omul și viața omenească, Soarta, Viața religioasă, Viața casnică și socială, Viața la țară, Petreceri și jocuri, Literatura populară*. Din nefericire, răspunsurile primite și lucrările realizate de studenți nu au putut fi recuperate până astăzi. Numirea sa la Universitate se leagă de înființarea definitivă și specializată a unei catedre care urmărea inițierea studenților în studiul culturii populare. Împreună cu Ovid Densusianu, **C.** redactează mai multe lucrări cu profile diverse. În 1906, publică în „Buletinul Societății Filologice", printre ai cărei întemeietori se numără, *Graiul din Țara Oașului*; folcloristica beneficiază astfel de fixarea sistemului de semne pentru transcrierea fonetică a textelor culese în zece comune din Oaș. Rezultat al cercetărilor de teren este și lucrarea în două volume, publicată în colaborare cu Ovid Densusianu și Th. D. Speranția, *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români* (1906–1908). Se oferă o viziune modernă asupra conceptului de text folcloric, sunt reproduse specii mai puțin cunoscute și acceptate la acea

dată, cum ar fi amintirea. **C.** este unul dintre cei dintâi care dă o definiție a folclorului, adoptă o metodă de culegere riguroasă, introduce exigențele filologice în studierea folclorului. Împreună cu Ovid Densusianu, a publicat, în colecția „Biblioteca pentru toți", *Povești din diferite ținuturi locuite de români* (1909) și *Poezii populare. Din diferite regiuni locuite de români* (1910). În 1909, **C.** a editat *Din bătrâni. Cum și ce povestesc cronicarii despre vremurile și domniile din trecut.* El percepe cu finețe nevoia de popularizare a informației, făcută riguros, de către specialiști, nu lăsată în seama diletanților, și are o activitate remarcabilă în acest domeniu de activitate. Manifestă preocupări constante pentru comparatism, cu interes special pentru elementele de origine romanică, Antichitatea latină și cultura iudaică antică. Perspectiva lucrărilor publicate și a cursurilor universitare este de tip etnologic. Sunt folosite relatări ale fenomenelor concrete, cunoscute din teren, sesizându-se, cu acuitate, detaliul semnificativ și, nu de puține ori, atractiv. De asemenea, acordă atenție deosebită anumitor componente ale culturii populare: credințe, obiceiuri, legende. A fost adeptul inovației metodologice: „o știință n-ar putea progresa fără să încerce mereu ipoteze nouă". Cercetările sale sunt susținute de savante demonstrații etimologice. Faptele de cultură sunt analizate dintr-o perspectivă incipientă la noi, a antropologiei culturale. În conformitate cu orientări europene, în cursul *Dialectologie și folclor romanic. Raporturi între limbă și cultură* (1929-1930), autorul evidențiază rolul psihologiei în studiul limbii. Spirit deschis progresului în cercetarea umanistă, **C.** oferă lucrări care rămân modele de metodologie și rigoare științifică.

SCRIERI: *Dicționar de rime*, București, 1890; *Influența țiganilor asupra literaturii poporane române*, București, 1893; *Dicționar de proverbe și zicători*, București, 1912; *Straturi de cultură și straturi de limbă la popoarele romanice*, București, 1913; *Iarba fiarelor. Studii de folclor*, București, 1928; *Dialectologie și folclor romanic. Raporturi între limbă și cultură*, București, 1929-1930; *Lumea basmelor*, București, 1932; *Folclorul român în legătură cu al altor popoare*, București, 1933-1934; *Privire generală asupra folclorului român în legătură cu al altor popoare*, I-II, București, 1933-1935; *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, București, 1944; ed. I-II, îngr. și introd. Lucia Berdan, Iași, 1999; *Lumea basmelor*, îngr. Antoaneta Olteanu, pref. Al. Dobre, București, 2001; *Iarba fiarelor. Studii de folclor. Din datinile și credințele poporului român*, îngr. Al. Dobre, pref. Dan Horia Mazilu, București, 2001. **Culegeri:** *Graiul nostru. Texte din toate ținuturile locuite de români*, I-II, București, 1906-1908 (în colaborare cu Ovid Densusianu și Th. D. Speranția); *Din popor. Cum grăiește și simte țăranul român*, București, 1908 (în colaborare cu Ovid Densusianu); *Povești din diferite ținuturi locuite de români*, București, 1909 (în colaborare cu Ovid Densusianu); *Din bătrâni. Cum și ce povestesc cronicarii despre vremile și domniile din trecut*, București, 1909; *Poezii populare. Din diferite regiuni locuite de români*, București, 1910 (în colaborare cu Ovid Densusianu). **Ediții:** *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I-II, București, 1916.

Repere bibliografice: M. Popescu-Spineni, *Contribuțiuni la istoria învățământului superior. Facultatea de Filosofie și Litere din București de la început până în prezent*, București, 1928, *174-176*; Perpessicius, *Opere*, IX, *80-81*; *Istoria învățământului din România*, București, 1971, *212, 318*; Dimitrie Macrea, *Studii de istorie a limbii și lingvisticii române*, 1965, *155-177*; G. Barbu, *I.-A. Candrea și etnoiatria comparată*, în *Despre medicina populară românească*, București, 1970, *297-300*; Al. Rosetti, *Cartea albă*, București, 1968, *89-93*; Vrabie, *Folcloristica, 312-314*; Ecaterina Țăranu, *I.-A. Candrea lexicograf*, în *Comunicări științifice*, Iași, 1971, *183-189*; Sabina Ispas, *Ion-Aureliu Candrea*, REF, 1972, 4; Bârlea, *Ist. folc., 474-476*; Florica Dimitrescu, *I.-A. Candrea, lingvist și filolog*, București, 1974; Mirodan, *Dicționar*, I, *278-282*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *129-131*. *S.Is.*

CANIANU, Mihail (pseudonim al lui Moritz Cahana; 1867, Hârlău — 28.IX.1933, București), folclorist, traducător și publicist. Descendent al unei familii de negustori, **C.** și-a început instrucția în orașul natal și a desăvârșit-o, probabil, la Iași, unde pare să fi urmat cursurile gimnaziale și ale unei facultăți, devenind în cele din urmă profesor. A abordat cu îndrăzneală, dar și cu o anume competență, domenii de activitate diverse. Colaborează la „Românul", „Drepturile poporului", „Lumea ilustrată", „Revista pentru istorie, arheologie și filologie" ș. a., cu studii și culegeri de folclor și cu articole cu tematică socială, acestea din urmă prilejuindu-i afirmarea unor disponibilități pe tărâmul creației literare. Lucrările pe care le-a lăsat, apărute în periodice sau adunate în volume, sunt edificatoare pentru priceperea, pasiunea și tenacitatea cu care era înzestrat. A scos, împreună cu I.-A. Candrea și alți colaboratori, dicționarele geografice ale județelor Dolj și Putna, lucrări premiate de Societatea Geografică Română în anii 1896-1897. Lui C. Dobrogeanu-Gherea, I. L. Caragiale și G. I. Ionnescu-Gion le-a consacrat, în paginile „Familiei" din 1892, scurte medalioane literare. Tot în același an îi apare în „Lumea ilustrată" o scriere în proză, cu intenții moralizatoare (*Două căsnicii*). Reușite mai sigure avea să înregistreze **C.** în calitate de traducător. În 1895 transpune, după Max Nordau, *Minciunile convenționale ale civilizațiunii noastre*, iar patru ani mai târziu publică prima versiune românească integrală a romanului *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski. A mai tradus *Quo vadis* de Sienkiewicz.

Preocuparea de căpetenie a lui **C.** rămâne culegerea și studierea folclorului. Din satele limitrofe Hârlăului — Bădeni, Scobinți, Sagavia, Deleni, Pârcovaci, Ceplenița —, dar și din târgul natal, prea puțin urbanizat la acea dată, el adună și întocmește o valoroasă colecție de poezii populare, prin publicarea căreia își va asigura un loc de frunte între cercetătorii folclorului românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Culegerea sa, *Poezii populare. Doine, culese și publicate întocmai cum se zic* (1888), cuprinde trei sute treizeci și trei de piese, între care se disting, printr-o realizare artistică superioară, cântecele de dragoste și dor, de jale, de cătănie și război. Ultimele sunt interesante și sub aspect social, ele vorbind adesea despre prinderea la oaste a tinerilor sau despre tratamentul inuman aplicat în armată. Colecția de folclor, cea dintâi la noi în care poeziile populare sunt tipărite în forma lor autentică, a fost primită elogios încă de la apariție. I. Bianu, G. I. Ionnescu-Gion, A. D. Xenopol au subliniat importanța culegerii „întocmai cum se zic" a producțiilor folcloristice și a publicării lor nealterate.

Transcriind fonetic textele culese, **C.** se încadra unei direcții noi în domeniu, lucrarea sa fiind luată drept model mai multe decenii de-a rândul. Textele publicate sunt însoțite de indicații privitoare la variantele apărute anterior în alte colecții sau în periodice. Referindu-se la valoarea documentară a creației populare, **C.** laudă inițiativa lui V. Alecsandri, subliniind totodată și riscurile ce derivă din „întocmirea" textelor. Observațiile sale au în vedere, mai cu seamă, colecția de balade și colinde „alcătuită" de bănățeanul At. M. Marienescu, care intervenise mult în producțiile culese. Metoda „reconstituirii", preconizată și folosită de acesta sub influența unor școli folcloristice ale epocii, nu este respinsă întru totul de **C.**; el consideră însă că aplicarea ei ar fi posibilă abia atunci când se va fi cules foarte mult, dacă nu aproape tot, în aria folclorului. Sub înrâurirea lui B. P. Hasdeu, **C.** a publicat în 1893 două studii consacrate descântecelor (*Deochiul* și *Faptul*), în folcloristica noastră acestea fiind primele cercetări monografice ale unor tipuri de descântec. Povestea *Kipăruș Petrul Făt-Frumos*, apărută în ziarul „Românul", proverbele trimise lui Iuliu A. Zanne pentru corpusul la care acesta lucra sau colaborarea sa la colecția lui Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, cu texte adunate din județele Putna și Neamț, constituie, de asemenea, contribuții la cunoașterea literaturii populare.

SCRIERI: *Studii și culegeri de folclor românesc*, îngr. Al. Dobre și Mihai M. Robea, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1999. **Culegeri:** *Poezii populare. Doine. Culese și publicate întocmai cum se zic*, Iași, 1888; ed. Iași, 1893. **Traduceri:** Max Nordau, *Minciunile convenționale ale civilizațiunii noastre*, București, Socec, 1895; F. M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă (Raskolnikoff)*, I–II, București, 1899–1902; [Lessing, J. P. Hebel, Herder, A. E. Brehm, G. A. Bürger, Jacob și Wilhelm Grimm, Fr. Schiller, B. Auerbach, H. Heine, J. W. Goethe, W. Hauff, A. Schopenhauer, Fr. Gerstäcker, A. Masius, W. Ortel, K. H. Kaspari, H. Keck, J. G. Fichte, A. von Chamisso, G. Freytag, H. Sudermann, L. Büchner, Fr. A. Krummacher, Fr. Nietzsche, H. von Kleist, Max Nordau, I. Kant, Ernst von Wildenbruch, H. Zschokke, W. von Kotzebue, B. Spinoza], în *Crestomație. Bucăți alese din autori germani*, București, 1901; H. Sienkiewicz, *Quo Vadis*, București, f. a.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *M. Canianu, „Poezii populare. Doine, culese și publicate întocmai cum se zic"*, „Revista nouă", 1888, 7; Ioan Nădejde, *Poezii populare culese de d-l M. Canianu*, „Contemporanul", 1888, 8; G. I. Ionnescu-Gion, *M. Canianu, „Poezii populare. Doine"*, „Românul", 1888, 7; A. D. Xenopol, *M. Canianu „Poezii populare"*, „Arhiva", 1893, 7–8; A. Clarnet, *Mihail Canianu*, „Bucarest", 1933, 19–20; Bârlea, *Ist. folc., 274–276; Dicț.»lit. 1900, 140–141*; Mirodan, *Dicționar*, I, *284*. *I.H.C.*

CANTACUZINO, Alecu [Alexandru] (c.1811–1884, Atena), prozator. Descendent în a șaptea generație, al marelui vistier Iordache Cantacuzino (cumnat al domnitorului Vasile Lupu), nepot al lui Matei Cantacuzino (și el mare vistier al Moldovei, emigrat în 1791 în Rusia), **C.** era fiul lui Alexandru Cantacuzino (șambelan al țarului și participant la mișcarea eteristă) și al Elisabetei (n. Daragan). Întors în Moldova, se însoară în 1839 cu Maria Cantacuzino, fiică a marelui logofăt al Moldovei Nicolae Cantacuzino-Deleanu-Măgureanu, dar căsnicia nu durează; Maria Cantacuzino pleacă în 1850 la Paris, căsătorindu-se, mult mai târziu, cu pictorul Puvis de Chavannes. **C.**, care împărtășește de la început ideile noi ale epocii, era prieten cu V. Alecsandri, I. Ghica, Al. I. Cuza. Avea nu numai faima unui bun cunoscător al vieții politice și diplomatice europene, ci și prestigiul unui om de lume, cultivat, rafinat. În timpul domniei lui Cuza, a fost ministru al Cultelor, ministru la Externe și la Finanțe, consilier la Curtea de Casație. Deși nu era om politic din vocație, în 1865 i se încredințează o misiune diplomatică la Paris, pe lângă Napoleon al III-lea. La bătrânețe rătăcea prin Europa singur, suferind, căutându-și de sănătate, peregrinări consemnate în scrisorile către V. Alecsandri, căruia îi sugerează, într-o etapă ezitantă a carierei literare a acestuia, să scrie o dramă. Când, în 1879, apare *Despot-Vodă*, piesa era însoțită de câteva rânduri ale lui **C.**, care, pentru a plasa cât mai favorabil lucrarea prietenului său, apela, într-un comentariu fin, la comparații cu opere clasice ale dramaturgiei europene.

Legat de numele lui Alecsandri și de publicația acestuia, „România literară", din 1855, este și romanul *Serile de toamnă la țară*, unica scriere literară a lui **C.**, din care a fost tipărită doar o primă parte, pe durata apariției revistei. Într-o etapă incipientă a romanului românesc, *Serile de toamnă la țară* se distinge prin echilibrul, siguranța unui epic elaborat, prin neobișnuita, în epocă, lipsă de ostentație ideologică, fiind o „carte excepțională prin maturitatea stilului" (Nicolae Manolescu). Pretextul declanșării narațiunii este, ca și în alte scrieri ale vremii, confruntarea între mentalitatea unui tânăr boier liberal, format în spirit voltairian, și înțelepciunea unui bătrân șătrar, Ion Criță, ce visa încă la Moldova lui „îmbrăcată cu șlic și cu giubea". Construit ca o succesiune de povestiri pe niveluri temporale din ce în ce mai îndepărtate (povestire în povestire sau povestire cu sertare), romanul are o stilistică aparte, care vine din voluptuoase ocoluri și amânări ale istorisirii propriu-zise, ca mai târziu la M. Sadoveanu. Într-un lung monolog, șătrarul deapănă pe-ndelete, cu mare dichis narativ, o suită de amintiri, evocă momente din copilărie și adolescență, repovestește, coborând și mai mult în timp, întâmplări pe care le ascultase cândva de la părintele său, răzeșul Petre Criță. Ca într-un caleidoscop, sunt reînviate istorii de pe vremea lui Alexandru Ipsilanti, se perindă o lume veche, icoane din viața satelor răzășești, dar și peripeții, drumuri cu pricini la Divan, impresii legate de un oraș luxos și derutant, precum Iașii de odinioară. Romanul își definește identitatea și valoarea tocmai prin remarcabilul dar de povestitor al lui **C.**, nuanțat de un lirism discret, de o propensiune aforistică întru totul potrivită unor istorii în esența lor inițiatice. Plasticitatea unor scene, a portretelor participă la farmecul acestui text, care prefigurează un model narativ consacrat ulterior de M. Sadoveanu în *Hanu Ancuței*.

SCRIERI: *Serile de toamnă la țară*, îngr. și pref. Livia Grămadă, Cluj, 1973.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist.lit. XIX*, III, *182–185*; Popovici, *Romant. rom., 320–321*; Vârgolici, *Începuturile, 51–54*; Zaciu, *Masca, 410–413*; *Dicț. lit. 1900, 141–142*; Manolescu, *Arca*, I, *75–77*; Craia,

Orizontul, 21–23; Mănucă, *Lectură, passim;* Zamfir, *Secolul, 87–88;* Manolescu, *Istoria,* I, *316–318; Dicț. scriit. rom.,* I, *432–433.* *G.D.*

CANTACUZINO, Constantin, Stolnicul (c. 1640, Târgoviște – 7.VI.1716, Istanbul), istoric, umanist. Este fiul postelnicului Constantin Cantacuzino și al Elinei, fiica domnitorului Radu Șerban. Inteligență critică ascuțită și setoasă de cunoaștere, spirit politic pătrunzător și eficient, conștient de valoarea personală și de ascendența sa nobiliară (din Cantacuzini, legați de istoria Bizanțului, și din Basarabi, voievozi ai Țării Românești), stolnicul a știut să folosească până și pribegiile pe care ura boierilor Băleni le-a impus familiei sale: el a folosit fiecare dintre pribegiile politice pentru a-i studia pe învățații bizantini și occidentali, pentru a le recopia operele sau pentru a cumpăra edițiile cele mai recente ale acestor opere. La Brașov sau la Iași, la Adrianopol sau Constantinopol, dar mai ales în cele șaisprezece luni pe care le-a petrecut la Padova, nepotul domnitorului Radu Șerban și strănepotul domnitorului Radu de la Afumați s-a străduit permanent să acumuleze învățături: medicina și dreptul, astronomia după Galileu și, de asemenea, astrologia, filosofia, literatura. În biblioteca de la Mărgineni s-a înconjurat de cele mai scumpe ediții din *Odiseea* și *Iliada,* de scrierile lui Titus Livius, Vergiliu, Horațiu, Ovidiu, alături de ale altor scriitori antici și moderni. Din preocupările lui fac parte disputele teologice și filosofice, dar și discuțiile despre geografia și istoria pământurilor locuite de

români. Umanismul lui **C.**, ca și acela al altor învățați români, este civic. Țelul scrierilor sale nu este de a arăta întinderea culturii autorului lor, ci de a dovedi adevăruri despre istoria și dreptul țării. În *Istoriia Țării Rumânești, întru care să cuprinde numele ei cel dintâi și cine au fost lăcuitorii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpânit până și în vremurile de acum, cum s-au tras și stă,* el vorbește în mod explicit despre scriitorii care nu se străduiesc să afle adevărul, ci adună cu rea-credință numai știrile denigratoare și minimalizează informațiile favorabile românilor. O asemenea atitudine se explică prin starea dificilă în care ajunsese țara și prin faptul că nu mai era nimeni care să răspundă atitudinilor tendențioase, fie printr-un comportament dur, fie cu mijloacele elevate ale erudiției.

Frate mai mic al domnitorului Șerban Cantacuzino, **C.** a hotărât să devină el unul dintre cei care, stăpânind cunoștințe științifice moderne pentru vremea lui, să rostească adevărul și în același timp să organizeze relațiile politice cu străinătatea ale nepotului său, domnitorul Constantin Brâncoveanu (al cărui sfetnic a fost timp de mai bine de un sfert de veac), precum și pe ale propriului fiu, Ștefan. Poate că și acest statut, dar și jocul de interese au fost resorturi pentru tensiunile care au culminat cu uciderea lui **C.** la Constantinopol, la numai doi ani după executarea lui Constantin Brâncoveanu și a fiilor acestuia. **C.** poseda o informație bibliografică pe care nu o avusese nici unul dintre învățații români de până la el, comparabilă însă cu a lui Dimitrie Cantemir. El a adunat această informație încercând să răspundă unor chestiuni privind spațiul geografic în care s-a format poporul român (nordul sau sudul Dunării), elementele care au contribuit la etnogeneza românilor, soarta populației Daciei după retragerea armatelor romane în sudul Dunării, relațiile locuitorilor rămași în Dacia cu popoarele migratoare, lucrarea oprindu-se la perioada venirii hunilor. Caracterul evident polemic al *Istoriiei Țării Rumânești...* nu transformă lucrarea într-o pledoarie pătimașă; dimpotrivă, ea se caracterizează prin cercetarea critică a surselor, printr-un efort constant de discernământ. Dornic de a scrie în spirit critic, autorul se străduiește să definească diferențele dintre cunoașterea dogmatică și cunoașterea științifică. Cunoașterea dogmatică se bazează pe credința în revelație, cunoașterea științifică se bazează pe cercetarea critică. Stolnicul demonstrează că apartenența românilor la comunitatea popoarelor romanice, conform surselor istorice, nu poate fi pusă la îndoială. El crede cu putere că, mai mult decât o realitate istorică, afirmarea acestei apartenențe constituie o acțiune constantă a românilor pentru comunitatea spirituală și culturală a popoarelor europene romanice. *Istoriia Țării Rumânești...* oferă cititorului o imagine modernă a Daciei, imagine izvorâtă atât din spiritul critic cu care sunt folosite izvoarele, cât și din cumpătarea cu care sunt recunoscute calitățile, dar și defectele dacilor. Stolnicul este cel care dă imaginii Daciei un nou tip de existență, diferit de mitul medieval. Datorită lui, dintr-un mit al geților, Dacia devine un concept-cheie, generat de o realitate istorică, imagine ce exprimă năzuințe cu implicații mentale și sociale profunde și își asumă funcția de catalizator al solidarităților. Chipul Daciei

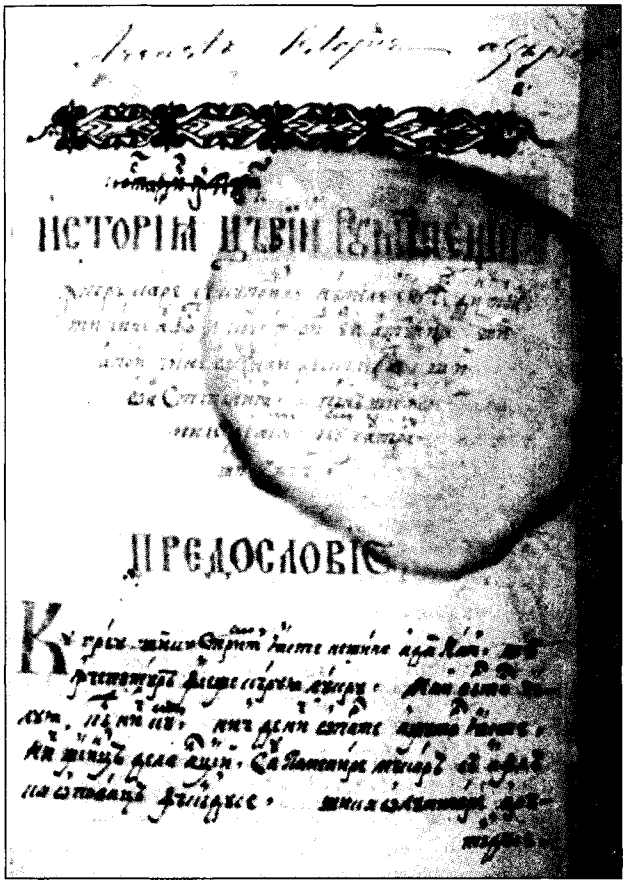

din *Istoriia...* lui **C.** ajunge până în istoria și literatura vremurilor noastre, cu oscilații semnificative între fabulos și reconstituire istorică.

Dacă Ureche are în stilul său fermitatea frazei romane, dacă Miron Costin se lasă furat de vorbăria obișnuită la autorii de memorii poloni din vremea sa, la Constantin Cantacuzino avem toată lărgimea sonoră, toată armonioasa șerpuire a modelelor italiene din care se inspiră. Niciodată fraza românească nu fusese mai amplă, mai complicată și mai plină de înțeles.

N. IORGA

Cartea Stolnicului nu este o cronică. *Locul marelui cărturar nu este printre* cronicari, *ci categoric alături de* istorici [...]. *Scrierea sa se disociază vizibil de textele contemporanilor, sclipirea geniului și capacitatea de a străbate spațiile ample ale trecutului îl despart de cărturarii letopisețelor, indivizi marcați oricum de o modestie doar incidental atenuată de aspirația spre gândul elevat.*

DAN HORIA MAZILU

SCRIERI: *Fragment dintr-o cronică pre scurt a românilor*, în *Istoria Moldo-Românei*, I, București, 1858, 295–376, reed. în *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, I, publ. M. Kogălniceanu, București, 1872, 87–126; *Operele lui Constantin Cantacuzino*, îngr. și introd. N. Iorga, București, 1901; *Istoriia Țării Rumânești întru care să cuprinde numele ei cel dintâi și cine au fost lăcuitorii ei atunci*, îngr. și introd. N. Cartojan și Dan Simonescu, Craiova, 1944; *Istoriia Țării Rumânești, întru care să cuprinde numele ei cel dintâi și cine au fost lăcuitorii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpânit până și în vremurile de acum, cum s-au tras și stă*, în *Cronicari munteni*, I, îngr. M. Gregorian, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1984, 1–79; *Istoriia Țării Rumânești*, îngr. Damaschin Mioc, introd. Damaschin Mioc și Eugen Stănescu, București, 1991.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *31, 79, 131–143, 149–151*, II, *11, 106–109, 134, 151, 279–281, 334*; Ramiro Ortiz, N. Cartojan, *Lo stolnic Constantin Cantacuzino – un grande erudito romeno a Padova*, București, 1943; Cartojan, *Ist. lit.*, III, *263–272*; Corneliu Dima-Drăgan, *Biblioteca unui umanist român: Constantin Cantacuzino Stolnicul*, pref. Virgil Cândea, București, 1967; Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Constantin Cantacuzino Stolnicul (Un umanist român)*, București, 1970; Virgil Cândea, *Stolnicul între contemporani*, București, 1971; Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972, *passim*; Mario Ruffini, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, tr. D. D. Panaitescu și Titus Pârvulescu, pref. Virgil Cândea, București, 1973; Al. Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974, *passim*; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, *passim*; *Dicț. lit. 1900*, *142–147*; Radu-Ștefan Ciobanu, *Pe urmele Stolnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1982; Velculescu, *Scriere, 96–111*; Mazilu, *Vocația, passim*; Mazilu, *Recitind*, I, *passim*; Dumitru Velciu, *Miron Costin. Raporturile literare cu contemporanii și posteritatea sa istoriografică*, București, 1995, *92–123*; Svetlana Korolevski, *Motive comune în opera lui Miron Costin și a lui Constantin Cantacuzino*, în *Un veac de aur în Moldova (1643–1743)*, coordonator Virgil Cândea, îngr. Pavel Balmuș, Chișinău–București, 1996, *113–125*; *Dicț. esențial, 126–128*. *C.V.*

CANTACUZINO, G.[eorge] M.[athei] (23.V.1899, Viena – 1.XI.1960, Iași), eseist. Este fiul lui Nicolae B. Cantacuzino, secretar în cadrul Ministerului de Externe și autorul unor atractive memorii, *Amintirile unui diplomat român*, scrise în franceză și prefațate de N. Iorga. Relațiile sale de rudenie, mai mult sau mai puțin apropiată, sunt impresionante: domnitorii Barbu Dimitrie Știrbei și Alexandru I. Cuza, scriitoarele Anna de Noailles și Martha Bibescu, pictorul Th. Pallady. Până în 1909, **C.** trăiește la Viena. Își face studiile liceale în Elveția, la Montreux și Lausanne, luându-și diploma de bacalaureat în 1916, în țară, la „Sf. Sava". În timpul războiului (1917–1918) se înrolează ca artilerist, luând parte la luptele ce se dădeau în Carpații Orientali. După demobilizare pleacă, în 1919, la Paris, unde peste un an va fi admis la École Nationale des Beaux Arts. Îl atrăsese mai întâi pictura, dar acum își descoperă și înclinațiile de arhitect, inspirat de magnificența „seninelor armonii latine". Încă din 1920 i se încredințează unele lucrări de restaurare la palatul Mogoșoaia; după trei ani, elaborează proiectul Băncii Chrissoveloni. Concepția lui, sintetizată în formula „simetrii spațiale", se întemeiază pe principiile clasice de construcție, cu temperate accente de modernitate și cu asimilarea unor elemente din tradiția românească. Ea este transpusă, cu o sobrietate care impune, într-o seamă de clădiri și de ansambluri, cum sunt vilele din Eforie Nord, hotelul Rex din Mamaia (împreună cu V. Arion), biserica din Tețcani, postul de radio din Bod, Pavilionul României la Expoziția

internațională din New York (în colaborare cu Octav Doicescu), Institutul de Studii și Proiectări Energetice. În 1931 se decide să-și etaleze creația picturală (nuduri, peisaje, portrete) într-o primă expoziție, lăudată de condeie ilustre (Tudor Arghezi, Camil Petrescu). Un moment neplăcut survine în existența lui după prăbușirea, la cutremurul din 1940, a blocului Carlton din capitală. În urma investigațiilor întreprinse, **C.** este scos de sub orice acuzație, vinovat fiind găsit constructorul. Între 1942 și 1948 predă, ca profesor suplinitor, un curs de istoria și teoria arhitecturii la Școala Superioară de Arhitectură, lăsând studenților o amintire de neuitat prin prestanța și căldura rostirii, într-un limbaj de o aleasă plasticitate. După instalarea comuniștilor la putere, **C.** este condamnat, în 1949, la muncă silnică. Pus în libertate în 1953, obține un post la Direcția Monumentelor Istorice, unde își ia sarcina foarte în serios, colindând, între 1953 și 1956 (când e înlăturat ca „dușman al poporului"), nordul Moldovei și catalogând biserici, mănăstiri, schituri, hanuri, fântâni, parcuri, dintre care o bună parte urmau să fie restaurate. Nutrind o mai veche slăbiciune pentru Iași, cucerit de „alhimia subtilă a farmecului" acestui oraș, în 1957 se mută aici. Ca angajat al Centrului Mitropolitan, întocmește planuri de refacere a unor ctitorii și proiectează noi edificii. S-a stins, neașteptat, în urma unui accident cardiac.

C. colaborează cu studii de specialitate, eseuri despre artă, cronici plastice și recenzii la „L'Architecture" (Paris), „Revista istorică română", „Architecture d'aujourd'hui", „Revista Fundațiilor Regale", „Timpul", „Artă și tehnică grafică", „Viața românească". Împreună cu Octav Doicescu, P. E. Miclescu și Matila Ghyka scoate revista („caietele de artă și critică"), de luxoasă înfățișare și dens conținut, „Simetria" (1939–1947), în care are contribuții de o remarcabilă ținută. A semnat, din când în când, cu inițiala S. În asociere cu Grigore Ionescu și Traian Costa traduce din Vitruviu, *Despre arhitectură* (1964), redactând și o introducere. O broșură de specialitate, *Despre o estetică a reconstrucției* (1947), nu pierde din vedere „reconstrucția noastră spirituală". Spirit aristocratic, în a cărui viziune asupra artei dominantă este tema frumuseții, **C.** rămâne atașat până la capăt unui crez întemeiat pe ordine, măsură, echilibru. Idealul armoniei, proclamat cu un condei vibrant și euforic, nu-i doar un surâzător concept de filosofie a culturii, ci urcă din fericita alcătuire lăuntrică a unui artist polivalent, care visează treaz la vremurile antice și la epoca de strălucitoare plenitudini a Renașterii. O „călătorie în câmpul ideilor" se arată a fi elevata sa incursiune în domeniul de elecție, *Introducere în studiul arhitecturii* (1926), ca și acel „essai critique", *Palladio* (1928), de o pătrunzătoare inteligență analitică. Mai tehnic, un *Dicționar* de termeni privind arta românească și universală urmărește să precizeze o serie de noțiuni, cu nuanțări implicând perspectiva etică („nu există estetică fără etică", clasicismul presupune o „atitudine morală"). Conferințele radiofonice reunite în *Arcade, firide și lespezi* (1932) se constituie într-o voluptuoasă peregrinare printre esențele spiritualității noastre, recognoscibile în construcțiile laice și religioase ce, prin „permanențele" pe care le ilustrează, dau specificitate spațiului carpato-dunărean. **C.**, pentru care arhitectura este „cronica vie a trecutului", „cea mai exactă expresie a istoriei sale", se preumblă cu o lucidă încântare printre „minuni" precum palatele de odinioară, casele domnești și boierești, locuințele țărănești, bisericile, crucile de piatră. Stăruind asupra artei sătești, cu „frăgezimi" și „subtilități" desfătătoare, supunând unei febrile percepții valorile plastice de altcândva, estetul nu recomandă o cantonare în trecut de dragul unui „românism" îngrăditor, dar nici o angajare zeloasă în siajul feluritor modernisme. Pentru **C.**, tradiția, o „adâncă neliniște", contează ca un factor de propulsie spre viitor („a visa trecutul e totuna cu a pregăti viitorul"). Ceea ce urmărește el, ca filosof al culturii, în pasionata-i aventură intelectuală, nu sunt, anume, formele și nici chiar stilurile (deși se ocupă, de pildă, de înrâurirea stilului bizantin asupra creației autohtone, de stilul brâncovenesc, în care distinge „preocuparea frumuseții pentru frumusețe", și de cel caracteristic epocii lui Ștefan cel Mare), ci mai cu seamă „ideea-formă", „spiritul" din care s-au înfiripat. Sub privirea lui scormonitoare și mângâioasă deopotrivă, monumentele întâlnite în cale își dezvăluie neîntârziat înțelesul simbolic. Pelerinajul, de o senină melancolie, printre emblematice vestigii continuă în *Izvoare și popasuri* (1934). Deșteptate din „somnul legendelor", păstrându-și „misterul" de poetice irizări, dar descătușate din solemnul lor „ermetism", ele par să aibă un „suflet" pe care **C.** știe ca puțini alții să-l descifreze. Printre „hieroglife" și „ideograme", hermeneutul admiră cu stilizată emoție peisaje încărcate de virtualități alegorice (valea Oltului este în acest fel învestită, înainte de reportajul maiestuos retoric al lui Geo Bogza). Îmbătat de întinderea „nețărmurită" a pustiei și de reverberațiile magice ale luminii, **C.** cutreieră un Orient în care istoria se sublimează în metafizic (*Pătrar de veghe*, 1938). Moartea, atotstăpânitoare în deșertul hipnotic (tulburător prin

„dumnezeiasca lui singurătate"), și viața, supusă eternelor năruiri (care încă mărturisesc despre civilizațiile de odinioară), formează supratema rafinat-penetrantelor însemnări, a căror exaltare nu face decât să confere un plus de intensitate reflexiei și un spor de vrajă imaginarului oniric. Lumini și umbre, culori mirobolante, sonuri misterioase compun ambianța unui ceremonial descriptiv ritmat în cadențe ample, de poem. Livrescul, de reflex apolinic, se transfigurează romantic sub freamătul trăirilor călătorului care, în acele „ținuturi ale distrugerii", unde timpul pare că s-a oprit, descoperă cu înfrigurare „ideograme ale veșniciei". În „țara umbrelor" deznădejdea nu-l covârșește pe căutătorul de esențe pentru că, în eterul sondabil al ideii, el află cheia de boltă: dacă materia stă sub osânda vremelniciei, spiritul dăinuie, renăscând în perpetuitate. Scrisorile către Simon Bayer, trimise între 1955 și 1959, sunt, în unduiri proustiene, o sensibilă evocare a unor crâmpeie din copilărie. Dar și un eseu, de o rară calitate a introspecției, despre fluidul imprevizibil al memoriei. Pentru **C.**, „totul are un sens", detectabil, dincolo de ceea ce se vede, prin „intuiția suprarealității". În „heraldica" de mitice rezonanțe a îngânduratului epistolier, și opera de artă poate să incite la o „evadare în supranatural". Descinzând din imperiul „irealității" în orizontul realului, memorialistul povestește, cu un fior al retrăirii, despre lumea de culori, miresme și forme prin care i-a fost dat să treacă. „Spectacolul anotimpurilor", „descoperirea mării", „vasta și luminoasa nostalgie a Moldovei", a Iașilor îndeosebi sunt imagini și stări zugrăvite în așa fel încât culorile să cânte, lăsând să se întrezărească acele semnificații accesibile doar unui inițiat. Încrezător dintotdeauna în „virtutea cuvântului", arhitectul de elită se arată a fi, în scrierile lui, și un prozator plin de seducții.

SCRIERI: *Introducere în studiul arhitecturii*, București, 1926; *Palladio*, București, 1928; *Arcade, firide și lespezi*, București, 1932; *Izvoare și popasuri*, București, 1934; ed. îngr. și introd. Adrian Anghelescu, București, 1977; *Lumina românească*, București, 1937; *Pătrar de veghe*, București, 1938; ed. îngr. și introd. Adrian Anghelescu, Cluj-Napoca, 1977; *Despre o estetică a reconstrucției*, București, 1947; ed. pref. Augustin Ioan, postfață Mariana Celac, București, 2001; *Scrieri*, pref. Virgil Ierunca, Paris, 1966; *Simetrii*, Paris, 1971; *Scrieri*, Paris, 1987; *Introducere la opera lui Vitruviu. Scrisori către Simon*, îngr. și pref. Zamfira Mihail, postfață Paul Mihail, București, 1993; *Scrisorile către Simon*, îngr. Ileana Corbea, pref. Nicolae Florescu, Cluj-Napoca, 1993. **Traduceri:** Vitruviu, *Despre arhitectură*, București, 1964 (în colaborare cu Grigore Ionescu și Traian Costa).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, *360-364*; Călinescu, *Ulysse*, *399-402*; Mihail Sebastian, *Note despre o carte de călătorie*, RFR, 1938, 7; Radu Patrulius, *George Matei Cantacuzino*, „Arhitectura", 1975, 4, 5; Anghelescu, *Creație*, *117-244*; Zaciu, *Lancea*, *129-145*; *Personalități românești ale științelor naturii și tehnicii*, București, 1982, *79-80*; Petre Pandrea, *Atitudini și controverse*, îngr. și pref. Gh. Epure, București, 1982, *547-548*; Felea, *Prezența*, *140-145*; Maftei, *Personalități*, V, *67-70*; Ierunca, *Subiect*, *31-36*; Z. Ornea, *Scrieri postume ale lui G. M. Cantacuzino*, RL, 1993, 22; Mihai Zamfir, *La Bruyère în Moldova*, RL, 1994, 10; *Dicț. scriit. rom.*, I, *437-440*; Zaciu, *Departe*, *39-42*; Constantin Ciopraga, *Polivalentul G. M. Cantacuzino*, VR, 1999, 10-11; Faifer, *Pluta*, *57-61*; Constantin Ciopraga, *Un mare uitat: G. M. Cantacuzino*, ALA, 2002, 624; *Dicț. analitic*, IV, *656-659*. *F.F.*

CANTACUZINO, Ioan (20.I.1757, Istanbul – 3.VII.1828, Kantakuzinka, Ucraina), poet. Este fiul clucerului Răducanu Cantacuzino și al domniței Ecaterina, fiica domnitorului Moldovei, Ioan Mavrocordat. Nu este de mirare că s-a bucurat de favorurile cârmuitorilor Mihail Suțu și Nicolae Mavrogheni. Era, de altfel, un om abil și influent și a pus multă iscusință în misiunile diplomatice pe care le-a avut de îndeplinit. I-a surâs, o clipă, gândul de a încerca să obțină tronul Țării Românești. După pacea de la Șistov (1791), care îi spulberă speranțele că idealul unirii principatelor s-ar putea înfăptui curând, pleacă în Rusia, unde mai fusese și în tinerețe. I se acordă, prin grația împărătesei Ecaterina a II-a, gradul de colonel, iar după retragerea din armată este înnobilat cu titlul de cneaz și primește în dar o moșie pe malul drept al Bugului. Aici întemeiază, cu fratele său, Nicolae, târgul Kantakuzinka, unde își va trăi ultimii ani în tihnă și reculegere, făcând lecturi din vasta-i bibliotecă și redactând memorii.

Vocația spătarului **C.** a fost politica, literatura socotind-o o simplă „petrecere dă vreme". Format în ambianța culturală a Moldovei, ca și în aceea a Rusiei, el este primul poet român cu volum tipărit. Apărută în intervalul de timp dintre 1792 și 1796, la Dubăsari sau Movilău, cărțulia de *Poezii noo*, care dezvăluie un spirit occidental, cuprinde atât încercări originale, cât și traduceri sau prelucrări (din La Fontaine, Cardinalul Fr.-J. de Bernis, Metastasio, Thomas Gray, Marmontel). La confluența anacreontismului cu clasicismul și preromantismul, versurile nu suferă de monotonie tematică. Stihuitorul este un epicureu, celebrând plăcerile vinului și ale amorului. Erotica lui, pastorală sau senzuală, jubilantă sau lacrimogenă, se împletește cu poezia naturii. De o anume grație și prospețime, fragmentul din epitalamul biblic *Cântarea Cântărilor*, transpus prin intermediul unei versiuni franceze, rămâne cea mai izbutită versificare a lui **C.**, deloc străină de metrica și limba poeziei populare. Vâna scriitorului este însă mai ales una satirică. Din stihurile lui cu o cadență pe alocuri reflexivă se desprinde o intenție morală, care îi colorează într-un fel aparte pornirea hedonistă. Ici și colo poate fi întâlnită o adevărată terminologie poetică, unor vocabule mai vechi („icoană") alăturându-li-se altele mai noi („metaforuri", „eleghie"). Termenul „poézie", cu acest accent – semn al filierei rusești – este, s-ar părea, folosit pentru prima oară la noi de **C.** I se datorează și prima tălmăcire din literatura engleză, *An Essay on Man* al lui Alexander Pope, transpus în românește în 1807 (*Cercarea asupra omului*) prin intermediarul francez al lui Silhouette. A mai tradus din Florian, Montesquieu, Fr. Baculard d'Arnaud. Piesa *Narchis sau Îndrăgitul dă însuș de sine* (1794) este prima versiune în românește a lui J.-J. Rousseau, rămasă în manuscris, ca și alte traduceri.

SCRIERI: *Poezii noo alcătuite dă I...C...* [Dubăsari sau Movilău], [1792-1796]; [*Poezii*], în *Poezia română clasică*, I, îngr. Al. Piru și Ioan Șerb, București, 1970, *33-38*.

Repere bibliografice: Gheorghe Ivănescu, *Un poet român necunoscut din a doua jumătate a secolului XVIII*, IL, 1953, 3-4; G. Ivănescu și N. A. Ursu, *Un scriitor muntean de la sfârșitul secolului al XVIII-lea: Ioan Cantacuzino*, ALIL, t.X, 1959, fasc. 1-2; Piru, *Ist. lit.*, II, *386-390; Ist. lit.*, II, *180-183;* Duțu, *Coordonate, 168-170, 199-212;* Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *338-339;* Anghelescu, *Preromant. rom., 102-109;* Cornea, *Originile, 143-146; Dicț. lit. 1900, 147-148;* Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *191-194; Dicț. scriit. rom.*, I, *440.* *F.F.*

CANTACUZINO, Mihai (1723-1793), istoriograf. În spița multicentenară a Cantacuzinilor, **C.** se înscrie în a 20-a generație (din care patru ilustrau deja o viguroasă ramură nord-dunăreană), ca fiu al lui Matei, mare ban al Craiovei, și al Păunei (provenind din neamul Rustea) și strănepot, în linie colaterală, al stolnicului Constantin Cantacuzino. Tânărul educat și chibzuit preia, îndată după moartea tatălui (1742), succesiunea unei averi considerabile (o va administra ireproșabil, îndepărtând treptat pericolul creanțelor ce o grevau) și, ca și frații săi, Pârvu și Radu, începe a urca în ierarhia boierească. Căsătoria cu Elena Văcărescu (nepoată a domniței Safta Brâncoveanu) îi va consolida poziția și influența: e, rând pe rând, mare medelnicer (1746), vel stolnic, mare vistier, vel logofăt și mare ban (1770), parcurs urmat nu fără incidente (câțiva dintre fanarioți îi sunt făți ostili). Sub efemera guvernare a lui Matei Ghica (1752-1753), va fi silit să caute refugiu în Moldova, iar Ștefan Racoviță îl trimitea în temniță demonstrativ, întrucât rezistase, ca vel vistier, la instituirea taxei fumăritului. Reinstalat în scaun, Scarlat Ghica îi va numi pe Pârvu și Mihai locțiitori domnești, cei doi adoptă însă de acum o atitudine tranșantă vizând emanciparea Țării Românești de sub regimul Porții; în acest sens, războiul ruso-turc (1768-1774) îl află antrenat pe **C.** în redactarea unei vaste corespondențe diplomatice. Deși marcat de vestea uciderii lui Pârvu (răpus, cu „volintirii" săi, după o dură confruntare cu armata otomană la Comana), **C.** își continuă, în iarna lui 1770, călătoria asumată, pentru ca în aprilie același an, să se alăture, la Petersburg, soliei moldo-vlahe care solicita sprijin din partea „pravoslavnicei" țarine în cauza românilor. Cu un discurs notabil — și modern —, banul depune stăruințe, mai târziu, și ca reprezentant la convorbirile purtate cu prilejul Congresului de la Focșani (1772), unde pleda pentru independența Țărilor Române sub un protectorat al Marilor Puteri, ca unică alternativă la nefericita lor abandonare sub apăsarea unui jug penibil, ce „deja se clatină". Într-un memoriu adresat deopotrivă Rusiei, Austriei și Prusiei, urmașul stolnicului amintește de climatul potrivit și „marea rodnicie" a pământurilor de aici, pentru a motiva, apoi — surprinzător și, s-ar părea, întâia oară într-o formulare fără echivoc în istoriografia de la noi —, câștigul estimat că l-ar aduce la stabilitatea regiunii unirea celor două state românești într-un puternic principat, văzut ca un posibil contrafort de apărare a „cuvântului creștin" la Dunăre. Pacea semnată însă, în 1774, la Kuciuk-Kainargi va consfinți la București o deziluzie, iar **C.**, expus în noile împrejurări, își lichidează proprietățile și se retrage, cu familia, în Rusia. În ianuarie 1775, Ecaterina a II-a îi conferă demnități (rang de consilier de stat și gradul onorific de general maior), mai acordându-i, între privilegii, o reședință și mai multe sate în ținutul Moghilev (în Ucraina de azi).

În Rusia, **C.** își încheie, în 1776, prima sinteză istoriografică (în limba greacă): *Istoria politică și geografică a Țării Românești*, în care informația, bogată și diversă (cu caracter istoric, geografic, juridic, economic și statistic), și prezentarea sistematică împrumutau deja din spiritul metodic și pragmatic al veacului iluminist. *Istoria...* expune faptele succint, de la fondarea țării (anul „descălecatului" lui Negru-vodă e, potrivit lui **C.**, 1215) până la Alexandru Ipsilanti (septembrie 1774), în timp ce în „cronologia critică" a voievozilor munteni, prezentă în anexă, apar notate scrupulos, între izvoarele care servesc documentarea, cronici interne (primul creditat va fi, de înțeles, *Letopisețul cantacuzinesc*), dar și istorii consacrate, bizantine, ungurești, sârbești sau autori moderni, ca heraldistul Martin Schmeitzel ori geograful A. Fr. Büsching, citat la zi, cu a sa *Erdbeschreibung*, din 1776. Extrase din corespondența de familie aparținând Cantacuzinilor și Brâncovenilor, hrisoave, condici de moșii, liste contabile sporesc marja de inedit a consemnărilor odată cu apropierea de prezent. Structura cărții, scrupulul „științific", ispita informației enciclopedice fac manifestă influența lui D. Cantemir (văzută ca un repertoriu „prețios" de date, *Istoria...* avea să-i sugereze lui N. Iorga o replică, târzie și valahă, la *Descriptio Moldaviae*), după cum umanismul stolnicului Cantacuzino rodește în discursul ce reface pertinent, concis, argumentația privind originea daco-romană a poporului și evoluția, în plan istoric și lingvistic unitară, pe teritoriul celor trei state românești. Păstrând formal anonimatul asupra cărturarului pribeag, scrierea se va difuza în Principate, apoi și în Transilvania (unde Gh. Șincai folosește textul în *Hronica românilor*). Din circa zece manuscrise semnalate, cinci reprezintă copii ale redacției grecești, restul vehiculând (în forme lacunare, imperfecte) o primă versiune românească, datorată unor traducători de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, ce par a-și proteja, la rândul lor, identitatea. În varianta greacă, *Istoria...* se imprima la Viena, în 1806, ca un synopsis anonim, în editura unor „frați Tunusli". Ediția (ce scapă, din păcate, destule imprecizii și erori) capta o jumătate de secol mai târziu atenția lui G. Sion, cel ce repune, primul, pe autor în drept, dând la iveală și o nouă tălmăcire. În *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor*, ca autentic paznic al tezaurului, istoricul se va întemeia întâi de toate pe documente existente în arhiva ce îi revine, prin legat, de la antecesori. Finalizează, astfel, un al doilea proiect, în care investește cu devotament și caută a comenta cu obiectivitate în marginea izvoarelor parcurse (și citate), excepție mai fantezistul preambul ce tinde, în virtutea unui exercițiu încă agreat în epocă, la mitizarea îndepărtatelor origini, bizantine, ale neamului. Textul (datat în manuscris 1787 și editat, grație lui N. Iorga, în 1902) dezvăluie, în plus, stilul evoluat al cărturarului, ce povestește dezinvolt, și tenta de spectacol narativ, întrevederând destinul romanesc — dramatic, alteori shakespearean — al unor „personaje" ca străbunul aventurier Andronic sau influentul său urmaș, postelnicul Constantin Cantacuzino, cel suprimat, compensator,

între zidirile de la Snagov (un veritabil „turn al Londrei", în uzanța locului). Portrete construite în tipare clasice (al stolnicului erudit, peripatetizând, întru aflarea unor „schisme" mai presus de vacarmul trecător, cu dascălii, „spudeii" și „bărbații procopsiți") se însoțesc cu episodeale șarjând eroi excentrici și vocații picarești, ca în cazul unei controversate beizadele ca Răducanu / Rudolf Cantacuzino, prinț scăpătat al Imperiului German și fost mare maestru al Ordinului „Sfântul Gheorghe", dizgrațiat după ce trafica, expert și eficient pentru un timp, titluri de cavaler în lumea parvenită a negustorimii vieneze. În fine, memorialistul **C.** reconstituie filmul evenimentelor contemporane, descoperind, ca într-un sumbru periplu inițiatic, culisele politicii perfide și stresante și versatilul labirint fanariot, pavat, în fals răsfăț, cu capete ce cad, credule sau duplicitare. Potrivit unui studiu filologic de dată mai recentă, tot **C.** ar fi tradus, în perioada de exil, primele patru tomuri din jurnalul lui Joseph Delaporte (*Le Voyageur français*). Utilizând textul original în paralel cu cele două ediții transpuse în rusește după 1778, banul ar fi redat din cartea abatelui francez până în pragul senectuții (în spațiul românesc volumele pătrund și circulă, se pare, curând după 1790, dovadă copiile manuscrise comandate în Moldova și Valahia). În prima jumătate a veacului trecut, traducerea (în copie moldovenească) trezește interesul lui N. Iorga, prin străduința căruia tomul întâi apare publicat în 1940. Fără a insista, istoricul înclină a pune, la vreme, tălmăcirea pe seama unui cleric cultivat ca Amfilohie, episcop de Hotin între 1767–1770 și precursor al reformelor școlare în Moldova, dar afirmația e contrazisă mai în urmă de lingviști.

SCRIERI: *Istoria politică și geografică a Țării Românești*, tr. G. Sion, București, 1863; *Genealogia Cantacuzinilor*, îngr. și introd. N. Iorga, București, 1902; *Ghenealoghia Cantacuzinilor*, LRM, *254–264*.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, București, 1902; N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, 1902; G.M. Ionescu, *Generalul-maior al Rusiei Mihai Cantacuzino*, București, 1905; G. Pascu, *Mihail Cantacuzino*, CI, 1925, 1; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *136, 141–143, 381, 410, 412*, II, *93–94, 101–102, 114, 185*; Ilie Corfus, *În legătură cu opera lui Mihai Cantacuzino*, RIR, 1946, fasc. 2; *Ist. lit.*, I, *636–639, 646*; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, *17–19*; Piru, *Ist. lit.*, I, *417–418*; *Ist. lit.*, I, *636–639*; *Dicț. lit. 1900, 148–149*; Eugenia Dima, *Limba traducerilor laice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din Muntenia*, Iași, 1988, *25–40*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *354–356*; Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, tr. Maria Șerbănescu și Sabina Drăgoi, București, 1996, *223–237*, *passim*. *R.Ș.*

CANTEMIR, Antioh (10.IX.1708, Istanbul – 11.IV.1744, Paris), poet și traducător. Este al patrulea fiu al lui Dimitrie Cantemir și al Casandrei, fiica lui Șerban Cantacuzino. Își începe instrucția în casa părintească (pe domeniile dăruite de Petru cel Mare ex-domnitorului moldovean) cu Anastasie Kondoidi (până când acest grec învățat, aflat de multă vreme în preajma lui Dimitrie Cantemir, a fost luat în serviciul Curții Imperiale), J. V. Vockerodt, Ivan I. Iliinski (traducătorul în limba rusă al cărții *Sistemul sau Intocmirea religiei muhammedane* de Dimitrie Cantemir) și cu G. S. Bayer (Beyer). Frecventează, „cu dese întreruperi", începând cu 1718, Academia la Moscova, apoi la Astrahan (1722–1723), precum și Academia de Științe din Petersburg (1725–1730). Ajunge locotenent de gardă în armata rusă (sora lui mai mare, Maria, îl socotea moștenitor îndreptățit al tronului părintelui lor), ambasador al Rusiei la Londra (1732–1738), ambasador la Paris (1738–1744). Moare răpus de tuberculoză la numai treizeci și cinci de ani. La Londra, sub influența poetului italian Paolo Rolli, adoptă, pentru tălmăciri în limba rusă, versul liber corespunzător rimelor italiene (limba italiană o vorbea; îi erau, la fel, familiare limbile clasice). L-a convins pe pastorul Nicholas Tindal, cărturar cu studii la Oxford, să traducă în englezește cartea tatălui său *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, gest fundamental pentru faima europeană a prințului. Tălmăcirea, apărută în 1734–1735, a stat la baza versiunilor franceză și germană. **C.** însuși a început, ajutat de abatele Ottavio Guasco, să traducă *Historia...* în italiană, dar tălmăcirea a rămas neterminată și needitată. La Paris, leagă prietenii cu Montesquieu (realizează o versiune în rusește pentru *Lettres persanes*), cu Maupertuis, președintele Academiei de Științe din Berlin (grație căruia s-au publicat, în

1750, în germană *Satirele* lui **C.**), cu Fontenelle, secretarul Academiei Franceze. O relație specială întreține cu Voltaire: fiul lui Dimitrie Cantemir își exprimă dezacordul și nemulțumirea pentru faptul că în *Istoria lui Carol al XII-lea* Voltaire vorbea despre tatăl său ca despre un domnitor trădător și egoist; scriitorul francez se arată interesat și obține manuscrisul latin al *Istoriei Imperiului Otoman*, pe care îl va utiliza ca sursă de inspirație în tragedia *Mahomed* și în studiul *Eseu asupra moravurilor și spiritul popoarelor*.

C. debutează cu traducerea în rusește a *Cronicii lui Manasses*, în 1725, iar prima lucrare originală, de asemenea în limba rusă, ca și celelalte scrieri ale sale, *Simfonia la Psaltire* (probabil după modelul lui Ivan I. Iliinski, care dăduse o *Simfonie asupra Evangheliei*), datează din 1726. A scris, în versuri silabice (un vers slav prin excelență, dar desuet), fabule și satire, ode filosofice și ocazionale, epigrame, epopeea (neterminată) *Petreida* (1730), consacrată faptelor lui Petru cel Mare. Traduce din Anacreon, o parte din epistolele lui Horațiu, lucrarea lui Fontenelle *Entretiens sur la pluralité des mondes* (1730), *Discours au Roi* de Boileau. În scrierile redactate în Rusia (*Satirele I-V*, primele trei fabule: *Focul și idolul de ceară, Matca albinelor și șarpele, Cămila și vulpea*, șapte epigrame, *Petreida*), toate în limba rusă, este vădit influențat de autorii antici și scriitorii clasici francezi. Mediul cultural din Londra și Paris îl determină să revină asupra versurilor de imitație, de aici nota de originalitate a poeziilor mai târzii, care „au independență și originalitate, imită mai puțin și interpretează mai mult, poetul este tentat de a-și formula precepte morale proprii" (Cornelia Cârstea). În satire și epigrame a fost un precursor în literatura rusă (istorici importanți ai literaturii ruse îl socotesc un întemeietor al poeziei rusești moderne), dovedindu-se un subtil observator al moravurilor, ridiculizând vicii umane, individuale sau colective, elogiind fapte de spirit sau moralizatoare. Inspirate din Esop, cele șase fabule pe care le-a compus se remarcă prin forma clasică și prin conținutul moralizator adaptat realităților rusești. Cele unsprezece scrisori literare și filosofice dezvăluie un poet reflexiv, sceptic, decepționat, melancolic și contradictoriu. Cunoscător al mișcării iluministe, **C.** a propagat în Rusia ideile europene despre progres, cultură și civilizație, natură și societate, recomandând sistemul raționalist, cartezian. Opera sa este tipărită postum. Prima ediție a *Satirelor* este scoasă la Londra (1749), realizată în versiune franceză de Ottavio Guasco; în Rusia, opera lui apare, cu greșeli de editare, abia în 1762, corectată în 1772 și reeditată complet în 1867, sub îngrijirea lui P. A. Efremov. În românește, *Satirele* sunt traduse în 1844 de A. Donici și C. Negruzzi.

SCRIERI: *Satire și alte poetice compuneri*, tr. A. Donici și C. Negruzzi, Iași, 1844; ed. Iași, 1858; ed. îngr. Pavel Balmuș, Chișinău, 1988; *Stihuri*, tr. Virgil Teodorescu, introd. Paul Cornea, București, 1966.

Repere bibliografice: V. Alecsandri, *„Satire și alte poetice compuneri de prințul A. Cantemir"*, „Propășirea",1844, 23; I. Heliade-Rădulescu, *Notiță critică*, „Curierul românesc", 1844, 50; Aron Pumnul, *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, I, Viena, 1862, *147*; Al. Odobescu, *Opere*, București, 1955, *205*; Ghenadie Enăceanu, *Principele Antioh Cantemir ca scriitor*, „Revista nouă", 1889, 4; N. Iorga, *Știri despre D. Cantemir din scrisorile fiului său Antioh*, CL, 1904, 10; Ștefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, 1925, *passim*; Predescu, *Encicl.*, *462*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *36, 39, 40, 41, 969*; Vasile Harea, *Influența lui D. Cantemir asupra lui Antioh Cantemir*, RITL, 1969, 1; Cornelia Cârstea, *Antioh Cantemir*, Craiova, 1984; *Dicț. scriit. rom.*, I, *441-443*; Vasile Harea, *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh*, îngr. Sorina Bălănescu, Iași, 1999. *T.N.*

CANTEMIR, Dimitrie (26.X.1673, Iași – 21.VIII.1723, Dmitrovka, azi Dmitrovsk-Orlovski, Rusia), istoric, prozator, istoriograf și filosof. Tatăl lui **C.**, Constantin Cantemir, răzeș, de origine modestă, s-a ridicat la demnitatea de domnitor al Moldovei prin merite militare. Mama, Ana Bantâș, era coborâtoare dintr-o familie de mici boieri. Fratele său, Antioh Cantemir, parvine și el, ca principe ereditar, la poziția de domnitor. În maniera timpului, Dimitrie își începe instruirea intelectuală cu un profesor de familie, grecul Ieremia Cacavelas, teolog, poliglot și călător pe drumuri europene. Din 1679, studiază sistematic limbile greacă și latină. De la același dascăl primește cunoștințe de teologie, retorică și logică. În 1688, este trimis la Constantinopol, cerut fiind de turci drept garant (capuchehaie) al fidelității tatălui său, domnitorul, față de Poarta Otomană. Folosește prilejul spre a-și continua formația de cărturar cu vocație și urmează cursurile Școlii Înalte a Patriarhiei Ortodoxe din Constantinopol, școală de profil umanist, de mare tradiție filosofică și teologică. Matematicianul turc Saadi îl învață turcește. **C.** își însușește și alte limbi orientale. Asimilează disciplinat cunoștințe de istorie și geografie, logică și filosofie, retorică, științele naturii și medicină, etică etc. Unii dintre profesorii greci (Meletie de Arta, Alexandru Mavrocordat, Hrisant Nottara), formați la Universitatea din Padova, imprimau acestei școli, de tradiție bizantină și neoaristotelică, deschideri spre raționalismul postrenascentist occidental. În opera lui **C.** se deslușește această orientare, ca și pasiunea pentru retorică, modelată sub influența profesorului Ilie Miniat, marele predicator ascultat și de grecii din Italia. Cu mici întreruperi, el rămâne în mediul capitalei otomane mai bine de două decenii. Talentele artistice și erudiția l-au făcut agreat în societatea marilor demnitari turci și chiar la Curtea sultanului Ahmed III. Leagă prietenii cu ambasadorii Franței (P.-A. de Châteauneuf și de Fériol), Olandei (Collier) și Rusiei (Piotr Andreevici Tolstoi); se pare că, împreună cu aceștia, făcea parte dintr-o confrerie masonică. Cum se poate deduce din opera lui, era atras în această perioadă de științele oculte: alchimie, astrologie, oniromanție etc. Datorită anturajului francez, este probabil să fi învățat și franceza, pe lângă limbile orientale. În 1691, se afla în Iași, când tatăl său, îndemnat de frații Ruset, poruncește uciderea marelui cronicar Miron Costin și a fratelui acestuia, Velicico, ambii de orientare politică filopolonă. La moartea lui Constantin Cantemir (1693), **C.** are abilitatea de a prelua domnia, dar n-o poate păstra decât puține săptămâni. După eșec, revine la Constantinopol. În 1699, se căsătorește cu domnița Casandra, fiica lui Șerban Cantacuzino, care domnise în Țara

Românească. Au avut șase copii: Maria, Smaragda, Matei, Constantin, Șerban și Antioh. Singurul descendent care va face o strălucită carieră diplomatică (la Paris și la Londra) și literară (în Rusia) va fi Antioh, poliglot și el, pe care Montesquieu îl aprecia și care avea să poarte cu Voltaire o corespondență pe tema originii familiei Cantemir. Ceilalți fii au urmat cariera militară. Maria, foarte instruită, a fost un timp favorita țarului Petru cel Mare, iar Smaragda a murit foarte tânără. După 1700, cu renta primită din sursă cantacuzină, **C.** își construise, potrivit unui plan propriu, un palat pe malul Bosforului. Devine mentor cultural al odraslelor unor înalți demnitari otomani și începe să-și sistematizeze vastele cunoștințe în vederea redactării primelor opere. Din această perioadă datează portretul prințului (costumat oriental-occidental), pictat de Van Mour, pe care l-a descoperit N. Iorga în muzeul din Rouen. Portretul clasic al cărturarului învești mântat princiar, cu perucă occidentală și sceptru de principe ereditar, datează din perioada rusă a vieții sale. Prieteni personali din palatul sultanal l-au propulsat în 1710 pe **C.** la tronul Moldovei, fără să-i bănuiască planurile de independență a statului față de suzeranitatea turcească. Lipsit de vocație politică și putere de previziune, **C.** încheie, în aprilie 1711, un tratat secret cu Petru cel Mare, după care ia parte, în alianță cu rușii, la campania antiotomană. În lupta de la Stănilești (iulie 1711), turcii învinș și, conform tratatului încheiat anterior, **C.**, împreună cu familia și un grup de compatrioți, se refugiază în Rusia. I se oferă o moșie lângă Harkov. Locuiește la Moscova și devine consilier de taină al țarului, atrăgându-și ostilitatea unei părți a nobilimii ruse. În 1714 primește diploma și inelul de doctor al Academiei din Berlin. După moartea Casandrei (1713), se recăsătorește cu Anastasia Trubețkoi, descendentă a unei familii aristocrate. Din această căsătorie a mai avut o fiică, Smaragda, numită astfel în amintirea copilei pierdute. În corespondența cu țarul și cu alte oficialități există mărturii despre privațiunile materiale ale familiei Cantemir și despre marea suferință a principelui la moartea Smaragdei. Țarul îi acordă privilegii meritate, dar funcționarii amânau sine die aplicarea lor. Enciclopedismul său a stârnit animozități și opoziții în rândul păturii culte a societății ruse. Alte știri despre viața privată a lui **C.**, dar și despre prezența lui în viața publică, despre vizitele pe care i le făcea suveranul rus, întârziind ore întregi în dialoguri particulare, se găsesc în jurnalul secretarului personal al cărturarului, Ivan I. Iliinski. Între 1714 și 1722, își redactează cea mai mare parte a operelor, în special cele istorice. În 1722, participă, alături de Petru cel Mare, la campania antiotomană din Caucaz. Ca principe serenisim și senator, sfătuitor intim al țarului, **C.** a contribuit la numeroase decizii istorice ale statului și la orientarea europeană a culturii rusești. Cu talentul și gusturile lui în materie de arhitectură, a colaborat la planurile țarului de construire a orașului Sankt Petersburg. A avut parte în timpul vieții de bucuria de a i se recunoaște meritele de erudit. După distincția venită de la Academia din Berlin, a mai putut citi o caracterizare elogioasă făcută de Moreau de Brassey (fost ofițer în armata rusă la momentul Stănilești) în cartea sa de memorii, apărută la Amsterdam, în 1716. În 1719, i se închină două ode în limba latină, în stilul cel mai pur al umanismului clasic. Prima este (în traducere) *Odă spre lauda operei serenisimului principe Dimitrie Cantemir numită „Sistemul despre religia și starea imperiului turcesc"*, semnată de Teofilact, rector al Academiei din Moscova. A doua odă, foarte amplă, aparține celui de al doilea rector al Academiei moscovite, profesor de filosofie, Gedeon Wiszniowski, și se dedică *Preastrălucitului și preaînaltului Dimitrie Cantemir, principe al Sfântului Imperiu Rusesc, domn ereditar al Țării Moldovei*. Ambele texte elogiau mintea excepțional dotată a principelui moldovean, cunoștințele lui întinse. Era asemănat cu marii oameni ai lumii, numit „principe al geniilor și geniu al principilor", un fel de *nec plus ultra*, adică neîntrecut în mediul unde trăia. Opera lui era considerată, în termenii lui Horațiu, un monument „mai trainic decât arama". Bolnav de diabet, **C.** se stinge din viață la moșia sa, Dmitrovka. A fost înmormântat la Moscova în biserica familie. În 1935, osemintele i-au fost aduse în țară și reînhumate în biserica Trei Ierarhi din Iași.

Opera lui **C.**, foarte întinsă și diversă, confirmă enciclopedismul, dar și atributele geniale ale minții sale. În 1698, înainte să fi împlinit douăzeci și cinci de ani, tipărește la Iași *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*, o carte de teosofie, bilingvă (română și greacă), în buna tradiție europeană a cărților ce încearcă să rezolve disputa dintre trup și suflet, pasiune și rațiune. Un text pe această temă fusese introdus în traducerea românească a *Bibliei*, tipărită la București în 1688; intitulat *Despre rațiunea dominantă*, textul era

atribuit unui filosof stoic din Alexandria, din perioada elenistică. S-au indicat surse foarte diverse ale cărții, de la *Biblie* până la *Venatio scientiarum* a lui Van Helmont. Tânărul prinț ambiționează să-și depășească sursele prin compoziție, și modelele prin amploare și prin adecvarea disputei la spiritul Bisericii Răsăritului. Gândirea liberală a lui **C.** a fost cenzurată de profesorul Ieremia Cacavelas, sub îndrumarea căruia încă se afla. Cartea are două introduceri compuse în stilul alegorizant al barocului oriental; prima, de închinare protocolară față de domnitorul de atunci, Antioh Cantemir, fratele autorului, iar cea de-a doua închinată cititorului, o ceremonioasă invitație la lectura cu profit moral. Stilul, metaforizant, mizează pe simboluri. Cartea e „floare", iar autorul, „grădinar". A treia prefață este semnată de Cacavelas, care elogiază mintea strălucită a elevului său și avansează ideea invidiei ce poate fi stârnită de erudiția prea tânărului principe. Primele două „cărți" ale *Divanului* sunt construite pe o anumită simetrie interioară, astfel încât cea de a doua se leagă, prin înțeles, de cea dintâi. „Cartea a treia", separată de autor de primele două, este o traducere a lucrării, pe aceeași temă, *Stimuli virtutum, fraena peccatorum* a polonezului Andrea Wissowatius. În absența neologismului corespunzător, **C.** apelează la termeni autohtoni pe care îi glosează, atunci când traduce titlul *Strămutarea a bunătăților și frâul păcatelor*, explicând: „adecă îndrumarea spre bunătăți și oprirea spre păcate". *Divanul* se închide cu două serii de principii ale stoicismului, și ele traduse din latină. Simetria primelor cărți constă în aceea că fiecare dintre ele e secționată în 85 de paragrafe. În prima carte dialogală, între Înțelept și Lume, se dă câte un titlu („pont") fiecărei secvențe, titlu sub care își rostește replica polemică fiecare dintre cele două personaje. Aceleași titluri se păstrează în cartea a doua, numai că ele acoperă precepte biblice și fraze înțelepte pe tema indicată de titlu, drept confirmare a poziției Înțeleptului. Așa cum e conceput de **C.**, *Divanul* e mult mai complex ca problematică și concepție, evident laică, decât alte cărți din aceeași clasă a didacticii morale despre înfrânarea instinctelor, spre dobândirea unei vieți echilibrate. La nivelul cel mai general al discursului, textul configurează o teorie a fericirii omului, ceea ce l-ar plasa în terenul eudemonologiei de nuanță creștină, dar nu numai. Cele două personaje, a căror „gâlceavă" dă cărții un caracter dramatic, realizat cu nerv și imaginație, nu sunt altceva decât personificarea insolită a două concepte, aspect ce interesează literatura. În rezumat, conținutul se reduce la confruntarea dintre poziția Lumii care, direct sau indirect, apără fără sfială orientarea epicureică, laică, și poziția Înțeleptului, care propune formula vieții austere, chiar ascetice, mereu cenzurată de grija trecerii în lumea de dincolo. El izbutește să înfrângă energia argumentativă a Lumii, decretând, în spirit umanist, dar ascetic, superioritatea ființei raționale. Fraza e antologică: „Nu rob, ce stăpân lumii Dumnezeu te-au lăsat; pentru aceasta tu pe dânsa, iară nu ea pe tine să stăpânească". Iar lucrurile lumii „comedii sunt". Cu toată fracturarea tematică, unitatea internă a discursului moral este perfect controlată și nu se abate de la canonul impus. Fondul didactic sapiențial al *Divanului* e susținut de vasta cultură a autorului. Se fac astfel asociații cu miturile grecești și legendele biblice, „Labirintul Critului" și Grădinile Semiramidei sunt invocate alături de Sodoma și Ierusalimul ceresc. Pitoresc în invenții de vocabular e și mitul Sirenelor, invocat în chip de parabolă. Receptarea fondului de idei e înlesnită de numeroasele fragmente rimate și ritmate. Aceste încercări de proză poetică, precum și alte particularități de topică și stil, mulțimea sentențiilor sunt exerciții preliminare pentru scrierea viitorului roman. *Divanul* oferă imaginea sintetică a umanismului românesc, specific, cristalizat la confluența culturii vechi greco-latine cu gândirea religioasă creștină.

Între 1700 și 1704, la Constantinopol fiind, **C.** scrie mai ales în limba latină. Câștigat de opera empiristului, dar și misticului Van Helmont, el compune o laudă închinată acestuia — *Ioannis Baptistae Van Helmont — Physices universalis doctrina*, urmată de traducerea unui capitol din opera de interpretare a naturii publicată de învățatul flamand. Tot în latină mai redactează o carte de filosofie a cunoașterii (prin revelație), de

alură medievală, despre nașterea universului și despre evoluție, despre timp, etică și destin. Spre a sugera orientarea metafizică a dezbaterii, o intitulează *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* [*Imaginea de nedescris a științei sacre*]. Este amintită aici disputa scolastică numită și „cearta universaliilor" (nominalism versus realism), **C.** părând să fie un adversar al nominalismului lui Guillaume d'Occam. Gândirea neoaristotelică a lui **C.**, din care nu a dispărut cu totul influența teologiei, se confirmă în manualul de logică prescurtat rămas între manuscrisele sale: *Compendiolum universae logices institutionis* [*Rezumat al sistemului logicii universale*]. Fusese inițiat în logica Stagiritului de Ieremia Cacavelas, el însuși autor al unei cărți de logică. În *Proemium (ad lectorem humanissimum)*, recomandă logica drept „cheia celor mai ferecate porți ale filosofiei", învățarea ei ducând la „comoara învățăturilor transmise din vechime". Ca „artă instrumentală a filosofiei", logica educă „operațiile intelectului", ordonează, prin categoriile ei, bagajul „mental" și „verbal". Autorul pune accent pe teoria silogismului, cu exemplificări. Urmele acestor preocupări pentru știința logicii vor fi identificabile în parodia gândirii silogistice din romanul alegoric. Compendiul de logică, deși scris în latină, îl situează, prin conținut, pe **C.** în zona umanismului de factură grecească. Din aceeași perioadă datează contribuțiile lui în domeniul muzicii. Cânta la instrumente de coarde, era și compozitor. Până foarte de curând se mai auzea în Istanbul un „cântec al dervișului", care, prin tradiție, îi era atribuit. Folosindu-se de semnele alfabetului arab, **C.** a inventat un sistem de notare a muzicii turcești și a scris, în limba turcă, o „carte mică", închinată noului sultan, Ahmed III, *Tarifu ilmil musiki ala vêgni maksus* [*Explicarea muzicii teoretice pe scurt*].

În 1704–1705, încheie romanul alegoric autobiografic *Istoria ieroglifică*, un pamflet care, alături de *Divanul*, legitimează locul deosebit ocupat de **C.** în istoria literaturii române. Cunoscută în manuscris, cartea s-a tipărit foarte târziu (1883). Dacă evoluția unei literaturi se decide în momentele de ruptură, de discontinuitate, *Istoria ieroglifică* reprezintă un astfel de moment. **C.** înnoiește stilul narativ, schimbă modelul de discurs, produce trecerea de la proza cronicărească nonfictivă la proza artistică studiată, prin utilizarea alegoriei. Discursul, satiric în fond, e voalat de măști animaliere care acoperă chipurile persoanelor reale, le transformă în personaje literare, dezvăluindu-le caracterul. Alegoria propune o substituire evaluativă, aici degradantă. **C.** își programa să respecte principiul estetic al „descoperirii prin acoperire", amintit de el în postfața romanului. Cartea are o vie motivație psihologică, fiind și autobiografică. Autorul se deghizează sub masca Inorogului, personaj spiritual, charismatic, de care se teme toată fauna inferioară lui, drept care este urmărit, spre a fi exterminat. Titlul atrage atenția asupra încifrării figurative a realității, iar subtitlul anunță structura clasică („în douăsprezece părți împărțită") și inserțiile gnomice („cu 760 de sentențiii frumos împodobită"). Știind că utilizează un procedeu cu totul nou în literatura română cultă, **C.** însoțește textul propriu-zis al romanului de două prefețe și o postfață către cititor, texte prin care atrage atenția asupra noutății literare, substituirilor alegorice, structurii etc. Romanul mai are și alte două elemente de paratext; pentru traducerea neologismelor, o „scară" a cuvintelor străine (imediat după prefață) și o „scară a cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare" (în final). În roman sunt transfigurate evenimente personale și istorice contemporane autorului. De la Heliodor (autorul grec al romanului de aventuri *Etiopica*), este declarat împrumutată tehnica inversiunii temporale, *in medias res*, folosită spre a plasa „mijlocul istoriei la început și începutul la mijloc". Astfel, romanul pătrunde direct în vâltoarea conflictului, iar explicația lui cauzală se dă în partea a șasea. Primesc supranume alegorice nu numai persoanele, dar și lucrurile, documentele, casele, grupurile de oameni etc., cum se poate vedea la „scară", toate inspirat substituite prin nume simbolice. Mai întâi, numele măștilor zoomorfe țin locul numelor personajelor. Leul și Vulturul sunt emblemele celor două țări (Moldova și Țara Românească) și, respectiv, spiritele simbolice protectoare ale grupurilor de personaje, patrupedele și păsările. Cel de al treilea element al triadei, menit să întrețină conflictul între cele două tabere, este Țara Peștilor (Curtea otomană), dominată de Cetatea Epithimiei (lăcomiei). Descrierea acestei cetăți, strălucitoare în arhitectura ei monumentală, dar roasă pe dinăuntru de boala foamei de aur și minată de corupție, propune o foarte interesantă perspectivă de receptare a episodului ca antiutopie. În rândul întâi al grupului patrupedelor stau animale feroce: Pardosul, Lupul, Ursul, Vulpea, Șacalul ș.a., în timp ce păsările sunt reprezentate de zburătoare de pradă: Corbul, Brehnacea (bufnița), Șoimul, Uliul, Coroiul etc. Există însă și „Dobitoc supus" și „Pasăre supusă" (prin ambele subînțelegându-se țărănimea). Realitatea istorică, în datele ei exacte, nu mai interesează, întrucât totul este redimensionat potrivit libertăților subiective ale ficțiunii. În prima parte a romanului, se istorisește importantul eveniment al adunării patrupedelor și păsărilor pentru alegerea unui domnitor în țara patrupedelor. Sunt puse în lumină, marcat hiperbolizate, moravurile politice balcanice care viciază atmosfera. Personajele se tem de o primejdie ce planează în aer și le anihilează voința. Una dintre amenințări pare să fie tirania Corbului (epitropul țării păsărilor), cel care patronează adunarea politică teribil caricaturizată de autor. După o serie de discursuri (caricate și ele) rostite de felurite personaje, mijloc cu iscusință folosit de autor spre a le caracteriza prin „propriile" lor cuvinte, se relevă gratuitatea și ridicolul pledoariilor, de vreme ce, în culisele otomane, Corbul atribuise deja domnia. E acuzat astfel un mecanism politic controlat în chip tiranic din culise, în timp ce în scenă oamenii se mișcă inconștienți de regimul lor de marionete în mâinile puterii. În această parte a romanului, autorul-narator are doar rolul de a deschide cadrul la modul expozitiv-introductiv, de a da cuvântul personajelor (Vidra, Bâtlanul, Corbul, Brebul, Vulpea, Struțocămila)și apoi de a comenta, ca pentru cititori, conținutul discursurilor și efectul asupra auditorilor din adunare. Noutatea tehnicii narative se impune de la sine. Acesta e și primul nucleu narativ al romanului constituit în jurul subiectului Struțocămila, propusă ca pretendent la tron împotriva Vidrei, întrucât toate discursurile arată cine e și cât e de hibrid și grotesc acest

	VIAȚA	OPERA
1673	**octombrie 26** Se naște la Iași Dimitrie Cantemir, al doilea fiu al lui Constantin Cantemir, de origine răzeșească, și al Anei, născută Bantâș, nepoată după mamă a Anastasiei, soția Ducăi-Vodă.	
1685	Constantin Cantemir devine domn al Moldovei. Instruirea lui Dimitrie este asigurată de un profesor de familie, învățatul grec Ieremia Cacavelas.	
1688	Este trimis de tatăl său drept garant (capuchehaie) la Constantinopol, în locul lui Antioh, fratele său. Aici își începe studiile la Școala Înaltă a Patriarhiei Ortodoxe. La Constantinopol va rămâne, cu unele întreruperi, mai bine de două decenii.	
1691	Se află la Iași când tatăl său poruncește uciderea lui Miron Costin și a fratelui acestuia, Velicico.	
1693	**martie 13** Moare Constantin Cantemir; boierii îl aleg pe Dimitrie ca urmaș pe tronul Moldovei, dar neprimind confirmarea Porții Otomane, după numai trei săptămâni se retrage la Constantinopol pentru a-și scrie cărțile.	
1698		Îi apare la Iași *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul.*
1699	Reîntors pentru scurtă vreme în Moldova, în timpul scurtei domnii (1696–1700) a fratelui său, Antioh, se căsătorește cu domnița Casandra, fiica răposatului domn al Țării Românești Șerban Cantacuzino, cu care va avea șase copii (patru băieți și două fete).	
1700	Își construiește un palat pe malul Bosforului și se stabilește acolo cu familia, până în 1710.	
1700–1704		Scrie la Constantinopol lucrări în latină și în turcă: *Ioannis Baptistae Van Helmont – Physices universalis doctrina* (urmată de traducerea unui capitol din opera de interpretare a naturii publicată de învățatul flamand), *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago, Compendiolum universae logices institutionis* și un mic tratat de muzică turcească (folosindu-se de semnele alfabetului arab, autorul inventează un sistem de notare a muzicii turcești).
1701–1705	Susține o intensă activitate politică îndreptată împotriva lui Constantin Brâncoveanu, domnitorul Țării Românești, care reușea să-și impună în Moldova, ca domnitori, fideli de-ai săi (Constantin Duca, apoi Mihai Racoviță).	
1704–1705		Încheie romanul alegoric *Istoria ieroglifică.*
1705–1707	Obține domnia Moldovei pentru fratele său, Antioh.	
1708	**septembrie 10** Se naște fiul său Antioh, unul dintre inițiatorii clasicismului în literatura rusă. Antioh fost ambasador al Rusiei	

în Anglia și Franța (1732–1744); va fi apreciat de Montesquieu și va purta o corespondență cu Voltaire.

1710 **noiembrie 23** Devine domn al Moldovei, în locul lui Nicolae Mavrocordat.

1711 **mai 20** După încheierea unui tratat de alianță cu Rusia (aprilie 1711), într-o proclamație către țară îi cheamă pe moldoveni să se ridice împotriva dominației turcești.

iunie 23 Țarul Petru I sosește la Iași, unde e primit cu multă căldură.

iulie 8–12 Armatele ruso-române sunt înfrânte de turci în bătălia de la Stănilești. Împreună cu familia și un număr mare de oșteni și boieri credincioși, printre care și viitorul cronicar Ion Neculce, se refugiază în Rusia, unde i se oferă o moșie în ținutul Harkovului, care va primi numele Dmitrovka.

1713 **mai 11** Moare soția sa, domnița Casandra.

1714 **iulie 11** Este ales membru al Academiei din Berlin, la cererea căreia va elabora lucrarea *Descriptio Moldaviae*.

1714–1717 Scrie în Rusia *Monarchiarum physica examinatio, Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* și *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae. Historia...* va fi tradusă în engleză în 1734–1735, în franceză în 1743 și în germană în 1745.

1717–1719 Scrie în limba latină, traducând el însuși textul în limba română, *Hronicul vechimii a romano- moldo-vlahilor.*

1719 Se căsătorește la Moscova cu prințesa Anastasia, fiica principelui Trubețkoi, din înalta aristocrație rusă, având-u-i ca nași pe țar și pe țarină.

1720 Scrie *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis.*

1721 Este numit, printr-un ucaz al lui Petru I, „consilier secret și membru al Senatului", contribuind la numeroase decizii istorice ale statului și la orientarea europeană a culturii rusești.

1722 Îl însoțește pe țarul Petru I în campania antiotomană din Caucaz.

Tipărește în limba rusă la Sankt Petersburg *Kniga sistima ili Sostoianie muhammedanskia relighii.* Ediția este însoțită și de două ode în limba latină închinate cărturarului de arhimandritul Teofilact, rector al Academiei din Moscova și de Gedeon Wiszniowski, profesor de filosofie, al doilea rector al Academiei moscovite.

1723 **august 21** Reîntors bolnav de la Astrahan, moare de diabet la moșia sa, Dmitrovka. Este înhumat la Moscova, în mica biserică a familiei. Osemintele i-au fost aduse în țară și reînhumate, în 1935, la biserica Trei Ierarhi din Iași.

animal. Cel mai prost și mai ridicol dintre toți se dovedește însă comod pentru cei ce mânuiesc din umbră sforile politicii. Caracterul comic și, concomitent, dramatic al politicianismului balcanic prefigurează perspectiva proprie lui I. L. Caragiale, comediograful. Partea a doua a romanului, mai extinsă ca spațiu narativ, se constituie din aventura urmăririi, luării în captivitate și eliberării Inorogului, spirit ales, opus lumii și de aceea netolerat de ea și de adversarul personal, Corbul. Conform premoniției onirice, totul se încheie cu recunoașterea dreptății Inorogului. În tehnica narativă sunt antrenate procedee anticipatoare, caracteristice prozei moderne. Într-o secvență, personajele discută despre măștile atribuite lor de autor în acest roman. În întregime, partea a șasea e o rememorare a cauzei conflictului Inorog-Corb, după cum partea a șaptea e o interesantă și modernă inserție onirică, mijloc de analiză psihologică a unui mare intrigant politic, Hameleonul. Subconștientul personajului este sondat cu minuție, evident acuzatoare, și figurat în simboluri sugestive. În ultima parte sunt inserate numeroase epistole ce denunță întâmplări din culise. Scrisorile substituie povestirea autorului. Textul *Istoriei ieroglifice* e împânzit de apologuri cu tâlc, de factură orientală. Discursurile personajelor sunt reproduse în stil direct sau rezumativ asumate de autor, mai ales monologurile. Se ivesc din când în când pagini cu rimă interioară de o mare frumusețe poetică, precum *Elegia Inorogului* sau caracterizarea aceluiași psalmodiată de un alt personaj. Fondul de înțelepciune nu se rezumă la cele 760 de sentenții anunțate pe copertă, ci este îmbogățit de numeroase formulări aforistice originale. Parantezele filosofice, elaborate într-un stil literar foarte încărcat, și mai ales pasajele ce țin de științele exacte, ca și de cele oculte, stârnesc plăcerea lecturii doar pentru un cititor specializat, familiarizat cu structura complicată a frazei lui **C.** Dificultățile de lectură sunt răsplătite însă de ideile generoase, de figurile retorice rare (chiasm, paradox, oximoron, ironie) și de creațiile verbale neobișnuite. Ca ideologie și retorică satirică, *Istoria ieroglifică* este un roman ce aparține epocii Luminilor.

După 1714, **C.** se ocupă aproape exclusiv de redactarea unor cărți de istorie. Scrie, în latină, un studiu bazat pe teoria evoluției ciclice, prevăzând izbânzi însemnate ale lui Petru cel Mare, pornit să elibereze creștinătatea. Eseul se intitula *Monarchiarum physica examinatio* [*Examinarea naturii monarhiilor*]. Cartea cel mai adesea invocată în istoria culturii române este *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* [*Descrierea statului Moldovei vechi și de astăzi*], redactată între 1714 și 1717. Este cea dintâi monografie exhaustivă a Țării Moldovei, pentru că depășește prin complexitate scrierile lui Miron Costin. La **C.**, legendarul despre bogățiile și dărnicia fabuloasă a pământului se conjugă cu obiectivitatea științifică în probleme de geografie fizică și economică, istorie, etnogeneză, ocupații, legi, moravuri ale locuitorilor, ritualuri fundamentale, mitologie. Toate acestea sunt conținute în *Pars prima, geographica* și în *Pars secunda, politica* (istorică). *Pars tertia* conține considerații despre originea și particularitățile dialectale ale limbii române, o încercare de filologie comparată, între română și alte limbi romanice, și, în fine, date despre religia locuitorilor pământului moldav. *Descrierea Moldovei* este o pledoarie implicită pentru dreptul la libertate al patriei și al locuitorilor ei. În plus, principele-autor apără drepturile ereditare ale descendenților familiei Cantemir la tronul țării. Cartea este, în același timp, o modernă contribuție la ceea ce știința de astăzi consideră a fi domeniul imagologiei. Informațiile foarte diverse, sistematizate în cele trei părți ale cărții, și harta, cea dintâi a acestui ținut, au stârnit curiozitatea germanilor, interesați de această parte a Europei în ordine politică, dar și comercială. Inteligent, principele își redactează monografia în limba latină, pentru a-i asigura circulația europeană. Este cea de a doua operă a lui **C.** tradusă într-o limbă europeană, după *Istoria Imperiului Otoman*. Cartea a fost tradusă în germană de J. Redslob (*Beschreibung der Moldau*) și publicată de Büsching în „Magazin für die neue Historie und Geographie", în 1769. O ediție separată s-a făcut, după doi ani, la Leipzig. Traducerea în limba română s-a tipărit la Mânăstirea Neamț, în 1825, sub titlul *Scrisoarea Moldovei*. Autoritatea europeană de orientalist, care avea să dureze mai bine de un secol, și-o câștigă **C.** post-mortem, prin tratatul în limba latină *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae* [*Istoria creșterii și descreșterii Curții Otomane*], încheiat în 1716. Concepția care structurează materialul informativ cules de la sursă (biblioteca Seraiului și scrierea rezumativă *Synopsis* a lui Saadi) e aceea a creșterii și decăderii imperiilor, reactualizată în preajma lui 1700 de Giambattista Vico (*corsi e ricorsi*) și, după **C.**, de Montesquieu (*grandeur et décadence*). Partea întâi cuprinde istoria Imperiului de la Osman, fondatorul, adică de la 1300, până la Mahomed IV, asediatorul Vienei, la 1683, iar partea a doua continuă istoria, de la 1683 până la 1712, și urmărește scăderea treptată a puterii imperiului. În secolul luminilor, cariera europeană a cărții începe cu traducerea engleză, tipărită în 1734–1735, și continuă cu cea franceză, din 1743, și cu cea germană, din 1745. Tălmăcirea în limba rusă, făcută în timpul vieții autorului, a rămas în manuscris. Istoria exactă era adiționată cu numeroase note și legende, fapt ce i-a atras pe scriitorii romantici europeni. Astfel, Victor Hugo folosea *Historia...* pentru ciclul *Orientalelor* din *La Légende des siècles*, cum o spune în prefață, iar Byron recurge la aceeași sursă când se documenta pentru poema *Don Juan*. Opera istorică special dedicată originii românilor, concepută polemic, dar neterminată, este *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, având, după toate indiciile, variante în latină și română. Istoricii, care i-au găsit și scăderi, consideră totuși *Hronicul...* prima noastră istorie modernă, scrisă cu metodă, de la prolegomenă și până la ultima din cele zece „cărți". E o argumentație întemeiată pe un număr impresionant de surse greco-latine. În partea a doua a titlului, autorul precizează că a făcut el însuși traducerea textului princeps din latină în română, în anul 1717, fiind de drept „voievodul și de moșie domn al Moldovei", dar, temporar, „cneaz în Sankt Petersburg". Opul cuprinde istoria românilor, de la origini până în anul 1274. Interesul istoricilor pentru această operă n-a fost epuizat de autorii din cadrul Școlii Ardelene. Între ultimele scrieri, datate la 1720, se remarcă *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis* [*Viața lui Constantin Cantemir, supranumit Cel Bătrân, principele Moldovei*]. Este o monografie a vieții și carierei tatălui său, concepută tendențios, ca biografie romanțată, explicând orgolios (dar nu și adevărat)

genealogia și, în consecință, drepturile ereditare asupra principatului Moldovei. Își apără drepturile și ascendența și într-un memorial, publicat postum sub titlul *Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor*, opuscul scris ca răspuns la invitația de a fi consilier intim al țarului. Ca novator în probleme de educație și, în general, în domenii fundamentale ale vieții spirituale, **C.** a intrat în polemici deschise cu unii cărturari ruși conservatori. Urmare a unei astfel de polemici este lucrarea *Loca obscura in catechisi...* [*Locuri obscure în catehism...*], tradusă în rusește de secretarul său și pusă în circulație în formă manuscrisă. Se aduceau aici corective de ordin teologic, în principal, dar și pe probleme de pedagogie, la cartea *Prima învățătură a copiilor* (1720), semnată de episcopul rus Th. Prokopovici. Ultima carte, construită astfel încât să servească informării asupra specificului vieții turcilor, a fost *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*. Este, după *Divanul...*, cea de a doua operă a lui **C.** tipărită antum, de astă dată la Sankt Petersburg, în 1722, în limba rusă și închinată lui Petru I, cel care încuraja „științele liberale și artele". Cunoașterea *Coranului* a înlesnit autorului înțelegerea și explicarea mentalității mahomedane, a religiei, ritualurilor și moravurilor controlate de autoritatea Cărții sfinte. Această carte de imagologie procură și astăzi plăceri de lectură. Ca mică enciclopedie, ea instruiește asupra particularităților vieții religioase și laice, asupra artelor și științelor practicate în lumea Orientului apropiat.

Opera lui **C.**, impresionantă ca întindere și varietate, dar rămasă necunoscută până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când Academia Română a luat decizia să tipărească integral scrierile principelui, se impune ca moment cardinal în cultura română, primul moment de importanță majoră, când spiritul românesc a radiat asupra altor culturi. Geniu pozitiv, **C.** a fost un întemeietor în varii domenii de manifestare a spiritului, în teologie, istorie și geografie, etnografie, imagologie, sociologie, filosofie, retorică, pedagogie și, nu în ultimul rând, în literatura de ficțiune alegorică și satirică.

Voievod luminat, ambițios și blazat, om de lume și ascet de bibliotecă, intrigant și solitar, mânuitor de oameni și mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tânjește și aventurier, cântăreț în tambură țarigrădean, academician berlinez, prinț rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, Dimitrie Cantemir este un Lorenzo de Medici al nostru.

G. CĂLINESCU

Prima sa carte se adresează cititorilor de acasă, pentru a atesta – în română și greacă – însușirile autorului său: un domn creștin, respectuos al tradițiilor religioase dominante în societatea vremii, iscusit în arta scrisului, erudit. [...] Divanul *nu este afirmarea unui misticism juvenil, ci prima scriere a unui om al culturii sud-est europene din epoca înnoirii ei, dornic de afirmare literară, socială și politică.*

VIRGIL CÂNDEA

Scriind istoria de început a neamului în limba alor săi, punându-le la îndemână, la fel ca înaintașii într-ale rechemării trecutului în actualitate, un sacru depozit de pilde și argumente de orgoliu, încheindu-și activitatea de savant istoriograf cu Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor, *scriere monumentală (chiar dacă gândul autorului nu a putut fi dus până la capăt) și pecete a iubirii de țară așezată pe pagina scrisă, Dimitrie Cantemir se întorcea simbolic între români. Toate scrierile de* istorie românească *ale lui Cantemir atestă existența intenției de a da o descriere corectă, ghidată de o atitudine modernă, a trecutului poporului său, pe care marele învățat îl socotea urmaș și moștenitor al marilor civilizații antice europene, analizându-l și interpretându-l într-o firească integrare în cursul universal al evenimentelor.*

DAN HORIA MAZILU

SCRIERI: *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*, Iași, 1698; ed. îngr. și introd. Virgil Cândea București, 1969; *Beschreibung der Moldau*, tr. J. Redslob, Leipzig, 1771; *History of The Growth and Decay of The Otoman Empire*, I–II, tr. Nicholas Tindal, Londra, 1734–1735; *Histoire de L'Empire Othoman, ou se voyent les causes de son agrandissement et de sa décadence*, Paris, 1743; *Geschichte des Osmanischen Reichs...*, Hamburg, 1745; *Kniga sistima ili Sostoianie muhammedanskia relighii*, Sankt Petersburg, 1722; *Scrisoarea Moldovei*, Mânăstirea Neamț, 1825; ed. (*Descrierea Moldovei*), pref. C. Negruzzi, Iași, 1851; ed. îngr. T. Boldur-Lățescu, Iași, 1868; ed. tr. G. Pascu, București, 1923; ed. tr. Gh. Adamescu, București, 1941; ed. îngr. D. M. Pippidi, tr. Gh. Guțu, introd. Maria Holban, comentariu istoric Nicolae Stoicescu, București, 1973; *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, I–II, îngr. Gh. Săulescu, Iași, 1835–1836; *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, I–VIII, București, 1872–1901; *Vita Constantini Cantemyrii – Viața lui Constantin Cantemir*, tr. N. Iorga, București, 1923; ed. tr. N. Iorga, îngr. Liliana Iorga, Craiova, 1942; ed. tr. și îngr. Radu Albala, pref. P.P. Panaitescu, București, 1960; ed. îngr. și tr. Radu Albala, pref. P.P. Panaitescu, București, 1969; *Despre Coran*, tr. Ioan Georgescu, Cernăuți, 1927; *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago (Metafizica)*, tr. Nicodim Locusteanu, pref. Em. C. Grigoraș, București, 1928; *Istoria ieroglifică*, îngr. și pref. Em. C. Grigoraș, București, 1927; ed. I–II, îngr. și pref. P.P. Panaitescu și I. Verdeș, București, 1965; ed. (*Melanholia neasemuitului inorog*), îngr. și pref. Doina Curticăpeanu, Cluj, 1973; *Opere complete*, îngr. și introd. Virgil Cândea, vol. IV, t. I: *Istoria ieroglifică*, îngr. Stela Toma și Nicolae Stoicescu, introd. Nicolae Stoicescu, București, 1973, vol. I: *Divanul*, tr. Maria Marinescu-Himu, București, 1974, vol. IX, t. I: *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Historia moldo-valachica*, tr., îngr. și introd. Dan Slușanschi, pref. Virgil Cândea, București, 1983, vol. III, t. II: *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, tr., îngr. și introd. Virgil Cândea, text rus îngr. Anca Irina Ionescu, București, 1987, vol. IV, t. II: *Scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor. Memorii către Petru cel Mare (1717 și 1718)*, îngr. și introd. Paul Cernovodeanu, tr. și îngr. Alvina și Emil Lazea, Mihai Caratașu, pref. Virgil Cândea, București, 1996, vol. VI, t. I: *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis*, tr. și îngr. Dan Slușanschi și Ilieș Câmpeanu, pref. Virgil Cândea, introd. Andrei Pippidi, București, 1996; *Mic compendiu asupra întregii învățături a logicii*, tr. Dan Slușanschi, îngr. și introd. Alexandru Surdu, București, 1995; *Opere*, vol. I: *Divanul. Istoria ieroglifică. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, îngr. și introd. Virgil Cândea, Stela Toma și Nicolae Stoicescu, București, 2003.

Repere bibliografice: I. G. Sbierea, *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuți, 1897, 231–240, 252–257, 266–267, 314–324; Teodor T. Burada, *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir*, București, 1911; Dragoș Protopopescu, *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, București, 1915; Petre V. Haneș, *Istoria literaturii românești*, ed. 3, București, 1924, 77–105; G. Pascu, *Viața și operele lui Dimitrie Cantemir*, București, 1924; Ioan I. Nistor, *Pomenirea*

lui Dimitrie Cantemir voevod, București, 1924; Ștefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, 1925; G. Vâlsan, *Opera geografică a principelui Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1926; Ilie Minea, *Despre Dimitrie Cantemir*, Iași, 1926; Iorga, *Ist. lit.*, II, *310–458*; P. P. Panaitescu, *Contribuții la opera geografică a lui Dimitrie Cantemir*, București, 1928; N. Iorga, *Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1929; Pușcariu, *Ist. lit., 161–182*; Sever Zotta, *Despre neamul Cantemireștilor*, Iași, 1931; N. Iorga, *Despre Dimitrie Cantemir cu prilejul aducerii în țară a rămășițelor lui*, Vălenii de Munte, 1935; N. Iorga, *Originalitatea lui Dimitrie Cantemir*, Vălenii de Munte, 1935; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *39–47*, *Ist. lit.* (1982), *35–42*; Perpessicius, *Mențiuni ist., 286–304*; Petre P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, 1958; Dan Bădărău, *Filosofia lui Dimitrie Cantemir* București, 1964; Piru, *Ist. lit.*, I, *328–366*; *Ist. lit.*, I, *557–587*; Scarlat Callimachi, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera în imagini*, București, 1966; Duțu, *Coordonate, passim*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *242–256*; Manuela Tănăsescu, *Despre „Istoria ieroglifică"*, București, 1970; Lucian Blaga, *Izvoade*, București, 1972, *142–168*; Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972; Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, București, 1972; Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir*, București, 1972; Protopopescu, *Volumul, 237–305*; Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, 1973; I.D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir*, Iași, 1973; Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974, *passim*; Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul*, București, 1975, *21–31*; Curticăpeanu, *Orizonturile, 123–180, passim*; Muthu, *Lit. rom., 55–92*; Negrici, *Expresivitatea, 78–98*; Papu, *Clasicii, 29–49*; *Dimitrie Cantemir interpretat de...*, îngr. și pref. Suzana-Carmen Dumitrescu, București, 1977; Elvira Sorohan, *Cantemir în Cartea hieroglifelor*, București, 1978; *Dicț. lit. 1900, 149–154*; Sasu, *În căutarea, 80–87*; Negrici, *Imanența, 151–159*; Petrescu, *Configurații, 86–93*; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Itinerarii prin cultură*, București, 1982, *12–28*; Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982, *242–282*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *95–97*; Rotaru, *Valori*, II, *153–198*; Ciopraga, *Propilee, 7–15*; Cosma, *Geneza, 57–62*; Papu, *Lumini, 232–244*; Ecaterina Țarălungă, *Dimitrie Cantemir. Contribuții documentare la un portret*, București, 1989; Mazilu, *Recitind*, I, *375–378, 398–403, passim*; Sorohan, *Introducere, 99–107, 275–311*; Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*, București, 1997; Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură*, Timișoara, 1998; Monica Spiridon, *Modelul Cantemir*, RL, 1999, 1; *Dicț. analitic*, II, *186–189*, IV, *496–501*; Cărtărescu, *Postmodernismul, 250, 252*; Vasile Harea, *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh*, îngr. Sorina Bălănescu, Iași, 1999; Mazilu, *Noi, 41–46*; *Dicț. esențial, 128–133*; Dan Horia Mazilu, *Dimitrie Cantemir, un prinț al literelor*, București, 2001; Mircea Anghelescu, *Destinul ciudat al operei lui Cantemir*, RL, 2002, 11; Ursu, *Contribuții, 34–43, 373–400*; Gabriel Mihăilescu, *Universul baroc al „Istoriei ieroglifice". Între retorică și imaginar*, București, 2002; Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între umanism și baroc*, Iași, 2002; Zamfirescu, *Istorie*, I, *581–617*, II, *521–525*. *El.Sr.*

CANTEMIR, Traian (7.IX.1907, Pătrăuți, j. Suceava – 7.VIII.1998, Iași), folclorist și istoric literar. După studii secundare la Suceava (1918–1926), **C.** urmează Facultatea de Litere și Filosofie la Cernăuți (1926–1930), cu profesorii Leca Morariu, Alexe Procopovici, Eugen Herzog și Vasile Gherasim, apoi se specializează la Școala Română din Roma (1931–1933). Își ia doctoratul în litere și filosofie la Universitatea din Cernăuți (1936), fiind succesiv profesor secundar la Hotin și Cernăuți (1934–1936), asistent la Catedra de literatură română modernă și folclor a Universității din Cernăuți (1937–1944), secretar la Institutul de Literatură, Filologie, Istorie și Folclor de pe lângă aceeași catedră, profesor secundar la Râmnicu Vâlcea (1944–1964), lector, conferențiar universitar (1964–1974) și secretar științific al Institutului Pedagogic din Bacău. A debutat cu proză și versuri în „Junimea literară" (1927). A mai colaborat cu comentarii de critică și istorie literară la „Aurora", „Ateneu", „Cronica", „Bucovina literară", „Artă". A fost fondator și redactor la „Aurora" (Hotin) și la „Revista Bucovinei" (Cernăuți) și a făcut parte din comitetele de conducere ale publicațiilor „Comunicări de istorie și filologie" și „Studii și cercetări științifice".

Ca și Leca Morariu și Petru Iroaie, **C.** se preocupă de folclorul istroromân, începând cu teza sa de doctorat, *Istroromânii*, publicată în 1937, și continuând cu *Ciripiri ciribire* (1935) și *Texte istroromâne* (1959). Culege basme și povestiri pe care le transcrie fonetic, însă în forme accesibile și nespecialiștilor, dar este interesat, într-o serie de studii, de motivele stingerii folclorului amintit, de particularitățile epicii populare. Culege și tipărește, de asemenea, folclor dacoromân: *Folclor literar vâlcean* (1979), *Folclor literar din Suceava* (1989), mai important fiind volumul din urmă, care reunește texte (lirică predominant erotică) culese în 1939, în timpul unei anchete sociologice întreprinse de Universitatea din Cernăuți, în comunele Voroneț și Mănăstirea Humor. *Invocația în poezia populară* (1980) este un studiu de stilistică, în care sunt examinate, evolutiv și estetic, în varietatea lor și cu funcționalitatea lor diversă, elemente de seamă ale oralității, așa cum se manifestă ele în cântecul propriu-zis și în cântecul bătrânesc. În *Studii de literatură* (1983), volum adunând studii despre D. Cantemir, Anton Pann, M. Kogălniceanu, M. Eminescu, Jean Bart, Octavian Goga, St. O. Iosif, Gib I. Mihăescu și Ciprian Porumbescu, reține atenția acele pagini care conțin documente mai puțin cunoscute, comentarii privind unele manuscrise.

SCRIERI: *Istroromânii*, Hotin, 1937; *Mensa academică*, Cernăuți, 1938; *Invocația în poezia populară*, București, 1980; *Studii de literatură*, Iași, 1983. **Culegeri:** *Ciripiri ciribire*, Cernăuți, 1935; *Texte istroromâne*, București, 1959; *Brăduleț de pe cărare*, Bacău, 1972 (în colaborare); *Folclor literar vâlcean*, introd. edit., Râmnicu Vâlcea, 1979; *Folclor literar din Suceava*, Iași, 1989.

Repere bibliografice: E. Ionașcu, *Traian Cantemir, „Texte istroromâne"*, LR, 1960, 2; Matilda Caragiu Marioțeanu, *Traian Cantemir, „Texte istroromâne"*, „Fonetică și dialectologie", 1960, *173–175*; Marin Buga, *„Folclor literar vâlcean"*, ATN, 1979, 4; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *135–136*. *I.D.*

CANTILLI, Aristide (sfârșitul sec. XIX), poet. Fiu al unui proprietar de moșii în Ilfov și Vlașca și frate cu Constantin Cantilli, **C.** a făcut parte, ca și acesta, din cenaclul „Literatorului". În 1896, foarte tânărul **C.** lua apărarea prigonitului Al. Macedonski într-o scrisoare deschisă către C. Mille. Publică versuri în „Revista literară", „Revista poporului", „Literatorul", „Liga ortodoxă", „Țara" (semna Aristcant) și editează, în 1898, împreună cu D. Caselli și I. Costin, „Viața nouă", foaie fără o orientare literară precisă, la care au colaborat întâmplător G. Coșbuc, Al. Obedenaru, M. Sadoveanu, Ion Theo (Tudor Arghezi). Este directorul „Tribunei libere" (1896) și al revistei „Actualitatea" (din 1899, alături de D. Caselli). Scoate

un volumaș de versuri și proză, *Ametiste* (1897), dedicat lui B. Delavrancea. În *Câteva cuvinte asupra poeziei*, din „Românul liber" (1896), fără a fi original, **C.** declara simbolismul artă a aristocrației intelectuale și a viitorului, supremă cucerire a literaturii, caracterizându-l vag prin culoare, imagine, armonie, muzică (cu exemple din Verlaine) și combătând pe Raicu Ionescu-Rion în problema artei angajate. Cugetările sale pesimiste în versuri (*Dolores, Tempi passati, Floare de mormânt, Nihil*) sunt însă de o facilitate înduioșătoare și ridicolă. O schiță se intitulează *Din carnetul unui decepționat*. Cea mai adâncă filosofie, proclamă **C.**, este, totuși, acomodarea la viață.

SCRIERI: *Ametiste*, București, 1897.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Doi poeți macedonskieni*, AFT, 1970, 5; *Dicț. lit. 1900, 154-155.* *S.C.*

CANTILLI, Constantin (10.VI.1875, Otopeni-București – 2.VIII.1949, București), poet și autor dramatic. Prieten și admirator al lui Al. Macedonski, **C.**, fiul unui proprietar de moșii în Ilfov și Vlașca și fratele lui Aristide Cantilli, a fost atras în București de boema cu gustul inovației și al insolitului. Avea pasiuni tehnice și sportive: ciclism, automobilism, aviație. În 1894, împreună cu Al. Macedonski, întreprinde prima cursă ciclistă la noi și scrie reportajul *Pe velociped cursa între București și Brașov*. Este animatorul societății „Unirea velocipedică română" și stabilește în 1900, și un record de viteză, consemnat în *Din zborul bicicletei. București-Paris în 10 zile și 6 ore* (1912). Începuse studii politehnice și de artă dramatică la Paris și Bruxelles. Ca și Macedonski, și-a brevetat unele invenții tehnice (mașini agricole, de foraj petrolier). În 1939 se interesa de aeronautică. Membru al cenaclului „Literatorul", a publicat versuri și teatru în „Literatorul", „Liga ortodoxă", „Țara", „Carmen", „Adevărul", „Românul literar", „Forța morală". Macedonski îl lansase ca poet, prezentându-l, în 1896, în „Liga ortodoxă". În 1897, **C.** scoate „Revista modernă", deschisă aproape exclusiv cenaclului macedonskian. Au publicat aici Macedonski, Ion Theo (Tudor Arghezi), Grigore Pișculescu (Gala Galaction), I.C. Săvescu, Cincinat Pavelescu, iar **C.** își tipărește producțiile literare și se ocupă de pagina sportivă. În 1899 i-a apărut *Bertha*, poemă biblică, și în 1903, volumul *Aripi de vis*, cuprinzând aproape toate versurile sale, precum și fragmente de „teatru clasic" (*La Cydnus. Episod într-un act din viața lui Alexandru Macedon, Devadata, Sfârșitul unei lumi*). Tragediile *Sapho* și *Dacica*, prin care, sfătuit de N. Davidescu, încearcă în 1939 și 1940 o revenire, au trecut neobservate. Destul de incert încă de la început, legat de mișcarea „Literatorului" în ceea ce a avut aceasta mai caracteristic în prima ei fază, autorul era de pe atunci un uitat.

C. compune o poezie epigonică; a imitat, după Macedonski și Mircea Demetriade, imagistica intens colorată – la el de o somptuozitate prețioasă –, căuta demonismul, magia, evadarea în paradisul artificial al visului (*Demon negru, Diamant negru, În largul mării*). Recuzita simbolismului era folosită din plin pentru o lume „din flori, din vise și parfume, din armonii". Primitivismul, pe care i-l aprecia Macedonski, nu este lipsit de reminiscențe livrești, clasice. În afara încercărilor simboliste – nici aici clișeele nu au putut fi evitate, dar uneori apare și licărirea câte unui stih deosebit –, **C.** este un intimist șters, lipsit de suflu liric. De remarcat ritmul nervos al versului în *Velocipedul*. În teatrul său cu subiecte antice sau exotice, construcția e plată, fără viață. Se distinge, pentru frumusețea unor pasaje izolate, *Bertha*, poem dramatic, elogiat de Macedonski, căruia îi vor fi plăcut imaginea picturală, atmosfera de puritate, de bunătate creștină, vraja momentului nașterii Mântuitorului.

SCRIERI: *Pe velociped cursa între București și Brașov*, București, 1894; *Bertha*, pref. Al. Macedonski, București, 1899; *Aripi de vis*, pref. Mircea Demetriade, București, 1903; *Din zborul bicicletei. București-Paris în 10 zile și 6 ore*, București, 1912; *Sapho*, București, 1939; *Dacica*, București, 1940.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, *91-94*; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit., 341-342*; Vladimir Streinu, *Doi poeți macedonskieni*, AFT, 1970, 5; *Dicț. lit. 1900, 155*; Virgil Monda, *Viață și vis*, București, 1986, *9*; Faifer, *Semnele, 280-282.* *S.C.*

CANTONIERU, Niculae (pseudonim al lui Niculae Niculescu; 1905, Giurgiu – 13.X.1935, Giurgiu), prozator. Ofițer, pensionat din cauza tuberculozei în 1934, **C.**, și-a început activitatea literară la Brașov, publicând în revista „Ritmuri" (1929-1930) proză și recenzii, semnate N. Niculescu-Cantonieru. A făcut parte din redacția periodicului „Brașovul literar și artistic", iar în 1934 întemeiază revista „Frize", editată împreună cu Mihail Chirnoagă și Aurel Marin. Pe lângă proză, tipărește aici articole și note literare (unele nesemnate). În 1934 îi apare volumul de nuvele *Întâmplări omenești*.

Copilăria nefericită, boala și-au pus amprenta asupra viziunii sale artistice. Personajele lui **C.** aparțin păturii defavorizate a societății, pentru care nenorocirea, suferința constituie elementul natural în care evoluează. Pășind în viață ca pe o bandă rulantă, oamenii acestei lumi sunt „transportați" în situații cu totul potrivnice, care îi duc la alienare sau moarte. **C.** pare fascinat tocmai de această imposibilitate a individului de a se sustrage unei condamnări la o viață lipsită de sens și de frumusețe. Viețuirea în neștire duce cu ușurință la jaf sau la furii ucigașe, la moarte stupidă, la o permanentă degringoladă și plutire în derivă, într-o visare buimacă. Autorul percepe aceste existențe lipsite de orice inițiativă, voință sau libertate de alegere, ca pe niște jucării ale unui destin sumbru, absurd, căruia, copleșite, i se abandonează fără împotrivire. Pare viziunea unui om sfârșit, care nu mai poate sau nu mai vrea să vadă ceva luminos în existența umană. **C.** afișează o neutralitate neclintită, nu sentimentalizează, nu compătimește pe nimeni, nu pledează pentru nimic. Descrie atent, relatează detașat tot ce se „întâmplă". Contemporanii au fost surprinși de maturitatea, de siguranța scrisului său, de sobrietatea tensionată a stilului – expresie a unei stări de dincolo de durere. Deși cu subiecte banale, aparent lipsită de o interpretare a realității, de organizarea epică în scop „literar", proza lui **C.** este modernă prin puritatea privirii și a vocii narratoare, prin încercarea de a realiza o autenticitate ontologică.

SCRIERI: *Întâmplări omenești*, Brașov, 1934.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, *„Întâmplări omenești"*, F, 1934, 2; Teodor Murășanu, *Nicolae Cantonieru*, PLI, 1935, 10; Ștefan Baciu,

Nicolae Cantonieru, „Pământul", 1935, 114; [*Nicolae Cantonieru*], „Front literar", 1936, 7; Teodor Chiru [Mihail Chirnoagă], *Niculae Cantonieru*, „Lanuri", 1936, 1; Mihail Chirnoagă, *Niculae Cantonieru*, TIA, 1943, 696; Antonescu, *Scriitori*, *38–45*; *Dicț. scriit.rom.*, I, *448–449*. *C.T.*

CANTUNIARI, Mihai (14.II.1945, București), poet și traducător. Este fiul Mariei (n. Zamfirescu) și al lui Ion Cantuniari, inginer. A absolvit Liceul „Matei Basarab" din București (1962), după care a urmat cursurile Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția spaniolă, din cadrul Universității bucureștene (1962–1967). A devenit apoi cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei Române. A colaborat la „Luceafărul", unde debutează cu versuri în 1972, la „România literară", „Steaua", „Tomis" ș.a.

Poet manierist, fascinat de civilizația barocului, **C.** își conturează, încă din volumul de debut, *Poezii* (1977), un univers livresc, dominat de figurile lui Don Quijote, Pitagora, Tales și Brâncuși. Într-o lume artificială, stilizată de o imaginație estetă, oamenii înșiși devin, în tradiția lui Arcimboldo, „ceasloave mișcătoare": „Ceasloave mișcătoare, trec oamenii pe străzi/ iar Azi e-n fiecare îngustul semn de carte". Tonul poetic dominant stă sub semnul „soarelui negru" al melancoliei saturniene, al nostalgiei și tristeții generate de conștiința trecerii timpului și a fragilității ființei umane, de unde predilecția pentru stările vagi, nedefinite, ale „tainicului asfințit de lume". Rafinamentul universului și limbajului poetic se vădește în cultivarea impresiilor și cuvintelor rare („defilee" rimează cu „Erythree"), în cizelarea savantă a versurilor care dobândesc astfel sonorități muzicale deosebite: „Scoici nautili, vegetație marină/ se adună/ cunună/ în părul tău negru și des./ Parcă mângâi ușor/ în miez de lumină/ un fragil vas minoic de stil Camarès." Volumul *Plante carnivore* (1980) aduce o schimbare în viziunea poetică a autorului, în sensul unei prize mai directe asupra realului și al renunțării la expresia căutată în favoarea unui limbaj poetic mai frust și mai viguros: cuvintele devin „plante carnivore" care distrug învelișul superficial al existenței în încercarea de a ajunge la „esență", la „miezul mineral" al lumii. Ca traducător, **C.** a transpus în românește poeme de César Vallejo, Fernando Pessoa și cele mai importante romane ale lui Mario Vargas Llosa, dovedindu-se a fi un talentat traducător al literaturii scrise în limba spaniolă.

SCRIERI: *Poezii*, București, 1977; *Ultramar*, București, 1978; *Nova*, București, 1980; *Plante carnivore*, București, 1980; *Amadeus*, București, 1983; *Cavalerul cu mâna pe piept*, București, 1984. **Traduceri:** César Vallejo, *Heralzii negri*, pref. trad., București, 1979; Omar Lara, *Insule plutitoare*, București, 1980; Mario Vargas Llosa, *Războiul sfârșitului lumii*, București, 1986, *Conversație la Catedrală*, București, 1988, *Istoria lui Mayta. Domnișoara din Tacna*, București, 1991, *Cine l-a ucis pe Palamino Molero*, București, 1991, *Lituma în Anzi*, București, 1997; Fernando Pessoa, *Poemele lui Alberto Caeiro. Păstorul de turme*, îngr. I. Deaconescu, Craiova, 1992; Alexandru Ciorănescu, *Cutitul verde*, București-Montreal, 1993 (în colaborare cu Ileana Cantuniari); Vintilă Horia, *Un mormânt în cer*, București, 1994 (în colaborare cu Tudora Șandru Olteanu), *Recucerirea descoperirii*, București, 1996, *Dumnezeu s-a născut în exil*, pref. Monica Nedelcu, postfață Daniel Rops, București, 1999 (în colaborare cu Al. Castaing și Ileana Cantuniari).

Repere bibliografice: Paul Dugneanu, *Mihai Cantuniari. Substantializarea discursului poetic*, LCF, 1980, 12; Costin Tuchilă, *Mihai Cantuniari. Spiritul pierdut al barocului*, VR, 1980, 12; Paul Dugneanu, *„Nova"*, CNT, 1981, 14; Costin Tuchilă, *Un paradox baroc*, RL, 1981, 25; Tartler, *Melopoetica*, *149–152*; Gheorghe Grigurcu, *Solitudine și caligrafie*, RL, 1985, 38; Grigurcu, *Existența*, *432–435*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *449–450*; Grigurcu, *Poezie*, I, *189–192*. *L.H.*

CAPITALA, revistă apărută la București, săptămânal, între 2 aprilie și 12 august 1916. Director: Ion Th. Florescu. Acoperind o arie largă de preocupări, **C.**, subintitulată „Politică. Literară", obține colaborarea unor scriitori de prestigiu. Redacția se orientează spre literatura originală, înregistrând și comentând volumele recent editate, varietatea cărții franceze, tendințele înnoitoare manifestate în limbajul publicistic etc. Articolul de fond, de obicei politic, este semnat, cu rare excepții (G. Diamandy, I. Peretz), de Ion Th. Florescu. Fiecare număr cuprinde rubrici aproximativ permanente, marcate grafic cu aceleași desene, viniete, frontispicii. Semnează versuri Victor Eftimiu, Cincinat Pavelescu, Radu D. Rosetti, Ludovic Dauș, Al. Iacobescu, V. Demetrius, A. Dominic, Marcel Romanescu, Mihai Săulescu, Camil Petrescu, V. Voiculescu, N. Davidescu. Proza, mai slab reprezentată, aparține lui Corneliu Moldovanu (*Negustorul de arome*), Ion Dragoslav (*Niță Ropotă, Un meșter nebănuit*), Al. Cazaban, I. Chiru-Nanov, Eugen Boureanul. Începând cu numărul 14 cronicarul literar al revistei este Liviu Rebreanu, care girează rubrica „Însemnări literare". La aceeași rubrică este judecat cu asprime impresionismul criticii lui E. Lovinescu, care, se spune, „viciază analiza valorică a fenomenului literar prin imposibilitatea formulării afirmațiilor ultime, definitive" (Ludovic Dauș, *Critica termometru*). Sporadic, apar comentarii privind viața literară: articolul lui Mihail Dragomirescu prilejuit de primirea lui G. Coșbuc la Academie (*G. Coșbuc. Însemnătatea lui în evoluția conștiinței noastre naționale*), cuvântarea lui I. Al. Brătescu-Voinești ținută cu ocazia reluării piesei *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, ca și articolul polemic *Fecunditate sau nevroză literară* de Dragoș Protopopescu, acuzând scriitorii de venalitate și mercantilism, de transformarea literaturii într-o industrie națională. Sunt publicate și câteva amintiri sau medalioane literare: *Nicu Gane*, *Jean Moréas* de Ludovic Dauș, *Glasul orașelor* de Victor Eftimiu (despre poetul simbolist belgian Émile Verhaeren), *C. A. Rosetti* (la centenarul nașterii sale) de Ion Th. Florescu. Textele rubricilor „Cronica rimată" (parodii și șarje amicale), „Oițe negre" și „Note politice" sunt scrise tot de Ion Th. Florescu, care semnează cu pseudonimul Bucur Ciobanul. *Cugetări despre nerozie*, un dicționar umoristic (*Din dicționarul intelectualilor*) dă Sofronie Ivanovici. Alți colaboratori: E. Sperantia, Caton Theodorian, George I. Stratulat, Radu Dragnea, G. Rotică, C. Râuleț, G. Gregorian, Nichifor Crainic, G. Talaz, Alexandrina Scurtu, Oreste, Mircea Rădulescu, D. Iov, Oct. C. Tăslăoanu, V. V. Haneș, V. Al. Jean, Andrei Braniște. *I.H.*

CAPRICORN, revistă apărută la București în noiembrie și în decembrie 1930. Director: G. Călinescu. Programul publicației, al cărei subtitlu e „Revistă lunară de critică și literatură", este

enunțat sub forma unor însemnări succinte, intitulate *Redacționale*, în care se precizează: „Cu excepția dreptului de a solicita, după un plan prestabilit, articolele pe care redacția le crede oportune, principiul acestei reviste este libertatea...", iar colaboratorii sunt acceptați, „dacă în articolele de documentare sunt călăuziți de adevăr, iar în cele de opinii de simțul decenței". De asemenea, **C.** „vrea să deschidă porțile celor tineri, dar va evita publicarea inutilă a încercărilor", rezervând acestui scop o rubrică specială, „Coloana «Prezentări»". Între proiecte, se înscrie și o „inovație": „În fiecare număr vom publica câte o autobiografie". În cele două numere apărute, sunt publicate studii ample, eseuri, pagini de memorialistică, scrisori inedite, recenzii, fotografii. Atitudinea critică a revistei este ilustrată, în primul rând, prin paginile semnate de directorul ei. În *De disparitione angelorum*, G. Călinescu abordează orientarea revistei „Gândirea" condusă de Nichifor Crainic, iar la rubrica „Bibliografie critică" recenzează cărți de Ion Călugăru, E. Lovinescu (*Memorii*), Camil Petrescu (*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), Urmuz (postumele). Problematica unor polemici se află în atenția lui I. M. Rașcu (*Între Barbey D'Aurevilly și Gregory Ganesco. O polemică din 1867 asupra originii lui Ronsard*) și a lui Al. Ciorănescu (*Bibliografia unei polemici*). Acesta din urmă panoramează critic discuțiile contemporane (purtate îndeosebi în „Gândirea", „Cuvântul", „Viața românească", Viața literară) cu privire la „lupta generațiilor", „misticism și spirit critic", tradiționalism și modernism etc. După *Autobiografie*, Camil Baltazar colaborează cu *Amintiri despre E. Lovinescu*, iar Ramiro Ortiz este prezent cu evocarea *Cu Coșbuc la Tismana*. În revistă apar, de asemenea, documente literare: scrisori inedite ale lui Aureliu Cornea și o variantă manuscrisă, facsimilată, a unei poezii a lui Ion Barbu, *Stea de seară*. Pentru orientarea generală a revistei, este elocventă pagina omagială dedicată lui E. Lovinescu în numărul al doilea: *Lovinescu / 50 de ani de viață / treizeci de ani de activitate literară / 27 de volume de critică*. **C.** ilustrează conceptul călinescian de revistă literară. *C.H.*

CAPȘA, Liviu (16.VIII.1954, Spanțov, j. Călărași), poet și publicist. Este fiul lui Sava Capșa, inginer agronom, și al Mariei (n. Semaco). A frecventat școala primară, gimnaziul și liceul în Oltenița, iar între 1976 și 1981 cursurile Facultății de Drept din București, absolvită în 1982. Jurist de profesie, a lucrat în calitate de consilier juridic la Primăria orașului Oltenița, până în 1993, când a devenit consilier la Inspectoratul pentru cultură din județul Călărași. Este, de asemenea, redactor-șef al săptămânalului „Jurnalul de Oltenița", corespondent teritorial al publicației județene „Pământul" și realizator al suplimentului literar „Arcadia". În presă, a debutat în 1983, cu un grupaj de versuri tipărit în revista „Luceafărul", însoțit de o prezentare semnată de poetul Matei Gavril, și cu un altul, aproape simultan, în „Flacăra" (cu girul poetului Geo Dumitrescu). Colaborează, mai ales după 1990, cu versuri, consemnări, recenzii, interviuri, note de călătorie, la „Tomis", „Calende", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Amphion" (Constanța). A debutat editorial cu volumul de „parodii literare" *Hipodromul cailor de mare* (1993).

După un deceniu de la debutul în presă, **C.** și-a adunat într-o carte, *Hipodromul cailor de mare* (1993), o primă serie de „parodii literare". Spirit ludic, ironic și sentimental, autorul realizează „parodii" în înțelesul etimologic al termenului, adică un gen de replici în tehnica, stilul, imagistica poetului avut în vedere. Așa încât noile „partituri" evocă modelele de la care au plecat, asemenea unei interpretări actoricești adecvate rolului asumat (repartizat), dar cu accentul personal necesar și firesc. „Parodia" devine, astfel, adeseori, un mod, indirect, al propriei expresii lirice, pe o paletă largă, de la inflexiunea satirică la aceea fantezistă sau, chiar, elegiacă. Poetul se raportează în manieră originală, printr-o lectură artistică, la poezia românească de azi, luând în vizor nume ca Romulus Vulpescu, Nina Cassian, Gheorghe Grigurcu, Emil Brumaru, Cezar Baltag, Mircea Ciobanu, Horia Bădescu, Mircea Cărtărescu, Adrian Popescu. Încă două serii de parodii, *Parodii optzeciste* (2000) și *Noi parodii optzeciste* (2001), au în vedere poeți congeneri, de la Viorel Mureșan, Ion Cristofor și Gheorghe Iova la Traian Ștef și Dumitru Chioaru. Dar **C.** se manifestă și ca un liric original, un elegiac a cărui melancolie este filtrată printr-o fină sită ironică, în *Victoria cotidiană* (1994) și *Mesaje pe robot* (1999). Nu lipsesc din înscenările sale lirice, fie și în formulă aluzivă, accentele tragismului, ca în poemul *Într-o bună zi*. **C.** scrie, de asemenea, versuri pentru copii. Dezinvoltura prozodică și capacitatea de a se copilări, incursiunea în lumea basmului și a făpturilor mărunte sunt trăsăturile care individualizează culegerile *O fantastică pădure* (1995), *Poezii din lumea basmelor* (1997) și *Animale combinate adunate într-o carte* (1998). Notele de călătorie adunate sub titlul *Evadarea din vis* (1997) au caracterul unor crochiuri, care consemnează lapidar imagini și impresii din spațiul european.

SCRIERI: *Hipodromul cailor de mare*, Pitești, 1993; *Victoria cotidiană*, Pitești, 1994; *O fantastică pădure*, Călărași, 1995; *Noi, sudiștii* (în colaborare cu Marin Lupșanu), pref. Dan Cristea, Pitești, 1995; *Evadarea din vis*, Călărași, 1997; *Poezii din lumea basmelor*, Călărași, 1997; *Animale combinate adunate într-o carte*, Călărași, 1998; *Mesaje pe robot*, pref. Dan Cristea, București, 1999; *Parodii optzeciste*, Pitești, 2000; *Noi parodii optzeciste*, Pitești, 2001.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Cine este Liviu Capșa?*, SLAST, 1987, 2; Doina Tudorovici, *Liviu Capșa, „Hipodromul cailor de mare"*, CNT, 1993, 51-52; Nicolae Prelipceanu, *O carte cu doi autori*, RMB, 1995, 1669; Gabriel Grigore, *Un parodist, „Calende"*, 1996, 3; Ion Roșioru, *Trei poeți ai sudului*, TMS, 1996, 9; Horia Gârbea, *Parodii ca la Capșa*, LCF, 2000, 36; Ion Roșioru, *Liviu Capșa, „Mesaje pe robot"*, TMS, 2000, 9; Catrinel Popa, *Liviu Capșa, „Mesaje pe robot"*, OC, 2000, 39; Alex. Ștefănescu, *Cine este Liviu Capșa?*, RL, 2000, 45. *C.H.*

CARACOSTEA, D.[umitru] (10.III.1879, Slatina – 2.VI.1964, București), istoric literar, teoretician și critic literar, stilistician, folclorist. Fiu al Eufrosinei (n. Bichan), profesoară, și al lui Nicolae Caracostea, judecător, **C.** se trage dintr-o familie (Bălan) de aromâni epiroți din satul Negadis. Printre ascendenții săi se numără profesori și directori ai gimnaziului din Ianina. A urmat școala elementară și prima clasă de gimnaziu în orașul natal, continuând apoi cursul secundar, până la absolvire, în București, la „Sf. Sava". Din 1900 e student al

Facultății de Litere și Filosofie din București, unde, atras în primul an de limbile clasice, antichități, logică și psihologie, se specializează, ulterior, în filologia modernă. Profesorii frecvent audiați sunt Titu Maiorescu și Ovid Densusianu. Cel de al doilea îi va patrona debutul la „Viața nouă" și îi va obține o bursă de studii în 1909, în străinătate, la doi ani după obținerea licenței. Copist, în timpul studenției, la Curtea de conturi, **C.** e numit, după susținerea în 1908 a examenului de capacitate, profesor în învățământul mediu, dar pleacă la Viena, pentru a-și pregăti doctoratul cu Wilhelm Meyer-Lübke. Dobândind titlul științific în 1913, tânărul doctor în filologie romanică ține un curs și un seminar la Institutul pentru studierea limbii și literaturii române din Viena, întemeiat de Maiorescu. După un an, izbucnirea războiului îl silește să se înapoieze în țară. Din septembrie 1914 până în 1923, funcționează la Liceul „Gh. Lazăr" din București, cumulând ore și la „Mihai Viteazul". În paralel, din 1919, predă psihologia la Școala superioară de război, din cursul ținut aici având să iasă volumul *Aspectul psihologic al războiului* (1922). I se oferă, în 1922, o catedră de română la Universitatea din Roma, pe care nu o acceptă, preferând numirea ca docent la Facultatea de Litere din București, unde, în 1923, va fi avansat conferențiar de istoria literaturii române moderne și folclor, iar în 1929, profesor titular. În 1933, înființează, pe lângă catedra sa, Institutul de Istorie Literară și Folclor. Sub egida acestuia, scriitori de prestigiu (O. Goga, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Liviu Rebreanu ș.a.) au depus, pe baza unui chestionar, „mărturisiri literare", publicate ulterior (1941-1942) în „Revista Fundațiilor Regale". Timp de nouă ani (1931-1940), **C.** a fost și conferențiar de limba și literatura română la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale. Membru al Academiei Române (corespondent, din 1936; activ, din 1938), președinte al secției literare între 1945 și 1948, **C.** a făcut parte în 1938, ca ministru al Educației Naționale, din guvernul G. Gigurtu. De la 9 aprilie 1941 până în august 1943, a fost director general al Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă. A fost pensionat din învățământ la 10 martie 1944. Condamnat în lotul demnitarilor politici din guvernele anterioare anului 1944, este arestat în 1950 și deținut în închisoarea de la Sighet până în 1955, fără a fi judecat.

C. a colaborat la „Viața nouă", „Viața românească", „Convorbiri literare", „Adevărul literar și artistic" „Drum drept", „Flacăra" „Gândirea" „Revista Fundațiilor Regale", „Langue et littérature", „Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien" etc. Atent cu prioritate la creația literară contemporană lui, înainte de primul război mondial, s-a concentrat apoi asupra celei din secolul al XIX-lea, cu specială insistență asupra operei lui Eminescu. Preocupat în permanență și de folclor, a adoptat ca principiu abordarea literaturii din perspectivă estetică, nu pe bază de impresie (ca E. Lovinescu), ci cu mijloace științifice. Admițând că profesia de critic și istoric literar presupune simțul artisticului și vocația de a-l comunica, el considera tot atât de indispensabilă o solidă pregătire intelectuală, îndeosebi filologică. Interpretarea literară – subliniază **C.** – nu-i posibilă fără intuiție, dar intuiția trebuie „să aibă controlul garanțiilor științifice". În opinia lui, „drepturile primordiale ale emoției și intuiției estetice" sunt de necontestat, însă exercitarea acestora duce la bune rezultate numai dacă se au în vedere, în același timp, procesul de creație a unei opere și expresia artistică. Pentru luminarea procesului creativ poate fi utilă examinarea „aspectelor sociologice", întrucât acestea „ne ajută să pătrundem atmosfera din care a purces opera". **C.** admite că, în acest sens, metodologia sociologică lui C. Dobrogeanu-Gherea, „alături de unele afirmări îndoielnice și nebuloase, aduce în discuție și întrebări interesante", dar susține categoric că natura sufletească a personajelor literare – ca și a scriitorului – „nu o hotărăște clasa, ci individualitatea", adică „personalitatea creatoare a poetului în ceea ce are ea mai individual". Pentru aceasta, se impune luminarea creativității sale. Obsesiv întrebuințat, dar vag definit („dinamismul interior stârnit de opoziția planurilor de rezonanță în care vibrează felul constant de a fi al creatorilor"), termenul „creativitate" numește când personalitatea artistică în acțiune, când puterea de creație, când procesul creativ individual. Prin voința de scientizare a criticii în spirit estetic, **C.** acționează în convergență cu M. Dragomirescu. Spre deosebire însă de autorul *Științei literaturii*, el găsește inadecvate clasificările analoage celor din științele naturii: „valorile umane nu pot fi considerate cum ai privi speciile zoologice și botanice". Identificarea individualului implică adoptarea de către critic și a perspectivei istorice, în speță recurgerea la instrumentele istoriei literare. Departe de a

considera, asemenea lui Dragomirescu, istoria literaturii o disciplină inutilă, argumentează posibilitatea conlucrării acesteia cu estetica. Susține chiar, invocând exemplul lui Benedetto Croce, că întotdeauna „punctele de vedere rodnice și marile descoperiri se îndeplinesc la hotarul între două discipline". După **C.**, interesul pentru viața unui scriitor nu exclude punctul de vedere estetic, întrucât, în viziunea lui, istorismul bine orientat vizează tocmai surprinderea mobilurilor creativității, punerea în lumină a personalității creatorului, dezvăluirea procesului interior de „plăsmuire" artistică. Adevăratul istoric literar nu cultivă biografismul mărunt; nu orice fapte prezintă interes și, prin urmare, e de reținut doar ceea ce e în măsură a facilita accesul la eul profund, la acele resorturi ale spiritului unui scriitor prin care, în terminologia dragomiresciană, se declanșează „genialitatea creatoare".

În primele studii publicate de **C.**, aceste principii metodologice sunt mai mult sau mai puțin prezente. *Poezia română de azi* (1909), voluminoasă expunere inclusă în culegerea colectivă *Conferențele „Vieții noua"*, trece în revistă, la nivelul unei lucrări de seminar, poezia românească, de la Văcărești până la colaboratorii revistei lui Densusianu. Judecățile de valoare sunt emise în spirit partizan; este minimalizată, bunăoară, opera lui O. Goga și sunt ridicate în slăvi compunerile lui Ervin (Ovid Densusianu). Lecția de deschidere a cursului ținut în 1913–1914 la Viena, *Galaction poetul*, debutează cu aserțiunea că, pentru studierea adecvată a literaturii române, „e nevoie de o lungă pregătire sud-est europeană", cu toate că pe toată întinderea discursului nu se dă nici un nume de scriitor din această zonă a continentului. Textul primei versiuni, apărută în „Viața românească" (1914), este plin de inutile referiri la prelați bizantini, la teologi răsăriteni și apuseni, la universitari germani și de menționarea unor autori occidentali ca Lope de Vega, Calderón, Grillparzer, Ibsen, în materie de exegeză contribuția rămânând modestă. O replică la studiul lui Ibrăileanu din 1916 se vrea *Poetul Brătescu-Voinești* (1921). Dimensiunea acestuia contrastează atât cu cota valorică a scriitorului, cât și cu modicitatea propozițiilor critice vrednice de reținut. Izbutită ca monografie, prin descrierea exactă a operei cercetate, cartea validează o singură observație structurantă, dar una la îndemâna oricui, aceea că „poetul îmbrățișează tot ce, fiind ales și nobil, suferă și e ursit înfrângerii" și că, în consecință, „simpatia pentru o suferință nedreaptă, care stă în discordanță cu valoarea celui care o îndură" constituie tema centrală și modul de abordare al prozei lui Brătescu-Voinești. **C.** a mai consacrat studii speciale lui V. Alecsandri, T. Maiorescu, Al. Macedonski, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, Gabriel Donna, Nichifor Crainic. Pe Lovinescu îl atacă într-o broșură intitulată ironic *Un mare critic român modernist, domnul Eugeniu Lovinescu* (1927). Un paragraf e acordat poeziei *Melița* a lui M. Beniuc în studiul *De la metaforă la simbol* din volumul *Expresivitatea limbii române* (1942). Se învederează din nou, odată cu o solidă știință de carte și opțiunea fermă pentru metodologia științifică, un deficitar simț al ierarhiei valorilor estetice. Comparat cu Arghezi, Gala Galaction ar fi „un reprezentant neasemănat mai de valoare al aceleiași generații". Prin coborârea poetului *Blestemelor* (care nu ar fi decât „o hibridă împerechere de byronism și de verism al ulcerelor") este caracterizat și Crainic. În timp ce în poeme argheziene dintre cele mai importante (în realitate „surogate, nu bunuri de artă") și-ar găsi ultima expresie „spiritul de destrămare", „vărul Crainic" „înfățișează un tip opus destrămării". Poeziei lui Beniuc, unul dintre cei mai fecunzi colaboratori ai „Revistei Fundațiilor Regale" sub directoratul său, **C.** îi atribuie virtuți superioare, percepând deviat sensul lor politic. Prin aspectul stilistic, scrierile criticului contrastează izbitor cu cele maioresciene, precum și cu ale confraților de aproximativ aceeași vârstă sau mai tineri. E un stil de prelegere, digresiv, emfatic, repetitiv, plin de oralități, cu introduceri prolixe, cu zăboviri patriarhale și formulări uneori contorsionate, alteori crispate și confuze, cu termeni neologistici excesivi.

Literatura secolului al XIX-lea a stimulat elanurile de cercetător și exeget ale lui **C.** îndeosebi prin Gh. Asachi și, în infinit mai largă măsură, prin Eminescu. În 1928 îi apărea o lucrare de sursologie, *Izvoarele lui G. Asachi*, iar în 1940, micul studiu *Le Préromantisme de G. Asaki*. Pasiunea pentru creația eminesciană a făcut ca debutul său publicistic, din 1910, să fie punctat de un studiu privind laboratorul poetului național: *Cum plăsmuia Eminescu*. Alte studii i-au apărut în periodice în cursul deceniilor interbelice, cele dintâi (privitoare la *Fata din Grădina de aur* și *Frumoasa fără corp*) fiind apoi editate, în 1926, sub titlul *Două basme necunoscute din izvoarele lui Eminescu*. Ca profesor, **C.** a consacrat lui Eminescu nu doar cea mai întinsă parte a cursului general de istoria literaturii române, ci și mai multe cursuri speciale, din care au rezultat lucrări ca *Izvoarele poemei „Luceafărul"* (1926), *Personalitatea lui M. Eminescu* (1926), *O problemă de versificație românească* (1937), *Simbolurile lui Eminescu* (1939), și două volume compacte, *Arta cuvântului la Eminescu* (1938) și *Creativitatea eminesciană* (1943). Prin acestea, ambițiosul critic își propunea — și nu se îndoia că a și reușit — să revoluționeze eminescologia. Fapt e că, în marile studii eminesciene, **C.** și-a valorificat plenar pregătirea științifică, în special filologică, punând în aplicare ideile și îndrumările de ordin metodic din operele lui W. von Humboldt, W. Meyer-Lübke, K. Vossler, Oskar Walzel, F. de Saussure, Charles Bally, G. Lanson, M. Grammont și alți celebri savanți, pe care îi citează frecvent. Rezultatele eruditelor demersuri, covârșitoare prin amplitudine și meticulozitate, au fost și sunt apreciate diferit. Unii le consideră epocale, alții le iau în derâdere. În orice caz, ele nu sunt invulnerabile. În *Personalitatea lui M. Eminescu*, analiza dezvăluirilor unor contemporani ai poetului duce la concluzia că invarianta spiritului eminescian este „tendința către nemărginit, setea de absolut". O concluzie corectă, însă neindividualizantă. Un obiectiv al hermeneuticii tuturor studiilor lui **C.** despre Eminescu este infirmarea opiniei conform căreia opera celui mai mare poet român transfigurează o *Weltanschauung* pesimistă. Spre demontarea tezei, exegetul ia în considerare și personalitatea umană a poetului, dar privirea rămâne permanent ațintită asupra operei eminesciene. Sunt studiate cum nu se poate mai minuțios arta imaginii și mai cu seamă arta cuvântului, mergând până la

fonetism, căruia i se atribuie valențe simbolice. Imaginarul eminescian – teoretizează **C.**, fără evitarea sofisticii – exclude structural pesimismul, prin „dinamica" lui, prin direcția „axei imaginilor". Această „axă" ar fi mereu ascensională, „chiar și în cele mai sumbre contexte". Aserțiunea este doar parțial validată de texte. În ceea ce privește fonetismul, în tentativa de a-i atribui funcții semantice, analistul eșuează uneori în atât de hulitul de el impresionism. O vocală sau alta poate exprima, și exprimă, stări afective felurite, în funcție de contextul rostirii poetice. Seducătoare – și productivă intermitent – e considerarea limbii naționale ca „stil supraindividual" și implicit ca „modelator virtual al oricărei creațiuni literare". Asertoric formulată în *Expresivitatea limbii române*, această concepție funcționează și în *Creativitatea eminesciană*, dar mai ales în *Arta cuvântului la Eminescu*. Potrivit teoriei lui **C.**, stilul eminescian nu e produsul abaterii de la normele interne ale limbii române, al „siluirii" acesteia; este, din contra, suprema valorificare a potențialului expresiv specific graiului nostru. Situată principial în diametrală opoziție cu întreaga critică impresionistă, polemizând pe tot cuprinsul, direct sau subtextual, cu monografia călinesciană, *Opera lui M. Eminescu*, criticând și *Poezia lui Eminescu* de T. Vianu, *Arta cuvântului...*, fără a fi izbutit să îndrepte istoria literară pe alt făgaș, a deschis, fără îndoială, atât prin contribuția pozitivă, cât și prin propunerea de abordare a faptelor de creație din alt unghi, în spirit științific, o perspectivă nouă de studiere a operei eminesciene și a literaturii în general. Metodologia lui **C.**, întemeiată pe psihologia și mai ales pe lingvistica modernă, pe gestaltism, pe rezultatele activității naratologice ale Cercului de la Praga, a înscris, cu toate disfuncționalitățile, un moment decisiv în eforturile de scientizare a studiului literaturii. Stilistica lui anticipează și ea perspective noi de abordare a textului literar.

De folclor, **C.** a început să se ocupe, ca doctorand vienez, în 1912, la sugestia lui Meyer-Lübke. Trei ani mai târziu, în „Drum drept", îi apare serialul *Un examen de conștiință în 1915*, în care, replicând unor afirmații lovinesciene minimalizatoare cu privire la creația populară, formulează și considerații generale ce cuprind, *in nuce*, concepția sa despre folclor. În 1916 publică în „Convorbiri literare" studiul *Miorița în Moldova*, asupra căruia va reveni în mai multe rânduri, studiind variantele regionale ale baladei, inclusiv pe acelea „aromânești" și din Timoc. La fel avea să procedeze cu motivul „Lenore", urmărind, într-un studiu din 1929, circulația lui pe tot continentul. Ca profesor, a consacrat folclorului mai multe cursuri, din care a publicat capitole în „Revista Fundațiilor Regale". Cursul despre balada populară avea să fie editat, împreună cu un vast studiu despre doină, rămas în manuscris, abia după moartea sa (*Poezia tradițională română*, 1969). Tot postum, în 1971, i s-a tipărit și volumul *Problemele tipologiei folclorice*, elaborat în colaborare cu Ovidiu Bârlea. Continuator, pe tărâmul folcloristicii, al lui Hasdeu și Densusianu, **C.** a contribuit hotărâtor la progresul disciplinei, atât prin avansarea de noi idei, cât și prin inițiative de natură practică. Subliniind rolul individului în creația anonimă, el a acordat specială atenție realizării estetice. Aplicând principiul (doar enunțat în studiul despre Galaction) necesității de a integra literatura națională în contextul sud-est european și, pe cât posibil, universal, a contribuit substanțial la studierea folclorului comparat, iar prin interesul acordat variantelor fiecărei creații el a întemeiat geografia folclorică. Analoagă metodei istorico-geografice finlandeze, orientarea se deosebește de aceea a lui Antti Aarne mai ales prin faptul că atribuie egală însemnătate variantelor, negând existența unui prototip originar. O idee esențială a studiilor folcloristului e și aceea că literatura orală se cere estimată după criterii specifice, inerente mentalității populare, arhaice. Astfel, nu doar în basme, ci și în balade, criteriul veracității, al adevărului istoric ar fi inoperant. Absolutizarea acestui punct de vedere – judicios, de altfel – e contrazisă de realitatea creației. Printre demersurile cu caracter pragmatic ale lui **C.** figurează cele vizând întocmirea unui corpus folcloric și, în genere, producerea instrumentelor de lucru necesare activității specializate, în primul rând a unor cataloage tipologice.

După B. P. Hasdeu și Ovid Densusianu, contribuția cea mai de seamă în folcloristica românească este cea a lui Dumitru Caracostea. Dacă de profesorul său Ov. Densusianu îl apropie finețea analizei estetice a cântecului popular, deși întemeiată pe alte baze, mai multe aspecte comune îl leagă de cel dintâi.

Ca și Hasdeu, profesorul Caracostea a arătat același neastâmpăr intelectual, aceeași încercare de cuprindere a unor domenii vaste care depășeau hotarele unei discipline. [...] Dacă se ține seama că la continuarea metodei de investigații din folcloristică, profesorul Caracostea are o contribuție covârșitoare, fiind întemeietorul metodei intorico-geografice, rolul lui în dezvoltarea acestei discipline apare în toată plinătatea și adugă o notă la titanismul lui hasdeian.

OVIDIU BÂRLEA

SCRIERI: *Miorița în Moldova*, București, 1916; *Poetul Brătescu-Voinești*, București, 1921; *Aspectul psihologic al războiului*, București, 1922; *Miorița în Moldova, Muntenia și Oltenia*, București, 1924; *Izvoarele poemei „Luceafărul"*, București, 1926; *Personalitatea lui M. Eminescu*, București, 1926; *Două basme necunoscute din izvoarele lui Eminescu*, București, 1926; *Un mare critic român modernist, domnul Eugeniu Lovinescu*, București, 1927; *Izvoarele lui G. Asachi*, București, 1928; *Lenore. O problemă de literatură comparată și folclor*, București, 1929; *Opera lui Mihai Eminescu*, București, 1931–1932; *Balada poporană română*, București, 1932–1933; *Istoria literaturii române moderne. Epoca Renașterii ardelene*, București, 1934–1935; *O problemă de versificație românească*, București, 1937; *Prolegomena argheziană*, București, 1937; *Arta cuvântului la Eminescu*, București, 1938; ed. îngr. Nina Apetroaie, introd. Ion Apetroaie, Iași, 1980; *Simbolurile lui Eminescu*, București, 1939; *Semnificația lui Titu Maiorescu*, București, 1940; *Le Préromantisme de G. Asaki*, București, 1940; *Expresivitatea limbii române*, București, 1942; ed. îngr. și pref. Ilie Dan, Iași, 2000; *Creativitatea eminesciană*, București, 1943; ed. îngr. și introd. Ion Apetroaie, Iași, 1987; *Curs de istoria literaturii române*, 1943–1944; *Critice literare*, I–II, București, 1943–1944; *Forme de critică*, București, 1944; *Poezia tradițională română (Balada poporană și doina)*, I–II, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, I-II, București, 1969; *Mărturisiri literare*, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 1971; *Problemele tipologiei folclorice* (în colaborare cu Ovidiu Bârlea), București, 1971; *Studii eminesciene*, îngr. I. Dumitrescu,

pref. George Munteanu, București, 1975; *Studii critice*, îngr. și pref. Ovidiu Bârlea, București, 1982; *Scrieri alese*, I-III, îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1986-1992.

Repere bibliografice: Th. C. [Theodor Cornel], *„La Poésie roumaine actuelle"*, „La Roumanie", 1909, 2983; Mihail Dragomirescu, *„Poetul Brătescu-Voinești"*, „Analele literare", 1920-1921, IV-VI; Octav Botez, *„Poetul Brătescu-Voinești"*, VR, 1922, 2; S. [Simion Mehedinți], *„Aspectul psihologic al războiului"*, CL, 1922, 3; V. Bogrea, *O rectificare*, CL, 1924, decembrie,; Tudor Vianu, *„Personalitatea lui Eminescu"*, G, 1926, 4-5; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *139-141*, II, *220, 231*; Lovinescu, *Critice*, V, *66-77*, VI, *157-164*; Ovidiu Papadima, *„Prolegomena argheziană"*, G, 1938, 1; Ovidiu Papadima, *„Arta cuvântului la Eminescu"*, G, 1938, 6; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *631-632*, *Ist. lit.* (1982), *710-711*; Ovidiu Bârlea, *Dumitru Caracostea*, RITL, 1966, 3; Sperantia, *Figuri*, *52-58*; Piru, *Panorama*, *437-439*; Rotaru, *O ist.*, II, *767-770*; Bucur, *Istoriografia*, *451-462*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *258-363*; Munteanu, *Aristarc*, *119-126*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *428-433*; Bârlea, *Efigii*, *50-90*; Titu Popescu, *D. Caracostea – un critic modern*, București, 1987; Anghelescu, *Textul*, *189-195*; Ovidiu Papadima, *Evocări*, Iași, 1997, *111-121*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *136-138*; Ioana Bot, *D. Caracostea, teoretician și critic literar*, București, 1999; *Dicț. esențial*, *133-134*; Lucian Chișu, *Prejudecata Caracostea*, București, 2002. *D.Mc.*

CARADA, Eugeniu (29.XI.1836, Craiova – 10.II.1910, București), ziarist, autor de versuri și traducător. Tatăl său se trăgea dintr-o familie de boieri bucureșteni, cu rădăcinile spiței coborâte spre 1600, în timp ce mama, o Slăvitească, provenea dintr-o veche familie din Oltenia. După studii urmate în particular la Craiova și un bacalaureat în litere obținut, probabil, în Franța, **C.** frecventează, la Collège de France, cursuri de drept și literatură. Precoce și activ, la 1848 asigură legătura dintre revoluționarii craioveni și comandamentul trupelor turcești, care îl folosea ca dragoman. El face, pe ascuns, și oficiul de curier al pașoptiștilor exilați. Pe la 1855 scria la gazeta unionistă „Naționalul", apoi la „Timpul" lui Gr. R. Bosssueceanu, unde își publică și primele cronici dramatice. Tot atunci începea, ca traducător, colaborarea cu trupele de teatru ale epocii. În anii premergători Unirii Principatelor, s-a manifestat ca militant unionist. După Unire, nemulțumit de politica lui Al. I. Cuza, **C.** ajunge repede unul dintre principalii membri ai opoziției și redactează violenta gazetă opozițională „Clopotul" (august-septembrie 1865). Nu se cunoaște precis rolul pe care l-a jucat în pregătirea și desfășurarea evenimentelor din februarie 1866, dar, după toate probabilitățile, a fost unul dintre organizatorii complotului. Din 1859, C. A. Rosetti fiind numit director al Teatrului Național, **C.** devine prim-redactor la „Românul" și va îndeplini această funcție până în anul 1871. Veșnic nemulțumit politicește și conspirator prin vocație, el organizează comploturi și împotriva lui Carol I, motiv pentru care va fi obligat să se autoexileze în Franța. Aici urmează cursuri de economie politică și comerț. La Paris, împreună cu Louis Blanc și Albert Talandier, scoate gazeta democrată și republicană „L'Homme libre" și întreține legături strânse cu Giuseppe Mazzini. În timpul Războiului pentru Independență, I.C. Brătianu îi încredințează aprovizionarea armatei, prilej pentru **C.** de a dovedi încă o dată capacitatea sa administrativă. După 1880, va figura permanent în conducerea Partidului Liberal. A fost, printre altele, director al Băncii Naționale vreme de douăzeci și șapte de ani. Consecvent în a-și menține convingerile republicane, a refuzat orice funcții și demnități, printre care și titlul de membru al Academiei Române. A sprijinit material presa românească și propaganda națională din Transilvania. C. Stere a făcut din el, sub numele Leonid Ciupagea, un personaj al romanului *În preajma revoluției*. Scriitorii Marius Theodorian-Carada și Caton Theodorian îi sunt nepoți.

Înainte de Unire, **C.** a compus câteva cantonete și poezii, care s-au difuzat uimitor de repede, datorită conținutului patriotic manifest. Limba clară, chiar frumoasă, precum și ritmul popular au facilitat răspândirea poeziilor *Milcovul* sau *Cântec* și a cantonetelor *Muntianul* și *Pandurul cerșetor*. Multe dintre versurile lui au circulat și în Transilvania. Până în 1860, ar fi tradus, adaptat și localizat peste o sută de drame, comedii și vodeviluri. Cele despre care se poate afirma cu certitudine că îi aparțin sunt însă mult mai puține. Cea mai cunoscută dintre aceste localizări este *Urâta satului*, prelucrată după o dramatizare a romanului *La Petite Fadette* de George Sand. Transpunerile sale dramatice se conformează modei romantice a vremii (intrigi neverosimile, subiecte contorsionate, motivație psihică precară) și manierei vodevilului și comediei franțuzești de atunci. Efortul de a se apropia de realitatea națională se face simțit în localizările *Bucureștenii*, *Ion cucierul*, *Cimpoiul dracului*, *Păcatele vechi*, *Căpitanul negru*, *Frații din munte* (în colaborare cu C. Dimitriade, după romanul scriitorului francez E. Gonzalès,

Les Pêcheurs de perles). Autorii selectați erau dintre cei mai cunoscuți comediografi și dramaturgi francezi: Eugène Scribe, Émile Augier, Edouard Foussier, Victor Séjour, Mélesville, Ph. Dumanoir ș.a. În calitate de cronicar dramatic, mai întâi la „Timpul", apoi la „Românul", **C.** a susținut consecvent unele idei referitoare la condiționarea națională a spectacolului de teatru.

SCRIERI: *Ultima oră a unui oștean român din timpul lui Mihai*, București, 1855; *Frații din munte* (în colaborare cu C. Dimitriade), București, 1856; *Muntianul și Pandurul cerșetor*, București, 1857; *Milcovul*, Craiova, 1858; *Urâta satului*, București, 1936.

Repere bibliografice: Caragiale, *Opere*, V, *239–242*; [*Eugeniu. Carada*], LU, 1910, 7 (număr comemorativ); Iorga, *Ist. presei, 133–134*; M. Theodorian-Carada, *Eugeniu Carada*, București, 1922; [*Eugeniu Carada*], „Plutus", 1924, 106 (număr comemorativ); Iorga, *Oameni*, I, *262–264*; I. Georgescu, *Eugeniu Carada*, Oradea, 1936; M. E. Romașcanu, *Eugeniu Carada*, București, 1936; C. Răuț, *Eugeniu Carada*, Craiova, 1940; Ciorănescu, *Teatr. rom., 37–38*; G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, București, 1959, *56–57*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, 76; *Dicț. lit. 1900, 156–157*. *R.Z.*

CARAGIALE, Ion Luca (30.I.1852 sau 1.II.1852, Haimanale, azi Ion Luca Caragiale, j. Dâmbovița – 22.VI.1912, Berlin), prozator, dramaturg și gazetar. Bunicul lui **C.**, un oarecare Ștefan, venise în țară odată cu domnitorul Ioan Gh. Caragea, de la care își va fi tras și numele de Caragiali. Dintre cei trei fii, Luca, Costache și Iorgu, cel dintâi, Luca, și el actor o vreme, ca și frații lui, nu se consacră totuși scenei, preferând să rămână administrator al moșiei mănăstirești Mărgineni și profesând totodată ca avocat și magistrat la Ploiești. Mama lui **C.**, de origine grecească, s-a numit Ecaterina (n. Karaboas sau Karabas) și era fiica unui negustor brașovean. Băiatul învață azbuchea cu părintele Marinache, la biserica Sf. Gheorghe din Ploiești. Între anii 1860 și 1864, urmează clasele primare la Școala domnească din același oraș, păstrând o frumoasă amintire institutorului Basil Drăgoșescu. În intervalul 1864–1867 termină, în particular, prima clasă de gimnaziu, iar următoarele trei, la gimnaziul ploieștean „Sfinții Petru și Pavel". Ar fi făcut și clasa a cincea de liceu, la București. Cum teatrul începe acum a-l ispiti, **C.** se înscrie, în 1868, la Conservator, ucenicind până în 1870 la clasa de mimică și declamație a lui Costache Caragiali. În iunie 1870, se angajează, pentru câteva luni, copist la Tribunalul din Prahova. În august, ia și el parte la mișcarea „revoluționară" ploieșteană inițiată de Al. Candiano-Popescu, mișcare pe care o va ironiza în scrisul său. Sufleor, la Iași, în trupa lui Mihai Pascaly – de unde îl va fi preluat, în micul său ansamblu, Iorgu Caragiali –, în stagiunea 1871–1872 este tot sufleor, dar și copist la Teatrul Național din București. Va evoca, plin de umor, această perioadă în însemnările intitulate *Din carnetul unui vechi sufleor*. În timpul Războiului de Independență a servit, fără nici un chef, în garda civică, pe care avea să o încondeieze mai târziu. Din 1878, îndemnat de Mihai Eminescu – pe care îl cunoscuse la Giurgiu –, **C.**, devenit, din februarie, redactor la „Timpul", participă la întrunirile societății Junimea, în casa lui T. Maiorescu. Strălucitor de vervă și de spirit, scânteietor în replici, cu talent de mim și de povestitor, tânărul acaparează atenția celor din jur. Intuindu-i înzestrarea neobișnuită, T. Maiorescu îl va lua, pe spezele sale, într-o călătorie la Viena. Între 1881 și 1882, cutreieră județele Suceava și Neamț, ca revizor școlar. O relație furtivă cu Veronica Micle atinge dureros sensibilitatea lui Eminescu, îndrăgostit de blonda stihuitoare, și **C.**, temător de urmări și simțindu-se vinovat, se transferă zorit, în 1882, ca revizor în circumscripția Argeș–Vâlcea. Un timp va fi, apoi, funcționar în București, la Regia Monopolurilor Statului. Din legătura sa, neoficializată, cu o funcționară, Maria Constantinescu, se naște, în 1885, Mateiu, viitorul scriitor. În 1886, **C.** funcționează ca profesor la liceul particular „Sf. Gheorghe"; va reveni la catedră în 1890, predând istoria. Peste doi ani, în 1888, în timpul guvernării junimiste, este numit director general al teatrelor, însă nu pentru multă vreme (până în mai 1889). În 1889 se căsătorește cu Alexandrina Burelly, fiica unui arhitect, făcându-și voiajul de nuntă în Italia. În 1891, volumele *Teatru* și *Năpasta* îi sunt respinse de la premiere în ședința plenară a Academiei Române, în urma raportului defavorabil al lui B.P. Hasdeu și a intervenției lui D. A. Sturdza, care îi aduce grave acuze: imoralitate și denigrare a valorilor naționale. Despărțirea de Junimea se produce în 1892, după conferința *Gaște și gâște literare*, pe care o ține la Ateneul Român, și după articolul *Două note*, în care Maiorescu este acuzat de falsificarea textelor eminesciene, de pe urma cărora ar fi obținut foloase materiale. Ingratitudinea față de criticul junimist și-o manifestă **C.** și în conferința *Prostie și inteligență*, prezentată, în mai 1893, la Clubul muncitorilor. În același an, i se naște cel de-al doilea fiu, Luca Ion Caragiale, viitorul poet. În toamnă, pentru a-și redresa situația materială, dar poate și cu plăcerea de a scandaliza, **C.** deschide, în combinație cu un anume Mihalcea, o berărie. Va mai conduce „Berăria Academică Bene Bibenti" și, împreună cu cumnatul lui, scriitorul Teodor Dușescu-Duțu, restaurantul gării Buzău (1895). În 1896, solicitând direcția Teatrului Național din Iași, se vede refuzat de primarul orașului, N. Gane. Din 1899, lucrează ca registrator în administrația centrală a Regiei Monopolurilor Statului. Ca delegat al Primăriei din București, primar fiind Barbu Delavrancea, **C.** e cooptat în comitetul Teatrului Național din capitală. În 1901 i se serbează douăzeci și cinci de ani de activitate literară. Se tipărește un număr unic de revistă, „Caragiale", iar scriitorului, în cinstea căruia Take Ionescu și Barbu Delavrancea rostesc discursuri, i se înmânează o pană de aur. Cu tot acest gest omagial, **C.** nu se simte mai puțin strâmtorat materialicește, așa încât, ca să se chiverniisească, deschide „Berăria cooperativă", apoi berăria „Gambrinus". Este epoca procesului de calomnie pe care îl va intenta lui Const. Al. Ionescu-Caion, un psihopat care, făcând multă zarvă, încercase să-i pună în cârcă învinuirea că ar fi plagiat drama *Năpasta* după o piesă a unui, inexistent, autor maghiar, István Kemény. Întețindu-și campania de defăimare, energumenul, care invocă și numele lui L. N. Tolstoi, publică o broșură agresivă, *Originalitatea d-lui Caragiale – Două plagiate*. Atacurile lui sunt susținute de Al. Macedonski, sub pseudonimul Luciliu, în

„Forța morală". Deși apărat cu strălucire de către Delavrancea, **C.** nu obține satisfacția cuvenită, întrucât Caion va fi, până la urmă, achitat. Din nou respins, cu volumul *Momente*, de la un premiu academic (1902), scriitorul, după un turneu prin țară (1903) cu actorul nomad Al. B. Leonescu-Vampiru, întreprinde împreună cu familia un voiaj prin Italia, Franța, Germania (1903–1904). În martie 1905 se stabilește definitiv la Berlin, dar se va întoarce din când în când în țară. Șocat de evenimentele din 1907, scrie articolul-pamflet *1907 - Din primăvară până-n toamnă*, a cărui primă parte (purtând titlul *Rumänien wie es ist*) apare în ziarul vienez „Die Zeit", sub semnătura Un patriot român. În 1908, crezând că dă curs unei chemări politice pe care, de fapt, nu o avea, **C.** se înscrie în Partidul Conservator Democrat al lui Take Ionescu. Împlinind șaizeci de ani, refuză proiectul de sărbătorire și recompensa națională ce se plănuia în România, socotind desigur că toate acestea vin prea târziu. Moare fulgerător, de inimă, rămășițele lui pământești fiind aduse după un timp, nu fără tribulații, pentru a fi reînhumate la cimitirul Bellu.

C. și-a început activitatea literară prin colaborarea la foile umoristice ale vremii. În 1873, la „Ghimpele", el susține rubricile „Varietăți" și „Una-alta". Este după aceea girant responsabil la „Alegătorul liber" și corector la „Unirea democratică", unde e prezent, însă fără semnătură, la rubricile „Diverse" și „Felurimi". În 1877, scoate revista umoristică „Claponul" (făcând să apară, în 1878, și un „Calendar al Claponului") și publică în „Albina Carpaților". Colaborări nesemnate mai are la „Telegraful" (în cadrul rubricii de „Curiozități") și la „Bobârnacul". Împreună cu Fr. Damé, dirijează efemera foaie „Națiunea română" (1877), suspendată curând din pricina inserării unei știri ce anunțase prematur căderea Plevnei. Scrie foiletoane de critică teatrală la „România liberă", se angajează apoi la „Timpul", în redacția căruia mai lucrau M. Eminescu, I. Slavici, I.S. Bădescu. De aici este detașat, în două rânduri, la foaia craioveană „Doljul". Cu Anton Bacalbașa, care era prim-redactor, editează, în 1893, „Moftul român", „revistă spiritistă națională", apărută într-o a doua serie în 1901. Asociindu-se cu I. Slavici și G. Coșbuc, înființează în 1894 revista „Vatra". Redactor, în 1895, la organul liberal „Gazeta poporului", **C.** conduce în anul următor „Epoca literară", supliment al ziarului „Epoca", avându-l ca secretar pe St.O. Iosif. A mai colaborat la „Voința națională", „Lumea veche", „Lumea nouă", periodic socialist, „Asmodeu", „Povestea vorbei", „Gazeta săteanului", „Foaia interesantă", „Lumea ilustrată", „România jună", „Literatură și artă română", „Adevărul", „Pagini literare", „Constituționalul", „Noua revistă română", „Universul", „Luceafărul" „Convorbiri" (și „Convorbiri critice"), „Flacăra", „Universul literar", „Viața românească" și, bineînțeles — ca membru al Junimii —, la „Convorbiri literare". A semnat o singură dată cu numele întreg (poemul *Versuri. Amicului C.D.*), în „Revista contimporană" (1874). În rest, cu inițiale, cu numele mic (Luca, Ion, I. Luca), în forme abreviate și răsucite (Car, Rac, NOI), în fine, cu pseudonime — Caracudi, Falstaff, Farsor, Gri-gri, Hans, Intim, L. Van-tyn, A. Museus, Mizilic, Nastratin, Oblivius, Palicar, Piccolino, Pincenez, Quodlibet, Timon, Valentin, Zoil ș.a. Se percep, în cozeria doar aparent cordială a tânărului **C.**, zvâcnirile acelei verve sarcastice, mușcătoare ce avea să facă din el un satiric de temut. Tonul e volubil și pare nonșalant, dar surâsul e mai curând un rictus, vădind o tensiune continuă a spiritului critic, o pornire de maliție, atâtată de priveliștea ridicolelor de tot soiul. Intenționa să alcătuiască un ciclu de „studii fizico-psihologice naționale" — *Moftangii și moftangioaice*. În *Rromânul, Rromânca, Savantul* sunt persiflate șovinismul, snobismul, imoralitatea femeii, găunoșenia unor pretinși oameni de știință. Chiar dacă acest ciclu nu s-a realizat, opera întreagă a lui **C.** mișună de asemenea „moftangii". În „Ghimpele", „Claponul", „Moftul român", unde îi apar cronici satirice, fanteziste, literare, scriitorul își caută cu înfrigurare uneltele, recurgând la formule și scheme hazlii din gazetele umoristice ale momentului. El practică acum un comic alert, ușor, compunând „gogoși", „curiozități", „zigzaguri", uzând de alegorii și de hiperbola dibaci meșteșugită, debitând cu vioiciune anecdote uneori pipărate, chiar licențioase, strecurând ironii subțiri sau pline de echivocuri. De la zeflemea la caricatură și până la sarcasme, saltul, sub masca jovială și puțin cabotină, se produce pe nesimțite. **C.** pare că se amuză, făcându-i și pe cititori părtași, însă șarjele lui — se observă asta și în parodii, și în pamflete — sunt nu doar agresive, ci și necruțătoare. Venerabilul Cezar Bolliac, junele Al. Macedonski ori

poligraful N.D. Popescu vor fi, cu un prilej sau altul, luați în pleasnă. Sunt, fără îndoială, exersări pentru opera maturității. O fiziologie ca *Broaște... destule* – *Nuvelă pesimistă* poate fi socotită prima schiță caragialiană. În *Smotocea și Cotocea* se prefigurează perechea de farfarale Lache și Mache, în vreme ce băcanul Ghiță Calup, gardist civic de o credulitate ce îl sorteste încornorării, îl anunță pe Jupân Dumitrache. Dacă nu inventivitatea comică impresionează în toate aceste texte, în schimb e vădit scrupulul stilistic, ce avea să devină teribil, torturant.

Scriitorul cu o atât de consistentă vână comică se lasă, o vreme, atras de poezie. Dar, chiar dacă, așa cum s-a întâmplat cu tălmăcirea în versuri a piesei *Roma învinsă* de A. Parodi, tot șlefuind, cizelând, poate croi o formă impecabilă, structura lui nu-i deloc aceea a unui liric. De fapt, el mimează poezia. După câteva poeme cu turnură elegiacă, unde deplânge zădărniciile omenești, va trece la un registru care îi convine, acela de parodist: persiflează scrierile moderniste, „decadente", face schime de amuzament citind stanțele macedonskiene. Oricum, **C.**, care avea să-l prefere, ca poet, pe G. Coșbuc lui M. Eminescu, manifestă o receptivitate insuficientă față de lirism. Mai e și ostilitatea lui dintotdeauna în fața inovației, fie ea în literatură, pictură sau muzică. Altfel, pastișele după Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, M. Eminescu, G. Coșbuc fac dovada unei virtuozități de netăgăduit. Și tot așa, ciclul de parodii simboliste (*Cameleon-femeie, sonet decadent, simbolist-vizual-colorist* ș.a.). În afara câtorva epigrame și a unor atacuri la adresa spiritismului hasdeian, **C.** va reveni, ca autor de versuri, cu niște strofe antidinastice (*Mare farsor, mari gogomani*) și, în „Convorbiri critice", cu fabule inspirate de răscoalele țărănești din 1907.

Cu tot elogiul pe care, în 1909, îl face implicării politice a omului de condei, **C.** nu are vocație în acest domeniu. E adevărat și că disprețuia prea mult politicianismul pentru a se înregimenta în vreun partid. Natură capricioasă, el semnează când la „Timpul", ziar conservator, când la „Voința națională", organ liberal, dar și la „Constituționalul" junimist, la „Gazeta poporului", foaie liberală, și iarăși la un ziar conservator, „Epoca". După o perioadă de atașament, poate sincer, față de ideile liberale, **C.** ajunge să le considere un reflex degradat, până la schimonoseală, al pașoptismului. Este una dintre temele publicisticii sale, pe care o exploatează și în comedii. Fără a se integra, propriu-zis, grupării junimiste, **C.** gândește în consens atunci când sancționează – nu numai în articole, ci și în scrierile literare – „progresul nostru pripit" sau „forma fără fond"; la fel ca Eminescu, el invocă teoria păturii superpuse. După o scurtă apropiere de socialiști, se înscrie în Partidul Radical al lui G. Panu; împreună cu Panu, va trece la conservatori, criticând drastic, în „Epoca", liberalismul românesc. Nici acest ultim mariaj nu durează. În 1901, în „Moftul român", se declară independent. Va intra, totuși, în Partidul Conservator Democrat al lui Take Ionescu, ținând și el cuvântări în turneele și campaniile omului politic pe care îl admiră. Articolele sale politice, reportajele parlamentare, reflectând toate aceste sinuozități și inconsecvențe, impun prin luciditate, prin energia iradiantă a argumentației și, în orice caz, prin calitatea literară. Plasticitatea unor portrete conturate cu peniță ascuțită, aplombul fanteziilor parodice, coloritul discursului, agrementat cu dialoguri sau scenete, cu ingenioase jocuri de cuvinte, recursul dibaci la alegorie propulsează această publicistică impetuoasă, efervescentă în zona literaturii. Cu ochi rău, **C.** țintește, la fel ca în comediile lui, parvenitismul, cosmopolitismul, farsa alegerilor, „binefacerile sistemului constituțional", mascarada vieții politice. Nu întotdeauna, însă, aprecierile lui poartă semnul negațiunii. Se întâmplă ca, într-un context anume, el să deplore declinul sentimentului religios; altă dată, formulează ritos obligațiile școlii și ale familiei în procesul de educație; în fine, schițează un îndemn la cultivarea sentimentelor patriotice, cetățenești. În fulminanta broșură *1907 – Din primăvară până-n toamnă*, căutând să descopere „rădăcina răului", întreprinde o adevărată disecție în societatea românească. Dacă optica e câteodată falsă, analistul găsind că arendașii străini ar fi vinovați de situația țărănimii, în schimb judecata asupra întregii „sisteme" care a dus la catastrofă e tranșantă, cu accente pătimașe, chiar virulente. Soluția preconizată e surprinzătoare: o lovitură de stat înfăptuită de rege. O pistă insolită în variabila gamă de opțiuni a scriitorului.

Părerile lui **C.** despre artă și literatură nu trădează, orice s-ar spune, un spirit teoretic. Sunt reflexiile inteligente și de bun-simț ale unui om – „om vechi", cum se recomanda singur – cu vederi conservatoare. Dacă arta oglindește realitatea,

VIAȚA		OPERA
1852	**ianuarie 30 (sau februarie 1)** Se naște în satul Haimanale, județul Dâmbovița, Ion, fiul Ecaterinei (născută Karaboas) și al lui Luca Caragiale.	
1859–1860	Își începe instrucțiunea cu părintele Marinache, la biserica Sf. Gheorghe din Ploiești.	
1860–1864	Urmează clasele primare la Școala domnească din Ploiești.	
1864–1867	Termină, în particular, clasa întâi gimnazială și urmează celelalte trei clase la Gimnaziul „Sfinții Petru și Pavel" din Ploiești.	
1867–1868	E posibil ca, după absolvirea gimnaziului, să fi frecventat cursul clasei a cincea de liceu la București.	
1868–1870	Urmează, la Conservatorul din București, clasa de declamație și mimică a unchiului său Costache Caragiali.	
1870	**iunie** Este numit copist la Tribunalul din Prahova.	
	august la parte la mișcarea „revoluționară" a lui Ai. Candiano-Popescu.	
1871–1872	La propunerea lui Mihail Pascaly, este angajat ca al doilea sufleor și copist la Teatrul Național din București.	
1873–1876		Colaborează la „Ghimpele", cu inițiale sau cu semnăturile Car., Palicar și Rac.
1874		Publică în „Revista contimporană" *Versuri*, semnând cu numele întreg.
1875–1876	**martie-ianuarie** Devine girant responsabil la „Alegătorul liber", organul opoziției liberale.	
1876	Din toamnă până în primăvară, este corector la „Unirea democratică".	
1877		**mai–iunie** Redactează în întregime revista umoristică „Claponul".
		august–septembrie Scoate, împreună cu Frédéric Damé, ziarul „Națiunea română", suprimat pentru că dăduse știrea falsă a căderii Plevnei.
		decembrie Apare „Calendarul Claponului".
1877, decembrie — 1878, ianuarie		Publică, în „România liberă", sub semnătura Luca, seria de foiletoane *Cercetare critică asupra teatrului românesc.*
1878	**mai** Începe să frecventeze ședințele bucureștene ale Junimii.	**februarie** Chemat de M. Eminescu, începe să colaboreze la „Timpul".
		În traducerea sa, e reprezentată la Teatrul Național din București tragedia *Roma învinsă* de Alessandro Parodi.

1878		**august-octombrie** Traduce *Hatmanul* de Paul Déroulède. Probabil că din aceeași vreme datează traducerea piesei lui E. Scribe, *Une camaraderie*.
		noiembrie La a XV-a aniversare a Junimii, la Iași, citește înainte de banchet *O noapte furtunoasă sau Numărul 9*.
1879		**ianuarie** Are loc întâia reprezentație a comediei *O noapte furtunoasă sau Numărul 9*.
		Citește comedia *Conul Leonida față cu reacțiunea* în casa lui Titu Maiorescu.
		O noapte furtunoasă apare în „Convorbiri literare", cu o dedicație către Titu Maiorescu.
1881	**octombrie** Este numit, prin decret regal, revizor școlar pentru circumscripția Suceava și Neamț.	
	decembrie Mihai Eminescu află despre recenta legătură dintre Caragiale și Veronica Micle.	
1882	**februarie** Este mutat, la cerere, revizor în circumscripția Argeș-Vâlcea (în toamnă, va fi înlocuit).	
1883		**februarie** Are loc întâia reprezentație a comediei *Soacră-mea, Fifina*.
1884	**martie** Este funcționar la Regia Monopolurilor Statului.	Are loc prima reprezentație a operei bufe *Hatmanul Baltag*, scrisă în colaborare cu Iacob Negruzzi.
		octombrie Citește la aniversarea Junimii, la Iași, *O scrisoare pierdută*.
		noiembrie Are loc prima reprezentație a comediei *O scrisoare pierdută*, cu un succes extraordinar.
1885	**martie 12** Se naște Mateiu, fiul său natural și al Mariei Constantinescu, funcționară la Regie.	**aprilie** *D-ale carnavalului* este fluierată la premieră din cauza unei cabale organizate de cronicarul dramatic D. D. Racoviță-Sphinx.
		iunie–octombrie Publică articole literare și politice în „Voința națională".
1886	Funcționează ca profesor la Liceul „Sf. Gheorghe" din București; aici va mai preda istoria în 1890.	
1888	Prin decret regal, este numit director general al teatrelor.	
1889	**ianuarie** Are loc căsătoria sa civilă și religioasă cu Alexandrina Burelly.	Apare volumul *Teatru*, în editura Librăriei Socec din București (studiul lui Titu Maiorescu *Comediile d-lui I. L. Caragiale* figurează ca prefață).
	mai Demisionează din funcția de director general al teatrelor, după o stagiune foarte criticată.	**iunie** La moartea lui Eminescu, publică articolul *În Nirvana* și intră în comitetul pentru ridicarea monumentului marelui poet.
		iunie–octombrie Colaborează cu articole politice și literare la ziarul junimist „Constituționalul", sub semnătura lui și cu pseudonimele Falstaff, Zoil, Nastratin, Hans.
1890		Are loc premiera dramei *Năpasta*, al cărei text e publicat tot acum.

1891 **aprilie** În ședința Academiei Române, după raportul defavorabil al lui B. P. Hasdeu și rechizitoriul lui D. A. Sturdza, volumele *Teatru* și *Năpasta*, prezentate pentru premiul „I. Heliade-Rădulescu", sunt respinse.

1892 **mai** Rostește la Ateneul Român conferința *Gaște și gâște literare*, îndreptată împotriva Junimii; conferința și articolul *Două note* atrag ruperea relațiilor cu Titu Maiorescu și încetarea colaborării la „Convorbiri literare".

octombrie Revista muzicală „Doina" anunță un roman, în lucru, al lui Caragiale, cu titlul *Patria și familia*.
Apar volumele *Note și schițe* și *Păcat, O făclie de Paște, Om cu noroc*.

1893 **iulie 2** Se naște Luca Ion Caragiale.
noiembrie Deschide, în asociație cu un anume Mihalcea, o berărie.

ianuarie–iunie Apare revista umoristică „Moftul român", al cărei director este, Anton Bacalbașa fiind prim-redactor.
mai Ține o conferință la Clubul muncitorilor despre *Prostie și inteligență*, cu aluzii împotriva lui Titu Maiorescu.

1894

ianuarie 1 Apare revista „Vatra", scoasă împreună cu I. Slavici și G. Coșbuc.

1895 Din primăvară până în iarnă conduce restaurantul din gara Buzău.
septembrie Se înscrie în Partidul Radical, aflat sub conducerea lui G. Panu.

noiembrie–decembrie Colaborează, fără semnătură sau cu iscălitura Ion și i., la jurnalul liberal „Gazeta poporului".

1896 **martie** Se înscrie în Partidul Conservator.

ianuarie–aprilie Colaborează la „Lumea veche", revista umoristică a lui Alceu Urechia, sub pseudonimele transparente Ion și Luca.
februarie–martie În „Ziua", ziarul lui G. Panu, Caragiale publică, fără semnătură, articole politice și, cu inițiala L, reportajul *Culisele chestiunii naționale*, editat și în broșură.
În „Adevărul" apar câteva articole semnate Luca.
aprilie Apare volumul *Schițe ușoare*.
aprilie–iunie Iese de sub tipar „Epoca literară", revistă pe care o conduce.
noiembrie–decembrie Publică în cotidianul „Sara" din Iași seria *Cronica de joi*, cuprinzând articole cu caracter literar și politic.
noiembrie — 1897, aprilie Scrie pentru „Epoca" o serie de editoriale politice.

1897

În tipografia „Epoca" apare, fără semnătură, *Sfânt-Ion. Baladă haiducească*.
iunie 29 Ziarul „Opinia" anunță că scriitorul pregătește un volum de versuri, intitulat *Flori otrăvite*, unde ar fi urmat să intre parodiile din „Moftul român".
noiembrie–decembrie Plecat de la „Epoca", scrie câteva articole pentru „Drapelul".
Îi apar volumele *Schițe. Traduceri și originale* și *Notițe și fragmente literare*.

1898

ianuarie–martie Publică, în „Evenimentul" din Iași, o importantă serie de articole despre criza Teatrului Național din București.

1899 **februarie** Prin decret regal, este numit registrator I în administrația centrală a Regiei Monopolurilor Statului.
B. Delavrancea, primar al Bucureștilor, îl numește în comitetul teatral ca reprezentant al Primăriei.

Se reprezintă la Teatrul Național din București *100 de ani*, „revistă istorică națională a secolului XIX, în 10 ilustrațiuni", pe care dramaturgul o alcătuise folosind texte literare diverse.
iunie 15 Revista „Floare-albastră" anunță în pregătire o mare piesă a sa în cinci acte, cu titlul *Rotativa* și cu subiectul din moravurile presei românești.
septembrie Începe să-i apară în „Universul" seria *Notițe critice*, pe care o va continua și în anii următori, și care va da materialul pentru volumul *Momente*.

1901 **februarie** I se sărbătoresc 25 de ani de activitate literară. Înaintea banchetului a fost tipărit un număr festiv și unic de revistă, cu titlul „Caragiale".
În primăvară, deschide „Berăria cooperativă".
octombrie După lichidarea „Berăriei cooperative", deschide berăria „Gambrinus".
decembrie Intentează proces lui Const. Al. Ionescu (Caion), care, în „Revista literară", îl acuzase că în *Năpasta* ar fi plagiat un (inexistent) dramaturg ungur, István Kemény.

aprilie–noiembrie Apare seria a doua a revistei „Moftul român".
octombrie Este editat volumul *Momente*.

1902 **martie** Caion este condamnat la închisoare corecțională de trei luni (va fi ulterior achitat); B. Delavrancea a pledat ca avocat al dramaturgului.
Comisia de premii a Academiei Române respinge volumul *Momente* de la Premiul „Năsturel-Herăscu".

1903–1904 **decembrie-februarie** Colindă cu soția și copiii Italia, Franța și Germania, în căutarea unui loc confortabil unde să se stabilească.

1904 **noiembrie** Se așază provizoriu la Berlin.

1905 **martie** Se stabilește definitiv la Berlin.

Începe să lucreze la *Titircă, Sotirescu & C-ie*, comedie politică reluând personajele din *O noapte furtunoasă* și *O scrisoare pierdută* după 20–25 de ani, parvenite la mari situații; piesa rămâne până la urmă în stare de schiță.

1907

aprilie Ziarul „Die Zeit" din Viena publică sub semnătura Un patriot român, prima parte din scrierea politică *1907*, provocată de răscoalele țărănești.
Același eveniment inspiră fabulele apărute în revista „Convorbiri", devenită apoi „Convorbiri critice".
Iese de sub tipar broșura *1907 — Din primăvară până-n toamnă*.

1908 **februarie** Reia legăturile cu Titu Maiorescu, trimițându-i o călduroasă felicitare cu prilejul aniversării zilei de naștere. În aceeași lună se înscrie în Partidul Conservator Democrat, nou întemeiat, și ia parte la turneele politice ale lui Take Ionescu.
august la parte la serbările semicentenarului Astrei, desfășurate la Blaj.

1909

februarie Își reia colaborarea la „Universul", publicând povestiri, schițe și câteva „scrisori".

iunie Salută apariția companiei teatrale a lui Al. Davila printr-un articol din „Noua revistă română".

septembrie Compania Davila își deschide stagiunea cu instantaneul *Începem!...*

1910

Apare volumul *Schițe nouă*, ultimul publicat de autor, cu proze din „Universul", „Lupta" (Budapesta) și „Viața românească".

1911

februarie–mai Colaborează la „Românul" din Arad.

În vară, la Karlsbad, îi arată lui G. Coșbuc un proiect de dramă istorică, în versuri, cu subiectul din viața Didonei, regina Cartaginei.

1912

Refuză, sub pretextul unui acces de sciatică, sărbătorirea sa, organizată de Emil Gârleanu, președintele Societății Scriitorilor Români, cu prilejul jubileului a 60 de ani.

iunie 22 Ion Luca Caragiale moare subit în locuința sa din Berlin.

noiembrie 22 După ce sicriul cu rămășițele pământești ale scriitorului este adus la București și depus la biserica Sf. Gheorghe, este urmat de prieteni până la locul de veci din cimitirul Bellu.

---

viabilitatea ei este asigurată de „înțelesul omenesc" pe care îl conține („nici artă fără înțeles, nici înțelesul fără artă"), dar, în planul expresivității, și de talentul și truda creatorului. Dintre toate felurile de a scrie, se oprește la stilul „potrivit", ce presupune măsură, concizie, claritate (care nu trebuie sacrificată de dragul unei originalități cu orice preț). Făcând distincție între stil și manieră, dezaprobă paradele retorice ale lui Schiller ori Hugo, smerindu-se dinaintea lui Shakespeare, cu piesele lui doldora de adevărul vieții. Dacă nu împărtășește ideea impersonalității artei, alternativa oțioasă între teză și tendință îl face să zâmbească. Tendință, da, dar neapărat „tendință cu artă", iată ce pretinde unei opere literare vrednice de acest nume. Cât privește teatrul, **C.** îl consideră a fi o artă de sine stătătoare, mai apropiată de oratorie și, într-un anume sens, de arhitectură decât de literatură (*Oare teatrul este literatură?*). Că lăcașul Thaliei ar fi o școală de moravuri i se pare un „moft". Teatrul este mai ales distracție, petrecere. Ca o reacție față de creațiile moderne, care i se par prea complicate, sofisticate, „insipide", iubitorul de confort tânjește după „o bună și caldă melodramă" sau „o farsă nebună". În seria de comentarii *Cercetare critică asupra teatrului românesc* („România liberă", 1877–1878), incriminând lipsa de probitate a criticii dramatice (dramaturgul însuși s-a dedat exercițiului critic), **C.** conturează un tablou cu mult mai multe umbre decât lumini al scenei românești, sufocată de un duium de localizări și prelucrări, invadată de găunoase montări de „mare spectacol", străine de orice nuanță de verosimilitate. Din repertoriul dramatic original, ignorându-l cu intenție pe V. Alecsandri, selectează doar piesa *Răzvan și Vidra* a lui B.P. Hasdeu. Față de actor, se situează pe o poziție ambiguă: când îi cere o febrilitate de posedat, în stare să răscolească mulțimea de spectatori, când, în spiritul lui Diderot, postulează că un interpret trebuie să evolueze cât mai detașat de personajul său, să aibă, cu alte cuvinte, „simțirea simțirii". Oscilația, și nu e singura, se explică nu numai prin umoarea de moment, ci și printr-un anume diletantism într-ale teoriei.

O viziune de dramaturg pecetluiește opera lui **C.** În piesele sale se răsfrâng, cum e firesc, truvaiuri ale unor comediografi premergători, de la B.P. Hasdeu la V. Alecsandri, replici, dacă se poate spune, precaragialiene fiind de găsit atât la Costache Caragiali, cât și la Iorgu Caragiali. Sub raportul tehnicii dramaturgice, el preia câte ceva de la autori francezi precum Eugène Scribe, Eugène Labiche, Victorien Sardou, ceea ce, însă, nu diminuează cu nimic originalitatea frapantă a unei opere de fulgerări geniale. Coabitează, în comediile lui, ariviști și mitocani, fandosiți, vanitoși și amorali. Lipsa de scrupule și nepăsarea, coruptibilitatea, prețiozitatea ridicolă, gogomănia sunt metehne ale acestor creaturi care viețuiesc în inerție și mimetism. Idei mari și generoase, dar degradate acum și pervertite, au caraghioase oglindiri în tărtăcuța lor buimacă. În râsul lui **C.**, dincolo de inflexiunea de batjocură, se deslușește și o undă de simpatie, ipochimenii (care moștenesc, tipologic, date ale personajelor din comedia clasică – demagogul, încornoratul credul, servitorul slugarnic și duplicitar, confidentul ș.a.) fiind, în definitiv, o expresie a unei dispoziții jubilante. Inapți de devenire sufletească, eroii lui comici par să fi încremenit într-o mărginire definitivă. Modul lor de a fi, în afara agitației exterioare, se refugiază în limbaj, un limbaj deformat,

stropșit, înțepenit în ticuri absurde care le divulgă vacuitatea interioară. Limba personajelor caragialiene este prin ea însăși un spectacol, montura perfectă a replicilor în care sunt încrustate nemuritoarele formule având o armonie aproape muzicală. Iar numele, sugerând fie „naturelul", fie ocupația, condiția materială, socială, proveniența regională, sunt ele însele mici „caractere". *O noapte furtunoasă sau Numărul 9* (1879), care la premieră a stârnit reacția iritată a unor puritani apărători ai moralei, surprinde crâmpeie din viața unei familii din mica burghezie, în timpul unei guvernări liberale. Pripa adaptării la rosturi noi are efecte din cele mai ilare asupra acestor indivizi turmentați de o frazeologie sforăitoare despre popor, libertate, progres. Cap de familie, negustorul Jupân Dumitrache, zis și Titircă Inimă-rea, e un stăpân aspru, impulsiv, brutal, înfoindu-se în vanitatea lui de castă – altminteri un soț iubitor în felul lui și, pe cât de zuliar, pe atât de naiv și ușor de dus cu vorba. Jupânul ține grozav la „onoarea de familist", încredințată candid lui Chiriac, tejghetar și sergent în garda civică. Amorul lui Chiriac cu Veta, consoarta lui Jupân Dumitrache, e pigmentat cu suspine și gelozii de suburbie. Zița, sora Vetei, duduița zvăpăiată care devoră foiletoanele la modă și stropșește cu dezinvoltură vocabule franțuzești, e o persoană „emancipată". Un „raisonneur" șiret este ipistatul Nae Ipingescu, care își cultivă cu sârg relațiile pe care le crede profitabile. În fine, Rică Venturiano, „student în drept și publicist", cu logosul lui aiuristic, garnisit cu bombastice, incoerente slogane gazetărești și trădând dubioase lecturi romanțioase, se profilează ca un june de viitor. Sub aparenta lui ingenuitate pândește o ambiție care îi va servi, desigur, în carieră. De altfel, în comedia *Titircă, Sotirescu & comp.* plănuită de **C.**, ar fi urmat să ajungă deputat. O capodoperă miniaturală este farsa într-un act *Conul Leonida față cu reacțiunea* (1880). Sunt înfățișate aici doar două personaje – pensionarul Leonida și cea de-a doua soție a lui, Efimița –, dar se configurează un (micro)univers întreg, acela al mic-burghezului mărginit și spăimos, amator, cum-necum, de procopseală. Bătrânelul, de un farmec comic irezistibil, perorează ca un atotștiutor, cu un aer foarte savant, în fața consoartei, care îl ascultă uimită, dar și cu un secret umor, Leonida având despre toți și toate câte o stupefiantă teorie. În mintea încâlcită a acestui pașnic cetățean care crede ca în cartea sfântă în tot ce scrie la gazetă, ideile, din care se vede bine că nu pricepe o iotă, se învălmășesc într-un haos ametitor: sursele ipohondriei, legea pensiilor, „legea de mărături", papa și revoluția. Idealul său de republică e cât se poate de domestic și avantajos (leafă bună, nu se mai plătește bir ș.a.m.d.). Dar, dacă așteaptă de la „revuluție" un „ce profit", Conul Leonida, el însuși, nu ar mișca la o adică nici un deget, temându-se și tremurând de „furia poporului". Nu e de mirare că ia zgomotul unui zaiafet de lăsata secului drept o zaveră. *O scrisoare pierdută* (1884) rămâne capodopera dramaturgiei românești. Acțiunea piesei se desfășoară într-un târgușor de munte, în preajma noilor alegeri necesitate de revizuirea Constituției, revizuire propusă de guvernul liberal. Strașnică ocazie pentru **C.** de a lua în cătare, punând exploziv în sarcasme, parșivul mecanism electoral, cu manevrele lui neloiale,

cu intrigi, șantaje, mistificări. E o lume coruptă, unde stăpânesc ipocrizia, felonia, venalitatea, arivismul cel mai sfruntat. Prefectul Ștefan Tipătescu, totuși personajul cel mai lucid din piesă, este și el un imoral, care păstrează aparențele onorabilității. El întreține o veche relație adulterină cu Zoe, nevasta lui Zaharia Trahanache, damă energică, autoritară, de care depind multe afaceri politice în orășel. Legătura lor tihnită, pașnică, în cadrul eternului triunghi conjugal, pe care îl alcătuiesc cu venerabilul Trahanache, e însă pe cale de a deveni un scandal public, întrucât Nae Cațavencu, candidatul din opoziție, pare gata să publice o foarte revelatoare scrisoare de amor ieșită de sub pana lui Tipătescu și pierdută, impardonabil, de Zoe. În jurul acestei scrisori – pierdută și găsită de Cetățeanul turmentat, zăpăcit de toate aceste încâlceli – se înnoadă și se desfac țițele comediei. Cu tot zelul pe care Pristanda, polițaiul slugarnic și versatil, îl pune în executarea ordinelor abuzive ale lui Tipătescu, scandalul amenință să ia proporții dezastruoase. Numai că Zaharia Trahanache, tip bonom, afabil cu cine trebuie, pătruns cu solemnitate de importanța atâtor comitete și „comiții" în care e prezident, politician dibaci, cu viclenii ascunse, dejoacă planurile lui Cațavencu, dovedit de plastograf. Vanitos și laș, Cațavencu, avocatul demagog, se folosește de fraze sunătoare despre patrie și propășire pentru a se aburca în poziția jinduită. Retorica lui convulsivă, ditirambică nu-l ajută, și nici alte tertipuri, deoarece până la urmă alesul va fi Agamiță Dandanache, mai imbecil decât prolixul Farfuridi și mai canalie decât Cațavencu. Acesta va fi nevoit să conducă manifestația în

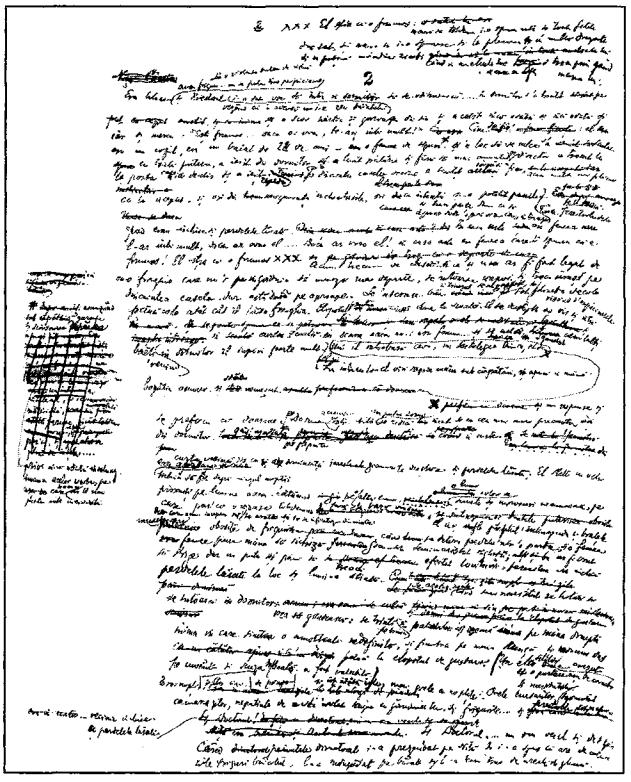

onoarea decrepitului șantajist, întruchipare a degenerescenței unei clase și a unor idealuri. În farsa *D-ale carnavalului* (1885), virtuozitatea tehnică predomnește. Observația caracterologică nu și-a pierdut din agerime, dar autorul pare că se lasă furat de mecanica vivace a unor întâmplări, de coloritul unor nostimade. Intriga, încurcată și descurcată cu brio, antrenează în „goană nebună" un zănatec, nevricos cvartet. Un mănunchi de zurbagii păliți de caricatural, oricât se împieptoșează ei în chestiuni de onoare și de amor. Flușturatecul Nae Girimea, „frizer și subchirurg", e un fante de mahala, stăpân pe grațiile docile ale „ex-marșandei" Didina Mazu, iubeață „damă de verde", și pe acelea mai năbădăioase ale aprigei ploieștence Mița Baston. Stârnește în acest fel gelozia fioroasă a lui Iancu Pampon, cartofor cu merchez și „ex-tist" de vardiști, și oțărârea neputincioasă a lui Telemac Răzăchescu, zis Crăcănel. Năduful Miței Baston se manifestă zgomotos, întărâtat, în clișee de țipătoare melodramă. Sminteala continuă la bal, unde suita de quiproquouri, de păruieli și bastonade e la locul ei. Un bal mascat, cum nu se poate mai nimerit pentru aceste personaje de carnaval.

O tragedie a vindictei râvnește a fi *Năpasta* (1890). Atmosfera, încă de la primele replici, se anunță apăsătoare, sumbră și ea devine într-adevăr insuportabilă, prevestind un sfârșit funest. Anca, soția cârciumarului Dragomir, e o femeie ale cărei trăiri s-au concentrat într-un unic, obsesiv sentiment. Fanatică, de o cruzime rece, nu-și dorește altceva decât să se răzbune pe acela care i-a ucis iubitul. Pentru a afla tot adevărul, ființa aceasta de o tenacitate neomenească a putut conviețui vreme de aproape zece ani cu un bărbat pe care îl detestă, pândind clipa când, fiind demascat sau demascându-se, își va putea primi pedeapsa. Un suflu de adevăr, într-o construcție minată de inautenticitate psihologică, aduce Dragomir, răvășit de spaime, chinuit de remușcarea pentru omorul făptuit, distrus de patima nenorocită pentru Anca. O creație puternică, modelată sub înrâurirea scriitorilor ruși, este Ion, nebunul mistic, condamnat pentru o crimă pe care nu o săvârșise. Fugit de la ocnă și ajungând, printr-o ciudată potriveală a sorții, tocmai acum în sat, nefericitul – care se sinucide – va fi unealta inocentă a răzbunării. Anca îl va învinui pe Dragomir de moartea bietului Ion, învinuire nedreaptă și nemiloasă, dar care îi oferă prilejul de a glăsui patetic, înaintea ultimei căderi de cortină: „pentru faptă răsplată și năpastă pentru năpastă". Drama este concepută sub imperiul unor rigori clasicizante, convocând puține personaje și respectând cu strictețe unitățile de timp și de loc, într-o compoziție strânsă, tensionată, dar neconsubstanțială înzestrării dramaturgului. Alte scrieri pentru teatru ale lui **C.** sunt ușurele, nepretențioase. Farsa într-un act *O soacră* (sau *Soacră-mea, Fifina*, jucată în 1883) nu e decât o incoloră comedioară de salon. Pentru opera bufă *Hatmanul Baltag* (1884), cu muzică de Eduard Caudella, **C.** a scris textul în proză, iar Iacob Negruzzi, versurile. „Instantaneul" *Începem!...* (1909) are un caracter ocazional, fiind destinat a marca inaugurarea Companiei Davila. Se adaugă *Modern*, un monolog burlesc, și alegoria *100 de ani*, „revistă istorică națională a sec. XIX", de fapt o însăilare de versuri și proză din autori români. Ca traducător de opere dramatice, în afară de *Roma învinsă* de A. Parodi, **C.** a mai realizat versiunea românească a piesei *Hatmanul*, după drama *L'Hetman* a lui Paul Déroulède, și *Cârdășia*, după *La Camaraderie* de Eugène Scribe.

În momente și schițe, aceeași lume ca și în comedii. Într-o stare de continuă agitație sau, dimpotrivă, împăienjeniți într-un fel de năuceală, poate și din cauză că e căldură mare (*Căldură mare, Petițiune*), moftangiii aceștia euforici și limbuți sunt niște pierde-vară. Pălăvrăgesc la nesfârșit (neapărat despre politică), relativizând totul, și cuvintele par că încep să-și piardă sensul. Foiesc întruna, într-o îngustă circularitate, dar neastâmpărul lor se fixează în indestructibile ticuri și automatisme. Cu o seninătate absolută, împrăștiată doar de câte un fason, de câte o pandalie, onorabilii cu sau fără ifos sunt expuși plictisului, pe care încearcă să-l alunge mai cu o bere, mai cu o cleveteală. Din când în când își schimbă domiciliul (*De închiriat*). Cam zevzeci, ei nu sunt lipsiți de șiretenie și, cu o exuberanță aiurită, pun la cale farse, păcăleli (*C.F.R., 1 aprilie*), care provoacă situații de un comic inept sau de-a dreptul lugubru. Dacă zeflemeaua e un agrement în vacuitatea existenței lor amorale, iar calomnia, o descărcare a umorilor rele, obiceiul de a trimite scrisori anonime e încă un gest prostesc, ce denotă o funciară neseriozitate. În acest univers marcat de ușurătate, dar care poate lua contururi halucinante (*Grand Hôtel „Victoria Română"*), o făptură mai interiorizată, integră sau care pare „sucită" celor din jur nu se poate adapta (*Cănuță, om sucit, Inspecțiune*). Aici se află în elementul lui Mitică, „bucureșteanul par excellence", cam intrigant, poltron și

bârfitor, însă, altfel, mereu bine dispus și pus pe șotii, șmecher, lăudăros și băgăreț, o simpatică secătură, cu aura inconfundabilă a balcanității dâmbovițene. Amicul poate fi și becher, dar, cu felul lui colocvial (trăncănitor, adică), nu-i strică o nevastă în fața căreia să se poată făli cât e el de deștept și cum le știe pe toate. Cât despre familie, aici e destulă falsitate și, sub zâmbete, sub vorbăria prefăcută, frisonează un apetit al încornorării. Femeia, care nu e chiar „damă bună", se dă în vânt după petreceri sofisticate, ca în „societatea înaltă" (*Five o'clock, High-life*). Școala, unde se practică favoritismul (*Lanțul slăbiciunilor, Un pedagog de școală nouă, Bacalaureat*), folosește metode anacronice, de tot râsul. Prost crescuți, copiii sunt răzgâiați și obraznici (*D-l Goe, Vizită*). Avocați malonești, magistrați influențabili (*Justiție, Art. 214*), provinciali naivi, dezorientați și țâfnoși (*Telegrame*), gazetari în goană după senzațional (*Boris Sarafoff!...*), de tipul lui Caracudi (*Reportaj*), izmeniți cronicari mondeni (Edgar Bostandaki, din *High-life*) completează galeria. Nu e nimic „enorm" sau „monstruos" în toată această forfoteală, decât, poate, faptul că intensitatea grotestului îi proiectează, uneori, într-un elucubrant piramidal. Așa cum comediile își concentrează virtuțile mai ales în limbaj, schițele și momentele, lucrate cu maximă concizie, într-o cadență stilistică impecabilă, subzistă cu deosebire în dialog, fiind, de fapt, niște mici scenete. Aceste „monumente", cum le-a numit, cu un calambur, G. Ranetti, au înrâurit, între alții, pe I.A. Bassarabescu, Gh. Brăescu, Al. O. Teodoreanu, Tudor Mușatescu, **C.** fiind asumat ca patron și de generația optzecistă.

În ultimii ani ai vieții, cu sarcasticul indomptabil și dizolvant, posedat de un demon al cârtelii, al deriziunii, se petrece o schimbare. E mai calm și înțelegător, dispus să accepte, cu un amuzament superior, firea omenească și metehnele ei. Nu și priveliștile din natură, care în opera lui sunt aproape absente. Râsul batjocoritor se preschimbă într-o expresie concentrată, scrutătoare. **C.** se lasă atras acum nu de exterioritatea bufă, ci de stările mai obscure, de mesajul incert al subconștientului, de conduita psihică a individului într-un moment de încordare, de puternică emoție. El abordează, cu o aplecare ca și naturalistă, nuvela psihologică, oprindu-se asupra unor cazuri-limită, unele cu substrat patologic, implicând factorul congenital. Pe un fond sufletesc zdruncinat, purtările neașteptate, curioase sunt consecința unor împrejurări care pun nervii unor inși hiperreactivi la grea încercare. *În vreme de război* istorisește un caz de demență, scrânteala cârciumarului Stavrache fiind pricinuită de o anxietate prelungită în care se insinuează frica. Frica îngrozitoare, paroxistică frânge ușor fragilul echilibru nervos al hangiului Leiba Zibal, echilibru și așa avariat de boală, de traumele suferite începând din copilărie (*O făclie de Paște*). Nici măruntul funcționar Lefter Popescu nu suportă șocul pe care i-l provoacă mai întâi iluzia câștigului la loterie, apoi colosala decepție. Între nădejde și disperare, interioritatea lui se destramă, pradă unei tragicomice surescitări (*Două loturi*). O problemă de ereditate nesănătoasă ar fi și în *Păcat...*, scriere pasională și melodramatică, punând în conflict personaje dezaxate, cu structură maladivă. Tendința etică, apăsată, a nuvelei se vădește în finalul îngroșat, în care preotul Nuță își suprimă odraslele, vinovate de păcatul incestului, prăbușindu-se și el numaidecât, răpus de un atac de cord. Atracția pentru zonele de penumbră, de mister îl apropie pe **C.** de nuvela fantastică. Un fantastic plăsmuit cu o ingenios dozată tehnică a ambiguității, absorbind realul și revărsându-se în el. Plecând de la o superstiție populară, *La hanul lui Mânjoală* se construiește pe un balans între fantasmagoric și aievea, din care se iscă o nălucire de supranatural. Dar se poate și ca întâmplarea, cu aburul ei de stranietate, să nu aibă nimic nefiresc, eroul fiind tulburat, într-o noapte întunecoasă, de farmecele unei hangițe drăcoase și pline de nuri. *La conac* e o poveste cu un subiect înrudit, dar mult mai palidă. *Kir Ianulea*, adaptare după nuvela *Belfagor arcidiavolo* a lui Machiavelli, evocă o atmosferă de început de secol. E vorba de un București fanariot, de un pitoresc aparte, degajând o ciudată poezie. Un basm, în care precizia detaliului istoric, social și sugestia rafinată a ambianței creează o aparență de nuvelă istorică. Către un asemenea trecut, epocă a șugubățului Anton Pann, se

Trahanache. *Desen de Jiquidi*

repliază **C.** în acești ani, creând narațiuni cu o tentă de străvechime. *Lungul nasului* (localizare după Aulus Gellius, prin intermediul unui text probabil franțuzesc) e cap de serie pentru poveștile sale orientale, cu agerimi nastratinești, cu irizări de feeric și de fantastic: *Pastramă trufanda, Pradă de război* (după J. A. Decourdemanche), *Calul dracului,* pe motivul, clasic, al nefârtatului păcălit de o femeie, *Abu-Hasan* (după *Le Dormeur éveillé,* din culegerea lui A. Galland, *Mille et une nuits*), unde, cu un nestins chef de chiolhanuri, reapare inevitabilul Mitică. Detașat și voalat ironic față de canoanele genului, de lentoarea și exagerările îndătinate, naratorul cultivă și echivocul parodic (*Poveste. Imitație*). Printre snoavele pe care le urzește (*Norocul și mintea, Fără noroc, Minciună*), una, intitulată *Mamă,* este prelucrată după Anton Pann. În proză, traduce basmul *Făt-Frumos cu moț în frunte,* după Charles Perrault, și — folosindu-se de o versiune franțuzească — *Curiosul pedepsit,* după Cervantes. Alte transpuneri sunt *Broasca minunată,* după Mark Twain, *Sistema doctorului Catran și a profesorului Pană, Masca, O balercă de Amontillado,* după E. A. Poe, prin intermediul tălmăcirii lui Charles Baudelaire.

În scrisori, îndeosebi în cele din anii exilului berlinez (1905-1912), sălășluiește un alt **C.**, spiritual și acut, ca întotdeauna, însă mai cordial și prietenos, cu nebănuite accese de sentimentalitate. E mereu în căutare de amici (privilegiați sunt C. Dobrogeanu-Gherea și Paul Zarifopol), împreună cu care să asculte muzică, neapărat clasică, să mai pună, în lungi taifasuri, țara la cale ori să încingă un chef. Îi place teribil să stea la o șuetă, bârfind urzicător ori lansându-se în discuții însuflețite despre toate cele, de la politică până la schimbarea vremii, el fiind un meteosensibil tipic. Iubește anecdota, eventual mai deocheată, savurează vorbele de duh și se distrează imitând, cu multă iscusință, felul de a se exprima al unora și altora sau moldovenizând cu mici răsfățuri. Portretistul, care poate fi și autoironic, e incisiv, fără menajamente (Delavrancea fiind una din victime) și are câteodată — în atacurile împotriva lui Maiorescu, de pildă — impulsivități în exces. Redactate cu scrupulul său stilistic absolut, scrisorile întregesc imaginea omului și a scriitorului.

Contribuția sa la crearea unei literaturi urbane s-a exercitat pe calea negativă a ironiei; dar Caragiale este singurul creator al nostru care a lăsat mai multe tipuri decât toți prozatorii veacului trecut.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Prin valoarea comediilor de moravuri și de caractere, scrise, din păcate, într-o limbă fără circulație mondială, I.L. Caragiale este, probabil, cel mai mare dintre autorii dramatici necunoscuți.

EUGEN IONESCU

SCRIERI: *O întâmpinare personală în cestiunea Teatrului Național,* București, 1888; *Teatru,* pref. T. Maiorescu, București, 1889; *Năpasta,* București, 1890; *Note și schițe,* București, 1892; *Păcat.... O făclie de Paște. Om cu noroc,* București, 1892; *Teatru,* I-II, Iași, 1894; *Schițe ușoare,* București, 1896; *Culisele chestiunii naționale,* București, 1896; *Sfânt-Ion. Baladă haiducească,* București, 1897; *Notițe și fragmente literare,* București, 1897; *Schițe. Traduceri și originale,* Iași, 1897; *Momente,* București, 1901; *Două bilete pierdute,* București, 1901; *Mitică,* București, 1902; *1907 — Din primăvară până-n toamnă,* București, 1907; *Opere complete,* I-III, București, 1908; *Schițe nouă,* București, 1910; *Reminiscențe,* București, 1915; *Abu-Hasan,* București, 1915; *Culegeri postume,* Iași, 1920; *Versuri,* îngr. Barbu Lăzăreanu, București, 1922; *Teatru,* I-II, precuvântare Al. Davila, București, 1922; *Momente,* I-II, pref. E. Lovinescu, București, 1928; *Nuvele, povestiri și povești,* pref. E. Lovinescu, București, 1929; *Opere,* I-VII, îngr. Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu, București, 1930-1942; *Teatru,* pref. D. Murărașu, Craiova, 1931; *Pagini de proză necunoscută,* îngr. și pref. George Baiculescu, București, 1936; *Théâtre,* tr. Edmond Bernard, pref. Șerban Cioculescu, Paris-București, 1943; *Opere,* I-IV, îngr. Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin, introd. Silvian Iosifescu, București, 1959-1964; *Scrisori și acte,* îngr. și pref. Șerban Cioculescu, București, 1963; *Restituiri,* îngr. și pref. Marin Bucur, Cluj, 1986; *Teatru și proză,* îngr. Florin Faifer și Valeriu P. Stancu, pref. Florin Faifer, Iași, 2000; *Opere,* I-IV, îngr. Stancu Ilin, Constantin Hârlav și Nicolae Bârna, pref. Eugen Simion, București, 2000-2002; *Calendarul după Caragiale,* alcătuit de Călin Andrei Mihăilescu, Liviu Papadima, Rodica Zafiu, București, 2002; *Momente,* I-II, îngr. și pref. Ion Vartic, București, 2002; *Parodii în versuri și proză,* îngr. și postfață Florentin Popescu, pref. Alexandru Condeescu, București, 2002; *Publicistică,* pref. Viola Vancea, București, 2003. **Traduceri:** Alexandre Parodi, *Roma învinsă,* Sibiu, 1887.

Repere bibliografice: Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete,* VI, București, 1979, *215-241, 328-358, 396-431,* VII, București, 1980, *267-290;* Titu Maiorescu, *Opere,* II, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Domnica Filimon, Alexandru George și Al. Săndulescu, București, 1984, *39-51;* Ibrăileanu, *Opere,* I, *144-168,* II, *209-222, 358-360,* III, *53, 246-258,* IX, *534-542;* Mihail Dragomirescu, *Critica dramatică,* I, București, [1904], *135-170;* Horia Petra-Petrescu, *Ion Luca Caragiales Leben und Werke,* Leipzig, 1911; Lovinescu, *Opere,* IV, *155-166, 354-358,* V, *136-151, 242-249, 346-350,* IX, *12-14;* Lovinescu, *Scrieri,* I, *79-80, 219-240;* Scarlat Struțeanu, *Încercare critică asupra comicului dramatic la Caragiale,* București, 1924; Perpessicius, *Opere,* VIII, *48-50, 52-64, 108-115, 372-377,* IX, *70-71, 385-391, 472-473;* Ralea, *Scrieri,* II, *492-495, 580-581, 609-612, 618-619;* Anna Colombo, *Vita e opere di Ion Luca Caragiale,* Roma, 1934; Constantinescu, *Scrieri,* II, *16-168,* VI, *69-79;* Pompiliu Constantinescu, *Caleidoscop,* îngr. Constanța Constantinescu, București, 1974, *232-241;* N. Davidescu, *Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderența lui la spiritul românesc,* CLI, II, 1935, 39, III, 1935, 2; B. Jordan, Lucian Predescu, *Caragiale,* București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *431-447, Ist. lit.* (1982), *488-506;* Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale,* București, 1940; ed. București, 1969; ed. București, 1972; Vianu, *Opere,* II, *259-283, 660-666,* V, *103-116, 459-527;* Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit., 228-245;* Eric D. Tappe, *I. L. Caragiale,* New York, 1947; Silvian Iosifescu, *Caragiale,* ed. 2, București, 1952; Eugène Ionesco, *Note și contranote,* București, 1992, *153-156;* Silvian Iosifescu, *Momentul Caragiale,* București, 1963; Ion Roman, *Caragiale,* București, 1964; Ș. Sadovnik, *Ion Luca Caragiale,* Leningrad-Moscova, 1964; Brădățeanu, *Istoria,* I, *338-396;* Șerban Cioculescu, *I.L. Caragiale,* București, 1967; Ștefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic,* București, 1967; B. Elvin, *Modernitatea clasicului I. L. Caragiale,* București, 1967; Călinescu, *Principii, 244-291;* Mîndra, *Incursiuni, 90-129, 264-283;* Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene,* București, 1972; *Amintiri despre Caragiale,* îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1972; Ioan Constantinescu, *Caragiale și începuturile teatrului european modern,* București, 1974; *I.L. Caragiale interpretat de...,* îngr. și introd. Liviu Călin, București, 1974; Șerban Cioculescu, *Caragialiana,* București, 1974; ed. îngr. Barbu Cioculescu,

București, 2003; Al. Călinescu, *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii*, București, 1976; *Studii despre opera lui I. L. Caragiale*, îngr. și pref. Ion Roman, București, 1976; Șerban Cioculescu, *Viața lui I. L. Caragiale. Caragialiana*, București, 1977; Cristea, *Alianțe*, 7–125; Mircea Tomuș, *Opera lui I.L. Caragiale*, București, 1977; Manolescu, *Teme*, III, 71–75, IV, 193–198; *Dicț. lit. 1900*, 157–167; Valentin Silvestru, *Elemente de caragialeologie*, București, 1979; Piru, *Ist. lit.*, 144–154; Maria Vodă Căpușan, *Despre Caragiale*, Cluj-Napoca, 1982; Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale*, București, 1983; V. Fanache, *Caragiale*, Cluj-Napoca, 1984; Ștefan Cazimir, *Nu numai Caragiale*, București, 1984; Ion Cazaban, *Caragiale și interpreții săi*, București, 1985; Ștefan Cazimir, *I. L. Caragiale față cu kitschul*, București, 1988; Mircea Iorgulescu, *Eseu despre lumea lui Caragiale*, București, 1988; ed. 2 (*Marea trăncăneală*), București, 1994; Marin Bucur, *Opera vieții. O biografie a lui I. L. Caragiale*, I–II, București, 1989–1994, vol. III: *I. L. Caragiale. Lumea operei*, îngr. Ștefan Ion Ghilimescu, Pitești, 2001; *I. L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi*, îngr. și pref. Rodica Florea și Stancu Ilin, București, 1990; Cornea, *Aproapele*, 347–374; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, 116–119; *Dosarul berlinez al dramei „Anca" [„Năpasta"] de I.L. Caragiale*, îngr. Marin Bucur, București, 1992; Georgeta Ene, *Caragiale la Berlin*, București, 1992; Micu, *Scurtă ist.*, I, 266–280; Gabriel Cocora, *Caragiale și Buzăul*, îngr. Marcela Chiriță, pref. Emil Niculescu, Buzău, 1995; *I.L. Caragiale*, DRI, I, 257–275; Alexandru George, *Caragiale*, București, 1996; Marian Victor Buciu, *Ontoretorica lui I.L. Caragiale*, Craiova, 1997; *Bibliografia I. L. Caragiale în periodice (1852–1912)*, I–II, coordonator Marin Bucur, pref. Eugen Simion, București, 1997; Dan Alex. Condeescu, *Planeta Moft*, București, 1997; Ștefan Cazimir, *Caragiale e cu noi!*, București, 1997; Ieronim Tătaru, *Itinerar caragialian*, București, 1997; Simion, *Fragmente*, II, 19–22, 77–79, 80–83, III, 68–79; *Dicț. analitic*, I, 223–226, 260–262, 325–326, II, 276–277, 334–335, III, 90–93, 113–115, 201–202, 220–222, 248–250, IV, 31–32, 220–221; Iulian Boldea, *Fața și reversul textului (I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale)*, Târgu Mureș, 1998; Marina Cap-Bun, *Oglinda din oglindă*, Constanța, 1998; Ștefan Cazimir, *De ce, nene Iancule?*, București, 1998, Perian, *Pagini*, 53–74; Ștefan Gencărău, *I. L. Caragiale. Numărul ca expresie a hazardului*, Cluj-Napoca, 1999; Grid Modorcea, *Măștile lui Caragiale sau Spovedania lui Mitică de la origini și până mai apoi*, București, 1999; Constantin Cubleșan, *Caragiale în conștiința critică*, București, 1999; *Procesul Caragiale – Caion*, pref. Dan Alex. Condeescu, București, 1999; Liviu Papadima, *Caragiale, firește*, București, 1999; [*Articole și eseuri despre I.L. Caragiale*], O, 2000, 1; *Dicț. esențial*, 134–141; Sorescu, *Lumea*, 9–29; Ieronim Tătaru, *Mențiuni caragialiene*, Ploiești, 2000; Ieronim Tătaru, *I.L. Caragiale și Prahova*, Ploiești, 2000; Gelu Negrea, *Anti-Caragiale*, București, 2001; *I. L. Caragiale față cu reacțiunea... criticii*, I, îngr. George Genoiu și Cezar Alexandru Genoiu, București, 2001; Bogdan Ulmu, *Mic dicționar Caragiale*, pref. Ileana Berlogea, Iași, 2001; Vasile Gogea, *OftalMOFTologia sau Ochelarii lui Nenea Iancu*, postfață Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 2002; *Telegrame primite de I. L. Caragiale în anii 1901 și 1912*, îngr. Ieronim Tătaru și Nina Nicolae, pref. Maria Dulgheru, Ploiești, 2002; Mircea Tomuș, *Teatrul lui Caragiale dincolo de mimesis*, Cluj-Napoca, 2002; Maria Vodă Căpușan, *Caragiale?*, Cluj-Napoca, 2002; *Dicționarul personajelor din teatrul lui I.L. Caragiale*, coordonator Constantin Cubleșan, Cluj-Napoca, 2002; Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, 2002; Dorina Grăsoiu, *Caragiale în presa vremii*, București, 2002; Aurel Buzincu, *Caragiale. Discurs și expresie*, Suceava, 2002; *Caragiale în Iașii „Junimii"*, Iași, 2002; Constantin Trandafir, *Efectul Caragiale*, București, 2002; Marta Petreu, *Filosofia lui Caragiale*, București, 2003; Theodor Codreanu, *Caragiale – abisal*, Timișoara, 2003; Ioan Derșidan, *Nordul caragialian. Periplul versiunilor*, București, 2003. *F.F.*

CARAGIALE, Luca Ion (2.VII.1893, București – 7.VI.1921, București), poet și traducător. Fiu al lui Ion Luca Caragiale și al Alexandrinei (n. Burelly), **C.** își petrece o parte a copilăriei și adolescenței la Berlin, unde tatăl său se stabilise, împreună cu familia, în 1905. Își face studiile în particular, avându-l ca profesor, printre alții, pe Panait Cerna. Timid în fața cuvântului tipărit, colaborează sporadic la câteva periodice, trimițând versuri, recenzii, însemnări memorialistice și chiar un studiu din domeniul istoriei. În 1916, **C.** debutează cu versuri în „Flacăra"; mai semnează și Luca Ion sau Luca din Străoști. Publică în „Vremea", „Viața românească", „Sburătorul", „Cuvântul liber", „Adevărul literar și artistic", „Hiena" ș.a. Deși încă din 1916 pregătește mai multe caiete cu versuri (*Efigiile înfiorate*, 1916, *Chipurile sulemenite*, 1917, *Izvodul vrajei*, 1917, *Dintr-un oraș de munte*, 1916–1921, apărute, toate, postum, în volumul *Jocul oglinzilor*, 1972), abia în 1921 hotărăște să încredințeze tiparului un manuscris intitulat *Jocul oglinzilor*. Din nefericire, cartea nu mai apare, deoarece **C.** moare în același an, răpus de o gripă rebelă.

Poezia lui **C.** evoluează pe două coordonate: cea a modernismului și cea a formelor fixe. Pe linia modernismului, creația lui poetică afișează, de multe ori cu ostentație, un avangardism care, din păcate, era prea puțin cunoscut contemporanilor săi. Un împătimit al limbii române, **C.** se apropie de versul liber al cronicilor rimate, folosind paralelisme și aliterații proprii textelor istorice. Cultivă și formele fixe, precum rondelul. Din

punct de vedere lexical, neologismele alternează cu arhaismele. Nu de puține ori poetul creează imagini șocante, sinestezice sau oximoronice. Titlurile unora dintre poezii certifică predilecția pentru sincretismul muzicii cu poezia: cantilenă, vilanelă, cântec, arietă, madrigal sunt termeni prin care el își exteriorizează sensibilitatea și aduce în prim-plan necesitatea întrepătrunderii artelor. Creează imagini deosebite alăturând cuvinte și concepte provenite din domenii foarte variate și lipsite, la prima vedere, de un numitor comun; și totuși, acesta există: sufletul poetului este un „music-hall", dar nu unul din cartierele selecte, ci dintr-o mahala; mediul sordid este trecut în revistă, făcându-se aluzie la „viața" care, ea însăși, nu-i decât o mahala (*Solilocul dintâi*); aceeași imagine a monotoniei triste din cartierele sărace se conturează din „ganguri mucede și reci", „cu mirosuri grele de grăsime arsă" (*Dimineți*). Veneția este percepută în termeni de amară ironie, în contrast cu ceea ce sugerează, de cele mai multe ori, rostirea numelui acestui oraș: apa are „solzi de gunoaie", în piețe cerșetorii „putrezesc în ciorchine", bisericile poartă „mucegaiul" și „mirosul de vreme", iar înăuntrul lor icoanele sunt „teatrale" și cu un „cer de panoramă"; tot aici se văd madone „laice și-obeze", Hristoși-copii „hidrocefali și primitivi".Pe acest fundal poetul își retrăiește imaginara iubire pentru Pamela – „ilustrație demodată" ce-l atrăgea în copilărie din paginile unei reviste (*Veneția*). Clipa ațipește-n „plictiseală", marea, cerul și nisipul sunt „bolnave, cenușii", pe când ploaia este „posacă, rece, grea, neodihnită"; pavilionul unde orchestra cântă poartă aceeași amprentă a efemerului, a aparențelor în culori stridente sub care se ascunde adevărul adevărat – o jucărie stricată, marionete țepene, peste care se revarsă amărăciunea lumii: pavilionul în care cântă orchestra este din carton, tobele-s „înfundate", viorile „plângăcioase", trompetele-s „surde"; publicu-i „muced, cenușiu, resemnat" și chelnerii-s „murdari",o sirenă urlă cu spaimă pe mare și parcă din ea izbucnește „întreaga tristețe a lumii" (*Balada ploilor marine*). În poeziile lui **C.** se repetă imaginile iarmarocului și carnavalului vieții, ce se extind asupra întregii naturi (*Vântul carnavalesc, Iarmarocul furtunii, Convalescențele vernale* etc.). Cele paisprezece *Meditații* din ciclul *Dintr-un oraș de munte* alcătuiesc o imagine unitară a toamnei și a începutului iernii, percepute prin angoasa ce pune stăpânire pe existența poetului; imagini cu o ușoară tușă bacoviană stau alături de propria-i viziune asupra relației om-natură într-un târg de munte: ploaia interminabilă aduce monotonia – zilele par să se repete, durerile și bucuriile sunt mereu aceleași; poetul încearcă să întrerupă această derulare implacabilă, gândindu-se la zilele de vară, la iubirea din vară, la lumina verii care moare toamna; alături de trupul luminii, culcat în drum, el ar vrea să se întindă și să moară. Un alt registru este oarecum mai limpede, mai puțin încrâncenat – deși multe dintre poeme păstrează o tonalitate tristă –, inspirat, cu predilecție, de motive ce amintesc de lumea basmelor (*Hrisovul Domniței*) ori evocând lumea gingașă a naturii (*Patru cântece*) sau, timid, sentimentul erotic (*Îndoitul chip, Două madrigale, Strofe sentimentale* etc.). De multe ori, folosește versul „prozaic", plin de neologisme, dar și de instrumentarul clasic al poeziei. Dincolo de inflexiunile ce amintesc de Ion Minulescu, Adrian Maniu, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale, creația poetică a lui **C.** își cristalizase, deja, propria-i voce. Ca pentru a-și ilustra disponibilitatea, scrie, fără a publica, versuri în limbile franceză și germană. Totodată, concepe proze poetice pline de sensibilitate și lirism. Singura scriere în proză apărută în timpul vieții este romanul *Nevinovățiile viclene*, tipărit în revista „Viața românească" (1920). Compusă în colaborare cu Ioan D. Gherea, cartea, în care este greu de identificat participarea fiecăruia dintre cei doi coautori, încearcă o incursiune în universul fragil, sentimental al adolescenților, anunțând tipul de idilă din romanele lui Ionel Teodoreanu.

Ca traducător, **C.** a dat versiuni românești (unele rămase în pagini de revistă) ale unor scrieri precum *Balada* de François Villon, *Corbul* și *Viermele cuceritor* de Edgar Allan Poe, romanul *Pan* de Knut Hamsun.

SCRIERI: *Nevinovățiile viclene* (în colaborare cu Ioan D. Gherea), București, 1968; *Jocul oglinzilor*, pref. Barbu Cioculescu, București, 1972. **Traduceri:** Knut Hamsun, *Pan*, București, 1920.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, *238*, II, *393*; Al. Andriescu, *Un scriitor uitat: Luca Ion Caragiale*, CRC, 1967, 51; Zaciu, *Ordinea, 178–185*; E. Lovinescu, *Memorii*, îngr. și postfață Nicolae Balotă, București, 1976, *206–210*; Const. Ciopraga, *Luca Ion Caragiale*, CL, 1978, 12; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *53–56*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *166–168*; Barbu Cioculescu, *Un prânz la familia Caragiale*, APF, 1992, 6–8; Ecaterina Caragiale-Logadi, *Amintiri despre I. L. Caragiale*, APF, 1992, 9–10; *Dict. scriit.*, I, *462–464*. *O.I.*

CARAGIALE, Mateiu I. (12.III.1885, București – 17.I.1936, București), poet și prozator. Faptul că s-a născut ca fiu nelegitim al lui I. L. Caragiale îi va provoca lui **C.**, mai târziu, grave complexe de inferioritate și o zbatere continuă, aproape disperată de a-și depăși condiția de bastard, de a înlocui extracția socială modestă printr-o iluzorie ascendență nobiliară, plăsmuită cu o uimitoare convingere intimă. Pe Maria Constantinescu, în vârstă de douăzeci de ani, I. L. Caragiale o cunoscuse în primăvara anului 1884 la Regia Monopolurilor, unde, ca și dramaturgul, aceasta era funcționară. Cât timp a durat relația lui I. L. Caragiale cu Maria Constantinescu nu se poate preciza. Cert este însă că după ce se căsătorește cu Alexandrina Burelly (1889), autorul *Scrisorii pierdute* îl aduce pe Mateiu în noua sa familie, revărsându-și asupra lui și acum, și mai târziu, dragostea paternă. După ce urmase clasele primare la Școala de Băieți „Petrache Poenaru" din București, este înscris ca elev bursier la Colegiul „Sf. Gheorghe", unde studiază din 1896 până în 1902. Încă din anii adolescenței el se închipuia coborâtor din stirpe aristocratică și își căuta strămoșii în familii domnitoare din îndepărtate veacuri, spre iritarea tatălui. În noiembrie 1904, când I. L. Caragiale se așază provizoriu și apoi, în martie 1905, se autoexilează la Berlin, împreună cu familia, îl ia și pe Mateiu, determinându-l să se înscrie la Facultatea de Drept. Dar și de data aceasta tânărul se află în opoziție cu tatăl său. În loc să se dedice studiului, frecventează muzeele și monumentele berlineze, cercetează

	VIAȚA	OPERA
1885	**martie 12** Se naște la București Mateiu, fiul natural al lui I. L. Caragiale și al Mariei Constantinescu.	
1889	**ianuarie** I. L. Caragiale se căsătorește cu Alexandrina Burelly, aducându-l și pe Mateiu în noua familie.	
1892–1896	Face patru clase primare la Școala de Băieți „Petrache Poenaru" din București.	
1893	**iulie 2** Se naște la București fratele său, Luca Ion Caragiale.	
1896–1902	Face studii liceale la Colegiul „Sf. Gheorghe" din București.	
1903	Se înscrie la Facultatea de Drept din București.	
1904	**noiembrie — 1905, mai** Călătorește la Berlin, unde se mutase cu familia tatălui său. Se înscrie la Facultatea de Drept.	
1904–1913		Scrie ciclul de sonete *Pajere.*
1905	Se înscrie la Facultatea de Drept din București; va da mai târziu câteva examene, dar nu-și va termina studiile.	Scrie *Les Vieilles résidences.*
1912	**iunie 22** Încetează din viață la Berlin Ion Luca Caragiale. **octombrie 7** Este numit șef de cabinet al ministrului Lucrărilor Publice, Alexandru Bădărău.	**aprilie** Apar în „Viața românească" poeziile *Clio, Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului, Noapte roșie, Călugărița, Boierul, Aspra, Înțeleptul, Cronicarul, Domnița, La Argeș, Trântorul* și *Curțile vechi.*
1913	**iulie 24** Primește ordinul imperial rusesc „Sfânta Ana" clasa a II-a. **august 5** Este decorat cu medalia Bene Merenti clasa I. **decembrie 29** Este decorat cu medalia Bărbăție și Credință clasa I.	**martie** I se publică în „Viața românească" poeziile *Grădinile amăgirii, Întoarcerea învinsului* și *Mărturisire.*
1914	**ianuarie 4** Demisionează din postul de șef de cabinet de la Ministerul Lucrărilor Publice.	
1916		**mai** În revista „Flacăra" îi apare sonetul *Dregătorul.*
1916–1918		Scrie prima parte din *Craii de Curtea-Veche.*
1919	**iunie 24–1921** Este șef de birou al secției pentru străinătate, apoi șef de birou la Ministerul de Interne.	**martie 24** În „Journal de Roumanie", semnează articolul *Bulletin pour l'extérieur.*
1921	**iunie 7** Se stinge din viață fratele său, Luca Ion Caragiale.	**august** I se publică în „Viața românească" nuvela *Remember.*
1923	Se căsătorește cu Marica G. Sion, fiică a lui Gheorghe Sion.	
1924		Apare, la Editura Cultura Națională din București, nuvela *Remember.*
1926–1927		Revista „Gândirea" publică romanul *Craii de Curtea-Veche.*
1928		**septembrie–noiembrie** În „Gândirea" se publică *Asfințitul crailor.*
1929	**decembrie 28** Primește brevetul Crucii de Cavaler al Legiunii de Onoare.	Apare, la Editura Cartea Românească din București, romanul *Craii de Curtea-Veche.*

1930	**mai 8** Este distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români pentru *Craii de Curtea-Veche*. **mai 9** Demisionează din Societatea Scriitorilor Români.	
1933		**aprilie 17** I se publică în „Gândirea" *Sub pecetea tainei*.
1936	**ianuarie 17** Mateiu I. Caragiale se stinge din viață la București.	**mai** Apare postum, la Editura Cultura Națională din București, volumul *Pajere*.

vestigiile trecutului nobiliar, acumulând impresii pe care le va transpune în nuvela *Remember* (1924). La începutul anului 1905, nemulțumit de comportarea fiului, I. L. Caragiale îl trimite în țară, la București, rugând-o pe sora sa, Lenci, să-l supravegheze și să-l îndrume. Respins la examenul de admitere în Școala de Ofițeri de Cavalerie, **C.** se înscrie la Facultatea de Drept din București. Nu izbutește însă să-și termine studiile, dedicându-se literaturii. Aflând că are gata un ciclu întreg de poezii, I.L. Caragiale vine, la sfârșitul anului 1911, la București, îl duce pe **C.** la Iași și îl prezintă redacției „Vieții românești". Drept urmare, treisprezece poezii vor fi incluse în numărul din aprilie 1912 (*Clio, Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului, Noapte roșie, Călugărița, Boierul, Aspra, Înțeleptul, Cronicarul, Domnița, La Argeș, Trântorul* și *Curțile vechi*). După ce I.L. Caragiale își sfârșește viața, la Berlin, destinul lui **C.** va cunoaște vicisitudini tulburătoare, o zbatere dramatică între existența precară și aspirația către mirajul titlurilor nobiliare. În octombrie 1912 devine șef de cabinet la Ministerul Lucrărilor Publice, funcție pe care o deține până în ianuarie 1914. În „Viața românească" din martie 1913 i se tipăresc încă trei poezii: *Grădinile amăgirii, Întoarcerea învinsului* și *Mărturisire*. O altă poezie, *Dregătorul*, va apărea în „Flacăra" din mai 1916. În această perioadă desăvârșește nuvela *Remember*, pe care o publică mai întâi în „Viața românească" (august 1921), lucrând totodată intens la romanul *Craii de Curtea-Veche*. În 1919–1921, ocupă funcția de șef al Biroului presei din Ministerul de Interne. În 1923, se căsătorește cu Marica Sion, fiica scriitorului Gheorghe Sion, care îi oferă posibilitatea să se creadă un veritabil senior, aducându-i, drept dotă, o mică proprietate la Fundulea-Ilfov, pe care scriitorul, în imaginația sa aprinsă, o consideră un adevărat domeniu, confecționându-și chiar și un stindard propriu. În ianuarie 1928, întreprinde o călătorie la San Remo, pentru a-l întâlni pe Nicolae Titulescu, pe atunci ministru de Externe, și a-i solicita sprijinul în obținerea unei funcții diplomatice. Refuzat, **C.** devine un singuratic, se claustrează între zidurile locuinței sale, își făurește chiar și o emblemă aristocratică, reprezentând doi îngeri de-a dreapta și de-a stânga unei coroane, sub care așază deviza: *Cave, age, tace* („Ferește-te, lucrează, taci"). Apariția lui în viața cotidiană a Bucureștiului din perioada interbelică era bizară, stranie prin rigiditatea cu care își confecționase morga aristocratică, anacronică mai ales prin aspectul vestimentar.

În 1925, întâiul volum din *Antologia poeților de azi* de I. Pillat și Perpessicius semnalează titlul unui volum de versuri aparținând lui **C.**, *Pajere*, care nu va ieși însă de sub tipar decât postum, însoțit de o notiță bibliografică de Perpessicius. Poeziile din *Pajere* (1936), cele mai multe sonete, alcătuiesc o galerie de portrete, reînviind, cu plasticitate, în imagini sugestive, chipuri din vremuri îndepărtate. Domnița din poezia cu același titlu, „muiată-n nestimate și-n horbote de fir", este domnița bizantină. Din vremuri voievodale, poetul desprinde chipul nefericit al unei văduve de domnitor pierit în luptă cu „păgânele urdii". În mănăstire, „a țării mândră Doamnă" îndură „sub bolți de jale o soartă urgisită", în timp ce în țară bântuie prăpădul (*Călugărița*). **C.** evocă mai ales aspecte tragice ale vieții voievozilor, sacrificiile și suferințele acestora. Versurile mărturisesc nu atât compasiunea poetului, cât îndurerarea față de soarta unor oameni considerați mult apropiați lui, legați de el sufletește. Forța emotivă sporește în poezia *Noapte roșie*: învins, un bătrân voievod fuge „ca o nălucă, prin vifor, prin noroi", fără să simtă că din răni „îi curge mândrul sânge pe platoșă șiroi". Gândind însă în urmă, își amintește că „plăpândele domnițe în lanțuri zac robite" și că „tăiați pieiră coconii amândoi", și atunci se întoarce „în valea unde lupta și moartea îl așteaptă". Alte poezii evocă generic „cronicarul",

I. L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale

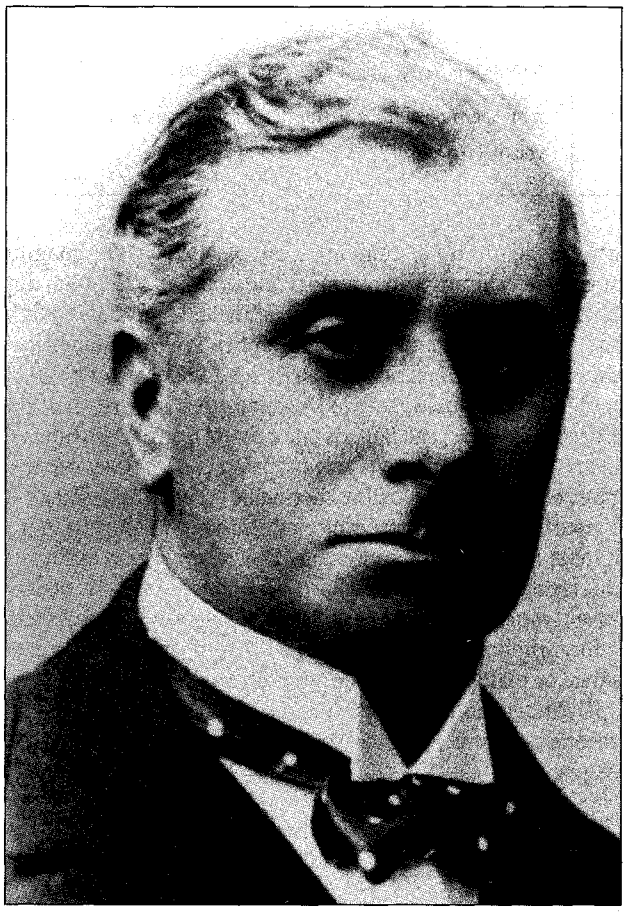

„boierul" sau conțin „lauda cuceritorului" și „prohodul războinicului". **C.** se cufundă în trecut cu o viziune particulară, subiectivă, de personajele zugrăvite simțindu-se, parcă, legat prin sânge, ereditar. Întreg ciclul *Pajere* este o dramatică mărturie a atașamentului său structural față de personalități de rang superior din trecut. Poetul își caută într-o vastă epocă istorică strămoșii, se întreabă din cine descinde, încercând să descifreze, în glasuri necunoscute, șoaptele sângelui. Căci: „Nu-n file-ngălbenite / Stă-mbălsămată taina măririi strămoșești" (*Clio*). Versurile lui se circumscriu ariei parnasianismului, autorul fiind obsedat de frumusețea exterioară, de formele de versificație impecabile, de ritmurile sonore, de picturalitatea în sine.

Remember (1924) aduce în plan artistic un fantastic al senzațiilor, țesut în jurul enigmaticului și straniului Aubrey de Vere. Figura, vestimentația, comportarea, gusturile, preocupările și gesturile acestuia sunt bizare, misterioase. Prin reliefarea lor, narațiunea incită simțurile, în special pe acelea vizual și olfactiv, provoacă senzații neobișnuite, de ireal și fantastic, aprinde imaginația. Fantasticul se realizează prin selectarea neobișnuitului și a imprecisului, printr-un joc de lumini și umbre, prin subtilul și sugestivul cromatism al imaginilor, precum și prin îmbinarea datelor realității cu pitorescul exotic și parfumul trecutului istoric. Oniricul, de factură romantică, are un rol predominant, totul desfășurându-se între vis și viață. În *Remember*, observa Perpessicius, plutește peste tot o „sete de taină și de mister" care stăpânește întreaga istorie a tânărului și bizarului Adonis, Aubrey de Vere. El rămâne până la urmă tot o enigmă, sfârșind tragic, ucis și aruncat în Spree, fără să se știe de către cine și de ce, ca și Septimius Podgers din *Crima lordului Arthur Saville* a lui Oscar Wilde. Romanul *Craii de Curtea-Veche* a fost publicat mai întâi, pe capitole, în „Gândirea", în 1926–1927. La apariția în volum, în 1929, s-a bucurat de un răsunător succes, impunându-se atenției tuturor prin farmecul cu totul aparte al paginilor de incantație evocatoare, prin pasta densă a imaginilor caracteristice atmosferei balcanice și levantine, prin ineditul straniu al stilului. Valoarea romanului rezidă în substanța fondului său, în semnificațiile pe care le degajă, în structura caracterologică a personajelor și, mai cu seamă, în ciudățenia atmosferei și pitorescul stilului. G. Călinescu avea să remarce, în pofida rezervelor pe care le exprimă, „o savoare ciudată, un aer de puternică originalitate", ca fiind proprii romanului, precum și „o mișcare moale, voluptuoasă, un farmec indefinit care trăiește pe deasupra paginilor." Considerându-l pe **C.** „promotor (și poate cel dintâi) al balcanismului literar", tot Călinescu avansa ideea așezării lui în „grupa suprarealiștilor": „Afinitățile lui cu Edgar Poe, grija de autenticitate, cu înlăturarea oricărei invenții, coloarea de cer înroșit, învălmășeala onirică, coborârea la elementul inefabil ancestral alătură pe scriitor de I. Vinea, de I. Barbu, în genere de poeții fondului obscur." În roman, cei trei crai, Pașadia, Pantazi și Pirgu, fac parte din boema Bucureștiului de odinioară. Noaptea mai ales, se reunesc prin birturi și taverne de mahala sau în case deocheate, ca aceea a „adevăraților Arnoteni", unde se dedau beției, jocurilor de cărți și plăcerilor carnale. Pașadia și Pantazi sunt ființe paradoxale, în ei îmbinându-se josnicia cu finețea, viciul cu virtutea, decăderea cu demnitatea. Organizează orgii și chefuri, cutreieră mahalalele întunecoase și speluncile, dar întotdeauna păstrează o ținută distantă, o mândrie aristocratică. Practică viciul cu detașare, pătrund în medii de corupție cu atitudini de rafinament aristocratic. Craii își presară chefurile cu visuri, uneori privesc tăcuți, cu ochii rătăciți, spre tărâmuri îndepărtate, dar adevărata plăcere „o aflau în vorbă, în taifasul ce îmbrățișa numai lucruri frumoase, călătoriile, artele, literele, istoria..." Pirgu este fundamental deosebit de Pașadia și Pantazi, deși e nelipsit de la incursiunile lor nocturne. El este „lichea fără seamăn și fără pereche", „soitar obraznic", are „suflet de hingher și de cioclu", e „stricat până la măduvă, giolar, rișcar, slujnicar, înhăitat cu toți codoșii și măsluitorii". În *Craii de Curtea-Veche*, **C.** oscilează între imundicitatea prezentului, concentrată în Pirgu, și elevația trecutului, simbolizată de Pașadia și Pantazi, toată afecțiunea sa îndreptându-se către aceștia din urmă. Scriitorul, care se identifică, în esență, cu cei doi eroi de viță nobilă, căutând parcă o compensație autobiografică în destinele lor, e conștient de declinul acestora, se îndurerează în fața inevitabilului sfârșit al ultimelor vlăstare aristocratice și își manifestă întreaga aversiune față de Pirgu, reprezentant plebeu al

unei lumi care se ridică pe ruinele blazoanelor. Admirator al stemelor și figurilor nobiliare, al căror urmaș se credea, **C.** infuzează în *Craii de Curtea-Veche* un anume regret, o anume compasiune pentru Pașadia și Pantazi. Din acest punct de vedere, romanul are și o altă semnificație. El zugrăvește destrămarea prin viciu și desfrâu a aristocrației, a ultimelor ei vlăstare. Pașadia și Pantazi, purtători degenerați ai blazoanelor, oficiatori ai viciului cu gesturi de rafinament seniorial, se prăbușesc fără putință de salvare, în timp ce Pirgu răzbate până la cele mai înalte trepte ale ierarhiei sociale și politice. Deși sunt descrise turpitudinea și promiscuitatea Bucureștiului de altcândva, urbe de la „porțile Orientului", totuși din paginile romanului se degajă un farmec particular. Cu o remarcabilă intuiție artistică, **C.** a putut extrage o poezie indicibilă din boema și surparea prin viciu a personajelor coborâtoare din stirpea aristocratică. Peste tot este infuzată poezia tainei, a ființelor stranii, corelată cu voluptatea farmecului nocturn. Scriitorul șterge adesea hotarul dintre trecut și prezent, interferează datele realității cu cele ale visului și fanteziei, creând viziuni fascinante și o dicție poematică, de incantație. Stând de vorbă cu Pantazi, în fața naratorului se desfășoară „fermecătoarea trâmbă de vedenii", pierzându-se în vis și imaginație, în mirajul călătoriilor, descrise într-un stil înmiresmat, cromatizat, cu o muzicalitate elaborată, seducătoare, cu metafore și comparații de o rară expresivitate, ce transpun sugestiv pitorescul exotic și istoric. **C.** a creat în literatura română un stil propriu, prin îmbinarea expresiilor elegant cizelate cu cele argotice, din medii sordide. Fraza e melopeică,

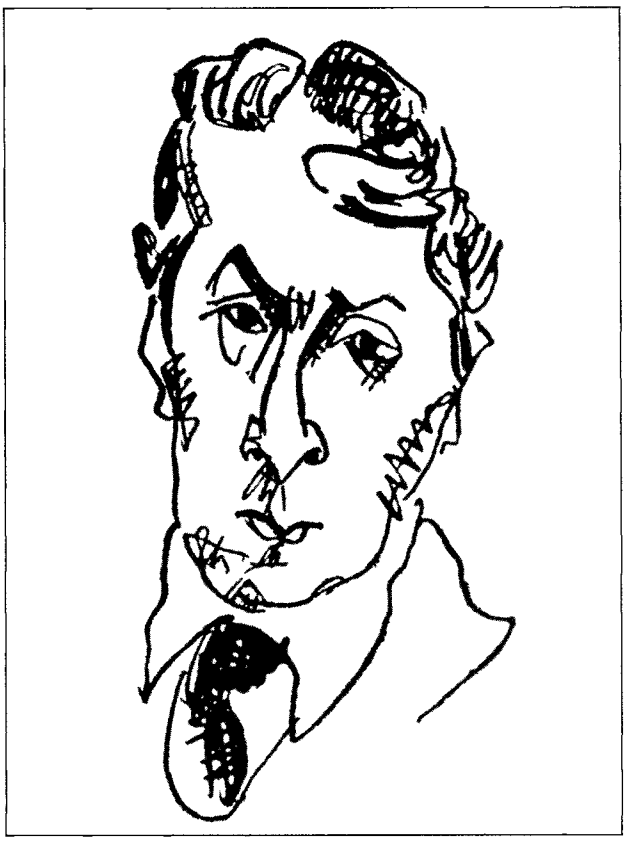

Desen de Marcel Iancu

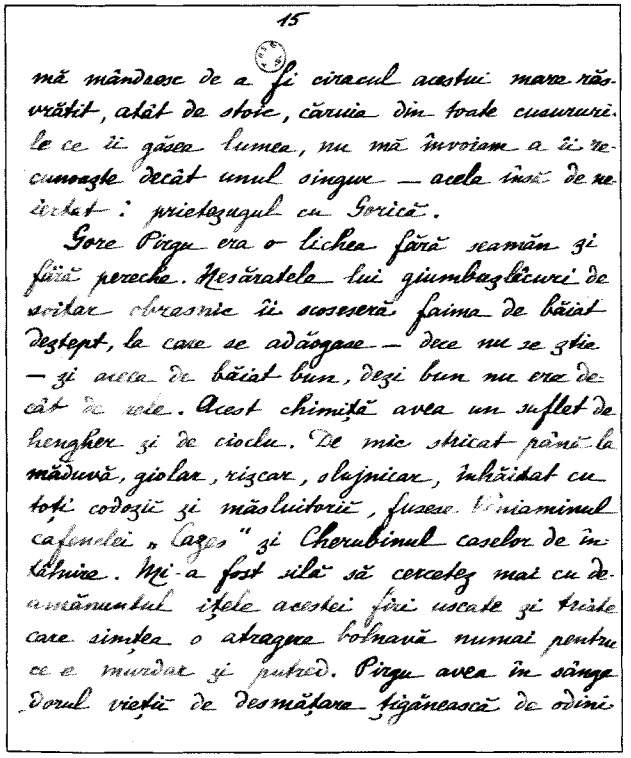

15

mă mândresc de a fi ciracul acestui mare răsvrătit, atât de stoic, căruia din toate cusururile ce îi găsea lumea, nu mă învoiam a îi recunoaște decât unul singur — acela însă de neiertat: prietezugul cu Gorică.

Gore Pirgu era o lichea fără seamăn și fără pereche. Nesăratele lui giumbuzlâcuri de soitar obrasnic îi scoseseră faima de băiat deștept, la care se adăogase — dece nu se știe — și aceea de băiat bun, deși bun nu era decât de rele. Acest chimiță avea un suflet de hengher și de cioclu. De mic stricat până la măduvă, giolar, rizcar, slujnicar, înhăitat cu toți codoșii și măsluitorii, fusese Veniaminul cafenelei „Cazes" și Cherubinul caselor de întâlnire. Mi-a fost silă să cercetez mai cu deamănuntul ițele acestei firi uscate și triste care simțea o atragere bolnavă numai pentru ce e murdar și putred. Pirgu avea în sânge dorul vieții de desmățare țigănească de odini-

ritmată de armonii interioare, desfășurându-se în cadențe, în largi perioade fluide, muzicale, cu prelungi acorduri. De la concretețea dură a argoului de mahala, naratorul urcă fără efort, cu aceeași forță de sugestie, la expresia rafinată, de mare virtuozitate. Frazarea e somptuoasă și de un cuceritor patetism liric, întrețesută cu frecvente euritmii. Perpessicius sublinia că romanul *Craii de Curtea-Veche* este „o carte încărcată de poezie, o operă a unui artist împătimit de mirajele expresiei artistice. Grație lor, acestor podoabe ce biruie veacurile, romanul lui Mateiu I. Caragiale se situează printre capodoperele epicei noastre contemporane".

În desfăcutul suflet al Bucureștiului nocturn, umbra Penei Corcodușa și depărtata lumină a imaterialei Ilinca sunt zone de vibrație joasă și înaltă, polii între care strălucesc culorile celor trei Crai de Curte: Pașadia, «Eu» și Pantazi. Toți brăzdați de dungile negre ale duhului impus: principiul de pierzare care e Pirgu. Eroul romanului e tocmai acest grup stelar, cumpenind lumile de aur și azur ale lui Pașadia și Pantazi, alungând nălucile Penei și Ilincei, gravitând în jurul lui Pirgu, centru fictiv și brut. E prima dată în literatura noastră, și a doua oară poate în literatura universală (cazul lui Dostoiewski, mai complex, trebuind cercetat cu altă grijă), când natura planetară *se substituie naturei biologice, sociale ori simplu umane, a eroului de roman obișnuit. Cu toată fața lor pământească,*

cei trei Crai sunt numai în al doilea rând oameni, dar în primul rând axe universale. Iar numele plutonian al lui Pirgu e de scârbă și spaimă. De aceea Craii de Curtea-Veche *părăsește raftul cărților pieritoare pentru a se așeza între Scripturi. Nu cunosc meditație mai gravă asupra ticluirii și aventurii Ființei ca această carte de înțelepciune, pe care un act de discreție și gust o disimulează sub grele catifele de pitoresc oriental.*

ION BARBU

Scrisul întreg din Craii de Curtea-Veche *e un scris de ritmuri cumpănite, de pătimașă selecție de raritățI lexicale, dintr-un argot plastic și de cruditățI pitorești, un stil discursiv de cronică și de memorii, pregătit în laboratoarele memorialiștilor cu Saint-Simon în frunte. Un scris care, pornind de la prospețimea de expresie a cronicarilor noștri din trecut prin Dinicu Golescu și Ion Ghica, a ras în treacăt oglinzile de apă tare ale scrisului lui Odobescu. Un stil arhaizant și argotizant, cum nu se poate mai adecuat unei materii oarecum prăfuite, oarecum de penumbre aromate, oarecum defuncte.*

PERPESSICIUS

Ce operă frumoasă această carte. Nu poate fi vorba de un roman. Este cu siguranță însă o admirabilă poveste. Sunt unele cărți care nu se sfârșesc acolo unde le moare eroul. Ele păstrează, dincolo de copertă, o nevăzută rețea de fibre care le leagă de vis și viață și le adâncesc mai târziu în memorie alături de tristețile și lucrurile propriului tău trai. Craii de Curtea-Veche *este una din aceste puține cărți.*

MIHAIL SEBASTIAN

SCRIERI: *Remember*, București, 1924; *Craii de Curtea-Veche*, București, 1929; ed. cu ilustrații de G. Tomaziu, București, 1945; ed. îngr. și pref. Perpessicius, București, 1965; ed. îngr. și introd. Lidia Bodea, Iași, 1998; *Pajere*, îngr. Marica M. Caragiale, pref. Perpessicius, cu un portret de Marcel Iancu, București, 1936; ed. bilingvă (*Pajere – Aigles royaux*), îngr. și tr. Romulus Vulpescu, București, 1983; *Opere*, îngr. și pref. Perpessicius, București, 1936; *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, București, 1988; *Sub pecetea tainei*, îngr. Marian Papahagi, pref. Nicolae Manolescu, postfață Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994; ed. îngr. Alexandru George, București, 1999; *Opere*, îngr. și introd. Barbu Cioculescu, București, 1994; ed. îngr. și introd. Barbu Cioculescu, pref. Eugen Simion, București, 2001; *Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1996.

Repere bibliografice: E. Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *239-240*; Al. A. Philippide, *„Craii de Curtea-Veche"*, VR, 1929, 4; Ion Barbu, *Răsăritul Crailor*, „Ultima oră", 1929, 103; Sebastian, *Jurnal*, *265-270, 451-454*; N. Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *285*; Perpessicius, *Mențiuni*, III, *1-11*; Ovidiu Papadima, *„Pajere"*, G, 1939, 6; Vianu, *Studii și portrete*, București, 1938, *21-35*; Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare*, București, 1939, *79-96*; Călinescu, *Ist. lit.*, (1941), *812-815*, *Ist. lit.* (1982), *897-900*; Vianu, *Arta*, *356-365*; Cioculescu, *Aspecte*, *126-128*; A. E. Baconsky, *Mateiu I. Caragiale*, ST, 1958, 1; Tudor Arghezi, *Caragiale și fiul*, IL, 1962, 6; Cioculescu, *Varietăți*, *392-397*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *525-539*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, *287-296*; Streinu, *Pagini*, I, *150-161*, II, *412-437*; Theodor Vârgolici, *Mateiu I. Caragiale*, București, 1964; Călinescu, *Eseuri*, *45-51*; Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, București, 1969, *45-63*; George, *Semne*, *17-37*, *54-82*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *564-578*; Muthu, *Orientări*, *108-121*; George, *Sfârșitul*, I, *206-208*, III, *179-189*, *201-208*; Dan, *Proza*, *279-283*; Muthu, *Lit. rom.*, *236-255*; Ovidiu Cotruș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, București, 1977; Papu, *Clasicii*, *167-182*; *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenței*, coordonator și pref. Al. Oprea, București, 1979; Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, 1980, *26-106*; Papahagi, *Eros*, *46-57*; Alexandru George, *Mateiu I. Caragiale*, București, 1981; Mariana Vartic, *Mateiu Caragiale: mitologie și viziune asupra lumii*, DFC, *263-289*; Steinhardt, *Critică*, *14-26*; Manolescu, *Arca*, III, *76-79*, *100-109*; Țeposu, *Viața*, *55-61*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *195-198*; *Mateiu I. Caragiale interpretat de...*, îngr. și pref. Alexandru George, București, 1985; Călinescu, *Biblioteci*, *67-74*; Manolescu, *Teme*, VI, *66-75*; Zamfir, *Cealaltă*, *32-39*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *223-224*; Petru Mihai Gorcea, *Mateiu I. Caragiale*, București, 1995; Ioan Derșidan, *Mateiu I. Caragiale. Carnavalescul și liturgicul operei*, București, 1997; Iulian Boldea, *Fața și reversul textului (I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale)*, Târgu Mureș, 1998; *Dicț. analitic*, I, *235-239*, III, *263-265*, IV, *28-31*; Glodeanu, *Poetica*, *323-337*; Durnea, *Orizonturi*, *170-185*; Sorescu, *Lumea*, *30-86*; *Dicț. esențial*, *141-146*; Simion, *Ficțiunea*, III, *74-78*; Vârgolici, *Portrete*, *255-276*; Ion Iovan, *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, București, 2002; Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, 2002; Matei Călinescu, *Mateiu I. Caragiale. Recitiri*, Cluj-Napoca, 2003; Gheorghe Glodeanu, *Poetica misterului în opera lui Mateiu Caragiale*, Cluj-Napoca, 2003.

T.V.

CARAGIALI, Costache (29.III.1815, București – 13.II.1877, București), autor dramatic. Al doilea născut al familiei, **C.** este și cel mai cunoscut dintre copiii Mariei (n. Nestor) și ai credincerului Ștefan, de la Curtea domnitorului Ioan Gh. Caragea. Înscris la Școala de declamație a lui C. Aristia, el face exact opțiunea care se potrivește înzestrării sale. Dezvăluindu-i resursele de actor tragic, debutul lui din 1835 în *Alzira*

de Voltaire e salutat de I. Heliade-Rădulescu. Spirit întreprinzător, nu se mulțumește să evolueze pe scenă. La Iași în 1839, la București în 1845 și la Craiova în 1850, el pune bazele unor trupe care vor dăinui. La mișcarea de la 1848 nu a luat parte și mulți s-au grăbit să-l osândească. Cu amărăciune, dar și cu vehemență, **C.** – și, solidari cu el, frații săi, Luca și Iorgu – se apără de acuze, demonstrând că a slujit fără preget, prin arta lui, cauza revoluției (*Dreptatea popolului judece pe frații Caragiale*). Un monolog satiric, *Biciuirea cometului de la 1 iunie 1857*, îl arată favorabil ideii de Unire. Din 1852 (împreună cu I.A. Wachmann până în 1853 și singur până la 1855), se află la conducerea Teatrului cel Mare din București. Destul de grave neînțelegeri cu Matei Millo îl determină să plece. Ar fi eșuat, poate, în magistratură dacă nu l-ar fi rechemat C.A. Rosetti, încredințându-i și cursul de mimică și declamație la Conservator (1867). Și-a împărtășit aici din bogata-i experiență – sporită și prin cele două călătorii în capitala Franței – într-un curs ce avea în vedere istoria teatrului „prin toate fazele sale, până în zilele noastre". S-a stins în urma unui atac de cord.

Înclinat temperamental către declamația patetică, emfatică, în stilul vremii, **C.** s-a străduit să se apropie de o linie de interpretare mai realistă, pentru care pledează convingător în farsa *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi* (1845). A început prin a compune poezii, strânse, o parte, în volumul *Scrieri* (1840), dar și răspândite prin reviste („Albina românească", „Curierul românesc", „Foaie pentru minte, inimă și literatură"). Sunt versificări naive, predominant elegiace, adesea de un patetism teatral. Nici proza (nuvele, meditații), retorică sau lacrimogenă, nu-i mai seducătoare. **C.** este mai ales un autor dramatic. Într-o lucrare de factură polemică, *Teatrul Naționale în Țara Românească* (1867), unde schițează o scurtă istorie a teatrului românesc, prima încercare de acest fel la noi, el socotește teatrul o oglindă a moravurilor. E, se poate spune, o caracterizare a propriilor încercări dramatice. Inspirate din realitatea imediată, scrierile lui (câteodată prelucrări, de fapt) sunt comedii de moravuri și de caractere: *Leonil sau Ce produce disprețul*, *O soaré la mahala sau Amestec de dorințe*, *Îngâmfata plăpămăreasă sau Cucoană sunt*. După revoluție, semnează și alte piese: *Doi coțcari sau Păziți-vă de răi ca de foc*, *Învierea morților (Șarlatani de provincie sau Morți rechemați la viață)*, *Urmarea coțcarilor în Moldova sau Lupu păru-și schimbă, dar năravul nu!* ș.a. Ca, mai târziu, I.L. Caragiale, **C.** pătrunde, cu destulă agerime și nu fără umor, în mediul pestriț al mahalalei bucureștene, plămadă de pitoresc, ridicol și vulgaritate, unde mica burghezie cu pretenții se străduiește să imite, cu ifose și fandoseli, protipendada. Acțiunea, cu un curs firesc, e condusă cu destulă iscusință. Personajele au nume sugestive, cu tentă caricaturală. Nu lipsit de un anume antren, dialogul este presărat cu ticuri și formule caracteristice, dintre care unele vor reveni în comediile lui I.L. Caragiale.

SCRIERI: *Scrieri*, Iași, 1840; *O repetiție moldovenească sau Noi și iar noi*, pref. Mihail Kogălniceanu, Iași, 1845, reed. în PND, *151–178*; *O soaré la mahala sau Amestec de dorințe*, București, 1847, reed. în PND, *179–222*; *Teatrul Naționale în Țara Românească*, București, 1867; *Doi coțcari sau Păziți-vă de răi ca de foc*, „Portofoliul român", 1881, 9, reed., în PND, *257–286*; *Îngâmfata plăpămăreasă sau Cucoană sunt*, PND, *223–256*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *66–71*; I. Diacu-Xenofon, *Viața și opera unui nedreptățit: Costache Caragiale*, București, 1940; Călinescu, *Studii*, *43–54*; Florin Tornea, *Un artist cetățean – Costache Caragiale*, București, 1954; *Ist. teatr. Rom.*, I, *301–304*, *322–327*, II, *passim*; Brădățeanu, *Istoria*, I, *160–175*; *Ist. lit.*, II, *615–616*; *Dicț. lit. 1900*, *167–168*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *470–471*. *F.F.*

CARAGIALI, Iorgu (c. 1826–9.II.1894, București), autor dramatic. Urmând pilda fraților mai mari, Luca și Costache, **C.**, ultimul născut în familia credincerului Ștefan, de la Curtea lui Ioan Gh. Caragea, se apucă și el de actorie, după ce fusese, nu multă vreme, elev la școala de muzică a cadeților. Din toamna lui 1864 până în vara lui 1865 face parte din trupa lui Matei Millo. Ambițios și întreprinzător, faptul că ratează angajarea în Teatrul cel Mare din București nu-l va descuraja, și în decembrie 1866 deschide stagiunea unui Teatru de vodevil român. Într-un turneu întreprins în anul următor se oprește la Giurgiu, unde, cunoscându-l pe M. Eminescu, îl poftește în trupa sa. În 1867, înjghebează, împreună cu Daniil Drăgulici, o efemeră asociație actoricească. Din 1869, se vede angajat, în fine, la Teatrul Național din București. Primind o subvenție de la Primăria orașului Ploiești, organizează în acest oraș, din toamna lui 1871, o stagiune, avându-l acum printre membrii echipei și pe I. D. Ionescu. În luna iulie a anului 1877 cere să fie primit, ca unul ce slujise scena încă din 1845, societar al Teatrului Național, însă demersul rămâne fără rezultat. În

timpul războiului din 1877–1878, pe vară, își alcătuiește o trupă cu care dă spectacole la Podul Mogoșoaiei. Actorul boem, de remarcabil talent, interpret de roluri în comedii și vodeviluri, se săvârșește din viață aproape uitat.

C., acest histrion prin vocație, nu a fost decât un dramaturg improvizat. „Cântonetele" sale, scrise în maniera celor ale lui V. Alecsandri, sunt rareori înviorate de nostimada unor situații de un comic autentic, precum și de un pitoresc mai ales verbal. Dacă imaginația e săracă, iar limba incoloră și fără miez, spiritul critic nu-i lipsește. El e oricând gata să ia poziție, fie satirizând cu îndrăzneală, fie făcându-și, solemn sau exaltat, datoria de bun patriot, de fervent unionist („cântoneta" *Surdul*, comedia *Moș Trifoi sau Cum ți-i așterne așa-i dormi*). Inspirate din actualitate, „cântonetele" nu depășesc o anume ocazionalitate, după cum nu ajung să creeze un tip, deși intenția e vădită (*Jelbaru*, *Clencea advocatu* ș.a.). În *Chelnerul de la otelul Patriii*, unde apare un personaj burlesc de prostănac, se rostește la un moment dat o replică mai târziu celebră sub pana lui I. L. Caragiale („Mă rog, domnilor, să aveți nițică răbdare"). *Aspirant la deputăție* aduce în scenă un demagog care îl prevestește pe Cațavencu. Cu nelipsita tendință etică, *Samsarii de voturi sau Cum se specula inocența poporului* e o comedie naivă în care sunt vizate moravurile electorale. Precaragialescă, mai ales în dialog, este comedia cu cântece *Clopoțelul fermecat sau O căsătorie la otelu Patria din București*, la fel ca și farsa *Coriștii în provincție sau Hoții drept hoți*. Cu toată înclinația lui spre comedie, **C.** manifestă o mare slăbiciune pentru melodramă, care se infiltrează chiar și în unele texte umoristice. Însă el rămâne artificial și bombastic în încercările de teatru eroic (*Martirii Candiei* ș.a.), cu foc bengal, explozii, apoteoze, cu tablouri și personaje alegorice. *Moartea lui Tudor Vladimirescu* se inspiră din istoria națională. A făcut și traduceri, preferând lucrări facile, dar oprindu-se și la o scenă din piesa *Burgravii* a lui Victor Hugo.

SCRIERI: *Cometul sau Astronomul voiajor*, București, 1857; *Jelbaru*, București, 1857; *Surdul*, București, 1857; *Cântecul românilor la primirea în București a prințului lor Alexandru-Ioan I*, București, 1859; *Moș Trifoi sau Cum ți-i așterne așa-i dormi*, București, 1859, reed. parțial în TTR, 1966, 1; *Degerații de la Bobotează sau Sfârșierea plăpomii*, București, 1861; *Nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimerește*, București, 1866; *Martirii Candiei*, București, 1867; *Cântecul deputaților și al desperatului*, București, 1871.

Repere bibliografice: Massoff, *Teatr. rom.*, I, *295*, *passim*, II, *44*, *passim*; Călinescu, *Studii*, *49–50*, *55–64*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *passim*; *Dicț. lit. 1900*, *168–169*; Mihai Apostol, *Iorgu Caragiale*, pref. Augustin Z. N. Pop, București, 1986; *Dicț. scriit. rom.*, I, *471–472*. *F.F.*

CARAGIANI, Ioan D. (11.II.1841, Avdela, Grecia – 13.I.1921, Iași), folclorist și traducător. Fiu al unor țărani aromâni, **C.** urmează cursurile școlilor primare și secundare aromânești din Avdela, Gureanță și Vlaho-Clisura. Din 1856, studiază filologia la Atena, și după absolvire, vine în România. Obține un post de profesor la Gimnaziul Central din Iași, devenind, din 1866, și profesor suplinitor la catedra de limba și literatura

elină a Universității. Titularizat nu peste multă vreme, a funcționat aici aproape patru decenii. Îndată după stabilirea în Iași, **C.** frecventează asiduu ședințele Junimii, al cărei membru a și devenit în 1865, înveselind-o cu nenumăratele lui anecdote. În 1866, a fost ales membru al Academiei Române, ca reprezentant al românilor macedoneni, la care s-a și întors, de altfel, în cursul câtorva călătorii.

Bun cunoscător al vieții românilor din sudul Dunării, **C.** s-a decis să le popularizeze folclorul, foarte puțin știut în România. A apărut astfel cel dintâi articol dedicat acestei probleme, tipărit în 1869, în „Convorbiri literare", *Românii din Macedonia și poezia lor populară*, urmat, după mai bine de două decenii, de prima parte a voluminoasei lucrări *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică* (1891), cea de a doua parte fiind tipărită postum (1941). Încercând să reconstituie istoria zbuciumată a acestei ramuri a românilor, pe care el îi numește „rumelioți", după provincia în care locuiau cei mai mulți, **C.** recurge la numeroase izvoare. Nefiind însă un specialist, dă crezare, în egală măsură, atât documentului, cât și legendei. Urmărind prezența românilor la sud de Dunăre printre celelalte popoare balcanice, el caută să-i deosebească în permanență, servindu-se de toponimie și onomastică. În acest sens, studiile sale sunt un adevărat repertoriu onomastic al macedoromânilor. Marea bogăție a datelor puse în circulație nu este însă susținută și de o interpretare obiectivă. Valoare documentară a atribuit **C.** și folclorului, socotindu-l o oglindă fidelă a sufletului unui popor. Pentru cunoașterea lui, a propus alcătuirea unui corpus, în care să fie incluse toate textele aparți-

nând folclorului literar, grupate pe localitățile din care au fost culese.

Fără să fie deosebit de bogată, activitatea de traducător a lui **C.** este totuși substanțială. A tradus integral și a pregătit pentru tipar *Iliada* lui Homer, din care însă nu a apărut decât un fragment. Tipărite în 1879, *Odyseea* și *Batrachomyomachia* sunt tălmăcite pentru prima oară în întregime în românește, beneficiind de o transpunere plastică și vie, cu expresii împrumutate din limba populară și cu întorsături specifice basmului. De altfel, **C.** era el însuși un bun cunoscător al limbii populare și aprecia scriitorii care o foloseau.

SCRIERI: *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, București, 1891; ed. 2, îngr. și pref. Pericle Papahagi, București, 1929; partea II, îngr. și pref. Pericle Papahagi, București, 1941. **Traduceri**: Homer, *Odyseea* și *Batrachomyomachia*, pref. trad., Iași, 1876; Aristotel, *Pasiunile*, București, 1884.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Opinions sincères*, București, 1899, *36–80*; G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *70–72*; *Dicț. lit. 1900.*, *169–170*. *D.M.*

CARAGIU, Toma (21.VIII.1925, Hrupișta, azi Argos Orestikon, Grecia – 4.III.1977, București), poet. Este fiul Athenei (n. Papastere) și al lui Nico (Nicolae) Caragiu, români macedoneni, și frate cu Matilda Caragiu Marioțeanu. Părinții săi emigrează, în 1928, în România, stabilindu-se în comuna Sarsânlar din județul Durostor. **C.** urmează aici patru clase primare, apoi face liceul la Silistra, unde îi sunt profesori Gh. Zuca, publicist și prozator, și Pericle Papahagi, folclorist și istoric literar. În 1940, în urma cedării Cadrilaterului, familia sa ia drumul pribegiei, așezându-se succesiv în Oltenița, Bacău, Corlătești, Moara Domnească (Prahova) și în Ploiești, unde **C.** își încheie studiile secundare. Se înscrie inițial la Facultatea de Drept din București, dar trece la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, la clasa lui Victor Ion Popa și Mihai Popescu. A fost actor la Ploiești și la București, unde a jucat, cu aceeași vocație, roluri de comedie, de dramă și tragedie.

Poetul **C.** a fost umbrit de faima și de harul actorului. Din timiditate, și-a ascuns versurile mult timp, astfel că abia postum i-a fost publicată o culegere, *Poeme și alte confesiuni* (1979), în care marele comedian se exprimă într-un registru dramatic, profund interiorizat: „Cântecul de moarte/Îl vei auzi încet/Numai tu, Doamne./Mi-e fluierul bătrân și bolnav./Îl am de la Termopyle./Acolo am fost învins prima oară." Substituindu-se umanității, îi înregistrează destinul dramatic, înfrângerile, suferințele, chiar și când acestea fac cât o victorie, cum i s-a întâmplat lui Leonidas. Ca premoniții ale propriului destin, răsună alte secvențe ale liricii sale mereu tensionate: „Lava durerii/ Curge încet/Nu cunoaște firescul drum/Balans de beție lucidă/Hohotind nud/Ecouri cardiace din galaxii/Liniște apoi/Liniște stranie și nebună/Sapă mormânt/Din adâncimi/Așteptarea ochilor/ Înșurubată în amintire/Înfioară morții/De sub zidurile arse." Ca pe un imens ecran, **C.** înregistrează clipele trăirilor omenești în marele spectacol al lumii, care se sustrage controlului și pătrunderii înțelesurilor: „Am văzut omul întunecatelor dimineți/ Am văzut fiul furtunii cântând în lanțuri/Am văzut întreaga durere cum curge deschisă/Exilați în noi chiuim în mine părăsite." Entități însingurate, trăind între ziduri opace. Cartea este un amplu poem continuu, alcătuit din secvențe care proiectează trecerea noastră efemer-întunecată pe o zare cenușie, îndurerată. Poetul **C.**, descoperit „dincolo de masca actorului și dincolo de destinul monstrului sacru", a fost „o conștiință chinuită și creatoare prin timp, o conștiință contemporană. Celălalt ochi, cel treaz, al poeziei și artei, îl ține pe Toma Caragiu etern neodihnit printre noi" (Ana Blandiana).

SCRIERI: *Poeme și alte confesiuni*, îngr. și pref. Ion Cocora, Cluj-Napoca, 1979.

Repere bibliografice: Raicu, *Contemporani*, *227–239*; Cândroveanu, *Printre poeți*, *100–104*; Silvestru, *Un deceniu*, *168–172*; Cândroveanu, *Aromânii*, *118–122*; Petre Bokor, *Carte despre Toma Caragiu*, Galați, 1996; Matilda Caragiu Marioțeanu, *Toma Caragiu. Ipostaze*, București, 2003. *Hr.C.*

CARAGIU MARIOȚEANU, Matilda (20.VII.1927, Hrupișta, azi Argos Orestikon, Grecia), poetă. Este fiică a Athenei (n. Papastere) și a lui Nico (Nicolae) Caragiu, români macedoneni, și soră cu Toma Caragiu. **C. M.** obține licența în filologie la București, în anul 1951. Funcționează mai întâi ca preparatoare, devenind ulterior profesor de istoria limbii române la Facultatea de Litere a Universității din București. Și-a luat doctoratul în 1967. Între 1970 și 1973, lucrează ca profesor de limba și literatura română la Salzburg. Din 1993 este membru

corespondent al Academiei Române. Lucrările sale de lingvistică privesc mai ales dialectul aromân. Publică, în 1962, manuscrisul inedit al unui *Liturghier aromân*, însoțit de un studiu filologic amplu și de un glosar al textului, lucrare premiată în același an de Ministerul Învățământului. Printre cele mai valoroase lucrări pe care le-a semnat figurează *Compendiu de dialectologie română (nord și sud-dunăreană)* (1975), lucrare distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române, precum și *Dicționar aromân (macedo-vlah)* (1997).

C. M. a scris și a publicat literatură beletristică târziu. Cartea sa de poeme, *Di nuntru și-di nafoară* [*De înăuntru și de afară*] (1994), a fost tocmai de aceea o revelație, de o elocventă modernitate a comunicării lirice, mai puțin întâlnită în graiul aromân, chiar dacă nu lipsesc exemplele de acest fel, mai cu seamă în generațiile din ultimele două-trei decenii. Lumea acestei poezii este de fapt, în concretețea ei, cea pe care au cunoscut-o și au „transpus-o" în versurile lor toți înaintașii autoarei, și anume universul aromânesc arhetipal. **C. M.** aduce însă în prezentarea acestei lumi un plus de meditație, de sensibilitate și de subliniată reflecție existențială. Se conturează astfel o geografie de suflet inconfundabilă, o imagine complexă, de mare profunzime, a unui univers ce se estompează lent, în timp, cu neputință a fi recompus de cei ce nu l-au cunoscut aievea. O lume-stampă, pe care poeta o așază sub un moto desprins din reflecțiile lui Pasteur: „Je ne demande pas quelle est ta race, ta nationalité ou ta religion, mais quelle est ta souffrance." Poemul intitulat în transpunere literară *Testament pentru fiica mea*, ce deschide culegerea, este desăvârșit în acest sens, restituind imaginea unei lumi în continuă scădere, a cărei dezagregare nu poate fi oprită. Este vorba de viața grupurilor etnice care dispar cu timpul fie prin convergență cu limba literară-matcă, fie prin asimilare, când subiecții acestora trăiesc între străini, cum este cazul aromânilor. Astfel, fiica autoarei, care nu s-a născut – cum spune în aromână **C.** (aici în transpunere liberă) – „nici în munții Gramostei / nici la Samarina în Pind, nici la Hrupiște / nici la Perivole [...]/ și n-a băut apă din ghiumi" și nici n-a mâncat „pita tu sinie, coaptă sub țest", „n-a sărutat mână de bătrân / de bunic de mume venerate / cu mâini aurite / nu și-a așteptat smerită logodnicul / nu s-a făcut mireasă, fără a-și fi cunoscut dinainte mirele", va rămâne străină de o lume ce a fost cândva imaculată moral, evanescentă, o lume parcă din întâia dimineață a lumii. Se întâlnesc în carte poeme ale extincției, ale închiderii orizontului vieții, în așteptarea clipei tainice a comuniunii cu cosmosul (*Oara a-nsirăril' ei*), o lume întoarsă de la rosturile ei. Abia la senectute poeta are timp pentru a se recopilări, în tentația de a ajunge ființă edenică, în consens cu firea, ca în poemul *Caprili di Santorin*. Cartea a fost tradusă și în limba franceză, sub titlul *De dedans et de dehors*.

SCRIERI: *Norocul și mintea*, București, 1969; *Di nuntru și-di nafoară*, București, 1994; ed. (*De dedans et de dehors*), Charleroi (Belgia), 1999; *Dodecalog al aromânilor sau 12 adevăruri incontestabile, istorice și actuale, asupra aromânilor și asupra limbii lor*, București, 1996; *Néuri – Zăpezi – Neiges. 13 poemi – poeme – poèmes*, ed. plurilingvă, București, 2002; *Toma Caragiu. Ipostaze*, București, 2003. **Ediții:** *Liturghier aromânesc*, București, 1962.

Repere bibliografice: Kira Mantsu, *„Di nuntru și-di nafoară". Ploaci cu poezii di Matilda Caragiu Marioțeanu*, „Zborlu a nostru", 1992, 2; Florica Dimitrescu, *Poezie aromână cultă*, RL, 1995, 7; Florica Dimitrescu, *Frumoasă carte, cinste cui te-a scris!*, „Lupta" (Paris), 1995, 240; Mariana Nuși Vintilă, *„Di nuntru și-di nafoară"*, „La steaua", 1995, 7; Hristu Cândroveanu, *Caleidoscop aromân*, III, București, 1995, 50–53; Maria Pariza, *Dicționarul aromân (macedo-valah)*, TMS, 1997, 6; N. Saramandu, *Un nou dicționar aromân*, CC, 1997, 5–7; Alexandru Niculescu, *Tili*, RL, 2002, 32. *Hr.C.*

CARAION, Ion (pseudonim al lui Stelian Diaconescu; 24.V.1923, Rușavăț, j. Buzău – 21.VII.1986, Lausanne, Elveția), poet, eseist și traducător. Este fiul Eleonorei și al lui Mihai Diaconescu, agricultori. Urmează Liceul „B. P. Hasdeu" din Buzău (1934–1942), după care se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care a absolvit-o în 1948. Debutează în 1936, în revista școlară „Flori de primăvară" din Buzău cu poemul *Gândurilor mele*, semnat Diaconescu M. Stelian. Colaborează la „Acțiunea Buzăului", unde în 1940 folosește pentru prima dată pseudonimul Ion Caraion, e prezent cu versuri și recenzii literare în „Universul literar" și „Curentul literar". Este redactor la ziarele „Timpul" și „Ecoul". Publică la „Claviaturi", „Curentul literar", „Revista Fundațiilor Regale", „Orizont", „Universul literar", „Vremea" ș.a. Atitudinea sa antirăzboinică și antifascistă îl determină să participe la fondarea, în 1944, a ziarului „Scânteia". Este, în același timp, unul dintre inițiatorii revistei literare „Agora" (1947) a Fundației Regale „Mihai I" și participă la editarea publicației „Caiet de poezie", supliment al „Revistei Fundațiilor Regale" (1946–1947). A mai fost consilier de presă în Ministerul Artelor și Cultelor (1944–1946) și redactor la Editura Cartea Românească (1948). Devenit incomod pentru noile autorități comuniste, **C.** este arestat și condamnat în două rânduri (1950–1955 și 1958–1964), ultima oară, în 1958, sentința fiind pedeapsa capitală, ulterior comutată. Revenit în viața literară, tipărește în 1966 volumul de versuri *Eseu*. Anii '70 sunt cei mai prolifici pentru activitatea literară a lui **C.**, care publică numeroase volume de versuri, eseuri și critică literară, precum și un număr impresionant de traduceri din poezia și proza universală, îndeosebi din limbile engleză și franceză. Devine acum redactor la cea mai prestigioasă revistă literară a epocii, „România literară", unde semnează și I. Car. În 1981, ia drumul exilului, stabilindu-se la Lausanne, în Elveția. Continuă să scrie și editează chiar câteva reviste: „2 plus 2", „Don Quichotte", „Correspondances". Colaborează constant, ca redactor cultural, la radio BBC, precum și la publicațiile „Limite" (Paris), „Contrapunct", „Curentul" (München), „Cuvântul românesc" (Suedia), „Uomini e libri" (Milano), „Tribune de Genève", „Le Figaro" (Paris), „Le Journal des poètes" (Belgia). Este omagiat, după moarte, la Universitatea Sorbona (1988).

Aparținând, împreună cu Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Ștefan Augustin Doinaș și Radu Stanca, generației de poeți care se afirmă în anii imediat

următori celui de-al doilea război mondial, **C.** debutează editorial cu placheta *Panopticum* (1943), urmată de două volume care îl vor impune relativ repede în conștiința literară a epocii: *Omul profilat pe cer* (1945; Premiul Editurii Forum) și *Cântece negre* (1946). Tonalitatea dominantă a primelor lui poezii se înscrie într-o cheie gravă, întunecată și sumbră: marcat de mizeriile și ororile războiului, pe de o parte, conștient de eșecul estetismului literar în a asigura un refugiu împotriva realității ostile și necruțătoare, pe de altă parte, autorul scrie „cântece negre", poeme al căror nucleu îl constituie protestul social și revolta împotriva dimensiunii meschine și strivitoare a cotidianului. Într-o lume lipsită de orizont și transcendență, o lume în care, după hotarul reprezentat de opera lui Nietzsche, „profetul nu mai avea mistere și murise", iar personalitatea umană se pierde în masa informă a statisticilor, singurele constante rămân războiul și lepra: „Vă întreb: unde e libertatea pentru care au ars orașele / și unde sunt bucuriile, pentru care / copiii noștri carbonizați au înmulțit hoiturile războiului?" Absurdul războiului populează gările cu coșciuge, iar înaltul clădirilor, departe de a mai constitui un îndemn la speranță, devine un simbol al atotputerniciei morții și neantului: „Atârnă peste ceasuri celestele clădiri / ca niște stârvuri negre de tuci îmbrobodit / pe jos cu ceramică iar podina cu mit. / Hei! Pentru cine-atârnă coșciugele din gări?" Poezia, în aceste condiții, nu se mai poate înscrie decât într-o estetică a spaimei și grotescului, în care bucuria contemplației artistice lasă locul zbaterii timpanelor în marșuri epuizante, brutalității și măcelului: „În marș, / timpanele noastre se zbăteau înăuntru – / voi ați stat cu muierile acasă, voi n-ați văzut măcelul / tulbure, superb, răscolitor, / voi n-ați văzut măcelul / cu șanțuri, cu degradări, cu biruințe / cum a călcat peste bucurii, peste granițe, peste ape / brutal, crâncen. [...] Armate anonime s-au strecurat în zdrențe prin noapte / cerurile se lăsau mai jos / fumul uzinelor inunda cartiere / pe străzi au răsunat automate / și-au zăcut lângă prispă muieri și copii; / oftică, tifos, pelagră, / foamete, groază, tăcere." Scenele apocaliptice ale războiului (din ciclul *Jurnal de front*) își au corespondentul formal în „strofe înjunghiate, bătute în pari, / scrâșnite ca piatra ce-mprejmuie schitul; / strofe scrise lângă hoți și tâlhari / care înjură de sfinți și dau cu cuțitul". Accentele argheziene de împotrivire și revoltă se transformă, într-o conștiință anticonformistă și dezabuzată, în viziuni cinice, terifiante, dominate de imagini ale descompunerii și putrezirii ce amintesc de universul poetic bacovian. Ceea ce îl deosebește însă pe **C.** este discursivitatea, tonul voit prozaic – semne lingvistice ale unei atitudini antipoetice, în care tresăririle vitalității („Poeți! Voi trebuie să agitați lumea") sunt repede înghițite de un scepticism atotcuprinzător: „Lebedele nu-mi știu zarea. / Cerul nu mă mai conține. / Când și când, doar disperarea / Intră-n lespedea din mine... ". „Omul profilat pe cer" al lumii poetice a lui **C.** nu mai are nimic din tonusul vitalist și privirea încrezătoare caracteristice umanismului clasicist; redus la o singură dimensiune – aceea a orizontalității –, el se chircește, se retrage tot mai aproape de pământ, până la a deveni una cu mineralul: „Omul profilat pe cer avea umerii aspri, răniți, / mersul înfricoșător și-un păr negru, ierbos, / crescuse enorm ca o zăpadă polară, ca o inundație marină, / laolaltă cu minereurile pământului, cu sângele lui subteran, / în care au putrezit rădăcini, / în care s-au înecat femei, / în care au venit să moară carbonizate păsările din fundul lumii; / gonite din cuiburi și de pe vapoare, / au venit să moară păsările Sudului. // Printre materii anorganice, printre vizuini sălbatice și plante / mergea uriaș ca o mie de blocuri puse să meargă, / ca o mie de soldați trimiși să se omoare, / ca o mie de prizonieri întorși din război, / ca o mie de muncitori chemați la fabrică."

Reintrat în viața literară după o tăcere de aproape două decenii – tăcere impusă de închisorile comuniste de la Jilava, Aiud, Cavnic și Baia Sprie –, **C.** redebutează cu volumul de poeme *Eseu*, urmat, după un an, de acela intitulat *Dimineața nimănui* (1967). Poezia lui gravitează în jurul a două teme esențiale: dezabuzarea și singurătatea, rezultate din distilarea poetică a unor suferințe greu de imaginat. Experiența pușcăriei, nenumită ca atare, este pretutindeni prezentă, făcând din autor un al doilea Ulise, dar nu unul care se întoarce fericit în Ithaca, ci unul care, trecând prin infernul oamenilor, și-a pierdut orice iluzie: „Am uitat undeva o parte din mine... / Erăm așa de atent să nu pierd nimic! / Numai fete urâte am întâlnit azi. / Fără mine întreg mă voi prăbuși. / Fără mine întreg nu mai sunt eu. / Depărtarea mănâncă din orașul ruginit. / Taci... despre ce pomeniți? Grâu sub vânt. / În fiecare zi se prăbușește cineva..." Revenit din „morți" precum Lazăr altădată, poetul „vâslește în singurătate", întrucât comunicarea cu cei „vii", cei care au dus o viață normală, a devenit imposibilă: „Ne despărțeam... O! cine mai întreabă / de cei ce nu-s? de cei ce-au fost pe vremuri? / Mulțimea vinde îngeri la tarabă / și arlechinii mor în Bethleemuri... ". Prizonier al unui lirism al suferinței și degradării (I. Negoițescu), **C.** contemplă puritatea cu priviri stinse și obosite, apărându-se de „ochii depresiv de

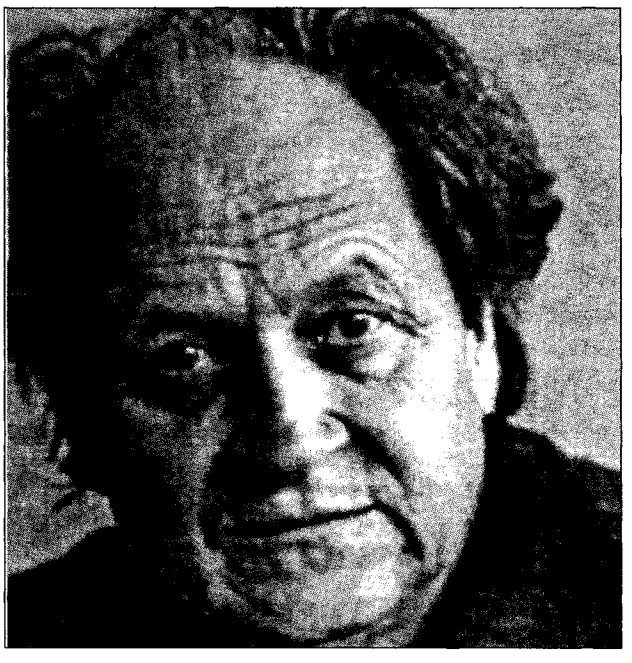

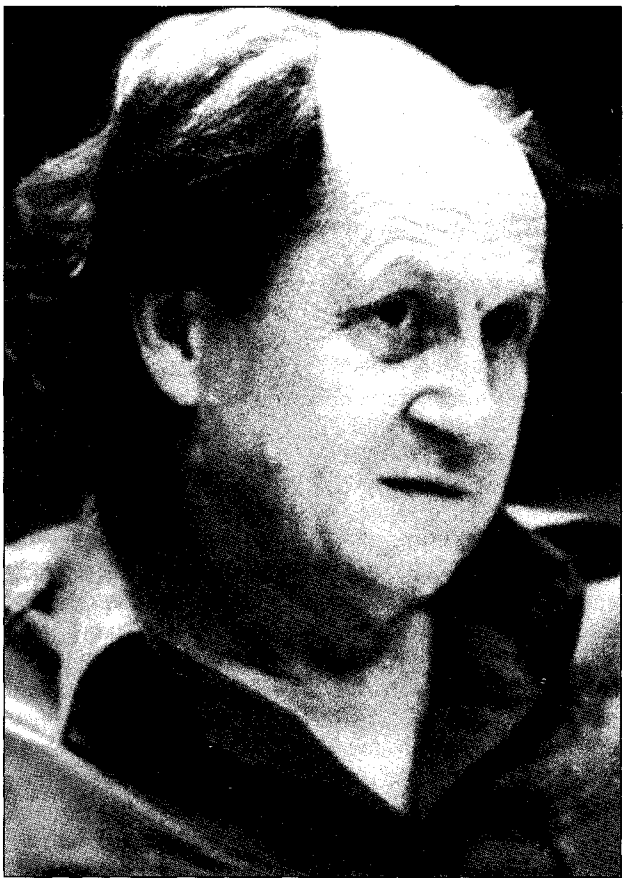

albaștri ai copiilor" și de „suavele nerușinări ale naturii" prin ironii amare („Pleacă oamenii și rămân potecile. / Socialismul e zâmbet") și conștiința „prelungirii lumii prin durere". Poetul își apare sieși ca un nou Oedip, ispășind o vină care nu este a sa, și își compune cântecul din „halucinații și oracole", pribegind în afara cetății pradă unui „extaz al suferinței". Din când în când, exilatul mai găsește totuși resurse pentru a sublima materialul poetic în imagini estete, mallarmeene: „Armonios obosită, vara era pe sfârșite. / Luna ca o iacobină se ridicase / pe genunchii apocalipsului. Nimic nu înflorește mai frumos ca un corolar. / Ți-au fost dragi păsările, apele și arborii, / Dar n-ai avut nici păsări, nici arbori, nici ape." Fluxul lirismului de acum al lui **C.** oscilează între notație și metaforă, sugrumând suflul puternic și protestatar al poemelor de debut într-o respirație poetică sacadată, întretăiată, ce urmează urcușurile și coborâșurile unei suferințe mereu prezente: „Clepsidre ori perle risipite pe lac, / stelele-n cer. Broaștele tac. / Ninge peste adâncurile lumii cu seri. / E ca și când luna și copiii / ar fi plecat din oraș pentru totdeauna. / Ninge cu adânc și coșmare. / Iar tăcerile au gurile-amare / Ca sinucigașii." Volumul *Cârtița și aproapele* (1970), continuând și adâncind tematica poemelor precedente, îl definește pe **C.** drept un poet al stării de criză (Lucian Raicu), ale cărui constante sufletești — dezolarea, plictiseala, singurătatea, neliniștea — se constituie în tot atâtea centre de coagulare a lirismului. Într-o lume lipsită de orice noimă, în care nici măcar „absurdul" nu mai poate descrie existența, iar viața este o „prelungire a morții", intervine, copleșitor, sentimentul „târziului": „Nimic nu-i absurd și nimic nu e logic / Seara mă-ntorc și m-așed în sicriu, / Sub toată oboseala de timp ontologic — / Și tare-i târziu... și tare-i târziu..." Trecutul înghite cu lăcomie prezentul, universul se sfoiegește și se închide în melancolii nesfârșite, iar amintirile devin răni deschise. Obosit de existență, poetul ajunge să-și supraviețuiască, scriind poezii „postume": „De fapt murisem de-atunci / ca melancoliile / în sala de așteptare a bucuriei. / Te și miri că soarele / nu s-a topit / nu s-a sfâșiat. / Fiecare copac stă ca o gheară / de-a lui Mârșăvie Împărat." „Logica ni-ni-stă" (nici-nici) are drept rezultat sublinierea absenței (*Imagine cu absențe*), în cuprinsul căreia orice deosebire ontologică se pierde în confuzia haotică a tuturor valorilor și sentimentelor: „Vă vom chinui, vă vom ucide și vom râde / pe urmă vom fi uciși și se va râde / suntem destul de bătrâni și de vicleni / să nu ne pese / totul e adevăr, chiar și minciuna / totul e minciună, chiar și adevărul — / întunericul se face singur." Privirea amar-retrospectivă, ajunsă la capătul lumii, devine viziune întoarsă, urzind peisaje postapocaliptice, prin care poetul rătăcește ca un strigoi: „Noapte cu bube. Stătută ca o baltă. / Mă-ntorc de pe lumea cealaltă. / Dracul mână caii. Surugiul doarme. / Luna atârnă de pe cer ca o tenie. / Orb și fără părinți, ca o mută vedenie, / între cranii și arme. / Vin de pe vremea când sângele picura din panoplie. / Cine știe, gândule, cine știe... / Apocalipsul a fost și s-a dus. / E ca-n lepădarea de Petru a lui Iisus. / Spunându-i că-l va părăsi / (Petru era om: cu temeri, cu vise) / Christ se părăsise / el mai întâi. / Și / iubeam odinioară o fată..." Volumul *Cimitirul din stele* (1971), extindere a dezabuzării și nihilismului asupra întregului univers, conține totuși câteva poeme de dragoste, sentimentul, fragil, reușind să aducă o rază de speranță în infernul existenței cotidiene. În *Străina*, de pildă, iubita este o imagine ideală, o idee în sens platonician, percepută de către simțuri ca un „abur" care se suprapune peste înfățișările concrete ale femeilor întâlnite: „Îți sărut prefigurările coapsei / și aburii muzicali din preajma umerilor / și sânii — calde basoreliefuri. / Nu știu cum arăți. Vei fi fost călătoarea / rezemată de canaturile unei ferestre de tren / sau adolescenta cu brațe bizare din gara Predeal / care pipăia cu sfială obrajii munților, / spunându-le ceva." Ultimul volum de versuri publicat în țară, *Dragostea e pseudonimul morții* (1980), se face ecoul oboselii unei existențe văzute ca o „naștere amânată". Versurile devin eliptice, fragmentare, iar poetul, convins că „adevărul e o femeie de serviciu", nu mai caută decât „semnificația / dispariția semnificațiilor", în poeme care amintesc de ultima etapă a creației bacoviene: „Cine știe... Nime. / Două centime, patru centime. / Altă lume. Oare? / Infime / stigmate alternând calendare / (alterare / eroare)."

Eseist și critic redutabil, **C.** este un atent observator al vieții literare contemporane. Volumul *Duelul cu crinii* (1972), adevărată panoramă a liricii românești de după cel de-al doilea război mondial, conține comentarii și observații pertinente asupra câtorva dintre cei mai importanți scriitori moderni, de la Apollinaire și Baudelaire la Saint-Exupéry și Hart Crane.

O secțiune specială include o parte dintre articolele publicate înainte de 1950, din care merită menționată o viziune personală asupra poeziei, care amintește de noțiunea de *work in progress* a lui James Joyce: „Poezia este mereu o nouă esențialitate. A o defini înseamnă a o concepe segmentar. [...] Cum se poate defini ceva ce nu s-a terminat?" (*Poezia*, 1947). Măsura deplină a pătrunzătorului spirit critic și a talentului eseistic ale autorului este dată de excepționalul volum *Bacovia. Sfârșitul continuu* (1977), lucrare fundamentală pentru exegeza critică dedicată marelui poet. Simțind în G. Bacovia un spirit profund înrudit cu propriile sale agonii interioare, **C.** comentează opera înaintașului cu fervoarea și interesul cu care își observă propria existență: „Bacovia era suferind. [...] Începuse a trăi în moarte. Într-un sfârșit continuu. Într-o inchiziție care nu-și execută victimele, însă le transformă în ulcere veșnice, în chin. Chinul anulării noimelor. Al nașterii golului, produs fără întrerupere, asediind și degradând. O autoinchiziție." Poetul devenit critic procedează cu o atenție și meticulozitate exemplare, pornind de la analiza statistică a vocabularului liric bacovian, trecând prin decelarea influenței eminesciene asupra poetului și sfârșind cu comentarea termenilor-cheie ai unei opere care nu a încetat să crească în însemnătate de la data publicării sale și până astăzi. Folosind toate procedeele critice de care avea cunoștință, inclusiv noul, pe atunci, structuralism, **C.** traversează, pe rând, spațiile literaturii franceze, germane și engleze în încercarea de a surprinde, din toate perspectivele posibile, miracolul liric bacovian. Poezia lui Bacovia are calitatea, subliniază **C.**, de a putea fi înțeleasă în orice cultură; ea nu este însă una rudimentară, ci încearcă, prin mijloace rafinate, să construiască un „primitivism sui-generis". Aceasta este și judecata care îl îndeamnă pe eseist să afirme că poemele de maturitate ale lui Bacovia, departe de a evidenția o sleire a puterilor creatoare ale poetului, sunt produsul unei alte tehnici de lucru decât aceea caracteristică versurilor de tinerețe, o tehnică perfect conștientizată și deliberată. Interesant de notat este și faptul că, în opinia unui critic a cărui operă poetică distilează cele mai grele zațuri ale existenței, „Bacovia [...] nu e totuși un poet atât de depresiv, cum pare la prima vedere".

Traducător pe cât de inspirat pe atât de prolific, **C.** a dăruit culturii române câteva antologii de poezie remarcabile, dintre care *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi* (I-III, 1974-1976, realizată împreună cu Ovid S. Crohmălniceanu) și *Antologia poeziei americane* (1979) au devenit clasice. A mai tradus din Balzac, Dumas, Sherwood Anderson, Saint-Exupéry, Anna Ahmatova, Ezra Pound, Raymond Queneau, Marcel Aymé. Este, de asemenea, autorul câtorva volume de poezii pentru copii.

Există la Ion Caraion un puternic conflict între natura directă a sentimentului moral și expresivitatea îndelung hrănită cultural. O analiză temeinică [...] *a poeziei lui ar trebui să ne arate cum reușește poetul să creeze impresia că își transcrie aproape automatic, fără nici o sintaxă lirică, întunecatele lui viziuni, coșmarele, torturantele mișcări ale unui suflet ultragiat, și, în același timp, să recurgă la o expresivitate în care să se regăsească, sedimentate, resturile unei atât de intense și de profunde culturi poetice. Conflictul acesta între spontaneitate, brut, cruzime, originalitate absolută, pe de o parte, și elaborație, artă rafinată, ereditate culturală pe de alta, formează, poate, aspectul cel mai izbitor și insolubionabil critic al poeziei lui Ion Caraion.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Panopticum*, București, 1943; *Omul profilat pe cer*, București, 1945; ed. îngr. Emil Manu, București, 1992; *Cântece negre*, București, 1946; *Eseu*, București, 1966; *Dimineața nimănui*, București, 1967; *Necunoscutul ferestrelor*, București, 1969; *Cărtița și aproapele*, București, 1970; *Deasupra deasuprelor*, București, 1970; *Cimitirul din stele*, București, 1971; *Selene și Pan*, București, 1971; *Duelul cu crinii*, București, 1972; *Munți de os*, București, 1972; *Frunzele în Galaad*, Cluj, 1973; *Enigmatica noblețe*, București, 1974; *Lied, das in der Flöte blieb*, tr. Georg Scherg, București, 1974; *Marta, fata cu povești în palme*, București, 1974; *Poeme*, pref. Emil Manu, București, 1974; *O ureche de dulceață și-o ureche de pelin*, București, 1976; *Pălărierul silabelor*, București, 1976; *Bacovia. Sfârșitul continuu*, București, 1977; ed. 2, București, 1979; *Interogarea magilor*, București, 1978; *Lacrimi perpendiculare*, pref. Mihail Petroveanu, București, 1978; *Lucrurile de dimineață*, București, 1978; *Cântecul Singurei – Le Chant de l'Unique*, ed. bilingvă, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1979; *Dragostea e pseudonimul morții*, București, 1980; *Jurnal*, I-III, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1980–1998; *Poems*, tr. Marguerite Dorian și Elliot B. Urdang, Athens (SUA), 1981; *Insectele Tovarășului Hitler*, München, 1982; *L'Am – stram – gramité*, tr. G.-E. Clancier, Vahé Godel, R. Marteau ș.a., Lausanne (Elveția), f.a.; *La Terre a mangé ses fontaines*, tr. Vahé Godel, Bruxelles, 1985; *Apa de apoi*, îngr. și postfață Emil Manu, București, 1991; *La neige qui jamais ne neige et autres poèmes*, Lausanne (Elveția), 1993; *Greșeala de a fi – The Error of Being*, ed. bilingvă, tr. Marguerite Dorian și Elliot B. Urdang, București, 1994; *Postume*, îngr. și postfață Emil Manu, București, 1995; *Tristețe și cărți*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1995; *Cimitirul din stele*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1995; *Le Livre des poèmes perdus*, Troyes (Franța), 1995; *Exil interior*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1997; *Poezii arestate*, pref. Nicolae Țone, București, 1999; *Scrisori către Nicolas Catanoy*, îngr. Maria Pal, pref. Ion Cristofor, Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Marcel Aymé, *Poveștile motanului*, București, 1947; Honoré de Balzac, *Istoria măririi și decăderii lui César Birotteau, negustor de parfumuri, ajutor de primar în cel de-al doilea arondisment al Parisului*, pref. J. Popper, București, 1949; Vera Ketlinskaia, *Bărbăție*, București, 1949 (în colaborare cu Maria Z. Vlad); I. A. Goncearov, *Oblomov*, București, 1949 (în colaborare cu A. Frunză și Val Cordun); Marietta Șahighian, *Hidrocentrala*, București, 1949 (în colaborare cu Irina Saharov); S. Mstislavschi, *Pasărea primăverii*, București, 1950 (în colaborare cu A. Vătriceanu); Al. Dumas, *Doamna de Monsoreau*, I-III, București, 1965 (în colaborare cu Radu Popescu); Björnstjerne Björnson, *Fata pescarului*, București, 1966 (în colaborare cu Iulia Soare și Virgil Tempeanu); Sherwood Anderson, *Sunt un nătărău*, pref. trad., București, 1966; Antoine de Saint-Exupéry, *Pământ al oamenilor*, pref. trad., București, 1967, *Zbor de noapte. Pilot de război*, București, 1968; Edgar Lee Masters, *Antologia orășelului Spoon River*, pref. Virgil Nemoianu, București, 1968; Ryūnosuke Akutagawa, *Rashomon*, București, 1968; Giuseppe Rovani, *O sută de ani*, I-II, București, 1968; *Masa tăcerii. Simpozion de metafore la Brâncuși*, pref. trad., București, 1970; Pierre Emmanuel, *Poeme*, București, 1971 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș); Elie Faure, *Funcția cinematografului*, București, 1971; *Cinci poeți romanzi*, pref. trad., București, 1972; Georges-Emmanuel Clancier, *De-a pururea și o zi*, Iași, 1972; Daniel Defoe, *Căpitanul Singleton*, București, 1972, *Colonelul Jack*, București, 1972; *Antologie de poezie neerlandeză, olandeză și flamandă*, îngr. Venera și Al. Urechia, pref. Garmt Stuiveling, București, 1973 (în colaborare); Mary Webb, *Hazel, fata pământului*, București, 1974; *Antologia poeziei*

franceze de la Rimbaud până azi, I-III, îngr. în colaborare cu Ovid S. Crohmălniceanu, pref. Ovid S. Crohmălniceanu, București, 1974-1976 (în colaborare); Anna Ahmatova, *Versuri*, București, 1974; Ezra Pound, *Cantos și alte poeme*, București, 1975; Malcolm Lowry, *La poalele vulcanului*, București, 1978; *Poeți canadieni contemporani*, pref. trad., București, 1978; *Antologia poeziei americane*, îngr. trad., București, 1979 (în colaborare); Raymond Queneau, *Arta poetică*, pref. trad., București, 1979; Ward Ruyslinck, *Rezervația*, pref. trad., București, 1979.

Repere bibliografice: Felea, *Dialoguri*, *125-134*; Piru, *Panorama*, *152-154*; Felea, *Poezie*, *43-54*; Perpessicius, *Lecturi*, *179-187*; Grigurcu, *Teritoriu*, *28-35*; Munteanu, *Opera*, *109*; Raicu, *Structuri*, *209-213*; Poantă, *Modalități*, *262-266*; Ciobanu, *Critică*, *52-58*; Cristea, *Un an*, *59 – 69*; Petroveanu, *Traiectorii*, *151-163*; Dimisianu, *Valori*, *156-158*; Felea, *Secțiuni*, *96-101*, *417-420*; Oarcăsu, *Destine*, *121-127*; Andriescu, *Relief*, *128-135*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *156-159*; Piru, *Poezia*, I, *266-280*; Zalis, *Tensiuni*, *132-140*; Regman, *Colocvial*, *180-182*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *237-242*; Laurențiu, *Eseuri*, *70-74*; Cristea, *Domeniul*, *98-100*; Negoițescu, *Analize*, *292-298*; Steinhardt, *Între viață*, *165-167*; Raicu, *Critica*, *198-206*; Căprariu, *Jurnal*, *205-208*; Ștefănescu, *Preludiu*, *27-35*; Alexiu, *Ideografii*, *20-26*; Georgescu, *Volume*, *7-12*, *143-148*; Nițescu, *Poeți*, *32-46*; Simion, *Scriitori*, I, *110-120*; Poantă, *Radiografii*, I, *116-120*; Ungheanu, *Lecturi*, *245-250*; Dimisianu, *Opinii*, *72-76*; Manu, *Eseu*, *59-88*; Raicu, *Practica*, *386-411*; Ciobanu, *Însemne*, II, *84-89*; Grigurcu, *Poeți*, *406-414*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *152-159*; George, *Sfârșitul*, III, *237-239*; Felea, *Aspecte*, II, *51-55*; Raicu, *Contemporani*, *73-78*; Cristea, *Faptul*, *70-73*; Sângeorzan, *Conversații*, *36-38*; Cândroveanu, *Poeți*, *54-65*; Tomuș, *Mișcarea*, *288-291*; Grigurcu, *Critici*, *545-557*; Iorgulescu, *Critică*, *223-228*; Moraru, *Semnele*, *32-40*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *14-20*; *Hommage à Ion Caraion*, Lausanne (Elveția), 1984; [*Ion Caraion*], „Dialog", supliment literar (Dietzenbach, Germania), 1987, 43-44; Eugen Simion, *Ion Caraion. Experiența limitelor*, RL, 1990, 5; Dorin Tudoran, *Prinț și cerșetor*, RL, 1990, 8; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *243-246*, *353-356*, II, *62-64*, III, *303-309*; Alex. Ștefănescu, *Retorica disperării*, RL, 1992, 9; Mircea Zaciu, *Exilul și împărăția... cerurilor*, F, 1992, 9; Cristea, *A scrie*, *42-45*; Geo Șerban, *Ion Caraion – la țărmul eternității*, RL, 1993, 4; Gh. Grigurcu, *Postumele lui Ion Caraion*, VR, 1993, 2-3; Ion Bălu, *Coborârea în universul concentraționar*, ST, 1993, 5; Ioana Pârvulescu, *Ultima încercare*, RL, 1994, 16; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *76-79*; Simuț, *Incursiuni*, *250-259*; Constantin, *Complicitatea*, *87-90*; Ovid S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994, *129-141*; Alex. Ștefănescu, *Un kamikaze al poeziei*, RL, 1995, 35; Geo Șerban, *Caraion x 3*, LCF, 1995, 29; *Ion Caraion. Anotimpuri în infern*, CC, 1996, 1-2 (semnează Eugen Simion, Valeriu Cristea, Emil Manu, Dorin Tudoran, Gabriel Dimisianu, Georgeta Horodincă, Virgil Nemoianu, Ion Negoițescu, Andriana Fianu, Horia Georgescu, Valentin Silvestru, Alexandra Crăciun, Dinu Pătulea, Sebastian-Vlad Popa, Ilie Constantin, Daniela Zeca, Andrei Grigor, Lucian Chișu, Marian Barbu, Irina Mavrodin, Ion Stratan, Ileana Comănescu, Ioana Pârvulescu, Jeana Morărescu, Vasile Bardan, Sanda Golopenția, Ioan Lăcustă, Răzvan Voncu, Alunița Cofan, Florin Mihăilescu, Vahé Godel, Peter Coryllis, Oleg Escobar Galindo); Glodeanu, *Incursiuni*, *315-322*; Pop, *Pagini*, *52-57*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *290-297*; *Dicț. analitic*, I, *44-46*, *177-179*, IV, *626-629*; Simion, *Fragmente*, II, *34-37*, III, *200-212*; Manolescu, *Litere*, *265-270*; Emil Manu, *Ion Caraion*, București, 1999; Bucur, *Poeți optzeciști*, *40-42*; *Dicț. esențial*, *146-149*; Ungureanu, *La vest*, II, *57-66*; Manolescu, *Lista*, I, *70-75*, III, *151-154*; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, *372-377*; Mihai Pelin, *„Artur". Dosarul Ion Caraion*, București, 2001; Behring, *Scriit. rom. exil*, *124-143*; Silvian Floarea, *Universul și noutatea poeziei lui Ion Caraion*, București, 2002; Alex. Ștefănescu, *Ion Caraioan*, RL, 2003, 11; Manolescu, *Enciclopedia*, *123-128*. *L.H.*

CARAIVAN, Virgil (7.II.1879, Șuletea, j. Vaslui – 11.II.1966, București), prozator. Urmaș al unei vechi familii de răzeși, **C.** este fiul Smarandei și al învățătorului Neculai Caraivan. După terminarea școlii primare din satul natal, urmează cursurile Gimnaziului „Manolache Costache Epureanu" din Bârlad și ale Liceului „Petru Rareș" din Piatra Neamț, absolvind în 1900. Se înscrie la Facultatea de Drept și la cea de Litere și Filosofie ale Universității din București, dar va renunța, se pare, să-și treacă examenele de licență. Lucrarea de seminar *Ritmul muncii în poeziile populare*, remarcată de C. Rădulescu-Motru, îi dă prilejul să debuteze în „Noua revistă română" (1901). A colaborat cu povestiri, nuvele, articole politice și traduceri la numeroase ziare și reviste, între care „Sămănătorul", „Floarea darurilor", „Luceafărul", „Lupta", „Viitorul", „Foaia poporului", „Neamul românesc literar", „Ramuri". În anii 1903 și 1904 scoate la București, împreună cu alți colegi, gazeta politică „Tribuna", „organ studențesc-naționalist", iar la Bârlad va fi, mai târziu, director al revistelor „Răzeșul" (1926-1927) și „Documente răzețești" (1933-1934), în ale căror pagini publică, în primul rând, modeste contribuții istorice proprii sau aparținând unor intelectuali din partea locului. Urmând sfatul lui N. Iorga, al cărui apropiat a fost un timp, în 1907 își strânge, sub titlul *La șezătoare*, poveștile și snoavele apărute mai înainte în periodice. Primirea făcută acestei culegeri îl convinge să persevereze și va tipări în continuare *Povești* (1908), *Povești de pretutindeni* (1908), *Doamna Ilina* (1909), *Povești franceze* (1909), *Povești corsicane* (1910), *Basme și legende străine* (1911), *Aliman voinicul* (1912), *Movila roșie* (1913), *La gura sobei* (1924). Câteva dintre aceste volume s-au retipărit în mai multe ediții, în colecția „Biblioteca pentru toți", alături de traducerea nuvelei lui N.V. Gogol *O noapte de mai* (1908), făcută după o versiune franceză, și în colecția intitulată „Basme și legende străine", condusă de **C.** El este și autorul unei relatări a faptelor de arme ale regimentului 32 Mircea, *Bătălia de la Mărășești... Povestire națională istorică* (1929), al unui *Memoriu de activitate ostășească în războiul de reîntregire. 1916-1918* (1934), montaj de amintiri proprii și de documente, și al schiței istorice *Când a fost întemeiată Societatea Scriitorilor Români* (1939). S-a numărat, de altfel, printre membrii fondatori ai acestei societăți, fiind între 1908 și 1910 casierul ei. După primul război mondial a locuit mai mult la Șuletea, ocupându-se cu agricultura și devenind unul dintre animatorii vieții culturale din Bârlad.

Ca și Tudor Pamfile sau D.N. Ciotori, ambii, de asemenea, colaboratori la revistele lui N. Iorga, **C.** este, înainte de toate, un prelucrător iscusit al filonului narativ popular, român sau străin. Povestirile și snoavele lui pornesc de la un nucleu folcloric, pe care îl amplifică, îl transformă. Contribuția personală stă mai degrabă în „rescrierea" textului cu mijloacele autorului cult decât într-un spor de fantezie. Linia acțiunii, structura personajelor, semnificațiile de natură morală rămân cele caracteristice literaturii populare. Sunt de semnalat și

accentele critice, de sorginte sămănătoristă, sau încercarea de a utiliza elementul fantastic, ca în nuvelele adunate în *Movila roșie*. Aici, **C.** face apel la legende și realități pe care le cunoaște bine, specifice satului răzeșesc din zona Fălciului, mai ales de pe valea Elanului. Dar haina literară conferită unui material epic relativ bogat, generos, rămâne insuficient realizată.

SCRIERI: *La șezătoare*, București, 1907; ed. București, 1922; *Povești*, București, 1908; *Doamna Ilina*, București, 1909; *Aliman voinicul*, București, [1912]; *Movila roșie*, Bârlad, 1913; *La gura sobei*, București, 1924; *Snoave*, Bârlad, f.a. **Traduceri:** N.V. Gogol, *O noapte de mai*, București, 1908; *Povești de pretutindeni*, București, 1908; *Povești franceze*, București, 1909; *Povești corsicane*, București, 1910; *Basme și legende străine*, Vălenii de Munte, 1911.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 70–71; D. Caracostea, *Ce ne este cântecul poporan*, RFR, 1940, 10; Tatiana Nicolescu, *Opera lui Gogol în România*, București, 1959, *63, 109, 185;* Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu" din Bârlad*, Iași, 1971, *227*; *Bârladul. Odinioară și astăzi*, I, Bârlad, 1980, *44, 65–75, 381–384*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *477–478*; Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Bibliografii. C*, Bârlad, 2001, *27–32*. *R.Z.*

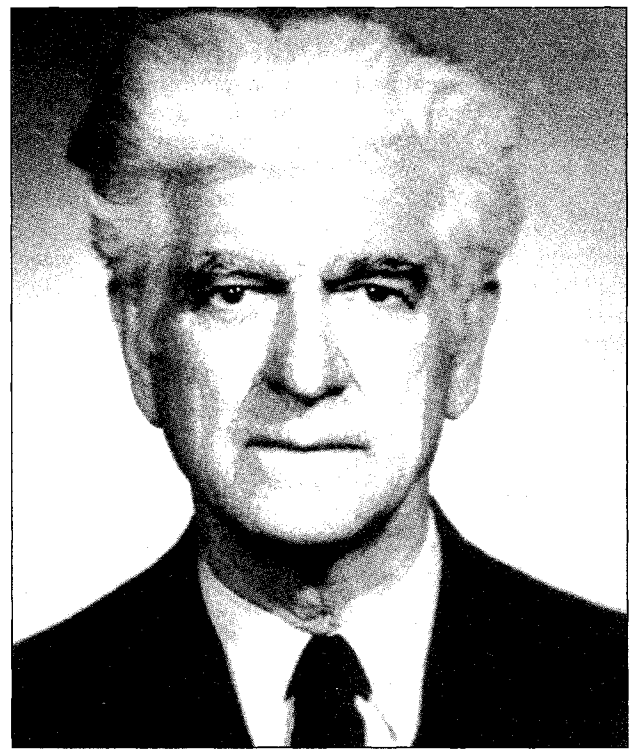

CARAMAN, Petru (14.XII.1898, Vârlezi, j. Galați – 9.I.1980, Iași), etnolog. Este fiul Elenei (n. Miron) și al lui Neculai P. Caraman, țărani. După școala primară urmată în localitatea natală (1903–1909), este elev la Liceul Internat din Iași (1909–1917), unde îi are profesori pe Vasile Bogrea, Calistrat Hogaș, Iorgu Iordan (pentru scurt timp), August Scriban. Face studii universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași (1918–1921), unde profesori îi sunt Ilie Bărbulescu, Traian Bratu, Dimitrie Gusti, G. Ibrăileanu (acesta a intenționat să-l rețină asistent), A. Philippide, O. Tafrali. A absolvit și Seminarul Pedagogic Universitar din Iași (1922). După ce funcționează ca profesor titular pentru limba română și limba latină la Liceul de Stat nr. 2 din Cernăuți (1923–1925), face studii de slavistică la universitățile din Varșovia, Lvov și Cracovia, unde a audiat cursuri ale etnologilor și etnografilor Jan St. Bystroń, Eugeniusz Frankowski, Adam Fischer, Kazimierz Moszyński și St. Poniatowski (1925–1928). În 1928, la interval de doar câteva luni, obține titlurile de doctor în slavistică și în filosofie la Universitatea din Cracovia. Este profesor secundar la Cernăuți (septembrie 1928) și la București (1929- 1934), director al Institutului Român din Sofia (1934–1937), profesor suplinitor, apoi, prin concurs, profesor definitiv la Catedra de slavistică a Universității din Iași, din 1938 până în noiembrie 1947, când este exclus pentru totdeauna din învățământ, deoarece – critic neîmpăcat al realităților de după august 1944 – protestase împotriva răpirii Basarabiei și nu admitea ingerințe în autonomia universitară. A fost ales membru post-mortem al Academiei Române (1991).

Autor a numeroase studii de profil complex, etnografic și lingvistic, **C.** abordează din perspectivă comparată, în tradiția școlii comparatiste a lui B.P. Hasdeu și a celei lingvistice a lui Ovid Densusianu, multiple aspecte ale culturii populare românești, între care balada și colindul dețin un loc central. *Obrzęd kolędowania u Słowian i u Rumunów* (1933), apărută târziu și în limba română (*Colindatul la români, slavi și alte popoare*, 1983), este o monografie a obiceiului colindatului la români, bulgari și maloruși. Lucrarea examinează, în prima parte, cele două tipuri ale speciei (colinde cântate la fereastră și colinde cântate în casă), iar în cea de-a doua parte, aspectele istorico-etnografice ale diverselor tipuri de colind. Tipologia colindelor este stabilită după criteriul persoanelor cărora le sunt adresate. Nimeni până la **C.** n-a acordat atâta atenție substanței, semnificațiilor profunde, oralității, stereotipiei, caracterului canonic al colindelor, contribuției acestor cântece de laudă la conturarea idealului poporului, fapt pentru care el le și numește „cântecele idealului". De asemenea, nimeni până la el nu a realizat un studiu comparat atât de temeinic. Cercetare de mare adâncime, cartea descrie datina colindatului și ramificațiile tipului răsăritean de colinde (tipologie, motive) și se ocupă de originea datinii și de constituirea colindelor-dedicații. Autorul stăruie asupra multiplelor laturi ale datinii, pe care nu o reduce la plăsmuirile muzical-literare, fără îndoială cele mai importante și de aceea analizate cu precădere, ci o înfățișează în întregul ei complex etnografic, fiindcă datina, în formele ei plenare, reprezenta o adevărată instituție. Sunt puse în lumină, cu consecvență, trăsăturile comune ale datinii la români, bulgari și ucraineni, uniți din vechime prin legături istorice și prin religie (colindatul fiind o datină creștină). Pe fondul general al datinii, **C.** decupează cu finețe analitică diferențele specifice, care nu sunt nici puține, nici neînsemnate. Studiul este o erudită demonstrație a vechimii datinii românești, a originii ei romane: „Nu poate fi nici o îndoială – scrie el – că înainte de a se începe viul contact al

românilor cu slavii, cei dintâi aveau datina colindatului în floare și anume în forme romane, așa cum o primiseră direct de la izvor, prin elementul latin venit să romanizeze provinciile tracice, dintre care unele sunt leagănul poporului nostru." Împreună cu M. Drinov și cu C. Jireček, **C.** susține că slavii au împrumutat, pe teritoriul Daciei, datina și termenul care o denumește de la „acea populație traco-romanică, vorbitoare de limbă latină, răspândită pe spații foarte întinse, pe care au întâlnit-o la năvălirea lor spre sudul Europei". În noile spații, datinele romane sunt supuse la „schimbări violente, din care ies atât de transformate încât sunt aproape de nerecunoscut". Cu toate că ulterior au apărut o serie de contribuții importante la cunoașterea colindelor (Ovidiu Bârlea, I.R. Nicola, Ion Taloș, Traian Herseni, Ghizela Sulițeanu, Monica Brătulescu), cercetarea lui **C.** rămâne unul dintre reperele fundamentale ale domeniului. O continuare firească a studiului despre colindat este cel despre aspectul contrastant al colindatului, *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei* (1997), exegeză de folclor comparat care ocupă un loc distinct în cadrul operei lui **C.**, prin noutatea și adâncimea tratării. De o noutate frapantă, aportul său științific este masiv, însemnând de fapt descoperirea unui obicei necercetat până atunci (Creangă, în *Amintiri din copilărie*, îl semnalase doar). Materia este structurată în patru părți: *Formulele de descolindare, Riturile de descolindare, Reflexul riturilor negative în formulele-amenințări la români, ca și la alte popoare* și *Substratul mistic al descolindatului*. În esență, descolindatul se îndrepta împotriva gazdelor avare, „care au încălcat o tradiție, pe care colectivitatea rustică o respecta cu sfințenie: buna primire a colindătorilor". Cu obiectivitate, examinează — extrem de minuțios — faptele descolindatului, unele benigne, umoristice (autorul știa bine că realiza, totodată, un studiu al satirei populare), altele reprobabile, „ignobile răzbunări", venind „în conflict cu cea mai elementară etică". **C.** a vădit, în tot ceea ce a scris, o profundă cunoaștere a realităților etnografice din numeroase zone, acumulată prin cercetarea directă ori prin intermediari. Din bogata culegere rezultată a apărut postum o selecție reprezentativă: *Literatură populară* (1982). În studiul (de asemenea postum, 1994) *De la instinctul de autoorientare la spiritul critic axat pe tradiția autohtonă. Reflecții asupra conceptului despre specificul etnic în literatură, ca emanație a sursei folclorice*, admite existența nu doar a spiritului critic în cultură, examinat de G. Ibrăileanu în lucrarea sa din anul 1909, ci și o forță psihică, mult mai veche decât acest spirit, continuând să coexiste cu el, independent și fără să se contrazică reciproc. Apărate de această forță spirituală din sfera inconștientului, limba, creațiile și tradițiile populare au supraviețuit, inconștientul constituind, în opinia autorului, „inepuizabilul rezervor, plin de surprize, al sufletului uman, unde s-au depozitat și au fuzionat toate impresiile culese din viață de nesfârșite șiruri de generații, de-a lungul mileniilor". Este vorba, firește, de un spirit critic primar, pe etnograf interesându-l rolul acestuia în domeniul culturii, în receptarea noului; manifestându-se ca un spirit critic în germene, el acționează în acord cu fondul autohton ancestral. **C.** este și autorul unor studii despre eposul versificat românesc. În *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*, a susținut, luând ca suport opiniile unor mari istorici străini, că *Balada Gerului* evocă expediția turcească întreprinsă în sudul Poloniei spre sfârșitul lunii decembrie a anului 1498 și începutul lunii februarie a celui următor. D. Caracostea, în replică, a opinat că în cântecul amintit nu se află nici un substrat istoric, el trebuind să fie raportat la „întregul complex al aspectelor atmosferice". Cei doi combatanți și-au articulat atât de bine demonstrația încât cei ce au mai abordat subiectul nu s-au putut ralia cu fermitate de partea unuia sau a celuilalt. Au urmat alte studii despre cântecele bătrânești: *Considerații critice asupra genezei și răspândirii baladei Meșterului Manole în Balcani; Cântecul nunului. Din perspectiva originii, genezei și funcției sale. Contribuție comparatistă la studiul epicii populare în versuri; Asupra originii și genezei unor balade populare sud-est europene având ca subiect fapte extraordinare*, toate apărute în publicații periodice. Prin opera lui **C.**, studierea comparată a folclorului a luat un avans considerabil, „geografia etnografică exterioară" constituind „un înalt ideal, în același timp, o imperioasă datorie, fiindcă numai studiul pe plan comparativ al etnografiei va avea drept rezultat adevărata cunoaștere de sine ca popor". În *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene* (1984), **C.** demonstrează, pe baza unei adânci prospecțiuni în istoria culturii, mergând până la Herodot, că în dipticul „pământ și apă" din cunoscutul vers din *Scrisoarea III* de M. Eminescu, nu este vorba de o simplă metaforă, ci de expresia unei mentalități magice.

Om de o exemplară intransigență și demnitate, învățat cu o riguroasă formație științifică, poliglot și lingvist de prestigiu, cunoscător profund al culturii populare sud-est europene și comparatist neîntrecut, profesorul Petru Caraman a realizat o operă care îl recomandă a fi cel mai de seamă etnolog român și, totodată, un cercetător din elita specialiștilor europeni în acest domeniu.

ION H. CIUBOTARU

SCRIERI: *Obrzęd kolędowania u Słovian i u Rumunów*, Cracovia, 1933; *Datinile românești în limba franceză. Contribuție critică asupra folclorului român în străinătate*, București, 1934; *Folclor românesc în englezește. Contribuție asupra folclorului român în străinătate*, Iași, 1935; *Magia populară ca sursă de inspirație pentru poezia cultă*, în *Elogiu folclorului românesc*, îngr. Octav Păun și Maria Mărdărescu, București, 1969, 376–401; *G. Ibrăileanu – profesorul, istoricul culturii, scriitorul beletrist*, în *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, îngr. Ion Popescu-Sireteanu, Iași, 1974, 77–114; *Literatură populară*, îngr. și introd. Ion H. Ciubotaru, Iași, 1982; *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, îngr. Silvia Ciubotaru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1983; *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene*, îngr. și pref. Gheorghe Drăgan, Iași, 1984; *Studii de folclor*, I-III, îngr. Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, introd. Iordan Datcu, București, 1987–1995; *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei*, îngr. și pref. Ion H. Ciubotaru, Iași, 1997; *Studii de etnografie și folclor*, îngr. Ovidiu Bârlea și Ion H. Ciubotaru, postfață Ion H. Ciubotaru, Iași, 1997.

Repere bibliografice: A. Brükner, *„Obrzęd kolędowania u Słovian i u Rumunów"*, „Zeitschrift für slawische Philologie", 1934; D. Caracostea, *Balada poporană română*, București, 1932–1933, 355–416; Ovidiu Bârlea, *Procesul de creație al baladei populare române*, RFR, 1941, 10; D. Caracostea, *Balada Crivățului*, RFR, 1943, 8; Bârlea, *Ist. folc., 505–509*; Iordan Datcu, *Petru Caraman*, REF, 1978, 2; G. Ivănescu, *A 80-a*

aniversare a profesorului Petru Caraman, ALIL, t. XXVI, 1977-1978; Ion H. Ciubotaru, *Moștenirea științifică a profesorului Petru Caraman*, ALIL, t. XXVII, 1979-1980; Ion Taloș, *Fascinația comparării folclorului*, ST, 1984, 4; Zaharia Sângeorzan, *Înțeleptul Cetății*, VR, 1991, 9; Al. Protopopescu, *Între asceză și martiraj*, RL, 1991, 50; *Dicț. scriit. rom.*, I, *478-482*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *139-143*; Iordan Datcu, *Introducere în opera lui Petru Caraman*, București, 1999. *I.D.*

CARANDINO, N.[icolae] (20.VII.1905, Brăila – 17.II.1996, București), gazetar, critic de teatru, memorialist și traducător. Este fiul Elenei (n. Morache) și al lui Gherasim Carandino. **C.** (al cărui nume la naștere este Nicolae Haralambie) are șansa de a crește într-o ambianță culturală elevată. Impunătoarea bibliotecă a familiei îi oferă posibilitatea unor lecturi dintre cele mai variate, iar discuțiile cu tatăl său pe marginea cărților citite îi limpezesc criteriile în surprinderea valorii. Absolvent al Liceului „Nicolae Bălcescu" din Brăila (1923), tânărul frecventează cursurile Facultății de Drept din București, obține licența în 1926 și își continuă studiile juridice, timp de trei ani, la Paris, în vederea susținerii unui doctorat, intenție nefinalizată. Reîntors în țară, debutează și se impune rapid în ziaristică, semnând, în timp, și cu pseudonimele Ajax, Ali-Baba, Antipater, Argoman, Aster, Asterisc, Cara-Onid, Nekar, N. Grecu, Traian Nicodim sau cu pseudonimul colectiv Kalvincar (împreună cu L. Kalustian și I. Vinea). I se încredințează funcția de prim-redactor la „Facla" (1930-1938) și cea de redactor-șef la „Rampa" (1941) și la „Bis" (1942-1946). Colaborează cu articole de critică teatrală și la „Reporter", „România", „România literară", „Azi", „Revista română", „Curierul", „Curentul familiei" ș.a. Este vicepreședinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști (1938-1944) și președinte al Asociației Criticilor Dramatici (1944). Câteva afirmații incomode din articolele sale îi atrag internarea în lagărul de la Târgu Jiu (1942), unde împarte regimul de detenție cu Victor Eftimiu, Mihai Ralea, Zaharia Stancu. Imediat după august 1944, la solicitarea lui Iuliu Maniu, reactivează ziarul „Dreptatea", pe care îl conduce până în 1947, sprijină apariția ziarului social democrat „Libertatea" și intenționează să scoată, împreună cu Zaharia Stancu, un ziar de luptă anticomunistă, „Ofensiva", proiect respins de Comisia de Armistițiu. Colaborează acum frecvent la „Curierul", condus de Augustin Popa. În ianuarie-martie 1945 este director al Teatrului Național din București și director general al teatrelor, fiind ultimul cumulard al celor două funcții; după instaurarea guvernului Petru Groza, **C.** își prezintă demisia, fiind urmat la direcția Teatrului Național de Tudor Vianu, iar la cea a Direcției Generale a Teatrelor de N.D. Cocea. În 1947 este judecat în procesul Partidului Național Țărănesc și condamnat la șase ani temniță grea. Rămâne însă nouă ani în închisorile de la Galați, Sighet și București, iar la eliberare i se stabilește domiciliu forțat în Bărăgan, până în 1962. Își reia activitatea de gazetar, cu cronici teatrale îndeosebi, și semnează traduceri din limbile greacă, franceză și italiană.

Debutează editorial în 1939 cu *Viața de glorie și de pasiune a marii cântărețe Darclée*, o evocare romanțată, în care documentația riguroasă se dizolvă în pagini literare de bună calitate.

Lucrarea fusese publicată în vara aceluiași an sub formă de foileton în „România", și la apariția în volum a fost apreciată, într-o cronică, drept „cel mai mare succes de senzație al sezonului literar". Interesul publicului s-a datorat în mare parte accentului pus pe unele referiri la viața particulară a cântăreței, care a numărat printre admiratorii apropiați personalități de primă mărime – Gounod, Verdi, Puccini, Mascagni sau regele Carlos al Portugaliei. Următoarele volume, cuprinzând comentarii și însemnări critice privitoare la viața teatrală, dar și memorialistică, apar după revenirea lui **C.** în zona preocupărilor gazetărești. *De la „Electra" la „Dama cu camelii"* (1971) include corespondențe fanteziste cu actrițe inexistente, prilej de meditație lucidă și avizată pe marginea unor partituri dramatice importante. În 1973, publică alte două cărți din aceeași zonă tematică: *Autori, piese și spectacole* și *Actori de ieri și de azi*, mărturii dense în idei asupra unor oameni de teatru pe care i-a cunoscut și asupra spectacolelor în care au fost implicați. În ambele lucrări **C.** vădește o erudiție bine strunită, vocație critică exersată, tenacitate și inteligență iscoditoare, consecvență în principii analitice, ca și în convingeri artistice. *Radiografii teatrale* (1976) este o carte definitorie pentru personalitatea criticului. Însușindu-și punctul de vedere formulat de A. Thibaudet, care spunea că „un critic reprezintă o atitudine sau nu reprezintă nimic", el urmărește, în discursul dezvoltat, dominantele de esențialitate și virtuțile poetice ale spectacolului teatral și consideră critica de teatru ca pe o modalitate de ordonare a ierarhiilor artistice. Prezentarea și analiza unor spectacole sunt însoțite de surprinderea criteriilor în temeiul cărora arta teatrală evită osificarea și tinde spre un

acord armonic între specificul său și imperativele modernității. O secțiune a lucrării cuprinde texte dedicate tragicilor greci, urmărind definirea lor ca fizionomie literară, iar ultima parte a volumului, *File dintr-un jurnal teatral (1974–1975)*, include articole și eseuri pe probleme de imediată actualitate, vizând repertoriul unei stagiuni, probleme specifice scenografiei sau regiei artistice, relația modă–modernism. Evoluția criticii dramatice românești este comentată prin raportare la câțiva profesioniști ai genului, între care Victor Eftimiu, I.M. Sadoveanu, Camil Petrescu, Dem. Theodorescu, Ion Dimitrescu, Mircea Ștefănescu, Al. Kiriţescu. Pagini de atente și sensibile referiri la arta actorului asigură lucrării, pe lângă o informație notabilă, calități specifice operelor literare propriu-zise. *De la o zi la alta* (I, 1979) este o scriere cu caracter memorialistic, în care evocarea anilor copilăriei și ai tinereții se alătură meditației asupra vieții în general, asupra profesiunii de gazetar și de critic teatral în mod deosebit; o mărturie asupra omului **C.**, făcută „în ceasul când *ce va fi* prezintă mai puțin interes decât *ce a fost*". Amintirea faptului concret se împletește cu sprintene și acide considerații asupra oamenilor și întâmplărilor, consemnările sunt vii, ironia inteligentă se învecinează cu meditația și cu reveria. Sunt evocați scriitori pe care **C.** i-a cunoscut, atmosfera de boemă literară sau întâlnirile de aleasă eleganță a spiritului din cenaclul condus de E. Lovinescu. Volumul *Teatrul așa cum l-am văzut (1935–1945)*, apărut în 1986, reunește o parte din publicistica teatrală semnată într-un deceniu dominat de o acută criză economică, politică, dar și repertorială. Tonul comentariilor este moderat, civilizat, lipsit de ostentație. Perspectiva, mereu în atenția analistului, salvează spectacolele și textele discutate de situarea strâmtă în timp. Criticul se dovedește foarte sensibil la problema priorității care trebuie acordată partiturii dramatice și la readucerea actorului în prim-planul atenției creatorilor de spectacole. *Nopți albe și zile negre* (1992) cuprinde amintiri din perioada care a urmat anului 1944 (fragmente apăruseră sub forma unui serial intitulat *Memorii*, în revista „Ardealul"). Volumul are certe calități literare, asigurate de fluiditatea și de plastica narațiunii; faptele, oamenii și împrejurările sunt rememorate calm, uneori cu umor reținut, informația, bogată, este dispersată cu grija evitării documentarismului. Anterior acestei cărți, **C.** publicase, la New York, volumul de amintiri intitulat *Zile de istorie* (1986).

SCRIERI: *Viața de glorie și de pasiune a marii cântărețe Darclée*, București, 1939; *De la „Electra" la „Dama cu camelii"*, București, 1971; *Autori, piese și spectacole*, București, 1973; *Actori de ieri și de azi*, Cluj, 1973; *Radiografii teatrale*, București, 1976; *De la o zi la alta*, I, București, 1979; *Teatrul așa cum l-am văzut (1935–1945)*, București, 1986; *Zile de istorie*, New York, 1986; *Nopți albe și zile negre*, București, 1992; *Rezistența – prima condiție a victoriei*, îngr. și introd. Paul Lăzărescu, București, 2000. **Traduceri:** M. Raval, *Istoria Parisului*, București, 1942; Sofocle, *Electra*, București, 1971, *Antigona. Electra*, pref. Nicolae Balotă, București, 1974; Ioanna Tsatsos, *Jurnal de ocupație*, București, 1980; E. Averoff-Tossitza, *Când zeii ne binecuvântau*, pref. Romul Munteanu, București, 1981.

Repere bibliografice: Constantin Coroiu, *Tinerețea lui Gutenberg*, București, 1982, *100–106;* Piru, *Critici, 194–197;* Simion, *Scriitori*, IV, *26–29;* Lovinescu, *Unde scurte*, I, *441–443;* Z. Ornea, *Memoriile lui N. Carandino*, RL, 1992, 20; *Dicț. scriit. rom.*, I, *482–483;* Săndulescu, *Memorialiști, 221–233.* *C.P.*

CARANICA, Nicu (18.I.1911, Bitolia, Macedonia – 2002, Fairfield-Connecticut, SUA), poet, eseist și dramaturg. Este fiul Sevastiei (n. Capidan) și al lui Ion Caranica și frate cu Eta Boeriu. Face studii primare și liceale la Turda (1919–1928), unde tatăl său era profesor de muzică. Este coleg de liceu și de facultate cu Pavel Dan. În 1932 își ia licența la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj. Colaborează statornic cu poeme și articole la „Gând românesc", „Abecedar", „Gândirea", „Curentul literar" ș.a. Își continuă studiile în Franța, la Universitatea Catolică din Lille, apoi la École Normale Supérieure (1935–1936). Va preda ca profesor titular de liceu, la Arad, între anii 1937 și 1940. Publică, în colecția „Abecedar", primul său volum de versuri, *Poeme și imnuri* (1940). Atașat de presă la Roma (1940), numit în locul lui Vintilă Horia, va activa ca asistent al lui Ramiro Ortiz la Universitatea din Padova, între 1943 și 1945. Traduce în limba română din poezia lui Giandomenico Serra și, câțiva ani mai târziu, în franceză și română din lirica lui Mario Luzi, poet căruia i-a consacrat de altfel și un amplu studiu analitic, publicat în italiană. Refugiat la Paris în 1949, **C.** participă la sesiunile științifice ale Centrului Românesc de Cercetări și la reuniunile literare ale tuturor cenaclurilor românești create în exil. Este membru fondator al cenaclului și al revistei „Anotimpuri" (1955) și colaborator la majoritatea publicațiilor literare românești ale exilului, de la „Caete de dor", „Destin" „Semne", „Limite", „Ethos" până la „Prodromos", „Revista scriitorilor români", „Ființa românească" ș.a. După 1989 și-a reluat colaborarea și la o serie de publicații literare din țară – „Steaua", „Vatra", „Jurnalul literar". În 1995 a publicat volumul de versuri *Noapte și iar noapte.*

Încă din *Poeme și imnuri* se făcea simțită o anume cantonare a poetului în melosul unei însingurări abstracte, ceea ce, cum observa Octav Șuluțiu, punea asupra realității poetice „un fel de fluid care estompează contururile, un fel de abur noțional", ce prelungea starea de așteptare până la sublim, fântâna arteziană devenind astfel, în viziunea lirică a lui **C.**, o formă de sondare a misterului cosmic: „Azvârle-ți plânsul fin/ În cerul viu și zi-mi/ De râsetele din / Înalt și limpezimi./ O, linii clare, lină,/ Arpegiu argintiu/ De jocul tău zglobiu/ Tăcerea mea se mină// Ce voci subpământene/ Te-au ispitit în noapte/ Să-neci în somn și lene/ Comoara ta de șoapte?". Toate mijloacele revelației poetice cultivate de **C.** bat mereu la porțile zăvorâte ale Necunoscutului: și mirarea, și întrebarea, și contemplarea activă, și chemarea acerbă a tăcerii, și claritatea – devenită lină –, dar și misterul, somnul care turbură, prelungind așteptarea *tăcerii*, incertul. Între iluzie și aparență se produce extrem de subtila trecere a poetului, jocul său magic de-a râsul/plânsul. Acest mecanism, această indefinire și osmoză a stărilor născându-se și murind una dintr-alta se regăsesc în *Povestea foamei*, poem publicat la Madrid, în 1965. După douăzeci și cinci de ani de tăcere de la prima sa carte,

Nicu Caranica împreună cu soția sa

poetul se întoarce, în spațiul poemului său, într-o epocă funestă din istoria reală și tragică a țării sale. Se întâlnesc aici și drumul inițiatic prin Infern, dar și motivul meditației astrale, la Graalul pierdut și de neregăsit, enigmă a unei umanități profund pervertite și debusolate, redusă la o materialitate mizeră, din care a fost eliminat orice ideal. Foamea nu este aici doar cea biologică, primară, cum ține să avertizeze poetul într-o semnificativă *Întâmpinare;* ea desemnează nevoia de idealitate a condiției umane, surprinsă într-o degradare succesivă: „– Doamne, ești plin de calești din castele: / Scutură pomul nopții de stele!// – Fiule, fiul meu iubit, / Stelele nu-s de rontăit.// – Doamne, Ți-om da câtă vrei arvună: / Umple-ne blidul cu lapte de lună // – Fiule, fiul meu durut,/ Luna, păpușa, nu-i de băut// – Doamne, destul! Murim de foame!/ Fă-ne rost de niscaiva poame!// – Fiule, fiul meu frumos./ Ce cauți tu găsești pe jos". Negarea absolutului, denigrarea Fulgeratului (Sfântul Pavel) – cum se întâmplă în „lacrimile" nesfințite ale lui Floran (Emil Cioran) – sunt, crede **C.**, mai vinovate decât ravagiile sistemului ideologic al colectivismului economic instaurat cu de-a sila de tancurile rusești. *Țiganiada* întoarsă pe dos, dar mult mai largă-n înțelesuri, *Povestea foamei* constituie capodopera lui **C.**, imagine tragicomică a lumii contemporane, a lumii care a atentat la *lumen* și și-a distrus astfel propria condiție. Publicat în 1981, poemul *Anul 1940* (replică la *Anul 1840* al lui Grigore Alexandrescu) reface, într-o viziune lirică interogativă, o epocă a pierderilor și risipelor, a dezastrului pe plan național, dar și a alungării din istorie a poetului. În *Lămuriri*, poetul însuși își definește cântul drept unul „de moarte și înviere", inițiere tragică a coborârii în Hades și a renașterii. Duhul se instituie ca motiv primordial și în *Chemarea marea*, poem al căutării și al surprinderii inefabilului, cu o multitudine de sugestii mitice, care pretind o lectură în palimpsest. Armonia cosmică e invocată și în placheta *Noapte și iar noapte* (1995), unde sonurile lirice pipăie infernul, pragul trecerii, ritmurile primordiale ce-l topesc pe *eros* în *thanatos*, transfigurând încă o dată motivul nunții mioritice. Poate cea mai reprezentativă culegere de poeme rămâne *Cartea anilor* (2000). În structura ei se regăsesc vârstele sonore ale imnului pe care-l înalță **C.** în mod constant în dialogul său cu inefabilul. Poetul e un Orfeu devastat de insuportabilele dureri ale unei istorii nedrepte, refugiat în spațiul armoniilor cosmice, încă nesfâșiat de menade. În 1997, a apărut volumul de eseuri *Un Esculap al sufletului românesc*, în care adună câteva dintre cele mai reprezentative texte critice publicate în exil. De remarcat trinitatea Eminescu, Creangă, Dante Alighieri (capitolul *Tinerii dintotdeauna*), privită nu atât într-o perspectivă

comparatistă, cât într-o abordare a înțelesurilor poeziei ca expresie totală a lumii, în care experiența exilului poate însuma aspectele vitale ale artei. În eseul *Soarele și Luna*, studiu de tipologie asupra valențelor sud-est europene ale spiritualității românești, **C.** încearcă, pentru prima dată după Vasile Pârvan și G. Călinescu, și pe urmele eseisticii lui Dan Botta, o regăsire a mesajului mitologic în evoluția acesteia. Sondajul nu are în vedere aria Orient-Occident, ci o deplasare de la nord la sud, adică de la înțelesurile hiperboreene, saturniene spre cele mediteraneene. Poetul încadrează în *Lumea noastră*, prin urmare în lumea sa, prezența lui Lucian Blaga, a lui Vintilă Horia și a lui Emil Cioran (față de care și-a exprimat întotdeauna serioase rezerve din cauza anticreștinismului manifest al acestuia). De consemnat că ultimul capitol al cărții, *Tinerii de altădată*, are un pronunțat caracter memorialistic, paginile consacrate lui Pavel Dan, Emil Giurgiuca, Ion Chinezu, Olga Caba și Wolf von Aichelburg sau cele despre Anton Zigmund Cerbu detașându-se, nu numai prin vibrația confesiunii, dar și prin valoarea informației. În fine, ar mai trebui menționat dramaturgul **C.** Despre acesta a scris printre primii, plecând de la texte în marea lor majoritate păstrate în manuscris, Mircea Zaciu, care analizează piese ca *Mișcarea ireversibilă* (1970) sau *Lupta cu îngerul* (1977), publicate de autor în versiune franceză și, respectiv, italiană. Este vorba de utopii dramatice, dezbatere de idei, expunere poematică a visului și mai puțin sau aproape deloc de confruntare de tipologii, spectacol de existență. Prin urmare, teatru de citit, și nu de reprezentat. Atrage de asemenea atenția colindul dramatic în „două nopți", *O, ce veste minunată!* (apărut în „Jurnalul literar", 1997), amintind, prin tendința de cosmicizare a mesajului dramatic, un text precum *Învierea* al lui Lucian Blaga, dar punând accentul tocmai pe elementul realist, pe transpunerea faptului cotidian, miracol cosmic, capabil să reveleze înțelesuri ce depășesc condiția umană.

SCRIERI: *Poeme și imnuri*, Sighișoara, 1940; *Povestea foamei*, Madrid, 1965; *Nașterea tragediei*, Madrid, 1968; *Mouvement irréversible*, Paris, 1972; *Anul 1940*, Paris, 1981; ed. pref. Vintilă Horia, București, 1997; *La lotta con l'angelo*, Roma, 1992; *Noapte și iar noapte*, Târgu Mureș, 1995; *Un Esculap al sufletului românesc*, București, 1997; *Cartea anilor*, București, 2000.

Repere bibliografice: Septimiu Bucur, *Literatură ardeleană postbelică*, VL, 1935, 166; Emil Giurgiuca, *Poeți tineri ardeleni*, București, 1940, *101*; Mircea Brătucu, *Nicu Caranica, „Poeme și imnuri"*, VR, 1940, 7; O. Șuluțiu, [*„Poeme și imnuri"*], G, 1940, 10; Pompiliu Constantinescu, *„Poeme și imnuri"*, VRA, 1941, 616; Aurel Marin, *Cronica literară*, GT, 1942, 59; Ion Breazu, *Literatura Transilvaniei*, București, 1944, *361*; Mircea Zaciu, *Nicu Caranica*, în *Dicț. scriit. rom.*, I, *483–485*; Cornel Regman, *Nicu Caranica, „Noapte și iar noapte"*, JL, 1995, 17-20; Horia Stanca, *Rânduri pentru Nicu Caranica*, JL, 1995, 21-24; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *225–228*; Gheorghe Grigurcu, *Pagini de Nicu Caranica*, RL, 1998, 33; Gheorghe Grigurcu, *După un model dantesc*, RL, 1999, 4; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, București, 2002, *156–171*; Manolescu, *Enciclopedia*, *128–130*. *N.Fl.*

CARATANĂ, Nicolae (14.VII.1914, Horopani, Grecia – 19.X.1992, Constanța), poet. Este fiul Lambrei și al lui Gheorghe Caratană, cărăvănar. A învățat puțină carte (două clase primare în grecește și două în limba română), dar s-a cultivat ca autodidact. Încă adolescent, păstor la poalele Olimpului, îi citea pe marii poeți greci antici în original, precum și pe cei contemporani, în special pe cei de origine aromână, printre care Zalocostat și Vallaoritis, Costas Palamas, Vlahoyanis, Sikelianos, Cariotakis, Cavafis, Cristalis, pe care îi recita ca un actor autentic. A învățat limba română citind literatură, mai ales din Eminescu, Arghezi, Blaga, Ion Barbu, Bacovia, Voiculescu, pe care îi socotea printre cei mai de seamă lirici ai lumii. „De-am ști să ne facem reclamă – spunea adesea, cu amărăciune – ne-ar cunoaște toată lumea." **C.** vine în țară târziu, abia în 1935, stabilindu-se în Dobrogea. Publică sporadic în revistele de literatură dintre cele două războaie mondiale. Debutează editorial în 1972, la insistențele prietenilor, cu poemele din *Lampadoforie*. Autorul făcea apel la mitologie și istorie, într-o limbă românească păstoasă, amintind de *Cuvinte potrivite*, și cultiva metafora arborescentă, vrând să dea lirismului o perspectivă pronunțat existențială. Profund și meditativ vrea să fie întregul lui discurs liric și în culegerile ce au urmat: *Lâna de aur* (1975), *Inscripții rupestre* (1981), *Arbori* (1989) și *Pod peste legende* (1992). O poezie a interogațiilor, în vers clasic, cantabil, cu o zicere expresivă atât prin cuvânt, cât și prin mesaj (aici în transpunere literară): „Cată să fii bumerang:/ Întors înapoi la locul plecării,/ după ce ai vânat un triumf sau un rang/ și-ai vânat mirarea mirării.// Plecând la drum, întreabă pe primu-ntâlnit / unde pot vâna infinit?/ Unde absolut, unde destine? // De te-mpiedici de-o piatră, căzând, îți va spune: / Numai în tine, numai în tine, / în tine se întâmplă marea minune!" (*Bumerang*). O explorare continuă a eului și a lumii, fără satisfacția găsirii răspunsurilor, poezia fiind după **C.** un spațiu al dilemelor, o continuă interogație. Publică un singur volum de versuri în dialectul aromân, *Așteptu soarili* (1985). După ce închină câteva poeme graiului de acasă, din Macedonia, el încearcă același tip de poezie reflexivă, vrând să dea identitate și sieși, și lumii: „Aruncă-ți trupul cât mai departe,/ La ce-ți trebuie? Îmbătrânește,/ doar vocea s-o aperi de moarte,/ din trupul de care avuseși parte.// Păzește-ți vocea, păzește-o de corbi,/ de trup n-ai nevoie, te lasă.../ Homer gândea prin ochii lui orbi,/ gândea prin noaptea lui, nebuloasă..." Așadar, aceeași tentație a absolutului, a ceea ce s-ar putea salva din neant. Se poate spune că în poezia aromână în dialect **C.** este cel mai consecvent pe tărâmul reflecției existențiale, chiar și atunci când reînvie stampe străbune din neuitata Macedonie. Dialogând cu lumea lui de păstori, **C.** rămâne mai mereu pe tărâmul lirismului profund.

SCRIERI: *Lampadoforie*, București, 1972; *Lâna de aur*, București, 1975; *Inscripții rupestre*, București, 1981; *Așteptu soarili*, București, 1985; *Arbori*, București, 1989; *Pod peste legende*, Constanța, 1992; *Dialog cu neantul*, îngr. Vasile Dimanca, Constanța, 2001.

Repere bibliografice: Al. Piru, *N. Caratană*, CRC, 1976, 47; Cândroveanu, *Printre poeți*, *104–108*; Nistor Bardu, *Virtuți poetice ale limbajului dialectal*, TMS, 1985, 12; Kira Iorgoveanu, *Nicolae Caratană*, UVPA,

403–405; Petru Vălureanu, *Sub semnul simetriei*, TMS, 1989, 6; Paul Dugneanu, *Un „joc secund al imaginarului"*, „Deșteptarea", 1990, 6–7; Nicolae Motoc, *Despărțirea de un poet: Nicolae Caratană*, TMS, 1992, 10; Ștefan Cucu, *Nicolae Caratană*, TMS, 1994, 2; Cândroveanu, *Aromânii*, 94–97. *Hr.C.*

CARCALECHI, Zaharia (1776 sau 1784, Brașov – 6.X.1856, București), editor și publicist. Fiu al unui negustor aromân, Gheorghe Constantin Carcalechi, stabilit în Brașov, și al Mariei (n. Ciurcu), vara lui D. Eustatievici, **C.** ajunge, urmând o școală de comerț în Buda, „ferlegher" (editor), din 1812, al Tipografiei Universității. Tipărește (și prefațează) tălmăciri din S. Gessner, Voltaire, D. Darvari, datorate lui Eufrosin Poteca și Al. Beldiman, precum și însemnările de călătorie ale lui Dinicu Golescu. Plănuia, la 1817, o „Gazetă românească", dar abia din 1821, în mai multe serii, scoate „Bibliotecă românească", prima revistă de literatură în limba română. Întocmește calendare și, în 1826, un manual, *Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, pe care, din motive de popularitate, îl atribuie lui Gh. Lazăr. În 1834 se stabilește în București, unde primește conducerea Tipografiei Statului. Editează ziarul „Cantor de avis și comers" (1837–1855), devenit, în 1843, „Vestitorul românesc", și buletinul oficial al Țării Românești. Din 1836 până în 1853, la Buda, face să apară „Almanahul statului din Principatul a toată Țara Românească". În 1845 primește rangul de pitar, apoi, în 1853, pe cel de serdar.

Modest alcătuitor de calendare destinate satelor și târgurilor (1818, 1825), cuprinzând sfaturi cu privire la meșteșuguri și agricultură, pilde morale, traduceri (*Adelaida sau Păstorița alpicească*, după Marmontel, din calendarul pe 1825, îi este atribuită), **C.** a continuat, cu un orizont cultural mai restrâns, dar cu mult spirit practic, strădaniile Școlii Ardelene de ridicare a neamului prin intermediul cărții. Făcea, în „Bibliotecă românească", educație națională publicând *Istoria romanilor* de Damaschin T. Bojâncă, portrete de voievozi, o *Viață a lui Dimitrie Cantemir*. Informațiile bibliografice strânse de el în *Izvorul cărților* aveau în vedere Țara Românească, Moldova, Ardealul. Se reproduceau tălmăciri, se făceau observații asupra limbii. Beletristica din „Bibliotecă românească" era fără pretenții, reducându-se la povestiri și anecdote. *Călătoria lui Martinelli la Paris*, o prelucrare, pare a-i aparține. *Povățuitorul tinerimei...* este o adunare de reflecții și exemple neprelucrate trase din scrierile lui C. Diaconovici-Loga. Publicistica sa de după 1834 e aproape lipsită de interes. Ușurința cu care dădea știri neverificate, exagerându-le, a intrat în domeniul anecdotei. Numele lui **C.** rămâne însă legat de începuturile presei în limba română.

SCRIERI: *Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*, Buda, 1826.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. presei, 34–36, 43–53, 62–63*; Tomescu, *Calendarele, 71–74, 117–119*; C. A. Stoide, *Din legăturile lui Zaharia Carcalechi cu Iașii (1817–1834)*, „Studia bibliologica", 1969, *303–332*; Pervain, *Studii, 211–236*; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, îngr. O. Păun, București, 1975, *88–99*; *Dicț. lit. 1900, 170–171*. *S.C.*

CARDAȘ, Gheorghe (1.IV.1899, Drăgușeni, j. Suceava – 1983, București), istoric literar și editor. Este fiul Amaliei (n. Camondo) și al lui Gheorghe Cardaș, intelectuali. După ce urmează școala primară la Topile, Siliștea și Drăgușeni și liceul la Fălticeni (1913–1915), București (1915–1916) și Roman (1917–1921), este student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1921–1924). În anii 1926–1927, audiază, la Paris, cursuri la Sorbona și la Collège de France. Este, succesiv, funcționar superior la Biblioteca Academiei Române (1921–1933), profesor secundar în București (1932–1943), referent științific la Institutul de Istorie din București (1950–1953). A fost redactor la „Albina" (1921–1941), „Mișcarea literară" (1924–1925) și „Revista Liceului Internat din Buftea" (1934–1939). Între anii 1958 și 1964, a fost deținut la Jilava și Gherla. Debutează în 1916, în revista „Ion Creangă" din Bârlad, iar editorial, în 1927, cu volumul *Pagini de istorie literară românească. Scriitori vechi*. A colaborat la „Adevărul literar și artistic", „Boabe de grâu", „Convorbiri literare", „Cugetul românesc", „Făt-Frumos", „Manuscriptum", „Mitropolia Olteniei", „Neamul românesc pentru popor", „Prietenii istoriei literare", „Revista de etnografie și folclor", „Revista istorică", „Revista macedo-română", „Universul literar", „Vestitorul satelor", „Viața românească".

Două sunt coordonatele esențiale ale activității lui **C.**: cea de editor și cea de istoric literar. Cea dintâi este ilustrată îndeosebi prin edițiile de pionierat din opera Ion Budai-Deleanu: *Țiganiada* (1925), publicată în „forma definitivă din 1800–1812", și *Trei viteji* (1927), poem tipărit „pentru prima oară după manuscrisul original". Ca istoric literar, bibliograf, colecționar al unei impunătoare arhive de documente, scrisori și acte, s-a afirmat mai întâi prin colaborarea cu I. E. Torouțiu la editarea primului volum din seria *Studii și documente literare* (1931). Își va valorifica propriile achiziții documentare în *Documente literare* (I–II, 1971–1973), care conțin seturi de scrisori și acte, bogat comentate, ale unor scriitori precum Gh. Adamescu, F. Aderca, I. Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Nicolae Bănescu, Ion Bianu, G. Bogdan-Duică, Ioan Bogdan, Vasile Bogrea, Emanoil Bucuța, G. Călinescu, Panait Cerna, Al. Claudian, Ilarie Chendi, Mihai Codreanu, Grigore Crețu, Ov. Densusianu, Mihail Dragomirescu. În *Anexe* sunt publicate răspunsuri la chestionarul pe care **C.** îl adresase scriitorilor, precum și la chestionarul lui Isaia Tolan. „Pe cât de variate și de numeroase sunt scrisorile inedite, pe atât de meritorii se prezintă notele bibliografice și cele explicative asupra unor personaje culturale astăzi obscure" (Șerban Cioculescu). Cu aceeași râvnă și cu o acurateță remarcabilă a informației, a întocmit mai multe antologii de poezie și proză românească. Folcloristul a tipărit culegerea *Cântece poporane moldovenești* (1928), meritorie prin încercarea de a releva repertoriul unui talentat rapsod din Drăgușeni – Suceava (231 de cântece bătrânești, hore și chiuituri).

SCRIERI: *Pagini de istorie literară românească. Scriitori vechi*, I, Arad, 1927; *Ion Budai-Deleanu*, București, 1928; *Tratat de bibliografie*, București, 1931; *Istoria literaturii românești de la origine până în zilele noastre*, București, 1938; *Viața lui Mihai Eminescu (1850–1889)*, București, [1939];

Introducere în literatură. Formele literare (în colaborare cu Napoleon N. Crețu și C. Fierăscu), București, 1940. **Ediții:** I. Budai-Deleanu, *Țiganiada*, introd. edit., București, 1925, *Trei viteji*, 1927; *Studii și documente literare*, I, București, 1931 (în colaborare cu I. E. Torouțiu); Ion Creangă, *Povești*, București, f.a.; Petre Ispirescu, *Basmele românilor*, București [1939]; Vuk Ștefanovici Karagici, *Cântece populare sârbești*, pref. edit., București, 1977. **Antologii:** *Cântece poporane moldovenești*, București, 1928; *Fabula în literatura românească*, I–II, introd. edit., București, 1934–1936; *Bucureștii de altădată cântat de poeți*, București, 1936; *Poeții și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, introd. edit., București, 1936; *Poeții și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, introd. edit., București, [1937]; *Poezia românească de la origine până în zilele noastre(1673–1937)*, I–II, introd. edit., București, 1937; *Poeții munteni până la Unire (1787–1859)*, introd. edit., București, 1937; *Regele Carol al II-lea preamărit cu slavă și credință de cântăreții neamului*, București, f.a.; *Documente literare*, I-II, București, 1971–1973; *Poezii cu formă fixă*, pref. edit., București, 1973.

Repere bibliografice: Ștefan Pașca, *„Cântece poporane moldovenești"*, DR, 1924–1926, partea II; Artur Gorovei, *Cronica*, „Șezătoarea", 1926, 9–10; Gheorghe Cardaș, *Memoriu de titluri și lucrări*, București, 1938; Cioculescu, *Itinerar*, III, *124–129*; S. Belozerov, *Karagici în românește*, AAF, 1980, *246*; Octav Păun, *Un bibliograf*, RL, 1983, 21; *Dicț. scriit. rom.*, I, *485–486*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *144*; Gabriela Rusu-Păsărin, *Disidență sau rezistență prin cultură*, București, 1993, *95*. *I.D.*

CARIANOPOL, Virgil (29.III.1908, Caracal – 6.IV.1984, București), poet. Este fiul Atenei (n. Popescu) și al lui Grigore Carianopol, funcționar de tribunal. Primii ani de școală (1916–1922) îi face la Caracal. Adolescența agitată și-o încheie

într-o școală militară de artificieri din București (1924–1930). Între 1934 și 1938 audiază cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București. Lucrează ca angajat civil în diferite servicii ale armatei. Din 1956 până în 1963 face închisoare politică la Aiud și Periprava. Debutează în 1928 în revista „Vraja", și editorial în 1931, cu volumul *Flori de spini*. Colaborează cu versuri, articole, cronici literare la „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Universul literar", „Viața literară", „Azi", „Revista Fundațiilor Regale", „Meșterul Manole", „Arta" ș.a. A mai semnat cu pseudonimele V. Olteanu, V. Jianu, Virgil Călugăru, V. Cariopol, Vicar, Rac.

Ceea ce intrigă cel mai mult la poezia lui **C.** este începutul său avangardist (suprarealist), urmat de o evoluție către un tradiționalism destul de pronunțat. Explicațiile acestei relative fracturi au fost multe, începând de la asumarea exterioară a unei atitudini până la a considera firești un debut revoluționar și o maturitate artistică mai așezată. Indiferent însă de școala din care fac parte, poeziile lui din anii '30 sunt marcate de un izbitor sentiment de istovire. Deși tânăr, poetul se declară, în volumul de debut, „învins de viață", căutând un refugiu în preajma divinității (*Învins*). În stil avangardist, renegă clasicismul (*Glas de groapă*), totuși poezia are formă clasică, iar renegarea nu este revoluționară, ci proclamată pe aceeași notă: „Atâta clasicism mă obosește". Se întâlnesc aici caravane, nopți tropicale, beduini, miraje care duc cu gândul la inventarul simbolist. Următorul volum, *Virgil Carianopol* (1933), este mai pur modernist; totuși, sub învelișul „extremist"-avangardist se configurează, deocamdată vag, traseul ulterior: „când mă întorc din deșerturile tristeții/ ori din cântecul așteptându-mă în vioară/ ce coșmar doarme între frunzele acelorași sâni?/ te-am văzut aruncând mărilor trupul tău/ te-am văzut căutând între degetele mele uzina/ dar cunoști tu bucuriile și suferințele zilelor/ în care voi fi o chemare?/ te doresc țară a focurilor din munții Vrancei/ te sărut domniță a migrațiunilor/ te îmbrățișez țărm al zăpezilor." Cu volumul din 1936, *Scrisori către plante* (Premiul Societății Scriitorilor Români), poetul își declară „întoarcerea la baladă" și recunoaște influența poeziei lui Esenin. Alte cărți de versuri sunt marcate de aceeași osteneală în plină tinerețe, de nostalgia celui care a plecat din sat și a cărui reîntoarcere, chiar în planul comunicării, este imposibilă: „Am rămas departe, Oltenie, și strein,/ Cântecele mele până la tine nu vin". Nostalgia este explicită, iar sentimentul copleșitor: singurătate, zădărnicie, izolare, bătrânețe. Poetul se simte rupt de glie, de strămoși, de propriul destin. La treizeci de ani, îi apare volumul intitulat *Frunzișul toamnei mele* (1938). Doi ani mai târziu, *Scară la cer* (1940) marchează apogeul creației sale; versurile sunt pline de substanță, tonul mai bărbătesc. „Nu mă îndoaie vântul, nu mă pleacă viața", „Simt în adânc puterea năzdrăvană" sunt versuri care arată o schimbare a viziunii. Chiar atitudinea față de țărani se schimbă: „Altădată îi iubeam [...]/ Acum însă mi-e silă de ei". Această ultimă considerație teribilistă este totuși trecătoare, poetul rămânând foarte legat de Oltenia copilăriei sale. O legătură pe care o „rostește" în întreaga sa creație poetică, tradiționalismul lui **C.** având tocmai această notă

regională, care devine foarte pronunțată în ultimele volume, două dintre ele intitulate chiar *Cântece românești* (1970) și *Cântece oltenești* (1977). Apar frecvent poezii închinate ulciorului, covorului oltenesc, portului, oamenilor, câteodată sentimentul fiind de forțare a paletei prin care este semnificată zona respectivă. Aceasta se datorează faptului că atașamentul regional este dus uneori dincolo de limitele admise, unele poezii având o tonalitate fals folclorică, supărătoare. Mai reușite sunt versurile în care referentul geografic apare estompat: „Astă-seară, lume bună,/ Am să fac gaură-n lună/ Și-am să las să-i curgă-afară/ Băutura peste țară./[...] Puneți, oameni, la urloaie/ Damigene și butoaie/ să beți și voi, ca strămunii,/ Vinu-adevărat al lunii." **C.** este un poet interesant atunci când nu își cenzurează natura delicat elegiacă: „Frumoase sunt acele nopți de aur/ În care luna nu e doar un ciot/ Și când parfumul florilor pornește/ Și toată noaptea umblă peste tot./[...] Frumoase sunt acele nopți de vară/ Cu mii de ochi de aur din înalt/ Când este-atât de liniște în toate/ Că pot vorbi cu mine, celălalt." **C.** a lăsat și pagini de memorialistică, publicate postum, în 1997, sub titlul *La ceasul de taină*.

SCRIERI: *Flori de spin*, București, 1931; *Virgil Carianopol*, București, 1933; *Un ocean, o frunte în exil*, București, 1934; *Scrisori către plante*, București, 1936; *Carte pentru domnițe*, București, 1937; *Frunzișul toamnei mele*, București, 1938; *Scară la cer*, București, 1940; *Poeme de pe front*, București, 1942; *Versuri*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1967; *Cântece de amurg*, București, 1969; *Cântece românești*, București, 1970; *Viorile vârstei*, București, 1972; *Ștergar românesc*, București, 1973; *Lirice*, Craiova, 1973; *Scriitori care au devenit amintiri*, I, București, 1973, II, Craiova, 1982; *Elegii și elegii*, București, 1974; *Arcașul lui Ștefan*, București, 1976; *Clopoței și prichindei*, București, 1977; *Cântece oltenești*, Craiova, 1977; *Lumini pentru dragostea mea*, București, 1978, *Viorile vârstei*, pref. Al. Piru, București, 1978; *Peisaj românesc*, București, 1979; *Copilul cu inima de aur*, București, 1980; *Copilul și Țara*, București, 1981; *Cântec la plecarea verii*, București, 1981; *Scară la cer*, pref. C. Stănescu, București, 1983; *Cântece pentru mama*, București, 1984; *La ceasul de taină*, îngr. și pref. Virginia Carianopol, cuvânt înainte Sultana Craia, București, 1997.

Repere bibliografice: Mihail Ilovici, *„Virgil Carianopol"*, „Timpul nostru", 1934, 5; Sebastian, *Jurnal, 216-218*; Perpessicius, *Opere*, VII, *268-269, 351-353*; Ion Biberi, *„Scrisori către plante"*, MM, 1936, 396; G. Călinescu, *„Scrisori către plante"*, ALA, 1936, 804; Eugen Ionescu, *„Scrisori către plante"*, FCL, 1936, 1585; Nicolae Roșu, *Doi poeți*, CRE, 1937, 3342; Șerban Cioculescu, *Serghei Esenin și lirica noastră tânără*, RFR, 1937, 9; Ovidiu Papadima, *„Carte pentru domnițe"*, G, 1938, 2; Vintilă Horia, *„Frunzișul toamnei mele"*, G, 1939, 2; Vladimir Streinu, *„Scară la cer"*, VR, 1940, 6; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *844*, *Ist. lit.* (1982), *940-941*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *186-189, 190-193, 194-198*; I. Caraion, *„Poeme de pe front"*, CAP, 1943, 2164; I. Negoițescu, *Virgil Carianopol*, F, 1967, 11; Piru, *Panorama, 90-92*; Papadima, *Scriitorii, 274-277*; Martin, *Poeți*, II, *74-78*; Cioculescu, *Aspecte, 123-125, 185-186*; Constantin, *A doua carte, 100-104*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *176-178*; Piru, *Poezia*, I, *108-117*; Barbu, *O ist., 346-348*; Micu, *„Gândirea", 598-603*; Streinu, *Pagini*, V, *112-120*; *Lit. rom. cont.*, I, *127-129*; Al. Raicu, *Virgil Carianopol*, RL, 1984, 15; Dan C. Mihăilescu, *„Legile amintirii"*, T, 1986, 6; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *21-22*; Stănescu, *Jurnal*, III, *21-35*; Simion, *Scriitori*, IV, *79-85*; *Dict. scriit. rom.*, I, *486-489*; *Virgil Carianopol*, DCS, *84-86*; Popa, *Ist. lit.*, II, *391*; *Dict. analitic*, IV, *109-112*. *C.B., M.I.*

CARIANOPOL, Virginia (5.III.1943, București), poetă și traducătoare. Este fiica Elisabetei (n. Stojec) și a lui Constantin Carianopol, ofițer de carieră, și nepoată a lui Virgil Carianopol. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea din București (1965). Între 1965 și 1973, funcționează ca profesoară de limba și literatura română și franceză la Liceul Pedagogic din Buftea; între 1973 și 1984 e consilier la Ministerul Culturii (Direcția Carte și Publicații); între 1984 și 1994 e redactor la Editura Eminescu, din nou consilier la Ministerul Culturii (Direcția Cultură Scrisă) și, în paralel, redactor la Editura Cartea Românească. A debutat în 1966, în „Ramuri", cu poezie, și editorial în 1977, cu volumul de versuri *Tapiserii cu lună*. Colaborează cu versuri și articole de critică literară la „Ramuri", „Luceafărul", „România literară", „Contemporanul" „Viața românească", „Tomis", „Convorbiri literare", „Argeș". A îngrijit și prefațat ediții din scriitori români și străini, folosind și pseudonimul Lis Karian.

C. debutează ca poetă sub influența lui Blaga, cu versuri fără rimă și ritm (urmărind, în curgerea lor, doar o anume stare interioară), în care sunt prezente câteva figuri mitologice (Ulise, Penelopa, dar și Meșterul Manole), precum și un sentiment de resemnare melancolică în fața trecerii timpului. Există, de asemenea, o tendință vizibilă către concentrarea poeziei și condensarea lirismului, tot în manieră blagiană: „În timp ce stăm aici,/ Ca niște copaci credincioși,/ Cineva/ Mână spre pântecul cald al pământului/ Caii albi ai luminii.// În urmă,/ Pădurile/ Și-au început exodul" (*Credință*). Treptat, poeta va evolua către o personalizare accentuată a discursului liric, ajungând, în cel mai bun volum al său, *Portret după natură* (1989), la o poezie de „esențe puternice", în care imaginația se eliberează, iar resursele robuste ale feminității colorează versurile. *Vântul de primăvară, Ca un val roșu, În mijlocul flăcării, Anotimpuri năvalnice* sunt numai câteva dintre titlurile ce dovedesc și exprimă descătușarea eului liric. Poemele sunt mai puțin cizelate, dar în tumultul interior și aglomerarea de imagini ce le caracterizează se vede mai limpede nota lor de originalitate.

SCRIERI: *Tapiserii cu lună*, Iași, 1977; *Deasupra lumii lunecând*, București, 1980; *Poartă în cer*, București, 1982; *Vânătoarea de foc*, București, 1986; *Portret după natură*, București, 1989; *Cartea cu anotimpuri*, Galați, 1998; *Împărăteasa norilor*, București, 1998; *Portret după natură – Portrait d'après nature*, ed. bilingvă, tr. Sabina Russo, București, 1998; *Poveștile pădurii*, Iași, 1999. **Traduceri:** Henri Troyat, *Întâlnirea*, București, 1995 (în colaborare cu Ion Gârbă), *Sfârșit de vacanță*, Iași, 1999; Charles Perrault, *Pantofiorul Cenușeresei*, Galați, 1997; Maurice Leblanc, *Edith cu gâtul de lebădă*, București, 1999.

Repere bibliografice: Mihai Dușescu, *O voce distinctă*, R, 1978, 3; Alina Iacobitz, *Virginia Carianopol, „Tapiserii cu lună"*, CL, 1978, 6; Grigore Mureșan, *„Deasupra lumii lunecând"*, CNT, 1981, 6; Sultana Craia, *„Vânătoarea de foc"*, CNT, 1986, 22; Popa, *Ist. lit.*, II, *575*. *D.C.-E.*

CARIATIDE, supliment al ziarului „Flacăra roșie", apărut la Arad, anual, între 1977 și 1980; colectivul redacțional nu este menționat. Se publică versuri de Mihai Beniuc, George Țărnea, Dim. Rachici, Mircea Micu, Rusalin Mureșan, Teodor Frâncu, Dorin Bălănoiu, Ligia Tomșa, Ilie Măduța, George Ciudan, Mihail Gănescu, Damian Ureche, iar proză semnează Ion Borșan, Horia Ungureanu, Vitalie Munteanu. Revista mai găzduiește un fragment din piesa de teatru *Redutele* de Ion Văran (1977), articole cu caracter politic, istoric, economic, agricol, artistic, filosofic, pedagogic, sportiv, recenzii, interviuri, aforisme, epigrame. Alți colaboratori: Filip Manoliu, Lucian Emandi, Valeriu Râpeanu, Dan Lăzărescu, Cătălin Ionuțaș, Ioan Biriș, D. Zăvoianu, Vasile Dan. *A.P.*

CARMEL, Shaul (6.VII.1937, Ștefănești, j. Botoșani), poet, prozator și dramaturg. Numele la naștere era Saul Croitoru. A urmat Liceul „A. T. Laurian" din Botoșani și Școala de Literatură „M. Eminescu" din București. În 1965 s-a stabilit în Israel, unde lucrează ca funcționar superior și îndeplinește numeroase funcții în domeniul cultural. În 1967 a participat la războiul de șase zile. Este, de peste douăzeci și cinci de ani, directorul revistei literare „Izvoare" din Tel Aviv; e, de asemenea, secretar al Asociației Scriitorilor Israelieni de limbă română și vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Israel, dar și membru de onoare al Asociației Scriitorilor Transilvăneni.

C. își începe activitatea cu foiletoane publicate în ziarul „Clopotul" din Botoșani, semnate cu pseudonimul S. Vântu. Primele poezii le publică în 1955, în „Iașul literar". Colaborează și la revistele „Dacia literară", „Argo" (Bonn), „Convorbiri literare", „Literatorul", „Luceafărul", „Arc", „Ultima oră" (Tel Aviv), „Ahinoah" (Germania), „Kruk", „Moznaim" și „Fesifos" (Israel), „Cronica" (al cărei corespondent pentru străinătate este) ș.a. Continua sa activitate literară, desfășurată în limba română și în limba ebraică (este considerat unul dintre pionierii mișcării literare în limba neoebraică, volumele fiindu-i traduse și în arabă, rusă), a fost răsplătită cu numeroase premii: Premiul „Brikman" pentru literatură (Ierusalim), Premiul „Mia Fischer" pentru literatură (Tel Aviv), Premiul „Sion" (Tel Aviv), Premiul Asociației Scriitorilor Israelieni de limbă română, Premiul Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga" (1999), Premiul UNESCO pentru volumul *Itzhak Rabin. Pacea și-a ucis soldatul*, Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (1996), Premiul „Ben Zion Tomer" (2001) ș.a. Scrie și teatru, piesa într-un act *Puterea cetii* fiind reprezentată în 1985.

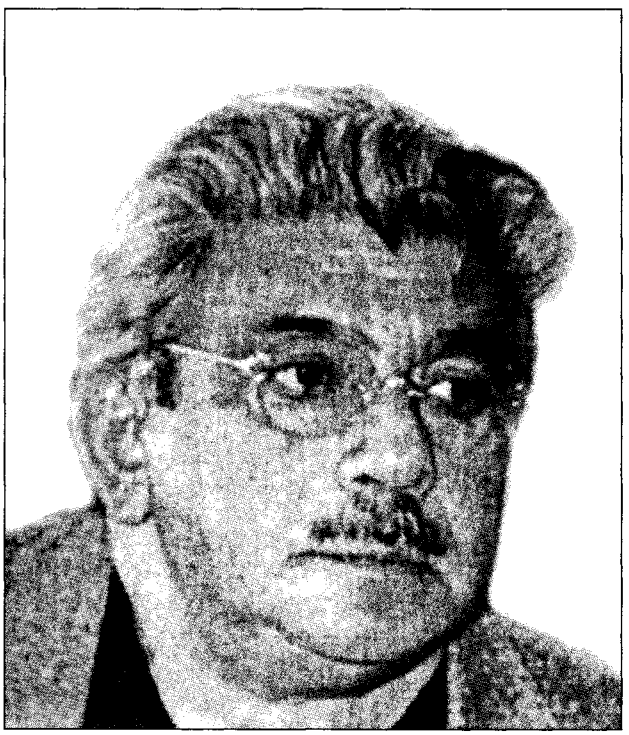

Urgența existențială a exprimării — aceasta este pecetea pe care o poartă, în toate etapele devenirii sale de câteva zeci de ani, poezia lui **C.** La care se adaugă o înzestrare naturală pentru organizarea muzicală a poemului și pentru disciplinarea magmei sentimentale în forme poetice tradiționale — sonet, rondel, strofe cu ritm regulat și rimă încrucișată sau îmbrățișată. Între forța care presează din interior și tiparul formei impuse cu voință se naște o tensiune ce se poate regăsi în toate poemele, într-o vreme în care poezia s-a eliberat de regulile prozodice fixe. Temperament de luptător grefat pe un suflet în care nevoia de Dumnezeu este singura care dă sens bântuitoarei suferințe, **C.** stabilește cu divinitatea un dialog în care implorarea se unește cu somația și reprosul: „Doamne, / De ce cobori din când în când la mine, / Când eu tot urc să m-oglindesc în tine?" Încordarea, tensiunea între stări de spirit care în mod obișnuit s-ar exclude reciproc, dublate de conștiința fragilității clipei creează o atmosferă în același timp halucinantă și violentă. Între semeție și disperare, între lamento și provocare, poezia își află un izvor spiritual în cărțile Vechiului Testament, dar și printre poeții transilvăneni revoltați și mesianici, de la Octavian Goga la Aron Cotruș și, îndeosebi, la Mihai Beniuc — a cărui replică israeliană pare a fi **C.** Direcțiile tematice esențiale cultivate de poet sunt căutarea unui loc sub soare în care identitatea națională să se poată dezvolta nestingherită, evadarea din cotidian în universul etern al divinului, iar la polul opus, ancorarea în cotidianul pus sub semnul tutelar al neființei, al morții care îl amenință, îl veghează, îi hotărăște forma de exprimare. Prima este o temă a ardenței, a doua — a deznădejdii, cu atât mai puternice cu cât mai reprimate: „Să Te înșel, dă-mi timp, ca-ntotdeauna / Să pot cădea, vreau iarăși înălțime. / Să m-ofilesc, cer iarăși prospețime. // Eu, lanțuri iar, și iarăși Tu — cununa. / Tu — iarăși adevărul, eu — minciuna." Sunt numeroase expresiile aforistice care sintetizează starea de contradicție și angoasă, transpusă în vers. În Israel, **C.** este receptat mai ales pentru poemele sale inspirate din realitatea istorică și politică imediată, scrise pe un ton pamfletar și deschis angajat (pe care nu le-a selecționat pentru antologiile publicate în țara noastră), care stârnesc deopotrivă admirația

unora și contestarea altora. În România îi este apreciată îndeosebi poezia cotidianului așezat sub semnul ireversibil al neființei. Cea mai elocventă caracterizare a produs-o Al. Mirodan, care afirmă că scrisul lui **C.** „seamănă cu o femeie care, de la distanță, nu-ți spune nimic, dar de îndată ce te apropii de ea simți o privire arzândă și o răsuflare animală care nu te lasă indiferent".

SCRIERI: *Raze de soare*, București, 1956; *Întâia făclie*, București, 1958; *Jurnal de front*, Tel Aviv, 1967; *Florile nisipului*, pref. H. Sain-Saicu, Tel Aviv, 1968; *Răspântii*, Ierusalim, 1970; *Cu mâna pe inimă*, Tel Aviv, 1977; *Războiul sărmanilor*, Tel Aviv, 1980; *Târziu*, Tel Aviv, 1984; *Poezii de nerostit*, Tel Aviv, 1989; *Fuga din rai*, Tel Aviv, 1993; *Credo*, Tel Aviv, 1996; *Ești*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1996; *Dor de dor*, București, 1996; *Itzhak Rabin. Pacea și-a ucis soldatul* (în colaborare cu Ileana Cudalb), București, 1996; ed. (*Itzhak Rabin. Peace Killed Its Soldier*), București, 1997; [*Poezii*], AMI, *54-71*; *Între El și mine*, cu ilustrații de Tia Peltz, pref. Eugen Simion, București, 1998; *Vânzătorul de zăpadă*, pref. Geo Șerban, București, 2000; *Hoțul de frumos*, București, 2001; *Fericitul care pleacă*, pref. George Bălăiță, postfață Zoltán Terner, București, 2001; *Deocamdată, viața*, Iași, 2002; *După ultima mea moarte*, București, 2002; *Îngerul târziu*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 2003. **Antologii:** *Metafore românești în Israel*, Iași, 2000 (în colaborare cu Valeriu Stancu).

Repere bibliografice: Mirodan, *Dicționar*, I, *285-289*; Andrei Strihan, *Shaul Carmel la 60 de ani*, „Ultima oră" (Tel Aviv), 1997, 3 iulie; Radu Cârneci, *Nostalgia esențială*, CRC, 1998, 2; Roxana Sorescu, *Poezia – ca lava*, LCF, 1996, 16 octombrie; Evelin Fonea, *Credință și revoltă în poezia carmeliană*, „Realitatea evreiască", 1998, 16 decembrie-1999, 1 ianuarie; Elena Solunca, *Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei*, CRC, 1999, 1; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, *25-32*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *39-42*; Manolescu, *Enciclopedia*, *130-131*. *R.S.*

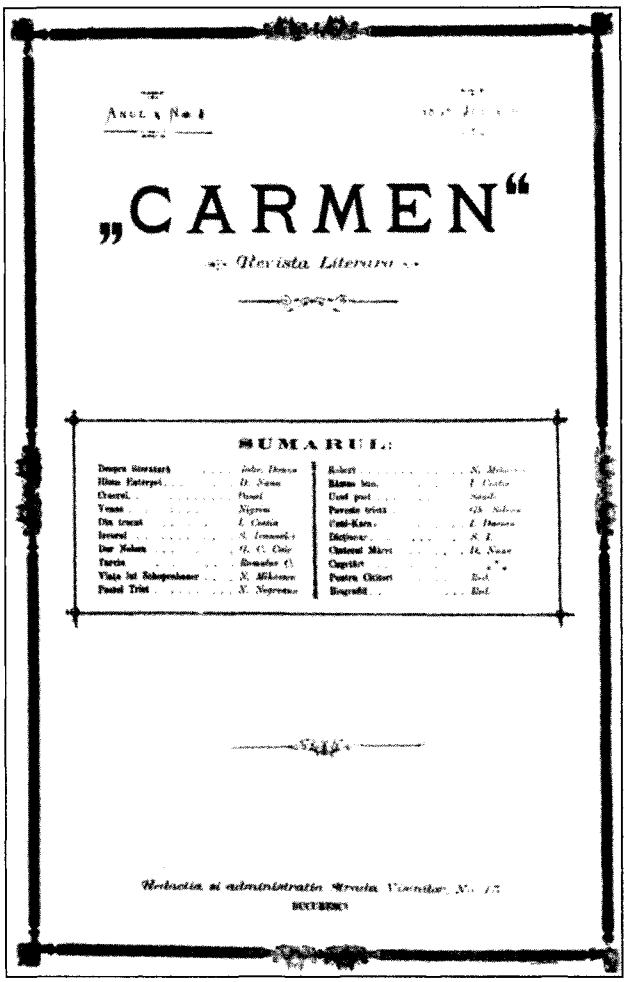
„CARMEN"
Revista Literară
SUMARUL

CARMEN, revistă literară bilunară apărută la București între 6 iulie și 15 decembrie 1898, 5 aprilie și 20 decembrie 1899, 10 septembrie și 25 decembrie 1902 și la 1 ianuarie 1907. Apărea în locul unei alte reviste, „Viața nouă", preluându-i colaboratorii și înscriindu-se în orbita influenței macedonskiene. De altfel, Al. Macedonski va colabora aici cu articole dedicate simbolismului și decadentismului. **C.** păstrează, totuși, o deosebire de nuanță în raport cu atitudinea și ideile literare ale poetului *Nopților*. Trăsătura caracteristică a acestei reviste de sfârșit de secol este un eclectism pozitiv, o deschidere către toate posibilitățile de expresie artistică. Articolul *Câteva lămuriri* sublinia independența politică și literară a revistei și a colaboratorilor, pentru care preocuparea principală trebuia să fie aceea de „a îmbrățișa frumosul" și de a păstra o deplină libertate de idei, de vederi și de credințe literare. Cu versuri au colaborat D. Nanu, I. C. Săvescu, I. I. Livescu, N. Țimiraș, M. Codreanu, Horia Furtună, Corneliu Moldovanu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, C. Sandu-Aldea (semna A. Sandu), I. Costin, I. Dacianu, N. Negreanu, Sofronie Ivanovici, G. Gr. Caïr, M. Sadoveanu, C. Cosco, P. Cerna, C. Cantilli, P. Vulcan, E. Ștefănescu-Est, V. Podeanu, A. Steuerman, I. Minulescu (semna I. M. Nirvan), precum și Cecilia Mârzea, I. Bălănescu, N. Bosnieff-Paraschivescu, V. Gherasimescu, M. Rusu, N. G. Niculescu, D. Canta, Ersilia Ghenovici, A. de Eder, N. Burlănescu-Alin, Blanche Duca. Proza – nuvele și schițe – aparține lui M. Sadoveanu (semna M. S. Cobuz), N. Gr. Mihăescu-Nigrim, D. Karr (D. Karnabatt), V. Cozmin, Iuliu Dragomirescu, D. T. Negreanu, S. Ivanovici, G. Gr. Caïr, Gh. Becescu-Silvan, I. Adam și Jean Bart. Tot atât de bogată este și lista colaboratorilor de la rubrica de critică și publicistică literară. În afara lui Al. Macedonski, mai scriau aici N. Vaschide, C. Scânteie, Gabriel Donna, I. Achimescu, B. Gr. Buzău, M. Bălănescu, C. Al. Ionescu-Caion, S. Sanielevici, V. Stroe și C. Săteanu. Din Heine și Lenau sunt traduse versuri, pe care traducătorii le semnează cu pseudonimele M. René, Mărunt și A. Sandu, iar M. Rusu traduce din Zola nuvela *Pentru o noapte de dragoste*. Nesemnate au rămas tălmăcirile din Nietzsche, Cehov, V. G. Korolenko și Maxim Gorki. Câteva idei interesante conține articolul viitorului matematician S. Sanielevici, dedicat lui C. Dobrogeanu-Gherea. Tot lui Gherea îi este dedicat și articolul *Pesimismul în literatură* al lui Caion, în care tonul polemic predomină. În ceea ce privește contribuția critică, **C.** rămâne, totuși, oarecum detașată de actualitatea literară și socială a vremii. Studiile lui Al. Macedonski sunt foarte generale și ele vizează, în primul rând, o stare de lucruri specifică literaturii franceze, iar în

articolele lor, S. Sanielevici, Gabriel Donna, C. Al. Ionescu-Caion ș.a. au, mai curând, preocupări de istorie a culturii decât de critică literară. Câteva recenzii semnate de V. Stroe (la *Cartea de aur* de Al. Macedonski) și C. Scânteie (la romanul lui C. I. A. Nottara, *Suflete obosite*, și la *Bertha* de C. Cantilli), la care s-ar mai putea adăuga un articol al aceluiași V. Stroe, intitulat *Scriitorii tineri și „Sămănătorul"*, nu reușesc să atenueze impresia de detașare în raport cu actualitatea. Revista are meritul de a fi contribuit la formarea unei atmosfere de obiectivitate și, mai ales, la încurajarea constantă a unor tineri scriitori aflați la începutul carierei literare (M. Sadoveanu, I. Minulescu, M. Codreanu). *R.Z.*

CARMEN SYLVA (pseudonim al reginei Elisabeta a României; 29.XII.1843, Neuwied, Germania – 1.II.1916, București), poetă, prozatoare și traducătoare. Fiică a prințului Hermann de Wied și a prințesei Maria de Wied, Paula Ottilia Elisa de Neuwied, viitoarea regină și poetă, învață în familie limbile engleză, franceză, italiană, latină, studiază matematica, fizica și gramatica, ia lecții de pictură și de muzică. La Berlin, urmează cursurile de Belle Arte. În copilărie și în tinerețe, face numeroase călătorii: Berlin (1847, 1861), Bonn (1851), Paris (1854), în Elveția (1858), Italia (1859), Polonia, Suedia, Rusia (1864). Se căsătorește, în 1869, cu domnitorul, apoi regele

României Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, devenind, din 1881, regină a României. Se remarcă, deopotrivă, ca regină, prin intensa activitate cultural-artistică desfășurată la Peleș, prin acte culturale, prin prietenia cu scriitori (V. Alecsandri ș. a.), compozitori (George Enescu), prin acte de binefacere (ia sub protecția sa Azilul „Elena Doamna", fondează societățile Elisabeta și Munca). Primele sale scrieri poetice (1858–1860) le adună în volumul manuscris *Meine Reise durch die Welt*, însă numai în 1873 se întărește în credința că are talent, când V. Alecsandri îi „destăinuie" natura talentului ei. Colaborează la „Activitatea", „Almanahul Societății Scriitorilor Români", „Bucarest mondain", „Curierul român", „Das literarische Rumänien", „Foaia interesantă", „Gazeta feminină", „Gegenwart", „Ilustrația", „La Revue des deux mondes", „Le Figaro", „Les Annales politiques et littéraires", „Monde und Heute", „Opinia publică", „Revista noastră", „Revista politică", „România", „Tribuna", „Vocea adevărului" ș.a. Și-a semnat unele scrieri cu pseudonimul F. de Laroc, iar altele, alcătuite în colaborare cu Mite Kremnitz, Dito und Idem. Devine membră de onoare a Academiei Române în 1881. A fost înmormântată la Curtea de Argeș.

Poezia din volumele *Jehovah* (1882), *Meine Ruh* (1883), *Balladen und Romanzen* (1885), scrisă în germană și tradusă în limba română de poeți ca M. Eminescu, G. Coșbuc, St. O. Iosif, la fel ca și proza, teatrul, cugetările ei, este vădit influențată de romantismul german. Motivele românești, folclorice i-au stat adesea în atenție, combinate uneori cu mitologia germană. Plecată în anii tinereții din castelul Mon Repos de pe Rin, poeta va resimți adânc această ruptură: „Și-n liniștea asta de templu / Puternic vai, iat-a bătut / Și ceasul plecării, ca moartea / De jalnic, ca moartea de mut. / Curgi, Rinule, -n pace, de-a pururi / Și-adio! Pe noul meu drum / Eu intru, sărmana, -n viața / Cea plină de trude de-acum" (*Rămas bun*). De asemenea, în *Dor de-acasă*: „Mai plânge codru-n freamăt lin? / Și șleapuri trec și-acum pe Rin / Din zori până-n amurg?" Lirica sa celebrează natura, tinerețea, vinul, cântecul, fiind expresia unui eu împăcat, senin, seninătate care este răsplata unei lupte, purtată „Cu oștiri întregi de demoni / Cu puteri, vai, și-ale lumii / Și-ale sufletului meu". Poeta ar fi dorit să fie văzută de contemporani în primul rând ca ființă omenească, nu ca regină. În *Regina* dă o replică celor care nu percepeau în regină omul și care abia după moartea ei îi vor recunoaște dimensiunea firească, care o face asemenea celorlalți: „De ce v-ați pierde vremea voi / cetind ce scriu? Degeaba toate! / Abia când voi fi moartă, poate / Mă veți vedea ce-am fost, spre-a zice: / A fost, aproape, om ca noi / Păcat! A fost regină!" Existentă și mai înainte, poezia maternității (*Mamă, Dorință de mamă, Mama vitregă, Brațele mamei*) capătă, odată cu pierderea, la nici patru ani, a singurei sale fiice, prințesa Maria, accente tragice. Mama îndurerată dorește continuu să-și revadă în vis fiica pierdută. Dispariția copilei o leagă și mai mult de pământul românesc: „Dâmboviță! Dâmboviță! / Sunt de tine-ncătușată / De când ce-avui drag pe lume / Mi-e pe malu-ți îngropată." Lirica sa de „vulcanice avânturi", cum și-o caracteriza, mai cuprinde poezie de inspirație biblică (*Cina cea de taină, Moise, Cain*) și

mitică (*Prometeu*), un filon de poezie eroică (inspirată de Războiul de Independență de la 1877-1878), în fine, prelucrări de legende antice (*Sappho*) și de motive medievale (*Hammerstein*). Prozatoarea tipărește cugetări (*Les Pensées d'une Reine*, 1882; o ediție, din 1888, a fost distinsă cu Premiul „Botta" al Academiei Franceze), romane (*Die Hexe*, 1882, este inspirat de o statuie a sculptorului german Karl Cauer) și legende. Prozele din *Pelesch-Märchen* (1882), cum sunt *Vârful cu Dor, Piatra Arsă, Jepii, Caraiman, Peștera Ialomiței, Omul, Valea Cerbului, Cetatea Baba, Ceahlău, Valea Rea*, sunt caracterizate drept „trăsături care o încorporează în chip unic literaturii naționale" (D. Caracostea). Între meritele pe care istoria trebuie să i le recunoască poetei și prozatoarei va trebui să se afle, scrie E. Lovinescu, „dragostea înțelegătoare cu care și-a îmbrățișat noua ei patrie, cântându-i frumusețea sălbatică a Carpaților, legendele Bucegilor". A scris și teatru: *Ullranda, Marioara, Am Verfallstag, Dämmerung, Loïse, Herrn Daniels Witwen*, unele piese fiind reprezentate și în străinătate. În *Meister Manole* (apărută în 1892 și jucată în același an la Viena), legenda românească a fost turnată „sub forma armonioasă a unei tragedii" (E. Lovinescu), în care substanța autohtonă este preluată abia în ultimul act. Libertatea cu care a fost tratat motivul jertfei creației l-a iritat pe B. Delavrancea. Autoarea însă n-a voit să fie întru totul fidelă motivului românesc, ea concepându-l, spre exemplu, pe domnitorul Neagoe ca pe un Othello crud și aducând în scenă un grec, Kir Dimitri, care este respins de Maria Giannetta, soția lui Manole (în piesă: Mano). **C. S.** și-a dobândit merite și prin traducerile sale din literatura română. *Rumänische Dichtungen* (1881, în colaborare cu Mite Kremnitz), care cuprinde traduceri din opera lui V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Negruzzi, D. Bolintineanu, Th. Șerbănescu, Al. Candiano-Popescu, G. Crețeanu, C. Conachi ș.a., a avut, comparativ cu tot ceea ce se întreprinsese până atunci în acest domeniu, un mare răsunet. Renumele scriitoarei și lucrările ei – nota T. Maiorescu – „au contribuit să ne facă mai bine cunoscuți și mai bine judecați în Germania și Austria", prin transpunerile din poezia românească declanșându-se „o întreagă mișcare critică literară relativă la viața noastră intelectuală, adică la acea parte a ei care se găsește exprimată în formă poetică". Autoare a unei opere care a fost tradusă în franceză, italiană, spaniolă, olandeză, daneză, rusă, maghiară etc. și despre ale cărei merite au scris o serie de personalități române și străine, **C. S.** nu a fost recunoscută pe deplin ca scriitoare română. La un secol de la nașterea ei, era încă văzută ca necesară „o dreaptă încadrare atât în literatura germană, căreia îi aparține prin limbă și formațiune, cât și în literatura română, de care e legată adesea prin temă și uneori prin substanță" (D. Caracostea). Cum era de așteptat, în mod oficial opera reginei și scriitoarei au fost date uitării în anii regimului totalitar din România.

SCRIERI: *Vârful cu dor* (*Rumänische Ballade*), București, 1879; *Vârful cu dor*, tr. M. Eminescu, în M. Eminescu, *Poezii postume*, București, 1905; *Sappho*, Leipzig, 1880; *Hammerstein*, Leipzig, 1880; *Stürme*, Bonn, 1881; *Jehovah*, Leipzig, 1882; *Les Pensées d'une Reine*, pref. Louis Ulbach, Paris, 1882; ed. (*Cugetările unei Regine*), tr. I. C. Crăciun, Iași, 1882; *Leidens Erdengang*, Berlin, 1882; *Pelesch – Märchen*, Bonn, 1882; *Poveștile Peleșului*, București, 1882; ed. (*Contes du Pélesch*), Paris, 1884; *Puiu*, București, 1882; *Die Hexe*, Berlin, 1882; *Ein Gebet*, Berlin, 1882; *Mântuitorul vieții*, București, 1882; *Handzeichnungen*, Berlin, 1884; *Meine Ruh*, Leipzig, 1883; *Mein Rhein*, Leipzig, 1884; *Le Pic aux Regrets. Conte roumain*, tr. A. I. Odobescu și G. Bengesco, Montpellier, 1884; *Meine Reise durch die Welt*, 1884; *Aus zwei Welten* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Leipzig, 1884; *Durch die Jahrhunderte*, Bonn, 1885; *Balladen und Romanzen*, Berlin, 1885; *Höhen und Tiefen*, Berlin, 1885; *Mutter und Kind*, Berlin, 1885; *Weltweisheit*, Berlin, 1885; *Ana Boleyn* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1886; *Astra* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1886; *Mein Buch*, Düsseldorf, 1886; ed. tr. G. I. Ionnescu-Gion, București, 1887; *Nouvelles*, tr. Félix Salles, Paris, 1886; *Feldpost* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1887; *Bate la ușă*, tr. L. M. [Livia Maiorescu], București, 1887; *O rugăciune*, tr. Flor. Carp [Constantin Morariu], Cernăuți, 1887; *Es klopft*, München, 1887; *Pelesch im Dienst*, Bonn, 1888; *In der Irre* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1888; *Rache und andere Novellen* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1888; *Nuvele*, tr. Gion [G. I. Ionnescu-Gion], București, 1888; *Cuvinte sufletești*, București, 1888; *La Haine et l'amour*, Paris, 1890; *Deficit*, Bonn, 1890; *Frauenmuth*, Bonn, 1890; *Heimat!*, Bonn, 1891; *Handwerkerlieder*, Bonn, 1891; *Le Roman d'une Princesse*, Paris, 1891; *Bucarest*, Paris, 1892; *Meister Manole*, Bonn, 1892; *De prin veacuri*, I-II, tr. L. T., București, 1895-1896; *Versuri*, tr. A. Toma, București, 1897; *Poeziile unei Regine*, tr. Ilie Ighel-Deleanu, București, 1897; *Vrăjitoarea*, tr. A. Steuerman, Craiova, 1897; *Robia Peleșului*, tr. Elena Radu Rosetti [Elena Bacaloglu], București, 1897; *Monsieur Hamplemann* (în colaborare cu Leconte du Nouy), București, 1898; *Povestea unei Regine binefăcătoare*, tr. George A. Mandy, București, 1899; *Par la loi*, tr. Georges A. Mandy, Paris, 1899; *Les Petites bottines*, tr. Jean de Linche-Slătineanu, București, 1900; *Thau*, Bonn, 1900; *Aus meinem Königreich*, Boston, 1900; *Märchen einer Königin*, Bonn, 1901; *Nereide*, tr. George A. Mandy, București, 1901; *Es ist Vollbracht!*, Berlin, 1902; *Însurat!*, tr. A. Alecsandrescu-Dorna, București, 1903; *Suffering's Journey of the Earth*, Londra, 1903; *Unter der Blume*, Leipzig, 1903; *Mărioara. În ziua scadenței*, tr. Haralamb G. Lecca, Iași, 1904; *Ullranda*, tr. A. Steuerman, Iași, 1904; *In der Lunca*, Leipzig, 1904; *Poezii*, tr. Elena Poenaru, București, 1904; *Sweet Hours*, Londra, 1904; *How I Spent My Sixtieth Birthday*, Londra, 1904; *Revenants et revenus*, București, f. a.; *Thoughts of a Queen*, Londra f.a.; *În luncă*, București, 1905; *Rheintochters Donaufahrt*, Regensburg, 1905; *Loiza*, tr. A. Steuerman, Iași, 1906; *Poveștile unei Regine*, I, București, 1906; ed. tr. Lia Hârsu, București, [1914]; *Valuri alinate*, tr. George Coșbuc, București, 1906; ed. București, 2003; *Văduvele domnului Daniel*, tr. Leopold Stern, București, 1907; *Mein Penatenr-winkel*, Frankfurt, 1908; *Oeuvres choisies*, îngr. G. Bengesco, introd. Edmond Haraucourt, Paris, 1908; *De ce ne trebuiesc regii? Umbra lui Ștefan cel Mare*, tr. Leopold Stern, București, 1910; *Prințul codrului*, tr. Lia Hârsu, București, [1910]; *Aus dem Leben*, Leipzig, 1912; *Din viață*, tr. Corneliu Scurtu, pref. Paul Lindenberg, București, 1914; *Cinq poèmes*, tr. Hélène Poénaro, București, 1916; *Aliunde*, București, 1916; *Briefe einer einsamen Königin*, München, 1916; *Insula Șerpilor*, București, [1918]; *Poezii din Carmen Sylva*, îngr. și tr. Adrian Maniu, București, 1936; *Poveștile Peleșului*, îngr. și pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 1991; ed. Doina David și Stela Iancea, Timișoara, 1991; ed. cu postfață Mircea Coloșenco, București, 2000. **Traduceri:** *Rumänische Dichtungen*, Leipzig, 1881 (în colaborare cu Mite Kremnitz); Hélène Văcărescu, *Lieder aus dem Dimbovitzathal*, Bonn, 1889.

Repere bibliografice: James Condamin, *Fortune, infortune. Étude sur les pensées d'une Reine (Carmen Sylva)*, Paris, 1883; W. J. Manssen, *Elisabeth, Königin van Rumenië (Carmen Sylva)*, Haarlem, 1883; Joan

Bohl, *Deux fois reine. L'oeuvre poétique et philosophique de Carmen Sylva*, Paris, 1884; Eniu Bălteanu, *Elisabeta, Regina României*, București, 1885; Natalie Freiin von Stackelberg, *Carmen Sylva's Leben*, Heidelberg, 1885; Karoly Weisz, *Carmen Sylva. Irodalmi arckép* [*Carmen Sylva. Portret literar*], 1885; Smit Kleine, *Carmen Sylva. Haar Leven en Hare Werken beschreven en taegelicht door*, Haarlem, [1886]; Schmitz (Maximilian), *Carmen Sylva (Königin Elisabeth von Rumänien) und ihre Werke*, Berlin, 1889; E. Sergy, *Carmen Sylva Elisabeth*, Paris, 1890; Blanche Roosevelt, *Elisabeth of Roumania*. Londra, 1891; Barbu Delavrancea, *Carmen Sylva, Neagoe Basarab și Meșterul Manole. Carmen Sylva și românii*, București, 1892; Benno Diederich, *Carmen Sylva (Königin Elisabeth von Rumänien)*, Leipzig, 1893; Alex. P. Vojen, *Carmen Sylva*, Arad, 1904; Georges Bengesco, *Carmen Sylva (Sa Majesté La Reine Elisabeth de Roumanie). Bibliographie et ses oeuvres*, Bruxelles, 1904; Georges Bengesco, *Carmen Sylva et la poésie populaire roumaine*, Namur (Belgia), 1904; Georges Bengesco, *Carmen Sylva intime (La famille, l'enfance, l'éducation, les fiançailles, le mariage, la maternité, l'oeuvre littéraire et l'oeuvre philanthropique)*, Paris, 1905; Mihail Dragomirescu, *Dramaturgia română*, București, 1905, 72; Francesco Bernardini, *Regina e poetessa (Carmen Sylva)*, Roma, 1907; Benedetto di Luca, *Carmen Sylva*, Roma, 1907; Titu Maiorescu, *Critice*, III, București, 1908, *9–10*; Miklos Putnoky, *Carmen Sylva. Élete és művei* [*Carmen Sylva. Viața și opera*], Lugoj, 1910; Const. T. Stoika, *Un profil feminin. Carmen Sylva*, Pitești, 1912; *Majestății Sale Reginei Elisabeta la 70 de ani. Omagiu din partea „Convorbirilor literare"*, București, 1913; Al. Tzigara-Samurcaș, *Königin Elisabeth und die Kultur Rumäniens*, București, 1916; Lovinescu, *Critice*, IV, *218–231*, V, *111–117*; I. E. Torouțiu, *Carmen Sylva în literatura românească*, Cernăuți, 1924; Leopold Stern, *Carmen Sylva et Pierre Loti. Une amitié littéraire*, Paris, 1924; Eugen Wolbe, *Carmen Sylva. Der Lebensweg einer einsamen Königin*, Leipzig, 1933; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1986), I, *39*; Camil Petrescu, *Carmen Sylva*, RFR, 1936, 5; Lucreția Carandino Platamona, *Carmen Sylva, prima regină a României*, pref. Elena Văcărescu, București, 1936; Octavian Goga, *Discursuri*, București, 1942, *80–81*; D. R. Mazilu, *Ce-a scris Carmen Sylva*, RFR, 1943, 12; D. Caracostea, *Dinastie și creativitate*, RFR, 1943, 12; Ion Șiugariu, *Poezia unei Regine*, RFR, 1943, 12; George Enescu, *Amintiri despre Carmen Sylva*, RFR, 1943, 12; Ciompec, *Motivul, 88–91*; Klaus Heitmann, *Carol I, Carmen Sylva și cultura română*, F, 1992, 1; Silvia Irina Zimmermann, *Der Zauber des Fernen Königreichs*, Marburg, 1996; Robert Scheffer, *Orient regal. Cinci ani la Curtea României*, tr. Rodica Pânzaru, pref. Pamfil Șeicaru, București, 1997; Al. Tzigara- Samurcaș, *Memorii*, II, îngr. Ioan Șerb și Florica Șerb, pref. Dan Grigorescu, București, 1999, *134–146*; Gabriel Badea-Păun, *Uimitoarea regină Elisabeta a României*, București, 2003; Natalia I. Adamiu, *Carmen Sylva*, București, f.a.; Mite Kremnitz, *Carmen Sylva. Eine Biographie*, Leipzig, f.a.; Henri van der Mandere, *Carmen Sylva (Königin Elisabeth van Rumenië)*, f.l., f.a. *I.D.*

CARMEN-SYLVA, revistă literară apărută la București, de trei ori pe lună, de la 12 noiembrie la 3 decembrie 1895. Această publicație periodică se apropie prin orientarea politică a principalilor colaboratori, Panait Zosân și Panait Mușoiu, de mișcarea socialistă românească. În revistă apar câteva fragmente din *Capitalul* lui K. Marx, articole dedicate dezvoltării științei, altele referitoare la rolul social al femeii etc. La partea literară, P. Zosân scrie un articol polemic, în care combate ideile lui M. Dragomirescu, susținând „arta cu tendință", și două cronici relative la drama *Tatăl* a lui A. Strindberg și la romanul lui Knut Hamsun, *Foamea*. Se remarcă un articol al lui P. Mușoiu, *Ioan Păun*, evocare plină de dramatism a poetului I. Păun-Pincio, mort înainte de vreme. Zosân este autorul unor nuvele inspirate din realitățile satului românesc. Versurile poartă semnătura lui C. Z. Buzdugan, D. Th. Neculuță, N. Țimiraș, N. Burlănescu-Alin, Alexandrina Mihăescu, I. Costin (Al. Cantilli), Const. Xeni, Sergiu Victor Cujbă și Dimitrie Nanu. Cu *Un cântec, Apari tu...* și *Cântec* colaborează G. Coșbuc. *R.Z.*

CARMEN SYLVA, publicație care a apărut la Iași, lunar, din 20 noiembrie 1902 până în 20 februarie 1903, purtând subtitlul „Teatru, muzică, arte frumoase". Revista își propune să sprijine „interesele teatrale românești", ale „tuturor creațiilor în această limbă" (A. D. Xenopol, *Un cuvânt înainte*), inclusiv ale pieselor de teatru autohtone. Rubrici: „Știri artistice", „Poșta redacției". Colaborează cu articole despre teatru A. D. Xenopol, V. Scânteie, State Dragomir, Rudolf Suțu, C. Săteanu, A. Steuerman. V. Scânteie traduce un fragment din piesa *Femeia oficială* de Hans Olden. Revista mai conține diferite materiale despre muzică și pictură, informații culturale. Alți colaboratori: G. Musicescu, P.S. Alexandrescu, Sever Mureșianu, N.A. Bogdan, M. Dumbravă, I. Maxim. *A.P.*

CARMEN SYLVA, publicație care a apărut la București, bilunar, între 1 iunie 1909 și august 1910, având subtitlul „Revistă românească enciclopedică. Litere, artă, științe, sport, distracții". Director-proprietar: Maria G. Temelie. De orientare preponderent tradiționalistă, cultivă o literatură de obicei cuminte, conformistă, cu prea puține accente de strălucire și profunzime. Poezie publică Victor Eftimiu, Mircea Demetriade, Th. M. Stoenescu, Scarlat C. Moscu, N. Țincu, N. Vulovici, Const. Râuleț, D. Sgură, I. Becescu, T. Teodorescu. Cu proză colaborează I.A. Bassarabescu, N. Gane, N. Rădulescu-Niger, Cristian Dimopol, Maria Gh. Temelie. Sunt traduse versuri de Alfred de Musset, H. Heine, Petőfi și Théodore Bortel. Revista mai conține articole economice și științifice, cugetări, anecdote. Alți colaboratori: Tudor Cristian, Alexandru Șonțu, I. Nicolaide, C. Gărdescu, Vasile Stoica, Th.M. Drăgulinescu, Gr. Brănișteanu, Leontin Iliescu, Maria Popescu, Theodor Castrișanu, Ghiță Popescu. *A.P.*

CARNET LITERAR, revistă apărută la Buzău, săptămânal, între 26 noiembrie 1931 și 1 mai 1933, apoi bilunar, între 15 octombrie 1933 și 15 februarie 1934, sub conducerea unui comitet. Semnează versuri Ion Minulescu (*Romanța celor ce se vând*, 4/1931), Mircea Streinul, Iulian Vesper, N. Țatomir, Eugeniu Ștefănescu-Est, cu proză sunt prezenți Sărmanul Klopștok, Horia Furtună (fragmente din romanul *Iubita din Paris*, 4/1931), Al. Lascarov-Moldovanu, în paginile revistei fiind publicate și câteva medalioane literare: *O. Goga* (4/1931), *Goethe* (7/1932), *C. Rădulescu-Motru* (13/1932), *Artur Enășescu* (4/1933). Alți colaboratori: G. Bacovia, Dem. Bassarabeanu, Ioan Georgescu, Traian Chelariu. *I.H.*

CAROL, Luiza (pseudonim al Herminei Zilberman; 1.III.1947, București), poetă și traducătoare. Învață la Liceul „Iulia Hasdeu" și la Liceul de Muzică din București. Absolventă a Facultății de Limbi Străine a Universității din același oraș, **C.** funcționează ca profesoară de pian și de engleză. Publică, începând din 1971, câteva volume de lirică și de proză pentru copii, apoi o carte de versuri inspirată de Ovidiu. În 1980 se stabilește în Israel, unde continuă să scrie poezie originală, dar și să traducă în engleză din creația proprie și din scrierile confraților. Intră cu numeroase contribuții originale pe internet, fiind distinsă cu Premiul israelian „Promusicart", pentru experiment de interferare a artelor.

Dotată și multilaterală, **C.** are în poemele ei o naivitate grațioasă și o fantezie ironică, pe care și le cunoaște ca atare, de unde și pseudonimul ei, preluat de la Lewis Carroll, autorul celebrei *Alice în țara minunilor*. Acesta i-a și fost de altfel model în literatura pentru copii. Maturizându-se, poeta evoluează spre sensul simbolic al miturilor, în volumul *Vocile metamorfozelor* (1980). Cum poezia română are numeroase surse mitologice, se poate vorbi acum la ea de modelul Eminescu, Blaga, Emil Botta, Philippide în ce privește ecourile livrești. După stabilirea în Israel, **C.** pare să revină la o delicată ironie, prin care ilumineză și transfigurează viața de zi cu zi a femeii. Deși pare a consemna gesturi și clipe banale (călcatul, spălatul ferestrei), poeta aspiră spre sensurile cosmice ale existenței. Femeia calcă, de exemplu, uniforma militară a fiului ei, dar trece pe nesimțite la un soi de descântec pentru înlăturarea primejdiilor. Se face simțită prezența spațiului ebraic: patina zidurilor Ierusalimului, trunchiurile arse din Galiul, caietul-jurnal început în România și terminat în Israel. Marea, motiv liric dominant, avertizează asupra transfigurării, meditației, zborului dincolo de realitate, în versuri totdeauna muzicale. Ele par să rimeze fără justificări formale, dar cele două arte frecventate de **C.** îi dau știința și instinctul de a intercala la locul potrivit cuvântul melodios. Scriitoare bilingvă, ea compune poeme și în engleză, fiind, de asemenea, autoarea unei antologii, *A Canvas of Poems* (1993), care adună bune traduceri ale poeților de limbă română din Israel. Propriile sale poezii sună la fel de bine în engleză. Dintre cele adunate în antologia colectivă *Arborele memoriei*, alcătuită de Radu Cârneci (1997), de referință este poemul omagial *Beethoven*, a cărui idee este ascensiunea prin transfigurare și artă. Muzicianul bolnav, surd și ros de sărăcie, își așază mental notele negre pe plafon, unde ele alcătuiesc un ciudat portativ. Culcat cu fața în sus, își contemplă astfel, într-o dimineață, întreaga *Simfonie a noua*, așternută pe albul tavanului. Plafonul se dematerializează, notele se fixează în găurile negre dintre galaxii, fug spre nemărginire. O rază de sus stinge privirea muzicianului în acea dimineață a răsăritului său cosmic. **C.** publică mult în reviste din România, Marea Britanie, SUA, Germania, Japonia, Noua Zeelandă. Din 1989, este redactor la revista israeliană de poezie în limba engleză, „Voices of Israel".

SCRIERI: *Povestea peștișorului U*, București, 1971; *Albăstrica*, București, 1972; *Exerciții*, București, 1976; *Țară, țară, primăvară*, București, 1979; *Vocile metamorfozelor*, București, 1980; *SOS*, Haifa, 1992; *Parafraze eminesciene*, Rehovot (Israel), 1992; *Urs și piatră*, București, 1994; *Corabia*, București, 1996; [*Versuri*], AMI, *26–37*; *Jurnalul fericirii mele*, pref. Valentin Tașcu, Cluj-Napoca, 1999; *Șah. Aventuri în lumea de jucărie*, Cluj-Napoca, 2000; *Albăstrica și alte povești – Bluebell and Other Stories*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2000. **Traduceri:** Victor Eftimiu, *Fairy Tales*, București, 1979; Zamfir Vasiliu, *Paint with Us*, București, 1983; *A Canvas of Poems*, Tel Aviv, 1993; Vladimir Colin, *Legends from Vamland*, Iași, 2000; Alexandru Lungu, *The Crossing and the Sign*, Pitești, 2001 (în colaborare cu Carol Stieber).

Repere bibliografice: Lucian Alexiu, *Luiza Carol*, O, 1991, 50; Elena-Esther Tacciu, *Luiza Carol – drumul poetic*, „Viața noastră" (Tel Aviv), 1994, 4 martie; Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1997, *135–145*; Cristofor, *Țara Sfântă*, I, *33–36*; Aczél, *Scriitorii rom. Israel*, *43–48*. *E.-E.T.*

CAROLY, Felix (3.III.1933, Iași), poet și dramaturg. Licențiat al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București, **C.** îmbină cariera de actor cu literatura. Debutează în revista „Tânărul scriitor", în 1956. Comedia *Cu capul în nori* îi va fi pusă în scenă la Teatrul „Ion Creangă" din București, iar câteva scenarii de pantomimă văd lumina rampei la Teatrul Evreiesc de Stat și la Televiziune. În 1970, se stabilește în Israel, unde colaborează la revistele „Izvoare", „Ultima oră", „Orient Expres" (aici deține o rubrică permanentă) ș.a. Începând din 1971, publică numeroase volume de poezie care îl impun publicului cititor de limbă română. Asociația Scriitorilor Israelieni de limbă română și Uniunea Scriitorilor din Israel îl disting cu numeroase premii. Este prezent în antologiile din poeții israelieni editate recent în România.

Sertarul cu iluzii (1998), o antologie de autor, cuprinde materia literară a aproape trei decenii de poezie, etapele volumelor devenind aici cicluri. *Omul de lut*, legenda Golemului, este piesa de rezistență a poetului și a lecturilor sale de actor în fața publicului. Un alt poem important, *Șlefuitorul de lentile*, evocă silueta lui Spinoza, urcând „pe treapta către duh", dar fără solemnitatea dramatică a celui dintâi, ba chiar ironic în punctarea mizeriei fizice a filosofului. Tema aceasta străbate mai toată lirica lui **C.** Poetul este un cântăreț al damnării luciferice, îngerul căzut în mijlocul semenilor ingrați. Ca un etern romantic, îi blestemă pe parveniți cu hohote de plâns și izbucniri de ură. Titlul cărții din 1995, *Cu dragoste, cu patimă, cu ură*, indică precis afectul în clocot ca „unealtă de producție" a creației. Poetul va pendula însă între postura de trubadur, atunci când iubește și suferă, și cea de paria ostracizat, când cinismul îi provoacă o irepresibilă revoltă. Retorica disperării și răul secolului, degradarea morală, indiferența la valorile spiritului, decrepitudinea biologică, solitudinea, infernul „omului de prisos", condamnarea artistului la perpetuă sărăcie sunt teme curente ale liricii lui **C.** Reprosul către semeni, avertismentul către burghezi, cu o fibră disperat-mesianică, se exprimă deseori în vers abrupt, alb, cu lexic dur, laitmotive fiind „groapa", „dricul", „viermii", „plosnițele", iar în registrul moral, „paranoia", „ratarea", „eternul exilat", „culmile și pră-

bușirea". Dacă autorul izbutește mai puțin în factura titaniană a unui Arghezi blasfemiator, trubadurul din el cere să fie recitit în șoaptă; lângă ibricul de aramă care bolborosește basme bătrâne și amărui, cana de cafea „fumegă domoală": „O sorb și gându-mi pleacă și-ncepe să colinde./ Aprind înc-o țigară și fumeg lângă ea./ Și-o beau pe îndelete, să țină cât cuprinde./ Ca Timpul ce în palmă mă ține și mă bea." Muzica versului folcloric este persistentă, ca în *Vânzătoarea de iluzii*: „Sta desculță arcuind/Șolduri dulci ca un colind / Pe sub șarpele din ochi / Bun de boală și deochi." *Omul de lut*, din familia *Nopților* lui Macedonski, i-a cerut lui **C.** două decenii de cizelare, dar și încercarea resurselor sale vizionare într-o frumoasă re-creere a mitului Golemului din mistica iudaică. Praga medievală, cu turle și tavane boltite, cu regi sângeroși, mai are o lume criptică, „un neam fără de țară cu spițe legendare". Lev Înțeleptul vrea să împiedice sacrificarea neamului învinuit pentru catastrofa ce va veni și zidește, din tainele Cabalei, Golemul. Cutremurarea cetății sub pașii colosului, urgia vinovaților și sinuciderea Înțeleptului Rabi Lev, strivit de Golem, sunt surprinse în vers alexandrin, solemn și puternic.

SCRIERI: *Trica-Tot*, București, 1965; *Dor de patrie*, Ierusalim, 1971; *Golem*, Ierusalim, 1972; *Meteorii*, Ierusalim, 1973; *Anotimpul de cenușă*, Tel Aviv, 1982; *Idolii*, Tel Aviv, 1984; *La lumina lămpii*, Tel Aviv, 1985; *Șlefuitorul de lentile*, Tel Aviv, 1988; *Cu dragoste, cu patimă, cu ură*, Tel Aviv, 1994; *Zilnicele prăbușiri*, Tel Aviv, 1995; [*Poezii*], AMI, *40–51*; *Cu și fără Ea*, Tel Aviv, 1998; *Sertarul cu iluzii*, postfață Andrei Strihan, Iași, 1998.

Repere bibliografice: Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1997, *145–151*; Cristofor, *Țara Sfântă*, 37–40; Manolescu, *Enciclopedia*, *131*; Aczél, *Scriitorii rom. Israel*, *49–51*. *E.-E.T.*

CARP, O. (pseudonim al lui Gheorghe Proca; 22.I.1867, Iași – 26.XII.1943, București), poet. Este fiul Smarandei și al lui Ioan Proca, negustor din Chișinău. A învățat la Academia Mihăileană din Iași și la Liceul „Sfântul Ioan" din București. Tot în București, urmează Facultatea de Medicină și își susține doctoratul (1896). Va fi profesor de igienă și de patologie generală la Facultatea de Medicină din Iași și la cea din București, colaborator al lui Victor Babeș. Primele stihuri, *Gânduri triste*, i-au apărut în „Convorbiri literare" (1886), dar în revista junimistă va avea prezențe sporadice, revenind abia în anii 1906–1908. Mai susținută este manifestarea lui **C.** în foile de orientare socialistă: „Contemporanul", „Literatură și știință", „Evenimentul literar" și în suplimentul ziarului „Lumea nouă" (sub pseudonimul Alastor). Anticipată prin versurile din revista presămănătoristă „Viața", colaborarea lui la „Sămănătorul" și „Făt-Frumos" este, ca și cea de la „Viața românească", săracă. Cronicile politice și culturale inserate în „Neamul românesc" din 1918, semnate cu numele real, sunt adunate în volum în 1920, sub titlul *În război*.

Profilul poetului se conturase încă înainte de 1900, fără ca mai târziu să-și schimbe liniile. Volumul *Rândunel* (1906), reluat în 1930 într-o ediție întregită, reunește aproape tot ce a scris **C.** Poetul este un delicat, înrudit temperamental cu P. Cerna sau St. O. Iosif, cărora le premerge prin accentele umanitare, de înduioșare față de soarta celor umili. Sentimentalismul îi impregnează lirica, minoră în genere. Povestea rândunelului care, răpus de dor, își află odihna în moarte, dramele existenței umane pândite de amărăciune converg în imaginea unei lumi invadate de nefericire. **C.** nu fructifică implicațiile meditative uneori prezente. El arată preferință formulei de baladă sau de basm, amintind fie de M.Eminescu, fie de unii lirici germani (Heine, Lenau, din care a și tradus, Schiller), cu o vagă înclinație romantică spre mister și atmosfera de fatalitate. Este deservit de sărăcia expresiei, adesea vetust metaforică, de improvizația parcă de album. Substanța mai densă, socială, a poeziilor *La țară*, *Îndoiala* și *Doina* îl apropie de O. Goga.

SCRIERI: *Rândunel*, București, 1906; ed. 2, București, 1930; *În război*, București, 1920. **Traduceri:** [Lenau, Heine], în *Rândunel*, București, 1906.

Repere bibliografice: C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I, București, 1957, *252*, *275–276*, *388*; Lovinescu, *Opere*, I, *238–242*; Izabela Sadoveanu, *Impresii literare*, București, 1908, *25–47*; Chendi, *Impresii*, *213–217*; *Dict. lit. 1900*, *172–173*; Piru, *Ist. lit.*, *197*. *S.C.*

CARP, Petre P. (29.VI.1837, Iași – 21.VI.1919, Țibănești, j. Iași), critic literar și traducător. Născut într-o veche familie de boieri moldoveni, a urmat din 1850 gimnaziul la Berlin, iar din 1858, cursurile Facultății de Drept și de Științe Politice din Bonn. S-a întors la Iași în 1862, intrând de tânăr în viața politică. În toamna anului 1863, citește unui grup format din T. Maiorescu, Iacob Negruzzi, Th. Rosetti și N. Burghele, întruniți la locuința sa, traducerea piesei *Macbeth* de Shakespeare; această ședință a fost considerată ulterior cea dintâi a societății Junimea. Deosebit de inteligent, rece, calculat, ironic ori sarcastic, **C.** avea și o cultură temeinică. Orgolios și rigid, refuzând tranzacțiile, este obligat să renunțe la conducerea Partidului Conservator, al cărui șef a fost timp de cinci ani, după ce, înainte, fusese multă vreme ideologul grupului politic junimist. Conservator intransigent, a reprezentat în politică marea boierime română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pentru scurt timp, a avut rangul de ministru de Externe, iar între 1900–1901 și 1910–1912, de prim-ministru.

Scurta activitate de critic literar a lui **C.** este legată de societatea Junimea, printre ai cărei întemeietori se numără. Critica sa literară este, alături de aceea a lui T. Maiorescu, A.D. Xenopol, Șt. G. Vârgolici, M. Pompiliu, reprezentativă pentru modul junimist de a o concepe și realiza. Ea pleacă de la ideea că opera literară se definește în primul rând printr-o unitate interioară, capabilă să-i susțină independența. De aici, **C.** deduce caracterul „impersonal" al poeziei, care trebuie să aibă motivare psihologică și să se desfășoare logic, după norme proprii. Accentul deosebit pus pe individualitatea operei de artă îl atașează și mai mult de critica junimistă, ca și afirmația că sentimentul frumosului este indiferent, în ansamblu, la condițiile sociale ori etnice. Îndreptându-și atenția

exclusiv asupra operei, **C.** a căutat să lupte, potrivit preceptelor junimiste, împotriva „falsului talent", în numele unui adevăr estetic, dedus din cercetarea tratatelor de estetică și din lectura atentă a capodoperelor literaturii universale. În mod firesc, el a ajuns astfel la crearea unui model ideal, ținut de unic criteriu valoric. De aceea, critica sa este de principii și pune mare preț pe raționament. În prima parte a articolelor lui de critică literară sunt expuse principalele caracteristici ale genului sau speciei cărora le aparține opera ce urmează a fi discutată; în partea a doua, ea este raportată la aceste caracteristici. Iscălit P. Bătăușul, articolul său despre cartea *Ion Vodă cel Cumplit* a lui B.P. Hasdeu pleacă de la premisa deosebirilor nete dintre știința istoriei și artă, ajungând la concluzia că autorul a amestecat nefericit procedeele; *Răzvan Vodă*, piesa aceluiași (apărută întâi sub acest titlu), este confruntată cu definițiile dramei date de Aristotel și Schopenhauer și cu dramele lui Shakespeare; fabula lui G. Sion este opusă definiției acestei specii dată de Lessing și realizărilor lui La Fontaine; ceva mai îngăduitor a fost cu Ronetti-Roman, al cărui poem *Radu* îi ocazionează sfaturi literare pline de bun-simț. Adversar al efuziunilor stilistice, **C.** a folosit atât ironia, cât și sarcasmul, mânuite cu o artă care a făcut din el un polemist de temut. A tradus din Shakespeare piesele *Macbeth* și *Othello*, ajutându-se, uneori, și de tălmăcirea germană a soților Dorotheea și Ludwig Tieck. Transpunerile sale au numeroase imperfecțiuni prozodice, care împiedică fluența lecturii, cu toate că, pe alocuri, fraza păstrează o parte din suflul originalului.

SCRIERI: *Discursuri*, București, 1907. **Traduceri:** Shakespeare, *Macbeth*, Iași, 1864, *Othello*, Iași, 1868.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea, 7–12*; C. Gane, *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, I–II, București, 1936; E. Lovinescu, *P.P. Carp, critic literar și literat*, București, 1941; Mîndra, *Clasicism, 85–89; Dicț. lit. 1900, 173–174*; Dan Mănucă, *Principiile criticii literare junimiste*, Iași, 2000, passim; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003, *187–197*. *D.M.*

CARPAȚII, cotidian politic și literar apărut la Craiova între 2 ianuarie și 29 decembrie 1884, redactori fiind P. Chițu, At. I. Mitescu și A. D. Nicolaid. Deși predominant politică, gazeta are și preocupări literare. În coloanele ei se publică un foileton de bună calitate și se dau informații bibliografice și culturale. **C.** era un ziar cu simpatii liberale. Redactorii întrețineau cultul lui C. A. Rosetti, iar activitatea lui B. P. Hasdeu, atunci candidat la Craiova, în alegerile pentru Camera Deputaților, furnizează mereu material pentru rubricile de informații. Sunt rezumate două conferințe ale lui B. P. Hasdeu, *Un patriot român din epoca fanarioților* – despre Zilot Românul, *Ereditatea culturală a românilor*, și un discurs rostit cu prilejul încheierii anului școlar. În foileton se dă traducerea nuvelei exotice *Kiana* a lui Ch. Varigny, pe care autoarea transpunerii, Maria Chițu, o luase din „Revue des deux mondes". Probabil în tălmăcirea aceleiași se tipărește apoi, în paisprezece numere, *Fiul lui Titian* de A. de Musset și, până la finele anului, o destul de bună versiune a *Logodnicilor* lui A. Manzoni. Singura bucată literară originală care poate fi semnalată este o modestă însemnare de călătorie a lui Augustin Pește, sub titlul *O dulce amintire*. Același inserează numeroase documente istorice, pe care le și comentează. O cronică dramatică semnată cu pseudonimul Crotusev se ocupă de spectacolul cu piesa *Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri, jucat de trupa lui Th. Theodorini. Rubrica bibliografică discută revistele apărute în alte localități („Amicul familiei", „Columna lui Traian", „Contemporanul" ș.a.). În numărul 16 din 20 ianuarie 1884, se insera și următoarea știre: „A ieșit de sub tipar *Poezii* de Mihai Eminescu. Un elegant volum din editura Socec. Prețul lei 4. De vânzare la librăria cea mare S. Samitca". *R.Z.*

CARPAȚII, gazetă care a apărut la Brașov, zilnic, cu începere din 2 noiembrie 1921, din 1923, bisăptămânal, iar din 1925, săptămânal, până în 8 iulie 1932; reapare la București între 1 februarie și 24 iunie 1934, apoi între 21 aprilie 1935 și 7 februarie 1937. Director: Al. Tissescu. În articolul *Către cititori mărturisire*, se arată intenția autorilor de a scoate la Brașov „prima gazetă românească pentru întreaga Românie", în care să apară știri imparțiale din cele mai importante centre ale țării. Publicație politică (susține împroprietărirea țăranilor din Transilvania, unificarea legislativă, alegeri democratice etc.), **C.** are și sporadice preocupări literare și culturale, mai ales în primii ani. Acum apar numere speciale, cu bogat material documentar, dedicate unor personalități sau evenimente (Gh. Lazăr, Avram Iancu, familia Mureșenilor, jubileul Liceului

„Andrei Șaguna" ș.a.), articole despre tradiții istorice și culturale ale Brașovului. Literatura propriu-zisă este reprezentată prin versuri, de cele mai multe ori ocazionale și reproduse, semnate de N. Iorga, O. Goga, Andrei Mureșanu, Smara (Smaranda Andronescu), I. U. Soricu, Constantin Râuleț, I. Petrovici, Al. I. Hodoș, G. Gregorian ș.a. Se publică din proza lui I.L. Caragiale, I. Creangă, Al. Lascarov-Moldovanu, Aurel Mureșianu ș.a. În primul deceniu apare sporadic rubrica intitulată „Cărți-reviste-ziare". Li se face loc și unor articole interesând istoria literaturii române, cum sunt cele ale profesorului Nicolae Sulică, precum și unor „documente din trecut": scrisori ale lui Mihail Kogălniceanu și Vasile M. Kogălniceanu către Aurel Mureșianu, directorul „Gazetei Transilvaniei". În anii 1921–1922 apare în foileton traducerea „marelui roman popular" *Johann Orth, îndrăznețul marinar sau Tainele de pe bordul vasului „Santa Margareta"* de Hermann Feller. *L.D.*

CARPAȚII, revistă care a apărut lunar, la Cluj între 15 ianuarie 1932 și 15 iunie 1940, la Sibiu între 15 iulie 1940 și 15 decembrie 1940 și din nou la Cluj între 15 ianuarie 1946 și 15 decembrie 1947. Redactor: Ionel Pop. Acesta semnează articolul program *Pornind la drum*, în care anunță că ținta principală a revistei (care purta subtitlul „Publicație de informare, agrement și literatură cinegetică") e de a pune în valoare frumusețile și bogățiile Carpaților, mai ales pe latura „vânătorească". Rubricile principale ale revistei vor fi „Articole, schițe", „Din munți și din câmpii", „Cărți", „Reviste", „Redacționale", „Din literatura străină", „Diverse". Rubrica de articole e întreținută de Mihail Sadoveanu, Ionel Pop, Mihail Moșandrei, Al. Borza, Marin Ciortea, Victor Stanciu, V. Liuția, Margareta Barcianu, Al. Melin, C. Rosetti-Bălănescu, Ieronim Stoichiția, Sabin Opreanu,Profira Sadoveanu, Emil Isac, Romulus Vuia, T. Onișor, A.M. Comșa. Proza revistei e reprezentată de Mihail Sadoveanu, care publică aici textele care vor fi adunate ulterior în *Țara de dincolo de negură* sau în *Povestiri de la Bradul Strâmb*, I. Al. Brătescu-Voinești, Al. Lupeanu-Melin, D. Botez ș.a. Cu mai multe evocări sunt prezenți Hugo von Rezori (Cernăuți), Sextil Pușcariu și Ion Breazu (*Al.Odobescu*). Se traduce din literatura lui Jack London, Rabindranath Tagore, Pierre Loti, N. Baicov, H. Rider-Haggard, Ernest Hemingway (*O zi la păstrăvi*), Marțial (în transpunerea lui Șt. Bezdechi și A. Nanu), Wordsworth (Petre Grimm), Alfred de Vigny (I. Ciorănescu). Mai colaborează I. Poenaru (cu poezii), George Giuglea ș.a. *M.Pp.*

CARPAȚII, revistă culturală, apărută la Madrid între 1954 și 1972 și, ca serie nouă, între 1972 și 1989. Director este Aron Cotruș, iar redactori — Traian Popescu și N.S. Govora. Proiectată a fi o publicație bilunară, **C.** nu respectă întotdeauna ritmicitatea apariției și colecția cuprinde multe numere duble și triple. După numărul 1 din 1962, număr dedicat lui Aron Cotruș (la moartea poetului), revista este redactată numai de Traian Popescu. De la numărul 1 pe 1972, editată lunar, poartă subtitlul „Revistă de cultură și acțiune românească în exil". Cel dintâi număr este dedicat Congresului Uniunii Latine (Madrid, 10–16 mai 1954) și înscrie pe prima pagină poezia lui V. Alecsandri *Cântecul gintei latine*. Textele sunt redactate în limba română, franceză și spaniolă, iar de la numărul următor revista este scrisă integral în limba română. Precizarea referitoare la atitudinea publicației („Se primește colaborarea oricărui român, revista neaparținând nici unei grupări politice. Se înțelege de la sine că sunt excluși totuși dușmanii de azi și de ieri ai neamului nostru") este completată de ideile din articolul-program: „Unul din punctele principale ale programului revistei noastre este acela de a răspândi, printre românii deștărați, scrieri literare dintre cele mai apropiate de sufletul neamului nostru, care le pot fi spre întărire sufletească, precum și tot ce avem mai deosebit în visteria noastră proprie, cu care avem tot dreptul să ne mândrim." În prima sa serie, **C.** este, în exclusivitate, o revistă culturală, de fermă orientare anticomunistă și, implicit, antisovietică. Susținută de colaborarea permanentă a lui Aron Cotruș și a lui Pamfil Șeicaru, se situează între cele mai importante reviste românești ale perioadei postbelice, impunându-se deopotrivă prin ținuta publicistică, prin valoarea textelor selectate și, dincolo de unele atitudini excesive, rigide, prin consecvența cu care militează în apărarea spiritului național și a tradițiilor culturale românești. În structura revistei, alături de paginile de proză și versuri, figurează câteva rubrici permanente: „Note pe marginea cărților", „Ecouri. Reviste" (din care, după un timp, se desprind două rubrici, „Reviste, Cărți" și „Ecouri"), „Oameni, fapte, idei". Poeziile sunt semnate de Aron Cotruș, prezent în fiecare număr (*Cântecul graiului, Unde or fi acum ei oare, Maramureșul, Amână-ți, Doamne, trista încercare, Cântecul deștărării, Țara* ș.a.), N. Novac, N.S. Govora, Nichifor Crainic, Vasile Posteucă, I.G. Dimitriu. Aceiași autori, la care se adaugă Șt. Georgescu Olenin, Gr. Manoilescu (*Geremia Valacco*), Faust Brădescu (*Gherasim*), J.N. Manzatti, N. Teban ș.a., dau paginile de proză. Pamfil Șeicaru, ale cărui texte ocupă aproape jumătate din spațiul publicistic, semnează scrieri memorialistice, portrete ale celor mai importante personalități politice și culturale românești, pamflet și cronică literară: *Ionel I.C. Brătianu. Arhitectul României Mari*, un articol despre profesorul Ion Petrovici, a cărui prezență în închisoarea de la Aiud „dă sensul tragic al epocii noastre", *Nicolae Iorga, Un singuratec, C. Stere, Parodia lui Dorian Gray. N.D. Cocea, Poezie și politică. Octavian Goga*. Timbrul inconfundabil al gazetarului de la „Curentul" se regăsește mai ales în cronica literară, gen practicat vreme de câteva decenii. Verbul acid al lui Pamfil Șeicaru vizează acum, „la zece ani de când asupra țării s-a așezat stăpânirea haină a străinului", concesiile făcute regimului comunist de către mari creatori: *Scrisoare deschisă lui Mihail Sadoveanu* (2/1954), *Tudor Arghezi. Tejgheaua cuvintelor* (24–25/1958). Determinată de „senzația de a fi inutil, de a nu putea împiedica crimele care se săvârșesc, victimele venind din neamul tău", scrisoarea către „tovarășul Sadoveanu" dezvăluie raportul dizarmonic dintre omul ce joacă un rol de prim ordin într-o etapă de „crucificare a neamului românesc"

și monumentala sa operă, definită astfel: „Timp de patru decenii literatura aceasta de inspirație și sensibilitate patriarhală a format succesivele generații, alimentând o ideologie specific românească, ale cărei origini se găsesc în paginile lui Eminescu. Insuccesul ideologiei comuniste în România se datorește acestei fizionomii spirituale a intelectualului român." La rubrica „Note pe marginea cărților", Pamfil Șeicaru publică, sub inițiale, cronici literare consacrate cărților românești din exil (*Mângâierea dorului de țară. Cartea de cântece românești* a lui Vasile Posteucă, de exemplu). Tot sub inițiale apar și comentariile critice ale lui N.S. Govora, prezent permanent și în rubrica „Ecouri. Reviste", cu obiective considerații asupra publicațiilor românești („Vers", „Caete de dor", „Înșir'te mărgărite" ș.a.). O incisivă analiză a criticii practicate, adeseori, și în Occident din perspective extraliterare, ce determină lansarea unei cărți sau a unui scriitor (Panait Istrati, îmbrățișat în Franța ca scriitor comunist și abandonat odată cu exprimarea impresiilor despre Soviete; C.V. Gheorghiu, lansat de Gabriel Marcel și renegat de același filosof la aflarea trecutului „huliganic", de participant la războiul contra Rusiei, al autorului romanului *Ora 25*), conduce la concluzia că, deși „în sarcina «criticilor» din exil rămân păcate, și anume, prieteniile și urile personale, prieteniile și urile de clan politic [...], nu este cazul să le acordăm o importanță prea mare — căci, de exemplu, cu ce a scăzut maestrul Aron Cotruș dacă un pseudo-critic i-a declarat opera poetică bună de aruncat la coș" (*Critică și critici*, 2/1956). În sumar e inclusă sporadic și o pagină dedicată cronicilor și studiilor de artă plastică (V. Cioflec, *Ștefan Luchian*, *N. Grigorescu*, G. Oprescu, *Ion Andreescu*, Valerio Mariani, *Eugen Drăguțescu*), remarcabilă fiind și iconografia, care aparține, în bună măsură, lui Eugen Drăguțescu. Unul dintre scopurile revistei, ca și al colecției cu același nume, fiind difuzarea în exil a valorilor literaturii române, **C.** republică numeroase fragmente din texte clasice și contemporane (Al. Russo, *Cântarea României*, N. Bălcescu, *Îndemnuri din pagini de demult* — prefață la *Cântarea României*, O. Goga, *Un caz de conștiință*, *În vinerea patimilor*, Victor Papilian, *Cearta olteneasca*, Pavel Dan, *Urcan Bătrânul* ș.a.).

Începând cu primul număr al seriei a doua, se face loc unor texte în limba română, spaniolă, engleză și franceză. Caracterul literar al publicației este tot mai limitat. Fără aportul lui Pamfil Șeicaru, fie și minat de excese, valoarea revistei scade considerabil. Un apel către toți intelectualii din exil „pentru a-și aduce aminte de sfânta îndatorire pe care o avem față de neamul pe care-l iubim cu toții și pe care nu-l putem da uitării" (*Scrisoare deschisă către cărturarii din exil*, 8/1973) rămâne fără ecou. **C.** alunecă vizibil într-o altă direcție. În cea mai mare măsură spațiul este consacrat articolelor cu caracter politic, social, istoric, propagandistic (de extremă dreapta), în vreme ce problematica literară apare rar, mai mult în polemici, amendând adeseori violent colaborarea exilului cu regimul comunist din țară, iar știrile și informațiile culturale din rubrica „Ecouri" sunt sporadice (*Centenarul Eminescu*, 1989). Principalii colaboratori sunt acum Radu Ghinea, Michael Sturdza, Platon Chirnoagă, Ion Bichola, Faust Brădescu. Rubrica „Note asupra cărților", succintă, este susținută de Traian Popescu. Versurile semnate de Ion I. Mirea și Vasile Posteucă ocupă, de asemenea, un spațiu restrâns în ansamblul publicației. Astfel interesul istorico-literar al revistei scade, devenind în cele din urmă neînsemnat. *M.P.-C.*

CARPOV, Maria (8.X.1930, București), teoretician literar și traducătoare. Este fiica Victoriei și a lui Ion Nae. Între 1942 și 1950 este elevă a Liceului nr. 4 din București, urmând apoi cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura franceză. În anul 1955 devine asistentă la Catedra de limba și literatura franceză a Facultății de Filologie din București, iar în anul 1959 se transferă pe același post la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, unde parcurge toate treptele ierarhiei didactice; a fost în mai multe rânduri șefa Catedrei de limba și literatura franceză. Este doctor în științe filologice din 1969, cu teza *La Langue des œuvres de Paul Scarron*, studiu care se axează pe tensiunea dintre estetica puristă și manifestările literare libertine, nonconformiste. În perioada 1990-1992 a ocupat funcția de consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură al județului Iași. Din anul 1994 este profesor consultant la Universitatea din Bacău, predând și aici cursuri de istoria limbii franceze, semiologie, stilistică, istoria mentalităților, teoria comunicării, poetica traducerii și filosofia limbajului. Este directorul Centrului de Semiologie și Teoria Comunicării de pe lângă Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași. Publică în revistele „România literară", „Steaua", „Cronica", „Contemporanul", „Echidistanțe", „Timpul", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași" ș.a.

Activitatea cercetătoarei reunește zone de interes variate: lingvistică franceză, lingvistică generală, poetică, semantică, semiologie generală, semiologii aplicate, filosofia limbajului, lingvistică pragmatică, teoria comunicării, mentalități și reprezentări sociale. În toate aceste domenii, **C.** aduce contribuții importante. Prin intermediul cărților sale, *Introducere la semiologia literaturii* (1978), *Captarea sensurilor* (1987), *Sfidarea normei* (1995) și *Prin text, dincolo de text* (1999), pune în circulație idei și concepte noi, ipoteze de lucru fecunde, într-un domeniu de studiu mai puțin frecventat de cercetătorii români. Punctul de plecare este aflat în arealul cultural occidental, în special în cel francez. Autoarea știe să creeze o stare de echilibru între informația obiectivă oferită de materialul lingvistic sau literar avut în atenție și interpretarea extrem de minuțioasă și nuanțată, orientată de metodele la care se recurge. Filiația ideilor, traseul sinuos al „captării sensurilor" beneficiază de interesul susținut al exegetei, transpus într-o pagină de comentariu dens, doct, specializat cu strictețe. De multe ori, notele care însoțesc paginile de analiză constituie un al doilea text, complementar celui dintâi. **C.** este și o foarte bună traducătoare, îndeosebi din teoria literară și literatura franceză. De altfel, pentru transpunerea în românește a *Memoriilor* lui Saint-Simon a fost distinsă în 1990 cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

SCRIERI: *Introducere la semiologia literaturii*, București, 1978; *Captarea sensurilor*, București, 1987; *Sfidarea normei*, Iași, 1995; *Prin text, dincolo de text*, Iași, 1999. **Traduceri:** Fred Bérence, *Renașterea italiană*, I–II, pref. trad., București, 1969; Antoine Furetière, *Romanul burghez*, pref. trad., București, 1971; Gédéon Tallement des Réaux, *Istorioare*, pref. trad., București, 1972; Pierre Courthion, *Curente și tendințe în arta secolului XX*, introd. trad., București, 1973; A.J. Greimas, *Despre sens. Eseuri semiotice*, pref. trad., București, 1975; Voltaire, *Corespondență*, pref. trad., București, 1978; César Chesneau Du Marsais, *Tratat despre tropi*, pref. trad., București, 1981; Jean Baptiste Du Bos, *Cugetări critice despre poezie și pictură*, introd. trad., București, 1983; Charles Sorel, *Isprăvile hazlii ale lui Francion*, pref. trad., București, 1983; Paul Zumthor, *Incercare de poetică medievală*, introd. trad., București, 1983, *Babel sau Nedesăvârșirea*, pref. trad., Iași, 1998; Jacques Le Goff, *Pentru un alt Ev Mediu*, I–II, introd. trad., București, 1986, *Nașterea Purgatoriului*, pref. trad., București, 1995; Saint-Simon, *Memorii*, pref. trad., București, 1990; Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou, sat occitan de la 1294 până la 1324*, I–II, pref. trad. București, 1992; Roland Barthes, *Mitologii*, pref. trad., Iași, 1997; Prosper Mérimée, *Tamango*, București, 1998; Roger Chartier, *Lecturi și cititori în Franța Vechiului Regim*, București, 1998; Paul Veyne, *Cum se scrie istoria*, București, 1999; Georges Duby, *Doamnele din veacul al XII-lea*, București, 2000; André La Cocque, Paul Ricoeur, *Cum să înțelegem Biblia*, Iași, 2002; Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident*, București, 2002.

Repere bibliografice: Irina Mavrodin, *„Introducere la semiologia literaturii"*, RL, 1978, 19; Ilie Badea, *„Introducere la semiologia literaturii"*, ST, 1978, 10; Cornel Moraru, *Literatură și semiologie*, VTRA, 1979, 9; Sorin Pârvu, *Spre analiza semiolingvistică*, CL, 1985, 4; Al. Duțu, *O nouă lectură a trecutului*, RL, 1987, 2; Monica Spiridon, *Semiotica și „pulsiunile istoriei"*, R, 1987, 12; Magda Jeanrenaud, *Aventura semiotică: restituiri, integrări, recuperări*, CL, 1988, 7; *„Datorită culturii nu va mai fi nevoie să demonstrăm incontestabilul"* (interviu de Daniel Dimitriu), CRC, 1991, 7; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (1997), *93–95*; Andreea Deciu, *Texte vechi, idei noi*, RL, 1998, 25; Petraș, *Panorama*, *165*. *Ș.A.*

CARTEA LUMII, publicație care a apărut la București, bilunar, între 1 ianuarie și 1 aprilie 1906, purtând subtitlul „Bibliotecă literară universală". Toate numerele conțin în principal traduceri cursive din literatura universală, precum și colaborări ale unor scriitori ca Al. Vlahuță și Carmen Sylva, cu poezie, Al. Odobescu, Mihail Sadoveanu, I.Al. Brătescu-Voinești, B. Delavrancea, cu proză. Se traduce din Walter Scott (*Quentin Durward*), Georges Ohnet (*Cântecul lebedei*), Edgar Allan Poe (*Cotoiul negru*), Gabriele D'Annunzio (*Martirul*), Grazia Deledda (*Directorul*), Björnstjerne Björnson (*Pulbere*), Gustave Flaubert (*Doamna Bovary*), Maurice Maeterlinck (*Moartea unui cățeluș*), Marcel Prévost (*Ochii*), P. D'Enjoy (*Floare de mai*), Balzac, Maxim Gorki, Paul Bourget, August Strindberg, C. Flammarion, Mark Twain, Anatole France, Maupassant, K. Tetmeyer, Th. Cesantier, Zola, Leonid Andreev. *M.Pp.*

CARTIANU, Ana (19.II.1908, București – 24.IV.2001, București), istoric literar, traducătoare. Este fiica Anei (n. Rizu), profesoară, și a lui Alexandru Tomescu, funcționar. Urmează școala primară în particular, apoi liceul la Școala Centrală de Fete din București. Pleacă la Londra pentru studii universitare, absolvind Bedford College în 1932. Este și licențiată a Facultății de Litere, secția engleză, a Universității din Cernăuți. În 1947 își susține doctoratul la Universitatea din București. Începe cariera universitară în 1936, ocupând poziția de asistent; din 1965 devine profesor și șef al Catedrei de limbă engleză a Facultății de Limbi Străine. În 1973 primește premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea în limba engleză a unora dintre cei mai reprezentativi autori ai literaturii române, precum Ion Creangă, Ioan Slavici, Vasile Voiculescu, Mihail Sebastian.

Fondatoare a Departamentului de anglistică al Universității din București în 1936, **C.** a urmărit, prin întreaga sa activitate didactică, promovarea literaturii engleze, alături de Dragoș Protopopescu, a cărui asistentă a fost, sau alături de cei pe care i-a sprijinit din timpul studenției, Leon Levițchi, Andrei Bantaș ș.a., contribuind astfel la formarea a numeroase generații de profesori. Într-o perioadă în care accesul la cărțile străine era limitat, **C.** publică primul curs universitar de literatură engleză, *Istoria literaturii engleze. Secolul al XIX-lea. Romanul și poezia. 1830–1900* (1967) și, în colaborare, o antologie, *An Anthology of English Literature. Passages from Mediaeval and Renaissance Poetry. Drama and Prose* (1972). Deși finalitatea *Istoriei...* este una didactică, autoarea păstrând permanent contactul cu tipul de discurs aulic, stilul său are certe calități eseistice. Se fac paralelisme, se urmărește circulația motivelor, tehnicilor și influențelor literare. Se găsește aici, *in nuce*, abordarea teoretică din volumul următor, *Eseuri de literatură engleză și americană* (1973), în care perspectiva analitică se îmbină cu cea istorică, astfel încât analiza devine o complinire în spirit universitar a textului literar. Remarcabile prin fluiditate și acurateță, traducerile autoarei captează spiritul și sonoritatea originalului, ilustrînd o gamă literară diversă, de la varietatea lexicală a lui I. Creangă la concentrarea textului lui V. Voiculescu, coborând în tiparele arhaice ale limbii basmului și revenind apoi la concreteța verbului în transpunerea operei lui Mihail Sebastian. Textele humulești eanului Creangă își păstrează, în limba engleză, plasticitatea și savoarea, căci traducătoarea rezolvă dificultatea redării termenilor regionali, a numelor personajelor, a structurilor lexicale și sintactice idiomatice, recompunând, prin fantezie și inventivitate, culoarea și atmosfera, nostalgia și umorul ce definesc spiritul operei originare.

SCRIERI: *Aspects of Nineteenth Century English Literature. Prose and Poetry* (în colaborare cu Virgil Ștefănescu-Drăgănești), București, 1947; *A Course in Modern Romanian* (în colaborare cu Leon Levițchi și Virgil Ștefănescu-Drăgănești), București, 1958; *Istoria literaturii engleze. Secolul al XIX-lea. Realismul critic*, București, 1961; *Istoria literaturii engleze. Secolul al XIX-lea. Romanul și poezia. 1830–1900*, București 1967; *Dicționar al literaturii engleze* (în colaborare cu I. A. Preda), București, 1970; *An Anthology of English Literature. Passages from Mediaeval and Renaissance Poetry. Drama and Prose* (în colaborare cu Valeria Alcalay și Andreea Gheorghițoiu), București, 1972; *Eseuri de literatură engleză și americană*, Cluj, 1973. **Traduceri:** I. Slavici, *Short Stories*, București, 1955; Mihail Sebastian, *A Nameless Star*, București, 1967; P. Ispirescu, *The Tales and Stories*, Londra, 1970, *Youth Everlasting and Life Without End*, București, 1973; Emil Gârleanu, *My Bedtime Library*, Londra, 1973; ed. București, 1980 (în colaborare cu Sanda Dobrotă); I. Creangă,

Memories of My Boyhood, București, 1978 (în colaborare cu R.C. Johnston); George Zarafu, *Frisky. The Adventures of a Naughty Dog*, București, 1978; *Romanian Folk Tales*, București, 1979; *Romanian Fantastic Tales*, București, 1981; *History and Legend in Romanian Short Stories and Tales*, București, 1983; V. Voiculescu, *Tales of Fantasy and Magic*, București, 1986; *Selected Works of Ion Creangă and Mihai Eminescu*, București, 1991; Mircea Eliade, *Mystic Stories. The Sacred and the Profane*, București, 1992.

Repere bibliografice: Virgil Stanciu, *„Eseuri de literatură engleză și americană"*, ST, 1973, 15; M. Bogdan, *„Eseuri de literatură engleză și americană"*, CREL, 1975, 1; Ion Aurel Preda, *Creangă în limba engleză*, SXX, 1979, 6; Dan Grigorescu, *Marea vocație a profesorului*, RL, 1988, 9; *Dict. scriit. rom.*, I, *489*; *Ana Cartianu. Festschrift*, București, 2000 (volum omagial); Geta Dumitriu, *Ana Cartianu*, RL, 2001, 18; Popa, *Ist. lit.*, II, *1154*. *M.Dr.*

CARTOJAN, N.[icolae] (4.XII.1883, Călugăreni-Uzunu, j. Giurgiu – 20.XII.1944, București), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Petrescu) și al lui Anghel Cartojan. A urmat cursul secundar în București, obținând o bursă la Liceul „Sf. Sava". Șansa frecventării unei școli foarte bune și întâlnirea cu profesorul Ioan Bianu, care preda acolo limba și literatura română, au fost – într-un fel – decisive pentru viitoarele opțiuni. Se înscrie, în 1902, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde i-a avut profesori, între alții, pe Titu Maiorescu și Nicolae Iorga. După absolvire, în 1906, Ioan Bianu îl va angaja la Secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, instituind astfel contextul optim – vechile cărți românești – al unei iubiri ce se va dovedi statornică și devoratoare. În aceeași vreme, **C.** preda limba și literatura română în Giurgiu, la Școala Comercială și la Gimnaziul „Ioan Maiorescu" (unde a fost și director). În octombrie 1912 – septembrie 1913 și în noiembrie 1913 – februarie 1914, face o specializare la Universitatea din Berlin. Și elevii de la Liceul Militar „N. Filipescu" de la Mănăstirea Dealu i-au putut asculta lecțiile. După intrarea României în război, orașul Giurgiu fiind bombardat și școlile închizându-se, **C.** este cadru didactic la liceele bucureștene „Matei Basarab" și „Gheorghe Lazăr". Tot în București, va mai preda la Seminarul Central și la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu", iar între anii 1923 și 1930, la Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie. Din 1931 face parte din Consiliul Permanent al Ministerului Educației Naționale, din 1939 are funcția de director pentru învățământul universitar, iar în 1941 este numit președinte al Consiliului Permanent. Debutează în 1907, în „Convorbiri literare", cu un articol intitulat *Soarta unei reviste literare în 1844: „Propășirea"*, frecventând apoi constant literatura și valorile culturale de la mijlocul secolului al XIX-lea românesc, în contribuții tipărite în „Convorbiri literare", „Neamul românesc literar", „Drum drept", „Anuarul Gimnaziului «Ioan Maiorescu» din Giurgiu", „Revista istorică", „Revista filologică", „Arhiva românească", „Analele Academiei Române", în volume omagiale etc. În 1920, își susține doctoratul, cu teza *„Alexandria" în literatura românească. Noi contribuții* (publicată în 1922), în fața unei comisii formate din Dimitrie Onciul,

decanul facultății, Demostene Russo și Ramiro Ortiz, avându-i drept referenți pe Ioan Bianu și Ovid Densusianu. În 1921, trece examenul de docență și va fi, pe rând, asistent, apoi, din 1923, conferențiar la Catedra de istoria literaturii române, condusă de Ioan Bianu (împreună cu care va alcătui un remarcabil *Album de paleografie românească. Scriere chirilică*, 1926). Profesor titular va deveni în anul 1930, când primește Catedra de literatură română veche. Meritele științifice ale profesorului **C.**, nume tot mai familiar cercurilor științifice din străinătate (participa la reuniuni științifice internaționale, publica în reviste prestigioase, iar recenziile care îi comentau contribuțiile purtau semnături ilustre: Carlo Tagliavini, Mario Ruffini, Giulio Bertoni, Henri Grégoire, Mihail Laskaris ș.a.), vor fi recunoscute și onorate: în 1929 este ales membru al Academiei Americane de Studii Medievale Harvard, precum și membru corespondent al Academiei Române, la propunerea lui Ioan Bianu, iar în 1941, pe baza unui raport întocmit de profesorul Ștefan Ciobanu, semnat și de C. Rădulescu-Motru și de Mihail Sadoveanu, va deveni membru activ, în 1942 primind și titlul de *doctor honoris causa* al Universității din Padova. Reputația științifică i-a adus și includerea, în 1934, în Comisia Internațională de Istorie Literară Modernă din Paris, în cadrul căreia participă la redactarea lucrării *Répertoire chronologique des littératures modernes* (Paris, 1935), sub direcția lui Paul Van Tieghem. **C.** a îmbinat în demersul său didactic rigoarea savantului – doritor mereu să prezinte studenților rezultatele ultimelor sale cercetări în bibliotecile din țară și din străinătate, convins că trebuie să intre în aulă cu un „chip"

științific permanent ameliorat – cu meșteșugul subtil al pedagogului. Descifrând corect condițiile în care s-a plămădit spiritualitatea românească (*La răspântia a două lumi: Occidentul latin și Orientul bizantino-slav* este titlul primului capitol din *Istoria literaturii române vechi*), a înființat, în 1938, un lectorat de limbă neogreacă și o conferință de bibliologie (încredințată lui N. Georgescu-Tistu) și, cu deosebire, a știut să „proiecteze" mersul cercetărilor prin pregătirea unor specialiști cărora zonele culturale aflate în relații esențiale cu cea românească să le devină familiare. Astfel, I. C. Chițimia va fi trimis în Polonia și în Italia, Emil Turdeanu va merge la Sofia și la Paris, Dan Simonescu va studia la Atena, iar Ion C. Cazan la Praga. Numele acestor tineri, pe atunci, studioși (membri ai Societății studenților în istoria literaturii române vechi) și ale altora (câțiva dintre ei deveniți figuri importante ale științei internaționale) vor fi prezente, întruchipând „noua generație de cercetători", în paginile revistei „Cercetări literare" (1934–1943, 1947). Studiile din acest buletin științific, abordând mereu subiecte extrase din depozite neinvestigate sau puțin frecventate, poartă, în toate, semnul duhului generos al magistrului. Câțiva dintre colaboratori, îndrumați cu pricepere și devotament, vor fi chemați să materializeze o altă inițiativă a profesorului: publicarea în colecția „Texte de literatură veche românească", susținută de Casa Școalelor, a unor ediții prețuite și astăzi; în 1942, I. C. Chițimia tipărește *Cronica lui Ștefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel*, iar Dan Simonescu, *Legenda lui Afroditian Persul*, pe când, în 1944, Al. Rosetti scoate remarcabila sa contribuție *Scrisori românești din arhivele Bistriței (1592–1638)*, **C.** însuși pregătind pentru imprimare *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc al mitropolitului Varlaam*, ediție care nu a mai izbutit să apară. Sub emblema Academiei Române, **C.** și-a publicat monografiile *Legendele Troadei în literatura veche românească* (1925), *„Fiore di virtù" în literatura românească* (1928) și studiul *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară* (1942). Tot la Academie a prezentat – în 1944 – comunicarea *Introducerea limbii române în biserică* (cu o interesantă ipoteză privind relația, neobservată până atunci, dintre traducere și dificultățile ridicate de secvențele în versuri – imnuri etc. – menite a fi cântate), al cărei text a rămas, însă, nepublicat.

Exegeții sunt de acord că pasiunea statornică a lui **C.** s-a concentrat asupra cărților populare și a rostului lor în vechea literatură și cultură românească. Începuse, prin articolele publicate în „Convorbiri literare" și în alte reviste, ca investigator al literaturii moderne, interesându-se cu deosebire de perioada pașoptistă și, în cadrul ei, de demersul literar al lui Mihail Kogălniceanu. Nu a abandonat această tematică nici mai târziu; se va întoarce la Kogălniceanu, oferindu-și clipe de răgaz în istovitorul efort pe care i-l solicita studierea manuscriselor, pe atunci necatalogate și neclasificate, stabilirea filiației versiunilor, căutarea originalelor unor scrieri ce avuseseră, până să intre în spațiul literar românesc, o circulație fabuloasă. Studiind tabloul multiform al „cărților populare" („grup" literar atât de variat), descoperindu-le – pe unele – în codice înainte necercetate, clasificându-le în funcție de conținut și de filiera prin care au pătruns în literatura românească, **C.** a avut, fără îndoială, intuiția extraordinară a însemnătății palierului cultural al oralității, a funcțiilor complexe pe care acesta și le-a asumat în Evul Mediu european și mai târziu în culturile puternic atașate tradiției. Cu ajutorul acestor martori atât de credibili (o credibilitate pe care a trebuit întâi să o dovedească), chestionați în amănunt și reașezați apoi în imagini sintetice (cu ajutorul unui aparat științific impresionant), a pătruns în universul atât de puțin știut al „celor care tac", le-a descifrat codul mental, opțiunile literare, gusturile, starea de sensibilitate. Monografiile, așezate mereu într-un context comparatist, stabilesc principalele căi prin care literatura română – reținând în această categorie de texte, vreme de câteva secole, lecturile „de delectare" (destinate nu doar cititorului „mijlociu") – a comunicat profitabil cu spațiile culturale vecine ori mai îndepărtate, maniera în care și-a apropiat aceste compuneri, asumându-și-le, transformându-le și „localizându-le" printr-un foarte activ și personal transport în spațiu și în timp. Lucrarea *Cărțile populare în literatura românească* (volumul I: *Epoca influenței sud-slave*, 1929, volumul II: *Epoca influenței grecești*, 1938) are la temelie studii de adâncă erudiție, mereu doritoare să epuizeze informația („drumurile"

universale sau europene ale cărților sunt urmărite în excursuri fastuoase) și să producă imagini definitive, cu stabilirea urmărilor impactului acestor producții literare în sensibilitatea românească, în folclor, în programele iconografice, pe palierul scrisului cult. Aducând adesea concluzii de neatacat în privința circulației textelor și a filiației versiunilor (ca în cazul contribuțiilor despre *Alexandria*, al studiilor despre *Legenda lui Avgar* sau despre *Legendele Troadei* și *Fiore di virtù*), în identificarea originalelor dinspre care au venit la noi aceste scrieri (precum în *Poema cretană „Erotocrit" în literatura românească și izvorul ei necunoscut* — 1935, contribuție care a cunoscut în anii următori o versiune franceză, *Le Modèle français de l' Erotokritos, poème crétois du XVII-e siècle*, în „Revue de littérature comparée", și una grecească, în 1938), în descifrarea opțiunilor literare ale unei epoci și ale unor medii (ca în *Cel mai vechi zodiac românesc: „Rujdenița" Popei Ioan Românul [1620]*, „Dacoromania", 1927–1928), aceste cercetări, dincolo de achizițiile științifice durabile, au propus modele, au stârnit emulație și, mai cu seamă, au făcut școală. Dintre toți scriitorii însemnați ai medievalității românești, **C.** s-a oprit, într-o cercetare aparte, doar asupra stolnicului Constantin Cantacuzino. Despre activitatea acestuia a scris, împreună cu Ramiro Ortiz (fiecare semnalându-și exact participarea), micromonografia *Lo stolnic Constantin Cantacuzino – un grande erudito romeno a Padova* (1943). Substanța acestui studiu, ca și a introducerii pe care a alcătuit-o pentru ediția din 1944 la *Istoria Țării Rumânești* (realizată în colaborare cu Dan Simonescu), intitulată *Stolnicul Constantin Cantacuzino. Viața și opera*, purcede din prelegerile universitare ce vor alcătui volumul al treilea al *Istoriei literaturii române vechi*. Profesorul își prevenise studenții, în câteva rânduri, că intenționează să consacre un curs de an întreg operei lui Dimitrie Cantemir. A formulat chiar și câteva teme pentru seminar, fiecare dintre acestea îndemnând la o nouă citire a textelor, la cercetarea bibliografiei fundamentale și la conturarea unor noi interpretări. Nu a mai izbutit să țină cursul anunțat, dar opera lui Cantemir l-a preocupat intens. A recitit cu atenție textele, a parcurs din nou comentariile asupra lor și a constatat că multe ignorau aspecte importante ale pregătirii cărturărești a lui Cantemir, raporturile subtile pe care acesta le-a întreținut cu spiritualitatea occidentală, cu modelele literare apusene.

Dacă sunt lăsate la o parte cărțile profesorului ieșean Giorge Pascu (cărți bine informate, dar de plasat pe un „raft" secundar), se poate constata că, între „momentul Iorga" (1901, prelungit până în 1904) și anul 1940, când apare primul volum din *Istoria literaturii române vechi* de **C.**, nu ar fi de înregistrat decât lucrarea foarte accesibilă (născută din materia unor „cursuri populare" ținute în 1911 la Universitatea din Cernăuți) și frumos ilustrată, pe care Sextil Pușcariu o imprima la Sibiu, în 1920, sub titlul *Istoria literaturii române. Epoca veche*, carte ce se nutrea — chiar autorul recunoaște — din sinteza lui Nicolae Iorga, nu suplimenta informația, nu avea noutăți de interpretare sau de sistematizare ale materialului, rămânea — adică — doar o foarte clară și bine rânduită unealtă de introducere în studierea scrisului românesc medieval. În acest context (ce va fi drastic „hotărnicit", în 1941, de strălucitoarea „explozie" călinesciană), **C.** publică, între 1940 și 1945, *Istoria literaturii române vechi*, redefinind, prin amploarea informației și a concepției ordonatoare, prin metoda de cercetare, prin sistemul de abordare a faptului literar, o disciplină ce dispunea de o tradiție considerabilă, dar care, paradoxal, își aștepta încă o codificare modernă. Toate caracteristicile fundamentale arată în *Istoria literaturii române vechi* (pe care și din unghi editorial, cu formatul ei in folio, autorul o gândise ca pe o lucrare fundamentală, „de pupitru") o carte de maturitate, cu toate datele unei sinteze. Într-adevăr, constituie o sinteză (a și fost atașată tipului „lansonian") deloc ușor de egalat, chiar dacă ultimul autor tratat în volumul al treilea era stolnicul Constantin Cantacuzino. Este o lucrare ce își păstrează valabilitatea, pentru că, dincolo de volumul impresionant de informații (e adunat tot ceea ce sursele documentare, edițiile, exegezele existente în acel moment îi puneau la dispoziție autorului, lângă rezultatele propriilor sale descoperiri), dincolo de probele convingătoare ale unei profunde și sistematice familiarizări cu faptele analizate, dincolo de foarte sistematica metodă de a privi „mersul" unui scriitor în strânsă relație cu „mersul" vremii respective, această carte comunică lectorilor rodul unei lungi și fructuoase cugetări asupra destinului, țesut în multe veacuri, al literaturii române. În toate opiniile (dintre care unele, sigur, au suferit în timp corectări), se vede circumspecția savantului dispus mereu să caute adevărul și nu să absolutizeze o părere, grija de a examina toate punctele de vedere relevante, într-o cernere pe care a vrut-o mereu nepărtinitoare. De aici cumpăna, mai mereu dreaptă, cu care sunt măsurate valorile spirituale ale Evului Mediu românesc, valori născute „la răspântia a două lumi: Occidentul latin și Orientul bizantino-slav", de aici știința nesovăitoare care i-a îngăduit să pună în lumină raporturile, de substanță și de durată, pe care literele românești le-au întreținut cu Apusul european. Stăpânind, deopotrivă, o informație științifică în stare să-l așeze între erudiți și posibilitatea de a o domina și de a o așeza în construcții pe cât de impresionante, pe atât de riguroase, **C.** a refăcut, prin studii, prin monografiile specializate și prin marile sinteze, tabloul unei spiritualități — în ipostaza ei literară — ce a consunat cu alcătuirile europene.

Nicolae Cartojan era filolog autentic nu numai prin obiectul și metoda cercetărilor sale, ci și prin acribia împinsă până la ultimele limite [...]. *Căuta, răscolea și revenea mereu, spre a se convinge că a spus tot ce se poate spune și cât mai bine cu putință privitor la problema în discuție. De multe ori făcea să întârzie apariția chiar a unei lucrări date la tipar, și aceasta de teama că n-a epuizat subiectul sub raportul informației sau al materialului.*

IORGU IORDAN

SCRIERI: *„Alexandria" în literatura românească*, București, 1910; *„Alexandria" în literatura românească. Noi contribuții*, București, 1922; *Legendele Troadei în literatura veche românească*, București, 1925; *Breve storia della letteratura romena*, Roma, 1926; *„Fiore di virtù" în literatura românească*, București, 1928; *Cărțile populare în literatura românească*, I–II, București, 1929–1938; ed. 2, I–II, îngr. Alexandru Chiriacescu, pref. Dan Zamfirescu, postfață Mihai Moraru, București, 1974; *Poema*

cretană „Erotocrit" în literatura românească și izvorul ei necunoscut, București, , 1935; ed. (*Le Modèle français de l'Erotokritos, poème crétois du XVII-e siècle*), Paris, 1936; *Istoria literaturii române vechi*, I–III, București, 1940–1945; ed. 2, pref. Dan Zamfirescu, postfață Dan Simonescu, București, 1980; ed., îngr. Rodica Rotaru și Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996; *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, București, 1942; *Lo stolnic Constantin Cantacuzino – un grande erudito romeno a Padova* (în colaborare cu Ramiro Ortiz), București, 1943. **Ediții:** *Album de paleografie românească*, București, 1926 (în colaborare cu I. Bianu); M. Kogălniceanu, *Opere*, Craiova, 1930; Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor adunate din gura poporului*, Craiova, 1932; Constantin Cantacuzino, *Istoriia Țării Rumânești întru care să cuprinde numele ei cel dintâi și cine au fost lăcuitorii ei atunci*, introd. edit., Craiova, 1944 (în colaborare cu Dan Simonescu).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *436–440*, X, *147–148, 242–246, 313–314*; Șerban Cioculescu, *O nouă istorie a literaturii noastre vechi*, RFR, 1940, 9; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *831*; Dan Simonescu, *N. Cartojan (1888–1944)*, RIR, fasc. II, 1945; I. C. Chițimia, *N. Cartojan*, RITL, 1966, 3; Papadima, *Scriitorii*, *33–35*; Chițimia, *Probleme*, *351–363*; Piru, *Varia*, I, *306–308*; Bucur, *Istoriografia*, *443*; Felix Karlinger, *Der Beitrag zur Erforschung der „Cărțile populare"*, RITL, 1983, 3; Emil Turdeanu, Laetiția Turdeanu Cartojan, *Studii și articole literare*, București, 1995, *235–248*; Emil Turdeanu, *În amintirea lui N. Cartojan*, L, 1995, 1–2; Ovidiu Papadima, *Evocări*, Iași, 1997, *64–66*; *Dicț. esențial*, *150–151*; Nicolae Florescu, *Nicolae Cartojan regăsind calea spre Padova*, București, 2001. *D.H.M.*

CASINA ROMÂNĂ, societate culturală creată la Brașov în 1835. Societatea își propunea să dezvolte, prin intermediul lecturilor făcute de „profesori și literați", gustul pentru literatură în rândul românilor din Țara Bârsei. Dovadă în acest sens stă hotărârea ca în zilele de marți, vineri și duminică după-amiaza, vreme de o oră, „unul din membrii societății, mai ales profesori și literați, să cetească în auzul tuturor cele mai trebuincioase și folositoare materiale din gazetele abonate și cărți [...] căci societatea în chipul acesta înaintând în cultură își va purta numele cu onoare...", acesta fiind „scopul cel mai de căpetenie". În a doua parte a secolului al XIX-lea, biblioteca își îmbogățește substanțial colecțiile de ziare și cărți. Acum se fac abonamente la 25 de ziare și reviste. Pe lângă „Curierul românesc" al lui I. Heliade-Rădulescu, primit din momentul creării societății, în bibliotecă vor intra, de-a lungul timpului, „Steaua Dunării" a lui M. Kogălniceanu, „Convorbiri literare", „Sămănătorul" și „Neamul românesc" ale lui N. Iorga. Către sfârșitul secolului, o comisie compusă din profesorul Andrei Bârseanu, scriitorul Nicolae Petra-Petrescu și negustorul Ioan Langer întocmește o listă de cărți pe care le comandă la București. Lista cuprinde titlurile: *Magnum Etymologicum Romaniae* de B.P. Hasdeu, *Teoria lui Rössler* de A.D. Xenopol, *Scrisori către V. Alecsandri* de I. Ghica, *Sultănica* și *Trubadurul* de B. Delavrancea, *Scrieri literare și istorice* de A. I. Odobescu. Și în plan politic **C. r.** și-a făcut simțită prezența. În timpul procesului Memorandumului (1892), membrii societății au demonstrat pentru recunoașterea și garantarea drepturilor românilor înscrise în programul politic al Partidului Național Român. Sediul societății brașovene găzduiește, în octombrie-noiembrie 1918, adunările Marelui Sfat al Țării Bârsei în vederea organizării plecării la Marea Adunare de la Alba Iulia. Portretele domnitorului Mihai Viteazul, simbol al unității naționale a tuturor românilor, ale lui Decebal și Traian au împodobit sălile unde se desfășurau întruniri. Printre membrii societății s-au numărat personalități ilustre ale culturii naționale: George Barițiu, Andrei Mureșanu și Iacob Mureșianu, Tiberiu Brediceanu, Vasile Goldiș, N. Ciurcu ș.a. Timp de decenii, **C. r.** a fost un puternic centru cultural-politic de iradiere a sentimentului de demnitate națională, aducând o contribuție majoră la realizarea unității neamului românesc. *P.D.*

CASINA ROMÂNĂ, societate culturală creată la Năsăud în 1860. Prima mărturie doveditoare a existenței societății din Năsăud este faptul că Silvestru Tomi trimite, în noiembrie 1860, două hărți, cu dorința ca ele să fie expuse în sala de reuniuni a **C. r.** Cea dintâi acțiune o reprezintă abonarea la publicațiile „Gazeta de Transilvania", „Federațiunea", „Transilvania", „Albina", „Telegraful român", „Magazin pedagogic", „Convorbiri literare", „Ateneul român", considerate cele mai active în acțiunea de ridicare culturală și de solidarizare a românilor. Un moment crucial este anul 1868, când societatea se reorganizează, luând denumirea de Reuniunea Română de Lectură. În anul următor, conducerea hotărăște abonarea la toate gazetele literare românești, hotărâre care va contribui la diversificarea lecturilor membrilor ei și la o informare corectă asupra stadiului dezvoltării vieții literare românești în ansamblu. În bibliotecă mai intrau și publicațiile „Hermannstäedter Zeitung", „Neue Freie Presse", „Kolozsvári Köslöny". Pe lângă interesul deosebit față de limba și de literatura română, în adunări se dezbăteau și problemele de interes general cu care se confrunta națiunea română, fapt ce a impus societatea ca un centru al vieții cultural-politice a localității. S-a acordat sprijin financiar elevilor săraci sau suferinzi, pentru a-și continua studiile. Inițiativa ca profesorii și învățătorii din Năsăud să conferențieze pe teme diverse, dar de interes deosebit este primită cu entuziasm. În februarie 1870 sosește din partea revistei orădene „Familia" un cadou reprezentativ, portretul lui Mihai Viteazul, eroul bătăliei de la Călugăreni. La începutul secolului al XX-lea se vor organiza manifestări artistice menite a marca împlinirea a patruzeci și cincizeci de ani de activitate în slujba emancipării culturale a românilor năsăudeni. *P.D.*

CASSIAN, Nina (27.XI.1924, Galați), poetă, prozatoare și traducătoare. Este fiica Janei (n. Șmilovici) și a lui Iosif Cassian-Mătăsaru, mic funcționar comercial. Educată de tatăl său, traducător el însuși, în spiritul cultivării artelor – poezie, muzică, desen –, **C.** (al cărei nume la naștere este Renée-Annie) va purta toată viața, în demersurile sale estetice plurivalente, amprenta amatorismului superior, rafinat. Urmează școala primară și Liceul „Principesa Ileana" la Brașov (până în 1935), apoi Institutul Pompilian din București, luându-și bacalaureatul în 1942. Hrănită cu artă („Arta a devenit jocul meu predilect"), își încearcă forțele în toate direcțiile. Un caiet de poezii în care erau transcrise, amestecat,

producții ale tatălui și ale fiicei îi este prezentat de tată lui Tudor Arghezi, care depistează imediat falsul și nu recunoaște decât producțiile adolescentei, pe marginea cărora va scrie: „Talent incontestabil, vocație sigură". „Eram lacomă de artă sub toate formele, dar ce e ciudat e că uram disciplina", va mărturisi mai târziu, în jurnalul adnotat *Memoria ca zestre* (2003). Din 1940, activează ilegal în mișcarea comunistă (aprobată de tată, condamnată de mamă), scriind lozinci pe ziduri. În 1943, se căsătorește cu Jean Colin, devenit mai târziu scriitorul Vladimir Colin. De pe la vârsta de doisprezece-treisprezece ani, se produsese „schimbarea la față", o alungire a oaselor feței, care va transforma o fetiță drăguță într-o adolescentă, apoi într-o femeie matură foarte vulnerabilă, ce își va metamorfoza continuu complexele în orgolii. Pentru început, devine o „revoluționară în viață", făcând politică comunistă, și în artă, cultivând o poezie avangardistă. În 1944, debutează în presă, în pagina a doua a ziarului „Ecoul", condus de Miron Radu Paraschivescu, sub pseudonimul Maria Veniamin, traducând *Viața odăilor* de Rodenbach și *Broasca țestoasă* de Christian Morgenstern. Debutul cu poezie originală se produce în 1945, în ziarul „România liberă". La cenaclul condus de Miron Radu Paraschivescu, va face cunoștință cu Ion Barbu, care îi prețuiește talentul și îi acordă o oarecare atenție sentimentală, mitizată de scriitoare cu trecerea timpului: „El, Marele El/ m-a iubit — n-am știut, nu m-am priceput". O scrisoare păstrată de la „Marele El" îl arată mai degrabă jenat de o relație pe care dorește să o întrerupă politicos. Iubirea aceasta se va dovedi însă fertilă poetic, **C.** construindu-și personalitatea artistică tânără dintr-o sinteză între ermetismul barbian și avangardismul spontan. Concomitent, studiază compoziția și pianul cu Măriuca Cernovodeanu, Theodor Fuchs, Paul Jelescu, Mihail Jora, mai târziu cu Alfred Mendelsohn și Leon Klepper. În primii ani de după 1944, va compune lieduri, oratorii, cantate, executate în public cu oarecare succes. În 1947, debutează cu o culegere de versuri intitulată inginerește *La scara 1/1*, titlu găsit de Ov. S. Crohmălniceanu. În 1947-1948, lucrează la „Rampa", unde semnează cronică dramatică, vitrina cărții, cronică coregrafică, cronică umoristică, folosind pseudonime diverse: Maria Veniamin, Ana Varga, Nic., Hortensia. Mai colaborase și la revista umoristică „Pițigoiul", cu pseudonimele Cezarina Pipotă, Haralambina Ficat, Clementina Maț, „în veselă tradiție suprarealistă". Ludicul va rămâne o trăsătură definitorie a universului său poetic. Împreună cu Mihu Dragomir, va folosi și pseudonimul Const. Adam, în anii '50 (în „Viața românească"). În 1948, divorțează de Vladimir Colin și se căsătorește cu Al. I. Ștefănescu, activist politic în domeniul cultural, devenit scriitor la îndemnurile și din ambițiile soției, pe atunci director adjunct al recent înființatei Edituri de Stat pentru Literatură și Artă, peste câțiva ani, director al editurii. Prin el, **C.** a avut un cuvânt de spus în configurarea literaturii române din anii '50. În 1948, lucrează pentru scurtă vreme la radio și ca redactor-șef adjunct la „Urzica". Va prefera foarte curând o existență de scriitoare și compozitoare liber profesionistă, petrecându-și lungi perioade la Sinaia și la Mangalia sau, mai ales, la 2 Mai, localitățile în care și-a conceput aproape întreaga operă. Din 1949 până în

1954, în ritm de câteva volume pe an (poezie social-politică și poezie pentru copii), **C.** devine una dintre cele mai obediente reprezentante ale proletcultismului. Contribuiseră la aceasta critica publicată în „Scânteia" din 1947 de ultradogmaticul Traian Șelmaru, intitulată *Să smulgem din noi înșine pozițiile de autoapărare ale capitalismului*, articol în care poeta era considerată, prin suprarealismul, ermetismul, ludicul versurilor sale, o demnă reprezentantă a ideologiei nonproletare, ca și antipatia fermă manifestată de Leonte Răutu. Deși se străduiește, după propriile mărturisiri, să scrie tot atât de prost precum alți confrați, corifei ai proletcultismului în acel moment, contribuțiile ei nu sunt nici atât de mediatizate, nici atât de lăudate pe cât și-ar dori. Și nici răsplata nu e pe măsură. După o perioadă de tăcere de aproape doi ani, revine la poezie în condițiile ceva mai destinse de după 1957, realizând, până în 1983, un amalgam între producția comandată și cea reprezentând cu adevărat înzestrările sale. Vor apărea, în ritm susținut, volume de versuri, de proză, de literatură pentru copii, piese pentru teatrul de păpuși. În 1969, i se va acorda Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Povestea a doi pui de tigru numiți Ninigra și Aligru*, reluare a procedeelor ludic-animiste din *Cărțile cu Apolodor* ale lui Gellu Naum. În paralel, i se interpretează în concerte diverse piese muzicale (o sonată pentru vioară și pian, o simfonie, lieduri etc). În 1985, implicată în cazul inginerului Gheorghe Ursu, arestat de Securitate în

urma denunțului că scrie un jurnal anticomunist și ucis în închisoare, jurnal în care erau notate discuții purtate în casa poetei, aceasta, de teamă că va trebui să dea explicații și să suporte consecințele, părăsește țara, stabilindu-se în SUA. Aici va fi prezentă la început cu traduceri din poezia scrisă în limba română, apoi cu poeme concepute direct în engleză, pentru care va obține, în 1994, Premiul „Leul de Aur", acordat de New York Library. Revine periodic în România după 1990, în special la întâlnirile de la Neptun ale scriitorilor din diaspora. În 2003, în preajma aniversării a optzeci de ani, i se tipărește la București un jurnal (vol. I) din perioada 1948–1953, adnotat de două ori, în 1975–1979 și în 1987–2003 (o dată din perspectiva împotrivirii la național-comunismul ceaușist, altă dată din perspectiva emigrantului), jurnal care repune în discuție și atitudinea, și tipul de personalitate cu totul singulară pe care îl reprezintă **C.** Inteligentă, cultivată, foarte senzuală, **C.** are de înfruntat handicapul înfățișării sale: „Este o femeie a cărei viață a fost condiționată, limpede și categoric, de conștiința imperfecțiunii fizice, precum și de ambiția de a se revanșa asupra naturii" (Al. Mirodan). Ea însăși mărturisea a fi devenit o ființă „alterată, neutră, nepereche" – în termenii lui Ion Barbu. Privită cu un ochi neutru însă, înfățișarea poetei nu e nici respingătoare, nici grotescă: finețea liniilor prelungi creează un tip de frumusețe suprarealistă, care, animată de o gândire rafinată prin umor și combinată cu o senzualitate evidentă îi dau o atracție exotică. Nu urâțenia o împiedică să fie statornic-fericită, ci inteligența. Până la urmă însă, ea găsește o formulă convenabilă: o legătură constantă – căsătoria, combinată cu reconfirmarea puterii sale de atracție ori de câte ori se află în prezența unui bărbat. În toată perioada 1949–1985, **C.** reunește în casa ei scriitori consacrați și scriitori începători, în discuții libere, cu consecințe social-intelectuale imediate.

Exceptând cartea de debut, din prima perioadă de creație a poetei (până în 1953) nu se poate recupera aproape nimic, cu excepția câtorva versuri în stil de bocet popular, integrate într-un vast poem epic *Balada femeii care și-a pierdut iubitul în război*: „Negrule, pământule, /greule, flămândule,/ ai intrat în ochii lui,/ le-ai stins licărul verzui,/ părul i l-ai năclăit,/ mijlocul i l-ai strivit,/ brațele i le-ai surpat, /râsul i l-ai astupat". De acum se precizează o trăsătură care va deveni o constantă: capacitatea de a lucra „à la manière de...", în stilul unui scriitor sau al unui curent, prelucrat personal și inteligent, deloc parodic. Printre cele mai reușite texte se numără o rescriere a poemului *După melci* de Ion Barbu, poemul deschiderii prea timpurii spre o existență ce sancționează necruțător: „Caișii proști, nerăbdători,/ prea grabnic s-au umplut de flori, // și iată-i, ca-n atâția ani,/ înghețată-n vânt, subțiri și vani... // Pomii ceilalți, prevăzătorii, / așteaptă-n tihnă ora florii,/ cu crengi cuminți, muguri închiși,/ străini de moartea din caiși". Situarea cea mai potrivită pentru **C.** este în maniera suprarealistă, valorificând propensiunea spre miraculos, fantastic și ludic. „Feeria" și umorul aplicate întâmplărilor cotidiene le salvează de la banalitate. Paul Celan, care a cunoscut-o pe poetă în tinerețea lui bucureșteană, a ales spre traducere un astfel de text: „Ala, bala, alandala,/ o pădure cu rădăcinile-n sus,/ un val cu gura deschisă,/ un nasture înaripat,/ un pitic mâncat de-o alună/ – și-o portocală" (*Portocala*). Viziunea a evoluat de la feeric spre grotesc și spre macabru, dar înclinația spontană spre prelungirea descriptivului în imaginar s-a păstrat: „Vizitatorii mei sunt un domn întrerupt la mijloc,/ o doamnă continuă/ și fiica lor de tablă,/ un profesor care predă brânză,/ un asasin rătăcit, o droaie/ de furnici necăsătorite,/ un copac cu mustăți, / o barză tânără,/ un copil cu un picior de carton/ și trei ignoranți ai legilor mișcării.// La sfârșit apare/ câinele de seară/ care-i latră tare/ și-i poftește-afară" (*Cearta cu haosul*). Deși critica literară a situat-o pe **C.** în categoria personalităților lucide, care își cenzurează prin inteligență impulsurile și instinctele, tema dominantă a poetei a rămas iubirea neinhibată de vreo prejudecată, dar tratată cu umor sau cu melancolie. De la epoca inocenței la cea a dezgustului, se păstrează o lăcomie niciodată satisfăcută de senzații, de trăiri, de porniri în ordinea experienței directe sau a celei intelectualizate, o nemăsurată poftă de dragoste. Acidă și sentimentală concomitent, cu „un ochi de sulf și altul de tandrețe", poeta refuză să se falsifice adaptându-se la convenințe. Curajoasă, sfidătoare adesea, dar vulnerabilă, ea oferă spectacolul unei sensibilități refugiate în fantezie și joc. Verva metaforică este remarcabilă, tendința subconștientă fiind, așa cum observa Ov. S. Crohmălniceanu, de a compara elemente ale lumii civilizate cu elemente din lumea naturală: direcția de înaintare este spre nefalsificare și combinație liberă a componentelor lumii. Contopirea contrariilor într-un act erotic (niciodată împlinit, veșnic neepuizat) este prefigurată simbolic în *Dialogul vântului cu marea*: „Sunt călătorul ciudat,/ fără chip, pe câmpiile zării./ În părul meu păsări solemne se zbat./ Sunt marele dușman al nemișcării!// -Mă tulbur... Mușchi de apă-ncordez./ De dragoste, cânt!/ Fluidă, înaltă din albie ies/ să fiu vânt, să fiu vânt". Dialogul *Cântării Cântărilor* este transpus în sfera elementelor naturale. Cu timpul, viziunea pasională devine tot mai sumbră, grotescul domină, sado-masochismul înlocuiește tandrețea și uitarea de sine: „Iartă-mă că te-am făcut să plângi./ Ar fi trebuit să te omor./ Ar fi trebuit să te apuc de suflet,/ să te bat cu el îngrozitor. // Ar fi trebuit să-ți văd curgând/ sângele, șuviță cu șuviță./ Nu să-ți mângâii ochiul, nara, gura,/ și să-ți las ființa slabă și pestriță.// Iartă-mă că te-am făcut să suferi./ Ar fi trebuit să te-nspăimânt./ Dar nu-s Dumnezeu -Pedepsitorul/ – ci doar opera lui de pământ" (*Romanță*). Jocul e interzis, sentimentul de izolare și singurătate, suferința inutilă impun substituiri simbolice din ce în ce mai halucinant-coșmarești: „Pietricica spaimei/ mi-a intrat în talpă./ Șchioapăt tot mai tare/ prin această lume./ Cui să-i fie milă/ de-o cămilă șchioapă,/ chiar dacă deșertul/ n-are pic de apă?" Livrescul, sursă esențială de inspirație, filtru al trăirilor, nu sugrumă însă spontaneitatea și capacitatea asociativă. Perceperea lumii prin intermediar cultural, sfidarea tabuurilor, umorul negru orientează și selecția textelor traduse. Capacitatea de invenție lingvistică este cu totul remarcabilă. Inventatoare a unei limbi personale, visată de toți poeții, „limba spargă" **C.** scrie un sonet, o baladă, un bocet, o imprecație ce dovedesc că starea de poeticitate este

esențialmente muzicală, independentă de sens ori de forma impusă a expresiei: „Au înmorit drametice miloave/ sub racul catinat de niturași/ Atâția venizei de bori mărgași.../ Atâtea aene strămătând, estrave." Limba spargă se situează în imediata prelungire a letrismului avangardist, așa cum personajele imaginare Banibal Bura, Cavalerul Sing, mizerabilul O. Kay în luptă cu junele All Right, descind din viziunile suprarealismului, ale cubismului, ale fanteziei sentimentale de tip Marc Chagall și din verva lingvistică de tip Jarry – Lautréamont – Morgenstern. Dintre simbolurile recurente ale universului imaginar al poetei, marea, florile, copacii, vântul (din perioada sentimentală), animalele (cerber prognetas, madam Pisica, Turban motanul – din perioada hazardului muzical ca principiu creator) mărturisesc aceeași manieră de a se confesa la adăpostul unei măști, uneori consacrată prin literatura anterioară. În epoca împotrivirii la ceaușism, dominant este simbolul cadavrului, văzut tot într-un act erotic: „tu și cu mine,/ mai pătimași ca nicicând/ iubindu-ne/ ca prima pereche de pe pământ/ și eram frumoși și sălbatici și goi/ și eram morți amândoi". Producțiile pentru copii (*Prințul Miorlau*, 1957, *Povestea a doi pui de tigru...*, 1969, *Roșcată ca arama și cei șapte șoricei*, 1985) sunt moralizatoare, dar cu umor și duioșie. Dintre poeții care își construiesc mimetic universul, **C.** este cea mai plină de vervă și grație. Scrierile sale în proză (*Atât de grozavă și adio. Confidențe fictive*, 1971) sunt rezultatul unor observații ironice, necruțătoare asupra unei lumi caricaturale, cu care se confruntă o sensibilitate de adolescentă hotărâtă să devină genială. *Memoria ca zestre* (I, 2003), jurnalul tinereții, încearcă să impună imaginea îndrăgostitei care înșală fără să se implice sentimental, dar nu ascunde și nu cruță „naivitatea" politică a autoarei în „obsedantul" deceniu.

SCRIERI: *La scara 1/1*, București, 1947; *Sufletul nostru*, București, 1949; *An viu nouă sute șaptesprezece*, București, 1949; *Nică fără frică*, București, 1950; *Ce-a văzut Oana*, București, 1952; *Horea nu mai este singur*, București, 1952; *Tinerețe*, București, 1953; *Florile patriei*, București, 1954; *Versuri alese*, București, 1955; *Vârstele anului*, București, 1957; *Dialogul vântului cu marea*, București, 1957; *Botgros, cățel fricos*, București, 1957; *Prințul Miorlau*, București, 1957; *Chipuri hazlii pentru copii*, București, 1958; *Aventurile lui Trompișor*, București, 1959; *Încurcă-lume*, București, 1961; *Sărbătorile zilnice*, București, 1961; *Spectacol în aer liber. O monografie a dragostei*, București, 1961; *Curcubeu*, București, 1962; *Poezii*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1962; *Să ne facem daruri*, București, 1963; *Disciplina harfei*, București, 1965; *Îl cunoașteți pe Tică?*, București, 1966; *Sângele*, București, 1966; *Destinele paralele. La scara 1/1*, 1967; *Uite-l este... Uite-l nu e*, București, 1967; *Ambitus*, București, 1969; *Întâmplări cu haz*, București, 1969; *Povestea a doi pui de tigru numiți Ninigra și Aligru*, București, 1969; *Cronofagie. 1944–1969*, București, 1970; *Recviem*, București, 1971; *Marea conjugare*, București, 1971; *Atât de grozavă și adio. Confidențe fictive*, București, 1971; ed. 2 (*Confidențe fictive. Atât de grozavă și adio și alte proze*), București, 1976; *Loto-Poeme*, București, 1971; *Spectacol în aer liber. O (altă) monografie a dragostei*, pref. Liviu Călin, București, 1974; *Între noi, copii*, București, 1974; *O sută de poeme*, București, 1975; *Viraje–Virages*, ed. bilingvă, tr. autoarei în colaborare cu Eugène Guillevic și Lily Denis, Bucureți, 1978; *De îndurare*, București, 1981; *Blue Apple*, tr. Eva Feiler, New York, 1981; *Numărătoarea inversă*, București, 1983; *Jocuri de vacanță*, București, 1983; *Roșcată ca arama și cei șapte șoricei*, București, 1985; *Lady of Miracles*, tr. Laura Schiff, Berkeley, 1988; *Call Yourself Alive*, tr. Brenda Walker și Andreea Deletant, Londra, 1988; *Life Sentence*, New York–Londra, 1990; *Cheerleader for a Funeral*, tr. autoarei în colaborare cu Brenda Walker, Londra–Boston, 1992; *Des facerea lumii*, București, 1997; *Take My Word for It*, New York, 1997; *Memoria ca zestre. Cartea I (1948–1953, 1975–1979, 1987–2003)*, București, 2003. **Traduceri:** Vladimir Maiakovski, *Ce să fiu?*, București, 1950, *Ce e bine și ce rău*, București, 1951, *Calul năzdrăvan*, București, 1952, *Pe fiece filă un elefant, o cămilă*, București, 1952, *Iată-o cărticică-n dar despre mare, despre far*, București, 1953, *Copiilor*, București, 1953, *Poezii pentru copii*, București, 1967; Mihail Isakovski, *Poezii alese*, București, 1951; Serghei Mihalkov, *La muzeul V. I. Lenin*, București, 1951; A. Barto, *Sărbătoarea ta*, București, 1953; *Poezia chineză contemporană*, București, 1954 (în colaborare); *Antologia poeziei sovietice*, București, 1955 (în colaborare); Kornei Ciukovski, *Povești*, București, 1956, *Puișorul*, București, 1959, *Doctorul Aumădoare*, București, 1963; H. Heine, *Versuri*, îngr. Alfred Margul Sperber, București, 1956 (în colaborare); Molière, *Mizantropul*, București, 1956, *Femeile savante*, București, 1958; Margarita Aligher, *Zoia*, București, 1958; Iannis Ritsos, *Arhitectura copacilor*, București, 1959, *A patra dimensiune*, București, 1964, *Poezii*, București, 1966; Dimos Rendis, *Legenda lacului*, București, 1963 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei și Ioanichie Olteanu), *Poezii*, București, 1966; Bertolt Brecht, *Versuri*, București, 1966; *Poezia germană modernă de la Stefan George la Enzensberger*, I–II, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1967 (în colaborare); Christian Morgenstern, *Cântece de spânzurătoare*, București, 1970; Guillaume Apollinaire, *Scrieri alese*, îngr. Virgil Teodorescu, pref. Vasile Nicolescu, București, 1971; Paul Celan, *Versuri*, București, 1973 (în colaborare cu Petre Solomon); Heinz Kahlau, *Fluxul lucrurilor*, București, 1974; *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi*, I–II, îngr. Ion Caraion și Ovid S. Crohmălniceanu, pref. Ovid S. Crohmălniceanu, București, 1974–1975 (în colaborare); Eugène Guillevic, *Poeme*, pref. trad., București, 1977; Itic Manger, *Balada evreului care a ajuns de la cenușiu la albastru*, București, 1983 (în colaborare cu Israil Bercovici).

Repere bibliografice: Traian Șelmaru, *Pe drumul culturii noi*, București, 1952, *passim*; Georgescu, *Încercări*, II, *124–130*; Călinescu, *Aspecte*, *274–280*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *213–219*; Simion, *Orientări*, *107–118*; Felea, *Dialoguri*, *109–124*; Micu-Manolescu, *Literatura*, *122–125*; Negoițescu, *Scriitori*, *410–421*; Piru, *Panorama*, *193–194*; Felea, *Reflexii*, *67–74*; Martin, *Poeți*, II, *110–119*; Constantin, *Despre poeți*, *66–69*; Grigurcu, *Teritoriu*, *113–118*; Ciobanu, *Panoramic*, *24–31*; Doinaș, *Poezie*, *122–129*; Caroian, *Duelul*, *23–27*; Andriescu, *Disocieri*, *67–72*; Raicu, *Structuri*, *236–241*; Poantă, *Modalități*, *208–212*; Oarcăsu, *Destine*, *109–113*; Felea, *Secțiuni*, I, *137–139*; Ciobanu, *Critica*, *58–64*; Cristea, *Un an*, *89–97*; Piru, *Poezia*, *335–346*; Ungheanu, *Arhipelag*, *72–76*; Barbu, *O ist.*, *202–206*; Negoițescu, *Engrame*, *55–71*; Cristea, *Domeniul*, *96–97*; Laurențiu, *Eseuri*, *61–69*; Ștefănescu, *Preludiu*, *52–56*; Daniel Dimitriu, *Ares și Eros*, Iași, 1978, *94–106*; Manu, *Eseu*, *110–119*; Raicu, *Practica scrisului*, *251–254*; Grigurcu, *Poeți*, *335–343*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *63–74*; Iorgulescu, *Ceara*, *143–146*; Simion, *Scriitori*, III, *95–113*; Nicolae Prelipceanu, *Nina Cassian într-o zi de toamnă*, ST, 1984, 11; Pop, *Jocul*, *231–246*; Grigurcu, *Existența*, *58–71*; Mirodan, *Dicționar*, I, *297–314*; Petre Solomon, *Poezia Ninei Cassian*, RL, 1990, 8; Constantin, *Complicitatea*, *95–98*; *Dicț. analitic*, I, *155–157*; *Dicț. esențial*, *151–154*; Grigurcu, *Poezie*, I, *200–205*; Popa, *Ist. lit.*, II, *471–475*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *57–61*; Manolescu, *Lista*, I, *76–84*; Alex. Ștefănescu, *Nina Cassian*, RL, 2003, 13; Tudorel Urian, *Zburdălniciile inimii și ale minții*, RL, 2003, 47; Manolescu, *Enciclopedia*, *135–137*.

R.S.

CASSIAN-MĂTĂSARU, I.[osif] (25.II.1896, Galați – 4.V.1981, București), traducător. Este fiul lui Fany (n. Seidner) și al lui Samuel Cassian, comerciant. **C.-M.** este tatăl Ninei Cassian. După studii secundare în orașul natal, devine mic funcționar comercial. Debutează în presa literară în 1921. Exercițiile sale lirice vor apărea în „Adevărul literar și artistic", „Cuvântul liber", „Bilete de papagal", „Viața românească", dar nu vor reuși să-l valideze ca poet. Intuind, probabil, precaritatea propriului demers, se retrage discret din viața literară. Se întoarce la uneltele sale abia după 1944, de data aceasta ca un inspirat și activ traducător. S-a simțit atras îndeosebi de literatura de expresie germană, dar n-a ocolit nici alte literaturi. Tălmăcirile din poezia lui V. Hugo și E. A. Poe, din basmele lui H. Chr. Andersen (acestea din urmă în colaborare cu Al. A. Philippide), constituie o probă revelatoare pentru capacitatea traducătorului de a se adapta unor autori și opere diferite ca factură artistică. Disponibilitatea sa stilistică se lasă descoperită și în echivalențele pe care le-a dat din poezia clasică germană (Schiller, Heine) sau din proza ironic-fantastică a unui romantic precum E. T. A. Hoffmann. Notabil este și efortul de a face cunoscută creația unor importanți scriitori de limbă germană de la noi (O. W. Cisek, Gertrud Gregor ș.a.). S-a implicat, alături de alți traducători, în realizarea unor antologii reprezentative din nuvela romantică germană și nuvela austriacă modernă.

Traduceri: E. Wittstock, *Fiul vizitiului*, București, 1957; O. W. Cisek, *Tătăroaica*, București, 1958; Ciao Su Li, *Întâmplări din Sanlivan*, București, 1961 (în colaborare cu I. Chișinevschi); Anna Seghers, *Hotărârea*, București, 1962; G. Weisenborn, *Clădit pe nisip*, București, 1963; H. Chr. Andersen, *Crăiasa zăpezii*, București, 1965 (în colaborare cu Al. A. Philippide), *Basme*, București, 1986 (în colaborare cu Al. A. Philippide); H. Heine, *Poezii*, București, 1965; J. Roth, *Marșul lui Radetzky*, București, 1966; Gertrud Gregor, *Sălcii*, București, 1967; *Nuvela romantică germană*, I-II, pref. Ion Biberi, București, 1968 (în colaborare); *Proza austriacă modernă*, I-II, București, 1968 (în colaborare); E.T.A. Hoffmann, *Elixirele diavolului*, București, 1970; P. J. Bulhardt, *Clipe și locuri*, București, 1972; L. Feuchtwanger, *Balada spaniolă*, București, 1973 (în colaborare cu E. Deutsch); E. Kästner, *Trusă lirică de prim-ajutor*, București, 1978.

Repere bibliografice: Johannes Bulhardt, *Ein Brückenbauer hat sein Werk vollendet. Zum Ableben des literarischen Übersetzers Iosif Cassian-Mătăsaru*, „Neuer Weg", 1981, 9946; Ov. S. Crohmălniceanu, *Iosif Cassian-Mătăsaru*, RL, 1981, 20; Mirodan, *Dicționar*, I, *296-297*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *495-496*. *T.T.*

CASSVAN, Sarina (3.I.1894, Bacău – 8.I.1978, București), prozatoare, autoare de piese de teatru, traducătoare și publicistă. Aparținea unei familii care a dat cărturari și oameni ai scenei (bunicul, rabin, tatăl, profesor de ebraică, un frate, comedian). În 1913, **C.** traducea din W. Hauff (*Cerșetoarea de la Podul artelor*) și debuta, sub pseudonimul Chérie, cu o nuvelă, *Crezul ocnașului*. În 1918, romanul *Între artă și iubire*, evoca activitatea sa de infirmieră în anii primului război mondial. Urmase (după propria-i mărturisire) studii universitare la Berlin, dar s-a lansat și într-o febrilă activitate gazetărească. În „Steagul", „Universul literar", „Actualitatea", „Scena" (aici inițiază „Rubrica femeii", iscălind Mina von Barnheld), „Gazeta tinerimei", „Socialismul", „Revista copiilor și a tinerimii", „Rampa", „Adevărul literar și artistic", „Gazeta capitalei", „Cuvântul liber", „Dimineața" „Presa", „Filmul", „Omul liber", „Lupta", „Dimineața copiilor", „Lumea copiilor", „Viața literară", „Adevărul", „Premiera ilustrată", „Ilustrațiunea română", „Seara", „Universul", „Gazeta femeii", „Dacia", „Cinema", „Facla", „Izbânda" (Chișinău), „Femeia și căminul", „Gazeta literară", „Tribuna României", precum și în revistele „1933-1934" și „Voiaj", editate de ea, i-au apărut reportaje, dezbateri feministe, impresii de drumeție, interviuri (cu artiștii români din Parisul interbelic, cu B. Fundoianu, N. Titulescu, Anna de Noailles), cronică dramatică, versuri, proză, teatru. Căsătorită cu scriitorul Ion Pas, a semnat și Sarina Cassvan-Pas. Publică volume de schițe și povestiri (*Carnavalul vieții*, 1921, *Săptămâna unei îndrăgostite*, 1924), romane (*Trupul care își caută sufletul*, 1932, *S.O.S.*, 1935, atribuit unui anonim, *Femeia și cătușele ei*, 1946, *Evadare*, 1947), reportaj (*30 de zile în studio*, 1933). În 1925 depune la Teatrul Național din București drama de atmosferă fantastică *Calvar*, respinsă de Comitetul de lectură. Premiată de Asociația Criticilor Dramatici, *Calvar* este acceptată și reprezentată de Teatrul Național din Iași (1929); tradusă de Guillot de Saix în franceză, a fost jucată cu succes în 1930, sub titlul *Les Masques du destin*, de teatrul parizian „Albert I". Două piesete pentru copii, *Niță, Nuța și Lăbuș* și *În țara trântorilor*, au intrat în repertoriul Teatrului Popular din București (1926) și al Teatrului Național din Chișinău (1928). O încercare, *Străinul*, rămâne în paginile „Luptei" (1930), dar tălmăcirea din Christa Winsloe, *Fete în uniformă*, se joacă în București (1935). **C.**, membră din 1924 a Societății Scriitorilor Români, a călătorit mult și s-a străduit să popularizeze în străinătate cultura românească. A făcut parte din Société des Auteurs Dramatiques și din Académie Féminine des Lettres din Paris și a fost fondatoarea asociației „Gândirea europeană", aflată sub președinția Elenei Văcărescu. A cunoscut mari personalități, printre care André Maurois și Paul Claudel. I se datorează o antologie reprezentativă a prozei românești a timpului, transpusă în franceză (Tudor Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Gh. Brăescu, I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu, Adrian Maniu, D.D. Pătrășcanu ș.a.) și editată în 1931, la Paris, *Contes roumains d'écrivains contemporains* (prefața aparține contesei de Noailles), iar din Cezar Petrescu dă o versiune la *Aranca, știma lacurilor* (*Aranca, la fée des lacs*, 1931). A tradus din literatura lumii pagini de mare popularitate (Jules Verne, Maxim Gorki, Lev Tolstoi, Heinrich Mann, Stefan Zweig, Émile Zola), ca și scrieri foiletonistice și de consum (E. Bellamy, K. Immermann, B. Kellermann, H. Bettauer).

Din păcate, mai ales înrâurirea acestora din urmă a marcat scrisul său. Cu toate că sunt autobiografii deghizate, iar **C.** era o bună observatoare și avea o temă a sa (lupta femeii – contra prejudecăților, a constrângerilor familiale, contra propriei firi – pentru a-și cuceri personalitatea și libertatea), romanele alunecă într-o coloratură sentimentală și schematizează grăbit psihologia erosului. Abisalul iubirii fiind abordat doar în

treacăt, în prim-plan trec, datorită prizei asupra unui public larg, erotismul, deviațiile instinctului, libertinajul. Personajele nu capătă individualitate. Reușită este pictura de mediu: mediile cosmopolite, în *Trupul care își caută sufletul*, și atmosfera de familie evreiască, în *Evadare*. În genere, facilitatea îi minează proza. **C.** a fost însă o bună autoare — inventivă, vie — de literatură pentru copii (*Căsuța lebedei*, 1922, *Fluierul fermecat*, 1924, *Să povestim*, 1931, *Bombonel și Totonel*, 1936, *Kiki și Riki*, 1936, *Pit și Pitulice*, 1946, *Ciufuleț*, 1959, *Drum fără popas*, 1960). Pentru cei mici, a tălmăcit (din H.Chr. Andersen, Ch. Perrault, C. Pineau), a adaptat (*Aventurile unui mic bucureștean*, după A. de Bréhat, 1923,*Măriuca*, după Spielhagen, 1925) și a romanțat (*Între pană și spadă*, 1963, îl are ca personaj pe domnitorul-cărturar Dimitrie Cantemir).

SCRIERI: *Crezul ocnașului*, București, 1913; *Între artă și iubire*, București, 1918; *Carnavalul vieții*, București, 1921; *Căsuța lebedei*, București, 1922; *Aventurile unui mic bucureștean*, București, 1923; *Fluierul fermecat*, București, 1924; *Săptămâna unei îndrăgostite*, București, 1924; *Măriuca*, București, 1925; *Să povestim*, București, 1931; *Trupul care își caută sufletul*, București, 1932; *30 de zile în studio*, București, 1933; *S.O.S.*, București, 1935; *Bombonel și Totonel*, București, 1936; *Kiki și Riki*, București, 1936; *Pit și Pitulice*, București, 1946; *Femeia și cățușele ei*, București, 1946; *Evadare*, București, 1947; *Ciufuleț*, 1959; *Drum fără popas*, București, 1960; *Între pană și spadă*, București, 1963. **Traduceri:** W. Hauff, *Cerșetoarea de la Podul artelor*, București, 1913; E. Bellamy, *În anul 2000*, București, 1920; K. Immermann, *Carnavalul și somnambula*, București, 1921; R. Cramer, *Iarna*, București, 1921; A. Schwartz, *Siluete de femei. Femeile în opera lui Émile Zola*, București, 1922; Maxim Gorki, *Printre străini*, București, 1923, *Mama*, București, 1923 (în colaborare cu I. Pas); Jules Verne, *Mathias Sandorf*, București, 1923, *Mihail Strogoff*, București, 1923 (în colaborare cu I. Pas); B. Kellermann, *Tunelul*, București, 1924; H.Chr. Andersen, *Povestiri*, București, 1925, *Alte povești minunate*, București, 1927; Heinrich Mann, *Nevinovata*, București, 1926; V. Garșin, *Floarea roșie*, București, 1927; Lev Tolstoi, *Ana Karenina*, București, 1928 (în colaborare cu I.Pas); Stefan Zweig, *Scrisoarea unei necunoscute*, București, 1929; H. Battauer, *Sub spânzurătoare*, București, 1934; *Contes roumaines d'écrivains contemporains*, pref. Comtesse de Noailles, Paris, 1931; Cezar Petrescu, *Aranca, la fée des lacs*, Paris, 1931; Th. Sivasankara Pillai, *Doi pumni de orez*, București, 1963 (în colaborare cu Dragoș Vacariuc); C. Pineau, *Povești de nu se mai știe când*, București, 1964; Eliza Orzeszkowa, *Marta*, București, 1965 (în colaborare cu J. Wulin); Charles Perrault, *Povești cu vrăjitori și zâne*, București 1966, *Uriașul Periferigerilerimini*, București, 1970, *Povești cu zâne*, București, 1981, *Săgeata de aur și potirul vrăjit*, București, 2001; Émile Zola, *„La Paradisul femeilor"*, I–II, pref. Ovidiu Cotruș, București, 1968.

Repere bibliografice: Ion Pas, *Sarina Cassvan, „Între artă și iubire"*, DMN, 1921, 5476; Pompiliu Constantinescu, *Sarina Cassvan, „Trupul care își caută sufletul"*, VRA, 1932, 237; Mihail Sevastos, *„Trupul care își caută sufletul"*, ALA, 1932, 598; Perpessicius, *Opere*, XI, *399–404*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *340–342*; Crișan-Crăciun, *Literatura*, *79, 105*; Mirodan, *Dicționar*, I, *314*; Cândroveanu, *Lit.rom.*, *52–55*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *496–497*; Lovinescu, *Sburătorul*, II, *87–88, 94, 211, 307*; *Sarina Cassvan*, DCS, *29–30*; Popa, *Ist. lit.*, I, *272*. *S.C.*

CATANOY, Nicholas (10.XI.1925, Brașov), poet și eseist. Numele la naștere era identic cu al tatălui său, Nicolae Cătănoiu, de profesie comerciant. Mama se numea Anna (n. Priester). Elev de liceu la Brașov, în 1944, anul absolvirii, **C.** este arestat împreună cu alți două sute de „cadeți". Experiența dramatică din închisoare o consemnează într-un carnet care i-a fost confiscat de gardieni. După eliberare, între 1947 și 1952, a studiat medicina și filosofia la Cluj. Lucrează ca medic la Predeal, Tohan și București. În 1962 pleacă în Occident, stabilindu-se în Canada, apoi lucrând, din 1971, ca medic itinerant în Nigeria și în America de Sud, dar și în Germania. Face călătorii în Thailanda, Egipt și Tunisia, apoi în Nepal, unde se convertește la budism. După ce i-a fost zdruncinată credința în lege, iar adevărul științific i s-ar fi arătat a fi relativ, **C.** se simte atras tot mai puternic de mistică. După pensionare s-a retras în Franța, devenind unul dintre fidelii Centrului Froissart.

Structură sensibilă și pasională, **C.** a tins mereu să-și împlinească vocația de scriitor, alături de profesia de medic. În 1968, debutează cu un volum cvadrilingv, intitulat *Hic et nunc*, apărut la New York. Alte volume îi apar în limbile franceză, engleză sau germană, în funcție de locurile peregrinărilor sale prin lume. Poezia este pentru el mai mult un mod de existență, decât o profesiune. Singurul volum în limba română, intitulat *Flux alb*, a fost imprimat în Canada în 1970, cu ilustrații de Radu Dan. Poetul își destăinuie aici însingurarea vecină cu disperarea: „Și umblu străin în apele somnului, fără mărturii de fețe, ascultând zăvorât în mine tulburarea ostatecului" (*În loc de prefață*). Lirica lui stă, evident, sub zodia lui Lucian Blaga, un ciclu de poezii, intitulat *Zamolxe*, având drept moto câteva versuri blagiene. La fel ca poetul *Laudei somnului*, **C.** încearcă o proiecție cosmică și, totodată, o adâncire în istorie și mit, pentru a afla elementele primordiale ale structurii noastre etnice: „Tu ești dac./ Fii fulger. Fii izvor." Zămislit totuși din „lut și teamă", eul liric pendulează dramatic între „greul profeției" și „limita ființei", în ciuda „eternelor migrări/ și-a zodiacului/ cu false-asigurări". După o antologie de poezie românească, tradusă în engleză și tipărită în Canada, *Modern Romanian Poetry* (1977), un ecou deosebit în cercurile emigrației a avut placheta imprimată la Vancouver, *Notes on a Prison Wall. A Memoir, a Poem* (1994). Sunt aici rememorări ale vechilor însemnări din carnetul de închisoare confiscat, dar și versuri. Parte dintre aceste scurte poeme au apărut în revistele „Canadian Literature", „Miorița", „Est and West Literary Quarterly". Pe coperta ultimă a cărții se află o însemnare a lui Emil Cioran, care semnalează timbrul special al acestor reflexii amare.

SCRIERI: *Hic et nunc*, New York, 1968; *Flux alb*, Fredericton (Canada), 1970; *Circumstances*, Toronto, 1972; *The Fiddlehead Republic*, Ottawa, 1979; *Walum Olum. Cântecele și proverbele indienilor din America de Nord*, tr. Virgil Teodorescu și Petronela Negoșanu, Cluj-Napoca, 1981; *Around the World in Eighty Days*, Madras (India),1983; *Ni debout, ni assis*, Paris, 1984; *Jeudis de juillet – Thursday of July* (în colaborare cu Jean Dumortier), Paris, 1985; *Tu pourrais réveiller la lumière qui sépare*, Paris, 1986; *L'Ancre et le Cyclone* (în colaborare cu Jean-Paul Mestas), Paris, 1987; *Woher Wohin Warum*, München, 1988; *L'Autre versant de la nuit*, Hédencourt (Franța), 1989; *Ein Schritt aus dem Schatten*, Fritzlar (Germania), 1989; *Amanita muscaria*, Paris, 1989; *Flüstern und Schreien*, Fritzlar, 1990; *Amarante suivi de L'Orchidée carnassière et The Lightning*

Snake, Paris, 1992; *Requiem pour Sandy*, Paris, 1992; *Notes on a Prison Wall. A Memoir, a Poem*, postfață Cynthia Messenger, Vancouver (Canada), 1994; *Surâsul Pandorei*, pref. Gheorghe Crăciun, Pitești, 1996; *Debuturi netimbrate*, pref. Dumitru Micu, Cluj-Napoca, 1997; *Indian Summer*, Pitești, 1999; *Avenue Teutonia*, Paris, 1999; *Tablele lui Zamolxis*, Cluj-Napoca, 2001; *Recviem pentru Sandy*, ed. bilingvă, tr. Loredana English, pref. Alexandru Lungu, Cluj-Napoca, 2002. **Traduceri:** *Modern Romanian Poetry*, pref. Irving Layton, Oakville (Canada), 1977.

Repere bibliografice: Virgil Nemoianu, *Nicholas Catanoy, „Notes on a Prison Wall"*, „World Literature Today", (Oklahoma), 1995, winter; Dumitru Micu, *Un peregrin planetar*, L, 1996, 29; Stancu Ilin, *Nicholas Catanoy*, JL, 1996, 9; Ion Cristofor, *Întoarcerea fiului risipitor*, T, 1998, 11–13; Sasu, *Dicț. scriit. SUA, 61–65;* Ion Caraion, *Scrisori către Nicolas Catanoy*, îngr. Maria Pal, pref. Ion Cristofor, Cluj-Napoca, 2003; Manolescu, *Enciclopedia, 137;* Ion Cristofor, *Nicholas Catanoy sau Avatarii unui peregrin*, Cluj-Napoca, 2003. *S.I.*

CATEDRA, publicație care a apărut cu întreruperi, lunar, la Galați, din aprilie 1927 până în aprilie 1941. Director: Dumitru Faur. În articolul-program, *Gândul nostru*, se arată că revista are în intenție sprijinirea școlilor în activitățile lor cultural-educative, **C.** fiind o publicație dedicată în primul rând învățătorilor. În acest sens, este reprodus în primul număr un fragment dintr-un discurs al ministrului Ion Petrovici. Tot aici, publică un articol de același profil Pamfil Șeicaru. Apare și numele lui N. Iorga, cu o scurtă notă. Literatura inserată este didactică, legată de evenimentele și de ciclurile școlare. Poezia (originală și republicări) aparține lui I. Nenițescu, G. Coșbuc, I. U. Soricu, Carol Scrob, G. Tutoveanu, Scipione Bădescu, Mircea Rădulescu, Horia Furtună, Victor Eftimiu, Vasile Militaru, Al. Iacobescu, H.G. Lecca, Elena Farago, Cincinat Pavelescu, Al. Vlahuță, G. Topîrceanu, O. Goga, Aron Cotruș, V. Voiculescu, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Zaharia Bârsan. Autori ai unor piese de teatru pentru uzul școlarilor popularizate aici sunt Traian I. Cristescu, Th. D. Speranția, C. Grigoriu, I.C. Beldie, Lia Hârsu, I. Dumitrescu-Frasin, Dumitru Faur, I. Hagiu, C. Negri, Serafim Ionescu (*Unirea*, după I. Creangă), I. Tohăneanu, Florian Cristescu, N. Rădulescu-Niger. Acest ultim capitol al publicației este foarte interesant, pentru că propune o dramaturgie scurtă, adaptată la necesitățile și posibilitățile teatrului școlar. Alte semnături: Simion Mehedinți, Mihail Sadoveanu, Ioan Adam. **C.** este o tipică revistă de provincie, cu festivisme, cu un amestec orgolios de valori naționale și locale, cu un caracter pronunțat educativ. După ce a susținut fenomenul străjeriei, în anii 1940-1941 revista a trecut de partea mișcării legionare. *V.T.*

CATINA, Ioan (20.X.1828, București–29.VII.1851, București), poet. O figură populară printre pașoptiști era tânărul **C.**, fiul unui cafegiu grec de pe Podul Mogoșoaiei. La 17 ani, el colabora cu poezii la „Curierul românesc" și frecventa saloanele literare ale vremii. Era considerat „un geniu". În romanul lui Al. Pelimon, *Un funcționar sinucis*, apare și „junele Catina", „ce avea forma capului unui filosof englez". Gr. H. Grandea face din el eroul romanului său *Vlăsia sau Ciocoii noi*. La 11 iunie 1848, **C.** citește, pe ulița Lipscani, *Proclamația de la Izlaz*. Tot el

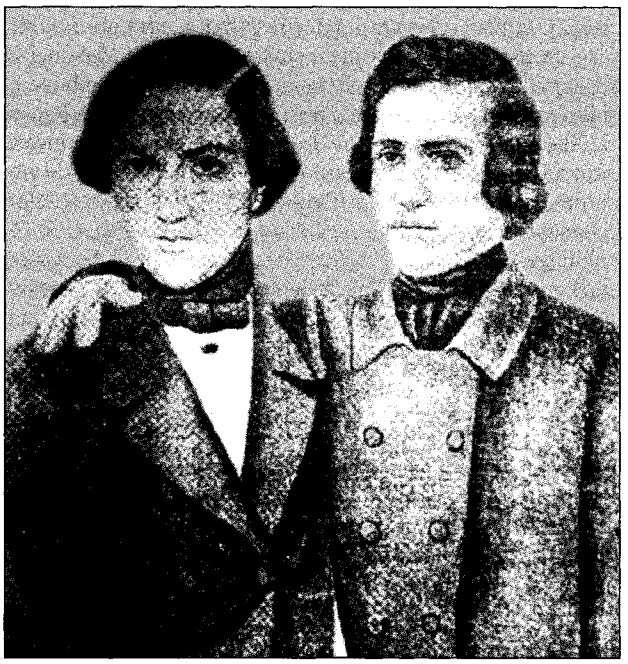

Frații Ioan și Constantin Catina

propune titlul „Pruncul român" pentru ziarul scos în timpul revoluției de C.A. Rosetti și E. Winterhalder și își dezvăluie aici, în câteva articole, într-un stil ardent și declamatoriu, concepția democratică și revoluționară. Este închis la Văcărești, împreună cu fratele său, Constantin, participant și el la revoluție. Constantin se stinge în închisoare. **C.**, pentru un timp comisar de poliție în Pitești, va fi repede destituit. La numai 23 ani, moare de tuberculoză.

C. nu a scris prea mult. Volumul *Poezii*, apărut în 1846, cuprindea 28 de titluri, cele mai multe versuri fiind publicate anterior în „Curierul românesc". În 1847 i-a apărut *Zoe*, dramatizare după nuvela cu același titlu a lui C. Negruzzi. O altă dramă, *Dan* (1847), urma să fie tipărită de Asociația Literară. A tradus din Hugo poezia *Pentru săraci* și, din Béranger, *Prizonierul*. Preferințele sale se îndreaptă către lirica militantă și, mai ales, spre cea meditativă. Poetul are preocupări care îl disting printre contemporani. La **C.** apare, pentru întâia dată în poezia românească, obsesivă, imaginea geniului romantic (*O noapte pe stânci negre, Osânda*), personaj damnat, măsurând din înălțimile spiritului nimicnicia de „vierme târâtor" a omului, un rol pe care îl cultivă până la poză: mormântul său va fi al unui blestemat, conștiința ascunde o crimă, amestecul binelui cu răul este etern (*Stiletul*). Se întrevede sentimentul unui „mal du siècle". Poezia lui **C.** vădește tumult interior, ceea ce și explică preferința pentru Byron. Nota profetică și simbolistica grandioasă, în stil byronian, fac specificul *Imnului la secol*. Revoluționarismul coexistă cu fatalismul. Drumul ireversibil al bărcii, simbol al vieții, duce către un țărm pustiu, unde „etern să repozăm". Viziuni ale extincției universale îl anticipă pe Eminescu:

planetele, „ieșind din a lor acții", vor zăcea „prăvălite în haos" „ca un uscat schelet" (*Cugetare*). În același timp, clamând împotriva nedreptății, **C.** îndeamnă direct la lupta de stradă (*Marșul*). Convingerile revoluționarului se întrevăd și în balada istorică (*Pe ruinele cetății lui Țepeș*). El își înstrunează lira „pentru săraci"; de osânditul întemnițat îl leagă un sentiment de fraternitate și de milă (*Osânda*). Mult îngreuiate și de limbajul poetic căznit al epocii, versurile acestui apostat și „bard fără temere", mai talentat decât mulți contemporani ai săi, poartă în ele imagini evocatoare de atmosferă și vocabule care vor reapărea la Eminescu. În drama *Zoe*, accentul cade pe elementul melodramatic, clișeul romantic domină, pasiuni puternice duc la pierzare și la moarte. Lipsesc trăsăturile specificului de epocă, ce făceau originalitatea nuvelei lui Negruzzi. **C.** disprețuia ceea ce el numea „prozaismul moldovenilor pe la 1827" și, propunându-și, idealist, să înnobileze scena, își face personajul, ce se considera un Lara, să evolueze în sfera cavalerismului și a galanteriei.

SCRIERI: *Poezii*, București, 1846; *Zoe*, București 1847; *Poezii*, București, 1847; *Poezii*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908.

Repere bibliografice: I. Heliade-Rădulescu, [*Notiță*], „Curierul românesc", 1845, 37; N. Țincu, *Ion Catina*, „Revista nouă", 1893, 11–12; Popovici, *Romant. rom., 447–449*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *236–237*, *Ist. lit.* (1982), *251–253*; Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni*, București, 1978, *passim*; *Dicț. lit. 1900, 175–176*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *498–499*. *S.C.*

CAȚAVEICĂ, Ion (5.VI.1951, Bocani, j. Bălți), poet. Este fiul Elisavetei și al lui Carp Cațaveică. A absolvit Universitatea Pedagogică de Stat „Alecu Russo" din Bălți (1973). A debutat editorial cu placheta de versuri *Măsura de laudă* (1983), dovedindu-se un liric cu timbru meditativ, adept al expresiei bogat metaforizate. Chiar atunci când e dominat de elementul rațional, versul lui **C.** are forță emoțională. Lucrând la ziarul „Tineretul Moldovei", apoi la săptămânalul „Literatura și arta", **C.** a publicat nenumărate articole cu priză deosebită la publicul cititor.

SCRIERI: *Măsura de laudă*, pref. Aureliu Busuioc, Chișinău, 1983.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Ion Cațaveică, „Măsura de laudă"*, LA, 1983, 15 decembrie. *I.C.*

CAUREA, Daniela (7.VI.1951, Târgu Ocna – 4.III.1977, București), poetă. Este fiica Mariei (n. Butnaru) și a lui Nicolae Caurea, ofițer de carieră. Începe studiile școlare în orașul natal. Studentă la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, se transferă din anul al doilea la Universitatea din București (secția limba și literatura română, secundar – limba și literatura engleză). După absolvire (1974), este repartizată la Secția de relații externe a Academiei de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu". A fost căsătorită cu poetul Ion Crânguleanu. Debutul se produce în „Cronica" (1966), urmat de un „al doilea debut", mai semnificativ, în „Amfiteatru" (1971). Cea dintâi carte, *Primejdii lirice*, îi apare în 1973. Colaborează la „România literară", „Viața românească", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Ramuri", „Tomis", „Astra", „Amfiteatru" ș.a. Moartea i-a fost violentă, în cutremurul din martie 1977. Volumele *Adalbert Ignotus* (1977) și *Văzduhul de cuvinte* (1979), postume, fuseseră alcătuite și depuse la edituri de către autoare.

Dispariția prematură a curmat evoluția unei personalități lirice aflate în plină formare și limpezire de sine, copleșită de imboldul transcrierii unui cert preaplin lăuntric încă nedecantat, dar animată de sârguință și conștientă de necesitatea rigorii. Prospețimea viziunii, dublată de o incontestabilă abilitate a versificării, postura juvenilă, postadolescentină, sensibilitatea „feminină", propensiunea pentru universul silvestru sau bucolic, cu sugestii dintr-un fantastic de sorginte folclorică învestit cu rezonanțe mitico-magice, în descendență blagiană, sunt note caracteristice pentru poemele cele mai izbutite. În *Primejdii lirice*, se vădește un lirism discursiv, uneori patetic, verbios, în formulări frizând afectarea. Poemele ce vehiculează o imagerie agreată de oficialitatea epocii (cu referiri la „țară", „patrie", „petrol", „cărbune" etc.) rămân puțin convingătoare. Interesante sunt tablourile înrudite cu cele din poezia lui Blaga (cu ecouri din *Laudă somnului*, *La cumpăna apelor*, *La curțile dorului*), elementele de bestiar și peisagistică vitalist-mitice, cu accente de fantastic folcloric. **C.** cultivă tema străbunilor, a obârșiei, tinzând spre cristalizarea identității eului liric. *Cartea anotimpurilor* (1976) e o scriere „pentru copii", în care răzbat pe alocuri unde de suavitate sau scânteieri ludice. În *Adalbert Ignotus*, ciclu baladesc despre un ciudat personaj, „păstor" peste mărunte sălbăticiuni, discursul poetic, de o calofilie discretă, etalează o prețiozitate livrescă și se desfășoară într-un zumzet metaforic, cu ocultarea sau evanescența tramei narative. Al doilea volum postum, *Văzduhul de cuvinte*, e cel mai viguros și promițător dintre toate. În versuri uneori solemne, chiar patetice, alteori proaspete, impresionând prin autenticitatea rostirii, **C.** reia, într-o prozodie „clasică", tradițională (ferită însă de monotonie prin diversitatea structurilor ritmice și a formulelor de rimă), uneori prin recursul la versul liber, temele predilecte. Conformismul social-politic e mult atenuat. Convingătoare sunt, și aici, tentele de prospețime, viziunea contemplativ-baladescă, crochiurile elementelor de faună și floră, peisajele animate de foșnetul sălbăticiunilor sau vibrând de fiorul legendei. Condiție emoțională a feminității, iubirea – senină sau umbrită de vagi angoase – oferă materie unor poeme în care sentimentele de dragoste sunt iscodite cu discreție și oarecare complicație. În general, observația peisagistică e încărcată de lirism, iar introspecția e susținută cu recuzită de peisaj.

SCRIERI: *Primejdii lirice*, Iași, 1973; *Cartea anotimpurilor*, București, 1976; *Adalbert Ignotus*, Iași, 1977; *Văzduhul de cuvinte*, București, 1979.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *60–63*; Dinu Flămând, *Daniela Caurea*, SXX, 1977, 4–5; A.I.R., *Daniela Caurea*, Ion Lotreanu, *Primejdiile artei, primejdiile vieții*, Eugenia Tudor-Anton, *Tânăr poet la tâmpla țării*, Ion Crânguleanu, *Trifoiul cu patru foi*, în *9 pentru eternitate*, București, 1977, *159–173*. *N.Br.*

CAUSA RERUM, publicație care a apărut la Craiova, lunar, din decembrie 1938 până în februarie-martie 1939. Director

este F. Rausc, iar secretar de redacție, R. Tica. Revista își expune programul în articolul lui C. Iliescu, *Causa rerum*. Cu versuri colaborează F. Rausch, R. Tica, Florica Obogeanu Popescu, Ion Mara, Preda Savu, Paul Constant, V. Popa Măcești eanu, A. Bădrăgeanu-Jolon. Proză semnează Sabina Paulian, P. Nicolescu-Monu, Mihail Vulcănescu. I.C. Vorvoreanu traduce din Guy de Maupassant (1938). Revista mai publică articolul *În pasul vremii* de C. Rădulescu-Motru (1938), o variantă oltenească a *Mioriței*, poezii populare, note de călătorie, articole științifice, epigrame. Alți colaboratori: Omer Gregorian, Iaroslav Müller. *A.P.*

CAVALUL, revistă literară apărută la București, ca bilunar, la 1 ianuarie 1905. În singurul număr editat, sunt publicate poezii de N. Țincu, Eug. Ștefănescu, I. Costin, Al. Gherghel, proză de D. Caselli și traduceri din Maxim Gorki (*Omul*). Cel mai important text apărut aici este poezia *Miezul nopții* a lui G. Bacovia. *M.Pp.*

CAVARNALI, Vladimir (10.VIII.1910, Bolgrad – 20.VII.1966, București), poet. Este fiul Varvarei și al lui Hristofor Cavarnali. Se afirmă într-un context literar favorabil, publicându-și poeziile în revista „Bugeacul" din Bolgrad și în „Viața Basarabiei" din Chișinău. Mai colaborează la „Moldavia", unde este și redactor, la „Poetul", „Itinerar", „Front literar", „Curentul literar", „Festival" ș.a. A fost membru fondator al Societății Scriitorilor din Basarabia. După al doilea război mondial lucrează ca profesor de liceu, inspector școlar și ca redactor la câteva periodice din București.

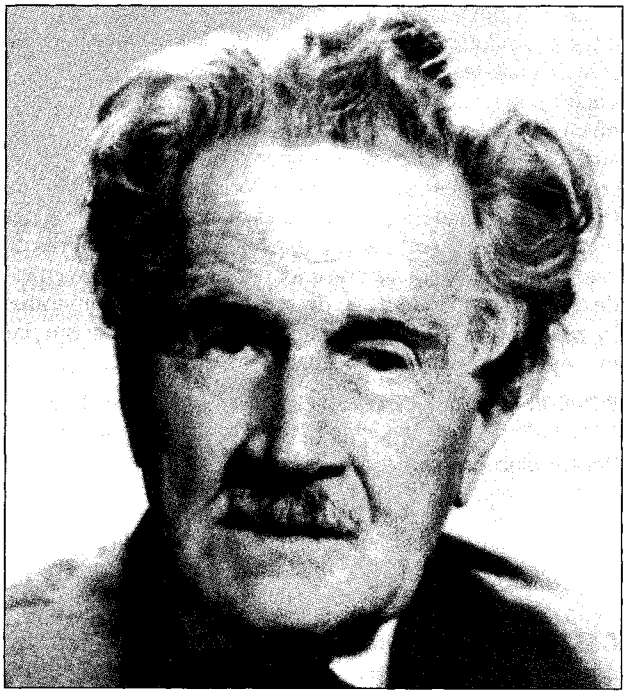

Manuscrisul volumului de debut, *Poezii* (1934), obține Premiul pentru scriitorii tineri needitați al Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II". A mai publicat volumul *Răsadul verde al inimii stelele de sus îl plouă* (1939). G. Călinescu îi găsește filiația în „lirica proletariană modernă a hoinăririi, a umilității diurne, din jurul lui Esenin, fără apocalipticul aceluia, apropiindu-se în felul acesta de ardeleni", iar E. Lovinescu aprecia că poezia lui **C.** „e eruptivă, oarecum primară, dar viguroasă, cu adevărat lirică și patetică". Atitudinea, de esență expresionistă, este a unui poet planetar, cu gesturi de o teatralitate emfatică, larg democratică în cheia lui Walt Whitman și Vladimir Maiakovski. Viforos, eruptiv, pătruns de o durere intensă, dominat de o imaginație „aprigă" și „învolburată de enigme", poetul cântă la o liră „nebună" sau „suavă", pusă să vibreze în ritmurile cosmosului, ale furtunilor răscolite și pornirilor sălbatice. Pe de altă parte, pe fundalul unei ingenuități aproape eseniniene și al unei atmosfere de bunătate cristică și de singurătate ciudată, se proiectează sentimentul unei fisuri în lume:„S-au rupt zilele clare ale istoriei".

SCRIERI: *Poezii*, București, 1934; *Răsadul verde al inimii stelele de sus îl plouă*, Bolgrad, 1939. **Traduceri:** M. Bulatov, *Gâște-lebede*, București, 1945; Maxim Gorki, *Mama*, București, 1947; V. Oseeva, *Vasioc Trubaciov și prietenii săi*, București, 1950; Anna Brodele, *Marta*, București, 1954; M. E. Saltâkov-Șcedrin, *Opere*, VII, București, 1964.

Repere bibliografice: Nicolai Costenco, *Vladimir Cavarnali, „Poezii"*, VBA, 1934, 7-8; Șerban Cioculescu, *Operele premiate ale scriitorilor tineri needitați*, RFR, 1934, 9; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont., 180*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *855*; Nichifor Crainic, *Cronica măruntă*, G, 1944, 3; Ion Ciocanu, *Poezia lui Vladimir Cavarnali*, „Limba română" (Chișinău), 1991, 2; Gheorghe Gheorghiu, *Eseistul Vladimir Cavarnali*, LA, 1992, 28 mai; Gheorghe Gheorghiu, *Un mag al plaiurilor basarabene*, „Moldova literară", 1995, 139; *Dicț. scriit. rom.*, I, *499-500*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 127-128*. *M.C.*

CAZABAN, Alexandru (6.X.1872, Iași – 24.V.1966, București), prozator. Tatăl lui **C.** se numea Pierre Cazaban și era fiul lui François Cazaban, originar din Carcassone, stabilit după mijlocul secolului al XIX-lea la Iași, unde era arhitect al orașului. **C.** învață la Iași, unde urmează, până în 1895, cursuri la Liceul Național. Mai târziu va frecventa doi ani Școala de Arhitectură din București. Fire nestatornică, se perindă prin tot felul de slujbe, fiind corector de ziar, desenator tehnic, învățător de țară, custode de moșie, agent veterinar, funcționar în construcții, conductor tehnic, inspector de vânătoare, funcționar în domeniul pescăriilor, apoi într-un minister, membru în Consiliul de administrație al Societății Române de Radiodifuziune ș.a. Începe să scrie în 1895, în timpul stagiului militar, când debutează cu o schiță umoristică în „Moș Teacă", revista lui Anton Bacalbașa. La Iași, va edita revista umoristică „Bolta rece" (1899), scrisă numai de el, sub o puzderie de pseudonime. Mai bine de jumătate de veac va fi prezent în presă cu schițe, povestiri, foiletoane, anecdote. Publică în „Țara" (1897), „Evenimentul", „Secolul XX", „Moftul român" (seria nouă a revistei lui I. L. Caragiale), „Zeflemeaua", „Adevărul", „Cronica", „România ilustrată", „Viața literară" și „Viața literară și

artistică", „Foaia interesantă", „Luceafărul", „Viitorul", „Dimineața", „Minerva literară ilustrată", „Țara noastră", „Ramuri", „Actualitatea ilustrată" și „Actualitatea", „Ilustrațiunea română", „Rampa" și „Rampa nouă ilustrată", „Flacăra", „Viața românească", „Cosinzeana", „Minerva", „Universul literar", „Scena", „Capitala", „Solia", „Revista pentru toți", „Sburătorul literar", „România nouă" (supliment literar), „Adevărul literar și artistic", „Izbânda", „Poșta țăranului", „Gloria României", „Viața literară" (revista lui I. Valerian), „Universul", „Revista vânătorilor", „Munca literară", „Imaginea", „Curentul", „Urzica" ș.a. **C.** deschide seria numeroaselor sale culegeri de proză scurtă cu volumul *Încurcă-lume*, apărut în 1903, căruia îi succedă alte douăzeci, printre care *Deștept băiat!* (1904), *Departe de oraș* (1906), *Chipuri și suflete* (1908), *Oameni cumsecade* (1911), *Între femeie și pisică* (1913), *Păcatul Sfinției sale* (1915), *De sufletul nemților* (1916), *Doamna de la Crucea Roșie* (1919), *Între frac și cojoc* (1922), *Bodoreanca* (1924), *Pasărea rătăcită* (1929), *Povestiri vânătorești* (1939). Ultima antologie alcătuită sub supravegherea autorului este *Deștept băiat!*, din 1961. Se alătură prozei scurte romanul *Un om supărător* (1924), încercări dramatice (*Năbădăile Cleopatrei*, comedie într-un act; traducerea, în colaborare cu D. Nanu, a piesei *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais și altele), amintiri, interviuri. În epocă, nu numai genul de literatură ilustrat de **C.** este receptat contradictoriu, cu mare trecere la cititorul nepretențios și la o parte dintre critici sau dur sancționat de cealaltă parte. Și omul, figură a cafenelei bucureștene și campion al șezătorilor literare, stârnea, cu înfățișarea lui hirsută, pitorească, cu spiritul mușcător și verva pe măsură, reacții dintre cele mai diferite.

Situat de Tudor Vianu între ironiști și umoriști, alături de I. A. Bassarabescu, D. D. Pătrășcanu, Gh. Brăescu ș.a., **C.** își susține „excelența" mai cu seamă prin întinderea și varietatea ambianței umane pe care o circumscriu schițele, povestirile, foiletoanele și anecdotele sale. E o lume extrem de pestriță, plasată „între frac și cojoc" și localizată în capitală, dar și în orașul de provincie ori în sat. Imaginea ei se compune linear, cumva stereotip, fără vreo surpriză privitoare la o posibilă schimbare a manierei jurnaliere, specifică. Aici se agită de-a valma, surprinși în câte un instantaneu realistic, politicianul, gazetarul, funcționarul, învățătorul, studentul, șeful, slujbașul, soldatul, jandarmul, cârciumarul, primarul, notarul, moșierul, țăranul ș.a.m.d. De fapt, **C.** schițează rapid, de preferință dialogic, câte un „chip" și un comportament, tinzând să alcătuiască, din fragmente brute, inegale, un fel de mozaic caracterologic: escrocul, arivistul, parvenitul, impostorul, licheaua, nemilosul, descurcărețul, nulitatea, flecarul, netotul, credulul, „speriatul" etc. În momentul apariției acestor proze, a fost remarcată ca merituoasă atitudinea antilirică, sarcastică a autorului, care venea să se opună idilismului cotropitor al sămănătoriștilor. Dar bună parte din nenumăratele „chipuri și suflete" încondeiate de **C.** sunt de un maniheism inflexibil, iar în pagină se răsfață frecvent întâmplarea măruntă, anodină, faptul divers, o anecdotă, ceva hazliu sau chiar vulgar. În caracterizarea drastică a lui G. Călinescu — **C.** „nu e un scriitor, ci un bun foiletonist" — temeiul e greu de contestat. Mai nimic nu vine la el dinspre invenție și prelucrare obiectivată. Precisă la nivelul detaliilor, observația rămâne ori nudă, seacă, plată ori ajunge să fie subminată de un criticism îngroșat, de vreme ce pornirea nediferențiat caustică, gratuit necruțătoare nu poate fi reprimată. **C.** pare să descindă mai degrabă din familia plebee a unor gazetari și prozatori de la sfârșitul secolului al XIX-lea, interesați de „faptul de viață", decât din stirpea lui I. L. Caragiale.

SCRIERI: *Încurcă-lume*, București, 1903; *Deștept băiat!*, București, 1904; *Cutreierând*, București, 1905; *Departe de oraș*, București, 1906; *Chipuri și suflete*, București, 1908; *Băiatul lui Moș Turcu*, București, 1908; *Oameni cumsecade*, București, 1911; *Tovarășul de drum*, București, 1912; *Între femeie și pisică*, București, 1913; *Rozica*, București, 1913; *Ce nu se poate spune*, București, 1914; *Moș Trăscău*, București, 1915; *Păcatul Sfinției sale*, București, 1915; *De sufletul nemților*, București, 1916; *Dureri neînțelese*, București, 1916; *Doamna de la Crucea Roșie*, București, 1919; *La umbra unui car*, București, 1920; *Între frac și cojoc*, București, 1922; *Bodoreanca*, București, 1924; *Un om supărător*, București, 1924; *Pasărea rătăcită*, București, 1929; *Domnul Iorga are haz*, București, 1932; *Povestiri vânătorești*, București, 1939; *Grija stăpânului*, București, 1949; *Din vremea aceea...*, București, 1951; *Văzute și auzite*, București, 1958; *Deștept băiat!*, îngr. Elena Beram, pref. Georgeta Horodincă, București, 1961; *Chipuri și suflete*, îngr. și pref. Ilie Dan, București, 1973.

Repere bibliografice: Sadoveanu, *Cărți*, I, *134-136*; Iorga, *O luptă* (1979), I, *169, 376*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *432-436*, V, *62-64*, VI, *238*, IX, *32*; Perpessicius, *Opere*, II, *87-88*, III, *264, 278-283*, VIII, *16*; I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, București, 1967, *79-83*; Dragomirescu, *Scrieri*, *222*; Vianu, *Opere*, V, *245-246*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *644-645*, *Ist. lit.* (1982), *726*; Micu, *Început*, *560-562*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *575-577*; Cioculescu, *Amintiri*, *326-328*; Al. Raicu, *Luminile oglinzilor*, București, 1974, *225-238*; Ilie Dan, *Contribuții*, București, 1978, *156-172*; Leon, *Umbre*, IV, *30-37*; Florentin Popescu, *O istorie anecdotică a literaturii române*, București, 1995, *148-149*, *passim*. *G.D.*

CAZABAN, Theodor (2.IV.1921, Fălticeni), prozator, dramaturg și eseist. Este fiul Anei (n. Checais) și al lui Louis Cazaban, inginer de poduri și drumuri. Urmează, până în 1940, cursurile Liceului „N. Gane" din Fălticeni. În 1946 își dă licența în limba și literatura franceză la București, cu o lucrare despre *Sentimentul religios la Baudelaire*. Debutează în 1940, cu poezia *Zvon de haiducie*, la „Curentul literar". În cursul anului 1941, colaborează la revista „Albatros". Frate al actorului Jules Cazaban, se simte atras de luminile rampei și după câteva încercări, printre care și un scenariu radiofonic, *Copacul fermecat*, difuzat în anul 1946, scrie drama în trei acte *Țara nimănui*, recomandată de Petru Comarnescu pentru stagiunea 1947-1948, dar rămasă în manuscris. Traduce și adaptează pentru Teatrul Poporului din București, în aceeași stagiune, piesa *Moștenirea* de Guido Cantini, semnează regia unor spectacole de teatru radiofonic în perioada 1946-1947. În noiembrie 1947 părăsește țara și se stabilește la Paris. Devenit secretar general al Fundației Regale Universitare „Carol I", **C.** susține, din 1951 până în 1970, o intensă activitate publicistică în „La Nation roumaine". Din 1954 până în 1967, face secretariatul de redacție al paginii literare de la „România literară" și colaborează cu articole politice la „România", ambele din New York. Totodată, susține diverse rubrici de informație culturală la posturile de radio Vocea Americii și

Europa Liberă (1958-1987). În revista „Arena" (6/1963), prezintă literatura română din cei cincisprezece ani de exil, selecția și introducerea – nesemnată – a grupajului aparținându-i. În 1963 publică la Editura Gallimard romanul *Parages*, primit cu elogii de critica literară franceză, așa cum demonstrează cronicile lui Claude Mauriac și Philippe Brunetière. În ciuda succesului ca romancier, **C.** se întoarce la mai vechile preocupări teatrale, și în 1964 scrie pamfletul dramatic *Brambura*, care însă nu găsește ecoul necesar reprezentării. Redactează, în 1976, articolele despre arta medievală românească pentru *La Petite Encyclopédie Larousse* și colaborează, foarte rar, la alte inițiative publicistice ale exilului.

Romanul *Parages*, scris în maniera discursivă și voit alambicată a rememorărilor suprapuse, determinate de asociațiile întâmplătoare ale monologului interior, cultivat până la „delir" – cum însuși autorul spune –, se construiește de fapt în jurul ideii de înstrăinare și dezrădăcinare. În esență, este o scriere ieșită din experiența exilului, din nesiguranța unei existențe puse veșnic sub semnul provizoratului și al neputinței dobândirii unei speranțe. **C.** atinge în unele paragrafe ale relatării sale epice dramatismul metafizic al disperării cioraniene. În raport cu acestea, descărcările erotice reprezintă o formă primară de redobândire a valențelor vieții, de confirmare a unei potențe, ea însăși sortită consumării în gol. E o nefericire continuă în prelungita așteptare a naratorului, care nu speră nimic de la timpul ce urmează să se macine, ci se adâncește până la pierderea de sine în ceea ce a fost deja trăit. E o permanentă scufundare în trecut, descriind o spirală cu vârful întors spre punctul inițial. De aceea, poate așteptarea lui Vincent, în cafeneaua pariziană, are pentru personajul narator din *Parages* cam tot atâta semnificație cât dobândește și aceea a lui Godot în piesa lui Beckett. În roman se recunosc însă și destule elemente atestând înrudiri cu tradițiile prozei analitice interbelice românești, de la luciditatea cinică a „dosarelor de existență" ale lui Camil Petrescu, până la neliniștea nostalgică a investigațiilor lui Anton Holban sau la anchetele obsesionale, de polițism erotic, ale lui Gib I. Mihăescu. *Ploaie la Chantilly*, fragmente epice încredințate de autor, în ultima vreme, presei, certifică aceleași remarcabile calități. Pe un alt palier, el pare a relua aici, într-un registru mai apăsat simbolic și modificând substanțial datele existențiale ale dezbaterii, așteptarea prelungită, cu toate semnificațiile ei, de acolo de unde le părăsise în *Parages*. Personajul narator însuși, deși situat în limitele unei alte vârste, continuă, între aceleași date ale monologului interior, să propună un profil caracterologic și psihologic fixat anterior. Publicistica literară a lui **C.**, risipită prin revistele culturale ale exilului, evidențiază un intelectual fin, cu o amplă deschidere spre problematica majoră a epocii sale, dar și cu un bine nuanțat concept al specificității românești într-un timp al „globalizării", care tinde să anuleze tocmai specificitatea. Cronicile și microeseurile din „Anotimpuri", „La Nation roumaine" sau „România" pun în valoare aspecte inedite ale mișcării literare românești din exil și refac imaginea exactă a momentelor literare și a operelor importante ale culturii noastre deformate de propaganda comunistă, fie că este vorba de eseistica lui Emil Cioran sau de *Imagini și simboluri în teatrul lui Eugen Ionescu*, de traducerile shakespeariene ale lui George Ciorănescu din *Pătimașul pelerin* sau de relevarea importanței operei filosofice a lui Ștefan Lupașcu, fie că glosează în marginea permanențelor liricii argheziene sau evocă personalitatea lui I. Creangă ca purtător de mesaj românesc esențial, fie că oferă relecturi interesante ale poeziei lui Ion Barbu sau exprimă admirația covârșitoare pentru opera lui Lucian Blaga.

SCRIERI: *Parages*, Paris, 1963; *Eseuri și cronici literare*, București, 2002; *Captiv în lumea liberă. Theodor Cazaban în dialog cu Cristian Bădiliță*, postfață Alexandru Paleologu, Cluj-Napoca, 2002. **Traduceri:** Mihai Eminescu, *Lumière de Lune – Lumină de lună*, București, 2001.

Repere bibliografice: Virgil Ierunca, *„Parages" de Theodor Cazaban*, „România" (New York), 1963, 71; Irina Mavrodin, *Locurile*, RL, 1996, 19; *Theodor Cazaban. Cronologie*, JL, 1997, 27-30; Nicolae Florescu, *Cu Theodor Cazaban invocând „îngerul melancoliei"*, JL, 1997, 31-34; Cornelia Ștefănescu, *Așteptându-l pe Vincent*, JL, 1997, 31-34; Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrișilor*, București, 1998, *193-196*; Pavel Chihaia, *Theodor Cazaban în orizontul singurătății*, JL, 1999, 11-14; Constantin Amăriuței, *Poeme eminesciene în limba franceză*, JL, 2001, 11-16. *N.Fl.*

CAZACU, G. Șt. (19.VII.1896, Rast, j. Dolj – 22.XI.1944, București), poet. Este fiul Mariei (n. Dănciulescu) și al lui Ștefan I. Cazacu, comerciant. **C.** a urmat gimnaziul în Craiova, la Liceul „Carol I", apoi Școala Superioară de Comerț, pe care o întrerupe, fiind trimis în 1916 pe front. În 1919 reia studiile la Școala Superioară de Comerț, dar în 1920 se înscrie la Școala de Ofițeri de Administrație, absolvind-o cu gradul de sublocotenent. Este repartizat într-o unitate din Sighetul Marmației. În 1923 debutează cu poezie în publicația clujeană „Eroii"; în 1927-1928 editează revistele „Zări senine" (Bacău) și „Căminul nostru" (Sighet-Bacău). Vine în Bacău ca profesor la Școala Militară de Administrație. Aici colaborează la „Ateneul cultural" și e prieten cu G. Bacovia. Mutat, în 1928, în București, scrie în „Orizonturi noi", publicație condusă de Pan M. Vizirescu și de G. Bacovia și continuată de revista „literară, artistică, socială" „Cronicarul" (1931-1934), al cărei director a fost. Apare cu versuri în „Astra Maramureșului", „Brașovul literar și artistic", „Crainicul", „Condeiul", „Convorbiri literare", „Cosinzeana", „Gând și slovă oltenească", „Gazeta de Transilvania", „Herald", „Hyperion", „Izvod", „Luceafărul literar și critic", „Luceafărul", „Munca literară și artistică", „Ogorul", „Porunca vremii", „Ramuri", „Ritmuri", „Răsăritul" (Chișinău), „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Raza literară", „Sfarmă-Piatră", „Secolul", „Tribuna tineretului", „Universul", „Universul literar". Scoate volumele *Simfonii de seară* (1926), *Calea sângelui. 1916-1917* (1929), *Acorduri* (1930), *Draperii negre* (1932), *Caietul cu simfonii* (1935), *Cântece din sat* (1941). O culegere din epigramele și „epitafele" sale, *Ad memoriam*, i-a apărut în 1931. A semnat și G. Șt. Cazacu-Delarast sau Șt. Delarast.

C. unește o atmosferă a tristeților evanescente și a armoniei muzicale, de sorginte simbolistă, cu poezia satului și, paradoxal, cu aceea a războiului. „Acorduri", „litanii", „game stinse" acompaniază dureri înăbușite (credința stinsă, ruperea de glie, trecerea) și pustiul sufletului. Modelul este G. Bacovia,

dar influențe vin și din Verlaine ori din Șt. Petică. Sugestive imagini picturale țâșnesc în această poezie care nu poate evita clișeul, dar îl adoptă cu o încredere candidă, el potrivindu-se fondului sufletesc. *Calea sângelui*, carte a amintirilor de pe front, prefațată de o scrisoare a lui G. Bacovia și premiată de Academia Română, ajunge, prin tiparele biblice, la un umanitarism pur și înălțător.

SCRIERI: *Simfonii de seară*, Bacău, 1926; *Calea sângelui. 1916–1917*, pref. G. Bacovia, București, 1929; *Acorduri*, București, 1930; *Ad memoriam. Epigrame și epitafe*, București, 1931; *Draperii negre*, București, 1932; *Caietul cu simfonii*, București, 1935; *Cântece din sat*, pref. Pan. M. Vizirescu, București, 1941.

Repere bibliografice: Boz, *Cartea, 17–180;* Metzulescu, *Literile*, I, *24–28;* Firan, *Profiluri, 148–150;* N. Theodorescu, *G. Șt. Cazacu, un bacovian uitat*, R, 1984, 4; Nae Antonescu, *G. Șt. Cazacu*, PSS, 1999, 9–11. *S.C.*

CAZACU, Mihai (8.XI.1912, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava), eseist. După absolvirea Liceului „Ștefan cel Mare" din Suceava, urmează facultățile de Teologie și Filosofie-Litere ale Universității din Cernăuți. Este doctor în teologie al aceleiași universități (1942) și doctor în științe filologice al Universității din Timișoara (1972). În anii interbelici a colaborat cu articole și eseuri de filologie și estetică literară la „Glasul Bucovinei", „Junimea literară", „Candela", iar după război, stabilindu-se la Timișoara – unde a fost lector la Institutul Pedagogic (1961–1975) și apoi la Facultatea de Filologie –, la „Scrisul bănățean", „Orizont", „Literatorul", „Tribuna", „Analele Universității din Timișoara" ș.a.

Volumele sale reprezentative sunt *Sinteză și originalitate în cultura românească* (1991), *Divin și uman în spiritualitatea românească* (1994) și *Bizanțul* (1995). Privite în ansamblu, aceste studii sunt axate pe ideea „omului complet" – social și cosmic – în cultura română. **C.** intenționează să precizeze mai ales contribuția Bizanțului la sporirea patrimoniului nostru spiritual. În linii mari (uneori schematice), cititorul poate urmări „pașii istoriei" pornind de la izvoare (greco-romane, bizantine, autohtone) și ajungând până la panteonul civilizației române moderne, pentru a surprinde „trăsăturile ce-o singularizează" într-un vast context de valori universale.

SCRIERI: *Sinteza sadoveniană*, București, 1982; *Triptic-dilemă*, București, 1983; *Aproximări literare*, București, 1983; *Sinteză și originalitate în cultura românească*, București, 1991; *Divin și uman în spiritualitatea românească*, 1994; *Bizanțul*, postfață Eugen Todoran, Timișoara, 1995.

Repere bibliografice: Traian Cantemir, *„Sinteza sadoveniană"*, ATN, 1983, 2; Mircea Mihăieș, *„Sinteza sadoveniană"*, O, 1983, 36; Stela Mirel, *„Triptic-dilemă"*, O, 1984, 5; Valeriu Drumaș, *„Aproximări literare"*, O, 1985, 51; Grigore Bostan, *Un „iconar" în zilele noastre: Mihai Cazacu*, „Concordia" (Cernăuți), 1996, 17. *G.B.*

CAZIMIR, Otilia (pseudonim al Alexandrinei Gavrilescu; 12.II.1894, Cotu Vameș, j. Neamț – 8.VI.1967, Iași), poetă, prozatoare și traducătoare. Este fiica Ecaterinei (n. Petrovici) și a lui Gheorghe Gavrilescu, învățători. Între alte pseudonime folosite în reviste (Dona Sol, Magda, Ofelia), de menționat este

Alexandra Casian, după numele bunicului patern, preotul Gavril Casian. Pseudonimul sub care este cunoscută i-a fost ales de G. Ibrăileanu și M. Sadoveanu. În 1898 familia sa se mută la Iași, unde **C.** urmează școala, liceul, apoi cursurile Facultății de Litere și Filosofie, dar fără a susține examenul de licență. Este membră a Societății Scriitorilor Români din 1929. Deține funcția de inspector al teatrelor și spectacolelor în Direcția Generală a Teatrelor între 1937 și 1947. Din 1946 devine colaboratoare permanentă a Editurii Cartea Rusă, unde stilizează traduceri din literatura rusă și sovietică. Debutează cu poezie în 1912, în revista „Viața românească", și cu proză în 1919, în „Însemnări ieșene". În 1923 îi apare cel dintâi volum de poezii, *Lumini și umbre*. Scrie poezie, proză, literatură pentru copii, literatură memorialistică, traduce din literatura franceză (Maupassant, Giraudoux). Colaborează la numeroase reviste, dar mai ales la „Viața românească". A fost distinsă cu mai multe premii: Premiul Academiei Române și Premiul „Femina-Vie Heureuse" în 1927, Premiul Național pentru Poezie în 1937, Premiul Societății Scriitorilor Români în 1942 ș.a.

Fără a fi, cum s-a spus adesea, regională, tradiționalistă sau poporanistă, opera scrisă de **C.** se încadrează în mod evident în ceea ce se poate numi „literatură moldoveană", prin modul de a percepe natura și sensul vieții, atât în poezie, cât și în proză. A rămas de altfel, în plan biografic, ieșeancă de-a lungul întregii vieți. Nostalgia traiului patriarhal, profunzimea

trăirilor, liniștea care acoperă furtunile din adâncuri, contemplarea anotimpurilor și a viețuitoarelor fac parte din alchimia sufletească a spațiului care l-a dat pe M. Sadoveanu. Umorul gentil al scriitoarei a fost deseori apropiat de cel al lui G. Topîrceanu. O altă componentă a stilului său este feminitatea firească (căpătând astăzi o patină a timpului), needulcorată, poeta declarându-se, în același timp, o adversară a încercării de a scrie literatură feministă în stil masculin. Cum era de așteptat, note particulare în acest sens sunt aduse de poezia de dragoste și de poezia pentru copii. Distanța mare în timp dintre debutul în revistă și cel editorial face ca acesta din urmă să nu constituie un început propriu-zis din punctul de vedere al evoluției stilistice. Pe de altă parte, scriitoarea și-a păstrat unitatea de stil și viziune de-a lungul întregii sale opere. Tematica predilectă include dragostea, natura, biografia personală. Versurile sunt totdeauna fluente, imaginile grăitoare. Nefiind tradiționalistă decât în sensul larg al cuvântului (subiecte clasice, formă clasică), scriitoarea nu este nici modernistă sau simbolistă, oricum nu cu intenție, chiar dacă elemente disparate ale acestor trei orientări pot fi decelate în opera ei. Motivul scrierii de poezie rămâne unul personal, singura tendință exterioară (acceptată în volumul din 1961, *Partidului de ziua lui*) rămânând o alegere nefericită. În primul volum, *Lumini și umbre*, dragostea este sinceră, dar de cele mai multe ori și problematică; bucuria și tristețea, elixirul și otrava sunt simultane. Întregul este caracterizat printr-un gest, exprimat într-un singur catren, amintind astfel de o structură orientală a poemului. Prin concizia și plasticitatea lor, multe dintre aceste versuri au devenit binecunoscute. În volumele *Fluturi de noapte* (1926) și *Cântec de comoară* (1931), tematica se referă într-o măsură mai mare la natură (anotimpurile de trecere, viețuitoarele mici) și la biografia personală (bunici, vacanțe din copilărie). Un alt volum de poezii, *Licurici. Cronici fanteziste și umoristice* (1930), conține un alt fel de versuri (ca subiect, nu ca stil) – adică răspunsuri și replici la diferite articole din reviste interesate să afle unde își petrece scriitoarea vacanța, dacă semnătura ei este pseudonimul unui bărbat etc. Tonalitatea versului se schimbă sensibil în volumul de *Poezii* din 1939, apărut la doi ani de la moartea lui G. Topîrceanu, de care o lega o profundă afecțiune. Tristețea nu mai este o stare de spirit pasageră, ci devine o permanență, un mod de a trăi. Astăzi, poeta este mai cunoscută datorită poeziilor sale pentru copii (*Jucării*, 1938, *Baba Iarna intră-n sat*, 1954). Proza lui **C.** păstrează stilul molcom al poeziei și, în mare parte, sursele de inspirație. Amintirile din prima copilărie plutesc într-o atmosferă fabuloasă, în care copilul este un personaj care „piere" în prima zi de școală (*A murit Luchi...*, 1942). Poate mai puțin obișnuite pentru imaginea comună despre scriitoare sunt schițele cu structură tradiționalistă, care povestesc „durerile ascunse", tragediile tăcute ale vieții la țară: boli, crime, sărăcie, muncă, indiferență a funcționarilor față de țărani (*Din întuneric*). Interesantă este aici mai ales perspectiva diferită asupra unui loc celebru: Mirceștii lui V. Alecsandri. Atmosfera din târgul mic este sadoveniană (*În târgușorul dintre vii...*, 1939). Autoarea s-a exersat și în literatura memorialistică (*Prietenii mei scriitorii...*, 1960) și, întâmplător, în teatru (*Unchiul din America*).

SCRIERI: *Lumini și umbre*, Iași, 1923; *Unchiul din America*, Iași, 1924; *Fluturi de noapte*, București, 1926; *Din întuneric. Fapte și întâmplări adevărate (Din carnetul unei doctorese)*, București, 1928; *Grădina cu amintiri și alte schițe*, București, 1929; *Licurici. Cronici fanteziste și umoristice*, București, 1930; *Cântec de comoară*, București, 1931; *Jucării*, București, 1938; *Poezii*, București, 1939; *În târgușorul dintre vii...*, București, 1939; *A murit Luchi...*, București, 1942; *Catinca și Catiușa, două fete din vecini* (în colaborare cu Th. Kiriacoff-Suruceanu), București, 1947; *Stăpânul lumii* (în colaborare cu Th. Kiriacoff-Suruceanu), București, 1947; *Alb și negru* (în colaborare cu Th. Kiriacoff-Suruceanu), București, 1949; *Baba Iarna intră-n sat*, București, 1954; *Albumul cu poze*, I-II, București, 1957-1967; *Versuri*, pref. Const. Ciopraga, București, 1957; *Poezii*, București, 1959; *Prietenii mei scriitorii...*, București, 1960; *Partidului de ziua lui*, București, 1961; *Poezii (1923-1963)*, pref. Const. Ciopraga, București, 1964; *Cele mai frumoase poezii*, pref. Const. Ciopraga, București, 1965; *Scrieri în proză*, I-II, introd. Const. Ciopraga, Iași, 1971-1972; *Inscripții pe marginea anilor*, îngr. și pref. George Sanda, Iași, 1973; *Scrieri despre teatru*, îngr. și pref. George Sanda, Iași, 1978; *Ariciul împărat*, București, 1985.
Traduceri: M. Bulatov, *Gâște călătoare*, București, 1948; K.D. Ușinski, *Baba iarna face pozne*, București, 1948 (în colaborare cu Eugen Vinea); A.I. Kuprin, *Sulamita*, București, 1948; Maxim Gorki, *Întreprinderile Artamonov*, București, 1949 (în colaborare cu Mihail Baras); Lev Kassil, *Sub semnul lui Marte*, București, 1949 (în colaborare cu Xenia Stroe); S. Marșak, *Puișorii în cușcă*, Oradea, 1949 (în colaborare cu Andrei Ivanovski); Vera Panova, *Tovarășii de drum*, București, 1949; Mihail Bubennov, *Mesteacăn alb*, I-II, București, 1949-1954 (în colaborare cu Eugen Vinea); M. Auezov, *Abai*, București, 1950 (în colaborare cu Andrei Ivanovski); K.A. Fedin, *O vară neobișnuită*, București, 1950 (în colaborare cu Tatiana Berindei), *Primele bucurii*, București, 1951 (în colaborare cu Tatiana Berindei), *Sanatoriul Arktur*, București, 1964; Galina Nikolaeva, *Secerișul*, București, 1951 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Povestea Nastei Kovșova*, București, 1955 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Mihail Slonimski, *Inginerii*, București, 1951 (în colaborare cu St. Siclodi); Valentin Kataev, *Pentru puterea sovietelor*, București, 1954 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Livada din stepă*, București, 1959 (în colaborare cu Nicolae Gumă); A.N. Tolstoi, *Calvarul*, București, 1954 (în colaborare cu Gh. C. Stere); A.P. Gaidar, *Opere*, I-III, București, 1955 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Timur și băieții lui*, București, 1955 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Poveste despre secretul militar*, București, 1956 (în colaborare cu N. Gumă), *Ceașca albastră*, București, 1956 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Ciuk și Ghek*, București, 1956 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Școala*, București, 1960 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Piatra cea fierbinte*, București, 1961, (în colaborare cu Nicolae Gumă); Leonid Leonov, *Lăcustele*, București, 1957 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Serghei Mihalkov, *Unchiul Stiopa*, București, 1956; M. Postupalskaia, *Aur curat*, București, 1956 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Arthur Conan Doyle, *O lume dispărută*, București, 1958 (în colaborare cu Rodica Nenciulescu); A.P. Cehov, *Opere*, VI, VII, XII, București, 1957-1963 (în colaborare cu Nicolae Gumă); V.G. Korolenko, *Povestea unui contemporan*, București, 1958 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Guy de Maupassant, *O viață*, București, 1961, *Opere*, București, 1966 (în colaborare cu R. Malcoci și Lucia Demetrius); B. Nemková, *Vârtelnița de aur*, București, 1967 (în colaborare cu Livia Storescu și Tr. Ionescu-Nișcov).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *259-261*; Perpessicius, *Mențiuni*, II, *200-205*, III, *92-96, 253-257*; Sadoveanu, *Cărți*, I, *221-222*, II, *25-29*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *276-288*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *747-750*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *199-200, 203-204*;

Martin, *Poeți*, I, *45–52*; Ciopraga, *Portrete, 203–220*; Streinu, *Pagini*, II, *94–99*; Barbu, *Sine ira, 141–144*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *339–342*; Lenuța Drăgan, *Otilia Cazimir. Bibliografie*, Iași, 1972; Bălan, *Artă, 137–141*; George Sanda, *Otilia Cazimir*, București, 1984; Cândroveanu, *Lit. rom., 55–58*; Raicu, *Descoperirea, 70–92*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *46–47*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *502–504*. *C.B.*

CAZIMIR, Șt.[efan] (10.XI.1932, Iași), istoric literar și eseist. Este fiul Feigăi (n. Blumenfeld), profesoară, și al lui Ștrul Cazimir. **C.** (al cărui prenume la naștere era Ștrul) a urmat școala primară la Iași și liceul la Piatra Neamț, unde a trecut bacalaureatul în 1951. Student la Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității din București (1951–1955), a devenit aici cadru didactic, parcurgând toate gradele până la acela de profesor. Este vicepreședinte al Asociației Umoriștilor Români și, din 1990, deputat în Parlamentul României, inițial ca reprezentant al Partidului Liber-Schimbist, al cărui membru fondator a fost. Și-a luat doctoratul în filologie cu teza *Aspecte ale comicului la Caragiale* (1967). Debutează în presa literară cu articolul *Despre arta parodiei în literatura română* („Steaua", 1957). Colaborează la „Viața românească", „Steaua", „România literară", „Luceafărul", „Revista de istorie și teorie literară", „Adevărul", „Cronica politică", „Parlamentul", „Adevărul literar și artistic" ș.a. Debutul său editorial l-a reprezentat antologia comentată *Pionierii romanului românesc* (1962).

Preocupat constant de opera lui I.L. Caragiale și remarcându-se ca un bun specialist în materie, i-a consacrat mai multe lucrări: *Caragiale. Universul comic* (1967), *Nu numai Caragiale* (1984; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și *I.L. Caragiale față cu kitschul* (1988) ș.a. Prima lucrare, pornind de la teza de doctorat, e o monografie a comicului caragialean, studiu sistematic propunându-și să-l fixeze mai precis pe scriitor în marea tradiție comediografică și să-i definească „orizontul tipologic" și „mijloacele", apartenența stilistică. După un examen minuțios al „filiațiilor" și al „influențelor", cercetătorul argumentează o dată mai mult originalitatea marelui dramaturg român. Spirit analitic și penetrant, cum se va dovedi în întreaga lui operă de istoric literar și eseist, **C.** consideră *O noapte furtunoasă* „comedia vanităților satisfăcute", vede în Pristanda victima propriului său automatism și în autorul însuși pe eroul cel mai autentic al schițelor, temă asupra căreia va reveni și altă dată. Criticul se numără printre partizanii clasicismului lui Caragiale, recognoscibil în concepția fixă asupra personajelor, în importanța acordată „momentului tehnic", artei literare, clarității limbajului, compunerii, dicțiunii. Unele idei anunțate aici, precum și altele, noi, vor fi dezvoltate în studii mai succinte, dar nu mai puțin interesante, ce vor constitui prima parte a volumului *Nu numai Caragiale*, ca, de exemplu, *Arta compoziției*, *Omul-spectacol*, *Arta monologului*, *Ipostaze ale eului*. În *I.L. Caragiale față cu kitschul*, **C.** apare într-o nouă ipostază, individualizându-se nu numai prin apetența teoretică, dar și prin frecventarea tuturor artelor, degajarea stilistică, îmbinarea spiritului „științific" de odinioară cu unul subtextual ironic și în același timp delectabil.

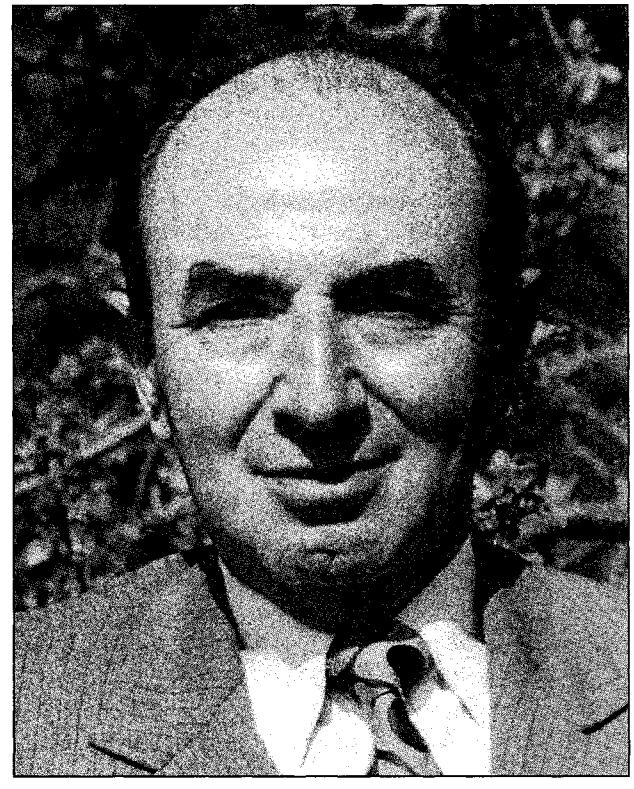

După ce definește fenomenul *kitsch*, pornind de la teoria lui Abraham Moles și după ce îl argumentează cu bogate ilustrări din artele plastice și literatură, autorul ajunge la Caragiale, a cărui operă o consideră un vast studiu dedicat acestui fenomen. Ample caracterizări, deduse din mulțimea exemplelor, duc la concluzia că numele românesc al omului-kitsch este *moftul*, cel reprezentativ ilustrat de *Momentele* lui Caragiale. Istoricul literar **C.** este familiarizat mai ales cu literatura română a secolului al XIX-lea, pe care o supune observației într-un mod care se îndepărtează tot mai mult de spiritul „doct", universitar, autorul abordând inteligent și volubil un ton colocvial, în care își găsesc locul și noutatea ideilor, și poanta umoristică. De la studiul de sinteză *Începuturile romanului românesc*, el a trecut cu ușurință la critica de atribuire, la identificarea de pseudonime și de izvoare, la „rectificări" și chiar la „capricii", adesea pline de haz, ce aparțin mai mult publicistului și memorialistului. *Tensiunea lirică* (1971) este un eseu superior didactic, probând spiritul speculativ al lui **C.**, ca și buna cunoaștere a poeziei române și universale. Tensiunea ar fi starea unică a lirismului, care presupune obligatoriu antinomia, opoziția. Sunt descrise, pe această schemă binară, numeroase opoziții, precum imanent- transcendent, etern-efemer, cosmic-uman, actual-revolut etc. Autorul evidențiază rolul conjuncțiilor adversative, al termenilor-semnal, al funcției practice a timpurilor verbale. Analiza tipurilor de tensiune conduce la tipurile de lirism, și ele foarte diverse, ca de pildă lirismul absenței, al aspirației, al așteptării ș.a. *Stelele cardinale* (1975) pune sub luptă patru metafore fundamentale,

patru puncte cardinale ale poeziei lui Eminescu: gândirea, visul, cântecul și plânsul. Sunt examinate pe rând semnificații multiple, eseistul tălmăcind sau descoperind noi sensuri, cum ar fi gândirea echivalată cu nașterea, zămislirea, care se întruchipează în treimea demon, monarh, mag. De asemenea, visul este și el văzut ca un mod tipic de a crea, cu un rol precumpănitor în poezia erotică eminesciană. Muzica sau cântul îl conduce pe cercetător la considerații despre poezia orfică, așa după cum plânsul e definit ca expresie a melancoliei și a conștiinței tragice a lui Eminescu. Ca tipologie, *Alfabetul de tranziție* (1986) este o carte înrudită cu *I.L. Caragiale față cu kitschul*, înfățișându-l pe **C.** în cea mai autentică ipostază a lui, și anume în cea de eseist, care folosește din plin cunoștințele istoricului literar, adăugându-le altele, mereu bogate și noi, precum cele de istoria mentalităților, de sociologia modei, critica receptării etc., toate lăsându-se comunicate o dată mai mult într-un stil doar aparent didactic, percutant și delectabil. **C.** abordează dintr-un unghi inedit vechea teză a „formelor fără fond", ajungând la altă concluzie decât cea junimistă. Referindu-se la epoca de tranziție 1830-1860, el observă că „dorul imitației" nu se află neapărat în relații de excludere cu „duhul național". Eseistul convoacă și aici toate artele spre a demonstra că schimbările se produc în lanț, de la modă, la mobilier și la stilul de viață, și că ele sunt variabile, după sex, vârstă, condiție socială, grad de cultură. În spirit polemic, el afirmă rolul creator al „formelor", care, în epocă au atras fondul, cu scopul de a-l genera. Spirit imaginativ și curios în toate domeniile artei, făcând aproape risipă de varii cunoștințe, convinge mai puțin cu volumul *Pygmanolion* (1982), apelând din titlu la un joc de cuvinte care are ca punct de plecare numele a două mituri supuse analizei comparative: Pygmalion și Meșterul Manole. Asociațiile par pe alocuri forțate și servind numai în parte argumentația. Volumele *Pentru contra* (1991) și *Râsete în Parlament* (1994) relevă, primul, un îndemânatic versificator, autor de spumoase cronici rimate și de poezii ocazionale, nu o dată cu substrat satiric, al doilea, pe vorbitorul ce, exploatând orice situație umoristică, riscă să nu depășească linia simplului amuzament. **C.** a mai publicat antologia *Amintiri despre Caragiale* (1972), *Antologia umorului liric* (1977), antologia *Drumuri și zări* (1982, în colaborare). A scris prefețe la ediții din opera lui I.L. Caragiale, N. Gane, Delavrancea, Homer, Alejo Carpentier ș.a.

SCRIERI: *Caragiale. Universul comic*, București, 1967; *Tensiunea lirică*, București, 1971; *Stelele cardinale*, București, 1975; *Pygmanolion*, București, 1982; *Nu numai Caragiale*, București, 1984; *Alfabetul de tranziție*, București, 1986; *I.L. Caragiale față cu kitschul*, București, 1988; *Pentru contra*, București, 1991; *Râsete în Parlament*, București, 1994; *Caragiale e cu noi!*, București, 1997; *De ce, nene Iancule?*, București, 1998; *Honeste scribere*, București, 2000; *Caragiale recidivus*, București, 2002; *Potcoave de purici*, București, 2003. **Antologii:** *Pionierii romanului românesc*, pref. edit., București, 1962; *Amintiri despre Caragiale*, pref. edit., București, 1972; *Antologia umorului liric*, pref. edit., București, 1977; *Drumuri și zări. Antologie a prozei românești de călătorie*, București, 1982 (în colaborare cu Viorica Diaconescu, Florin Manolescu, Alexandru Melian și Petre Nicolau).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Ștefan Cazimir, „Caragiale. Universul comic"*, CNT, 1967, 14; Al. Călinescu, *Două studii despre Caragiale*, IL, 1967, 10; Al. Piru, *Lirismul ca tensiune*, RL, 1971, 28; Al. Ciorănescu, *Ștefan Cazimir, „Tensiunea lirică"*, „Revue de littérature comparée", 1975, 3; G. Dimisianu, *Un eseu despre Eminescu*, RL, 1975, 28; Mihai Zamfir, *Între semantică și critică: „Stelele cardinale" de Ștefan Cazimir*, RITL, 1976, 2; Al. Călinescu, *Mituri, teme, interferențe*, CL, 1982, 12; Nicolae Manolescu, *Nu numai istorie literară*, RL, 1984, 44; Alexandru George, *„Nu numai Caragiale"*, VR, 1985, 4; Mirodan, *Dicționar*, I, *316-320*; Paul Cornea, *Tranziția ca spectacol și auroră*, MS, 1987, 4; Nicolae Manolescu, *Kitschul și moftul*, RL, 1988, 52; Gheorghe Grigurcu, *Încă un Caragiale „excesiv"*, ST, 1989, 4; Nicolae Steinhardt, *Pe scurt despre kitsch*, VR, 1989, 4; Ion Bogdan Lefter, *Priorități '90*, CNP, 1990, 8; *Dicț. scriit. rom.*, I, *504-505*; G. Dimisianu, *Detectivismul critic*, RL, 1998, 36; Marius Chivu, *Honeste legere*, RL, 2001, 14; Popa, *Ist. lit.*, II, *1106*; Cristea-Enache, *Concert*, *318-322*; Tudorel Urian, *Hazul vremii noastre*, RL, 2003, 35. *Al.S.*

CĂLIMAN, Valeria (24.III.1901, Lugoj – 18.VI.1992, Brașov), memorialistă. Este fiica Mariei (n. Boamben) și a gazetarului Valeriu Braniște. Face școala primară (1908-1912) și liceul (1913-1918) la Lugoj, urmează Facultatea de Filologie Romanică a Universității „Regele Ferdinand I" din Cluj, devenind profesoară de limba și literatura română la Liceul „Marianum" din Cluj (1923-1926), la o școală profesională din Turcheș, județul Brașov, la Liceul Industrial (1928-1939) și Liceul „Principesa Ileana" din Brașov. În anul 1947 este exclusă din învățământ, fapt ce o constrânge să lucreze ca laborantă, funcționară la Sovrom Asigurare (1951-1953) și Plafar (1954-1962). A fost închisă de două ori, în 1947 și în 1952, în închisori brașovene. A debutat în 1925, în „Convorbiri literare", iar în anul 1942, i-a apărut volumul de eseuri *Mama, generatoare de viață românească*. Până în 1989, a colaborat, sub pseudonimul Maria Walewska, la postul de radio Europa Liberă, purtând și corespondență cu Noel Bernard, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Ștefan Baciu, Eugen Ionescu, Rodica și Marie-France Ionescu, Vlad Georgescu. Între 1941 și 1945, a fost redactor la „Gazeta Transilvaniei". A mai colaborat la „Brașovul literar" și la „Noua gazetă transilvană".

C. a avut o familie greu încercată: tatăl său, Valeriu Braniște, a fost întemnițat de autoritățile austro-ungare la Vác și la Seghedin; soțul său, doctorul Nicolae Căliman, care a fost, din 1911, membru al Partidului Național din Ardeal, apoi vicepreședinte al organizației Partidului Național Țărănesc Brașov, a fost arestat de trei ori (1945, 1947 și 1952). Cartea *Exercițiu de suferință* (2000) evocă aceste evenimente, dar și altele, ce s-au încrustat adânc în ființa autoarei, „ca scrijeliturile de cuțit în scoarța de copac", „amintiri cumplite, dar revelatoare". Evocare când la persoana întâi, când la a treia, în care este intercalat și un miniroman, cartea portretizează atât bestii din lumea anchetatorilor și a închisorilor, ca șeful Siguranței, care îi împroașcă pe cei anchetați cu „josnice invective", ca femeia-gardian, care cronometra până și timpul cât stăteau la toaletă deținutele, cât și oameni adevărați, ca sergentul de poliție care, înțelegând pe cine păzea, „a început să plângă și printre suspine îi deslușeai disperarea". Mânată de devota-

ment și dragoste, eroina cărții își caută soțul la Caracal, Pitești, București, Canal, Capul Midia, Poarta Albă, face investigații repetate, chinuitoare. Când, în sfârșit, îl revede, are cumplita revelație a ravagiilor pe care timpul și suferința atroce le-au produs. Generoasă, sensibilă la suferințele altora, Maria trimite mesaje ale unor deținuți către familiile lor, le procură medicamente în timpul unei molime. Cartea nu este doar o evocare a universului carceral românesc, ci surprinde și alte momente dramatice: Dictatul de la Viena, deportarea sașilor în URSS, scene de apocalips din timpul bombardamentelor de la Brașov, sosirea din URSS a prizonierilor unguri ș.a. Ca elemente de contrast, autoarea evocă imagini ale copilăriei fericite, vacanțele, marea. Cartea este, cum a observat primul cititor al manuscrisului, Valeriu Cristea, pe atunci redactor la Editura Cartea Românească, „scrisă cinstit, cu nepărtinire, cu înaltă obiectivitate, o carte care depune mărturie despre o conștiință morală exemplară, o carte care demonstrează încă o dată că, fără a altera memoria justițiară, suferința îndurată de firile nobile și alese nu înrăiește, nu secretă ură." Cu devotament și competență, **C.** a îngrijit editarea memoriilor și a corespondenței tatălui său, pentru volumul al treilea al corespondenței fiind distinsă de Academia Română cu Premiul „Vasile Pârvan".

SCRIERI: *Mama, generatoare de viață românească*, Sibiu, 1942; *Exercițiu de suferință*, pref. Călin Căliman, București, 2000. **Ediții:** *Omagiu lui Valeriu Braniște*, Brașov, 1968 (în colaborare cu Mircea Băltescu); Valeriu Braniște, *De la Blaj la Alba Iulia*, pref. Mircea Mușat, Timișoara, 1980 (în colaborare cu Maria Elena Simionescu), *Oameni, fapte, întâmplări*, pref. D. Vatamaniuc, Cluj-Napoca, 1980 (în colaborare cu Șerban Polverejan), *Corespondență*, I-IV, introd. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca–București, 1985–2001 (în colaborare cu Gh. Iancu și Stelian Mândruță). **Traduceri:** Johannes Honterus, *Rudimenta Cosmographica*, Cluj-Napoca, 1988; Christian Schesaus, *Historia Annae Kendi – Istoria Anei Kendi – Die Geschichte der Anna Kendi – Kendi Anna historija*, ed. plurilingvă, Cluj-Napoca, 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Valeria Căliman, „Exercițiu de suferință"*, L, 1996, 23; Ioana Pârvulescu, *„Maria Walewska sunt eu!"*, RL, 2001, 15. *I.D.*

CĂLIN, Constantin (22.VI.1940, Udești, j. Suceava), critic și istoric literar, publicist. Este fiul Minodorei și al lui Nicolae Călin, țărani. În 1956 a absolvit, la Iași, liceul, iar în 1963, Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" (secția limba și literatura română). În iunie 2000, și-a susținut doctoratul în filologie în cadrul Facultății de Litere a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, având ca temă a disertației *Bacovia. Studiu de istorie și critică literară*. Între 1963 și 1969, a funcționat ca asistent universitar la Institutul Pedagogic din Bacău. A fost apoi redactor șef-adjunct (1969–1971) și redactor-șef (1973–1974) al revistei „Ateneu". Între 1971 și 1973, a îndeplinit funcția de președinte al Comitetului Județean de Cultură Bacău. După 1990, a coordonat suplimentul cultural „Sinteze" al ziarului local „Deșteptarea", devenind apoi lector la Facultatea de Litere și Științe din Bacău. A debutat în „Gazeta literară" în 1963, cu un text despre proza lui Nicolae Velea. Intensa activitate publicistică s-a manifestat nu doar în presa locală („Ateneu", „Steagul roșu", „Deșteptarea" „Monitorul"), ci și în reviste precum „Iașul literar", „Cronica", „Tribuna", „Orizont", „Viața studențească" „Luceafărul", „România literară", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", unde a semnat și cu pseudonimele C.S. Rusu, Horațiu Cimpoeș, Dinu Rareș, Hermes, K.N.K.

Deși editorial **C.** a debutat târziu, în 1999, numele său era cunoscut de mult timp printre comentatorii fenomenului literar românesc „la zi". Aceasta datorită faptului că până la data debutului alcătuise câteva ediții nu doar cu acribie filologică, ci și cu participare afectivă, semnase prefețe, postfețe, studii despre opera unor autori cu care „consuna", afinitățile funcționând în mod evident (Delavrancea, Calistrat Hogaș, Perpessicius, Eusebiu Camilar). Dar titlul de referință din bibliografia lui **C.** îl reprezintă *Dosarul Bacovia*, o masivă exegeză, proiectată în trei volume, dintre care a apărut numai primul, în 1999, *Eseuri despre om și epocă* (următoarele intitulându-se *O descriere a operei, glose, jurnal* și *Triumful unui marginal*). Folosindu-se de întreg arsenalul istoriei literare (de la documentele de arhivă până la mărturiile contemporanilor), **C.** nu ezită, atunci când e cazul, să apeleze și la instrumentele sociologiei, ale istoriei etc. Pentru a elucida sau măcar spre a aproxima datele referitoare la familie, școală, viață, boemă, slujbe, iubite, colegi, prieteni, el investighează toate sursele posibile (armată, biserică, instituții administrative), refăcând cu exactitate și cu un remarcabil talent de narator o întreagă epocă. În pofida faptului că despre Bacovia s-a scris mult, **C.** reușește nu doar să îndrepte greșelile sau să estompeze exagerările antecesorilor, dar, reconstruind climatul vieții literare antebelice sau al Bacăului tinereții poetului, să ofere imaginea complexă, neretușată, deloc complezentă, a unui scriitor de excepție, marcat de-a lungul întregii sale existențe de „boli, eșecuri, vicii, mizerie fiziologică și scăderi morale".

SCRIERI: *Dosarul Bacovia*, vol. I: *Eseuri despre om și epocă*, Bacău, 1999; *Despre șapcă și alte lucruri demodate*, Bacău, 2001. **Ediții:** Calistrat Hogaș, *Amintiri dintr-o călătorie*, postfața edit., București, 1974; Eusebiu Camilar, *Călărețul orb*, pref. edit., București, 1975; B. Delavrancea, *Discursuri*, postfața edit., București, 1977.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Itinerar*, IV, *409*; Dan Zamfirescu, *Via magna*, București, 1979, *289*; Grigurcu, *Critici*, *17*; Theodor Codreanu, *Bacovia. O biografie temeinică*, ALA, 2000, 509; C. Stănescu, *„Un poet plătit de comuniști..."*, ADV, 2000, 3041; Vlad Sorianu, *Romanul lui Bacovia*, ATN, 2000, 4; Vasile Spiridon, *Bacovia demitizat*, „Antiteze" (Piatra Neamț), 2000, 3–4; Z. Ornea, *Viața lui Bacovia*, RL, 2000, 29; Gh. Grigurcu, *O viață a lui Bacovia*, RL, 2000, 30; Dan Mănucă, *Bunul stil clasic*, CL, 2000, 9; Vasile Iancu, *O carte așteptată: romanul critic al vieții unui mare poet*, CRC, 2000, 11; Ionel Savitescu, *Dosarul unei existențe*, CRC, 2000, 11. *D.Gr.*

CĂLIN, Gheorghe (26.I.1935, Pitești), istoric literar, comparatist și traducător. Este fiul Filofteii și al lui Ștefan Călin, mecanic de locomotivă. După absolvirea la Pitești a gimnaziului (1945–1948) și a Școlii Tehnice de Administrație Economică (1948–1952), urmează secția de limbi și literaturi

slave de la Universitatea din București (1952–1957), completându-și ulterior specializarea la Bratislava (1959), Praga (1962, 1963) și Brno (1973). În 1959 își începe cariera didactică la Catedra de limbi și literaturi slave a Universității din București, devenind conferențiar în 1991. În 1971 susține teza de doctorat *Cântecele haiducești slovace*. Colaborează intermitent la revistele „Romanoslavica", „Secolul 20", „Luceafărul", „Revista de istorie și teorie literară" ș.a. În 1992 este distins cu medalia jubiliară „J. A. Komensky".

Debutează publicistic în 1962, în „Analele Universității București", iar editorial în 1977, cu volumul *Prelegeri de folclor slovac* — o continuare a tezei de doctorat, în care, după un capitol introductiv despre folcloristica slovacă, autorul tratează pe larg motivele și structurile stilistice și compoziționale proprii îndeosebi folclorului haiducesc. Pertinente, concluziile sunt precedate complementar de apropieri de folclorul românesc și ecouri transmise în literatura cultă slovacă. Cu aceleași mijloace istorico-literare pozitiviste și comparatiste, **C.** va aborda în context lărgit, în *Literatura slovacă* (1995), devenirea literaturii slovace, momentele ei reprezentative. Cartea va fi completată ca problematică și metodologie de volumele *Aspekty slovenskej barokovej a osvieteneckej literatury* (1997), consacrat creației literare din Slovacia în perioadele barocă și iluministă, *Literatura medievală slovacă și Renașterea* (1997) și *Poezia slovacă a secolului al XIX-lea* (1998). În cea din urmă, materia e structurată în funcție de volumul și importanța subspeciilor poetice cultivate cu preponderență în anumite momente ale literelor slovace. Volumele tind să închege, dintr-o perspectivă apropiată, o imagine completă a istoriei literaturii slovace.

SCRIERI: *Prelegeri de folclor slovac*, București, 1977; *Literatura slovacă*, București, 1995; *Aspecty slovenskej barokovej a osvieteneckej literatury*, Nădlac, 1997; *Literatura medievală slovacă și Renașterea*, București, 1997; *Poezia slovacă a secolului al XIX-lea*, București, 1998. **Traduceri:** František Švantner, *Joc omenesc*, București, 1972 (în colaborare cu Dan Teodorescu).

Repere bibliografice: Tiberiu Pleter, *Istoricul studierii limbilor și literaturii cehe și slovace la Universitatea din București*, în *Din istoricul slavisticii românești*, București, 1982, *11–122*; Corneliu Barborică, *Interviu*, „Ramoid" (Bratislava), 1984, 7; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *149–150*. *St.V.*

CĂLIN, Liviu (10.IX.1930, Craiova — 17.III.1994, București), poet, prozator, critic și istoric literar, editor. Este fiul Laurei (n. Petrescu), profesoară, și al lui Aurel Călin, ofițer. **C.** face studii medii la Liceul „Gh. Șincai" din București (1941–1949), absolvind Facultatea de Filologie a Universității din București în 1953. A ocupat diverse funcții în redacția Editurii pentru Literatură; între 1970 și 1974, este redactor-șef la Editura Eminescu, apoi lector la Centrala Editurilor și, în ultimii ani de viață, redactor-șef al Editurii Cartea Românească. Debutează în „Revista elevilor" în 1947, cu un ciclu de versuri. În 1990, i-a fost decernat Premiul Herder.

Deși citise versuri în cenaclul literar din Craiova, condus de Elena Farago (1945–1947), încă de pe când era licean, **C.** nu debutează editorial decât în 1965, cu volumul de poeme *Spirale*, căruia i-au urmat alte plachete ce s-au succedat cu o surprinzătoare repeziciune: *Ochiul adâncului* (1968), *Identitate* (1970), *Suflet în spațiu* (1973), *Ferigă sub stâncă* (1975), *Uimitorul răstimp* (1977), *Rug de septembrie* (1979), *Sărbătoarea nimănui* (1980; Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei), *Flacăra zăpezii* (1981), *Noaptea cailor* (1984), *Umbra focului* (1986). Poezia cultivată de **C.** este cerebrală, livrescă, aparținând unui intelectual subtil, elevat. Lipsită însă de originalitate, ea se datorează mai ales „amintirilor" literare ale autorului și mai puțin propriei sale sensibilități. Tocmai de aceea, unii exegeți au evidențiat ermetismul său de tip barbian, iar alții, „nostalgia epigonică a unui suprarealism pierdut" (Emil Manu). Activitatea de critic și istoric literar, concretizată în volume de studii și articole precum *Portrete și opinii literare* (1972) și *Recitind clasicii* (1975), demonstrează o profundă cunoaștere nu doar a valorilor literare unanim recunoscute, impuse de-a lungul timpului, ci și a celor contemporane. Comentariul, totdeauna la obiect și pertinent, se remarcă prin acuratețea și sobrietatea stilului. Eseul *Camil Petrescu în oglinzi paralele* (1976) nu s-a vrut o exegeză a operei, ci, mai degrabă, o schiță de portret. Oricum, restituirea lui Camil Petrescu s-a simțit în scriitura romanului *Frica de duminică* (1982), unde **C.** radiografiază existența anodină a unor intelectuali din perioada „obsedantului deceniu", care, spre a uita de propriul vid sufletesc, își consumă viața propunându-și doar scopuri meschine, pentru simplul motiv că sunt mai ușor de atins. Ca editor, s-a remarcat prin îngrijirea sau prefațarea operelor lui Ion Barbu, Al. Macedonski, Elena Farago, Al. Rosetti, G. Călinescu, Eugen Barbu ș.a. Dar, mai ales, împreună cu Șerban Cioculescu și Al. Rosetti, a contribuit la apariția unei ample ediții critice I.L. Caragiale, *Opere* (I–IV, 1959–1964), și la îngrijirea, împreună cu Al. Rosetti, a unei ediții critice Camil Petrescu.

SCRIERI: *Spirale*, București, 1965: *Ochiul adâncului*, București, 1968; *Identitate*, București, 1970; *Portrete și opinii literare*, București, 1972; *Suflet în spațiu*, București, 1973; *Ferigă sub stâncă*, București, 1975; *Recitind clasicii*, Iași, 1975; *Camil Petrescu în oglinzi paralele*, București, 1976; *Uimitorul răstimp*, București, 1977; *Rug de septembrie*, București, 1979; *Sărbătoarea nimănui*, București, 1980; *Flacăra zăpezii*, București, 1981; *Frica de duminică*, București, 1982; *Noaptea cailor*, București, 1984; *Umbra focului*, București, 1986. **Ediții:** I.L. Caragiale, *Opere*, I–IV, introd. Silvian Iosifescu, București, 1959–1964 (în colaborare cu Al. Rosetti și Șerban Cioculescu); Ion Barbu, *Ochean*, pref. edit., București, 1964 (în colaborare cu Al. Rosetti), *Joc secund*, pref. edit., București, 1966 (în colaborare cu Al. Rosetti); Camil Petrescu, *Opere*, I–VI, introd. edit., București, 1973–1983 (în colaborare cu Al. Rosetti).

Repere bibliografice: Negoițescu, *Scriitori*, *445–447*; Râpeanu, *Noi*, *32*; Constantin, *A doua carte*, *175–178*; Cândroveanu, *Alfabet*, *68–78*; Barbu, *O ist.*, *211–215*; Firan, *Macedonski – Arghezi*, *100–102*; Piru, *Poezia*, II, *218–221*; George, *Sfârșitul*, II, *325–331*; Dimisianu, *Opinii*, *323–326*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *355–360*; Grigurcu, *Poeți*, *275–277*; Cândroveanu, *Poeți*, *78–82*; Cândroveanu, *Printre poeți*, *106–108*; Cosma, *Romanul*, I, *250*; Alexandru Niculescu, *Liviu Călin*, RL, 1994, 12; Alexandru Vona, *Timp socotit*, RL, 1994, 12; *Dicț. scriit. rom.*, I, *507–508*. *D.Gr.*

CĂLIN, Vera (17.II.1921, București), eseistă, istoric literar și traducătoare. Fiică a lui Herman Clejan, arhitect, **C.** a absolvit Liceul „Domnița Ileana" și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1947), fiind numită în 1949 asistentă la Catedra de engleză. Din anul următor, își continuă cariera universitară la Catedra de literatură universală și comparată, condusă de Tudor Vianu, devenind în 1970, după ce își susține doctoratul cu teza *Alegoria în literatura secolului al XX-lea,* profesor titular. În 1976, se stabilește în SUA. Este profesor-invitat la University of Southern California (1977), Universitatea Ebraică din Ierusalim (1978) și la Universitatea din Edmonton, Canada (1980).

Debutează cu un volum de studii critice, *Un prieten al celor asupriți: Charles Dickens,* în 1951. Lucrarea *Curentele literare și evocarea istorică,* apărută în 1963, își propune să analizeze influența gândirii istorice a scriitorilor grupați în curente literare asupra ideilor estetice ale curentului respectiv. De pe poziția marxistă referitoare la rolul determinant al bazei față de suprastructură, **C.** consideră predominant rolul istoriei față de estetic, iar conceptul de realism, pe care-l mânuiește nuanțat în discutarea succesivelor tendințe literare, reprezintă o măsură a „conștiinței istorice" a scriitorilor. **C.** analizează realismul antic, istoriografia medievală, gândirea istorică renascentistă, anistorismul clasicismului francez, detronarea universalismului clasic de către iluminism, pentru a marca în sfârșit rolul conștiinței istorice a autorilor în romantism și în realismul critic al secolului al XIX-lea. Condamnarea estetismului englez (Oscar Wilde) și a modernismului (Joyce, Proust), cât și evidențierea „caracterului progresist" al operelor de „autentică evocare istorică" ce ar apărea din belșug în literatura realist-socialistă decurg din teza pe care autoarea insistă să o ilustreze, deși demonstrația se arată în total dezacord cu profunda cunoaștere a fenomenului literar. Aceeași opinie despre influențarea esteticului de către realitatea social-istorică se regăsește și în *Metamorfozele măștilor comice: procedee, motive, modalități* (1966). Pornind de la istoricitatea motivelor comice, se întreprinde o cercetare comparatistă a evoluției lor în diverse epoci literare, subliniată fiind treptata înnoire a semnificațiilor ca răspuns la „stimulentul obiectiv care este realitatea socială". Din punctul de vedere al elaborării stilistice, sunt distinse, de la simplu la complex, procedeul comic (schemă lipsită de sugestie tematică), motivul comicului (care conține indicații despre tematica și intenționalitatea operei), modalitatea comică (grotescă, absurdă, ironică, umoristică etc., ținând de viziunea autorului și având efect selectiv și modificator asupra procedeelor și motivelor alese). În *Romantismul* (1970), **C.** afirmă că întrucât estetica romantică favoriza arta „formelor deschise" împotriva delimitării stricte a genurilor literare, studiul curentului ar trebui să urmărească conturarea unei tipologii specifice, și nu evoluția diferitelor forme literare în romantism. În consecință, sunt analizate din perspectivă tipologică componentele atitudinii și personajului romantic. Întrucât romantismul este prima mișcare literară cu pronunțat caracter de universalitate, studiul abordează, sprijinindu-se pe o bogată bază de exemple, încadrate în arhetipurile deja stabilite, tendințele romantismului în literaturile naționale. *Omisiunea elocventă* (1973) discută funcțiile și valorile expresiilor stilistice reductive (elipsa, litota, entimema etc.) și consideră că selectarea lor de către autorii moderni este o primă etapă în mișcarea „antiretorică" a curentelor literare moderne. Pornind de la afirmația lui Roman Jakobson că romantismul și simbolismul sunt dominate de metaforă (relația de substituire), iar realismul de metonimie (relația de contiguitate), **C.** lansează întrebarea (care de altfel rămâne deschisă) dacă metafora este în continuare figura predilectă a expresiei artistice contemporane sau dacă „noua retorică", impusă de literatura contemporană, nu încurajează cumva suprimarea expresivă, propulsând „contextul" ca principal sistem de decodificare a operei. Din nou punctul forte al eseului sunt analizele exemplificatoare din literatura universală. După cum mărturisește, **C.** a scris „însemnările californiene" din volumul *Târziu* (1997) pentru a-și limpezi confuzia lăuntrică provocată de emigrarea într-o lume pe care o resimte în primul rând deosebită de cea lăsată în urmă. În acest sens, jurnalul este deopotrivă o tentativă de organizare a unui univers ce semnifică după coduri care nu-i sunt familiare, cât și recuperarea permanentă a trecutului, menită să-l apere pe imigrant de „sentimentul unei mutilări interioare pentru că nimic din trecutul lui nu-l mai însoțește". Notațiile californiene, cu trimitere precisă la prezent, surprind un interesant

peisaj natural și uman, relevând totodată un altul, sufletesc și cultural, infinit mai bogat, ordonat după coduri etice, estetice și comportamentale formate și consolidate anterior venirii în America. **C.** redă cu discreție detaliile personale ale aclimatizării sale lente și anevoioase în Lumea Nouă, meditând îndelung asupra condiției omului de cultură venit din Europa de Est, asupra moștenirii culturale europene și a raportării valorilor europene la continentul american. A tradus mult din literatura engleză: Jonathan Swift, Daniel Defoe, Charles Dickens, Thomas Hardy, William Thackeray, Virginia Wolf și, de asemenea, a scris numeroase prefețe și documentate studii introductive la traduceri din autori ai literaturii universale.

SCRIERI: *Un prieten al celor asupriți: Charles Dickens*, București, 1951; *Articole de critică*, București, 1954; *Furtună în cancelarie* (în colaborare cu Silvian Iosifescu), București, 1956; *Pornind de la clasici*, București, 1957; *Byron*, București, 1961; *O temă literară: sociologia și psihologia ratării*, București, 1963; *Curentele literare și evocarea istorică*, București, 1963; *Metamorfozele măștilor comice: procedee, motive, modalități*, București, 1966; *Alegoria și esențele. Structuri alegorice în literatura veche și nouă*, București, 1969; *Romantismul*, București,1970; *Auferstehung der Allegorie*, Viena, 1971; *Omisiunea elocventă*, București, 1973; *Postwar Developments of the Prewar Tradition in Romania*, în *Fiction and Drama in Eastern and Southeastern Europe*, Slavica Publishers, 1980; *Irony and World. Creation in the Work of Mihai Eminescu*, în *Romantic Irony*, Budapesta,1988; *Târziu. Însemnări californiene. 1986–1996*, București, 1997. **Ediții:** *Proză umoristică engleză*, I–II, București, 1965 (în colaborare cu Silvian Iosifescu). **Traduceri:** Jonathan Swift, *Călătoriile lui Lemuel Gulliver care a fost mai întâi chirurg, apoi căpitan pe câteva corăbii în mai multe țări ale lumii*, București, 1947; Charles Dickens, *Marile speranțe*, București, 1947; William Shakespeare, *Hamlet*, București, 1948 (în colaborare cu Maria Banuș); V. G. Belinski, *Pagini alese*, I–II, București, 1953 (în colaborare cu Tatiana Caciulcov); Albert Maltz, *Așa stau lucrurile*, București, 1953, *Vine circul!*, pref. George Macovescu, București, 1954 (în colaborare cu Eugen B. Marian); Daniel Defoe, *Întâmplările fericite și nefericite ale vestitei Moll Flanders*, București, 1958; Romain Rolland, *Inimă vrăjită*, I–III, București, 1960 (în colaborare cu Silvian Iosifescu), *Călătorie în țara muzicii*, București, 1964 (în colaborare cu Silvian Iosifescu); Rose Wuhl, *Tichia înțelepciunii*, București, 1962; Sinclair Lewis, *Elmer Gantry*, I–II, București, 1960; André Maurois, *Thanatos Palace Hôtel*, București, 1963, *Blestemul aurului*, Timișoara, 1993; William Makepeace Thackeray, *Cartea snobilor, scrisă de unul dintre ei*, București, 1964; Thomas Hardy, *Jude neștiutul*, București, 1965; Virginia Wolf, *Orlando*, București, 1968.

Repere bibliografice: Traian Liviu Birăescu, *„Curentele literare și evocarea istorică"*, O, 1963, 10; Lidia Bote, *„Curentele literare și evocarea istorică"*, TR, 1963, 43; Val Panaitescu, *Eficiența punctului de vedere*, IL, 1963, 11; Mihaela Șchiopu, *„Curentele literare și evocarea istorică"*, RITL, 1963, 3–4; Edgar Papu, *Metamorfoza măștilor comice*, „Romanian Review", 1967, 2; Mirodan, *Dicționar, 320–325*; H. Grămescu, *Vera Călin*, L, 1996, 52; Letiția Guran, *Acasă. Târziu*, VTRA, 1998, 6; Dimisianu, *Lumea, 441–445*; Micu, *Ist. lit., 762*; Petraș, *Panorama, 165–167*; Manolescu, *Enciclopedia, 139*. *Il.C.*

CĂLIN-BODEA, Cornelia (19.VII.1939, Cernavodă), etnolog. Este fiica Mariei (n. Căciularu) și a lui George Dumitru, inginer. După ce a absolvit, în 1963, Facultatea de Filologie — secția limbi orientale — a Universității din București, este cercetător științific la Institutul de Lingvistică (1963–1969), apoi la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu". Colaborează la „Academica", „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor", „Arca", „Creștinul azi", „Cotidianul", „Demos" (Berlin), „Dreptatea", „Le Folklore macédonien" (Skopje), „Limba română", „Revista de etnografie și folclor", „Revista de istorie și teorie literară", „Revue roumaine de linguistique", „Rocznick Orientalisticzny" (Varșovia), „Studia et acta orientalia", „Studii și cercetări lingvistice", „Tribuna României", „Türk folklor araștârmalarî", „Türk halk-bilim araștârmalarî yilligi" (Ankara) ș.a.

Prin două volume, *Jurnalul oral* (1993) și *Legendele și tradițiile Dunării* (1994), **C.-B.** contribuie la definirea jurnalului oral ca specie aparte a folclorului, cu particularități specifice în cadrul genului epic. În primul volum, după un studiu introductiv și propunerea unei ipoteze de clasificare a acestei categorii, dă inventarul alfabetic al subiectelor narative ale jurnalului oral românesc, indexul tipologic și de motive și antologia de texte. A cules folclor din douăzeci de localități cu populație turco-tătară din Dobrogea, alcătuind și o arhivă fonogramică a graiurilor turcesc și tătăresc din România. În studiul *Românii și otomanii în folclorul românesc*, publicat în 1998, după un capitol de considerații istoriografice, examinează, în două ample secțiuni, relațiile românilor cu preotomanii și cu otomanii, reflectate în cântecele bătrânești și în proza populară. În controversata problemă a baladei *Marcu și Gerul* — care a făcut obiectul unui celebru studiu al lui P. Caraman și al unei celebre polemici pe această temă între D. Caracostea și Petru Caraman —, **C.-B.** opinează că a existat inițial un „«nucleu narativ» independent și fantastic (lupta gerului cu cotropitorii țării, existent și la alte popoare), dar a fost concretizat prin apariția unui eveniment istoric real". Prin antologia, în două volume, *Folclorul rezistenței anticomuniste* (1999–2001), cercetătoarea dovedește că s-a creat în timpul dictaturii comuniste folclor, nu acela „nou", care era de fapt un fabricat al propagandei comuniste, aparținând culturnicilor epocii, ci unul autentic, anticomunist, care circula pe ascuns.

SCRIERI: *Jurnalul oral*, București, 1993; *Legendele și tradițiile Dunării*, București, 1994; *Etern și emblematic în devenirea neamului românesc* (în colaborare cu Dan Bodea), pref. Ioan Godea, București, 1994; *Românii și otomanii în folclorul românesc*, București,1998. **Antologii:** *Cât e țara-n lung și-n lat*, București, 1973; *Folclorul rezistenței anticomuniste*, I–II, introd. și postfață Dan Bodea, Cluj-Napoca, 1999–2001 (în colaborare cu Ion Nichita).

Repere bibliografice: Irina Maciu, *Tradiția, ca supremă credință*, DEP, 1994, 32; Alexandru Brătianu, Andrei Zabet, *Cornelia Călin, „Jurnalul oral"*, „Cotidianul", 1994, 1 februarie; Andrei Zabet, *O carte despre religiozitatea noastră*, „Cotidianul", 1994, 21 martie; Gh. Istrate, *Voci din adâncul ființei românești („Etern și emblematic în devenirea neamiului romînesc")*, „Cuget", 1994, 44; Vasile Vetișanu, Germina Comănici, *Întâlnirea generațiilor (1949–1994)*, București, 1994, *37–40*; Sabina Ispas, *O carte de istorie orală a zilelor noastre: „Legendele și tradițiile Dunării"*, DEP, 1995, 72; Florentin Popescu, *Rara avis. Dan Bodea, Cornelia Călin, „Etern și emblematic în devenirea neamului românesc"*, „Vocea României", 1995, 19 iulie; Ancu Damian, Emil Păunescu, *Șantierul naval Giurgiu. Cartea centenarului (1897–1997)*, Giurgiu, 1997, *91–94*;

Gelku Maksutovici, *Cornelia Călin-Bodea, „Românii și otomanii în folclorul românesc"*, „Albanezul", 1998, 7; Dan Bodea, *O carte de excelență: „Folclorul rezistenței anticomuniste"*, DEP, 1999, 225; Adrian Stănescu, *O carte de excepție*, „Curierul românesc", 1999, 6; Adrian Tertecel, *„Folclorul rezistenței anticomuniste"*, „Revista istorică", 1999, 5-6; Gh. Istrate, *Românii și otomanii*, „Curierul românesc", 1999, 9; Mihai Maxim, *Romanya daki Türkler, Örnek Türk-Romen Ortak yaşamî [Un exemplu recent de cercetare a turcilor din România]*, „Türk Edebiyoti" (Istanbul), 2000, 31; Gh. I. [Gheorghe Istrate], *Dosarele istoriei. Cornelia Călin-Bodea, „Folclorul rezistenței anticomuniste"*, „Curierul românesc", 2002, 9. *I.D.*

CĂLINESCU, Alexandru (13.II.1907, Focșani – 6.IX.1937, Sinaia), poet. Autodidact, funcționar la Primăria din orașul natal, **C.** a avut o viață marcată de boală, de obsesia morții apropiate și de insatisfacțiile existenței provinciale. Împreună cu Pavel Nedelcu și George Caïr editează revista literară „13" (1934–1935) și redactează ziarul „Atacul" (1934–1935), în care publică sub semnătura Alcest articole pe teme sociale locale. A debutat în 1928, cu o poezie la „Provincia literară" (Câmpulung) și a mai colaborat cu versuri și proză la „Ritmuri", „Universul literar", „Universul", „Frize", „Gândirea" ș.a.

Cele două plachete ale lui **C.** – *Declin* (1934) și *Mări moarte* (1937) – conțin o poezie autobiografică, expresie a unei sensibilități poetice ulcerate de conștientizarea tot mai profundă, mai concretă a iminenței morții. Cea mai reușită metaforă a acestei existențe bolnave este *Agonie* – un suflet ce „se frânge", într-un decor înecat în ceață, fără orizont, fără „cântec, nici speranțe", în care cerul însuși pare a se fi prăbușit în gol. În general, **C.** folosește un limbaj poetic indirect, sugerând prin metafore și imagini drama sa, sub influența vizibilă a modernistilor români. Cele câteva proze scurte din periodice – *Petale în furtună, Prăbușiri, Înfrângeri, Declasări* ș.a. – se situează în aceeași zonă tenebroasă, populată de personaje bolnave, cu un destin vitreg.

SCRIERI: *Declin*, Focșani, 1934; *Mări moarte*, Focșani, 1937.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, *219–222*; Mihail Chirnoagă, *Alexandru Călinescu, poet al tristeții*, Călărași, 1937; Aurel Marin, *„Declin"*, GR, 1937, 2-3; Ștefan Baciu, *La moartea lui Alexandru Călinescu*, „Front literar", 1937, 4-6; [*Al. Călinescu*], „Prepoem", 1939, 2 (număr omagial); Octav Șuluțiu, *Alexandru Călinescu, „Declin" (1934) și „Mări moarte" (1937)*, F, 1940, 3-4; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *854*; Al. Protopopescu, *Un poet uitat: Alexandru Călinescu*, TMS, 1967, 7; Antonescu, *Scriitori, 30–37*; *Dict. scriit. rom.*, I, *510–511*. *C.T.*

CĂLINESCU, Al.[exandru] (5.X.1945, Iași), critic și teoretician literar, publicist. Este fiul Luciei Mioara (n. Vartic) și al lui Cicerone Călinescu, profesori. După absolvirea Facultății de Filologie, secția franceză, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1967), parcurge treptele ierarhiei universitare la Catedra de franceză: până în 1989 lector, după 1989 profesor universitar, șef de catedră, prorector, precum și director al Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" din Iași.

Este un publicist asiduu, cu un debut din anii studenției la „Iașul literar", colaborând apoi la cele mai importante reviste

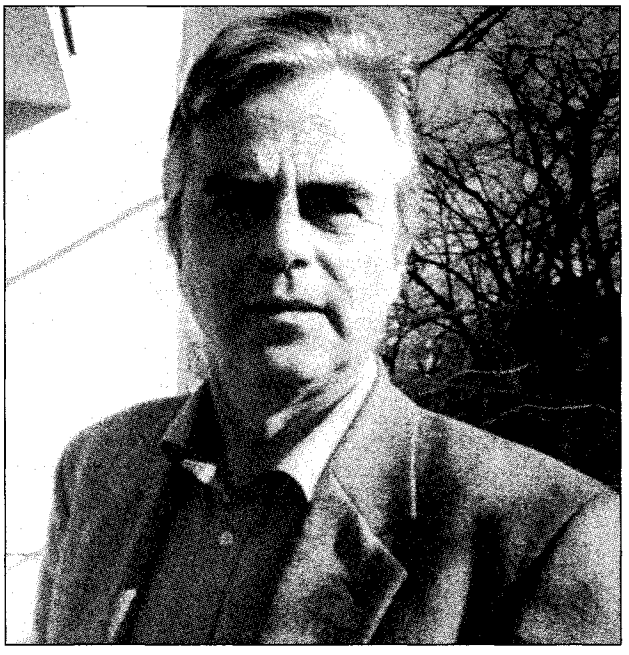

din țară. În decada a noua, susține săptămânal rubrica de întâmpinare în revista ieșeană „Cronica". Paralel, publică în „Convorbiri literare", „România literară", „Viața românească", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Revista de istorie și teorie literară", „Transilvania" studii și eseuri de comentariu și popularizare a poeticii, semioticii, naratologiei contemporane, cu precădere franceze. În perioada 1972–1983 este redactor-șef al revistei universitare ieșene „Dialog". La fel ca „Echinox", omologul său clujean, periodicul funcționează ca un catalizator al vieții culturale autohtone, stimulând o continuă emulație spirituală, impunând standarde valorice și grupând în jurul lui un număr de intelectuali tineri, instruiți, cosmopoliți: Dan Petrescu, Luca Pițu, Liviu Antonesei, Sorin Antohi, Liviu Cangiopol, Mihai Dinu Gheorghiu, Andrei Corbea ș.a. Revista coagulează rapid în jurul ei un cerc de lectură și de creație, al cărui spirit tutelar este Dan Petrescu. Sfidând izolaționismul cultural și cenzura, grupul lansează în circulație ultimele noutăți editoriale apusene, inițiază o campanie de compromitere a rețetelor oficiale de creație (printre altele, compunând romanul parodic colectiv *Brazdă peste haturi*, cu o frumoasă carieră *underground*), se implică prin câțiva dintre membrii săi – în special Dan Petrescu și Liviu Cangiopol – în campania de reactivare a societății civile din ultimii ani ai dictaturii comuniste. În mai 1983, **C.** și alți membri ai grupului sunt supuși de Securitate unor percheziții la domiciliu, urmate de anchete și sancțiuni. În 1989, după ce se solidarizează cu Mircea Dinescu, **C.** are interdicție de semnătură. După 1990, se consacră cu precădere activităților didactice, între 1992 și 1997 fiind profesor în Franța, la L'Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO) din Paris.

Debutează în volum cu *Anton Holban. Complexul lucidității* (1972; Premiul pentru debut în critică al Uniunii Scriitorilor).

Cartea trădează predilecția lui **C.** pentru dinamitarea locului comun și pentru scoaterea interpretării din inerția stereotipiilor de gândire, ca și de limbaj. De data aceasta, sub tir se află mitul autenticității, al sincerității așa-zisei literaturi intimiste interbelice, ca și iluzia autobiografistă a cititorului comun (speculând confuzia autor-narator-personaj, întreținută de expresia la persoana întâi). Cu sagacitate, cu metodă și cu un instrumentar tehnic sofisticat, criticul pune sub lupă mecanismul lucidității lui Holban, stabilind cu exactitate ecuația fundamentală a unei asemenea autenticități tehnice. Recursul la persoana întâi nu mijlocește pactul autobiografic, sinceritatea și toate celelalte, ci, dimpotrivă, este un dispozitiv al distanțării, dând naștere dublei lucidități în care **C.** vede formula definitorie a prozei lui Holban: eul povestirii – observă criticul – dublează eul aventurii și se instituie în judecător al acestuia. Cazul Holban este plasat într-un orizont problematic integrator: destinul discursului personal în proza românească, o formă narativă marcată de complexul genezei târzii, orgolios și programatic compensată între războaie, când se consacră și modelele genului. Evidentă deja în primul volum, înzestrarea criticului de a demonta cu precizie și finețe de ceasornicar mecanismele literarității devine dominantă în *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii* (1976), carte de referință în poetica românească. Ea urmărește în principiu două direcții. Mai întâi, lupta lui Caragiale cu retorismul romantic: demontarea și denudarea procedeelor uzate, compromise, care confirmă așteptările comode și stimulează inerțiile de lectură. Apoi, pe un front paralel, prozatorul stimulează impunerea unui nou canon, contribuind la literarizarea unor forme provenind din aria de frontieră a presei. Proza scurtă, alertă, concentrată a lui Caragiale – asupra căreia se oprește **C.** în cartea sa, închizând metodic între paranteze restul operei –, își are ereditatea formală în notițele, pseudoreportajele, faptele diverse, nimicurile, cronicile fanteziste, publicate în gazetele vremii și reunite sub genericul *Mofturi*. Criticul urmărește manevrele prin care Caragiale convertește discursul jurnalistic în proză canonică (un proces pe care, după formaliștii ruși, se întemeiază istoria formală a oricărei literaturi). Caragiale vede în discursul jurnalistic o practică a scrisului funcțional, în contrast cu literatura dominată de convenții, unde cuvântul are un simplu rol decorativ. Axioma esențială a poeticii sale este ridicarea faptului de viață la rangul de literatură autentică și respingerea literaturii aulice, care mizează pe rolul ornant al cuvântului. Poetica lui Caragiale este dominată de norma – de sorginte aristotelică – a adecvării, demonstrează **C.** *Perspective critice* (1978) dă măsura vocației didactice și aplicative a lui **C.** Prima secțiune a cărții – *Elemente de poetică a prozei* – abordează câteva dintre chestiunile fundamentale ale naratologiei: în planul diegetic, al povestirii povestite, verosimilul; iar în cel al discursului narativ sau al povestirii care povestește, se insistă asupra temporalității și a focalizării. Comentariile sunt însoțite de aplicații pe texte din literatura română (Caragiale, autori interbelici, o serie de prozatori contemporani). Cea de-a doua secțiune *Delimitări*, reunind comentarii ale unor cărți de critică și poetică de la noi și de aiurea, revelează un observator subtil al vieții ideilor și al dinamicii discursului intelectual contemporan. *Biblioteci deschise* (1986) este (după studiul despre Caragiale) cea de-a doua carte de referință a lui **C.** Prozatori precum Kogălniceanu, Filimon, Caragiale (tatăl și fiul), Ibrăileanu și Hogaș prilejuiesc autorului un tur de forță metodologic. El trimite spre dinamica liberă a ideilor într-un spațiu intertextual fără frontiere, a cărui figură este fără îndoială Biblioteca. O metaforă estetică inclusă *en abîme* și în câteva studii de mare finețe, consacrate bibliotecilor unor cititori fictivi: Emil Codrescu, Dinu Păturică, Ștefan Gheorghidiu.

SCRIERI: *Anton Holban. Complexul lucidității*, București, 1972; *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii*, București, 1976; ed. 2, pref. Ion Vlad, Iași, 2000; *Perspective critice*, Iași, 1978; *Biblioteci deschise*, București, 1986; *Terminologie poetică și retorică* (în colaborare), Iași, 1994; *Interstiții*, Iași, 1998.

Repere bibliografice: Cristea, *Domeniul, 411–413;* Iorgulescu, *Al doilea rond, 183–185;* Iorgulescu, *Scriitori, 283–286;* Ungheanu, *Lecturi, 207–209;* Regman, *Explorări, 214–217;* Mihăilescu, *Conceptul*, II, *109–111;* Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 359–362;* Grigurcu, *Critici, 217–225;* Grigurcu, *Între critici*, 267–271; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *181–185;* Martin, *Singura critică, 236–241;* Piru, *Critici, 288–290;* Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *40–44;* Negoițescu, *Scriitori contemporani, 73–74; Dicț. scriit. rom.*, I, *508–510;* Dan Croitoru, *Principiul textelor comunicante*, RL, 1999, 10; Manolescu, *Lista*, III, *47–54;* Petraș, *Panorama, 167–168;* Popa, *Ist. lit.*, II, *1119–1120.* *M.S.*

CĂLINESCU, G.[eorge] (19.VI.1899, București – 12.III.1965, Otopeni-București), critic și istoric literar, eseist, poet, prozator și dramaturg. Este fiu natural al Mariei Vișan și al lui Tache Căpitănescu, funcționar, adoptat de Constantin și Maria Călinescu. **C.** (al cărui nume la naștere era Gheorghe) face școala primară la Iași, la Școala „Carol I" (1906–1907) și la București, la „Cuibul cu barză" (1908–1910), iar gimnaziul și liceul la „Dimitrie Cantemir", apoi la „Gh. Lazăr" (1910–1916), iar o clasă în particular la Liceul Internat din Iași, trecându-și bacalaureatul la Liceul „Mihai Viteazul" din București (1917). Se înscrie în 1919 la secția de filologie modernă și filosofie de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, pe care o va absolvi în 1923. În timpul studenției a fost subbibliotecar al Facultății, paleograf și bibliotecar la Arhivele Statului. După examenul de licență în limba și literatura italiană (secundar, limba și literatura română), e numit profesor la Liceul „Gh. Șincai" din București, apoi la Liceul „C. Diaconovici-Loga" din Timișoara, unde funcționează alternativ și mai târziu, iar din 1929, la Școala Superioară de Comerț din București. În 1924, la recomandarea profesorului său de italiană, Ramiro Ortiz, ministrul Instrucțiunii îi aprobă un concediu de studii de doi ani și o bursă pentru Școala Română din Roma, al cărei director era Vasile Pârvan. În 1936, își susține examenul de doctorat, cu teza intitulată *Analiza unui manuscris eminescian (Avatarii faraonului Tlà)*, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Aici, obține prin concurs, în 1937, postul de conferențiar de estetică și critică literară. E desemnat ca suplinitor la Catedra de istoria literaturii române vechi pe anul școlar 1941–1942, la aceeași

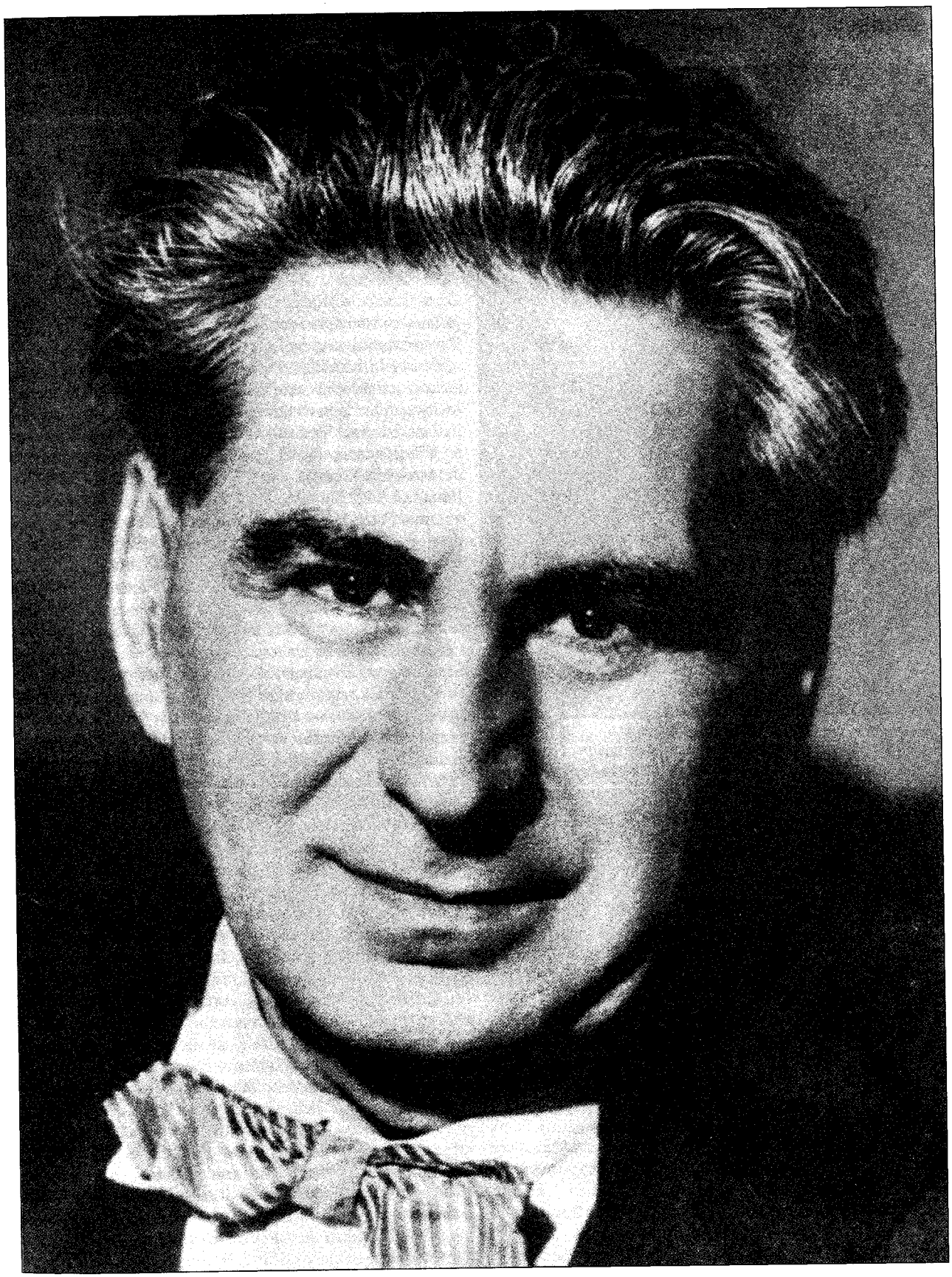

facultate. În 1944, toamna, este numit profesor titular la Catedra de istoria literaturii române moderne a Facultății de Litere și Filosofie din Iași, iar peste un an, pe același post, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, de unde va fi scos, în urma unei vaste campanii de denigrare declanșate în presa comunistă, sub acuzația de „idealism" și „estetism"; la 31 ianuarie 1949 ține ultimul curs. „Detașat", din noiembrie 1949, la Institutul de Istorie Literară și Folclor, va fi aici director din 1951 până la moarte. În 1948, fusese ales membru titular al Academiei Române. În 1960, devine profesor onorific la Catedra de istoria literaturii române a Facultății de Filologie din București, ceea ce echivalează cu o întoarcere doar formală la învățământul universitar; reușește să țină în ultimii doi ani de viață cursuri speciale despre Eminescu și Creangă. A condus publicațiile „Tribuna poporului" (1944–1945), „Lumea" (1945–1946) și „Națiunea" (1946–1949) și a fost ales deputat în toate legislaturile, începând din 1946 până la sfârșitul vieții.

Debutează în 1920, la ziarul „Dimineața", cu articolul *Forțe neîntrebuințate în viața socială*. Colaborează la numeroase periodice: „Roma", al cărei redactor a și fost o vreme, „Dacia", „Diplomatarium italicum", „Universul literar" (unde debutează ca poet în 1926), „Viața literară", „Sburătorul", „Sinteza" (participă și la pregătirea apariției revistei), „Gândirea", „Vremea", „Capricorn" (1930), publicație editată de el însuși, „Adevărul literar și artistic" (va fi titularul cronicii literare între 1932 și 1939), „România literară", „Viața românească" (al cărei codirector este împreună cu Mihai Ralea între 1932 și 1934), „Revista Fundațiilor Regale",„Jurnalul literar" (1939, publicație editată de el însuși; a doua serie în 1947–1948), „Cuvântul", „Iașul", „Mișcarea", „Politica", „Ecoul", „Vestul", „Studii și cercetări de istorie literară și folclor" (devenită „Revista de istorie și teorie literară"), „Contemporanul", „Gazeta literară", „Steaua", „Teatrul" etc. A mai semnat Gh. Călinescu, Călin, G. Călin, Sportiv, Ovidius, Al., Aristarc (cel mai constant pseudonim), Nostradamus. Prima carte a lui **C.** este studiul *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII* (1925), urmat de *Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi romeni* (1930), ambele adunând rezultatele investigațiilor și cercetărilor efectuate de autor în arhivele italiene. Istoricul literar se face cunoscut cu monografia *Viața lui Mihai Eminescu* (1932), întregită cu cinci volume, premiate de Academia Română, *Opera lui Mihai Eminescu* (1934–1936). Romancierul debutează în 1933 cu *Cartea nunții*, iar poetul cu volumul *Poezii*, în 1937. Scriitorul, istoricul literar, mereu mai prodigios, publică în 1938 romanul *Enigma Otiliei* și monografia *Viața lui Ion Creangă*, urmate de *Principii de estetică* (1939), spre a culmina cu opera sa fundamentală, unică până azi în cultura noastră, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, apărută în 1941, urmată de *Istoria literaturii române. Compendiu* (1945) și *Impresii asupra literaturii spaniole* (1946). Dramaturgul se semnalează cu *Șun sau Calea netulburată. Mit mongol* (1943), reporterul cu însemnările de călătorie *Kiev – Moscova – Leningrad* (1949) și *Am fost în China nouă* (1955); prozatorul este din nou prezent cu volumul *Trei nuvele* (1949) și mai ales cu romanele *Bietul Ioanide* (1953) și *Scrinul negru* (1960), inegale ca valoare. Neobosit, istoricul literar publică monografiile *Nicolae Filimon* (1959), *Gr. M. Alecsandrescu* (1962), după ce textul acestora apăruse în revista „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", ca și micromonografiile *Al. Odobescu*, *Vasile Alecsandri* și *I. Eliade Rădulescu și școala sa*. Cu puțin înainte de dispariția sa, apar volumul de versuri *Lauda lucrurilor* (1963) și culegerea *Cronicile optimistului* (1964), ultima conținând, pe lângă eseuri scânteietoare, și articole conformiste, în spiritul realismului socialist, ce contrazic nu o dată mai vechile idei estetice ale autorului.

C. își formulează concepția critică încă de la debutul în calitate de cronicar literar. În articole ca *Simțul estetic* (1927), *Valoare și ideal estetic* (1927) și altele, el afirmă nu numai supremația criteriului valorii estetice, dar și ideea că între critică și creație nu e nici o deosebire de esență. A înțelege înseamnă a crea din nou, a reproduce în tine momentul inițial al operei, a-i descoperi nodul vital. **C.** recomandă adevăratului critic „să fi ratat un cât mai mare număr de genuri literare". Deși nu respinge nici unul dintre sistemele de critică, la care de altfel apelează când are nevoie, impune conceptul de critică creatoare, cultivat în întreaga sa operă. El mai susține ideea că pentru a da judecăți de valoare competente asupra literaturii contemporane e necesar să fi fost în contact lungă vreme cu un

mare clasic. Aici se află unul dintre punctele de pornire ale laborioaselor studii eminesciene. *Viața lui Mihai Eminescu* reprezintă în mod strălucit prima biografie critică din literatura română. Autorul se întemeiază pe o vastă și riguroasă documentare, nu îngăduie nici o intervenție imaginației, dar tratează materia ca un romancier. Fantezia biografului se ține în marginea operei și a numeroaselor date de istorie literară, nu rareori contradictorii, pe care le interpretează într-un acuzat spirit polemic. Anii copilăriei lui Eminescu la Ipotești și anii studenției vieneze sunt cercetați prin versurile poetului, pribegia în Transilvania printr-o pagină din *Geniu pustiu*. Peisaje, tablouri de epocă, dialoguri sunt atestate documentar. **C.** se relevă de pe acum ca un excelent portretist, mai toate figurile celor apropiați lui Eminescu devenind memorabile: Gheorghe Eminovici, Raluca, Henriette, Titu Maiorescu, Ion Creangă. Sigur, în prim-plan se situează portretul poetului însuși, conturat încă din copilărie și tinerețe ca un om al naturii, ca o ființă inocentă și sănătoasă. Poezia și concepțiile lui filosofice sunt puse în relație cu acest fond temperamental. Aplecarea timpurie spre meditație, firea abstrasă, incandescența gândirii, pesimismul fac din el un romantic și un erou damnat. Operă elaborată cu toate rigorile științei, dar dominată de o viziune romanescă asupra materiei, *Viața lui Mihai Eminescu* este străbătută de un elan liric vizibil mai cu seamă în frazele sintetice finale, parcă rupte dintr-un mare poem. Întrucât creația lui Eminescu nu beneficiase de o cercetare completă, care să-i reconstruiască universul și să-i urmărească temeiurile filosofice și izvoarele, **C.** întreprinde în continuare o lucrare monografică amplă în cinci volume, *Opera lui Mihai Eminescu*. Criticul examinează minuțios filosofia teoretică și filosofia practică (volumul I), apoi cultura poetului (volumul II). Sunt relevate influențele kantiene și schopenhaueriene, gândirea social-poitică, antiliberalismul, naționalismul. În stabilirea largilor hotare ale culturii poetului, criticul se arată cu multă măsură, combătând interpretările și calificările excesive. Descrierea operei pune pentru prima dată accentul pe postume și își propune cartografierea amănunțită a temelor romantice la Eminescu. În capitolul *Cadrul psihic* se recompune registrul afectiv eminescian, cu evidențierea câtorva note fundamentale (vocația neptunică și uranică, erotismul, înclinația spre extincție). În *Cadrul fizic* se trec în revistă temele romantice (germinația, geologia sălbatică, borealismul etc.) și elementele materiei (apa, vegetalul, muntele). Două minunioase capitole, *Tehnica interioară* și *Tehnica exterioară* încheie descrierea operei. În *Analize, Eminescu în timp și spațiu* se efectuează pentru întâia oară o profundă analiză estetică a întregii opere eminesciene, din care nu lipsesc obiecțiile și afirmațiile, uneori, poate prea categorice. E argumentat încă o dată romantismul lui Eminescu într-o largă demonstrație ce culminează cu examinarea *Luceafărului*. Atenție specială este acordată postumelor, socotite egale și uneori superioare antumelor. Întrucât i s-a părut că descrierea operei e prea extinsă, prea detaliată, că se produc unele repetiții, autorul a concentrat mai târziu, în 1947, întreaga serie în două volume (1969–1970). Cu *Viața lui Ion Creangă*, **C.** accentuează liniile directoare ale biografiei critice, ca operă de creație. Modalitatea romanescă este în genere cea adoptată în *Viața lui Mihai Eminescu*. A crescut însă interesul pentru culoarea locală, pentru descrierea peisajului, a geografiei și etnografiei, cu scopul reconstituirii psihologiei omului de la munte pe care a întrupat-o Creangă în *Amintiri* și *Povești*. Portretul — de o mare savoare epică — revelează o fire naturală și libertină, de țăran inconformist, un spirit țanțoș și nesupus, un mâncău și un petrecăreț, împletind ironia cu disimulația. Nastratinismul și inadaptarea îi sunt comune cu ale lui Dănilă Prepeleac și Ivan Turbincă. Poate nicăieri nu mimează criticul mai bine limbajul unui scriitor, nu-l comentează mai în duhul vorbirii lui, ca în *Viața lui Ion Creangă*, unde recompunerea atmosferei spirituale a biografiei este și de ordin stilistic. În ediția din 1964, **C.** a adăugat un capitol de analiză a operei, cartea intitulându-se acum *Ion Creangă*. Criticul observă însușirile de comediograf ale povestitorului, limbajul, arta zicerii, ca și la Caragiale; de asemenea, jovialitatea humulesteanului, pe care îl apropie de scriitorii cei mai deosebiți ca structură și formație, Rabelais, L. Sterne, G. Flaubert, A. France. Farmecul lui Creangă i se pare inanalizabil, ca și farmecul poeziei eminesciene: „Singura metodă de convingere a criticului rămâne izolarea locurilor mai caracteristice și citarea lor", procedeu pe care autorul îl teoretiza încă de la începuturile carierei.

C. și-a fundamentat ideile teoretice care l-au călăuzit în biografiile consacrate lui Eminescu și Creangă și, mai cu seamă, în *Istoria literaturii române...*, în volumul *Principii de estetică* și în prelegerea *Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică* (1947). *Principii de estetică* însumează nouă prelegeri ținute la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași în 1938 și cuprinde două părți: *Curs de poezie* și *Tehnica criticei și a istoriei literare*. **C.** începe prin a distinge între emoția estetică și emoția psihologică și a susține că poezia nu se poate defini, ci numai descrie, fiindcă ea nu e o stare universală, ci un aspect sufletesc particular câtorva indivizi: „Urmează deci să aflăm nu ce este, ci cum este poezia". Se face apoi un expozeu asupra poeziei românești de avangardă din deceniul al patrulea, unde sunt caracterizate, cu bogate exemplificări, dadaismul, futurismul, suprarealismul. Se insistă asupra caracterului lor antiacademic (și chiar negativist), asupra dorinței de a epata și uneori a efectului involuntar comic. Multe dintre poeziile acestea sunt programatice, fără a fi adevărate „manifeste poetice". Deși nu e receptiv la dicteul automat, la bufonerie și absurd, **C.** recunoaște că avangardismul (futurismul) i-a învățat pe poeți să se exprime mai liber. Respinge și conceptul de poezie pură al abatelui Bremond, însă distinge între irațonalitatea suprarealismului și intelectualismul ermetismului, între sens (obligatoriu) și inteligibil, ceea ce variază de la un individ la altul; poezia nu este o imitație a realului, ea trebuie să capteze sensul ascuns al lumii, fără a avea o finalitate didactică sau morală, fiind „un pur exercițiu spiritual". Mai târziu, în 1944, **C.** va ține un curs despre *Universul poeziei*, unde va dezvolta și completa ideile din *Principii de estetică*. Criticul susține că nu toate lucrurile intră în universul poeziei, ci numai acelea care, datorită imaginației omenirii, pot deveni „hieroglife". Elemente

	VIAȚA	OPERA
1899	**iunie 19** Se naște la București Gheorghe Vișan, fiul natural al Mariei Vișan. Tatăl era Tache Căpitănescu, funcționar la CFR, fratele Mariei Călinescu, aceea care, împreună cu soțul ei, Constantin Călinescu, se va ocupa de creșterea copilului.	
1906	**septembrie** Copilul este înscris cu numele Călinescu Gheorghe la Școala „Carol I" din Iași, unde în 1905 se mutaseră viitorii părinți adoptivi. Aici termină și clasa a II-a.	
1907	**martie 17** Soții Călinescu îl adoptă legal pe fiul Mariei Vișan. În același an, moare Constantin Călinescu.	
1908	**iunie** Maria Călinescu se mută la București, iar copilul este înscris în clasa a III-a a Școlii „Cuibul cu barză".	
1910–1914	Frecventează Gimnaziul „Dimitrie Cantemir" din București.	
1914–1916	Continuă clasele a V-a și a VI-a, secția modernă, la Liceul „Gh. Lazăr" din București.	
1916–1917	Se refugiază cu familia la Iași, unde, mai târziu, se îmbolnăvește de tifos exantematic. Urmează clasa a VII-a, în particular, la Liceul Internat din Iași.	
1918	**octombrie** Trece examenul de bacalaureat la secția modernă a Liceului „Mihai Viteazul" din București.	
1919	**octombrie** Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. **noiembrie** Este numit subbibliotecar al Facultății.	
1920	Sub influența lui Ramiro Ortiz, profesorul care va avea un rol foarte important în formarea sa intelectuală, în anul al II-lea schimbă specialitatea franceză cu italiana. **decembrie** Se angajează arhivar la Arhivele Statului (se va retrage în 1923).	**decembrie 15** Debutează în ziarul „Dimineața", după ce în 1919 revista „Sburătorul" îi refuzase câteva poeme.
1921		**martie** Semnează în revista „Roma" și în ziarul „Dacia".
1923	**iunie** Își susține examenul de licență. **septembrie** Este numit profesor suplinitor la Liceul „Gh. Șincai" din București.	Apare, în traducerea lui, romanul *Un uomo finito* de Giovanni Papini.
1924	**iulie** Este numit profesor (provizoriu) de italiană și română la Liceul „C. Diaconovici-Loga" din Timișoara. **septembrie** Primește o bursă pentru Școala Română din Roma, al cărei director era Vasile Pârvan.	Este redactorul câtorva numere ale revistei „Roma".
1925		Îi apare studiul *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII.*

1926	**iunie** Se întoarce în țară. **septembrie** E detașat ca profesor de limba și literatura italiană la Liceul „Gh. Șincai" din București.	**decembrie** Începe să frecventeze cenaclul lui E. Lovinescu, pe care însă îl părăsește foarte repede. Debutează ca poet în „Universul literar".
1927		Colaborează la „Viața literară" (până în 1929), „Sburătorul" ș.a. **aprilie** Apare revista „Sinteza", unde este redactor împreună cu G. Nichita (publicația își încetează apariția în 1928). **septembrie** Începe colaborarea la „Gândirea" (continuată, cu întreruperi, până la sfârșitul lui 1929).
1928	**septembrie** Își reia postul de profesor de italiană la Liceul „C. Diaconovici-Loga" din Timișoara, completându-și catedra cu ore de română și italiană la Școala Superioară de Comerț.	**noiembrie** Preia cronica literară la „Viața literară".
1929	**mai** Se căsătorește cu Alice-Vera (Elisabeta) Trifu. Predă limba română la Școala Superioară de Comerț din București.	
1930		**ianuarie** Lucrează ca redactor și colaborează mai activ la revista „Roma" (până în primăvara lui 1931). **aprilie** Semnează în revista „Vremea" (până la începutul anului 1931). **noiembrie** Apare „Capricorn", prima revistă pe care o editează (două numere). **decembrie** Începe polemica cu revista „Gândirea".
1931	**septembrie 15** Este transferat la București și e angajat ca profesor suplinitor la Liceul „Gh. Șincai". **decembrie** La propunerea lui G. Ibrăileanu, e numit codirector (alături de Mihai Ralea) al revistei „Viața românească", calitate pe care o va deține până la sfârșitul anului 1934.	Începe colaborarea la săptămânalul „Adevărul literar și artistic" (o va continua până în 1939, semnând cronică literară și „Cronica mizantropului") și la „Viața românească".
1932		Apare *Viața lui Mihai Eminescu*. Colaborează la „România literară", revista lui Liviu Rebreanu.
1933		Este editat romanul *Cartea nunții*.
1934		Apare volumul I din *Opera lui Mihai Eminescu*, care va fi urmat în 1935 de volumele II-III, iar în 1936 de volumele IV-V.
1935		Academia Română îi acordă Marele Premiu „Hamangiu" pentru *Viața lui Mihai Eminescu* și *Opera lui Mihai Eminescu*, volumele I-III. **martie** Începe colaborarea la „Revista Fundațiilor Regale" (unde va fi prezent până în decembrie 1940).
1936	**noiembrie** Își trece examenul de doctorat la Universitatea din Iași.	
1937	Obține, prin concurs, postul de conferențiar la Catedra de estetică și critică literară a Facultății de Litere și Filologie a Universității din Iași.	Publică volumul *Poezii*.
1938		Îi apare romanul *Enigma Otiliei*. Este editată monografia *Viața lui Ion Creangă*. Sub îngrijirea sa, apare ediția *Poezii* de Mihai Eminescu.

1939		**ianuarie 1** Din inițiativa și sub direcția sa, iese la Iași primul număr din „Jurnalul literar", având subtitlul „Foaie săptămânală de critică și informație literară" (își va înceta apariția la 31 decembrie). Publică volumul *Principii de estetică.*
1941		Apare, la Fundația Regală pentru Literatură și Artă, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.*
1941–1942	Este suplinitor la Catedra de istoria literaturii române vechi a Facultății de Litere și Filosofie din Iași.	
1943		Publică *Șun sau Calea neturburată,* „mit mongol". Colaborează, semnând cu pseudonimul Aristarc, la săptămânalul „Vremea" (până în septembrie 1944).
1944	**noiembrie** E numit profesor titular la Catedra de istoria literaturii române moderne a Facultății de Litere și Filosofie din Iași.	**septembrie 15** Apare primul număr al ziarului „Tribuna poporului", pe care îl conduce (publicația își încetează apariția la 11 februarie 1945).
1945	**aprilie** E numit profesor titular la Catedra de istoria literaturii române moderne a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București.	Publică *Istoria literaturii române. Compendiu.* **septembrie 25** Sub direcția sa, apare „Lumea", revistă subintitulată „Săptămânal literar, artistic, social " (la 16 iunie 1946, revista își încetează apariția). **octombrie** Reia colaborarea la „Revista Fundațiilor Regale" (o va continua până la sfârșitul anului 1947).
1946	**ianuarie** Angajat în politică, face parte din biroul executiv al Partidului Național Popular, satelit al Partidului Comunist. **noiembrie** Este ales deputat, cum va fi în toate legislaturile de aici înainte până la sfârșitul vieții.	**ianuarie 16** Ține lecția de deschidere la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, cu prelegerea *Sensul clasicismului.* **martie 20** Sub conducerea lui, începe să apară ziarul „Națiunea", organ al Partidului Național Popular (cotidianul își va înceta apariția la 18 februarie 1949). Apare volumul *Impresii asupra literaturii spaniole.*
1947		**ianuarie** Își începe cursul la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București cu prelegerea *Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică.* **martie** Apare primul număr din noua serie a „Jurnalului literar" (ultimul va fi numărul dublu 4–5 din iunie 1948). Începe să fie atacat în presa comunistă („Revista literară", „Viața sindicală", „Flacăra"), care îl acuză de „idealism" și de „estetism".
1948	**iunie** Este ales membru al Academiei Române.	Campania de denigrare a criticului va continua cu articolele lui I. Vitner, publicate în „Contemporanul".
1949	**ianuarie 31** Ține ultimul curs la facultate. **noiembrie** Ministerul Învățământului îl detașează la Institutul de Istorie Literară și Folclor, unde la 1 ianuarie 1951 devine director provizoriu, iar la 1 februarie 1952, director definitiv (funcție pe care o deține până la moarte).	Apar volumele *Impresii asupra literaturii spaniole, Trei nuvele* și *Kiev–Moscova–Leningrad.*

1951		**iulie 12** Este numit „redactor responsabil" al revistei „Studii de istorie literară şi folclor", al cărei prim număr (pe anul 1952) va apărea în 1953.
1953		Apare romanul *Bietul Ioanide.*
1954		**ianuarie** Este numit director al revistei „La Roumanie nouvelle" (funcţie pe care o deţine până la 15 decembrie 1958, când revista îşi încetează apariţia). Sub îngrijirea sa, apare ediţia Ion Creangă, *Opere.* În cadrul Institutului de Istorie Literară şi Folclor, editează (litografiat) *Scriitori minori* şi *Nicolae Filimon.*
1955		Apare monografia *Gr.M. Alecsandrescu* (litografiată). Iese de sub tipar volumul *Am fost în China nouă.* **decembrie 9** Apare în revista „Contemporanul" primul text din seria „Cronica optimistului", rubrică pe care o va onora până în preziua morţii.
1956		Publică volumul *Studii şi conferinţe.*
1959		Apare monografia *Nicolae Filimon.*
1960	E numit „profesor onorific" la Catedra de istoria literaturii române de la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, unde mai târziu va deveni şef de catedră onorific.	I se publică romanul *Scrinul negru.*
1961		În ediţie definitivă, apare romanul *Enigma Otiliei.*
1962		Apare monografia *Gr.M. Alecsandrescu.* La Facultatea de Filologie din Bucureşti începe cursul special Mihai Eminescu.
1963		Apare volumul de versuri *Lauda lucrurilor.* Publică ediţia a doua a romanului *Scrinul negru.*
1964	**august 20** I se acordă Premiul de Stat pe anul 1964.	**februarie–martie** Ţine, la Facultatea de Filologie din Bucureşti, cursul special Ion Creangă. Publică într-o nouă ediţie *Viaţa lui Mihai Eminescu.* Apare volumul *Cronicile optimistului.* Iese de sub tipar *Istoria literaturii române*, volumul I: *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400–1780)*, tratat academic realizat sub coordonarea sa.
1965	**martie 12** G. Călinescu moare, la Sanatoriul Otopeni, de ciroză. Este înhumat la cimitirul Bellu din Bucureşti.	Apare *Ion Creangă (Viaţa şi opera),* „ediţie nouă revăzută" a monografiei din 1938. Se publică primul volum din ediţia de autor, *Opere,* cuprinzând romanul *Cartea nunţii.* Seria va continua postum până la volumul al XVII-lea, apărut în 1983. Sunt editate volumele *Teatru, Estetica basmului* şi *Vasile Alecsandri.*

poetice ar fi: apa, focul, himerele. Sunt apoi trecute în revistă modalități și stiluri poetice fundamentale: franciscanismul, petrarchismul, marinismul, gongorismul, simbolismul, barochismul, ermetismul. În *Tehnica criticei și a istoriei literare*, se revine asupra unor idei esențiale, formulate încă de la debut. Istoricul literar trebuie să fie și critic literar, să aibă capacitatea de a stabili ierarhii valorice în cuprinsul unei literaturi. Numai cu voința nu poți fi critic. Acesta trebuie să aibă simț artistic, însușiri virtuale de creator, să fie artist el însuși, de vreme ce inventează structuri ale unei opere. În același timp, criticul e obligat să-și impună disciplina unui cercetător, să utilizeze tehnica documentară a istoricului literar, să posede o bogată cultură istorică, filosofică, literară etc. **C.** probase toate aceste calități în *Viața lui Mihai Eminescu* și în *Opera lui Mihai Eminescu*. Concepția sa asupra istoriei literare va fi expusă mai pe larg și mai argumentat teoretic în prelegerea *Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică*. Profesorul pornește de la ideea că istoria literară este, cu anumite caractere proprii, un capitol al istoriei generale și urmează a fi studiată folosind criteriul valorii și pornind de la documente autentice. Se discută raportul dintre „obiectivitate" (autenticitate și onestitate) și „subiectivitate" (alegerea și interpretarea faptelor de la nivelul prezentului și cu marca personalității istoricului). Prelegerea *Istoria ca sinteză epică...* divulgă concepția romanescă ce a stat la baza *Istoriei literaturii române...*, antipozitivismul de aici amintind într-un fel de ideile din *Principii de estetică*. Criticul trebuie să identifice valori, să aibă un cap epic „care să scrie o epopee (fie de forme, fie de destine personale)". Apare și ideea de „invenție". Istoria literaturii e cu necesitate opera unui singur autor, având o viziune a lui, pregnant personală, care face din opera sa de „sinteză epică" o adevărată „comedie umană", luând ca pretext scriitorii. Alte clarificări teoretice și opțiuni estetice se pot descoperi în studiile *Clasicism, romantism, baroc*, un fel de introducere la volumul *Impresii asupra literaturii spaniole*, și în prelegerea *Sensul clasicismului* (1946), unde **C.** își manifestă preferința pentru clasicism, pentru realismul obiectiv, caracterizat prin tipic, indiferență, psihologie caracterologică.

Natură structural clasică, așa cum se va dovedi mai întâi în romanul *Enigma Otiliei*, criticul proiectează aceeași viziune în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, unde opțiunea lui se îndreaptă spre proza obiectivă, de tip balzacian, exprimând mari rezerve față de romanul analitic modern, structural inovat de Marcel Proust sau de André Gide, autori care nu-i plac. *Istoria literaturii române...*, având ca model pe De Sanctis și Thibaudet, este prima istorie completă a literaturii noastre după aceea a lui N. Iorga, dar, spre deosebire de aceasta, folosind criteriul estetic. Până la **C.**, ceilalți istorici trataseră materia parțial, pe epoci, adesea în scop exclusiv didactic. Ceea ce se remarcă la autorul *Principiilor de estetică* este o documentație uriașă, o viziune critică acută, bazată pe tradiție, adică ținând mereu seama de perspectiva istorică. **C.** și-a ales mai întâi două mari repere, doi scriitori fundamentali, Eminescu și Creangă, a căror operă a studiat-o în profunzime. Ei reprezentau adevărate puncte cardinale. Autorul urmărește, în mare, cronologia, marcată de „epoci" (*Epoca veche, Descoperirea Occidentului, Romanticii, Epoca domnitorului Cuza, Epoca domnitorului Carol*) și de marii creatori (*Vasile Alecsandri. Poezia oficială, Poetul național M. Eminescu*). Pentru secolul XX, el fixează „momente" semnificative, care generează o anumită stare de spirit, o direcție, o estetică: momentul 1901 (*Tendința națională*), momentul 1906 (*Teoria specificului național*), momentul 1919 (*Moderniștii. Sburătorul. Fenomenul arghezian*), momentul 1926 (*Ortodoxiștii*), momentul 1928 (*Dadaiști. Suprarealiști. Hermetici*), momentul 1933 (*Noua generație*) ș.a. Dar acestea sunt deduse nu din programele revistelor, ci din analiza creației, unde se descoperă personalitatea dominantă, fapt ce face să nu se mai respecte întotdeauna cronologia. Scriitorii sunt grupați în genere pe afinități, pe înrudiri tematice și stilistice, uneori pe criterii mai mult sau mai puțin arbitrare (*Eseniniștii*). Ca oricare alta, și periodizarea propusă de **C.** este susceptibilă de discuții. Cel puțin pentru marii scriitori, autorul a conceput capitole monografice. Mai târziu, se va gândi la o istorie a literaturii române în monografii. Judecățile lui sunt, mai ales până la 1900, cu rare excepții, drepte, „obiective". El se fixează asupra câtorva mari valori, ce rămân indiscutabile: Dimitrie Cantemir, întâiul romancier original, C. Negruzzi, creatorul prozei literare, Odobescu, creatorul eseului, Filimon, al romanului, Hasdeu, al dramei istorice. Eminescu, „poetul național", reprezintă steaua polară a literaturii române. Cei trei prozatori „clasici", Creangă, Caragiale (la care se omite dramaturgia) și Slavici, aduc nota specifică a celor trei mari provincii românești: Moldova, Muntenia și Transilvania. Tratat cu severitate este Titu Maiorescu, de-a dreptul minimalizat, așa cum vor fi mai toți criticii. În schimb, i se recunosc meritele de mare poet lui Al. Macedonski, până atunci aproape ignorat. Pentru perioada interbelică, atenția lui **C.** se concentrează asupra celor mai reprezentativi romancieri, după opinia sa, Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu și Camil Petrescu, ultimilor doi nerecunoscându-li-se însă proustianismul. În poezie, aprecierea lui superlativă se îndreaptă către Tudor Arghezi, Ion Barbu și, din păcate, mai puțin către Lucian Blaga. **C.** nu gustă *Craii de Curtea-Veche* al lui Mateiu I. Caragiale, respinge în bloc literatura „experiențelor" a „noii generații", e profund nedrept față de Duiliu Zamfirescu și E. Lovinescu, față de critici ca Perpessicius și Vladimir Streinu, comentați doar ca poeți, mult prea rezervat față de N. Iorga. Funcționează aici un subiectivism peste care greu se poate trece. Viziunea romanescă a lui **C.**, ideea de a face din *Istorie...* o „sinteză epică", o adevărată „comedie umană", luând ca pretext scriitorii, se simte pregnant odată cu epoca pașoptistă. Pasiunea biografică, plăcerea de a descrie cu nerv mari panorame istorice, bogat colorate, arta portretistică excepțională se află acum în plină expansiune, ca în biografiile lui M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti și mai ales I. Heliade-Rădulescu. Atracția pentru peisaj, pentru mediul ambiant, semnificativ pentru descifrarea operei, se regăsește în capitolul consacrat lui Creangă (un concentrat al monografiei) și în acela rezervat lui O. Goga, unde se desfășoară un amplu tablou al Rășinarilor. Dar aceleași viziuni

românești, cel puțin în parte, i se datorează și jocul de lumini și umbre, de contraste, care proiectează în scenă personaje cu trăsături negative caricate, tocmai spre a fi mai bine puse în evidență. O contribuție și-o aduc maliția și ironia călinesciană. **C.** este prin excelență un spirit asociativ, circulând cu degajare în mai multe literaturi, și, în primul rând, în cea română. Astfel, *Istoria ieroglifică* a lui D. Cantemir e „un adevărat *Roman de Renard* românesc", cronicarii munteni „au vulgaritatea sănătoasă arghezian㔠, Conachi „este primul petrarchizant român". În același timp, **C.** are darul de a caracteriza sugestiv, într-o formulă memorabilă, care îl pune în lumină iarăși pe criticul-scriitor. *Ion*, romanul lui Rebreanu, e un poem epic, „solemn ca un fluviu american, o capodoperă de măreție liniștită". Din *Răscoala*, „câteva sute de pagini au tonalitatea neagră-verde și urletul mării". Criticul deschide uneori paranteze teoretice, disociind între nuvelă și roman în capitolul despre Creangă sau definind romanul istoric în capitolul dedicat lui Sadoveanu. Spre a capta fondul de profundă originalitate al lui Arghezi, **C.** fixează tipologia scriitorilor români: boierul „generos, revoluționar din inteligență, liberal, socialist chiar" (Kogălniceanu, Alecsandri, Odobescu); tipul ruralului (Eminescu, Coșbuc, Rebreanu); „tagma balcanicilor" (Anton Pann, I.L. Caragiale, Ion Minulescu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Mateiu I. Caragiale, Urmuz). În capitolul care încheie *Istoria literaturii române...*, **C.** accentuează ideea de vechime a românilor, relevând, ca și autohtoniștii, fondul nostru geto-dac, și încearcă o schițare a psihologiei românești, ale cărei trăsături specifice le află încorporate în opera unor mari scriitori ca Eminescu, Sadoveanu, Goga, Blaga. De prin 1946, autorul începe să pregătească o nouă ediție a operei sale fundamentale, care nu va putea să apară decât după aproape patru decenii. Modificările, în proporție de doar zece la sută, sunt mai ales de ordin documentar, iar cele de conținut nu afectează câtuși de puțin stâlpii de rezistență ai monumentalei construcții. *Istoria literaturii române. Compendiu* e o sinteză, un ghid care avea în vedere pe cititorul străin. Autorul a renunțat la biografii, a operat o selecție a scriitorilor, păstrând însă judecățile de valoare cunoscute din *Istoria...* cea mare. În *Prefață* disociază între politică și literatură, notând semnificative considerații ce i se pot aplica și lui pentru epoca de după 1944, când și-a compromis o parte a operei și a biografiei prin concesii făcute „esteticii" proletcultiste și regimului comunist.

Cartea nunții e un roman-exercițiu programatic, în care autorul își manifestă (polemic față de tradiționalism) opțiunea pentru citadin, pe care o va teoretiza adeseori. Eroii fac automobilism, asistă la meciuri de box, se duc la cinematograf, frecventează baruri de noapte. Scrierea nu are densitate epică și nu relevă psihologii de un contur mai accentuat. Ceea ce domină este caracterul poematic, chiar atunci când se încearcă observația detașată, ca în descrierea „casei cu molii". Există anumite similitudini între aceasta, ca simbol al senectuții și decrepitudinii, și poezii precum *Ghenca* sau *Rochia mov de seară*. În prim-plan, se situează erosul, văzut eminescian, ca expresie a unei depline purități și candori. Filonul liric ce străbate *Cartea nunții* anticipează și poeme ca *Epitalam* sau *Vino din Liban,*

Desen de Șt. Dimitrescu

mireasă, din ultimul volum de versuri al autorului, *Lauda lucrurilor*. Toate ideile lui **C.** despre roman și caracterologie, despre „indiferență" și „obiectivitate", despre mediul (citadin) se reîntâlnesc în *Enigma Otiliei*, epos de factură aproape demonstrativ balzaciană, care contrazicea practic proustianismul și experimentalismul, neagreate de scriitor: subiect și conflict bine închegate, construcție solidă, personaje, mai curând caractere, întru totul memorabile. Narațiunea conține două planuri, acela al luptei succesorale privind averea lui Costache Giurgiuveanu și a familiei Tulea și acela erotic, al dragostei nerealizate a tânărului Felix pentru enigmatica și inaccesibila Otilia. În comparație cu Aglae, sora lui, de o cupiditate înverșunată, Moș Costache manifestă o avariție ceva mai blândă, întrucât el poartă grija Otiliei și a lui Felix. Dacă cei doi tineri se arată indiferenți în privința moștenirii, ruda lor Stănică Rațiu se manifestă agresiv, apelând la cele mai josnice mijloace, spre a pune mâna pe banii lui Giurgiuveanu. Speță de Dinu Păturică și Tănase Scatiu, el este tipul arivistului, care nu cunoaște nici un scrupul. În celălalt plan apar Felix, studentul medicinist, intelectual superior, îndrăgostit de fapt de o himeră, idealist și indecis, și Otilia, întruchipând misteriosul etern feminin, cu o psihologie indescifrabilă, oscilând între posibilitatea unui sentiment absolut și spiritul practic. Pe fondul acestei idile, aflată la hotarul dintre real și ireal, își face intrarea moșierul Pascalopol, bărbat matur și spirit fin, iubind-o pe Otilia cu un sentiment pe jumătate patern, fără

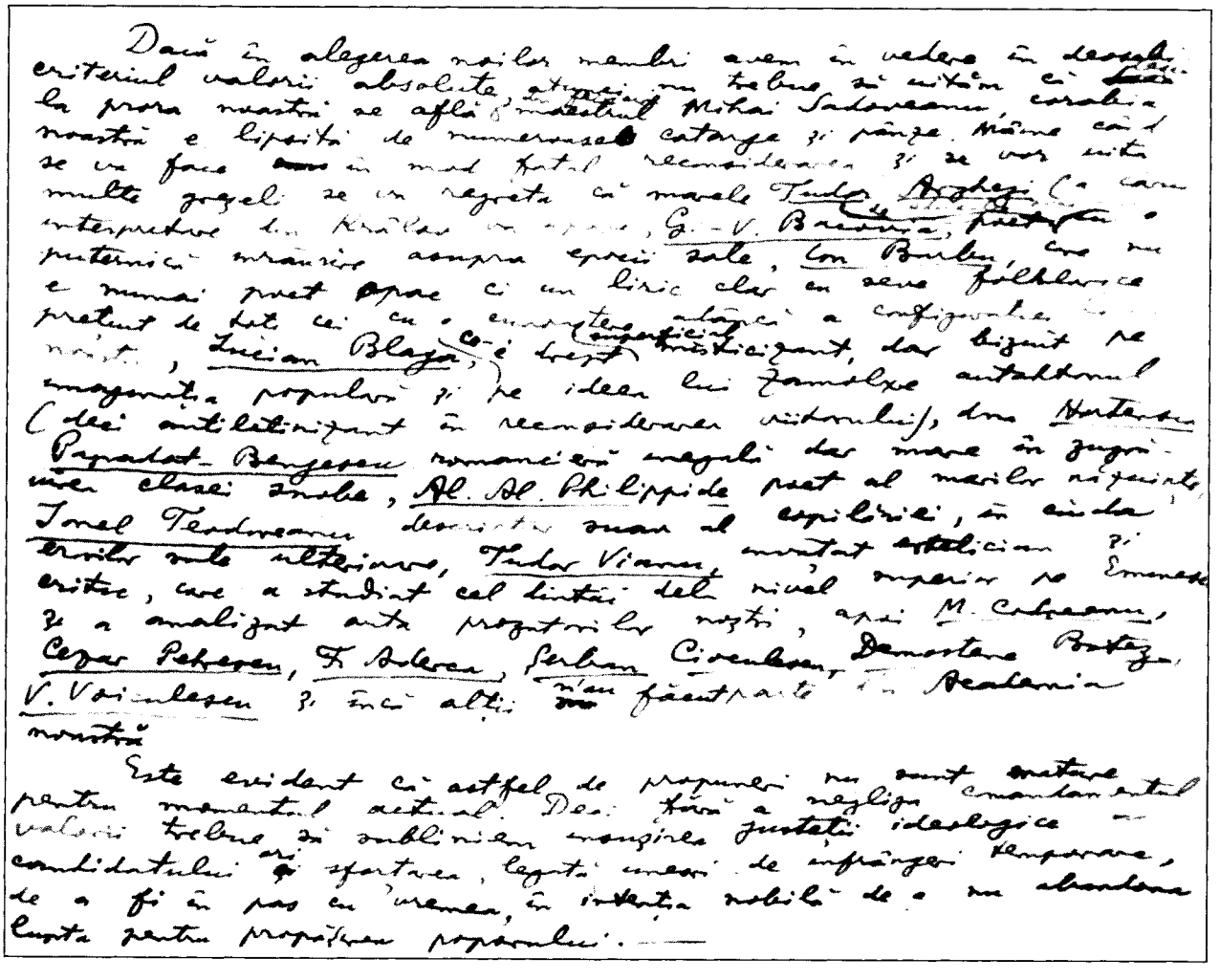

impetuozitatea și intransigența lui Felix, capabil însă de a o înțelege mai adânc și de a-i reda cândva libertatea. Nu numai caracterologia, dar și modul de a descrie interioarele, arhitectura, străzile Bucureștiului dinaintea primului război mondial sunt de factură balzaciană. Doar în descrierea Bărăganului, pe care-l evocase și într-o poezie (*Herodot*), scrierea amintește de un Odobescu sau Duiliu Zamfirescu. Prin toate calitățile, prin tema și structura lui, prin modul de tratare a personajelor, *Enigma Otiliei* rămâne cap de serie în romanul românesc (citadin) interbelic de observație obiectivă. Cu *Bietul Ioanide*, **C.** își schimbă tehnica: renunță aproape cu totul la „obiectivitate" și „indiferență", proiectând asupra personajelor o viziune comică, parodică, uneori sarcastică. Fluxul continuu al narațiunii (caracteristic în *Enigma Otiliei*) e întrerupt de întoarceri în trecut, de scrisori, de jurnale ca acela al lui Tudorel, de pură esență totalitară, dezvăluind adeziunea la mișcarea de extremă dreaptă, mai exact, legionară, care îl face pe Ioanide să înmărmurească. Unii au văzut în asemenea inovații o influență proustiană. Romanul nu mai este un bloc unitar, el conține mai multe romane, polițist, de aventură, de moravuri, autorul nemaisimțindu-se încorsetat de o singură formulă. „Bietul" Ioanide e spiritul constructiv, cu o nețărmurită sete de creație, „genial", abstras din viața cotidiană, în același timp excentric până la histrionism. El trăiește în lumea superioară a creației, străin complet de ceea ce se întâmplă în jur, inclusiv de soarta celor doi copii ai săi, Tudorel, ajuns membru marcant al „mișcării", și Pica, gata să se căsătorească cu sumbrul șef al acesteia, Gavrilcea. E o „anormalitate" în comportarea și în reacțiile lui Ioanide, ca și în cele ale soției sale, care par mai mult mirați decât îndurerați de moartea năpraznică a copiilor lor. **C.** nu avea simțul tragicului și nici contextul și tonalitatea narațiunii nu-l favorizau. Romanul, al cărui epic e mai degrabă static, se constituie ca o frescă (parțială) a societății românești din ajunul celui de-al doilea război mondial. Punctul forte îl formează descrierile de medii, de străzi, clădiri, mobilier (de exemplu, salonul lui Saferian), învederând un vrednic urmaș al lui Balzac, și mai ales portretul, gen în care **C.** excelase dintotdeauna. De astă dată însă portretul este șarjat până la caricatură. Mai toate personajele, în afară de majoritatea membrilor „mișcării", aparțin intelectualității universitare sau

înaltei societăți. Ei sunt conformiști ca Gaitany, fricoși ca Sufletel, arivisti ca Gonzalv Ionescu, paranoici ca Hagienuș, impostori ca Pomponescu, poltroni ca Gulimănescu, naționaliști „rumâni" ca Hangerloaica, aristocrați care ajung aventurieri de două parale ca Hangerliu. E, în mare, o clasificație caracterologică, dar autorul accentuează latura grotescă, ridicolă, caricaturală, ocultând calitățile, complexitatea, ca unul care renunțase la observația detașată, obiectivă. Atitudinea aceasta revine, încă și mai accentuată, în *Scrinul negru*, unde vechile clase, ținând de elita socială dinainte de august 1944, sunt înfățișate exclusiv într-o lumină sarcastică, mistificatoare. De anume interes este romanul, în bună parte epistolar, al Caty-ei Zănoagă, femeie cu mari disponibilități erotice, dar totodată rece și calculată. Ioanide, trăind același complex al genialității și având față de tinerele femei o comportare de cincuatenar veșnic îndrăgostit, a ajuns în grațiile puterii comuniste, pentru care imaginează și alcătuiește planuri de noi construcții. Dar toate relațiile lui cu noua societate „muncitorească" și această societate însăși stau sub semnul politizării forțate, a unui limbaj lozincard, mai exact, al schematismului, care face ca aproape totul să sune fals. *Scrinul negru* este cel mai slab roman al lui **C.**

Cel ce a scris în registru poematic *Cartea nunții* n-a încetat niciodată să scrie versuri, cultivând o lirică mitologică (*Fragment epic, Herodot IV. 8–9, Idilă teocritiană*), bucolică (*Georgicon*), dar uneori cu reflexe romantice (*Vânătorul*), livrescă (*Deborah, Fons Bandusiae*), goliardică (*Cântece de petrecere*), s-a configurat mai târziu ca un poet al elementelor (aerul, focul, zăpada) în ciclul *Lauda materiei*, umbrit pe alocuri de conformism, și mai ales ca un cântăreț al erosului, în ciclul *Statornicie* din *Lauda lucrurilor*. Poezii ca *Epitalam, Vino din Liban, mireasă*, precum și *O, tu cu ochi albaștri...* sau *Til a intrat în casă* continuă să transmită o autentică vibrație lirică. Ele contrabalansează caracterul excesiv livresc al unei bune părți din versuri. În poemul dramatic *Șun sau Calea netulburată*, „mit mongol", înstrunează **C.** pentru prima dată o „laudă a lucrurilor", a elementelor primordiale și a circuitului cosmic. Șun e un înțelept și un poet, un conducător care caută singurătatea, un admirator al umanității, al eternului feminin și al purității juvenile. El e un simbol al tradițiilor sfinte și, mai presus de toate, un simbol al superiorității geniale, întru care se înrudește cu Luceafărul eminescian. **C.** a tradus integral poezia lui Horațiu, a publicat în reviste tălmăciri din Carducci, Foscolo, Panzini, Gozzi, Metastasio, Cazotte, Guicciardini, Sterne ș.a., iar în volum, *Un om sfârșit* de Giovanni Papini.

Valoarea permanentă, la care țintește și ajunge temperamentul lui critic, este monumentalul, totdeauna evident prin materia multă, și aprins până la urmă, atât de amănuntul scăpărător, cât și de însuși stilul cantității. În limitele monumentalului, afirmațiile critice, intuițiile, impresiile, asociații, disociații, referința erudită, paradoxul, raționamentele, sofismele și mai cu seamă metaforele sar una asupra altora, se încalcă, se asupresc, se acopăr și reapar, luptându-se încolăcit și alcătuindu-se astfel într-o impunătoare arhitectură de stil baroc.

VLADIMIR STREINU

Construcția devine astfel grandioasă, de o amploare formidabilă. Nu știi ce să admiri: pătrunderea psihologică, probitatea științifică, frumusețea literară. Toate sunt de o egală valoare. Și toate prezentate într-unul din cele mai mari stiluri din câte cunoaște literatura română.

MIHAI RALEA

„Marele Gim", cum îi spuneau elevii săi (Al. Piru, de pildă) este un spirit ieșit dintr-un mediu incert și probabil cu mari traume interioare. Nu face niciodată caz de ele, le acoperă și încearcă să le depășească printr-o filosofie de viață scoasă din cărțile moraliștilor și, evident, din propriile reflecții. Nu vrea sau nu poate, cu toate acestea, să-și disciplineze temperamentul. Stilul lui critic se caracterizează prin vehemența ideilor și, fapt important, printr-o puternică imaginație a ideilor, un romanesc excepțional al ideilor... Combate în articole excesele eului, impudica egolatrie, vanitățile omului de litere etc... dar pare a fi el însuși scuturat de multe ori de frigurile egocentrismului, nu vrea să vorbească despre sine, dar discursul său critic și moral este totdeauna la persoana întâi, pe scurt, G. Călinescu are o filosofie de viață și își construiește un sistem de idei pentru a birui improvizația, excesele temperamentului, dar, în interiorul sistemului și al filosofiei de viață, eliberează imaginația și pasiunile, adică toate forțele naturii originare. Acestea vin de multe ori în contradicție cu cealaltă natură, *construită de autor,* natura de sus, *pusă sub semnul omului universal și al modelelor culturii. Se adaugă la toate acestea un simț excepțional al creației. G. Călinescu este un mare scriitor, nu mai încape discuție, și a făcut din critica literară o operă de creație ce poate fi citită pentru ea însăși ca o superioară proză de idei. [...] Sartre spunea că Baudelaire n-a avut biografia pe care opera lui o merita. L-aș parafraza pe Jean-Paul Sartre: G. Călinescu n-a avut istoria pe care geniul său o merita. Dar a existat vreodată, mă întreb, o istorie care să fie la înălțimea geniilor ei?*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII*, Roma, 1925; *Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi romeni*, Roma, 1930; *Viața lui Mihai Eminescu*, București, 1932; ed. 3, București, 1938; ed. București, 1964; ed. îngr. Ileana Mihăilă, introd. Eugen Simion, București, 2002; *Cartea nunții*, București, 1933; ed. îngr. și postfață Marian Papahagi, București, 1982; *Opera lui Mihai Eminescu*, I–V, București, 1934–1936; ed., I-IV, București, 1985; ed., I-II, îngr. Ileana Mihăilă, București, 1999–2000; *Poezii*, București, 1937; *Enigma Otiliei*, I–II, București, 1938; ed. București, 1961; ed. pref. Paul Georgescu, București, 1966; *Viața lui Ion Creangă*, București, 1938; ed. (*Ion Creangă. Viața și opera*), pref. Eugen Simion, București, 1966; ed. îngr. și postfață Mircea Braga, București, 1976; *Principii de estetică*, București, 1939; ed. îngr. și postfață Al. Piru, București, 1968; *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941; ed. 2, îngr. Al. Piru, București, 1982; *Șun sau Calea neturburată. Mit mongol*, București, 1943; *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, 1945; ed. postfață Al. Piru, București, 1968; *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, 1946; ed. București, 1965; *Trei nuvele*, București, 1949; *Kiev–Moscova–Leningrad*, București, 1949; *Bietul Ioanide*, București, 1953; *Am fost în China nouă*, București, 1955; *Studii și conferințe*, București, 1956; *Nicolae Filimon*, București, 1959; *Scrinul negru*, București, 1960; ed. (*Scrinul negru* și *Dosarele „Scrinului negru"*), I-II, îngr. Cornelia Ștefănescu București, 1977; ed. I–II, îngr. Andrei Rusu, București, 1982; ed. îngr. C. Mohanu, pref. Eugen Simion, București,

1996; *Gr. M. Alecsandrescu*, București, 1962; *Lauda lucrurilor*, București, 1963; *Cronicile optimistului*, București, 1964; *Opere*, I–XVII, București, 1965–1983; *Teatru*, București, 1965; *Estetica basmului*, București, 1965; *Vasile Alecsandri*, București, 1965; *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, îngr. Al. Piru, București, 1966; *Studii și cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, București, 1966; *Studii și comunicări*, îngr. Al. Piru, București, 1966; *Scriitori străini*, îngr. V. Nicolescu și Adrian Marino, București, 1967; *Ulysse*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1967; *Scrieri despre artă*, îngr. George Muntean, I–II, București, 1968; *Universul poeziei*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1971; *Texte social-politice. 1944–1965*, pref. Gh. Matei și Gh. Țuțui, București, 1971; *Literatura nouă*, îngr. și pref. Al. Piru, Craiova, 1972; *Însemnări de călătorie*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1973; *Gâlceava înțeleptului cu lumea*, I–II, îngr. Geo Șerban, București, 1973–1974; *Corespondența lui G. Călinescu cu Al. Rosetti (1935–1951)*, pref. Al. Rosetti, postfață Vasile Nicolescu, București, 1977; *Mihai Eminescu. Studii și articole*, îngr. Maria și Constantin Teodorovici, postfață Constantin Teodorovici, Iași, 1978; *Scrisori și documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, București, 1979; *Avatarii faraonului Tlà*, îngr. și pref. D. Vatamaniuc, Iași, 1979; ed. îngr. și pref. Marian Papahagi, București, 1982; *Aforisme și reflecții*, îngr. I.D. Pârvănescu și Al. Stănciulescu-Bârda, pref. I.C. Chițimia, București, 1984; *Corespondența lui Al. Rosetti cu G. Călinescu (1932–1964)*, pref. Liviu Călin, București, 1984; *G. Călinescu și contemporanii săi*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, București, 1984–1987; *Aproape de Elada*, îngr. Geo Șerban, București, 1985; *Poezii. Teatru. Nuvele*, București, 1986; *Însemnări și polemici*, îngr. și postfață Andrei Rusu, București, 1988; *Cronici literare și recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu și Ion Bălu, București, 1991–1992; *Opere*, I–IV, coordonator Ion Bălu, îngr. Nicolae Mecu, introd. Ion Bălu, București, 1993–2002; *Fals jurnal*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 1999; *Semne de viață în pustiu*, îngr. Geo Șerban, București, 2001; *Cultură și națiune*, îngr. Constantin Schifirneț, București, 2002. **Ediții:** Mihai Eminescu, *Poezii*, București, 1938; Ion Creangă, *Opere*, pref. edit., București, 1954. **Traduceri:** Giovanni Papini, *Un om sfârșit*, pref. trad., introd. Alex. Marcu, București, 1923.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *294–295*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *205–227*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *17–21*, IX, *270–271*, XI, *148–157*, XII, *391–396*; Manolescu, *Lecturi*, *54–59*; Negoițescu, *Scriitori*, *261–272*, *340–348*; Ivașcu, *Confruntări*, I, *17–20*, *405–435*, II, *341–437*, *478–601*; Ardeleanu, *Însemnări*, *35–42*; Râpeanu, *Noi*, *100–103*; Călinescu, *Eseuri*, *118–121*; Zaciu, *Masca*, *231–244*; Papu, *Luminile*, *35–41*; Oprea, *Mișcarea*, *113–120*, *333–338*; Regman, *Cărți*, *83–87*; Streinu, *Pagini*, I, *216–224*, III, *253–290*, IV, *225–229*; Căprariu, *Jurnal*, *45–50*; Șerban, *Exegeze*, *166–186*; Piru, *Panorama*, *467–480*; Felea, *Reflexii*, *44–49*; Mincu, *Critice*, I, *149–156*; Pillat, *Mozaic*, *171–181*; Balotă, *Labirint*, *197–213*; Ion Bălu, *G. Călinescu. Eseu despre etapele creației*, București, 1970; Paleologu, *Spiritul*, *182–190*; Cesereanu, *Ipostaze*, *32–54*; Drăgan, *Aproximații*, *177–186*; Manolescu, *Poezia*, *48–52*, *173–186*; Barbu, *Sine ira*, *72–76*; Manolescu, *Teme*, I, *29–34*, *41–47*, II, *51–58*, *103–108*, III, *24–26*, *44–49*, *100–107*, IV, *12–16*, *23–27*, *60–63*, VI, *59–65*, VII, *152–156*; George, *Semne*, *197–260*; S. Damian, *G. Călinescu romancier. Eseu despre măștile jocului*, București, 1971; ed. 2, București, 1974; *G. Călinescu interpretat de...*, îngr. și pref. Liviu Călin, București, 1971; Nițescu, *Scylla*, *64–82*; Felea, *Poezie*, *178–193*; Ciobanu, *Panoramic*, *261–267*; Munteanu, *Opera*, *156–158*; Doinaș, *Poezie*, *20–50*; Piru, *Varia*, I, *128–133*, *450–469*, II, *392–395*, *400–406*; Protopopescu, *Volumul*, *7–30*; Grigurcu, *Idei*, *11–25*; Raicu, *Structuri*, *82–103*; Ungheanu, *Pădurea*, *213–223*, *224*, *230*; Bratu, *Ipoteze*, *155–166*; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, *41–65*; Ștefănescu, *Momente*, *270–294*; Zaciu, *Bivuac*, *16–25*; Tomuș, *Istorie*, *96–116*; Balotă, *Ion*, *404–462*; Viorel Alecu, *Opera literară a lui G. Călinescu*, București, 1974; Martin, *Pro Patria*, *71–73*; I. Bălu, *G. Călinescu. Biobibliografie*, București, 1975; Micu, *„Gândirea"*, *959–965*; Nicolescu, *Starea*, I, *22–50*, II, *140*; Oprea, *Incidențe*, *10–18*, *141–144*; Ciobanu, *Incursiuni*, *221–225*; Ungheanu, *Arhipelag*, *293–320*, *409–411*; Steinhardt, *Între viață*, *261–264*; Raicu, *Critica*, *10–12*; Cristea, *Arcadia*, *155–173*; Ciobanu, *Însemne*, I, *57–68*, *262–268*; Martin, *Identificări*, *76–102*, *171–177*; Simion, *Scriitori*, I, *664–689*, II, *203–264*; Stănescu, *Jurnal*, I, *217–225*; Ungureanu, *Contextul*, *148–153*; Vaida, *Mitologii*, *121–125*; Ileana Vrancea, *Între Aristarc și Bietul Ioanide*, București, 1978; Călinescu, *Perspective*, *99–107*; Piru, *Valori*, *230–269*; Ungheanu, *Lecturi*, *63–87*, *357–362*; Pillat, *Itinerarii*, *279–283*; Piru, *Permanențe*, *261–339*; Cubleșan, *Teatrul*, *137–150*; D. Micu, *G. Călinescu. Între Apollo și Dionysos*, București, 1979; Braga, *Destinul*, *140–155*; Constantin Jalbă, *Romanul lui G. Călinescu*, București, 1980; Negoițescu, *Alte însemnări*, *74–106*; Șerban, *Ispita*, *86–120*; Sângeorzan, *Conversații*, *153–157*; Papahagi, *Eros*, *134–152*; Ștefănescu, *Jurnal*, *6–7*, *203*; Cristea, *Faptul*, *25–33*; Ungureanu, *Imediata*, I, *43–48*; Mircea Martin, *G. Călinescu și „complexele" literaturii române*, București, 1981; Ion Bălu, *Viața lui G. Călinescu*, București, 1981; ed. București, 1994; Martin, *Paranteze*, *143–145*; Grigurcu, *Critici*, *23–29*; Zaciu, *Cu cărțile*, *157–162*; Martin, *Dicțiunea*, *131–149*; Melania Livadă, *G. Călinescu, poet și teoretician al poeziei*, București, 1982; Marcea, *Varietăți*, *77–81*; Iorgulescu, *Ceara*, *95–103*; Aurel Sasu, *Romanele lui G. Călinescu: o negație a formelor*, DFC, *290–331*; Grigurcu, *Între critici*, *102–106*; Cotruș, *Meditații*, *472–488*; Sângeorzan, *Anotimpurile*, *90–98*; Dimisianu, *Lecturi*, *13–40*; Faifer, *Dramaturgia*, *31–37*; Trandafir, *Dinamica*, *220–236*; Țeposu, *Viața*, *108–117*; Raicu, *Fragmente*, *113–118*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *372–384*; Ciopraga, *Propilee*, *253–265*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *129–132*, *176–180*, III, *14–16*; Leonte, *Prozatori*, I, *60–78*; Adam, *Planetariu*, *112–134*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *91–116*; Tihan, *Apropierea*, *93–100*; Cosma, *Romanul*, I, *108–114*; Vasile, *Conceptul*, *152–156*; Alex. Ștefănescu, *Sensul entuziasmului*, RL, 1989, 3; Mircea Martin, *Sensul clasicismului*, RL, 1989, 26; Viorel Alecu, *G. Călinescu și „Jurnalul literar"*, București, 1989; Grigurcu, *Eminescu – Labiș*, *302–309*; Cornea, *Aproapele*, *398–409*; Nicolae Manolescu, *G. Călinescu teoretician al istoriei literare și critic literar*, RL, 1990, 11; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *15–18*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *184–188*; Ierunca, *Românește*, *92–110*; Ion Simuț, *Măștile jocului călinescian*, RL, 1992, 19; Alex. Ștefănescu, *G. Călinescu*, RL, 1992, 40; Nicolae Manolescu, *Habent sua fata...*, RL, 1993, 13; Claudiu Constantinescu, *Ghid pentru retrăire*, RL, 1993, 13; *G. Călinescu-un mit contestat*, „22", 1993, 18 (semnează Doru Cosma, Barbu Brezianu, Nicolae Manolescu, George Bălăiță, G. Dimisianu, Dan C. Mihăilescu, Ion Bogdan Lefter, Ioana Pârvulescu); Geo Șerban, *Trista soartă a lui G. Călinescu*, „22", 1993, 23; Simion, *Mercuție*, *80–83*; Petre D. Anghel, Rodica Pandele, *„Istoria literaturii române de la origini până în prezent" de G. Călinescu. Dosarul critic*, București, 1993; Zaharia-Filipaș, *Retorică*, *117–151*; Chihaia, *Mărturisiri*, *102–109*; Nițescu, *Proletcultismul*, *188–209*; Florin Mihăilescu, *Posteritatea „Istoriilor" călinesciene*, ST, 1995, 4–5; *G. Călinescu*, DRI, I, *276–280*; Mănucă, *Analogii*, *184–188*; Gheorghe Grigurcu, *Însemnări despre G. Călinescu*, CL, 1996, 5, 9, 10; Cornelia Ștefănescu, *G. Călinescu sau „Seriozitatea glumei estetice". Între document și realitate ficțională*, București, 1996; Glodeanu, *Poetica*, *142–148*; Săndulescu, *Constelații*, *288–306*; *G. Călinescu în conștiința literară a contemporanilor*, îngr. Dinu Pillat, pref. George Muntean, București, 1999; Manolescu, *Litere*, *260–265*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *288*, *340–341*; Durnea, *Orizonturi*, *177–185*; Ionel Oprișan, *G. Călinescu. Spectacolul personalității. Dialoguri adnotate*, București, 1999; Simion, *Fragmente*, III, *12–153*; *Dicț. esențial*, *154–159*; Manolescu, *Lista*, II, *7–11*, III, *22–28*; Ion Bălu, *Opera lui G. Călinescu*, București, 2001; Cristea-Enache, *Concert*, *528–546*; Popa, *Ist. lit.*, I, *359–367*, *passim*, II, *passim*; Dan Mănucă, *Opinii literare*,

București, 2001, *108-124;* Dan C. Mihăilescu, *G. Călinescu, „Scene de viață în pustiu"*, LAI, 2002, 8; Negrici, *Lit. rom., 121-123;* Alex. Ștefănescu, *„Istoria literaturii române de la origini până în prezent"*, RL, 2003, 6-7; Zamfirescu, *Istorie*, II, *279-320.* **Al.S.**

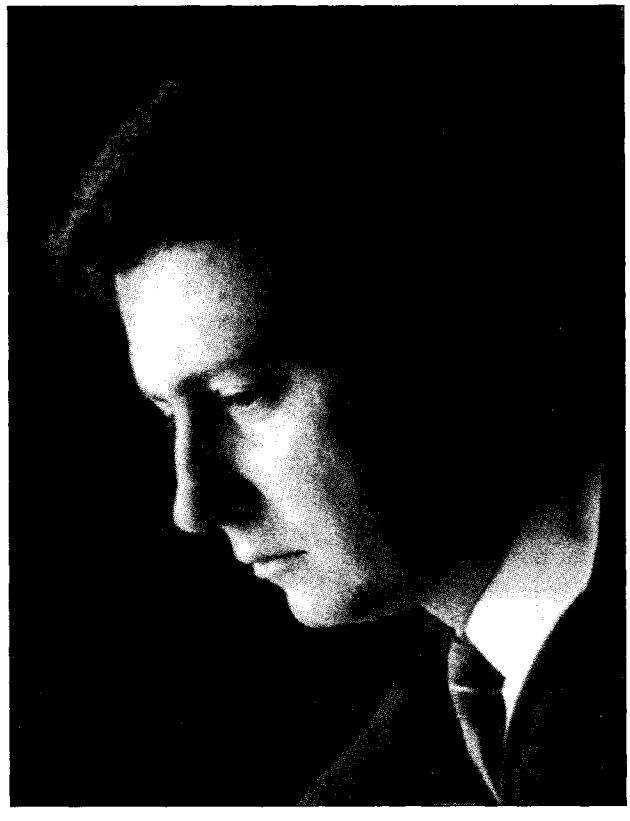

CĂLINESCU, Matei (15.VI.1934, București), critic și teoretician literar, comparatist, eseist, prozator și poet. Este fiul Dorei Maria (n. Vulcănescu) și al lui Radu Călinescu, absolvent de la École Centrale des Arts et Manufactures din Paris, inginer la Căile Ferate Române. O ascendență care îl marchează timpuriu pe **C.** are mama sa, fiica boierului oltean Ștefan Vulcănescu și a Elenei (n. Angelescu). O personalitate puternică și pitorească a fost și bunica paternă, Elena Călinescu, născută Bolintineanu – rudă îndepărtată a poetului omonim. Copilăria și vacanțele petrecute la reședința familiei materne de la Dârvari (județul Mehedinți) rămân în memoria afectivă a lui **C.** ca o vârstă paradisiacă a existenței. Pierderea proprietății de la Dârvari în 1947 (prin donație, nu prin expropriere), ca și stigmatul „originii sociale nesănătoase" lasă urme evidente în biografia autorului. Perioada de școlaritate este agitată, suprapunându-se cu preliminariile, apoi cu izbucnirea războiului și cu instalarea puterii comuniste. Primele două clase, începute în 1941, la București, sunt continuate la pensionul particular „Jules Javet" din Craiova și, din nou la București, la „Sfântul Iosif". Liceul (1945-1952) îl face în capitală, mai întâi la „Gh. Lazăr", ulterior la „Titu Maiorescu", unde va contracta o prietenie durabilă cu Ion Vianu, fiul cunoscutului estetician. Își ia licența în limba engleză la Universitatea din București în 1957. După un stagiu în redacția „Gazetei literare", devine cadru didactic universitar, debutând ca asistent al profesorului Tudor Vianu și urcând treptele ierarhiei profesorale până la poziția de lector, la Catedra de literatură universală a Filologiei bucureștene (1963-1972). Paralel, este redactor la „Viața românească". Își susține doctoratul în 1972, la Universitatea din Cluj, sub îndrumarea profesorului Liviu Rusu, cu o teză de literatură comparată: *Conceptul modern de poezie.* În 1973 devine *visiting professor* Fulbright, de limba română, la Indiana University din Bloomington. După expirarea stipendiului, solicită azil politic și se stabilește în Statele Unite ale Americii. Din 1979 este cetățean american. Devine profesor titular de literatură comparată și studii vest-europene (între 1996 și 1998, șef al departamentului) la Indiana University, unde funcționează până la pensionare.

Debutează în presă la „Gazeta literară" (1958) și editorial cu studiul *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, apărut în 1964. Se impune drept cronicar și eseist literar de prestigiu, director de opinie al vieții literare – adunându-și o parte din textele publicistice, alături de eseuri inedite, în câteva volume: *Aspecte literare* (1965), *Eseuri critice* (1967), *Eseuri despre literatura modernă* (1970; Premiul Academiei Române – versiune revizuită și adăugită a precedentului), *Fragmentarium* (1973). Eseurile trădează interesul timpuriu al universitarului pentru terminologia literară, tratând despre baroc, clasicism, romantism, realism sau fantastic. Deși critica de întâmpinare nu l-a acaparat niciodată și a practicat-o cu intermitențe, **C.** promovează în cronicile sale nume care s-au impus în literatura română: Cezar Baltag, Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Modest Morariu, Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Nichita Stănescu. Prefațează volume de autori români sau de traduceri din literatura universală, traduce el însuși din poezia modernă americană (îndeosebi în revista „Steaua") și se angajează într-o campanie de reabilitare oficială a literaturii interbelice – reputat decadentă în România comunistă (Minulescu, Arghezi, Bacovia, Petică, Blaga). Prefațează *Antologia literaturii române de avangardă* a lui Sașa Pană (1969), o premieră absolută într-o epocă de relativă și trecătoare toleranță culturală. Mai puțin cunoscut este poetul **C.**, autor a trei volume apărute într-un ritm susținut: *Semn* (1968), *Versuri* (1970), *Umbre pe apă* (1972). Poezia lui este perfect consubstanțială cu opțiunile sale teoretice, mizând convergent pe o scriitură emfatic modernistă, ca și pe o substanță reflexivă acuzat intelectualistă, excentrică ideologic și tematic în epocă. Un ciclu de poeme, atribuit (în *Versuri)* autorului imaginar Zacharias Lichter, face publică relația de continuitate a poeziei cu miniromanul eseu *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor). Concepută ca o scriere ostilă puterii comuniste, *Viața...* are în centru un personaj care, asemeni lui Werther, de pildă, este un gen proxim, o paradigmă pe care literatura o propune vieții, nu invers. Fascinația echivocă a personajului este întreținută de jocul lecturilor concurente pe care le stimulează: cea anecdotică, cea simbolică și cea livrescă. Li se adaugă tensiunea

calculată a relației dintre personaj și cel pe care **C.** îl numește echivoc Biograful (spre a se înscrie pe sine în propriul scenariu fictiv). O interpretare interesantă a cărții, aparținând lui N. Steinhardt, e remarcată de însuși **C.** în prefața la cea de-a treia ediție (1995). Lichter ar ilustra un mod aparte de a rezista comunismului, prin scandal, nesupunere totală, prin automarginalizare sistematică. Surprinzându-și în primul rând autorul și alimentându-i o anume suspiciune retrospectivă față de text, romanul a trecut nestingherit prin vămile cenzurii în decada a șaptea. În prefața la ediția din 1995, ca să se refere la conștiința nefericită a creatorului căruia cenzura i-a acceptat un manuscris – într-o lume unde interdicția fusese semnul sigur al valorii – **C.** a creat un concept ad-hoc: „postcenzura". **C.** revine în actualitatea literară postdecembristă și ca memorialist, cu volumul *Amintiri în dialog* (1994), un pariu inedit, angajat editorial între sine și fidelul său prieten Ion Vianu. Autentică regăsire a timpului pierdut (referirile la Proust abundă în discursul ambilor), aceste amintiri adresate au o funcție recuperatoare, compensatoare și terapeutică. Ele sunt marcate de conștiința scurgerii ireversibile a timpului, ca și de sentimentul fisurii ireparabile dintre vârsta trăirii și cea a mărturisirii. Expresia desăvârșită a ireversibilului este proba exilului (proba labirintului, cum o numise Mircea Eliade, alt mare exilat): o opțiune existențială și spirituală pe care *Amintirile* au menirea s-o legitimeze, răspunzând întrebării de subtext: De ce? Sondând o lume de coșmar, dialogurile epistolare schițează o fenomenologie sui-generis a împotrivirii față de comunism a intelectualului, înarmat doar cu unelte culturale.

Coloana vertebrală a scrierilor lui **C.** se află însă în studiile sale de literatură comparată și de teorie literară. Între volumele aparent eterogene publicate în acest domeniu există un solid argument de unitate: vocația autorului de analist al discursului intelectual, în toate aspectele sale (ideologic, retoric, moral, tematic sau formal), dublată de o înclinare spre categorial în sfera sintezei. Observație valabilă pentru volumele apărute fie în țară, fie peste ocean. *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, subintitulat *Semnificații și direcții ale etosului eminescian*, propune o tipologie creatoare situată aparent pe linia eminescologiei anterioare (cu precădere D. Popovici).Totuși, ductusul investigației diferă sensibil de cel al predecesorilor. **C.** semnalează existența unui Eminescu *bifrons*, a cărui efigie de Ianus va fi ulterior limpezită și legitimată de Ion Negoițescu, într-o carte fundamentală. Mai curând decât un descendent al lui D. Popovici, **C.** este un precursor al lui Ion Negoițescu. Spre deosebire de primul, el citește pe Eminescu într-un mod vizibil situat, la fel ca și cel de-al doilea: din perspectiva unei estetici conservând emfatic memoria experienței moderniste. De aici decurge o altă diferență în raport cu eminescologia antecedentă: interesul pentru plasarea fizionomiei creatoare în orizonturi epistemice ample. Indiferent de obiectul lor imediat, interpretările din carte rămân constant la nivelul relației simptomatice dintre un intelectual (Eminescu) și timpul său. În perspectiva conceptualizantă a lui **C.**, eminescianismul devine o categorie largă de sensibilitate, care anticipează o serie dintre opțiunile culturale ale secolului al XX-lea. Dintr-un unghi acuzat perspectivist este abordat *Clasicismul european*, într-un volum monografic din 1971. Decupajul problematic al cărții nu scapă din vedere făgașele urmate de istoria ideilor în veacurile următoare. Autorul concentrează și dă convergență unor ipoteze asupra clasicismului, dispersate în mai toate sintezele sale. În cartea despre Eminescu, în cea despre poezia modernă, în teoretizările pe marginea vârstelor și chipurilor modernității, clasicismul este invocat ritual cu funcție de element *ab quo*: din punctul fix de observație al acestuia, devine posibilă percepția optimă asupra diferirii creatoare și asupra normelor sale labile. De altfel, disertația de doctorat a lui **C.**, dezvoltată la publicarea în volum, demonstrează că logica poeziei moderne contrazice radical în primul rând axiomele clasice ale limbajului poetic: funcția imitativă și simpla valoare instrumentală. Pornind de aici, drumul poeziei va depăși un alt jalon, cel romantic – mizând preponderent pe expresia emotivității și pe imaginația creatoare –, pentru a ajunge, treptat, la ipoteza de uz curent a poeticității, ca formă aparte de mânuire a limbajului. Dintre volumele anterioare exilului, acestea două își trădează continuitatea speculativă cu variantele sintezei dedicate, dincolo de Atlantic, modernității: *Faces of Modernity: Avant-Garde, Decadence, Kitsch* (1977) și *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism* (1987, tradusă în japoneză, în spaniolă și, în 1995, în română). Nu numai cărțile din țară pregătesc lucrarea de referință despre modernitate, ci și o serie întreagă de studii satelite, publicate în reviste sau în volume colective, intră în sfera ei de gravitație. O mențiune aparte merită capitolul *Modern, Modernism, Modernization*, apărut în volumul editat de Walter de Gruyter, *The Turn of the Century* (1992). Mai mult de o decadă, **C.** a fost unul dintre animatorii dezbaterilor internaționale consacrate postmodernismului, ca participant la simpozioane sau congrese, ca moderator la mese rotunde sau coeditor al unor antologii critice consacrate problemei. Sinteza lui **C.** asupra modernității împlinește două dintre tendințele definitorii ale producției sale de anatomist și de istoric al formelor culturale: înclinarea nominalistă și, paralel, un perspectivism deschis către presiunile contextuale – în sens larg ideologice – exercitate asupra creației în diferite epoci. În ultima variantă, incluzând toate cele cinci chipuri, cartea pune ordine într-un domeniu unde pare a se fi înstăpânit babilonia (adică unde fiecare teoretician se exprimă în limba și în legea sa). **C.** tratează modernitatea drept concept generic sau gen proxim – distingând-o net de ceea ce se numește modernism, care este doar unul dintre chipurile sale doctrinare și estetice. Cartea este un ghid de orientare în topografia modernității, semnalând erorile și iluziile proiective alimentate de înțelegerea și definirea ei, vreme de un veac și mai bine. Asupra conceptului de modernitate, **C.** operează o triplă proiecție semantică. Mai întâi, un decupaj axiologic, implicând un plus sau un minus valoric. (Modernismul s-a născut ca un concept peiorativ, spre exemplu.) După aceea, unul istoric, postulând acoperirea termenului cu un segment anume din timpul cultural. (Modernitatea începe aproximativ în 1850, an convențional, după care noul devine o noțiune cu caracter

ofensiv.) În fine, unul strict tipologic, mizând pe calitatea de instrument de sistematizare a unei astfel de categorii. (Se vorbește în mod curent de modernitatea unui autor din veacul de mijloc.) În cartea lui **C.**, modernitatea se opune în primul rând tradiției sau precedenței în termeni generici, după aceea, modernității burgheze, încrezătoare în utilitate, rațiune și progres. În sfârșit, modernitatea se opune sieși, pe măsură ce amenință să devină ea însăși o sursă de autoritarism și chiar de tradiție. Modernismul, avangarda, decadența, kitschul și postmodernismul sunt rezultatul unui joc de forțe, incluzând complementarități și contraste, proiectat pe fundalul acestei triple tensiuni. Poziția principială adoptată în lucrare îl determină pe **C.** să asume frontal dependența axiomelor estetice ale modernității mai curând față de discursul intelectual al epocii, decât față de practicile de creație artistică. Volumul *Rereading* (1993) articulează într-un proiect teoretic explicit o serie de obsesii difuze, perceptibile în scrierile anterioare. Cu timpul, pentru **C.** recitirea s-a erijat într-o arhitemă teoretică, implicată în producerea, în consumul și în devenirea literaturii. Perspectiva regresivă, adoptată în studiile de morfologie a culturii în care punctul de observație al lui **C.** și criteriul esteticii sale – sunt situate înlăuntrul timpului său – implică automat o migrație dinspre prezent spre trecut, adică o operație de re-citire. În memorialistica lui, recitirea este investită cu demnitate existențială. Echivalent al retrăirii, al rememorării, al recuperării unui sens pierdut, relectura devine instrumentul împotrivirii față de mistificarea istoriei. În termenii în care e definită de autor, postcenzura este, la rândul ei, o variantă perversă a relecturii, trădând ecuația scriitor/putere, specifică unui timp anumit. În mai toate ipostazele în care o concepe **C.**, literatura se citește, se recitește și chiar se scrie de la sfârșit spre început și nu invers. Ca obiect de studiu teoretic, recitirea este un concept instrumental, nu lipsit de o fibră metaforică. El mediază accesul înțelegerii noastre spre modul de existență și de interpretare a literaturii, iar dincolo de el, spre orizonturi culturale ample, privite în dinamica lor istorică. Cartea schițează o teorie coerentă a recitirii, pornind dintr-o răspântie unde poetica, filosofia, etica, psihologia, teoria mentalităților și chiar politica se întâlnesc. Ceea ce se numește curent lectură este un grad zero utopic: în raport cu el, tot restul este relectură. **C.** inventariază strategiile esențiale ale recitirii – cea existențială, cea ludică, cea creatoare, cea profesionist-hermeneutică și, în fine, cea normativă. Privită dintr-o perspectivă normativă, polaritatea ipotetică citit-recitit îngăduie să se urmărească prin vizorul ei turnantele mentalității occidentale: cum s-a pus problema raportului lectură-relectură în momente-cheie ale conștiinței culturale moderne și ce valori exterioare literaturii i-au fost asociate frecvent. În fond, prin tot ce a scris până acum, indiferent de gen, de tematică de metodologie sau de limbă, **C.** iluminează relația, lunecătoare în cultură, dintre Multiplu și Unu din care, ca intelectual al timpului său, a făcut un topos reflexiv.

Uităm adesea că un critic adevărat [...] *e de fapt un „scriitor" pe care-l citim pentru el însuși, nu numai un simplu comentator de literatură.* [...] *Sub acest raport, Matei Călinescu e, probabil, singurul care continuă în mod decis (și conștient) tipul de critică reprezentat altădată de Tudor Vianu. Nu e vorba de a imita pe Vianu, pe Călinescu, pe Lovinescu, ci de a înclina către o anume înțelegere a criticii, din care decurge un stil de analiză.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, București, 1964; *Aspecte literare*, București, 1965; *Eseuri critice*, București, 1967; *Semn*, București, 1968; *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, București, 1969; ed. 2, București, 1971; ed. 3, Iași, 1995; *Eseuri despre literatura modernă*, București, 1970; *Versuri*, București, 1970; *Clasicismul european*, București, 1971; *Clasicism, baroc, romantism* (în colaborare), Cluj, 1971; *Umbre pe apă*, București, 1972; *Conceptul modern de poezie*, București, 1972; *Fragmentarium*, Cluj, 1973; *Faces of Modernity: Avant-Garde, Decadence, Kitsch*, Bloomington, 1977; *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, Durham, 1987; ed. (*Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*), tr. Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, postfață Mircea Martin, București, 1995; *Exploring Postmodernism* (în colaborare cu D.W. Fokkema), Amsterdam, 1988; *Rereading*, Londra, 1993; ed. (*A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*), tr. Virgil Stanciu, Iași, 2002; *Amintiri în dialog* (în colaborare cu Ion Vianu), București, 1994; ed. 2, Iași, 1998; *Despre Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții*, Iași, 2002; *Portretul lui M*, Iași, 2003; *Mateiu I. Caragiale. Recitiri*, Cluj-Napoca, 2003; **Ediții:** Mircea Ivănescu, *versuri poeme poesii altele aceleași vechi nouă*, pref. edit., Iași, 2003. **Traduceri:** Ch. F. Ramuz, *Aimé Pache, pictor din Vaud*, București, 1972 (în colaborare cu Ion Băieșu).

Repere bibliografice: George Munteanu, *Matei Călinescu, „Titanul și geniul în poezia lui Eminescu"*, CNT, 1964, 45; Regman, *Cărți, 100-104*; Felea, *Reflexii, 13-135, 18-186*; Dimisianu, *Prozatori, 12-126*; Cesereanu, *Ipostaze, 200-209*; Dan Laurențiu, *Matei Călinescu, „Versuri"*, LCF, 1970, 9; Dan Laurențiu, *Detașare și eleganță*, ARG, 1970, 7; Al. Călinescu, *Conceptul modern de poezie*, CL, 1970, 3; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Eseuri despre literatura modernă"*, RL, 1970, 46; Bugariu, *Incursiuni, 138-141*; Manolescu, *Poezia, 68-70, 237-245*; Negoițescu, *Lampa, 219-224*; Ciobanu, *Panoramic, 302-305*; Vlad, *Convergențe, 44*; Stănescu, *Poeți și critici, 102-108*; Grigurcu, *Idei, 115-116*; Raicu, *Structuri, 286-297*; Tomuș, *Răsfrângeri, 71-74*; Petrescu, *Scriitori, 65-69*; Felea, *Secțiuni, 60-64, 354-357*; Eugen Simion, *„Viața și opiniile lui Zacharias Lichter"*, RL, 1990, 2; Laurențiu Ulici, *Chipul de sub mască*, RL, 1990, 16; Cornel Ungureanu, *Matei Călinescu, între eseu și roman*, O, 1992, 6; Monica Spiridon, *„Alephul" recitirii*, RL, 1993, 22; Adrian Marino, *Lectură sau relectură*, „22", 1993, 42; Ioana Pârvulescu, *Citește-te pe tine însuți*, RL, 1994, 13; Adrian Marino, *„Amintiri în dialog", o lectură ideologică*, „22", 1994, 16; Ion Bogdan Lefter, *O istorie apropiată*, „22", 1994, 17; Liviu Petrescu, *O poetică a lecturii*, ST, 1994, 3; [*Matei Călinescu*], RL, 1994, 24 (semnează Ioana Pârvulescu, Gabriel Dimisianu, Geo Șerban, Radu G. Țeposu, Mihai Zamfir, Alex. Ștefănescu, Ion Bogdan Lefter); Liviu Petrescu, *Portret în creion*, ST, 1994, 6; George Pruteanu, *Lecturi din coșmarul totalitar*, VR, 1995, 3-4; Dan Silviu Boerescu, *Matei Călinescu, „Viața și opiniile lui Zacharias Lichter"*, LCF, 1995, 27; Monica Spiridon, *Relectura și postcenzura*, RL, 1995, 30; Ioana Pârvulescu, *Așa grăit-a Zacharias Lichter*, RL, 1995, 30; Alexandru George, *De la critică la prietenie și înapoi*, RL, 1994, 32; Monica Spiridon, *Despărțirea de modernitate*, LCF, 1995, 40; Ungureanu, *La vest*, I, 24-254; Ion Bălu, *Fețele modernității*, APF, 1996, 4; Glodeanu, *Incursiuni, 345-350*; Micu, *Ist. lit., 771-772*; *Dicț. esențial, 159-161*; Simion, *Fragmente*, IV, 223-232; Manolescu, *Lista*, III, 242-250; Petraș,

Panorama, 168–173; Popa, *Ist. lit.*, II, *111–1115*; Lefter, *Critica, 191–200*; Mircea Iorgulescu, *L'Affaire, după Matei*, „22", 2002, 19, 20; Iulia Popovici, *Timpul mitic al lecturii*, RL, 2003, 28; Tudorel Urian, *Lumea lui M*, RL, 2003, 46; Mircea Iorgulescu, *Cartea fiului și a tatălui*, „22", 2003, 714; Ion Vianu, *Despre portretul lui M*, „22", 2003, 714; *Dicț. analitic*, IV, *388–390*; Ștefan Borbély, *Matei Călinescu*, Brașov, 2003. *M.S.*

CĂLUGĂRU, Alice (4.VII.1886, Paris – 1933) poetă și, prozatoare. În acte purtând numele Alice Stéphanie Stănescu Călugăru, **C.** era a treia fiică a căpitanului Ștefan Stănescu Călugăru și a Mariei Carabella, mama păstrându-și numele după căsătorie. Împrejurarea nașterii poetei la Paris e legată de stagiul de studii „asupra instrucției și fabricațiunei pieilor în general", de care beneficia tatăl. În mai 1887, familia Călugăru se întoarce la București. Serviciul tatălui determină frecvente mutări până în 1901, când ofițerul demisionează. Din 1905, se pare, Maria Carabella se stabilește la Paris, părinții ei strămutându-se în Belgia. **C.** a învățat în particular, susținând examenele pentru cursul primar între 1893 și 1897 la Școala Primară de Fete nr. 11 din București. Urmează apoi cursuri în diverse institute particulare și își trece bacalaureatul în 1906, la Liceul „Sf. Sava" din București, unde cunoaște pe colegul de generație G. Topîrceanu. În septembrie 1906, se îmbarcă, la Giurgiu, pentru Budapesta, îndreptându-se către Paris. A debutat cu versuri în „Sămănătorul", încă din 1903, remarcată fiind de N. Iorga. Volumul de versuri *Viorele* apare în 1905, cu girul lui Titu Maiorescu, căruia **C.** îi solicitase opiniile înaintea publicării. Reacțiile criticii sunt contradictorii, mergând de la recunoașterea netă a talentului autoarei până la etichetarea paginilor drept capricii adolescentine. Odată stabilită în Franța se face remarcată de Charles Müller, gazetar la „Le Journal", coautor, cu Paul Reboux, al seriei de parodii *À la manière de...* (1908–1913). Va repurta un prim succes literar la un *tournoi de poésie*, organizat de gruparea revistei „Femina" în 1913, cu poemul *Les Perles*, răsplătit cu premiul al doilea și medalia de aur și marcând începutul carierei franceze a scriitoarei Alice Orient. Trăiește o boemă zbuciumată și pauperă, obligată să-și câștige existența ca dactilografă și corespondentă de presă, cum mărturisește una dintre epistolele trimise lui G. Topîrceanu, căruia îi scrie între 1911 și 1914, când autorul *Parodiilor originale* era redactor al „Vieții românești" de la Iași. Încearcă să mențină, prin corespondență, contactul cu viața literară din țară, plănuind un nou volum de versuri în românește. Colaborează la „Convorbiri literare", „Viața literară", „Luceafărul", „Viața românească", „Ramuri". Cariera franceză nu se lasă lesne cucerită: în 1912, publicase doar o poezie (*Les Chats*, în „Le Journal") și o nuvelă în „Le Miroir", în rest doar texte neliterare. Frecventa schimbare a adreselor pariziene între 1910 și ianuarie 1914 reflectă dificultățile întâmpinate. În 1921, **C.** se căsătorește cu ziaristul Louis Constant Edgar Müller, alături de care va întreprinde călătorii în Europa și America de Sud. O replică ficțională a acestor avataruri pare a fi romanul *La Tunique verte* (1924), semnat Alice Orient. Începând cu acest an, existența scriitoarei se dizolvă în mister. Vești vagi vorbesc despre moartea ei, în Elveția, în 1933, bolnavă de ftizie sau de nervi.

Desen de Marcel Iancu

Versurile din volumul *Viorele* sunt, în mod evident, tributare unor influențe de lectură. Se recunosc tipare și cadențe coșbuciene, multiple ecouri din Eminescu, dar, oricât de frapante ar fi ele, s-a observat, chiar atunci, că motive, teme și rezonanțe consacrate dobândesc la **C.** o anume prospețime neașteptată, ce-și are sursa în autenticitatea trăirii. **C.** are o veritabilă sensibilitate pentru natură, ceea ce a făcut să fie comparată cu D. Anghel, dar acesta, la rându-i, pare feminin, lilial, estet, față de poetica senzuală, directă, aproape aspră, a autoarei. *Viorele* anunță deja temele predilecte, deplin conturate în versurile de maturitate, risipite în periodice: călătoria, sentimentul exilului perpetuu, fluiditatea și inconsistența lumii, natura ca paradis insondabil, revelat în clipele privilegiate, rătăcirea și ratarea, predestinarea, fragilitatea umanului. Deschiderea către sinestezie, către corespondențele tainice care cosmicizează senzațiile imediate (G. Călinescu), relevă latura simbolistă a acestui lirism, prefigurare a poeziei noastre interbelice. Torsul pisicii se racordează secret la cel al fusului, al vântului și al astrelor, într-o armonie ce depășește casnicul și terestrul. Plânsul ploii, țârâitul monoton al burlanelor, cântecul vântului în horn împletesc o melopee dialogând cu bacovianul plâns al materiei. Întrezărită o clipă, steaua căzătoare este o strună plesnită a Lirei cosmice, sfârșitul unui cântec în armonia celestă. Poeta preferă grădinii natura sălbatică, buruienile, florile de câmp, aromele amare, amețitoare, otrăvitoare. Izvoarele și gârlele plâng doine necunoscute, în ele se amestecă dorul de rătăcire cu cel al extincției. Abandonată curgerii apei,

barca îmbie la dispariție, într-un extaz de aceeași factură cu acela resimțit de Aschenbach, eroul lui Th. Mann din *Moartea la Veneția*. Convențională metaforă a vieții, marea este și marele vehicol al rătăcirii fără hotare. În *Peisagiu atlantid*, lumea „profunzimilor" nu are habar de cea de deasupra, de „cerul" pe care alunecă și pier corăbii; metropola, în perspectivă răsturnată, e o mare deasupra căreia gândul se avântă ca o luntre. O *Barcarolă* îngână o litanie amară, cu dor de neîntoarcere: „ barca somnului înceată/ Pe tăria depărtată/ Luneca-va printre nori." (*Somnul*). Corespondentul terestru devine drumul de fier, cântecul obsedant al roților inspirând o adevărată beție a simțurilor. *Pe drum* traduce stingerea tuturor elanurilor, înecate într-o oboseală de viață, de rătăcire, de ultime și definitive deziluzii: „dar simt că pretutindeni sunt departe". A fost remarcată la **C.** absența poeziei de dragoste; totuși erotismul este poate latura cea mai profundă a sensibilității poetei: abia mărturisită, retrospectiv, iubirea pierdută, iubirea imposibilă este de neîmpărtășit, traumă care a otrăvit și sfâșiat pentru totdeauna sufletul, îmbolnăvindu-l de nostalgia unui pierdut suflu divin; filtrul magic este vinul morții turnat în cupa de crin a purității, metafore uzitate și de Ion Minulescu, într-o romanță cu fior tragic. Alte rezonanțe baudelaireene se fac simțite în gustul estet pentru mătăsuri, parfume și licori, pentru aerul din muzee, spațiu al „semnelor tainice" ale timpului, pentru șerpi și perle, acestea din urmă, metaforă a cuvintelor poeziei, smulse în teribila explorare a profunzimilor. Romanul *La Tunique verte* (1924) continuă temele obsedante ale autoarei: existența debusolată, călătoriile, întâlnirile și „accidentele" providențiale. Narațiunea la persoana întâi, multiplicarea perspectivei prin alternarea naratorilor, schimbările de registru — de la proza poematică la epicul dens și alert, de la reverie la dialogul spumos —, toate la un loc dau impresia unui conglomerat eclectic, cu un puternic aer de modernitate. Lumea în care s-a „rătăcit" Lilis, alter ego al autoarei, este aceea pitorească a boemei artistice pariziene, cu farmecul ei împletit din entuziasme și dezabuzare, din strălucire și sărăcie; Josué, partenerul eroinei, clovn de circ și „tragedian", personaj interlop, încarnează parcă „demonul rău și blând" al acestei lumi în care măștile și chipurile se confundă în jocul iluziei. Nu lipsesc elementele spectaculos-romantice: gelozia criminală, răpirile, tâlharii generoși, decorul gotic al castelului părăsit, evadările, travestiul. Dar ceea ce face posibilă unitatea romanului este percepția acută, bogată în senzații și sugestii, care pune lucrurile și personajele să vibreze împreună, creând porți secrete de comunicare între firesc și fantastic.

SCRIERI: *Viorele*, București, 1905; *La Tunique verte*, Amiens, 1924; *Versuri*, îngr. Ecaterina Săndulescu, introd. Dumitru Micu, București, 1968; *Scrieri*, tr. Virgil Tiberiu Spânu, îngr. și pref. Pavel Țugui, București, 1987.

Repere bibliografice: I. Gorun, *„Viorele"*, „Revista noastră", 1905, 6; Iorga, *O luptă* (1979), I, *176–177, 348, 348, 376*, II, *336*; Ovid Densusianu, *„Viorele"*, VAN, 1905, 13; Chendi, *Pagini*, *375, 379–382*; *Scrisori – Ibrăileanu*, IV, *39–42, 284–304*; G. Topîrceanu, *Scrieri*, II, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, 1983, *555–556, 702*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *464–465*, VI, *117*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *110–114, 147–148*; Miller-Săndulescu, *Evoluția, 309–318*; Radu Gyr, *Breviar de literatură contemporană*, CL, 1935, 1–2; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *681*; Sevastos, *Amintiri, 239–241*; Perpessicius, *Lecturi intermitente*, GL, 1967, 35; Doru Scărlătescu, *Addenda la o ediție Alice Călugăru*, RL, 1970, 13; Ciopraga, *Lit. rom., 41–42, 49–50, 76–77, 97–98, 105–106, 303, 307, 321–325, 438*; Micu, *Început, 299–301*; Piru, *Varia*, I, *377–380*; Vasile Netea, *Alice Călugăru, o enigmă biografică*, MS, 1973, 3; Pavel Țugui, *Alice Călugăru. Din nou despre o enigmă biografică*, MS, 1978, 2; Gh. Agavriloaiei, Lucia Pop, *Alice Călugăru în corespondență*, CL, 1979, 3; Micu, *Scriitori, 166–194*; Eugen Jebeleanu, *Deasupra zilei*, București, 1981, *69–73*; Piru, *Ist. lit., 260–261, 344*; Constantin Popescu-Cadem, *Alice Călugăru în documente pariziene*, MS, 1984, 3; Iliescu, *Poezia, 13, 192, 251, 274–275*; Const. Ciopraga, *Alice Călugăru–G. Topîrceanu. Moment epistolar*, MS, 1986, 2; Piru, *Critici, 155–158*; Ornea, *Înțelesuri, 158–162*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *520–522*; Ilie Constantin, *Restituiri*, RL, 1999, 43; Maria Platon, *Alice Călugăru. O poetă pe nedrept uitată*, Iași, 2001. *S.D.*

CĂLUGĂRU, Ion (pseudonim al lui Ștrul Leiba Croitoru; 14.II.1902, Dorohoi – 22.V.1956, București), prozator. După o copilărie petrecută în sărăcie, tatăl lui fiind croitor, pleacă, în 1919, la București, unde se înscrie la Liceul „Matei Basarab". E. Lovinescu, profesorul său de latină, îi oferă un post la revista „Sburătorul", propunându-i totodată pseudonimul care îl va face cunoscut în literatură. Probabil în 1920 se produce debutul gazetăresc, în cotidianul „Mântuirea", unde semnează B. Croitoru. Este redactor sau colaborator la „Adevărul literar și artistic", „Rampa", „unu", „Integral", „Universul literar", „Cuvântul", „Vremea", „Azi", „Contimporanul", „Contemporanul" ș.a. În 1929 editează propria revistă, „Opinia publică", din care apar doar câteva numere, dar la care colaborează Șt. Roll și B. Fundoianu. A mai semnat și i.c., I. Cg., I. Raiot, Ion Popescu, Moș Ion Popescu. Publică articole cu caracter cultural, social, dar și nuvele, schițe și chiar romane în foileton, reluate mai târziu în volume. A fost membru al Institutului de Studii Latine și a făcut parte din Societatea Scriitorilor Români. De foarte tânăr s-a angajat în mișcarea socialistă, al cărei ardent susținător avea să fie toată viața; implicarea sa politică va culmina după 1945, când va deveni redactor la „Scânteia".

Culegerea de nuvele care marchează debutul său editorial, *Caii lui Cibicioc* (1923), anunță viziunea realistă ce se va amplifica în scrierile ulterioare. Prin ochii lui Buiumaș al Țiprei, eroul trilogiei pe care o alcătuiesc *Copilăria unui netrebnic* (1936), *Trustul* (1937) și *Lumina primăverii* (1948), este percepută viața chinuită și plină de lipsuri a locuitorilor unui târg moldovenesc. Protagonistul, alter ego al autorului, asistă mirat la momentele cruciale ale existenței: nașterea, nunta, moartea. Buiumaș, copilul interiorizat, avid de învățătură, atunci când este trist sau descumpănit în fața vieții, se retrage în sine, abandonează străzile și zarva urbei. De fapt, **C.** surprinde atât duritatea, cât și poezia acelui mediu amalgamat social, etnic și religios, bizarul și blândețea, egoismul și generozitatea oamenilor care îl populează. Natura își desfășoară amplu anotimpurile și tot Buiumaș este cel care admiră frumusețea zilelor de primăvară sau e atras de liniștea și pacea din cimitirul unde tinerii merg spre a da binețe bătrânilor ce nu mai sunt. În multe privințe, s-a făcut apropierea dintre atmosfera poeziilor lui

B. Fundoianu și proza lui **C.**, irigată de o poezie molcomă a ritmurilor existenței, din care răzbate din când în când un țipăt. De sub coaja groasă a monotoniei ce acoperă viața celor din jur, copilul percepe sensuri care altora le rămân ascunse, comentează cu luciditate și năduf goana după tot felul de nimicuri și lupta pentru existență, simte acut frustrările și izolarea, înregistrează schimbări implacabile care îi marchează orizontul cunoașterii. Amintirile unora și altora îi vorbesc despre răscoala de la 1907, iar copilăria și o parte din adolescență îi sunt influențate de evenimentele războiului. Un alt episod major al vieții personajului, urmărind, de altfel, un traseu autobiografic pe care **C.** îl transpune în carte etapă cu etapă, va fi călătoria spre București — miraj către care adolescentul își îndreaptă toate aspirațiile. Dar aici se simte un dezrădăcinat și un neadaptat. Îl miră și apoi îl dezgustă fățărnicia oamenilor și adânca discrepanță între categoriile sociale. Buiumaș încearcă să găsească o supapă în mișcarea socialistă, dar, în cele din urmă, tentativa de a se integra în viața trepidantă a marelui oraș eșuează. Atmosfera bine închegată din *Copilăria...* nu se mai regăsește în celelalte două romane ale trilogiei. Acestea sunt compuse din secvențe de reportaj, mai mult sau mai puțin realizate. În *Trustul* își face loc o tentă tezistă, clișeul uzitat brutal al rupturii totale dintre exploatați și exploatatori. Viziunea aceasta simplistă se va desfășura într-un context ideologic propice în romanul *Oțel și pâine* (1951), înecat în clișee sociologizante proletcultiste. Dar personajul Buiumaș, a cărui autenticitate și a cărui pregnanță nu se rezumă la inserțiile autobiografice, rămâne o realizare în categoria personajelor-copii și adolescenți din literatura română.

Influențată de spiritul de frondă al vremii ce se cultiva la „unu", „Integral", „Contimporanul", o parte din proza lui **C.** stă sub semnul expresionismului sau sub cel al avangardismului. Ciclul de nuvele *Paradisul statistic* (1926) este grăitor în acest sens, însă un anume spirit expresionist îi străbate întreaga operă. Grotescul figurilor și al sentimentelor, atmosfera ambiguă se regăsesc și în nuvelele din *Abecedar de povestiri populare* (1930), după cum revin, în mai mare sau în mai mică măsură, și în romane. Totodată, în multe proze atmosfera este invadată de oniricul îmbinat cu semne, revelări ale sacrului, deseori putându-se observa chiar parodierea vechilor scrieri biblice. Textul nuvelelor este concentrat, iar personajele sunt încercate parcă de convulsii aflate la granița normalității, experimentând neîncetat, și pervers uneori, în zona unei sexualități atotstăpânitoare. Pe de altă parte, tot în acest spațiu se regăsesc și elementele unei fațete caracteristice pentru proza lui **C.**: mahalaua evreiască din micile orașe ale Moldovei. Printre romanele ce au ca substanță lumea amestecată a Bucureștilor de după primul război mondial se situează și *Don Juan Cocoșatul* (1933). Viziunea care îi conferă unitate este una expresionistă, discursiv enunțată în subtitlu — *Oameni cari se pregătesc de moarte din cea dintâi zi a vieții* — și apoi susținută, pornind de la selectarea mediilor și privirea necruțătoare, tentată să deformeze până la grotesc lipsa de coerență și sens a celor care se perindă printr-un oraș al desfânării paroxistice. Gustul amar al propriilor experiențe îl împinge pe erou către o perspectivă sumbră. Pablo Ghilgal este însemnat de natură cu o cocoașă; cocoașa poate fi interpretată și ca un stigmat al populației evreiești, pe care **C.** o vede condamnată a fi altfel decât ceilalți. Mediul boem, al cărui răsfățat este Pablo, oferă o imagine stridentă, de colorit violent, cu personaje și sentimente configurate în linii îngroșate, rezonând sarcastic. Mai toate personajele principale ale lui **C.** sunt de extracție iudaică; prin ele prozatorul traversează două lumi: târgul de provincie și capitala.

SCRIERI: *Caii lui Cibicioc*, București, 1923; *Haiducul Codău, moartea poterelor, bucuria văduvelor*, București, 1923; *Haiducul Hărăluță — Prostul din Ceata neagră*, București, 1923; *Dracul în capcană sau Prinderea satanei celei cu 7 nume*, București, 1923; *Moara dracilor sau Haiducul călugăr*, București, 1924; *Paradisul statistic*, București, 1926; ed. îngr. Cornelia Ștefănescu, București, 1971; *Abecedar de povestiri populare*, București, 1930; *Omul de după ușă*, București, 1931; *Charlot*, București, 1933; *Don Juan Cocoșatul*, București, 1933; *Erdora*, București, 1934; *De la cinci până la cinci*, București, 1936; *Copilăria unui netrebnic*, București, 1936; ed. pref. Domițian Cesereanu, București, 1962; *Trustul*, București, 1937; ed. 2, București, 1956; *Scriitorii libertății*, București, 1945; *Ion și Salomeia*, București, 1947; *Lumina primăverii*, București, 1948; ed. București, 1955; *Am dat ordinul să tragă*, București, 1948; *Măseaua stricată*, București, 1949; *Clownul care gândește*, București, 1949; *Oțel și pâine*, București, 1951; ed. București, 1955; ed. București, 1960; *Casa șoarecilor*, îngr. Sașa Pană, București, 1958. **Traduceri:** F. M. Dostoievski, *Visul unui om ridicul. Jurnalul unui scriitor*, București, f.a.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, *269-273*, V, *202-206*, VI, *330-334*, VII, *236-238*, XII, *389, 418*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *228-258*; Sebastian, *Eseuri, 371-373*; G. Călinescu, *„Don Juan Cocoșatul"*, ALA, 1934, 683; Petru Manoliu, *De la Charlie Blum la Don Juan*, „Credința", 1934, 36; Zaharia Stancu, *O carte amară*, „Credința", 1936, 27; Aderca,

Contribuții, II, *35–36*; Sebastian, *Jurnal, 270–282*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *795–796*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici și articole*, București, 1953, *263–276*; Dumitru Micu, *Cu privire la proza lui I. Călugăru*, VR, 1954, 3; S. Damian, *Încercări de analiză literară*, București, 1956, *32–42*; Savin Bratu, *Cronici*, I, București, 1957, *125–132*; Ion Vitner, *Firul Ariadnei*, București, 1957, *190–194*; D. Micu, *Romanul românesc contemporan (1944–1959)*, București, 1959, *30–34, 283–288*; Piru, *Panorama, 299–301*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr., 133–144*; Cornelia Ștefănescu, *Ion Călugăru*, RITL, 1972, 3; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *374–379*; Negoițescu, *Analize, 193–196*; Mirodan, *Dicționar*, I, *327–341*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *231–233*; Ovid S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994, *155–160*; *Dict. scriit. rom.*, I, *522–525*; *Dict. analitic*, I, *228–230*, III, *268–270*; Popa, *Ist. lit.*, I, *86–87, passim*. *O.I.*

CĂMINUL, revistă culturală și literară apărută la Sao Paulo, în Brazilia, între 1951 și 1970, trimestrială în primii ani, apoi bianuală, cu text mimeografiat. Ilustrația de pe copertă – o poartă de lemn românească – și motoul „Hai să dăm mână cu mână, cei cu inima română" sugerează orientarea tradiționalistă a publicației și rațiunile apariției ei, subliniate și într-un *Cuvânt de început*, care definește și aspirația de a oferi românilor pribegi „o adevărată recreere a sufletului și a minții, un binefăcător popas de reculegere în sens creștin și românesc, pe drumul cotidianului sumbru pe care-l parcurg". **C.**, editată de Nic. Iancu Păltinișanu, apare sub auspiciile Societății Culturale „România" din Sao Paulo și este prima revistă în limba română din Brazilia. Colaborează poeți și prozatori ai exilului românesc stabiliți pe continentul american. Sunt oferite informații asupra activității culturale și publicistice românești desfășurate în exil și știri, cu caracter politic sau cultural, din țară. Literatura este reprezentată mai ales prin poezia originală a lui Faust Brădescu, Nic. Iancu Păltinișanu, Nicolae Novac, Ion Țolescu, Valentin Dragu, Elisabeta Mihăilescu, Daniela Movilă, Iulia Carâp, Al. Petru Silistreanu. Sunt incluse în sumarul revistei, integral sau fragmentar, versuri și proză aparținând poeților români clasici și contemporani: M. Eminescu, V. Alecsandri, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, O. Goga, Al. Mateevici, Aron Cotruș (*Horia, Pâinea noastră, Țară, Între Volga și Mississippi*, reproduse după volumul *Drumuri prin furtună* și din alte publicații), Radu Gyr. Sunt inserate povești de Ion Creangă și schițe de I.L. Caragiale. Pagini de proză semnează și Nic. Iancu Păltinișanu, Nicolae Teban, Ilie I. Manolescu. Rubrica permanentă „Știri culturale", cronica literară a lui Faust Brădescu, urmărind actualitatea literară, și studiile lui Vasile Posteucă întregesc informația culturală și literară a cititorilor. În esență, **C.** este o publicație notabilă pentru efortul de a susține harul poetic și scrisul în limba română pe alte meridiane, ca și pentru promovarea culturii române. *M.P.-C.*

CĂMINUL LITERAR, revistă literară apărută la Craiova, lunar, de la 1 octombrie 1908 până la 1 iulie 1909. Directori: N. Costinescu și Mitu S. Fortunescu. Se publică poezii de Mitu S. Fortunescu, N. Costinescu, N. Burlănescu-Alin, V. Vulturescu și proză de E. Botoiu, Gr. Roman, T. Ionescu, Mitu S. Fortunescu, V. Vulturescu. De remarcat este numărul 23 din 1909, pe care revista îl închină lui Eminescu și în care Tudor Ionescu semnează articolul *Memoriei genialului poet și marelui cugetător Eminescu*, Const. Cehan pe acela intitulat *Eminescu*, iar Șt. Botoi, poezia *Lui M. Eminescu*. *M.Pp.*

CĂMINUL NOSTRU, revistă apărută la București, săptămânal, între 12 noiembrie 1910 și 3 octombrie 1911, sub îngrijirea lui I. Boteni (I. Ionescu-Boteni). În *Cuvânt înainte* se afirmă: „vom ține publicul la curent cu noutățile literare", „vom face aprecierea operelor de interes general și vom avea casă deschisă pentru talentele tinere care vor bate la ușa noastră". Publicația conține rubrici teatrale și plastice, consacrate recenziilor, notițelor, informațiilor literare (între care figurează și acelea despre incendiul care a distrus manuscrisele lui D. Anghel și arhiva Societății Scriitorilor Români sau despre vizita lui Filippo Tommaso Marinetti la Paris) și „Cronica chestiei naționale". Un rol important îl are revista în publicarea unor poezii necunoscute ale Văcărești lor, rămase în manuscris, și în reactualizarea unor autori de memoriale de călătorie ca Dinicu Golescu, Ion Codru-Drăgușanu, Gh. Asachi ș.a. Poezia este

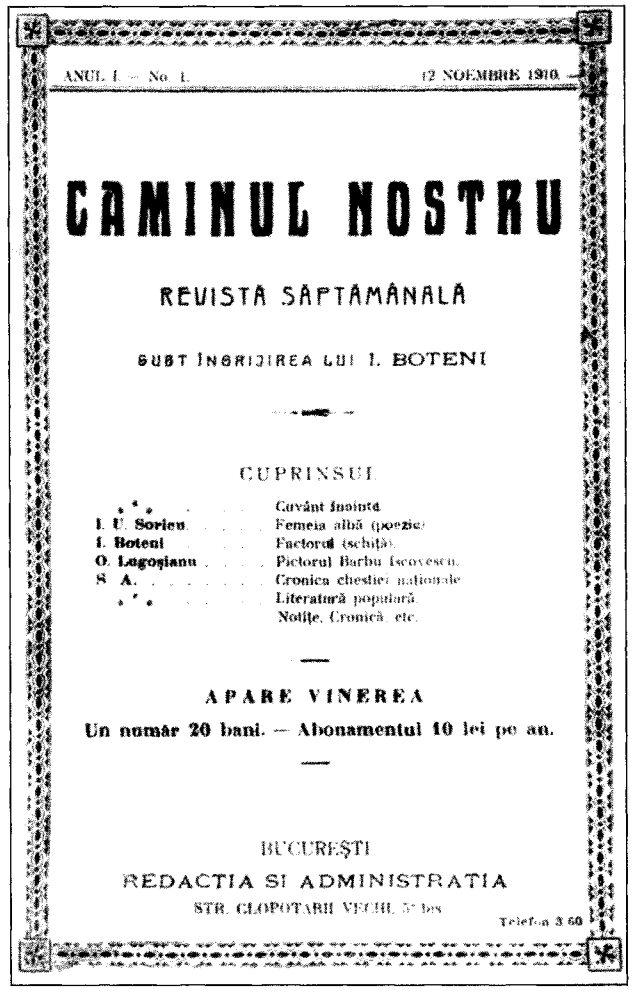
ANUL I — No. 1. 12 NOEMBRIE 1910.

CĂMINUL NOSTRU

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ

SUB ÎNGRIJIREA LUI I. BOTENI

CUPRINSUL

* * * Cuvânt înainte
I. U. Soricu Femeia albă (poezie)
I. Boteni Factorul (schiță)
O. Lugoșianu Pictorul Barbu Iscovescu
S. A. Cronica chestiei naționale
* * * Literatură populară
Notițe, Cronică, etc.

APARE VINEREA

Un număr 20 bani. — Abonamentul 10 lei pe an.

BUCUREȘTI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

STR. CLOPOTARII VECHI 5 bis

Telefon 3.60

reprezentată de I.U. Soricu, Victor Eftimiu, Nichifor Crainic, I. Sân-Giorgiu, Eugeniu Revent, Volbură Poiană, Panait Papazissu, N. Pora, A. Popovici-Bănățeanu, proză semnează I. Ionescu-Boteni, M. Lungianu, Ion Dragu, Corneliu Moldovanu, Emil Gârleanu, T. Negrescu, iar eseuri, Emil Isac, D. Tomescu, Constanța Hodoș. Se publică traduceri din *Infernul* lui Dante (G. Coșbuc), *Cidul* de Corneille (St. O. Iosif), lirică de Lenau (I. U. Soricu), Victor Hugo (D. Nanu), Ady Endre (I. U. Soricu), Horațiu (I. Sân-Giorgiu). Alți colaboratori: Oreste, O. Lugoșianu, Călin Mărgărit, I.F. Buricescu, Mihai Iorgulescu, Em. Grigorovitza, Ștefan Braborescu, Caton Theodorian, Alfred Moșoiu, Nerva Hodoș, Victor I. Slăvescu, C. Rădulescu-Codin, Ion T. Scânteie. *M.Pp.*

CĂMINUL NOSTRU, publicație apărută la Bazargic, lunar, în mai-octombrie 1934 și ianuarie-februarie 1940. Redactor: Al. C. Aldea. Revista, organ al Asociației învățătorilor din județul Caliacra, își propune să instituie un „cămin pedagogic și cultural", să realizeze o operă de „îndrumare și canalizare a tuturor energiilor" „puse în slujba învățământului și culturii" (*Cuvânt înainte*). Deviza înscrisă pe frontispiciu îi aparține lui Thomas Carlyle: „Muncă, sinceritate, tăcere!". Rubricile obișnuite sunt „Reviste", „Informațiuni", „Redacționale". În paginile dedicate poeziei Nichifor Crainic figurează cu *Rugăciune pentru Rege*, iar Aron Cotruș cu două poeme (republicări), tot reproduceri fiind versurile lui Vasile Militaru; mai semnează Panait Papazissu, Al. C. Aldea, Em. Papazissu, D. Anastasescu-Diana, Ion Lolu (eseuri), Radu Sandu (critică literară). Revista mai conține fragmente din *Sburătorul*, „poem dramatic în patru acte și în versuri", și din *Orfeu*, „tragedie antică în 5 acte" de Em. Papazissu, epigrame, umor popular, strigături, chiuituri, proverbe, aforisme, anecdote, articole pe teme pedagogice și folclorice. Alți colaboratori: Nic. Badea, Tudor Măinescu, Emil Diaconescu, Ion Marinescu, B. Zăinescu, Achil Constantinescu, Eustațiu Țintea, V. Ghețea. *A.P.*

CĂPĂȚINEANU, Stanciu (c. 1800-15.IX.1848, Râmnicu Vâlcea), traducător. Absolvent al școlii de la „Sf. Sava" din București, **C.** se formase ca elev al lui I. Heliade-Rădulescu. În 1826 pleacă la Craiova, unde, împreună cu Gr. Pleșoianu, deschide cursurile Școlii Naționale. A fost aici director și profesor, predând gramatica și „deprinderi asupra stilului românesc". Datorită vederilor sale noi, în urma unor intrigi, este scos din învățământ în 1837. Pleacă din Craiova și se stabilește la Râmnicu Vâlcea, unde e numit judecător, ocupând apoi funcții administrative mărunte.

Făcând parte din grupul de cărturari care susțineau proiectele culturale ale lui Heliade, **C.** fusese inițiat printre primii în programul Societății Literare de la 1827. Astfel, în spiritul orientării iluministe ilustrate în primul rând de mentorul său, el întreprinde în jurul anului 1830 o serie de traduceri, optând nu atât pentru scrieri moralizatoare facile, cât pentru opere de seamă ale iluminismului european. În volumul *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură*, apărut în 1830, adună patru povestiri tâlmăcite din Pascal, Boileau, Voltaire, Montesquieu. În același an mai apar *Mitologhie pre limba românească*, precum și *Mărimea romanilor sau Băgare de seamă asupra pricinilor înălțării și căderii lor*, tâlmăcire a scrierii *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence* de Montesquieu, iar în 1831 este imprimată traducerea după *Zadig* de Voltaire. În prefețele la aceste transpuneri, **C.** vorbește despre strădania lui de a da contemporanilor lecturi instructive și de a contribui totodată la modelarea limbii române. Alte lucrări anunțate ca fiind traduse, precum *Du Contrat social* de J.-J. Rousseau, *Les Ruines ou Méditations sur les révolutions des empires* de Volney, n-au fost tipărite.

Traduceri: [Pascal, Boileau, Voltaire, Montesquieu], în *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură*, Sibiu, 1830; *Mitologhie pre limba românească*, [Sibiu], 1830; Montesquieu, *Mărimea romanilor sau Băgare de seamă asupra pricinilor înălțării și căderii lor*, [Sibiu], 1830; Voltaire, *Sadic sau Ursitoarea*, f.l. 1831.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *126-127*; Bogdan-Duică, *Ist. lit., 217-219*; Piru, *Ist. lit.*, II, *30-31*; Cornea, *Originile, passim*; *Dicț. lit. 1900, 176.* *G.D.*

CĂPRARIU, Alexandru (20.XII.1929, Cluj – 4.II.1988, Cluj-Napoca), poet. Este fiul Mariei (n. Rusu) și al lui Alexandru Căprariu, funcționar. Face la Cluj studiile liceale și Facultatea de Filosofie, absolvită în 1952. Elev al Școlii de Literatură „M. Eminescu" în 1951-1952, este exmatriculat pentru lecturi interzise din Tudor Arghezi și Lucian Blaga. Debutează cu poezie în „Almanah literar" în 1949 și colaborează la „Steaua", „Tribuna", „Contemporanul", „România literară", „Luceafărul" etc., semnând la începuturi și poezii de circumstanță, în ton cu epoca proletcultistă. Este redactor la „Tribuna" (1957-1969), director al Editurii Dacia (1969-1986) și din nou redactor la „Tribuna", unde ține nu numai cronica literară, ci și o „cronică sportivă". În perioada de început a „Tribunei" a fost și cronicar plastic și dramatic. Debutează editorial cu volumul de versuri *Orizonturi* (1963), urmat de *Cercurile dragostei* (1966), culegere de poezie intimistă, așezată la încrucișarea unor influențe diverse, nedecantate încă suficient. Următorul volum, *Jurnal literar* (1967) include cronicile literare semnate în „Tribuna", pe marginea unor volume de Tudor Arghezi, T. Vianu, I.L. Caragiale, Ion Barbu, Adrian Maniu, Geo Bogza, Al. A. Philippide, Ion Negoițescu, Miron Radu Paraschivescu, Ion Vlasiu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiș, Ion Brad, Virgil Teodorescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, Titus Popovici ș.a. Cumințenia critică este dusă aici până la extrem, de aceea rar se poate desprinde astăzi din paginile respective o propoziție critică memorabilă, răsărind dintre truisme și concesii făcute comandamentelor ideologice ale vremii. Adevărata schimbare la față are loc odată cu volumul de versuri *Mica autobiografie* (1975), care face racordul la temele, motivele și modul de a scrie poezie din perioada interbelică, urmat de *Marea autobiografie* (1979), *Ochii de pretutindeni* (1981), *Ierbarul cu amintiri* (1984), *Asfințiturile zilnice* (1985) ș.a. Pentru *Mica autobiografie* primește Premiul Uniunii Scriitorilor, iar pentru

Marea autobiografie pe acela al Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca.

Din aceeași generație cu Al. Andrițoiu și Ion Brad, de care îl leagă și afinități temperamentale și de atitudine poetică (apartenența mai pronunțată la tradiție, la versul muzical și la rafinarea livrescă), **C.** traversează, ca și confrații săi, o anumită criză a limbajului și a adeziunii la poezia oficială pentru a evolua – într-un mod mai decis decât ceilalți – spre un intimism de substanță, preocupat de marile teme ale existenței: iubirea, lupta cu timpul, obsesia morții, adeziunea la peisaj, raporturile cu transcendența. Rezultă de aici o poezie a bucuriilor simple, solar-meditativă, bazată pe confesiunea spontană, țintind refacerea trăirii imaginativ-fanteziste prin încorporarea realului în „mica" sau „marea" autobiografie. Exultanța în fața frumuseților firii, trăirea frenetică a evenimentului cotidian, surprinderea candidă a devenirilor firești sunt componente ale unei poetici de jurnal existențial, în care umbra înnegurată a morții, presimțirea ei dureroasă fac loc treptat unei gravități de factură elegiacă. Cantabilă și sonoră, desprinsă din trunchiul unei tradiții clasice de bună factură sau din cel al modernismului interbelic de tip tradiționalist, poezia lui **C.** se salvează de la caducitate prin transparența melodioasă a sonurilor, printr-o caligrafie discretă, prin spunere revelatorie. Experimente diverse, bine asimilate, vădesc o aplecare spre desăvârșirea formală, spre cizelare și selectarea enunțului până la esențial. Delicat și senzitiv, poetul încearcă să capteze un limbaj la fel de sugestiv ca și percepția concretă, vehicul pentru înțelegerea inițiatică a sensurilor lumii. Pelerin modern, el este un *homo viator* prin clipa prezentă spre un tărâm al transcendenței imaginare: „Ca o sălbăticiune rănită gonesc/ prin ierburile înalte. Sângele meu regal// aruncă rubine prin florile albastre/ și gonesc, gonesc hipnotizat de o stea/ încă nevăzută de nimeni". Poezia lui **C.** are însă și o altă față, în care predomină ludicul, tonul șăgalnic, jucăuș, histrionic. Viața e văzută ca o mare comedie (*Revelație*) în care „actorii schimbă măști și schimbă glume", în care domnește jocul grimaselor, al măștilor, al travestiurilor, ca formă de evaziune din perimetrul prea încrâncenat al existenței, ca filosofie a ființei amenințate. Discursul liric vizează eradicarea răului, ceea ce presupune și o radicalizare a limbajului moral, o conotație etică, purificatoare. Caracterizarea „Am fost și rămân fiul străzii" din *Mica autobiografie* consemnează tocmai această opțiune atitudinală, căci, aici, din aglomerarea unor elemente comune, a unor fapte diverse, se construiește o poezie de mare delicatețe.

SCRIERI: *Orizonturi*, București, 1963; *Cercurile dragostei*, București, 1966; *Jurnal literar*, București, 1967; *Povestea cu mielul, clopoțelul și copăcelul*, București, 1968; *Mica autobiografie*, București, 1975; *În timp ce pământul se-nvârte*, Cluj-Napoca, 1976; *Marea autobiografie*, București, 1979; *Primăvară scandinavă*, Cluj-Napoca, 1980; *Ochii de pretutindeni*, Cluj-Napoca, 1981; *Ierbarul cu amintiri*, Cluj-Napoca, 1984; *Asfințiturile zilnice*, Cluj-Napoca, 1985; *Cicatricile penumbrei*, București, 1987; *Reîntoarcerea menestrelului*, Cluj-Napoca, 1988; *Poeme*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca 1997.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Alte mențiuni*, III, *196-201;* Barbu, *Sine ira, 212-214;* Felea, *Poezie, 194-198;* Poantă, *Modalități, 239-241;* Zalis, *Tensiuni, 270-275;* Felea, *Aspecte*, I, *79-84*, III, *66-70;* Alexiu, *Ideografii, 149-151;* Ardeleanu, *Mențiuni, 211-215;* Poantă, *Radiografii*, I, *162-165*, II, *16-22;* Popescu, *Cărți, 142-144;* Sângeorzan, *Conversații, 56-58;* Cândroveanu, *Printre poeți, 81-87;* Steinhardt, *Critică, 87-94;* Ghițulescu, *O panoramă, 270-272;* Tașcu, *Poezia, 89-95;* Grigurcu, *Existența, 311-312;* Al. Ștefănescu, *Poezia lui Al. Căprariu*, RL, 1987, 19; Aurel Martin, *Al. Căprariu între mărturisit și presupus*, RITL, 1987, 1-2; Cornel Ungureanu, *„Cicatricile penumbrei"*, O, 1987, 31; Ștefan Aug. Doinaș, *Ethica magna*, RL, 1987, 43; Cistelecan, *Poezie, 109-111;* Adrian Popescu, *Ultima călătorie*, ST, 1988, 2; Adrian Marino, *Al. Căprariu*, T, 1988, 4; Simion, *Scriitori*, IV, *105-117;* Marian Papahagi, *Cuvintele rămân*, TR, 1989, 5; Steinhardt, *Monologul, 239-243;* Poantă, *Scriitori, 71-74;* Petru Poantă, *Un trubadur modern. Alexandru Căprariu*, TR, 1995, 48-49; *Dicț. scriit. rom.*, I, *525-527;* Micu, *Scurtă ist.*, II, *349;* Poantă, *Dicț. poeți, 50-52;* Al. Căprariu, *Corespondență*, îngr. și pref. Oana Cătina, București, 1999; Ghițulescu, *Istoria, 418.* *M.Pp.*

CĂPUȘAN, Cornel (21. IV. 1933, Oradea), critic literar. Este fiul Mariei (n. Vén) și al lui Ilie Căpușan. Își începe studiile medii în 1944 la Beiuș și le termină în 1952, în orașul natal. Este absolvent al Facultății de Filologie-Istorie, secția limba și literatura română, a Universității din Cluj. După ce funcționează câteva luni la Biblioteca Județeană, este numit șef de cabinet la Catedra de literatură română a Facultății de Filologie-Istorie din Cluj, condusă de Ion Breazu. Sub îndrumarea

lui Tudor Vianu și, după moartea acestuia, a lui Liviu Rusu, își va pregăti și susține doctoratul, în 1971, cu o teză despre *Tema imortalizării în poezia Renașterii*. Devine apoi profesor la Facultatea de Litere din Cluj. A urmat cursuri de specializare în domeniul literaturii la Moscova și Leningrad (1966); a participat la Seminarul Internațional de pe lângă Universitatea din Cambridge-Massachussets (1969). Timp de mai mulți ani, a fost lector de limba română în SUA, la Indiana University din Bloomington (1969–1970), University of California (1970–1972), Washington University (1972), și în Italia, la Università degli Studi din Milano (1983–1984).

Preocupările criticului aduc în prim-plan, într-un notabil efort comparatist, teme și motive ce traversează întreaga literatură europeană, de la miturile Antichității greco-latine la realizările artistice renascentiste și de la creațiile umaniștilor medievali la operele marilor poeți ai modernității. Mitul lui Orfeu – *Orfeu: motivul permanenței în lirica Renașterii* (1978) – îi va da prilejul de a regândi condiția poetului și a poeziei: așa cum figura personajului mitologic evoluează de la o „divinitate traco-frigiană cu evidente implicații chtoniene" la imaginea luminoasă de fiu al lui Apollo și al uneia dintre muze, tot așa poezia este un act de purificare, de distilare a ceea ce este obscur și tenebros în ființa umană, împlinindu-și astfel menirea totalizatoare prin conjugarea întunericului cu lumina, a dionisiacului cu apolinicul, a morții cu viața. Operele alese pentru ilustrarea acestei metamorfoze sunt cele ale poeților renascentiști Petrarca, Michelangelo, Tasso, Camões, Dante, Shakespeare. Imaginarul lor, impregnat de simbolurile recent descoperitei Antichități, pune în evidență cristalizarea mitului orfic ca mit întemeietor al poeziei europene. Volumul *Imagini ale lumii* (1987) urmărește motivul călătoriei în câteva texte reprezentative ale literaturii moderne, semnate de Walt Whitman, Saint-John Perse, Thomas Mann și Mihail Sadoveanu. Operele aduse în discuție au ca obiect „lumea descoperită și cunoscută ca fundal unic al acțiunii umane", făcând vizibilă „nu doar o temă, ci problema capitală a literaturii". Căci peregrinarea în spațiu și timp este, în fond, o aventură a cunoașterii. Reală sau numai imaginară, orice călătorie se vrea a fi o cale de inițiere în tainele lumii, care transformă drumul într-un „text ce se lasă citit și interpretat".

SCRIERI: *Orfeu: motivul permanenței în lirica Renașterii*, Cluj-Napoca, 1978; *Imagini ale lumii*, Cluj-Napoca, 1987.

Repere bibliografice: Ion Vlad, *Studii filologice*, TR, 1978, 35; Marian Papahagi, *Călătorie și viziune a lumii*, TR, 1987, 18; Liviu Petrescu, *Lumea ca text*, ST, 1987, 6; Vasile Voia, *Imagini ale lumii*, SUB, Philologia, 1988, 2. *L.H.*

CĂRARE, Petru (13.II.1935, Zaim, j. Tighina), poet, prozator și dramaturg. Este fiul Nadejdei și al lui Profir Cărare. A absolvit Școala Centrală Comsomolistă (1956) și Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1969), lucrând apoi ca redactor la revista de satiră și umor „Chipăruș" și la ziarul „Moldova suverană". A fost o vreme director al Biroului de propagare a literaturii. A avut de suferit de pe urma volumului de poezii satirice *Săgeți* (1972), care viza sistemul totalitar și care a fost retras din librării.

Chiar de la primele apariții editoriale – *Cale bună, Ionele!* (1962)și *Soare cu dinți* (1962), *Trandafir sălbatic* și *Parodii* (1965) –, **C.** se afirmă ca un umorist de vocație, înzestrat cu un acut simț al observației. Îmbină lirismul sentimental (scrie și lirică propriu-zisă) cu notația ironică și satirică, maliția cu poanta umoristică, particularități evidente și în următoarele volume: *Stele verzi* (1967), *Oglinzi* (1974), *Parodii și epigrame* (1976), *Vatra* (1980), *Rezonanțe* (1985), *Penița și bărdița* (1988), *Săgeți* (1990), *Fulgere basarabene* (1997). Debutul și evoluția lui **C.** s-au așezat sub influența benefică a lui G. Topîrceanu, de la care a asimilat dezinvoltura versificării, simplitatea expresiei și arta poantei. Umorul și satira, uneori de tipul celor din I. Creangă, se sprijină pe folclor. Vorba de spirit și șarja grotescă, agrementată cu proverbe și expresii populare, asociațiile paradoxale și reducerea la absurd constituie arsenalul de modalități preferate. Un accent stăruitor, uneori prea ostentativ, cade pe latura anecdotică (caricaturală) a lucrurilor și pe umorul de situație. Partea cea mai durabilă a scrisului lui **C.** sunt parodiile, unde autorul își demonstrează talentul de a „imita" cu fidelitate modul poetic al unor autori (A. Lupan, N. Costenco, Em. Bucov, P. Cruceniuc, A. Busuioc, Grigore Vieru, V. Romanciuc ș.a.) și de a plăsmui din interiorul tiparului împrumutat creații proprii, uneori superioare. **C.** și-a adunat schițele și nuvelele în *Zodia nusafirului* (1970) și *Între patru ochi* (1979). A semnat și un volum de *Comedii* (1988).

SCRIERI: *Cale bună, Ionele!*, Chișinău, 1962; *Soare cu dinți*, Chișinău, 1962; *Poiana veselă*, Chișinău, 1963; *Ploaie cu soare*, Chișinău, 1964; *Vânătorul*, Chișinău, 1965; *Trandafir sălbatic*, Chișinău, 1965; *Parodii*, Chișinău, 1965; *Stele verzi*, Chișinău, 1967; *Ce culoare are vântul*, Chișinău, 1968; *Versuri*, Chișinău, 1970; *Zodia musafirului*, Chișinău, 1970; *Umbrela*, Chișinău, 1970; *Săgeți*, Chișinău, 1972; *Broscuța cea isteață*, Chișinău, 1974; *Oglinzi*, Chișinău, 1974; *Micul șirengar*, Chișinău, 1975; *Parodii și epigrame*, Chișinău, 1976; *Ionică Tropotel*, Chișinău, 1978; *Urzicuțe*, Chișinău, 1979; *Între patru ochi*, Chișinău, 1979; *Vacanța lui Tropotel*, Chișinău, 1980; *Vatra*, Chișinău, 1980; *Luminișuri*, Chișinău, 1983; *Drum deschis – Put'otcrât*, Chișinău, 1984; *Rezonanțe*, Chișinău, 1985; *Tropotel ajunge primul*, Chișinău, 1985; *Zurgălăi*, Chișinău, 1987; *Comedii*, Chișinău, 1988; *Penița și bărdița*, Chișinău, 1988; *Săgeți*, Chișinău, 1990; *Zâmbăreți și cucuieți*, Chișinău, 1990; *În ajun de Anul Nou*, Chișinău, 1992; *Fulgere basarabene*, Chișinău, 1997. **Traduceri:** Heine, *Poezii*, Chișinău, 1959 (în colaborare cu P. Starostin); S. Oleinik, *Satiră și umor*, Chișinău, 1965; Krâlov, *Fabule*, Chișinău, 1967; I. Tuvim, *Poezii*, Chișinău, 1968 (în colaborare cu S. Vangheli); R. Gamzatov, *Daghestanul meu*, I–II, Chișinău, 1972–1976; I. Kohanovski, *Versuri*, Chișinău, 1972; S. Mihalkov, *Nenea Stiopa*, Chișinău, 1974 (în colaborare cu Grigore Vieru); S. Brant, *Corabia nebunilor*, Chișinău, 1979; Villon, *Poezii*, Chișinău, 1982.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chișinău, 1969, 203–208; A. Hropotinschi, *Revelația slovei artistice*, Chișinău, 1979, 118–125; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 203; I. Ciocanu, *Reîntâlnirea cu Petru Cărare*, LA, 1998, 3, 4; A. Moraru, [*Petru Cărare*], în *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, Chișinău, 1998, 96–108. *M.Dg.*

CĂRTĂRESCU, Mircea (1.VI.1956, București), poet, prozator și eseist. Este fiul Mariei (n. Badislav) și al lui Constantin Cărtărescu, inginer. După terminarea Liceului „Dimitrie Cantemir" din București, va absolvi Facultatea de Limba și Literatura Română (1980), fiind profesor, până în 1989, la o școală generală bucureșteană, apoi funcționar la Uniunea Scriitorilor și redactor la revista „Caiete critice". În 1991, își începe cariera universitară, ca asistent la Catedra de istoria literaturii române a Facultății de Litere din București.

Într-un interviu publicat în „Dilema" (1996), **C.** declară senin că „se ignoră ca poet", că „se săturase cu desăvârșire de propria-i poezie" atunci cînd a scris *Levantul* (1990), că numai proza îl captivează, că fenomenul colectiv-generaționist e ceva cu totul apus și lipsit de orice relevanță, că romanul *Travesti* (1994) este un „semiesec" ș.a.m.d. Adevărul e că poetul a fost poate excedat de uriașa paraliteratură și de excrescențele sociologizante, politico-teoretice prin care creația sa a ajuns manifest social ori pretext de supralicitare, de ironie bagatelizantă etc. **C.** nu se mai vrea de mult „liderul generației", „stegarul", „reprezentantul-tipic" ș.a.m.d., ci se vede pur și simplu ca o mare singurătate într-un ocean de moftologie caragialiană, o solitudine narcisiacă, dorind să-și construiască „egologic" lumea, înghițind marile texte occidentale ale postmodernității într-o intertextualitate interesată, în final, exclusiv de subtextul autorului. De aici și imaginea obsedantă, mitul personal al autorului: păianjenul, figură prin excelență a textului și textuării. Împreună cu Florin Iaru, Traian T. Coșovei și Ion Stratan, **C.** a debutat în volumul colectiv *Aer cu diamante* (1982), adevărat manifest al poeziei Cenaclului de Luni de la Filologia bucureșteană: citadinismul frust, boema generației *beat*, antilirism și antimetaforă, invazia obiectuală, poetic este absolut tot ne-poeticul, insurgență imagistică, poză hippy, realitatea îngropată în poem (Caragiale și Joyce, Beatles și Ginsberg), realismul cinic parazitat de psihedelismul devorator al inflației lexicale, parodierea marilor școli poetice, cultul derizoriului, nebunia asociativă (biologie și bucătărie, neurologie și metafizică, ginecologie și cabala etc.) — în fine, tot ce putea stârni și înnebuni izolaționismul dictatorial al politicii românești din anii '80. Receptată ca manifest revoluționar, poezia lui **C.** avea să eticheteze mult prea grabnic opera unei generații plină de individualități numai tactic reunite în frontul comun. Destul de repede, **C.** a dublat „poema chiuvetei" („într-o zi chiuveta căzu în dragoste/iubi o mică stea galbenă din colțul geamului de la bucătărie/se confesă mușamalei și borcanului de muștar/se plânse tacâmurilor ude//cândva în jocul dragostei m-am implicat și eu/ eu, gaura din perdea, care v-am spus această poveste./Am iubit o superbă dacie crem pe care n-am văzut-o decât o dată.../dar, ce să mai vorbim, acum am copii preșcolari/și tot ce a fost mi se pare un vis") cu ardoarea centripetă a aluviunilor culturale de pe varii meridiane, pusă în actul rostirii simultan cu voința de autoproiecție nelimitată a eului. Multe poeme din *Faruri, vitrine, fotografii* (1980), debutul editorial al poetului (Premiul Uniunii Scriitorilor), tatuează organismul imaginativ cu stimulii realității, exaltă o mitologie barocă a destrămării și recombinării perpetue, pe care o spulberă din nou prin ironia parodică, fosnesc la tot pasul aluziile culturale, imediat caricate, golite de miez, invadate de referințele la tehnică, informatică, design, sport, rock and roll, suprarealism și motociclism, poetică de stroboscop deopotrivă exultantă și tristă, subversivă și autodisolutivă. Cartea *Poeme de amor* (1983) desfășura ca un penaj de păun barochizant disponibilitatea poetului, în tonalități ce mergeau de la Antichitate la trubaduri și de la Dante la *Pâlnia lui Stamate*. Prozaismul căutat și etalat cu voluptate, enorma poftă ludică a acestei poezii (ca a întregii generații '80, de altfel), prin care totul se dă peste cap și se transformă cu sadică manie specular în contrariul său, compune deja geografia imaginară a lui **C.**, cea care avea să dea cheia viziunilor din *Visul* (1989). Aici, Costache Conachi face casă bună cu John Lennon și „Wc-ul public din piața galați" — cu Vergiliu și Leonardo Da Vinci. *Totul* (1985) avea să însemne cvasiamurgul unei energii în derivă: în vreme ce practica delirul dicteului (semi) automat, **C.** scria o carte despre erotica eminesciană, unde aplicațiile psihanalitice ale doctorilor Vlad și Nica se sublimau în viziuni verbale de cruditați amețitoare. Publicată abia în 1992, *Visul chimeric*, cartea despre Eminescu reprezintă „șperaclul" în viziunile freudian-daliniene ale prozei lui **C.**, unde „totul" e *regressus ad uterum* mixat cu subteranele prozelor lui Sábato & Co. *Visul* (completat și reeditat sub titlul *Nostalgia*, 1993; Premiul Academiei Române) avea să fie cartea unui prozator excepțional, dăruit regal cu viziuni de cel mai pur romantism și în cel

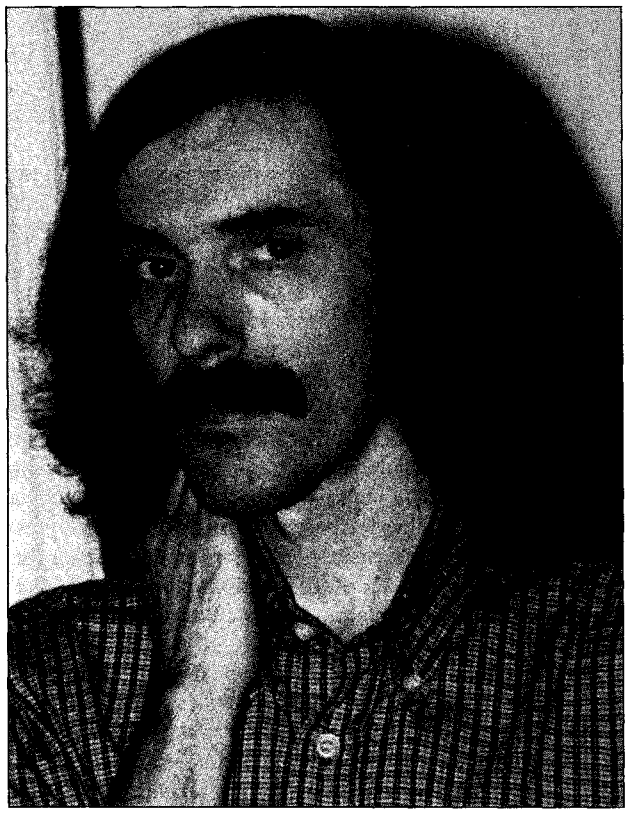

mai profund suprarealism (vecin, din acest unghi, cu Ștefan Agopian). Jucându-și cu încântare ipostazele, **C.** își trăiește ființa și viziunile cu oscilantul tremur al acului de balanță între Animus și Anima, sorbind extatic din filtrul hipnotic al uneia cu paiul translucid și seducător al celuilalt. Etalate opulent, cu dulce, polifonică ironie, „ideile primite" nu sunt decât plasma, lichidul amniotic în cuprinsul căruia eul rămâne indicibil, cu toate că infinit exprimabil. Totul e reluare de motive romantice: dublul, copilul „alchimic", motivul gemelarității (rivalizând aici cu echivalențele din romanele lui Michel Tournier), palingenezia. Hoffmann, Nerval, Novalis, Freud, Jung, Kafka, Baltrušaitis, Blake, Mircea Eliade, Bulgakov, Fournier, Durand, toți și toate, în numele unei atmosfere de o ametitoare abisalitate, ireversibil sub semnul morții și învierii, al cuplului adamic (*Cezara* eminesciană și analiza lui Mircea Eliade din *Insula lui Euthanasius* sunt structurale prozei lui **C.**), al lui „Purusa", indicul. *Visul* (*REM, Gemenii, Organistul*) este un manual complet de mitologie psihanalitică. Specificul fantasticului cărtărescian rezidă în chiar această *ars combinatoria* de mister psihologic și feerie agresivă, de ingenuitate și demonism, de Bradbury, *meraviglia*, Wajda și Bulgakov, de psihism tanatic, jubilație fantasmagorică, strada Mântuleasa și strada Venerei. Tradusă în franceză (*Le Rêve*, Paris, 1992), cartea a fost nominalizată la Premiul Médicis, pentru cea mai bună carte străină a anului. Aproape simultan cu țesăturile fabuloase ale *Visului*, **C.** realiza o altă capodoperă – de parodiere sacralizantă –, *Levantul* (1990), unde, sub un pretext epic schematic, de epopee balcanică, se pune, practic, „piatra tombală" pe marea tradiție a poeziei române. Culme a intertextualismului postmodern, *Levantul* e o centrifugă (sau un athanor) unde Bolintineanu, Alecsandri și Petrarca, laolaltă cu Conachi, Eminescu, Șerban Foarță, Leonid Dimov și Anton Pann, Gellu Naum și Ion Barbu, Caragiale (I. L. și Mateiu I.), I. Budai-Deleanu, adică toată floarea poemei române, se rotesc, dănțuiesc în fel și chip și vorbesc în giuvaericale întru a „pune capăt" cu gingașă parodie, la două sute de ani de rostire lirică: „Floare-a luminilor, otravă ce distili între petale,/Semilună care aur pui pă turle dă cristale,/Vis al leneși cadâne ce pe perini de atlaz/Fundul greu strevede dulce pân șalvarii de Șiraz,/O, Levant, ostroave-n marea limpezită ca paharul,/Sertăraș unde miroasă cimbrul și enibaharul/Ce Dimov într-o poemă n-apucă a mai descri,/Zeci de tronuri hâde-n cari șade câte-un Hangerli,/O, Levant, Levant feroce ca și pruncul care bate/Cuie într-o pisicuță adormită – cine poate/Neagra ta tristețe-a trage-n al său pept și a sta viu?/Când pornii poema asta cât eram de cilibiu!" Aparent antinomice, energia plăsmuitoare de viziuni de coșmar feeric (coborârea fetițelor din REM, goana fabuloasă printre exemplarele de la Muzeul Antipa, din *Gemenii*, un fel de Dionis eminescian îmbibat cu Stephen King pe muzică de Alan Parker) și energia verbalizantă din *Levantul* reprezintă „fața și reversul", gemelaritatea unei ființe eminamente poetice, absorbită integral de eul propriu, așa cum arată amplul roman *Orbitor* (I–II, 1996–2002). Deschiderile pe orizontală oferite în *Visul* de statutul gemelarității și ambigeniei se închid acum în favoarea sondărilor informației genetice individuale (capitolul dedicat neamului Badislavilor vine parcă din proza sud-americană), cu antenele sacralității imemoriale (înrudiri cu *Nașteri mistice* de Mircea Eliade, cu studiile lui Jung și Kérény despre copilul divin ș.a.). Nu există structură narativă în *Orbitor* fără un subtext referențial, fie că este vorba de psihanaliză, mitologie sau exegeză biblică, fie de dialogul cu alte universuri ori scene epice. Fiecare lector găsește în *Orbitor* ce-i place și ce știe. Unul poate să compare satul Tântava cu Macondo-ul marquezian, subteranele Bucureștilor cu subteranele orbilor lui Sábato, lupta monștrilor trimite la dogii și moloșii lui Jünger din *Falezele de marmură*, fătul și moașa pot evoca *Parfumul* lui Süskind, teribila scenă a cavoului învie *horror*-ul romantic gotic, revolta strigoilor, gustul pentru morbidul grotesc și revărsările de macabru e vecin cu lumea lui Stephen King din *Salem's Lot*, pentru a nu mai pune la socoteală enorma zestre cinematografică a autorului. **C.** este, prin excelență, un vizual, de infernuri și purgatorii, iar imageria lui, imperiul său fabulos de vedenii nu are precedent în proza românească. Descentrat, excesiv împovărat de simbologie și prolix peste marginile îngăduite, *Orbitor* poate fi citit ca fișa clinică a unei nevroze obsesionale, ca scriitura unei eminescianități totalitare sau ca traiectul unei *renovatio* în consecința *Nașterilor mistice*. Nu este mai puțin adevărat că delirantul lanț înfășurat împrejurul motivului fluturelui, culminând cu nașterea din liftul suspendat și, la final, cu scena fixării electrozilor pe tâmple, este întretăiat de zona neorealismului ipostaziat fie cu tandrețe, fie grotesc.

Între primul și cel de-al doilea volum din *Orbitor*, **C.** a considerat oportun să publice, în 2001, *Jurnal*, operă dezamăgitoare, de *self-agent* literar, de un egoism etanș, nu o dată pigmentat megalomaniac și meschin: „Nimeni nu are mai mult instinct literar decât mine", „Nu-mi pasă de viața națională și socială, de comunități. Individul, eu, asta mă fascinează, grota", „Procreez cu creierul și gândesc cu testicolele, isterizat în țara asta isterică." Sastisit de America și isterizat de România, ultrarecunoscut literar, tradus în câteva limbi, bursier Fulbright, bursier Rockefeller, bursier NEC („iată că și tăticul Pleșu îmi dă o binecuvântare bănoasă"), invitat la colocvii și târguri internaționale de carte, recenzat în „Quinzaine littéraire" și în „Magasin littéraire" („fotografie și titlu de-o șchioapă pe prima pagină. De la prima cronică a lui Nichi, din 1981, nu am mai avut sentimentul ăsta de greață și exaltare"), **C.** se notează aproape invariabil ca neurastenic („nu mă bucură nimic, sunt pe un fund mocirlos"), atins parcă de ramolisment și impotență estetică, supărat pe propriul succes considerat ca alienant ș.a.m.d.

Întâiul lucru care se observă la el este plăcerea cuvintelor. Rareori un poet a fost astfel vorbit de cuvintele sale ca Mircea Cărtărescu. [...] *De la tânărul Nichita Stănescu, nici un poet nu a mai dat o impresie la fel de ametitoare că reconstruiește prin cuvintele sale lumea.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Faruri, vitrine, fotografii*, București, 1980; *Aer cu diamante* (în colaborare cu Traian T. Coșovei, Florin Iaru și Ion Stratan), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Poeme de amor*, postfață Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1983; *Totul*, București, 1985; *Visul*, București, 1989; *Levantul*, București, 1990; *Visul chimeric*, București, 1992; *Nostalgia*, București, 1993; *Travesti*, București, 1994; *Dragostea*, București, 1994; *Orbitor*, vol. I: *Aripa stângă*, București, 1996, vol. II: *Aripa dreaptă*, București, 2002; *Dublu CD*, București, 1998; *Postmodernismul românesc*, București, 1999; *Jurnal*, București, 2001; *Enciclopedia zmeilor*, București, 2002; *Plurivers*, I–II, postfață Paul Cernat, București, 2003; *Sonete noi și vechi*, București, 2003; *Pururi tânăr, înfășurat în pixeli*, București, 2003; *Cincizeci de sonete cu cincizeci de desene originale* (în colaborare cu Tudor Jebeleanu), Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Dobrescu, *Foiletoane*, III, *51–54*; Tartler, *Melopoetica, 181–186*; Pop, *Jocul, 416–428*; Grigurcu, *Existența, 492–498*; Micu, *Limbaje, 111–117*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *221–225*; Simion, *Scriitori*, IV, *478–498*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu, 73–85*; Regman, *Nu numai, 208–211*; Radu G. Țeposu, *Poemul ca o ameobă*, CNT, 1990, 2; Cristian Moraru, *Totul*, CRC, 1990, 5; Adriana Babeți, *Onirograful*, O, 1990, 6; Valeriu Cristea, *Visul și realitatea*, RL, 1990, 7; Ion Negoițescu, *Mircea Cărtărescu, „Poeme de amor" și totul*, VR, 1990, 4; Al. Ruja, *Mircea Cărtărescu – imaginar și viziune*, JL, 1990, 25; Lucian Alexiu, *Viziunea ironică*, O, 1990, 26; Monica Lovinescu, *Vis-memorie-privire*, VR, 1990, 10; Gheorghe Grigurcu, *Levantul în societate*, VR, 1990, 10; Nicolae Manolescu, *Comedia literaturii*, RL, 1990, 47, 48; Coșovei, *Pornind, 122–134*; Mircea Țicudean, *Struțocămila sau inorogul*, APF, 1991, 1–2; Cornel Regman, *Mircea Cărtărescu, „Levantul"*, JL, 1991, 1–4; Manuela Tănăsescu, *Spăimoasele simetrii dintr-un Levant feroce*, JL, 1991, 1–4; Nicolae Bârna, *Visul și facerea lumii*, CC, 1991, 8–9; Octavian Soviany, *Lumânarea și cartea*, APF, 1992, 12; Sebastian Vlad-Popa, *A apărut o carte despre eul eminescian fără sex*, RL, 1992, 35; Fevronia Novac, *O abordare arhetipală a poeziei lui Eminescu*, RL, 1992, 38; Cristea, *A scrie, 203–206*; Ion Bălu, *Visul chimeric*, ST, 1993, 1; Tania Radu, *Visul lui Mircea Cărtărescu a redevenit... Nostalgia*, LAI, 1993, 36; Ioana Pârvulescu, *Secretul lui Mircea Cărtărescu*, RL, 1993, 37; Tania Radu, *Căderea în rai*, LAI, 1994, 15; Ioana Pârvulescu, *Ars amandi*, RL, 1994, 17; Cornel Regman, *Mircea Cărtărescu, „Dragostea"*, JL, 1994, 25–28; Tania Radu, *Despărțirea de androgin*, LAI, 1994, 35; Ioana Pârvulescu, *Scrisoare deschisă lui Mircea Cărtărescu*, RL, 1994, 36; Ruxandra Cesereanu, *Un nouăzecist în vogă și o nouăzecistă în top*, ST, 1994, 10–11; Mircea Bențea, *Travestiri*, F, 1994, 12; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 84–93*; Irina Petraș, *Lit. rom., 177–178*; Tudor Olteanu, *Mircea Cărtărescu în olandeză*, RL, 1996, 13; Alex. Ștefănescu, *Un roman cu care începe poate o epocă*, RL, 1997, 5; Dan C. Mihăilescu, *„Un boț" de humă din București*, „22", 1997, 581; Regman, *Dinspre Cercul Literar, 111–119*; Glodeanu, *Dimensiuni, 195–197*; Manolescu, *Litere, 109–125*; Daniel Corbu, *Mircea Cărtărescu sau Postmodernismul cu orice preț*, CL, 1998, 10; *Dicț. analitic*, II, *44–46, 370–373*, III, *153–154, 233–235, 365–367*, IV, *242–244*; [*Mircea Cărtărescu*], O, 1999, 1; Alex. Ștefănescu, *Mircea Cărtărescu critic literar*, RL, 1999, 20; Andrei Bodiu, *Mircea Cărtărescu*, Brașov, 2000; Sorescu, *Lumea, 152–161*; *Dicț. esențial, 161–165*; S. Damian, *Centrul de foc*, RL, 2001, 19; Alex. Ștefănescu, *Jos Mircea Cărtărescu!*, RL, 2001, 26; Ștefan Aug. Doinaș, *Țara premiilor Nobel*, „22", 2001, 597; Carmen Mușat, *La intersecția realității cu ficțiunea*, „22", 2001, 611; Alex. Ștefănescu, *Mircea Cărtărescu*, RL, 2001, 44–45; Petraș, *Panorama, 173–178*; Pop, *Viață, 164–175*; Bârna, *Comentarii, 48–65*; Manolescu, *Lista*, I, *392–410*; Popa, *Ist. lit.*, II, *606–616*; Virginia Blaga, *Jocul intertextual*, CL, 2002, 10; Negrici, *Lit. rom., 367–378*; *Șase critici în căutarea unui autor*, RL, 2003, 10 (semnează Irina Marin, Iuliana Alexa, Cătălin Constantin, Marius Chivu, Alexandra Olivotto, Roxana Racaru); Mircea Iorgulescu, *La o răscruce*, „22", 2003, 710; Tudorel Urian, *De la Camus la Nuova Guardia*, RL, 2003, 27; Opriță, *Anticipația, 455–457*. *D.C.M.*

CĂTANĂ, George (20.IX.1865, Remetea-Pogănici, j. Caraș-Severin – 13.VII.1944), culegător de folclor. Este fiul Trăiei și al lui Ion Cătană, țărani săraci. **C.** urmează școala primară în satul natal, gimnaziul la Lugoj și Școala Normală (Preparandia) din Caransebeș (1880–1883). După doi ani de practică în Brebu, este numit învățător definitiv în comuna Valeadeni. A fost comisar al școlilor confesionale din protopopiatul Caransebeș și a înființat, în 1896, cercul cultural local al Astrei (bibliotecă, săli de lectură și cor). Culege neobosit folclor, avându-l ca model pe Ion Pop-Reteganul. Debutează în 1886, în „Gazeta poporului" din Timișoara, cu un apel către învățători și, în același an, cu *Pitic Țințarul*. În continuare, colaborează, timp de aproape șase decenii, la un mare număr de ziare și reviste: almanahuri și calendare, „Foaia diecezană", „Drapelul", „Luceafărul", „Familia", „Tribuna", apoi, după Unire, la „Arhivele Olteniei", „Semenicul", „Banatul literar", „Calendarul românului", „Almanahul Banatului" ș.a.

Debutează editorial cu *Poveștile Bănatului* (I, 1893). Urmează alte volume, care conțin cu precădere basme, dar și, sporadic, legende și snoave. Nu sunt neglijate nici baladele. Din păcate, entuziasmul de culegător al lui **C.** nu este echivalat și de grija pentru păstrarea autenticității materialului adunat, îndeosebi în ce privește fidelitatea lingvistică. Meritul său rămâne acela de a fi făcut cunoscute mai multe piese cu circulație locală (*Mârza, Rusalin al lui Damian, Patima lui Ioan Stoia* etc.). Este însă și autorul unei senzaționale contrafaceri a *Mioriței*. Pasiunea pentru poveștile populare, cea mai importantă latură a activității sale, i-a adus supranumele, excesiv, de „Creangă al Banatului". În proza memorialistică, risipită prin reviste, evocă anii copilăriei și experiența pedagogică (*Suferințele unui învățător de la naștere până în timpul prezent*, 1888, *Amintiri din copilărie*, 1902, *Chipuri din satul nostru*, 1909 etc.). A scris și poezii (unele în grai bănățean), nesemnificative însă. **C.** s-a înscris, cu dăruire, într-o tradiție a folcloristicii bănățene, ilustrată de Simeon Mangiuca, Enea Hodoș, Sofronie Liuba, Iosif Bogdan ș.a., pe care s-a străduit să o îmbogățească după pricepere și posibilități.

Culegeri: *Poveștile Bănatului*, I–III, Gherla, 1893–1895; *Balade poporale din gura poporului bănățean*, Brașov, 1895; *Păcală și Tândală*, Gherla, 1901; *Viața și faptele lui Ștefan cel Mare și Bun, Domnul Moldovei*, Sibiu, 1898; *Alese cântări bisericești sau Octoih bogat*, Budapesta, 1902; *Teatru la sat*, Gherla, 1905; *Povești poporale din Banat*, I–II, Brașov, 1908; ed. îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1956; *Miorița. Doamnele. Balade populare*, Brașov, 1909; *Flori din război. Versuri poporale culese din gura soldaților*, Caransebeș, 1924; *Chipuri și graiuri din Bănat. Povestiri, nuvele, schițe și legende originale*, I–II, Caransebeș, 1924–1927; *Cele mai frumoase povești din Banat*, București, 1947; *Povești, balade, povestiri*, Timișoara, 1969; *Rozuna, doamna florilor*, îngr. și pref. V. Șerban, Timișoara, 1974; *Basme, povești și balade*, îngr. Doina Comloșan și V. Șerban, Timișoara, 1984.

Repere bibliografice: Liviu Jurchescu, *Un Creangă al Banatului: Gh. Cătană*, „Semenicul", 1928, 10-11; Cosma, *Bănățeni, 95-97*; Cornel Corneanu, *Doi ani de la moartea lui Gheorghe Cătană*, „Revista Institutului Social Banat-Crișana", 1946, ianuarie-iulie; Ion Apostol Popescu, *Un neobosit pedagog și folclorist bănățean: George Cătană*, O, 1958, 9; Ion Apostol Popescu, *Răsfoind corespondența folcloristului George Cătană*, O, 1961, 4; P. Pascu, *George Cătană, „Povești poporale din Banat"*, O, 1961, 6; Gr. Popiți, *Folcloristul Gheorghe Cătană (O sută de ani de la nașterea sa)*, O, 1965, 9; L. Dunajecz, *Centenar George Cătană*, F, 1965, 3; M. Deleanu, *Pe urmele manuscriselor lui George Cătană*, „Studii de limbă, literatură și folclor", 1971, 2; Dumitru Jompan, *Folclorul și etnografia în „Foaia diecesană" (1902-1912). Bibliografie*, „Studii de limbă, literatură și folclor", 1971, 2; Vintilescu, *Secvențe, 106-107*. *D.B.-D.*

CĂTINA, Oana (pseudonim al Vioricăi Mării; 2.VIII.1941, Dănceu-Flămânda, azi Jiana, j. Mehedinți), prozatoare. Este fiica Mariei și a lui Traian Popescu, învățători, și soră a scriitorului Dumitru Radu Popescu. Urmează școala primară în localitatea natală, gimnaziul și liceul la Oradea (1953-1959), apoi, la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj, Facultatea de Filologie (secția română-franceză), absolvită în 1964. Din 1966, timp de peste trei decenii, lucrează ca redactor de editură (mai întâi la subredacția clujeană a Editurii Tineretului, apoi, din 1970, la Editura Dacia). Debutează în 1967, în revista „Steaua", cu o povestire semnată V. Bențe. Debutul editorial are loc în 1981, cu romanul *Jocuri de copii*, semnat cu pseudonimul Oana Cătina, format din prenumele celor două fiice ale scriitoarei și utilizat ulterior cu consecvență. Publică, în anii '80 și '90, mai multe romane, într-un ritm destul de susținut.

Romanele scrise de **C.** sunt asemănătoare între ele prin tematică, viziune și modalitate narativă. Mediul social investigat este de regulă cel al intelectualității — cu ascendență rurală — din deceniile postbelice (medici, cercetători, juriști, studenți ș.a.). Incursiunile în lumea satului dintr-un trecut mai apropiat sau mai îndepărtat sau chiar din prezentul marcat de modernizare nu sunt extinse cantitativ, dar oferă pasaje dintre cele mai realizate literar. Scriitoarea nu a urmărit însă să traseze o „frescă": romanele ei sunt mai degrabă intimiste (chiar dacă atent și pertinent inserate în tabloul social și în istoria contemporană), fiind focalizate asupra câte unui destin sau, mai des, asupra unui grup de destine împletite sau intersectate. În cartea de debut, conflictul e organizat după rețeta romanului polițist, iar celelalte volume prezintă drame sentimentale ori familiale, retrospective biografice. Problematica investigată este cea a individului: împlinirea, calitatea morală, suferința, sacrificiul, căutarea fericirii într-un cuvânt. Discursul romanesc e centrat pe rutina cotidianului, pe gesturile mărunte, îndărătul cărora sunt depistate — și interpretate — chestiunile esențiale ale existenței: afectivitatea, preocuparea pentru realizarea profesională și, în general, umană (în versiunea eroismului nespectaculos și negrandilocvent, eroismul bănățului), preocuparea pentru onoare, pentru demnitate, vocația pentru sacrificiu, dorința fiecăruia de a fi recunoscut, iubit și prețuit. Acest inventar sentimental și ideatic — depistabil la numeroși prozatori contemporani — e ilustrat cu mijloace narative nu deosebit de originale. Cărțile se articulează din șiruri de confesiuni, de monologuri și, mai ales, de ample dialoguri, de introspecții „raționate" și de rememorări comentate. Cam toți naratorii romanelor semnate de **C.** au același ton și aceeași viziune asupra vieții; se poate presupune că acestea sunt tonul și viziunea autoarei. Tonul e unul sapient-glumeț, convențional „isteț" și pe alocuri prea „săltăreț", marcat de o sprinteneală perpetuă, al cărei tonus egal obosește în cele din urmă. Procedeul e menit probabil să „mascheze", din pudoare, o — reală — gravitate de fond, dar e aplicat cu prea multă insistență. Uneori toate personajele par că vorbesc și gândesc „ca din carte", că își alimentează resursele de vervă și umor din universul almanahurilor cu sfaturi utile și al „Paris-Match". Sub acest raport, textul frizează deseori kitschul, fără semne perceptibile de autoironie care să marcheze distanțarea față de un registru de exprimare „citat" pentru autenticitate. Toate aceste insuficiențe par să „recomande" literatura prozatoarei ca pe o versiune ceva mai elevată a literaturii „populare", de consum. De fapt, lucrurile nu stau chiar așa: scrierile acestea nu sunt simple „confecțiuni". Acumularea de notație „măruntă", psihologistă și comportamentistă, cu ambiția exhaustivității, puternic colorată de subiectivitatea personajelor-naratori, comentată glumeț ori doar alert, generează și secvențe antrenante, plauzibile, atractive nu numai pentru că au „nerv", ci și prin autenticitate. De altfel, de la o carte la alta pot fi percepute un sensibil progres în stăpânirea meșteșugului de prozator, un spor cert de autenticitate, o modulare tot mai adecvată a tonului. *Albastrele ninsori* (1989) și *Umbra rotitoarelor povești* (1991) vădesc, sub aceste raporturi, un net câștig de calitate literară. Romanele scriitoarei pot fi situate, în poziții mereu ascendente, pe o scară valorică imaginară care ar duce de la formula prozei populare sentimental-„pilduitoare" la formula, de mare rafinament, care exaltă intimitatea, cotidianul prozaic și derizoriul, trimițând la semnificații esențiale descoperite îndărătul aparentei insignifianțe a momentului trăit. Cu mijloace și procedări deja acreditate drept caracteristice prozei sale, **C.** a dat, în *Bătălia pentru roze* (1992), o transcriere literară plauzibilă a tumultului primelor săptămâni de după evenimentele din decembrie 1989, observat într-un mare oraș (Clujul).

SCRIERI: *Jocuri de copii*, Cluj-Napoca, 1981; *Povești pentru un fotoliu*, Cluj-Napoca, 1983; *Chesarina*, București, 1984; ed. Cluj-Napoca, 1999; *Un pumn de cireșe*, București, 1984; *Povești în doi*, Cluj-Napoca, 1985; *Joia mor fluturii*, București, 1987; *Albastrele ninsori*, Iași, 1989; *Umbra rotitoarelor povești*, Craiova, 1991; *Bătălia pentru roze*, I, Cluj-Napoca, 1992; *Sârba sub căruță*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Parcă mă iubeai*, Cluj-Napoca, 2002. **Ediții:** Al. Căprariu, *Corespondență*, pref. edit., București, 1999; N. Steinhardt, *Drumul spre isihie*, Cluj-Napoca, 1999.

Repere bibliografice: Serafim Duicu, *„Jocuri de copii"*, R, 1981, 12; Irina Petraș, *„Povești pentru un fotoliu"*, ST, 1983, 4; N. Steinhardt, *Fenomenul Boema*, F, 1983, 9; Irina Petraș, *„Un pumn de cireșe"*, ST, 1985, 4; Titu Popescu, *Două cărți de proză*, T, 1985, 4; Mircea Popa, *„Povești în doi"*, TR, 1985, 25; Mihai Iordache, *Fața sentimentală a lumii*, CL, 1985, 11; Titu Popescu, *„Un pumn de cireșe"*, T, 1986, 4; N. Steinhardt, *Trei*

cărți de Oana Cătina, F, 1986, 6; Const. Zărnescu, *Un roman al destinului feminin*, TR, 1987, 25; Irina Petraș, *„Albastrele ninsori"*, ST, 1989, 5; N. Steinhardt, *Ispita lecturii*, Cluj-Napoca, 2000, *137–141*. *N.Br.*

CÂMPIA LIBERTĂȚII, revistă apărută la București din 15 ianuarie până în aprilie 1944, având subtitlul „Bilunar de luptă românească". Director: Vlaicu Bârna; de la numărul 6 apare la Câmpulung. Are redacții pentru provincie: pentru Ardeal, la Brașov, și pentru Banat, la Timișoara. Editorialele (de obicei un eseu, un studiu istoric sau social-politic) ocupă aproape în întregime prima pagină, fiind semnate de Vlaicu Bârna (*Lozinca existenței noastre*, *Problema salvării elitelor*) și Vasile Stoica (*Între Italia și noi*, *Mizeriile unei ratificări*, *Basarabia și ideologia sovietică*). Alături de colaboratorii constanți, cei doi gazetari analizează situația politică, morală și spirituală a României într-un moment când înfrângerea Germaniei și a aliaților ei devenea din zi în zi mai evidentă, realizând o radiografie lucidă și echilibrată. Pot fi semnalate și articole semnate de Al. Hodoș (*Octavian Goga*), Grigore Popa (*Puncte de sprijin pentru viitorul românesc*), Cezar Petrescu (*Scriitorul și libertatea națională*), Nicolae Tatu (*Aurel C. Popovici, premergător al Unirii*), Pericle Martinescu (*„Geniu politic" sau servilism spiritual?*), Ilariu Dobridor (*Intelectualitate și cultură*), Ion Lupaș (*Transilvania și Slovenia*), Ion Clopoțel (*Transilvania la răscrucile istoriei*), Ion Burlea (*Românii și lumea slavă*). Colaborează cu versuri Mihai Beniuc, Ion Vinea, Radu Boureanu, Emil Giurgiuca, iar cu proză Ion Vlasiu și Emanoil Bucuța. „Cronica", „Idei. Fapte", „Comentarii. Polemici", „Caleidoscop internațional", rubrici de informație și comentariu cultural, panoramează, viu și polemic, mișcarea ideilor, aparițiile editoriale de interes, atitudini și poziții elocvente în epocă, sub semnăturile lui George Sbârcea, Alexandru Baciu, Ionel Neamtzu, Mihai Anastasiu, Traian Stoica, Ion Șiugariu, Ion Vișoianu, Vladimir Bunea (Vlaicu Bârna), Paul Teodorescu. **C. L.** publică un fragment inedit din proza lui Duiliu Zamfirescu (*Badea Cârțan la Roma*), scris în 1897. Ilustrația grafică (portrete, vignete, desene) este semnată de Radu Boureanu, Demian, Olga Greceanu, Marcel Olinescu și Eugen Stroe. *C.H.*

CÂMPINA, revistă care a apărut la Câmpina, neregulat, între noiembrie 1927 și noiembrie-decembrie 1929. Redactori sunt Al. Tudor-Miu, Al. Botez, Geo Bogza, iar director, Al. Tudor-Miu. Principalele puncte ale programului revistei sunt „alegerea – ca pe o spumă – din frământările vieții locale a tuturor faptelor bune, determinarea și încurajarea lor", precum și „intenția de a da de lucru diferitelor tinere elemente scriitoricești de aci" (*Răspunsuri*). Pe prima pagină a fiecărui număr este reprodusă o maximă, o cugetare sau un aforism. Redactorii publicației au vădite simpatii față de modernism și avangardă. Cel mai important și unul dintre cei mai constanți colaboratori este Geo (George) Bogza. Alături de el, semnează versuri Al. Tudor-Miu, Șt. Alexiu, V. Stoenescu, N. Ionescu-Bontaș, Tudor Silișteanu, Șt. V. Ionescu, Simion Stolnicu, Ion Gorun, F. Voican. Proză publică Al. Tudor-Miu, C. Mrejeru, Alexandru Botez, Mihăilescu-Conemy, Sandu Alexandru. Pimen Constantinescu traduce din poezia lui Gabriele D'Annunzio, iar I. Bernard-Popovici o proză a lui Gustave Droz. Revista mai conține articole și informații culturale, materiale folclorice, epigrame. Alți colaboratori: Paul I. Papadopol, N. Mateescu, Nicolae Săndulache. *A.P.*

CÂNDEA, Virgil (29.IV.1927, Focșani), istoric literar, editor și traducător. Este fiul Elenei (n. Gruianu) și al lui Lucian Cândea, ofițer. La București, face studii liceale la Colegiul „Sf. Sava" (1938–1945) și studii universitare: Facultatea de Drept (1945–1949), Facultatea de Filosofie (1946–1950), Facultatea de Filologie, secția studii clasice (1950–1952), Institutul Teologic Universitar (1951–1955). Își ia doctoratul în filosofie, cu teza *Filosofia lui Dimitrie Cantemir* (1970). Optând pentru studii teologice, **C.** intră în atenția autorităților: este concediat, arestat și anchetat pentru „activitate mistică și subversivă" (1961–1962). Funcționează succesiv în Serviciul de bibliografie, Serviciul de studii, apoi ca șef al Secției de documentare științifică din Biblioteca Academiei Române (1950–1961). Deține apoi alte funcții, printre care aceea de director al Secretariatului Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale (1963–1968) și redactor-șef al revistei acesteia, cercetător principal la Institutul de Studii Sud-Est Europene

din București (1968-1972), secretar general al Asociației Culturale „România" (1972-1990). În paralel, **C.** desfășoară o susținută activitate didactică: în țară, la Facultatea de Drept a Universității din București (1963-1965), la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu" (1981-1982) și la Facultatea de Teologie din București (din 1993); în străinătate, ca *visiting professor*, la Napoli (1965), Geneva (1967-1971), Beirut (1982), Strasbourg (1983), Roma (1990). Ține conferințe la Institutul de Studii Sud-Est Europene din Viena, la universitățile din Atena, Ianina, Salonic, Montreal, Tel Aviv, la Paris, Praga, Institutul de Studii Orientale din Napoli, Centrul Cultural din Alep. Este vicepreședinte al Centrului Italo-Român de Studii Istorice din Milano (1978), *fellow* al Centrului Wilson din Washington (1984), membru al Centrului European de Cultură din Geneva (1983), al Asociației Istoricilor Americani (1984), membru corespondent al Societății Elene de Arheologie din Atena și al „Südosteuropa-Gesellschaft" din München (1990), membru în Consiliul director al Universității Euro-Arabe din Roma (1990) și în consiliile de conducere ale Centrului European de Cultură din București și Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale a Comisiei Naționale Române pentru UNESCO (1990). Este membru al Academiei Române (din 1993) și, între 1998 și 2002, vicepreședinte al Academiei Române. Colaborează la numeroase publicații din țară și străinătate. Este decorat cu „Ordinul Cedrului", în grad de ofițer, ca recunoaștere a contribuției aduse la istoria tradiției culturale libaneze prin descoperirea și valorificarea artei melkite; primește Premiul Academiei Române pentru ediția operei lui Cantemir, *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane* (1977), Premiul Muzeului Literaturii Române pentru volumul *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc* (1979) și Ordinul „Sf. Sehat și Mesrob" (Erevan, 1996).

C. debutează cu versuri și recenzii în „Revista Colegiului Național «Sf. Sava»", pe care o și conduce în 1943-1944. Preocupările și contribuțiile sale sunt variate, mergând de la identificarea de manuscrise, semnalări, publicări de texte necunoscute, ediții critice și monografii până la investigarea relațiilor internaționale ale poporului român, a istoriei ideilor, a culturilor sud-est europene. Întreaga lui operă este expresia unei remarcabile capacități analitic-aplicative, dublată de vocația sintezei. Încă din prima etapă a evoluției sale (1950-1961) își consacră o parte a activității editării de texte, debutând cu Nicolae Bălcescu, *Opere* (în colaborare cu G. Baiculescu; 1953). Cum drumul asumat – cercetarea – impune cunoașterea riguroasă a legilor ei, **C.** se apleacă, nu doar pentru a se iniția, ci și pentru a o înnoi, asupra tehnicii documentării științifice, domeniu în care publică *Introducere în documentarea științifică* (în colaborare cu Aurel Avramescu; 1960), primul tratat pe această temă din România și al doilea apărut în lume, după cel al lui Paul Otlet (Bruxelles, 1930). În aceeași perioadă se afirmă ca istoriograf. De numele său se leagă aducerea la lumină a unui volum necunoscut din biblioteca lui Bălcescu, *Histoire de la Valachie* de M. Kogălniceanu, adnotată de N. Bălcescu. Traducând originalul slavon al unei cărți a lui Afanasie Nikitin, *Călătorie peste trei mări*, care cuprinde memoriile primului călător rus în India între anii 1466 și 1472, publicate cu ample comentarii (1960), sau înfățișând scrierile unui mare gânditor și poet bengalez traduse în românește, ca în volumul *Tagore en Roumanie* (1961), **C.** se evidențiază și ca orientalist. În același timp, prin studiul despre Pavel Everghetinul (1956) și cele două ample studii despre Nicodim Aghioritul (1968), considerate „contribuții originale" (Al. Elian) la cunoașterea vechilor traduceri românești din *Apophtegmata patrum*, se afirmă și ca bizantinolog de marcă. În cea de a doua etapă a activității sale, după 1963, **C.** se îndreaptă, cu asimilările anterioare și direcțiile asumate, către o sferă mai largă, cea a istoriei culturii românești în context sud-est european. Publică studii care, întemeiate pe cunoașterea desăvârșită a textelor, în mare parte inedite, și a situației literaturilor europene, mai ales a celor învecinate, se concretizează în cercetări privind tradiția și importanța școlii românești de studii balcanice (*Les Études sud-est européennes en Roumanie. Guide de documentation*, 1966), cât și modernizarea gândirii și structurilor culturale în Europa de sud-est în secolele XVII-XVIII. În domeniul istoriei românilor contribuie cu *Brève histoire de la Roumanie* (1977), *Locul românilor în istoria universală*, comunicare prezentată la al XV-lea Congres internațional de științe istorice (1980), *Culture universelle et culture roumaine* (1968), prezentare comparativă a românilor în cultura universală, precum și cu intervenții în controversele româno-maghiare referitoare la Transilvania: *Transylvania in the History of the Roumanians* (în colaborare cu Cornelia Bodea, New York, 1982) sau cu restituirea operei lui N. Iorga, după

mulți ani de tăcere impusă istoriografiei românești: *Nicolae Iorga – historien de Byzance* (1972); *Nicolae Iorga – historien de l'Europe de sud-est* (în *Nicolae Iorga l'homme et l'oeuvre*, 1972). **C.** valorifică critic opera lui Dimitrie Cantemir prin editarea unor scrieri și, concomitent, prin ediția de *Opere complete*, din care au apărut *Istoria ieroglifică* (1973), *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul* (1974), *Historia moldo-valachica* (1983), prima traducere în limba română a tratatului *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, publicată inițial în 1977, și alte opere ale cărturarului; prin expuneri de ansamblu ale vieții și operei lui Cantemir în lucrări precum: *Dimitrie Cantemir (1673–1723)* (1973), *Locul lui Dimitrie Cantemir în cultura românească* (1974) ș.a. Totodată, relevă noi dimensiuni ale personalității lui Cantemir, aceea de prim arabist în cultura română, prin traducerea *Sistemului...* și editarea critică a versiunii ruse. În aceeași sferă de preocupări se înscriu identificarea izvoarelor *Divanului...*, descoperirea versiunii arabe a acestei scrieri în biblioteci din Siria, Liban și Franța, descoperirea manuscrisului latin definitiv al *Istoriei Imperiului Otoman* în Biblioteca Universitară Harvard din Cambridge (Massachusetts, SUA), descoperirea textului inedit al *Vieții lui Dimitrie Cantemir*, scrisă de fiul său, Antioh. **C.** dedică trei decenii de investigații în biblioteci și muzee din țară și de peste hotare reconstituirii patrimoniului național înstrăinat, descoperiri pe care le comunică, într-o primă fază, în *Repertoriul general al bunurilor culturale externe ale poporului român* (1962), ce cuprinde descrierea a 62 000 de piese românești sau despre țara noastră, de la documente și manuscrise până la opere de artă și monumente construite de români în străinătate. Marea sa erudiție își spune și aici cuvântul. Pe lângă descoperirea manuscriselor cantemiriene, a 12 manuscrise despre Transilvania, a unui portret inedit al lui Vlad Țepeș, a două manuscrise de artă din epoca lui Ștefan cel Mare, manuscrise arabe cuprinzând traduceri de cărți publicate în Țările Române în secolele XVII–XVIII ș.a., **C.** are o contribuție decisivă la identificarea primei cronici muntene de redacție unitară în versiune arabă: *Letopisețul Țării Românești (1292–1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim* (1971). Descoperirile ulterioare fac obiectul a patru volume, apărute nu numai în românește: *Mont Athos. Présences roumaines* (1979); *Présences culturelles roumaines: Istanbul, Jérusalem, Paros, Patmos, Sinai, Alep* (1982); *Prezențe culturale românești: Austria, Belgia, Elveția, Franța, R.F. Germania, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia* (1984); *Prezențe culturale românești: Bulgaria, Iugoslavia, Grecia* (1987). Expune în colecții publice piesele pe care izbutește să le aducă definitiv în țară: cel mai vechi manuscris Alecsandri, găsit într-o colecție particulară din New York, o colecție de 40 de discuri cu muzică românească imprimate în SUA între 1900 și 1925, descoperite la Detroit, circa 150 de documente de la Nicolae Titulescu găsite la Londra, o sută de documente de la George Enescu aflate la un colecționar din New York etc. Sinteza acestor cercetări este lucrarea *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie de creații românești și de izvoare despre români în colecții din străinătate* (I-II, 1991–1998), care cuprind descrierea a peste un milion de documente despre români sau creații culturale românești aflate peste hotare. Este o lucrare de pionerat, nu numai la noi, și reprezintă instrumentul de bază pentru cercetări privind, pe de o parte, integralitatea patrimoniului cultural național, inclusiv partea înstrăinată, iar pe de altă parte, istoria răspândirii creațiilor românești în lume și a formării imaginii despre poporul român în conștiința altor popoare. Publică studii de literatură universală, compartiment în care se concentrează asupra traducerii și comentariilor (Francis Bacon, *Noua Atlantidă*), studiilor introductive la traduceri (Firdousi, *Șah-name. Antologie de poezie persană*, Giovanni Rovani, *O sută de ani*, Dino Campagni, *Cronica*), îngrijirii primei ediții a *Operelor minore* de Dante Alighieri traduse în limba română (1971) ș.a. În domeniul istoriei artei, **C.** se distinge printr-o contribuție de excepție: descoperirea picturii postbizantine – de expresie arabă –, arta melkită. Este vorba de icoanele creștinilor de confesiune ortodoxă maronită și greco-catolică din comunitățile arabe ale Orientului Apropiat (patriarhatele Antiohiei, Ierusalimului și Alexandriei), executate de pictori din secolele XV–XIX (*Les Icônes melkites*, 1969). Descoperirea acestei arte din Orientul arab este amplu comentată în presa siriană, libaneză, greacă, franceză și română. Cu prilejul cercetărilor sale, **C.** identifică și publică tipul iconografic inedit al unui martir oriental: *Une oeuvre d'art melkite: l'icône de Saint Elian de Homs* (1972).

SCRIERI: *La Bibliothèque de l'Académie de la R. P. Roumaine*, București, 1955; *Introducere în documentarea științifică* (în colaborare cu Aurel Avramescu), pref. Horia Hulubei, București, 1960; *Les Bibliothèques dans la Roumanie*, București, 1961; *Repertoriul general al bunurilor culturale externe ale poporului român*, I-III, București, 1962; *Pagini din trecutul diplomației românești* (în colaborare cu Dinu C. Giurescu și Mircea Malița), București, 1966; *Începuturile scrisului și ale tiparului românesc* (*Momente din istoria literaturii române*), București, 1967; *Les Icônes melkites*, Beirut, 1969; *Stolnicul între contemporani*, București, 1971; *Dimitrie Cantemir (1673–1723)*, București, 1973; *Ateneul Român* (în colaborare cu Ion Zamfirescu și Vasile Moga), București, 1976; *Muntele Athos. Prezențe românești*, București, 1978; *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979; *Prezențe culturale românești: Istanbul, Ierusalim, Paros, Patmos, Sinai, Alep* (în colaborare cu Constantin Simionescu), București, 1982; *Prezențe culturale românești: Austria, Belgia, Elveția, Franța, RF Germania, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia*, București, 1984; *Prezențe culturale românești: Bulgaria, Iugoslavia, Grecia*, București, 1987; *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie de creații românești și de izvoare despre români în colecții din străinătate*, I-II, București, 1991–1998; *Icônes grecques, melkites, russes. Collections privées du Liban*, Geneva, 1993. **Ediții, traduceri:** N. Bălcescu, *Opere*, I-II, București, 1953 (în colaborare cu G. Baiculescu); Afanasie Nikitin, *Călătorie peste trei mări*, tr. edit., București, 1960; Francis Bacon, *Noua Atlantidă*, tr. și introd. edit., cuvânt înainte Tudor Vianu, București, 1962; Dimitrie Cantemir, *Divanul*, introd. edit., București, 1969, *Opere complete*, introd. edit., vol. IV, t. I: *Istoria ieroglifică*, îngr. Stela Toma și Nicolae Stoicescu, introd. Nicolae Stoicescu, București, 1973, vol. I: *Divanul*, tr. Maria Marinescu-Himu, București, 1974, vol. IX, t. I: *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Historia moldo-valachica*, tr., îngr. și introd. Dan Slușanschi, pref. edit., București, 1983, vol. III, t. II: *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, tr. și introd. edit., text rus îngr. Anca Irina Ionescu, București, 1987, vol. IV, t. II: *Scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor. Memorii către Petru cel Mare (1717 și 1718)*, îngr. și introd. Paul Cernovodeanu, tr. și îngr. Alvina și Emil

Lazea, Mihai Caratașu, pref. edit., București, 1996, vol. VI, t. I: *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae Principis*, tr. și îngr. Dan Slușanschi și Ilieș Câmpeanu, pref. edit., introd. Andrei Pippidi, București, 1996, *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, tr. și introd. edit., București, 1977, *Creșterile și descreșterile Imperiului Otoman*, introd. edit., București, 1999, *Opere*, vol. I: *Divanul. Istoria ieroglifică. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, îngr. și introd. în colaborare cu Stela Toma și Nicolae Stoicescu, București, 2003; Dante, *Opere minore*, introd. edit., București, 1971; *Pentru singurul țiitorul gând*, în *Crestomație de literatură română veche*, îngr. I. C. Chițimia și Stela Toma, III, Cluj-Napoca, 1989; Paisie Velicikovski, *Cuvinte despre ascultare*, postfața edit., București, 1997; *Românii în reînnoirea isihastă*, Iași, 1999; *Cele mai frumoase rugăciuni ale ortodoxiei pe slovă nouă și grai îndreptat*, postfața edit., București, 1999; Axinte Frunză, *Un modern la Athos*, pref. edit., București, 2001.

Repere bibliografice: Edmond-René Labande, Bernadette Leplant, *Répertoire international des médiévistes*, Poitiers, 1971, *118*; Florin Constantiniu, *Virgil Cândea*, în *Encicl. istoriografiei rom.*, *88*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *84–85*; Rusu, *Membrii Academiei*, *72–73*; *Omagiu. Virgil Cândea la 75 de ani*, I-II, București, 2002; Zamfiescu, *Istorie*, II, *474–478*, *521–525*. *A.M.*

CÂNDROVEANU, Hristu (5.II.1928, Babuc – Durostor), poet, prozator, critic literar, traducător și publicist. Este fiul Zoricăi (n. Bracea) și al lui Stere Cândroveanu. Urmează școala primară în localitatea General Praporgescu (1935–1939) și cursurile liceale la Silistra, Călărași, Tulcea și Timișoara (1939–1948). După absolvirea Facultății de Filologie din București (1952), va fi profesor de limba și literatura română în câteva localități din județele Călărași și Prahova, apoi la Ploiești (1952–1969). În 1966, devine secretar al Consiliului pentru Cultură și Artă al municipiului Ploiești (până în 1980). Între timp redactor la revistele „Tomis" și „Tribuna școlii", funcționează și în calitate de consilier în Consiliul Culturii (1970–1974). Este redactor-șef, din 1974, al revistei „Livres roumains". În 1990, fondează revista macedo-română „Deșteptarea" și în 1994, revista „Dimândarea" (publicație trimestrială în dialect aromân). În 1992, devine președinte al Fundației Culturale Aromâne „Dimândarea părintească". Debutează cu proză, în 1959, la „Flamura Prahovei", colaborând apoi cu proză, versuri, articole și cronici literare la „Contemporanul", „Viața românească", „Luceafărul", „România literară", „Ateneu", „Astra" ș.a.

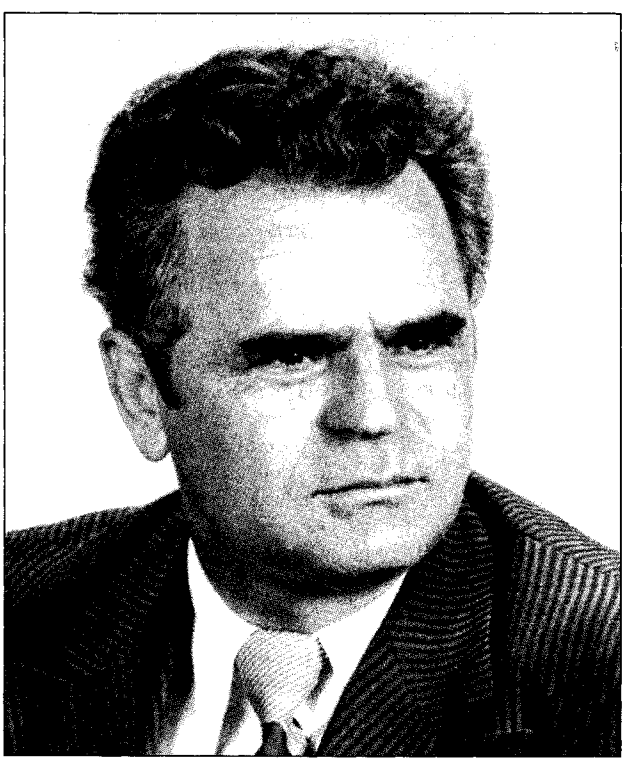

Neconvingând cu placheta *Poeme* (1973), **C.** se afirmă în domeniul criticii literare, considerată – pe linia lui Mihail Dragomirescu – drept „creație". Demersurile sale critice, deși concepute ca participări subiective plenare, se individualizează totuși, în peisajul epocii, prin situarea cărților analizate în contextul integral al creației autorilor luați în discuție și, pe cât posibil, al literaturii cu tematică similară. Verva acut polemică și perspectiva întotdeauna imprevizibilă de intrare în subiect caracterizează mai toate cronicile și profilurile scriitoricești realizate de **C.**, selectiv reținute în volumele *Alfabet liric* (1974), *Poeți și poezie* (1980), *Printre poeți* (1983). Poetul își relevă pe deplin sensibilitatea abia în versurile scrise în dialect aromân (*Nihadz*, 1980), în prelucrările pe motive aromâne (*Povești de la Miază-zi*, 1976, *Trei balade aromâne*, 1980, *Ore de aur*, 1983) sau în transpunerile în limba literară ale unor creații în dialect (*Antologie lirică aromână*, 1975, *Antologie de proză aromână*, 1977, *Un veac de poezie aromână*, 1985). Romanul „de sertar" *Marea Serenități* (I-II, 1996), aducând ca personaje de prim-plan comunitățile de aromâni, martore și victime ale unor timpuri istorice potrivnice, evidențiază la **C.** o putere de construcție epică, o forță de individualizare a eroilor și o eleganță stilistică deosebite. „Roman epopeic", cum pe bună dreptate a fost caracterizat, *Marea Serenități* configurează un univers, deși pitoresc, esențial tragic, puțin familiar literaturii române. Nemaiputând suporta șicanele și acțiunile desnaționalizante (incendierea școlii în limba maternă, arderea bisericii etc.), o colectivitate aromână din Grecia, satul Codruva, emigrează în România, căzând, aici, pe pământul nădăjduit al făgăduinței, în capcanele unor succesive dictaturi devastatoare (carlistă, antonesciană, comunistă). Protagonistul, Iancu Paticina, om cu orientare de stânga (în sensul vest-european al cuvântului), sfârșește la Canalul Dunăre-Marea Neagră, în grele suferințe și umilințe. În acest cadru narativ – cu fermecătoare coborâri în mentalitatea arhaic-pastorală și în viziunea mitic-folclorică –, autorul dă viață unei multitudini de personaje de o mare bogăție sufletească. Se reține în special figurile feminine, dotate cu forță caracterologică și diversitate a reacțiilor. Proză de factură rebreniană, cu neașteptate alunecări spre poezie, *Marea serenități* este una dintre aparițiile reprezentative ale ultimului deceniu al secolului trecut.

SCRIERI: *Poeme*, București, 1973; *Alfabet liric*, București, 1974; *Porni racheta*, București, 1974; *Povești de la Miază-zi*, București, 1976; *Poeți și poezie*, București, 1980; *Trei balade aromâne*, București, 1980; *Nihadz*, București, 1980; *Printre poeți*, Cluj-Napoca, 1983; *Ore de aur*, București, 1983; *Literatura română pentru copii*, București, 1988; *Aromânii ieri și azi*, Craiova, 1995; *Marea Serenității*, I-II, București, 1996; *Caleidoscop aromân*, I-V, București, 1998–2000; *Carte de vacanță pentru aromâni*, București, 2001. **Antologii:** *Antologie lirică aromână*, București, 1975; *Antologie de proză aromână*, București, 1977; *Un veac de poezie aromână*, introd. edit., București, 1985 (în colaborare cu Kira Iorgoveanu); *Erori de calcul. Poeți români în grai aromân*, București, 2000. **Ediții:** Nida Boga, *Voshopolea*, pref. edit., București, 1994, *La stani*, postfața edit., București, 1996.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, 62–64; Atanasie Nasta, *„Un veac de poezie aromână"*, TBR, 1986, 15; Constantin Cubleșan, *Literatura pentru copii*, RL, 1989, 22; *Dicț. scriit. rom.*, I, 530–531; Ovidiu Ghidirmic, *Un roman-epopee al exodului românesc*, R, 1998, 7–8; Opriță, *Anticipația*, 449–450. *I.O.*

CÂNTAREA ROMÂNIEI, poem în proză atribuit lui Alecu Russo sau lui Nicolae Bălcescu. A apărut pentru prima oară în revista „România viitoare" (1850), la Paris. În „precuvântarea" care îl însoțește, Bălcescu pretinde că ar fi descoperit poemul, scris pe la 1830, la un schit, iar autorul ar fi fost „un călugăr hrănit în singurătate de cetirea *Bibliei* și a *Psalmilor* lui David". Sibilinicele destăinuiri sunt, evident, o mistificare literară, în spirit romantic. În 1855, la trei ani după moartea lui Bălcescu, căruia îi aparține versiunea tipărită la Paris, este publicată în „România literară" a lui V. Alecsandri o nouă versiune, trecută sub numele lui Alecu Russo. Deosebirile dintre ele constau în câteva înlocuiri sau omisiuni de cuvinte și imagini. În afară de acestea, versiunea Bălcescu, mai scurtă (61 de versete), este redactată într-o limbă muntenizată, cu tentă neologistică și abstractizantă, iar expunerea apare mai combativă decât aceea din textul publicat de „România literară". Cea a lui Alecu Russo însumează 65 de versete, fiind presărată, în afara unor particularități lingvistice muntenești, cu elemente moldovenești, precum și cu expresii populare și arhaice.

În litigiu de multă vreme, paternitatea poemului *Cântarea României* este o problemă pasionantă, în a cărei rezolvare sunt trei soluții care se confruntă: Alecu Russo, Nicolae Bălcescu sau amândoi, în colaborare. Până la 1900, ca autor a fost considerat a fi Bălcescu. Un singur om, V. Alecsandri, a susținut în secolul al XIX-lea paternitatea lui Alecu Russo. Scriind lui A.I. Odobescu,în 1863, Alecsandri vorbise de „o mare taină literară": poemul aparținea lui Russo, fusese compus de acesta în limba franceză și numai tradus în românește de Bălcescu. Studiul lui P.V. Haneș, *„Cântarea României"* (1900), punând enigmatica scriere în seama lui Alecu Russo, generează o bruscă schimbare de optică. Ipoteza dublei paternități, larg argumentată de Paul Cornea, a fost formulată întâia dată de Odobescu. Chestiunea nu e tranșată definitiv. Nu se poate ști cu siguranță dacă textul prim a fost unul românesc, cu particularități dialectale, al lui Alecu Russo, unul francez al aceluiași, tradus în românește de Bălcescu și revăzut după cinci ani de către primul său autor, sau, în fine, dacă întâiul concept al scrierii a aparținut, de fapt, lui Bălcescu, iar Russo numai l-a prelucrat mai târziu. Și într-un caz, și într-altul coparticiparea celor doi apare plauzibilă.

Cântarea României este expresia unei anumite stări de spirit din preajma revoluției de la 1848. Tensiunea poemului, sinceritatea și patosul lui făceau din el un adevărat manifest revoluționar. Titlul, evocând străvechea *Cântarea Cântărilor*, tonul biblic, cât și anumite elemente mistice, la care se adaugă dispunerea în versete, dovedesc o lectură a psalmilor și profeților. Vechile noastre cronici, ca și lirica populară s-au stratificat în alcătuirea poemului, modelându-i stilul. Cât privește influențele străine, scrierile lui Mickiewicz (*Livre de la nation polonaise*), Michelet (*Le Peuple*) și Lamennais (*Paroles d'un croyant*) au fost, fără îndoială, puse la contribuție. O coloratură specifică, în spiritul vremii, primesc idei cum ar fi misiunea pe care o are de îndeplinit fiecare națiune, alianța între popoare, menită a contracara aliațele despoților, destinul ca un reflex al legilor providenței, asimilarea dumnezeirii cu poporul, credința nezdruncinată în biruința revoluției.

În planul ideologic al operei, aportul lui Bălcescu pare covârșitor: concepția privitoare la cele două feluri de „slobozenie", cea „dinlăuntru" și cea „dinafară", strânsa legătură dintre libertatea socială și cea națională, simpatia pentru țărănime, dar și ostilitatea pătimașă împotriva domnilor și boierilor, care au dus țara într-o situație jalnică. Istoria se înfățișează ca un șir nesfârșit de lupte între clasa dominantă și aceea subjugată. Numai revoluția poate restitui omenirii arhaica ei libertate și egalitate. Dar unele idei nu au cum fi, totuși, ale lui Bălcescu. Cultul romantic al personalității cu menire providențială, unele respirări idealizante, sentimentul înfiorat al naturii rustice, ca și o anume dispoziție contemplativă, melancolică par ieșite de sub pana lui Alecu Russo.

Emanând dintr-o adorație adâncă a patriei, bogată și frumoasă, dar nefericită, *Cântarea României* este un poem alegoric impresionant. O tristețe sfâșietoare pentru umilințele unui neam mândru, slobod și unit odinioară, se împletește cu imprecația teribilă aruncată asupra celor care l-au trădat. Semne înfricoșate vestesc, ca într-un apocalips, apropierea „furtunii mântuitoare", când va să se arate eroul providențial, Mesia, de care se leagă speranțele de izbăvire. E clipa pentru care trebuie să se pregătească, cu brațul înarmat și cuget treaz, urmașii vitejilor de altădată. Conceput în manieră retorică, poemul are o arhitectură caracterizată prin simetrie, recurgând mereu la antiteză și repetiție. Pasajele de exaltare eroică și viziunile profetice alternează cu efuziunea lirică și cu tânguirea biblică, elegiacă. Mai ales sub raportul muzicalității, tulburătorul poem e un moment însemnat în proza poetică românească.

Ediții: N. Bălcescu, *Cântarea României*, Paris, 1850; ed. în *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, publ. A. I. Odobescu, București, 1878, 553–581; ed. îngr. și introd. N.I. Apostolescu, București, 1914. — Alecu Russo, *Cântarea României*, „România literară", 1855, 38–40, 42, 45, 47; ed. îngr. și pref. P. V. Haneș, București, 1900; ed. pref. Lucian Blaga, București, 1924; ed. îngr. si pref. Ion Pillat, București, 1936; ed.

pref. Teodor Vârgolici, București, 1971; ed. îngr. Geo Șerban, pref. Cornel Regman, București, 1985.

Repere bibliografice: P. V. Haneș, *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. O. Densusianu, București, 1901; Al. Dima, *Alecu Russo*, București, 1957, *193–245*; N.A. Ursu, *„Cântarea României" – opera lui Nicolae Bălcescu*, IL, 1961, 12; Cornea, *Studii, 269–290, 334–345*; Mihai Bordeianu, *Din nou despre paternitatea „Cântării României"*, IL, 1963, 1; P.V. Haneș, *Litigiul „Cântării României"* LL, 1964; *Ist. lit.*, II, *497–500*; Zamfir, *Proza poetică, 169–205*; Vasile Arvinte, *Termenul „România" și paternitatea „Cântării României"*, LR, 1977, 3; Cornelia Bodea, *„Cântarea României" în dublă versiune tipografică la 1850: Paris și Sibiu*, STD, 1979, 9; *Dicț. lit. 1900, 186–188*; N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997, *451–491*. *F.F.*

CÂNTEC, specie a liricii folclorice, însoțită de melodie. Într-o accepțiune mai largă, aceea de poezie cântată, termenul poate denumi și **c.** epic (bătrânesc) și **c.** legat de obiceiuri. Cum unele dintre acestea au texte, melodii și funcții specifice, se constituie în specii distincte, ca balada sau colinda. Din punct de vedere funcțional, se poate desprinde și **c.** ritualic (de nuntă, funebru, de muncă), chiar dacă în unele cazuri conținutul sau melodia se confundă cu ale **c.** liric propriu-zis, ca la unele **c.** de nuntă. Între **c.** liric necondiționat de vreun prilej special și cel ritualic există unele categorii (de leagăn, de joc, de șezătoare) ce se cântă ocazional, dar care, atât din perspectiva textului literar, cât și sub aspect muzical, se interferează de cele mai multe ori cu **c.** liric, deoarece acesta din urmă se poate adapta unei atare funcții. Dar chiar **c.** liric propriu-zis, care se cântă oricând și oriunde, se poate disocia în alte categorii funcționale,căci atât **c.** ostășesc sau haiducesc, cât și **c.** de lume se cântă în situații adecvate. Se poate vorbi chiar de preferința unor grupuri de vârstă pentru anumite **c.** (cele de dragoste sunt cultivate mai ales de tineri, cele meditative, de vârstnici). Clasificările **c.**, având în vedere numai textul literar, deci criteriul tematic, disting numeroase grupe: de dor, de dragoste, de natură, de jale, de necaz, de înstrăinare, bahice etc. De cele mai multe ori, însă, datorită complexității sentimentelor, textele se pot încadra cu greu în astfel de compartimente și foarte adesea același **c.** poate fi inclus în două sau chiar trei grupe tematice. După criteriul social, având, deci, în vedere grupul social care le creează și le cultivă , s-a vorbit de **c.** păstorești, plugărești, ostășești, minerești etc., fără a putea fi supuse unei astfel de taxonomii toate varietățile. Când se are în vedere criteriul muzical, se constată că același conținut literar poate fi cântat pe melodie de doină, de joc sau de leagăn, în timp ce o aceeași melodie poate însoți un text epic, un bocet, un **c.** de leagăn sau un **c.** ritualic. Din analiza muzicală a speciei au rezultat și grupe noi, cum sunt: **c.** modern, **c.** cu acompaniament ș.a. Interferențe se produc și la nivelul raporturilor cu alte genuri și specii. Deși strigătura cu conținut liric nu are, din punct de vedere poetic, nici o notă distinctivă față de **c.** liric, ea se constituie ca specie aparte, din cauza funcției sale și a lipsei de text muzical. Liricizarea unor balade a dat naștere la **c.** lirico-epic, aflat la limita dintre genul epic și cel liric. **C.** satiric, dacă se admite existența unui gen satiric, n-ar mai putea fi inclus în genul liric. La toate dificultățile ivite în încercarea de clasificare a **c.** se adaugă și confuzia determinată de neconcordanța dintre accepțiunea populară și cea științifică a unor termeni (*horă*, în nord-vestul țării, înseamnă „doină", în Moldova și Muntenia „joc" și melodia respectivă, iar în colecția de folclor a lui V. Alecsandri, text poetic corespunzător melodiei de joc). În aceste condiții era necesară aplicarea unei metode de clasificare a genului liric folcloric, după structura textului, prin reducerea la motive – unitate de bază –, al căror inventar să constituie și corpusul liricii populare românești.

C. este atestat documentar abia în Evul Mediu, dar apariția sa este mult mai veche, confundându-se cu primele manifestări artistice. Fiind însă specia cea mai receptivă la actualizări, permanent ecou al trăirilor individuale, **c.** nu păstrează elemente arhaice care să-i probeze vechimea. În existența fiecărui **c.** se constată o perioadă de intensă circulație, după care piesa respectivă intră în fondul folcloric pasiv, pentru ca în mod spontan să fie preluată fragmentar sau integral, în circumstanțe propice. Un factor esențial care dă naștere acestei situații este cel istoric, el condiționând preferința pentru anumite categorii de **c.** Câtă vreme au existat haiduci, a înflorit o lirică de haiducie, care, după perimarea fenomenului social, a căzut în desuetudine. Când este reluată, ea îndeplinește numai o funcție evocatoare. **C.** de război are, de asemenea, caracter istoric. Asupra **c.** își pune amprenta și mediul antropo-geografic, diferențiindu-se la diversele grupuri etnice, atât din punctul de vedere al creației poetice, cât și al celei muzicale. Diferențele se pot constata însă nu numai între zone, ci chiar între repertoriile a două sate vecine. S-a vorbit, pornind de la aceste fapte, despre o lirică a muntelui, a plaiului, una a colinelor și o alta a șesului. Este unanim recunoscută deosebirea dintre **c.** de dragoste din nordul țării și cel din sud. În timp ce **c.** din Moldova de nord și Transilvania e mai învăluitor, cel muntean și oltenesc palpită de senzualitate, frizând uneori chiar trivialul. Stilul **c.** transilvănean este mai lapidar, piesele sunt câteodată scurte notații, motive singulare, în schimb în sud se manifestă tendința către discurs, către acțiune, de unde și ideea de a vorbi despre o lirică „măruntă" și una „dezvoltată". În **c.** românesc se poate totuși remarca o relativă unitate de conținut, deși preferințele pentru motivele din fondul comun sunt diferite de la o zonă la alta. S-a constatat că între text și muzică nu există o legătură obligatorie și că melodiile sunt mai stabile decât textele, care se împrospătează neîncetat. Este frecvent transferul de cuvinte de la o melodie la alta, dar posibilitățile de permutare sunt limitate de necesitatea concordanței între mesajele celor două forme de artă sincretică. Unul dintre subiectele predilecte ale **c.** este dragostea, care își găsește uneori expresie în piese de mare finețe. Motive dintre cele mai izbutite artistic sunt inspirate de dor, sentiment inefabil, denumit cu un cuvânt specific românesc, intraductibil perfect. Natura nu este contemplată, ci animată, de cele mai multe ori, ea participă afectiv la viața țăranilor și numeroase elemente din natură au devenit simboluri consacrate. **C.** meditativ dezvăluie o înclinare spre

reflecție, o viziune complexă și echilibrată asupra vieții, naturii și societății. Optica uneori facilă asupra existenței, din unele cântece de petrecere, este rezultatul influenței exercitate de specia cvasifolclorică ce a circulat în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea în cercurile de boieri și târgoveți sub denumirea de **c.** de lume. De mediocritatea acestor **c.** au fost învinuiți lăutarii, care erau principalii colportori. Sigur este că aceștia au contribuit la uniformizarea stilurilor, muzicale mai ales, răspândind în zone largi repertorii eclectice. La estomparea accentuată a specificului local au contribuit, în secolul al XX-lea, radioul și televiziunea. **C.** de joc are rolul esențial de fundal sonor pentru dans, iar textele, atunci când nu reprezintă comenzi pentru sincronizarea coregrafică, se confundă cu ale celorlalte **c.** De multe ori ele iau naștere prin cântarea strigăturilor, proces reversibil, ce poate duce și la „strigarea" acestora. **C.** de leagăn, inclus și printre speciile folclorului de copii, se află într-o situație specială, datorită destinației sale. De aici monotonia ritmului, refrene provenite din onomatopee sau din limbajul infantil, o lume de animale domestice și sălbatice, cândva cu rosturi magice, invocate să aducă somnul. Își fac însă loc și confesiuni ale mamei sau chiar elemente sociale. Dincolo de caracterul intim, de conținutul individual, **c.** are un substrat social, istoric, cuprinzând referiri sau chiar comentarii la unele evenimente ce au impresionat conștiința colectivității. **C.** istoric consemnează nume și fapte reale sau idealizate, dar care, cu trecerea timpului, se îndepărtează tot mai mult de adevărul istoric. După două sau trei generații, rămâne doar schema **c.**, care se adaptează altor eroi sau situații. Cele mai răspândite **c.** au fost cele despre Horea, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Al. I. Cuza și despre răscoalele de la 1907. Ca o prelungire a **c.** țărănesc de revoltă socială a apărut **c.** având ca subiecte proletarizarea, înstrăinarea emigranților și îndemnul la revoltă. Relativ la structura compozițională a **c.** se constată, ca în toată poezia populară, absența strofei. Segmentarea se poate face în funcție de motive și elemente motivice aglutinate, contaminate pe baza emoției asociative. Unele **c.** au refrene și încep prin versuri evocatoare („frunză verde"), reluate parțial și subliniind ideea. Lungimea medie a **c.** este între 4 și 14 versuri, trohaice de obicei, din câte 5-6 sau 7-8 silabe. Un procedeu artistic ce caracterizează întreaga poezie populară, dar mai frecvent lirica, este paralelismul, cu principalele tipuri: tautologic sau de sinonimie, adversativ, contrastant sau de opoziție, cumulativ sau de enumerație și progresiv sau de gradație. În transfigurarea poetică sunt prezente diferite trepte, de la simpla relatare până la alegorie. Metaforele cele mai frecvent întâlnite sunt de tip onomastic (mândra – iederă, badea – trandafir) și de relație (codrul – frate), care stabilesc legături cu cadrul fizic.

Surse: N. Pauletti, *Cântări și strigături românești de care cântă fetele și feciorii jucând (1838)*, îngr. și introd. I. Mușlea, București, 1962; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românillor*, București, 1866; ed. îngr. și pref. Gh. Vrabie, I-II, București, 1965; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, 1971; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, II, Cernăuți, 1875; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, 1884; J. Urban Jarník, Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, 1968; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; ed. îngr. George Antofi, pref. Ovidiu Papadima, București, 1982; Elena D. O. Sevastos, *Cântece moldovenești*, Iași, 1888; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Bănat*, Caransebeș, 1892; I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, 1893; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I. C. Chițimia, București, 1970; M. Eminescu, *Opere*, VI, îngr. Perpessicius, București, 1963; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I-II, București, 1900; ed. îngr. și pref. Iordan Datcu, I-III, București, 1980-1981; Al. Vasiliu, *Cântece, urături și bocete de ale poporului*, București, 1909; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, îngr. și introd. I. Mușlea, București, 1966; Seb. Bornemisa, *Cele mai frumoase poezii poporale*, Orăștie, 1912; Béla Bartók, *Cântece poporale din comitatul Bihor*, București, 1913; T. Pamfile, *Cântece de țară*, București, 1913; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului*, București, 1920; reed. în *Viața păstorească în poezia noastră populară*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1966; Gh. Cardaș, *Cântece poporane moldovenești*, Arad, 1926; Seb. Bornemisa, *Cele mai frumoase cântece de dragoste, cântece de jale, cântece de dor, cântece cătănești, cântece de batjocură, cântece poporale americane*, ed. 2, Cluj, 1929; Gh. Cernea, *Floricele din jurul Cohalmului*, București, 1929; Horia Teculescu, *Pe Mureș și pe Târnave. Flori înrourate*, Sighișoara, 1929; Vasile Bologa, *Poezii poporale din Ardeal*, Sibiu, 1936; E. Nicoară, V. Netea, *Mureș, Mureș, apă lină*, I, Reghin, 1936; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, 1940; Ion Diaconu, *Folklor din Râmnicul Sărat*, III, Focșani, 1948; Al. I. Amzulescu, G. Ghiță, *Doine, cântece, strigături*, București, [1955]; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare din Maramureș*, București, 1957; Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, București, 1958; Const. Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cântece și jocuri din Năsăud*, București, 1958; Emilia Comișel, *Antologie folclorică din Ținutul Pădurenilor (Hunedoara)*, București, 1959; Ilarion Cocișiu, *Cântece populare românești*, îngr. Tiberiu Alexandru și Maria Siminel-Fusteri, pref. Tiberiu Alexandru, București, 1960; *Folclor din Transilvania*, I-IV, București, 1962-1969; Gh. Ciobanu, Vasile D. Nicolescu, *200 cântece și doine*, București, 1962; Ovidiu Papadima, *Cu cât cânt, atâta sunt*, București, 1963; Vasile D. Nicolescu, Const. Gh. Prichici, *Cântece și jocuri populare din Moldova*, București, 1963; Al. I. Amzulescu, Paula Carp, *Cântece și jocuri din Muscel*, București, 1964; Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*, îngr. George Ivașcu, București, 1966; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I-V, București, 1967-1970; *Folclor din Moldova*, I-II, București, 1969; Dumitru Pop, *Folclor din Bihor. Poezii populare*, Oradea, 1969; Virgil Medan, *Cântece de joc*, Cluj, 1972; George Muntean, *Cântece de dragoste și dor*, București, 1972; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Țara Zarandului*, București, 1972; *Folclor literar din Bihor*, Oradea, 1974; C. Mohanu, *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, 1975; Zamfir Dejeu, *Folclor muzical de pe Valea Drăganului*, Cluj-Napoca, 1976; Alexiu Viciu, *Flori de câmp*, îngr. și pref. R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, 1976; Const. Brăiloiu, Emilia Comișel, Tatiana Gălușcă-Crâșmariu, *Folclor din Dobrogea*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1978; Traian Mârza, Ilona Szenik, Gh. Petrescu, Zamfir Dejeu, Mircea Bejinaru, *Folclor muzical din zona Huedin*, Cluj-Napoca, 1978; Dumitru Pop, *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978; *Cântecele și poveștile Oltului*, pref. Ioan Șerb, București, 1979; Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *„Bătrânească". Doine, bocete, cântece și jocuri din ținutul Rădăuților*, Iași, 1979; Ligia Bârgu Georgescu, *Antologie de lirică populară românească*, București, 1980; Vasile Doniga, *Folclor din Maramureș*, postfață Mihai Pop, București, 1980; Gheorghe Gh. Pop, *Folclor muzical din Maramureș*, Baia Mare, 1982; Vasile Gh. Popa, *Folclor din Țara de Sus*, îngr. și pref. Maria Luiza Ungureanu, București, 1983; Nicolae Cojocaru, *Cântece, obiceiuri*

și tradiții populare românești, pref. George Muntean, București, 1984; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Crișana*, București, 1986; Ghizela Sulițeanu, *Cântecul de leagăn*, București, 1986; Ion Nijloveanu, *Poezii populare românești*, I-II, București, 1989; Pamfil Bilțiu, *Poezii și povești populare din Țara Lăpușului*, București, 1990; Al. Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, îngr. Vasile D. Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pașcu, pref. Cristina Rădulescu-Pașcu, București, 1990; Ion Căliman, Cornel Veselău, *Poezii populare românești. Folclor din Banat*, București, 1996; Const. Catrina, *Folclor muzical*, Brașov, 1997; Ion Cuceu, *Cântecul de cătănie*, Cluj-Napoca, 1997; Tatiana Gălușcă, Ioan Nicola, *Folclor român din Basarabia*, îngr. Grigore Botezatu și Tudor Colac, Chișinău, 1999; Nicolae Ionel, *Floarea florilor. Antologie de lirică populară*, postfață Lucia Cireș, Iași, 1999; Andrei Ciornei, Mihai Iacobescu, *La izvor de joc și cânt*, Suceava, 2000; Pavel Ciobanu, Isidor Chicet, Ilie Mărțuică, *Liliac de la Ponoare*, Drobeta-Turnu Severin, 2000; Liviu Petreanu, *Cântece populare oltenești*, București, 2002.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.*, I, *48–65*; Béla Bartók, *Însemnări asupra cântecului popular*, pref. Zeno Vancea, București, 1956; G. Breazul, *Patrium Carmen*, Craiova, 1941, *passim*; C. Brăiloiu, *Opere*, I, tr. și pref. Emilia Comișel, București, 1967, *17–118*; *Ist. lit.*, I, *132–180*; Tache Papahagi, *Poezia lirică populară*, București, 1967; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, *13–228*; Gheorghe Vrabie, *Folclorul*, București, 1970, *374–419*; Nicolae Constantinescu, *Rima în poezia populară românească*, București, 1973; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, *339–365*; *Cântecul popular românesc. Studii de folclor*, Craiova, 1976; Sergiu Moraru, *Poetica liricii populare*, Chișinău, 1978; *Dicț. lit. 1900*, *189–190*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, București, 1983, *168–268*; Nicoleta Coatu, *Lirica populară românească cu tematică actuală. Clasificarea tematică a variantelor motivice*, București, 1984; Sabina Ispas, Doina Truță, *Lirica de dragoste. Index motivic și tipologic*, I-IV, București, 1985–1989; Al.I. Amzulescu, *Cântecul popular din Muscel*, MCF, t. IV, 1990, partea II; Speranța Rădulescu, *Cântecul: tipologie muzicală – The Song: Musical Typology*, București, 1990; Alexandru Dobre, *Folclorul taberei militare. Armata și războiul în folclorul românesc*, București, 2001; Gheorghe Oprea, *Folclor muzical românesc*, București, 2001, *81–211*. *L.Cș.*

CÂRCHELAN, Iuliu (21.XII.1936, Alexandru Ioan Cuza, j. Cahul), poet, prozator și traducător. A absolvit Universitatea de Stat din Moldova (1960), după care a lucrat ca ziarist, apoi ca redactor la Editura Literatura Artistică.

A debutat editorial cu placheta *Poarta soarelui* (1969). S-a impus prin volumul de versuri *Trio* (1970), în care surprinde succint și ingenios reacții, emoții și atmosfera de familie. Didacticist și cam neîndemânatic sub aspect stilistic, **C.** a scris și proză pentru copii. A tradus din J. Swift, Maxim Gorki, Ovanes Tumanean.

SCRIERI: *Poarta soarelui*, Chișinău, 1969; *Trio*, Chișinău, 1970; *Cerbul meu*, Chișinău, 1971; *Tata*, Chișinău, 1973; *Apă dulce de cișmea*, Chișinău, 1979; *Când se coc merele*, Chișinău, 1980.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Marginalii critice*, Chișinău, 1973, *153–158*. *I.C.*

CÂRDU, Petru (25.IX.1952, Bariție, Serbia), poet și traducător. Școala, începută de **C.** în satul natal, e continuată la Vârșeț. Studiile superioare le face la Belgrad (filologie) și la București (istoria și teoria artei). După absolvire (1977), este redactor, apoi președinte (din 1988) al Comunei literare Vârșeț, membru în redacția revistei „Lumina" (1974–1981) și (din 1984) redactor corespondent pentru Vârșeț al Postului de Radio Novi Sad. Colaborează la numeroase reviste literare din România și din Iugoslavia. A primit Premiul Festivalului iugoslav de poezie (Titograd, 1980), al Societății Scriitorilor din Voivodina (1995) ș.a. Debutează precoce, cu poezii în ziarul „Libertatea" (1968), și editorial, cu volumul *Menire în doi* (1970).

Așezându-se pe direcția avangardei românești receptate prin grila propriei sensibilități, **C.** nu refuză nici dialogul fertil cu mari poeți contemporani (Vasko Popa, Nichita Stănescu, Marin Sorescu ș.a.). Intelectualismul său este evident și se traduce nu numai într-o poetică adecvată, ci și în plasarea, uneori, a poeziei pe teritoriul intertextualității. Citatele, tot mai numeroase, din opera altora, invocarea unor personalități ale culturii universale sunt argumente în această privință: „Încep noile migrări ale popoarelor/ nava de transport jorje luis borges/ și-a încheiat zborul la 1 aprilie anul trecut/ în egipt/ arcimboldo a emigrat în *meduza* urlând a lui caravaggio de la ufizzi/ peripeții la belgrad damasc alexandria cairo jaffa/ în aceste împrejurări datoria de a fi poet înseamnă/ zloată guturai alunecuș arta de a confisca/ ferestrele larg deschise înseamnă a fi/ da/ a fi lângă portretul lui velásquez// [...] încep noile migrări ale popoarelor/ e de așteptat vreme de iarnă/ pe un colț al mesei." Sedus de abstracțiuni, de livresc și de raționalitate, el abolește descriptivismul și desconsideră pitorescul. Dominantă este obsesia limbajului, firească, poate, la un bilingv și în alt sens, adică la un mânuitor atât al limbajului cotidian, cât și al celui poetic. **C.** nu ocolește paradoxalul; dimpotrivă, el cultivă îmbinările violent contrastante, doar aparent opoziții dintre înalta gândire și trivialitate, dintre candoare și lubricitate. Cuvintele sunt, la el, cifrări (nu încifrări) prin care pot fi exprimate realități imperceptibile senzorial. Efectul este de limbaj criptoid, care comunică părând că nu o face. Trebuie menționate numeroasele și temeinicele traduceri din Lucian Blaga, Emil Cioran, Mircea Eliade, Nichita Stănescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, Ana Blandiana, Paul Celan.

SCRIERI: *Menire în doi*, Pančevo, 1970; *Aducătorul ochiului*, Pančevo, 1974; *Pronume-Zamenice*, Vârșeț-Pančevo, 1981; *Căpșuna în capcană*, Novi Sad, 1988; *În biserica Troia*, Pančevo, 1992; *Școala exilului*, Craiova, 1998.

Repere bibliografice: Radu Enescu, *Petru Cârdu, „Menire în doi"*, F, 1970, 11; Dan Mutașcu, *Inteligență și diafanitate*, SPM, 1975, 237; N. Barbu, *Poetul Petru Cârdu*, CRC, 1979, 8; N. Diaconu, *Petru Cârdu, „Pronume-Zamenice"*, R, 1983, 3; Tartler, *Melopoetica*, *74–77*; Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia*, *61–62*; Nicolae Coande, *Profil liric: Petru Cârdu. Lupta omului cu șobolanul*, R, 1991, 5–6; Dușan Baiski, *La Vârșeț, de vorbă cu Petru Cârdu*, R, 1991, 10–11; Virgil Mihaiu, *Sumbrele epifanii ale lui Petru Cârdu*, APF, 1993, 3–4; Marcel Tolcea, *Războiul în biserica Troia*, O, 1993, 4; Ștefan Aug. Doinaș, *Poezia lui Petru Cârdu*, RL, 1993, 18; Bogdan Dumitrescu, *Sincronizări*, RL, 1993, 23; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *295–311*. *D.B.-D.*

CÂRLOVA, Vasile (4.II.1809, Buzău – 18.IX.1831, Craiova), poet. Se trăgea dintr-o familie de mici boieri buzoieni, care

număra printre înaintașii îndepărtați un mitropolit al Ungro-Vlahiei, Luca, născut în Cipru. Tatăl, vel medelnicerul Ioniță Cârlova, a fost și ispravnic de Buzău. Mama, Sevastița, era fiica clucerului Vasile Lăcusteanu. După moartea timpurie a părinților, a fost crescut de o soră a mamei, măritată cu stolnicul Nae Hiotu. Și-a petrecut copilăria la Târgoviște și în București, unde locuiau tutorii săi. În casa acestora va fi învățat **C.** franțuzește și grecește cu un dascăl de familie, avându-l coleg și prieten pe Gr. Alexandrescu. În 1830, intră în oștirea națională ca sublocotenent de cavalerie. După un an, moare în urma unei boli infecțioase, în tabăra militară de la Craiova.

C. a scris mai întâi versuri în grecește (nepăstrate) și, la îndemnul lui I. Voinescu II, în românește. Se cunosc cinci poezii, toate publicate de I. Heliade-Rădulescu în „Curierul românesc" (1830) și reproduse de „Albina românească", „Foaia pentru minte, inimă și literatură" și „Bucovina". Alte versuri, precum și încercările unor traduceri – din Voltaire (*Zaira*, actul I) și Musaïos (*Hero și Leandru*) – s-au pierdut. Creația lui **C.**, romantică, patriotică, a fost cunoscută și prețuită în epocă. Sub îndrumarea lui Heliade, tânărul, înzestrat cu un real talent, venise în contact cu poezia apuseană, detașându-se, datorită înrâuririi lui Lamartine, de tiparele neoanacreontice. Lirismul său prefigurează, prin reflexivitate romantică, înainte de Heliade și Gr. Alexandrescu, o nouă orientare a sensibilității artistice. *Păstorul întristat* (scrisă la 18 ani) vine încă în prelungirea liniei convenționale a secolului al XVIII-lea, cu ecouri din pastoralele lui Florian (scene idilice și galante, imaginea simplificată a omului și a naturii, figurația mitologică). Există aici semne ale unui remarcabil simț al expresiei, vizibile și în versul de grațioasă fluență, potrivit cerințelor genului și candorii iubirii tinerești. *Ruinurile Târgoviștii* rupe vădit cu clișeele poeziei neoanacreontice, opunându-le o ipostază romantică a eului, într-o amplă desfășurare meditativă pe tema ruinelor (care pătrunde astfel în literatura română, sub influența lui Volney). Sentimentul timpului devastator („Cum toate se răpune ca urma îndărăt, / Pe aripele vremii de nu se mai arăt") se întrețese cu accentul patriotic al evocării gloriei de altădată. Amploarea reflecției, nocturnul tainic, metafore concretizând abstracții („negura uitării", „aripile vremii", „viscol de dureri") configurează la **C.** schița unui stil, nu fără retorică, dar capabil să se ridice până la viziune lirică. *Înserarea* este prima elegie românească în spirit lamartinian, în care tristețea, neliniștea nedefinită și gravă (se cultivă un fel de mister al stării afective) și singurătatea se reliefează prin contrast cu calmul naturii, cu liniștea câmpenească (sesizată, în ciuda unor note de bucolică gessneriană, cu o sensibilitate profund românească). Simbolul sufletului – luntre rătăcitoare în furtună – este împrumutat din Lamartine; de asemenea, și alte elemente trimit la aceeași sursă. În schimb, atmosfera de reverie meditativă și melancolică sugerată de percepția plastică și auditivă, de imagini ale nemișcării și vagului, aspirația spre ilimitat implicată proiecției dorului și neliniștii în imensitatea spațiilor, ca și versul curgător, muzical, nu mai pot fi atribuite doar acestei influențe, constituind semnele unei vădite individualități poetice. *Rugăciune* încearcă formula originală a rugii animate de iubirea țării, de visul unui viitor de glorie și dreptate, cu inflexiuni profetice („Dar ce să fie acea lumină, / Ce sus se vede de focuri plină, / Și dimpreună un zgomot lin? / Nu crez să fie semn de furtună..."). *Marșul*, scris cu entuziasm patriotic la înființarea oștirii naționale, vestește, în tonul său avântat, poezia pașoptistă. Depășind, prin varietate tematică, lirica vremii, **C.** se remarcă prin expresia în acord cu o nouă sensibilitate: cu naturalețe și simplitate, reflexivitatea și sentimentul comunică în poezia sa de interogație interioară și de atmosferă. Neajungând să-și fructifice pe deplin propriile virtualități, păstrând încă unele convenții, a deschis, la noi, prin meditația și elegia romantică, drumul unei lirici moderne.

SCRIERI: N. Nicoleanu, *Poezii și proză;* V. Cârlova, *Poezii;* C. Stamati, *Poezii și proză*, îngr. G. Bogdan-Duică, București, 1906; *Vasile Cârlova și Al. Sihleanu*, îngr. și pref. Lucian Predescu, București, 1933; *Poezii*, pref. P.V. Haneș, București, 1936; *Poezii*, îngr. și introd. Paul I. Papadopol, București, 1942; *Ruinurile Târgoviștii*, îngr. și pref. Marin Sorescu, Craiova, 1975.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *211-219*; Densusianu, *Lit. rom.*, II, *105 – 112;* Ibrăileanu, *Opere*, I, *313-318;* I. M. Rașcu, *Alte opere din literatura română*, București, 1938, *35-60;* Popovici, *Romant. rom., 155-169;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *125-128*, *Ist. lit.* (1982), *127-130;* Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit., 11-16;* I. Moldoveanu, *Vasile Cârlova și neamul său*, LL, XX, 1965; Anghelescu, *Preromant. rom., passim;* Cornea, *Originile, 575-580, passim;* Dicț. *lit. 1900, 191-192;* Simion, *Dimineața, 55-61;* Virginia Mușat, *Vasile Cârlova*, București, 1981; Piru, *Ist. lit., 49-50*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *283-288;* Mircea Muthu, *La Pastorale dans la littérature roumaine*, SUB, t. XXXIV, 1989, 1;

Negoițescu, *Ist. lit.*, I, 14; Manolescu, *Poeți*, 23-30; *Dicț. esențial*, 165-166; Micu, *Ist. lit.*, 78. *S.C.*

CÂRNECI, Magda (1.I.1956, Gârleni, j. Bacău), poetă. Este fiica scriitorului Radu Cârneci. A urmat la București Facultatea de Istoria și Teoria Artei din cadrul Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu". Debutează în 1975, în „România literară", și editorial în 1980, cu volumul de versuri *Hipermateria*, sub pseudonimul Magdalena Ghica, pe care îl va folosi, ca scriitoare, în perioada 1980-1989. A fost muzeograf la Muzeul Național de Artă, apoi cercetător științific la Institutul de Istoria Artei (unde a funcționat și ca director între 1992 și 1994). A mai fost director al Departamentului Arte Vizuale în Ministerul Culturii (1990) și președinte al Grupului pentru Dialog Social (1993). A colaborat cu poezii la „România literară", „Luceafărul", „Vatra", „Ateneu", „Dialog", „Contrapunct", „Apostrof" și, în străinătate, la „Letopis" (Iugoslavia), „Visions International" (SUA), „Orte" (Elveția), „Quadrant" (Australia), iar cu lucrări de specialitate la „Studii și cercetări de istoria artei", „Arta", „Revue roumaine d'histoire de l'art", „Viața românească" ș.a. A primit Premiul de critică de artă al revistelor „Amfiteatru" și „Viața studențească" (1978) și Premiul de poezie al revistei „Ateneu" (1986) și al orașului Slobozia (1992). Unele dintre poemele sale au fost incluse în antologii ale poeziei românești apărute în Italia, SUA, Canada și Germania.

Volumul de debut, *Hipermateria*, avea să fie considerat, poate și datorită unei riguroase conceptualizări a banalului cotidian, un fel de „program" al generației optzeciste. Această poezie manifestă într-adevăr o anume agresivitate programatică în felul în care „atacă" verbal realitatea imediată, „hiper-fizică", încercând să-i exaspereze încărcătura de contingență brutală, irespirabilă: „Să privim realitatea în față/ în fața ei grasă de femeie de casă, fără pretenții/ prost îmbrăcată, mamă a zece copii (n-a avortat/ niciodată), pregătind de mâncare pentru o cantină/ întreagă, o armată de geniu, subpământean, aerian/ și terestru, ciorba de burtă, ciorba fierbinte și grasă/ în cazane de tablă.// Să-i pupăm cu curaj și mândrie/ fața sulemenită și rasă (are mustață muierea) mâncată/ de coșuri și bube, dar generoasă." Exersarea unei astfel de priviri crude urmărește în fond să purifice, să despartă apele dintre poezie și flecăreală poetică: un poem se încheie cu versul „O, generația mea, generație, de ce te ții de palavre atât?" Volumul următor, *O tăcere asurzitoare*, din 1985, este o plonjare abruptă într-un univers mai abstract, în care poezia pare că vrea să „părăsească" pământul, să lase în urmă concretețea prea acuzată a versului, pentru a exploata conceptele și viziunile sintetice ale unui spațiu mintal deschis brusc către un vizionarism cosmic în emergență. În *Haosmos* (1992) — titlul reproduce imaginea-cheie a nenumărate poeme —, această deschidere vizionară se desfășoară mai amplu, printr-o „exploatare dez-mărginită" a lumii fizice, psihice și imaginare, poezia regăsind pe de o parte concretețea inițială, dar păstrând și deschiderea metafizică ulterioară. Motoul din Roland Barthes („Să nu mai dezvălui, să nu mai interpretez, ci să prefac conștiința însăși în drog și astfel prin ea să ating viziunea și lumea") sugerează traseul pe care îl acoperă cartea: interferarea dinamică între mișcarea liberă, excitată de spațiile cosmice, a halucinației vizionare și priza la existentul situat în proximitatea receptării comune: „În cele din urmă/ dezordinea atinge desăvârșirea/ limbile toate se dizolvă în muzica vântului/ haosul atinge splendoarea/ În cele din urmă dintre evoluții vârtejuri/ lumea brusc se oprește într-o imagine/ ape văzduhuri metropole rămân suspendate/ universul întreg se oprește/ într-o fotografie/ adâncă și temerară//El ia fotografia umedă încă/ o privește prelung/ pe el se privește/ și o înghite." Poemele prelucrează într-un sens totalizant variabilele acestei relații, variantele oferite de compusul instabil și heterotopic care este „haosmosul". Imprevizibilă, nerepetându-se (deocamdată) de la un volum la altul, deși obsesiile existențiale sunt aceleași, ele estompându-se ori acutizându-se în funcție de „starea" lucidității, poezia scrisă de **C.**, amplă, narativă, provocatoare, poate fi definită ca o explorare paradoxală în măsura în care urmărește să fixeze verbal etapele succesive ale unei „înaintări inițiatice" către un țel mai mult decât poetic al ființării. Ca istoric și critic de artă, **C.** s-a preocupat îndeosebi de arta românească modernă și contemporană (Ion Țuculescu, Lucian Grigorescu), într-o scriitură adesea eseistică. Ultimele sale lucrări se referă la statutul artelor plastice în timpul regimului comunist („discursul puterii — discursul imaginii") și după decembrie 1989.

SCRIERI: *Hipermateria*, București, 1980; *Ion Țuculescu*, București, 1984; *O tăcere asurzitoare*, București, 1985; *Lucian Grigorescu*, București, 1989; *Haosmos*, București, 1992; *Arta anilor '80. Texte despre postmodernism*, București, 1996; *Minunatele ceasuri ale ducelui D'Ivry*, București, 1998; *Poeme-Poems*, ed. bilingvă, tr. autoarei în colaborare cu Adam J. Sorkin, Pitești, 1999; *Poeme politice*, Botoșani, 2000; *Poetrix*, Pitești, 2002.

Repere bibliografice: Cristea, *Faptul*, 189-192; Constanța Buzea, *„Hipermateria"*, AFT, 1981, 1; Tartler, *Melopoetica*, 174-178; Micu, *Limbaje*, 125-127; Steinhardt, *Monologul*, 185-189; Simion, *Scriitori*, IV, 561-568; Coșovei, *Pornind*, 141-147; Andreea Deciu, *Metafizica postmodernistă*, RL, 1992, 41; Țeposu, *Istoria*, 88-89; Ovid S. Crohmălniceanu, *O proorociță optzecistă*, CC, 1993, 5-6; Munteanu, *Jurnal*, V, 172-175; Vasile Spiridon, *Cosmicitatea asumată*, ATN, 1993, 7; Gheorghe Grigurcu, *Despre postmodernism*, RL, 1997, 29; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 149-153; *Dicț. scriit. rom.*, II, 392-394; *Dicț. analitic*, II, 129-130; Bucur, *Poeți optzeciști*, 43-45; Marius Chivu, *Poemul și politica*, RL, 2001, 31; Ștefan Borbély, *Poezie și artă politică*, „22", 2001, 578; Pop, *Viață*, 206-211; Popa, *Ist. lit.*, II, 622-623; Tudorel Urian, *Pionierii postmodernismului românesc*, RL, 2003, 37; Mircea Iorgulescu, *File dintr-o cronică de campanie*, „22", 2003, 688. *A.N.*

CÂRNECI, Radu (14.II.1928, Valea lui Lalu, j. Buzău), poet și traducător. Este al patrulea dintre cei șapte copii ai Dochiei-Stanca (n. Clinciu) și ai lui Nicolae Cârneci, țărani. Urmează clasele elementare la Mărgăriteşti (Buzău), apoi Liceul „Regele Ferdinand" la Râmnicu Sărat (1942-1948). Începe, la București, Facultatea de Filologie, dar o va absolvi pe cea de Silvicultură

(Câmpulung Moldovenesc și Brașov, 1949-1954), după care funcționează ca inginer silvic la Hemeiuș și Fântânele (Bacău). Din 1958 până în 1964 lucrează la Bacău ca director al Casei Regionale a Creației Populare și președinte al Comitetului Regional de Cultură și Artă. Între 1964 și 1972 este redactor-șef al revistei „Ateneu" (serie nouă), iar între 1972 și 1976 este secretar al Uniunii Scriitorilor, apoi devine șef al secției culturale a revistei „Contemporanul" (până în 1990). În 1990 înființează la București Editura Orion. A debutat ca poet în ziarul sucevean „Zori noi" (1950), iar editorial, cu placheta *Noi și soarele* (1963, cu o prezentare de Marcel Breslașu). A colaborat cu versuri, articole, cronici și eseuri la „Ateneu", „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Argeș", „Steaua", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Cronica", „Familia", „România literară" ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1971, pentru volumul *Cântând dintr-un arbore*), al Academiei Române (1978, pentru *Temerile lui Orfeu*) și al revistei „Ateneu" (1983, pentru *Sonete*) ș.a.

Debutând mai târziu decât confrații de generație, **C.** are avantajul de a se conforma relativ puțin temelor de circumstanță și, pe de altă parte, de a apărea încă din primele volume ca un poet format. Spiritul din *Noi și soarele* este cel al unui liric vitalist, naturist frenetic, totuși în versuri de disciplină clasică. Afirmarea cosmosului rămâne o atitudine constantă în creația lui. Paralelă – dar înrudită – este tema tradiției: euritmiei cosmice îi corespunde în ordinea umanului lanțul generațiilor, armonizator și stimulator de energii. În fine, primele cărți profilează și principala temă a operei ulterioare: erosul. Acesta capătă statut de exclusivitate în *Cântarea cântărilor* (1973), volum-cheie al întregii creații a lui **C.** E o parafrază la cartea biblică omonimă, în direcția esențializării erosului și, într-o-câtva, a autohtonizării (prin tangențe la mitul Zburătorului). Frenezia originalului apare nu temperată, dar transmutată din registrul senzual în cel spiritual, fără a permite totuși să se vorbească aici de o mistică creștină a eroticii: „Poezia lui Radu Cârneci e păgână pentru că la el dragostea nu atrage după sine culpabilitatea, ci constituie un temei al ființei; iubirea nu e, deci, o degradare demnă de oprobriu moral, ci reprezintă o stare de grație și fervoare față de care atitudinea umană corespunzătoare e cea de adorație contemplativă" (Radu Enescu). Principiu cosmic, instituitor de armonie, erosul tinde, platonian, la refacerea unului originar (androgin), deci la transgresarea contrariilor, dar și a corporalității, spre spiritual: „Iubirea-i axul cerurilor toate / În mari nuntiri cu muzici peste poate / Un semn al ei și lumi cu lumi se-adună: / idei dansează hăurile tună / stele-n ghirlande leagănă-se roate / iubirea-i axul cerurilor toate"; iubirea e „topiri de trup în ardere de tot". Poetul e un alt Pygmalion, dar și invers, o creație a femeii iubite („se iscă-n mine ceea ce tu ești"). În această fază a predominării erosului, modelul suveran este Petrarca, maestru declarat, urmat de diverse ipostaze ale platonismului târziu. Naturismul baroc din prima etapă este înlocuit cu un ceremonial ritualic în care convenția culturală și artificiul joacă un rol important, ceea ce a determinat-o pe Roxana Sorescu să vadă în **C.** un poet livresc. Autorul preferă acum forma fixă a sonetului, inventând, prin hibridare, „rondosonetul" (*Pasărea de cenușă*), „glossosonetul" (*Triumful iubirii*), sonetul cu versuri albe (*Dorador*) și supunând limba la metamorfoze menite a potența impresia de gest sacerdotal al rostirii poetice („a fire", „chip se ivind", „mă-mpodobind", „lumina izvorându-se-n lumine"). Toate aceste inovații formale nu reușesc totuși să compenseze decât în parte diluarea substanței lirice prin repetiție și (auto)manieră. Tot acum, o temă pregnantă e arta, sustrasă „Timpului-timp" și cucerind „clipa eternă" prin facultatea ei regală de a da formă. Poetul a tradus din limba franceză, distingându-se prin integrala versurilor lui Baudelaire (1991) și prin tălmăcirea lui Léopold Sédar Senghor. A mai tradus din Jacques Chessex, Jean Joubert, Khalil Gibran ș.a. Antologiile *Poezia pădurii* (I-V, 1998-1999) și *Cinegetica* (I-III, 2003), cuprind texte din literatura română și universală referitoare la pădure, vânătoare și pescuit.

SCRIERI: *Noi și soarele*, București, 1963; *Orgă și iarbă*, București, 1966; *Iarba verde, acasă*, București, 1968; *Umbra femeii*, București, 1968; *Centaur îndrăgostit*, București, 1969; *Grădina în formă de vis* București, 1970;*Cântând dintr-un arbore*, Iași, 1971; *Oracol deschis*, București, 1971; *Banchetul*, Cluj, 1973; *Cântarea cântărilor*, București, 1973; *Horă de vulturi*, București, 1974; *Heraldica iubirii (1963-1973)*, București, 1975; *Nobila stirpe*, București, 1976; *Psalmii lui Zamolxe*, București, 1976; *Temerile lui Orfeu*, București, 1978; *Hora anotimpurilor*, București, 1979; *Un spațiu de dor*, pref. Petru Poantă, București, 1980; *Ca muntele-n amiază*, București, 1981; *Timpul judecător*, București, 1982; *Sonete*, București, 1983; *Pasărea de cenușă*, București, 1986; *Clipa eternă (1963-1988)*, pref. Radu Enescu, București, 1988; *Dorador: Jurământul-Dorador: Le Serment*, ed. bilingvă, tr. Paul Romanescu și

Eugène Van Itterbeck, București, 1997; *Heraldica iubirii*, pref. Radu Enescu, București, 1999. **Antologii:** *Arborele memoriei. Antologia poeților de limbă română din Israel*, pref. Roxana Sorescu, București, 1997; *Poezia pădurii*, I-V, București, 1998-1999; *Cinegetica*, I-III, București, 2003. **Traduceri:** Léopold Sédar Senghor, *Jertfe negre*, cu un cuvânt al autorului, pref. trad., București, 1969; ed. bilingvă (*Hosties noires – Jertfe negre*), pref. trad., București, 1976, *De la negritudine la civilizația universului*, cu un cuvânt al autorului, București, 1986 (în colaborare cu Mircea Traian Biju), *Totem*, pref. trad., București, 1996; S. Kosovel, *Extazul morții*, București, 1975; Khalil Gibran, *Poeme*, pref. trad., București, 1983, *Profetul*, pref. trad., București, 1991; Jean Joubert, *Omul de nisip*, pref. trad., București, 1991; Charles Baudelaire, *Florile răului și alte poeme*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1991; Jacques Chessex, *Elegiile lui Yorick*, postfața trad., București, 1995.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Poezia miturilor*, LCF, 1966, 39; Perpessicius, *Lecturi intermitente*, GL, 1967, 2, 5; D. Micu, *Umbra femeii*, GL, 1968, 39; Sorianu, *Glose, 174-178;* Victor Felea, *Reflecții contemporane*, TR, 1971, 13; Const. Ciopraga, *Cântând dintr-un arbore*, CRC, 1971, 30; Sorianu, *Contrapunct, 85-96*. Laurențiu Ulici, *Devenirea poetului*, RL, 1972, 20; Grigurcu, *Teritoriu, 148-153;* Poantă, *Modalități, 102-106;* Daniel Dumitriu, *Banchetul*, CL, 1973, 10; Mircea Tomuș, *Lirica lui Radu Cârneci*, RL, 1974, 13; Cristea, *Un an, 238-240;* Petroveanu, *Traiectorii, 215-217;* Martin, *Pro Patria, 116-118;* Felea, *Secțiuni, 183-189;* Tomuș, *Istorie, 223-226;* Barbu, *O ist., 344-346;* Tașcu, *Incidențe, 36-45;* Piru, *Poezia*, II, *191-198;* Streinu, *Pagini*, IV, *84-96;* Alexiu, *Ideografii, 73-80;* Poantă, *Radiografii*, I, *185-189;* Ciobanu, *Însemne*, I, *107-109;* Grigurcu, *Poeți, 399-402;* Cândroveanu, *Poeți, 83-90;* Cândroveanu, *Printre poeți, 148-153;* Romul Munteanu, *Radu Cârneci*, FLC, 1987, 10; Ion Bogdan Lefter, *Iubirea ca emblemă și text*, CNT, 1988, 7; Ioan Holban, *Radu Cârneci – 60. „Eu ceața-n devenirea lui a fi"*, CRC, 1988, 8; Munteanu, *Jurnal*, IV, *164-167;* Laurențiu Ulici, *De dragul iubirii. Promoția '60*, RL, 1989, 26; Gabriela Duda, *Postscriptum la o premiere*, RL, 1992, 27; Irina Petraș, *Integrala lirică Baudelaire*, ST, 1992, 8-9; Eugen Simion, *Integrala lirică Baudelaire*, L, 1992, 40; Poantă, *Scriitori, 46-50;* *Dict. scriit. rom.*, I, *532-534;* Carmelia Leonte, *Despre Dorador*, CRC, 1997, 3; Ionel Savitescu, *Baudelaire într-o nouă versiune românească*, CRC, 1997, 7; Carmelia Leonte, *Senghor, profet în țara lui*, CRC, 1998, 1; Vlad Sorianu, *Vârstele unei poezii*, ATN, 1999, 8; Micu, *Ist. lit., 374;* Popa, *Ist. lit.*, II, *478-481.* *N.M.*

CÂRSTEAN, Stelian (19.II.1942, Rădăuți), folclorist. Este fiul Adelei (n. Rudișteanu) și al lui Vasile Cârstean, învățători. După studii liceale la Rădăuți și studii universitare (1960-1964) la Facultatea de Filologie a Universității din București, este, succesiv, profesor la Botoșani (1964-1971), instructor la Consiliul Culturii și Educației Socialiste (din 1971), instructor la Centrala Editorială (1982-1990), director general adjunct în Ministerul Culturii (1990-1997), consultant artistic la Centrul Național al Creației Populare (din 1997). Și-a luat doctoratul în 1978, la Universitatea din București, cu teza *Balada în folclorul Moldovei de Nord*.

Culegerea *Folclor din Moldova de Sus* (1969) conține 813 cântece auzite, cele mai multe, de la Eufrosina Sorodoc, o cântăreață talentată din Vicovu de Jos, amintind, prin amploarea repertoriului, de cealaltă depozitară de folclor din această zonă, Varvara Muntean, ale cărei cântece le-a publicat George Muntean. Culegerea prilejuiește cunoașterea mai amănunțită a cântecului de lume, cu compoziția lui complexă și cu funcțiile lui diverse: cântec de petrecere, cugetare asupra vieții, satiră. Interesante considerații face **C.**, în introducere, asupra stării folclorului din zona cercetată, în special asupra cântecului nuvelistic. Tot microzona Rădăuților o are în vedere și în studiul *Balada în folclorul Moldovei de Nord* (1984). Inițial, autorul examinează originea, vechimea și circulația acestei specii poetice, ca apoi, într-o formulare lapidară, să definească vechimea și principalele note particulare ale baladei familiale: „o seamă de motive și interdicții (incestul, adulterul etc.), elemente de conduită, recurența unor forme de înrudire, reguli de căsătorie sau relații între rude în regiuni diferite ale lumii, vehiculate în limbajul simbolic al baladei familiale, pot fi considerate elemente străvechi de natură psihologică și socială, constituind un sistem de atitudini având rolul să asigure coeziunea, echilibrul și, în ultimă instanță, însăși existența grupului." Analiza repertoriului, supus unei lecturi moderne, ocupă un spațiu considerabil, iar în ce privește tipologia speciei studiate, **C.** adaugă tipuri pe care le-a pus în evidență cercetarea sa pe teren.

SCRIERI: *Balada în folclorul Moldovei de Nord*, București, 1984. **Culegeri:** *Folclor din Moldova de Sus*, în *Folclor din Moldova*, II, București, 1969, *445-781; Folclor din județul Botoșani*, Botoșani, 1969.

Repere bibliografice: Mihai Coman, *Balada românească*, SLAST, 1984, 25; Nicolae Constantinescu, *Stelian Cârstean, „Balada în folclorul Moldovei de Nord"*, REF, 1985, 1; Lucia Berdan, *Stelian Cârstean, „Balada în folclorul Moldovei de Nord"*, ALIL, t. XXX-XXXI, 1985-1987; Achim Stoian, *Stelian Cârstean, „Balada în folclorul Moldovei de Nord"*, AAF, 1987, *494-495;* Datcu, *Dict. etnolog.*, I, *176-177.* *I.D.*

CEARA, George (18.X.1881, Xirolivad, Grecia – 1.IV.1939, Cavarna – Caliacra), poet. Învață carte la școala românească din satul natal, iar în lunile de vară – fără a-și întrerupe învățătura – învață în „satele" în mișcare, așezări de colibe ale consătenilor aflați în transhumanță, după anotimp, cu turmele de oi, în căutare de pășuni. Frecventează apoi cursurile liceului român din Bitolia, în Macedonia, după care, venit în țară, se înscrie la Facultatea de Litere din București, pe care nu a absolvit-o însă, din cauza condițiilor materiale precare ale familiei. Funcționează, începând din 1906, ca institutor la școli românești pentru meglenoromâni, în Oșani și în Criva-Palanca, iar mai târziu în Veria.

C. este ceea ce se cheamă un cântăreț popular, un trubadur foarte apropiat de folclor, din care de altfel se și inspiră. El nu se sfiește să prelucreze motive din lirica populară, compunând adesea pe structura prozodică a cântecelor folclorice de la care pornește. În acest fel, s-a făcut repede cunoscut și iubit în întreaga Macedonie, ca și în țară, printre aromâni. Bunăoară, un poem al său, foarte cunoscut, *Un cântec*, subintitulat „motiv folcloric", „povestește" despre o tânără și preafrumoasă aromâncă; răpită de propria-i mândrețe în timp ce se oglindea în apa cristalină a unui izvor, întreabă izvorul dacă știe să-i spună cine anume se va bucura de minunea trupului ei; motiv narcisiac, combinat cu mitul popular balcanic al țărânei ce

înghite în cele din urmă totul. Autorul are știința exploatării combinațiilor mitic-folclorice de acest fel, care atrag prin stranietatea lor. În alt poem, *Ñi pitricu mușata-ñi dor* [*Îmi trimise mândra dor*], el exploatează sentimentul de dragoste, niciodată expus de-a dreptul, întotdeauna prezentat cu delicatețe, pe ocolite cumva, spre a nu stingheri austeritatea morală: iubita (sau poate soția) îi trimite celui îndrăgit, aflat departe, în „xinite" (printre străini, la lucru), o sfâșietoare scrisoare de dragoste, fără însă a-și dezvălui direct sentimentele. Astfel, iubitul află că, de când a plecat departe, i s-au îmbolnăvit mioarele rămase acasă, i se năruie târla ce le adăpostește și, tot de atunci, plâng de dorul lui fagii, pinii și izvoarele codrului. Poemul se încheie, totuși, cu o invocare mai puțin disimulată a suferinței iubitei, care și l-ar vrea cât mai repede întors acasă pe dragul ei de departe, fiindcă nimic nu prețuiește cât iubirea ei, ca în aceste versuri (aici în transpunere literară): „Dragul meu, o, dragul meu,/ — să te-ajungă dorul greu, / Dorul de mioare dalbe / Și de ochii-mi ca smaralde,/ — să te-ntorci pe vânt, pe nor, / dragul meu păstor!/ Vino, nu întârzia,/ Că îmi trece vremea mea, / Dragule păstor!" **C.** nu și-a adunat poemele în volum, dar o parte dintre ele au apărut în diverse antologii.

SCRIERI: [*Versuri*], în Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, *245–256*, în Hristu Cândroveanu, *Antologie lirică aromână*, București, 1975, *185–193*, UVPA, *194–200*.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, *245*; Hristu Cândroveanu, *George Ceara*, UVPA, *192–193*. *Hr.C.*

CEARA, Ilie A. (15.II.1923, Xirolivad, Grecia), prozator. Este fiul Mariei (n. Luca) și al lui Apostol Ceara, țărani. Familia părinților săi, emigrând în România, a fost colonizată în Cadrilater, la Cavarna, în județul Caliacra, unde **C.** urmează școala primară și liceul. În timpul celui de-al doilea război mondial, a luptat în Est și în Vest, apoi a lucrat în comerț. În 1984, s-a pensionat, stabilindu-se în orașul Dej. Publică povestiri, nuvele, schițe în revistele aromâne din țară, „Deșteptarea", „Dimândarea", ca și în „Zborlu a nostru", care apare la Freiburg, Germania, și în „Frândza vlahă", din Bridgeport, SUA.

C. scrie exclusiv proză, caz mai rar la autorii aromâni, care sunt mai ales poeți. Prozele sale au miez, densitate și impun atenției personaje bine conturate, întotdeauna în conflicte clare, cumva în genul nuvelisticii lui Ioan Slavici. De remarcat de asemenea bogăția și expresivitatea limbii autorului, care nu ocolește neologismul, mai puțin obișnuit în proza dialectală, ca și metafora îndrăzneață. Din păcate, **C.** recurge exagerat de mult la grecisme, scriind în subgraiul din regiunea Veria, mai împestrițat decât alte graiuri ale dialectului aromân. Modernitatea sa este una de substanță, **C.** fiind preocupat de imprevizibilul comportamentului uman, de tropismele ființei omenești în relațiile personajelor cu lumea și cu ele însele. Imaginea personajelor este tensionată și contradictorie, chiar și atunci când nu sunt individualizate pregnant, cum se întâmplă în *Părămithlu*, schița ce deschide volumul *Nihita turnari* (1991). Sunt evocați anii de vis și de poveste ai unei copilării edenice, din Xirolivadea natală. Volumul conține opt povestiri, dintre care unele de excepție, precum *Lotăria*, ce amintește de *Două loturi* a lui I. L. Caragiale, pe care e foarte posibil ca autorul s-o fi avut ca model. Sondajul psihologic profund, de detaliu, tensionat continuu, din textul prozatorului aromân, pune însă între paranteze comicul, atâta cât e, și insistă doar pe analiza conotațiilor psihice, făcând memorabile personajele nuvelei, în special personajul feminin central, Pepa al Cărăvidă. Soțul ei i-a cumpărat un loz, ale cărui numere i le-a dictat într-o dimineață, încă somnoros fiind. Pepa ajungând la Agenție, constată cu o bucurie de nedescris că lozul ieșise câștigător. De aici încep și drama, frământarea, neliniștea ei înnebunitoare: dacă bărbatul îi dictase greșit numărul ori poate că nici nu cumpărase lozul, i-a zis doar așa, de gura ei, că îl tot îmboldise să joace. Pepa câștigase, într-adevăr, deci numărul lozului era corect, dar până a afla sigur asta trece prin toate chinurile iadului. **C.** este și un foarte bun traducător în dialect, încă netipărit din păcate. Are, în manuscris, *Tărâmul izvoarelor*, o proză poematică a lui Teohar Mihadaș, *Domnișoara Cristina* de Mircea Eliade, precum și piesa *Macbeth* de Shakespeare.

SCRIERI: *Nihita turnari*, pref. Kira Iorgoveanu, Syracuse (SUA), 1991.

Repere bibliografice: Hristu Cândroveanu, *Un nou prozator aromân*, „Deșteptarea", 1992, 2; Cândroveanu, *Aromânii*, *133–135*. *Hr.C.*

CEHAN-RACOVIȚĂ, Constantin (1882, Botoșani — ?), publicist și prozator. Și-a făcut studiile liceale în orașul natal și la Iași, dedicându-se apoi gazetăriei. Din 1905, timp de aproape patru decenii, **C.-R.** a fost redactor la o serie de ziare și reviste („Mihai Eminescu" din Botoșani, „Tribuna" din Arad, „Cuvântul" și „Drapelul" din Iași, „Patria" și „Cultura poporului" din Cluj, „Bucovina" din Cernăuți), director și membru fondator la altele („Moldova de Sus" din Botoșani, „Timpul" din Cernăuți) ori colaborator la „Epoca", „Gazeta Transilvaniei", „Evenimentul", „Universul literar", „Politica" ș.a. În toate aceste periodice, a semnat uneori cu inițiale, prescurtări (Ceh.) ori numai Const. Cihan, numeroase articole sociale, culturale și literare, însemnări despre teatru, drame, proză scurtă, precum și romanul foileton *Același drum*. A publicat volumele de povestiri *Doamna elegantă. În urma frontului* (1918), *În cerdacul casei bătrânești* (1926) și romanul *Săraca țară a Moldovei...* (1939).

C.-R. cultivă o literatură în manieră sămănătoristă, cu personaje urgisite de soartă, purtând în suflet amintirea nostalgică a unui trecut patriarhal (*Un boier moldovean, Dezrădăcinatul*). Deși narațiunilor nu le lipsește o anume sobrietate, acestea rămân, totuși, marcate de autoritatea modelului, care poate fi identificat în proza lui I.Al. Brătescu-Voinești. Când își ia ca punct de plecare istoria, prozatorul dă unele pagini frumoase, cu parfum cronicăresc, dar în pofida ambițiilor, romanul *Săraca țară a Moldovei...* este o realizare modestă. Dintre piesele de teatru (rămase în cea mai mare parte în manuscris), i-au fost reprezentate și publicate drama *Ardealul* (1919) și *Femeia care s-a vândut* (1929).

SCRIERI: *Doamna elegantă. În urma frontului*, Turnu Severin, 1918; *Ardealul*, Cernăuți, 1919; *În cerdacul casei bătrânești*, Arad, 1926; *Femeia care s-a vândut*, Cluj, 1929; *Săraca țară a Moldovei...*, București, 1939.

Repere bibliografice: D. I. Cucu, *„În cerdacul casei bătrânești"*, CZ, 1926, 47, 52; I. Jianu, *„Femeia care s-a vândut"*, „Ecoul", 1929, 3-4; Paul I. Papadopol, *O femeie care s-a vândut*, UVR, 1929, 46; *Constantin Cehan-Racoviță*, „Buletinul cărții românești", 1939, 4; Nicolae Coban, *„Săraca țară a Moldovei..."*, CGM, 1940, 1-3; Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor*, 72-73. *C.Bz.*

CELAC, Silvia (28.X.1948, Pelinia, j. Bălți), prozatoare. Este absolventă a Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1971) și a Cursurilor superioare de literatură de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1983). A colaborat la ziarul „Tinerimea Moldovei" și la revistele „Nistru" și „Sud-Est". Între anii 1979 și 1981, lucrează ca redactor la Editura Literatura Artistică.

Debutează în 1979 cu volumul *Daniveea*, în care sunt incluse o serie de povestiri interesante prin atmosferă și prin personajele situate într-un spațiu al neliniștii. O altă culegere de povestiri, *Deplasarea* (1981), nu aduce o schimbare, înscriindu-se, problematic, în același context de transpunere narativă a unor preocupări ale adolescenților, iar stilistic, în aceeași albie a fluxului conștiinței. Romanul *Jocul cu umbra* (1982) este o biografie romanțată.

SCRIERI: *Daniveea*, Chișinău, 1979; *Povestiri*, Chișinău, 1980; *Deplasarea*, Chișinău, 1981; *Jocul cu umbra*, Chișinău, 1982.

Repere bibliografice: G. Mazilu, *Cu scut și fără*, Chișinău, 1985, 47-73; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 214. *N.Bl.*

CELAN, Paul (pseudonim al lui Pessach Antschel; 23.XI.1920, Cernăuți – 20.IV.1970, Paris), poet și traducător. Părinții lui **C.** sunt Friedericke (n. Schrager) și Leo Antschel-Teitler, tehnician constructor. La Cernăuți, învață la o școală evreiască (1927-1930), urmează un gimnaziu ortodox (1930-1934) și devine absolvent, în 1938, al Liceului „Marele Voievod Mihai". Începe, la Tours, în Franța, studii de medicină, dar revine în țară și se înscrie, în 1939, la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți. Deportați într-un lagăr de dincolo de Bug, părinții lui **C.** au fost exterminați de naziști în toamna anului 1942, lăsând o rană de nevindecat în conștiința poetului. Între 1942 și 1944, tânărul a fost internat în lagărul de muncă de la Tăbărăști, lângă Buzău. Se stabilește, în 1945, la București. Este angajat ca redactor la Editura Cartea Rusă, unde lucrează până în 1947. În revista „Contemporanul" din 2 mai 1947, îi apare poemul *Tangoul morții*, tradus de Petre Solomon cu colaborarea poetului. Alte versuri, în limba germană, îi sunt publicate de Ion Caraion și revista „Agora". **C.** traduce, sub semnătura Paul Ancel, *Un erou al timpurilor noastre* de Lermontov (1946); recurge la pseudonimul Paul Aurel pentru versiunea la *Țăranii* de Cehov (1947), iar sub semnătura A. Pavel transpune *Chestiunea rusă* de Konstantin Simonov (1947). La sfârșitul anului 1947, emigrează în Occident, rămânând mai întâi la Viena, unde îi apare prima plachetă de versuri, *Der Sand aus den Urnen* [*Nisipul din urne*] (1948), scrisă direct în germană. În 1948, se stabilește la Paris. Obține licența în litere la Sorbona, în 1950. Volumele de versuri publicate în limba germană îi vor aduce treptat recunoașterea, **C.** fiind considerat unul dintre cei mai importați poeți ai acestei literaturi și un deschizător de drumuri în lirica europeană. În esență, creația sa încifrată și densă izvorăște dintr-o profundă neliniște, din zbuciumul unei experiențe dramatice, pendulând „între tirania amintirii și nevoia de uitare" (Al. A. Philippide). Din 1959, este lector de limba și literatura germană la École Normale Supérieure. Traversând o profundă dramă sufletească, se sinucide, aruncându-se în Sena.

Din scrierile lui **C.** în limba română se cunosc puține texte – aproximativ cincisprezece poezii și poeme în proză, majoritatea reproduse de Petre Solomon în *Addenda* la studiul său *Paul Celan. Dimensiunea românească* (1987). În același volum au fost incluse scurtele traduceri în română din Franz Kafka, precum și corespondență, redactată parțial în românește. Influența limbii și a surselor liricii românești pentru creația de maturitate a lui **C.** a fost contestată sau minimalizată în exegeza occidentală a chestiunii. Evitând situarea pe poziții extreme, ipoteza lui George Guțu este mai rezonabilă: conform ei, „«presiunea» culturală a limbii române, care, până în 1948, a constituit pentru tânărul Celan mediul lingvistic dominant, vizavi de care exercițiul germanei este unul mai mult sau mai puțin tolerat, și-a pus o amprentă adâncă asupra operei sale în întregul ei". Poemele lui românești pot fi aproximate cu dificultate prin recursul la referințe din spațiul modernismului autohton. Puternicul lor caracter de stranietate, amorsat într-un spațiu al angoasei, în care logica sensibilității comune se frânge și se retrage pentru a lăsa loc inciziilor metaforice în carnea unui existent nesigur și terifiant, nu este epuizabil prin invocarea experiențelor suprarealiste care își trăiesc în perioada imediat postbelică o a doua viață (Paul Păun, Gherasim Luca, Gellu Naum): „Pe dunele verzi de calcar va ploua astănoapte/ Vinul păstrat până azi într-o gură de mort/ trezi-va ținutul cu punți, strămutat într-un clopot/ O limbă de om va suna într-un coif cutezanța.//Și-așa vor veni într-un pas mai grăbit și copacii,/ s-aștepte o frunză cu glas, adusă-ntr-o urnă,/ solia coastei de somn trimisă mareei de steaguri./ Scăldată în ochii-ți să fie, să cred că murim împreună.//Părul tău scurs din oglinzi va așterne văzduhul,/ în care cu-o mână de ger voi aprinde o toamnă./ Din ape băute de orbi va sui o scară târzie/ laurul meu scund, ca să-ți muște din frunte." Ermetizarea formală, arbitrariul conexiunilor semantice stabilite între imagini nu reprezintă decât o interfață superficială sau înșelătoare a poemelor, negăsindu-și corespondențe în desenul lor de adâncime. Acesta este dat de extraordinara putere de semnificare a unui limbaj liric care structurează – pe un spectru tematic îngust – obsesii frecvente în poezie (moartea, timpul, agresiunea, insecuritatea, eroticul distorsionat prin contextualizări thanatice etc.), particularizându-le prin reflectarea lor în cioburile amestecate ale unei

conștiințe delicate, fragilă emoțional, definitiv melancolică, retrasă într-un teritoriu al umbrelor și al neliniștilor de crepuscul: „Când vor începe și pentru tine nopțile dimineața/ Ochii noștri fosforescenți vor coborî din pereți, niște nuci sunătoare,/ Te vei juca cu ele și se va revărsa un val prin fereastră,/ Unicul nostru naufragiu, podea străvezie prin care vom privi camera goală de sub camera noastră;/ O vei mobila cu nucile tale și-ți voi pune părul perdea la fereastră,/ Va veni cineva și-n sfârșit va fi închiriată,/ Ne vom întoarce sus să ne-necăm acasă."; „Din pomii sădiți de amurg în odăile noastre incendiate/ vom desprinde încet porumbeii de sticlă, frunzișul de-a pururi/ fosnind, ne vor crește pe umeri și brațe, și nu va fi vânt,/ ci o baltă de umbre va fi, în care nu prinzi rădăcină,/ un lac înghețat, în care-și dispută coroana de solzi înecații,/ iar viața e barca la mal, părăsită de vâsle./ Un glas va veni dinspre flăcări spre noi să-și păteze cu sânge argintul,/ s-anunțe, întors din incendiu: Nu eu, ci ei singuri știu ora!/ Și-atunci vor porni din pustiu să-și deșerte nisipul în preajma-ți:/ să fie și munți împrejur, să rămânem în Valea Tristeții – / și-ți vei desprinde încet porumbeii de sticlă, arar, câte unul,/ iar când vor plesni în văzduh, vei vorbi în neștire cu mine." Un imaginar asemănător transpare din poemele în proză ale lui **C.** Eventuala analogie cu prozele bizare ale lui Urmuz este relevantă până la un punct în ceea ce privește decalajul dintre structurile bine închegate ale sintaxei și coagularea semantică lentă care le este corelată. Textele speculează literar ambiguitatea creată prin impresia falsă, de funcționare în gol semantic, pe care o lasă limbajul lor. Această indecizie în a formula sensuri palpabile nu echivalează însă cu nihilismul ludic al situării față de literatură, întâlnit la grupările suprarealiste. În spatele formei lichide a poemelor, se lasă ghicită o încordare existențială extremă; spațiul în care ele semnifică este unul tensionat simbolic de proximitatea morții, măștile ei, vizibile sau foarte vagi, alcătuind în mare parte decorul. O selecție edificatoare din lirica lui **C.** au realizat, în traducere românească, Nina Cassian și Petre Solomon, în volumul *Versuri* (1973), antologând poeme din *Mohn und Gedächtnis* [*Mac și memorie*], *Von Schwelle zu Schwelle* [*Din prag în prag*], *Sprachgitter* [*Zăbrelele cuvântului*], *Die Niemandsrose* [*Trandafirul nimănui*], *Atemwende* [*Meandrele respirației*], *Fadensonnen* [*Sori de fire*] și *Schneepart* [*Partea zăpezii*], cărți apărute la Stuttgart și Frankfurt pe Main, între 1952 și 1971. O altă versiune românească este semnată de Luminița Graur și Ion Papuc, în *Poeme* (1998). Un dosar consistent, cuprinzând evocări, eseuri analitice și traduceri din **C.** este cuprins într-un număr special, coordonat de Geo Șerban, din „Caiete culturale «Realitatea Evreiască»".

SCRIERI: *Versuri*, tr. Nina Cassian și Petre Solomon, București, 1973; *Poeme*, tr. Luminița Graur și Ion Papuc, București, 1998; *Ochiul meu rămâne să vegheze*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2000. **Traduceri:** M. I. Lermontov, *Un erou al timpurilor noastre*, București, 1946; A. P. Cehov, *Țăranii*, București, 1947; Konstantin Simonov, *Chestiunea rusă*, București, 1947.

Repere bibliografice: Philippide, *Scrieri*, IV, *291–296*; John E. Jackson, *La Question du sujet. Un aspect de la modernité poétique européenne. T.S. Eliot–Paul Celan–Yves Bonnefoy*, Neuchâtel, 1978; Petre Solomon, *Paul Celan. Dimensiunea românească*, București, 1987; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *39–43*; George Guțu, *Die Lyrik Paul Celans und der geistige Raum Rumäniens*, I-II, București, 1990; Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994, *112–116*; Andrei Corbea, *Paul Celan și „meridianul" său. Repere vechi și noi pe un atlas central-european*, Iași, 1998; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *90–94*; Richard Reschika, *Apocaliptica în creația lui Paul Celan*, Pitești, 2000; *Paul Celan. Biographie und Interpretation. Biographie et interprétation*, îngr. Andrei Corbea, Konstanz–Paris–Iași, 2000; *Ochiul meu rămâne să vegheze*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2000, *passim*; Luminița Marcu, *Paul Celan și prietenii săi*, RL, 2000, 22; Roxana Racaru, *„Ochiul meu rămâne să vegheze"*, OC, 2000, 27; Andreea Deciu, *Poetul / omul Paul Celan*, RL, 2000, 46; Hadrien France Lanord, *Responsabilitatea unui mod de a gândi*, JL, 2002, 5–10; Bujor Nedelcovici, *Paul Celan și M. Heidegger*, JL, 2002, 5–10; Horia Stamatu, *Amintirea lui Paul Celan*, JL, 2002, 5–10; Manolescu, *Enciclopedia*, *142–147*. *I.O.*

CELARIANU, Mihail (30.VII.1893, București – 5. XII.1985, București), poet și prozator. Era al treilea dintre cei opt copii ai Antoanetei (n. Pricup) și ai lui Constantin Celarianu, colonel. Tatăl murind în 1904, mama, mai tânără cu 35 de ani decât soțul ei, își va crește cu greutate copiii din pensia de urmaș. **C.** a învățat la Brăila, la Liceul „N. Bălcescu" și în București. Având o voce remarcabilă, s-a înscris la Conservator, fiind apreciat de profesorii Gh. Cucu și D. G. Kiriac. De la doisprezece ani scria versuri. Debutează în 1906 în revista „Dumineca", semnând aici Celarianu-Celari; publică poezie și proză poematică în „Biblioteca modernă", „Rampa", „Ilustrația", „Lumea", „Revista antică", „Noi pagini literare". Deși era

o persoană timidă și retrasă („seraful pogorât printre oameni", îl va numi E. Lovinescu, în 1936), a frecventat mediile boemei literare: la Terasa Oteteleșanu a putut cunoaște pe Tudor Arghezi, N. Davidescu, Tudor Vianu, Mihail Sorbul, Mircea Demetriade. În 1913, când îi apare volumul *Poeme și proză*, se află la Paris, susținut financiar de sora tatălui, după ce proiectul de a intra ca bariton la Capela română de aici eșuase. Audiază, la Sorbona, prelegerile de istorie și critică literară ale lui Gabriel Seailles, ce fusese și mentorul Iuliei Hasdeu, zăbovește în muzee, în biblioteci, în cafenelele literare. În primul război mondial, ca voluntar, participă la atacul de la Turtucaia și se pregătește pentru a fi trăgător aerian. Îmbolnăvindu-se de tifos, nu-și realizează visul de a zbura. Însă realitățile frontului intră într-o piesă, *Drapelul*, jucată la Ateneul popular din Onești (manuscrisul s-a pierdut). În 1914, la moartea lui Mircea Demetriade, îndrumătorul și prietenul său mai vârstnic,necrologul scris de **C.** este remarcat de Al. Macedonski, care îl va invita apoi să citească la Ateneu. Admirator al lui Macedonski, prieten cu Nichita, fiul acestuia, va îngriji, la cererea familiei, volumul de *Poezii alese*, scos după decesul, din 1920, al poetului. În 1922, se căsătorește cu Nina Macedonski. Colaborează la „Lumea copiilor", „Universul literar", „Zorile", însă adevăratul debut abia acum are loc, fiind, după E. Lovinescu – al cărui cenaclu îl frecventa –, cel din revista „Sburătorul" (1919). Pentru volumul *Drumul* (1928) și, din nou, pentru *Flori fără pace* (1938), obține Premiul de poezie al Societății Scriitorilor Români (devenise membru al acesteia în 1929), care îi mai acordă și Premiul „Regele Carol II" pentru *Polca pe furate* (1934), cel dintâi roman al său, urmat în timp de alte două, *Femeia sângelui meu* (1936), *Diamant verde* (1940), și de o culegere de proză umoristică, *Noaptea de fericire* (1944; Premiul pentru proză al Editurii Cugetarea). Scriitorul, funcționar la Ministerul Artelor și Cultelor (1923–1929), bibliotecar și referent la Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale (1929–1944) și secretar general al Uniunii Scriitorilor Democrați (1944–1949), a publicat sporadic în „Tiparnița literară", „Cuvântul", „Universul", „Caietul de poezie al «Revistei Fundațiilor Regale»", „Dimineața", „Facla", „Adevărul", „Viața literară", „Azi", „Lumea românească", „Mișcarea literară", „Reporter", „România literară", „Ramuri" ș.a. A lăsat două cărți pentru copii și, în 1966, și-a retipărit versurile (completându-le cu un ciclu inedit, *Cartea de patimă)* și traducerile în volumul *Inima omenească* (Premiul „M. Eminescu" al Academiei RSR). Romanul *Cutremurul*, la care lucrase mai bine de treizeci de ani, a fost ars în 1949. Memoriile lui **C.** au rămas în manuscris nepublicat încă.

Considerată de **C.** un accident, fără legătură cu creația sa autentică, placheta de tinerețe, *Poeme și proză* (1913), anunța dominantele liricii lui: amestecul „neghinei" terestre în „spicul de aur" al idealului și tumultul „inimii" întrecând „armoniile gândirii" *(Inimei)*. Acompaniamentul grav, elegiac, al neliniștilor stârnite de spectacolul „eternităților contradictorii", o gesticulație patetic-romantică, ce transformă în procesiune sacramentală căutările sau umbletul în lume al omului, irizările simbolice, sugestia reușesc, în *Drumul*, să transmită prezența misterului. În ciuda mimeticelor *Nevroze* și a clișeelor simboliste *(Parc mort, Căderea frunzelor)*, a neputinței de a ocoli conceptul și alegoria, **C.** reușește să dea o cosmică arcuire curgerii spre neființă a lucrurilor. Copacii, luna sunt paznici stranii ai morții, un alb suprafiresc își pune pecetea pe *Cântecul orelor* („Și ziua va fi rece, iar în casă / Va bate-un ceas străin și alb pe masă"), Înaltul „tace-n mii de glasuri" *(Cavoul)*, față în față cu grozăvia calvarului Fiului *Și Dumnezeu cere iertare.* Tristețea este, însă, mulcomită de muzica trecerii, de macedonskienele „zboruri siderale" către ideal și, mai ales, de un serafism specific, care, aducând suflarea divinului, transfigurează materia. În poezia lui **C.**, îngeri „se-nalță și coboară / Prin groasele văzduhuri de ninsori" mărturisind *Florile dalbe*, ori „stau triști pe lângă sobă / Și-și freacă aripile de rugină", când cade „ora toamnei, pe pământ și-n cer" *(Tăcere)*. Chipuri vii ale zbaterilor vieții și morții – de aceea, „fără pace" – tind să fie florile-simbol ale lui **C.** Unele – trandafirii galbeni, în care se ghicesc apuneri în durere, crizantemele, „val de-argint, ochi de-argint fulgerat", făclii ale adormirii, nufărul, „luntrașul" ce bate la porțile nopții, macul, „rug" al sângelui jertfit, violetele martirajului – sunt martori ai Tainelor din adânc, altele, mărturii ale Grației (crinul, „zbor înalt", „albastră frângere de val", potir pentru heruvimi „ce lin cad"), semne și amintiri cerești (auroralul mărgăritar, floarea soarelui, „sfântă astră-ntre noi rânduită"). Dar, cel mai adesea, ele stau mărturie pentru ambivalența întocmirii lumești: „zbor de-argint le-adie-n margini crenelate / Iar la sân stuf gros de sânge-nalță foc". Și, negând greutatea *fizis*-ului, prin parfumuri și culori

aţâţătoare, florile adeveresc patima ca forţă universală şi impersonală. Cu o desăvârşită putere de sugestie, garoafele ajung să exprime arderea conţinută într-o materie cvasi-indicibilă: „Garoafe negre care sună când le-apuci / Ca nişte aur ferecat şi nevăzut / De descântat, de otrăvit şi de vândut/ Ca nişte bani, ca nişte foc, ca nişte cruci". Originalitatea lui **C.**, „aristocratică şi lunară peniţă", (Camil Baltazar), neschimbată până la ultimele poeme, stă în îngemănarea febrei dionisiace şi a unei candori care e măsura irealului. Astfel, *Polca pe furate*, primul său roman – în fapt o suită de scrisori –, a surprins nu numai prin părăsirea tărâmului liricii, cât, mai ales, prin dominanta lui de observaţie realistă şi ironică, cu fixarea într-o tipologie de descendenţă caragialescă (dar vivace) a mediului micilor funcţionari, însoţită de şarja suculentă a limbajului semidoct. Adevărata măsură a talentului de romancier, **C.** o dă în *Femeia sângelui meu*. Aici, veridicitatea împrejurărilor-cadru (Parisul, în cutremurul – bine prins – al primelor luni de război) şi cea a personajului (evocat prin intermediul jurnalului intim) sunt puse în umbră de pulsaţia unui ritm dionisiac, care e şi al lumii, însă, în primul rând, el se revelă prin intermediul neostoitei febre erotice în care trăieşte eroul cărţii, scriitorul Emanoil Glineanu. Iar **C.** este, în acelaşi timp, poetul evocator şi analistul lucid al acestui tumult. Pentru că ceea ce în epocă a putut duce la acuzaţia de pornografie - pictura voluptuoasă a trupului feminin şi a îmbrăţişării erotice, iubirea în multiplele ei ipostaze (pură, spirituală, pentru Hermina, văzută ca dublul angelic al bărbatului; vicioasă, când obiectul ei e Virginia, sora Herminei, încă un copil, sau Paulina, mătuşa lor, femeia-fecioară; incestuoasă, când intră în joc mama fetelor; provocator-scandaloasă, căci posedarea mamei are loc în prezenţa Virginiei adormite), în fapt, sunt experienţe „la marginea morţii", în atracţia fatală exercitată de indistinctul dionisiac (Nietzsche figura între lecturile preferate ale lui **C.**) Obsesiile mistuitoare ale lui Emanoil, pentru care femeia e vis, poezie trăită, halucinată, pentru că în voluptate este presimţită ameninţarea primejdiei de dezindividualizare şi moartea („Nu mai exist!"), au rezultate remarcabile în planul artei: **C.** reuşeşte să surprindă spiritul femeii prin intermediul trupului ei, iar evocarea cărnii, grea de poezie, trece către revelaţia supra-firescului închis de real. Când obsesia erotică, nemaifiind comprimată în spaţiul interior al jurnalului, se dislocă datorită cerinţelor unui experimentalism gidian (G. Călinescu), ca în *Diamant verde*, pregnanţa ei scade şi romanul, în pofida numeroaselor observaţii adevărate şi de finețe, rămâne o carte ciudată, nu una rară, precum *Femeia sângelui meu*. Doctorul Octavian Peleş este magnetic atras de o femeie ce îl domină prin răceala nefirească cu care conduce manevrele acceptării subînţelese şi ale repudierilor succesive. Aventura este amplificată enorm de imaginaţia bărbatului, care dă contururi mitologice femeii, neparticiparea ei, zeiască, la viaţă concretizându-se în viziunea fascinantă a identificării sale cu un orbitor diamant verde. Şi dacă, pentru Peleş, frigiditatea reală dezleagă enigma şi pune capăt iubirii, Viorica Stanian, înţelegând neputinţa de a accede la esenţa feminităţii ca pe o înfrângere insuportabilă, se sinucide. Insuficient motivat, întrucât analiza psihologică nu susţine îndeajuns motivul central, al magiei sexuale, *Diamant verde* a fost o încercare demnă de remarcat. La fel, paginile de umor bonom ale schiţelor din volumul *Noaptea de fericire* (1944). **C.** rămâne, pe ambele versante ale operei, poezie şi proză, un liric preţios care uneşte carnalul cu inefabilul şi cu simbolicul.

SCRIERI: *Poeme şi proză*, Bucureşti, 1913; *Drumul*, Bucureşti, 1928; *Polca pe furate*, Bucureşti, 1934; ed. îngr. şi pref. Octavian Lohon, Craiova, 1983; *Femeia sângelui meu*, Bucureşti, 1936; ed. îngr. şi pref. Octavian Lohon, Craiova, 1991; *Zâna izvorului sănătăţii* (în colaborare cu Jean Bart şi Dr. Ygrec), Bucureşti, 1936; *Flori fără pace*, Bucureşti, 1938; *Isprăvile lui Stan cel cuminte*, Bucureşti, 1939; *Diamant verde*, Bucureşti, 1940; ed. îngr. şi pref. V. Fanache, Bucureşti, 1973; *Noaptea de fericire*, Bucureşti, 1944; *Inima omenească*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966. **Traduceri:** Edmond Romazières, *Sângele care strigă*, Bucureşti, 1935; H. de Balzac, *Magazinul „La Motanul cu mingea"*, Bucureşti, 1949; Boris Polevoi, *Noi, oamenii sovietici*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Izabella Dumbravă); [Anatole France, Ed. Haraucourt, José-Maria de Heredia, Victor Hugo, Francis Jammes, Stéphane Mallarmé, Eugène Manuel, Anna de Noailles, Louisa Paulin, H. de Régnier, J. Richepin, G. Rodenbach, Albert Samain, Elena Văcărescu], în *Inima omenească*, Bucureşti, 1966.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *201-207*, VII, *77-80*, VIII, *387-391*, IX, *28-34*, XI, *36-40*; M. Al. [Matei Alexandrescu], *Tulai, Doamne!*, RP, 1933, 656; Izabela Sadoveanu, *Mihail Celarianu, „Polca pe furate"*, ALA, 1934, 694; Constantinescu, *Scrieri*, II, *259-271*; Octav Şuluţiu, *„Femeia sângelui meu"*, F, 1936, 5; Mihail Sebastian, *„Femeia sângelui meu"*, RP, 1936, 5473; Ovidiu Papadima, *„Femeia sângelui meu" de Mihail Celarianu*, G, 1936, 8; Ionescu, *Război*, I, *100, 267*; Aderca, *Contribuţii*, II, *416-418*; Streinu, *Pagini*, I, *170-172*, IV, *42-44*; Zaharia Stancu, *Mihail Celarianu*, „Credinţa", 1936, 780; Lovinescu, *Scrieri*, II, *437-440*, VI, *52, 115-116,245-246*; E. Lovinescu, *Bogza - Bonciu - Celarianu*, ADV, 1937, 16 333; E. Lovinescu, *...Şi d. Mihail Celarianu*, ADV, 1937, 16 339; Cioculescu, *Aspecte, 155-159, 417-422, 453-455*; Octav Şuluţiu, *„Flori fără pace"*, F, 1938, 9-10; Camil Baltazar, *„Flori fără pace"*, „Lumea românească", 1938, 293; Octav Şuluţiu, *Mihail Celarianu, „Diamant verde"*, G, 1940, 8; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *874-875*, *Ist. lit.* (1982), *960-961*; Ion Biberi, *Mihail Celarianu, „Noaptea de fericire"*, „Democraţia", 1945, 16; Perpessicius, *Alte menţiuni*, III, *322-337*; Mihail Diaconescu, *Un simbolist întârziat*, ARG, 1967, 2; Manolescu, *Metamorfoze, 46-47*; Negoiţescu, *Însemnări, 157-164*; Boris Buzilă, *Acel Macedonski perpetuu. Cu Mihail Celarianu despre autorul „Nopţilor" şi „Rondelurilor"...*, „Magazin", 1970, 684; Ieronim Şerbu, *Itinerarii critice*, Bucureşti, 1971, *48-50*; Alexandrescu, *Confesiuni, I, 92-101*; Philippide, *Consideraţii*, II, *240-248*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *354-358, 622-623*; Firan, *Macedonski – Arghezi, 103-105*; Corbea-Florescu, *Biografii*, II, *38-48*; Fanache, *Întâlniri, 60-67*; Geo Bogza, *Poetul aproape centenar*, RL, 1977, 9; Al. Raicu, *Autografe*, Bucureşti, 1983, *27-43*; Gh. Bulgăr, *Melancolia amintirilor*, ARG, 1984, 5; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *353*, IV, *45*; Micu, *Modernismul*, I, *264-265, 314*; *Mihail Celarianu*, RRI, I, partea II, *579-587*; Firan, *Profiluri, 156-159*; Const. Ciopraga, *Personalitate şi evanescenţă: Mihail Celarianu*, CL, 1987, 10; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *317-318*; Micu, *În căutarea*, II, *96, 121, 198*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *534-536*. *S.C.*

CELE DOUĂSPREZECE VISE ÎN TÂLCUIREA LUI MAMER, carte populară. Textul, tipic pentru literatura de prevestire, a fost copiat alături de *Gromovnic*, şi aparţine primelor cărţi populare traduse în limba română, la începutul secolului

al XVII-lea. Se cunosc cinci copii manuscrise (unele păstrate, altele doar semnalate), în care se reflectă cel puțin două traduceri făcute din slavonă. S-a presupus că originalul oriental al cărții ar descinde din celebra scriere *Qalila și Dimna*, dar în realitate este vorba de o lucrare independentă, cu o circulație de sine stătătoare, a aceluiași original sanscrit, după care a fost prelucrată și povestea învățatului Katayairun din culegerea *Qalila și Dimna*.

Versiunea românească oferă o primă mărturisire scrisă despre circulația în cultura noastră a motivului „lumea pe dos": „Într-aceia vreame sorele no-ș va da lomina în locul cel bătrân, nice stele no vor lumina, ci vor întonica și zelelia să vor micșora și multe vor fi cu năduh; să vor ivi și tresnete și cotremure vor fi; și multe ceatăți vor cădea însă de potere loi Dumnezeu; și lona și stelele să vor asconde și domnii vor fi pre cometi și popii no să vor conoște dein omeni proști, ce vor fi minciuni multe ier deriptate no va fi" etc. Toate narațiunile oglindesc acest motiv. Din cea inițială s-a păstrat doar schema orientală, înlăturându-se tot ceea ce era exotic în obiceiuri, în peisaj, în personaje. Accentul cade pe valoarea de înțelepciune arhaică, prin care răzbat ecouri ale moralei și teologiei creștine. Materialul narativ este organizat formal pe schema „întrebare și răspuns", iar conținutul se apropie de apocalipsele apocrife. Numărul 12 nu este ales întâmplător, simbolica lui oferind posibilități diferite de interpretare. Stâlpul ce unește cerul de pământ, luna și soarele ce fug de pe cer, calul cu două capete, dintre care unul vorbește omenește, pietrele nestemate topite de focul din cer, toate aceste imagini nu au o funcție decorativă, ci una simbolică. Pronunțarea dialectală, transilvăneană și arhaică, notată de copiști, mărește farmecul straniu al tâlcurilor cu vădite trimiteri eschatologice.

Ediții: *Cele mai vechi cărți populare în literatura română. VIII. Cărți populare de prevestire. Cele douăsprezece vise în tâlcuirea lui Mamer. Învățătură despre vremea de apoi a Prorocului Isaia*, îngr. și introd. Alexandru Mareș, București, 2003.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop., 58–60*; N. Drăganu, *Pagini de literatură veche*, DR, III, 1923; Alexandru Mareș, *Cel mai vechi gromovnic românesc*, LR, 1974, 1; Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul*, București, 1975, *45–48*; Nedret Mamut, *„Cele 12 vise ale lui Mamer"*, în *Crestomație de literatură română veche*, I, îngr. I. C. Chițimia, București, 1984, *221–228*. *C.V.*

CELE TREI CRIȘURI, revistă de cultură apărută la Oradea, bilunar, între 15 aprilie 1920 și decembrie 1940, apoi la București, din ianuarie-februarie1941 până în martie-aprilie 1944, sub conducerea lui Roman Ciorogariu, George Bacaloglu și Al. Pteancu. Fără să reușească impunerea unei școli sau direcții literare, publicația reprezintă un moment important în viața culturală a Transilvaniei, prin statornicia și fidelitatea cu care și-a urmărit programul propus: strângerea legăturilor intelectuale dintre locuitorii țării, „fără deosebire de neam", răspândirea culturii și educației în rândurile poporului. Tonul ponderat, opiniile expuse fără patimă, obiectivitatea știrilor din actualitatea politică internă și internațională, informația densă din articole, echilibrul comentariilor despre rolul educativ al teatrului, cronicile muzicale și cinematografice, studiile, de mici dimensiuni, asupra literaturii române, toate îi definesc profilul. Scrieri literare „cuminți", epigonice, legitimează preceptul sămănătorist al „literaturii sănătoase", reafirmat în editorialul *În pragul anului 1925*. Totuși, apelul adresat unor scriitori de prestigiu n-a rămas fără răspuns, printre colaboratori numărându-se N. Iorga, E. Lovinescu, Lucian Blaga, G. M. Zamfirescu, Sextil Pușcariu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Victor Eftimiu, O. Goga, Ion Pillat, Hortensia Papadat-Bengescu, C. Rădulescu-Motru. După 1930, sporadic, sub semnături lipsite de importanță, își fac loc și câteva declarații de adeziune la politica de dreapta, mussoliniană. În mai bine de două decenii de apariție, în revistă pot fi întâlnite numele lui Mihail Dragomirescu, D. Murărașu, G. Baiculescu, G. Murnu, Ion Dongorozi, E. Sperantia, Traian Bîrăescu, Elena Văcărescu, Gh. Adamescu, Barbu Theodorescu, I. Simionescu, Al. T. Stamadiad, Dem. Bassarabeanu, Al. Lascarov-Moldovanu, N. Davidescu, Contesa de Noailles, V. Demetrius, Al. Iacobescu, Emil Isac, I. M. Sadoveanu, G. Bogdan-Duică, Cincinat Pavelescu, M. Gaster, Simion Mehedinți, D. Gusti, Mihail Sadoveanu, D. Caracostea, Ovidiu Hulea, Zaharia Bârsan, Aron Cotruș, Emanoil Bucuța, Al. Ciura, Bucura Dumbravă, G. Rotică, Caton Theodorian, Șt. Bezdechi, Al. Dima, I. Lupaș, Cezar Petrescu, D. Nanu, George Voevidca, Const. Râuleț, Iulian Vesper, Aurel Tita, Donar Munteanu. *I.H.*

CELE TREI CRIȘURI, revistă care apare la Oradea, lunar, din aprilie 1990, editată de Fundația Culturală „Cele trei Crișuri". Publicația se declară continuatoarea revistei cu același titlu din perioada interbelică, al cărei curs la Oradea fusese „întrerupt brutal" în anul 1940 (articolul-program *Din nou, la drum!*, 1/1990). Colegiul de redacție este alcătuit din Viorel Faur (director), Miron Blaga (redactor-șef), Constantin Mălinaș, apoi Dan Motea (redactori-șefi adjuncți); secretar general de redacție este Teodor Crișan, urmat de Alexandru Sfârlea, iar din 1994, secretar de redacție e Mariana Sipoș. Cu mici modificări de-a lungul anilor, din redacție mai fac parte Nicolae Brânda, Antoniu Brândaș, Corneliu Crăciun, Octavian Blaga, Aurel Bojan, Mihai Drecin, Ioan Derșidan, Avram Geoldeș, Petre Șandor, Barbu Ștefănescu ș.a. An de an, revista își reafirmă programul „de a reflecta viața culturală din ținuturile de Vest ale României — literatură, artă, istorie, etnografie și folclor, interferențe culturale și viața românilor din afara granițelor țării" (4/1991), prin modalități proprii „de racordare a «localismului creator» la spiritualitatea națională" (3–4/1994). Fără implicații directe în politică, publicația ține pasul cu evenimentele vremii, luând atitudine față de acestea, în primii ani prin articole de fond (Constantin Mălinaș, *Impozit pe revoluție*, 3/1990, Dan Motea, *Ilustrate cu flori de mină*, 10/1991, ș.a.), însă atenția se îndreaptă prioritar spre aspectele culturale. Tineretul și problemele lui constituie o preocupare constantă a revistei, care din 1993 publică suplimentul cultural-științific „Alma Mater Crisiensis" al Universității din

Oradea, iar din 1994 rubrica „Pro juventute aperta", susținută de Flaminia Faur. Literatura are aici un loc de seamă, redacția fiind interesată să promoveze în primul rând valorile locale. Poezia, proza și teatrul, în egală măsură cu articolele, eseurile și recenziile literare, ocupă pagini întregi în fiecare număr. Sunt închinate numere omagiale lui Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Titu Maiorescu, N. Iorga ș.a., cu preponderență în relația acestora cu Transilvania: Constantin Mălinaș, *Eminescu și Bihorul* (3/1990), Lucian Steia, *Eminescu și Blaga* (amplu studiu în mai multe numere din 1990 și 1991), Liviu Papuc, *Mihai Eminescu și Ion Scurtu într-o relație inedită* (3/1990), Corneliu Crăciun, *Titu Maiorescu – omul* politic (3-6/1991), Dan Smântânescu, *Titanul Iorga* (8/1990), Demény Lajos, *Scrisori inedite ale lui Nicolae Iorga adresate istoricului maghiar Endre Veress* (8/1990) ș.a. Ca restituiri, sunt publicate câteva din poeziile inedite ale lui Radu Gyr (*Imn morților*, 8/1990, *Colinde din închisoare*, transmise de Radu Ardelean, 11-12/1994). Partea literară a revistei este îmbogățită cu documente inedite, cum sunt, de pildă, contribuțiile lui George Corbea: *Aron Cotruș inedit: scrisori către Gh. Cardaș* (8/1991) și *Al. Busuioceanu în corespondență cu Gh. D. Mugur* (9-10/1994), *Cincinat Pavelescu în două ipostaze caracteristice* (7-8/1994). Cronicile literare sunt semnate de Octavian Blaga (un timp în cadrul rubricii „Halatus libri"), Miron Blaga, George Corbu, Ion Dumitru Șirna, Alexandru Sfârlea, Ioan Derșidan ș.a. Partea de literatura străină, mai slab reprezentată, conține traduceri și comentarii referitoare la scriitori clasici și contemporani (Edgar Allan Poe, Paul Morand, Maurice Carème, Cesar Pavese, John Hollander, Federico García Lorca ș.a.). Versiunile românești sunt semnate Octavian Blaga, Lucian Țion, Loredana Pirtea, Gheorghe Tileagă, Miron Blaga, Corneliu Crăciun ș.a. Folclorul și etnografia, la care s-ar putea adăuga și interesul pentru arhitectura tradițională a locului, constituie un capitol consistent în economia revistei, beneficiind de multe studii și texte ilustrative: Dumitru Colțea, *Obiceiuri și credințe mitice în cultura populară bihoreană* (4-5/1990), Crăciun Parasca, *Folcloriști bihoreni: Ioan Tamaș* (2/1990), George Manea, *Icoane pe sticlă din vestul Maramureșului* (5/1991), Dumitru Iuga, *Țara Maramureșului. Dicționar istoric* etc. Se publică numeroase documente privind istoria Transilvaniei (cu accent pe perioada horthistă) și a Basarabiei. În primii ani de apariție, preocuparea pentru problemele de actualitate din întreaga țară se manifestă și prin interviurile pe care redactorii le iau unor oameni de cultură, precum Romulus Vulpescu (2/1990), Ion Vlasiu (6/1990), Gheorghe Grigurcu (8/1990), Sergiu Nicolaescu (8/1991), Dumitru Matcovschi (10/1991), Teohar Mihadaș (11/1991). În ultimul număr al revistei (7-8/1996), sub semnătura I.V.S, este începută o polemică în termeni duri cu referire la articolul Martei Petreu, *Istoria unui plagiat: Nae Ionescu – Evelyn Unduhill*, publicat în „România literară" din 1994. Alți colaboratori: Gabriel Țepelea, Mircea Popa, Paul Cernovodeanu, Caius Iacob, Mircea Curticeanu, Paul Magheru, Mihai Drăgan, Florian Filip, Mihai Amărăștеanu. *A.-M.B.*

CENACLUL DE LA NEUILLY, cerc literar inițiat și coordonat, la Paris, de L.M. Arcade, începând din mai 1963 și până la stingerea din viață a scriitorului, în 2001, cu o frecvență de opt-nouă ședințe anual până în 1989 și doar de trei-patru reuniuni pe an, după această dată. Grupul fondator era format din Nicu Caranica, Ioan Cușa, Theodor Cazaban, N.A. Gheorghiu, Paul Miron, Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, Mihai Niculescu, iar scopul primordial a fost elaborarea unei noi reviste literare a exilului. Dacă preconizata publicație periodică nu a reușit să se nască, în schimb lecturile lunare ale „cenaclului" s-au permanentizat. Au început să-l frecventeze, cu o oarecare regularitate, atât Mircea Eliade, Vintilă Horia, Ștefan Lupașcu, Horia Stamatu, cât și Alexandru Ciorănescu, Sanda Stolojan, Alexandru Vona, Basarab Nicolescu, Mioara Cremene, Victor Cupșa, Aurora Cornu, Matei Cazacu. După 1980, acestora li s-au adăugat Paul Goma, Nicolae Balotă, Bianca Balotă, Alexandru Niculescu, Cicerone Poghirc, Ioan Petru Culianu, Ilie Constantin, Florica Dimitrescu, Bujor Nedelcovici, Matei Vișniec, Nicolae Breban, Mircea Iorgulescu. În trecere prin Paris au luat legătura cu cenaclul și unii scriitori din țară, participând astfel la ședințele literare de la Neuilly, printre alții, Petru Comarnescu, Henriette Yvonne Stahl, Marin Preda, Ion Negoițescu, Ovidiu Cotruș, Ștefan Bănulescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Alexandru Paleologu, Ion Caraion, Nicolae Manolescu, Cornel Regman. Cenaclul a asigurat prin lecturile sale nu numai paginile revistelor „Destin", „Ființa românească", „Limite", „Prodromos", „Ethos", „Revista scriitorilor români", dar a stimulat și colecția editorială „Caietele Inorogului". Paralel cu activitatea lui, începând din 1978, în același mediu intelectual și artistic s-au desfășurat și lucrările asociației culturale „Hyperion".

Repere bibliografice: Horia Stamatu, *L.M. Arcade*, în *Românii*, *13*; L.M. Arcade, *Cenaclul de la Neuilly: necesitate și loc de întâlnire cu scriitorii români din exilul interior*, LCF, 1995, 20. *N.Fl.*

CENACLU LITERAR. Din perspectiva istoriei mentalităților, apariția și funcționarea **c.l.** reprezintă o achiziție prin excelență modernă, un simptom de emancipare atât a spațiului privat, cât și a celui public, într-un moment când acestea două, îndeajuns de bine definite, devin apte a se segrega. Prin dimensiunea sa estet-socializatoare, ca mod de petrecere a timpului sub emblema lui *utile dulci*, practica cenaclieră păstrează multiple ecouri culturale. **C.l.** ilustrează o mare varietate de precedențe și ascendențe: el este ruda îndepărtată și „democratizată" a banchetului din Antichitate, dar și a lecturii familiale din secolul al XVIII-lea, a salonului și seratei din secolul al XIX-lea, a reprezentațiilor de la Curte, a clubului englezesc (model de asociere liberă constituit, cel mai probabil, în secolul al XV-lea și extrem de prolific în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea) și a cercului, corespondentul franțuzesc din secolul luminilor. Totodată, întrucât în orașele secolului al XVII-lea și ale celui de al XVIII-lea locurile publice se înmulțesc, **c.l.** va deveni din ce în ce mai apropiat de cafenea, de zonele de manifestare ale boemei și ale dandysmului. În epoca

Cenaclul Sburătorul (octombrie 1942)
În picioare, de la stânga la dreapta: Eugen Jebeleanu, Mia Frollo, Pericle Martinescu, Sorana Țopa, Cicerone Teodorescu, Monica Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Lucia Demetrius, Dan Petrașincu, Ion Larian Postolache. Pe scaune: Ion Ojog, Maura Prigor, E. Lovinescu, Ștefania Zottoviceanu, Dinu Nicodin

modernă, **c.l.** va face astfel joncțiunea dintre curtoazia, eleganța, eticheta și bunul gust pe care, ca norme tacite și elitare, le cultiva societatea înaltă, pe de o parte, și ideea de refugiu, de comuniune, complicitate și solidaritate, chiar de libertinaj, originalitate și insolit provocator, pe de altă parte, tot mai puternic și mai permisiv demonstrate de eterogena mondenitate citadină, începând cu secolul al XIX-lea. Deloc întâmplător, figurile de romantici și prototipul „eternului student" din literatura acestei epoci „bântuie" asemenea locuri, din a căror substanță personalitatea lor livrescă împrumută mult, iar dadaismul se naște, în 1916, în Cabaretul Voltaire din Zürich, un loc des frecventat de Tristan Tzara. Avangarda și suprarealismul, apoi existențialismul parizian beneficiază din plin de perimetrul nonconformist al cafenelei, unde se dă citire manifestelor, se angajează dezbateri și polemici, se intră în dialog și se lansează vedete.

Fapt relevant pentru lenta maturizare și emancipare a culturii românești, pentru defazările din literatură și societate, deopotrivă, în raport cu Europa Occidentală, în spațiul nostru instituția **c.l.** apare târziu. Dacă istoria literaturii române reține funcționarea sporadică și restrânsă numeric a saloanelor literare, ea este în orice caz, până la revoluția de la 1848, apanajul exclusiv al aristocrației. Saloane și serate literare frecventează și susțin Gh. Asachi, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, Al. Russo, C. Negri, D. Bolintineanu, N. Bălcescu ș.a., dar chiar și după 1848, atare practici mondene gravitează tot în jurul marilor familii, ca Văcărescu, Golescu, Ghica, Faca, sau în jurul Curții domnești, rămase etalon de *bon ton*. Diverse societăți au tot luat naștere, în această epocă, sub deziderатul propășirii, cu scopuri nobile și educative, însă nici un **c.l.** Numai I. Heliade-Rădulescu este întemeietorul febril a două astfel de organizații, cu tentă pronunțat pedagogică în principiu, dar care ar fi putut promite și dezvoltări similare: o societate literară și una filarmonică, aceasta din urmă propunându-și promovarea teatrului național și anunțând, la 20 ianuarie 1834, deschiderea Școalei de muzică vocală, de declamație și de literatură; ambele eșuează însă sub impactul unor disensiuni politice. Astfel încât abia odată cu apariția Junimii se va înregistra și funcționarea celui dintâi **c.l.** din cultura română. Extrem de elocventă atât pentru criteriile societare ale Junimii – esențiale în demersul grupării și, la vremea lor, de o mare noutate –, cât și pentru fundalul istoric pe care ea se constituie și începe să se manifeste este, din acest punct de vedere, observația prin care G. Călinescu deschide, în

Istoria literaturii române de la origini până în prezent, capitolul dedicat grupării tutelate de Titu Maiorescu: „Până la întemeierea «Junimii», literatura română este scrisă aproape numai de boieri, de marii boieri la început, de boierii de clasa a doua în epoca bonjuristă, și de burghezii și dascălii intrați în mica boierie (șătrari, pitari, slugeri, cluceri, medelniceri, stolnici, serdari, paharnici, căminari) în deceniul de după revoluție." Inovatoare și din această perspectivă, gruparea Junimii impune, prin cenaclul omonim, coagulat în funcție de afinități literare, solidar prin idealuri și democratic prin primatul recunoscut al esteticului, un mijloc de dezbatere culturală și de promovare a unor noi valori. Junimismul inaugurează un adevărat model instituțional, care, perpetuându-se, își va proba și ulterior, în mod repetat, eficiența. Formula **c.l.** junimist – emblematică pentru debutul procesului de modernizare a culturii și literaturii române, ancorat într-un mirific *illo tempore* al unei „vârste de aur" și învestit așadar cu o valoare simbolică întemeietoare – este recognoscibilă în funcționarea tuturor **c.l.** românești importante ce s-au succedat după epoca marilor clasici și a maiorescianismului. Este o formulă care se va reactualiza periodic, resuscitată ori de câte ori valorile vor intra în criză, iar înnoirea acestora, resimțită de fiecare generație în parte ca imperios necesară, va deveni un deziderat firesc asumat. În cultura și literatura română, drumul de la dezirabil la realizabil a trecut, în cazul celor mai proeminente generații literare, prin **c.l.**

În pofida diversității lor, cele mai importante **c.l.** românești s-au alcătuit și au funcționat în baza unei logici comune sau a unor legi intrinseci, identificabile prin mijloacele sociologiei literare. Astfel, fiecare cenaclu important se naște sub semnul unei crize pe care urmează să o remedieze. Însoțită fiind de o gesticulație polemică și contestatoare, uneori chiar subversivă – tradusă în campanii de presă, manifeste și/sau declarații de intenții –, apariția unui **c.l.** se fundamentează pe o realitate față de care gruparea respectivă se definește prin delimitare, față de care se declară în opoziție și pe care încearcă să o schimbe, să o supună dezbaterii critice, să o deconstruiască și, în cele din urmă, să o disloce spre a o substitui printr-o alta. Fiecare **c.l.**, ca expresie a unei grupări literare distincte, vine în câmpul cultural cu o nouă raportare la trecut, ale cărei componente sunt viziunea proprie asupra tradiției și, subsecvent, o genealogie culturală aparte, selectată și compusă în funcție de înrudirile și afinitățile concordante cu „aerul de familie" și ideologia pe care respectiva grupare le afirmă. În mod necesar, structura oricărui **c.l.** include prezența unui critic-mentor, figura unui „spiritus rector" în stare să adune laolaltă personalități variate, să unifice și să compatibilizeze, printr-un program estetic comun, forțe literare nu o dată divergente, iar la nevoie, să creeze necesara impresie de omogenitate și coeziune a grupării, în ciuda iminentelor disidențe individuale, fricțiuni și facțiuni interne. Dar, mai ales, acesta reprezintă instanța care le conferă girul simbolic celor mai valoroși membri ai **c.l.**, care îi lansează, validează și legitimează prin diagnosticul critic favorabil și prin efortul de a-i susține și promova. De regulă, rezultatele reuniunilor periodice ori cele mai însemnate „achiziții" ale unui **c.l.** i se dezvăluie publicului prin intermediul unui organ de presă, al unei publicații proprii. De la succesul în cadrul unui **c.l.** și până la acela din literatura și cultura unui moment istoric și chiar, dintr-o perspectivă de ansamblu, a unei națiuni, traseul parcurs spre recunoașterea publică uzează de un set de strategii și politici culturale variind de la epocă la epocă. Simultan, un **c.l.** și gruparea pe care el o exprimă modifică și modelează orizontul de așteptări al publicului, dictează gustul care va ajunge, în final, regulă și atrage, direct sau indirect, devalorizarea sau căderea în desuetudine a altuia. De la statutul de lectură apreciată într-un cerc restrâns, de inițiați, căruia pare, în primă instanță, să i se adreseze, și până la stadiul de tipăritură, de carte cu succes de public – marcat prin tiraje și reeditări –, orice valoare născută sub auspiciile unui **c.l.** cunoaște o evoluție similară cu însăși instituția în cauză. Nucleele de autoritate culturală și figurile marcante tranzitează și evoluează, în baza unei logici previzibile, dinspre un statut inițial marginal, de natură cvasisectară și elitistă, înspre centrul vieții culturale și prim-planul literaturii. **C.l.** glisează din sfera privatului, unde se naște și își consumă copilăria, în cea a vieții publice, pe care va ajunge, finalmente, să o domine. Cu timpul, accentul se mută de la condiția așa-zis „nocturnă" a cenaclului, de refugiu ocazional și definit prin jovialitate, prilejuit de tabieturile petrecerii timpului liber, la aceea „diurnă", oficială și instituționalizată. Exersate la scară redusă, în cadrul **c.l.**, spiritul critic și cel de concurență, abilitățile personale și strategiile de succes ies la rampă, în lumina vieții publice. Reputația și prestigiul câștigate la nivel de grup sunt inevitabil direcționate într-un sens și spre o finalitate socială și politică. E dificilă trasarea unei granițe între câmpurile culturale și sfera politicului în înțeles larg (văzută ca zonă a relațiilor între diverși „zoon politikon", între indivizi cu vocație socială/politică). Socialul și culturalul se află într-o continuă interdependență, iar existența **c.l.**, configurațiile de relații și cele de putere pe care el le prezintă și dezvoltă, atât în interior, cât și în raport cu exteriorul, fac ca latura sa mondenă, socializatoare să constituie o dimensiune deloc demnă de neglijat. Relevanța ei transpare din bogata anecdotică a oricărui **c.l.**, din jurnalele, amintirile și memoriile membrilor săi, unde subiectivitatea se depune și operează în chip manifest. Explicit sau implicit, în literatura produsă sub auspiciile unui **c.l.** sunt așadar încastrate ideologia unei grupări și relațiile de putere din interiorul ei. Abordarea acestor opere literare nu poate face deci abstracție de o atare determinare extratextuală. Reglarea de conturi, confruntările cu alte generații ori grupări literare, crearea de imagine, în folos propriu, strict personal, sau dictată de interesele grupului, alterează presupusa obiectivitate a textelor oricărui autor lansat și afirmat într-un **c.l.** *Epigonii* lui Mihai Eminescu reprezintă un asemenea text care permite multiple interpretări: poemul a fost publicat, la vremea sa, pe prima pagină a „Convorbirilor literare", pentru că releva, fără îndoială, un scriitor valoros, dar și pentru că nu contravenea ideologiei junimiste, ba dimpotrivă, reușea să o traducă cu fidelitate. Un **c.l.** se naște și sfârșește printr-o criză. Criza se instaurează odată cu deplina

sa maturizare și impunere. Semnalul perfectei asimilări a valorilor pe care le-a girat, care își dovedesc astfel istoricizarea, se ivește atunci când devin ele însele obiectul unor noi, ulterioare contestări. Fiecare **c.l.** marcant, apt să se erijeze într-o veritabilă instituție culturală, a apărut în literatura română într-o vreme când, atingând o maximă maturitate, canonul dominant la acea dată începuse să își vădească epuizarea, să suscite replici și să solicite alternative, reclamând necesare înnoiri.

Cele mai marcante **c.l.** românești, cele care s-au aflat în avangarda ideilor, au impulsionat dezvoltarea literaturii și i-au accelerat sincronizarea cu marile curente și tendințe europene, dobândind o valoare de revelatori, îi pot astfel developa evoluția cu o maximă pregnanță. Vârstele literaturii române se pot schița în strânsă legătură cu **c.l.** care au dominat câte o epocă, generând mutații în paradigma estetică existentă la acea vreme, impunând câte un nou canon literar și aducând în prim-plan, cu o periodicitate firească în funcționarea oricărei culturi, câte un nou val de literați: scriitori, dar și critici. Cenaclul Junimea nu a fost dintru început și nu s-a înființat ca un **c.l.** propriu-zis, ci a fost un derivat firesc al societății Junimea, deschisă spre o pluralitate de domenii și organizată, în iarna anului 1863– primăvara anului 1864, în scopuri culturalizatoare de cinci tineri ieșeni proaspăt întorși de la studiile urmate în străinătate: Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Theodor G. Rosetti, Iacob Negruzzi și Vasile Pogor. În istoria grupării sunt perceptibile o „perioadă ieșeană", aceea care dă adevărata măsură a junimismului și a **c.l.** patronat de Titu Maiorescu, și o „perioadă bucureșteană", începută în 1876 și definitivă din 1885, perioadă treptat coincidentă cu eterogenizarea, funcționarea inerțială și decăderea lentă a societății, pe măsură ce solidaritatea de început slăbește, iar nonconformismul inițial este tot mai clar înlocuit de manierele de salon. Pornită ca o parodie la adresa oricărei instituții serioase, cu o componență exclusiv masculină în etapa sa „ieșeană", societatea Junimea se prezenta pe atunci ca o similiierarhie, în care erau adorate sfidarea uzanțelor, încălcarea regulilor și ieșirea în afara simțului comun. Savuroase pagini memorialistice consemnează comportamentul juvenil și umorul care caracterizau reuniunile junimiste, unde aneecdota prima și erau activate rituri, protocoale și „roluri" ironic conferite și asumate, porecle și tradiții ad-hoc instaurate. În faza aceasta, Junimea pare să corespundă unui moment de „copilărire" a literaturii române, în care spiritul ludic coabitează cu spiritul critic și cel de inițiativă, iar exuberanța juvenilă se exercită cu hedonism eclectic, avântându-se cu aceeași impetuozitate în polemică și afirmație, deopotrivă, fără a submina vreo clipă gravitatea și responsabilitatea, competența (nelipsită de o doză de snobism) și performanța intelectuală. Nimic din toate acestea nu va împiedica însă Junimea să se instituționalizeze ea însăși, iar pe membrii ei să adopte ipostaze și poziții dintre cele mai pline de răspundere în spațiul public. Deși junimismul reprezintă un curent estetic, critic și literar dominant pentru o lungă perioadă în cultura românească și imposibil de circumscris doar la existența acestei societăți, a cenaclului omonim sau la activitatea membrilor ei, notorietatea grupării se datorează, într-o bună măsură, **c.l.** în care s-au afirmat scriitori precum Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, Ioan Slavici ș.a. Sub directa îndrumare a lui Titu Maiorescu, erijat într-un veritabil doctrinar al mișcării, estetician și critic cu sistem, s-au cristalizat trăsăturile unui prim canon literar din spațiul românesc. Alături de „prelecțiunile populare" și de **c.l.**, tipografia, librăria și revista „Convorbiri literare", apărută timp de 27 de ani sub redacția lui Iacob Negruzzi (de la 1 martie 1867 și până în 1885 la Iași, ca bilunar, iar apoi lunar, la București), au contribuit la răspândirea ideilor și valorilor junimiste, articulate într-un program coerent și consecvent.

C.l. înființat de Alexandru Macedonski poartă amprenta insolitei personalități a mentorului său. Nutrit din același spirit de *bellum contra omnes*, din aceleași manifestări de frondă, narcisism și critică antijunimistă ale șefului de școală simbolistă, **c.l.** închegat în jurul lui Alexandru Macedonski și al revistei „Literatorul" – apărută la București, cu mari întreruperi, suplinite de o serie de alte reviste-satelit, între 1880 și 1918 – e mai degrabă o „punere în scenă", ezoterică și grandioasă, a cultului „poeziei pure" decât o reuniune periodică de scriitori. Cu toate că achizițiile acestui **c.l.** sunt departe de a fi vizibile sau de a întrece prin ceva, ca anvergură și impact, activitatea și atitudinea inovatoare ale lui Macedonski, avansând de la originalitatea paroxistică până la scandalul din lumea literară, răscolind climatul literar de sfârșit de secol și conducând la modificarea conceptului de poezie, istoricii literari îl consemnează tocmai pentru curiozitatea alurii sale voit neconvenționale (posibilă replică și deriziune la adresa cenaclului junimist, dat fiind că în epoca afirmării lui Macedonski junimismul își trăia deja declinul și începuse să echivaleze cu conservatorismul): într-un salon drapat în catifea roșie, ornat cu obiecte de artă, la lumina lumânărilor și în fum de țigară, zece fotolii aliniate în dreptul unui tron așteaptă „societatea secretă" a poeților; magistrul își recită poemele așezat pe tron, apoi le cedează locul celorlalți, inclusiv debutanților, pentru a-și citi producțiile; la sfârșit, aceștia primesc laude nemăsurate și, adesea, pietre prețioase false, pe care amfitrionul le oferă în semn de admirație. Pe lângă **c.l.** și multitudinea lor de publicații, discipolii lui Macedonski folosesc din plin, drept spații de circulație a ideilor, saloanele, mediul universitar, dar mai ales cafenelele, din care fac un adevărat oficiu, până într-acolo încât cafeneaua literară ajunge să fie privită ca un fel de emanație a simbolismului. Mai boemi decât junimiștii-adversari, simboliștii frecventează cu asiduitate (chiar la ore fixe) câteva renumite cafenele bucureștene, în pleiada de asemenea localuri, a căror vogă va cunoaște apogeul în perioada interbelică aflându-se cafeneaua Fialkovski, Café Boulevard, Kübler, Capșa, Terasa Oteteleșanu ș.a.

Cel mai longeviv **c.l.** din literatura română – activ timp de 25 de ani – a fost Sburătorul, condus de E. Lovinescu. S-a avansat nu o dată ipoteza că ideile lovinesciene ar fi creația **c.l.** pe care criticul l-a prezidat cu îndelungă răbdare. În fapt, tocmai grație flexibilității, generozității și civilității lui E. Lovinescu, în jurul său a fost posibilă crearea unei grupări. Purtând marca

personalității lovinesciene, a cărei biografie s-a suprapus până la confuzie cu bibliografia, revista „Sburătorul" – apărută în două serii – 1919-1922 și 1926-1927 – și **c.l.** cu același nume, pe care criticul le-a dirijat, s-au pus întrutotul în slujba necesarei înnoiri a literaturii vremii. Concentrată asupra „celor ce vin", a talentelor tinere, deschisă condeielor provenind din toate grupările și tendințele epocii, revista era, la pornire, extrem de eterogenă. A publicat, mult și amestecat, varii scriitori, adunând însă oameni pe care, „cu toată deosebirea și de formulă și de concepție estetică, îi lega o sensibilitate înnoitoare, un chip necunoscut până atunci de a înțelege actul literar. Ideea de *înnoire* plutea în aer. Prin câtiva colaboratori, «Sburătorul» devine propagatorul ei, dându-i, apoi, prin contribuțiile critice ale lui E. Lovinescu, o justificare ideologică și estetică" (Eugen Simion). „Sburătorul" își constituie treptat un program, pe măsură ce în cenaclul omonim se definesc valorile unei noi generații, iar Lovinescu își publică lucrările de sinteză: *Istoria civilizației române moderne* (1924-1925) și *Istoria literaturii române contemporane* (1926-1929). Criticul combate ideologia socială a junimismului, dar preia principiile estetice maioresciene. Sub stindardul modernismului, gruparea din jurul „Sburătorului" ajunge, în perioada interbelică, continuatoarea, susținătoarea și reprezentanta, pe noi baze, a autonomiei esteticului. Iar teoria sincronismului și a diferențierii, subiectivizarea poeziei, evoluția prozei de la rural la urban și de la subiectiv la obiectiv apar ca idei indisociabile de manifestările literare și culturale ale epocii, pe care E. Lovinescu le urmărește cu tenacitate. „Primul critic român integral și consecvent profesionist", „animator, judecător și istoric al literaturii contemporane", făcând din critica literară „un instrument de orientare a gustului public și, în același timp, expresia unei conștiințe de sine" (Eugen Simion), E. Lovinescu s-a dovedit a fi un fidel și un constructiv receptor al acelui *saeculum*, al unui „spirit al veacului" său, pe care l-a teoretizat ca pe un element constitutiv al operei de valoare. În cazul **c.l.** pe care E. Lovinescu l-a condus, instituția se confundă, într-un anumit sens, cu locuința amfitrionului, devotat întru totul vocației sale literare (la orele cinci ale fiecărei după-amiezi, ani întregi s-a aflat, la biroul lui, în așteptarea „marelui necunoscut"). Lecturile duminicale din Strada Câmpineanu numărul 40, apoi de pe Bulevardul Elisabeta frapau prin lipsa oricărui protocol, printr-o principialitate flexibilă și printr-o maximă toleranță și bunăvoință (este notorie interdicția de a se întrerupe fie și lectura celei mai plictisitoare și mai lipsite de talent „opere", pe care criticul o îndura cu stoicism imperturbabil). Cei mai importanți poeți, prozatori și critici interbelici au frecventat, într-un fel sau altul, cenaclul lovinescian.

Ca o mișcare studențească insubordonată ierarhiilor literare oficiale ale epocii comuniste, pe care le-a și răsturnat în scurt timp, și contestatară la adresa generațiilor anterioare au apărut, în plină dictatură ceaușistă, **c.l.** optzeciste: cenaclul Junimea al Facultății de Filologie a Universității din București coordonat de Ov. S. Crohmălniceanu, cenaclu activ între 1971 și 1989 (când se autodizolvă) și devenit pepiniera unor valoroși prozatori; Cercul de critică literară condus de Eugen Simion, cu o activitate neîntreruptă între 1974 și 1990, la întrunirile căruia participă aproape toți reprezentanții semnificativi ai optzecismului; Cenaclul de Luni al Centrului Universitar București, condus de Nicolae Manolescu și rezistând între 1977 și 1983, axat pe producția lirică; cenaclul Universitas, diriguit de Mircea Martin începând cu 1983. Nucleelor bucureștene ale generației '80 li se adaugă și cele din alte centre universitare, din Iași, Cluj și Timișoara. De fapt, „nuclee *underground* de societate civilă", școli ale democrației, toleranței și libertății de gândire (Mircea Cărtărescu), **c.l.** optzeciste lansează o nouă generație literară și dezbaterea în jurul conceptului de postmodernism. Creație a unui grup solidar de tineri cultivați (de unde și imaginea omogenă a unei generații, în fond, contradictorie și plină de variații) și conectați la gândirea occidentală a anilor '60-'80, sprijiniți de critici de marcă – printre mentorii optzeciștilor se numără și Florin Manolescu, Marian Papahagi, Ion Pop –, acest val de scriitori afirmă o nouă sensibilitate și o nouă paradigmă literară. Demonstrând un remarcabil gust pentru teoretizare (susținut în și de reviste cum ar fi „Echinox" din Cluj, „Dialog" și „Opinia studențească" de la Iași, „Orizont" din Timișoara, „Amfiteatru", „Caiete critice" – numărul 1-2 din 1986, inițiat și coordonat de Eugen Simion, este dedicat *Postmodernismului* –, „Convingeri comuniste" din București), pentru metadiscurs și poietică – manifeste atât în creațiile în proză, cât și în cele lirice –, optzecismul va duce la modificarea criteriilor literarității prin interesul său pentru autenticitate și „poezia cotidianului", realism și biografism, experimentalism și textualism. În acest sens, Cercul de critică literară condus de Eugen Simion – un autorizat cunoscător al mișcării de idei din critica europeană, calitate care se întâlnește benefic cu aspirațiile generației optzeciste – a contribuit în mod esențial la cristalizarea fundamentelor teoretice ale postmodernismului românesc. Direcțiile principale ale optzecismului s-au conturat încă din volumele colective în care au debutat mulți dintre scriitorii cei mai valoroși ai acestor **c.l.**: *Aer cu diamante* (Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Ion Stratan – 1981), *Cinci* (Bogdan Ghiu, Alexandru Mușina, Romulus Bucur, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin – 1982), *Desant '83*, antologia de proză scurtă alcătuită și prefațată de Ov. S. Crohmălniceanu, care cuprinde nu mai puțin de optsprezece autori (Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cușnarencu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Marius Bădițescu, Emil Paraschivoiu, Hanibal Stănciulescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, Valentin Petculescu, Mircea Cărtărescu, Mihai Rogobete, Maria Holmeia – ultimii doi excluși la reeditarea volumului, în 2000). Dintre critici, pot fi amintiți Valentin F. Mihăescu, Paul Dugneanu și Andrei Grigor. Strategia volumelor colective o adoptă, în epocă, și cei zece poeți germani incluși în antologia *Vânt potrivit până la tare* (1982), realizată de Peter Motzan și tradusă în românește de Ioan Mușlea, dar și alte grupuri-epifenomen ale optzecismului, precum cel alcătuit din poeții brașoveni Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu, Marius Oprea, așa-numiții „mașscriiști" din *Pauză*

de respirație (1991), ori participanții la mai tânărul cenaclu Litere, condus la Facultatea de Litere din București de Mircea Cărtărescu: Sorin Gherguț, Svetlana Cârstean, Răzvan Rădulescu, Mihai Ignat, Cezar Paul-Bădescu, T.O. Bobe (*Tablou de familie*, 1995), Ioana Vlașin, Iulian Băicuș, Cecilia Ștefănescu, Marius Ianuș, Angelo Mitchievici, Victor Nichifor, Doina Ioanid (*Ferestre '98*, 1998).

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea, passim;* Lovinescu, *Ist. civ. rom., passim;* Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I-VI, *passim;* *Studii și documente literare*, I-VI, publ. I. E. Torouțiu, Gh. Cardaș, București, 1931-1936; Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, I-III, îngr. și introd. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1937-1943; G. Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *343-456, passim;* *Antologia ideologiei junimiste*, îngr. E. Lovinescu, București, 1942; Panu, *Junimea*, I-II, *passim;* Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit., 149-336;* Vianu, *Studii, 136-203;* Bote, *Simbolismul, passim;* Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, București, 1966, *passim;* Ornea, *Junimismul;* Adriana Iliescu, *Literatorul*, București, 1968; Mănucă, *Scriit. jun., passim;* Pompiliu Marcea, *„Convorbirile literare" și spiritul critic*, București, 1972, *passim;* Crohmălniceanu, *Literatura*, I-III, *passim;* *Ist. lit.*, III, *31-78, 507-521, passim;* *Junimea și junimiștii*, îngr. Ion Arhip și Dumitru Văcariu, Iași, 1973; Dan Mănucă, *Critica literară junimistă (1864-1885)*, Iași, 1975; Al. Zub, *Junimea. Implicații istoriografice. 1864-1886*, Iași, 1976; *Documente literare junimiste*, îngr. și pref. Dan Mănucă, Iași, 1978; Paul Cornea, *Regula jocului*, București, 1980, *71-91;* E. Lovinescu, *Scrisori și documente*, îngr. și pref. Nicolae Scurtu, București, 1981; Iliescu, *Poezia, passim;* George, *Sfârșitul*, IV, *142-147;* Lovinescu, *Sburătorul*, I-VI, *passim;* Țeposu, *Istoria, passim;* Ovid S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994, *142-154;* *Istoria vieții private*, VI, coordonatori Philippe Ariès și Georges Duby, tr. Constanța Tănăsescu, București, 1995, *passim;* *Poezia simbolistă românească*, îngr. și introd. Rodica Zafiu, București, 1996, *passim;* Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, I-II, ed. 2, București, 1996, *passim;* Emil Manu, *Cafeneaua literară*, București, 1997; Caius Dobrescu, *Modernitatea ultimă*, București, 1998, *passim;* Monica Spiridon, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun, *Experimentul literar românesc postbelic*, Pitești, 1998, *passim;* Cărtărescu, *Postmodernismul, passim;* Ioana Pârvulescu, *Prejudecăți literare. Opțiuni comode în receptarea literaturii române*, București, 1999, *passim.* *V.L.*

CENTRUL, gazetă care a apărut, săptămânal, la București din 27 iunie până în 19 septembrie 1937 (11 numere, format ziar); subtitlul inițial este „Ziarul românismului constructiv", iar de la numărul 3 poartă subtitlul „Politic-Social-Economic-Literar". Director este Dem. Nistor, apoi N.N. Diaconescu. Primul director al publicației semnează o *Profesiune de credință*, în care se încearcă adoptarea unei poziții politice de echilibru între extremismele cu un caracter naționalist, dar net anticomunist. Rubrici obișnuite sunt: „Creionări", „Centrul politic", „Centrul economic și social", „Din șapte zile". Între semnăturile mai importante, se disting cele ale lui Aron Cotruș, Ștefan Dragu, Ion Băleanu, N.N. Diaconescu, T. Mihailovici. Partea literară este redusă. Cronicos semnează sporadice *Însemnări literare*, iar Ion Băleanu ia apărarea lui Mircea Eliade în prigoana pornită împotriva lui. Apar și unele note despre mișcarea teatrală. Este notabil un scurt interviu cu E. Lovinescu (numărul 3). Alte interviuri sunt luate lui Al. T. Stamatiad și Petre Bellu. Un articol nesemnat este dedicat lui Panait Istrati. Apare și semnătura lui Tudor Arghezi cu un articol politic. **C.** este o publicație ce s-ar fi vrut cotidiană. În consecință, toate informațiile sale, chiar și cele culturale, sunt scurte și percutante. *V.T.*

CENTRUL ROMÂN DE CERCETĂRI, instituție culturală fondată la Paris în anul 1949. Aprobat de Academia Franceză la 14 noiembrie 1948, proiectul realizării unei asemenea instituții a exilului cultural românesc în Franța nu a putut fi pus imediat în aplicare din lipsă de fonduri. Cu substanțialul ajutor material obținut de la forurile culturale și politice occidentale de prințul Nicolae al României, inițiativa prinde contur după 18 ianuarie 1949, când Academia din Paris consemnează oficial înscrierea activității Centrului în cadrul și sub egida sa academică. La 4 august 1949, actul de fondare este semnat, dintre români, de Mircea Eliade, Emil Cioran, Leontin Constantinescu, Paul Costin-Deleanu, Nicolae Hodoș, Horia Stamatu și Octavian Vuia, și de Marcel Brion și Edmond Jaloux, dintre francezi. Ca membru fondator iscălește și prințul Nicolae, care avea să susțină nu o dată faptul că Centrul a apărut din necesitatea de a continua activitatea Școlii Române de la Paris, creată de N. Iorga, instituție care, prin dispariția tragică a directorului ei și, mai ales, prin încercările oficialităților comuniste din țară de a se infiltra în mod propagandistic în rândurile cercurilor intelectuale românești din exil, fusese definitiv închisă. Încă în statutul de funcționare, Centrul își propunea „să pună în valoare în contextul cultural al Occidentului realitățile fundamentale ale culturii și civilizației românești prezentate în tradițiile lor istorice originare" și să evidențieze totodată „influențele importante occidentale, printre care cea franceză inițială, ce au sprijinit evoluția lor contemporană". De asemenea, să regândească, în lumina tradiției, „marile probleme actuale", făcând cunoscute „ultimele consecințe și tendințele cele mai semnificative" ale românității „în toată expresia plenitudinii existenței europene". Un loc de seamă era prevăzut „renașterii unei ecumenicități originare, proprie spiritului românesc, sinteză a latinității, a valorilor statale și juridice occidentale, pe de o parte, cu tradițiile, structurile și comportamentul religios răsăritean, pe de altă parte". Se observă astfel că **C. R. de C.**, prin însăși apartenența sa la sistemul academic francez, s-a plasat în chip aproape exclusiv în sfera investigațiilor spirituale, a contribuțiilor științifice majore pentru cunoașterea și relevarea valorilor culturale și intelectuale românești. „Centrul nu poate lua o atitudine politică – specifica Mircea Eliade, într-o epistolă din 9 decembrie 1953 trimisă lui Octavian Vuia. Impresia mea când mi-am dat consimțământul era că textul pregătit în rue Ribera se menținea pe o poziție de protest spiritual." Ceea ce nu înseamnă o ignorare a deziderateleor esențiale ale exilului românesc, ci, dimpotrivă, o mai clară și mai exactă diversificare a mijloacelor de definire și afirmare a culturii noastre, în raport direct aproape cu încercarea de falsificare și deznaționalizare „stimulată" în țară de cercurile prosovietice și de oficialitatea comunistă. Activitatea Centrului a fost structurată pe zece secțiuni: de la filo-

sofie, filosofia istoriei și a culturii până la etnologie, istorie a religiilor, arheologie și morfologie a culturilor, de la literatură (poetică și critică) până la teologie, probleme religioase și probleme ecumenice, de la lingvistică, filologie indo-europeană și orientală până la drept, economie politică și probleme sociale, de la istorie, geografie și probleme demografice până la științe exacte și științe aplicate. Mai înainte însă ca aceste secțiuni să-și înscrie în programele lor de cercetare temele de bază ale simpozioanelor științifice, în primăvara anului academic 1949-1950 au fost organizate, sub egida Centrului, la Institutul Catolic (Universitatea Liberă din Paris), o suită de „cursuri universitare românești în exil". Prelegerile aveau loc săptămânal, luni seara, pentru un număr de șapte cursuri: *Istoria românilor* (C. Marinescu și N.I. Herescu), *Istoria limbii române* (Sever Pop), *Istoria literaturii române* (Basil Munteanu), *Structura sufletului românesc* (Mircea Eliade, V. Veniamin și Vl. Petrovici), *Istoria științei românești* (Petre Sergescu), *Țara Românească-geografie* (Robert Ficheaux și Nic. Metta), *Economie românească* (Al. Bunescu). Fiecare curs a avut între opt și zece prelegeri, urmărite de un auditoriu ce oscila între 25 și 70 de membri. Cercetările propriu-zise, desfășurate în cadrul secțiunilor, au fost toate orientate spre aflarea unor răspunsuri posibile la marile întrebări ale crizei europene actuale prin găsirea „soluției românești", cum specifică Octavian Vuia. Astfel, în cadrul secției de filosofie, Paul Costin-Deleanu prezintă comunicări precum *Le Declin de l'Occident et un nouveau Moyen Age*, Octavian Buhociu încearcă o comentare sistematică a concepției filosofice a lui Lucian Blaga, așa cum se reflectă ea în *Eonul dogmatic*, iar Neagu Djuvara se oprește la o *Présentation analytique de la philosophie de l'histoire de Arnold Toynbee*. La rândul său, Octavian Vuia pune în discuție câteva probleme actuale în articolele *Le Moment philosophique actuel*, *Le Fédéralisme oecuménique*. În cadrul secției literare, Titus Bărbulescu analizează condiția unui Panait Istrati, scriitor francez, Paul Miron discută în *Le Destin de la civilization* concepția lui Leo Frobenius, în timp ce Nicu Caranica supune unei noi analize critice poezia lui Vasile Alecsandri. Probleme deosebit de interesante sunt abordate și în seria de simpozioane și comunicări organizate în cadrul secției de drept și de economie politică. Leontin Constantinescu dezbate în contribuțiile sale din această sferă *Les Fondaments historiques d'une Fédération Européenne* și, de asemenea, alternativele chestiunii, în *Fédération Européenne ou fédération régionale*. Dintre temele dezbătute în secția de etnologie și istoria religiilor sunt de amintit în primul rând contribuțiile lui Mircea Eliade: *Mythe et histoire dans la littérature orale* și *Le Chamanisme, technique mystique presente dans toutes les religions en partant de l'Asie du Sud-Ouest*, ce anunță două dintre cele mai cunoscute ulterioare sinteze eliadești asupra problemelor enunțate. De asemenea, pot fi menționate comunicări precum cea a lui Paul Evdokimov despre *Sens et paradoxe de l'oecuménicité orthodoxe* sau cea a lui Anton Z. Cerbu despre *Petru Movilă ca sinteză a credinței ortodoxe*. Activitatea Centrului a fost împlinită și prin membrii săi de onoare, care prin contribuții și participări directe la unele simpozioane au validat, în bună măsură, și recunoașterea internațională a instituției ca atare. Se cuvin pomenite, astfel, numele unor personalități ca Martin Heidegger, Raymond Aron, Henry Corbin (prezent la dezbateri cu o temă precum *Mythologie et existence mythique, expression de la structure du Grand Sud-Est européen*), Aron Cotruș, José Ortega y Gasset, Gabriel Marcel, Ionel Perlea, Benedetto Croce, Stephane Lupasco, Jacques de Lacretelle, Ramon Menéndez Pidal, Michel Meslin și alții. Deși activitatea editorială propriu-zisă a Centrului s-a limitat doar la un „Bulletin" anual, ce a înregistrat, din câte se pare, numai două numere, pe anii 1951-1952, totuși, sub emblema sa sau din inițiativa și sub girul autorității științifice a celor care coordonau acest program, au apărut de-a lungul vremii și unele lucrări separate. Astfel, în 1962, în colecția de filosofie a **C. R. de C.** a fost tipărit studiul lui C. Noica, *Fenomenologia spiritului la Hegel*, după ce, anterior, în aceeași colecție, văzuseră lumina tiparului un studiu și o ediție critică din presocratici, semnată de Octavian Vuia, sub titlul *Remontée aux sources de la pensée occidentale* (1961). Explicația faptului că secția de filosofie pare mai productivă sub raport editorial se află și în modul cu totul remarcabil prin care cei ce se manifestau în cadrul ei și-au continuat programul de cercetare chiar după ce, prin plecarea în America, în martie 1957, a lui Mircea Eliade și stabilirea în Germania a câtorva dintre ceilalți membri fondatori, Centrul și-a întrerupt pentru o vreme activitatea directă. Simpozioanele și dezbaterile de filosofie, organizate de Constantin Micu-Stavilă la Centrul de Cultură American de la Paris, sub coordonarea și sub prezidarea lui Gabriel Marcel și cu participarea unor filosofi ca André Dumas sau a unor personalități ca istoricul de artă René Huyghe, au oferit, cel puțin parțial, un mediu stimulativ desfășurării unei munci științifice și urmăririi unui eficient program. Reînvierea activității a avut loc după 1982, din inițiativa lui Cicerone Poghirc, care, alegând exilul la Paris, a reușit să creeze, în calitatea sa de secretar ales, un nou comitet de conducere, format din Mircea Eliade (președinte de onoare), Octavian Vuia și Theodor Cazaban (vicepreședinți), Raymond de Geouffre de la Pradelle (președinte și administrator), Max Richard și Virgil Ierunca (cenzori), Matei Cazacu (secretar adjunct), Titus Bărbulescu (trezorier), Paul Bărbăneagră (responsabil cu relațiile externe). „Noua organizație a Centrului continuă firesc unele structuri deja existente, cum ar fi cercul istoricilor și filologilor români de la Sorbona sau grupul de discuții privind gândirea tradițională" – sublinia Cicerone Poghirc într-un articol cu aspect programatic publicat în „Cuvântul românesc", observând totodată că „activitatea Centrului va fi evident convergentă cu aceea a Societății Academice, urmărind aceleași scopuri" („Limite", 36-37/1982). Dintre colocviile organizate după 1982, reținem cele ce au dezbătut problema, atât de permanent actuală, *România și Occidentul* sau pe aceea a unui raport tradițional, *România și lumea balcanică*, la care au participat cu comunicări, printre alții, Neagu Djuvara, Petre Năsturel, Claude Karnoouh și, bineînțeles, Cicerone Poghirc. În colaborare cu Fundația Culturală din Madrid și cu Institutul de Cercetări din Freiburg (Germania), **C. R. de C.** a organizat comemorarea centenarului morții lui Mihai

Eminescu printr-un amplu simpozion desfășurat la Paris, în 15–18 iunie 1989, ale cărui lucrări au și fost publicate într-un elegant volum tipărit în 1994 și lansat în același an cu prilejul unui alt simpozion important ce a avut loc (în 20–24 mai 1994) tot la Paris, sub același patronaj organizatoric, „Exilul românesc – identitate și conștiință istorică".

Repere bibliografice: Petre Sergescu, *Cursuri universitare românești în exil*, „Orizonturi" (Stuttgart), 1950, 3–6; Octavian Vuia, *Centre Roumain de Recherches*, „Bulletin" (Paris), 1951, 1; Inge Katharina Binder, *Exilul ca experiență culturală. Asociații și instituții românești în Apus. 1945–1989*, Münster, 1993, *150–152; Semnificațiile unui simpozion* (anchetă realizată de Ileana Corbea, cu Aureliu Răuță, Al. Paleologu, Iancu Bidian, Cicerone Poghirc și Pavel Chihaia), JL, 1994, 17–20; Octavian Vuia, *Întâlnire cu oameni și idei*, postfață Nicolae Florescu, București, 1995, *81;* Nicolae Florescu, *Centrul Român de Cercetări de la Paris*, JL, 1996, 33–38; Popa, *Ist. lit.*, I, *762;* Manolescu, *Enciclopedia*, *149–151.* *N.Fl.*

CENUȘĂ, Zinaida (4.VIII.1948, Bocșa, j. Bălți), prozatoare. Este fiica Elenei și a lui Vasile Cenușă. După absolvirea Facultății de Filologie (secția jurnalistică) a Universității de Stat din Chișinău (1971), activează ca redactor la Televiziune (1971 – 1974), apoi în cadrul editurilor Lumina, Literatura Artistică, Hyperion. Debutează cu volumul *Semnele de taină* (1985), urmat de alte trei culegeri de nuvele: *Om de bună voie* (1987), *Jur pe pământ* (1990) și *Cincizeci de nuvele triste* (1996). A primit Premiul Editurii Dacia din Cluj-Napoca pe anul 1998. În nuvele, **C.** abordează cu precădere tematica rurală: degradarea țărănimii, destinul celor „dezrădăcinați", atmosfera deprimantă în care a vegetat omul epocii totalitariste. Nu lipsite de har, nuvelele sunt totuși nu rareori marcate de naturalism.

SCRIERI: *Semnele de taină*, pref. Iacob Burghiu, Chișinău, 1985; *Om de bună voie*, Chișinău, 1987; *Jur pe pământ*, Chișinău, 1990; *Cincizeci de nuvele triste*, Chișinău, 1996.

Repere bibliografice: Haralambie Corbu, *Critica și procesul literar moldovenesc contemporan*, „Nistru", 1986, 1; N. Rusu, *Triste nuvele – 50*, „Moldova literară", 1997, 26 februarie; C. Ungureanu, *Apa neîncepută a unei zile noi*, LA, 1997, 6 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *234.* *N.Bl.*

CERCETĂRI DE LIMBĂ ȘI LITERATURĂ, publicație apărută la Oradea, anual, între 1968 și 1971 și din 1990; este editată de Societatea de Științe Filologice și de Comitetul de Cultură și Artă al județului Bihor, iar din 1990, numai de Societatea de Științe Filologice. Colectivul de redacție este alcătuit din Maria Copil, Titus Costin, Ioan Chira, Lucian Drimba, Victor V. Grecu, Zaharia Macovei, Mihai Vânturache, Ioan Baba. La reluarea revistei, în 1990, coordonatori sunt Corneliu Crăciun și Ioan Derșidan, iar colectivul de redacție se compune din Ioan Baba, Liviu Câmpean, Valentin Chifor, Corneliu Crăciun, Lucian Drimba, Grațian Gal, Dumitru Gherghel, Paul Magheru, Elisabeta Rauscher, Maria Tirla. Anuarul își propune să valorifice în articole și studii „rezultatele muncii de cercetare" a membrilor Filialei Oradea a Societății de Științe Filologice. Rubricile revistei sunt „Limbă", „Literatură", „Folclor", „Metodică", „Documente, note, recenzii", „Cronică", iar din 1990, „Istorie a culturii și literaturii", „Limbă", „Analize literare", „Didactică", „Texte și documente", „Note, recenzii". Cel mai mare interes îl prezintă articolele dedicate lui Mihai Eminescu: *Valori stilistice în episodul Greciei antice din „Memento mori" de M. Eminescu* de Liliana Trâpcea, *Eminescu despre limbă* de Gh. Bulgăr, *Eminescu la „Familia"* de Lucian Drimba, *Motivul lumii ca teatru în creația eminesciană* de Grațian Gal, *Mihai Eminescu, existențialist avant la lettre* de Ioan Baba, dar și analizele literare consacrate unor scrieri ale lui Mihai Eminescu, Tudor Arghezi și Liviu Rebreanu. Sunt cercetate și diferite aspecte din viața și opera lui Vasile Alecsandri, B. Fundoianu, Iosif Vulcan, Traian Chelariu, Samuil Vulcan, Al. Ștefanopol. În numărul 4 din 1971, Mircea Anghelescu susține o pledoarie pentru reconsiderarea liricii micilor simboliști. În același număr, Zaharia Macovei scrie despre *Motivul poetic al fântânii*, iar Radu Doina despre *Mitul Electrei în teatrul elin*. O serie de articole se referă la orientarea ideologică, estetică și culturală a revistelor „Vatra", „Familia", „Luceafărul", „Cele trei Crișuri", „Albina Carpaților". Ioan Baba discută prima istorie a literaturii române apărută în „Familia", iar Constantin Mălinaș face unele considerații referitoare la *Versuri din manuscrise și cărți românești vechi*. Se publică o scrisoare a lui Iosif Vulcan către Vasile Alecsandri și două epistole ale lui Pavel Dan adresate lui Ion Chinezu. *A.P.*

CERCETĂRI LITERARE, publicație a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, apărută la București, anual, între 1934 și 1943, apoi în 1947 (cinci volume), sub redacția lui N. Cartojan. În revistă sunt promovate îndeosebi cercetări de istorie literară veche aparținând unor studenți și asistenți, dar și studiile unor specialiști consacrați: Dan Simonescu (*Tipar românesc pentru arabi în secolul al XVIII-lea*, în colaborare cu Emil Mucarade), Ariadna Camariano (*Poeme cu animale la bizantini*), N. Cartojan (*„Ceasornicul Domnilor" de N. Costin și originalul spaniol al lui Guevara*), Carlo Tagliavini (*Contribuții la bibliografia românească veche*), N. N. Condeescu (*O dramă istorică inspirată de Doamna Chiajna*), I. C. Chițimia (*Cronica lui Ștefan cel Mare*), B. Cazacu (*Influența latină asupra limbii și stilului lui Miron Costin*) ș.a. Fiecare volum mai conține *Bibliografia publicațiilor privitoare la cultura veche românească*, întocmită de studenți sub îndrumarea lui N. Georgescu-Tistu, facsimile, indici de nume și materii. Apar și articole-necrolog închinate unor personalități din domeniul cercetării istorico-literare (Ovid Densusianu, D. Russo, N. Drăganu, N. Iorga, Charles Drouhet). *I.H.*

CERCUL CULTURAL „ANDREI MUREȘANU", asociație care a fost înființată la Rio de Janeiro, în 1951, de Ștefan Baciu, Faust Brădescu și I.G. Dimitriu. Într-o *Înștiințare* din 9 iunie 1951, publicată în revista „Înșir'te mărgărite", se arată că scopul Cercului este difuzarea culturii și literaturii române, făcându-se totodată apel la sprijinul tuturor românilor din exil. În programul instituției sunt cuprinse următoarele deziderate: editarea periodică a revistei „Înșir'te mărgărite"; editarea

unor comunicate; editarea de broșuri, plachete și alte lucrări ale scriitorilor români în exil; editarea de opere ale clasicilor; organizarea unui centru de librărie. În afară de „Înșir'te mărgărite" (1951–1958), Centrul a editat și revista „Exil" precum și volumul *Ce nu trebuie să uităm*, îngrijit de Șt. Baciu, în care sunt reproduse poezii, cântece, marșuri cu caracter patriotic național, „rupte din sufletul țării", cum au consemnat revistele exilului; broșura *La Roumanie vous dit: présent*, distribuită participanților la Congresul Uniunii Latine (Rio de Janeiro, octombrie 1951); poemul *America* de Raul Oltero Reiche, poem tradus de Șt. Baciu. Sunt anunțate, pentru caietele următoare, lucrări semnate de Faust Brădescu, Al. Petru Silistreanu, I.G. Dimitriu. În numărul 9 al revistei „Înșir-te mărgărite" pe 1953, fondatorii anunță însă dizolvarea cercului din cauza lipsei de membri, a dificultății legalizării, a precarității fondurilor și a imposibilității de a realiza programul anunțat cu doi ani înainte. Toată arhiva a fost sigilată pentru a fi trimisă la Biblioteca Română din Freiburg. *M.P.-C.*

CERCUL LITERAR DE LA SIBIU, grupare înființată în anul 1943. Afirmat într-un moment istoric convulsionat (anii 1943–1947), printr-o scrisoare-manifest și o „ideologie" artistică proprie, Cercul se legitimează prin modelul lovinescian. Gruparea apără, în descendența lui Maiorescu, autonomia esteticului, însă configurarea și articulațiile sale doctrinare au fost condiționate de un context istoric special. Cercul a luat naștere dintr-un „creuzet" universitar transbordat, în urma Dictatului de la Viena, de la Cluj la Sibiu, la sfârșitul anului 1940. Tineri studenți de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității „Regele Ferdinand" editează aici, inițial, revista "Curțile dorului" (1941), sub directa îndrumare a profesorului lor, Lucian Blaga. Radu Stanca (redactor responsabil), Ovidiu Drimba, Ion Negoițescu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Ion Oană, Romeo Dăscălescu și Ion D. Sârbu colaborează în paginile ei, conturând astfel, prin afinități cultural-elective, ceea ce va deveni ulterior **C. L. de la S.** Cu excepția lui Ion D. Sârbu, toți ceilalți se vor regăsi printre semnatarii viitorului „manifest", ceea ce dovedește o coagulare timpurie a grupării, chiar și în paginile acestei publicații efemere. Având în jur de douăzeci de ani, tinerii mai publicaseră, deja, și în alte reviste, iar I. Negoițescu, precoce artistic, va debuta editorial în 1941 cu volumul *Povestea tristă a lui Ramon Ocg*. La acest moment, magistrul incontestabil al grupului este Lucian Blaga, nu doar profesorul iubit, ci și exponent, prin opera artistică și filosofică, al specificului național. Un alt model este Octavian Goga, ce dă numele unui cerc literar studențesc înființat în ianuarie 1942, cu „material" uman de la Facultatea de Litere și de Filosofie și de la alte facultăți, și aflat tot sub patronajul lui Blaga (ajutat de asistentul său, Zevedei Barbu). Mitul etnic și, alături de el, mitul scriitorului mesianic-național se concentrau emblematic, încă, în figura și în poezia lui O. Goga, care murise în 1938, înainte să vadă dezastrul la care va ajunge țara. Dar, treptat, datorită degradării contextului istoric, modelul lui Goga (și cel al lui Blaga însuși) începe să fie perceput de viitorii „cerchiști" ca insuficient. Pe fundalul alunecării spre dreapta ideologică, în condițiile în care etnicul devine din nou un argument forte, iar sămănătorismul proliferează sub noi și culpabile forme, câțiva dintre tinerii studenți sibieni resimt nevoia unor clarificări doctrinare, căutându-și alte repere. Din cercul studențesc „Octavian Goga" se desprinde, curând, un nucleu („tare") atras de profesorul Liviu Rusu, și care va forma o nouă grupare: „Prietenii Seminarului de estetică". Studenții organizează acum conferințe publice (precum altădată tinerii de la Criterion), încheagă o formație teatrală, cheamă publicul la audiții muzicale. Curând, vor interpreta ei înșiși o altă partitură. Cu toate disocierile lui Blaga, „spațiul mioritic" devenise, în publicistica epocii respective, un clișeu developat tradiționalist, pe direcția închiderii în fața influențelor occidentale. Nici Goga nu mai putea reprezenta un model viabil, câtă vreme el era astfel și în ochii naționaliștilor puri, pentru care esteticul devenise sinonim cu o „trădare" a etnicului, iar etnicul ajunsese să se confunde cu eticul. Abia după doi ani (1941, 1942) plini de asimilări, renunțări și decantări succesive, câțiva dintre tinerii studenți de la Sibiu se îndreaptă către un alt model legitimator, pe care îl percep ca revelator pentru propria lor „logică" estetică: E. Lovinescu. La sugestia lui Radu Stanca, Ion Negoițescu redactează textul *Ardealul estetic*, publicat în revista „Viața" (la 13 mai 1943), sub forma unei scrisori către Lovinescu. Semnătura este colectivă, iar colectivul e format din nouă nume: Victor Iancu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Damian Silvestru (pseudonimul lui I. Negoițescu), Ovidiu Drimba, Ion Oană, Radu Stanca, Romeo Dăscălescu, Ștefan Aug. Doinaș. Subtitlul scrisorii-manifest, *O scrisoare către d. E. Lovinescu a Cercului Literar de la Sibiu*, aduce la cunoștința opiniei publice nu numai activitatea și dezideratele grupării, ci și numele său. Odată cu răspunsul lui Lovinescu, tot sub forma unei scrisori (și apărut tot în „Viața", la 27 mai 1943), rezonanța Cercului depășește cadrul strict local, manifestul stârnind dezbateri aprinse (cu accente mai ales de negație vehementă). Aspirația tinerilor se definește într-o manieră foarte elocventă: „Pentru noi literatura română nu înseamnă un fenomen închis, petrecut într-o țărmuire artistică, nu o contribuție pitorească la etnografia europeană, ci o ramură tânără a spiritualității continentale, ramură străbătută de aceeași sevă și încărcată de aceleași roade, chiar dacă pământul în care s-au împlântat rădăcinile e altul." Destinatarul scrisorii, mișcat nu doar de gestul ca atare, ci și (mai ales) de convingerile „cerchiștilor" de la Sibiu, salută în gestul lor eliberarea conceptului estetic „de sub hipoteci inacceptabile", analoagă propriilor eforturi făcute de-a lungul unor decenii și înscrisă în descendența critică maioresciană. „Să fiți oare Dvs. elementele tinere, din care se va selecta a patra generație postmaioresciană de apărători ai autonomiei esteticului?", se întreabă el, încheindu-și scrisoarea de răspuns cu aceste cuvinte impresionante: „Cum vă răspund dintr-un sanatoriu, ochii mei s-ar închide bucuroși peste aceste zori fericite."

Ca orice manifest, și cel al tinerilor „cerchiști" contestă niște realități (culturale) pe care vrea să le schimbe; el nu are însă violența tipică manifestelor din secolul al XX-lea, ci este

argumentativ, constructiv și „alternativ". Alternativa sa: „urbanitate și exclusivitate estetică". Contestă spiritul pășunist, adică acea prelungire anacronică – pentru ei – a sămănătorismului începutului de veac, cu toate confuziile sale. Din nou se impune operată, îndeosebi în publicațiile ardelenești, o disociere (maioresciană) între etic, estetic și etnic. Mai ales ultimul element al triadei fusese creditat excesiv de „neosămănătorismul revistei «Gândirea»", pentru care o literatură patriotică, națională, rurală și ortodoxistă este, prin aceste atribute, și una valoroasă. „Cerchiștii" se revendică în schimb de la Școala Ardeleană, de la Maiorescu și Junimea, de la E. Lovinescu însuși, apărând „miturile" rațiunii și latinității, mutând accentul de pe rural pe urban și de pe creația populară, pe cea cultă, individuală, căutând să exprime, în variantă personală, universalul. De remarcat că între modernismul lovinescian și modernismul **C. L. de la S.** există – deși al doilea se legitimează prin primul – o diferență semnificativă. În timp ce modernismul lui Lovinescu reprezintă o sincronizare cu spiritul veacului, așadar o manifestare pe orizontală, în sincronie, cel al „cerchiștilor" constituie – în termenii lor, precizați ulterior de I. Negoițescu – o „restaurare goetheană", adică o recuperare pe verticală, în diacronie, a modelelor unei epoci trecute, exemplare (cea a lui Goethe și Schiller), o epocă clasică și istoric, și tipologic. „Modernismul" lor e așadar, de fapt, un fel de clasicism: un construct, un program estetic larg ce filtrează întreaga creație majoră a umanității, pentru a reține în el, ca modele, momentele ei exemplare. În alt loc, I. Negoițescu va vorbi de „euphorionism": „Ca fiu al Elenei și al lui Faust, în Euphorion s-au contopit spiritul grecesc, apolinic (limitele, ordinea elină) și fausticul modern al europeanului, adică dinamismul, avântul nesăbuit. [...] Eu voi propune ca țintă a noastră pe acel Euphorion inițial al lui Goethe, în care s-au armonizat ordinea, măsura, regula grecească și faustic-ul-romanticul germanic. Toate decăderile romantice contemporane, semne ale crizei și dezastrului, cum și naturalismul și suprarealismul etc., sunt consecințele acelei rupturi din Euphorion. Noi să propunem restaurarea goetheană. Poezia Cercului e pe această linie. Iar delimitările noastre între genuri și între valori au același sens." „Cerchiștii" nu își fundează, prin urmare, programul modernist pe sincronizarea cu veacul lor (căci, mai ales pe fundalul războiului, tocmai de spiritul acestui veac vor ei să se despartă), și nici pe restaurarea unui clasicism doctrinar, exclusiv și exclusivist, ci pe recunoașterea și restaurarea unor modele axiologice, topite într-o sinteză personală. Acest modernism sui-generis, îndreptat cu fața spre trecut (unul exemplar), individualizează **C. L. de la S.** Este marca originalității sale doctrinare, în care selecțiile valorice nu se mai fac neapărat „în spiritul veacului", ci pe o verticală diacronică în care marile modele sunt atent filtrate. Iar sămănătorismul, „pășunismul" sunt depășite printr-o adâncire a demersului cultural, astfel că, surprinzător, „cerchiștii" sunt mai tradiționaliști decât chiar tradiționaliștii. Ștefan Aug. Doinaș definește bine această particularitate: „Baladescul nostru confirmă – după opinia mea – *tradiționalismul* ardelenesc al Cercului, care numai în mod nedeliberat, instinctiv producea realizări *moderne*. Numai că noi, cerchiștii, coboram cu tradiționalismul nostru mai jos, mai adânc, decât «pășuniștii», care erau simpli imitatori" (*Momentul „Manifestului"*, în „Euphorion", 2/ 1993). „Resurecția baladei", pe care și-o vor propune și pe care o vor apăra inclusiv prin remarcabile creații personale, le exprimă așadar fidel demersul original, modernist-clasicist, fiind o bună „concretizare" a acestuia.

„Cerchiști" sunt semnatarii manifestului (mai puțin Romeo Dăscălescu, care s-a desolidarizat de conținutul scrisorii), plus Deliu Petroiu, Al. Cucu, Ilie Balea, Radu Enescu, Ovidiu Cotruș, Viorica Guy Marica, Ion D. Sârbu, Ioanichie Olteanu, Dominic Stanca, Eta Boeriu, Nicolae Balotă, Fana Kernbach; ca pentru a dovedi „cosmopolitismul" grupării, li se alătură Umberto Cianciolo (directorul Institutului Italian), profesorul de franceză Henri Jacquier (în a cărui casă se vor ține ședințele de cenaclu) și poetul și dramaturgul Wolf von Aichelburg. Deși nu fusese de acord cu scrisoarea adresată lui Lovinescu, Blaga rămâne o prezență vie și consistentă în cadrul acestei mișcări – care depășește rapid, prin seriozitate, deschidere și aplicație, faza entuziasmelor juvenile. „Revista Cercului Literar", cu numai șase apariții (cinci numere lunare, între ianuarie și mai 1945, respectiv unul triplu, pentru lunile iunie, iulie și august), dovedește soliditate și amplitudine culturală, deschizându-se în egală măsură către „literatură, filosofie și artă". Coordonată de I. Negoițescu (numai numele lui apare în caseta redacțională), revista impresionează prin consistența și deplina seriozitate a articolelor, prin orizontul sensibil lărgit de lecturi, stilul ponderat și argumentativ al comentariului și anvergura teoretică a dezbaterilor. Revoluția „cerchistă" nu are, de fapt, nimic revoluționar în ea. Tinerii de la Sibiu dovedesc o mare maturitate și responsabilitate, ei gândesc destinul literaturii cu aplicație și totodată cu fervoare. Se implică, într-un sens nobil, în evoluția și evoluțiile culturii, recuperând anumite modele și despărțindu-se de altele. De la E. Lovinescu au luat numai autonomia esteticului, nu și spiritul veacului, de care se delimitează, în adeziunea lor pentru o exemplaritate ce transgresează epocile, reunind în ea mari nume ale culturii universale. Va trece însă puțină vreme, și „resurecția baladei" va fi urmată, tragic, de spargerea și împrăștierea grupului, mulți dintre „cerchiști" ajungând în închisori și, aproape toți, revenind în viața literară abia după douăzeci de ani. Când au făcut-o însă, au făcut-o cu aceeași seriozitate și consistență „ardelenească", surprinzând prin soliditatea instrucției, prin numărul mare de opere pe care le-au creat într-un interval foarte scurt. „Revoluția" **C. L. de la S.** a fost să aducă, în spațiul literaturii, nu altceva decât literatură bună.

Repere bibliografice: Balotă, *Labirint, 318–341;* Iorgulescu, *Al doilea rond, 37–48;* I. Negoițescu, Radu Stanca, *Un roman epistolar*, București, 1978, *passim;* Simion, *Scriitori*, I, *136–152;* Piru, *Ist. lit., 486–488;* Ilie Guțan, *Cercul Literar de la Sibiu*, Sibiu, 1995; Virgil Nemoianu, *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș*, București, 1995; Ion Vartic, *Privire asupra Cercului Literar de la Sibiu*, în Ion D. Sârbu, *Scrisori către bunul Dumnezeu și alte texte*, Cluj-Napoca, 1996; Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997; Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar"*

spre Optzeciști, București, 1997, *83-101, passim*; Ovid S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu. Influența catalitică a culturii germane*, București, 2000; Micu, *Ist. lit., 340-344*; *Nicolae Balotă – 75*, APF, 2000, 1-2; Lucian Valea, *Generația amânată*, Cluj-Napoca, 2002, *passim*; Gabriela Gavril, *Cercul Literar de la Sibiu*, Iași, 2003; *„Revista Cercului Literar"*, îngr. Dan Damaschin, pref. Petru Poantă Cluj-Napoca, 2003; Cornel Ungureanu, *Cercul Literar de la Sibiu (intervalul timișorean în scrisori)*, RL, 2003, 43. *D.C.-E.*

CERCUL LITERAR „OCTAVIAN GOGA", asociație înființată la Sibiu în 1942. În urma Dictatului de la Viena (30 august 1940), Universitatea din Cluj este nevoită să se mute la Sibiu. Aici, în noile condiții, studențimea clujeană își va continua tradiționalele activități științifice. Din mijlocul ei pleacă inițiativa creării unei asociații capabile a stimula și patrona o activitate literară de ținută. Rectorul Universității, Lucian Blaga, participă la reuniunile pregătitoare înființării Cercului. Inaugurarea oficială are loc, cu participarea ministrului Culturii Naționale, profesorul Ion Petrovici, la 12 februarie 1942. Rostesc, cu acest prilej, alocuțiuni D. D. Roșca și studentul Radu Stanca. Prima ședătoare literară organizată are loc la Teatrul Municipal sibian. În programul ei studenții Radu Stanca, Ion Negoițescu, I. D. Sârbu, Romeo Dăscălescu prezintă din creațiile lor. Tot acum Ovidiu Drimba conferențiază despre *Ardealul în cultura noastră*. La 20 februarie, la Timișoara, răspunzând invitației primite din partea studențimii, Cercul organizează o acțiune similară. Citesc din creațiile proprii Ovidiu Drimba, Eugen Todoran, Romeo Dăscălescu, Ion Negoițescu, I. D. Sârbu ș. a. Aici va conferenția Radu Stanca. La Arad, la 23 februarie, se va repeta programul timișorean. În lunile următoare se va organiza un ciclu de conferințe după următorul program: 15 martie, *Mari cărți de dragoste* de Ovidiu Drimba; 19 aprilie, *Ion Pillat, poet al tradiției* de Cornel Regman, *Miniaturalul în poezia lui Tudor Arghezi* de Romeo Dăscălescu; 23 aprilie, *Rebreanu și Dostoievski* de Eugen Todoran; 3 mai, *Metamorfoză și poezie* de Ion Oană; 14 mai, *Un mare romancier – Hortensia Papadat-Bengescu* de Ion Negoițescu; 17 mai, *Teatrul lui Lucian Blaga* de Petre Hossu; 21 mai, *Bovarismul lui Flaubert* de I. D. Sârbu. Numeroase reviste („Revista Fundațiilor Regale", „Meșterul Manole", „Universul literar" ș.a.), recunoscând valoarea scrierilor studenților membri ai Cercului, vor solicita textele și le vor publica în paginile lor. Vor fi oferite, de către rectorat și decanatele universitare, numeroase premii creațiilor literare realizate sub auspiciile Cercului. *P.D.*

CERNA, Panait (25.IX.1881, Cerna, j. Tulcea – 26.III.1913, Leipzig), poet. Numele adevărat al poetului era Stanciof. Tatăl său, Panait Stanciof, originar din Șumla (Bulgaria), a fost numit, în 1875, când Dobrogea se afla încă sub ocupație turcească, învățător în satul Cerna, unde s-a căsătorit cu una dintre elevele sale, Maria Tașcu. Rămasă văduvă înainte de nașterea copilului, mama se recăsătorește cu un macedoromân, agricultor și cojocar. **C.** urmează școala primară în Cerna, apoi este elev al Liceului „Nicolae Bălcescu" din Brăila. De pe acum traduce poezie, scrie versuri. În ianuarie 1897, îi apare în „Povestea vorbei" un *Sonet*, debutul său literar, urmat de o transpunere din Lenau, în „Foaia interesantă". Semnează Panait Cerna și publică în „Foaia pentru toți", „Carmen", „Epoca", „Floare-albastră", „Revista modernă". Din 1900 până în 1906, când își trece licența, este student în filosofie la Universitatea din București, colaborând cu poezie la „Sămănătorul", „Convorbiri literare", „Convorbiri critice". Sărac și ftizic, talentatul **C.** se bucură de atenție și sprijin din partea lui N. Iorga, M. Dragomirescu și T. Maiorescu. Din îndemnul acestuia din urmă și al lui S. Mehedinți, ajutat de junimiști, pleacă în 1907 la studii în Germania, în vederea obținerii doctoratului în filosofie. La Universitatea din Berlin (1909-1910), apoi la Leipzig (1910-1912), trecând prin Heidelberg și München, **C.** dă curs interesului său pentru filosofie și estetică, pentru literaturile germană și engleză; învață engleza, intenționând să traducă din Byron și Shakespeare, și lucrează cu asiduitate, în ciuda sănătății șubrede, la elaborarea unei teze despre lirica de idei. În 1910, pe baza selecției făcute de el, în țară îi apăruse volumul *Poezii*, premiat în 1912 de Academia Română. La Leipzig, în 1913, își susține teza, și pe baza referatelor întocmite de profesorii J. Volkelt și Ed. Spranger i se acordă titlul de doctor cu mențiunea *magna cum laude*. Moare câteva săptămâni mai târziu, răpus de o pneumonie, și este înmormântat la Leipzig. *Die Gedankenlyrik* [*Lirica de idei*] apare, în același an, la Halle.

În paginile „Sămănătorului" (unde a semnat și Elvira M.), distanțându-se de tonalitatea generală, **C.** aducea, în poezia erotică, un aliaj nou, de combustie și meditație: el scrie versuri

luminoase, în care regretul, despărțirea nu ajung să întunece bucuria de a trăi. Dimpotrivă, arderea lăuntrică, sentimentul unei creșteri sufletești pe care nici un obstacol nu o poate împiedica sunt afirmări ale unui liric însetat de viață (*Logodna, Șoapte*). Dragostea e, în viziunea lui, unul dintre marile izvoare de noblețe ale omenescului, fericirea ca și suferința se sublimează într-o euforie a înălțării interioare. Convingătoare rămâne depășirea istoriei imediate (cu gesturi uneori teatral compuse), într-un imn al vitalității impetuoase, triumfătoare. Mai mult decât dragostea, în centrul acestei poezii e o voință de dragoste, un cult al ei ca forță vitală, ca Idee (*Chemare, Din depărtare, Noapte*). Versurile lui **C.** se susțin prin această undă amplă, tonică, a încrederii în viață și, totodată, prin aspirația iubirii de a atinge eternitatea. În poezia de idei, care se alătură celei închinate iubirii, apare și mai subliniată, prin alegorie, preferința pentru dramatizarea reflecției lirice. Adam este omul pedepsit de cer să răscumpere păcatul originar al iubirii cu prețul unui destin al urii, dat urmașilor Cain și Abel (*Plânsul lui Adam*). Parafraza biblică liberă devine prilejul de a imprima un accent mai intens laudei aduse dragostei omenești, asociindu-i acordurile patetice ale suferinței. Umanitarismul sentimental al autorului își proiectează elanul în figura unui Christ simbolic (*Iisus*), nu Dumnezeu abstract, sustras durerii, ci om, înfrățit cu umiliții și nedreptățiții lumii. Solidaritatea de esență creștină cu cei revoltați capătă expresie directă în ciclul de sonete *Zile de durere*, scris în 1907, sub impresia răscoalei țărănești. Nu lipsesc din dialectica meditației lui **C.** (și ecourile venind de la „idolul" sufletului său, Tolstoi, dobândesc aici rezonanță) speranța, viziunea ipotetică a unei armonii sociale, rod al luptei, punând capăt timpului vrajbei (*Către pace, Poporul*). Aspirația spre înalt a omului în înfruntare cu forțele ce-l limitează este un scenariu ce revine mereu și încercările de a înviora ideea prin imagini de oarecare concretețe sfârșesc prin a le anexa pe acestea construcției demonstrative (*Pârâul și floarea, În peșteră, Legenda unei stânci*). Sobrietatea paradoxului moral, depășirea granițelor rigide ale alegoriei într-o cuprinzătoare expresie simbolică a existenței eroice sunt excepții notabile în *Floare și genune* sau *În peșteră*. Arid, dar și cu accente de o puritate notabilă, ce prevestesc lirica lui Al. A. Philippide (*Dura lex*), retoric, dar și cu stângăcii naive, **C.** a adus în lirica de la începutul secolului o notă individuală, prin reflexivitatea marcată de noblețea sufletului.

Die Gedankenlyrik încearcă o sinteză de estetică literară asupra statutului de artă al liricii de idei. Pornind de la o bază teoretică declarat împrumutată esteticii empatiei (J. Volkelt), **C.** a fost preocupat în special de raportul idee-imagine, de „întruparea ideii" în poezie, ca șansă a transmiterii ei sensibilității cititorului și, totodată, criteriu de recunoaștere al existenței artistice. Din nevoia de exercițiu stilistic, **C.** a tradus, destul de liber în raport cu originalul, din Goethe, Byron, Lenau, Hugo, Coppée, Baudelaire. Un comentariu, neterminat, la *Faust* i-a apărut în „Convorbiri literare".

SCRIERI: *Poezii*, București, 1910; ed. București, 1914; *Die Gedankenlyrik*, Halle, 1913; ed. (*Lirica de idei*), tr. și pref. Marin Găiseanu, București, 1974; *De-aș avea eu coiful din poveste*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1965; *Floare și genune*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1968; *Poezii*, îngr. și pref. I.D. Bălan, București 1976.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici, 217-223*; Ibrăileanu, *Opere*, II, *257-263*; Chendi, *Schițe, 88-90*; Mihail Dragomirescu, *Critică*, I, București, 1927, *93-112*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, *56-57, 196-204, 206*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *440-449*; Lucian Predescu, *Panait Cerna. Viața și opera*, Cernăuți, 1933; Dragomirescu, *Sămănătorism, 45-47, 68-76, 140-142*; Iorga, *Oameni*, II, *89-92*; Munteano, *Panorama, 135-138*; George Dumitrescu, *Poezia lui Cerna*, București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *578-580*, *Ist. lit.* (1982), *651-652*; Pillat, *Tradiție, 214-222*; Săndulescu, *Pagini, 215-222*; Aurel Munteanu, *Panait Cerna. Viața și opera*, Tulcea, 1974; Petre Pandrea, *Atitudini și controverse*, București, 1982, *436-437*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *183-185*; Rotaru, *O ist.*, II, *49-51*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *401-405*; *Dicț. esențial, 166-167*; Micu, *Ist. lit., 179*; *Dicț. analitic*, III, *378-379*. *S.C.*

CERNA-RĂDULESCU, Al.[exandru] (10.I.1920, Stănești, j. Vâlcea – 21.VIII.1990, București), gazetar, poet și traducător. Este fiul Elvirei-Ecaterina (n. Rădulescu) și al lui Gheorghe Cerna, învățător. **C.-R.** era elev de liceu la Craiova (apoi la Râmnicu Vâlcea) când a debutat cu versuri la revista școlară „Ion Maiorescu" (1934), a participat la redactarea unor periodice (între care „Doina", apărută la Stănești, în 1935-1938) și a colaborat la mai multe publicații locale. Tot acum a tipărit și două plachete de versuri imature – *Încrustări pe-un strop de rouă* (1934) și *Sunt țăran!* (1937), semnate Al. Delacerna. Venit la București în 1939, pentru studii universitare, pe care însă nu le termină, își începe cariera de ziarist ca reporter la „România"; continuă ca secretar de redacție la „Ordinea" și „Viața", responsabil al paginii de cultură și artă la „Ultima oră", redactor la „Universul", dar și ca editor al săptămânalelor „România viitoare" (1944), „Arta liberă" (1944), „Tribuna Transilvaniei" (1946) și al cotidianului „Tribuna românească" (1946-1947). A făcut parte din grupările care au înființat periodicele „Albatros" (1941), „Argeș" (1966), „Oltul" (1968), în care a publicat versuri și articole. A mai fost secretar de redacție la „Biserica Ortodoxă Română" și „Ortodoxia" (1949-1965), la „România literară" (1968-1970) și a colaborat la alte numeroase reviste. O mențiune specială merită cronicile teatrale, precum și un amplu reportaj din „Ultima oră" (1945), intitulat *Pe urmele războiului în Europa Centrală*. A semnat și A.C.R., Arc, Al. Olteanu, Ducu, Sbilț și cu alte pseudonime.

Volumul *Arbori din țara promisă* (1972), originală și tensionată combinație de memorialistică, istorie și critică literară, este prinosul devoțiunii și recunoștinței lui **C.-R.** față de valorile spirituale, în special cele cu o deosebită relevanță etică pentru formarea sa: Liviu Rebreanu, N. Iorga, Tudor Arghezi, Gala Galaction. În prim-plan stă preocuparea de a defini trăsătura dominantă a fiecărei personalități, trăsătură care, dincolo de oscilații și aparente contradicții, explică și ordonează totul în jurul unui reper fundamental. Pledoariile, uneori motivate

polemic, sunt țesute din mărturii directe și citate din scrierile celor evocați și tind să demonstreze unitatea profundă care face din om și operă un întreg exemplar. Alte trei „portrete" – Petre Pandrea, D. Tomescu, C.S. Nicolăescu-Plopșor – sunt contribuții notabile la cunoașterea și actualizarea unor reprezentanți ai culturii oltenești. Asemănător ca preocupare și atitudine cu *Arbori din țara promisă*, volumul *Ultima invazie* (1996) este un amestec de autobiografie și considerații despre situația social-politică din anii de la începutul războiului, cu scurte amintiri despre scriitorii cunoscuți, accentul căzând pe reconstituirea împrejurărilor întemeierii grupului Albatros și a revistei cu același nume. Titlul volumului *Înainte de proverbe* (1978) sugerează principalul filon al poeziei lui **C.-R.**: celebrarea tradiției. Efuziuni lirice și sugestii metaforice relevă relația organică, esențială, cu pământul natal a unui eu dezindividualizat, identificat cu duhul înaintașilor. Peisajul terestru sau cosmic, rotirea anotimpurilor, roadele câmpului, contactul cu spiritul locului, trăiri intime sunt distilate în imagini animate de lumini și culori. Proiectate pe acest fundal, meditațiile asupra timpului, a îmbătrânirii și morții își atenuează dramatismul. Reprezentări alegorice ale condiției poetului afirmă statutul deosebit al acestuia. El plătește cu propria ființă călătoriile în ficțiune, dar este beneficiarul unor stări de grație, când poate percepe tainele firii. În ciclul intitulat *Fântâni*, își omagiază modelele – Ion Barbu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Pillat –, dedicându-le ingenioase poeme în spiritul și stilul fiecăruia. O îndelungată trudă poetică a necesitat și traducerea întregii creații în versuri a lui Charles Baudelaire (publicată în 1991). Împreună cu Șt. Crudu a mai semnat versiuni din teatrul lui Ludovico Ariosto.

SCRIERI: *Încrustări pe-un strop de rouă*, Râmnicu Vâlcea, 1934; *Sunt țăran!*, Stănești de Cerna, 1937; *Spionaj și trădare în umbra crucii*, București, 1948; *Reîntregirea bisericii românești din Ardeal* (în colaborare), București, 1948; *Legături politice și religioase româno-ruse*, București, 1949; *Arbori din țara promisă*, București, 1972; *Înainte de proverbe*, București, 1978; *Ultima invazie*, București, 1996. **Traduceri:** Ludovico Ariosto, *Comedii*, pref. Oana Busuioceanu, București, 1982 (în colaborare cu Șt. Crudu); Charles Baudelaire, *Florile răului*, București, 1991.

Repere bibliografice: C.D. Fortunescu, *„Sunt țăran!"*, AO, 1937, 89-91; Mircea Iorgulescu, *„Arbori din țara promisă"*, LCF, 1972, 53; Val Condurache, *„Arbori din țara promisă"*, CRC, 1973, 4; Lucian Raicu, *„Arbori din țara promisă"*, RL, 1973, 5; Traian Stoica, *„Arbori din țara promisă"*, FLC, 1973, 11; Radu G. Țeposu, *„Înainte de proverbe"*, RL, 1979, 1; Gabriela Duda, *Sărbătoarea poeziei*, RL, 1993, 37; *Dicț. scriit. rom.*, I, *538-539*; Mircea Anghelescu, *Memorii, memorialiști*, LCF, 1996, 16; Z. Ornea, *Cenușa amintirilor*, RL, 1997, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *1099*. *C.T.*

CERNEA, Gheorghe (29.X. 1898, București – 29.III.1965, Paloș, j. Brașov), folclorist. După ce urmează Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov, cursurile de vară pentru învățători din Sălișteși Deva și pe cele ale Școlii Normale din Sibiu (1922-1924), funcționează ca învățător în Plotonești-Ciuc, Bârsău-Ilia, Cobor și Roadeș-Agnita și la Paloș. Regiunea Cohalmului, din fostul județ Târnava Mare, și-a găsit în el un asiduu cercetător, care a cules creații folclorice, a organizat expoziții etnografice și intenționa să consacre zonei o monografie: *Sate târnăvene din ținutul Rupea-Cohalm*. **C.** a editat un număr apreciabil de mici colecții, de o mare diversitate tematică. Comentând una dintre ele, poetul Dan Botta afirma că versurile cuprinse aici „sunt numai lirism. Poezie de iubire plină de înduioșare, de sensul viu al naturii", poezie culeasă de la femei, „poeme de pasiune vie, de iubire și gelozie", strigături „cari relevă un admirabil simț al umorului, observație pătrunzătoare, subtilitate". Cele mai semnificative și ample culegeri îi apar în ultimii ani de viață (*Poezii populare din sudul Ardealului-Târnave, Cântecele Rozaliei Cernea* și *Nunta la Paloș*, 1962, iar postum, *Comori din Ardeal*, 1966). Dacă în majoritatea culegerilor sale cântecele de nuntă, bocetele sunt de mare autenticitate folclorică, multe dintre cântecele Rozaliei Cernea, sora sa, sunt de fapt creațiile personale ale unei cântărețe populare.

Culegeri: *Floricele din jurul Cohalmului*, București, 1929; *Obiceiuri de nuntă din jud. Hunedoara (comunele Bârsău, Bălata)*, București, 1929; *Cântece ardelenești (regiunea Cohalmului)*, Cluj, 1929; *Strigături și chiuituri de joc din comuna Paloș (jud. Târnava Mare)*, Cluj, 1930; *Cântări de mort din regiunea Cohalmului-jud. Târnava Mare*, București, 1931; *Cântări religioase din regiunea Cohalmului, jud. Târnava Mare*, București, 1931; *Colinde de Crăciun din regiunea Cohalmului, jud. Târnava Mare*, București, 1931; *Doine de dragoste din regiunea Cohalmului, jud. Târnava Mare*, București, 1931; *Doine de război (1914-1919) din regiunea Cohalmului, jud. Târnava Mare*, București, 1931; *Cântece ostășești din regiunea Cohalmului, jud. Târnava Mare*, București, 1931; *Strigături de ospăț din comuna Paloș (jud. Târnava Mare)*, București, 1931; *Doine de jale din regiunea Cohalmului*, București, 1931; *Strigături de joc din jud. Sibiu*, Sibiu, 1940; *Flori sibiene*, Sibiu, 1941; *Patriotism ardelean*, Cluj, 1945; *Poezii populare din sudul Ardealului-Târnave, Cântecele Rozaliei Cernea, Nunta la Paloș*, în *Folclor din Transilvania*, II, îngr. Ioan Șerb, București, 1962, *5-195*; *Comori din Ardeal*, în *Folclor din Transilvania*, IV, îngr. Dumitru Lazăr, pref. Mihai Pop, București, 1966.

Repere bibliografice: Ovidiu Bârlea, *Gheorghe Cernea*, REF, 1965, 4; Dan Botta, *Scrieri*, IV, îngr. Dolores Botta, București, 1968, *364-366*; Constantin Catrina, *Poeta Târnavelor: Rozalia Cernea*, „Albina", 1968, 1045; Ioan Popa, *Moștenirea lui Gheorghe Cernea*, GT, 1995, 1593; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *156-157*. *I.D.*

CERNEȚ, Laurențiu (pseudonim al lui Laurențiu Bobleanță; 11.V.1931, Cerneți, j. Mehedinți), prozator. Este fiul Teodorei (n. Tudorănescu) și al lui Victor Bobleanță, preot. A urmat liceul în Craiova (1942-1943), Turnu-Severin și Timișoara (1945-1951) și a absolvit Facultatea de Filologie din Timișoara (1972). În ultima clasă de liceu e arestat și, cu o scurtă întrerupere (1951-1952), este deținut în diverse lagăre și închisori pentru „uneltire împotriva ordinii sociale". Practică diverse meserii: bibliograf, lucrător ceferist, om de serviciu, contabil, profesor. Debutează în 1966, cu volumul de schițe și povestiri *Omul de un milion*. În 1978 este premiat de Asociația

Scriitorilor din Timișoara pentru *Amintiri inventate* și pentru *Iubirea, Chiajna și eu. Mărirea și decăderea lui Alior Sfoiag.*

Romanele și culegerile de proză scurtă ale lui **C.** se axează pe descrierea și căutarea de semnificații în lumea faptului mărunt, a existențelor mediocre sau ratate. Scriitorul are, în ciuda aparent insignifiantelor subiecte, un spirit de observație care radiografiază cu precizie momente, conștiințe, destine aparținând intervalului totalitarist din istoria noastră. Unele scrieri sunt simple exerciții umoristice ori ironice, cu pretexte fantastice. Ultimele romane revin la existențe ratate, fie din motive politice, fie din cauza platitudinii vieții cotidiene. Constanta sesizabilă e faptul că eșecul intervine atunci când sufletele nu reîntineresc și nu se revitalizează spiritual. Cele câteva încercări dramatice ale lui **C.** (*Cireșică și visele*, cea mai semnificativă) nu au vigoarea necesară confruntării cu publicul. O anume înzestrare dramaturgică persistă totuși în mai toate prozele sale, unde limbajul e alert, dialogul abundă, iar spiritul colocvial e dominant. Caracteristici stilistice permanente sunt umorul, satira, șarja, ambiguitatea expresiei. **C.** a tradus din lirica slovacă (în colaborare) și e prezent în numeroase volume colective și antologii publicate în țară și în străinătate.

SCRIERI: *Omul de un milion*, București, 1966; *Experiențele lui Ionete*, București, 1967; *Arșița*, București, 1968; *Câteva luni de trăit*, București, 1971; *Amintirile unui mincinos*, Timișoara, 1974; *La un pas de centrul pământului* (în colaborare cu D. Dem. Ionașcu), București, 1975; *Draga noastră președintă. Bărbatul la 30 de ani*, București, 1976; *Un car de suflet*, Timișoara, 1977; *Amintiri inventate*, București, 1978; *Iubirea, Chiajna și eu. Mărirea și decăderea lui Alior Sfoiag*, București, 1978; *Mic dicționar de subiecte comice*, Timișoara, 1979; *Idei de-a gata*, București, 1981; *Moda jurnalelor*, București, 1982; *Primul trimestru*, Timișoara, 1983; *Salt în mâine*, București, 1984; *Peștișorul Geo și ceilalți*, Timișoara,1986; *Iubiri paralele*, Timișoara, 1987; *Cartierul sonor*, București, 1989; *Privind peste umăr*, I, București, 1990; *Evadare din paradis*, Timișoara, 1993; *Jocul de-a Robinson*, Timișoara, 1997.

Repere bibliografice: Constantin Cubleșan, *Necesitatea de a fi tu însuți*, TR, 1966, 36; Nicolae Manolescu, *Conformismul și inconformismul prozei*, CNT, 1966, 36; Marian Popa, *Ofensiva faptului mărunt*, GL, 1966, 38; Eugenia Tudor, *Laurențiu Cerneț, „Omul de un milion"*, GL, 1967, 1; Sânziana Pop, *„Experiențele lui Ionete"*, LCF, 1968, 11; Magdalena Popescu, *„Arșița"*, GL, 1968, 33; Viola Vancea, *„Câteva luni de trăit"*, RL, 1971, 50; Cornel Ungureanu, *„Câteva luni de trăit"*, O, 1972, 1; Cornel Ungureanu, *„Amintirile unui mincinos"*, O, 1974, 43; Eugen Dorcescu, *„Bărbatul la 30 de ani" și „Draga noastră președintă"*, O, 1976, 33; Dumitru Velea, *Ambiguitatea cotidianului*, VR, 1977, 3; Eugen Dorcescu, *Unitatea morală a omului în proza lui Laurențiu Cerneț*, O, 1977, 46; Ion Arieșanu, *„Amintiri inventate"*, O, 1978, 49; Sorin Titel, *Divertisment și umor negru*, RL, 1979, 14; Radu Ciobanu, *Moda jurnalelor*, TR, 1983, 4; Marian Odangiu, *„Salt în mâine"*, O, 1984, 50; Voicu Bugariu, *„Salt în mâine"*, LCF, 1985, 43; Firan, *Profiluri, 88–89*; Anton Cosma, *Romanul*, I, *219*; Cornel Ungureanu, *Spațiul carceral, versiunea Laurențiu Cerneț*, O, 1991, 22; Ruja, *Parte*, I, *118–126*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *539–540*; Cornel Ungureanu, *Laurențiu Cerneț. Cărțile nr. 20 și 21*, O, 1997, 11; Popa, *Ist. lit*, II, *1005*. *L.P.B.*

CESEREANU, Domițian (11.I.1935, Copru, j. Cluj), critic literar. Este fiul Veturiei (n. Mureșan) și al Vasile Cesereanu, preot. Urmează școala primară în satul natal, apoi gimnaziul la Bistrița și liceul la Năsăud, absolvit în 1953, când se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din București (pe care o termină în 1958). A lucrat ca redactor la „Tribuna" (1959–1960), secretar literar la Teatrul de Stat din Turda (1960–1964), apoi redactor la „Steaua" și din nou la „Tribuna". Debutează în 1958, la Radio București, cu note de lectură și, în același an, în „Viața românească", la rubrica „Miscellanea". Debutul său editorial îl reprezintă volumul *Arghezi și folclorul* (1966). A colaborat, folosind și pseudonimul C.D. Teodosiu, la „Luceafărul", „Gazeta literară", „România literară", „Revista română" (ediții în limbi străine), „Steaua" și „Almanahul «Tribuna»". A semnat prefețe și studii introductive la ediții din operele unor scriitori români, comentarii despre personalități importante ale culturii românești (C. Brâncuși) și studii de folclor (*Folclor în Țara Zarandului*, în colaborare cu Ioan Șerb).

În *Arghezi și folclorul*, lucrare considerată o contribuție importantă la bibliografia critică arghezian, **C.** nu caută să depisteze „influențe" directe, „izvoare" precise, probate factologic, ci relevă analogii între câteva modalități de construcție proprii marelui poet și cele proprii speciilor folclorice (de la doină la blestem, descântec, ghicitoare). Următoarele două volume sunt de „critică a criticii". În *Permanențe ale criticii* (1968) sunt vizate – cu referire la dezbaterile care agitau lumea literară în epocă – chestiuni de natură teoretico-ideologică privind statutul și specificul criticii literare, metodele și obiectivele acesteia. În general, dar mai ales în contextul momentului, titlurile eseurilor din volum sunt elocvente prin ele însele: *Critica și sociologismul mecanic, O discuție despre realism, Critica stilistică, Permanența criteriului estetic, Critică și creație, Critica sincronică, Critică și diferențiere.* Subiectele astfel delimitate sunt abordate sintetic și pregnant, sub semnul ponderației dialectice, fără exces de cazuistică și cu știința formulării concluziilor pe cât de nuanțate, pe atât de limpezi și convingătoare. Spirit disociativ și echilibrat, **C.** dovedește aplicație pentru ideologia literară. Considerațiile conțin aserțiuni care, cu trecerea anilor, pot părea „banalizate" – ori prea timide, reținute –, dar care vădeau o binevenită combativitate, inteligent „autoprotejată", la adresa derivei ultrapolitizate și vulgar sociologizante a criticii din perioada 1948–1960, a domniei „realismului socialist". Ele au contribuit, alături de alte demersuri similare, la normalizarea (limitată, desigur, dar totuși accentuată) a statutului și rostului criticii literare ca activitate specifică, distinctă de propaganda și publicistica de partid. Era epoca reconsiderării factorului estetic în evaluarea literaturii, a redefinirii raportului dintre ideologie (politică) și artă, a renunțării și chiar a denunțării sociologismului din anii '50, la adresa căruia, în spiritul de „deschidere" propriu sfârșitului deceniului al șaptelea, **C.** lansează un atac violent, dar formulat cu urbanitate, uneori cu ironie. Astfel, vorbește cu dezinvoltură de „exegezele

primitive ale criticii sociologizante", calificate ca „subculturale"; citează ca pe o aberație o mai veche afirmație a lui Mihai Novicov despre excelența cărții *Mitrea Cocor* în cadrul operei sadoveniene; ridiculizează pur și simplu o „broșură" a lui Ion Vitner, care fusese cândva unul dintre textele „vulgatei" politicii oficiale în materie de cultură („Răsfoim azi o broșură cum este *Critica criticii* de Ion Vitner, apărută în 1950, și... ne amuzăm!"). În *Ipostaze* (1970), **C.** a adunat tot texte de critică a criticii. Un volum de versuri, *Celălalt* (1982), eclectic și livresc, nu a stârnit ecouri deosebite.

SCRIERI: *Arghezi și folclorul*, București, 1966; *Permanențe ale criticii*, București, 1968; *Ipostaze*, Cluj, 1970; *Celălalt*, Cluj-Napoca, 1982.

Repere bibliografice: Mircea Ciobanu, *Note de lector*, „Scânteia", 1966, 7108; Dumitru Micu, *Periplu*, GL, 1967, 21; Mihai Ungheanu, *Domițian Cesereanu*, *„Permanențe ale criticii"*, LCF, 1969, 4; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Permanențe ale criticii"*, RL, 1969, 9; Alexandru George, *Marele Alpha*, București, 1970, 45–53; Nicolae Manolescu, *Domițian Cesereanu*, *„Ipostaze"*, CNT, 1970, 50; Adrian Marino, *Opinii. Aspecte critice*, TR, 1970, 53; Petru Poantă, *Lecturi*, „Făclia", 1970, 74–79; Florin Mihăilescu, *„Ipostaze"*, VR, 1971, 5; Mircea Vaida, *Prezențe poetice clujene. „Extaz" geometric*, TR, 1983, 20; Cristian Moraru, *Domițian Cesereanu*, *„Celălalt"*, RL, 1983, 29; Constantin Cubleșan, *„Celălalt"*, ST, 1983, 8; *Dicț. scriit. rom.*, I, 540–541; Poantă, *Dicț. poeți*, 54–55; Popa, *Ist. lit.*, II, 1157. *N.Br.*

CESEREANU, Ruxandra (17.VIII.1963, Cluj), poetă, prozatoare și eseistă. Este fiica Aurorei (n. Mitrică), profesoară, și a scriitorului Domițian Cesereanu. Din 1985, când își încheie studiile la Facultatea de Filologie a Universității clujene, este profesoară de limba și literatura română la Năsăud, Bistrița și Avrig, apoi, în 1991, devine redactor la revista clujeană „Steaua". În studenție a fost redactor la „Echinox". Debutează publicistic în 1981, cu poezii în „Tribuna", iar în 1985 participă la volumul colectiv *Alfa* cu grupajul de poezii *Amiaza mare*. Colaborează la „Tribuna", „Echinox", „Steaua", „Pro Didactica", „Pro Europa" ș.a.

În 1989, **C.** publică microromanul *Călătorie prin oglinzi*, în care realitatea mundană este văzută, precum la Platon, ca o umbră a lumii ideilor, o răsfrângere a esențelor și evenimentelor plănuite într-o altă lume, demonică și paralelă, cele două lumi care se oglindesc perfect fiind intermediate de îngeri căzuți. Autoarea dezvoltă o angelologie și o escatologie ce poartă atributele unui *horror* hollywoodian. Atmosfera tenebroasă a prozei se infuzează și în cele trei volume de poezie pe care **C.** le semnează în răstimp de doi ani: aceeași tentație a căderii, a răsfrângerii inverse, regresive. În *Zona vie* (1993) atmosfera crepusculară, impregnată de vestiri demonice, este aceea a unei evanghelii negre (*Liniște de argint*), unde Mântuitorul își vede sinele nemântuit prin revelație și sacrificiu (*Demențe XXIX*), iar tatăl pogoară din cer lângă o mamă „cu tâmple roșii", ca într-o alegorie alchimică tenebroasă. Numeroase sunt elementele de „iconografie" alchimic-apocaliptică („Luna-și înfige ghearele în soare", „soarele de noapte" — soarele negru al lui Maldoror). Poezia din volumul *Grădina deliciilor* (1993), parcă mai puțin subiectivizată, a fost văzută de critici ca prelungire a unor filoane expresioniste, suprarealiste sau dadaiste, ca expresie a unor nevroze tipic bacoviene, după un scenariu de film-dezastru. Sursa primă a inspirației pare a fi celebrul tablou al lui Hieronymus Bosch, dar atmosfera de dans macabru e mai degrabă aceea din pânzele belgianului James Ensor. Stadiul edificării sinelui încremenește acum în faza disoluției (*separatio*) din procesul alchimic, **C.** propunând un adevărat antimanifest liric al cărui principal temei este tendința schizoidă de a cuprinde în propriul trup un univers disolut („zare stearpă"). Poeziile din *Cădere deasupra orașului* (1994) se vădesc un ciclu al transformării eului poetic („femeia scrib"-„femeia cruciat"), care acum contemplă timpul sub semnul infailibilității morții și îl caută pe Dumnezeu în orașul Cluj, un Ierusalim infernal. Eseul *Călătorie spre centrul Infernului* (1998) înregistrează ipostazele literare românești ale Gulagului, „termen-efigie" al lagărului, închisorii, exilului sau deportării, pornind de la „modelul" sovietic al amintirilor de detenție, autorul „prototipal" fiind Alexandr Soljenițân. Discursul despre reflectarea românească a Gulagului este construit în partea întâi ca un ansamblu de analize literare (despre proza realistă axată pe teroarea Gulagului, dar și despre antiutopii, alegorii, parabole, având ca temă „edificarea" omului nou de tip comunist), iar în partea a doua ca o receptare sociologică a memorialiștilor români. Aici, câteva subcapitole urmăresc istoria Gulagului românesc, analizează o tipologie (o caracterologie, ar fi mai exact) a membrilor aparatului de represiune, schițează „o încercare de fenomenologie" a torturii (reeducarea de la Pitești, descrisă în mecanismele cele mai obscure, cu finețe extremă) și revelează componentele comportamentale și de mentalitate ale rezistenței înăuntrul și în afara Gulagului. Rezultatul este, până la urmă, o sinteză a eticii detenției, chiar dacă esteticul nu este eludat. Sunt, astfel, cercetate sub toate aspectele paginile unor cărți care oricând pot rezista unui examen literar critic — *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid, *Evadare tăcută* de Lena Constante, *Gherla* de Paul Goma, *Cu Dumnezeu în subterană* de Richard Wurmbrandt, dar și alte mărturii, de la Constantin Noica la Aurel State, Belu Zilber sau Marcel Petrișor. Intenția autoarei fiind aceea de a evita ficționalul și literaturizarea faptelor, demersul este în bună măsură al istoricului, ajutat de critică, sociologie, antropologie și, nu rareori, de psihologie.

SCRIERI: *Călătorie prin oglinzi*, Cluj-Napoca, 1989; *Zona vie*, Cluj-Napoca, 1993; *Grădina deliciilor*, pref. Adrian Popescu, Cluj-Napoca, 1993; *Cădere deasupra orașului*, Sibiu, 1994; *Purgatoriile*, București, 1994; *Schizoid Ocean*, tr. Claudia Litvinchievici, Binghamton-New York - Cluj-Napoca, 1997; ed. (*Oceanul schizoidian*), Timișoara, 1998; *Călătorie spre centrul Infernului. Gulagul în conștiința românească*, București, 1998; *Femeia cruciat*, Pitești, 1999; *Panopticum. Tortura politică în secolul XX*, Iași, 2001; *Veneția cu vene violete*, Cluj-Napoca, 2001; *Tricephalos*, Cluj-Napoca, 2002; *Imaginarul violent al românilor*,

București, 2003. **Antologii:** *Deliruri și delire. O antologie a poeziei onirice românești*, pref. edit., Pitești, 2000.

Repere bibliografice: Ion Cristofor, *Călătorie la capătul coșmarului*, TR, 1990, 49; Claudiu Constantinescu, *Visul în oglindă*, RL, 1991, 12; George Vulturescu, *Zona vie*, PSS, 1993, 7-8; Simona Sora, *Onirism nevrotic*, RL, 1993, 25; Const. Cubleșan, *Existența terifiantă a veacului*, CNT, 1993, 30-31; Gheorghe Grigurcu, *Elanul antimetafizic*, CNT, 1993, 30-31; Octavian Soviany, *Cartea supliciilor*, APF, 1993, 9; Romanița Constantinescu, *Momeala spaimei*, RL, 1994, 7; Carmen Negulici, *Medalion Ruxandra Cesereanu*, ECH, 1994, 1-3; Radu Andriescu, *„Grădina deliciilor"*, CL, 1994, 2-3; Lucian Alexiu, *Poezie și management*, O, 1995, 2; Virgil Stanciu, *Furtuni pe oceanul interior*, RL, 1998, 2; Carmelia Leonte, *Demologie și extaz*, CRC, 1998, 5; Poantă, *Dicț. poeți, 56-58*; Geo Vasile, *„Oceanul schizoidian"*, TMS, 2000, 2; Grigurcu, *Poezie*, I, *230-240*; Luminița Marcu, *Critica visului poetic*, RL, 2001, 17; Petraș, *Panorama, 180-181*; Gheorghe Grigurcu, *O Veneție „monstruoasă"*, RL, 2002, 17; Mircea A. Diaconu, *Poemele carnale ale delirului livresc*, CL, 2002, 11; Ștefan Borbély, *Relecturi: „Oceanul schizoidian"*, LAI, 2002, 49; Mircea Iorgulescu, *Un poem eseistic*, „22", 2003, 676; Marius Chivu, *În cheia sexualității*, RL, 2003, 40; *Dicț. analitic*, IV, *621-623*. *E.M.*

CETATEA ALBĂ, revistă apărută la Cetatea Albă, lunar, în două serii: octombrie 1930 – decembrie 1932 și septembrie 1935 - noiembrie 1938, sub conducerea unui comitet. **C.A.** dorește a înfățișa problemele de educație și învățământ, pentru a menține trează și activă grija de școală în dăscălime, pentru o viață culturală „luminoasă prin înțelepciune și bunătate" (*Motive și rosturi*, 1/1930). Rubrici: „Inițieri în filosofie", „Însemnări". Revista publică versuri semnate de D. Paltin, Ion Brădescu și proză de Gheorghe Bujoreanu, alături de numeroase medalioane dedicate unor scriitori români, semnate de Ștefan Pavelescu și N. Țane. **C.A** cuprinde și câteva recenzii, consemnări de apariții editoriale, articole despre învățământul românesc și străin, despre viața culturală a orașului și oameni de cultură români, îmbrățișând, cu timpul, o arie tot mai largă de probleme. La rubrica „Inițieri în filosofie" sunt publicate traduceri din Émile Faguet, iar numărul 7 din 1936 conține poeziile *Rugă* și *Intermezzo* de H. Heine, în traducerea lui D. Paltin. Alți colaboratori: Petre Solomon, Panait Antohi, Aurora Țane, Grigore Marinoiu. *M.W.*

CETATEA LITERARĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 19 decembrie 1925 și iulie 1926. Director: Camil Petrescu. Publicație modernistă democratică, continuând programul revistei „Săptămâna muncii intelectuale și artistice", **C. I.** poartă amprenta personalității conducătorului ei: dezbate câteva probleme ale vieții literare din epocă, autenticitatea artei, arta ca ficțiune, stilul scriitorului, calofilismul literar, noocrația și modernitatea. Militând pentru o cultură națională pusă în slujba cititorilor, revista obține colaborarea unor scriitori ca Tudor Arghezi (*Îndoială*, 1/1925), Ion Barbu (*Vegetarian*, 2/1925), Liviu Rebreanu (*Răsfrângeri*, 2/1925), Hortensia Papadat-Bengescu (*Omul care a tușit*, 2/1925), F. Aderca, Ion Minulescu, E. Lovinescu, Ticu Archip, Ion Vinea, Lucian Blaga. Aici Camil Petrescu publică o parte din versurile care vor alcătui ciclul *Transcendentalia* și un fragment,

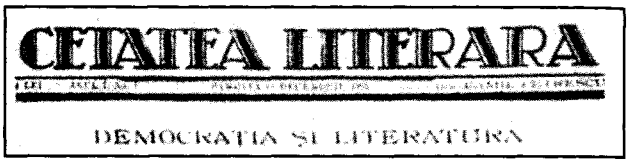

intitulat *În loc de ora ceaiului*, din romanul *Patul lui Procust*. Alți colaboratori: N. Milcu, Sergiu Dan, G. Talaz, Mia Frollo, Romulus Dianu, Camil Baltazar, Tudor Mușatescu, I.M. Sadoveanu. *I.H.*

CETATEA LUMINII, revistă de cultură și artă apărută la Sao Paulo, în Brazilia, între 1954 și 1984; este succesiv trimestrială sau bilunară, cu numere duble. A fost editată în cadrul „Bibliotecii «Satul»", „sprijinindu-se pe elanul unui mănunchi de compatrioți din Sao Paulo". Nu sunt menționați editorii și nici redactorii. Pe prima pagină, în locul articolului-program, apare un apel, marcat de patriotismul ce animă pe inițiatori și determină apariția publicației: „Cititorule, aceste pagini văd lumina tiparului pe tărâmuri străine. Ele sunt scrise cu sânge [...] în locul urei, neliniștei, dezamăgirei, invidiei, neînțelegerii și dușmăniei de tot felul, înalță, iubite cititor, în inima ta curată *Icoana Patriei Crucificate...*" Intenția de păstrare a identității naționale, de susținere a moralului compatrioților aflați în exil și de încurajare a vocației literare se desprinde din paginile **C. I.** pe tot parcursul apariției. Tonalitățile prea grave determină uneori, din partea altor reviste, reacții de moderare, întrucât „Frazele grandilocvente, patriotismul strident, potrivit într-un cuvânt de început devine supărător când se repetă prea des" („Carpații", 6-7 / 1955). **C. I.** publică poezie, proză, eseu, studii (istorice și politice). Un spațiu larg se acordă republicării, integral sau fragmentar, de texte literare aparținând marilor scriitori români: M. Eminescu (*Doina*), Lucian Blaga (*Spațiul mioritic*), Alecu Russo (*Cântarea României*), G. Coșbuc, I. Creangă, Panait Cerna, O. Goga, Nae Ionescu (*Ființa noastră spirituală și omul de caracter*, fragment din lucrarea apărută în exil, sub îngrijirea lui Mircea Eliade și G. Racoveanu). Este evidentă predilecția pentru scrierile cu pronunțat caracter patriotic și pentru cele referitoare la teritoriile ocupate (Gr. Nandriș, *Despre viață culturală a Bucovinei*, D. Mărgineanu, *Dobrogea, pământ străbun* ș.a.). Rubrica „Datini străbune" este destinată creației populare (*Plugușorul, Sorcova* etc.), precum și poeziei originale, cu vădită tentă tradiționalistă (Al. Gregorian, *Colind fără țară*, Teofil Lianu, *Colind*). Cei mai importanți colaboratori sunt Mircea Eliade (*Solo o signo de Zamolxis*, 1959), Aron Cotruș (*Rapsodie dacă* – text în limba spaniolă), Vintilă Horia (*Rugăciune pentru rănile țării*), Al. Busuioceanu (*Cetate sacră*), Vasile Posteucă, Al. Silistreanu, Ion Țolescu, N.S. Govora, D. Paulescu, Al. Gregorian, Iulia Carâp, Nicolae Petra, Georgeta Crainic. Din țară, se publică versuri de Tudor Arghezi (*Făt-Frumos*) și Radu Gyr. Caracterul literar, preponderent în primii ani, este diluat pe parcurs, revista acordând, în special după 1981, mult spațiu unor texte cu caracter propagandistic. **C. I.**, a cărei prezență în viața literară a diasporei românești

atinge trei decenii, se remarcă prin accentuatul său caracter de dreapta, antisovietic și anticomunist. *M.P.-C.*

CETATEA MOLDOVEI, publicație apărută la Iași între 17 noiembrie 1940 și decembrie 1943, având subtitlul „Revistă săptămânală de probleme actuale, literatură și critică". Director: Giorge Pascu, până în februarie 1941. În primul număr, publicația se pronunță pentru „libertatea scrisului", deși se situează pe poziția guvernanților, cerând pensionarea profesorilor C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, D. Pompei și N. Iorga. În lucrarea *Destinul omenirii*, P.P. Negulescu afirmase că nazismul și comunismul sunt boli de care omenirea se va vindeca. N. Iorga, în conflict cu mișcarea legionară, va fi asasinat la 27 noiembrie 1940. În același prim număr, redacția propune concedierea profesorilor Mihai Ralea și Iorgu Iordan. În pofida opiniilor nedemocratice ale conducerii, se întâlnesc în coloanele publicației, în anii 1942 și 1943, versuri și proză, articole de istorie și teorie literară. Colaborează cu versuri D. Florea-Rariște, Al. Pogonat, G. Ursu, Ion Ojog, N. Tăutu (*Plouă în stepă*), George Lesnea (*Nu pot s-ajung, Cântec pentru noi*), Ion Pillat (*Calendar*), G. Tutoveanu (*Să-mi cânte, Fir de nalbă*), Magda Isanos (*Spital*), Virgil Carianopol (*Ana*), iar cu proză, Octav Dessila (un fragment din romanul *Așa a fost*), Eusebiu Camilar (*Fuga Rozalinei*), Al. Lascarov-Moldovanu (*Despre Ion*). Dintre articole, se reține: Gr. Scorpan, *Neologismele lui Creangă*, Radu Vulpe, *Ilirii și formarea neamului românesc*, *Toponimia antică a pământului moldovean*, C.D. Loghin, *Patriotismul lui M. Kogălniceanu*, Th. Simenschy, *Destinul în concepția grecilor*. Revista conține însemnări despre cărți și reviste, despre evenimentele culturale ale Iașilor. Leca Morariu publică pagini inedite despre Ciprian Porumbescu, Gh. Ungureanu despre I. Creangă și V. Alecsandri, iar Artur Gorovei, amintiri despre G. Coșbuc. Alți colaboratori: Șt. Ciubotărașu, Aurel G. Stino, D. Iov, Octav Sargețiu, Pimen Constantinescu, N. Crevedia, Mihai Lungianu, E. Ar. Zaharia. *I.H.*

CETEA, Doina (pseudonim al Doinei Bendorfeanu; 25.XI.1942, Cetea, j. Bihor), poetă. Este fiica Iustinei (n. Butiri), învățătoare, și a lui Emil Bendorfeanu, preot. A absolvit Institutul Tehnic de Drumuri și Poduri din Cluj (1960–1963), lucrând apoi ca tehnician constructor la Consiliul Popular din Cluj, până în 1984. Din 1985 este secretar organizatoric al Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca. A debutat în 1965, cu un grupaj de poezii, în revista „Steaua".

Primul său volum, *Culorile începutului* (1968), propune imaginea unei poete cu o sensibilitate nedisimulată, care, pe un ton confesiv, feminin, se declară „soră cu stâncile,/ cu stelele, cu iarba..." Acest sentiment de fericită integrare și reverie în natură este explicabil printr-o remarcabilă forță vitală, primară, moștenită de la strămoși, și dă naștere unei lumi armonioase în care nu încape nici un fel de îndoială mai consistentă sau nu se surpă nimic. *Cutremurul albastru* (1973), *Ziua și noaptea cuvintelor* (1977), *În fața luminii* (1981), continuă — fără obsesia timpului — zidirea universului poetic pe aceleași coordonate trasate în volumul de debut. Lumina este principiul central ce imprimă limpezime, solaritate, seninătate; de aceea, până și cotloanele sunt irizate, astfel încât nostalgia este vagă, resemnarea calmă și tristețea senină. Cărțile care urmează, perfect omogene și nemodificând major imaginea unei poete exaltate de natură, aduc câteva elemente noi: melancolia în contemplarea trecerii timpului, spaima și neliniștea provocate de un progres tehnic ce sufocă natura și viața. Astfel, registrul liric nu este prea vast (căci poeta nu supralicitează printr-o tematică ce simte că nu-i aparține), dar în nici un caz strâmt, extensia fiind dată mai ales de lumina ce invadează întreg spațiul. **C.** scrie poezie feminină fără însă a cădea în capcanele acestui gen: nu practică un sentimentalism pronunțat, nu folosește un ton minor și nu caută un imagism prețios.

SCRIERI: *Culorile începutului*, București, 1968; *Cutremurul albastru*, Cluj, 1973; *Ziua și noaptea cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1977; *În fața luminii*, Cluj-Napoca, 1981; *Agave*, Cluj-Napoca, 1985; *Corabia de cristal*, Cluj-Napoca, 1987; *Iataganul și alte povestiri*, București, 1988; *Magica întâlnire*, Cluj-Napoca, 1989; *Misterul din Lacul Nuferilor*, București, 1990; *Triunghiul Bermudelor*, Cluj-Napoca, 1992; *Poiana nălucilor* (în colaborare cu Radu Constantinescu), Cluj-Napoca, 1997; *Fantoma Corăbiei Stea – The Phantom of the Star Ship*, ed. bilingvă, tr. Adina Cârâc, Oradea, 1999; *Taximetristul roșu*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Felea, *Poezie, 149–147;* Daniel Dimitriu, *Doina Cetea, „Cutremurul albastru"*, CL, 1973, 16; Magda Ursache, *„Cutremurul albastru"*, CRC, 1973, 19; Felea, *Secțiuni, 286–290;* Sultana Craia, *Corespondență literară*, LCF, 1977, 51; Poantă, *Radiografii*, I, *300–301;* Felea, *Aspecte*, II, *187–189;* Tașcu, *Poezia, 96–101;* Valeriu Bârgău, *„Agave"*, CNT, 1986, 10; Ion Cristofor, *Notație și confesiune*, ST, 1993, 6; *Dicț. scriit. rom.*, I, *541–542;* Poantă, *Dicț. poeți, 59–60;* Olimpia Iacob, *Doina Cetea în engleză*, CL, 2000, 9. *C.Br.*

„CETITOR, DEPARAZITEAZĂ-ȚI CREIERUL!", publicație apărută la Craiova în martie 1990 (un număr). Editat de Facultatea de Filologie, periodicul, subintitulat „Revistă bilunară nouăzecistă", este coordonat de un comitet alcătuit din Ion Buzerea, Sabin Gherman și Marin Alexandru Ioan. Pentru redactori, „cultura *este* o urgență"; ei declară că vor „puțină intelectocrație după atâta paradă de prostocrație" și se întreabă retoric: „Caragiale să fie oare singurul nostru reazem spiritual?" (*Bunul simț politic ca paradox*). Nu numai titlul, ci fiecare pagină emană un aer vag avangardist, ușor nonconformist, generat de un climat al momentului, de libertățile, incertitudinile, speranțele, iluziile și decepțiile unei etape din viața social-politică a țării. Versuri semnează Bedros Horasangian, George Popescu, Marin Alexandru Ioan, Max Bănescu. Revista mai publică, în traducere, o *Lecție despre metaforă*, conferință ținută la Universitatea din Palermo de Jorge Luis Borges, și *Universul vicleniei*, un eseu aparținând Mariei Corti. Alți colaboratori: Marin Sorescu, Cornelia Cârstea, Ioan Valeriu. *A.P.*

CETIȚI-MĂ!, revistă apărută la Iași, săptămânal, între 1 și 30 ianuarie 1909. Cele cinci numere ale publicației cuprind versuri

de I. U. Soricu și G. Topîrceanu (*Somnul iubitei*), traduceri din E. A. Poe (*Umbra*), H. Heine (*Noaptea ca o umbră, Cântec*), articole (*Aniversarea Unirii, Statuia lui Cuza*), cugetări, maxime și informații. La rubrica „Evenimente-știri", se apreciază că drama *Apus de soare* de Barbu Delavrancea, citită la Teatrul Național din Iași, este un model de „admirabilă limbă literară". *I.H.*

CETIȚI-MĂ!, magazin literar apărut la București, lunar, între decembrie 1921 și martie 1922, sub conducerea lui Ion Minulescu și Liviu Rebreanu. Revistă de tendință modernistă, **C.** publică texte originale semnate de scriitori români și texte traduse. Sunt prezenți Ion Minulescu (*Nocturnă*, 1/1921), Duiliu Zamfirescu (*O partidă în trei*, 1/1921), Ion Slavici (*Pe povârniș*, 2/1922), Camil Petrescu (*Soldatul care păzește satul*, 4/1922). Traducerile sunt selectate din scrierile lui Henri de Régnier, Jules Lemaître, Apollinaire, Maeterlinck, Giovanni Papini, Villiers de l'Isle Adam. De altfel, alegerea textelor transpuse în românește indică preferințele lui Ion Minulescu. Alți colaboratori: Gala Galaction, Ion Pillat, Ion Agârbiceanu, Claudia Millian, V. Demetrius, N. Davidescu, Victor Eftimiu, Alfred Moșoiu, F. Aderca, I.A. Bassarabescu, Carol Ardeleanu, N. Batzaria. *I.H.*

CEUCA, Justin (26.IX.1939, Mureșenii Bârgăului, j. Bistrița-Năsăud), teatrolog și poet. Este fiul Mariei (n. Alexi) și al lui Justin Ceuca, învățători. **C.** a frecventat cursul primar și gimnaziul în localitatea natală, iar liceul la Bistrița până în 1959. Studiile universitare le face la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj, încheindu-le în 1964. Între 1965 și 1995 a funcționat ca secretar literar la Teatrul Național din Cluj. În 1976, a urmat un stagiu de studii postuniversitare de teatrologie-filmologie la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale", din București. Și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea din Cluj, cu teza *Coordonate ale teatrologiei românești interbelice*, în 1986. Din 1995 este cadru didactic la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca. În anii 1974, 1975, 1976 a organizat, la Teatrul Național din Cluj, primele colocvii de teatrologie din țară, urmate de Zilele Teatrale Clujene și Săptămâna Teatrelor Naționale, care se înscriu între primele festivaluri românești de teatru. A coordonat, fiind coautor, elaborarea studiului monografic *Teatrul Național din Cluj-Napoca (1919–1994)*, editat la sărbătorirea a 75 de ani de activitate ai instituției clujene (1995). Debutează cu proză în revista „Steaua" (1965). Colaborează cu recenzii, cronici de teatru și film, eseuri, poezie și proză la revistele „Tribuna", „Steaua", „Teatrul", „România literară", „Apostrof". A scris scenarii pentru teatrul radiofonic (*Procesul Memorandului*, difuzat la Radio Cluj).

Debutul său editorial îl reprezintă studiul monografic *Zaharia Bârsan* (1978), o biografie și o evaluare a activităților variate (actor, regizor, animator și autor de teatru, poet) ale celui ce este considerat „ctitorul Teatrului Național din Cluj". Accentul principal al cercetării cade pe opera complexă a omului de teatru, studiată din perspectiva contribuției sale la „afirmarea condiției estetice a teatrului", atât în perioada eroică a mișcării teatrale românești din Transilvania, anterioară Unirii din 1918, cât și după crearea Teatrului Național din Cluj (1919), al cărui prim director a fost Zaharia Bârsan. Lucrarea ilustrează deopotrivă istoria teatrului românesc și teatrologia, disciplină căreia **C.** îi consacră o lucrare de pionierat în cultura noastră, *Teatrologia românească interbelică* (1990). Autorul nu se cantonează într-o panoramare „strict fixată cronologic", fiind interesat, în primul rând, de aspectele teoretice, de „un climat ideatic, o atmosferă culturală și teatrală", de evidențierea unor coordonate generale ale fenomenului. El pleacă de la sensul de globalitate, pe care Patrice Pavis îl dă noțiunii de „teatrologie" („studiul teatrului sub toate formele și sub toate aspectele sale"), sistematizând și evaluând ideile oamenilor de teatru români cu privire la spectacolul de teatru (în primul rând), la componentele sale, actorul, scenografia, banda sonoră, literatura dramatică, publicul, critica, relațiile dintre acestea, natura teatrului, specificul creativității teatrale, rolul regizorului, raporturile dintre scenă și societate, organizarea și conducerea teatrului etc. Paralela cu fenomenul teatral european îi arată pe oamenii de teatru români în postura unor creatori moderni, sincroni, originali. *Teatrologia...* este o construcție teoretică temeinic articulată, în care autorul își valorifică propria-i capacitate speculativă. Disocierile nuanțate despre „imaginea teatrală" (configurație) sunt o probă elocventă ca aplicație și imaginație a ideilor. În eseul *Despre constituirea dramei* (1995), **C.** abordează o formă de teatru, drama, sub semnul unui „vector" structurant, „voința", care, „ca manifestare a unei forțe, este fermentul constituirii dramei". Din această perspectivă, sunt reluate categoriile curente ale discursului teoretic despre teatru: personaj, conflict, situația dramatică, fapt dramatic ș.a. Alături de lucrările de istoria teatrului și de teatrologie, **C.** a mai publicat volumul de versuri *Melancolii* (1987). Poetul e un elegiac, în tradiție transilvană.

SCRIERI: *Colocvii teatrale clujene* (în colaborare), I-II, Cluj-Napoca, 1974–1975; *Zaharia Bârsan*, Cluj-Napoca, 1978; *Melancolii*, Cluj-Napoca, 1987; *Teatrologia românească interbelică*, București, 1990; *Despre constituirea dramei*, Cluj-Napoca, 1995; *Teatrul Național din Cluj-Napoca (1919–1994)* (în colaborare), Cluj-Napoca, 1995; *Silvia Ghelan. Eseu despre actor*, Cluj-Napoca, 1998; *Evoluția formelor dramatice*, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, *Justin Ceuca, „Zaharia Bârsan"*, ST, 1978, 11; Constantin Hârlav, *„Zaharia Bârsan"*, RL, 1978, 42; Virgil Lazăr, *Viața ca un spectacol*, T, 1978, 12; Ioan Lazăr, *„Zaharia Bârsan"*, TR, 1979, 1; Mircea Popa, *„Ora de mătase"*, TR, 1987, 52; Maria Vodă Căpușan, *Justin Ceuca, „Teatrologia românească interbelică"*, ST, 1991, 1; Corneliu Ștefănescu, *Modernitate și valoare*, TR, 1991, 21; Radu Mareș, *Teatrul sub lupă*, TR, 1996, 14; Poantă, *Dicț. poeți, 60–61.* *C.H.*

CHEIE-PANTEA, Iosif (9. IV. 1939, Denta, j. Timiș), istoric literar. Este fiul Evei (n. Pantea) și al lui Ion Cheie, muncitori. Absolvent al Școlii medii nr. 5 din Timișoara în 1956, face studii filologice în același oraș (1957–1962), unde, ulterior, predă, ca profesor, istoria literaturii române la Facultatea de Litere și

Filosofie a Universității. Și-a susținut doctoratul la Scuola Normale Superiore di Pisa (Italia) și apoi, în 1975, la Universitatea din Timișoara, cu tema *Eminescu și Leopardi*. Debutează în 1964 în revista „Orizont" și, editorial, cu volumul *Eminescu și Leopardi. Afinități elective* (1980). Colaborează la principalele reviste de istorie și critică literară.

Ca istoric literar, **C.** se raportează, în general, la valorile stabile ale literaturii naționale - epoca marilor clasici și studiul operei lui Eminescu. Concepând istoricitatea operei ca mod de receptare dinamică a valorilor, va pleda pentru palingeneza valorilor într-o dialectică a identității structurale cu alteritatea interpretativă. Studiul operei este adâncit permanent prin investigații comparatiste și prin inserarea dimensiunii filosofice. Eficiența metodei se vădește de la prima carte: similitudinile dintre Eminescu și Leopardi sunt urmărite prin raportare la opera schopenhaueriană. Aceeași metodă a comparativismului ideologic, bazat pe studiul ideilor filosofice, va lărgi înțelegerea schemei tradiționale optimism-pesimism, plasând-o într-un orizont conceptual mult mai amplu. Treptat, pe temeiul solidei sale armături teoretice (extrasă acum și din lectura gânditorilor moderni, și din scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii), sfera investigației se extinde, înglobând, pe lângă mari reprezentanți ai liricii universale, poeți români contemporani.

SCRIERI: *Eminescu și Leopardi. Afinități elective*, București, 1980; *Palingeneza valorilor*, Timișoara, 1982; *Literatură și existență*, Timișoara, 1998; *Repere eminesciene*, Timișoara, 1999; *De la Eminescu la Nichita Stănescu*, Timișoara, 2002.

Repere bibliografice: Luminița Beiu-Paladi, *Iosif Cheie-Pantea, „Eminescu și Leopardi. Afinități elective"*, RITL, 1980, 4; Eugen Todoran, *Eminescu și Leopardi*, O, 1980, 28; Ioana Em. Petrescu, *Studii eminesciene*, ST, 1981, 1; Mihai Drăgan, *Eminescu și Leopardi*, CL, 1981, 2; Nicolae Mecu, *O nouă carte despre Eminescu*, VR, 1981, 4, 5; Dan C. Mihăilescu, *Palingeneza valorilor*, T, 1983, 4; *Dicț. scriit. rom.*, I, 542–544; Doina Curticăpeanu, *Mirajul plaurilor plutitori (Iosif Cheie-Pantea)*, F, 1999, 2; Dan Mănucă, *Oglinzi paralele*, CL, 2000, 6; Constantin Cubleșan, *Eminescu în orizontul criticii*, Pitești-Brașov-Cluj-Napoca, 2000, *134–138*; Theodor Codreanu, *Controverse eminesciene*, București, 2000, *227–231*; Constantin Cubleșan, *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, *70–74*; Petraș, *Panorama*, *182–183*; Mircea Bârsilă, *Repere eminesciene*, PSS, 2002, 5-7; Irina Marin, *Critică eseistică*, RL, 2003, 7. *S. l.-J.*

CHELARIU, Traian (21.VII.1906, Hatna-Dărmănești, j. Suceava – 4.XI.1966, București), poet, prozator, eseist și dramaturg. Cum obligațiile de serviciu, ca lucrător ceferist, îi impuneau tatălui său, Grigore Chelariu, să-și schimbe mereu locul de muncă, **C.** face clasele primare la Măriței, Ițcani, Suceava, ba chiar și la Bautsch-Budišov (Moravia), de unde familia revine, în 1918, în țară. Din 1919, urmează liceul cernăuțean „Aron Pumnul", absolvit în 1926. Se înscrie, în același an, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți, luându-și *magna cum laude* licența în filosofie (1930), domeniu în care își va susține, în 1937, și doctoratul (cu teza *Aspecte finaliste și biologice în pozitivismul lui David Hume*). Având șansa unei burse academice, pleacă pentru studii de specializare la Paris (1931–1933) și la Roma (1933–1934). Câtăva vreme e asistent universitar la Catedra de psihologie și logică la Cernăuți, Iași și la București, unde se va stabili în 1940. Odată cu instalarea noului regim, urmează pentru **C.** ani grei de umilințe și privațiuni – interval întunecat, consemnat în pagini de jurnal. A profesat și în învățământul mediu. În 1960 devine lector la Institutul Pedagogic din Suceava. Publică tot mai puțin, astfel încât manuscrisele rămân în sertare. A debutat cu versuri în revista „Floarea soarelui" (1926). Colaborează la „Glasul Bucovinei" (aici este și redactor-șef), „Junimea literară" (îndeplinește funcția de secretar de redacție), „Gazeta Bucovinei", „Bilete de papagal", „Gândirea", „Convorbiri literare", „Bucovina", „Universul literar" (unde a fost redactor), „Bucovina literară" (fiind și în comitetul de redacție), „Revista Fundațiilor Regale" ș.a.

Livresc și prețios, cerebral până la ariditate, cu înclinație spre teoretizări, **C.** cultivă în cogitațiile sale „răzgândirea". Cu alte cuvinte, gândind cu mintea lui, caută să nu calce pe urmele unor „sentințe consacrate". Eseistica, de suflu scurt, comprimată adesea până la dimensiunile unui aforism, nu manifestă inhibiții față de ideile unor cugetători iluștri. Cu o obstinată ambiție a disocierii, luând în discuție noțiuni cum ar fi adevărul, libertatea, fericirea, absurdul, răul și binele, viața și moartea, **C.** se bizuie în aceste exerciții de reflexivitate pe bunul-simț (*Proze pentru anul inimii*, 1934, *Zaruri*, 1936, *Casă pe nisip*, 1937, culegerea postumă *În căutarea Atlantidei*, 1989). În

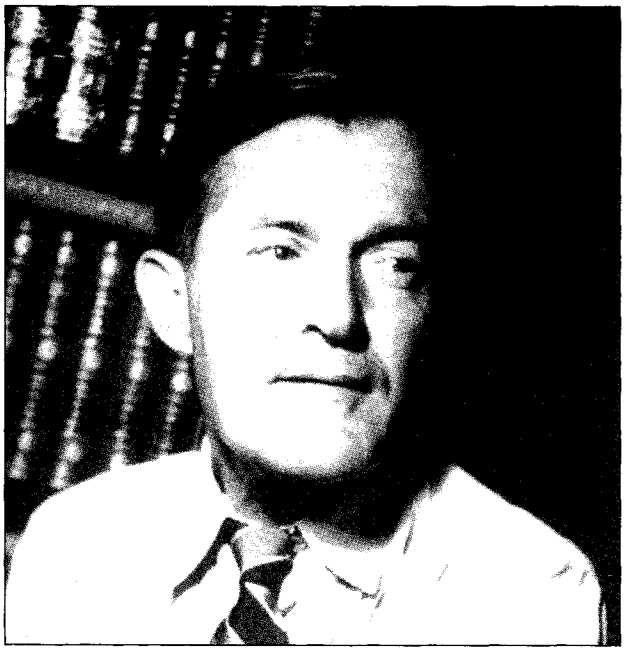

chestiuni de artă, de teorie literară, **C.** pune în relație, de câte ori are prilejul, valențele esteticului, etnicului și eticului. I se întâmplă și să cadă în inconsecvențe. „Hermetiștii", de pildă, i se par depășiți și reci, însă el însuși nu evită ermetizarea, fiind de părere că poetul nu se cade să scrie „pe înțelesul tuturor"; în plus, „prea clarul ucide frumusețea plăsmuirilor noastre". Și, într-adevăr, „stihul sever" al lui **C.** nu se remarcă prin limpezime. La fel, notațiile sale în cheie reflexivă. Cu înfloriri poetizante, silnic nu rareori până la obscuritate, el uită de propria aserțiune, potrivit căreia simplitatea e un „semn regesc", și își complică teribil frazarea, iluzionându-se că astfel atinge profunditățide filosofie nemțească. Suita de *Note germane* (din „Adevărul literar și artistic"), în care sunt portretizați diferiți autori și li se comentează opera (din care și traduce fragmente), relevă un cunoscător avizat al acestei literaturi. Impresii, dominate de un extaz lucid, despre sculpturi celebre din muzeele italiene sunt caligrafiate în *Pietre la cari mă-nchinai* (1937). Însemnări despre capodoperele unor maeștri (sculptori, pictori), ca și pe marginea unor scrieri ce îi stârnesc interesul, se împletesc în jurnalul din 1929–1936, tipărit postum, *Zilele și umbra mea* (1976), care cuprinde mărturii asupra propriei formări ca om de cultură și ca scriitor, țintă urmărită cu o rară perseverență.

În proze – antologate în volumul *Necunoscuta*, 1972 –, **C.** nu e captivul unei singure maniere. Unele narațiuni sunt contaminate de o febră romantică, sub apelul iubirii (*Dram, Necunoscuta*), altele se înscriu în arie realistă, istorisind tragedii din lumea satului (*Frigul, Noaptea*). Iminența unor grozăvii, care până la urmă se și produc, semnalează sminteala realului, care își iese, stihinic, din țâțâni (*Lut*). Cu vibrări de lirism (*Clara Corona*) și elemente de fanatism (*Clondirul*), se înfiripă alegoria, care, cu un tremur duios, poate fi și din lumea celor care nu cuvântă (*Sfârșitul șoimului*). Contând pe ritmul epic, parabola *Subterana* ar vrea să sugereze mecanismul alienant al unui sistem totalitar. Portretistica (figura bizară a bătrânului maniac într-ale scrisului, din *Răzbunarea unchiului Matei)* pivotează între pornirea compătimitoare și ironia reținută. Dintre piesele de teatru ale lui **C.** (nepublicate în timpul vieții; un volum de *Teatru* îi va fi editat în 1976), mai izbutite ar fi drama de inspirație istorică, în canonul tradiției, *La locul numit Direptate*, însuflețită de un patos ce antrenează, până la artificiozitate, cadențe (și rime) de poem, și fantezia dramatică *Don Juan*, în care, eliberat din chinga legendei, seducătorul sevillian e văzut nu ca un înșelător orgolios și crud, ci ca un himeric, aspirând către un absolut al iubirii. Secvențele de intensitate în crescendo și efectele de atmosferă (de care se abuzează în sens melodramatic în *Acolo, în Deltă*) certifică o vocație de dramaturg, care însă prea se lasă furat de poematic. Lirismul pletoric din unele texte, cum ar fi *Baladă carpatină*, cu înfloriturile și insuportabilele lui afectări, face lectura indigestă. Recursul la psihologic (*Sfârșitul lui Moțoc* ș.a.) și amprenta etică (*Acolo, în Deltă* ș.a.) sunt constante ale acestei dramaturgii, tentată și de mitologic (*La revedere, Nausicaa)*. Farsele *(Din năzdrăvăniile lui Păcală*) ratează chiar și pitorescul de limbaj. Seve de rusticitate pulsează în volumul liric de debut, *Exod* (1933), animând un peisaj evocat, în duhul lui I. Pillat, cu atotstăpânitoare melancolie. Zarea tremurătoare este aceea a ținutului natal, martor al zburdălniciilor copilăriei și al înfiorărilor primei iubiri. Stârnind regrete, întoarcerea în trecut e, însă, o cărare pierdută. Și în *Aur vechi* (1936), paseistul, mai împăcat, căzut pe gânduri, își apleacă urechea la felurite „glasuri de demult", gata să capteze ecouri din vremuri scitice și, cum va proceda și în *Versuri de după amiază* (1940), din epoci de legendă. Străbătută de o undă de pesimism, reflexivitatea, vrând parcă să se degaje din aburul sămănătorist (vădit în *Exod*), își propune mize înalte („eternitatea", „desăvârșirea" ș.a.). Se simte, la **C.**, o acerbă voință de a-și reprima, în stanțele pe care le elaborează, impulsurile de sentimentalitate în beneficiul îndoielnic al unei sintaxe îndelung cizelate, meșterită cu „sigle și echere", alambicată până la sibilinic. Tot filtrând, decantând, chinuindu-se să-și rafineze, în „simetrii și purități de cristal", discursul, stihuitorul aproape că sufocă nu doar palpitul lăuntric, dar, pășind pe o „punte către vid", până și înțelesurile. Scrupulul drastic al conciziei, hiperluciditatea, euforia subtilei melodicități a unor sonuri conduc la un asemenea rezultat și în poeziile în vers alb (*Poezii în vers alb*, 1983). Un ton neașteptat de aspru, răbufnind în sarcasme și blesteme, zvâcnește în *Balade și strofe răzlețe* (1943). Cu toată jalea pe care o lasă în urmă, războiul, „stihie" devastatoare, insuflă bucovineanului podidit de patriotice simțiri impulsuri de energie combativă. O antologie din versurile lui **C.**, *Scrieri lirice*, s-a editat în 1970. Respirând o seninătate ce îngăduie și câte o inflexiune de umor, sonetele – înmănuncheate în *Scrieri lirice*, 1973 – întrețes îngândurări de convenție (despre deșertăciunea vieții, labilitatea soartei ș.a.) și rostiri de moralist încrezător, sub „clare ceruri", în valorile sufletești pozitive. Tristețea ce se împânzește, prelingându-se dintr-un anotimp în altul, printre

Universitatea din Cernăuți

irizări albăstrui, exprimă chinurile potolite ale unei iubiri târzii. În creația poetică a lui **C.**, după atâtea întortocheri și canoniri, sonetele aduc o liniște și o claritate reconfortante.

SCRIERI: *Exod*, Cernăuți, 1933; *Proze pentru anul inimii*, Cernăuți, 1934; *Aur vechi*, Cernăuți, 1936; *Zaruri*, Cernăuți, 1936; *Cântece de leagăn*, Mediaș, 1936; *Casă pe nisip*, Cernăuți, 1937; *Pietre la cari mă-nchinai*, Cernăuți, 1937; *Dulcile cuvinte*, Cernăuți, 1940; *Versuri de după amiază*, Cernăuți, 1940; *Balade și strofe răzlețe*, Cernăuți, 1943; *Scrieri lirice*, îngr. și pref. Emil Manu, prezentare Al. Dima, București, 1970; *Necunoscuta*, îngr. Ecaterina Chelariu, cuvânt înainte Mircea Horia Simionescu, București, 1972; *Scrieri lirice*, cuvânt înainte Eugen Barbu, București, 1973; *Teatru*, îngr. și pref. Adrian Anghelescu, București, 1976; *Zilele și umbra mea*, îngr. și pref. Corneliu Popescu, Iași, 1976; *Poezii în vers alb*, îngr. și postfață Corneliu Popescu, Iași, 1983; *În căutarea Atantidei*, îngr. Doina Florea și Corneliu Popescu, pref. Doina Florea, Cluj-Napoca, 1989; *Strada Lebedei nr. 8. Pagini de jurnal*, pref. Mircea A. Diaconu, București, 2002; *În căutarea Atlantidei (fragmente noi)*, îngr. și pref. Mircea A. Diaconu, Iași, 2003. **Traduceri:** *Suflet nipon*, Cernăuți, 1937.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *907*; Traian Cantemir, *Profilul etic al dramaturgiei lui Traian Chelariu*, „Cercetări de limbă și literatură", IV, 1971; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *185–187*; Barbu, *O ist., 162–163*; Micu, *„Gândirea", 638–639*; Streinu, *Pagini*, V, *78–80*; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *143–144*; Anghelescu, *Creație, 269–288*; Rotaru, *O ist.*, III, *130–132*; Satco – Pânzar, *Dicționar, 47–49*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *544–545*; Rachieru, *Poeți Bucovina, 100–103*; Mircea A. Diaconu, *Traian Chelariu*, „Analele Bucovinei", 1999, 1; Gh. Grigurcu, *Mărturii nemijlocite*, RL, 2002, 47; Faifer, *Pluta, 62–66*; Simion, *Genurile, 249–253*; Mircea Iorgulescu, *O „reîntregire" literară*, „22", 2003, 682. *F.F.*

CHEMAREA, revistă culturală apărută la Bacău, lunar, din aprilie 1912 până în mai 1913. Director: Eugeniu Revent. Articolul-program, *Către cititori*, afirmă că revista va lupta pentru „naționalismul luminat", împotriva „politicianismului corupt". Colaborează cu versuri Volbură Poiană, Eugeniu Revent, Gh. Apostol, Ion Cosma, C. Ionescu-Olt, Aurel Mălin, iar la sectorul proză se pot întâlni numele lui M. Corbea și al Irinei G. Lecca. Revista publică poemele dramatice *Dolores* și *Voichița* de Al. Rouă. Se inserează în sumar traduceri din germană semnate Virgil Tempeanu, iar Horia Rămurel dedică un articol elogios poeziei lui I.U. Soricu. *M.Pp.*

CHEMAREA TINERIMEI ROMÂNE, gazetă care a apărut la Cluj, bisăptămânal, de la 30 aprilie 1926 până la 15 decembrie 1931, cu subtitlul „Ziar săptămânal al tinerimei grupate sub steagul Partidului Național". Redactori responsabili: Pavel Pavel (1926), V.V. Tilea, Emil Pop, A. Buteanu (1928), A.T. Mureșan (1929) și Bazil Gruia (1932). Ziarul e precedat de o foaie volantă, apărută la 21 aprilie 1926, prin care se anunță programul aripii tinere a Partidului Național, bazat înainte de toate pe „refacerea morală și politică a țării" și pe „desăvârșirea unui naționalism integral". În primul an, apar articole scrise de I. Lupaș, I. Gruia, Ioan Moldovan, Ghiță Bob, Emil Pop, Sever

Stoica, I. Martaloglu, Pavel Pavel (Tudor Bălteanu), Petre Domșa. Din 1928, își începe colaborarea Bazil Gruia (*Ostracizarea valorilor, Pacifismul în România* etc.), care va fi prezent și cu poezii, iar apoi Petre Țuțea, în acea vreme student în drept la Cluj. Primul articol semnat aici de acesta din urmă, în 1929, este *Problema regiunei în noua reformă administrativă*, urmat de *Politic și economic, Parlamentarii, Iluziile măscăricilor, Plebeul rural, La țară* ș.a. Din producția publicistică a acestui încă foarte tânăr combatant s-ar putea aduna un întreg volum. „Chemăriștii" se războiesc sistematic cu liderii Partidului Liberal și cu cei ai Partidului Poporului, cu mareșalul Averescu sau cu O.Goga, în urma unui articol dur care le dă prilejul să verse multă cerneală. Printr-o ședință publică a Tribunalului, Bazil Gruia este achitat de acuzația de calomnie. Ziarul titrează pe prima pagină *Înfrângerea politică a mareșalului Averescu* (mareșalul fusese reprezentat în proces de avocații Hanibal Teodorescu, Laurean Gabor, Valer Moldovan, iar Bazil Gruia fusese apărat de avocații Radu Rosetti, P. Ioanițescu, Aurel Socol, Ionel Pop și V.V. Stanciu). Bazil Gruia semnează în paginile ziarului poeziile *Mureșul, Plânsul vântului, Colinde*, alături de Aron Cotruș, care e prezent cu mai multe poeme (*Cosașul, Răbdare, Sunt bun, sunt rău...*). Mai pot fi citite texte de Tudor Arghezi (*Vărul Mihalache*), Pamfil Șeicaru, Nae Ionescu, Octav Șireagu ș.a. *M.Pp.*

CHEMAREA VREMII, publicație apărută la București, săptămânal, între 6 iunie 1940 și 6 martie 1942; se menționează că este seria a doua a unui periodic omonim editat la Botoșani, sub conducerea doctorului Haralambie Vasiliu. Director este Ion Sân-Giorgiu, iar redactor-șef, D. I. Cucu. Gazeta susține politica oficială de întărire a legăturilor cu Germania lui Hitler. Comentarea evenimentelor politice și militare ocupă spațiul cel mai întins. Alături de cronici militare, economice, sociale și politice, în care este elogiată politica lui Hitler, **C. v.** publică versuri și proză, cronici literare, teatrale și muzicale. Semnează articole de fond Ion Sân-Giorgiu, M. Manoilescu, D. I. Cucu. Cronicile literare aparțin lui G. C. Nicolescu, cele teatrale lui Dragoș Protopopescu, în timp ce cronica muzicală e scrisă de Tudor Ciortea. Colaborează cu versuri Ion Pillat (*Credință*, 1940), Radu Gyr și Ion Sân-Giorgiu, cu proză, Radu Tudoran, V. Copilu-Cheatră, iar cu articole de istorie literară, Mihail Dragomirescu, M. Isbășescu. Alți colaboratori: Romulus Vulcănescu, Vintilă Horia, P. V. Haneș, Al. Raicu. *I.H.*

CHENDI, Ilarie (14.XI.1871, Dârlos, j. Sibiu – 23.VI.1913, București), critic literar. Este fiul Elizei (n. Hodoș) și al lui Basiliu Chendi, fiind înrudit dinspre mamă cu Nerva Hodoș și cu Al. Papiu-Ilarian. Urmează școala primară la Bandul de Câmpie, Gimnaziul evanghelic german din Mediaș (1883–1884) și Liceul german „Episcopul Teutsch" din Sighișoara (1884–1891). Între 1891 și 1894 este student al Seminarului Teologic „Andrei Șaguna" din Sibiu, absolvind apoi cursurile Facultății de Filosofie și Filologie a Universității din Budapesta (1894–1897). Aici înființează, împreună cu Traian Vuia, Victor Braniște, Aurel Ciato și alții, Societatea de lectură „Petru

Maior". În 1898 se angajează ca redactor la „Tribuna poporului" din Arad, și în același an trece munții și se stabilește în București, ca bibliotecar la Biblioteca Academiei Române. Face parte din conducerea „Sămănătorului"; în 1906 participă la editarea revistei „Viața literară". Se numără printre inițiatorii Societății Scriitorilor Români (1908). Se sinucide la o zi după ce-și luase viața prietenul său St. O. Iosif. A colaborat la „Telegraful român", „Tribuna", „Familia", „Foaia literară", „Floare-albastră", „România jună", „Libertatea", „Țara noastră", „Luceafărul", „Cosinzeana" etc. Debutează în 1892 în „Musa", revista Seminarului Teologic din Sibiu, și editorial, cu nuvela *S-au dus în țară* (1893).

După o valoroasă investigare a începuturilor ziaristicii românești – *Începuturile ziaristicii noastre (1789–1795)*, apărută în 1900 –, **C.** se întoarce în actualitatea literară a Transilvaniei, pentru a se fixa definitiv asupra fenomenului literar curent ca neobosit foiletonist. Viu este și interesul pentru scriitorii noștri clasici, el editând (în colaborare cu Eugenia Carcalechi, dar mai ales cu G. T. Kirileanu) opera lui Eminescu, Creangă, Alecsandri, Odobescu. Situându-se decis pe pozițiile tradiționalismului, nu este de mirare că se numără printre întemeietorii mișcării sămănătoriste. După o perioadă de atașament fără rezerve față de N. Iorga, își temperează entuziasmul, adoptând o atitudine mai rezervată și chiar distanțându-se de mentor, spre a se apropia, în anumite limite totuși, de poporanism. Sămănătorismul său excesiv și dogmatic l-a descalificat în ochii modernișilor, care i-au reproșat insensibilitatea la literatura mai nouă. Tradiționalismul constant i-a întreținut interesul pentru

chestiunea specificului național, a cărui sursă o identifică în ruralitate. El aspiră la un estetism cu nuanțe sociale și naționale, în spiritul direcției inaugurate de M. Kogălniceanu și grupul lui. **C.** este, totodată, unul dintre primii comparatiști literari români, preocupare extinsă și asupra folclorului. Pagini evocatoare și interpretative sunt dedicate unor scriitori străini, îndeosebi germani (Goethe, Schiller, Lenau, Heine). Critica sa este autoritaristă, agresivă și „judecătorească", dar fără rigoare și metodă, punct exploatat de adversari. În viziunea lui, criticul trebuie să fie „un veghetor, călău dacă vreți, al literaturii", spre a vesteji fără milă scrierile slabe ale autorilor importanți, epigonismul, tendințele subversive (adică atentatele la bunul gust, la frumos și adevăr), senzaționalismul, mercantilismul literar și diletantismul. O notă bună este că, în optica lui, atitudinea critică trebuie să vizeze invariabil opera, iar nu viața privată a autorului ei. În prima parte a activității, este preocupat de sociologia literară, de biografism și istorism, pentru ca ulterior să cultive un impresionism superficial, derivat mai degrabă din temperament decât din convingere. Traseul critic de parcurs este, aproape întotdeauna, același: notarea impresiilor de lectură în vederea identificării trăsăturilor definitorii ale scriitorului comentat și emiterea unei judecăți de valoare, subminată deseori de subiectivism. Judecățile de valoare, oricât de personale în esență, au întotdeauna în sprijin analize și comentarii atente, adică argumente. **C.** pare a se conduce după regula de a-l legitima pe scriitor prin „inteligența altoită pe un fond bogat de simțire". Este primul foiletonist român consecvent, manifestând un interes profesional pentru noutățile literare, pe care le selectează însă potrivit unei grile tradiționaliste. Constatând, vădit satisfăcut, că „românul e născut și foiletonist", el detaliază însușirile pe care trebuie să le dovedească cel ce se încumetă să îmbrățișeze îndeletnicirea respectivă: plăcerea de a povesti și de a emite opinii, capacitatea de dialog cu cultura universală și, mai ales, vioiciunea temperamentală (adică o pledoarie pro domo). În raza sa de interes au intrat mulți scriitori contemporani: Gh. Bogdan-Duică, O. Goga, Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, Alice Călugăru, Caton Theodorian, Ion Dragoslav, Corneliu Moldovanu, Al. T. Stamatiad ș.a. O atenție specială a continuat să arate scriitorilor din provincia sa de baștină: I. Russu-Șirianu, Enea Hodoș, Maria Cunțan, Elena din Ardeal, Niță Popovici, St. O. Iosif, Ion Gorun, Zaharia Bârsan și mulți alții. A manifestat fermitate în atitudini, intransigență în opinii, dovedindu-se un luptător nemilos împotriva mediocrităților literare. Este adeptul, fanatic aproape, al deplinei sincerități („Mi se pare așa de firesc să nu ascunzi nimic în cutele sufletului și să te arăți lumii în lumina ta adevărată, cu ceea ce poți și ceea ce ești, fără mască și fără afectări"). Reprimarea acestei porniri i se pare fariseică, iar „moderația de stil" – o absurditate. S-a remarcat ca un polemist înverșunat, malițios, chiar sarcastic uneori, ceea ce i-a consolidat adversitățile, fără a-i aduce numai decât aderenți.

Foiletonist superior, în adevăratul înțeles al cuvântului, Ilarie Chendi a contribuit prin munca lui plină de o rară dăruire de sine la îmbogățirea și diversificarea literaturii noastre, la punerea bazelor ei moderne. Prin activitatea sa bogată și multilaterală, Chendi a reprezentat o verigă utilă și indispensabilă în critica românească legând epoca Maiorescu–Gherea de aceea a lui Ibrăileanu–Lovinescu, constituind nu numai un moment *al ei, așa cum arăta G. Călinescu, ci o întreagă epocă literară, cu zbaterile, reușitele și scăderile ei, o etapă, în tot cazul, frământată și necesară în cultura românească, în sânul căreia s-a dezvoltat în mod organic, reprezentând, alături de Iorga, momentul sămănătorist în critica noastră.*

MIRCEA POPA

SCRIERI: *S-au dus în țară*, Sibiu, 1893; *Începuturile ziaristicii noastre (1789–1795)*, Orăștie, 1900; *Zece ani de mișcare literară în Transilvania (1890–1900)*, Oradea Mare, 1901; *Preludii*, București, 1903; ed. București, 1905; *Foiletoane*, București, 1904; ed. 2, București, 1925; *Fragmente*, București, 1905; *Impresii*, București, 1908; ed. 2, București, 1924; *Portrete literare*, București, 1911; *Schițe de critică literară*, București, 1924; *Pagini de critică*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, 1969; *Scrieri*, I–VI, îngr. și pref. Dumitru Bălaeț, București, 1988–2003. **Traduceri:** H. Ibsen, *Ziua învierii*, Orăștie, 1900 (în colaborare cu C. Sandu[-Aldea]); H. Sudermann, *Ioan Botezătorul*, Orăștie, 1901 (în colaborare cu C. Sandu[-Aldea]).

Repere bibliografice: Sofronie Ivanovici, *Maniacii condeiului. No. 3. Ilarie Chendi*, București, 1904; Vasile Savel, *Opera d-lui Il. Chendi*, București, 1906; Octavian Goga, *Aprecierea valorilor la noi*, TR, 1911, 266; Lovinescu, *Opere*, V, *119–121*; Iorga, *O luptă*, I (1914), *12*; Trivale, *Cronici, 230–234*; Vasile Savel, *Contimporanii. Schițe și portrete literare*, Arad, 1920, *5–11*; Tudor Arghezi, *În umbra lui Ilarion*, „Hiena", 1920, 12–13; Darie [Cezar Petrescu], *Lăsați-l să doarmă ...*, „Hiena", 1920, 12–13; Victor Eftimiu, *Ilarie Chendi*, „Hiena", 1920, 12–13; Gala Galaction, *Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...*, „Hiena", 1920, 12–13; N. Iorga, *În amintirea zilelor celor bune*, „Hiena", 1920, 12–13; Ion Minulescu, *Omul cu spadă*, „Hiena", 1920, 12–13; Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, București, 1923, *520*; Lovinescu, *Critice*, I, *105*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *28–42*; Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930, *135–152*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *37–50*; Ion Breazu, *Ilarie Chendi*, în *Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire*, îngr. și pref. Ion Breazu, Cluj, 1937, *199–200*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* (1937), *21–22*; Sever Bocu, *Drumuri și răscruci*, I, Timișoara, 1939, *65*; [*Ilarie Chendi*], SDL, VIII, *215–220*; Victor Eftimiu, *Fum de fantome*, București, 1940, *285–287*; G. Călinescu, *Ist lit.* (1941), *566*; Eftimiu, *Amintiri, 19–37*; Vasile Netea, *Figuri ardelene*, București, 1945, *107–112*; G. Călinescu, *Chendi*, CNT, 1957, 11; Eftimiu, *Portrete, 102–116*; Perpessicius, *Opere*, II, *67–98*; Adriana Iliescu, *Prezențe transilvănene la sfârșitul secolului al XIX-lea*, VR, 1968, 11; Const. Ciopraga, *Ilarie Chendi*, CRC, 1969, 28; Ov. S. Crohmălniceanu, *Ilarie Chendi, „Pagini de critică"*, RL, 1969, 49; Al. Piru, *Reeditarea lui Ilarie Chendi*, RL, 1969, 50; Micu, *Început, 197–199*; Ciopraga, *Lit. rom., 669–674*; Mircea Popa, *Ilarie Chendi*, București, 1973; Z. Ornea, *Un polemist neînduplecat*, RL, 1989, 12; Al. Dobrescu, *Un Don Quijote printre critici*, CL, 1989, 4; Z. Ornea, *„Fragmentele" lui Chendi*, RL, 1995, 42; *Dicț. scriit. rom.*, I, *545–548*; Opriță, *Anticipația, 463–464*. *C.D.*

CHESARIE DE RÂMNIC (c. 1720, București – 9.I.1780, Râmnicu Vâlcea), cărturar și traducător. Este fiul Ilincăi și al lui Anghelachi Halepliu, zaraf. Învață la Academia grecească din București, având printre dascăli pe renumitul Alexandru Turnavitu. Cunoștea istoria și limbile latină, greacă, rusă și

franceză. Călugărit în 1761, a fost doisprezece ani protosinghel și eclesiarh al Mitropoliei din București. Împreună cu mitropolitul Grigorie al Ungro-Vlahiei și cu arhimandritul Filaret de la Râmnic, el prezenta, în 1770, doleanțele țării în fața împărătesei Ecaterinei a II-a, la Petersburg. Sprijină acțiunile politice ale mitropolitului Grigorie și ale partidei filoruse a banului Mihai Cantacuzino, cu ajutorul cărora devine episcop al Râmnicului, în 1774. Ca episcop, s-a impus printr-o bogată activitate culturală, bisericească și administrativă (înființarea de școli, ctitorirea sau restaurarea unor așezăminte de cult la Craiova și București). Renovarea, cu sprijinul material al negustorului Hagi Pop din Sibiu, a tipografiei de la Râmnic și regenerarea acestui centru de iradiere spiritual-religioasă, ce a marcat o epocă a culturii românești, rămân marile lui merite.

Importanta sa activitate de traducător a început la tiparnița Mitropoliei din București, unde scoate, în 1765, ampla lucrare a lui Simion, arhiepiscopul Tesalonicului, *Voroavă de întrebări și răspunsuri întru Hristos*. Implicat în tratativele diplomatice ale momentului, a scris în elină și o *Istorie a războiului dintre Rusia și Poarta Otomană*, lucrare păstrată doar în traducerea neogreacă a lui Ambrosie Pamperis. Prin cărțile de cult tipărite la Râmnic sub oblăduirea sa, începând din 1776, a contribuit la românizarea completă a serviciului bisericesc. Principala lui operă rămâne editarea, între 1776 și 1779, a șase volume de *Mineie* (contribuția sa extinzându-se și la pregătirea volumelor următoare, tipărite de succesorul său Filaret), completate de prefețe originale, atestând orizontul iluminist al clericului, ce se inspiră masiv din *Enciclopedia* franceză și din opera bizantinologului Charles Le Beau. La traducerea *Mineielor*, lucrare colectivă, condusă de episcop, bazându-se pe vechile tălmăciri ale lui Dosoftei, Radu Greceanu și Damaschin al Râmnicului, au colaborat mitropolitul Grigorie, Filaret de Râmnic, Anatolie ierodiaconul, Rafail monahul și Iordan Cappadochianul. Prefețele conțin, în ansamblu, o meditație asupra evoluției istoriei și a timpului. Predoslovia la *Mineiul* pe octombrie, apărut în 1776, reamintește biruințele în ordine cultural-religioasă (traducerea cărților de cult) și anunță renașterea națională a secolului următor, prin noul sens dat cuvintelor „patrie" și „patriot". Pentru cărturar, cauzalitatea divină și voința oamenilor conlucrează, după vechiul concept bizantin al „sinergiei", la mersul evenimentelor istorice. *Mineiul* pe noiembrie, tipărit în 1778, conține o încercare de periodizare a istoriei românilor, începând cu romanizarea Daciei. A doua etapă are în centru întemeierea Țării Românești, iar a treia – traducerea cărților sacre în limba română. În sfârșit, epoca a patra, cea contemporană episcopului, reprezintă o perioadă de statornicie, datorată reglementărilor încheiate cu Poarta Otomană. În spirit înnoitor, **C. de R.** încearcă să fixeze locul Bisericii în cadrul conștiinței naționale. Cea mai lungă și mai însemnată este prefața la *Mineiul* pe ianuarie, ce conține un scurt istoric al poporului român, plecând de la teoria originilor, cu idei similare stolnicului Constantin Cantacuzino. Argumentele socio-etnografice aduse, asemănătoare celor ale Școlii Ardelene (S. Micu), au în vedere obiceiurile romane, dar și autohtone (ideea supraviețuirii dacilor este prezentă aici). Vorbind despre schimbare ca lege a firii, amintind de „stepenele" stolnicului Cantacuzino, cărturarul urmărește creșterea și descreșterea statelor contemporane lui (Polonia, Suedia, Prusia), dar mai ales a Țării Românești, unde procesul s-a accentuat din cauza instabilității politice. Ideile profesate de **C. de R.** în predosloviile sale îl așază pe linia preocupărilor mai vechi ale umaniștilor români, conturând totodată, prin noile elemente de filosofia istoriei și prin tema timpului, profilul unui important cărturar iluminist de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Traduceri: [*Mineie*], pref. trad., Râmnic, 1776–1779.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. bis.*, II, *150–151, 155–156;* Mihai Mihalache, *Viața și activitatea episcopului Chesarie al Râmnicului*, BOR, 1966, 1–2; Duțu, *Coordonate, 131–155*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *291–293*; Piru, *Ist. lit.*, II, *160–163*; Anghelescu, *Preromant. rom., 41–45*; *Dicț. lit. 1900, 177–179*; Niculae Șerbănescu, *Un cărturar iluminist muntean din secolul al XVIII-lea: episcopul Chesarie de Râmnic*, BOR, 1981, 1–2; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *429–435*, III, *52–56, passim.* **A.Sm.**

CHICHERE, Ion (11.XII.1954, Fizeș, j. Caraș-Severin), poet. Este fiul Elenei (n. Beșir) și al lui Vichentie Chichere, agricultori. A absolvit Liceul teoretic din Gătaia (1969–1973), urmând apoi un curs postliceal de telecomunicații la Reșița. Înainte de a se pensiona medical, lucrează treisprezece ani în domeniul telecomunicațiilor. Colaborează la revistele „Orizont", „Luceafărul", „Transilvania", „Literatorul", „Tribuna", „Steaua", „Calende", „Contrapunct", „Apostrof", „Ramuri", „Arca", „Anabasis", „Orient latin", „Poesis", „Semenicul". A mai semnat Sorin Roianu, Ion Chirescu. Debutează în 1971, cu versuri, în „Orizont", iar editorial, în 1986, în placheta colectivă *Argonauții*. Poeziei spectaculare a primului volum personal, *Balade vesele și triste scrise prin cârciumi comuniste* (1990), în care baladescul și plăcerea afișării nonconformismului zgomotos al boemei au dat aliajul unui lirism cu o reală priză la public, îi urmează o prezență editorială dinamică. Cu schimbări abrupte de registru tematic, poemele din cărțile următoare proiectează patetismul originar al autorului în termenii unei poetici moderne, de sursă stănesciană, consemnând aspirația către un discurs liric capabil să traducă experiențele cotidianului în termenii miturilor și ai textelor sacre.

SCRIERI: *Balade vesele și triste scrise prin cârciumi comuniste*, Reșița, 1990; *Șansa hârtiei*, Reșița, 1993; *Aprilie negru*, Timișoara, 1994; *Viziuni*, Timișoara, 1996; *Oglinda de antracit*, postfață Sergiu Ștefănescu, Timișoara, 1997; *Abisaliile (1987–1997)*, Timișoara, 1997; *Podul spadei*, Timișoara, 1998; *Clopotul de smaragd*, Reșița, 1998; *Șaptesprezece*, Reșița, 1999; *Cap și pajură*, Reșița, 2000; *Orchestra neagră*, București, 2001; *Absurdistan*, Timișoara, 2002.

Repere bibliografice: Gheorghe Tomozei, *„Balade vesele și triste scrise prin cârciumi comuniste"*, L, 1992, 10; Jeana Morărescu, *Tragism și ironie*, L, 1994, 4; Lucian Vasiliu, *Arca lui Noe*, DL, 1994, 4; Cornel Ungureanu, *Poeți din Banat*, O, 1995, 4; Dan Silviu Boerescu, *Ciocane fără seceri*, LCF, 1995, 16; Gheorghe Mocuța, *Întunecatul Chichere*, „Arca", 1995, 10–12; Lucian Alexiu, *Casa Faunului*, Timișoara, 1996, *184*; Simona Constantinovici, *Arta de a fi dincolo de oglindă*, „Orient latin", 1997, 4; Radu G. Țeposu, *Manuscris*, „Cuvântul", 1998, 6; Nicolae Oprea, *Un optzecist întârziat*, VTRA, 1998, 3; Alex. Ștefănescu, *Cărțile săptămânii*, FLC, 1998, 8; Al. Florin Țene, *Ion Chichere, „Podul spadei"*, CRC, 1998, 10; Gh. Grigurcu, *În Absurdistan*, RL, 2003, 46. *L.A.*

CHIFU, Gabriel (22.III.1954, Calafat), poet și prozator. Este fiul Angelei (n. Pompiliu) și al lui Ion Chifu, avocat. Face studiile elementare la Calafat (1961–1968) și Băilești (1968–1969), apoi învață la Liceul „N. Bălcescu" din Craiova (1969–1973). După absolvirea Facultății de Electronică a Universității din Craiova (1979), se angajează ca inginer la București (1979–1981) și la Petroșani (1981–1982). Este adus de Marin Sorescu în redacția revistei „Ramuri" în 1985; după îndepărtarea acestuia de la direcția revistei (acțiune condusă chiar de **C.**), ajunge director. Debutează editorial în 1976. A primit premiile revistelor „Amfiteatru" (1975) și „Luceafărul" (1976), Premiul Uniunii Scriitorilor (1983) și al filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor (1983), Premiul UTC (1983), Premiul Uniunii Scriitorilor pentru proză (1997) și poezie (1998). Din 1997, este secretarul Asociației Scriitorilor din Craiova.

Când a venit vremea antologiei de autor – moment specific de cumpănă în cariera oricărui poet –, **C.** și-a pus lirica sub semnul heracliteismului: „O poezie deschisă, o poezie de sinteză, o poezie a însumării tolerante [...], ea nu întoarce spatele liricii existente, ci fața; preia din aceasta ceea ce găsește viabil. Poezia heracleitică se deschide, dialoghează, acceptă poezia de până la ea" (*Mic manifest despre poezia heracleitică*, postfața volumului *Povestea țării latine din Est*, 1994). Nu este vorba despre mimetismul parodic al „lunedismului", atitudine postmodernă de asumare prin delimitare și caricare, ci de o voință integratoare grație căreia Eminescu se întâlnește cu T. S. Eliot, Urmuz stă bine lângă Rilke, iar Valéry și Michaux sunt citați împreună cu marele campion al heteronomiei, Fernando Pessoa. Deschis deopotrivă acumulărilor livrești și realității cotidiene ca material poetic, **C.** a fost definit, în consecință, drept „cel mai doinașian dintre poeții tinerei generații" (Ștefan Borbély) ori ca o „candoare ce conservă puritatea simțirii în propriul ei exil", „candoare" fascinată de „scufundarea în lucruri", de „mistuirea în trăire", în „contopirea cu preajma mirifică" (Ștefan Aug. Doinaș, pe coperta a patra a volumului *Lamura*, 1983). Aluviunile livrești, invazia conceptelor și voința de filosofare poematică erau caracteristici prea puțin prezente la debutul autorului cu *Sălaș în inimă* (1976), când tinerețea se lasa îmbibată de multe dintre elementele „mitologiei" poetice tipice generației '60. Acolo dominau senzațiile, pofta de concret, poza exponențială a eului îmbătat de virilitate („eu, soarele vostru de serviciu/iarba voastră zilnică/n-am să mor niciodată/vă aștept totdeauna pregătit,/ atent, am oricând o mână liberă pentru voi –/vă rog frumos, cereți-mi rouă"), vigoarea, sănătatea fizică și prospețimea fiind elemente omniprezente nu doar în poezia, ci și în proza autorului. *Realul eruptiv* (1979) indică apropierea de filosofie, lecturile din Rilke și Heidegger încep să-și pună pecetea pe ceea ce *O interpretare a purgatoriului* (1982), dar mai ales *Lamura* și *Omul nețărmurit* (1987) vor impune ca definitiv în scrisul lui **C.**: palimpsestul. Deschiderea aglutinantă ce definea „heracliteismul" (conceptul e preluat de la Anton Dumitriu, care opunea „eleatismul" static devenirii perpetue însemnate de Heraclit) ajunge să copleșească suflul liric. Drept pentru care poetul se va orienta către proză. Impasul în care l-a adus conceptualizarea excesivă, preocuparea deosebită față de construcție, de structurarea etajată a discursului, laolaltă cu pofta de noi spații de istorie și exemplaritate au fost condițiile prime de trecere a poetului la epicul autoscopic (*Unde se odihnesc vulturii*, 1987) și la reveria istorică (*Valul și stânca*, 1989). Cel dintâi este radiografia unei spaime fizice (Cristian Mireanu se crede bolnav irecuperabil), dublată de „tema autorului" și punctată de o suită de fișe bio-psiho-sociale când pitorești, când crude: privirea poetului și plăcerea intelectualizării concretului produc pagini cu figuri atractive, precum Liviu Gorgota. În *Valul și stânca* – bine denumit de critică „roman-palimpsest" – protagonistul (Alexandru Bretan) respiră tradiția intelectualului interbelic, a „inadaptabilului camilpetrescian", dar și a prozei de atmosferă istorică (coborârea în timp, către lumea sfârșitului de veac XIX, cu o Românie

în stilul lui Duiliu Zamfirescu și Nicolae Filimon). Ceea ce obosea la lectura poeziei lui **C.** (artificialitatea, făcăturile greoaie, aglomerarea planurilor și a mizelor) ajunge calitate în pagina prozatorului, unde atât întârzierea pe detalii, cât și planul larg al narațiunii oferă substanță căutărilor cvasiinițiatice ale personajului.

SCRIERI: *Sălaș în inimă*, București, 1976; *Realul eruptiv*, București, 1979; *O interpretare a purgatoriului*, București, 1982; *Lamura*, București, 1983; *Omul nețărmurit*, Craiova, 1987; *Unde se odihnesc vulturii*, București, 1987; *Valul și stânca*, Craiova, 1989; *Povestea țării latine din Est*, București, 1994; *Maratonul învinșilor*, București, 1997; *La marginea lui Dumnezeu*, București, 1998; *Cartograful puterii*, București, 2000; *Povestirile lui Cesar Leofu*, București, 2002; *Bastonul de orb*, București, 2003.

Repere bibliografice: Ștefan Aug. Doinaș, *Candoarea de a fi poet*, F, 1974, 10; Ulici, *Prima verba*, II, *54–56*; Ion Bogdan Lefter, *Lumea invadată de semne*, RL, 1982, 19; Grigurcu, *Existența*, *528–531*; Popa, *Clasici*, *119–122*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *170–175*; Laura Bișoc, *Ninsorile inefabile*, CC, 1990, 2; Regman, *Nu numai*, *244–246*; Gabriel Dimisianu, *Roman contemporan și istoric*, R, 1990, 7; Coșovei, *Pornind*, *245–248*; Andreea Deciu, *Combinații riscante*, RL, 1994, 30; Ștefan Borbély, *Doi poeți*, APF, 1994, 10–12; *Dicț. scriit. rom.*, I, *549–551*; Cornel Ungureanu, *Addenda la un timp al poeziei*, R, 1998, 3; Gh. Grigurcu, *Un nou „rău al veacului"*, RL, 1999, 21; Dimisianu, *Lumea*, *479–483*; Cistelecan, *Top ten*, *156–159*; Alex. Ștefănescu, *Gabriel Chifu*, RL, 2003, 12; Maria Ana Tupan, *Naratorul și măștile istoriei*, ALA, 2003, 659. *D.C.M.*

CHIHAIA, Pavel (23.IV.1922, Corabia), prozator, dramaturg și eseist. Este fiul Elenei (n. Crăciunescu), croitoreasă, și al lui Ion Chihaia, funcționar. Învață la Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanța, după care va absolvi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1944). Colaborează cu pagini de proză (schițe și povestiri) și cu cronici plastice la „Timpul", „Ecoul", „Fapta", „Universul literar", „Lumea". Debutează editorial în 1945, la Editura Fundațiilor Regale, cu piesa de teatru în trei acte *La Farmecul nopții*, care luase Premiul scriitorilor tineri pe anul respectiv. Textul, vizibil influențat de O'Neill (cum observa Al. Piru), se remarcă prin introspecția analitică pe care autorul o aplică unor personaje din spațiul predilect al literaturii sale, cel dobrogean, văzut încă de pe acum ca o alternativă la dimensiunile existențiale „mioritice", definite de Lucian Blaga, și chiar ca o subdiviziune particulară a specificității „bărăganice", ilustrată de scriitori ca A. I. Odobescu și Panait Istrati și teoretizată de un eseist ca Vasile Băncilă. Există în piesa lui **C.** o chemare a necunoscutului, o neurastenie a stepei presimțind marea, o salvare purificatoare prin moarte din mlaștina vieții, adevărată obsesie a dramaturgului ce vrea să sugereze eliberarea continuă, până la zbor, prin scufundarea interioară, prin regăsire în „soluția" visului. Un personaj cu totul aparte se dovedește Ioasaf, înțeleptul locului, purtător de cuvânt al ancestralului, oarecum înrudit cu eroii sadovenieni sau voiculescieni. Piesa, nereprezentată în epocă, i-a adus dramaturgului, la recomandarea lui Petru Comarnescu, angajarea ca impiegat la Direcția Generală a Teatrelor (1946), de unde va fi concediat doi ani mai târziu de oficialitatea comunistă, în urma participării la o ședătoare literară organizată de ziarul „Dreptatea" și de Partidul Național Țărănesc. Alături de Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Dinu Pillat, Constant Tonegaru, Theodor Mihadaș și alții, **C.** face parte, din 1946 până în 1950, din Asociația (anticomunistă) Mihai Eminescu, condusă de preotul catolic Marie-Alype Barral. La sfârșitul anului 1947, lui **C.** îi apare la Editura Cultura Națională romanul *Blocada*, prima parte dintr-o trilogie epică, *Simfonia dobrogeană*, pe care piesa *La Farmecul nopții*, ca și nuvelistica debutului o anticipează. Cartea este retrasă curând din librării și interzisă de cenzura comunistă, în urma unor atacuri „marxizante" – cum le numește autorul ei – ale lui B. Elvin și Al. I. Ștefănescu. Arestat de câteva ori și eliberat din „lipsă de probe", **C.** este obligat să se întrețină, între 1948 și 1959, din expediente sau ca muncitor zilier (zidar, caloriferist, figurant teatral), preocupările literare reducându-le numai la câteva încercări de sertar. Angajat cercetător în 1960 de G. Oprescu la Institutul de Istoria Artei al Academiei, în cadrul secției medievale, **C.** se specializează în acest domeniu, în care realizează de altfel studii și lucrări notabile: *Din cetățile de scaun ale Țării Românești* (1974), *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc* (1976), *Sfârșit și început de ev. Reprezentări de cavaleri la începuturile Renașterii* (1977). Susține un doctorat la Sorbona (1973) cu lucrarea

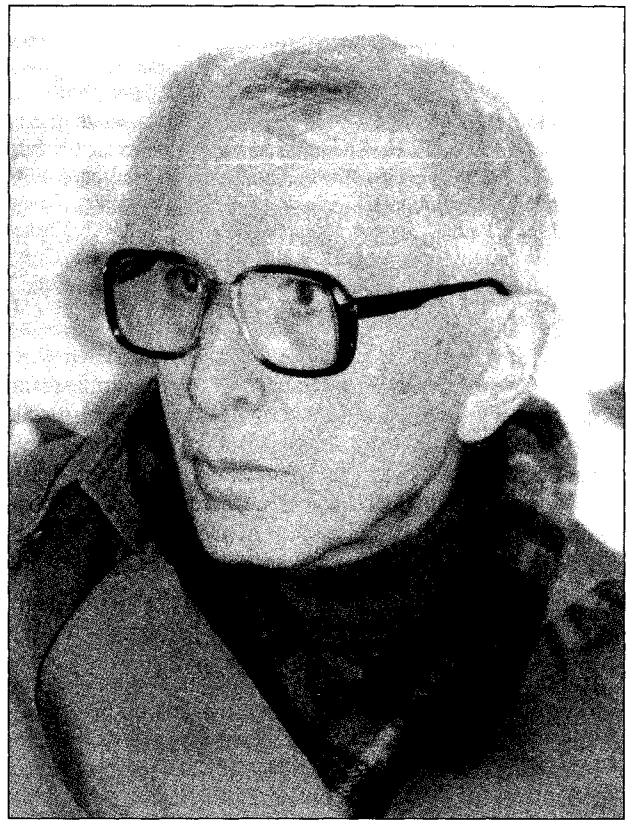

Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge, carte tipărită mai târziu, în exil, la Madrid. **C.** introduce în studiile românești de medievistică „teoria mentalităților", fiind din acest punct de vedere, împreună cu Virgil Cândea și Al. Duțu, un deschizător de drumuri. Pe urmele lui Georges Duby și Jacques Le Goff, el pune textul literar medieval în relație cu iconografia și proiecțiile artistice ale simbolurilor consacrate din epocă, obligându-l pe cercetător să devină cu adevărat „psihanalistul trecutului". Cercetătorul a relevat în studiile românești de medievistică nu mai puțin de trei „Renașteri" târzii și a observat, plecând de la obiectele de cult și reprezentările artistice pe care ele le cuprind sau de la obiecte la îmbrăcăminte și podoabe din mormintele voievodale de la Curtea de Argeș, o tipologie a cavalerismului în cultura română. El și-a adunat toate lucrările de medievistică în cinci volume de sinteză, intitulate *Artă medievală*, publicate în 1999. Sunt înglobate aici și cărțile scrise în exil, precum *Itinerarii artistice* (1995), *Lecturi medievale despre Țările Române* (1995), *Țara Românească între Bizanț și Occident* (1996), texte apărute în majoritate înainte de 1989, în revistele culturale ale exilului românesc sau radiodifuzate la Europa Liberă. Exilul începe în 1978, când scriitorul solicită și obține azil politic în Germania. Stabilit la München, el colaborează statornic la „Buletinul Institutului Român" din Freiburg, la „Limite", „Curentul", „Observator", „Lumea liberă", „Dorul" ș.a.

Cartea esențială în definirea prozatorului rămâne romanul *Blocada* (1947). Textul propune cu totul altceva decât ce se scria în epocă, sincronizându-se cu preocupările narative europene ale momentului. Un univers de vis și de un pitoresc violent, „carnavalesc" (I. Negoițescu), o lume concentrată, tipologie redusă la esențe, căci fiecare personaj al romanului devine purtătorul unei anume embleme, al unei anume încărcături simbolice, proiectând imaginea întoarsă a unei posibile utopii, nu numai de rezonanțe meditativ-filosofice, dar și istoric-sociologice. Psihologismului obositor și predilect al epocii, **C.** îi opune, totodată, în *Blocada*, o substanțială înclinare spre picaresc, ceea ce conferă narațiunii tonalități grave, de nuvelă exemplară. Un alt tip de proză încearcă scriitorul în romanul *Hotarul de nisip*, cele șase capitole definitivate, din varianta inițială a cărții, datând din anii 1952–1954. E vorba de un roman de acțiune cu trimiteri retrospective, reconstituind episoade din lupta românească anticomunistă.

SCRIERI: *La Farmecul nopții*, București, 1945; *Blocada*, București, 1947; ed. 2, pref. Petru Comarnescu, Cluj-Napoca, 1991; *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1974; *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*, București, 1976; *Sfârșit și început de ev. Reprezentări de cavaleri la începuturile Renașterii*, București, 1977; *Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească*, München, 1983; ed. București, 1993; *Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge*, Madrid, 1988; *Fața cernită a libertății. 20 convorbiri la Europa Liberă*, București, 1991; *Mărturisiri din exil*, postfață Adolf Armbruster, Iași, 1994; *Treptele nedesăvârșirii*, Iași, 1994; ed. 2, București, 1997; *Lecturi medievale despre țările române*, Aalborg (Danemarca), 1995; *Itinerarii artistice*, Aalborg (Danemarca), 1995; *Țara Românească între Bizanț și Occident*, Iași, 1996; *Orizont medieval*, Aalborg (Danemarca), 1996; *Artă medievală*, I–V, pref. Șerban Papacostea, București, 1999; *Legendele unei lumi posibile*, București, 2000.

Repere bibliografice: Marin Sârbulescu, *„Blocada"*, TIL, 1948, 3648; Piru, *Panorama*, *462–463*; Matei Cazacu, *Tradiții și influențe*, „Limite" (Paris), 1985, 44–45; Alex. Ștefănescu, *„Era în 1947"*, RL, 1992, 4; Ioana Pârvulescu, *În căutarea „generației pierdute"*, RL, 1994, 15; Maria Genescu, *Tristețea cavalerului ascet*, RL, 1994, 22; *Românii*, *61–62*; Mona Momescu, *„Blocada", un roman baroc*, TMS, 1992, 1; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *96–99*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *551–553*; Cornelia Ștefănescu, *Cadența unei degradări*, JL, 1998, 1–2; Titu Popescu, *Treptele nedesăvârșirii*, JL, 1998, 6–7; Theodor Cazaban, *O carte științifică, o carte de exil*, JL, 1998, 6–7; Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrișilor*, București, 1998, *184–187*; Adolf Armbruster, *Pavel Chihaia și arta medievală*, JL, 1999, 21–24; Gabriel Dimisianu, *„Blocada" de Pavel Chihaia*, RL, 2001, 28; Gheorghe Grigurcu, *Destinul unui rezistent: Pavel Chihaia*, RL, 2001, 41; *Cine ești dumneata, domnule Pavel Chihaia?* (interviu cu Ileana Corbea și Georgeta Drăghici), JL, 2001, 21–24; Popa, *Ist. lit.*, I, *283–285*; Manolescu, *Enciclopedia*, *153–155*. *N.Fl.*

CHIMET, Iordan (18.XI.1924, Galați), prozator, poet și eseist. Este fiul Paraschiței (n. Țăranu) și al lui Aurel Chimet, grefier. A urmat Liceul „Vasile Alecsandri" din Galați, terminat în 1944, după care s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, absolvită *magna cum laude* în 1948. A făcut și Facultatea de Drept, luându-și licența în 1957. Redactor la „Gazeta literară" (1964–1968) și la Televiziune (1969), din 1970 nu se mai angajează nicăieri. A folosit și pseudonimele Iordan C. Galați și Giordano Rossi. Încă din ultimii ani de liceu (1941–1944) colaborează la reviste de satiră („Veselia", „Epigrama", „Gluma") și scrie proză umoristică absurdă. Împreună cu câțiva colegi, printre care Gheorghe Ursu, asasinat de Securitate mai târziu, și Camil Baciu, viitor prozator SF, participă la un grup de contestare politică a realităților românești din timpul războiului, ceea ce îi atrage o supraveghere atentă din partea Siguranței Naționale. Colaborează deschis la „Dreptatea", rămas principalul organ de presă al opoziției, e prezent în „Caiet de poezie". În „Revista româno-americană" din 1946, îi apare ciclul de poeme *Exil* (retipărit abia în 1999), care relua pentru prima dată în țările din estul Europei tema exilului, atât de frecventată de scriitorii germani opozanți ai nazismului. De acum încolo va folosi pretextul literaturii pentru copii, al literaturii suprarealiste, al literaturii fanteziei și inocenței pentru a arăta că o evadare din universul concentraționar tot mai este posibilă. *Lamento pentru peștișorul Baltazar* (1968), ciclu de mici poeme suprarealiste compuse între 1946 și 1948, inaugurează câteva teme și procedee ce vor deveni obsedante: tema călătoriei spre un punct-centru, numit în această perioadă Vechiul Oraș, iar mai târziu, în perioada prozei — Orașul, realizarea călătoriei într-o lume la granița realului cu ficționalul, în care amănuntul descripției exacte servește construirii unui decor ce nu aparține lumii acesteia, ci alteia, Imaginariei. În perioada 1948–1965, scriitorul nu publică nimic; cărțile încep să-i apară din 1967. La punctul de interferență dintre basm, povestire de aventuri, narațiune cu ani-

male, roman alegoric și parodie a tuturor stilurilor narative consacrate, *Închide ochii și vei vedea Orașul* (1970) transpune în imaginar căutarea micuței Elli, frumoasa fetiță răpită de căpcăunul Gagafu, cu ajutorul motanului Sultan. *Alice în țara minunilor, Pinocchio*, basmul românesc, *Dumbrava minunată* sunt apropieri ce apar în memoria cititorului cultivat. Scrierea pune și într-un fel parodic, ce va fi la modă aproape patruzeci de ani mai târziu, chestiunea intertextualității: în centrul ei se află povestirea *Răzbunarea purcelului*, narată de mai multe ori sub titlul *Convertirea ocnașului, Surpriza minunată, Sărbătoarea uitucului, Somn ușor, În Munții Stâncoși, De ce?*, în stil rusesc, franțuzesc, german, italian, american și interogativ.

Debutul editorial scriitorul și-l făcuse între timp cu un comentariu asupra filmelor despre cuceritorii eroici de noi teritorii: *Western. Filmele Vestului îndepărtat* (1966). Filmul va rămâne o constantă a preocupărilor sale: ca autor de scenarii cinematografice – *Baladă în piatră* (1966), *Baladă pentru vechiul drum* (1968), consacrat mănăstirii Curtea de Argeș și difuzat în ajunul ocupării Cehoslovaciei, la care se adaugă scenariul pentru filmul de animație *Fetița cu chibrituri*, după Andersen, premiat la festivalurile de la Teheran, Barcelona, Veneția, scenariul de avangardă *Carnavalul* (1972), realizat împreună cu cineastul Ion Truică, prin care deschide o cale nouă genului – și, mai ales, în calitate de comentator de film – *Comedia burlescă* (1967), *Eroi, fantome, șoricei* (1970). Poet suprarealist, prozator fantezist și tandru ironic, scenarist cu premii internaționale, comentator de film, disident singuratic, **C.** este și un bun critic de artă. În 1976, în ajunul bicentenarului independenței Americii, reușește să publice volumul *Grafica americană. Un portret al Americii*, pe care cenzura îl aprobă, crezând că e vorba de un comentariu de strictă specialitate. În 1984, apare la București, în premieră mondială, prima sinteză despre spiritualitatea Americii Latine moderne și contemporane. Albumul *America Latină. Sugestii pentru o galerie sentimentală* oferă o selecție din pictura tuturor popoarelor latino-americane, tablourile fiind însoțite de evocări ale universului magic și realist al fiecărui artist, scrise într-un stil care să evoce prin cuvânt imaginea specifică a fiecăruia. După 1990, **C.** nu și-a transformat împotrivirea la comunism într-o afacere rentabilă. Între 1990 și 1994, ține la postul de radio Europa Liberă un ciclu de conferințe având ca teme definirea alfabetului democrației, vocația europeană a istoriei României și ideea europeană. În 1990, lansează la Editura Dacia colecția „Ieșirea din labirint", dedicată educației democratice. Sunt aduse la lumină aici lucrări interzise în perioada dictaturii, consacrate definirii principalelor sisteme totalitare din secolul al XX-lea. **C.** este însă unul dintre cei mai originali realizatori de antologii din cultura română. În 1972, a publicat *Cele douăsprezece luni ale visului. O antologie a inocenței*, „o laudă adusă purității sufletului omenesc". În lumea purității nu există bariere de spațiu, de timp, de rasă, de identitate, de caracter între oameni. Fiecărei luni a anului, numită după Christian Morgenstern, îi este închinată o temă: *Jaguarie – Jocuri de copii; Zebruarie – Jocuri de poeți; Moartie – Aventura; Caprilie – Animale* ș.a.m.d. Poeți și prozatori ludici ai lumii, graficieni suprarealiști contribuie la frumusețea unică a cărții. Peste aproape treizeci de ani, antologia *Cică niște cronicari duceau lipsă de șalvari* (2000) reunește texte esențiale ale umorului absurd în literatura română, ilustrate cu desene pe măsură. O direcție esențială a activității atât de derutante a lui **C.** este antropologia istorică, corelată cu filosofia politică și cu filosofia culturii. În 1992 și 1993, îi apar la Editura Dacia patru volume ale unei culegeri de texte unice în cultura română – *Dreptul la memorie*, lucrare pregătită încă din 1974 și respinsă de cenzură. **C.** o concepe ca pe un dicționar-sinteză al identității românești. Volumul întâi este dedicat rădăcinilor, temeliilor spiritualității naționale: limba și miturile; al doilea trece în revistă instituțiile de cultură, constituind în același timp și o mărturie a vocației europene a poporului român; volumul al treilea, *Dialog despre identitatea românească*, tratează tema din unghi etnic, filosofic, juridic, estetic, al culturii populare, ca și din „unghi critic"; al patrulea se oprește la marile subiecte ale dezbaterilor interbelice: nostalgia originilor, căutarea modelelor, diversitatea opțiunilor, tradiționalism–modernism, Orient sau Occident, europeism sau românism, ortodoxism, misticism, ateism, spiritualitate românească, contestările spiritualității. Nu există nume important care să lipsească din culegerea lui **C.**, care a fost distinsă cu Premiul Academiei Române. O altă antologie, *Momentul adevărului* (1996) este o incitantă lucrare de psihologie etnică și istorie politică. Fiecare dintre textele de aici poate constitui nucleul unei discuții pro sau contra. Și în ampla prefață a lui **C.** sunt reunite subiectele comune, abordate de participanții la discuție: națiunea și naționalismele, falsele

modele și modelele autentice, chestiunea minorităților, educația, felul în care se face raportarea la exil.

SCRIERI: *Western. Filmele Vestului îndepărtat*, București, 1966; *Comedia burlescă*, București, 1967; *Lamento pentru peștișorul Baltazar*, București, 1968; *Câte-o gâză, câte-o floare, câte-un fluture mai mare*, București, 1970; *Eroi, fantome, șoricei*, București, 1970; *Închide ochii și vei vedea Orașul*, București, 1970; *Baladă pentru vechiul drum*, București, 1976; *Grafica americană. Un portret al Americii*, București, 1976; *America Latină. Sugestii pentru o galerie sentimentală*, București, 1984; *Exil*, București, 1999; *Împreună cu Elli în Imaginaria* (în colaborare cu Michael Ende), tr. Nora Iuga, pref. Mircea Horia Simionescu, București, 1999; *Ieșirea din labirint (Intrarea în labirint, ieșirea...)*, București, 2002. **Antologii:** *Cele 12 luni ale visului. O antologie a inocenței*, București, 1972; *Dreptul la memorie*, I-IV, Cluj-Napoca, 1992-1993; *Momentul adevărului*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1996; *Cică niște cronicari duceau lipsă de șalvari. Antologia literaturii umorului absurd*, București, 2000; *Dosar Mihail Sebastian*, București, 2001. **Traduceri:** Odysseas Elitis, *Poeme*, Cluj-Napoca, 1980 (în colaborare cu T. Ziguras), *Iar ca sentiment, un cristal*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 1980 (în colaborare); Michael Ende, *Poveste fără sfârșit*, București, 1987.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„Lamento pentru peștișorul Baltazar"*, RL, 1969, 2; Haralambie Țugui, *„Lamento pentru peștișorul Baltazar"*, CRC, 1969, 5; Dana Dumitriu, *„Închide ochii și vei vedea Orașul"*, RL, 1970, 30; Eugen Simion, *„Închide ochii și vei vedea Orașul"*, LCF, 1970, 43; Mircea Horia Simionescu, *„Închide ochii și vei vedea Orașul"*, „Scânteia", 1970, 8589; Edgar Papu, *O carte matură pentru copii*, RL, 1971, 28; Valeriu Cristea, *„Baladă pentru vechiul drum"*, RL, 1976, 26; Florian Potra, *„Baladă pentru vechiul drum"*, VR, 1976, 11; Steinhardt, *Incertitudini*, 73-78; Cândroveanu, *Lit. rom.*, 126-129; Z. Ornea, *Apelul la memoria textelor*, RL, 1992, 30; *Dicț. scriit. rom.*, I, 553-555; Z. Ornea, *Adevăruri incomode*, RL, 1997, 22; Monica Gheț, *Adevărul ca un palimpsest*, APF, 1997, 5; Dan C. Mihăilescu, *Românii celui de-al treilea discurs*, „22", 1997, 373, 374; Cosma, *Romanul*, II, 196-197; I. Stanomir, *O „Țară a Minunilor" revizuită*, LCF, 1999, 29; Camil Baciu, *„On dit que les chroniqueurs"*, „Courrier du Centre Culturel Roumain" (Paris), 1999, 7-8; Dan Croitoru, *Călătorie spre Miază-Noapte*, RL, 2000, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, 388-389; Mircea Iorgulescu, *Peisaj după o bătălie care nu a mai avut loc*, „22", 2002, 8-10; Tudorel Urian, *Scriitorul în secolul totalitarismelor*, RL, 2003, 8. *R.S.*

CHINDRIȘ, Ioan (21.III.1938, Sânmiclăuș, j. Satu Mare), istoric literar și editor. Este fiul Mariei (n. Bârsan) și al lui Ioan Chindriș, țărani. După studii gimnaziale și liceale la Carei (1949-1955), urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj (1957-1962). Își ia doctoratul în filologie în 1977 și doctoratul în istorie în 1994. Debutează cu un reportaj literar în ziarul „Pentru socialism" din Baia Mare (1957). Ca redactor la Studioul de Radioteleviziune Cluj (1962-1985), cultivă acest gen literar în emisiunile realizate, precum și în reviste ca „Vatra", „Flacăra", „Tribuna", „Familia". Complementar, abordează și alte genuri publicistice, precum reportajul-anchetă, masa rotundă, interviul etc. Colaborează la numeroase publicații, de la ziare de provincie până la reviste literare importante, cum este „Manuscriptum", unde a deținut două decenii o rubrică permanentă de document literar. În „Tribuna", îi apar schițele *Bărbosul* și *Melchior* (1967), opțiune abandonată în favoarea istoriei literare. Debutul său editorial (1972) îl reprezintă volumul *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian* (în colaborare cu Iosif Pervain). În 1985 devine cercetător la Institutul de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca, unde își poate exercita vocația pentru valorificarea textului literar inedit. Editează, în publicații de specialitate și în volume, un mare număr de opere rămase în manuscris sau scrieri mai puțin cunoscute ale reprezentanților Școlii Ardelene. Astfel sunt edițiile *Arhieraticon* al lui Inochentie Micu-Klein (2000) și *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor* de Samuil Micu (I-II, 1995), alături de ediții din lucrările lui Petru Maior și Gheorghe Șincai. Lui **C.** îi aparțin inițiativa și coordonarea ediției critice a *Bibliei de la Blaj*, opera de vârf a Școlii Ardelene, apărută la Roma, în condiții monumentale, în anul jubiliar 2000. A participat la inițierea și realizarea corpusului de corespondență *George Barițiu și contemporanii săi* (I-IX, 1973-1993).

Propunându-și să stabilească, pe un serios fundament documentar, locul scrisului din Transilvania în literatura română modernă, **C.** investighează două „vârste" literare: Școala Ardeleană și generația de la 1848, analiza mergând permanent pe făgașul tradiției interdisciplinare clujene (Vasile Bogrea, D. Popovici și Ion Breazu). Epoca primară a Școlii Ardelene, secolul al XVIII-lea, **C.** o vede prin prisma personalismului lui Friedrich Schleiermacher, care i-a influențat pe corifeii mișcării. Școala Ardeleană este construcția istorică a unor personalități puternice. Inochentie Micu-Klein, Petru Pavel Aaron, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și alții sunt personajele unor reevaluări efectuate prin prisma textelor lor. Exemplul tipic este volumul Petru Maior, *Scripta minora* (1997),

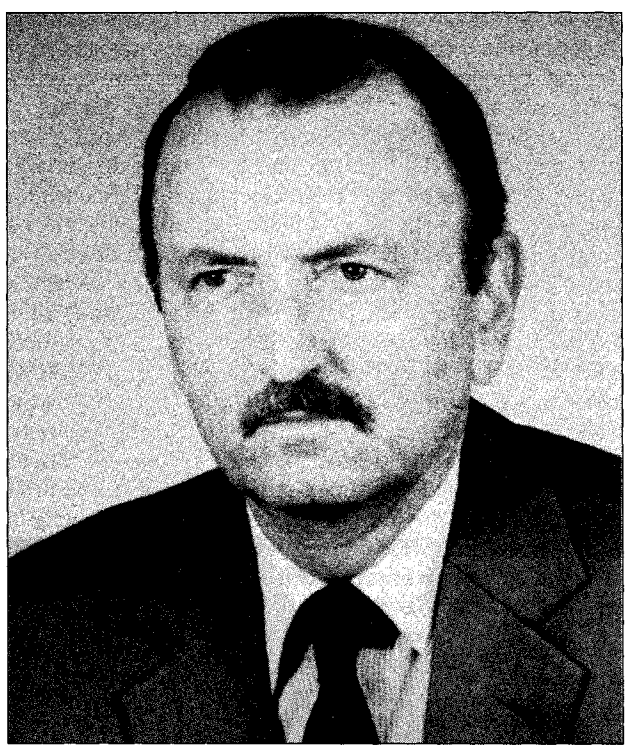

experiment editorial reușit, unde cărturarul își construiește singur biografia socială și spirituală din mărturii personale, de la texte de tip *ars literaria* la polemici, jurnale, corespondență sau mărturii despre cultura personală. Dând la lumină, cu un soi de febrilitate, numeroase texte ale Școlii Ardelene, **C.** dărâmă imagini vechi sau truisme, preluate de la autor la autor tocmai din cauza necunoașterii manuscriselor. Sintezele asupra luminismului blăjean (*Naționalismul modern*, 1996, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, 2001) afișează o iconoclastie benignă față de exegeții precursori, dezvăluind informații necunoscute, accepțiuni îndrăznețe și unghiuri noi de analiză. Opera de ordonare în aria Școlii Ardelene este încununat cu reeditarea *Bibliei de la Blaj*, însoțită și de o amplă postfață a lui **C.**, adevărată monografie a vieții cultural-literare din Transilvania secolului al XVIII-lea. Raliindu-se unor cercetători mai vechi (Ion Breazu, Iosif Pervain, George Em. Marica ș.a.), **C.** echivalează generația spirituală de la 1848 cu o a doua vârstă a Școlii Ardelene. La o dată când conceptul de literatură se desprindea de vechea accepțiune a scrisului în general, opera acestora revelează aspecte notabile ale fenomenului. Tipărește *Discursul de la Blaj* al lui Simion Bărnuțiu, descoperind în textul politic structuri de expresie literară apropiate de marea retorică europeană a anului 1848. Istoriografia momentului este tot atât de tributară prozei romantice, fapt demonstrat în lucrarea monografică *Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian* (1983). Filonul beletristic se trădează în cele mai neașteptate texte ale vremii, un loc aparte ocupându-l corespondența între actorii scenei sociale și cultural-literare. Mircea Zaciu caracterizează dialogul epistolar din *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, drept un câmp de manifestare a „marilor patimi romantice", precursoare de expresie literară. Experimentul continuă cu corpusul de corespondență *George Barit și contemporanii săi* (I-IX, 1973-1993), lucrare colectivă prin care se impune la noi genul epistolei literare și memorialistice comentate, care poate constitui „o reprezentare epică a timpului" (Ion Vlad), „o gingașă operație de sondaj în adâncimi nepătrunse" (Șerban Cioculescu). Hermeneutica epistolară ca instrument al arheologiei istorico-literare l-a condus pe **C.** la regăsirea unor scriitori romantici ardeleni de la mijlocul secolului al XIX-lea, care corectează imaginea plată a unei așa-zise zone lipsite de filon literar: Ioan Rusu, Vasilie Pop, Septimiu Albini, Timotei Cipariu sau Nicolae Pauleti, cel din urmă făcând și obiectul unei ediții masive (*Scrieri*, 1980). O notabilă descoperire este ediția întâi a poemului encomiastic *Poemation de Secunda Legione Valachica sub Carolo barone Enzenbergio*, imagine despre români a italianului Silvius Tannoli, tipărită la 1768, ediție pe care cercetătorii o căutau de aproape două sute de ani. Piese unice în felul lor prin retorism și reverie meditativă, aceste „parentalii" sunt adunate în volumul cu un titlu împrumutat parțial de la Vasile Pârvan: *Memoriale. 100* (1998).

SCRIERI: *Alexandru Papiu Ilarian și Academia Română*, Cluj, 1973; *Chipuri din hronicul neamului*, București, 1977; *Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian*, București, 1983; *Figuri de cărturari*, București, 1987; *Naționalismul modern*, Cluj-Napoca, 1996; *Memoriale. 100*, Cluj-Napoca, 1998; *Simion Bărnuțiu. Suveranitate națională și integrare europeană. O hermeneutică de texte*, Cluj-Napoca, 1999; *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001. **Ediții:** *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, pref. edit., Cluj, 1972 (în colaborare cu Iosif Pervain); *George Barit și contemporanii săi*, I-IX, pref. Ștefan Pascu și Iosif Pervain, București, 1973-1993 (în colaborare); Nicolae Pauleti, *Scrieri*, pref. edit., București, 1980; Simion Bărnuțiu, *Discursul de la Blaj și scrieri de la 1848*, pref. Ion Rațiu, Cluj-Napoca, 1990, *Istoria filosofiei*, I-II, București, 2000-2003 (în colaborare); Samuil Micu, *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*, I-II, pref. edit., București, 1995; Petru Maior, *Scripta minora* (*Ars literaria. Animadversiones. Epistolarium. Ultimae*), pref. și tr. edit., București, 1997; Inochentie Micu-Klein, *Arhieraticon*, introd. edit., București, 2000; *Biblia de la Blaj. 1795*, ed. jubiliară, pref. Camil Mureșan, postfețe Ioan Chindriș și Eugen Pavel, Roma, 2000 (în colaborare).

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Papiu Ilarian și contemporanii săi*, LCF, 1972, 44; V. Curticăpeanu, *„Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian"*, STD, 1972, 5; Dumitru Micu, *Vulturul doborât*, AFT, 1972, 7; Mircea Zaciu, *Ardelenii*, ST, 1972, 10; Virgil Nemoianu, *Ilarian printre contemporani*, F, 1973, 2; Ion Vlad, *Epistolarium transilvănean. „George Barit și contemporanii săi"*, TR, 1975, 25; Mircea Popa, *O generație luptătoare*, TR, 1981, 33; Georgeta Antonescu, *Nicolae Pauleti, „Scrieri"*, MS, 1982, 1; Z. Ornea, *Contemporanii lui George Barit*, RL, 1983, 39; Al. Zub, *Ioan Chindriș, „Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian"*, AIX, t. XXI, 1984; Gh. Platon, *Ioan Chindriș, „Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian"*, AUI, 1984; Șerban Cioculescu, *„Decodarea" unei complexe personalități: George Barit*, RL, 1985, 38; Ioan Bizău, *Ortodoxia liturgică a lui Inochentie Micu-Klein*, „Renașterea", 2001, 2. *M.Pp.*

CHINEZU, Ion (15.VIII.1894, Sântana de Mureș, j. Mureș – 10.XII.1966, București), critic literar și traducător. Este fiul Anei (n. Hosu) și al lui Ion Chinezu, țărani. Urmează școala primară în satul natal, liceul la Târgu Mureș, Facultatea de Teologie la Blaj și cea de Litere la Budapesta și la București, luându-și licența în filologie în 1920. Funcționează ca profesor de limba română în Târgu Mureș (1920-1925) și în Cluj (1925-1940). A fost colaboratorul lui Sextil Pușcariu la proiectele Muzeului Limbii Române. În 1930 a devenit doctor în litere al Universității din Cluj, cu teza *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919-1929*. Între 1930 și 1932 este bursier la Paris. Susține cronica literară la revista „Darul vremii" (1930), editată de Victor Papilian, și conduce revista „Gând românesc" (1933-1940). În 1940 vine la București, lucrează în diplomație, iar în 1944 e deportat în Germania, de unde revine în anul următor. Până la sfârșitul vieții face numeroase traduceri din scriitori maghiari (semnate cu pseudonimele Ion Urcan, Petre sau Petru Mureșanu, Andrei Aldea și Alexandru Aldea), ca și din Thomas Mann și Ana Seghers. A colaborat la „Dacoromania", „Societatea de mâine", „Revista Fundațiilor Regale", „Erdély Helikon" ș.a.

Volumul *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919-1929*, prima carte a lui **C.**, apărută în 1930, este o abordare sistematică, obiectivă și riguroasă a fenomenului literar maghiar, definit, pe de o parte, prin încadrarea în climatul cultural al vremii și, pe de altă parte, prin raportare la literatura română. Literatura maghiară este studiată metodic, pe genuri,

luându-se în considerare diferențierea dintre generații, dintre literatura masculină și cea feminină etc. **C.** s-a remarcat, în calitate de cronicar literar, prin judecăți de valoare ferme, dar elegant formulate, prin spiritul clasicizant vădit în simțul măsurii și al echilibrului. El scrie cu ochii la G. Ibrăileanu, pe care l-a apreciat pentru capacitatea de armonizare a specificului național cu cel local, a tradiției cu tendințele novatoare. În ceea ce-l privește, a înclinat balanța spre un realism de factură ardeleană pe linia lui Slavici, Rebreanu, Pavel Dan, exprimându-și deschis rezervele față de formalism și experimentalism. A fost preocupat de relevarea arhitecturii și a organicității estetice a operei literare și a manifestat un pronunțat interes pentru calitatea expresiei artistice. Spirit exigent, el a fost totodată un descoperitor al valorilor noi, pe care le-a încurajat și le-a promovat. Notabil este cazul lui Pavel Dan, pentru impunerea căruia a luptat, inclusiv prin editarea unui volum de nuvele.

SCRIERI: *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919–1929*, Cluj, 1930; *Pagini de critică*, îngr. și pref. Ion Negoițescu, București, 1969. **Ediții, antologii:** *Poezii patriotice*, Cluj, 1938 (în colaborare cu Ion Breazu); Pavel Dan, *Urcan Bătrânul*, introd. edit., București, 1938. **Traduceri:** Asztalos István, *Vântul nu se stârnește din senin*, București, 1949, *Jóska*, București, 1957, *Omenie*, București, 1960, *Povestind copiilor*, pref. Mihai Gafița, București, 1961, *Duminecă cu dragoste*, pref. Ion Oarcăsu, București, 1962 (în colaborare cu Constantin Olariu); Móricz Zsigmond, *Rubedenii*, București, 1949, *Haiducul își joacă murgul*, București, 1952, *Rubedeniile. Un om fericit*, pref. Pop Simion, București, 1962, *Opere alese*, I–V, pref. Nagy Pál, București, 1957–1970; Kovács György, *Cu ghearele și cu dinții*, București, 1950, *Buchetul*, București, 1957, *Fata din Ojdula*, București, 1960, *Comoara Cristofilor*, București, 1965; Mikszáth Kálmán, *Două alegeri în Ungaria...*, București, 1951, *Căsătorie ciudată*, pref. M.N. Tudor, București, 1961; Vas Zoltán, *Șaisprezece ani de închisoare*, București, 1951 (în colaborare cu Emil Giurgiuca); Ana Seghers, *Morții rămân tineri*, București, 1952; Fehér Klara, *Insula cutremurelor*, București, 1953; Veres Péter, *Încercarea*, București, 1953, *Nevastă rea*, București, 1955; Sütö András, *Pornesc oamenii*, București, 1953, *A șaptea bucurie*, București, 1954 (în colaborare), *Aripă de rândunică*, București, 1960; Horváth István, *Brazdă peste haturi*, București, 1954, *Berbecul brumăriu*, București, 1957 (în colaborare cu Gelu Perian-Păteanu); Jókay Mór, *Crăișorii*, București, 1955; Ferencz László, *Ceața*, București, 1956, *Umbra*, București, 1957; Thomas Mann, *Casa Buddenbrook*, I–II, introd. Hans Mayer, București, 1957; Nagy István, *Dincolo de barieră*, București, 1958; Korda István, *Drumul cel mare*, pref. Vlaicu Bârna, București, 1958; Szemlér Ferenc, *Muntele cu trei cocoașe*, București, 1959, *Solstițiul*, pref. Remus Luca, București, 1961; Mikó Ervin, *Asalt în țara stufului*, București, 1961; Szász János, *Primii și ultimii*, București, 1963, *Cei dintâi și cei de pe urmă*, I–III, București, 1973.

Repere bibliografice: Nae Antonescu, *„Gând românesc"*, ST, 1966, 12; Vasile Băncilă, *Medalion*, TR, 1969, 39; Al. Dima, *În mișcarea literară a timpului*, TR, 1969, 39; V. Fanache, *Personalitatea criticului*, TR, 1969, 39; Henri Jacquier, *In memoriam*, TR, 1969, 39; Edgar Papu, *Un apostol ardelean*, RL, 1969, 40; Negoițescu, *Însemnări, 139–154*; Doina Graur, Bucur Țincu, *Ion Chinezu, istoric și critic literar*, RITL, 1972, 4; Fanache, *Întâlniri, 216–221*; Felea, *Prezența, 155–160*; Bârlea, *Efigii, 107–115*; Băncilă, *Portrete, 231–242*; Țepelea, *Opțiuni, 64–75*; Nicolae Tatu, *Ion Chinezu – cum l-am cunoscut*, RL, 1994, 32; Nicu Caranica, *Ion Chinezu*, ST, 1994, 9; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, *461–466*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *555–556*; Dan C. Mihăilescu, *Biblioplan de aprilie*, *„22"*, 1997, 377; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, București, 1997, *209–211*. *D.B.-D.*

CHIOARU, Dumitru (19.X.1957, Sângătin, j. Sibiu), poet și eseist. Este fiul Mariei și al lui Dumitru Chioar, țărani. A absolvit Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca în anul 1980, devenind doctor în filologie în 1999. Debutează în 1976, în revista „Transilvania", cu un grupaj de poeme. Prima carte, *Seară adolescentină*, îi apare în 1982, autorul ei fiind distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut în poezie. Colaborează la „Steaua", „Tribuna", „Vatra", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Orizont", „România literară", „Observator cultural", „Dilema", „Poesis", „Tomis", „Viața românească", „Apostrof" ș.a. Este redactor al revistei „Echinox" (1976–1980), profesor de limba și literatura română la Piatra Neamț, Agnita, Cisnădie, Sibiu, librar – o scurtă perioadă –, iar din 1990 până în 1992, apoi din 2001, redactor-șef al revistei „Euphorion" și, concomitent, lector de literatură comparată la Facultatea de Litere a Universității „Lucian Blaga" din Sibiu.

C. scrie o poezie discretă, fină, livrescă, ușor sentimentală, cultivând cu rafinament imaginile plastice. E vorba despre „stampe lirice" expresive, atmosferă romanțioasă, blajină, pe alocuri cu o scriitură chiar prețioasă: „Mâna care scrie (când odihnește) / îmi pare demonic de transparentă; / sub piele

venele, ca într-un acvariu / câteva plante – și sângele / curge în interior și irigă / tăcerea" (*Autoportret*). Undeva, definindu-și implicit lirica, **C.** afirmă că poetul de azi operează o schimbare de perspectivă și mută accentul de pe metafizic pe cotidian. Dar, spre deosebire de alți optzeciști, el include în modelul noii poeticități elementul plastic, secvența picturală: „O carte ca un amurg deschid / filă cu filă / așa cum mi-aș desface sufletul în extaz". La fel ca majoritatea poeților echinoxiști, **C.** face și critică literară, comentând în special cărți de poezie. *Poetica temporalității. Eseu asupra poeziei românești* (2000), la origine teză de doctorat, este o „explorare tematistă" care vizează descrierea relației timp-poezie. Criticul are în vedere în ampla secțiune aplicată a cărții, *Forme ale temporalității în poezia românească*, „șapte din experiențele fundamentale" ale poeziei noastre din toate timpurile, ilustrate de operele lui M. Eminescu, Al. Macedonski, G. Bacovia, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu și Nichita Stănescu. Studiul vădește, cum a observat, în rândurile de recomandare a cărții, Mircea Martin, „vocația de pionier a autorului, curajul de-a ataca cel dintâi o temă majoră și de-a constitui astfel un reper pentru orice inițiativă similară ulterioară".

SCRIERI: *Seară adolescentină*, București, 1982; *Secolul sfârșește într-o duminică*, București, 1991; *Noaptea din zi*, Sibiu, 1994; *Radiografiile timpului*, Botoșani, 1998; *Poetica temporalității. Eseu asupra poeziei românești*, Cluj-Napoca, 2000; *Vara de fosfor*, Cluj-Napoca, 2002; *Viața și opiniile profesorului Mouse*, Cluj-Napoca, 2003. **Antologii:** *Antologia poeziei române de la origini până azi*, I-II, Pitești, 1998 (în colaborare cu Ioan Radu Văcărescu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Trei debuturi*, RL, 1982, 15; Laurențiu Ulici, *O despărțire estetică*, RL, 1982, 29; Daniel Dimitriu, *„Seară adolescentină"*, CL, 1982, 8; Coșovei, *Pornind, 94–97*; Nicolae Oprea, *„Secolul sfârșește într-o duminică"*, „Calende", 1991, 10; Ioan Holban, *Cum se poate muri și învia într-un poem*, CRC, 1992, 6; Romanița Constantinescu, *Crepuscul duminical*, RL, 1992, 33; Țeposu, *Istoria, 104*; Ioana Pârvulescu, *Poezia cu ispite și regrete*, RL, 1994, 34; Milea, *Sub semnul, 149–151*; Bucur, *Poeți optzeciști, 49–50*; Daniel Corbu, *„Poetica temporalității"*, CL, 2002, 1; Constantin Cubleșan, *„Poetica temporalității"*, VTRA, 2002, 3–4; Gheorghe Grigurcu, *Un decepționat caligrafic*, RL, 2002, 38; Dan Bogdan Hanu, *O fuziune a sentimentelor*, CL, 2003, 11. *N.I.*

CHIORALIA, Constantin (14.XI.1902, Plenița, j. Dolj – 14.XII.1986, București), poet și publicist. Absolvent al Facultății de Drept și Filosofie din București, intră în magistratură, de unde trece consilier juridic, apoi șef de serviciu în Ministerul Învățământului, până la pensionare (1967). A debutat în 1924, cu versuri, la „Adevărul literar și artistic" (semnând A. Lucaci), și editorial cu volumul *Vitralii* (1967).

Poeziile sale confesive, relativ meșteșugite, cu o vagă tentă ironică ce atenuează oarecum imagismul și intimismul gratuit, stau sub zodii multiple, reținând atenția prin voința de plasticitate și vitalismul de sorginte țărănească. Sunt învederate o certă aptitudine a dialogului și o indiscutabilă voință de comunicare („Nimic nu pot să-ți dărui dacă / Nu-mi cauți ușa, musafir"). De aici și claritatea, eufonia multor versuri, dar și plata sfătoșenie, mediocritatea „frumoasă" a altora. Dincolo de toate, ies în evidență câteva piese, precum *Revenind la Vârciorova, Sămânțăresele, Analogii, Inscripție pe o pernă* și altele adunate în volumul *Vitralii*, ce dau integral măsura talentului lui **C.**, poet ce are forța de a plasticiza peisajul locurilor natale și de a evoca rodirile nesfârșite. Un ciclu final al *Vitraliilor* aparține ipostazei erotice, cu melancolii de vârstă și expresia sentimentului de profundă legătură cu gliile, de unde încrederea că gândul, „erete pe un cer planând/ Nu va lăsa să-i cadă aripile nicicând". În schimb, *Ecourile* (1976) vădesc lectura unui Arghezi „târziu", *Memorial – 1907* consunând cu versurile maestrului până la pastișă: „Sosesc din timpuri, oarecum mai vechi / cu geamătul mulțimii în urechi / Când cei pierind de linguri prea uscate / Au fost serviți cu plumbi pe săturate". De o cu totul altă factură sunt poemele din *Parafă*, apărute postum, în 1988. Cu excepția câtorva (reluate din volumele anterioare), versurile atestă o maturizare poetică implicând conștientizarea imensei semnificații a actului creator. Astfel, amenințarea iminentei morți biologice nu îi provoacă poetului stări de anxietate, de depresie, ci, dimpotrivă, o febrilitate a trăirii prin artă, menită a-l îndreptăți să exclame în final „Non omnis moriar" (*Horațiană*).

SCRIERI: *Vitralii*, București, 1967; *Ecourile*, București, 1976; *Parafă*, București, 1988.

Repere bibliografice: H. Grămescu, *Constantin Chioralia, „Vitralii"*, LCF, 1967, 36; H. Zalis, *„Vitralii"*, VR, 1967, 11; Matei Alexandrescu, *Un dialog cu Constantin Chioralia*, R, 1970, 5. *G.M.*

CHIPER, Grigore (16.IV.1959, Copanca, j. Tighina), poet și critic literar. Este fiul Verei și al lui Andrei Chiper. A studiat la Universitatea de Stat din Chișinău între anii 1976 și 1981, fiind apoi lector de limba română la Universitatea din Tiraspol. Este și cronicar literar la revista „Contrafort", din 1994.

Cultivă o poetică specifică optzecismului românesc. Volumele de poezii *Abia tangibilul* (1990) și *Aici, în falset* (1991) propun călătorii spre esențele ce scapă percepției comune, având ca pandant călătoria spre limite a lui Mircea Cărtărescu. Eul liric cunoaște două ipostaze: aceea a călătorului prin labirinturi, care nu surprinde decât „fragmente" („Ți s-a dat să prinzi *numai* fragmente", spune **C.**), și a naufragiatului pe mare, care nu fixează decât incertul („totul e doar un simbol"). În cea de-a doua carte, **C.** se dovedește și un bun poet al universului mic, creionat pointilist, prin fraze eliptice, prețios-baroce, prin trăsături fulgurante.

SCRIERI: *Abia tangibilul*, pref. Andrei Țurcanu, Chișinău, 1990; *Aici, în falset*, Chișinău, 1991; *Perioada albastră*, București, 1997; *Violoncelul și alte voci*, Timișoara, 2000.

Repere bibliografice: Silvia Caloian, *Un echilibru între modele incompatibile*, LA, 1991, 26; Mariana Codruț, *Tristețe și lume*, RL, 1991, 38; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 242*. *M.C.*

CHIRA, Minerva (19.II.1953, Negreni, j. Cluj), poetă. Este fiica Anei (n. Avram) și a lui Teodor Chira, cantonier. Urmează școala elementară în comuna natală, apoi Școala Normală

„Gh. Lazăr" din Cluj-Napoca (absolvită în 1973). Funcționează ca învățătoare în satul Dealul Rășinarilor și la Negreni. Debutează în „Steaua" (1986) cu poezia *Ca o mână apărându-se-n vis*. Colaborează la „Tribuna", „Transilvania", „Familia", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii Tineretului»", iar după 1989, la „Dacia literară" „Excelsior" (Cluj), „Minerva" (Bistrița) ș.a. Este prezentă în volumul colectiv *Cărări spre oameni* (1985) și în volumul *Flacăra vieții* (1987). Primul volum personal de versuri, *Manual de târâre*, îi apare în 1992.

Poezia scrisă de **C.** descinde din exercițiul avangardei și al suprarealismului, sfidând nu numai forma fixă, cantabilă și melodioasă a versului, ci și coerența limbajului, ordonat fluent în matca exprimării tradiționale. Sensul este dominat de violența metaforelor șocante, ce vor să sugereze înțelesuri prin simpla înșiruire într-un discurs lipsit de logica frazării inteligibile. Agresivitatea textului încearcă să denunțe un univers existențial maculat, o ordine socială terifiantă, supuse unor interogații vehemente (*Razele dor ca roua*). Totul în jur pare un fantastic coșmar, transcris în imagini ale abjecției: ochii „dospesc", „frâiele vomei s-au rupt / lângă haitele în putrefacție", „odraslele coșmarului inspiră aroma tenebrelor", „somnul e purtat prin cimitirul strepezit de gheare", cerul colcăie „în aburii unui cazan de sânge". Poezia arată ca o continuă expectorație verbală, descriind zonele imunde din universul înconjurător și validând metaforic o poetică a coșmarului. **C.** exhibă oribilul și sordidul cu o adevărată voluptate, angajând astfel un denunț extravagant al decrepitudinii vitale, al existenței contemporane maculate, ale cărei mecanisme sociale le contestă cu profund dezgust.

SCRIERI: *Manual de târâre*, pref. Ana Blandiana, Oradea, 1992; *Țara nimănui*, Oradea, 1993; *Fosforescența putregaiului*, Cluj-Napoca, 1995; *Poemele absenței*, Cluj-Napoca, 1996; *Leandrii Greciei*, Cluj-Napoca, 1999; *Cântecul lumânării*, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Adrian Păunescu, *Pentru poezia tânără*, CNT, 1986, 42; Ciprian Chirvasiu, *Scrisoare despre moarte și poezie*, „Totuși iubirea", 1990, 7; Ion Moldovan, *„Manual de târâre"*, F, 1993, 3; Mihaela Ursa, *„Manual de târâre"*, ST, 1993, 5; Romanița Constantinescu, *Melodii și monezi*, RL, 1996, 23; Dan Silviu Boerescu, *Istoria unei priviri*, PSS, 1994, 2; Irina Stejar, *Lăcrimarea dinlăuntru*, DL, 1995, 1; Ion Davideanu, *„Țara nimănui"*, „Bihorul", 1995, 25 mai; Dorin Serghie, *Să nu ucizi o pasăre răstignită*, „Adevărul de Cluj", 1995, 16 august; Carmelia Leonte, *„Poemele absenței"*, CRC, 1997, 6; Borbély, *Xenograme, 141–145*; Ion Roșioru, *„Poemele absenței"*, TMS, 1998, 6; Poantă, *Dicț. poeți, 62–63.* *Ct.C.*

CHIRA CHIRALINA, baladă populară. Aparține ciclului de balade antiotomane, în cadrul căruia este inclusă subgrupei ce dezvoltă o tematică inspirată din viața porturilor dunărene. În culegeri, se întâlnește frecvent cu titlul redus doar la unul dintre cele două componente ale numelui: *Chira* (sau *Chera*), *Chiralina* (sau *Cheralina*). A fost creată, probabil, de cântăreții populari din zona orașelor Brăila și Galați, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mai precis în perioada imediat următoare încheierii păcii de la Adrianopol (1829). Aria ei de răspândire include întreaga Muntenie, Oltenia, Moldova și sudul Banatului. Lipsită de elemente fabuloase, balada cuprinde relatarea unei întâmplări neobișnuite: răpirea unei tinere fete de către un negustor arap. Eroina, frumoasa crâșmăriță Chira, este la început ademenită de bogatul negustor, cu daruri scumpe. Respins de fată, arapul o răpește prin înșelăciune. Prinzând de veste, frații Chiralinei aleargă în urmărirea lor, îi ajung și îl ucid pe răpitor. Întoarsă acasă, Chira se căsătorește cu un tânăr „nalt și sprâncenat". Alte variante prezintă un final tragic. Tânăra fată, bănuită de către Din și Constandin — câteodată apare și un al treilea frate, Marin — de fugă premeditată cu străinul, este, în ciuda justificărilor ei disperate, omorâtă cu multă cruzime (arsă sau tăiată în bucăți). Reușita artistică a baladei constă, în primul rând, în realizarea deosebită a portretelor celor doi eroi: Chira și arapul. Cântărețul popular încearcă o descriere caricaturală a negustorului, utilizând în acest scop o bogată gamă de epitete și comparații: „buzat, / negru și ciudat, / cu solzi după cap, / parcă sunt de crap, / cu solzi mari pe burtă / parcă sunt de știucă." Se mai adaugă în altă versiune buzele „late, / roșii și umflate", ochii „refecați, / roșii, bolboșați", părul „îmbâcsit / și încârlionțit", mustățile „de rac, / parc-ar fi un drac". Trăsăturile dizgrațioase, puternic îngroșate, realizează o adevărată întruchipare a grotescului. Într-un viu contrast, poetul anonim conturează imaginea Chirei, folosind cele mai delicate nuanțe. Aglomerările metaforice („Frumoasă zână,/ fragedă copilă,/ tânără zambilă,/ floare din grădină,/ rază de lumină"), reluate ca un laitmotiv, pun în relief una dintre cele mai frumoase imagini ale unei eroine de baladă. Ceilalți eroi se disting mai ales sub aspect moral. Principalele trăsături de caracter ale fraților Chirei sunt sintetizate plastic în numai două versuri: „hoții Brăilei,/ șerpii Dunării". Impresionează, de asemenea, starea sufletească a bătrânei mame, bine surprinsă într-una dintre variantele culese de G. Dem. Teodorescu. Din descrierea întregii ei comportări în momentul când anunță fiilor trista veste, creatorul popular realizează o adevărată icoană a durerii: „Dar ea nu vorbea, / ci lacrimi vărsa, / mâinile-și frângea [...] dar nu răspundea, / că gură n-avea,/ ci semne făcea / și părul-și smulgea." Balada a constituit un punct de plecare în realizarea uneia dintre cele mai izbutite creații ale lui Panait Istrati, *Chira Chiralina*.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, I, îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, 1965, *193–200*; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuți, 1873, *23–27*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, *643–663*; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, III, București, 1964, *305–306*; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrânești*, București, 1974, *215–223*.

Repere bibliografice: Gh. Vrabie, *Balada populară românească*, București, 1966, *339–343*; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia populară*, București, 1967, *204–208*; Ion Ganea, *Variantele baladei „Chira Chiralina" și ecourile ei în literatura scrisă*, în *Studii de etnografie și folclor din zona Brăilei*, Brăila, 1977; *Dicț. lit. 1900, 179–180.* *C.Bz.*

CHIRESCU, Aurel (11.IX.1911, Craiova — 23.VI.1996), poet. Este fiul Eleonorei (n. Groșeanu) și al lui Dumitru Chirescu,

ofițer. A urmat școala primară în comuna Trișcu și liceul la Craiova și București. Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1934), activează ca profesor de limba și literatura română la mai multe licee din capitală. Devine membru al Societății Scriitorilor Români în 1944. A fost, un timp, inspector în Direcția Artelor și în Direcția Generală a Teatrelor de pe lângă Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor. În 1927 **C.** editează revista școlară „Amicii culturii", unde îi apare și prima poezie; adevăratul debut are însă loc în 1928, în „Arhivele Olteniei". Semnează și A. Craiov, Figaro, Ky-Res-Ku (Jiji). Colaborează la „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Gândirea", „Convorbiri literare", „Universul literar", „Revista Fundațiilor Regale", „România literară" ș.a. Între 1933 și 1935, scoate revista „Litere". Sporadic a scris și articole culturale, proză scurtă, epigrame. În 1939 îi apare volumul de versuri *Finister*, pentru care primește, din partea Fundațiilor Regale, Premiul Scriitorilor Tineri.

C. este autorul unei poezii reflexive, abstracte, de o tonalitate gravă. Călătoria, temă proprie poemelor din *Finister*, se înscrie în perimetrul cunoașterii spirituale și încearcă o transcendere a barierelor ce împrejmuiesc lumea opacă, limitată, o pătrundere în misterele ce nu se revelează decât, poate, în vis. În versuri se disting reminiscențe din lirica lui Lucian Blaga, dar și unele sunete care amintesc de Tudor Arghezi. Legătura cu mitul este percepută ca o poruncă al cărei sol este poetul: „din ani de mit" vine chemarea de a reîmpărți lumii culorile paradisului, de a realiza, cel puțin prin rostire poetică, o întoarcere la taina primordială. Poetul nutrește speranța că i se va dezvălui măcar un semn al divinității; când, în cele din urmă, căutarea își află împlinirea în chiar sufletul său, intervine neputința ființei de a suporta atâta adevăr (*Trup sfânt*). Alteori, se pleacă de la motivele baladelor populare, ca în *Legendă*, unde se face aluzie la drama Meșterului Manole, apropiată de condiția stihuitorului care clădește „din flori și fărâme" ce se năruie întruna. Concomitent, **C.** folosește ritmul și rima specifice poeziei populare *(Umbre de baladă, Singuraticul pom)*. Domină cuvinte precum „duh", „tăcere", „fum", „ceață", sugerând o lume greu de perceput. Volumul următor, *Stinsa oglindire* (1943), este distins cu Premiul Academiei Române, raportul fiind redactat de Lucian Blaga, entuziasmat de stilul și de structura internă a poemelor, de unitatea și maturitatea viziunii autorului. În 1944, **C.** a alcătuit, împreună cu Matei Alexandrescu și Ion Frunzetti, *Atlasul liric al poeziei românești contemporane*. Alte volume de versuri publicate de el sunt *Ospățul de taină* (1944), *Făt-Frumos din lacrimă* (basm versificat după M. Eminescu, 1945), *Finister 2* (1970) și *Metafore* (1971), în care sunt antologate volumele anterioare și este inclus, sub titlul *Poeme noi*, ciclul *Metafore*. Prin intermediul „metaforelor", poetul pune și acum întrebări existențiale. Contemplând fântânile, meditează la implacabila condiție umană: nimeni nu izbutește să fugă din el însuși (*Metafora fântânilor*); omul se zbate între două hotare — cel de început, cuvântul, și „acel ce va fi iarăși, la sfârșit" (*Metafora cuvintelor*). Versurile din *Pasărea de cenușă* (1972) valorifică superior ermetismul expresiei poetice, concentrându-se asupra „renașterii" ca șansă unică a vieții. Aici este tradus în poezie sensul câtorva creații plastice, intrându-se, astfel, în sfera interferențelor dintre arte. Un experiment, dar și o performanță se realizează în volumele *Brâncuși* (1972) și *Brâncuși II* (1974), ediții bilingve, traducerea în limba franceză fiind făcută de Sandu Tzigara-Samurcaș. Segmentând grafic versul, poetul sugerează conturul sculpturilor lui Brâncuși. *Genarul* (1974) este o prelucrare după M. Eminescu.

SCRIERI: *Finister*, București, 1939; *Stinsa oglindire*, București, 1943; *Ospățul de taină*, București, 1944; *Făt-Frumos din lacrimă*, București, 1945; *Finister 2*, București, 1970; *Metafore*, pref. Al. A. Philippide, București, 1971; *Brâncuși. Poeme-Poèmes*, I-II, ed. bilingvă, tr. Sandu Tzigara-Samurcaș, București, 1972–1974; *Pasărea de cenușă*, București, 1972; *Genarul*, București, 1974; *Poeme alese*, București, 1995; *Supliciile*, București, 1995. **Antologii:** *Atlasul liric al poeziei românești contemporane*, București, 1944 (în colaborare cu Matei Alexandrescu și Ion Frunzetti).

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, V, *136–139*; Florin Manolescu, *Aurel Chirescu, „Finister 2"*, RL, 1970, 18; Dan Cristea, *„Metafore"*, RL, 1971, 16; Nae Antonescu, *Aurel Chirescu, „Metafore"*, ST, 1971, 22; Firan, *Profiluri, 167–168; Dicț. scriit. rom.*, I, *556–558*; Gh. Grigurcu, *Răsărind din uitare*, RL, 1998, 12. *O.I.*

CHIRIAC, Alexandru (30.VIII.1919, Vorniceni, j. Chișinău), poet și traducător. Școala primară și liceul le-a urmat la Chișinău. În 1939 se înscrie la Politehnica din Iași, pe care a absolvit-o abia în 1948, pentru că și-a întrerupt studiile, fiind mobilizat pe front. După terminarea facultății, a funcționat ca inginer la Făgăraș, iar din 1954, la București. A publicat și câteva lucrări de specialitate. **C.** a înființat și a condus cenacluri literare (cenaclul liceal „Al. Donici" din Chișinău, în 1938, cenaclul „G. Bacovia" din București, în 1971). Este cunoscut ca traducător din rusă și franceză, manifestându-se și ca publicist pe teme culturale. **C.** a debutat foarte târziu, publicând, ca sexagenar, volumul de versuri *Stânci de milenii* (1979), urmat de placheta *Ileana-Maria-Ioana* (1995). Lucrată cu migală, poezia lui reușește uneori să se autodepășească, în ciuda folosirii unor motive arhicunoscute. I-au mai apărut plachetele *Terține în manieră niponă* (1983), *Concerte de joi* (1983) și *Elegii, proteste, resemnări* (1997).

SCRIERI: *Stânci de milenii*, București, 1979; *Mihaela, prietena noastră*, București, 1981; *Terține în manieră niponă*, București, 1983; *Concerte de joi*, București, 1983; *Daruri*, București, 1984; *Ileana-Maria-Ioana*, București, 1995; *Elegii, proteste, resemnări*, București, 1997. **Traduceri:** Adolphe de Custine, *Scrisori din Rusia: Rusia în 1839. Marchizul de Custine*, Chișinău, 1992 (în colaborare).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Filiera anonimă*, LCF, 1979, 35. *E.H.*

CHIRIAC, Ion (5.X.1941, Caraclău, j. Bacău), poet. Este fiul Catrinei (n. Axinoiu) și al lui Gheorghe Chiriac, țărani. **C.** urmează școala primară în satul natal, apoi liceul la Târgu Ocna, unde profesorul Dan Protopopescu îi insuflă dragostea

pentru literatură. După susținerea examenului „de maturitate", în 1959, se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Iași, secția limba și literatura română, pe care o va absolvi în 1964. Încă student, în 1961, debutează cu versuri în „Iașul literar", alte poezii fiindu-i găzduite de „Luceafărul", „Contemporanul", „Amfiteatru", „Cronica", „Scânteia tineretului", „Flacăra Iașului", „Ateneu" și „Ramuri". Repartizat inițial la liceul din Săbăoani, în județul Neamț, va lucra ulterior ca redactor la ziarul „Flacăra Iașului" (1967), apoi la „Scânteia tineretului" (1967–1969), în 1968 apărându-i și prima plachetă lirică, intitulată *Ce se numește toamnă*. Între 1969 și 1972, poetul-ziarist este secretar „pe probleme de școli" al Comitetului Județean UTC Iași, apoi director al Casei de Cultură a Tineretului și Studenților și activist (în sectorul cultural) al Comitetului Județean al PCR. În acest răstimp urmează un curs de cultură și civilizație universală la Antibes, Franța, Facultatea de Ziaristică a Academiei „Ștefan Gheorghiu" (1986–1988), iar mai târziu, o specializare în muzeologie, în urma căreia este, în anii 1989–1990, director al Complexului Muzeistic din Iași, instituție unde lucrează apoi ca muzeograf. După debut, poetul a colaborat cu versuri, eseuri, cronici și articole pe teme de cultură îndeosebi la periodicele ieșene și băcăuane, izbutind să-și facă tipărite, într-o cadență destul de regulată, volumele de poezii *Răsărit de fată mare* (1970), *Lumina pământului* (1973), *Nopți cu Ștefan cel Mare* (1974), *Liniștea dintre nori* (1977), *Elegiile inimii* (1979), *Exact așa vor cânta privighetorile* (1982), *Cenușa de pe inimă* (1984), *Plopi fără soț* (1987). Acestora li se adaugă, după un interval mai lung, *A treia noapte după răstignire* (2001). A fost distins, în 1982, cu un premiu al Asociației Scriitorilor din Iași.

Aparținând unei generații marcate de experiența războiului și de aceea a instaurării comunismului, dar care intră în literatură pe fondul unui relativ „dezgheț", manifestat prin treptata recuperare a moștenirii interbelice și o anume sincronizare la ritmurile europene, **C.** reunește în placheta de debut o suită de tatonări în direcții diverse: definiții metaforice ale actului de creație (*Poeții*, *Ciocârlia*), resemantizări ale unor simboluri (*Culbecul*), tablouri în tușe întrucâtva suprarealiste, onirice (*Când simți zăpada*, *Ecoul râsului*), relatări ale unor întâmplări obișnuite, răsucite spre metafizic (*Timp de o iarnă*, 1965), rememorări ale copilăriei și adolescenței, unele cu bogate inserții de etnos (*La nașterea soră-mi*, *În grădina lui Ion*). Mai consistente și mai bine orchestrate sunt în *Răsărit de fată mare*, dar și în versurile de mai târziu, proiecțiile în universul tradițional, fie el familial sau comunitar. În *Cenușa de pe inimă*, expresia sentimentului tragic al existenței, prezentă și anterior, atinge o intensitate extremă. Trecerea inexorabilă a timpului devine dureros de evidentă prin lucrarea memoriei, ce aduce secvențe din momentele inaugurale ale vieții, uneori în halucinatorii, terifiante tablouri (*Casa*, *Singur*, *La vânturat*, *Coasa*), prin vizita Umbrei (îndeosebi sub chipul mamei dispărute) ori prin descrieri ale unor insuportabile torturi mai mult sau mai puțin simbolice (*Drumuri*, *Fântâna*, ciclul *Marea*). Aici **C.** se apropie uneori de paroxismul din câteva poeme ale lui Emil Botta, de la care pare să vină și alternarea solemnului și a colocvialului, a lamentoului cu imprecația sau accesele de umor negru, macabru. Circumscrisă, în fond, aceleiași angoase zguduitoare este și lirica iubirii ce se destramă, din ciclul *Tei tăiat*, reluată, amplificată și rafinată într-o expresie personală în volumele *Plopi fără soț* și *A treia noapte după răstignire*, unde câteva laitmotive sunt turnate în tiparul colindelor. Efectul poetic este diminuat totuși de trimiterile, directe aproape, la stricta actualitate, precum și de o serie de disonanțe în versificație și în lexic.

SCRIERI: *Ce se numește toamnă*, București, 1968; *Răsărit de fată mare*, Iași, 1970; *Lumina pământului*, Iași, 1973; *Nopți cu Ștefan cel Mare*, Iași, 1974; *Liniștea dintre nori*, Iași, 1977; *Elegiile inimii*, Iași, 1979; *Exact așa vor cânta privighetorile*, Iași, 1982; *Cenușa de pe inimă*, Iași, 1984; *Plopi fără soț*, Iași, 1987; *A treia noapte după răstignire*, Iași, 2001.

Repere bibliografice: Gheorghe Drăgan, *Doi poeți*, CRC, 1966, 15; Sergiu Adam, *Ion Chiriac, „Ce se numește toamnă"*, ATN, 1969, 3; Nicolae Baltag, *„Ce se numește toamnă"*, „Scânteia tineretului", 1969, 6126; N. Corivan, *„Ce se numește toamnă"*, LCF, 1969, 13; Al. Andriescu, *Ion Chiriac, „Răsărit de fată mare"*, CL, 1970, 6; Mihai Drăgan, *Poezia lui Ion Chiriac*, CRC, 1973, 46; Daniel Dimitriu, *Poezii de dragoste*, CL, 1977, 6; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *145*; Nicolae Turtureanu, *Senin în senin*, CRC, 1979, 48; Constantin Pricop, *Ion Chiriac, „Elegiile inimii"*, CL, 1980, 2; Virgil Cuțitaru, *Memoria cuvintelor*, CRC, 1981, 42; Val Condurache, *„Exact așa vor cânta privighetorile"*, CL, 1982, 10; Nicolae Turtureanu, *Discursuri lirice*, CRC, 1983, 6; Ioan Holban, *„Aici totul, totul s-a născut din sinea mea"*, CRC, 1984, 35; Valentin Tașcu, *Ion Chiriac sau Poezia povestirii*, CRC, 1985, 27; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (2002), *102–103*. *V.D.*

CHIRIAC, Teo (29.V.1956, Coșernița, j. Soroca), poet. Este fiul Valentinei și al lui Gherasim Chiriac. După ce a studiat la Facultatea de Filologie, secția de jurnalistică, a Universității de Stat din Chișinău (1974–1979), a fost redactor la Radio Moldova, redactor și redactor-șef la Editura Hyperion.

Volumele de poezii *Lucrare de control* (1987) și *Salonul 33* (1989) au impus un poet cultivat, cu umor intelectual și cu un acut simț al perceperii unei lumi desacralizate, așezată sub un destin mioritic, în care există totuși „îngerul" Mihai Eminescu.

SCRIERI: *Lucrare de control*, pref. Grigore Vieru, Chișinău, 1987; *Salonul 33. 33 de poeme și o elegie rock*, postfață Eugen Chiriac, Chișinău, 1989; *Critica irațiunii pure*, București, 1996.

Repere bibliografice: Traian T. Coșovei, *Tineri poeți basarabeni*, CNT, 1992, 28; Traian T. Coșovei, *Un tânăr poet basarabean*, „Azi", 1993, 9 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *243*; Simion Bărbulescu, *Poeți din diaspora*, CL, 2000, 1; Cistelecan, *Top ten*, *82–84*. *M.C.*

CHIRIAC, Vlad (12.X.1936, Mălăiești – Transnistria), istoric literar. Este fiul Liubei (n. Roșcovan) și al lui Simion Chiriac, țărani. După ce urmează școala elementară și medie în satul natal, va studia la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1954–1959). Între anii 1972 și 1975 și-a făcut stagiul de doctorand la Institutul Poligrafic din Moscova. Doctor în filologie în 1976, din 1991 este cercetător științific superior la Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de Științe din Republica Moldova. Colaborează cu studii de

istorie literară la „Nistru", „Limba română", „Viața Basarabiei" și la reviste în limba rusă.

Autor al unor lucrări privind istoria scrisului și tiparului în Moldova, **C.** a fost preocupat și de valorificarea literaturii vechi (Petru Movilă, Varlaam, Dosoftei ș.a.) precum și a moștenirii literare a autorilor transnistrieni și basarabeni din prima jumătate a secolului al XX-lea (A. Mateevici, V. Harea, N. Smochină, D. Timonu ș.a.).

SCRIERI: *Poezia clasică moldovenească*, Chișinău, 1968; *Cartea și tiparul în Moldova în secolele XVII–XVIII. Schițe după materialele depozitate în URSS*, Chișinău, 1977; *Moldavskaia kniga. Eio prosloe, nastoiașcee i budușcee* [*Cartea moldovenească. Trecutul, prezentul și viitorul ei*], Chișinău, 1985. **Ediții:** *Alexie Mateevici. Genealogii. Iconografie. Evocări*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: I. Șpac, *Permanenta dragoste de carte*, „Magazin bibliologic", 1997, 2–3. *V.C.*

CHIRILĂ, George (13.XI.1941, Blăgești, j. Bacău), poet. Este fiul Olimpiei și al lui Gheorghe Chirilă, țărani. A absolvit în 1959 Liceul „Petru Rareș" din Piatra Neamț, iar Facultatea de Filosofie din Iași, în 1964. A funcționat ca asistent la Catedra de socialism științific a aceleiași facultăți (1964–1966), profesor de istorie la Roznov (1966–1967), redactor la redacția culturală a Televiziunii Române (1968–1971), redactor la Editura Minerva (1971–1974) și apoi, până în 1990, la revista „Contemporanul". Între 1990 și 1992, a fost redactor la „Pentru patrie", între 1993–1996, director general al Consiliului Național al Audiovizualului și, ulterior, redactor la „Cronica română". A debutat publicistic în 1955, în „Flacăra" din Piatra Neamț.

Formația filosofică a lui **C.** și-a pus vag pecetea pe creația sa lirică. În volumul de debut, *Agora* (1969), factura preponderent meditativă a poeziilor a făcut critica să vorbească despre un autor bântuit de obsesii, de spaima neîmplinirii. Cu *Orientalia* (1970), universul liric își schimbă coloratura, accentul căzând pe senzualismul discret, pe erotismul cerebral. În *Fiul* (1972) și în *Semnul unei corăbii* (1973), poetul străbate același tărâm al neliniștilor și obsesiilor, adâncind parcă și mai mult senzația apăsătoare a vinii ce trebuie ispășită. „Sentință", „jertfă", „povară" devin acum aproape stereotipii verbale. Firea elegiacă a lui **C.** își găsește însă aici expresia cea mai fericită, placheta *Semnul...* constituind jurnalul unei iubiri defuncte, cu toate tristețile ce le implică. În *Masca Diotimei* (1975), titlurile câtorva poeme rezumă pur și simplu „mesajul" liric: „Zămislirea și rodul – acesta ni-i rostul prin care umblăm peste gloria trecerii", iar cuvântul-cheie este „melancolie" („vastă", „tainică"). *Dăinuim* (1976) cuprinde poezii ce se vor patriotice, dar prin supralicitare devin doar versificări patriotarde în manieră vetust pașoptistă. Se reține vagi înfiorări nostalgice după *Satul copilăriei*, după *Mama*, câte o *Carte către tata* și una adresată lui *Eminescu tânăr*. Plachetele ce au urmat, *Solia* (1980), *Portretul focului* (1983), *Mic tratat de melancolie* (1984), *Peisaj de vânătoare* (1987), fără a schimba profilul poetului (în sensul că aceleași „imagini din copilărie", aceeași nostalgică durere după iubita demult pierdută apar și aici), reușesc totuși să mute accentele. În schimb, volumul *Sonete* (1996) impune nu doar un veritabil meșteșugar al versului, ci și un poet grav, iremediabil trist, care-și pune întrebări existențiale și, sceptic, renunță la „a spera", optând pentru „a dispera". În 1999, **C.** își surprinde cititorii cu o carte de teatru – *Fântâna din lacrimă* – ce atestă nebănuite aptitudini dramaturgice. Volumul este alcătuit din trilogia dedicată lui Eminescu, *Steaua singurătății*, ale cărei piese componente sunt *Fuga sau Lada de zestre*, *Încotro, dragul meu rătăcitor?* și *La capătul pustiului*, precum și din piesele *Fântâna din lacrimă* (unde mitul Meșterului Manole este reinterpretat: nu Ana cu pruncul nenăscut vor fi sacrificați, ci Manole) și *Dumnezeu umblă pe jos* (o frumoasă poveste de dragoste între Brâncuși și Domnișoara Pogany).

SCRIERI: *Agora*, București, 1969; *Orientalia*, Cluj, 1970; *Fiul*, Iași, 1972; *Semnul unei corăbii*, București, 1973; *Masca Diotimei*, București, 1975; *Dăinuim*, București, 1976; *Cu poezii și nuci în buzunare*, București, 1980; *Solia*, București, 1980; *Portretul focului*, București, 1983; *Mic tratat de melancolie*, București, 1984; *Peisaj de vânătoare*, București, 1987; *Un delfin, trei copii și mai multe peripeții*, București, 1988; *La ceas de mirări*, București, 1991; *Sonete*, București, 1996; *Într-o barcă de fildeș*, București, 1996; *Cenușă în unduire*, București, 1999; *Fântâna din lacrimă*, București, 1999.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *George Chirilă, „Agora"*, RL, 1969, 11; Octavian Voicu, *„Agora"*, ATN, 1969, 5; Ion Oarcăsu, *„Orientalia"*, RL, 1970, 24; Daniel Dimitriu, *„Orientalia"*, CL, 1970, 5; Dumitru Micu, *„Fiul"*, CNT, 1972, 28; Daniel Dimitriu, *„Semnul unei corăbii"*, CL, 1973, 18; Piru, *Poezia*, II, 436–439; Iorgulescu, *Scriitori, 44–45*; Dorin Tudoran, *Zămislirea și rodul*, LCF, 1976, 11; Radu G. Țeposu, *„Masca Diotimei"*, ST, 1976, 9; Gh. Simion, *„Dăinuim"*, CRC, 1977, 46; *Lit. rom. cont.*, I, *701–703*; Dumitru Micu, *„Mic tratat de melancolie"*, CNT, 1984, 42; Ulici, *Lit. rom.*, I, *254*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *338*. *D.Gr.*

CHIRIȚĂ, Constantin (12.III.1925, Ibănești, j. Vaslui – 14.XI.1991, Bonn-Königswinter, Germania), prozator. Este fiul Clarei (n. Marinescu) și al lui Ion Chiriță, învățători. A urmat liceul la Bârlad, după care s-a apucat să facă studii politehnice, fără însă a le termina. Scurtă vreme a fost luptător de circ. După un timp a devenit redactor la „Scânteia" și „Luceafărul". În 1970 este ales secretar al Asociației Scriitorilor din București, iar din 1977 vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. În 1988 se stabilește în Germania.

Evoluția scrisului lui **C.** a însemnat o trecere de la proza convențională realist-socialistă a anilor '50 spre romanul de aventuri pentru adolescenți, gen care l-a consacrat. Experiența vieții de reporter pe șantierul Bumbești-Livezeni și la Hunedoara va genera primele scrieri, conformiste ca viziune, animate în fond de ideea geniului romantic care învață să-și pună capacitatea în slujba muncitorimii (*Întâlnirea*, I–II, 1959, *Oțelul*, 1960, *Pasiuni*, 1964). **C.** va folosi în romanele sale, mereu, același procedeu: inventează un tip uman excepțional, pe care îl pune în situații considerate reprezentative pentru o anumită epocă. Indiferent cum se numește acesta, Alexandru Severin, Crișan, Ion Mușat, drumul său e unul singur – în

slujba clasei muncitoare. Romantismul sincer și naiv și scriitura alertă salvează aceste texte mediocre de la ridicol. **C.** reprezintă însă cazul acelui scriitor la care toate celelalte scrieri au fost puse în umbră de apariția, mai întâi a unei cărți, apoi a unui ciclu de succes, *Cireșarii*, cu suita de narațiuni: *Teroarea neagră* (1956), *Castelul fetei în alb* (1958), *Drum bun, Cireșari!* (1963), *Roata norocului* (1965), *Teroarea albă* (1968). Romanul utilizează schema cea mai exploatată a literaturii pentru adolescenți de pe toate meridianele: un grup de tineri prieteni, în care fiecare este întruparea unei trăsături dominante, este pus în situații terifiante sau aventuroase, care le probează solidaritatea și le facilitează maturizarea. Aventura, cât mai încordată, cât mai cu suspans, se sfârșește întotdeauna glorios. Grupul tinerilor de pe strada Cireșului e alcătuit din Victor – inteligent, cult, hotărât, stăpân pe sine, tipul conducătorului; Ursu – forță, generozitate, putere de sacrificiu; Tic – ingeniozitate și neastâmpăr copilăresc; Maria – grijă echilibrată, prudență; Lucia – idealul îndepărtat de perfecțiune a frumuseții aflate în pericol ș.a.m.d. Instinctul autorului este de a-i face pe acești copii să acționeze în situații aproape arhetipale: lupta cu spionii, rătăcirea în peșteră, descoperirea unui castel bântuit de forțe malefice etc., în care determinarea istorică are un rol ce tinde spre zero. Rămân astfel valabile literar avântul tineresc al acțiunii, primele întâmplări legate de socializarea individului în formare, ingeniozitatea, prietenia, curajul salvate de perisabilitate prin atemporalul lor. Succesul *Cireșarilor* (compus în cele din urmă din cinci volume: *Cavalerii florii de cireș, Castelul fetei în alb, Roata norocului, Aripi de zăpadă* și *Drum bun, Cireșari!*) printre adolescenții mai multor generații a fost enorm, comparabil numai cu cel al romanului *Toate pânzele sus* de Radu Tudoran. *Trilogia în alb* (Premiul Uniunii Scriitorilor în 1971 și 1974), reunind trei narațiuni polițiste (*Trandafirul alb*, 1966, *Pescărușul alb*, 1969, *Îngerul alb*, 1969), nu reușește să creeze nici suspansul, nici turul de forță al gândirii deductive care au dat strălucire genului. Romanul *Cireșarii* (Premiul Uniunii Scriitorilor în 1965) a avut numeroase ediții și a fost tradus în limbile maghiară, rusă, germană.

SCRIERI: *Matei Ion a cucerit viața*, București, 1949; *Oameni din orașul nostru*, București, 1951; *Cireșarii*, București, 1956; *Castelul fetei în alb (A doua aventură a Cireșarilor)*, București, 1958; *Întâlnirea*, I-II, București, 1959; *Oțelul*, București, 1960; *Drum bun, Cireșari!*, București 1963; *Pasiuni*, București, 1964; *Roata norocului*, București, 1965; *Trandafirul alb*, București, 1966; *Teroarea albă*, București, 1968, *Cireșarii*, I-V, București, 1972; ed. București, 1976; *Pescărușul alb*, București, 1969; *Îngerul alb*, București, 1969; *Trilogia în alb*, ed. 2, I-III, București, 1974; *Adâncimi*, București, 1974; *Romantica*, București, 1986.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Între ficțiune artistică și baroc. Pe marginea romanului „Întâlnirea" de Constantin Chiriță*, CNT, 1959, 42; Cornelia Ștefănescu, *Impresii despre eroii romanului „Oțelul"*, LCF, 1961, 4; Domițian Cesereanu, *Un roman al noului*, TR, 1961, 4; Eugen Luca *„Oțelul"*, CNT, 1961, 10; Paul Georgescu, *„Oțelul"*, GL, 1961, 14, 15; Ion Vitner, *Prozatori contemporani*, II, București, 1962, *210–235*; G. Naidin, *„Drum bun, Cireșari!"*, VR, 1963, 10; Mircea Anghelescu, *„Pasiuni"*, GL, 1964, 40; Liviu Călin, *„Pasiuni"*, CNT, 1964, 49; Vartan Arachelian, *„Pasiuni"*, „Scânteia tineretului", 1965, 4865; Sânziana Pop, *„Trandafirul alb"*, LCF, 1965, 10; Ion Lungu, *Itinerar critic*, București, 1965, *305–318*; Nicolae Velea, *„Trandafirul alb"*, CNT, 1966, 12; Marian Popa, *Aventurile existenței și aventurile ficțiunii*, LCF, 1967, 26; Victor Ivanovici, *Mitul superbei adolescențe*, LCF, 44; Nichita Stănescu, *Constantin Chiriță – un realist romantic*, CNT, 1971, 45; Lucian Alexiu, *Utopia adolescenței*, O, 1975, 11; Dan Cristea, *„Trilogia în alb" și autorul ei*, RL, 1976,16; Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976, *136–144*; Roxana Sorescu, *Permanența romantismului*, RL, 1977, 30; Tudor-Anton, *Ipostaze, 112–118*; Laurențiu Ulici, *„Cireșarii"*, CNT, 1979, 22; Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, București, 1979, *93–108*; Petru Poantă, *Constantin Chiriță-60*, ST, 1985, 3; Gh. Tomozei, *Starea Cireșarilor*, CNT, 1985, 11; Cornel Ungureanu, *„Romantica"*, O, 1986, 24; Cândroveanu, *Lit. rom., 131–133*; Cristea, *A scrie, 146–151*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *558–559*; *Dicț. analitic*, I, *182–183*; Cosma, *Romanul*, II, *190–191*; Alex. Ștefănescu, *Constantin Chiriță*, RL, 2000, 9; Popa, *Ist. lit.*, I, *1013–1014*. *R.S.*

CHIRIȚESCU, Florin (8.IV.1930, Băilești – 11.XII.1996, București), traducător și prozator. Este fiul Sevastiei și al lui Ștefan Chiriţescu. Studiile liceale le-a făcut la Colegiul Național „Carol I" din Craiova, pe care l-a absolvit în 1949, după care a urmat Facultatea de Filologie din cadrul Universității bucureștene, secția italiană, între anii 1950 și 1955 (cu un an de întrerupere în care, fiind dat afară din motive politice, a practicat meseria de strungar). După încheierea studiilor a fost angajat redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, post pe

care l-a deținut până la pensionare, în 1992. A colaborat la „România literară", „Contemporanul", „Viața românească", „Luceafărul", „Cotidianul".

Avizat cunoscător al literaturii italiene, **C.** a adus, prin numeroasele sale traduceri și studii critice dedicate autorilor transpuși în românește, o contribuție substanțială la promovarea în țara noastră a culturii italiene moderne și contemporane. Reușitele sale majore în acest domeniu sunt reprezentate de traducerea, în 1984, a romanului lui Umberto Eco *Numele trandafirului*, precum și de transpunerea în românește a uneia dintre cele mai dificile cărți de poezie ale lui Eugenio Montale, *Quaderno di quattro anni* (*Caiet pe patru ani*, 1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), pentru care a fost invitat, în 1981, să țină o conferință la Congresul Internațional de la San Remo dedicat acestui autor, cu prilejul împlinirii unui an de la moartea sa. A mai tradus din Cesare Pavese, Dino Buzzati, Francesco Arcangeli, Anna Banti, Giacomo Debenedetti, Luigi Pirandello, Italo Rocco, Elio Vittorini. Ca prozator, **C.** este autorul a două volume. Romanul *Seara, când se-nchide poșta...* (1971) prezintă, într-un limbaj frust, impregnat de oralitate, o serie de scene tipice din viața unui târg oltenesc din apropierea Craiovei, pe fundalul întunecat al evenimentelor sângeroase generate de cel de-al doilea război mondial, culminând cu declanșarea și înăbușirea rebeliunii legionare din 1941. Volumul de povestiri *De taină* (1977) reia, în linii mari, aceeași tematică (este de remarcat, în acest context, proza intitulată *Flautul*).

SCRIERI: *Seara, când se-nchide poșta...*, București, 1971; *De taină*, București, 1977. **Traduceri:** Renata Vigano, *Vine barza!*, București, 1955 (în colaborare cu Ovidiu Drimba); *Poezie italiană din secolul al XX-lea*, București, 1956; Luigi Pirandello, *O lume de hârtie*, București, 1957; *Nuvele italiene din Renaștere*, București, 1964; Cesare Pavese, *Luna și focurile. Femei singure*, București, 1966, *Meseria de a trăi*, București, 1967; Ketty Daneo, *Un băiat și o sută de drumuri*, București, 1969; Dino Buzzati, *Monstrul Colombre și alte patruzeci și șapte de povestiri*, București, 1970; Felix Timmermans, *Viața pasionată a lui Breugel*, București, 1970; Marcel Brion, *Arta abstractă*, București, 1972; Elio Vittorini, *Simplonul îi face cu ochiul lui Fréjus*, București, 1974; Anna Banti, *Cămașa arsă*, București, 1975; Corrado Maltese, *Istoria artei italiene*, București, 1976; Italo Rocco, *Auzi cum bate pământul!*, București, 1976; Viktor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, București, 1980; Eugenio Montale, *Quaderno di quattro anni. Caiet pe patru ani*, pref. trad., București, 1981; Salvatore Settis, *„Furtuna" interpretată (Giorgione, comitenții, subiectul)*, pref. Grigore Arbore, București, 1982; Umberto Eco, *Numele trandafirului*, Cluj-Napoca, 1984; Francesco Arcangeli, *Giorgio Morandi*, București, 1987 (în colaborare cu Mara Chiriițescu); Fernanda Pivano, *Hemingway*, București, 1988; Teresa Maria Moriglioni Drăgan, *Poeme*, București, 1989; Dan Petrașincu, *Gândirea vedanta*, București, 1996 (în colaborare cu Mara Chiriițescu), *Mituri indiene*, București, 1998 (în colaborare cu Mara Chiriițescu).

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *Florin Chiriițescu, „Seara, când se-nchide poșta..."*, LCF, 1971, 26; Nicolae Balotă, *„Seara, când se-nchide poșta..."*, RL, 1971, 32; Voicu Bugariu, *Florin Chiriițescu, „De taină"*, CNT, 1977, 32; Sorin Titel, *Tonul povestirii*, RL, 1977, 40; Popa, *Ist. lit.*, II, *183*. *L.H.*

CHIRNOAGĂ, Mihail (19.XI.1913, Poduri, j. Bacău – 1.XII.1948, București), prozator și critic literar. Fiu de învățător, **C.** a absolvit Liceul Militar (1931), îmbrățișând cariera de ofițer. Debutează publicistic în 1929 în „Foaia tinerimii". Aflat cu serviciul în garnizoana din Brașov, scoate împreună cu N. Cantonieru și Aurel Marin revista „Frize" (1934–1935), în care îi apar o serie de proze scurte. Va continua cu același gen de colaborări, dar, mai ales, cu articole, recenzii și eseuri critice și la alte periodice („Brașovul literar", „Jurnalul literar", „Însemnări ieșene", „Lanuri", „Litere", „Meșterul Manole", „Porunca vremii", „Sfarmă-Piatră", „Vremea", „Tribuna literară", „Pământul", „Tribuna Transilvaniei", „Universul literar", „Viața" ș.a.), unde mai semna uneori și cu pseudonimele Melania Chirnoagă, Emanoil Radian sau Teodor Chiru. A publicat volumul de nuvele *Carte de dragoste* (1935), romanul *Logodna* (1940), studiul *Alexandru Călinescu, poet al tristeții* (1937) și, în colaborare cu Virgil Chirnoagă, o cărticică pentru copii (*Poveste c-un pitic, doi oameni din Lună și-o împărăție*). De asemenea, a tradus din scriitoarea italiană Antonia Pozzi (*Cuvinte*, 1941). Stabilindu-se la București în 1942, **C.** se va dedica exclusiv criticii literare. Invalid de război, se stinge prematur, în urma unui accident. O selecție din critica sa apare postum, sub titlul *Basoreliefuri* (1977). Alte două volume de nuvele, *Umbrele iubirii* și *Sărutul*, au rămas în manuscris.

În proza de început, **C.** se lasă copleșit, ca mulți debutanți, de afectivitate și elan juvenil, stări de care nu se va debarasa complet nici în romanul *Logodna*, în pofida unei vizibile maturizări. Centrată pe aceeași temă a erosului generator de suferințe, cartea are carențe de compoziție, precum și o anume lipsă de consistență, pe care n-o compensează efortul de analiză psihologică. Domeniul în care **C.** are mai multă personalitate va fi cel al criticii, distingându-se și aici o perioadă de maturizare, în virtutea căreia el cenzurează literatura provincială, cu excesul ei de entuziasm și patos tineresc; se situează, astfel, pe o poziție contrară celei susținute cu ani în urmă, schimbare datorată, probabil, experienței literare acumulate. Câștigând în echilibru și luciditate, spiritul critic al lui **C.** dobândește rigoare și disciplină. De altfel, el se străduie să-și limpezească ideologia (secțiunea *Probleme*, din volumul *Basoreliefuri*), pledând pentru o critică normativă, de orientare a scriitorului și de formare a gustului public. Propunând o înțelegere a literaturii axată pe un așa-zis „bun-simț comun", acceptă cu rezerve curentele și manifestările moderniste, iar pe cele de avangardă le respinge vehement, negăsindu-le justificare estetică. A comentat inteligent și aplicat scriitori și opere din literatura română și universală, lansându-se rareori în studii de anvergură (cum sunt cele despre Lucian Blaga sau Stendhal).

SCRIERI: *Carte de dragoste*, Brașov, 1935; *Alexandru Călinescu, poet al tristeții*, Călărași, 1937; *Logodna*, București, 1940; *Basoreliefuri*, îngr. și pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 1977; *Poveste c-un pitic, doi oameni din Lună și-o împărăție* (în colaborare cu Virgil Chirnoagă), București, f.a. **Traduceri:** Antonia Pozzi, *Cuvinte*, București, 1941.

Repere bibliografice: Romulus Demetrescu, *Mihail Chirnoagă, „Carte de dragoste"*, PLI, 1935, 2-3; Octav Șuluțiu, *„Carte de dragoste"*, FRZ, 1935, 4; Paul Popescu, *Cazul Mihail Chirnoagă – Pimen Constantinescu*, „Orientări", 1935, 6; Teodor Scarlat, *„Carte de dragoste"*, RVS, 1935, 6 – 7; Perpessicius, *Opere*, IX, *369-372;* Vintilă Horia, *„Logodna"*, MMN, 1940, 1-3; *Călinescu, Ist. lit.* (1941), *883;* Melania Livadă, *Valori metafizice*, „Saeculum", 1944, 2; Gheorghe Perian, *Prefață* la Mihail Chirnoagă, *Basoreliefuri*, Cluj-Napoca, 1977, *5-29;* Al. I. Friduș, *„Basoreliefuri"*, CRC, 1978, 20; *Scrisoare de la Virgil Chirnoagă*, ADLTR, C-67; *Dicț. scriit. rom.*, I, *559-561.* *C.Bz.*

CHIRU-NANOV, Ion (7.I.1882, Nanov, j. Teleorman – 22.VII.1917, Iași), prozator. Fiu de țăran, **C.-N.** a urmat școala primară în localitatea natală (a cărei denumire și-o adaugă numelui de familie), iar gimnaziul la Alexandria. A făcut, se pare, liceul la București, după care a fost institutor, corector la „Adevărul" și la „Monitorul oficial" și impiegat la Casa Școalelor. Între 1910 și 1912 era „student" la Școala Superioară de Științe de Stat. În 1905 debutează cu o poezie în „Duminica" (unul dintre suplimentele „Adevărului"). Tot acolo, va mai publica până în 1912, iscălind și Ion Crângu, schițe și povestiri. Aceleași specii, cărora le adaugă note de călătorie, le cultivă colaborând la „Toamna", „Moda nouă ilustrată", „Țara nouă", „Noua revistă română", „Convorbiri critice", „Falanga", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Ramuri", „Șezătoarea săteanului", „Ilustrația", „Flacăra", „Arta", „Noi pagini literare", „Libertatea" (Craiova), „Doina", „Scena", „Dreptatea", „Văpaia", „Helios", „Poezia", „Făclia", „Capitala", „Cartea vremii", „Cronica" ș.a. A scos împreună cu G. D. Mugur revista „În slujba adevărată" (1916). O parte din textele publicate în presă este strânsă în volumele *Păcate vechi* (1910), *Așa i-a fost scris...* (1911), *Peste Dorna* (1912), *Ochiul dracului* (1914), *Prăbușirea tronurilor* (1914), *Moara din Repezeanca* (1916), *Pe căile profeților* (1916). Mobilizat, **C.-N.** a făcut campania din 1916. Scrie, de asemenea, destul de frecvent, la „Viitorul țării" și „România", dar bolnav de tifos, moare curând în spital, la Iași. Mai târziu osemintele îi sunt mutate în cimitirul militar Ghencea.

Deși la început se inspiră exclusiv din mediul rural, **C.-N.** nu e încurajat de N. Iorga ori de G. Ibrăileanu, ci de M. Dragomirescu și C. Rădulescu-Motru. Fără forță de creație, fără darul reprezentării plastice, cu un stil neîngrijit, el apelează la teme bătătorite, cărora le dă cel mai adesea o turnură melodramatică. Un anume relief au în povestirile sale doar dialogurile dintre țărani, notate cu fidelitate. Nici schițele din viața funcționarilor nu izbutesc să se detașeze cât de cât, iar fragmentele dintr-un roman ce s-ar fi intitulat *Fala Oprișenilor*, publicate între 1913 și 1916, sunt neconcludente. Mai pe măsura posibilităților sale erau însemnările de călătorie incluse în două cărți, *Peste Dorna* și *Pe căile profeților*, care, fără să exceleze prin ceva, au constituit o lectură atractivă și instructivă la vremea apariției lor. Cea dintâi a fost, de altfel, distinsă cu Premiul Societății Scriitorilor Români, iar cealaltă, cu Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române, imediat după război fiind reeditată, deși cu puțin înainte autorul fusese acuzat de plagiat.

SCRIERI: Pamfil Șeicaru, *Un observator modest al vieții*, „Stegul", 1915, 43; N.I. Apostolescu, *Însemnări literare*, „Steagul", 1916, 162; *Păcate vechi*, București, [1910]; *Așa i-a fost scris...*, București, 1911; *Peste Dorna*, București, 1912; *Ochiul dracului*, București, 1914; *Prăbușirea tronurilor*, București, 1914; *Moara din Repezeanca*, București, 1916; *Pe căile profeților*, București, 1916.

Repere bibliografice: Pamfil Șeicaru, *Un observator modest al vieții*, „Steagul", 1915, 43; N.I. Apostolescu, *Însemnări literare*, „Steagul", 1916, 162; Liviu Rebreanu, *Ion Chiru-Nanov, „Pe căile profeților"*, „Capitala", 1916, 10; Barbu Delavrancea, *Opere*, V, București, 1969, *547-552;* Alex. D. Marcu, *Iarăși chestiunea plagiatului – Ion Chiru-Nanov, „Pe căile profeților"*, SBR, 1920, 38; Lovinescu, *Scrieri*, V, *134-135;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *637;* Ciopraga, *Lit.rom.*, *592;* Cristea, *Teleorman, 168-169.* *V.D.*

CHIȘU, Lucian (21.III.1952, Constanța), critic și istoric literar. Este fiul Mariei (n. Duminică), funcționară, și al lui Tarfin A. Chișu, colonel. Își face studiile liceale la Brăila (1968-1972) și pe cele superioare la Facultatea de Filologie, secția română-latină, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1972-1976). Este, succesiv, secretar de redacție al revistei studențești „Alma Mater" (1972), redactor și ulterior secretar de redacție la „Opinia studențească", profesor la Azuga (1976-1977) și Gheorghieni (1977-1980), muzeograf la Muzeul Brăilei (1980-1989), muzeograf și apoi cercetător științific (1990-1996) la Muzeul Literaturii Române, profesor (din 1996) la Universitatea „Spiru Haret" din București și la Facultatea de Teologie-Litere a Universității „Valahia" din Târgoviște. Își ia doctoratul în filologie cu teza *Activitatea lingvistică a lui D. Caracostea*. Debutează, în 1972, cu versuri în „România literară" și cu critică literară în „Alma Mater". Colaborează la „Caiete critice", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Luceafărul", „Manuscriptum", „Noua revistă română", „Opinia studențească", „Paralela 45", „Revista de istorie și teorie literară", „Tomis", „Tribuna", „Viața românească" ș. a.

Semnează două cărți, amândouă cu intenția declarată de a restitui imaginea reală a două personalități structural deosebite. Prima, *Mihu Dragomir. Metamorfozele creației* (2000), respinge percepția critică alimentată de cărțile conformiste ale autorului și procedează la o altă abordare, după criteriul biobibliografic, care ar oferi „un tablou al dispunerii creației mai adecvat și mai util din perspectiva conturării profilului poetic al lui Mihu Dragomir." Examenul critic surprinde coerența unei lirici bogate, cu acumulările, viziunea unitară și modernitatea ei. Accentul principal este pus pe cercetarea ineditelor. Versurile din volumele *Dor*, *Minutar peste netimp*, *Noapte calmă* și *Sărbătorile poetului* sunt racordate la scrierile din prima fază de creație a poetului, situată în deceniul al patrulea. Cu o intuiție critică fină, **C.** descoperă chiar și în creația marcată de realismul socialist a lui Mihu Dragomir oaze de poezie autentică, poezii patriotice sincere, neafectate de poncifele epocii. A doua carte, *Prejudecata Caracostea* (2002), abordează prioritar, spre deosebire de studiile semnate de Titu Popescu și Ioana Bot, gândirea lingvistică a lui Caracostea,

teoria limbajului, prezentă în întreaga sa operă. Convins că în ceea ce s-a scris despre autorul *Expresivității limbii române* componenta lingvistică „se află în continuare într-un con de umbră", **C.** caută explicațiile acestei situații: una ar fi aceea că după 1913 învățatul a părăsit cercetările în domeniu, devenind adeptul școlii idealiste. Subliniind faptul că cercetările lui D. Caracostea au prefigurat domeniul stilisticii și al poeticii, **C.** pune în evidență concepția originală a acestuia, întemeiată pe „studiul fenomenelor limbajului, al literaturii populare și al celei culte, cu instrumentele performante ale lingvisticii". Asociindu-se altor opinii, el susține că studiile literare ale lui D. Caracostea (analize fonetice, sintactice și lexicale) atestă o viziune modernă și îl recomandă pe autorul lor ca precursor al cercetării semiotice, al cercetării stilistice și poetice românești, al filosofiei limbajului.

SCRIERI: *Năluca* (în colaborare cu Fănuș Neagu și Dan Micu), București, 1996; *Mihu Dragomir. Metamorfozele creației*, București, 2000; *Introducere în mass-media*, București, 2001; *Prejudecata Caracostea*, București, 2002; *Accente*, București, 2003. **Ediții:** Iuliu C. Săvescu, *Scrieri*, București, 1983 (în colaborare cu Ion Popescu-Sireteanu); Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, postfața edit., București, 1990; Veronica Micle, *Poezii și corespondență*, introd. edit., Galați, 1992; I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*, pref. edit., Craiova, 1995; *Eminescu în corespondență*, I-V, București, 1997-2001 (în colaborare cu D. Vatamaniuc); Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, Craiova, 2001.

Repere bibliografice: Andrei Grigor, *Sensul recuperator al monografiei*, L, 2000, 9-12; Florentin Popescu, *La „judecata de apoi" a unui poet: Mihu Dragomir*, „Ecart", 2001, 110; Teodor Vârgolici, *Metamorfozele creației lui Mihu Dragomir*, ALA, 2002, 590; Teodor Vârgolici, *Eminescu în corespondență*, ALA, 2002, 636. *I.D.*

CHITIC, Paul Cornel (17.III.1944, București), dramaturg și teatrolog. Este fiul Cristianei și al lui Vasile Chitic, funcționari. A absolvit Liceul de Arte Plastice din București, urmând apoi cursurile Facultății de Filosofie (licențiat în 1970). A funcționat ca secretar de redacție la „Revista muzeelor și monumentelor" (1976-1980) și ca redactor la revista „Teatrul" (1980-1990). Angajat în lupta electorală, editează, în prima parte a anului 1990, ziarul politic „Mesager", candidând apoi pentru un loc în Camera Deputaților. După o întrerupere de cinci ani, revine în publicistică. În 1993 și 1994 a realizat emisiuni culturale la postul de Televiziune SOTI. În 1995-1996 a fost secretar literar la Teatrul Odeon din București. A colaborat cu piese de teatru, cronici dramatice și eseuri de sociologie a culturii la „Arta", „Contemporanul", „Tribuna", „Argeș", „Vatra", „România literară", „Orizont", „Cronica". Debutează cu o piesă de teatru în revista „Amfiteatru" (1966), unde va publica ulterior și proză scurtă. În 1967 i se reprezintă, la Timișoara, de către o trupă studențească, *Restaurarea hainelor Sfântului Augustin*.

Piesele sale de teatru, unele încă inedite, au fost puțin jucate; ele sunt, de cele mai multe ori, expresia unei poetici a protestului și manifestă un gust accentuat pentru problematica de ordin social, atunci când nu se vor, de-a dreptul, pledoarii pentru spiritul revoluționar internaționalist. Cariera scenică a acestor texte începe cu reprezentarea, în 1969, a unei piese axate pe figura domnitorului Vlad Țepeș și care explorează raportul dintre intențiile generoase și mijloacele barbare ale acțiunilor politice – *Cronica personală a lui Laonic*, reluată în 1977 sub titlul *Întors din singurătate*. În 1970 îi apare volumul *Teatru*, pentru care i se decernează Premiul Asociației Scriitorilor din București. Alături de piesele deja reprezentate, sunt incluse aici *Bunicul*, *Artre cu litere de platină*, satiră, în manieră ionesciană, a gândirii dogmatice și a cultului personalității, distinsă cu Premiul revistei „Amfiteatru", și *Panta rei*, scenariu de pantomimă. Publicată în revista „Teatrul", piesa *Schimbarea la față* este o frescă expresionistă, cu ecouri brechtiene, a revoluției proletare într-o țară din America Latină, iar *Mârâiala*, reprezentată în 1981 și publicată în 1982, o viziune polemică asupra conformismului și lașității din contemporaneitatea imediată, ambele încadrându-se în formula, originală pe teren românesc, a „teatrului agitatoric" (Constantin Cubleșan). Atenția criticii a fost atrasă în special de calitățile stilistice ale altei piese din culegerea publicată în 1982, *Europa, aport-viu sau mort*, comedie politică, dar și meditație asupra sensurilor istoriei și asupra dialecticii dintre spiritul revoluționar, întrupat de N. Bălcescu, și mentalitatea reacționară (piesa a beneficiat, în 1984, de o traducere în limba polonă, datorată Danutei Bienkowska). Implicarea politicului în istorie este și tema piesei *Suntem și rămânem împreună*, o incursiune în trecutul mișcării socialiste românești. Pentru volumul de eseuri *Teatrul obiectelor* (1982), amplă analiză a mijloacelor scenice – decor, mișcare, costume – utilizate în teatrul românesc de după 1960, autorului i s-a decernat un premiu al Uniunii Scriitorilor.

SCRIERI: *Teatru*, București, 1970; *Mârâiala*, București, 1982; *Teatrul obiectelor*, Iași, 1982.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Critică, 172-174;* Diaconescu, *Dramaturgi, 292-294;* Cubleșan, *Civic-etic, 176-180;* Ghițulescu, *O panoramă, 257-263;* *Dict. scriit. rom.*, I, *561-562;* *Paul Cornel Chitic*, DRI, I, *281-287;* Mihai Vasiliu, *Istoria teatrului românesc*, București, 1995, *115;* Micu, *Ist. lit., 694-695;* Ghițulescu, *Istoria, 418-421;* Popa, *Ist. lit.*, II, *960.* *C.Pp.*

CHIȚIMIA, I.[on] C.[onstantin] (22.V.1908, Albulești, j. Mehedinți – 19.II.1996, București), istoric literar, folclorist și comparatist. Este fiul Mariei (n. Popescu) și al lui Constantin Chițimia, țărani. Urmează școala primară în satul natal (1915-1920), apoi Liceul „Traian" din Turnu Severin (1922-1930) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1930-1934), specializându-se în literatura română veche sub îndrumarea lui N. Cartojan; își ia licența cu lucrarea *Cronicile slavo-române în secolul al XVI-lea*. Din 1932 este bibliotecar la Seminarul de istoria literaturii române vechi al Facultății, până în 1934, când obține prin concurs o bursă în Polonia, unde își continuă studiile (1934-1938). Teza de doctorat, *Cronica lui Grigore Ureche*, o va susține în 1940. Își începe cariera universitară în 1942, la Catedra de literatură veche, continuând-o la secția de slavistică, până în 1973, când este numit profesor consultant. În același timp lucrează și la Institutul de Istorie Literară și Folclor (Institutul de Istorie și Teorie Literară

„G. Călinescu"), de la înființarea acestuia, îndeplinind diverse funcții, de la secretar științific (1949) până la șef de secție (1953), fiind, alături de Al. Dima, și coordonator al dicționarului cronologic *Literatura română* (1979). Membru al mai multor asociații și societăți științifice din țară și străinătate, a colaborat la „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", „Cercetări folclorice", „Romanoslavica", „Buletinul Societății de Științe Filologice" ș.a., din conducerea cărora a și făcut parte. I s-au conferit Medalia Muncii (1964), Medalia 25 de ani de la proclamarea Republicii (1972) și Ordinul Polonia Restituta (gradul de cavaler, 1970; gradul de ofițer, 1974).

Publicate de-a lungul anilor în diverse reviste de specialitate, cele mai importante studii de literatură română veche ale lui **C.** au fost adunate relativ târziu într-un volum impunător – *Probleme de bază ale literaturii române vechi* (1972). Mai greu depistabilă în lucrările apărute separat, ideea diriguitoare, ce exprimă limpede concepția și finalitatea spre evidențierea cărora tind toate compartimentele cărții, este aceea că literatura veche, constituind baza din care crește epoca modernă, fixează trăsăturile proprii matricei autohtone care, transmisibile la rândul lor prin mijlocirea procesului educațional, influențează specificul creației contemporane. Arcuirea unor punți de legătură între actualitate și străvechime, pentru a defini mai profund fizionomia fenomenului artistic de azi, liniile lui complexe de evoluție, reprezintă scopul mărturisit al autorului și perspectiva din care vor fi apreciate idei, opere și personalități ale culturii românești din epoca veche. Pledoariile, excelând prin precizia și laconismul unui spirit eminamente clasic, bizuite pe o informație impresionantă, afirmă astfel existența unui umanism de limbă slavonă la noi și în sud-estul european, restabilesc adevărul despre imaginea și meritele lui Ștefan cel Mare și susțin paternitatea lui Neagoe în cazul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie.* Sumarul, într-adevăr fundamental prin natura și multitudinea problemelor abordate, se întregește cu expunerile despre cronicarii moldoveni și cu studiile privitoare la cărțile populare. Lucrările despre literatura română veche, la care se adaugă antologia *Cărțile populare în literatura românească* (I–II, 1963, în colaborare cu Dan Simonescu), atestă un erudit care mânuiește cu pricepere și rigoare universitar-pozitivistă instrumentele de lucru și materia supusă exegezei prin prisma unei concepții bine structurate. Interesul pentru literatura română veche se întrepătrunde organic cu preocupările pentru creația populară. De astă dată, cercetările vor fi strânse în *Folcloriști și folcloristică românească* (1968), volum distins cu Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române. Concentrându-și atenția asupra principalelor direcții în folcloristica din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **C.** insistă mai ales asupra școlii lui B.P. Hasdeu. Pornind de la convingerea că o istorie a folcloristicii nu poate fi scrisă fără cunoașterea adâncită a personalităților care au investit eforturi în acest domeniu, autorul procedează crocean și cercetează aportul unor specialiști nestudiați îndeajuns (B.P. Hasdeu, M. Gaster), insuficient apreciați (T.T. Burada, S. Fl. Marian, Gr. Tocilescu) ori de-a dreptul uitați (A. Lambrior, G.I. Pitiș, D. Stăncescu). Cunoașterea fenomenului folcloric

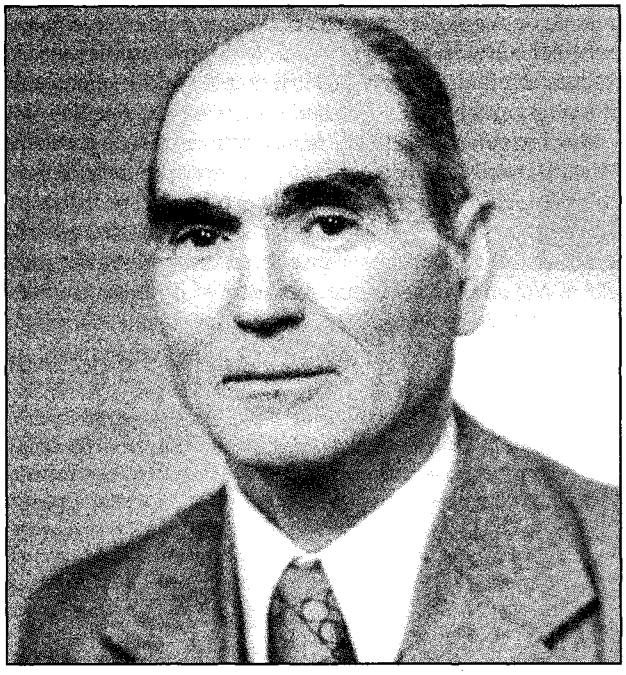

direct la sursă, evidențierea unor contribuții neglijate sau neîndestul aprofundate din perspectivă contemporană, caracterul științific subliniat și de subsolurile bibliografice etc. certifică temeinicia investigației. Explorarea folclorului se va îmbogăți metodologic cu posibilitățile de sintetizare ale comparatismului. Astfel, asociațiile, apropierile istorice și filologice, periferice în alte volume, se vor asambla în *Folclorul românesc în perspectivă comparată* (1971) într-o concepție unitară, care va fixa metoda precumpănitoare a exegezelor în funcție și de intenția urmărită de autor: stabilirea individualității folclorului românesc prin comparație cu folclorul altor popoare europene. Primul compartiment are rosturi mai degrabă introductive, stabilind câteva repere teoretice: datare și periodizare, clasificare și definiție etc., care pledează pentru folosirea metodei filologice în studiile folcloristice. Al doilea este alcătuit din studii despre aproape toate speciile literaturii populare – balada, bocetul, basmul, povestea, proverbele, ghicitorile și cântecele pentru copii –, absența liricii explicându-se prin însușirile ei mai apăsat individuale, deci mai greu de definit cu ajutorul comparațiilor. Caracterele distinctive ale spiritualității rurale românești sunt scoase în relief cu pregnanță în aceste vaste tablouri comparatiste, istorice și geografice. Stăruind preferențial asupra realizărilor artistice, **C.** delimitează fondul și expresia proprii zonei românești în contextul european. Partea a treia cuprinde, pe lângă o pertinentă istorie a folcloristicii polone, considerații mai generale despre stadiul și perspectivele studierii literaturii populare românești. Profilul omului de știință se rotunjește cu lucrările din domeniul polonisticii, cele mai însemnate fiind cuprinse în volumul *Literackie studia i szkice rumunistyczno-polonistyczne* (1983). Cartea este întocmită din trei secțiuni, întrepătrunse în

funcție de scopurile integratoare ale autorului: evidențierea relațiilor culturale româno-polone cu însemnătate marcantă în istoria celor două popoare, ecourile marilor valori naționale ale literaturii poloneze în România și momente esențiale ale culturii populare de la noi. Cele trei mănunchiuri de probleme sunt mai totdeauna perspectivate, conceptual și metodologic, dintr-un unghi comparatist. Personalitatea specialistului consacrat de lucrări remarcabile este dublată atât de însușirile profesorului, care au generat un adevărat cult printre elevii săi, cât și ale omului de o rară modestie și de o generozitate întemeiată pe inepuizabile energii afective.

SCRIERI: *Cronica lui Ștefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel*, București, 1939; ed. 2, București, 1942; *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968; *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, 1971; *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, 1972; *Literackie studia i szkice rumunistyczno-polonistyczne*, Varșovia, 1983. **Ediții:** B.P. Hasdeu, *Ion Vodă cel Cumplit*, pref. edit., Craiova, 1942; Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, pref. edit., București, 1975; *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, introd. edit., București, 1963 (în colaborare cu Dan Simonescu); *Crestomație de literatură română veche*, I, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Cluj-Napoca, 1984 (în colaborare cu Stela Toma).

Repere bibliografice: N. Iorga, *Cronica lui Ștefan cel Mare*, RI, 1940, 1-3; Șt. Pascu, *I. C. Chițimia*, DR, 1948, *246-252*; Mircea Anghelescu, *„Probleme de bază ale literaturii române vechi"*, RL, 1972, 15; Stancu Ilin, *I. C. Chițimia*, CREL, 1976, 1; Mihai Mitu, *Un om de carte*, LCF, 1983, 20; Stan Velea, *I. C. Chițimia*, „Buletinul Societății de Științe Filologice", 1983, *105-109*; Nicolae Mareș, *Un compendiu de cultură românească*, RL, 1984, 5; Stan Velea, *I.C. Chițimia, „Literackie studia i szkice rumunistyczno-polonistyczne"*, „Helikon", 1987, 1-3; *Dicț. scriit. rom.*, I, *562-564*; Velea, *Universaliști, 72-83*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *161-162*; Iordan Datcu, *Amintindu-ne de I. C. Chițimia*, „Răstimp" (Turnu Severin), 2003, 3. *St.V.*

CHIȚIMIA, Silvia (3.V.1949, București), poetă și etnolog. Este fiica Elenei (n. Guleava) și a lui Victor Costin, economist. A absolvit, în 1972, Facultatea de Chimie a Universității din București, după care a lucrat în calitate de cercetător la Institutul „Daniel Danielopolu" din București (1974-1991). Din 1991 este cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu". Și-a luat doctoratul în etnologie și antropologie culturală cu tema *Simboluri hermetice în cultura tradițională românească*. În 1980 efectuează un stagiu de specializare la Institutul de Studii Orientale din Roma, sub conducerea marelui orientalist Giuseppe Tucci. Debutează în „Revista de etnografie și folclor" (1979), cu studiul *Balada „Șarpele" în elementele ei străvechi de cultură românească*. În același an debutează și în poezie, cu *Circuitul viselor în natură*. După 1990 i-au apărut mai multe studii de mitologie în culegeri din străinătate, cel mai important fiind *Graal et modernité*, publicat în Franța (1996).

Poeziile *Circuitul viselor în natură*, care dă și titlul cărții de debut, sau *Fizica stării lucide* amintesc de retortele științelor exacte. Volumul este însă o alchimie a sentimentelor dozate în așa fel, încât cuvintele să nu-și dezvăluie în întregime înțelesurile, ele urmând a fi descifrate de fantezia cititorilor (*Scribii cu gâtul de lebădă, Liniște*). Un titlu (*Libertatea de a trage cu prașția*) amintește de poezia lui Geo Dumitrescu, iar câteva balade sunt scrise în manieră folk (*Aleluia!, Cântec*). Aceeași tehnică a corespondențelor este folosită și în poeziile pentru copii. Dintre numeroasele studii publicate în țară, este de reținut *Viziunea Mandalei în poezia lui Eminescu* („Studii de literatură universală", 1980).

SCRIERI: *Circuitul viselor în natură*, București, 1979; *Albinița sau fetița care zbura deasupra orașului*, București, 1983; *Magazinul fermecat*, București, 1988: *Le Défi magique* (în colaborare), Lyon, 1994; *Graal et modernité* (în colaborare), Paris, 1996; *Alexandre le Grand dans les littératures occidentales et proche-orientales* (în colaborare), Paris, 1996.

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi, 168-170*; François Edeline, *Nouvelles de Roumanie*, „Le Journal des poètes", 1982, 6-7; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *162-163*. *S.I.*

CHIVU, Aurelian (17.X.1935, Bezdead, j. Dâmbovița), poet. Este fiul Mariei (n. Oancea) și al lui Constantin Chivu, muncitor. Face studiile liceale la Pucioasa și Bușteni, obținând diploma de absolvire în 1954. Vine la București hotărât să urmeze medicina. Nu izbutește, și va fi angajat de Zaharia Stancu ca figurant la Teatrul Național și, totodată, ca documentarist la Muzeul Teatrului. Între 1959 și 1964 urmează cursurile Facultății de Filologie. După absolvire va fi profesor la școlile generale din comunele Beciu, Uda-Clocociov (în județul Teleorman) și la Azuga. Revine în București pentru a-și publica primele volume de versuri. Este angajat corector la Editura pentru Literatură în 1968, apoi la Editura Litera.

Cartea de debut se intitulează *Oglinda cu lebede* (1968). Titlul sugerează, desigur, reflectarea artistică, planul secund, pe ale cărui volute estetice evoluează o vreme poetul. Creația sa reține în cercuri concentrice, de acumulare treptată, influențe argheziene sau blagiene, repede depășite. Versul cu tente expresioniste și tonalitate de incantație arhaică îi devine caracteristic. În ciuda aparenței de improvizație, poemele lui **C.** pornesc de la preocupări de estetică și filosofie. Placheta *Saturnala* (1969) este pusă sub semnul lui Heraclit: „...muritori – / nemuritori, / nemuritori – / muritori/ își trec unii altora moartea și-și mor viața". Un volum, *Cina* (1977), este apreciat și recomandat de Gheorghe Tomozei, care îl așază „sub zodia bestiarelor cantemirene, dar și a *Luceafărului* emiescian". O altă carte, *Răpirea* (1978), este prezentată cu căldură de Nichita Stănescu; el vorbește de o conceptualizare a imaginii la **C.**: „Textul cărții este dur și penetrant ca o lacrimă înghețată". Poetul se crede un damnat, în veșnic abandon. Solitar insolit, va fi mereu un incomod protestatar în forme poetice voalate, dar care uneori frizează pamfletul: „o mână spălând-o pe cealaltă, / o față acoperindu-se cu alta / și-ntre ele vipera-mi mursecă / irozi ca-n marea roșie petrecând" (*Fabulă cu mâna*). În *Muntele* (1990), nesfârșită variație pe aceeași temă, înflorește un zâmbet sceptic în fața posibilei extincții.

SCRIERI: *Oglinda cu lebede*, București, 1968; *Saturnala*, București, 1969; *Arena cu idoli*, București, 1971; *Păsării, un cer limpede*, București, 1974; *Poeme*, București, 1975; *Cina*, București, 1977; *Răpirea*, București, 1978;

Corabia pe două mări, București, 1979; *Hybris*, București, 1980; *Judecata în Anthares*, București, 1981; *Viața ca două vieți*, București, 1983; *Cu leii de aur*, București, 1984; *Marea ca ieșire la cer*, București, 1987; *Muntele*, București, 1990; *Lipsa*, București, 1997; *Lovitura fără atingere*, București, 1999; *Sub cer torențial*, București, 1999; *Invulnerabilul*, București, 2000.

Repere bibliografice: Simion Bărbulescu, *Aurelian Chivu, „Oglinda cu lebede"*, IL, 1969, 8; Simion Bărbulescu, *„Saturnala"*, CL, 1970, 7; Ioana Crețulescu, *Imaginea țării de eres*, LCF, 1977, 42; M.D. Lesovici, *„Cina"*, CRC, 1977, 45; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *147*; Mirela Roznoveanu, *Lirismul sălbatic*, LCF, 1979, 7; Popa, *Ist. lit.*, II, *641*. *S.I.*

CHIVU, Gheorghe (2.XII.1912, Chirnogeni, j. Constanța – 2.X.1986, Sighetu Marmației), poet. Este fiul Dumitrei (n. Panduru) și al lui Dobre Chivu, țărani. Urmează, între 1926 și 1934, Seminarul Teologic la Constanța, Dorohoi, Galați. A absolvit Academia de Arte Frumoase din București (1934–1940), secția pictură, unde a fost elevul lui Camil Ressu. S-a specializat în pictură religioasă în Italia (1937). A funcționat ca desenator tehnic la Subsecretariatul de Stat al Aerului (1943–1944), profesor de desen la Medgidia (1945–1946), Oradea, Șimleu Silvaniei (1946–1948), Sighetu Marmației (1948–1974). A debutat în revista „Claviaturi" din Brașov, în 1944. În 1946 primește, alături de Mihail Crama, Premiul Scriitorilor Tineri al Fundațiilor Regale, pentru volumul *Zumbe*, care nu va fi tipărit decât în 1966. A colaborat la revistele transilvănene „Steaua", „Tribuna", „Familia", dar și la „Tomis", „Arta", „România literară" ș.a. Semnificativ este faptul că a reușit să-și atragă chiar înainte de debutul în volum sancțiunile criticilor proletcultiști, care îl enumeră fie printre suprarealiștii de categorie inferioară, fie printre autohtoniștii condamnabili pentru că „ajung la o comuniune stranie interioară cu întreg cosmosul, cu duhul pământului sau cu spiritele strămoșilor" (Ov. S. Crohmălniceanu).

În volumul *Zumbe*, al unui poet din familia ironiștilor protestatari și nonconformiști de după 1940 (Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Geo Dumitrescu), numai titlul rămâne ludic-provocator. **C.** este un bun versificator de teme și atitudini-ecou din Lucian Blaga, din Emil Botta, din Radu Stanca. Se exaltă vegetalul în germinare, contopirea cu natura, apar uneori elanuri titaniene. Un optimism programatic și convențional domină cântările despre zboruri și construcții. Dar nota specifică a poetului e una melancolică și grandios vizionară, accentuată cu fiecare carte. Don Juan se sinucide pentru a-i sfida pe cei ce l-au condamnat (*Balada poetului de odinioară*). Remarcabilă este lirica erotică, uneori ironică, alteori violentă, totdeauna neliniștită, gata a fi cuprinsă de vâlvătaie: „Ieșeai și intrai ca prin umbre de tufe, / Pisicească-mpletire pe loc, / Ca niște limbi de flăcări prin rufe, / Mistuitoare în brațele mele de foc." Cu totul deosebite sunt peisajele marine, încărcate de senzualitate, de culoare, cu marea personificată în făptură feminină mitică: „Fiară îmblânzită, marea cea mare, / Ca unui colos care ține pe umerii săi soarele, / Cu totul și cu totul de aur / Îi linge supusă picioarele" (*Răsărit de soare*); „Însăși Venera goală, surpându-și din agrafe / Cămașa grea de noapte și farmec feminin, / Ni se va da vederii sălbatic și deplin / Ca-n prăbușirea unui imperiu de garoafe" (*Dimineață la mare*). Însă *Cantoria* (1980), volum cu timbru pasionat, senzual, neliniștit și violent, conține cele mai realizate poeme de dragoste ale lui **C.** Pornind de la un gidianism provocator de destin („Abandonează-te întâmplării"), poetul ajunge la un ton sumbru din ce în ce mai accentuat: „Mi-a întors spatele și mă respinge / Mumă-mea marea, la țărm despuiat; / Pământul mă zvârle, numai un astru fârtat, / miloasă, steaua mea neagră mă ninge." Dacă, tânăr, poetul se simțea un intermediar între două lumi („Ci iată, prinse-ncet, parcă de-o mână, / Aripi îmi bat pe umeri din țărână"), în toamna lumii și a vieții va citi în ruginiul frunzelor moartea vânătorului Acteon. Poet inegal, banal în inspirația patriotică și în solidaritatea mitică cu strămoșii, **C.** se distinge în felul cum privește și admiră nudul feminin („Cu flori venișI, cu sânii purtați în mâini pe flori, / Masivă și frumoasă ca mamele de piatră") și în proiectarea peisajului într-un metaforism erotic. Imaginile expresive, versurile memorabile trebuie extrase de cititor dintr-o îngrămădire de locuri comune, de evocări și de „sacre" peisaje, pline de „roua" străbunilor, unde poetul aduce ofrande Coloanei fără sfârșit. Discipol al lui Mihai Beniuc în latura lui exaltat, tradiționalist și mobilizator patriotică, **C.** împrăștie viziuni suprarealiste printre evocări de haiduci și voievozi.

SCRIERI: *Zumbe*, București, 1966; *Apocrife*, București, 1969; *Metope*, București, 1972; *Cantoria*, București, 1980; *Brazde străbune*, Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *Pentru realismul socialist*, București, 1960, *89–90*; Ion Oarcăsu, Gheorghe Chivu, *„Zumbe"*, TR, 1966, 22; Nae Antonescu, *„Zumbe"*, ST, 1966, 10; Negoițescu, *Scriitori*, *453–457*; Florin Manolescu, *Gheorghe Chivu, „Apocrife"*, RL, 1970, 7; Barbu, *O ist.*, *65–67*; Piru, *Poezia*, I, *322–324*; Manu, *Eseu*, *133–135*; Miron Blaga, *Gheorghe Chivu, „Brazde străbune"*, F, 1985, 2; Emil Manu, *Poetul „Zumbelor"*, RL, 1986, 44; *Dicț. scriit. rom.*, I, *564*. *R.S.*

CHRISTI, Aura (pseudonim al Aureliei Potlog; 12.I.1967, Chișinău), poetă și eseistă. Este fiica Liubei (n. Caraman) și a lui Semion Potlog, intelectuali. Urmează școala primară și Liceul „Gh. Asachi" în Chișinău (1974–1984). În 1990 termină cursurile Facultății de Jurnalistică a Universității de Stat din același oraș. Între 1988 și 1991, este redactor la ziarul „Tineretul Moldovei" și apoi la revista „Galaxia Gutenberg". În 1993 se stabilește în București, unde devine redactor la „Contemporanul. Ideea europeană". Colaborează cu poezii, eseuri, traduceri, recenzii la „Sud-Est", „Contrafort", „Noi", „Literatura și arta" (Chișinău), precum și la reviste din Franța, Rusia, Italia, Belgia etc. A primit Premiul Ministerului Culturii pe anul 1993 și Premiul Academiei Române pe anul 1996. Debutează cu o schiță în „Tineretul Moldovei" (1984) și editorial în antologia colectivă *Dintre sute de catarge* (1990), semnând Aurelia Potlog. Primul său volum de poezii, *De partea cealaltă a umbrei* (1993), este semnat cu pseudonimul literar Aura Christi.

Versurile care alcătuiesc relativ numeroasele ei plachete (șirul lor este întretăiat de un volum antologic – *Nu mă atinge*,

1997) dezvăluie o personalitate din ce în ce mai bine definită în climatul liric românesc actual. **C.** nu face parte din grupul, compact și agresiv, al poetelor care mizează totul pe dezvăluirea impudică a unei feminități dezlănțuite. Dimpotrivă, ea pare a fi solicitată mai degrabă de intelectualismul discret, meditativ, întotdeauna placat pe solul ospitalier al realului („Zeii nu au dreptul să fugă. / Zeii nu au dreptul să mintă. / Sau poate ei sunt în dreptul / de a minți atât de covârșitor, / încât materia și gândul / își continuă existența / la nesfârșit renăscându-i / exclusiv datorită minciunii lor"). Poemele sunt deseori străbătute de demonul binefăcător al ironiei care, atunci când nu e pașnică și bonomă, devine sarcasm neîndurător, îndreptat împotriva unei lumi străine și ostile ("Azi va muri cea din urmă speranță. / Sunt cântecelul auster, morbid, / intonat ca un imn de o paiață / în luminișul nelocuit"). Refugiul în sine este adeseori soluția salvatoare, la care se revine obstinat, cu speranță și cu lehamite ("Ochii obosiți se închid. / Universul e un animal părăsit. / Îmi trag pe mine trupul / să nu mi se facă frig"; „M-am înfășurat în mantaua răcoroasă / a pielii. Cum aerul rece din subsoluri urcă / în amiaza toridă, frigul urcă în mine"). De la această tendință spre autorecluziune până la poezia autoreferențială nu mai e decât un pas, pe care poeta îl face cu grație. Literatura nu e o joacă, nici măcar un joc, e existența însăși, o viață asumată patetic și cu stoicism, ca un martiriu agreabil. Lirismul este purificat de orice aluviuni triviale, versurile, canonice sau nu, au o curgere deloc lină, ele se succedă imprevizibil, inundând textul cu imagini mereu proaspete. **C.** mizează totul pe o poezie gravă, îngândurată, care înflorește suav sub ochiul cititorului. Și ca eseistă dezvăluie aceeași luciditate necruțătoare, transpusă într-un limbaj elegant, chiar grațios, și o nelimitată bucurie de a descoperi opere și a scrie despre ele. Autoarea atestă o bună cunoaștere a ambianței literare românești și îndeosebi a celei actuale, din care sunt selectați scriitorii comentați confratern. Judecățile sunt drepte și conduc nu o dată spre concluzii inedite. Eseista rămâne totuși sub tutela poetei.

SCRIERI: *De partea cealaltă a umbrei*, București, 1993; *Împotriva mea*, București, 1995; *Ceremonia orbirii*, București, 1996; *Valea Regilor*, București, 1996; *Nu mă atinge*, pref. Gheorghe Grigurcu, postfață Octavian Soviany, București, 1997; *Fragmente de ființă*, București, 1998; *Ultimul zid*, București, 1999; *Labirintul exilului*, pref. Nicolae Balotă, București, 2000; *Vulturi de noapte (Sculptorul)*, Cluj-Napoca, 2001; *Elegii nordice*, Cluj-Napoca, 2002; *Cartea ademenirii*, postfață Mircea A. Diaconu, București, 2003.

Repere bibliografice: Eugen Istodor, *Metaforele toamnei*, RL, 1993, 37; Rodica Draghincescu, *Constelația imaginii*, „Arca", 1995, 10–12; Dan Silviu Boerescu, *În căutarea poeziei*, LCF, 1996, 8; Gheorghe Grigurcu, *Demonului, cu recunoștință*, RL, 1996, 20; Mihai Cimpoi, *Împotrivirea de sine*, L, 1996, 39; Rodica Draghincescu, *Revanșa lacrimilor*, VTRA, 1997, 2; Ioan Vădan, *Aura Christi*, „*Valea Regilor*", PSS, 1997, 3–4; Ionel Necula, *Aura Christi, o fenomenologie a spaimei*, „Bârladul", 1997, 5; Simona-Grazia Dima, *De la multitudine la unicitate*, O, 1997, 8; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 249; Simona-Grazia Dima, *Limanul sinelui*, R, 1999, 1; Mircea A. Diaconu, *Aura Christi și condiția poeziei*, CL, 2000, 3; Geo Vasile „*Ultimul zid*", TMS, 2000, 5; Marius Chivu, *Labirintul scrisului*, RL, 2001, 44; Mircea A. Diaconu, *Meridiane feminine*, CL, 2003, 4. *C.D.*

CIACHIR, Dan (17.09.1951, București), poet, critic literar și eseist. Este fiul Valericăi (n. Bazăverde) și al lui Nicolae Ciachir, istorici, cadre didactice la Facultatea de Istorie din București. Elev al liceelor „M. Sadoveanu", „Gh. Șincai" și „G. Călinescu" din București, își ia bacalaureatul în 1970. Urmează, din 1971, cursurile Facultății de Filologie din București, secția română-italiană, absolvite în 1975. Repartizat la Școala generală din comuna Crișan (județul Tulcea), predă timp de trei luni limbile română și franceză. Din toamna anului 1975 trăiește ca liber-profesionist. Debutează cu versuri în revista „Luceafărul" în 1968; debutul editorial îl reprezintă, în 1984, volumul de poeme *Muzică și memorie*. Colaborează cu versuri, recenzii, articole de critică literară, traduceri din italiană și franceză la revistele „Luceafărul", „România literară", „Tomis", „Convorbiri literare", „Orizont", „Astra", „Săptămâna", „Opinia studențească". După decembrie 1989 susține o „cronică ortodoxă" în revista „Cuvântul". Colaborează la „Steaua", „Convorbiri literare", „Luceafărul" cu eseuri și articole despre Nae Ionescu, Petru Dumitriu, Pavel Chihaia, Mateiu I. Caragiale. Este îngrijitorul unei culegeri de „foiletoane și meditații" ale lui Nae Ionescu (1994).

În *Muzică și memorie*, procedeul compozițional este acela al suprapunerii de imagini oarecum eterogene pe trunchiul unei sensibilități caracterizate de gustul pentru decoruri pluviale, crepusculare, lichide, mobilate fragmentar, informe, neprecizate. „Mediatizarea lumii prin imagine" (Radu G. Țeposu), relevabilă în poemele lui **C.**, se produce în tiparele unui discurs liric succint, care sugrumă adesea pretenția de a comunica ceva, descompunându-se într-o expresie albă. Modelul bacovian reprezintă nu numai din punct de vedere tematic o referință rezonabilă: „Aici, ploaia e un drum/ Tunel/ De obraji șiroitori/ Spinări murdare/ Ies aburi din cai.../ Și mă gândesc la orașe,/ Mi le-nchipui sub apă,/ Eterne, scufundate,/ Femei cu dinți albaștri/ Încremenite-n seară". Altfel, punctiile succesive în corpul imaginilor pe care poemele le capturează ca într-un insectar nu reușesc pe de-a-ntregul să disimuleze impresia că eul poetului se simte mai confortabil în apropierea tăcerii decât în aceea a cuvintelor. *Gânduri despre Nae Ionescu* (1994) cuprinde, pe lângă eseul mai amplu care dă titlul volumului și care-și propune să fie „un portret și o mărturisire", o serie de articole care documentează aspecte periferice ori centrale ale epocii interbelice, din perspectiva temei avute în vedere. Interesul eseistului și istoricului literar pentru Nae Ionescu și grupul „Criterion" (Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu ș.a.) transpare și în *Luciditate și nostalgie* (1996), volum în care mai pot fi citite eseuri și schițe de studiu despre I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, Petru Dumitriu sau amintiri și evocări ale unor personalități precum Petre Țuțea ori D. Stăniloae.

SCRIERI: *Muzică și memorie*, București, 1984; *Gânduri despre Nae Ionescu*, Iași, 1994; *Luciditate și nostalgie*, Iași, 1996; *Cronica ortodoxă*, I-III,

Iași, 1994-1999, Iași; ed. îngr. Mircea Platon, Iași, 2001; *Când moare o epocă*, București, 2003. **Ediții:** Nae Ionescu, *Suferința rasei albe*, Iași, 1994. **Traduceri:** *Lirică italiană contemporană (Giuseppe Ungaretti, Cesare Pavese, Pier Paolo Pasolini, Mario Luzi, Umberto Saba)*, Timișoara, 1997.

Repere bibliografice: Țeposu, *Istoria*, 74-75; Radu G. Țeposu, *Nae Ionescu, misticul aristocrat*, RL, 1994, 31; Dan C. Mihăilescu, *Dan Ciachir, „Cronica ortodoxă"*, LAI, 1994, 46; Dan Stanca, *Există fundamentalism religios?*, CNP, 1994, 12; Mircea Platon, *Teologie și haiduci*, Timișoara, 1998, 82-85; Mircea Platon, *Fără îndoială – isprăvi critice*, Iași, 2001, 51-55; Radu G. Țeposu, *Strălucirea manieristă a aforismului*, „Cuvântul", 1997, 11; Octavian Soviany, *Împotriva secularizării*, „Cuvântul" 1999, 11; Gheorghe Grigurcu, *Despre Nae Ionescu*, RL, 2002, 18, 19; Dorin Radu Micu, *Pentru o ortodoxie realistă. Dialoguri cu Dan Ciachir*, București, 2000; Tudorel Urian, *Călătorii în lumea de ieri*, RL, 2003, 31; Gheorghe Grigurcu, *Amintirile unui meridional*, RL, 2003, 36; Mircea Platon, *O carte de umbră și variație*, CL, 2003, 10. *M.I.*

CIBOTARU, Arhip (20.II.1935, Cobâlea, j. Soroca), poet, prozator și dramaturg. A absolvit Universitatea de Stat din Chișinău (1957). A fost vicepreședinte (1965-1971) și secretar al comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova și redactor-șef al revistei „Nistru" (1971-1988). A debutat editorial în 1958, cu placheta de versuri *Ecoul gliei*.

Aparent nepretențioasă, poezia de început a lui **C.** alimenta speranțe serioase, de regăsit ulterior în tendința spre un limbaj metaforic și simbolic bogat, spre interpretare filosofică, spre valorificarea motivelor folclorice autohtone. Dincolo de tributul plătit conjuncturii ideologice și politice, **C.** a dat și poeme animate de un sentiment sincer și adânc pentru locurile natale și pentru omul din preajmă. O particularitate a poeziei sale este explorarea conflictului interior, prezentarea inspirată a alcătuirii contradictorii a omului și a vieții. În romanul *Umbra comorilor* (1967), **C.** satirizează slujitorii Bisericii și țintește tare morale din mediul citadin, valorificându-și înclinarea spre ironie și sarcasm, ca și posibilitățile unei fantezii bogate. Aceleași calități de umorist și satiric își vor pune amprenta și pe piesele de teatru din volumul *Șase de dobă* (1981). A scris și poezii pentru copii, a făcut traduceri din literatura universală.

SCRIERI: *Ecoul gliei*, Chișinău, 1958; *Umbra comorilor*, Chișinău, 1967; *Șase de dobă*, Chișinău, 1981.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Idee și imagine*, Chișinău, 1971, 235-249; Ion Ciocanu, *Măsura adevărului*, Chișinău, 1986, 162-169. *I.C.*

CIBOTARU, Mihail (21.VI.1934, Vărvăreuca, j. Soroca), prozator și traducător. Este fiul Teodorei și al lui Gheorghe Cibotaru. După absolvirea Universității de Stat din Chișinău (1959), a lucrat la publicațiile „Tinerimea Moldovei", „Moldova socialistă", „Moldova". A fost ministru al Culturii între 1994 și 1997. Este laureat al Premiului de Stat (1986).

C. debutează editorial cu volumul de povestiri *Tăcerea pădurilor* (1965), în care evocă liric scene rurale și momente din timpul celui de al doilea război mondial. A doua culegere de povestiri, *Durerea liniștii* (1969), axată tot pe problematica rurală, marchează în plan artistic evoluția de la lirismul întrucâtva anacronic la o epică punctată de note dramatice. Cu romanul *Semănătorii* (1974), prozatorul se încadrează într-o orientare stilistică a cărei menire era, ca și la vechii sămănătoriști, apărarea valorilor etice și morale puse sub semnul dispariției, de data aceasta de sistemul totalitar. Celelalte romane, *Drumuri* (1979), *Îndrăzneala* (1983), *Rădăcini de acasă* (1988), *Eclipsa* (publicat în revista „Basarabia", 1990), sunt pledoarii pentru asanarea morală a satului, alterat printr-o dură îndoctrinare. Bazate pe o actualitate dramatică, romanele supraviețuiesc prin substratul lor documentar gazetăresc, mai puțin prin substanța artistică. **C.** a mai tipărit volumele de publicistică *Oameni de omenie* (1981), *Izvoare* (1983), *Sârjoaca* (1984). A publicat și literatură pentru copii și s-a distins printr-o bogată activitate de traducător.

SCRIERI: *Tăcerea pădurilor*, Chișinău, 1965; *Cântecul frăției*, Chișinău, 1965; *Durerea liniștii*, Chișinău, 1969; *Lupul*, Chișinău, 1969; *Glasul inimii*, Chișinău, 1971; *Semănătorii*, Chișinău, 1974; *Semaforul*, Chișinău, 1975; *Drumuri*, Chișinău, 1979; *Pasăre călătoare*, Chișinău, 1980; *Oameni de omenie*, Chișinău, 1981; *Izvoare*, Chișinău, 1983; *Îndrăzneala*, Chișinău, 1983; *Sârjoaca*, Chișinău, 1984; *În preajma iubirii*, Chișinău, 1988; *Rădăcini de acasă*, Chișinău, 1988; *Troiene*, Chișinău, 1989; *Cu legea pre lege călcând*, Chișinău, 1991; *Păsările călătoare*, Chișinău, 1991. **Traduceri:** R. Zagovici, *Îndărătnicia strofelor*, Chișinău, 1975; M. Lukonin, *Drum*, Chișinău, 1976; P. Antokolski, *A patra dimensiune*, Chișinău, 1977; Oljas Suleimenov, *Amiezi topite*, Chișinău, 1977 (în colaborare cu I. Gheorghiță); Andrei Voznesenski, *Versuri*, Chișinău, 1979; M. Valek, *Apropieri*, Chișinău, 1980; Saadi, *Poeme. Gazeluri*, Chișinău, 1982; Mahtumkuli, *Versuri*, Chișinău, 1983; *Din lirica afgană*, Chișinău, 1984 (în colaborare cu T. Paladi).

Repere bibliografice: Vladimir Beșleagă, *Suflul vremii*, Chișinău, 1981, 186-198; Ion Ciocanu, *Argumentul de rigoare*, Chișinău, 1985, 3-22; D. Coval, *Răspundem înaltei chemări a actualității*, „Nistru", 1984, 6; Ion C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chișinău, 1986, 41-49. *N.Bl.*

CIBOTARU, Simion (8.VII.1929, Cobâlea, j. Soroca – 14.I.1984, Chișinău), critic și istoric literar. Este fiul Mariei și al lui Simion Cibotaru. A absolvit Universitatea de Stat din Chișinău (1954) și a făcut stagiul de doctorat la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki" al Academiei de Științe din URSS (1954-1957). Doctor în filologie din 1973, a devenit membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1981). A lucrat în calitate de colaborator științific, șef de secție, apoi director al Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Republicii Moldova, între 1969 și 1984.

Tributar cu totul viziunii „partinice", comuniste, asupra fenomenului artistic, ca și principiilor „realismului socialist", **C.** are totuși unele merite în valorificarea unor nume din peisajul literar basarabean interbelic. Bine documentate sunt studiile care prefațează volume din scrierile lui Alexandru Robot, Teodor Nencev, George Meniuc sau comentează unele poezii, nuvele și eseuri ale lui Em. Bucov, Gr. Adam, Iosif Balțan, David Vetrov, Bogdan Istru, N. Costenco, A. Lipcan, Andrei Lupan și ale altor scriitori basarabeni din anii '20-'30 (*Ani de luptă*, 1969). De obicei, opera scriitorilor avuți în vedere,

antologată sau numai prefațată de **C.**, este încadrată adecvat în climatul literar al timpului. Dincolo de limitele ideologice, studiile sale au contribuit la cunoașterea valorilor literare basarabene. **C.** a manifestat interes și pentru moștenirea literară clasică (*Mihail Eminescu, La școala lui Ion Creangă, Alecu Russo și contemporaneitatea, Vasile Alecsandri – critic și istoric literar*).

SCRIERI: *Emilian Bucov*, Chișinău, 1958; *Studii literare*, Chișinău, 1958; *Ani de luptă*, Chișinău, 1969; *Mesajul social al literaturii*, Chișinău, 1972; *Formirovanie sotialisticeskogo realizma v moldavskoi literature. 1917–1941* [*Formarea realismului socialist în literatura moldovenească. 1917–1941*], Moscova, 1974; *Scriitorul și timpul*, Chișinău, 1979; *Literatura sovietică moldovenească din anii 1924–1960. Cronica vieții literare*, Chișinău, 1982; *Scrieri alese*, Chișinău, 1985.

Repere bibliografice: V. Coroban, *Studii, eseuri, recenzii*, Chișinău, 1968, *208–222*; H. Corbu, *Creionări*, Chișinău, 1964, *154–157*; Ion Ciocanu, *Articole și cronici literare*, Chișinău, 1969, *152–157*; H. Corbu, *Ctitori de lumină*, Chișinău, 1986, *265–272*; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987, *15–36*; Ion Șpac, *Simion Simionovici Cibotaru (1929–1984). Indice biobibliografic*, Chișinău, 1989; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *270*. *I.C.*

CICALA, publicație umoristică apărută la București între 11 februarie și 20 mai 1865 și la 1 ianuarie 1866. **C.** ataca reformele preconizate de Al. I. Cuza și de M. Kogălniceanu, înlocuind revista „Nichipercea", care fusese suspendată în mai 1864. De altfel, nici existența noii foi nu a fost prea lungă. Din **C.** au apărut cincisprezece numere, dintre care primele paisprezece până la 20 mai 1865. Suspendată din nou în ianuarie 1866, din februarie își va schimba denumirea în „Sarsailă". Directorul publicației era Ioan A. Geanoglu, dar cel care o redacta și care, din motive politice, nu avea posibilitatea să apară în această calitate era N. T. Orășanu. Colaborările sale sunt semnate cu pseudonimul Nicor. Au mai colaborat Gh. Tăutu și, sub pseudonim, Nicolae Filimon (semna Undrea), Pantazi Ghica (semna Paisiu), Radu Rosetti (semna Udar). Ceea ce individualizează **C.** este atenția deosebită pe care o acordă literaturii. Într-un articol intitulat *Curs de poezie scrisă și nescrisă*, sunt atacați poeții fideli puterii, pe care Orășanu îi numește „călifari ai poeziei". Cei vizați erau, probabil, Al. Depărățeanu, Al. Sihleanu, Radu Ionescu. Un alt obiectiv al satirei este actorul Matei Millo, al cărui repertoriu N. T. Orășanu îl găsește demodat și deci necorespunzător imperativelor epocii. Ziarele timpului, atât cele guvernamentale, cât și unele din opoziție, cum era „Reforma" lui I. G. Valentineanu, sunt ironizate pentru lipsa de independență. Viața politică nu este cruțată, mai ales activitatea Camerei Deputaților și guvernul „despotic". Deseori sunt publicate schițe satirice la adresa moravurilor familiei burgheze, a relațiilor sociale etc. Cu totul neașteptat, pentru că nu are nici o legătură vizibilă cu orientarea politică a periodicului, este atacul nedrept contra lui T. Maiorescu, prilejuit de procesul de imoralitate ce i se intentase la Iași. Atenția dată literaturii, strădania de a practica un umor de calitate fac din **C.** una dintre cele mai bune reviste umoristice ale epocii. *R.Z.*

CIFARELLI, Giuseppe (18.X.1889, Montescagiloso, Italia – 19.XII.1958, Milano), traducător. Este nepot al lui Poter Parlati, călugăr franciscan, șeful Misiunii Catolice din Focșani. Este adus în România încă de la vârsta de un an. Studiile primare și liceale le face la Focșani. Funcționar mulți ani la Banca Italo-Română din București, devine director al filialei acesteia din Sibiu. Debutează în „Cugetul românesc" (1923), cu traduceri din poezia lui Giosuè Carducci, prefațate de Ramiro Ortiz. Colaborează, de asemenea, cu unele tălmăciri lirice la „Rampa", dar și la „Gând românesc" și alte reviste literare transilvănene. Face parte din Gruparea Intelectuală „Thesis" de la Sibiu, în publicația căreia tipărește versuri traduse din Gabriele D'Annunzio, Giovanni Pascoli, Lionello Fiumi. În martie 1940, Teatrul Național din București reprezintă, în versiunea românească a lui **C.**, premiera poemului dramatic *Luna vinovată* de Massimo Bontempelli. Pleacă definitiv din țară în 1948, stabilindu-se în Italia, la Milano.

Traducerile lui **C.** din poezia italiană se disting mai ales prin corectitudinea față de original (nu numai ca expresie, ci și ca versificație), precum și prin resursele lingvistice surprinzătoare pe care tălmăcitorul le descoperă în structurile lirice ale limbii române (Perpessicius). S-a menționat, de asemenea, selecția riguroasă și reprezentativă pe care **C.** o operează în antologarea poeților prezentați în versiune românească. „Totuși este o oarecare uscăciune în traducerile d-lui Cifarelli" – constata G. Călinescu. Considerații asemănătoare sunt exprimate și cu privire la traducerea din Dante Alighieri, *Divina Comedie*, publicată postum, în 1993, dar apreciată pentru timbrul grav și solemn.

Traduceri: Giosuè Carducci, *Poezii*, pref. E. Lovinescu, București, 1928, *Ode barbare*, pref. Alexandru Marcu, București, 1935; Giacomo Leopardi, *Poezii*, București, 1938; Giovanni Pascoli, *Poezii*, pref. Al. Dima, București, 1943; Dante Alighieri, *Divina Comedie*, îngr. Titus Pârvulescu, pref. Alexandru Ciorănescu, Craiova, 1993; Giosuè Carducci, Giacomo Leopardi, Giovanni Pascoli, *Poeme*, București, 1997; Gabriele D'Annunzio, *Poeme*, București, 1997.

Repere bibliografice: Mihail Sebastian, *Traducerile*, UVR, 1928, 47; Lovinescu, *Critice*, VII, *154–155*; Perpessicius, *Opere*, III, *230–232*; G. Călinescu, *Cronica literară*, ALA, 1938, 903; Al. Dima, *Leopardi în românește*, RFR, 1939, 3; Nichifor Crainic, *Pascoli în românește*, G, 1943, 5; Ion Pătrașcu, *Traducerea poeziilor lui Pascoli*, RFR, 1943, 6; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *147, 152–153, 157, 164, 179, 251*, II, *10, 66*, III, *49, 140, 144*. *N.Fl.*

CIMPOEȘU, Petru (20.I.1952, Vaslui), prozator. Fiul Aureliei (n. Lazăr) și al lui Sterea Cimpoeșu, țăran. A urmat liceul la Vaslui, absolvit în 1971, și a făcut studii superioare la Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești, devenind inginer în 1976. A avut continuu, la Bacău, activitate profesională în specialitatea în care s-a format. Preocupărilor literare li se datorează, în afară de scrisul propriu, activitatea de coordonator de cenacluri (din Moinești și din Bacău). Debutul în presă, în „Ateneu", cu proză scurtă, are loc în 1983. Cea dintâi carte, *Amintiri din provincie*, apare în 1983. A colaborat cu proză și publicistică la „Ateneu", „Tribuna", „Familia", „Vatra", „Convorbiri literare", „Caiete

botoșănene", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Contrapunct", „Arc", „Aurora", „Tomis", „Cronica" și la ziarele „Steagul roșu" (Bacău), „Deșteptarea" (Bacău), „Monitorul", „România liberă".

Volumul de debut, *Amintiri din provincie* (Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), grupează mici nuvele și povestiri în care viața cotidiană, așa-zis cenușie, din diferite medii, este observată din unghiul din care îi poate fi dezvăluită doza de pasiune, de fantastic, de „absurd", de inexplicabil pe care o comportă. Un fotograf de atelier e chemat „la domiciliu" de două bătrâne, surori, ca să le fotografieze, pe rând, întinse într-un sicriu, în costumație și cu recuzită mortuară; în urma ciudatei ședințe de poză regizată, fotograful decedează el însuși (*Revelația*). Dintre însușirile comune ale textelor de aici e de semnalat prezența, în fiecare dintre ele, a unei „poante" de umor de bună calitate. Primul roman al lui **C.**, *Firesc* (1985; Premiul Uniunii Tineretului Comunist), e compus din două părți cu statut diferit (sub raport naratologic): un jurnal (jurnal de o zi, de fapt confesiunea retrospectivă a unui personaj, tânăra ingineră petrolistă Iunia Poenaru) și un text cu narator impersonal, scris la persoana a treia, în care Iunia Poenaru e doar unul dintre personaje. Romanul e reprezentativ pentru proza înregistrării minuțioase a detaliilor vieții de zi cu zi și a micilor reflecții pe care le suscită. Autorul reconstituie cu relief și autenticitate viața de șantier – mai precis spus, viața la o schelă de extracție petrolieră, mică „așezare" ori „colonie" izolată, undeva, în Moldova. E un univers închis, „fără orizont", banal, al gesturilor repetitive și comune. Dintre atributele optzecismului, **C.** privilegiază autenticismul, cultivând investigarea cotidianului. Abordarea nu e însă nicidecum minimalistă: personajul-diarist, apoi naratorul auctorial disecă fenomenalul, fac psihologie discursivă, verbalizează, interpretează și semantizează cotidianul. Iar uneori se înregistrează salturi bruște – dar plauzibile, spre contemplarea „filosofică" a generalităților, a sensului existenței, a legităților și semnificațiilor. Finalul – cu sinuciderea Iuniei, probabil din slăbiciune, din inadaptare, din neputința de a fi fericită – învederează înclinația naratorului de a recurge la ipoteze, supoziții, variante de „adevăr", într-o „anchetă" care nu e „polițistă", ci gnoseologică. În *Erou fără voie* (1994; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), un scriitor îi cere unui personaj „real", care a supraviețuit, mutilat, unui grav accident (a căzut din tren, nu se știe dacă din nebăgare de seamă, voit ori împins de cineva, și a trebuit să-i fie amputat un picior), să scrie un roman despre această experiență și împrejurările în care a avut loc. Procedeul e „preluat" de la Camil Petrescu, dar e practicat de pe o „bază teoretică" înnoită, proprie prozei anilor '80. Personajul, așadar, colaborează cu „Autorul", iar versiunile lor despre aceleași evenimente sunt deseori divergente, contradictorii, oricum diferite. Considerațiile de naratologie, de teorie a literaturii dublează consistent expunerea, fragmentară și destructurată cronologic. Rămânând fidel unei discreții deja caracteristice, într-o formulă mai puțin „țipătoare" decât cele alese de alți optzeciști și nouăzeciști, asemănătoare mai degrabă cu romanele-anchetă de tip Michel

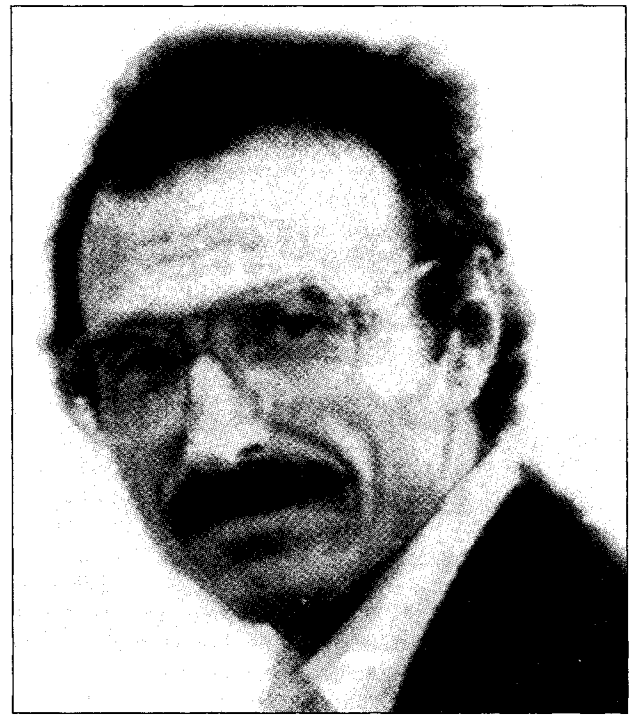

Butor (*L'Emploi du temps*, de pildă) decât cu desfășurarea caleidoscopic-ludică și neobarocă a romanului așa-zis „pynchonian", practicat de unii dintre confrații și colegii săi de generație, **C.** a dat, prin *Povestea Marelui Brigand* (2000), unul dintre solidele romane postmoderne din literatura noastră. Asemănarea lui relativă cu romanul parabolic și utopic îi ascunde în parte această identitate rară, totuși depistabilă: nu vechiculează o alegorie univocă, nu se sprijină și nici nu încearcă să acrediteze vreo „Mare Narațiune Totalizatoare și Raționalizată", de genul acelora considerate caracteristice pentru modernism. *Povestea Marelui Brigand* este un roman antirealist, elaborat cu instrumentar, recuzită și tehnică de aparență „realistă", puse în operă cu virtuozitate. Se desfășoară pe coordonate specific postmoderniste, urmând motivul complex și caracteristic al complotului ocult, cu dezvoltare în scenariu apocaliptic. Coordonatele pe care e construit sunt parodierea ori „reciclarea", recuperarea mitului cristic (un tânăr a cărui biografie o „copiază" grotesc pe cea a Mântuitorului e găsit mort, în repetate rânduri, în diferite locuri din oraș, și, de fiecare dată, chiar îngropat, dar cadavrul dispare a treia zi; tocmai elucidarea acestor repetate decese și învieri constituie obiectul anchetei judiciare care organizează, în principiu, trama); filonul alchimic (reprezentat de partitura cocoșatului pitic Sadim); în fine, complotul ocult cu țintă propriu-zis politică, culminând în utopie negativă (în oraș se infiltrează insidios, apoi ajung să se înstăpânească în maniera regimurilor totalitare „militarizate", ulterior să se războiască între ei, împărțiți în facțiuni rivale, așa-numiții „realiști", un fel de similicomuniști egalitariști și autoritariști, mai degrabă sectă decât partid; e pomenită și o „lojă a Armoniei" etc.).

Narațiunea mai e împănată și cu alte ingrediente ezoterice, „paranormale" ori mitologice, grefate pe scenarii bine articulate, toate, într-o stringentă construcție (servită și de tehnicile narative puse în joc, nu cu totul originale, dar admirabil folosite, cu subtilitatea și nonostentația care caracterizează întreaga carte, fără să-i micșoreze forța). Mai „ușor de citit" decât precedentul, *Simion liftnicul* (2001; Premiul Uniunii Scriitorilor) pare destinat unui public mai larg, ceea ce nu înseamnă că autorul ar fi făcut vreun rabat estetic. E un „roman de imobil", dar și un „roman al perioadei de tranziție" (anii '90 ai secolului al XX-lea), prezentând o largă deschidere spre cele mai acute probleme ale actualității. Într-un oarecare bloc din Bacăul postdecembrist, un locatar se claustrează în lift, ca schimnicii din vechime care se izolau în pustie sau în peșteri („stiliții" sau „stâlpnicii", de unde termenul burlesc de „liftnic"), pentru a se dedica meditației spirituale și apropierii de Dumnezeu, oripilat fiind de lumea decăzută în care trăiește. În economia narativă a scrierii, schimnicul din lift este mai degrabă un liant ori, mai bine zis, un centru de focalizare: în jurul său gravitează o foarte bogată și colorată galerie de personaje — locatarii blocului (de toate vârstele, de ambele sexe și cu diferite identități socio-cultural-profesionale), cu toții cât se poate de „tipici" și, totodată, particularizați prin diferite detalii ori atribute (mentalități, preocupări, comportamente etc.), de regulă bizare ori grotești (de un grotesc al banalității, privit de autor cu oarecare blândețe și compasiune). Banalul imobil băcăuan capătă astfel funcția de „model societal", de „eșantion" ori „machetă" a societății românești contemporane, și nu e de mirare că una dintre cronicile care s-au scris despre roman e intitulată *Țara ca bloc*. Peripețiile micii comunități de locatari sunt diverse, captivante, dar și încărcate cu gravitate. „Liftnicului" îi revine însă rolul de revelator al unui sens mai grav decât cel de pură observare inteligent-ironică ce se degajă din cronica — ori microfresca burlescă și satirică — a societății postdecembriste. Scriitorul nu este un „simplu" umorist; el cercetează noimele majore ale existenței, cu serioasă înclinare către recursul la spiritualitate, gândit la modul grav, nu la cel al gesticulației histrionice.

SCRIERI: *Amintiri din provincie*, Iași, 1983; *Firesc*, București, 1985; *Erou fără voie*, Bacău, 1994; *Un regat pentru o muscă*, Botoșani, 1995; *Povestea Marelui Brigand*, Cluj-Napoca, 2000; *Simion liftnicul*, București, 2001.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *O primă retrospectivă*, SLAST, 1982, 66; Laurențiu Ulici, *Întâmplări în provincie*, RL, 1984, 16; Constantin Călin, *Generația '80*, ATN, 1984, 5; Alexandru Condeescu, *Viața în provincie*, LCF, 1984, 21; Val Condurache, *„Firesc"*, CL, 1985, 6; Constantin Călin, *„Firesc"*, ATN, 1985, 7; Ion Simuț, *Cinci prozatori tineri*, ST, 1985, 7; Nicolae Georgescu, *Mai mult decât titlul*, LCF, 1985, 31; Valeriu Cristea, *Talentul romancierului*, RL, 1985, 46; Holban, *Profiluri, 417–420;* Cristea, *A scrie, 218–222*; Teposu, *Istoria, 123–124;* Geo Vasile, *Grefierul și victima*, CNT, 2000, 44; Bianca Stupu, *„Povestea Marelui Brigand"*, „Cotidianul", 2000, 18 decembrie; Dan Ștefan Pocovnicu, *Minotaurul din text*, CL, 2001, 2; George Gorcea, *„Povestea Marelui Brigand"*, OC, 2001, 63; Radu Mareș, *Povestea ca roman*, VTRA, 2001, 4–5; Răzvana Niță, *„Simion liftnicul — roman cu îngeri și moldoveni"*, „Cronica română", 2001, 1 iunie; Ion Mureșan, *O carte în lift*, „Transilvania Jurnal", 2001, 22 iunie; Constantin Călin, *Țara ca bloc*, „Monitorul de Bacău", 2001, 25 iunie; Manuela Golea, *„Simion liftnicul" — roman cu îngeri și moldoveni de Petru Cimpoeșu*, „Ziua", 2001, 27 iunie; Nicolae Bârna, *Marea performanță („Povestea Marelui Brigand")*, CC, 2001, 1–6; Nicolae Sava, *Semnal*, „Antiteze", 2001, 4–6; Cornel Nistorescu, *Roman cu îngeri și moldoveni*, „Evenimentul zilei", 2001, 7 iulie; Ștefan Agopian, *Liftul român*, „Academia Cațavencu", 2001, 29; Dan C. Mihăilescu, *România liftului blocat*, „Ziarul de duminică", 2001, 30; Nicoleta Sălcudeanu, *„Mucinici" trași pe sârmă*, VTRA, 2001, 6–7; Tudorel Urian, *Minunea de la etajul opt — Tranziția pe strada Oilor*, „Cuvântul", 2001, 10; Mircea Iorgulescu, *Viața la români, după Evenimente*, „22", 2001, 51; S. Damian, *În pas de defilare (despre un excelent roman al lui Petru Cimpoeșu)*, ALA, 2002, 604. *N.Br.*

CIMPOI, Mihai (3.IX.1942, Larga, j. Edineț), critic și istoric literar. Este fiul Anei (n. Habureac) și al lui Ilie Cimpoi, țărani. Urmează cursurile primare și medii în satul natal. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1965), este redactor la revista „Nistru" (până în 1972), consultant la Uniunea Scriitorilor, redactor la editurile Cartea Moldovenească și Literatura Artistică, secretar literar la Teatrul Național (1982–1983) și la Teatrul Liric „A. Mateevici" (1986–1987). În 1987 este ales secretar al comitetului de conducere, iar în 1991, președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Concomitent, îndeplinește funcția de șef al Secției de literatură clasică a Institutului de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe a Moldovei. Membru de onoare al Academiei Române (1991) și membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (1992), a fost distins cu Premiul Național al Republicii Moldova (1994) și cu Marele Premiu pentru exegeză „Nichita Stănescu" (1991). Este, din 2002, director al revistei „Viața Basarabiei" și membru în colegiile redacționale a numeroase publicații din Republica Moldova și din România. Încă de când era elev publica notițe de lectură în gazeta raională din Lipcani (1957–1958). În anii de studenție colaborează activ cu recenzii și articole critice la săptămânalul „Cultura" și la revista „Nistru". Editorial, debutează în 1968 cu micromonografia *Mirajul copilăriei*, un studiu dens despre poezia pentru copii a lui Grigore Vieru. Au urmat culegerile de articole *Disocieri* (1969), *Alte disocieri* (1971), *Focul sacru* (1975), care învederează un critic cu vocație, cultivat, deschis spre literatura autentică și spre orientările ei moderne, exigent în evaluarea acesteia din perspectiva modelelor universale.

În contextul anilor 1960–1970, **C.** statornicește în Republica Moldova un nou tip de critică, aceea estetico-eseistică, pornind de la principiul călinescian al creației prin cultură (artistică, eseistică, filosofică), ca antipod al criticii oficiale, de factură tematico-sociologizantă, dominantă în epocă (de altfel, în 1973 lui **C.** i-a fost interzisă semnătura). Adversar declarat al dogmatismului și al stereotipiei de orice fel, criticul refuză din capul locului ideologizarea și mânuiește un limbaj suplu și radicalizat (uneori excesiv căutat și voit complicat), care pune un deosebit preț pe neologism, dar și pe metafora fulgurantă, pe paradox, dar și pe expresia sagace, bine aleasă. În accepția lui **C.**, una dintre funcțiile fundamentale ale criticii este aceea

de a stimula creația adevărată și de a promova valorile spirituale durabile. De aici, străduința vie de a da criticii o formă constructivă, creatoare. Aplicarea acestor principii i-a ferit, de regulă, exegezele de presiunile politicului și ale ideologicului, ca și de conformism. **C.** preferă să opereze în actul critic cu categorii existențiale și estetice globale, meditând în jurul problemelor ontologice, comentând nuanțat frumosul artistic, disociind autenticul de contrafacere, experimentul rodnic de exercițiul factice. Configurarea portretului interior al scriitorului ca individualitate creatoare, ca artist al cuvântului, cu mutațiile etice și estetice hotărâtoare, reprezintă partea de rezistență a criticii lui **C.**, care se vrea una totală, realizând un echilibru (fie și relativ) între tradiționalism și modernism, între analiza sincronică și cea diacronică a literaturii concepute ca un întreg sistemic. Un alt principiu definitoriu al modului critic de sorginte călinesciană, practicat consecvent, este convingerea potrivit căreia critica trebuie să fie organic legată de cunoașterea istoriei literaturii naționale și universale, aceasta din urmă oferindu-i o vastă perspectivă comparată. Culegerea de „eseuri duminicale" *Cicatricea lui Ulysse* (1982), dar și *Duminica valorilor* (1989) ori *Mărul de aur. Valori românești în perspectivă europeană* (1998) îl înfățișează pe **C.** în postura unui Ulise intelectual, care investighează cu perspicacitate, dintr-o perspectivă comparatistă, capodoperele literaturii universale și pe cele ale literaturii clasice române. Exegetul demonstrează că valorile de vârf ale culturii române se datorează deschiderii spre cultura europeană și operează atât cu uneltele de lucru ale istoricului literar, cât și cu ale criticului și ale teoreticianului. Interesul deosebit pentru marii scriitori contemporani și clasici, care exprimă spiritualitatea românească în cristalizări estetice unice, l-a determinat pe **C.** să scrie *Narcis și Hyperion. Eseu despre poetica și personalitatea lui Eminescu* (1979). Eseul urmărește evoluția Poetului — căutător al Ființei, de la narcisism la hyperionism, descrierea personalității lui Eminescu fiind întreprinsă, în ansamblul coordonatelor ei, prin raportare la secolul al XX-lea și la gândirea filosofică modernă. Examinând lirismul eminescian, cu imaginile, simbolurile și miturile lui arhetipale, criticul a reușit să reconstituie și să tălmăcească întregul cosmos poetic al clasicului nostru. În viziunea exegetului, Narcis și Hyperion simbolizează marile extreme ale vieții, între care Poetul se zbate în odiseea cunoașterii Ființei: josul și înaltul, pământul și cerul, bulgărele și steaua, Satan și Demiurg, efemerul și eternul, relativul și absolutul. Alte două eseuri de incontestabil merit, *Căderea în sus a Luceafărului* (1993) și *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologii din întreaga lume* (1993), îl consacră pe **C.** ca pe un eminescolog care se remarcă prin mijloace și unghiuri de interpretare mereu noi, prin putere de demonstrație, prin originalitatea demersului critic, uneori nu lipsit de păcatul unor exagerări sau al unor ipoteze discutabile (cum ar fi, bunăoară, afirmația că Eminescu este un precursor în domeniul fizicii, un om cu mari intuiții în sfera științei). Primul studiu aprofundează ideea că Eminescu, fiind un mare poet al Ființei, însetat de absolut și de forme perfecte, este atât de implicat în contemporaneitate,prin numeroasele afinități cu iluștrii creatori ai timpurilor noi, încât

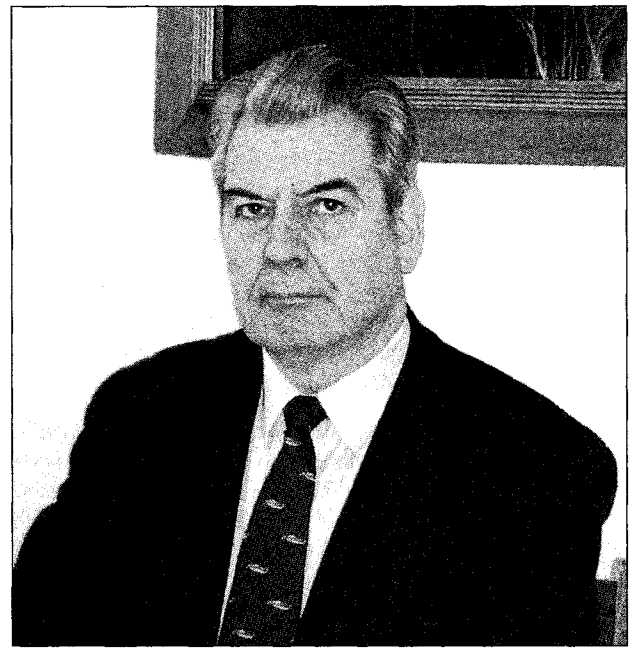

poate fi considerat și un poet al secolelor XX-XXI. Cea de-a doua lucrare, alcătuită dintr-o suită de dialoguri cu eminescologi din toată lumea (Italia, Franța, Turcia, Slovacia, Ungaria, Rusia, China, India, Japonia, România ș.a.), conturează o nouă imagine a poetului, constituită atât în interiorul culturii românești, cât și în afara ei. Autorul consideră de altfel că necunoscându-l pe Eminescu — adevăratul și întregul — lumea nu va putea cunoaște bine ființa românească. Pledând pentru o perspectivă exegetică înnoitoare, **C.** crede că un nou Eminescu nu poate fi conceput în afara conștientizării unui „«homo eminescianus», complex, adânc arhetipal și totodată o personalitate interculturală modelată sincretic"; acesta ar fi reperul fundamental pentru recunoașterea universalității operei eminesciene. Dialogurile pe care le susține **C.** cu specialiștii în materie pun în lumină o bună cunoaștere a subiectelor luate în discuție, o bogată cultură estetică și filosofică. Studiul monografic *Întoarcerea la izvoare* (1985) propune o imagine critică a creației lui Grigore Vieru și explorează din perspective particulare toate aspectele operei; accentul cade pe motivele-cheie și pe sistemul de imagini, pe legăturile cu folclorul și tradițiile clasice, pe poetică și stilistică: capitolele despre „dor" și „prea-plin", despre „principiul matern al universului" și „logica jocului", despre „timpul clasic și timpul intern". Este demonstrat modul cum în poezia lui Vieru elementul de actualitate imediată dobândește o proiecție general-umană. **C.** a trecut și examenul suprem al unui critic — elaborarea unei istorii a literaturii. Exegeza sa *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996), scrisă în cheie călinesciană și abundent documentată (o a doua și o a treia ediție, din 1997 și 2002, îmbogățesc informația), schițează pentru prima dată o panoramă integrală (chiar dacă pe alocuri fragmentară și nu

totdeauna în riguroasă selecție) a evoluției literaturii române din Basarabia, începând cu anul 1812 și terminând cu scriitorii optzeciști. Este o perspectivă critică temerară, care are în vedere o mulțime de autori și de titluri, supuse unei judecăți de valoare cumpănite, unor interpretări întotdeauna la obiect. Cartea conține totuși câteva idei și intuiții surprinzătoare, dar și unele caracterizări subiective, limitative sau chiar aproximative. **C.** a mai colaborat la întocmirea volumului colectiv *Profiluri literare* (1972), a enciclopediei în două volume *Literatura și arta Moldovei* (1985–1986), a mai multor culegeri tematice. A prefațat numeroase ediții ale scriitorilor români clasici și contemporani, precum și pe cele ale unor reprezentanți ai literaturii universale.

Ea [O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia] *mi se pare serioasă, credibilă, cu multe judecăți drepte. „Plusează", cum se zice în limbajul boemei literare, și este firesc să fie așa, pentru că de multe ori destinul scriitorului este mai puternic decât opera lui. Nu-i grav, cine știe să citească își dă seama de proporțiile reale ale operei. Criticul nu-și ascunde rezervele morale (cazul Druță) și nu trece cu vederea nici fenomenul de receptare a operei în alte provincii românești. El încearcă o formulă complexă de critică culturală, în care amestecă informația cu o estetică dominată de conceptele arhetipale și de acelea* [...] *luate de la trăiriști (Noica, în primul rând).*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Mirajul copilăriei*, Chișinău, 1968; *Disocieri*, Chișinău, 1969; *Alte disocieri*, Chișinău, 1971; *Focul sacru*, Chișinău, 1975; *Narcis și Hyperion. Eseu despre poetica și personalitatea lui Eminescu*, Chișinău, 1979; *Cicatricea lui Ulysse. Eseuri duminicale*, Chișinău, 1982; ed. Iași, 1994; *Întoarcerea la izvoare*, Chișinău, 1985; *Creația lui Ion Druță în școală*, Chișinău, 1986; *Creația scriitorilor moldoveni în școală: Liviu Damian, Petru Zadnipru, George Meniuc, Spiridon Vangheli* (în colaborare), Chișinău, 1989; *Duminica valorilor*, Chișinău, 1989; *Căderea în sus a Luceafărului*, Galați, 1993; *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologii din întreaga lume*, Chișinău, 1993; ed. București, 1995; *Basarabia sub steaua exilului*, București, 1994; *Sfinte firi vizionare*, Chișinău, 1995; *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1996; ed. 2, Chișinău, 1997; ed. 3, București, 2002; *Lucian Blaga, paradisiacul, lucifericul, mioriticul*, Cluj-Napoca, 1997; *Mărul de aur. Valori românești în perspectivă europeană*, București, 1998; *Plânsul demiurgului*, Iași, 1999; *Cumpăna cu două ciuturi*, Timișoara, 2000; *Brâncuși, poet al ne-sfârșirii*, Chișinău, 2001; *Critice*, I–II, Craiova, 2001–2002; *Duiliu Zamfirescu între natură și idee*, Focșani, 2002; *Zeul ascuns*, Chișinău, 2002; *Esența ființei. (Mi)teme și simboluri existențiale eminesciene*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973, 243–248; A. Hropotinschi, *Meditații despre literatura universală*, „Nistru", 1982, 9; Mihail Dolgan, *Mihai Cimpoi sau Nevoia de critică estetică*, RLSL, 1992, 4; Dan Mănucă, *O cicatrice greu de vindecat*, LCF, 1992, 48; Dumitru Irimia, *Cu Mihai Cimpoi spre un nou Eminescu*, CRC, 1993, 21; Eugen Simion, *Eminescu azi*, L, 1993, 28; Z. Ornea, *Eminescu cel dintotdeauna*, RL, 1993, 44; Liviu Grăsoiu, *Mereu Eminescu*, VR, 1994, 2; Alex. Ștefănescu, *Beția de idei*, RL, 1994, 48; Z. Ornea, *Fenomenul basarabean*, RL, 1995, 8; George Muntean, *Mihai Cimpoi, „Căderea în sus a Luceafărului"*, LA, 1996, 5; Ioan Holban, *Literatura română din Basarabia*, CRC, 1996, 13–14; Alex. Ștefănescu, *Prima istorie completă a literaturii române din Basarabia*, RL, 1996, 18; Vitalie Ciobanu, *Un „avocat" al literaturii basarabene*, „Contrafort", 1996, 5; Theodor Codreanu, *„O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia"*, „Porto Franco", 1996, 6; George Muntean, *O scriere fundamentală*, LCF, 1996, 29; Mircea Anghelescu, *Ieșirea din provincie*, LCF, 1996, 29; Cristian Livescu, *„Basarabenismul" și presiunea identitară*, CL, 1997, 11; Simion, *Fragmente*, I, *111–114*; *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, Chișinău, 1998, *588–596*; *„Armata a 14-a rămâne pe poziție"* (interviu de Mihai Vicol), CRC, 2000, 6; *Dicț. esențial, 167–169*; Dan Mănucă, *Dramatismul cumpenei critice*, CL, 2001, 7; Petraș, *Panorama, 186–187*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1198*; Liviu Grăsoiu, *Subiecte niciodată epuizate*, CL, 2002, 8; Dan Mănucă, *Duiliu Zamfirescu în actualitate*, CL, 2003, 2; Vlad Zbârciog, *Mihai Cimpoi sau Dreapta cumpănă românească*, Chișinău, 2003. *M.Dg.*

CIMPOIUL, revistă săptămânală ilustrată apărută la București din aprilie 1882 până în decembrie 1884 și din septembrie 1890 până în iunie 1891. Proprietar și director a fost Frédéric Damé, care îngrijea și redactarea propriu-zisă a revistei, cu excepția unei perioade din anul 1884, când folcloristul Dumitru Stăncescu a funcționat ca redactor. Publicația era accesibilă unor cititori cu un nivel mediu de cultură. În **C.** puteau fi citite „romanțe, nuvele, poezii, varietăți, mode, muzică, arte, știință pentru toți". Lista colaboratorilor este impunătoare, dar multe dintre texte sunt republicări. Versurile aparțin lui M. Eminescu (*Luceafărul* ș.a.), V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Anton Pann, B. P. Hasdeu, N. Skelitti, Th. Șerbănescu, Gh. Tăutu, N. T. Orășanu, G. Crețeanu, I. N. Iancovescu, C. Pleșoianu, Scarlat Moscu, I. I. Roșca, Al. Candiano-Popescu, E. Boureanul, G. O. Gârbea, I. I. Trutescu, S. Poppini, I. M. Cărbunescu, Al. Depărățeanu, N. G. Rădulescu-Niger, S. V. Ștefănoiu, G. Angelescu, Carol Scrob, I. M. Râureanu, Em. Părăeanu, Veronica Micle, Th. M. Stoenescu, D. N. Voinov, Traian Demetrescu, Mircea Demetriade, Petre Dulfu și N. Carageally- Costache. Prozatorul cel mai des întâlnit era însuși directorul revistei, care își imprimă aici romanele „judiciare". Se publică, de asemenea, proză de V. Alecsandri, Gh. Sion, I. Creangă, I. Slavici, D. Stăncescu. În **C.** a apărut în mod consecvent literatură străină, mai ales franceză. Erau traduse versuri de V. Hugo, A. de Musset, Rouget de Lisle (*Marsiliez*) și P. Béranger, de asemenea, fragmente din *Ierusalimul eliberat* de Tasso (traducerea îi aparține lui Gr. Alexandrescu). În ceea ce privește scrierile în proză, gustul și informația literară a lui Fr. Damé par să fi fost destul de sigure. La curent cu evoluția literaturii franceze, el selectează texte ale lui V. Hugo, Al. Dumas, Paul Féval, Ponson du Terrail, Honoré de Balzac, Henri Murger, Émile Zola, Alphonse Daudet, François Coppée, Erckmann-Chatrian, Hector Malot, Guy de Maupassant, Georges Ohnet, Ad. Belot, Xavier de Montépin, Émile Gaboriau. Rubrica de folclor cuprinde literatură populară din Banat, doine selectate de N. Simulescu, povești de Petre Ispirescu și mai multe basme culese de Dumitru Stăncescu. **C.** întreținerea și o bogată rubrică de informații literare selectate, mai ales, din revistele franceze. Se anunță astfel constituirea Premiului Goncourt. Damé scria și o cronică a spectacolelor. Cu prilejul reluării, în 1883, a comediei

O noapte furtunoasă de I. L. Caragiale, el revine asupra celor afirmate în 1879, când o criticase vehement, și relevă calitățile artistice deosebite ale piesei, subliniind totodată valoarea ei de document social. Spre sfârșitul anului 1883, **C.** publică un articol dedicat lui Eminescu, în care Fr. Damé reliefează semnificația operei poetice eminesciene. *R.Z.*

CIMPOIUL, publicație care a apărut la București, lunar, de la 18 februarie până la 1 aprilie 1907. Conține numeroase traduceri din diverse literaturi, transpuse în românește de redactorul Frédéric Damé, care este și proprietarul acestei gazete ce continuă publicația omonimă din 1882–1884 și 1890–1891. Așa, de pildă, se publică în foileton romanele *Copilă fără noroc* de Jules Mary, *Meșter în crimă* de O. Ottolenghi, *Răsplata urei* de Georges Ohnet, urmate de numeroase nuvele de Maupassant, H. Sudermann, Matilde Serao, Estera de Suze, Maurice Level, J. Rosny, Henry Hirsch, Jean Cadrat, F. Duquesnel ș.a. Numai sectorul de poezie este ilustrat – cu multe retipăriri – de poeți români precum M. Eminescu, O. Goga, G. Coșbuc, Cincinat Pavelescu, G. Vâlsan, St. O. Iosif, D. Teleor, Radu D. Rosetti, Zaharia Bârsan, Traian Demetrescu. *M.Pp.*

CINCA, Silvia (15.VI.1934, București), prozatoare. Este fiica Alexandrinei (n. Moșu) și a lui Ștefan Niculescu, muncitor. Învață în București, unde termină o școală pedagogică și apoi una de statistică. În 1962 își ia licența la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale", secția critică, funcționând ca redactor la Radiodifuziunea Română și la Televiziune (1962–1973). În 1977 se stabilește cu familia în SUA. Din 1986 este angajată a postului de radio Europa Liberă (Washington DC). În America scrie frecvent la „Lumea liberă" și „Micro Magazin", întemeindu-și în cele din urmă, la Washington, o editură proprie, Moonfall Press. A fost distinsă cu Premiul Academiei Româno-Americane pentru *Comrade Dracula* și cu Premiul Romfest '92 (Canada) pentru *Radiografii pentru iubire*. A mai semnat cu pseudonimul Roberta King. În țară a colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Cinema", „Cronica", „Tribuna" ș.a.

C. a debutat editorial în 1966, cu volumul de schițe și povestiri *Pisica și vorbele*; „subiecte sentimentale" sunt aici tratate oarecum în moda Noului Roman. Modernitatea și sintaxa șocantă cedează repede locul tentației fantasticului și bizarului, odată cu *Spargeți oglinzile* (1969), după care explorarea subconștientului (*Zăpada nevăzută*, 1973), minarea realității prin inserții cvasionirice îi devin procedee favorite în analiza erosului. În ciuda lirismului prozelor, personajele au un dinamism și un nonconformism evident, de unde și aprecierea autoarei, de către unii comentatori, drept „iconoclastă". În SUA, publică la început o selecție din prozele tipărite în țară (*The Night of the Rising Dead*, 1985). După accentul pus pe problemele sufletului tânăr și pe aspectul etic al existenței, în *Comrade Dracula* (1988) încearcă să dezvăluie, cu accente patetice, dezastrul conștiințelor sub regimul Ceaușescu, nu fără acroșaje comerciale de tipul „istoria fascinant provocatoare și captivantă a Noului Vampir". În anii '90, energia desfășurată în formula bizar-explozivă și sentimentalist-analitică a anilor '60 își caută o altă matcă, și anume o literatură în marginea preceptelor biblice și a experimentalismului psiho-terapeutic. *Himera* (1996) este un roman captivant despre drama exilatului, însă *Radiografii pentru iubire* (1992), *Radiografii pentru succes* (1993), *Gabriel vorbește din împărăția spiritului* (1996) propun căi de autoameliorare a profilului interior prin meditație, autocunoaștere, supunere la exigențele morale ale creștinismului. Iubirea se încarcă de atributele aventurii spirituale, adevărul erotic elementar fiind opus urii, răului, morții. În 1969 **C.** semnase și o monografie despre Jean Gabin.

SCRIERI: *Pisica și vorbele*, București, 1966; *Spargeți oglinzile*, București, 1969; *Jean Gabin*, București, 1969; *Trenul fără stații*, București, 1971; *Zăpada nevăzută*, București, 1973; *The Non Stop Express*, Washington DC, 1983; *Rupere de cercuri*, München, 1984; *The Night of the Rising Dead*, Lawrenceville, 1985; *Comrade Dracula*, Washington DC, 1988; *Scream*, Independence (Missouri), 1990; *Homo Spiritus. Journey of Our Magic*, Washington DC, 1988; *Radiografii pentru iubire*, pref. Gabriel Dimisianu și George Astaloș, Washington DC–București, 1992; *Oceanul*, pref. Mircea Iorgulescu și M.N. Rusu, Washington DC–București, 1993; *Radiografii pentru succes*, pref. M.N. Rusu, Iași, 1993; *Gabriel vorbește din împărăția spiritului*, București, 1996; *Himera*, pref. Ion Țugui, București, 1996; *Forest of Angels*, Washington DC, 1996; ed. (*Pădurea îngerilor*), tr. autoarei, București, 1998; *Gabriel revine din împărăția spiritului*, Iași, 1997; *Arșiță texană*, București, 1998; *Fascinația misterelor (Gabriel 3)*, București, 1998; *Hoot of the Owl in Dracula's Castle*, Washington DC, 1998; *Schimbarea*, pref. Iordan Chimet, București, 2000; *Între destin și Dumnezeu. Lovitura*, București, 2000; *Mesagerul speranței*, Washington DC, 2001.

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, *Silvia Cinca, „Spargeți oglinzile"*, RL, 1969, 17; Tudor Nicolescu, *„Spargeți oglinzile"*, CRC, 1969, 32; Mircea Iorgulescu, *Silvia Cinca, „Zăpada nevăzută"*, 1973, 19; *Românii*, *63–64*; Tania Radu, *Efectul lipsei de gravitate*, LAI, 1993, 16; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *74–79*; Manolescu, *Enciclopedia*, *155–156*. *T.R.*

CINEMA, revistă apărută la București, bilunar, de la 15 octombrie 1924 până la 1 decembrie 1929. Director este Nestor Cazvan, redactor Horia Robeanu, administrator Vasile Filipescu, înlocuiți în 1926 cu George Theodorescu și Adrian Schatz, iar în 1927 cu Paul Constantin și M. Blossmos. Ca „revistă consacrată exclusiv mișcării cinematografice", are rubrici specializate: „American Section Cinema", „Curierul cititorilor", „Ecouri și informațiuni", „Ancheta noastră", „Cronica filmelor", „Curierul cinefililor", „Culisele ecranului" ș.a. Aici colaborează și unii scriitori, precum Al. Bilciurescu, Cezar Petrescu, Corneliu Moldovanu, Lucrezzia Karnabatt, Sarina Cassvan-Pas, N. Davidescu, Ioan Timuș. La rubrica „Intelectualul și cinematograful" răspund Liviu Rebreanu, Jean Bart, D. Gusti. Se comentează producțiile cinematografice românești *Venea o moară pe Siret* și *Haiducii* și se consemnează bătălia pentru filmul sonor. Pagini întregi sunt consacrate programului săptămânal de filme, prezentării sălilor de cinema, tehnicii din domeniu etc. Se fac și prezentări de cărți (de exemplu, Emil Isac, *Cartea unui om* și *Notițele mele*). *M. Pp.*

CINEMA, revistă lunară de cultură cinematografică, înființată în ianuarie 1963. Primul redactor-șef: Victor Iliu; din martie 1963, Ioan Grigorescu; din ianuarie 1964, Eugen Mandric; din mai 1965, Ecaterina Oproiu. Din ianuarie 1990, devine „Noul Cinema"; redactor-șef: Adina Darian. Dublul editorial al primului număr aparține lui Mihnea Gheorghiu, președintele Consiliului Cinematografiei din acea epocă, și regizorului Victor Iliu. În articolul *O artă nouă, populară*, Mihnea Gheorghiu precizează faptul că „revista *Cinema* apare într-o nouă etapă de progres a cinematografiei românești", când „ucenicia tinerei noastre cinematografii s-a terminat". Articolul-program al primului redactor-șef, intitulat *Planurile noastre*, detaliază intențiile începutului de drum, Victor Iliu trecând în revistă câteva dintre principalele obiective ale publicației. De-a lungul anilor, aceste deziderate au fost în cea mai mare parte atinse, revista dobândind un cerc stabil (și important) de cititori. În primul număr au mai semnat Liviu Ciulei (care se pregătea să înceapă filmările la *Pădurea spânzuraților*), Eugen Simion (cronica filmului *Omul de lângă tine*), Iulian Mihu (cronica filmului *Povestea anilor înflăcărați*), Antoaneta Tănăsescu (considerații despre câteva documentare românești), Ov. S. Crohmălniceanu (un portret Andrei Tarkovski), Ion Popescu-Gopo (pe marginea festivalului cinematografic din Leipzig), Ana Maria Narti (o evocare a începuturilor cinematografului), Marius Teodorescu (50 de ani de la realizarea primului film românesc), Valerian Sava (un reportaj la Buftea), Atanasie Toma (un portret Silvia Popovici), Al. Racoviceanu (retrospectiva filmului *Tudor*), Dorian Costin (un argument pentru comedia cinematografică). Acumulând an de an experiență, profitând și de consolidarea producției cinematografice românești, **C.** a atins recorduri de popularitate spre sfârșitul deceniului al șaptelea (când tirajul a ajuns la 200 000 de exemplare), pentru ca – și din punct de vedere calitativ – sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70 (până în 1974) să reprezinte cea mai fastă perioadă din istoria revistei, condusă din mai 1965 până în decembrie 1989 de Ecaterina Oproiu. S-au impus câteva rubrici cu caracter de permanență – „În dezbatere: filmul românesc", „Panoramic românesc", „Opinii", „Epoca noastră", „Cinemateca", „Televiziune", „Pe ecrane", „Actorii" –, precum și portretele de cineaști (regizori, scenariști, operatori) realizate cu consecvență în cadrul analizelor consacrate creației originale. Îndeosebi „rubricile de autor" au consolidat, în perioada de referință, prestigiul revistei. Printre ele: „Cronica cineideilor" de Ov. S. Crohmălniceanu, „Un spectator temperat" de Teodor Mazilu, „Film și literatură" de Gelu Ionescu, „Dezacord" de Valentin Silvestru, „Travelling-avant" de Radu Georgescu, „Epoca noastră" de Mircea Alexandrescu și Radu Cosașu, „Sondaj în cineunivers" de H. Dona, „Teleeveniment" de Belphegor (Radu Cosașu), „Telesfârșit de săptămână" de Călin Căliman, „Telereporter" de N.C. Munteanu. Dintre colaboratorii permanenți sunt de amintit D.I. Suchianu, Eva Sârbu, Valerian Sava, Alice Mănoiu, Adina Darian, Felicia Antip, Alexandru Ivasiuc, Al. Mirodan, Petre Rado, Dan Comșa, Dinu Kivu, Constantin Pivniceru, Cristian Țopescu, Al. Stark, Andrei Bacalu, Ioana Creangă, Aurel Bădescu, Julieta Țintea, Dumitru Solomon, Magda Mihăilescu, Eva Havaș, Sergiu Selian, precum și numeroși regizori, operatori, scenariști, actori, prezenți număr de număr în anchetele revistei. Spre sfârșitul anilor '70 și în deceniul al nouălea revista s-a înscris pe panta descendentă a întregii prese românești, servitutile ideologice devenind din ce în ce mai presante. Renunțând la subtitlul care a consacrat-o („Revistă lunară de cultură cinematografică") și devenind – încă de pe frontispiciu – „revistă a Consiliului Culturii și Educației Socialiste", **C.** și-a limitat demersurile culturale, făcând tot mai multe concesii spiritului paralizant al „epocii de aur". Chiar și în aceste condiții revista (în al cărei colectiv de conducere au intrat Mircea Alexandrescu – redactor-șef adjunct și Rodica Lipatti – secretar general de redacție) a apelat la colaboratori și redactori din toate generațiile (Bedros Horasangian, George Littera, Tudor Caranfil, Dana Duma, Eugenia Vodă, Cristina Corciovescu, Aura Puran, Marina Roman-Juc, Ileana Peneș-Dănălache, Ludmila Patlanjoglu, Luminița Vartolomei, Mădălina Stănescu) și a continuat să publice regizori, operatori, scenariști și actori, angrenați în discutarea unei producții cinematografice încă apreciabile (cel puțin din punct de vedere cantitativ, dar și cu vârfuri artistice, în fiecare an).

Din ianuarie 1990 revista își înnoiește fața, devine „Noul Cinema", „revistă a cinefililor de toate vârstele", ieșind – în iulie 1992 – de sub jurisdicția Ministerului Culturii și devenind Societate comercială SRL. Din echipa redacțională fac parte Adina Darian (director-redactor șef), Dana Duma (redactor-șef adjunct), Ioana Statie (secretar general de redacție), Irina Coroiu, Rolland Man, Doina Stănescu (redactori), colaboratori permanenți fiind Mircea Alexandrescu, Călin Căliman, Mircea Diaconu, Ioana Eliad, Andrei Gorzo, George Littera, David Melville, Dinu-Ioan Nicula, Iaromira Popovici, Dan Predescu, Eva Sârbu, Dumitru Solomon. Printre rubricile permanentizate ale revistei „Noul Cinema": „Dosare tematice", „Festivaluri", „Profiluri", „Fan Club", „Portretul lunii", „Europa Cinema", „Ecranul de acasă", „Călătorii sentimentale", „Redescoperind cinematograful", „Sport". *C.Cl.*

CIOBANU, Constantin Th. (19.II.1939, Tisa, j. Bacău), poet și editor. Este fiul Mariei (n. Dumitru) și al lui Toader Ciobanu, țărani. Absolvent în 1957 al Școlii Normale din Bacău și în 1962 al Universității „Al. I. Cuza" din Iași, este profesor la liceele „Grigore C. Moisil" și „Dimitrie Cantemir" din Onești. Poet prodigios, **C.** are în același timp satisfacția unor realizări legate de numele lui G. Călinescu: cenaclurile literare „G. Călinescu" (1965) și „Junimea nouă" (1972), precum și manifestarea „Zilele culturii călinesciene" (Onești, începând din 1969), devenită important loc de dezbateri de idei între creatori din diferite domenii din întreaga țară. Este președinte-fondator al Fundației Naționale „G. Călinescu", redactor al revistei „Jurnalul literar" (Onești, 1966) și director al Editurii Aristarc (Onești), în cadrul căreia a inițiat, printre alte apariții, ediția anastatică a *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu. Debutează în presă în 1956. Colaborează la

„Iașul literar", „Ateneu", „Steaua", „Cronica", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Contemporanul", „România literară", „Argeș", „Tribuna", „Manuscriptum", „Ramuri", „Revue roumaine". Editorial, își face apariția într-o antologie a poeților debutanți, *O sută de poeți* (1967), editată de Casa Centrală a Creației Populare din București.

Primul volum personal, *Cetatea de inimă* (1972), exprimă o vocație lirică solară, autocenzurată, de vreme ce poetul, adept al austerității în exteriorizare, își vrea impulsul erotic sublimat în meditație. Volumul *Porțile lui Septembrie* (1979) pare să vireze spre o poezie de imagine și metaforă, pastel colorat al trecerii de la vară la toamnă, în care totul se interiorizează, devenind peisaj sufletesc. *Plopii de cronică*, componentă independentă în ansamblul volumului, este o evocare a Tețcanilor lui George Enescu. Descripția transpune acum o geografie imaginară cu ecou de letopiseț, iar legenda capătă înțelesuri noi în grupajul închinat Meșterului Manole. Formal, poezia lui **C.** continuă să evolueze spre o severitate geometrică în *Infranord* (1981). Ciclul *Înveșmântarea cu țărmul* este un ecran, ce se vrea neutru, al zbuciumului sufletesc întru recuperarea purității mereu visate. Motivul, abia enunțat, devine temei pentru deslușirea propriei durate în *Inscripții pe drumul rotund* (1989). Aici, autobiografiei reale i se substituie una spiritualizată, în care se împletesc legenda, istoria, cultura modelatoare de stări sufletești. Toate acestea apar ca etape ale unei existențe ce poate fi narată prin prisma unui sentiment; dar chiar și în această ipostază poetul își controlează efuziunile confesive. Lirica lui **C.** este o lirică de reflecție, precis organizată. Același simț al construcției guvernează jocurile de limbaj și așezare în pagină din întinsul poem *Ion Creangă, craiul semnelor* (1995). Alcătuire voit severă, structurată formal pe consecuția alfabetică a literelor, poemul se animă în portretele concepute în tonul și cu hazul povestirilor lui Creangă. Adeziunea la acest tip de limbaj poetic ajunge la o realizare integrală în *Înger în gerunziu* (1998), carte subintitulată *Jurnal itinerant (19 mai–19 noiembrie 1997)*. Se apelează aici frecvent la o imprevizibilă mișcare a lexicului, la dispunerea fantezistă a literelor, pentru a exprima o vibrație emoțională în versuri de complicată virtuozitate formală. Încrederea în puterea de sugestie a cuvintelor, în eficiența epitetului, a comparației, a alegoriei, îndrăzneața inventivitate în materie de ritm și rimă fac din *Înger în gerunziu* și din *Pasul pe nu* (2000), cu subtitlul *Jurnal itinerant (1 ianuarie–31 decembrie 1996)*, reale laboratoare de tehnică a poeziei.

SCRIERI: *Cetatea de inimă*, București, 1972; *Porțile lui Septembrie*, București, 1979; *Infranord*, Iași, 1981; *Inscripții pe drumul rotund*, București, 1989; *Ion Creangă, craiul semnelor*, Iași, 1995; *Înger în gerunziu. Jurnal itinerant (19 mai – 19 noiembrie 1997)*, București, 1998; *Pasul pe nu. Jurnal itinerant (1 ianuarie – 31 decembrie 1996)*, Onești, 2000.

Repere bibliografice: Ion Caraion, *Cântec în coloană*, ATN, 1967, 2; George Chirilă, *Constantin Th. Ciobanu, „Cetatea de inimă"*, CNT, 1975, 44; Piru, *Poezia*, II, 349–350; Al. Piru, *Constantin Th. Ciobanu, „Porțile lui Septembrie"*, CRC, 1980, 33; Laurențiu Ulici, *Constantin Th. Ciobanu, „Infranord"*, CNT, 1982, 21; Valentin Tașcu, *„Infranord"*, ST, 1982, 6; Al. Piru, *Practica poeziei*, SLAST, 1989, 41; Vlad Sorianu, *Inscripții pe un drum în coborâre*, ATN, 1990, 2; Nicolae Manolescu, *Zilele culturii călinesciene*, RL, 1995, 42; Eugen Budău, *Școala*, ATN, 1999, 1; Vlad Sorianu, *Un remarcabil poet postmodern*, ATN, 1999, 5; Geo Vasile, *Un crepuscular*, RL , 1999, 38; Adrian A Lui Gheorghe, *Starea poeziei*, CL, 2001, 3; Vlad Sorianu, *Elegii magico-ludice*, ATN, 2002, 3. *C.Ș.*

CIOBANU, Ion C. (27.X.1927, Budăi, j. Orhei – 19.I.2001, Chișinău), prozator. Este fiul Ecaterinei și al lui Constantin Ciobanu. După ce a absolvit Școala Pedagogică din Orhei, urmează cursurile literare superioare de pe lângă Uniunea Scriitorilor din URSS (1959). A activat în domeniile pedagogic, politic și obștesc, fiind, între altele, președinte (1961–1965) și secretar al comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1971–1990).

Debutează editorial cu romanul *Codrii* (I-II, 1954–1957), pânză epică largă, policromă a evenimentelor prin care a trecut Basarabia în anii '30–'50. Personaje ca Ilie Geamănă, Ion Moraru, moș Toma Vești certifică aptitudinea scriitorului de a plăsmui tipuri sociale și psihologice variate și în bună parte veridice. Spontaneitatea și naturalețea expunerii faptelor și evenimentelor, atenția pentru amănuntul pitoresc și detaliul semnificativ, dialogul antrenant și vorba populară de duh sunt particularități ale tuturor romanelor lui **C.**, mai cu seamă ale celui intitulat *Podurile* (1966), în care proza de analiză este concurată de un lirism cuceritor, de natură folclorică sau mai curând cu sursa în scrisul lui Ion Creangă. Un realism dur, întemeiat și pe descrierea veridică a deportărilor operate în Basarabia de regimul stalinist, este caracteristic romanelor *Cucoara* (1975) și *Podgorenii* (1982). Mai ales în *Voci pe oglinda apei* (1981) se întâlnesc personaje memorabile, scriitorul efectuând sondaje psihologice profunde și apelând la fixarea firească a expresiei, gesturilor și în genere a comportamentului moral al oamenilor (*Străinul, Pădure verde, pădure..., În seara de revelion* ș.a.). A tipărit și cărți de publicistică pe teme preponderent literare: *Evocări* (1964), *Țăria slovei măiestrite* (1971), *Modelări artistice* (1986).

SCRIERI: *Codrii*, I-II, Chișinău, 1954–1957; *Întâlnire cu eroul*, Chișinău, 1962; *Evocări*, Chișinău, 1964; *Podurile*, Chișinău, 1966; *O pătăranie vânătorească*, Chișinău, 1970; *Țăria slovei măiestrite*, Chișinău, 1971; *Cucoara*, Chișinău, 1975; *Scrieri*, I-III, Chișinău, 1977–1978; *Voci pe oglinda apei*, Chișinău, 1981; *Podgorenii*, Chișinău, 1982; *Modelări artistice*, Chișinău, 1986.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *„Cucoara" – universul satului contemporan*, LA, 1978, 15 iunie; Ion Ciocanu, *Podurile vieții și ale creației. Studiu asupra creației lui I.C. Ciobanu*, Chișinău, 1978; Vladimir Beșleagă, *Suflul vremii*, Chișinău, 1981, 129–144; Nicolae Bilețchi, *Romanul și contemporaneitatea*, Chișinău, 1984; H. Corbu, *Creația lui I.C. Ciobanu în școală*, Chișinău, 1986; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 186–187.* *I.C.*

CIOBANU, Ion D. (25.IV.1910, Culnaia Veche-Odessa – 8.I.2000, Chișinău), prozator și folclorist. A absolvit Institutul Pedagogic din Tiraspol (1932), fiind apoi șef al Secției de limbă și literatură a Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice (Tiraspol- 1939, Chișinău, 1940–1941), director al Institutului

de Istorie, Limbă și Literatură al Academiei de Științe de la Chișinău (1946–1952), director al Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău (1952–1956), șef al sectorului de folcloristică al Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe de la Chișinău (1960–1979). În 1940 a participat la procesul de înlocuire a alfabetului latin cu alfabetul rus. Sub masca „neaoșismului moldovenesc", a promovat ideea antiromânismului, impunând teoria falsă a celor „două limbi, două noroade, două culturi". A sprijinit analiza sociologizant-vulgară a operelor literare și folclorului, a negat importanța literaturii clasice. A elaborat manuale de gramatica „limbii moldovenești", este autorul lucrării monografice *Poezia lirică populară moldovenească* (1973, în limba rusă), a îngrijit volumele *Poezia lirică* (1975), *Cântece revoluționare sovietice* (1982, în colaborare) din seria *Creația populară moldovenească* (16 volume, 1975–1983). Ca prozator, a semnat câteva culegeri de povestiri: *Fata frumoasă* (1939), *Nănașul și finul* (1941), *La aprinsul zorilor* (1947), pe tema satului „nou" colectivizat, a „patriotismului" sovietic. În ultimii ani, **C.** a continuat să susțină „moldovenismul" din cultură în două lucrări apărute la Universitatea din Tiraspol, în cadrul laboratorului de cercetări științifice a istoriei regiunii Transnistria: *Cuvânt despre destinul limbii materne* (1992), *Limba maternă în destinul meu* (1993), ambele în limba rusă.

SCRIERI: *Fata frumoasă*, Tiraspol, 1939; *Nănașul și finul*, Chișinău-Tiraspol, 1941; *Pagini din trecutul Moldovei*, Chișinău, 1946; *La aprinsul zorilor*, Chișinău, 1947; *Cum Paraschița a învățat carte*, Chișinău, 1948. **Antologii:** *Poezia lirică*, Chișinău, 1975; *Cântece revoluționare sovietice*, Chișinău, 1982 (în colaborare); *Moldavskaia narodnaia liriceskaia poezia. Neobreadnaia pesnea* [*Poezia lirică populară moldovenească. Cântecul neritualic*, Chișinău, 1973; *Creația populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina)*, Chișinău, 1991 (în colaborare).

Repere bibliografice: Andrei Hâncu, *Știință sau „ejovșcină" „enkavedevșcină"*, LA, 1989, 23 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 290. *G.B.*

CIOBANU, Mircea (pseudonim al lui Mircea Sandu; 13.V.1940, București – 22.IV.1996, București), poet, prozator și eseist. Este fiul Mariei (n. Răportaru) și al lui Gheorghe Sandu, constructor. După absolvirea Liceului „Dimitrie Cantemir" din București, face studii de filologie slavă, începându-le la Iași, în 1959, și terminându-le la București, în 1964. Este redactor la Agerpres (1965–1966), la Editura pentru Literatură (1967–1969), la Editura Eminescu și la Cartea Românească (de la înființarea acesteia, în 1970). După 1989 este redactor-șef la Editura Eminescu, de aici trecând la o editură proprie, Vitruviu. Paralel, a fost purtătorul de cuvânt al regelui Mihai I în România. A publicat, în numeroase reviste, poezii, articole de critică literară și plastică. Traduce din literaturile rusă și greacă (în colaborare).

Debutează cu poezie în revista „Tribuna" (1959) și editorial, cu volumul *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor*, apărut în 1966, în care, așa cum a observat Nicolae Manolescu, **C.** este deja un poet format, nu un începător, precum cei mai mulți

debutanți din colecția „Luceafărul" a Editurii pentru Literatură. I s-a remarcat de la început cultura poetică, evidentă în exersările pe diverse modele de mare poezie, printre care și modelul greu de urmat al lui Ion Barbu, pe care și-l asumă ca tehnică și viziune, dar cu note clare de originalitate. Poetul refuză înserierea tipologică, neacceptând că are vreun maestru, spre a-și ciopli un chip care să poată fi luat drept al nimănui, însă barbismul bate la ochi în poemele grupate sub titlul trecut pe coperta volumului (trimitere la *Imnuri pentru nunțile necesare* de Ion Barbu). Evoluția poeziei lui **C.** tinde spre o viziune eterogenă, opusă apolinismului geometric al lui Ion Barbu, vizibilă mai ales în volumul *Patimile* (1968). Aici ordinea matematică nu mai este suficientă, materia în expansiune aformică copleșește orice ordine rațională, cuvântul însuși nu pretinde altceva decât să se rostească pe sine în marginea unei lumi în degradare, lipsită de semnificație și teleologie clară. Critica a intrat, în acel moment, într-o criză de interpretare: concluzia a fost că poezia lui **C.** devine o pură incantație muzicală, nemaiurmărind un sens anume, cuvintele evită sensul (logic, deci precar), lăsând locul tăcerii etc. Procesul interpretării poate fi însă reluat prin prisma ultimului volum, publicat postum: *La capătul puterilor. Însemnări pe Cartea lui Iov* (1997). Eseu și totodată poezie, această lucrare trimite, după titlu, la cărți celebre ale unor mari convertiți, precum Giovanni Papini (*Un om sfârșit*); subtitlul însă evocă o altă lucrare celebră, *Fragmente din corespondența cu prietenii* de N.V. Gogol, autor pe care **C.** l-a prețuit și l-a comentat într-un studiu. Un

capitol din cartea lui Gogol se intitula *Meditații la dumnezeiasca liturghie*. Destinul lui Iov l-a urmărit pe **C.** de tânăr (încă din 1967 elaborase primele pagini pe această temă). Ce este omul, ce valoare are el, este Iov „neprihănitul" vinovat în fața lui Dumnezeu, se află lumea într-o continuă degradare, într-un inevitabil păcat, există pentru om o salvare, o posibilă mântuire? Iov, condamnat fără vină, prefigurează ideea că omul poate suferi, poate muri din dragoste pentru semeni, ceea ce se va întâmpla mai târziu cu însuși Fiul lui Dumnezeu, spre răscumpărarea păcatelor lumii. Prin educația primită în familie și prin formație, **C.** a fost de timpuriu inițiat în problematica religioasă, mai ales în cea vetero-testamentară, iar poezia și proza sa pot fi considerate un lung discurs în marginea acestei zone. Volumul *Patimile* propunea deja un univers în clătinare, o natură amorfă, obscură, copleșitoare, în care rațiunea nu mai poate pune ordine, de unde spaima, sentimentul unei panici misterioase și lugubre. În *Etica* (1971) apare tema damnării din naștere: „Ridică-mă de umeri: sunt atins / Și-a lor e vina. Mâinile bătrâne / m-au dat pe aur și mi-au pus la cale / alunecarea-n zori." De aici un continuu dialog cu Providența: „În mâna ta voi sta și nu voi ști/ Decât să-mi șterg la colțurile gurii / spuma roșcată, rana îndoită / de care spui că vrednic sunt, și sunt", întocmai ca în *Cartea lui Iov*. Aceeași viziune a cosmosului în decădere și descompunere, în volumele *Cele ce sunt* (1974) și *Versuri* (1982). O atmosferă similară domină romanele *Martorii* (1968) și *Cartea fiilor* (1970), în care narațiunea se țese pe canavaua unei simbolistici biblice foarte dense. La fel în *Epistole* (1969) sau *Tăietorul de lemne* (1974), unde normele confesiunii, predica și eseul coexistă cu exemplificarea parabolică.

S-ar părea că face excepție de la această viziune masivul roman *Istorii* (I-V, 1977–1986), în care autorul a vrut să-și probeze voința de a ilustra modalitatea realismului. Critica a remarcat totuși că observația realistă reprezintă numai un strat al acestei pentalogii, nu cel mai profund, și că textul admite, chiar pretinde mai multe tipuri de lectură. Romanul a fost citit mai întâi ca proză realistă: autorul evocă aici evenimente din perioada 1900–1959, așezând în centru, socialmente, pătura micii negustorimi bucureștene, avariată de un proces de destrămare mai ales după ultimul război. Se disting în acest plan scene populate de caractere pitorești, elocvente însă mai mult din unghi temperamental decât social: Iancu Dudescu, Sisa Dudescu, Gheorghe Filipescu, profesorul Leon Pascal, inginerul Gheorghe Palada – un fel de supraom dominând vital și spiritual această comunitate. Descripția este minuțioasă, aproape în maniera „artei flamande", dar evocarea istorică se reduce la atât: pictură a moravurilor ca simplă pictură a moravurilor. Evenimentele, caracterele rămân oarecum disparate, neimplicând o determinare și o cauzalitate strictă, nici opțiuni sau accente din unghiul structurilor sociale. În plan istoric, așadar, lectura se dovedește incertă și insuficientă. În plus, citită „realist", o bună parte din materia romanului rămâne inaccesibilă și poate părea bizară, când, de fapt, tocmai în ea se concentrează grosul semnificațiilor. Stratului realist i se adaugă un strat simbolic, o zonă a „jocului secund", preferată de autor în poezie și în romanele anterioare. În acest plan demersul imaginativ parcurge un traseu invers celui din prima lectură. Dacă inițial autorul smulgea frânele coerenței universale, aruncând cosmosul în prăbușire și dezagregare, acum el încearcă să-i regăsească echilibre și chiar o anume rațiune organizatoare. Această imagine se coagulează treptat, prin deturnări periodice ale povestirii dinspre real către straniu și ezoteric. Trebuie spus însă că din această nouă perspectivă alte personaje apar în prim-plan, reprezentative în ordine realistă. Îndeosebi Logofeteasa, stăpână a tuturor eresurilor, devine o omniprezență ce supraveghează principalele evenimente ale comunității: naștere, moarte, nuntă etc. Chemată să asiste la o naștere dificilă, ea salvează copilul, dar nu poate salva mama, prilej pentru autor să comenteze: „Pentru îndrăzneala de cuget a mamei lui Iancu Dudescu, pieirea din facere nu trebuie plânsă de vreme ce copilul trăiește (și astfel să arătăm cum se amesteca ea cu mintea în tainele vieții și ale morții)". Logofeteasa gândește în spiritul vechilor filosofi imanentiști din Renaștere, pentru care moarte și naștere nu sunt două realități opuse, ci momente egale ale vieții perpetue, în continuă devenire. Așa se face că repetatele acumulări de vechituri, reziduuri, substanțe degradate, supuse infestării și putrefacției sugerează surprinzătoare conexiuni și nebănuite acorduri între elemente care încep chiar să cânte, precum „cutia de conserve" din capitolul consacrat „colecționarului de nimicuri". Ceea ce vrea să semnifice (autorul o și spune undeva) că totul participă în egală măsură la unitatea și spectacolul muzical al cosmosului pitagoreic. Astfel, cu cât e mai

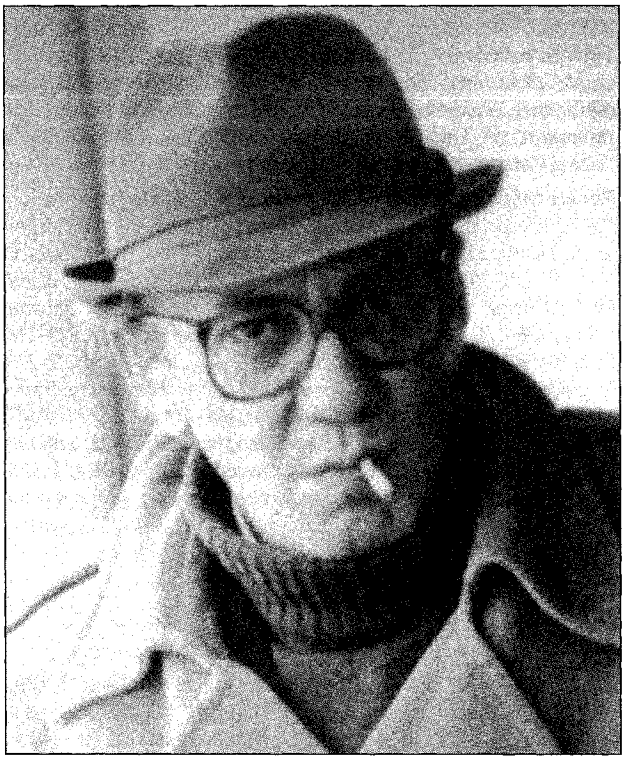

„păstoasă" și mai densă materia „realistă" în *Istorii*, cu atât ea e mai transfigurată și mai „ezoterică". În fine, această a doua lectură configurează un univers inedit, greu inseriabil deocamdată în tipologiile constituite ale romanului românesc.

Mircea Ciobanu e un artist care își scoate efectele din căutarea contrastului. A observa cu ochi de estet mahalaua sufletească – iată, în definitiv, tema. Contemplarea e, în același timp, nesățioasă și ironică. Remarcabilul tact artistic (și în limbă) îl oprește pe romancier de la excese. Meritul literar provine din echilibrul păstrat între extreme. Senzorialitatea naratorului e copleșitoare și totodată reticentă. Procură delicii, fără să abuzeze. Istorii *e proza unui artist, elegant și detașat, pe alocuri rece, meticulos, meșteșugar, care se lasă atras de spectacolul vitalității primare (și al reversului ei: degradarea), instinctuale, frenetice, din dorința (tot de natură artistică) de a estetiza trivialul și de a transfigura ordinarul.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor*, București, 1966; *Patimile*, București, 1968; *Martorii*, București, 1968; *Epistole*, București, 1969; *Cartea fiilor*, București, 1970; *Etica*, București, 1971; *Armura lui Thomas și alte epistole*, București, 1971; *Cele ce sunt*, București, 1974; *Tăietorul de lemne*, București, 1974; *Istorii*, I–V, București, 1977–1986; *Versuri*, București, 1982; *Vântul Ahab*, București, 1984; *Marele scrib*, pref. Magdalena Popescu, București, 1985; *Martorii. Epistole. Tăietorii de lemne*, pref. Cornel Ungureanu, București, 1988; *Viața lumii*, București, 1989; *Convorbiri cu regele Mihai I al României*, I–II, București, 1991–1993; *Poeme*, cuvânt înainte Ioanid Romanescu, Iași, 1994; *Regele Mihai și exilul românesc*, pref. Al. Zub, Iași, 1994; *La capătul puterilor. Însemnări pe Cartea lui Iov*, București, 1997. **Ediții:** M. Eminescu, *Nouăzeci de poezii*, pref. edit., București, 1991; *Poeziile creștinilor români*, pref. edit., București, 1995. **Traduceri:** N.G. Cernâșevski, *Prologul*, București, 1957 (în colaborare cu A. Ivanovski); Victor Sivetidis, *Oracolul lui Oreste*, București, 1969, *Memoria oglinzii*, București, 1970 (în colaborare), *Poeme*, București, 1973 (în colaborare cu F.V. Șerbănescu), *Dumneavoastră, Românie*, București, 1975 (în colaborare cu Georgeta Caba și Constantin Crișan).

Repere bibliografice: Damian, *Intrarea, 76–80;* Dimisianu, *Prozatori, 127–129;* Popa, *Modele, 114–120;* Bugariu, *Incursiuni, 114–116;* Negoițescu, *Lampa, 225–229;* Ardeleanu, *„A uri", 113–118;* Protopopescu, *Volumul, 201–206;* Poantă, *Modalități, 166–167;* Cândroveanu, *Alfabet, 69–74;* Cristea, *Un an, 187–191;* Felea, *Secțiuni, 240–242;* Ciobanu, *Critica, 166–171;* Ciobanu, *Incursiuni, 170–174;* Barbu, *O ist., 215–218;* Piru, *Poezia*, II, *242–253;* Raicu, *Critica, 313–316;* Culcer, *Citind, 212–215;* Iorgulescu, *Scriitori, 184–188;* Dorcescu, *Embleme, 99–106;* Ardeleanu, *Mențiuni, 128–136;* Georgescu, *Volume, 73–77;* Vaida, *Mitologii, 155–158;* Grigurcu, *Poeți, 257–260;* Alboiu, *Un poet, 60–61, 119–120;* Doinaș, *Lectura, 208–213;* Ștefănescu, *Jurnal, 69–70;* Cristea, *Faptul, 255–259;* Moraru, *Semnele, 195–199;* Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 275–280;* Culcer, *Serii, 194–204;* Simuț, *Diferența, 149–152;* Livescu, *Scene, 186–189;* Gorcea, *Structură, 105–113, 126–129, 146–147, 160–161, 169–171, passim;* Tuchilă, *Cetățile, 167–189;* Vlad, *Lectura rom., 140–148;* Dobrescu, *Foiletoane*, III, *88–95;* Simion, *Scriitori*, III, *334–345;* Condurache, *Portret, 200–203;* Negrici, *Introducere, 153–173;* Grigurcu, *Existența, 218–226;* Holban, *Profiluri, 219–231;* Cistelecan, *Poezie, 83–86;* Radu, *Pagini, 74–75;* Nicolae Manolescu, *Ceremonia impersonalității*, RL, 1989, 21; Cristian Livescu, *Căderea în lume*, ATN, 1990, 1; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *492–498;* Tania Radu, *Mircea Ciobanu, „Convorbiri cu regele Mihai I al României"*, LAI, 1991, 11; Andrei Pippidi, *Cartea, „22"*, 1991, 30; Nicolae Manolescu, *„Acolo unde nu este teamă, nu este nici tiranie"*, RL, 1991, 30; Gheorghe Grigurcu, *Meditațiile Regelui*, RL, 1991, 43; Gheorghe Grigurcu, *Regele, demonii și adevărul*, F, 1991, 10; Octavian Soviany, *Lecția de morală a regelui*, APF, 1991, 10–11; Al. Paleologu, *Inima regelui*, RL, 1991, 51; Gheorghe Grigurcu, *Morala augustă*, TMS, 1992, 12; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *45–50;* Cornel Ungureanu, *Despre căftănirea personajelor*, O, 1993, 10; Octavian Soviany, *Diavolul bine temperat*, CNT, 1993, 11; Nicolae Manolescu, *Arta prozatorului*, RL, 1993, 15; Claudiu Constantinescu, *Arheologie și reconstrucție*, RL, 1993, 15; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 99–103;* Simuț, *Incursiuni, 168–171;* Pop, *Pagini, 120–125;* Cosma, *Romanul*, II, *94–98;* Manolescu, *Litere, 326–331;* Alexandru Ruja, *Poetica golului*, O, 1998, 1; *Dicț. analitic*, II, *195–199*, III, *284–287;* Faifer, *Faldurile, 5–9; Dicț. esențial, 169–171;* Grigurcu, *Poezie*, I, *256–260;* Manolescu, *Lista*, II, *204–214*, III, *251–262;* Popa, *Ist. lit.*, II, *499–505;* Negrici, *Lit. rom., 197–201, 326–328.* *M.Vs.*

CIOBANU, Nicolae (4.VIII.1931, Bălușești-Girov, j. Neamț – 27.XI.1987, București), critic, istoric literar și editor. Părinții, Ana (n. Sava) și Constantin Ciobanu, țărani, îl îndrumă spre o activitate practică. Drept urmare, fiul lor va urma Școala Medie Silvică din Pucioasa, devenind tehnician silvic. Totuși, în 1952 intră la Facultatea de Filologie din București. După absolvire, în 1957, lucrează în redacția revistei „Scrisul bănățean" din Timișoara. Peste doi ani părăsește Timișoara, dezamăgit că nu putuse ocupa un post în învățământul superior pe motive de „dosar": în ultimul an de facultate, fusese exclus din UTM pentru atitudinea sa din timpul mișcărilor studențești legate de evenimentele din Ungaria în 1956. Între 1960 și 1962 este profesor într-un sat din județul Dâmbovița, iar la începutul lui 1963 se reîntoarce la Timișoara ca redactor la „Scrisul bănățean" („Orizont") și asistent (apoi lector) la Universitate. La sfârșitul anului 1968 este nevoit să plece definitiv din oraș și se stabilește în București, angajându-se mai întâi la Televiziunea Română, apoi, din 1971, ca redactor (mai târziu șef al secției de critică literară) la revista „Luceafărul". Din 1985 este director al Muzeului Literaturii Române. În 1971 obținuse titlul de doctor în filologie al Universității din București. Debutează încă din vremea studenției în „Gazeta literară" (1956). Colaborează la mai toate revistele Uniunii Scriitorilor, îndeosebi la revistele unde a funcționat ca redactor, susținând rubricile „Cronica literară", „Retrospective", „Cartea de debut". Publică și foiletoane în serial, ultimul, despre proza fantastică. A semnat și cu pseudonimele Nic. C. Sava, Valentin Ganea.

Criticul **C.** este dublat, mai ales în prima parte a activității sale, de istoricul literar. Volumul de debut este un studiu sistematic despre *Nuvela și povestirea contemporană* (1967), urmat, peste ani, de o antologie, intitulată *De la Constantin Negruzzi la Pavel Dan* (1979). În 1970 îi va apărea monografia *Ionel Teodoreanu. Viața și opera* (1970). Va tipări, cu acribie documentară, o ediție a scrierilor lui Ionel Teodoreanu în șapte volume (*Opere alese*, 1968–1981). În următoarele sale contribuții de cronicar literar (*Panoramic*, 1972, *Critica în prima instanță*, 1974), abordează cu preponderență domeniul prozei literare. Chiar și

volumul *Eminescu* (1984) este dedicat prozei poetului, investigând „structurile fantasticului narativ". S-ar putea afirma că **C.** s-a specializat pe problemele prozei scurte românești. Volumul postum, *Între imaginar și fantastic în proza românească* (1987), vine să întărească această afirmație. E de apreciat efortul de a-și moderniza mijloacele de abordare a fenomenului literar în alte câteva apariții: *Însemne ale modernității* (I-II, 1977-1979) și *Întâlnire cu opera* (1982). Istoria literară — cu referință specială la Ionel Teodoreanu — **C.** o concepe mai mult ca un demers de „demistificare și demitizare". Totuși, monografia despre autorul *Uliței copilăriei* și *La Medeleni* este de factură clasică, investigând, adică, metodic viața și opera prozatorului. Încercând să explice unicitatea stilului lui Ionel Teodoreanu, de factură lirică, încărcat de metafore prețioase, cu un imens succes de public încă de la debut, el disjunge — în linia lui G. Ibrăileanu — între scriitorii moderni munteni, care-și reprimă nostalgiile după vremurile apuse, și scriitorii moldoveni, care se lasă fermecați de „glasul amintirilor". Abordând așa-zisul subiectivism auctorial, criticul pledează pentru unicitatea și independența celor mai îndrăgite personaje ale operei față de biografia celui care le-a creat. Cu acest prilej el nu ezită să opereze disocieri între opere valoroase, cum ar fi ciclul *Medelenilor*, și neîmpliniri sau chiar eșecuri, invalidate de gustul publicului de azi. **C.** a demonstrat, prin valoroasa sa monografie, dar și prin ediția critică la care a lucrat cu profesionalism peste un deceniu, că este un interpret complet al fenomenului literar, dovedind calități remarcabile de critic, istoric literar și editor. Polemic și obstinat disociativ, îndeosebi în *Incursiuni critice* (1975), cronicarul literar încearcă, într-o suită de articole, o definire a condiției debutului. El glosează asupra actului critic, pe care îl înțelege ca pe o formă de meditație asupra existenței umane. Termenul de referință pentru o *ars critica*, bazată pe conceptul moral al „bunului-simț", ar fi umanismul activ. Poziția sa tranșantă poate crea impresia inaderenței la conceptele teoretice moderne. Chiar dacă nu și-a structurat programatic liniile orizontului critic, este evidentă în demersul său tendința de a-și defini clar termenii. Moartea prematură l-a împiedicat să sistematizeze într-o sinteză integratoare punctele de vedere risipite în cronicile ce ambiționează să consemneze la zi performanțele literaturii contemporane. Argumentele lui sunt mai ales extrinseci actului creator, explicabile prin formația sa de istoric literar. Dar însumate cu probitate și uneori convingător, ele dau criticului posibilitatea să se delimiteze, adesea în campanii de presă prelungite, de alte opinii și să-și contureze cu mult curaj propriul mesaj, original.

SCRIERI: *Nuvela și povestirea contemporană*, București, 1967; *Ionel Teodoreanu. Viața și opera*, București, 1970; *Panoramic*, București, 1972; *Critica în prima instanță*, București, 1974; *Incursiuni critice*, Timișoara, 1975; *Însemne ale modernității*, I-II, București, 1977-1979; *Întâlnire cu opera*, București, 1982; *Eminescu. Structurile fantasticului narativ*, Iași, 1984; *Între imaginar și fantastic în proza românească*, București, 1987; **Ediții:** Ionel Teodoreanu, *Opere alese*, I-VII, pref. edit., București, 1968-1981. **Antologii:** *De la Constantin Negruzzi la Pavel Dan*, introd. edit., București, 1979.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *N. Ciobanu, „Nuvela și povestirea contemporană"*, O, 1967, 6; Voicu Bugariu, *„Nuvela și povestirea contemporană"*, AST, 1967, 11; D. Micu, *„Ionel Teodoreanu"*, TR, 1970, 29; Eugen Simion, *„Ionel Teodoreanu"*, LCF, 1970, 49; Dorina Grăsoiu, *„Ionel Teodoreanu"*, RITL, 1971, 1; Liviu Leonte, *N. Ciobanu, „Panoramic"*, CRC, 1974, 1; Doina Uricariu, *„Incursiuni critice"*, CNT, 1976, 35; Lucian Raicu, *Critica de recuperare*, RL, 1977, 26; Dimisianu, *Opinii, 304-308*; Mihai Ungheanu, *„Însemne ale modernității"*, LCF, 1979, 51; Ion Buduca, *Alte însemne ale modernității*, AFT, 1980, 1; Cristea, *Faptul, 334-337*; Stan Velea, *„Întâlnire cu opera"*, RITL, 1983, 4; Simion Bărbulescu, *„Eminescu. Structurile fantasticului narativ"*, RL, 1984, 40; Valentin F. Mihăescu, *„Eminescu. Structurile fantasticului narativ"*, CNT, 1984, 43; Piru, *Critici, 73-76; Dicț. scriit. rom.*, I, *568-569*; Petraș, *Panorama, 187-189*.

S.I.

CIOBANU, Nicu (26.VIII.1960, Sâmiai, Republica Serbia și Muntenegru), poet. Este fiul Mariei (n. Mohan) și al lui Ion Cioban, țărani. A urmat liceul în Alibunar și la Vârșeț (1973-1979), apoi Facultatea de Drept și pe cea de Filosofie la Novi Sad, fiind licențiat al celei din urmă în anul 1984. A lucrat ca redactor la secția dramatică a postului de radio din Novi Sad (secția română, 1984-2001), redactor-șef al Editurii Libertatea din Pančevo (1993-2000), redactor cultural la Televiziunea din Novi Sad (secția română, 1997-1999), ajungând director al Casei de Presă și Editură Libertatea din Pančevo. A colaborat la publicații literare și de cultură din Iugoslavia și din România. Este laureat al festivalurilor de poezie din Vrbas, Craiova, Pančevo, Orșova-Drobeta-Turnu Severin ș.a.

Debutează cu placheta *Păsări neînșeuate* (1981), ale cărei poezii sunt un amestec de prozaism deliberat și de imagini suprarealiste („Era vineri / La prânz s-a servit fasole / Atunci ai venit și tu / călare pe barză"), fără a fi ocolite unele reflexe metapoetice. Atmosfera este vag rustică, străbătută pe alocuri de sarcastice dezavuări ale orașului. Plachetele următoare adâncesc aceste tendințe, adăugându-le o anume violență atât de limbaj, cât și de imagini („Să-i tăiem ochiului / ochiul. Din el vor ieși viermi umflați / de-atâta ploaie și sâmburele putrezit / încolți-va"). *Împrejurări inexplicabile* (1990) conține texte mai dezinvolte, care mizează pe umor și pe tehnica intertextualității.

SCRIERI: *Păsări neînșeuate*, Pančevo, 1981; *Om singur visând*, Pančevo, 1984; *Împrejurări inexplicabile*, Novi Sad, 1990; *Cele mai frumoase poezii*, Pančevo, 2002.

Repere bibliografice: Slavco Almăjan, *Versiunea posibilă*, Pančevo, 1987, *18*; Ion Deaconescu, *Poezie și epocă*, Novi Sad, 1989, *73–77*; Ion Deaconescu, *Arheologia lecturii*, Craiova, 2001, *85–88*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *231–237*; Ionela Mengher, *Lumina (1947–1997)*, Pančevo, 2000, *passim*. *D.B.-D.*

CIOBANU, Radu (8.III.1935, Timișoara), prozator. Este fiul Dorinei (n. Demian) și al lui Silviu Ciobanu, avocat. Frecventează cursurile Liceului „Constantin Diaconovici-Loga" din Timișoara (1950–1954). După bacalaureat devine student al

Facultății de Agronomie din Timișoara (1954–1958), abandonată în anul al IV-lea, apoi al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj (1959–1964). Mai întâi profesor la Hunedoara și, din 1978, la Deva, lucrează, în continuare, ca metodist cultural în același oraș. Debutează cu proză (schița *Băiatu*), în revista „Scrisul bănățean" (1958). Editorial, debutează cu volumul de proză scurtă *După-amiaza bătrânului domn* (1970). Colaborează, îndeosebi cu proză, la „Steaua", „Tribuna", „Orizont", „Vatra", „Transilvania", „Luceafărul", „Viața românească". Din 1999, este director al revistei „Arhipelag".

Proza scurtă (nuvele, povestiri, schițe) din cuprinsul volumului *După-amiaza bătrânului domn* are, ca tematică și procedee, caracterul unor exerciții pregătitoare pentru câteva dintre romanele ulterioare. Nuvela care dă titlul culegerii devine primul capitol al romanului *Crepuscul* (1971; Premiul Uniunii Scriitorilor), carte densă, bine articulată, ilustrând formula romanului social. Biografia lui Sever Moldovan, bătrânul magistrat, descendent pe linie maternă din oștenii lui Avram Iancu, constituie un prilej de meditație asupra societății transilvănene, făcând trimitere la amurgul unei lumi, la disoluția unei clase. Totodată, *Crepuscul* este un roman al universului familial, vădind capacitatea scriitorului de a „recupera" epic atmosfera unei epoci revolute (aici, aceea interbelică, în special), prin mijloacele consacrate ale realismului. Romanul etalează în pagini descriptive remarcabile imaginea unui oraș de altădată (în filigran se descifrează Timișoara), scene de gen (talciocul, evenimente de familie cu ecou comunitar etc.), portrete și momente de rememorare implicând impactul cu istoria. *Zilele* (1972) continuă tendința spre fresca socială, prefigurată în *Crepuscul*, anexând în formula romanului de familie problematica faptului de actualitate, a banalului cotidian. Tot pe structura unor „biografii" configurate în interesante proiecții epice, se bazează **C.** în romanele cu temă istorică: *Nemuritorul albastru* (1976), *Vămile nopții* (1980), *Linia și sfera* (1982), *Călărețul de fum* (1984), *Roata lumii* (1988). În aceste „imagini" având ca protagoniști personaje atestate istoric (Petru Rareș, Miron Costin, Horea, Constantin Brâncoveanu), deși recurge la o riguroasă documentare, scriitorul nu urmărește atât reconstituirea în sensul consacrat, cât problematizarea. Mai degrabă ipoteze epice, romanele în chestiune vizează teme generice: sensul creației și al existenței, relația individ-putere ș.a. Autorul caută un decupaj de scene simbolice, evită ordonarea riguros cronologică a tramei epice, alternând perspectivele narative. Pentru modul său de a concepe romanul istoric sunt edificatoare *Nemuritorul albastru* și *Vămile nopții*, care pun în ecuație mai cu seamă tema puterii. *Arhipelagul* (1987), subintitulat „roman", este în aceeași măsură un „jurnal de scriitor". De fapt, romanul autobiografic este interferat de un jurnal, planul evocării fiind dublat de un plan al confesiunii și reflecției.

SCRIERI: *După-amiaza bătrânului domn*, București, 1970; *Crepuscul*, București, 1971; *Zilele*, București, 1972; *Treptele Diotimei*, București, 1973; *Dreptul de a începe*, București, 1974; *Povești pentru trei seri*, Timișoara, 1975; *Nemuritorul albastru*, București, 1976; *Ultima vacanță*,

București, 1977; *Vămile nopții*, București, 1980; *Linia și sfera*, București, 1982; *Heralzii*, București, 1983; *Călărețul de fum*, București, 1984; *Casa fericiților*, București, 1986; *Arhipelagul*, Timișoara, 1987; *Roata lumii*, București, 1988; *Mic dicționar de cultură religioasă*, Timișoara, 1994; *Dicționarul rostirilor biblice*, Timișoara, 1996; *Jurnal. 1980–1984. Scara interioară*, Timișoara, 1999.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Radu Ciobanu, „Crepuscul"*, RL, 1971, 36; Dana Dumitriu, *„Crepuscul"*, ARG, 1972, 6; Mircea Vaida, *Austeritatea narațiunii*, LCF, 1973, 2; Val Condurache, *Romanul politic*, CL, 1974, 3; Ion Maxim, *Romanele lui Radu Ciobanu*, O, 1974, 4; Nicolae Baltag, *Cu ajutorul dicționarului de simboluri*, LCF, 1974, 44; Ardeleanu, *Opinii, 136–140*; Mircea Vaida, *„Nemuritorul albastru"*, TR, 1976, 11; Ungureanu, *Proză, 226–234*; Valentin F. Mihăescu, *Părinți și copii*, LCF, 1977, 45; Vasile Chifor, *Dezbatere și analiză*, T, 1978, 2; Doina Uricariu, *Radu Ciobanu, „Vămile nopții"*, T, 1981, 2; Ion Lungu, *„Călărețul de fum"*, ST, 1984, 4; Vasile Chifor, *Istoria în roman*, VR, 1984, 7; Odangiu, *Romanul, 34–37*; Cornel Ungureanu, *„Arhipelagul"*, O, 1987, 2; Ecaterina Țarălungă, *„Casa fericiților"* T, 1987, 9; Corneliu Nistor, *Radu Ciobanu, prozatorul*, O, 1987, 35; George Pruteanu, *Jurnale și retorica jurnalului*, CL, 1988, 6; Ruja, *Parte*, I, *111–114*; Corneliu Nistor, *Geografii morale*, O, 1995, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, *569–571*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *386–388*; Cosma, *Romanul*, II, *142–144*; Popa, *Ist. lit.*, II, *931*; *Dicț. analitic*, IV, *43–46*. *C.H.*

CIOBANU, Ștefan (11.XI.1883, Talmaz-Tighina, 28.II.1950, București), istoric literar. Fiu al Nataliei și al lui Nicolae Ciobanu, răzeși din Basarabia, **C.** face școala primară în Talmaz și Bairamcea, urmând apoi, la Chișinău, Liceul Regional (în particular, în paralel cu Școala Normală). Elev eminent, termină cursurile liceale în 1905 cu premiul întâi. Din 1907 devine student al Facultății de Litere de la Universitatea din Kiev, ca bursier, până în 1911, când își ia licența *magna cum laude*. În 1911–1912 urmează un curs superior academic, cu o specializare pe profil pedagogic. În perioada studenției, profesorul Vladimir Peretz, eminent savant, bun cunoscător al literaturilor slave de răsărit, îl îndrumă către studiul literaturii și culturii românești, din perspectiva documentelor aflate în biblioteci și arhive din Ucraina, Rusia și Polonia. Din aceeași perioadă datează și debutul său publicistic, în ziarul „Viața Basarabiei", unde semnează articole politice cu pseudonimul Silvan. Între anii 1917 și 1928 a funcționat ca profesor secundar la un liceu din Jitomir (Ucraina), apoi la Bolgrad și Chișinău, continuându-și însă munca de cercetare. În 1918 a fost ales membru în Sfatul Țării, cu răspunderi în domeniul învățământului. Tot în 1918 este primit în Academia Română, membru activ timp de peste treizeci și trei de ani, dintre care șapte ca vicepreședinte. Cariera sa universitară, de douăzeci și trei de ani, a început în 1926, odată cu numirea ca profesor titular al Catedrei de istoria literaturii vechi la recent înființata Facultate de Teologie, cu sediul în Chișinău, a Universității din Iași, unde a activat până în 1938. Din acest an și până în 1949 va fi titularul cursului de istoria literaturii române vechi la Universitatea din București. Colaborează cu studii la „Cuvânt moldovenesc", „Școala basarabeană", „Revista istorică română", „Analele Academiei Române" ș.a.

Istoric și slavist, **C.** este un cercetător pe linia documentarismului erudit. Istoria veche se circumscrie, în viziunea sa, „unei lumi slave care ne înconjoară și cu care trăim într-o ajutorare spirituală" (Marin Bucur). Dacă N. Cartojan identificase legăturile cu lumea sud-est europeană, **C.** urmărește, cercetând spațiul slav răsăritean, o apropiere, o legătură cu acesta, dar nu o suprapunere. „Scopul istoricului literar – preciza el într-o lecție introductivă – este de a găsi adevărul obiectiv, de a găsi cauzele fenomenelor literare și de a face legătura evolutivă între aceste fenomene." De aici, opțiunea pentru „abordarea filologică" sau „exegetică" a fenomenelor literare (Dan Horia Mazilu). Astfel, materialul acumulat pe parcursul timpului și punctele de vedere elaborate pe baza acestuia prin metode riguroase de cercetare și-au găsit concretizarea în numeroase lucrări despre Dosoftei (cea dintâi apărută în 1915, în limba rusă), Dimitrie Cantemir, începuturile scrisului în limba română veche ș.a. Încununarea laborioaselor studii efectuate de-a lungul mai multor decenii o constituie lucrarea fundamentală, editată mai întâi în fascicole, *Istoria literaturii române vechi* (I, 1947). Problemele culturii basarabene au reprezentat o altă preocupare constantă a lui **C.** El a studiat fenomenul literar în conjuncție cu cel cultural-istoric, destinul pământului dintre Nistru și Prut în condițiile ostracizării spiritualității naționale, dând o serie de lucrări remarcabile, care și-au păstrat actualitatea: *La Continuité roumaine dans la Bessarabie* (1920), *Contribuția Basarabiei la*

dezvoltarea literaturii naționale (1941), *La Bessarabie. Sa population, son passé* (1941). Lucrarea sa capitală în acest domeniu este monografia *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă* (1923). După ce face un tur de orizont al evenimentelor istorice care și-au pus adânc amprenta asupra dezvoltării spirituale a regiunii, autorul arată că în condiții dure de deznaționalizare, cultura națională nu s-a putut manifesta decât răzleț și cu intermitențe. **C.** descrie dibuirile cărturarilor basarabeni „în lunga noapte de înstrăinare", cei câțiva scriitori care au lăsat „încercări de literatură românească în sensul adevărat al acestui cuvânt", fără a se ridica la nivelul înalt al culturii naționale din Principate, dovedind, de cele mai multe ori, un scris necultivat, care nu poate intra în competiție cu adevăratele valori artistice. El afirmă, pe bună dreptate, că „atunci când cultura românească veche era amenințată să se stingă în Basarabia sub înrâurirea altei culturi, care dispunea de toate mijloacele unei culturi moderne și totodată imperialiste, acești scriitori modești par ca un sâmbure care a adus poporul basarabean la renaștere."

SCRIERI: *Dosithei, mitropolit Soceavskii i ego knijnaia deiatelinosti*, Kiev, 1915; ed. (*Dosoftei, mitropolitul Moldovei și activitatea lui literară*), tr. Ștefan Berechet, Iași, 1918; *Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Moldovei, Dosoftei*, București, 1920; *La Continuité roumaine dans la Bessarabie*, București, 1920; *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923; ed. 2, Chișinău, 1992; *Chișinăul*, Chișinău, 1925; *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, 1925; *Basarabia*, București, 1926; ed. Chișinău, 1993; *Din legăturile culturale româno-ucrainene*, București, 1938; *Contribuția Basarabiei la dezvoltarea literaturii naționale*, București, 1941; *Începuturile scrisului în limba românească*, București, 1941; *La Bessarabie. Sa population, son passé*, București, 1941; *Introducere în istoria literaturii române. Orientări metodologice*, București, 1944; *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1947; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1989; *Unirea Basarabiei*, pref. Constantin C. Giurescu, București, 1993.

Repere bibliografice: S.M. [Simion Mehedinți], *„Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Moldovei, Dosoftei"*, CL, 1922, 1; Camil Petrescu, *„Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă"*, „Revista vremii", 1923, 9; P.P. Panaitescu, *„Dimitrie Cantemir în Rusia"*, DR, 1924–1926, partea II; Gh. Bohuș, *Ștefan Ciobanu*, „Din trecutul nostru", 1937, 40–45; Bucur, *Istoriografia, 196–198*; *Encicl. istoriografiei rom., 97*; Nicolae Manolescu, *O (re)editare necesară*, RL, 1989, 10; *Dicț. scriit. rom.*, I, *571–572*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 268–269*.

A.M.

CIOBANU, Valeriu (4.IV.1917, Nemirov-Chișinău – 21.XII.1966, București), istoric literar, folclorist, poet și traducător. Este fiul Annei (n. Schmidt) și al lui Ștefan Ciobanu, istoric literar. **C.** face studii primare și liceale la Chișinău și urmează filosofia și literele la București (1936–1940), concomitent cu Școala Normală Superioară (transformată în Academia Pedagogică), studiul prelungindu-se cu încă un an. Beneficiază și de studii de specializare în Franța, la Aix-Marseille (1939). După absolvire, suplinește pentru o scurtă perioadă o catedră de franceză în București. Până să devină cercetător științific la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române (1949–1966), este asistent la Catedra de istoria literaturii române moderne a Universității din București, având-i ca șefi de catedră pe D. Caracostea, Tudor Vianu și G. Călinescu. Își susține doctoratul în 1945, cu teza *Poporanismul. Geneză. Evoluție. Ideologie.* Debutează cu poezie în revista liceală „Unirea" (1933); alte poezii îi apar sporadic în „Gândirea", „Națiunea", „Viața românească". Debutul în publicistică și-l face la revista „Cadran" (1939), cu un medalion despre A.I. Herzen. A mai colaborat la „Fapta", „Gazeta literară", „Jurnalul literar", „Veac nou", „Viața Basarabiei", „Limbă și literatură", „Litere și arte", „Luceafărul", „Revista de folclor", „Revista Fundațiilor Regale", „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", „Revista de istorie și teorie literară". O serie de articole și traduceri din „Națiunea" (1947–1948) sunt axate pe opera câtorva scriitori ruși și francezi.

Autentic erudit, **C.** se angajează în lucrări de istorie literară cu teme mai puțin abordate până la data când începe el să le aprofundeze, cum ar fi, de exemplu, *Lumea bâlinelor* (1955). Literatura rusă reprezintă, de altfel, domeniul cercetat cu insistență, de asemenea influența rusă asupra unor scriitori români, de unde rezultă mai multe studii de literatură comparată: *Din relațiile literare româno-ruse: Jertfa zidirii la ucrainieni și ruși* (1938), *Motivul folclorului universal în „Ivan Turbincă" a lui Ion Creangă* (1967), și de istoria literaturii române: *Tudor Pamfile, Gh. Asachi, Al. Vlahuță, Al. Depărățeanu, C. Stamati-Ciurea.* Cercetarea se concentrează atent asupra informației, încât, pentru momentul în care aceste studii au fost publicate în reviste, toate sursele par epuizate. *Poporanismul. Geneză. Evoluție. Ideologie* (1946) este monografia unui curent sociocultural, urmărindu-i aria de răspândire, elementele premergătoare (fondul umanitar, revoluționar, reacționar și estetica socială). Poporanismul rus și cel românesc sunt analizate din perspectiva evoluției criticii ruse și a gândirii românești, aprofundându-se mai ales manifestările ideologice ale poporanismului românesc, pe momente: 1893–1894, 1901–1903, 1906–1910. *Hortensia Papadat-Bengescu* (1965), prima interpretare monografică a operei marii romanciere, e o lucrare având ca temei aceeași informație exhaustivă. Totuși, „opiniile noastre critice nu sunt ultimul cuvânt", scrie **C.**, conștient că este prea mult supus constrângerilor epocii în care și-a redactat și publicat cartea. De aici pedalarea pe o interpretare sociologizantă a lumii romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu. Volumele de versuri, publicate postum, *Fiul lunii* (1969) și *Haina de brumă* (1984), sunt alcătuite din cicluri legate între ele, astfel încât întregul să se articuleze unitar. Lirica lui **C.** l-a entuziasmat pe Tudor Arghezi, care în 1947 se oferise să-i scrie prefața pentru un posibil volum antologic. G. Călinescu îl considera „un echivalent în poezie al dantescului Goya", iar Nicolae Manolescu îi socotește poezia ca fiind vocația „probabil cea mai temeinică".

SCRIERI: *Poporanismul. Geneză. Evoluție. Ideologie*, București, 1946; *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1965; *Fiul lunii*, pref. Dinu Pillat, București, 1969; *Haina de brumă*. îngr. Ion Lazu, pref. Cornelia Ștefănescu, București, 1984.

Repere bibliografice: V.I. Cataramă, *Valeriu Șt. Ciobanu, „Jertfa zidirii la ucrainieni și ruși"*, A, 1938, 3-4; Gala Galaction, *O carte despre „poporanism"*, „Jurnalul de dimineață", 1946, 488; Teodor Vârgolici, *Valeriu Ciobanu, „Hortensia Papadat-Bengescu"*, CNT, 1965, 1; George Muntean, *„Hortensia Papadat-Bengescu"*, CNT, 1965, 1; Simion Bărbulescu, *„Hortensia Papadat-Bengescu"*, „Romanian Revue", 1966, 2; Gabriela Drăgoi, *„Hortensia Papadat-Bengescu"*, RITL, 1966, 1; Stancu Ilin, *Valeriu Ciobanu*, LCF, 1967, 2; Dinu Pillat, *Valeriu Ciobanu*, RITL, 1967, 2; Nicolae Manolescu, *Poeții se descoperă: Valeriu Ciobanu, „Fiul lunii"*, CNT, 1969, 18; *Dicț. scriit. rom.*, I, 572-573; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, 167. *C.Ș.*

CIOCAN-IVĂNESCU, Rodica (12.X.1916, București), istoric literar și traducător. A urmat Facultatea de Istorie la București (1934-1938), unde a fost studenta lui N. Iorga, P.P. Panaitescu, D. Russo, și, din 1935, Facultatea de Litere, specialitatea limba franceză, avându-l între profesori pe Charles Drouhet. A colaborat constant la reviste ca „Neamul românesc", „Balcania", „Secolul 20", „Studia et Acta Orientalia" (a făcut parte și din colectivul de redacție) și „Byzantion" (Bruxelles). A participat la sesiuni și congrese naționale și internaționale. A fost lector la Institutul Pedagogic și la Universitatea din Timișoara (1965-1970). Între 1955 și 1957 a folosit pseudonimul Aldona Bielska. În afara a numeroase lucrări care urmăresc interferențele culturale sud-est europene și orientale, învățând limba polonă ca autodidact, **C.-I.** se remarcă prin numeroase traduceri din această limbă.

Traduceri: Jan Kochanowski, *Trenii*, București, 1941 (în colaborare cu T. Gostynski); Ștefan Zeromski, *Doctor Judym*, București, 1958 (în colaborare cu Iulia Soare); Danuta Bieńkowska, *Pe urmele cuiburilor de vulturi*, București, 1958 (în colaborare cu Constantin Țoiu), *De m-ai iubi*, București, 1974; František Běhounek, *Acțiunea L. Aventuri într-un secol atomic*, București, 1962 (în colaborare cu Corvin Gruia); Waclaw Kubacki, *Trista Veneție*, București, 1974; Mariusz Karpowicz, *Arta polonă în secolul al XVII-lea*, București, 1979; Wladyslaw Tatarkiewicz, *Istoria celor șase noțiuni*, pref. Dan Grigorescu, București, 1981.

Repere bibliografice: Mazilu, *Recitind*, I, 277, 280, 462. *A.M.*

CIOCANU, Anatol (3.VI.1940, Mălăiești, j. Bălți), poet și publicist. A absolvit, la Chișinău, Universitatea de Stat (1962) și a fost redactor la „Moldova" și „Glasul națiunii". A debutat editorial cu placheta de versuri *Sărutul soarelui* (1965), anunțându-se ca un romantic ce scrie o poezie a stărilor sufletului cutreierat de fiorii adolescentini ai dragostei, a setei de viață și de afirmare. Dorul și nostalgia, visarea și resemnarea sunt motivele predilecte ale poetului și în cărțile de mai târziu: *An neobișnuit* (1967), *Firul Ariadnei* (1970), *Vârsta teiului* (1984) ș.a. Poet solar și optimist, **C.** are conștiința vicisitudinilor existenței și se vrea un „poet unanim", asemenea lui Giuseppe Ungaretti, din care de altfel a tradus. Pentru a atinge un atare prag, el se declară gata de efort. Poet al frăgezimilor și candorilor, se inspiră cu succes din obiceiurile și tradițiile autohtone, ale satului de care nu se desparte: *Cântece de-acasă* (1971) și *Alte cântece de-acasă* (1978). Poezia lui **C.** este cantabilă, multe versuri devenind texte pentru cântece lirice ușor de memorat. A scris și literatură pentru copii: *Vine, vine primăvara...* (1981), *Strugur dulce, lan de aur* (1983), *Despre-o viță și-o bobiță...* (1986) ș.a.

SCRIERI: *Sărutul soarelui*, Chișinău, 1965; *An neobișnuit*, Chișinău, 1967; *Struguri în amiază. Oameni și locuri din Moldova*, Chișinău, 1968; *Sonetele câmpiei*, Chișinău, 1970; *Firul Ariadnei*, Chișinău, 1970; *Cântece de-acasă*, Chișinău, 1971; *Diminețile Patriei. Oameni și locuri din Extremul Orient*, Chișinău, 1976; *Alte cântece de-acasă*, Chișinău, 1978; *Vine, vine primăvara...*, Chișinău, 1981; *Strugur dulce, lan de aur*, Chișinău, 1983; *Vârsta teiului*, Chișinău, 1984; *Despre-o viță și-o bobiță...*, Chișinău, 1986; *Spicul și steaua*, Chișinău, 1990; *Flori de tei deasupra noastră...*, București, 1995; *Cântecele mântuirii*, București, 2001.

Repere bibliografice: Eliza Botezatu, *Substanța unei deveniri*, „Nistru", 1971, 10; Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971, *131-137*; Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973, *passim*; Andrei Țurcanu, *Dintre sute de catarge '77*, Chișinău, 1977, *150-162*; Alexandru Burlacu, *Poezii inspirate și versuri nedesăvârșite*, „Nistru", 1981, 9; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *204, 392*. *I.C.*

CIOCANU, Aurel (27.III.1943, Mălăiești, j. Bălți), poet și prozator. Este fiul lui Ion și al Sofiei Ciocanu. A absolvit, la Chișinău, Universitatea de Stat (1965). A debutat editorial cu volumul de proză pentru copii *Băiețelul din geamul albastru* (1970), în care se prefigurează trăsăturile distincte ale întregii sale creații pentru cei mici: spontaneitatea discursului, simplu în aparență, dar sugestiv și antrenant. Și celelalte cărți destinate copiilor — *Corăbioare* (1972), *Pălăria lui Cipolino* (1981), *Unchiul meu Păcală* (1982) și, în chip deosebit, *La târgul din Prostănaci* (1987) — denotă capacitatea lui **C.** de a se copilări frumos, de a capta atenția prin istorisiri ingenioase și sugestive, unele, în manieră folclorică. A publicat și versuri pentru adulți. Motivele legate de locurile natale sunt exprimate într-o tonalitate ușor elegiacă, sinceră, mai ales în *Iarna dragostei* (1984) și *Iubind* (1991).

SCRIERI: *Băiețelul din geamul albastru*, Chișinău, 1970; *Corăbioare*, Chișinău, 1972; *Glob matern*, Chișinău, 1973; *De vorbă c-un ghiduș*, Chișinău, 1974; *Trenul 61-B*, Chișinău, 1975; *Arme în iarbă*, Chișinău, 1976; *Sus la codru*, Chișinău, 1978; *Umbrela cosmonautului*, Chișinău, 1979; *Luni, marți, miercuri...*, Chișinău, 1981; *Pălăria lui Cipolino*, Chișinău, 1981; *Unchiul meu Păcală*, Chișinău, 1982; *Vânt cu ochelari*, Chișinău, 1984; *Iarna dragostei*, Chișinău, 1984; *La târgul din Prostănaci*, Chișinău, 1987; *Înflorite ramuri*, Chișinău, 1988; *Ploaie desculță*, Chișinău, 1990; *Iubind*, Chișinău, 1991.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Argumentul de rigoare*, Chișinău, 1985, *43-68*. *I.C.*

CIOCANU, Ion (18.I.1940, Tabani, j. Edineț), critic literar, prozator și poet. Este fiul Ecaterinei și al lui Mihail Ciocanu. A studiat la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1957-1962), obținând titlul de doctor în filologie (1965). A fost lector la aceeași instituție, redactor la editurile Literatura Artistică și Hyperion (un timp a exercitat funcția de director al acesteia), director general al Departamentului pentru limbi, redactor la săptămânalul „Glasul națiunii".

În nuvele, **C.** cultivă un realism care polarizează îndeosebi aspecte comune ale vieții, obișnuitul, tot ce e mărunt și sentimental. Poeziile din *Fereastră deschisă* (1965), *Floare rară* (1972), *Mijlocul verii* (1975), *Poeme de dragoste* (1993), *Alte poeme de dragoste* (1995) sunt intimiste, în stilul neopetrarchist al lui Emanoil Bucuța. Ponderea activității lui **C.** o dă însă critica literară (cronica, studiul monografic, articolul publicistic sau cu caracter teoretic). Afectată doar parțial de spiritul conjunctural, investigația este minuțioasă și corectă, cu diagnosticare precisă și analize pertinente ale operei și individualității artistice comentate. *Caractere și conflicte* (1968) și *Unele probleme de estetică* (1973) au deschidere către orizontul generalizărilor teoretice, aplicate la literatura română clasică și contemporană, din considerente didactice. *Din frământul necontenit al vremilor* (1988) este o sinteză asupra publicisticii scriitoricești din Republica Moldova (reportaj, eseu, tabletă, articol). Personalitatea cercetătorului se conturează pregnant în critica de întâmpinare, în care vădește spirit analitic, siguranță în cântărirea valorii estetice.

SCRIERI: *Fereastră deschisă*, Chișinău, 1965; *Caractere și conflicte. Evoluția povestirii și romanului moldovenesc în ultimii ani*, Chișinău, 1968; *Articole și cronici literare*, Chișinău, 1969; *Floare rară*, Chișinău, 1972; *Itinerar critic*, Chișinău, 1973; *Unele probleme de estetică*, Chișinău, 1973; *Mijlocul verii*, Chișinău, 1975; *Dialog continuu*, Chișinău, 1977; *Podurile vieții și ale creației. Studiu asupra creației lui I.C. Ciobanu*, Chișinău, 1978; *Clipa de grație*, Chișinău, 1980; *Pașii lui Vladimir Curbet*, Chișinău, 1982; *Permanențe*, Chișinău, 1983; *Argumentul de rigoare*, Chișinău, 1985; *Măsura adevărului*, Chișinău, 1986; *Din frământul necontenit al vremilor*, Chișinău, 1988; *Cu fața spre carte*, Chișinău, 1989; *Dreptul la critică*, Chișinău, 1990; *Poeme de dragoste*, Chișinău, 1993; *Alte poeme de dragoste*, București, 1995; *Atât de drag...*, Chișinău, 1995; *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chișinău, 1998; *Zborul frânt al limbii române*, Chișinău, 1999.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Conștiința civică a poeziei contemporane*, Chișinău, 1976, *199-210;* Vasile Coroban, *Dialog continuu*, LA, 1977, 30; Mihai Cimpoi, *Dialogul continuu*, LA, 1990, 3; Stancu Ilin, *Dreptul la critică*, VR, 1991, 7; Călin Manilici, *Perspectiva culturală asupra literaturii*, ST, 1991, 11. *M.C.*

CIOCANU, Vasile (1.I.1942, Tabani, j. Edineț – 23.IX.2003, Chișinău), istoric literar. A absolvit la Chișinău Facultatea de Filologie a Universității de Stat (1961-1966). Între anii 1966 și 1969 lucrează la Muzeul Republican de Literatură. În 1973, după stagiul de doctorat, devine cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei, al cărui director adjunct va fi între 1991 și 1993. Este apoi director al Institutului de Istorie și Teorie Literară (1993-1999) și director al Institutului de Literatură și Folclor. Semnează numeroase lucrări de istoriografie literară, care denotă o bună documentare, acribie filologică, spirit de investigație în direcția explorării faptelor inedite. Obiectul său de cercetare îl constituie literatura română din secolul al XIX-lea. Studiul *Constantin Stamati. Viața și opera* (1981) se remarcă prin importante completări la biografia scriitorului, prin depistarea unor surse

necunoscute din care acesta a tradus și s-a inspirat în propriile scrieri, ceea ce a permis încadrarea lui mai adecvată în contextul epocii, circumscrierea cu mai multă exactitate a aportului său la mișcarea literară. Rezultatele altor investigații ale lui **C.** sunt prezentate într-o serie de studii și articole incluse în volumul *File de istorie literară* (1989) și în mai multe culegeri colective: *De la cronografie la literatura modernă*, (1974), *Cercetări de istorie literară* (1978), *Pagini din istoria literaturii și culturii moldovenești* (1979), *Literatura moldovenească și folclorul* (1982), *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdeu* (1984) ș.a., precum și în capitolele de sinteză și în cele consacrate lui Alexandru și Boleslav Hâjdeu, M. Kogălniceanu, C. Stamati, C. Stamati-Ciurea, O. Nacco ș.a. din *Istoria literaturii moldovenești* (I-II, 1986-1988). A îngrijit, singur sau în colaborare, ediții de opere ale lui C. Stamati, M. Kogălniceanu, Al. Donici, C. Stamati-Ciurea ș.a.

SCRIERI: *Constantin Stamati. Viața și opera*, Chișinău, 1981; *Creația scriitorilor moldoveni în școală. Cronicarii moldoveni. C. Stamati, C. Negruzzi* (în colaborare), Chișinău, 1988; *File de istorie literară*, Chișinău, 1989; *Contribuții istorico-literare*, București, 2001.

Repere bibliografice: P. Zavulan, *Vasile Ciocanu, „Constantin Stamati. Viața și opera"*, RLSL, 1982, 2; Haralambie Corbu, *Vasile Ciocanu la 60 de ani*, RLSL, 2002, 1-2; Ion Șpac, *Bibliografie selectivă a istoricului literar Vasile Ciocanu*, RLSL, 2002, 1-2; Dan Mănucă, *Obsesii regionaliste*, CL, 2003, 1. *S.P.*

CIOCÂLTEU, Alexandru (9.XII.1949, Craiova), prozator. Este fiul Silviei Ciocâlteu, medic, și al lui Alexandru Ciocâlteu, jurist. După ce termină liceul din Filiași (1963-1967), urmează cursurile Facultății de Medicină din București (1967-1973), funcționând apoi la dispensarele din Ionești și Turceni, în județul Gorj (1973-1975). Urmează cursuri de specializare și perfecționare la București (1975-1978) și lucrează ca medic internist la Spitalul județean Târgu Jiu (1978-1980), apoi la București. Este doctor în științe medicale (1989), medic primar (1996). Din 1995, este conferențiar și șef al Clinicii de nefrologie și hemodializă a Spitalului „Sfântul Ioan" și director al Spitalului. Activitatea medicală este dublată de aceea literară. Debutează în 1981, cu fragmente de roman, în revista „Luceafărul", beneficiind de prezentarea elogioasă a poetului Cezar Ivănescu, care îl așază, tematic și stilistic, în descendența lui Céline. În 1991 i se tipărește romanul intitulat *Gheață la mal*, care nu a putut să apară mai devreme din cauza cenzurii. Urmează, în 1995, *Strigătul umbrei*, distins cu Premiul „Liviu Rebreanu" al Băncii Internaționale a Religiilor.

Primul roman al lui **C.** este o reflecție asupra condiției umane într-o lume fără orizont, sufocată în sine. Iubirea își pierde funcția compensatoare, iar acuitatea conștiinței rămâne doar o cale spre sinucidere. O carte neiertătoare cu sine și cu ceilalți, la fel ca al doilea roman, *Strigătul umbrei*, situat, într-un fel, în continuarea primului. Se regăsesc aici aceleași personaje principale, aceeași vehemență a suferinței transpuse într-un discurs narativ polifonic. Diferența este însă notabilă: prozatorul amplifică diapazonul stilistic, înclină cumpăna narațiunii către povestire, instanța auctorială cedează spații importante vocii personajelor. *Strigătul umbrei* este un roman despre iubiri eșuate, într-o lume ostilă, înrăită, căreia i se refuză darul iubirii.

SCRIERI: *Gheață la mal*, București, 1991; *Strigătul umbrei*, București, 1995.

Repere bibliografice: Roxana Sorescu, *Un dur îmblânzit*, LCF, 1995, 37; H. Zalis, *Punerea în execuție*, „Fețele culturii", 1996, 200; Const. M. Popa, *Exorcizarea demonilor*, R, 1996, 1-3. *V.F.M.*

CIOCÂLTEU, Vintilă (12.IV.1890, Plenița, j. Dolj – 3.II.1947, București), poet. Este fiul Anei (n. Ciurezu) și al lui Mihail Ciocâlteu, învățător. Își începe studiile elementare în comuna natală și apoi urmează cursurile Colegiului Național din Craiova. După absolvirea Facultății de Medicină din București, cariera sa cunoaște o curbă ascendentă prin specializările din Germania (Berlin), Anglia (Cambridge) și America (Boston, Institutul Rockefeller din New York). Devine titular al Catedrei de chimie biologică la Facultatea de Medicină din București, fiind, o perioadă, și decan. Moare fulgerător în timpul unei ședințe de consiliu, la o vârstă la care se bucura de maturitate literară și de prestigiu în lumea științifică. Din 1932 era membru activ al Societății Scriitorilor Români.

Debutul lui este găzduit în 1925 de revista „Gândirea", fiind vorba de poezia *Singur*, ce va apărea și în placheta *Adânc împietrit*, din 1932. **C.** este un poet, chiar dacă unul în proces de autodefinire, cu trăiri entuziaste, cu angoase și incertitudini pe care le analizează detașat, consecință probabilă a structurii sale de om de știință. Din orice vers răzbate temperamentul violent al unui om mândru, bătăios, adesea cu o atitudine sfidătoare, de respingere a divinului. Chiar din titlu se dezvăluie tensiunea unui suflet ce pendulează între „împietrirea" în fața vieții și deschiderea către sensibilitate. Aceasta va fi, de fapt, drama lui **C.**; atras de cei doi poli, el nu se va putea hotărî niciodată. Pentru ceea ce vrea să comunice, poetul alege versuri lungi și imagini de inspirație simbolistă. În 1934 revizuiește câteva dintre poemele anterioare, adaugă altele noi și publică un nou volum, intitulat *Poesii*. Autorul confirmă vocația de luptător în permanent conflict cu lumea înconjurătoare, dar, mai presus de aceasta, cu sine însuși. E atras de simbolurile mistice, face incursiuni într-un univers ocult, preferă patronime nordice. Cartea trădează un sentiment orgolios, al invulnerabilității individului, apărat de forțele magice ale pământului. Dacă firul vieții nu i-ar fi fost atât de brusc curmat, **C.** ar fi încredințat tiparului și alte scrieri (dintre acestea, *În miez de noapte* rămânând în manuscris).

SCRIERI: *Adânc împietrit*, Craiova, 1932; *Poesii*, București, 1934.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *97-98*; Metzulescu, *Literile*, I, *29-33*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* (1937), *104*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *852*; Papadima, *Creatorii*, *450-455*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *169-171*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *573*. *N.Bc.*

CIOCÂRDIA MATILA, Dimitrie (10.I.1798, Săcueni, j. Dâmbovița – 1.I.1860, București), poet și publicist. Fiu de boier scăpătat, orfan la opt ani, autodidact pasionat, cunoscător al limbilor franceză și greacă, **C.M.** se afla la optsprezece ani în preajma domnitorului Ioan Gh. Caragea; în 1829 era al doilea vistiernic, și după 1830, când s-a înrolat în miliția națională ca praporgic, ajunge chiar aghiotant domnesc. A fost unul dintre membrii fondatori ai Societății Filarmonice (1833). Făcându-se ecoul nemulțumirii generale, el redactează în 1843 un memoriu prin care demasca abuzurile săvârșite de fanarioți (*Neamului românesc, prea plecată plângere*). Memoriul fiind considerat un act de instigare la revoluție, **C.M.** este destituit de Gheorghe Bibescu și îndepărtat din capitală. Va fi numit, totuși, judecător în ținutul Ialomiței. Prin 1847–1848 era judecător de instrucție și „cârmuitor" al județului. A fost procuror acuzator în procesul intentat de Guvernul Provizoriu coloneilor I. Odobescu și I. Solomon și maiorului Gr. Lăcusteanu. După 1848, considerat proscris politic, e împiedicat să revină în armată. Unionist, a făcut parte din Comitetul Central al Unirii, constituit în 1857 la București. A luat parte la Congresul de Pace de la Bruxelles.

Cele mai multe dintre proiectele literare ale lui **C.M.** (un volum de poezii, o piesă de teatru) nu s-au realizat. Se păstrează manuscrisul inedit al unei traduceri din Lamartine (*Crucea*). Puține dintre scrierile sale au fost tipărite. O poezie incendiară, *Recunoștința Valahiii*, apare în „Curierul românesc", iar traducerea elegiei *La Chute des feuilles* de Millevoye, în „Curiosul". *O alegorie*, ce biciuia trădătorii revoluției, a intrat într-o culegere de *Satire politice* alcătuită la 1884 de C.D. Aricescu. Dintre manuscrise reține atenția două pamflete antimonarhice, îndreptate împotriva domnitorilor Gheorghe Bibescu și Barbu D. Știrbei: *Adresa recunoscătoare la plecarea prințului Știrbei din Principat* (datat Craiova, 1853) și *Neamului românesc, prea plecată plângere*, care îl așază pe între creatorii speciei la noi. El mânuiește un limbaj violent și sigur, traducând exact intensitatea indignării. Poseda arta dificilă a portretului moral, și mai ales o retorică flexibilă, cu treceri repezi de la ironia subtilă la satiră (M. N. Rusu îl vede drept „Paul-Louis Courier al nostru"). A mai publicat broșurile prounioniste *Ce se cuvine să cerem de la Adunarea ad-hoc* (Paris, 1856), *Privire asupra trecutului și prezentului Principatelor Moldo-Române* (1857), *O aruncătură de ochi asupra Unirii Principatelor Române* (1857), semnată Un Român din București, și *O aruncătură de ochi asupra administrației Valahiei de la 1849 la 1859*, semnată Un Român.

SCRIERI: *O alegorie*, în *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime între anii 1840–1866*, îngr. C. D. Aricescu, București, 1884, 13–15; *Adresa recunoscătoare la plecarea prințului Știrbei din Principat* (publ. M. N. Rusu), RL, 1973, 31.

Repere bibliografice: M. N. Rusu, *Un pamfletar necunoscut: Dimitrie Ciocârdia Matilda*, RL, 1973, 31; Constantin Ștefănescu, *Un militant pentru Unire prea puțin cunoscut*, VST, 1974, 4; *Dicț. lit. 1900, 182*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 573–574. *S.C.*

CIOCÂRLAN, Ion (12.VII.1874, Străoane, j. Vrancea – 21.XII.1941, Focșani), prozator. Fiu de țărani, **C.** a urmat Școala Normală la Bârlad și Iași, din 1895 fiind învățător în câteva sate vrâncene și la Focșani, unde se stabilește definitiv. A fost membru în comitetul Asociației Generale a Învățătorilor din România și colaborator la reviste de specialitate. Ca deputat iorghist, a participat la editarea și redactarea ziarului local „Crai nou" (1918–1932). Debutează cu proză în „Curierul literar" (1901), colaborând apoi la „Revista modernă", „Epoca", „Sămănătorul" (unde a semnat și Marioara Florian), „Luceafărul", „Evenimentul", „Viața literară", „Viața românească", „Ramuri", „Minerva", „Adevărul literar și artistic" ș.a. A făcut parte din comitetul fondator al Societății Scriitorilor Români.

C. și-a adunat proza scurtă în volumele *Pe plai* (1903), *Traiul nostru* (1906), *Inimă de mamă* (1908; Premiul Academiei Române), *Vis de primăvară* (1909), *Fără noroc* (1914), *Flămânzii* (1925), care au cunoscut mai multe ediții antume. Cele mai numeroase secvențe sunt descrieri lirice ale unor aspecte din viața rurală sau din natură, portrete de copii și animale, scăldate într-o duioșie care, în pofida unor improprietăți stilistice, poate sensibiliza prin sinceritatea trăirii. O altă categorie o constituie micile scene în care este ilustrat traiul greu, la limita umanului, al unor familii de țărani, în imagini pline de amănunte mișcătoare. Câteva povestiri (*Pentru simbrie, Din dragoste, Inimă de mamă, Izvodul morții*) sintetizează cam aceleași elemente, cu un spor în investigația psihologică, epicul fiind pe plan secundar. **C.** devine cu adevărat sămănătorist în romanele *Du-te dor...* (1936) și *Tainele munților* (1940), în sensul că abia aici idilizează satul, încercând să-i evidențieze puritatea și superioritatea moral-socială. Primul este povestea, cu peripeții, a unei căsătorii, înecată într-o detaliată prezentare etno-psiho-sociologică a satului, pe fundalul, mereu evocat, al unei naturi paradisiace. În *Tainele...*, acțiunea (redusă la o călătorie în munți în scop inițiatic) este întârziată până la stagnare de „pictura" amănunțită a peisajului și de numeroase întâmplări nesemnificative. Brodate pe o intrigă forțată, artificială, narațiunile (mai mult înșiruiri de secvențe lirice saturate de epitete dulcege și de expresii locale) exultă de un preaplin al fericirii de a trăi în splendoarea naturii și în curăție sufletească. Căldura autorului, atenția neobosită de observator minuțios al vieții rurale, fidelitatea în descrierea obiceiurilor, comportamentelor și a modului de a fi al țăranilor conferă prozei sentimentale a lui **C.** o anume valoare documentară.

SCRIERI: *Pe plai*, București, 1903; *Traiul nostru*, Budapesta, 1906; *Inimă de mamă*, București, 1908; *Vis de primăvară*, București, 1909; *Fără noroc*, București, 1914; *Flămânzii*, București, 1925; *La vatră*, București, 1925; *Amintiri literare*, în *Tradiție și actualitate românească*, II, Focșani, 1936, *113–173*; *Du-te dor...*, București, 1936; *Tainele munților*, București, 1940.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, *97–101*; G. Bogdan-Duică, *Ion Ciocârlan*, „*Pe plai*", CL, 1903, 11; At. M. Marienescu, „*Pe plai. Schițe de la țară*", AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVI, 1903–1904; Iorga, *O luptă* (1979), I, *240–241*; O.B. [Octav Botez], *Ion Ciocârlan*, „*Traiul nostru*", VR, 1906, 1; Mihail Dragomirescu, „*Inimă de mamă*" *de Ion Ciocârlan*, CVC, 1908; I. S. [Izabela Sadoveanu], „*Inimă de mamă*", VR, 1908, 3; I.S. [Izabela Sadoveanu], „*Pe plai*", VR, 1909, 6; Nicolae Gane, „*Inimă de mamă*", AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXI, 1908–1909; Pușcariu, *Cinci ani*, *19*; George Baiculescu, „*Flămânzii*", ALA, 1925, 227; Perpessicius, *Opere*, II, *305–306*; Dragoș Vrânceanu, „*Du-te dor...*", CRE, 1937, 3323; I.D. [Ion Diaconu], „*Tainele*

munților", „Ethnos", 1941, fasc. 1; Ciopraga, *Lit. rom., 589*; Kalustian, *Simple note*, III, *198–200*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *574–575*. *C.T.*

CIOCÂRLIE, Corina (13.X.1963, Timișoara), critic literar. Este fiica Constanței Ciocârlie (n. Bălan), profesor universitar, și a lui Livius Ciocârlie, scriitor. Urmează Liceul „C. Diaconovici-Loga" în Timișoara, apoi Facultatea de Filologie, secția română-franceză, la București, pe care o încheie în anul 1986. Funcționează mai întâi ca profesoară la Slobozia și Timișoara, apoi ca redactor la Editura Eminescu. Din 1991 este jurnalist independent în Luxemburg, unde s-a stabilit prin căsătorie. Și-a luat doctoratul în științe filologice cu teza *Hermeneutica răului în literatura română* (1991). Colaborează la „România literară", „Orizont", „Viața românească", „Limbă și literatură", „Euresis", „Revista de istorie și teorie literară", „Les Nouveaux cahiers de l'Est" ș.a. Cărțile publicate în Luxemburg sunt semnate Corina Mersch.

A debutat în „România literară" (1985) și editorial cu volumul *Pragmatica personajului* (1992; Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor), care reunește studii de pragmatică literară, având ca finalitate degajarea efectului estetic al uzajului lingvistic. Limbajul e definit drept spațiu vital al personajelor, percepute ca alterități ce evoluează sub semnul cuprinzător al carnavalescului, în interpretare bahtiniană. Calitățile analitice sunt confirmate într-un alt registru de următoarea carte, *Fals tratat de disperare* (1995; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara), în care nihilismul și absurdul, asumate nu ca modalități literare, ci ca stări existențiale, vin din Kierkegaard și din Cioran și sunt luate în considerare cu mijloacele comentariului suculent al cărui obiect îl constituie opere în proză dintre cele mai importante, de la Ion Creangă la Nicolae Breban. Apetitul teoretic e dublat de atașamentul față de texte, ale căror semnificații secrete sunt scoase la suprafață cu vădită plăcere. *Femei în fața oglinzii* (1998) este o istorie subterană a romanului românesc de după 1918, reconstituită cu aplomb și fantezie, de-a lungul unui traiect al oglindirii pe care autoarea îl consideră neîntrerupt de la Liviu Rebreanu la Mircea Cărtărescu. Oglinda este declarată a fi mai mult decât o simplă metaforă: ea restituie, odată cu lumea captată, și privirea auctorială, inocentă ori resemnată, care o contemplă.

SCRIERI: *Pragmatica personajului*, București, 1992; *Fals tratat de disperare*, Timișoara, 1995; *Femei în fața oglinzii*, Cluj-Napoca, 1998; *Un Miroir aux alouettes. Petit dictionnaire de la pensée nomade*, Echternach (Luxemburg), 1999; *Une Histoire sans fin. Dialogues avec Frank Hoffmann*, Echternach (Luxemburg), 2000.

Repere bibliografice: Romanița Constantinescu, *Un critic din noua generație*, RL, 1993, 6; Cornel Ungureanu, *Corina Ciocârlie, Nicolae Oprea și alți optzeciști întârziați*, O, 1993, 11; Anton Horvath, *Corina Ciocârlie, „Pragmatica personajului"*, ST, 1993, 3–4; Monica Spiridon, *Când „a spune" înseamnă a „face"*, VR, 1993, 4–5; Ion Bălu, *Călătorie prin spațiul comunicării*, ST, 1993, 6; Ștefan Borbély, *Tabloul sinoptic al nouăzecismului*, ECH, 1995, 6–9; Cornel Ungureanu, *Pe cont propriu*, O, 1995, 10; Alex. Ștefănescu, *Exercițiu intelectual*, RL, 1995, 30; Ioana Pârvulescu, *Relele lumii*, RL, 1995, 39; Vasile Popovici, *Explorări în oglindă*, O, 1998, 6; Mihai Dragolea, *La oglindă*, VTRA, 1998, 12; Adriana Babeți, *Femeia lângă oglindă*, RL, 1999, 34; Petraș, *Panorama*, *189–190*. *D.B.-D.*

CIOCÂRLIE, Livius (7.X.1935, Timișoara), prozator, eseist, teoretician și critic literar. Este fiul Corneliei (n. Băcilă), învățătoare, și al lui Simion Ciocârli, profesor. A urmat școala primară și Liceul Clasic la Timișoara, apoi a devenit student al Universității din București (Facultatea de Filologie, secția limba și literatura franceză, absolvită în 1958). Din 1958 este scurtă vreme bibliotecar, apoi profesor în învățământul secundar, ulterior (1959–1963) muzeograf la Muzeul Regional al Banatului. Din 1963 face carieră universitară la Timișoara, devenind profesor în 1990. Își ia doctoratul în filologie franceză în 1975, cu o teză despre sensul secund al structurii simbolice. A locuit neîntrerupt în orașul natal până în 2000, când s-a stabilit la București. S-a aflat, de-a lungul anilor, în mai multe rânduri în Franța: în 1965 timp de o lună (cu o bursă de specializare), în 1972–1973 (a urmat timp de șapte luni cursuri la École Pratique des Hautes Études, sub îndrumarea de specialitate a lui Gérard Genette, consolidându-și formația de teoretician în privința abordării semiotice a textului literar) și în 1990–1994 (când a predat limba și civilizația română, ca profesor-invitat, la Universitatea din Bordeaux). Debutează în 1966 în „Analele Universității din Timișoara" și în „Orizont". Debutul editorial îl reprezintă volumul *Realism și devenire poetică în literatura franceză* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor).

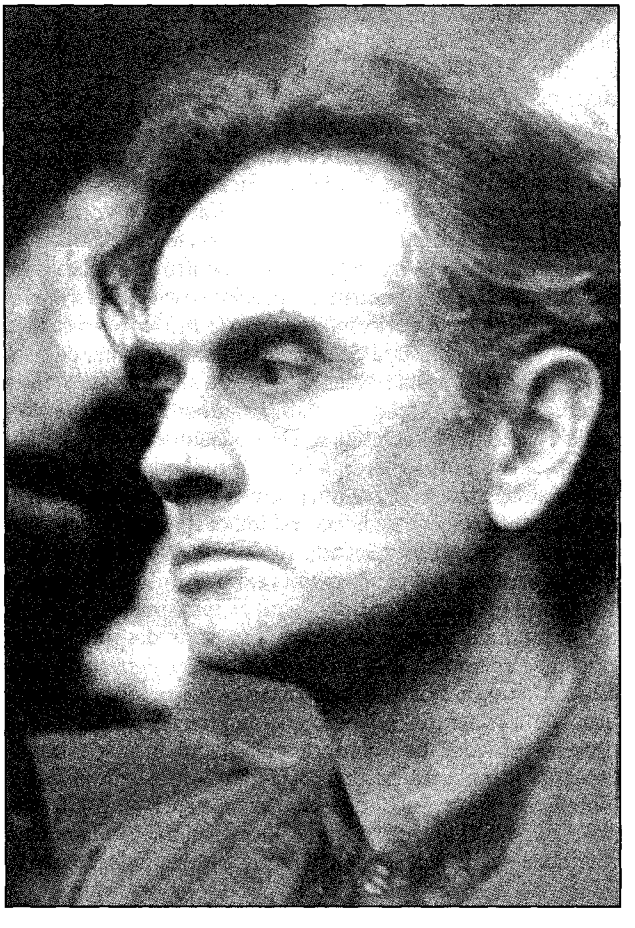

Are o activitate publicistică susținută, chiar dacă relativ parcimonioasă (scriitorul s-a manifestat mai degrabă ca eseist decât ca industrios cronicar al producției editoriale curente și s-a abținut de la practicarea „gazetăriei" culturale propriu-zise) în „Orizont", „Caiete critice", „Vatra", „România literară" (unde a deținut o rubrică proprie, începând din anul 2000) și alte publicații culturale importante. Are un rol proeminent în activitatea Fundației și a revistei „A treia Europă".

Se poate spune că, prin primele lui cărți, **C.** s-a manifestat ca unul dintre puținii *„tel quel*-iști" români. Ralierea la teoria textului și la tehnicile de comentariu literar, promovate, în Franța, de un Philippe Sollers ori de un Jean Ricardou, a fost înfăptuită de **C.** cu eleganță și naturalețe, cu „autenticitate" și legitimitate, fără „extremism", fără intoleranța obsesională proprie uneori corifeilor francezi ai acestei orientări, însă cu o permanentă circumspecție și distanțare (auto)critică, și s-a materializat în texte agreabile la lectură, limpezi și expresive, deloc tehniciste, deloc rebarbative. În *Realism și devenire poetică...*, **C.** afirmă și demonstrează, analitic, existența unui proces de evoluție a prozei literare franceze din ultimele câteva secole (investigația, selectivă, începe de la clasicii din secolul al XVII-lea și continuă cu Balzac, Flaubert, Lautréamont, Zola, Jarry, Proust, până la Sartre, Robbe-Grillet și grupul de la „Tel Quel") către „poetizarea" ei, prin accentuarea progresivă a ponderii funcției poetice față de funcția referențială. Eseurile critice grupate în volumul *Negru și alb* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor) trasează, de asemenea, sensul unei convingător susținute demonstrații: cea vizând dialectica tranziției, în diacronie, de la simbolul romantic la textul modern. Domeniul investigației este lărgit dincolo de fruntariile literaturii franceze (J.-J. Rousseau, E.T.A. Hoffmann, E.A. Poe, Nathaniel Hawthorne, H. Melville, Baudelaire, Eminescu, Creangă, Macedonski, Rimbaud, Mallarmé, Valéry, Kafka, V. Voiculescu, Jean Ricardou, Michel Butor ș.a.). Demersul teoretic-critic al lui **C.**, deși „textualist", nu se perimează, pentru că implică o rezervă ironică (față de doctrină) și prezintă o excelență a „realizării" care transcende orice mode culturale. În *Mari corespondențe* (1981), eseistul se ocupă de „corespondența" dintre, pe de o parte, opera destinată publicării și, pe de alta, corespondența câtorva scriitori francezi (Voltaire, Flaubert, Proust ș.a.) ori critici români (T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, G. Călinescu ș.a.). Autorul operează prin acumulare de parafrazări presărate cu citate și comentarii (metodă care va fi utilizată și în *Caietele lui Cioran*, 1999), urmărind idei, explicitând, descoperind, interpretând, implicându-se. În *Eseuri critice* (1983) — carte prin care, după cum o anunță explicit, autorul își încheie activitatea propriu-zis critică — sunt grupate unele dintre cele mai substanțiale comentarii care s-au scris despre scriitori români contemporani (Marin Preda, Radu Petrescu, Sorin Titel). Metoda e, în aceste texte, mai puțin „semiotică", identificabilă mai degrabă cu o hermeneutică, cu ample descrieri a diverse procedee de abordare. Aici, ca și în alte rânduri, eseistul ține parcă să ilustreze opinii pe care le formulează și teoretic: „O prea strictă determinare teoretică a criticii sfârșește, după un moment de mic imperialism intelectual, prin a produce efectul Taine. Deoarece teoria se perimează inevitabil, schelăria ei rămasă prea la vedere face să nu se mai întrezărească de la o vreme nici ce se află, trainic, dincolo de ea. Absorbită, însă, teoria nu-l respinge pe cititor"; „Ideal ar fi, poate, să cunoști toată teoria și să o uiți atunci când citești." În secțiunea a doua a volumului (intitulată *Critică și teorie literară*), sunt de remarcat, între altele, analiza „criticii semiotice" și eseul despre Roland Barthes. Impresionează, prin luciditate și antidogmatism, „răfuiala" senină și obiectivă cu critica semiotică; el însuși reprezentant, o vreme, al respectivei orientări, **C.** își păstrează sângele rece și depistează, cu sagacitate, „regula" succedării orientărilor dominante, a „modelor" în metodologia critică: semiotica a fost precedată de tematism și este detronată de teoria lecturii, iar succesiunea, desigur, va continua. În încheierea volumului e inserat amplul studiu *Măștile romantice ale dorinței*, care se situează, după cum previne autorul, „în continuarea eseurilor din volumul *Negru și alb*".

După *Eseuri critice*, **C.** pare să se orienteze spre roman, publicând două romane-unicat ori romane-demonstrație. Primul, *Un Burgtheater provincial* (1984), este, în întregime, un colaj — în aparență — fără abateri și fără text-cadru auctorial (doar cu un *Cuvânt înainte*), o reunire de texte reale preexistente, neliterare (de la scrisori ori însemnări private până la citate consistente din scrieri de diferite facturi: vechi cronici turcești, alte documente medievale, *Cronica Banatului* scrisă de Nicolae Stoica de Hațeg ș.a.). Literaturitatea ansamblului e asigurată de selecția, contextualitatea și „montajul" textelor. *Clopotul scufundat* (1988) e tot un roman, neconvențional, în parte eseu și în parte jurnal comentat, cu substrat autobiografic, foarte diferit însă, prin structurare și scriitură, de „memoriile" ori „autobiografiile literare" canonice. În anii '90, **C.** publică o serie de volume fragmentare, cu statut multiplu ori incert: ele sunt, simultan, în diferite proporții, jurnale, confesiuni comentate, comentarii în marginea textelor unor autori iluștri (Nietzsche, Cioran), colecții de note de lectură, acumulări de citate și de referințe bibliografice, montaje de fragmente eseistice pe cele mai diverse teme circumscrise din realitatea cotidiană, prozaic-derizorie, din actualitatea social-politică (scrutată, aceasta, din punctul de vedere al omului de cultură și, totodată, din cel al omului „oarecare", al „omului precar", fără morga tehnicistă a analistului politic ori a politologului), dar și din domeniul antropologiei culturale, al istoriei ideilor ori mentalităților, al imagologiei aplicate ș.a.m.d. De fapt, sunt solilocvii lăuntrice consemnate în scris, suscitate de cei mai diferiți „stimuli" exteriori care pot stârni o conștiință (în cazul în speță, pe cea a lui **C.**, în toate „compartimentele" sale existențiale simultane, adică în ipostazele de „om-pur-și-simplu", de timișorean dintr-o familie originară din ținutul Mehadiei, de român, de martor al istoriei ultimelor șase decenii ale secolului al XX-lea, de „mic-burghez", de intelectual erudit, de profesor de literatură franceză, de scriitor, de soț și tată, de prieten al prietenilor săi). „Motorul" îl constituie introspecția și ispita aprehendării ontologicului. Uneori, tema, autoimpusă, e comentarea unor fragmente filosofice sau literare, dar prin aceasta cartea nu devine câtuși de puțin un studiu critic în înțelesul obișnuit: exemplul cel mai frapant îl oferă *Caietele lui Cioran*, probabil capodopera lui **C.**, unde, în nici trei sute de pagini, coexistă, într-o textură seducătoare prin claritate și atractivă prin umorul bine controlat care o colorează, un comentariu

despre Cioran, un portret al acestuia, apoi un comentariu al comentariului, dar și un jurnal, o confesiune, un autoportret, o schiță de sistem filosofic, o învățătură morală, o meditație pe teme istorice, o „lecție" de istorie a culturii, un breviar de considerații de imagologie, de istorie a mentalităților etc. Această pluritate intrinsecă a personalității, **C.** o descoperă și o observă în primul rând în propriul sine, și ea este semnificată ostentativ, histrionic, în *Trei într-o galeră* (1998), unde eul auctorial e divizat în trei „personaje" distincte: Bibulie (hipocoristicul plăsmuit spontan, cândva, de copilul Livius, ca urmare a deficienței ortofonice proprii vârstei foarte fragede, prin deformarea, probabil, a vocativului „Liviule", e utilizat cu umor pentru a desemna eul „real", cel cotidian și precar), Profesorul (eul „social", imaginea publică) și Maestrul (eul „adevărat", profund, al scriitorului, însă magnificat de critica literară și, de aceea, privit cu suspiciune și oarecare agasare de celelalte două alter egouri ale lui **C.**, dar și, din modestie autentică, de instanța auctorială efectivă, care le reunește – totodată mânuindu-le – pe toate cele trei „personaje"). Cartea *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* (2001) a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar *& comp.* (2003) reia procedeele și tematica din *Un Burgtheater provincial*. Descripția tehnică a fiecăreia din cărțile scriitorului (dense, rafinate, impecabil scrise etc.) nu aduce prea multe lămuriri asupra statuii lui reale. Edificator este mai ales ansamblul pe care îl alcătuiesc, adică întreaga operă. **C.** este incontestabil un reprezentant autentic, în literatura română, al postmodernității, un postmodern esențial, spontan, afirmat înainte de constituirea unei „mode" în acest sens.

Ciocârlie e un scriitor dificil, în ciuda limpezimii de cristal a stilului; scrisul său are numeroase crevase, falii subțiri, ce se deschid amețitor spre adâncuri. Din cauza lor, narațiunea, paradoxal lineară, e mereu întreruptă de considerații naratologice, filosofice, psihologice, subminată de pasiunea rece, analitică, pentru ontologie.

ȘTEFAN BORBÉLY

SCRIERI: *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, Timișoara, 1974; *Negru și alb*, București, 1979; *Mari corespondențe*, București, 1981; *Eseuri critice*, Timișoara, 1983; *Un Burgtheater provincial*, București, 1984; *Clopotul scufundat*, București, 1988; *Fragmente despre vid*, București, 1992; *Paradisul derizoriu. Jurnal despre indiferență*, București, 1993; *Viața în paranteză (Jurnal. 1965-1977)*, Timișoara, 1995; *Cap și pajură*, București, 1997; *Trei într-o galeră*, Cluj-Napoca, 1998; *Caietele lui Cioran*, Craiova, 1999; *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri*, Iași, 2001; *& comp.*, Iași, 2003; *„...pe mine nu contați". Convorbiri cu Mircea Bențea*, Pitești, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Un critic*, RL, 1971, 51; Călinescu, *Perspective*, *213-216*; Popescu, *Cărți*, *73-76*; Grigurcu, *Critici*, *226-229*; Mihai Coman, *Intrarea ascunsă*, VR, 1982, 1; Eugen Simion, *Literatura și corespondența*, RL, 1982, 3; Gheorghiu, *Reflexe*, *184-190*; Grigurcu, *Între critici*, *244-247*; Simion, *Scriitori*, III, *571-582*; Nicolae Manolescu, *O lume de citit*, RL, 1985, 3; Monica Spiridon, *Figura criticului creator*, VR, 1985, 12; Șerban Foarță, *Livius Ciocârlie*, VR, 1986, 3-4; Călinescu, *Biblioteci*, *227-234*; Mircea Mihăieș, *Utopia sincerității*, VR, 1987, 7; Ion Pop, *Un visător definitiv*, ST, 1988, 9; Cristian Moraru, *Clopotul și oglinda*, VR, 1988, 9; Dan C. Mihăilescu, *Manuscris în derivă*, T, 1988, 10; Mircea Mihăieș, *Un Bildungsroman mascat*, VR, 1988, 12; Holban, *Literatura*, *304-312*; Papahagi, *Cumpănă*, *155-164*; Dan Petrescu, *Tentațiile anonimatului*, București, 1990, *162-167*; Fevronia Novac, *Experiența vidului*, RL, 1992, 24; Marin Mincu, *Textualism și autenticitate*, 1993, *169-171*; Ioana Pârvulescu, *Străinul (un jurnal cu surprize)*, RL, 1994, 4; Tania Radu, *Don Quijote prin Kafka (sau invers)*, LAI, 1994, 2; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *103-108*; [*Livius Ciocârlie*], O, 1995, 10 (semnează Daniel Vighi, Vasile Popovici, Nicolae Manolescu, Mircea Zaciu, Smaranda Vultur); Ulici, *Lit.rom.*, I, *472-476*; Ion Pop, *Viața din paranteze*, VTRA, 1996, 3; Mihai Dragolea, *Reduta parantezelor*, VTRA, 1996, 3; Andrei Bodiu, *Discurs împotriva alienării*, VTRA, 1996, 3; Al Cistelecan, *Păcatul unui trecător prin teoria textului*, VTRA, 1997, 1; Virgil Podoabă, *Revelația livrescă*, VTRA, 1997, 1; Dorin Ștefănescu, *Indiferența creatoare*, VTRA, 1997, 1; Grigurcu, *Peisaj*, II, *114-117*; Al. Cistelecan, *Exerciții de diletant*, VTRA, 1998, 6; Mihai Dragolea, *Resursele unei mari oboseli*, VTRA, 1998, 6; Gheorghe Grigurcu, *Un antinietzschean nietzschean: Livius Ciocârlie*, VR, 1998, 9-10; *Dicț. analitic*, I, *205-207*, IV, *296-298*; Zaciu, *Departe*, *96-102*; [*Livius Ciocârlie*], VTRA, 1999, 2 (semnează Vasile Baghiu, Iulian Boldea, Ruxandra Ivăncescu, Nicoleta Sălcudeanu); Gheorghe Grigurcu, *Un postcioranian*, RL, 1999, 16; Gheorghe Grigurcu, *Cioran pe față și pe verso*, RL, 1999, 46, 47; S. Damian, *Aruncând mănușa*, București, 1999, *293-329*; Nicolae Bârna, *Să te oglindești hlizindu-te*, CC, 2000, 2-3; Ștefan Borbély, *Autoportretul omului precar*, APF, 2000, 3; Irina Petraș, *Jocul de-a jurnalul*, APF, 2000, 4; [*Livius Ciocârlie*], O, 2000, 10 (semnează Adriana Babeți, Marcel Tolcea, Smaranda Vultur, Robert Șerban, Dorian Branea, Ilie Gyurcsik); [*Livius Ciocârlie*], F, 2000, 11-12 (semnează Mircea Bențea, Nicolae Bârna, Mihai Dragolea, Robert Șerban); Dimisianu, *Lumea*, *233-242*; Ilie Gyurcsik, *Paradigme moderne: autori-texte-arlechini*, Timișoara, 2000, *263-322*; *Dicț. esențial*, *171-175*; Mihai Iovănel, *Literatura în fragmente*, CC, 2001, 7-12; Manolescu, *Lista*, II, *230-237*, III, *251-257*; Cristea-Enache, *Concert*, *476-480*; Petraș, *Panorama*, *190-191*; Popa, *Ist. lit.*, II, *898-899*; Pop, *Viață*, *102-117*; Iulia Popovici, *Arheologii literar-critice*, RL, 2003, 9; Mircea Iorgulescu, *O viață românească*, „22", 2003, 680; Tudorel Urian, *Bucătăria lui Livius (Ciocârlie)*, RL, 2003, 25. *N.Br.*

CIOCLEA, Eugen (4.VIII.1948, Druța, j. Edineț), poet. Este fiul Iuliei (n. Ghețu) și al lui Sergiu Cioclea. A urmat, fără a le absolvi, Facultatea de Matematică din Chișinău (1966-1967) și Facultatea de Matematică a Universității „M. V. Lomonosov" din Moscova (1968-1971). A fost traducător în diferite instituții, muncitor, din 1992 funcționând ca redactor-șef al gazetei „Tinerimea Moldovei".

În volumele de poezii *Numitorul comun* (1988) și *Alte dimensiuni* (1991; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), el cultivă versul eruptiv și teribilist. Personajul liric este un fel de copil teribil, amator de gesturi teatrale, care se exprimă în formule strident-hiperbolice.

SCRIERI: *Numitorul comun*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1988; *Alte dimensiuni*, Chișinău, 1991; *Dați totul la o parte ca să văd. Metapoeme*, Chișinău, 2001.

Repere bibliografice: Em. Galaicu-Păun, *Căderea liberă a lui Eugen Cioclea*, „Sfatul țării", 1992, 18-20; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *233*. *M.C.*

CIOCOI, Gheorghe (4.VIII.1942, Cepeleuți, j. Edineț), poet. Este fiul Anei (n. Gonța) și al lui Ion Ciocoi, țărani. A absolvit Universitatea de Stat din Chișinău (1965). Între 1964 și 1978 lucrează la ziarul „Moldova socialistă". Îndeplinește un timp funcția de secretar al Comitetului de conducere al Uniunii

Scriitorilor din Republica Moldova. Din 1988 deține funcția de redactor-șef adjunct al săptămânalului „Viața satului". În 1992 i s-a conferit titlul onorific de Maestru Emerit al Artei.

C. debutează cu placheta *Constelația dragostei* (1970), o încercare de a conjuga liric socialul cu intimismul, pe calea unui metaforism hiperbolic pe cât de stufos, pe atât de retoric uneori. În volumele ulterioare, se scutură de balastul imagistic, nu însă și de transferul metaforic, considerat drept principiu definitoriu al gândirii poetice: *Amforă* (1972), *Arbori îndrăgostiți* (1977), *Cerul de la Cepeleuți* (1982), *Izvoarele lui august* (1984) ș. a. Temele și motivele sunt proprii întregii lirici basarabene postbelice: războiul și pacea, neliniștile spiritului, întoarcerea la izvoare, evocarea înaintașilor, etosul popular, graiul matern, menirea poeziei ș.a. **C.** a semnat mai multe cicluri evocând personalitatea lui Eminescu (*Steaua Eminescu*, 1997), precum și o carte de poeme — *Peisaje în suflet* (1985), cele mai valoroase fiind *Teiul lui Stamati*, *Mărul în poartă*, *Cocostârcul alb*. Este autor al mai multor plachete de versuri pentru copii: *Troleibus pentru un urs* (1980), *Ce pot face mâinile dibace sau Povestea lucrurilor* (1981), *Cea mai veselă vacanță* (1982), *Floarea păcii* (1987) ș.a. Paralel cu poezia, **C.** cultivă și schița publicistică (*Ferestrele pământului*, 1980). A tradus din poezia lui Rafael Alberti, Pablo Neruda, N. Aseev, E. Mejelaitis, I. Martinchiavicius ș.a.

SCRIERI: *Constelația dragostei*, Chișinău, 1970; *Amforă*, Chișinău, 1972; *Salutul soarelui*, Chișinău, 1974; *Razele pâinii*, Chișinău, 1976; *Arbori îndrăgostiți*, Chișinău, 1977; *Suită bulgară*, Chișinău, 1978; *Anotimpurile omului sau Cânturi pentru biografia unui pământ*, Chișinău, 1979; *Vârsta statuilor*, Chișinău, 1980; *Troleibus pentru un urs*, Chișinău, 1980; *Ferestrele pământului*, Chișinău, 1980; *Ce pot face mâinile dibace sau Povestea lucrurilor*, Chișinău, 1981; *Cerul de la Cepeleuți*, Chișinău, 1982; *Cea mai veselă vacanță*, Chișinău, 1982; *Izvoarele lui august*, Chișinău, 1984; *Peisaje în suflet*, Chișinău, 1985; *Despre ce doinesc copacii*, Chișinău, 1986; *Floarea păcii*, Chișinău, 1987; *Steaua Eminescu*, Chișinău, 1997; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *În căutarea frumosului...*, LA, 1978, 2 martie; Mihai Cimpoi, *În fața stelei Eminescu*, „Moldova suverană", 1997, 4 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 219. ***M.Dg.***

CIOCULESCU, Barbu (10.VIII.1927, Montrouge, Franța), poet, prozator, istoric literar, editor și traducător. Este fiul Mariei (n. Iovițoiu), profesoară, și al lui Șerban Cioculescu, critic literar. Elev al liceelor „Gh. Lazăr" și „Sf. Sava" din București, urmează apoi literele și filosofia (numai doi ani), absolvind însă Facultatea de Drept din București, după întreruperi, în 1957. A debutat în 1942, la revista de poezie „Claviaturi" din Brașov. A fost, pe rând, redactor la „Luceafărul", corector la Editura pentru Literatură, secretar de redacție la „Revista de istorie și teorie literară", cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", editorialist, după 1989, la ziarul „Dreptatea". A colaborat cu poezii, studii, articole, recenzii, la „Kalende", „Viața românească", „România literară", „Contemporanul", „Luceafărul", „Manuscriptum", „Revista de istorie și teorie literară", „Limbă și literatură", „Secolul 20", „Apostrof", „Contrapunct". A fost distins în anul 1947 cu Premiul „Ion Minulescu" pentru volumul de versuri *Steaua Păstorului* (rămas în manuscris, din cauza cenzurii proletcultiste) și în 1995 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru ediția *Opere* de Mateiu I. Caragiale.

Volumele de versuri, începând cu *Cerc deschis* (1968), de o evidentă unitate stilistică, aparțin, fără îndoială, unui romantic întârziat, integrat într-un climat de resemnată acceptare a trecerii timpului și, când și când, de iluzorie reîntoarcere în vremurile aurite. Contând întotdeauna pe fantezie în conturarea evocărilor infernale ori paradisiace, caracteristice imagisticii sale mitologizante, și pe lectură (de poezie clasică) ca permanent drog al fanteziei, **C.** își construiește poemele ca mesaje ale unei lumi închise, suficientă sieși, marcată totuși de prezența oceanului, a catedralelor, semne ale nerenunțării totale la real, dar fără acea sete de evadare proprie principalilor actanți ai „generației pierdute" (sau „priponite", cum o numește el însuși undeva). Uneori nostalgice, alteori ironic-sentimentale, câteodată chiar burlești, „idilele" și „istoriile" publicate îl plasează pe **C.** în rândul poeților calofil-livrești de tip Constant Tonegaru, care începuseră să se afirme în perioada celui de-al doilea război mondial și care au redebutat după 1965. Notația directă, un anumit sarcasm, substanța metaforei, „atmosfera bogat degajată de imaginile modern cenușii, mai prozaice" (Ion Negoițescu) îl apropie însă și de poetica generațiilor mai recente. Nuvelele din *Palatul de toamnă* (1976) și *Grădini în podul palmei* (2000) par mai degrabă un joc, un exercițiu de inteligență, deopotrivă o practică de exorcizare (enigma e aparenta coerență a absurdului) și un rămășag de stil

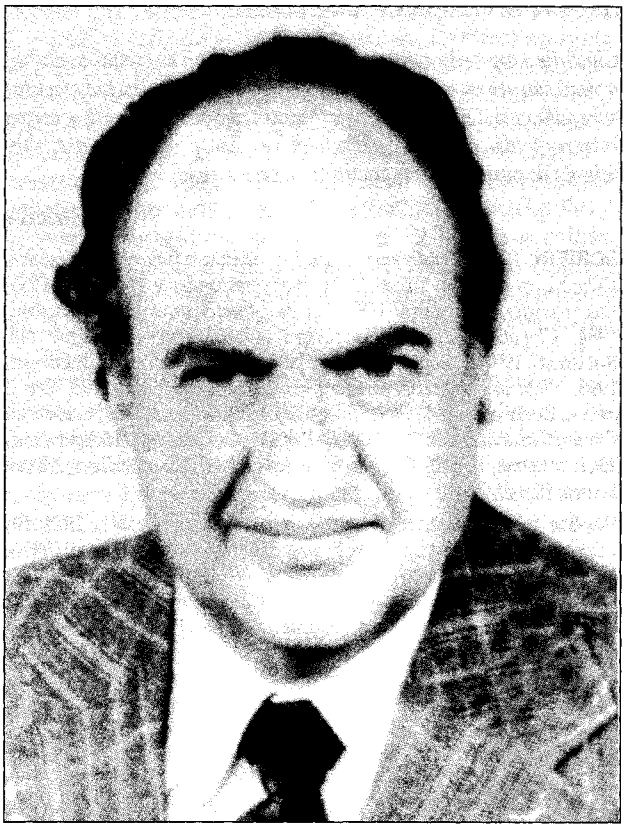

(în registre narative diferite), în orice caz o tentativă de a oferi o interpretare cotidiană câte unui eveniment marcând sfârșitul unui ev (căderea Constantinopolului, înfrângerea maurilor în Spania) sau începutul altuia (cucerirea Mexicului de spanioli), fără însă ca istoria să fie citită pe dos și nici demistificată. Originalitatea narațiunilor – proze poematice, de evocare uneori cu intruziunea fantasticului – constă în a sugera că oamenii de demult seamănă cu cei de astăzi, în sensul că se simțeau moderni. Atmosfera de melancolie contemplativă, omniprezentă, este un reflex al ideii că, în oricare dintre momentele istoriei, oamenii, simțindu-se în miezul evenimentelor, nu mai puțin își trăiau singura viață cu deplina conștiință a acestui trist adevăr. Activitatea de editor (și totodată de istoric literar avizat) a lui **C.** s-a concretizat în ediții de opere (Mateiu I. Caragiale), de recuperări (Luca Ion Caragiale), de restituiri (Tudor Arghezi, *Autoportret prin corespondență*, 1982) și prin readucerea în actualitate a unor scriitori interziși (Radu Gyr), iar cea de traducător are ca nume de referință pe Anatole France, Bram Stoker, Eugen Ionescu, Alain Finkielkraut.

SCRIERI: *Cerc deschis*, București, 1968; *Media luna*, București, 1970; *Poemii*, București, 1974; *Palatul de toamnă*, București, 1976; *Navigând, navigând*, București, 1998; *Grădini în podul palmei*, București, 2000; *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, București, 2003. **Ediții:** Constant Tonegaru, *Steaua Venerii*, București, 1969, *Plantația de cuie*, București, 2003; Luca Ion Caragiale, *Jocul oglinzilor*, pref. edit., București, 1972; Tudor Arghezi, *Autoportret prin corespondență*, pref. edit., București, 1982; Radu Gyr, *Anotimpul umbrelor*, postfața edit., București, 1993, *Ultimele poeme*, postfața edit., București, 1994; Mateiu I. Caragiale, *Opere*, introd. edit., București, 1994; ed. introd. edit., pref. Eugen Simion, București, 2001; Șerban Cioculescu, *Caragialiana*, București, 2003. **Traduceri:** Anatole France, *Cele șapte neveste ale lui Barbă Albastră*, București, 1992; Bram Stoker, *Dracula*, București, 1992; A. E. van Vogt, *Silkie*, București, 1993; Eugen Ionescu, *Căutarea intermitentă*, București, 1994; Jean Tardieu, *La persoana întâi (Partea umbrei)*, București, 1994; Alain Finkielkraut, *Umanitatea pierdută*, pref. Cristian Preda, București, 1997; Charles Ferdinand Ramuz, *Dacă soarele nu s-ar mai întoarce*, București, 1998; Gottfried August Bürger, *Aventurile baronului Münchhausen*, pref. trad., București, 2003.

Repere bibliografice: Negoițescu, *Scriitori*, *448-452*; Piru, *Varia*, II, *441-442*; Constantin, *A doua carte*, *185-187*; Barbu, *O ist.*, *188-190*; Piru, *Poezia*, II, *225-228*; Alexandru George, *Subtilitatea ironiei*, VR, 1977, 11; Ulici, *Prima verba*, II, *179-180*; Alexandru George, *Autoportretul artistului ca tânăr*, VR, 1983, 2; *Dict. scriit. rom.*, I, *578-579*; Grigurcu, *Poezie*, I, *261-267*; *Barbu Cioculescu*, PRP, I, *299-305*; Ioana Băețica, *Hărți inexistente*, RL, 2001, 15; Gheorghe Grigurcu, *Ironicul domn Barbu Cioculescu*, RL, 2002, 30. *A.N.*

CIOCULESCU, Radu (20.II.1901, Turnu Severin – 9.I.1961, Dej), eseist și traducător. Este fiul Constanței (n. Miloteanu) și al lui Nicolae Cioculescu, inginer naval, și fratele lui Șerban Cioculescu. A absolvit Liceul „Mihai Viteazul" din București și Facultatea de Chimie din Cluj, după care urmează cursuri de pian la Conservatorul din Viena. A fost subdirector al Operei Române din București (1930), director adjunct al Filarmonicii (1934), administrator delegat al Radiodifuziunii Române (1944-1946), consilier artistic la Opera Română din București (1945-1947), secretar al Centrului Român al PEN-Clubului (1936-1940), redactor și secretar de redacție al „Revistei Fundațiilor Regale". A fost întemnițat de două ori, prima dată (1941-1942) pentru atitudinea sa antifascistă, fiind internat în lagărul de la Târgu Jiu, a doua oară, în 1949, pentru „complot contra ordinii de stat". De fapt, fiind, în conspirativitate, șef al organizației țărăniste a Culorii de Negru din București, ținea legătura cu alți șefi ai Partidului Național Țărănesc. S-a stins din viață în închisoarea din Dej.

Distins om de cultură, cronicar muzical, **C.** este cu deosebire cunoscut ca traducător. Apariția traducerii primului volum, *Swann*, din ciclul *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust (1945) a fost apreciată ca un eveniment. Al doilea volum, aflat în șpalt, ca și alte opt volume tălmăcite de **C.** vor fi reluate de Eugenia Cioculescu, soția sa, care continuă de la *Albertine* și finalizează transpunerea în românește a romanului lui Proust. Dat fiind că o parte din traducerea făcută de **C.** s-a pierdut, Eugenia Cioculescu a făcut o transpunere brută, stilizarea fiind realizată de Barbu Cioculescu. Versiunea românească este rezultatul unei laborioase căutări a celor mai fericite echivalențe, care să respecte cu naturalețe faimoasele perioade proustiene. Eruditul traducător „a făcut să răsune limba noastră într-o bogată și fastuoasă orchestrație", păstrând „pretutindeni grațiile și subțirimile originalului" (Tudor Vianu). **C.** a mai dat traduceri din Pierre Choderlos De Laclos, André Maurois, Jakob Wassermann, Charles Dickens și

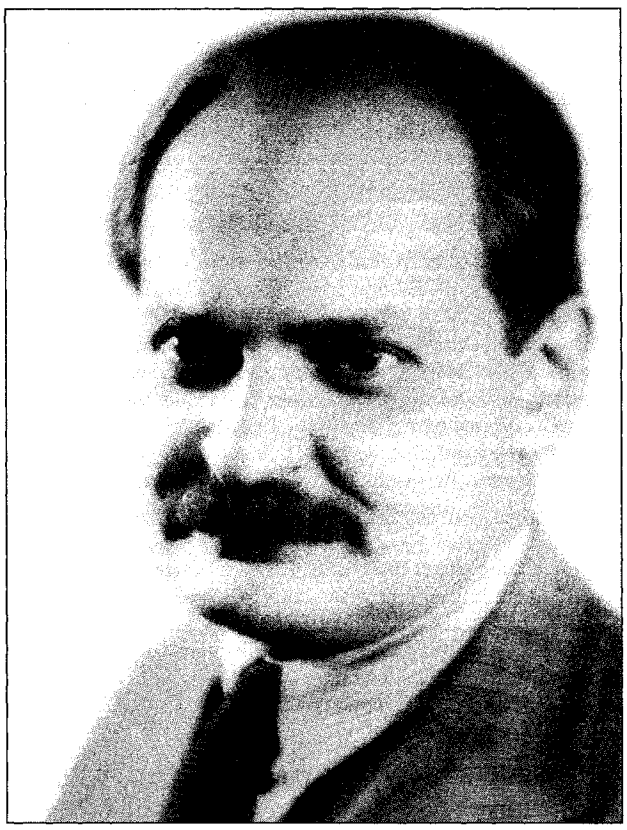

W. Deeping. În diverse reviste, au rămas cronicile sale muzicale și câteva eseuri literare.

Traduceri: W. Deeping, *Sorel și fiul*, București, f.a.; M. Jelusich, *Don Juan – Cele șapte păcate de moarte*, București, f.a.; Jakob Wassermann, *Viața lui Stanley*, București, 1935; André Maurois, *Dialoguri asupra comandantului*, București, 1940; Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*, vol. I, București, 1945, vol. I–XIII, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1968–1974; Pierre Choderlos De Laclos, *Prietenii primejdioase*, București, 1946.

Repere bibliografice: Emil Manu, *Radu Cioculescu*, RL, 1976, 2; Mircea Zaciu, *Radu Cioculescu*, în *Dicț. scriit. rom.*, I, *580–581*; Barbu Cioculescu, *Un caracter care a sfidat destinul*, RL, 2001, 2. *I.D.*

CIOCULESCU, Simona (17.IV.1944, Dobreni, j. Giurgiu), editoare și traducătoare. Este fiica Elenei (n. Popescu) și a lui Aurel Popescu, funcționar. Urmează, la București, Liceul „Gh. Șincai" și Facultatea de Filologie (1961–1966), unde s-a specializat în limba și literatura cehă și în limba și literatura română. Este, din 1966, cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", iar din 1975 cercetător la Muzeul Literaturii Române din capitală. Colaborează la „România literară", „Revista de istorie și teorie literară" și „Manuscriptum". A debutat în „Revista de istorie și teorie literară" cu un studiu despre poetul ceh Petr Bezruč.

Două sunt domeniile sale de activitate: editarea unor pagini de mare interes din literatura română și traducerile din literatura cehă și din limba franceză, semnificativă fiind transpunerea unor scrieri ale lui Eugen Ionescu și Alexandru Ciorănescu. A făcut parte din colectivul care a redactat și a editat, între anii 1983 și 1993, volumele XI–XVI din ediția monumentală *Opere* de M. Eminescu. Pentru volumul *Domnița „Nebănuitelor trepte". Epistolar Lucian Blaga – Domnița Gherghinescu-Vania* (1995), ediție însoțită de note, o anexă și bibliografie selectivă, a primit Premiul Uniunii Scriitorilor.

Ediții: Tudor Arghezi, *Manual de morală practică*, Galați, 1993; *Domnița „Nebănuitelor trepte". Epistolar Lucian Blaga – Domnița Gherghinescu-Vania*, București, 1995; *Din călătoriile lui Don Miguel. Corespondență Ion Barbu – Al. Rosetti*, București, 1995; Șerban Cioculescu, *Tudor Arghezi*, București, 2000. **Traduceri:** Ladislav Fuks, *Domnul Theodor Mundstock*, București, 1973, *Cazul consilierului de poliție*, București, 1981; V. P. Borovička, *Cifruri secrete*, București, 1984; Eugène Ionesco, *Prezent trecut, trecut prezent*, București, 1993, *Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, București, 1999; Georges Simenon, *Școala crimei*, București, 1999; Alexandru Ciorănescu, *Paiața tristă*, pref. trad., București, 2002.

Repere bibliografice: Tania Radu, *Esopismul discreției*, LAI, 1995, 19 iunie; Mircea Anghelescu, *Neobositul Don Miguel*, LCF, 1995, 44; Z. Ornea, *O prietenie amoroasă*, RL, 1995, 46; George Munteanu, *Mutații ale „orizontului de așteptare"*, LCF, 1996, 23; Gheorghe Grigurcu, *Poetul și Muza*, RL, 1996, 34; Emil Manu, *Domnița „nebănuitelor trepte"*, ALA, 1996, 333; Iulia Popovici, *Ionesco par lui-même*, RL, 2003, 17. *I.D.*

CIOCULESCU, Șerban (7.IX.1902, București – 25.VI.1988, București), critic și istoric literar, memorialist, editor. Este fiul Constanței (n. Miloteanu) și al lui Nicolae Cioculescu, inginer naval, și frate cu Radu Cioculescu; Barbu Cioculescu e fiul său. Urmează școala primară la București, Liceul „Traian" din Turnu Severin (1913–1920) și este student la Universitatea la București (Facultatea de Litere și Filosofie, 1920–1923, și Facultatea de Drept, pe care nu o termină). Își continuă studiile de filologie romanică în Franța (1926–1928), la Sorbona și la École Pratique des Hautes Études. Frecventează cursurile profesorului Abel Lefranc, specialist în literatura renascentistă din secolul al XVI-lea, și ale profesorului Fortina Stroski. Se înscrisese, la acesta din urmă, cu o teză despre Ferdinand Brunetière, dar abandonează proiectul. Este, din 1924 până în 1946, cu unele întreruperi, profesor secundar în București și în alte orașe. O vreme predă la Găești (1924–1935), fiind coleg cu prietenul său, criticul Vladimir Streinu. Această împrejurare l-a inspirat pe Ion Barbu să-i numească într-un pamflet pe comentatorii poeziei sale „găiești" și, prin derivație, exponenți ai „spiritului găiesțean". **C.** își trece doctoratul în 1945, cu o teză despre Dimitrie Anghel. Ține pentru puțină vreme (1946–1947) un curs de literatură română la Universitatea din Iași. Târziu, după ce i se interzisese să publice și fusese scos din toate funcțiile publice din motive politice, revine în presa literară și este acceptat să predea la Institutul Pedagogic din Pitești (1963–1965), iar între 1965 și 1974, devine profesor și șef de catedră la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București. Între 1965 și 1967 este redactor-șef al revistei „Viața românească", apoi director general al Bibliotecii Academiei Române (1966–1975). În 1965 este ales membru corespondent al Academiei Române și în 1974, membru titular; discursul său de recepție (3 februarie 1975) este *Viața și opera lui Theodor Vârnav*. **C.** a debutat cu foiletoane critice în 1923, în „Facla literară". Se afirmă de la început ca un redutabil polemist. Ține o cronică literară la „Adevărul" (1928–1937, 1945–1947) și face gazetărie politică și culturală la „Săptămâna muncii intelectuale și artistice", „Vremea", „Vitrina literară", „Revista Fundațiilor Regale", „Viața Universitară", „Kalende" (editată în 1928–1929 împreună cu Pompiliu Constantinescu și Tudor Șoimaru), „Lumea", mai târziu în „Viața românească", „Gazeta literară", „România literară", „Ramuri", „Argeș", „Manuscriptum", „Flacăra" ș.a. Apără o poziție rațională în critică și este atras, ca și alți critici din generația sa (Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, G. Călinescu) de studiul fenomenului clasic. Cea dintâi lucrarea a lui e *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol. 1905–1912* (1935), o primă secvență dintr-o serie de ediții și studii privitoare la biografia și opera dramaturgului. După *Viața lui I. L. Caragiale* (1940) și *Aspecte lirice contemporane* (1942), publică studiul monografic *Dimitrie Anghel* (1945), *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi* (1946), urmată în 1985 de *Argheziana*. În colaborare cu Vladimir Streinu și Tudor Vianu scoate un volum din *Istoria literaturii române moderne* (1944). Continuă, după moartea lui Paul Zarifopol, ediția *Opere* de I. L. Caragiale. Bogata lui activitate foiletonistică este strânsă, după aproape două decenii de interdicție, în volumele *Varietăți critice* (1966) și *Itinerar critic* (I-V, 1973–1989).

Socotit de E. Lovinescu critic în filiera maioresciană (a treia generație postmaioresciană), **C.** este cel care apără cu mai mare consecvență decât confrații de generație preceptele criticii raționaliste. Și singurul, poate, care nu vrea să facă o „critică creatoare". El își fixează de la început câteva principii călăuzitoare și timp de peste șaizeci de ani nu simte nevoia să le schimbe. Într-un *Cuvânt înainte* din 1943 („Ecoul"), dată când împlinea douăzeci de ani de activitate critică, mărturisea că n-a simțit nevoia să-și schimbe punctul de vedere în acest lung răstimp: „Nu am evoluat și nici nu am de gând să evoluez". Curios, evoluția este chiar tema criticii sale. Când se apropie de operă, cea dintâi întrebare pe care și-o pune e dacă autorul a evoluat sau nu, și în mai toate cazurile răspunsul e afirmativ. Opera este triumful rațiunii asupra forțelor incongruente, difuze ale sensibilității și, consecință logică, valoarea ei e decisă de echilibrul dintre adâncimea emoției și ceea ce retorica veche numește perfecțiune formală. Sunt posibile, în aceste condiții, studiul evoluției și expertiza stilistică, domenii în care **C.** este neîntrecut. El și-a conturat de la început o metodă cu care apoi a întâmpinat producția literară a momentului. Metoda derivă din poziția intelectualistă a criticului. O atitudine, mai întâi, obiectivă în analiză, ceea ce presupune frânarea și, de este posibil, eliminarea subiectivității. O altă idee privește limitele actului critic: analiza nu epuizează niciodată frumosul. Acest relativism asigură, de altfel, viabilitatea unei discipline care, în alte condiții, s-ar epuiza repede. **C.** nu crede în posibilitățile științifice ale interpretării, și prin aceasta el se apropie de criticii din generația lui, adversari (cu excepția lui Tudor Vianu) ai determinărilor riguroase. Respinge, în același timp, orice formă de impresionism, deoarece impresionismul ascunde o manifestare subiectivă și, lucru dovedit, subiectivismul poartă în pântecele lui arbitrariul, capriciul, labilitatea — păcatele capitale ale foiletonisticii. Cu un scepticism asemănător e primită și ideea criticii creatoare. Critica explică, reconstituie, judecă, se supune cu demnitate operei literare. Ea trebuie să poarte cu mândrie semnele acestei dependențe și să facă din umilința față de frumos o armă teribilă. Strălucirea ei stă nu în frumusețe, ci în justiție. Criticul va frâna, în consecință, orice elan liric în comentariu și va veghea ca atributele să n-o ia niciodată înaintea judecății documentate. Când totuși un cuvânt mai puternic îi scapă de sub peniță („senzațional"), se sperie și aduce numai-decât precizări: „Am scris cuvântul senzațional, oricât ne-ar displăcea întrebuințarea lui, în ordinea literară, deoarece nici un al termen n-ar oferi echivalența uimirii..." Folosește și noțiunea de „structură", în alt înțeles decât îl are termenul astăzi. Structura e pentru el ceea ce reprezintă pentru descendenții lui Sainte-Beuve psihologia, temperamentul. Obiectul criticii moderne e să descopere structura organică, structura diferențiată a cărții, operație ce impune, înainte de orice, înscrierea ei într-o serie istorică. Cu aceste noi precizări, **C.** epuizează limitele teoretice ale profesiunii. Înainte de a fi o disciplină liberă, critica este pentru el un șir de bucurii interzise. Singura bucurie admisă e lectura. Dar și aceasta trebuie dominată de luciditate și supusă unui protocol complicat.

Articolul începe printr-o introducere, o enumerare, de regulă, a dificultăților („cercetarea poeziei d-lui I. Vinea nu este din cele mai lesnicioase"). Pasul următor e prezentarea evoluției ca ideal de artă (în alți termeni, concepția estetică) și putere de organizare a emoțiilor. Mai ales la partea din urmă e sensibil spiritul critic al lui **C.** și el înregistrează cu o plăcere abia mascată „corupțiile fonice" ale versului, punctele vulnerabile, monotoniile sintactice. Tonul nu e precizat și, după mai multe pagini, nu se poate ghici ușor concluzia autorului. G. Călinescu vorbea de caracterul obsecvios al acestei critici, de perfidia cu care exegetul își învăluie victima. E, firește, și plăcerea de a demonta mecanismul unei cărți rău construite, dar seriozitatea pusă în această expertiză complicată ține, înainte de orice, de neîncrederea în eficiența criticii-oracol, în argumentele de autoritate. Se naște întrebarea, firească, dacă atâta strategie este necesară pentru a spune că o carte este fără originalitate. Respect pentru cuvântul scris, exces de civilitate, satisfacția — încă o dată — de a executa în chip savant, cu bucurii secrete, o biată insectă literară? În *Aspecte lirice contemporane* (1942), poți da la tot pasul peste articole în care tăgăduința cea mai categorică se însoțește cu plăcerea referinței cărturărești. Iată, de pildă, studiul despre poezia lui N. Davidescu, evident retorică, abstractă, fără simțul proporțiilor. Două-trei citate ar fi convins. Criticul începe însă prin a stabili evoluția și a fixa temperamentul autorului. Poezia ar fi de natură individualistă și simbolică, iar evoluția ei marchează trecerea de la individualism la impersonalism obiectiv. Exegeza înaintează

îmbrățișând și alte domenii: poliritmia, vocabularul intelectual, armătura documentară și informativă, mijloacele formale ș.a. Totul spre a demonstra că N. Davidescu e un talent minor, minat de un enciclopedism insuportabil. Însă demonstrația e, separat de subiectul ei, excepțională, irigată în tot momentul de amănunte delectabile de ordin istoric și comparatist. Tehnica negației înseamnă imobilizarea și, în cele din urmă, răpunerea victimei prin străpungeri succesive cu ace veninoase. Cu ultimul ac înfipt în mușchiul operei apare și judecata critică definitivă, fatal defavorabilă autorului trimis la moarte în acest chip ceremonios. Sunt și împrejurări în care solemnitatea face loc unei judecăți mai directe („nota personală a autorului ne scapă"), dar interpretul revine și, pentru a nu fi bănuit că judecă asertoric, deschide o largă paranteză, elucidând raporturile dintre muzică și poezie. Inutil, paranteza nu salvează mediocritatea poeziei lui Sandu Tzigara-Samurcaș. Concluzia articolului vine tranșant: „Totul e prea compozit și eterogen ca să ducă la o emoție literară oarecare". Când opera e de altă valoare, procesul este invers: criticul adună probele pentru a reconstitui mecanismul unei expresii originale, încearcă arama versului, ascultă de mai multe ori vibrația rimei, numără silabele, compară variantele cu scopul de a surprinde de a „aproxima", printr-o definiție inteligibilă, sunetul unic al creației, nu „sunetul inefabil", pentru că **C.** are oroare de acest termen. Totuși, cronicile lui sunt preocupate de nota pură, ireductibilă a operei. În cazul lui Al. A. Philippide, originalitatea ar veni din modul de a trata visul nu ca o înnorare poetică a cunoașterii, ci ca o modalitate lirică a conștiinței. La Ion Vinea (despre care scrie, printre primii, ca de altfel despre Tudor Arghezi, Lucian Blaga, pagini de excepțională analiză), farmecul poemului e explicat prin echilibrul ideal pe care îl realizează poetul între impresiile intelectualizate și unda emotivă. Nu este, firește, unica explicație, dar criticul avertizează că demersul său e, prin natura lucrurilor, limitat, discutabil ca oricare altul. Ori de câte ori a fost numit „lovinescian", **C.** a respins filiația. Recunoaște că n-a primit nici „cuta dogmatică" de la Mihail Dragomirescu, bunul său profesor, autorul *Științei literaturii.* A fost și a rămas un spirit independent. Sunt totuși motive serioase care îndreptățesc fixarea criticului în direcția estetică a lui E. Lovinescu: apărarea autonomiei esteticului, acceptarea, în esență, a ideii de sincronism și diferențiere, opțiunea pentru valorile modernității (în frunte cu Arghezi și Ion Barbu), atitudine consecvent ostilă față de tracomanie sau față de fenomenele irațională din cultură ș.a. Îl desparte de mentorul „Sburătorului" în primul rând un „stil" de a face critică. **C.** este foiletonist care nu mai vrea să fie un critic de direcție, cum fuseseră aproape toți criticii din generația anterioară. El nu respinge aprioric nici o experiență estetică și nu se arată preocupat în chip special de bătălia dintre tradiționaliști și moderniști. Lui N. Iorga îi admiră cultura vastă și-i reproșează nu opțiunea pentru sămănătorism, ci lipsa de gust artistic și tendința de a impune o „dictatură culturală". Dintre moderni, scriitorul lui favorit este, neîndoios, Arghezi. A dus ani în șir o luptă cu N. Iorga, G. Bogdan-Duică și alți lideri de opinie tradiționaliști, obstinați în refuzul lor de a accepta cel mai important produs al modernității românești. Acțiunea critică a lui **C.** începe odată cu apariția volumului acestuia *Cuvinte potrivite* (1927). Când Premiul Național de Poezie este acordat obscurului versificator Alfred Mosoiu, și nu, cum s-ar fi cuvenit, lui Arghezi, tânărul critic intervine prompt: „Toată lumea, vreau să spun toți cunoscătorii a căror opinie trebuie să precumpănească, e de acord că astăzi avem un mare, foarte mare poet. Este *Tudor Arghezi* [...], nu numai o personalitate uluitoare care-și depășește epoca și o domină ca un pisc de înaltă zonă, ci și cel mai reprezentativ poet al neamului românesc, după Eminescu. Nimeni ca dânsul n-a frământat cu atâta măiestrie graiul românesc, n-a știut să dea cuvântului tocit o vigoare nouă [...]. Un creator, un geniu verbal de o inventivitate formidabilă, care îmbogățește limba în secolul nostru de corupție și dezagregare a limbii naționale este Tudor Arghezi" (1929). E de reținut faptul că apare, poate pentru prima oară în limbajul criticii, sintagma „geniu verbal", sintagmă ce va fi reluată de Vladimir Streinu și de alți critici, nu totdeauna în favoarea autorului *Cuvintelor potrivite.* **C.** o folosește însă fără o conotație minimalizantă. În același an polemizează cu Vladimir Streinu pe tema Arghezi, apărând, în chip just, calitățile estetice ale pamfletului: „Artist fără genealogie al imaterialului, rotind universul și sistemele de sori [...], delicat orfevru de pulbere de stele, orchestrant muzicii sferelor [...], artist suveran și de o varietate extraordinară". În fine, când N. Iorga atacă generația tânără de scriitori și spune că „în țara Arghezilor și Galactionilor și Lovinești lor geniali nu mai este loc pentru el, «gerontul»", **C.** intervine și apără pe cei contestați de marele istoric, în primul rând pe Arghezi, care, zice criticul, prin verbul său nou și bogat „va fi făcut epocă în istoria limbii" (1931). În 1946, în eseul *Introducere în poezia lui Arghezi,* concentrează opiniile sale despre formula poetică a celui care în ochii multora trece drept un poet dificil. O lucrare în stil demonstrativ, în genul celei întreprinse de Tudor Vianu în marginea liricii lui Ion Barbu. **C.** începe prin a lămuri de ce Arghezi nu este un poet obscur și, pentru a dovedi, face o analiză logică și filologică a versului, traducând pe înțelesul tuturor subtilitățile limbajului. Pentru a înfrânge prejudecata cititorului leneș, el se decide să „scormonească [...] în mărunțaiele" poemelor. Operație pe care o face cu pricepere și chiar, s-ar zice, cu plăcere, explicând în cuvinte simple ce înseamnă „suferința cerului" sau cum se traduce cuvântul turcesc „biulbiul" (privighetoare) din titlul unui poem. Demonstrația este bună, coerentă, utilă, chiar dacă pentru a fi înțeles criticul simplifică mult universul plin de ambiguități al poemului (o arhitectură de ambiguități). În același stil sunt analizate filonul tradiționalist, erotica, etosul, arta poetică și tema religiosului („între credință și tăgadă") în lirica lui Arghezi. Multe din idei vor intra în exegeza argheziană ulterioară. **C.** însuși a continuat să urmărească, cât timp a avut dreptul să publice, fenomenul arghezian, scriind despre toate cărțile poetului. I s-a reproșat nota accentuat didactică și schema prea rigid raționalistă a viziunii critice. Reproș în bună parte îndreptățit, dar trebuie admis că pentru a înfrânge inerțiile, îngustimile și

intoleranțele criticii tradiționaliste (în speță pe N. Iorga, și prin el un public larg, format la școala Coșbuc și Vlahuță), criticul a fost nevoit să folosească în demonstrație arme simple și convingătoare. A reușit.

Dintre lovinescieni, **C.** este primul care îmbrățișează în chip mai sistematic critica istorică. Dovadă scrierile sale despre I. L. Caragiale. Cel dintâi lucru care se observă este că biograful se ferește să-și mitizeze eroul. E, bineînțeles, înțelegător, cordial, din loc în loc patetic, totuși nu ezită să ia distanță și să devină, la nevoie, sarcastic. O atitudine modernă în critica biografică, de regulă apologetică. Încă din prefața ce însoțește *Viața lui I. L. Caragiale*, din 1940, criticul avertizează: „Interzicându-și caracterul apologetic, biografia nu s-a ferit să aprecieze unele fapte, cu credința că nu a stăruit prea mult asupra lor. Am evitat să dramatizăm existența unui erou al luciditătii care și-a croit singur soarta". Cu alte cuvinte, biograful se ține aproape de fapte și faptele arată că I. L. Caragiale nu este totdeauna loial, consecvent. Dramaturgul numește, de pildă, într-un moment de enervare, pe Titu Maiorescu „un om fără inimă și cu spiritul îngust", învinuindu-l, în plus, de a fi tras câștiguri de pe urma editării volumului *Poezii* de Eminescu. Sunt însă și altfel de probe în viața lui Caragiale și, atent la nuanță, **C.** le înregistrează fără părtinire. El îi respinge pe detractori și îi corectează pe criticii lipsiți de spirit critic. „Să nu exagerăm", zice într-un loc, domolind pe cei care, din admirație pentru scriitorul Caragiale, tind să sacralizeze pe revizorul școlar Caragiale. Rezultatul este o biografie obiectivă, atât cât poate fi obiectivă o interpretare totuși subiectivă a datelor. Mai corect ar fi să se spună „o viață posibilă" a lui I. L. Caragiale, ieșită din consultarea riguroasă a documentelor și întregită, acolo unde dovezile lipsesc, de intuiția criticului („îl vedem cu închipuirea"). Închipuirea nu merge, cu toate acestea, prea departe. Biograful vrea să rămână în preajma adevărului, verifică informațiile lăsate de contemporani, face mai multe rânduri de expertize și contraexpertize pentru a limita, pe cât posibil, arbitrariul interpretării critice. Când nevoia de demonstrație o cere, cheamă în ajutor opera. I s-a adus, de exemplu, lui Caragiale învinuirea că n-ar fi iubit copiii, luându-se ca sprijin pentru această rea judecată schițele *Domnul Goe* și *Vizita*, unde, într-adevăr, apar copii rău crescuți, obraznici la culme. Dar, zice criticul, acolo este vorba nu de copii, în genere, ci de proasta educație burgheză. Altfel stau lucrurile în *Păcat* și în mai puțin cunoscuta schiță *Tatăl nostru*, unde poate fi descoperit un Caragiale elegiac și copii bruscați de oamenii maturi. De la operă, criticul revine la biografie, zicând — după alte rânduri de probe — că I. L. Caragiale a fost „un soț atent și un tată care-și iubește copiii". Relațiile încordate cu Mateiu sunt judecate în același chip. Mateiu era un copil dificil și un tânăr dezagreabil, închipuit și, citind din scrisori și, pe cât decența îi îngăduie, din faimosul jurnal al tânărului, **C.** ia fără echivoc apărarea tatălui. Într-un loc el face aluzie la „rândurile nereproductibile" din jurnal, dar asupra lor va reveni în *Caragialiana* (1974) și le va reproduce însoțite de comentarii usturătoare la adresa fiului ingrat. Această pornire împotriva lui Mateiu I. Caragiale a fost sancționată de mai

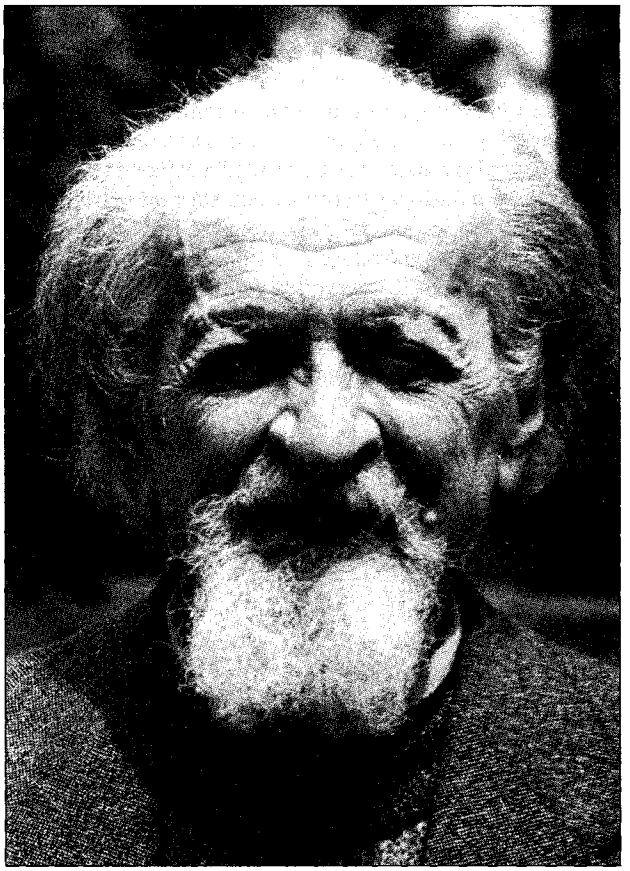

multe ori în critică. Exegetul rămâne pe poziție, nu retractează nimic, sentimentul lui este că autorul *Crailor de Curtea-Veche* nu este pe măsura bunei păreri pe care Mateiu o avea despre sine. Distanța față de faptul literar dispare, biograful intervine mustrător în marginea unui text în care Mateiu se plânge cuiva că tatăl său îl îndeamnă să muncească. „Și n-avea dreptate Ion Luca?", întreabă dezaprobator criticul față de cărtitorul Mateiu. În *Viața lui I.L. Caragiale* acest conflict este mai limitat, în *Caragialiana* ia amploare și este examinat cu toate documentele pe masă. În *I.L. Caragiale* (1967) criticul nu oferă un Caragiale necunoscut și nu tinde la o imagine nouă, alta decât cea pe care o fixase anterior. Caragiale e întreg aici, biografia omului e, în genere cunoscută, analiza critică e sumară, mulțumită a desprinde din operă simbolurile fundamentale și a orienta privirea cititorului spre înțelesurile lor adevărate. De unde vine, atunci, impresia de soliditate, de culoare, farmecul, într-un cuvânt, al acestei cărți? Plăcerea la lectură o dă ceea ce s-ar putea numi narațiunea critică. Se rediscută opera pe scurt și se reconstituie biografia într-un text de o sută cincizeci de pagini scrise cu reală plăcere de a povesti. După ce dăduse o biografie amplă, un roman critic al omului, **C.** publică, acum, o nuvelă densă, trecând peste faptele prea cunoscute. El amintește, astfel, că are și critica personajele și epica ei, că a relata e totuna cu a crea, că într-o biografie critică se află totdeauna un destin, un personaj misterios pentru exeget.

Născut în același an cu Vladimir Streinu, prietenul său cel mai bun, mai tânăr cu un an decât Pompiliu Constantinescu, cu trei decât G. Călinescu și cu patru față de Tudor Vianu, **C.** face parte dintr-o generație mare de critici literari și istoria vieții lui se confundă, de la punct și într-o oarecare măsură, cu istoria literaturii române după primul război mondial. Cum au întâmpinat confrații (poeți și critici) această pană năbădăioasă, imprevizibilă și incomodă? E. Lovinescu îl remarcă de la început și, în 1929, îl introduce în *Istoria literaturii române contemporane* nu fără unele rezerve față de „pasiunile extraliterare" ale tânărului polemist. Foiletonistul are două din însușirile capitale, după Lovinescu, ale criticului literar: tendința spre obiectivitate și conștiință profesională. Sunt și altele, remarcate apoi de Lovinescu în *Memorii, Istoria literaturii române contemporane* (1937) și în *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, unde apar însoțite de o serie de portrete reușite. O frază a făcut carieră, fiind citată și azi pentru frumusețea ei: „diminuarea succesivă a toxinelor pasionale ce umflau verdea gușă a șopârlei sale critice". Lovinescu este puțin iritat de polemismul agresiv și nediferențiat al tânărului său confrate și observă mereu cu un ochi vigilent și expert evoluția „verdei guși a șopârlei critice". E mulțumit, în fine, când spiritul vindicativ, vioi, pasionat de amănunte trece la o critică comprehensivă, regăsind astfel calea cea bună, calea regală a criticii românești, cea deschisă lui Maiorescu. Definiția dată de Lovinescu criticii lui **C.** (raționalism, intelectualism, spirit polemic, stil exact, voit sec) a fost preluată de toți cei care au scris și scriu și azi despre opera criticului, fără să se observe că stilul nu-i atât de sec și că, în genere, nu-i lipsește criticului „darul scrisului artistic", cum zice Octav Șuluțiu. Frumusețea stilului critic vine din exactitatea lui. Stilul criticii lui **C.** este stilul gândirii lui, care ar putea fi definit prin propoziția unui filosof: „numai ceea ce este clar gândit poate fi clar exprimat". Lui G. Călinescu îi place „acest dar de a defini neted" un scriitor (în speță I. L. Caragiale), dar nu-i acceptă dogmatismul „cam obstinat" și insistența în amănunte. Nu reiese din articolul lui G. Călinescu („Adevărul literar și artistic", 1935) în ce constă dogmatismul lui **C.**, care, s-a văzut, nu se revendică de la nici o metodă. Pompiliu Constantinescu îi laudă luciditatea (raționalismul, intelectualismul), estetismul comprehensiv și îndepărtează ideea unui dogmatism rigid. Prietenul Vladimir Streinu îl numește „un amic al adevărului" și îl suspectează în cronica la *Viața lui I.L. Caragiale* de „un oarecare artificialism de expresie în sensul zis curat românesc".

Din lectura textelor grupate în *Itinerar critic*, se poate deduce să **C.** scrie în continuare cu o inegalabilă vervă despre tot ceea ce îi cade sub ochi. El nu cunoaște, se pare, acea maladie curioasă, pe care o cunosc cei care trăiesc multă vreme printre cărți, greața de literatură. E, dimpotrivă, mai curios, mai hotărât decât oricând să lămurească și să corecteze erorile de interpretare. Sporul de ani l-a făcut mai înțelegător, judecățile sunt, parcă, mai binevoitoare decât în trecut, însă, din când în când, bunăvoința este dată de-o parte și maliția, celebră, a criticului se manifestă fără opreliști. Spiritul critic se arată neîndurător îndeosebi în două situații. Față de limbajul sofisticat al criticii moderne și față de manifestările de obscurantism în literatură. Admiratorul lui Ion Barbu nu îi iartă pe cei care fac din poezie un joc complicat de vocabule. Îi place și apără ceea ce înțelege. Poziția raționalistă inflexibilă l-a pus deseori în conflict cu o parte a poeziei tinere. I-a ironizat în mai multe rânduri pe criticii tineri pentru prețuirea pe care o arată, de pildă, poeziei lui Nichita Stănescu, suspectă, după el, de lipsă de rigoare. Face, în continuare, o erudită critică de tip biografic, deși, într-un articol, se arată dispus să accepte disocierea dintre operă și autor, introdusă în critica modernă de Proust într-un celebru articol împotriva lui Sainte-Beuve: „Disocierea dintre om și operă pare a fi un fenomen intelectual modern. Lucrul este firesc, deoarece, în vremea noastră, scrierile despre viața scriitorilor și artiștilor s-au înmulțit într-o măsură covârșitoare, în raport cu opera, permițând biografilor să constate contradicțiile dintre teorie și practică, ba chiar și nepotrivirile dintre mesajul operei și caracterul intim al autorului." Asta nu înseamnă că **C.** părăsește biografia și se resemnează în contemplarea operei. De la text ajunge repede la om, fixat, de regulă, într-un portret moral. Plăcerea criticului de a descoperi un caracter într-o pagină literară este vizibilă. Miron Costin este, spune el într-un loc, un „temperament catastrofic", Nicolae Milescu arată „o minunată stăpânire de sine", Maiorescu a fost un mare ambițios și, împărtășind opinia lui Lovinescu, **C.** scrie: „omul a fost opera lui principală"; Barbu Delavrancea „avea caracter; știa să fie statornic în prieteniile lui (de ambe sexe)", criticul riscând o comparație ce nu uimește: „În relațiile dintre cei doi mari prieteni (I.L. Caragiale și Delavrancea, *n.n.*), Delavrancea a fost, netăgăduit, superior prin sinceritate și dăruire". Încă o dovadă că biograful nu cade, așadar, în idolatrie. Corectitudinea morală este, pentru el, o calitate ce nu poate fi înlocuită de nimic. *Itinerar critic* cuprinde puține exegeze critice propriu-zise. Este o operă de erudiție și, de la un anumit punct, opera unui moralist care știe să descopere amănuntul înveselitor. Din comentarea unui glosar, **C.** scoate o pagină de ironie cărturărească fină. O carte despre *Corectitudine și greșeală* îi trezește un colorat protest împotriva celor care nu se controlează când vorbesc și, mai ales, când scriu. Terminologia freudistă în critică îi provoacă o ironie atingătoare. Nu-i place termenul „inefabil". Găsește din nou câteva exemple, și sarcasmul criticului este necruțător. Este iritat și atunci când întâlnește „vizionăm", „lecturăm", „atenționăm", „demistificare". Ia peste picior și pe cei care folosesc termenul „scriitură" în loc de sănătosul, curatul „stil". „Scriitură" traduce însă un concept din noua critică și înseamnă altceva decât „stilul" scriitorului. Astfel de anchete filologice sunt însoțite în comentarii de un savuros repertoriu de anecdote, vorbe de spirit, întâmplări care înveselesc pagina. Criticul are darul neîntrecut de a descoperi în texte asemenea formule. Iar când textul este mai apropiat de prezent, intervine memoria criticului. Exegeza se transformă atunci într-o memorialistică spumoasă, inteligentă, pe alocuri, neașteptat, lirică. Astfel sunt scrise paginile despre Păstorel Teodoreanu, Vladimir Streinu, Zaharia Stancu, George Oprescu, Mihail Sebastian, Perpessicius. Critica biografică nu și-a epuizat

Șerban Cioculescu la o rotondă a Muzeului Literaturii Române

instrumentele. **C.** are talentul s-o facă, într-o epocă de terorism metodologic, legitimă și chiar plăcută.

C. și-a adunat într-o carte, *Dialoguri literare* (1987), texte publicate mai întâi în „Flacăra" și „Ramuri". Dialogul este o ficțiune critică pe care au folosit-o și E. Lovinescu (în primele foiletoane), și G. Călinescu în seria de eseuri intitulată *Universul poeziei*. Într-un „dialog despre dialog", **C.** dă o justificare procedeului pornind de la Montaigne: „cel mai rodnic și firesc exercițiu al spiritului nostru este convorbirea". Pentru criticul român, convorbirea implică o regulă, aceea „de a-ți asculta partenerul, de a căuta să înțelegi ce vrea să spună, de a nu răspunde decât după ce te-ai edificat deplin; sunt mulți aceia ce nu țin seama de ce a spus partenerul său și dau înainte cu gura, fără să știe că dialogul implică o confruntare sinceră și cu atenție reciprocă. Dialogul ar trebuie să fie un schimb de idei, la un nivel egal, chiar dacă unul e mai bun de gură și altul mai lent". Dialogurile lui **C.** sunt „debutonante", spontane, au haz și apără, în genere, cauze juste. Este greu de acceptat toate judecățile sale (despre Nichita Stănescu și, în genere, despre poezia nouă), dar trebuie recunoscut că adversitatea sa față de „giumbușlucurile ludice sau teribiliste" este uneori întemeiată. Analiza unei cărți a lui Ion Bănuță (cu un limbaj silnic, artificial) este un model de rigoare și vigilență critică. Observații fine se află și în paginile despre V. Voiculescu (o emoționantă evocare), I. L. Caragiale, Tudor Arghezi, Panait Istrati, G. Topîrceanu, E. Lovinescu, Ion Barbu ș.a., cu informații noi și portrete foarte reușite. Comentatorul nu evită anecdota, dar nu vrea să fie socotit „un Păstorel al criticii", cum avertizase într-un articol, ca răspuns la observația că el face critică biografică. *Dialoguri literare* include texte erudite și delectabile la lectură. Ele reprezintă opera unui om învățat, care n-a obosit, după aproape șaptezeci de ani de critică literară, să citească și să scrie despre cărți. Sentimentul stăruitor pe care îl ai când citești „drăcoasele" dialoguri ale lui Eudoxiu cu ucenicul său, este acela că literatura română este o familie de spirite în care trăiesc nu numai marile modele, scriitorii exemplari, dar și nenumărați alți oameni de bine și de merit, uitați într-un fund de provincie și ignorați mai târziu de istoriografia literară. Despre ei se spun uneori lucruri uluitoare. Criticul a publicat în 1973 (a doua ediție, în 1981) și volumul *Amintiri*, cu portrete admirabile și mici istorii din viața literară ce se țin minte. Stilul este acela din foiletoane: sensibilitate la amănuntul colorat, portret moral, ironie subțire. Reproșându-i-se faptul că în memorialistica lui nu face comentarii mai limpezi despre secolul pe care l-a străbătut, **C.** trimite lui Eugen Simion, în decembrie 1981, o scrisoare emoționantă din care poate fi desprinsă această frază: „Mă poți crede un «catastrofic». Nu sunt, dar nu pot iubi acest secol scăldat în sânge nevinovat. În mizerie, boală și ignoranță [...]. L-am ucis pe Dumnezeu și am pus în locul lui macabrul fantasmelor politice."

Stilul lui Cioculescu nu este „sec", „uscat", „neartistic", cum se grăbea să afirme Octav Șuluțiu, fără să aibă nici un pic de dreptate. Deși refuză în principiu a face concurență beletristicii, criticul scrie foarte bine, e savuros prin umorul „debutonat cu care-și conectează adesea aplecarea spre pedanterie erudită. [...]"

În partea verbală a lui Cioculescu, arhaismul, ca și cuvântul neaoș, mustos, dau mâna fără temeri sau suspiciuni neologismului fabricat câteodată pe loc. Cucerește și maliția francă, lăsată liberă, după precauții protocolare zadarnice.

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Practicată de Șerban Cioculescu, istoria literară dobândește farmecul criticii artistice și „creatoare", de care autorul Vieții lui I. L. Caragiale *s-a delimitat întotdeauna. Ironia și maliția, reflecția morală discretă și amintirea intercalată pe neașteptate conferă, împletindu-se și cu digresiunea filologică savantă, faptului de istorie literară propriu-zis, astfel agrementat, un cadru atrăgător, de susținut interes. Memorialistul pătrunde adânc în textul istoricului literar, care știe să evoce un mediu sau o personalitate asemenea unui artist și care, deși din ce în ce mai adâncit în cercetarea documentelor și cărților mai mult sau mai puțin vechi, veghează cu un al treilea ochi, ca eroina din povestea lui Creangă, asupra tinerilor critici, care, asemenea nurorilor din povestire, își mai fac din când în când de cap (despicând, de pildă, „cu dexteritate firul în patru, ba chiar și în patruzeci și patru" sau promovând stilul unei noi prețiozități). Maliția autorului, nereținută totuși de perfecta urbanitate a scrisului său, se resoarbe în obiectivitatea, păzită cu strășnicie, a atitudinii din care țâșnește apoi, din nou, când te aștepți mai puțin.*

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Viața lui I.L. Caragiale*, București, 1940; ed. București, 1969; ed. București, 1972; *Aspecte lirice contemporane*, București, 1942; *Istoria literaturii române moderne* (în colaborare cu Vladimir Streinu și Tudor Vianu), București, 1944; ed. 2, București, 1971; *Dimitrie Anghel. Viața și opera*, București, 1945; *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, București, 1946; ed. București, 1971; *Curs de istoria literaturii române moderne. Literatura militantă*, București, 1947; *Varietăți critice*, București, 1966; ed. Chișinău, 1997; *I.L. Caragiale*, București, 1967; *Medalioane franceze*, București, 1971; *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, București, 1972; *Itinerar critic*, I–V, București, 1973–1989; *Amintiri*, București, 1973; ed. București, 1981; *Caragialiana*, București, 1974; ed. București, 1987; ed. îngr. Barbu Cioculescu, București, 2003; *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, București, 1977; *Viața lui I.L. Caragiale. Caragialiana*, București, 1977; *Poeți români*, București, 1982; *Introducere în opera lui Dimitrie Anghel*, București, 1983; *Introduction à la poésie de Tudor Arghezi*, București, 1983; *Argheziana*, București, 1985; *Eminesciana*, București, 1985; *Dialoguri literare*, București, 1987. **Ediții:** I.L. Caragiale, *Opere*, I-VII, București, 1930–1942 (în colaborare cu Paul Zarifopol), *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol. 1905–1912*, București,1935; *Opere*, I-IV, introd. Silvian Iosifescu, București, 1959–1964 (în colaborare cu Al. Rosetti și Liviu Călin), *Scrisori și acte*, pref. edit., București, 1963; St. O. Iosif, *Poezii*, pref. edit., București, 1939; Ion Codru-Drăgușanu, *Peregrinul transilvan*, București, 1942. **Traduceri:** Stendhal, *Lucien Leuwen. Roșu și alb*, București, 1962; Sainte-Beuve, *Portrete literare*, introd. Savin Bratu, București, 1967 (în colaborare cu Pompiliu Constantinescu).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, VII, *58–59*, VIII, *237–238*; E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, *251–252*; G. Călinescu, *Șerban Cioculescu, „Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol"*, ALA, 1935, 759; Constantinescu, *Scrieri*, II, *38–44, 60–99, 278–281, 311–314*; Perpessicius, *Opere*, VII, *169–175*, VIII, *48–52, 62–64, 192–200, 372–377*, IX, *379–380, 385–390*, X, *10–16, 21–22*, XI, *6–8, 71–78, 214–218, 325–329*; Streinu, *Pagini*, I, *236–246*, II, *292–296*, V, *314–316*; Șuluțiu, *Scriitori, 334–343*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont., 63*; Sebastian, *Eseuri, 472–483*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *830*, *Ist. lit.* (1982), *914–915*; Negoițescu, *Scriitori, 349–356*; Regman, *Cărți, 88–93*; Piru, *Panorama, 503–506*; Felea, *Reflexii, 227–233*; Vlad, *Analiză – sinteză, 55–62*; Cesereanu, *Ipostaze, 116–128*; Râpeanu, *Interferențe, 171–175*; Piru, *Varia*, I, *474–477*, II, *407–410*; Zaciu, *Colaje, 77–81*; Grigurcu, *Idei, 37–42*; Ungheanu, *Pădurea, 233–242*; Tomuș, *Răsfrângeri, 119–120*; George, *Sfârșitul*, I, *229–232, 277–285*, II, *287–302*, III, *95–103, 172–175, 253–255*; Săndulescu, *Citind, 202–209*; Nițescu, *Repere, 21–27*; Piru, *Reflexe, 246–250*; Felea, *Secțiuni, 387–390*; Ciobanu, *Critica, 201–211*; Ungureanu, *La umbra cărților, 5–15*; Oprea, *Incidențe, 41–50*; Zaciu, *Lecturi, 134–138*; Ungheanu, *Arhipelag, 332–337*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *186–203*; Regman, *Colocvial, 264–278*; Fanache, *Întâlniri, 227–233*; Săndulescu, *Continuități, 261–264, 280–283*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *414–424*; Sevastia Bălășescu, *Contribuții la bibliografia critică – Șerban Cioculescu. Opera în periodice (1923–1947)*, București, 1977; Cristea, *Arcadia, 178–182*; Simion, *Scriitori*, I, *690–697*; Zaciu, *Alte lecturi, 147–152*; Ungheanu, *Lecturi, 141–152*; Vaida, *Mitologii, 209–213*; Stănescu, *Jurnal*, I, *242–245*; Ardeleanu, *Mențiuni, 233–237*; Dimisianu, *Opinii, 189–193*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *55–61*, II, *207–214*; Paleologu, *Ipoteze, 309–316*; Grigurcu, *Critici, 30–54*; Munteanu, *Jurnal*, III, *263–268*; Felea, *Prezența, 183–191*; Regman, *Noi explorări, 267–286*; Paleologu, *Alchimia, 177–182*; Grigurcu, *Între critici, 106–109*; Marcea, *Concordanțe, 310–343*; Râpeanu, *Memoria, 63–67*; Cristea, *Modestie, 217–222*; Ciopraga, *Propilee, 266–283, 361–367*; Ștefănescu, *Dialog, 154–161*; Adam, *Planetariu, 196–201*; Sorescu, *Ușor cu pianul, 93–105*; *Șerban Cioculescu interpretat de...*, îngr. și pref. Mircea Vasilescu, București, 1987; Ștefănescu, *Prim-plan, 48–54*; Vasile, *Conceptul, 285–289*; Piru, *Critici, 171–174*; Mircea Vasilescu, *Șerban Cioculescu sau Disciplina foiletonului*, F, 1990, 1; Nicolae Manolescu, *Ultimul Cioculescu*, RL, 1990, 9; Alexandru George, *Ultimul itinerar*, JL, 1990, 18; Dimisianu, *Repere, 63–82*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *190–192*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; Ierunca, *Dimpotrivă, 150–156*; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *75–80*; *Dicț. esențial, 175–177*; Manolescu, *Lista*, III, *36–46*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1089–1090*; *Centenar Șerban Cioculescu*, RL, 2002, 35 (semnează Nicolae Manolescu, C. Rogozanu, Gheorghe Grigurcu, Alex. Ștefănescu, Iordan Datcu, Barbu Cioculescu); Simion, *Genurile, 46–55*.

E.S.

CIOFLEC, Dimitrie (30.IV.1828, Arpătac, azi Araci, j. Covasna – 31.XII.1891, Brașov), folclorist. Fiu al preotului Gheorghe Cioflec, **C.** beneficiază de o bună educație, având profesor la Gimnaziul Greco-Catolic din Brașov, printre alții, pe Iacob Mureșianu. Se bucură de sprijinul lui Andrei Șaguna pentru a urma la Viena cursuri de pedagogie, absolvite în 1853. A funcționat ca institutor la diferite școli din Brașov și va milita, în această calitate, pentru înființarea Reuniunii Învățătorilor Români din districtul Brașovului. La Brașov, **C.** devine colaboratorul lui G. Barițiu, de la care va primi prețioase îndrumări privind culegerea poeziilor populare „originale cum sunt". Cele 112 texte lirice, care au fost adunate din satul

natal Arpătac și din Satulung, au fost strânse într-o colecție, pe care **C.** o încredințează lui Barițiu. Colecția a rămas multă vreme în manuscris, numai unele texte fiind reproduse de N. Filimon în 1858 (din păcate cu precizarea greșită că ar fi vorba de o colecție bănățeană) și, mult mai târziu, în 1934, de G. Bogdan-Duică, care i-a fost elev. În 1859 G. Barițiu corectează eroarea de informație a lui N. Filimon, arătând că poeziile au fost descoperite în satul natal al lui **C.** și în împrejurimi și că alcătuiesc întâiul florilegiu de poezii populare din Țara Bârsei. În întregime, textele au fost publicate în 1965–1967 de Virgil Florea. Culegerea, a cărei autenticitate a fost confirmată de colecțiile ulterioare și în care se regăsesc multe poezii populare adunate de **C.**, cuprinde cântece și strigături, caracteristice zonei de unde proveneau.

Culegeri: *Poezii populare,* în Virgil Florea, *Dimitrie Cioflec, folclorist,* AMET, 1965–1967, *396–409.*

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Un folclorist uitat,* GR, 1934, 1–2; Virgil Florea, *Dimitrie Cioflec, folclorist,* AMET, 1965–1967, *377–395;* Bârlea, *Ist. folc., 132–134; Dicț. lit. 1900, 182–183.* *L.Bd.*

CIOFLEC, Romulus (1.IV.1882, Arpătac, azi Araci, j. Covasna – 13.XI.1955, București), prozator și publicist. Dintr-o familie de țărani, **C.** urmează cursurile Școlii Normale din Câmpulung (absolvită în 1901), după care lucrează ca învățător în satele prahovene Chiojdeanca și Lipănești; dă examenele de diferență pentru liceu și trece bacalaureatul la București. Între 1905 și 1910, e funcționar la Biblioteca Academiei Române. Din 1910, student al Facultății de Litere și Filosofie din București, obține licența în 1914. A fost profesor la Pomârla, Chișinău, Timișoara, București. În 1903 debutează cu schițe și versuri în „Gazeta Transilvaniei". Colaborează cu proză și poezie, traduceri, note de călătorie, cronici teatrale, publicistică socială și culturală la „Sămănătorul", „Viața literară", „Ramuri", „Viața românească", „Flacăra", „Universul literar și artistic", „Dimineața", „Cronicarul" ș.a.; în 1911 și 1912 lucrează ca prim-redactor la ziarul „Românul" din Arad, iar în 1917 și 1918, prim-redactor la gazeta „Sfatul Țării" și redactor la „Cuvânt moldovenesc" din Chișinău. Din 1914 este membru al Societății Scriitorilor Români. În 1920 primește o bursă de studii pentru un an de zile la Berlin. În 1925 participă la lucrările Internaționalei Muncitorilor din Învățământ de la Paris. În 1926 frecventează cursurile de vară de la Centrul de Studii Istorice din Madrid. A fost membru al Ligii Drepturilor Omului.

În 1907 **C.** publică primul volum de nuvele, intitulat *Doamne, ajută-ne!* Începuturile lui literare stau sub semnul sămănătorismului. Pe aceeași coordonată se înscrie și culegerea de nuvele *Lacrimi călătoare* (1920). Influențat de scriitori precum I. Slavici sau I. Agârbiceanu, dar deschis, totodată, receptării tendințelor realiste de la „Viața românească" (în 1920 se afla printre membrii Asociației literare și științifice „Viața românească"), își va adapta opera literară la tonul viguros și sobru al prozei de extracție realistă. Literatura lui gravitează în jurul universului rural; țăranii, păstrători ai tradițiilor și ai unei mentalități structurate pe principiul dreptății, al cinstei, sunt puși față în față cu boieri și preoți lacomi, lipsiți de omenie. Odată declanșat conflictul, adevărații proprietari ai pământului pornesc să-și facă dreptate, biruind sau fiind înfrânți. Romanul *Vârtejul* (1937), premiat de Academia Română, emană un sunet de baladă ce răzbate de dincolo de duritatea elementelor realiste, acumulate în jurul unui destin individual, cel al țăranului Mitrea Căuș. Paralel cu degradarea conștiinței protagonistului care din dorința de a sta în rând cu fruntașii satului recurge la furt de cai după ce încercase, fără izbândă, mai multe îndeletniciri cinstite, se deteriorează și ansamblul de valori morale ale comunității rurale. Volumul de nuvele *Români din secuime* (1942) ilustrează doar un proces de selectare, de rescriere a câtorva nuvele publicate anterior. Romanul *Pe urmele destinului* (I–II, 1943) conferă o nouă deschidere prozei autorului transilvănean; apelând la o documentație riguroasă, el urmărește peregrinările unei familii din Ardeal pornite să se salveze din fața armatelor austro-ungare, în 1916. Familia lui Costache Cimbrișor este, așa cum declară **C.**, propria sa familie. Roman-document, *Pe urmele destinului* trădează și apetența pentru călătorie a scriitorului. Locurile noi sunt văzute prin ochii omului simplu, care înțelege și interpretează evenimente, obiceiuri, caractere după propria putere de percepție. Peste tot, țăranul român își poartă satul în suflet și răzbește prin greutățile ce îi stau în cale cu gândul întoarcerii acasă. Un alt roman, *Boierul,* început în anul 1947, dar apărut postum, în 1957, are în vedere, pe lângă destinul personajului central, o frescă socială a satului; de aici, și dimensiunile ample ale scrierii. Perspectiva cuprinde și lumea orașului, cu oameni ai legii corupți, cu lupte politice în care dispar orice scrupule, iar drepturile celor umili sunt desconsiderate. O categorie aparte o formează scrierile de călătorie: *Cutreierând Spania* (1927), *Pe urmele Basarabiei...* (1928), *Sub soarele polar* (1929). **C.** a străbătut multe dintre țările Europei, a fost unul dintre puținii români care au ajuns la Polul Nord și a vizitat Egiptul. În Franța face cunoștință cu Panait Istrati, de care îl va lega o statornică prietenie. Entuziasmat de nuvela *Divorțul,* devenită *Trei aldămașe,* Panait Istrati își exprimă dorința de a o traduce în franțuzește. În manuscris lui **C.** i-au rămas patru piese de teatru și un volum de memorii. În 1970, apare postum volumul de nuvele *Trei aldămașe,* alcătuit și prefațat de autor.

SCRIERI: *Doamne, ajută-ne!,* București, 1907; *Lacrimi călătoare,* Iași, 1920; *Cutreierând Spania,* București, [1927]; ed. îngr. și pref. N. Jula, București, 1988; *Pe urmele Basarabiei...,* București, 1928; *Sub soarele polar,* București, [1929]; *Vârtejul,* București, 1937; ed. pref. Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1979; *Români din secuime,* București, 1942; *Pe urmele destinului,* I–II, București, 1943; ed. îngr. și pref. Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1985; *Boierul,* București, 1957; ed. îngr. și pref. Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1988; *Trei aldămașe,* București, 1970. **Traduceri:** Erich Maria Remarque, *Camarazii,* București, 1946.

Repere bibliografice: L. Rusu, *Romulus Cioflec, „Doamne, ajută-ne!",* „Revista politică și literară", 1907, 8; Valer Donea, *De vorbă cu Romulus Cioflec,* ALA, 1937, 859; Mihail Sadoveanu, *Romulus Cioflec, „Vârtejul",* AAR, t. LVIII, 1937–1938; Perpessicius, *Alte mențiuni,* II, *348–355;* Baltazar, *Evocări, 95–100;* Perpessicius, *Opere,* X, *282–291;* Mihai

Anastasiu, *D. Romulus Cioflec și evoluția literaturii epice ardelene*, SE, 1943, 1743; Lucia Demetrius, *L-am cunoscut pe Romulus Cioflec*, „Cuvântul nou", 1973, 960; Nae Antonescu, *„Vârtejul"*, ST, 1979, 7; Braga, *Ist. lit., 69-91;* Lucia Demetrius, *Centenar Romulus Cioflec*, RL, 1983, 41; Emil Chiriac, *Pe urmele destinului... unui roman*, AST, 1986, 4; Marian Ciolan, *Cronica de librărie*, SPM, 1988, 39; *Dicț. scriit. rom.*, I, *584-585.* *O.I.*

CIOFLEC, Virgil (8.IX.1874, Gherășeni, j. Buzău – 10.III.1948, București), prozator. A fost director general în Ministerul Cultelor și Artelor condus de O. Goga. Și-a donat colecția de tablouri Universității din Cluj, punând bazele viitoarei galerii de artă românească a pinacotecii din localitate. Pasiunea pentru pictură, prietenia cu pictorii N. Grigorescu și Șt. Luchian, tablourile din colecția proprie l-au ținut într-o permanentă legătură cu mișcarea artistică. Celor doi mari pictori români le-a dedicat monografii: *Luchian* (1924) și *Grigorescu* (1925). Colaborează cu multe cronici artistice în presa vremii, dar și cu nuvele și schițe, după ce debutase, în 1895, la „Viața literară", cu versuri. A semnat și C. Virgiliu. Publică în „Povestea vorbei", „Tribuna", „Literatură și artă română", „Cuvântul literar", „Gazeta de Transilvania", „Sămănătorul", „Deșteptarea", „Viitorul", „Viața românească", „Luceafărul", „Convorbiri literare" ș.a. La sfârșitul anului 1907 intră în conducerea revistei „Viața literară și artistică".

În 1916 îi apare volumul de schițe și nuvele *Mălurenii*. Universul acestor scrieri are ca punct de plecare lumea satului, surprinzând diferite ipostaze ale vieții de familie – infidelitatea unei soții de mojer *(De ochii lumii)*, o crimă, autoarea acesteia fiind o nevastă ce își omoară bărbatul dispărut cu mult timp în urmă și reîntors să-și vadă copiii *(Străinul)*, pregătirile febrile ale unui burlac pentru a-și primi virtuala logodnică împreună cu tatăl ei și așteptarea zadarnică a acestora *(Musafirii lui Stavarache)*, necazurile provocate de o soție cicălitoare care, până să-i plece bărbatul la o anchetă, îi face zeci de observații și îi dă o mulțime de sfaturi *(În anchetă)*. Totodată apar și aspecte dramatice ale vieții sociale, precum panica de care sunt cuprinși boierii la auzul veștilor despre răscoala țăranilor *(Mălurenii)*, sărăcia în care trăiesc cei de la sate *(Îngropăciune)*, sărăcie ce îi silește pe părinți să-și dea copiii argați la casele boierilor *(Petra)* ș.a. Se remarcă dialogul dens, împănat cu regionalisme. Atât volumul *Mălurenii*, în care sunt adunate multe dintre creațiile în proză publicate anterior în presă, cât și celelalte nuvele și schițe rămase în diferite ziare și reviste susțin orientarea sămănătoristă al cărei adept a fost **C.**

SCRIERI: *Mălurenii*, București, 1916; *Luchian*, București, 1924; *Grigorescu*, București, 1925.

Repere bibliografice: I. Scurtu, *Furtul de la „Ateneu"*, „Sămănătorul", 1908, 4; Pincio, *„Pictorul Luchian"*, T, 1924, 303; Const. D. Ionescu, *Însemnări*, D, 1924, 5; Sextil Pușcariu, *O faptă*, CRE, 1929, 513; Adrian Maniu, *Virgil Cioflec și Ministerul Artelor*, RP, 1929, 3438; Ralea, *Scrieri*, II, *419*; Pușcariu, *Călare, 217-220*; Petre Oprea, *Cronicari și critici de artă în presa bucureșteană din primul deceniu al secolului XX*, București, 1982, *26-30.* *O.I.*

CIOMAC, Emanoil (2.II.1890, Botoșani – 13.VI.1962, București), poet și eseist. Născut într-o familie în care fratele mai mare și sora fac studii muzicale serioase, crescut într-o casă frecventată de George Enescu, **C.** nu putea îmbrățișa decât o carieră legată de muzică. Face studii liceale la Botoșani (1901-1906), pe care le continuă la Liceul Internat din Iași, absolvindu-le în 1908, perioadă în care începe în paralel studiul viorii la Conservator. Anul 1908 înseamnă pentru tânărul **C.** și plecarea la Paris, unde se pregătește pentru cariera de jurist, obținând un meritoriu doctorat la Sorbona; e o profesiune pe care nu o va practica vreodată. Parisul îi mai oferă ocazia participării la cursuri muzical-literare, pe care le va frecventa sistematic, din 1912. În 1914 se căsătorește cu pianista Muza Ghermoni și revine în țară. Începe o activitate intensă de muzicolog, inițiază cicluri de conferințe, prezintă programele concertelor Filarmonicii și ale Societății de Radiodifuziune chiar de la înființarea acesteia, în 1928, și până în 1946. Este profesor de istoria muzicii la Conservatorul „Pro Arte" din București, între 1936 și 1939. În mai 1945 este numit director al Filarmonicii „George Enescu", în 1947 devenind președinte, post pe care îl deține până la moarte. Pentru activitatea literară fusese primit în Societatea Scriitorilor Români, în 1922. În paginile revistelor mai poate fi recunoscut și după semnătura Em. C. Primul studiu muzical al lui **C.**, apărut în 1915 în „Convorbiri literare", va deveni volumul *George Enescu*, unde erau definite personalitatea și opera muzicianului. Dar cel mai important studiu rămâne *Viața și opera lui Richard Wagner* (1934). Atras de originalitatea muzicianului de la Bayreuth, **C.** desface firele încurcate ale existenței wagneriene, dovedind o sensibilitate și o capacitate de percepție deosebite. Comentariul nu devine obositor prin concentrarea abuzivă de date biografice, cel mai mare spațiu fiind acordat explicării operei lui Wagner. Chiar dacă metoda, ca și unele accidente de limbaj impietează asupra valorii lucrării, *Viața și opera lui Richard Wagner* dovedește instrucție temeinică, finețe de spirit, o cultură vastă. *Poeții armoniei* este o lucrare concepută în trei serii, din care nu a apărut decât prima, în 1936. **C.** se ocupă aici de unii dintre cei mai mari muzicieni ai lumii: Bach, Beethoven, Schumann, Chopin, Liszt, Verdi, Brahms ș.a., seria încheindu-se cu George Enescu. Aceeași educație muzicală solidă îi permite apropierea de titanii muzicii universale, educație ce reușește să estompeze eventualele inadvertențe de limbaj, vizibil tributar limbii franceze. Publicarea celor mai semnificative dintre comentariile și aprecierile lui **C.** asupra vieții muzicale se realizează în *Pagini de cronică muzicală (1915-1938)*, apărute postum, în 1967, în două volume. Criticul muzical are o activitate neîntreruptă de peste două decenii, caracterizată printr-o autoritate necontestată de specialist.

Mistica roză (1921) reprezintă dovada că muzicologul, la care sensibilitatea concurează erudiția, poate fi și poet. Versurile sunt accesibile, muzicale, autorul rimează cu facilitate, alunecând deseori în proză versificată, cu ușor detectabile influențe eminesciene și mussetiene. Peisajul marin și decorul floral abundent dețin întâietatea între preferințele lui **C.** Ele nu constituie altceva decât cadrul unei lamentații iscate de o

existență irosită sau de o iubită pierdută: **C.** urăște „pornirile sângelui" și aspiră la dragostea celestă, purificatoare, sfâșiindu-se între concretețea tentantă și imaterialitatea dorită. Un alt segment al activității sale literare îl constituie traducerile din franceză și germană ale unor piese de teatru. Transpune un roman (*Israele, încotro?* de Ludwig Lewinsohn, 1932), precum și câteva librete de operă, între care *Oedip* de G. Enescu.

SCRIERI: *Enescu*, Iași, 1915; *Mistica roză*, București, 1921; *Viața și opera lui Richard Wagner*, București, 1934; *Poeții armoniei*, I, București, 1936; *Pagini de cronică muzicală (1915–1938)*, I–II, îngr. Silviu Gavrilă, pref. Romeo Alexandrescu, București, 1967. **Traduceri:** Alfred de Musset, *Nopatea de octombrie*, Paris, 1910; Ludwig Lewinsohn, *Israele, încotro?*, București, 1932.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *86–87, 278–279*; G. Călinescu, *„Viața și opera lui Richard Wagner" de Emanoil Ciomac*, ALA, 1935, 760; Viorel Cosma, *Muzicieni români*, București, 1970, *118–119*. *N.Br.*

CIOMPEC, Gheorghe (3.IV.1932, Meteleu, j. Buzău), istoric literar. Este fiul Zinei (n. Sandu) și al lui Gheorghe Ciompec, țărani. După studii elementare în comuna natală, face, la Buzău, Școala Normală (absolvită în 1952), iar la București, Facultatea de Filologie (1953–1957), la a cărei Catedră de istoria literaturii române va fi asistent urmând, în timp, treptele carierei universitare. Debutează în 1960, în „Revista de folclor", cu un studiu care va fi dezvoltat ca teză de doctorat și publicat în 1979: *Motivul creației în literatura română*. Colaborează la „Analele Universității din București", „Revista de folclor", „Limbă și literatură" ș.a.

C. cercetează pentru întâia dată în mod sistematic valorificarea mitului jertfei creatoare (motivul „Meșterul Manole") în literatura scrisă, identificându-l în peste trei sute de texte inspirate de balada populară. O primă etapă (1845–1920) se caracterizează prin „pastișe facile", o a doua (1920–1945), care se dovedește și cea mai importantă valoric, explorează și interpretează dimensiunile mitico-simbolice deopotrivă în studii și eseuri (Lucian Blaga, Dan Botta, Petru Caraman, D. Caracostea, Mircea Eliade) și în scrieri literare (Adrian Maniu, Lucian Blaga, Victor Eftimiu în teatru, Mircea Eliade în proză ș.a.m.d.). În a treia etapă, postbelică, accentul valorizărilor s-ar muta de pe *homo aestheticus* pe *homo constructivus* (de exemplu, romanul *Bietul Ioanide* de G. Călinescu). Preocupat de receptarea lui Mihai Eminescu de-a lungul timpului, **C.** întocmește o amplă antologie critică. În primul volum, *Poetul național* (1983), textele sunt selectate pe tema reprezentativității operei eminesciene. Al doilea, *Structurile operei* (1985), are ca temă imaginarul eminescian, iar ultimul, *Textul eminescian* (1990), reunește analize exemplare, caracteristice momentelor semnificative ale interpretării. Antologia urma, în intenția alcătuitorului, să mai cuprindă un volum, privitor la raportul antume-postume.

SCRIERI: *Motivul creației în literatura română*, București, 1979. **Antologii:** *Mihai Eminescu interpretat de...*, I–III, pref. edit., București, 1983–1990.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Mitul creației*, LCF, 1979, 20; Dumitru Micu, *Motivul creației*, LL, 1979, 3; V. Fanache, *Meșterul Manole, contemporanul nostru*, ST, 1979, 11; Laurențiu Ulici, *Mitul creației*, RL, 1980, 32; Alex. Ștefănescu, *Întoarcerea la text*, RL, 1991, 3. *N.M.*

CIOPRAGA, Constantin (12.V.1916, Pașcani), istoric și critic literar, poet, prozator. Este fiul Elenei (n. Nistor) și al lui Constantin Ciopraga, tâmplar. A urmat școala primară și gimnaziul în orașul natal, între anii 1927 și 1932. Din 1933, este elev la Liceul „Nicu Gane" din Fălticeni, pe care l-a absolvit în 1937. În același an se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, terminată în 1942, cu o licență în filologie modernă (franceză și română). Concomitent cu studiile universitare, urmează Școala de Ofițeri de Rezervă din Bacău (1939–1940). În 1941 este înrolat și un an mai târziu trimis pe frontul de Răsărit. În 1942 este luat prizonier de trupele sovietice. Până în 1946, când va fi eliberat, traversează o experiență extrem de dură, pe care o va sintetiza, peste ani, în romanul *Nisipul* (1989). După întoarcerea în țară este numit profesor la Seminarul „Veniamin Costache" din Iași și la Liceul „M. Sadoveanu" din Pașcani. Din 1949 **C.** predă la Facultatea de Filologie din Iași, până în 1983, fiind pe rând asistent, lector, conferențiar și profesor. În 1964 este numit șef al Catedrei de literatură română și comparată „G. Ibrăileanu". Devine doctor în filologie în 1956 și doctor docent în 1968. Activează ca lector de limbă și civilizație română la Paris, predând la Sorbona și la École Nationale des Langues Orientales Vivantes, între 1959 și 1962, este rector al Institutului Pedagogic din Suceava, între 1963 și 1966, director al revistei „Cronica" între 1965 și 1970 și director onorific al Institutului de Filologie Română „A. Philippide" din Iași. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1985), Premiul „M. Eminescu" (1987) și, în Italia, cu

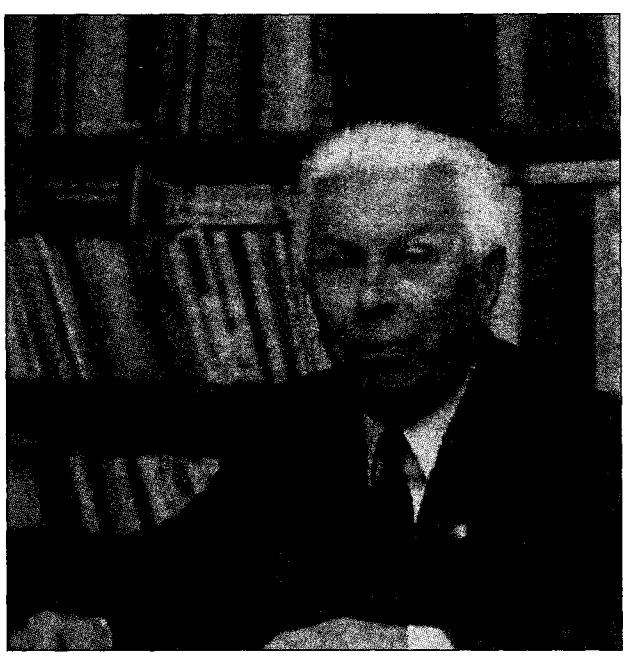

Premio Mediterraneo (1985). Membru al Uniunii Scriitorilor din România și membru al Asociației Internaționale a Criticilor Literari, din Paris, în 1993 a devenit membru de onoare al Academiei Române. A colaborat, din 1950, cu articole de istorie și de critică literară la numeroase periodice, precum „Iașul nou", „Iașul literar", „Convorbiri literare", „Cronica", „România literară", „Ateneu", „Jurnalul literar", „Viața românească", „Tribuna", „Contemporanul".

La început, **C.** a fost atras de literatură: în 1931 a debutat la revista „Luminița" din Pașcani, cu scrieri în proză. Sporadic, va mai colabora, până la începutul celui de-al doilea război mondial, și la „Curentul literar", „Curier ieșean", „Viața Basarabiei". La beletristică va reveni mult mai târziu, cu volumul de versuri *Ecran interior* (1975) și cu romanul *Nisipul* (1989). Literatura sa este aceea a unui meditativ, introvertit, atras de interogarea condiției umane marcate de o agresiune neîncetată, care îi relativizează statutul și îi conferă dramatism perpetuu, însingurându-l pe individ. Un reflexiv se arată **C.** și în comentarea creațiilor literare. Critic de ținută aulică, nu s-a lăsat antrenat în nici una dintre mișcările teoretice ale vremii, deși nu le-a ignorat rezultatele și metodologiile. Discursul lui, modern și totodată atemporal, țintește esențializările și liniile majore ale fenomenelor. Cartezianismul structural și discret este filtrat prin impresionismul lui E. Lovinescu și finețea analitică a lui G. Ibrăileanu. Nu de puține ori textele includ meditații despre condiția artei. Volumul *Între Ulysse și Don Quijote* (1978) înscrie programatic exegeza critică între, pe de o parte, contemplarea entuziastă a scrisului artistic și, pe de altă parte, necesitatea conceptualizării. De aici, preferința pentru cumpătarea comentariului istorico-literar. Într-o primă etapă, cuprinsă între 1950 și 1970, se observă înclinarea către îmbinarea biografiei spirituale a creatorului cu biografia operei. Monografiile *Calistrat Hogaș* (1960), *G. Topîrceanu* (1966), *Mihail Sadoveanu* (1966) și *Hortensia Papadat-Bengescu* (1973) sunt „studii monografice" construite după o structură tradițională, cu dorință de obiectivitate și de claritate didactică. Premisele sunt însă frecvent subminate de adoptarea procedeelor eseului, prin care își fac loc observații rafinate, în contrast cu rigiditatea sociologizantă și maniheistă a criticii oficiale a timpului. Exegezele lui **C.** din această perioadă au repus în circulație valori ale literaturii interbelice a căror importanță, în epocă, era minimalizată. Cea de-a doua etapă prinde contur îndată după 1970 și este marcată în principal de volumele *Personalitatea literaturii române* (1973), *Mihail Sadoveanu. Fascinația tiparelor originare* (1981), *Poezia lui Eminescu. Arhetipuri și metafore fundamentale* (1990). Se observă, de la început, ponderea acordată judecăților sintetizatoare, atât la nivel colectiv, cât și la nivel individual. Aprecierile se întemeiază pe factori de ordin estetic și urmăresc să definească „dominante" și permanențe, pentru a surprinde „o dinamică globală a valorilor". Particularitățile fundamentale ale literaturii române sunt definite prin investigarea modului în care creatorii concep spațiul și timpul, sacrul, natura, alteritatea, coincidența contrariilor, voința de a trăi, capacitatea de a cunoaște, dorul, solarul și nocturnul, tragicul. La scriitori din diferite perioade sunt analizate modalitatea de construire a epicului, tipologia personajelor, raporturile dintre tradiție și inovație, tehnica artistică și cunoaștere, dintre folclor și scrisul cult, dintre particular și universal, dintre balcanism, românism și europenism. Liniile sugerate de *Personalitatea...*, în capitolele corespunzătoare, sunt dezvoltate în monografiile dedicate operei eminesciene și sadoveniene. În primul caz, sunt urmărite „arhetipuri și metafore fundamentale", în al doilea – „fascinația tiparelor originare". De fiecare dată se identifică un strat arhetipal și mitologic, dedus, în cazul lui Eminescu, spre exemplu, din câteva metafore esențiale: haosul, acvaticul, astralul, bolta, pădurea, muntele, geniul, privirea, erosul, tanaticul. Este reconstituit, de asemenea, „arhetipul poetului". pentru a se intui căile prin care, la autorul *Luceafărului*, se conjugă „omul interior" cu „omul cosmic". Concepută după o schemă riguros tradițională și academică, *Literatura română între 1900–1918* (1970) realizează o panoramă a mișcării literare naționale din primele două decenii ale secolului al XX-lea, oprindu-se asupra individualităților scriitoricești (poeți, prozatori, dramaturgi) și critice, asupra curentelor și revistelor reprezentative, punând în relief valori în genere ignorate. Continuând o preocupare mai veche (*Portrete și reflecții literare*, 1967), **C.** persevează în a medita pe marginea literaturii, a dimensiunii ei lăuntrice, a finalității și chiar a fatalității care îi domină cursul. „Portretele" și „reflecțiile" sunt amplificate în *Propilee* (1984, subintitulat *Cărți și destine*) și *Amfiteatru cu poeți* (1995). Volumul *Caietele privitorului tăcut* (2001) include, pe lângă maxime și amintiri, numeroase însemnări de călătorie, în care prevalează schița de portret făcută din tușe blânde și informații culturale particularizatoare. **C.** a îngrijit și prefațat ediții din operele lui Calistrat Hogaș, Otilia Cazimir, G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, G. Topîrceanu, M. Codreanu ș.a. A tradus, singur ori în colaborare, din N. V. Gogol, Jean Boutière, Gaetano Salveti, Nino Muccioli.

Profesorul Constantin Ciopraga reprezintă ceea ce un talentat publicist numea o „valoare fixă", un reper în mobilitatea tranzițiilor prin care am trecut și continuăm să trecem. Când, cu aproape jumătate de secol în urmă, intra în amfiteatrele Universității ieșene, prin ținuta liniștită și gravă, prin afabilitatea ușor reținută pentru ca relațiile să nu iasă din perimetrul civilității, părea descins din institute și academii străine unde predecesorii săi își făcuseră studiile. Nimic nu lăsa să se vadă că asistentul de atunci, după ce trecuse printr-un stagiu la Paris, traversase experiența teribilă a războiului și a prizonieratului. „Vrem a spune doar că un clasic – scrie G. Călinescu în Sensul clasicismului *– nu e absorbit de evenimente, nu e surprins de ele și în momentul chiar când le trăiește, le contemplă cu un ochi străin, cu un «calm» propriu clasicului".*

LIVIU LEONTE

SCRIERI: *Calistrat Hogaș*, București, 1960; *G. Topîrceanu*, București, 1966; *Mihail Sadoveanu*, București, 1966; *Mihail Sadoveanu, evocator al istoriei*, București, 1966; *Portrete și reflecții literare*, București, 1967; *Literatura română între 1900–1918*, Iași, 1970; *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1973; *Personalitatea literaturii române*, Iași, 1973; ed. 2, Iași, 1997; *Ecran interior*, cu un portret de Corneliu Baba, Iași, 1975; *Între Ulysse și Don Quijote*, Iași, 1978; *Mihail Sadoveanu. Fascinația*

tiparelor originare, București, 1981; *Propilee. Cărți și destine*, Iași, 1984; *Nisipul*, București, 1989; *Poezia lui Eminescu. Arhetipuri și metafore fundamentale*, Iași, 1990; *Amfiteatru cu poeți*, Iași, 1995; *Caietele privitorului tăcut*, Iași, 2001. **Ediții:** Calistrat Hogaș, *Opere*, pref. edit., București, 1956; Mihai Codreanu, *Scrieri*, I–II, introd. edit., București, 1968–1969 (în colaborare cu Ilie Dan); G. Ibrăileanu, *Opere*, I–II, Iași, 1970–1972; Mihai Eminescu, *Poezii*, pref. edit., Iași, 1974. **Antologii:** *Ion Creangă interpretat de ...*, pref. edit., București, 1977. **Traduceri:** Jean Boutière, *Viața și opera lui Ion Creangă*, , îngr. și pref. trad., Iași, 1976.

Repere bibliografice: Cornelia Ștefănescu, *Constantin Ciopraga, „Calistrat Hogaș"*, RITL, 1961, 3; V. Fanache, *Constantin Ciopraga, „G. Topîrceanu"*, ST, 1966, 7; Eugen Simion, *Constantin Ciopraga, „Mihail Sadoveanu"*, GL, 1967, 19; Bălan, *Condiția, 198–201*; Al. Călinescu, *Constantin Ciopraga, „Portrete și reflecții literare"*, IL, 1968, 1; Mircea Popa, *Constantin Ciopraga, „Literatura română între 1900–1918"*, TR, 1971, 29; Mircea Iorgulescu, *Constantin Ciopraga, „Hortensia Papadat-Bengescu"*, RL, 1973, 37; Tomuș, *Răsfrângeri*, 57–62; Zaciu, *Ordinea, 294–300*; Pompiliu Marcea, *Constantin Ciopraga, „Personalitatea literaturii române"*, LCF, 1974, 14; Gabriel Dimisianu, *„Personalitatea literaturii române"*, RL, 1974, 18; Al. Andriescu, *„Personalitatea literaturii române"*, CREL, 1977, 4; Eugen Barbu, *Constantin Ciopraga, „Ecran interior"*, LCF, 1976, 14; Ion Vlad, *Constantin Ciopraga, „Între Ulysse și Don Quijote"*, TR, 1978, 25; Gh. Grigurcu, *„Între Ulysse și Don Quijote"*, F, 1978, 11; C. Trandafir, *„Între Ulysse și Don Quijote"*, VR, 1978, 12; Ion Simuț, *Constantin Ciopraga sau Echilibrul interpretării*, ST, 1981, 10; Fănuș Băileșteanu, *Critică și fascinație*, RL, 1983, 3; Al. Dobrescu, *Foiletonul și eseul*, CL, 1985, 1; Gabriel Țepelea, *Cărți și destine*, RL, 1985, 12; Simion Bărbulescu, *Profiluri literare contemporane*, București, 1987, *187–206*; Florin Manolescu, *Despre Eminescu*, LCF, 1992, 6; Dan Mănucă, *Constantin Ciopraga – 80. Sensul vieții*, CL, 1996, 5; Mihai Cimpoi, *Un adevărat Ulysse intelectual*, CL, 1999, 4; Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iași, 2000, *251–259*; *Dicț. esențial, 177–179*; Gruia Novac, *Cuminția lui Procurante*, Târgu Mureș, 2001, *40–42*; Petraș, *Panorama, 192–196*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1097–1098*; *Constantin Ciopraga. Bibliografie*, pref. Liviu Leonte, Iași, 2001; *Constantin Ciopraga. 85 de ani. Dosarul unei existențe*, îngr. Mircea A. Diaconu, Suceava, 2001. *D.M.*

CIORAN, Emil (8.IV.1911, Rășinari, j. Sibiu – 26.VI.1995, Paris), eseist. Este fiul Elvirei (n. Comăniciu) și al preotului Emilian Cioran. Copilăria i-a fost fericită, tinerețea – un dezastru („copilăria mea a fost raiul pe pământ; m-am născut nu departe de Sibiu, într-un sat românesc de munte; de dimineața până seara eram afară; când a trebuit să-l părăsesc, la vârsta de zece ani, ca să merg la liceu, am avut sentimentul unei mari prăbușiri; s-a petrecut pe la 16–17 ani; tinerețea mea a fost o adevărată catastrofă"). Urmează studiile liceale la Sibiu (Liceul „Gh. Lazăr"), iar cele universitare la Facultatea de Filosofie și Litere din București (1928–1932), unde îi are ca profesori, printre alții, pe N. Iorga („față de care orice om trebuie să aibă un respect mărturisit", îi scrie el prietenului Bucur Țincu) și Nae Ionescu, căruia, pe lângă „infinitul de vrajă personală [care] te face să abandonezi orgoliul individuației și să încerci să devii totul în altul", îi reproșează (într-un articol din 1937) faptul că *a căzut în istorie, a găsit ceva în lume în care să creadă*. Pregătește fără tragere de inimă o lucrare despre Kant, pentru că, îi explică el aceluiași prieten, fără Kant nu poate clasifica problemele filosofiei. Începe să fie pasionat de istoria filosofiei, dar peste doi ani (1932) este deja sceptic în această privință. Mai târziu va contesta radical pe filosofi. Face lecturi intense din Schopenhauer, Nietzsche, Dostoievski, Kierkegaard, din misticii creștini, din filosofii spanioli, din Bergson, Șestov, Hegel, Husserl, Wölflin, Simmel, Heidegger. Teza de licență are ca temă intuiționismul bergsonian. În 1933 este bursier la Berlin și aici urmărește cursurile lui Nikolai Hartmann și Ludwig Klages. Îl cunoaște pe Petre Țuțea – „cet ami génial". Suferă, încă de acum, de insomnie și, spre sfârșitul vieții, va justifica filosofia lui de viață prin această maladie atroce care l-a urmărit permanent. Suferă, de asemenea, de trândăvie, nu-i place să scrie, e disperat, nu mai crede într-o ierarhie a valorilor, în modele și, pentru a denunța toate acestea, începe să se confeseze, în scris, bineînțeles. Scrie, în fine, ca să nu se sinucidă. Scriitura lui Cioran este de la început un spectacol intelectual și așa va fi până la sfârșit. În aprilie 1933 redactase deja jumătate din *Pe culmile disperării*, o carte lirică, „de cea mai bestială și apocaliptică tensiune", anunță el cu un fel de mândrie tragică. Colaborase, mai înainte, începând din 1931, la „Mișcarea", „Gândirea", „Floarea de foc", „Arhiva pentru știință și reformă socială", „Vremea", apoi la „Discobolul", „Abecedar", „Rampa", „Acțiunea", „Cuvântul" ș.a. Debutează în 1934, în același an cu Eugen Ionescu (*Nu*) și D.D. Roșca

(*Existența tragică*), cu volumul *Pe culmile disperării*, o carte „explozivă și barocă", un fel de despărțire „plein de rage et de défi" de filosofie, cum va explica într-o convorbire din faza bătrâneții. **C.** are, la debutul editorial, douăzeci și trei de ani și stilul său este deja format. Cărțile ulterioare nu vor modifica prea mult nici stilul, nici temele. După această carte provocatoare, în care totul este pus în discuție și, de regulă, negat în chip radical, urmează o alta, nu mai senină, dar cu o negație mai apropiată de meditația melancolică, o negație mai stinsă, mai obosită (*Cartea amăgirilor*, 1936). Următoarea, *Schimbarea la față a României* (1936), este din nou o carte explozivă, în fapt cartea cea mai incendiară a lui **C.** *Lacrimi și sfinți* (1937) e în același stil (e contestat, aici, creștinismul), iar *Amurgul gândurilor* (1940) potolește din nou ritmurile. Sunt deosebiri de nuanțe, nu de esență. **C.** lucrează o vreme (1936–1937) ca profesor la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov. În 1937 primește o bursă din partea statului francez în vederea unei teze de doctorat, pe care nu o va redacta niciodată. Își manifestă, prin câteva articole publicate în revistele vremii, simpatia pentru Garda de Fier, mișcare politică extremistă de dreapta, fapt pe care-l va regreta mai târziu: „Ce nebunie! În orice caz, am tras toate ponoasele și învățămintele de rigoare. N-o să mai fiu niciodată părtaș la nimic." Și mai departe: „Când mă gândesc ce rătăcire! Ne prostise un vânt de nebunie; trebuie să-ți spun că am avut mult de suferit (moralmente, se-nțelege) de pe urma entuziasmului de atunci" (scrisori din 1971 și 1974, adresate colegului de generație Arșavir Acterian). Justificarea nu i-a convins totdeauna pe comentatorii săi. Instalat la Paris, **C.** are două pasiuni: lectura și bicicleta. Călătorește prin toată Franța și învață subtilitățile limbii prin bistrouri. Stă mulți ani în căminele studențești și, în cele din urmă, primește de la Primăria Parisului o locuință ieftină, în Cartierul Latin, pe strada în care a locuit și Voltaire. În vremea războiului, când este, împreună cu Eugen Ionescu, atașat cultural al Legației Române din Franța, începe, în românește, o nouă carte, *Îndreptar pătimaș*, pe care n-a încheiat-o niciodată. În 1947, la Dieppe, încearcă să traducă poemele lui Mallarmé în românește și trece printr-un veritabil coșmar. Se hotărăște să adopte definitiv limba franceză. Publică în 1949, la Gallimard, *Précis de décomposition*, cu un succes de stimă, apoi *Syllogismes de l'amertume* (1952), *La Tentation d'exister* (1956), *Histoire et utopie* (1960), *La Chute dans le temps* (1964), *Le Mauvais démiurge* (1969), *De l'inconvénient d'être né* (1973), *Écartèlement* (1979), *Exercices d'admiration* (1986), *Aveux et anathèmes* (1987). La Gallimard se tipăresc, în 1995, într-o ediție monumentală (*Oeuvres*, 1818 pagini) toate cărțile, inclusiv, în traducere, cele scrise în românește. În 1997, aceeași editură îi publică, într-un tom de 1000 de pagini, însemnările din perioada 1957–1972, rămase în „caietele" sale (*Cahiers*). Reputația lui **C.** ca filosof s-a constituit greu în țara lui Voltaire. La început îl apreciază câțiva prieteni (printre ei, Beckett, Blanchot, Gabriel Marcel, Ionescu, Eliade – bineînțeles), apoi, spre sfârșitul anilor '70, îl descoperă scriitorii și criticii. **C.** începe să fie socotit un mare stilist, cel mai mare moralist francez de la Voltaire încoace, în fine, un mare prozator, cel mai mare prozator francez în viață etc. La moartea lui, presa pariziană îl numește „un aristocrat al vandalilor" sau îl apropie de Contele Dracula, „son frère en mélancolie". Mai inspirat, Jean d'Ormesson îl compară din nou cu Voltaire, zicând că „Cioran écrit si bien que lui". Cât a trăit, a refuzat toate onorurile (inclusiv Premiul Paul Morand, în valoare de 300 000 de franci), n-a dat decât târziu, la bătrânețe, câteva interviuri, a ocolit sistematic reuniunile intelectuale, televiziunea, mondenitățile. Vorbea numai franțuzește, chiar și cu românii care îl vizitau. Trecerea la altă limbă, va explica el odată, echivalează cu o schimbare de identitate.

Pe culmile disperării este scrierea unui „evadat din umanitate", confesiunea lirică și barocă a unui tânăr moralist sastisit deja de filosofie și, mai ales, de filosofi: „Filosofii sunt prea orgolioși pentru a-și mărturisi frica de moarte [...] este o prefăcută seninătate în considerațiile lor asupra morții." Cartea – în fapt un monolog – cuprinde 41 de fragmente care, în esență, întorc pe dos toate ideile primite, valorile acceptate. De la existență la religie, totul este pus în discuție. O propoziție, aleasă la întâmplare: „Faptul că exist eu dovedește că lumea n-are nici un sens". Iată o idee care-l plasează în sensul filosofiei existențialiste europene. „Trăirismul" tinerilor din anii '30 reprezintă, în fapt, o formă a existențialismului european, și anume expresia lui românească. **C.** aduce în această experiență un paroxism al stărilor negative, o exaltare în refuz. Nu trece neobservată, încă de pe acum, vitalitatea acestui refuz al lumii și al valorilor ei, cum nu rămâne neobservat uriașul, strălucitorul spectacol în acest dialog cu neantul. Se considera deja un specialist în problema morții și percepea lumea, s-ar putea zice, prin oboselile, imperfecțiunile, căderile ei. Construiește o artă poetică, în spiritul modernității de altfel, din refuzuri. Disprețuiește tot ceea ce nu implică riscul, nebunia, pasiunea în grad maxim. Pare a fi un Iov tânăr școlit de moraliștii tragici, de la Pascal la Nietzsche. *Pe culmile disperării* este, de fapt, jurnalul unei teribile, prelungite crize morale și existențiale: „Viața nu este decât o lungă agonie"; „Nu pot fi fericiți decât oamenii care nu gândesc nimic"; „Cunoașterea este o plagă pentru viață, iar conștiința o rană deschisă în sâmburele vieții"; „Sunt complet plictisit sau mai bine zis distrus de această calitate de a fi om." Singura valoare (sau experiență umană) pe care o admite este iubirea („Oricât m-aș lupta [...] pe culmile disperării nu vreau și nu pot să renunț și să părăsesc iubirea, chiar dacă disperările și tristețile ar întuneca izvorul luminos al ființei mele"). În *Cartea amăgirilor* despărțirea de filosofie este definitivă: „N-am înțeles bine niciodată pentru ce filosofia se bucură de o considerație plină de teamă și n-am înțeles niciodată respectul religios al oamenilor pentru ea [...]; va trebui să ne convingem odată că adevărurile filosofiei sunt inutile sau că ea nu are nici un adevăr; cu adevărat filosofia nu dispune de nici un adevăr." Reflecțiile de acum privesc, cu precădere, muzica, păcatul metafizic, pe Sfânta Tereza, Iisus și Don Quijote. Ele pot fi grupate în jurul câtorva teme: muzica, melancolia, iubirea, starea de sfințenie, starea de disperare, existența ca „sumă de răspântii", profeția ca „ură distructivă și creatoare" etc. Excepționale sunt aici însemnările despre muzică. Muzica lui Mozart îi pare „muzica oficială a paradisului". Bach este, în imaginația celui mai nihilist moralist din secolul al XX-lea, un

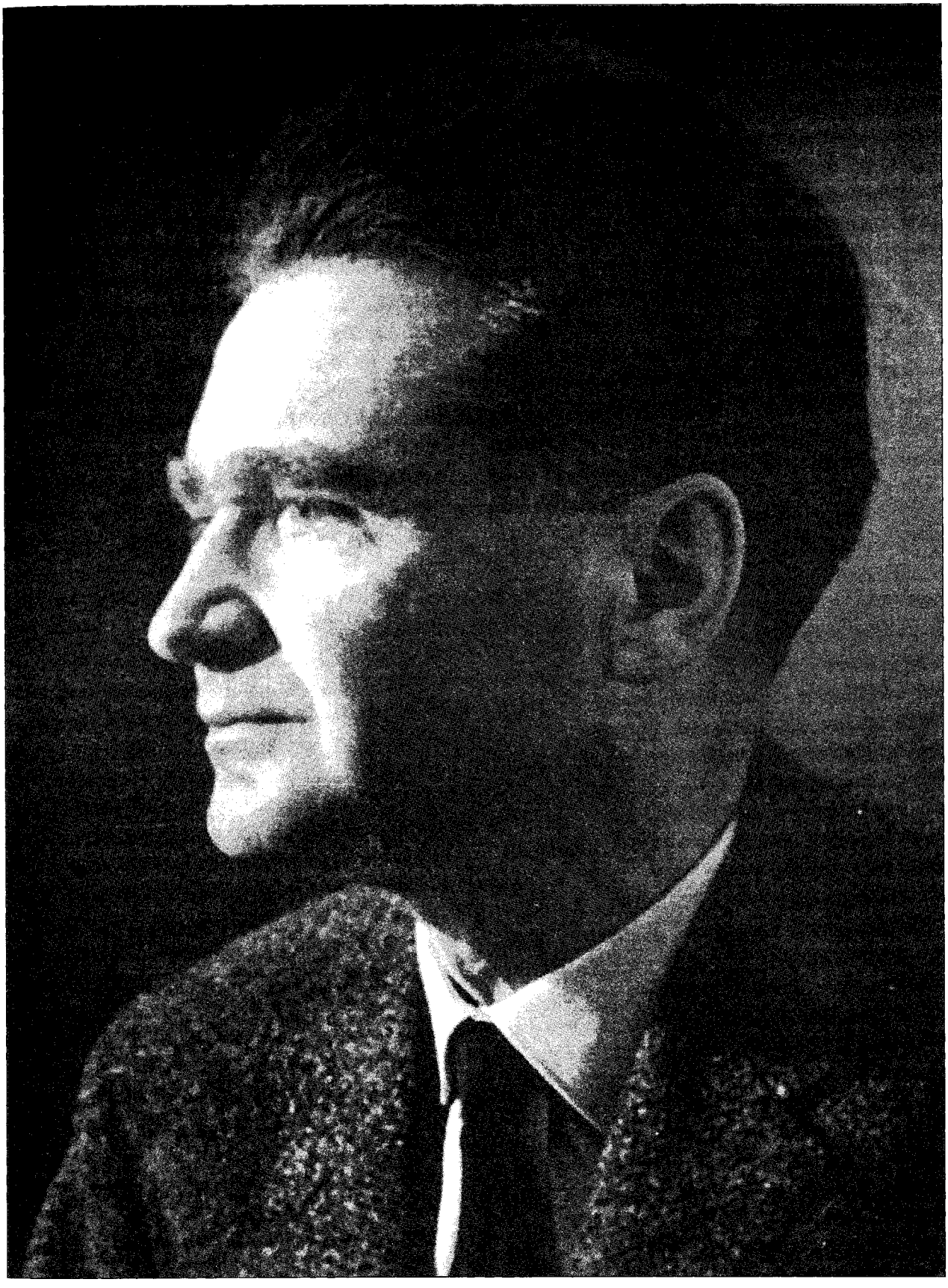

	VIAȚA	OPERA
1911	**aprilie 8** Se naște la Rășinari, lângă Sibiu, Emil Cioran, al doilea fiu al Elvirei (n. Comăniciu) și al lui Emilian Cioran, preot.	
1921	Părăsește localitatea natală pentru a frecventa cursurile liceului „Gh. Lazăr" din Sibiu (oraș în care se va muta întreaga familie în 1924, odată cu numirea lui Emilian Cioran ca protopop).	
1928	Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, ale cărei cursuri le va urma până în 1932. Ca mulți intelectuali ai epocii, este influențat de Nae Ionescu, cel care susținea necesitatea revenirii la valorile naționale specifice axate pe tradiția rurală și pe ortodoxie. În plan politic, are pronunțate simpatii de dreapta, fără a se înregimenta însă în mișcarea legionară.	
1931		Debutează în „Mișcarea". Colaborează la „Gândirea".
1932	**iunie 23** Primește felicitările juriului în urma susținerii examenului de licență cu o teză asupra „intuiționismului bergsonian". Se înscrie la un doctorat în psihologie.	Publică în revistele „Floarea de foc", „Arhiva pentru știință și reformă socială", „Azi" ș.a. Participă cu o conferință despre Bergson la întâlnirile grupării Criterion.
1933–1935	Primește o bursă a Fundației Humboldt pentru a studia filosofia la Berlin. Frecventează cursurile lui Nikolai Hartmann și pe cele ale lui Ludwig Klages.	Începe să colaboreze regulat la revistele „Azi", „Gândirea", „Vremea", „Discobolul", „Abecedar", „Rampa", „Cuvântul" ș.a.
1934		Publică prima carte, *Pe culmile disperării*, pentru care primește „Premiul Scriitorilor Tineri" al Fundațiilor Regale.
1936	Se întoarce în România, unde ocupă timp de un an postul de profesor de filosofie la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov.	Îi apar volumele *Cartea amăgirilor* și *Schimbarea la față a României* (acesta din urmă va fi revăzut de autor în 1990).
1937	Pleacă la Paris cu o bursă a Institutului Francez din București, pentru a redacta o teză despre Bergson, lucrare niciodată finalizată. Datorită intervenției directorului Institutului Francez din București, bursa i se va prelungi până în 1944.	Publică *Lacrimi și sfinți*, volum care scandalizează publicul ca și critica de specialitate, care vorbește chiar de un „sacrilegiu".
1940		Publică *Amurgul gândurilor* și începe să scrie *Îndreptar pătimaș*, ultima sa carte în limba română, a cărei variantă definitivă (rămasă inedită până în 1991) va fi încheiată în 1945.
1941	Este numit atașat cultural la Legația Română din Franța, unde va funcționa doar câteva luni.	
1945	După încheierea războiului, se stabilește la Paris, unde primește de la Primăria Parisului, după mulți ani petrecuți în căminele studențești, o locuință ieftină în Cartierul Latin.	
1948	Fratele lui, Aurel Cioran, este arestat în România și condamnat la șapte ani de închisoare pentru uneltire anticomunistă. Emil Cioran se consideră responsabil pentru arestarea fratelui său din pricina scrisorilor trimise acestuia.	

1949		I se tipărește la editura Gallimard *Précis de décomposition*, lucrare primită favorabil de critici precum Claude Mauriac, André Maurois sau Maurice Nadeau.
1950		I se decernează Premiul Rivarol pentru *Précis de décomposition.*
1952		Publică *Syllogismes de l'amertume*, volum care marchează adoptarea stilului aforistic.
1956		Îi apare volumul *La Tentation d'exister*, care rămâne cartea preferată de Cioran.
1957		Obține „Premiul Sainte-Beuve" pentru eseu, premiu pe care îl refuză.
1960		Publică *Histoire et utopie.*
1961		I se decernează premiul Combat, pe care îl refuză.
1964		I se tipărește volumul *La Chute dans le temps.*
1969		Publică *Le Mauvais démiurge.*
1973		Îi apare volumul *De l'inconvénient d'être né.*
1977		Obține „Premiul Nimier" pentru ansamblul operei, premiu pe care îl refuză.
1986		Publică *Exercices d'admiration.*
1987		Îi apare volumul *Aveux et anathèmes.*
1991		În țară, i se publică *Îndreptar pătimaș* și *Singurătate și destin*, în anii următori fiind traduse în limba română multe dintre cărțile lui Cioran.
1995	**iunie 26** Moare la Paris Emil Cioran.	La Paris se lansează volumul *Oeuvres.*
1997		Apare la Paris volumul *Cahiers. 1957–1972.*

pseudonim al sublimului sau, cum va spune în alt loc, Bach este, poate, dovada existenței lui Dumnezeu. Tot aici, **C.** preamărește extazul mistic al Sfintelor și se declară, el însuși, „discipol al Sfintelor". *Schimbarea la față a României* este un manual de morală practică. Este cartea cea mai incitantă, mai provocatoare dintre câte a scris generația lui Eliade, Noica, Mircea Vulcănescu. Ea contestă toate valorile lumii românești și contestă, totodată, stilul altor culturi. Respinge democrația, parlamentarismul, pluralismul și consideră că puterea este criteriul valorii și că forța reglează totul în societatea modernă, iar războiul este o necesitate („De sute de ani omenirea privește cerul printr-o gură de tun"). **C.** vrea să instaureze în România un etos agresiv. Toate virtuțile, cunoscute și recunoscute, miturile, valorile care susțin orgoliul nostru național (de la omenie la resemnare) sunt răsturnate, contestate, ridiculizate în această antropologie pesimistă. Se pleacă de la ideea că modelul existenței românești este minorul și că plaga națională este fatalismul. Omenia este o calamitate și viciul nostru fundamental ar fi resemnarea. În fișa specificului nostru mai sunt notate indiscreția, dezmățul, lipsa de mister sufletesc, disprețul muncii, credința în inutilitatea jertfei, disprețul valorilor, autodisprețul etc. Răul românesc este suma acestor păcate, la care se adaugă un „gol inițial", „lipsa unui dinamism primordial", în fine, un păcat originar de natură nedefinită. România nu are profeți, nici un intelectual român nu s-a sinucis pentru o idee, românii sunt totdeauna călduți, poporul român este un popor orizontal, vegetativ, „înțelept din lipsa de curaj și de afirmare". **C.** este și el, ca toți din generația sa, împotriva zeflemelei și, în genere, detestă „blestemul balcanic". Nu pune preț nici pe ortodoxie, pentru că ea ne-a închis în noi înșine și ne-a vegheat tăcerea în istorie. Creștinismul nostru este de nuanță pastorală și, zice moralistul, chinul românului este să-l pui să construiască o catedrală. Cât privește satul, lăudatul sat românesc, spațiu al veșniciei, el este pentru fiul preotului din Rășinari dovada întârzierii în istorie, a unui handicap teribil, e semnul suspendării și al unei inactualități substanțiale. România trebuie, în consecință, apărată de țăranii și de satele ei. Cu țăranii nu vom intra decât prin ușa din dos a istoriei, cu satul vom continua să dormim în istorie. Cultura satului ne ține departe de Europa, morala lui ne

condamnă la orizontalitate. Este clar că **C.** se desparte aici de toată tradiția românească, se desparte (aproape programatic) de Blaga, dar și de cei mai mulți dintre colegii săi de generație. Este de partea formelor fără fond (în sensul sincronismului lovinescian), preconizează occidentalizarea rapidă, saltul istoric, fanatizarea sufletului românesc, cultul forței, distrugerea infecundei democrații și impunerea dictaturii populare, indispensabilă în cadrul culturilor mici: „Ea este singurul mijloc prin care ei își pot înfrânge inerția [...]. Orice soluție am căuta pentru România, este imposibil să o vedem scuturată din orbecăiala ei seculară în afară de un regim dictatorial. Și prin aceasta înțeleg un regim care creează în România o febră unică și tinde să-i actualizeze ultimele posibilități. Democrația a risipit prea multe energii fără vreun scop național. O dictatură însă trebuie să pună țara la teasc. Nimic să nu rămână neexploatat și nevalorificat. Marșul României în istorie să semene unei coarde încordate la paroxism. O amenințare care să crească cu fiecare pas. Să ne apropiem și noi de lume și lumea să știe că ne apropiem. Efortul care trebuie cerut acestei țări nu poate fi comparat decât cu acel ce l-au pretins bolșevicii Rusiei. O țară se ridică pe renunțări, pe infinite renunțări. Dacă toți am suferi pentru România cu o pasiune care ar însemna ardoare și durere, nu știu până unde ar sări din mers această țară și câte cadavre ar lăsa în urmă. Nu pot vedea destinul României decât patetic. Ah! De-aș fi un Sf. Ilie să arunc fulgere și trăsnete peste această țară, de câte ori nu vrea să fie alta!" **C.** visează, pe scurt, o Românie imperialistă, dominatoare fie chiar și în Balcani, o țară industrializată, având ca factor esențial orașul (creator de cultură), și în locul țăranului inert, legat de tradiția resemnării, el vede ca tip reprezentativ pentru națiunea română muncitorul (om de acțiune, sincronic, motor al revoluției permanente). Profeția din urmă s-a împlinit în România după 1945. Când moralistul complet descurajat se pregătea să scrie, pe la sfârșitul anilor '80, la Paris, un eseu despre neantul valah, poporul vegetal, condamnat la inerție, a explodat. Semn că nimic nu este statornic când e vorba de psihologia popoarelor și că, în istorie, culturile mici pot juca, și ele, rolul de detonator. Judecată din unghi politic și moral, *Schimbarea la față a României* este cartea unei disperări fundamentale și a unei opțiuni primejdioase. Disperarea are cel puțin patru sau cinci surse în cazul lui **C.**: conștiința filosofului că aparține unei culturi mici, marginale, fără viitor; credința că România a dormit în istorie și că valorile ei (țăranii, Biserica ortodoxă, cultura populară și peisajul) o țin în continuare într-o insuportabilă inerție; oroarea de politicianismul românesc din anii '30 și discreditarea în ochii tânărului moralist a formelor democrației; imposibilitatea de a vedea o schimbare a lumii românești printr-o evoluție normală, organică. Mai este, desigur, și natura specială a filosofului, starea lui de revoltă, inaderența la un ritm de existență, opoziția funciară față de ceea ce este acceptabil, sacralizat. Așa se explică iritarea lui față de aproape toate valorile românești. Dorul, de pildă, o valoare lirică fundamentală la Eminescu și definită filosofic la Blaga, îi pare lui **C.** o abandonare dezastruoasă a sufletului: „Dorul exprimă un raport negativ cu lumea, el este o lunecare lenească și orizontală sau o ondulație minoră pe suprafața mobilă a vieții. Eroismul este ascensiunea spiralei, sinuozitățile în înălțimi. Prin dor nu exprimăm mai mult decât nesiguranța în fluctuațiile clipelor și o chemare spre vag. De ce ne e dor? Întrebați pe orice român și nu-ți va da o lămurire asupra acestui indefinit al sufletului său." Sau *Miorița*, modelul nostru spiritual, arhetipul, nu este pentru **C.** decât „acel blestem poetic și național care se cheamă *Miorița* și care alături de înțelepciunea cronicarilor constituie rana neînchisă a sufletului românesc". În aceste condiții, el cere categoric trecerea de la stadiul contemplativ la stadiul politic, fanatizarea spiritului românesc, acceptarea unui „dionisism al devenirii românești". Aici începe opțiunea primejdioasă a tânărului eseist pentru o morală a forței și pentru o politică, în esență, de tip totalitar, chiar dacă totalitarismul lui pare mai degrabă fantasma unui intelectual care l-a citit prea mult pe Nietzsche și nu i-a iubit deloc pe înțelepții veacului său. *Schimbarea la față a României* trebuie citită, evident, și ca opera unui moralist, dacă nu chiar în primul rând în această calitate. Operă scrisă la marginea răbdării, cu un sentiment al urgenței și o conștiință a insuportabilului în istorie. Autorul ei se desparte de toți și vrea să creeze un nou stil în cultură și chiar un nou stil al existenței românești. De aceea iubește — cum și spune — poporul român cu o „ură grea". Ura grea îl silește sau îl stimulează — ceea ce este, în fapt, cam același lucru — să părăsească vechile drumuri și vechile idei în privința specificului național. **C.** se desparte și de latiniștii, și de daciștii noștri, de răsăriteni și de occidentaliști, nu laudă oaia noastră sfântă (Miorița), nu invocă baladele (catedralele noastre verbale), nu se grăbește să scoată o filosofie majoră de existență din „ba da", „ba nu" (cum face Mircea Vulcănescu cam în același timp și cum va face mai târziu Constantin Noica), nu pune preț pe tradițiile românești (le ia în seamă numai pentru a le contesta năprasnic), nu este deloc mândru că se trage din daco-romani și, în genere, nu este mulțumit de nimeni din cultura românească. Poate, doar, Eminescu, în clipele lui cele mai pesimiste, îi mai spune ceva. El nu admite „omul românesc", așa cum l-a făurit tradiția și-l cultivă intelectualii, nu-i acceptă felul de-a fi, spațiul mioritic, ondularea și resemnarea, ritmurile lui lente în istorie, capul plecat pe care nu-l retează sabia, înțelepciunea și toate celelalte. **C.** retrage toate orgoliile și miturile naționale, supune unui șoc mentalitatea comună, te obligă să te îndoiești de toate câte le știi și de toate câte te liniștesc, te insultă vorbind despre națiune spațială (geografică) și nimic mai mult. Greșește, desigur, exagerează, dușul este prea rece, dar ceva ar trebui prețuit în negația cioraniană: faptul că ne somează să ne regândim pe noi înșine și să regândim omul românesc așa cum l-au conceput poeții, antropologii, istoricii lui. Cartea *Lacrimi și sfinți* poate fi socotită o hermeneutică a sfințeniei. **C.**, care s-a despărțit până acum de toate valorile culturii (mai puțin, s-a văzut, de muzică), se confruntă aici, în calitate de „Anteu al disperării", cu religia ortodoxă. La început, el definește starea de sfințenie în termeni filosofici existențiali și, implicit, experiența mistică. Pe aceasta din urmă o află, s-a putut constata dintr-o carte anterioară, în experiența sfinților. O experiență, zice el, care valorează mai mult decât toată filosofia. În ceea ce-l privește pe Dumnezeu, **C.** nu ezită să scrie: „Dumnezeu este o disperare

care începe unde sfârșesc toate celelalte". O propoziție care a înspăimântat-o și a rușinat-o pe mama sa, evlavioasa soție a preotului din Rășinari. Dintr-o scrisoare a lui **C.** se înțelege că după apariția cărții ea n-a mai avut curajul să iasă din casă. **C.** se scuză zicând că el n-a voit să ofenseze pe Dumnezeu, nici să conteste religia ortodoxă. Scuza e neconvingătoare. Există totuși, în această scară de valori negative, o treaptă pozitivă: muzica, adică Bach, Mozart și ceilalți muzicieni prin care vorbește divinitatea. **C.** mai comunică o dată această certitudine (un termen pe care îl afli rar în cărțile lui) ofensând pe Dumnezeu, coborându-l la o condiție subalternă: aceea de a fi socotit creația omului. Eseistul alexandrin găsește și pentru această idee minimalizatoare cuvinte corupătoare: cu un capăt desfată, lingușesc dragostea noastră pentru muzică, cu altul insultă simțul nostru religios: „Când asculți pe Bach vezi cum *se înfiripă Dumnezeu*. Căci muzica lui este *generatoare* de Divinitate. O viziune plastică a ființei divine ți se desfășoară în față și *crește* Dumnezeu sub ochii tăi. *După* un oratoriu, o cantată sau o pasiune, *trebuie* să existe Dumnezeu. Altcum, toată muzica lui Bach este o iluzie sfâșietoare, ea fiind mult prea nedefinibilă pentru a o degrada într-un edificiu estetic. Ce va fi fost pe vremuri prin ceruri nu se știe. Doar de la Bach încoace există Dumnezeu... Și când te gândești că atâția teologi și filosofi și-au pierdut zilele și nopțile în căutarea argumentelor pentru existența lui, uitând singurul argument valabil: Bach". În *Lacrimi și sfinți* există și un lirism al lucrurilor ce pier și o poezie, foarte personală, a singurătății. O poezie scrisă de cineva care ascultă tăcerile și scrutează misterul singurătăților cosmice: „Misterul ciudat al singurătății derivă din faptul că pentru ea nu există ființe neînsufletite; toate obiectele își au un grai pe care înțelegerea noastră îl descifrează în tăcerile fără pereche". Cel care scrie despre tăcerile și singurătățile lumii regretă că nu-i un logodnic mistic. Logodnicul scrie, la urmă, o rugăciune către Dumnezeu, în stilul *Rugăciunii unui dac*, o apoteoză negativă: „Ești prea bătrân în ființă și prea tânăr în ură. Dar ura înghite și izvoarele ei. Creator iresponsabil și nevinovat, rostul tău e să crești îndurarea odraslelor tale! Ce singuri suntem, Doamne! Uită-mă, căci vreau să fiu mai slobod în fire — și n-ai teamă că nu-ți voi face concesia vreunei amintiri. Morți unul altuia, cine ne-ar opri să ne facem de cap în acest cimitir fără cadavre care e viața? Până și stârvurile au dezertat și-am rămas singur în moartea pe care — din neștiință divină — Ignorant făr-de început — numit-o-ai viață." Dar în această apoteoză negativă poate fi și o nostalgie a cerului, o dorință secretă de sfințenie, o voință autentică de a atinge grația divină, starea de extaz mistic. **C.** a avertizat deja că scepticismul poate avea și o latură religioasă și că pasiunea absolutului nu ocolește sufletul oamenilor care n-au în viață altă certitudine decât incertitudinea lor. *Lacrimi și sfinți* reprezintă despărțirea sa de teologie. Poate nu și despărțirea de religie, pentru că religia se salvează în eseistica filosofului prin sfințenie și mistică. Nici acestea nu sunt eterne, dar, oricum, par a avea mai multă valoare și durabilitate decât teologia, o disciplină pe care moralistul român o respinge categoric. În *Amurgul gândurilor*, **C.** este deja „un clasic al deznădejdii". Reia temele (singurătatea, melancolia, mediocritatea filosofică, sinuciderea ca act religios,

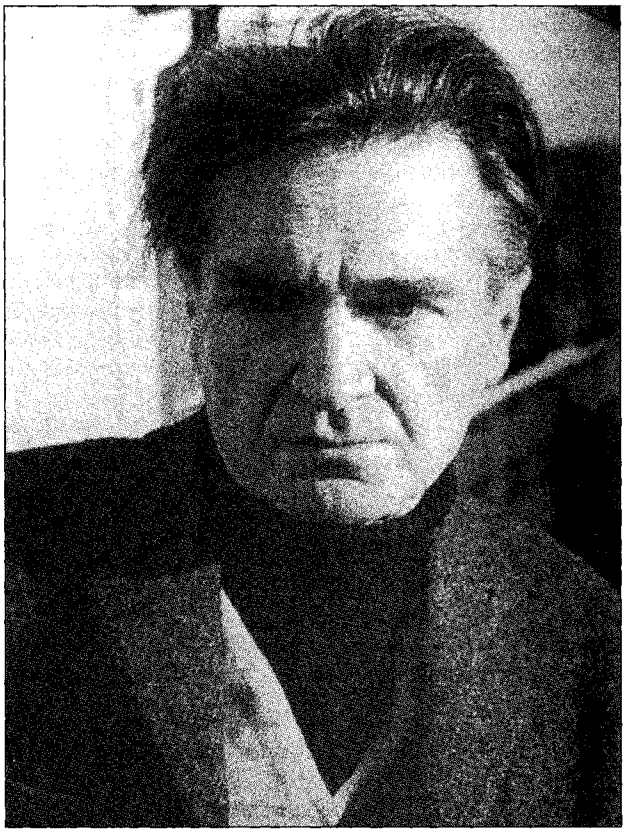

pedagogia incurabilului etc.) de la acest punct. Referințele rămân într-un plan general subiectiv. Aproape nici un amănunt nu poate fi aflat despre viața interioară a omului care scrie. El reprezintă doar un „eu" care își asumă un univers vid și el însuși se consideră un vid conștient, dacă se poate spune, de „viditatea" sa. Nu și-a schimbat părerea despre incapacitatea filosofiei de a înțelege și de a modifica lumea. Trăiește într-o mistică logodnă cu singurătatea și se consideră, într-o definiție teribilă, „un Iov fără prieteni, fără Dumnezeu și fără lepră". Biografemul său (în sens barthesian) mai conține în această ordine morală și spirituală câteva elemente: filosoful îi iubește pe oamenii *Vechiului Testament*, ca și Nietzsche de altfel, a deprins meșteșugul tristeții, modernii îi par călduți, „prea călduți", dacă ar accepta un biograf acesta ar trebuie să fie un înger vesel, care povestește la umbra unei sălcii plângătoare. După ce-i citește pe filosofi, **C.** simte nevoia să se ascundă într-o rugăciune, în fine, moralistul sceptic crede că despre „eu" n-ar trebuie să vorbească decât Shakespeare sau Dumnezeu. Despre „scriitură" nici o vorbă. Nu intră printre obsesiile lui, deși scriitura este arma lui cea mai puternică. Cărțile scrise în limba franceză reiau multe dintre temele și fantasmele din eseistica de tinerețe. **C.** adaugă altele, noi, izvorâte din experiența prin care trece, cum ar fi schimbarea limbii/schimbarea identității, apocalipsul modernității. Scriitura rămâne, în continuare, strălucitoare, în contradicție cu pesimismul din adâncul frazelor. Este ceea ce se cheamă

paradoxul cioranian: nihilismul radical al ideilor pune în mișcare mecanismele unui limbaj de o mare subtilitate și fervorile unui spirit care caută – și de cele mai multe ori află – perfecțiunea formală. **C.** continuă să spună despre sine că nu e un filosof de profesie, este doar un „gânditor privat". Este, în mod sigur, un mare moralist și, totodată, unul dintre ultimii mari creatori ai modernității.

Emil Cioran are dreptul să vorbească despre disperare, căci a întâlnit lumile împăcate ale gândului. Are dreptul să vorbească despre barbarie, pentru că s-a supus disciplinelor și muncii. Are însă mai ales dreptul să vorbească împotriva cărților și a cumințeniei lor, pentru că și-a dat câțiva ani de tinerețe spre a trăi numai printre cărți și numai printre lucruri cuminți.

CONSTANTIN NOICA

Textul lui Cioran nu se bolovănește în lungimi inutile, ci se reduce la pura insistență asupra lucrului celui mai dureros: cuvântul care face zadarnice marile discursuri ce încearcă să apere ceea ce există din propriile lor aparențe.

FERNANDO SAVATER

SCRIERI: *Pe culmile disperării*, București, 1934; ed. București, 1990; *Cartea amăgirilor*, București, 1936; ed. București, 1991; *Schimbarea la față a României*, București, 1936; ed. București, 1990; *Lacrimi și sfinți*, București, 1937; ed. București, 1991; *Amurgul gândurilor*, Sibiu, 1940; ed. București, 1991; *Précis de décomposition*, Paris, 1949; ed. (*Tratat de descompunere*), tr. Irina Mavrodin, București, 1992; *Syllogismes de l'amertume*, Paris, 1952; ed. (*Silogismele amărăciunii*), tr. Nicolae Bârna, București, 1992; *La Tentation d'exister*, Paris, 1956; ed. (*Ispita de a exista*), tr. Emanoil Marcu, București, 1992; *Histoire et utopie*, Paris, 1960; ed. (*Istorie și utopie*), tr. Emanoil Marcu, București, 1992; *La Chute dans le temps*, Paris, 1964; ed. (*Căderea în timp*), tr. Irina Mavrodin, București, 1994; *Le Mauvais démiurge*, Paris, 1969; ed. (*Demiurgul cel rău*), tr. Emanoil Marcu, București, 1995; *Valéry face à ses idoles*, Paris, 1970; *De l'inconvénient d'être né*, Paris, 1970; ed. (*Despre neajunsul de a te fi născut*), tr. Florin Sicoe, București, 1995; *Écartèlement*, Paris, 1979; ed. (*Sfârtecare*), tr. Vlad Russo, București, 1995; *Exercices d'admiration*, Paris, 1986; ed. (*Exerciții de admirație*), tr. Emanoil Marcu, București, 1993; *Aveux et anathèmes*, Paris, 1987; ed. (*Mărturisiri și anateme*), tr. Emanoil Marcu, București, 1994; *Eseuri*, tr., îngr. și pref. Modest Morariu, București, 1988; *Revelațiile durerii*, îngr. Mariana Vartic și Aurel Sasu, pref. Dan C. Mihăilescu, Cluj-Napoca, 1990; *L'Ami lointain: Paris–Bucarest*, București, 1991; *Singurătate și destin*, îngr. Marin Diaconu, București, 1991; *Antropologie filosofică*, îngr. și pref. C. Barbu, Craiova, 1991; *Îndreptar pătimaș*, București, 1993; *Oeuvres*, Paris, 1995; *12 scrisori de pe culmile disperării însoțite de 12 scrisori la bătrânețe și alte texte*, îngr. și pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1995; *Razne*, îngr. Nicolae Florescu, pref. Monica Lovinescu, București, 1995; *Scrisori către cei de acasă*, îngr. Dan C. Mihăilescu, Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu, tr. Tania Radu, București, 1995; *Cioran și muzica*, îngr. Aurel Cioran și Vlad Zografi, tr. Nicolae Bârna, București, 1996; *Țara mea – Mon pays*, ed. bilingvă, tr. Gabriel Liiceanu, pref. Simone Boué, București, 1996; *Cahiers. 1957–1972*, Paris, 1997; ed. (*Caiete. 1957–1972*), I–III, tr. Emanoil Marcu și Vlad Russo, pref. Simone Boué, București, 1999–2000; *Despre Dumnezeu*, îngr. Vlad Zografi, București, 1997; *Scrisori din tinerețe*, îngr. Alexandru Condeescu, București, 1999; *Caietul de la Talamanca*, îngr. și pref. Verena von der Heyden-Rynsch, tr. Emanoil Marcu, București, 2000; *Carnet pour sténographie – Carnet pentru stenografie*, ed. bilingvă, îngr. și introd. Eugène Van Itterbeck, tr. Traian Necșa și Eugène Van Itterbeck, Sibiu–Leuven, 2000; *Evreii – un popor de solitari*, tr. Irina Mavrodin, București, 2001. **Ediții:** *Anthologie du portrait*, Paris, 1996; ed. (*Antologia portretului*), tr. și îngr. Petru Creția, București, 1997.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *498–503*; Al. Dima, *O tristă spovedanie a unui copil al veacului*, R, 1934, 4–6; Constantin Noica, *Pentru Emil Cioran*, F, 1934, 7; Ralea, *Scrieri*, VII, *281–283*; Mircea Eliade, *Fragmentarium*, București, 1939, *29–31*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *868–869*, *Ist. lit.* (1982), *955*; Sorescu, *Ușor cu pianul*, *331–340*; Braga, *Recursul*, *40–49*; Manolescu, *Teme*, VII, *193–202*; Dan C. Mihăilescu, *„Metoda agoniei"*, ST, 1990, 2; Ion Deaconescu, *Întâlniri esențiale cu E. M. Cioran*, ST, 1990, 2; Nicolae Manolescu, *Filosofia lirică*, RL, 1990, 22; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *128–133*, *353–356*, III, *100–106*, IV, *258–269*; Mariana Șora, *Cioran odinioară și azi*, VR, 1990, 3; Gheorghe Grigurcu, *Dionisiacul Cioran*, VR, 1990, 7; Cornel Ungureanu, *Filosoful la 20 de ani*, O, 1990, 22; Cornel Ungureanu, *Renaștere sau „Schimbarea la față"*, O, 1990, 49; Dan C. Mihăilescu, *Omul gotic și fără scăpare*, RL, 1991, 15; Vlad Russo, *Excesul de metodă*, VR, 1991, 2; Eugen Simion, *Tânărul Cioran*, CC, 1991, 3; Aurel Codoban, *Discurs și/sau Neant*, APF, 1991, 5; Irina Mavrodin, *Cioran, „22"*, 1991, 42; Ștefan Aug. Doinaș, *Cioran înainte de Cioran*, RL, 1991, 43; Ștefan Borbély, *Între două lumi*, T, 1991, 12; [*Emil Cioran*], SXX, 1991, 328–330 (număr special); Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *354–356*; Dan Petrescu, *Tentatio Orientis interbellica*, în *Cultură și societate*, îngr. Al. Zub, București, 1991, *397–442*; Mariana Șora, *Cioran odinioară și astăzi*, O, 1992, 13; Dan Pavel, *Tânărul Cioran sau Despre ambiguitatea interiorității*, „22", 1992, 14, 15; Gheorghe Grigurcu, *Caragiale și Cioran*, RL, 1992, 20; Eugen Simion, *Tânărul Cioran*, CC, 1993, 3–6; Mariana Vartic, *Sinuciderea – trăire sau scriitură?*, APF, 1993, 10–12; François Bondy, Fernando Savater, Helga Perz, *Convorbiri cu Cioran*, București, 1993; L. M. Arcade, *Refuzul și acceptarea istoriei la Lupasco și Cioran*, APF, 1995, 3–4; Moma Dimic, *Deținutul care zâmbește – Emil M. Cioran*, CC, 1995, 3–4; Vasile Fanache, *Emil Cioran, filosoful lucidității*, ST, 1995, 4–5; Ioana Pârvulescu, *Lecțiile lui Cioran*, RL, 1995, 26; Nicolae Balotă, *În moarte și după moarte*, RL, 1995, 26; Pericle Martinescu, *Sfârșitul amăgirilor*, RL, 1995, 26; Irina Mavrodin, *Un alt Cioran*, RL, 1995, 26; Aurel Rău, *Avatar de scriitor*, ST, 1995, 7–8; Adrian Popescu, *Între apostazie și căutare*, ST, 1995, 7–8; Gheorghe Grigurcu, *Despre Cioran, „antipatriotul"*, F, 1995, 7–8; Papahagi, *Interpretări*, *59–65*; Ungureanu, *La vest*, I, *89–102*; Gabriel Liiceanu, *Itinerariile unei vieți. E.M. Cioran urmat de Apocalipsa după Cioran. Trei zile de convorbiri – 1990*, București, 1995; George Bălan, *În dialog cu Emil Cioran*, București, 1996; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, București, 1997, *170–174*; Ion Paler, *Introducere în opera lui Cioran*, Pitești, 1997; Stelian Tănase, *Anatomia mistificării. 1944–1989*, București, *102–111*, *163–164*; Dan C. Mihăilescu, *Cioran și dreptatea tuturor*, „22", 1998, 25; Simona Cioculescu, *Cioran sau Neliniștea de a exista*, MS, 1998, 1–2; Ion Deaconescu, *Cioran sau Mântuirea prin negare*, Craiova, 1998; Fernando Savater, *Eseu despre Cioran*, tr. Sorin Mărculescu, București, 1998; *Pro și contra Emil Cioran. Între idolatrie și pamflet*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 1998; Mariana Șora, *Cioran jadis et naguère*, Paris, 1998; Simion Ghinea Vrancea, *Mircea Eliade și Emil Cioran în tinerețe*, București, 1998; Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrișilor*, București, 1998, *76–105*; Livius Ciocârlie, *Caietele lui Cioran*, Craiova, 1999; Glodeanu, *Incursiuni*, *84–100*; Florin Ioniță, *Viața și opera lui Emil Cioran*, București, 1999; Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României"*, Cluj-Napoca, 1999; Simion, *Fragmente*, IV, *26–123*; Ion Vartic, *Cioran naiv și sentimental*, Cluj-Napoca, 2000; *Dicț. esențial*, *179–181*; Behring, *Scriit. rom. exil.*, *80–82*, *passim*; Mircea Gelu Buta, Liliana Buta, *Emil Cioran. Psihanaliza adolescenței*, Cluj-Napoca, 2001; Popa, *Ist. lit.*, I, *1217–1224*; Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco: l'oubli du fascisme*, Paris, 2002; Marta Petreu, *Laignel-Lavastine: metoda „franceză"*, „22", 2002, 26–30; Arșavir Acterian, *Cioran*,

Eliade, Ionesco, îngr. Fabian Anton, pref. Mihai Șora, Cluj-Napoca, 2003; Manolescu, *Enciclopedia, 156–168*; Ionel Necula, *Cioran. De la identitatea popoarelor la neantul valah*, București, 2003. *E.S.*

CIORĂNESCU, Alexandru (15.XI.1911, Moroeni, j. Dâmbovița – 20.XI.1999, La Laguna, Spania), poet, prozator, dramaturg, istoric și teoretician literar, traducător și bibliograf. Este fiul Ecaterinei (n. Teodorescu) și al lui Ion Ciorănescu, învățători. A absolvit Liceul „Spiru Haret" din București și Facultatea de Litere a Universității din București, fiind și diplomat al Școlii Superioare de Arhivistică și Paleografie. Și-a luat doctoratul în litere, la Sorbona, în 1938, cu teza *L' Arioste en France*. În 1934, devenea membru al Școlii Române din Franța. Între 1937 și 1940, a susținut lectoratul de limba română din Lyon, iar în 1940, era consilier cultural al Ambasadei române din Paris. Între 1942 și 1945, a funcționat ca director literar al Editurii Contemporane din București și a fost secretar general al Asociației Române pentru Studiul Renașterii și al Asociației Culturale Hispano-Române. În aceeași perioadă, a condus lucrările preliminarii pentru elaborarea unei enciclopedii în 24 de volume, sub auspiciile cotidianului „Universul". Începuturile literare ale lui **C.** sunt legate de revista „Vlăstarul" a elevilor Liceului „Spiru Haret", dar adevăratul debut trebuie socotit cel din 1930, în revista „Capricorn": studiul *Bibliografia unei polemici*, unde se înseriază și se discută pentru prima dată global *Itinerariul spiritual* al lui Mircea Eliade și reacțiile pe care acest text le-a produs în epocă. Studii de istorie literară, documente istorice și cercetări de literatură comparată a publicat în deceniul al patrulea, în revistele „Roma" (*Scriitorii români și Italia*, 1932–1933), „Cercetări literare" (*Întrebări și răspunsuri*, 1934, *Opera istorică a lui Budai-Deleanu*, 1936), „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice", „Viața românească", „Revista Fundațiilor Regale", „Revista română", „Symposion" ș.a.

În 1936 a tipărit „studiul critic" *Alexandru Depărățeanu* în memoriile Secției literare a „Analelor Academiei Române", premiat în același an. A fost prima monografie asupra acestui poet de raftul doi, ce ar fi introdus în poezia română – după opinia lui **C.** – unele teme din romantismul iberic. Cea mai importantă lucrare de sinteză istorico-literară din această etapă este însă *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, apărută în 1943, studiu literar ce a provocat din partea lui D. Caracostea o neașteptată replică polemică și care a fost și continuă să fie considerat de unii cercetători avizați drept un demers istoriografic comandat de Ion Petrovici (atunci ministrul Instrucțiunii Publice), nemulțumit de modul în care G. Călinescu privise contribuțiile literare ale acestuia în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Imediat după august 1944 **C.** ocupă postul de director al Teatrului Municipal din București și al revistei „Universul literar". Numit atașat cultural în 1946 la Ambasada Română din Paris, părăsește această funcție după alegerile din țară și își caută, în postura de cercetător la Centre National des Recherches Scientifiques (1948), rezolvarea situației de exilat român, după ce în 1947 fusese, câteva luni, secretar de redacție al revistei de critică „Le Livre". Obține prin concurs, în 1948, Catedra de limba și literatura franceză la

Universitatea din La Laguna, în Insulele Canare, în cadrul căreia, până în 1978, a predat și un curs special de limba română. Preocupările științifice se orientează, începând din această perioadă, spre problemele teoretice și aplicative ale literaturii comparate. În 1942 **C.** publicase la București, în limba franceză, o carte de reevaluare istorică a României, „vederea generală" a autorului bazându-se pe însemnările călătorilor străini prin Țările Române, în marea lor majoritate semnalate de N. Iorga. Comentariul său oferea imaginea globală și tradițional consacrată a României, relevând atât încadrarea în dimensiunile latinității europene a spiritului românesc, cât și starea istorică a neamului care și-a zămislit existența întru apărarea valorilor creștine la porțile răsăritene ale continentului. În 1944, tot la București, fusese publicat și un volum de studii, *Literatura comparată*, în care autorul insista cu precădere asupra „spiritului european în cultura românească" – așa cum se numește și cel mai important capitol al cărții. În cercetările ulterioare, din perioada exilului, o serie de studii, precum *Tradiția istorică și originea românilor* (publicat în franceză, italiană și germană) sau *Sfințenia românească* (redactat în limba română), vor completa în chip definitoriu schița sa tipologică privind specificitatea românească în raport cu celelalte popoare europene, mai ales cu cele de origine latină. Despre literatura comparată și principiile ei, **C.** a alcătuit și un riguros și succint manual, intitulat ca atare. El se evidențiază prin limpezimea metodologică, dar atestă totodată și conservatorismul punctului de vedere al autorului, fiindcă în 1964, când apărea, în spaniolă, *Principii de literatură comparată*, altfel se organizau teoretic demersurile comparatiste, teoria influențelor fiind nu numai părăsită, dar și dezavuată critic. **C.** rămâne însă cantonat într-o perspectivă descriptivistă, evitând dezbaterea polemică sau emiterea punctului de vedere personal. În afara unor lucrări de filologie comparată sau a unor abordări tematiste explorând sfera literară hispanică sau cea franceză și

scrise în spaniolă sau în franceză (*Studii de literatură spaniolă și comparată*, 1954, *Masca și obrazul. De la barocul spaniol la clasicismul francez*, 1982, *Viitorul trecutului. Utopie și literatură*, 1972, *Hispanismul în franceza clasică*, 1987), studiul *Barocul sau Descoperirea dramei* (1957) rămâne opera fundamentală a comparatismului profesat de **C.**, esențială în orice analiză a subiectului. O altă dimensiune a literaturii europene, în mod constant studiată și evidențiată în opera științifică a lui **C.**, rămâne, desigur, literatura română, pe care a prezentat-o în numeroase dicționare și enciclopedii literare, ilustrând-o și prin două interesante micromonografii despre *Vasile Alecsandri* (1973) și *Ion Barbu* (1981), redactate în limba engleză. Dacă în prima dintre ele autorul întreprinde o reconsiderare a operei lui Alecsandri, urmărind sistematic atmosfera epocii în care ea s-a zămislit, în cea de-a doua, evaluând sursele *Jocului secund* (remarca îi aparține lui Basarab Nicolescu), autorul antrenează în dezbatere chestiunea mai specială a „poetului reprezentativ" în modernitate pentru o literatură cu caracter și particularități specifice. Sub pseudonimul Mihai Tăcutu, poetul **C.** a tipărit în exil două interesante plachete de versuri: *Atlantic* (1950) și *Biografie pentru rândunele* (1952), în tiraje confidențiale, ce nu au depășit 48 de exemplare de fiecare titlu, culese și imprimate doar pentru prieteni. Autorul, care debutase ca poet încă din țară, își conturează acum un profil liric bine particularizat tocmai prin strigătul de singurătate și dorul tragic care îi străbat poemele din exil. Sub auspiciile Fundației Regale Universitare „Carol I" din Paris, **C.** a publicat în 1954 drama istorică în patru acte *Don Carlos de Viana*. Dramaturgul este atras de abordarea și definirea unei problematici ce ține de condiția existențială a ființei. Sinuciderea eroului principal nu acoperă starea sentimentală precară, patima romantică ce pare că-l animă, ci se justifică prin conștiința zădărniciei, a vanității vieții, căutarea adevărului dovedindu-se în plan spiritual și intelectual mai secătuitoare decât neîmplinirea erotică în sine. Modelul Albert Camus se distinge fără greutate aici. Într-o comedie într-un act, scrisă tot atunci (1954) în limba franceză, publicată la Paris, din nou sub pseudonim (Alejandro Pesado), *Au revoir, Monsieur L'Ange*, **C.** a încercat și abordarea registrului satiric. Ambele piese vădesc însușiri dramaturgice modeste. Alta s-a dovedit a fi înzestrarea prozatorului. Dacă nuvelele în limba română au rămas prin publicațiile literare românești ale exilului (mai ales în „Apoziția"), romanele scrise în franceză, *Cuțitul verde* (*Le Couteau vert*, 1963, semnat Alexandre Treize), sau în română, *Care Daniel?* (1995), au trezit un oarecare interes. *Cuțitul verde* explorează lumea pescarilor din Canare, un mediu închis, tradițional, cu stranii aspirații ascunse spre eliberare, spre evadare atât din chingile unei geografii insulare, cât și dintr-o psihologie dominată de asprimea vieții în mijlocul naturii, de confruntarea dramatică dintre om și ape. O anume lascivitate senzuală și o atracție ușor necontrolată spre aspectele sexuale ce particularizează comportamentul unor adolescenți viețuind într-o lume oceanică toropită de soare și de reacția sangvină puternică a toriditații trec și în cel de-al doilea roman al lui **C.**, *Care Daniel?* Aici, ambiguitatea și vizibila atracție spre detectivism mențin relatarea într-o zonă incertă, cea a romanului de senzație, dar și a aventurii și meandrelor psihologice. Din nou o crimă fără semnificație trezește chiar de la debut curiozitatea activă a cititorului, îndreptându-l spre o dramă ce se convertește până la urmă într-o poveste cu puternice accente melodramatice. Mediul extravagant, lumea eterogenă a plajelor hispanice și a unui univers romantic francez mult prelungit în actualitate dau impresia unei anume artificialități. Darul de a nara și știința de a conferi un mesaj sugestiv povestirii, extrăgând-o din simpla și nesemnificativa relatare, vor rodi cu adevărat într-un interesant volum de memorii, *Amintiri fără memorie* (1995), unde tocmai ambiguitatea titlului lasă să transpară un anume înțeles al sensului istoric al devenirii. Trecutul se proiectează ca o poveste în care fundamentală rămâne motivația a ceea ce este individul ca atare în momentul reconstituirii trecutului, al propriului său examen de conștiință. În fine, traducerile reprezintă o altă latură a activității lui **C.** Nu doar *Stanțele* lui Jean Moréas, transpuse în românește în 1945 și comentate elogios de Perpessicius printre alții, sau mai vechea traducere în versuri, *Domnișoara Felicia sau Fericirea* de Guido Gozzano (1933), ci îndeosebi ceea ce critica literară franceză a considerat un moment de excepție în integrarea lui Dante în mediile literare francofone, tălmăcirea în limba franceză a capodoperei *La Divina Commedia* (1964). Ea constituie, probabil, în destinul lui **C.** expresia cea mai elocventă a universalismului pe care l-a profesat o viață. Dintre scriitorii de reputație mondială ai exilului românesc, **C.** a scris, de asemenea, despre Mircea Eliade, Alexandru Busuioceanu, Vintilă Horia. De altfel, el a făcut parte dintre cei care au constituit în anii '80, la Madrid, Fundația Culturală Română, sub auspiciile căreia a prefațat, prin studiul capital *Un poet al nedeterminării*, o ediție a poeziilor lui Mihai Eminescu, ilustrată de G. Tomaziu. Studiile consacrate lui Eminescu cu ocazia centenarului morții acestuia, precum cel despre *Gândirea politică a lui Mihai Eminescu*, în care **C.** a polemizat cu afirmațiile emise de Ion Negoițescu, și nu numai, la postul de radio BBC, au meritul de a restitui o perspectivă critică și istorico-literară în conformitate cu realitatea momentului de manifestare creativă a geniului eminescian, înlăturând confuziile conjuncturale până la care decăzuse, în ultimele decenii, exegeza poetului.

SCRIERI: *Alexandru Depărățeanu*, București, 1936; *Arioste en France*, I-II, Paris, 1939; *Vie de Jacques Amyot d'après des documents inedits*, Paris, 1941; *La Tradition historique et l'origine des Roumains*, București, 1942; *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, București, 1943; *La Roumanie vue par les étrangers*, București, 1944; *Literatura comparată*, București, 1944; *Atlantic*, Santa Cruz de Tenerife, 1950; *Biografie pentru rândunele*, Santa Cruz de Tenerife, 1952; *Estudios de literatura española y comparada*, La Laguna, 1954; *Don Carlos de Viana*, Paris, 1954; *Au revoir, Monsieur L'Ange*, Paris, 1954; *El Barroco o el descubrimiento del drama*, La Laguna, 1957; ed. (*Barocul sau Descoperirea dramei*), tr. Gabriela Tureacu, Cluj-Napoca, 1980; *Bibliographie de la littérature française du XVI-e siècle*, Paris, 1959; *Le Couteau vert*, Paris, 1963; ed. (*Cuțitul verde*), tr. Ileana și Mihai Cantuniari, București-Montreal, 1993; *Principios de literatura comparada*, La Laguna, 1964; ed. (*Principii de literatură comparată*), tr. Tudora Șandru Mehedinți, București, 1997; *Bibliographie de la littérature française du XVII-e siècle*, I-III, Paris, 1966-1967; *Colón humanista. Estudios de humanismo atlántico*, Madrid, 1967; *Bibliographie de la littérature française du XVIII-e siècle*, I-III, Paris, 1969; *L'Avenir du passé. Utopie et littérature*, Paris, 1972; ed. (*Viitorul trecutului. Utopie și literatură*), tr. Ileana Cantuniari, București, 1997; *Vasile Alecsandri*, tr.

Maria Golescu, New York, 1973; *Bibliografia franco-española. 1600–1715*, Madrid, 1977; *Historia de Santa Cruz de Tenerife*, Santa Cruz, 1978; *Ion Barbu*, New York, 1981; ed. București, 1996; *Le Masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme français*, Geneva, 1982; *Santa Cruz, primavera y poesía*, Santa Cruz de Tenerife, 1986; *Care Daniel?*, București, 1995; *Amintiri fără memorie*, București, 1995; *Poeme*, pref. Nicolae Florescu, București, 1999; *Eminescu sub fiorul timpului*, pref. Nicolae Florescu, postfață Andrei Ionescu, București, 2000; *Paiața tristă*, tr. și pref. Simona Cioculescu, București, 2002. **Traduceri:** Guido Gozzano, *Domnișoara Felicia sau Fericirea*, București, 1933; Jean Moréas, *Stanțe*, București, 1945; Dante, *La Divine Comédie*, introd. trad., Lausanne, 1964.

Repere bibliografice: I.E. Torouțiu, *Superbă inocență!...*, „Litere", 1934, 13; Vasile Damaschin, *Caleidoscop intelectual*, SE, 1940, 876; Aurel Tita, *„Vie de Jacques Amyot"*, CML, 1941, 123; Grigore Chelariu, *„Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui"*, UVR, 1943, 33; Perpessicius, *Opere*, XI, *187–188*, XII, *58–72*; Adrian Marino, *Al. Ciorănescu și literatura comparată*, R, 1969, 9; Bucur, *Istoriografia*, *427–430*; Mircea Popescu, *Alexandru Ciorănescu – Utopie et littérature*, „Revista scriitorilor români" (München), 1975, 13; Mircea Anghelescu, *Le Comparatisme roumain de l'entre deux guerres*, CREL, 1979, 1; Virgil Ierunca, *Alexandru Ciorănescu colaborând la „Diogene"*, „Limite" (Paris), 1982, ianuarie; Mircea Anghelescu, *Un enciclopedist: Alexandru Ciorănescu*, RL, 1983, 22; Basarab Nicolescu, *O importantă contribuție la critica barbiană*, „Limite" (Paris), 1983, 38–39; Adrian Marino, *Alexandru Ciorănescu, „Le Masque et le visage"*, „Synthesis", 1984; *Alexandru Ciorănescu. L'Homme et l'Oeuvre*, Madrid, 1991; Vintilă Horia, *Recucerirea descoperirii*, tr. Mihai Cantuniari, București, 1996, *43–47*; Eleonora Hotineanu, *„Principii de literatură comparată"*, „Synthesis", 1998, 25; Pavel Chihaia, *Alexandru Ciorănescu și orizonturile cercetărilor sale*, JL, 1999, 17–20; *Dicț. esențial*, *181–183*; Crisula Ștefănescu, *Între admirație și iubire. De vorbă cu Alexandru Ciorănescu*, București, 2000; Nicolae Florescu, *Noi, cei din pădure!*, București, 2000, *210–216*; Mihai Gabriel Popescu, Ștefan Ion Ghilimescu, *Dinastia Ciorăneștilor*, Târgoviște, 2000; Pavel Chihaia, *Ultimul dialog cu Alexandru Ciorănescu*, LCF, 2001, 29; Popa, *Ist. lit.*, I, *1105–1107*; Solomon Marcus, *De neamul Ciorăneștilor*, RL, 2003; Manolescu, *Enciclopedia*, *168–172*; Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003, *193–202*; Săndulescu, *Memorialiști*, *243–249*. *N.Fl.*

CIORĂNESCU, George (19.III.1918, Moroeni, j. Dâmbovița – 6.II.1993, München), poet, prozator, eseist, gazetar și traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Teodorescu) și al lui Ion Ciorănescu, învățători. Școala primară a făcut-o în Moroeni. Absolvent al Liceului „Sf. Sava" din București, licențiat în științe politice la Facultatea de Drept din București în 1941, **C.** a profesat timp de opt ani avocatura, înscris în Baroul din Capitală. Își trece doctoratul în științe politice la Universitatea din Cluj, în 1946, cu teza *Românii și ideea federalistă*, publicată postum, în 1996. Tot în 1946, obține bursa de studii sociologice și juridice „D. Gusti" a Academiei Române și își pregătește licența în filosofie la Universitatea din București, licență susținută în 1947, an în care funcționează și ca asistent pe lângă Catedra de economie politică a Școlii Politehnice din București. La începutul anului 1948, cu sprijinul fratelui său Alexandru Ciorănescu, aflat la Paris, pleacă definitiv din țară, sub motivul aprofundării studiilor universitare în străinătate, și se stabilește în Franța. Diplomat al Institutului de Înalte Studii Internaționale de la Paris (1949), **C.** se integrează, sub obla-

Frații Alexandru și George Ciorănescu

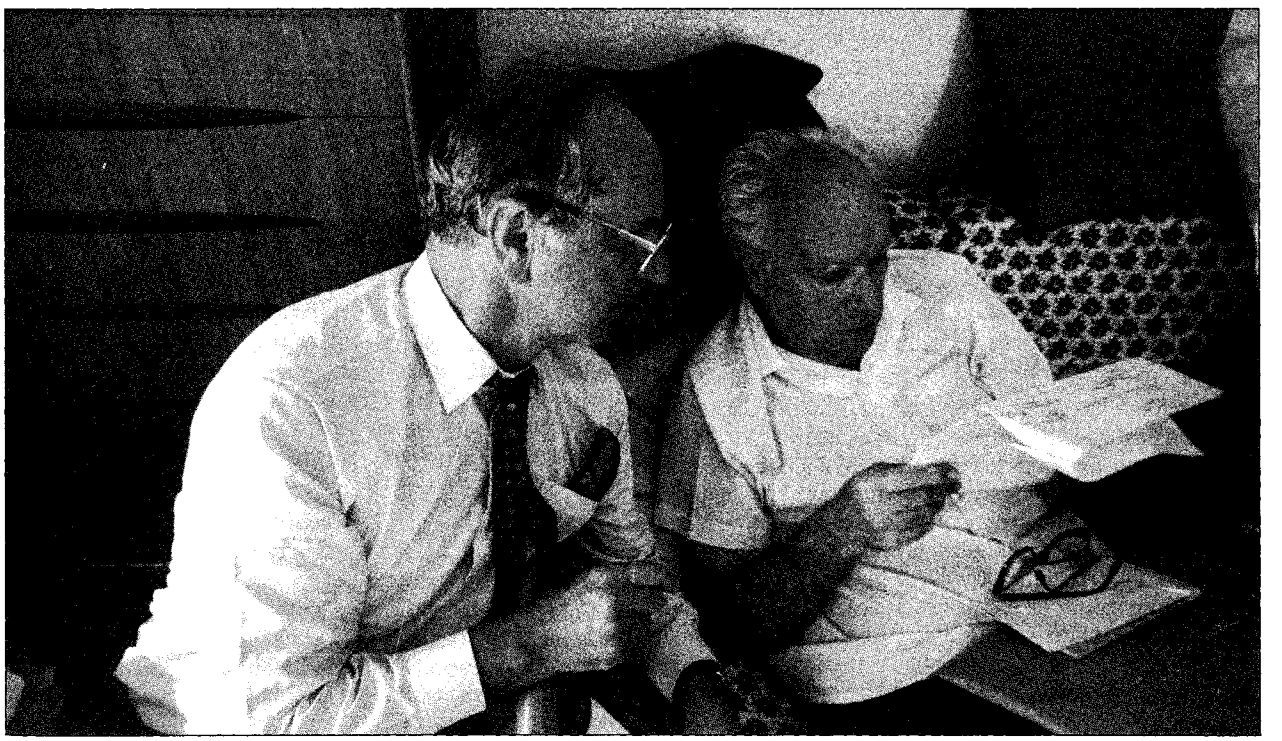

duirea lui Constantin Vișoianu și a celorlalți membri activi ai Partidul Național Țărănesc din exil, în suita manifestărilor federaliste la nivel european, ca reprezentant al tineretului țărănist, în rândurile căruia intrase încă din perioada studiilor universitare, trecând apoi, pentru o scurtă vreme, în aripa Anton Alexandrescu. Secretar, între 1951 și 1953, al Fundației Regale Universitare „Carol I" din Paris și, după o întrerupere de aproape doi ani (timp în care a activat ca redactor al postului de radio Europa Liberă, la München), secretar general al aceleiași instituții (1955–1957), **C.** își definitivează prestația de redactor radiofonic la München din 1958 până în 1965, când este numit director adjunct al Departamentului românesc la Europa Liberă (1965–1970). Devine cercetător principal la secția de cercetări a Europei Libere (1977–1982) și șef de secție al aceluiași departament (1982–1984), până la pensionarea sa definitivă. Emisiunile sale radiofonice, cele consacrate cu deosebire problemei țărănești, mai ales în perioada colectivizării satelor, difuzate sub pseudonimul Gheorghe Timofte, au constituit, în epocă, singura formă de protest mediatic anticomunist împotriva regimului de la București și a politicii sale catastrofale pentru țară și economia ei. În 1969 inițiază la München cenaclul Apoziția, care activează sub conducerea sa până în 1992. Buletinul cenaclului, revista „Apoziția" (1973–1994), este, în bună parte, alcătuit tot de **C.**, cu sprijinul editorial al lui Ion Dumitru, pe care îl descoperise și îl lansase ca poet (1964). Aici s-au format și s-au afirmat, de altfel, o serie de scriitori tineri din exil sub directa îndrumare a lui **C.**: Mihaela Ghelmegeanu-Lausch, Doina Alexandru, Crisula Ștefănescu, printre alții. Însuși **C.**, ca scriitor, poate fi considerat un produs al exilului, unul dintre primele. El și-a început colaborarea la presa anticomunistă din exil cu un comentariu despre *Sovietizarea culturii românești* (semnat cu pseudonimul Iosif Moldoveanu), în revista „Luceafărul" din Paris (1948), a continuat cu o serie de comentarii sociologice și federaliste în paginile „României viitoare" (1951–1952) și ale unei publicații precum „Revue des études roumaines" (1953–1954). Colaborează cu poezie la revista „Anotimpuri" (1955), al cărei cenaclu îl frecventează de asemenea la Paris, acolo unde – începând din 1950 – încredințează tiparului și primele sale plachete de versuri: *Ystud* (1950), *Codicil* (1952), *Poeme fără răspuns* (1952), *Poeme prea târzii* (1954). **C.** cultivă aici o poezie ce oscilează dramatic între o anume „facondă și bravadă adolescentină" (Mircea Zaciu) și o evidentă înclinare spre mărturisirea nostalgică a pierderii unui orizont existențial (ce ține, cu tot artificialul și livrescul trimiterilor, de o pregnantă specificitate), dar și o tânguire simplă după un acasă niciodată înstrăinat. Se simte acum și o înclinare spre retorism, ce diminuează tendința de ermetizare. Mai ales în „poemele amare" din *Ystud*, unda vagă de alunecare spre tentațiile despletirii experienței suprarealiste, ce-l determina pe Mircea Zaciu să-l revendice din ultimul val al acesteia în lirica românească a deceniului '40–'50, se pierde pe parcurs într-o stabilitate cristalină, de esență neoclasică. Poetul trece filonul metafizic al cântării sale (trădează o mare disponibilitate pentru muzicalitatea versului) într-un registru mai profund, tema exilului căpătând în volume ca *Morior ergo sum* (1981) și îndeosebi *Metaerotism imaginar* (1990) neașteptate accente existențiale, cu sonorități mistice – înstrăinarea, pribegia de ordin social-istoric și național încărcându-se de toată semnificația regăsirii într-un mesaj al permanenței, dincolo de tranzitoriul și conjuncturalul vieții: „Sub cer festiv de zodii nebunești/ În liniștea dintâi, revelatoare/ Ca sens suprem ce mângâie și doare / Cuvântul s-a-ntrupat la Ipotești." Nu mai puțin interesant este și prozatorul, care pare că se ignoră. O atentă disecție psihologică, o trecere rapidă spre registrul simbolic, un simț de observație ce străbate dincolo de aparențe, căutând parabola, sunt vizibile în proze precum *Miguel* (1961) și, mai ales, în notele de călătorie din *Canare* (1961) și *Un român prin Grecia* (1967). Ar trebui adăugate acestor calități narative un simț ironic fin și capacitatea de a creiona o atmosferă autentică din detalii disparate, aparent nesemnificative. Poate cel mai important capitol din existența intelectuală și din înclinarea spre scris a lui **C.** rămâne cel al traducătorului liric, începând cu cele *Opt poeme* din ciclul *„Nenumita lumină"*, ale lui Alexandru Busuioceanu, transpuse din spaniolă în română, continuând cu poeme ale lui Shakespeare în *Pătimașul pelerin* (1966), cu versurile tălmăcite din Federico García Lorca (*Bocet pentru Ignacio Sánchez Mejías*) și Antonio Machado, din T. S. Eliot (*Pământ deșert*), din Boris Pasternak (*Hamlet*), până la *Paradisul* lui Dante. La acestea se adaugă antologia *Mai aproape de îngeri* (1986), cuprinzând cântece sacre și însemnări, confesiuni și mărturii mistice în proză, ilustrative și pentru unele aspecte ale liricii religioase creștine din Occident, de la Fericitul Augustin până la Sfântul Ioan al Crucii sau Sfântul Francisc din Assisi. Alți *Psalmi implorând ajutorul lui Dumnezeu împotriva vrăjmașilor*, alte *Rugăciuni, meditații și cântări pentru Săptămâna luminată*, publicate în 1971 în revista „Buna Vestire", demonstrează îndelunga stăruință a poetului în sfera unei inițieri mistice, care de altfel se simte în întreaga sa poezie . Cu puțin înaintea dispariției, **C.** a tipărit în colecția de volume „Apoziția", ilustrată de Stephan Eleutheriadis, *Spicuiri din lirica americană contemporană* (1993), accentul căzând aici pe dimensiunea metafizică, de structură mai puțin proprie poeziei din Lumea Nouă. Trebuie amintite, de asemenea, contribuțiile sale în planul științelor istorice. Aici, probabil, s-ar putea discuta despre o obsesie, Basarabia, despre care a scris și a publicat, în 1985, o interesantă carte, după cum a adunat și a pregătit pentru tipar, până în ultima clipă a vieții, material documentar pentru o monografie referitoare la Iuliu Maniu.

SCRIERI: *Ystud. Poeme amare*, Paris, 1950; *Codicil*, Paris, 1952; *Poeme fără răspuns*, Paris, 1952; *Poeme prea târzii*, Paris, 1954; *Canare*, Paris, 1961; *Miguel*, Paris, 1961; *Un poète roumain en Espagne: Al. Busuioceanu*, Paris, 1962; *Un român prin Grecia*, Paris, 1967; *Morior ergo sum*, München, 1981; *Bessarabia. Disputed Land Between East and West*, München, 1985; ed. (*Basarabia, pământ românesc disputat între Est și Vest*), București, 1993; ed. tr. și postfață Matei Cazacu, București, 2001; *Catrene definitorii diezate*, München, 1987; *Metaerotism imaginar*, München, 1990; *Spicuiri din lirica americană contemporană*, München, 1993; *Scrieri*, vol. I: *Versuri*, pref. Iordan Chimet, postfață Barbu Cioculescu, vol. II: *Traduceri*, pref. Roxana Sorescu, vol. III: *Proză*, București, 2003. **Traduceri:** Federico García Lorca, *Bocet pentru Ignacio Sánchez Mejías*, Paris, 1959; Antonio Machado, *Câmpiile Soriei*, Paris, 1960; Al. Busuioceanu, *Opt poeme din ciclul „Nenumita lumină"*, introd. Al. Ciorănescu, Paris, 1963; W. Shakespeare, *Pătimașul pelerin*, cu

desene de Eugen Drăguțescu, Paris, 1966; *Mai aproape de îngeri*, cu desene de Eugen Drăguțescu, postfață Ion Negoițescu, München, 1986; ed. anastatică, București, 2003.

Repere bibliografice: Pavel Chihaia, *Un scriitor de frunte al exilului românesc*, RL, 1993, 11; Nicolae Stroescu Stânișoară, *Cuvânt pentru George Ciorănescu*, JL, 1993, 11-12; Ana Blandiana, *Împotriva fatalității dizolvante*, JL, 1993, 11-12; Cornelia Ștefănescu, *Și-a asumat povara iubirii*, JL, 1993, 11-12; Ioana Pârvulescu, *Luxul lecturii*, RL, 1993, 22; Viorica Nișcov, *George Ciorănescu*, RL, 1994, 1; Chihaia, *Mărturisiri, 147-150*; Mircea Zaciu, *George Ciorănescu*, în *Dicț. scriit. rom.*, I, *593-595*; Alex. Ștefănescu, *George Ciorănescu – un european din România*, RL, 1999, 39; Mihai Gabriel Popescu, Ștefan Ion Ghilimescu, *Dinastia Ciorăneștilor*, Târgoviște, 2000; Popa, *Ist. lit.*, I, *636-637*; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, *129-137*; Manolescu, *Enciclopedia*, *172-174*; Barbu Cioculescu, *Lirică religioasă*, RL, 2003, 49. *N.Fl.*

CIORĂNESCU, Ioan I. (27.V.1905, Moroeni, j. Dâmbovița – 18.X.1926, Sibiu), poet. Este fiul Ecaterinei (n. Teodorescu) și al lui Ion Ciorănescu, învățători, și frate cu scriitorii Alexandru și George Ciorănescu. După absolvirea liceului la București („Mihai Viteazul", apoi „Spiru Haret"), se înscrie, tot aici, la Facultatea de Litere și Filosofie, dar, din cauza ftiziei, nu reușește să termine nici primul an. Începe să publice în reviste școlare („Lumea copiilor", „Universul copiilor", „Foaia tinerimii"), iar în 1924 și 1925 scrie la „Vlăstarul", publicație a Liceului „Spiru Haret". Va mai colabora la „Adevărul literar și artistic", „Viața literară", „Cuvântul literar", „Gândirea". Debutează editorial în 1925, cu o culegere de narațiuni pentru copii, *Povești în versuri*, premiată de Editura Cartea Românească.

Poezia lui **C.** a fost introdusă în circuitul receptării postume de Tudor Vianu. În 1937, acesta edita, sub îngrijirea și cu prezentarea sa, culegerea *Vestiri*; în același an, îi apăreau și traducerile, reunite în *Antologia poeziei franceze*. Cartea de versuri e alcătuită din patru cicluri (*Vestiri*, *Plâns înecat*, *Semne pe nisip*, *Variațiuni*), așezate în ordinea inversă cronologiei firești. Primul ciclu cuprinde exclusiv poeme pe tema morții, începând cu cel liminar, *Ante mortem*, scris cu câteva zile înainte de stingerea din viață a poetului. Impresionantă e luciditatea cu care este întâmpinată trecerea; e aici un jurnal al întrebărilor și stărilor ultime, de o autenticitate potențată în absența patetismului și a „literaturii". Iminența extincției dezactivează orice convenție literară. Unele versuri anticipă interogația arghezian ă („Urechea ta mă poate auzi? / Și ochiul tău e-n stare să mă vadă?", *Lui Dumnezeu*), în altele, tensiunea interogativă antinomică cedează locul unei seninătăți nelumești, aproape mistice (*Denii*) sau sentimentului compensator al reintegrării cosmice (*Moarte*). Ciclul *Plâns înecat* – cu poeme îndeosebi erotice – este marcat de poetica simbolistă (evocarea melancolizată a trecutului instituie un univers al indeterminării și vagului, al „langorii"), ca și de maniera poeților Pleiadei, din care **C.** a și tradus. Izbitor e, prin modernitate, ciclul *Semne pe nisip*, care preludează notația cotidiană și ironică, voit prozaică, antipastelistă și antiidilică a poeților din grupul de la „Albatros" (Geo Dumitrescu ș.a.), după cum ignoratele exerciții stilistice *à la manière de...*, din seria *Cum ar fi scris versuri...* Dosoftei, Simion Ștefan, Ureche, Miron Costin, Neculce, Antim, au ceva din dispoziția duios-parodică și ludică a postmodernilor. Versurile pentru copii – dintre care unele rezistă și lecturii adulte – indică un amator de rime rare: „atinse" / „inse", „doar ce" / „întoarce", „pentru a-l" / „cal", „scumpe" / „arumpe", „deschise" / „ori se". Poveștile reciclează legende, basme și anecdote autohtone, dar și străine (Goethe, Adelbert von Chamisso, Uhland, François Copée, Frații Grimm ș.a.). Prin încărcătura simbolică, inserția straniului și prin muzicalitate, legenda *Cerbul* anunță baladescul poeților din Cercul Literar de la Sibiu. Volumul *Vestiri* și versurile postume, alături de traduceri, anunțau o personalitate complexă și novatoare.

SCRIERI: *Povești în versuri*, București, [1925]; *Prichindel. Chipuri și priveliști. Întâmplări și istorisiri*, București [1925]; *Vestiri*, îngr. și prezentare Tudor Vianu, pref. Al. A. Philippide, București, 1937; *Chipuri de altădată*, București, 1974; *Vestiri. Antologia poeziei franceze*, pref. Al. A. Philippide, prezentare Tudor Vianu, București, 1980. **Traduceri:** Jean Racine, *Estera*, București, 1923; *Antologia poeziei franceze*, București, 1937.

Repere bibliografice: Romulus Dianu, *„Povești în versuri" de Ioan Ciorănescu*, RP, 1925, 2164; G. M. Zamfirescu, *„Povești în versuri"*, „Gândul nostru", 1925, 1-2; G. M. Zamfirescu, [*Ioan I. Ciorănescu*], „Gândul nostru", 1926, 10-11; *Moartea poetului Ioan Ciorănescu*, U, 1926, 245; Barbu Lăzăreanu, *Un traducător al lui Lisle*, ADV, 1934, 15 460; Barbu Lăzăreanu, *Casandra, învingătoarea lui Homer*, ADV, 1934, 15 466; I. G. Dimitriu, *„Vestiri"*, CL, 1937, 6-7; Grigore Popa, *Scrisori din Paris*, PLI, 1937, 12; Constantin Stelian, *Ioan I. Ciorănescu*, PLI, 1938, 3579; Nicolae Roșu, *Ioan I. Ciorănescu*, UVR, 1938, 16; G. Călinescu, *Fișe literare*, JL, 1939, 8-9; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *938-939*, *1029*; V. Spiridonică, *Evocări: Ioan I. Ciorănescu*, TIA, 1942, 334; Leon Baconsky, *Ioan I. Ciorănescu*, ST, 1971, 16; Victor Bibicioiu, *„Vestiri"*, SPM, 1981, 534; *Dicț. scriit. rom.*, I, *595-596*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *41*; Ștefan Ion Ghilimescu, *Dinastia Ciorăneștilor*, Târgoviște, 2000. *N.M.*

CIORNEI, Vsevolod (14.X.1955, Lipnic, j. Edineț), poet. Este fiul Liubei (n. Ciobanu) și al lui Ion Ciornei, intelectuali. După studii făcute la Facultatea de Ziaristică a Universității de Stat din Chișinău (1976-1981), a fost redactor la publicațiile „Orizontul", „Tinerimea Moldovei", lucrând apoi la „Săptămâna" și „Momentul".

C. este autorul volumelor *Cuvinte și tăceri* (1989) și *Istoria geloasă* (1990), în care, ca un cavaler al melancoliei, își construiește, cu o sinceritate jucată, o mască satanică, marcată de rictusul amar-ironic al negativismului nonșalant.

SCRIERI: *Cuvinte și tăceri*, Chișinău, 1989; *Istoria geloasă*, Chișinău, 1990.

Repere bibliografice: Vasile Gârneț, *Metafore și ziaristică*, LA, 1991, 10; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *241*, *245*. *M.C.*

CIOTORI, Dimitrie N. (15.X.1885, Săcelu, j. Gorj – 21.IV.1965, Londra), prozator. Fiu al lui Nicolae Ciotori, agricultor, **C.** este absolvent al Școlii Normale din Craiova. După ce funcționează

ca învățător în mai multe sate din Oltenia, se specializează, cu sprijinul lui N. Iorga, în chestiuni de cooperație, urmând o școală în Suedia. După absolvirea Facultății de Drept la Universitatea din București, **C.** se angajează, în 1916, ca interpret, pe lângă Legația Română din Stockholm și se dedică diplomației. În 1920 era viceconsul, iar după un an, secretar al misiunii române la Liga Națiunilor. Este transferat ca atașat de presă la Legația Română din Londra, unde se împrietenește, între alții, cu N. Titulescu și cu Ion Antonescu, viitorul mareșal. Între 1923 și 1936, elaborează aici lucrări despre cultura și realitățile românești. În 1937 va fi trimis cu însărcinări speciale pe lângă legațiile României la Washington și Paris. Colaborase, în primele decenii ale secolului al XX-lea, la „Flacăra", „Luceafărul", „Sămănătorul", „Drum drept", „Cronica", „Ramuri" ș.a. După instaurarea regimului comunist, **C.** a fost exclus din Academia Română (unde fusese ales membru de onoare în 1936) și s-a autoexilat în străinătate, unde a publicat în revistele „Luceafărul" (Paris), „La Nation roumaine" (Paris), „Cuget românesc" (Buenos Aires), „Cronica românească" (New York), „Destin" (Madrid) ș.a. Academia Română l-a repus în drepturi ca membru de onoare în 1990.

S-a afirmat cu volumul de proze scurte *Calea Robilor* (1912), o suită de legende concepute într-o viziune personală, evitând pastișarea unor motive folclorice. Scrise cu acuratețe stilistică, într-o tonalitate adecvată subiectelor și cu o imprevizibilă fantezie, prozele sale prezintă — după cum o sugerează chiar titlurile — legenda Căii Robilor, a păianjenului, a fiului de împărat transformat în floare albastră (*Domnul codrilor*), a melcului leneș, pedepsit să-și poarte casa în spinare (*De lene...*), a florilor (*Zorelele*) ș.a. În 1962 a publicat, la Madrid, lucrarea de istorie contemporană *Le Partage de l'Europe*, în care analizează cu obiectivitate acordurile secrete dintre Stalin, Roosevelt și Churchill, de la Ialta, Teheran și Moscova, în urma cărora România și alte țări din estul și centrul Europei au fost cedate sferei de influență sovietice. Înțelegerile menționate sunt etichetate de autor drept „păcatul de moarte al lumii occidentale", „cea mai monstruoasă dintre crimele istoriei". **C.** a realizat bune traduceri din Bjornstjerne Björnson, Henrik Ibsen și din Selma Lagerlöf. Pasionat colecționar de cărți rare, stampe, hărți, manuscrise — între altele, unele care i-au aparținut lui Moses Gaster —, **C.** le-a oferit în dar Academiei Române.

SCRIERI: *Calea Robilor*, Vălenii de Munte, 1912; *Le Partage de l'Europe*, Madrid, 1962. **Traduceri:** Bjornstjerne Björnson, *Synnöve Solbakken*, București, 1909; Selma Lagerlöf, *Legendele lui Iisus*, Vălenii de Munte, 1911; Henrik Ibsen, *Rosmersholm*, București, 1916.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *„Greșală"*, CVC, 1907, 897; Izabela Sadoveanu, *„Calea Robilor"*, VR, 1911, 12; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *232*; Barbu Lăzăreanu, *Meșteșugarii cuvintelor*, ALA, 1938, 915; Predescu, *Encicl.*, *195*; *Unele contribuții la istoria mișcării literare în Oltenia*, Craiova, 1977, *18–27*; Rusu, *Membrii Academiei*, *123*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *289*; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, *147–148*. *I.O.*

CIPARIU, Timotei (21.II.1805, Pănade, j. Alba — 3.IX.1887, Blaj), filolog, lingvist și scriitor. Era unul dintre cei șase copii ai Solomiei și ai lui Iacob Țipar. În 1814 a fost trimis la Blaj, unde a urmat cursurile elementare și apoi gimnaziul; în 1821 a audiat cursul de filosofie, iar între 1822 și 1825, pe cel de teologie. Hirotonit preot în 1827 la Blaj, va rămâne aici până la sfârșitul vieții, ca profesor de filosofie, teologie și limba română, prefect de studii, director al gimnaziului și inspector al școlilor orașului (1854–1875), conducător al tipografiei Seminarului. A militat, alături de G. Barițiu, S. Bărnuțiu, I. Maiorescu ș.a., pentru drepturile naționale și sociale ale românilor transilvăneni, fie prin articole politice, fie prin activitatea sa din timpul revoluției de la 1848.

C. este una dintre cele mai pregnante personalități ale culturii românești de la jumătatea secolului al XIX-lea. Își formase încă din adolescență o excepțională pregătire enciclopedică. Poliglotismul său era puțin obișnuit: știa limbile greacă, latină, ebraică, arabă, siriacă, turcă, persană, spaniolă, italiană, germană, franceză, engleză, maghiară. Cunoștea opera lui Im. Kant, Voltaire, J. Michelet, L. Feuerbach. Lecțiile de filosofie le preda având ca model manualul lui W.T. Krug, pe care l-a și tradus în 1861. A stăruit încă din 1839 pentru înființarea unor periodice românești în Blaj. Ziarul condus de el, „Organul luminării", apărut în 1847, este cel dintâi periodic românesc tipărit cu litere latine. În același timp, **C.** a editat și „Învățătoriul poporului" (mai–octombrie 1848). După încetarea apariției celor două periodice, a colaborat statornic la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", cu studii, articole, eseuri, versuri și traduceri. În ianuarie 1867 a înființat și a condus,

până în noiembrie 1872, „Archivu pentru filologie și istorie", cea dintâi revistă românească de filologie. Eforturi serioase a depus și pentru sprijinirea teatrului românesc, alături de G. Barițiu, nu numai ca autor dramatic, ci și ca organizator și, apoi, ca membru fondator al Societății pentru fond de teatru român. A fost președinte al comisiei însărcinate, în 1860, cu stabilirea ortografiei oficiale românești în Transilvania, iar în 1861, membru fondator și vicepreședinte al Astrei. Membru, din 1866, al Societății Literare Române, devine, ulterior, vicepreședinte al Academiei Române. Pasionat cercetător al limbii, s-a preocupat de problemele limbajului uman, ca limbă istoric constituită și cu exprimare individuală (stil). **C.** este considerat întemeietorul filologiei românești. În afară de filologie, gramatică și istoria limbii române, interesul său s-a manifestat și față de filologia arabă, pe care o studiază cu posibilitățile unui specialist. Studiul limbii române l-a atras îndată după absolvirea gimnaziului, când a început să culeagă din cărți și manuscrise probe de veche limbă românească, reunindu-le în bună parte în volumul *Crestomația seau Analecte literarie din cărțile mai vechi și noue românești, tipărite și manuscrise, începând de la secolul XVI până la al XIX* (1858), cea dintâi antologie sistematică a unor monumente de limbă. Unele studii vor fi reluate în *Principia de limbă și de scriptură* (1864). Cunoașterea și studierea istoriei a conferit o caracteristică aparte celor mai multe dintre afirmațiile filologice ale lui **C.**, aflate, în general, sub semnul latinismului. El este de părere că la originea limbii noastre se află nu latina clasică, ci latina vulgară, și că, din punct de vedere etnic, românii sunt descendenții direcți ai coloniștilor romani. După el, limba română s-a format între secolele VI–X, cunoscând o perioadă de înflorire până în secolul al XVIII-lea, când a început să decadă, ca urmare a unor împrumuturi masive de cuvinte de origine străină. Impresionat de frumusețea stilistică a textelor vechi, **C.** le-a propus drept modele în orientarea limbii, cerând îndepărtarea din limba literară a cuvintelor de origine nelatină și înlocuirea lor prin cuvinte de origine latină din limba de până la 1700, extrase din toate dialectele, dar și prin neologisme romanice. Etimologismul său e moderat de perspectiva istorică, fapt evident și în îndrumările pe care le-a adresat scriitorilor. În articolele de critică literară, **C.** considera că scriitorii din Țara Românească folosesc o limbă franțuzită, iar cei din Moldova abuzează de provincialisme. De aceea, le cerea să se inspire din vechile texte românești, pentru a crea o limbă literară unitară. Era de părere că, de vreme ce o literatură valoroasă depinde nemijlocit de calitatea limbii literare, eforturile celor care scriu se cer călăuzite în această direcție. Încă din 1854, anticipându-l pe T. Maiorescu, **C.** a criticat cu asprime mediocritatea veleitară, pe acei autori care, întrebuințând neologisme inutile, denaturează limba. Preocuparea pentru purificarea exprimării literare de ceea ce filologul blăjean consideră a fi elemente străine se vădește și în *Elemente de poetică, metrică și versificațiune* (1860), cea dintâi poetică românească amplă. Alcătuită în spiritul retoricilor antice, cartea cuprinde și referiri la poetica arabă, primele la noi. Lucrarea studiază „natura" și „forma" poeziei, adică ceea ce constituie obiectul artei literare, precum și problemele care aparțin exprimării artistice. După **C.**, frumosul reprezintă o armonie; scopul prim al artei se află în ea însăși, un altul fiind educația. Fantezia creatoare, căreia i se cere supunere față de rațiune, ar afla un sprijin în știință, iar obiectul beletristicii ar îngloba tot ceea ce poate fi exprimat în cuvinte, dar cu respectarea legilor morale. Corecțiile pe care **C.** le-a făcut etimologismului latinist se datorează și perspectivei oferite de cunoașterea folclorului, pe care l-a studiat încă din 1831, când a cules și a notat povești, snoave, ghicitori și proverbe, alcătuind prima culegere mai mare de expresii și locuțiuni din Transilvania. Interesat în primul rând de valoarea documentară a literaturii populare, **C.** recomanda notarea exactă, fără intervenții din partea culegătorului.

Poeziile scrise de **C.** se disting prin melodicitate și acurateță prozodică deosebită. A compus o amplă eglogă, tipărită într-o primă ediție în 1833 și reluată, în 1860, sub titlul *Drama pastorale*. Ca și în celelalte versuri, unele de inspirație folclorică, el arată predilecție pentru universul rustic și limbajul lui specific. Imagini sobre, înviorate de oralitatea populară și de folosirea unor motive fantastice, îi caracterizează în genere stihurile. A tradus din Goethe, Manzoni și E. Sue, precum și poeme arabe ori fragmente din scrisorile lui Ovidiu, Lessing, Tasso.

Cea mai predominantă figură a Ardealului cultural în secolul al XIX-lea a fost Timotei Cipariu. Mai mult un pasionat al cărții decât un om de acțiune [...], Timotei Cipariu a fost urmașul cel mai autorizat al Școlii Ardelene, al acelor fanatici ai crezului latinist, la truda cărora el a adăugat o remarcabilă lărgime de orizont. Prin el și prin adepții lui s-au deschis drumuri noi curentului de idei inaugurat la începutul secolului al XIX-lea de învățații de la Blaj.

RADU BRATEȘ

Cipariu e cap de afiș în multe din disciplinele științifice de azi, cărora le-a dat drept de cetate și le-a fost părinte pe teren românesc. Așa se întâmplă în bibliografie, bibliologie sau bibliofilie, în arabistică, arhivistică și folclor [...] Este, de asemenea, printre primii cercetători ai vechii literaturi românești, editor și tipograf, inițiator și conducător de reviste literare, filologice și politice [...] Corifeu al Bisericii Unite, apărător al cauzei revoluției de la 1848 și al drepturilor naționale ale românilor, inițiator și militant de frunte al Astrei, el s-a dovedit unul din acele spirite care făuresc o țară și o epocă. N. Iorga îl caracteriza astfel: „Un profil de umanist european, descins din legendă pe pământul nostru ca să ne studieze limba și istoria, tainele sufletului și zbuciumul de veacuri".

MIRCEA POPA

SCRIERI: *Ecloga*, Blaj, 1833; ed. (*Drama pastorale*), Blaj, 1860; *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854; *Compendiu de gramateca limbei române*, Blaj, 1855; *Crestomația seau Analecte literarie din cărțile mai vechi și noue românești, tipărite și manuscrise, începând de la secolul XVI până la al XIX – cu notiță literară*, Blaj, 1858; *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, 1860; *Elemente de filosofie*, I-II, Blaj, 1861–1863; *Cuvânt la inaugurarea Asociațiunei române transilvane*, Blaj, 1862; *Principia de limbă și de scriptură*, ed. 2, Blaj, 1864; *Gramatica limbei*

române, I-II, București, 1869-1877; *Început de autobiografie*, îngr. și pref. Ștefan Manciulea, Blaj, f.a.; *Jurnal*, îngr. și pref. Maria Protase, Cluj, 1972; *Poezii*, îngr. și pref. N. Albu, Cluj-Napoca, 1976; *Discursuri*, îngr. Ștefan Manciulea și Ion Buzași, pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 1984; *Opere*, îngr. Carmen-Gabriela Pamfil, vol. I, introd. Gavril Istrate, București, 1987, vol. II, introd. Mioara Avram, București, 1992; *Pagini literare*, îngr. și postfață Ion Buzași, București, 1999.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *125-128*; Ioan Stoian, *Der Grammatiker Timotheus Cipariu*, Leipzig, 1905; Ilie Dăianu, *Timotei Cipariu*, București, 1937; Ștefan Manciulea, *Timotei Cipariu și Academia Română*, Blaj, 1941; Ștefan Manciulea, *Contribuții noi la viața și activitatea lui Timotei Cipariu*, Blaj, 1942; Ștefan Manciulea, *Timotei Cipariu și Astra*, Blaj, 1943; ed. îngr. și pref. Ion Buzași, Blaj, 2001; Brateș, *Oameni*, *38*; *Dicț. lit. 1900*, *183-185*; Valeriu Nițu, Traian Vedinaș, *Timotei Cipariu*, Cluj-Napoca, 1988; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *91-92*; *Timotei Cipariu. Corespondență primită*, îngr. L. Botezan, I. Botezan și Ileana Cuibus, București, 1992; Mircea Popa, *Timotei Cipariu. Ipostazele enciclopedismului*, București, 1993; Dan Mănucă, *Timotei Cipariu, poet*, CL, 1999, 4; Ioan Holban, *Timotei Cipariu*, CL, 2000, 2; *Dicț. esențial*, *183-186*; Simion, *Ficțiunea*, III, *59-60*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *51-54*. *D.M.*

CIPRIAN, G. (pseudonim al lui Gheorghe Constantin-Constantinescu; 14.VI.1883, Buzău – 7.V.1968, București), dramaturg și prozator. După absolvirea Liceului „Gh. Lazăr" din București (1902), **C.** obține licența în drept și litere la Universitatea bucureșteană (1906) și diploma de actor, la Conservatorul de Artă Dramatică, clasa lui C.I. Nottara (1907). După o stagiune la Teatrul Național din Craiova, revine în București, la Teatrul Național, afirmându-se ca unul dintre cei mai redutabili interpreți ai generației sale. Realizează creații memorabile în piese de Shakespeare (*Macbeth*, *Richard al III-lea*), Molière, Ibsen, Schiller, Maxim Gorki, Mihail Sorbul. Ca actor, manifesta preferință pentru personaje dure, crude, voluntare, pe care le gândea în tonuri reci, întunecate, cu o relevare pronunțată a proceselor de conștiință. Coleg și prieten apropiat, în anii liceului, cu Urmuz, **C.** îl va socoti pe acesta un mentor comportamental în adolescență și un model în privința scrisului.

Debutul literar, neașteptat, se produce târziu, cu un fragment din comedia *Omul cu mârțoaga*, publicat în „Sinteza" (1927), dar semne ale unei disponibilități scriitoricești se iviseră încă din anii Conservatorului. Se pare că în adolescență ar fi scris o piesă în cinci acte, *Somnambulul*, lucrare pierdută, în care evoca o dragoste pasageră. După propria mărturie, **C.** a lucrat la *Omul cu mârțoaga* timp de opt ani. Premiera absolută a avut loc la Teatrul Național din București în 1927. Este o piesă despre forța implacabilă a destinului, care decide traiectorii umane surprinzătoare. Ca și în cealaltă lucrare dramatică asimilată repertoriului permanent, *Capul de rățoi* (1940), introspecțiile psihologice sunt efectuate cu decizie, satira este bine structurată, iar umorul, cu note uneori grotești, punctează inteligent acțiunea preponderent gravă. Subiectul poate fi apreciat în descendența scrierilor ibseniene, în sensul realinierii dominantelor individuale sub influența unei convingeri fundamentale și a imperativelor legate de materializarea acelei convingeri. În piesă funcționează un registru moral și unul de critică socială. Proiectarea pe un fundal etic a valorilor sufletești, ca și a nonvalorii, este operată cu instrumentarul observatorului lucid și satiric. Sunt vehiculate, în consecință, două categorii de personaje: cele la care precumpănește deschiderea spre credință și principii de viață normale (Chirică, Varlam, Fira) și cele dominate de egocentrism, oportunism derizoriu, fals moral (Ana, Nichita, Proprietarul). Amărâtul arhivar Chirică își consacră timpul, priceperea, economiile, își neglijează familia și își sacrifică imaginea publică pentru o aparentă himeră: calul Faraon al V-lea, „regele gloabelor". El vede izbânda acolo unde toți declară, cu autoritatea verdictului definitiv, falimentul. La polul opus înțelegerii vieții, Nichita proclamă instinctul primar drept lege a existenței. „Cazul" Chirică poate fi considerat o variantă mistică a temei donchihotismului, terminată cu triumful visătorului, care se dovedește, paradoxal, un receptor mai lucid al realității. Explicația misterului este oferită de Chirică, prin invocarea suferinței care limpezește. Un personaj intermediar, Varlam, are, în economia demonstrației, rol demitizator. Dincolo de valoarea literară, *Omul cu mârțoaga* dispune de evidente virtuți teatrale, relevate de un pregnant simț al dialogului și de o bună știință în materie de arhitectonică dramatică, fără însă ca aceasta să eșueze în tehnicism. Lucrarea a cunoscut o carieră scenică remarcabilă în deceniul următor premierei absolute, fiind tradusă și jucată la Berlin, Praga, Berna, Paris, mai târziu și în teatre de limbă rusă, polonă sau engleză. A doua piesă importantă a lui **C.** este *Capul de rățoi*, scrisă în 1938, reprezentată la Teatrul Național din București și publicată în 1940. Neîncadrabilă într-un gen dramatic exact, scrierea amestecă pamfletul cu farsa, parabola cu expozeul simplu, direct, sarcasmul cu pledoaria umanitară și cu meditația, rezultatul fiind o lucrare în egală măsură lirică și burlescă și, în același timp, punctul cel mai înalt al histrionismului cultivat de personajele lui **C.** Tema de fond a piesei abordează nevoia de evadare dintr-un mediu sufocant, apăsat de practici și de automatisme golite de sens, adică evadarea din conformism. Punctul de plecare este unul real, situat în anii adolescenței dramaturgului: existența „Bandei pahucilor" de la Liceul „Gh. Lazăr", formată din patru prieteni – Ciriviș (Urmuz, pe atunci Dem. Demetrescu-Buzău, evocat sub numele de Mitică și într-o secvență din *Cutia cu maimuțe*), Bălălău (Alexandru Bujoreanu), Pentagon (Costică Grigorescu), Macferlan (G. Ciprian însuși). Reîntâlnirea lor, la maturitate, îi adună într-o asociație ad-hoc, autointitulată „Capul de rățoi", care își propune, prin farsă și logică absurdă, să se opună unei normalități obosite. Cei patru încearcă să racoleze adepți (și chiar o fac) printre privitorii întâi contrariați, apoi scandalizați și, în final, convertiți la originala lor filosofie existențială, care optează pentru iluzie ca singură modalitate de supraviețuire. *Capul de rățoi* era o noutate absolută în peisajul literar românesc, propunând alternativa absurd-nonconformistă realității terne de fiecare zi. Obiectivele șarjei satirice sunt inerția, falsul, lașitatea. *Capul de rățoi* are ascunse în narațiunea dramatică filoane tragice, ținând de alterarea esenței umane, care nu sunt sondate direct, dar a căror pulsație nu poate fi ignorată. Unele îngroșări în registrele ilogicului și grotescului apar ostentative

și diminuează valoarea întregului. Considerată prin raportare la momentul apariției sale în dramaturgia românească, piesa lui **C.** poate fi socotită ca o scriere preionesciană. Alte câteva tentative literar-teatrale ale autorului sunt nesemnificative. *Nae Niculae*, comedie didactică, reprezentată de Compania Bulandra-Storin-Maximilian-Manolescu în 1928, nu dispune de o structură compozițională performantă, și sub raportul spectacolului a fost o cădere. Dorindu-se „pledoarie pentru pace și omenie", piesa prezintă avatarurile aprodului de tribunal Nae Niculae, care după moarte nu este primit nici în rai, nici în iad, și avansează metafora disputei de ordin moral, angajată între principiile „binelui" și „răului", proiectate pe fundalul existenței omului de rând. Partea a treia, care urmărește revenirea lui Nae printre oameni, după reîncarnare, apoteozează eforturile de înțelegere între adversarii de orice fel și a constituit, după eliminarea aluziilor la mistic și la supranatural, substanța piesei *Ioachim, prietenul poporului*, nereprezentată, dar publicată postum („Manuscriptum", 1973). Tot nereprezentată, *Un lup mâncat de oaie* (1947) este o farsă cu redusă importanță literară și teatrală, pe motivul „păcălitorului păcălit". În 1934, **C.** răspunde favorabil, și eficient, solicitării lui Ion Luca, de a colabora la rescrierea dramei religioase a acestuia, *Iuda*, respinsă anterior, în două rânduri, de Naționalul bucureștean. Scrierilor originale destinate scenei, **C.** le alătură două traduceri, *Tată fără voie* de Luigi Pirandello și *Banii* de Octave Mirbeau, precum și dramatizarea romanului *Cocoșatul de la Notre Dame* de V. Hugo.

C. este și autorul a trei volume de proză. Romanul *Soț ori făr'dă sau Odiseea lui Haralambie Cutzaftachis* (1936) relatează povestea pseudoveselă a unui samsar mărunt, obsedat de logica ascunsă a adversității originare dintre numerele cu soț și cele fără soț. Până la un punct, personajul se înrudește cu Chirică prin credința, uneori fanatică, într-un destin favorabil, credință sprijinită pe asimilarea exclusivistă a unei idei. Considerat bufon de cei din jur, Haralambie chiar se transformă într-o ființă ridicolă prin felul de a se mișca, prin atitudini și prin comportamente aberante. Treptat, alunecă într-un misticism clinic, socotind voința supremă a divinității ca fiind singura în măsură să ofere răspuns tuturor îndoielilor sale. Povestea întâmplărilor prin care trece în mijlocul unei lumi dure, insensibile, cea a cazinourilor, se desfășoară însă fără un crescendo bine supravegheat, într-un regim de lejeritate răsfrânt defavorabil asupra impresiei artistice de ansamblu. În două scrieri de factură memorialistică, intitulate *Cutia cu maimuțe* (1942) și *Măscărici și mâzgălici* (1958), **C.** rememorează etapele formării sale ca om de scenă și de litere. Volumul din 1942 cuprinde amintiri legate de familie, de viața scriitoricească, teatrală și cazonă. Evocările sunt susținute de un patos reținut, de vervă și umor, portretele beneficiază de tușe rapide și decise. Pentru istoria literară, deosebit de importante sunt amintirile privitoare la Urmuz. Portretistul dispune de un remarcbil simț al observației și de capacitatea de a surprinde esențialul unei existențe. Notațiile includ, fără ostentație, calități și defecte omenești, oferind deseori date inedite asupra unor personalități care au decis destinele teatrului românesc

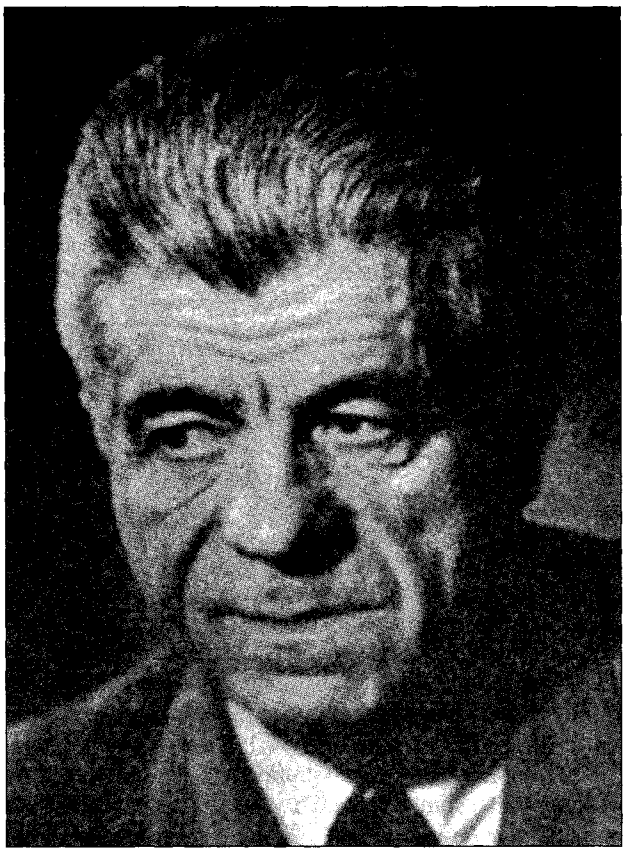

sau ale literaturii naționale. Considerarea critică a operei lui **C.** relevă un scriitor inegal, oscilând între realizări superlative și însăilări derizorii, un autor noncoformist, dispunând de un remarcabil simț al umorului și al ridicolului, un creator în care se alătură două ipostaze: omul de teatru și omul de litere, care își întretaie deseori traiectoriile, completându-se și sprijinindu-se reciproc.

Privită cu lupa, comedia Omul cu mârțoaga *de G. Ciprian este un mozaic de toate varietățile teatrale câte au putut intra în experiența unui actor. [...] De fapt, piesa e un „mister" și deocamdată unica scriere teatrală veritabil „mistică".*

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Omul cu mârțoaga*, București, 1927; ed. București, 1983; *Nae Niculae*, București, 1928; *Soț ori făr'dă sau Odiseea lui Haralambie Cutzaftachis*, București, 1936; *Capul de rățoi*, București, 1940; *Cutia cu maimuțe*, București, 1942; *Măscărici și mâzgălici*, București, 1958; *Scrieri*, I-II, pref. Petre Pintilie, București, 1965.

Repere bibliografice: C. Râuleț, [*G. Ciprian*], „Teatrul de mâine", 1918, 7; Horia Bottea, *„Capul de rățoi"*, „Bilete de papagal", 1928, 3; T. Arghezi, *G. Ciprian*, „Bilete de papagal", 1928, 26, 30; Romulus Seișanu, *„Nae Niculae"*, U, 1929, 234; Tita Bobeș, *„Nae Niculae"*, „Ultima oră", 1929, 238; E. Lovinescu, [*G. Ciprian*], RP, 1930, 3622; Ioan Massoff, *O piesă românească la un teatru de stat din Berlin*, RP, 1930, 3712; Romicus [Romulus Seișanu], *„Iuda"*, U, 1934, 79; Perpessicius, *Opere*, IX, *429-433*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *835-836*, *Ist. lit.* (1982), *921*; Dan

Petrașincu, *„Omul cu mârțoaga", comedie de d. G. Ciprian*, SE, 1943, 1788; Petru Manoliu, *„Banii", după Octave Mirbeau*, TIL, 1944, 2414; Radu Popescu, *„Capul de rățoi"*, RMB, 1966, 6696; Brădățeanu, *Istoria*, II, *335–343; Epistolar Lucian Blaga. Dialog cultural cu G. Ciprian* (publ. Simona Cioculescu), MS, 1982, 2; Vartic, *Modelul, 242–250;* Florin Faifer, *Frumoșii nebuni ai lui G. Ciprian*, CRC, 1983, 24; I. N. [Ionuț Niculescu], G. *Ciprian*, TTR, 1983, 7–8; N. Carandino, *Teatrul așa cum l-am văzut*, București, 1986, *159–161, 244–245*; Valentin Silvestru, *„Omul cu mârțoaga"*, RL, 1989, 42; G. *Ciprian*, DRI, I, *288–353; Dicț. analitic*, I, *118–119*; Ghițulescu, *Istoria, 44–47; Dicț. esențial, 186–188.* *C.P.*

CIREȘ, Lucia (20.XII.1943, Ustia, j. Chișinău), etnolog și istoric literar. Este fiica Tatianei (n. Gatcina), funcționară, și a lui Iuliu Cireș, preot. Face studiile secundare (1957–1961) la Salonta și Cluj, iar pe cele universitare, la Facultatea de Filologie din Iași (1963–1968), după care este încadrată cercetător științific la Institutul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași, în cadrul căruia contribuie, printr-o îndelungată și laborioasă investigație de teren, la alcătuirea Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei. A primit, împreună cu colectivul care a elaborat *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române. Și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea din Cluj-Napoca (1997), cu teza *Colindatul și colindele în Moldova*. Colaborează cu studii și articole de specialitate la reviste academice și de cultură – „Revista de etnografie și folclor", „Revista de lingvistică și știință literară", „Dacia literară", „Revista română" ș.a.

Pe lângă importanța științifică reală, culegerea *Descântece din Moldova* (1982), pe care **C.** a realizat-o în colaborare cu Lucia Berdan, a avut și semnificația sfidării politicii culturale a timpului, descântecele fiind socotite sub regimul comunist o manifestare de obscurantism. În amplul studiu introductiv, autoarea stăruie asupra instrumentarului poetic: eufemisme, elemente criptice, simboluri, simbolistica numerelor și a culorilor, se oprește asupra tipurilor de discurs, subliniază marea lor diversitate de forme poetice. Ampla antologie de texte (391) facilitează cunoașterea tipologiei compoziționale a descântecelor: tipuri simple (denumirea agentului nociv); invocații; porunci și exorcisme; analogii; analogii narative; analogii directe; analogii indirecte; forme magice și parodii. Substanțialele capitole de note și variante, bibliografia, indicii și glosarul fac din *Descântece din Moldova* o lucrare de referință. Cealaltă carte, *Colinde din Moldova* (1984), spulberă prejudecata că în Moldova nu există colindă propriu-zisă. Studiul introductiv adună mărturii asupra existenței colindei în spațiul etnofolcloric amintit, iar corpusul de texte (256) reprezintă, chiar dacă inegal (în funcție de frecvența tipurilor), toate secțiunile colindei: protocolare, cosmogonice, profesionale, flăcăul și fata, familiale, edificatoare și moralizatoare, biblice și apocrife, colinde-baladă, colinde-cântec, netipologizate și contaminate. De remarcat cercetarea colindei în contextul ritual și social în care se desfășoară, iar în indicele de refrene – bogăția de forme pe care o îmbracă străvechiul „lerui-ler". O anexă cuprinde principalele tipuri melodice ale colindei din Moldova, transcrise de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu.

SCRIERI: *Dicționarul literaturii române de la origini până la* 1900 (în colaborare), București, 1979. **Culegeri:** *Descântece din Moldova*, introd. edit., Iași, 1982 (în colaborare cu Lucia Berdan); *Colinde din Moldova*, introd. edit., Iași, 1984.

Repere bibliografice: *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Radu Răutu, *Lucia Cireș, Lucia Berdan, „Descântece din Moldova"*, REF, 1983, 1; N. Bot, *Caietele „Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei"*, AAF, 1987, *435–437*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *170–171*; Silvia Ciubotaru, *Lucia Cireș*, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»", 2003, 4. *I.D.*

CIREȘ, Vasile (9.III.1866, Hurdugi, j. Vaslui – c. 1930), folclorist. Fiul lui Ștefan Cireș, țăran, **C.** a făcut școala la Iași, avându-l ca profesor pe Aron Densușianu, apoi, în același oraș, a urmat Facultatea de Litere și Filosofie. A fost profesor de limba română la Focșani (1888) și la gimnaziul din Târgoviște (1892). Din 1893 predă limba și literatura română la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, iar din 1904, la Gimnaziul „Ștefan cel Mare" din același oraș. În 1907 își termină și studiile de drept. În teza de licență, *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române* (1888), **C.** demonstrează precaritatea cercetărilor de estetică a folclorului și încearcă să elucideze conceptul respectiv. El discută mijloacele artistice ale poeziei populare, urmărind și influența acesteia asupra creației poeților români. Lucrarea a fost aspru criticată de M. Schwarzfeld, care îi imputa, cu justețe, lacune în informație, precum și opinia eronată privitoare la contribuția lăutarilor în crearea folclorului. A publicat în ziarele „Lupta", „Propaganda", precum și în revista „Arhiva" studii și articole pe care le-a reunit în volum (*Studii*, 1899). Comentariile ample despre Ion Neculce, expunerea unor principii de critică literară (după modelul lui C. Dobrogeanu-Gherea) sunt didacticiste și lipsite de interes. Tot în studii, tratează chestiuni de limbă sau probleme ale învățământului secundar. În 1903 și 1904 **C.** tipărește singur revista politică „Libertatea", în care își precizează poziția deținută în Partidul Național Liberal. A scos, tot la Iași, publicațiile „Orientul" (1904) și „Reforma" (1926). Articole politice a mai scris și în ziarul „Propaganda", unde semna Myrtil, în „Liberalul" și „Gazeta liberală".

SCRIERI: *Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române*, Focșani, 1888; *Estetica poeziei populare (Răspuns d-lui Schwarzfeld, colaborator la „Arhiva Societății științifice și literare din Iași")*, LUP, 1890, 1132; *Legende și poezii pentru învățământul istoriei*, Focșani, 1892; *Studii*, Iași, 1899.

Repere bibliografice: M. Schwarzfeld, *V. Cireș, „Considerațiuni estetice asupra poeziei populare române"*, „Arhiva", 1889–1890, 5; V. I. Atanasiu, *Doi folcloriști*, LUP, 1890, 1142; Gh. Adamescu, *Istoria Seminarului Veniamin din Iași*, București, 1904, *132, 136; Dicț. lit. 1900, 185*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *171*. *L.Cș.*

CIRIMPEI, Victor (15.II.1940, Drăgănești, j. Bălți), folclorist. Este fiul lui Alexandru Cirimpei, țăran. A urmat Facultatea de Filologie la Chișinău (1958–1964) și doctorantura la Moscova

(1965–1967). Din 1964 a lucrat, în cadrul Academiei de Științe din Chișinău, ca laborant delegat la doctorantură și cercetător științific. În 1968 devine doctor în filologie, cu teza *Procese contemporane în folclor*.

C. a cules folclor de la românii din Basarabia, Ucraina, Rusia, Georgia, publicând textele în numeroase culegeri colective. Cu studii de mitologie, folcloristică și analiză literară a fost prezent, din 1964, în publicații de profil din Chișinău. Alte studii a tipărit în numeroase volume colective, începând cu 1971. **C.** este autor al monografiilor *Folclorul și contemporaneitatea* (1974, în limba rusă) și *Realizări ale folcloristicii timpurii moldovenești* (1978), aceasta din urmă despre contribuțiile marcante ale cronicarului Ion Neculce și ale cărturarului Teodor Stamati. A alcătuit de asemenea mai multe culegeri de snoave, glume și anecdote și a contribuit, fiind și redactor-secretar, la elaborarea corpusului *Creația populară moldovenească*.

SCRIERI: *Realizări ale folcloristicii timpurii moldovenești*, Chișinău, 1978. **Culegeri:** *Snoave și anecdote*, Chișinău, 1979; *Cântece revoluționare și sovietice*, Chișinău, 1982 (în colaborare); *Ace pentru cojoace*, Chișinău, 1985; *Soare nou răsare*, Chișinău, 1990.

Repere bibliografice: A. Donos, *Creația populară astăzi*, „Cultura", 1974, 21 decembrie; Gr. Bostan, *Din tezaurul culturii populare*, „Zorile Bucovinei", 1975, 24 decembrie; E. Russev, *Corelația folclor-cronografie*, „Nistru", 1978, 8; A. Hâncu, *„O samă de cuvinte"*, LA, 1978, 14 septembrie; E. Junghietu, S. Moraru, *Noi volume din seria „Creația populară moldovenească"*, „Nistru", 1982, 9; Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian – folclorist și etnograf*, București, 1987, 64–65; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, 171–172. *S.M.*

CISEK, Oscar Walter (6.XII.1897, București – 30.V.1966, București), traducător. Fiu de comerciant, **C.** frecventează Liceul evanghelic din orașul natal (trecându-și examenul de bacalaureat în 1917), iar la München audiază cursuri de filologie (germanistică) și istoria artei (1921–1923), fără a-și încheia studiile universitare. Atestarea aptitudinilor intelectuale, a vocației pentru scris o dobândește prin lucrări literare și publicistice, fiind prezent cu variate contribuții în paginile revistelor „Cuget românesc", „Adevărul literar și artistic", „Gândirea" ș.a. Colaborează cu versuri, pagini de proză și eseuri la periodicele de limbă germană din România (mai ales la „Deutsche Tagespost") și din afara granițelor țării („Prager Presse", „Der kleine Bund" ș.a.), găsind în munca de ziarist la foile românești din capitală un suport material al vieții sale și al familiei. A fost căsătorit, din 1920 până în 1936, cu traducătoarea Hortensia Mateescu, care a jucat un rol însemnat în formația sa de critic de artă. Activitatea în cadrul serviciului de presă al Ministerului de Externe (1924–1930) și totodată cea de redactor al suplimentului în limba germană al „Revistei Fundațiilor Regale" (1925–1928) îi deschid calea spre cariera diplomatică. A fost atașat de presă și atașat cultural la Viena (1930), Praga (1932–1937) și Berlin (1939–1940). După câțiva ani petrecuți în cadrul Direcției de Presă și al Secției de Propagandă a Ministerului de Externe (1941–1946), este numit consul general al Legației Regale a României la Berna (1946–1947). În 1948 e concediat din Ministerul de Externe și are de suportat consecințele atașamentului său față de regimul anterior: arestat și anchetat, suferă rigorile întemnițării în închisorile comuniste. Reabilitat, își reia activitatea, concentrându-se mai ales asupra unor proiecte de proză ficțional-documentară; romanul său în două volume despre răscoala de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, *Reisigfeuer*, a apărut în românește cu titlul *Pârjolul*. De asemenea, scrie numeroase eseuri, cronici plastice (transpuse și în română) și, concomitent, traduce din și în limba germană. În 1962 devine membru corespondent al Academiei Artelor din Berlin (RDG).

Eforturile depuse de **C.** – care a folosit și pseudonimul Werner Langenthaler – vizează mai buna cunoaștere a literaturii de limbă germană în România: conferințe (despre romantismul german, Novalis, Rainer Maria Rilke), portrete ale unor autori (Thomas Mann, Georg Trakl – comparat cu G. Bacovia, Theodor Däubler), traduceri (din creațiile Elsei Lasker-Schüler, ale lui Th. Däubler și Alfred Döblin; în colaborare cu Ion Pillat, a transpus proză lirică aparținând lui R.M. Rilke, *Cântecul vieții și al morții stegarului Christoph Rilke*, precum și poeme de Georg Trakl și Ivan Goll). Acestora le corespund, complementar, demersurile pentru cunoașterea creației românești în străinătate. Ca traducător, **C.** dovedește receptivitate față de reliefurile marcante ale unui moment artistic. Astfel, în anii '20 publică tălmăciri din Tudor Arghezi, G. Bacovia, Nichifor Crainic, Adrian Maniu, Ion Pillat ș.a.; transpune (împreună cu Hortensia Mateescu), pentru eventuale prezentări pe scene germane, piesele *Tulburarea apelor*, *Meșterul Manole* și *Daria* ale lui Lucian Blaga, prieten și coleg în

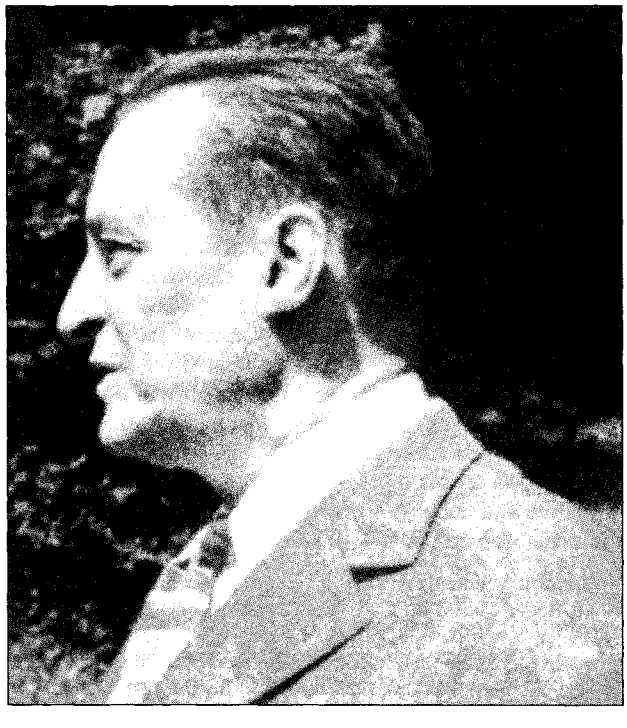

serviciul diplomației române. Se orientează spre fizionomiile artistice și operele reprezentative, dând dovadă de gust estetic, de siguranță în alegere. În perioada regimului de „democrație populară", vădește însă și spirit conciliant (în cazul traducerii romanului sadovenian *Mitrea Cocor*, se pare că au decis mai degrabă factori conjuncturali, explicabili poate prin dorința lui **C.**, considerat de birocrația culturală comunistă un autor „burghez", un „gândirist", de a corecta această apreciere). Receptivitatea față de ceea ce corespunde actualității, dar și dispoziția de a aborda mai ales realizările majore, caracteristice literaturii române contemporane, sunt slujite de bogatele resurse scriitoricești ale lui **C.**, învederate din plin în proza sa, în povestirile volumului *Die Tatarin* [*Tătăroaica*] (Hamburg, 1929), în romanele *Der Strom ohne Ende* [*Fluviul fără sfârșit*] (Berlin, 1937), despre viața pescarilor din Delta Dunării, și *Vor den Toren* [*În fața porților*] (Frankfurt pe Main, 1950).

Traduceri: N.D. Cocea, *Antidynastische Pamphlete* [*Pamflete antidinastice*], București, 1951; Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor*, București, 1952, *Das Liebeslied* [*Cântec de dragoste*], București, 1981; Zaharia Stancu, *Die Blumen der Erde* [*Florile pământului*], București, 1955.

Repere bibliografice: Ion Biberi, [*Prefață*] la O.W. Cisek, *Eseuri și cronici plastice*, București, 1967; Alfred Kittner, *Oscar Walter Cisek – eine Dokumentation*, în Oscar Walter Cisek, *Die Tatarin*, București, 1971; Al. Oprea, *Argument*, în O.W. Cisek, *Sufletul românesc în artă și literatură*, Cluj-Napoca, 1974; Roxana Nubert, *Oscar Walter Cisek als Mittler zwischen deutscher und rumänischer Kultur*, Regensburg, 1994; Peter Motzan, *Ein Meister des Vermittlungsgewerbes: Oscar Walter Cisek (1897–1966)*, „Südostdeutsche Vierteljahresblätter", 1996, 4; *Oscar Walter Cisek în scrisori*, îngr. Constandina Brezu și Ioana Cisek, pref. Dan Grigorescu, București, 1997; Grete Tartler, *Deslușiri central-europene*, MS, 1998, 1–2. *J.W.*

CISMAȘ, Angela (16.V.1936, Românești, j. Tighina), editoare și traducătoare. Este fiica Olimpiei (n. Tacu) și a lui Ioil Scurtu, funcționar CFR. A absolvit Facultatea de Filologie din București, secția franceză, iar din 1959 a funcționat ca redactor, apoi redactor-responsabil al domeniului francez în cadrul Editurii pentru Literatură Universală, ulterior Editura Univers. A inițiat și a îngrijit ediții de autor aparținând clasicilor literaturii franceze precum Balzac, Flaubert, dar și ale unor autori contemporani ca Michel Butor, Marguerite Duras, Samuel Beckett ș.a. Ca traducătoare, dovedind o bună cunoaștere a limbilor în și din care a transpus, s-a aplecat atât asupra unor clasici ai literaturii franceze din secolul al XIX-lea (Émile Zola, Théophile Gautier, Hippolyte Taine ș.a.), cât și asupra unor mari scriitori ai secolului al XX-lea (André Gide, Julien Green, Marguerite Yourcenar ș.a.). Fără să urmărească un program anume, **C.** a tradus mult, semnând de cele mai multe ori și prefețele sau tabelele cronologice din volumele propuse cititorului român.

Traduceri: Miguel de Salabert, *Exil interior*, București, 1967; André Gide, Roger Martin du Gard, *Corespondență*, București, 1973; Jules Michelet, *Scrieri alese*, București, 1973; Pierre Gascar, *Ani de vrajă*, București, 1974; Hippolyte Taine, *Note despre Paris*, București, 1976; Robert Vergnes, *Chemarea necunoscutului*, București, 1977; Armand Lanoux, *Păstorul albinelor*, București, 1978; Émile Zola, *Bucuria de a trăi*, Iași, 1978, *Cucerirea orașului Plassaus*, I–II, București, 1989; André Dhotel, *Viviane. În lumea largă*, București, 1979; Théophile Gautier, *Scrieri despre artă*, București, 1980; Daniel Boulanger, *O umbră în peisaj*, București, 1981; Geneviève Doboscq, *La revedere, Geneviève!*, București, 1981; Claude Roy, *Întâlnirea de pe Podul Artelor*, București, 1982; Marianne Pierson-Piérard, *Viața pasionată a Katherinei Mansfield*, București, 1983; Edgar Quinet, *Opere alese*, București, 1983; Edgar Thomé, *Misiune specială. 1940–1945. Epopeea unui parașutist în Franța ocupată*, București, 1986; Marguerite Yourcenar, *Labirintul lumii*, I–III, București, 1986–1993; Michel del Castillo, *Noaptea verdictului*, București, 1987; Martin Grey, *În numele semenilor mei*, București, 1988; Julien Green, *Tărâmuri de departe*, București, 1990; Alexandre Jardin, *Fanfan*, București, 1991; Hubert Nyssen, *Ruinele Romei*, București, 1991; Michel Droit, *Întâlnirea de la Elchingen. Singur la părinți*, București, 1992; Patrick Mondiano, *Scutit de pedeapsă*, pref. trad., București, 1994; Albert Simonin, *Nu v-atingeți de mengoți!*, București, 1994; Louis-Ferdinand Céline, *Călătorie la capătul nopții*, București, 1995; Henry de Montherlant, *Fetele*, București, 2000. *C.Br.*

CISTELECAN, Al.[exandru] (2.XII.1951, Aruncuta, j. Cluj), critic literar, eseist și traducător. Este fiul Mariei (n. Baciu) și al lui Alexandru Cistelecan, țăran. **C.** urmează școala generală (1958–1966) în satul natal, apoi Liceul „Ady-Șincai" din Cluj (1966–1970). După bacalaureat devine student al Facultății de Filologie, secția română-italiană, a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj (1970–1974). Ca student, este redactor la „Echinox" (1973–1974) și, tot aici, cronicar literar. Profesor (1974–1975) la Cehu Silvaniei (județul Sălaj), instructor la Casa de Cultură din orașul Ștei (1975–1980) și din Oradea (1980–1987), susține cronica literară a revistei „Familia" și rubrica „Poșta redacției". În 1987 se transferă ca redactor la revista „Vatra" din Târgu Mureș, iar în 1991 ajunge redactor-șef adjunct la aceeași revistă. În 1993 intră în redacția Editurii Arhipelag din același oraș, coordonând seria „Poetica". Lector (din 1994) la Universitatea „Transilvania" din Brașov, predă cursuri de literatură română contemporană și la Cluj și Alba Iulia. Obține titlul de doctor în filologie cu teza *Ion Pillat și pillatismul* (2000), la Universitatea din Cluj-Napoca. Debutează cu versuri (1972) și critică literară (1973) în revista „Echinox". Colaborează la „Orizont", „Amfiteatru", „Ateneu", „România literară", „Tribuna", „Steaua", „Contrapunct", „Calende", „Luceafărul", „Interval", „Apostrof", „Arca" (Arad), „Euphorion", „Discobolul", „Poesis", „Altera", „Neue Literatur", „Magyarország es Europa" (Budapesta), „Literatura na swiecie" (Varșovia). Editorial, debutează cu volumul de eseuri *Poezie și livresc* (1987). A redactat articole pentru *Dicționarul scriitorilor români* (coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu), precum și numeroase prefețe și postfețe la volume de versuri. A beneficiat de stagii de pregătire și burse în Franța (Paris, 1991) și Italia (Roma, 1992 și 1994).

Prin subtilitatea și exactitatea cronicilor literare consacrate aproape exclusiv cărților de poezie, publicate în revistele „Echinox" și „Familia", **C.** și-a construit o personalitate și un stil. În *Poezie și livresc* sunt selectate treizeci de foiletoane critice (de fapt, dense eseuri-portret, adevărate medalioane), alcă-

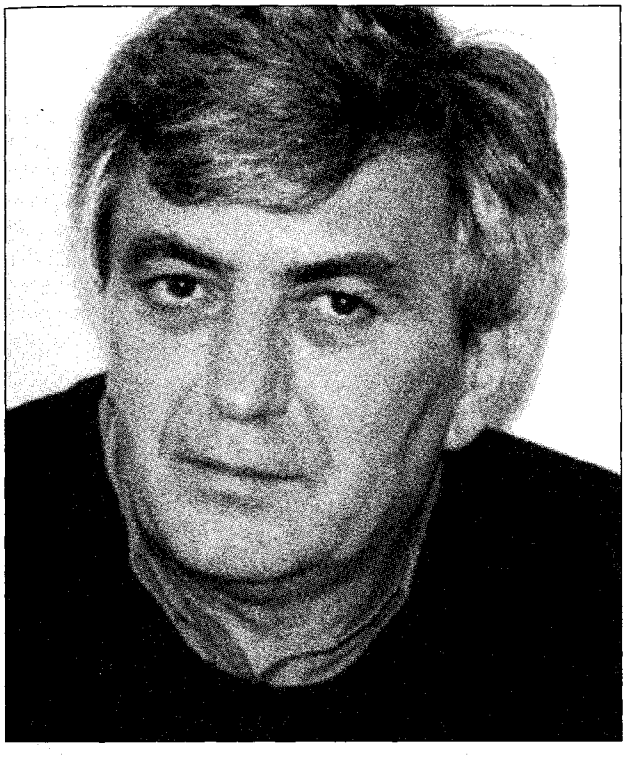

tuind, sub titlul *Barometrul livrescului*, un decupaj tipologic privitor la poezia românească de azi (de la Ștefan Aug. Doinaș la Mariana Bojan). Un *Conspect* și o *Aplicație* (fină interpretare a poeziei lui Mircea Ivănescu) trasează liniile generale spre o tipologie a spiritului poetic livresc. Acțiunea criticului se înscrie într-o campanie de recunoaștere, definire și „reabilitare" a conceptului, susținută, printre alții, de Adrian Marino și Al. Paleologu, și vizează descrierea și evaluarea fenomenului în spațiul poetic românesc. Explicând succint această „fenomenalitate în progresie, înscrisă poate în codul genetic cultural", **C.** constată că există „un tip de sensibilitate ce trăiește din *mediere*, și nu din frustețe și inocență, dintr-o cultură a senzației, și nu din senzația pură și diformă". Având ca specific un dezechilibru al funcțiilor creative, „poezia livrescă se ivește în umbra celei clasice, reflexive și vizionare, destructurând nucleul ei funcțional". După modul în care receptează „convenționalizarea poemului" și după reacția la „presiunea ideologiei literare", poeții livrești se grupează, în terminologia criticului, în „rentieri ai convenției" și în „prizonieri ai convenției". Obiectivul cărții nu este o investigare strict teoretică a livrescului, deși autorul caută să identifice criteriile tematice și stilistice, de atitudine și de viziune care îl delimitează, ci descrierea și valorizarea varietăților sale în lirica românească modernă, fără să țintească atât un tablou complet, cât unul elocvent. Analiza ipostazelor individuale atestă capacitatea criticului de a intui și identifica, de fiecare dată, mișcarea interioară a poemului, perspectiva imaginarului, dinamica eului liric, diferența specifică a universurilor sensibile luate în considerare. Tot o culegere de cronici literare este volumul *Top ten (recenzii rapide)* (2000), organizat însă diferit. Criticul comentează cărți de poezie apărute într-un interval de timp limitat (1995–1999), iar în suita cronicilor, unele nume de poeți, analizați cu alte prilejuri, revin în atenția sa. Cartea concentrează o sumă de observații aplicate unui moment al poeziei românești și unor poeți al căror destin literar este în plină metamorfoză (Emilian Galaicu-Păun, Ion Stratan, Viorel Mureșan, Andrei Zanca, Liviu Ioan Stoiciu, Dan Damaschin, Bogdan Ghiu, Lucian Vasilescu, Dumitru Crudu, Adrian Popescu, Traian Ștef ș.a.). Cronicarul literar nu și-a schimbat dicțiunea, vădind aceeași expresivitate subtilă și penetrantă. Analizele sale, succinte, „rapide", includ portrete, situări, ierahizări pertinente, dobândind o densitate puțin obișnuită în exercițiul criticii de întâmpinare. În amplul eseu *Celălalt Pillat* (2000), **C.** examinează, cu metodă, „imaginarul apei la un «poet al pământului»". Recitirea poeziei lui Ion Pillat, în cheie bachelardiană, propusă de critic, fără a fi intenționat polemică, modifică substanțial percepția curentă asupra unui creator important.

SCRIERI: *Poezie și livresc*, București, 1987; *Celălalt Pillat*, București, 2000; *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000; *11 dialoguri (aproape teologice)*, Târgu Lăpuș, 2002; *Mircea Ivănescu*, Brașov, 2003. **Antologii:** *Un destin istoric: Biserica Română Unită. Ancheta revistei „Vatra"*, Târgu Mureș, 1999 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *Vârtej încremenit*, AFT, 1987, 3; Laurențiu Ulici, *Al. Cistelecan, „Poezie și livresc"*, CNT, 1987, 27; Radu Enescu, *Cavalerul Cis în luptă cu livrescul*, F, 1987, 8; Mircea Mihăieș, *Pre-vernisaj*, O, 1987, 28; D.I. Cenușer, *Livrescul în poezie*, T, 1987; 11; Mihai Dragolea, *Al. Cistelecan, „Poezie și livresc"*, ST, 1988, 5; Nicolae Oprea, *Al. Cistelecan, „Poezie și livresc"*, ARG, 1988, 10; Regman, *Nu numai, 174–182*; Țeposu, *Istoria, 191–193*; Ștefan Borbély, *Alexandru Cistelecan*, ECH, 1994, 1-3; Papahagi, *Fragmente, 244–248*; Pop, *Pagini, 170–175*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *370–374*; Moraru, *Obsesia, 180–184*; Ion Pop, *O lectură nouă a operei lui Ion Pillat*, RL, 2001, 1; Gheorghe Grigurcu, *O nouă imagine a lui Ion Pillat*, RL, 2001, 15; Manolescu, *Lista*, III, *411–414*; Petraș, *Panorama, 199–203*. *C.H.*

CIȘMAN, Virgiliu N. (c. 1872 – ?), poet. Familia îi era din Huși, tatăl, Neculai M. Cișman, numărându-se printre oamenii politici ai urbei, mama (n. Merișescu), înrudindu-se cu vechea familie boierească Vârnav. **C.** face studiile secundare în Iași și începe să scrie la publicații de aici, apoi la unele din București, din 1890 colaborând la „Contemporanul", „Biblioteca familiei", „Generația nouă", „Românul literar", „Lumea ilustrată", „Adevărul", „Perdaful", „Universul", „Evenimentul", „Evenimentul literar", „Viața", „Curierul de luni", „Vatra", „Jurnalul", „Lumea nouă", „Adevărul literar", „Arta", „Adevărul ilustrat", „Lumea nouă literară și științifică", „Noutatea" (la care era și redactor responsabil), „Soarele", „Pagini alese", „Provincia literară". Semna și cu pseudonimele De la Prut, Pal, Virgil N. Zgureanu. În acest răstimp îi apar la Craiova volumele de versuri *Din anii tineri* (1895) și *Ploaie și soare* (1904). În preajma lui 1900 pleacă în Belgia, stabilindu-se la Bruxelles, de unde trimite vești și scrisori până prin 1928.

Fără a fi un poet de talent, așa cum îl considera C. Dobrogeanu-Gherea, **C.** este autorul unor versuri adesea sensibile, fine, prelungind mai cu seamă tonalități eminesciene. Ca și alți poeți ai epocii, el nu este atât un melancolic, cât un sentimental romanțios, înclinat spre o duioșie grațioasă. Mâhnit și înlăcrimat la vederea suferinței, a sărăciei, el amintește uneori maniera poeziei delicate a lui Fr. Coppée, din aceeași sentimentalitate născându-se unele tablouri idilice, artificioase, ca într-o banală litografie. Mai interesante sunt unele teme și motive simboliste, **C.** făcând o timidă încercare de a se racorda la orientarea mai nouă a poeziei: peisaje autumnale cu arbori goi, frunze moarte și ploi neîntrerupte, câmpuri cu corbi, ca la J. Laforgue, orașul, stilizat în felul lui G. Rodenbach, ca o cetate moartă unde străjuiesc doar lebedele. Sunt cultivate, de asemenea, imagini nocturne, lunare, reci, se invocă sunete înfiorate, de flaut sau viori, căderea apei în bazine, muzicalitatea versului devenind, câteodată, plină. Lipsit de temperamentul unui simbolist autentic, **C.** participă discret numai la familiarizarea cu o recuzită poetică nouă.

SCRIERI: *Din anii tineri*, Craiova, 1895; *Ploaie și soare*, Craiova, 1904.

Repere bibliografice: C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I, București, 1957, *388*; Dafin, *Iașul*, I, *82–84*; *Dicț. lit. 1900*, *185*. *G.D.*

CIUBOTARU, Ion H. (28.I.1940, Arborea, j. Botoșani), etnolog și istoric literar. Este fiul Elenei (n. Sauciuc) și al lui Haralambie Ciubotaru, țărani. După ce face liceul la Dorohoi și, între 1961 și 1966, Facultatea de Filologie a Universității din Iași, devine muzeolog la Muzeul Etnografic al Moldovei din Iași (1966–1967), iar din 1968, cercetător la sectorul de folclor al Institutului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, Filiala Iași. Își ia doctoratul în etnologie cu teza *Cântecul funerar și contextul său etnografic pe Valea Șomuzului Mare*, susținută la Universitatea din Cluj-Napoca în 1978. Colaborează la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române), redactând articole despre folcloriști, genuri, specii folclorice și reviste de specialitate. Din octombrie 1991 este profesor-asociat la Facultatea de Istorie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași și, din același an, director al Centrului Județean al Creației Populare Iași. Din 1999 este profesor la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza". Sub îngrijirea sa au apărut, între anii 1979 și 1991, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei* (zece volume).

În principalele lucrări ale lui **C.** fie că este vorba de cercetarea unei localități (*Vânătorii*, 1971), fie a unui gen, fie, în fine, a unei zone etnografice, tratarea este de regulă monografică. Cercetarea ceremonialului funebru din Moldova are, prin D. Cantemir, Al. Lambrior, T.T. Burada, S. Fl. Marian, Elena Niculiță-Voronca și T. Pamfile, o veche tradiție. Dar **C.** propune în *Marea trecere* (1999) nu o confirmare a credințelor și practicilor consemnate de S. Fl. Marian în urmă cu mai bine de un secol, ci un studiu monografic modern (atât prin culegerile efectuate cu aparatură specializată, cât și prin dezvoltările teoretice de temeinică ținută științifică). Fenomenul este abordat în întreaga sa complexitate, având în vedere și zonele ignorate până atunci sau mai slab cercetate. Într-o primă secțiune a studiului, autorul analizează contextul etnografic al cântecului funerar în Moldova, iar în cea de-a doua – cântecele de înmormântare, bocetele, cântecele ritual-ceremoniale, versurile funebre. Bocetele îi reține cu precădere atenția, fiindcă ele „se remarcă prin realizări artistice deosebite și prin capacitatea de a pune în evidență procesul de liricizare ce caracterizează acest gen pe întreg spațiul carpato-dunărean". Un bogat capitol inventariază motivele existente în cântecele funebre din Moldova. În *Valea Șomuzului Mare* (I–II, 1991), **C.** realizează o monografie nu doar a spiritualității zonei situate în Podișul Sucevei, ci și a coordonatelor ei etnografice. Investigarea etnografică și folclorică a cincizeci de localități, de-a lungul a mai bine de două decenii, a determinat lărgirea ariei de cercetare, mulți locuitori din zonă fiind urmașii unor băjenari din Transilvania. Constatarea unor identități între folclorul șomuzean și cel transilvănean i-a impus lui **C.** și cercetarea satelor de peste munți, de unde au venit cu secole în urmă băjenarii. De altfel, cercetarea fenomenelor într-un context mai larg este un principiu metodologic al lui **C.** Antologia din volumul al doilea cuprinde – cum s-a remarcat – „texte de o rară frumusețe și valoare documentară" (Nicolae Bot). Cu masiva lucrare *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare* (I-II, 1998–2002), **C.** aduce o contribuție majoră la clarificarea unei probleme îndelung controversate, și anume dacă așa-zișii ceangăi sunt, cum susțin unii specialiști

maghiari, „grupul etnic maghiar cel mai de răsărit", sau sunt români. **C.** a întreprins, timp de mai bine de trei ani, cercetări complexe în toate satele locuite de catolicii moldoveni în județele Bacău, Iași, Neamț și Vrancea, le-a cercetat civilizația și cultura, i-a lăsat pe numeroșii săi informatori să-și expună nestingheriți opiniile asupra originii și apartenenței lor, asupra limbii pe care o vorbesc. Întreaga demonstrație a cărții — împodobită cu imagini color foarte grăitoare și impecabil tipărite — fundamentează ideea că atât formele de civilizație, cât și cele de cultură ale catolicilor din Moldova „se încadrează atât de firesc în patrimoniul civilizației noastre rurale, încât adevărul este greu de escamotat". Cultul tradiției și al neamului, datinile și credințele lor, toate le vădesc „identitatea totală" cu neamul românesc. **C.** a elaborat și a impus proiectul de alcătuire a Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iași, în cadrul căreia universul culturii populare este investigat în toată complexitatea sa (fondul arhivistic conține peste 170 000 de documente etnofolclorice).

SCRIERI: *Chestionar folcloric și etnografic general*, Iași, 1970; *Vânătorii* (în colaborare cu Silvia Ionescu), Iași, 1971; *Ornamente populare tradiționale din zona Botoșanilor. Cusături, țesături* (în colaborare cu Silvia Ciubotaru), Botoșani, 1982; *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova (Marea trecere)*, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, Iași, 1986; *Ornamente populare tradiționale din Moldova. Cusături, țesături* (în colaborare cu Silvia Ciubotaru), Iași, 1988; *Valea Șomuzului Mare. Monografie folclorică*, I–II, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, Iași, 1991; *Marea trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova*, București, 1999; *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. I: *Arhitectura populară. Textilele de interior. Portul popular de sărbătoare*, Iași, 1998, vol. II: *Obiceiurile familiale și calendaristice*, Iași, 2002; *Gherăești. Un sat din ținutul Romanului* (în colaborare), Iași, 2003. **Culegeri:** *Teatru folcloric din județul Iași*, pref. Vasile Adăscăliței, Iași, 1969 (în colaborare cu Vasile Adăscăliței); *Folclor din ținutul Rădăuților*, pref. Vasile Adăscăliței, Suceava, 1969 (în colaborare cu Vasile Adăscăliței); *Cântece și strigături din județul Botoșani*, pref. edit., Botoșani, 1980; **Ediții:** Petru Caraman, *Literatură populară*, introd. edit., Iași, 1982, *Descolindatul în Orientul și în sud-estul Europei*, postfața edit., Iași, 1997, *Studii de etnografie și folclor*, postfața edit., Iași, 1997 (în colaborare cu Ovidiu Bârlea).

Repere bibliografice: *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; I.C. [Ion Cuceu], *Folclor poetic. Cântece și strigături din județul Botoșani*, AAF, 1981; Ion Cuceu, *Caietele Arhivei de Folclor*, AAF, 1983; Nicolae Bot, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei*, AAF, 1987; Nicolae Bot, Mihai Coman, *O remarcabilă realizare a folcloristicii contemporane – Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei*, SLAST, 1989, 9 mai; Nicolae Bot, *Ion H. Ciubotaru, „Valea Șomuzului Mare"*, AAF, 1993; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, 172–174; Nicolae Edroiu, *„Catolicii din Moldova. Universul culturii populare"*, SUB, Historia, 1999, 1–2; Iordan Datcu, *Argumentul etnografic*, CRC, 2000, 2; Antonio Patraș, *O problemă lămurită definitiv: catolicii din Moldova și identitatea lor etnică*, CRC, 2002, 11; Dumitru Pop, *O monografie etnologică esențială*, TR, 2003, 9. *I.D.*

CIUBOTARU, Silvia (28.XII.1947, Botoșani), etnolog. Este fiica Alexandrinei (n. Enescu) și a lui Constantin Ionescu, profesori. După studii gimnaziale și liceale la Botoșani și Suceava și studii universitare la Facultatea de Filologie, secția română-italiană, a Universității din Iași, este angajată (1971) cercetător științific la Institutul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din același oraș. Obține titlul de doctor în filologie (1995) cu teza *Ceremonialul nupțial în spațiul etnofolcloric moldovenesc*, susținută la Universitatea din Cluj-Napoca.

Etnologia a dat, în secolul al XIX-lea, prin Elena Sevastos (*Nunta la români*, 1889) și S. Fl. Marian (*Nunta la români*, 1890), iar peste un secol, prin lucrările semnate de **C.**, *Strigături din Moldova* (1984) și *Nunta în Moldova* (2000), cele mai ample studii asupra obiceiurilor nupțiale. În *Strigături din Moldova* autoarea a inserat un amplu capitol de strigături la nuntă, unele punctând principalele momente ale nunții, altele adresate mirilor, nunilor, socrilor, nuntașilor, bucătăreselor, toate aceste categorii fiind examinate și sub raportul modalităților artistice. Monografia *Nunta în Moldova* nu le repetă pe cele ale înaintașilor, ci, fără să le ignore, așa cum nu ignoră nici alte contribuții în domeniu privind spațiul moldovenesc ori celelalte zone etnofolclorice, este construită cu deosebire pe fondul documentar existent la Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iași, unde se află documente privitoare la obiceiurile maritale provenind din aproape șase sute de localități moldovene, fond la alcătuirea căruia autoarea a contribuit substanțial, prin cercetări directe pe teren. Ceea ce personalizează studiul este unghiul de vedere contemporan asupra nunții, fenomen care, deși își păstrează omogenitatea, deoarece nu a resimțit din partea urbanizării din ultima jumătate de secol un impact prea puternic, a suferit totuși unele transformări: au dispărut astfel unele practici primitive, cum era „căzutul pe vatră", a intrat în desuetudine încurarea cailor, socrul nu-i mai dăruiește mirelui „calul de ginere". În genere, ceremonialului nupțial, comprimat, i s-a adăugat un repertoriu liric și muzical suplimentar.

SCRIERI: *Vânătorii* (în colaborare cu I.H. Ciubotaru), Iași, 1971; *„Bătrânească". Doine, bocete, cântece și jocuri din ținutul Rădăuților* (în colaborare cu Florin Bucescu și Viorel Bârleanu), Iași, 1979; *Ornamente populare tradiționale din zona Botoșanilor. Cusături, țesături* (în colaborare cu I.H. Ciubotaru), Botoșani, 1982; *Strigături din Moldova. Cercetare monografică*, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, Iași, 1984; *Ornamente populare tradiționale din Moldova. Cusături, țesături* (în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), Iași, 1988; *Nunta în Moldova. Cercetare monografică*, Iași, 2000. **Ediții:** Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1983.

Repere bibliografice: Ion Cuceu, *Caietele Arhivei de Folclor*, AAF, 1983; Nicolae Bot, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei*, AAF, 1987; Datcu, *Dicț. etnolog.* I, 174–175; Ion Șeuleanu, *„Nunta în Moldova"*, ST, 2000, 4. *I.D.*

CIUCHI, Eugen (24.XII.1884, Obârșia, j. Bacău — ?), poet. După terminarea liceului la Bacău, **C.** se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1908. Din 1914 lucrează ca bibliotecar în cadrul

Fundației Universitare „Carol I". A funcționat și ca profesor de istorie și geografie la Liceul „Principele Mihai". În 1927 conducea Institutul de Arte Grafice „Convorbiri literare".

A colaborat cu versuri, articole, recenzii și însemnări de jurnal (*Clipe fugare*) la „Sămănătorul", Făt-Frumos", „Tribuna liberală", „Cuvântul", „Cosinzeana", „Viața nouă", „Steagul", „Stejarul", „Florile dalbe", „Analele Dobrogei", „Dreptatea" (Chișinău), „Drepturile femeii", „Preocupări literare", „Fântâna darurilor", „Păstorul Tutovei". Din 1910 până în 1938 a semnat, cu o tenacitate lipsită de relief, în „Convorbiri literare". Nu a publicat nimic în „Stânga", unde a fost secretar de redacție. A tradus, în periodice, din Horațiu, Goethe, Arvers, Jean Richepin ș.a. În 1920 îi apare tălmăcirea, corectă, cu unele echivalențe norocoase, a fabulelor lui La Fontaine. A mai transpus în românește o carte de proză a lui Charles Wagner, *Viața cumpătată*. În comentariile literare, cu mici incursiuni în arie estetică, **C.** se declară, în spirit maiorescian, un adept al artei netendențioase (izvodită în „uitare de sine") și un partizan al revizuirii continue a valorilor, „în perspectiva nesfârșirii". Alte „observări" au în vedere poveștile lui I. Creangă, poezia lui O. Goga, junimismul și sămănătorismul, rolul imaginilor în literatură. Impresionist în fond, **C.** se amăgește a fi un spirit teoretic. Ca poet, **C.** este, în îngânările lui epigonice, de un eminescianism impenitent (*Din taina vieții*, I-IV, 1915–1935). Versificând lejer, el se menține într-un minorat al expresivității, fluența molcomă a romanțelor sale smulgându-se arareori din făgașul banalității. Mai suspinând, mai îngândurându-se adică filosoficește, poetul cultivă o suită de stări din care nu lipsesc refugiul în visare și înseninările în sânul naturii prietene, jalea după iubirea care s-a stins, resemnarea. „Cântecele", urzite în dorul făpturii îndrăgite, sunt tincturate de tristețea singurătății. Melancolia nu exprimă numai o frustrare afectivă, ci colorează, stins, și sentimentul zădărniciei. Între euforia unor clipe și spasmul de anxietate pe care îl provoacă vremelnicia, pătimitorul își caută un reazem în iubirea care, ostoindu-i zbuciumul, îi dă câteodată iluzia înveșnicirii. În afară de sonete, pasteluri, elegii, „doine" de rapel politic, **C.** scrie și strofe de glăsuire patriotică, schițând, cu elemente de atmosferă sumbră, priveliști „din război" (*Din vremi întunecate*, 1922). Discursivismul ia locul aici oftaturilor și încruntărilor din lirica de elan amoros și ifos cogitativ.

SCRIERI: *Din taina vieții*, I-IV, 1915–1935; *Din vremi întunecate*, București, 1922. **Traduceri:** La Fontaine, *Fabule*, I-II, București [1920]; Charles Wagner, *Viața cumpătată*, pref. Emil I. V. Socec, București, f.a.

Repere bibliografice: C. Sp. Hasnaș, *„Din taina vieții", poezii de Eug. Ciuchi*, FLR, 1915, 33; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 403–404; Predescu, *Enciclop.*, 199; Georgeta Loghin, *La Fontaine în literatura română*, Iași, 1981, 89–94. *F.F.*

CIUCHINDEL, Constantin (22.I.1926, Tecuci – 15.XII.1996, București), folclorist. După studii liceale la Tecuci (1937–1945) și studii la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1945–1949), devine profesor de liceu la Cluj (1949–1950), redactor și secretar de redacție la „Gazeta învățământului" (1950–1951), consilier tehnic și director la Biblioteca Academiei Române (1951–1954), cercetător și secretar științific la Institutul de Istorie Literară și Folclor din capitală (1954–1960), profesor secundar la București (1960–1964), profesor la Universitatea din Galați, până la pensionare. Este doctor în filologie la Universitatea din Iași, cu teza *Povestea lui Archirie filosoful* (1972). Colaborează la „Almanahul literar", „Ateneu", „Limbă și literatură", „Orizont", „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", „Steaua" ș.a.

În *Povestea lui Archirie filosoful. Carte populară din secolul al XVII-lea* (1976), pe lângă originea, datarea și filiația textelor, **C.** examinează diversele versiuni, fondul istoric, biblic și fondul ei folcloric, cartea populară nefiind doar „o operă eminamente istorică sau un roman istoric". Spre deosebire de J. Halévy, care nega orice tangență a cunoscutei cărți populare de origine babiloniană cu folclorul altor popoare, **C.**, în acord cu Th. Reinach și E. Cosquin, o raportează la „fantezia naivă a primelor popoare". El remarcă, pe de o parte, preluări din tezaurul folcloric al popoarelor orientale, iar pe de alta, semnalează, în variantele ei românești, pecetea oralității populare, apropierea de stilul oralității. Ediția *Folclor vechi românesc* (1990) aduce o importantă contribuție la cunoașterea unora dintre cele mai vechi atestări ale folclorului românesc, antologhează texte manuscrise inedite care au fost notate înainte de apariția colecțiilor lui Anton Pann și V. Alecsandri, unele datând de la începutul secolului al XVIII-lea, altele de la jumătatea acestui secol.

SCRIERI: *Povestea lui Archirie filosoful. Carte populară din secolul al XVII-lea*, București, 1976. **Ediții:** *Strigături*, București, 1958; I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, pref. Mitu Grosu, București, 1959; Tudor Pamfile, *Cântece de țară*, București, 1961; Jan Urban Jarník – A. Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1961; *Bibliografia revistelor „România literară"*, București, 1981; *Folclor vechi românesc*, București, 1990.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Constantin Ciuchindel, „Folclor vechi românesc"*, REF, 1990, 2; Al. Dobre, *Constantin Ciuchindel, „Folclor vechi românesc"*, REF, 1991, 5-6; Datcu, *Dicț. etnolog*, I, 175. *I.D.*

CIURA, Alexandru (15.XI.1876, Abrud – 2.III.1936, Cluj), prozator și gazetar. Descendent dintr-o familie de preoți, **C.** urmează liceul la Blaj și Sibiu (1894), apoi, la Budapesta, Facultatea de Teologie (1894–1902). A absolvit, de asemenea, Facultatea de Litere și Filosofie, în 1902, cu teza *Eminescu și Coșbuc. Note comparative*, tipărită un an mai târziu la Blaj, unde era numit preot-profesor. Debutase în 1895 cu o dare de seamă, iscălită Simin, în „Tribuna". Folosind același pseudonim ori altele (Alexandru, Alfa, Petronius, Pribeag), colaborează în continuare la ziarul sibian, la „Familia", „Tribuna poporului", „Unirea". În 1902, împreună cu A. P. Bănuț și O. Goga, înființează „Luceafărul", pe care îl conduce până la plecarea din Budapesta. Ulterior, articole, foiletoane, schițe și nuvele îi mai apar în „Luceafărul", „Revista politică și literară", „Țara noastră", „Lupta", „Cosinzeana", „Foaia interesantă", „Românul" ș.a. O parte din scrierile sale este strânsă în

volumele *Visuri trecute* (1903), *Icoane* (1906), *Amintiri* (1911), *Foiletoane* (1912), *Scrisoare în cealaltă lume* (1914), *În război* (1915), *Frații* (1916), *Prietenii* (1917), *Primăvara* (1917). În aceeași perioadă, **C.** mai tipărește studiul *Educația vechilor elini* (1906), manualul *Poetică și Legendar poetic* (1911, în colaborare cu Ioan Rațiu) și traducerea romanului *Floarea Betuliei* de Lázár Stefan (1913). În 1918, prelua conducerea ziarului „Unirea" și participa la Adunarea de la Alba Iulia, pe care o va prezenta într-o broșură. Profesor la Liceul arhiepiscopal din Blaj (1913–1918), director al Liceului „Gh. Barițiu" din Cluj, **C.** se preocupă mai puțin de literatură și ziaristică. Volumele *Sub steag străin* (1920), *Iscariot* (1925) și *Homunculus* (1925) reiau în genere lucrări mai vechi. Acestora li se adaugă câteva biografii „pentru popor", având în centrul lor pe Avram Iancu, Aurel Vlaicu și Vasile Lucaciu, precum și manuale școlare. A mai semnat frecvent în „Societatea de mâine" și, sporadic, în „Patria", „Transilvania", „Biruința", „Gând românesc" ș.a.

Mergând pe un drum deschis de C. Dobrogeanu-Gherea, *Eminescu și Coșbuc. Note comparative* denotă o mai mare comprehensiune a poeziei în raport cu intelectualii ardeleni de mai înainte. Autorul, care poseda o bogată cultură îndeosebi clasică, se arată în continuare mai puțin interesat de critica literară, iscălind doar câteva recenzii despre lucrările unor scriitori apropiați (I. Agârbiceanu), observații asupra unor traduceri și medalioane ale unor predecesori cu merite culturale. Ca ziarist, el trece repede de la nota strict informativă la foileton, alegând un fapt din actualitate, pe care îl prezintă vioi, detașându-i semnificația, uneori ascunsă. Aceasta însă îmbracă adesea haina unei „învățături", un rol avându-l aici dubla formație a lui **C.**, de teolog și de pedagog. Foiletonistica a facilitat, neîndoielnic, apropierea lui de literatură, dar tot ei i se datorează unele habitudini ce își pun amprenta pe scrisul său. Personajele schițelor și nuvelelor din primele volume nu au individualitate, gesturile, întâmplările pe care le trăiesc se desfășoară grăbit, previzibil, spre teza finală. Fără putere de creație, neglijând analiza resorturilor lăuntrice, **C.** izbutește mai bine în memorialistică. Mai multe texte din *Amintiri* constituie evocări ale unei copilării petrecute în decorul Munților Apuseni, regiune cu o mitologie stranie („vâlva băii") și cu o lume de El Dorado, în care chiar cei apropiați (bunicul, popa Moldovan, Gherasim, dascălul Cojoc) iau dimensiuni fabuloase. Interesante sunt și evocările anilor de școală, în care elegiacul spontan se împletește cu teza dezrădăcinării, și ale câtorva episoade din viața studențească (*Promoție, În străini, Bătrânul*), ce ilustrează cazuri contrastante de succes și eșec universitar. Cu o implicație autobiografică redusă, alte texte (*Ghiță, Mitru, Homunculus*) vor să demonstreze efectele pernicioase ale ruperii de comunitatea rurală, prin intrarea la școală sau la mănăstire. **C.** a încercat, de asemenea, să brodeze epic pe marginea unor episoade din *Evanghelii*, în *Iscariot*. Numeroasele volume tipărite în vremea războiului mondial conțin multă publicistică, scrisă cu talent și simțire, în slujba unui înalt ideal umanitarist, și prea puțină literatură. Un anume meșteșug narativ și chiar eforturi de aprofundare a psihologiei personajelor vădesc nuvelele *Primăvara* și *Dăscălița*, care lasă totuși impresia unor creații neîncheiate. Prin memorialistica sa, **C.** face notă aparte printre prozatorii ardeleni.

SCRIERI: *Eminescu și Coșbuc. Note comparative*, Blaj, 1903; *Visuri trecute*, Blaj, 1903; *Educația vechilor elini*, Blaj, 1906; *Icoane*, Budapesta, 1906; *Poetică și Legendar poetic* (în colaborare cu Ioan Rațiu), Blaj, 1911; *Amintiri*, pref. O.C.T. [Octavian C. Tăslăoanu], Orăștie, 1911; *Foiletoane. 1907–1910*, Beiuș, 1912; *Scrisoare în cealaltă lume*, București, 1914; *În război*, Blaj, 1915; *Frații*, Arad, 1916; *Prietenii*, Lugoj, 1917; *Primăvara*, Arad, 1917; *Copiii în război* (în colaborare cu A. Melin și Toma Cocișiu), Blaj, 1918; *Sub steag străin*, București, 1920; *Iscariot*, Arad, 1925; *Homunculus*, București, [1925]; *Scrieri alese*, îngr. Aurel Millea, pref. Mircea Zaciu, București, 1966. **Traduceri:** *Vestitorii credinții. Scrisori ale misionarilor din toate colțurile lumii*, I, Blaj, 1911; Lázár Stefan, *Floarea Betuliei*, Orăștie, 1913.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici, 95–106*; I. Agârbiceanu, *Un scriitor ardelean: Al. Ciura*, CRE, 1928, 130; Octavian C. Tăslăoanu, *Spovedanii*, îngr. Gelu Voican, pref. Vasile Netea, București, 1976, *154–155, 192–201*; Ion Clopoțel, *Scriitorul Alexandru Ciura*, DMN, 1936, 10 512; Predescu, *Encicl., 200*; Teodor Murășanu, *Tolba cu notițe*, Turda, 1942, *52–53*; Zaciu, *Masca, 335–356*; Mircea Popa, *Al. Ciura, „Scrieri alese"*, ST, 1967, 2; Nae Antonescu, *Al. Ciura*, ST, 1976, 12; Ion Buzași, *Al. Ciura, rapsodul munților*, TR, 1981, 42; Ion Neață, *„Luceafărul" (1902–1914)*, Timișoara, 1984, *105–109*; Iulian Pârvu, *Alexandru Ciura*, TR, 1986, 12; *Dicț. scriit. rom.*, I, *603–604*. *V.D.*

CIUREA, Doina (20.II.1938, Constanța – 1999, București), prozatoare și eseistă. Este fiica Mariei (n. Ostroveanu), profesoară, și a lui Ioan Ciurea, ofițer de aviație. În primii ani de viață locuiește succesiv în mai multe localități, în funcție de perindarea tatălui prin diferite garnizoane. Face studii universitare la București, luându-și licența în filologie în 1957. Debutează (nesemnificativ, ulterior repudiindu-și acest debut) ca poetă în „Viața românească" (1952). Urmează, în 1952–1954, în paralel cu liceul și, respectiv, facultatea, Școala de Literatură „M. Eminescu". A fost căsătorită cu Nichita Stănescu între 1962 și 1981. Publică la îndemnul lui Geo Bogza, care îi remarcase primele încercări, debutând editorial în 1969, cu volumul de proze scurte *Dialog despre eroare*. Colaborează, cu proză, eseuri, critică literară, cronici literare și muzicale la „Tânărul scriitor", „Gazeta literară", „România literară", „Contemporanul", „Luceafărul", „Caiete critice" ș.a. Desfășoară activități culturale legate de evocarea personalității poetului latin Ovidiu, și din anii '80, de difuzare a valorilor culturale japoneze și de dialogul cultural româno-nipon. Îngrijește volumul postum de versuri de tinerețe *Argotice* ale lui Nichita Stănescu (1992).

Dialog despre eroare și *Schițe bucureștene* (1975) grupează proze scurte, investigând universul vieții cotidiene contemporane, din diverse medii. Incomunicabilitatea, nostalgia, însingurarea, neliniștile difuze, povara existenței zilnice definesc crâmpeie de biografii comune sau „scene de gen" construite în perspectiva psihologiei comportamentiste. Narațiunea este adesea diluată de un descriptivism amintind de „școala privirii" și de Noul Roman, de notații introspective sau de inserturi eseistice. E o proză rafinată, cu un scrupul stilistic ce lasă impresia de „răceală elegantă" (Nicolae Manolescu). Contemplarea amuzat-ironică și compătimitor-omenească a unor situații aparent absurde e în consens cu orizontul de așteptare al epocii, ostil determinismului simplist al prozei teziste din anii '50, instituind totodată un accent polemic, un dramatism nepatetic, dar „sincer" față cu prozaismul frustrant al vieții cotidiene. Cam aceleași însușiri definesc și *Neliniștitul iunie* (1979), pseudojurnal al unui sejur estival al personajului auctorial la un canton pierdut în Bărăgan, microroman al unei mici lumi izolate și anonime. Modalitatea contemplării naturii, antropomorfizarea peisajului, învestit cu corespondențe culturale și o sugestivitate motivată subiectiv, mărturisesc afinități cu viziunea unui Geo Bogza. Romanul *O lacrimă de privit* (1970) și culegerea de schițe *Tu care treci pe-aici...* (1973) evocă surghiunul tomitan al poetului latin Ovidiu; interesul prozatoarei vizează nu reconstituirea istorică în sine, ci o problematică perenă – situația artistului față de societate –, asociată unui demers și unei recuzite în fond comune cu cele ale prozelor sale de inspirație contemporană. Eseuri pe teme diverse, mai ales culturale, cărora li se pot remarca subtilitatea, ingeniozitatea asocierilor, elevația și echilibrul expresiei, dar și caracterul potolit, meditativ, nepolemic, au fost adunate în volumul *Descifrări* (1977). Romanul *Ion Ion* (1991) e o încercare de investigare literară a crizei de adaptare a populației rurale aduse la oraș de industrializarea din anii '60–'80, studiată la nivelul vieții de familie, cu intuirea psihologiilor, dar marcată de o oarecare monotonie a expresiei și de previzibilitatea invenției epice. **C.** a mai semnat, împreună cu Elena Suzuki, o traducere din literatura japoneză (Natsume Soseki, *Zbuciumul inimii*, 1985).

SCRIERI: *Dialog despre eroare*, București, 1969; *O lacrimă de privit*, București, 1970; *Tu care treci pe-aici...*, București, 1973; *Schițe bucureștene*, București, 1975; *Descifrări*, București, 1977; *Neliniștitul iunie*, București, 1979; *Ion Ion*, București, 1991. **Ediții:** Nichita Stănescu, *Argotice. Cântece la drumul mare*, pref. edit., București, 1992. **Traduceri:** Natsume Soseki, *Zbuciumul inimii*, București, 1985 (în colaborare cu Elena Suzuki).

Repere bibliografice: Titel, *Pasiunea, 151–161*; Constantin Hârlav, *Doina Ciurea, „Descifrări"*, ST, 1978, 9; Iorgulescu, *Scriitori, 188–189*; Nicolae Manolescu, *Sensibilitate și precizie*, RL, 1980, 8; Vasile Chifor, *Un roman ignorat*, VR, 1980, 6–7; *Dicț. scriit. rom.*, I, *604–605*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *215*; Victoria Dimitriu, *Dincolo de narațiune*, JL, 1995, 13–16; Cosma, *Romanul*, II, *260–261*; Călin Căliman, *Doina Ciurea, la un an (și ceva) după...*, CNT, 2001, 3. *N.Br.*

CIUREZU, D.[umitru] (7.XI.1897, Plenița, j. Dolj – 5.I.1978, Sibiu), poet și gazetar. Este fiul Anicăi (n. Potârcă) și al lui Ion Ciurezu, țărani. Și-a terminat studiile cu întârziere din cauza participării la războiul din 1916–1918. A debutat cu versuri la

revista „Viața studențească" (1921), pe când urma cursurile Facultății de Litere din București. Tot acum a mai publicat, în alte periodice, poezii și articole, precum și traducerea romanului *Iama* de Al. Kuprin (1924, semnată Baljar Ciurezu). Descoperit și apreciat de O. Goga, **C.** devine colaboratorul acestuia la „Țara noastră", unde îi apar, din 1924, versuri și unde, între 1931 și 1934, desfășoară o intensă activitate publicistică, semnând aproape zilnic articole inserate la rubricile „Probleme culturale", „Comentarii critice", „Cronica teatrului". Deși apt să intuiască valoarea, **C.** îmbină oarecum forțat intelectualismul cu un sentimentalism poetic, într-o exprimare improprie uneori. Totodată, a mai colaborat, în special cu poeme, la „Viața românească", „Gândirea", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a., iar după 1933 va fi redactor al „foii săptămânale pentru popor", „Albina". În această calitate a inițiat colecția „Biblioteca Albinei", în cadrul căreia a îngrijit și a prefațat câteva cărți de larg interes. În 1944 s-a stabilit la Sibiu, unde, în principal, a fost o vreme cercetător la secția locală a Filialei Cluj a Academiei Române, elaborând lucrări de istorie literară. Continuă să scrie versuri, din care puține îi apar în timpul vieții și mai multe postum, în „Ramuri", „Transilvania", „Albina", „Familia", „Manuscriptum" ș.a.

Cele trei plachete — *Răsărit* (1927), *Pământul luminilor mele* (1940), premiate de Academia Română, și *Cununa soarelui* (1942) — îl definesc pe **C.** drept un tradiționalist de expresie oltenească, vizibil influențat de „Gândirea" din prima fază (în speță de Lucian Blaga). Așadar, el acordă prioritate elementului originar, arhaic, ca factor regenerator și de autenticitate, cultivând tentația vieții primitive, exuberanța vitalistă trăită cu ardoare și frenezie. „Revărsarea" în natură, voluptatea cufundării în biologic, exaltarea instinctelor vitale vin dintr-o arzătoare dorință de plenitudine, de conectare la ritmurile eterne ale vieții. Sensul complex al tradiției transpare în mai multe straturi. Matricea geografică este evocată cu venerație în largi tablouri ale împrejurimilor satului, ale câmpurilor și activităților agreste. Duhul ancestral al pământului, instinctul apartenenței la sat, perceput și în dimensiunea atemporală, ca o colectivitate eternă, cu un mod de a fi unic — sumă a tuturor vieților și a moștenirii etnice —, alcătuiesc solul spiritual din care își trage substanța conștiința poetică. Folclorul, prezent și în prelucrări, este difuz în poezia lui **C.**, sub forma unor modalități și motive din cântece, descântece, balade, orații, basme. Tradiția religioasă păstrează înțelesul țărănesc, de credință într-o putere ce creează, conține și ocrotește viața, dându-i un sens ascendent, ca aspirație a pământului spre cer, a întunericului spre lumină. Personajul liric însuși se conturează ca un element al acestui cadru general — materie și energie, copac și vietate, crescut cu toate celelalte ale firii și ale satului. Răscolit de soare și de seve, de impulsuri sălbatice sau de neliniști și dorințe nedeslușite, acesta debordează de bucuria de a trăi, de vitalitate, de setea împlinirii, extrapolându-și trăirile, într-o frenetică celebrare a forțelor telurice. Erosul, abia presimțit, abia sugerat în primele culegeri, ocupă un loc central în *Cununa soarelui*. Iubirea este o chemare imperioasă, năvalnică, o supunere în fața unei legi inexorabile. Protagoniștii sunt

făpturi ale naturii, dar intens poetizate, ca și decorul puternic luminat, fierbinte, foarte viu. Odată săvârșită uniunea între tineri, totul se armonizează, tensiunile dispar, începe un basm cu orații de nuntă, cu petreceri fabuloase (înrudite cu cele eminesciene și coșbuciene), după care se intră într-un crug al împlinirii totale, îmbelșugate. Când marile elanuri vitale se mai atenuează, sunt sesizate și alte valori ale existenței. Lumina nu mai e percepută doar ca o beție de energie, ci capătă o conotație spirituală, de registru existențial superior, tărâm al bunătății și altruismului. Luminat interior, poetul se oprește și la o altă permanență decât cea natural-natală, cea a istoriei țării, cu aceeași capacitate integratoare și semnificantă. Din conștiința istoriei se desprind orizontul mai larg, perspectiva mai profundă a apartenenței la lumea lui Dumnezeu, călăuză și sens suprem. O anume spontaneitate ingenuă a lirismului, impresia de prospețime și frăgezime a percepțiilor și a expresiei, stilul frust sunt principalele elemente care au atras atenția numeroșilor comentatori ai poeziei lui **C.** Încadrarea masivă a limbajului în sistemul de referință natural-rural constituie un aspect definitoriu. Lumina, utilizată abundent, este în egală măsură o atmosferă, dar și o substanță picturală. Întregul tablou este animat, energizat interior prin folosirea repetată a noțiunilor ce denumesc sau sugerează acțiunea, mișcarea, freamătul, tensiunea, izbucnirea, marcând o adevărată febră lirică. Departe de a fi direct descriptivă, poezia lui **C.** este expresia

unei proiecții de peisaje interioare, de viziuni, stări, trăiri. Versurile tipărite postum indică o deplasare spre meditativ, spre interogație și alegoria filosofică, în repetate încercări de reprezentare poetică a adevărurilor vieții umane, atât în relația individului cu ceilalți, cât și cu divinitatea (*De profundis...*, *Inelul minunilor*).

SCRIERI: *Răsărit*, Craiova, 1927; *Pământul luminilor mele*, București, 1940; *Cununa soarelui*, București, 1942; ed. îngr. Al. Piru, București, 1971. **Traduceri:** Al. Kuprin, *Iama*, București, 1924.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, *282-297*; Ralea, *Scrieri*, II, *203-206*; Al. Bădăuță, *„Răsărit"*, G, 1928, 1; Eugen Ionescu, *„Răsărit"*, „Vlăstarul", 1928, 3; Adrian Maniu, *Un poet oltean*, RP, 1928, 3052; M. Sadoveanu, *„Răsărit"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XLVIII, 1927-1928; Al. A. Philippide, *„Răsărit"*, VR, 1929, 7-8; Constantin Fântâneru, *„Pământul luminilor mele"*, UVR, 1940, 32; Petru Comarnescu, *„Pământul luminilor mele"*, RFR, 1940, 10; Ion Șiugariu, *„Pământul luminilor mele"*, MMN, 1940, 10; Ștefan Baciu, *„Pământul luminilor mele"* G, 1941, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *868-869*; Streinu, *Pagini*, II, *121-125*; Dan Petrașincu, *„Cununa soarelui"* VAA, 1942, 436; Dim. Caracostea, *„Pământul luminilor mele"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. LXII, 1941-1942; Manolescu, *Metamorfozele, 34-35*; Crohmălniceanu, *Literatura, 162-165*; Micu, *„Gândirea"*, *558-570*; Dorin Teodorescu, *Poezia lui D. Ciurezu*, în *Unele contribuții la istoria mișcării literare din Craiova*, Craiova, 1977, *1-37*; Tomuș, *Mișcarea, 73-75*; Mircea Popa, *D. Ciurezu - fișă autobiografică*, T, 1986, 8; Firan, *Profiluri, 196-198*; Const. Ciopraga, *Mirajele lui D. Ciurezu*, CL, 1988, 4, 5; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *63-67*; Mircea Braga, *O biografie literară suprimată*, MS, 1991, 2-4; *Dicț. scriit. rom.*, I, *605-607*. *C.T.*

CIURUNGA, Andrei (pseudonim al lui Robert Eisenbraun; 28.X.1920, Cahul), poet. S-a născut într-o familie de coloniști germani. Tatăl său, Hermann Eisenbraun, a fost profesor de limba germană; mama, Margareta, era născută Mariș. A făcut școala primară la Cahul și liceul la Bolgrad (până în 1939). A debutat în 1932, în revista Liceului „Ion Vodă" din Cahul, iar editorial, cu volumul de versuri *Melancolie* (1936). După absolvirea liceului, a fost, succesiv, pedagog în comuna Tartaul de Salcie, în Cahul și Chișinău. A făcut muncă de redacție, câțiva ani, la „Raza", „Basarabia" și „Basarabia literară". După război se stabilește la Brăila, unde lucrează la publicațiile locale „Expresul", „Ancheta" și „Înainte", iar din 1949 se angajează la revista „Flacăra" din București. În 1950 este arestat și condamnat pentru volumele de versuri *Cântece de dor și de război* (1944) și *Poeme de dincoace* (1947), fiind deținut politic de două ori: prima dată la Canal, între anii 1950 și 1954, și a doua oară, din 1958, la Balta Brăilei și Gherla. A fost eliberat în 1964. Până în 1946 a folosit pseudonimul Robert Cahuleanu. A mai semnat Radu Calomfir, Matei Scutaru, Nicu Grădinaru. A mai colaborat la „Bugeacul" (Bolgrad), „Graiul satelor" (Cahul), „Cuvânt moldovenesc" (Chișinău), „Bacăul", „Curentul literar", „Prepoem", „Vremea", „Revista literară", „Contemporanul", „Viața românească", „Argeș", „Ateneu", „Ramuri", „Tomis", „Tribuna", „Vatra", „Apărarea patriei", „Viața militară", „Urzica", „Rebus", „Arici Pogonici", „Luminița", „Cutezătorii", „Cadran", „Cronica".

Format în perioada interbelică, **C.** a preluat motive și tehnici de versificație din poezia epocii. Sinceritatea exprimării și dramatismul nesofisticat conferă versului său o sobrietate tulburătoare, cu inflexiuni incantatorii. Spectrul tematic tradițional – poezie erotică, poezie patriotică și de război – este completat cu versurile „de la Canal", de tip folcloric, care, compuse într-un registru grav, au circulat oral printre deținuții gulagurilor comuniste. Poezia postbelică semnată de **C.** capătă tente filosofice, exprimate prin metafore elocvente. **C.** este și autor de versuri pentru copii: *Micul meu atlas* (1976), *Imn pentru flacăra fără sfârșit* (1982), *Toată țara-i școala mea* (1989).

SCRIERI: *Melancolie*, Cahul, 1936; *În zodia cumpenei*, Bolgrad, 1939; *Poemele dezrobirii*, Chișinău, 1943; *Cântece de dor și de război*, Chișinău, 1944; *Poeme de dincoace*, Brăila, 1947; *Decastihuri*, București, 1968; *Vinovat pentru aceste cuvinte*, București, 1972; *Argumente împotriva nopții*, București, 1976; *Micul meu atlas*, București, 1976; *Echivalențe*, București, 1978; *Imn pentru flacăra fără sfârșit*, București, 1982; *Gestul împăcării*, București, 1983; *Toată țara-i școala mea*, București, 1989; *Memorii optimiste. Evocări și versuri din închisori*, București, 1992; *Poemele cumplitului canal*, București, 1992; *Lacrimi pentru Basarabia*, București, 1995; *Ceasuri fără minutare. Poeme din închisoare*, București, 1996; *N-aveți un surâs în plus?*, Iași, 1996; *Poeme cu umbre de gratii*, București, 1996; *Versuri pentru lna*, București, 1996. **Traduceri:** Stepan Tcaciuc, *Arborele vieții*, București, 1991 (în colaborare cu Victor Tulbure).

Repere bibliografice: Petru Tulniceanu, *Andrei Ciurunga, „Decastihuri"*, TMS, 1969, 4; Haralambie Țugui, *„Vinovat pentru aceste cuvinte"*, CRC, 1972, 36; D. Micu, *„Argumente împotriva nopții"*, CNT, 1977, 19; Aureliu Goci, *„Echivalențe"*, RL, 1979, 12; Areta Șandru, *„Echivalențe"*, CL, 1979, 8; *Lit. rom. cont.*, I, *242-243*; Ion Coja, *Dragostea de țară e rotundă*, FLC, 1981, 15; Haralambie Țugui, *Andrei Ciurunga, „Memorii optimiste"*, CRC, 1992, 24; Mihai Iacob, *Pentru o nouă istorie*, RL, 1992, 35; *Dicț. scriit. rom.*, I, *607-608*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 137-140, 383*; Popa, *Ist. lit.*, I, *958-959*. *E.H.*

CIZEK, Alexandru Nicolae (10.V.1942, București), clasicist. Este fiul Virginiei (n. Bălescu), profesoară, și al lui Alexandru Gustav Cizek, funcționar, și frate cu Eugen Cizek. A făcut studii de filologie clasică la Universitatea din București (1960-1965); și-a luat doctoratul în 1973, cu lucrarea *Eroi politici ai Antichității. Modele ideologice și literare*. La Universitatea din Münster va mai obține un doctorat în filologia latină a Evului Mediu (1987). Este asistent universitar la Universitatea din București până în 1975. Pleacă din țară și lucrează la Institutul de Limbi Romanice al Universității din Groningen (1975-1978) și la Institutul de Latină al Universității din Münster (1978-1992 și din 1994). Între 1992 și 1994 predă la Facultatea de Litere a Universității din Pau (Franța). Din 1987 este profesor contractual, profesor supleant și *Privatdozent*. Participă la numeroase congrese și reuniuni internaționale din Europa și din Canada și conferențiază la universitățile din Geneva, Paris, München, Göttingen, Aix-en-Provence, Osnabrück, Lausanne. Este membru al mai multor societăți internaționale pentru cercetarea Evului Mediu.

A debutat în „Studii clasice" (1968), iar editorial, în calitate de coautor la volumul *Antologie de literatură universală (Antichitate, Evul Mediu și Renaștere)*, editat de Al. Dima. Colaborează la periodicele „Studii clasice", „Revista de istorie și teorie literară", „Revue des études latines", „Rhetorica" „Mittellatinisches Jahrbuch", „Hermes" ș.a. Prezent cu comunicări în actele unor congrese, are, de asemenea, studii în volume colective. Este traducător în limba română și comentator al unor scrieri de Platon. Lucrările sale au fost bine primite de critica de specialitate. A îngrijit antologia *Antichitatea despre artele plastice* (1971). **C.** se afirmă ca un bun cunoscător al metamorfozelor literare și conceptuale ale imaginii lui Alexandru cel Mare în literatura română, în comparație cu literaturile orientale și cu literaturile europene occidentale. A cercetat, de asemenea, prima versiune românească a *Istoriilor* lui Herodot. Are studii în domeniul retoricii literare, al poeticii și esteticii antice, medievale și moderne. Urmărește problema imitației creative (*tractatio*) în cadrul școlilor retoricii antice, precum și diferitele faze ale imitației propriu-zise de la copierea servilă la emulația cu modelele tradiționale. Teoretizează modalitățile de manipulare ale unor atare modele în sensul manierismului literar și în sens politic. A scris și despre anumiți autori antici, medievali, neolatini, priviți sub raportul calității lor retorice sau poetice, al relației cu modelele urmate.

SCRIERI: *Eroi politici ai Antichității. Modele ideologice și literare*, București, 1976; *Imitatio et tractatio. Die literarisch-rhetorischen Grundlagen der Nachahmung in Antike und Mittelalter*, Tübingen, 1994; *Alexander bifrons. Le Roi et le Sage. Études sur la légende d'Alexandre le Grand de l'Antiquité au Moyen Age*, Clermont-Ferrand, 1997. **Traduceri:** Platon, *Lysis*, în Platon, *Opere*, II, București, 1976.

Repere bibliografice: Zsigmond Ritook, *Die literarisch-rhetorischen Grundlagen*, „Gnomon", 1996, 456–459; Ingrid Weber, *Nachahmung in Antike und Mittelalter*, „Jahrbuck Rhetorick", 1997, 15; C. Ioachim Classen, *Imitatio et tractatio*, „International Journal of the Classical Tradition", 1998, 1. *C.V.*

CIZEK, Eugen (24.II.1932, București), clasicist. Este fiul Virginiei (n. Bălescu), profesoară, și al al lui Alexandru Gustav Cizek, funcționar, și frate cu Alexandru Nicolae Cizek. **C.** urmează liceul clasic (1948–1951) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1951–1955), încheindu-și studiile superioare cu lucrarea de diplomă *Ideile social-politice la Seneca*, sub îndrumarea profesorului Aram Frenkian. Este oprit ca asistent la Catedra de filologie clasică, unde devine profesor. I se acordă titlul de doctor în 1968, după susținerea tezei *Lupta de idei a epocii lui Nero în izvoarele literare antice. Realități și idei*. În 1973 obține doctoratul de stat la Universitatea din Lyon, unde este detașat între 1971 și 1974 ca lector de limba și literatura română. Face parte din uniuni de creație și asociații științifice românești: Uniunea Scriitorilor, Societatea de Studii Clasice „Ovidianum" ș.a., și internaționale: Societatea de Studii Latine (Paris), Societatea de Studii Neroniene — Centrul de Studii asupra Monarhiei Antice (Clermond-Ferrand), Societatea de Studii Petroniene (Florida, SUA) ș.a.

Clasicist, prin pregătire, cu vocație de istoric, **C.** își va localiza interesul științific în câmpul Antichității latine. O singură carte, întâmplător cea dintâi, *Evoluția romanului antic* (1970), acoperă și zona Eladei, în relație comparatistă și de reciprocă determinare cu cea romană. Propunându-și numai reconstituirea unor elemente de organizare internă a romanului antic, nu o tratare exhaustivă, autorul își sprijină demersul analitic pe mijloace dominant istoriste, întrepătrunse cu cele structuraliste. Rememorând contextul istorico-literar și arhetipurile, el stăruie asupra componentelor structurii interioare. Alături de analogiile indicate de alți cercetători, formulează însă amănunțit deosebirile dintre cele două eflorescențe ale speciei în Antichitate. Pluralitatea formelor românești va transmite prelungiri în așa-numitul roman creștin, în cel medieval și în cel modern — este concluzia demonstrată convingător. Preocupările latinistului, predominante, gravitează în jurul epocii lui Nero, extinzându-se treptat. Este și cazul monografiei *Seneca* (1972), în care reia cercetările din teza de licență. Concepută pozitivist, lucrarea va păstra acest caracter cu toată strădania de modernizare, detectabilă mai ales în stratul stilistic. Familiarizarea cu școala structuralistă, aplicarea noilor procedee odată cu modificările operate în afara abordărilor istoriei tradiționale autorul le va desăvârși, prin urmare, abia în jurul anului 1970, tot acum sau

ceva mai târziu realizând și primele contacte cu noua critică. Gândit și realizat conform acelorași canoane pozitiviste, studiul *L'Époque de Néron et ses controverses idéologiques* (1972) crește din teza de doctorat. Interferând mai multe discipline – istorie, filosofie, estetică, politică –, lucrarea are un caracter complex, preponderent istoric, ceea ce va conduce la potențarea factologiei. Ilustrative sunt profilurile grupurilor influențate de Annaei și de Calpurnia, Thrasias și Neron. Diferențierile, subliniate stăruitor, dintre programele politice, sistemele filosofice pe care acestea se întemeiază și principiile estetice emanate de cercurile literare constituie miezul cărții, oferind reperele esențiale pentru reconstituirea epocii. Și aici aderențele structuraliste, nu prea potrivite cu natura subiectului și cu scopul urmărit, se mențin în plan secundar. Decantările conceptuale conduc spre un adevărat salt în monografia *Tacit* (1974). Modalitățile structuraliste se impun în actul critic, rețetarul pozitivist retrăgându-se spre nivelurile referențiale. Convins că nici un alt prozator antic nu este atât de familiar sensibilității veacului al XX-lea prin limbajul artistic și tiparele literare, **C.** își propune să argumenteze ideea modernității lui Tacit convertind pledoaria într-o aproape ostentativă demonstrație de virtuozitate structuralistă. Polisemia latentă și structura romanescă a scrierilor istoricului latin prevestesc parcă literatura secolului al XX-lea, dovedind perenitatea înnoirilor autentice, într-un cuvânt, a modernității. Sub aceeași incidență metodologică se înscrie și *Structures et idéologie dans „Les Vies des douze césars" de Suétone* (1977). Secvențele mari ale planului, informația și logica enunțului indică sorgintea teoretică și maniera pozitivistă, înfăptuirea analizelor trădează recuzita structuralistă, iar menținerea judecăților în câmpul unei relativități incitând la meditație îndreaptă spre noua critică. Semnificațiile se organizează din trăsături a căror simplă inventariere și notare algebrică relevă un profil sau altul, închegat gradual prin efecte ascendente, ca și viziunea lui Suetoniu, influențată de ideologia lui Carneade și a lui Cicero. Inițiativele interpretative ale lui **C.**, moderne, descoperă de fiecare dată aspecte inedite în literatura Antichității. Valoarea acestor întreprinderi istorico-literare constă însă mai ales în integrarea rezultatelor analitice în câmpul mai larg al istoriei culturii. Pe acest drum se angajează și lucrarea *Epoca lui Traian. Împrejurări istorice și probleme ideologice* (1980) ca și *Istoria literaturii latine* (I–II, 1994), în care mijloacele expunerii tradiționale se împletesc armonios cu metodele mai noi.

SCRIERI: *Evoluția romanului antic*, București, 1970; *L'Époque de Néron et ses controverses idéologiques*, Leiden, 1972; *Seneca*, București, 1972; *Tacit*, București, 1974; *Structures et idéologie dans „Les Vies des douze césars" de Suétone*, București–Paris, 1977; *Epoca lui Traian. Împrejurări istorice și probleme ideologice*, București, 1980; *La Roma di Nerone*, Milano, 1984; *Istoria literaturii latine*, I–II, București, 1994; *Histoire et historiens à Rome dans l'Antiquité*, Lyon, 1995. **Traduceri:** Seneca, *Apokolokyntosis*. Petronius, *Satyricon*, pref. trad., București, 1967; P. Grimal, *Civilizația romană*, I–II, București, 1973.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Eseiști și eruditi*, RL, 1974, 27; Marian Papahagi, *Secvență romană*, TR, 1986, 38; Piru, *Critici*, 5–7; *Dict. scriit. rom.*, I, 608–609; Velea, *Universaliști*, 243–251. *St.V.*

CLAIN, Abraham (16.XI.1907, Moinești), poet și traducător. După ce a absolvit școala elementară la Moinești și Liceul „Ferdinand" din Bacău, a urmat, între 1929 și 1936, Facultatea de Medicină din București. Debutează cu versuri în „Hasmonaea", continuând să publice cimilituri, snoave, poezii în revista „Renașterea națională" până în anii celui de-al doilea război mondial. Stabilit în 1948 la Haifa, în Israel, scriitorul devine o figură pitorească în literatura locală de limbă română. Va fi distins cu Premiul Sion. Cele două volume ale sale, *Cântarea Cântărilor* (1978) și *Croitorul fermecat* după Șalom Alehem (1998), reprezintă prelucrări în versuri ale zestrei iudaice clasice. Nu e vorba însă de tălmăciri impersonale, ci de compoziții în care tradiția iudaică primește o aromă de folclor românesc, idee subliniată de Al. Mirodan, care observă coexistența dintre „poezia patrimoniului iudaic" și „expresivitatea românească". Pitorescul lingvistic, savoarea limbajului, ce se reclamă, parcă, de la Anton Pann și de la Ion Creangă, fac din cele două scrieri o sinteză culturală insolită. Expresii idiomatice, umor al zicerilor, lexic arhaic-pastoral, univers fantastic, cu diavoli din poveștile românești, rime răsărite dintr-un fel de balet stilistic, uneori arghezian, arată că simplitatea e doar aparentă, iar scriitorul, un rafinat. Nu miră, prin urmare, faptul că celebra *Cântare a Cântărilor* e prefațată de un studiu filologic savant despre interpretarea lui Max Brod, dedicată simbolurilor marelui poem biblic. În prelucrarea lui **C.** după Șalom Alehem, domină tema animalului fabulos, satanic în toate ipostazele sale, aici o capră năzdrăvană care-și bate joc de sărăcia croitorului Șimen, cel împovărat cu mulți copii. Scos din minți de blestemele soției, sărăntocul are vedenii, invocă duhuri ale basmelor românești, „diavoli, spiriduși și vraci", „vârcolaci", „paparude-n zdrențe și rusalce", „scorpii, iele-n zdrențuite rochii". Crâșma ce răsare în drumul bietului croitor apare și dispare, ca în *La hanul lui Mânjoală* al lui I. L. Caragiale; bocetul săracului, prigonit de o nevastă rea, are ecouri din Creangă, iar demența distructivă a caprei, ce sare în final ca un diavol, răsturnând toate tarabele pieței, evocă imagini din *Ivan Turbincă*. Umorul dobândește sub pana lui **C.** imaginație, haz lexical, totdeauna din aria stilului oral-folcloric românesc. O traducere este volumul *Fabule* de Eliezer Steinberg, la care se adaugă alte câteva titluri.

SCRIERI: *Cântarea Cântărilor*, Tel Aviv, 1978; *Croitorul fermecat*, Ierusalim, 1998. **Traduceri:** H.H. Bialik, *Versuri*, București, 1945, *Vârsta psalmistului*, Tel Aviv, 1983; Șalom Alehem, *Trei monologuri*, București, 1946; Eliezer Steinberg, *Fabule*, Bacău, 1947; F. Werfel, *Musa Dagh*, București, 1947.

Repere bibliografice: Mirodan, *Dicționar*, I, 355–358; Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1997, 153–159; Cristofor, *Țara Sfântă*, II, 31–36; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, 52–53. *E.-E.T.*

CLAPONUL, revistă umoristică și literară săptămânală care apare la București începând din luna mai 1877. Au ieșit, probabil, din acest săptămânal, pe care îl scria în întregime I. L. Caragiale, șase numere, dar în colecția Bibliotecii Academiei Române nu se mai păstrează decât numerele 1, 2, 4 și 6

(din care două foi lipsesc). „Calendarul Claponului", tipărit cu un an mai târziu (1878), conține, pe cât se pare, pe lângă scrierile din cele patru numere ce s-au păstrat, și pe cele cuprinse în numerele pierdute. În afara intenției umoristice, **C.** este redactat și cu o evidentă adresă parodică, având drept țintă metodele și stilul presei românești de atunci. Coperta mai conține, în afara titlului, următoarele formule publicistice: „Foiță hazlie și populară. Apare când ese de sub tipar. Tirajul se face în 33 333 exemplare. Deviza este: „«Eftin și bun!» 10 bani numărul." O spirituală *Profesiune de credință către cititori* imită solemnitatea, deseori fără conținut, pe care o afectau editorialele și articolele-program ale jurnalelor nou-apărute. Cititorul este asigurat că nu mai puțin de 39 de gazetari lucrează la redactarea gazetei, în timp ce un bogat grup de corespondenți împânzește Europa pentru a satisface nevoia de informație a celor 33 333 de prezumtivi cititori. Totodată se dau asigurări că eforturile redacției vor fi îndreptate mai ales spre păstrarea unei stricte neutralități în raport cu marile evenimente politice, sociale ș.a.m.d. Cea mai mare parte a textelor apărute în **C.** vor fi republicate cu modificări, în general nesemnificative, în „Calendarul Claponului" și, peste douăzeci de ani, în „Moftul român" sau în „Universul". Ca orice periodic „respectabil", **C.** avea o organizare internă fixă, cu rubrici care figurau în fiecare număr. Acestea erau: „Gogoși" (prin care se ironiza rubrica de informații a ziarelor), „Ultime gogoși calde" (parodie a „Ultimelor știri"), o pseudocronică parlamentară comentând activitatea „Camerei deputaților din Stambul". În fine, o rubrică de „Prospături. În stilul și cu sintaxa «Monitorului oficial»" pastișează automatismele stilului administrativ, iar „Rezbelul" și numeroase „Gogoși" — înflăcărarea fals-patriotică a jurnaliștilor. Se face haz, de asemenea, de cei care încearcă să exploateze orice eveniment politic în favoarea lor, de amatorii de știri senzaționale, de naivii care dau fiecărui gest al unei personalități semnificații ultraimportante. Este zeflemisită și buna credință a cetățeanului simplu, avid de noutăți, dezinformat, gata să creadă în orice. Tot moravurile gazetarilor timpului sunt vizate și în articolele *Către cititori* sau *Deslușire*. Primul dintre ele este un atac împotriva publicității exagerate pe care și-o făceau jurnalele. Cel de-al doilea este îndreptat împotriva interminabilelor profesiuni de credință care se etalau în mai toate gazetele și în care se discuta, cu fraze sforăitoare, despre menirea presei moderne, despre îndatoririle morale și sociale ale gazetarului. Viața parlamentară constituie subiectul unor cronici corosive. Într-una din anecdotele adunate sub titlul „Gogoși", cele două personaje, băcanul Ghiță Calup și Ilie, tejghetarul său, prefigurează două dintre personajele comediei *O noapte furtunoasă* a lui I. L. Caragiale: Jupân Dumitrache și Chiriac, fidelul său ajutor și sergent în „garda civică". Caracteristice pentru literatura umoristică de aici sunt distanțarea redactorului față de evenimentele care pasionau atunci opinia publică și chiar un tineresc spirit de frondă. **C.** este în egală măsură o sursă de informații asupra procesului de formare a lui Caragiale, asupra efortului de a-și selecta teme, tipuri și psihologii ce vor fi întâlnite frecvent în întreaga sa operă, precum și asupra făuririi uneltelor scriitoricești. Din paginile revistei se desprinde un Caragiale cu nimic deosebit de cel a cărui imagine există în conștiința tuturor — sceptic, înarmat cu o ironie mușcătoare și cu un excepțional spirit de observație. „Gogoșile" și schițele din **C.** îl anunță pe marele umorist și satiric, atent la aspectele rizibile ale vieții de fiecare zi și gata să le surprindă semnificațiile sociale. Anecdota ascunde o cunoaștere excelentă a slăbiciunilor umane, aparențele sunt date la o parte pentru a se releva fondul cu mijloacele umorului simplu, accesibil. Meschinăria, parvenitismul, patriotismul afișat cu ostentație și cu gândul la viitoarele recompense, găunoșenia discursurilor parlamentare nesfârșite, corupția și duplicitatea gazetarilor, superficialitatea omului de pe stradă (viitorul Mitică), perpetuu și complet avizat în orice „chestie", sunt tot atâtea teme ale literaturii din gazeta lui I.L. Caragiale. *R.Z.*

CLARNET, Adolphe (pseudonim al lui Adolf Burăh Cuperman; 1877, Turnu Severin — 22.XI.1937, București), gazetar. Provenind dintr-o familie de evrei săraci, **C.** face clasele primare și apoi liceul în orașul natal. Îl interesează încă de pe acum ideile socialiste, manifestările la care ia parte (întruniri, congrese) atrăgându-i, în 1899, expulzarea. Aproape un deceniu și jumătate va dura exilul la Paris, răstimp în care cunoaște scriitori celebri, cum ar fi Anatole France și Francis Carco, publică prin gazete, se agită la adunări mai mult sau mai puțin anarhiste. În urma unor intervenții, i se permite, în 1914, să revină în țară. Departe de a exhiba o figură de nihilist, inspiră simpatie prin felul de a fi, cuviincios și delicat în maniere. Ca pentru a alunga imaginea indigenței de odinioară, se îmbracă bine, chiar elegant, melonul și monoclul dându-i un aer desuet. O siluetă ca din alte vremuri, într-o epocă în care altminteri, ca ziarist, e bine ancorat. După debutul în „Lumea nouă", semnând de obicei Clarnet (rar, cu inițiale: A.C., C.) sau fără a-și pune iscălitura, a colaborat cu anchete (literare, politice — îndeosebi la „Facla") și reportaje, interviuri, cronici teatrale, plastice, muzicale, recenzii, pertinente comentarii pe teme externe, vioaie însemnări pe marginea unor probleme la ordinea zilei, traduceri la „Gazeta Mehedințului", „Dreptatea", „Tribuna", „Țara noastră", „L'Indépendance roumaine", „Naționalul", „Adevărul", „Izbânda", „L'Orient", „Rampa", „Aurora", la care a lucrat ca redactor, „Propilee literare", „La Nation roumaine", „Vremea", „Politica", „Șantier", „Cuvântul liber", „Gazeta" ș.a. A condus publicațiile „Se zice..." (1922–1923), revistă săptămânală ilustrată, și „Bucarest" (1932–1933), hebdomadar politic, literar, social.

C., care nu s-a simțit niciodată scriitor, a fost un gazetar de luat în seamă. A și ajuns, de altfel, președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști. Scria bine, cu incisivă dezinvoltură, întotdeauna informat și păstrând în genere o cumpănă a judecății. Se mai inflama din când în când, ca în riposta dată lui A.D. Xenopol, *Les Juifs roumains* (1903), succint expozeu asupra chestiunii evreiești la noi. Lepădând afabilitatea surâzândă, socialistul cu gambetă scoate aici câteva scrâșnete. Dar îndeobște e volubil și sagace, un atu al comentariilor sale fiind bunul

simț. Asistând, în calitate de cronicar teatral, la un șir de premiere, constată că mizanscenele sunt covârșite de „furoarea decorului și a regiei", pentru că unii regizori, socotindu-se „alfa și omega", transformă textul într-un pretext extravagant pentru exhibițiile lor. Cronicile lui au și valențe de interpretare literară, cu ascuțimi psihologice. Cu vervă persiflantă, recurgând la antifrază sau vorbind pe șleau, publicistul atacă și alte subiecte care îi incită nervul critic: politicianismul (încondeind cutare șmecher, farsor sau panglicar), grotescul unor ședințe parlamentare, criza morală a presei, năravurile unor literați, acestea și altele compunând pitorescul strident care frapează pe oricine nimerește în „țara tuturor anomaliilor". Convingerile din adolescență își păstrează intactă seducția, **C.**, căruia i se pare că deslușește „glasul revoluției", așteptând cu înfrigurare „ceasul proletariatului". „Forța magnetică a socialismului" este invocată și în reconstituirea encomiastică a pateticei existențe a lui Jean Jaurès (*Cuvinte despre Jean Jaurès*, 1934). Partizan al intervenției, la izbucnirea primului război mondial, **C.** scoate o broșură, *Cu cine?* (1914), în care strânge la un loc opiniile unor fruntași ai vieții culturale și științifice (D. Anghel, G. Diamandy, I. Cantacuzino, C. Rădulescu-Motru, I. Al. Brătescu-Voinești, A. D. Xenopol ș.a.), solicitați să se pronunțe asupra atitudinii pe care România s-ar cuveni să o adopte față de forțele aflate în conflict. Răspunsurile îi definesc pe cei intervievați, decupajul operat de reporter fiind înlesnit de ochiul său de portretist.

Avea, într-adevăr, o anume înclinație în acest sens, rememorările lui pariziene, din mirobolanta „împărăție a Boemei" de pe malurile Senei, mișunând de figuri aparte. Ratați, trăsniți, fanfaroni, firi melancolice și apariții funambulești, vagabonzi de geniu și alte ciudate, ieșite din comun specimene se perindă prin birturi, berării, cârciumi, cu iluziile și eșecurile lor, dispuși la spovedanii care mai că îi transformă în personaje de proză scurtă. Sunt prinse în ramă și personalități cum ar fi Georges Clemenceau, Aristide Briand, André Antoine, Jules Romains, Jean Moréas, Jules Renard, Max Jacob, schițate cu un condei nu lipsit de agerimi scriitoricești. Și, în orice caz, apt de subțirimi de moralist, cum lasă să se întrevadă pseudojurnalul *Mărturisiri de fecioară în ritm de charleston* (1935). O suită de afectuoase evocări se înșiruie în *Mitif, poetul florilor* (1929), toate privindu-l pe Dimitre Anghel, conturat ca un personaj capricios, cu reacții nevrotice, trăind în febre și expus mereu derivei amoroase. Cărticica lui **C.** e mărturia unei accentuate vocații de prieten.

SCRIERI: *Les Juifs roumains*, Paris, 1903; *Cu cine?*, București, 1914; *Mitif, poetul florilor*, București, 1929; *Cuvinte despre Jean Jaurès*, București, [1934]; *Mărturisiri de fecioară în ritm de charleston*, București, 1935. **Traduceri:** Anatole France, *Afacerea Crainquebille*, Lyon-Paris, 1904; I. L. Caragiale, *Le Cierge de Pâques*, Paris, [1912]; Jérôme și Jean Tharaud, *Umbra crucii*, București, 1922; André Maurois, *Eduard VII și vremea lui*, București, [1934].

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *Clarnet, „Mărturisiri de fecioară în ritm de charleston"*, VRA, 1933, 310; N. Davidescu, *Adolf Clarnet*, VRA, 1937, 515; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, *212–213*; I. Peltz, *Amintiri din viața literară*, București, 1974, *135–137*; A. P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, București, 1979, *97–98*; Mirodan, *Dicționar*, I, *358–359*; Faifer, *Pluta*, *67–70*. *F.F.*

CLASICISM, stil universal, inclus parțial și în alte stiluri, chiar în cele principial opuse (baroc, manierist, romantic), cultivat uneori programatic și constituit în curent artistico-literar. Productiv și în literatura română, **c.** ar concretiza, după unii gânditori și poeți (Mihail Dragomirescu, Lucian Blaga, Ion Pillat, Tudor Vianu, Vladimir Streinu ș.a.), o propensiune structurantă a psihicului românesc. Aceasta se exprimă în întreaga creație artistică națională, începând cu cea populară și cea de expresie religioasă și de caracter istoric. Scrisul unor autori din epoca veche, cu deosebire al lui Dimitrie Cantemir și Miron Costin, se resimte de pe urma formației lor clasice și în construcția frazei, modelată de sintaxa latină. Normele spiritului clasic originar, grec, au orientat, în toate componentele lui, învățământul public și privat din Țările Române în epoca fanarioților, nu fără a se menține, cu adaptările necesare, și după aceea, când limbii grecești i se substituie franceza și româna. Toți oamenii de cultură și scriitorii prin care s-au așezat temeliile culturii moderne s-au format sub egida modelului clasic: fie în școlile din București și Iași, cu limba de predare greacă, fie în cele din Blaj, animate de ideea latinității, fie în licee și universități occidentale. Un curent clasicist n-a existat în literatura română. Nu avea cum să apară, de vreme ce emanciparea de teologie s-a produs abia în secolul al XVIII-lea, sub impulsul iluminismului, și a început să-și precizeze caracterele distinctive în contextul unor creații culturale impregnate de romantism. La rândul lui, romantismul a fost precedat de strădanii literare având în special modele clasice. Particularități ale stilului și atitudinii clasice, ale viziunii clasice despre existență apar cu mai multă pregnanță tocmai în interiorul romantismului și alături de el, ba chiar și mai târziu, după stingerea curentului. Aceasta, cu toate că, în cursul secolului al XIX-lea, între adepții celor două stiluri s-au încins polemici, Mihail Kogălniceanu, Cezar Bolliac și alții pledând cu înfocare în favoarea romantismului, Gh. Asachi, George Barițiu, G. Baronzi și alții elogiind virtuțile **c.** O lungă perioadă de timp, de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea până către 1830, un anume **c.** este preeminent în literatura (mai exact spus, poezia) română; s-ar putea afirma chiar, vorbind sumar, că o monopolizează. **C.** prezent la Văcărești, Costache Conachi, sau la B. P. Mumuleanu se află însă destul de departe de cel canonic, avându-și cele mai apropiate surse în poezia greacă neoanacreontică, în special în cea a lui Atanasie Hristopulos, și resimțindu-se de pe urma contactului cu cântecele lăutărești. Cât privește lungimea perioadei, aceasta contrastează cu modicitatea producției literare tipărite în durata ei. Cultivată mai mult ca divertisment, scrisă mai cu seamă de boieri pentru delectarea amicilor și cucerirea inimilor râvnite, poezia este, până la Iancu Văcărescu, de caracter ocazional în cea mai mare parte, și de o mediocră realizare literară, viciată fiind de frivolitate și dulcegării, punctată doar intermitent de formulări sclipitoare, de accente cu adevărat poetice, interesantă, în

consecință, îndeosebi ca document de epocă. Poeții, de altfel puțini, chiar luând în considerare și simplii versificatori, sunt prezențe izolate; nu se formează grupări, nu există o mișcare literară. Adecvate promovării valorilor și mentalităților clasice sunt, în această perioadă, cadrul și climatul intelectual. Lumea cultivată citea pe Anacreon, Sappho, Ovidiu, Vergiliu, Horațiu, Voltaire, Montesquieu, Racine, Molière, Florian și mai cu seamă din acești autori se traducea. În școli se studiau intens limbile clasice, se comentau scriitorii Antichității greci și latini, precum și clasici și neoclasici francezi și italieni, cu deosebire Fénelon, se preda retorică de îndrumare clasică. Nu doar în timpul domniilor fanariote, ci și în următoarea perioadă, dramaturgia clasică a constituit principala sursă a repertoriilor teatrale din Principate. De proveniență clasică erau piesele jucate, în casele boierești, de către diletanți. În 1816, Gh. Asachi organizează, la Iași, prima reprezentație teatrală românească din Moldova, cu pastorala *Mirtil și Hloe*, tradusă după Florian; urmează *Alzira* lui Voltaire. Ion Heliade-Rădulescu și C. Aristia pun în scenă, cu elevi de la „Sf. Sava" și de la alte școli din București, piese de Euripide, Racine, Molière, Voltaire, Alfieri. În general, în ambele Principate, scrierile clasice stau mereu în atenția organizatorilor vieții teatrale. Antologică e și orientarea mișcării teatrale din Transilvania, susținută de către elevii școlilor din Blaj, care dau primul spectacol românesc atestat, cu piesa *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, compusă în jurul anului 1780. Declanșat în literatura franceză și constituit pe plan universal în opoziție cu **c.**, romantismul în cultura română a fost orientat și el, principial, de atitudini anticlasice, dar a suportat manifestări paralele de **c.**, ba chiar și-a integrat forme de creație proprii acestei orientări. Stimulator al romantismului și el însuși poet romantic în cele mai caracteristice opere, Heliade-Rădulescu are și scrieri de factură clasică, iar în publicistică s-a pronunțat, nu o dată, în favoarea ordinii clasice. Alături de evocări, descripții de natură, elegii, tirade patetice, viziuni cosmogonice, culegerile sale de versuri conțin ode în stil clasic, fabule, satire, adică specii cultivate în **c.** Compoziția unor piese lirice, inclusiv a pseudobaladei *Zburătorul*, capodopera poeziei heliadești, învederează o tendință de structurare clasică. Propensiuni în aceeași direcție există și în proza scriitorului, în fiziologii mai ales (*Coconul Drăgan, Coconița Drăgana*), iar *Domnul Sarsailă autorul* e considerată de unii comentatori un pamflet antiromantic. Prin „fundamentele teoretice ale artei sale", afirmă D. Popovici, Heliade e „legat de clasici", iar în creația poetică „el se plasează [...] sub influența scriitorilor romantici și preromantici". Asemenea simbioze există la mai toți ceilalți scriitori ai epocii. Reprezentant de frunte al romantismului, Grigore Alexandrescu e clasic prin temperament; e un contemplativ, pentru care, ca pentru Théophile Gautier, clasicizantul angajat în bătălia romantică, „lumea există", în sensul că stările lirice sunt provocate mai mult de priveliști din afară decât de frământările interioare. De altfel, pe lângă romantice „suvenire și impresii", elegii, poetul a scris clasice meditații, epistole, satire, fabule, prin acestea din urmă impunându-se drept cel mai de seamă fabulist român. Clasic

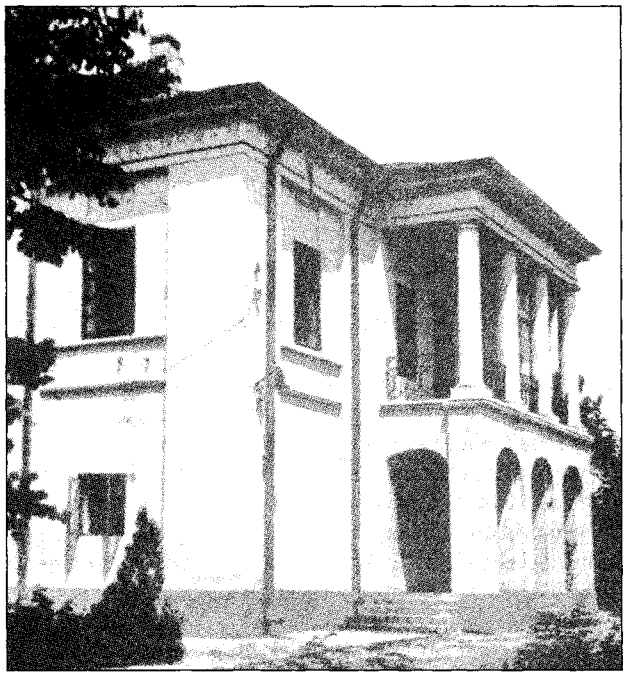

Mănăstirea Frumoasa din Iași

prin structura spiritului, prin echilibrul interior, prin seninătate e și Vasile Alecsandri, cu toate că „rumânirea" prin el a poeziei și a întregii literaturi implica adoptarea de principii romantice: prețuirea naturii, valorificarea folclorului și a istoriei naționale. Nu e fără semnificație faptul că talentul său s-a exprimat plenar în clasicele prin compoziție pasteluri, că proza sa procură delicii de felul celor oferite de literatura clasică memorialistică, iar teatrul său comic include personaje și situații de tip molieresc, în timp ce *Fântâna Blanduziei* construiește o viziune vrednică de dramaturgia clasică. O natură prin excelență clasică este C. Negruzzi. El debutează în proză cu două nuvele romantice, însă nuvela care impune această specie în literatura română, *Alexandru Lăpușneanul*, romantică prin sursa istorică de inspirație, devine clasică prin exemplaritatea construcției și conturarea pregnantă a caracterelor, iar ciclul de așa-zise „scrisori" (*Negru pe alb*) instaurează la noi genul epistolar, de origine clasică. Aspecte de **c.** include și poezia lui Dimitrie Bolintineanu: în pastorale, bunăoară (*San Marina*, ciclul *Macedonele*), și în epopeea neterminată *Traianida*. Integral clasică e opera literară a lui Gh. Asachi. O poziție singulară înscrie *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu, anterioară începuturilor romantismului, dar publicată abia în al optulea deceniu al secolului al XIX-lea. Este singura epopee românească dusă până la capăt și pe deplin realizată literar, operă concepută după modelele clasice ale speciei (homerice mai cu seamă), însă în variantă comică, pătrunsă de spiritul Renașterii, individualizată estetic printr-o structurare barocă, prin inserții de epos picaresc, de scenerie realistă, de folclor, de culoare locală, de sentimentalitate romantică *avant la lettre*. În

procesul de maturizare, de cristalizare a culturii românești, după Unirea Principatelor, modelul clasic își demonstrează viabilitatea prin ținuta, prin ansamblul conduitei intelectuale a unor personalități ca A. I. Odobescu și Titu Maiorescu. Opera literară a primului amalgamează clasicul cu barocul, însă formația sa e determinată de aspirația la marele **c.**, și editarea, în 1861–1863, a „Revistei române", primul periodic românesc de nivel european, indică intrarea culturii noastre în vârsta ei „clasică". Apogeul acestei vârste va fi marcat de revista „Convorbiri literare", dirijată de Maiorescu, încarnare a spiritului clasic. Spiritul acesta iradiază în opera mai tuturor scriitorilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea, exprimându-se genial în năzuința spre perfecțiune a poeziei lui Mihai Eminescu, în cultul pentru formă al lui I. L. Caragiale, în marea conștiință artistică a lui Ion Creangă, în creația de caractere la Ioan Slavici. Eminamente clasică este viziunea existenței în poezia lui George Coșbuc, iar Duiliu Zamfirescu e un neoclasic în versuri, un clasicizant în romane. În secolul al XX-lea, spiritul clasic are susținători notorii în Mihail Dragomirescu, Ion Pillat, Tudor Vianu, un apologet în G. Călinescu, dar și modelează poezia lui Vasile Voiculescu, a lui Nichifor Crainic și a altora, proza lui Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, I. M. Sadoveanu, iar după al doilea război mondial, versurile lui Ștefan Aug. Doinaș, Ion Horea, Aurel Rău, Ion Brad și ale multor altor poeți.

Repere bibliografice: Teodor A. Naum, *Clasicismul și cultura națională*, Iași, 1913; Mihail Dragomirescu, *Critică*, II, București, 1928, *273–283*; Tudor Vianu, *Idealul clasic al omului*, București, 1934; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu*, București, 1935, *297–303*; Pillat, *Tradiție*, *88–116*; Streinu, *Clasicii*, *passim*; D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'epoque des lumières*, Sibiu, 1945, *365–429*; G. Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, 1965, *11–26*; Vianu, *Studii*, *545–559*; Athanase Joja, *Logos și ethos*, București, 1967, *passim*; Georgescu, *Polivalența*, *63–186*; *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, 1971; Cornea, *Originile*, *passim*; Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, București, 1979, *115–144*; D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971; Marino, *Dicționar*, I, *283–353*; Streinu, *Pagini*, IV, *355–358*, *367–370*, *374–375*; Romul Munteanu, *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, I–III, București, 1981–1985; Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985, *passim*; Edgar Papu, *Despre stiluri*, București, 1986, *407–490*. *D.Mc.*

CLAUDIAN, Alexandru (8. IV. 1898, Cernavodă – 16. X. 1962, București), eseist, poet și traducător. Este fiul Eufimiei (n. Cernătescu) și al lui Floru Claudian, inginer topograf, ajuns general în 1912. Din cauza peregrinărilor familiei, **C.** învață la Craiova, Caracal și Buzău, luându-și bacalaureatul la Liceul „Sf. Sava" din București, în 1918. Urmează, tot aici, studii de filosofie la Facultatea de Litere și Filosofie, pe care a absolvit-o în 1922. Profesor suplinitor de limba franceză și de filosofie în București, la liceele „Sf. Sava", „Mihai Viteazul", „Spiru Haret", „Gh. Lazăr", „M. Eminescu" și „Matei Basarab", și în Iași, la Liceul Militar, secretar al Institutului Social Român, își începe cariera universitară în 1929, la Iași, unde în 1930 își ia și doctoratul în filosofie. În 1937–1938, beneficiază de o bursă a statului francez pentru un stagiu la Paris. După moartea lui Petre Andrei, în 1941, preia Catedra de sociologie și etică. Sub regimul comunist, este înlăturat din Universitate. Ocupă un post la Catedra de psihologie a copilului la Facultatea de Medicină și Farmacie (1948–1952), și după doi ani de ostracizare politică e acceptat cercetător în institutul filologic ieșean al Academiei Române.

Primele versuri ale lui **C.** (*Rosalia*) apar în 1920, în „Curentul nou", iar cel dintâi articol (*Criza idealismului*), în 1921, în „Viața studențească". În afara studiilor publicate în reviste de specialitate, colaborează, destul de sporadic, cu versuri, articole, eseuri, recenzii și cronici la „Facla literară", „Adevărul literar și artistic", „Revista română", „Pasul vremii" (unde semnează rubrica „Din lumea cărților"), „Viața literară", „Minerva", „Ideea europeană", „Viața românească", „Gândul vremii", „Lumea", „Atheneum", „Manifest", „Șantier", „Însemnări ieșene", „Revista Fundațiilor Regale", „Societatea de mâine", „Jurnalul literar", „Moldova", „Revista tineretului", „Ethos", „Libertatea" ș.a. În anii '50 publică în revista academică „Studii și cercetări științifice" și în „Iașul literar". Semnează și Anton Costin sau cu inițiale. În timpul vieții i-au apărut numai cărțile de sociologie: *Cercetări filosofice și sociologice* (1935), *Colectivismul în filosofia lui Platon* (1936), *Originea socială a filosofiei lui Auguste Comte* (1936), *Cunoaștere și suflet* (1940), *Antisemitismul și cauzele lui sociale* (1945). Postum, i se editează volumul de versuri *Senin* (1972). Au rămas în manuscris două studii de sociologie a teatrului francez din secolul al XVII-lea și a prozei franceze din secolul al XIX-lea, bună parte din traducerile din Joachim du Bellay, Clément Marot, La Fontaine, Voltaire, Vigny, Hugo, Musset, Leconte de Lisle, Baudelaire, Heredia, Verlaine, Samain ș. a., din Goethe (*Faust*), Heine, Lenau. Ca sociolog al culturii, preocupat de cercetarea genetică, **C.** încearcă să aprofundeze o orientare deterministă, frecventată anterior de C. Dobrogeanu-Gherea, H. Sanielevici și Șt. Zeletin. El consideră că nașterea ideilor, a sistemelor filosofice, individualizarea și filiațiile lor, de la Socrate și Platon, prin Leibniz, J.-J. Rousseau, Helvétius, până la Auguste Comte, ar avea o explicație insuficientă în absența unei analize a condiționărilor istorice de natură socială și psihologică. Astfel, utilizând metoda psiho-socio-genetică, studiul istoriei filosofiei, prin extensie și al istoriei culturii, ar intra pe un teren mai ferm, sub auspiciile obiectivității științifice. Sunt idei promovate de **C.** în anii '30 ai secolului trecut, dezvoltate într-o manieră neabuzivă, cu o erudiție structurală, ocolită de aridităte, îmblânzită de seninătatea gânditorului, cu un stil intelectual personal, care pecetluiește frazarea elastică, nu o dată eseistică, a discursului. În studiile târzii, acest tip de abordare, aparent supus comenzii ideologice proletcultiste, nu este nici supralicitat, dar nici abandonat. Perspectiva psihosocială este aplicată teatrului clasic francez (Corneille, Racine, Molière), prozei (și romanului) francez, de la Chateaubriand la Maupassant. Adesea, analizele, dar și conceptele includ puncte de vedere înrudite cu cele ale lui Mihai Ralea ori cu ideile care vor consacra sociologi literari precum Georg Lukács, Lucien

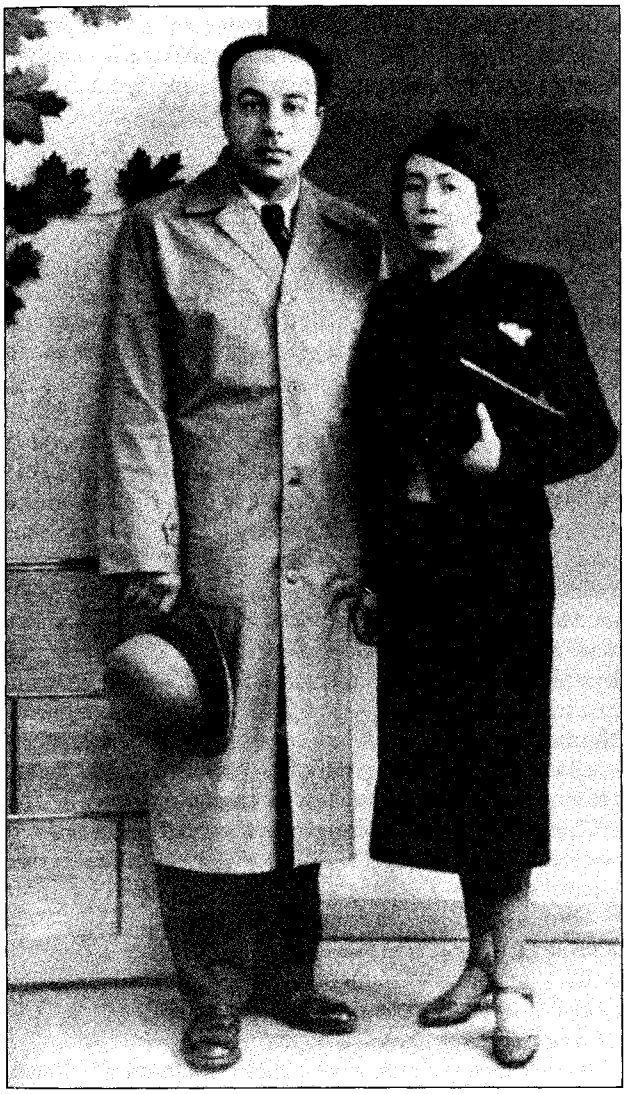

Alexandru Claudian cu soția sa

Goldmann, Robert Escarpit ș.a. Exersată ca *violon d'Ingres* și adusă parcimonios la vedere, poezia înseamnă pentru **C.** un spațiu al visărilor tăinuite. E în *Senin* o confesiune surâzătoare, melancolică, aparținând unui fel de Ianus bifrons care își joacă în fața ochilor, sfios și autoironic, imaginea. Viața între cărți, în bibliotecă, trăire aproape muzicală, se vede concurată de viața cea aievea, de odinioară și din clipa prezentă, când burgul este descoperit cu o privire ingenuă, care soarbe parcă uitata exuberanță a naturii. În acest jurnal liric, monologic, delicat, aristocratic, emoțiile vin dinspre și se întorc întotdeauna la lectură, carte, motive livrești. Ca și A. I. Odobescu, **C.** peripatetizează grațios și bonom. Numai că, „paralizat de discreție" (G. Călinescu), poate și de neîncredere, poetul a vrut să stea de vorbă doar cu sine însuși.

SCRIERI: *Cercetări filosofice și sociologice*, Iași, 1935; *Colectivismul în filosofia lui Platon*, Iași, 1936; *Originea socială a filosofiei lui Auguste Comte*, București, 1936; *Cunoaștere și suflet*, Iași, 1940; *Antisemitismul și cauzele lui sociale*, București, 1945; ed. îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 2000; *Senin*, îngr. și introd. Constantin Crișan, pref. Șerban Cioculescu, București, 1972.

Repere bibliografice: Florin Niculescu, *Alexandru Claudian, „Cunoaștere și suflet"*, CL, 1940, 7–12; Traian Herseni, *Sociologia românească*, București, 1940, *114–116;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *770;* VI. Krasnaseski, *Alexandru Claudian și sociologia erorii*, București, 1972; Piru, *Varia*, II, *428–432;* Cioculescu, *Itinerar*, II, *371–376;* Mircea Mancaș, *O mare sensibilitate poetică: Alexandru Claudian*, CRC, 1973, 8; Dana Dumitriu, *„Senin"*, RL, 1973, 36; Constanța Călinescu, Ion Faiter, *Dimensiunile unor vocații*, Constanța, 1979, *51–69;* Leon, *Umbre*, IV, *154–159;* Aurel Codoban, *Repere și prefigurări*, Cluj-Napoca, 1982, *60–72;* Ion Zamfirescu, *Oameni pe care i-am cunoscut*, București, 1989, *271–284;* *Dicț. scriit. rom.*, I, *609–611;* Dănuț Doboș, *Dosar Alexandru Claudian*, CRC, 1997, 6. *G.D.*

CLAVIATURI, publicație care a apărut la Brașov din mai 1941 până în aprilie 1943, cu subtitlul „Caiete lunare de poezie". Director: Gherghinescu Vania, iar secretari de redacție — Leonida Luca, V. Spiridonică. Este destinată promovării poeților tineri, din gruparea revistei făcând parte Simion Anderco, Ștefan Baciu, Ilie Balea, Horia Bottez, Ion Caraion, Virgil Carianopol, Romeo Dăscălescu, Gherghinescu Vania, Ionel Hențiu, Liuben Dumitru, Leonida Luca, Remus Luca, Dem. Gh. Nolla, I.J. Spiridon, V. Spiridonică, Lucian Valea. Pentru fiecare număr, Gherghinescu Vania scrie câte un mic poem în proză, așezat în fruntea paginii. Revista are format de carte și e ilustrată de Lucia Piso-Ladea. Pe parcurs, la numele celor amintiți mai sus se adaugă Radu Stanca, Barbu Brezianu, Traian Chelariu, Constant I. Cosma, Ben Corlaciu, Ștefan Aug. Doinaș, Emil Micu, Petru Homoceanu, Anișoara Odeanu, Octav Șuluțiu, Barbu Cioculescu, Al. Husar, Ștefan Muscalu, Mircea Petala, Letiția Papu, Gh. Chivu, Radu Teculescu, Ion Preda-Misleanu, Ion Oană, Petre Pascu, Ion Apostol Popescu. Este una dintre cele mai bune reviste de poezie ale generației războiului. *M.Pp.*

CLAYMOOR (pseudonim al lui Mihai (Mișu) Văcărescu; 1843, București — 24.VI.1903, București), publicist. Este fiul poetului Iancu Văcărescu. Unul dintre numeroșii săi frați, Ioan, care ajunge ministru plenipotențiar la Paris, a fost tatăl Elenei Văcărescu. Trecut prin Liceul „Louis le Grand" din capitala Franței, **C.**, întors în țară, avea să se consacre unei cariere de publicist, pe care o slujește cu dăruire până în ultima clipă, sfârșitul surprinzându-l pe treptele unei redacții. Nu prea simpatizat de confrați, dar în grațiile sexului frumos, **C.**, folosind și pseudonimul Valréas, susține și chiar lansează câteva rubrici la publicațiile „L'Indépendance roumaine", „La Roumanie illustrée", „La Lanterne mondaine", „Românul", „Naționalul". O parte dintre însemnările sale din anii 1882–1883 va trece în volumul *La Vie à Bucarest* (1883). Cu toată popularitatea lui, ar fi căzut probabil în uitare, dacă în schița *High-life*,

I.L. Caragiale nu l-ar fi imortalizat, dându-i astfel, sub înfățișarea personajului Edgar Bostandaki, și o „faimă" literară. G. Ibrăileanu, totuși, era de părere că acest urmaș al Văcărești-lor a exercitat, în epocă, o priincioasă înrâurire asupra publicului pentru care scria. Elena Văcărescu i-a închinat o elegie — *À la mémoire de Claymoor.*

Superficial și efeminat apare deseori **C.** în cronicile lui mondene în stil parizian, scrise în franțuzește. Maniera e anecdotică, descriptivă. Indiferent de subiectul abordat, el urmează un tipic de la care se abate rareori: întâi un tablou de natură schițat în imagini artificioase, mitologizante, apoi câteva galanterii către cititoare, în fine, „la vie mondaine": recepții, dineuri, serate, baluri, „le five o'clock", plimbări la Șosea, întâlniri la surf, sezonul la băi, la mare, niște indiscreții mai picante. Politeturile de salon nu exclud maliția sau ușuraticele jocuri de cuvinte. Spirit fin, cu agerime în observații, fandositul surprinde, uneori fără să vrea, și aspecte amuzante, bizare sau grotești ale unei lumi în lentă, voluptuoasă decadență. Asupra fenomenului artistic (plastic, literar, muzical), **C.** emite și considerații subtile, comentatorul avizat coexistând alături de cronicarul frivol și plezirist. Paradoxal, sub grațiile sale franțuzite, el se manifestă din când în când ca un inamic al cosmopolitismului, solicitând acelor cititori la care avea audiență un atașament mai mare față de cultura românească. Fără straiele și masca lui Edgar Bostandaki, **C.** e un cronicar nu rareori interesant.

SCRIERI: *La Vie à Bucarest*, București, [1883].

Repere bibliografice: G. Ibrăileanu, *Claymoor*, „Epoca", 1903, 1432; *Ist. teatr. Rom.*, II, *463–464*; Ion Ianegic, *Mihai Iancu Văcărescu, cronicar muzical*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, 1976; *Dicț. lit. 1900, 193–194*; Viorel Domenico, *Claymoor*, București, 2003. *F.F.*

CLEYNEN-SERGHIEV, Ecaterina (19.IX.1938, București), critic și istoric literar. Urmează, la București, clasele primare la Liceul „Ion Heliade-Rădulescu", apoi Liceul „Aurel Vlaicu" și, între 1955 și 1960, Facultatea de Filologie, secția franceză, a Universității din București. După licență devine redactor la Radio București, pentru emisiunile în limba franceză (1960–1965). Din 1961 este asistentă la Catedra de franceză până în 1967, când, prin căsătorie, se stabilește în Franța. Aici pregătește doctoratul *de troisième cycle* (la Sorbona, 1968) cu profesorul Alain Guillermou, prezentând teza *Essai sur le vocabulaire poétique de Tudor Arghezi*, și obține o licență de *lettres modernes*. În 1987 susține doctoratul de stat la Universitatea Lyon III „Jean Moulin", cu lucrarea *La Culture roumaine et la France durant l'entre-deux-guerres*. Este cercetător la École Normale Supérieure de Saint-Cloud (1967–1971), apoi *maître assistent* de literatură comparată la Universitatea Valenciennes, *maître de conférences* și profesor la aceeași universitate. Din 1972, este și *chargée de cours* (profesor invitat) de literatură și civilizație română la Universitatea Paris III-Sorbonne Nouvelle.

C.-S. își începe activitatea publicistică editând, în 1973, *Tratatul de istorie a limbii franceze* de N.N. Condeescu. Ulterior, publică numeroase studii și articole în periodice românești („Secolul 20", „Steaua", „Limba română", „Jurnalul literar", „Revue des études sud-est européennes") și în presa franceză („Revue de sciences humaines", „Les Valenciennes", „Revue d'histoire du théâtre", „Les langues néo-latines", „Littératures et nations"), domeniul predilect fiind cel al comparatisticii, iar subiectul preferat, opera lui Tudor Arghezi, Mircea Eliade și Eugen Ionescu. În 1993 tipărește *La Jeunesse littéraire d'Eugène Ionesco*, prima exegeză, în Franța, asupra operei de tinerețe a dramaturgului. Integrând personalitatea acestuia în ansamblul literaturii române interbelice, **C.-S.** reușește să demonstreze că Eugen Ionescu nu trebuie considerat doar un scriitor francez ce a debutat în literatura română, ci o personalitate literară ce a traversat cele două spații spirituale, contribuind la schimbul de idei dintre două literaturi. Coordonarea capitolului consacrat literaturii române în *Dictionnaire universel des littératures* (1994) se circumscrie acelorași preocupări ale sale.

SCRIERI: *La Jeunesse littéraire d'Eugène Ionesco*, Paris, 1993; *„Les belles infidèles" en Roumanie. Les traductions des oeuvres françaises durant l'entre-deux-guerres (1919–1939)*, Valenciennes (Franța), 1994.

Repere bibliografice: Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrișilor*, București, 1999, *49–51*. *M.P.-C.*

CLIPA, revistă apărută la București, săptămânal, între 20 mai 1923 și 2 iunie 1929, editată de Asociația Belle-Arte din București. Director este Horia Igiroșianu (de la numărul 12 din 1923). Publicația, subintitulată „Teatrală, plastică, muzicală și literară", inserează cronici, recenzii, articole, note de istorie literară, scurte eseuri, literatura propriu-zisă limitându-se, cu foarte puține excepții, la câte o poezie în fiecare număr. În articolul *Două fronturi* (8/1923), redacția respinge futurismul lui F. T. Marinetti. La o anchetă în rândul scriitorilor, răspund Gala Galaction, G. Murnu și I. M. Sadoveanu. Preponderente sunt rubricile, cu caracter permanent sau periodic, „Mistere", „Muzică", „Despre literatură", „Teatru", „Plastică" „Reviste", „Efigii", „Figuri reprezentative", semnate, printre alții, de Gh. Cardaș, Isaiia Răcăciuni, Gr. Veja, N. I. Herescu, Mihail Dragomirescu, T. Ulmu. Medalioane literare și succinte fișe bibliografice ale scriitorilor români apar la rubrica „Portrete contemporane", sporadic intitulată și „Efigii", „Portrete literare" sau „Figuri reprezentative". În 1924, Tudor Arghezi semnează ciclul de tablete *Spini de hârtie: Necrologul lui Pussy* (6), *Câinele și omul* (69), *Pedeapsa cu biciul* (70), *Ave Maria* (72), *În faiton* (75), iar Mihail Dragomirescu dă un fragment din *Știința literaturii*. Editorialele relevă o latură inedită a preocupărilor criticului și esteticianului Mihail Dragomirescu, și anume interesul pentru teatru și culisa teatrală, dar mai ales pentru organizarea, funcționarea și moralitatea acestei instituții de artă. **C.** susține câteva polemici literare: la rubrica „Purgatoriul" se pronunță împotriva revistelor pornografice (10/1923), a picturii lui Marcel Iancu (30/1923), a literaturii lui Ion Minulescu (85–88/1942). În 1942, când Panait Istrati revine în țară, Tudor Arghezi, G. M. Zamfirescu și C. Tavernier se alătură celor care, în alte periodice, îi fac „o caldă primire, salutându-l ca pe un mare prozator". Mai colaborează cu versuri Zaharia Stancu, Horia Furtună, Ion Pillat, N. Milcu, Dem. Bassarabeanu, G. Voevidca, F. Aderca, Artur Enășescu, V. Demetrius, Eugen Constant, Aron Cotruș, iar cu proză, G. M. Zamfirescu, Radu Boureanu. Mai multe desene de Anestin, xilografii de Marcel Iancu, grafică expresionistă și fotografii însoțesc textele, conferind publicației un aspect deosebit. Alți colaboratori: Al. Bilciurescu, Pamfil Șeicaru, Șerban N. Coculescu, Nigrim, Mihail Straje, C. Cristobald, N. Porsenna. *I.H.*

CLIPA, revistă literară apărută la Târgu Mureș, bilunar, între 1 noiembrie 1936 și 15 ianuarie 1937, sub conducerea lui Vasile Netea și Balcys Valst (pseudonim al lui Ion Cismaru). Redactorii abordează cu dezinvoltura caracteristică tinerilor peisajul poeziei moderne, constatând restrângerea filonului tradiționalist și integrarea liricii românești în noul ritm al civilizației. Ei își exprimă dezacordul față de ideea referitoare la moartea poeziei în epoca mașinismului și nu acceptă critica făcută lui I. L. Caragiale de N. Davidescu în articolele din „Cuvântul liber" și din „Familia". Literatura originală se reduce la poezii, în majoritate aparținând celor doi conducători ai publicației. Alți colaboratori: Horia Stanca, V. Copilu-Cheatră, N. Albu, Al. Șerban, Radu Stanca, E. Ar. Zaharia. *I.H.*

CLOPOTELE, ziar politic și literar apărut neregulat la Iași de la 28 aprilie 1868 până în iunie 1871 și de la 7 mai până în octombrie 1872. În primul an apărea săptămânal, duminica. Orientarea politică este antibrătienistă. Articolele sunt scrise într-un stil greoi și vetust. Partea literară, mai interesantă, are o rubrică de satiră la care colaborau Gh. Tăutu, N. Roiu și I. G. Athanasiadi. Se republică și *Corespondențe între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 și 1822* de Nicolae Istrati, în care scriitorul urmărise obținerea unui comic de limbaj prin folosirea unui amestec de grecisme, slavonisme și arhaisme. Textul era însă, la 1868, anacronic și fără finalitate. B. P. Hasdeu și Cezar Bolliac sunt criticați în două articole nesemnate, primul pentru că în loc să se dedice științei face politică, iar cel de-al doilea pentru inconsecvența atitudinii. Ironiile greoaie, uneori chiar deplasate, abundă și în aceste articole. *R.Z.*

CLOPOTUL, gazetă politică și literară apărută la Craiova între 10 septembrie 1883 și octombrie 1884. Nu s-au păstrat decât primele douăzeci și patru de numere și numărul 32 din 5 iunie 1884. Totuși, „L'Indépendance roumaine" din 14 octombrie 1884 anunța încă apariția gazetei craiovene, al cărei director era gazetarul liberal Panache Niculescu. Partea literară a fost, probabil, îngrijită de Traian Demetrescu, statornic colaborator cu versuri, cronici literare și cronici dramatice. Panache Niculescu, deși cam agramat, pare să fi fost un personaj interesant, prieten bun în tinerețe cu N. Filimon, care îl ținea la curent cu proiectele lui literare și care îi arătase, cu puțin timp înainte de moarte, manuscrisul volumului al doilea din *Ciocoii vechi și noi*, intitulat *Ciocoii noi*. Lui N. Filimon i se dedică, de altfel, o bine scrisă prezentare, ce însoțea republicarea în foileton a nuvelei *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala*. În continuare a apărut și *Mateo Cipriani*. Gazeta susține literatura originală, inspirată mai ales din istoria țării, recomandă difuzarea scrierilor lui N. Filimon, Gh. Sion și, ca o bună reprezentantă a literelor craiovene, înscrie în rândul scriitorilor demni de a fi citiți și pe Aug. Pețacov. Cu altă ocazie, se protestează împotriva neglijării autorilor „naționali", adică a poeților V. Alecsandri, D. Bolintineanu, N. Nicoleanu, G. Sion, Gr. H. Grandea și I. P. Bancov. În foileton, **C.** a mai publicat *Monastirea Sinaia* de Gh. Sion, o traducere a lui Rogard (poate un pseudonim al lui Tr. Demetrescu) din Schiller (*O faptă mărinimoasă*) și două articole semnate Hayda (*Din viața lui Milton* și *O gândire poetică*). Destul de bogat este aportul lui Traian Demetrescu. În numărul 12, el semnează *Noaptea de septembrie* și, după aceea, versuri aproape în fiecare număr. O cronică la spectacolul cu *Moara roșie* de Xavier de Montépin (piesa era localizată de I. P. Bancov) îi dă prilejul să afirme necesitatea unei critici dramatice curajoase, ca o condiție a dezvoltării teatrului până la stadiul unei instituții de cultură și moralitate. *R.Z.*

CLOPOȚEL, Ion (10.XI.1892, Poiana Mărului, j. Brașov – 23.VIII.1986, București), publicist și memorialist. Fiu al Susanei și al lui Ion Clopoțel, provenind dintr-o familie de mineri de

condiție modestă, **C.** urmează cursurile primare în comuna natală și Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov (1903–1912). Cu sprijinul lui Vasile Goldiș, își continuă studiile universitare, începute la Cluj, la Budapesta (1912–1916) și Viena (1916–1918), unde obține licența în litere (filologie romanică) și filosofie. Devine profesor suplinitor la Școala Normală Confesională din Caransebeș și la Școala de Arte și Meserii din Brașov (1919–1921), apoi profesor titular de română și franceză la Școala Superioară de Comerț din Cluj (1921–1931). Puternic atras de viața politică în vremea studenției vieneze, făcuse parte din cercul tinerilor intelectuali unioniști și, alături de alții, fusese arestat de unguri și închis la Seghedin (februarie – octombrie 1918). Încă din clasa a șaptea de liceu a debutat în „Românul" (Arad), aici, din vara lui 1912, fiind angajat redactor de Vasile Goldiș, pentru ca în 1918–1919 să devină prim-redactor. I se încredințează direcția serviciului de presă al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. La Brașov a condus, ca redactor-șef, „Gazeta Transilvaniei" (1919–1921) și a fost redactor pentru Ardeal la „Adevărul" și „Dimineața" (1921–1927), „Libertatea" și „Lumea nouă", director al ziarelor „Patria" (1927–1931) și „Tribuna democrată" (1932); din septembrie 1938 este redactor la „România de Vest". Între 1928 și 1931 deține deputația Făgărașului. Se află printre cei care înființează în 1924 revista „Societatea de mâine", pe care o va conduce, ca editor și redactor-șef, pe toată durata apariției, până în 1945, cu o întrerupere în anii 1939 și 1940, în contextul presiunilor legionare. Președinte al Sindicatului Presei din Ardeal și Banat (1920–1936), inițiază editarea „Almanahului presei române". Deține funcțiile de rector al Universității Libere din Brașov (1944–1946), director general în Ministerul Muncii (1947–1956), director al Bibliotecii Centrale Universitare din București (1954–1959). A mai colaborat la „Ardealul", „Foaia poporului", „Vocea Ardealului", „Pagini literare", „Șoimul", „Foaia diecezană" (Caransebeș), „Gazeta gazetarilor" (Cluj), „Luceafărul", „Dacia" (Timișoara), „Viața românească", „Steaua", „Adevărul literar și artistic", „Cuvântul" ș.a. A semnat și I. Ardelean, I. Bobei, Dumitru Corvinul, Euphraste, Traian Huniade, I. Poenaru, Dr. Titus Popa, Teofrast, I. Săgeată și sub pseudonimul colectiv Horia Trandafir.

Militant fervent de stânga, **C.** era dublat de un umanist angajat, pentru care problema fundamentală era cultura, de vreme ce aceasta „înseamnă moralitate, în accepțiunea completă a cuvântului". Influențat, poate, de D. Gusti, publicistul întreprinde o vastă muncă de documentare, al cărei rezultat va fi utilizat în articole de sociografie, sociologie, în broșuri și cărți cu titluri grăitoare: *Sociografia românească* (1928), *Cum trăiesc 40 000 de moți* (1928), *Satele răzlețe ale României* (1939), rod al studiilor despre Munții Apuseni, dar și în lucrări de interes cultural mai larg, legat de personalități și momente istorice importante: *Frământările unui an – 1918* (1919), *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România* (1926; răsplătită cu un premiu al Astrei), *Dinastia românească a Corvinilor* (1942). **C.** a fost un neobosit animator, alcătuind programe de culturalizare, monografii – *Un program de culturalizare a satelor* (1933), *Al. Papiu-Ilarian în fața problemelor românești contemporane* (1939), *Figuri reprezentative la noi. Vasile Goldiș* (1934) și studii politice – *Criza democrației în România* (1926), *Social-democrația și problemele României contemporane* (1931), *Social-democrația în statele dunărene și balcanice* (1935). Toate aceste demersuri culturale, unde analiza etnografică se îmbină cu ideologia naționalistă, culturalul cu politicul, istoricul cu literarul, sunt, în esența lor, convergente. *Antologia scriitorilor români de la 1821 încoace* (I–IV, 1917–1918), memorialistica din *Amintiri și portrete* (1975; Premiul Uniunii Scriitorilor), ca și studiul *Originile, dezvoltarea și desăvârșirea limbii române literare* (1970) se integrează aceluiași efort de tezaurizare a formelor de spiritualitate națională în slujba unui proiect politic – utopia unei „societăți de mâine", reflex al unui nou iluminism. Dincolo de memoria culturală care nutrește substanța paginilor din *Amintiri și portrete*, se detașează conturul viu al unor personalități ilustre, prin evocarea unor gesturi și moduri de a fi revelatoare: izbucnirile subite ale „vulcanului" Iorga, neașteptatele entuziasme ale tăcutului Blaga, umorul sfidător al lui Valeriu Branițe, generozitatea lui Vasile Goldiș ascunsă sub un chip impenetrabil, spiritul mucalit al tribunului O. Goga. Sobrietatea nu cedează nici o clipă locul efuziunii, proza e de jurnal intelectual discret, păstrând doar amănuntul semnificativ și impunând amprenta unui spirit auster.

SCRIERI: *Figuri reprezentative la noi. Vasile Goldiș*, Cluj, 1934; *Al. Papiu-Ilarian în fața problemelor românești contemporane*, Alba-Iulia, 1939; *Originile, dezvoltarea și desăvârșirea limbii române literare*, București, 1970; *Amintiri și portrete*, Timișoara, 1975. **Antologii:** *Antologia scriitorilor români de la 1821 încoace*, I–IV, Arad, 1917–1918.

Repere bibliografice: Ion Pas, *Cărțile*, LUT, 1926, 1494; Predescu, *Encicl.*, *46*; Ilea, *Mărturisirile*, *143–150*; Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, București, 1965, *172–175, 207–208*; Gh. Catană, *Ion Clopoțel la 80 de ani*, RL, 1972, 49; Mircea Popa, *„Amintiri și portrete"*, TR, 1974, 39; Ilie Purcaru, *Ion Clopoțel, reporterul Unirii, la 90 de ani*, FLC, 1982, 46; Grigore Popa, *Douăzeci și cinci de ani de viață spirituală în Ardeal*, Sibiu, 1994, *8*; *Dict. scriit. rom.*, I, *611–612*. *S.D.*

CLUJUL LITERAR ȘI ARTISTIC, almanah al Asociației Scriitorilor din Cluj apărut în 1982. Conține versuri de Eta Boeriu, Victor Felea, Aurel Gurghianu, Horváth Imre, Nicolae Prelipceanu, Bazil Gruia, Ion Cristofor ș.a. Proză semnează Teohar Mihadaș, Constantin Cubleșan, Vasile Rebreanu, Radu Țuculescu, Tudor Vlad, Tudor Dumitru Savu ș.a. În compartimentul istoriei literare, Mircea Popa publică articolul *Octavian Goga în fața timpului*. Se reține și un eseu al lui Ion Vartic, *Despre ironie sau despre „viceversa"*. Fragmentele dramatice îi au ca autori pe Aureliu Manea, István Kocsis și D.R. Popescu. Un spațiu generos îl ocupă traducerile, datorate lui Victor Felea, Mariana Vartic, Nicolae Mocanu, Irina Petraș, Mircea Ivănescu ș.a. Alți colaboratori: Aurel Șorobetea, Teodor Bocșa, Mircea Opriță, Alexandru Vlad, Miko Ervin. *D.B.*

COANDE, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Boiangiu; 22. IX. 1962, Osica de Sus, j. Olt), poet. Este fiul Constantinei (n. Marica) și al lui Ioan Coande, muncitor. După absolvirea

Liceului de Filologie-Istorie din Craiova, urmează cursurile postliceale ale unei școli de cadastru, iar mai târziu va deveni publicist comentator la cotidianul „Cuvântul libertății" din Craiova și coordonator al paginii „Literatură, artă, mentalități, atitudini" (LAMA) a aceluiași cotidian, precum și realizator al emisiunii „Oltenia culturală" la postul Oltenia TV. A debutat cu versuri în „Ramuri" (1986) și editorial, cu placheta *În margine*, apărută în 1995. Colaborează cu versuri și cronici literare la „Ramuri", „Vatra", „România literară", „Luceafărul", „Orizont", „Timpul", „Convorbiri literare", „Familia", „ArtPanorama", „Calende", „Euphorion", „Mozaicul", „Caligraf", „Adevărul literar și artistic" ș.a. A fost distins cu premii ale Uniunii Scriitorilor pentru cartea de debut, ca și pentru volumele *Fincler* (1997) și *Fundătura Homer* (2002).

C. aduce în versuri o zonă de trăire specifică, o viziune calmă în ireversibilitatea ei negativă și sobră, remarcată de critică: „scârbă domoală și prozaic realistă a contemplării gesticii celuilalt, ca același (sine) luând întâmplător ipostazele adversarului, ale femei, ale semenului, ale vecinului și, evident, ale egoului propriu, care e doar răbdat, nu cunoscut sau căutat" (Ștefania Mincu). Autorul reușește să se impună în poezia contemporană prin construcția unui discurs liric care recuperează nuanțele liricii moderniste românești și transcrie, în același timp, acutele unei sensibilități îndatorate postmodernismului.

SCRIERI: *În margine*, Craiova, 1995; *Fincler*, Craiova, 1997; *Fundătura Homer*, Cluj-Napoca, 2002; *Folfa*, București, 2003.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *Nasc și la Craiova poeți*, L, 1996, 14; Cristina Cârstea, *De la stări toxice la stări poetice*, CL, 1998, 2; Carmelia Leonte, *Măsura iubirii*, CRC, 1998, 8; Const. M. Popa, *Noaptea lui Vincent*, Craiova, 1998, *122–124*; Dieter Schlesak, *Gefahrliche Serpentinen rumänische Lyrik der Gegenwart*, Berlin, 1998, *151–152*; Marin Mincu, *Poeticitate românească postbelică*, Constanța, 2000, *513–515*; Romulus Bucur, *Iov gratuit*, Pitești, 2000, *51–53*; Marius Chivu, *Fundăturile poeziei*, RL, 2002, 32; Al. Cistelecan, *Ultimul homerid*, „Cuvântul", 2002, 9–11; Dan Bogdan Hanu, *Suspinul homeric*, CL, 2003, 3; Gheorghe Grigurcu, *Șansa „biografismului"*, RL, 2003, 15; Daniel Cristea-Enache, *Omul din subterană*, ALA, 2003, 661; *Dosarul cenaclului Euridice*, București, 2003, *406–466*. *T.N.*

COBAN, Nicolae (1.X.1915, Sudarca, j. Edineț - 4.XII.1996, București), poet. Fiu al Domnicăi (n. Bliuc) și al lui Vasile Coban, țărani, **C.** a făcut liceul la Soroca și Bălți (1927–1934), absolvind apoi, în 1937, Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași. A debutat cu versuri în 1933, în paginile publicației „Cuget moldovenesc". A colaborat ca ziarist și poet la diverse reviste și ziare: „Basarabia literară", „Raza", „Cuvânt moldovenesc", „Viața Basarabiei", „Solidaritatea", „Cuget clar", „Bucovina", „Revista Fundațiilor Regale", „Universul literar", „Convorbiri literare". Este autorul volumelor de versuri *Carte de început* (1935), *Casa de pe Prut* (1939), *Cântece de acasă* (1941), *Sfârșitul nord* (1944), *Proteus la mal* (1969), *În memoria substanței* (1972), *Eka* (1995). A scris și versuri pentru copii: *Craiul Criș* (1985), *Întoarcerea cerbilor* (1986). Versul lui **C.** cultivă teme tradiționale, precum suferința, singurătatea într-o lume glacială ori grea și apăsătoare, dar și o lirică a pastelului și a romanței.

SCRIERI: *Carte de început*, Chișinău, 1935; *Casa de pe Prut*, Chișinău, 1939; *Cântece de acasă*, București, 1941; *Sfârșitul nord*, Chișinău, 1944; *Proteus la mal*, București, 1969; *În memoria substanței*, București, 1972; *Craiul Criș*, București, 1985; *Întoarcerea cerbilor*, București, 1986; *Eka*, București, 1995.

Repere bibliografice: C. Dan Pantazescu, Mircea Streinul, *Istoria literaturii române*, București, 1941, *163–164*; *Scriitori de la „Viața Basarabiei"*, îngr. Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, 1990, *18–19*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *612–613*; Mihai Cimpoi, *Nicolae Coban – 80*, LA, 1995, 40; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *130–132*. *E.H.*

COCA, Ghedeon (26.IX.1908, Volovăț, j. Suceava – 5.VI.1976, Rădăuți), poet. Din părinți țărani, **C.** a urmat liceul la Rădăuți și la Cluj, iar la Iași, Facultatea de Drept (absolvită în 1935). Până la pensionare, a lucrat în diverse departamente locale ale Ministerului de Finanțe.

Elev fiind, **C.** a debutat cu versuri în 1927, la revista „Prin muncă spre ideal" din Baia Mare. Cu oarecare constanță, va fi prezent mai ales în periodicele bucovinene ale timpului, precum „Îndrumarea", „Glasul Bucovinei", „Junimea literară", „Revista Bucovinei", „Bucovina literară". A semnat și Vera Marian. Împreună cu Victor Măgură și George Moroșanu scoate la Iași, în 1933, revista „Alfa", iar la Câmpulung Moldovenesc, singur, în 1947, revista „Caiet literar". Parțial, și-a adunat versurile în *Confesiuni adolescente* (1937) și *Alge* (1938). **C.** scrie o poezie care se dorește modernă, deși prezintă interes numai pentru mișcarea literară dintre 1930 și 1940, din nordul Moldovei, fiind discret iconaristă.

SCRIERI: *Confesiuni adolescente*, Cernăuți, 1937; *Alge*, București, 1938.

Repere bibliografice: Teodor Maricaru, *La flacăra „Junimii literare"*, GBV, 1933, 4112; Mircea Streinul, *Poeți tineri bucovineni*, București, 1938, *102–107*; Agata Grigorescu-Bacovia, *Poeții Bucovinei*, PL, 1941, 4; Perpessicius, *Opere*, VIII, *79*; Grigore Bostan, Laura Bostan, *Literatura română din Bucovina*, Cernăuți, 1996, *107–108*. *D.M.*

COCÂRLĂ, Ion (26.VIII.1882, Costâna, j. Suceava – 1943, Suceava), poet. A făcut liceul la Suceava, absolvit în 1900, și studii superioare (neterminate) la Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți. Este înmormântat în satul natal.

A colaborat la „Junimea literară", „Sămănătorul", „Deșteptarea" ș.a., semnând uneori și Leandru. În placheta *Jalea satelor* (1911) predomină motivele înstrăinării și dorului de locurile natale. Versurile sunt sprințare, cu evidente reminiscențe din poeziile lui O. Goga și G. Coșbuc.

SCRIERI: *Jalea satelor*, Suceava, 1911.

Repere bibliografice: N. Moscaliuc, I. Pânzaru, *Scriitori bucovineni*, 1992, *33*; Satco-Pânzar, *Dicționar*, *50*; C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, ed. 2, București, 1996, *302–305*. *G.B.*

COCEA, N.[icolae] D. (29.XI.1880, Bârlad – 1.II.1949, București), prozator și gazetar. De obârșie ardelenească, tatăl

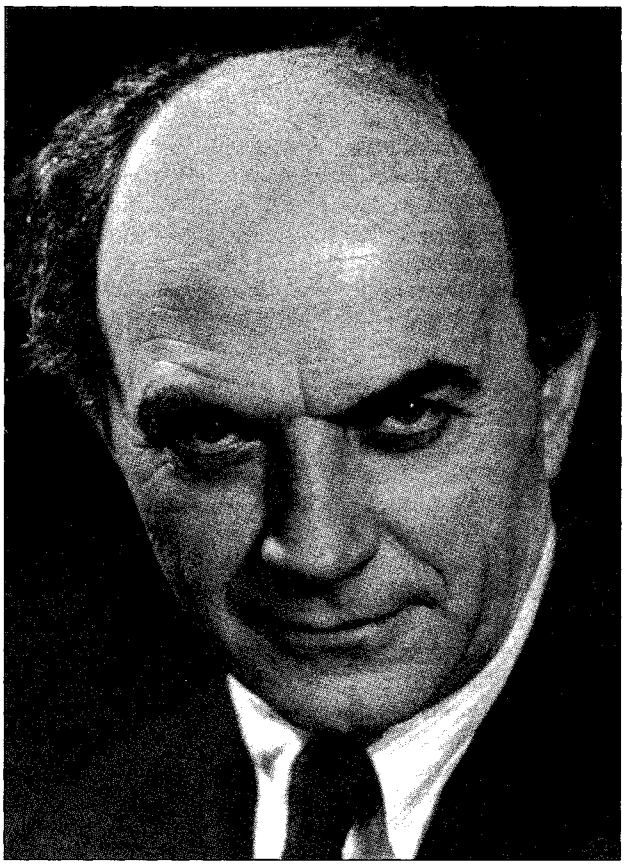

lui **C.**, Dimitrie Cocea, ofițer de carieră, participă la Războiul de Independență și e avansat până la gradul de general. Brutal cu subordonații, cazon și în familie, era la antipodul soției sale, Cleopatra, fiică a moșierului Nicorescu, sensibilă și cultivată. Întâiul lor născut (va fi urmat de trei surori, dintre care două, Florica și Alice, devin actrițe la Paris), **C.** face școala primară în orașul natal. Va fi avut preceptori și acasă, căci la nouă ani citea din clasicii francezi. Târziu, mărturisea că ar fi urmat ciclul secundar în șapte orașe, dar între 1892 și 1898 este intern la Colegiul „Sf. Sava" din București. Aici este coleg cu Grigore Pișculescu, viitorul Gala Galaction, cu care frecventează cenaclul macedonskian, unde se împrietenesc cu T. Arghezi, dar și cercurile patronate de C. Dobrogeanu-Gherea. Mai impetuos decât amicii săi, **C.** debutează în 1897, în „Foaia interesantă" a lui G. Coșbuc, cu o proză scurtă, iscălită Nelly, urmată de altele și de câteva poezii. În 1898, cu același pseudonim, tipărește volumașul de schițe *Copil din flori* și romanul *Poet-poetă*. Scandalizat, părintele său îl mută la Buzău, unde își avea garnizoana, și, după trecerea bacalaureatului, îl trimite la Paris pentru studii juridice. **C.** rămâne din 1899 până în 1903 în metropola franceză, unde îi vizitează pe Anatole France și pe Auguste Rodin și participă la mitingurile muncitorești. Revenit în țară își ia licența în 1903 și este numit judecător de pace la Panciu, de unde este mutat la Fierbinți și apoi la Brăila. Profesiunea îi dă răgaz să se ocupe și de literatură, câteva schițe fiindu-i publicate în „Viața românească", la care continuă să colaboreze și cu diverse articole, unele pe teme teatrale. Fire insubordonabilă, magistratul e închis, ca instigator, în momentul declanșării răscoalelor țărănești din 1907. La Brăila, unde îl cunoaște pe Panait Istrati, se încadrează în mișcarea socialistă, scoțând ziarul „Dezrobirea". Semna, totodată, în „Adevărul" și „România muncitoare", iar în 1910 editează „Viața socială" și „Facla". Mai colaborează la „Viitorul social", „1907", „Pagini libere", „Minerva" și face parte, o vreme, din redacția „Rampei". În 1911, întreprinde o călătorie în Italia, descrisă în ziarul „Dimineața" și apoi în volumul *Spre Roma* (1911). Atacurile violente contra politicienilor zilei și mai ales contra monarhiei, apărute mai cu seamă în „Facla", și sub semnătura Ioan Nicoară ori Nicoară al Lumei, îi atrag numeroase procese. După campania furibundă împotriva Puterilor Centrale, **C.** se află în 1917 la Petrograd, ca redactor al foii „L'Entente". Martor al revoluției bolșevice, convins de justețea ei, va reveni în țară, unde este reținut câteva luni în lagărul de la Negrești. După eliberare, scoate periodicele „Omul liber", „Chemarea", „Chemarea roșie", „Clopotul", iar din 1923, din nou, „Facla". Fiind deputat din 1920, nu are de suferit în urma afilierii Partidului Comunist la Internaționala a III-a, dar în 1923 este condamnat la 18 luni închisoare pentru lezmaiestate. Pedeapsa, redusă la jumătate, și-o ispășește la Craiova, în 1925–1926, o relatare amplă fiind publicată în ziarul „Chemarea" din 1927. Ulterior mai este arestat preventiv, pentru calomnie, în 1927 și 1931. Începând din 1910, **C.** dă la iveală mai multe tălmăciri din Anatole France (*Roupart, Asupra artei, Balthazar, Zeilor le este sete*, rămase în periodice, *Thaïs*, tipărită în volum în 1916, *Grădina lui Epicur*), din Marguerite Audoux (*Maria Clara*, 1912), Pierre Louys (*Afrodita*), Panait Istrati (*Pe malurile Dunării*, în „Facla", 1925). Traducea, în 1919, și un act din piesa *Seara cea mare* de Leopold Kampf. Probabil aceasta îl va fi îndrumat spre dramaturgie, căci anunța în 1922 terminarea piesei *Canalia*, iar în 1924 intrarea în repetiții a comediei *Pe când era bunica fată mare*. La Craiova, se pare, a scris drama *Sub coasa morții*. Reintrarea în literatură se produce totuși printr-o amplă nuvelă, intitulată *Vinul de viață lungă* (1931), urmată de romanele *Fecior de slugă* (1932), *Pentr-un petec de negreață* (1934, devenit la ediția a treia *Andrei Vaia*) și *Nea Nae* (1935). Fragmente dintr-un „roman dialogat", *Otrava*, și dintr-un alt roman, *Pe drumul noului Damasc*, apar în presă în 1935 și, respectiv, în 1937. Publicistul **C.** este mai puțin activ în această perioadă; a condus doar „Era nouă" (1930) și „Reporter", în ultimul an de apariție (1937–1938), și cu totul sporadic a mai colaborat la alte reviste și ziare. Spre sfârșitul deceniului al patrulea, se retrăgea, de altfel, la Sighișoara, pentru a se dedica total literaturii. Câteva lucrări epice (*Hilarie Sfântul, O zi cât veacul, Vin barbarii...*) rămân totuși în stare de proiect. În schimb, pentru Teatrul Nostru, condus de fiica sa, Dina Cocea, traduce *Seara cea mare* de Leopold Kampf, apoi *Nebuna tinerețe* de John Bouwlet, *Amfitrion 38* de Giraudoux, *Scadența dragostei* de M. Duran, *Călătoria cea mare* de Sutton Vane. Pe aceeași scenă are loc în decembrie 1943 premiera *Canaliei*. După

august 1944, **C.** scoate ziarul „Victoria" (1944–1946). Deși unii îl vedeau „comisar al poporului", va fi numit doar director general al teatrelor. Este ales și vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români. În 1945 i s-ar fi jucat piesa *Inadaptabila*, precum și dramele traduse *Hedda Gabler* de Ibsen și *Banchetul de familie* de Bernard Luc. Alte două tălmăciri, *Spinoza* și *Voltaire* de Will Durant, sunt imprimate în 1946. Postum, i s-au editat câteva culegeri din publicistică, precum și două din creațiile epice. Au mai ieșit de sub teascuri, cu numeroase croșete, volumele *Jurnal* (1970) și *Teatru* (1973).

La maturitate, chipul lui **C.** ia, cât în mod firesc, cât premeditat, un aspect mefistofelic, în care inteligența rece se aliază cu o siguranță oarecum agresivă și un grăunte de tulbure pasionalitate. „Avocatul roșu", cum este numit adesea, aderă devreme la ideologia marxistă și, apoi, la cea comunistă, întreținând relații strânse cu șefii mișcării. În publicistica sa, procedează la o critică a societății românești de o amploare și o vehemență ieșite din comun. Pamfletele, mai ales cele îndreptate împotriva monarhiei, denotă o inventivitate și o vervă pe care, în epocă, le mai arată doar Tudor Arghezi. Și concepțiile despre artă, profesate în public, sunt obediente față de ideologia susținută. În articolele *Spre arta viitoare* și *Arta și socialismul*, datând din anii 1908–1910, actualizează opinii gheriste, exemplificând tendința „pozitivă" cu operele unor Anatole France, Jack London, Upton Sinclair și Maxim Gorki. Tot atunci, recenza elogios volumul de versuri al lui D. Th. Neculuță. La I. L. Caragiale, detecta un aparent scepticism și „un feroce egoism de artist", blamabile în sine, dar existența, în profunzime, a unei revolte perpetue și a geniului reprezintă un argument de autoritate. În forul intim, **C.** avea un orizont mult mai larg. Un personaj al său, căruia îi împrumută mult din propria-i biografie, închină un adevărat cult marilor poeți, de la Leopardi la Mallarmé. De altfel, el a intuit de timpuriu talentul lui Arghezi, pe care l-a proclamat cel mai mare poet român, înainte ca acesta să-și fi tipărit vreun volum, dar și al altora, a căror colaborare a obținut-o la „Facla" sau la „Viața socială". Deși în adolescență frecventează atât cercurile socialiste, cât și cenaclurile simboliste, numai ultimele își pun amprenta pe primele sale încercări literare. De la acestea el va prelua totuși doar extravaganța sfidătoare, inspirația din „patimile biciuite, exasperate". În fapt, autorul de 17 ani îi urmează în *Poet-poetă* pe imitatorii marchizului de Sade și, dintr-un imbold echivoc, înmulțește paginile licențioase, eșuând în intenția de a sugera o trăire supremă, în care frumosul, iubirea și moartea să fuzioneze într-un tot. Palide calități stilistice se întrevăd în câteva pagini din *Copil din flori*. Ambele cărți au fost considerate de autor ca „erori ale tinereții" și așa și sunt, raportate la scrierile dintre 1906 și 1910. Între acestea, *Urlătoarea* este o cuminte povestire vânătorească, într-o scriitură fără notă personală, iar *Pâine albă* anunță pornirea satirică, creionând câteva portrete de burghezi, în care nu lipsesc unele accente teziste. Ampla narațiune *Vinul de viață lungă* se încadrează perfect literaturii începutului de secol, atât prin zugrăvirea mediului de provincie abrutizant, cât și prin figura bătrânului boier Manole Arcașu, mai reușit decât mulți dintre eroii creați de sămănătorism. Autorul dovedește abilitate în construcție, punând la bază fascinația unei enigme – cea a longevității personajului central. Povestirea, din alte vremuri, care o elucidează, are coordonatele epice sadoveniene, cu un plus de senzualitate. Și *Fecior de slugă* se circumscrie unui motiv bogat ilustrat în proza românească, cel al parvenirii sociale. O inovație este urmărirea evoluției „feciorului de slugă", Tănase Bojoc, în paralel cu aceea a fiului de boier Nelu Azan, la care se adaugă contrapunerea finală a celor doi, ca reprezentanți ai ideologiei contrare clasei din care provin. În esență, romanul este autobiografic, fiul de boier fiind un alter ego al autorului. Sensibil la nedreptate, oripilat de violența reprimării țăranilor la 1907, Nelu Azan se înalță extaziat în lumea pură a artei, din care va coborî în momentul declanșării războiului. Înrolat voluntar, traversează experiența hotărâtoare a tranșeelor, dar și a dezmățului din spatele frontului, pe care i-l relevă atât cei din propria-i clasă, cât și fostul tovarăș de joacă, acum factotum la Marele Stat Major. Îndrumarea spre ideologia socialistă apare firească, cum este și devenirea lui Tase Bojoceanu, acum ajuns unealtă a Siguranței. Din păcate, autorul dă frecvent curs habitudinilor sale de gazetar, aglomerând comentariile publicistice pe marginea unor aspecte, întâmplări, personalități reale, iar, pe de altă parte, se complace în descrierea unor scene de orgie, adesea fără vreo motivație epică. Aceste cusururi sunt și mai evidente în *Pentr-un petec de negreață* și *Nea Nae*. Într-o măsură, Andrei Vaia, eroul celui dintâi roman, este înrudit cu Nelu Azan. Războiul îl conduce și pe el spre socialiști mai întâi, apoi spre național-țărăniști, pe care îi slujește ca ziarist și agent electoral, prilej pentru autor de a înfățișa fauna diversă a politicienilor. Curând însă, prim-planul este ocupat de viața erotică a eroului și a anturajului său, viață ce alunecă irezistibil în inenarabil viciu. Un personaj memorabil ar putea fi Nea Nae, monumental în vulgaritate și în lubricitatea-i primitivă. Monomania sa de a și-o face amantă pe prințesa Isolda Ghica e romanescă. Bine motivată psihologic, devine motorul unor peripeții tragicomice, însă predispoziția spre caricatură, spre comentariul direct și spre scenele nu o dată scabroase diminuează considerabil efectul.

Între aceiași poli se mișcă și dramaturgia lui **C.** Singura piesă pusă în scenă, *Canalia*, amintind mult de producția unui H. Bataille, dezvoltă un episod din *Fecior de slugă*, în care „boierul" Mirel Azan îi propune soției lui să se vândă bancherului Schwartz. Caracterele nu au cu adevărat pregnanță, autorul mizând mai mult pe vivacitatea replicilor, pe „spiritualitatea" lor, pe ambiguitatea situațiilor. *Sub coasta morții*, a cărei acțiune este plasată în Iașii anului 1917, intenționează o antiteză scenică a lumii tranșeelor și a celei formate din „învârtiții" războiului și repezentanții claselor „în descompunere". Fără un autentic nerv dramatic, teatrul lui **C.** dublează oarecum scrierile sale epice. Supraevaluat în perioada prolet-

cultistă, dar neîndoielnic pamfletar talentat, **C.** rămâne incomplet realizat ca romancier.

Temperament polemic, pamfletar incisiv și cronicar pasionat al societății românești, de-a lungul sfertului de veac ce urmează răscoalelor și cu care se începe un nou capitol al istoriei noastre contemporane, d-l N. D. Cocea a surprins de două ori pe lectorii și martorii vieții noastre literare: în locul unor icoane tulburi și a unui mediu realist, o imagină aproape legendară, a unor vremi de poetică patriarhalitate, cu oameni înțelepți chiar dacă au trecut prin iadurile juniei sau, poate, tocmai de aceea, și totul scris cu reținere și eleganță, într-un stil calm, de cântec bătrânesc, păstrat tot timpul la o nobilă altitudine.

PERPESSICIUS

SCRIERI: *Copil din flori*, București, 1898; *Poet-poetă*, pref. Grigore Pișculescu, București, 1898; *Spre Roma*, București, 1911; *Vinul de viață lungă*, București, 1931; *Fecior de slugă*, București, [1932]; *Pentr-un petec de negreață*, București, [1934]; ed. 3 (*Andrei Vaia*), București, 1936; *Nea Nae*, București, [1935]; *Pamflete antidinastice*, București, 1949; *Pamflete și articole. „Vinul de viață lungă" și alte scrieri*, îngr. Aurelia Bârlă, pref. Matei Călinescu, București, 1960; *Scrieri*, I–II, îngr. și introd. Virgiliu Ene, București, 1969; *Jurnal*, îngr. și pref. Al. Gh. Savu, București, 1970; *Teatru*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 1973. **Traduceri:** Marguerite Audoux, *Maria-Clara*, pref. Octave Mirbeau, București, 1912; Anatole France, *Thaïs*, București, 1916, *Grădina lui Epicur*, București, 1946; Sutton Vane, *Călătoria cea mare*, [București, 1946]; Will Durant, *Voltaire*, București, [1946], *Spinoza*, București, 1946; N. Ostrovski, *Așa s-a călit oțelul*, București, 1947; Jean Giraudoux, *Amphitrion 38*, București, 1970.

Repere bibliografice: Vasile Savel, *Contimporanii*, Arad, 1920, *25–30*; I. Vinea, *N. D. Cocea*, CN, 1923, 44; Tudor Arghezi, *N. D. Cocea*, „Bilete de papagal", 1929, 308; Constantinescu, *Scrieri*, II, *298–308*; Perpessicius, *Opere*, V, *87–91*, VI, *172–176*, VII, *125–127*; Ovidiu Papadima, *N. D. Cocea*, „*Fecior de slugă*", „Calendarul", 1932, 306; C. Panaitescu, *Un roman al lui N.D. Cocea*, FCL, 1933, 610; Octav Șuluțiu, *Cronica literară*, „Axa", 1933, 13; Sebastian, *Eseuri*, *302–305*; Romulus Demetreanu, *Pe marginea câtorva romane*, PLI, 1934, 1; *M. Sevastos*, „*Pentr-un petec de negreață*", ALA, 1934, 715; G. Călinescu, „*Nea Nae*", 1935, 750; C. Gerota, *N. D. Cocea*, CL, 1934, 6, 1935, 3–5; Ieronim Șerbu, *N. D. Cocea*, „*Nea Nae*", VL, 1935, 169; Al. A. Philippide, „*Nea Nae*", CLI, 1935, 23; Petru Manolescu, „*Nea Nae*" *de N. D. Cocea*, „Azi", 1935, 2; Ovidiu Papadima, „*Nea Nae*" *de N. D. Cocea*, G, 1936, 6; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *919*; Petru Manoliu, „*Canalia*", *comedie tragică în 3 acte de N. D. Cocea*, TIL, 1944, 2387; Eugen Campus, *Un maestru al pamfletului literar*, București, 1955; Gala Galaction, *Oameni și gânduri din veacul meu*, București, 1955, *156–164*; Eugen Jebeleanu, *Din veacul XX*, București, 1956, *285–290*; Tudor Teodorescu-Branițe, *N. D. Cocea*, CNT, 1959, 5; Dan Grigorescu, *N. D. Cocea*, LCF, 1961, 21; Stancu Ilin, *N. D. Cocea*, RITL, 1962, 1; Șerban Cioculescu, *Amintiri despre N. D. Cocea*, VR, 1963, 6–7; I. Peltz, *Cum i-am cunoscut*, București, 1964, *9–13*, *64–78*; Virgiliu Ene, *N. D. Cocea*, București, 1966; Brădățeanu, *Istoria*, II, *377*; *N.D. Cocea*, DRI, I, *357–363*; *Dict. esențial*, *188–190*. *V.D.*

COCEA, Sofia (15.VI.1839, Fălticeni – 27.X.1861, Vaslui), publicistă și autoare de versuri. Fiică a unui administrator de moșie, **C.** își începe învățătura într-un pension din Iași, o continuă la Târgu Neamț și o termină, în vara anului 1856, la Școala Centrală din Iași. Cererea prin care solicita caimacamului N.Vogoride o bursă pentru a urma în străinătate studii de pedagogie este respinsă. Se căsătorește în 1859 cu profesorul G. Hrisoscoleu. A fost profesoară la Târgu Neamț și Vaslui. În anii premergători Unirii Principatelor a colaborat la cele mai însemnate gazete unioniste: „Tribuna", „Reforma", „Gazeta poporului", „Zimbrul", „Foiletonul Zimbrului", „Românul", „Dacia", „Steaua Dunării", precum și la „Gazeta de Moldavia" a lui Gh. Asachi.

La treisprezece ani (1852), **C.** traduce romanul *Palmira și Flaminia sau Secretul* de M-me de Genlis și tot din limba franceză, drama *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame* de Al. Duval. Subiectul piesei i se pare imoral cenzorului Gh. Asachi, care cere interzicerea ei. Dar Secretariatul de Stat nu ratifică propunerea, apreciind drept nefondate acuzele aduse traducerii. Prin concepțiile ei politice, susținute cu vivacitate stilistică și pasiune în cele patruzeci și două de articole publicate, **C.** se încadrează în grupul publiciștilor și scriitorilor care, în deceniul următor revoluției de la 1848, au pregătit atmosfera favorabilă Unirii. Aria temelor dezbătute este cuprinzătoare și înglobează atât realitățile interne – situația nesatisfăcătoare a țăranului, locul femeii în societate, starea învățământului și culturii naționale ș.a. –, cât și relațiile externe ale Principatelor. Stilul are nerv, argumentele sunt folosite cu iscusință și ironia își face loc printre rânduri. Școala publicistică și polemică la care **C.** a deprins meșteșugul gazetăriei e aceea a lui M. Kogălniceanu. Poeziile rămase de la **C.**, zece cu totul, păstrează aerul epocii. Sunt, cele mai multe, versuri ocazionale, scrise sub impresia evenimentelor (plecarea trupelor rusești la 1854) sau inspirate de întâmplări din viața personală. *Un poet român* celebrează activitatea artistică și politică a lui V. Alecsandri, iar *Stelei Dunării* este o odă închinată celei mai însemnate gazete unioniste. Ardoarea politică împovărează însă inspirația. Ziaristă și polemistă de talent, una dintre inițiatoarele mișcării feministe autohtone, militantă unionistă, **C.** avea vocația deschizătorilor de drum. Soarta i-a fost însă potrivnică.

SCRIERI: *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce*, pref. Iulia A[ricescu], București, 1862. **Traduceri:** M-me de Genlis, *Palmira și Flaminia sau Secretul*, I–II, Iași, 1852; Al. Duval, *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame*, Iași, 1852.

Repere bibliografice: Iulia A.[ricescu], [*Viața Sofiei Cocea*], în *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce*, București, 1862; Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova*, IV, București, 1907, *6–7*, *45*; Emilgar [Emil Gârleanu], *Sofia Hrisoscoleu*, „Arhiva", 1902, 1–2; Profira C. Groholschi, *O ziaristă română*, Piatra Neamț, 1919; I. A. Bassarabescu, *O scriitoare necunoscută din epoca Unirii Principatelor*, București, 1940; J. Byck, *O pamfletară acum o sută de ani*, GL, 1958, 10; Cornea, *Alecsandrescu – Eminescu*, *60*, *67–68*; Paraschiva Câncea, *Sofia Cocea (1839–1861)*, București, 1975; *Dict. lit. 1900*, *196–197*; Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene*, I, Vaslui, 2001, *232–235*. *R.Z.*

COCHINESCU, Ioan Mihai (16.IV.1951, Timișoara), prozator și eseist. Este fiul Floricăi (n. Pop) și al lui Florian Cochinescu, maistru. Elev la Liceul de Muzică „Ion Vidu" din Timișoara (1958–1970), **C.** participă la editarea revistei literare clandestine „Foamea literară" (1969) și realizează filme de scurt metraj, fiind premiat pentru scenariul și regia filmului *Când oamenii se joacă* (1969). Același film obține, în 1975, la Hiroshima, Marele Premiu. A absolvit (1974) Academia de Muzică „Ciprian Porumbescu" din București, Facultatea de Compoziție-Muzicologie. Este profesor de estetică și pian la Liceul de Artă din Ploiești. A debutat cu proză scurtă în revista „Argeș" (1968). Înainte de 1989 a colaborat la revistele „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" (1986) și „Tribuna" (1987). După 1989 publică proză și eseuri în „Contrapunct", „Caiete critice", „Axioma" ș.a. A debutat editorial cu romanul *Ambasadorul* (1991). Sporadic, scrie cronici muzicale.

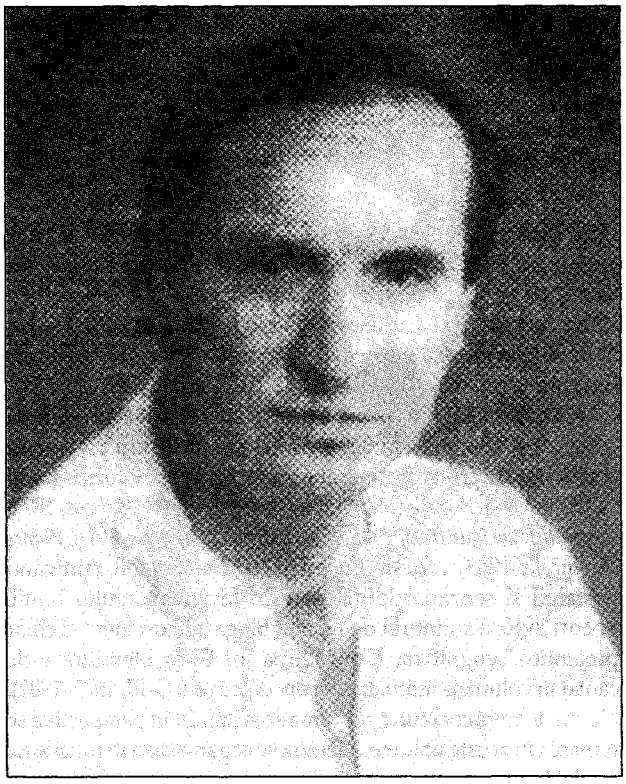

Oprit de cenzură în 1988, chiar în momentul intrării sub tipar, la apariție, romanul *Ambasadorul* este considerat „cartea anului" și obține Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut, Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române și Premiul „Liviu Rebreanu" (Bistrița). Într-o construcție narativă complexă, care îmbină realismul istoric, reflecția culturală și utopia cărturărească, autorul cultivă un discurs epic modulat muzical. El alternează, contrapunctic, relatarea și proiecția fantastică, descrierea somptuoasă și dialogul, secvențele narative și fragmentele eseistice, imaginația și erudiția spre a sugera simultaneitatea perspectivelor. Suportul epic pare să fie biografia cărturarului moldovean din secolul al XVII-lea, Nicolae Milescu Spătarul, peregrin prin Orient cu misiuni diplomatice din partea țarului rus. Această biografie aventuroasă îi oferă scriitorului pretextul unei istorisiri cu mai multe straturi de semnificație, o adevărată parabolă. Alexandru, eroul romanului, cărturar și aventurier, călătorește, ca și modelul său istoric, în China, prin Tobolsk și Narcinsk, susține un complicat duel diplomatic cu reprezentantul Kangxi, este implicat într-un misterios proces de magie. Relatării faptelor cu atestat istoric i se adaugă amintirea copilăriei „la Moldova", iubirea pentru Maria (soția țarului Boris), apoi descrierea țării utopice, Alexia, în care locuitorii vorbesc „limba moldavă" și întrețin cultul mântuitorului lor, Alexandru. În plan alegoric, eroul parcurge un drum inițiatic, marcat de probe/încercări fundamentale. Acțiunile personajelor includ tâlcuri simbolice. *Ambasadorul* este, citit în dublu registru, roman de aventuri, frescă istorică în cheie onirică și o poveste pasională stranie, dar și meditație asupra istoriei și asupra condiției individului. Alexandru participă la dedesubturile luptei pentru putere și este mesagerul, trimisul, „ambasadorul" unei puteri. Motivele medievale, magice și alegorice, ale romanului sunt dublate de motive atemporale, polivalente ca semnificație. Atmosfera de magie, de erudiție ezoterică, de transparență onirică și de supranatural amintește de Mateiu I. Caragiale (*Craii de Curtea-Veche*) sau de Ștefan Agopian (*Sara, Tobit*), dar și de realismul magic sud-american. Stilistic și compozițional, romanul trimite la structura poeziei, prin forța simbolurilor și rigoarea simetriilor interioare. *Rock & Depeche. Filmul unui roman* (1993), micul roman scris la mijlocul anilor '80, deci anterior *Ambasadorului*, a fost „decupat" ca scenariu de film și editat ca „filmul unui roman". **C.** sondează lumea adolescenților, într-un roman „simpatetic" (Adriana Bittel), apelând adică la „limba lor", pe care o transcrie cu o plăcere similară aceleia etalate, pe alte coordonate, în rafinatele pagini din *Ambasadorul*. În *Visul de iarnă al Isabellei. Insula* (1996) sunt cuprinse proze scrise în registru ludic și oniric, care configurează o lume de carnaval fantezist, cu figuri și întâmplări parcă desprinse din universul desenelor animate. Imaginația povestitorului este prodigioasă, iar discursul său, dens, este modulat cu virtuozitate într-o structură original construită. *Tratatul de caligrafie* (2001) cuprinde, sub titlul rubricii din revista „Contrapunct", o parte din eseistica prozatorului, caracterizată de aceeași finețe a scrisului.

SCRIERI: *Ambasadorul*, București, 1991; *Rock & Depeche. Filmul unui roman*, Ploiești, 1993; *Visul de iarnă al Isabellei. Insula*, București, 1996; *Tratatul de caligrafie*, Ploiești, 2001.

Repere bibliografice: Andrei Grigor, *Puterea narativă*, L, 1991, 6; Elena Ștefoi, *Ioan Mihai Cochinescu, „Ambasadorul"*, LAI, 1991, 13; Eugen Simion, *Parabola labirintului*, RL, 1991, 26; Laurențiu Ulici, *„Povestea" istoriei, „istoria" poveștii*, RMB, 1991, 5 octombrie; Tania Radu, *Invenție la două voci*, CNP, 1991, 38; Monica Lovinescu, *„Ambasadorul" de Ioan Mihai Cochinescu*, CNP, 1991, 40; Al. Th. Ionescu,

Afeleia și Don Pedro, „Calende", 1991, 11; Mihai Dragolea, *Vise cu un ambasdor*, ST, 1991, 12; Adriana Bittel, *Cererea și oferta*, RL, 1993, 34; Ov. S. Crohmălniceanu, *Prefață*, CC, 1997, 1–2; Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, Constanța, 2000, *114–119*; Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, București, 2000, *139–141*; Mariana Criș, *Recurs la memorie*, LCF, 2002, 43; *Dicț. analitic*, IV, *443–445*. *C.H.*

COCORA, Ion (pseudonim al lui Ion Blagoie; 14.XI.1938, Greoni, j. Caraș-Severin), critic de teatru și poet. Este fiul Carolinei (n. Cocora) și al lui Păun Blagoie. Studiile universitare, începute la Facultatea de Filologie din Cluj, le întrerupe în 1963. Debutează cu poezii în „Steaua", iar din 1970 este redactor la revista „Tribuna".

Ca și în cazul lui Mircea Ghițulescu, celălalt reprezentant „oficial" al Clujului în viața teatrală, nu literatura proprie, ci activitatea de cronicar dramatic i-a făcut lui **C.** notorietatea în cadrul breslei. Poezia (*Palimpsest*, 1969, *Dezlegare de chaos*, 1973, *Suveranitatea lăuntrică*, 1975, *Inventatorul de numere*, 1976, *Plante de dincolo*, 1983) vădește un amatorism acceptabil, cultivând nostalgii și senzația de înfiorare în fața miracolului lumii, uneori în tușe amintind de Lucian Blaga, alteori atent și chiar pretențios caligrafiată. Contribuția lui **C.** la literatură e de căutat în volumele intitulate *Privitor ca la teatru* (I–III, 1975–1982). Nu un demers coerent, programatic și gândit în perspectivă se remarcă în aceste volume. Materia se organizează în funcție de zecile de articole ale cronicarului, care se grupează în secțiuni de genul: *Zece debuturi în dramaturgie*, *1877 în dramaturgia contemporană*, *Un autor, o piesă* ș.a.m.d. Mai atractivă este maniera de organizare a primului volum, pe profiluri de regizori (de la Aureliu Manea la Iulian Vișa) și pe teatre, într-o stagiune. Modelul de cronicar teatral urmat este Valentin Silvestru, cu un plus de dexteritate în comparații și de relativizare a verdictului, cu toate că „monitorizarea" scenei rămâne ținta preferată. Cărțile din seria *Privitor ca la teatru* își vor dovedi în timp utilitatea, ca „foi de temperatură" ale momentului, fișe pentru o eventuală istorie a dinamicii teatrale românești din anii '70–'80.

SCRIERI: *Palimpsest*, București, 1969; *Dezlegare de chaos*, Cluj, 1973; *Suveranitatea lăuntrică*, București, 1975; *Privitor ca la teatru*, I–III, Cluj-Napoca, 1975–1982; *Inventatorul de numere*, Cluj-Napoca, 1976; *Plante de dincolo*, Cluj-Napoca, 1983; *Ar mai fi de trăit*, București, 2003. **Ediții:** Toma Caragiu, *Poeme și alte confesiuni*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979.

Repere bibliografice: Felea, *Secțiuni*, *259–265*; Alexiu, *Ideografii*, *134–136*; Felea, *Aspecte*, I, *173–177*, II, *207–212*; Iorgulescu, *Scriitori*, *45–47*; Poantă, *Radiografii*, I, *273–278*; Alboiu, *Un poet*, *177–178*; Grigurcu, *Poeți*, *284–286*; Tașcu, *Poezia*, *102–109*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *616–617*; Poantă, *Dicț. poeți*, *65–67*. *D.C.M.*

CODICELE VORONEȚEAN, manuscris din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, conținând copia unei traduceri din slavonă în română a *Faptelor apostolilor* și a trei epistole apostolești. Descoperit la mănăstirea Voroneț în 1871, manuscrisul a fost studiat amănunțit și publicat de I. G. Sbiera, care i-a dat și titlul sub care s-a făcut apoi cunoscut (1885). Cercetătorii începuturilor scrisului în limba română l-au inclus în categoria textelor rotacizante (care prezintă fenomenul trecerii lui *n* intervocalic la *r* în unele cuvinte de origine latină), considerate a fi cele mai vechi scrieri românești păstrate. În urma comparării și sintetizării diferitelor argumente (lingvistice, paleografice, filigranologice, culturale, istorice), s-a ajuns la concluzia că primele traduceri datează din întâia jumătate a secolului al XVI-lea și provin din zona Banat–Hunedoara, iar copiile (între care și *Codicele Voronețean*, *Lucrul sfinților apostoli*, tipărit de Coresi în 1566, ș.a.) au fost făcute în a doua jumătate a aceluiași secol, în Maramureș și în nordul Moldovei. Explicația apariției lor constă în dezvoltarea firească a vieții spirituale românești, în necesitatea înțelegerii slujbelor și textelor religioase, în anumite evenimente interne, toate influențate și urgentate de Reformă și de curentele derivate din aceasta. Existența *Codicelui...* și a celorlalte scrieri similare (*Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voroneteană*) este o mărturie a începutului de manifestare a culturii române în limba națională, ilustrând un stadiu incipient de formare a limbii literare. Toate constituie un tezaur lingvistic, atât în sensul de depozit neprețuit, cât și ca sursă indispensabilă de cunoaștere.

Ediții: *Codicele Voronețean*, îngr. și introd. I. G. Sbiera, Cernăuți, 1855; ed. îngr. și introd. Mariana Costinescu, București, 1981.

Repere bibliografice: I.-A. Candrea, *Monumentele cele mai vechi de limbă românească*, NRR, 1901, 36, 37; Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, București, 1904; I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I, București, 1916; Iorga, *Ist. lit.*, I, *100–124*; Ștefan

Ciobanu, *Începuturile scrisului în limba românească*, București, 1941; Șt. Pașca, *Probleme în legătură cu începutul scrisului românesc*, CLG, 1957; Al. Rosetti, *Cu privire la datarea primelor traduceri românești de cărți religioase*, LR, 1958, 2; Pandele Olteanu, *Contribuții la problema începuturilor și promovării scrisului românesc*, LL, 1964; Panaitescu, *Începuturile, 29–44, 67–97*; G. Mihăilă, *Studii de lingvistică și filologie*, Timișoara, 1981, *59–103*; Ion Gheție, Al. Mareș, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985, *passim*. *C.T.*

CODREANU, Mihai (25.VII.1876, Iași – 23.X.1957, Iași), poet. Este fiul Nataliei (n. Mârzescu), inspectoare, și al Mihai Costache Codreanu, magistrat și profesor. **C.** se dovedește încă din primele clase un spirit nonconformist, refractar normelor comportamentale cerute de regulamentul școlar. Din această cauză, părinții se văd siliți să-l transfere de câteva ori la școli și în orașe diferite. Cursurile primare le face la Institutul Schenck și la Institutele Unite din Iași, unde se preda preponderent în limba germană. Învață la Bacău, în 1887 revine la Iași, la Liceul Național, continuă, ca elev particular, la Gimnaziul „Alexandru cel Bun" din același oraș, încheindu-și studiile secundare în 1894, la Liceul Modern din București. În ultima clasă de liceu va scoate împreună cu un coleg două numere litografiate ale unei reviste minuscule, „Intim". După doi ani de studenție la Facultatea de Medicină din Iași (1894–1896), abandonează ideea carierei de medic și se înscrie la Facultatea de Drept, susținând în 1900 licența, cu teza *Puterea părintească în dreptul roman și român*, tipărită în același an. Paralel cu studiile juridice audiază cursuri de filosofie și de filologie română, și între anii 1897 și 1899 frecventează, ca elev în clasa de declamație condusă de Mihail Galino, Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Iași. În 1900 urmează un curs de specializare în arta dramatică la Paris, cu actorul Sylvain, societar al Comediei Franceze. Vizionarea unui spectacol cu *Cyrano de Bergerac* de Edmond Rostand îl entuziasmează și **C.** decide să traducă piesa în limba română. Până în 1914 practică, intermitent, avocatura. O maladie gravă, care îi afectează progresiv și incurabil vederea începând din 1905, îl determină să se retragă din lumea baroului. Devine taciturn, meditativ, greu abordabil. Deși atras de profesiunea de actor, n-o practică, din cauza tracului exagerat. Urcă pe scenă ca actor o singură dată în stagiunea 1912–1913, în rolul Zitophanes, din *Martira* de Jean Richepin, piesă pe care o tradusese el însuși. Între 1891 și 1957 colaborează cu versuri, traduceri, articole pe teme diverse, evocări, comentarii la un mare număr de periodice, între care „Noutatea", „Evenimentul", „Viața literară și artistică", „Viața românească", „Mișcarea", „Însemnări ieșene", „Revista Fundațiilor Regale", semnând cu inițiale și cu pseudonimele Cain, Cod, Codreanu-Cain, Don Sallust, Don Saluste, Dragoș, Harold, Macbeth, Mihai, Prib, Pribeag. În 1909 se numără printre fondatorii Societății Scriitorilor Români. Între 1914 și 1938 funcționează ca profesor la Catedra de dicție, citire expresivă, critică, psihologie teatrală și scenică la Conservatorul ieșean, al cărui director (1932) și rector (1933–1939) va fi numit. Din 1919 până în 1923 ocupă fotoliul directorial al Teatrului Național din Iași, urmându-i în funcție

Desen de Marcel Iancu

lui Mihail Sadoveanu. Între 1924 și 1928 este inspector general al teatrelor. Din 1937 va fi codirector la „Însemnări ieșene", alături de M. Sadoveanu și Gr. T. Popa. În 1942 devine membru corespondent al Academiei Române. Pentru valoarea operei sale poetice obține mai multe distincții, între care Ordinul Național al Legiunii de Onoare din Franța (1929), precum și Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române (1915), Premiul Direcției Generale a Teatrelor (1919), Marele Premiu Național de Poezie (1925).

Debutează ca poet la cincisprezece ani, în 1891, cu un *Sonet* și o *Glossă*, în revista „Lumea ilustrată", condusă de A. de Herz. Un număr important de sonete i-au fost traduse în limbile franceză, maghiară și rusă. Primele două volume de versuri originale, *Diafane* (1901) și *Din când în când* (1903), înmănunchează specii diferite – meditația, glosa, elegia, pastelul, serenada, sonetul. Unele poeme cu tematică socială, în general de nuanță critică, sunt expozitive și prozaice. Cultivarea aforismului sau a paradoxului, în toate etapele creației sale, apare ca un gest firesc pentru un poet reflexiv, cum a fost **C.** Substanța unor asemenea cugetări este, de cele mai multe ori, de esență tragică. Exegeza critică l-a considerat, oarecum definitiv, aderent declarat al parnasianismului, în primul rând al lui José Maria de Heredia (căruia îi dedică în 1905 un sonet: *La moartea lui Heredia*). Dar poetul ieșean oferă imaginea complexă a unui creator cu personalitate distinctă și viguroasă. Influențele asimilate nu-l împiedică să așeze între poezia sa și posibilele ei repere, dispuse în timp pe o arie vastă,

o olimpiană detașare. Tematic, poezia lui se orientează spre mitologie sau spre Antichitate, dar și spre istorie, religie, literatură, filosofie. Dacă pot fi stabilite comparații între versurile lui și cele ale unor poeți ca Baudelaire, Heredia, Leconte de Lisle, Théodore de Banville, Catulle Mendès, nu este mai puțin adevărat că pot fi depistate numeroase afinități cu opera rostandiană, de autorul lui *Cyrano de Bergerac* apropiindu-l caracterul compozit al creației poetice cuprinse în *Diafane* și *Turnul de fildeș* (1929); sonetele sale cultivă motive specifice clasicismului, îmbinări ostentativ galante de sorginte preromantică, reverii în spații proprii romantismului, sonorități dense, contururi delicate și rezolvări estetizante frecventate de parnasieni, imagistică intensă, definitorie pentru simboliști. Prin dominanta rațională, care elimină efuziunile, exuberanțele și improvizația, **C.** rămâne el însuși un emul al lui Heredia sau al lui Rostand. Această dominantă, flancată de contemplarea sarcastică a vieții, asigură poeziei sale o notă de particulară subtilitate și își găsește rezolvarea cea mai potrivită în procustiana formă a sonetului. Infirmitatea, care îi interzice reconsiderarea cuvântului scris, îl obligă pe **C.** la o cizelare mentală aproape desăvârșită a exprimării prozodice, pe care o poartă mult timp în sine, înainte de a o dicta, spre tipărire: „Căci poezia doarme-n suferință,/ Cum doarme diamantul în cărbune". Ocolind confesiunile exagerate, el tinde spre „recea armonie" desprinsă din cântărirea detașată a fiecărui cuvânt. Dacă în *Diafane* influențele eminesciene sunt frecvente și vădite, în volumul *Din când în când*, plictisul, dar și sarcasmul lucid conduc spre Baudelaire. Între aceste două repere de început poetul se caută pe sine, rezultatul, remarcabil prin limpezime și decizie, concretizându-se ca *Statui* (1914): o lirică dusă până la perfecțiune sub raportul formei, refuzând retorica, mai ales retorica sentimentală. **C.** se impune în literatura celui de-al doilea deceniu al secolului al XX-lea cu o poezie matură și inconfundabilă, în care prioritară devine plasticitatea imaginii, poate și ca o formă de revoltă împotriva teribilei maladii care îi refuză posibilitatea perceperii vizuale a lumii înconjurătoare. În *Statui*, ca și în următoarele volume, sonetele au delicatețe, măsură, discreție și un echilibru particular între sugestie și exprimare. Prin șlefuire continuă, cuvântul ajunge să răsfrângă sentimentul, în loc să-l cuprindă, pentru a fi comunicat: „Poeți, cunosc un demon ce ne prada / A sufletului limpede comoară / Și cu sonoritatea lui ușoară, / O dă-n vileag în haină de paradă. // Sub uriașa gândului cascadă / Se-nvârte ca o fermecată moară; / E trandafir în zâmbet de fecioară / Și-n mână de viteaz se face spadă. / Turnăm în spuma lui cea trecătoare / Țăria marmorei nepieitoare, / De-i toarcem rostul cu înțelepciune; // De nu, ne prăbușim din zbor avântul. / În târâtoarea lui deșertăciune... / Acest demonic șarpe e Cuvântul" (*Șarpele cu clopoței*). Suferința este convertită în purificare și pusă în slujba frumosului (*Cum doarme diamantul...*). Sonorități crude și ciudate, armonii intersectate, reprezentări abstracte aruncă punți spre poezia simbolistă (*Simbolism de toamnă*). Parnasianismul este prezent în tematică, dar cu deosebire în rigoarea clasică a exprimării. Sonetele se rânduiesc într-o originală arhitectonică a tăcerii, în interiorul căreia se oficiază sub semnul contemplării reci a perfecțiunii. Este o lirică obiectivă, distantă, care poate declanșa emoții cerebrale, nu doar emoții estetice. Consecvent în cultivarea formei fixe a sonetului, **C.** așază pe creația sa o tușă aristocratică, autodefinită prin echilibru, eleganță și rigoare. Între tumultul interior și restul lumii stă peretele impenetrabil al imaginii poetice impersonale, al lirismului „stăpânit și rece".

Discret față de el însuși și prudent față de alții, Mihai Codreanu a introdus în poezia noastră, la o epocă de întârziat eminescianism și de sentimentalism fără vlagă, o disciplină strictă și o perfectă distincție. A îmbrăcat în haina de ceremonie a sonetului o simțire adâncă și ponderată, fără elanuri prea mari, dar în același timp fără scăderi și fără poticniri.

AL. A. PHILIPPIDE

SCRIERI: *Diafane*, Iași, 1901; *Din când în când*, Iași, 1903; *Statui*, Iași, 1914; *Cântecul deșertăciunii*, Iași, 1921; *Turnul de fildeș*, București, 1929; *Statui. Sonete și evadări din sonet*, București, 1939; *Sonete*, postfață Al. O. Teodoreanu, București, 1957; *Scrieri*, I–II, îngr. Constantin Ciopraga și Ilie Dan, introd. Const. Ciopraga, București, 1968–1969. **Traduceri:** Jean Richepin, *Martira*, București, 1903; Edmond Rostand, *Prințesa-ndepărtată*, București, 1903, *Cyrano de Bergerac*, Iași, 1920.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, *371–374*; Sadoveanu, *Cărți*, I, *76–78*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *484–491*, VI, *124–125*; Aderca, *Contribuții*, I, *361–364*, *375–378*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *61–65*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *309–310*; I. M. Rașcu, *Convingeri literare*, București, 1937, *35–49*; Philippide, *Scrieri*, III, *281–283*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *576–577*; Streinu, *Pagini*, V, *16–26*; Cioculescu, *Aspecte*, *129–135*; Sadoveanu, *Opere*, XVI, *502–506*; Otilia Cazimir, *Prietenii mei, scriitorii*, București, 1960, *87–109*; Sevastos, *Amintiri*, *105–108*; Botez, *Memorii*, I, *396*, *446–464*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *74–79*, *234–241*, *353–354*; Leon, *Umbre*, I, *101–111*; Dima, *Dezbateri*, *158–175*; Ilie Dan, *Contribuții*, București, 1978, *133–154*; Margareta Dolinescu, *Parnasianismul*, București, 1979, *243–251*; Kalustian, *Simple note*, II, *246–253*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *186–187*; Munteanu, *Jurnal*, V, *67–70*; Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iași, 1996, *106–109*; *Dict. esențial*, *190–192*. *C.P.*

CODREANU, Theodor (1.IV.1945, Sârbi, j. Vaslui), critic și istoric literar, prozator. Este fiul Catincăi și al lui Iordache Codreanu, țăran fierar. După studii liceale la Bârlad, urmează Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (absolvită în 1970). Lucrează ca profesor la Orgoești și Dodești, județul Vaslui, iar din 1975 la licee din Huși. Este doctor în filologie (2001) cu teza *„Complexul Bacovia" și bacovianismul*. Debutează publicistic în 1969 („România literară"), iar editorial în 1981, cu romanul *Marele zid*. Colaborează la „România literară", „Convorbiri literare", „Cronica", „Ateneu", „Tribuna", „Steaua", „Astra", „Revista de istorie și teorie literară", „Viața românească", „Luceafărul", „Adevărul literar și artistic", la publicații din Chișinău, „Literatură și artă", „Basarabia" și „Viața Basarabiei" (în al cărei comitet de redacție este), precum și la gazete locale.

Marele zid are în centru istoria unui intelectual nonconformist, profesor la țară, care printr-un „șoc de ideal" dislocă inerția și rutina, predicând o întoarcere la iubire și la idealismul

adolescentin. Mai complex tematic și tehnic, romanul *Varvarienii* (1998) – scris înainte de primul, dar respins de cenzură – combină ingenios registrul realist cu cel fantastic și parabolic. Varvaria (trimitere străvezie la „Barbaria") e un ținut al abjecției instituționalizate, proliferând în final asemenea rinoceritei din piesa ionesciană. **C.** s-a impus însă ca eminescolog, fiind apreciat dintru început de Edgar Papu și George Munteanu. *Eminescu – Dialectica stilului* (1984), carte erudită și polemică, constituie și baza exegezelor sale viitoare. Metoda arhetipală folosită revelează unitatea organică a operei în întregul ei, virtute dedusă în urma analizei a nouă „cercuri dialectice", supraordonate de conceptul de *Archaeus* – „punct originar al universului" –, prin care Eminescu „împacă contrariile", rezolvându-le sub semnul armoniei stilistice. Un alt merit al cărții stă în scoaterea poetului de sub incidența limitativă a romantismului și în sublinierea dimensiunii moderne și anticipatorii a gândirii și poeticii lui. *Modelul ontologic eminescian* (1992) adâncește teza arhaității, prin care scriitorul depășește „schisma" kantiană („numen" vs. „fenomen", „conștiință în genere" vs. „conștiință individuală") și fundamentează filosofia practică din publicistică. Într-o secțiune a ei, lucrarea *Dubla sacrificare a lui Eminescu* (1997) continuă demonstrarea modernității și actualității scriitorului (operația se bazează pe „reconstruirea" eminesciană a conceptului de adevăr, disocierea între adevărul ființei și adevărul istoric). Pe altă latură, lucrarea (distinsă cu Premiul Național „M. Eminescu", Suceava, 1999) reia teoria „campaniei", „complotului", „conspirației" care ar fi fost pusă la cale împotriva poetului de forțe oculte. **C.** duce mai departe tezele lui Octavian Vuia și Nicolae Georgescu (în alt plan și pe ale lui Ilie Bădescu), în termeni apocaliptici: „28 iunie 1883 este cheia hermeneutică pentru istoria românească modernă și ea marchează înlăturarea lui Eminescu de la făurirea destinului românesc"; poetul în anii bolii e „un rege Lear detronat și un Hamlet în neputință de a-și răzbuna strămoșii martirizați" etc.

SCRIERI: *Marele zid*, Iași, 1981; *Eminescu – Dialectica stilului*, București, 1984; *Modelul ontologic eminescian*, Galați, 1992; *Provocarea valorilor*, Galați, 1997; *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Târgoviște, 1997; *Eseu despre Cezar Ivănescu*, Târgoviște, 1998; *Varvarienii*, Galați, 1998; *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Brașov, 1999; *Controverse eminesciene*, București, 2000; *Fragmentele lui Lamparia*, pref. Edgar Papu, Craiova, 2002; *Complexul bacovian*, Iași, 2002; *Caragiale-abisal*, Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Eugen Todoran, *Cosmologia poetică a lui Eminescu*, T, 1984, 6; Dan C. Mihăilescu, *Eminescu și fervoarea asociativă*, RL, 1984, 24; Edgar Papu, *Interesul pentru știință*, CNT, 1984, 25; Cristian Livescu, *„Eminescu – Dialectica stilului"*, ATN, 1984, 9; Ioana Em. Petrescu, *„Eminescu – Dialectica stilului"*, ST, 1985, 1; Al. Piru, *Armonia eminesciană*, FLC, 1985, 39; Adrian Marino, *Cărți și lecturi critice*, TR, 1986, 7; George Munteanu, *Eminescu și eminescianismul*, București, 1987, *15–22*; Solomon Marcus, *Eminescu și orizontul matematic*, București, 1989, *210–213*; Ioana Bot, *Eminescu sau despre noi înșine*, ALA, 1993, 170; Constantin Cubleșan, *Eminescu în conștiința critică*, București, 1994, *88–92*; Octavian Vuia, *Despre boala și moartea lui Eminescu*, București, 1997, *95–96*; Ionel Savitescu, *„Dubla sacrificare a lui Eminescu"*, ATN, 1998, 2; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și „galaxia Grama"*, LA, 1999, 3; Constantin Cubleșan, *Cezar Ivănescu*, „Curierul" (Cluj-Napoca), 1999, 209; Dan Mănucă, *Complexe cu probleme*, CL, 2003, 6. *N.M.*

CODRESCU, Andrei (pseudonim al lui Andrei Goldmutter; 20.XII. 1946, Sibiu), poet, prozator, eseist și publicist. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr" din Sibiu, perioadă în care începe să scrie sub influența poeților „subversivi" ai anilor '60 (Lucian Blaga, Tristan Tzara și alți scriitori citiți „pe sub masă"). Debutează cu versuri în „Luceafărul", colaborând apoi și la „Gazeta literară", „Steaua" și „România literară"; semnează cu pseudonimul Andrei Steiu. În 1966 emigrează în SUA, devenind cetățean american în 1981. Se instalează pentru o vreme în New York, în Lowery Side, „unde se aflau poeții și inima hipi de pe Coasta de Est", străbate cu autostopul America, de la New York la San Francisco (în 1970), apoi lucrează ca librar, devenind în cele din urmă scriitor profesionist. Din 1983 susține cronica editorială în „Baltimore Sun" și la National Public Radio. În același an editează jurnalul de poezie și eseuri „Exquisite Corpse". Predă limba și literatura engleză la John Hopkins University din Baltimore (1977–1984) și la Louisiana State University din Baton Rouge (din 1984). Este scenaristul filmului *The Road Scholar*, regizat de Roger Weisberg și difuzat în 1994. Începe să publice poezie în reviste litografiate, participând la lecturi publice în San Francisco. A semnat cu mai multe pseudonime, printre care Julio Hernandez, Peter Boone, Alice Henderson-Codrescu, Calvin Boone. În 1989 revine în țară ca reporter pentru National Public Radio și ABC News. Debutează editorial în

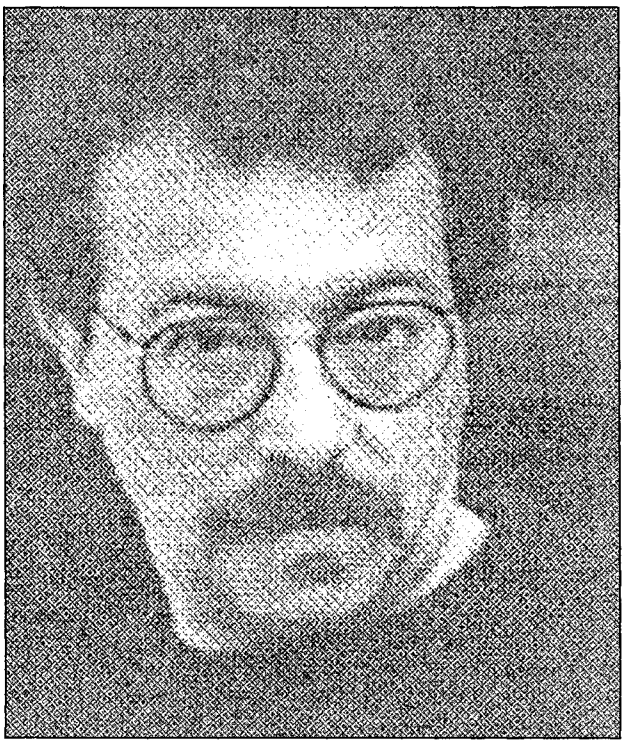

1970, cu volumul de versuri *Licence to Carry a Gun*. **C.** a fost distins cu National Endowment for the Arts Fellowship pentru poezie, activitate editorială și radiofonică, cu Premiul pentru poezie „Big Table", Premiul pentru literatură acordat de General Electric Foundation, Premiul Peabody pentru filmul *The Road Scholar*, Premiul ACLU Freedom of Speech (1995), Premiul Mayor's Arts (New Orleans, 1996), cu Premiul Fundației Culturale Române (București, 1996) ș.a.

Poezia lui **C.** oferă cu generozitate posibile interpretări ale vieții prin construirea unui imaginar al concretului. Odată eliminat simbolismul desuet, poezia este învestită cu misiuni eliberatoare și imediate: „Poeziile reprezintă ceea ce eu am eliminat pentru a mă simți din nou curat". Libertatea și asumarea deopotrivă a realității și a iluziei constituie mijloacele pertinente și eficiente în descoperirea și acceptarea cu bucurie a sinelui și a lumii, fiecare ipostază a creației clamându-și strigătul de recunoaștere. Obsesia „scânteii de realitate" dobândită în urma întâlnirii cu poeții newyorkezi (Tedd Berrigan, Anne Waldman, Lewis Warsh, Michael Stephens și Paul Blackman) se instalează pe fondul unei ispite mai vechi, pe care **C.** și-a apropriat-o încă din ultimii ani petrecuți în țară. Influențat de experimentul dadaist și de întreaga avangardă a anilor '60, el alege să facă poezie din „sunetul și imaginile vieții cotidiene". Camuflându-și fragilitatea și melancolia purtate în solitudine într-un voluptuos joc al expresiei, evită atitudinea exclusivistă și autoritară, întorcându-și fața către misterul obișnuitului și al concretului. Poetul decide de fiecare dată să fie el însuși filtrul propriilor iluzii, cu convingerea că imediatul cotidian le va găsi sensuri nebănuite, prilej de celebrare a descoperirii. Subiectivitatea, deloc fragilă, conferă, în mod voit, textului un ton aspru sau revendicativ. Realitatea este asumată și dezvăluită în formele în care poetul însuși își analizează viața, schema seriozității învăluite în ironie sau satiră fiind amprenta personală a scriiturii. Cu aceeași implicare și asumare a concretului ca și în poezie, **C.** scrie și eseurile prezentate la National Public Radio, în emisiunea „All things considered", și publicate în câteva volume: *A Craving for Swan* (1986), *Raised by Puppets. Only to Be Killed by Research* (1989), *The Muse Is Always Half-Dressed in New Orleans and Other Essays* (1995), *Zombification* (1995), *The Dog with the Chip in His Neck* (1996), *The Devil Never Sleeps & Other Essays* (2000). Textele constituie un fragmentarium documentar cu subiecte diverse (isteria sexuală, nostalgia punk, vandalismul păcii, artă, închisori și prizonieri, exil, comunicare ș.a.m.d.), în care nevoia de a spune adevărul îmbracă forma ironiei crude. Nici în romanele sale **C.** nu evită subiecte de extremă actualitate, deși îmbrăcate în copertele unui roman istoric sau de groază (*The Blood Countess*, 1995) sau a unei simple parodii a sfârșitului secolului trecut (*Messi@h*, 1999), în care obsesiile, ciudățeniile sau fantasmele prezentate își caută în continuare explicitarea.

SCRIERI: *Licence to Carry a Gun*, Chicago, 1970; *Why I Can't Talk on the Telephone*, 1971; *The History of the Growth of Heaven*, New York, 1971; *the, here, what, where*, Istmus Press, 1972; *Secret Training*, 1973; *A Serious Morning*, Santa Barbara, 1973; *Grammar and Money*, Berkeley, 1973; *The Life and Time of an Involuntary Genius*, New York, 1975; *A Motel Suite for Jan & Anselm*, 1976; *The Repentance of Lorraine*, 1976; *The Lady Painter*, Boston, 1977; *The Marriage of Insult & Injury*, Boston, 1978; *Necrocorrida*, Los Angeles, 1980; *Diapers on the Snow*, Michigan, 1981; *Selected Poems. 1970–1980*, New York, 1983; *In America's Shoes*, San Francisco, 1983; *A Craving for Swan*, Columbus, 1986; *Monsieur Teste in America & Other Instances of Realism*, Minneapolis, 1987; ed. (*Domnul Teste în America și alte momente realiste*), tr. Traian Gărduș și Lăcrămioara Chivu Stoie, Cluj-Napoca, 1993; *Raised by Puppets. Only to Be Killed by Research*, Boston, 1989; *The Disappearance of the Outside. A Manifesto for Escape*, Boston, 1990; ed. (*Dispariția lui „Afară". Un manifest al evadării*), tr. Ruxandra Vasilescu, pref. Ioan Petru Culianu, București, 1995; *Comrade Past & Mister Present*, Minneapolis, 1991; *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, New York, 1991; *Belligerence*, Minneapolis, 1993; *Road Scholar. Coast to Coast in the Century*, New York, 1993; *The Muse Is Always Half-Dressed in New Orleans and Other Essays*, New York, 1995; *Zombification*, New York, 1995; *The Blood Countess*, New York, 1995; ed. (*Contesa sângeroasă*), tr. Cornelia Bucur, București, 1997; *The Dog with the Chip in his Neck*, New York, 1996; *Alien Candor. Selected Poems. 1970–1985*, Santa Rosa, 1996; ed. bilingvă (*Alien Candor – Candoare străină. Poeme alese 1970–1996*), îngr. și tr. Ioana Ieronim, București, 1997; *Hail, Babylon! In Search of the American City at the End of the Millenium*, New York, 1998; *Messi@h*, New York, 1999; ed. (*Mesi@*), tr. Ioana Avădanei, București, 1999; *A Bar in Brooklyn. Novellas & Stories. 1970–1978*, Santa Rosa, 1999; *Ay, Cuba! A Socio-Erotic Journey*, New York, 1999; *The Devil Never Sleeps & Other Essays*, New York, 2000; *Selected Poetry – Poezii alese*, ed. bilingvă, tr. Ioana Ieronim, București, 2000; *Casanova in Bohemia*, New York, 2002. **Traduceri**: *For Max Jacob*, Berkeley, 1974; Lucian Blaga, *At the Court of the Yearning*, Columbus, 1989.

Repere bibliografice: Marcel Corniș-Pop, *Incursiuni în noi limbaje: Andrei Codrescu și modelele avangardei*, „Agora" (Philadelphia), 1987, 1; Ioan Petru Culianu, *O lecție de politică*, RL, 1990, 37; Eliza Miruna Ghil, *Un poet se întoarce acasă*, RL, 1991, 41; Denisa Comănescu, *Andrei Codrescu pledează totuși pentru speranță*, CNP, 1991, 8; *Andrei Codrescu: „Capitalul cel mai important al României este cel cultural"* (interviu de Gabriel Stănescu), VTRA, 1991, 9; Adriana Babeți, *Dincolo de Paradis. Interviu cu poetul Andrei Codrescu*, O, 1992, 10; *Andrei Codrescu: „Identitatea mea este mai mult o problemă intelectuală"* (interviu de Ioan Morar), RL, 1993, 14; Ileana Alexandra Orlich, *Song of My Emerging Self: The Poetry of Andrei Codrescu*, MELUS, 1993, 3; *Autobiography & Postmodernism*, îngr. Kathleen Ashley, Leigh Gilmore și Gerald Peters, Amherst, 1994; Ioana Pârvulescu, *Poetica exilului*, RL, 1995, 19; Emanuel Tânjală, Dan Cristian Turturică, *„România" de la New York la Los Angeles*, București, 1997, 319–326; Richard Collins, *Andrei Codrescu's Mioritic Space*, MELUS, 1998, 4; Florea Firan, *Întoarcerea lui Andrei Codrescu*, R, 1998, 1; Gabriel Stănescu, *Un poet postmodern în blue jeans*, RL, 1999, 13–14; Andreea Deciu, *Milenarisme*, RL, 1999, 35; Mircea Mihăieș, *Un vals cu Mister Castro*, O, 2000, 2; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 79–82; Luminița Marcu, *Performanțele lui Andrei Codrescu*, RL, 2001, 33; Manolescu, *Enciclopedia*, 178–180. *I.B.*

CODRESCU, Teodor (1.IV.1819, Iași – 23.III.1894, Iași), jurnalist, traducător, prozator și autor dramatic. A început cursurile școlii primare la Galați (1832), apoi, la Iași, este înscris la Academia Mihăileană, pe care o termină în 1838. După absolvire, va fi numit profesor suplinitor la Academia Mihăileană, dar părăsește școala în semn de protest împotriva încercărilor de a se face din franceză o limbă de predare obli-

gatorie. Între anii 1848 și 1853, revine ca profesor la Academie, unde predă istoria. A fost o vreme cenzor al publicațiilor din Moldova și apoi director al Arhivelor Statului din Iași (1856). Preocupările lui **C.**, multiple, nu sunt susținute totdeauna de o pregătire corespunzătoare. Cu toate acestea, el a știut să răspundă cu promptitudine diverselor necesități culturale ale epocii. A redactat o *Mică gramatică franceză pentru învățătura tinerimii moldo-române* (1841), a tradus alte gramatici franceze, a alcătuit un dicționar francez-român și un altul german-român. Împreună cu D. Gusti a tipărit un abecedar, un catehism, o carte de citire, o istorie a românilor – toate, manuale frecvent folosite la vremea lor. În 1850, în colaborare cu Gh. Săulescu, Teodor Stamati, P. Casimir și D. Gusti, a înființat Tipografia „Buciumul", publicând aici, între altele, multe materiale prounioniste, precum și ziare, ca „Steaua Dunării". Pasionat al istoriei, **C.** a reușit să culeagă un impresionant număr de documente referitoare la trecutul românilor, pe care le-a tipărit în 25 de volume, sub titlul *Uricariul sau Colecțiune de diferite acte*. Pentru aceasta, va fi ales membru corespondent al Academiei Române în 1886. Tot sub îngrijirea lui au apărut diverse culegeri de acte oficiale referitoare la politica externă a Principatelor Române. Avându-l pe **C.** redactor, au apărut și câteva ziare, printre cele mai bune ale timpului: „Zimbrul" (1850), „Foiletonul Zimbrului" (1855) și „Buciumul român" (1875). Jurnalist priceput, abil în a se strecura printre opreliștile puse de stăpânire, **C.** s-a priceput să atragă unii scriitori de valoare și să-și anime publicațiile prin câteva principii democratice. În „Buciumul român" a văzut pentru prima dată lumina tiparului, în 1876–1877, *Țiganiada*, opera lui I. Budai-Deleanu. Din 1872, a condus (o vreme împreună cu I.S. Bădescu) „Noul curier român". În 1838, încă elev, **C.** a format cu alți tineri o „societate literară" menită să sporească numărul traducerilor în limba română. El însuși traduce, în același an, o povestire moralizatoare a lui Chr. von Schmid, *Istoria tânărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învață un copil răpit din leagăn de către tâlhari a cunoaște pe Dumnezeu*. Au urmat numeroase tălmăciri publicate în „Albina românească" timp de aproape opt ani și, câteodată, și în „Icoana lumei". **C.** se îndreaptă cu precădere către scriitori obscuri ori mediocri, pe care nu totdeauna îi menționează. Rareori alege câte un nume ca Al. Dumas ori E. Scribe. Ca traducător, meritul său principal este de a fi dat, în 1853, cea dintâi versiune românească a romanului *Coliba lui Moșu Toma sau Viața negrilor din sudul Statelor Unite din America* (I–II), de Harriet Beecher Stowe, sprijinind astfel mișcarea de emancipare socială din Principate. Pentru Teatrul Național din Iași, **C.** a tălmăcit un mare număr de piese, cu deosebire vodeviluri, care au fost jucate mai bine de un deceniu.

Ca scriitor, **C.** a început cu prelucrări și a continuat, în linia „Daciei literare", cu destul de izbutite povestiri despre Pepelea – snoave extrase din folclor. În 1844, îi apare volumul *O călătorie la Constantinopoli*. În 1846 oferă Teatrului Național din Iași vodevilul propriu *Soldatul prujitor*. Bazată pe quiproquo, intriga este derulată cu îndemânare, fără însă a fi susținută și de un limbaj nimerit. *Plăieșul logofăt mare* (1876) este o dramă

istorică. Păstrându-se în tiparele romantice, piesa are în centru înfruntarea dintre Stan Plăieșul, considerat reprezentant al bunului simț popular, și Despot Vodă. Anticipând cu aproape patru decenii personajul omonim al lui V. Alecsandri, acesta e un amestec straniu de despotism și toleranță, predispus mai curând să filosofeze asupra vieții decât să conducă țara. Iubire, crimă, complot, adulter alcătuiesc schema piesei lui, ilustrativă totuși pentru anul în care a fost scrisă.

SCRIERI: *O călătorie la Constantinopoli*, Iași, 1844; *Soldatul prujitor*, Iași, 1846; *Plăieșul logofăt mare*, Iași, 1876; ed. (*Amore e giustizia*), tr. Cornelia Codrescu, Napoli, 1878. **Traduceri:** Chr. von Schmid, *Istoria tânărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învață un copil răpit din leagăn de către tâlhari a cunoaște pe Dumnezeu*, Iași, 1838; Contesa Dash, *Mihail Cantemir, moldovanul*, Iași, 1851; [Autor neidentificat], *Zamfira. Solitarul*, Iași, 1852; Harriet Beecher Stowe, *Coliba lui Moșu Toma sau Viața negrilor în sudul Statelor Unite din America*, I–II, pref. M. Kogălniceanu, Iași, 1853; [E. Scribe, H. Berthand, A. des Essarts, Paul de Kock, Al. Dumas], în *Foiletonistul cuprinzătoriu de feliurite nuvele*, Iași, 1853.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *73–74; Theodor Codrescu*, „Evenimentul", 1894, *337, 339*; C. H. Niculescu, *O dramă românească la Napoli*, București, 1942; Cornea, *Alecsandrescu – Eminescu, 50–52*; Dumitru Ivănescu, *Teodor Codrescu*, în *Figuri de arhiviști*, București, 1971, *67–83*; Mircea Zaciu, *Redescoperirea Orientului*, VTRA, 1973, 4; Bucur, *Istoriografia, 31–32; Dicț. lit. 1900, 197–199*; Faifer, *Semnele, 78–79; Dicț. scriit. rom.*, I, *619–620*. *D.M.*

CODRIN, Șerban (pseudonim al lui Șerban Ioan Denk; 10.V.1945, București), poet, dramaturg și prozator. Este fiul Serenei și al lui Adolf Gheorghe Denk, inginer silvic,

descendent al unei familii austriece din Bucovina. După clasele primare urmate în comuna Ceahlău (județul Neamț) și studiile liceale la Liceul „G. Bacovia" din Bacău, a absolvit, în 1968, Facultatea de Filologie a Universității din București. Profesor în comuna Giurgeni (județul Ialomița) și apoi la Slobozia (1968-1990), a mai ocupat postul de director al Bibliotecii Județene (1976-1981) și al Centrului Cultural „Ionel Perlea", deținând și funcția de consilier la Inspectoratul pentru Cultură. Membru al Uniunii Scriitorilor din România (1990), este și membru fondator al Asociației Scriitorilor Profesioniști din România; de asemenea, membru al Societății Române de Haiku. Redactează și editează revista de poezie haiku „Orion" (din 1994), fondează Școala de poezie tanka și renga de la Slobozia (1995) și revista „Micul Orion"; i se decernează Premiul de Onoare la „New Haiku Contest" (Tokio, 1994).

Debutează editorial cu tripticul dramatic *Întemeietorii* (1980), ale cărui personaje, Deceneu, Burebista, Decebal, sunt animate de ideea (uneori accentuată tezist) unificării neamurilor tracice. Cu o soluție scenică destul de ingenioasă, prima piesă a tripticului proiectează scene din tinerețea lui Burebista, care, la maturitate, înfruntă o istorie potrivnică, dar mai ales pe acei semeni ce nu-i împărtășesc condiția de „inițiat". Mai bine realizate sunt intervențiile imnice ale corului: versuri invocând magico-religios lumina, printr-o ipostaziere „dacică" a logosului ziditor și etern, combinate cu elemente folclorice. O lume în descompunere, amenințată de stihii și teroare, este conținută în volumul de versuri *Imnuri către soare* (1982), structurat în trei secțiuni. Prima, *Elegiile*, sugerează o apropiere de orfism, dar „zicerile" lui **C.** , fără artificii lirice, descriu un univers în disoluție în care pogoară o lumină neagră, nu ziditoare și vivifiantă, ca la orfici. *Baladele...*, a treia secțiune, sunt mai articulate, în pofida pastișării lui François Villon sau a lui Walt Whitman. După ce mai mulți ani a renunțat să scrie poezie, **C.** se apropie de poezia haiku, schimbându-și radical, nu doar formal, viziunea, inclusiv din perspectiva temelor, adecvate acestei noi poetici. Din 1993 poetul începuse să compună poeme tanka și renga, aceasta din urmă alcătuită din mai multe poeme tanka. *Între patru anotimpuri* (1994) cuprinde, astfel, „mari sau mici și subtile drame, mistere, feste, jocuri, spaime ale realității". Interesante sunt acele poeme care, printr-un soi de cezură (necesară, conform poeticii haiku), creează, la nivelul semnificației, un interstițiu în care germinează o tensiune ce trebuie să irumpă la lectură, într-un fel de joc al schimbărilor.

SCRIERI: *Întemeietorii*, București, 1980; *Imnuri către soare*, București, 1982; *Ionel*, București, 1989; *Ion Budai-Deleanu, Țiganiada. Poem eroi-comico-satiric într-o recitire*, București, 1994; *Între patru anotimpuri*, ed. plurilingvă. tr. Constantin Frosin și Ștefan Benea, pref. Florin Vasiliu, București, 1994; *Dincolo de tăcere*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 1994; *O sărbătoare a felinarelor stinse*, București, 1995; *Sălcii vechi și noi*, București, 1995; *Scoici fără perle*, Timișoara, 1997; *Testamentul din Strada Nisipuri sau Poeme din cartea de muncă (1985-1989)*, București, 2002.

Repere bibliografice: Marin Marian, *Întemeietorii*, CNT, 1985, 16; Mihaela Racovițeanu, *O întâmplare numită Școala de poezie renga de la Slobozia*, „Micul Orion", 1995, 1; Ion Roșioru, *Rescrierea literaturii*, TMS, 1997, 5; Carmelia Leonte, *Nu se poate spune „nu"*, CL, 1998, 9; Gh. Dobre, *Călători prin Bărăgan*, TMS, 2000, 8. *E.M.*

CODRU, Anatol (1.V.1936, Malovata Nouă – Transnistria), poet. Este fiul Titianei (n. Stăncuță) și al lui Ion Codru. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1963). Între anii 1969 și 1971 a urmat Cursurile superioare de scenaristică și regie din Moscova. Lucrează apoi la săptămânalul „Cultura", la Editura Cartea Moldovenească, la Studioul Cinematografic „Moldova-Film". În 1993 devine președinte al Uniunii Cineaștilor din Republica Moldova. Este membru de onoare al Academiei Internaționale de Film „Nica" din Rusia (1994), membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei (1999), maestru emerit al artei, laureat al Premiului de Stat.

C. debutează editorial în 1962, cu placheta *Nopți albastre*, în care evocă euforic peisajele natale și meditează asupra biografiilor contemporane. Volumele *Îndărătnicia pietrei* (1967) și *Feciorii* (1971) extind considerabil zonele de explorare a realității, întemeiază un univers liric mai particularizat, învederând apetența autorului pentru experimentul novator. Dintre motivele obsedante se remarcă în primul rând cel al pietrei, care vehiculează o plurivalență de semnificații artistice și prin care se surprind unitatea și contradicția interioară a lucrurilor. În planul expresiei, **C.** efectuează saltul calitativ de la metafora

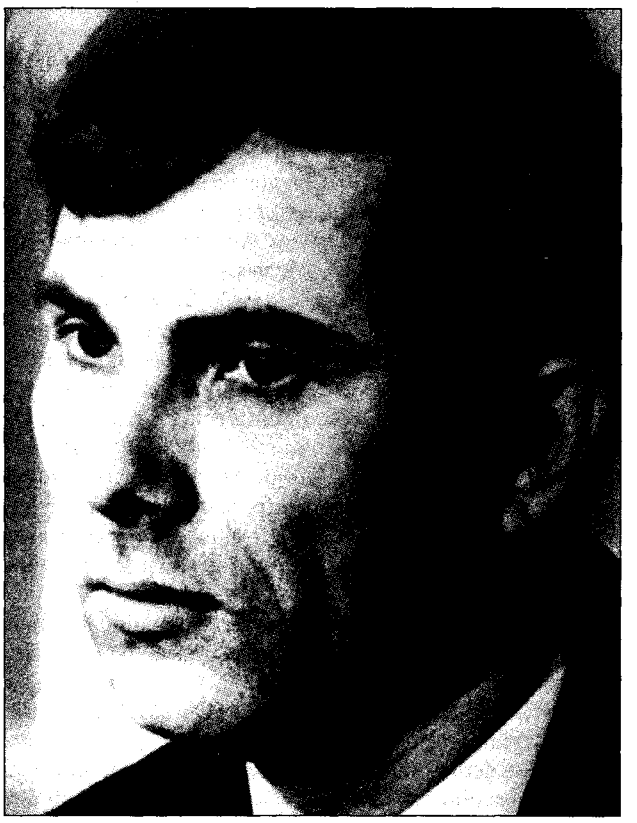

„plasticizantă" la metafora „revelatorie", iar de la ea, la simbol și la un fel de „mit personal". Cărțile care îl reprezintă sunt *Piatra de citire* (1980), *Mitul personal* (1986), *Bolta cuvântului* (1997) și *Întâmplarea mirării* (1998). Eroul său liric trăiește până la „sângerarea verbelor în gură" destinul dramatic al prezentului. Metaforismul luxuriant valorifică din plin factorii cultural și folcloric. Predomină metafora cu reverberație ontologică și cea etică. Pentru **C.**, metafora nu este un simplu trop „ornamental", ci viziune, structură, principiu al gândirii. Căutările autorului în sfera poeticii se întretaie, câteodată, cu cele ale lui Nichita Stănescu și Gh. Tomozei, cu care are nu puține afinități. Poezia sa se distinge prin tensiunea ideilor și puterea de plasticizare, prin frumusețea analogiilor și prin simplitatea profundă a discursului liric. **C.** a tradus din poezia lui A. Voznesenski, S. Kaputikian, L. Martânov ș.a.

SCRIERI: *Nopți albastre*, Chișinău, 1962; *Îndărătnicia pietrei*, Chișinău, 1967; *Versuri*, Chișinău, 1969; *Feciorii*, Chișinău, 1971; *Portret în piatră*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1978; *Piatra de citire*, Chișinău, 1980; *Mitul personal*, Chișinău, 1986; *Bolta cuvântului*, Chișinău, 1997; *Întâmplarea mirării*, pref. Arcadie Suceveanu, Chișinău, 1998; *Ruperea din neființă*, pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1999.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971, *182–186*; Ion Ciocanu, *Dincolo de stihia metaforică*, LA, 1981, 5 martie; Anatol Ciobanu, *Obsesia valențelor majore*, LA, 1986, 1 mai; Mihail Dolgan, *Poezia: adevăr artistic și angajare socială*, Chișinău, 1988, *213–224*; Anatol Moraru, *Valențele orficului în lirica lui Anatol Codru*, „Limba română", 1996, 5-6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *197*; Carmelia Leonte, *Basarabia poetului*, DL, 1998, 4; Simion Bărbulescu, *Poeți din diaspora*, CL, 2000, 1. *M.Dg.*

CODRU-DRĂGUȘANU, Ion Germaniu (9.XI.1818, Drăguș, j. Brașov – 26.X.1884, Sibiu), memorialist. Era fiul lui Adam Plăeșu Codru (Codrea), zis și Adam al lui German. Foarte instruit – cunoștea limbile latină, neogreacă, germană, franceză, italiană, engleză, rusă, maghiară –, **C.-D.** a fost un autodidact, cu studii răzlețe. Învață mai întâi la școala din sat și la școala grănicerească din Vistea de Jos. Se pare că a făcut și studii gimnaziale la Brașov. Venind sorocul cătăniei, drăgușanul, copist în cancelaria unei companii din ținutul Făgărașului, fuge peste munți, în Țara Românească (1835). Un scurt răstimp e târcovnic la Călărașii Vechi, funcție de care se plânge în poema *Doamne ferește* (1836). Se angajează apoi ca practicant la cancelaria administrativă. La Târgoviște, își câștigă existența ca preceptor de limba germană. Ajuns, în fine, la București, intră ca secretar într-o familie boierească. Întreprinzătorul tânăr, care știa să se facă prețuit atât prin farmecul persoanei lui, cât și prin cunoștințele ce îi conturează profilul intelectual, are șansa de a fi primit în suita domnitorului Alexandru D. Ghica, care plănuia un voiaj în Apus. Cutreierând (octombrie 1838–martie 1839) orașe ca Viena, Milano, Roma, **C.-D.** capătă gustul drumeției. Cu primul prilej el ia din nou calea străinătății (din iunie 1840 până în ianuarie 1841). Străbate Austria, Germania, poposește la Londra și la Paris, iar de aici, curier într-o familie rusească, pleacă în septembrie 1842 la Petersburg, unde ajunge în februarie 1843.

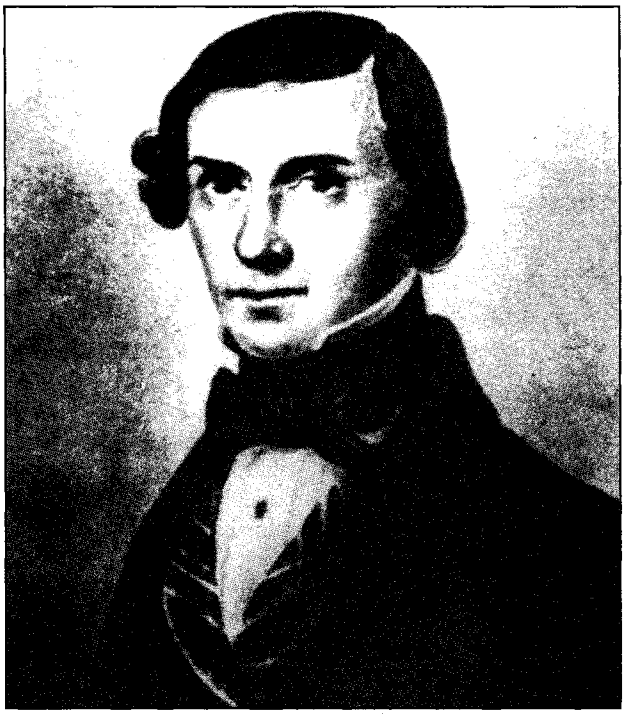

Dându-se drept literat maghiar poliglot, e angajat de un prinț rus ca secretar privat, în care calitate îl va însoți pe acesta în voiajul lui prin țările apusene (aprilie 1843–februarie 1844). Încă un popas la Paris, și cu aceasta, itinerarul consemnat în memorialul peregrinului ia sfârșit. Revenit la Petersburg, la capătul celei de a cincea călătorii, îl prinde dorul de țară. În august 1845 se întoarce la București. După un timp, în anul școlar 1847–1848 e institutor pe numele său, Ioan Codrea, la o școală elementară din Ploiești. Câștigat de tezele lingvistice ale școlii latiniste, **C.-D.**, semnând Ioane Germaniu Codru, scoate acum o lucrare de morfologie, *Rudimentele gramaticei române* (1848), respectând cu sfințenie principiile lui Aug. T. Laurian. În timpul revoluției de la 1848, N. Bălcescu îl trimite comisar de propagandă în județul Prahova. Un patetic *Adio la 1848* avea să apară în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Trecând în Transilvania, **C.-D.** îndeplinește o serie de funcții administrative și școlare. Marele hoinar, mai cuminți acum, se consacră publicisticii, desfășurând o vie activitate în domeniul instrucției și educației, cum și pe tărâm cultural. A fost adjunct pretorial, vicecăpitan de Făgăraș, secretar al comisiei averilor mănăstirești, vicepreședinte al Astrei. Ca deputat de Hațeg în Dieta federală de la Sibiu, susține drepturile limbii române în administrație și în justiție.

Împărtășind convingeri democratice, inspirat de filosofia rațională a secolului luminilor, **C.-D.**, proclamând că a sosit „timpul luminării și al dezmorțirii", nu ostenește să propovăduiască luminarea maselor prin înființarea de școli în limba națională, prin cultură și educație. E un orator înzestrat, plin de vervă, precum în conferința *O umorescă veridică* (1870), o spirituală prezentare a satului Drăguș. Lipsite de orice valoare

sunt cele câteva încercări literare ale sale, de fapt niște anodine tălmăciri (din Oliver Goldsmith ș.a.). De remarcat ar fi doar traducerea poeziei *Blestemul poetului* de Uhland. Ca scriitor, a avut parte de un destin postum. Cu un lexic și o ortografie destul de greu lizibile, jurnalul său de călătorie a trecut, în vremea lui, aproape neobservat. Conceput sub formă de scrisori apărute inițial ca foiletoane în „Concordia" (17 martie 1863 - 19 ianuarie 1864), memorialul *Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana inchisive 1848*, apărut în 1865, presupune o primă redactare în chiar timpul peregrinării europene a transilvăneanului, fiind definitivat ceva mai târziu, prin 1861. Alte trei episoade, din corpul unui al doilea volum — anunțat, însă neapărut — sunt publicate în „Familia" din Pesta (două în 1869, al treilea în 1879). Călător pasionat, **C.-D.** descoperă lumea cu încântare și deseori cu voluptate. Ager și uimitor de receptiv, înclinat spre reflecția morală, el are totodată gustul observației sociale, făcând subtile disocieri de psihologie comparată. Îl interesează totul, dar știe să desprindă esențialul și ochiul lui sesizează numaidecât, într-o priveliște sau alta, accentul caracteristic. În plan literar, memorialistul e un descriptiv, fără invenție epică, și un umorist superior. Spirit lucid și mai degrabă sceptic, **C.-D.** nu se lasă în voia înduioșării (decât atunci când își evocă meleagurile natale, copilăria) sau a retorismului, deși coarda poetică și capacitatea de a se entuziasma nu-i lipsesc. Natură rustică, în fond, dar rafinată prin instrucție, cugetare și îndelungi voiajuri, lui **C.-D.** îi place să ironizeze și mai îngăduitor, și mai sarcastic, ceea ce nu-l împiedică, din când în când, să gesticuleze ca și cum ar fi însuflețit de emanația unor sublimități. Volubil și familiar, ușuratic uneori, „peregrinul transilvan" își dezvăluie, cu fiecare epistolă trimisă din țări străine, o fizionomie care, dincolo de expresia de încântătoare dezinvoltură, își are complexitatea ei.

SCRIERI: *Rudimentele gramaticii române*, București, 1848; *Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana inchisive 1848*, I, îngr. S. Filtsch, Sibiu, 1865; ed. (*Călătoriile unui român ardelean în țară și în străinătate. 1835–1844. Peregrinul transilvan*), îngr. Constantin Onciul, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1910; ed. (*Peregrinul transilvan*), îngr. Șerban Cioculescu, București, 1942; ed. îngr. și pref. Romul Munteanu, București, 1956; ed. (*Peregrinul transilvan. 1835–1848*), îngr. și pref. Corneliu Albu, București, 1980. **Traduceri:** [Autor neidentificat], *Banditul fără voie*, Graz, f.a.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 169; N. Iorga, *Un scriitor țăran: Ion Codru Drăgușanu*, RI, 1918, 4–7; Claudiu Isopesco, *Il viaggiatore transilvano Ion Codru Drăgușanu e l'Italia*, Roma, 1930; Vianu, *Opere*, V, *65–70*; Perpessicius, *Opere*, X, *7–22*, XI, *74–75, 346–347*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *393–394*; Corneliu Albu, *Peregrinul transilvan. Un nedreptățit: Ion Codru Drăgușanu*, București, 1943; Cioculescu – Streinu – Vianu, *Ist. lit., 123–127*; *Ist. lit.*, II, *572–579*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *517–520*; Cioculescu, *Itinerar*, II, *132–147*, V, *112–161*; Zalis, *Scriitori, 68–89*; Mircea Popa, *Biografie și creație la Ion Codru-Drăgușanu*, RITL, 1978, 1; *Dict. lit. 1900, 199–200*; Georgeta Antonescu, *Introducere în opera lui Ion Codru Drăgușanu*, București, 1983; Anghelescu, *Textul, 103–130*; Cornea, *Aproapele, 117–130*; Manolescu, *Istoria*, I, *219–221*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *93–95*; Faifer, *Semnele, 106–109, 270–271, 306*; *Dict. esențial, 192–194*; *Dict. analitic*, III, 324–327; Simion, *Ficțiunea*, III, *50–55*. *F.F.*

CODRUL COSMINULUI, publicație apărută, anual sau o dată la doi ani, între 1925 și 1939, ca buletin al Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți. Director este Ion I. Nistor, secretar fiind Vasile Grecu. Buletinul este conceput după modelul „Dacoromaniei" de la Cluj, având următoarele rubrici: „Studii", „Articole mărunte", „Recenzii", „Cronici". Majoritatea rubricilor tind să devină tematice, abordând probleme de istorie, limbă, folclor, artă, etnografie. Printre colaboratori figurează N. Iorga (*Note asupra încă unui „Câmpulung" muntean: Chioajdele*), Vasile Grecu (*Versiunile românești ale erminiilor de pictură bizantină*), Leca Morariu (*Morfologia verbului predicativ român*), Gr. Nandriș, Oreste Luția, Al. Bocănețu, N. Grămadă, D. Marmeliuc, C. Brătescu, Claudiu Isopescu, Teodor Bălan, Simion Rali, R. Cândea ș.a. După o secțiune de studii temeinice și bine documentate, însoțite uneori de un bogat material iconografic, se publică articole, note, cronici și recenzii. Unele studii depășesc sute de pagini, având caracterul unor veritabile lucrări monografice. Așa sunt *Bucovina în războiul mondial* (T. Bălan), *Contribuții la istoria cărții și a scrisului în Evul Mediu* (N. Grămadă), *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei* (Al. Bocănețu), *Cehoslovacii și românii* (Ion I. Nistor), *De-ale cirebirilor* (Leca Morariu), *Contribuții la istoria calendarului* (Claudiu Isopescu), *Politica religioasă a Habsburgilor față de Biserica Ortodoxă Română în sec. al XIX-lea* (S. Rali). **C.C.** este o revistă științifică tipic universitară, de bun nivel informativ și interpretativ. *M.Pp.*

CODRUȚ, Mariana (pseudonim al Marianei Găină; 1.XI.1956, Prisăcani, j. Iași), poetă și prozatoare. Este fiica Nataliei și a lui Nicolae Găină. După absolvirea Liceului Industrial „Victoria" din Iași (1976), urmează Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza", luându-și licența în 1981. Profesoară la Comarna (județul Iași), secretar literar la Teatrul Național „V. Alecsandri" din Iași, după 1990 **C.** devine redactor la Editura Universității ieșene și profesor-asociat la Facultatea de Ziaristică.

A debutat cu versuri în „Cronica", în 1976. Debutul editorial se produce în 1982, cu *Măcești din magazia de lemne*, un volum de poezii cuminți, departe de vigoarea, insurgența și duritatea verbală a congenerelor optzeciste (Mariana Marin, Magdalena Ghica, Elena Ștefoi) și aproape de linia delicateții matern-visătoare și atent caligrafiate (Ana Blandiana, Constanța Buzea, Doina Uricariu). În *Măcești din magazia de lemne* domină imaginile calde, liniștite: după-amiezi de primăvară, „spații domestice", margini de oraș (prin ceața mahalalei) cu marfare, bârfe, câini răgușiți, unde firele erotice se țes printre „elitrele aurii/ ale unei seri de iarnă", iar noțiunea de „criză" generează „mărunte grămezi de cenușă". Universul rarefiat, pudic, și stilul cultivând crochiul, sugestia, șoapta, melancolia aproape didactic expusă se continuă în *Schiță de autoportret* (1986) în caligrafii mai elaborate, trimițând spre haiku. *Tabieturile nopții de vară* (1989) duce epurările până

aproape de evanescență, dar, pe de altă parte, cu un spor interesant de retorică macedonskiană (*Noapte de iunie*); desfășurată pe spații largi, caligrafia are efecte neașteptate. Elanul spre epic din poeme precum *Adolescență*, *Noapte de iunie* dublează în chip fericit pastișele după textele Anei Blandiana și va da, în 1997, romanul *Casa cu storuri galbene*. Deloc spectaculos (prin aceeași raportare la proza optzecistă), romanul adună mai multe experiențe și observații personale pe linia feminității ultragiate, singuratice, ușor bovarice. Livia, absolventă de filologie, cu cinci ani de navetă umilitoare, ajunge recepționeră la un hotel, divorțează fiindcă nu vrea copii, se trezește la treizeci de ani într-o existență monotonă, pe care nici dezabuzarea prietenelor, nici micile și surprinzătoarele aventuri sexuale de pe litoral și nici revenirile semispăsite ale soțului divorțat n-o mai pot resuscita sentimental. În schimb, la sfatul unei prietene, se apucă să noteze amintiri, să creioneze fizionomii în care își toarnă mai mult sau mai puțin propriile dileme și notații comportamentale, întrebându-se ce ar scoate o Virginia Woolf din măruntul acestor experiențe. Împletită cu voința scrisului ca terapie și cu presiunea lecturilor de romane ale adolescenței, banalitatea primește frecvent contururi previzibile, dar tocmai prin aceasta agreabile.

SCRIERI: *Măcești din magazia de lemne*, Iași, 1982; *Schiță de autoportret*, Iași, 1986; *Tabieturile nopții de vară*, București, 1989; *Existență acută*, București, 1994; *Casa cu storuri galbene*, Iași, 1997; ed. (*Das Haus mit gelben Gardinen*), tr. Michael Astner, Iași, 1998; *Blanc*, București, 2000.
Traduceri: Jean-Claude Marie, *Marele secret al zilelor de naștere*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Mariana Codruț*, LCF, 1981, 33; Liviu Antonesei, *Dragostea și melancolia*, „Dialog", 1983, 4; Al. Călinescu, *Lirism și luciditate*, CRC, 1986, 38; Adrian Marino, *Portret și autoportret*, TR, 1986, 48; Nicolae Manolescu, *Antiromantism*, RL, 1987, 2; Al. Călinescu, *Floreta cuvântului*, CRC, 1989, 14; Gheorghe Grigurcu, *Profilul unei poete*, SLAST, 1989, 32; Mircea Mihăieș, *Strigăte și șoapte*, O, 1989, 38; Valeriu Cristea, *„... inima mea blândă de iubire"*, RL, 1989, 39; Daniel Dimitriu, *Tabieturile...*, ATN, 1990, 4; Coșovei, *Pornind, 56–59*; Alex. Ștefănescu, *Lipsa de suflu*, RL, 1994, 45–46; Nichita Danilov, *Mariana Codruț sau Parabola melcilor*, „Contrafort", 1995, 3; Carmen Neamțu, *Lumea în formulă romanescă*, O, 1997, 11; Gabriel Dimisianu, *„Afurisită soartă are femeia!"*, RL, 1997, 48; Grigurcu, *Poezie*, I, *268–281*; Roxana Racaru, *Gustul dulce-amar al realității (și al iluziilor)*, RL, 2001, 37. *D.C.M.*

COJA, Ion (22.X.1942, Constanța), dramaturg și prozator. Este fiul Elenei (n. Licoi) și al lui Ion Coja, grădinar. Absolvent al Liceului „Mircea cel Bătrân" din Constanța, urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, terminate în 1965. Din 1966 este cadru didactic la Catedra de lingvistică generală a Universității din București. Obține titlul de doctor în filologie în 1978, cu lucrarea *O gramatică rațională a articolului*, dezvoltată ulterior în volumul *Preliminarii la gramatica rațională a limbii române* (1983); lucrarea este axată pe ideea că limbile tind, în decursul timpului, să sporească motivarea elementelor lingvistice. A fost vicepreședinte al Uniunii „Vatra românească".

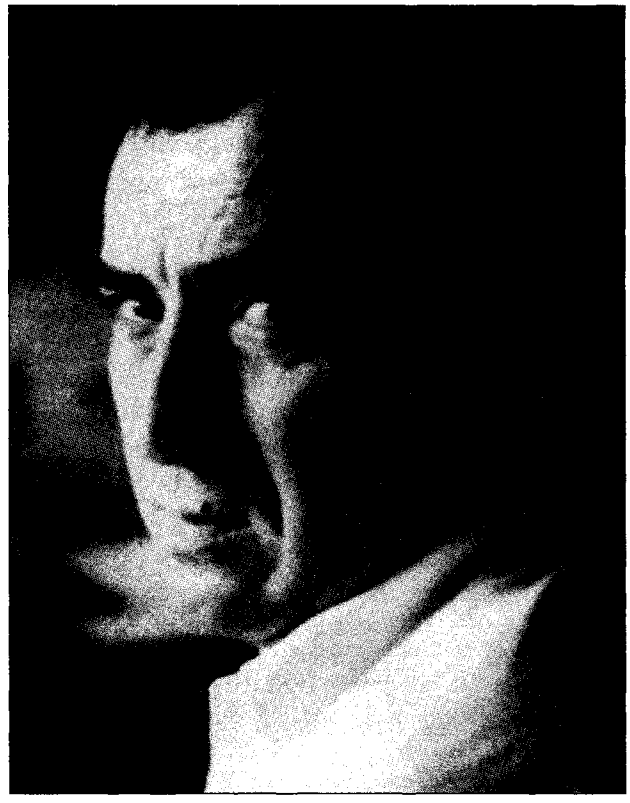

Colaborează la „Argeș", „Flacăra", „Luceafărul", „România literară" ș.a.

Debutează cu volumul de teatru *Jucătorul de table* (1971), în care, sub aparența de gratuitate a jocului livresc, tratează probleme grave, cum ar fi criza identității într-o lume incapabilă de comunicare (*Balmeș-talmeș*), falsele și realele probleme ale creației puse unor autori condamnați la sterilitate și diletantism cronic, pentru care scrisul devine o activitate mecanică (*Coja Ion, autorul piesei*), sensul puterii și al responsabilității implicate în tentativa de a dirija destinele celor din jur, înfăptuită de un individ care se crede Dumnezeu (*Jucătorul de table*) sau perspectiva apocaliptică a sfârșitului lumii moderne, paralizată de dezvoltarea vertiginoasă și sufocantă a tehnicii (*Adio, Julieta, adio*). Interesate de alterarea valorilor prin stereotipii și formalizare, piesele, cu accente onirice, pline de umor, dar și de anxietate, pun în discuție prin experimentare parodică diferite formule dramatice moderne, de la teatrul absurdului la cel parabolic, de la teatrul de idei la cel cu substrat mitic. Romanul *Carnaval la Constanța* (1978), ce împrumută cadrul și tehnica literaturii polițiste, are o miză estetică solidă: crima perfectă, plănuită în cele mai mici detalii, cu o migală învecinată cu obsesia, iar apoi pusă în practică de romancierul Vasile Neacșu, ilustrează raporturile complexe dintre realitate și ficțiune, dintre ceea ce imaginează personajul și ceea ce imaginează autorul intrat în scenă. Totodată parodic și absurd, psihologic și parabolic, romanul valorifică ambiguitatea subiectului epic, permanenta confuzie a planurilor și

a datelor, substituirea între personaje și măști într-o lume carnavalescă, în care totul este relativ. **C.** reia tema vieții ca spectacol, exploatată atât de des de la comedia renascentistă la piesele lui Pirandello, ca și jocul borgesian de oglinzi dintre realitate și imaginație într-o construcție complexă și flexibilă. Dovedind spirit și virtuozitate tehnică, autorul are gustul experimentului literar și pare la fel de stăpân pe mijloacele sale când descrie scene naturaliste sau când recurge la analize psihologice minuțioase, în lungi monologuri interioare de tip joycean. Nu lipsită de calități estetice, dar marcată ideologic se dovedește a fi piesa *Credința* (1980; Premiul „I. L. Caragiale" al Academiei Române), scrisă parțial în maniera lui Brecht. Recurgând la procedeele teatrului în teatru și ale colajului istoric, lucrarea, fără un conflict propriu-zis, dar nu și fără tensiune dramatică, propune dezbaterea principalelor momente ale domniei lui Carol I într-un proces literar viu și alert, în care se confruntă personaje istorice reale din trecut și altele actuale. Reconstituirea istorică se face prin orchestrarea polifonică ingenioasă a diferitelor puncte de vedere asupra problemelor naționale vitale prin prisma evenimentelor care au marcat începuturile istoriei moderne a României, mai cu seamă în câștigarea independenței de stat. Modalitatea literară experimentată în volumul de povestiri *Pagini pestrițe* (1986), amestec de proză scurtă și de versuri, pare a conveni mai puțin autorului.

SCRIERI: *Jucătorul de table*, București, 1971; *Carnaval la Constanța*, București, 1978; *Credința*, București, 1980; *Pagini pestrițe*, București, 1986; *Transilvania. Invincibile argumentum*, București, 1990; *Marele Manipulator și asasinarea lui Culianu, Ceaușescu, Iorga*, București, 1999; *Papa Ioan Paul al II-lea și Roma*, București, 1999; *Salonul de reanimare*, București, 2000; *Holocaust în România?*, București, 2002; *Vin americanii!*, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Damian Necula, *„Jucătorul de table"*, VR, 1972, 4; Iorgulescu, *Scriitori, 271–272*; Marian Popa, *„Carnaval la Constanța"*, SPM, 1979, 424; Laurențiu Ulici, *Romancierii*, RL, 1979, 10; Nicolae Manolescu, *Deriziunea romanescului*, RL, 1979, 15; Tia Șerbănescu, *Tineri prozatori*, RMB, 1979, 10 750; Gheorghe Perian, *Un roman parodic*, VTRA, 1979, 4; Virgil Ardeleanu, *„Carnaval la Constanța"*, ST, 1979, 6; Artur Silvestri, *„Carnaval" fără carnavalesc*, LCF, 1979, 31; Iulian Popescu, *Literatura speculativă sau Convenția modernității*, CL, 1980, 9; Diaconescu, *Dramaturgi, 303–306*; Cubleșan, *Civic-etic, 231–233*; Al. Graur, *O gramatică rațională*, RL, 1983, 31; Fănuș Neagu, *A doua carte cu prieteni*, București, 1985, *68–72*; Rotaru, *O ist.*, III, *995*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *622–624*; Ghițulescu, *Istoria, 424*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1002–1004*. *A.C.*

COJOCARU, Mircea (21.VII.1938, Cernăuți – 31.V.1995, Detroit, SUA), prozator. Este al șaselea dintre cei șapte copii ai Domnicăi (n. Solcan) și ai lui Pantelimon Cojocaru, pastor neoprotestant. A absolvit Liceul „Dimitrie Cantemir" din București (1959), după care a practicat, ca liber profesionist, meseriile de mecanic auto și fotograf. A debutat cu proză în „Cronica" (1967). Prima lui carte, romanul *Minciuna* (1969), a fost foarte bine primită de critică. Următoarea, *Ramayana. Roman zadarnic* (1970), de fapt o amplă nuvelă, a fost ignorată de comentatori. Romanul *Înapoi la Savina* (1975) continuă *Minciuna*, ambele fiind contopite și dezvoltate, cu o nouă distribuire a materiei narative, în *Risipa* (1979).

Minciuna supune unor laborioase investigații – prin urmărirea unui caz – psihologia automistificării. Adolescent devorat de complexe dostoievskiene, Arhip e un suflet care nesuportând existența reală, simțindu-se neînstare a se integra social, adoptă „minciuna" ca mod al izolării de lume. Se instalează în ficțiune ca într-o altă realitate, asupra căreia exercită puteri demiurgice. Dar în sens invers, demonic. Își creează stări de beatitudine, comițând, în imaginație, răul. Cultivă sordidul, profanează suavul. Practică sadismul cu efecte masochiste. Sfidează frumosul și etalează urâtul, programatic. Stilistic, această opțiune se exprimă în cruzimea relatării. Sunt descrise minuțios un cadavru uman și un altul canin; e pusă în scenă o încăierare cu un șchiop, căruia i se mușcă, demențial, o bucată fierbinte din piciorul tăiat. Apar metamorfozări lugubre, precum transformarea unei femei în cal. Amoral din principiu, personajul străbate fără participare afectivă experiențe sexuale deocheate: cu o prostituată, cu o epileptică. Prima are sfârșit tanatic. Arhip face totul cu o impasibilitate analoagă aceleia a lui Meursault, personajul lui Albert Camus, însă disimulată prin exteriorizări melodramatice, suspecte. Pe de altă parte, *Minciuna* se deosebește de *Străinul* prin aceea că, în loc de întrebuințarea tehnicii narative comportamentiste, alternează introspecția cu fracturări ale discursului, cu abrevieri, în genere cu procedări prin care sunt introduse echivocul, enigma, confuzia, misterul. Intimidat până la traumatizare de mediul înconjurător, în care se implică totuși erotic, insul își inventează la întâmplare o lume interioară, în care poate da curs nestăvilit unei vocații a cruzimii și perversității, poate autoatribuită arbitrar, poate reală. Comportamentele fictive sunt ale unui sadomasochist, dar nu e clar care le este motivul: compensația imaginativă a inaptitudinii pentru viața adevărată sau o propensiune autentică congenitală spre crimă. Hățișurile de stări sufletești se complică prin apariția, la un moment dat, a sentimentului de impostură, de „minciună", și a unei anxietăți obscure, ce amintește de Kafka. Indistincția între situațiile reale și cele onirice, întreținută în *Minciuna* și în *Înapoi la Savina*, se accentuează în *Ramayana*, roman totalmente oniric, definit în subtitlu prin calificativul „zadarnic".

SCRIERI: *Minciuna*, București, 1969; *Ramayana. Roman zadarnic*, București, 1970; *Înapoi la Savina*, București, 1975; *Risipa*, București, 1979; ed. București, 1998.

Repere bibliografice: Damian, *Intrarea, 107–111*; Al. Piru, *Patru debuturi în roman*, R, 1969, 10; Ilina Grigorovici, *„Minciuna"*, LCF, 1969, 44; Nicolae Manolescu, *„Minciuna"*, CNT, 1969, 46; Ion Turcin, *Romanul unei psihologii*, RL, 1970, 6; Dimisianu, *Prozatori, 178–183*; Gabriela Omăt, *Formele creatoare ale romanului tânăr*, RL, 1970, 23; Ilie Constantin, *Jocul realului cu imaginarul*, „Scânteia tineretului", 1970, 6453; Ion Marcoș, *În absența epicului*, TR, 1975, 50; Valeriu Cristea, *Influență și originalitate*, RL, 1976, 4; Ioan Groșan, *„Înapoi la Savina"*, ECH, 1976, 3; Mircea Constantinescu, *Qui pro quo derizoriu*, VR, 1976, 7; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *156*; Iorgulescu, *Scriitori, 190–191*; Horia Pop, *Ambiguitatea imaginarului*, ST, 1980, 9; Gorcea, *Structură, 125–126*,

187–188, 194–200; Dicț. scriit. rom., I, 624–625; Ulici, *Lit. rom.*, I, *388–390*; Popa, *Ist. lit.*, II, *865*; *Dicț. analitic.*, IV, *601–603.* *D.Mc.*

COJOCARU, Romulus (9.VIII. 1934, Punghina, j. Mehedinți), poet și prozator. Este fiul Mariei (n. Coandă) și al lui Aristică Cojocaru, țărani. A urmat Școala Pedagogică din Turnu Severin (1950–1954) și Facultatea de Drept a Universității din București (1957–1961). Este de profesie avocat. A debutat în 1960 în revista „Luceafărul", cu poezia *Recolta*. A colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Ramuri", „Tribuna", „Orizont", „Cronica", „Convorbiri literare".

Înscriindu-se într-o lirică de tip confesiv, poezia lui **C.** traduce mirarea existenței într-o stare de simpatie universală, în care prospețimea percepției directe și plasticitatea limbajului îi deschid poetului calea către sufletul obiectelor, al anotimpurilor și al aștrilor. În placheta de debut, *Punct căzut* (1969), universul apare traversat și susținut de o stare de permanentă tensiune lirică, ce umple spațiul și se răsfrânge asupra sufletului ca durere difuză, „arsură sub coaste" sau tristețe adâncă, inexplicabilă, care își face din toamnă anotimpul predilect de manifestare. Virtuozitatea lexicală a autorului se manifestă mai cu seamă în prelucrările după folclor, unde balada și blestemul sunt distilate până la a deveni incantații lirice pure: „Bată-ne ploile și ardă-ne rugul./ Aducerile aminte să-și are plugul./ Facă-se cerul tămâie, azurul sineală/ Și inima îndoială." Volumul *Vorbele vântului* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova) construiește un univers imaginar dominat de arbori, ape, pietre și păsări, a căror contemplare simpatetică devine sursa unui vitalism molipsitor, a unei bucurii de a trăi născută din conștiința identității originare dintre om și natura înconjurătoare. Expresia lirică a acestui sentiment de comuniune mistică universală este amestecul imaginarului cu realul, în care regnurile și categoriile existențiale trec una în alta în virtutea unor înrudiri secrete, percepute de ochiul atent al poetului: „Copacii sunt gata să jure că sunt/ Fiu de cal, piatra că sunt fiu/ De copac, caii jură că muma/ Mi-e apa și tatăl un țărm."

Ca prozator, **C.** aduce în prim-plan spațiul tradițional al satului oltenesc, în care, în perspectivă literară soresciană, întâmplările sunt puse în scenă de un regizor preocupat îndeosebi de autenticitatea limbajului. Pitorească și plină de vervă, limba este aceea care dă naștere evenimentului, acesta schimbându-și desfășurarea, conform viziunii moderniste, în funcție de perspectiva personajului care vorbește. În romanul *Ristea împărat* (1984), focalizarea unghiurilor narative are drept catalizator moartea lui Ristea, președintele unui CAP de prin părțile Severinului, a cărui personalitate ieșită din comun provoacă flashbackuri ale diverselor personaje care participă la înmormântarea sa. Perioada evocată este aceea a colectivizării forțate din anii '50, în care evenimentele ce încheagă sau dezbină comunitatea (conflictul dintre Ristea și Marin zis „Daravelă", declanșat de refuzul acestuia din urmă de a-și da boii la colectiv, nunta ratată a copilului lui Ristea) sunt punctate de locurile comune ale ideologiei oficiale comuniste:

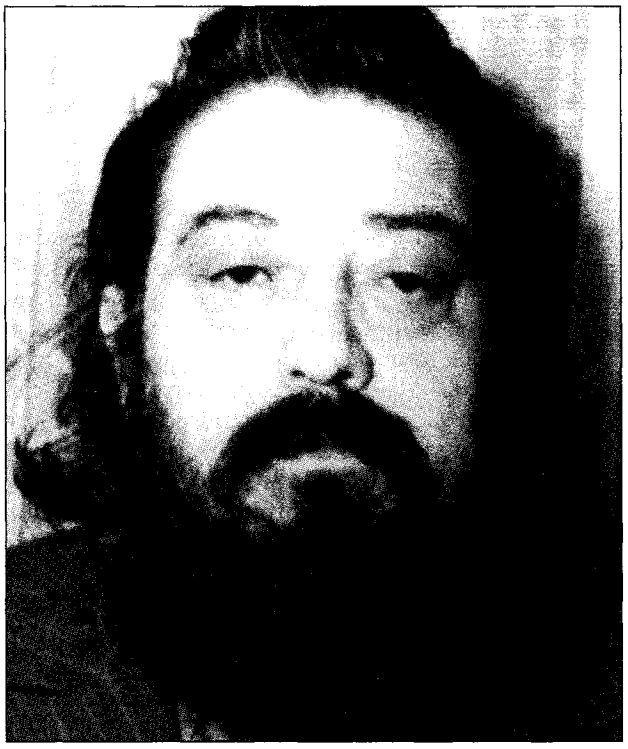

superioritatea agriculturii colectivizate, intervențiile luminate ale secretarului de partid sau solidaritatea marxistă a țăranilor și muncitorilor în lupta de clasă. *Împărații* (1985), *Nunta* (1986) și *Întoarcerea* (1987) reiau, în maniera *Moromeților*, destinul „exemplar" al lui Ristea și al lumii pe care o reprezintă, de data aceasta autorul concentrându-și interesul asupra perioadei celui de-al doilea război mondial și a celei imediat următoare, marcată de începuturile colectivizării. În comparație cu romanul anterior, *Împărații* propune o proză mai matură, în care limbajul oltenesc frust, de o prospețime și autenticitate stilistică remarcabile, construiește din câteva replici personaje precum Capmare, țăranul care s-a întors mutilat de la Cotul Donului, Ghimpău, polițaiul satului, și, bineînțeles, Ristea, devenit și aici din primar președinte de „ceape".

SCRIERI: *Punct căzut*, București, 1969; *Apărătorul se apără*, Cluj-Napoca, 1974; *Poeme*, București, 1975; *Flori de mac*, Craiova, 1977; *Apărătorul în derută*, Timișoara, 1979; *Clar de pământ*, București, 1979; *Apărătorul acuză*, Craiova, 1981; *Vorbele vântului*, București, 1981; *Stihuri*, București, 1982; *Ristea împărat*, Craiova, 1984; *Împărații*, București, 1985; *Nunta*, București, 1986; *Întoarcerea*, Craiova, 1987; *Poveste de dragoste*, București, 1988; *Părinții*, București, 1989; *Apărătorul și zeița*, Craiova, 1992; *Femeia, precum un șarpe*, Craiova, 1992; *Noaptea lupilor*, București, 1993; *Pasărea albă*, Timișoara, 1997; *Cuibul de rândunică*, București, 1998; *Duminica Floriilor*, Timișoara, 1999; *Gura lumii*, Drobeta-Turnu Severin, 2000; *Telurice*, Craiova, 2001; *Poezii*, Drobeta-Turnu Severin, 2002.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Romulus Cojocaru, „Stihuri"*, CNT, 1982, 48; Mircea Iorgulescu, *Oltenește*, RL, 1985, 19; Ovidiu Ghidirmic, *„Ristea împărat"*, R, 1985, 5; Ioan Holban, *„Împărații"*, CRC, 1985, 32; Firan, *Profiluri, 201–203*; Marian Papahagi, *Un roman rustic,*

TR, 1987, 5; Artur Silvestri, *„Nunta"*, LCF, 1987, 9; Mircea Iorgulescu, *Scriitorul ca personaj*, RL, 1987, 40; Dumitru Micu, *„Poveste de dragoste"*, RL, 1989, 3; Mircea Popa, *„Poveste de dragoste"*, TR, 1989, 6; Valentin Tașcu, *„Părinții"*, ST, 1989, 9; *Dicț. scriit. rom.*, I, 625–626; Florea Miu, *Pasărea albă a neliniștii*, R, 1997, 7–8. *L.H.*

COLABORĂRI, publicație apărută la București, lunar, între 1 octombrie 1932 și martie 1935, sub direcția lui I. C. Alexandru, redactor fiind C. Crețulescu. Revistă a „tineretului intelectual", „scrisă mai mult de elevi", **C.** își expune programul astfel: „Intenția noastră era, pe de o parte, să punem la îndemâna tineretului din școlile secundare o publicațiune în care spiritul să poată evolua în toată libertatea și, pe de altă parte, să sprijinim — în limita puterilor noastre — prin inițiativă școlărească ideile de frumos, propășire și adevăr" (*Cuvânt înainte*). Scriu versuri Haralambie Țugui, Cristian Sârbu, Vasile Ciucă, Theodor Roseni, iar proză semnează Gh. V. Dade, I. C. Alexandru, T. Niculescu-Varone. Se recenzează *De două mii de ani* de Mihail Sebastian, *Adela* de G. Ibrăileanu, *Crăciunul de la Silvestri* de Ionel Teodoreanu, *Rumilia* de D. V. Barnoschi. *M.Pp.*

COLAC, Tudor (10.III.1948, Dumeni – Cernăuți), folclorist. După studii universitare de filologie și jurnalism (1965–1970) și studii muzicale urmate, la seral, la Chișinău (1965–1969), **C.** este, succesiv, conferențiar la Universitatea de Stat din Republica Moldova în cadrul Catedrei de teorie și practică a presei (1970–1977), șeful Secției de folclor și etnografie din Ministerul Culturii (din 1980), director în Ministerul Culturii

(din 1980), director al Centrului Național de Creație Populară (din 1990), conferențiar universitar la Institutul de Arte din Chișinău, cercetător științific la Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de Științe a Republicii Moldova (din 1999). Este doctor în filologie al Universității din Cluj-Napoca (1999). Face parte din colegiul de redacție al „Revistei de etnologie" din Chișinău.

În *Hronic de familie* (1987) și în teza sa de doctorat, *Familia – vatră a spiritualității românești* (1999), **C.** oferă o imagine de ansamblu a spiritualității familiei, pornind de la tradiția română și cea teologică spre cea românească tradițională. Pe baza bogatelor observații directe și a cercetărilor speciale întreprinse în majoritatea satelor basarabene și într-un însemnat număr de așezări românești aflate acum în Ucraina, în regiunea Cernăuți, în cea transcarpatică și în Odessa, **C.** produce multe dovezi care certifică vigoarea unor tradiții românești, în pofida tuturor vitregiilor pe care românii din spațiile acestea le-au îndurat, cele mai cumplite vizând ștergerea identității naționale. Autorul conchide că familia rămâne și în prezent acea unitate care a conservat tradiția culturală. Pornind de la ideea că familia a fost dintotdeauna „modelul generator de cultură și civilizație", **C.** propune o perspectivă de abordare complexă, modernă și suplă, în care observațiile proprii sunt puse permanent în relație cu rezultatele similare ale unor cercetări întreprinse în România și în alte spații. În lucrări precum *Sărbătoarea izvoarelor* (1986) și *Scena artistului amator* (1988), autorul examinează obiceiuri și sărbători populare.

SCRIERI: *Sărbătoarea izvoarelor*, Chișinău, 1986; *Hronic de familie*, Chișinău, 1987; *Scena artistului amator*, Chișinău, 1988; *Familia – vatră a spiritualității românești*, Cluj-Napoca, 1999; *Sorcove de lumină*, Chișinău, 2000; *Rădăcinile eterne ale folclorului. Rapsodul Nicolae Botgros la 50 de ani*, Chișinău, 2003; *Eu îmi cânt cântecul meu. Interpretul de folclor Mihai Ciobanu*, Chișinău, 2003. **Culegeri:** *Drag îmi e să fac armata. Din folclorul taberei militare*, București-Chișinău, 2002. **Ediții:** Tatiana Gălușcă-Crâșmariu, Ioan Nicola, *Folclor român din Basarabia*, Chișinău, 1999 (în colaborare cu Gh. Botezatu).

Repere bibliografice: Datcu, *Dicț. etnolog.*, III, 44–45. *I.D.*

COLECTORUL LITERAR PENTRU AMBE SEXE, revistă literară săptămânală apărută la Piatra Neamț între 2 ianuarie și 20 februarie și între 22 mai și 5 iunie 1877. Din acest periodic, care își propunea să publice romane, nuvele, varietăți și anecdote, s-au scos zece numere, redactate și tipărite cu deosebită îngrijire. Administrator și redactor era N. Miculescu, publicist informat, cum dovedește literatura pe care o traduce. La revistă au colaborat Calistrat Hogaș, Gr. Melidon, S. Miculescu și N. V. Scurtescu, fiecare dintre ei semnând versuri. În afară de N. Miculescu, autor și de fabule scrise cu oarecare spirit, mai traduceau I. Dimitriu și I. Costescu, primul din Ponson du Terrail, iar al doilea din E. Sue. Redactorul revistei tălmăcește din Derjavin, Schiller, precum și din mai puțin cunoscuții F. Sirana, E. I. Richter și G. Richardt, în timp ce S. Miculescu transpunea *Marsilieza* în versuri avântate. *R.Z.*

COLESNIC, Iurie (12.VIII.1955, Dereneu, j. Ungheni), poet și istoric literar. Este fiul lui Vsevolod și al Liubei Colesnic, intelectuali. A absolvit Universitatea Tehnică din Chișinău (1978). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova (1993) și Premiul Salonului Național de Carte (1997).

C. a debutat editorial cu cartea pentru copii *Puiul îndrăznet* (1980). Prin plachetele de versuri *Arheologii interioare* (1991), *Spirala lui Arhimede* (1994) ș.a., s-a afirmat ca poet care mizează pe elementul surpriză al finalului, pe miniaturalul senzorial sugestiv. Este și un cercetător migălos, aplecat asupra arhivelor neexplorate încă, asupra fenomenului literar și, mai larg, cultural basarabean interbelic. În *Doina dorurilor noastre* (1990), realizează un „itinerar-memorial liric" prin viața și activitatea poetului Alexei Mateevici, propunând o contribuție documentară importantă. Personalități marcante ale culturii basarabene a timpului sunt prezentate în *Basarabia necunoscută* (I–IV, 1993–2002). **C.** apelează preponderent la portret și la schița bibliografică, punând în valoare manuscrise și cărți ale scriitorilor, compozitorilor, feților bisericești, la care se referă (Leon Donici-Dobronravov, Pan Halippa, Alexandru Cristea, Mihail Berezovschi, Gavriil Bănulescu-Bodoni ș.a.). Între 1992 și 1994 a fost director al Editurii Universitas, ulterior înființând Editura Museum. A coordonat dciționarul *Femei din Moldova* (2000).

SCRIERI: *Puiul îndrăznet*, Chișinău, 1980; *Țara cu luceferi*, Chișinău, 1986; *Arta memoriei*, Chișinău, 1987; *Doina dorurilor noastre*, Chișinău, 1990; *Arheologii interioare*, Chișinău, 1991; *Basarabia necunoscută*, I-IV, Chișinău, 1993–2002; *Spirala lui Arhimede*, Chișinău, 1994; *Necazul ariciului*, Chișinău, 1996; *Sfatul Țării*, Chișinău, 1998.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, LA, 1992, 1 octombrie; Eugen Lungu, *Mandat pentru ieșirea din anonimat*, LA, 1994, 6 ianuarie; Ion Ciocanu, *Dovadă a românității noastre*, LA, 1994, 14 iulie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 255. *I.C.*

COLIN, Vladimir (1.V.1921, București – 6.XII.1991, București), prozator și traducător. Este fiul Ellei (n. Pauker) și al lui Lazăr Colin, funcționar. **C.** (al cărui nume la naștere era Jean), învață la Liceul „Cantemir Vodă" din București, absolvit în 1944, urmând apoi un an la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene. Va fi activist al CC al UTC și redactor la Editura CC a UTC (1945–1946), redactor la Radio (1946–1947), la „Revista literară" (1947–1948), secretar general de redacție la „Flacăra" (1948–1950), redactor din 1958, iar din 1970 secretar general de redacție la „Viața românească". Debutează cu poemul *Manifest* în ziarul „Victoria", în 1944 (semnând Ștefan Colin), iar prima carte, *27 poeme*, îi apare în 1947. După o activitate nerelevantă ca poet și autor de proze prolectultiste, devine unul dintre cei mai iluștri reprezentanți ai basmului cult și pionier al prozei *science fiction*, recunoscut ca unul dintre întemeietorii genului în literatura română. Primește numeroase premii literare și recunoașteri internaționale: Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru volumul *Capcanele timpului* (1972) și pentru romanul *Babel* (1978), trei premii EUROCON, conferite de Societatea Europeană de Science Fiction, Medalia de aur la Poznan (Polonia, 1976), Premiul Europa pentru cel mai bun roman la Stresa (Italia), pentru *Babel* (1978), Marele Premiu la San Marino pentru întreaga operă (1989), Premiul Provincia di Trento, acordat de Universitatea din Padova (Italia) pentru creația în domeniul basmului (1980) ș.a.

Doi scriitori, aproape fără legătură unul cu celălalt, s-au succedat în biografia lui **C.** Dintre ei, activistul cultural, poet și prozator, care scria conform imperativelor anilor '48–'55 este astăzi uitat. La începutul deceniului șase are loc o cotitură esențială în viața scriitorului: contactul cu basmul de pe toate meridianele, popular și cult. I se relevă astfel un spațiu al exercitării libere a imaginației și posibilitatea de a descoperi funcționarea perenă a structurilor arhetipale. Nu va mai părăsi tărâmul imaginației și va profita din plin de libertățile genului fantastic pentru a scrie o operă de moralist sceptic și ironic, deghizat în inventator de motive și de lumi științific utopice (unul dintre cei care i-au sesizat cel mai bine procedeele, imitându-l, a fost Ov. S. Crohmălniceanu, în *Istorii insolite*). Specialiștii SF au calificat prozele lui **C.** drept *science fantasy*, ceea ce s-ar putea traduce drept „fantezie desfășurată sub pretext științific". El a ilustrat genul atât în proza scurtă, cât și în roman. Foarte adesea însă imaginile aparțin mai curând suprarealismului, eliberează pulsiuni subconștiente refulate și folosesc legile de constituire a visului – simbolizare, condensare, deplasare – pentru a construi alegorii, fabule ale condiției umane. În *Imposibila oază* (1984), de exemplu, cineva care e luat drept Tiberiu, dar care se numește Ilarion (nume utilizat în mai multe povestiri: e cel ilar, cel care produce ilaritate și care tratează lumea ca pe o ilară iluzie), nimerește într-un castel-ospiciu, unde e primit cu o indiferentă politețe, de persoane care fac gesturi inexplicabile de la început până la sfârșit (i se aruncă în față cu fulgi, asistă la un mic dejun), ceea ce îi prilejuiește anamneza unor scene din adolescență, acelea reale: reacția unei sărmane profesoare de franceză când o anunță că deocamdată nu îi poate plăti lecțiile. Personajul rătăcește printr-un labirint („Sunt propriul meu Minotaur"), unde se va lovi de o sârmă electrică și va muri, probabil, scufundat în pământ. Ultima oază este numai un purgatoriu. Motivele fundamentale ale literaturii științifico-fantastice fiind identice cu ale textelor mitic-arhetipale, prozatorul scrie despre ieșirea din spațiul perceptibil și din timpul istoric, despre corespondența cu spațiul-timp al prototipurilor, despre pluralitatea universurilor, despre conștiința de sine a celui ce își descoperă structura arhetipală, replasând teme și situații mitic-mistice în decor SF și descriind plasarea în lume a unui personaj al scriitorului în funcție de situațiile descrise în listele anistorice. Într-o vreme când numele lui Mircea Eliade era sub interdicție, când proza lui V. Voiculescu era menită unei circulații restrânse, **C.** a dominat un sector al literaturii cu tradiție în proza autohtonă, adaptându-l la cerințele tehnicii moderne, *Dinții lui Cronos* (1975), bunăoară, fiind un volum de referință. Personajul este un arhetip, adesea purtând și un nume simbolic: Ulise călătorul – ce se reîntoarce din Ithaca la Troia, alchimistul Tristan – ce se volatilizează din fața oamenilor regelui veniți să-i ceară aurul produs, vrăjitoarea

Mela, „cea neagră" — care naște lumile pieritoare prin puterea gândului, iar el, personajul, evoluează în situații ce dobândesc caractere arhetipale. Capacitatea scriitorului de a inventa astfel de situații pare inepuizabilă, pornind de la cele cu trăsături de fabulă (un copil privește atent la musafirii părinților săi și descoperă ceea ce știa, că orice căsătorie e o unitate de contrarii, așa că bărbatul venit în vizită e un vulpoi însurat cu o găină, așa cum tatăl lui e un lup însurat cu o oaie; nu e nici o mirare că pe fondul unei foarte banale conversații mondene vulpoiul se repede și soarbe oul pe care găina tocmai l-a depus pe fotoliu) și mergând până la caleidoscopica, ametitoarea rotire a unor lumi virtuale, fiecare alcătuită după altă lege. Himera lui personală este „omul multiplu", viețuind în spații nu cu trei, ci cu mai multe dimensiuni, în afara timpului. A te sustrage „dinților lui Cronos" evadând în arhetip reprezintă impulsul originar din care se nasc lumile multiple ale lui **C.** De aceea, actul magic (nenumit astfel, dar descris în efectele lui) este pivotul în jurul căruia se rotesc conflictele. Magicianul, vrăjitorul, dar mai ales vrăjitoarea (feminismul în toate ipostazele lui, de la inocență la adânca inițiere, este întotdeauna legat de fascinanta, seducătoarea magie) sunt personaje în decoruri proiectate în viitor și în posibil, ceea ce le asigură atemporalitatea.

SCRIERI: *27 poeme*, București, 1947; *Flăcări între cer și apă*, București, 1950; *Pânzele vremii*, București, 1951; *Cormoranul pleacă pe mare*, București, 1951; *În spatele frontului*, București, 1951; *Soarele răsare în Deltă*, București, 1951; *Basme*, București, 1953; ed. 5, București, 1979; *Nemaipomenita bătălie dintre Papură-Împărat și Pintilie*, București, 1953; *Toroiman*, București, 1954; *Problemele și drumurile basmului cult*, București, 1955; *Torpilorul roșu*, București, 1956; *Poveștile celor trei mincinoși*, București, 1956; *Zece povești pitice*, București, 1957; *Basmele Omului*, București, 1958; *Întoarcerea pescărușului*, București, 1959; *Legendele Țării lui Vam. O mitologie a Omului*, București, 1961; *A zecea lume*, București, 1964; *Viitorul al doilea*, București, 1966; *Povestea scrisului. Enciclopedie ilustrată pentru copii și tineret*, București, 1966; *Pentagrama*, București, 1967; *Dincolo de zidul de neon*, București, 1968; *Un pește invizibil și 20 de povestiri fantastice*, București, 1970; *Povești de buzunar*, București, 1971; *Capcanele timpului*, București, 1972; *Dinții lui Cronos*, București, 1975; *Grifonul lui Ulise*, București, 1976; *Babel*, București, 1978; *Timp cu călăreț și corb*, București, 1979; *Imposibila oază*, București, 1984; *Xele, motanul din stele. O uluitoare aventură povestită pe îndelete în nouă capitole complete*, București, 1984; *Șase brățări pentru glezną*, București, 1987. **Antologii:** *Les Meilleurs histoires de science-fiction roumaine*, Bruxelles, 1975. **Traduceri:** Vladimir Maiakovski, *Poemul lui Octombrie*, București, 1945; P. P. Erșov, *Căluțul cocoșat*, București, 1948; Arkadi Kulešov, *Comuniștii*, București, 1950; *Antologia poeziei sovietice*, București, 1955 (în colaborare); André Verdet, *Pasărea și barajul*, București, 1957; Pierre Jean de Béranger, *Cântece alese*, București, 1958; Grigor Vitez, *Prepelița*, București, 1958; *Basmele popoarelor Asiei*, București, 1962 (în colaborare cu Radu Maier); *Vaca din lună. Povești populare indiene*, București, 1963 (în colaborare cu Radu Maier); Claude Tillier, *Unchiul meu Benjamin*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1964; Jules Verne, *Castelul din Carpați*, București, 1967; André Gide, *Paludes. Prometeu rău înlănțuit*, București, 1969; *Un pic de neant. Antologie a anticipației franceze contemporane*, București, 1970; *Padișahul și vizirul. Basme persane*, București, 1971 (în colaborare cu Viorel Bageacu); Gérard Klein, *Planeta cu șapte măști*, pref. trad., București, 1975, *Seniorii războiului*, București, 1975; John Brunner, *Răbdarea timpului*, București, 1981 (în colaborare cu J. Pascal).

Repere bibliografice: Eugen Campus, *Ceva despre fluvii, meandre și bălți*, VR, 1952, 2; Remus Luca, *„Întoarcerea pescărușului"*, VR, 1960, 2; Vera Călin, *Vladimir Colin, „Legendele Țării lui Vam"*, GL, 1962, 19; Nicolae Manolescu, *„Legendele Țării lui Vam"*, VR, 1962, 3; Aurora Cornu, *„A zecea lume"*, GL, 1964, 14; Ion Lungu, *„A zecea lume"*, TR, 1964, 15; Lucian Raicu, *„A zecea lume"*, VR, 1964, 7; Paul Georgescu, *De la basm la știință*, RMB, 1966, 6757; Eugenia Tudor, *„Viitorul al doilea"*, GL, 1966, 27; Mircea Opriță, *„Viitorul al doilea"*, TR, 1966, 38; Marian Popa, *À propos de...*, LCF, 1967, 36; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Pentagrama"*, VR, 1967, 9; Paul Georgescu, *„Un pește invizibil și 20 de povestiri fantastice"*, VR, 1971, 5; Eugenia Tudor, *„Capcanele timpului"*, VR, 1973, 1; Dan, *Proza, 134–136;* Paul Dugneanu, *„Grifonul lui Ulise", o parabolă modernă*, LCF, 1976, 37; Dana Dumitriu, *Imagini mișcate*, RL, 1976, 37; D. Micu, *Două microromane*, CNT, 1976, 42; Ioana Crețulescu, *Fantezie și rigoare*, LCF, 1978, 12; Sorin Titel, *Un roman de anticipație*, RL, 1978, 22; Dan-Ion Vlad, *Un Babel în viitor*, R, 1978, 5; Anton Cosma, *„Babel"*, VTRA, 1978, 11; Sultana Craia, *Timpul ficțiunii*, LCF, 1979, 18; Titus Moraru, *Istorie și adevăr romanesc*, ST, 1979, 5; Radu Călin Cristea, *„Timp cu călăreț și corb"*, RL, 1979, 23; Vasile Andru, *Sensuri ale retrăirii duratei*, VR, 1979, 10; Adrian Rogoz, *Un senior al fantasticului*, RL, 1981, 21; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 259–267;* Dumitru Toma, *„Xele, motanul din stele"*, O, 1984, 15; Ion Bogdan Lefter, *„Imposibila oază"*, RL, 1984, 33; Florin Mugur, *„Imposibila oază"*, FLC, 1984, 36; Florența Albu, *„Imposibila oază"*, VR, 1985, 12; *Dicț. scriit. rom.*, I, *626–629*; Cosma, *Romanul*, II, *227–229*; Opriță, *Anticipația, 203–213, 487–490, passim*; *Dicț. analitic*, IV, *451–455*. *R.S.*

COLINDĂ, specie folclorică alcătuită din piese ce se cântă de către un grup sau se recită cu ocazia obiceiurilor de iarnă, mai rar la alte sărbători din cursul anului. **C.**, denumită și *colind*, aparține genului liric prin caracterul de urare, celui epic — prin narațiune și are elemente dramatice concretizate uneori în adevărate spectacole. **C.** este prezentată la fiecare casă, de multe ori cu acompaniament de instrumente muzicale, și fiecare gazdă răsplătește pe colindători. Funcția ei a evoluat de la cea primitivă, magico-ritualică, la una actuală, de urare și felicitare. Deși textul **c.** cuprinde numeroase elemente creștine, originea sa străveche, păgână, este confirmată de reminiscențele din mitologia romană, de rosturile magice asemănătoare cu cele ale descântecului, de elemente de ritual, ca bătăi de tobe, refrenuri neînțelese. Textele în întregime laice ale unor variante probează și ele originea precreștină.

În ajunul Crăciunului se practică două forme diferite de **c.**: aceea a copiilor (numită în unele locuri „Moș Ajun" sau „apițură") și aceea a colindătorilor tineri sau maturi, care este tipul cel mai răspândit și mai consistent. **C.** se poate cânta dimineața („zăorit"), seara sau noaptea. De multe ori este individualizată după situația socială sau civilă a gazdei. Există **c.** pentru logofăt, primar, preot, păstor, agricultor, pescar, dar și pentru copil mic, fată mare, flăcău, bătrân, văduv, ba chiar pentru animalele domestice. Transmiterea urării se face indirect, printr-o alegorie în care cel colindat este pus în situații favorabile și i se atribuie calități excepționale. De pildă, **c.** pentru flăcău idealizează frumusețea, iscusința și vitejia

tânărului, pe când **c.** pentru fată cuprinde portrete delicate ale unor fete harnice, înțelepte și neasemuit de frumoase. În ambele tipuri de **c.** se urează tinerilor, sub formă aluzivă sau directă, să se căsătorească. Cea mai frecventă structură compozițională se bazează pe alternarea de planuri: real-fantastic-real, introducerea și finalul constituindu-se în formule cristalizate. Cele mai multe **c.** conțin refrene, al căror sens este, adeseori, greu de descifrat. În cursul narațiunii apar personaje fabuloase, se poartă dialoguri, se pun întrebări retorice și se utilizează des metafora. **C.** religioasă cuprinde episoade biblice, uneori apocrife, cu unele implicații filosofice, majoritatea referindu-se la nașterea lui Iisus Hristos. Caracterul sacru al **c.** se estompează prin asimilarea profanului, încât se ajunge la viziunea unui Dumnezeu cioban, „cu fluierul la tureac/Și cu mâna pe baltag". Pasajele epice se înrudesc sau se confundă adeseori cu teme de baladă, legendă sau chiar basm (motivul mioritic, căsătoria fratelui cu sora ș.a.). Marea varietate melodică se datorează păstrării melodiilor arhaice și adaptării unora mai noi, de origine liturgică. În ziua de Crăciun începe **c.** „Cu steaua" – prin excelență religioasă și de origine cultă –, cu variantele ei locale „Globul" sau „Luceafărul", care se cântă până la Bobotează. Colindătorii poartă cu ei o stea împodobită cu hârtii colorate și iconițe cu scene biblice. În ajunul Anului Nou se colindă fie **c.** de la Crăciun (fetele și femeile), fie **c.** agrară, plugușorul (copiii și bărbații). În unele părți din Moldova, aceste două forme coexistă. În prima zi a Anului Nou urările au forme diferite după zona geografică. În Moldova, se merge cu „semănatul", ca o continuare a „aratului" din seara precedentă, făcându-se urări scurte și aruncându-se, simbolic, semințe de cereale. În Muntenia, această formă de **c.** se numește „sorcovă". Urarea este însoțită de lovituri ușoare cu crengi înflorite, sugerând, ca și „semănatul" , un cult al fertilității și rodniciei. „Vasilca" este o **c.** răspândită în sudul țării și are ca element specific un cap de porc (câteodată o păpușă), ornat cu podoabe stridente, pe care îl poartă colindătorii pe o tavă. Pare a fi o **c.** a țiganilor casapi de la curțile boierești, dar nu este exclus să reprezinte și perpetuarea unui ancestral cult animalier. Pe arii restrânse se întâlnesc și forme mai puțin ample de **c.**, cum este cea de Bobotează („chiraleisa" sau „iordănitul"). „Lăzărelul", de la Sfântul Lazăr, pare a fi o manifestare a unui ritual păstoresc peste care s-au suprapus straturi cu un conținut ortodox. **C.** de Paști și cea de Sfântul Nicolae apar sporadic și sunt ecouri ale unor obiceiuri religioase din țările Europei centrale și occidentale. Deși obiceiul colindatului este răspândit la mai toate popoarele europene, românii l-au păstrat în formele cele mai grăitoare pentru originea și semnificația lui. Elemente ale **c.** se regăsesc în creația poetică a lui St. O. Iosif, Ion Pillat, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Otilia Cazimir ș.a.

Surse: At. M. Marienescu, *Poezia poporală. Colinde culese și corese*, Pesta, 1859; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal. Datine de Crăciun și credințe poporane*, București, 1914; Sabin V. Drăgoi, *303 colinde cu text și melodie*, Craiova, [1930]; Gh. Cucu, *200 colinde populare*, îngr. Constantin Brăiloiu, București, 1936; G. Breazul, *Colinde*, București, [1938]; Constantin A. Ionescu, *Colinde din Transnistria*; ed. 2, postfață Constantin Mohanu, Chișinău, 1994; Gh. Neagu, *Colinde din lalomița*, Roșiori de Vede, 1946; *La luncile soarelui*, îngr. și pref. Monica Brătulescu, București, 1964; Bartók Béla, *Ethnomusikologische Schriften*, îngr. D. Dille, Budapesta, II, 1966, IV, 1968; *Folclor din Moldova*, I–II, București, 1969; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, V, pref. Ovidiu Papadima, București, 1970; Constantin Mohanu, *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, 1975; *Poezia obiceiurilor calendaristice*, îngr. și pref. N. M. Băiești, Chișinău, 1975; Constantin Brăiloiu, Emilia Comișel, Tatiana Gălușcă-Cârșmariu, *Folclor din Dobrogea*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1978; Lucia Cireș, *Colinde din Moldova*, Iași, 1984; *Flori de măr. Din poezia obiceiurilor de iarnă*, îngr. și postfață Sabina Ispas, București, 1987; *Colindă-mă, Doamne, colindă! Colinde populare românești*, I–II, îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 1992; Ioan Bocșa, *1484 de colinde cu text și melodie*, I–II, Cluj-Napoca, 1999; Iosif Herțea, *Colinde românești*, București, 2000.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Noțiuni despre colindele române*, București, 1879; S. Mangiuca, *Colinda. Originea și însemnătatea ei astronomică și călendarică*, „Calendar julian, gregorian și poporal român", 1882, 1–44; S. F. Marian, *Sărbătorile la români*, I, București, 1897; Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, București, 1914; Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, 1920; Constantin Brăiloiu, *Colindele d-lui G. Breazul*, București, 1938; G. Breazul, *Colindele.... Întâmpinare critică*, Craiova, [1938]; Ovidiu Bârlea, *Colindatul în Transilvania*, AMET, 1965–1967, 247–304; Marin Buga, *Tipuri de structuri compoziționale în colindele românești*, REF, 1969, 1; Constantin Mohanu, *Obiceiul colindatului în Țara Loviștei*, REF, 1970, 3, 4, 6; Gh. Vrabie, *Folclorul*, București, 1970, 194–222; Nicolae Bot, *Contribuții la cunoașterea funcției colindelor*, AMET, 1971–1973, 473–488; Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, 132–171; Nicolae Bot, *Funcțiile agrare ale colindatului*, AMET, 1977, 311–337; Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, 1977, *passim*; Octavian Buhociu, *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, București, 1979; Lucia Cireș, *Aspecte ale colindatului în Moldova*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Mihai Coman, *Izvoare mitice*, București, 1980; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, 267–394; Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, 1981; Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, îngr. Silvia Ciubotaru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1983; Mihai Coman, *Sora Soarelui. Schiță pentru o frescă mitologică*, București, 1983; Lucia Cireș, *Funcția funebră a colindatului*, ALIL, seria B, t. XXX–XXXI, 1985–1987; Petru Caraman, *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei*, îngr. și postfață Ion H. Ciubotaru, Iași, 1997; Constantin Brăiloiu, Sabina Ispas, *Sub aripa cerului. Comentarii etnologice asupra colindei și colindatului*, București, 1998; Vasile V. Filip, *Universul colindelor românești (În perspectiva unor structuri de mentalitate arhaică)*, București, 1999; Ilie Moise, *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Sibiu, 1999; Ion Taloș, *Câteva considerații asupra colindatului și colindelor popoarelor romanice*, București, 1999; Marin Marian-Bălașa, *Colinda – epifanie și sacrosanct*, București, 2000; Ioan Brezeanu, *Colindele de la Dunărea de Jos*, Galați, 2000. *L.Cș.*

COLOCVII, publicație care a apărut la București, editată de Ministerul Învățământului, lunar, din iulie 1966 până în aprilie 1971, redactor-șef fiind Emil Giurgiuca. Revista, purtând subtitlul „Despre școală, familie și societate", se ocupă de probleme de învățământ, educație, perfecționarea predării în

școală, trecutul cultural și pedagogic, în rubrici precum „Consultații", „Puncte de vedere", „În prim-plan", „Cabinet psiho-pedagogic", „Colocvii", „Dezbateri", „Cronici, comentarii, mențiuni". În primul număr, Tudor Arghezi semnează un *Cuvânt de binecuvântare*, în alte numere fiind publicate scrieri de Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, Lucia Demetrius, Petru Vintilă, Nicolae Velea, Nicolae Crișan, Mircea Sântimbreanu, Gica Iuteș, Demostene Botez, Virgil Teodorescu, Ion Pas, Ion Horea, Vlaicu Bârna, Romulus Vulpescu, Ion Lăncrănjan. Sunt inserate texte în proză de M. R. Paraschivescu, Nicolae Țic, Mircea Sântimbreanu. La rubrica „Limbă" colaborează Sorin Stati, Viorica Dumitrescu, Al. Graur, Emanoil Vasiliu, Solomon Marcus, Ion Coteanu. La dezbaterile despre „carte" participă Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Romul Munteanu, Nicolae Manolescu. Interviurile sunt susținute de Ion Biberi. Eseuri și comentarii semnează Edgar Papu, Silvian Iosifescu, Dumitru Almaș, Romeo Dăscălescu, Al. Mitru, Mihai Cruceanu, Emilia Căldăraru, Paul Tutungiu. Ștefan Bănulescu ține rubrica „Locuri memoriale". Alți colaboratori: Al. Duțu, Nicolae Mărgineanu, Iosif Sava, Grigore Moisil, Dragoș Vrânceanu, Perpessicius, Eugen Cizek, Ursula Șchiopu, Dumitru Solomon, Mihai Negulescu, Radu Varia. *M.Pp.*

COLORIAN, Alexandru (18.III.1896, București – 2.X.1971, București), poet și editor. Familia sa era originară din Craiova. A fost licențiat în drept. A debutat cu versuri în „Sărbătoarea eroilor", revistă apărută în 1913–1914 sub redacția lui Eugeniu

Sperantia, al cărei spirit se revendică de la programul „poeziei noi", propus de O. Densusianu. Poate și din acest motiv **C.** va declara că adevăratul debut are loc în 1914, în „Viața nouă", unde va colabora până în 1925. Drept mărturie a atașamentului față de revistă și de mentorul ei, poetul întocmește în 1939 antologia *Poeți de la „Viața nouă"*, publicată însă, „substanțial revăzută", abia în 1968. A scris la „Versuri și proză", publicație a lui I. M. Rașcu, iar între 1924 și 1928 a fost redactor literar la cotidianul „Îndreptarea". A mai colaborat la „Lumină nouă", „România", „Universul literar" ș.a. În volum a debutat în 1926, cu *Simple fantezii pentru toamnă*.

Cuvintele înscrise pe frontispiciul „Sărbătorii eroilor" sunt emblematice, cu unele nuanțe, și pentru poezia lui **C.**: „Viață intensă, clocotitoare, energie, iubire de realitate și de lumină", după cum versul final din poemul ce dă titlul volumului *Preludii în zori* (1928) îi definește universul și starea lirică: „Nestinsă serbare-i ființa-mi și sufletul viața își cântă". Versurile lui **C.** sunt ale unui macedonskian din a doua fază, a zborului perihelic, însă fără pandantul poeziei „sociale" din prima etapă a autorului *Nopților*, față de care lirismul ascensional reprezintă un liman dobândit. La **C.**, acesta e un dat (genuin), așa încât, lipsită de substanța dramaticului contrast (raportarea, prin detașare și înălțare superbă, la infernul mundan), poezia lui e lipsită și de fundamentul filosofic-vizionar. Poate și de aceea vitalismul său este atenuat, ca și exuberanța formelor – ce rămân ale unui meridional temperat, trăind discret voluptatea luminii solare și a succedaneelor ei –, sclipiri de calcare și irizări de suprafețe marine, „pulberea de azur" a nisipurilor Balcicului, într-o suită de acuarele ținând echilibrul între grație și sobrietate, între evanescența simbolistă și fermitatea parnasiană a liniilor. O suită asemănătoare, *mutatis mutandis*, este aceea a evocării peisajului natural și cultural italian: Veneția, Florența, Napoli, Roma, Sicilia („insula soarelui") sau aceea a resuscitării „basmului copilăriei", cu similitudini pillatiene în reconstituirea casei bunicilor etc., dar fără fiorul subiacent al temei trecerii. Ca și Pillat cel din *Povestea Maicii Domnului*, **C.** compune un lung poem biblic, *Iisus*, urmărind îndeaproape Evanghelia, într-o manieră mai degrabă didactică, în care epicul și descriptivul nu sunt depășite prin fiorul mistic, de presupus în astfel de creații. Mai reușite sunt conturările de figuri din istoria politică națională sau din cea culturală și literară românească și europeană, în care autorul izbutește portrete autentice prin înscrierea lor în sfera unor imagini și cuvinte-cheie ale universurilor artistice respective. **C.** a fost unul dintre editorii cei mai avizați ai lui Eminescu de până la edițiile devenite clasice (Perpessicius, D. Murărașu, Petru Creția, Aurelia Rusu). În editarea poeziilor, el optează nu pentru criteriul cronologic, ci pentru cel al „omogenității" de sentiment și de concepție și, pe urmele lui Ibrăileanu, pentru „unificarea «radicală»". Ediția de proză, cea mai cuprinzătoare de până la data apariției ei (1943), conține, pe lângă antume, și postumele deja publicate, precum și șapte titluri inedite. În ambele ediții, textele sunt precedate de ample și erudite studii, putând alcătui – însumate – o carte.

SCRIERI: *Simple fantezii pentru toamnă*, București, 1926; *Preludii în zori*, București, 1928; *1917. Poeme de război urmate de „Basmul vieții"*, București, 1936; *Exil*, București, 1937; *Inscripții pentru Balcic*, București, 1937; *Stampe italice*, București, 1939; *Poema eternă. Basmul copilăriei. Basmul iubirii. Basmul morții*, București, 1941; *Poeme alese*, București, 1942; *Iisus*, București, 1943; *Poeme. Medalioane lirice*, pref. Dumitru Micu, București, 1968. **Ediții:** Mihai Eminescu, *Poezii*, introd. edit., București, 1940, *Poezii postume*, București, [1940] (în colaborare cu Al. Iacobescu), *Proză literară*, București, 1943. **Antologii:** *Poeți de la „Viața nouă"*, introd. D. Micu, București, 1968.

Repere bibliografice: Perpessicius, *„Preludii în zori"*, CU, 1928, 1304; Romulus Dianu, *„Preludii în zori"*, RP, 1929, 3297; Al. Iacobescu, *„Inscripții pentru Balcic"*, CRE, 1937, 3545; N. Sorin, *„Inscripții pentru Balcic"*, ADV, 1937, 16443; Predescu, *Encicl.*, *208*; Șerban Cioculescu, *O nouă ediție a poeziilor postume eminesciene*, RFR, 1940, 12; D. Caracostea, *„Poeme alese" de Al. Colorian*, AAR, t. LXIII, 1942–1943; Micu, *Început*, *488–489*; Barbu Solacolu, *La mormântul lui Al. Colorian*, VR, 1971, 2; Micu, *Scriitori*, *113–117*; Micu, *Modernismul*, I, *119*, *201*, *311*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *353*; *Dict. scriit. rom.*, I, *629–630*. *N.M., A.N.*

COLOȘENCO, Mircea (3.VI.1938, Căinari, j. Tighina), istoric literar și editor. Este fiul Nataliei (n. Musteață) și al lui Petre Colosenco, învățători. Între 1960 și 1965 urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. În 1969, a absolvit și cursurile de biblioteconomie ale Bibliotecii Centrale de Stat din București. A lucrat ca muncitor, profesor, bibliograf la Biblioteca Municipală Bârlad (1968–1969), redactor la ziarul „Vremea nouă" din Vaslui (1969–1973), corector, muzeograf principal la Muzeul Literaturii Române din București (1991–1992), referent de specialitate și consilier la Direcția Muzee și Colecții, resortul Case Memoriale–Memorialistică din Ministerul Culturii (1993–1998). A colaborat la „Manuscriptum", „Revista de istorie și teorie literară", „Luceafărul", „Ateneu", „Steaua", „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Academica", „Jurnalul literar", „Literatorul" ș.a.

C. este un pasionat scotocitor de arhive, dând la iveală documente pe baza cărora se pot reconstitui laboratorul și metoda unui scriitor. Este cazul ineditelor lui Ion Barbu (publicate în „Manuscriptum"), autor despre care **C.** a întocmit și a publicat în 1989 o „biografie documentară" urcând până la primul strămoș atestat (1564) — lucrare complexă, depășind interesul strict al istoriei literare. Investigația genealogică amănunțită este urmată de biografia propriu-zisă a scriitorului, oprindu-se la 1925 (anii formației și ai consacrării) și fiind completată cu o bibliografie amplă a scrierilor (inclusiv manuscrise) și a referințelor critice. Scrupulul pozitivist al documentului, acribia caracterizează și ediția Ion Barbu, *Opere* (I–II, 1997–1999). Notele și comentariile conțin, pe lângă laboratorul creației și reperele receptării, și glose etimologice la termeni-cheie ai poemelor. Ediția Nichita Stănescu, din care au apărut cinci volume (2002–2003), este cea mai amplă până în prezent, conținând și un tablou al receptării, adus la zi. Prin același profesionalism se distinge ediția critică G. Bacovia (2002). O ediție Ion Creangă, în trei volume (1991–1993), pornește de la cea din 1890. **C.** a mai publicat texte din opera lui Petre Țuțea (*Lumea ca teatru. Teatrul seminar* și *Filosofia nuanțelor*) și *Istoria poeziei culte românești (1570–1830)* de Al. Alexianu (I–IV, 2001). În fine, editează romanele lui Liviu Rebreanu (*Opere*, I–III, 2001).

SCRIERI: *Coordonate bârlădene* (în colaborare cu Ștefan Secară), Bârlad, 1969; *Ion Barbu–Dan Barbilian. Biografie documentară (1564–1925)*, București, 1989; *Climate*, Bârlad, 2002. **Ediții:** Ion Creangă, *Scrieri*, I–III, Galați, 1991–1993 (în colaborare); Petre Țuțea, *Lumea ca teatru. Teatrul seminar*, pref. edit., București, 1993, *Filosofia nuanțelor*, pref. edit., postfață Sorin Pavel, Iași, 1995 (în colaborare cu Sergiu Colosenco); Ion Barbu, *Opere*, I–II, pref. edit., Cluj-Napoca, 1997–1999, *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion, București, 2000; Al. Alexianu, *Istoria poeziei culte românești (1570–1830)*, I–IV, cu un *Cuvânt de prețuire* de I.C. Chițimia, București, 2001 (în colaborare); Ion Barbu, *Opere*, I–II, pref. edit., Cluj-Napoca, 1997–1999, *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion, București, 2000; Liviu Rebreanu, *Opere*, I–III, pref. Eugen Simion, București, 2001 (în colaborare cu Ilderim Rebreanu); Pamfil Șeicaru, *Epistolar. Scrisori din exil*, București, 2001 (în colaborare cu Sergiu Colosenco), *Politica istorică a României*, București, 2002; Nichita Stănescu, *Opere*, I–V, introd. Eugen Simion, București, 2002–2003; G. Bacovia, *Opere*, introd. Eugen Simion, București, 2002.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Documente Ion Barbu*, RL, 1990, 10; Florin Faifer, *Preludiu la o exegeză*, CRC, 1990, 20; Liviu Grăsoiu, *Încă se poate*, L, 1999, 43; Marin Mincu, *Barbiana*, RL, 2000, 13; Gellu Dorian, Mircea Colosenco, *„Climate"*, CL, 2003, 5. *N.M.*

COLUMNA, publicație editată de Asociația culturală „Dacia" din Roma. Apare lunar, începând din 1985, apoi din două în două luni până în 1989 și, în fine, trimestrial, după această dată, sub conducerea unui comitet format din compozitorul Roman Vlad și muziciana Ioana Ungureanu, profesorii Ioan Guția, Dinu Adamesteanu și Elena Scopel, actorul Cristea Avram și soprana Virginia Zeani. Publică, de regulă, în limba italiană, dar și în românește, microantologii literare: M. Eminescu, O. Goga, I. Pillat, L. Rebreanu, Ana Blandiana. De asemenea, apar aici selecții semnificative din folclorul românesc și comentarii privind tradițiile noastre spirituale. Își găsesc locul și articole cu caracter istoric. În principal, revista caută să definească spațiul cultural românesc și să nuanțeze prin exemplificări relevante deschiderea universală și europeană a culturii românești. Din 1995, sub formă litografiată, **C.** devine buletinul Comunității Ortodoxe din Roma. *N.Fl.*

COLUMNA LUI TRAIAN, publicație științifică și culturală editată la București în intervalele 2 martie 1870 — mai 1875, ianuarie 1876 — decembrie 1877 și ianuarie 1882 — decembrie 1883. Până în septembrie 1870 apare de două ori pe săptămână, pentru a ieși apoi săptămânal; din 15 septembrie 1872 devine bilunară, iar de la 1 iunie 1873, lunară. Periodicul e condus, la fel cu gazeta politică și literară „Traian", pe care o continuă, de B. P. Hasdeu. În primii ani (1870–1871) predomină preocupările politice, Hasdeu păstrând, în bună măsură, nu numai direcția de acțiune, ci și mijloacele publicistice întrebuințate până atunci. Este criticat guvernul de coaliție conservator-liberal, este atacat deseori M. Kogălniceanu, ministru de Interne, acuzat de a fi instaurat un regim personal; împotriva lui Carol I și a celor ce îl susțin se scriu diatribe necruțătoare, deși uneori antidinasticismul savantului se temperează din motive de

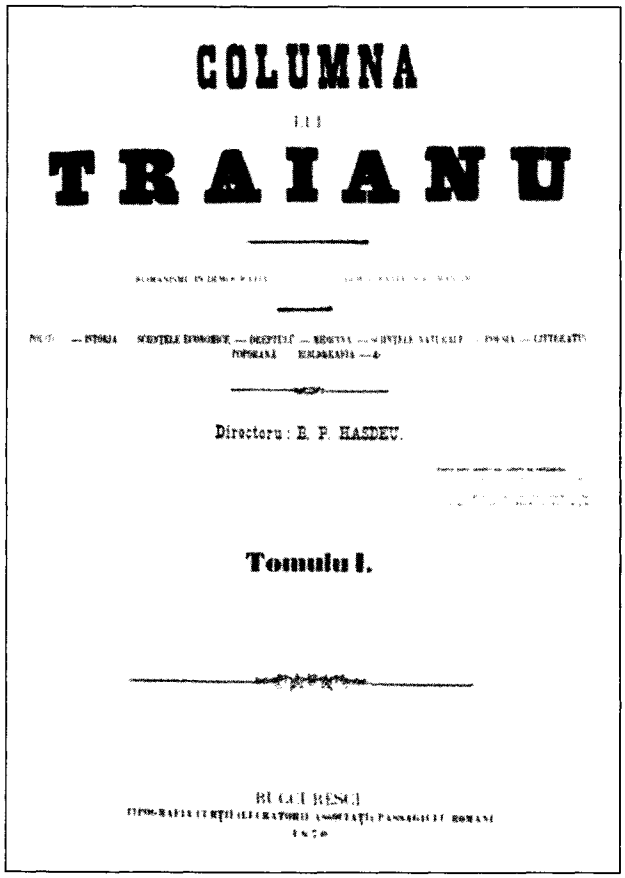
COLUMNA

III

TRAIANU

Directoru: B. P. HASDEU.

Tomulu I.

tactică. Cu timpul însă interesul lui Hasdeu pentru lupta politică se atenuează. Articolele politice apar mai rar, din 1872, editorialul va fi înlocuit cu studii științifice sau cu versuri, iar din 1875 revista capătă un caracter preponderent științific și literar. Această transformare este, de altfel, comentată chiar de Hasdeu într-un articol-program din primul număr al anului 1876, în care arată că periodicul va urmări probleme de strictă specialitate, din domeniile istoriei, lingvisticii și „psicologiei poporane", cu o mare grijă pentru elementul autohton și balcanic, pentru culegerea de material. Colaboratorii politici, alături de Hasdeu, care este autorul celor mai multe editoriale și articole de polemică, sunt G. Missail, N. V. Scurtescu, Gr. G. Tocilescu și, în 1877, D. A. Sturdza. Hasdeu publică și contribuții de istorie sau lingvistică, articole de critică literară, note polemice împotriva Junimii, continuând astfel campania din „Traian", versuri, precum și comedia *Trei crai de la răsărit* (sub titlul *Orthonerozia*). Cu scrieri literare colaborează V. Alecsandri, G. Barițiu, Gh. Sion, Iosif Vulcan, N. V. Scurtescu, Mihail Zamphirescu, Matilda Cugler-Poni, Aron Densușianu, M. Gregoriady de Bonacchi, Ciru Oeconomu. Lui N. Nicoleanu și Al. Depărățeanu li se tipăresc postum câteva scrieri. Piesa istorică *Dan și Ancuța* îi aparține lui N. V. Scurtescu, iar drama într-un act *Monumentul de la Călugăreni* lui Vasile Maniu. Alăturându-se lui Hasdeu, Aron Densușianu atacă, în *Poeziile lui Gr. Alexandrescu*, „noua direcție" maioresciană, încercând să susțină că T. Maiorescu ar fi plagiat teoriile estetice ale filosofului german Fr. Th. Vischer. Un amplu studiu despre Homer al lui Z. Demarat, articole și studii istorice de A. I. Odobescu, A. D. Xenopol, Al. Papadopol-Calimah, C. Esarcu, Gr. G. Tocilescu, contribuțiile de filologie ale lui M. Gaster sau cele pedagogice ale lui B. Constantinescu stau alături de numeroasele scrieri științifice ale lui Hasdeu. La 7 martie 1872 se tipărește articolul *Misiunea preotului la sate*, semnat „preot I. Creangă". Cu un text de G. Missail, *Datinile, obiceiurile și tradițiunile poporului român*, din păcate fără valoare științifică, se inaugurează rubrica de folclor a revistei, în care, alături de prețioase studii și comentarii datorate lui Hasdeu, se face loc unui bogat material folcloric, din toate regiunile românești, cules de S. Fl. Marian, D. Miron (balade sârbești, basme și doine), A. Vodă, Miron Pompiliu, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu, P. Ispirescu, I. Procopovici (doine din Bucovina) și P. Olteanu (doine din Hațeg). Se republică balade din colecția lui At. M. Marienescu, C. D. Aricescu semnează o încercare biografică dedicată lui Iancu Jianu, însoțită de literatură populară închinată celebrului haiduc, și, tot el, un *Cântec poporan despre Eliad*; anecdote și satire „colportează" Petre Ispirescu și S. Fl. Marian. Numeroase studii de folclor și de etnografie, precum și recenzii despre colecțiile de literatură populară (colecția lui N. A. Caranfil, apărută la Huși, în 1872, sau cea de cântece bulgărești a lui V. Ciolac, din 1872), aparțin tot directorului revistei, care la rubrica de bibliografie semnalează și lucrări sau reviste de folcloristică din străinătate. Alte articole dedicate folclorului scriu Aron Densușianu, Em. Kretzulescu, G. Dem. Teodorescu, A. D. Xenopol (*Ceva despre literatura poporană*, republicat din „Convorbiri literare"), Gr. G. Tocilescu, P. Ispirescu, M. Gaster, Gh. Chițu. Prin aceste contribuții, în primul rând prin cele ale lui Hasdeu, care deschid drumul cercetării comparative în folclor, și prin textele populare publicate, revista este una dintre cele mai însemnate publicații folcloristice din secolul al XIX-lea. *R.Z.*

COLUMNA LUI TRAIAN, publicație apărută la Brăila, lunar, de la 15 iulie până la 15 octombrie 1931, sub conducerea unui comitet; de la numărul 4, subtitlul inițial, „Revistă de artă, știință, literatură", devine „Revistă de critică literară, artistică și științifică". În *Cuvânt introductiv* se spune: „Scopul nostru este de a face să renască spiritul tânăr în toate laturile lui". În primul număr, se publică *Povestea teiului* de Eminescu în versiunea franceză a lui Dolphi Trost, o farsă în trei acte, *Examenul de capacitate*, de E. Lupescu, prezentarea unor romane de Paul Bourget etc. Alte materiale sunt semnate de Barbu Emandi, Dan Faur, Radu Cernea. Un articol e consacrat lui Panait Istrati, altele au în vedere *Evoluția critică a literaturii germane actuale* (Pan Vandaros) sau *Psihologia lui Don Quijotte* (Radu Cernea). Se traduce din Nietzsche, iar Eugen Schileru prezintă un roman al lui Damian Stănoiu. *M.Pp.*

COMAN, Mihai (26.III.1953, Făgăraș), etnolog. Este fiul Silviei (n. Săvuleanu) și al lui Tiberiu Coman, medici. **C.** a făcut școala primară și liceul la Făgăraș (1960–1972), urmând apoi cursurile Facultății de Filologie a Universității din București (1972–1976). Mai întâi profesor de limba franceză și limba și literatura română în București (1973–1983), ulterior lucrează ca redactor la „Scânteia tineretului" (din 1983), fiind, între 1987 și 1989, secretar responsabil de redacție. Director la Editura Ion Creangă (din decembrie 1989), este apoi conferențiar (1990–1995) și profesor (din 1995) la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din București. A mai ținut prelegeri la universități din SUA (1991) și Canada (1992).

Primele sale lucrări, *Izvoare mitice* (1980) și *Sora Soarelui. Schiță pentru o frescă mitologică* (1983), reprezintă investigații în maniera școlii comparatiste asupra topoilor culturali arhaici, identificabili în textele folclorice românești. Fără a plăti tribut exagerărilor tracizante și utilizând subiecte preluate îndeosebi din lucrările lui Georges Dumézil, aceste studii sunt centrate mai ales pe riturile de inițiere (identificate în colindele de fecior și în cântecul epic), precum și pe modelele cosmogonice identificate în legendele populare. Modificarea de perspectivă metodologică este evidentă în *Mitos și epos* (1985), unde sunt dezbătute concepte fundamentale, precum acelea de mit, gen literar, transformare narativă și inversiune simbolică, într-o tehnică de cercetare amintind îndeosebi de antropologia cognitivă. Aceeași metodă este pusă în aplicare în *Mitologie populară românească* (I–II, 1986–1988), consacrată bestiarului zoomorf folcloric. Interesul lucrării rezidă nu atât în excursurile comparatiste sau istorice, cât în prezentarea conexiunilor dintre diferitele unități constitutive în cadrul limbajului culturii populare. Volumul al doilea propune în final clasificarea tuturor acestor reprezentări atât pe criteriul conexiunilor sintagmatice (figuri care se opun, figuri care se asociază), cât și în funcție de cele zece clase cu caracter paradigmatic. *Punctul și spirala* (1991) accentuează preocupările metodologice, definind conceptele operaționale și statutul antropologiei culturale în perimetrul științelor umaniste. În cele două volume de *Mitologie populară românească*, preluate sintetic în *Bestiarul mitologic românesc* (1996), simbolurile asupra cărora s-a oprit autorul sunt privite într-un context larg. Antropologia culturală pentru care optează el vede în mitologie un sistem integrator, un limbaj „prin care semnele și microsistemele unei culturi sunt puse în relație, sunt asamblate într-un vast model epistemologic". **C.** înțelege prin mitologie un metalimbaj, simbolic și narativ, o unealtă prin care omul arhaic „poate experimenta diverse strategii și posibilități de cunoaștere, de ordonare și luare în posesie a universului înconjurător". Limbajul mitologic se bazează pe mecanismele subtile ale narațiunii, fapt ce se remarcă îndată în studiu, care a folosit „toate ipostazele narațiunii și toate variantele semnelor mitologice", ipostaze exprimate de texte cu bogate implicații simbolice: legende etiologice, colinde, cântece, bocete, balade fantastice, familiale, ghicitori ș.a. **C.** este convins că sistemul mitologiei populare nu poate fi reconstituit și înțeles decât cu ajutorul unei metode de abordare globală. A încercat, de aceea, să refacă limbajul mitologiei populare așa cum a funcționat el în interiorul culturii tradiționale. A început cu bestiarul, pentru că „animalele sunt o realitate imediată, o prezență decisivă pentru bunul mers al vieții și gospodăriei tradiționale". **C.** a intenționat să fie astfel cât mai aproape de spiritul și de logica de adâncime a domeniului investigat, renunțând la analizele speculative, la ipotezele himerice. Cartea nu este doar o înlănțuire de texte foarte bine scrise, ci și o contribuție la descoperirea mecanismelor care determină gramatica mitologiei. Ultimele articole din carte arată o alunecare a interesului către problemele schimbărilor culturale în consens cu tendințele moderne, preocupate de dialogul intercultural și de mecanismele de transformare, care determină evoluția textelor culturale dinspre o epocă spre alta, circulația lor dintr-un areal cultural spre un altul.

SCRIERI: *Izvoare mitice*, București, 1980; *Sora Soarelui. Schiță pentru o frescă mitologică*, București, 1983; *Mitos și epos. Studii asupra transformărilor narative*, București, 1985; *Mitologie populară românească*, I–II, București, 1986–1988; *Punctul și spirala*, București, 1991; *Bestiarul mitologic românesc*, București, 1996; *Introducere în sistemul mass-media*, Iași, 1999.

Repere bibliografice: Nicolae Iliescu, *Mihai Coman, „Izvoare mitice"*, CNT, 1980, 37; Dan C. Mihăilescu, *Prolegomene la un sistem antropologic*, LCF, 1980, 37; Nora Rebreanu, *Mihai Coman, „Mitologie populară românească. II: Viețuitoarele văzhudului"*, REF, 1980, 6; Ștefan Borbély, *„Izvoare mitice"*, VTRA, 1981, 2; Sorin Titel, *Pasiune și erudiție*, RL, 1981, 24; Paul Drogeanu, *Reinterpretarea izvoarelor*, LCF, 1981, 26; Ciobanu, *Opera*, 295–299; Ion Talos, *„Mitos și epos"*, TR, 1985, 44; Ioana Bot, *Mihai Coman, „Mitos și epos"*, AAF, 1987; Sanda Cordoș, *Mihai Coman, „Mitologie populară românească"*, AAF, 1987; Valeriu Cristea, *„Mitologie populară românească"*, RL, 1987, 1; Țeposu, *Istoria, 170–171;* Muthu, *Cântecul, 28–34;* Iordan Datcu, *„Bestiarul mitologic românesc"*, RL, 1997, 41; Marius Radu, *„Bestiarul mitologic românesc"*, „Altarul Banatului", 1997, 46; Petraș, *Panorama*, 207–209. *I.D.*

COMARNESCU, Petru (23.XI.1905, Iași – 27.XI.1970, București), eseist, estetician, filosof al culturii și traducător. Era cel de-al treilea copil al Elenei (n. Cernătescu), institutoare, și al lui Petru Comarnescu, funcționar; familia mamei se înrudea cu cea a mitropolitului cărturar Veniamin Costache. Face școala primară (1912–1916) și liceul la Iași (1916–1919, Liceul Național) și la București (1919–1924, Colegiul Național „Sf. Sava", unde înființează revista societății literare a școlii). Urmează apoi școala pregătitoare pentru ofițeri de rezervă de artilerie (Craiova, 1924–1925). După studii de drept (licența în 1928), de litere și filosofie (licența în 1929) la Universitatea din București, pleacă în SUA ca bursier (1929–1931) și își ia doctoratul în filosofie (1931) la Universitatea Southern California (Los Angeles), cu teza *The Nature of Beauty and Its Relations to Goodness* [*Natura frumosului și relația lui cu binele*], tradusă în românește sub titlul *Kalokagathon* (1946). În 1933, a fost numit inspector la Direcția Teatrelor din Ministerul Instrucțiunii și Artelor și, în același an, redactor la Editura Fundațiilor Regale; între 1944 și 1948 lucrează ca redactor la „Timpul", în 1945 la „Națiunea" și până în 1952, la „Universul" (până în 1951, va fi și redactor la Editura

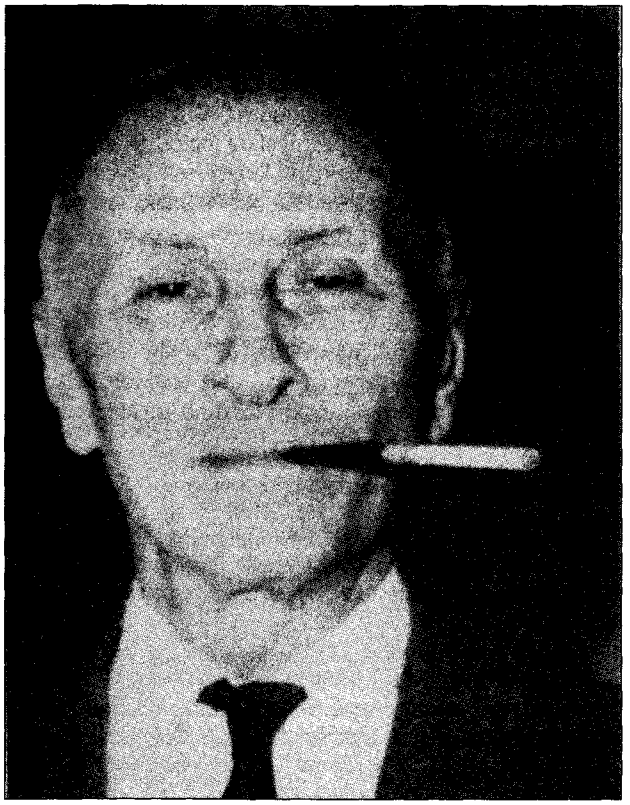

pentru Literatură, după desființarea Editurii Fundațiilor Regale). În 1952, este concediat de peste tot și i se interzice să publice. Se va îndrepta aproape exclusiv spre critica de artă și pentru că prietenul său, Ionel Jianu, care era șeful redacției de artă plastică la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, i-a înlesnit colaborarea la această redacție (va publica, până în 1955, sub pseudonimul Anton Coman). Bibliografia scrierilor lui **C.** despre arta românească e imensă: de la frescele Voronețului până la operele celor mai importanți pictori, sculptori, graficieni din secolul al XX-lea. Avea douăzeci și unu de ani când a început să lucreze într-o redacție, aceea a revistei „Rampa"; articolele sale de aici sunt scrise cu nerv, cu un anume aplomb și vădesc dorința de a-și spune părerea despre cele mai acute probleme ale contemporaneității. Se va impune cu adevărat în 1927, anul în care va începe să redacteze pagina culturală a ziarului „Politica", nu atât datorită articolelor sale, cât inițierii anchetei privind specificul național. La începutul lui 1929, după ce preia pagina culturală a ziarului „Ultima oră", **C.** poartă o polemică vehementă cu revista condusă de Nichifor Crainic; obiectul polemicii va fi poezia lui Blaga, față de care el își exprima o admirație entuziastă și era indignat de ceea ce i se părea a fi o insuficientă înțelegere din partea „Gândirii". De asemenea, în 1928–1929, „Tiparnița literară" (ai cărei codirectori erau **C.**, pe atunci în vârstă de douăzeci și trei de ani, și Camil Baltazar) își va defini o atitudine clară față de tradiționalism și îndeosebi față de excesele recent constituitului grup al „Crinului alb", reprobând „înșiruirea de înjurături și acuzații aduse generației precedente". Punctul său de vedere va fi formulat limpede în paginile „Caietelor semestriale de sinteză națională în cadrul secolului XX", cum se subintitula revista „Acțiune și reacțiune", editată în 1929–1930; caietele, se spunea pe copertă, erau „scrise de Petru Comarnescu, Ion Jianu, Constantin Noica, Mihail Polihroniade". **C.** se declara aici fără rezerve împotriva celor care, „din ignoranță, cred că tradiția este un obstacol înaintea progresului, că ea oprește mersul vieții și mai ales puterea de înnoire"; dar se opune cu aceeași energie ideii că tradiția „vede în trecut numai binele și în prezent numai răul". Adoptând o atitudine echilibrată, el explică tradiția nu numai ca pe o putere ce dă „încredere în viitor și mândrie față de trecut", ci și ca pe un element capabil să realizeze unitatea sufletească a unui popor. Valoarea culturii filosofice a lui **C.** nu a fost apreciată în anii agitați de început ai deceniului al patrulea; mai ușor s-a observat participarea lui la controversele zgomotoase decât încercarea de a construi un principiu echilibrat al filosofiei culturii. Surprinde, de asemenea, faptul că nici după susținerea doctoratului la una dintre cele mai reputate universități americane nu s-a acordat atenție contribuțiilor sale teoretice. Și-a publicat teza abia după cincisprezece ani, fără să fi adus modificări esențiale formei inițiale. În versiunea românească, atât titlul — *Kalokagathon* —, cât și subtitlul — *Cercetare a corelațiilor etico-estetice în artă și în realizarea de sine* — indică mai explicit viziunea lui **C.**: adaosul însuși al titlului, de rezonanță aristotelică, este semnificativ și autorul îl justifică lămuritor: „I-am dat titlul simbolic de *Kalokagathon* tocmai pentru a sublinia apartenența noastră la o concepție antică pe care am căutat s-o descifrăm în cadrul vieții contemporane". Misiunea filosofiei constă, după **C.**, „în crearea unor viziuni sistematice ale realității ca întreg". Aderând la ideile lui Croce, el consideră că „întrucât cunoașterea noastră este mai întâi perceptuală și apoi conceptuală sau ideală, esteticul stă la baza cunoașterii umane". Opinia lui, potrivit căreia imaginația e reală, era substanțial amendată de un criticism de proveniență kantiană: esteticianul credea în valoarea și în semnificația realului obiectiv, a realității naturii, a omului (deopotrivă a naturii și a colectivității) și nu concepea o artă în substanța căreia să nu se redescopere lumea realului. De aceea, un lucru care a putut să pară de neînțeles s-a produs cu opțiunile comentatorului fenomenelor moderne: foarte receptiv la manifestările novatoare (nu se poate face abstracție de importanța pe care studiile sale au avut-o pentru recunoașterea creației brâncușiene, a unor muzicieni contemporani, mai târziu a lui Ion Țuculescu), nu a acceptat niciodată suprarealismul. Opunându-se suprarealismului, **C.** va accepta în schimb programul expresionismului, „generalizare și fundament pentru alte explicații". Singurul element important al teoriei expresioniste asupra căruia insistă este empatia (termenul însă a apărut în opera unor esteticieni — îndeosebi W. Worringer — care nu aveau în vedere neapărat expresionismul și de la care l-au preluat partizanii curentului). Concluzia lui **C.** răstoarnă, de fapt, raportul worringerian: nu arta imprimă mișcare vieții emoționale, ci activitatea estetică este aceea care exprimă

„impresiile eterogene", ce constituie „viața fenomenală". În această ordine a ideilor, a raporturilor dintre viață și artă, se vădește spiritul clasicist: pe urmele vechilor greci, **C.** consideră viața ca pe „un proces creator, similar construcției unei opere de artă" un proces care se desfășoară „sub semnul imaginației și al rațiunii". În privința scrierilor literare, a acordat uneori girul semnăturii sale unor debutanți care nu aveau să-i confirme încrederea; dar lui Mihail Sadoveanu, Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu, Lucian Blaga, G. Bacovia, V. Voiculescu, Ion Pillat, Camil Petrescu le-a recunoscut valoarea (câteodată în studii ample, întotdeauna cu argumente solide), iar despre cei mai tineri – Mircea Eliade, Mihail Sebastian – sau despre unii aflați la început de drum – Gherasim Luca, Gellu Naum, Mihai Beniuc, Vlaicu Bârna, Virgil Teodorescu, George Magheru, Ion Frunzetti, Dimitrie Stelaru, Francisc Păcurariu – a scris recenzii concludente. I se datorează publicarea mai multor eseuri și studii consacrate unor scriitori străini moderni, mai ales francezi și americani, unii dintre ei (William Faulkner, Gertrude Stein, Theodore Dreiser, Thornton Wilder și, mai presus de toți, Eugen O'Neill) încă insuficient cunoscuți în România. O'Neill a constituit obiectul unei preocupări constante a lui **C.** Printre hârtiile rămase de la el s-a găsit și o monografie care avea să apară în 1986 sub titlul *O'Neill și renașterea tragediei*, a cărei redactare pare a fi anterioară anului 1946. Partizan al noului deopotrivă în cultură și în viața socială, **C.** a fost un admirator entuziast al „modelului american" și al democrației rooseveltiene, admirație reflectată și în cărțile sale despre Statele Unite – *Homo americanus* (1933) și *America văzută de un tânăr de azi* (1934), contopite în *Chipurile și priveliștile Americii* (1940), care revelează și un bun reporter. **C.** este o personalitate de primă mărime a culturii noastre moderne.

SCRIERI: *The Nature of Beauty and Its Relations to Goodness*, Los Angeles, 1931; ed. (*Kalokagathon*), tr. Ruxandra Oteteleșanu, București, 1946; ed. îngr. Dan Grigorescu și Florin Toma, introd. Dan Grigorescu, București, 1985; *Homo americanus*, București, 1933; ed. îngr. și introd. Eugen Florescu, București, 1999; *Zgârie-norii New York-ului*, București, 1933; *America văzută de un tânăr de azi*, București, 1934; *Chipurile și priveliștile Americii*, București, 1940; *Magdalena Rădulescu*, București, 1946; *America. Lume nouă – viață nouă. 1930-1941*, București, 1947; *Francisc Șirato*, București, 1954; *Octav Băncilă*, București, 1954; *Ștefan Luchian*, București, 1955; *Ștefan Luchian* (în colaborare cu Ionel Jianu), București, 1956; *Abgar Baltazar*, București, 1956; *Marius Bunescu*, București, 1956; *Benjamin Franklin*, București, 1957; *Viața și opera lui Rembrandt van Rijn*, București, 1957; *N. Grigorescu*, București, 1959; *Îndreptar artistic al monumentelor din nordul Moldovei*, București, 1961; *Ion Jalea*, București, 1962; *N.N. Tonitza*, București, 1962; *Iosif Iser*, București, 1965; *Gh. D. Anghel*, București, 1966; *Ion Sava*, pref. Tudor Arghezi, București, 1966; *Ion Țuculescu*, București, 1967; *Témoignages sur Brancusi* (în colaborare cu Mircea Eliade și Ionel Jianu), Paris, 1967; ed. (*Mărturii despre Brâncuși*), tr., îngr. și pref. Nina Săndulescu, Târgu Jiu, 2001; *Deineka*, București, 1968; *Lascăr Vorel*, București, 1968; *The Romanian and the Universal in Brancusi's Work*, Londra, 1970; *Brâncuși, mit și metamorfoză în sculptura contemporană*, București, 1972; *Confluențe ale artei universale*, București, 1972; *Scrieri despre teatru*, Iași, 1977; *Chipurile și priveliștile Europei*, vol. I: *Italia și Franța*, vol. II: *Elveția și Italia*, îngr. Traian Filip, Cluj-Napoca, 1980; *O'Neill și renașterea tragediei*, îngr. Mircea Filip, introd. Dan Grigorescu, Cluj-Napoca, 1986; *Jurnal (1931-1937)*, pref. Victor Durnea, Iași, 1994; *Jurnal*, I-III, îngr. Traian Filip, Mircea Filip și Adrian Munțiu, pref. Dan Grigorescu, București, 2003. **Traduceri:** T.E. Lawrence, *Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii*, București, 1937, ed. București, I-II, îngr. și postfață Adrian Anghelescu, București, 1993; Eugene O'Neill, *Straniul interludiu*, București, 1939, *Din jale se întrupează Electra*, București, 1944, *Dramele mării și ale pământului*, București, 1946, *Drame din marea dragoste*, București, 1947, *Teatru*, I-III, București, 1968 (în colaborare cu Margareta Sterian și Const. Popescu); Daniel Defoe, *Viața și nemaipomenitele aventuri ale lui Robinson Crusoe*, București, 1943; [John M. Synge, Lordul Dunsany, Robert E. Sherwood], *Suflete galante*, București, 1946; Robert E. Sherwood, *Pădurea împietrită*, București, 1946; T.B. Somerville, *Marinarul Will. Adevărata poveste a unor aventuri petrecute între 1805-1811*, I-II, București, 1946 (în colaborare cu Getta Nicoleanu); G.B. Shaw, *Discipolul diavolului*, București, 1946, *Cezar și Cleopatra. Ucenicul diavolului. Pygmalion*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1963; J. B. Priestley, *Inspectorul de poliție*, București, 1947 (în colaborare cu Mircea Văianu); Howard Fast, *Lupta lui Albert Parsons*, București, 1949 (în colaborare cu Mircea Văianu), *Silas Timberman*, București, 1956; A. I. Herzen, *Povestiri*, București, 1954 (în colaborare cu Lia Aldeanu); I. Laghin, *Insula dezamăgirii*, București, 1954 (în colaborare cu Isabela Dumbravă); M. M. Gorciakov, *Lecțiile de regie ale lui K.S. Stanislavski*, București, 1955 (în colaborare cu Ion Vasile Costin); N. Albaki, *Sistemul lui Stanislavski și teatrul sovietic*, București, 1955 (în colaborare cu Alexandra Constantinov); O. Cernij, *Opera lui Sneghin*, București, 1955 (în colaborare cu Sv. Ionescu); Mark Twain, *Opere*, II-IV, București, 1955-1961 (în colaborare), *Bancnota de un milion de lire*, București, 1964 (în colaborare cu Eugen B. Marian și Petre Solomon), *Viața pe Mississippi*, București, 1964; N. Cernâșevski, *Ce-i de făcut?* București, 1956 (în colaborare cu A. Ivanovski); I. Ehrenburg, *Căderea Parisului*, București, 1956 (în colaborare cu M. Mihail); G.I. Uspenski, *Moravurile de pe ulița Rastereaeva*, București, 1957 (în colaborare cu A. Chișinevski); W. Scott, *Rob Roy*, București, 1957; W. Burchett, *Corespondent în U.R.S.S.*, București, 1962; P. Abrahams, *În calea trăznetului*, pref. V. Moglescu, București, 1963.

Repere bibliografice: Sebastian, *Jurnal*, *420-422*; Ion Frunzetti, *Petru Comarnescu, „Chipurile și priveliștile Americii"*, VR, 1940, 7; Ion Biberi, *Lumea de mâine*, București, [1945], *255-264*; Perpessicius, *Mențiuni*, V, *289-290*; Râpeanu, *Interferențe*, *136-140*; Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, București, 1973, *215-218*; Micu, *„Gândirea"*, *336-339*; Octav Șuluțiu, *Jurnal*, Cluj-Napoca, 1975, *210*; Căprariu, *Jurnal*, *87-91*; Ornea, *Tradiționalism*, *138-139*; Zaciu, *Cu cărțile*, *55-62*; Râpeanu, *Memoria*, *71-72*; Ionel Jianu, *Petru Comarnescu*, JL, 1990, 48-49; George, *Sfârșitul*, IV, *221-229*; Alex. Ștefănescu, *Pagini cu efect tonic*, RL, 1994, 18; Arșavir Acterian, *Nobila candoare. Petru Comarnescu*, APF, 1995, 3-4; Faifer, *Faldurile*, *29-33*; Ioan Mihuț, *Actualitatea unei reeditări (sau) „Homo americanus"*, CRC, 2000, 7; *Dicț. esențial*, *194-195*; Popa, *Ist. lit.*, I, *318-319*; Simion, *Ficțiunea*, III, *293-299*. *D.G.*

COMĂNEANU, Anca Delia (10.XII.1958, București), prozatoare și autoare de teatru. Este fiica Olimpiei Comăneanu, economistă, și a lui Gheorghe Comăneanu, inginer; s-a căsătorit cu scriitorul Hanibal Stănciulescu. Urmează Liceul „Gheorghe Lazăr" din București (promoția 1978) și își continuă studiile (1978-1983) la Institutul Politehnic din același oraș (Facultatea de Mecanică, secția mașini termice). Participă la

activitatea cenaclurilor Junimea și Cenaclul de Luni, ale Universității din București. Debutul cu proză are loc în 1990, în „Suplimentul literar și artistic al «Tineretului liber»"; în același an îi apare romanul *Justin*. Abandonează cariera de inginer și devine, succesiv, corector la Editura Cartea Românească, producător-delegat la o casă de filme, redactor la săptămânalele „Contrapunct" și „Zig-zag" și la cotidianul „Tineretul liber", ulterior – scriitor liber profesionist. I-au fost montate și difuzate radiofonic, în perioada 1991-1996, mai multe texte dramatice (*Dezvelirea, Iason și Medeea, Trista aventură a mătușii Mary, Cronică electorală*). Face parte dintre coautorii scenariului serialului de teatru radiofonic *Piața rotundă*, difuzat de postul Radio România Actualități și premiat la un festival de specialitate, la New York, în 1997. A colaborat cu proză și articole la „Suplimentul literar și artistic al «Tineretului liber»", „Contrapunct", „România literară", „Luceafărul", „Zig-zag", „Tineretul liber", „Masculin", precum și la Radio România și BBC.

C. a debutat ca prozatoare cu micul roman *Justin*, „scris cu o mână foarte exersată" (Alex. Ștefănescu) și purtând girul – prin textul de prezentare imprimat pe coperta a patra – criticului Ov. S. Crohmălniceanu. Fabula narațiunii e o reconstituire ficțional biografică: ultimii ani ai vieții unui personaj din Antichitate, cu existență istorică reală. Este vorba de Iustin, filosof grec trăitor în Palestina, în colonia romană Flavia Neapolis, în secolul al II-lea d. Hr., autor, între altele, al unor *Apologii* în favoarea creștinismului, adresate împăratului Antoninus Pius și Senatului roman, și care, martirizat și ucis pentru convingerile lui creștine, a fost canonizat de Biserică (Sf. Mucenic Iustin Martirul și Filosoful, prăznuit la 1 iunie). Romanul combină într-un complex tematico-expresiv greu discernabil, formula parabolei cu notația „autentistă" (a stărilor lăuntrice, a percepțiilor, a solilocviului etc.) și cu o poetică naratologic frapantă, modernă, ținând de o estetică prozastică moderat „revoluționară". *Justin* este un roman despre putința descoperirii adevărului și despre „utilitatea" acestuia. Mai este, totodată, și o cronică, cu valoare generală, a mizeriei și neputinței viețuirii omenești, dar și a eroismului nespectaculos, ivit din statornică onestitate lăuntrică. Prozatoarea recurge la procedeul identității glisante, incerte, multiple, acreditează o „convergență" a personajelor, acestea apărând ca variațiuni ale unei teme unice: mântuirea personală. **C.** a preluat mult din arsenalul Noului Roman francez, dar a făcut-o cu o finalitate specifică. În *Miercuri, joi pe strada circulară* (1998), ceea ce primează este viziunea (neo)existențialistă, romanul fiind cronica unei drame umane: cea a unui artist, un pictor aparent nerealizat, care își ratează deopotrivă și vocația artistică, și viața familială, afectivă, socială. Nici nu se știe, la urma urmei, dacă acesta chiar e un artist ratat sau dacă nu va fi fost un mare pictor. El se aseamănă, sub acest raport, cu protagonistul precedentului roman al scriitoarei, acel Justin care privit de aproape pare un biet om, biruit de dificultățile atingerii adevărului și de cele ale asigurării unei viețuiri decente, dar pentru posteritate devine sfânt și mucenic. Textele dramatice scrise de **C.** sunt producții notabile, care, fără să impresioneze prin originalitate, se înscriu în peisajul dramaturgiei contemporane. *Dezvelirea* (scrisă în 1983) se subsumează unui filon productiv al teatrului modern și utilizează parabola, aluzia, limbajul ambiguu și sugestiv, pentru a dezbate chestiuni moral-civice ale culpabilității, responsabilității, angoasei, pentru a dezvălui instalarea represiunii arbitrare și a totalitarismului, consimțite prin pasivitate. Mesajul antitotalitar e abil construit. *Iason și Medeea* (scrisă în 1985) se raliază altui „filon", de altfel înrudit, al teatrului secolului al XX-lea: cel al revizitării temelor mitologice ale Antichității și al investirii lor cu înțelesuri contemporane. Într-o *Cronică electorală* (1990) e abordată în tonuri grotești tema – atât de productivă în dramaturgia tuturor epocilor și atât de „fierbinte", la noi, în primii ani de după 1989 – a luptei pentru puterea politică. În general, dramaturgia scriitoarei nu e lipsită de o dinamică a dialogului și de un umor de bună calitate, cu toate că uneori apar derapaje spre excese ludice și grotești ori secvențe prolixe. Serialul radiofonic *Piața rotundă*, la care **C.** a fost coscenaristă, s-a remarcat prin verva situațiilor comice, „realismul" limbajului colocvial și naturalețea situațiilor, ca una dintre producțiile izbutite de „umor popular" din anii '90.

SCRIERI: *Justin*, București, 1990; *Miercuri, joi pe strada circulară*, pref. Hanibal Stănciulescu, București, 1998. **Traduceri:** Voltaire, *Dicționar filosofic*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Ion Bogdan Lefter, *Cum debutează prozatoarele: o strategie de șoc!*, CNP, 1990, 23; Mona Momescu, *Dialogul*, TMS, 1991, 8; Ovid S. Crohmălniceanu, *Joacă și seriozitate*, LCF, 1991, 15; Alex. Ștefănescu, *Întâmplări cu filosofi*, RL, 1991, 32; Alex. Ștefănescu, *Cărți primite la redacție*, RL, 1998, 47; Al. Ioanide, *Anca Delia Comăneanu, „Miercuri, joi pe strada circulară"*, RL, 1999, 16; Gabriel Inea, *Reverii infernale*, TMS, 1999, 5. *N.Br.*

COMĂNESCU, Denisa (4.II.1954, Buzău), poetă și traducătoare. Este fiica Elenei (n. Tomescu) și a lui Caton Comănescu, avocat. După absolvirea liceului din orașul natal, în 1972, și a Facultății de Limba și Literatura Română, secția română-engleză, a Universității din București, în 1977, lucrează ca translatoare la Chimimportexport (1977-1978), apoi ca redactor și ca redactor-șef la Editura Univers. Din 2001 este director editorial la Editura Polirom, coordonând colecția de literatură străină „Biblioteca Polirom". În liceu frecventează cenaclul gazetei „Viața Buzăului", în ale cărei pagini va debuta în 1969. Colaborează la „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Tribuna" ș.a. A fost distinsă cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor (1979), Premiul Salonului de Carte al Festivalului de Poezie de la Oradea (1999), Premiul revistei „Tomis" pentru poezie (1999). Este prezentă în numeroase antologii de poezie apărute peste hotare.

Primele poezii îi apar în „România literară" (1974), iar debutul în volum are loc în 1979, cu placheta *Izgonirea din paradis*. Din ea vor crește ulterior, prin adăugiri succesive,

culegerile *Cutitul de argint* (1983), *Barca pe valuri* (1987) și *Urma de foc* (1999). În 2000 îi apare antologia *Acum biografia de-atunci*. Înscrisă de majoritatea criticilor în generația anilor '80, **C.** practică o poezie confesiv-cerebrală fără căutări formale, comunicată simplu, autentic și nuanțat. Întoarsă obsesiv spre propriul lăuntru, reproiectează cu o luciditate aproape dureroasă momente și trăiri ale devenirii intelectuale și poetice. Desprinderea de paradisul oblăduitor al copilăriei și plonjarea în complexele maturității se operează fără spaime metafizice, evoluția fiind considerată retrospectiv cu o anume melancolie, dar și cu asprime lucidă. Renunțarea fără artificiale clamări patetice, aparent calmă și detașată la fragilitatea protejată a primei vârste, pe de o parte, și asumarea conștientă a intruziunilor, nu o dată agresive, ale maturității, pe de alta, se consumă la tensiuni maxime. Pe măsura gravelor transformări existențiale, „urmele de foc" sunt atestate de o imagistică de obicei sobră, dar care nu evită paradoxul, fie și ludic, ce domină ideația, excluzând *loci communes*. Publică rar, dar scrie profund și dens, după o elaborare lăuntrică îndelungată.

SCRIERI: *Izgonirea din paradis*, București, 1979; *Cutitul de argint*, București, 1983; *Barca pe valuri*, București, 1987; *Urma de foc*, postfață Mircea Ivănescu, Botoșani, 1999; *Acum biografia de-atunci (1979–1987)*, București, 2000. **Antologii:** *STRONG – 28 de poete din România*, ed. bilingvă, polonă-română, tr. Kazimierz Jurczak și Ewa Rossi, pref. Alex. Ștefănescu, București, 1999. **Traduceri:** Alan Brownjohn, [*Poeme*], în *Trei poeți englezi contemporani: Fleur Adcock, Alan Brownjohn, Jon Silkin*, pref. Mircea Ivănescu, pref. Alex Ștefănescu, București, 1989; Eiléan NíChuilleanáin, [*Poeme*], în *Flăcări himerice. 10 poeți irlandezi contemporani*, București, 1996.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *Tristețe și luciditate*, LCF, 1979, 36; Dan Ciachir, *„Izgonirea din paradis"*, SPM, 1979, 458; Nicolae Manolescu, *Tinere poete*, RL, 1979, 42; Adrian Popescu, *Cărți de poezie*, ST, 1979, 10, 11; Eugen Simion, *În „noua generație poetică..."*, RL, 1979, 51; Ion Caraion, *Paradisul regăsit*, LCF, 1980, 2; Alex. Ștefănescu, *Feminitate, autenticitate, har*, CNT, 1980, 10; Laurențiu Ulici, *Balans*, RL, 1980, 13; Valeriu Cristea, *Sub și fără protecție*, RL, 1983, 47; Petru Poantă, *Denisa Comănescu, „Cutitul de argint"*, ST, 1983, 11; Marian Papahagi, *Construcția imaginii*, TR, 1987, 49; Romul Munteanu, *„Barca pe valuri"*, FLC, 1988, 1; Țeposu, *Istoria, 87–88*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 633–634; Daniel Cristea-Enache, *Câteva confuzii și o prejudecată*, ALA, 1999, 461; Alex. Ștefănescu, *Un film bun întrerupt la jumătate*, RL, 1999, 9; Irina Petraș, *O artă a pierderii*, APF, 1999, 9; *Dicț. analitic*, IV, *330–331*. *St.V.*

COMEDIA, revistă apărută la București, zilnic, între 15 și 23 aprilie 1914, purtând subtitlul „Literatură. Teatru. Muzică. Artă. Sport. Mode. Umor". Redactor-șef și girant responsabil este Dem. I. Teodorescu. În primul număr, E. Lovinescu pledează pentru „respectul omului și al artistului, izgonirea a tot ce e personal din discuțiile artistice, impuritățile ce se îmbulzesc sub penele grăbite, onestitate profesională". În numerele 6 și 7 apare un fragment din primul capitol al poemului *Thalassa* de Al. Macedonski. Al. T. Stamatiad traduce cugetări și alte texte de Charles Baudelaire. Neputându-și realiza intenția de a urmări întreaga mișcare artistică și literară din țară și străinătate, **C.** se rezumă la colaborarea câtorva scriitori români: Oreste (*Murmur de bal*), Al. Macedonski (*Ziua unei fete vrednice de lumea nouă, Ziua unui funcționar mijlociu*), Mihail Sorbul (un fragment din drama istorică *Letopiseți*), N. N. Beldiceanu (*O dragoste platonică*), I. Chiru-Nanov (*Fala Oprișenilor*, fragment de roman). Alți colaboratori: Ion Al George, George Gregorian, Ion Dragoslav. *I.H.*

COMEDIA, revistă apărută la Iași, săptămânal, între 14 noiembrie 1924 și 22 februarie 1925. Prim-redactor este Adrian Pascu. Publicația, un „magazin artistic", intenționează să devină „o tribună liberă și obiectivă", care să pună la îndemâna publicului cititor „cele mai exacte știri" referitoare la mișcarea teatrală, literară și artistică din Iași și din alte centre de cultură ale țării. Colaborează cu versuri Mihai Codreanu, Enric Furtună, cu eseuri și teatru, Sandu Teleajen, Adrian Pascu, iar cu amintiri, G. M. Vlădescu (despre Emil Gârleanu, A. de Herz, I. A. Bassarabescu și M. Sadoveanu), G. Spina (despre Panait Istrati și D. Anghel), Octav Botez (despre Romain Rolland). În numărul 4 din 1924, se publică *O scrisoare a lui Titu Maiorescu către I. Petrovici*. Alți colaboratori: I. Petrovici, Ionel Teodoreanu, Radu Gyr. *I.H.*

COMEDIA, publicație apărută la București, săptămânal, între 27 noiembrie 1938 și 1 iulie 1940, sub direcția lui S. Faust-Mohr. Din 1939 își schimbă formatul într-unul mai mare, dar revine la formatul vechi în 1940, când subtitlul „Revistă săptămânală ilustrată pentru teatru, muzică și film" este înlocuit „Curierul spectacolelor capitalei", pentru ca de la numărul 39 din 1940 să menționeze subtitlul „Revistă pentru teatru, muzică și film". Publicația este specializată, propunând rubrici ca „Ecouri și bârfeli", „Cronica teatrală" (A. Munte), „Cronica muzicală" (Radu Cioculescu), „Revistele", „Mișcarea teatrală din străinătate". Colaborează Aurel Călinescu, Ioan Massoff, V. Maximilian, Al. Mironescu, Teodor Scarlat, Victor Eftimiu. Se fac portretele unor oameni de teatru și ale unor actori celebri (Ion Marin Sadoveanu, Luigi Pirandello, Nestroy, Arturo Toscanini, Jean Athanasiu, Tony Bulandra, Emma Gramatica, Sonia Cluceru), se discută cărți (Camil Petrescu, *Husserl*), se iau interviuri, se scriu amintiri (despre C. I. Nottara, I. L. Caragiale ș.a.). Victor Eftimiu semnează articolele *Teatru mulțimilor* și *Scaunul lui Ion Ghica*. Neinteresantă atunci când vrea să fie doar „Curierul spectacolelor capitalei", **C.** își redobândește atractivitatea când, în 1939, atrage noi colaboratori: A. Pop Marțian, Sergiu Milorian, N. Carandino, Mihail Vulpeș, Mihail Sebastian, Camil Petrescu. Sunt inserate și texte dramatice de Mircea Ștefănescu (*Acolo departe...*), Mihail Drumeș (*Năluca*), Ion Luca (*Rachierița*), I. C. Aslan (*Rămâi femeie!*), H. Nicolaide (*De Paște*) ș.a., se iau interviuri lui Camil Petrescu, V. I. Popa, G. Brăiloiu, Mihail Constantinescu, Tantzi Cărpățână ș.a., revista oferind o bogată informație și susținând o pledoarie convingătoare pentru teatrul de calitate. *M.Pp.*

COMEDIA ILUSTRATĂ, publicație apărută la București, săptămânal, între 10 decembrie 1927 și 19 februarie 1928. Director este S. Faust-Mohr. Revistă de informații teatrale și cinematografice, **C.I.** publică cronici, anchete, interviuri, versuri de Ion Minulescu, D. Ciurezu, Al. Bilciurescu, Aron Cotruș și un fragment de piesă datorat lui Ion Marin Sadoveanu. Sunt reproduse poezii de Tudor Arghezi și Zaharia Stancu. Apar traduceri din operele lui Maxim Gorki și Henri Barbusse. *I.H.*

COMOARA, publicație apărută la București, lunar, între septembrie 1926 și februarie 1927, cu subtitlul „Revistă pentru popor" (trei numere, ultimul dublu). Redactor este Mihail Sadoveanu. Publicație de propagandă culturală la sate, **C.** conține texte de Octavian Goga (*Ochii limpezi*, *Casa noastră*) și Mihail Sadoveanu (*Cum s-a născut rachiul*, *Vestitorii*). *I.H.*

COMOARA LITERARĂ, periodic săptămânal, care republică scrieri literare apărute în alte reviste, tipărit la București în anii 1889, 1890, 1891. Era editat de librarul Pinath. Scriitorii aleși sunt M. Eminescu, D. Bolintineanu, Duiliu Zamfirescu, D. Teleor, N. Nicoleanu, G. Crețeanu. D. Stăncescu publică deseori snoave. Din literatura străină se traduce mult, dar nu și bine, mai ales din Al. Dumas, Paul Féval, Paul de Kock, V. de Féréal și Jules Verne. **C.I.** este, poate, o curiozitate editorială și tipografică, dar apariția ei relativ îndelungată arată că răspundea unei nevoi de lectură a celor fără mijloace materiale. *R.Z.*

COMOARA SATELOR, revistă lunară de folclor apărută la Blaj între ianuarie 1923 și octombrie 1927. Director-editor: Traian German. Urmărind să adune folclor românesc, revista publică în mod constant culegeri de literatură populară, cântece lirice și epice, datini și credințe, ghicitori, proverbe, meteorologie populară, descântece, bocete, jocuri de copii, cimilituri etc. Multe articole au caracter de informare și comentare (T. Murășanu, *Cum vorbește poporul nostru*, P. Hossu-Longin, *Datini și credințe*, Simeon Russu, *Medicina populară*, T. German, *Norii în credințele poporului*, A. Lupeanu, *Datinile noastre de Crăciun*, *Folcloriștii Blajului*, Ion Pop-Câmpeanu, *Plantele în poezia populară*). Revista dă indicații cum să se culeagă folclorul și își informează cititorii despre înființarea la Cluj a Societății Etnografice, sub conducerea lui Sextil Pușcariu, sau despre activitatea Astrei. Mai colaborează Al. Viciu, G. Bichigean, Petrea Dascălul, Lucian Costin, N.I. Dumitrașcu, Ion Bianu, Șt. St. Tuțescu, A. Anderco, Em. Elefterescu, Ștefan Pop, At. Popa, D. Măgdaș, Gr. Calianu, Iosif N. Dumitrescu-Bistrița, I. Pop-Zăicani. *M.Pp.*

COMOARA TINERIMII, publicație apărută la București, bilunar, între 1 iulie 1905 și 30 septembrie 1906, sub redacția unui comitet alcătuit din Ecaterina Arbore, Sofia Nădejde, Mihai Pastia, Spiridon Popescu, D. A. Teodoru. **C.t.**, „revistă pentru adevăr, bine și frumos", își propune „să ajute școala și familia", care aveau obligația de a da țării „bărbați buni, sănătoși și mame pricepute, iubitoare și vrednice". Se publică scrieri originale și traduceri din literatura universală (Maxim Gorki, Edmondo De Amicis, Gustav Le Bon, A. P. Cehov). Colaboratori: C. Z. Buzdugan, Ion Nădejde, Spiridon Popescu, Horia Furtună. *I.H.*

COMOROȘAN, Sorin (17.VII.1927, Teregova, j. Caraș-Severin), eseist și prozator. Este fiul Elenei (n. Pârvulescu) și al lui Aurelian Comorașan, jurist. A absolvit școala primară în comuna natală, iar cursurile secundare le face la liceele „Traian Doda" din Caransebeș și „C. Diaconovici-Loga" din Timișoara, după care urmează Facultatea de Medicină din București și Facultatea de Fizică și Chimie la Universitatea din Cluj. Este doctor în medicină (1952) și doctor în biochimie (1956). Își începe activitatea științifică în calitate de cercetător-asociat la Institutul „I. Cantacuzino" din București, predând concomitent și în învățământul superior: Centrul de Studii Chimice (1954–1956), Facultatea de Medicină București (1955–1975), Laboratoarele Clinice de la Spitalul Clinic Fundeni din București (1960–1990). În deceniul al optulea face o observație experimentală care a intrat în literatura de specialitate sub denumirea „efectul Comorașan", ceea ce i-a deschis o carieră internațională desfășurată în universitățile și laboratoarele din Europa, SUA și America Latină. Este membru de onoare al Academiei Române.

Pentru biografia artistică a lui **C.** este de reținut descendența creatorului de ficțiune din familia slujitorilor științelor exacte. Dar mai sunt de reținut și întâlnirile lui cu Jorge Luis Borges și Constantin Noica, cruciale pentru simbioza dintre literatură și cultura filosofică. Literatură începe să publice în 1993: volumul de povestiri și eseuri *Exerciții de naivitate*, „prolegomenă pentru o cosmologie a spiritualității umane", fiind conceput ca un dialog cu spiritul filosofului Constantin Noica. Creație a unui erudit, dar și a unui istoric al științelor și al literaturii, *Exerciții...* își rezumă conținutul în unul dintre titlurile sumarului: *Încălcând frontierele*. În volumul *Treisprezece metamorfe* (1996), cuprinzând proze scurte sau poeme în proză, greu definibile, autorul transpune drama existenței unui intelectual format și afirmat până în 1980. Este conținută aici biografia unei întregi epoci, niciodată numită direct, dar ușor detectabilă în limbajul analitic, în sentimentul de stranietate al experiențelor parcurse, în raporturile umane sugerate metaforic. *Oglinzile sparte* (1997), carte subintitulată „roman de gânduri", întrepătrundere dintre matematică și filosofie pe o urzeală literară, este o concentrată meditație asupra visului, nostalgiei, singurătății, asupra crizei societății actuale. În *Literatura. Povestea unei ficțiuni* (1998), **C.** simte nevoia să se lămurească pe sine, dar și pe cititorul său asupra ideii de literatură, a ideii de ficțiune. Cartea abundă în definiții concentrate, spirituale, ironice, solemne, ocolind cărările deja bătute, despre „eseu", „poezie", „act creator", „frumos", „estetica limbajului". Aserțiunile, oricât de șocante, se sprijină pe un

temenic arsenal teoretic. Dacă romanul *Oglinzile sparte* este un monolog despre existență, iar *Literatura. Povestea unei ficțiuni*, un monolog despre creația artistică, *Nedespărțirea de Borges* (2000) este un monolog pe tema cunoașterii omului contemporan din perspectiva conștiinței lui. Apelul la numele scriitorului argentinian corespunde unei subtile complementarități, sugerând o autorizare literară și rezumând un crez. Personalitatea lui Borges trece prin cărțile lui **C.** cu fabulosul determinărilor profunde ale gândirii sale, de la simple intuiții, până la realitatea și ficțiunea încorporate în portretul desfășurat pe câteva pagini, menite să încheie și această carte plină de enigme, de speculație pură, de reconstituiri nuanțate și de inovații narative surprinzătoare. De cu totul altă factură este *România. Societate cu răspundere limitată* (1995), conținând convorbiri cu optsprezece personalități științifice, politice, literare. Un roman, *Hearst II* (2001), prezintă viața experimentată în trei orașe, New York, Paris, Caransebeș, cu marile lor diferențe de peisaj și mentalitate, de la cea mai crudă realitate la iluzie și visare.

SCRIERI: *Exerciții de naivitate. Prolegomenă pentru o cosmologie a spiritualității umane*, București, 1993; *România. Societate cu răspundere limitată*, București, 1995; *Treisprezece metamorfe*, București 1996; *Oglinzile sparte*, București, 1997; *Literatura. Povestea unei ficțiuni*, București, 1998; *„Nedespărțirea de Borges"*, București, 2000; *Hearst II*, București, 2001.

Repere bibliografice: Tania Radu, *Vorbind despre România*, LAI, 1995, 41; Andrei Ionescu, *În căutarea sensului. Despre metamorfele lui Sorin Comoroșan*, „Cotidianul", 1997, 11; Elena Solunca-Moise, *Oglinda și apocalipsa*, CNT, 1998, 1-2; Andrei Ionescu, *Plăcerea de a trăi idei*, LCF, 1998, 14; Manuela Horopciuc, *Cui îi e frică de literatură*, „Viața medicală", 1999, 12; Adrian Dinu Rachieru, *Un „nouăzecist": Como*, „Focus Vest", 1999, 8; Simion Bărbulescu, *Altfelitatea unor povestiri și romane contemporane*, CL, 1999, 9; Anca Noje, *„Nedespărțirea de Borges"*, ST, 2000, 9-10; Geo Vasile, *Eseul cu putere de ficțiune*, „Viața medicală", 2000, 11; Cornelia Ștefănescu, *Despărțirea de Borges*, JL, 2000, 19-24; Ion Stoiciu, *Scriind de pe locul doi*, CL, 2001, 5; Octavian Soviany, *Carnea și sângele narațiunii*, LCF, 2001, 33; A. I. Bogdan, *Exagerarea schematismului*, LCF, 2001, 34; Constantin Virgil Negoiță, *„Hearst II"*, CNT, 2001, 44; Catrinel Popa, *„Nedespărțirea de Borges"*, OC, 2001, 44-46; Adrian Dinu Rachieru, *Citindu-l pe Como*, LCF, 2002, 1; Dorin Ștefănescu, *Textura timpului*, VTRA, 2002, 3-4. *C.Ș.*

COMȘA, Ioan (26.XI.1912, București), traducător și publicist. Este fiul Otiliei (n. Garfunkel) și al lui Aron Comșa, contabil. Licențiat al Facultății de Științe Juridice a Universității din București, face și studii la Pitman's College din Londra. Membru al Baroului de Ilfov, este secretar în biroul consilierului juridic al Legației Britanice (1935-1941), avocat pledant la Institutul Central de Statistică (1944-1947) și, concomitent, redactor al publicațiilor „Rumanian Press Review" pentru Misiunea Militară Americană (octombrie 1944-martie 1945), apoi pentru Misiunea Politică Americană (aprilie 1945-iulie 1947). Ocupă ulterior alte funcții: documentarist la Biblioteca Americană din București (1947-1950), planificator și apoi muncitor la Cooperativa „Micii muncitori metalurgiști" (1952-1953), redactor pentru texte în limbile franceză, germană și engleză la Editura Medicală (1956-1973), la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1957-1961), la Editura pentru Literatură Universală (1961-1970) și la Editura Minerva (1970-1973). Din 1990 este secretar al Asociației „Amicii Statelor Unite". Între anii 1998 și 2000 activează ca secretar general de redacție al „Revistei româno-americane". Colaborează la „Manuscriptum", „Revista bibliotecilor", „Pembroke Magazine" (Carolina de Nord, SUA), „Secolul 20", „Tribuna României".

C., prieten cu Mihail Sebastian (în al cărui jurnal este evocat de câteva ori), se afirmă ca un bun traducător din literaturile engleză și americană, cu deosebire din opera lui Charles Dickens și a lui Erskine Caldwell. *Viața lui David Copperfield* de Charles Dickens, în transpunerea lui **C.**, se distinge prin fidelitatea față de sensurile originalului. Scrupulozitatea traducătorului se vădește și în grija cu care și-a revizuit prima ediție. Pentru *Njala. Saga despre Njal* este distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1980). **C.** are, de asemenea, numeroase contribuții (studii, comunicări) în domeniul relațiilor româno-americane.

Traduceri: B. Galanov, *Boris Polevoi*, București, 1955; Ernest Thompson Seton, *Povestiri despre animale*, București, 1956; Ralph Fox, *Gingis-han*, București, 1958; Erskine Caldwell, *Moartea unei haimanale*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1961, *Pământ american*, București, 1969; Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, București, 1965; Traugott Stephanovicz, *Pictura în ulei. Scurtă introducere*, București, 1966; *Njala. Saga despre Njal*, București, 1980.

Repere bibliografice: Grigore Vereș, *Opera lui Charles Dickens în România*, București, 1982, *114-115*. *I.D.*

COMUNIUNEA ROMÂNEASCĂ, revistă de cultură și artă apărută trimestrial la Detroit, din ianuarie-martie 1973 până în octombrie 1984. Editor: Gheorghe Alexe. Programul invocă „primenirea harnică" sub semnul deschiderii către spirit, universal și divinitate. Din perspectiva unității și identității etnice, comuniunea („sinea cea mai adâncă a neamului") primește semnificația unei suprarealități de natură cristologică și de „cifru tainic al ființei" naționale, revelată prin aceleași aspirații intime, istorice și culturale. Revista își propune să fie, în acest sens, o probă de solidaritate românească pe pământ american. Se publică poezii de Lucian Blaga, Ion Vinea, V. Voiculescu, Radu Gyr, Tudor Arghezi, Dan Botta, Nichifor Crainic, Octavian Goga, Valeriu Anania, Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Gheorghe Alexe, Gheorghe Anca, Cristina Tacoi, Florica Bațu, Dumitru Ichim; proză de Romulus Rusan, Șerban Andronescu; teatru de Valeriu Anania. Sunt inserate traduceri în limba engleză din M. Eminescu (*Hyperion*, de Liubitza-Viorica P.G. Ionescu; *Egypt*, de Petre și Liubitza-Viorica P.G. Ionescu), T. Arghezi (*Poems*, de Michael Impey și Brian Swann), G. Topîrceanu (*Selected Poems*, de R. Loring Taylor). Articole de teologie și istorie culturală sunt semnate de Gheorghe Alexe, Dumitru Stăniloae, Constantin C. Giurescu, Șerban Andronescu, Virgil Cândea. Eseuri despre autori români scriu

Alexandra Roceric (despre Al. Rosetti), Sherman B. Barnes (despre Mircea Eliade), Gheorghe Alexe (despre T. Arghezi și Radu Gyr). Rubricile „Planeta Ichtys" și „Diorame critice" sunt susținute de Dumitru Ichim și, respectiv, Gheorghe Alexe. Alți colaboratori: Felix Dubneac, Aurelia Diaconu, Liliana Majeran, Barutu T. Arghezi. *A.S.*

CONACHI, Costache (14.IX.1778, Țigănești, j. Galați – 4.II.1849, Țigănești, j. Galați), poet. Fiu al vornicului Manolachi Conachi și al Ilenei, descendentă din Cantacuzini, **C.** primește la botez prenumele Alexandru, cel de Costache fiindu-i dat mai târziu, potrivit unui vechi obicei, pentru răscumpărarea postumă a unui copil. Învață la început în familie, cu refugiatul francez Fleury, continuând și terminându-și studiile la Școala Domnească din Iași. Inteligent, sociabil și dornic de afirmare, se impune repede ca unul dintre cei mai instruiți tineri din protipendada Moldovei; stăpânește limbile greacă, franceză, turcă și slavonă și este solicitat de timpuriu în câteva importante dregătorii. La vârsta de 28 de ani era ispravnic de Tecuci, între 1814 și 1818 vornic de aprozi și vornic de politie la Iași, între 1823 și 1827 era al doilea răspunzător de vistierie și conducea Departamentul Afacerilor Străine, iar între 1831 și 1838 a ocupat funcția de mare logofăt al Dreptății în Moldova. Se număra printre membrii comitetului de redactare a Regulamentului Organic, el fiind autorul articolelor care preconizau unirea Principatelor. Spirit întreprinzător și deschis înnoirilor, în măsura în care acestea nu anulau bunele tradiții preluate de la înaintași, **C.** sprijină înființarea Societății de Medici și Naturaliști din Iași și este inițiator al industriei extractive din Moldova. Deși la moartea tatălui său, renumit pentru felul în care și-a risipit averea în chefuri, nu moștenise aproape nimic, izbutește, prin pricepere, ingeniozitate și tenacitate, să agonisească imense latifundii și valori care, alăturate autorității sale culturale și juridice, îi permit să aspire, în 1834, la scaunul de domnitor al țării, în competiție cu Mihail Sturdza, dar tentativa a eșuat.

Dacă în planul activităților practice a manifestat o neobișnuită abilitate, sub raport spiritual **C.** se vădește a fi un adept moderat al filosofiei luminilor, susținând și promovând idei care vizau schimbări favorabile bunului mers al colectivității umane. Preia și recomandă din ideologia iluministă concepte esențiale, atrăgând atenția asupra importanței rațiunii și a rolului științelor în toate domeniile existenței imediate, declarându-se partizan al dreptului natural și al încurajării concrete a creației artistice originale. Într-o *Scrisoare către mitropolitul Veniamin* (1837), dezvoltă puncte de vedere privitoare la folosul transformărilor în scopul apropierii ritmului social autohton de acela al țărilor cu o tradiție economică și culturală superioară. Schimbările, crede **C.**, trebuie să aibă loc prin acumulări firești, nu sub impulsul imitării, impunerii sau sub cel al înlăturării bunelor obiceiuri ale pământului, pentru că nimic nu este mai păgubitor decât „zgomotul de cuvinte fără fapte". Consideră absolut necesară utilizarea limbii țării ca instrument de culturalizare și de îmbogățire a valorilor spirituale naționale, pentru aceasta trebuind ca limba română să pătrundă în școli ca prim obiect de studiu. Nu refuză ideea îmbogățirii limbii vorbite prin asimilarea de neologisme, dar crede că ele se cer admise cu precauție, prin adaptarea la specificul limbii române. Familiarizat, prin lecturi directe sau prin intermediare grecești, cu literatura și filosofia Franței din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, **C.** consideră necesară traducerea sau adaptarea în limba română a unor lucrări, motive sau teme din poezia neoclasică franceză, ca și din operele unor autori aliniați ideologiei luminilor. Între acestea, *Istoria lui Velisarie* și *Alchibiad sau Iubirea de sânăș, fără măsură* de Marmontel, *Narchez amorezatul de sâniș*, recomandată ca fiind „după *Metamorfozurile* lui Ovidiu asupra mitologhiei", probabil o versiune franceză a scrierii lui Ovidiu, *Către Leandru că nu venea* și *Iulia către Ovidie* de Claude-Joseph Dorat, fragmente din tragediile *Alzire* (sub forma *Arzili* la **C.**), *Zaïre, Oreste* și din poemul *Henriade* de Voltaire, eseul *Cercare de voroavă*, după Al. Pope, cuprinzând reflecții asupra relației om-natură, un rechizitoriu făcut războiului și comportamentului inuman al conchistadorilor spanioli, dar și un elogiu adus rațiunii umane. În aceeași categorie a preocupărilor se înscrie și traducerea lucrării *Privire politicească a Evropii toate din anul 1825* de Pierre d'Herbigny, studiu analitic incluzând observații și comentarii asupra situației socio-economico-politice a continentului. Dincolo de interesul cunoașterii propriu-zise a unor astfel de scrieri, traducerile lui **C.**, cu toate că au circulat în versiune manuscrisă, au contribuit la o relativă limpezire a personalității limbii române, prin efortul de găsire a unor corespondențe lexicale convenabile, într-o vreme când limba țării era

prea puțin folosită ca mijloc de exprimare literară și artistică. **C.** este și autor al unui mic îndreptar de prozodie, *Meșteșugul stihurilor românești*, în cuprinsul căruia se arată interesat de conținutul și de tehnica versificației.

Semnează, singur sau în colaborare, primele comedii culte din istoria literaturii române, având ca obiect al demonstrației satirice aspecte din realitatea vremii sale, considerată critic sub raport social și moral. Aceste texte, care „nefiind teatru, s-au giucat la păpușării", au meritul de a încerca trasarea unor caractere în acțiune și de a cuprinde replica personajelor în versuri destul de fluide, cu o vădită dispoziție către amuzamentul motivat. *Comedie banului Constandin Canta ce-i zâc Căbujan și Cavaler Cucoș*, scrisă în colaborare cu Neculai Dimachi și Dumitrache Beldiman, este o satiră împotriva zgârceniei și arghirofiliei. *Giudecata femeilor*, datată 1 decembrie 1806, admonestează, într-un limbaj uneori cel puțin nonconformist, moravuri și năravuri ale boierimii, printre personajele vehiculate numărându-se autorul însuși. O altă comedie condamnând imoralitatea protipendadei este *Amoriul și toate harurile*.

Notorietatea în epocă și atenția posterității critice i le-a adus însă lui **C.** lirica sa, preponderent erotică, dar care cuprindea și cântece de lume sau compuneri meditative, circulând în copii manuscrise sau în repertoriile lăutărești. Prima ediție, *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*, apare postum, la Iași, în 1856. Între 1800 și 1830, interval în care produce un număr important de versuri, creația a lui **C.** cunoaște două etape distincte: una, până în preajma anului 1820, este bogată în compuneri ocazionale, acrostihuri, cântece de lume, stihuri erotice declarative; muza inspiratoare, mereu alta, a acestui permanent îndrăgostit este idealizată și impersonală, frumusețea ei, „nurii" îl îndeamnă la extaz și la exclamații superlative adunate în strofe sufocate de lamentări, oftaturi și leșinuri, pentru uzul saloanelor, dar și al serenadelor cu lăutari. În cea de a doua etapă, de după 1820, tonul devine meditativ, elegiile iau locul entuziasmelor celebrând iubiri pasagere, dragostea mistuitoare pentru Smaranda Negri, Zulnia, cum o alintă el, introduce accente tragice în clamarea sentimentului. Poate fi stabilită și o legătură între poezii cum ar fi *Amoriul din prieteșug* sau *Scrisoare către Zulnia* și poemul *Eloiza către Abeliard*, din ciclul „eroidelor" de Collardeau, lucrare tradusă de **C.** Versificările, până acum de circumstanță, se transformă într-un discurs patetic, stând sub semnul unei mari intensități a trăirilor intime. Argumente etice, generate de conflictul dintre sentiment și convenția socială, conferă dicțiunii o anume gravitate, nesprijinită însă și de calitatea artistică a limbajului, tributar unui clasicism întârziat. Apropieri, teoretic posibile, s-au făcut între **C.** și Petrarca, pornindu-se de la nefericirile petrecute în viața sentimentală a celor doi poeți. În lirica meditativă, **C.** elogiază munca țăranului (*Răspunsul unei scrisori*), egalitatea originară a oamenilor (*Cine are gust să-mi creadă*) sau, cu accente de relevabilă vibrație a imaginilor, comentează caracterul efemer al vieții (*Pe năsălie*). Iluminist în fond, dar alăturând trăsăturilor clasice semne ale romantismului care se definea în poezia occidentală, **C.** rămâne prezența cea mai interesantă pentru începuturile poeziei moderne românești.

Originalitatea lui Conachi constă în specializarea erotică, în cultul exclusiv al eului, iar savoarea vine din ineditul mediului. Căci Conachi este un Petrarca ras în cap, cu chip de faun oriental, cu işlic, antereu și iminei, obișnuit a subtiliza pe sofale și a-și trimite mesagiile prin țiganii lăutari, neverosimil în pădure, ducând omagiul până la târâtea în pulbere și la închinarea ortodoxă, și tristețea occidentală până la pandalii și istericale.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*, îngr. Neculai Ionescu, Iași, 1856; ed. 2, îngr. Miron Pompiliu, pref. Caterina Vogoride-Konaki, introd. Em. Vogoride-Konaki, Iași, 1887; ed. I-II, Iași, 1893; *Poezii*, îngr. Ion Pillat, București, 1942; *Scrieri alese*, îngr. Ecaterina și Alexandru Teodorescu, pref. Alexandru Teodorescu, București, 1963; *Opere*, îngr. și pref. Efim Levit, Chișinău, 1978; *Visul amoriului*, îngr. Lucian Vasiliu și Liviu Papuc, pref. Emil Iordache, Iași, 2000. **Traduceri:** M-me Cottin, *Matilda*, I-III, Iași, 1844 (în colaborare cu Iacob Fătu); [Dorat, Pope] în *Scrieri alese*, București, 1963.

Repere bibliografice: C. Negri, *Logofătul C. Conachi*, „România literară", 1855, 6; G. Sion, *Suvenire despre poetul Conachi*, „Revista contimporană", 1873, 1, 2; Ion Bianu, *Constantin Conachi*, „Revista nouă", 1888, 4; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *402-414*; G. Bogdan-Duică, *Logofătul Costache Conachi*, CL, 1903, 1, 2, 4; G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Conachi*, Iași, 1920, *309-357*; N. Cartojan, *Contribuții privitoare la originile liricii românești în Principate*, „Revista filologică", 1927, 1-2; Ch. Drouhet, *Logofătul Konaki și poezia franceză a epocii*, VR, 1930, 1-3; Perpessicius, *Opere*, XI, *152-156*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *85-91*; Ciorănescu, *Lit. comp.*, *87-92*; I. Massoff, *C. Conachi, primul nostru autor dramatic*, GL, 1956, 36; Popovici, *Studii*, I, *402-422*; N. A. Ursu, *Tragedia „Oreste" a lui Voltaire tradusă de C. Conachi*, IL, 1960, 9; Cornea, *Studii*, *79-102*; Brădățeanu, *Istoria*, I, *100-102*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *134-136*, *143-173*; Gáldi, *Introducere*, *118-122*; Păcurariu, *Clas. rom.*, *43-47*; Cornea, *Originile*, *302-320*; Paul Cornea, *Lumières roumaines et libéralisme français: entre C. Conachi et Pierre d'Herbigny*, CREL, 1976, 1; Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *99-102*; Emil Manu, *Costache Conachi*, RL, 1978, 37; Alexandru Teodorescu, *Costache Conachi*, în *Dicț. lit. 1900*, *203-204*; Simion, *Dimineața*, *231-292*; Piru, *Ist. lit.*, *35-36*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *180-186*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *204-206*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *16-19*; N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997, *401-407*; *Dicț. analitic*, I, *36-37*; Perian, *Pagini*, *30-45*; *Dicț. esențial*, *195-197*; Micu, *Ist. lit.*, *65-66*. *C.P.*

CONCORDIA, jurnal politic și literar bisăptămânal apărut la București de la 6 februarie până la 6 august 1857. Redactor-șef este C. A. Crețulescu, iar editor, E. Grant, fratele Mariei Rosetti. De altfel, lui C. A. Rosetti i se propusese conducerea comitetului de redacție, iar redactorii s-au aflat tot timpul sub influența lui. Intenția inițiatorilor era de a edita o publicație în care să-și dea mâna toți unioniștii din cele două Principate, pe deasupra intereselor de partid sau de grupare politică. Ei nutreau în egală măsură și ambiții literare, încercând să realizeze la București ceea ce izbutise V. Alecsandri la Iași prin „România literară", cu doi ani înainte. Ziarul a concentrat un grup de scriitori de valoare, în frunte cu V. Alecsandri,

Anulu I. 1857. .№ 1. Mercuri Februariu

CONCORDIA

JURNALU POLITICU ȘI LITTERARIU.

Gr. Alexandrescu și D. Bolintineanu. La partea politică, alături de C. A. Crețulescu colaborează I. A. Filipescu, Gr. Ioranu și P. I. Cernătescu. Fără să fie o gazetă literară propriu-zisă, **C.**, care avea un program politic bine stabilit, dispune și de un program literar limpede, în linii mari asemănător cu cel de la „Dacia literară", adaptat la cerințele momentului. Versurile lui V. Alecsandri, în care poetul cânta idealul Unirii sau gloriosul trecut istoric, constituie arma cea mai de preț a gazetei. În același spirit, Gr. Alexandrescu dădea aici satire și versuri patriotice, printre care *Cometei anonsate pentru 13 iunie* și *Răspunsul cometei*, iar Dimitrie Ralet, articole politice în spirit unionist. G. Crețeanu colabora cu versuri patriotice, cu un poem în proză, în care imita cadențele înflăcărate ale *Cântării României*, și cu o traducere din versurile admiratorului austriac al lui Napoleon, J. Chr. von Zedlitz. Tot versuri publică G. Baronzi, Al. Depărățeanu și Al. Sihleanu, care debutează în paginile acestei gazete. A. Costiescu îi închina lui V. Alecsandri o odă cu accente patriotice. Ceea ce lipsește însă gazetei pentru a juca, în pregătirea Unirii, rolul de catalizator, spre care se îndreptau ambițiile redactorilor, sunt articolele de directivă și de critică literară. După șase luni de apariție, gazeta se autodesființează, cu trei zile înainte ca de sub teascurile tipografiei lui F. Ohm să iasă primul număr din „Românul" lui C. A. Rosetti. Gestul redactorilor de la **C.** nu era întâmplător și nici doar simbolic. Ei considerau că își făcuseră datoria, mai ales în ceea ce privește acțiunea propagandistică și literară, iar acum se concentrau în jurul unei gazete militante, mai potrivită împrejurărilor politice. *R.Z.*

CONCORDIA, gazetă politică și literară bisăptămânală, apărută la Pesta între 3 august 1861 și 25 decembrie 1870. Până la 3 ianuarie 1863, a fost redactată de Sigismund V. Pop, care, de la această dată, în calitate de proprietar al periodicului, îi transferă sarcina de „redactor răspunzător" lui Al. Roman, profesor de limba și literatura română la Universitatea din Budapesta. Divergențe de natură politică, privitoare la orientarea gazetei, îl fac pe Al. Roman să renunțe la conducerea ei, după mai bine de trei ani. Mai ales în primii ani, apariția periodicului a fost deseori oprită de cenzură. **C.** se citea în întreaga Transilvanie, și pentru a răspunde interesului cititorilor, își organizase o rețea de corespondenți în comitate și în marile orașe. După retragerea lui Al. Roman, care va edita din 1868 „Federațiunea", **C.** își pierde treptat colaboratorii, mai ales pe cei literari, și cititorii. Politicește, gazeta lui Sigismund V. Pop încerca o mediere între interesele naționale ale românilor din Transilvania și autoritățile de la Pesta și Viena. Programul cultural și literar era mai vag. Notabilă este grija, statornic anunțată și în editoriale, pentru cultivarea limbii române. Gazeta a fost totuși criticată de T. Maiorescu, odată cu celelalte jurnale românești din Imperiul austro-ungar, pentru exagerări etimologiste și forme străine de spiritul limbii noastre. În primii ani de apariție, la **C.** au scris mulți dintre cei mai cunoscuți literați transilvăneni ai epocii. Spre deosebire însă de „Gazeta de Transilvania" sau de „Familia", Sigismund V. Pop și Al. Roman nu au avut intenția să facă din gazeta lor organul unei orientări literare precise, așa cum nu-l făcuseră nici organul unei direcții politice ferme. Din acest motiv, colaboratorii literari s-au îndepărtat cu timpul, atrași de alte periodice. De la primele numere au colaborat cu versuri Iosif Vulcan, I. Papiu, Justin Popfiu, At. M. Marienescu, Iulian Grozescu, Moise Sora Noac, apoi Aron Densușianu, Ioniță Scipione Bădescu, I. C. Drăgescu, Vasile Bumbac. În **C.**, Iosif Vulcan publică și nuvele, la fel, Constanța Dunca-Schiau, M. Besanu, I. C. Drăgescu. Aici și-a tipărit I. Codru-Drăgușanu (începând cu numărul 22 din anul 1863) însemnările din călătoriile sale prin Europa. Foarte des au apărut și numele unor scriitori din Principate: V. Alecsandri, D. Bolintineanu — cu versuri și articole politice —, C. Bolliac, C. D. Aricescu, G. Baronzi, Gr. H. Grandea, Gh. Tăutu și V. A. Urechia. Cele mai multe texte literare sunt republicări după gazetele din Iași sau București, dar grija cu care sunt alese semnalează că în spatele neutralismului politic afișat se ascundea adeziunea la cauza națională. I. Vulcan a tradus din Jókai Mór (nuvela *Capul lui Iordachi*). S-a mai tălmăcit din Montesquieu și din alți scriitori francezi și germani. At. M. Marienescu și T. Catone colaborau cu folclor cules din Ardeal și Banat. După ziarul bucureștean „Reforma" se retipărește comentariul lui D. Bolintineanu la colecția de poezii populare a lui V. Alecsandri, iar lui Iulian Grozescu i se republică articolul apărut în gazeta maghiară „Fővárosi Lapok", în care recenza critic, restabilind adevărul, culegerea de balade secuiești ale lui Kriza János, în care culegătorul inclusese multe balade populare românești. **C.** mai adăpostește un studiu al lui I. G. Sbiera despre colindele de Crăciun și un articol al lui Aron Densușianu consacrat poeziei populare. Acesta tipărea și o ambițioasă încercare de definire a operei lui Dante, însoțită de un documentat preambul biografic și de traducerea unor fragmente din *Divina Comedie*. *R.Z.*

CONDEESCU, Dan Alexandru (15.II.1950, București), critic și istoric literar și editor. Este fiul Genovevei și al lui Alexandru Milea, economiști. A urmat cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, absolvite în 1974. Din 1978 a susținut rubrici de critică în diverse reviste literare (între 1982 și 1987 a deținut rubrica „Debut" a revistei „Luceafărul"). În 1990 ajunge redactor-șef adjunct la revista „România pitorească", unde fusese angajat încă din 1979. Din 1990 este director al Muzeului Literaturii Române și din 1992 redactor-șef al revistei „Manuscriptum". A înființat Editura Muzeul Literaturii Române. A debutat în revista „Limbă și literatură" în 1973 iar editorial în 1997, cu *Planeta Moft* (Premiul Asociației Scriitorilor din București). A colaborat la „Amfiteatru", „Luceafărul", „Viața românească", „Contempo-

ranul", „România literară", „Manuscriptum", „Calende", „Adevărul literar și artistic", „Literatorul", „Convorbiri literare" ș.a.

Volumul de debut, *Planeta Moft*, subintitulat „o utopie critică despre rolul celei de-a patra puteri constituționale (Sfinte Sisoie!) în opera lui I.L. Caragiale", constituie o insolită sinteză critică scrisă cu nerv, într-un stil degajat și ironic, spumos, pe alocuri un adevărat „festin stilistic", preluând cu voluptate modelul „carnavalului textual" caragialian. „Utopia critică" propusă, o mostră de demers critic postmodern, analizează în principal publicistica lui Caragiale, cu referiri la momente relevante ale biografiei scriitorului, cu detalii savuroase despre lumea și obiceiurile contemporanilor săi, elementele de istorie și critică literară, de istorie culturală și a mentalităților, subordonându-se conceptului central al cărții — „moftul", echivalentul modernului kitsch. **C.** abordează creația, lumea și omul Caragiale din perspectiva kitsch-ului ca fenomen cultural și ontologic definitoriu pentru „locuitorii Planetei Moft". Este vorba despre crearea unui univers de hârtie, gol de substanță, a unei lumi alienate, închise, aflate sub fascinația și dominația presei. Fenomenul mass-media pașoptist și postpașoptist este studiat ca factor declanșator al unei existențe falsificate, de care însuși omul și gazetarul Caragiale a încercat să se salveze prin opera sa „literară", molipsită și ea de ticurile și de clișeele limbajului publicistic. *Rică Venturiano c'est moi* (titlul unui capitol) se referă tocmai la „lupta cu omul-kitsch care-l pândește dinăuntru" pe Caragiale și pe care îl exorcizează prin intermediul unei „duble parodii",parodia unei lumi-parodie. „Mitologia moftului" cuprinde varii subspecii, toate invenții ale presei, și efecte ale existenței-kitsch: „mitul revoluției", „mitul progresului modern", modelul cetățeanului responsabil, răsturnate parodic în imaginea rabelaisiană a unei „edenice" mahalale de absurd și perpetuu carnaval. Deși ia de multe ori forma unui joc speculativ, *Planeta Moft* este, în substanța ei, o temeinică cercetare a relațiilor dintre scriitorul (de literatură) și publicistul Caragiale, dintre universul său interior, cel al personajelor și lumea contemporanilor săi, o analiză a publicisticii caragialiene din perspectiva retoricii discursului gazetăresc și a fenomenului de presă în genere. A îngrijit și a prefațat mai multe ediții, printre care *Ordinea cuvintelor* (I–II, 1985), *Fiziologia poeziei* (1990) și *Opera poetică* (I–II, 1999–2000) de Nichita Stănescu.

SCRIERI: *Planeta Moft*, București, 1997. **Ediții:** Nichita Stănescu, *Ordinea cuvintelor*, I–II, pref. edit., București, 1985, *Fiziologia poeziei*, București, 1990, *Colindă pentru inimă*, Galați, 1991, *Opera poetică*, I–II, București, 1999–2000; G. Bacovia, *Poezii*, Galați, 1991; I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*, pref. edit., Galați, 1991; Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. II: *Pribeag în țara mea*, pref. Alexandru Cojan, București, 1996; Emil Cioran, *Scrisori din tinerețe*, București, 1999; Mihai Eminescu, *Versuri lirice*, București, 2000.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Moștenirea lui Nichita*, RL, 1985, 44; Daniel Cristea-Enache, *Orbitor, kitschul*, ALA, 1997, 383; Laurențiu Ulici, *„Planeta Moft"*, „Privirea", 1997, 77; Dan Silviu Boerescu, *Existențe-kitsch sau Blestemul lui Caragiale*, „ArtPanorama", 1997, 2; Dimisianu, *Lumea*, 407–410. *R.D.*

CONDEESCU, N[icolae] N. (19.X.1904, București – 5.XII.1966, București), istoric literar. Licențiat în litere și filosofie al Universității din București cu mențiunea *magna cum laude* (1925), absolvent al Școlii Normale Superioare din Paris (1928), **C.** funcționează mai întâi ca profesor în învățământul secundar, predând limba franceză la Liceul „Ioan Maiorescu" din Giurgiu, apoi la liceele „Gh. Șincai" și „Matei Basarab" din București (1929–1939) și la Seminarul Pedagogic Universitar. În 1942 este lector de limba și literatura română la Universitatea din Lyon. În 1943, întors în țară, ocupă Catedra de limba franceză la Academia de Înalte Studii Comerciale din Cluj-Brașov, al cărei rector devine în 1945. Din 1948 și până la sfârșitul vieții a fost profesor la Facultatea de Filologie a Universității din București, decan al Facultății de Limbi Romanice și Clasice (1963–1965) și câțiva ani prorector. A primit distincția „Palmes académiques" a guvernului francez.

Teza de doctorat în literatură comparată, *La Légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines* (1938), trecută cu mențiunea *summa cum laude*, a suscitat chiar de la publicare, un viu interes. Fiind considerată de importanță europeană, ca singura lucrare monografică dedicată acestui subiect, i-au fost consacrate numeroase recenzii în reviste de specialitate atât românești, cât și străine. Pe lângă activitatea didactică de o viață, **C.** a avut o arie largă de preocupări, de la istoria limbii franceze până la literatura comparată, cercetată mai ales sub unghiul relațiilor culturale româno-franceze, în toate perioadele de dezvoltare ale literaturii franceze, cu ale cărei coordonate **C.** era deosebit de familiarizat. În afara tezei de doctorat, apreciată drept „o capodoperă a metodei comparatismului" (Marin Bucur), pe aceeași linie se cuvine menționat studiul despre *„Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei"* de Vincent Voiture (1931), roman important pentru istoria literară din perspectiva receptării literaturilor occidentale de către spiritualitatea românească de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor. Pentru receptarea literaturii franceze în țara noastră, vor rămâne de neocolit numeroasele sale studii introductive, prefețe, note, tabele cronologice și traduceri din opera unor scriitori ca Rabelais, Molière, La Bruyère, La Fontaine, Lesage, Voltaire, V. Hugo, Balzac, Verlaine, Anatole France. Rămân de asemenea de referință ediția *Opere* (I–IV, 1955–1958) de Molière, realizată în colaborare cu Valentin Lipatti și antologia *Povestitori francezi din Renaștere* (1969). Personalitate complexă, **C.** a fost în egală măsură și un remarcabil lingvist, lăsând instrumente de lucru indispensabile: dicționare, lucrări de istorie a limbii franceze și manuale de limbă franceză.

SCRIERI: *La Légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines*, București, 1938; *Les Jugements littéraires de Tallemant des Réaux*, București, 1940; *Une muse du XVII-e siècle: Madame de la Lane*, Cluj, 1940; *Sistemul lui Galileo Galilei și opinia publică franceză a secolului al XVII-lea*, București, 1942; *Contributions à l'étude de la fortune littéraire du Chevalier Maur en France*, București, 1943; *O dramă istorică inspirată de „Doamna Chiajna" a lui Odobescu*, București, 1943; *Al. Odobescu și „scenele" sale „istorice"*, Craiova, 1943. **Ediții:** Molière, *Opere*, I–IV, tr. și introd. edit., București, 1955–1958 (în colaborare cu Valentin Lipatti);

Povestitori francezi din Renaștere, tr. Al. Hodoș, pref. Cornelia Comorovski, București, 1969; *Antologie din operele lui Voltaire (Zadig, Micromégas, Candide, Jeannot et Colin)*, tr. Al. A. Philippide, introd. edit., București, 1961. **Traduceri:** Honoré de Balzac, *Vărul Pons*, București, 1964 (în colaborare cu Theodosia Ioachimescu).

Repere bibliografice: Profira Sadoveanu, *„La Légende de Geneviève de Brabant" de Condeescu*, „România", 1938, 70; N. Iorga, *N.N. Condeescu, „La Légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines"*, „Revue historique du Sud-Est européen", 1938, 4–5; Perpessicius, *Opere*, VIII, *95–100*; Ion Brăescu, *Nicolae N. Condeescu*, „Revista învățământului superior", 1967, 1; Gh. Mihoc, *Profesorul Nicolae N. Condeescu*, RITL, 1967, 2; Manuella Borsatti, *Opera științifică a lui Nicolae N. Condeescu*, AUB, limbi romanice, 1972; Bucur, *Istoriografia, 272–273.* *A.M.*

CONDEIUL, publicație apărută la Craiova, lunar, între 15 octombrie 1938 și octombrie 1942, sub direcția lui Eugen Constant. Articolul-program (nesemnat) e o colecție de generalități puse sub „emblema sincerității". Asumându-și o misiune istorică, revista, subintitulată „Literar. Critic. Artistic", crede că va fi „Cerberul care va apăra, cu vigoare cenzorială, porțile Demnității omenești de năvala mistificatorilor cartelați". Mijloacele de „pază" și „protecție" a valorii și concordiei sunt cele verificate în timp: refuzul imitației, spiritul de independență, luciditatea critică, stigmatizarea mediocrității, condamnarea imposturii și neacceptarea lirismului de circumstanță. Față de acest program pretențios, realizările sunt mai mult decât modeste. Se publică mai ales poezie (Eugen Constant, Savin Constant, I. Gr. Periețeanu, Constantin Barcaroiu, Al. Iacobescu, Vlaicu Bârna, Mircea Florentin), eseuri (Eugen Constant, la rubrica „Însemnări în rama bibliotecii") și rareori traduceri (Villon, R. M. Foerster, Shelley). Colaborează cu proză Ștefan Roll, Aurel Tita, Dem. Bassarabeanu, Tiberiu Iliescu. Dramaturgia însă lipsește, în schimb e apreciabil numărul contribuțiilor critice și de istorie literară: Florin Stănescu-Gighera (*Destinul lui Panait Istrati*), I. P. Șugulescu (*I. G. Periețeanu*), I. C. Popescu-Polyclet (*Cincinat Pavelescu*), Petre Bellu (*Panait Istrati*), I. Gr. Periețeanu (*Corneliu Moldovanu*), Sergiu Cristian (*D-l Constantin Fântâneru și critica literară, Cultul luminii în poezia d-lui Nichifor Crainic, Opera de artă și reprezentările ei*), Scarlat Preajbă (*Originea Cantemirilor*). Sergiu Cristian e și autorul unor glose la *Artă și valoare* de Lucian Blaga. Alți colaboratori: C. Graur, N. Plopșor, Al. Balaci, C. Săteanu, I. Pavelescu, Paul I. Papadopol. *A.S.*

CONDIESCU, N[icolae] M. (2.X.1880, Craiova – 15.VI.1939, București), prozator. Orfan de mamă de la vârsta de cinci ani, aflat în grija unei bunici hipoacuzice, întâiul născut al Mariei (n. Panu) și al căpitanului Matei Condiescu parcurge cu dificultate ciclul secundar, mai întâi la Liceul „Carol I" din Craiova (1891–1894), apoi la Școala fiilor de ofițeri. În 1897 debuta cu versuri în ziarul „Voința Craiovei", în anul următor colabora la „Foaia pentru toți" și la „Foaia populară", iar la începutul lui 1899 scotea placheta *Din lacrămi*. După bacalaureat **C.** optează totuși pentru cariera armelor, și la terminarea Școlii Militare de Infanterie din orașul natal (1902),

este afectat batalionului de vânători de munte însărcinat cu paza Peleșului. O vreme continuă să scrie poezii, dintre care unele, iscălite N. Corbu și N. C. Corbu, îi apar în „Revista modernă" și „Revista idealistă". În 1914 va absolvi Școala Superioară de Război din București, unde predă, până în 1916, istoria militară. În timpul campaniei militare din 1916–1917 e încadrat în Biroul Operații de la Marele Cartier General. Avansat colonel, adjutant al prințului moștenitor, în 1920 **C.** îl însoțește pe acesta într-o călătorie de șapte luni în jurul lumii. Publicarea în revistele „Flacăra", „Lamura", „Cugetul românesc" și „Gândirea" a unor însemnări de drum și tipărirea celor două volume din *Peste mări și țări* (*Grecia, Egiptul*, 1922, *Indiile*, 1923) marchează adevărata sa intrare în viața literară. După 1926, când demisionează din armată ca urmare a renunțării la tron a prințului Carol, **C.** se dedică scrisului. Semnează în „Gândirea", „Năzuința", „Scrisul românesc", „Bilete de papagal", „Viața literară", „Ramuri" ș.a. articole, schițe și nuvele, din care o parte sunt strânse în volumul *Conu Enăke* (1928). Ar fi fost redactor la „Rampa" – unde totuși numele nu-i apare – și la „Cuvântul". „Restaurația" din 1930 îi aduce numeroase funcții și onoruri: general de brigadă, adjutant regal, bibliotecar al lui Carol al II-lea, secretar general al Uniunii Fundațiilor Regale și secretar general la Societatea Română de Radiodifuziune; membru din 1922, este ales, în 1935, președinte al Societății Scriitorilor Români și, în 1938, membru onorific al Academiei Române. Prezent mai rar în presă – în „Revista Fundațiilor Regale" (pe care o dirijează discret), în „Viața românească" și în efemerele „Orașul", „Veac nou" și „Ronsard" –, **C.** își reeditează *Peste mări și țări*

(1936–1937) proza scurtă sub titlul *Schițe* (1936) și primul volum din *Însemnările lui Safirim* (1936), sfârșitul prematur împiedicând definitivarea scrierii.

Volumul de debut al lui **C.**, *Din lacrămi*, adună versificări de adolescent, inspirate de trăiri în parte reale, în parte imaginare, toate exagerate până la marginile neverosimilului. Nici poeziile publicate între 1901 și 1909 în reviste, deși relevă mai mult discernământ și capacitate de expresie, nu ajung să impună o voce distinctă. La maturitate **C.** le-a renegat explicit, dar, neîndoielnic, lirismul constituia un dat al firii sale, care își va pune amprenta pe tot ce scrie. Mai puțin evidentă este această componentă în primul volum din *Peste mări și țări*. Timorat oarecum, memorialistul s-a cenzurat sever, mărginindu-se să comunice doar expansiunile ce convin turistului comun, de unde impresia de literaturizare. Și apelul masiv la opiniile experților în istoria artei și în arheologie ascunde reacția subiectivă. Totuși, pe alocuri, aceasta răzbate la suprafață, mai ales în fața stihiilor naturii și a genunii timpului, devenind mai frecventă în partea a doua a călătoriei, unde se renunță la călăuzele prestigioase. Mai atent la mișcările interioare iscate de contemplarea peisajului indian, mai personal în reflexia colorată de scepticism, **C.** prinde acum câte ceva și din spectacolul uman. Din „misiunea" ce-l însoțește pe prințul Carol se conturează bine „doctorul Ali" și „polițistul" C., iar dintre ocazionalii tovarăși de drum – un ansamblu de operă rus, cu un impresar obez și cu o primadonă trecută, dar cu o voce extraordinară. Câteva portrete de indigeni – rajahi, dar și umili servitori –, transcrierea unei povești de dragoste dau variație jurnalului. Împletirea dintre liric și epic caracterizează schițele și nuvelele publicate după 1923. În personajul Iisus din *Fiul Omului*, autorul își proiectează propria-i frământare sufletească, veritabilă luptă între credință și tăgadă, provocată de imensa suferință umană. O altă schiță, *Revenire*, relatează o întâmplare ce probează personajului-narator infinita reîntrupare a sufletelor, iar câteva „inscripții pe cristalul de gheață" se desfășoară poematic pe arcul unei simțiri delicate, subtile. În schimb, *Subiect de nuvelă* și îndeosebi *Truică șefu* arată o înclinație spre zugrăvirea unui personaj și a unui mediu. Pe această traiectorie se plasează și *Conu Enake* considerat „roman comprimat", „cu cheie", întrucât trimite fără dubii la un cunoscut om politic, fost ministru al Domeniilor și academician. În pagini puține, se mișcă în mod cert unul dintre marii ariviști și avari ai literaturii noastre. Efectul însă e diminuat de implicarea pasionată a autorului, care își condamnă direct eroul, cu virulență pamfletară. O valorizare mai largă a însușirilor lui **C.** se vede în *Însemnările lui Safirim* (1936), proiectate în cinci-șase volume. În partea realizată – primul volum și câteva capitole din al doilea, publicate în periodice –, substanța este evident autobiografică. *Însemnările...* sunt de fapt memoriile autorului, organizate romanesc. Procedeul – atribuirea „însemnărilor" unui fost om de acțiune omnipotent, călugărit în urma unei tragice întâmplări – e livresc, cum e și dialogul repetat dintre erou și statuia lui Pan. Dar în această ramă se așază o sumedenie de icoane vii ale rudelor (bunicii și străbunicii – „conu Manolache" și Katy, „jupân" Țenea Dupin și focoasa Profi –, unchiul Tache Mărcuș și fiii săi), ale tovarășilor de joacă și ale colegilor de școală, ale unor concetățeni cu diverse ocupații. Forța și căldura evocării, într-un stil ce amintește deseori de Mateiu I. Caragiale, fac ca fragmentarismul inițial să dispară. *Însemnările lui Safirim* devin astfel o frescă a Craiovei sfârșitului de secol XIX, când realistă, chiar cu accente naturaliste, când de un melancolic, duios lirism.

SCRIERI: *Din lacrămi*, Craiova, 1899; *Peste mări și țări*, I–II, București, 1922–1923; *Conu Enake*, Craiova, [1928]; *Schițe*, București, [1936]; *Însemnările lui Safirim*, București, 1936; ed. pref. Al. Piru, îngr. și postfață Octavian Lohon, Craiova, 1983.

Repere bibliografice: Mihail Sadoveanu, *N. M. Condiescu, „Peste mări și țări"*, VR, 1922, 6, 1924, 9; Șerban Cioculescu, *„Conu Enake" de N. M. Condiescu*, ADV, 1928, 13 638; Perpessicius, *Opere*, VI, *373–377*, VII, *242–244*, VIII, *282–284*, X, *143–144*; Arghezi, *Scrieri*, XXV, *307–308*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *243–244*; G. Călinescu, *N. M. Condiescu, „Însemnările lui Safirim"*, ALA, 1936, 808; Octav Șuluțiu, *„Însemnările lui Safirim"*, F, 1936, 5; Demetrescu, *Însemnări*, *258–262*; Papadima, *Creatorii*, *167–172*; Pompiliu Constantinescu, *„Însemnările lui Safirim"*, VRA, 1936, 448; Camil Baltazar, *Oltenia în romanul românesc*, RFR, 1936, 8; Șerban Cioculescu, *„Însemnările lui Safirim"*, RFR, 1936, 11; Nicolae Roșu, *Critică și sinteză*, București, 1939, *226–235*; Al. Rosetti, *N. M. Condiescu*, RFR, 1939, 10; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *923*; Micu, *„Gândirea"*, *777–781*; D. I. Suchianu, *Foste adevăruri viitoare*, București, 1978, *129–142*; Antonescu, *Scriitori*, *72–83*; Pavel Țugui, *Nicolae M. Condiescu*, AUC, științe filologice, t. IX, 1981; Firan, *Profiluri*, *203–209*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *636–637*. *V.D.*

CONDURACHE, Val[eriu] (2.VIII.1950, Iași), critic literar și poet. Este fiul Nataliei și al lui Gheorghe Condurache, profesori. A absolvit Facultatea de Filologie, secția română-franceză a Universității din Iași în 1973, după care a fost profesor de franceză, secretar literar (1974–1990) și director general (1992–1994) al Teatrului Național „V. Alecsandri" din Iași, redactor, împreună cu Mircea Filip, al revistei „Arlechin" și director (1994–1997) al Editurii Nord-Est. A colaborat, după debutul din „Familia" (1967), la „Cronica", „Alma Mater", „Convorbiri literare", „România literară" ș.a. A debutat editorial în 1983 cu volumul *Fantezii critice*, pentru care a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul UTC. A mai semnat C. Valerian și Valeriu Vlad. În 1990 a obținut Premiul de critică teatrală al UNITER. După 1990 a fost prezent în diferite publicații cu caracter politic și cultural din Iași, a primit o bursă Soros pentru creație literară, a devenit cercetător la Fundația Academică „Petre Andrei" din Iași (1997–2000), director general al Complexului Muzeal Național „Moldova" de la Iași (din 2000), a intrat în politica activă (consilier municipal din 1996) și a părăsit exercițiul criticii de întâmpinare.

Cu toate că a publicat sute de cronici literare, ca și două cărți în domeniu (*Fantezii critice* și *Portret al criticului în tinerețe*, 1984), **C.** are o accentuată structură de prozator. Scriind despre cărțile altora (în majoritate cărți de proză), el tatonează propriul teritoriu imaginar, împrăștie în discursul evaluativ

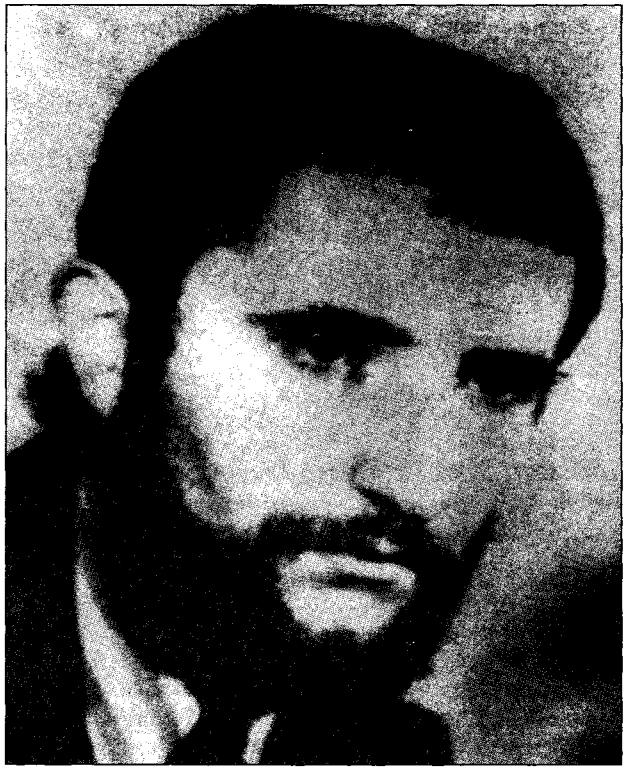

mininarațiuni personale, reverii critice și digresiuni, practică limbajul aluziv, jocurile lexicale, ironia și alterizarea eului critic, într-un cuvânt, face o „critică artistică", situată între hotare. Dispoziția histrionică și experimentalismul jovial ar fi notele dominante în volumul de debut, unde aplicațiile la caragialeanism sunt urmate de o suită de parodii critice în care **C.** se joacă (absolut convingător) de-a Șerban Cioculescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu ș.a., scriind despre N. Breban, Paul Anghel sau T. Mazilu. Regizându-și exercițiul critic în mod spectacular – și specular –, el aruncă întotdeauna pe „masa de joc" mize mari; o carte devine sursă de gimnastică agilă, opera unui moralist se încarcă de semnificațiile unei lecturi critice cu bătaie în istoria mentalităților politico-literare, iar cotrobăitul după sensuri în răspăr asigură forța de percutare a verdictelor (ca în aplicațiile la Marin Preda, Nicolae Breban, Adina Kenereș, Al. Ivasiuc, Mircea Ciobanu, Gabriel Liiceanu, Alexandru Paleologu, George Bălăiță). „Nu am ales meseria ciudată de cronicar literar, recunoaște scriitorul. Ea, vorba vine, m-a ales pe mine. Mi s-a cerut o recenzie. Inconștient, aveam doar douăzeci de ani, am scris-o [...]. Debutasem cu pagini de proză, scriam câte zece pagini pe noapte, începusem două romane ș.a.m.d. Critica era pentru mine un exercițiu secund..." În așteptarea romancierului, scrie însă versuri (*La Belle Époque*, 1992, *Domnișoara cu nefericirea la tâmple*, 2002).

SCRIERI: *Fantezii critice*, Iași, 1983; *Portret al criticului în tinerețe*, București, 1984; *La Belle Époque*, Iași, 1992; *Exerciții de îndoială*, Iași, 1999; *Domnișoara cu nefericirea la tâmple*, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Dobrescu, *Foiletoane*, III, *198*; Laurențiu Ulici, „*3...*", RL, 1983, 41; Mihai Dinu Gheorghiu, *Singur printre critici*, VR, 1984, 1; Dan C. Mihăilescu, *Fantezii critice*, T, 1984, 2; Gh. Grigurcu, *Fantezii critice*, F, 1984, 6; Florin Faifer, *Trei critici de la „Dialog"*, „Dialog", 1984, *101–102*; Adrian Marino, *Procedee critice și literare*, TR, 1985, 21; Ion Bogdan Lefter, *Fantezii și ipoteze*, AFT, 1986, 6; Călinescu, *Biblioteci*, *234–239*; Andreea Deciu, *Nostalgii*, RL, 1992, 33; Țeposu, *Istoria*, *193–195*; Ioan Holban, *Salonul refuzaților*, Iași, 1995, *205–206*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *638–639*; Alex. Ștefănescu, *În vârtejul publicisticii*, RL, 1999, 46; Manolescu, *Lista*, III, *403–406*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1130*. *T.R.*

CONSTANT, Eugen (25.X.1890, Craiova – 27.II.1975, Craiova), poet, prozator și gazetar. O darnică ursită a făcut ca Dumitru Constantinescu, meșter plăpumar, și nevasta lui, Eufrosina, să aducă pe lume opt copii, dintre care cinci vor ajunge oameni de condei: Iancu, Eugen, Paul, Savin, Lucia. Însă **C.** pare la început atras de lumea cifrelor. După absolvirea unei școli comerciale (1902–1904), el urmează Școala superioară de comerț „Gh. Chițu" (1905–1909), obținând diploma de expert contabil. Suplinindu-l pe Mihail Cruceanu, va deține timp de un an o catedră de limba română la această școală. De-a lungul unui deceniu și jumătate a funcționat ca profesor la Școala industrială de ucenici „Obedeanu" și la o școală industrială de pielari. A mai fost – experiență neplăcută pentru **C.** – secretar-contabil la Teatrul Național din capitala Băniei. Președinte al Sindicatelor Unitare Muncitorești, membru al colegiului redacțional al foii „Apărarea ceferiștilor" (Craiova, 1934), condeierul oltean își nutrește din învrăjbirea de clasă spiritul de frondă. A debutat cu un sonet în „Acțiunea română" (Iași, 1917). A mai colaborat la „Ramuri", „Gândul nostru", „Adevărul literar și artistic", „Datina", „Actualitatea", „Bilete de papagal", „Familia", „Fulgerul", „Presa", „Gorjanul", „Jurnalul", „Meridian", „Gând și slovă oltenească", „Tribuna Olteniei", „Oltenia muncitoare", unde a fost redactor, și la multe altele. A înființat, la Craiova, publicațiile „Garda" (1928–1931), „Strigătul oltean" (1929), „Condeiul" (1938–1942) și a contribuit la apariția cotidianului „Înainte" (1944). Împreună cu Paul Constant editează la Sibiu, între 1932 și 1934, „Provincia literară". A folosit pseudonimele Inimosu, Evghenie, Silvirgil, Condeierul, Vulcan.

Doar volumul de sonete *Oglinzi aburite* (1918) poartă pe copertă iscălitura Eugen Constantinescu. Celelalte sunt semnate Eugen Constant, nume care în 1950 devine oficial. Alte cărți de poezie sunt *Galerii de ceară* (1924), *Cu dalta pe lespezi* (1928), *Punte peste veacuri* (1929), *Socluri devastate* (1933), *Crater scufundat* (1936), *Versuri* (1937), *Sărutul însingurărilor* (1940), *Melancolii sub arcade florale* (1942), *Elanuri răstignite* (I, 1943). *Amurg prin vitralii* este un ciclu din placheta *Poezii* (1926), la care coautori sunt Paul și Savin Constant. Caracter antologic au volumele *Poezii. Articole* (1964), *Gravuri și rezonanțe* (1967), *Vibrații republicane* (1973). Depresiv și sceptic în primele poeme, vădind înrâuriri din Al. Macedonski și profesând un baudelairianism apăsat, **C.** urzește o imagistică întunecată, convulsivă, sugerând irezolvabile neliniști. Un livresc spăimos, de coșmar uzual, invadează spațiul liric,

aglomerându-l cu tocite semne ale „nimicului final". Schelete, morminte, stafii, un „hohot satanic", un „rânjet spectral" și alte lugubre vedenii conturează o lume de umbre în care straniul și grotescul se învălmășesc. Treptat, halucinațiile descresc, lăsând în urmă o oboseală cu aburiri de tristețe și resemnare. „Setea de infinit", din care se nasc himere, pare a se stinge, făcând loc, într-o gestică afectată, unui sentiment al zădărniciei, ce pulsează în „strofe amare" și „reverii tombale". Impasul se traduce prin stări de însingurare, retorica deziluziei scoțând la iveală o interioritate stăpânită nu de credință, ci de tăgadă, nu de elanuri, ci de dezgust și, câteodată, de exasperare. Mizantrop, misogin, găsindu-și seninătatea doar în natura care îl tămăduiește de nevroze, poetul se încarcă de înverșunare și, cu frustrări de proletar, fierbe de ură atunci când se lovește de strâmbătatea care, în profitul câtorva paraziți, îmbrâncește în mizerie neagră plugari și salahori, șomeri și prostituate. Un scrâșnet de mânie asprește aceste congestionate, grandilocvente „poezii sociale" cu verb dur, tăios, metalic, în care invectiva, imprecația, profetismul sonor nu exclud împroșcările de sarcasm. În anii puterii populare, semețul coboară de pe baricade, ancorând țanțoș într-un festivism înstrăinat de poezie. Cântând, în ton cu atâția alții, „partidul-părinte", privind dezmierdător la colectiviștii și pionierii „patriei socialiste", răzvrătitul de odinioară își trăiește, în declamații sterpe, „ora extazului".

A scris și teatru (*Pământ blagoslovit*, 1938, *Muzica stelelor*, 1947, *Făclierii*, piesă apărută în ziarul „Înainte", 1972), însă de o totală insignifianță. În publicistică, incisivitatea lui **C.** are răbufniri de pamflet. Compasiunea față de dezmoșteniții soartei se întovărășește cu ostilitatea față de spoliatori, demagogi și alți farsori care se pitesc îndărătul unor caraghioase „măști de carnaval". Denunțând, cu un limbaj de stângă vehementă, „putrigaiul" atotstăpânitor, utopistul visează la „o perfecțiune a arhitecturii sociale". În „panopticul" de politică externă, **C.** încondeiază în fraze acidulate hitlerismul tentacular și pe „frumosul Adolf". Un stil alambicat, pretențios, gongoric înzorzonează notațiile adesea judicioase și nu lipsite de nuanță din *Incrustări în rama bibliotecii* (I-II, 1930-1940). Preferând „eticul" — „esteticului pur", intransigentul, încruntatul comentator atribuie criticii un rol profilactic, ceea ce presupune o purificare de „toxine" a vieții literare. De aici, destule aprecieri tranșante, chiar brutale. Lăudând ceea ce crede că e de lăudat, **C.** nu menajează nonvaloarea. Răzleț, se ivesc aici unele caracterizări inspirate, și tot așa în cartea de *Evocări* (1980), care însumează portrete de scriitori, deformate de o abuzivă tușă sociologizantă. Plin de rele umori, șarjând gros și într-o scriitură întortocheată, indigestă, păcate ale vieții de provincie, romanul *Condicar de lume nouă* (1935) nu poate ascunde o dorință de răfuială. Înveninări, răutăți, ricanări și ranchiune trădează sensibilitatea ulcerată a unui inadaptabil părăsit de iluzii.

SCRIERI: *Oglinzi aburite*, Craiova, 1918; *Galerii de ceară*, Craiova, 1924; *Amurg prin vitralii*, în Eugen, Paul și Savin Constant, *Poezii*, Craiova, 1926; *Cu dalta pe lespezi*, Craiova, 1928; *Punte peste veacuri*, Craiova, 1929; *Încrustări în rama bibliotecii*, I-II, Craiova, 1930-[1940]; *Socluri devastate*, Craiova, 1933; *Condicar de lume nouă*, Craiova, 1935; *Crater scufundat*, Craiova, 1936; *Lumini la orizont*, Craiova, 1937; *Versuri*, Craiova, 1937; *Pământ blagoslovit*, Craiova, 1938; *Sărutul însingurărilor*, Craiova, 1940; *Melancolii sub arcade florale*, Focșani, 1942; *Elanuri răstignite*, I, Craiova, 1943; *Poezii. Articole*, pref. Mihail Cruceanu, București, 1964; *Gravuri și rezonanțe*, București, 1967; *Vibrații republicane*, Craiova, 1973; *Evocări*, postfață Darie Novăceanu, Craiova, 1980.

Repere bibliografice: Pericle Martinescu, *„Condicar de lume nouă"*, „Reporter", 1935, 75-77; Paul I. Papadopol, *„Condicar de lume nouă"*, U, 1936, 47; Alexandru Firescu, *Un poet al revoltei: Eugen Constant*, în *Rezonanțe culturale oltene*, Craiova, 1971, 79-88; Piru, *Poezia*, I, 77-78; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 159; Firan, *Profiluri, 210-215*; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, 276-278; *Dicț. scriit. rom.*, I, 639-640; Faifer, *Pluta*, 71-74. ***F.F.***

CONSTANT, Paul (pseudonim al lui Paul Constantinescu; 29.I.1895, Craiova — 9.XI.1981, Sibiu), poet și prozator. Era unul dintre numeroșii copii ai Eufrosinei și ai meșterului plăpumar Dumitru Constantinescu. După absolvirea Școlii superioare de comerț „Gh. Chițu" din Craiova, se angajează la o bancă de credit (1912-1913). Plictisindu-se curând de viața anostă de amploiat, pleacă în satul Gârcov (județul Romanați), ca învățător suplinitor (1914-1915). Luat la armată, din 1915 se instruiește la Școala Militară de Ofițeri din București, dar ezită, la încheierea stagiului, să urmeze o carieră ostășească. Nu se înveșnicește nici în funcția de contabil la Percepția din Caracal (1918-1919). Demisionează și îmbracă uniforma de ofițer la garnizoana din Fălciu (1919-1920), de unde se mută la Școala de Cavalerie din Sibiu, stabilindu-se, în 1921, în acest oraș. Se pensionează cu gradul de colonel. Era încă elev când, în 1911, își vede publicată o schiță umoristică în „Veselia". Cu versuri, proză, articole avea să mai colaboreze (semnând și cu pseudonimele Silex și Tudor Prastie) la „Adevărul literar și artistic", „Romanațul", „Brașovul literar și artistic", „Acțiunea", „Pagini literare", „Familia", „Ramuri", „Universul literar", „Vremea", „Scrisul bănățean" și altele, printre care „Tribuna", „Astra", „Transilvania". În asociere cu Șt. N. Ricman scoate la Caracal periodicul „Vremea" (până în 1931 figurând numai el ca director), iar cu Eugen Constant, la Sibiu, „Provincia literară" (1932-1934) și „Armonia literară". A contribuit la întemeierea grupării sibiene „Thesis" (1931). Alături de Șt. N. Ricman, Fr. Iosif, V. Enescu, semnează o monografie a județului Romanați. Ca profesor de administrație și legislație militară, a întocmit, singur sau în colaborare, manuale didactice. O piesă, *Colivia cu sticleți*, i-a fost jucată la teatrul din Sibiu (1946); alte comedii, ușurele, au rămas în manuscris.

În volumul *Poezii* (1926), editat împreună cu frații lui, Eugen și Savin, poemele lui **C.** sunt grupate sub titlul *Litanii pentru cei uitați*. E aici un lirism estompat, în care, fără stridențe, dar și fără culoare, sunt plânși cei necăjiți, suferinzi, înfometați, lipsiți de un adăpost și de o mângâiere. În deriva tristă a soartei lor, „gloata de epave" (un vagabond, un cerșetor ș.a.) păstrea-

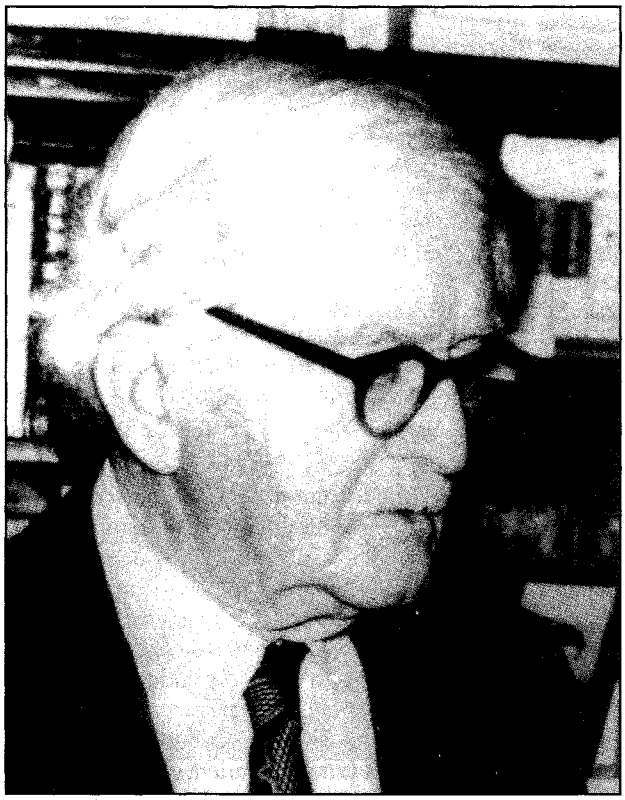

ză, sfielnic, „fărâme de nădejdi". Tristețea sporește în *Ceasuri ostenite* (1930), preschimbându-se în durere și deznădăjduire. De fapt, se accentuează poza, aceea a unui „suflet înrăit și păcătos". Hazlii, dar nu din cale-afară, sunt „schițele șugubețe" ale lui **C.** (*Măști pentru muzeu*, 1931, *În litera legii*, 1933, *Zugrăveli*, 1935, *Mărturisirea unui inculpat*, 1935, *Oameni cu cioc*, 1939). Volumele *Măști pentru muzeu* (1970) și *Colivia cu sticleți* (1977) au o factură antologică. „Tărășeniile", de un comic minor, se petrec într-un târgușor amorțit, înecat în plictis, unde doar câte o gâlceavă, vreun adulter sau nesfârșita trăncăneală de la berărie par să împrăștie, pentru moment, monotonia. Și totuși, bârfa, scandalul, ofensele care duc la pălmuiri sonore nu alungă „tirania unei vieți idioate". Totul se precipită spre farsă. Sinuciderile, bineînțeles, nu izbutesc, duelurile pe chestiuni de onoare au rezolvări burlești, iar procesele, la tribunal, sunt lovite de caraghioslâc. Mici dezastre caricaturale provoacă „încurcala", confuzia, care, luxând stereotipii, declanșează în schimb o stare de nervi de un rizibil crescător. Tot necazul cu hazul lui. Grozave îngrijorări stârnește, în cazarmă, iminența unei inspecții. Speriați să nu greșească, zeloșii maiori și căpitani o cam scrântesc. Temându-se să nu fie dați afară din slujbă, obscurii „impiegați" trăiesc și ei într-un stres continuu și orice ieșire din obișnuit îi alarmează. De altfel, în orășelul searbăd, o întâmplare cât de măruntă poate lua imprevizibile proporții. Arhivari cu nasul veșnic în hârtoage, contabili tipicari, grefieri umili, medici escroci, magistrați flecari, cucoane cu pretenții formează, cu metehnele și apucăturile lor de un ridicol care, uneori, mai că înduioșează, pestrița societate din mediul cenușiu unde au loc asemenea nostime pătăranii „din vremea gramofonului". Cu exersat simț de observație, **C.** șarjează pentru a-și distra cititorul, dar, forțând nota, unele situații apar ca fiind trase de păr. Acțiunea romanului *Râia* (1936; Premiul Academiei Române) se desfășoară tot într-un colț de provincie. Foiesc și aici eternii slujbași năclăiți în rutină, vestejindu-se în „sfoiagul scriptelor" și tocându-și timpul în glume insipide și inepte cancanuri. Dând din coate și pândind oportunitățile care convin lipsei lui de scrupule, tuciuriul Sofronie Lăzărescu se cocoață din treaptă în treaptă, ajungând cogeamite deputat. Nimeni și nimic nu-l mai clintește apoi pe șarlatan, chiar dacă, dezmeticiți într-un târziu, fraierii sar să-l demaște. Arivistul, încă o „mască" pentru „muzeul" pe care **C.** și-l dorea vizitat măcar pe timp urât. Cu o documentare minuțioasă, dar și cu o economicoasă investiție de fantezie, **C.** alcătuiește trei romane cu haiduci și cu panduri, plasate în vremea lui Caragea: *Iancu Jianu* (1940), *Haiducii* (1957), *Tudor Vladimirescu* (1960). Dominat de un maniheism ireductibil, naratorul pune în stare de conflict două tabere: jefuitorii, încărcați de grele păcate, și masa de nevoiași, care printre vaiete și blesteme îndură necurmatele silnicii. Din ura mocnită crește „volbura mâniei" și din cătun în cătun se întinde un „duh al răzvrătirii". Împotriva „câinilor de boieri" se ridică haiducii, olteni aprigi, care dau norodului speranța izbăvirii. Însă vremurile sunt încă potrivnice, și dacă legendarul Iancu Jianu șetrarul se dă prins până la urmă, resemnându-se să devină un gospodar potolit, slugerul Tudor, pornit să schimbe „rânduiala", cade ucis mișelește. Epicul vioi, deși fără suflu, ticsit cu o puzderie de amănunte ce aspiră să imprime narațiunii un colorit de epocă, este servit de un limbaj care se vrea cronicăresc, și în mimetismul lui e de o plasticitate căutată, arhaizant peste măsură. Povestiri istorice „din zilele revoluției din 1848", din vremea răscoalei de la 1907 și mai de demult conțin volumele *Stâlpi de foc* (1967), *Primăvară, focuri și gloanțe* (1973), *Volburi peste veacuri* (1973). Lăsându-se în voia unui tendenționism vârtos, prozatorul strecoară sugestia că în revoltele năpăstuiților contra boierimii lacome și „îndobitocite" sălășluiește „acel duh al comunismului" ce va să vină. Istorisirile sunt incolore, figurile desprinse din file de letopiseț nu au contur, singurul merit al acestor evocări fiind acela că ele încearcă să resuscite, pentru cei tineri, crâmpeie de istorie.

SCRIERI: *Litanii pentru cei uitați*, în Eugen, Paul și Savin Constant, *Poezii*, Craiova, 1926; *Ceasuri ostenite*, Caracal, 1930; *Măști pentru muzeu*, Caracal, 1931; *În litera legii*, Sibiu, 1933; *Zugrăveli*, Craiova, 1935; *Mărturisirea unui inculpat. Schițe pentru timp urât*, Sighișoara, 1935; *Râia*, Craiova, 1936; *Oameni cu cioc*, Craiova, 1939; *Iancu Jianu*, București, 1940; ed. București, 1969; *Haiducii*, București, 1957; *Tudor Vladimirescu*, București, 1960; *Stâlpi de foc*, București, 1967; *Măști pentru muzeu*, București, 1970; *Primăvară, focuri și gloanțe*, București, 1973; *Volburi peste veacuri*, București, 1973; *Colivia cu sticleți. Întâmplări din vremea gramofonului*, îngr. și pref. G. Nistor, Timișoara, 1977.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, X, 43-45, XII, 308-309; Constantin Fântâneru, *Paul Constant, „Iancu Jianu"*, UVR, 1940, 25;

Mircea Braga, *„Haiducii"*, TR, 1958, 8; Alexandrescu, *Confesiuni*, I, *81–91*; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *159–160*; Firan, *Profiluri, 215–217*; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, *276–278*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *640–641*; Faifer, *Pluta, 74–76*. *F.F.*

CONSTANT, Savin (pseudonim al lui Dumitru Constantinescu; 12.VIII.1902, Craiova – 25.X.1928, Recea, j. Olt), poet și prozator. Cei care l-au cunoscut pe **C.**, fiu al Eufrosinei și al lui Dumitru Constantinescu, meșter plăpumar, și-l amintesc, impresionați de tragicul lui sfârșit, ca pe un om timid, cu secrete ardori, parcă mereu zorit de obscura alarmă a unui presentiment. După terminarea claselor primare, învață timp de trei ani la Gimnaziul „Frații Buzești" din Craiova; clasa a patra o urmează la Iași, la Liceul Național. Întors acasă, este înscris la Liceul „Carol I", după absolvirea căruia se decide pentru Facultatea de Litere și Filosofie. Dar îl atrag și cursurile Facultății de Drept din București. Ca să se întrețină, se angajează funcționar la Ministerul Agriculturii și al Domeniilor. De la un moment dat, soarta pare să-i surâdă. Profesorul Mihail Dragomirescu îl oprește ca asistent la Catedra de estetică literară, iar „Adevărul literar și artistic" îl cooptează în redacție. Își luase licența în litere și își satisfăcea stagiul militar, când, printr-o absurdă răsucire de destin, cade victimă unui groaznic accident feroviar. A fost înmormântat în cimitirul Ungureni din Craiova. În afară de „Adevărul literar și artistic", semnătura lui **C.** poate fi găsită în „Ramuri", „Revista Carol I", „Gazeta școalei", „Foaia tinerimii", „România nouă", „Flacăra", „Icoane maramureșene", „Cuvântul literar și artistic", „Săptămâna", „Clipa", „Tribuna nouă", „Falanga literară și artistică", „Ritmul vremii", „Familia" și în alte câteva periodice, îndeosebi craiovene, unde îi vor fi publicate și niște postume.

Atât în *Idoli de humă*, secțiune din placheta scoasă împreună cu frații săi, Eugen și Paul Constant, *Poezii* (1926), cât și în *Versuri* (volum postum, 1935), **C.** e un poet care se caută pe sine. Sensibilitatea lui înfiorată de ciudate presimțiri (poezia *Teama de întunerec* are un puls de acute neliniști) îl predispune fie la deprimări glisând într-o retorică a eșecului, fie la îndârjiri cu iz proletar. Filosofări în notă elegiacă, pe care se înfășoară un fir de parabolă tras din motive biblice, alternează cu o gestică mai zvâcnită, compasiunea pentru gloatele de truditori înfometați iscând schime de revoltă. În proză, fizionomia tânărului scriitor se schimbă (*Autentice...*, 1926, *Pata de cerneală*, 1928). El apare aici destins, bine dispus, glumeț. Numai că umorul schițelor e în suferință. Tentat de comicul factual și de stropșelile de limbaj, **C.** practică un caricatural ce forțează ilaritatea. Obtuzi, maniaci, nevricoși, eroii, botezați cu nume caraghioase, sunt slujbași, belferi, galonați, puși în situații din care se vede bine că autorul se chinuie să stârnească râsul. **C.**, care a compus și o piesă pentru copii, *Comoara fermecată* (pusă în scenă la București, în 1927), își tipărește, în 1926, un mic studiu de istorie literară, *Viața și opera poetei Alexandrina Mihăescu*. Alegerea nu pare chiar întâmplătoare, junele critic detectând la stihuitoarea care s-a stins pretimpuriu unda de prevestire a tristului sfârșit. Câte o expresie fericită denotă anumite disponibilități pentru exercițiul analitic, deși, mișcat de soarta suferindei adolescente, **C.** nu-și controlează exclamațiunile.

SCRIERI: *Idoli de humă*, în Eugen, Paul și Savin Constant, *Poezii*, Craiova, 1926; *Autentice...*, Arad, 1926; *Viața și opera poetei Alexandrina Mihăescu*, București, 1926; *Pata de cerneală*, București, 1928; *Versuri*, Craiova, 1935.

Repere bibliografice: Metzulescu, *Literile*, I, *39–43*; Eugen Constant, *Evocări*, postfață Darie Novăceanu, Craiova, 1980, *96–100*; Firan, *Profiluri, 217–220*; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, *276–278*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *641*; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. I. Popișteanu, Constanța, 1996, *71*; Faifer, *Pluta, 77–78*. *F.F.*

CONSTANTE, Lena (18.VI.1909, București), prozatoare. Este fiica Julietei (n. Potop) și a lui Constantin Constante, profesor. După ce urmează școala elementară de la „Pitar Moș" și Liceul „Regina Maria" în București, face studii universitare la Școala de Arte Frumoase, unde îl are profesor pe Dimitrie Gusti. A participat, împreună cu Mircea Vulcănescu, Henri Stahl, N. Argintescu-Amza, Petru Comarnescu, Xenia Costa-Foru, Paul Sterian și alții, la campanii monografice organizate de școala sociologică de la București în localitățile Cornova, Drăguș și Șanț. A lucrat covoare cu motive populare stilizate în atelierul propriu, având expoziții personale de tapiserie în 1934, 1935, 1947, 1970 și 1971, la București și Ankara. În 1950 a fost arestată în lotul Lucrețiu Pătrășcanu, ca „uneltitoare" împotriva regimului „democrat-popular". Este eliberată din temniță în 1962. În închisoare „compune", păstrând-o în memorie, o piesă de teatru în versuri, prezentată la Radio România Tineret abia peste patru decenii (*Zâmbete în floare*, 1992). Tot târziu îi apar câteva lucrări literare despre și pentru copii, cu ilustrații realizate de ea însăși, pe muzică de Harry Brauner, soțul ei. Sunt de menționat savuroasele proze din *O poveste cu un tată, o mamă și trei fetițe* (1995), amintind, ca pregnanță și expresivitate a universului celor mici, de *Cartea cu jucării* a lui Tudor Arghezi.

C. devine scriitoare de notorietate la vârsta senectuții, cu două cărți de excepție despre gulagul comunist românesc: *L'Évasion silencieuse* (Paris, 1990), distinsă în Franța în 1992 cu Premiul „Adlef" și tipărită în același an și la București, în traducere proprie, sub titlul *Evadarea tăcută* (Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române), și *Evadarea imposibilă* (1993), scrisă direct în limba română. Ambele au fost primite cu entuziasm de critică, bucurându-se de o apreciere unanimă, și au fost traduse în SUA și în Marea Britanie. Cele două cărți mărturisesc despre tinerețea asasinată a autoarei lor. Cea dintâi a reprezentat o refugiere în sine din fața torționarilor, o abstragere într-un spațiu securizant, imposibil de violat. Singura cale de a nu se lăsa învinsă de acele împrejurări, unica modalitate de a rezista a fost retragerea în inepuizabila bogăție a interiorității, continuul dialog cu sine. **C.** concepe astfel, în celulă, fără creion și hârtie, păpuși și piese de teatru, ca niște alcătuiri ale spiritului ce îi țin tovărășie și o ajută să existe clipă

de clipă. Aceasta este „evadarea tăcută" dintre zidurile temniței, evaziunea în vis și artă ce o salvează, absolvind-o de moartea spirituală de-a lungul a doisprezece ani de detenție specială. Această îndelungată recluziune, un tunel ce părea fără sfârșit, o noapte continuă, i-a năruit fie și intermitent ființa: „Ochii îmi sunt închiși. Sub pleoape – numai întuneric. Nu îmi mai simt brațele. Nu îmi mai simt picioarele. Mă dizolv..." Îndârjirea de a se abstrage din realul concentrațional, ingeniozitatea de a se separa de el n-o ajută pe deținută să scape totuși de agresivitatea mizeriilor în avalanșă, dozate când savant, progresiv, când grosolan, brutal de torționari. Paginile cărții se precipită, se contorsionează, se zbat, respiră în sincope, sunt o biciuire neîntreruptă a nervilor. O disperare fără întoarcere: „Dimineața, la orele cinci, scularea. Hai! Bruftuluiește-ți trupul. Dă-te jos din pat, obligă-l să lase căldura adunată... Scoate-ți cămașa... Încălzește-te cu lovituri de pumni și palme. Tratând cu dispreț milițianul care, adesea, își ține ochiul lipit de vizetă..." Infern dantesc, străfulgerat de lumini țâșnite din totuși preaplinul unei trăiri interioare profund umane. Este o carte a cărei densitate invită la refacerea scării de valori a literaturii de sertar de după decembrie 1989, meritând a fi luată ca reper. Fără a avea aceeași vibrație și consistență, scrisă însă tot cu nervii la pândă, *Evadarea imposibilă*, cea de a doua poveste adevărată de gulag românesc, este nu mai puțin impresionantă ca mărturie umană. În fond, țâșnită din același univers al suferinței absurde, într-o lume a dezumanizării și contrafacerii, lumea megaminciunii comuniste a secolului al XX-lea.

SCRIERI: *Păpușile harnice*, București, 1972; *Păpușile harnice în grădină*, București, 1975; *Evadarea tăcută*, București, 1992; *Evadarea imposibilă*, București, 1993; *O poveste cu un tată, o mamă și trei fetițe*, București, 1995.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Singură, 3000 de zile într-o închisoare*, L, 1991, 12; Ov. S. Crohmălniceanu, *O mărturie excepțională*, CC, 1991, 1; Monica Lovinescu, *Lena Constante, „Evadarea tăcută"*, APF, 1991, 1-2; Ilinca Barthouil-Ionesco, *Femei în închisorile comuniste românești*, CRC, 1991, 23; Tania Radu, *Criza de situare*, LAI, 1992, 25; Hristu Cândroveanu, *Tinerețe asasinată*, „Deșteptarea", 1993, 2; Cândroveanu, *„Evadarea imposibilă"*, „Deșteptarea", 1993, 4; Vlad Russo, *Timpul singurătății*, VR, 1993, 1; Octavian Soviany, *Închisorile Lenei Constante*, CNT, 1993, 44; Ruxandra Cesereanu, *Doamna Gulagului românesc*, ST, 1994, 6; Cândroveanu, *Aromânii, 114-118; Dicț. analitic*, II, 32-34; Simion, *Fragmente*, IV, 265-274; Săndulescu, *Memorialiști*, 270-276. *Hr.C.*

CONSTANTIN, Ilie (16.II.1939, București), poet, prozator, critic literar și eseist. Este fiul Raliței (n. Constantinescu) și al lui Stan Constantin, muncitor. Absolvent în 1956 al Liceului „N. Bălcescu", a studiat limba și literatura italiană la Facultatea de Filologie a Universității din București (1956-1962). În 1960, încă student, debutează editorial cu volumul de versuri *Vântul cutreieră apele*. Angajat redactor la ziarul „Scânteia" imediat după terminarea studiilor, a fost apoi, din 1965 până în 1967, redactor în secția pentru scenarii a Studioului Cinematografic București. În 1968 devine redactor la revista „Luceafărul",

condusă de prozatorul Ștefan Bănulescu. În 1970 a început să scrie cronică de poezie în revista „România literară", iar între 1971 și 1973, a susținut cronica literară în „Luceafărul". În 1974, scriitorul a cerut și a primit azil politic în Franța. La treizeci și cinci de ani, tânărul care făcuse deja carieră literară în România și-a schimbat cu totul modul de viață. A trebuit să lucreze ani buni ca paznic într-o parcare subterană pariziană și abia apoi, după ce a fost o vreme funcționar, a ajuns să fie angajat redactor la o publicație a Ministerului Apărării. Reluându-și existența literară aproape de la zero, a publicat totuși, sporadic, în limba franceză, poezie mai cu seamă (*L'Ailleurs*, 1983, *Rivage antérieur*, 1986 ș.a.). În 1989, pentru cartea de proză *La Chute vers le zénith* a primit Le Grand Prix de la Jeunesse de la Société des Gens de Lettres de France. Și-a susținut doctoratul, condus de Catherine Durandin, în 1991, cu teza *La Complicité fertile*. După 1990 a revenit în literatura română. Întoarcerea în câmpul literelor românești a fost productivă pentru poet ca și pentru prozator, care continuă să existe de-acum între două culturi. La București, primește în 2002 Premiul Uniunii Scriitorilor pentru Opera omnia.

Pe cât de greu îi va fi fost să redebuteze în țara adoptivă, pe atât de bine i-a suflat vântul în pânze la începuturile literare în cea natală, aflate sub semnul fast al generației '60. Nu era puțin lucru, pentru un student la primul său volum, să fie recomandat printr-o prefață semnată de Al. A. Philippide. Bătrânul poet vedea în **C.** un contemplativ, dar și un căutător de sensuri, înzestrat cu simțul echilibrului și înclinat spre expresia concisă. În cartea de debut stăruie unele ecouri din Lucian Blaga (*Homer, Trei motive homerice*), dar ciclul *Corăbii noi... corăbii noi* ilustrează tematica oficială a vremii (*Zidar, Miner, Șarja de oțel, Gânduri pentru partid*). Versurile sunt însă moderne și, sub aspect formal, nu se integrează în curentul cvasigeneral.

Poetul manifestă o anume sensibilitate pentru natură, pentru peisajul cu mesteceni, poieni, luceferi și este capabil să caligrafieze versuri de dragoste delicate și discrete. În *Desprinderea de țărm* (1964), unele titluri mai evocă referențialul dominant în epocă (*Constructorul, Șantier naval, Minerii*), dar substanța poemelor nu este aceea pe care o sugerează titlurile. Înzestrat cu imaginație, mai curând dionisiac, dar nu fără conștiința efemerității, **C.** transfigurează realul în sens estetizant. Volumele *Clepsidra* (1966), *Bunavestire* (1968), *Coline cu demoni* (1970; Premiul Uniunii Scriitorilor) cuprind versuri muzicale, mici caligrafii alimentate cu resurse livrești, reverii intelectuale cu unele accente de „neohellenism" (*Reversibilitate, Astoria, Arhitectul* ș.a.). Fantezia brodează stări senine, melancolice, nostalgice sau anxietăți pe marginea lecturilor, cu frecvente aluzii la aria culturală europeană, evocând însă și poezia românească (Ion Barbu, Șt. Aug. Doinaș). În *Coline cu demoni* viziunile nu mai au luminozitate, dar stăruie aspirația evaziunii spre undeva, departe (*Prore spre sud*). Domină totuși sugestia spaimelor expresioniste, a scenariului misterios, a nesiguranței, poetul fiind bântuit de himere neprietenoase. Elegiac, livresc, echilibrat și calofil, înclinat spre reverie, uneori vag oniric, **C.** este marcat de spiritul epocii, de modelele culturale și de direcțiile contemporane în poezia românească. În romanul *Tinerii noștri bunici* (1967), structurat în patru părți (*Pastorala, Traversarea prin sărituri, Tinerii noștri bunici* și *Viața de cuvinte*) care sunt variațiuni pe o temă comună, ficțiunea și confesiunea se confundă. Sobră, expresivă și vag sentimentală, scrierea conservă atmosfera, percepută subiectiv, a unui univers citadin-rural pauper, populat de ființe umile, dar nu lipsit de valori morale. Volumul de critică literară *Despre poeți* (1971) reunește comentarii scrise între anii 1964 și 1971 și publicate în „Gazeta literară", „Ramuri", „Scânteia tineretului", „România liberă", „Luceafărul". Portrete-profil sau cronici referitoare la o carte anume, textele evaluează și definesc — din perspectivă declarat subiectivă — fie poeți contemporani importanți sau obscuri, fie pe unii din generații mai vechi (George Murnu, Dimitrie Stelaru). Sunt prezenți în volum autorii productivi ai anilor '50–'70 (Mihai Beniuc, Șt. Aug. Doinaș, Nicolae Labiș, Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Modest Morariu). Criticul, dovedindu-se unul dintre cei mai buni comentatori de poezie ai momentului, manifestă aici, dar și în *A doua carte despre poeți* (1973), aceeași sobrietate și același echilibru al expresiei care îi caracterizează și beletristica. *Despre prozatori și critici* (1973) conține comentarii despre V. Voiculescu, Pompiliu Constantinescu, Zaharia Stancu, Fănuș Neagu, Constantin Țoiu, D.R. Popescu, Nicolae Velea, Adrian Păunescu, Alexandru George, Dumitru Țepeneag, Nicolae Manolescu, Laurențiu Ulici. Cultivat, dispunând de o perspectivă cuprinzătoare, **C.** face observații de finețe și aprecieri pe care, în cazul contemporanilor, timpul le-a validat. Preocupat de poezie și din perspectiva criticii literare, **C.** a încercat să înțeleagă creația confraților sub aspect analitic, dar și tipologic. În volumul *Complicitatea fertilă*, publicat la Paris în 1992 și tradus în 1994 în limba română, el a studiat aproape un sfert de secol de poezie românească (1950–1973) într-o suită de 32 de medalioane, consacrate unor identități poetice marcante (de la Tudor Arghezi și Al. A. Philippide, Marin Sorescu și Dan Laurențiu, până la doi poeți de la „Echinox", Ion Mircea și Adrian Popescu), adică de la scriitori născuți la finele secolului al XIX-lea până la cei născuți în 1947. Nu este doar o selecție întâmplătoare, ci un demers comparatist, urmărind „ansambluri și subansambluri tematice", preponderența unor teme, direcții și înrudiri stilistice. Titlul sugerează ideea că în climatul epocii poezia a creat o „complicitate fertilă" între public și creatori, iar cartea încearcă să reconstituie „peisajul poetic" pe patru coordonate: *Direcții și înrudiri stilistice, Limbaj, conștiință artistică, arte poetice, Materialitatea lumii. Dragoste, evanescență* și *În pragul metafizic*. **C.** criticul literar îl analizează și pe **C.** poetul, integrându-l „între poeții care ezită între discursul liric și expresia lapidară", și recurge la opiniile confraților pentru a se putea privi „din afară".

SCRIERI: *Vântul cutreieră apele*, pref. Al. A. Philippide, București, 1960; *Desprinderea de țărm*, București, 1964; *Clepsidra*, București, 1966; *Tinerii noștri bunici*, București, 1967; *Bunavestire*, București, 1968; *Fiara*, București, 1970; *Câinele înlăcrimat*, București, 1970; *Coline cu demoni*, București, 1970; *Despre poeți*, București, 1971; *Celălalt*, București, 1972; *A doua carte despre poeți*, București, 1973; *Despre prozatori și critici*, Cluj, 1973; *Vacanța, o plecare*, București, 1973; *Desprinderea de țărm*, Paris, 1981; *L'Ailleurs*, Paris, 1983; *Rivage antérieur*, Paris, 1986; *La Chute vers le Zénith*, Paris, 1989; ed. (*Căderea spre zenit*), tr. Liliana și Valentin Atanasiu, pref. Magdalena Popescu, București, 1996; *La Complicité fertile*, Paris, 1992; ed. (*Complicitatea fertilă*), tr. Liliana și Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994; *Desprinderea de țărm*, București, 1995; *Le Marchand de sabres – Negustătorul de săbii*, ed. bilingvă, tr. autorului, Oradea, 1997; *Plecarea prin luptă*, I–II, pref. Alexandru Condeescu, București, 1998–2000; *De aproape și de departe*, București, 1998; *Înainte de plecare*, București, 1998; *Lecturi împreună*, vol. I, București, 1998, vol. II: *Departe, în trecutul apropiat*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 2000; *La rădăcinile depărtării – Aux Racines du lointain*, ed. bilingvă, pref. Al. Călinescu, București, 1999; *Plata luntrașului. Poeme (1956–1998)*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 1999; *Tinerii noștri bunici. Exorcism în șoaptă*, pref. Mihai Zamfir, Botoșani, 1999; *Dublul ochean*, pref. Alexandru Condeescu, București, 2000; *În altă parte*, I–II, București, 2000–2002; *Instransigențe în harem*, Iași, 2002; *Mulțimea singurătate*, pref. Al. Călinescu, București, 2003. **Traduceri:** Gleb Anfilov, *Întoarcerea în cosmos*, București, 1960 (în colaborare cu Radu Tudor); Cinghiz Aitmatov, *Djamilia*, București, 1962 (în colaborare cu Gh. Ciobanu); Giovanni Arpino, *Anii maturității*, București, 1963; Eugenio Montale, *Poezii*, pref. Edgar Papu, București, 1967; Umberto Saba, *Cantonierul*, București, 1970; Mario de Micheli, *Avangarda artistică a secolului XX*, București, 1970; *Cântecele altora. Lirică italiană*, Iași, 1972; Miodrag Pavlovici, *Versuri*, București, 1972 (în colaborare cu S. Nămoiu); Tereza Maria Moriglioni-Drăgan, *Poemi – Poeme*, București, 1973; *Poeți români – Poètes roumains*, I–II, pref. Mihai Zamfir, București, 1995–1996.

Repere bibliografice: Oarcăsu, *Opinii, 155–160*; Martin, *Poeți*, I, *223–231*; Regman, *Cronicari, 167–170*; Balotă, *Labirint, 360–372*; Felea, *Poezie, 55–60*; Ciobanu, *Panoramic, 96–100*; Stănescu, *Poeți și critici, 71–74*; Caraion, *Duelul, 28–30*; George, *Sfârșitul*, I, *300–303, 347–349*; Tudor, *Pretexte, 252–256*; Poantă, *Modalități, 173–179*; Grigurcu, *Idei, 247–252*; Pop, *Poezia, 143–156*; Raicu, *Structuri, 346–351*; Mircea

Anghelescu, *Căderea în zenit*, RL, 1991, 21; Mădălina Nicolau, *Mirajul Citerei*, VR, 1991, 1; Al. Călinescu, *Ilie Constantin – un destin poetic*, RL, 1993, 36; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 114–117*; I. Negoițescu, *Ilie Constantin și poezia elegiacă*, RL, 1995, 5; Alex. Ștefănescu, *Poeți contemporani citiți fără prejudecăți*, RL, 1995, 9–10; Adrian Popescu, *Ilie Constantin după 22 de ani*, LCF, 1995, 23; Saviana Stănescu, *Ilie Constantin: „Nu m-am temut de anonimat și am luat în serios ideea de răscumpărare a fugii mele din țară"*, ALA, 1995, 275; *Dicț. scriit. rom.*, I, *641–644*; Titu Popescu, *Ilie Constantin, antologator și traducător*, JL, 1996, 1–4; Daniel Cristea-Enache, *„Prințul de diamant"*, CC, 1996, 3; Mircea A. Diaconu, *Poeți din exil*, CL, 1997, 11; Pop, *Pagini, 88–93*; Gabriel Dimisianu, *Epistolar Ilie Constantin*, RL, 1998, 33; *Dicț. analitic*, I, *291–293*; Constanța Buzea, *Poetul la 60 de ani. Ilie Constantin*, RL, 1999, 5; Gheorghe Grigurcu, *Critica lui Ilie Constantin*, RL, 1999, 35, 36; *„Orgoliul, structură liniștită și neagresivă a ființei mele"* (interviu de Gellu Dorian), RL, 1999, 38; Alex. Ștefănescu, *Ilie Constantin*, RL, 1999, 45; Cistelecan, *Top ten, 30–32*; Grigurcu, *Poezie*, I, *282–288*; Popa, *Ist. lit.*, II, *429–431*; Paul Dugneanu, *Incursiuni critice*, București, 2001, *134–138*; Georgeta Drăghici, *Unitatea pierdută*, RL, 2003, 38; Manolescu, *Enciclopedia, 188–191*. *S.Cr.*

CONSTANTIN, Theodor (21.XI.1910, Brăila, – 29.VIII.1975, București), prozator. A absolvit Facultatea de Filosofie din Cernăuți, după care a lucrat în calitate de corector la Editura „Cugetarea", între 1939 și 1946. A fost director în Ministerul Culturii (1952–1955), director al Editurii Științifice (1955–1958), apoi redactor-șef al Editurii Tineretului (1958–1960). A debutat ca licean în revista brăileană „Luceafărul literar și artistic", iar editorial la Cernăuți, cu placheta de versuri *Stanțe pentru nemurirea altora* (1934).

După debut, **C.** părăsește pentru totdeauna versul și se dedică prozei, la început nuvelei, apoi romanului. Primele încercări, în descendența lui Gib I. Mihăescu, modeste ca intrigă și stil, descriu cazuri psihice bizare, personaje și întâmplări stranii, în care eroticul joacă un rol important. *La miezul nopții va cădea o stea* (1957), reeditat de multe ori și tradus în numeroase limbi, este romanul de gen polițist care îi va aduce notorietatea și îl va consacra în conștiința publicului ca autor, prolific, de romane polițiste, senzaționale și de aventuri. În numeroasele cărți ce vor urma, într-un stil cursiv, de roman popular, ușor ironic, **C.** folosește toată recuzita genului, fără a renunța la predilecția din tinerețe pentru erotism și psihisme, căci, așa cum remarca Ion Vartic, în toate scrierile sale, „sub trama polițistă transpare interesul acut pentru analiza unor psihologii anxioase și a delirului halucinatoriu".

SCRIERI: *Stanțe pentru nemurirea altora*, Cernăuți, 1934; *Vrăjitoarea*, București, 1939; *Casa cu neguri*, București, 1946; *Sfat cu făpturile basmului*, București, 1955; *La miezul nopții va cădea o stea*, București, 1957; *Fiul lui Monte Cristo*, București, 1958; *Se destramă noaptea*, București, 1960; *Urmărirea abia începe*, București, 1962; *Ultima rafală*, București, 1962; *Casa de pe colină*, București, 1964; *A doua repriză*, București, 1964; *Căpitanul de cursă lungă*, București, 1965; *Doamna în mov*, București, 1966; *Enigma „Profesor Rebega"*, București, 1966; *Adevărul despre Luca Cristogel*, București, 1967; *Cum a murit Claudiu Azimioară*, București, 1968; *Johnny Boambă*, București, 1968; *Cea de-a treia pistă*, București, 1969; *Balthazar sosește luni*, București, 1970; *Astă-seară, relache*, București, 1971; *Doamna cu voaletă din Balt-Orient-Expres*, 1971; *Mătrăguna contra Monseniorului*, București, 1971; *Muntele morții*, București, 1972; *Crizanteme pentru Erna*, București, 1973; *Magdalena de la miezul nopții*, București, 1975; *Răzbunarea lui Ionuț*, București, 1980.

Repere bibliografice: Mircea Braga, *Note despre romanul de aventuri*, TR, 1960, 3; Valeriu Cristea, *Personaje și conflict în romanul de aventuri*, GL, 1962, 40; Gabriel Dimisianu, *„Căpitanul de cursă lungă"*, GL, 1965, 47; Micu-Manolescu, *Literatura, 242*; Piru, *Panorama, 365–367*; Cornel Ungureanu, *Romanul polițist*, ATN, 1973, 5; Val Condurache, *„Crizanteme pentru Erna"*, CL, 1974, 4; Pericle Martinescu, *Un promotor al literaturii de aventuri*, RL, 1979, 14; Cândroveanu, *Lit. rom., 63–65*; Ion Vartic, *Theodor Constantin*, în *Dicț. scriit. rom.*, I, *644–645*; Cosma, *Romanul*, II, *204*; Popa, *Ist. lit.*, I, *279–280*. *C.Br.*

CONSTANTINESCU, Barbu (1839, Ploiești – 30.XI.1891, București), culegător de folclor. După studii gimnaziale la Ploiești și la București și studii teologice la București (1852–1858), face studii universitare de filosofie și pedagogie la Leipzig (1860–1866), luându-și aici doctoratul în filosofie (1866). Revenit la București, este profesor de liceu (1866–1888), apoi profesor universitar și decan la Facultatea de Teologie (1882–1884, 1888–1891), director de studii la Azilul „Elena Doamna" (1882–1886, 1888–1889). A întemeiat revista de pedagogie „Educatorul" (1883–1884). A colaborat și la „Columna lui Traian", „Ghilușul", „Învățătorul", „Lumina pentru toți".

Autor de manuale didactice, **C.** publică, sub titlul *Probe de limba și literatura țiganilor din România* (1878), cea dintâi culegere de folclor țigănesc din istoria folcloristicii românești, în graiurile originale și în traducere românească. Culegerea, întocmită cu acuratețe, menționând graiurile în care sunt reproduse textele, dând referințe despre informatori și localități, însoțită de un glosar și de note explicative pentru câteva construcții gramaticale caracteristice, cuprinde 75 de cântece lirice, în majoritate erotice, și 15 povești – vădit tributare poveștilor românești – adunate de la țiganii sălași din Moldova, Muntenia și Oltenia.

SCRIERI: *Probe de limba și literatura țiganilor din România*, București, 1878.

Repere bibliografice: St. Negulescu, *Dr. Barbu Constantinescu*, „Învățământul primar", 1896, 11, 12; Mihai Eminescu, *Articole și traduceri*, îngr. Aurelia Rusu, introd. Aurel Martin, București, 1971, *190–191*; *Dicț. lit. 1900, 206*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *187*. *I.D.*

CONSTANTINESCU, Clitus (5.III.1905, Agighiol, j. Tulcea – 20.I.1977, București), prozator, poet și eseist. Este fiul Ecaterinei și al lui Iordan Constantinescu, învățători. După ce urmează la Iași școala primară și Liceul Național, trecându-și bacalaureatul în 1926, **C.** se înscrie la Universitate și obține licența în filosofie (1929) și în drept (1931); termină și Seminarul Pedagogic Universitar (1935), fiind unul dintre studenții preferați ai lui I. Găvănescul. Profesor de liceu în județele

Soroca și Bălți, apoi la Iași din 1934, se stabilește la București, ca funcționar la Direcția Generală a Datoriei Publice din Ministerul de Finanțe. Între 1958 și 1967 e revizor contabil la Trustul Agricol Pitești. Înainte de 1940 a făcut parte din gruparea revistei „Cuget moldovenesc", iar din 1970 va fi unul dintre animatorii cenaclurilor literare „Barbu Delavrancea", pe care o vreme l-a și condus, „Tudor Vianu", „Ion Creangă". A colaborat rar, cu cronici, recenzii și articole politice, la „Cuget moldovenesc", „Epoca", „Orizont", „Seara". *Teoria fenomenului comic* (1938) este prima carte publicată de **C.** Va fi urmată de *Străbătând Italia. Reflecții* (1939), de romanele *Lacul blestemat* (1942) și *Poiana Sângerului* (1943), de un eseu ambițios, în care schițează o delimitare a domeniului artei în relație cu știința, filosofia și religia, *Iluzia, stăpâna omenirii* (1945), și de placheta *Poemele destinului* (1947). În manuscris au rămas dramele *Simfonia destinului*, depusă spre reprezentare la Teatrul Național din Iași, *Vedeniile* și *Răzvrătiții*.

În *Teoria fenomenului comic*, încercare temerară de estetică generală, nu ferită de diletantism, **C.** discută, cu o informație limitată mai ales la aria de limbă franceză, pornind de la H. Bergson, fenomenul în sine și manifestările lui artistice. Sunt urmărite „mecanismul psiho-fiziologic de producere a comicului", interdependența dintre comic și tragic, legăturile cu alte manifestări psihice și se avansează câteva posibile definiții care, plecând de la cele clasice, adaugă unele elemente noi, prin apelul la lucrările lui S. Freud, privite destul de critic, sau la alte teorii în circulație la sfârșitul anilor '40. Romanul *Lacul blestemat* tratează, în tonuri minore, tema, frecvent dezbătută între cele două războaie, dar cu atât mai pretențioasă, a raporturilor dintre intelectualul tânăr, talentat, însuflețit de idealuri nobile, de ambiția construcției, a renovării sociale, și un mediu indiferent, interesat, infestat de politicianism și necinste. Anton Dumbravă, autor al unei teze de doctorat care l-a impus și i-a conferit o anume celebritate în mediile universitare și politice ieșene, conduce gazeta „Politica". Campania pe care o inițiază, având ca scop asanarea moravurilor, în primul rând a celor politice, se lovește de împotrivire, de rea-credință și, cum era de așteptat, eșuează. Viața lui particulară se va dovedi, de asemenea, un eșec, și Dumbravă alunecă, previzibil, spre demență, spre autodistrugere. Unele părți, puține, ale narațiunii sunt reușite, ca și portretele personajelor secundare — afaceristul Mișu Horenstein, gazetarul Dumitru Comșa, Erna Theodorini —, trasate cu siguranță, cum se întâmplă și cu peisajul orașului de provincie. Impresia generală rămâne însă de neîncheare, multe episoade sunt tratate superficial, stilul se menține la nivelul foiletonului de gazetă. Cel de al doilea roman, *Poiana Sângerului*, care urmărește cu aceleași mijloace experiențele erotice ale sculptorului Ștefan Cerna, nu aduce vreun progres de tehnică sau de expresivitate. Un expresionism târziu, oarecum caduc, domină versurile libere din *Poemele destinului*. Căutările lui **C.**, neîmplinite în roman și rămase doar intenții în eseu, par acum mai aproape de o izbândă; nucleul poetic, prezență indiscutabilă, este însă pus în umbră de o tendință spre verbiaj și retorism. Dar obsesia unei „mari taine", a iminenței unei alte tragedii, după aceea a războiului de abia terminat, „blestemul" ce amenință deopotrivă omul și natura sunt motive demne de reținut.

SCRIERI: *Teoria fenomenului comic*, București, 1938; *Străbătând Italia. Reflecții*, București, 1939; *Lacul blestemat*, București, 1942; *Poiana Sângerului*, București, 1943; *Iluzia, stăpâna omenirii*, București, 1945; *Poemele destinului*, București, 1947.

Repere bibliografice: Stelian Segarcea, *Clitus Constantinescu, „Străbătând Italia"*, „Progresul", 1939, 80; Olga I. Comănescu, *„Lacul blestemat"*, CGM, 1943, 3–4; I. Radu, *„Poiana Sângerului"*, VAA, 1943, 957; Al. Piru, *„Poiana Sângerului"*, RFR, 1944, 4. *R.Z.*

CONSTANTINESCU, Dan (6.II.1921, Hunedoara — 13.III.1991, Freiburg), poet și traducător. Descinde dintr-o familie de intelectuali; tatăl său, Anghel Constantinescu, director al Școlii profesionale din Hunedoara, și mama, Zoe (n. Nicoară), aveau cultul cărții și făcuseră o adevărată pasiune pentru muzică. După terminarea studiilor secundare la Orăștie, **C.** se va îndrepta spre Facultatea de Filosofie din Cluj, prinzând, ca student, și momentul dureros al refugiului întregii Universități la Sibiu. Va frecventa aici Cercul Literar. Își va obține licența cu o teză despre Lucian Blaga, apreciată *magna cum laude*. Se va dedica apoi profesiunii de dascăl în orașul natal. O anume reținere interioară, legată, probabil, și de insuficienta clarificare a posibilului său destin literar, îl va face să rămână în expectativă timp de decenii. Mereu amânat, debutul lui se va produce în 1965, în paginile revistei „Tribuna", la vârsta de patruzeci și patru de ani. Că în toată această vreme a scris și a fost preocupat de literatură o probează și faptul că, odată intrat în arenă, se va strădui să-și facă simțită prezența, publicând, fie și cu intermitențe, versuri originale și traduceri în „Gazeta literară" și, ulterior, în „România literară", în „Secolul 20", „Viața românească", „Steaua", „Familia", „Ramuri", „Ateneu", „Astra", „Orizont", „Neue Literatur". În 1982 va pleca din țară și se va stabili în Germania. O perioadă va fi cooptat într-un colectiv de cercetători care, la inițiativa Universității din Freiburg, lucra la traducerea *Bibliei*. Spera să fie înregistrat și ca poet german, sub pseudonimul Dan Nicoară. I-au rămas în manuscris un volum de versuri originale cu un titlu ciudat, *Dempreunul-a-fi*, și tălmăcirea completă a celor 81 de poeme ale lui Lao-Tze, cunoscute sub denumirea *Tao-tö-king*. Lecturile, ca și traducerile efectuate sistematic din opera unor importanți poeți europeni și niponi, i-au dat posibilitatea de a descifra resorturile intime ale unei poetici moderne și de a se defini, în cele din urmă, ca scriitor. Creația sa va valorifica, în acest sens, mai cu seamă atributele de esență ale liricii japoneze, cu a cărei artă își va descoperi, de altminteri, și surprinzătoare afinități. Ele vor fi puse în relief și în câteva *Tușuri din Orientul depărtat*, pe care poetul le includea în sumarul primului său volum, pentru a atrage și astfel atenția asupra unei poezii în care pare a se regăsi în bună măsură cu propriul mod de a fi. Ele semnalează prezența unei *realitas*, fără să fie, totuși, numai o simplă adeverire a acesteia. Căci, numind una sau alta dintre

seducătoarele înfățișări ale Firii (*Grădina de piatră* – „în stil japonez", *Trandafiri, Flori de piersic, Toamnă, Val, vuiet, vânt..., Frunze, Pescăruși* ori *Ninsoare lină*), poetul se simte atras nu atât de fenomenalitatea ei manifestă, cât mai ales de principiul ascuns care o guvernează și o face posibilă. Fascinat de acest „suflet" al lucrurilor, va și căuta, de altminteri, să le surprindă fulguranta clipă de taină și „har". A colaborat la realizarea unor importante antologii din poezia germană în ipostaza ei romantică, expresionistă și modernă (1967, 1969, 1971), precum și a unei culegeri din proza austriacă modernă (1968), oferind apreciate versiuni din opera lui Eduard Mörike, Clemens Brentano, Gottfried Benn, Nietzsche, Konrad Weise, Else Lasker-Schüller, Peter Hille, Karl Wolfskehl, Reich Arendt, Hermann Broch, Rudolf Kassner ori Felix Braun. A transpus în românește versurile lui Oskar Pastior. Se va impune însă mai cu seamă, prin tălmăcirea lui R.M. Rilke (1966) și prin antologia sa în cinci volume din lirica niponă (1974), pe care o va aborda într-o selecție de tanka-haiku și împreună cu Ion Acsan. Critica n-a rămas insensibilă la acest efort, văzând în el pe unul dintre cei mai importanți traducători. Edgar Papu era, de altminteri, convins că poetul aducea „o excepțională contribuție românească" la cunoașterea creației rilkeene, tocmai fiindcă versurile lui deveneau rezonante intențiilor marelui poet. Mergând în același sens, Nicolae Balotă sesiza și el faptul că în opera traducătorului „adie ceva din parfumul originalului, iar tăcerile acelei mici poezii japoneze umflă ușor perdeaua cuvintelor în limba tălmăcirii", făcând ca peste ele „harul" să coboare „candid".

SCRIERI: *Unde*, București, 1969; *Vatră*, București, 1978. **Traduceri:** R.M. Rilke, *Versuri*, București, 1966 (în colaborare), *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu*, pref. Edgar Papu, București, 1978; *Poezia germană modernă. De la Stefan George la Enzensberger*, I–II, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1967 (în colaborare); *Proza austriacă modernă*, București, 1968 (în colaborare); Oskar Pastior, *Versuri*, București, 1968; *Antologia poeziei romantice germane*, îngr. și pref. Hertha Perez, București, 1968 (în colaborare); *Din lirica japoneză*, îngr. Ion Acsan, pref. Vasile Nicolescu, București, 1970 (în colaborare cu Ion Acsan); *Poeți ai expresionismului*, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1971 (în colaborare); *Haiku. Lirică niponă (secolele XVI–XX)*, I–V, pref. trad., București, 1974; *Tanka-haiku. Antologie de poezie clasică japoneză*, pref. Ion Acsan, București, 1981 (în colaborare cu Ion Acsan); *Țara cireșilor în floare. Poezia Japoniei*, București, 1995 (în colaborare cu Ion Acsan și Ioanichie Olteanu).

Repere bibliografice: Edgar Papu, *Perfecțiune dinainte atinsă*, SXX, 1968, 9; Al. Covaci, *Dan Constantinescu, „Unde"*, F, 1969, 2; Gherghinescu Vania, *Dan Constantinescu, „Unde"*, AST, 1970, 6; Nicolae Balotă, *Arta haiku-ului*, RL, 1974, 37; Cornel Robu, *Haiku – poezia de la frontierele tăcerii*, ST, 1974, 11; Cezar Baltag, *Despre Haiku*, VR, 1974, 11; Dan Grigorescu, *Haiku, lirică niponă*, CNT, 1975, 8; Ion Cristofor, *Dan Constantinescu, „Vatră"*, ST, 1978, 9; Darie Novăceanu, *Ion Acsan, Dan Constantinescu, „Antologie de poezie clasică japoneză"*, RL, 1982, 11; *Dicț. scriit. rom.*, I, 645–646; Iv. Martinovici, *Dan Constantinescu – Dan Nicoară*, „Arhipelag", 1998, 1. *T.T.*

CONSTANTINESCU, Emilian I. (29.XII.1894, Râmnicu Sărat – 17.I.1977, București), critic literar. Este al doilea dintre cei trei copii ai Demetrei (n. Ionescu) și ai lui Iordache Constantinescu, subchirurg. Primii ani de învățătură i-a făcut la școala „Vasile Boerescu" din orașul natal, unde urmează și gimnaziul (1902–1910). Devine apoi elev al Liceului „Unirea" din Focșani (1910–1914). Anii petrecuți în cursul liceal superior îi dau prilejul să citească mult și debutează cu o schiță în „Revista noastră" (1914), periodic scos de elevii liceului. În toamna anului 1914 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie și la Facultatea de Drept ale Universității din București. Nu termină însă decât cursurile Facultății de Litere și Filosofie, în 1919, după ce aproape un an, în timpul războiului, este mobilizat. Student preferat al lui Mihail Dragomirescu, face parte, cu intermitențe, între 1921 și 1934, dintre asistenții Catedrei de estetică. Totodată, este profesor secundar la Liceul „Sf. Sava" (1919–1920), la Râmnicu Sărat (1921–1923), la Liceul „Spiru Haret" din București (1923–1924), la Oradea Mare (1925–1930 și 1943–1946), Câmpulung (1930–1931) și la Liceul Comercial din București (1931–1943 și 1946–1948). Starea precară a sănătății l-a obligat în mai multe rânduri să-și întrerupă activitatea profesională. O teză de doctorat, *Anarhismul poetic*, pe care o susține în primăvara anului 1931 sub conducerea lui Mihail Dragomirescu, este revăzută înainte de tipărire și completată cu puncte de vedere îndrăznețe, înnoitoare, care ieșeau din cadrul estetic teoretizat de mentorul său. Cartea, apărută în 1932 și premiată de Academia Română, semnată Const. I. Emilian, va provoca în cercurile literare discuții aprinse. Reprezentanții orientărilor avangardiste au protestat, nemulțumiți de observațiile critice avansate de **C.** și de situarea lor în tabloul general al literaturii române. Mihail Dragomirescu, în schimb, l-a acuzat de „trădare" a principiilor sale și de „ingratitudine", ceea ce nu l-a oprit totuși să-i propună, câțiva ani mai târziu, să fie succesorul său la catedră. În 1920–1921 **C.** scoate împreună cu Octavian Mosescu, la Râmnicu Sărat, gazeta „Foaia Râmnicului". A colaborat, mai ales cu contribuții de istorie a literaturii, la „Analele literare", „Convorbiri literare", „Clipa", „Cele trei Crișuri", „Săgetătorul", „Buletinul Institutului de Literatură", „Revista generală a învățământului", iar după 1960, la „Viața românească" și „Steaua". În manuscris a rămas textul memorialistic *În zorii unui veac nou*.

Pentru **C.**, opera literară constituie factorul esențial care trebuie să intre în atenția comentatorului, „desprinsă și indiferentă în raport cu personalitatea creatorului". Din această perspectivă este urmărită în *Anarhismul poetic* mișcarea modernistă. Termenul de anarhism și, la fel, înțelesurile date modernismului sunt utilizate însă într-o accepție largă. Selecția scriitorilor discutați începe cu Tudor Arghezi sau N. Davidescu și Al. A. Philippide, pentru a ajunge la autorii de la revistele „unu" ori „Contimporanul". Eliberarea de sub autoritatea dogmelor, o așa-numită „criză a noțiunii de realitate", disoluția eului sau o abordare specială, plecând de la Freud, a

funcțiilor psihice (ilogicul, inconștientul, instinctualul, misticul, patologicul) constituie, în concepția lui **C.**, „elementele structurale" ale anarhismului poetic. Originile „poeziei anarhice" autohtone sunt aflate într-un registru divers de surse, pornind de la „evenimentele politico-sociale" (unul dintre ele este primul război mondial), de la „literatura individualistă" (în care sunt încadrați Dostoievski, Gide, Proust și Francis Jammes) sau de la unele direcții ale filosofiei sfârșitului de secol XIX (Nietzsche, Bergson). Centrul de greutate al cercetării se situează în zona exercițiului literar. Marile curente (romantismul, simbolismul), influența exercitată de Baudelaire și Marinetti, tendințele specifice ale principalelor direcții lirice europene sunt discutate și în ele se descoperă, parțial, rădăcinile orientărilor literare apărute la noi după 1920. Nu sunt neglijate nici înrâuririle venite dinspre artele plastice sau dinspre arta populară. Se adaugă pagini consistente consacrate descrierii aplicate a tehnicii „lirismului anarhic". Se au în vedere, aici, lexicul, sintaxa, stilul, „figurile" (epitetul, metafora ș.a.), se urmăresc atent și adecvat procedeele de versificație. **C.** grupează scriitorii socotiți ca făcând parte din orientarea discutată în două mari categorii: „extremiști" și „moderați". Numele citate în prima categorie (poeții de la „Contimporanul", „unu", „Integral" ș.a.), excepție făcând poate B. Fundoianu, își află cu îndreptățire locul în rândurile „anarhiștilor" poetici. Nu același lucru se poate spune despre cei „moderați", împărțiți după sistematica dragomiresciană în exponenți ai „liricii minore" (F. Aderca, Al. A. Philippide ș.a.) și ai „liricii de virtuozitate" (G. Bacovia, Lucian Blaga, T. Arghezi). Deși exactitatea unor analize de text sau unele soluții de amănunt pot fi contestate, ceea ce s-a și făcut în epocă, deși multe argumente nu se susțin în totalitate, selecția scriitorilor fiind numai un exemplu, în ansamblu *Anarhismul poetic* a marcat la apariție un eveniment și l-a impus pe **C.** între criticii importanți ai anilor '30–'40.

SCRIERI: *Anarhismul poetic,* București, 1932; *Valorile literare în critica lui Titu Maiorescu,* București, 1937; *Un aspect al originalității lui Ion Creangă,* București, 1938; *Studii literare,* îngr. și pref. Cristian Popescu, postfață Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *„Anarhismul poetic"*, ALA, 1932, 599; Șerban Cioculescu, *Const. I. Emilian, „Anarhismul poetic"*, ADV, 1932, 14 862; Perpessicius, *Opere,* V, *351–359;* Stelian N. Cucu, *Const. I. Emilian, „Anarhismul poetic"*, U, 1933, 248; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *274–275;* Virgil Carianopol, *Critică și adevăr,* „Veghea", 1935, 92; I.E. Torouțiu, *Pagini de istorie și critică literară,* București, 1936, *13–22;* Pompiliu Constantinescu, *Eseuri critice,* București, 1947, *161;* [*Emilian I. Constantinescu*], DCL, I, *127–128,* II, *135–139;* Teodor Neș, *Liceul „Em. Gojdu" la 50 de ani,* Oradea, 1971, *110;* Sașa Pană, *Născut în '02,* București, 1973, *578;* Bucur, *Istoriografia,* 377–380; Dorin Teodorescu, *Poetica lui Ion Barbu,* Craiova, 1978, *13–14; Scrisori – Densusianu,* I, *211–214;* Valentin Chifor, *O restituire necesară: Emilian I. Constantinescu,* F, 1984, 2; *Dicț. scriit. rom.,* I, *646–648.* *R.Z.*

CONSTANTINESCU, Ioan (21.IX.1938, Rogojeni, j. Galați – 3.I.2002, Iași), istoric literar, comparatist și dramaturg. Este fiul Verei (n. Tașacov) și al lui Pavel Constantinescu, funcționar. Face studii primare și liceale la Rogojeni și la Bârlad, absolvind apoi Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1961). După absolvire, parcurge întreaga ierarhie universitară devenind profesor (1993), și în 1997 șef al Catedrei de literatură comparată și estetică. Își ia doctoratul în filologie în 1973. Urmează cursuri de teatrologie la München, în 1971 și 1972. Între 1981 și 1984 a fost lector de limba și literatura română la universitățile din München și Augsburg, devenind, tot aici, profesor-asociat, în perioada 1985–1994. După 1985, când pleacă în exil în Germania, se ocupă atât de literatura română, cât și de științele politice, organizând trei congrese internaționale, ale căror documente au fost publicate în limba germană de cele două universități (*Caragiale - Facetten seines Werkes,* 1984, *Eminescu in Europäischen Kontext,* 1988, *Mihai Eminescu. Nationale Werte – Internationale Geltung,* 1992). În iulie 1998 participă la un Colloquium Politicum pe tema „Noua dreaptă în România", organizat de Universitatea din Augsburg, la care, în 1999, este numit membru de onoare. Se întoarce din exil în 1994, reîntemeiază la Iași Catedra de literatură comparată și estetică, desființată în 1972, iar în 2001 primește, la Tel Aviv, Premiul Prieteniei România – Israel.

C. debutează în „Iașul literar" (1964), colaborând apoi la „Cronica", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Cahiers roumains d'études littéraires", „România literară", „Luceafărul", „Timpul" (Iași), „Sinteze" (Bacău). Privite în ansamblu, scrierile lui se orientează de la început spre domeniul literaturii comparate, îmbinând argumentarea solidă și informația vastă cu o deschidere a perspectivei comparatiste spre spații culturale puțin cunoscute la noi (de exemplu, clasicismul japonez), deși punctul de referință îl va constitui întotdeauna literatura română. O excelentă cunoaștere a câmpului teoriei literare și a teatrologiei moderne reprezintă baza pe care autorul își structurează demersul comparatist, interesat în principal de paralelismele și consonanțele existente între spațiile și epocile culturale, și mai puțin de influențe. Finalitatea studiilor lui **C.** urmărește, de fapt, probarea sincronismului dintre literatura română și marile literaturi europene (în principal cea germană, dar și franceză și engleză). Această intenție poate fi observată încă de la debutul editorial, *Caragiale și începuturile teatrului european modern* (1974), o solidă exegeză, care atrage atenția criticii românești din acea perioadă. Studiul respectă premisa potrivit căreia cercetarea comparatistă trebuie să își propună consolidarea importanței unui scriitor în dezvoltarea culturii naționale. Ceea ce încearcă să demonstreze **C.** în această exegeză este faptul că valoarea lui I. L. Caragiale în contextul literaturii universale stă mai degrabă în modalitatea originală și modernă de a gândi teatrul, și nu în suprapunerea care se poate face uneori cu anumite texte din Ionescu sau Beckett. Studiul pune în valoare în primul rând imaginea lui Caragiale ca adept al „teatrului total", criticul afirmând și argumentând ideea că I. L. Caragiale „a fost, cu adevărat, un mare vizionar; dramaturgul a pătruns adânc sensurile lumii sale și a «presimțit» unele dintre dezvoltările ei ulterioare". În acest mod, dramaturgul devine un predecesor al lui Gordon Craig, Georg Fuchs și Antonin Artaud. „Reteatralizarea" teatrului, despre care vorbește **C.** în cazul lui Caragiale, este pusă în legătură atât cu conceptul modern de dramă (în prima parte a studiului), cât și cu vechea comedie, legăturile mergând de la comedia antică până la commedia dell'arte. **C.** va analiza aici în principal tipurile de personaje care apar în comediile lui Caragiale (de la *servus* și *miles gloriosus*, pe care le preia din comedia latină, până la Pulcinella, soțul păcălit sau cuplurile de clovni), dar și metamorfoza limbajului, deriziunea absurdului, carnavalescul, motivul „lumii pe dos". De asemenea, structura teatrului lui Caragiale este văzută din perspectiva prezentului dramatic, a imixtiunii epicului, a diminuării acțiunii în favoarea concentrării asupra structurii circulare, a spațiului închis, a „personajului lichefiat". Studiul lui **C.** se impune în primul rând ca o operă de sinteză, valoroasă prin rigoarea discursului analitic și prin capacitatea de integrare a unui scriitor român în ansamblul culturii universale. Cu următorul volum, *Moștenirea modernilor* (1975), **C.** va duce mai departe această încercare de raliere a literaturii române la literatura universală într-un mod cât mai firesc. Modernitatea conceptului de poezie este discutată pe larg, din aceeași perspectivă critică, atât la Eminescu, cât și la Baudelaire și Lautréamont. Baza teoretică solidă nu lipsește nici din acest volum, autorul aducând din nou în discuție situația literaturii comparate, „criza teatrului", aplicând apoi aceste concepte la autori mai vechi sau mai noi, pe care îi reinterpretează, cu accentul în principal pe personaj (Falstaff, Don Juan, Candide, dar și Chirița). Extinderea ariei comparatiste va fi și mai vizibilă în volumul *Introducere în literatura clasică europeană* (1978), în care **C.** observă dificultatea unei caracterizări sintetice a fenomenului clasic, dată în primul rând de diversitatea modalităților acestuia, precum și de perspectiva istorico-literară tradițională a opoziției tranșante dintre romantic și clasic, concepție pe care o consideră ca stând la baza a numeroase erori de interpretare ale criticii literare în general. Preluând ideea lui Valéry că orice clasicism presupune un romantism anterior, **C.** merge mai departe, ajungând la concluzia că există și un „romantism posterior", relația între cele două curente fiind nu una de opoziție, ci de continuitate. Pe lângă studiile de literatură română și comparată, **C.** a scris piese de teatru, publicate în volumele *Don Juan sau Întoarcerea la dragoste* (1994) și *Bisidentul* (1998). Cu pretexte și trimiteri livrești, așezate rafinat sub ingenioase și erudite măști, personaje și situații balansează între tiparul general uman, încifrat și cu semnificații multiple, și cea mai concretă și prozaică (cu tot dramatismul ei) actualitate. A tradus din Novalis (*Cântece religioase*, 1996), Ludwig Tieck și Heinrich von Kleist (*Hanswurst emigrant. Despre teatrul de marionete*, 1997). În colaborare cu soția sa, Viorica S. Constantinescu, a tradus *Amnezia*, comedie de Henning Kraus (1998). Este și autorul eseului de politologie și istorie comparată *Despre exegeza extremei drepte românești* (1998). Lucrări de sinteză, definindu-se în primul rând prin rigoarea și coerența argumentării, dar și prin vastitatea informației, cărțile scrise de **C.** impun „un critic de ținută universitară cu imaginație de eseist" (L. Ulici).

SCRIERI: *Caragiale și începuturile teatrului european modern*, București, 1974; *Moștenirea modernilor*, Iași, 1975; *Clasicismul* (în colaborare cu Viorica S. Constantinescu), Iași, 1976; *Moștenirea modernilor*, Iași, 1978; *Introducere în literatura clasică europeană*, Iași, 1978; *Don Juan sau Întoarcerea la dragoste*, Iași, 1994; *Bisidentul*, Iași, 1998; *Despre exegeza extremei drepte românești*, Iași, 1998; *Anotimpul haijinilor. Eseuri de literatură comparată*, Iași, 2001. **Antologii:** *Mircea Dinescu, Lyrik. Revolution und das neue Europa*, Augsburg, 1991 (în colaborare cu Henning Krauss); *Mircea Dinescu. Dichter und Bürgerrechtler. Neue Gedichte, Dokumente, Analysen*, Augsburg, 1992 (în colaborare cu Henning Krauss și Klaus P. Prem). **Traduceri:** Novalis, *Cântece religioase. Creștinătatea sau Europa*, pref. Anton Rauscher, postfața trad., Iași, 1996; Ludwig Tieck, Heinrich von Kleist, *Hanswurst emigrant. Despre teatrul de marionete*, Iași, 1997; Henning Krauss, *Amnezia*, Iași, 1998 (în colaborare cu Viorica S. Constantinescu).

Repere bibliografice: Ileana Berlogea, *Caragiale în contextul dramaturgiei universale*, CNT, 1974, 32; Mircea Ghițulescu, *I. Constantinescu, „Caragiale și începuturile teatrului european modern"*, ST, 1974, 12; Corina Popescu, *„Caragiale și începuturile teatrului european modern"*, „Syntesis", 1974, 1; Al. Călinescu, *Lectura modernității și modernitatea*

lecturii, CRC, 1975, 37; Mircea Mancaș, *Un nou Caragiale?*, TTR, 1975, 3; Ulici, *Prima verba*, I, 251–253; Al. Dima, *Aspecte noi în domeniul literaturii comparate*, R, 1976, 1; Andrei Corbea, *I. Constantinescu, „Moștenirea modernilor"*, RITL, 1976, 2; Dima, *Dezbateri*, *201–206*; Papu, *Clasicii*, 9, *13–14*; Ungheanu, *Lecturi*, *201–206*; Iorgulescu, *Scriitori*, *286–287*; Dimisianu, *Opinii*, *241–244*; Gheorghe Lascu, *I. Constantinescu, „Introducere în literatura clasică europeană"*, ST, 1979, 1; Dan C. Mihăilescu, *Neliniștea valorilor*, LCF, 1979, 26; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *191–194*; Condurache, *Portret*, *131–134*; Dan Mănucă, *Mihai Eminescu. Nationale Werte – Internationale Geltung*, ALIL, t. XXXIII, 1992–1993; Ioan Holban, *Ioan Constantinescu, „Don Juan sau Întoarcerea la dragoste"*, CRC, 1994, 11; *Dicț. scriit. rom.*, I, *648–649*; Eva Behring, *Rumänienbezogene Forschungen in Deutschland*, RITL, 1996, 1–4; George Bădărău, *Tieck, Kleist, „Hanswurst emigrant. Despre teatrul de marionete"*, CL, 1997, 11; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (1997), *118–119*; George Bădărău, *Câteva note despre farsă*, CRC, 1999, 2; Popa, *Ist. lit.*, II, *101–103, passim*; Ghițulescu, *Istoria*, *421–423*; Mihai Zamfir, *Despărțirea de Ioan Constantinescu*, RL, 2002, 2; Manolescu, *Enciclopedia*, *191*. *C.Dt.*

CONSTANTINESCU, Leontin Jean (18.II.1913, Craiova – 18.XI.1981, Saarbrücken, Germania), poet și eseist. Licențiat al Facultății de Drept din București în 1934, **C.** își trece doctoratul la Paris în 1940, cu teza *La Résolution des contrats synallagmatiques en droit allemand*, încununată cu Premiul Dupin Ainé. După o scurtă perioadă didactică la Facultatea de Drept din București (septembrie 1941 - mai 1945), este numit consilier pe lângă Legația Română din Lisabona. Revine la Paris în 1946, unde împreună cu Brutus Coste și alți diplomați români din exil elaborează, sub egida lui Grigore Gafencu, câteva documente fundamentale pentru susținerea cauzei românești la Conferința de Pace din capitala Franței. În aceste împrejurări, **C.** redactează în limba franceză atât o microistorie a Transilvaniei, cât și un amplu raport diplomatic asupra Basarabiei și Bucovinei, pentru a servi ca bază documentară lucrărilor Conferinței, în sprijinul adevărului istoric pe care delegația oficială a guvernului de la București căuta să-l escamoteze sub presiunea și în folosul ocupantului sovietic. În 1948, cu ajutorul financiar al generalului Nicolae Rădescu, editează prima gazetă de informații a exilului românesc din Franța, „Curierul român", pe care o multiplică prin procedeul monografierii, înainte de a încredința tiparului și câteva numere de sinteză ale acestei publicații, redactate în limba franceză. Membru în Gruparea Românească pentru Europa Unită, constituită la 1 iunie 1948 sub președinția lui Grigore Gafencu, **C.** activează timp de un deceniu în cadrul Uniunii Europene a Federaliștilor. Face, de asemenea, parte dintre membrii fondatori ai Centrului Român de Cercetări de la Paris, alături de Octavian Vuia, Paul Costin Deleanu, Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a. Între 1950 și 1952 lucrează ca „atașat" la Centre National des Recherches Scientifiques, iar din 1954 devine asistent universitar la Facultatea de Drept din Saarbrücken, unde în 1961 este numit profesor titular al Catedrei de drept european de pe lângă Universitatea Saare. Pentru puțină vreme (ianuarie 1952 - martie 1953) conduce, ca redactor-șef (semnând Jean Constant), alături de Sten Merly, „La Revue de culture européenne", publicație trimestrială de reputație internațională. În 1971 publică primul volum din *Traité de droit comparé*, operă fundamentală în domeniu, alcătuită din trei volume, dintre care ultimul a apărut postum, în 1983. Colaborările sporadice la presa românească a exilului – „Orizonturi", „Stindardul" ș.a. – pun în evidență preocupările literare (poezii și eseuri) ale lui **C.** După dispariția sa prematură, au fost publicate postum, prin grija familiei, un volum de *Versuri clandestine* (1997), *Chestiunea Transilvaniei* (1997), probabil cea mai importantă lucrare de sinteză a lui **C.**, consacrată problemelor istorice românești, precum și *Jurnal. 1947–1958* (1998).

Perspectiva gândirii politice eminesciene (în „Orizonturi", 1950), reprezintă primul studiu amplu cu tematică literară încredințat de **C.** tiparului în presa românească din exil. Accentul este așezat pe misionarismul eminescian, pe contradicția dintre valențele tradiționale ale culturii și civilizației românești relevate de Eminescu și tipul de societate colectivistă propus prin rusificare. În gândirea politică eminesciană eseistul aprofundează perspectiva istorică, crezul primatului național, critica liberalismului și a formelor goale, „pătura suprapusă" și „clasele pozitive", sensul etic și călăuza spirituală a neamului, „misiunea noastră ca stat". Echilibrul judecății de valoare, aprecierea istorică exactă, raportarea juridică a demonstrației critice la aspectele ce țin de legitatea și legitimitatea aspirațiilor românești spre deplina independență națională fac din acest studiu un moment esențial al receptării lui Eminescu într-un timp al negării și al condamnării proletcultiste a gazetăriei sale. Aceleași calități în dezbaterea analitică a problemelor abordate demonstrează și expunerea monografică *Chestiunea Transilvaniei*, carte scrisă în limba franceză în 1945–1946 și revizuită, pentru publicare, în anii '80. Gândită din unghiul de vedere al rigorilor dreptului internațional comparat și ale dreptului comunităților europene, lucrarea combate ideea federalismului regional prin afirmarea răspicată a realității istorice, de la care se poate declanșa orice discuție fructuoasă. Conform acestei realități istorice, Transilvania – „prin istoria, etnologia și geografia ei" – este „parte integrantă a României". Trebuie spus, de altfel, că ori de câte ori „chestiunea" Transilvaniei a intrat în atenția presei europene sau de pe alte meridiane, **C.** a intervenit în mod constant, cu întreaga sa autoritate științifică și morală în restabilirea și cunoașterea integrală a adevărului. Volumul postum de *Versuri clandestine* (1997) pune în lumină o anume sensibilitate lirică, dar nu un poet de autentică valoare. În ciuda numeroaselor stângăcii de exprimare și a unei căutate poze melancolice, se strecoară uneori printre ariditățile versului accentele veritabile ale durerii nedisimulate. „Stingher, pribeag și rătăcit/ într-o necunoscută țară/ pustie, mohorâtă și bizară", preocupat de tot ceea ce a lăsat acasă, de patria „de acum pierdută", despre destinul tragic al căreia nu se sfiește să spună că îl doare („Mă doare suferința ei cernită, grea și mută"), îl încearcă dramatismul scurgerii timpului și al pierderii urmelor mereu troienite „de ani, de vreme și soroc". Versurile încercate în limba franceză nu au altă tonalitate, nici altă cotă valorică. Cel mai important manuscris, cu valoare

certă de ordin literar, care a rămas de la **C.** este jurnalul său, publicat în 1998, adevărat „roman" documentar asupra exilului românesc. Început în mod sistematic în 1952 și susținut cu consecvență, din păcate, doar vreme de câțiva ani, jurnalul surprinde momente semnificative din epopeea luptei anticomuniste românești, scene esențiale sub raport caracterologic din existența câtorva dintre personalitățile culturale și politice reprezentative ale exilului, filtrate de privirea lucidă și de spiritul complex, zbuciumat ale autorului însemnărilor. Scris alert, într-o notă profund reflexivă, alternând permanent propriul examen de conștiință cu rechizitoriul acid al atitudinilor și al comportamentelor celor din jurul său, fără nici un fel de concesie sub aspect moral și ținând întotdeauna seama de dezideratele naționale ale activității politice din emigrație în judecarea faptelor sale și ale celorlalți, jurnalul prezintă o galerie impresionantă de portrete și o serie de mărturii inedite, de la cele despre oameni ca Nicolae Rădescu, Grigore Gafencu, Constatin Vișoianu, Brutus Coste (fără a mai aminti celebritățile politice europene ale epocii) până la cele despre scriitori ca Mircea Eliade, N.I. Herescu, Emil Cioran, Mihail Fărcășanu (Mihai Villara).

SCRIERI: *Versuri clandestine*, București, 1997; *Chestiunea Transilvaniei*, tr. Sanda Diaconescu, Dimitrie Stamatiadi, pref. Ștefan Issărescu, București, 1997; *Jurnal (1947-1958)*, îngr. Zoe Constantinescu, pref. Nicolae Florescu, București, 1998.

Repere bibliografice: Mihai Cismărescu, *Leontin Jean Constantinescu*, „Limite" (Paris), 1982, 36-37; Ștefan Issărescu, *Angajat în construcția Europei unite*, JL, 1995, 5-8; Iolanda Eminescu, *Păreri de rău*, JL, 1995, 5-8; Horia Stanca, *„Versuri clandestine"*, JL, 1995, 5-8; N.F. [Nicolae Florescu], *Mircea Eliade către Leontin Jean Constantinescu*, JL, 1997, 47-52. *N.Fl.*

CONSTANTINESCU, Mihaela (29.IX.1960, București), eseistă, teoretician literar și traducătoare. Este fiica Adrianei (n. Manea), profesoară, și a lui Eugen Simion, scriitor. După absolvirea, în 1984 a Universității din București (Facultatea de Limbi Străine, secția engleză-spaniolă), a urmat, în anii '90, mai multe stagii de specializare postuniversitară în SUA, Marea Britanie, Franța, Austria, Belgia, Olanda și a participat la numeroase manifestări științifice internaționale. Lucrează în calitate de cadru didactic (conferențiar) la Universitatea din București, Facultatea de Litere (secția relații internaționale, studii europene). A obținut titlul de MA (*10 week certificate*) la Universitatea Warwick (Marea Britanie) în studii culturale britanice, cu disertația *Reporting Violence: The Media in Northern Ireland*. A devenit doctor în filologie al Universității din București, susținând, în 1999, teza *Forme în mișcare: postmodernismul*. Între 2000 și 2002 este *visiting associate professor* la Department of Communication Studies la Virginia Polytechnic Institute and State University, SUA. A debutat în presă cu eseul *Scriitura emoțională* („Vatra", 1986). Debutul editorial are loc în 1999, prin apariția volumului *Forme în mișcare: postmodernismul* (anterior, în 1990, îi apăruse o traducere din Willis Barnstone, *Borges despre Borges. Conversații*). Colaborează cu eseuri și studii la „Contemporanul-Ideea europeană", „Caiete critice", „Dilema" ș.a. A tradus în limba engleză textul unui album al pictorului Vasile Grigore (*Art Album*, București, 1993).

Lucrare, în principiu, de factură academică, *Forme în mișcare: postmodernismul* e o carte atrăgătoare și pasionantă pentru oricare cititor cultivat, dispus să dobândească o imagine completă, echilibrată și fiabilă asupra „postmodernismului". Investigând – sub forma eseului de teorie literară aplicată, cu o amplă deschidere către „studiile culturale" – un subiect atât de pretențios și de fluid, **C.** dă una dintre cele mai bune sinteze de acest gen înfăptuite de cercetătorii români. Cartea este comparabilă, de altfel, chiar cu cele ale unor americani, pionieri și „legislatori" în materie de teoretizare a postmodernismului. Redactat în stilul universitar american, cu recurs masiv la o bibliografie amplă, cu exemple și citate numeroase, cu afirmații dense și lapidare totodată, studiul evită ipotezele și conjecturile hazardate, nicidecum însă enunțarea explicită, chiar dacă prudentă, a punctului de vedere personal. Volumul înfățișează minuțios conceptul de postmodernism cu toate trăsăturile sale, cu antecedente, „istoric", utilizări și consecințe și, în primul rând, cu sensurile multiple, incerte, contradictorii, în permanentă mișcare. Sunt prezentate dezbaterile teoretice asupra subiectului, reverberațiile lor, sunt analizate toate nivelurile (naratologic, poetic, tematic, ontologic, filosofic, al circulației și receptării, al militantismului estetic și atitudinal, al mentalităților etc.), pertinente pentru cuprinderea globală și totodată aprofundată a chestiunii. Toate dezbaterile, constructele ideatice și realitățile culturale analizate sunt comentate cu distanțarea necesară și chiar cu o ușoară, binevenită undă de ironie, cu o perfectă cunoaștere, „din interior", a „dosarului". Astfel, viziunea de ansamblu este obiectivă, în măsura în care poate fi ceva „obiectiv" în cercetarea umanistă. **C.** este, totodată, și „postmodernă" ea însăși, își ia o măsură de precauție, expusă în capitolul introductiv: „Prin urmare, în bună tradiție postmodernă, am conceput studiul de față ca pe o sumă de mici narațiuni ce se intersectează/completează/suprapun/contrazic în multe locuri și în multe privințe, dar care încearcă să spună totuși o poveste despre postmodernism. [...] Cititorul este, așadar, invitat să-și construiască propria-i poveste, propria-i versiune a postmodernismului, în care să se implice activ și să rezolve problemele." Critica a receptat laudativ cartea, apreciind că autorea este „unul dintre cei mai temeinici și avizați cunoscători ai fenomenului cultural postmodern, din critica românească a momentului", iar lucrarea „are meritul, pe de o parte, al unei maxime clarități și al unei desăvârșite acurateți teoretice, iar pe de altă parte, pe acela al unei cartografieri dintre cele mai cuprinzătoare a creației literare și artistice postmoderne" (Liviu Petrescu). A doua carte a eseistei, *Post/postmodernismul: cultura divertismentului* (2001), are ca obiect cultura („populară", în sensul de nonelitară) americană, cultura divertismentului și „imperialismul" ei implicit, tendința de a-și anexa și de a înlocui celelalte culturi și viața „reală", tangibilă, extramediatică. Bine documentat, vehi-

culând sintetic o informație interesantă, studiul păcătuiește prin oarecare pasivitate sau lipsă de reacție (nu neapărat polemică, ci pur și simplu obiectivă și înclinată spre nuanțare) față de ideologia implicită a obiectului său (sau a analizelor făcute acestuia de unii predecesori). De aceea, ajunge să ofere – în pofida scrupulului de nuanțare de care eseista dă, intermitent, dovadă, în pofida tuturor precauțiilor și, probabil, fără voia sa – o imagine mai degrabă sumbră, de utopie negativă orwelliană a viitorului culturii (în sensul cel mai larg al termenului) și vieții umane. Dacă tabloul e vizionar, profetic ori dacă extrapolează alarmist desfășurări în curs, reale și incontestabile, dar oricând pasibile de modificări imprevizibile, numai trecerea timpului o poate dovedi. E drept că autoarea exprimă oarecare prudență în capitolul introductiv, dar pe parcurs se lasă furată de senzaționalismul intrinsec fenomenului studiat, iar concluzia e „resemnată", fatalistă față cu o „americanizare" generalizată, la nivelul culturii populare manipulate comercial și impuse mediatic. **C.** opinează, în deschiderea studiului său: „Dacă lumea postmodernă este una a realităților multiple, a micilor narațiuni, a nonliniarității, lumea post/postmodernă este lumea diverstismentului generalizat". Prima parte a frazei se susține (și e demonstrată peremptoriu și elegant de primul volum al autoarei), a doua rămâne discutabilă, oricum neevidentă deocamdată.

SCRIERI: *Forme în mișcare: postmodernismul*, București, 1999; *Post/postmodernismul: cultura divertismentului*, București, 2001. **Traduceri:** Willis Barnstone, *Borges despre Borges. Conversații*, Cluj-Napoca, 1990; Maria Todorova, *Balcanii și balcanismul*, București, 2000 (în colaborare cu Sofia Oprescu).

Repere bibliografice: Alice Năstase, Mihaela Constantinescu, *„Forme în mișcare: postmodernismul"*, „Național", 2000, 8-9 aprilie; Viorel Sânpetrean, *„Forme în mișcare: postmodernismul"*, „Suplimentul literar-artistic «Azi»", 2000, 4 mai; Daniel Cristea-Enache, *O mănușă întoarsă pe dos: postmodernismul. Cercetări și detractori*, ALA, 2000,16 mai; Cornel Radu Constantinescu, *Forme culturale micșcătoare sub încremenirea lupei*, ADV, 2000, 20 decembrie; Dan Grigorescu, *Jocul cu oglinzile. Însemnări despre literatura și arta postmodernă*, București, 2000, 359; Doru Tompea, *Provocarea postmodernismului. Noi orientări în teoria socială*, Iași, 2001, 91, 97; Andrei Grigor, *Omul post-postmodern*, CC, 2002, 3-4; Dan Grigorescu, *O radiografie a culturii contemporane*, „Curierul național", 2002, 8-9 iunie; Marius Chivu, *De la un -ism la altul*, RL, 2003, 4. *N.Br.*

CONSTANTINESCU, Mircea (18.VII.1945, București), eseist și romancier. Este fiul Elenei (n. Dobrescu) și al lui Gheorghe Constantinescu. Termină Liceul „N. Bălcescu" la Târgoviște (1963), absolvind apoi secția de filologie a Institutului Pedagogic din București (1966), iar în 1972, Facultatea de Filosofie, secția sociologie, a Universității din București. Lucrează ca sociolog și bibliolog. Debutează cu versuri în „Amfiteatru" (1966), revistă ce îi acordă, în 1968, un premiu pentru debut.

Debutul editorial al lui **C.**, cu prozele scurte din volumul *Ciudățenii de familie* (1968), este marcat de încercări și exerciții narative și stilistice pe tema vârstei adolescenței. Modalitățile

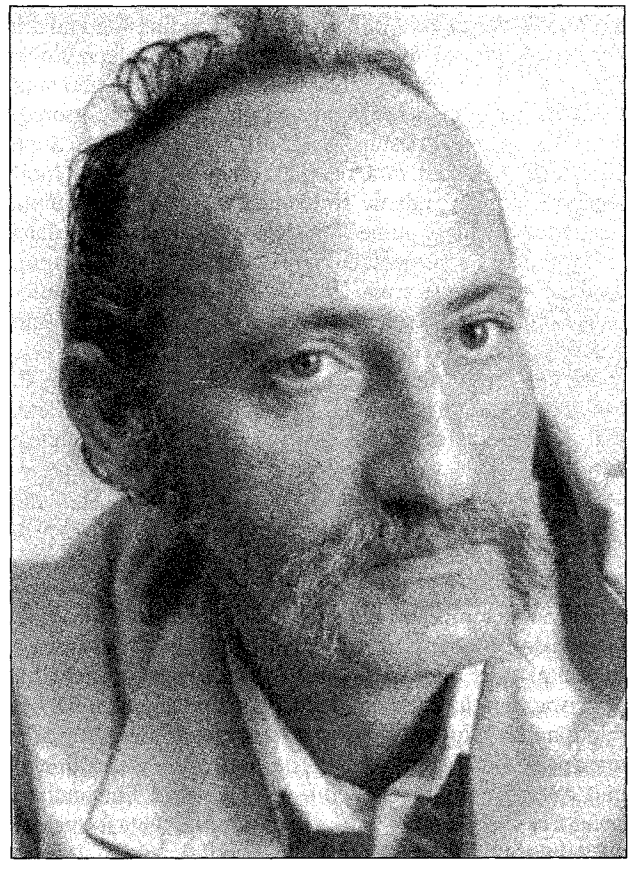

scriiturii alternează metaforizări lirice cu îngroșări caricaturale, în funcție de trăirile extreme ale pesonajelor – idealism sau iluzie spulberată. Ca un fel de urmare a acestor preparative, romanul *Cancerul blond* (1970) narează etapele evoluției unui adolescent, Val Steriadi, de o sensibilitate aparte, trecând prin întâlniri intelectuale formative și tribulații sentimentale care pot fi alăturate probabilului model joyceian, *Portret al artistului în tinerețe*, mai ales în paginile digresive. Cele douăzeci de proze scurte care alcătuiesc volumul *Smog* (1971) au ca temă comună erosul banalizat, grotesc adeseori, degradat de „smog" (existența obscură a pesonajelor): gustul autorului pentru artificiul stilistic (ca o trăsătură dominantă a scriiturii lui – aglomerarea de determinanți, antinomici adesea, în jurul unui nume), pentru bizarerii și grotesc-trivial devine evident. Încercare de cronică de moravuri, romanul *Cum îndemult Bucureștii petreceau* (1977) imită stilul epocii pe care, ca să o redea în amănunt, autorul o descrie prin apel la ziare, reviste, scrisori, memorii ale vremii. Cărți de gastronomie, ghiduri turistice, programe de teatru, afișe, stampe sunt transpuse aidoma în paginile care evocă Bucureștii de la cumpăna secolelor XIX–XX, cu efluvii liricizante într-un compozit lingvistic turco-grecesc turnat într-o topică siluită. Anticipat astfel, romanul *Amurgul levantinilor* (I-II, 1978–1980) este o construcție pe sute de pagini care ascultă de canoanele cronicii de familie și ale frescei istorice, răstimpul evocat fiind

1877–1917. Personajele, multe dintre ele înrudite, migrând din *Cum îndemult...* și formând un încărcat arbore genealogic „bizantin" (familiile Steriadi și Mincu, ai căror membri sunt urmăriți cu mai mare insistență, ar putea fi socotite personaje centrale), se mișcă nestingherite, urmărite secvențial, după cum apar și dispar fără relație și consecință, astfel încât legăturile lor de rudenie se legitimează doar prin simpla purtare a aceluiași nume. Rezultă o tipologie a mahalalei îmburghezite, agrementată cu elemente ale legendarului, așadar o mitologie socială. Uzând de tehnicile epice tradiționale, **C.** introduce în roman personaje și locuri istorice la care adaugă, pentru sporirea verosimilității, documente de epocă, citate din presa vremii, glose folcloristice din Bărăgan. **C.** asociază „amurgul levantinilor" (al unei mentalități fanariote, mai degrabă) cu organizarea statului român după modele europene, relatarea autorului, ironică și îngroșată cu picanterii, evocări bufe și parodice, amintind de Mateiu I. Caragiale (Mircea Scarlat), pentru a sugera ciclicitatea istoriei într-o viziune influențată de realismul magic și mitic sud-american. Virtuțile fanteziei epice (ca în scena dialogului Leontinei Vaideeni cu soțul îngropat sub camera unei locuințe administrate de Epitropie, la care locatarul Mincu asistă cu stupoare mucalită) sunt alterate uneori de excese ale procedeului coloristic, care la **C.** devine aproape manieră: gustul pentru minuția detaliului invadează ceea ce s-ar dori obiectivitate în urmărirea unor destine paralele, devenind privire caleidoscopică asupra unui conglomerat de ornamente. Romanul *Își amintea de Casablanca* (1984) apare ca o consecvență formală și de substanță față de *Amurgul levantinilor*. Într-o „lectură comparată" a basmului *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, volumul *Triumful lui Făt-Frumos* (1979; Premiul Comitetului Central al UTC) vine cu un eseu-anchetă asupra „nucleului inițiatic al basmului" (Dan C. Mihăilescu), o căutare în genul lui Ion Gheorghe, sub „impuls eminescian", a timpului fabulos al Daciei. Metoda lui **C.** este dezvelirea treptată a unei învățături mitice de sub fiecare strat al basmului destructurat în nuclee epice. Conform obișnuinței sale de a grupa pe o temă câte două-trei cărți, romanul *Au fost ca niciodată* (1987), cu sugestie de basm, dar cu ambiția de a-și proiecta personajele în mit, narează viețile pitorești ale unor oameni bine portretizați, atunci când schița nu e inundată de culoare suprasaturată. Sunt urmărite familiile preotului Ion Predoiu (un episod reușit este cel al operațiilor magice făcute de vrăcioaice ca s-o dezlege pe nevasta stearpă, la fel e transformarea povestitorului scenei în om-copac) și a lui Szász Gyula, a cărui nevastă adulteră dă naștere unui băiat care va urma în viață un traiect de picaro catolico-ortodox. Pitorescul abundent, ornamentația în cascadă, planurile hiperminuțioase obnubilează funcția mitică, lăsând impresia de inconsecvență, în ciuda virtuților de stilist pe care **C.** le vădește. Romanul documentar *Când toca la Radu-Vodă* (1992) se dorește o evocare a bucureștenilor dintotdeauna, în efortul lor de a-și emancipa orașul. Apelul copios la documente istorice urmărește edificarea orașului de la presupusa Cetate a Dâmboviței până la 1878. Protagoniștii sunt descriși cu binecunoscuta emfază mucalită și vag ironică, sentimentală cel mai adesea, într-un stil în bună măsură la fel de flamboaiant: este într-un fel o închidere a ciclului „levantin" prin descrierea originii orașului de popas.

SCRIERI: *Ciudățenii de familie*, București, 1968; *Cancerul blond*, București, 1970; *Smog*, București, 1971; *Cum îndemult Bucureștii petreceau*, București, 1977; *Amurgul levantinilor*, I–II, București, 1978–1980; *Triumful lui Făt-Frumos*, București, 1979; *Își amintea de Casablanca*, București, 1984; *Aleargă pentru viața ta*, București, 1985; *Au fost ca niciodată*, București, 1987; *Când toca la Radu-Vodă*, București, 1992; *Români, vă ordon să stați la coadă!*, București, 1997; *Te rog mai trăiește puțin*, București, 1998; *După București, potopul...*, București, 2001; *Vedeta. Eseu în psihologia multimedia*, București, 2001; *Stand by*, București, 2002.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Mircea Constantinescu, „Cancerul blond"*, RL, 1970, 15; Nicolae Balotă, *Mircea Constantinescu, „Smog"*, RL, 1971, 23; Mircea Iorgulescu, *Mircea Constantinescu*, LCF, 1974, 45; Alex. Ștefănescu, *Un poem villonesc*, LCF, 1977, 41; Mircea Scarlat, *Mircea Constantinescu, „Amurgul levantinilor"*, RL, 1978, 30; Dan C. Mihăilescu, *„Triumful lui Făt-Frumos"*, LCF, 1979, 51; Sorin Titel, *Un roman frescă*, RL, 1981, 32; Dan Mutașcu, *O saga levantină*, SPM, 1981, 576; Mircea Vasilescu, *Când realitatea e mai puțin logică...*, RL, 1984, 37; *Mircea Constantinescu*, RRI, I, *675–683*; Adriana Iliescu, *Documente omenești*, RL, 1986, 51; Laurențiu Ulici, *Risipa de vorbe*, RL, 1988, 23; *Dicț. scriit. rom.*, I, *649–650*; Cosma, *Romanul*, II, *107*; Popa, *Ist.lit.*, II, *890–891*. *E.M.*

CONSTANTINESCU, Nicolae (5.X.1941, Fierbinți, j. Ilfov), etnolog. Este fiul Floricăi și al lui Alexandru Constantinescu, învățători. După studii universitare de limba și literatura română la Universitatea din București (1958–1963), devine lector, apoi conferențiar (1990) și profesor (1995) la Catedra de teoria literaturii și folclor a facultății absolvite, șef al Catedrei de etnologie și folclor (1996). Face studii de specializare la Portland, în SUA (1976–1977). Obține titlul de doctor în științe filologice al Universității din București cu lucrarea *Rima în poezia populară românească*. Este membru al Societății Internaționale de Studierea Narațiunilor Populare (ISFHR), al Societății de Antropologie Culturală din România (SAC) și membru în colegiile de redacție ale publicațiilor „Revista de etnografie și folclor", „Memoriile Comisiei de folclor" și „Limbă și literatură".

Rima în poezia populară românească (1973), o bună introducere în studiul problemei, se remarcă îndeosebi prin analiza funcțiilor rimei. Pe baza unei analize structurale de adâncime, autorul stabilește frecvența rimelor (pe primul loc se situează cele oxitone și paroxitone) și subliniază rolul lor de „semn al codului poetic", de „marcă cu funcții multiple". Reține atenția, de asemenea, considerațiile privind relațiile rimei cu accentul și prezentarea unor tipuri de rime, ca „rima minus" și „rima zero", a căror frecvență vădește „primatul acordat de estetica folclorică sensului". În *Lectura textului folcloric* (1986), autorul face mereu trimitere, prin opoziție, la textul literar cult, pentru a demonstra că poezia folclorică își are un mod propriu de existență, un statut diferențiat, aparținând unui tip de cultură

„puternic semiotizată", ale cărei note caracteristice (tradiționalitate, oralitate, variabilitate, anonimat) fac din ea o „formă specifică" de creație sincretică, rezultantă a mai multor limbaje. În creația folclorică formalizarea atinge toate nivelurile operei. Cartea reușește să fie ceea ce și-a propus: o lectură „din interior", prin „asumarea codului legităților, particularităților faptului literar folcloric izvorâte din modul său propriu de existență". Este – așa cum a recunoscut critica de specialitate – o „carte incitantă, care invită la reflecție", care „face posibilă discutarea și regândirea textului folcloric ca realitate etnoculturală prin mijlocirea unei viziuni împrospătate a câștigurilor științelor contemporane, avansând unghiuri de vedere insolite, eliberate de sub rutina unor opinii, poate prea degrabă clasicizate" (Ion Șeuleanu). D. Caracostea, în propunerea de tipologizare a folclorului românesc, acordase mare atenție raporturilor de rudenie, pe care își fundamentase de altfel schița tipologică, iar școala de cercetare sociologică de la București, condusă de D. Gusti, înscrisese între preocupările ei chestiunea raporturilor de rudenie. Aceste două repere precedă studiul lui **C.**, *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc* (1987; Premiul „S. Fl. Marian" al Academiei Române), care aduce o pespectivă nouă în tratarea problemei, aceea a antropologiei structurale. În cea de-a treia parte a studiului, autorul urmărește „felul în care poezia populară (în sens generic), ca metatext, «citește» sau «reflectă» raporturile de familie ca *referent*, ca realitate, ca «text»". Accentul cade pe modelul românesc de înrudire, pe sistemul său complex, de la forme ca năsia, înfrățirea, legătura cu „moșii", la acelea de cosangvinitate și de căsătorie. **C.** face o legătură cu modul „în care relațiile de rudenie au fost reținute și transfigurate artistic în principalele categorii ale liricii orale". Relația dintre mamă și copii, „cea mai veche relație de rudenie instituită și conceptualizată vreodată", este urmărită în reflexele ei din cântecele de leagăn, în doinele de cătănie, în basme, în *Miorița*. Aici, metoda de studiu este cea funcțională, fiindcă funcția este „relația de interacțiune și determinare a părților componente ale unui sistem dat". *Romanian Folk-Culture. An Introduction* (1999) păstrează, în mare, structura unei lucrări a lui **C.** apărute la Turku (Finlanda) în 1996, fiind o introducere sintetică în cultura populară românească, cu un public-țintă clar definit, de vreme ce a fost elaborată și editată cu ocazia prezenței României la Smithsonian Folklife Festival de la Washington DC, în iunie-iulie 1999. Cartea urmărește în primul rând informarea exactă, obiectivă a cititorului mediu american cu privire la ansamblul culturii populare românești, de la fixarea riguroasă a cadrului istorico-geografic al constituirii acesteia până la prezentarea concisă a principalelor ei componente (ocupații, așezări și adăposturi, structura socială a satului tradițional, meșteșuguri și artă populară, cultură spirituală, inclusiv un capitol despre dimensiunea sa creștină). Este unul dintre puținele, dar atât de necesarele studii de prezentare științifică, totodată accesibilă, a totalității culturii populare românești în marile ei articulații. Cu deosebire preocupat de exegeza folclorului, **C.** n-a neglijat

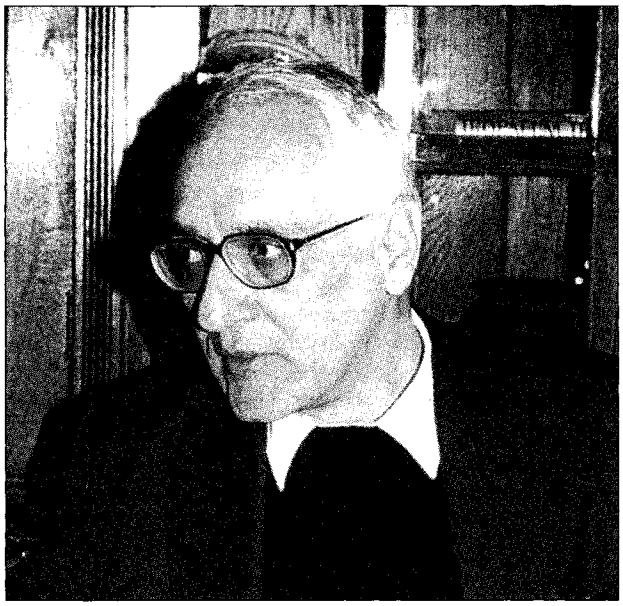

cercetarea de teren, *Sub zare de soare* (1973) fiind una dintre cele mai bune cercetări folclorice contemporane, aplicate la specificul unui sat (Oltina). Ea conține 121 de cântece lirice, balade, jurnale orale, poezia obiceiurilor tradiționale și jocuri de copii. Interesantă este aici prezența cântecelor tradiționale de iarnă în forme mult apropiate de cele înregistrate în Dobrogea de T.T. Burada în secolul al XIX-lea.

SCRIERI: *Rima în poezia populară românească*, București, 1973; *Lectura textului folcloric*, București, 1986; *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc*, București, 1987; *Romanian Folk-Culture. An Introduction*, București,1999; *Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie*, București, 2000. **Culegeri:** *Sub zare de soare. Folclor poetic din comuna Oltina*, Constanța, 1973 (în colaborare cu Vasile Gusciac).

Repere bibliografice: Bârlea, *Ist. folc., 579–580;* Adrian Fochi, *Nicolae Constantinescu, „Rima în poezia populară românească"*, „Demos" (Berlin), 1974, 1; Nicolae Bot, *„Rima în poezia populară românească"*, „Jahrbuch für Volksliedforschung" (Berlin), 1975, *189–191;* Sabina Ispas, *„Rima în poezia populară românească"*, REF, 1975, 2; Pavel Ruxăndoiu, *Nicolae Constantinescu, „Lectura textului folcloric"*, REF, 1986, 2; Mihai Coman, *Un nou „val" în etnologia românească*, SLAST, 1986, 29; Stanca Ciobanu, *„Lectura textului folcloric"*, LL, 1986; Ion Șeuleanu, *„Lectura textului folcloric"*, AAF, 1987; Mihai Coman, *Structuri ale satului tradițional*, SLAST, 1987, 24; Stanca Ciobanu, *Nicolae Constantinescu, „Relațiile de rudenie în societățile tradiționale"*, REF, 1988, 4; Margaret Hiebert Beissinger, *Nicolae Constantinescu, „Lectura textului folcloric"*, „Journal of American Folklore", 1988, 401; Marian Vasile, *Teorii folclorice românești în ultimele decenii*, REF, 1990, 3–4; Antoaneta Olteanu, *O mult așteptată introducere în cultura populară românească*, ALA, 1999, 485; Ioana-Ruxandra Fruntelată, *Nicolae Constantinescu, „Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie"*, „Examene", 2001, 6; Rodica Zane, *Un nou gust pentru rudenie*, ALA, 2001, 563; Otilia Hedeșan, *Nimic despre „nepotisme"*, O, 2001, 5; Cătălin Constantin, *...rudele noastre*, RL, 2001, 25; Rodica Zane, *Nicolae Constantinescu, „Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie"*, LL, 2001; Alina Toman, *Nicolae Constantinescu, „Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie"*, „Revista de etnologie", 2001, *191–194.* *I.D.*

CONSTANTINESCU, Ovidiu (28.III.1914, București – 16.XII.1993, București), prozator și traducător. Este fiul Theodorei (n. Constantinescu) și al lui Dumitru Constantinescu, funcționar. În 1932 a absolvit Liceul „Sf. Sava" din capitală, iar în 1933 s-a înscris la Facultatea de Litere, secția franceză. A fost redactor la diverse publicații literare interbelice, a deținut cronica literară la reviste precum „Bis", „Fapta" și a colaborat cu fragmente de roman, studii și recenzii la „Revista Fundațiilor Regale", „Vremea", „Viața românească", „România literară", „Curentul familiei" ș.a.

Constelației spirituale a „proustienilor" literaturii române i se integrează și **C.** Spirit rafinat, meloman, stilist remarcabil și fin analist, lipsit însă de darul fabulației și de forța necesară construcțiilor ample, el este înclinat să sondeze psihologiile cele mai tulburi, preferința pentru incert, ambiguu, echivoc manifestându-se cu consecvență de-a lungul întregii sale opere. Romanul de debut, *Sfârșit de spectacol* (1941), ca și cel care i-a urmat, *Oamenii știu să zâmbească* (1946), dezvăluie tentativa unor adolescenți de a pătrunde misterele oamenilor maturi. Dacă Azorică este un simplu spectator al dramelor ascunse, mai mult bănuite ce au avut loc sub ochii lui, Nunu, din cel de-al doilea roman, participă efectiv, fiind deseori implicat în evenimentele narate. Cu toate acestea, și unuia, și celuilalt (dar, ceea ce e mai grav, și cititorului) le rămân neclare rosturile întâmplărilor petrecute. Drama mezalianței din *Sfârșit de spectacol*, consumată între Tăntica, artistă subtilă, apariție eterică, de o sensibilitate aproape maladivă, și frumosul, dar obtuzul Alexandru, are un deznodământ pe cât de neașteptat, pe atât de inexplicabil. Escapada eroului cu Sia (varianta bătrână a Siei din *Concert din muzică de Bach* al Hortensiei Papadat-Bengescu) nu-și găsește nici o motivare, iar moartea cumplită a lui Alexandru este o sancțiune mult prea drastică pentru mediocrul personaj. Tot astfel, tribulațiile erotice ale tânărului Andrei din al doilea roman, adonisul de un sezon al Sulinei, observate îndeaproape cu un amestec de invidie și admirație de puberul său frate, stârnesc o mulțime de nedumeriri. Plasând acțiunea într-un oraș ca Sulina, era de așteptat ca autorul să speculeze pitorescul decorului, dar, atent mai ales la reacțiile psihologice ale personajelor, întreprinzând o adevărată monografie a adolescenței, el pierde din vedere atmosfera în întregul ei, astfel că senzația ultimă e de localizare superficială, întâmplătoare. Această desprindere de loc și de timp este proprie întregii creații a lui **C.** Circumscrierea exactă a episoadelor este o convenție literară fără rol funcțional în construcția epică, chiar și atunci când acțiunea se petrece într-un oraș precum Parisul (ca în romanul *Menestrelii regelui Ludovic*, 1980). Faptul se poate remarca și mai pregnant în volumele de nuvele *Valse hésitation* (1970) și *Strada infinitului* (1974), unde analiza atitudinilor echivoce, tentația pentru ambiguu se resimt cu o maximă acuitate. Povestea banală a unei femei nefericite în căsnicie care încearcă să evadeze din mediul tern și apăsător prin mici aventuri galante stârnește brusc interes prin finalul deschis pe care autorul îl propune: eroina, fugită de acasă, poate fi și victima oribilului asasinat ce a zguduit capitala, dar și noua vedetă de cinema a Parisului, descoperită de un regizor francez pe meleagurile românești (*Valse hésitation*). Același vag intenționat îl întreține autorul și în nuvela *Toboșarul*, remarcabilă prin atmosfera de teamă și mister, de indecizie și derută. Frumosul adolescent ce-și propusese să revoluționeze muzica este, în același timp, și „îngerul morții", care cu figura sa pură și imobilă nu ezită să ucidă. Dar cine este acest enigmatic personaj, cu biografii inventate ad-hoc, în funcție de partenerii de discuție, rămâne sub pecetea tainei. Nu mai puțin bizară este nuvela *Eterna înlănțuire*, asemănătoare până la un punct cu *La țigănci* și *Nopți la Serampore* ale lui Mircea Eliade. Sensurile adânci pe care le comportă acestea din urmă, adevărate metafore ale morții și aparențe iluzorii ale realității, lipsesc însă prozei lui **C.** Enigmele propuse au uneori un iz de contrafacere; ele nu vizează întâmplările misterioase în sine, ci creează straniul pornind de la elemente banale. Impresia de artificialitate și livresc se impune la lectura unora dintre prozele sale, fără ca aceasta să afecteze valoarea operei în ansamblul ei. **C.** a depus și o intensă activitate de traducător, dând echivalențe românești unor romane de Stendhal, Romain Rolland, Colette, Al. Dumas, Victor Hugo, Maurice Druon, Jules Verne, Dostoievski, Taras Șevcenco, Fenimore Cooper, Alejo Carpentier ș.a. În colecția „Masca", i-a apărut în 1984 suita de medalioane critice *Portrete de artiști*.

SCRIERI: *Sfârșit de spectacol*, București, 1941; *Oamenii știu să zâmbească*, București, 1946; *Valse hésitation*, București, 1970; *Strada infinitului*, București, 1974; *Menestrelii regelui Ludovic*, București, 1980; *Luna și mânzul sălbatic*, București, 1982; *Portrete de artiști*, București, 1984; *Toamna, când se scutură castanii*, București, 1991; *Frumosul și iubirea*, București, 1998; *Poesis. Triumf al iubirii de frumos*, București, 1999; *Aurore și genuni*, București, 2001; *Columnele sonetului*, București, 2002.
Traduceri: E. Malțev, *Din toată inima*, București, 1948 (în colaborare cu W. Cohn); V. Ohotnikov, *În lumea cercetărilor*, București, 1952 (în colaborare cu Ada Cherchez); Marie Spetova, *Familia Vojacik*, București, 1952 (în colaborare cu P. Popa); K. Zolotovskij, *Meșterii din fundul apelor*, București, 1953 (în colaborare cu M. Căciulanu); Vilis Latis, *Spre țărmuri noi*, București, 1953 (în colaborare cu Natalia Stroe); K. Fedin, *Opere*, I–II, București, 1954 (în colaborare cu Ada Steinberg); A. Still, *Floarea de oțel*, București, 1954; I.E. Repin, *Amintiri dragi*, București, 1955 (în colaborare cu Maria Bistrițeanu), *Edecarii de pe Volga*, București, 1960 (în colaborare cu Maria Bistrițeanu); Anna Seghers, *Primul pas*, București, 1955 (în colaborare cu S. Sanin); A. Guljaski, *Satul Vedrovo*, București, 1955 (în colaborare cu T. Călin); M. Dib, *Algeria*, București, 1957; N. Dubov, *Orfanul*, București, 1958 (în colaborare cu G. Bandrabur); Romain Rolland, *Viața lui Beethoven*, București, 1959; Maurice Druon, *Marile familii*, București, 1961; Taras Șevcenco, *Viață de artist și alte nuvele*, București, 1961 (în colaborare cu R. Vasilescu-Albu); J.J. Manauta, *Odiseo*, București, 1962; Fenimore Cooper, *Vânătorul de cerbi*, București, 1962; F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, I–II, București, 1965 (în colaborare cu Izabella Dumbravă); Alejo Carpentier, *Secolul luminilor*, I–II, București, 1965 (în colaborare cu Maria Ioanovici); Stendhal, *Nuvele*, București, 1967 (în colaborare cu Dinu Albulescu); Al. Dumas, *Cei patruzeci și cinci*, I–II, București, 1968, *Ascanio*, București, 1973; Colette, *Hoinara. Duo*, București, 1969; Jules Verne, *Robur cuceritorul. Stăpânul lumii*, București, 1970; Victor Hugo, *Anul 93*, București, 1972.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XI, *298-303*; Piru, *Panorama*, *378-383*; Balotă, *Labirint*, *378-387*; Damian, *Intrarea*, *87-91*; Cioculescu, *Aspecte*, *472-475*; Balotă, *Universul*, *115-124*; Cosma, *Romanul*, I, *239*; Liviu Călin, *Ovidiu Constantinescu, Toamna când se scutură castanii*", JL, 1991, 1-4; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *118-122*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *650-652*; *Ferestre întredeschise. Alexandru Vona și Ovidiu Constantinescu*, îngr. Marta Petreu și Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1997; Svetlana Cârstean, *Un prieten comun*, „Dilema", 1998, 268; Popa, *Ist. lit.*, I, *272-273*; *Dicț. analitic*, IV, *133-136*. *D.Gr.*

CONSTANTINESCU, Pimen (27.VIII.1905, Plăinești, azi Dumbrăveni, j. Vrancea – 25.IV.1973, Sibiu), istoric literar și traducător. Elev, între 1917 și 1925, al secției moderne a Liceului „Unirea" din Focșani, unde i-a avut dascăli pe poeții I. M. Rașcu și Mihai I. Bantaș, **C.** urmează în continuare cursurile Facultății de Litere a Universității din București, specializându-se în limba și literatura italiană. Cel ce l-a încurajat și l-a îndrumat a fost profesorul Ramiro Ortiz, al cărui discipol se considera. În anul 1930, când își susține examenul de licență, era deja posesorul unei „diplome de abilitare" în urma studiilor făcute la Universitatea din Perugia, iar mai târziu va obține și doctoratul, probabil la Roma. Din 1927 și până la sfârșitul carierei va fi profesor de italiană și latină, mai întâi suplinitor, la Câmpina (1927-1928), București (Liceul „Gh. Șincai", 1928-1929) și Galați (1931-1932) și, după concursul cuvenit, titular, la Sibiu, unde, din 1932, funcționează la Liceul Comercial, iar, din 1937, la Liceul „Gh. Lazăr". Între anii 1941 și 1947 este asistent și, apoi, conferențiar la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Brașov, iar în timpul refugiului, la Sibiu, la Universitatea refugiată din Cluj. În 1970 conducea biblioteca nou înființatei universități sibiene, căreia îi va dona cele 15 000 de cărți strânse de-a lungul vieții. La Arhivele Statului din Sibiu au rămas, în manuscris, șapte volume cu traduceri din poezia latină, italiană, franceză, portugheză, spaniolă și ladină, între care o antologie cu „100 de sonete din toate veacurile" și o alta a poeziei ladine. A fost membru fondator și secretar al cercului cultural „Thesis" din Sibiu. Între 1932 și 1934 scoate „Ausonia", subintitulată „Caiete trimestriale de poezie italiană" (Focșani și Sibiu), în 1934 redactează „Sibiul literar", un timp este redactor la „Provincia literară" (Sibiu, 1932-1934, unde ține și cronica literară), la o revistă „italo-elenică", „Olimpo" (1937-1938), și colaborează cu traduceri din poezia românească la „Termini" din Fiume.

C. a debutat cu transpuneri din versurile poetei italiene Ada Negri și cu diverse recenzii în revista „Căminul" (Focșani, 1925). Va continua să traducă și să publice în periodice literare din toată țara (aproape o sută), între care „Freamătul" (Focșani), „Făt-Frumos" (Cernăuți), „Junimea literară" (Cernăuți), „Câmpina", „Datina" (Turnu Severin), „Hyperion" (Cluj; aici dă tălmăcirea a patruzeci și patru de sonete ale lui Gabriele D'Annunzio), „Luceafărul" (Timișoara), „Prometeu" (Brașov), „Buna-Vestire", „Gazeta Sibiului", „Preocupări literare", „Convorbiri literare", „Bucovina literară", „Limbă și literatură", „Ramuri", „Tribuna Sibiului", „România literară", „Revista de istorie și teorie literară" ș.a. Din 1930, când tipărește prima carte, o traducere, *Paolo Uccello. Poem italic* de Giovanni Pascoli, va continua să dea la lumină, până în 1947, alte traduceri ale operelor unor scriitori italieni, dar și rezultate ale propriilor cercetări de literatură comparată („*L'infinito" di Leopardi in romeno* – 1937), de istorie culturală sau de istorie (*Memorandumul român și Italia*, 1947), precum și câteva manuale de limba și literatura italiană pentru liceu. Interesul lui **C.** s-a îndreptat în egală măsură spre istoria culturii locale, mai ales spre aceea a Sibiului, și spre prezentarea, prin contribuții de întinsă informație, câteodată chiar erudite, a relațiilor literare româno-italiene. A cercetat încercările poetice ale lui Gh. Lazăr, a alcătuit o istorie succintă și o bibliografie a presei periodice sibiene, a întreprins analize amănunțite ale traducerii lui G. Coșbuc din *Divina Comedie* sau ale circulației la noi a poeziei Adei Negri. Traducerile din operele unor scriitori însemnați, latini (Horațiu, Ovidiu), italieni (Dante, Petrarca, Boccaccio, Leopardi, Pascoli, D'Annunzio, M. Bontempelli sau G. Ungaretti și mulți alții), germani (Goethe, Chamisso, Heine ș.a.), ruși (Krâlov, Nekrasov, Kuprin), alcătuiesc o antologie sui-generis a celor mai importante literaturi europene. Cei ce au zăbovit însă asupra încercărilor lui nu s-au arătat întotdeauna satisfăcuți de echivalențele românești oferite de traducător, mai ales pentru operele poetice. I s-au reproșat lipsa de înțelegere față de specificul poeziei sau faptul că acribia învățatului copleșește textul, care nu depășește stadiul unor versificări elementare. Sunt, nu încape îndoială, observații îndreptățite, dar care nu micșorează cu nimic meritele lui **C.**, ale cărui eforturi rămân mențiunabile.

SCRIERI: *Istoricul presei focșenene. Bibliografie (1859-1900)*, Focșani, 1931; *Publicațiile periodice românești ale Sibiului de azi*, Sibiu, 1934; *„L'Infinito" di Leopardi in romeno*, Salonic, 1937; *România și Italia*, Sibiu, 1937; *Limba și literatura italiană la Sibiu*, Sibiu, 1938; *Memorandumul român și Italia*, Sighișoara, 1947. **Traduceri:** Giovanni Pascoli, *Paulo Ucello. Poem italic*, Focșani, 1930, *Poeme conviviale*, Focșani, 1932; Ada Negri, *Cartea Marei*, Focșani, 1932; Pietro Mignosi și Gino Novelli, *Poeme creștine*, Focșani, 1933; Gabriele D'Annunzio, *Patruzeci și patru de sonete*, introd. trad., Cluj, 1934.

Repere bibliografice: Emil Giurgiuca, *Carnet*, „Abecedar", 1933, 7; Paul I. Papadopol, *Ada Negri, „Cartea Marei"*, U, 1934, 149; A.I. [Alexandru Iacobescu], *Pimen Constantinescu, „Patruzeci și patru de sonete" de Gabriele D'Annunzio*, CTC, 1934, 11-12; Paul Popescu, *Cazul Mihail Chirnoagă-Pimen Constantinescu*, „Orientări", 1935, 6; Nichifor Crainic, *Poezia italiană*, G, 1935, 7; Vintilă Horia, *„Termini"*, MMN, 1939, 7-10; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *881*, *Ist. lit.* (1982), *967-968*; Mihail Chirnoagă, *Avatarurile unui entuziasm*, TR, 1943, 727; Teodor Ionescu, *Pimen Constantinescu*, „Tribuna Sibiului", 1970, 813; G. Nistor, *O prietenie literară: Ada Negri și Pimen Constantinescu*, ST, 1972, 17; *Ilie E. Torouțiu și Marcello Camilucci către Pimen Constantinescu*, ECH, 1973, 10; G. Nistor, *Pimen Constantinescu. Vilote friulane culte*, „Revista V" (Focșani), 1992, 42-44. *R.Z.*

CONSTANTINESCU, Pompiliu (17.V.1901, București – 10.V.1946, București), critic literar. Este fiul Vasilicăi (n. Tatu) și

al lui Ion Constantinescu, funcționar vamal. Face școala primară (1908–1912) și cursuri liceale la București (1912–1920): prima clasă de liceu ca elev în particular, celelalte la „Mihai Viteazul" și la Seminarul Pedagogic Universitar. Urmează apoi Facultatea de Filosofie și Litere din București (1920–1924), susținându-și licența la Mihail Dragomirescu cu teza *Critica lui Titu Maiorescu și influența ei în literatura română*. Funcționează ca profesor suplinitor (1925) la Colegiul „Sf. Sava", profesor la Câmpina (1936), ulterior la București la liceele „Petru Rareș", „Sf. Iosif", Liceul CFR „Aurel Vlaicu" (1939–1945), „Sf. Sava". Între anii 1925 și 1929 colaborează la „Miorița", „Ritmul vremii" (director – Mihail Dragomirescu), „Mișcarea literară" (condusă de Liviu Rebreanu), „Viața literară". Consiliat de Vladimir Streinu, frecventează cenaclul lui E. Lovinescu (1926–1932) și publică în „Sburătorul", organul grupării. Împreună cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, colegi de facultate, cărora li se alătură Tudor Șoimaru, **C.** redactează revista „Kalende" (1928–1929, 1943); pe cei trei îi solidarizează spiritul de independență intelectuală vizând fenomenul literar în perspectivă estetică, dincolo de orice misticism național, de considerente biografice ori de grup. Personalitatea tânărului critic se conturează distinct în cadrul săptămânalului „Vremea", unde asigură cronica literară (1930–1938, 1941–1944); în aceeași calitate e de găsit (între anii 1939 și 1941) la „Revista Fundațiilor Regale"; cum în numărul pe august-septembrie 1941 recentul director al revistei, D. Caracostea, decreta suspendarea criticilor de „formațiune fie estetizantă, fie liberalizantă", **C.** se numără printre indezirabili. Publică la „Preocupări literare" (1942), revenind în 1945–1946 la „Revista Fundațiilor Regale". Totodată e comentator literar la Radio-București, paralel cu Perspesicius și Șerban Cioculescu. La „Ritmul vremii" scrie sub pseudonimul Hyperion, iar în revista satirică „La zid!", a graficianului Ion Anestin, semnează pyrrhon sau p. const. Călătorește în Italia, Grecia și Turcia (1937–1938), cu soția sa, Constanța Constantinescu, profesoară. Debutează editorial în 1927, cu volumul *Mișcarea literară*, alcătuit din „medalioane, portrete și foiletoane critice"; vor urma *Opere și autori* (1928), *Critice* (1933; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Figuri literare* (1938), *Tudor Arghezi* (1940; Premiul Societății Scriitorilor Români). Sub îngrijirea Constanței Constantinescu, vor fi reunite aceste volume antume, precum și numeroase texte inedite, în seria *Scrieri*, însumând aproape patru mii de pagini (I–VI, 1967–1972).

Asemenea foarte tânărului Ibrăileanu (sedus de aforisme), junele **C.**, bântuit de mirajul ideilor, era un gânditor, un reflexiv, năzuind să-și clarifice relațiile cu lumea. Cele nu mai puțin de 935 de aforisme și comentarii, constituind un interesant *Caleidoscop* (1974), sunt, de fapt, niște meditații succinte, deschideri inteligente spre social și etic, sondări psihologice în eros (cu accente cvasimisogine). Pe Lucian Blaga, pe Al. A. Philippide, ca și pe alții îi tratează de sus, cu asprime (ulterior ajungând la dreapta măsură); la moderniști, conchidea el, „contemplația estetică se risipește într-un întins *catalog de senzații*" (opinie apoi atenuată). O briză de scepticism difuz planează peste filele solitarului, tentat la douăzeci de ani de generalizări: „O societate incultă are o mare superioritate asupra uneia semiculte; e lipsită de ridicol. Naturalul, primitiv sau rafinat, nu supără niciodată"; „Pesimistul arată neîntrerupt relele și josnicia vieții umane a altora, fiind, la tot pasul, convins de superioritatea sa"; „Un filosof poate fi totdeauna mare, fără a fi cât de puțin poet – poeții mari sunt mai totdeauna filosofi!" Paradoxului îi urmează judecata echilibrată, bine așezată logic, de unde o constatare ca următoarea despre „originalitatea foarte complexă" a literaturii noastre: „Pasul legionarului roman n-a strivit duhul autohton nicăieri pe unde a călcat; l-a mulat în formele lui clare, civilizatoare, în Sciția ca și în Iberia, în Galia ca și în Tracia". După considerații ca acestea, de uz intim, debutantul avea de ales din experiențele altora. N-a ajuns, în critică, la formule noi; a selectat, a asimilat și regândit, potrivit momentului istoric și conștiinței proprii, urmând principii validate de exponenți mai vechi sau contemporani, punând în departajarea valorilor un discernământ sever, aproape lipsit de ezitări. „Admir atât de mult literatura franceză, încât mi-a anulat plăcerea pentru alte literaturi! Clasici, romantici, simboliști, realiști, naturaliști etc., scriitorii francezi au un geniu specific, o structură a expresiei atât de tipică, încât mă simt acasă oriunde." Din vasta operă a lui Sainte-Beuve, critică „creatoare" pe fundal romantic, a reținut în special cele treisprezece volume de *Portrete literare*, din care a extras și

tradus texte reprezentative, incluzându-le într-o antologie (*Pagini de critică*, 1940). L-au impresionat verva cozeriilor, discursul dezinvolt, liber. Pe scurt, foiletonul (căruia **C.** îi ridică incontestabil prestigiul) nu exclude interesul pentru seriile istorice, nu ignoră filiațiile, nu omite demersurile de ordin comparatist: „Nu credem că foiletoniștii contemporani, care sunt într-adevăr și critici, ar fi inferiori criticii formale, filologice, practicate de respectabili eruditi ai Renașterii: oare marea operă a lui Sainte-Beuve, comparată cu o sumă a criticii moderne, nu e alcătuită dintr-un lanț de foiletoane?" (*Critică și foiletonism*). În materie de critică literară, Sainte-Beuve, Brunetière fuseseră niște „mari iluziоniști, creatori de sisteme"; contemporanii Thibaudet, Fernandez, Crémieux, L.P. Quint, Lalou, Edmond Jaloux – observă **C.** – „explică frumosul expresiv, fără canoane, fără subterfugii sentimentale și de fantezie". De aprecieri superlative se bucură Albert Thibaudet. Precum lui E. Lovinescu, lui **C.** îi erau cunoscuți Émile Faguet, Paul Souday, Rémy de Gourmont și ceilalți. Să-i fi displăcut oare „scrisul frumos" în critică? În fond, farmecul textelor lui ține de vivacitatea intelectuală la nivel creativ, de forța asociativă-plasticizantă, cu efecte notabile. „Critica e reacție de sensibilitate și reflexe; e atitudine; acesta e caracterul ei creator; recenzia de douăzeci de rânduri echivalează cu un madrigal al inteligenței sau (cu) o epigramă, după sensul atitudinii; foiletonul, cu nuvela; studiul, cu romanul. Impresioniștii credeau că critica e romanul anex al sensibilității la opera de artă; intelectualismul vede în critică un roman al facultății creatoare, prin inteligență. Opera e un excitant al creației, prin inteligență interpretativă" (*Despre critică și critici. Reflexii pe paragrafe*). Ideile despre „critica literaților" (în special a poeților), despre critica în viziune comparată (dincolo de „hotarele strict naționale"), reflecțiile despre portretistică din perspectivă critică, despre foiletonistică și eseu, toate învederează o consecventă luciditate: „Foiletonul trebuie să devie o recreare, după o muncă mai grea. În fiecare an e bine să scrii o carte unitară, cu densitate de substanță și de compoziție amplă. Creația criticului se vede și în 50 de rânduri, dar nu se reliefează decât în 200 de pagini." De reținut relația cu istoria literară: „Criticul foiletonist creează istoria literară, în marș rapid, o jalonează; istoricul literar sintetizează, pe indicațiile cronicarului literar, fizionomiile (căci sunt atâtea) unei epoci întinse".

Că Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și **C.**, postlovinescieni, formau o familie de spirite cu trăsături congenere s-a observat la timp; mai vârstnicul Perpessicius le stă în preajmă. Ca și Lovinescu, **C.** vedea în Maiorescu un „mare spirit director", un vizionar în totul, de unde reprosul adresat celor care-i scindau activitatea, vorbind de „critica lui culturală și critica literară". La înaintașul junimist, sublinia organicitatea, limbajul generalizator, dar nu omitea limitele: „Dacă Maiorescu ar fi cunoscut și asimilat critica lui Sainte-Beuve, și n-ar fi rămas la Lessing și la estetica generală, ar fi întemeiat, nu numai ar fi presimțit, adevărata noastră critică literară modernă. El privea opera în sine; în cazul lui Eminescu privea chiar capodopera; nu privea însă și structura unui scriitor" (*Eros și Daimonion*). Lui N. Iorga, critic de direcție, i se impută atitudinea retardatară, militantismul anacronic, fiind vădit că „după război, prin trecerea pe primul plan a valorilor moderniste, sămănătorismul defunct s-a fragmentat în inele provinciale" (*Regionalismul literar*). Nici o afinitate cu G. Ibrăileanu: ca eminescolog, acesta „înțelege poezia ca un mecanic bicicleta, demontând-o în rotițe și bucăți, le admiră, le potrivește, le sună pe podele și le recunoaște izolat, fără a surprinde și principiul lor central de funcționare și semnificația". Altă dată, contestare agresivă, criticul de la Iași devine „un idol diform, dar învestit cu aureola mistică întreținută de partizani [...], duh plutitor între zidurile locașului de devoțiune". Nu-l agrea pe Mihail Dragomirescu, căruia (puțină vreme) îi fusese asistent la Litere; îi repugnau rigiditățile sistemului lui estetic, recunoscând însă profesorului „probitatea intelectuală", „pasiunea literară, spiritul analitic și dialectician până în pânzele albe", acestea puse, din păcate, „în slujba unui dogmatism fără concesiuni". Pe Paul Zarifopol, deși de o „distincție neobișnuită", îl repudiază franc: „N-a fost un cugetător, fiindcă n-a avut un sistem închis de idei, n-a fost un critic, în accepția obișnuită a cuvântului, fiindcă n-a profesat o disciplină, cu toate răspunderile ei; n-a fost un creator de valori, fiindcă Zarifopol era prea sceptic spre a-și înălța idoli definitivi" (*Pagini de jurnal*). Nici Mihai Ralea nu-i smulge vreo apreciere pozitivă, ba chiar „orgia de idei" a acestuia, „dezordonata aglomerare de citate, de nume proprii și de idei" s-ar înscrie în „beția de cuvinte" denunțată cândva de Maiorescu: „Adept integral al ideologiei și metodei critice a d-lui Ibrăileanu, animat de elan corporativ și înarmat cu fațete multiple de critic pledant, cu erudiție adesea superficială, vulgarizând abil teorii abstracte, într-un stil de o facilitate cursivă agreabilă, d. M. Ralea e un eclectic publicist și un nobil colportor de idei generale din atmosfera culturală a vremii." Totuși, referindu-se la „critica universitară", iat-o „eminent reprezentată" prin Tudor Vianu, Mihai Ralea și Basil Munteanu, critică orientată spre „idei g[illegible]le, erudiție și un contact mai direct cu anumite discipline". În ce-l privește, **C.** își valorifică disponibilitățile în cadrul unui impresionism bine temperat, „stăpân – cum sublinia Șerban Cioculescu – pe o judecată fermă, rationalizându-și impresiile estetice pe emoția gustului său". În esență, metoda lui nu diferă mult de cea a lui G. Călinescu ori de cea a lui Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu. Aceștia, toți, opun dogmatismului (multiform) impresia proaspătă, degajată de prejudecăți, liberă de convenții. Dar cu o precizare: „Impresionismul pur sentimental nu e artă a criticii, ci artă de scriitor ratat, pe marginea criticii. Critica e intelectualism: intuiție a diferențialului, generalizare, explicare și reliefare originală." Fără să fie un teoretician sistematic, **C.** revine, de câte ori e cazul, pentru a se autodefini (*Despre critică și critici, Profesie de credință, Critica și lingvistica, Critică de judecată și gust, Disociații critice, Creația în critică, Critica estetică, Noi precizări despre critică*), aspirând să prindă un scriitor într-o formulă. Nu sintagma „înapoi la Maiorescu!" tentează, ci o alta: de la Maiorescu, înainte! Criticul cel mai bun e acela care, nefiind „prizonierul unei singure formule", își adaptează

suplu instrumentația în funcție de obiect. Lui Lovinescu *in toto* îi consacră vreo douăzeci și cinci de comentarii (peste 150 de pagini), una dintre definiții fiind: „Spirit măsurat, lucid, amator de curiozități sufletești, avid de confesiuni, d. Lovinescu este el însuși o unitate de măsură la care necontenit raportează oamenii [...]. Contemplativ și receptiv, pe structura sensibilității sale, d. Lovinescu purcede, ca moralist, din perspectiva clasică a unui La Bruyère."

Cu precădere interesat de producția literară curentă, **C.** își îndreaptă antenele, ocazional, și spre trecut. Portrete consacră el unor figuri emblematice, din alte secole – Grigore Ureche, Dimitrie Cantemir, Dinicu Golescu, Eminescu, Caragiale, Maiorescu; Creangă e „primul romancier al literaturii noastre, primul creator de epos într-o durată spirituală". La originea substanțialului eseu *Tudor Arghezi* sunt de semnalat treisprezece comentarii preparatorii; poetul *Cuvintelor potrivite* era un „romantic". **C.** și-a exprimat părerile despre Lucian Blaga, Ion Barbu, G.Bacovia, V. Voiculescu, Ion Pillat, Adrian Maniu; de repetate ori se referă la Mihail Sadoveanu, la Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și Hortensia Papadat-Bengescu, la Mircea Eliade, la scriitori de al doilea raft ori la debutanți, totdeauna cu acuitate și simț al proporțiilor. Nu o dată, exegetul operează cu criterii morale, psihologice ori sociologice, dar fără a le aduce în primul plan, utilizându-le în măsura în care acestea pot adânci, stabili relații semnificative ori consolida judecata estetică. Va discuta așadar despre *Specificitate etnică și creație literară,* despre *Literatura șesului românesc,*despre *Literatura feminină și literatura de idei* ori despre *Literatura Ardealului,* alteori având în vedere curente, grupări și tendințe (*Sămănătorismul, Tradiționalismul predicant, Romantismul românesc, Glose despre Marinetti și futurism, Specificitate etică și lirică*); nu a neglijat suportul etic al operei lui Caragiale, idee devenită de mult un loc comun. Lui Vladimir Streinu, care, distant, izgonea din metodologia curentă categoriile psihologico-morale, îi amintea că „la originile criticei moderne analiza psihologică e fundamentală pentru reliefarea individului artistic". Astfel spus: „criticul ajunge mai sigur la universul estetic, prin universul moral" (*Noi precizări despre critică*). La personajele contemporanului Panait Istrati, un „mare povestitor" și nu „propriu-zis un romancier", primează un determinism ținând de temperament: „Înainte de a fi social, determinismul e psihologic" (*Panait Istrati*). Drumul lui **C.** spre construcția monografică era netezit. Pledează în acest sens numeroasele referiri la Caragiale și, în special, cele cincizeci de fragmente critice consacrate lui Eminescu, privind aspecte ca: *Mitul Luceafărului, Natura – valoare subiectivă, Romantismul lui Eminescu, Structura versului și sugestia verbală, Tehnica simfonică a poemului, Problema variantelor, Proza poetică, Succesiunea lui Eminescu* și altele. Se gândea la o „monografie introductivă" despre Lucian Blaga, nerealizată nici aceasta, din lipsă de timp, și preconiza „o serie de monografii complete, de studii comparative", fără de care nu se putea trece la „sinteza unei istorii literare". Autor a numeroase cronici despre prozatorii contemporani, publicate în „Vremea" și în „Revista Fundațiilor Regale", criticul formulase în 1928 *Considerații asupra romanului românesc* – pe întreaga-i evoluție –, pronunțându-se, asemenea lui E. Lovinescu, pentru romanul de analiză. În epocă, E. Lovinescu remarca la **C.** „probitatea intelectuală, senzația irecuzabilă a unei conștiințe literare inflexibile, punct inițial al autorității critice". Lui Șerban Cioculescu îi vorbea portretistul, criticul de „certă filiație lovinesciană", întrunind „sagacitatea analitică cu năzuința spre sinteză"; dar lovinescianismul său nu excludea „familiarizarea cu spiritul thibaudetian". Sub aparențe amabile, G. Călinescu era,în fond, reticent: „Un foarte bun cronicar, exponent al unei excelente generații de profesori fără preconcepte didactice, primitori în libertate ai formulelor celor mai înaintate de artă." O caracterizare de largă audiență se datorează lui Perpessicius, pentru care **C.** este „un Saint-Just al opiniei critice", oferind imaginea unui intransigent, care „a ridicat foiletonul la rangul unui oficiu". Dacă nu ar fi dispărut atât de neașteptat, la patruzeci și cinci de ani, e de presupus că literatura română ar fi continuat să aibă în **C.** pe unul dintre exegeții cei mai temeinici.

Ca să facă critică, Pompiliu Constantinescu n-a socotit cu cale să-și formuleze vreun sistem, așa cum (și luăm analogia din admirabilul său studiu despre Creangă) autorul Amintirilor *a intuit viața țăranului, fără s-o pună în teorii. Există o predestinare în toate compartimentele literaturii, așa cum există una și în diferențierile sociale. Și Pompiliu Constantinescu a fost predestinat critic, ceea ce nu înseamnă că viitorul nu ni l-ar putea revela și drept un creator de artă, dacă e să rezervăm criticului singurul titlu, acela de interpret.*

PERPESSICIUS

Pompiliu Constantinescu aceasta a fost în primul rând: un cronicar literar, cel mai mare cronicar literar al nostru. Din postul său de pândă, în care a stat neclintit peste douăzeci de ani, îndurând cu eroism truda (și uneori mizeria) unei munci umile de vameș al literaturii, el a cuprins cu ochii un vast teritoriu, înregistrând infiltrația noilor valori printre atâtea cazuri de contrabandă. Cu o regularitate de metronom, criticul a semnalat neobosit nume, opere, generații, tendințe, drastic și pedepsitor uneori, entuziast și încurajator alteori, întotdeauna însă de bună-credință, instalat în obiectivitate definitiv, irevocabil. Ce noroc pentru literatura noastră că, într-una din cele mai importante perioade ale ei, i-a fost dat să treacă prin fața ochilor unui astfel de om.

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Mișcarea literară,* București, 1927; *Opere și autori,* București, 1928; *Critice,* București, 1933; *Figuri literare,* București 1938; *Tudor Arghezi,* București, 1940; ed. îngr. Margareta Feraru, tabel cronologic D. Micu, București, 1994; *Eseuri critice,* București, 1947; *Scrieri alese,* îngr. și pref. L. Voita, București, 1957; *Scrieri,* I-VI, îngr. Constanța Constantinescu, pref. Victor Felea, București, 1967–1972; *Caleidoscop,* îngr. Constanța Constantinescu, București, 1974; *Studii și cronici literare,* îngr. și pref. Cornel Regman, București, 1981; *O catedră Eminescu,* îngr. Lenuța Drăgan, pref. Mihai Drăgan, Iași, 1987; *Figuri literare,* pref. Gabriel Dimisianu, București, 1989. **Traduceri:** Sainte-Beuve, *Pagini de critică,* București, 1940, *Portrete literare,* introd. Savin Bratu, București, 1967 (în colaborare cu Șerban Cioculescu).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.,* II, *289–291;* Perpessicius, *Opere,* VIII, *107–115,* IX, *379–380;* Sebastian, *Jurnal, 422–424;*

Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *829–830*; Negoițescu, *Scriitori, 357–360*; Regman, *Confluențe, 288–300*; Regman, *Cărți, 312–331*; Streinu, *Pagini*, II, *297–310*, IV, *233–235*; Felea, *Reflexii, 202–203*; Piru, *Panorama, 500–503*; Vlad, *Convergențe, 114–122*; Cioculescu, *Aspecte, 615–618, 718–720*; Bucur, *Istoriografia, 515–519*; Piru, *Varia*, II, *512–513*; Constantin, *Prozatori – critici, 14–19*; Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1975, *196–199*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *173–186*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *397–401*; Z. Ornea, *Confluențe*, București, 1976, *240–244*; George, *Sfârșitul*, II, *258–261*, III, *154–157*; Călinescu, *Perspective, 226–231*; Șerban, *Ispita, 243–245*; Paleologu, *Ipoteze, 210–213*; Melania Livadă, *Pompiliu Constantinescu. Un Saint-Just al opiniei critice*, București, 1981; Simuț, *Diferența, 57–61*; Grigurcu, *Între critici, 67–71*; Aderca, *Contribuții*, II, *37*; Dimisianu, *Repere, 33–61*; Negoițescu, *Istoria*, I, *188–190*; Ierunca, *Semnul, 110–115*; Simion, *Fragmente*, III, *96–104*; *Dicț. esențial, 197–199*; Micu, *Ist. lit., 321–323*. *C.C.*

CONSTANTINESCU, Titel (17.II.1927, Râmnicu Sărat – 13.V.1999, București), prozator și poet. Este fiul Ioanei și al lui Constantin Constantinescu, pictor de biserici. Absolvent al Facultății de Filologie din București (1952) și al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică (1968), a desfășurat o lungă carieră de regizor la Radio București, departamentul teatru radiofonic. Debutul din „Universul copiilor" (1942) prefigurează vocația de autor pentru copii, **C.** publicând de-a lungul anilor versuri și povestiri în mai toate revistele pentru copii. A colaborat cu versuri și proză scurtă și la „Viața românească", „Gazeta literară", „Iașul literar".

Cartea de debut, *Povești* (1950), este urmată de numeroase volume pentru copii, între care și romanele *Prietenii mei cei mici* (1958), *S-au întors graurii* (1960) și *Abecedarul din iarbă* (1979). Povestirile sunt populate de personaje pline de candoare, cu o fantezie debordantă și reacții tipice vârstei. În afara acestui gen de literatură, a publicat două volume de poezie și un roman. *Numărătoarea* (1969) cuprinde versuri de dragoste, care în ciuda unor ritmuri sprințare încifrează în metafore și sensuri mai adânci. În *La umbra cailor sălbatici* (1984) poezia de dragoste capătă accente reflexive, sentimentul este asumat cu luciditate, tristețea și melancolia rămânând stări pasagere ale unui univers afectiv echilibrat. *Țara cailor, La umbra, Noaptea când caii* sunt câteva dintre poeziile ce „citează" titlul volumului, caii sălbatici reprezentând forța primordială, nealterată de deformările socialului, puternică și ocrotitoare. Romanul *Vacanța cu lebăda* (1985) se reține prin personajul principal, o adolescentă. Sondarea sufletească bine nuanțată, autenticitatea redării unei vârste aflate la cumpăna dintre visare și strengărie, alternarea faptelor narate și a timpului povestirii cu plăsmuiri din imaginația fetei, plină de poveștile copilăriei, cât și comentariile naratorului întrețesând textul narativ sunt interesante sub raportul tehnicii romanești. Acoperind intervalul 1978–1989, paginile de jurnal cuprinse în volumul *Frica și... alte spaime* (1996) oferă un tablou al traiului de zi cu zi din perioada acută a dictaturii ceaușiste, pe care autorul o atacă cu toată înverșunarea ființei îndelung umilite și jignite de minciună și teroare. Stăpânit în viața de zi cu zi, impunându-și în permanență o circumspectă autocenzură, în fapt pierdut în marea de frică ce a dominat și paralizat societatea românească în anii dictaturii comuniste, **C.** încredințează acestor pagini scrise pentru sertar gânduri de revoltă și neputință disperată în fața degradării continue a vieții. Autorul se supune unui tulburător examen de conștiință, în care obsedantă este lașitatea, a lui și a celorlalți, „eroi ai răbdării", abandonați incertitudinii după patruzeci și cinci de ani „de frică, pândă, moarte", într-o „țară umilită, jignită, chinuită". Analist sever al propriei incapacități de a acționa fățiș, semnatarul confesiunilor va fi intransigent și cu atmosfera duplicitară a epocii, trecând personaje și evenimente prin filtrul unui observator, care în această tainică arhivă nu face compromisuri. Tenta jurnalului este precumpănitor politică, surprinzând sentimentele generale de „veghe și spaimă", de inerție și dezamăgire caracteristice perioadei, iar valoarea de cronică este sporită de însemnări referitoare la evenimente artistice, la atmosfera din Radiodifuziune, din teatre și redacții. **C.** a scris, de asemenea, piese jucate la teatrele de păpuși din întreaga țară, numeroase scenarii radiofonice și adaptări pentru teatru radiofonic după scriitori de seamă ai literaturii române și universale, la cele mai multe semnând și regia.

SCRIERI: *Povești*, București, 1950; *Ne jucăm*, București, 1951; *Prietenii mei cei mici*, București, 1958; *Copii în august*, București, 1959; *Greierul casei*, București, 1960; *S-au întors graurii*, București, 1960; *Trei căsuțe, trei drumuri*, București, 1963; *Fetița, soarele și cocostârcul*, București, 1964; *Dacă deschid ușa*, București, 1968; *Numărătoarea*, București, 1969; *Omul de zăpadă*, București, 1971; *Ultimul om de zăpadă*, București, 1975; *Abecedarul din iarbă*, București, 1979; *La umbra cailor sălbatici*, București, 1984; *Vacanța cu lebăda*, București, 1985; *La revedere, elefant*, București, 1989; *Frica și... alte spaime*, București, 1996; *Moda de toamnă*, Râmnicu Sărat, 1999.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *Titel Constantinescu, „Numărătoarea"*, RL, 1970, 13; Nicolae Bârna, *„Vacanța cu lebăda"*, RL, 1985, 51; Liviu Grăsoiu, *Despre frică, spaimă, teroare...*, LCF, 1996, 45; Carol Isac, *Un jurnal din anii fricii. Viața de zi cu zi în România ceaușistă*, „Orient Expres" (Tel Aviv), 1997, 106; Liviu Grăsoiu, *Postume*, LCF, 2000, 2; Marina Spalas, *Cruciada copiilor în viziunea lui Titel Constantinescu*, „Radio România", 2000, 169. *Il.C.*

CONSTANTINESCU, Vasile (18.XII.1943, Mitoc, j. Botoșani – 20.X.2004, Iași), poet, prozator și eseist. Este fiul Anicăi și al lui Dumitru Constantinescu. Urmează clasele primare în comuna natală (1949–1956), studiile liceale la „Mihai Viteazul" din Galați (1958–1960) și la Liceul Teoretic din Săveni (județul Botoșani) între 1960 și 1962. Studiază apoi la Facultatea de Filosofie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1965–1970). După absolvire, își începe îndelungata carieră publicistică: timp de trei decenii va fi redactor la revista „Cronica" din Iași, între 1990 și 1995 fiind secretar general de redacție al aceleiași reviste, de care este legat și prin debutul literar cu versuri (1967). Colaborează cu poezii, proză, recenzii, eseuri la „Convorbiri literare", „Amfiteatru", „Ateneu", „Tribuna", „Dacia literară" ș.a.

Prima lui carte, *La țărmul clipei* (1971), a fost întâmpinată cu destule rezerve, ceea ce explică intervalul destul de mare între

aceasta și următorul volum de versuri, *Am inventat o planetă* (1978), simțit ca adevăratul început, conturând o anume personalitate poetică și un univers liric propriu, ușor de recunoscut în tematica și maniera următoarelor apariții: *Spațiul dintre cuvinte* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), *Sfera cu raze inegale* (1985), *O lume de senzații* (1996). Poeziei ludice, voit antilirică, marcată de ironie și cerebralitate, i se adaugă o dimensiune nouă, prin cărțile de poezie pentru copii, *Când sosește Moș Crăciun* (1994) și *Cartea cu semne fermecate sau Drum imaginar prin abecedar* (1997). Această perioadă, a maturității poetice, aduce deschiderea către universul prozei, care de la început apare deplin configurat, ca în povestirile din *Dincolo de geamanduri* (1990; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași) și în romanul *A opta zi de la facerea lumii sau Fragment dintr-o piele de șarpe* (1997). Într-o continuitate cu problematica prozei se află eseurile din *Destinul spiritului și secolul XXI* (1998) și din volumul *Între Alfa și Omega* (2003), un gest de fidelitate față de vocația filosofică și discursul speculativ, care abandonează intuiția literară pentru un demers hermeneutic și proiectiv, unde sunt integrate, în mod paradoxal, mesajele cărților sacre și semnele erei informatice, într-un „mesianism" al civilizației postmoderne.

Dacă *La țărmul clipei* a părut criticii o carte „impersonală", tributară unor convenții asociative, trebuie remarcat că în volumele ulterioare **C.** rămâne fidel dimensiunii ludice a poemului, pe fondul unei poeticități de tip reflexiv, înclinată către limbajul speculativ și „spiritul geometric". Abundă termenii din geometrie, tehnică, cibernetică, mărturisind o receptivitate acută față de suflul vremii și, în egală măsură, angoasa produsă de invazia tehnicismului. Obsesia timpului străbate textele și deschide terenul reveriei, proiecției fantastice, călătoriilor, clivajelor temporale. Spirit fundamental ironic, autorul cultivă asociațiile neașteptate, pândește îndelung surpriza cititorului printr-o continuă sfidare a convențiilor „poeticului", subminează în chip periculos propriul timbru liric, lăsând prozaicul să năvălească în poezie. Amintind de pseudofabula *Cronicari* sau de *Fuchsiada* lui Urmuz, voitele inadecvări frizează nonsensul și absurdul: circul este asociat metafizicii, fizica cuantică – filologiei. Parafraza, sintagmele celebre modificate, reperele culturale invocate aluziv sau direct, toate la un loc imprimă un difuz aer parodic, mergând de la benign la agresiv: „fac piața, deci exist". În spatele acrobației ludice, care se vrea o perpetuă frondă, jubilația lasă locul amărăciunii, lirismului cenzurat. Ironiei i se adaugă o sobrietate mimată. Prospețimea acestei poezii vine din amestecul dintre „realul cel mai palpabil cu imaginarul cel mai nesăbuit" (Val Condurache), cum ar fi în *Peisaj cu pasăre și electroni* sau în acest vers suprarealist: „La început a căzut din cer o găină". În fine, demitizările au gustul unor amare victorii, disimulând nostalgia unui imposibil clasicism, a cărui plenitudine pierdută își găsește expresia paradoxală în *Sfera cu raze inegale*. Universul prozelor din *Dincolo de geamanduri* poate să pară, așa cum s-a remarcat, ușor de încadrat fie în fantastic, fie în SF. Cert este că într-o lume a firescului, a raționalului, se creează uneori o breșă, o ruptură. Un ceas „pleacă în timp", un personaj dispare dincolo de o banală dună de nisip, un altul își amintește propria moarte. Dar, în mod constant, narațiunea se desfășoară în cadrul cel mai realist, prozaic chiar, din perspectiva unor personaje-martor pentru care „deplasarea" în fantastic este de ordinul „ipoteticului". E aici „lumea lui așa pare să fie". Adesea, personajul-martor încearcă investigații, interpretări, probe, proza luând aspectul *policier*-ului. Simptomatic, „explicațiile" parcurg un cerc logic, în care impresia straniului se adâncește. Alteori, „breșa" în realitate e doar bănuită: prietenul Naum se întoarce, după un experiment, ușor schimbat, iar naratorul are aproape certitudinea că are în față un Naum-mașină, care l-a ucis pe cel adevărat și pe inventatorul său, într-un accident suspect. Obsesia timpului structurează o parte din povestiri: timpul curge îndărăt sau este un „timp sferic", durata parcurge infinitul cercului, „infinit mort". Lume a ipoteticului, acest „fantastic speculativ" trimite la marii precursori, la *Sărmanul Dionis* al lui Eminescu și la unele nuvele de Mircea Eliade. Nu lipsesc motivele consacrate de literatura lui Borges, cartea magică declanșatoare de mari aventuri existențiale și himera unui Aleph, care, „întors", povestește viitorul. Romanul *A opta zi de la facerea lumii...*, definit de autor cu ironie „fantastic, polițist, metafizic și realist-socialist", este structurat ca dialog între texte aparținând unor „autori distincți" – Prometeu, Sisif, Don Quijote, Ilie Săbiuță, Pandele Carabăț – și se așază la granița între roman și eseu, având ca dominantă drama cunoașterii, prezentă subiacent în povestiri. Scenariul parodic este evident: Carabăț, profesor de filosofie, ține o importantă conferință sub cupola circului – asociat, din nou, cu metafizica –, și un „Abracadabra" rostit aici pare a maimuțări cuvântul întemeietor, zeflemea cosmică ce prelungește nota urmuziană și în universul romanesc.

SCRIERI: *La țărmul clipei*, Iași, 1971; *Am inventat o planetă*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1978; *Spațiul dintre cuvinte*, Iași, 1981; *Sfera cu raze inegale*, Iași, 1985; *Dincolo de geamanduri*, Iași, 1990; *Când sosește Moș Crăciun*, Botoșani, 1994; *O lume de senzații*, Timișoara, 1996; *Cartea cu semne fermecate sau Drum imaginar prin abecedar*, Iași, 1997; *A opta zi de la facerea lumii sau Fragment dintr-o piele de șarpe*, Iași, 1997; *Destinul spiritului și secolul XXI*, Iași, 1998; *666. Misterul numărului apocaliptic*, București, 2001; *Apocalipsa decodificată sau Schimbarea algoritmului*, București, 2002; *Între Alfa și Omega*, București, 2003.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, *Poezie: Vasile Constantinescu*, CRC, 1971, 19; Mihai Dinu Gheorghiu, *Fantezii reversibile*, CRC, 1978, 51; Mircea Scarlat, *Vasile Constantinescu, „Am inventat o planetă"*, RL, 1979, 30; Liviu Leonte, *Lirică cerebrală și fantezistă*, CRC, 1982, 11; Laurențiu Ulici, *A patra stare*, RL, 1985, 9; Tașcu, *Poezia, 248–253;* Al. Călinescu, *Un ironist dezabuzat*, CRC, 1986, 2; Val Condurache, *Poezia ca rană deschisă*, CL, 1986, 4; Ioan Holban, *„Sfera cu raze inegale"*, RL, 1986, 23; Ioan Holban, *„Hei, zeilor... Dacă existați, dați-mi un semn"*, CRC, 1990, 35; Ulici, *Lit. rom.*, I, *255–257;* Liviu Leonte, *O lume de senzații*, CRC, 1997, 1–2; Mănucă, *Perspective, 115–125;* Busuioc, *Scriitori ieșeni* (2002), *122–123.* *S.D.*

CONSTANTINESCU, Viorica S. (27.V.1943, Berești-Bistrița, j. Bacău), comparatist, teoretician literar și traducătoare. Este

fiica Mariei (n. Ignat) și a lui Neculai Sandu. A absolvit Liceul „Roman Vodă" din Roman, apoi Facultatea de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1966). Profesor la Catedra de literatură comparată a Facultății de Litere din cadrul aceleiași universități, predă disciplinele teoria literaturii și literatură comparată. Devine doctor în litere în anul 1978, cu teza *Exotismul în literatura română din secolul al XIX-lea*. Între anii 1981 și 1984, 1990 și 1994, se specializează la Universitatea din Augsburg (Germania). Debutează în „Iașul literar" (1967). Colaborează la „Cronica", „Sinteze" (Bacău), „Convorbiri literare", „România literară", „Cahiers roumains d'études littéraires" ș.a., publică studii și articole, mai cu seamă referitoare la opera lui M. Eminescu, la Augsburg și München. Între 1990 și 1995 se afirmă cu analize și comentarii pe marginea unor cărți sau pasaje celebre din *Biblie*, eseuri de istoria culturii, dintre care cele mai multe sunt axate pe problemele iudaismului în decursul istoriei.

Preocupată la început doar de istoria literaturii universale (Antichitatea, clasicismul, barocul), **C.** a devenit mai cunoscută ca teoretician și comparatist. Bună cunoscătoare a artelor, *Arta grădinii* (1992) se remarcă printr-o inteligentă îmbinare a comentării tehnicilor arhitecturii peisagere cu mitologia, istoria și literatura diverselor spații și epoci. *Evreul stereotip (Schiță de istoria culturii)*, apărută în 1996, este o carte în care autoarea încearcă să explice anumite fenomene politice și artistice din perspectiva impactului pe care evreii și *Biblia* l-au avut asupra identității Europei. Aceste preocupări sunt continuate în *Dicționar de personaje biblice și reprezentarea lor în arte* (2000), un album-dicționar conținând referiri ample la reprezentarea personajelor biblice în literatură, pictură, muzică, teatru. Cartea a fost realizată cu colaborarea lui Baruch Tercatin, scriitor din Tel Aviv. Mai degajată, practicând o eseistică științifică, este **C.** în volumul *Cultura poetică* (1999). A tradus integral poveștile Fraților Grimm și poezii de Teresa de Ávila, iar în colaborare cu soțul său, Ioan Constantinescu, a transpus, în 1998, *Amnezia*, comedie de Henning Krauss.

SCRIERI: *Povestiri biblice*, postfața autoarei, Iași, 1990; *Teoria literaturii*, Iași, 1991: *Arta grădinii*, București, 1992; *Evreul stereotip (Schiță de istoria culturii)*, București, 1996; *Exotismul în literatura română din secolul al XIX-lea*, Iași, 1998; *Cultura poetică*, București, 1999; *Dicționar de personaje biblice și reprezentarea lor în arte* (în colaborare cu Baruch Tercatin), București, 2000. **Traduceri:** Teresa de Ávila, *Poesias – Poezii. 31 de poeme mistice*, ed. bilingvă, Iași, 1996; *Poveștile Fraților Grimm*, Iași, 1998; Henning Krauss, *Amnezia*, Iași, 1998 (în colaborare cu Ioan Constantinescu).

Repere bibliografice: Antoaneta Macovei, *„Povestiri biblice"*, CRC, 1991, 1-2; Amelia Pavel, *Plimbare prin grădinile lumii*, RL, 1993, 5; Sultana Craia, *„Arta grădinii"*, LCF, 1993, 12; Aurel Leon, *Nostalgia paradisului pierdut*, „Monitorul" (Iași), 1993, 232; Jaroslava Olga Maxim, *Arta grădinilor*, CRC, 1994, 7; George Bădărău, *Stereotipii în gândire și artă*, CL, 1997, 3; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (1997), *121-122*; George Bădărău, *„Exotismul în literatura română din secolul al XIX-lea"*, DL, 1998, 3. *C.Br.*

CONSTANTINIDIS, Thea (10.VII.1897, Brașov – 28.III.1976, București), traducătoare. După absolvirea Școlii Evanghelice de Fete din București și a unui seminar de învățătoare din Droyssig-Zeitz (Germania), **C.** funcționează ca profesoară mai întâi la Câmpina, apoi la Liceul German din București (1922-1944). Dornică de a-și lărgi necontenit cunoștințele, frecventează cursuri de filosofie (1923-1924), precum și de filologie germană (1932-1936) la Universitatea din București, beneficiind în continuare de un an de studii la Berlin. Din 1952 până în 1954 a lucrat în cadrul redacției „Neuer Weg". Concomitent, dar mai ales în anii următori, a desfășurat o prodigioasă activitate de traducere din proza artistică românească, demers concretizat în paginile revistei „Rumänische Rundschau" și în volume apărute în edituri bucureștene și berlineze. Eforturile depuse în vederea popularizării beletristicii române i-au fost recunoscute de Uniunea Scriitorilor prin acordarea unui premiu (1971).

Cunoscătoare a literaturii române în desfășurarea ei istorică, **C.** a răspuns solicitărilor revistei „Rumänische Rundschau" când i s-a oferit prilejul propagării unor autori mai vechi, precum Antim Ivireanul; s-a dedicat totodată traducerii scrierilor unor prozatori din prima jumătate a secolului al XX-lea, ca Ionel Teodoreanu și G. Călinescu, semnând de asemenea versiuni germane ale unor proze de Petru Dumitriu, Al. Ivasiuc, Paul Goma ș.a. Volumele pregătite pentru tipar cuprind atât opere ale clasicilor, cât și ale contemporanilor, traducătoarea dovedindu-se receptivă și față de autorii mai tineri. Familiarizată cu subtilitățile limbii române și ale celei germane, cunoscând resursele expresive ale celei din urmă, fără a fi influențată de particularitățile regionale ale germanilor din Transilvania sau din Banat, **C.** tălmăcește cu acuratețe pagini de proză de I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Al. Vlahuță și Duiliu Zamfirescu. Din creația autorilor din perioada interbelică, se oprește la *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, la *Răscoala* de Liviu Rebreanu, la *Comoara regelui Dromichet* și *Aurul negru* de Cezar Petrescu. Se apleacă stăruitor asupra unor romane contemporane (*Groapa* de Eugen Barbu, *Cuscrii* de Alecu Ivan Ghilia, *Anii tineri* de Nicolae Țic), asupra povestirilor scrise de Remus Luca și Nicolae Velea, precum și asupra nuvelelor și însemnărilor reportericești ale lui Traian Coșovei. O adevărată pasiune vădește față de narațiunile inspirate din istoria și peisajul țării ale lui Mihail Sadoveanu, impresionând prin calitatea transpunerilor. Din suita textelor de inspirație istorică traduse nu lipsesc romanele *Neamul Șoimărești-lor, Zodia Cancerului, Frații Jderi* și evocările *Nada florilor* și *Dumbrava minunată*. „Versiunea germană a romanelor istorice ale lui Mihail Sadoveanu, datorată Theei Constantinidis, are în ce privește evocarea culorii istorice și locale, inconfundabile, o valoare de exemplaritate. O performanță asemănătoare i-a reușit aceleiași traducătoare și cu universul, radical altul, din romanul *Groapa* al lui Eugen Barbu" (Eva Behring).

Traduceri: Alexandru Vlahuță, *Ausgewählte Schriften* [*Scrieri alese*], București, 1960 (în colaborare cu Gerty Roth și Max Richter), *Die Abrechnung* [*Socoteala*], București, 1961; Alecu Ivan Ghilia, *Die Schwäher* [*Cuscrii*], București, 1961; Remus Luca, *Wiedersehen* [*Revedere*], București, 1961; Mihail Sadoveanu, *Boijarensünde* [*Păcat boieresc*], București, 1961, *Das Wunderwäldchen* [*Dumbrava minunată*], București,

1962, *Das Geschlecht der Șoimaru* [*Neamul Șoimărești lor*], București, 1963, *Durch die Wimpern* [*Printre gene*], București, 1963, *Die Blumenbucht* [*Nada florilor*], București, 1968, *Im Zeichen des Krebses* [*Zodia Cancerului*], Berlin-București, 1968, *Die Hochzeit der Prinzessin Ruxandra* [*Nunta domniței Ruxandra*], Berlin-București, 1970, *Reiter in der Nacht* [*Nicoară Potcoavă*], Berlin-București, 1971, *Der Waldspross* [*Măria Sa Puiul Pădurii*], București, 1973, *Die Brüder Jderi* [*Frații Jderi*], I-III, București-Berlin, 1975-1978; Ioan Slavici, *Novellen aus dem Volk* [*Novele din popor*], București, 1961 (în colaborare cu Mariana Șora); Nicolae Țic, *Die jungen Jahre* [*Anii tineri*], București, 1962; Liviu Rebreanu, *Der Aufstand* [*Răscoala*], Berlin, 1962; Nicolae Velea, *Das Tor und andere Erzählungen* [*Poarta și alte povestiri*], București, 1963; Cezar Petrescu, *Der Onkel aus Amerika* [*Unchiul din America*], București, 1964, *Fram der Eisbär* [*Fram*], București, 1971, *Das schwarze Gold* [*Aurul negru*], I-II, București, 1971, *Der Schatz des Königs Dromichetes* [*Comoara regelui Dromichet*], I-II, București, 1971; Traian Coșovei, *Sumpfseen in Flammen* [din *Semnul din larg* și *Râul porni mai departe*], București, 1964; Eugen Barbu, *Teufelsgrube* [*Groapa*], Berlin, 1966; Duiliu Zamfirescu, *Das Leben auf dem Lande. Tănase Scatiu. Im Krieg* [*Viața la țară. Tănase Scatiu. În război*], București, 1967; Mateiu I. Caragiale, *Remember. Die Vier vom Alten Hof* [*Remember. Craii de Curtea-Veche*], București, 1968; I. L. Caragiale, *Querkopf Cănuță* [*Cănuță, om sucit*], București, 1972.

Repere bibliografice: *Pädagogin und Übersetzerin. Zum Ableben von Thea Constantinidis*, „Neuer Weg", 1976, 3; Eva Behring, *Probleme ale traducerilor germane din literatura română*, RITL, 1985, 1. *J.W.*

CONSTANTIN-STELIAN, Stelian (2.I.1904, Câmpina – 18.XII.1946, București), poet, eseist, critic literar și traducător. Face studii secundare la Vaslui, apoi, din 1921, la Dumbrăveni (e coleg de clasă, din 1923, cu poetul George Boldea). După bacalaureat (Sibiu, 1924) urmează studiile universitare la București, la Litere și la Filosofie, dar și la Drept (destul de repede părăsite). Doctor în litere, funcționează ca profesor și inspector școlar, la Câmpina și la București. A redactat manuale școlare de limba și literatura română și de educație morală și a alcătuit antologii de „lecturi morale". Debutează cu versuri în „Foaia tinerimii" (1921). Colaborează cu poezii, traduceri (mai ales din Baudelaire), note și eseuri critice, cronici literare și amintiri la „Universul literar", „Convorbiri literare", „Adevărul literar și artistic", „Secolul", „Cuvântul", „Gândirea", „Revista Fundațiilor Regale", „Decembrie", „Câmpina", „Strada", „Lanuri", „Familia", „Gând românesc", „Bilete de papagal", „Epoca", „Răsăritul" ș.a., folosind și pseudonimele St. Delacâmpina, S.C., St. Lian, Stedecomy, Dionisie Petrovan, Ion Bartolomeu. Debutul editorial îl reprezintă volumul de versuri *Tainele lui Moș Crăciun* (1926). A condus revistele „Străbunii" și „Athenaeum" (1936-1939). Conferențiar în cadrul Universității Populare a Societății de Radiodifuziune, a fost membru al Societății Scriitorilor Români și membru, alături de Perpessicius, Vladimir Streinu și Pompiliu Constantinescu, în juriul Premiului „Baudelaire", pentru traduceri, instituit de Ion Pillat. **C.-S.** se număra, de altfel, printre prietenii intimi fideli ai lui Ion Pillat.

Ca poet, **C.-S.** nu a arătat virtuți deosebite în *Tainele lui Moș Crăciun*; inabilitățile, uneori flagrante, ale versificației intensifică impresia de subțirime și sărăcie a inspirației. Doar câteva fabule (unele fiind prelucrări) mai pot stârni interesul cititorului. Volumul a rămas fără ecou critic, chiar și după reluarea „revăzută și adăugită" din 1933, cu ilustrații semnate de Elena Aldea-Sabo, Octav Angheluță și T. Gh. Tudor. A doua culegere, *Pasteluri petrolifere* (1929), atrage atenția asupra poetului mai ales prin noutatea tematică a liricii. Ciclul titular fixează descriptiv imagini-peisaje din spațiul exploatărilor petrolifere. Experimentul va fi amplificat în *Aur de întuneric* (1942; Premiul „Regele Mihai I" al Societății Scriitorilor Români), în care poeme ca *Rezervoare, Bataluri, Erupție incendiară, Simfonie neagră* configurează un infern modern, al aparaturii monstruoase și al miasmelor. Poetul apelează la limbajul tehnic și încearcă să proiecteze realul în mitologie. Al doilea ciclu din *Pasteluri...*, *Automnale*, reluat în *Mireasa lumii* (1941), îl așază pe **C.-S.** în descendență bacoviană. Există și ecouri barbiene, ca și reflexe ale experienței de tălmăcitor al poeziei lui Baudelaire, inaugurată prin cele trei poeme (*Strigoiul, Spleen* și *Vinul asasinului*) cuprinse în modestul volum editat la Câmpina în 1929. Poetul intenționa să dea, în versiune românească, „prezentarea antologică a volumului complet" *Florile răului*. Valoarea tălmăcitorului de poezie va fi confirmată de Geo Dumitrescu în ediția bilingvă *Les Fleurs du mal – Florile răului* (1967), în care reia zece poeme transpuse de **C.-S.** Comentariile critice (eseuri, cronici, studii de istorie literară) abordează mai ales sfera poeziei, fără să ignore proza sau critica literară.

SCRIERI: *Tainele lui Moș Crăciun*, București, 1926; *Pasteluri petrolifere*, Câmpina, 1929; *Manual de educație morală și străjerească*, București, 1938; *Mireasa lumii*, București, 1941; *Aur de întuneric*, București, 1942; *Aspecte și convingeri critice*, București, 1945. **Traduceri:** Charles Baudelaire, [*Poeme*], în Stelian Constantin-Stelian, *Pasteluri petrolifere*, Câmpina, 1929, în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, îngr. Geo Dumitrescu, București, 1967.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, *93-94*, IX, *361-363*, X, *155-158*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *937*; Dinu Pillat, *„Mireasa lumii" de Constantin-Stelian*, „Albatros", 1941, 7; Nicolae Roșu, *„Mireasa lumii"*, G, 1942, 3; Traian Chelariu, *Constantin-Stelian, „Aur de întuneric"*, UVR, 1943, 8; Nicolae Roșu, *„Aur de întuneric"*, G, 1943, 8; Ion Șiugariu, *„Aur de întuneric"*, RFR, 1943, 11; Ion Stancu, *„Aur de întuneric"*, RVS, 1943, 9-12; [*S. Constantin-Stelian*], DCL, II, *370-371*; Geo Bogza, *Firi și destine*, RL, 1983, 8; *Stelian Constantinescu-Stelian*, DCS, *184-185*. *C.H.*

CONSTITUȚIONALUL, cotidian politic și literar care a apărut la București de la 15 iunie 1889 până la 14 decembrie 1900. Editat în urma unei reorganizări interne a grupării politice junimiste, jurnalul înlocuia alte două cunoscute organe politice conservatoare: „Epoca" și „România liberă". Director a fost D. Aug. Laurian, cel care înființase și condusese și „România liberă". Noul ziar avea un mare aparat redacțional și redactori calificați, unul dintre ei fiind I. L. Caragiale, care tocmai demisionase de la direcția Teatrului Național. **C.** a avut o apariție neîntreruptă până la sfârșitul anului 1900, când, victimă de data aceasta a unei noi restructurări a organizației din București a Partidului Conservator, va fuziona cu „Timpul", în locul lor ieșind astfel „Conservatorul". Din 1891 s-a interzis difuzarea gazetei în Transilvania, iar subterfugiul de a

continua expedierea sub o denumire de circumstanță, „Gazeta nouă", nu a reușit. Linia politică va fi cea junimistă, cu nuanțele impuse de conjuncturile politice și sociale. Dar **C.** avea și un program literar, într-un moment când „Convorbirile literare" își pierduseră din însemnătate și influență. Neformulat clar de la primele numere, acest program s-a cristalizat cu timpul. Spre deosebire de revista și cenaclul maiorescian, aici se urmăreau alte țeluri, imediate și propagandistice. Punctul de plecare era ideea că literatura și cultura română sunt amenințate de o „deznaționalizare", consecință a importului de literatură străină, dar și a indiferenței protipendadei. În aceste condiții, **C.** susține, cu argumente mai mult politice și destul de vagi, necesitatea de a se iniția „clădirea" unei literaturi „naționale si românești". Cu vremea, ambițiile reformatoare sunt abandonate, locul literaturii fiind luat de reportajele judiciare sau de cronicile teatrale și muzicale. Este adevărat că și redactorii literari de valoare părăsiseră ziarul. Primul dintre ei fusese I. L. Caragiale, care pleca după o activitate de șase luni, răstimp în care tipărise aici editoriale politice semnate cu inițiala C. sau cu pseudonimul Falstaff, articolul *În Nirvana,* scris la moartea lui M. Eminescu, cronici dedicate evenimentelor politice ale zilei și cronici fanteziste iscălite când Hans, când Nastratin ori Zoil. Cu acest ultim pseudonim erau semnate și cronicile teatrale ale fostului director de teatru, păstrând încă în suflet urmele dezamăgirilor și necazurilor, dar scriind totuși cu obiectivitate. Îngăduitor cu „producțiile teatrului național", el combătea meschinăria cronicarilor dramatici, coalizați în susținerea micilor interese particulare și indiferenți față de soarta teatrului. Interesul pentru scenă s-a păstrat și după retragerea lui Caragiale din redacție, noul cronicar dramatic, Scarlat Cocorăscu, dovedindu-se un avizat cunoscător al vieții teatrale autohtone. La **C.** au mai colaborat, cu articole politice, N. Volenti, M. E. Papamihailopol și D. Teleor. Versuri dădeau Scarlat Orăscu, D. Teleor, M. Gregoriady de Bonacchi, foarte adesea G. Coșbuc și, la începutul carierei literare, viitorul nuvelist I. Al. Brătescu-Voinești. D. Teleor și D. R. Rosetti-Max erau prezenți cu schițe și nuvele umoristice, iar G. I. Pitiș cu material folcloric. Se reproduc și basmele populare ale lui Petre Ispirescu. Din 1892, Nicolae Petrașcu a redactat o cronică literară, accidental intră în sumar și N. Iorga, cu o recenzie despre Al. Vlahuță, și deseori, spre sfârșitul secolului, se manifestă cu o seamă de cronici și recenzii A. Alexandrescu-Dorna. Personalității lui Eminescu i se rezervă un spațiu deosebit, începând cu numărul 3 din primul an, când se tipărea articolul *Poetul Eminescu s-a stins.* Au urmat *În Nirvana,* al lui Caragiale, apoi discursurile funebre rostite de D. Aug. Laurian, directorul gazetei, și Gr. Ventura, prefața lui T. Maiorescu la a patra ediție a poeziilor eminesciene, amintirile lui Dimitrie Teleor și C. Bărcănescu. Moartea lui V. Alecsandri e consemnată într-un editorial, în numerele următoare fiind reproduse câteva dintre poeziile sale reprezentative. După ce în 1889 Caragiale tălmăcise din Mark Twain, în anii următori se traduce din Gogol *(Taras Bulba,* 1892), L. N. Tolstoi, Ernest Renan, Remy de Gourmont, Fr. Coppée, G. Courteline și Ed. Delannoy. Coșbuc transpune din versurile scriitoarei germane Maria Eckstein. Totodată se face loc unor articole documentate despre Zola și, sub titlul *Literatura franceză modernă,* unor cronici dedicate lui Paul Bourget, Paul Margueritte, Hector Malot ș.a. Cu timpul, mai ales după 1895, preocupările literare sunt abandonate și **C.** devine un cotidian politic obișnuit, care recurge din când în când la traduceri, mai ales din scriitorii francezi la modă, și la informații întâmplătoare referitoare la viata literară autohtonă sau din Apus. *R.Z.*

CONSTITUȚIUNEA, jurnal politic și literar editat la Iași de două ori pe săptămână, între 24 septembrie și 14 decembrie 1866. Comitetul de redacție al gazetei era compus din Costache Negruzzi, Vasile Pogor, Iordache Beldiman, Constantin N. Suțu și G. Mârzescu, dar unul dintre redactori, dacă nu unicul, trebuie să fi fost Iacob Negruzzi. Cu un aspect modern, în comparație cu celelalte periodice locale, **C.** nutrea ambiția de a se adresa întregii țări, în numele fracțiunilor ieșene ale Partidului Conservator. Gazeta devine ea însăși un teren de luptă politică între gruparea conservatorilor „vechi", condusă de G. Mârzescu, și grupul tinerilor, având în frunte pe Vasile Pogor, Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi. Spațiul cel mai întins este ocupat în **C.** de rezumatul discuțiilor contradictorii purtate de „vechi" și „noi" în jurul tipului ideal de deputat, purtătorii de cuvânt ai tinerilor fiind Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi. Acesta din urmă redacta și un spiritual foileton intitulat uneori *Observații de pe Bahlui,* semnat cu pseudonimul Bahluiceanu. Câteva articole sunt dedicate teatrului, plecându-se de la situația celui din Iași, caracterizată, în ansamblul ei, ca nesatisfăcătoare. Concluziile îmbrățișează întreaga viață spirituală ieșeană, fiind de un negativism al cărui ton este specific junimist. *R.Z.*

CONSTRUCTIVISM, stil și curent artistic de avangardă. Predominant în arhitectura secolului al XX-lea, este productiv și în artele plastice, în toate artele figurative, în grafică, în artele aplicate, dar și în literatură. Inițiat și teoretizat în Rusia, la începutul celui de al doilea deceniu al secolului al XX-lea, prin Aleksandr Rodcenko și Vladimir Tatlin, **c.** s-a impus ca stil funcțional, menit să integreze total arhitectura și alte arte, incluse în viața societății la începutul epocii sovietice. Acționând în convergență cu suprematismul lui Kazimir Malevici, cu neoplasticismul lui Theo van Doesburg, cu școala Bauhaus a lui Walter Gropius, cu stilul lui Le Corbussier, cu toate orientările abstracționiste, în al căror curent funcționalist se integrează, promovat în special de gruparea și revista „De Stijl" (Olanda), **c.** s-a propagat în întreaga Europă, ca și dincolo de Atlantic, în Statele Unite ale Americii. În literatură (poezie), apar procedee analoage celor constructiviste la futuriști (F. T. Marinetti, Velimir Hlebnikov, Vladimir Maiakovski), la unii expresioniști (Franz Werfel, Johannes Becher, Gottfried Benn), la poeți francezi marcați de amiciția cu pictorii cubiști: Apollinaire, Max Jacob, Jean Cocteau.

În România, ideile **c.** au fost propagate de revistele avangardei din deceniul al treilea, îndeosebi de „Contimporanul"

(1922–1923, 1924–1932), „75 HP" (1924), „Punct" (1924–1925), „Integral" (1925–1928) și, într-o oarecare măsură, de „unu" (1928, 1929–1932, 1935). Fără a se afișa în termeni preciși ca publicație constructivistă, cum o vor face „75 HP" și „Punct", revista „Contimporanul", condusă de Ion Vinea, includea frecvent articole, reproducea desene, tablouri, fotografii de clădiri în stil constructivist, informa constant publicul românesc despre manifestările curentului și despre avangardism în genere, întreținea relații cu centrele din străinătate ale mișcării. Cele mai multe și pătrunzătoare articole aparțin lui Marcel Iancu și lui Hans Richter, fost comiliton (dadaist, apoi constructivist) al primului, la Zürich, Basel și Düsseldorf. Pictor, sculptor, arhitect, scenograf, Marcel Iancu ilustrează revista, împreună cu mulți alți avangardiști din țară și de peste fruntarii, precum Constantin Brâncuși, Milița Petrașcu, Mattis Teutsch, M. H. Maxy, Gropius, Le Corbussier, Kurt Schwiters. Literatură semnează Tristan Tzara (poeme românești pre-

M. H. Maxy, Madona electrică, *1926*

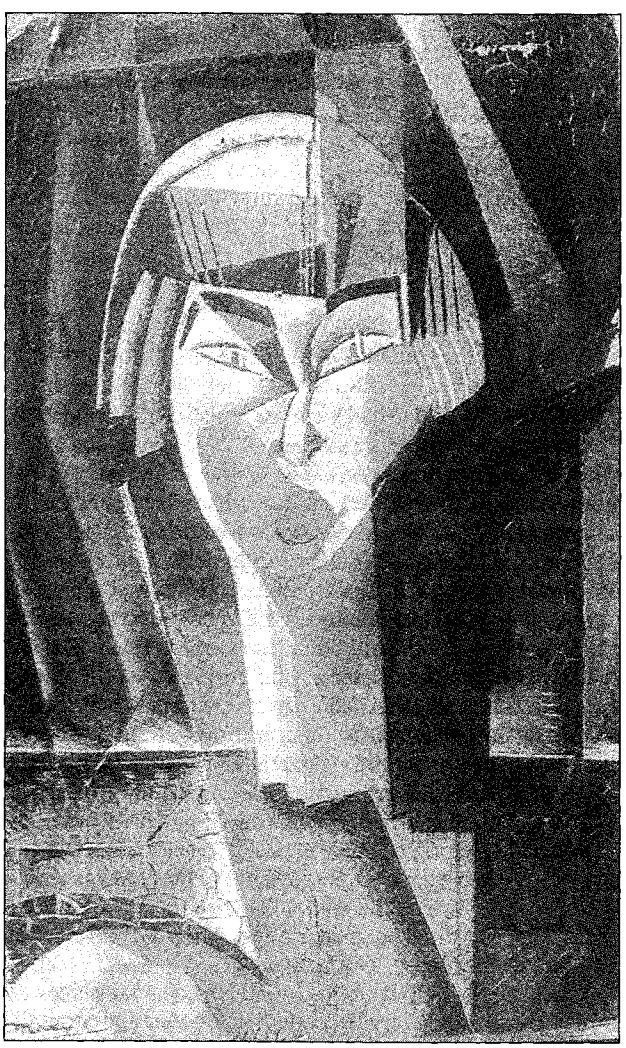

dadaiste și versuri de avangardă în franceză), Urmuz, Ion Vinea, Ilarie Voronca, Jacques G. Costin, Romulus Dianu, Filip Corsa, Tana Quill, spre a numi doar avangardiști, precum și numeroși autori străini: F. T. Marinetti, Ezra Pound, Herwardt Walden, Pierre Reverdy, Kassak Lájos, Tamás Aladár, Theo van Doesburg, C. Linze, Joseph Delteil, Georges Ribemont-Dessaignes. Sunt prezentate periodice de avangardă occidentale și se publică în traducere documente istorice ale mișcării avangardiste de toate nuanțele, precum, de exemplu, scrisoarea deschisă, polemică, din 1926, a suprarealiștilor francezi către Paul Claudel. În 1924, „Contimporanul" organizează o expoziție internațională de arte plastice, căreia îi și consacră un întreg număr. De numere speciale beneficiază, după aceea, Brâncuși, arhitectura modernă, teatrul și cinematograful modernist, „interiorul nou". Drept manifest al **c.** românesc trece un text în care nu figurează această vocabulă, apărut în al doilea număr pe 1924 al „Contimporanului" și intitulat *Manifest activist către tinerime*. Acesta e în perfectă consonanță cu manifeste avangardiste de pretutindeni, din unele preluând aproape textual propoziții-devize. Lozinca „jos arta [...]. Religia este minciună, arta este minciună" din programul grupului productivist al constructiviștilor ruși, devine „jos arta, căci s-a prostituat!" Îndemnul dintr-un manifest al pictorilor futuriști italieni, „Să fie înmormântați morții în cele mai profunde viscere ale pământului!", este relansat în formularea abreviată concluzivă a *Manifestului activist...*: „Să ne ucidem morții!" De asemenea, concordă perfect cu principiile futuriste și constructiviste, în spirit dacă nu în formulări, și enunțurile afirmative din manifestul semnat „Contimporanul", scris cu siguranță de Ion Vinea. Corifeul „activismului" pledează pentru expresia densă, directă, neliteraturizată, pentru comunicarea mesajelor într-un stil exclusiv funcțional, adecvat secolului vitezei: „Vrem minunea cuvântului nou și plin de sine; expresia plastică strictă și rapidă a aparatelor Morse". Se cere „simplificarea procedeelor până la economia formelor primitive". Efectul scontat va fi o purificare mântuitoare a creației, apariția unui „teatru de pură emotivitate", „dezbărat de clișeele șterse ale vieții burgheze", afirmarea unor „arte plastice libere de sentimentalism, de literatură și anecdotă, expresie a formelor și a culorilor pure în raport cu ele însele." Principii futuristo-constructiviste sunt afirmate patetic și în celelalte reviste de avangardă. Cel mai dinamic animator al mai tuturor acestora, Ilarie Voronca, exaltă „viteza", „esența expresiei primare", „senzația crudă", care „pătrunde ca o injecție", expresia – „târnăcop", expresia – „bumerang", poezia ca „tren spărgând pupila în dilatare", într-un cuvânt, orientarea constructivistă. „Constructivismul – scrie Voronca în revista „Punct" – e pentru plastică ceea ce e a patra dimensiune pentru geometria modernă", **c.** ar fi „o armonie abstractă cu legi fixe, o creație pură, în care obiectul e cu raporturi de linie și culoare echilibrate". Într-o *Aviogramă* din „75 HP", poetul își redactează aserțiunile în stil sibilinic. „Vibrează diapazon secolul" vrea să zică: mașinism, dinamism, sincronism; „hipism ascensor dactilo-cinematograf" trimite la urbanism; „autobuz", „transatlantic", „Paris Londra New York Berlin", „cablograme cântă diastola stelelor" în-

seamnă maximă viteză ș.a.m.d. Realizarea unui asemenea program implică și revoluționarea artei. Arta mimetică e respinsă ritos: „Artistul nu imită, artistul creează". Voronca militează pentru o artă al cărei instrument să fie „linia cuvântul culoarea pe care n-o găsești în dicționar". Esențialul în creație devine invenția: „inventează, inventează". Doar astfel e posibilă „lepădarea formulelor purgative" și se poate obține „surpriza". Gândirea în formule învățate e stigmatizată, în termeni clari, expliciți, și în articolul *Gramatică*, din „Punct". Acest articol e o apologie argumentată a cuvântului „nou și plin de sine", dorit de Vinea. „Cuvântul – zice Voronca – trăiește indiferent de sens, precum fierul, piatra sau plumbul rezistă deplin înaintea formelor îmbrăcate în comerț". Revoluționarea limbajului poeziei și al artelor plastice de către Mallarmé, Apollinaire, Picasso și alții e prețuită pentru motivul că ea „a însemnat o temeinică și violentă zdruncinare a academismului". Asemenea lui Ion Vinea, Voronca vrea „minunea cuvântului nou", miracolul expresiei inedite, care să comunice un mesaj sufletesc în autenticitatea lui. Comunicarea interumană presupune convenții, nu se poate vorbi altfel, însă convențiile se cer primenite; atât în viață, cât și în artă. Formele artistice „se rod"; în consecință, e necesar să fie înlocuite. Se vor „roade" și cele puse în locul lor. De aici, obligativitatea pentru artist de a căuta mereu alte forme. Formele noi par absurde, la început, "ilogice". Până la urmă sunt consacrate, „academizate" și devine din nou necesară găsirea altora. Capacitatea de a le găsi definește autenticitatea vocației artistice: „creatorul adevărat și nou sfărâmă cu târnăcopul temperamentului său legile cunoscute. Orice artist trebuie să fie aducătorul unor alte principii." Vederi similare expune, în „Integral", Mihail Cosma: „S-ar putea crede că respingem constructivismul. Nu. E al nostru. Îi amplificăm, doar, dimensiunile [...]. Îi lărgim sfera de activitate și aplicare. Îi mutăm hotarele în infinit." Sașa Pană reafirmă idei constructivisto-futuriste în *Manifest*, textul din fruntea primului număr al revistei „unu", mai telegrafic decât *Aviograma* din „75 HP": „avion/ t.f.f. – radio/ televiziune [...] artă ritm viteză neprevăzut granit." Trei ani mai târziu, în aceeași revistă, Paul Sterian, în consens cu (anti) poetica întregii avangarde, care opune poeziei și romanului, literaturii în general, reportajul, scrie: „Jos cu poeții!", adăugând: „Să vie cel cu o mie de ochi, o mie de urechi, o mie de picioare, o mie de telegrame, o mie de condeie, o mie de expresii, o mie de pistoale, să vie adevăratul poet! Să vie reporterul!" În aspectul grafic, revistele de avangardă, îndeosebi cele apărute după „Contimporanul", etalează stridența. Apar caractere variate de litere în cuprinsul aceluiași text, cuvintele sunt fracturate, dispuse aberant. Poziția orizontală e concurată de cea verticală și diagonală, vorbele sunt despărțite în silabe și între acestea se întind goluri, literele majuscule și minuscule alternează arbitrar. Apar desene și picturi bizare, enigmatice, unele dementiale. Culorile sunt stranii și țipătoare. Concordanța producțiilor literare cu programul constructivist e parțială în „Contimporanul", mai pronunțată, dar nu integrală, în celelalte reviste de orientare convergentă. La „Contimporanul" colaborează nu doar moderniști independenți de curentul promovat de revistă, precum Ion Barbu, B. Fundoianu, Tudor Arghezi, Al. A. Philippide, Ion Minulescu, ci chiar tradiționaliști, de la Ion Pillat la Sandu Tudor și Ilarie Voronca; ei se întâlnesc cu Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, Al. O. Teodoreanu, Vasile Savel, Ion Sân-Giorgiu, Sergiu Milorian. În periodicele de mai scurtă durată și mai consecventă atitudine de frondă, stilul constructivist apare în alianță și chiar fuziune cu moduri ale altor curente de avangardă, în special cu cel al al futurismului, dar și cu cel expresionist, dadaist sau suprarealist. Orientarea specific constructivistă se exprimă în desentimentalizarea comunicării poetice, obținută prin intelectualizare, prin dezinteriorizare, prin captarea de priveliști ale existenței obiective, mai cu seamă urbane, prin profesarea, în consecință, a poeziei-reportaj, menită să procure nu emoții, ci senzații. Refuzând atât elaborarea după reguli cât și confidența, poeții practică notația de senzații, coerente sau disparate, stârnite de spectacolul vieții curente, spectacol ce include, prin transfigurarea realului în conștiință, nebănuite frumuseți. Așa procedează, exemplar (dar nu în textele „constructiviste"), Ion Vinea, revărsând „prundiș" de figuri, construite altfel decât o cer poeticele tradiționale. Mizând, și el, pe virtuțile privirii, Ilarie Voronca face din aceasta, în volumele de după 1925, un fel de cameră de luat vederi. Rezultă colaje de imagini, derulate ca într-un film mut. În perioada constructivistă, atât Vinea cât și Voronca experimentează procedări ostentative, exhibiționiste, întrebuințând la propriu limbajul alfabetului Morse, manipulând clișee de limbaj modern tehnic, birocratic, monden, sportiv, medical, mimând teatralitatea, recurgând la aberații tipografice. Ștefan Roll și-a făcut un instrument poetic din cabotinism, din acrobația verbală, din clovnerie. Mihail Cosma parodiază personaje și situații biblice și mitologice prin transpuneri în ambiențe moderne, cu limbajul adecvat. Poeții cu mai puțin talent nu puteau decât să preia, ca pretutindeni și în toate timpurile, la nivelul propriilor posibilități, practicile prin care fruntașii avangardei obțineau notorietate.

Repere bibliografice: Călinescu, *Principii*, *21–46*; Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969, *passim*; Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969, *passim*; Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, București, 1970, *93–114*; Mario de Micheli, *Avangarda artistică a secolului XX*, tr. Ilie Constantin, București, 1970, *235–256*, *351–368*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *59–67*, II, *366–440*; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, *passim*; Marino, *Dicționar*, I, *225–254*; Balotă, *Arte*, *339–349*; Paul Constantin, *Constructivism*, în *Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative și aplicate moderne*, București, 1977, *43–50*; Dan Grigorescu, *Istoria unei generații pierdute: expresioniștii*, București, 1980; Marco Cugno, Marin Mincu, *Poesia romena d'avangardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, Milano, 1980; [*Constructivismul*], REVR, 1981, 10–12, MS, 1990, 3–4, „Arc", 1995, 2 (numere speciale); *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *passim*; Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. și pref. Cristian Popescu, postfață Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983, *178–295*; Adrian Marino, *Littérature roumaine – Littératures occidentales. Rencontres*, București, 1982, *passim*; Micu, *Modernismul*, II, *135–174*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *33–49*; Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990, *passim*; *Literatura românească de avangardă*, îngr. și pref. Gabriela Duda, București, 1997, *passim*; Ovid S. Crohmălniceanu, *Evreii în*

mișcarea de avangardă românească, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001, *passim*; *Dicționar de avangardă literară românească. Scriitori, reviste, curente*, coordonator Lucian Pricop, București, 2001, *passim*; Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, București, 2003, *passim*. *D.Mc.*

CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ, cotidian politic și literar care apare la București între 25 martie și 25 aprilie 1865. Ziarul continuă numerotarea „Românului", pe care îl înlocuiește, urmând unei alte gazete, „Libertatea", dispărută și aceasta în iulie 1864. Ca administrator al noului ziar figura Gr. Serrurie, dar redacția era asigurată de C. A. Rosetti, care reia și aici *Profesiunea de credință* publicată întâia oară în „Românul" din anul 1857. Tot el asigură bună parte din articolele politice date la tipar pentru fiecare număr. Mai colaborau Eugeniu Carada, greu de distins, ca stil, de mentorul său politic, și Radu Ionescu. Un foileton după gustul epocii, *Amăgirile inimii*, tradus din limba franceză, însenina oarecum atmosfera înnegurată de ieșirile polemice violente și pătimașe ale celor trei tribuni. **C. n.** este suspendat, iar C. A. Rosetti nu va mai scoate o altă gazetă până după evenimentele de la 11 februarie 1866. *R.Z.*

CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ, publicație lunară apărută la București din aprilie 1925 până în noiembrie 1926, girantul ei responsabil fiind Ștefan Anastasescu. Programul constă în trei „principii de conduită" și de propagandă: „naționalism integral", „promovarea intereselor neamului românesc" și „progresul culturii naționale", termeni prin care Nicolae Gr. Roșu încearcă să definească *Ideologia generației noi*. O generație căreia îi aparține majoritatea comentatorilor prezenți în paginile revistei: Ion Biberi (*Naționalismul și arta, Naționalismul, Antisemitismul*), Al. Dima (*Parlamentul literar*), Cristian Iorgulescu (*Gânduri despre viitorul culturii românești*), Teodor Banu (*Antisemitismul lui Eminescu*), I. Istrate (*Ștefan cel Mare, Eminescu și Mihai Viteazul*), Nicolae Gr. Roșu (*Patrie, națiune și conștiință națională*). În numărul 2 din 1925, se publică o *Întrevedere cu d-l D. Caracostea*, semnată G. I. Cronici literare, note și recenzii se referă la volume de Lucian Blaga (*Poemele luminii*), Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Jean Bart, I. Al. Brătescu-Voinești, Liviu Rebreanu (*Adam și Eva*). Un articol, *Cu privire la personalitatea lui Eminescu*, semnează Ion Pană, iar altul extrem de polemic la adresa lui Victor Eftimiu i se datorează lui D. Mustachide: *Jalnica tragedie a unui tragedian*. Alte rubrici: „Cronica didactică", „Viața muzicală", „Cronica artelor plastice", „Cronica religioasă", „Revista revistelor". *A.S.*

CONȘTIINȚA ROMÂNEASCĂ, publicație care a apărut la Cluj, săptămânal, de la 28 ianuarie până la 18 noiembrie 1923. „Cuvântul" de început (*Un cuvânt de lămurire*) aparține lui Vasile Bogrea, care își numește revista „organ de înregistrare și informație", având rubrici privitoare și la cronica politică, „cronica internă", „cronica externă", „informațiuni". Colaborează Sextil Pușcariu (despre Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*), N. Drăganu (*Limba noastră*), N. Georgescu-Tistu (*O carte care e și o binefacere*), C. Sudețeanu (*Cultura și politica*), Th. Capidan (*Starea românilor din Peninsula Balcanică*), Dan Rădulescu (*Garanția legalității*), Virgil I. Bărbat (*Bagatelizarea Universității*), F. Ștefănescu-Goangă (*O faptă și un exemplu de imitat, O primejdie națională*). Bune traduceri din literatura engleză realizează Petre Grimm (A. Tennyson, *Vârsta de aur*). Mai colaborează M.A. Botez, I. Const. Delabaia, I.P. Voitești, N. Iorga, Ion Luca Ciomac, Cassiu Maniu. *M.Pp.*

CONTA, Vasile (15.XI.1845, Ghindăoani, j. Neamț – 21.IV.1882, București), estetician și poet. Fiu al preotului Grigore Conta și descendent al unei familii cu o lungă tradiție clericală, **C.** a urmat școala primară la Târgu Neamț, apoi Gimnaziul Central din Iași. În 1862 își întrerupe studiile și, însoțind o trupă de actori, colindă o bună parte din Moldova. În această perioadă ar fi scris și o piesă cu subiect anticlerical, nepăstrată, care s-a jucat la Botoșani. O continuare a acestor preocupări se întrevede și în 1875, când traduce piesa *Miss Multon* de Ad. Belot (de asemenea, **C.** a tradus, în proză, poezia *Profetul* de Pușkin). În anul 1864 își reia studiile liceale, pe care le termină patru ani mai târziu. Îndată după absolvire este angajat suplinitor la Catedra de filosofie a școlii al cărei elev abia fusese. În octombrie 1869 este trimis pentru studii comerciale în Belgia. Obține diploma în 1871, studiază apoi și dreptul, dobândind, după numai un an, a doua diplomă. Întors în țară, ocupă Catedra de drept civil a Universității din Iași. Fără a neglija preocupările universitare, **C.** se dedică adevăratei sale pasiuni – filosofia. Din 1873 frecventează societatea Junimea și publică în „Convorbiri literare" cele mai importante dintre scrierile sale în domeniu: *Teoria fatalismului, Teoria ondulațiunii universale, Originea speciilor, Încercări de metafizică*. Alte două lucrări (*Bazele metafizicii* și *Întâiele principii care alcătuiesc lumea*) au apărut postum. În 1879, **C.** este ales deputat, iar în 1880 devine ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, în cabinetul liberal al lui Ion C. Brătianu, dar demisionează în anul următor. Este numit apoi membru al Curții de Casație. Se stinge curând de ftizie și va fi înmormântat la Iași.

A scris numeroase poezii, trimițând câteva la „Convorbiri literare", unde nu i-a apărut decât una, în 1868, intitulată *Viața* (semnată B.C.). Versurile sale aparțin liricii meditative, simbolul fiind elementul lor convenabil. **C.** este cel dintâi gânditor român care încearcă să construiască un sistem filosofic propriu. Influențat de empirismul englez, pozitivismul francez și materialismul german, el atacă chestiunile fundamentale ale epistemologiei, punând la baza cunoașterii experiența. În concepția sa, materia se metamorfozează neîncetat, luând forme niciodată identice unele cu altele. Întreaga existență se supune „mișcării ondulatorii", care apare astfel ca o lege „fatală", adică necesară, a universului. În scrierile sale, **C.** s-a referit de multe ori la problemele esteticii. Pentru el, estetica nu constituie un domeniu științific, deoarece nu are în vedere un tot coordonat de legi naturale, iar obiectul ei este frumosul, care nu poate fi perceput decât instinctiv. Conștiința frumo-

sului e mai limpede decât aceea a adevărului și aceea a binelui. **C.** stabilește o legătură strânsă între sentimentul frumosului și activitatea intelectuală, care este stimulată de autenticitatea frumosului; violența șocului intelectual ar fi astfel un criteriu valoric fundamental. Pe de altă parte, sentimentul frumosului este provocat, în mod hotărâtor, numai de iluzia apropierii dintre artă și realitate. Abordând estetica din punct de vedere social, **C.** află o bază comună, oferită de societate, pentru crearea și receptarea frumosului. Ea îi permite să afirme existența unor personalități care creează în propria lor epocă o „impresionabilitate comună", superioară celei a contemporanilor și prevestind epoca următoare. Astfel, opera lor anticipă gustul, după cum geniul științific anticipă adevărul. Dar gustul nu este absolut, ci relativ, deoarece derivă din instinctul de conservare. Pozitivismul și materialismul din sistemul filosofic al lui **C.** își spun cuvântul, atribuind gustul unei sensibilități nervoase influențate de mediu și de ereditate și controlată de acestea. Adevărul artistic este și el relativ, dar pe câtă vreme în opera de artă frumosul trebuie să predomine, adevărul nu trebuie dezvăluit niciodată în întregime, deoarece coeficientul de necunoscut stârnește curiozitate și, implicit, sporește activitatea intelectuală. Aspecte ale civilizației umane, arta și știința se află în strânsă legătură: adevărul științific stă la temelia investigațiilor artei. Moment important în estetica românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (mai ales după publicarea postumă a notelor sale, în „Contemporanul" din 1895), opiniile despre artă ale lui **C.** au contribuit la fundamentarea, la noi, a unei teorii a realismului.

SCRIERI: *Opere complete*, îngr. Octav Minar, București, 1914; *Opere filosofice*, îngr. și introd. N. Gogoneață, București, 1967; *Scrieri filosofice alese*, îngr. și pref. N. Gogoneață, București, 1975.

Repere bibliografice: Iacob Negruzzi, *Vasile Conta*, CL, 1982, 2; V. G. Morțun, *Vasile Conta*, „Contemporanul", 1885, 10-12; Ana Conta-Kernbach, *Biografia lui Vasile Conta*, Iași, 1916; D. Badareu, *Un système matérialiste métaphysique au XIXe siècle. La Philosophie de Basile Conta*, Paris, 1924; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, *214-215*; *Ist. lit.*, III, *71-73*; *Dicț. lit. 1900*, *207-208*; Florin Cântec, *Memorie și uitare în cultura română. Cazul Vasile Conta*, Iași, 2003; *Vasile Conta. Scrisori și documente*, îngr. și pref. Florin Cântec, Iași, 2003. *D.M.*

CONTEMPORANUL, „revistă științifică și literară" apărută la Iași între 1 iulie 1881 și mai 1891, la început bilunar, iar din iunie 1886 lunar. Prefigurată de câteva periodice efemere, **C.** este cea dintâi publicație legată de ideologia socialistă din România cu o apariție mai îndelungată și cu ecou în epocă. Importanța ei a fost supradimensionată după 1950. Ioan Nădejde, Sofia Nădejde, Gheorghe Nădejde, Theodor D. Speranția, C. Mille, redactori ai **C.**, erau fruntași ai cercului socialist din Iași, în jurul acestuia fiind întreținută o „atmosferă intelectuală și sentimentală" specială, de care nu numai G. Ibrăileanu își va aminti. Revista, ce nu s-a declarat inițial un organ socialist, cu profil politic și intenții agitatorice, formula ca prim scop informarea de tip enciclopedic în pas cu timpul, prezentarea unor teorii noi, a unor descoperiri și, complementar, lupta „în contra producțiunilor științifice greșite". Campaniile revistei, susținute energic, cu agresivitate chiar și cu intemperanță, au influențat într-o măsură o parte a spiritului public. Prin cicluri de articole, îndeobște prelucrări, cu adaosuri și exemplificări la îndemâna cititorului român, prin rubrici speciale, sunt aduse în pagină, într-un stil accesibil, varii cunoștințe. Se vorbește mai cu seamă despre darwinism, materialism, ateism. Derivată din aceste opțiuni, neocolite de eclectism și empirism, orientarea spre chestiunile sociale este marcată de vehemență critică și zel doctrinar. Atacul împotriva sistemului oficial de instrucție și educație, împotriva instituțiilor „burgheze" (școala, armata, familia ș.a.), pledoaria pentru drepturi democratice (articolele Sofiei Nădejde despre emanciparea femeii stârnesc reacții puternice, contradictorii) și pentru un învățământ integral laic sunt chestiuni tratate în mod obișnuit, atitudinea fiind, de regulă, exprimată brutal, intolerant. Mai eficientă s-a dovedit campania împotriva „monstruozităților", împotriva plagiatelor descoperite îndeosebi în manuale școlare și universitare. După 1885, se petrece o schimbare, și în **C.** se vede foarte clar preocuparea pentru propagarea materialismului marxist, pe care redactorii l-ar fi vrut încorporat în primul rând în interpretarea vieții sociale și politice. Nu întâmplător, în paginile revistei a apărut, în traducerea lui I. Nădejde, *Originea familiei, a proprietății private și a statului* de Fr. Engels.

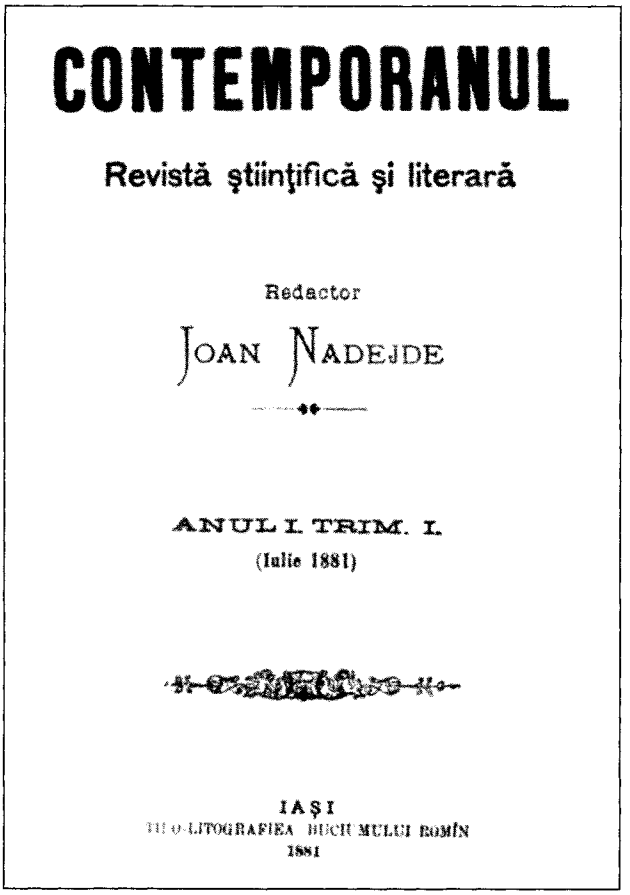
CONTEMPORANUL

Revistă ştiinţifică şi literară

Redactor

JOAN NADEJDE

ANUL I. TRIM. I.

(Iulie 1881)

IAŞI

TIP. LITOGRAFIEA BIURULUI ROMÎN

1881

În secțiunea literară a **C.**, ai cărei responsabili erau C. Mille și apoi V. G. Morțun, se face simțit programul de corelare cu ideologia promovată. Adesea literatura ajunge un instrument, o ilustrare nedisimulată a opțiunii ideologice. Scriind din mers, adoptând opinia conform căreia tendința socială trebuie să fie preeminentă, redactorii, colaboratorii pleacă, cvasipublicistic, de la actualitate. Se miza pe posibilitățile naturalismului, orientare înțeleasă inexact, considerată o garanție de sinceritate, de autenticitate. Așa-numita „felie de viață", „documentele omenești", prin care pot intra în atenție zone umane ignorate, disprețuite până atunci de literați, reprezintă o țintă și un tipar preluat de scriitorii de la **C.** Începând din 1885, articolele și intervențiile polemice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea limpezesc, într-un fel, lucrurile și definesc, mereu în confruntare cu estetica și critica lui T. Maiorescu, un tip de ideologie literară de natură deterministă, sociologistă, unde accentul se pune pe angajarea în lupta socială, atât a artistului, cât și a artei. Tot Gherea, de data aceasta îndreptățit, crede că în critica literară („critică științifică") trebuie introdus un model analitic, model de altfel validat de evoluția ulterioară a domeniului. Revista își află astfel criticul care îi lipsea. Aici, Gherea publică unele dintre studiile lui importante: *Către d-nul Maiorescu* (cunoscut sub titul *Personalitatea și morala în artă*), *Pesimistul de la Soleni*, *Decepționismul în literatura română*, *Eminescu* ș.a. Literatura din **C.** se menține într-un minorat artistic structural, întrucât e minată de tezism. Cu unele variații de tonalitate, rar și de valoare, versurile lui C. Mille, N. Beldiceanu, I. Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova, O. Carp, Artur Stavri, D. Anghel (debut) ș.a. se mișcă între confesiunea sentimentală și vibrația protestatară; deziluzie și elan, dezgust și indignare se articulează patetic, schema antinomiilor tranșante, violente fiind de altfel extrem de uzitată. Și înrâurirea lui Eminescu, poet pentru care aici există un cult, se răsfrânge epigonic. La rândul lor, prozatorii „decupează" din realitate fapte diverse, întâmplări ieșite din comun. Nuvelele și schițele publicate sunt populate de oameni roși de mizerie, suferințe și vicii, văzuți cu milă, duioșie, exasperare, revoltă, ca victime ale unei societăți imorale. Teza, atitudinea moralizatoare, justițiară ocupă prim-planul acestor scrieri, în cele din urmă niște naive literaturizări. Primele schițe ale lui C. Mille (în **C.** apar, sub titlul *Spovedania unui om nou*, și capitole din romanul *Dinu Milian*), prea multe din nuvelele Sofiei Nădejde trimit mai curând la o vocație de gazetar insurgent, în război cu societatea, decât la una de scriitor. Doar Șt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), prozator mai înzestrat, intrat târziu în cercul revistei, reușește uneori ca, în locul solicitării abrupte, nejustificate de solidarizare a cititorului cu teza autorului, să creeze o atmosferă sugestivă, să analizeze minuțios și detașat conflictele integrate în narațiune. De remarcat că, totuși, traducerile prezente în **C.** selectează mari scriitori (Turgheniev, A. N. Ostrovski, Dostoievski, Flaubert, Zola ș.a.). Notabil este, de asemenea, interesul arătat creației populare. Sunt inserate informații etnografice, se traduc lucrări teoretice, apar câteva studii care indică drept necesară culegerea fidelă (I. Nădejde, M. Schwarzfeld), se publică folclor din mai toate provinciile românești, sunt tipărite câteva poezii populare comunicate de I. Creangă, deși, tot aici, prolificul Th. D. Speranția pune în circulație o serie de anecdote îndoielnice, pe care le dă drept populare. În preocuparea față de limba literară, redactorii **C.** (I. Nădejde, în special) propun modelul limbajului popular și invocă avantajele cercetării științifice a limbii. *G.D.*

CONTEMPORANUL, săptămânal politic, social și cultural care apare la București de la 20 septembrie 1946. Până în 1957, apare „sub conducerea unui comitet "; numele redactorilor-șefi succesivi (Marcel Breazu, Ion Banu, Horia Liman ș.a.) pot fi deduse doar din anumite editoriale semnate intermitent de aceștia. Din 19 aprilie 1956, figurează ca redactor-șef G. Ivașcu; în realitate, el a preluat această funcție în 1955. Adjuncți, în 1959 și 1960, sunt Ion Mihăileanu și Ioan Grigorescu. La 28 februarie 1964, G. Ivașcu devine director, redactor-șef fiind Ioan Grigorescu, iar secretar general de redacție, Roger Câmpeanu. La 23 decembrie 1966, G. Ivașcu redevine redactor-șef; trecând, în 1973, la „România literară", lui îi succede Constantin Mitea. Din 1980, redactor-șef este D. R. Popescu, iar redactor-șef adjunct, Corneliu Leu. Considerându-se continuatoare a „Contemporanului" din 1881–1891, revista abordează, de pe poziții marxist-leniniste, din perspec-

tiva politicii PMR (apoi PCR), problemele întregii culturi. Se publică frecvent articole de atitudine politică, semnate de înalți demnitari, mai ales din domeniul culturii, de personalități literare ca G. Călinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Emil Isac, Ion Călugăru, Zaharia Stancu. Se organizează anchete pe teme de actualitate, la care răspund oameni de știință, pictori, graficieni, actori și regizori, compozitori, muzicologi, scriitori, critici literari. Principiul orientativ este promovarea concepției comuniste, a gândirii materialist-dialectice și istorice, a spiritului de partid. Pe tărâm literar, publicația militează pentru o literatură direct angajată în serviciul noii orânduiri, călăuzită de „metoda" realismului socialist, împotriva spiritului burghez, a artei occidentale burgheze, considerată „decadentă", pătrunsă de obscurantism, misticism, antiumanistă etc. Aceste idei directoare, aplicate tuturor artelor sunt susținute în publicistica și critica literară, într-un plan de gândire și cu un limbaj rudimentar, de Nicolae Moraru, Traian Șelmaru ș.a., iar într-o expresie mai nuanțată de Ion Vitner, Ov.S. Crohmălniceanu, Ion Călugăru, M.R. Paraschivescu, Al. I. Ștefănescu, Paul Georgescu, Nina Cassian, Radu Lupan, Savin Bratu. În această ordine de preocupări, revista s-a angajat, în 1946, într-o ascuțită polemică, pe tema stării de atunci a culturii românești, cu Virgil Ierunca, în a cărui opinie cultura se găsea în criză. Poezie și proză semnează M. Sadoveanu, T. Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Geo Bogza, Ion Călugăru, M.R. Paraschivescu, Eusebiu Camilar, Marin Preda, Laurențiu Fulga, Méliusz József, Mihail Davidoglu. Odată cu impunerea, în 1948, pe cale administrativă, a realismului socialist, **C.** devine o revistă fadă, aridă, adăpostitoare de literatură „militantă" absolut indigestă, scrisă după cel mai primitiv rețetar politico-ideologic. Apar acum articole cu un stil impersonal, de raport birocratic, de referat incolor, de rezoluție, de comunicat. Un reviriment se produce după instalarea la conducere a lui G. Ivașcu. Prima expresie a schimbării este deschiderea, la 9 decembrie 1955, de către G. Călinescu a rubricii „Cronica optimistului". Replică la „Cronica mizantropului", ținută în „Adevărul literar și artistic", apoi în „Vremea" (sub semnătura Aristarc), această rubrică, de caracter atotcuprinzător (microeseuri literare, estetice, morale, confesive, reportericești, fanteziste etc.) exercita o putere magnetică de atracție, toți intelectualii, mai ales cei tineri, așteptând vinerea, ziua de apariție a **C.**, cu nerăbdarea de a o citi. Din aprilie 1956, colaborează tot mai susținut, semnând articole și poezii, T. Arghezi. Din 18 noiembrie 1966, Geo Bogza publică în fiecare număr, timp de șapte ani, texte ce aveau să compună, în 1974, volumul *Paznic de far*. Altfel, periodicul își menține profilul inițial și orientarea determinată de ideologia și politica PCR. În prima pagină continuă să apară editoriale pe probleme de actualitate, articole de semnificație politico-ideologică privind aspecte și evenimente din diverse domenii de activitate intelectuală, semnate de C. I. Parhon, Traian Săvulescu, Mihai Ralea, Ilie Murgulescu, Constantin Daicovici, Emil Condurachi, Iorgu Iordan, Al. Graur, de Grigore Moisil, Miron Nicolescu, Gh. Vrânceanu, Nicolae Teodorescu, Mircea Malița,

Ștefan S. Nicolau, Horia Hulubei, Costin Murgescu, G. Oprescu, Tudor Vianu, Petru Comarnescu, Eugen Schileru, Ion Frunzetti, Henri Wald, Ion Șahighian, Alfred Mendelsohn, Valentin Silvestru, Sorana Coroamă, George Bălan, Ecaterina Oproiu, de artiști ca Ion Irimescu, D. Cuclin, Marius Bunescu, Costache Antoniu. Apar interviuri cu oameni de știință români atât din țară (Octav Onicescu, Cristofor Simionescu, Ștefan Pascu ș.a.), cât și din străinătate, precum George Emil Palade, laureat al premiului Nobel. O lungă serie de interesante convorbiri realizează Adrian Păunescu, texte adunate, în 1971, în volumul *Sub semnul întrebării*. Literatură, în speță poezii, publică autori din toate generațiile, de la poeți activi începând dinainte de primul război mondial, ca Victor Eftimiu, Demostene Botez, și de la debutanți din perioada interbelică, ca Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Cicerone Theodorescu, Marcel Breslașu, M.R. Paraschivescu, Vlaicu Bârna ș.a., la tineri promovați în timpul războiului și mai ales în anii postbelici, printre care Geo Dumitrescu, Mihu Dragomir, Victor Tulbure, Nina Cassian, Eugen Frunză, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, A.E. Baconsky, Ion Brad, Ion Horea, Al. Andrițoiu, Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Tiberiu Utan, Vasile Nicolescu, Toma George Maiorescu, Radu Cârneci, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Gabriela Melinescu, Grigore Hagiu, Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Ileana Mălăncioiu, Constanța Buzea. Frecvent apar, în traducere, versuri ale unor poeți germani și maghiari din România, ca Alfred Margul Sperber, Kiss Jenö, Szemler Ferenc ș.a. Cu toată componența eteroclită a registrului de nume, un indice al frecvenței acestora ar învedera ponderea crescândă a numelor aparținând poeților de talent și, cu timpul, de orientare modernistă. Mulți dintre scriitorii prezenți în paginile **C.** semnează și publicistică, iar unii mai ales (sau numai) publicistică: Dragoș Vrânceanu, Zaharia Stancu, Aurel Baranga, Lucia Demetrius, Ștefan Roll, George Macovescu, Petru Dumitriu, Mihnea Gheorghiu, Ioanichie Olteanu, Alecu Ivan Ghilia, Ion Brad, Teodor Mazilu, Corneliu Leu, Adriana Iliescu. Unii dintre colaboratorii statornici dețin rubrici permanente, cum sunt, bunăoară, „Mușatisme" (Tudor Mușatescu), „Meridiane" (A.E. Baconsky), „Teza și antiteza" (Paul Everac), „Cronica sentimentală" (Paul Anghel), „Antijurnal" (Ana Blandiana), „Pro domo" (Al. Ivasiuc). Eugen Barbu și Teodor Mazilu asigură, succesiv, rubrica de sport. Masivă rămâne prezența criticii, istoriei literare și eseisticii, numelor cunoscute adăugându-li-se numeroase altele, între care Al. Piru, Adrian Marino, Al. Dimitriu-Păușești, Aurel Martin, Emil Manu, George Munteanu, I.D. Bălan, Pompiliu Marcea, Lucian Raicu, Eugen Simion, Dan Mănucă, Gh. Achiței, Al. Oprea, Mircea Anghelescu. Cronica literară e scrisă, în continuare, de critici diferiți (Eugen Luca,

George Munteanu, D. Micu, George Gană), până în 1966, când e preluată și ținută, timp de șase ani, de Nicolae Manolescu. Îi succed Laurențiu Ulici și Dragoș Vrânceanu. Din 1975, în locul „Cronicii literare" apare un „Jurnal de lectură", generic sub care D. Micu recenzează (până în 1978) cărți românești, iar Dan Grigorescu, cărți străine traduse. De la sfârșitul deceniului al optulea, **C.** devine o gazetă pur politică, ce ignoră specificitatea literaturii, ca și a celorlalte ramuri ale artei.

Periodicul apare într-o nouă serie la 6 ianuarie 1990. Având în comitetul de redacție pe scriitorii Corneliu Leu și Radu Cârneci, **C.** numără printre colaboratori pe Mircea Malița, Ștefan Milcu, Ștefan Aug. Doinaș, Marin Sorescu, D. Vatamaniuc, Al. Săndulescu, Călin Căliman, Marin Mincu, Roxana Sorescu, Constanța Buzea, Gheorghe Tomozei, Nicolae Prelipceanu, Daniela Crăsnaru, Nicolae Georgescu. Radical diferită este însă seria editată începând din 20 aprilie 1990, care se intitulează „Contemporanul – Ideea europeană" și poartă subtitlul „Revistă națională de cultură, politică și știință". Director: Nicolae Breban. Între alții, colaboratori la primul număr sunt Eugen Simion, Cezar Baltag, Adrian Popescu, Liviu Antonesei. În numerele următoare semnează versuri Ștefan Aug. Doinaș, Ana Blandiana, Ion Pop, Dan Laurențiu, Traian T. Coșovei, critică – Radu G. Țeposu, Al. Cistelecan, Ioan Buduca ș.a. În cursul anilor, printre redactori figurează Călin Căliman, Cătălin Țârlea, Horia Gârbea, Aura Christi. Colaborează scriitori, critici și eseiști de toate vârstele, unii din Basarabia sau din Occident. Semnează articole Al. Vona, Nicolae Balotă, S. Damian, Gabriel Dimisianu, Ion Ianoși, Matei Călinescu, Marin Mincu, Gheorghe Grigurcu, Mihai Cimpoi, Eugen Uricaru, Dumitru Țepeneag, Livius Ciocârlie, Alexandru George, Mircea Ghițulescu, Marian Barbu, Irina Petraș, Traian T. Coșovei, Florentin Popescu, Al. Condeescu, Ștefan Borbély, Simona Cioculescu, Ion Bogdan Lefter, Ion Buduca, Mircea A. Diaconu, Nicolae Bârna, Valentin F. Mihăescu, Octavian Soviany, Horia Gârbea, Ioana Bot. Versuri mai publică Miron Kiropol, Ion Cocora, Constantin Abăluță, Nora Iuga, Angela Marinescu, Traian T. Coșovei, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan ș.a., iar proză – Petru Dumitriu, Mircea Horia Simionescu, Gh. Schwartz, Dumitru Țepeneag, Ion Stratan, Mihail Grămescu, Traian T. Coșovei ș.a. Părăsind cu totul ținuta oficială sau academizantă, avută în anumite perioade, revista a adoptat un caracter mai accentuat publicistic, devenind mai vie decât în orice alt moment anterior: informează despre mișcarea intelectuală, îndeosebi literară, din țară și din străinătate, inițiază dezbateri, reflectând în ample dări de seamă desfășurările acestora și reproducând intervențiile participanților, întreprinde anchete, publică dialoguri și schimburi de scrisori deschise (de exemplu, Costache Olăreanu – Dumitru Țepeneag, Ov.S. Crohmălniceanu – S. Damian, Radu Cosașu – S. Damian, S. Damian – Paul Goma, S. Damian – Petru Cimpoeșu, D. Țepeneag – Ion Simuț), inserează traduceri din scriitori străini, în special contemporani (Vladimir Nabokov, Aleksandr Soljenițân, Valeri Voronțov, Claudio Pozzani, Yasunari Kawabata, Yukio Mishima ș.a.) și transpuneri în limbi străine din poeți români, dă „promptuare" cu poeți de după cel de-al doilea război (Radu Stanca, Nicolae Labiș, Constantin Abăluță, între alții). Caracteristică pentru publicație este varietatea cronicilor: literară, dramatică, muzicală, plastică, film, TV, grafică, coregrafică. Gabriela Melinescu ține un jurnal suedez. Marian Radu Mocanu scoate la lumină documente din arhivele Securității. În actuala formulă, **C.** e un periodic ce a dobândit știința de a capta în paginile sale pulsația actualității din sfera literaturii și artelor. *D.Mc.*

CONTIMPORANUL, revistă apărută la București, săptămânal, între 3 iulie 1922 și 7 iulie 1923, apoi lunar, între aprilie 1924 și ianuarie 1932. Redactor: Ion Vinea. **C.** reprezintă prima și cea mai semnificativă publicație a avangardei românești, cu un program estetic bine conturat. În primii ani, revista, eclectică, manifestă predilecție pentru articolele de orientare democratică și adesea polemică despre actualitatea politică internă și externă, pentru cronici economice, anchete sociale. Printre primii colaboratori se numără Tudor Arghezi, F. Aderca, Camil Petrescu, B. Fundoianu, Ion Călugăru. Intențiile inovatoare, moderniste ale mentorilor publicației, Ion Vinea și Marcel Iancu, ambii aflați printre inițiatorii mișcării dadaiste de la Zürich, sunt însă evidente încă din 1923. Într-un articol intitulat *Pentru contimporani*, revista își mărturisește intenția de a atrage atenția militanților celebri ai artei și literaturii contemporane din Occident asupra Bucureștilor și de a se sincroniza cu spiritul epocii, definit ca „viteză, mișcare, forță". Cristalizarea programului propriu-zis al grupării, menită să deschidă calea „unui curent salubru și înviorător", începe cu popularizarea unor articole-manifest și cu tipărirea unor eseuri despre „arta nouă". Înainte de a deveni o revistă de avangardă propriu-zisă și în pofida diversității de preocupări și de stiluri, **C.** își vădește orientarea modernistă prin atenția acordată manifestărilor culturale și artistice moderne de peste hotare. Alături de publicistica socio-politică, sunt de menționat în 1923 articolul explicativ al lui Hans Richter, *Constructivismul*, care trasează principalele coordonate ale curentului, formulate mai târziu și de mentorii **C.**, eseul *Cubism și empirism*, aparținând lui Leonce Rosenberg, manifestul *Sensibilitatea futuristă* al lui F. T. Marinetti, care își anunță și intenția de a vizita redacția revistei și de a ține o conferință în octombrie 1923. Atitudinea pluralistă a **C.** se menține, de altfel, de-a lungul întregii sale apariții, iar interesul publicației îmbrățișează o arie foarte largă de manifestări ale artei moderne, prin noile curente, constructivismul, futurismul, dadaismul, suprarealismul. Cele dintâi note și însemnări ale conducătorilor revistei, Ion Vinea și Marcel Iancu, au în vedere nu literatura, ci arta în general, în speță curentul abstracționist, strâns înrudit cu constructivismul. În niște *Note de pictură* se pledează pentru „o cât mai liberă interpretare a alcătuirii lumii" (1922), iar într-o notă de la „Poșta redacției", pentru superioritatea artei abstracte, în care „artistul își arogă dreptul naturii de a crea forme noi, fără asentimentul nimănui" (1923). Textele cu caracter de program estetic se înmulțesc din 1924, când revista

își afirmă pregnant caracterul literar-artistic și orientarea avangardistă. Câteva dintre premisele noii arte promovate de **C.** sunt enunțate explicit de către Marcel Iancu într-un articol-program, intitulat *Însemnări despre artă* (1924): repudierea esteticii romantice și clasice și a vechiului concept de creație bazat pe cultul frumosului, antiraționalismul, antididacticismul în artă, elogiul ingenuității artei primitive, întemeiată pe instinct și spontaneitate. Din toate aceste însemnări, mai mult sau mai puțin elaborate, prinde contur celebrul *Manifest activist către tinerime* al constructiviștilor, inserat în numărul 46 din 1924 și influențat de cel similar al revistei olandeze „De Stijl" din 1920, care se remarcă înainte de toate prin fervoarea sa negativistă: „Jos arta, căci s-a prostituat! Poezia nu e decât un teasc de stors glanda lacrimală a fetelor de orice vârstă; Teatrul, o rețetă pentru melancolia negustorilor de conserve; Literatura, un clistir răsuflat; Dramaturgia, un borcan de fetuși fardați" etc. În locul vechii arte, constructiviștii propun, după principiile artei abstracte, „minunea cuvântului nou și plin de sine, expresia plastică, strictă și rapidă a aparatelor Morse", așadar sincronizarea artei, într-o expresie concentrată, intelectualizată, dinamică, în deplin acord cu ritmul vieții citadine, impregnată de tehnicism și mașinism. Reportajul, notația fugară, imediată sunt mai adecvate timpului decât romanul, în accepțiunea constructiviștilor, iar obiectivitatea, renunțarea la individualism și la subiectivitate ar fi o condiție a accederii la „arta integrală, pecete a marilor epoci". Coordonatele programului formulat de **C.**, unele trăsături comune cu alte mișcări de avangardă, antinaturalismul, antiromantismul, corelarea în formă și conținut a artei cu tehnica, aspirația către arta sintetică se regăsesc și în numeroase alte articole-program publicate ulterior aici. Într-un eseu consacrat arhitecturii, Marcel Iancu formulează astfel o definiție a curentului: „Constructivismul este arta «abstractă», care, crescută dintr-un simț optimist al vieții, purifică arta de orice urme de romantism, fiind expresia cea mai violentă a dorului de construcție a vremii noastre" (*Constructivism și arhitectură*, 1925). Formula estetică a orientării este aplicată cu precădere artelor plastice, sculpturii și arhitecturii, fapt explicabil prin formația artistică a multora dintre animatorii săi, pictori și sculptori, precum Marcel Iancu, Milița Pătrașcu, M. H. Maxy, Victor Brauner ș.a. Sub auspiciile publicației sunt organizate expoziții individuale și de grup, popularizate intens, cum ar fi, de pildă, marea expoziție internațională din decembrie 1924, la care participă artiști din întreaga Europă. Din 1925, **C.** își lărgește spectrul, scoțând numere speciale consacrate artelor plastice, arhitecturii, sculpturii, artizanatului și unor personalități marcante precum C. Brâncuși, însoțite de articole programatice. Legătura indisolubilă dintre constructivism și arta abstractă nu exclude însă ponderea mare acordată literaturii, îndeobște poemului, definit de Ion Vinea ca „rezultantă a tuturor artelor": „muzica, plastica, literatura, sunetul, materia, verbul se rezolvă în poezie", scrie poetul mentor al mișcării (*Principii pentru timpul nou*, 1925). Principalele repere ale curentului constructivist în lirică, intelectualismul, citadinismul, geometrismul, concentrarea expresiei, elemente

ANUL VI, No. 76 MAIU-IUNIE 1927 EXEMPLARUL 10 LEI

CONTIMPORANUL

comune, de altfel, și altor orientări de avangardă, sunt ilustrate de versurile semnate de Ion Vinea, Ilarie Voronca, Tristan Tzara, B. Fundoianu, Șt. Roll, Mihail Cosma, Filip Corsa, Tana Quil. Numeroasele similitudini de concepție dintre grupările avangardiste românești, precum și atitudinea ponderată, neexclusivistă a revistei favorizează apropierea multor poeți moderniști, neafiliați vreunei grupări literare. Cei mai însemnați poeți care își trimit colaborările la **C.** sunt Ion Barbu, care publică aproape număr de număr poemele ce vor alcătui volumul *Joc secund*, și Tudor Arghezi, considerat de către Marcel Iancu, cu prilejul unei anchete realizate la apariția volumului *Cuvinte potrivite*, „cel mai nemărturisit modernist". Sporadic, mai participă cu versuri Camil Petrescu, Al. A. Philippide, Ion Pillat, Perpessicius, Ion Minulescu, Camil Baltazar, ilustrând deschiderea largă a revistei către variate formule literare, în contrast cu negativismul programului său inițial. Înșuși Ion Vinea promovează în lirică un modernism moderat, în care sunt îngemănate elemente constructiviste, dadaiste, expresioniste, simboliste, futuriste. În proză, tendințele novatoare sunt mai marcate, iar formulele tradiționale aproape absente. Ion Vinea se distinge prin scrierea fantastică *Paradisul suspinelor* și prin alte schițe cu caracter parodic, unele inspirate de precursorul avangardismului, Urmuz, care se bucură de o atenție deosebită prin prezentările semnate de G. Ciprian. Scrieri în proză semnează Ion Călugăru, Claudia Millian, Romulus Dianu și, sporadic, Mircea Eliade. Aceeași orientare novatoare, uneori cu elemente umoristico-parodice, prezentă în proză, e sesizabilă și în dramaturgie, fiind ilustrată de Scarlat Callimachi, Sergiu Dan și Romulus Dianu. Modernismul moderat pe care îl afirmă în fapt gruparea de la **C.** apare limpede, de asemenea, în comentariile critice publicate îndeosebi în primii ani de activitate a revistei. În cadrul unei rubrici cu caracter nepermanent din anul 1923, Ion Vinea și F. Aderca apreciază operele unor scriitori ca Adrian Maniu și Ion Pillat, articole elogioase fiind consacrate lui Mihail Sadoveanu, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, Anton Pann (sub semnătura lui Tudor Arghezi), Liviu Rebreanu, Al. A. Philippide, nu fără a fi exprimate pe alocuri rezerve față de sămănătorism și gândirism. Eseistica, de factură diversă, și publicistica literară și artistică, foarte bogată, chiar și după anul 1929, când revista își pierde coloratura pronunțat avangardistă și redevine eclectică, este susținută, ca și poezia, și de scriitori din afara grupării, precum Mihail Sebastian, Tudor Arghezi și, sporadic, Panait Istrati, Constantin Noica. Specificul avangardist al publicației angajate în impunerea unui nou curent artistic este mai transparent în domeniul traducerilor și al raporturilor stabilite cu avangarda străină. În scurt timp de la apariție, **C.** își asigură colaborarea a numeroși reprezentanți ai noii arte din Olanda, Franța, Italia, Germania, Danemarca: futuriștii Marinetti și Prampolini, expresioniștii Herwarth Walden și Ludwig

Kassak, cubiștii constructiviști Theo van Doesburg, Georg Linze, foștii dadaiști Hans Arp, Tristan Tzara, suprarealiștii André Breton, Paul Eluard, B. Peret. Apar și desene în manieră avangardistă realizate de Marcel Iancu, cronici dramatice susținute de F. Aderca, cronici cinematografice, articole de popularizare a recitalurilor și spectacolelor de artă nouă organizate de grupare. Alți colaboratori: Victor Eftimiu, Lucian Boz, Radu Boureanu, Sandu Tudor, N. D. Cocea, Dan Botta. *M.W.*

CONTINENT, revistă bilunară ilustrată care apare la Sibiu din 1990. Din colectivul redacțional fac parte Dan Popescu (redactor-șef), Ștefan Tancou, Ion Dur, Vasile Avram. În programul său, **C.** își propune „să ofere o cât mai largă și diversă informație pe planurile și în domeniile atâta vreme închise curiozității", să reafirme „valențele continentale și mai mult decât doar continentale ale Sibiului în actualitatea universală" (Mircea Ivănescu, *Continent*, 1/1990). Rubrici: „Reporter pe mapamond", „Gând românesc – Idee europeană", „Jurnal – Continent". În primii ani, revista publică numeroase studii despre istoria Transilvaniei, articole de sociologie, politologie, economie, traduceri din reviste străine, reportaje. Colaborează cu versuri Ion Mircea și Vasile Avram. Numărul 2 din 1990 conține o povestire inedită de Vasile Voiculescu și studiul lui Constantin Noica, *Ardealul în spiritualitatea românească*, iar numărul 7 din 1990, un fragment inedit de Emil Cioran, *Îndreptar pătimaș*. Din 1992, când revista dobândește un caracter extrem de eclectic, reține atenția doar pagina culturală, unde Ion Dur continuă să publice studii despre Constantin Noica și școala de la Păltiniș, despre Emil Cioran ș.a. Numerele 2–4 din 1991 cuprind un *Centenar Aron Cotruș* și o convorbire realizată de Vasile Avram cu sora poetului, Silvia Boiu-Cotruș. În **C.** mai apar comentarii din actualitatea mondenă, numeroase pagini de literatură comercială, articole despre muzică și cinematografie, reclame, ilustrații. Alți colaboratori: Rodica Braga, Titu Popescu, Mircea Tomuș. *M.W.*

CONTRAFORT, revistă care apare la Chișinău și București, lunar, din toamna anului 1994, editată de Fundația Culturală Română și de Phoenix Press. Directorul publicației este Vasile Gârneț, iar redactor-șef – Vitalie Ciobanu. Redactori asociați: Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Eugenia Bojoga, Vladimir Bulat, Lucreția Bârlădeanu, Iulian Ciocan, Constantin Cheianu, Iurie Bodrug. Din redacție au mai făcut parte Eugen Lungu, Arcadie Suceveanu, Dumitru Crudu, Mihai Fusu, Augustin Nacu, Mihai Vakulovski. **C.**, „revistă a tinerilor scriitori din Republica Moldova", are un program literar (promovarea tinerilor creatori, afirmarea spiritului critic în cultura română din Basarabia) și unul ideologic (civism, conștiință națională, pluralism, europenitate). Cronica literară e semnată de Grigore Chiper, cronica de arte vizuale, „Simeze" – de Vladimir Bulat, cronica dramatică – de Sorin Crișan. Rubrici variate, „Raft", „Fragmente critice", „Interpretări", „Vitralii", „Cartea tradusă", „Cartea străină", „Cartea de istorie", „Carnete", „Disocieri", „Script-tease", se referă la noile apariții editoriale, comentând pe larg noile orientări literare și culturale românești și europene. Sporadic, apar rubrici de istorie literară: „Destine basarabene", „Generația '80. Segmentul basarabean". Poezia, de cea mai bună calitate, e mai frecvent prezentă decât proza. Publică aici îndeosebi poeți optzeciști: Liviu Ioan Stoiciu, Leo Butnaru, Nicolae Țone, Mircea Cărtărescu, Irina Nechit, Romulus Bucur, Octavian Soviany. Proza e reprezentată de Florin Șlapac, Iurie Bodrug, Nichita Danilov, Ovidiu Pecican, Vitalie Ciobanu ș.a. În afară de literatura propriu-zisă și de comentarea cărților sau a actualității social-politice din Republica Moldova, revista propune consistente interviuri cu Ana Blandiana, Victor Ieronim Stoichiță, Leopoldina Bălănuță, Valentina Tăzlăuanu, Al. Călinescu, Monica Lovinescu, Matei Vișniec, Dan Perjovschi, Lucian Boia, Silviu Lupașcu ș.a. Un punct de interes îl constituie anchetele, dosarele, chestionarele, atelierele „Contrafortului". Temele propuse pentru discuție, nu numai literare, sunt de mare actualitate: *Cultura rusă în Basarabia: un atu sau un handicap?, Scriitorul român în tranziție, Unirea: un viitor posibil, Limba română atacată în Basarabia. Opinii ale scriitorilor, Cultură și civilizație în România la sfârșitul secolului XX, Transnistria și federalizarea Republicii Moldova, Patriotism și naționalism la români, Postmodernismul – o nouă/ veche mișcare literară la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI, Un monument al minciunii și al urii. Opinii ale scriitorilor și oamenilor de știință din Basarabia despre „Dicționarul moldovenesc-românesc" al pseudoistoricului Vasile Stati.* Un moment important îl constituie publicarea unui ciclu de conferințe dedicate lui Constantin Noica, susținute de personalități ale vieții științifice și universitare din România, precum Andrei Marga, Sorin Vieru, Mihai Șora, Ștefan Afloroaei, Ion Ianoși ș.a. Pe ultima pagină, la rubrica „Meridian", sunt traduse și adaptate (din publicații străine) „întâlniri" (interviuri, eseuri, literatură) cu mari scriitori ai lumii: Jorge Luis Borges (ultimul lui interviu), Julia Kristeva, Mario Vargas Llosa, Günter Grass, Jorge Semprun, Octavio Paz și alții. *L.Cr.*

CONTRAPUNCT, revistă literară apărută la Timișoara, lunar, între aprilie și noiembrie 1941, între martie și noiembrie 1942, apoi, între aprilie 1943 și martie 1944. Redactor responsabil: Liviu Linția. Cuprinde versuri, minore, și eseuri. Miron Radu Paraschivescu publică un fragment din actul III al piesei *Corăbii blestemate*, Marțian Negrea un medalion despre Gheorghe Dima. Cronicile literare selectează câteva opere de valoare: Lucian Blaga, *Gândirea magică*, Tudor Arghezi, *Lina*, Panait Istrati, *La stăpân*, Dan Botta, *Comedia fantasmelor*, Laurențiu Fulga, *Straniul paradis*. *I.H.*

CONTRAPUNCT, revistă trimestrială de politică și cultură apărută la Köln în 1985–1986, sub direcția lui Ion Rațiu (de la numărul 2 din 1986, Ion Rațiu nu mai deține funcția de conducere), redactor-șef fiind George Carpat Vocke. **C.** iese sub îngrijirea editurii Thule din Köln. Cu un aspect elegant

(copertă ilustrată, hârtie cretată, format mare, 24 pagini) și un substanțial conținut, orientat pe cele două coordonate anunțate în subtitlu, **C.** ambiționează să depășească „insatisfacția de cititor" care i-a determinat constituirea. „Peregrinarea asiduă prin desișurile publicațiilor de limba română din Occident – se spune într-un *Pro Domo. Intenții și temeiuri*, publicat în primul număr – ne-a lăsat nu o dată, în ciuda excelenței atâtor reviste dedicate, cu senzația unui gol și a unei absențe, cu speranța mereu trează, dar mereu neîmplinită, că vom descoperi un focar de spiritualitate modernă și totuși aplecat spre obârșie, capabil să ne mijlocească participarea vital necesară la curentele de idei și la marile controverse ale timpului." Zece rubrici permanente („Cetatea totală", „Tabulae", „Antologia rușinii", „Repere", „Simptome", „Situații", „Engrame", „Etos", „Contur", „Ex-libris") reunesc multe dintre semnăturile cele mai prestigioase ale exilului românesc. Revistă de critică literară de remarcabilă ținută, **C.** se evidențiază și prin atitudinea intelectuală constant protestatară. Vehemenți destructori ai „ordinii" ceaușiste, semnatarii textelor publicate cercetează fenomenul literar românesc cu acel incisiv spirit critic practicat în exil și impus prin revistele românești de la Paris, în special „Limite", „Ființa românească", „Ethos", și prin emisiunile postului de radio Europa Liberă. Se regăsește în paginile publicației din Köln și binecunoscuta de acum „Antologie a rușinii", copios întreținută de reproducerea sloganurilor proceaușiste ale intelectualilor din România, realizată de Virgil Ierunca. Direct ancorat în realitatea românească prin dezvăluirile lui Paul Goma, din suita de articole ce denunță politica regimului de la București (*Drepturile omului și concepția președintelui*, 1/1985, *Ceaușescu și bătrânii*, 4/1985, *Ceaușescu și femeia*, 1/1986 etc.) și prin dezbaterile rubricii „Tabulae" (*România la 20 de ani de la preluarea puterii de către N. Ceaușescu, Anul îndoliat* etc.), **C.** vizează politicul și în aserțiuni nuanțate asupra implicațiilor grave, istorice și naționale ale momentului respectiv (editorialele lui G.C. Vocke: *Revolta animată. Mimetismul politicii în regimul comunist, Exilul și problema națională*, 1/1986 și 2/1986, rubrica „Cetatea totală"), ajungând până la considerații filosofice precum cele ale lui Vintilă Horia din *Morala și rațiunea. Despre o aporie husserliană* (4/1985). Virgil Ierunca, Monica Lovinescu și Ion Negoițescu dețin, în exclusivitate, rubricile „Situații", „Repere" și, respectiv, „Engrame", în vreme ce „Simptome" este semnată alternativ de G.C. Vorke și Gelu Ionescu. Studii și comentarii de literatură română și universală semnează, fără a deține o rubrică, și Ion Caraion (*Poeți și «Poezii din închisori»*, comentariu de mari dimensiuni asupra unui volum publicat în Canada sub îngrijirea lui Zaharia Pană și prefațat de Vintilă Horia, 2-4/1985, *Sartre. Provocarea ca program și posteritate*, 1/1986 ș.a.). Necruțători cu fenomenele derizorii ale climatului literar românesc – *Vadimită cronică, Anticultura la televiziune* (Monica Lovinescu, 1/1985 și 3-4/1986), *Întemnițările unei cariere. Adrian Păunescu, Cenaclul „Flacăra" și puterea* (Gelu Ionescu, 3/1985), *Polemica „Luceafărului" împotriva disidenței și marasmul culturii occidentale românești* (G.C. Vocke, 1/1985) –, autorii rubricilor de comentarii critice trec în revistă cei mai importanți autori și operele editate în țară și în exil, într-un tablou general al literaturii române contemporane: Ion Negoițescu, *Poetul Horia Stamatu, Antiutopie și politică, „Ereticul îmblânzit" de Bujor Nedelcovici, Romanele lui Nicolae Breban, Estetică și morală, Eugen Simion, „Scriitori români de azi", Poetul Dorin Tudoran*; Virgil Ierunca, *Poezia nouă. Caiete critice, Ana Blandiana, „Setea de paradis", Atelier hermeneutic, Marian Papahagi și noua critică literară*; Monica Lovinescu, *Marin Sorescu printre contemporani, Refugiile lui Buzura* ș.a. Sumarul revistei mai include o rubrică („Ex-libris") de consemnări ale apariților editoriale românești în Occident, redactată în limba română sau în alte limbi și unde semnează G.C. Vocke, Pavel Chihaia, Scarlat Ioanide, Elisabeta Axmann-Mocanu. Alte două rubrici sunt dedicate cronicii muzicale („Melos") și plastice („Contur"). Între colaboratorii importanți, se numără, sporadic, Vintilă Horia, Radu Tudoran și Ioan Petru Culianu. După ce schițează într-un cuvânt de „bun rămas" multiplele motive ale suprimării sale („Nu vom insista asupra oficialităților occidentale care, de pildă, au refuzat să ne sprijine sub orice formă, din cauză că publicăm «texte cu caracter politic» și nu doar exclusiv amabile nimicuri culturale. Și nici asupra președintelui «Uniunii Românilor Liberi», care [...] a încercat să exercite o cenzură directă asupra articolelor. Ne referim mai ales la suspiciunea și iritarea mergând până la ostilitate, manifestate de câteva din ziarele și revistele românești din exil"), **C.** își încetează existența cu numărul 3-4 din 1986. *M.P.-C.*

CONTRAPUNCT, revistă apărută la București, săptămânal, din 9 ianuarie 1990, editată de Uniunea Scriitorilor din România. Comitetul de conducere inițial e format din Mircea Cărtărescu, Ioan Groșan, Ion Bogdan Lefter, Cristian Moraru, Mircea Nedelciu; redactorul-șef al publicației va fi Liviu Ioan Stoiciu. O particularitate a publicației este modificarea structurii redacționale, astfel că de la numărul 18 din 1991 comitetul director va fi compus din Ion Bogdan Lefter, Hanibal Stănciulescu, Ioan Stratan; începând cu numărul 2 din 1996, director va fi Ioan Vieru. De la numărul 24 din 1992 va purta subtitlul „Magazin cultural" și va fi bilunară, iar de la numărul 5 din 1995, subtitlul se schimbă în „Lunar de literatură și politică", pentru ca de la numărul 9 din 1995 să devină „Lunar de cultură". Din evoluția **C.**, interesează îndeosebi primii trei ani de apariție, în care se precizează majoritatea pozițiilor literare și social-politice ale generației '80. Profilul revistei și poziția ei în câmpul literar sunt rediscutate în repetate rânduri. Astfel, din primul număr Ion Bogdan Lefter insistă pe „ideea de diferențiere, cuplată cu aceea de complementaritate" în raport cu alte publicații literare și punctează mizele prin raportarea la momentul literar în care apare: „«Contrapunctul» nostru se lansează într-un moment care privilegiază și privirea prospectivă, și pe cea recapitulativă asupra literaturii". În numărul următor, apar și alte precizări, susținute de Mircea Nedelciu, care consideră revista „un fel de detașament de geniu (în sensul militar al termenului)", în jurul căruia să se

grupeze generaţia '80, şi de Mircea Cărtărescu care, respingând ideea că misiunea scriitorului ar fi gazetăria politică, pledează pentru „o orientare pur literară". O caracteristică a **C.** este caracterul compozit, fiind incluse aici şi articole, eseuri sau editoriale de politologie, sociologie (semnate de Andrei Cornea, Liviu Ioan Stoiciu, Florin Iaru, Elena Ştefoi ş.a.), pe lângă cele literare propriu-zise. Cronica literară este ţinută de Cristian Moraru şi de Ion Bogdan Lefter, alături de ei scriind şi Ioana Pârvulescu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Vasilescu. Versuri publică Liviu Ioan Stoiciu, Marta Petreu, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Mariana Marin, Simona Popescu, Florin Iaru, proză – Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Sorin Preda, George Cuşnarencu, Nicolae Iliescu, Cristian Tudor Popescu ş.a. Apar traduceri din Milan Kundera, Mario Vargas Llosa, Benedetto Croce, iar Casares răspunde la un chestionar al lui Ion Vartic (10/1990). Semnificative sunt articolele de critică şi istorie literară, anchetele şi discuţiile care punctează poziţia generaţiei '80 în cadrul momentului literar postdecembrist, precum şi în acela mai larg al istoriei literare postbelice. Astfel, Dan C. Mihăilescu consideră că schimbările de accent aduse de noua generaţie „se cer reconsiderate nu doar din punct de vedere estetic, dar şi din cel politic şi moral" (2/1990), mai mulţi invitaţi vorbesc despre Cenaclul de Luni (Nicolae Manolescu, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter, Bogdan Ghiu, 3/1990), iar Ion Bogdan Lefter prezintă câteva amintiri despre un proiect privind un „roman colectiv" (13/1990) ş.a. În încercarea de a găsi modelele estetice ale generaţiei, se repune în discuţie canonul literar postbelic. Se reiau astfel, „dosarele" Leonid Dimov (Cristian Moraru, 18, 19/1990) şi Mircea Ivănescu (Ion Bogdan Lefter, 13/1991), scriitorii avuţi în vedere fiind socotiţi pionieri ai postmodernismului românesc datorită formulei lor poetice sensibil diferite de cea metaforică a generaţiei '60. Analizaţi cu atenţie şi reevaluaţi sunt şi prozatorii Şcolii de la Târgovişte, în special Radu Petrescu şi Mircea Horia Simionescu. O altă ţintă a publicaţiei este introducerea în câmpul literar românesc a scriitorilor din diaspora. Astfel, apar interviuri cu Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu (Ion Bogdan Lefter, 16/1990, Mariana Marin, 24, 25/1991), cu Paul Goma (Mariana Marin, 13/1991), Dumitru Ţepeneag (12/1990, 29/1991) ş.a. Există numere dedicate recuperării unor scriitori ca Paul Goma, Mircea Eliade (20/1992), Petru Dumitriu (27/1990) ş.a. Pe parcursul anului 1994, conţinutul revistei devine mai sărac, remarcându-se îndeosebi traducerile din texte de teorie literară, realizate de Bogdan Ghiu. Din 1996, se alcătuiesc numere tematice sau, din nou, „dosare" ale unor scriitori: numărul 5 din 1996 e dedicat lui Tristan Tzara, numărul 2 din 1997 lui Constantin Abăluţă etc. *O.S.*

CONVENŢIUNEA, gazetă politică şi literară care apare la Bucureşti, de trei ori pe săptămână, de la 2 septembrie 1863 până la 3 mai 1864. Ca proprietar şi administrator figura Grigorie Heliad, dar sufletul gazetei era C. A. Rosetti, care o folosea în apriga lui campanie împotriva lui Al. I. Cuza. În situaţia de a fi suprimat, ziarul şi-a suspendat apariţia, iar Ministerul de Interne nu a mai dat aprobarea de reapariţie, obligându-l astfel pe Grigorie Heliad să îi schimbe titlul în „Sentinela română", nume sub care se va tipări în 1865. Ziarul era redactat de C. A. Rosetti, Radu Ionescu (care semna Radion) şi, probabil, de Eugeniu Carada. Se publicau şi articole care figuraseră mai înainte în „Românul", versuri de V. Alecsandri (de asemenea republicate), satire (nesemnate) de C. A. Rosetti, versuri de Andrei Mureşanu ş.a. Studiul intitulat *Teatrul român* analizează condiţiile care au favorizat înfiinţarea teatrului la Bucureşti, rolul lui Ion Câmpineanu şi Costache Caragiali, raporturile dintre dezvoltarea burgheziei şi progresul teatrului. **C.** a fost, în primul rând, o gazetă de polemică politică şi a subliniat perseverent legătura dintre viaţa socială şi literatură. *R.Z.*

CONVENŢIUNEA, periodic politic şi literar care apare la Iaşi, mai întâi săptămânal, apoi bisăptămânal, de la 18 iulie 1867 la 4 august 1868. Gazeta are o orientare politică antijunimistă şi cvasiseparatistă. Aici se publică una din primele încercări de contestare a „noii direcţii" junimiste. Autorul ei, Constantin Skeletti, vedea o flagrantă discrepanţă între rigoarea critică aplicată de Titu Maiorescu scriitorilor români din epocă şi înţelegerea arătată literaturii junimiştilor şi, în primul rând, versurilor lui Iacob Negruzzi. Într-un şir de *Epistole literare*, Skeletti discută poeziile redactorului de la „Convorbiri literare", citate de Titu Maiorescu drept modele, analizându-le pentru a demonstra lipsa de talent literar a autorului lor. *R.Z.*

CONVIEŢUIREA (EGGYÜTTÉLÉS), publicaţie care a apărut la Szeged, în Ungaria, trimestrial, începând din ianuarie 1997. Editor responsabil este Gh. Petruşan, revista fiind editată de Catedra de limbă şi literatură română a Institutului Pedagogic „Juhász Gyula", Autoconducerea minorităţii române din Seghedin, Asociaţia Românilor din Seghedin şi de Parohia Ortodoxă Română. Programul revistei este trasat de articolul lui Gh. Petruşan, intitulat *Şi totuşi: conviеţuirea*, în care se arată că publicaţia va încerca o mai bună definire a „idealurilor şi necesităţilor spirituale" ale românilor din Ungaria, „a conviеţuirii româno-ungare în complexitatea ei, a problemelor cu care se confruntă zilnic o naţionalitate". Revista e redactată în limba română, dar nu respinge articolele scrise în limba maghiară, care sunt mai numeroase începând cu numărul al doilea. În mare, sunt prezente următoarele rubrici sau secţiuni: „Politică minoritară", „Istorie locală", „Alte comunităţi româneşti", „Şcoala", „Viaţa creştinească", „Tradiţii", „Limba", „Literatura", „Revista cărţii", „Turism". În primul număr, se publică articole precum: *Coloritul românesc al Seghedinului, Descălecatul Ungariei şi „problema românească"* (Mihai Cosma), *Elev român – şcoală ungurească* (Vasile Marc), un grupaj de articole despre aromâni, între care şi un interviu cu Vasile

Barba de la Freiburg, *Câteva idei despre reforma învățământului românesc din Ungaria* (Florica Santău). Ștefan Cârsta scrie despre comunitatea ortodoxă de la Seghedin, Anamaria Brad despre răspândirea religiei baptiste printre români, Ana Borbély despre studiile filologice din Ungaria, Maria Berényi despre *Personalități de frunte ale iluminismului bănățean*, Elena Muntean despre *Motivul casei în „Povești" și „Amintiri din copilărie"*. Numărul 2 găzduiește o anchetă cu titlul „Problema minorităților revine la rampă", articole despre pamfletul românesc (Cornel Munteanu), despre Bălcescu la Seghedin (Mihai Cosma), despre obiceiurile din Cenadul Unguresc (Ana Hoțopan). Apar poezii semnate de Maria Berényi și George Irimieș și un interesant articol semnat de Farkas Jenö despre *Literatura română în enciclopediile din Ungaria*. *M.Pp.*

CONVORBIRI CRITICE, revistă literară apărută la București, bimensual, de la 1 ianuarie 1907 până la 25 decembrie 1910 și la 1 ianuarie 1935; până la 1 ianuarie 1908 are titlul „Convorbiri". Directori sunt Mihail Dragomirescu (1907-1910), apoi Ioan Peretz (1910), prim-redactor este Cincinat Pavelescu, iar ca secretari de redacție, în 1910, funcționează Corneliu Moldovanu, Liviu Rebreanu și Mihail Sorbul. Comitetul de redacție e format din D. Nanu (până la 1 martie 1908), H. Frollo (de la 15 ianuarie 1907), Emil Gârleanu (de la 1 iulie 1907), E. Lovinescu (de la 1 iulie 1907), Corneliu Moldovanu (de la 2 noiembrie 1907). Editarea revistei este determinată de câteva evenimente literare ale anului 1906, între care apariția publicațiilor „Viața literară" și „Viața românească", intrarea lui N. Iorga în comitetul de redacție al „Convorbirilor literare", premierea (1905) de către Academia Română a *Poeziilor* lui Octavian Goga și a *Povestirilor* lui Mihail Sadoveanu. În aceste condiții, încurajat de „iubirea și de încrederea câtorva tineri scriitori", între ei aflându-se Cincinat Pavelescu, D. Nanu, Emil Gârleanu, E. Lovinescu și Corneliu Moldovanu, criticul Mihail Dragomirescu părăsește revista „Convorbiri literare", care, după opinia sa, abandonase preocupările literare, și înființează o publicație proprie, cu un program pe care îl voia pur estetic. Ideologia de la **C.c.** se definește, cum afirma Tudor Vianu, „prin rezistența față de îngrădirile generale ale timpului". În articolul-program, Mihail Dragomirescu proclamă „critica obiectivă, rece, așezată, care se ridică, senină, dar fără slăbiciune, deasupra patimilor de o zi și care, văzând și cercetând numai lucrul, nu vrea să știe dacă este făcută de un prieten sau de un dușman, să lumineze pe cititori asupra valorii lui, fără ură și părtinire, cu temeiuri totdeauna fățișe și clare". Constatând lipsa unei asemenea critici în practica românească, directorul pleda pentru desăvârșita autonomie a artiștilor și poeților față de problemele politice și culturale ale momentului. Dar, cu toate eforturile ei de a forma o școală critică și de a crea un curent literar antisămănătorist și antipoporanist, revista nu s-a putut impune. Meritul lui Mihail Dragomirescu, și implicit al periodicului pe care îl conduce, constă doar în faptul de a fi intuit talentul de prozator al lui Liviu Rebreanu și de a-i fi publicat mai multe nuvele (*Proștii*, 2/1910, *Culcușul*, 5/1910, *Golanii*, 8/1910, *Dintele*, 12/1910), de a fi evidențiat talentul de dramaturg al lui Mihail Sorbul, tipărindu-i și episodul dramatic într-un act *Săracul popă* (10/1909) și comedia tragică *Paznicul calicilor* (12/1909). În paginile revistei, colaborează cu versuri Al. T. Stamatiad, Cincinat Pavelescu, A. Mândru, Mihail Săulescu, Ana Codreanu, Ion Minulescu (*Triptic banal*, 12/1909), Petre Dulfu, G. Gregorian, proză semnează Emil Gârleanu (*Petrecere*, 10/1909, *Din lumea celor care nu cuvântă*, 6/1910), I. Dragoslav, iar teatru, Artur Gorovei (*Fire ne-nțeleasă*, 6/1910 ș.u.) și însemnări, Corneliu Moldovanu. I. L. Caragiale trimite de la Berlin basmul *Făt-Frumos cu moț în frunte* (24/1908) și articolul privitor la evenimentele de la 1907. Alți colaboratori: Anton Naum, B. Nemțeanu, Victor Eftimiu, I. A. Bassarabescu, Gh. Vâlsan, Radu D. Rosetti, Leon Feraru, Vasile Militaru, Aron Cotruș. *I.H.*

CONVORBIRI LITERARE, revistă de literatură apărută între 1 martie 1867 și martie 1944. În primii cinci ani **C.l.** s-a editat bilunar, iar de la 1 aprilie 1872 până la încetare — lunar. După 1 aprilie 1885, sediul redacției s-a mutat din Iași la București. Până la 1 mai 1893, revista a avut în fruntea ei, ca redactor răspunzător, pe Iacob Negruzzi, care, de la această dată intitulându-se director, și-a asociat un comitet alcătuit din colaboratori tineri. Peste aproape doi ani, la 1 ianuarie 1895, I. Negruzzi cedează în întregime conducerea unui comitet de redacție, format din Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voinești, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. A. Rădulescu și Fr. Robin. Ulterior, acest comitet a fost completat cu noi membri: N. I. Basilescu, 1896; din 1900, Gr. Antipa, Victor Babeș, I. Bogdan, I. A. Bassarabescu, D. Bungețianu, C. Litzica, Simion Mehedinți, Ludovic Mrazec, A. Naum, Dimitrie Onciul, Șt. Orășanu, E. Pangrati, I. Paul, A. Philippide, M. Săulescu, D. Voinov, N. Volenti; din 1902, C. Alimănești eanu, A. C. Cuza și G. Murnu, iar N. Iorga, de la 1 ianuarie 1906. De la 1 ianuarie 1896 până în noiembrie 1906, **C.l.** a aparținut unui „comitet de proprietate", format din N. I. Basilescu, M. Dragomirescu, Dumitru Evolceanu, I. S. Floru și C. Rădulescu-Motru (care au funcționat, în același timp, și ca redactori), Al. Antemireanu (pentru dări de seamă despre publicațiile românești de actualitate) și Fr. Robin (pentru cronica evenimentelor politice). De la 1 ianuarie 1902, director este I. Bogdan. De la 1 ianuarie 1907 până în 1921, în fruntea revistei s-a aflat Simion Mehedinți, căruia i-a urmat, până la 1 ianuarie 1939, Al. Tzigara-Samurcaș. De la această dată, **C.l.** va fi condusă de I. E. Torouțiu, membri în comitetul de redacție fiind Al. Ionescu, T. Al. Munteanu și Ștefan Cuciureanu.

C. l. este legată de societatea Junimea, a cărei purtătoare de cuvânt era în bună măsură și ai cărei membri au contribuit bănește la apariția ei. Câtva timp revista a fost scoasă aproape numai ca urmare a sacrificiilor materiale făcute de Iacob Negruzzi. În 1885, e cedată editorului I. V. Socec. Mai ales în

timpul cât s-a aflat sub conducerea lui Negruzzi, a păstrat o anumită independență față de Junimea, unele din lucrările acceptate în paginile ei nefiind citite și aprobate la întrunirile societății. Cu deosebire după 1893, un cuvânt hotărâtor în stabilirea sumarului și a orientării l-a avut T. Maiorescu, ale cărui sfaturi contribuiseră și înainte la definitivarea profilului publicației. De altfel, tot el a redactat și programul **C.I.**, plasat sub semnătura lui I. Negruzzi, căruia însă nu-i aparține decât un singur paragraf. Reflectând cu fidelitate scopurile Junimii, programul preconiza eliberarea literaturii de servituțile de până atunci, insistând cu fermitate pentru separarea domeniilor activității spirituale. Expresie a dezvoltării vieții literare a vremii, **C.I.** afirmă, pentru întâia dată la noi, însemnătatea și valoarea literaturii ca artă de sine stătătoare, promovând mai ales criteriul estetic. Pentru a-l impune, revista își propune să acorde o mai mare importanță criticii literare. Ea a adoptat o atitudine rezervată față de anumiți scriitori dintre 1840 și 1860, fără însă a nega semnificația acestei perioade. Reacție față de confuzia pe care critica vremii o făcea între estetic și politic, programul **C.I.** insista cu deosebire asupra literaturii actuale, pe care o aprecia numai în funcție de valoarea ei artistică. Cu o vigoare puțin obișnuită, a susținut acest punct de vedere între 1890 și 1900, în timpul polemicii dintre T. Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea. După 1900, în structura ei survin modificări sensibile, pe primul plan trecând, în locul literaturii, studiile de istorie. Între 1907 și 1939, se fac tentative serioase de revenire la vechile coordonate. Dar, în ciuda numeroaselor eforturi depuse de S. Mehedinți și Al. Tzigara-Samurcaș, spațiul este ocupat fie de ample studii de filosofie și de istoria artei, fie de o literatură mediocră. Marii scriitori ai acestei perioade nu sunt prezenți decât cu totul ocazional. Sub direcția lui I. E. Torouțiu, se preferă studiile de istorie literară, majoritatea referitoare la foștii membri ai Junimii.

În conștiința literară românească, **C.I.** a intrat in primul rând datorită lui M. Eminescu, I. L. Caragiale și I. Creangă. O însemnătate cu totul deosebită s-a acordat liricii, conform concepției romantice, potrivit căreia poezia stă la temelia tuturor literaturilor începătoare. În primii ani s-au publicat doar versuri modeste. Cu timpul, revista a reușit să grupeze în jurul ei pe cei mai reprezentativi poeți români ai epocii. Mari speranțe se puneau, la început, în M. D. Cornea, Sc. Capșa, Matilda Cugler-Poni, N. Skelitti, cultivați cu stăruință. Preferințele s-au îndreptat apoi către V. Alecsandri, al cărui talent era deja unanim recunoscut, încât se poate considera că poezia primilor ani ai **C.I.** este reprezentată de creația acestuia. Treptat, se descoperă câteva talente originale, mai potrivite exigențelor Junimii. Cel care se va impune definitiv, nu numai în cercul junimist, ci în întreaga literatură română, este M. Eminescu. Junimea și revista ei și-au aflat poetul care să împlinească deziderateleatât de precis formulate de T. Maiorescu în articolele *Despre poezia română* și *Direcția nouă în poezia și proza română*. În literatura noastră pătrunde, astfel, lirica de meditație, bazată pe o gândire filosofică adâncă, transpusă într-o imagistică remarcabilă prin noutatea ei. Aproape toată poezia publicată în revistă între 1870 și 1890 este reprezentată de versurile eminesciene, pe care **C.I.** le-a răspândit, impunându-le astfel pe întregul teritoriu de limbă română. Aici au apărut *Venere și Madonă, Epigonii* (1870), *Mortua est* (1871), *Călin (File din poveste)* (1876), *Singurătate* (1878), *Rugăciunea unui dac, Atât de fragedă..., Sonete* (1879), cele cinci *Scrisori* (1881, 1890), *Luceafărul* (1883). Printre poeții apreciați s-a aflat și Samson Bodnărescu, autor de meditații (*Ce poate fi va fi*, 1872, *Moartea cerșetorului*, 1873). Nu mai puțin prețuit era Anton Naum, ale cărui versuri dezvăluie o altă trăsătură a poeziei convorbiriste – tentativa de conciliere a clasicismului cu romantismul (*Nox erat*, 1875, *Aegri somnia*, 1876, *Lui Leopardi*, 1881). O poezie de aceeași factură publica și Duiliu Zamfirescu (*Fum*, 1884, *Nimfa tânără Leuca*, 1888, *Pe Acropole*, 1893). **C.I.** nu a acordat atenție doar unei anume specii poetice, promovându-le pe toate în egală măsură, deși unele sunt mai bogat reprezentate. Pe lângă poemul de meditație, pot fi întâlnite numeroase pasteluri, cele mai multe aparținând lui V. Alecsandri, care impune astfel specia, grație publicației junimiste, în literatura română. Pastelul a mai fost încercat și de N. Beldiceanu (*Moșii*, 1872, *Apusul soarelui*, 1873, *Prăsitorii*, 1876) sau N. Volenti (*Icoane din viață*, 1883–1887). Prin Alecsandri pătrund de asemenea legenda și legenda istorică în versuri (*Dumbrava Roșie*, 1872, *Dan căpitan de plai*, 1874, *Grui Sânger, Legenda ciocârliei*, 1875), în care s-au mai exersat N. Beldiceanu (*Noureanu*, 1876), N. Gane (*Piatra lui Toader*, 1874), Ciru Oeconomu (*Petre Cărăbete*, 1885, *Capul lui Mihai Viteazul*, 1889). Balada romantică a fost și ea selectată (I. Negruzzi, *Kaher*, 1867, M. Eminescu, *Strigoii*, 1876, M. D. Cornea, *Domnița și robul*, 1869, A. Naum, *Dona Clara*, 1876, N. I. Basilescu, *Orla*, 1892), la fel și idila (I. Negruzzi, *Miron și Florica*, 1870) ori satira (M. Eminescu, I. Negruzzi, D. C. Ollănescu-Ascanio). Nici poezia patriotică nu a fost ocolită; în **C.I.** sunt inserate câteva dintre cele mai izbutite stanțe de acest fel ale lui V. Alecsandri (*Oda ostașilor români, Peneș Curcanul, Sergentul, Căpitanul Romano*, 1877). Fără a se ridica deasupra mediocrității, N. Skelitti, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, Th. Șerbănescu, D. Petrino, I. Negruzzi, M. Gregoriady de Bonacchi au scris versuri de dragoste, cele mai multe sub formă de lied. O singură încercare de poezie simbolistă apărută aici aparține lui Th. Șerbănescu (*Sonete decadente*, 1892).

În **C.I.** se găsesc relativ puține romane, cele alese situându-se însă printre creațiile de seamă ale genului. Sunt romane realiste, inspirate din realitățile sociale românești, în general, și moldovenești, în special, dezvoltând probleme de actualitate. Aici și-a adus Duiliu Zamfirescu cele mai bune creații ale sale (*Viața la țară*, 1894, 1895, fragmente din *Tănase Scatiu*, 1896, 1907, din *În război*, 1897, și, integral, *Lydda*, 1898–1900). Aceleiași orientări realiste i se subsumează și romanele, mai puțin reușite, ale lui I. Negruzzi (*Mihai Vereanu*, 1873) și N. D. Xenopol (*Păsurile unui american în România*, 1879–1880). O atenție deosebită s-a acordat nuvelelor și schițelor, care sunt

în număr mare și într-o bogată varietate de stiluri. Foarte bine reprezentată este nuvela realistă, a cărei tematică avea în centrul ei, de preferință, funcționarul mărunt sau dezmoșteniții vieții. Niciodată nuvelistica din **C.I.** nu a cunoscut excesele naturalismului, de la care a preluat totuși minuția și exactitatea descrierilor, interesul pentru periferia societății. În această categorie intră proza lui Duiliu Zamfirescu *(Furfanțo,* 1900), N. Volenti *(O idee fixă,* 1892) ș.a. Tonul general este însă moderat, exprimând un realism cuminte: I. Al. Brătescu-Voinești (care tipărește câteva din cele mai izbutite nuvele ale sale, precum *Pană Trăsnea Sfântul,* 1893), I. L. Caragiale *(O făclie de Paște,* 1889), I. Popovici-Bănățeanul *(În lume. Din viața meseriașilor,* 1892) și, mai ales, Duiliu Zamfirescu, ale cărui nuvele s-au tipărit aici, aproape toate, între 1885 și 1911. Note accentuate de satiră socială se ivesc la I. Negruzzi (ale cărui *Copii de pe natură,* apărute între 1869 și 1880, s-au bucurat de răsunet), G. I. Lahovari *(Popa Burcă,* 1882), N. Gane *(Duduca Balașa,* 1876). Prin N. Gane, **C.I.** se orientează și către nuvelele populare, din care acceptă un mare număr, aparținând scriitorilor din întreaga țară. *Șanta* (1874), *Andrei Florea Curcanul* (1877) stau alături de cele mai reușite din scrierile lui I. Slavici, cum ar fi *Popa Tanda* (1875), *Scormon* (1875), *Gura satului* (1878) sau *Budulea Taichii* (1880). Mai pot fi întâlniți Teodor V. Ștefanelli, Virgil Onițiu, D. C. Ollănescu-Ascanio. Nuvela istorică a avut și ea căutare, încât, alături de multe proze ale lui N. Gane, înșirate între 1867 și 1877, pot fi întâlnite și *Decebal* (1869) și *Tuhutum* (1870) ale lui I. Pop-Florantin. Parte sub influența romantismului german, parte sub aceea a mitologiei naționale, **C.I.** propune și câteva nuvele fantastice: *O floare albă* (1869) și *O casă neagră* (1870) de I. Pop-Florantin, *Sărmanul Dionis* (1872) de M. Eminescu. Cu povestiri este prezent I. Creangă, căruia îi aparțin, între 1875 și 1884, *Soacra cu trei nurori, Punguța cu doi bani, Dănilă Prepeleac, Moș Nichifor Coțcariul, Povestea lui Stan Pățitul, Povestea unui om leneș, Popa Duhu* și cea mai importantă scriere a sa, *Amintiri din copilărie.*

Se poate spune că dramaturgia românească a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea se regăsește, în ceea ce are ea mai reprezentativ, în **C.I.** Așa sunt, de pildă, capodoperele lui I. L. Caragiale: *O noapte furtunoasă* (1879), *O scrisoare pierdută* (1884), *D-ale carnavalului* (1885). Făcând apel la umor, precum în *O alegere la senat* (1878) de I. Negruzzi, sau la comicul buf, ca în comediile lui Gh. Bengescu-Dabija *O palmă la bal mascat* (1871) și *Cucoana Nastasia Hodoronc* (1877) și în „cânticelele comice" ale lui V. Alecsandri și I. Ianov, autorii dramatici abordează de preferință satira socială. Subiectele erau extrase din realitățile întregii societăți, de la boieri până la țărani (I. Slavici, *Fata de birău,* 1871 și *Toane sau vorbe de clacă,* 1874). Nu a fost neglijată nici revista teatrală, în această direcție manifestându-se I. Negruzzi care, în colaborare cu Ed. Caudella, a scris *Beizadea Epaminonda* (1885), iar cu D. R. Rosetti, *Nazat!* (1886) și *Zeflemele* (1888). Tragediile și dramele trezesc și ele interesul, îndeosebi cele cu subiecte din istoria națională. După *Lăpușneanu-Vodă* (1878) de Samson Bodnărescu, își face loc *Gaspar Grațiani, Domnul Moldovei* (1888) de I. Slavici. Se pare însă că preferințele mergeau mai ales spre tragedii inspirate fie din istoria antică: *Fântâna Blanduziei* (1884) și *Ovidiu* (1885) de V. Alecsandri, *Pygmalion, regele Feniciei* (1886) de Gh. Bengescu-Dabija, *Parisina* (1897) de N. I. Basilescu, fie din istoria Evului Mediu: *Rienzi* (1868) de S. Bodnărescu. Întâietate au avut tragediile în versuri, de la care se cerea să respecte, pe cât posibil, modelele genului.

C.I. și-a arătat încă de la început opțiunea pentru critica literară, pornind de la necesitatea demersului critic în cultura românească. Chiar din primul număr, Titu Maiorescu începe să publice articolul *Despre poezia română* (text editat în volum sub titlul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*), în care, completând succintul program de pe prima pagină a revistei, fundamentează principiile după care s-a călăuzit, ulterior, întreaga activitate critică a **C.I.** Fiind singura publicație din țară dedicată exclusiv literaturii, **C.I.** și-a circumscris de la apariție domeniul, adăugând criticii literare promovate anterior un criteriu fundamental — cel al valorii estetice. În vreme ce critica dinainte sau chiar cea contemporană accentua fie criteriul social, fie cel etnic, revista junimistă le subordonează celui estetic. **C.I.** se afirmă, în felul acesta, și în registrul polemic, fapt evident și din tonul unor intervenții. Critica practicată aici se arăta a fi cu precădere directoare și categorică. Se apela rar la explicație și analiză, numai în cazurile de strictă necesitate. De obicei se evitau elogiile, preferându-se de cele mai multe ori exemplele negative. Așa a procedat, de pildă, P. P. Carp cu piesa *Răzvan Vodă* (intitulată ulterior *Răzvan și*

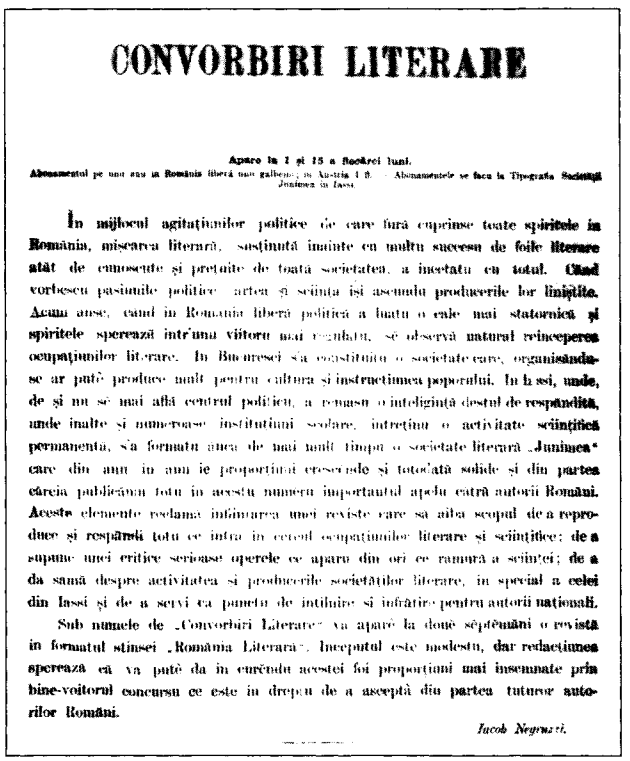

CONVORBIRI LITERARE

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

Abonamentul pe unu anu în România liberă unu galbenu; în Austria 1 fl. — Abonamentele se facu la Tipografia Societății Junimea în Iași.

În mijlocul agitațiunilor politice ce cari fură cuprinse toate spiritele în România, mișcarea literară, susținută înainte cu multu succesu de foile literare atât de cunoscute și prețuite de toată societatea, a încetatu cu totul. Când vorbescu pasiunile politice, arteu și scîința își ascundu producerile lor liniștite. Acumu anse, când în România liberă politica a luatu o cale mai statornică și spiritele sperează într'unu viitoru mai resultatu, se observă natural începerea ocupațiunilor literare. În Bucuresci s'a constituitu o societate care, organisându-se ar pute produce multi pentru cultura și instructiunea poporului. În Iași, unde, de și nu se mai află centrul politicu, a remasu o inteligință destul de respândită, unde inalte și numerose institutiuni scolare, intrețiu o activitate scințifică permanentă, s'a formatu unu de mai multi timpu o societate literară „Junimea" care din anu in anu ie proportiui crescende și totodată solide și din partea căreia publicămu totu in acestu numeru importantul apelu către autorii Români. Acesta elemente reclama infiintarea unei reviste care să aibă scopul de a reproduce și respândi totu ce intra in cercul ocupațiunilor literare și scințifice: de a supune unei critice serioase operele ce apară din ori ce ramură a scinței; de a da samă despre activitatea și producerile societăților literare, in special a celei din Iassi și de a servi ca punctu de intilnire și infrătire pentru autorii naționali.

Sub numele de „Convorbiri Literare" va apare la două septemâni o revistă in formatul stinsei „România Literară". Inceputul este modestu, dar redactiunea sperează că va pute da in curendu acestei foi proportiuni mai insemnate prin bine-voitorul concursu ce este in drepturi de a aseptă din partea tuturor autorilor Români.

Iacob Negruzzi.

Vidra) a lui B. P. Hasdeu (1867), cu fabulele lui Gh. Sion (1869) sau cu un poem al lui Ronetti-Roman (1878). Concomitent cu acțiunea de înlăturare a mediocrităților și a tot ceea ce contravenea propriilor principii critice, **C.I.** a susținut, îndeosebi prin Titu Maiorescu, pe cei mai însemnați scriitori români (Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici). Generată de realitățile curente ale literaturii dintre anii 1850 și 1870, critica de la **C.I.** a fost, cu deosebire în primele două decenii, o critică de mare actualitate, prevalând asupra esteticii și teoriei literare. Abia odată cu ivirea unei reviste („Contemporanul", 1881) ce susținea principii estetice opuse, s-a făcut loc și unor articole teoretice, semnate mai întâi de T. Maiorescu, apoi de elevii acestuia, M. Dragomirescu, P. P. Negulescu ș.a. În această a doua etapă se remarcă îndeosebi D. Evolceanu, precum și N. Petrașcu și M. Dragomirescu, adepți, ca înaintea lor P. P. Carp, ai criticii normative. Deși accentul cădea asupra literaturii contemporane, **C.I.** a încercat să valorifice și creația deceniilor anterioare, prin studii despre C. Conachi, Al. Hrisoverghi, Daniil Scavinschi sau C. Negruzzi ori publicând o bogată corespondență emanând de la V. Alecsandri, M. Eminescu, C. Bolliac, I. Creangă, I. Heliade-Rădulescu, I. Ghica, T. Maiorescu, C. Negruzzi. Sporadic, **C.I.** programează pagini de critică sau de istorie a artelor, semnate de P. Verussi, I. Negruzzi, S. Bodnărescu, M. Strajanu, N. Gabrielescu.

O preocupare stăruitoare a **C.I.** au constituit-o problemele limbii române din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Se continuă, cu argumente științifice, lupta începută de A. Russo și V. Alecsandri împotriva curentelor latiniste, fiind combătut cu vehemență dicționarul elaborat de I. C. Massim și A.T. Laurian. Elocvent în acest sens este, prin seriozitatea demonstrației, studiul din 1871 al lui N. Ch. Quintescu. În ce privește îmbogățirea vocabularului literar, se recomanda limba vorbită de popor, cât și lexicul limbilor romanice. Contribuția adusă la constituirea unei limbi literare unitare este remarcabilă, fiind privilegiate consecvent numai acele opere care se conformau principiilor junimiste. De un mare folos s-au dovedit a fi scrierile lui V. Alecsandri, al cărui prestigiu a sporit influența revistei. T. Maiorescu a avut un aport deosebit la procesul de unificare a limbii, mai ales prin articolele *Limba română în jurnalele din Austria* (1868) și *În contra neologismelor* (1881), după cum tot el are mari merite în stabilirea premiselor stilului beletristic românesc modern, prin articolele *Beția de cuvinte la „Revista contimporană"* (1873) și *Oratori, retori și limbuți* (1902). Despre graiurile populare s-au publicat studii speciale, semnate de A. Lambrior, T. Maiorescu, M. Pompiliu. O importanță aparte a acordat revista Junimii chestiunilor de ortografie, reușind să oprească tendințele latiniste și să impună un fonetism temperat, adoptat ulterior pe întreg teritoriul de limbă română. În această direcție sunt de amintit argumentările lui T. Maiorescu, V. Burlă, A. Lambrior, I. A. Rădulescu-Pogoneanu. Continuând orientarea celor mai multe din publicațiile anterioare, **C.I.** a avut în vedere în mod deosebit folclorul, considerat ca expresie a caracterului național. De aici, tendința de a-l așeza la temelia literaturii culte și a limbii literare. Prezența lui V. Alecsandri a stimulat interesul, deja existent, al convorbiriștilor față de creația populară, în care ei vedeau și un bogat izvor de inspirație, așa cum reiese din ampla prezentare pe care Maiorescu o face volumului lui Alecsandri *Poezii populare ale românilor* (1866). Treptat, revista ajunge să grupeze pe câțiva valoroși folcloriști, contribuind la impunerea unor principii moderne în culegerea și interpretarea literaturii populare. O poziție categorică adoptă, în această privință, A. Lambrior, în studiul *Literatura poporană* (1874), unde susține necesitatea culegerii nu numai exacte, dar și în totalitate a variantelor, spre a se putea alcătui un corpus, util pentru studiile etnografice, istorice și lingvistice. Atitudinea este caracteristică tuturor lucrărilor despre folclor tipărite în **C.I.**, care a respins orice interpretare falsă, făcută din punctul de vedere al latiniștilor. Așa au procedat, de exemplu, I. D. Caragiani, G. Vârnav-Liteanu, G. I. Pitiș, M. Strajanu. Spre a feri, pe viitor, folclorul de răstălmăciri, mulți dintre cei ce au publicat aici literatură populară au notat, mai mult sau mai puțin complet, locul culegerii și numele informatorului, păstrând în cea mai mare parte particularitățile de limbă și considerând că astfel pot oferi o garanție suplimentară de autenticitate. Pentru a obține o imagine cât mai cuprinzătoare, **C.I.** a avut în vedere toate teritoriile locuite de români, colectând texte din Moldova, Muntenia, Transilvania, Bucovina, Banat, Maramureș și Oltenia, Dobrogea, Basarabia Macedonia. Dintre specii, a preferat baladele, legendele și doinele, a căror valoare artistică a subliniat-o îndeosebi. Balade au trimis C. N. Mateescu, doine — Al. Viciu și Elena Sevastos. Se remarcă basmele lui Miron Pompiliu, I. Slavici, P. Ispirescu. O importantă culegere de bocete îi aparține lui T. T. Burada (1878–1883). Tot în coloanele **C.I.** s-au rânduit câteva dintre cele dintâi studii de folclor comparat din România, aparținând lui M. Gaster (1872) și lui T. T. Burada (1882).

În **C.I.** s-au tipărit și lucrări de filosofie, logică, morală, istorie, psihologie, chiar și de medicină și zoologie. Lăsând la o parte propagarea darwinismului, preocupare comună cu a altor reviste din epocă, rămâne ca o particularitate deschiderea față de încercările de metafizică materialistă, ca acelea ale lui V. Conta, sau interesul arătat doctrinei schopenhaueriene, mai ales prin intermediul lui T. Maiorescu. În linii generale, articolele de filosofie din **C.I.** stau sub semnul pozitivismului și al evoluționismului. Concepții înrudite vădesc studiile de istorie, în special cele ale lui G. Panu și A. D. Xenopol. Revista a găzduit unele cercetări fundamentale pentru istoria României, cum ar fi acelea ale lui A. D. Xenopol, I. Bogdan și D. Onciul, precum și pagini inedite aparținând lui N. Bălcescu.

Prin impunerea unui judicios spirit critic, **C.I.** a contribuit în mare măsură la dezvoltarea vieții literare a României. A fost ajutată, întru aceasta, de o sumă de reviste aliate, care și-au însușit programul ei, cum ar fi „Telegraful român", „Foișoara Telegrafului român", „Tribuna", „Pressa", „Orientul român", chiar „Familia" și „Gazeta Transilvaniei". Alte periodice i-au fost adversare de la bun început, mai ales după ecoul trezit de articolele critice ale lui T. Maiorescu. Ca urmare, **C.I.** a avut de susținut câteva polemici — ce au produs un mare răsunet — cu „Revista contimporană", „Columna lui Traian", „Contempo-

ranul", „Literatură și artă română". Câțiva dintre foștii inamici i-au devenit, în scurtă vreme, colaboratori (M. Strajanu, V. A. Urechia, B. P. Hasdeu, Ciru Oeconomu). Exercitându-se în planuri multiple și variate, în toate provinciile românești, unde a pătruns de la cel dintâi număr, influența **C.I.** asupra culturii și literaturii române a fost decisivă. *D.M.*

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LUNARĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redacția : Iași, Palatul Culturii, tel. 16242 ANUL I SERIE NOUĂ

CONVORBIRI LITERARE, revistă editată de Uniunea Scriitorilor din R. S. România, care apare la Iași, lunar din mai 1970 până în decembrie 1971, apoi bilunar între 1 ianuarie și 15 decembrie 1972 și din nou lunar, din ianuarie 1973 până în decembrie 1989; reapare de la 15 februarie 1990. Continuă „Iașul literar", ca serie nouă a revistei „Convorbiri literare", înființată în 1867 și editată până în 1944. Redactori-șefi: Dumitru Ignea (1970–1971), Corneliu Ștefanache (1972–1976), Corneliu Sturzu (1977–1990); secretar de redacție: Horia Zilieru. În comitetul de redacție (1982): Corneliu Sturzu (redactor-șef), Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu. **C.I.** aspiră să continue tradiția valoroasă a presei literare ieșene și să promoveze o literatură care să exprime cât mai fidel realități contemporane. Publică versuri și proză originală și tradusă, articole de istorie și critică literară, interviuri, cronică literară și artistică, precum și contribuții grupate în rubrici speciale: „Convorbiri critice", „Restituiri", „Literatura și școala", „Dicționar literar autobiografic", „Dicționar de pseudonime". În cadrul altor rubrici, „Mari repere", „Antologia lirică a «Convorbirilor»", „Critica poeziei, prozei și critica criticii", „Prezențe contemporane", „Delimitări", „Cronica ideilor literare", „Opinii-controverse", apar materiale variate, bine documentate, care fac din **C.I.** o revistă de ținută, cu un profil bine conturat. Colaborează cu versuri George Lesnea, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Ștefan Aug. Doinaș, Horia Zilieru, Gheorghe Tomozei, Nicolae Țatomir, Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturzu, Lucian Valea, cu proză – Vasile Băran, Mircea Micu, Romulus Guga, Ion Istrati, Ion Lăncrănjan, Mircea Ciobanu. Semnează eseuri și studii critice Constantin Ciopraga, Mihai Drăgan, George Macovescu, Mihai Ungheanu, Mircea Iorgulescu, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu, Laurențiu Ulici, Al. Andriescu, Virgil Cuțitaru, Ion Bălu. Fenomenul literar contemporan este abordat, în articole, eseuri sau interviuri, de critici, istorici literari și scriitori precum Al. Piru, Adrian Marino, Șerban Cioculescu, Alexandru Paleologu, Al. Ivasiuc, C. Țoiu ș.a. Un *Dicționar de pseudonime*, întocmit de Gh. Catană, are meritul de a completa lucrarea omonimă publicată de Mihail Straje în 1973. Există, totodată, preocuparea pentru valorificarea literaturii române vechi, moderne și contemporane, aducându-se în atenția cititorilor pagini din cronicari, texte inedite din secolul trecut și din literatura actuală: *Labiș inedit* (2/1972), *Zaharia Stancu inedit* (5/1976), *Un articol necunoscut al lui Eminescu despre serbarea de la Putna* (11/1977, 1/1978), *Un eminescolog ignorat* (6/1978), *M. Codreanu – scrieri inedite* (7/1978), *Titu Maiorescu* (2/1980), *G. Topîrceanu* (3/1980), *T. Arghezi* (5/1978). În numărul 5 din 1978, la o anchetă despre personalitatea unei reviste, răspund Ion Arieșanu, redactor-șef al revistei „Orizont", Gabriel Dimisianu, redactor-șef adjunct al „României literare", Nicolae Dragoș, redactor-șef al revistei „Luceafărul", Romulus Guga, redactor-șef al revistei „Vatra", Nicolae Moțoc, redactor-șef al revistei „Tomis", și Aurel Rău, redactor-șef al revistei „Steaua". Mai colaborează cu versuri Ioana Diaconescu, V. Filip, Haralambie Țugui, cu proză, D. R. Popescu, N. Breban, Ștefan Oprea, iar cu eseuri, Constantin Coroiu, Ion Bogdan Lefter ș.a.; cronici literare scriu Al. Dobrescu, Al. Călinescu, Mihai Iordache ș.a. Sunt susținute continuu rubricile „Eminesciana", „Sadoveniana", „Maioresciana", aici fiind publicate contribuții semnate de Constantin Ciopraga, D. Vatamaniuc, Eugen Simion, Cornel Ungureanu, Ilie Dan, Virgil Cuțitaru ș.a. Gh. Bulgăr trimite *Scrisori din Franța* (10/1980), N. Cârlan aduce precizări legate de debutul lui N. Labiș, găzduit în numărul 8 din 1950 al revistei „Iașul nou", cu poezia *Fii dârz și luptă*, semnată Nicolae Fălticeni (10/1982). Numere speciale sunt închinate centenarelor nașterii scriitorilor Tudor Arghezi (5/1980) și Mihail Sadoveanu (10/1980). Alți colaboratori: Zaharia Sângeorzan, Dragoș Vicol, Mircea Radu Iacoban, Florin Mugur, Mircea Muthu, Radu Negru, Aurel Sasu, George Alboiu, Ana Blandiana, Gabriel Mardare, Petre Stoica, Stelian Dumistrăcel. Ediția specială din decembrie 1989 – ianuarie 1990 marchează încheierea și, concomitent, începutul unei etape

După o firească perioadă de tranziție, asigurată redacțional de un comitet provizoriu de coordonare, revista inaugurează la 15 februarie 1990 o serie nouă, editată într-un format mai mic, cu frontispiciul schimbat și cu apariție săptămânală. Colectivul de redacție va suferi în decursul anilor '90 modificări: Radu Andriescu, Liviu Antonesei (redactor-șef adjunct), Emil Brumaru (redactor-șef adjunct), Sânziana Caraman, Nicolae Dabija, Nichita Danilov, Daniel Dimitriu, Al. Dobrescu (redactor-șef), Gabriela Codruța Gavril, Valeriu Gherghel, Ion Hadârcă, Nicolae Ionel, Constantin Pricop (o vreme secretar general de redacție, funcție pe care o va schimba cu Valeriu Gherghel), Horia Zilieru. Lor li se vor adăuga Alina Mungiu și Mădălina Grigoraș (secretar de redacție). În editorialul numărului de debut al noii serii, Al. Dobrescu (redactor-șef între februarie 1990 și decembrie 1995) precizează că, în timpuri tulburi, scriitorul nu are voie să se cantoneze în literaturitate, ci trebuie să se implice în viața cetății: „Este motivul pentru care «Convorbiri literare» încetează a mai fi, deocamdată, o revistă precumpănitor literară. Vom da absolută prioritate tuturor temelor și problemelor fierbinți ale momentului, poate că fără legătură imediat vizibilă cu literatura, dar fără de a căror dreaptă soluționare e de neconceput o viață literară normală [...] Când ea se va instaura ne vom întoarce liniștiți la uneltele noastre". În consecință, o vreme revista ar fi putut purta titlul unei rubrici din paginile

sale: „Convorbiri neliterare". Și aceasta pentru că cea mai mare parte a spațiului tipografic din cele 16 (sau 32) pagini ale revistei este ocupată de anchete, interviuri, eseuri, traduceri, rubrici, corespondențe externe pe teme inspirate din realitățile social-politice. Nu întâmplător, la un moment dat, colegiul redacțional a simțit nevoia unei coagulări a textelor la ordinea zilei și a introdus în corpul publicației un așa-numit supliment intitulat „Convorbiri sociale și politice". Preocupările strict literare s-au rezumat o bună bucată de timp la câte o cronică literară, uneori „suprimată" și aceea, rubrica devenind „În loc de cronică literară". Se publică, fără constanță și fără un program anume, texte de istorie și critică literară, fragmente de jurnal, de roman, piese într-un act, romane în foileton, texte inedite vizând mai cu seamă autori odinioară interziși, exilați, cenzurați: Mircea Eliade, Paul Goma, Octavian Paler, Matei Vișniec ș.a., dar mai ales, apar versuri ale unor poeți ieșeni sau din Basarabia. Traducerile din poezia universală sunt minime. În mare vogă, ca, de altfel, în toată presa literară a momentului, se află dialogurile pe teme de actualitate (intelectualii, comunismul, vremurile noi, libertatea presei, literatura de sertar) purtate de Emil Brumaru (inițial), Liviu Antonesei și Dorin Popa (ulterior) cu scriitori, oameni politici, români din străinătate precum Luca Pițu, Al. Zub, Ion Rațiu, Mihai Ursachi, Ion Cristoiu, Ioan Buduca, Al. Paleologu, Paul Goma, Dan Petrescu, Mircea Iorgulescu, Nicolae Breban, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Gheorghe Grigurcu, Emil Hurezeanu, Ana Blandiana, Ștefan Agopian ș.a. Ultimele pagini ale fiecărui număr sunt dedicate corespondenței din străinătate și traducerilor din autori „la modă" (în general scriitori-cetățeni): Czeslaw Milosz, Michel Foucault, Vladimir Bukovski, Günter Grass, André Glucksman, Milan Kundera, Al. Zinoviev ș.a. Încep să se contureze și câteva rubrici, unele mai rezistente în timp, altele efemere: „Ieri și azi" (unde se publică texte apărute în presa românească de altădată, care nu și-au pierdut însă actualitatea: Mihai Ralea, N. Iorga, Nae Ionescu, Pamfil Șeicaru, Mircea Eliade, Al. A. Philippide), „Observator" (unde se publică puncte de vedere legate de chestiuni la ordinea zilei: „rinocerizare", democrație, totalitarism, comunism, libertatea presei, evenimentele socio-politice interne etc., aceleași teme pe care, de altminteri, își construiește editorialele și Al. Dobrescu). Semnatarii articolelor, eseurilor și interviurilor „ne"literare sunt în genere Liviu Antonesei, Radu Andriescu, Mariana Codruț, Nicolae Ionel, Silviu Lupescu, alături de colaboratori ocazionali ca Mircea Mihăieș sau Cornel Ungureanu, Monica Lovinescu ș.a. Pe aceleași teme, Al. Călinescu semnează o vreme rubrica intitulată „Proximități", iar Constantin Pricop, „Mentalități". Se impun, la capitolul rubrici, „Diligența poștală" a lui Emil Brumaru (uneori, un fel de „poștă a redacției", alteori făcând loc savuroaselor, jucat-candidelor și ironic-senzualelor poeme, scrisori sau tablete semnate de poetul-doctor de la Dolhasca) și tabletele lui Val Gheorghiu, intitulate „Chacall". Rar, apar și numere tematice: dedicate Basarabiei, momentului 1848, Sărbătorilor de Paști etc.

Din ianuarie 1996, de când redactor-șef devine Cassian Maria Spiridon, în august 2001 alăturându-i-se, ca redactor-șef adjunct, Dan Mănucă, **C.l.** intră sub o zodie nouă. Revista apare la 20 ale fiecărei luni, revine la vechiul format mare (din 2002, se reia însă formatul carte), cu câte 16 pagini (extinse cu timpul la 48) și cu frontispiciul de odinioară. Numerele sunt redactate color, reproducând de fiecare dată operele unor graficieni, plasticieni, sculptori români mai vechi sau mai noi. Ținuta este una de excepție. Editorialul semnat de Cassian Maria Spiridon, intitulat *Un alt început*, susține ideea unei etape cu adevărat noi începând de-abia cu această dată. Perioada anterioară (1989-1995), cu plusurile și minusurile ei, vizibile și în inegalitatea și ezitările revistei, ba chiar și în inconsecvența aparițiilor numerelor, frecvent duble sau triple, este considerată o perioadă de tranziție, firească poate, dar încheiată: „«Convorbirile literare», în această nouă serie, ne propunem să fie mai ales *critice*, după modelul primei serii, apărută la 1 martie 1867, sub patronajul societății Junimea din Iași. *Critica*, la această oră, în revistele literare și de cultură ale țării, *strălucește printr-o relativă absență*: de aceea, pe cât ne va sta în puteri, prin revista noastră vrem *a da sama* asupra peisajului variat, numeros și destul de inegal valoric, al aparițiilor editoriale, cu prioritate a celor din spațiul național [...] Actuala serie a «Convorbirilor literare» va sprijini mai ales producțiile de talent ale tinerilor, dar nu ne vom feri, de va fi cazul, a spune „în lături" (!) impostorii. Deschisă întregii țări și întregului spectru literar, vom evita sectarismul și înfeudarea revistei unei grupări sau alteia, singura noastră politică fiind literatura și promovarea unei critici temeinice și la obiect asupra operelor". Colegiul redacțional este asigurat acum de Sergiu Adam, Ion Beldeanu, Gellu Dorian, Adrian Alui Gheorghe, Ioan Holban, Grigore Ilisei, Liviu Leonte, Cristian Livescu, Aurel Ștefanachi, Lucian Vasiliu, Emil Brumaru, Nichita Danilov, Nicolae Ionel, Emil Iordache (secretar general de redacție), Nicolae Panaite. Treptat, **C.l.** a redevenit o revistă complexă, ce nu lasă în afara preocupărilor sale nici un domeniu al cunoașterii. Există pagini de poezie, atât pentru poeți consacrați, cât și pentru debutanți, pagini întinse de proză, de critică, unde textele sunt repartizate în rubrici speciale, privind critica poeziei, critica prozei, critica criticii, „critica amicală", dar și pagini și rubrici specializate pentru cartea de filosofie, de istorie (Al. Zub și Gh. Florescu), de etnologie, de religie, de istorie literară, film, teatru, revista presei, poșta redacției, eseuri, interviuri, traduceri, cronica debuturilor. Considerând că direcția dată de Titu Maiorescu este de „evidentă actualitate", colectivul de redacție își propune să păstreze atât litera cât și spiritul acesteia. Sectorul critic este, de aceea, cel mai consistent. Cum se spune într-un articol de bilanț intermediar, „Echipa critică, de la Dan Mănucă la Gheorghe Grigurcu, Dan Cristea, Irina Mavrodin, Ioan Holban, Constantin Ciopraga, Al. Husar, Petru Ursache, Cristian Livescu, Ion Bălu, Emil Iordache, Nicolae Crețu, Liviu Papuc, Florin Faifer, Mircea Ghițulescu, Bogdan Ulmu, Ștefan Oprea, Valentin Ciucă ș.a., are și o generație mai nouă, afirmată, în principal, în paginile noii serii a «Convorbirilor», de la Mircea A. Diaconu la Daniel Ștefan Pocovnicu, Constantin Dram, Adrian Dinu Rachieru, Anton Adămuț, Dan Bogdan Hanu, Dragoș Cojocaru, Sergiu Ailenei, Marius Chelaru, Vasile Spiridon ș.a., la foarte tinerii

Mircea Platon, Andrei Stavilă, Ioan Alexandru Tofan, Ovidiu Morar ș.a. Nu lipsesc scriitori semnificativi care semnează în continuare eseuri, cronici, recenzii: Lucian Vasiliu, Bujor Nedelcovici, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Dorian, Andrei Zanca, Daniel Corbu, Liviu Ioan Stoiciu, George Bădărău, Nicolae Panaite, Mircea Petean, Horia Gârbea, Augustin Ioan, Cătălin Mihuleac ș.a." (Cassian Maria Spiridon). Din 2002, un pliant-supliment, „Biblioteca revistei «Convorbiri literare»", prezintă în fiecare număr câte un grupaj dedicat unui autor (antologie de texte și o fișă biobibliografică). De menționat și „Zilele revistei «Convorbiri literare»", organizate anual începând din 1997. În cadrul manifestării, se acordă și premii unor personalități din țară și de peste hotare, între laureați aflându-se Eugen Simion, Ana Blandiana, Dan Laurențiu, Constantin Ciopraga, Alexandru George, Marin Mincu, Romul Munteanu, Sorin Alexandrescu, Cezar Ivănescu, Al. Zub, Nicolae Breban, Yves Broussard (Franța), Horst Fassel (Germania), Anna Bessmertnaia (Rusia). *I.H., C.Br.*

COPCEA, Iorgu (sec. XIX), autor dramatic și traducător. Despre fiul paharnicului Răducanu Copcea se știe doar că era serdar, candidat la judecătoria Putnei (prin 1850). A făcut parte din grupul intelectualilor din Moldova care a pregătit revoluția de la 1848.

Pentru teatrul din Iași a scris o comedie într-un act, *Plete lungi și minte scurtă*, cu o intrigă facilă, de vodevil, reprezentată în 1845 și tipărită în același an. Ironia autorului, greoaie, se îndreaptă în egală măsură (la fel ca în unele comedii ale lui V. Alecsandri) împotriva boierilor mărginiți și conservatori, dar și împotriva tinerilor ușuratici, întorși de la Paris cu maniere cosmopolite. Eroii vorbesc într-o limbă moldovenească firească, cu unele preferințe lexicale (arhaisme sau neologisme) care le dezvăluie starea socială sau nivelul de cultură. A mai compus o comedie cu cântece, în patru acte, nepăstrată, *Tribunalul femeilor*, jucată în 1846.

C. a tradus din franceză, pentru aceeași trupă ieșeană, melodramele *Viața păstorească sau Munți, târguri și prăpăstii* (apărută în 1844), *Gabrina sau Odaia leagănului* (1844) de J.-E. Alboize de Pujol și *Capodopera necunoscută sau Mikel Anj* (1845) de Ch. Lafont, ultimele două reprezentate, dar nepublicate.

SCRIERI: *Plete lungi și minte scurtă*, Iași, 1845. **Traduceri:** [Autor francez neidentificat], *Viața păstorească sau Munți, târguri și prăpăstii*, Iași, 1844.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 65–66; Massoff, *Teatr. rom.*, I, *365*, *555*; *Dicț. lit. 1900*, *214*. *L.V.*

COPILU-CHEATRĂ, V[asile] (5.IV.1912, Vulcan), poet și prozator. Este fiul Iulianei (n. Todor) și al lui Ioan al lui Cheatră, miner. **C.-C.** face cinci clase elementare în Iara, județul Cluj, patru gimnaziale la Turda, urmate de alte trei la Școala Normală din Cluj, devenind învățător în Albac. În 1937, în baza unor examene de diferență, își trece bacalaureatul la Liceul „Gh. Barițiu" din Cluj. Urmează, între 1939 și 1946, Școala Normală Superioară de pe lângă Universitatea clujeană, Academia Pedagogică și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Va fi subinspector și inspector școlar la Cluj, va deține funcții didactice și administrative la Universitate (1948–1953). Stabilit din 1954 la Brașov, activează în învățământ și în cadrul teatrului și al filarmonicii locale. Debutează cu proză, în 1926, la „Arieșul" (Turda), colaborează la „Patria", „Darul vremii" și „Herald", „Fruncea", apoi la „Gând românesc" „Universul literar", „Curentul literar", „Blajul", „Familia", „Luceafărul", „Revista Fundațiilor Regale", „Symposion", iar după război, la „Orizont", „Tribuna", „Steaua", „Astra", „Vatra", „Familia", „România literară". A contribuit la întemeierea revistelor „Lanuri" (Mediaș, 1933–1939), alături de George Popa și Mihai Axinte, „Crai nou" (Cluj, 1937), „Detunata" (Alba Iulia, 1943–1944), alături de Ioan Popa-Zlatna și I. V. Munteanu. Primul lui volum de poeme, *Cartea moțului*, apare în 1937.

Născut în Apuseni, „sub tâmpla Detunatei", „într-un sat uitat de Cel de Sus", „cu oameni supți ca niște steni, / De parcă-or fi fost cuscri cu Iisus", **C.-C.** a îmbrățișat poezia socială, s-ar putea zice, prin predestinare. Fascinat de poemele lui Aron Cotruș, într-un fel direct călăuzit de apologetul lui Pătru Opincă, el și-a consacrat întreaga operă, versurile și proza, cinstirii moților și „țării" acestora. Ceea ce se numește metaforic „universul poeziei" se circumscrie, în cazul său, în geografia Apusenilor, punctată de toponime și hidronime ca Detunata, Arieșul, Albac, Câmpeni, Scărișoara, Vidra, Abrud, sacralizată pentru oamenii locului de amintirea lui Horea și a lui Iancu. Când finalitatea discursului liric nu este celebrarea directă a meleagurilor natale, poetul privește țara întreagă, nu numai Transilvania, din inima lor, însușită sau găsindu-se în afară, întinde punte spre semenii săi, oriunde s-ar găsi. Constant, e stăpânit de simțământul de a fi „înrădăcinat" în pământul din care s-a ridicat Craiul munților: „Inima mea își are rădăcinile sub Țebea, / Lângă moaștele tribunilor amirosind în plante./ De-acolo își trage stirpea și bea/ Cu nesaț, vlaga, pentru zilele acestea înalte." Eludarea, pe alocuri, a socialului e doar aparentă. Sabinuța, numele feminin plutitor, ca o briză, prin numeroase poeme, e al unei fiice a ținutului de piatră, trecută în cealaltă lume, în adolescență. Asemenea tuturor tinerilor poeți ardeleni din perioada interbelică, unii invocați nominal („Noi V. Copilu-Cheatră, Mihai Beniuc, Ion Th. Ilea și alții"), cel care scrie *Cartea moțului* cântă, așadar, tărâmurile de baștină, țara, neamul, părinții, frații, consătenii, tot ce ține, cum spunea Aron Cotruș, de „străvechiul suflet al Ardealului". Ceea ce îi individualizează cântecele e graiul deosebit de pietros, de colțuros, îmbiat cu măsură de regionalisme, dar mai ales versul sacadat, opintit, hurducat, adesea aritmic, de o duritate țărănească aparte.

SCRIERI: *Cartea moțului*, Mediaș, 1937; *Cântece cu călușul în gură*, București, 1942; *Viața lângă cer*, Zlatna, 1943; *Bună dimineața, Țară!*, Cluj, 1945; *Cântecul moților*, pref. I. D. Bălan, București, 1981; *Iara*, Cluj-Napoca, 1989.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1982), 943; I. D. Bălan, *Prefață* la V. Copilu-Cheatră, *Cântecul moților*, București, 1981; Constantin Sorescu, *Resurecția septentrionului*, SPM, 1981, 3 iulie; Ion Itu,

V. Copilu-Cheatră, „Cântecul moților", TR, 1982, 28; *Dicț. scriit. rom.*, I, 655–656. *D.Mc.*

CORBASCA, Vladimir (pseudonim al lui Vasile Cazan; 30.XII.1896, Corbasca, j. Bacău – 1.I.1978, București), prozator, poet și publicist. Este fiul Elenei și al lui Atanase Cazan, învățător. Absolvent al Facultății de Drept, s-a consacrat și preocupărilor literare, pe lângă profesia sa de avocat. **C.** a fost căsătorit cu una dintre fiicele lui N. N. Beldiceanu. Debutează cu poezie în 1921, în „Viața studențească", și colaborează cu poezie și proză la „România nouă", „Straja", „Rampa", „Flacăra", „Adevărul literar și artistic", „Convorbiri literare", „Universul", „Familia" ș.a. A fost redactor la revistele „Mișcarea umanitară" și „Limba română" (1929–1932), prin aceasta din urmă urmărind să educe gustul literar al cititorilor tineri. În acest scop a obținut colaborarea unor scriitori precum Camil Petrescu, Perpessicius, Gib.I. Mihăescu ș.a. În 1929 **C.** a publicat un proiect al unui cod al cărții, prin care se urmărea reglementarea juridică a comerțului cu cartea. În 1936 devine membru al Societății Scriitorilor Români. A folosit și pseudonimul Simona Basarab.

C. debutează în anul 1927 cu o culegere de nuvele intitulată *Robii pământului*. Atenția prozatorului se concentrează asupra unei umanități năpăstuite, trăind izolată în sate uitate de lume. Incursiunea în viața celor sărmani îi oferă prilejul de a expune, într-o formulare vagă, idei socialiste ce, mai târziu, vor fi mult mai răspicat exprimate. Romanul *Ninoni* (1931) reprezintă un prim volum dintr-o serie proiectată, dar care nu s-a realizat, eroul trebuind să fie urmărit în copilărie, adolescență și tinerețe. Deși încearcă să pătrundă în sufletul de copil, scriitorul creează un personaj neverosimil, ce săvârșește un noian de fapte bune, fiindu-i atribuite o putere de judecată și de acțiune mult prea mature. Ninoni este imaginat artificial, ca o ilustrație a unor precepte de bună conduită, personaj-model dintr-un „manual" al bunului „cercetaș". În *Tananica* (1935), roman cu vădite intenții moralizatoare, **C.** oferă locuitorilor de la sate o pildă privind modul în care ei ar trebui să acționeze în raporturile cu autoritățile. Ideea luptei de clasă – parte esențială a ideologiei adoptate de autor – își găsește concretizarea atât în împotrivirea țăranilor la nedreptate, cât și în imposibilitatea reconcilierii unor grupuri sociale cu interese opuse, fie și prin intermediul iubirii dintre doi tineri. Narațiunea, altfel alertă, conține și întâmplări atractive prin neprevăzutul lor. Volumul de versuri *Sgomotul uzinelor* (1928) este puternic marcat de patos social, proletar.

SCRIERI: *Robii pământului*, București, 1927; *Sgomotul uzinelor*, București, 1928; *Ninoni*, București, 1931; *Tananica*, București, 1935.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *437*; F. Dominic, *„Ninoni"*, U, 1931, 331; Ionel Jianu, *Ecran literar*, RP, 1931, 4138; Romulus Demetrescu, *„Tananica"*, PLI, 1935, 4–5; G. Călinescu, *„Tananica"*, ALA, 1935, 757; Perpessicius, *Opere*, V, *182–183*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *851*; G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, *139*. *O.I.*

CORBEA, Andrei (pseudonim al lui Andrei Hoișie; 15.XII.1951, Iași), germanist, comparatist și traducător. Este fiul Silviei și al lui Beno Hoișie, medici. **C.** urmează cursul secundar la Liceul „C. Negruzzi" din Iași. În 1970 se înscrie la Facultatea de Filologie, secția limba germană–limba și literatura română, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, pe care o va absolvi în 1974. Profesor o vreme la câteva școli ieșene, frecventează în paralel și Facultatea de Istorie, obținând licența în 1979. Un an mai târziu va fi angajat cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, în colectivul ce elabora *Dicționarul literaturii române în secolul al XX-lea*, pentru ca, în 1982, să devină asistent la Catedra de germană a Universității ieșene. Bursier al Fundației „Alexander von Humboldt", efectuează mai multe stagii la instituții de învățământ superior din Germania. Concomitent își pregătește doctoratul în domeniul teoriei literaturii, teza fiind susținută în 1988. Conferențiar și șef de catedră (1990), profesor (1995), este totodată coordonator al secției de jurnalistică a Facultății de Litere din Iași și director al Editurii Universității „Al. I. Cuza". A fost în repetate rânduri profesor-asociat al unor instituții de învățământ superior din Germania (Siegen), Franța (Paris) și Elveția (Fribourg). Face parte și din asociațiile internaționale ale germaniștilor și comparatiștilor, este membru al Academiei de Științe din Erfurt, *doctor honoris causa* al Universității din Konstanz și a fost distins cu Premiul Herder (1998) și cu Premiul „Jakob și Wilhelm Grimm" (2000). Activitatea științifico-publicistică, începută în 1970 la „Viața studențească", se concretizează inițial în numeroase studii și articole apărute în reviste românești, precum „Alma Mater" – „Dialog" (la care timp de peste un deceniu este redactor, redactor-șef adjunct și director), „Revista de istorie și teorie literară", „Secolul 20", „România literară", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Convorbiri literare", „Steaua", „Vatra", „Neue Literatur", „Caiete critice", „Contrapunct", „Observatorul cultural" ș.a., ori străine, precum „Der Pfahl", „Arcadia", „Neohelikon", „Revue germanique internationale", „Sprachkunst", „Südostdeutsche Viertelsjahresblätter" ș.a., în acestea din urmă semnând îndeobște Andrei Corbea-Hoisie. Coordonează, de asemenea, mai multe volume colective din seria „Contribuții ieșene de germanistică" și, alături de câteva ediții publicate în Germania și după mai multe traduceri în românește (din Hans Robert Jauss, Valeriu Marcu, Th. W. Adorno), încredințează tiparului lucrările *Ego, Alter, Alter Ego* (1993), *Despre teme. Explorări în dimensiunea antropologică a literaturii* (1995), *Paul Celan și „meridianul" său. Repere vechi și noi pe un atlas central-european* (1998), *Czernowitzer Geschichten* (2003).

Precizate foarte devreme și astfel beneficiind de o temeinică formație, domeniile de interes științific ale lui **C.** – germanistica, teoria literaturii și comparatistica, precum și studiile culturale – comunică amplu între ele. În numeroase studii, germanistul se ocupă de mari scriitori (Schiller, Thomas Mann, Kafka, Brecht, Ernst Jünger, Dürrenmatt, Max Frisch) sau de eseistul, istoricul și politologul Valeriu Marcu, pe care l-a restituit atât culturii germane, cât și celei române. Și-a investit

formația de istoric în cercetarea unor elocvente cazuri de interferență și comunicare culturală între spațiul german și cel românesc, pe o largă paletă temporală, mergând de la povestirile germane despre Vlad Țepeș și până la „modelul german" al Junimii. Explorează cel dintâi celebra colecție germană de știri și „noutăți" politice *Theatrum europaeum*, tipărită mai bine de o sută de ani, începând cu 1618, de familia de editori Merian, din punctul de vedere al „imaginii" colportate în Occident despre Principatele Române și locuitorii lor. Interesul pentru asemenea momente de „întâlnire", ce valorifică explorări minuțioase în arhive și colecții documentare, este dublat de reflecția teoretică și metodologică asupra imagologiei, ca domeniu al unui comparatism eliberat de mecanismul europocentrist al „influențelor", ca și de fetișismul estetizant al istoriografiei literare. Discipol al unor specialiști români precum Adrian Marino, Alexandru Duțu, Paul Cornea, **C.** este pasionat, în același timp, de deschiderea teoretică inițiată, prin estetica receptării, de Școala de la Konstanz, pe care, inclusiv prin traduceri și comentarea unor texte fundamentale ale lui Hans Robert Jauss, o introduce, printre cei dintâi, în orizontul teoretic al studiilor literare din România. Între istorie și hermeneutică, cultivate ca principale coordonate ale unei abordări echilibrate, în sensul considerării textului literar ca punte de comunicare între polul „producției" și cel al „receptării", pentru cercetător deopotrivă de relevante în operațiunea de determinare a „valorii", este articulat demersul din eseurile volumului *Eu, Alter, Alter Ego*. Un pas mai departe îl reprezintă construcția teoretică din *Despre teme*, unde, prin apelul la concepte curente ale filosofiei sociale din panoplia școlii lui Th. W. Adorno, sunt propuse dezbaterii câteva dintre dilemele esențiale ale antropologiei literaturii, printre care și cea privitoare la sensul estetic al „creației sociale". Ulterior, și în continuarea acestor investigații preeminent teoretice, cercetătorul își focalizează atenția asupra relației dintre fundalul cultural și performanța literară, terenul predilect pe care și-l alege constituindu-l cultura și literatura germanofonă a Europei Centrale, cu un accent deosebit asupra Bucovinei și a „civilizației cernăuțene" de sorginte habsburgică, pe care încearcă să o definească drept expresie a unui *habitus* social de tip urban adânc înrădăcinat în ideologia burgheză și liberală a Vienei veacului al XIX-lea. În volumele *Paul Celan și „meridianul" său* și *Czernowitzer Geschichten*, sunt examinate premisele ce au concurat la apariția unei literaturi „regionale" atipice, cosmopolită și modernă, reprezentată de acel „cor nevăzut" de autori germanofoni, mai cu seamă evrei, din Bucovina interbelică și postbelică, scriitori însoțind marile figuri ale poeziei germane de după 1950, așa cum au fost Paul Celan și Rose Ausländer. Pretutindeni, cunoașterea aprofundată a contextului cultural și social-politic, bazată pe o documentare întreprinsă cu acribie, năzuind spre exhaustivitate, nu numai în biblioteci, ci și în arhive, se împletește cu pătrunderea, ajutată de instrumente de ultimă oră, bine puse la punct, în inima textelor literare, nu o dată extrem de dificile, chiar ermetice. Remarcabilă este și calitatea expunerii, care, atunci când e făcută în românește, adaugă preciziei și sobrietății științifice o suplețe a frazei și o bogăție a lexicului ce atestă un exercițiu îndelungat, participare afectivă și, pe alocuri, chiar o „contaminare" beletristică. Evidente sunt aceste calități și în tălmăcirile realizate de **C.**, îndeosebi în aceea a lucrării lui Hans Robert Jauss, veritabilă performanță, dat fiind stilul complex, bogat în invenții lexicale al autorului german, și în *Minima Moralia* a lui Th. W. Adorno, unde se conservă aliajul, adesea incandescent, de filosofie și memorialistică, propriu textului originar.

SCRIERI: *Johann Wolfgang Goethe. 1832–1982* (în colaborare), Iași, 1982; *Interferențe culturale româno-germane* (în colaborare), Iași, 1986; *Interferențe culturale româno-germane. Franz Kafka* (în colaborare), Iași, 1988; *Kulturlanschaft Bukowina. Studien zur deutschprachigen Literatur des Buchenlandes nach 1918* (în colaborare), Iași, 1990; *Ego, Alter, Alter Ego*, Iași, 1993; *Despre teme. Explorări în dimensiunea antropologică a literaturii*, Iași, 1995; *Metropole und Provinzen in Alt-Österreich* (în colaborare), Viena-Köln-Weimar, 1996; *Paul Celan și „meridianul" său. Repere vechi și noi pe un atlas central-european*, Iași, 1998; *Paul Celan. Biographie und Interpretation. Biographie et interprétation* (în colaborare), Konstanz-Paris-Iași, 2000; *Czernowitzer Geschichten. Über eine städtische Kultur in Mittel(Ost)europa*, Viena-Köln-Weimar, 2003. **Ediții:** Valeriu Marcu, *Die Vertreibung der Jüden aus Spanien*, München, 1991, *„Ein Kopf ist mehr als vierhundert Kehlköpfe"*, Konstanz, 2002;. *Czernowitz. Jüdisches Städtebild*, pref. edit., Frankfurt pe Main, 1998; *Stundenwechsel. Neue Perspektiven zu Alfred Margul Sperber, Rose Ausländer, Paul Celan, Immanuel Weissglass*, Iași-Konstanz-București, 2002 (în colaborare cu George Guțu și Martin A. Hainz). **Traduceri:** Hans Robert Jauss, *Hermeneutică literară și experiență estetică*, București, 1983; Valeriu Marcu, *Machiavelli*, București, 1993; Mirjam Korber, *Deportiert. Jüdische Überlebensschicksale aus Rumänien 1941–1944*, Konstanz, 1993; Theodor W. Adorno, *Minima Moralia. Reflecții dintr-o viață mutilată*, București, 1999.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Receptare, experiență estetică, hermeneutică*, TR, 1984, 15; Albert von Brunn, *„Interferențe culturale româno-germane"*, „Germanisch-romanische Monatsschrift", 1989, 1–2; Gerhard Damblemont, *Komparatistik in Rumänien*, „Arcadia", 1990, 1; Emmerich Reichrath, *Nicht nur Verrisse*, Cluj-Napoca, 1991, 63–67; Wolfgang Schuller, *Weitblickender Weltwanderer*, „Frankfurter allgemeine Zeitung", 1991, 146; Ion Negoițescu, *O carte de Valeriu Marcu*, APF, 1992, 1; Liviu Antonesei, *„Ego, Alter, Alter Ego"*, CL, 1993, 9–10; Virgil Nemoianu, *„Ego, Alter, Alter Ego"*, „The Comparatist", 1995, 19; Monica Spiridon, *Temele dialogului*, LCF, 1995, 30; Grete Tartler, *Marginile ca „subconștient" al Europei*, RL, 1997, 10; Victor Neumann, *Identitate central-europeană*, „Dilema", 1998, 5; Andreas Breitenstein, *Jerusalem am Pruth. Czernowitz als Literaturstadt*, „Neue Zürcher Zeitung", 1998, 159; Cassian Maria Spiridon, *Paul Celan și a treia Europă*, CL, 1998, 10; Z. Ornea, *Paul Celan și Bucovina natală*, RL, 1998, 42; Diana Adamek, *Meridianul Celan*, APF, 1999, 2; Emmanuel Turczinski, *Czernowitz. Jüdisches Städtebild*, „Südost-Forschungen", 1999, 58; Peter Motzan, *Czernowitz. Jüdisches Städtebild*, „Südost-deutsche Viertelsjahres Blätter", 2000, 4; Edgar Reichmann, *Voyage en Célanie intérieure*, „L'Archie", 2001, 519; Henri Zalis, *Paul Celan în viziunea exegeților europeni*, CNT, 2002, 4; Marin Mincu, *„Meridianul" lui Paul Celan*, „Cotidianul", 2002, 3168; Lefter, *Critică*, 340–342; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (2002), 125–126. *V.D.*

CORBEA, Dumitru (pseudonim al lui Dumitru Cobzaru; 6.IX.1910, Sârbi, j. Botoșani – 26.III.2002, București), poet,

ziarist și prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Filipescu) și al lui Dumitru Cobzaru, țărani. Lucrează ca băiat de prăvălie, argat la un boier, ucenic la un meșter stoler, este și copil de trupă. Elev mai întâi la o școală de cântăreți bisericești, intră apoi la Școala Comercială din Botoșani, pe care reușește s-o termine, și este angajat pedagog la Școala de Arte și Meserii. În 1934 vine la București, unde colaborează la revistele „Viața românească", „Azi", „Cuvântul liber", „Vremea". Frecventează cercul „Vieții românești" și cenaclul Sburătorul. Traversează un stagiu în mișcarea legionară, încheiat după asasinarea lui Mihail Stelescu, episod deplâns în spovedania-rechizitoriu *Acuz...* (1937). Atunci se înscrie în Partidul Comunist, motiv pentru care e arestat prima dată în același an, apoi în 1940. După 1944 lucrează ca redactor la „Scânteia", corespondent de presă pe frontul de Vest. După război mai deține funcții la reviste ca „Flacăra", „Luceafărul", „Albina". O vreme a fost ales în Biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor.

C. scrie versuri de la șaisprezece ani, unele patriotice. Se impune cu volumul *Sânge de țăran* (1936), prefațat de Demostene Botez, care observă că poetul „prezintă ceva nou: viața de țăran cu toată cruzimea ei primitivă. Nimic factice." Se încadra bine în programul poporanist de demistificare a țăranului văzut romantic sau sămănătorist. De aceea și stilul versurilor din primele volume e intenționat „inestetic", „urât", cuvintele „sunt aspre, zgrunțuroase, arhitectura este bățoasă și sfidătoare", cum remarcă tot acum Demostene Botez: „Versurile nu sunt lucrate, nici cioplite. Sunt parcă anume din topor, cu linii și reliefuri noduroase, ca niște primitive sculpturi într-un lemn tare și îndărătnic". Aceasta e nota volumelor antebelice *Război* (1937), *Nu sunt cântăreț de stele* (1940), dar motivele țărănești și accentele de revoltă apar adesea și în volumele de după război (*Hrisovul meu*, 1947). Treptat, trec în prim-plan temele vremii, **C.** dând curs abundent comenzii partinice. Exaltă agitatoric „zeii" autohtoni ai zilei („Născuți în vârtej de lupte, / Ana, Luca și Gheorghiu-Dej / și cu ei mii și mii, / milioane, / din uzine, din câmpii, / s-au ridicat, unul ca unul mai neînfricat") sau glorifică „Armata Sovietică, / pe Marele Stalin, / Poporul Sovietic", în versuri așezate în fruntea unei puzderii de plachete apărute aproape concomitent: *16 milioane, Scrisori de pe front, Torente, Clocot. Plânsete de clopot. Răsărit de soare, Balade, Doftana, Balada celor patru mineri* (1949). Frapează totuși, ca notă dominantă, nu festivismul, ci vehemența mesajului vindicativ. Din vechiul fond resentimentar al liricii care striga revolta față de împilarea și umilințele țăranului, se nutrește acum un activism incitator, slujind ideologiei ce propovăduia învrăjbirea, ura de clasă: „Mai e-ntuneric încă-n țară, / Fasciștii stau la pândă iar, / Și ca flămânzii lupi de codru / În preajma satelor apar. [...] De partea lor stau toți tâlharii / Brătienii putrezi de bogați, / Maniu și Vaida ce-mpușcat-au / La Grivița pe-ai noștri frați; / Își fac curaj și urlă-a moarte / S-au strâns în haite, ies la drum, / Dar judecata lor e-aproape, / E-aproape ziua lor de-acum." **C.** este autorul unor scenarii cu subiect istoric: *Bălcești* (1948), *Barbu Lăutaru* (1954), și publică mai multe volume de proză, cu conținut memorialistic: *Așa am învățat carte* (1955), *Recruții* (1956), *Bădia* (1966). De asemenea, note de călătorie: *De peste mări și țări* (1959). Conferințe, articole pe temele oficiale ale epocii sunt strânse în volumul *Anotimpuri* (1956). *Puntea* (1963) e o culegere cuprinzând povestirile *Așteptare, Rudele, Tragedia unei fete, Decembrie, Puntea*. În romanul *Primejdia* (1976), **C.** evocă sub formă de jurnal evenimente din cel de-al doilea război mondial, în cadrul cărora e proiectată figura contradictorie (amestec de eroism și lașitate) a comunistului Mihai Hariga.

SCRIERI: *Sânge de țăran*, pref. Demostene Botez, Iași, 1936; *Acuz...*, București, 1937; *Război*, pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1937; *Nu sunt cântăreț de stele*, București, 1940; *16 milioane*, București, 1945; *Scrisori de pe front* (în colaborare), București, 1945; *Torentele*, București, 1945; *Clocot. Plânsete de clopot. Răsărit de soare*, București, 1945; *Balade*, București, 1945; *Singura cale*, București, 1946; *Hrisovul meu*, București, 1947; *Bălcești*, București, 1948; *Doftana*, București, 1949; *Balada celor patru mineri*, București, 1949; *Anii tineri*, București, 1951; *Versuri alese*, București, 1954; *Barbu Lăutaru*, București, 1954; *Pentru inima ce arde*, București, 1955; *Așa am învățat carte*, București, 1955; *Anotimpuri*, București, 1956; *Recruții*, București, 1956; *De peste mări și țări*, București, 1959; *Nu sunt cântăreț de stele*, București, 1960; *Poezii*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1962; *Povestind copiilor*, București, 1962; *Puntea*, București, 1963; *Bădia*, București, 1966; *Sânge de țăran*, pref. G. Ivașcu, București, 1972; *Patima dreptății*, București, 1973; *Primejdia*, București, 1976; *Ritm și viteză*, București, 1980; *Memorii*, București, 1982; *Sufletul cuvintelor*, București, 1984; *Mărturisiri*, București, 1987; *Patima dreptății*, București, 1988; *Fabule*, București, 2000.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *286–287*, XI, *135–136*; Octav Șuluțiu, *„Singura cale"*, „Apărarea", 1947, 40; Mihai Gafița, *Despre poeziile lui Dumitru Corbea*, ST, 1956, 5; Constantin Cubleșan, *„Povestind copiilor"*, TR, 1962, 27; Fănică N. Gheorghiu, *„Poezii"*, GL, 1962, 33; Valeriu Cristea, *„Puntea"*, GL, 1964, 4; Dan Ursuleanu, *„Bădia"*, „Romanian Review", 1967, 2; Mirela Roznovanu, *„Primejdia"*, RL, 1977, 3; *Lit. rom. cont.*, I, *151–154*; Ecaterina Țarălungă, *„Memorii"*, RL, 1983, 31; Cornel Ungureanu, *„Memorii"*, O, 1983, 33; Mihai Ungheanu, *„Memorii"*, LCF, 1983, 9; Aurel Martin, *„Patima dreptății"*, RL, 1988, 25; *Dicț. scriit. rom.*, I, *656–657*; Popa, *Ist. lit.*, I, *618–619*, *passim*. *M.Vs.*

CORBEA, Teodor (c. 1670, Brașov – c. 1725), cărturar, traducător și autor de versuri. Ca descendent al unui neam de preoți și gocimani (epitropi) brașoveni slujind, de generații, bisericii din Șchei, **C.** va dobândi o instrucție solidă. Pe la 1690 trecea, cu doi dintre frații săi, în Țara Românească, punându-se în slujba voievodului Constantin Brâncoveanu; e logofăt de cancelarie (cunoaște latina, rusa și maghiara, participând la redactarea corespondențelor externe, sub îndrumarea stolnicului Constantin Cantacuzino) și, în mai multe rânduri, tainic sol domnesc, în Rusia sau în Moldova lui Dimitrie Cantemir. Știindu-se expus în fața turcilor, se va expatria în urma bătăliei de la Stănilești (1711). Îndeplinește funcții de tălmaci și „vel pisar i cancelar" și în serviciul țarului Petru I. O misiune diplomatică în Lehia constituie subiectul *Însămnării pentru solia mai marelui mieu frate David ceaușu* (1698), întâiul manuscris lăsat de **C.** Pretext pentru călătoria mesagerului brâncovenesc era încoronarea de dată recentă, în Polonia, a lui August al II-lea, țelul secret stând însă, mai degrabă, în confidențele

schimbate cu un rohmistru („căpitan") Turculeț (trimis al domnului Moldovei) pe tema rezistenței comune împotriva Porții ori a tendințelor, abia disimulate, de expansiune ale statelor vecine. Altminteri, dincolo de motivarea ei pragmatică, „voroava" pusă în pagină cu sârg de fratele mezin se va dezvălui lecturii „inocente", privirii cititorului modern, și ca o veritabilă narație „de epocă", atrăgătoare prin discursul inteligent, replica vie ori naiv duplicitară, tonul prevenitor, volutele limbajului arhaic. Solicitat de Mitrofan, episcop al Buzăului, **C.** mai alcătuia, către 1700, un prim, la noi, și amplu lexicon latin-român, echivalând peste 37 000 de termeni, sub titlul *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* (în paradigma celui similar, latin-maghiar, elaborat de Albert Molnár). Acest dicționar în manuscris purtat ulterior spre Occident, schimbându-și după circumstanțe posesorul și (răs)cumpărat, la Viena, de I. Micu-Klein, va aparține în veacul următor lui Timotei Cipariu. În fine, după jumătatea vieții, în exil, jelind și el „de țara Domnului", **C.** se încumetă a da o tălmăcire proprie, în versuri a *Psaltirii*, fără a egala virtuozitatea predecesorului „artist" care fusese Dosoftei, dar întrecând cu mult în expresivitate pe ardeleanul Ioan Viski (căruia i se atribuie o nouă și modestă transpunere în stihuri a psalmilor, datând de la 1697). Interesează, în *Psaltirea* lui **C.**, înrâurirea poeziei populare în metrică, dar mai ales deprinsă ca model stilistic. Predoslovia, izvodită în versuri rusești și românești, denotă un anume exercițiu în cultivarea spiritului, a elocinței.

SCRIERI: [*Psalmi*], în I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, București, 1887, XLIX-LX; *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, I, îngr. și introd. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, 2001.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *37, 259, 351, 413*, II, *233;* Scarlat Struțeanu, *Doi umaniști ardeleni la curtea lui C. Brâncoveanu*, R, 1941, 1-2; Cartojan, *Ist. lit.*, III, *229;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *55;* Geza Blédy, *Un dicționar latin-român din secolul al XVIII-lea printre manuscrisele Bibliotecii Brukenthal*, SCL, 1960, 3; Ștefan Meteș, *Din relațiile noastre cu Rusia*, MA, 1960, 11-12; Seche, *Schiță*, I, *10-11;* C. Șerban, *Contribuție la repertoriul corespondenței stolnicului Constantin Cantacuzino*, STD, 1966, 4; Gh. Cardaș, *Teodor Corbea, poet și traducător al „Psaltirii"*, MO, 1967, 1-2; Octavian Șchiau, Doina Curticăpeanu, *„Psaltirea" lui Teodor Corbea*, ST, 1967, 12; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *202, 219, 239, 561; Ist. lit.*, I, *505-508, 515-516;* Piru, *Ist. lit.*, I, *280-281;* Gáldi, *Introducere, 107-109;* Panaitescu, *Contribuții, 600-611; Cărturari brașoveni, 66;* Șchiau, *Cărturari, 34-35; Dicț. lit. 1900, 215-216;* M. Gherman, *Experiment poetic în „Psaltirea" lui Teodor Corbea*, RITL, 1981, 2; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *63, 84-85, 111;* Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *426-427;* Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *101, 204-205;* Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, tr. Maria Șerbănescu și Sabina Drăgoi, București, 1996, *184-187.* *R.Ș.*

CORBEANU, Nicolae (10.VII.1935, Arad), prozator. Este fiul Draghinei (n. Crucean), profesoară, și al lui Aurel Corbeanu, magistrat. După școala primară făcută la Birchi, în județul Severin (1941-1945), și Liceul „Moise Nicoară" din Arad (1945-1952), urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București (1952-1957). Implicat, după evenimentele din Ungaria, în agitațiile studențești din toamna anului 1956, este exclus din UTM, fapt ce îi va marca evoluția ulterioară. Este profesor de limba română la Macea, județul Arad (1957-1958), la diverse școli generale din Arad, precum și la Institutul Pedagogic din același oraș (1958-1966), după care devine asistent, apoi lector de literatura română la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1966-1973). În 1973 s-a stabilit în Republica Federală Germania, unde, din 1975, lucrează în calitate de colaborator extern, apoi ca redactor permanent, în redacția română a postului de radio Deutsche Welle din Köln.

Amintirile unui laș (1998) se cheamă cartea de memorii publicată de **C.** Un titlu șocant și o confesiune și mai șocantă, pentru că nimeni nu recunoaște de bunăvoie că a fost laș într-o împrejurare a vieții sale și cu atât mai puțin vrea să accepte faptul că, în genere, comportamentul lui în regimul totalitar nu a fost deloc eroic. **C.** își asumă acest risc și dezvăluie cu maximă sinceritate slăbiciunile și erorile pe care cei mai mulți le ascund cu grijă. Faptul, de pildă, că la începutul anilor '60 n-a putut rezista presiunilor morale și șantajului exercitat asupra sa de Securitatea din Arad și a acceptat să colaboreze cu odioasa instituție. *Amintirile unui laș* reprezintă un roman indirect (sintagma lui Mircea Eliade), un roman autobiografic, bine scris, fluent, într-un stil franc, concis. Paginile despre copilăria bănățeană sunt admirabile și amintesc de prozele lui Sorin Titel. Când părinții se mută la oraș, tânărul **C.** se adaptează repede, învață să fie discret și să nu spună ce nu trebuie. I se predă în școală și în familie o pedagogie a fricii și a dublului limbaj. La Facultatea de Filologie din București, unde vine în 1952, în plină teroare stalinistă, tânărul arădean întâlnește o altă lume, dar cu aceeași frică teribilă intrată în oase ca frigul. În amfiteatre apar mari profesori (Tudor Vianu, Iorgu Iordan, Al. Rosetti), dar și numeroși impostori de care studenții râd pe înfundate. Au loc, aproape ritualic, „ședințe de demascare", și cu cât se apropie celebrul „moment al repartizărilor", cu atât zelul revoluționar al unora crește în proporție geometrică. O confesiune gândită ca o eliberare morală. Naratorul ei, exclus din UTM (ceea ce echivala cu o condamnare la marginalizarea socială, la eliminarea din sfera culturii și accesul, sigur, la condiția de oaie neagră a tuturor serviciilor de cadre), ajunge profesor într-un sat de pustă, apoi reușește să fie acceptat profesor la o școală profesională din oraș. Este un om citit, un eminent profesor (nu o spune el, o spun alții), iubește muzica și teatrul, nu trage chiulul și încearcă să iasă din combinație. Adică să fugă din sistem. Până să izbutească, Securitatea arădeană îl vânează și, amenințându-l, șantajându-l, supunându-l unei presiuni bine regizate, îl agață. Scena cedării (capitolul *Pactul cu diavolul*) este realmente dramatică. După zece ore de anchetă, tânărului intelectual i se pun în față alternativele: să intre în pușcărie (și să dispară) sau să colaboreze cu Securitatea. Acceptă, la capătul puterilor, a doua soluție. **C.** se prezintă, cu o cruzime de analist modern, ca un laș. Un laș care are tăria să-și judece sever faptele și să le transpună în planul conștiinței morale. Volumul *Amintirile unui laș* este o jupuire de sine, pe viu.

SCRIERI: *Amintirile unui laș*, București, 1998; *Vara transfugului*, București, 2002.

Repere bibliografice: Simion, *Fragmente*, II, 274–276; C. Stănescu, *Un agent al fricii*, ADV, 1998, 9 mai; Dan Stanca, *În căutarea timpului trecut*, RMB, 1998, 28 mai; Cornel Ungureanu, *Literatură nonficțiva. „Amintirile unui laș"*, O, 1998, 5; Gabriel Dimisianu, *Mântuirea prin mărturisire*, RL, 1998, 21; Călin Căliman, *„Amintirile unui laș"*, CNT, 1998, 50; Florin Bănescu, *Pactul cu diavolul și eliberarea prin mărturisire*, „Arca", 1998, 4–6; Mira Feticu, *O carte necesară*, JL, 2000, 19–24. *E.S.*

CORBU, Daniel (pseudonim al lui Ion Tanasă; 7.IV.1953, Târgu Neamț), poet și critic literar. Este fiul Casandrei și al lui Ioan Tanasă, țărani. A absolvit Liceul din Roznov (1976) și cursurile fără frecvență (secția română-franceză) ale Facultății de Filologie din cadrul Universității din București (1983). Între timp a practicat, pe rând, meseriile de operator chimist, laborant, profesor suplinitor, instructor de teatru și metodist, corector, consilier cultural și director al Casei de Editură Panteon din Piatra Neamț (1993–1997). Începând cu 1998 este muzeograf la Casa memorială „Ion Creangă" din Iași. A debutat în 1975 la revista „Amfiteatru", cu un grupaj de versuri, iar editorial, în 1983, cu volumul *Naștere vinovată*.

Intrarea în scenă a lui **C.**, carte din 1984, nu este străină de un anume mimetism și de recuzita procedeelor teatrale ce „regizează" sensibilitatea „ramurii etice" a promoției optzeciste. Gestul poetic este învestit cu valoare morală și existențială de act-limită, iar autorul ia o atitudine sentențios-moralizatoare, convertită în orgoliul solitudinii și al tăcerii, în pofida nevoii de comunicare și a încrederii în puterea cuvintelor. Copleșit de sintaxa străzii, poetul pune „dinamită sub podurile pe unde/ trecea poezia leneșă", simplitatea și sinceritatea expresiei demetaforizate intenționând să traducă o viziune insolită asupra existenței cotidiene. Mai înclinat spre reverie și metaforă este în *Plimbarea prin flăcări* (1988), unde nu mai nutrește gândul de a da alt fundament poeziei, preferând o atitudine autenticistă, „chiar dacă i-ar lipsi perfecțiunii un deget". Nevoia confesiunii și a regăsirii identității de sine prefigurează de pe acum motivul recurent al oglinzii, în timp ce glisarea livrescă dinspre realitate spre imaginar se realizează printr-o spectaculoasă trecere „prin flăcări", iar sentimentalismul elegiac alternează cu cel grav, solemn, aflat sub controlul lucidității. Constituindu-se ca motiv central în *Preludiu pentru trompetă și patru pereți* (1992), oglinda pare a fi suprafața care degrevează ființa de o falsă interioritate și recreează imaginea exteriorului, prin definiție imperfect și fragmentar, constrâns la fetișism pentru a putea încropi o presupusă armonie. Solitudinea devine o stare provocată, supravegheată și tratată ca un ritual autoimpus („Și singurătatea-i o sărbătoare dacă știi s-o/ trăiești"). Coerența, claritatea, derularea aproape logică a discursului creează o impresie de monotonie, metafora apare în ipostaze catacretice, dezambiguizante, retorismul pare că dictează „sentimentelor". Rămâne însă timiditatea când bătăioasă, când retractilă, mereu orgolioasă, prin care **C.** își apără sensibilitatea și „nevindecata rană" care este poezia. *Documentele haosului* (1993), *Cîntece de amăgit întunericul* (1996), *Duminica fără sfârșit* (1998) și iar *Documentele haosului* (2003), care dispun poemele într-o ordine diferită de cea cronologică, reprezintă o sinteză a temelor și a motivelor lirice frecventate de autor. Refuzând contemplarea detașată și reflexivitatea temperată, poetul este un „damnat", un crucificat pe altarul îndoielilor, care își asumă cu devoțiune emfatică martiriul incertitudinilor și scrie poemele sacrificial, cu religiozitatea unui „ales" de sorginte romantică. Descoperirea sinelui și a lumii nu se face candid, ci saturată de lecturi, biograficul și livrescul având funcție anamnetică. Din mărturisirea afinităților esențiale, adevărate prezențe formative („Zeii ficși"), nu lipsește G. Bacovia, în descendența căruia se situează **C.**, deși îl deosebesc de bacovianism gesticulația amplă și încrederea în puterea poeziei de a făuri noi lumi. Dar adoptarea unui limbaj poetic sacral amenință sinceritatea comunicării. Ceea ce „salvează" în bună parte poemele este scepticismul ivit din conștiința unui antecedent livresc, resimțit ca o piedică („presimțeam că voi rămâne închis într-o carte"). Acest fapt duce la despărțirea de modele și idoli, pentru că finalmente **C.** nu poate fi încadrat în paradigma autorilor de factură livrescă. Lectura a avut, într-adevăr, putere ascensivă („toată copilăria am crezut că citind/ îmi vor crește aripi"), poetul închipuindu-și că urcă mereu „o golgotă de vorbe". Și implicarea în existențial are adesea accente patetice, datorită dozelor de durere administrate ritualic. Sortit spațiului recluzionar, poetul vrea să evadeze în alte teritorii, „spre nefericitul nicăieri", unde sentimentul să primeze asupra rațiunii. Povestirile despre sine conțin definiții ale poeziei și aforisme metaforice, enunțate cu îngăduința blajină a unui demodat bătrân înțelept: „Ia seama și din dragoste se poate ucide"; „Dacă vei fi singur/ îți vei aparține în întregime"; „prima și ultima-nvățătură e moartea"; „numai cel ce ignoră știe să uite". În *Manualul bunului singuratic* (1997), sunt cultivate strategii lirice diverse: de la nostalgia cuvântului primordial la sublimarea metaforică și aforistică concentrată, de la sentență la parabolă și monolog, de la notația concentrată la invocația amplă. Retractilitatea contemplativă se întâlnește cu firescul răbufnirilor de orgoliu poetic, descinderile în necunoscut își găsesc reversul într-o profundă stare de însingurare, iar aceste două pulsiuni opuse sunt conciliate în intensitatea emoțională a versurilor. Fire romantică, **C.** relevă în *Cântece de amăgit întunericul* melancolii, nostalgii și elegii monocorde, într-un regim preponderent nocturn, unde se desfășoară, în singurătate, dialogul cu alteritatea.

SCRIERI: *Naștere vinovată*, București, 1983; *Intrarea în scenă*, București, 1984; *Plimbarea prin flăcări*, București, 1988; *Preludiu pentru trompetă și patru pereți*, Piatra Neamț, 1992; *Documentele haosului*, Piatra Neamț, 1993; *Spre fericitul nicăieri*, Piatra Neamț, 1995; *Cântece de amăgit întunericul*, Timișoara, 1996; *Manualul bunului singuratic*, Piatra Neamț, 1997; *Duminica fără sfârșit*, Botoșani, 1998; *Generația poetică '80. Portrete critice*, Iași, 2000; *Anecdote cu și despre Creangă*, Iași, 2002; *Cartea urmelor*, Iași, 2002; *Documentele haosului*, pref. Gheorghe Grigurcu, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Coșovei, *Pornind, 228–231*; Al. Cistelecan, *Dicțiunea melancoliei*, LCF, 1992, 42; Luminița Urs, *Di-sperări poetice*, TR,

1992, 44-45; Traian T. Coșovei, *Încoronarea cu lacrimi*, CNT, 1993, 5; Iulian Boldea, *Fața și reversul*, VTRA, 1993, 4; Dan Stanca, *Răzbunarea poeziei*, VR, 1993, 4-5; Vasile Spiridon, *Întrebări și lacrimi*, F, 1993, 9; Țeposu, *Istoria*, 99; Ioana Pârvulescu, *„Manualul bunului singuratic"*, RL, 1994, 6; Ioan Moldovan, *„Manulalul bunului singuratic"*, F, 1995, 2; Radu Cernătescu, *Spre fericitul nicăieri al textualismului*, LCF, 1996, 6; Dan Silviu Boerescu, *Prietenii mei scriu versuri*, LCF, 1996, 15; Ioan Holban, *Un neoromantic*, RL, 1998, 50; Marin Mincu, *Poeticitate românească postbelică*, Constanța, 2000, 433-435; Grigurcu, *Poezie*, I, 289-295; Popa, *Ist. lit.*, II, 634; Rotaru, *O ist.*, V, 505-506; George Vulturescu, *„Cartea urmelor"*, PSS, 2002, 3-4; Vasile Spiridon, *Poezia - nevindecată rană*, CL, 2003, 5; Mircea A. Diaconu, *Niște poeți și niște aproximări critice*, CL, 2003, 6. *V.S.*

CORBUL, Vintilă (26.V.1916, București), romancier. Absolvent al Facultății de Drept (1938) și al celei de Litere și Filosofie (1939) de la Universitatea din București, **C.** funcționează o vreme ca magistrat, apoi ca bibliotecar, pentru ca după 1952 să ajungă muncitor într-o întreprindere din capitală. Și-a început activitatea literară cu proză la „Universul literar" (1938), iar editorial a debutat în 1942, cu romanul *Babel Palace*. După război (la care participase ca aviator), **C.** va semna rubrici permanente de recenzii și note în „Poporul" (1946-1947) și în „Femeia și căminul" (1947-1948), în care abordează cu precădere literatura de limbă engleză. După douăzeci de ani de pauză impusă, reîncepe să publice volume de proză, obținând importante succese de librărie, pentru ca în 1992-1993 să cunoască apogeul reușitelor editoriale, prin apariția a șapte titluri (retipăriri și inedite), totalizând douăsprezece volume.

În primele romane — *Babel Palace* și *Sclavii pământului* (1947) —, având subtitlul comun *Lumea de ieri*, **C.** încearcă să schițeze un tablou general al societății românești de la sfârșitul perioadei interbelice, prezentând, alternativ și comparativ, situații, moduri de viață, probleme, atitudini, personaje aparținând unor categorii sociale diverse, dar nu reușește decât o aglomerare de relatări superficiale și nestructurate. Mai târziu, el se orientează spre alte teme, între care și reconstituirea istoriei marelui capital financiar transnațional. Plănuise o scriere epică de mari proporții — *Dinastia Sunderland Beauclair* —, care să urmărească evoluția unei asemenea instituții de la începuturi până la zi, dar nu a izbutit, în cele două cicluri apărute — *Idoli de aur* (1967) și *Păsări de pradă* (1969-1979), ambele de câte trei volume —, să acopere decât perioada 1790-1825. Este povestită biografia întemeietorului acestei „dinastii" de bancheri, un american cu o personalitate puternică, autorul încercând să evidențieze procesul de formare a psihologiei celui care vede în îmbogățire (rapidă, prin speculații și „lovituri") cheia și sensul vieții. Sunt relatate procedeele prin care abilul personaj reușește să câștige sume fabuloase sau să influențeze politica unor state în favoarea sa și să-și extindă tot mai mult rețeaua și puterea. Fundalul geografic și social e schimbător, acțiunea petrecându-se când la New York, când la Oxford, Londra, Paris, Veneția, Madrid, Viena, Roma, Sankt Petersburg, Palermo, Constantinopol, București sau în Haiti, Mexic ori Paraguay, antrenând tangențial și aspecte ale războiului de independență al Statelor Unite, ale Revoluției franceze, ale perioadei napoleoniene sau ale mișcării eteriste. Fabulația se complică odată cu intrarea în afaceri a fiilor lui Sunderland Beauclair, prilej de noi acțiuni palpitante, fără o legătură necesară cu tema romanului. Într-o ultimă relatare despre întâmplările teribile din lumea marilor finanțe internaționale de după 1970 — *Oameni în Rolls-Royce* (1993) —, urmași ai dinastiei Sunderland Beauclair apar ca personaje episodice pasive, sfârșite. **C.** a ambiționat să realizeze și ample reconstituiri ale unor importante evenimente istorice. În *Iubirile imposibile ale lui Petronius* (1993), biografia sentimentală a scriitorului latin e proiectată pe fundalul unei Rome bulversate de tirania și demența unor împărați degenerați — Caligula, Claudiu, Nero —, autorul punând accentul pe hazardul și cruzimea hotărârilor acestora, pe etalarea desfrânării generale, de la Curtea imperială la plebe. Romanul *Căderea Constantinopolului* (I-II, 1976-1977) e axat pe trei mari direcții narative: relatarea tentativelor solilor bizantini de a obține ajutorul unor suverani europeni, asiatici sau africani, ocazii care prilejuiesc descrierea situației din fiecare țară, la nivelul puterii; urmărirea întâmplărilor de la Poarta Otomană, insistându-se asupra psihologiei războinice a sultanilor, concretizată acum în dorința imperioasă de a cuceri Constantinopolul și în pregătirea ofensivei; descrierea stării Bizanțului, de la bazileu la cele mai de jos categorii sociale, stare marcată și de trădări care subminau eforturile de apărare ale împăratului. Asaltul final, ultimele lupte, pătrunderea turcilor în cetate, măcelul și distrugerile sunt simple înșiruiri de scene și tablouri convenționale, fără forță evocatoare. *Uragan asupra Europei* (1979) este o mixtură hibridă de intrigi diplomatice sau de Curte, de lovituri de palat, abilități machiavelice, acte de spionaj, cinism și cruzime, care vrea să demonstreze cum se făcea politica în Europa anului 1870, vizând interdependența dintre marile puteri, de al căror joc de interese era determinată istoria. Ceva mai unitară compozițional este *Cavalcadă în iad* (I-II, 1982), unde formula aleasă de autor — jurnalul — l-a ajutat să renunțe la diversificarea excesivă a epicului. Un mare general german consemnează și comentează într-o tonalitate sumbră evenimentele din ultima parte a celui de al doilea război mondial, până la procesul de la Nürnberg. Pentru **C.**, producerea faptelor istoriei este efectul unor dorințe, ambiții, interese și decizii individuale sau chiar al unor defecte omenești, ceea ce reduce existența la o manifestare a răului sub feluritele forme ale luptei oarbe pentru avuție și putere, ale desfrâului, egoismului biologic, cruzimii și ale altor debordări instinctuale. Viziunea sa este foarte joasă, îngustă și superficială. Dar în privința înțelegerii realului și a concepției despre literatură, prozatorul atinge limita infantilității în romanele de aventuri — *Cenușă și orhidee la New York* (1969), *Groaza vine de pretutindeni* (1993), ambele scrise în colaborare cu Eugen Burada —, relatări neverosimile ale unor teribile întâmplări din lumea mafioților, vizibil copiate după filmele de gen. Alături de Eugen Burada, Sergiu Nicolaescu și Amza Pellea, el este și principalul coautor al scenariului cinematografic *Nea Mărin miliardar* (1975), ecranizat mai târziu. Perspectiva prea comună

asupra existenței, mediocritatea inteligenței artistice, gustul pentru senzaționalul ieftin, respectarea unei rețete, stereotipia, automatismele narative și expresive, la care se adaugă fie folosirea cam aproximativă a limbii, fie întrebuințarea unui limbaj uneori prețios, cosmopolit și împestrițat cu barbarisme fac din proza lui **C.** o operă-kitsch. Agrementându-și istorisirile cu spații și trasee de vis, cu palate sau hoteluri de lux, cu interioare fabuloase, populate de personaje eclatante prin bogăție sau frumusețe, care consumă lucrurile cele mai fine, el a obținut un succes comercial specific categoriei literare pe care o ilustrează, bucurându-se și de traducerea în poloneză a *Dinastiei* ... (Varșovia, 1975–1980). Bun cunoscător al literaturii de limbă engleză, **C.** a tradus câteva cărți (unele împreună cu Ioana Corbul), semnate de Th. Dreiser, Alan Sillitoe, Norman Mailer ș.a.

SCRIERI: *Babel Palace*, București, 1942; *Sclavii pământului*, București, 1947; *Dinastia Sunderland Beauclair*, I–VI, București, 1967–1979; *Cenușă și orhidee la New York* (în colaborare cu Eugen Burada), București, 1969; *Căderea Constantinopolului*, I–II, București, 1976–1977; *Uragan asupra Europei* (în colaborare cu Eugen Burada), I, București, 1979; *Cavalcadă în iad*, I–II, București, 1982; *Groaza vine de pretutindeni*, București, 1993; *Oameni în Rolls-Royce* (în colaborare cu Eugen Burada), București, 1993; *Iubirile imposibile ale lui Petronius*, București, 1993. **Traduceri:** Theodor Dreiser, *Capcana*, pref. Petru Comarnescu, București, 1955 (în colaborare cu Ioana Ralea); Vicki Baum, *Arborele care plânge*, București, 1963; Alan Sillitoe, *Sâmbătă noaptea și duminică dimineață*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1966; Louis Armstrong, *Satchmo. Viața mea la New Orleans*, București, 1966; Norman Mailer, *Cei goi și cei morți*, București, 1968 (în colaborare cu Ioana Corbul); Robert Bolt, *Un om al tuturor timpurilor*, București, 1971 (în colaborare cu Ioana Corbul); Louis Bromfield, *Vin ploile*, București, 1972 (în colaborare cu Ioana Corbul).

Repere bibliografice: Ovidiu Constantinescu, *„Babel Palace"*, „Bis", 1943, 16; Boris Buzilă, *Vintilă Corbul despre „Dinastia Sunderland-Beauclair"*, „Magazin", 1968, 546; Gabriela Duda, *Epicul copleșitor*, „Scânteia", 1968, 7734; Piru, *Panorama, 386–388;* Constantin Cubleșan, *„Dinastia Sunderland Beauclair"*, ST, 1970, 6; Dana Dumitriu, *„Căderea Constantinopolului"*, RL, 1976, 30; Valentin F. Mihăescu, *Epica documentară*, LCF, 1976, 38; Mircea Muthu, *„Căderea Constantinopolului"*, ST, 1977, 11; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *165–166;* Artur Silvestri, *Romanul de «succes»*, LCF, 1979, 38; Zaharia Sângeorzan, *„Uragan" asupra... literaturii*, CRC, 1980, 15; Popa, *Ist. lit.*, II, *1022.* *C.T.*

CORCEA, Avram (1868–1951), culegător de folclor. Preot ortodox în localitatea Coștei de lângă Vârșeț, **C.** a cules în anii 1889 și 1890, de la lăutarul Vichentie Micu, mai multe balade, pe care le-a reunit în volumul *Balade poporale*, apărut la Caransebeș în 1899. Parte dintre aceste balade **C.** le publicase în câteva numere din ziarul „Tribuna" de la Sibiu. Cântecele bătrânești culese sunt transcrise cu deosebită grijă de a respecta întocmai textul obținut de la informator. Însă, din dorința de a le face mai accesibile, culegătorul a preferat să renunțe la particularitățile fonetice ale graiului bănățean. Cântecelor vechi, **C.** le recunoaște nu numai o valoare poetică, ci și una lingvistică. Din prefață se reține câteva detalii asupra împrejurărilor în care s-au cules baladele, a ocaziilor în care acestea se cântă, precum și observații privind melodiile cântecelor bătrânești, formulele lor finale, reacția ascultătorilor. Alături de balade fantastice, dintre cele mai vechi, numeroase sunt baladele vitejești, din care cel mai bogat reprezentat este ciclul *Novăceștilor: Gruia lui Novac, Turcul și Novăceștii, Novac vinde pe Gruia*. Prin tematică și circulație, unele balade sunt caracteristice Banatului: *Roman Voinicul, Stoican, Rozan* etc. Chiar balade cunoscute au variante specifice acestei zone: *Corbea* devine *Mârza*, iar *Doicin bolnavul* se numește aici *Iovan*. Ciclului familial îi aparțin doar câteva balade: *Turcul și soru-sa* (motivul „nevasta vândută"), *Iancu Sibiiancu* și *Stoican*. Colecția lui **C.** este una dintre puținele culegeri de balade întocmite metodic la acea vreme.

SCRIERI: *Mijloace de înaintare*, Budapesta, 1904. **Culegeri:** *Balade poporale*, Caransebeș, 1899.

Repere bibliografice: Gh. T. Niculescu-Varone, *Folkloriștii români*, „Izvorașul", 1940, 2; Bârlea, *Ist. folc., 306–307;* I. Bălan, *Un folclorist bănățean: Avram Corcea*, în *Actele simpozionului dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare*, Pančevo, 1974, *103–112; Dicț. lit. 1900, 216.* *L.Bd.*

CORDUN, Miron (pseudonim al lui Gheorghe Cârstea; 16.XI.1935, Priseaca, j. Olt – 10.XII. 1997, Pitești), poet. Este fiul Floricăi (n. Nicolaescu) și al lui Ion B. Cârstea, țărani. După Liceul „Radu Greceanu" din Slatina, urmează o școală de biblioteconomie la București. A lucrat ca metodist la Casa Regională a Creației Populare Argeș (1961–1972), redactor la revista „Argeș" (1972–1974), cercetător la Biblioteca Județeană

Argeș (1974–1997). După 1990 face parte din redacția revistei „Calende".

Debutează în caietul de poezie al revistei „Argeș", cu ciclul *Edict* (1970), dar se impune cu volumul *Curtea Veche* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), prima sa carte. Solitar și himeric, calofil de tip matein, așternându-și urechea pe catifeaua sonurilor vetuste și muzeale, inventate prin metamorfoza celor existente, sedus de codul etic și estetic al unor nobile vremuri, **C.** e un menestrel modern și melancolic, purtându-și stângaci fantoma printre contemporani. Un sentimental, s-ar zice – dacă efuziunile nostalgice nu i-ar fi cenzurate de o blajină ironie; un boem – dacă plutirea pe deasupra lumii străine lui n-ar fi pătrunsă de fiorul grav și de solemnitatea rostirii. Tematizând în primul rând Poetul și Poezia, dar fără a-și trâmbița tensiunile, lirica lui este expresia unei dualități: poetul, care se știe când fabulos și înțelept „inorog", când un ins umil, „făr'de tron / și făr' de fală", trece prin lume când „nalt, prea nalt", când dubitativ-problematic, persecutat de umbra capului „târziu de stat / și prost". Performanța acestei figurări a Poetului / Poeziei este menținerea simultană în firesc și artificiu, în sinceritate și poză (conștientă de ea). O confesiune elaborată, fără însă nimic artificios și uscat. Erotica – a doua temă majoră a lui **C.** – se păstrează o vreme ca mască a unui sentimental și timid disimulat ludic, exprimându-se în dantelării ceremonioase și fastuoase, îngânând stilul elaborat, rafinat cu cel frust (dar tot „stil" și acesta). Starea definitorie a erosului este însă cea de „aiurare" (o vocabulă tematică). Petrarchist și shakespearean (sonetele), poetul își cântă „arderea cărnii", trăiește asceza sentimentului, ipostaziat printr-o ultimă transsubstanțiere în „vertebra" cuvântului, în „pajura cu care mă zbor", în visul astral. Neîndoielnic, acest liric în genere puțin comentat, absentând din prim-planul hărților întocmite de panoramele critice, se numără printre cei mai originali poeți ai iubirii din literatura noastră postbelică. În ultimele cărți, trăirea ec-statică îmbrățișează întregul orizont al eului: o poezie a miracolului vieții, celebrat de „serbările sacre / ale caisului, laurul lamurii, roua dalbă", și a sufletului plutind ca-ntr-un vis perpetuu în „imperiul ardorii". Cea de-a treia temă fundamentală e arheologia eului năzuind la resuscitarea prin vers a unei întregi tradiții dispărute istoricește: părinții îngropați în grâu, tatăl „tras în poveste/ cu lumea lui toată", „satul gol". Placheta postumă *Cronică de memorii* (1998) consfințește testamentar acest filon, alternând confesiunea personală cu citatul (vocea tatălui, a cronicilor sau tradiției anonime) și secvențele versificate cu cele de poem în proză, totul sub semnul asfințitului unei lumi cu care poetul se identifică total și definitiv. Dindărătul imageriei ceremonioase și muzicale se înalță – în întreaga poezie a lui **C.** – un aer elegiac și o atracție către zonele eterice ale sensibilității: un macedonskian „perihelic", trecut prin amurgurile lui Mateiu I. Caragiale.

SCRIERI: *Curtea Veche*, București, 1974; *Serbări*, București, 1975; *Duminica pe drumuri*, București, 1977; *Bacovii*, București, 1982; *Cartea cu dragoste*, București, 1985; *Urmările*, București, 1987; *Cronică de memorii*, pref. Nicolae Oprea, Pitești, 1998.

Repere bibliografice: Popa, *Dicț. lit.* (1977), *166*; Ulici, *Prima verba*, II, *70–73*; Constantin Hârlav, *„Bacovii" de Miron Cordun. Lirism existențial*, ARG, 1982, 9; Nicolae Manolescu, *Umilința și orgoliul*, RL, 1983, 9; *Miron Cordun*, ARG, 1986, 11; *Dicț. scriit. rom.*, I, *657–658*; Silvestru D. Voinescu, *Creația și cercetarea – la ele acasă. Poetul Miron Cordun (1935 - 1997)*, „Cultura" (Pitești), 1999, 3-4; Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002, *113–116*. *N.M.*

CORESI, diaconul (? – c. 1583), tipograf și editor. Prima mențiune despre **C.** „ot Târgoviște" se află în epilogul cărții *Octoih mic slavonesc* (Brașov, 1557), tipărit împreună cu Oprea logofătul, al cărui ucenic era. În 1558 cei doi scot la Târgoviște, în tipografia lui Dimitrie Liubavici, în care s-au și format, un *Triod-Penticostar slavonesc*, iar un an mai târziu, **C.** se stabilește definitiv la Brașov. Până în 1583 el a tipărit aici sau în alte orașe transilvănene numeroase cărți religioase în slavonă și română, fie la cererea oficialităților locale, fie la solicitarea domnilor sau

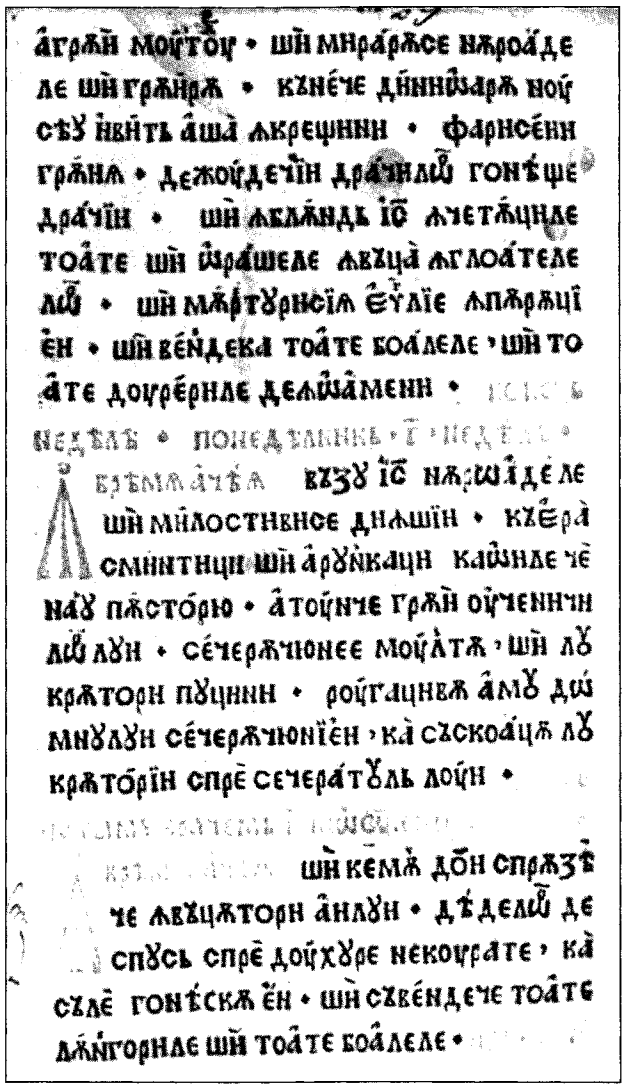

mitropoliților din Țara Românească și Moldova, fie din proprie inițiativă. Între acestea se numără și variantele românești ale principalelor scrieri ale cultului ortodox : *Întrebare creștinească* [*Catehism*] (1560), *Tetraevangheliar* (1561), *Pravila sfinților oteți* (c. 1560–1562), *Lucrul sfinților apostoli* [*Apostolul*] (1566), *Tâlcul evangheliilor* și *Molitevnic rumânesc* (1567), *Psaltirea* (1570), *Liturghier* (1570), *Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învățătură* (1581). În epilogurile tipăriturilor sale, **C.** insistă asupra necesității introducerii limbii române în oficierea slujbelor, în răspândirea învățăturilor religioase și dă unele informații prețioase, între care cele despre colaboratorii și beneficiarii săi. Proveniența traducerilor după care au fost realizate versiunile tipărite a constituit obiectul a numeroase cercetări privitoare la începuturile scrisului în limba română, ultimele concluzii stabilind diversitatea traducătorilor și a zonelor din care proveneau aceștia, fapt ce explică prezența unor elemente lingvistice specifice unei largi arii, cuprinse între nordul Munteniei–Hunedoara–Banat, vestul și nordul Transilvaniei și nordul Moldovei. O problemă deosebită a fost clarificarea relațiilor dintre textele rotacizante (în special *Codicele Voronețean*) și tipăriturile coresiene (în special *Apostolul*), impunându-se opinia că ambele categorii sunt relativ contemporane și au folosit aceleași traduceri mai vechi, provenite din zona Banat–Hunedoara, dar prin intermediul unor copii executate în Maramureș și în Bucovina. Așadar, atât traducătorii, cât și copiștii, apoi cei ce au revizuit textele (între care și **C.**) aparțineau unor zone diferite, ceea ce a condus, pe de o parte, la punerea în circulație a unor elemente regionale diferite, pe de alta, la clarificarea și unificarea limbii, la creșterea fluidității și expresivității acesteia. Acțiunea tenace a lui **C.** de a determina românizarea culturii religioase se datorează și contextului istoric general al Reformei, în special calvinismului (unele traduceri au fost făcute chiar după originale aparținând acestui curent), dar principalul motiv rămâne convingerea sa că editarea de cărți românești și folosirea lor tot mai largă trebuie să devină un mod de a fi, în plan cultural, al românilor, un mod de afirmare a identității etnice. Vasta difuzare a tipăriturilor coresiene pe teritoriile locuite de români (prin retipăriri sau chiar prin copii manuscrise), preluarea unor texte în lucrări alcătuite mai târziu au făcut din aceste cărți un însemnat factor de unificare lingvistică și spirituală.

Tipărituri: [*Octoih mic slavonesc*], Brașov, 1557; [*Triod-Penticostar slavonesc*], Târgoviște, 1558; *Întrebare creștinească*, Brașov, 1560; ed. I. Bianu, București, 1925; ed. îngr. Alexandra Roman Moraru, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982; [*Tetraevangheliar românesc*], Brașov, 1561; ed. îngr. Florica Dimitrescu, București, 1963; [*Evangheliar slavonesc*], Brașov, 1562; ed. 1579; ed. 1583; *Pravila sfinților oteți*, Brașov, c. 1560–1562; ed. îngr. I. Bianu, București, 1925; ed. îngr. Gheorghe Chivu, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982; *Lucrul sfinților apostoli [Apostolul]*, Brașov, 1566; ed. îngr. I. Bianu, București, 1930; *Tâlcul evangheliilor* și *Molitevnic rumânesc*, 1567; ed. îngr. Vladimir Drimba, introd. Ion Gheție, București, 1998; [*Sbornic slavonesc*], 1568; [*Liturghier slavonesc*], Brașov, c. 1568–1570; [*Psaltirea românească*], Brașov, 1570; [*Liturghierul românesc*], Brașov, 1570; ed. îngr. și introd. Al. Mareș, București, 1969; [*Octoih slavonesc*], c. 1574; [*Psaltirea slavo-română*], 1577; ed. îngr. B.P. Hasdeu, București, 1881; ed. îngr. și introd. Stela Toma, București, 1976; [*Psaltirea slavonească*], 1577; [*Triod slavonesc*], 1578; [*Sbornic slavonesc*], Sas-Sebeș, 1580; *Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învățătură*, Brașov, 1581; ed. îngr. Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, București, 1914; *Prefețe și epiloguri din secolul al XVI-lea*, îngr. și introd. Emanuela Buză și Florentina Zgraon, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982.

Repere bibliografice: A. I. Odobescu, *Opere*, II, București, 1967, *174–184*; Nicolae Sulică, *Coresi scriitor sau tipograf?*, Brașov, 1901; Nicolae Sulică, *Un capitol din activitatea diaconului Coresi*, Brașov, 1902; Iorga, *Ist. lit. relig., 67–95*; Șt. Nicolaescu, *Diaconul Coresi și familia sa*, București, 1909; D.R. Mazilu, *Diaconul Coresi*, Ploiești, 1933; Dan Simonescu, *Diaconul Coresi*, București, 1933; Cartojan, *Ist. lit.*, I, *55–64*; Gheorghe Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947, *passim*; Maria Rădulescu, *Originalul slav al „Evangheliei cu învățătură" a diaconului Coresi*, București, 1959; Panaitescu, *Începuturile, 132–163*; *Dicț. lit. 1900, 217–219*; *Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice*, coordonator Ion Gheție, București, 1982, *passim*; Mazilu, *Proza, 21–37*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, I, *549–563*; Ion Gheție, Al. Mareș, *Diaconul Coresi și izbânda scrisului în limba română*, București, 1994; Mazilu, *Recitind*, I, *178–181*, *184–185*, *passim*; G. Mihăilă, *Între Orient și Occident*, București, 1999, *236–339*; *Dicț. esențial, 199.*

C.T.

CORLACIU Ben (Benedict) (6.III.1924, Galați – 16.VI.1981, Paris), poet și prozator. Este fiul Rozaliei și al lui Neculai Corlaciu. După ce a urmat clasele primare și cele de liceu la București, a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București în 1947. Este angajat corector la ziarul „Timpul", apoi redactor la „Frontul plugarilor" și la revista „Flacăra" (1848–1851), responsabil cultural la Casa Scriitorilor ș.a. În 1954 este exclus din Uniunea Scriitorilor, fiind reprimit în 1965. Din 1968 până în 1972 este redactor-șef al revistei „Almanahul literar", editată de „România literară". Colaborează la „Albatros" (unde și debutează), „Revista Fundațiilor Regale", „Timpul", „Vremea", „Flacăra". Volumul *Manifest liric* (1945) este distins cu premiul Editurii Forum. În anul 1975 solicită azil politic și se stabilește în Franța.

Volumul de debut, *Tavernale*, apărut în 1941, împreună cu volumele ce îi succedă ritmic, într-un interval scurt de timp – *Pelerinul serilor* (1942), *Arhipelag* (1943) și *Manifest liric* (1945; Premiul Editurii Forum) –, reprezintă o primă etapă în cariera poetului, expresia unei sensibilități cu ecouri avangardiste ce se simte lezată și răspunde prin atitudine de frondă și bravadă: „Mi-am trimis umbra, în noaptea asta,/ ca să vă râdă în nas, prietenii mei,/ să beie cu voi (ca niște mișei)/ și să vă fure din brațe nevasta". Influența lui Bacovia poate fi trasată nu doar în atmosfera și imagistica versurilor, dar și în supralicitarea lirismului prin sarcasm, patetism și expresivitate excesivă. Oscilând între poza damnării și tonalitatea elegiacă, poetul rămâne programatic contestatar, fixând în notații dramatice – chiar dacă adesea teatrale – o dureroasă marginalizare: „În fuga lor, toți oamenii Cetății/ Călcau, nepăsători, pe trupul meu bubos,/ Lăsându-mă, sfârșit și rupt, pe jos./ Îngrozitoare, ghearele singurătății/ Rupeau din răni fâșii de carne crudă,/ Și nimeni nu voia să mă audă./ Din timp în timp, doar câte-o-înjurătură/ Îmi săruta urechile râioase – / Răscolitor durerilor din oase." Versurile din volumul *Arhipelag* dezvăluie aceeași conștiință neliniștită și gravă, iar postura contestatară își asociază acum elemente fantastice în elaborarea unei genealogii clamată ca o provocare: „Tatăl meu era un lunatic:/ noaptea ieșea din baltă și s-agăța de cer,/ zvârlea cu trestii în broaște și, sălbatic,/ Se avânta spre Lună, fluturând un hanger" sau „Eu sunt poetul Ben Corlaciu,/ care-am crescut prin mlaștini clocite,/ Cer am avut un fund de apă/ răscolit de trestii prea învechite". Deși plasat în același registru, *Manifest liric* aduce o cristalizare a eului poetic în zona subiectivismului dramatic, anticipând lirismul meditativ ce marchează ciclul *Postumele (1945–1967)* din volumul *Poezii* (1969). Renunțând la ironie și la spectaculosul afișat cu ostentație, poetul caută acum semnificații esențiale, marcat de un sentiment al neîmplinirii căruia i se împotrivește cu luciditate: „Sunt un munte fugit în pământ,/ m-am întors în fântânile mele de rocă bătrână,/ prea se agățaseră mulți pe umerii mei,/ prea multe tălpi mi-astupaseră stelele cu bătături de țărână.// [...] Până când m-am umplut de jivine,/ de dogme și măluri. Atunci m-am ascuns în pământ./ Oamenii știu că aici e un munte, îl caută noaptea/ și văd numai apele, îl caută ziua/ și văd numai grâul pe câmpul tăcut/ pe unde trecură odată călcând în picioare o

frunte." Restructurarea lirică este și mai evidentă în volumele publicate în deceniul opt – *Poeme florivore* (1972), *Starea de urgență* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor) și *Arcul biologic* (1974) –, când limbajul emfatic și sarcasmul lasă loc unui lirism interiorizat și mai profund. **C.** a scris și proză: nuvele – *La trântă cu munții* (1949), *Candidatul* (1950), povestiri – *Pâinea păcii* (1951) și romane, cel mai semnificativ, *Cazul doctor Udrea* (1959), analizând dilema intelectualului între izolare și egoismul implicării în termenii profesiunii și angajarea în termeni sociali. Mărturia dramatică din *Tout espoir sera puni*, un volum postum, apărut în 1984 la Paris, restituie o imagine a vieții literare românești din anii '50–'70.

SCRIERI: *Tavernale*, București, 1941; *Pelerinul serilor*, București, 1942; *Arhipelag*, București, 1943; *Manifest liric*, București, 1945; *Moartea lângă cer*, București, 1946; *La trântă cu munții*, București, 1949; *Candidatul*, București, 1950; *Timpii de aur*, București, 1951; *Pâinea păcii*, București, 1951; *Noaptea de la Ipotești: două episoade*, București, 1957; *Cazul doctor Udrea*, București, 1959; *Baritina*, București, 1965; ed. (*Când simți cum moare vântul*), București, 1972; *Poezii*, București, 1969; *Poeme florivore*, București, 1972; *Starea de urgență*, București, 1972; *Strigoaica și casa nebună*, București, 1973; *Arcul biologic*, Cluj-Napoca, 1974; *Tout espoir sera puni*, tr. Maura Barbul, Paris, 1984. **Traduceri:** Isadora Duncan, *Viața mea*, București, 1946 (în colaborare cu Geo Dumitrescu); Lehel Szeberenyi, *Se urnesc munții*, București, 1954 (în colaborare cu Francisc Munteanu); Antoine de Saint-Exupéry, *Micul Prinț*, pref. Eugen Schileru, București, 1962; Leon Negruzzi, *Extraordinarele aventuri ale lui Rodolphe Durant. Gangsterul. Politicianul*, București, 1974 (în colaborare cu Dana Konya-Negruzzi).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, *315–325*; Adrian Marino, *Ben Corlaciu, „Manifest liric"*, VR, 1946, 4–5; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Moartea lângă cer"*, CNT, 1947, 52; Eugen Luca, *„Cazul doctor Udrea"*, CNT, 1959, 45; Piru, *Panorama, 138–143*; Regman, *Cărți, 75–82*; Ion Negoițescu, *Poetul Ben Corlaciu*, RL, 1969, 14; Marian Popa, *„Cazul*

doctor Udrea", SPM, 1971, 38; Martin, *Poeți*, II, *97–103*; Grigurcu, *Teritoriu, 99–107*; Dana Dumitriu, *Orgoliul romantic*, RL, 1974, 27; *Dicț. scriit. rom.*, I, *659–661*; Micu, *Ist. lit.*, *335*; Popa, *Ist. lit.*, I, *242–243*; *Dicț. analitic*, IV, *153–155*; Manolescu, *Enciclopedia, 194–196.* *Il.C.*

CORLĂTEANU, Nicolae (14.V.1915, Caracui, j. Lăpușna), filolog. Este fiul Anei (n. Vartic) și al lui Grigore Corlăteanu, țărani. A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie și pe aceea de Drept ale Universității din Cernăuți (1939). A fost șef al Catedrei de limbă și literatură națională a Universității de Stat din Chișinău (1946–1949), șef de sector (1947–1981), director-adjunct (1958–1961) și director (1961–1969) al Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei, profesor la Universitatea de Stat din Chișinău (1969–1988). Doctor în filologie (1965), este membru al Academiei de Științe a Moldovei (1965), profesor universitar (1966), *doctor honoris causa* al Universității de Stat din Moldova (1995). De o mare erudiție filologică, **C.** este preocupat și de investigarea operei literare la nivel stilistic, din punctul de vedere al poeticii lingvistice. A cercetat limba literară din perspectiva limbii vorbite și a limbii scriitorilor novatori, clasici și contemporani. În *Studiu asupra sistemei lexicale moldovenești din anii 1870–1890* (1964), **C.** relevă contribuția lui I. Creangă și a altor scriitori români la valorificarea stilistică a vocabularului limbii literare. I. Neculce și D. Cantemir, clasicii V. Alecsandri și M. Eminescu, contemporanii Ion Druță și Grigore Vieru sunt numele predilecte în jurul cărora gravitează nu numai referirile exemplificatoare, ci și unele dintre studii. O trăsătură caracteristică a lucrărilor cu caracter literar-stilistic, precum

Creația lui Ion Creangă în școală (1984), *Scriitorul în fața limbii literare* (1985) și *Lumea poetului și resursele de exprimare a ei* (1985), este cercetarea stilului individual al scriitorului din perspectiva dihotomiei tradiție–inovație, prin stabilirea de paralele și analogii, de tangențe și tipologii. **C.** acordă o atenție deosebită oralității stilului și poeticii textului literar. A publicat și articole despre Ovidiu, Vergiliu, Cervantes. Își dă concursul la valorificarea unor scriitori români mai puțin cunoscuți în Republica Moldova, precum I. Heliade-Rădulescu, Magda Isanos, Gh.V. Madan ș.a. Este autorul volumului de memorialistică autobiografică, *Răspântii* (1995).

SCRIERI: *Studiu asupra sistemei lexicale moldovenești din anii 1870–1890*, Chișinău, 1964; *Creația lui Ion Creangă în școală*, Chișinău, 1984; *Scriitorul în fața limbii literare*, Chișinău, 1985; *Lumea poetului și resursele de exprimare a ei*, Chișinău, 1985; *Lumea cu toate ale ei...*, Chișinău, 1988; *Creația scriitorilor moldoveni în școală. Cronicarii moldoveni, C. Stamati, C. Negruzzi* (în colaborare), Chișinău, 1988; *Răspântii*, Chișinău, 1995.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Vocație*, „Nistru", 1975, 6; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987, *67–76*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 275.* *M.Dg.*

CORNEA, Andrei (3.IV.1952, București), eseist și traducător. Este fiul istoricului literar Paul Cornea. În 1975 a absolvit Facultatea de Istorie și Teorie a Artei a Institutului „Nicolae Grigorescu", iar în 1980 Facultatea de Limbi Clasice a Universității din București. Debutează publicistic în revista Liceului „Nicolae Bălcescu" din capitală, iar editorial în 1977, cu volumul *De la portulan la vederea turistică*. A beneficiat de burse de specializare: DAAD (Germania, 1981), Fundația Cini (Veneția, 1986), Fulbright (1991), New Europe College (1995). În 1999 și 2000 a fost redactor la postul de radio BBC, secția română, Londra. Lucrează în calitate de cercetător la Institutul de Studii Orientale, este editorialist la revista „22", membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, al Asociației de Studii Clasice din România.

Greu de prins într-o formulă, erudit cu temperament coleric, analist rece al fenomenului politic la zi, dar și polemist cu tăietura fină, când partizan nervos-pasional, când omul calculat al strategiilor multiplu etajate, **C.** cultivă deopotrivă filosofia și istoria formelor plastice, istoria și etimologia, această abordare politico-filologică fiind ceva rar în peisajul cultural al României postceaușiste. Și-a început eseistica în vecinătatea unor personalități precum Andrei Pleșu, Dan Hăulică, Gabriel Liiceanu și Răzvan Theodorescu, prin abordări de istoria picturii ce mascau mai mult sau mai puțin preocupări de istoria vieții religioase, fie accentuat subiectiv (*De la portulan la vederea turistică*), fie cu deschideri către istoria ideilor și mentalităților etno-spirituale (*Primitivii picturii românești moderne*, 1980, *Mentalități culturale și forme artistice în epoca romano-bizantină (300–800)*, 1984, *Scriere și oralitate în cultura antică*, 1988). Deși în anii '80 începuse să-și facă un nume în exegeza artelor plastice, **C.** s-a fixat pe piața literelor ca traducător și interpret al filosofiei lui Platon, colaborator al prestigioasei ediții coordonate de C. Noica; *Hermeias filosoful*

(1983), *Republica* (1986), *Philebos* (1993) sunt cel puțin trei puncte de onoare dintr-o activitate filologic-filosofică aparent părăsită de publicistul incisiv al anilor 2000. Dacă *Scriere și oralitate în cultura antică* (logosul și scrisul în fundarea civilizației eline, paralel cu marea ruptură vetero-nou-testamentară în discontinuitatea funciară a lumii israelite, într-un context jalonat de relațiile *Bibliei* cu Platon, ale civilizației greco-creștine cu spiritul iudaic) era dedicată memoriei lui C. Noica, iar capitolul final din *Penumbra* (1991) dezvăluie un moralist cu fibră profetică („Ne-a pierit semeția de odinioară laolaltă cu entuziasmul. Nu mai știm azi să găsim puterea de a ne ridica deasupra lucrurilor, de a le supune. De multe mii de ani ne tot retragem..."), în schimb *Mașina de fabricat fantasme* (1995), laolaltă cu *Turnirul khazar* (1997) fac în cazul lui **C.** trecerea, așa-zicând, de la scut la sabie. Gânditorul raporturilor iudeo-creștine și al polarităților de tot felul (național-universal, lume veche-lume nouă, Orient-Occident, revoluție-reacțiune, conservatorism-liberalism etc.), glosatorul de parabole biblice se raliază cu fervoare demonstrativă liniei Ioan Petru Culianu-Horia Roman Patapievici-Sorin Antohi: erudiția activă, unde, bunăoară, „conflictul" Platon-Aristotel, K. R. Popper și Paul Feyerabend se asociază întru polemizare cu Cristian Tudor Popescu în privința cărții lui Roger Garaudy *Les Mythes fondateurs de la politique israélienne*. Salturile de la Katherine Verdery la Herodot, de la Max Weber, J. Monod, Lyotard și Finkielkraut la *Talmud, Kali Yuga,* convertirea khazarilor la iudaism, tot acest traseu ce se aplică familiar și cu aceeași sagacitate pe Michel Foucault și gafele primarului Bucureștilor, pe Lucian Blaga, Martin Buber și Ilie Bădescu, pe Rorty și ministrul Transporturilor ș.a.m.d., definesc farmecul unei eseistici permanent la pândă.

SCRIERI: *De la portulan la vederea turistică*, București, 1977; *Primitivii picturii românești moderne*, București, 1980; *Mentalități culturale și forme artistice în epoca romano-bizantină (300–800)*, București, 1984; ed. (*Ecclesiocrația. Mentalități culturale și forme artistice în epoca romano-bizantină (300–800)*), București, 1998; *Scriere și oralitate în cultura antică*, București, 1988; *Penumbra*, București, 1991; ed. Iași, 1998; *Filosofie și cenzură. Cazul Platon*, București, 1995; *Mașina de fabricat fantasme*, București, 1995; *Turnirul khazar. Împotriva relativismului contemporan*, București, 1997; *Cuvintelnic fără frontiere sau Despre trădarea Anticilor de către Moderni de-a lungul, de-a latul și de-a dura vocabularului de bază*, Iași, 2002. **Traduceri:** Aristotel, *Metafizica*, București, 1997; Plotin, *Opere*, București, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Scribul și retorul*, RL, 1989, 2; Al. Tănase, *Povestea vorbei*, RL, 1989, 23; Ion Bogdan Lefter, *Trei glose la „penumbra"*, „22", 1992, 17; Țeposu, *Istoria, 178–180;* Dan C. Mihăilescu, *La demontat utopii*, „22", 1996, 1; Liviu Andreescu, *Post-relativisme*, „22", 1998, 31; Ion Bogdan Lefter, *Un model explicativ al lumii postmoderne*, „22", 1998, 31; Spiridon, *Interpretarea, 146–149;* Petraș, *Panorama, 212–213;* Mircea Iorgulescu, *Scrieri intermediare*, „22", 2002, 652; Luminița Marcu, *Rafinament și umor*, RL, 2002, 27; Irina Marin, *Umanism postmodern*, RL, 2003, 21. *D.C.M.*

CORNEA, Aureliu (1897, Iași – 11.IV.1930), prozator. A fost un autodidact; plecat de acasă în perioada adolescenței, a rătăcit prin țară și prin străinătate, câștigându-și existența ca actor ambulant sau din diverse meserii, unele meschine (a lucrat, de exemplu, ca tăbăcar la Grenoble). Întors în 1924 în România, a frecventat mai multe cercuri literare, printre care și Sburătorul. G. Călinescu l-a ajutat să colaboreze cu câteva texte în proză mai întâi în „Sinteza" din 1927, apoi în alte reviste ale timpului. Fără să fie autorul vreunui volum editat în timpul vieții (broșura *Odaia ambulantă* a apărut la puțin timp după dispariția lui, iar din proiectatul roman *Din amintirile unui derbedeu* s-au păstrat doar câteva fragmente), **C.** a publicat în „Universul literar", „Viața literară", „Capricorn", „Gândirea", „Vitrina literară" și „Tiparnița literară".

Proza lui **C.** se reține nu prin anecdotică, ci prin atmosferă. Stilul, marcat de dificultăți de exprimare sau de erori gramaticale, este într-o mică măsură apt să contureze o mișcare epică. Narațiunile apar descompuse în scene, în fotograme ale faptului mărunt, sesizat analitic cu atenție la detalii. Personajele acționează de la nivelul unui naturalism amorțit prin psihologizarea sugestivă a acțiunilor și comportamentelor. Decorurile, adesea sordide, din lumea mahalalei, a circului, a proletarilor, a prostituatelor, sunt observate de o privire care, deși captează nuanțe dintre cele mai șterse, este puțin participativă. Paginile cele mai bune se ivesc atunci când atenția naratorului față de realitate (înviorată în câteva rânduri de o emotivitate lirică temperată) pare a se subordona unei mecanici abulice, de un lirism leneș. G. Călinescu observase adâncirea realismului „sub proporția normală a verosimilului, până la fantastic și suprarealistic." Această calitate, ținând de modernism, face proza lui **C.** interesantă, însă într-o cheie minoră.

SCRIERI: *Odaia ambulantă*, București, 1930; *Flori de întuneric*, îngr. Artur Silvestri și Ioan Groșan, introd. Artur Silvestri, Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Cronici*, I, *96–99;* [*Aureliu Cornea*], CRE. 1930, 804, U, 1930, 85; S. Maximilian, *Aurel Cornea*, „Avântul", 1930, 50; I. Valerian, *Pentru o antologie a poeților fără noroc*, TIL, 1939, 638; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *788–789;* Săndulescu, *Citind, 167–173;* Ciobanu, *Însemne*, II, *67–76;* Virgil Mihai, *„Flori de întuneric"*, ST, 1979, 2; Eugen Jebeleanu, *Deasupra zilei*, București, 1981, *69–73;* I. Simuț, *Fișe de istorie literară*, F, 1983, 6; *Dicț. scriit. rom.*, I, *661–662.* *M.I.*

CORNEA, George (pseudonim al lui Gheorghe I. N. Popa; 20.V.1893, Bârlad – 18.XI.1925, București), prozator. Student sau poate doar absolvent de liceu, **C.** este înrolat ca simplu soldat în septembrie 1914, și după câteva luni este trimis la Școala de Ofițeri de Infanterie, unde îl are coleg pe viitorul critic Perpessicius. Sublocotenent în 1916, locotenent un an mai târziu, el participă la luptele de la Turtucaia, Brașov, Topraisar, Argeș, Mărăști, Mărășești și Oituz, apoi, în 1919, la campania din Transilvania și Ungaria, fiind rănit de două ori și decorat cu mai multe ordine și medalii. Avansat căpitan în 1920, rămâne în cadrul armatei, lucrând la Depozitul central de muniții din capitală, dar sănătatea, îndeosebi cea psihică, îi este șubrezită. Fire sensibilă, cu unele aptitudini muzicale, începe

să scrie, căutând îndrumare concomitent la Mihail Dragomirescu și la E. Lovinescu. În „Lectura pentru toți" și în „Sburătorul" îi sunt publicate mai multe povestiri, strânse apoi în volumul intitulat *Simfonia morții,* premiat prin tipărire, în 1920, de Editura Cartea Românească. Pe copertă, autorul anunța o piesă în trei acte — *Două forțe* — și un volum de nuvele — *Nebunia lumii,* care, devenit roman, va apărea în 1924. Pe când ar fi avut sub tipar un alt roman, acesta cu tematică socială, din care revista „Rampa" dăduse la iveală un fragment, **C.** se sinucide cu un glonț de revolver în incinta Spitalului Militar, unde se afla pentru un control medical. Ciudățeniile de comportament ale ofițerului bolnav de nervi făceau, desigur, dificile relațiile sale cu oamenii de litere. Totuși, ele s-au dovedit insurmontabile numai pentru mentorul revistei „Sburătorul", care i-a schițat un portret memorabil, în tușe caricaturale, dar cu sacrificarea dreptei judecăți. Mai înțelegători cu omul, alți critici au dat și aprecieri mai obiective asupra scrierilor lui.

Cu un titlu relevând o anume prețiozitate, cartea de debut reunește mai multe povestiri ce încearcă să dea un tablou al războiului dus de armata română în 1916-1917. Perspectiva narativă este îndeobște a unui participant direct, implicat, care însă cedează prim-planul altor personaje: cunoscuți, comandanți, colegi de școală militară sau simpli soldați. Detașată și sinceră, neevitând scenele atroce și trăirile mai greu avuabile, narațiunea impune impresia de autenticitate. La aceasta mai contribuie descrierea nuanțată, alternând precizia militarului cu sensibilitatea față de natură a unui poet, precum și priceperea în portretizare, inclusiv prin limbaj, mai ales în cazul combatanților veniți de la țară. Remarcabile sunt, astfel, portretul lui „nenea" Iancu Ghermănescu și al „eroului" — un căpitan fanfaron, laș și poltron. O bună intuiție are autorul atunci când se oprește asupra câtorva întâmplări hazlii, care, prin contrast, amplifică dramatismul celorlalte. Valoarea literară a povestirilor este însă diminuată de o serie de stângăcii stilistice și compoziționale, ce-l trădează pe debutant. Cea de-a doua carte a lui **C.**, *Nebunia lumii,* o nuvelă amplă, după unii critici, iar nu un roman, pare să se plaseze mai aproape de tezistul *Foc* al lui H. Barbusse decât de cvasinaturalistul *Pe frontul de vest nimic nou* al lui E.-M. Remarque. În fapt, dacă o atitudine potrivnică războiului este indusă de sumbre, uneori halucinante, tablouri ale atrocităților din ce în ce mai mari comise de ambele tabere în timpul campaniei românești din Transilvania și Ungaria în 1919, dacă această atitudine este explicit exprimată de numeroase personaje, în schimb, substanța epică e departe de a fi un simplu pretext ori suport al ei. Conflictul dramatic dintre eroii principali — umanitaristul Emil Olaru și crudul și încrâncenatul Modrogan — e construit cu o abilitate ce estompează posibilele neverosimilități. Extinderea confruntării printr-o miză erotică — prizoniera Iulia Desjöffy de care Emil Olaru se îndrăgostește — este o soluție fericită, permițând nu numai o echilibrare a forțelor, ci și atingerea unei tensiuni maxime. În acest chip, romanului de război, autentic și original în obiectivitatea lui, dar amenințat de monocromie, i se adaugă un veritabil roman de dragoste, de o firească idealitate și de un tragism deloc forțat. Fără să fie o capodoperă, *Nebunia lumii* se evidențiază în romanul românesc inspirat de primul război mondial, fiind apreciat de Perpessicius, de pildă, ca „una din întâile lui izbânzi".

SCRIERI: *Simfonia morții,* București, 1920; *Nebunia lumii,* București, 1924.

Repere bibliografice: [*George Cornea*], U, 1925, 269, 270, ADV, 1925, 12 864; Al. Bogdan, *Cărți despre război,* LUT, 1925, 932; Perpessicius, *Opere,* II, *30-33;* George Baiculescu, *George Cornea, „Nebunia lumii",* ALA, 1925, 219; Tudor Teodorescu-Branițe, *„Nebunia lumii" de George Cornea,* „Aurora", 1925, 1007; Tudor Teodorescu-Branițe, *G. Cornea,* „Aurora", 1925, 1215; Gala Galaction, *Opere alese,* II, București, 1961, *277-281;* Gh. Cardaș, *O lacrimă în amintirea unui prieten: George Cornea,* „Țara de Jos", 1925, 1; G. B.[G. Baiculescu], *O lacrimă pentru George Cornea,* VL, 1926, 3; Lovinescu, *Scrieri,* II, *360-363;* G. Ursu, G. Nedelea, *Antologia scriitorilor bârlădeni,* Bârlad, 1937, *69-71; Dicț. scriit. rom.,* I, *662-663;* Victor Durnea, *George Cornea sau Despre o „siluetă pitorească" și un articol de dicționar,* RR, 2001, 4, 2002, 1; Victor Durnea, *O figură din insectarul lui E. Lovinescu: George Cornea,* RL, 2003, 49. *V.D.*

CORNEA, Paul (3.XI.1924, București), critic și istoric literar, teoretician literar și comparatist. Este fiul Goldei și al lui Leon Cohn Luca, tehnician în arte grafice. A început cursurile Liceului „Mihai Viteazul" din București, de unde în 1940 s-a văzut exclus în urma legilor rasiale și trecut la Liceul „Cultura B", iar după absolvirea acestuia, studiază medicina la Colegiul pentru studenți evrei „M. Onescu", abandonând-o după doi ani. Având o activitate antifascistă în ilegalitate, devine membru al UTC (1944), îndeplinește funcții înalte și conduce în 1947 săptămânalul „Tânărul muncitor". Vindecarea de utopia comunistă a decurs lent la **C.**, începând cu deruta provocată de epurările celor din „devierea de dreapta", continuând cu „criza de identitate" traversată la dezvăluirea, în 1956, de către N.S. Hrușciov, a crimelor staliniste sau cu „demascarea" și sancționarea sa în 1958, într-o ședință publică, pentru abateri de la linia Partidului, și s-a prelungit până după 1970 (eșecul Primăverii de la Praga). În 1948 a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității București. În 1949 își începe, la aceeași facultate, cariera universitară — care devine, pe măsura desprinderii de activitatea și funcțiile politice, un domeniu de afirmare profesională, în 1990 ajungând șef al Catedrei de literatura română, iar din 1993 până la pensionare (1996), decan, continuând să funcționeze ca profesor consultant. În 1971 a obținut titlul de doctor în filologie. Paralel cu activitatea universitară, între 1952 și 1964 a fost director general în Ministerul Culturii, a condus succesiv (de la vârsta de douăzeci și nouă de ani) Direcția Teatrelor și Instituțiilor Muzicale, Direcția Generală a Editurilor, Studioul Cinematografic București, a fost cercetător în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", ultima sa încadrare aici fiind aceea de șef de sector. În 1990 a devenit ministru adjunct în Ministerul Învățământului. Membru în biroul executiv al Societății de Științe Filologice din România, este, din 1990, vicepreședintele acesteia. Membru al Asociației

Internaționale de Literatură Comparată, din 1985 face parte din comitetul de coordonare, din 1991 din comitetul executiv, iar între 1994 și 1997 îndeplinește funcția de vicepreședinte. De la fondarea ei în 1997, este președintele Asociației de Literatură Comparată din România. A participat la numeroase congrese ale AILC (Bordeaux, Montreal, Budapesta, Innsbruck, New York, Paris, München, Edmonton, Leiden), fiind ales și președinte al comisiei de experți pentru organizarea congresului de la Pretoria (2000). A fost distins cu „Palmes Académiques", cu gradul de „Officier" (1997). A debutat în 1946 cu articole în „Studentul român", iar editorial în 1962, cu *Studii de literatură română modernă*. Colaborează la „Revista literară" (1947; interzicerea inaugurării unei rubrici de cronică literară determină o tăcere publicistică de zece ani), „Gazeta literară", „Contemporanul", „România literară", „Revue des études sud-est européennes", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Limbă și literatură", „Synthesis", „Manuscriptum", „Viața românească" (la ultimele două deținând cronica permanentă a cărții de istorie și teorie literară între 1983 și 1988, respectiv în 1989), precum și la periodice academice din străinătate: „Neohelicon", „Études balcaniques", „Philologica Pragensis" ș.a.

Încă de la primul volum **C.** se profila ca un istoric literar cu vocație teoretică și deschidere interdisciplinară. Cercetarea pozitivă, bazată pe documentarea riguroasă la izvoare primare, este dublată de tensiunea epistemică, așa încât contribuțiile sale, mai ales începând cu *Originile romantismului românesc* (1972), includ și un discurs asupra metodei (nu e întâmplător că teoreticianul a întocmit și prefațat cu un solid studiu volumul *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, 1978). „Tehnica" nu e însă fetișizată, ci complinită cu aplicarea la text și cu o seamă de însușiri ce țin de simțul critic, de gust și de stil. Întrebările teoreticianului privesc domeniul, virtuțile și servituțile disciplinei, șansele reale și iluziile ei, perspectivele ivite la orizont prin fluidizarea granițelor dintre strategiile interne și epistema altor științe. La cristalizarea acestei concepții au contribuit, în anii formării, contactul cu sociologia lui D. Gusti și îndeosebi cu H.H. Stahl, ca și interesul pentru istoria socială, aceste științe cauționându-i mai târziu cercetările de istorie a mentalităților și a spiritului public, precum și pe cele de teorie a lecturii și de sociologie a instituției literare. Alte modele sunt D. Popovici, T. Vianu și G. Călinescu. În demersurile sale, **C.** adoptă o dublă perspectivă: a „aproapelui", prin *close reading*, și a „departelui", adică a proiectării fenomenului pe coordonate din ce în ce mai largi; a operei ca individualitate distinctă și a literaturii ca sistem ori ca „versant colectiv". În *Studii de literatură română modernă*, acest spirit se manifesta în marginile determinismului marxist, însă ale unui determinism lax și suplu. Culegerea reunește studii de tip monografic (despre I. Budai-Deleanu, C. Conachi, I. Heliade-Rădulescu, N. Bălcescu), de perspectivă generală (o primă aproximare a epocii pașoptiste) ori, dimpotrivă, particulară (analiza *Pastelurilor* lui V. Alecsandri sau discuția asupra poemului *Cântarea României*, pentru care **C.** propune, cu argumente greu de respins, dubla paternitate: Russo-Bălcescu). După mono-

grafia *Anton Pann* din 1964 (unde autorul pune la punct aspecte biografice controversate, analizează și evaluează participativ opera, fără însă a cădea în hagiografie, reface, cu vocație epic-evocatoare, traiectoria vieții poetului într-un București patriarhal și pitoresc), volumul *De la Alecsandrescu la Eminescu* (1966) vine să-l continue pe cel de debut. De data aceasta obiectul cercetării îl fac rădăcinile luministe ale pașoptismului literar, viața și opera lui Alexandrescu și Bolliac, ecourile pașoptiste și postpașoptiste la Eminescu, literatura muntelui, traducerile și traducătorii din prima jumătate a secolului – un studiu de sociologie literară cu metode la zi – ș.a. Tot ce a scris **C.** până în 1972 pregătește într-un fel sau altul impunătoarea sinteză *Originile romantismului românesc* (Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române și Premiul Asociației Scriitorilor din București), lucrare fundamentală cu privire la „spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780–1840", cum precizează subtitlul. Fenomenul e cercetat sub dublul aspect de „mentalitate" și de „curent", așadar din perspectiva istoriei ideilor și a istoriei literaturii. La zi cu bibliografia curentului, **C.** definește romantismul românesc în contextul european al celor trei ipostaze (în periodizarea autorului, cel de până la 1830, cel de după 1830 și cel răsăritean), fiecare cu particularitățile sale, dar toate înrudite prin „fondul comun al romantismului". Sinteza vizează dialectica realități naționale – influențe străine, problema spinoasă a preromantismului (1780–1821), momentul cvasievanescent al tranziției (1821–1830), în care **C.** identifică o coexistență luminism – romantism și analizează sagace, pe bază de manuscrise, raporturile

dintre literatură și eveniment istoric (răscoala lui Tudor); în fine (în secțiunea cea mai amplă), emergența romantismului (1830–1840), văzută la trei paliere: al „ideii naționale" ca factor de bază în structurarea romantismului românesc, al expansiunii romantice (cu specificarea că la noi romantismul „se insinuează", „nu se impune") și al esteticii romantice. Un „post-scriptum după 20 de ani", publicat în „Revista de istorie și teorie literară" în 1992, precizează unele chestiuni de terminologie și periodizare și se ocupă de „grupările" postpașoptiste ale exilaților, preeminescienilor și „nestatutarilor", precum și de depășirea romantismului prin Eminescu. Sinteza din 1972 e continuată printr-o altă carte de referință, *Oamenii începutului de drum* (1974), axată pe intervalul 1840–1860. Arhitectura din *Originile...* e suplinită de studiile primei secțiuni, despre structura, programele, profilul generației pașoptiste, psihologia pionieratului, diversitatea teoretică, dar și unitatea acțiunii practice, dialectica visare-faptă („romantici ai energiei, nu ai nostalgiei"), congruența între militantism civic și specific artistic, între originalitate și influențe. Secțiunea secundă a cărții clarifică aspecte obscure sau controversate, propune pregnante profiluri ce beneficiază de darul formulărilor memorabile (despre Heliade, Bălcescu și Hasdeu), sinteze tematice (titanismul pașoptist), abordări sociologice (traducerile de la mijlocul veacului), iar ultimul grupaj reunește studii comparatiste (preromantismul sud-est european, devenirea istorică a termenului „romantic", Lamartine în România ș.a.). Preocuparea pentru pașoptism și romantism nu dispare după 1975, însă aria istoricului literar se lărgește organic. *Itinerar printre clasici* (1984) și *Aproapele și departele* (1990) conțin studii despre Alecsandri ca dramaturg, Hasdeu ca epistolier, receptarea în timp a lui Heliade, respectiv despre poezia lui Asachi, proza lui Kogălniceanu, memorialistica lui Codru-Drăgușanu, opera lui Bolintineanu, opera literară a lui Hasdeu. Tot aici, străpungeri spre alte epoci și alte metode: studii de naratologie modernă, despre Filimon, Creangă și Duiliu Zamfirescu. Promotor al modernizării istoriei literare, **C.** a militat concomitent pentru realizarea instrumentelor de lucru, el însuși coordonând, prefațând și adnotând seria *Documente și manuscrise literare* (I–V, 1967–1985), precum și lucrările *Gândirea românească în epoca pașoptistă* (1969), *Reviste literare românești în secolul al XIX-lea* (1970), *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)* (1976), *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (1982), ediția facsimilată a revistei „Propășirea" (1980), numeroase ediții; a îngrijit și însoțit cu o densă introducere antologia *I. Heliade-Rădulescu interpretat de...* (1980). Vocația teoretică este ilustrată pe deplin de *Regula jocului* (1980) și *Introducere în teoria lecturii* (1988). Propunându-și, în *Regula jocului*, să se ocupe de „versantul colectiv al literaturii" (genuri, curente, tipologii, concepte), **C.** se interesează îndeosebi de funcționarea discursului social în spațiul intra- și extratextual, precum și de rolul factorilor contextuali în creația literară. Studii deschizătoare de perspective analizează nașterea romanului românesc (explicată prin instaurarea relațiilor de piață), originea și funcționarea miturilor literare (Alecsandri), rolul publicului în orientarea repertoriului teatral de la jumătatea secolului al XIX-lea ș.a.m.d. *Introducere în teoria lecturii* (tradusă în 1993 în Italia) reprezintă o sinteză interdisciplinară a problematicii lecturii, convocând cunoștințe de teoria textului, semiotică, psihologie și sociologie a receptării, hermeneutică, critică și istorie literară. *Semnele vremii* (1995) e o culegere de cronici și intervenții în jurul unor autori și cărți (multe sunt ediții critice sau volume de inedite). O secțiune *Pro domo*, cu interviuri, este utilă în înțelegerea formației și evoluției istoricului și teoreticianului literar.

Atras deopotrivă de concretețea fenomenului (rebel verificărilor conceptuale prin haotica-i individualitate) și de ordinea conceptelor, Paul Cornea oscilează între plenitudinea criticii și altitudinea abordării teoretice, postulând necesara lor coexistență și realizând această coexistență nu prin interferarea critică–teorie, ci prin alternarea lor în lucrări succesive [...] *Oscilația între fenomen și concept (salutară în menținerea contactului cu realitatea operei pe care abordarea conceptuală astfel înțeleasă încearcă să nu o devitalizeze) relativizează perspectivele supuse unui control reciproc și dă teoreticianului un aer de prudent scepticism. Modelele conceptuale puse în discuție sunt astfel examinate precaut, cu încântare în fața ipotezei prin care spiritul își subordonează „haosul manifestărilor empirice", dar și cu rezerve în fața gradului de adecvare a conceptului la fenomen. În subtextul* Regulei jocului *cititorul simte un alt joc – acela dintre realitate și concept, pe care autorul îl trăiește (ca implicare și distanță) cu încântare și luciditate, într-o manieră dialogală.*

IOANA EM. PETRESCU

SCRIERI: *Curs de istorie a literaturii române moderne* (în colaborare cu D. Păcurariu), București, 1962; *Studii de literatură română modernă*, București, 1962; *Anton Pann*, București, 1964; *De la Alecsandrescu la Eminescu*, București, 1966; *Originile romantismului românesc*, București, 1972; *Oamenii începutului de drum*, București, 1974; *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, București, 1978; *Regula jocului*, București, 1980; *Itinerar printre clasici*, București, 1984; *Introducere în teoria lecturii*, București, 1988; *Aproapele și departele*, București, 1990; *Semnele vremii*, București, 1995. **Antologii, ediții:** *Documente și manuscrise literare*, I-V, București, 1967–1985 (în colaborare); *Gândirea românească în epoca pașoptistă*, I-II, introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu Mihai Zamfir); *Reviste literare românești în secolul al XIX-lea*, pref. edit., București, 1970; *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, introd. edit., București, 1976; *„Propășirea". „Foaie științifică și literară"*, București, 1980 (în colaborare cu Mariana Costinescu și Petre Costinescu); *I. Heliade-Rădulescu interpretat de...*, introd. edit., București, 1980; *Scrieri literare inedite. 1820–1845*, pref. edit., București, 1981 (în colaborare cu Petre Costinescu și Andrei Nestorescu).

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Paul Cornea, „Originile romantismului românesc"*, RL, 1972, 8; Vlad, *Convergențe, 77–83*; Georgescu, *Printre cărți, 12–16*; George, *Sfârșitul*, I, *20–26*; Piru, *Varia*, II, *72–75*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *25–26*; Ioana Em. Petrescu, *Paul Cornea, „Regula jocului"*, ST, 1981, 5; Gheorghiu, *Reflexe, 129–132*; Iorgulescu, *Prezent, 267–271*; Mirodan, *Dicționar*, I, *384–394*; Piru, *Critici, 38–41*; Nicolae Manolescu, *Departele (util) și aproapele (seducător)*, RL, 1991, 4; Florin Faifer, *Lupa și ocheanul*, JL, 1991, 3; Monica Spiridon, *Îndreptar de optimetrie literară*, VR, 1991, 3; Florin Mihăilescu, *Îndepărtarea care apropie*, CC, 1991, 4–5; Florin Berindeanu,

Lectură și interpretare, RL, 1992, 26; Nicolae Mecu, *Semnele vremii și perenitatea valorilor*, VR, 1997, 1–2; Andrei Nestorescu, *Paul Cornea și semnele vremii*, LAI, 1996, 2; *Cercetarea literară azi* (volum omagial), Iași, 1998; George Pruteanu, *Lectura sub microscop fenomenologic*, „Dilema", 1998, 271; Monica Spiridon, *Lectura: un ceremonial ocultat*, R, 1998, 5–6; Victor Neumann, *Despre teoria lecturii*, O, 1999, 4; Dan Mănucă, *Nostalgiile spiritului clasic*, CL, 2000, 11; Micu, *Ist. lit., 768–769*; *Dicț. esențial, 199–201*; Ileana Oancea, *Elogiul spiritului academic*, O, 2001, 6; Manolescu, *Lista*, III, *169–172*; Petraș, *Panorama, 213–217*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1100–1101*; *Paul Cornea: „Eșecul primăverii pragheze m-a ajutat să înțeleg că nu există comunism cu față umană"* (interviu de George Arion), RL, 2003, 15; *Paul Cornea* (interviu de Marius Chivu), „22", 2003, 669. *N.M., A.N.*

CORNEANU, Leonid (pseudonim al lui Leonid Cornfeld; 1.I.1909, Coșnița-Dubăsari – 27.XI.1957, Chișinău), poet și dramaturg. Este fiul lui Efim Cornfeld. Urmează Tehnicumul Pedagogic din Balta, absolvit în 1930, și Institutul de Literatură „Taras Șevcenko" din Harkov. Susține aspirantura la Institutul de Istorie, Filosofie și Literatură din Leningrad. Va fi profesor, din 1936, la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Concomitent, desfășoară o activitate intensă de susținere a intereselor sovietice expansioniste, pe teritoriul Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești.

Primele versuri îi apar în ziarul „Plugarul roșu", iar editorial debutează în 1930, cu placheta *Versuri felurite*, urmată de *Tiraspolul* (1932), *Avânturi* (1933), *Lumini și umbre* (1935), *Cântece și poezii* (1939), în care sunt evocate principalele momente din construcția social-economică și culturală a Transnistriei din deceniul '20–'30. Nota distinctivă a poeziei lui o constituie tematica așa-numitului „realism socialist". În anii postbelici, **C.** se consacră aproape în întregime dramaturgiei, scriind și montând pe scena teatrelor din Chișinău comediile muzicale *Fericirea Mărioarei* (1951, în colaborare cu E. Gherken) și *Covorul Ilenei* (1953), piesele *Peste Dunărea albastră* și *Izvorul frăției* (1956), comedia *Umbra dragostei* (1957), în care colportează slogane bolșevice. O permanență a activității sale a fost culegerea și publicarea creației folclorice: *Cântece norodnice moldovenești* (1939), *Proverbe, cimilituri și expresii norodnice moldovenești* (1952) ș.a.

SCRIERI: *Versuri felurite*, Tiraspol, 1930; *Tiraspolul*, Tiraspol, 1932; *Avânturi*, Tiraspol, 1933; *Pionierii în țeh*, Tiraspol-Balta, 1934; *Lumini și umbre*, Tiraspol, 1935; *Cântece și poezii*, Tiraspol, 1939; *Din Valea Nistrului*, Chișinău, 1947; *Povestea lui Petrică*, Chișinău, 1951; *Fericirea Mărioarei* (în colaborare cu E. Gherken), Chișinău, 1951; *Nătălica mititica*, Chișinău, 1954; *Opere alese*, Chișinău, 1954; *Piese*, Chișinău, 1956; *Versuri*, Chișinău, 1965; *Poezii*, Chișinău, 1970; *Scrieri*, pref. Simion Cibotaru, Chișinău, 1973; *Izvorul frăției*, I–II, Chișinău, 1977–1978.

Repere bibliografice: Andrei Lupan, *Cărțile și răbojul anilor*, Chișinău, 1969, *135–139*; Vasile Coroban, *Profiluri literare*, Chișinău, 1972, *282–288*; Mihail Dolgan, *Creația lui L. Corneanu în școală*, Chișinău, 1981; Mihail Dolgan, *Istoria literaturii moldovenești*, III, partea I, Chișinău, 1989, *356–366*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 162*. *M.Dg.*

CORNEL, Theodor (pseudonim al lui Toma Dumitriu; 1874, București – 20.II.1911, București), ziarist și prozator. Și-a făcut studiile în capitală și a debutat în 1896 cu proză, în „Lumea nouă literară și științifică". În 1897 pleacă la Paris, unde rămâne unsprezece ani, desfășurând o meritorie activitate publicistică: este redactor la cotidianul „La Roumanie", în 1901 editează împreună cu criticul muzical Stan Golestan și cu scriitorul Fernand Brulin „Revue franco-roumaine". Mai colaborează (uneori și cu pseudonimele Tristis, Le Petit Roumain, Parize) la „La Revue blanche", „Le Courier européen" și la periodice din țară („Evenimentul", „Adevărul", „Conservatorul", „Voința națională", „Literatură și artă română" ș.a.) cu schițe, poeme în proză, note de călătorie, comentarii diverse pe teme de actualitate (*Scrisori din Paris*), cronici dramatice și de artă etc. Trăiește în plină efervescență a vieții artistice pariziene, cunoscând, astfel, îndeaproape noile curente și tendințe moderniste. Tot în timpul ședерii aici, scrie studiul *La Roumanie littéraire d'aujord'hui* (1903), ce vădește însă o perspectivă ezitantă asupra evoluției fenomenului literar românesc din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Întors la București, scoate două volume de poeme în proză, *Mentalia* (1908) și *Cântări pentru inimă* (1910), care au suscitat reacții contradictorii din partea criticii. În pofida unor imperfecțiuni de limbaj, acestea cuprind totuși cugetări sensibile și nuanțate. De asemenea, începe publicarea unui dicționar biografic, *Figuri contimporane din România* (I–III, 1909–1914), ce se anunța deosebit de interesant ca optică și modern din punct de vedere grafic. **C.** se arată un comentator lucid și plin de vervă al actualității franceze și în același timp un avizat critic de artă deschis noului îndeosebi în *Scrisori din Paris*. L-au prețuit, printre alții, pentru spiritul său rafinat, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, Gh. Petrașcu, N.D. Cocea, J.Al. Steriade, T. Arghezi.

SCRIERI: *La Roumanie littéraire d'aujourd'hui*, Paris, 1903; *Mentalia*, București, 1908; *Figuri contimporane din România* (în colaborare), I-III, București, 1909–1914; *Cântări pentru inimă...*, București, 1910.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini, 504–508*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *9–15*, XXXIII, *246–248*; Kalustian, *Simple note*, II, *280–290*. *C.Bz.*

CORNELIA DIN MOLDOVA (pseudonim al Corneliei Kernbach-Tatușescu; 9.VI.1866, Botoșani – 12.IV.1933, București), poetă. Fiică a Oliviei și a lui Iosif Kernbach, funcționar la Poștă, e sora mai mică a lui George Kernbach (Gheorghe din Moldova). În 1883 a absolvit Liceul Național din Iași și a urmat cursurile Facultății de Medicină din București, luându-și doctoratul în 1893. Este una dintre primele femei care, la noi, îmbrățișează cariera de medic. Funcționează la Eforia Spitalelor Civile din București, iar ca profesoară de igienă publică manualul *Noțiuni de medicină și farmacie populară* (1912).

Colaborează cu versuri mai întâi la „Revista nouă" (1891–1893), unde Gheorghe din Moldova se bucura de aprecierea lui B.P. Hasdeu. Se numără printre fondatoarele revistei „Altițe și bibiluri", publică la „Dochia", „Arhiva", „Revista literară", „Familia", „Universul", „Literatură și artă română", „Litere și arte", „Curierul român", „Viața româ-

nească" ș.a. Abia în 1916 își adună versurile într-un volum: *Câte au fost*, o plachetă elegantă, ilustrată de J.Al. Steriadi și Al. Satmari. **C.** scrie o poezie intimistă, cu vădite accente neoanacreontice. Afectând naivitatea, alegând o tonalitate jucăușă, câteodată ușor ironică, autoarea reface senzual, cu insistențe indiscrete, scenariul unui aprins joc de-a dragostea. Prin acordurile ei de romanță, această poezie cu articulații fragile se înrudește frapant cu versurile lui Gheorghe din Moldova.

SCRIERI: *Câte au fost*, cu desene de J. Al. Steriadi și Al. Satmari, București, 1916.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *463*; *Dicț. lit. 1900*, *219–220*. *G.D.*

CORNIȘ-POP, Marcel (14.II.1946, Arad), critic literar, eseist și traducător. Tatăl său, Gheorghe Corniș-Pop, a fost profesor și, în perioada interbelică, editor al revistei „Școala noastră" din Zalău. În 1968 **C.-P.** a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj, cu o lucrare de licență despre poezia lui Robert Frost. În 1968 și în 1971 urmează cursuri postuniversitare la Oxford și Birmingham. Își dă doctoratul în 1979, cu o teză despre romanul simbolic al lui Herman Melville și Thomas Wolfe. Debutase ca traducător și eseist în timpul studiilor universitare, în revistele clujene „Steaua" și „Tribuna". Între 1968 și 1983 este asistent, lector, conferențiar la Catedra de engleză a Universității din Timișoara. În 1983, beneficiind de o bursă Fulbright, s-a stabilit în SUA și a predat literatura engleză și teoria literaturii la University of Northern Iowa, la Harvard University, ajungând profesor titular și șef al Catedrei de literatură engleză și comparată la Virginia Commonwealth University din Richmond.

Cronicar literar la revistele „Orizont" și „Amfiteatru", redactor-șef al revistei „Forum studențesc" (1968–1974), colaborează și la „Steaua", „Tribuna", „Caiete critice", „Cahiers roumains d'études littéraires" ș.a. A publicat și a prefațat traduceri în română din J.D. Salinger, Thomas Wolfe, Kurt Vonnegut Jr., Dylan Thomas, Ken Kesey și traduceri în engleză din poeți români contemporani. În 1982 îi apare studiul de sinteză *Anatomia balenei albe. Poetica romanului american epopeic-simbolic*, distins cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor. După emigrare, a colaborat la revista „Agora", a tradus în limba engleză și a comentat volume din versurile lui Anghel Dumbrăveanu, Dorin Tudoran, Lucian Blaga. Este coeditor al revistei de traduceri din poezie „Micromegas" și redactor-șef al revistei „The Comparatist", distinsă în 1996 cu Premiul Phoenix pentru activitate editorială remarcabilă, oferit de Council of Editors of Learned Journals. Colaborator al unor publicații prestigioase ca „Poetics Today", „Critique", „The American Book Review", „Partisan Review", „Semiotics", „Style" etc., recenzează în mod sistematic în reviste de specialitate lucrări românești de critică și teorie literară. În 1992 a publicat volumul teoretic *Hermeneutical Desire and Critical Rewriting. Narrative Interpretation in the Wake of Poststructuralism*, devenit în scurt timp un titlu de referință în domeniu.

Anatomia balenei albe este o contribuție, impecabil articulată metodologic, la explorarea tipologică a romanului american, aflat în curs de a-și impune canoanele proprii, în contrast cu cele europene consacrate. Conform lui **C.-P.**, într-o atare întreprindere poetica ar beneficia de o perspectivă privilegiată asupra structurii multiplu etajate a romanului: planul tematic, arhitectura interioară, procesele semnificative și, respectiv, funcționarea retorică a discursului. În studiul lui **C.-P.**, capodopera lui Herman Melville, *Moby Dick*, devine paradigma tare a unui tip de roman numit epopeic-simbolic (mitopoetic), a cărui descendență este urmărită până la Thomas Wolfe. În special în dimensiunea sa metapoetică modelul melvillian este proiectat ulterior asupra romanului american și european modern, urmărindu-i-se tentaculele până la narațiunea postmodernistă. Nu numai poetica și exegeza de text profită de pe urma acestei practici interpretative, ci și un anumit tip de comparatism intertextual, folosind opera unui autor drept grilă de referință pentru comentarea altor opere, din timpuri și din spații culturale diferite. *Hermeneutical Desire and Critical Rewriting* pornește de la tensiunea beligerantă dintre apărătorii hermeneuticii tradiționale și adepții lecturii orientate către cititor. Unii vor să întemeieze comentariul critic pe un corpus de evidențe textuale, situate deasupra oricărei posibilități de controversă. Ceilalți, dimpotrivă, sunt partizanii unei critici argumentative, ghidate de tehnici de persuasiune abile. Declarată apodictic drept inevitabilă, legitimată conceptual și metodologic, o astfel de polarizare consacră ruptura ireversibilă între două paradigme critice: una metafizică (mizând pe unitatea organică a textului) și alta deconstrucționistă (interesată mai curând de construirea textului și de contradicțiile semiozei). Studiul lui **C.-P.** sugerează căi de depășire a acestei fracturi reducționiste și frustrante, prin integrarea interpretării de text într-un context socio-cultural și ideologic cuprinzător, angajând strategii auctoriale și de lectură diverse. Astfel redefinită, hermeneutica devine echivalentul unei experiențe complexe de re-scriere. În topografia critică actuală, **C.-P.** identifică patru dintre direcțiile sale fertile: critica orientată spre activarea cititorului (*reader-reponse criticism*); deconstrucția de inspirație galică, patentată metodologic peste Ocean; critica de orientare feministă; în fine, lectura care uzează de grila semioticii culturale pe linia Bahtin sau Foucault. Evaluându-le comparativ, autorul observă că prima — în pofida extensiei și a armăturii teoretice de care dispune — nu reușește, cel puțin deocamdată, să racordeze semnificativ convențiile de lectură cu factorii sociali și instituționali pe care acestea se sprijină. Celelalte trei direcții, în schimb, mizează eficient pe același atu: ele reușesc — cu mijloace extrem de diverse — să atragă atenția asupra naturii disensioniste a lecturii. În România, după 1989, **C.-P.** a publicat în limba engleză studiul *The Unfinished Battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989* (1997). Studiul caută răspunsuri la o întrebare-cheie: a fost postmodernismul un proiect politic sau unul mai degrabă estetic? Pentru autor postmodernismul a fost un proiect de natură estetică și — exact de aceea — unul eminamente politic. În plus, postmodernismul central și est-european trebuie

privit ca o provocare globală, adresată delimitărilor și rupturilor de orice fel: dintre cultural și politic, dintre individualitate și lume, dintre cuvinte și fapte. Din unghiul de referință ales de autor, elementul dinamic care a mediat reașezarea raporturilor dintre poetic și politic, dintre practica literară și reformismul ideologic, dintre conștiința est-europeană a defazării temporale față de Occident și strategiile recuperatoare generate de ea se dovedește a fi spiritul critic. Într-un anume sens, el este protagonistul cărții. În România, literatura a avut tristul privilegiu de a fi fost cel mai sistematic discurs alternativ față de cel al puterii, ideologiile estetice asumându-și, în diverse etape istorice, un rol activ în schimbarea socială. Iar elementul cultural portant, locomotiva care a tractat garnitura literaturii a fost conștiința critică. Paradigma postmodernistă parvine în România ceaușistă, printr-un efort critic (subteran, disperat), să țină pasul cu Vestul. Traducător asiduu din literaturile anglo-saxone în română, tălmăcitor și comentator al culturii românești peste Ocean, **C.-P.** este exemplarul unei specii mai degrabă rare: teoreticianul inspirat, cu fler speculativ, dublat de un practician meticulos, cu acces la tehnologia analitică de vârf.

SCRIERI: *Anatomia balenei albe. Poetica romanului american epopeic simbolic*, București, 1982; *Hermeneutical Desire and Critical Rewriting. Narrative Interpretation in the Wake of Poststructuralism*, New York, 1992; ed. (*Tentație hermeneutică și rescriere critică*), tr. Corina Tiron, București, 2000; *The Unfinished Battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Iași, 1997; *Narrative Innovation and Cultural Rewriting in the Cold War Era and After*, New York–Londra, 2001. **Traduceri:** J.D. Salinger, *Nouă povestiri*, București, 1971; Thomas Wolf, *Privește, înger, către casă*, București, 1977; Kurt Vonnegut Jr., *Fii binecuvântat, domnule Rosewater*, București, 1980; Dylan Thomas, *Fiicele Rebecăi*, București, 1982; Ken Kesey, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, București, 1983; Dorin Tudoran, *Viitorul facultativ*, pref. Ion Bogdan Lefter, București, 1999.

Repere bibliografice: Virgil Nemoianu, *Anatomia Balenei albe*, „American Studies International", 1983; Adrian Marino, *De ce anti-mimesis?* JL, 1990, 50–51; Cristian Moraru, *Intelectual Diaspora and Critical Spirit*, „Romanian Review", 1990, 4; Virgil Nemoianu, *Filologi români în America*, RL, 1991, 3; Cristian Moraru, *Mică vitrină postmodernistă*, CNP, 1991, 38; W. Baker, *Recent Work in Critical Theory*, „Style", 1992, 4; Cristian Moraru, *Interpretare și pedagogie. Pentru o revalorizare a poststructuralismului*, CNP, 1992, 1–2; *Românii, 96–97*; Laurence M. Porter, *„Hermeneutical Desire and Critical Rewriting"*, „Yearbook of Comparative and General Literature", 1993, 41; Horst Rurhrof, *The Hidden Telos: Hermeneutics in Critical Rewriting*, „Semiotica", 1994, 69–93; Ileana Alexandra Orlich, *„Hermeneutical Desire and Critical Rewriting"*, „The International Fiction Review", 1994, 1–2; Mihai Spăriosu, *„Hermeneutical Desire and Critical Rewriting"*, „The Canadian Review of Comparative Literature", 1995, 2; Monica Spiridon, *Postmodernismul românesc sau Strategiile alternativei*, RL, 1997, 4; Carmen Neamțu, *Autoreferențialitate, metaficțiune, textualism*, O, 1997, 3; Manolescu, *Enciclopedia, 196–198*. *M.S.*

CORNU, Aurora (pseudonim al Aurorei Chițu-Burchiu; 6.XII.1931, Provița de Jos, j. Prahova), poetă. Este fiica Aureliei și a lui Nicolae Chițu-Burchiu, antreprenor. Numele cu care își semnează poeziile vine de la comuna Cornu, din județul Prahova, unde a fost crescută de fratele tatălui său. În 1950 și 1951 urmează cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu" din București. A debutat în 1948, la „Vocea Prahovei". Între anii 1950 și 1954 este redactor-șef la secția de poezie a revistei „Viața românească". În 1954 îi apare volumul *Studenta*. În 1955 se căsătorește cu Marin Preda, de care însă – fire voluntară – va divorța peste patru ani. În această perioadă destinul ei poetic se va cristaliza definitiv. Acum scrie *Suita lirică*, dedicată marelui prozator, care va intra în componența adevăratului ei volum de debut, intitulat *Distanțe* și tipărit în 1962. În același an traduce și publică *Hamlet* de W. Shakespeare, sub pseudonimul Ștefan Runcu. În 1965 participă la Bienala Internațională de Poezie de la Knokke-le-Zoute (Belgia), stabilindu-se apoi în Franța. După vicisitudinile primilor ani de exil, **C.** își regăsește echilibrul și se căsătorește cu Aurel Cornea, inginer de sunet și jurnalist la Televiziunea Franceză. La Paris, își va constitui propriul cerc de prieteni dintre intelectualii români și francezi. Între anii 1966 și 1968 a tradus și comentat 60 de poeți francezi contemporani, la postul de radio Europa Liberă. În 1970, este distribuită de regizorul Eric Rohmer în filmul *Genunchiul Clarei*, în care interpretează rolul feminin principal, o poetesă din Est. În 1972, la Londra, produce ea însăși un film de mister și parapsihologie, intitulat *Bilocation*, încoronat cu un premiu la Psychic Film Festival, New York–Montreal. **C.** își traduce singură în limba franceză poeziile, pe care le adună în volumul *La Déesse au sourcil blanc* (1984).

Poeta aparține generației lui Nicolae Labiș, căruia îi și dedică o poezie ca un bocet: *Nopți ciudate*. Volumul *Poezii* (1995) reprezintă o adevărată decantare a întregii creații, pornind de la versurile plachetei *Distanțe*, din care a fost înlăturată toată zgura conjuncturală. Doar câteva titluri noi au fost adăugate. Într-un lung poem, *Zeița cu sprânceana albă*, după ce selectează imagini din decembrie '89, poeta adaugă un final emblematic, ca o lespede peste un trecut „obsedant": „Vină iertarea". O vină tragică în sensul poeților damnați, dar cu o conotație de milă creștinească. **C.** nu este o intimistă; ea cultivă uneori o poezie oraculară, cu dactili agresivi. Alteori preferă imaginile agreste, într-un grațios „joc secund". Lirica sa este totuși de factură tradiționalistă, o viziune a lumii structurată în linia lui Pillat și Fundoianu (ciclul *10 sonete la Posada*). „Nevrozele" au evoluat însă spre un onirism terapeutic (*Hipertiroidiană*). În 1998 apare un volum neobișnuit: Marin Preda, *Scrisori către Aurora*. Eugen Simion – Aurora Cornu, *Convorbiri despre Marin Preda*. Cartea poartă grifa lui Eugen Simion. El are inițiativa și conduce inteligent dialogul început în 1983, continuat în 1985 și încheiat după 1990, la Paris, despre un personaj absent, scriitorul Marin Preda, adevăratul erou al cărții. Ambii interlocutori l-au cunoscut în ipostaze diferite. Considerațiile lor se aliniază, se întretaie sau, uneori, se contrazic într-un discurs epic bine temperat, despre o epocă – obsedantul deceniu –, despre tânărul Preda și, în mod inerent, despre ei înșiși. Ideea unei cărți s-a cristalizat doar după ce **C.** s-a hotărât să publice scrisorile trimise ei de Marin Preda între anii 1954 și 1958. Acum începe translația decisivă de la „cartea vorbită", din convorbirile amicale, spre statutul scriptic al cărții, care păstrează ceva din însemnele oralității. Ceea ce îl seduce pe cel

ce a provocat confesiunile sunt dezvăluirile fostei soții a prozatorului despre un Preda sfios și îndrăgostit, stimulat prin iubire să-și publice capodopera *Moromeții*, imagine care constituie punctul de pornire spre un excelent portret interior al scriitorului. Toată această performanță – o spune criticul – se datorează unui „personaj original". Inteligentă, ironică, de o sinceritate stânjenitoare uneori prin brutalitățile ei, dar care nu jignește niciodată, **C.** este o româncă bine adaptată mentalității pariziene, o româncă fără complexe și fără ifose.

SCRIERI: *Studenta*, București, 1954; *Distanțe*, București, 1962; *Poezii*, pref. Eugen Simion, București, 1995; Marin Preda, *Scrisori către Aurora*. Eugen Simion – Aurora Cornu, *Convorbiri despre Marin Preda*, postfață Eugen Simion, București, 1998. **Traduceri:** W. Shakespeare, *Hamlet*, în W. Shakespeare, *Romeo și Julieta. Hamlet*, București, 1962.

Repere bibliografice: I. D.Bălan, *Aurora Cornu, „Distanțe"*, LCF, 1962, 9; C. Stănescu, *Poezii fără semnificații*, „Scânteia tineretului", 1962, 12 mai; Eugen Simion, *Viziune și imagine în poezie*, CNT, 1962, 35; Sorin Brateș, *„Distanțe"*, IL, 1962, 8; Gabriel Dimisianu, *Poeta Aurora Cornu*, RL, 1995, 27; Stancu Ilin, *Fișe de dicționar. Cornu, Aurora*, JL, 1997, 27–30; Irina Petraș, *Din altă viață*, APF, 2000, 7–8; Popa, *Ist. lit.*, I, *938*; Manolescu, *Enciclopedia*, *198*. *S.I.*

COROBAN, Vasile (14.II.1910, Camenca, j. Bălți – 19.X.1984, Chișinău), istoric și critic literar. Este fiul lui Pavel Coroban, țăran. A absolvit Universitatea din Iași (1936). A fost redactor al ziarului antifascist „Viața universitară". După 1940 a lucrat la o gazetă din Bălți, „Pământ sovietic". Din 1947 a devenit colaborator științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Republica Moldova, concomitent ținând cursuri de istorie a literaturii române la Universitatea din Chișinău. Doctor în filologie din 1974, **C.** s-a manifestat ca un cercetător activ al moștenirii literare românești în Republica Moldova, prin monografiile *Vasile Alecsandri. Viața și opera* (1957), *Dimitrie Cantemir – scriitor umanist* (1973), *Creația lui M. Eminescu în școală* (1980). Sub îngrijirea sa au apărut ediții din operele lui Vasile Alecsandri (1958–1959). A scris prefețe la ediții din operele lui Constantin Dobrogeanu-Gherea (1966), Dimitrie Cantemir (1975), Ion Creangă (1979).

C. a popularizat intens, prin studii bogate în informație și cu observații profunde și subtile, literatura universală în mediul basarabean (Dante, Jean-Jacques Rousseau). Substanțială este contribuția lui la dezvoltarea teoriei literare în Republica Moldova. A publicat – în colaborare – cartea *Studii de teorie a literaturii* (1979). Un domeniu în care **C.** și-a manifestat cunoștințele, spiritul de observație, puterea de pătrundere în mecanismul specific al operei literare, dar și verva polemică l-a constituit literatura contemporană. Cu toate că a plătit și el tribut conjuncturii politice, ca, de exemplu, în studiul monografic *Ion Canna* (1953), cărțile sale *Studii și articole de critică literară* (1959), *Romanul moldovenesc contemporan* (1969), *Pagini de critică literară* (1971) conțin observații pertinente.

SCRIERI: *Ion Canna*, Chișinău, 1953; *Obșcestvenno-politiceskie i literaturno-kriticeskie vozzrenia Aleku Russo*, Chișinău, 1953; *Cronicarul Ioan Neculce. Viața și opera* (în colaborare), Chișinău, 1956; *Vasile Alecsandri. Viața și opera*, Chișinău, 1957; *Studii și articole de critică literară*, Chișinău, 1959; *Studii, eseuri, recenzii*, Chișinău, 1968; *Romanul moldovenesc contemporan*, Chișinău, 1969; *Pagini de critică literară*, Chișinău, 1971; *Dimitrie Cantemir – scriitor umanist*, Chișinău, 1973; *Studii de teorie a literaturii* (în colaborare), Chișinău, 1979; *Creația lui M. Eminescu în școală*, Chișinău, 1980; *Scrieri alese*, Chișinău, 1983.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971, *113–117*; V. Beșleagă, *Profesor și critic literar de prestigiu*, „Nistru", 1985, 2; Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chișinău, 1990, 242–253; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 272; Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chișinău, 1998, *399–408*; Mihail Dolgan, *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, Chișinău, 1998, *578–587*. *I.C.*

COROIU, Constantin (6.X.1943, Țifești, j. Vrancea), publicist, critic și istoric literar. Este fiul Anicăi (n. Cioarec) și al lui Vasile Coroiu, țăran. Urmează școala generală în comuna natală, apoi Liceul „Unirea" din Focșani, terminat în 1961. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1967) și a unui curs postuniversitar de jurnalistică, s-a dedicat presei scrise și vorbite, devenind redactor la Studioul Iași al Radiodifuziunii Române; desfășoară totodată o susținută activitate publicistică, uneori sub pseudonimele C. Măgureanu, C. Vrânceanu, C. Constantin, în numeroase cotidiene și periodice literare din Iași și București („România literară", „Ateneu", „Cronica", „Saeculum" ș.a.). La „Convorbiri literare" a deținut, timp de cinci ani, rubrica permanentă „Contexte", pe care a reluat-o, bisăptămânal, din 1995, în cotidianul „Evenimentul" din Iași. Din 1990 este publicist-comentator la ziarul „Adevărul" și redactor al săptămânalul „Adevărul literar și artistic". Este laureat al Premiului „G. Bacovia" al revistei „Ateneu".

C. s-a remarcat ca un ingenios comentator literar, cultivând predilect interviurile, discuțiile colocviale, confruntarea de opinii cu personalități ale literaturii române contemporane, contribuțiile sale în această direcție fiind reunite în volumele de *Dialoguri literare* (I-II, 1976–1980) și *Mărturii în timp* (1997). Privite în ansamblu, dialogurile nu se încadrează în formula comună a interviului cu întrebări laconice și răspunsuri înregistrate automat. **C.** dialoghează cu adevărat, creează o atmosferă adecvată unei convorbiri spontane și degajate, dar mai ales lansează idei, sugestii și incită, prin exprimarea unor puncte de vedere personale, la construirea unor argumente diferite de ale sale. Interlocutori îi sunt Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Șerban Cioculescu, Al. Piru, Mircea Zaciu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana, Al. Ivasiuc, Adrian Marino, D.R. Popescu ș.a. În afara datelor memorialistice, autobiografice și a notelor de confesiune, convorbirile gravitează de obicei în jurul unor subiecte majore, precum condiția valorică și funcțională a eseului, „starea" poeziei, a prozei și a criticii literare, calofilia scriiturii moderne etc. Probând o deplină cunoaștere a operei și ideilor artistice ale invitaților, ele dobândesc un statut estetic propriu, ca document și modalitate de manifestare a spiritualității și creativității unei epoci. În exercițiul publicistic, **C.** a apelat în mod frecvent și la mijloacele de cercetare și exprimare ale

criticii și istoriei literare. În volumul *Tinerețea lui Gutenberg* (1982), și-a reunit contribuțiile privitoare la publicistica unor reprezentativi scriitori români clasici și contemporani, precum Eminescu, I.L. Caragiale, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Lucian Blaga, Marin Preda, Octavian Paler și alții. Nu este un profesionist sistematic al cronicii literare săptămânale, însă intervențiile sale sporadice, adunate în volumul *Dialog în actualitate* (1985), se constituie într-un judicios jurnal de lectură, cu observații pertinente, adesea cu puncte de vedere personale, cu intuirea exactă a sensurilor cărților comentate. Disponibilitatea îl orientează mai ales spre lucrările de memorialistică, critică și istorie literară, autorul manifestând un adevărat cult pentru G. Călinescu, ale cărui aserțiuni estetice îi susține aproape toate comentariile.

SCRIERI: *Dialoguri literare*, I, Iași, 1976, II, București, 1980; *Tinerețea lui Gutenberg*, București, 1982; *Dialog în actualitate*, Iași, 1985; *Mărturii în timp*, București, 1997; *Paradisul perisabil*, Iași, 2002; *Paralele inegale*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Dialoguri literare*, „Scânteia tineretului", 1977, 29 ianuarie; Florin Faifer, *Scriitori în dialog*, CRC, 1977, 48; Ion Drăgănoiu, *Pasiunea dialogului*, RMB, 1977, 1 decembrie; Nicolae Manolescu, *Actualitatea literară*, RL, 1980, 43; Liviu Leonte, *Literatură și publicistică*, „Flacăra Iașului", 1986, 12 august; Daniel Cristea-Enache, *Respectul valorilor*, ALA, 1998, 417; Oltița Cântec, *Paradisul perisabil al lui Constantin Coroiu*, „Evenimentul", 2003, 3545; Teodor Vârgolici, *Recuperarea paradisului perisabil*, ALA, 2003, 660. *T.V.*

CORRESPONDANCES, revistă internațională de literatură apărută în aprilie 1982; fusese preconizată să apară trimestrial („quatre cahiers par an"), în cadrul Editurii Ion Dumitru din München. Primul și singurul număr din **C.** a ieșit de sub tipar sub direcția lui Ion Caraion și Lucian Grigorowitsch, având un comitet de redacție format din Matei Călinescu, Nicholas Catanoy, James Gill, Vahé Godel, Virgil Nemoianu, Danielle Obadia, Madeleine Santschi, Radu Stern și George Tomaziu. Tot George Tomaziu semnează și prezentarea grafică a numărului. Adresa indicată a redacției este cea din exil a lui Ion Caraion (34 rue St. Martin, Lausanne), ceea ce poate să însemne că atât structura revistei, cât și realizarea ei propriu-zisă îi aparțineau poetului. Articolul-program (*Identitate*), deși semnat cu inițialele revistei, este expresia concepției literare a lui I. Caraion, iar ideile de aici se regăsesc și în alte inițiative culturale din țară și din exil ale acestuia. De altfel, întreaga publicație, în condiții firești de eleganță sporită, amintește mai vechiul și insolitul caiet „Agora", „colecție internațională de artă și literatură" realizată în 1947 de Ion Caraion și Virgil Ierunca, sub auspiciile Fundației Regale „Mihai I". Revista – se spune în articolul-program – publică poezie, proză și eseistică literară, cu condiția însă ca autorul să aibă talent. Deși nu urmărea a fi în primul rând o publicație cu profil politic, unul dintre obiectivele ei principale era acela de a milita „cu toate mijloacele pentru jocul liber al democrațiilor libere". Promovând ideea de comunicare prin schimbul liber de concepții estetice și perspective artistice, **C.** tipărește textele, păstrând limba originalului în cazul limbilor de circulație, și traducerea lor, alături de reproducerea redacției inițiale, în cazul celor scrise în „limbile mici". Colaboratorii sunt nume prestigioase ale literaturii și culturii europene, de la Ernst Jünger, Eugène Guillevic, Michel Butor, André Frenaud, Georges-Emmanuel Claricier, Edmond Humeau până la Omar Lara, Kurt Marti, Jil Silberstein, Perre-Alain Täche sau Volf von Aichelburg și Cesare Zavattini. Sunt reproduse și fragmente inedite din fondul arhivistic Pier Paolo Pasolini. Un succint profil este consacrat lui Ilarie Voronca. Dintre textele semnate de români sunt de menționat poemele în franceză ale lui Vintilă Horia, eseul despre „scientism și poetică" al lui Nicholas Catanoy, versurile lui Matei Călinescu și Ion Caraion, considerațiile epice ale lui Lucian Grigorowitsch, portretul Ilarie Voronca semnat de Horia Liman și meditațiile asupra poeticii contemporane ale lui Virgil Nemoianu. Deși pentru numerele următoare se anunțau colaborări la fel de prestigioase, revista nu a mai beneficiat de o susținere materială, eșecul unei asemenea publicații specializate, de elegantă, dar restrânsă circulație, fiind previzibil. Încă una dintre inițiativele publicistice ale lui Ion Caraion a luat astfel sfârșit. Ceea ce rămâne până la urmă este ilustrarea efortului vizibil de a încadra literatura exilului românesc contextului european al epocii. *N.Fl.*

CORTINA, revistă apărută la București, săptămânal, între 23 ianuarie 1915 și aprilie–iulie 1916, purtând subtitlul „Teatru. Literatură. Artă. Muzică". Director este I. Kaufmann, iar prim-redactor Em. Cerbu. Având o sferă largă de preocupări, **C.** publică versuri și proză, „Cronică dramatică", „Cronică muzicală", „Revista revistelor", traduceri din literatura franceză. Colaborează cu versuri Oreste, Cincinat Pavelescu, D. Karnabatt, cu proză, E. Lovinescu (*Copacul*, 6/1915), iar cu teatru, Victor Eftimiu (fragment din drama istorică *Ringala*, 3/1915). Sunt inserate numeroase informații din țară și străinătate, unele referitoare la situația de pe fronturile de luptă ale primului război mondial, două scrisori inedite ale lui V. Alecsandri către Al. Obedenaru (27/1916), cugetări despre artă, interviuri cu Marioara Voiculescu (3/1915), A. de Herz (4/1915), Caton Theodorian (6/1916). Al. Macedonski semnează articolul *Pentru ce am întemeiat Teatrul Datinelor?* (2/1915). Alți colaboratori: Al. T. Stamatiad, N. I. Porfiriu. *I.H.*

COSAȘU, Radu (pseudonim al lui Oscar Rohrlich; 29.X.1930, Bacău), prozator și jurnalist. Este fiul Melaniei (n. Wassermann) și al lui Isac Rohrlich, contabil. La București urmează studiile liceale (1940–1948), frecventează un an Facultatea de Litere (1948–1949), e cursant la Școala de Literatură „M. Eminescu" (1952–1953), fiind și redactor la „Scânteia tineretului" (1949, 1953–1956), iar mai târziu, redactor la revista „Cinema" (1968–1987). Debutează ca reporter la „Revista elevilor" în 1948 și deține ani de-a rândul rubrici în „România literară", „Flacăra", „Sportul", „Informația Bucureștiului", uneori semnând cu pseudonimul Belphegor. Un prim volum, *Servim Republica Populară Română*, semnat Radu Costin, îi apare în 1952. Este distins cu Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR

Radu Cosașu și Aurel Martin

în 1973, cu Premiul Uniunii Scriitorilor în 1971, 1981 ș.a. Din 1993, este redactor la revista „Dilema".

Înainte de-a fi un autor, **C.** este un personaj al presei bucureștene din ultimii treizeci de ani, publicând enorm, pestriț, când bonom, când acid, pe o scală extrem de întinsă, de la reflecții de moralist dezabuzat, la tablete fotbalistice, de la considerații despre triumful energiilor staliniste până la eseuri despre Charlie Chaplin, notații despre Isac Babel, Leon Trotki, Arthur Koestler și Albert Camus, trecând prin gastronomie, hipism, ciclism, melomanie, cinefilie, cu Caragiale și calamburul la butonieră, într-o nonșalanță tipică intelectualului de stânga, pentru care idealurile nu sunt altceva decât o perpetuă mirare în fața inevitabilelor eșecuri. Eșecuri consemnate, dar niciodată acceptate de-a binelea. Publicistica lui dovedește o frenezie extraordinară în fața faptului cotidian. Pagina înregistrează nesățios cele mai absurde ori mai profunde întâmplări, amestecându-le cu referințe livrești și cu trimiteri la propria experiență. Pagina de ziar e trăită ca o arcă a lui Noe: fie și cel mai simplu inventar de trimiteri ar ocupa câteva coloane. Însăși existența Personajului, așa cum începe acesta să se figureze odată cu primele două volume din *Supraviețuiri* (I–II, 1973–1977) și continuând cu alte „supraviețuiri", *Meseria de nuvelist* (1980), *Ficționarii* (1983), *Logica* (1985) și *Cap limpede* (1989), cartea axială a acestei creații, modelată „ziaristic", e un nesfârșit colaj de utopii și ratări, de sentimentalism, bovarism, cinism, oportunism și hedonism ideologic: adolescent marxist, răzvrătit antipatern din rațiuni de ostilitate față de mica burghezie, devorator de Malraux, Popa Nan, Sărindar și Camus. **C.** are mult din caragialianul Mitică, pe care știe să-l acomodeze cu stalinismul și ceaușismul. Personajul prozelor „ficționarului" vede lumea ca un colaj suprarealist în culori de melodramă, dar nu fără distanțare autoironică. El își constată ridicolul avântului revoluționar de tinerețe, dar nu-l persiflează și nu-l tratează corosiv: nereușite sunt, aici, dorlotate, privirea se strecoară prin găurile țesăturii biografice și extrage invariabil binele șăgalnic până și din cele mai atroce abdicări de la umanitate. Compusă aluvionar, amețitor și aparent haotic, precum cunoscuta „tablă de materii" caragialiană din *Moșii*, pagina adună în măsura în care spulberă: luxuriania aluzivă și abundența referințelor adesea antinomice propulsează îndoit sărăcia a-tot-înduioșătoare a realității. Nu alta e situația din *Sonatine* (1987): „schițele și momentele" cuprinse aici cu dedicație filo-caragialiană cultivă articularea nehotărâtă

a unor forțe altfel foarte hotărâte, scrisori (pierdute) și nopți (furtunoase): *O neputință, O fugă, O alee, Un tren, Un violoncel, Un lup* ș.a. Pe de altă parte, cumulul referențial și mai ales frenezia asociativă formează un spațiu securizant, un fel de scut bibliografic și emoțional (*Un tren, Cinema, Proust-ul din fiecare, Septuagenara*). *Un scut* reprezintă referințele și asociativitatea în cea mai gravă dimensiune a scrisului/trăitului la acest autor: reevaluarea atașamentelor ideologice ale anilor '50. Bunăoară, unele pagini din *Logica* evocă rictusul final din prozele lui Milan Kundera, iar bonomia tolerant-subtextuală în care spiritul dilematic învăluie totul, inclusiv cele mai atroce mârșăvii ale istoriei, nu pedeapsa, ci depășirea prin relativizare a vinovăției o urmărește: „bine, e în ordine, nici un om serios nu poate lua totul în tragic, nu toți legionarii au fost bestii și martiri, nu toți comuniștii au fost împuțiți și criminali, facem o medie"; „«Marxismul a murit, dar mizeria care l-a născut e vie», îi citesc dintr-un articol al lui Jacques Juillard din *Le nouvel observateur* [...] și o întreb: cum ar arăta un partid moderat român, cum ar fi mitingurile lui?" (*Mătușile din Tel Aviv*, 1993). În algebra lui sentimentală, **C.** postulează: totul e serios, deci totul e joc, totul e joc, deci este înscris în legi și coduri severe. De aici perfecta democrație a textelor pe care le scrie: totală democrație a subiectelor, a sentimentelor, confesiunilor ce anulează deosebirile teoretice dintre genuri, dintre gazetărie și roman, poezie și reflecție moralistă, dintre cronica de film, cronica turfului și existențialism. „Libertatea noastră de litere", spune ahtiatul limbajului ca palimpsest: „Într-o lume în care toate seriozitățile supreme sunt încremenite fie în arme, fie în porunci, fie în concepte – dovadă că de atâtea ori din concepte și porunci s-au făcut arme! – calamburul reprezintă una din ultimele libertăți – reale – ale cuvântului, poate cea mai intimă, poate cea mai propriu-zisă, libertatea lui de literă".

SCRIERI: *Servim Republica Populară Română*, București, 1952; *Opiniile unui pământean*, București, 1957; *Energii*, București, 1960; *Lumină!, Din cronica hidrocentralei „V. I. Lenin"*, București, 1961; *Nopțile tovarășilor mei*, București, 1962; *A înțelege sau nu*, București, 1965; *Un surâs la 6 dimineața*, București, 1964; *Vieți paralele în toamna lui '44*, București, 1965; *Omul după 33 de ani scapă*, București, 1966; *Maimuțele personale*, București, 1968; *Un august pe un bloc de gheață*, București, 1971; ed. București, 2003; *Viața în filmele de cinema*, București, 1972; *Supraviețuiri*, vol. I–II, București, 1973–1977, vol. III: *Meseria de nuvelist*, București, 1980, vol. IV: *Ficționarii*, București, 1983, vol. V: *Logica*, București, 1985, vol. VI: *Cap limpede*, București, 1989; *Alți doi ani pe un bloc de gheață*, București, 1974; *Ocolul pământului în 100 de știri*, București, 1974; *Cinci ani cu Belphegor*, București, 1975; *Povești pentru a-mi îmblânzi iubita*, București, 1978; *O viețuire cu Stan și Bran*, București, 1981; *Sonatine*, București, 1987; *Mătușile din Tel Aviv*, București, 1993; *O supraviețuire cu Oscar*, București, 1997; *ÎnSISIFicarea la noi, pe Boteanu*, București, 1998; *Autodenunțuri și precizări (plus câteva note informative, o addenda și spovedania unui convins)*, București, 2001; *Supraviețuirile*, vol. I: *Rămășițe mic-burgheze*, București, 2002, vol. II: *Armata mea de cavalerie*, București, 2003.

Repere bibliografice: Ardeleanu, *Însemnări, 225–230*; Oprea, *Mișcarea, 205–213*; Ungheanu, *Arhipelag, 171–175*; Ardeleanu, *Opinii, 52–56*; Cristea, *Domeniul, 310–313*; Culcer, *Citind, 171–173, 219–222*; Raicu, *Critica, 140–147*; Ungureanu, *Proză, 215–220*; Georgescu, *Volume, 78–82*; Raicu, *Contemporani, 42–46*; Moraru, *Semnele, 192–195*; Manea, *Contur, 62–66*; Moraru, *Textul, 140–144*; Raicu, *Fragmente, 352–363*; Simion, *Scriitori*, III, *462–471*; Iorgulescu, *Prezent, 211–215*; Ungureanu, *Proza rom., 612–625*; Mirodan, *Dicționar*, I, *396–409*; Holban, *Profiluri, 56–66*; Mircea Iorgulescu, *Desfășurarea*, RL, 1989, 16; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu, 145–152*; Cătălin Țârlea, *Radu Cosașu față cu literaturicidul*, RL, 1992, 39; Ioana Pârvulescu, *Circuitul zâmbetului în literatură*, RL, 1993, 36; Mircea Zaciu, *„Mătușile" lui Radu Cosașu*, F, 1994, 4–5; Petraș, *Lit. rom., 28–30*; Poantă, *Scriitori, 100–103*; *Radu Cosașu*, DRI, I, *373–377*; Cosma, *Romanul*, II, *242–244*; Faifer, *Faldurile, 103–106*; Dimisianu, *Lumea, 300–304*; *Dicț. esențial, 202–204*; Manolescu, *Lista*, III, *148–154*; Popa, *Ist. lit.*, II, *740–743*; Mircea Iorgulescu, *Arta și meseria concubinajului*, „22", 2002, 2; Luminița Marcu, *Comunismul cu Stan și Bran*, RL, 2002, 32; Mircea Iorgulescu, *Adevărul integral și artistic*, „22", 2003, 719; Iulia Popovici, *Lecturi la zi*, RL, 2003, 42; Ioan Holban, *Liniștea unei perfecte securități psihologice*, CL, 2002, 10; *Dicț. analitic*, IV, *182–185*. *D.C.M.*

COSINZEANA, revistă literară apărută la Orăștie, bilunar, între 15 octombrie 1911 și 7 februarie 1915, apoi la Cluj, bilunar între 1 ianuarie 1922 și 31 decembrie 1926 și lunar de la 28 februarie 1927 până la 12 februarie 1928. Ca proprietar și redactor figurează Sebastian Bornemisa, iar ca redactor, D. I. Cucu (1926). Evitând declarațiile tranșante asupra programului, **C.** militează, alături de „Familia" și „Luceafărul", pentru o cultură și o literatură românească pusă în slujba desăvârșirii unității naționale. În afara rubricilor „Viața internă și internațională", „Rânduri mărunte", și „Cronica științifică", în secțiunea „Pagini literare", apar versuri semnate de I. U. Soricu, Ecaterina Pitiș, Iustin Ilieșiu, G. Tutoveanu, Al. George, Dem. Gâlman, G. Voevidca, Zaharia Bârsan, Gr. Veja, Volbură Poiană, N. G. Bogescu, Teofil Bugnariu, precum și proză de Ion Agârbiceanu (*Piciorul de lemn*, 2/1911 ș.u.), Liviu Rebreanu (*Proștii*, 3/1912, republicare din „Convorbiri critice"), Onisifor Ghibu, Ion Dragoslav, Al. Ciura, G. M. Zamfirescu (*În vâltoare*, 21/1922), Al. Hodoș. Se publică traduceri din Jack London și Maxim Gorki. După primul război mondial, literatura ocupă un spațiu mai întins. Cronica literară aparține lui G. Bogdan-Duică și Teofil Bugnariu, în timp ce I. Breazu semnează un studiu despre *Opera poetică a lui Lucian Blaga* (1/1926 ș.u.), Olimpiu Boitoș scrie despre *„Tribuna" de la Sibiu ca revistă literară* (14–15/1926). Al. Hodoș este autorul necrologului *La moartea lui I. Slavici* (15–16/1925), urmat de tipărirea unei povestiri a acestuia, *Ileana cea șireată*. Dintre articolele destinate aniversărilor și comemorărilor, pot fi menționate *20 de ani de la întemeierea „Luceafărului"* (12/1922), *50 de ani de la moartea lui Avram Iancu* (16/1922), *60 de ani de la moartea lui Simion Bărnuțiu* (9–10/1924). La „Cronica științifică" e schițat un proiect pentru o călătorie în Lună (7/1922). În definirea profilului revistei, trebuie semnalat articolul lui O. Goga *După zece ani* (9–10/1924). Numărul jubiliar *Zece ani de la apariție. 1911–1926* (47–52/1926) conține sumarul integral al revistei. Alți colaboratori: Victor Eftimiu, I. Chiru-Nanov, Al. Cazaban, Ion Ciocârlan, I. A. Bassarabescu, I. C. Vissarion, Caton Theodorian, Corneliu Moldovanu, St. O. Iosif, G. Rotică, Teodor Mureșanu. *I.H.*

COSMA, Anton (4.V.1940, Tiur, j. Alba – 17.XI.1991, Târgu Mureș), critic și istoric literar. Este fiul Aureliei (n. Berghian) și al lui Augustin Cosma, notar. După clasele elementare și liceale parcurse la Blaj, urmează Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, absolvită în 1963. Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Dumbrăveni, județul Sibiu. Din 1981 a fost redactor la revista „Vatra". Debutează publicistic în 1969, în „România literară", iar editorial în 1977, cu *Romanul românesc și problematica omului contemporan.* Colaborează la „România literară", „Vatra", „Tribuna", „Transilvania", „Steaua", „Astra", „Familia", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Igaz Szó" ș.a.

Înainte de a trece la amplele sale sinteze, **C.** antologhează textele despre roman ale lui I. Slavici, descifrând în ele o teorie coerentă a genului, modernă pentru epoca lor, în special privind conceptul de personaj și mijloacele retorice (Ioan Slavici, *Romanele vieții*, 1977). Tot ceea ce va scrie criticul se axează pe roman. *Geneza romanului românesc* (1985) ocupă, din acest punct de vedere, o poziție centrală. Lucrarea cercetează fenomenul cu mijloacele sociologiei moderne a literaturii și a mentalităților, definindu-l în raport cu trei factori: formarea publicului, geneza textului și apariția autorului. Cronologic, investigația subîntinde intervalul de la începuturi până spre sfârșitul secolului al XIX-lea: drumul de la imitația pură la cea autohtonizantă (N. Filimon) și la momentul când – argument esențial – „forma își integrează organic mentalitatea istorică în ficțiunea epică" (prin I. Creangă, I. Slavici și Duiliu Zamfirescu). Teza cea mai controversată a lui **C.** privește originea romanului românesc ca text, pe care el o găsește în povestire (ca mod narativ generic, nu ca specie literară), adică practic în toate varietățile de proză anterioare: basm, legendă, roman popular, *Biblie* și narațiune religioasă, istoriografie, cronici rimate, epopee, jurnal de călătorie, nuvelă și povestire, „fiziologii", corespondență literară, memorialistică autobiografică. Rolul capital îi este rezervat cronicii / letopisețului. Teoria lui **C.** este când prea laxă (formele ce ar anticipa romanul), când prea restrictivă (influența modelului occidental e redusă la rolul de „clarificator"), cartea rezistând însă prin considerațiile analitice care se sustrag schemei teoretice. *Romanul românesc și problematica omului contemporan* (1977) așază întreaga evoluție postbelică a genului la noi sub dominanta realismului (prima secțiune a cărții schițează o „poetică a realismului"). Tentativa e reluată în mai ampla sinteză *Romanul românesc contemporan. 1945–1985.* În primul volum (*Realismul*, 1988), sunt stabilite trei etape: momentul '50 (al „Dogmei «Utopiei»"), momentul '60 (al „Adevărului") și momentul '80 (al „Romanului ca literatură": „literaturitatea tinde a predomina"). Clasificarea este în parte reluată și continuată în volumul al doilea al sintezei, *Metarealismul*, apărut postum (1998). Metarealist ar fi romanul „realității secunde, mediate prin cultură, semnul unei realități revolute și remanente", iar subdiviziunile lui ar fi romanul neotradiționalist (cu subclasele: istoric, pentru copii, SF, narativ-baroc, retro, cu formă fixă) și romanul experimental (indirect, eseistic, metaroman, hiperroman). Autorii aferenți fiecărei diviziuni sunt tratați micromonografic, panorama urmărind totodată evoluția fiecărui tip de roman. Taxonomia stufoasă este compensată, și aici, de pertinența comentariilor pe text.

SCRIERI: *Romanul românesc și problematica omului contemporan*, Cluj-Napoca, 1977; *Geneza romanului românesc*, București, 1985; *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I: *Realismul*, București, 1988, vol. II: *Metarealismul*, Cluj-Napoca, 1998. **Antologii:** Ioan Slavici, *Romanele vieții*, Cluj-Napoca, 1977.

Repere bibliografice: Ștefan Borbély, *Anton Cosma, „Romanul românesc și problematica omului contemporan"*, VTRA, 1978, 4; Șerban Cioculescu, *Clasificări literare*, FCL. 1978, 6; Nicolae Manolescu, *Analize și sinteze*, RL, 1978, 28; Nicolae Ciobanu, *Dincolo de himera sintezei critice*, LCF, 1978, 32; Radu Petrescu, *„Romanul românesc și problematica omului contemporan"*, VR, 1978, 10; C. Trandafir, *Debuturi în critică*, ATN, 1979, 1; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 337–343*; Culcer, *Serii, 73–82*; Călinescu, *Biblioteci, 248–256*; Piru, *Critici, 93–96*; Ulici, *Prima verba*, III, *241–242*; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *62–66*; *Dicț, scriit. rom.*, I, *670–671*; Petraș, *Panorama, 218–222*; Opriță, *Anticipația, 528–531.* *N.M.*

COSMA, Mihail (pseudonim al lui Cosma Moise; 14.IV. 1922, Ploiești – 28. I. 1978, București), poet, prozator și traducător. Este fiul Dariei și al lui Ioan Moise. Urmează studii de filosofie și drept la Universitatea din București, absolvite în 1945. Debutează cu versuri în 1937, în „Porunca vremii", colaborând apoi și la „Universul literar". Lansat sub semnătura M.I. Cosma, publică în „Vremea" (1943), „Dacia rediviva" (1942–1944). Debutează editorial în 1944, cu volumul *Geode*, semnat tot M.I. Cosma; semnând ulterior Mihail Cosma, a dat naștere la confuzii între el și scriitorul devenit poetul de limbă franceză Claude Sernet (1902–1968), care folosise același pseudonim. Alături de Ioan Cutova, Ion Frunzetti, Victor Toroynopol și Margareta Dorian, este laureat al Premiului Editurii Forum, cu volumul *Pâinea pădurii*, tipărit în 1945. Colaborează, în primii ani de după război, la „Scânteia tineretului", „Tinerețea", „Lumea", „Națiunea", „Vrerea", mai târziu la „Flacăra", „România literară" ș.a. Lucrează ca redactor la „Scânteia" (1945), „Tinerețea" (1946–1947), „Vestea nouă" (1946–1948), „România literară" (1947–1951), la Studioul Cinematografic „Al. Sahia" (1951–1953) și este angajat pentru scurtă vreme la Editura Cartea Rusă. Duce o existență discretă, boemă și vădește inapetență pentru ocupațiile profesionale constrângătoare, incapacitatea sau lipsa de interes pentru o carieră ordonată, preferând expedientele, provizoratul.

Geode se situează în descendența unui anumit simbolism elegiac, nu lipsit de muzicalitate, dar văduvit de vigoare, vădind un lirism reticent față de evoluțiile moderniste și desuet față de tonul poetic al momentului. Sunt sesizabile răzlețe accente argheziene, ecouri ale sonorităților din poemele „parnasiene" ale lui Ion Barbu. Preponderentă e peisagistica menită să preia discret rezonanțele emoției. Recuzita urban-modernă, care va fi masiv manipulată în următorul volum (ziare, fumuri, furnale, sirene, blocuri), se ivește și în *Geode. Pâinea pădurii* pare rezultatul unui efort mimetic – izbutit – de raliere la viziunea dinamitardă și maniera generației de poeți pe cale de afirmare

la mijlocul deceniului al cincilea (C. Tonegaru, Geo Dumitrescu, I. Caraion ș.a.). În unele poeme e prezent tonul baladesc, declamator (*Balada minerilor*), aiurea – peisagistica rural-autumnal-vesperală, de sugestie intimistă, cvasibacoviană (*Cuvinte simple*). După mai bine de două decenii în care a publicat numai traduceri din limba rusă, **C.** revine ca poet cu mai multe plachete de interes estetic minor, conforme temperamentului său liric autentic, agreabile pe alocuri, dar comune, vădind meșteșugul, nu însă și inspirația. Întrucâtva remarcabile sunt *Baladele vânătorului de balene* (1972), poeme cu referire burlescă la *Moby Dick* de Herman Melville și la alte narațiuni marinărești sau de aventuri în spațiu exotic, maritim ori circumpolar, care se articulează într-un scenariu alegoric, cu „înțelesuri" moral-existențiale. Se percep rezonanțe și o imagistică amintind de Leonid Dimov, dar răzleț, fără coerența de ansamblu și fără geniul poetic al acestuia; e invocată „lapona Enigel", dar tonul și maniera poemelor amintesc mai degrabă de Al. A. Philippide, uneori de verva ludică a lui Gellu Naum din *Cartea cu Apolodor* (volumul cuprinde de altfel și o *Odă pinguinilor papuani*). O voie bună irepresibilă perturbă tratarea adecvată a subiectelor voite grave. Volumul este în mare parte un „conglomerat livresc" (Leon Baconsky), nu lipsit de o anumită savoare. *Joc de fluturi* (1969), *Circul feeric* (1973) și *Panerul cu licurici* (1976) cuprind „versuri pentru cei mici". *Cantonierul galactic* (1971) e o carte de proză științifico-fantastică.

SCRIERI: *Geode*, București, 1944; *Pâinea pădurii*, București, 1945; *Inefabila Arcadie*, București, 1969; *Joc de fluturi*, București, 1969; *Cantonierul galactic*, București, 1971; *Baladele vânătorului de balene*, București, 1972; *Circul feeric*, București, 1973; *Iubire perenă*, București, 1974; *Panerul cu licurici*, București, 1976; *Trandafirul și infinitul*, București, 1976. **Traduceri:** I.S. Turgheniev, *Prima iubire*, București, 1945, *Opere*, VII, București, 1957 (în colaborare cu Ștefana Velisar-Teodoreanu și Izabella Dumbravă), VIII, București, 1957 (în colaborare cu Rose Hefter și B. Dumitru), *Apele primăverii*, București, 1963 (în colaborare), *Prima iubire. Fum*, București, 1971 (în colaborare cu Ștefana Velisar-Teodoreanu și Mihail Sevastos); Z. Alexandrova, *Ursulețul meu*, București, 1955; A. Șișkina, *Despre analiza psihologică în proza postbelică*, București, 1956 (în colaborare cu G. Corenco)

Repere bibliografice: [Sașa Pană], *Poșta „Orizont"*, „Orizont", 1946, 7; Constantinescu, *Scrieri*, V, *134–135*; Dan Petrașincu, *Volumul de poezie „Pâinea pădurii" de Mihail Cosma*, „Dreptatea nouă", 1946, 233; Marin Crânguși, *„Pâinea pădurii"*, „Victoria", 1946, 406; P.L. [P. Lăzărescu], *„Pâinea pădurii"*, VR, 1946, 4–5; Piru, *Panorama, 154–157*; Nicolae Țirioi, *Mihail Cosma, „Inefabila Arcadie"*, O, 1969, 5; Dumitru Micu, *„Inefabila Arcadie"*, RL, 1969, 32; Al. Piru, *Evoluția poeziei*, R, 1969, 9; Florin Manolescu, *„Inefabila Arcadie"*, RL, 1970, 8; Sașa Pană, *Să facem distincție*, LCF, 1971, 18; Paul Antim, *„Baladele vânătorului de balene"*, AST, 1972, 8; Aureliu Goci, *„Baladele vânătorului de balene"*, RL, 1972, 26; Mircea Iorgulescu, *„Baladele vânătorului de balene"*, LCF, 1972, 48; Nicolae Țirioi, *Mihail Cosma, „Trandafirul și infinitul"*, O, 1977, 8; Leon Baconsky, *Mihail Cosma*, ST, 1980, 1; *Dicț. scriit. rom.*, I, *671–672*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *267, 269, 293*. *N.Br.*

COSMIN, Radu (pseudonim al lui Nicolae Tănăsescu; 6.XII.1879, Craiova – ?), autor de versuri, prozator și publicist. Este fiul Elizei (n. Boboiceanu) și al lui Ion Tănăsescu, avocat. A urmat liceul la Craiova, apoi a absolvit Facultatea de Litere din București (1904). A fost profesor în mai multe orașe, în anii de dinaintea pensionării aflându-se la Ploiești. Temporar, a avut și funcția de inspector general al învățământului secundar. După câteva încercări neînsemnate, **C.** publică, din 1912 versuri în „Viitorul" și „Flacăra", iar în „Adevărul", stanțe satirice și politice, care i-au adus notorietatea. Între 1918 și 1922 a colaborat cu proză la „Universul", „Dimineața" și „Rampa", iar în perioada 1932–1943 susține o intensă activitate publicistică în „Cele trei Crișuri", „Pământul" și în numeroase reviste ploieștene, cele mai multe articole apărând sub genericul *Figuri culturale din Bucureștii de ieri și de azi*. S-a bucurat de prețuirea și prietenia multor personalități – M. Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, Em. Bucuța, I. Petrovici ș.a. –, cu care a purtat o bogată corespondență.

Volumul *Satire* (1916) conține versificări după modelul *Scrisorilor* eminesciene, în care sunt denunțate moravurile condamnabile ale „înaltei societăți" bucureștene. Cu o viziune comună asupra vieții, **C.** nu reușește decât o înșirare ternă de păcate omenești, de banalități, aproape fără nici o prelucrare artistică. O altă secțiune cuprinde versuri patriotice, de răsunet în 1915–1916, care, prin caracterul lor direct mobilizator, erau folosite ca material de propagandă românească și între tinerii ardeleni. *Așa e viața* și *Trei femei*, ambele din 1921, sunt culegeri de mici istorisiri ale unor întâmplări disparate, oarecare, lipsite, în general, de finalitate, dar justificate de autor prin dorința de a povesti lucruri adevărate. Romanul *Babylon* (I-II, 1921) este în bună măsură o continuare a intențiilor demascatoare din *Satire*, cu deosebirea că aici principalii vizați sunt ariviștii și îmbogățiții de război. Gustul excesiv pentru relatarea unor scene cotidiene, petrecute în jurul mesei sau în alcov, estompează mult intențiile moralizatoare. Transcrierea, inabil literaturizată, a unei experiențe banale, exterioare, presărată cu picanterii, i-a adus lui **C.**, dimpotrivă, susținute acuzații de imoralitate. Consemnarea zi cu zi a celor văzute și trăite de autor în timpul refugiului în Moldova (*Pagini de pribegie*, 1919) sau ca însoțitor al unei trupe a Teatrului Național din București în primul turneu în orașele eliberate (*Prin Ardeal*, 1919), se constituie într-o memorialistică originală, nu lipsită de interes documentar. Un colaj de relatări ale ofițerilor care au luptat în Transilvania și Ungaria și de reportaje formează substanța altor două volume intitulate *Românii la Budapesta* (1920). Notele de călătorie din *Drumuri de lumină* (1943) sunt scrise cu aceeași emfază literaturizantă, exprimând încântarea în fața frumuseților urbanistice, artistice sau naturale din țările vizitate. Grefier neobosit al propriei existențe și al experienței directe, **C.** a produs o proză în care numai stilul, ornat și retoric, indică o intenție literară.

SCRIERI: *Satire*, București, 1916; *Pagini de pribegie*, București, 1919; *Prin Ardeal*, București, 1919; *Românii la Budapesta*, I–II, București, 1920; *Babylon*, I–II, București, 1921; *Așa e viața*, București, 1921; *Trei femei*, București, 1921; *Drumuri de lumină*, București, 1943.

Repere bibliografice: C.G. Costaforu, *Satirele lui Radu Cosmin*, DMN, 1916, 4232; B. [Constantin C. Bacalbașa], *„Prin Ardeal"*, ADV, 1919, 10 933; Ramirez, *Din culise*, „Epoca", 1921, 133; E. Lovinescu, *Radu*

Cosmin, SBR, 1921, 4; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *519–520*; Călinescu, *Ist.lit.* (1982), *727*; Brateș, *Aspecte, 100–101*; Traian Chelariu, *„Drumuri de lumină"*, UVR, 1943, 21; Ion Jercan, *Radu Cosmin*, Ploiești, 1971; Mihail Stănescu, *Cartea cu oglinzi*, București, 1984, *39–45*. *C.T.*

COSTACHE, Veniamin (20.XII.1768, Roșiești, j. Vaslui – 18.XII.1846, mănăstirea Slatina, j. Suceava), cărturar și traducător. Fiu al Mariei (n. Cantacuzino) și al marelui boier Grigore Costache, **C.** își începe învățătura la Academia Domnească din Iași, dar atracția pentru viața monahală îl determină să se călugărească într-o mănăstire din Huși, devenind discipolul episcopului Iacov Stamati. Urcă repede treptele ierarhiei clericale: în 1789 este egumen al mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, între 1792 și 1803, episcop de Huși, apoi de Roman, iar în 1803 e uns mitropolit al Moldovei. Începe imediat o acțiune intensă de reorganizare a învățământului, restructurând și întărind școlile existente, înființând altele, printre care și Seminarul de la Socola, cu un program didactic destul de cuprinzător, limba română fiind un obiect de studiu. Reface tipografia Mitropoliei și începe o susținută activitate de tipărire a cărților necesare bisericilor și școlilor, el însuși traducând neobosit. În 1828, participă la întocmirea Regulamentului Organic. Retras la mănăstirea Slatina în 1842, își continuă aici opera începută.

Singurele texte proprii ale lui **C.** sunt numeroasele prefețe la cărțile traduse sau tipărite prin grija sa. Pot fi urmărite aici generoase idei iluministe, între care intensa preocupare pentru răspândirea culturii. Importantă pentru dezvoltarea limbii literare este prefața-pastorală la cartea *Dumnezeieștile liturghii* (1834), unde, după un scurt istoric al limbii române, deplânge abuzul de cuvinte străine din vechile traduceri, care amenință însăși existența limbii noastre. Pledând pentru înlocuirea lor cu echivalentele existente în cronici sau în limba vorbită, el își pune în practică ideile dând o listă de cuvinte pe care le-a înlocuit în traducerile sale. De asemenea, are grijă să elimine arhaismele și regionalismele, tinzând spre un stil literar, cu fraze curate și armonioase.

Traduceri: *Tâlcuirea celor șapte sfințite taine ale bisericii*, Iași, 1807; *Chiriacodromion*, Mănăstirea Neamț, 1811; *Adoleshia Filoteos, adecă Indeletnicire iubitoare de Dumnezeu*, I-IV, Iași, 1815–1819; *Tipicon*, Iași, 1816; *Apologia*, Mănăstirea Neamț, 1816; *Ceaslov mare*, Iași, 1817; *Liturghiile a sfinților ierarhi Ioan Hrisostomul, Vasilie cel Mare și Grigore Dialog*, Iași, 1818; *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Isac Sirul*, Mănăstirea Neamț, 1819; *Istoria scripturii Vechiului Testament spre întrebuințarea românești tinerimi*, Iași, 1824; *Istoria Noului Testament spre întrebuințarea românești tinerimi*, Iași, 1824; *Funie sau frânghie întreită*, Iași, 1831; *Iubitorul de înțelepciune*, Iași, 1831; *Dumnezeieștile liturghii*, Iași, 1834; *Drept slăvitoare învățătură sau Cuprindere a de D-zeu cuvântării hristianești a lui Platon, mitropolitul Moscovei*, Iași, 1839; *Besericeasca istorie a lui Meletie*, I-IV, Iași, 1841–1843; *Piatra scandelei*, Iași, 1844; *Pidalion*, Mănăstirea Neamț, 1844; *Indeletnicire despre buna murire*, Iași, 1845; *Tâlcuirea psaltirei*, I-II, Iași, 1850–1866; *Cele patrusprăzece trimiteri ale sfântului slăvitului și întru tot lăudatul apostol Pavel*, I-III, București, 1904–1906.

Repere bibliografice: Andrei Vizanti, *Veniamin Costaki*, Iași, 1881; N. Tănăsescu, *Viața și activitatea lui Veniamin Costache*, București, 1896; Gheorghe Adamescu, *Istoria Seminarului Veniamin din Iași*, București, 1904, *3–40*; N. Iorga, *Viața și faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costache*, București, 1907; Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costache*, Mănăstirea Neamț, 1941; G.T. Kirileanu, Gh. Ungureanu, Constantin Turcu, *Contribuții documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costache*, Iași, 1946; Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură moldovenească*, București, 1977, *30–33, 54–55*; *Dicț. lit. 1900, 221–222*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, *8–24, passim*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *672–673*. *C.T.*

COSTIN, Calistrat (pseudonim al lui Costinel Costin; 30.I.1942, Bacău), poet și prozator. Este fiul Emiliei (n. Bălăiță) și al lui Alexandru Costin, subofițer. A studiat filologia la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, între 1960 și 1965. A fost asistent universitar la Institutul Pedagogic din Târgu Mureș și la acela din Bacău, redactor la cotidianul „Informația Harghitei" și la revista „Ateneu"; este director al Teatrului „G. Bacovia" și al Teatrului de Animație „V. Alecsandri" din Bacău. În 1998 i se acordă Premiul „G. Bacovia" pentru poezie. A debutat în presă în 1966, cu articole de critică literară, și editorial în 1974, cu volumul de poezie *Planete*. A colaborat la „Tribuna", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Orizont", „Cronica", „Luceafărul" ș.a.

Volumul de debut, *Planete*, și următorul, *Augusta lumină* (1976), sunt marcate de ideologia epocii. Este vorba de cultul țării, o imemorială Dacia Felix, al pământului-mumă, al strămoșilor, al „rădăcinilor" tracice. Se disting pregnant câteva dominante tematice și stilistice: prelucrarea filonului popular (motivul șarpelui, motivul fântânii, tipar prozodic simplificat, limbaj arhaizant – în *Prânz românesc, Poem traco-dacic, Doină, Motiv străvechi de haiducie*), înclinația spre jocul verbal, senin ori grav (grațiosul dans verbal *Balet aerian*, muzicala *Impresie de răsărit*), lirismul suav al poeziilor de dragoste, tendința spre simplificare și abstractizare a limbajului mai ales în poemele filosofice (*Ascensiune în munți*), dedublarea eului poetic (*Arlechin*). Originală este *Cavalcada gerului (După un motiv folcloric)*, poezie ce dezvoltă motivul șarpelui într-o construcție halucinantă, de o muzicalitate incantatorie. Timpul și moartea, „taina" trecerii, iluzia, dualitatea omului, a poetului și a poeziei sunt temele din *Elementul „lume"* (1978). Volumul *Satiră duhurilor mele... (Parodii și nu prea)* (1980) constituie oarecum o răspântie în creația lui **C.**, în sensul apropierii de lirica optzecistă prin adoptarea unui limbaj prozaic, anecdotic, colocvial, ironic și autoironic. Timpul, moartea, dualitatea funciară a lumii rămân teme predilecte, dar, aspirând să pătrundă câte un înțeles, poetul percepe totul ca pe un spectacol factice, tragicomic. În *Declinul elegiei* (1983), ochiul-spectator, martor însingurat, surprinde iluzia, „farsa" pretutindeni în „teatrul lumii". Farsa există chiar și „în orice elegie", puritatea, tragismul lumii fiind pierdute; doar orbirea (tema centrală a volumului) ar putea recupera „augusta lumină" pierdută. *Scrisori* (1988) și *Uite viața, nu e viața! Poezii de lume* (1992) se concentrează în jurul încercării de definire a cuvântului, în arte poetice de inspirație folclorică (*Elegia șarpelui*) sau optzecistă (*Problema poeziei*). Trebuie remarcat eclectismul acestor volume: elemente livrești, ludice, intertextualism, o sintaxă elaborată (paranteze, explicații retorice etc.) apar alături de poezii de dragoste simple, melodioase, unele de inspirație folclorică, altele cu parfum arghezian. Romanele *La Răspântii*

(1979), *Arșița* (1981), *O anume fericire* (1989) abordează aceleași teme: orbirea, necredința urmată de pedeapsă (personajul principal se numește Toma Toma), ratarea, boala, nebunia, înglobând și tema socială. *La Răspântii* și *Arșița*, continuarea celui dintâi, sunt romane eteroclite: simbolice, alegorice, poetice, realiste, sociale, cu ample dialoguri pe teme filosofice, ultimul cu o tramă polițistă. *O anume fericire* insistă asupra problemei cuplului și a libertății umane. Narațiunea, în genere fluentă, preia rețeta de succes a romanului anilor '80, în speță pe cea a lui Marin Preda din *Cel mai iubit dintre pământeni*.

SCRIERI: *Planete*, Iași, 1974; *Augusta lumină*, București, 1976; *Despre voință*, București, 1977; *Elementul „lume"*, București, 1978; *La Răspântii*, Iași, 1979; *Satiră duhurilor mele... (Parodii și nu prea)*, București, 1980; *Arșița*, Iași, 1981; *Declinul elegiei*, București, 1983; *Scrisori*, București, 1988; *O anume fericire*, Iași, 1989; *Uite viața, nu e viața! Poezii de lume*, Iași, 1992; *Zodiacul în doi peri*, Iași, 1995; *Lume, lume și iar lume!*, București, 1997; *Legământ de eternă neuitare* (în colaborare cu Alex. L. Iosif), Bacău, 1998; *Închis... pentru inventar*, Bacău, 1998; *De viață, de moarte, de lume – Of Life, of Death, of the World (haiku-tanka)*, ed. bilingvă, tr. Luciana Mosoia, Bacău, 2000; *Și totuși... nu se mișcă*, Bacău, 2002. **Traduceri:** Tristan Tzara, *Fuga*, Bacău, 1996; Pierre Morency, *Cuvinte hoinare în noapte*, Bacău, 2000.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, 74-76; Mihai Coman, *Orizontul esențelor*, LCF, 1978, 37; Adrian Popescu, *Volume de poezie la Editura Eminescu*, ST, 1979, 4; Constantin Hârlav, *Calistrat Costin, „Elementul «lume»"*, ST, 1979, 6; Ion Bogdan Lefer, *Calistrat Costin, „Satiră duhurilor mele..."*, LCF, 1980, 27; Nicolae Turtureanu, *„Trecând prin viața lumii"*, CRC, 1980, 29; Sorin Pârvu, *„Arșița"*, CL, 1982, 2; Virgil Cuțitaru, *Ipostazele iubirii*, CRC, 1988, 39; Emil Nicolae, *Poetul și măștile sale*, CNT, 1989, 22; Vlad Sorianu, *Între ludic și tragic*, ATN, 1990, 3; Alex. Ștefănescu, *Versuri din perioada de tranziție*, RL, 1992, 25; Vasile Spiridon, *„Uite viața, nu e viața!"*, ATN, 1992, 7; Ulici, *Lit. rom.*, I, 257-258; Ionel Savitescu, *„Închis... pentru inventar"*, ATN, 1998, 6; Ion Roșioru, *„Închis... pentru inventar"*, TMS, 1998, 11; Vlad Sorianu, *Un Petronius salvat*, ATN, 1999, 4; Ion Arieșanu, *Miniaturi critice*, O, 2000, 5; Ion Arieșanu, *Privind prin cărți în nopți tăcute*, O, 2001, 10. *R.D.*

COSTIN, Jacques G. (13.IV.1895, București – 22.XII.1971, Paris), prozator. Este fiul Rebecăi și al lui David Goldschlager. A urmat studii de drept, fără a practica avocatura. Discret personaj al avangardei românești, însă recunoscut ca „un ferment și un animator", fire profund boemă, **C.** a fost un partener de emulație inovatoare al lui Tristan Tzara, Marcel Iancu, Ion Vinea, F. Brunea-Fox. Continuator al prozei în registru absurd a lui Urmuz, **C.** începe să colaboreze, uneori sub pseudonimul Sindbad, la „Facla", „Chemarea" și la „Contimporanul" (cooperând și la construirea acestei reviste). Volumul *Exerciții pentru mâna dreaptă și Don Quichotte*, apărut în 1931, este receptat favorabil de critica vremii. Implicat într-un proces politic, **C.** părăsește țara în 1959, stabilindu-se la Paris.

Proza lui **C.** este o rescriere plină de umor, miniaturală, a unor fabule sau chiar a cărții lui Cervantes. Exercițiile sale, fine portrete lucrate în manieră arcimboldiană, figurează obiecte (Plopul, Pianul, Bradul), mici meseriași din târgușorul de odinioară (Cismarul, Croitorul, Coșarul, Brutarul, Tinichigiul) ș.a. Discursul reinterpretează sensurile limbajului comun, transformându-l într-un soi de comentariu deviat și subtil ironic: „A primit să stea în intimitatea oului de furat. Mecena național: pozează pentru Grigorești. / Agricultor în orele libere, îngrașă pământul. / În raport cu taurul, e pur și simplu o vacă. / Iar după mamă e supus elvețian" (*Boul*). Notații aforistice, asocieri neașteptate sunt placate pe texte scrise deja sau pe un univers domestic. Pagina e încărcată cu viniete executate cu minuție și har. Cea mai bună caracterizare îi aparține lui G. Călinescu: „Jules Renard, tratat în maniera Urmuz".

SCRIERI: *Exerciții pentru mâna dreaptă și Don Quichotte*, cu un portret al autorului și cinci desene de Marcel Iancu și un desen de Milița Petrașcu, București, 1931. **Traduceri:** I. S. Turgheniev, *În ajun*, București, 1951 (în colaborare); Victor Hugo, *Mizerabilii*, I-V, București, 1954-1955 (în colaborare); Teru Takakura, *Cântecul porcului*; Joko Ota, *Până când*, București, 1956 (în colaborare); Jacques Rémy, *Dacă toți oamenii din lume*, București, 1957; Paul Eluard, *Frații care văd. Scrieri despre artă*, București, 1957 (în colaborare); Anatole France, *Balul costumat*, București, 1958.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, II, 261-264; Perpessicius, *Mențiuni*, IV, 62-65; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 266; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), 906; *Jacques G. Costin*, ALR, 188-192; Mirodan, *Dicționar*, I, 409-414; Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, București, 2001, 88-95, 186-187; Dan Gulea, *Jacques Costin, avangardistul*, OC, 2002, 23; Costandina Brezu, *Traseul avangardistului Jacques Costin*, JL, 2003, 17-20. *N.I.*

COSTIN, Lucian (pseudonim al lui Ion Gh. Costiniuc; 11.IX.1887, Lisaura, j. Suceava – 10.IX.1951, Caransebeș), poet, folclorist și publicist. Este fiul Marandei și al lui Gheorghe Costiniuc. Frecventează clasele primare la școlile din Tișăuți și Lisaura, după care este elev al Liceului de băieți din Suceava. Se înscrie la Facultatea de Geografie a Universității din Cernăuți, audiind, între 1910 și 1914, pe lângă cursurile acestei facultăți, și prelegeri de istorie, filosofie și limba română; între profesorii preferați se numără Sextil Pușcariu. După o specializare de doi ani la Viena (1914-1916), funcționează ca profesor de geografie la Liceul de Băieți din Suceava (1916-1918), unde intră în conflict cu unioniștii bucovineni, care îl acuză de sentimente filoaustriece. **C.** pleacă din Suceava și, după scurte treceri ca profesor prin Oravița și Timișoara, se stabilește la Caransebeș, ca profesor titular definitiv al Liceului „Traian Doda". A fost membru al Societății Scriitorilor Români, al Societății Regale de Geografie și, în urma publicării unor studii de geografie și de geologie, membru al Academiei Germane din München. A întemeiat și a condus revista „Banatul literar" (1934-1938).

Debutează cu poezii mărunte și articole despre folclor în 1906, continuând să colaboreze susținut la un număr relativ mare de periodice, între care „Drapelul" (Lugoj), „Izvorașul", „Șezătoarea", „Foaia diecezană" (Caransebeș), „Tudor Pamfile", „Neamul românesc", „Conștiința națională" (Craiova). Publică, între 1925 și 1933, numeroase broșuri cuprinzând culegeri de folclor bănățean, dintre care majoritatea în colecția „Biblioteca folcloristică a Banatului", al cărei director era. În zona acelorași preocupări se situează și două studii de dimensiuni mai mari, *Graiul bănățean* (I-II, 1926-1934) și *Studii asupra folclorului bănățean* (I, 1930). Prima lucrare se ocupă de

„dialectul bănățean" și conține și un glosar cuprinzând explicarea unui mare număr de termeni regionali. Cea de a doua intenționează o abordare a morfologiei și esteticii folclorului din zona de vest a țării, cu referiri la principalele direcții tematice și cu prezentarea aplicată a două specii, balada și ghicitorile. Rezultatul acestor constante preocupări pentru folclorul din Banat este de redusă valoare științifică, **C.** dovedindu-se mai degrabă un entuziast și mai puțin un cercetător informat și dotat cu spirit de discernământ. Un alt studiu, declarat de estetică literară, *Câteva note despre inducția poetică* (1930), avansează, într-o argumentare naivă, puncte de vedere personale asupra „stării de poezie". **C.** este și autorul unor volume de beletristică, dintre care două cuprind amintiri și foiletoane sub titlul *Din viața scriitorilor* (1937), iar celelalte adună aproape toate versurile publicate în periodice: *Cântecele mele* (I–II, 1922–1924), *Priveliști și reverii* (1929), *Astrale* (1931), *Muguri* (1935), *Peisagii și simfonii* (1936), *De prin secoli...* (1936). Convingerea lui **C.**, mărturisită în paginile intitulate *Din viața scriitorilor*, este că poezia sa oferă literaturii române replica lirică a prozei sadoveniene, motiv pentru care se consideră „unic" în ceea ce privește „savoarea graiului vechi" folosit în poeme. Sunt însă exerciții poetice modeste, elanului cu care se apropie de tematica istorică, religioasă, filosofică sau socială corespunzându-i doar în neînsemnată măsură performanța artistică. **C.** cultivă o poezie închinată pământului și permanențelor istoriei noastre (*Priveliști și reverii*), abordează meditația religioasă, pastelul și poezia de dragoste (*Peisagii și simfonii*), discursul filosofic, alimentat de reflecția referitoare la infinitul timpului și spațiului (*Astrale*). Autorul mânuiește un vers fără calități poetice notabile, în care apar tendințe de aliniere la forme prozodice îndrăznețe, anulate însă de platitudinea imaginilor și a simbolurilor sau de rigiditatea declarativă a sentențelor. A semnat și două traduceri: comedia într-un act *Trei pălării de damă* de Paul Siraudin și A. Brentano (1926) și *Tălmăciri din liricii germani contimporani* (1926), o antologie mediocră din versurile a 63 de poeți germani.

SCRIERI: *Cântecele mele*, I–II, București, 1922–1924; *Graiul bănățean*, I–II, Timișoara, 1926–1934; *Priveliști și reverii*, Timișoara, 1929; *Studii asupra folclorului bănățean*, I, Timișoara, 1930; *Câteva note despre inducția poetică*, Timișoara, 1930; *Scriitorul bănățean Mihail Gaspar*, Craiova, 1930; *Astrale*, Craiova, 1931; *Muguri*, Craiova, 1935; *De prin secoli...*, Craiova, 1936; *Peisagii și simfonii*, Craiova, 1936; *Din viața scriitorilor*, I–II, București, [1937]; *Monografia satului Lisaura* (în colaborare cu Gh. Mihuță), Suceava, 1939; *Activitatea poetică a scriitorului Ioan Alex. Bran-Lemeny*, Craiova, 1944. **Culegeri:** *Mărgăritarele Banatului Mare*, Timișoara, 1925; *Basme, istorioare, legende și anecdote*, București, 1926; *Balade*, Timișoara, 1927; *Basme și istorioare*, Timișoara, 1927; *Doine și romanțe, Balade, legende, strigături la joc*, Timișoara, 1927; *Legende*, Timișoara, 1927; *Snoave*, Timișoara, 1927; *Anecdote din popor pentru popor*, Timișoara, 1928; *Balade bănățene*, Craiova, 1938; *Ghicitorile bănățene*, Craiova, 1941; *Anecdote, snoave, legende*, Craiova, f.a. **Traduceri:** Paul Siraudin și A. Brentano, *Trei pălării de damă*, București, 1926; *Tălmăciri din liricii germani contemporani*, Timișoara, 1926.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *518*; Al. Bran-Lemeni, *„Astrale"*, „Năzuința" (Brașov), 1931, 3–6; Traian Mateescu, *Lucian Costin, „Astrale"*, „Provincia literară", 1932, 2; Stelian Segarcea, *„Peisagii și simfonii"*, „Progresul", 1939, 70; Gh. Lică-Olt, *Scriitorul Lucian Costin*, Caransebeș, 1945; Ciopraga, *Lit. rom., 200*; Bârlea, *Ist. folc., 433–434*; Satco-Pânzar, *Dicționar, 52–53*; Rachieru, *Poeți Bucovina, 119–120*; Bitte – Chiș – Sârbu, *Dict. scriit. Caraș, 65–67*. *C.P.*

COSTIN, Miron (1633, Iași – 1691, Roman), cronicar, poet și traducător. S-a născut în familia unui boier foarte bogat, Ion (Iancu) Costin, el însuși fost conducător de armată (hatman). Angajat politic față de dinastia Movilă, Iancu s-a refugiat în Polonia, la urcarea pe tron a lui Vasile Lupu, adversar al Movileștilor. În 1636, el, împreună cu primii trei fii ai săi, între care și Miron, au primit titlul de nobil polon cu blazon. **C.** își face studiile la Colegiul iezuit din Bar, un orășel situat în sudul regatului polon. Programul de studii umaniste, în limba latină

(istorie, geografie, logică, retorică, literatură antică, cunoștințe de teologie etc.), a fost finalizat în 1652, cum era obiceiul, cu participarea la o campanie militară. Din această perioadă datează apropierea de viitorul rege Jan Sobieski. În 1653, în ultimul an al domniei lui Vasile Lupu, **C.** se întoarce în Moldova împreună cu frații săi. Sunt atestate documentar demersurile lui diplomatice, moldo-polone, în slujba acestui domnitor. Prin căsătoria cu Ileana Movilă **C.** își întărește privilegiile feudale rămase de la tatăl său. Ca dregător în Divanul Domnesc, urcă treptat în rang, după 1660, de la pârcălab de Hotin la mare comis, mare vornic al Țării de Sus și mare vornic al Țării de Jos până la mare logofăt. Paralel, a susținut diplomatic cauza Moldovei în solii dificile cu turcii, ungurii, polonezii și italienii. Era considerat cel mai bun vorbitor de limbă latină din Moldova timpului, de aceea a intermediat legăturile cu iezuiții italieni veniți aici să constate starea comunităților catolice. Copiii lui au învățat latina cu iezuitul Renzi, așa încât fiul cel mare, Nicolae, cronicar și el, a tradus din latină în română cartea de morală princiară a lui Guevara, *Ceasornicul domnilor*. În 1683, după asediul Vienei, **C.** pleacă de teama turcilor în Polonia. Rămâne acolo până în 1686, interval în care își va scrie ultimele lucrări. În repetate rânduri el și-a „pus capul pentru țară" (Ion Neculce) contra abuzurilor financiare ale lui Constantin Cantemir și a rău-sfătuitorilor acestuia, fapt ce l-a aruncat într-un grav conflict. Convingerile lui politice filopolone, rectitudinea patriotică, replicile memorabile în apărarea libertății țării provoacă suspiciuni domnitorului. Considerat un cărturar incomod pentru puterea filoturcă, „prea bun la voroave", Constantin Cantemir, la sfatul vistiernicului grec Iordache Ruset, poruncește, în decembrie 1691, decapitarea cronicarului și a fratelui său, Velicico.

Împreună cu scrierile stolnicului Constantin Cantacuzino, ale lui Nicolae Milescu și Dimitrie Cantemir, opera lui **C.** certifică existența umanismului românesc, în linia întârziată a latinismului european propagat spre estul continentului. Este primul nostru cărturar care scrie două cărți despre români și originea lor, într-o limbă străină (polona). Cu excepția acestor două lucrări, partea majoră a operei lui **C.** e scrisă în limba română. Modelul uman și cultural-politic al Antichității romane e adesea invocat în opera lui, iar latinitatea e trăită ca stare de spirit. În cronologia scrierilor sale, cea dintâi e *Viiața lumii* (1673), o poemă meditativă, rămasă în manuscris până în 1866, când a fost publicată de B.P. Hasdeu în revista „Satyrul". Poema a circulat însă în copii-manuscrise. Conștiința finitudinii ființei reapare obsesiv la **C.**, în versuri și în nararea istoriei umanității moldave de la începutul secolului în care a trăit. Având „simțul sublim al destinului" (G. Călinescu), el a fixat această idee, la nivelul culturii scrise, în varii forme. Semnificația umană universală conținută în titlul *Viiața lumii* se întregește prin alte două elemente paratextuale: prefețele de inițiere a cititorului asupra a ceea ce e poezia (cu exemple de epopei și imnuri sacre), ce sunt regulile prozodice (rima, măsura), tema (soarta și primejdiile care pândesc existența), arta lecturii etc. În text se recunosc deopotrivă urmele lecturilor din clasicii Antichității (Horațiu, Ovidiu), din *Biblie* (*Eclesiastul,*

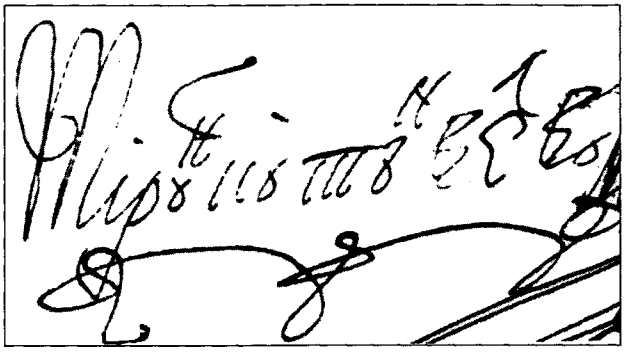

Apocalipsa) și urme din folclorul autohton. De la *motto* („Deșertarea deșertărilor și toate sunt deșarte") până la ultimul vers („Ceriul de gândurile noastre bate jocurie"), compunerea în versuri, menită să demonstreze valențele poetice ale limbii române, e atinsă de aripa reflexiei sceptice, recuperată în morala faptei bune, mântuitoare. Sunt dezvoltate motive poetice circulate în literatura antică și medievală, ca fragilitatea vieții, lumea înșelătoare, *fugit irreparabile tempus*, extincția universală de aspect apocaliptic, timp și divinitate, norocul, *ubi sunt...*, egalitatea în fața morții ș.a., toate nuanțând complementar, tema *fortuna labilis*. Termenii de comparație care sugerează trecerea sunt spuma mării, floarea, fumul, umbra, visul, părerea, apa, reîntâlniți mai târziu în poezia romantică, la Eminescu inclusiv, în prelucrări de nivel poetic superior. Sintetizarea atâtor motive dezvoltate independent în poezia antică și medievală e motivată de conștiința întârzierii literaturii române, astfel răscumpărată. Versuri stângace alternează cu altele armonioase, compuse în măsura de 12–13 silabe. Cezura cade elaborat, așa încât a doua jumătate a versului să nuanțeze, întărind ideea („Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară"). Rima împerecheată e adesea studiată semantic („floare", „trecătoare"; „lume", „spume" etc.). Din retorica poemei, vag patetică, se degajă un discurs bine articulat pe ideea trecerii, necesare, a ființei și a extincției universale, asistată de puterea absolută a lui Dumnezeu. *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace de unde este părăsit de Urechi vornicul de Țara de Gios scos de Miron Costin* [...] *în oraș la Iași, în anul* [...] *1675* este o narațiune istorică, concepută ca o carte de învățătură morală. *Predoslovia* indică starea de spirit a autorului marcat de „cumplitele vremi", stare ce va imprima întregului text o tonalitate melancolică, accentuat reflexivă. Faptul obligă la o lectură mai curând literară, decât literală a textului. În prima parte – evocare (Mihai Viteazul, Movilești ș.a.), în partea a doua – memorial (Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan ș.a.), lucrarea e scrisă sub presiunea conștiinței că „ceea ce povestești repede nu se întâmplă tot așa de repede", deci narațiunea scrisă comprimă istoria reală. **C.** complică perspectiva povestirii, inserează dictoane-idei, încât evenimentele istorisite par exemple ce verifică și întăresc adevărurile universale. Aforismele extrase din gândirea antică, din folclor sau din sursă biblică, dimpreună cu numeroasele cugetări proprii constituie una

	VIAȚA	OPERA
1633	Se naște la Iași Miron Costin, fiul lui Ion (Iancu) Costin, mare hatman, și al Saftei Scoarțeș, nepoata domnitorului Miron Barnovschi.	
1634–1652	După urcarea pe tronul Moldovei a lui Vasile Lupu, Ion Costin (boier din anturajul fostului domnitor Moise Movilă) se refugiază cu familia în Polonia.	
1636	Lui Ion Costin și celor trei fii ai săi li se acordă indigenatul și titlul de nobili poloni.	
1647–1652	Studiază la Colegiul iezuit din orașul Bar.	
1650	**vara** Tatăl său încetează din viață, urmat, nu peste multă vreme, de mama sa.	
1652	Participă la bătălia de la Beresteczko împotriva cazacilor.	
1653	Revine în Moldova. Își începe cariera diplomatică, fiind trimis de domnitorul Vasile Lupu cu o solie în Polonia.	
1657	Este trimis de domnitorul Gheorghe Ștefan cu o solie în Țara Românească, la Constantin Șerban. Este numit sluger.	
1658	Se căsătorește cu Ileana Movilă, fiica lui Ioan Movilă, pretendent la tronul Moldovei; vor avea împreună zece copii (șapte fete și trei băieți). **august-octombrie** la parte, cu un corp de oaste moldovenească, la o expediție militară turcească în Transilvania.	
1659	Primește rangul de paharnic.	
1660	Este numit pârcălab de Hotin (până în 1664). Se naște Nicolae, al doilea dintre fiii săi, viitorul cronicar.	
1662	Domnitorul Istratie Dabija îl trimite în solie la regele Poloniei Ioan Cazimir.	
1664	Este numit mare comis, făcând astfel parte din Divanul Moldovei vreme de nouăsprezece ani. Va căpăta și alte ranguri boierești: mare vornic de Țara de Sus (1667), mare vornic de Țara de Jos (1669).	
1671–1673		Traduce *Istorie de Crăiia Ungurească,* după *Origines et occasus Transsylvanorum* de Laurentiu Toppeltin de Mediaș, și *Graiul solului tătărăsc către Alexandru Machidon,* fragment din cartea lui Quintus Curtius, *De rebus Alexandri regis Macedonum.*
1673		Scrie poema *Viiața lumii.*
1674	Este trimis de două ori în Polonia și o dată la Constantinopol, de către domnitorul Moldovei Dumitrașcu Cantacuzino, pentru a negocia pacea între turci și poloni; va fi primit de hatmanul Jan Sobieski.	

1675	Este numit mare logofăt de către noul domnitor, Antonie Ruset, demnitate pe care o va deține până la sfârșitul anului 1683.	Termină de redactat, la Iași, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace, de unde este părăsit de Urechi, vornicul de Țara de Gios.*
1677		Scrie în limba polonă *Chronika ziem moʻdawskich y muntanskich*, cunoscută sub numele *Cronica polonă.*
1683	După asediul Vienei de către turci, se refugiază în Polonia.	
1684		Redactează *Historya polskimi rytmami o Woʻoskiey Ziemi i Moʻdawskiey*, cunoscută sub numele *Poema polonă.*
1686	Revine în țară. Noul domnitor, Constantin Cantemir, îl numește staroste în ținutul Putnei. E trimis într-o nouă misiune diplomatică la Constantinopol.	Scrie *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor.*
1690	Relațiile dintre Costinești și Constantin Cantemir devin tot mai încordate, mai ales după ce domnitorul moldovean încheie un tratat de alianță cu austriecii, ostili polonezilor.	
1691	**decembrie** Învinuiți de participarea la un complot boieresc antidomnesc, frații Velicico și Miron Costin sunt decapitați, cel de-al doilea în apropiere de Roman, în timp ce era dus la Iași de oamenii stăpânirii; trupul neînsuflețit i-a fost transportat la moșia sa de la Barboși, unde a fost înhumat odată cu soția sa, moartă cu câteva zile înainte; osemintele i-au fost reînhumate în 1890, sub soclul unei statui ce i s-a ridicat la Iași.	

dintre motivațiile clasicizării lui **C.** Meditația gravă și sancțiunea morală îl situează în linia, pornind de la Tacit, povestitorilor istoriei. Structural un meditativ, cronicarul mută accentul de la evenimentul exterior la structura mental-psihologică a persoanei care îl făptuiește. Portretele realizează exclusiv imaginea interioară a personajelor, fără nici un indiciu despre aspectul fizic. După cum personajele-domnitori sunt înțelepți sau nu, credincioși sau nu, învățați sau nu, așa sunt și acțiunile lor. Uneori istoria îl contrazice. Gheorghe Ștefan e caracterizat drept „cap întreg, hire adâncă, cât poți spune că nasc și în Moldova oameni", fără ca evenimentele provocate de el să fie pe măsură. De aici, concluzia: **C.** a inventat, în *Letopiseț...*, modelul uman ideal al înțeleptului (Radu cel Mare), sperând ca acest construct să provoace emulație. Înțelept sau nu, domnitorul e om, și prin ceea ce face, merge în întâmpinarea destinului implacabil. În varii formulări, meditațiile melancolice pe tema sorții lunecoase revin ca un laitmotiv în povestire. Cronicarul are un acut simț al dramatismului în istorie. Povestește conflicte grave, trădări secrete, comploturi, otrăviri și alte stări de primejdie a vieții (boierii „umblau cu dzilele a mână"), virtuale scheme de drame istorice, numite de G. Călinescu „drame în miniatură". Ca personaj dramatic ce evoluează spectaculos de la prosperitate și orgolioasă siguranță de sine la eșec umilitor, Vasile Lupu domină umanitatea istorisită în *Letopiseț...* Înclinația pentru descrieri de natură apare, de pildă, în această scriere (invazia lăcustelor, comparația între fenomene naturale și istorice). *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, datat în 1686 (P.P. Panaitescu), este o istorie polemică a originilor poporului și limbii române, provocată de interpolările lui Simion Dascălul în cronica lui Grigore Ureche, ca și de unii istorici străini. Argumentarea făcută în manieră umanistă, cu *nervus probandi*, se bizuie pe cunoașterea limbii latine și a istoriei romane. Prefața, un text memorabil, comunică în stil patetic, bine temperat, îndoielile cărturarului asupra reușitei acestei ample reconstituiri. „Biruit-au gândul" pune capăt îndoielii, iar „Eu voi da seama de ale mele, câte scriu" este formula responsabilității. Și tot aici se află antologica frază de elogiu al „cetitului cărților". Descrierea spațiului italic („raiul pământului") e nostalgică și poetică (Ramiro Ortiz a tradus-o în italiană), scrisă în stil afectiv. E amintit fenomenul *translatio studii*, numind mutarea centrului vieții culturale, în perioada umanismului renascentist, din Grecia în Italia. Plecând logic de la prezentarea paralelă a împărăției romane și a Daciei, continuând cu războaiele daco-romane și cucerirea Daciei, cele șapte capitole ale cărții reconstituie procesul formării poporului nostru, până la organizarea statelor feudale românești. Pentru credibilitate sunt amintiți istoricii „Dion, Evtropii, Carion, Cavații, Bonfin-ungur" ș.a., precum și mărturii ale contemporanilor italieni, uimiți de asemănarea limbii și moravurilor la italieni și la români. Argumentele istorice și

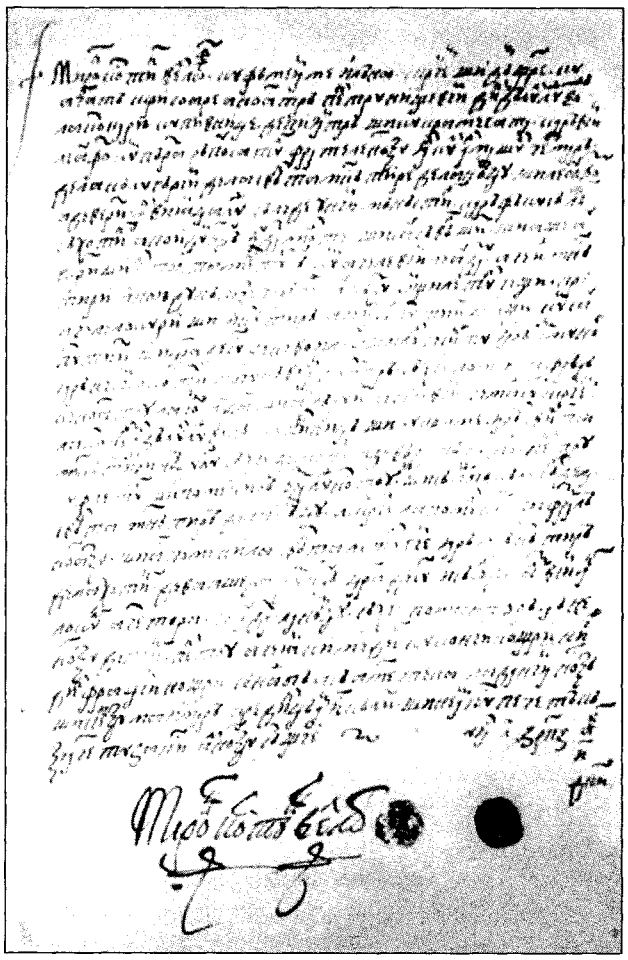

lingvistice sunt dublate de probele etnografice, toate înmulțite de Dimitrie Cantemir în monografia *Descriptio Moldaviae*.

Pentru forma lucrărilor în limba polonă (în proză și în versuri), **C.** e revendicat de istoriile literare și de enciclopedia polonă, iar pentru conținutul lor, aceste scrieri aparțin culturii române. *Chronika ziem mołdawskich y muntanskich* [*Cronica pământului moldav și muntean*], numită, prescurtat, *Cronica polonă*, a fost dăruită în 1677 unui nobil polon (Marcu Matczynski), interesat, cum se deduce din prefața închinătoare, de originea romană a poporului și limbii române. Ascendența nobilă este, în concepția lui **C.**, un scut salvator al personalității poporului nostru, încercat necontenit de vremuri „cumplite". Dacia și cucerirea ei, descălecatul al doilea și denumirea „poporului moldovean și muntean" (îi adaugă pe macedoneni), limba, geografia și organizarea administrativă sunt problemele de fond. Se remarcă primul dicționar etimologic latin-român (aproape o sută de cuvinte din vocabularul de bază), secționat în substantive și verbe. *Historya polskimi rytmami o Wołoskiey Ziemi i Mołdawskiey* [*Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*], sub titlul prescurtat *Poema polonă*, a fost scrisă în 1684, în timpul exilului în Polonia și închinată regelui Jan Sobieski. Poate fi citită astăzi în traducerea liberă, integrală, a lui P.P. Panaitescu. „Muza sarmată" e invocată retoric, spre a scuza imperfecțiunea formei în tratarea unui subiect înalt. Intenția era aceea de a-l convinge pe regele polon asupra nobleței de origine a românilor. Sub influență clasică, poema începe: „Cânt țara-mi înlăcrimată și pe bieții locuitori" care au îndurat „scene de tiranie neroniană, prădăciuni, cruzimi de nepovestit". Pe aceeași idee a antinomiei între bogăția de rai și nefericirea țării își va construi mai târziu Alecu Russo poema *Cântarea României*. Elemente de mitologie clasică sunt îmbinate cu informații istorice luate din surse enumerate de autor. Conținutul nu e decât o variantă la *Cronica polonă*. Partea cea mai poetică e descrierea edenului moldav, văzut de Dragoș și șuita lui cinegetică la trecerea Carpaților spre văile mănoase ale Siretului, Prutului și Nistrului.

Opera de traducător conține două titluri. *Istorie de Crăiia Ungurească* e prelucrată după *Origines et occasus Transsylvanorum* a lui Laurentiu Toppeltin de Mediaș, apărută la Lyon, în 1667. **C.** voia să facă astfel cunoscută istoria căderii sub turci a acestei regiuni locuite prioritar de români. Prefața este interesantă pentru ideea umanistă a necesității cunoașterii istoriei. *Graiul solului tătărăsc către Alexandru Machidon* este traducerea unui fragment din cartea lui Quintus Curtius, *De rebus Alexandri regis Macedonum*. Noima fragmentului, care motivează traducerea, e confruntarea între cucerit (un înțelept) și cuceritor (forța). Îi mai sunt atribuite lui **C.** trei discursuri în limba latină. Apelul la mitologie, la sensurile ei alegorice utile retoricii confirmă orientarea umanistă a cărturarului. Opera lui prefigurează direcțiile durabile ale culturii române, impune un stil narativ reflexiv, continuat de M. Sadoveanu-evocatorul istoriei, iar în poezie afirmă o specifică acceptare melancolică a destinului uman. **C.** și-a dominat vremea, drept care N. Iorga a numit cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea „epoca lui Miron Costin". Este un cărturar care a contribuit la diversificarea fondului culturii românești, orientând-o spre direcții care vor defini personalitatea ei viitoare.

Darul de scriitor al lui Miron Costin nu se mai nutrește din concretețea individuală a cuvintelor. Aceleași vechimi în lexic, puse acum în slujba unei mari stilistici, se sting. Miron observă sistematic, compune, și ceea ce iese de sub pana lui, mult mai puțin spontan, este rodul unei arte. El are lunga respirație epică, simțul sublim al destinului uman, meșteșugul patetic de a se opri din când în când să răsufle de greutatea faptelor și să le contemple de sus.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, publ. M. Kogălniceanu (*Cartea pentru descălecatul dintâi a Țării Moldovii și neamului moldovinesc*), în *Letopisițile Țării Moldovii*, I, Iași, 1845, *1–32*, în *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, I, București, 1872, *1–30*; ed. îngr. Const. Giurescu, București, 1914; ed. îngr. și pref. P. V. Haneș, București, 1936; *Letopisețul Țării Moldovii de la Aaron Vodă de unde este părăsit de Urechi vornicul de Țeara de Gios*, în *Letopisițile Țării Moldovii*, I, Iași, 1845, *211–235*, în *Cronicele României sau Letopisițile Moldovei și Valahiei*, I, București, 1872, 243–373; ed. îngr. și pref. I. Șt. Petre, București, 1943; ed. (*Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace*) îngr. și pref. P. P. Panaitescu, București, 1944; *Descrierea Moldovei și a Țării Românești în trei cânturi, în versuri polone* (tr. și publ. B. P. Hasdeu), „Arhiva istorică a României", I, 1865, partea I, *20–22*;

Viața lumii și Stihuri împotriva Zavistiei (publ. B. P. Hasdeu), „Satyrul", 1866, 10; *Despre poporul Moldovei și al Țerei Românești* (tr. B. P. Hasdeu, publ. M. Kogălniceanu), în *Cronicile României sau Letopisițele Moldovei și Valahiei*, III, București, 1874, *487–524*; *Opere complete*, I-II, îngr. V. A. Urechia, glosar L. Șăineanu, București, 1886–1888; *Cronica Țării Moldovei și a Munteniei – Cronica polonă*, tr. și îngr. Ioan Bogdan, în *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, București, 1895; *Chronicon Terrae Moldavicae ab Arone principe*, îngr. E. Barwinski, București, 1912; *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, tr. și îngr. P. P. Panaitescu, București, 1929; *Cartea despre descălecatul dintâi – Letopisețul Țării Moldovei*, îngr. I. Pillat, București, 1933; *Cartea despre descălecatul dentâiu a Țărei Moldovei și neamului moldovenesc. Letopisețul Țărei Moldovei de la Aron Vodă, de unde este părăsit de Urechie, vornicul de Țara de Jos*, București, 1943; *Opere*, I-II, îngr. și pref. P. P. Panaitescu, București, 1965; *Opere alese*, îngr. și pref. Liviu Onu, București, 1967; *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor*, Iași, 1984; *Viața lumii*, îngr. Sanda Vârjoghe, pref. Dan Horia Mazilu, Galați, 1991.

Repere bibliografice: V. A. Urechia, *Miron Costin*, Craiova, 1891; Aron Densușianu, *Istoria limbei și literaturei române*, ed. 2, Iași, 1894, *359–432*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *460–481*; Giorge Pascu, *Miron Costin*, Iași, 1921; Iorga, *Ist. lit.*, I, *315–341*; P. P. Panaitescu, *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1925, *15–20, 83–133, 214–224*; Pușcariu, *Ist. lit., 132–138*; Ioan Lupaș, *Miron Costin și concepția lui filosofică-religioasă asupra istoriei*, Sibiu, 1934; Giorge Pascu, *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureache și Miron Costin*, Iași, 1936, *30–119*; Lucian Predescu, *Doi cronicari moldoveni, Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1939; Dumitru Almaș, *Miron Costin*, I-II, București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *22–26*; Ion I. Nistor, *Miron Costin. Viața și opera*, București, 1942; Cartojan, *Ist. lit.*, II, *153–173*; Leca Morariu, *Miron Costin*, Cernăuți, 1942; Eugeniusz Zdrojewski, *Miron Costin*, București, 1943; Lăudat, *Ist. lit.*, I, *237–271*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *179–197*; *Ist. lit.*, I, *364–384*; Piru, *Ist. lit.*, I, *130–162*; Gáldi, *Introducere, 77–81*; Panaitescu, *Contribuții, 532–572*; N. A. Ursu, *O poemă necunoscută a lui Miron Costin?*, RL, 1972, 39; Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1972, *151–327*; Ursu, *Memorialistica, passim*; Dumitru Velciu, *Miron Costin*, București, 1973; Curticăpeanu, *Orizonturile, 42–53, passim*; Enache Puiu, *Viața și opera lui Miron Costin*, București, 1975; Rotaru, *Valori, 22–33, 147–192*; Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976, *190–282*; Mircea Scarlat, *Introducere în opera lui Miron Costin*, București, 1976; Petrescu, *Configurații, 55–73*; Simuț, *Diferența, 6–11*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *93–95, 127–132, 137–139*; Manolescu, *Istoria*, I, *50–58*; Mazilu, *Recitind*, I, *passim*, II, *95–105, 152–166*; Dumitru Velciu, *Miron Costin. Raporturile literare cu contemporanii și posteritatea sa istoriografică*, București, 1995; Elvira Sorohan, *Miron Costin. Permanențe ale mentalității românești*, Iași, 1995; Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996, *229–252*; Sorohan, *Introducere, 181–214, 333–351*; *Dicț. analitic*, II, *365–368*, IV, *395–397*; *Dicț. esențial, 204–208*; Mihai Mitu, *Integrala Miron Costin în limba polonă*, RL, 2001, 12. *El.Sr.*

COSTIN, Nicolae (1660–1712), cronicar și traducător. Al doilea dintre fiii cronicarului Miron Costin, **C.** a învățat la Școala iezuită și, probabil, la Școala Domnească din Iași, apoi la Lemberg. Cunoștea perfect limbile latină, slavonă și polonă, mai puțin greaca și, poate, franceza și italiana. Implicat, ca și Velicico Costin, unchiul său, în complotul din 1691 împotriva domnitorului Constantin Cantemir, este închis împreună cu frații săi, Ioniță și Pătrașcu. Eliberat pe chezășia unor boieri de frunte, cărturarul moldovean se refugiază în Țara Românească, la Curtea lui Constantin Brâncoveanu. Întors în Moldova, din treti-logofăt ajunge cu timpul hatman, vornic al Țării de Sus, apoi al Țării de Jos, vel logofăt și caimacam, îndeplinind și unele misiuni diplomatice dificile. Opera lui este alcătuită din *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, urmat de *Letopisețul Țării Moldovei. 1709–1711*, precum și din *Ceasornicul domnilor*, traducere și prelucrare după opera lui Antonio de Guevara, *Libro aureo del gran emperador Marco Aurelio con el Relox de principes* (1529).

Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 este o vastă lucrare de compilație, pentru o perioadă veche, în care **C.** discută cu toată atenția izvoarele în legătură cu războaiele dacice, cucerirea Daciei, organizarea și colonizarea ei de către romani. Se ocupă, de asemenea, de originea numelui comun al românilor dat de alte popoare, acela de „valah", care, după Enea Silvio Piccolomini, ar fi venit de la numele Flac (generalul roman Flaccus), „hatmanul râmlienesc". **C.** arată că această derivare este inexactă, deoarece originea românilor se leagă de cucerirea Daciei de către Traian. Caracterul erudit al operei se vădește și în mulțimea și varietatea surselor utilizate, autorul citând numeroase izvoare antice, medievale și moderne, latine (pasaje din *Metamorfozele* lui Ovidiu), ungare și polone. Prea lungi, incursiunile în istoria universală deviază subiectul, vădind erudiția scriitorului, dar nu și talentul lui literar. Ceea ce scade cu mult valoarea operei este încorporarea unor capitole întregi din cronica lui Grigore Ureche – în compilația lui Simion Dascălul – și a lui Miron Costin. De la domnia lui Despot înainte, adaosurile lui **C.** sporesc în mod considerabil și îmbogățesc cu elemente de informație nouă și interesantă istoria Moldovei. Pentru acestea, cronicarul s-a folosit de izvoare poloneze, neutilizate de predecesorii săi, în primul rând de Miechowski – pentru secolul al XV-lea, și de doi compilatori unguri, care acum erau utilizați întâia dată, pentru istoria Moldovei – W. Bethlen și N. Istvánffy. *Letopisețul Țării Moldovei. 1709–1711* cuprinde cronica domniei lui Nicolae Mavrocordat și a lui Dimitrie Cantemir, perioadă contemporană autorului. Se povestesc fapte și întâmplări și se caracterizează oameni și situații din care rezultă sentimentele și resentimentele lui **C.** față de contemporani, domni sau boieri, cu care familia sa și el însuși avuseseră legături de prietenie sau duseseră lupte politice. Tonul povestirii nu este unul familiar, iar cronicarul nu are, așa cum s-a susținut, o atitudine excesiv laudativă față de Mavrocordat. Din țesătura nesfârșitelor intrigi, se vede totuși grija autorului de a scoate în evidență, nealterată, figura domnitorului, tactul său. Nu o dată se observă poziția față de evenimentele povestite. Cronicarul nu știe să-și ascundă antipatiile; în această privință este semnificativă nararea isprăvilor și a pățaniilor vornicului Iordache Ruset, vrăjmașul lui **C.** și al familiei sale. În partea a doua a cronicii, cea închinată lui Dimitrie Cantemir, tonul devine mai binevoitor, deși în Divan **C.** nu îl simpatizează pe noul domn și nu este de acord cu politica de apropiere de ruși promovată de acesta. Cronicarul are viziunea sintetică a nuvelistului. El știe

să surprindă comportarea specifică a eroilor, reacția lor caracteristică.

Ceasornicul domnilor, după versiunea latină a cărții lui Antonio de Guevara (*Horologii Principum sive de vita M. Aurelii imperatoris*, datorată lui M. Wunckelius, în 1606), cuprinde viața împăratului roman Marc Aureliu, scrisorile lui către regele Siciliei, precum și sfaturi privitoare la educație și cârmuire. Tălmăcirea mai conține aforisme, pasaje scoase din autori antici și moderni și din *Biblie*. Dintre numeroasele povestiri întrețesute în cuprinsul romanului celebră a devenit *El villano del Danubio (Țăranul de la Dunăre)*, în care un țăran dârz, de pe țărmurile sălbatice ale Dunării, îi acuză pe senatorii romani de oprimarea neamului său.

SCRIERI: *Cartea pentru descălecatul dentâi a Țerei Moldovei și neamului moldovenesc* și [*Apendice la „Letopisețul Țării Moldovei"*] de Miron Costin (publ. M. Kogălniceanu), în *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, I, București, 1872, *31–84, 380–403, 414–428, 432–496; Letopisețul Țerei Moldovei. 1709–1711* (publ. M. Kogălniceanu), în *Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, II, București, 1872, *70–117; Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, îngr. și pref. Ioan Șt. Petre, București, 1942; *Opere*, I, îngr. și introd. Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, pref. G. Ivănescu, Iași, 1976; *Scrieri*, I–II, îngr. Svetlana Corolevschi, Chișinău, 1990. **Traduceri:** Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor*, publ. fragm. (*Voroava a prea înțăleptului garamanților*), în Gaster, *Lit. pop., 559–570*, publ. fragm. Em. C. Grigoraș (*Țăranul de la Dunăre*), CL, 1930, iulie-august; ed. îngr. și introd. Gabriel Strempel, București, 1976.

Repere bibliografice: A. Philippide, *Introducere în istoria limbei și literaturei române*, Iași, 1888, *125–126;* Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *64–79*, II, *486–490;* C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian)*, București, 1907; Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea*, București, 1927, *42–62;* Pușcariu, *Ist. lit., 142–146;* Iorga, *Ist. lit.*, II, *90–156;* Ioan Șt. Petre, *Nicolae Costin. Viața și opera*, București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *26–28;* Cartojan, *Ist. lit.*, III, *179–188;* Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *235–236; Ist. lit.*, I, *548–552;* Piru, *Ist. lit, 313–321;* Ursu, *Memorialistica, 200–201;* Șerban Cioculescu, *Nicolae Costin, „Ceasornicul domnilor"*, RL, 1976, 10; *Dicț. lit. 1900, 226–227; Dicț. scriit. rom.*, I, *679–680;* Mazilu, *Recitind*, II, *318–328;* Ursu, *Contribuții, 7–33.* *I.L.*

COSTIN, Sebastian (11.IX.1939, Galați – 30.XI.1997, Tel Aviv, Israel), poet, prozator și traducător. După absolvirea liceului, la Galați, în 1955 intră la Școala de Literatură „M. Eminescu", devenită apoi Secția de literatură și critică a Universității din București, luându-și licența în 1960. Se întoarce în Galați, unde este, pe rând, bibliotecar, metodist la Casa Creației Populare, secretar literar la teatrul local. În 1967 devine ziarist la "Scânteia tineretului" și se afirmă în calitate de cronicar dramatic. Debutează cu versuri, dar scrie și romane polițiste, în colaborare cu Ion Maximilian (semnate cu pseudonimul Ștefan Marian). Se transferă ca redactor la Studioul Cinematografic din București, pentru ca în 1973 să se stabilească în Israel, unde se impune în presa de limbă română. Publică aici traduceri din lirica ebraică, întâi clasică, apoi modernă. În 1981, primește Premiul Sion. Ales de două ori vicepreședinte al Asociației Scriitorilor de Limbă Română din Israel, între 1991 și 1994 este președinte al acesteia.

Debutând cu poezie în presă la treisprezece ani, **C.** și-a scos primul volum, *Femios*, abia în 1969, reproducându-l și în antologia de autor *Pădurea de aer*, apărută la București, în 1997, cu puțin înaintea sfârșitului său. Poetul surprinde prin pregnanța temei morții, cultivată ca temă lirică centrală, însoțită de dezagregarea realului, care devine umbră sau transparență difuză. Baladele sale de succes din anii '70 creșteau și ele din parabola epică a morții, în care Al. Mirodan vedea o formă de masochism iudaic. Cântărețul din Femios suferă, spre pildă, că a fost cruțat de Ulise, deși el ar fi preferat o moarte de viteaz. Altă baladă, din Far West, reclamă aceeași moarte pentru cavalcadele prietenilor damnați, care nu ajung să-și rostească testamentul. Așadar, poezia a precedat viața, căci **C.** a murit fulgerător și paradoxal. Ciclul israelian din antologia *Pădurea de aer*, de formulă expresionistă enunță concis și dur destrămarea universală. Poemul care dă titlul volumului neagă lumea materiei prin „non-arbori" (urmă din negările lui Nichita Stănescu), vânt necunoscut și vid zgrunțuros. Același proces transformă apa în mâl, iar ploile sfarmă casa fragilă a cuplului. Regnurile se metamorfozează, obiecte pașnice, precum foarfeca frizerului, pot deveni ghilotine agresive, iar bărbații se întâlnesc la chefuri spre a-și pomeni prietenii morți, închinând pahare de lut, umplute greu cu pământul funebru. Bun cunoscător al liricii ebraice, ca traducător de poezie el dă în *Sunete ebraice* (1975) echivalențe în românește din poezia clasică a lui Bialik, Alterman, Rahel și Lea Goldverg. Antologia *La marginea cerului* (1981) este o selecție din lirica israeliană actuală – Haim Guri, Iehuda Amihai, Natan Zah, Dalia Ravicovici, alături de alte voci reprezentative ale monologului aspru și dramatic al luptelor cu eul și cu realiile.

SCRIERI: *Femios*, București, 1969; *Pașaport pentru moarte* (în colaborare cu Ion Maximilian), București, 1970; *Acuaforte* (în colaborare cu Ion Maximilian), București, 1971; *Detectivul duce tava* (în colaborare cu Ion Maximilian), București, 1972; *Pădurea de aer*, București, 1997; [*Poezii*], AMI, *74–91; Poemele de-o zi*, pref. Dumitru Matală, București, 2002. **Traduceri:** *Sunete ebraice*, Tel Aviv, 1975; *La marginea cerului*, Tel Aviv, 1981; Harel Isser, *Casa din strada Garibaldi*, București, 1999; Sandu David, *Timp fără trup*, îngr. Elena-Esther Tacciu, București, 2003.

Repere bibliografice: Mirodan, *Dicționar*, I, *414–422;* Elena-Esther Tacciu, *„Pădurea de aer"*, „Ultima oră" (Tel Aviv), 1997, noiembrie; Solo Har, *Generația de sacrificiu*, București, 1997, *161–175;* Cristofor, *Țara Sfântă*, I, *44–51;* Manolescu, *Enciclopedia, 198–199;* Aczél, *Scriitori rom. Israel, 55–57.* *E.-E.T.*

COSTINESCU, Florin (16.V.1938, Slobozia), poet. Este fiul Mariei (n. Manolache) și al lui Victor Costinescu, profesori. Urmează liceul la Turnu Măgurele (1952–1955), absolvind apoi Facultatea de Istorie a Universității din București (1959–1964). Debutează cu versuri în anul 1959, în revista „Luceafărul", la rubrica lui Mihu Dragomir, „Steaua fără nume". A lucrat ca publicist-comentator la „Contemporanul". După 1989 migrează la revistele efemere „Eco" și „Alternative", iar din 1993 este

redactor-șef adjunct la Agenția Națională Rompres, de unde se pensionează în anul 1999. Între timp a ocupat postul de consilier în Ministerul Culturii.

Poezia lui **C.** este un amestec subtil de spontan și cerebral, de incantație și reflexivitate. Fiu al Bărăganului, poetul se manifestă ca un vitalist. Primul său volum, *Adierea tărâmului* (1972), e alcătuit dintr-o suită de versuri, fără virgulă, fără punct, uneori fără titlu, doar semnul de întrebare marcând grafic cenzurarea efluviilor lirice. Interogația ontologică e de sorginte livrescă, poate reminiscență a lecturilor din Blaga. Mai târziu, poetul încearcă o meditație asupra evenimentului cotidian, inclusiv politic, cu alunecări spre o poezie encomiastică, declamatorie. Vâna sa lirică autentică îl îndrumă spre tema generală a iubirii. Un volum poartă chiar titlul *Totdeauna, iubirea* (1979). Sentimentul sincer este însă exprimat convențional. Tehnica prozodică evoluează spre forme lirice fixe, atent elaborate. Ciclul *Finaluri de sonet* din volumul *Marele semn al mirării* (1980) rămâne reprezentativ pentru poetul sensibil la sentimentul iubirii. Cu grija permanentă de a nu cădea în sentimentalism, el apelează, incorigibil, la livresc, autoironizându-se: „Peceți la pândă, ploaia lor măruntă,/ și fluviul de-altădată doar strâmtori / lumina însăși este azi cărunță / și ziua a uitat că are zori... // Ne-o-ncape, nu ne-o-ncape arca/ noi vom citi, Maria, din Petrarca." **C.** este unul dintre poeții semnificativi ai generației '70, ce s-a impus fără zgomot, cultivând eclectismul estetic, cu o propensiune irezistibilă spre înnoire. A mai scris versuri pentru copii: *Călătoriile lui Bogdan Năzdrăvan* (1978), *Cine l-a văzut pe Zdreanță* (1991) ș.a.

SCRIERI: *Adierea tărâmului*, București, 1972; *Ramura de veșnicie*, București, 1974; *Numărătoare de aștri*, București, 1977; *Călătoriile lui Bogdan Năzdrăvan*, București, 1978; *Totdeauna, iubirea*, București, 1979; *Marele semn al mirării*, București, 1980; *Cum se dau nume copiilor*, București, 1983; *Imperiul de corali*, București, 1986; *Cercul și inocența*, București, 1987; *Nașterea zilei*, București, 1989, *Cine l-a văzut pe Zdreanță*, București, 1991; *Cele patru păsări ale zilei*, București, 1991; *Ronțăilă e cu noi*, Galați, 1995; *La umbra Corintului*, București, 1995.

Repere bibliografice: Paul Dugneanu, *„Numărătoare de aștri". Sub „zodia" lui Blaga*, LCF, 1977, 35; Doina Uricariu, *„Numărătoare de aștri"*, RL, 1977, 46; Ioan Adam, *Retorica melancoliei*, „Scânteia tineretului", 1977, 8873; Nicolae Ciobanu, *Doi poeți tineri*, CNT, 1977, 48; Iorgulescu, *Scriitori*, 47; Valentin F. Mihăescu, *Ipostazele iubirii*, CNT, 1979, 48; Nicolae Ciobanu, *Ochii pământului*, „Viața militară", 1984, 6; Alexandru Horia, *„Imperiul de corali"*, LCF, 1987, 12; Hristu Cândroveanu, *Poezia colocvială*, RL, 1989, 16; Ulici, *Lit. rom.*, I, *258–259.* *S.I.*

COȘĂRĂU, Constantin (1861, Pereliotî-Transnistria – 1934, Odessa), poet și traducător. După ce a făcut studii pedagogice, a fost învățător în Tatarbunar. În 1918 se refugiază în stânga Nistrului. Primele sale versuri apar în anii 1924 și 1925 în coloanele ziarului „Plugarul roșu" și ale revistei „Moldova literară". În 1928 a tipărit, la Balta, prima plachetă de *Poezii*. Versurile lui **C.** abordează o tematică ocazională, fiind marcate de influența folclorului. A tradus din A. Pușkin, I. A. Krâlov, N. Nekrasov ș.a. Este unul dintre fondatorii Asociației Scriitorilor Sovietici Moldoveni „Răsăritul".

SCRIERI: *Poezii*, Balta, 1928; *Poezii*, pref. I. Vartician, Chișinău, 1954.

Repere bibliografice: I. Șpac, *Scriitorii Moldovei sovietice. Indice bibliografic*, Chișinău, 1969, *175–176.* *V.C.*

COȘBUC, George (20.IX.1866, Hordou, azi George Coșbuc, j. Bistrița-Năsăud – 9.V.1918, București), poet și traducător. Era al optulea din cei doisprezece copii ai Mariei și ai lui Sebastian Coșbuc, preot. Crescut într-un climat al culturii folclorice și al respectului pentru tradiție, propriu familiei (cu numeroși ascendenți preoți, dar cu strămoși iobagi, fugiți pe vremea lui Mihai Viteazul de pe moșia unui grof din Ilișua, pentru a se stabili în ținutul liber al Năsăudului) și satului, **C.** vine în contact nu numai cu folclorul – prin mama sa sau prin povestitorii Ion Goriță ori Tănăsucă Mocodean, primul său învățător, cântăreț la biserica din Hordou, dar și cu spiritul clasic. La liceul din Năsăud (școala elementară o urmase în Hordou, Salva și Telciu), se punea un accent deosebit pe studiul limbilor și al literaturilor vechi, încât **C.** și-a format aici o temeinică bază clasică pentru cultura sa. El publică poezii în „Muza someșană", revista liceului (1882–1883), citește la ședințele societății de lectură a elevilor Virtus romana rediviva, traduceri din Rückert, Zedlitz, Petőfi, Kosegarten, o povestire pe motive populare în 600 de versuri, *Pepelea din cenușă*. Cu o bursă din fondul public năsăudean, se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității maghiare din Cluj (ce avea și o catedră de limba română), aprofundând cunoașterea Antichității la cursurile de teoria și istoria retoricii, de sintaxă greacă, de istoria literaturii latine și istorie elină, prin traduceri

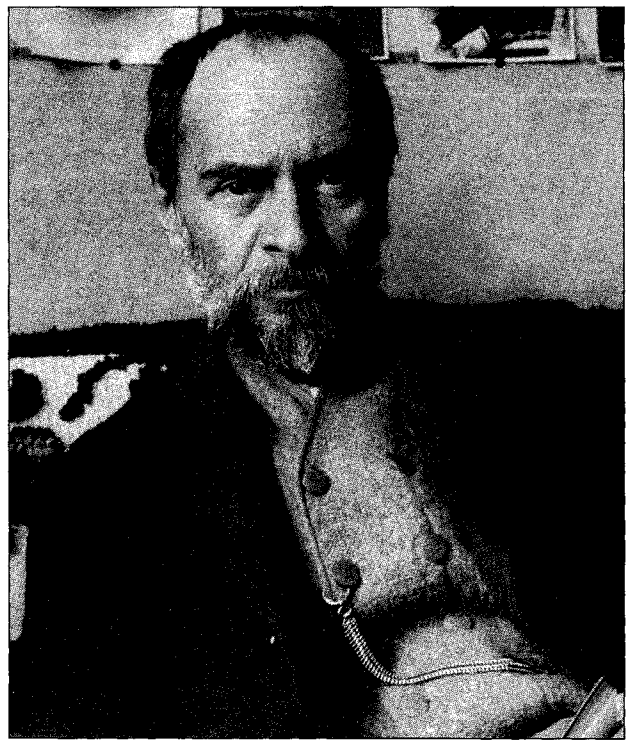

și interpretări din Cicero. În decembrie 1884, semnând C. Boșcu o snoavă versificată pe un subiect auzit de la Ion Goriță, *Filosofii și plugarii*, își începe colaborarea la „Tribuna" din Sibiu; dă, în anul următor, trei balade pe motive populare, *Blestem de mamă*, *Pe pământul turcului*, *Angelina*, în 1886, *Atque nos!*, *Fata craiului din cetini*, *Draga mamei* (publicate și în broșuri), iar în 1887, *Brâul Cosânzenii*, *Fulger*. Ioan Slavici, directorul „Tribunei", îl cheamă pe **C.** – care, bolnav, întrerupsese studiile în noiembrie 1886, întorcându-se acasă – în redacția ziarului, la Sibiu. Începe astfel o etapă hotărâtoare în formarea poetului – „cei mai rodnici ani". Mișcarea de la „Tribuna", orientată de idealul restabilirii unității culturale a românilor, a dus, prin cultivarea „realismului poporal" și a accesibilității limbii, la precizarea poziției lui **C.** față de scris: folclorul va constitui, definitiv, temelia beletristicii sale. În „Tribuna" (1888–1889) i-au apărut unele dintre cele mai izbutite creații: *Nunta Zamfirei*, *Rada*, *Numai una!*, *Mânioasă*, *Fata morarului*, însă în 1889 postul lui se desființează. El intenționa să treacă munții în România, spre a scăpa de serviciul militar în armata austro-ungară, dar, la recrutare, fu socotit inapt, datorită unei boli de inimă. Era în așteptarea unei burse de studii la Viena, când T. Maiorescu (la insistențele lui I. Slavici) îl cheamă la București și îi oferă un post de „desemnator ajutor" în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. **C.** vine în capitală în toamna lui 1889, trecând granița fără pașaport (declarat „fugar", el nu se va mai putea întoarce în Transilvania). Poetul citește la Junimea (1890), Maiorescu îi apreciază originalitatea și talentul, totuși relațiile rămân reci. Rezervele veneau din considerente politice. Nici la „Convorbiri literare" nu a colaborat prea des (*La oglindă*, în 1890, câteva poezii, între care *Rea de plată*, în 1892), el continuând să tipărească în „Tribuna" (*Pe lângă boi*, *Trei*, *Doamne, și toți trei...*, *Cântec*, 1891). Renunță în 1891 la postul de funcționar în Ministerul Cultelor și va trăi din scris, lucrând în redacția unor publicații și la manuale școlare. În 1893 apare volumul *Balade și idile*, salutat cu entuziasm de I.L. Caragiale în „Moftul român". O broșură scoasă la Iași de Gr. N. Lazu, *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coșbuc*, îi contestă originalitatea. Este începutul unui lung proces literar: Anton Bacalbașa, Al. Macedonski îl vor acuza de plagiat. D. Evolceanu (în numele „Convorbirilor literare"), Al. Vlahuță, N. Iorga iau apărarea poetului. **C.** va răspunde atacurilor târziu, în 1896, în prefața la *Fire de tort*. Împreună cu Slavici și Caragiale, editează în 1894 „Vatra", revistă care susține întoarcerea la tradiție. *Doina*, *Noi vrem pământ!*, *In opressores*, *Paș Hassan*, *Dragoste învrăjbită*, *Scara*, *Iarna pe uliță*, *Lupta vieții* sunt tipărite aici, iar la rubrica „Vorba ăluia" **C.** explică originea unor zicători și expresii populare. În 1895 se căsătorește cu Elena Sfetea și i se naște unicul fiu, Alexandru. În 1896, publică al doilea volum de versuri, *Fire de tort*, traducerea *Eneidei* lui Vergiliu (pentru care primește Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei) și poemul byronian *Mazepa*, iar în 1897, *Antologia sanscrită* și, din Kalidasa, *Sacontala*. Colaborează la „Vieața", „Epoca literară", „Povestea vorbei", conduce „Foaia interesantă" și „Albina". Solicitat pentru o istorie de popularizare a Războiului de Independență, scrie *Războiul nostru pentru neatârnare* și *Povestea unei coroane de oțel* (1899). Este ales membru corespondent al Academiei Române (1900; din 1916 va fi membru activ). La 2 decembrie 1901 **C.** și Vlahuță scot „Sămănătorul". **C.** formula (în articolul *Uniți*) programul revistei: cultivarea unei literaturi care să stea „în mijlocul istoriei și tradiției", combaterea ideilor străine de spiritul românesc, răspândirea în popor a culturii. Ca și Vlahuță, în 1902 **C.** s-a retras de la „Sămănătorul". Îi apare *Ziarul unui pierde-vară* (1902), dar publică din ce în ce mai rar. Ca șef al Biroului administrativ și de corespondență al Casei Școalelor, este preocupat de ridicarea satului. Pentru îndrumarea învățătorilor și a cercurilor culturale, călătorește prin Neamț, Buzău, Prahova, Gorj, Mehedinți, Muscel. Dedică aceluiași scop o selecție de obiceiuri, *Dintr-ale neamului nostru* (1903), și poeziile patriotice din *Cântece de vitejie* (1904). Este numit, în 1907, șef al Biroului de control al activității extrașcolare din Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice și referendar. Ultima revistă pe care o conduce (cu Ion Gorun și Il. Chendi) este antimodernista „Viața literară" (1906). Lucrează intens la traduceri: *Georgice* de Vergiliu (1906), *Parmeno* de Terențiu (1908), *Don Carlos* de Schiller (1910), *Odiseea* de Homer (tipărită în 1966). Munca de tălmăcire a capodoperei lui Dante, *Divina Comedie*, îl absoarbe în întregime. Dându-se, în 1908, o amnistie pentru toți cei care nu se prezentaseră la serviciul militar în armata austro-ungară, **C.** vine la Hordou să-și vadă rudele și prietenii și îl cunoaște pe Liviu Rebreanu. În 1912, petrece șase săptămâni în Italia, studiind documente și materiale privitoare la opera marelui florentin. Îl întâlnește la Tismana pe romanistul Ramiro Ortiz (**C.** pregătea un *Comentariu la „Divina Comedie"* – în întregime făcut cunoscut publicului în 1963–1965), cu care are lungi discuții asupra lui Dante. În august 1915, fiul său, Alexandru, își pierde viața într-un accident de automobil. **C.** suportă greu lovitura, se izolează, încetează să mai publice. Rămâne în Bucureștiul ocupat de armata germană. O. Goga îl acuză de defetism. O ultimă poezie, *Vulturul* (o mărturisire de credință), apare în februarie 1918 în „Scena". La câteva luni **C.** moare subit, în urma unei congestii cerebrale.

C. era un poet deplin format la apariția volumului *Balade și idile*. Poemele s-au impus prin prospețime, siguranța tonului, prin legătura nemijlocită cu mentalitatea țărănească, ale cărei ipostaze fundamentale le stilizează. Totuși nu autenticitatea țărănească, ci un clasicism de nuanță populară definește originalitatea profundă a poeziei lui **C.** Proiectarea generalului în particular, lirismul discret, subtextual în viziunea obiectivată epic sau dramatic, caracterizează idilele. Poetul prinde în mici scene de un firesc grațios semnele tulburării erotice, jocurile și capriciile iubirii, o vârstă incertă, între candoarea copilărească și o instinctivă tactică erotică. Flăcăul și fata care se iubesc sunt în poezia lui **C.** întruchipări ale masculinului și femininului. Adevăratul principiu liric al idilelor stă în nostalgia, indirect exprimată, a unei vârste sufletești apuse. Idealizat este un timp al începuturilor senine, nu satul. Anecdota reprezintă doar pretextul unei „puneri în scenă" a reacțiilor, gesturilor și replicilor care compun imaginea

esențializată a psihologiei și comportamentului erotic. Alegerea întâmplării are însă un rol decisiv în crearea impresiei de autenticitate a întregului. Se remarcă simplitatea situațiilor, extrase dintr-un cotidian țărănesc stilizat cu grație și expresivitate. Un flăcău descoperă cu o hazlie indignare că a fost înșelat de fata care nu i-a dat, după înțelegere, atâtea sărutări câte „fușteie" are scara, altă dată se încearcă ademenirea fetei de pe un mal pe altul, punându-i-se la încercare nerăbdarea și curiozitatea (*Scara, La pârâu*). Vicleniile protagoniștilor, simularea inocenței fac farmecul acestor idile cu surse mai adânci în ambiguitatea simbolisticii sexuale și a cuvântului de spirit. Instinctul sănătos, nerepudiat cu ipocrizie, coexistă cu frăgezimea sentimentului. Mediul rustic i-a oferit lui **C.** premisa pătrunderii în adevărul trăirilor. Impresia de autenticitate pe care o face erotica coșbuciană se datorează cunoașterii adânci cu care poetul prezintă gestica personajelor și mai ales felul lor de a vorbi. Cu puține excepții, poezia de dragoste este ori dialogul protagoniștilor, ori monologul unuia dintre ei. Arta vine din implicarea în cuvinte a unei unde sufletești vii (*La oglindă, Nu te-ai priceput!*), ca și din realizarea, cu mare naturalețe a gesturilor, mimicii, mișcării (*Subțirica din vecini, Rada*). Eroii lui trăiesc, nu sunt doar siluete convenționale. Înclinația lui **C.** de a-și obiectiva emoția, formula, specifică lui, de lirică a rolurilor sunt slujite de un dialog (ori monolog) ce sintetizează sugestiile de ordin caracterologic și poate transpune, cu pudoare, în nuanțele și ritmul lor interior, stări sufletești și inflexiuni subiective (*Cântecul fusului, Fata morarului*). Pastelul este, la **C.**, expresia directă a unei sensibilități echilibrate, solare, în care intră plenitudinea bucuriei de a fi și acceptarea fără crispări a legii morții (*Vara*); este, totodată, și expresia prezenței omului în natură, cu care acesta comunică prin muncă, iubire, printr-o jovialitate robustă. Vocația poetului în descriere este desenul, nu culoarea, dovadă a aceleiași înzestrări clasice, înclinată spre realitatea obiectivă care se oferă observației și studiului, nu spre atmosfera lăuntrică, insinuată în dominanta cromatică (*Faptul zilei*). O sensibilitate mai ales auditivă susține semnele înserării, cu respirația și liniștea nocturnă a satului, în *Noapte de vară*. Iar zarva, veselia, joaca fără griji a copiilor compun în *Iarna pe uliță* un fundal sonor și plin de verva mișcării, pentru a contura tabloul unei vitalități senine, în care se concentrează specificul anotimpului. Amplificate de versificația evocatoare, notațiile senzoriale configurează climatul unui anotimp (*În miezul verii*). Deseori pastelul trece, prin personificare și alegorie, în fantezie (*Strengarul văilor, Seara*). Dar cu toată concretețea ei vie, lumea lui **C.** nu e numai cea din afară. Pentru că, în priveliștea naturii și în riturile ei, poetul ajunge să priceapă, „liber și de-uimire plin", misterul sacru al „supremei orânduiri" (O. Goga). Și el i se impune, la modul orfic, ca ritm („Numai zumzetul de-albine [...] / Curge-ntruna, parcă vine / Din adâncul firii pline / De

G. Coșbuc la Tismana

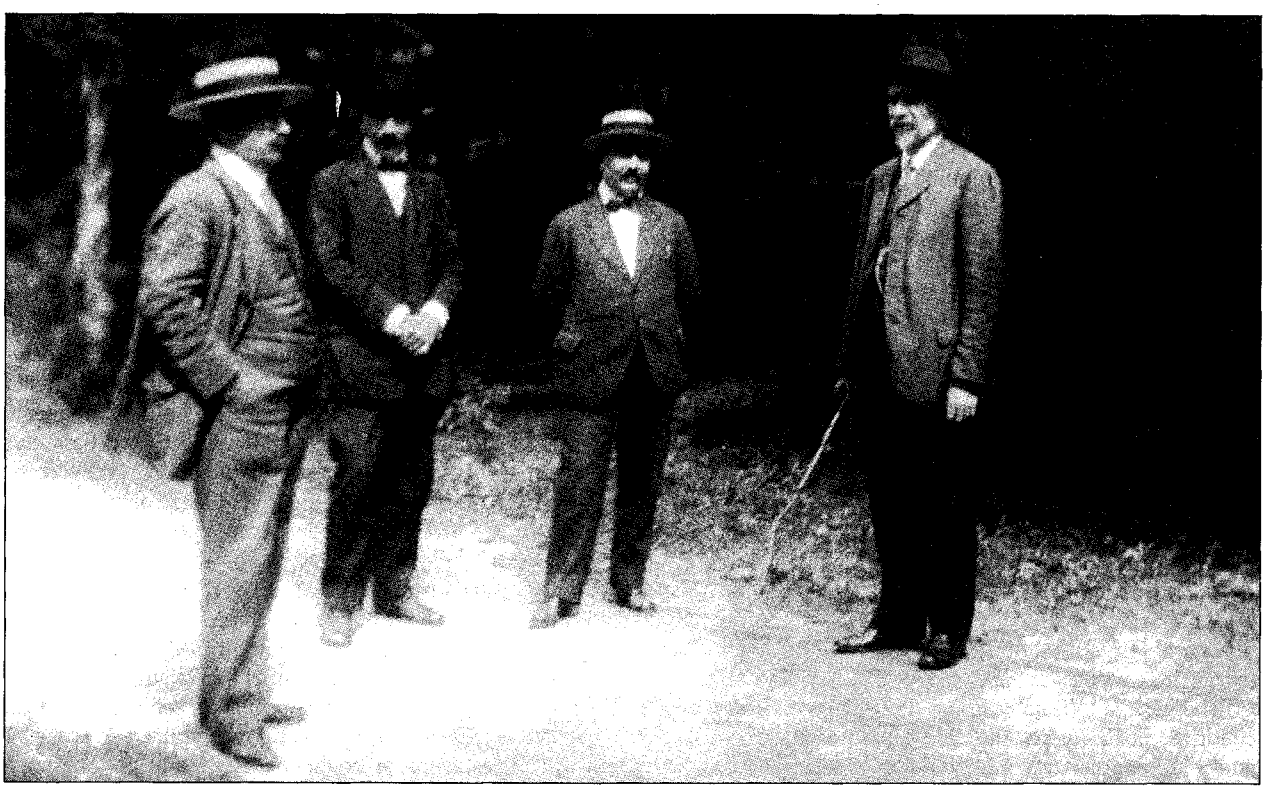

	VIAȚA	OPERA
1866	**septembrie 20** Se naște în satul Hordou, lângă Năsăud, George Coșbuc. Este al optulea din cei nouă copii ai Mariei și ai lui Sebastian Coșbuc, preot (descendent dintr-o familie cu strămoși iobagi).	
1873–1876	Este elev al școlilor primare din Salva și Teici. Crește într-un climat al respectului pentru tradiție și folclor.	
1876–1884	Urmează gimnaziul românesc din Năsăud. Școala, care punea temei pe studiul limbilor și al literaturilor vechi, îi asigură baza culturii sale clasice de mai târziu.	
1882	Este admis ca membru extraordinar al societății de lectură a elevilor „Virtus romana rediviva". Aici citește, pentru prima dată, din traducerile și încercările sale literare.	Publică, în revista-manuscris „Muza someșană" a societății de lectură „Virtus romana rediviva", primele poezii.
1883	**octombrie 2** Este ales președinte al societății „Virtus romana rediviva".	
1884		**decembrie** Debutează, cu snoava versificată *Filosofii și plugarii*, în „Tribuna" (director: Ioan Slavici), sub semnătura C. Boșcu.
1884–1886	Contrar dorinței părinților săi de a studia teologia, urmează cursurile Facultății de Filosofie și Litere a Universității din Cluj. Bolnav, își întrerupe studiile în noiembrie 1886 și se întoarce la Hordou.	
1885–1887		Publică versuri în „Familia", „Calendarul pedagogic pe anul 1885" și „Tribuna".
1887	**august** Chemat de Ioan Slavici, pleacă la Sibiu, unde devine redactor la „Tribuna".	
1889	La chemarea lui Titu Maiorescu, pleacă la București, unde se va stabili permanent. Este angajat „desemnator ajutor" la serviciul arhitecturii din cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.	**mai 24** Publică în „Tribuna" poezia *Nunta Zamfirei*.
1890	Citește la Junimea.	Publică în „Convorbiri literare" poezia *La oglindă*. Colaborează cu poezii și traduceri la ziarul „Constituționalul".
1891	Demisionează, la începutul anului, din funcția de la Ministerul Cultelor. Este profesor la un institut particular.	Continuă colaborarea cu versuri la „Tribuna". Este redactor la revista-magazin „Lumea ilustrată".
1893		Apare volumul *Balade și idile*, salutat de I.L. Caragiale, recenzat elogios de Ovid Densusianu, G. Bogdan-Duică, D. Evolceanu. În broșura *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coșbuc*, Gr. N. Lazu îl acuză de plagiat.
1894		**ianuarie 1** Devine redactor la „Vatra", împreună cu Ioan Slavici și I.L. Caragiale.
1895	Se căsătorește cu Elena Sfetea, sora editorului C. Sfetea. Se naște unicul lor fiu, Alexandru.	

1896		Apare volumul *Fire de tort.* În notele de la sfârșitul volumului se apără în fața acuzelor de plagiat. Publică traducerile *Aeneis* de Vergiliu și *Mazepa* de Byron. Continuă colaborarea la „Vatra" până în august, când revista își încetează apariția. **octombrie** Colaborează la „Povestea vorbei".
1897		Primește Premiul „Năsturel–Herescu", al Academiei Române, pentru traducerea *Eneidei.* Apar *Antologie sanscrită*, *Sacontala* de Kalidasa. Conduce revista „Foaia interesantă" și este redactor la „Albina".
1898	În timpul verii, fiind bolnav, pleacă pentru o lună la Karlsbad (Austria).	Colaborează la „Revista ilustrată".
1899		Apar volumele *Războiul nostru pentru neatârnare* și *Povestea unei coroane de oțel.* Colaborează la „Pagini literare", „Convorbiri literare", „Noua revistă română", „Tribuna poporului", „Albina", „Curierul literar", „România jună" ș.a.
1900	Este ales membru corespondent al Academiei Române.	
1901		**decembrie 2** Scoate, împreună cu Al. Vlahuță, revista „Sămănătorul".
1902	**martie** Este numit șef al Biroului administrativ și de corespondență al Casei Școalelor.	Se retrage de la conducerea „Sămănătorului". Publică volumul *Ziarul unui pierde-vară.*
1903		Apare volumul *Dintr-ale neamului nostru.*
1904		I se tipărește volumul *Cântece de vitejie.*
1906		Editează revista „Viața literară", împreună cu Ion Gorun și Ilarie Chendi. Traduce *Georgicele* lui Vergiliu.
1907	Este numit șef al Biroului de control al activității extrașcolare din Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.	Se retrage de la conducerea „Viețli literare". Colaborează la „Viața românească".
1908	În activitatea de conferențiar al cercurilor culturale sătești, Coșbuc se întâlnește, în Moldova, cu Mihail Sadoveanu, și el conferențiar.	Apare traducerea la *Parmeno* de Terențiu.
1909		Publică broșura *Superstițiunile păgubitoare ale poporului nostru.*
1910		Iese de sub tipar traducerea la *Don Carlos* de Schiller. Lucrează la traducerea *Divinei Comedii* a lui Dante.
1912	**iunie–iulie** Petrece șase săptămâni în Italia, la Florența. Studiază limba italiană și face cercetări privitoare la Dante.	
1913		Publică o culegere intitulată *Balade.*
1915	Fiul său își pierde viața într-un accident de automobil.	
1916	Este ales membru activ al Academiei Române.	Apare volumul *Drumul iubirii.*
1918	**mai 9** George Coșbuc se stinge din viață, la București, fiind înmormântat la cimitirul Bellu.	

răpaos"), joc și cânt neîntrerupt al materiei („E plin de mișcare pământul / Și cântă și codrul și vântul / Și-o mie de guri") și al luminii („E-n flacără bolta senină, / Și fără-ntrerupere-acum / Se varsă tăcuta lumină, / Se varsă grăbită, se-aprinde / Pe dealuri, pe coaste, se-ntinde / Pe șesuri, pe drum") — forme ale trecerii și veșniciei („O mare e, dar mare lină -/ Natură, în mormântul meu, / E totul cald, că e lumină!").

Baladele sunt altă direcție în care se exersează imaginația reconstructivă, cu dominantă dramatică, a poetului. Lipsindu-i însă înzestrarea romantică, puterea imaginației, timbrul patetic și încercând în cadru eroic sau legendar jocul rolurilor, el ajunge nu o dată la teatralism *(Regina ostrogoților, El Zorab)*. Structura clasicismului său popular se valorifică în baladele cu subiect autohton *Crăiasa zânelor, Vântoasele, Pe plaiul muntelui* și, mai ales, în *Nunta Zamfirei* și *Moartea lui Fulger,* unde sărbătoarea nunții și necunoscutul de dincolo de moarte se proiectează în revărsarea exuberantă de viață a unei feerii idilice și în reflecția dramatizată asupra destinului, embleme, ambele, ale unei viziuni românești a existenței. *Nunta Zamfirei* e un tablou etnografic (nunta la români) transpus în figurație de basm. **C.** păstrează spiritul autentic național nu numai în suita tradițională a momentelor ceremonialului, ci mai cu seamă în sacralitatea de care se încarcă iubirea prin nuntă, unită cu prețuirea bucuriilor lumii (tradusă în vioiciunea armonioasă a dansului și în umorul bonom), cu gustul frumosului și legea omeniei. Sărbătorescul, dragostea de viață datorează mult din expresivitatea lor ritmului captat în versificația impetuoasă. *Moartea lui Fulger* revelă, în dialogul exemplar a două „voci lirice" (suferinței individuale din jalea și revolta mamei împotriva absurdului morții i se opune înțelepciunea populară, întemeiată pe credință, ce acceptă stingerea ca lege a tot ce există, formulată de bătrânul sfetnic: „El nu e mort! Trăiește-n veci, / E numai dus" [...] „Zici fum? O, nu-i adevărat. / Război e, de viteji purtat! / Viața-i datorie grea"), aliajul prețios, reprezentativ pentru psihologia noastră etnică, de poezie și profundă filosofie, implicat în atitudinea în fața vieții și a morții. Pretexte istorice servesc poeziei de revoltă socială și națională, încărcată de o mânie adâncă și exprimând idealul jertfei pentru libertate, de preferat robiei *(Decebal către popor, Un cântec barbar)*. Personificări ale revoltei, accente de *poeta vates (Ex ossibus ultor!, Doina, Dunărea și Oltul)* îl anunță pe O. Goga. Maxima energie a tonului de rechizitoriu vehement este atinsă în *Noi vrem pământ!, In opressores* și *Pentru libertate,* unde **C.** dă glas direct sentimentelor justițiare, setei de dreptate socială și libertate națională. Stilul aspru, încordat, mulat pe tiparul revărsării de obidă țărănească, și o sobrietate lineară (lipsesc complet tropii) fac din *Noi vrem pământ!* o capodoperă a poeziei sociale și politice. Idealul eroic, care este una dintre ipostazele energetismului coșbucian, explică aplecarea poetului asupra eposului național, ilustrat în maniera grandorii legendare (*Pașa Hassan*) sau, neostentativ, prin surprinderea resorturilor direct omenești — speranța, legătura cu pământul — ale eroismului (în „cronica" Războiului pentru Independență din *Cântece de vitejie*). **C.** a crezut

Casa părintească de la Hordou

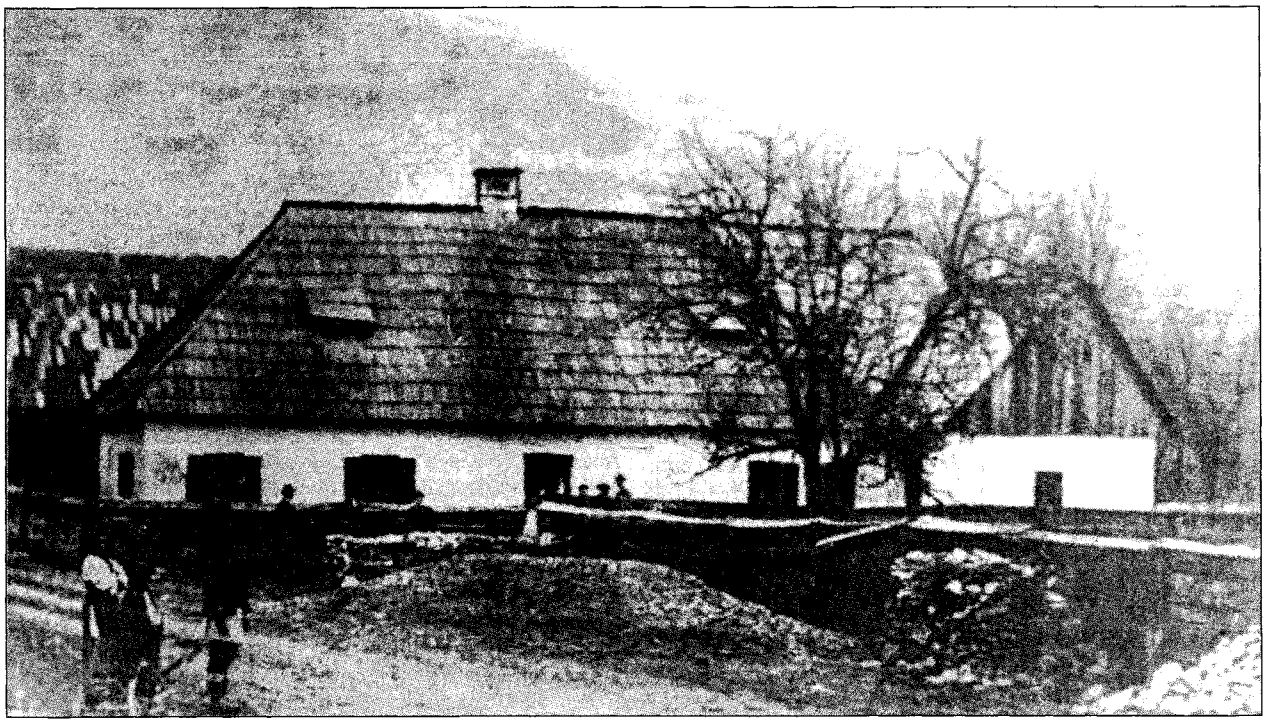

într-o morală eroică a vieții și în rolul de exponent al durerilor și bucuriilor poporului său („Sunt suflet din sufletul neamului meu/ Și-i cânt bucuria și-amarul" – *Poetul*). El a creat o operă de orientare fundamental clasică și de sensibilitate românească, sinteză de autentică substanță poetică și viguroasă expresie artistică, care îi conferă o incontestabilă originalitate.

Într-o mare parte a publicisticii sale, **C.** se ocupă de folclor – depozitul spiritualității poporului (prin popor înțelegând țărănimea). Fără să ajungă la mitizarea viziunii, precum mai târziu alt ardelean, Lucian Blaga, a încercat să-i definească specificul pornind de la mit, cea mai veche și cea mai înaltă formă a artei populare. Vizibilă este, în orientarea lui **C.**, influența profesorului Gr. Silași și a mitologiștilor germani (J. Grimm, W. Schwartz, Max Müller). Un studiu amplu, *Elementele literaturii populare* (1900), expune explicația mitologică, cosmologică a folclorului. **C.** a crezut – urmând teoriile lui Max Müller – în existența unui fond mitic indoeuropean, comun familiei ariene și nealterat de influențe. Cum numai populațiile primitive sunt creatoare de mituri, invenția în folclor e foarte redusă: balada istorică ia naștere prin raportarea faptului istoric la mitul etern, universal, basmul este mit degradat prin acceptarea de elemente profane. Făt-Frumos e soarele în luptă cu întunericul, *Miorița*, un „bocet solar". **C.** definea mitul prin caracterul său sacru (idee-pivot în cercetările lui Mircea Eliade asupra mitului), dar reducea o complexitate de factori la imuabila schemă mitologică. Adevărata sa contribuție în domeniul folcloristicii apare când valorifică experiența și observația directă. El este autorul unor substanțiale analize asupra ghicitorii (*Ghicitorile poporale*), a proverbului (*Nașterea proverbilor*), al unui expozeu în care fixează liniile mari de evoluție ale baladei și se numără printre cei care au subliniat însemnătatea valorii estetice a producțiilor populare (*Bocetul*). A fost preocupat de receptarea și circulația folclorului. De pe o poziție rațională și iluministă ce venea de la Școala Ardeleană, a combătut superstițiile, practicile medicale empirice și primejdioase (*Leacuri bătrânești, Legarea boalelor, Oase de balaur, Postul și nutrirea neîndestulătoare*).

C.-traducătorul s-a oprit la marile epopei ale popoarelor vechi (*Odiseea* lui Homer, *Eneida* lui Vergiliu, *Sakuntala* lui Kalidasa, dar și la *Divina Comedie* a lui Dante), care îl interesau ca expresii ale eposului național, sau la scrierile clasice, care puteau oferi modele și educau nemijlocit (*Georgicele* lui Vergiliu, *Antologia sanscrită*, culegere de înțelepciune indiană). El a consacrat tălmăcirilor ani întregi de muncă și s-a impus drept cel mai bun traducător al epocii și unul dintre cei mai talentați traducători ai noștri dintotdeauna, probând calități de mare poet – intuiție, inventivitate, forță expresivă. A realizat o bună versiune a *Georgicelor* și a *Eneidei* lui Vergiliu, reușind captarea celor mai fine nuanțe, cu păstrarea hexametrului originar. Înaintea elenistului G. Murnu, traducătorul cel mai autorizat al lui Homer, **C.** a tradus (și a publicat, în timpul vieții, fragmente) *Odiseea* după un intermediar german și după tâlcuirea în proză a lui I. D. Caragiani. Tălmăcirile din literatura indiană, făcute tot prin intermediul limbii germane, demonstrează pătrunderea gândirii arhaice indiene și transmiterea ei la nivelul unei înalte poezii. Principala contribuție a traducătorului este însă transpunerea capodoperei lui Dante. **C.** a reușit să dea în românește una dintre cele mai bune versiuni existente în lume la *Divina Comedie*. A lucrat la ea și la redactarea comentariului care urma să o însoțească timp de douăzeci de ani. Ramiro Ortiz a tipărit, în 1924, 1927 și 1932, textul acestei traduceri, rămas în manuscris (*Infernul, Purgatoriul, Paradisul*). **C.** și-a început lucrul folosind ediția germană a lui Karl Eitner, apoi a învățat italiana și a raportat totul la original, întreprinzând totodată studiul întregii opere a lui Dante și al interpretărilor ei. Confruntând soluțiile alese de el cu sugestiile oferite de critica operei lui Dante, ajunge la o nouă exegeză (plănuită în șase volume), care se oprea asupra aspectelor ignorate sau deformate de „dușmanii" lui Dante, comentatorii. Dincolo de accentele polemice, **C.** a abordat creația lui Dante în toată complexitatea ei, sesizând legăturile dintre părți și explicând – pe baza datelor furnizate de științele vremii, de astrologie, de istorie – obscuritățile ori aparentele ciudățenii ale poemului. El a fixat ca an al viziunii dantești anul 1289, a demonstrat rigoarea matematică după care se desfășoară trecerea prin Purgatoriu și Paradis, oferind, astfel, cheia unor alegorii. Comentariul cuprinde intuiții admirabile, iar traducerea impresionează, sub raport artistic, prin atingerea înălțimii stilistice a originalului. Respectându-i vigoarea și plasticitatea, păzindu-i înțelesurile, **C.** reușește să redea suflarea dantescă a *Divinei Comedii*.

În comparație cu numărul limitat de motive, față de cvasiabsența invențiunii epice, tehnica versificației este copleșitoare. Bogăția ritmurilor, raritatea, felurimea și perfecțiunea lor fac din Coșbuc un poet unic la noi [...] *Cu George Coșbuc, din acest punct de vedere, ne aflăm în vremea prozodiilor glorioase după care un Horațiu împerechea iambii cu dactilii, dactilii cu troheii și combina coriambii.*

VLADIMIR STREINU

Poetul descoperă realitatea printr-un filtru mitologic. De aceea ni se pare că, în esență, universul coșbucian are structura feericului, caracterizându-se prin fantezia grațioasă [...] *Lumea lui Coșbuc ne apare ca un spectacol inventat, de la ceremonialul general-uman, nunta și moartea, la feeria arhaic-infantilă, hibernală sau estivală* [...] *până la feericul pur.*

PETRU POANTĂ

SCRIERI: *Blestem de mamă*, Sibiu, 1885; *Pe pământul turcului*, Sibiu, 1885; *Fata craiului din cetini*, Sibiu, 1886; *Draga mamei*, Sibiu, 1886; *Fulger*, Sibiu, 1887; *Balade și idile*, București, 1893; *Fire de tort*, București, 1896; *Războiul nostru pentru neatârnare*, București, 1899; ed. îngr. și pref. Andrei Gligor, Craiova, 1995; *Povestea unei coroane de oțel*, București, 1899; ed. îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1992; ed. Iași, 1997; *Din țara Basarabilor*, București, 1901; *Ziarul unui pierde-vară*, București, 1902; *Dintr-ale neamului nostru*, București, 1903; *Cântece de vitejie*, București, 1904; *Superstițiunile păgubitoare ale poporului nostru*, București, 1909; *Balade*, București, 1913; *Drumul iubirii*, București, [1916]; *Povești în versuri*, îngr. Nicolae Drăganu, Sibiu, 1921; *Poezii alese*, pref. Mihai Beniuc, București, 1952; *Poezii*, I–II, pref. D. Micu, București, 1953; *Despre literatură și limbă*, îngr. și pref. Al. Duțu, București, 1960; *Versuri*, pref. D. Micu, București, 1961; *Comentariu la „Divina Comedie"*,

I-II, îngr. și introd. Al. Duțu și Titus Pârvulescu, București, 1963-1965; ed., în *Opere alese*, IX, îngr. Gh. Chivu, pref. și comentarii Al. Duțu, București, 1998; *Fire de tort. Cântece de vitejie*, I-II, îngr. și pref. Mircea Tomuș, București, 1966; *Opere alese*, vol. I-VI, îngr. și pref. Gavril Scridon, București, 1966-1982, vol. VII-IX, îngr. Gh. Chivu, pref. și comentarii Al. Duțu, București, 1985-1998; *Opera poetică*, I-II, Chișinău, 2000; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Gavril Istrate, Iași, 2001. **Traduceri:** Vergiliu, *Aeneis*, București, 1896; ed. (*Eneida*), îngr. și pref. Stella Petecel, București, 1980; ed. pref. Ion Acsan, București, 2000, *Georgice*, București, 1906; Byron, *Mazepa*, Craiova, 1896; *Antologie sanscrită*, Craiova, 1897; Kalidasa, *Sacontala*, București, 1897; ed. București, 1959; ed. pref. Ion Acsan, București, 1999; Carmen Silva, *Valuri alinate*, București, 1906; ed. București, 2003; Terențiu, *Parmeno*, București, 1908; Schiller, *Don Carlos*, București, 1910; Dante, *Divina Comedie*, I-III, îngr. Ramiro Ortiz, București, 1924-1932; ed. îngr. și pref. Al. Balaci, București, 1954-1957; ed., în *Opere alese*, VII-VIII, îngr. Gh. Chivu, pref. și comentarii Al. Duțu, București, 1985; ed. Iași, 2000; Homer, *Odiseea*, I-II, îngr. I. Sfetea și Ștefan Cazimir, pref. Ștefan Cazimir, București, 1966.

Repere bibliografice: C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, II, București,1957, *187-278*; Chendi, *Pagini, 109-111, 226-230;* Nichifor Crainic, *Icoanele vremii*, București, 1919, *33-41*; G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, București, 1968, *348-357*; Constanța Marinescu, *George Coșbuc*, București, 1923; Ioan Slavici, *Amintiri*, București, 1924, *143-162*; I.G. Dimitriu, *Gheorghe Coșbuc. Viața și opera*, București, 1925; Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930, *77-120;* Liviu Rebreanu, *Amalgam*, îngr. și pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 1976, *71-94;* Lucia Santangelo, *Georgio Coșbuc. Nella vitta e nelle opere*, Roma, 1934; B. Lăzăreanu, *Cu privire la Gh. Coșbuc*, București, 1937; Al. Dima, *Cei mai rodnici ani ai vieții lui George Coșbuc. Poetul la Sibiu*, Sibiu, 1938; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *516-523, Ist. lit.* (1982), *583-590*; Streinu, *Clasicii, 245-266*; Pillat, *Tradiție, 202-213;* I. Popper, *G. Coșbuc*, București, 1957; Gavril Scridon, *George Coșbuc*, București, 1965; Gavril Scridon, Ioan Domșa, *George Coșbuc. Bibliografie*, București, 1965; *Coșbuc văzut de contemporani*, îngr. Al. Husar și Georgeta Dulgheru, București, 1966; Ivașcu, *Confruntări*, I, *131-135;* Cioculescu, *Varietăți, 269-275;* D. Micu, *George Coșbuc*, București, 1966; *Studii despre Coșbuc*, îngr. Cornel Săteanu, Cluj, 1966; D. Vatamaniuc, *G. Coșbuc. O privire asupra operei literare*, București, 1967; Tomuș, *15 poeți, 62-89;* Duțu, *Explorări, 180-244;* Gavril Scridon, *Ecouri universale în poezia lui Coșbuc*, București, 1969; Octav Șuluțiu, *Introducere în poezia lui G. Coșbuc*, București, 1970; Adrian Fochi, *G. Coșbuc și creația populară*, București 1971; Păcurariu, *Clas. rom., 167-174;* Zaciu, *Colaje, 37-40;* Todoran, *Secțiuni, 162-188;* Petru Poantă, *Poezia lui George Coșbuc*, Cluj-Napoca, 1976; Manolescu, *Teme*, III, *153-157; Dicț. lit. 1900, 228-233*, Negoițescu, *Alte însemnări, 5-45;* Lucian Valea, *Coșbuc în căutarea universului liric*, București, 1980; Dima, *Viziunea, 72-75;* Constandina Brezu, *G. Coșbuc. Erudiția folcloristului*, MS, 1982, 4; *George Coșbuc interpretat de...*, îngr. și pref. Maria Cordoneanu, București, 1982; Craia, *Orizontul, 41-44;* Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *161-170;* Lucian Valea, *Pe urmele lui George Coșbuc*, București, 1986; Cioculescu, *Itinerar*, V, *285-290;* Grigurcu, *Eminescu-Labiș, 46-57;* Rău, *Efigii, 47-89;* Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *135-138;* Petru Poantă, *George Coșbuc. Poetul*, București, 1994; D. Surăianu, *George Coșbuc între confuzie și uitare*, Baia Mare, 1994; Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, III, Galați, 1996, *266-278;* Andrei Moldovan, *Coșbuc sau Lirismul pragurilor*, Cluj-Napoca, 1997; *Dicț. analitic*, I, *79-81*, II, *340*, III, *84-86, 163-165; Dicț. esențial, 208-212;* Andrei Bodiu, *George Coșbuc*, Brașov, 2002; Teodor Tanco, *George Coșbuc în viață și în documente*, Cluj-Napoca, 2003; Gavril Scridon, *Viața lui George Coșbuc*, pref. Ion Vlad, Cluj-Napoca, 2003. *S.C.*

COȘOVEI, Traian (24.III.1921, Somova, j. Tulcea – 16.VII.1993, București), prozator, poet și reporter. Este fiul Anei (n. Oprea) și al lui Ion Coșovei, pescar. A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1947). Debutează în revista „Lumea" (1946), cu poemul *Femeia din camera obscură*, iar în volum cu nuvela *La Taliane* (1950), inspirată din viața pescarilor de pe mare. Debutul editorial în poezie îl va reprezenta volumul *Oceanul* (1962).

Cu reportajele din *Împărăția vânturilor* (1954), care au reținut atenția lui Geo Bogza, **C.** începe o lungă carieră în domeniu. Criticilor care îi reproșează că reportajele sale „vin epigonic lângă și în umbra lui Bogza" (Ion Rotaru), **C.** le răspunde: „În umbra lui Geo Bogza vom scrie de acum înainte toți cei care vom aborda reportajul literar propriu-zis, Geo Bogza fiind cel care ne tutelează, [...] modelul și părintele meu literar, declarat de mine, nu pentru că accept să-l pastișez [...], ci pentru că apăra consecvent tot ce scriam mai bine." Punctând elementele originale pe care le aduce speciei, **C.** încearcă să explice că îl deosebește de Bogza „viziunea asupra universului explorat, în primul rând lumea în efortul creației, o omenire în truda de a crea. Pitorescul este al Universului pe care îl urmăresc din punctul de vedere al acestui efort. De la o viziune a pitorescului sau a exoticului eu am trecut la o viziune a creației." Spațiul predilect al reportajelor lui **C.** este Dobrogea și în special Delta Dunării, căreia îi descoperă, cu nostalgie și emoție, patriarhalitatea și spiritualitatea: o existență dură, o lume răbdătoare, dar aprigă la muncă. Colectivitatea surprinsă este mereu încleștată în lupta cu natura pentru a-i birui stihiile și a-i domoli forțele în folosul civilizației. Sunt sesizabile trăsăturile caracteristice generației care a cultivat „reportajul romantismului revoluționar" în perioada imediat postbelică, dar și vocația specială pentru sublim și colosal a autorului. Volumele *Oda zilnică* (1970), *Dobrogea de aur* (1978), *Farmecul genezei* (1979) au ca punct de interes „omul epocii socialiste" și greutățile sale în „transformarea geografiei patriei". În prezentarea noului, tonul este entuziast, perspectiva „vizionară", iar metafora tinde mereu spre grandios. Acest registru subminat de retorism conține și pagini dramatice prin realismul lor (tabloul sumbru al Dobrogei mizere, antiteză a prefacerilor contemporane) sau, din contră, străbătute de o vibrație lirică autentică. Geografia nouă, care în opinia scriitorului reflectă schimbări nu mai puțin profunde în mentalitatea oamenilor, ar fi semnul prefacerilor socialiste, al unui „timp eroic". Aceleași preocupări tematice și caracteristici stilistice se găsesc și în nuvelele lui **C.**, *Prietenie* (1951), *Râul porni mai departe* (1962), *Prietenă cu focul și cu apa* (1969). A scris și două romane: *Cântec să crească băiatul* (1959) – elogiu al copilăriei, și *Tânărul meu Ulise* (1966) – pledoarie pentru autenticitate, narând destinul unui pictor, de la aspirație până la realizare. Poezia lui **C.** completează în ritmuri ample reportajele, înscriindu-se de asemenea pe linia sentimentelor grandioase, dublate de reverie în fața naturii.

SCRIERI: *La Taliane*, București, 1950; *Prietenie*, București, 1951; *Împărăția vânturilor*, București, 1954; *Sub cerul liber*, București, 1954;

Uriașul preludiu, București, 1955; *Farmecul genezei*, București, 1956; *Dimensiuni. Peisaj sovietic*, București, 1957; *Dobrogea de aur*, București, 1958; *Cântec să crească băiatul*, București, 1959; *Semnul din larg*, București, 1960; *Oceanul*, București, 1962; *Râul porni mai departe*, București, 1962; *Stelele dimineții*, București, 1964; *Firul de iarbă*, București, 1965; *Tânărul meu Ulise*, București, 1966; *Când mă grăbeam spre mare*, București, 1967; *Pe urmele voastre*, București, 1967; *Informația ereditară*, București, 1969; *Prietenă cu focul și cu apa*, București, 1969; *Oda zilnică*, București, 1970; *O colibă sub fereastra ta*, București, 1971; *Fata cu părul lung*, București, 1972; *Lauda fluviului*, București, 1974; *Mai fericiți decât Ulise*, București, 1974; *Tuturor drumurilor*, București, 1974; *La țărmul cu lună*, București, 1977; *Dobrogea de aur*, București, 1978; *Farmecul genezei*, București, 1979; *Tropaeum Traiani*, București, 1982; *Banchetul toamnei*, București, 1984; *Când cerul se schimbă*, București, 1987.

Repere bibliografice: Aurel Martin, *Traian Coșovei, reporter*, „Tânărul scriitor", 1956, 7; H. Zalis, *Traian Coșovei, „Uriașul preludiu"*, GL, 1956, 19 aprilie; Al. Andriescu, *„Farmecul genezei"*, IL, 1957, 3; Savin Bratu, *„Farmecul genezei"*, GL, 1957, 6; Valeriu Râpeanu, *Reportaje despre patria socialistă*, VR, 1958, 9; Constantin Cubleșan, *„Semnul din larg"*, TR, 1961, 4; Eugen Simion, *Imagine și convenție în poezie*, GL, 1962, 28; Valeriu Cristea, *„Stelele dimineții"*, „Romanian Review", 1965, 2; Voicu Bugariu, *„Tânărul meu Ulise"*, AST, 1966, 4; Marian Popa, *„Tânărul meu Ulise"*, GL, 1966, 46; Regman, *Cărți, 182–185*; Nicolae Balotă, *„O colibă sub fereastra ta"*, RL, 1971, 35; Victor Corcheș, *Poezia lui Traian Coșovei*, TMS, 1971, 12; Traian Dumitrescu, *Câteva repere ale reportajului și liricii lui Traian Coșovei*, „Presa noastră", 1978, 8; Șerban Cioculescu, *„Dobrogea de aur"*, RL, 1978, 48; Nicolae Manolescu, *Stări de spirit*, RL, 1979, 43; *Lit. rom. cont.*, I, 459–460; Nicolae Manolescu, *Poezia sărbătorii*, RL, 1982, 42; Simion Bărbulescu, *„Tropaeum Traiani"*, RL, 1982, 48; Rotaru, *O ist.*, III, 703; *Dicț. scriit. rom.*, I, 685–686; Micu, *Ist. lit.*, 598; Popa, *Ist. lit.*, I, 1044. *Il.C.*

COȘOVEI, Traian T. (28.XI.1954, București), poet. Este fiul Mariei (n. Urdăreanu) și al lui Traian Coșovei, scriitor. După studiile liceale făcute la București, urmează Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, absolvind-o în 1978. Debutează în „România literară" (1978), iar editorial, cu volumul *Ninsoare electrică*, în 1979 (Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut). A mai primit premiul Asociației Scriitorilor din București (1994), Marele Premiu „Ion Vinea" (1996), Premiul Academiei Române (1996).

Copil teribil al generației '80, **C.** a fost, alături de Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Ion Stratan, Mariana Marin, Alexandru Mușina ș.a., cam ceea ce fusese Nichita Stănescu alături de Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana și Constanța Buzea. Altfel spus, el a însemnat la finele anilor '80 ce a însemnat Mircea Dinescu la începutul anilor '70: insurgență ludică, diluviu metaforizant, factor coagulant de generație, „instituție" a boemei literare, ferment destabilizator și creuzet de atitudini estetice rebele din toate punctele de vedere. În plus, un talent remarcabil și o covârșitoare forță de absorbție a tehnicilor poeziei beatnicilor americani. Mircea Cărtărescu definește poemele lui **C.** ca pe niște „scenarii elaborate, spirale strălucitoare construite cu ajutorul laitmotivelor și al imaginilor recurente, într-un registru indecidabil între ludic și elegiac. Stări de spirit efemere sunt evocate printr-o comedie arcimboldescă a obiectelor care tind să se organizeze compunând lumi absurde și tandre, ca de desen animat sau videoclip. Peste puritatea sentimentului inițial e suprapus un colaj de «citate» din real, prelucrate prin savante manipulări stilistice. Apelul permanent la imaginar, fabricat însă și el din cele mai concrete detalii, dă poeziei aspectul specific artei postmoderne." Debutul lui **C.** a fost bine susținut de critică, inclusiv când a fost întâmpinat mai rezervat (pentru Laurențiu Ulici, de pildă, **C.**, în *Ninsoare electrică*, este un epigon al poeziei americane, un mimetic superior și un talentat manipulator de limbaj, reiterând oarecum rolul lui Nichita Stănescu). Nicolae Manolescu apără numaidecât filiera românească a unor Jack Kerouac, Allen Ginsberg, Bob Dylan & Co., accentuînd „angajarea în problemele timpului" și amendând „impresia greșită a unora", cum că „acești poeți [ai Cenaclului de Luni] sunt frivoli în ironie, superficiali și negativiști". Prozaismul și fronda caustică, invazia obiectuală într-un citadinism alienant și fermecător deopotrivă, apoi clișeele suprarealiste, apetitul pentru mecanisme, spiritul publicitar, strălucirile cibernetice, manifestările „psihedelice" ca în textele Beatles-ilor, rockul, poza erotică dezabuzată, euforiile alcoolice, deprecierea lumii-kitsch, robotizarea atitudinală, alintările eului narcisiac, autoipostaziindu-se efervescent ca înger damnat, exaltarea ereziei și sensibilitatea ultragiată – sunt notele dominante ale debutului: „Aceleași nopți cu pisicile deschizând cutiile de conserve/în întunericul tandru al lăzilor cu gunoi./ Clack, din palme,/clack, clack/la moara fericită a odihnei./ Încercăm să fim oameni – balanțe comerciale, trenuri electrice/ radioul ca o țeavă de eșapament,/ cravata/și rânjetul afectuos din oglindă." „Lângă nichel, roți, biele, păsări mecanice, lacrimi și

ninsori electrice și alte expresii ale reificării", Nicolae Manolescu face și inventarul „imaginilor mai clasice", și anume: „apoi o lumină de lună mă apasă încet până când/îi simt gustul pe limbă, până când / deasupra mea se opresc nori suspendați/din care vor coborî la noapte spiritele hoinare ale ploii"; „ceasuri de noapte cu acoperișurile orașului/ca o grămadă de fluturi strânsă la lumina lunii." Iar concluzia criticului-mentor: „Sub nesecata inventivitate și sub revoltele juvenile ale poetului ghicim un suflet tandru, sentimental și delicat, retractil și singuratic. În cartea de debut nu sunt doar viziuni atroce, ca acelea din *Cu mâinile curate* sau din *Lobotomia*, ci și triști subtile, iubiri, nostalgii și multă, multă îndoială." Verdict valabil pentru întreaga evoluție a poetului. Același balans între melancolie și cinism, între ricanare și senzația eșecului, între ghidușiile erotice și erotizante, opuse tentației autoscopice, este de întâlnit în *1,2,3, sau...* (1980) Tot așa, de la jocurile de limbaj, manierismul împănat intertextualist, citate culturale de la Shakespeare și Eminescu la Leonid Dimov, până la conștiința râsului ca mască a decăderii, în *Cruciada întreruptă* (1982): „Se îndepărtau toate de mine, așa cum lumea inconștientă și/disperată întoarce spatele celui căzut/între roțile tramvaiului/sperând să nu vadă -/un vapor care lasă în urmă țărmul infirm, cheiul schilod, pământul/scufundându-se încet sub așteptarea mea greoaie/sub ploaia de confetti, spirale multicolore și alămuri – /pachebot și arcă târâtă prin deșertul de aer/vâslind cu coastele printr-o Atlantidă erotică și bănuită// În cădere mi s-a năruit alcătuirea/și umbra mi s-a încovoiat și mi s-a umilit..." sau în *Poemele siameze* (1983), unde picturalul dublează tot mai intens și mai eficient declarativul (orașul este „adormit sub o batistă de eter", „o blană de pisică electrizată de bastoanele de ebonită ale vardiștilor", noaptea „aruncă pumni de monezi în tonomatul orașului", din forfotirea poematică a urbanului **C.** alegând nu componenta extenuantă, de singurătate în mulțime, ci spectacolul materiilor artificiale ce dezarticulează ființa) până la angoasele din *În așteptarea cometei* (1986), unde ironia se ciocnește deja de spectrul fiziologiei vulnerabile, iar în singurătate se amplifică figurile – surprinzător de variate – ale eșecului: „Respiră adânc aburii supei, îngroapă-ți mâinile adânc/în perlele verzi ale mazărei, adaptează-ți metabolismul/după orarul de vară/sfidează cutia poștală, scrisorile nedesfăcute/izbește cu pumnul ceasul deșteptător, telefonul, robinetul, tubul cu pastă de dinți/Sări cu picioarele pe scoica de tablă a conservei, /linge-te pe bot la gândul perlei dinlăuntru,/stâlcește în bătaie câmpii – / adormi privind umbra unui avion/ca o albeață în ochiul albastru al cerului – / întoarce-te liniștit pe partea cealaltă...//Pentru azi nu mai ai nici o poliță de plătit." **C.** comentează cu empatie și aplicație multe cărți ale confraților de generație, precum și ale noilor veniți, situați în consonanță cu promoția „aerului cu diamante". Pe de o parte, *Mahalaua, de azi, pe mâine* (2000) cuprinde „poeme trăite" și editate în colaborare cu Dan Mircea Cipariu, de cealaltă, *Hotel Urmuz* (2000), include articole și recenzii despre Mircea Ivănescu și Gh. Tomozei, dar și despre Mariana Marin, Nichita Danilov, Elena Ștefoi, Liviu Antonesei, despre Petre Stoica, Emil Brumaru sau Florin Mugur, dar și despre Florin Iaru, Marta Petreu și Dan Stanciu, într-o înșiruire care merge de la Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu și Mircea Dinescu până la Cristian Popescu și Simona Popescu. Pozând cu tandră resemnare în clasic, în epigon al propriei originalități, în moștenitorul unei existențe covârșite de întâmplări lirice, **C.** devine propriul personaj, ortografiat „Traiante", împărțind cu generozitate epitete laudative, visând să împace toate contradicțiile, toate fronturile literare, toate vârstele estetice într-o luminos-împăcată insulă Ellis: „Cu focul stins în vechea mansardă,/ cu țigările pe sfârșite, cu lupii la ușă/(ah, la flacăra colților lor mi-am scris o viață întreagă poemul!)/după ce am urcat un munte de plumb literă cu literă/sunt singur și în tăcerea din jur/aproape aș putea să luminez." „Îmbătrânirea" întru clasicizarea senzorialului se joacă foarte bine în jurnalul scris împreună cu Ștefania Coșovei, *Les Années folles du socialisme* (2000), carte „bicefală", prin care petrecerile cuplului (erosul și domesticitatea, bufonadele și automatismele, dorlotările reciproce, ironia iubitoare și, în general, amestecul de giumbușluc și sarcasm) rezumă și temele poeziei.

SCRIERI: *Ninsoare electrică*, București, 1979; *1,2,3 sau...*, București, 1980; *Aer cu diamante* (în colaborare cu Mircea Cărtărescu, Florin Iaru și Ion Stratan), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Cruciada întreruptă*, București, 1982; *Poemele siameze*, București, 1983; *În așteptarea cometei*, București, 1986; *Rondul de noapte*, București, 1987; *Pornind de la un vers*, București, 1990; *Bătrânețile unui băiat cuminte*, Constanța, 1994; *Mickey Mouse e mort*, București, 1994; *Ioana care rupe poeme*, București, 1996; *Patinează sau crapă*, București, 1997; *Percheziționarea îngerilor*, București, 1998; *Lumină de la frigider*, București, 1998; *Bună dimineața, Vietnam*, București, 1999; *Mahalaua, de azi, pe mâine* (în colaborare cu Dan Mircea Cipariu), pref. Nicolae Țone, București, 2000; *Hotel Urmuz*, Deva, 2000; *Les Années folles du socialisme – Anii nebuni ai socialismului* (în colaborare cu Ștefania Coșovei), București, 2000; *Institutul de glasuri*, îngr. Ștefania Coșovei, postfață Dan Cristea, București, 2002; *Vânătoarea pe capete*, București, 2002.

Repere bibliografice: Liviu Antonesei, *„Ninsoarea electrică"*, CL, 1980, 4; Valentin F. Mihăescu, *„Poemele siameze"*, LCF, 1983, 44; Poantă, *Radiografii*, II, *123–124;* Mircea Mihăieș, *„Poemele siameze"*, O, 1984, 5; Tartler, *Melopoetica, 178–181;* Felea, *Aspecte*, III, *161–165;* Grigurcu, *Existența, 509–515;* Munteanu, *Jurnal*, IV, *250–252;* Micu, *Limbaje, 117–120;* Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *174–179;* Alex. Ștefănescu, *Poetul specialist în poezie*, RL, 1991, 10; Ulici, *Prima verba*, III, *74–76;* Emil Mladin, *Bad boy*, RL, 1994, 43; Cornel Regman, *Traian T.Coșovei, „Bătrânețile unui băiat cuminte"*, JL, 1994, 43–48; Cristina Necula, *Tăcerea transcendentală și singurătatea*, CC, 1994, 12; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 122–126;* Alex. Ștefănescu, *Traian T. Coșovei ca fost teribilist*, RL, 1995, 6; Dan Stanca, *Poezie fără frontiere*, VR, 1995, 3–4; *Dicț. scriit. rom.*, I, *686–687;* Alex. Ștefănescu, *Exuberanța de altădată*, RL, 1996, 50; Gheorghe Grigurcu, *Ambiguitatea poeziei optzeciste*, RL, 1997, 30; Regman, *Dinspre Cercul Literar, 174–177;* Nichita Danilov, *Săptămâna alergătorului de cursă lungă. Traian T. Coșovei*, CL, 1998, 7; *Dicț. analitic*, I, *89–91;* Dan Cristea, *„Lumină de la frigider"*, R, 1999, 4; Cărtărescu, *Postmodernismul, 372–376;* Iulia Alexa, *Poeme de mahala*, RL, 2000, 27; Iulia Popovici, *Un poet despre poeți*, RL, 2000, 29; Bucur Demetrian, *Poetul „cămătar al timpurilor noi"*, R, 2000, 11; Victor Sterom, *„Bună dimineața, Vietnam"*, TMS, 2000, 11; Cistelecan, *Top ten,*

138–140; Daniel Corbu, *Generația poetică '80,* Iași, 2000, *44–48;* Lefter, *Scriit, rom.'80–'90,* I, *166–168;* Manolescu, *Lista,* I, *342–355;* Pop, *Viață,* 176–181; Popa, *Ist. lit.,* II, 617–618; Dan Cristea, *Portret de poet: Traian T. Coșovei,* CL, 2002, 4; Marius Chivu, *Coșovei était un autre,* RL, 2003, 23; Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane,* I, Iași, 2003, *120–123.* *D.C.M.*

COTORCEA, Livia (5.V.1940, Drânceni, j. Vaslui), critic și teoretician literar, traducătoare. Este fiica Agripinei și a lui Gheorghe Olăieru, controlor de calitate. Urmează gimnaziul la Burdujeni (Suceava) și liceul la Dorohoi. În anul 1957 devine studentă a Facultății de Filologie-Istorie-Filosofie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. După absolvire (1962) este angajată ca asistentă la Catedra de limbă și literatură rusă din cadrul Universității ieșene, în 1995 devenind profesor la aceeași catedră. Colaborează la numeroase publicații din țară și străinătate, printre care „Convorbiri literare", „Cronica", „Romanoslavica", „Cahiers roumaines d'études littéraires". Este membră a Comisiei de Poetică și Stilistică, a Comitetului Internațional al Slaviștilor, redactor al publicației „Studii de slavistică".

Cercetările întreprinse de **C.** sunt consacrate aproape în exclusivitate scriitorilor ruși. Fiecare personalitate literară este supusă demersului hermeneutic în funcție de spațiul ideologic-cultural în care aceasta apare și evoluează. În cuprinsul analizelor se întrevăd două tipuri de biografie ce acționează sinergic: prima este reprezentată de surprinderea gesturilor culturale semnificative ale autorului, cea de-a doua fiind biografia ideilor, ipostază explorată teoretic spre a deschide orizontul interpretării. Pentru **C.** biografia constituie un punct de plecare chiar și atunci când analizează scrierile unor teoreticieni ai literaturii, precum I. B. Șklovski, B. Tomașevski, M. M. Bahtin ș.a. Este și cazul lucrării *Teoria limbajului poetic* (1994), care prezintă cele mai importante orientări referitoare la modalitățile de abordare a limbajului poetic în Școala filologică rusă. *Lirica lui Lermontov* (1983), lucrare subintitulată *Considerații tematico-structurale,* propune o viziune asupra imaginarului poetului, văzut ca sumă a momentelor fundamentale ale cuceririi și eliberării eului. Sunt urmărite și comentate cu pasiunea dezbaterii teoretice acele elemente care provoacă „separarea orgolioasă a sinelui de realul obiectiv" și, implicit, transformarea universului exterior: insubordonarea la existență și moarte, crearea de simboluri ale timpului și spațiului. *Introducere în opera lui Velimir Hlebnicov* (1997) constituie o lucrare de pionierat în cercetarea operei unuia dintre cei mai importanți scriitori ai avangardei ruse. Sunt urmărite, în prima parte, destinul receptării lui Hlebnicov și modul prin care acesta devine creator de limbă, sensul final ce decurge din investigarea structurilor poematice ducând spre configurarea operei ca expresie a unității și armoniei lumii. Studiul este însoțit de o antologie de texte care ilustrează domeniile și formele poetice abordate de scriitor, de la poezia lirică la nota de jurnal, prin poem, proză artistică, piesă de teatru, articol, eseu teoretic și manifest literar. *Saturnia* (1995), o culegere de versuri proprii, relevă aplecarea autoarei și spre creația poetică.

SCRIERI: *Prelegeri de istoria literaturii ruse din secolul al XIX-lea* (în colaborare cu Sorina Bălănescu), Iași, 1976; *Lirica lui Lermontov. Considerații tematico-structurale,* Iași, 1983; *Teoria limbajului poetic. Școala filologică rusă,* Iași, 1994; *Terminologie poetică și retorică* (în colaborare), Iași, 1994; *Saturnia,* Iași, 1995; *În căutarea formei,* Iași, 1995; *Introducere în opera lui Velimir Hlebnicov,* Brăila, 1997. **Antologii:** *Teoria limbajului poetic în știința filologică rusă și sovietică,* introd. edit., Iași, 1983. **Traduceri:** *Agnia, fiica focului. Proză scurtă sovietică,* Iași, 1982 (în colaborare cu Adriana Nicoară); E. Zameatin, *Insularii, Biciul lui Dumnezeu;* M. Aldanov, *Astrologul;* Vladimir Nabokov, *Invitație la supliciu,* Iași, 1993; Zamfir Bălan, Serghei Feodosiev, *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic; Documente din Rusia Sovietică,* Brăila, 1996 (în colaborare cu Carmen Țurcan); M. Agheev, *Romanul cocainei,* Iași, 1997; M. Aldanov, *Cheia,* Brăila, 1998; *Cântec despre oastea lui Igor,* Iași, 2000; Osip Mandelștam, *Eseu despre Dante,* Iași, 2001.

Repere bibliografice: *Lermontovskaia ențiklopedia,* Moscova, 1981, *401;* Ion Simuț, *32 de debuturi în critică,* F, 1984,1; Elena Loghinovski, *O radiografie a liricii lui Lermontov,* RL, 1984, 17; Sorina Bălănescu, *Livia Cotorcea, „Lirica lui Lermontov",* CL, 1984, 5; Sorina Bălănescu, *Dve antologhii russkoi i sovetskoi poetiki,* RSL, 1985; Elena Cervinschi, *Lermontov în România,* București, 1987, *198–206;* Nichita Danilov, *Un alt fir al Ariadnei,* CRC, 1996, 13–14; Cristina Florescu, *„Terminologie poetică și retorică",* AUI, lingvistică, 1996, *129–131;* Mariana Codruț, *Velimir Hlebnikov în limba română,* „Contrafort", 1998, 6; Emil Iordache, *Întâlnire cu un mare poet,* CL, 1998, 2. *Ș.A.*

COTORE, Gherontie (c. 1720, Totoi, j. Alba – c. 1774, Blaj), cărturar. Școlit la Bălgrad (Alba Iulia) și la gimnaziul iezuiților din Cluj, e remarcat de Inocențiu Micu-Klein ce intenționează a-l trimite ca bursier la Roma, la Colegiul De Propaganda Fide. Șansa se risipește însă, într-un context tensionat, care acutizează brusc disputele religioase în Ardeal, astfel încât elevul merituos decide să-și continue învățătura la Târnavia (Trnava, în Slovacia de azi). Îmbracă rasa între timp, la Munkać, într-un vestit așezământ monastic, schimbând prenumele Gheorghe în Gherontie, apoi îndreptându-se spre Blaj, unde se stabilește în 1747, spre a sluji în confreria mănăstirii-catedrale „Sf. Treime". S-a ilustrat aici printre fidelii colaboratori ai episcopului Petru Pavel Aaron, ale cărui proiecte (culturale, monahale) le susține, în calitate de concionator (preparator) la Seminar și ca vicar general episcopal, între 1754 și 1765. Contând în schimb ca opozant al noului vlădică Atanasie Rednic (hirotonit în scaunul diecezan prin hotărârea abuzivă a Curții de la Viena și în pofida votului minoritar primit din partea Sinodului electoral), **C.** e demis și surghiunit la mănăstirea Strâmba; mutat ulterior preot la Gherla, depune râvnă pentru ridicarea parohiei sale paupere, până când, reabilitat, e rechemat a-și relua îndatoririle la Blaj, odată cu alegerea în fruntea eparhiei a lui Grigore Maior, în 1772. Se stinge prematur, răpus, probabil, de ftizie.

Scrieri precum *Despre schisma grecilor* (transmisă numai parțial în manuscris) sau *Despre articulușurile ceale de price,* ambele din 1746, îl definesc pe autor deopotrivă ca istoric al Bisericii, ca latinist și precursor al Școlii Ardelene. Întâia

prelucrează informații după Louis Maimbourg (*Histoire du schisme des Grecs*) sau Cristofor Peichich (*Speculum veritatis*), urmând o schiță de istorie ecleziastică (a ritului creștin în Imperiul Roman de Răsărit, până la căderea Bizanțului sub turci). Având în față *Catehismul* redactat de De Camellis, **C.** încerca, în cea de a doua, mai cu seamă clarificări de ordin confesional; dintr-o necesitate, resimțită, poate, din nevoia de a apăra – cu argumente în parte preluate de la Inocențiu Micu-Klein – poziția acelei pături de intelectuali transilvăneni care vedea în compromisul asumat (tinzând a reface, prin biserică și școală, drumul arhetipal, relația cu Roma *alma mater*) un mijloc de emancipare și renaștere națională. Ca mai toți cărturarii clerici din generația de preiluminiști ai Blajului, îmbrățișa aspectele de interes apologetic, doctrinar, cu un amestec de fervoare și radicalism, optică nuanțată mai târziu de corifeii Școlii Ardelene (preocupați, în următoarele decenii, a netezi asperitățile și a marca atașamentul ambelor Biserici față cu „legea" și tradiția comună, în matca spiritualității bizantine). Retorica, în rest, e cea uzuală, descripția și evocarea mai păstrând ceva din ingenuitatea stilului cronicăresc, la fel și vehemența moralizatoare. Zădărnicind calea deschisă reconcilierii la „Soborul" florentin (1439), neamul „vestit" al grecilor provoacă adâncirea schismei în aria creștinătății. Trufia și resentimentele oferă o nefastă pildă de risipire și discordie, deplânge **C.**, într-un pasaj ce amintește de privirea sceptică și de reflecțiile stolnicului Cantacuzino asupra „nașterii și stricăciunii", a strălucirii și erorii guvernând în toate cele hărăzite oamenilor. În termeni antitetici, trecut – prezent, mărire și cădere, **C.** va situa și evoluția, sub spectru tragic, a românilor – descendenți autentici ai „râmlenilor" –, a căror glorie și vrednicie de odinioară ar contrasta însă cu ignoranța neamului („încungiurat de norul neștiinții") de pe un teritoriu altădată independent și unitar. Alte câteva texte, cu folos didactic (*Pravila, după rândul slovelor de la buchi* sau *Cartea de religia și obiceiurilor turcilor*, ieșite de sub teasc sau nu), rămân să circule în epocă, atribuite, de asemenea, lui **C.**

SCRIERI: *Despre articulușurile ceale de price*, îngr. Laura Stanciu și Alin-Mihai Gherman, introd. Laura Stanciu, pref. Iacob Mârza, Alba Iulia, 2000.

Repere bibliografice: *Din istoria părintelui Samuil Klein*, publ. Timotei Cipariu, în *Acte și fragmente latine românești*, Blaj, 1855, *101, 106, 111, 115–117, 119*; Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici*, Blaj, 1902, *9, 34, 134, 235, 279, 284, 289–293, 371–373*; Iorga, *Ist.lit. XVIII*, II, *61, 63, 139, 150, 332, 335, 336*; Drăganu, *Hist. litt.*, *56–59*; Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, *18*; Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944, *94–98*; *Ist. lit.*, I, *512–516*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *36*; Lungu, *Școala Ardeleană, 93–96, 137, passim*; *Dict. lit. 1900*, *233–234*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *524–527, 599*; Mircea Popa, *Aspecte și interferențe iluministe*, Timișoara, 1997, *22–29*; Ion Buzași, *Un precursor al Școlii Ardelene*, RL, 2001, 9; Ion Buzași, *Precursori ai Școlii Ardelene*, RL, 2002, 50. *R.Ș.*

COTOVU, Sandra (9.I.1898, Hârșova – 17.VII.1987, București), prozatoare. Fiică a Mariei (n. Găitan) și a lui Constantin Oancea, mare proprietar, **C.** (al cărei prenume la naștere e Constanța) se căsătorește după absolvirea liceului cu inginerul Virgil Cotovu și locuiește aproape două decenii la Constanța, unde duce o existență fără griji materiale, mondenă. La fel va face și în capitală, frecventând mediile artistice (între care și cenaclul Sburătorul), călătorind mult. Acest mod de viață este în bună măsură ilustrat în scrierile sale. O încercare nereușită de a publica proză în „Însemnări literare" (1919) determină începutul unei lungi corespondențe și prietenii cu G. Topîrceanu, devenit și mentorul său literar. Colaborează la „Adevărul literar și artistic" (unde debutează în 1935), „Însemnări ieșene", „Viața românească", „Ramuri".

Prin teme și tehnică narativă, **C.** se încadrează în categoria autoarelor de proză psihologică, inaugurată de Hortensia Papadat-Bengescu. Romanul *Jocuri de apă* (1938) tratează un caz de bovarism într-o manieră de sorginte proustiană. Existența eroinei este subminată de conștiința singularității sale, a diferențierii de ceilalți, a lipsei instinctului gregar, ceea ce o face să se simtă străină în propriul mediu familial și social, să fie profund nemulțumită de conținutul vieții ei. Neacceptând să se lase invadată de banalitatea cotidianului și a obișnuințelor, ea se imaginează țâșnind ca un „joc de apă" ce scânteiază în lumina aspirației spre ceva superior, spiritualizat și estetizat – o lume conformă cu propria-i alcătuire sufletească. Dorește să se elibereze de îngrădiri și convenții, să strălucească, să plutească prin forța de levitație a iubirii, să se identifice cu sine printr-o trăire autentică, plenară. Conștiință modernă, vie, uneori contradictorie, eroina verifică prin propria experiență anumite idei literar-filosofice ale vremii sale. În principal, tehnica narativă constă în rememorări ale personajului, în urmărirea fluxului psihic, având ca efect o sensibilizare, o poetizare a realului prin delicatețea și finețea estetică a percepției, prin rezonanțele trăirilor. Celelalte personaje, mediul social au rol de revelator, de termeni negativi în definirea protagonistei. Sentimentul alienării de propria ființă, provocat de căsătorie și de convențiile sociale, declanșează în romanul *Fascinație* (1943) rememorarea copilăriei luminoase, ca timp al unei existențe autentice. Insatisfacția generală a prezentului lasă loc unei sterile „fascinații" erotice, care, în final, o nedumerește și pe eroină, într-un *Epilog* parcă saturat de însăși substanța și cazuistica tuturor frământărilor. O vizibilă schimbare tematică și tehnică aduce romanul *Vijelie*, apărut în 1947, care se vrea și o cronică socială a perioadei 1936–1946, restrânsă la urmărirea destinului unei familii. Dezbinată o vreme de vârtejul întâmplărilor vieții, între care și războiul, familia se reunește în final parcă verificând adevărul că, în pofida tuturor disensiunilor, rudenia de sânge rămâne unul dintre reperele stabile ale existenței umane. Dar puterea de observație și de analiză a autoarei nu este susținută de o suficient de lucidă conștiință artistică (nedistanțarea de fapte, lipsa de discernământ și de perspectivă asupra întregului), de unde aspectul de mozaic al secvențelor epice. Volumul de proză scurtă *Divorțul Marianei și alte schițe* (1941) nu diferă ca factură de romane, consemnând același lirism al unor analize psihologice nuanțate, în care vocea naratorului este acoperită de senzațiile și stările personajelor.

SCRIERI: *Jocuri de apă*, pref. G. Topîrceanu, București, 1938; *Divorțul Marianei și alte schițe*, București, 1941; *Fascinație*, București, 1943; *Vijelie*, București, 1947; ed. pref. Mariana Vartic, București, 1985.

Repere bibliografice: G. Topîrceanu, *Scrieri alese*, II, București, 1971, *514–539*; G.T. [G. Topîrceanu], *Literatura feminină*, IIȘ, 1936, 4; M. Sevastos, *Literatură feminină*, ALA, 1939, 946; N.I.P. [N.I. Popa], *Sandra Cotovu, „Jocuri de apă"*, IIȘ, 1939, 5; D.P. [Dan Petrașincu], *Sandra Cotovu*, VAA, 1941, 73; T. Păunescu-Ulmu, *„Divorțul Marianei"*, R, 1941, 3–6; George Putneanu, *Sandra Cotovu, „Fascinație"*, RFR, 1944, 1; Enache Puiu, *O scriitoare puțin cunoscută*, TMS, 1982, 3; *Dict. scriit. rom.*, I, *687–689*. *C.T.*

COTRUȘ, Aron (2.I.1891, Hașag, azi Loamnes, j. Sibiu – 1.XI.1961, Long Beach, SUA), poet. Este fiul Anei (n. Isăilă) și al lui Aron Cotruș, preot. **C.** face liceul la Blaj și Brașov și un an la Facultatea de Litere din Viena. După ce își termină stagiul în armata imperială, aflat pe frontul italian (1916), se integrează în Legiunea Română; la încheierea păcii obține un post în cadrul Legației României la Roma (1919). În 1920 vine la Arad, centru în care în 1913 activase în redacția gazetei „Românul", apoi la Timișoara, unde e redactor al revistei „Banatul". În 1928 este angajat stagiar la Ministerul de Externe, apoi atașat de presă la Milano (1929), iar din 1931, în aceeași calitate, în cadrul Legației României la Varșovia. Rechemat la București, în minister (1937), după trei ani e promovat consilier de presă pe lângă Legația României la Madrid (1940–1945); după al doilea război mondial, oponent al regimului din țară, rămâne în Spania, unde în 1954 editează, la Madrid, gazeta „Carpații". Se autoexilează în Canada (1957) și de acolo în Statele Unite ale Americii, în California.

Individualitate intens retorică, la **C.** ideile, entuziasmele și reprezentările se manifestă în mod tumultuos-colosal, într-o tensiune înaltă, virilă; pasiunile eruptive se suprapun parcă argumentelor, dictând în fapt liniile de forță, marcând reliefurile unei personalități clocotitoare. Constituente ale celulei proprii, astfel de trăsături, energetismul, dinamismul și celelalte țin, în parte, de filonul transilvan, justițiar, combatant, vizionar. De la primul volum, *Poezii* (1911), până să-și găsească sunetul propriu, de portavoce a mulțimilor, de tribun și moralist implicat în cotidian, lui **C.** i-au trebuit două decenii. Inițial, poetul filosofează sceptic, își etalează singurătatea, călătorește pe mare (în Grecia), jertfește erosului, e noctambul, copleșit de „doruri" și obsedat de „cântec". Notabile ca dicțiune, dintre textele de acum rămân doar câteva sonete. Schimbarea de orizont din *Sărbătoarea morții* (1915) ține de experiența de front „în țara în care curge sângele fierbinte", mai pe scurt, în Italia; discursul abrupt, anticipând versurile de război ale lui Camil Petrescu, abundă în canonade de „negri monștri uriași"; film saturat de flăcări cât niște „roșii munți", de fulgere și bolizi, de tot atâtea elemente de spectacol. Peste câțiva ani (1920), o plachetă, *Românie*, pandant la *Sărbătoarea morții*, se constituia într-o disertație arborescentă, un fel de *laudatio* pigmentată cu interogații, cu apostrofe și fragmente imnice și nu mai puțin cu epitete stâncoase; ca punct de miră, toate converg într-un credo larg-umanitar, alăturându-se patetic mărturiilor lui V. Voiculescu și Adrian Maniu, ale lui Demostene Botez și ale altora, trecuți și ei prin furtuna războiului. Că nu e loc pentru reculegere, se vede în fragmentele din *Neguri albe* (1920), inscripții fără titluri, departajate prin cifre, făcând elogiul acțiunii. Tendința ieșirii dintre limite diferă, ca finalitate ontologică, de limbajul lui Blaga din *Dați-mi un trup voi munților* ori din *Dar munții unde-s?* Altul e impulsul ascensional, privirile lui **C.** (*Către cer, Piscul*) urmărind mai degrabă grandoarea, prometeismul, exteriorizarea eroică; întrebările lui, deloc dubitative, sunt ale unui personaj esențialmente afirmativ, cu genunchi de „oțel" – ins destinat unor uimitoare *gesta*, hotărât să înlăture „glodul", să opună ezitantului „poate" pe imperativul „trebuie". Un drum, o „cărăruie" cu „troscoțel" și „nalbe", un „tren negru" gonind pe „șesul nesfârșit al gândului" orientează, aparent, spre contemplație; programul etic al poetului reclamă însă verbul ofensiv, strigătul în crescendo, apt să spargă „veacuri de zid". Câtă vreme *Copacul* (întocmai invocat într-un sonet barbian) vrea să atingă cerul, omului-om, bătut de „toate ploile", mușcat de „toate vânturile", îi stau bine sfidarea, cutezanța: „Piciorul meu a încercat să-și urce glodul gliei pământești / Pe himalaia celor mai înalte îndrăzneli" (*Tinerețe*). Se poate identifica aici o idee-temă dezvoltată în modulații diverse: „O, munte, tu, biserica, moșia, casa mea,/ «Zgârie-cerul» meu [...]/ Pe culmea ta-n nemărginire mă dezmărginesc" (*Spre culmi*). Și, în același spirit: „Sătul de ale șesurilor bucurii mărunte,/ Când urc pe munții lor, mă simt un munte" (*În robia lor*) ori: „Eu m-am născut să mă dărui / Oricând și orișicui" (*Mă știu*). Sau acest mândru îndemn: „Mută munții uriași din calea zărilor, – / de poți!" După Goga, **C.** este al doilea poet tribun reprezentativ provenind din Transilvania: mai vârtos, mai puțin atins de „jalea" contemporanului său. Plachetele *Versuri* (1925) și *În robia lor* (1926), centrate pe ideea de mesianism, într-o retorică expresionistă – în care eul exacerbat e comparabil cu vibrantul „noi" al lui Goga –, sunt în acest sens edificatoare. Alte câteva plachete – *Mâine* (1928), *Printre oameni în mers* (1933) și *Minerii* (1937) – probează că, salutând cu Whitman *Firul de iarbă*, trimițându-și „gândul departe", întrezărind „Rețite noi cu coșuri pân-la cer", locomotive „cum n-au mai fost pe pământ / pentru graba aspră a puterniciei românești", poetul nu era străin de tendințele prospective ale avangardei europene. Profet cu „vrere dârză", îl însuflețesc proiecte enorme, vizând „Lăcașe sfinte ale mușchilor și ale creierului: / Romele,/ Parisurile, / New Yorkurile / izbânzilor românești de mâine!" Verbul lui se vrea exhortativ, oracular, liturgic. Prin infuzie de forțe proaspete, „sili-vom grâul românesc să crească,/ înalt și plin" (*Aicea suntem!...*). Despărțirea de spațiul natal, de Blajul erudit (*Orașul copilăriei*) – „somnoros", „frumos, fantastic și nepriceput" – se face fără regretele lui Goga și Blaga, mitologia de acum a lui **C.** tinzând spre aeroplan și uzine (titlul *În fabrică* se repetă); pașii i se împart între realități contrastante. Ceva din grafica expresionistă a unor Georg Grosz și Franz Masereel, vibrații din *Țara de piatră* a lui Geo Bogza se reactivează în rostirea lui **C.**, eșuând nu o dată în redundanță, în clișee și poncife. Fie pe latura monumentalizantă, fie pe cea polemică (violent antiburgheză), notații aparținând registrului vânjos,

utilizat intens, sfârșesc în manierism și imoderație. Pe răzvrătitul *Horia* (văzut ca personaj congener), poetul îl invocase de câteva ori, înainte de placheta cu acest titlu (1935), operă de rezistență, grație căreia **C.** nu poate lipsi din antologii. Profilat în dimensiuni mitice, Horia (ca precedent, cel eminescian: „Horia pe-un munte stă călare...") a intrat în fondul activ al poeziei noastre, unii citând primele versuri ca și cum s-ar vorbi de *Luceafărul*: „de jos / te-ai ridicat drept, pietros, viforos,/ pentru morți,/ pentru cei săraci și goi, pentru toți / și-ai despicat în două istoria, -/ țăran de cremene / cum n-a fost altul să-ți semene,/ Horia!" Energice linii finale actualizează, în fapt, un simbol, fraza având un aer encomiastic vaticinar: Horia „uriaș domn", Horia în „cămașă-nsângerată", Horia statuie de piatră, Horia pedepsind „mișelnici tâlhari" , un Horia innumerabil, „însutit" și „înmiit", multiplicat în suflete de iobagi, un Horia biruind pe Iosif-împăratul; iată reliefuri complementare, chipuri de inspirat poliptic narativ. Din tot ce s-a scris despre nemuritorul transilvan, nimic nu egalează poemul lui **C.** Cu exact aceeași instrumentație verbală, nu și cu rezultate similare, nereușind să focalizeze efectele parțiale, e construit un alt poem-omagiu: *Eminescu...* (1939); de reținut doar torentul de metafore hiperbolizante în cadențe de acatist, autorul *Luceafărului* fiind „faur de poduri de aur / peste furtuni, peste-ntuneric", un „drept, neprihănit voievod", „crai / pe-un împărătesc și furtunatic grai", „steag al timpului vânt", un „nou Adam" și un „Dante valah". La prima vedere, discursul dezlănțuit al lui **C.**, apropiat oratoriei de tribună, debitor tehnicilor explozive de forum, are aparența oralității, deși practic, totul este elaborat, construit la modul scriptic. Cuvântătorul (constata Vladimir Streinu) cultivă „modul prozei, modul discursiv și enumărător", poemele lui sugerând comparația cu „niște coarde de violoncel, de bună calitate, întinse pe o vioară..." În esență efectele se obțin programatic, prin repetiții verbale, în special substantivale ori adjectivale, mai totdeauna în serii triale, scenariile bazându-se pe suprapuneri de tonuri înalte, din același registru semantic. Titanismul, tendința inepuizabil augmentativă, fervoarea structurală (aceasta e „neastâmpăr iscoditor") relevă un voluntarism perpetuu, lipsit de orice trufie, vizând cauze ale ființei. Polivalent și contradictoriu, nici o formulă totalizantă nu-l cuprinde. Cu mai mult patos social-istoric decât Coșbuc și Goga, de un energetism whitmanian foarte prizat în epocă, rapsod și novator al sintaxei poetice — ceva din **C.** pare să fi însoțit răsucirile interioare ale lui Blaga, dar și sunetele de final arghezian.

Puțin și tendențios comentate, deloc republicate până la ediția din 1991 a lui Alexandru Ruja, poemele ample apărute în preajma sau la începutul celui de-al doilea război mondial, inegale valoric atât între ele, cât și fiecare în interiorul său, prelungesc și împing la cote maxime lirismul vaticinar al anilor '30, dar și (auto)manierismul lexical și prozodic deja instalat în ultimele volume interbelice ale lui **C.** *Maria Doamna* (1938), o carte apărută în condiții tehnice de lux, nu-i mai puțin o compunere convențională și festivă. Celelalte poeme însă rămân notabile: *Peste prăpăstii de potrivnicie* (1938), *Rapsodie valahă* (1940), *Rapsodie dacă* (1942). Acestea fac un întreg prin tema lor comună: rezistența românească în istorie. Adresându-se „năpraznicei Rusii", poetul, a cărui voce (se) rostește acum la persoana I plural, lansează versuri-avertisment: „ne crezi fără ieri, fără mâine/ și uiți c-am fost — pentru cine știe s-asculte/ cu-auzuri de câine -/ sub ale vremii ape sălbatice multe:/ piatră neclintită ce rămâne." *Rapsodie valahă* reprezintă emblema lirismului național al lui **C.** Poemul propune imaginea unei comunități coextensive universului natural ce a născut-o: simbioză colosală de „piatră" și „foc" (două simboluri axiale ale lui **C.**), generând, în ordine etică, asprime și vigoare: „veac de veac, ne-ncetat, / muntele fostu-ne-a pat,/ pat fulgerat,/ sângerat/ [...] Dormit-am prin brazi, prin brădui,/ cu auzul pe inima lui..." Dacia lui Eminescu și Moldova lui Sadoveanu sunt astfel reinterpretate printr-un ochi vizionar expresionist și cu o elementaritate scitică. Poezia de după război evoluează în două direcții, complementare: o poezie a „desțărării" și a solitudinii, scăldată în tonuri elegiace și, pe de altă parte, evocarea țării ocupate — paradis devastat și înlăcrimat, în linia liricii lui Goga — de bolșevici și de „slugile" lor dinăuntru, „ciocoii" noi, „roșii". Spovedania intimă este astfel mereu dublată de confesiunea comunitară. Patosul exponențial, pe teme sociale, din poezia interbelică a lui **C.** se mută acum definitiv în registrul tematic național. Poetul — profet și tribun — aduce cauza românească în fața instanțelor pământene și divine, ceartă, în poemul *Între Volga și Mississippi*, hedonismul, inerția și nepăsarea Occidentului față de tragedia Estului, imploră grația dumnezeiască în

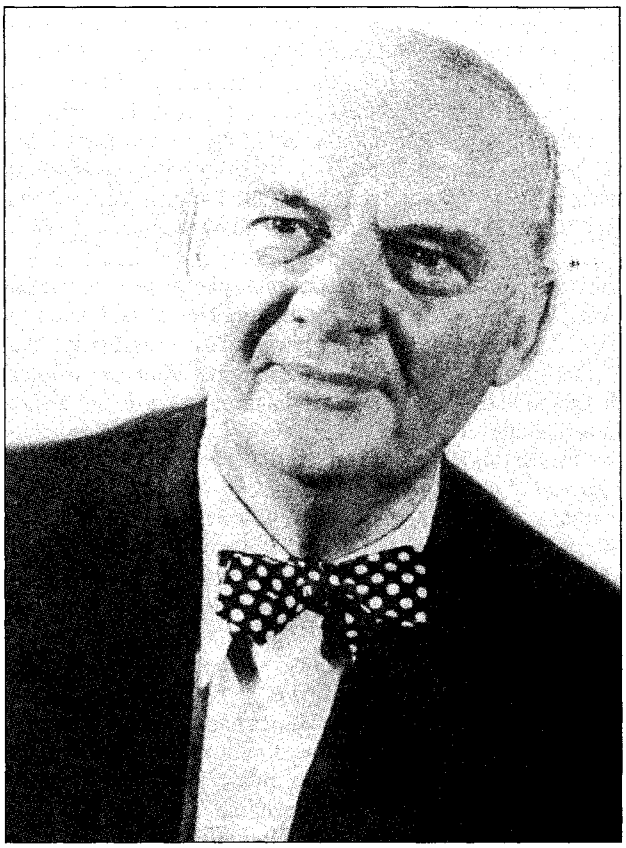

Psalmii revelator intitulați „psalmi românești", evocă teroarea roșie și întreține din depărtare focul vindicativ și justițiar, lansând chemări la răscoală și așteptând ceasul mântuirii. Întru realizarea acesteia, poetul convoacă figuri emblematice ale eroismului și jertfei naționale: Mihai Viteazul, Horia și Cloșca, Avram Iancu, Andrei Mureșanu și, la tot pasul, pe anonimii Ioni, pe Pătru Opincă, iobagii, minerii, haiducii. Vechi poeme sunt rescrise în lumina noilor realități: într-un nou *Pătru Opincă*, „noaptea când pe uliți trec domol,/ nu mai așteaptă pe nici un podmol/ fete mari cu țâțe ca de piatră/ *pe cei flăcăi ce nu se mai întoarnă/ din a Siberiei grea, veșnică iarnă*" (subliniată – noutatea adusă prin rescriere). Limbajul îl continuă și dezvoltă (în sensul proclamației și îndemnului incendiar) pe cel interbelic; inedit este apelul la prozodia populară, a doinei, a cărei muzicalitate atenuează reliefurile colțuroase ale expresionistului și fluidizează versul eliptic și abrupt: „Mi-a fost scris din neam/ odihnă să n-am,/ sângele să-mi fiarbă,/ ca o mare oarbă, / și în codru-adânc/ inima să-mi mânc// [...] Dârz, cu pieptul gol,/ pe unde trec să scol,/ să scol, să răscol,/ volburi de pârjol", spune o *Haiducească*. Inedită e, în opera acestui cântăreț cu verbul incendiator și inconcesiv, și lirica religioasă din ciclul *Psalmilor românești*. Rugăciunile nu sunt ale unui *eu*, ci ale lui *noi*, ele capătă premise și finalități precis circumstanțiate. Dumnezeu este rugat să „nu-și uite" românimea risipită pe întreg pământul, din Carpați la Pind, Timoc, Craina, Tesalia, Siberia, din Basarabia până-n cele două Americi și Australia, dar mai ales i se cere ca „în țara preschimbată-n oarbă închisoare,/ neamul să crească mai dârz și mai tare!...// Și ziduri să dureze, de neclintit,/ între noi și răsărit!" Într-un *Cântec de slavă*, inserat firesc printre psalmi, poetul se recunoaște urmaș al tuturor conaționalilor săi, în sângele lui sălășluiesc „tăietorul de păduri din Maramureș", moțul „cu gând de jăratic", bănățeanul „iute și gureș", moldoveanul „cu mers domol", olteanul „cu văz de pârjol", ciobanii „solari" din Tesalia și Pind, „pădurarii de foc" ai Timocului, „cosașii năpraznici" din Craina. „Imperialismul" lui **C.**, observă I. Negoițescu, „nu depășește hotarele Daciei ideale", având totodată o valoare „pur metaforică". Bard al românității năpăstuite, **C.** este și unul al romanității. *Cântecul lui Ramón Lull* și *Rapsodia iberică* sunt imnuri închinate sufletului neolatin, dar și îndemnuri către romanitatea occidentală de a nu-și uita sora din insula răsăriteană. În rest, maniera rămâne aceeași ca în „rapsodiile" mai vechi.

Ceea ce impresionează, în prima linie, la d. Cotruș, e intemperanța verbală; lipsită adesea de rimă, de ritm, de egalitate silabică, proză uneori transformată în versuri numai printr-o ficțiune tipografică, poezia scriitorului ardelean se revarsă acum tumultoasă în cataracte nereclamate de un accent sufletesc, acum în leneșe pânze de ape, inegală, silnică și neobișnuit de verbală.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Poezii*, Orăștie, 1911; *Sărbătoarea morții (1914–1915)*, Arad, 1915; *Neguri albe*, Alba Iulia, 1920; *România*, Brașov, 1920; *Versuri*, Arad, 1925; *În robia lor*, Arad, 1926; *Strigăt pentru depărtări*, Timișoara, 1927; *Cuvinte către țăran*, Arad, 1928; *Mâine*, Craiova, 1928; *Printre oameni în mers*, Sosnowiecz, 1933; *Horia*, Varșovia, 1935; ed. București, 1937; *Minerii*, București, 1937; *Țara*, București, 1937; *Maria Doamna*, București, 1938; *Peste prăpăstii de potrivnicie*, București, 1938; *Eminescu...*, București, 1939; ed. Madrid, 1959; *Rapsodie valahă*, Madrid, 1940; *Rapsodie dacă*, București, 1942; *Drumuri prin furtună*, Madrid, 1951; *Poemas*, Madrid, 1951; *Canto a Ramón Lull. Rapsodia iberică*, Madrid, 1954; *Între Volga și Mississippi*, Madrid, 1956; *Cântecul deșțărării*, Cleveland, 1962; *Versuri*, îngr. Ovidiu Cotruș, pref. Ion Dodu Bălan, București, 1978; *Opere complete*, pref. Nicolae Roșca, Madrid, 1978; *Versuri*, îngr. și postfață Ion Dodu Bălan, București, 1985; *Antologie selectivă*, îngr. Ion Cepoi, Arcuta (SUA), 1988; *Poezii*, I–II, îngr. Alexandru Ruja, Timișoara, 1991; *Peste prăpastii de potrivnicie*, îngr. și pref. Alexandru Ruja, București, 1995; *Cântece regăsite*, îngr. Mircea Cenușă, Alba Iulia, 1999; *Opere*, I–II, îngr. și pref. Alexandru Ruja, București, 2000–2002.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *341–345, 438–441, 518–519*; E. Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *129*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *756–758*; Papadima, *Creatorii*, *424–430*; Ștefan Baciu, *Aron Cotruș, omul și poetul*, „Revista scriitorilor români" (München), 1964, 3; Streinu, *Pagini*, II, *71–77*; Piru, *Panorama*, *57–60*; Doinaș, *Poezie*, *64–68*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *517–526*; Micu, *„Gândirea"*, *491–513*; Felea, *Aspecte*, II, *101–107*; Ion Dodu Bălan, *Resurecția unui poet. Aron Cotruș*, București, 1981; Simuț, *Diferența*, *27–31*; Cotruș, *Meditații*, *238–241*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *243–252*; Elena Indrieș, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, București, 1989, *137–198*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *463–469*; Dan Mănucă, *Aron Cotruș inedit*, RL, 1990, 25; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *57–59*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *315–317*; Aurel Martin, *Centenar Aron Cotruș*, RL, 1991, 2; Arșavir Acterian, *Aron Cotruș*, CRC, 1991, 14; Alexandru Ruja, *Aron Cotruș – epistolar*, O, 1991, 43, 49, 1994, 13; Nicolae Mecu, *Aron Cotruș – început și sfârșit*, VR, 1991, 1; Simion Mioc, *Poezia lui Aron Cotruș sau Între retorică și esențializare*, O, 1992, 7; Alex. Ștefănescu, *Un DA energic*, RL, 1992, 15; Irina Petraș, *Un poet al înscenărilor baroce*, ST, 1992, 8–9; Nicolae Mecu, *Lirica „deșțărării"*, VR, 1993, 2–3; Al. Ruja, *Aron Cotruș*, RITL, 1994, 1; Popa, *Estuar*, *97–102*; Ungureanu, *La vest*, I, *29–31*; Alexandru Ruja, *Aron Cotruș. Viața și opera*, Timișoara, 1996; Alexandru Ruja, *„Este poate cel mai eficient atașat de presă străin de la Madrid"*, MS, 1998, 1–2; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *240–242*; Popa, *Reîntoarcerea*, *54–66*; Ion Cristofor, *Aron Cotruș, exilatul*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicț. analitic*, II, *133–134*, IV, *93–94*; *Dicț. esențial*, *212–214*; Popa, *Ist. lit.*, I, *627–630*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *92–96*; Cornelia Ștefănescu, *Stăruința pe document*, RL, 2003, 34; Manolescu, *Enciclopedia*, *203–209*; Ion Cristofor, *Aron Cotruș: între revoltă și rugăciune*, Cluj-Napoca, 2003. *N.M.*

COTRUȘ, Ovidiu (24.II.1926, Oradea – 12.IX.1977, Cluj-Napoca), teoretician, critic și istoric literar. Este fiul Claudiei (n. Popa) și al lui Sabin Cotruș. Urmează liceul la Oradea și Arad, absolvindu-l în 1944, apoi Facultatea de Litere și Filosofie din cadrul Universității clujene (1944–1948). Este membru al Cercului Literar de la Sibiu. Victimă a proceselor politice din anii '50, este condamnat și închis până în 1964. Din 1965 până în 1972 este redactor la revista „Familia". Cariera literară îi este curmată înainte de vreme din cauza unei maladii incurabile. A mai colaborat la „Revista Cercului Literar", „Luceafărul", „Orizont", „Secolul 20".

Critic înzestrat cu un talent remarcabil, dublat de un orizont teoretic vast, **C.** se dovedește unul dintre cei mai subtili și mai profunzi cercetători ai fenomenului cultural românesc și universal. Articolele sale din revista „Familia", publicate la mijlocul anilor '60 și reluate într-o ediție postumă în volumul

Meditații critice (1983), sunt reprezentative pentru amploarea viziunii și spiritul metodic ale unui critic care, cenzurându-și în permanență tentația spre digresiune prin luciditate teoretică, ilustrează, în literatura noastră, spiritul raționalist al gândirii lui Descartes. Abordând fenomenul literar atât din perspectiva operei propriu-zise, caracterizată prin „autonomie", cât și a receptării sale, **C.** construiește o adevărată ontologie a „obiectului estetic", văzut din perspectiva unei conștiințe critice a cărei principală calitate trebuie să fie „vocația axiologică". Astfel, toate demersurile îndreptate în direcția cunoașterii obiectului estetic (critica izvoarelor, modalitatea de elaborare a operei, relația operei cu sfera socială sau cu psihologia artistului) trebuie subordonate judecății estetice de valoare, fundament și rațiune de existență ale tuturor celorlalte: „Valoarea critică a operei de artă este condiționată de complexitatea ei axiologică, de totalitatea valorilor pe care le înglobează, polarizându-le în jurul valorii estetice". Combătând critica psihologizantă, „subiectivă", **C.** scoate opera de artă de sub dominația gustului individual, care nu poate fi decât o expresie a accidentalului, și pledează pentru judecarea acesteia în funcție de propriile norme interioare, ce au o existență obiectivă; simpla emoție psihologică, prezentă în momentul lecturii în sufletul oricărui cititor, trebuie depășită și transformată în emoție estetică, semn indubitabil al adevăratei vocații critice. Punerea în relație a criticii cu creația propriu-zisă, problemă dezbătută în mod constant încă de la începuturile modernității, îi prilejuiește un excurs în istoria criticii literare, care îl conduce la afirmația că realizările spiritului critic sunt „însumabile", acestea pierzându-și actualitatea, paradoxal, prin aceea că devin „bunuri comune"; ceea ce se socotește îndeobște ca fiind „creație" într-o operă de critică literară sunt așa-numitele „valori auxiliare" (virtuți stilistice, talent portretistic, capacitate imaginativă), valori care, contribuind în mod esențial la păstrarea interesului pentru o operă altminteri perisabilă, trebuie totuși apreciate „în funcție de gradul lor de polarizare în jurul valorii teoretice". Pentru **C.**, vocația critică se deosebește de vocația creatoare prin tendința către „impersonalitate". Iar figura critică exemplară în această privință este Titu Maiorescu. Suita de articole din „Familia" (1967), intitulată *Titu Maiorescu și cultura română*, operă definitorie pentru gândirea lui **C.** (publicată în volum postum, în 2000), reprezintă atât o lucrare de istorie literară (prin latura sa documentară și evaluativă), cât și un îndreptar pentru judecata critică. Luându-l pe Maiorescu drept reper pentru aprecierea criticilor de după el, autorul își motivează această alegere printr-o calitate ce îl caracterizează în aceeași măsură: rigoarea metodologică. Critica principială a lui Maiorescu, spune **C.**, lipsa ei de dogmatism împreună cu virtuțile de portretist i-au asigurat conducătorului Junimii poziția privilegiată de care se bucură în istoria culturii române. *Opera lui Mateiu I. Caragiale* (1977), debutul editorial al lui **C.** și, din păcate, volum care a fost tipărit în anul morții sale, reprezintă cea mai cuprinzătoare sinteză critică despre opera mateină. Trecând în revistă ipotezele critice anterioare, cântărind justețea sau erorile acestora și propunând puncte de vedere noi și pertinente, lucrarea este un studiu impresionant și aproape exhaustiv, în

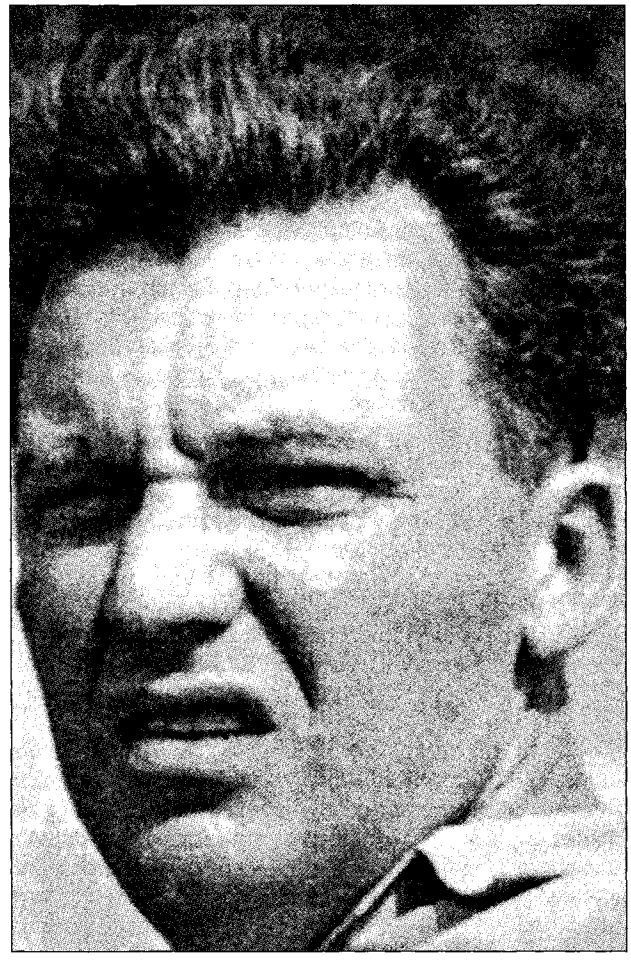

care documentarea atentă și minuțioasă se îmbină fericit cu parantezele digresive și comentariul eseistic. Coordonatele ideatice fundamentale ale operei mateine sunt, în opinia lui **C.**, „patima morții", mitul „semeței seminții", „demonismul", „dandismul", mitul „vârstei de aur" și nu în ultimul rând „violența pamfletară", care trimite direct la opera ilustrului părinte al lui Mateiu. Una dintre concluziile fundamentale ale studiului este că scrierile acestuia sunt „ficțiuni memorialistice", singurul personaj al *Crailor de Curtea-Veche*, ca și al celorlalte proze ale sale, fiind însuși povestitorul.

SCRIERI: *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, București, 1977; *Meditații critice*, îngr. și introd. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1983; *Titu Maiorescu și cultura română*, îngr. și pref. Cornel Ungureanu, Pitești, 2000.

Repere bibliografice: Negoițescu, *Engrame, 175–183*; Cornel Ungureanu, *Ovidiu Cotruș, „Opera lui Mateiu I. Caragiale"*, O, 1977, 37; Șerban Cioculescu, *„Opera lui Mateiu I. Caragiale*, RL, 1977, 40; Nicolae Manolescu, *Mateiu I. Caragiale*, RL, 1977, 47; Mircea Tomuș, *„Opera lui Mateiu I. Caragiale"*, T, 1977, 11; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *228–234*; George, *Sfârșitul*, III, *179–189*; Tomuș, *Mișcarea, 284–287*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 299–304*; Felea, *Prezența, 123–127*; Adrian Marino, *Ovidiu Cotruș. „Critică pe stil vechi"*, TR, 1983, 37; Nicolae Manolescu, *Drumul către impersonalitate*, RL, 1983, 20; Gheorghiu, *Reflexe, 135–138*; Iorgulescu, *Prezent, 264–267*; Regman, *Nu numai,*

206–207; Cornel Regman, *Ovidiu Cotruș monografist*, F, 1993, 10–11; Viorel Gheorghiță, *Amintiri și omagiu*, F, 1993, 10–11; Grigurcu, *Peisaj*, I, *73–79;* Ierunca, *Subiect, 173–179;* Simuț, *Incursiuni, 95–103;* Negoițescu, *Scriitori contemporani, 126–128;* Lovinescu, *Unde scurte*, II, *240–242; Dicț. esențial, 214–215.* *L.H.*

COTUȚIU, Cornel (15.II.1945, Beclean, j. Bistrița-Năsăud), prozator. Tatăl, Nicolae Cotuțiu, era muncitor; mama, Elena (n. Băitaș), își încropise, se pare, o mică „bibliotecă", dând astfel, celor doi copii ai săi și primul imbold spre lectură. Între 1951 și 1962, urmează primele patru clase primare, ciclul gimnazial și liceul în localitatea de baștină. Licențiat al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj, trece, ca suplinitor, prin Hrip, Călata, Izvorul Crișului, Călățele (1968–1974), Nușeni, Bozieș (1974–1975), pentru a se stabili, în cele din urmă, în ținutul natal, ca profesor titular de limba și literatura română, la un liceu industrial din Beclean (1975- 1985). Între 1985 și 1990 este inspector de specialitate în cadrul Inspectoratului Școlar Județean. După 1990 devine redactor-șef al revistei „Minerva", care apare la Bistrița, unde va deține un timp și funcția de consilier-șef al Inspectoratului de Cultură. A debutat în perioada studenției în paginile revistei „Tribuna", cu povestirea *Luna* (1964). Va mai colabora, de-a lungul anilor, la „Steaua", „Vatra", „Convorbiri literare", „Familia", „Astra", „România literară", „Euphorion".

De la primele nuvele, incluse în sumarul unui volum intitulat nu întâmplător *În căutarea altui final* (1978), și până la romanul *Șarpele albastru* (1989), prozatorul se relevă ca un martor implicat cu luciditate în istoria pe care îi este dat să o traverseze. Unghiul său de observație este, în esență, al unui moralist discret, preocupat înainte de toate de felul în care fiecare individ reușește sau nu să-și conserve autenticitatea în raporturile cotidiene cu lumea. Postura sa pare a fi a unui sceptic dezabuzat, care totuși, nu poate rămâne indiferent față de falsitatea ce se întrețese inextricabil în relațiile interumane. De aceea, probabil, și este tentat să sancționeze nu atât lipsa de adevăr, cât mai ales tertipurile prin care acest adevăr tinde a fi tot mai frecvent înlocuit cu un erzaț în ordine existențială, înstrăinându-l, astfel, pe insul comun de condiția sa umană. Subtil în sfera ideilor, prozatorul nu are totuși puterea de a le susține mereu până la capăt printr-o mai apăsată rigoare compozițională. Lucrul se vede mai ales în romanul *Opt zile pentru totdeauna* (1982), care pierde prea ușor accesul la un sens simbolic și mitic de o mai largă generalitate umană, pentru a fi cu adevărat romanul relevării unor caractere și al unei mari prietenii la ora astrală a tinereții și a unor inefabile iubiri. Mai atent construit este, în schimb, romanul *Șarpele albastru*, care i-a și modificat, de altfel, destul de sensibil poziția pe eșichierul criticii literare. Prozatorul translează în cadrele sale imaginea unui târg de provincie scos din tiparele și ritmurile lui tradiționale de un intempestiv proces de industrializare, căutând să-i restituie nu atât biografia, cât mai ales memoria. Închiși în maniile, obsesiile și habitudinile lor, dumbrăviteni preferă „postura comodă de aiurit", făcându-se că nu observă, chiar și atunci când îi resimt urmările, că au intrat în mecanismele unei istorii care sfârșește inevitabil prin a-i aplatiza. Punând accentul pe atmosferă, romancierul creionează o lume în derivă, care mai are, măcar în stare de reverie, resursele necesare pentru a crede că mai poate atinge un mal protector.

SCRIERI: *În căutarea altui final*, Cluj-Napoca, 1978; *Opt zile pentru totdeauna*, Cluj-Napoca, 1982; *Șarpele albastru*, Cluj-Napoca, 1989; *Taifas la purgatoriu*, Cluj-Napoca, 1995; *Am fost pe lumea cealaltă*, Bistrița, 2000; *Ce rămâne*, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Furtuni domestice*, RL, 1978, 45; Tudor Dumitru Savu, *Debut și afirmare*, TR, 1978, 46; Val Condurache, *Prozatori tineri*, CL, 1978, 12; George Șerban, *Cornel Cotuțiu, „În căutarea altui final"*, O, 1979, 8; Radu Săplăcan, *Câteva „impresii"*, TR, 1979, 10; Horia Pătrașcu, *Câteva gânduri pentru acum*, FLC, 1983, 37; D.R. Popescu, *Galaxia Grama*, București, 1984, *280–281;* N. Steinhardt, *Escale în timp și spațiu*, București, 1984, *321–322;* Romul Munteanu, *„Șarpele albastru" sau Cum a fost „dulit" un roman*, „Dimineața" (supl.), 1990, 4; T. Tihan, *Anotimpul protezelor*, TR, 1990, 16; Irina Petraș, *Cornel Cotuțiu, „Șarpele albastru"*, ST, 1990, 3; Alexandru Țion, *O lectură de actualitate culturală*, „Transilvania Expres", 1995, 692; *Dicț. scriit. rom.*, I, *693–694;* Victor Cubleșan, *Roman cu aromă chezaro-crăiască*, „Piața literară", 2002, 14. *T.T.*

COURRIER DE MOLDAVIE, gazetă săptămânală de informație, apărută la Iași cu începere de la 18 februarie 1790 și din care s-au găsit, până acum, primele cinci numere, ultimul fiind cel de la 1 aprilie 1790. Periodicul, redactat în limba franceză, era editat de comandamentul trupelor rusești ale feldmareșalului G. A. Potemkin și cuprindea în special știri cu caracter militar și administrativ. Este foarte posibil, deși dovezi încă nu există, să fi făcut parte din redacție și reprezentanți ai boierimii autohtone. Pentru primele patru numere periodicitatea a fost respectată, ele apărând între 18 februarie și 4 martie la interval de o săptămână. Cel de-al cincilea număr ieșea însă după o întârziere de aproximativ trei săptămâni, ceea ce ar putea să semnaleze iminenta încetare a apariției. De altfel, în prospectul difuzat probabil la începutul anului 1790 se menționa că gazeta era editată pentru scurta perioadă în care trupele rusești, aflate în război cu turcii, cantonau la Iași, în iarna 1789–1790. Numerotarea paginilor la primele două numere s-a făcut de la 1 la 4. Cu cel de-al treilea se trecea însă la o numerotare continuă a paginilor, de la 9 la 20, ceea ce sprijină ipoteza că între 4 martie și 1 aprilie a apărut un singur număr. **C. de M.** este primul periodic editat pe teritoriul Principatelor Române. Difuzarea lui printre boierii din Iași trebuie să fi fost destul de mare din moment ce fondurile provenite de la abonamente au permis „gratificarea" a 260 de ostași ruși aflați în convalescență. Conținutul este, în linii mari, puțin interesant. În primul număr, un A. M. închina o odă, compusă în latină, împărătesei Ecaterina a II-a. Nu este exclus ca sub cele două inițiale să se ascundă un reprezentant al protipendadei locale. Această odă este însă singurul text literar inserat și totodată unul dintre puținele care ar putea să ateste o posibilă participare a unui român la redactarea gazetei. *R.Z.*

COURRIER ROUMAIN, LE, publicație care a apărut la Paris, bilunar, între 1953 și, probabil, 1968, sub direcția lui Constantin

Arsene. O mențiune din frontispiciu – „Le premier journal publié dans le pays roumain, le 8 Avril 1829, par J. Heliade Rădulesco" – sugerează ideea de continuitate culturală, intenția fondatorilor revistei de a se menține, dincolo de granițele țării, în tradițiile presei românești. Revista, imprimată prin șapirografiere, este alcătuită din două secțiuni: prima, scrisă în franceză și engleză, este consacrată actualității politice internaționale, în special evenimentelor care privesc și situația României. Semnează aici G. Mugur, Fred Reiser și mai rar, Pamfil Șeicaru. Cea de a doua secțiune, aflată sub același frontispiciu, dar scrisă în românește, este în cea mai mare măsură, uneori chiar în totalitate, dedicată problematicii culturale și cuprinde cronici literare, eseuri, însemnări, semnalări de publicații din exil, sporadic chiar versuri. Pamfil Șeicaru, care semnează majoritatea comentariilor politice (*Cum merg lucrurile în țara ocupată, Moravuri comuniste din colonia RPR* etc.), este deopotrivă preocupat de destinul culturii și al literaturii române. Textele sale, multe cu vădit caracter memorialistic, nu evită nici actualitatea literară din țară și din exil, cu implicațiile politicului în domeniul culturii (*Literatura partinică, Alhimia exilului. Alexandru Busuioceanu*), autorul fiind interesat în special de situațiile-limită ivite în peisajul literar contemporan. Analiza lor conduce, ca în *Cazul Noica* (1961), la punerea în discuție a atitudinii românilor din exil față de situații concrete, condamnând, cu vehemență, impasibilitatea unora, printre care Emil Cioran, Mircea Eliade sau Brutus Coste. Publicat sub genericul „Din dosarele exilului", *Cazul Noica* se convertește – pornind de la *Lettre à un ami lointain* (scrisoare adresată de Cioran lui Constantin Noica și publicată în „Nouvelle revue francaise" la 1 august 1957, republicată aici în numărul 193/1961) – într-o incursiune în operă, un pretext de investigare a evoluției spiritului cioranian în spațiul cultural francez: „Emil Cioran a fost pătruns de subtilitatea limbii literare, dar nu și de spiritul francez, de acel scepticism nuanțat, de acea virtuozitate de a răstălmăci ideile, multiplicând cu voluptate aforismele incertitudinii. [...] O întrebare: Este posibil ca cineva să-și însușească un spirit care nu intră în dimensiunile lui spirituale?" Dezbaterea punct cu punct a ideilor controversatei „scrisori" implică și numeroase acuze („lipsă de delicatețe sufletească", „acrobație a sofismelor", „insistență de a ne convinge că nu are nimic cu fosta lui patrie"), azvârlite cu o anume amărăciune, căci, declară Șeicaru, „Nu ne este, desigur, indiferentă atitudinea unui român care, izbutind să-și creeze un prestigiu literar, să obțină audiența elitei intelectuale franceze, accentuează renegarea prin insulte aduse neamului căruia, fatalitate biologică, aparține totuși", De „cazurile" vieții literare se ocupă în paginile revistei și St. Georgescu Olenin. Sosirea în Franța, după extraordinara carieră literară românească, a lui Petru Dumitriu (*Păstârnacul reperist*, 186/1960) sau apariția cărților lui Constantin Virgil Gheorghiu (*Un român renegat, arivist feroce*, 183/1960) sunt tot atâtea prilejuri de amendare a atitudinii morale a scriitorului român. Sporadic, este prezent și Virgil Ierunca, de cele mai multe ori însă cu texte reproduse după alte publicații ale exilului. *M.P.-C.*

COVACI, Aurel (13.II.1932, Oradea – 18.V.1993, București), traducător. Este fiul Eufemiei (n. Hoduț) și al lui Vasile Covaciu (numit inițial Lupu), gardian public și apoi plutonier de miliție, și frate cu Ioan Covaci. După ce își face studiile liceale la Beiuș și Oradea (1942–1950), **C.** se angajează, la București, ca redactor la revista „Flacăra" și ulterior la „Contemporanul" (1951–1954), câțiva ani fiind concomitent și cursant la Școala de Literatură „M. Eminescu", pe care o urmează în două serii (1951–1953, 1954–1958). Denunțat că la 15 septembrie 1956, în casa sa, la o întâlnire studențească, au avut loc discuții „dușmănoase", **C.** este arestat în martie 1958, anchetat și condamnat pentru „crimă de uneltire împotriva ordinei sociale" la trei ani de detenție, din care a executat doi. După eliberare își câștigă existența ca muncitor caloriferist, interzicându-i-se vreme de cinci ani dreptul la semnătură. Este interpret de limba engleză la întreprinderea Semănătoarea (1961–1963) și organizator de excursii la Oficiul Național de Turism (1963–1964). În 1965, serviciul de cadre al Universității din București îi respinge cererea de reînmatriculare în anul al patrulea, astfel că rămâne cu studiile neterminate. Debutase înainte de detenție ca traducător, cu *Țara Muravia* de Andrei Tvardovski (1954), urmată de alte câteva transpuneri din poezia sovietică, și abia peste mai bine de un deceniu, la recomandarea lui Tudor Vianu, va traduce și publica *Lusiada* de Camões (1965). În 1988, i se demolează casa și tracasările pentru obținerea unei locuințe noi îl îmbolnăvesc grav, grăbindu-i sfârșitul.

C., unul dintre cei mai talentați și prolifici traducători români, poliglot care spre sfârșitul vieții știa bine treisprezece

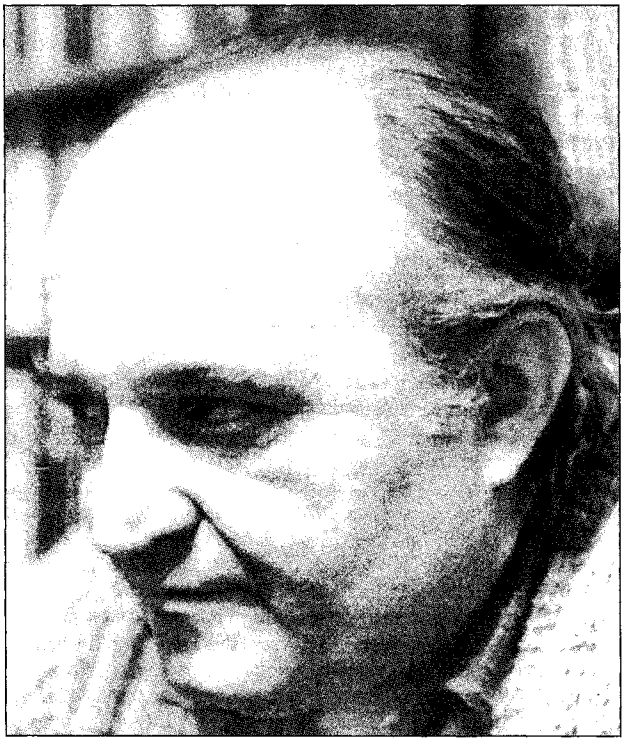

limbi, a îmbogățit cultura română cu traduceri din literaturile engleză (W. B. Yeats, T. S. Eliot, John Keats, John Milton, Byron), americană (W. C. Williams, Carl Sandburg), latino-americană (José Hernández, O. R. Castillo, Pablo Neruda, José Martí, Ernesto Sábato), franceză (Pierre Corneille), germană (Goethe, Wieland), italiană (Torquato Tasso, G. Basile, Corrado Alvaro), portugheză (Camões), rusă (Andrei Tvardovski, Marina Țvetaeva, E. Baratânski), spaniolă (Quevedo, Tirso de Molina, Lope de Vega), indiană și africană. Pentru omul-computer, cum a fost denumit, cunoscător al nuanțelor limbii în care a tradus și al limbilor din care a tradus, „fidelitatea față de original nu însemna doar exactitatea filologică și prozodică a transpunerii, ci recuperarea sensurilor lăuntrice, a muzicii pe care numai cineva bine școlit în ale armoniei și contrapunctului o poate auzi" (Dan Grigorescu). A fost de mai multe ori distins cu premii ale Uniunii Scriitorilor: în 1971 pentru W. C. Williams, *Poeme* și C. Alvaro, *Întâlniri în dragoste*; în 1975 pentru Tirso de Molina, *Teatru*; în 1983 pentru dramaturgia lui Pierre Corneille și Lope de Vega. **C.** „reprezintă un exemplu poate unic pe plan mondial. Cunoscător perfect al mai multor limbi romanice, germanice și slave, [...] a tradus aproape congenial cinci epopei sau poeme epice de mari proporții, fiecare din altă limbă, și fiecare în forma fidel originară. Pe lângă aceasta a mai tălmăcit, tot în versuri și cu aceleași calități, numeroase piese de teatru, îndeosebi din baroc și din romantism, precum și mii de poeme lirice, începând din Antichitate și până în ultima actualitate a veacului nostru. Nu mai luăm în considerație faptul că tot el a transpus unele proze românești de sute de pagini în limbile spaniolă și engleză" (Edgar Papu).

Traduceri: A. T. Tvardovski, *Țara Muravia*, București, 1954; K. Simonov, *Versuri alese*, București, 1955; *Antologia poeziei sovietice*, București, 1955 (în colaborare); Luis de Camões, *Lusiada*, pref. Ovidiu Drimba, București, 1965; W. B. Yeats, *Versuri*, pref. M. Miroiu, București, 1965; ed. îngr. și pref. Mihaela Anghelescu-Irimia, București, 1996; G. Basile, *Pentameronul sau Povestea poveștilor*, pref. Petru Creția, București, 1967; John Keats, *Versuri*, pref. Edgar Papu, București, 1969; Torquato Tasso, *Ierusalimul liberat*, pref. Ovidiu Drimba, București, 1969; T. S. Eliot, *Poeme*, pref. Nichita Stănescu, București, 1970; Don Francisco de Quevedo y Villegas, *Don Pablos Buscón și alte povestiri*, pref. Cornel Mihai Ionescu, București, 1970, *Versuri*, pref. Cornel Mihai Ionescu, București, 1970; Marina Țvetaeva, *Poezii*, pref. A. E. Baconsky, București, 1970 (în colaborare cu Ioan Covaci); W.C. Williams, *Poeme*, pref. Petru Popescu, București, 1971; Corrado Alvaro, *Întâlniri în dragoste*, I–II, București, 1971; Guillermo Diaz-Plaja, *Federico García Lorca. Opera lui și influența ei asupra poeziei spaniole*, București, 1971 (în colaborare cu Virgil Athanasiade); José Hernández, *Martin Fierro*, pref. Edgar Papu, București, 1972; John Milton, *Paradisul pierdut*, pref. Petre Solomon, București, 1972; H. Kahlau, *Motanul încălțat*, București, 1973; O. R. Castillo, *Jertfa sărutului*, pref. trad., București, 1973; Pablo Neruda, *Mătasea și metalul (poeme de dragoste)*, București, 1973; Ernesto Sábato, *Despre eroi și morminte*, pref. Darie Novăceanu, București, 1973; ed. îngr. Angela Martin, pref. Paul Alexandru Georgescu, București, 1997; *Antologie de poezie neerlandeză, olandeză și flamandă*, îngr. Venera și Al. Urechia, pref. Garmt Stuiveling, București, 1973 (în colaborare); Tirso de Molina, *Seducătorul din Sevilla. Musafirul de piatră*, București, 1973, *Teatru*, pref. A. Ionescu, București, 1975; José Martí, *Versuri*, pref. trad., București, 1974; Evgheni Baratânski, *Lirice*, București, 1974; David Kugultinov, *Asemeni soarelui*, pref. trad., București, 1975; *Antologia umorului spaniol*, București, 1975 (în colaborare cu Paul Alexandru Georgescu); A. Neto, *Simfonia speranței*, București, 1977; Chr. M. Wieland, *Oberon*, pref. Dan Grigorescu, București, 1978 (în colaborare cu Laura Dragomirescu); Carl Sandburg, *Oamenii, da, oamenii!*, București, 1981; Corneille, *Teatru*, îngr. Vasile Covaci, introd. Romul Munteanu, București, 1983; Lope de Vega, *Peribáñez. Fuente ovejuna*, pref. A. Ionescu, București, 1983; Byron, *Opere*, I, îngr. Lia-Maria Pop, introd. Dan Grigorescu, București, 1985 (în colaborare cu Petre Solomon și Virgil Teodorescu); J. A. Goytisolo, *Pașii vânătorului*, pref. A. Ionescu, București, 1986; *Împlinire (Florilegiu de poezie lituaniană contemporană)*, pref. trad., București, 1988; Sitakant Mahapatra, *Violența pașnică*, București, 1991; Edgar Wallace, *Omul de la „Carlton"*, București, [1992]; Sven Elvestad, *Omul care a jefuit orașul*, București, 1992; Ostend Sjöstrand, *Cel mai îndepărtat liman*, ed. bilingvă, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1993; Henry Miller, *Tropicul Cancerului*, București, 1997 (în colaborare cu Carmen Pațac și Antoaneta Ralian); Ivan Kotlearevskyi, *Eneida*, București, 2001 (în colaborare cu Ioan Covaci).

Repere bibliografice: Papu, *Lumini, 389*; Stela Covaci, *Aurel Covaci (note bibliografice)*, ALA, 1994, 8 mai; Dan Grigorescu, *Aurel Covaci*, RL, 1994, 19; Alex. Ștefănescu, *Aurel Covaci*, RL, 1994, 19; *Dicț. scriit. rom.*, I, *694–695*. *I.D.*

COVACI, Ioan (30.I.1940, Oradea), poet, prozator și traducător. Este fiul Eufemiei (n. Hoduț) și al lui Vasile Covaciu; e frate cu Aurel Covaci. După absolvirea Liceului „Emanuil Gojdu" din localitatea natală, devine student al Institutului „Maxim Gorki" din București, de unde este însă exmatriculat în anul al doilea (1958), ca urmare a arestării fratelui său și a condamnării acestuia pentru „crimă de uneltire împotriva ordinei sociale". Este nevoit să lucreze ca factor poștal (1958), frezor (1959), asistent de farmacie (1963). Datorită relaxării politice din 1964, se poate înscrie din nou la facultate, de această dată la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, pe care o va absolvi în 1969. A fost redactor la Agerpres (1970–1989), redactor-șef la Rompres (1990–1992), director al Editurii F.F. Press (1993–1999). Este membru al Uniunii Ziariștilor din România din 1974. De-a lungul carierei a primit Premiul pentru reportaj al Agenției Poloneze de Presă (1987), Premiul pentru comentarii al Consiliului Ziariștilor (1988), Premiul unic pentru proză scurtă al revistei „Familia" (1994), Premiul pentru traduceri al Asociației Scriitorilor din București (1997). A colaborat la „Familia", „Cronica", „Ialul literar", „Contemporanul", „România literară", „Luceafărul" ș.a.

Trăind într-o epocă „ieșită din țâțâni", străin de compromis și imun la ademenirea gloriei efemere, **C.**, poet prin excelență, a ales să-și „spună" poeziile prietenilor, iar de scris, le-a scris pe ale altora, dedicându-se traducerii. Așa se face că volumele apărute începând cu anii '70 la Editura Univers, volume ce l-au consacrat, sunt transpuneri din scrieri semnate de Marina Țvetaeva, Konstantin Balmont, Andrei Voznesenski, Evgheni Evtușenko, de poeți clasici chinezi, de poeți ucraineni sau letoni contemporani. Aplecat cu precădere spre lirică, și îndeosebi spre cea contemporană, **C.** are meritul de a fi schițat prin traducerile sale o panoramă a poeziei letone și de a fi selectat și tradus din cei mai reprezentativi lirici ruși ai secolului al XX-lea. Tălmăcirile sale se caracterizează printr-o

acurateţe poetică remarcabilă, surprinzând şi redând individualitatea tonului fiecărui autor în parte, oricât de diferiţi ar fi fost aceştia. După o carieră strălucită de traducător, **C.** surprinde publicul, dezvăluindu-şi prin volumul *Trident* (2002) alte două ipostaze – de poet şi prozator original, influenţat subtil, cel puţin în poezie, de textele traduse de-a lungul vieţii.

SCRIERI: *Trident*, pref. Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 2002. **Traduceri**: Marina Ţvetaeva, *Poezii*, pref. A.E. Baconsky, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Aurel Covaci); Aleksandr Grin, *Fugara pe ape*, Bucureşti, 1971; *Peştera duhurilor din muntele de la Soare-Apune. Antologie de proză chineză antică*, Bucureşti, 1971; Andrei Voznesenski, *Umbra sunetului*, Bucureşti, 1973; Evgheni Evtuşenko, *Poezii*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Victor Frunză); *Poemul lunii. Antologie de literatură chineză clasică*, Bucureşti, 1975; Imants Ziedonis, *Epifanii*, Bucureşti, 1975, *Labirinturi*, Bucureşti, 1981, *Basme multicolore*, Bucureşti, 1988 (în colaborare cu Denisa Fejes); Konstantin Balmont, *Sub cerul nordului*, Bucureşti, 1975; *Din cântecele Chinei antice*, Bucureşti, 1976; Ivan Kovaci, *Fruntea singurătăţii*, Bucureşti, 1980; *Trei poeţi din Tang: Li Tai-Pe, Van Vei, Du Fu*, Bucureşti, 1980; Aleksei Pisemski, *La cumpăna veacului*, I, Bucureşti, 1981; *Şalmugra. Antologie de proză S.F.*, Bucureşti, 1981; Mihail Ancearov, *Crângul de cimişir*, Bucureşti, 1982; Cinghiz Aitmatov, *O zi mai lungă decât veacul*, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Denisa Fejes); *Poeţi letoni contemporani*, Bucureşti, 1987; Ivan Stadniuk, *Războiul*, I-III, Bucureşti, 1986-1987; Svetlana Aleksievici, *Războiul nu are chip de femeie*, Bucureşti, 1989; Aleksandr Soljenițân, *Arhipelagul Gulag*, II, Bucureşti, 1998; Ivan Kotlearevskyi, *Eneida*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Aurel Covaci); Ivan Franko, *Poezii alese*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Extazele lui Balmont*, RL, 1976, 18; Dan Grigorescu, *Trei poeţi chinezi*, CNT, 1978, 20; Nicolae Balotă, *Texte mirabile*, RL, 1978, 47; Dan Grigorescu, *Imants Ziedonis*, CNT, 1981, 44; Irina Petraş, *„Crângul de cimişir"*, ST, 1982, 10; Viorel Sâmpetrean, *„Eneida" ucraineană în versiune românească*, „ABC", 2001, 4; Marie-Louise Semen, *Trident*, LCF, 2002, 26; Ana-Maria Brezuleanu, *De trei ori poet*, „Zorile", 2002, 9; Carmen Brăgaru, *Ion Covaci, „Trident"*, „Kitej-grad", 2002, 8-9; Cristian Mugur, *Un „pre-şaizecist" recuperat*, RL, 2002, 43. *C.Br.*

COVAL, Dumitru (6.VI.1939, Sângeri, j. Iaşi), jurnalist, istoric şi critic literar. Este fiul Agafiei (n. Rotaru) şi al lui Vasile Coval, ţărani. După absolvirea, la Chişinău, a Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii de Stat din Moldova (1961), lucrează la cotidianul „Moldova socialistă". Doctor în filologie, între anii 1986 şi 1992 activează ca decan al Facultăţii de Jurnalistică a Universităţii de Stat din Moldova, iar din 1989, ca şef al Catedrei de teorie şi practică a presei la aceeaşi universitate.

C. cercetează îndeosebi fenomenul jurnalistic din secolul al XIX-lea, alcătuind culegeri de texte selectate din presa periodică românească a timpului, semnate de Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, Al. Russo, B.P. Hasdeu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, M. Eminescu, T. Maiorescu (*Ecouri dintr-un secol. Pagini din presa periodică moldovenească a secolului XIX*, 1991). A scris şi lucrări în care studiază legătura dintre evoluţia jurnalisticii naţionale şi procesul de statornicire a genurilor şi speciilor artistice autohtone, precum şi rolul marilor scriitori ai timpului în iniţierea şi dezvoltarea presei periodice, în primul rând a celei literare.

SCRIERI: *File din istoria presei democratice moldoveneşti*, Chişinău, 1970; *Ecouri dintr-un secol. Pagini din presa periodică moldovenească a secolului XIX*, Chişinău, 1991; *Periodiceskaia peceat'i moldavskii literaturnâi protess*, Chişinău, 1992; *Din istoria jurnalisticii româneşti. Secolul XIX – începutul secolului XX*, Chişinău, 1992.

Repere bibliografice: S. Pânzaru, *Dumitru Coval. Bibliografie*, Chişinău, 1996. *S.P.*

COVALCIUC, Dumitru (2.I.1947, Oprişeni-Cernăuţi), prozator, istoric literar şi folclorist. După absolvirea Facultăţii de limbi străine a Universităţii din Cernăuţi (1971), a fost şef de secţie la ziarul „Zorile Bucovinei", preşedinte al cercului Arboroasa şi director al Institutului Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitrie Onciul".

C. desfăşoară o activitate intensă de valorificare a moştenirii culturale a românilor din nordul Bucovinei, editează analele „Ţara Fagilor" (din 1992), revistele trimestriale „Mioriţa" (din 1992), „Codrul Cosminului" (din 1993), „Calendarul creştin ortodox al românilor bucovineni" ş.a. Este autor al unor colecţii de folclor din Bucovina, apărute începând din anul 1992. Colaborează la *Folclor din Ţara Fagilor* (Chişinău, 1993). Scrie, de asemenea, poezie şi schiţe cu caracter istorico-documentar.

Culegeri: *Cucule, ce pene porţi? Cântece de cătănie şi război*, Cernăuţi, 1992; *Folclor din Ţara Fagilor*, Chişinău, 1993 (în colaborare); *202 cântece din Bucovina*, Cernăuţi, 1996; *Poveşti şi snoave din Bucovina*, Cernăuţi, 1994; *Legende populare din Bucovina*, Cernăuţi, 1995.

Repere bibliografice: Grigore Bostan, *Destin şi spirit arborosean*, „Ţara Fagilor" (Târgu Mureş-Cernăuţi), 1996, 3-10. *G.B.*

COZMIN, Marta (pseudonim al Martei Pop; 31.I.1930, Bucureşti), prozatoare. A absolvit Facultatea de Matematică-Fizică din Bucureşti în 1956. A debutat cu volumul de proză scurtă *Geamantanul din America*, în 1969. Acesta, precum şi următorul, *Câinele şi gramofonul* (1973), dezvăluie o autoare extrem de înzestrată pentru genul scurt, amestecul de ironie, duioşie şi umor caracterizând majoritatea schiţelor, în care evoluează personaje bine conturate, chiar dacă ele se înscriu mai totdeauna în banalul cotidian. Uneori comicul e atenuat de o undă de melancolie, ca în *Obsesia, O linguriţă de şerbet* sau *Năzdrăvana Alisa*. Întreaga recuzită este preluată şi în romanul *Tandem sau Să vorbim despre palmieri* (1984), pentru care primeşte Premiul Uniunii Scriitorilor. La suprafaţă umoristic, constituindu-se într-o lectură uşoară, romanul are la bază un proverb arab („Dacă te afli în posesia adevărului, e bine să-l spui, dar şi mai înţelept e să vorbeşti despre palmieri") şi descrie condiţia unei familii de intelectuali în societatea comunistă, pentru care unica soluţie de supravieţuire morală şi spirituală este „hazul de necaz". În volumele *Cocoşul de apă* (1971), *Porţile vântului* (1975), *Degetarul de ceaţă* (1976), *Croitorul de poveşti* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor) ş.a., se înfăţişează o altă latură a personalităţii prozatoarei, surprinsă de la început de critici, şi anume aceea de „om sălbăticit de dorul copilăriei" (Dana Dumitriu). Aici autoarea nu se limitează la

repovestirea sau modernizarea poveștilor clasice, ci propune eroi originali, care farmecă prin umor, imaginație și spirit ludic.

SCRIERI: *Geamantanul din America*, București, 1969; *Cocoșul de apă*, București, 1971; *Câinele și gramofonul*, București, 1973; *Porțile vântului*, București, 1975; *Marea la ora șase*, București, 1976; *Degetarul de ceață*, București, 1976; *Supraviețuitorii*, București, 1980; *Croitorul de povești*, București, 1980; *Tandem sau Să vorbim despre palmieri*, București, 1984; *Sora păpădiilor*, București, 1984; *Umbra poveștilor*, București, 1986; *Teatru*, I–II, București, 2000; *Primăvara la Zürich*, București, 2001.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Marta Cozmin, „Cocoșul de apă"*, RL, 1972, 21; George Pruteanu, *„Câinele și gramofonul"*, CL, 1973, 16; Sorin Titel, *Două volume de povestiri*, RL, 1973, 32; Paul Dugneanu, *Marta Cozmin, între ironie și sentimentalism*, O, 1981, 27; Roxana Racaru, *Vis cu magnolii în iarnă*, RL, 2002, 29. *C.Br.*

CRAIA, Sultana (17.III.1948, Mihail Kogălniceanu, j. Constanța), critic literar. Este fiica lui Zisula Craia, aromân din Munții Pindului stabilit în România în 1938, nepot al poetului Zicu A. Araia, și a Taisiei, basarabeancă refugiată dincoace de Prut după invazia sovietică din iunie 1940. **C.** face școala primară și liceul la București, tot aici urmează și Facultatea de Filologie, luându-și licența în 1971. Este o vreme redactor la „Livres roumains", apoi la revista aromânilor, „Deșteptarea". Mai lucrează, ca redactor-șef adjunct, la „Universul cărții", după care se încadrează redactor-cercetător la Biblioteca Națională. Debutează în „România literară" în 1971, cu articolul *Există un baroc românesc?* Publică frecvent în „Limbă și literatură", „Ramuri", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Revue roumaine", „Dimândarea", „Universul cărții".

C. debutează editorial în 1983, cu eseul *Aventura memoriei*, consacrat operei lui Zaharia Stancu. Poezia și proza acestuia sunt examinate fără concesii si complezențe, dar și fără duritățí față de scăderile, în plan sociologic mai cu seamă, ale romanelor scriitorului. Prezentat ca un autor al marilor contraste, Zaharia Stancu este înfățișat printr-o dublă aspirație: „către imund și către diafan, cu disponibilitate egală pentru lirismul cel mai pur și pentru pamfletul cel mai truculent"; tocmai pamfletul exagerat dăunează însă echilibrului artistic al scrierilor sale, coborându-le adesea la nivelul unui stânjenitor *parti-pris* ideologic. Creația lui Zaharia Stancu e definită în general corect, ca izvorând din rememorarea trăirilor anterioare, ca „o replică împotriva timpului, un remediu împotriva uitării". Propensiunea literaturii române către rustic și liric face obiectul celei de a doua cărți scrise de **C.**, *Orizontul rustic în literatura română* (1985). Literatura de gen a celor mai de seamă scriitori români, poeți și prozatori, este analizată aici dintr-o perspectivă ce ar putea fi rezumată, fie și parțial, prin versul lui Lucian Blaga „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat". **C.** demonstrează că, în genere, „înnoirea poeziei românești se dezvoltă pe un substrat tradițional vechi și foarte vechi. Orice ferment exterior — simbolism, expresionism, suprarealism, ermetism — nu face decât să potențeze un fond de creativitate generat de o realitate în care orizontul rustic este o dimensiune fundamentală". În *Fețele orașului* (1988), autoarea urmărește „constituirea unor tipologii specifice lumii urbane, succesiunea vârstelor orașului românesc", începând de la romanele scrise de Dimitrie Bolintineanu, într-o epocă în care proza era încă în căutarea unui stil, a unei identități estetice. Sunt remarcate copilăria prelungită a scrisului românesc, maturizarea lui înceată. Scriitorii noștri — afirmă **C.** -„vor avea aspirația personajelor superioare, dar le vor reuși întotdeauna mai cu seamă personajele detestabile, cel puțin atunci când vor avea o perspectivă maniheistă (și o vor avea de la Nicolae Filimon până la G. Călinescu)". O altă carte, *Vis și reverie în literatura română* (1994), reia teme din *Orizontul rustic...* și din *Fețele orașului*.

SCRIERI: *Aventura memoriei*, București, 1983; ed. (*Zaharia Stancu sau Aventura memoriei*), București, 2003; *Orizontul rustic în literatura română*, București, 1985; *Fețele orașului*, București, 1988; *Vis și reverie în literatura română*, București, 1994; *Francofonie și francofilie*, 1995; *Îngeri, demoni și muieri*, București, 1999; *Dicționar de comunicare*, București, 2001; *Tehnici de informare și comunicare*, București, 2003.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *„Aventura memoriei"*, RL, 1983, 29; Dan C. Mihăilescu, *„Aventura memoriei"*, CNT, 1983, 33; Cristian Livescu, *„Aventura memoriei"*, CRC, 1983, 42; Alexandru Condeescu, *„Aventura memoriei"*, LCF, 1984, 15; Irina Petraș, *„Orizontul rustic în literatura română"*, ST, 1985, 10; Paul Dugneanu, *„Orizontul rustic în literatura română"*, LCF, 1985, 50; Radu G. Țeposu, *„Orizontul rustic în literatura română"*, FLC, 1986, 16; Valeriu Râpeanu, *„Vis și reverie în literatura română"*, „Curierul național. Magazin", 1994, 9; Petraș, *Panorama, 227–231*; Teodor Vârgolici, *„Îngeri, demoni și muieri"*, ALA, 2002, 624; Roxana Olteanu-Roșu, *„Zaharia Stancu sau Aventura memoriei"*, „Meandre" (Alexandria), 2003, 1. *T.V.*

CRAINIC, Nichifor (24.XII.1889, Bulbucata, j. Giurgiu — 21.VIII.1972, București), poet, eseist și memorialist. Nedelea Dobre, plugar sărac și, în răgazul muncilor agricole, cărăuș în București, își trimite fiul, în 1904, la Seminarul Central din capitală. Ambițios, având și exemplul preotului și învățătorului din satul natal, Ion N. Dobre obține rezultate bune, dar la absolvire, în 1912, necăsătorindu-se la vreme, nu poate intra în cinul preoțesc. Diverse slujbe — pedagog, cântăreț bisericesc, impiegat la Casa Corpului Didactic — îi îngăduie să urmeze Facultatea de Teologie, licența luându-și-o în iunie 1916. Elev încă, debutează în 1907, cu o poezie, în revista școlară „Spre lumină" din Iași. Iscălind Nichifor Crainic (nume care va fi înscris ulterior și în actele de stare civilă) și D. I. Nichifor, D. Crainic, I. N. Crainic, Victoria Rațius, **C.** publică versuri și tălmăciri, precum și scurte articole în „Luceafărul", „Revista politică și literară", „Ramuri", „Căminul nostru", „Sămănătorul", „Cosinzeana", „Lumina literară", „Viața românească", „Drapelul", „Drum drept", „Văpaia", „Flacăra", „Viața literară", „Solia", „Capitala" ș.a. În 1916 își adună versurile în volumul *Șesuri natale*; concomitent îi apăreau un florilegiu — *Zâmbete-n lacrimi* — într-o colecție condusă de Al. Vlahuță și traducerea broșurii *Belgia însângerată* a lui Émile Verhaeren. Pe durata războiului este soldat sanitar și lucrează în redacția „Neamul românesc". În 1918 revine în București și colaborează la „Răsăritul", „Revista critică" și „Spicul"; intră apoi în

redacția ziarului „Dacia" și a revistei „Lamura", iar O. C. Tăslăoanu îi încredințează „Luceafărul", reapărut în capitală. De sub tipar îi vor ieși volumele *Icoanele vremii* (1919) și *Priveliști fugare* (1921), conținând memorialistică, tablete și articole, și *Darurile pământului* (1920), ce antologa creația lirică. Grupajul *Cântecele patriei*, inclus aici, este tipărit și separat, într-o colecție populară, în 1925. Eșecul familial, neînțelegerile cu noul director al „Daciei", dar și sfatul lui L. Blaga îl determină pe **C.** să plece în 1920, împreună cu Al. Busuioceanu, la Viena, unde timp de patru semestre audiază cursuri de filosofie și teologie și își îmbogățește cultura muzicală și plastică. Cunoaște, de asemenea, pe Rabindranath Tagore și pe R. M. Rilke, din a căror proză traduce *Sădhanā. Calea desăvârșirii* (1922) și, respectiv, *Povestiri despre bunul Dumnezeu* (1927). În țară trimite versuri și corespondențe la „Ramuri", „Săgetătorul", „Cugetul românesc" și „Gândirea". La aceasta din urmă continuă să scrie și după întoarcerea în București, când își reia locul de la „Lamura". Are un rol important la ziarul „Cuvântul", în care aproape doi ani semnează zilnic, și cu pseudonimele Ioan Valahu, Radu Miroslav, R. Mir. În 1926, pe când era secretar general la Ministerul Cultelor și Artelor, este numit profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, unde va preda până în decembrie 1932, când e mutat la București. Invocând obligațiile didactice, își ceda rubrica de la „Cuvântul" lui Nae Ionescu, dar tot atunci prelua conducerea revistei „Gândirea", imprimându-i orientarea. Prim-redactor la „Curentul" (1928), îl părăsește, se pare, în urma unor divergențe cu Pamfil Șeicaru. Activitatea la catedră, ziaristica și politica (între 1929 și 1931 este deputat, ales pe listele Partidului Național Țărănesc) îl îndepărtaseră de literatură. Totuși, în 1930 i se decernează Premiul Național de Poezie, ceea ce-l va hotărî să-și tipărească versurile scrise după 1920, sub titlul *Țara de peste veac* (1931). Antrenat tot mai mult în luptele politice, scoate în ianuarie 1932 ziarul „Calendarul", în care atacă violent pe fruntașii liberali și camarila regală, pledând pentru Garda de Fier și fascismul european. O parte din articole vor fi strânse în *Lupta pentru spiritul nou*, primul volum fiind intitulat *Germania și Italia* (1941). Suspendat o vreme, „Calendarul" este interzis după asasinarea lui I. G. Duca, iar **C.**, acuzat de instigare, e închis la Jilava, dar după cinci luni va fi achitat. Militând pentru unificarea mișcărilor naționaliste, are un rol de seamă în formarea Partidului Național Creștin, din care însă se vede curând eliminat. Intenționa să-și formeze propriul partid și, neputând să obțină reapariția „Calendarului", se orientează spre „Sfarmă-Piatră", unde i se recunoaște statutul de mentor, și spre „Porunca vremii". Publică volumele de eseuri *Puncte cardinale în haos* (1936), *Ortodoxie și etnocrație* (1938) și elaborează *Programul statului etnocratic* (1937). Dictatura regală îi temperează acțiunile politice; în schimb, **C.** dă la lumină lucrarea de estetică *Nostalgia paradisului* (1940). În același an, era numit *doctor honoris causa* al Universității din Viena și era ales membru al Academiei Române. Scurt timp îndeplinește funcția de ministru al Propagandei. După 23 august 1944, considerat criminal de război, e judecat în contumacie și condamnat la

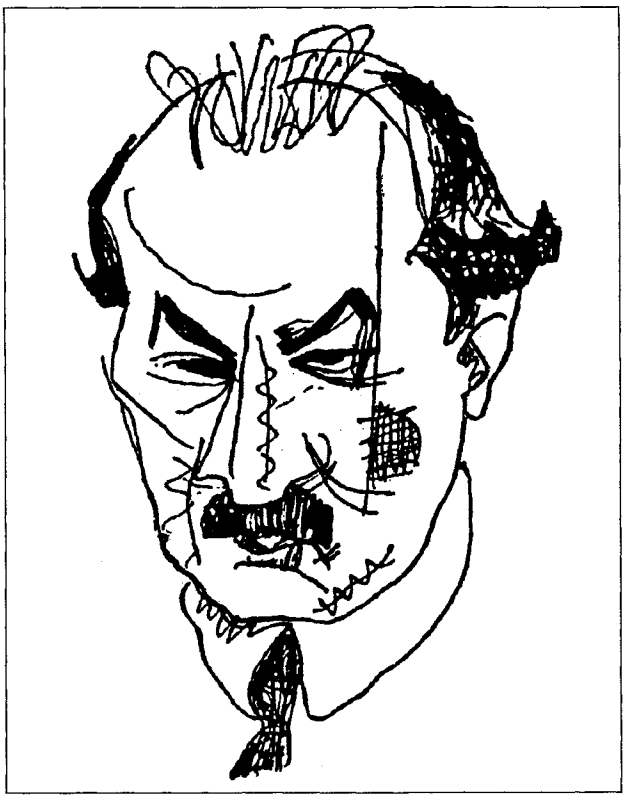

Desen de Marcel Iancu

muncă silnică pe viață. Ascuns timp de trei ani în sate ardelenești, de foștii săi studenți, **C.** se predă în 1947, dar procesul său, început imediat, nu va fi dus la capăt. Fără vreo sentință judecătorească, rămâne în temnița din Aiud până în 1962. La eliberare, i se propune să publice la „Glasul patriei", ceea ce poetul acceptă în speranța că își va putea retipări unele scrieri mai vechi și memoriile. Însă abia postum îi apar *Poezii alese. 1914-1944* și *Șoim peste prăpastie*, conținând „versuri inedite create în temnițele Aiudului" (1990), două volume de *Memorii*, intitulate *Zile albe, zile negre* (1991) și *Pribeag în țara mea* (1996), o nouă ediție a *Nostalgiei paradisului* (1994) ș.a.

Potrivit mărturisirilor proprii, **C.** a ajuns la ideea de „tradiționalism și de ortodoxism, ca formulă a viitoarei dezvoltări a culturii românești", în timpul ședерii la Viena, mediul străin obligându-l să se cunoască mai bine pe sine, ca și poporul din care făcea parte. Aceasta implica, desigur, conștientizarea formulei liricii sale de până atunci. Faptul va duce în final la părăsirea de către poet a uneltelor sale, dar cea dintâi consecință a fost o semnificativă perfecționare a acestora. De obârșie țărănească, format în Seminarul Central, adevărat bastion al ruralității în plin centru al capitalei, nutrit de lectura baladelor și idilelor coșbuciene și fascinat de personalitatea lui N. Iorga, tânărul **C.** se îndreaptă firesc spre sămănătorism. În poezia grupării, asfixiată aproape de clișee și de banalități, volumul său de debut aduce un aer proaspăt, datorat îndeosebi unei

simțiri profunde, autentice. Prin el intră în lirica românească un peisaj – „șesurile nesfârșite", scăldate în lumină, toropite de caniculă, răsfățate în propriul lor belșug, dar și arse de secetă. Esențială însă este expresia unei puternice solidarități între eul liric și natură, a unei legături de sânge, ducând la o intimă asemănare. Sugestii plastice ale acestei solidarități se găsesc pretutindeni, în pasteluri (*Șesuri natale, Amiază, Carmen veris, Un cântec pe secetă*), în „ecourile din străbuni" (*Serenadă de demult, Sfat între haiduci*), în ciclul erotic (*Zâmbete-n lacrimi, Ploaie cu soare*) ori în acela al năzuinței spre transcendent (*Sub specie aeternitatis*). Paralel însă ea este rostită apăsat, în fraze aproape sentențioase. În aceeași modalitate e formulat și crezul artistic (*Poetul, De profundis*, ambele anticipând „testamentul" arghezian). Notabilă e și preferința pentru simboluri, dar cele mai multe („copacul", „paianjenul", „berzele", „lacul"), nu fără aspecte inedite, sunt explicitate oarecum didactic, impresie accentuată și de versificația clasică, deși suficient de variată. Efectul apare diminuat și de unele stângăcii în desenul tablourilor, de o anume edulcorare în erotică, de unele reflexe epigramatice (*Vărul Dionis*) și, mai ales, de lipsa de unitate a ciclurilor. Carențele dispar în bună parte în antologia *Darurile pământului. Cântecele patriei*, bunăoară, relevă un lirism înrădăcinat în trăiri intense, legate de momentele războiului (*Pe drumuri, Departe, în tristul oraș, Soldat murind, Agapă eroică*), predominantă rămânând încrederea în viitor (*Sus inima, Magii*, aici într-o surprinzătoare configurație biblică). Ridicate deasupra circumstanțialului, poeziile devin o cântare a „darurilor pământului", a vieții înțelese în integralitatea ei. Minima restructurare a ciclurilor vechi, completarea lor cu câteva piese noi (*Prinos, Cântecul pământului*, ce amplifică imnic tema din *Alma Mater*) conturează mai bine viziunea particulară, considerată adesea păgân panteistă, dionisiacă. În fapt, evlavia față de natură e o formă a evlaviei față de Creator, întocmai ca la țăranul român, și astfel expansiunile aparțin în cele din urmă trăirii religioase creștine, ce se exprimă mai direct în alte poezii (*Miserere, Domine, Elan, Excelsior*). *Darurile pământului* marchează o maturizare a poetului, relevată deplin în poeziile de după 1920, adunate în *Țara de peste veac*. Precumpănitoare este în continuare trăirea religioasă, care devine însă mai complexă, incluzând tensiuni puternice. Evlavia, fervoarea creștină lasă loc câteodată neliniștii metafizice, îndoielii și chiar începutului de hulă; icoana lui Iisus, a cărui vorbă „înomenea dumnezeirea și îndumnezeia pe om" (*Iisus prin grâu*), ori a Tatălui ceresc, în suprema-i bunătate (*Cântecul apei, Troița, Dezmărginire*), alternează cu icoana celui „ce s-arată puternic în moarte" (*Molimă*), care e inaccesibil omului păcătos într-o lume decăzută (*Cuvântul Tău, Îngerul slavei*), ori chiar cu imaginea unei divinități îmbătrânite, impotente (*Călătorul*); subsecvent, omul ia când un chip titanic, de colaborator al lui Dumnezeu la crearea lumii (*Noul Adam*), când chipul credinciosului comun, conștient de imperfecțiunea sa funciară, când pe al celui posedat de porniri satanice. Alte trăiri – dragostea de patrie (*Cântecul Dunării*) și atașamentul față de țăran (*Glas din câmp*), eșecul erotic, care înseamnă anularea unei posibile existențe desăvârșite (*Terține patriarhale, Elegia celor doi*) – și îndeosebi trăirile provocate de moarte, de la regretul după bucuriile vieții (*Elegie*) la melancolia grea (*Comoara*) și angoasa terifiantă (*Vis, Cântec de seară, Scrisoare*), de la împăcarea resemnată, filosofică (*Geamăna, Euthanasie*) la afirmarea victoriei prin intensitatea vieții (*Eu am trăit*), nuanțează și mai apăsat stările lirice de acum. Și expresia s-a rafinat substanțial, lexicul s-a îmbogățit mult, prin aproprierea unor plastice cuvinte neaoșe („om mistreț", „răbduriu", „caraulă", „vâlvoare", „mas", „arcer"), dar și prin formarea altora („pretutindenească", „înomenea"), fraza devine mai concisă, renunțându-se la o serie de elemente relaționale, imaginile insolite abundă, iar metaforele tind la o funcție larg revelatoare. Peisajele, puține, capătă aspecte expresioniste, iar discursul, câteodată ermetic, oracular, debușează alteori în poezie „pură" (*Pasăre albă, Sub curcubeu*). Prin însușirile ei, *Țara de peste veac* stă alături de marile cărți de poezie din deceniul al treilea al secolului al XX-lea. Nu la același nivel se situează versurile lui **C.** tipărite postum sub titlul *Șoim peste prăpastie*. Victorie a spiritului, ele poartă totuși amprenta condițiilor în care au fost create. Expresia directă a trăirilor atroce din temniță e cu totul rară (*Cântec bolnav, Cântec de după gratii, O păsărică, Cântecul foamei*), prevalând una indirectă, ce schițează tablouri angoasante (*Desrădăcinat, Mustrările, Ghionoaea, Întuneric*) ori, contrastant, de o luminozitate feerică (*Hohot de lumină, Renaștere, Grigoresciană, Seceriș*). Rareori însă imaginile nu le amintesc pe acelea din volumele anterioare ori chiar pe ale altor poeți. Pe de altă parte, eufonia, răspunzând negreșit unei nevoi mnemotehnice, sfârșește prin a deveni mecanică. Aceeași cauză a impus, probabil, și recursul masiv la trama epică. Aproape impecabile

în construcție, aducând eroi memorabili, baladele cuprinse în volum (*Fata din Heliodaur, Zora, Dolores, Baldovin și Miralina* ș.a.) aparțin unei alte vârste a literaturii române. Propria vrere și destinul au făcut ca, în ciuda talentului, **C.** să nu lase o operă poetică rotunjită.

Dar talentul poetic nu a rămas nevalorificat; împreună cu alte aptitudini, legate de temperamentul combativ și de enorma energie comprimată, avea să fie bine utilizat în propovăduirea „formulei de dezvoltare a culturii românești". Modalitatea adoptată nu a fost studiul critic, „științific", ci articolul de ziar, ancorat în stricta actualitate, precum și eseul. Impulsul inițial e îndeobște polemic, **C.** procedând la demontarea și respingerea aserțiunilor enunțate de adversari, nu fără scăpărări de ironie și sarcasm, ce duc, de multe ori, la expresii tari, la violente injurii. Adesea, el face loc somptuoaselor evocări ale unor mari simboluri culturale, portretelor vii, cu precizia detaliului plastic, scurtelor narațiuni și chiar amintirilor personale, scăldate într-o undă de lirism. Altă dată, amprenta hotărâtoare este pusă de contactul direct, fierbinte, cu un auditoriu real sau imaginat. Fraza e mlădioasă, bătută în figuri de stil deloc banale, cu definiții lapidare, memorabile. Citate bine alese din scrierile unor spirite congenere (H. Keyserling, Miguel de Unamuno, N. Berdeaev) se integrează ca dovezi suplimentare ale demonstrației. De la un eseu la altul, ideația se arată a fi mai cuprinzătoare. Punctul central, veritabil *nexus formativus*, îl constituie faptul că singura religie revelată este creștinismul, forma sa cea mai pură constituind-o ortodoxia. În această lumină, vremurile moderne sunt „descumpănite" sau pradă haosului, întrucât de aproape două secole „titanii ateismului", printre care se numără partizanii pozitivismului, ai darwinismului și marxismului, au provocat o „descreștinare" a păturii culte europene. Alegoria unei lupte „între Apollo și Iisus", dintr-un splendid eseu din 1927, era precedată de câteva luări de poziție mai explicite. Încă din 1920 **C.** se despărțea de Titu Maiorescu, considerat promotor la noi dacă nu al ateismului, măcar al unui indiferentism religios. Mai dificilă va fi ruptura de N. Iorga, al cărui sămănătorism a corespuns inițial imperativului epocii (realizarea idealului de unitate națională), dar a cărui perpetuare după război ar fi putut fi primejdioasă, necesară fiind acum „încreștinarea" culturii. Și întrucât, ca să existe, o cultură trebuie să fie originală, cu un caracter specific național, condiția suficientă e menținerea într-un sănătos tradiționalism. O serie de eseuri (*A doua neatârnare, Sensul tradiției, Spiritualitate* etc.) clarifică raportul de inerență dintre național, tradițional și ortodox. Pentru **C.**, tradiționalism înseamnă în cele din urmă „disciplina lăuntrică ce călăuzește creșterea unui neam", „tehnica vieții lui sufletești", care, în cazul românilor, nu poate fi decât ortodoxia. Ca urmare, el va combate vehement îndrumările de „europenizare", ce postulau absența unei „tradiții" naționale, precum și o funciară ireligiozitate a poporului român. Pe de altă parte, sunt prezentate cu patos rar exemplele pozitive (N. Bălcescu, G. Coșbuc – „poetul rasei noastre", N. C. Paulescu ș.a.) Eseistul se distanțează totuși de teoriile izolaționiste, recunoscând „consumul" culturilor străine și, în plan creator, asimilarea lor. Mai mult, el subliniază necesitatea unei conjugări între naționalism și ecumenismul creștin. Credința nestrămutată îl va face, de asemenea, să desființeze, într-un eseu bine articulat (*Rasă și religiune*), pretențiile teoreticienilor naziști de a întemeia o „Deutschreligion", implicit rasismul. De altfel, programul politic al lui **C.** propune un naționalism antidemocratic, antisemit, totalitarist și corporatist, întemeiat însă pe evanghelia creștină, excluzând deci crima, violența în genere. Contribuție majoră la constituirea „gândirismului", eseurile lui **C.** pregătesc terenul și pentru o abordare mai sistematică. Sub un anume aspect, *Nostalgia paradisului* este prezentarea unei doctrine privind arta și cultura, în conformitate cu ortodoxia. Însușindu-și de la Dionisie Areopagitul ideea „modului teandric" (exprimată liric deja în poemul *Iisus prin grâu*), autorul interpretează ivirea operei artistice ca participare a omului la creația divină: în om există Dumnezeu și acesta lucrează prin brațul omenesc. Chipul divin, întipărit în toată făptura, și necesitatea de a-i semăna călăuzesc pe artist. Altfel spus, artistul, mai exact geniul, e animat de o irepresibilă „nostalgie a paradisului", căreia i se datorează atât putința de a concepe frumosul, cât și energia realizării lui. În acest mod, geniul și sfântul se situează în același plan, funcțiile lor fiind aceleași. Interpretarea textelor doctrinare merge mână în mână cu examinarea critică a unor concepții moderne și în ceea ce privește raporturile dintre cultură și religie, dintre cultură și civilizație, locul și rolul inspirației, stilul și finalitatea artei. Și de această dată, **C.** respinge o erudiție pretențioasă, ostentativă, discursul luând deseori o turnură lirică sau chiar colocvială. Graba redactării și eludarea unor etape, ce se resimt pe alocuri, nu împiedică *Nostalgia paradisului* a fi un închegat tratat de estetică și filosofie a culturii în viziune ortodoxă.

În prima fază a carierei ziaristice, **C.** a dat la iveală și câteva proze scurte, „icoane" și „priveliști fugare", interesante fiind îndeosebi impresiile de călătorie în Basarabia și în Transilvania. Excelente pagini memorialistice conținea și *Coupo Santo*, inclus de autor în *Puncte cardinale în haos*, în care se relata participarea la serbările felibrilor. Pe de altă parte, prilejuri diferite i-au impus scriitorului și îndrumătorului cultural și politic rememorarea unor episoade biografice. Un ciclu de articole detalia astfel istoria ziarului „Calendarul", în intenția de a proba opiniei publice nevinovăția directorului său. La fel, „mărturisirile" făcute în 1932 studenților la Facultatea de Litere constituiau nu doar expresia unui crez artistic, ci și o evocare a anilor copilăriei. Toate anticipează memoriile redactate între anii 1944 și 1947. Primul volum, *Zile albe, zile negre*, se prezintă, mai ales în partea de la început, ca un bildungsroman. Zarișteа de poezie și basm în care se mișcă fiul de țăran din Câmpia Dunării, anii de școală și de studenție, alternând întâmplări variate și portretizări izbutite, îi conferă o valoare literară deosebită. Interesantă este și partea a doua a memoriilor lui **C.**, atât pentru informațiile furnizate în legătură cu propria evoluție spirituală, cât și cu epoca.

Ca scriitor creștin, Nichifor Crainic evoluează de la calmul patriarhal și terestru spre abstractul teologic și celest; el trece, cu alte cuvinte,

încetul cu încetul, de la un stil marcuin la un stil ioaneic. E aici un drum de la evenimentul văzut cu ochii, de la concretul vremelnic, la logosul diafan populat de semnificații sublime.

LUCIAN BLAGA

SCRIERI: *Șesuri natale*, Craiova, 1916; *Zâmbete-n lacrimi*, București, 1916; *Icoanele vremii*, București, 1919; *Darurile pământului*, București, 1920; *Priveliști fugare*, București, 1921; *Cântecele patriei*, București, 1925; *Sensul tradițiunii*, București, 1929; *Țara de peste veac*, București, 1931; ed. București, 1941; îngr. Ioana Cracă, București, 1997; *Curs de istoria literaturii bisericești și religioase moderne*, îngr. Pandele Olteanu și Ion V. Georgescu, București, 1933; *Puncte cardinale în haos*, București, 1936; ed. îngr. Magda Ursache și Petru Ursache, pref. Petru Ursache, Iași, 1996; ed. îngr. și pref. Constantin Schifirnet, București, 1998; *Ortodoxie și etnocrație*, București, 1938; ed. îngr. și pref. Constantin Schifirnet, București, 1997; *Irineu Mihălcescu, omul și opera*, București, 1939; *Nostalgia paradisului*, București, 1940; ed. pref. Dumitru Stăniloae, postfață Magda Ursache și Petru Ursache, Iași, 1994; *Lupta pentru spiritul nou*, vol. I: *Germania și Italia*, București, 1941; *Elogiul lui Octavian Goga*, București, 1941; *Iisus*, Wiesbaden, 1956; ~~*Poezii alese. 1914–1944*~~, pref. Ovidiu Papadima, București, 1990; *Șoim peste prăpastie*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1990; *Poezii alese. 1914–1944*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1990; *Memorii*, vol. I: *Zile albe, zile negre*, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, București, 1991, vol. II: *Pribeag în țara mea*, îngr. Alexandru Condeescu, pref. Alexandru Cojan, București, 1996; *Sfințenia – împlinirea umanului (Curs de teologie mistică) (1935–1936)*, îngr. Teodosie Paraschiv, Iași, 1993; *Dostoievski și creștinismul*, Cluj-Napoca, 1998; *Poezii*, îngr. și postfață Aureliu Goci, București, 1998; *Spiritualitatea poeziei românești*, pref. Alexandru Condeescu, postfață Paul Dugneanu, București, 1998; *Iisus prin grâu*, București, 2001. **Traduceri:** Émile Verhaeren, *Belgia însângerată*, București, 1916; Rabindranath Tagore, *Sădhanā. Calea desăvârșirii*, București, 1922; Rainer Maria Rilke, *Povestiri despre bunul Dumnezeu*, București, [1927].

Repere bibliografice: N. Iorga, *Un poet: d. Nichifor Crainic*, R, 1916, 21; Pamfil Șeicaru, *Nichifor Crainic, „Șesuri natale"*, „Versuri și proză", 1916, 7; Busuioceanu, *Figuri, 102–128*; Davidescu, *Aspecte, 80–84*; Mircea Eliade, *Între Apollo și Isus*, CU, 1927, 712; Bădăuță, *Note, 89–92*; Aderca, *Contribuții*, II, *93–103, 164–166*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *417–420*; Călinescu, *Cronici*, I, *203–212, 272–276*; Perpessicius, *Nichifor Crainic, „Țara de peste veac"*, CU, 1932, 2441; Constantinescu, *Scrieri*, II, *326–332*; Al. Busuioceanu, *Poezia lui Nichifor Crainic*, G, 1934, 6; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *160, 213, passim*: Papadima, *Creatorii, 74–84, 431–438*; Vasile Băncilă, *Naționalism și teologie la Nichifor Crainic*, G, 1939, 8; Nicolae Roșu, *Critică și sinteză*, București, 1939, *177–187*; *Nichifor Crainic*, G, 1940, 4 (număr omagial); Constantin Fântâneru, *Cruciada umbrelor*, Pitești, 2001, *87–89, 236–249*; Vianu, *Opere*, V, *260–264*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *789*; Ion Vitner, *Un ideolog al fascismului românesc: Nichifor Crainic*, CNT, 1947, 37; Manolescu, *Metamorfozele, 29–31*; Micu, *„Gândirea", passim*; I. Oprișan, *Cazul Crainic*, JL, 1990, 21; I. Oprișan, *Memorialistica lui Nichifor Crainic*, JL, 1990, 31; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *102–104*; Cristian Bădiliță, *Nostalgii culturale*, RL, 1994, 18; Ovid S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994, *166–172*; *Nichifor Crainic*, MS, 1995, 1–4; *Gândirea e imaginea spirituală a României Mari* (interviu de Pan M. Vizirescu), CL, 1996, 1; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *29–32*; Gheorghe Grigurcu, *Nichifor Crainic, doctrinarul*, RL, 1998, 19; Ion Buzași, *Poezia în perspectivă teologică*, RL, 2000, 3; *Dicț. esențial, 215–217*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1184–1189*; Săndulescu, *Memorialiști, 186–199*. *V.D.*

CRAINICUL, revistă apărută la Ploiești, bilunar, între 10 decembrie 1928 și 10 noiembrie 1929, sub conducerea lui F. Voican și Șt. Alexiu. Publicația, al cărei subtitlu e „Expoziție colectivă de literatură", va fi condusă din 1929 doar de Șt. Alexiu, căruia i se alătură H. A. Mărgineanu. Colaborează cu poezie Simion Stolnicu, Al. Tudor-Miu, Șt. V. Ionescu, Nichita Coman, Ștefan Nerva, George Tăslăoanu, Vanica Călugăru, iar cu proză – F. Voican, Șt. A. Luca. Aici, P. Șt. Lorian susține cu intermitență cronica dramatică, comentând *Meșterul Manole* de Lucian Blaga și *Fratele păgân* de N. Iorga, reprezentate la Teatrul Național din București. Pentru că revista imită formatul „Biletelor de papagal", Tudor Arghezi „încearcă o lecție de punere în genunchi", acuzând gruparea de la **C.** de plagiat. Asemănarea ar fi avut doar cauze financiare (F. Voican, *Un răspuns*), ploieștenii dezvăluindu-și, de altfel, admirația pentru marele poet, chiar dacă își mărturiseau deziluziile, impresia că trăiesc în „epoca tuturor posibilităților", a „nevrozelor bolnave" și a „gloriilor de sezon", într-o lume „cuprinsă de beția nesăturată a simțurilor". Modernismului și „figurilor celebre", Șt. A. Luca, în comentariul intitulat *Arta surogat*, le opune nostalgia „templelor vechi ale inimii". *A.S.*

CRAINICUL, revistă literară apărută lunar la Târgu Jiu, din iunie 1931 până în februarie 1932; director este Ovidiu Cernea, apoi V. Cernăianu, iar redactor, Gh. I. Chițibura. *Cuvântul înainte* e semnat de Ovidiu Cernea. Publicația exaltă virtuțile localismului creator și ideea de „literatură sănătoasă", apropiind, romantic, arta de dumnezeire, iar desăvârșirea ei de participarea la frământările veacului. Fără să fie antimodernistă, revista înregistrează „haosul tipăriturilor pe care nimeni nu le citește", „arginții fluturați la taraba înșelăciunii" (V. Cernăianu, *În spiritul vremii*), lipsa de interes față de poezie (V. Cernăianu, *Poezia de azi*), și „înnămolirea în curente cari nu cer nici talent, nici suflet, nici ideal" (V. Cernăianu, *Romanul pitigrilist*). Criza (a culturii, a revistelor etc.) e văzută ca un rezultat mai general al pătrunderii negoțului „pripit și josnic" în literatură. Colaborează cu poezie, în această atmosferă de nostalgie a operelor clasice, „pilduitoare", Al. Iacobescu, Marcel Romanescu, Volbură Poiană-Năsturaș, Radu Gyr, Constantin Nisipeanu, Eugen Constant, dar și Leonard Divarius, Dem. Bassarabeanu, Dumitru Cosma sau H. Hortopan. Semnează proză Const. Jaleș (*Jertfa îngerilor*, fragment de roman), Paul Constant, Sabina Paulian, Gh. I. Chițibura și V. Cernăianu. În traducerea lui Al. Iacobescu se publică *Demonul* de Al. Pușkin. Cronica dramatică înregistrează spectacolele Teatrului Național din Craiova cu *Doamna lui Ieremia* de N. Iorga și *Idiotul*, dramatizare de Arcadie Baculea, după romanul omonim al lui Dostoievski. La „Cronica literară", Gh. I. Chițibura și V. Cernăianu comentează volume de Al. Lascarov-Moldovanu (*Cohortele morții*), C. Argintaru (*Agonia soarelui*), Const. Jaleș (*Arabescuri*), Ion Dongorozi (*Țucu*) și A. C. Calotescu (*Duel de epigrame*). Alți colaboratori:

Al. Popescu-Telega, Octav Sargețiu, Virgil Tempeanu, Al. Constantinescu, Daniel Aramă. *A.S.*

CRAINICUL BUCOVINEI, gazetă apărută la Cernăuți, săptămânal, între 30 octombrie 1931 și 6 martie 1932. O *Precuvântare* fixează cele două îndemnuri din care se năștea publicația: „gândul tainic de bună credință" și „idealul de superiorizare a procesului de unificare sufletească". Altfel spus, „vibrația unică" a specificului spiritului bucovinean în atmosfera de idealism „curat și izbăvitor" al întregii societăți românești. Obiectivele periodicului sunt în primul rând politice: denunțarea „dușmanilor țării și credințelor ei", oprirea tendințelor de „anarhizare" și apărarea „comorilor de simțire strămoșești". Într-un scurt apel publicat în primul număr, programul e definit ca „solidaritate a celor buni". Discuțiile despre regionalism (Sandu Plavie și George Enescu, 3/1931) se poartă exclusiv din această perspectivă a unității morale și de neam. În numărul 10 din 1932, N. Iorga semnează articolul *Încotro trebuie să mergem* (ca să aibă un viitor, poporul „trebuie să se desfacă de două poveri": „povara amintirilor" și „povara iluziilor"). Doar al cincilea număr conține o rubrică „Literatură. Artă. Sport" (abandonată după aceea). Două note recomandă *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu și anunță apariția *Madonei cu trandafiri* de G. M. Zamfirescu. *A.S.*

CRAINICUL CETĂȚII, revistă apărută la Suceava, lunar, din iunie 1933 până în mai-iunie 1934. Programul cultural al publicației are un enunț care presupune și o delimitare: „Vom fi purtători de lumină, fără pretenția de avangardă gălăgioasă". Primul număr este închinat lui Ciprian Porumbescu, cu prilejul semicentenarului morții compozitorului, creator al imnurilor *Pe-al nostru steag* și *Tricolorul*. Victor Morariu semnează articole de istorie literară, iar Eusebiu Camilar este prezent cu versuri. D. Florea-Rariște publică folclor din Bucovina. Apar și două recenzii, una la *Răscoala* lui Liviu Rebreanu (2/1933) și alta la *Casa Thüringer* de Panait Istrati (1-2/1934). *I.H.*

CRAINICUL MARAMUREȘULUI, gazetă apărută la Sighet, lunar, de la 19 iunie 1932 până la 15 august 1935, redactor responsabil fiind Gh. Nișoreanu. Poezia lui Aron Cotruș *Către plugari* ține loc de articol-program, el semnând și în al doilea număr poezia *Maramureșul* și apoi *Pătru Opincă*. Gh. Dăncuș este autor al unor *Contribuții folclorice*, iar din literatura italiană se reține un fragment tradus din romanul lui Ignazio Silone, *Fontamara*. Mai colaborează Toni Tomescu, M. Tăutu, Gh. Mălosu, D. Eliazar. Publicația reapare în 1991, tot la Sighet, director fiind Sabin Vancea și redactor Florentin Năsui. *M.Pp.*

CRAI NOU, revistă bilunară apărută la Sibiu din decembrie 1918 până în noiembrie-decembrie 1923. Din 1919 se află sub direcția lui I. U. Soricu, iar de la numărul 3-4 din 1921, sub redacția unui comitet. Subtitlul este, din 1921, „Revistă literară", apoi „Revistă de propagandă națională". Lozinca revistei: „Muncă și credință". Se publică versuri de Panait Cerna (*Către pace*), St. O. Iosif (*Cântec*), Mircea Rădulescu (*Sonet*), Alfred Moșoiu (*Prin jertfă la Unire...*), I. U. Soricu, Volbură Poiană-Năsturaș, Ovidiu Hulea, Ecaterina Pitiș, E. Dinu, S. Faur, M. Tiberiu, proză de I. U. Soricu, Volbură Poiană-Năsturaș, Teodor Miron, Gh. Maior, Nicolae Cibin, iar note critice și istorie literară dau N. Iorga (*„Doinele" d-lui I. U. Soricu*), T. Moșoiu (*Doinele lui I. U. Soricu, Ion Creangă*), Z. Sandu (*Mihai Eminescu*), I. Lupaș (*Pentru ce a părăsit Gheorghe Lazăr Ardealul*). Teatru semnează Ion Dragu (*Hanul durerilor*), în timp ce I. U. Soricu traduce din *Faust* de Goethe. *A.S.*

CRAI NOU, revistă apărută la Cernăuți, lunar, la 1 iunie și 2 iulie 1933, sub redacția lui Teofil Lianu și a lui Leon Șandru. În primul editorial (*Cuvinte mari pentru un început mic*), se afirmă că noua publicație, subintitulată „Literatură. Critică. Informație", „nu se situează în avangarda revistelor cu program", intenționând doar să impună „cultul frumosului în poezie și proză". Începutul de drum – se mai spune aici – s-ar situa, oricum, sub zodia „bucuriei mântuitoare" și a „chiotului dionisiac". Deși modeste, cele două numere din **C. n.** se vor un frumos basm al „corăbierilor eterni", iar aceștia sunt în majoritate poeți: Teofil Lianu, Mircea Streinul, Gheorghe Antonovici, Neculai Roșca, Tudor Ulmanu, Aurel Putneanu, George Nimigeanu, Victor Măgură, E. Ar. Zaharia și Cristofor Vitencu. Tot aici Mircea Streinul prezintă volumul *Junimea literară*, scos de Ion I. Nistor la Cernăuți. Mai pot fi consemnate două recenzii: la Camil Petrescu, *Rapid Constantinopol – Bioram* și la Mihail Sebastian, *Femei*, precum și o notă despre literatura lui Petru Manoliu. Un articol, intitulat *Boicot*, se ocupă de moravurile „scandaloase" de la „România literară", „Discobolul", „Vremea" și „Facla", publicații învinuite că ar submina „orice efort cinstit de cultură reală și românească". *A.S.*

CRAIUL MUNȚILOR, revistă literară apărută la București în 25 decembrie 1937, sub direcția lui N. Golopenția și Ion Morel. Cel dintâi semnează și articolul-program *Îndemn la drum*. Intenția este de a oferi o „revistă de contribuție sufletească a tinerei generații", chemată să apere valorile naționale și să reînvie timpurile eroice, prin dărâmarea „putregaiului și a parazitismului", cuibărite în trupul rănit al țării. Actul de solidaritate cu aspirațiile strămoșești (neasimilabile altui popor) și accentele xenofobe („drepturile noastre exploatate peste tot de streinii de neam") fixează idealul de renaștere și universalitate între marginile tradiționalismului gândirist, opus ideologiei modernismului și principiilor avangardei. Se pleacă de la ideea că occidentalizarea, ca imperativ al secolului al XIX-lea, nu mai corespundea exigențelor spiritualității noastre etnice. Condamnând modernismul („disoluție dezastruoasă a tradiției"), revista militează pentru revoluția „naționalismului integral" și pentru „continuitatea firească a duhului românesc" (Septimiu

Bucur, *Pentru o tradiție dinamică*). Comentariul lui Ion Matei Nicodim pe tema „mesianismului României creștine" (*Pentru o Românie nouă*) face parte din același program. Colaborează cu poezii Mircea Ovidiu Savu, Ion Morel, Ioan J. Bănățeanu și Teodor Al. Munteanu, iar cu proză — Mircea Mateescu (*Epica munților*), Dinu Dumbravă (*Drumeție*), Eugen Victor Popa (*Paralizia lui Faber*) și Ion Morel (*O noapte de Anul Nou*). *A.S.*

CRAMA, Mihail (pseudonim al lui Eugen Enăchescu Pasad; 1.I.1923, Cetatea Albă — 16.IV.1994, București), poet și prozator. Este fiul medicului militar Mihail Enăchescu și al Mariei (n. Pasad), soră medicală. Probabil din dorința tatălui, a fost înscris mai întâi la Liceul Militar din Iași, dar și-a continuat studiile, în mod salutar pentru viitorul poet, la Liceul „Nicolae Bălcescu" din Brăila, pe care l-a absolvit în 1941. A urmat Facultatea de Drept a Universității din București, luându-și licența în 1945. A îmbrățișat cariera juridică, desfășurându-și activitatea la Brăila și București. În timpul celui de-al doilea război mondial și în perioada imediat postbelică a colaborat la gazetele brăilene „Ancheta", „Cuvântul", „Facla", „Expresul", afirmându-se ca poet în revistele din capitală, „Vremea", „Claviaturi", „Adonis", „Kalende", „Revista Fundațiilor Regale". Primul său volum de poezii, *Decor penitent*, a primit, în 1946, Premiul Scriitorilor Tineri al Fundației Regale pentru Literatură și Artă, în a cărei editură a și apărut în 1947. După

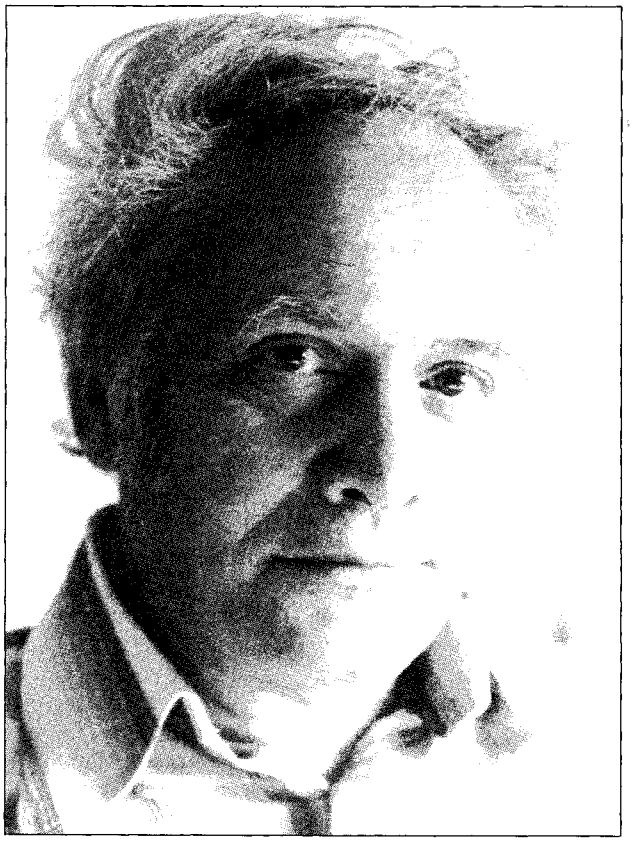

această dată, **C.** și-a încetat activitatea publicistică, trăind într-o completă recluziune. Abia după două decenii a revenit în peisajul liric contemporan, cu volumul *Dincolo de cuvinte* (1967). Cultivând o poezie abstrasă din sfera dogmatismului care, în pofida unei ușoare liberalizări, încă mai bântuia epoca, **C.** și-a conturat un profil liric distinct prin volumele succesive *Determinări* (1970), *Codice* (1974), *Ianuarii* (1976), reunite, împreună cu *Decor penitent*, în volumul *Împărăția de seară* (1979), încununat cu Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române. Poeziile ulterioare au fost incluse în volumele *Trecerea* (1981) și *Dogma* (1984), întreaga creație poetică, inclusiv ciclul inedit *Intrarea în legendă*, fiind reeditată în volumul cu aceast titlu din 1990.

Între volumul *Decor penitent* și cele care i-au succedat după două decenii de tăcere, există diferențe sensibile. Prin cartea de debut, **C.** se înscria în noua tonalitate, modernă, a poeților tineri din perioada celui de-al doilea război mondial, specifică îndeosebi confraților de generație, lui C. Tonegaru, din volumul *Plantații* (1945), și Mircea Popovici, din *Izobare* (1946). În poeziile din *Decor penitent* e ușor sesizabil un filon exotic și livresc, imaginând ipostazele poetului în diferite epoci din evoluția omenirii, reconstituite prin prisma unei antropogeneze bizare (*Creația*). Poetul retrăiește o istorie mitică, îndeosebi medievală (*Tablou*). Peregrinările pe mări și oceane se încheie într-un *Port dunărean* evocat cu accente simboliste, în sonorități minulesciene. În volumele apărute după 1967, **C.** se definește ca un poet cu o structură lirică modificată. În perioada claustrării în sine însuși a devenit mai accentuat reflexiv, a renunțat la gesturile patetice, la exuberanța dialogului. Poeziile sale se caracterizează prin condensarea la maximum a emoției lirice, prin sobrietatea mijloacelor de expresie, printr-o percutantă economie lexicală. E meditativ și interiorizat, iar fluxul poetic s-a esențializat, ideea fiind concentrată într-o șocantă sugestie, ca în variantele din ciclul *Oul*, care vor să surprindă forța germinantă primordială. **C.** se definește acum ca un poet al tragicului, transpunând teme existențiale precum nașterea, viața, moartea, scurgerea ireversibilă a timpului și relativitatea consecințelor lui, într-o meditație sceptică (*Timpul*). Problematica existențială are accente grave, elegiace (*Elegie*). Viziunile cosmice sunt îmbrăcate într-o melopee de esență mioritică (*Sus*). Romanul *Singurătatea din urmă* (1986), de sorginte autobiografică, pune accente speciale pe o copilărie și o adolescență trăite într-un mediu familial bântuit de neliniști și vicisitudini, pe care autorul caută să le explice și să le înțeleagă în solitudinea reflexivă a maturității încărcate de experiențe decisive.

SCRIERI: *Decor penitent*, București, 1947; *Dincolo de cuvinte*, București, 1967; *Determinări*, București, 1970; *Codice*, București, 1974; *Ianuarii*, București, 1976; *Împărăția de seară*, pref. Ion Caraion, București, 1979; *Trecerea*, București, 1981; *Dogma*, București, 1984; *Împărăția de seară — The Realm of Dusk*, ed. bilingvă, tr. Charlotte Margaret Dear, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1984; *Singurătatea din urmă*, București, 1986; *Intrarea în legendă*, introd. M.N. Rusu, București, 1990; *Copil la Curțile Române*, București, 1995; *Cina cea mare*, București, 1998.

Repere bibliografice: Negoițescu, *Scriitori, 388-392;* Piru, *Panorama, 179-182;* Ilie Constantin, *Mihail Crama, „Determinări"*, RL, 1970, 31; Haralambie Țugui, *„Determinări"*, CRC, 1971, 11; Negoițescu, *Duelul, 31-37;* Lucian Alexiu, *„Codice"*, O, 1974, 14; Piru, *Poezia*, I, *349-351;* Magda Cârneci, *„Ianuarii"*, VST, 1977, 7; Mircea Ivănescu, *Noblețea conciziei*, T, 1977, 4; Raicu, *Practica scrisului, 289-291;* M.N. Rusu, *„Împărăția de seară"*, AFT, 1980, 1; Simion, *Scriitori*, III, *114-120;* Iorgulescu, *Prezent, 176-179;* Dana Dimitriu, *Cum ajunge viața un roman*, RL, 1987, 8; Dimisianu, *Subiecte, 146-151; Dicț. scriit. rom.*, I, *698-701;* Gheorghe Grigurcu, *Mihail Crama sau Miturile biologiei*, RL, 1996, 8; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 300; Dicț. analitic*, II, *208-210;* Milea, *Sub semnul, 9-12;* Dimisianu, *Lumea, 550-552.* *T.V.*

CRĂCIUN, Gheorghe (8.V.1950, Tohanu Vechi, j. Brașov), prozator, istoric literar și eseist. Este fiul Mariei (n. Letcă), funcționară, și al lui Ștefan Crăciun, inginer. A absolvit în 1973 Facultatea de Filologie a Universității din București, cu o lucrare de licență despre *Teoria cazurilor lui John Fillmore.* Spiritul de echipă — boală de care, după cum declară singur, scriitorul nu s-a vindecat niciodată — își face simțite simptomele începând de acum: „Până în 1973, la terminarea facultății, am făcut parte dintr-un grup de tineri care redactau revista de perete-afiș «Noii». Acești tineri se numeau Mircea Nedelciu, Gheorghe Iova, Constantin Stan, Ioan Flora, Gheorghe Ene, Ion Lăcustă. Grupul acesta nu mai există astăzi, dar spiritul său s-a impus, și asta poate în prelungirea căutărilor Școlii de la Târgoviște, căreia cărțile noastre i-au fost afiliate nu de puține ori." Între 1973 și 1990 **C.** a fost profesor la diferite școli generale, după aceea a devenit lector de teoria literaturii la Universitatea din Brașov și redactor șef-adjunct al revistei „Interval". A debutat în 1970, în revista „Argeș" cu ciclul de poeme *Legi de mișcare*, iar în volum, cu romanul *Acte originale / Copii legalizate* (1982; Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor). Îi urmează *Compunere cu paralele inegale* (1988) și *Frumoasa fără corp* (1993).

Primul roman elimină din spațiul său virtual orice distanță sau fisură unde s-ar fi putut manifesta reflexia (auto)parodică. Dintre toți optzeciștii, **C.** își revelează cel mai limpede înrudirea cu scrisul lui Radu Petrescu, la fel de transparent, de solemn și de calm. În rest, obsesia și tema principală nu diferă de fixațiile care dau timbrul comun prozelor lui Ioan Groșan, Bedros Horasangian, Mircea Nedelciu ș.a.: ecuațiile în care se plasează scrisul și viața, scrisul și insul, scrisul și scrisul ș.a.m.d. Sub lupa scriitorului fictiv al lui **C.** nu intră numai scrisul, ci și viața — denunțată pentru stereotipie, schematism, manierism, formalism —, cam tot atâtea păcate tradiționale ale scrisului: „Aici e măreția noastră — explică personajul lui **C.** Trăind în schema vieții, suntem trăiți de scheme, deși le refuzăm, le contestăm și credem că noi nu." Compasul personajului-autor măsoară neliniștit distanțele dintre scris și trăire, dintre schemă și eveniment, torturat de angoasa că limbajul însuși s-ar putea osifica și deveni o schemă, una printre altele — deversându-se în vastul estuar de clișee rebutate ale existenței. Întâmplări — cum le numește cel ce scrie — nu se prea petrec în roman. Din gesturi banale, din momente terne și decolorate se compune, cu opintiri și pauze de respirație, destinul celui care scrie, numitul Vlad Ștefan, și al familiei sale (soția sa, Luiza, fiica sa, Tea). Radiografia existenței lor mărunte este descompusă în posturi și gesturi mecanice, de insectă așezată cu forța, de vie, sub lentila unui microscop. Sustrăgându-se ritmului de metronom al scrisului, o suită de scene, de peisaje (mai ales rurale), de fragmente de dialog trădează în **C.** un cunoscător subțire al lumii (nu doar) ardelenești și un prozator înnăscut, care se silește cât poate să pară „făcut". Cel de-al doilea roman, *Compunere cu paralele inegale*, este o rescriere după *Dafnis și Chloe* al grecului Longos. Asta înseamnă, probabil, evoluția autorului la paralele inegale: scrierea perspectivată pe două fire epice paralele, și nu raportul dintre viață și text, cum au crezut unii cronicari literari. În loc să osifice cartea dându-i un aer de pedanterie livrescă, rescrierea dă textului alertețe și, în mod paradoxal, un iz de spontaneitate. Perspectiva metatexuală se lărgește mult. Pe infrastructura romanului lui Longos se așază, ca în virtutea unei atracții magnetice, citate, referiri la alți autori (Anton Holban și mai ales Camil Petrescu), trimiteri la cartea anterioară a lui **C.** și la manufacturarea ei etc. În ramele livrești intră, mulându-se perfect, destinele unor cupluri heteroclite. Nu doar Vlad Ștefan și Luiza, ci și altele (Laurian — Liana, apoi Laurian — Micaela, Theohar și Dania) se supun traforului grecesc, fără a-și pierde din naturalețe. Tehnica parafrazei nu are un efect de dispersie, ci, dimpotrivă, oferă un liant solid pentru istoriile paralele de dragoste care alcătuiesc scrierea. Departe de a ilustra o „limită" a romanului textualist, cea de-a doua carte a lui **C.** pare mai curând debarasată de intransi-

genţele textualiste consacrate, practicând o autoreflexie bine strunită şi cantitativ măsurată. Referirile rituale la actul scrierii şi la consecinţele lui sunt înlocuite, inspirat, de trimiteri la modelul Longos şi de inserţii-citat, reproduse cu caractere grafice distincte. Salturile autorului de la o paralelă la cealaltă dau cărţii ritm şi antren, scoţând-o din calmul ticăit al celeilalte. *Frumoasa fără corp* este, după toate aparenţele, al treilea panou epic, profitând sub toate aspectele de experienţa celorlalte două. Tot ce fusese înainte stridenţă, sincopă, discontinuitate, diferenţă, asperitate se netezeşte, se nivelează, se estompează, se topeşte în corporalitatea tenace şi totodată diafană a cuvintelor. **C.** pare aici extrem de aproape de limita pe care singur şi-o fixează undeva: „Scrisul ca formă de rezistenţă la agresiunile unui trup ce suspectează lumea de irealitate şi, mai mult decât atât, o trăieşte aşa, ca pe o fragilă iluzie."

După 1990 autorul şi-a expus opţiunile teoretice şi preferinţele literare într-o serie de eseuri, antologate în volumele *Cu garda deschisă* (1997), *În căutarea referinţei* (1998), *Reducerea la scară* (1999). Devenit în perioada postcomunistă cadru didactic la Universitatea din Braşov, publică un manual de teorie literară: *Introducere în teoria literaturii* (1997). „Substanţa scrisului – susţine **C.** răspunzând unei anchete – este lipsită de valoare dacă nu s-a constituit în tine, într-o formă irepresibilă. Dacă scriitorul este un simptom social şi dacă eu sunt într-adevăr un scriitor, atunci cărţile mele au o adresă precisă." Pentru ca, în acelaşi interviu, într-un puseu de pesimism, să conchidă: „Singurul meu cititor sunt eu însumi."

SCRIERI: *Acte originale / Copii legalizate*, Bucureşti, 1982; *Compunere cu paralele inegale*, Bucureşti, 1988; *Frumoasa fără corp*, Bucureşti, 1993; *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997; *Introducere în teoria literaturii*, Chişinău, 1997; *Istoria didactică a literaturii române* (în colaborare), Chişinău, 1997; *În căutarea referinţei*, Piteşti, 1998; *Experimentul literar românesc postbelic* (în colaborare cu Monica Spiridon şi Ion Bogdan Lefter), Piteşti, 1998; *Reducerea la scară*, Piteşti, 1999; *Aisbergul poeziei moderne*, postfaţă Mircea Martin, Bucureşti, 2001; *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei)*, Cluj-Napoca, 2003; *Introducere în teoria literaturii*, Chişinău, 2003. **Antologii:** *Competiţia continuă. Generaţia '80 în texte teoretice*, Bucureşti, 1994.

Repere bibliografice: Moraru, *Textul*, 226-229; Manea, *Contur*, 239-242; Iorgulescu, *Prezent*, 315-316; Holban, *Profiluri*, 406-409; Simion, *Scriitori*, IV, 616-628; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 188-195; Ştefan Borbély, *Un roman postmodern*, APF, 1993, 10-12; Tania Radu, *Siberie fără glorie*, LAI, 1993, 44; Ioana Pârvulescu, *Un divorţ amiabil / de la trupul literei la trupul femeii*, RL, 1993, 35; Ţeposu, *Istoria*, 116-117; Ioana Pârvulescu, *Portret de grup cu Crăciun*, RL, 1994, 48; Nicolae Bârna, *Frumuseţe, corporalitate*, CC, 1994, 4-5; Petraş, *Lit. rom.*, 171-172; Letiţia Guran, *Realitatea iluziei*, VR, 1994, 3-4; Sanda Cordoş, *Cartea de identitate G. '80*, ST, 1994, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, I, 701-702; Cornel Regman, *Fantezie şi gospodărie*, JL, 1996, 1-4; Perian, *Scriitori*, 187-190; Borbély, *Xenograme*, 154-157; Petrescu, *Studii transilvane*, 210-216; Glodeanu, *Dimensiuni*, 194-195; *Dicţ. analitic*, I, 12-14, II, 94-96; Luminiţa Marcu, *Pe scările lui Gheorghe Crăciun*, RL, 1999, 21; Geo Vasile, *În căutarea referinţei*, TMS, 1999, 11; Mihaela Ursa, *Gheorghe Crăciun*, Braşov, 2000; Bârna, *Comentarii*, 36-48; Manolescu, *Lista*, III, 297-282; Petraş, *Panorama*, 231-233; Popa, *Ist. lit.*, II, 908-909; Pop, *Viaţă*, 158-163; Mircea Martin, *Două sinteze importante despre modernism, postmodernism în literatura română de ieri şi de azi*, „22", 2002, 664; Negrici, *Lit. rom.*, 395-397; Marius Chivu, *Noul chip al poeziei optzeciste*, RL, 2003, 13; Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003, 292-296. *M.S.*

CRĂCIUN, Victor (16.VII.1934, Chişinău), istoric literar. Este fiul lui Iordache Crăciun, licenţiat în studii administrative, şi al Paraschivei (n. Danciu), învăţătoare şi profesoară. După şcoala primară făcută la Durleşti, în Basarabia (1941-1943), la Arad şi Aradul Nou (1943-1945), după studiile liceale de la Liceul „Moise Nicoară" (1945-1948), cele normaliene la Şcoala Normală din Arad (1948-1950) şi la Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi (1950-1952), va absolvi Facultatea de Istorie-Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1956), unde şi lucrează ca bibliotecar (1953-1956) şi unde va fi asistent, lector şi conferenţiar la Catedra de istoria şi teoria literaturii române. Se mută la Bucureşti şi funcţionează ca redactor, şef de secţie, secretar general de redacţie la Redacţia culturală din Radiodifuziunea Română (1964-1969), director adjunct de programe la Televiziunea Română (1972-1977), redactor la Teatrul Radiofonic (1977-1985), din nou redactor la Radiodifuziune (din 1985), director al Editurii pentru Turism (1991). Este preşedintele Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (din 1990). A obţinut doctoratul în filologie cu teza *O istorie a literaturii române la microfon* (1973).

Prin cărţile *Manuscrise şi voci* (1977), *Confesiuni sonore* (1980) şi *Scena undelor* (1980), **C.** scoate la lumină din arhiva

Radiodifuziunii Române, mai ales din fonoteca ei de aur, pagini literare inedite, „unele de o importanță capitală, totdeauna interesante" (Al. Piru). În *Manuscrise și voci* editează opiniile multor scriitori și oameni de cultură despre menirea cultural-educativă a radioului, despre rolul lui civilizator. În *Confesiuni sonore,* care se dorește „o istorie a literaturii române la microfon", evocă sistematic prezența pe calea undelor a literaturii române, de la cea veche până la cea din deceniul al optulea, accentul principal fiind pus pe popularizarea acesteia (prin recitaluri și lecturi făcute de actori, prin dramatizări), pe conferințele și lecturile unor scriitori însemnați (cu deosebire N. Iorga, apreciat ca decanul conferențiarilor la radio, și T. Arghezi, colaborator statornic), pe scriitorii care au fost nu doar colaboratori, ci și îndrumători ai radioului (L. Rebreanu, V. Voiculescu, V. I. Popa, Horia Furtună, Em. Bucuța). În fine, în *Scena undelor,* **C.** relevă contribuția oamenilor de teatru, a scenariștilor și conferențiarilor, a animatorilor și realizatorilor de emisiuni la evoluția teatrului la microfon. Preocuparea constantă a lui **C.** pentru Eminescu s-a finalizat în albumul *Mihai Eminescu – Un veac de nemurire* (I-II, 1990–1991), în care, printre altele, sunt adunate imagini fotografice de pe toate meleagurile pe unde a cutreierat poetul, în țară și în Europa. În același spirit, **C.** este și autorul unor filme documentare pentru televiziune despre Emil Botta, Al. Rosetti, Henriette Yvonne Stahl, Mihai Beniuc, George Lesnea, Liviu Rusu, Cella Delavrancea, V. G. Paleolog, N. I. Popa, Radu Boureanu, Milița Petrașcu ș.a.

SCRIERI: *Literatura română în lume* (în colaborare cu Constantin Crișan), pref. Pierre de Boisdeffre, București, 1969; *Eminescu la Radio,* Botoșani, 1970; *George Enescu și locurile natale,* Botoșani, 1970; *Efigia literară a lui Mihai Eminescu,* Botoșani, 1971; *Eminescu și locurile natale,* Botoșani, 1971; *E-un cântec tot ce sunt. Convorbiri cu Gheorghe Zamfir,* postfață Valeriu Râpeanu, București, 1975; *Manuscrise și voci. Scriitori români la radio,* București, 1977; *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon,* București, 1980; *Scena undelor (Teatrul radiofonic),* București, 1980; *Bobâlna. Procesul „Pasării măiastre". Poveste de dragoste,* București, 1988; *Milița Petrașcu,* Cluj-Napoca, 1988; *Eminescu. Un veac de nemurire* (în colaborare cu Cristiana Crăciun), I–II, introd. Al. Piru, București, 1990–1991; *Pierdem Basarabia?,* București, 1992. **Ediții:** Petre Dulfu, *Scrieri,* introd. edit., București, 1971 (în colaborare cu Viorica Florea); Cincinat Pavelescu, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență,* pref. edit., București, 1972 (în colaborare cu G. Zarafu); I. C. Vissarion, *Scrieri alese,* I–III, introd. edit., București, 1983 (în colaborare cu Viorica Florea); Marin Preda, *Opere,* I-IV, pref. Eugen Simion, București, 2002–2003.

Repere bibliografice: Piru, *Varia,* II, 222; Kopi Kyçyku, *Între refugii și cutremure. Convorbiri cu Victor Crăciun – Mes eldjesh e trandjesh. Bisedë Viktor Kraciunin,* cu un cuvânt de deslușire de părintele Constantin Galeriu, București, 1997; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 300–301;* Ion Rotaru, *Un eminescolog romantic: Victor Crăciun,* „Neamul românesc de pretutindeni", 2003, 31 ianuarie. *I.D.*

CRĂCIUNAȘ, Silviu (13.II.1914, Miluan, j. Cluj – 1.II.1998, Hove-Brighton, Anglia), memorialist. Este fiul Rozaliei și al lui Augustin Crăciunaș, preot. Avocat cu studii la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, licențiat în 1938, doctor din 1940, se mută la București după cedarea Ardealului și va lucra în Centrala Industriei Zahărului, ca director (1942–1945). **C.** se distinge prin rolul important anticomunist jucat în noiembrie 1946, ca membru activ al Partidului Național Țărănesc, cu ocazia alegerilor fraudate de comuniști sub oblăduirea armatei sovietice de ocupație. Acțiunile lui de sabotare și demascare a regimului Petru Groza și opoziția organizată împotriva sistemului terorist instaurat în țară de Ana Pauker determină punerea sub urmărire polițienească a lui **C.**, care reușește să se refugieze, în 1949, la Paris, trecând clandestin frontiera. Trimis de Comitetul Național Român ca să stabilească legături cu grupurile de rezistență din țară în vederea realizării unui front de luptă unitar coordonat, **C.** revine în primăvara anului 1950, dar descoperit imediat de autoritățile comuniste, este arestat și întemnițat. Suportă tortura închisorii comuniste vreme de patru ani, fără a-și divulga colaboratorii sau planurile de activitate din cele șase luni cât acționase în clandestinitate. Într-o noapte din decembrie 1954 izbutește să evadeze din celula spitalului unde fusese internat în urma deteriorării stării sale fizice. Ascuns timp de doi ani de prieteni „cu riscul propriei lor libertăți", **C.** scapă din nou din țară, probabil cu sprijinul serviciilor secrete britanice, ajungând la Londra în februarie 1957. Între 1977 și 1987 locuiește în Spania.

Volumul *The Lost Footsteps,* lansat în 1961 de Editura Collins din Londra, reface în 318 pagini tipărite în „excelente condiții tehnice", epopeea acestui destin crâncen. Manuscrisul, tradus în engleză de Mabel Nandriș, s-a bucurat la tipărire de o prefață semnată de Salvador de Madariaga, profesor la Universitatea Oxford, care subliniază tocmai caracterul dramatic al faptelor relatate de autor: „De la o pagină la alta interesul crește într-o tensiune pe care nici un roman nu o poate stârni". La câteva zile după intrarea cărții în librării, Raymond Mortimer constata că **C.** oferă cititorului occidental „un document uluitor și zguduitor" asupra condiției umane confruntate cu teroarea comunistă, punând însă accentul pe capacitatea individuală de a depăși barbaria, de a învinge oroarea. Sunt relevate „solia de îmbărbătare" a textului, ca și „eroismul încăpățânat" pe care și-l asumă cu simplitate luptătorii din rezistența românească anticomunistă. Succesul volumului, tradus și publicat în numeroase limbi de circulație (în Statele Unite cartea a cunoscut și o ediție de buzunar în câteva zeci de mii de exemplare), nu se datorează în exclusivitate valorii literare, deși talentul autorului nu poate fi pus la îndoială, ci și mărturiei consemnate, prin abundența de fapte autentice, în totală contradicție cu falsul propagandei comuniste. Relatarea este extrem de simplă, fără patetism inutil; o sinceritate netrucată încătușează emoția și o menține într-o zonă incertă, unde apar semne ale absurdului care nimicește ființa fără a izbuti să tulbure credința în puterea izbăvitoare a libertății. De altfel, mărturisirea lui **C.** abordează în mod vizibil două planuri ale narării. Cel dintâi e unul istoric, al faptelor și întâmplărilor trăite în contextul unei politici dementiale de suprimare a individului. Informațiile pe care autorul le prezintă cu privire la pregătirea și organizarea unei răscoale generale a poporului român, în data de 5 noiembrie

1956, capabilă să se alăture insurecției maghiare, chiar dacă eșuată în urma intervenției armate a sovietelor și a neimplicării militare a Occidentului, reprezintă una din paginile cele mai tragice din perioada robiei comuniste în țările din estul european. Cel de al doilea plan este unul interior, al meditației existențiale, al liniștii, seninătății și libertății spiritului în mijlocul dezastrului istoric. Tragedia vine tocmai din acceptarea ei conștientă, eroică, sacrificială, fiindcă autorul o transformă din fapt excepțional într-un firesc mod de manifestare, anormalitatea devenind aici normalitate, stare cotidiană. Este, în fond, un alt fel de a înțelege și a sabota istoria, escaladând-o, părăsind-o într-o zonă a deprecierii și a derizoriului, în căutarea valențelor superioare ale cultivării și salvării spiritualului și, nu mai puțin, ale conștientizării metafizicului. Cartea lui **C.** – imagine cutremurătoare a represiunii comuniste din România –, completând seria mărturiilor din *La început a fost sfârșitul* de Adriana Georgescu și *Ochiurile rețelei*, jurnalul românesc dintre 1947 și 1949 al Soranei Gurian, configurează și susține o teză importantă a vieții: „Niciodată nu trebuie să accepți înfrângerea, nici să crezi că eforturile tale au fost zadarnice".

SCRIERI: *The Lost Footsteps*, pref. Salvador de Madariaga, Londra, 1961; ed. *(Urme pierdute)*, tr. Sânziana Dragoș și Gh. Dragoș, pref. Salvador de Madariaga, postfață Dorana Coșoveanu, București, 2002; *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaș adresate Doranei Coșoveanu*, tr. și îngr. Dorana Coșoveanu, București, 2000.

Repere bibliografice: *Document cutremurător*, „România" (New York), 1961, 56; *Românii, 109*; Manolescu, *Enciclopedia, 209-211*; Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003, *235-242*. ***N.Fl.***

CRĂCIUNESCU, Ioana (13.XI.1950, București), poetă. Este fiica Leontinei (n. Moraru) și a lui Ion Crăciunescu, inginer. **C.** a absolvit în 1973 Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale" și a fost, până la plecarea din țară, în 1989, actriță a Teatrului „C. I. Nottara" din București. Debutează în „România literară" în 1968, cu versuri, iar în volum în 1977, cu *Scrisori dintr-un câmp cu maci*. Până la stabilirea în Franța, a publicat alte cinci volume de versuri, care au evoluat de la un postblagianism în variantă feminină spre o poezie a sensibilității exacerbate, agresată de ambianța totalitară, pe care o deghizează cu pricepere într-o nevroză poetică autentică. În toți acești ani colaborează cu poezie la „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Ramuri", „Vatra", „Transilvania", „Viața românească". În 1981 e distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru volumul *Supa de ceapă*.

Volumul de debut, *Scrisori dintr-un câmp cu maci*, anunță o poetă a exuberanței, a vitalismului, cu accente blagiene și uneori labișiene, tratate însă în cheie ironică: „Mă uit la cer și pământ / mănânc mămăligă cu ceapă, / plâng ca proasta în drum". Poeta se desparte astfel, simultan, atât de direcția lirică reprezentată în generația anterioară de Constanța Buzea, cât și de cea pe care o ilustrase Marin Sorescu. Versurile ei își taie un făgaș nou, personal, cu accente corosive și grațioase în același timp („Te uit solemn – / și cade-o ploaie de lemn"), care

îmbracă înclinațiile naturiste și bucolice ale tinereții într-o reflexivitate inteligentă, cărturărească. Cu volumul din 1980, *Duminica absentă*, se experimentează un plonjeu brusc în optzecism, care nu va avea însă consecințe pe termen lung. *În loc de prefață* este, de pildă, versificarea unui bilet lăsat de mama, care începe cu „Păpușa lu mama". Un fundal de romantism ușor cabotin, asumat și exterior, nu numai ca stare de spirit, aduce acum versurilor o cantabilitate aparte, care și-a găsit deja sunetul personal. Dintre optzeciști, **C.** rămâne mai aproape de romanticul dezabuzat Traian T. Coșovei: „Ne vom întâlni într-o seară în haine de gală / și mândri ne vom scoate eleganta sârmă ghimpată din păr. / Ștergându-ți dâra de sânge rămasă în palmă / vei pune eterna-ntrebare ce-mparte realul / în câtă minciună și-n cât adevăr?" De la *Supa de ceapă*, poeziile încep să fie cutreierate de temele maturității: melancoliile vârstei, ale memoriei, nostalgia familiei, sentimentul neîmplinirii („Ca un vis viața mea, ca un vis"; „E o tristețe între noi culcată / și câmpul verde pare imbecil"). Viața începe să-și piardă culorile vii ale primei tinereți, care revin doar la conjunctivul aspirației îndepărtate: „Să deschizi ochii în dimineața / unei ierni vechi / cu gustul ierbii în gură. [...] / Lumina să aibă miros de măr verde." Treptat, intimitatea e agresată și corodată de realul înconjurător, decăzut din strălucirea de altădată. Acest filon se accentuează masiv în *Iarnă clinică* (1983), cea mai bună carte a poetei, în care observația socială se radicalizează. Ea rămâne însă atent camuflată în faldurile imaginilor poetice, care glisează abil spre acoperirea

adevăratelor sensuri. Acest esopism, binecunoscut literaturii din perioada respectivă, sporește considerabil concentrarea poetică. Mizeria cotidiană, frigul, singurătatea impusă de ridicarea fricii la rang de politică de stat se disting clar în poeme convulsionate: „Ce criză de cuvinte, ce gust de criză de stomac, / Ce fiere verde în chiuvetă"; „Telefoane umplute cu nisip. Deșert / la care nu răspunde nimeni"; „Nu mai ține păcăleala, tăticule, / hai să ne strângem din valea asta circul." De acum înainte versurile capătă o verbozitate nervoasă, care maschează cu greu neputința de a rosti adevărul. **C.** nu poate fi asimilată pe deplin nici uneia dintre direcțiile poetice cărora le-a fost contemporană în România. Versurile ei se remarcă prin siguranța mânuirii abstracțiunii într-o formulă poetică bine definită și care nu-și pierde nici o clipă zvâcnetul carnal, altfel spus, sinceritatea. O imagistică hrănită de lecturi și pusă în mișcare de o gimnastică teatrală a afectivității sunt atuuri în plus.

SCRIERI: *Scrisori dintr-un câmp cu maci*, București, 1977; *Duminica absentă*, București, 1980; *Supa de ceapă*, Cluj-Napoca, 1981; *Iarnă clinică*, București, 1983; *Mașinăria cu aburi*, București, 1984; *Caietul cu adnotări*, București, 1988; *Creștet și gheare – Du front et de griffes*, tr. Tudor Florian Potra, București, 1998.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *„Scrisori dintr-un câmp de maci"*, AFT, 1977, 7; Constantin Crișan, *„Scrisori dintr-un câmp de maci"*, CRC, 1977, 43; Mihai Coman, *În căutarea cuvântului*, LCF, 1977, 51; Felea, *Aspecte*, II, *277–278*, III, *152–155*; Eugen Simion, *Poezia feminină*, LCF, 1978, 11; Lucian Raicu, *„Duminica absentă"*, RL, 1980, 46; Adrian Popescu, *Trei poete*, ST, 198, 11; Regman, *Noi explorări*, *119–122*; Florența Albu, *Spectacolul poeziei*, VR, 1982, 3; Poantă, *Radiografii*, II, *117–119*; Tartler, *Melopoetica*, *122–125*; Coșovei, *Pornind*, *59–63*; Ulici, *Prima verba*, III, *76–77*; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *67–71*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *128–132*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *702–704*; Dan Croitoru, *Vulnerant omnes, ultima necat*, RL, 1999, 34; Popa, *Ist. lit.*, II, *569*; *Dicț. analitic*, IV, *180–182*. *D.C.M.*

CRĂSESCU, Victor (16.X.1850, Chișinău – 1917), prozator. Era fiul lui Petre Crasiuc, secretar de colegiu la Chișinău. Scriitorul își va modifica numele, semnând însă și cu pseudonimele Ștefan Basarabeanu, Ștefan Valahu, V. Ursu. După ce urmează gimnaziul (1862–1866) și Seminarul Teologic (1871–1872) la Chișinău, studiază științele naturale la Universitatea din Odesa (1872–1873). Din cauza activității revoluționare, este nevoit să fugă în Elveția, la Zürich – unde se găseau mulți refugiați politici din Rusia –, ajungând în cele din urmă în America de Nord. Reîntors în 1878 la Chișinău, urmărit din nou de poliția țaristă, emigrează în România, stabilindu-se la Tulcea. Se înscrie la Facultatea de Medicină din București în 1886 și își ia doctoratul în 1895, cu lucrarea *Contribuțiuni la studiul pediatriei populare. Credințe și obiceiuri relativ la pediatrie la locuitorii din Dobrogea*. A fost medic la Sfântu Gheorghe (județul Tulcea), Buftea, Fierbinți și Slănic (în județul Prahova), și a murit, probabil la Slănic, îngrijind, pe timp de război, bolnavii de tifos.

C. a avut o existență frământată, aventuroasă și totuși învăluită de discreție. Prin convingeri și profesie s-a îndreptat cu o generozitate de misionar spre oamenii săraci, bolnavi, abrutizați, avântându-se chiar în utopice proiecte de reformare a vieții unor colectivități. În scrierile sale, fidele reprezentări ale mozaicului de întâmplări și moravuri cunoscute, se întâlnea cu una dintre tendințele sfârșitului de secol, ce îndruma scriitorii spre medii ignorate până atunci. A publicat în numeroase periodice, începând cu revista „Contemporanul", unde între 1884 și 1890 îi apar cele mai semnificative schițe și nuvele, continuând cu „Drepturile omului", „Revista nouă", „Adevărul", „Lupta", „Vatra", „Adevărul ilustrat", „Povestea vorbei", „Lumea nouă literară și științifică", „Adevărul de joi", „Pagini literare", „România jună", „Noua revistă română", „Șezătoarea săteanului", „Sămănătorul", „Viața literară". A fost director și proprietar, împreună cu Zamfir C. Arbore, al revistei „Amicul copiilor" (1891–1895). I-au apărut în 1893 patru volume de *Schițe și nuvele*, iar în 1899 romanul *Ovreiul*, o bună parte din proza sa rămânând însă în paginile periodicelor sau în manuscris. Fiind considerat, alături de Sofia Nădejde, prozatorul cel mai de seamă al „Contemporanului", **C.** pare să fie într-adevăr apt să ilustreze ideile revistei privitoare la tematica și misiunea socială a literaturii. Evocă, mai întâi, atmosfera de teroare, imoralitate și ipocrizie a seminarelor basarabene, portretizând caricatural și figurând antitetic indignarea și revolta tinerilor. Se simte aici și o influență venind dinspre literatura rusă, al cărei bun cunoscător era și din care a tradus (Saltâkov-Șcedrin, Gogol) sau a localizat (Nekrasov, Turgheniev, Garșin). Schițele din viața ocnașilor

evadați, a contrabandiștilor sunt scrieri cu o tramă narativă simplă, dinamică, unde mișcarea și dialogul au întâietate. Viața țărănească îi solicită interesul în momentele ei de duritate și de manifestare violentă, ca în *Sălbaticul*, unde scena unei răzbunări atroce duce gândul la o scenă similară din *O viață* de Maupassant. Un mediu inedit, de care scriitorii nu se apropiaseră încă, este aflat în lumea porturilor și a satelor de pescari din Delta Dunării: o faună fără pitoresc, abandonată destrămării morale, trăind istovitor și cu speranțele destrămate (*O zi și o noapte la Sulina*); pescari aspri, nemiloși, supuși vitregiilor și hazardului, prinși cu nepăsare în jocul de-a viața și de-a moartea (*Furtuna*, *Cum a căpătat Sarichioiul vie*). Un personaj cu o psihologie ceva mai complicată apare în *Spirca*, deși prin amploare nuvela lasă la vedere inegalitatea, prolixitatea epicului, ca și mediocritatea stilului. Atunci când aduce în prim-plan mărunte existențe citadine, schița de moravuri eșuează în anecdotic și melodramatic, autorul simplificând tipologia în chip naiv, moralizator. Și în povestirile pentru și despre copii, majoritatea scrise după 1890, **C.** pierde din farmecul care îi definea câteva schițe de început, precum *În ajunul Crăciunului* și *Ziua de bobotează*.

SCRIERI: *Schițe și nuvele*, I–IV, București, 1893; ed. pref. Sergiu Cujbă, București, 1976; *Ovreiul*, București, 1899; *Flori de gheață* (în colaborare), București, 1910; *Al treisprezecilea urs (Din viața vânătorilor din Carpați)*, București, [1911]; *Roadele vijeliei (Cum a căpătat Sarichioiul vie)*, București, 1913; *Din viața pescarilor dobrogeni*, București, [1923]; *Opere alese*, Chișinău, 1960; *Spirca*, Chișinău, 1967; *Opere*, îngr. A. Kidel, introd. F. Levit, Chișinău, 1974.

Repere bibliografice: Zamfir C. Arbore, *„Schițe și nuvele"*, „Revista nouă", 1893, 11–12; C. Berariu, *Victor Crăsescu (Șt. Basarabeanu)*, „Gazeta Bucovinei", 1893, 33; Hermes [C. Stere], *Garșin și Basarabeanu*, „Evenimentul literar", 1894, 11; Iorga, *Pagini*, I, *256–257*; Haneș, *Scriitorii*, *251–267*; Teodor Vârgolici, *Victor Crăsescu*, RITL, 1958, 1–2; Bratu-Dumitrescu, *Contemporanul*, *269–276*; Nicolescu, *Contemporanul*, *326–328*; *Ist. lit.*, III, *585–586*; *Dicț. lit. 1900*, *234–235*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *704–705*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *71–73*. *G.D.*

CRĂSNARU, Daniela (14.IV.1950, Craiova), poetă și prozatoare. Este fiica Victoriei (n. Dancău) și a lui Petre Crăsnaru, farmacist. După ce urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Craiova (1965–1969), va absolvi Facultatea de Filologie a Universității din același oraș (1973). Debutează în revista „Ramuri", în 1967, iar editorial în 1973. Din 1975 este redactor la Editura Eminescu, iar după 1990, conduce Editura Ion Creangă.

Debutul, cu volumul *Lumină cât umbră*, se desfășoară în cea mai mare parte sub aripa învăluitoare a poeziei Constanței Buzea. Inegală, adunând texte cu vârste diferite, această primă carte impune un „univers de diafanități și frăgezimi vegetale, înscriind o sensibilitate dominată de obsesia purității" (Ion Pop). De altminteri, **C.** este un exemplu tipic de poet-punte între lirismul feminin al generației '60 (Ana Blandiana, Constanța Buzea ș.a.) și cel al generației '80 (Mariana Marin, Elena Ștefoi, Ioana Crăciunescu), evoluând de la tandrețe și transparență la sarcasmul aluziv, cinism și subversiune ca rezistență la cenzura realului, de la evanescență și puritate la senzualismul nărăvaș și notarea în priză directă a realității. *Spațiul de grație* (1976) surprindea prin unitatea de ton. Afilieri la îndemână sunt Lucian Blaga, Constanța Buzea, Nichita Stănescu, Ileana Mălăncioiu. „Spațiul de grație" este unul de „rugă și pândă", loc de inițiere, unde închiderea (a ochilor, a păsării în căușul palmei, a petalelor „în" floare) este resimțită concomitent ca tensiune și salvare, dublată fiind de figurile deschiderii gingașe (spargerea, sfârtecarea, visul în turn, roua, mierea, aburul) ce catalizează relațiile dintre elemente: „În lada de zestre/ninsoarea unei ierni de demult/ se mai zbate./ Simți tu/ Înfrigurarea și spaima/ acelui măr în singurătate." Alte filiații evidente ar fi Grete Tartler și Doina Uricariu. Ieșirea de sub zodia transparenței, alterarea diafanului prin umor acidulat și a reveriei prin concretețea aproape nevrotică a asimilării realului s-au produs lent, în timp. De la *Arcașii orbi* (1978) și *Crângul hipnotic* (1979), care marchează eliberarea de monotonia calofil-contemplativă, și până la *Vânzătorul de indulgențe* (1981), cel mai reprezentativ volum al poetei, dezabuzarea, retorica detașării și autopersiflării amare, relativismul, adică resorturile „distanțării ironice" postmoderne, definesc o experiență lirică rotundă: „Ninge frumos, ninge corect, după program/ ninge după toate canoanele artei./ Nu mă mai gândesc la dumneata, la tine, deloc.// La douăspe ziua mă simt cel mai bine./ Creierul meu lucrează-n acord. Își pune mănușile/ își pune livreaua de protocol./ Creierul meu care atârna spre sălile de disecție/ sau de ședințe,/ rebelii, hormonii din demisol." Odată cu *Șaizeci și nouă de poezii de dragoste* (1982), volum urmat de *Niagara de plumb* (1984), *Emisferele de*

Magdeburg (1987), de antologia *Fereastra în zid* (1988) ș.a., textul se încarcă de tensiuni subversive, ca în cazul oricărui poet adevărat de la finele ceaușismului. Aproape totul se poate citi în cheie politică sau, cel puțin, se poate defini prin conflictualitate față de prezent. Totul devine parcă figură a claustrării și a ratării, fiecare vers degajă deopotrivă exasperare și eliberare, motivul Clovnului, figurile Actorului (saltimbancul, cascadorul aflat mereu în opoziție cu un regizor dictatorial și un scenariu prestabilit, invariabil procustian), ale versificatorului sarcastic, văzut ca un „mim plictisit", compun un „autoportret cu măști", cum s-a spus, uneori dezabuzat, alteori revoltat de drama dedublării programate. Universul iluziei într-o realitate labirintică însetată de iubire, dar subminată de capcanele prezentului cotidian dă substanța povestirilor din volumele *Marele premiu* (1983) și *Pluta răsturnată* (1990). Iluzia libertății (*Circuitul tristeții în natură*), iluzia erotică (*Nimicuri femeiești*), culpabilizarea (*Faptul divers*), cu fete care se pierd în tablouri, împlinindu-se în vis, dar și cu notația băiețoasă a prozelor cu mediu studențesc și „ceaiuri în gașcă", umorul tandru și malița bonomă dovedesc ceva mai mult decât simplul capriciu narativ al unei sensibilități poetice.

SCRIERI: *Lumină cât umbră*, București, 1973; *Spațiul de grație*, București, 1976; *Arcașii orbi*, București, 1978; *Crângul hipnotic*, București, 1979; *Vânzătorul de indulgențe*, București, 1981; *Șaizeci și nouă de poezii de dragoste*, București, 1982; ed. București, 1995; *Carte pentru fata Gu, o fetiță cum ești tu*, București, 1982; *Marele premiu*, București, 1983; *Niagara de plumb*, București, 1984; *Poezii-jucării pentru cei mai mici copii*, București, 1985; *Emisferele de Magdeburg*, București, 1987; *O poveste cu mult soare despre cum te faci tu mare*, București, 1987; *Fereastra în zid*, Craiova, 1988; *Pluta răsturnată*, București, 1990; *Austerloo*, București, 1998.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *78–80*; Barbu, *O ist.*, *439–441*; Piru, *Poezia*, II, *514–516*; Iorgulescu, *Scriitori*, *48–49*; Poantă, *Radiografii*, I, *279–280*, II, *82–85*; Felea, *Aspecte*, II, *190–193*, III, *118–122*; Cristea, *Faptul*, *189–192*; Iorgulescu, *Critică*, *82–84*; Ciobanu, *Opera*, *195–199*; Cândroveanu, *Printre poeți*, *182–187*; Raicu, *Fragmente*, *304–307*; Tartler, *Melopoetica*, *168–171*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *247–249*; Nicolae Manolescu, *Autoportret în fereastra poeziei*, RL, 1989, 3; Al. Călinescu, *Tensiuni lirice*, CRC, 1989, 10; Coșovei, *Pornind*, *15–21*; Gabriel Dimisianu, *Cotidian și fantastic*, RL, 1991, 2; Eugenia Tudor-Anton, *Daniela Crăsnaru, „Pluta răsturnată"*, VR, 1991, 5; Elisabeta Lăsconi, *Camera, podul, planta...*, CC, 1991, 8–9; Traian T. Coșovei *„Fereastra în zid"*, CNT, 1992, 29; Cristea, *A scrie*, *199–203*; Poantă, *Scriitori*, *112–114*; Ion Pop, *Daniela Crăsnaru*, în *Dicț. scriit. rom.*, I, *705–706*; Pop, *Pagini*, *141–149*; Dimisianu, *Lumea*, *322–325*; *Dicț. analitic*, III, *126–128*; Popa, *Ist. lit.*, II, *563–564*. *D.C.M.*

CRÂNGULEANU, Ion (pseudonim al lui Ion Avasilinei; 28.III.1940, Coșula, j. Botoșani–15.VIII.2003, București), poet și prozator. Este fiul Mariei și al lui Mihai Avasilinei, țărani. După absolvirea Liceului „August Treboniu Laurian" din Botoșani, **C.** a urmat cursurile Facultății de Filologie la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași și la Universitatea din București, luându-și licența în 1964. Debutează în „Contemporanul" (1958), iar editorial în 1962, cu volumul *Anotimpurile Griviței*. Tributară clișeelor ideologice ale epocii, placheta de debut al lui **C.**, *Anotimpurile Griviței*, cântă „colectiva", „partidul", „tractoriștii", „oamenii sondelor" și, omagiu canonic, figura lui Lenin, părintele doctrinei electrificării satelor ca premisă a noii ordini sociale: „Nopțile satului meu vor fi fermecate: / Între pădurile seculare / Cerul va coborî înstelat peste uliți; / Vor străluci luceferi electrici / Trimițând mănunchiuri de suliți / Luminoase, prin geamuri / [...] / Prin toate casele / Va intra Lenin / Zâmbind către oameni cu inima plină; / Satul / Va sclipi de atâta lumină, / Și nopțile lui / Vor fi fermecate." Momentele de respiro ale patosului angajării — puține — aduc promisiunea unei lirici vitaliste, în acord cu marile ritmuri universale: „În mine vuia strigăt lung de cascadă — / Inimă curată în veci și nomadă. / Îmi venea să cuprind înaltul cu mâinile / Când își turna în mine fântânile." Numeroasele volume ulterioare — *Ritmuri române* (1969), *Sunt pionier al României socialiste* (1979) sau *Torentul Roșu. Epoca Nicolae Ceaușescu* (1989) — se pierd într-o versificație abundentă, facilă și convențională, aducând în prim-plan naționalismul declamator al dictaturii ceaușiste din anii '70–'80: „Se-aude țara-n oameni și-n unelte, / Prin lanuri trece tânăr și visând zefirul / Și când orașele vuiesc de ritmuri proletare, / Chiar lângă lună cântă trandafirul." O mențiune aparte merită *Sonete mute* (1969), în care regăsirea tonalității vitaliste a debutului este temperată de conștiința tulbure a chemării pământului: „Din fiecare cruce rumegată de carii / Se-aud vocile părinților ruginite și grele / [...] Sarea pământului îmi viscolește spatele / Cu steaguri împunse de bouri și putrede, — / Mă scufund în balade și-n duhul părinților / Care îmi ațin calea la crucile drumurilor."

SCRIERI: *Anotimpurile Griviței*, București, 1962; *Lumina de dragoste*, București, 1964; *Bucurii pentru copii*, București, 1966; *Minus durerea*, București, 1966; *Emoții la trapez*, București, 1967; *Un cățel ca vai de el*, București, 1968; *Ritmuri române*, București, 1969; *Sonete mute*, București, 1969; *Traversarea nedreptății. Elegii și imnuri*, București, 1970; *Omul de rând*, București, 1972; *Ridică mâna și vei primi o floare*, București, 1972; *Poeme*, București, 1973; *Cavalerii porților albastre*, București, 1973; *Flori pentru sarea pământului*, București, 1973; *Alte bucurii pentru copii*, București, 1975; *Aventuri în Țara Motrului*, București, 1975; *Turnul timpului*, București, 1978; *Focuri și izvoare*, București, 1978; *Sunt pionier al României socialiste*, București, 1979; *Vaporul și noaptea*, București, 1979; *Planeta Eminescu*, București, 1980; *Mărgărintul din privaz*, București, 1981; *Părinții noștri, comuniștii*, București, 1981; *Proba zborului*, București, 1981; *Luceafăr cu cireșe la urechi*, București, 1982; *Defăimarea umbrei*, București, 1983; *Întemeietorul*, București, 1983; *Cota 2001*, București, 1984; *Eliberarea*, București, 1984; *Riscul certitudinii*, București, 1985; *Omul lumină*, București, 1988; *Echipa de aur*, București, 1989; *Torentul roșu. Epoca Nicolae Ceaușescu*, București, 1989.

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, *167–169*; Sorianu, *Contrapunct*, *112–115*; Constantin, *Despre poeți*, *247–249*; Piru, *Poezia*, II, *163–166*; Iorgulescu, *Scriitori*, *49–50*; Popa, *Ist.lit.*, II, *642–643*. *L.H.*

CREANGĂ, Ion (1.III.1837, Humulești, j. Neamț — 31.XII.1889, Iași). Părinții i-au fost Ștefan a Petrei Ciubotariu și Smaranda, fiica lui David Creangă din Pipirig, ambii descendenți ai unor

familii ardelenești ce trecuseră munții în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Adevărat instrument al divinității, Smaranda, din categoria mamelor care cred orbește în steaua fiilor lor, o fanatică a viitorului copilului ei, stăruie din răsputeri ca băiatul cel mare să învețe carte pentru a deveni preot. Drept urmare, după Humulești, Broșteni, Târgu Neamț, Fălticeni, **C.** ajunge, în toamna lui 1855, la Seminarul de la Socola din Iași, unde a absolvit cu note bune și foarte bune trei ani plini. În vara lui 1858 încheierea „cursului de gios" coincide cu decesul tatălui. În aceste condiții, lui **C.** nu-i rămâne altceva de făcut decât să se hirotonească pe baza studiilor pe care le avea (de continuarea lor nemaiputând fi vorba). Pentru a deveni față bisericească, trebuia însă să se însoare. Ceea ce se și întâmplă în 1859. Ileana Grigoriu, devenită Creangă la cincisprezece ani, a lăsat contemporanilor impresii contradictorii și i-a divizat pe biografi. În decembrie 1859 **C.** este hirotonit „diacon definitiv" la biserica Prea Cuvioasa Paraschiva din Târgu Frumos. În primăvara anului 1860, e transferat, cu ajutorul socrului său, la biserica acestuia, Patruzeci de Sfinți (Mucenici) din Iași, tot în calitate de diacon. La sfârșitul lui 1860 se naște unicul copil al lui **C.**, Constantin. În 1864, iese întâiul la examenul de absolvire a primului an urmat la Școala preparandală, unde era director Titu Maiorescu. Tot de la Titu Maiorescu trebuie să fi venit, direct sau indirect, îndemnul de a face manuale școlare. Anul 1864 a fost pentru **C.** anul Titu Maiorescu; influența acestuia asupra viitorului povestitor se va dovedi nu mai puțin binefăcătoare decât aceea a lui Eminescu. Căci povestitorul își începe cariera strâns legat de aceea didactică, prin scrierea unor mici bucăți de proză (stihurile sunt nesemnificative) pentru manuale, texte din rândul cărora câteva se ridică la nivelul operei. **C.** se înscrie și în anul al doilea, 1864–1865, al Școlii preparandale. Susținut în continuare de Titu Maiorescu – care era și membru al Comitetului de inspecție școlară –, este numit „institutore", funcționând pe post cu începere de la 15 septembrie 1864. Este deci și elev, și învățător totodată. După cum singur a mărturisit, între 1866 și 1872, **C.** a făcut și el ceva „politicale", alăturându-se Fracțiunii libere și independente. Punctul culminant al implicării sale politice îl constituie participarea la manifestația de la Iași (3 aprilie 1866). În același an e confirmat diacon „definitiv" la mănăstirea Golia. În ianuarie 1867 ia ființă Societatea pentru învățătura poporului român, cu **C.** printre membrii fondatori. În vară, abecedarul este terminat și autorii încep demersurile pentru tipărirea lui. Anul 1867 este anul cataclismului conjugal. Din motive insuficient elucidate până azi, Ileana își părăsește nu numai bărbatul, ci și copilul (la 5 septembrie 1873 căsătoria se va desface în favoarea soțului). Anul 1868, când apare, în două ediții, *Metodă nouă de scriere și cetire pentru uzul clasei I primară* (abecedarul lucrat îndelung, împreună cu C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu și A. Simionescu, în echipă, dar cu contribuția decisivă și râvna ieșită din comun ale scriitorului; cu unii dintre aceștia, scoate, în 1871, *Învățătorul copiilor, carte de cetit în clasele primarie, cu litere, slove și buchi, cuprinzând învățături morale și instructive*, iar în 1879 *Geografia jud. Iași, pentru clasa a II-a primară urbană și pentru clasa a III-a primară rurală, de ambele sexe*), înregistrează începutul conflictului dintre diacon și autoritățile ecleziastice, conflict care va duce, în 1872, la dubla lui excludere, din cler și din învățământ. Înțelegând că a pierdut partida (generalul Chr. Tell, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, nu răspunde memoriului său), obține de la primărie, la 25 august 1872, un certificat de paupertate, cu ajutorul căruia devine „brevetar la Monopolul Tutunului" și deschide un debit de tutun. De la altar și catedră la tutungerie – nu aici, desigur, voise să ajungă **C.** Și răspopit, și destituit. Visul mamei, acum desigur defunctă, fusese ucis (diaconul răzvrătit a fost dublat în acest caz de fiul răzvrătit). Într-o atare perioadă de restriște, **C.** trebuie să se fi aflat deja instalat în „bojdeucă", împreună cu mai tânăra decât el, cu peste zece ani, Tinca Vartic. Și imaginea acesteia rămâne neclară: n-a meritat, se pare, venerația cu care nu o dată fusese privită de M. Sadoveanu. Sfârșitul anului 1872, anul 1873, începutul anului 1874 constituie o perioadă mai obscură a existenței lui, înghesuită în bojdeucă și în tutungerie. La 7 aprilie 1874, în fruntea ministerului ce cu aproape doi ani în urmă i-a „farmat cariera", vine Titu Maiorescu – „cel mai bun voitor ce am avut în viața mea", după cum va scrie, pe drept cuvânt, mai târziu **C.** Norocul începe din nou să-i surâdă: „și altă făină se măcina acum la moară". Printr-un decret semnat de Titu Maiorescu, **C.** e numit, de la 1 septembrie 1874, la școala solicitată din Păcurari. Scăpase încă o dată „deasupra nevoiei", vorba lui Moș Vasile, unchiul dinspre tată al povestitorului. Anul 1875 este un an fast în biografia sa; este anul unor succese de prestigiu în cariera didactică, al cunoștinței și împrietenirii cu Eminescu, al debutului literar; în toamnă, poetul îl introduce la Junimea, unde acesta citește *Soacra cu trei nurori*, publicată în numărul din 1 octombrie 1875 al „Convorbirilor literare". Un nou mare scriitor se ivea astfel în istoria literaturii române. E incontestabil că Eminescu a favorizat din plin și în mod decisiv „răsăritul falnic" al prietenului său, chiar dacă unele dintre textele publicate în serie strânsă de „Convorbiri literare" fuseseră deja scrise la data împrietenirii celor doi. Anul 1877 îl lovește pe **C.** cu boală și război. Prima în mod direct, al doilea în mod indirect. În primăvară, are prima dovadă limpede că suferă de „pedepsie" (epilepsie). În anul Războiului de Independență se zbate, folosindu-și relațiile (ar fi ajuns până la Brătianu), pentru a obține demobilizarea fiului său Constantin, care, cuprins de un avânt adolescentin (nu împlinise șaptesprezece ani), se înrolase voluntar. În anii '80 cere tot mai des concedii medicale din ce în ce mai lungi. Cu intervale de ameliorare, reale sau aparente, suferă de „amețele", își pierde cunoștința, suportă atacuri violente, unele în somn; apelează deci la doctori și doftori, se pune „în salce", se duce la băi, la Slănic. Simțindu-se „vârstnic și greoi", îmbătrânit înainte de vreme și apăsat de singurătate (mai ales după plecarea „Convorbirilor..." și a junimiștilor la București, în 1885), **C.** – „bolnav de boala mea", cum spune, pare a se resemna. Tema morții (și a după-morții) apare pentru prima oară într-o scrisoare din 19 septembrie 1887 către Titu Maiorescu. Între două crize, înregistrează ultimul succes literar major antum,

citind la 4 mai 1888, la una dintre întrunirile Junimii din Iași, pe care uneori le onora cu prezența sa, partea a patra a *Amintirilor din copilărie*, tipărită postum. Își petrece puținul timp rămas punând „rânduială în cele însemnări" și glumind cu vizitatorii, tineri intelectuali ieșeni. Nici urmă de râs și veselie însă într-o scrisoare din 2 iulie 1889 adresată părintelui Gheorghe Creangă. Ultima lui zi de viață a fost foarte sugestiv evocată de profesorul pensionar Ștefan Drăghici, într-o convorbire cu C. Săteanu, care a consemnat relatarea și a publicat-o în 1941. Înhumarea a avut loc în ziua de 2 ianuarie 1890, la cimitirul Eternitatea, de față fiind, printre puțini alții, junimistul N. Gane și Nicolae Iorga. Au rostit cuvântări institutorul Toma Săvescu, care a evocat figura dascălului, și Eduard Gruber, care a făcut elogiul celui dispărut. În 1890-1892 apar, la Iași, *Scrierile lui I. Creangă*, în două volume. În 1948, Academia RPR îl proclamă, post-mortem, „membru de onoare". Scrierile lui **C.** au fost traduse în peste douăzeci de limbi.

Amintiri din copilărie cuprind, din viața scriitorului, intervalul primilor 16 ani: până în seara bine înnoptată a zilei de 30 august 1855, când, împreună cu moș Luca și Zaharia lui Gâtlan, **C.** ajunge „în creierul Socolei". Sigur, *Amintirile...* nu se referă la fiecare în parte din toți acești ani, și cu atât mai puțin la primii doi-trei, fără amintiri. Din intervalul 1839-1855 numai trei ani sunt pomeniți aici, ultimul (1855) de două ori, 1852 („La 1852, în ziua când s-a sfințit paraclisul spitalului din Târgul-Neamțului și s-a deschis școala domnească de acolo...") și 1848, când începe a bântui „cinstita holeră". În tot acest răstimp, se poate spune, Nic'a lui Ștefan a Petrei, numit Ștefănescu la Târgu Neamț și Creangă la Fălticeni, nu face decât să „înșire" la școli și să lege poznă de poznă: „Îndată după cea cu cireșele, vine alta la rând!" (cea cu pupăza din tei), mai accidentându-se din când în când și mai prinzând câte o boală (holeră, râie). El merge la școală și fuge de la școală, o refuză și iar vrea să meargă acolo (la școala catihetică de la Fălticeni, de pildă), și din nou o refuză cu disperare (drama plecării la Socola), prinde muște, nu dă pace mâțelor, merge cu plugul, se scaldă, fură mere, pere, cireșe și o pupăză (pe care apoi vrea să o vândă la iarmaroc drept găinușă), ridică, jucându-se cu fratele Zahei de-a biserica și popii, „casa în slavă", nu își ajută mama pe cât ar trebui etc. Despre Nică nu se mai pot spune multe dacă se acceptă axioma călinesciană potrivit căreia „Creangă povestește copilăria copilului universal". Soluția ar fi de a citi *Amintirile...* din perspectiva din care au fost scrise, de un om în jur de 40 de ani, iar în ce privește ultima parte, de unul ce mergea spre 50 și spre moarte. Amintirile sunt nu numai infiltrate, ci saturate de experiența ulterioară anului 1855, unde ele se opresc. Tot ce a fost dureros și tragic în viața lui **C.** se oglindește „cu mâhnire" în ele, întunecându-le. Cel care scrie nu se uită de fapt pe sine; la sfârșitul părții a doua, de exemplu, cel care își pune mama îmbunată de cumințirea vremelnică a fiului să-l binecuvânteze este un om bolnav, deja incurabil bolnav, care recurge parcă la o disperată încercare de exorcizare. Emoția (înecată imediat în glumă: „Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de joi până mai de-apoi...") se transferă aici mai degrabă din „timpul mărturisirii" în „timpul trăirii" decât invers. Cel care își amintește de rugăciunea mamei: „Dumnezeu să te înzilească, Ionică" se teme că are zilele numărate. *Amintirile...* ar putea fi parodia unor evenimente ulterioare ariei lor de cuprindere: „stropșitul de Ion" și fratele lui mai mic, Zahei, se joacă de-a popii și de-a biserica nu numai pentru că biserica le intră „în casă" și mama le era „bisericoasă", după cum observă cu umor Ștefan a Petrei, ci și pentru că la maturitate diaconul Ion Creangă și într-o măsură psaltul Zahei Creangă se joacă de-a și cu biserica, înfruntând-o. Eroul își ia anticipat în derâdere falsa vocație și pe viitorii adversari, clericii. Vrăjitele *Amintiri...* fac ceva mai mult: nu numai reflectă (viața povestitorului dinainte și după 1855), dar și anticipează (ceea ce nici măcar scriitorul scriindu-le nu avea cum să știe). Partea de biografie evocată de ele duce în spate biografia completă a scriitorului. Ce ratat Ajun de An Nou acela al mersului, de la început poticnit, cu plugul! Popa Oșlobanu mai întâi, apoi nevasta lui Vasile Aniței îi obligă pe colindători, care dau numai peste oameni indispuși, să bată în retragere și în cele din urmă să se retragă definitiv pe la casele lor.

După înmormântarea lui **C.**, în bodjeucă, pe lângă manuscrise și bani, s-a găsit un obiect surprinzător, bizar, magic: o păpușă. O păpușă reprezentându-l chiar pe **C.**: „Ce căuta o păpușă în bârlogul lui Creangă? [...] Nicu Gane, scriitorul, a reprezentat un joc de păpuși cu hârzobul tradițional: toate păpușile reprezentau pe Maiorescu, Carp, Creangă, Bodnărescu și toți corifeii junimiști [...]. În amintirea acestei petreceri minunate, Creangă și-a primit păpușa pe care a păstrat-o și care a fost găsită după înmormântarea sa" (C. Săteanu). Ducându-și complexitatea cu el în mormânt, **C.** a lăsat în locul lui o păpușă. O „păpușă" devenise însă el însuși, din timpul vieții, pentru mulți dintre contemporanii lui. Păpușa lor favorită, înveselitoare. Faima produce clișee, și nu se mai poate debarasa de ele. Când A. D. Xenopol pronunță pentru prima oară cuvântul „geniu" în legătură cu povestitorul moldovean, imaginea „vârtosului glumeț Creangă" pătrunsese deja „vârtos" în conștiința numeroșilor săi cititori. Care citeau o operă de la un capăt la altul — comică. Altceva nici n-ar fi putut scrie un autor așa de glumeț. Și totuși, încă la sfârșitul secolului al XIX-lea, Grigore I. Alexandrescu, primul biograf al scriitorului, observa că acesta „este poate singurul autor pe cât cunosc eu, care a știut până acum să lege așa de minunat și natural tragicul cu ridiculul". Iar cu prilejul împlinirii a douăzeci și cinci de ani de la moartea lui **C.**, Dumitru Furtună atrăgea atenția că ar fi o greșeală „a se presupune că marele povestitor a fost îndeobște un om prea vesel". Absorbind cam tot ce s-a scris despre marele povestitor până la monografia sa din 1938, G. Călinescu nu a făcut totuși în mod automat caducă exegeza care l-a precedat. În 1981, Petru Rezuș încearcă să stabilească un raport mai echitabil între „mit și adevăr" în cazul lui **C.**: „Adevărata față a lui Ion Creangă, după atâtea tragedii familiale și suferințe personale, era — să nu uităm aceasta niciodată — tragică, deși el a înveselit lumea și ne-a lăsat opera sa, profund optimistă și stenică." În polemica lui Petru Rezuș cu G. Călinescu, mai aproape de adevăr pare imaginea propusă de cel dintâi. Nici „fața" operei lui **C.**, în care

după Nicolae Iorga „toți pare că râd", nu este chiar atât de veselă și senină. Dacă s-ar alcătui o listă cu cei care nu râd (și nu au motive să râdă), s-ar putea constata cu surprindere că lista e destul de lungă, chiar limitată fiind la *Amintiri* (nu râde bădița Vasile când e prins cu arcanul, nici mama lui și alte femei din sat, firește, nu râd David Creangă și Nastasia când își dau seama că au uitat pruncul în albie lăsându-l la discreția jefuitorilor, nu râde Smaranda când își amintește că soțul o înșală și nici Ștefan a Petrei când se gândește la grijile sale, nu râde Irinuca atunci când își vede casa dărâmată și nici fata ei când pleacă, în fiecare luni, pentru o săptămână, în pădure, nu râde, nu glumește „cinstita holeră de la '48", nu râd încă mulți și multe în cele patru părți ale *Amintirilor*...). Desigur, **C.** nu e un autor posac, care scrie o operă sumbră. Sunt în același timp total inacceptabile clișeul jovialității perpetue și imaginea cam nătângă a unui hâtru care se ține numai de glume. Trebuie citite *Amintirile*... în general și partitura lui Nică a lui Ștefan a Petrei în special cu întreaga biografie a lui Creangă în față, inclusiv cu biografia lui postumă. Considerând exagerată afirmația lui G. Călinescu potrivit căreia „În *Amintirile* lui Creangă nu este nimic individual, nimic cu caracter de confesiune...", e de căutat în ele tocmai individualul, particularul, irepetabilul, confesiunea, fie ea directă sau deghizată, voluntară ori involuntară (inconștientă). Și, nu în ultimul rând, trăsătura de unire dintre „timpul trăirii" și „timpul mărturisirii", semnele premonitorii, acele linii tematice, acele motive care alcătuiesc, împreună, în operă și biografie, o unică, inconfundabilă structură. Va rezulta că și-a „introdus" în *Amintiri din copilărie* nu numai întreaga viață, ci și moartea și viața postumă. Sfârșitul surorii Maria, de exemplu (cea care alunecă și cade într-o fântână iarna) este implacabil legat, prin tema cruzimii, de opera povestitorului. Totul se află în *Amintiri*.... Autorul nu le-a continuat pentru că de fapt le încheiase.

După două scurte paragrafe, nu lipsite de unele elemente convenționale și idealizante (pana maestrului tremură câteva clipe de emoție), *Amintirile*... încep aproape abrupt cu înființarea școlii din Humulești, amintind cititorului că cel care scrie e un institutor. Din anonimat, din mulțimea școlarilor, eroul-narator iese, erupe odată cu explozia primei întâmplări dramatice din șirul celor pregătite să-l întâmpine. Examinat într-o sâmbătă („sâmbăta procitaniei") nu de bădița Vasile, ci de un „monitor" instalat de acesta, Nic'a lui Costache, din întâmplare tocmai „dușmanul" (din pricina Smărăndiței) lui, din capul locului hotărât să-i găsească nod în papură, și găsindu-i, însemnând „la greșele cu ghiotura pe o draniță" (iar fiecare greșeală echivala, se știe, cu câte un sfânt Neculai), eroul-narator uzează de dreptul de a ieși din clasă și, odată afară, o ia la fugă spre casă. Însă: „când mă uit înapoi, doi hojmalăi se și luase după mine; și unde nu începe a fugi de-mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră, și nu întru acasă, ci cotigesc în stânga și întru în ograda unui megieș al nostru, și din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi, care erau chiar atunci prășiți de-al doilea, și băieții după mine; și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărnă la rădăcina unui păpușoi. Și Nic'a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; și se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Și de la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi, nici o scurmătură de găină, am țâșnit odată cu țârna-n cap, și tiva la mama acasă, și am început a-i spune, cu lacrimi, că nu mă mai duc la școală, măcar să știu bine că m-or omorî!" Pasajul, unul din cele mai dense din întreaga operă a lui **C.**, inaugurează, printr-o ilustrare spectaculoasă, de mare efect, motivul urmăririi și concentrează alte câteva motive și teme, precum: motivul fricii, al spaimei, erosul (conflictul celor doi Nică, din care decurg strâmba procitanie și urmărirea, se iscă din cauza Smărăndiței) tema morții/ învierii, motivul îngropării/ resuscitării, tema cruzimii, motivul urmăririi pe viață și pe moarte, al fugii înspăimântate, disperate. Nu e vorba nicidecum de o joacă, de niște băieți care se aleargă, hârjonindu-se. E o goană a dorinței crunte de răzbunare. Nic'a lui Costache nu numai că avea pică pe Nic'a lui Ștefan a Petrei, dar tocmai fusese sfidat în autoritatea lui de acesta, care îndrăznise să nu se supună „cuvenitei" pedepse. Cei „doi hojmalăi" nu glumesc și dacă ar pune mâna pe fugar ar fi vai de el. „Dușmanul"

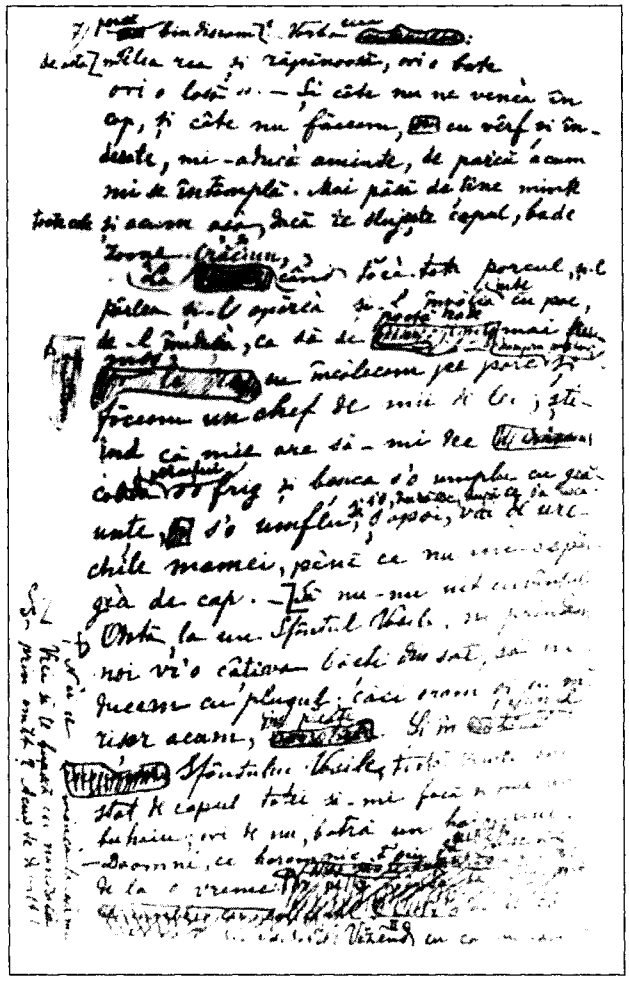

	VIAȚA	OPERA
1837	**martie 1** Se naște la Humulești, județul Neamț, Ion Creangă, fiul lui Ștefan a Petrei Ciubotariu și al Smarandei Creangă.	
1846	Începe, în satul natal, cursurile școlii primare.	
1848–1851	E trimis la școala învățătorului Nicolae Nanu din Broșteni, pe Bistrița, unde stă până în primăvara lui 1849; își va continua învățătura la Târgu Neamț.	
1852	Se înscrie la Școala Domnească din Târgu Neamț, unde între profesori se afla Isaiia Teodorescu („Popa Duhu").	
1854	Terminând clasa a IV-a, se înscrie, cu numele Creangă Ion, la școala de catiheți din Fălticeni.	
1855	**toamna** Clasificându-se primul la examenul de la școala din Fălticeni, este admis în anul al II-lea la Seminarul de la Socola din Iași.	
1858	**iunie 28** Îi moare, pe neașteptate, tatăl. Termină „cursul de gios" (de patru clase) al Seminarului.	
1859	**august 23** Se căsătorește cu nevârstnica Ileana (de numai cincisprezece ani), fiica preotului Ioan Grigoriu, de care se va despărți în 1867 (desfacerea oficială a căsătoriei va avea loc la 5 septembrie 1873). **octombrie 23** Este numit cântăreț la biserica 40 de Sfinți din Iași, unde slujea socrul său. **decembrie 26** Este hirotonit diacon la biserica Prea Cuvioasa Parascheva din Târgu Frumos. Scurta sa carieră ecleziastică se va desfășura astfel: diacon la biserica 40 de Sfinți (2 mai 1860), diacon la biserica Bărboi din Iași (30 aprilie 1863–numire provizorie); diacon „definitiv" la biserica Golia din Iași (14 februarie 1866).	
1860	**decembrie 19** Se naște unicul său fiu, Constantin Creangă, viitor ofițer. În acest an se presupune că ar fi murit mama sa.	
1864	Încheie anul I al Școlii Preparandale din Iași (director: Titu Maiorescu), obținând la toate materiile calificativul maxim. Începe să funcționeze ca institutor la școala primară de la Trei Ierarhi din Iași.	
1865	**iunie 10** Termină Școala Preparandală de la Trei Ierarhi, clasificându-se primul.	
1866	**aprilie 3** Participă la manifestația antiunionistă organizată în Iași de Fracțiunea liberă și independentă. **octombrie 5** La o întrunire electorală ia cuvântul atrăgând atenția asupra „învățăturii elementare, care până astăzi nu este încă destul de bine organizată".	

1868

Apare manualul *Metodă nouă de scriere și cetire pentru uzul clasei I primară* de institutorii I. Creangă, C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu, A. Simionescu (manual ajuns în 1893 la ediția a XXII-a).

1869

Într-un raport către minister, V.A. Urechia, inspector școlar, menționează că școala primară de la Trei Ierarhi „e, de bună seamă, astăzi cea mai bună din România".

1870

octombrie Trece la Școala Primară Sucursală nr.1 de Băieți din Iași (în Sărărie).

1871

Apare *Învățătorul copiilor, carte de cetit în clasele primarie, cu litere, slove și buchi, cuprinzând învățături morale și instructive* de institutorii C.Grigorescu, I. Creangă, V. Răceanu (manual ajuns în 1886 la ediția a VIII-a). Ca și în manualul anterior, publică aici câteva poezii.

1872

iunie 15 Printr-o adresă semnată de mitropolitul Calinic, este exclus din rândul clerului, pentru fapte considerate incompatibile cu canoanele Bisericii Ortodoxe: frecventarea teatrului, tunderea pletelor ș.a.

iulie 1 Este destituit și din învățământ, „pentru faptele sale necorigibile".

Rămas fără mijloace de subzistență, va concesiona un debit de tutun pe strada Goliei din Iași și va da lecții particulare. Nemaiavând unde locui, se mută, în această vară, într-o bojdeucă din mahalaua Țicău, împreună cu Tinca (Ecaterina) Vartic, cu care va conviețui în bună înțelegere până la sfârșitul vieții.

februarie 19 În gazeta ieșeană „Noul curier român", condusă de Ioniță Scipione Bădescu, îi apare articolul *Misiunea preotului la sate.*

1874

mai Titu Maiorescu, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, îl numește institutor la Școala Primară de Băieți din mahalaua ieșeană Păcurari.

În ediția a treia a *Învățătorului copiilor,* publică povestirile *Păcală, Inul și cămeșa, Acul și barosul* și povestea *A fost, a fost, că dacă n-ar fi fost nu s-ar povesti.*

1875

august La conferințele cu cadrele didactice din Iași, îl cunoaște pe Mihai Eminescu (acum revizor școlar), cu care se împrietenește pentru tot restul vieții.

septembrie Mihai Eminescu îl introduce la Junimea.

octombrie 1 Debutează în revista „Convorbiri literare" cu povestea *Soacra cu trei nurori,* citită anterior la Junimea; în aceeași revistă îi va apărea, la 1 decembrie, povestea *Capra cu trei iezi.*

1876

În „Convorbiri literare" apar basmele *Punguța cu doi bani* (1 ianuarie), *Dănilă Prepeleac* (1 martie) și *Povestea porcului* (1 iunie).

La îndemnul lui Maiorescu, scrie și tipărește în colaborare cu G. Ienăchescu *Povățuitoriu la cetire prin scriere,* abecedar recomandat de Eminescu (încă revizor școlar) ministerului de resort, cu precizarea că „până-acum e cel mai bun abecedariu românesc".

octombrie 22 Scrie *Povestea lui Ionică cel prost,* „dedicată caracudei din Junimea, îmbătrânită în zile rele, la prilejul aniversării a treisprezecea, numărul dracului", publicată postum de G.T. Kirileanu (1939).

1877	Apar primele semne îngrijorătoare ale epilepsiei. Boala se va agrava treptat, în ciuda tratamentelor termale repetate periodic.	Publică în „Convorbiri literare" povestirea *Moș Nichifor Coțcariul* (1 ianuarie; în același an apare și în broșură), *Povestea lui Stan Pățitul* (1 aprilie), *Povestea lui Harap-Alb* (1 august) și *Fata babei și fata moșneagului* (1 septembrie). Scrie *Povestea poveștilor*, tipărită postum de G.T. Kirileanu (1939).
1878	Primește medalia Bene Merenti, clasa a II-a.	Îi apar, tot în „Convorbiri literare", poveștile *Ivan Turbincă* (1 aprilie) și *Povestea unui om leneș* (1 octombrie).
1879	**iunie 25** Cumpără locul și bojdeuca din Țicău pe numele Ecaterinei Vartic.	Se publică *Geografia jud. Iași*, întocmită de institutorii V. Răceanu, G. Ienăchescu și I. Creangă.
1880	**septembrie 1** La propunerea prietenului său, filosoful Vasile Conta, e numit în Consiliul General al Instrucțiunii. Pentru a participa la lucrările Consiliului, se deplasează în aceeași lună la București, unde participă și la ședințele Junimii, în casa lui Maiorescu.	„Albumul macedo-român", apărut la București, îi tipărește istorioara *Moș Ion Roată.* **decembrie** Îl anunță pe Eminescu, într-o scrisoare, că lucrează la o comedie. E vorba, probabil, de *Dragoste chioară și amor ghebos*, din care s-au păstrat câteva file.
1881	**toamna** Se internează pentru tratament la Spitalul Brâncovenesc din București.	În „Convorbiri literare" se publică *Amintiri din copilărie,* scriere dedicată „d-șoarei L.M." (Livia Maiorescu, fiica lui T. Maiorescu), în numărul din 1 ianuarie (partea I) și în cel din 1 aprilie (partea a II-a). În numărul din 1 noiembrie, îi apare povestirea *Popa Duhu.* În revista „Contemporanul" (numărul din decembrie), apar două poezii populare semnate I. Creangă: *Când eram în floarea mea* și *Mielușica*, urmate, în numărul de la 1 ianuarie 1882, de *Lina Cătălina* și *Bratu.*
1882	**decembrie 7** Societatea „România jună" din Viena îl alege membru de onoare.	În „Convorbiri literare", numărul din 1 martie, apare partea a III-a din *Amintiri din copilărie* .
1883	Pentru meritele sale didactice i se conferă ordinul Cavaler al Coroanei României.	În „Convorbiri literare", numărul din 1 martie, apare povestirea *Cinci pâni.* În „Almanahul Societății academice social-literare «România jună»" (aprilie) i se publică povestirea *Ion Roată și Vodă Cuza,* care va fi retipărită în „Convorbiri literare" (1 iunie).
1887	**februarie** Împreună cu V.Gh. Morțun, îl vizitează pe Eminescu, internat la ospiciul de la mănăstirea Neamț. **octombrie** Revine pentru puțină vreme pe meleagurile natale.	
1888	**iunie** Revede locurile natale.	Citește în cercul literar al poetului N. Beldiceanu, din Iași, partea a IV-a a *Amintirilor din copilărie* (tipărită postum, în 1892). Apare broșura *Răspuns la criticele nedrepte și calomniile înverșunate contra cărților noastre de școală de către domnul Ioan Pop Florantin, profesor de filosofie la Liceul Național din Iași,* semnată de institutorii V. Răceanu, C.Grigorescu și I. Creangă.
1889	**iulie 2** Ultima sa scrisoare cunoscută, adresată preotului Gheorghe Creangă (unchiul lui) din Târgu Neamț: „Toți ai noștri, afară de mine, sunt sănătoși..." **decembrie 31** Moare la Iași Ion Creangă; este înmormântat în cimitirul Eternitatea.	

1890–1892	Apare postum, la Iași, ediția în două volume *Scrierile lui I. Creangă*, prefațată de A.D. Xenopol și cu o biografie de Grig. I. Alexandrescu.
1895	În colecția „Biblioteca pentru toți" a Editurii Librăriei Carol Müller din București se publică ediția *Opere complecte*, în șase părți, „cu o biografie de d. Grig.I. Alexandrescu și cu portretul și o prefață autografă a autorului".
1898	**martie** În „Convorbiri literare" îi apare basmul neterminat *Făt-Frumos, fiul iepei.*

eroului-narator se comportă ca un dușman adevărat și furia urmăririi îi dublează forțele dedublându-l: Toader a Catincăi e dublul său credincios în respectivul episod. Această urmărire, această goană cu groaza în spate nu sunt singurele din *Amintiri*... În a doua mare scenă de urmărire, dorința urmăritorului (a urmăritoarei, mătușa Mărioara) de a-l prinde pe urmărit atinge aproape nebunia. Partea a doua a *Amintirilor*... mai cuprinde o goană halucinantă. În cazul acesteia, urmăritor nu e nimeni, dar poate fi oricine l-ar vedea pe „coșcogeme coblizan" fugind acasă gol-pușcă de la baltă, de unde hainele îi fuseseră confiscate de mama: „și așa fugeam de tare pe prund, că săreau petrele, pe care le stârneam cu picioarele, cât mine de sus. Și fuga, și fuga, fără să mă mai uit în urmă..." În urmă nu era decât rușinea. Ea îl gonea însă mai aprig decât Nic'a lui Costache și mătușa Mărioara la un loc. Gol, dar în vreme de iarnă și la ceas de noapte, va mai fugi o dată, „ca un strigoi", în ianuarie 1860, în urma unei agresiuni a socrului său, preotul Ioan Grigoriu. Motivul urmăririi, al goanei îngrozite se regăsește deci și în perioada de după 1855, nereflectată în *Amintiri*..., a biografiei scriitorului. Simbolic vorbind, **C.** a fost toată viața (ba chiar și după moarte) un urmărit. De nenoriciri, de neîmpliniri, de ghinioane, de răzbunare și ură, de dușmănii, ingratitudine și neînțelegere, de sărăcie și boală. Destinul l-a gonit și prigonit, gata-gata să-l înhațe și să dea de pământ cu el, definitiv, să-l nimicească. Scapă, nu o dată în ultima clipă, și o ia de la capăt. Nici nu încep bine *Amintirile*... și eroul-narator are deja un dușman, „dușmanul meu", în persoana lui Nic'a lui Costache. Locul acestuia îl va prelua mereu altcineva, de-a lungul vieții și chiar după moartea scriitorului, nerămânând nici o clipă vacant. Urmărirea începută în prima parte nu are practic sfârșit. Motivul urmăririi se împletește în *Amintiri*... cu motivul fricii, al spaimei. Chiar în episodul urmăririi de către cei „doi hojmalăi", ceea ce îl salvează pe urmăritul Nică este intensitatea fricii. Numai o spaimă „ca aceea" ar putea explica performanța de a reuși îngroparea „în țărnă la rădăcina unui păpușoi", oricât de bine prășit. Frica turtește, micșorează, îl face și mai „prizărit" pe cel bine înzestrat cu disponibilitatea de a o trăi. Readus în Humulești, de la stâna din Dumbrava Agapiei, unde holera de care voiseră să-l ferească îl dibuise totuși, eroul-narator este „înfășat" – „peste tot" – într-o „pânzătură" pe care doftorii satului întinseseră „hoștinele ferbincioare", după care, spune el, „am adormit mort, și de abia a doua zi pe la toacă m-am trezit, sănătos ca toți sănătoșii". O altă moarte și o altă înviere: o săritură greșită în apă, „drept cu fața-n jos", are ca urmare o nouă înmormântare și o nouă resuscitare: „... am crezut că mi-a plesnit pântecele, nu altăceva. Și după ce-am ieșit cu mare greu din apă și m-am pus pe mal, ținându-mă cu mâinile de inimă, băieții s-au strâns ciotcă împrejurul meu și m-au înmormântat cu năsip, și m-au prohodit cum știau ei, și de-abia mi-am venit în simțire peste vreun ceas". O stranie coincidență face ca, în *Amintiri*..., Lazăr, cel ce „tot moare și iar învie, și învie și iar moare", după cum zice părintele Oșlobanu, care-l detestă, să fie pomenit de câteva ori. Pe temeiul exemplelor, se poate afirma că Nic'a lui Ștefan a Petrei e Lazărul bibliei românești a amintirilor din copilărie. (În *Amintiri*... până și pietrele „învie". Întâmplarea catastrofică din Broșteni, cu stânca, are loc tocmai în „sâmbăta lui Lazăr". Poate pentru că strengarii „învie" stânca „numai înținată", o însuflețesc, o fac să salte, parcă de bucurie, „tot mai sus de un stat de om".) Și la maturitate, în anii '80 mai ales, **C.** moare și învie. „Lumea în Iași zicea că Creangă a murit de două ori. O dată, când l-a apucat un acces de epilepsie chiar în clasă la noi" – își amintește Jean Bart. Și nu numai că a „murit" de mai multe ori, dar el, cel care pe când era diacon „la înmormântări, botezuri, cununii, nu voia să ieie parte" (Grigore I. Alexandrescu), s-a și „înmormântat", citindu-și prohodul.

Cruzimea este alimentată și de micul Creangă, de Nic'a lui Ștefan a Petrei. De faptele și de atitudinea acestuia. Preacunoscuta glumă cu poștele, al cărei coautor este, apare nu numai vulgară (G. Călinescu), ci și crudă. De cruzime se leagă motivul distrugerii, în chip vădit și, s-ar putea adăuga, zgomotos prezent în *Amintiri*... . Nic'a lui Ștefan a Petrei produce „stricăciuni", declanșează (singur sau în colaborare cu alții) o serie de catastrofe, manifestă un atavism vandalic: se cunoaște pe unde trece. Cel mai cunoscut episod din această serie, acela ce consemnează finalul precipitat al ședерii la Broșteni, depășește granițele comicului. Se produce de fapt o „bombardare" a gospodăriei Irinucăi: „Gardul și casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă." Într-adevăr, joaca nesăbuită se termină cu un dezastru și chiar dacă fapta lor nu e crudă prin intenție (nu avuseseră de gând așa ceva), este crudă (în contextul existenței precare a sinistraților) prin consecințele ei cât se poate de serioase. Cruzimea se manifestă și printr-o anumită atitudine. Caracterizându-l pe povestitor, G. Călinescu îl numește la un moment dat „simțitor și (totodată) nepăsător". Filonul întunecat, de marmură neagră, al cruzimii provine, poate, dintr-un strat structural de nepăsare, de insensibilitate, specifice în cel mai înalt grad con-

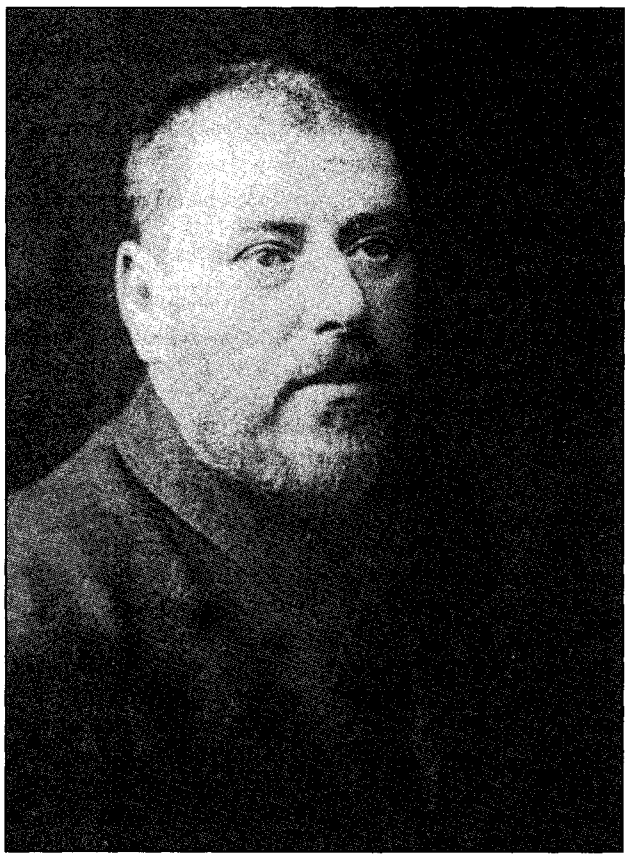

științelor infantile (la scara vârstei biologice) și în general celor aurorale (la scara vârstelor istorice a umanității). Numai în acest sens **C.** este un primitiv. Un primitiv ca Homer. „Creangă este Homer al nostru", a spus, nu fără (un adânc) temei, nu dintr-o superficială dorință de autoelogiere națională, G. Ibrăileanu. Un Homer sentimental e o imposibilitate. Un Homer (și) crud e o realitate. Aceste considerații sunt valabile și în cazul lui **C.** Nic'a lui Ștefan a Petrei n-a fost un sentimental (de aceea pasajele lirice nu i-au ieșit niciodată scriitorului). Acest strat de nepăsare, de relativă insensibilitate, acea „armură" de care vorbește C. Ciopraga („La Creangă râsul devine un fel de armură, duioșia putând trece aproape neobservată") se divulgă nu o dată deopotrivă în biografia și opera scriitorului. Nimic nu-l dezvăluie în așa măsură pe scriitor precum chenarul ironic în care el închide portretul bunicii Nastasia, nevasta lui David Creangă: „Încă n-am văzut așa femeie, să plângă de toate cele; era miloasă din cale-afară. Carne de vită nu mânca în viață, tot din astă pricină; și când se ducea sărbătoarea la biserică, bocea toți morții din ținterim, fie rudă, fie străin, fără deosebire. Bunicul însă era așezat la mintea lui; își căuta de trebi cum știa el și lăsa pe bunica într-ale sale, ca un cap de femeie ce se găsea." Un portret obiectiv, luat în derâdere chiar de cel care îl realizează. O figură înduioșătoare și aproape sublimă (extraordinar este mai ales obiceiul bătrânei de a-i plânge pe toți morții din cimitir, fără excepție, ca și cum ei ar forma o singură mare familie, familia ei) i se pare caraghioasă povestitorului. **C.** este într-un fel antipodul Nastasiei: el nu plânge ușor, nu este milos „din cale-afară". Mai mult „nepăsător" decât „simțitor". După 1855 vocația distrugerii se manifestă la **C.** mai ales ca vocație a autodistrugerii. El își distruge căsnicia, cariera clericală și — pentru un timp — și pe cea didactică, dar și sănătatea. Vocația distrugerii ține de natura geniului, crud prin definiție. Tema cruzimii se află în largul ei în povești și povestiri. După repetate lecturi înveselitoare și odată cu trecerea anilor, faptele, întâmplările, situațiile, atitudinile, gesturile și cuvintele mai mult sau mai puțin pline de cruzime ies singure la suprafață, devin bătătoare la ochi. E vorba, desigur, de ochiul cititorului matur, tot atât de necesar în acest caz ca și pentru sesizarea rafinamentului, a subtilităților stilistice ale marelui povestitor. Râsul „gros" (pe care îl distinge G. Călinescu), acea „veselie de zei" (pe care o invocă Vladimir Streinu), „tonul și viziunea umoristică" (la care se referă George Munteanu) nu reușesc întotdeauna să acopere, aurind, înăbușind, transfigurând, temperând, manifestările și vocile răului din operă, acea „uricioasă întristare" ce se degajă uneori din ea. Dominanta jovialității este dublată, concurată, contracarată în opera, mai complexă decât se crede de obicei, a lui **C.** de o linie a cruzimii, care trece, practic, prin toate scrierile sale, mari și mici, majore și minore. Abordarea unei asemenea teme n-ar trebui să constituie de aceea pentru nimeni motiv de neliniște. Doar se vorbește curent de cruzime la Homer, Dante, Shakespeare, Dostoievski, Cehov, Proust.

În *Soacra cu trei nurori*, o răzbunare „normală" s-ar fi oprit la iscusita divulgare a celei mai sfruntate dintre minciunile soacrei, la dovedirea inexistenței faimosului ochi veșnic treaz din ceafă (ospățul ilicit al nurorilor sub pretextul pretinsei vizite a părinților celei mai tinere dintre ele). Răzbunarea merge însă aici mult mai departe, prea departe. Față de *Soacra cu trei nurori*, în *Capra cu trei iezi* se petrece nu numai un dublu asasinat fioros, ci și o nu mai puțin cumplită — deși binemeritată — pedepsire a asasinului. În plus, acesta își supralicitează cruzimea, expunându-și, așa-zicând, fărădelegea, aranjând într-un anumit fel rămășițele măcelului. Lupul din povestea lui **C.** „semnează" nu numai crimele, ci și regia crimelor sale. Răzbunarea caprei, care se ține de principiul „Nici o faptă fără plată", nu este mai puțin teribilă. Apriga eroină (una dintre aprigele eroine ale literaturii române) chibzuiește un plan și trece decisă la acțiune, rămânând insensibilă la toate rugămințile lupului, ajuns victima ei neajutorată. Legea talionului triumfă în această poveste cu animale ca în vechile, „bunele" vremuri ale Vechiului Testament. În *Dănilă Prepeleac* cruzimea devine, s-ar spune, impersonală. Trocurile păguboase ale lui Dănilă, care dă pe rând boii săi „mari și frumoși" pe un car, carul pe o capră, capra pe un gânsac și gânsacul pe o pungă (goală), seria de schimburi catastrofale mai întâi amuză, apoi însă scandalizează, stupefiază. Din personaj comic, Dănilă devine o victimă ca oricare alta, o victimă neajutorată, rostogolindu-se inexorabil pe panta neputinței sale. Rareori prostia și-a râs de om cu atâta cruzime: „parcă dracul mi-a luat mințile", se miră eroul, rămas perplex, „c-o pungă goală" în mână,

de proporțiile autopăcălirii sale. Dracul i le-a luat, dracul i le dă înapoi. Căci în întrecerea cu echipa de draci trimiși unul după altul să-l dovedească într-o probă sau alta, Dănilă „schimbă" prostia pe isteține, o prostie de neînchipuit pe cea mai uimitoare isteține (e singurul troc care îi reușește, marele troc al vieții sale). Nu s-a observat paralelismul existent între *Curiosul nestăpânit*, nuvela intercalată de Cervantes în romanul *Don Quijote*, și un episod din *Povestea lui Stan Pățitul*: anume acela în care cinstea nevestei lui Ipate este pusă la încercare de însuși Ipate, sfătuit, împins de la spate, ca întotdeauna, de Chirică. Femeia, ca la Cervantes, se lasă înduplecată, chiar dacă în textul lui **C.** adulterul (care ar fi fost, dacă s-ar fi produs, totuși... conjugal) nu are loc. Mai sunt destule alte deosebiri între nuvela din *Don Quijote* și episodul din *Povestea lui Stan Pățitul*. Comună celor două texte le este în schimb împrejurarea pe care ele se axează: împingerea în păcat a femeii prin provocarea unei experiențe de verificare. Experiență care presupune cruzime și care are o sorginte (în ce-l privește pe Ipate: la propriu) diabolică, pentru că ideea ei provine dintr-o suspiciune nebunească, împinsă până în pânzele albe. Episodul din povestea lui **C.** nu are coloratura tragică a nuvelei lui Cervantes. După „operație", nevasta lui Ipate devine o „femeie cumsecade". Spectacolul extragerii (cu cleștele) a respectivei coaste este violent și crud, un fel de tragere pe roată terapeutică. În *Povestea lui Harap-Alb* apar cele mai crude două personaje din întreaga operă a lui **C.**, Spânul și Împăratul Roș. Cruzimea nu le este însă cu totul străină nici personajelor simpatice sau pozitive ale basmului. Se poate vorbi de pildă de cruzimea pedagogică a craiului care, îmbrăcându-se într-o piele de urs și ascunzându-se sub un pod, iese în calea feciorilor lui, ca să le pună la încercare curajul. Cruzimea unor episoade (precum cel al uciderii Cerbului) este foarte mare. După ce retează capul mirificului animal și „se aruncă fără sine în groapă, după cum îl povățuise Sfânta Duminecă", Harap-Alb este amenințat de un adevărat puhoi de sânge. Omorâtorul Cerbului Vrăjit se scaldă aici la propriu în sângele victimei sale, cât pe-aci să se înece în el.

În miezul povestirii *Moș Nichifor Coțcariul*, într-adevăr una dintre cele mai valoroase scrieri ale lui Creangă, se află un șantaj în toată regula, pregătit și condus cu măiestrie de personajul titular. Nichifor e departe de a fi un soț exemplar. Ingratitudinea conjugală a eroului, ponegrindu-și soția, e crudă. Pe de altă parte, harabagiul o sperie pe îndelete pe Malca, pe care o transporta la Piatra, cu pericole imaginare: tâlharii din Grumăzești, lupul, balaurul din dealul Bălaurului (cruzimea glumețului e simbolizată în text de frecventa invocare a lupului). Când i se pare că a înfricoșat-o cum trebuie, eroul face pasul decisiv, prefăcându-se că vrea să o lase singură, în plină noapte, în pădure (s-ar repezi până acasă, ca să-și aducă „un capăt și securea", să poată drege căruța, și la ziuă ar fi înapoi). În text nu există nici o indicație în sensul că Malca n-ar fi fost o femeie cinstită. Moș Nichifor Coțcariul sau moș Nichifor șantajistul? Ar fi greșit însă să se deducă de aici că autorul a fost prin excelență „un talent crud", pentru a folosi eticheta pe care un critic i-a aplicat-o cândva lui Dostoievski. Ar putea pleda împotrivă cele mai frumoase pagini din basmul *Harap-Alb*: cele ce descriu călătoria în grup pe care o înfăptuiește eroul la Curtea Împăratului Roș, legându-se tovarăș, rând pe rând, cu Gerilă, Flămânzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă. Fiecare dintre ei își va arăta priceperea într-un anumit moment critic. Ca „niște frați", se ajută între ei de fapt toți. Între cei cinci uriași, cu care formează una dintre marile echipe de personaje ale literaturii, Harap-Alb se află în mijlocul unui turn — viu și mișcător — al prieteniei.

Considerat pe drept cuvânt unul dintre cei mai mari scriitori ai literaturii române culte din toate timpurile, **C.** nu poate fi totuși smuls din magma folclorică din care s-a ivit. Două mari atitudini pot fi observate în legătură cu problema relației dintre opera lui **C.** și folclor. Una tinde să-l dezlipească, să-l rupă cu totul pe scriitor de magma originară; cealaltă — să-l confunde și să-l topească în ea. În raport cu folclorul, „cum procedează de fapt Creangă? Generic vorbind, ca un mare interpret în fața unei partituri celebre" (George Munteanu). Altfel spus (păstrând termenul de comparație propus): ca un mare compozitor creând geniale variațiuni pe o temă (folclorică) dată. Asemenea variațiuni au scris și Beethoven, și Schubert, și Liszt, și Brahms. Creator cu fundament folcloric, neputând fi nici desprins de, nici redus la acesta, **C.** se avântă pe jumătate din trunchiul viguros al literaturii populare pentru a se înscrie în specia literaturii culte. El este miticul Centaur, de o unică splendoare, al culturii noastre.

Apărut după începuturile noastre literare, străin de influențele de imitație ale timpului și într-o perioadă când poporul își păstra încă arta lui orală, Creangă aduce prospețimea sufletului artistic popular, a cântecului și zicalei, valorificându-le și păstrându-le în putere și pentru epocile de decădere când școala, cartea și gazeta scad spontaneitatea și ofilesc memoria poetului anonim. Astfel putem avea viu în literatura noastră cultă sufletul strămoșilor noștri din veac.

MIHAIL SADOVEANU

În Creangă trăiesc credințele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filosofia poporului, cum s-au format în mii de ani de adaptare la împrejurările pământului dacic, dedesubtul fluctuațiunilor de la suprafața vieții naționale. Creangă este un reprezentant perfect al sufletului moldovenesc între români; al sufletului țărănesc între moldoveni; al sufletului omului de munte între țăranii moldoveni.

G. IBRĂILEANU

Plăcerea stârnită de audiția scrierilor lui Creangă e de rafinament erudit. [...] *Creangă e un umanist al științei sătești, scoțând din erudiția lui un râs gros, fără a fi totuși un autor vesel prin materie. Conținutul poveștilor și al amintirilor este indiferent în sine, ba chiar apt de a fi tratat liric ori fantastic, veselă este hohotirea interioară, setea nestinsă de vorbe, sorbite pentru ele însele, dintr-o voluptate strict intelectuală.*

G. CĂLINESCU

Nici un model popular nu i-a putut pluti înainte lui Creangă, scriindu-și Amintirile, *dar, desigur, nici prototipurile culte ale*

genului, primele autobiografii și memorii ale Renașterii, înmulțite apoi în toate literaturile europene. Aci, ca și în poveștile și povestirile sale, Creangă execută trecerea de la nivelul popular al literaturii la nivelul ei cult pe o cale pur spontană, prin dezvoltarea organică a unei înzestrări exercitate în întregul trecut al unei vechi culturi rurale, ajunsă acum să se depășească pe sine. Poporul întreg a devenit artist individual în Creangă.

TUDOR VIANU

Creangă râde din toată inima, dar dintr-o inimă bună, largă și îngăduitoare, râde de semeni, de ființe care îi seamănă lui însuși și râde de sine, cum ar râde de oricare altul. „Satira" lui dezvăluie condiția omului, de care nu omul e vinovat, fiind de aceea demn de iubit și de salvat. [...] Satiricii sunt totdeauna exteriori lumii pe care o satirizează, în timp ce Creangă face parte cu trup și suflet din comunitatea eroilor săi.

VLADIMIR STREINU

SCRIERI: *Scrierile lui I. Creangă*, I-II, pref. A.D. Xenopol, cu o biografie de Grig. I. Alexandrescu, Iași, 1890-1892; *Amintiri din copilărie și Anecdote*, Iași, 1892; *Opere complecte*, I-VI, cu o biografie de Grig. I. Alexandrescu, București, [1895]; ed. 2, București, 1902; *Opere complete*, pref. Ilarie Chendi și St. O. Iosif, Bcurești, 1902; *Opere complete*, îngr. și pref. G.T. Kirileanu și Ilarie Chendi, București, 1906; *Opere complete*, pref. Tudor Pamfile, Chișinău, 1920; *Opere complete*, pref. D. Marmeliuc, Cernăuți, 1924; *Opere complete*, I-III, pref. E. Lovinescu, 1928; *Opere complete*, îngr. și pref. G.T. Kirileanu, București, 1932; *Alte povești, snoave, anecdote și versuri*, îngr. Paul Papadopol, București, 1933; *Opere complete*, îngr. G.T. Kirileanu și II. Chendi, introd. Const. Botez, București, 1936; *Opere*, îngr. G.T. Kirileanu, București, 1939; *Povești*, îngr. Giorge Pascu, 1939; *Povești, amintiri. Anecdote și istorioare*, îngr. Ioan Crețu, București, 1939; *Opere complete*, îngr. Lucian Predescu, București, 1940; *Povești*, îngr. Liviu Rebreanu, București, 1940; *Opere complete*, îngr. G.T. Kirileanu și Il. Chendi, introd. Const. Botez, București, 1942; *Opere*, îngr. și pref. G. Călinescu, București, 1953; *Opere*, îngr. G.T. Kirileanu, București, 1957; *Pagini alese*, îngr. G.T. Kirileanu, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1959; *Amintiri, povești,povestiri*, îngr. G.T. Kirileanu, pref. Al. Piru, București, 1960; *Opere-Oeuvres*, ed. bilingvă, îngr. și pref. G. Călinescu, București, 1963; *Povești, amintiri, povestiri*, îngr. Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, București, 1964; *Opere*, I-II, îngr. Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, introd. Iorgu Iordan, București, 1970; *Amintiri din copilărie*, postfață Mircea Tomuș, București, 1971; *Povești*, postfață Adrian Isac, București, 1974; *Opere*, pref. Mircea Vulcănescu, îngr. Iorgu Iordan și Elisabeta Brîncuș, București, 1993; *Amintiri din copilărie*, introd. I. Dună, București, 1996; *Opere*, introd. Eugen Simion, București, 2001.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, II, *169*, III, *22, 72, 172, 321, 337-338;* Grig. I. Alexandrescu, *Biografia lui Ion Creangă*, în *Scrierile lui Ioan Creangă*, I, Iași, 1890; Iorga, *Pagini*, I, *201-209*; Iorga, *Schițe din literatura română*, II, 1893, *61-84;* Grig. I. Alexandrescu, *Amintiri despre Ion Creangă*, CL, 1899, 12; Il. Chendi, *Preludii*, București, 1903, *55-61;* G.T. Kirileanu, *Asupra vieții lui Ion Creangă*, „Șezătoarea", 1903-1904, 10-11; Panu, *Junimea* (1943), I, *141-146*, II, *89-92, 95-97, 99-100;* Haneș, *Studii, 105-128, 191-216;* Dumitru Furtună, *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă*, București, 1916; Sadoveanu, *Opere*, XIX, *200-207, 383-389, 415-430, 437-441, 446-448*, XX, *49-61, 101-103, 225-226, 247-254, 282-291, 498-515*; G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, 1920, *76-84;* Emil Precup, *Viața și opera lui Ion Creangă*, Gherla, 1921; Negruzzi, *Junimea, 209-213*; I. Slavici, *Amintiri*, București, 1924, *128-132;* N. Leon, *Amintiri*, II, Iași, 1925, *157-161;* Leca Morariu, *Institutorul Creangă*, Cernăuți, 1925; G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, Iași, 1926, *148-157;* Lovinescu, *Critice*, X, *33-124;* Jean Boutière, *La Vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, Paris, 1930; ed. tr. și pref. Const. Ciopraga, 1976; Constantinescu, *Scrieri*, II, *333-340;* Lucian Predescu, *Ion Creangă. Viața și opera*, I-II, București, 1932; Nicolae Țimiraș, *Ion Creangă*, București, 1933; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *219-223;* Iorga, *Oameni*, I, *392-395*; Stelian N. Cucu, *Ioan Creangă*, Râmnicu Sărat, 1935; G. Ivașcu, *I. Creangă*, Iași, 1937; V. Ghețea, *Ion Creangă pedagog și învățător*, București, 1938; *În memoria lui Ioan Creangă*, îngr. Sandu Teleajen și Adrian Pascu, Iași, 1938; G. Călinescu, *Viața lui Ion Creangă*, București, 1938; Munteano, *Panorama, 66-70;* Gh. Ungureanu, *Din viața lui Creangă. Documente inedite*, București, 1940; Leca Morariu, *Creangă*, Cernăuți,1940; G. T. Kirileanu, *De-ale lui Creangă*, Cernăuți, 1940; Mircea Ispir, *Ion Creangă*, București, 1941; Vianu, *Arta*, I, *150-161;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *419-431, Ist. lit.* (1982), *477-488;* Pillat, *Tradiție, 283-290;* Streinu, *Clasicii, 159-208;* Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit., 255-263;* Leca Morariu, *Crengene*, Cernăuți, 1944; Barbu Lăzăreanu, *Ion Creangă*, București, 1947; Pompiliu Caraioan, *Ioan Creangă*, București, 1955; Iorgu Iordan, *Limba lui Creangă*, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I, București, 1956, *137-170;* Bianca Bratu, *Învățătorul Ion Creangă*, București, 1958; Gh. Bulgăr, *Un dicționar al limbii lui Creangă*, LR, VIII, 1959; Lăzăreanu, *Glose, 147-167*; Tudor Arghezi, *Creangă*, TR, 1962, 11; Dima, *Studii, 253-293;* G. Călinescu, *Caragiale și Creangă*, RITL, 1962, 3-4; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Ion Creangă*, București, 1963; *Ion Creangă. Documente*, îngr. și introd. Gh. Ungureanu, București, 1964; Const. Ciopraga, *Expresivitatea lui Creangă*, VR, 1964, 12; G. Călinescu, *Creangă, scriitor universal*, SXX, 1964, 12; [*Ion Creangă*], ATN, 1964, 5, LCF, 1964, 26, IL, 1964, 11, GL, 1964, 51, TR, 1964, 52, O, 1964, 12 (numere speciale); Adrian Marino, *Creangă și autobiografia*, ST, 1965, 1; *M. Eminescu, I. Creangă. Studii*, Timișoara, 1965; Vianu, *Studii, 326-334;* Cioculescu, *Varietăți, 193-202;* Munteanu, *Atitudini, 84-89;* Manolescu, *Lecturi, 7-15;* Ardeleanu, *Însemnări, 253-269*; Ciopraga, *Portrete, 50-68;* Valeriu Ciobanu, *Motivul folcloric universal în „Ivan Turbincă" a lui Ion Creangă*, în *Folclor literar*, îngr. E. Todoran și Gabriel Manolescu, I, Timișoara, 1967, *57-62;* Ovidiu Bârlea, *Poveștile lui Creangă*, București, 1967; Savin Bratu, *Ion Creangă*, București, 1968; Tomuș, *Carnet, 227-236;* G.I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui I. Creangă*, București, 1969; Corneliu Dima-Drăgan, *Cărți din biblioteca lui I. Creangă*, ATN, 1969, 12; Cristea, *Interpretări, 207-209;* Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, București, 1971; Rotaru, *O ist.*, I, *405-436;* Săndulescu, *Lit. epistolară, 123-128; Ist. lit.*, III, *243-303;* Cioculescu, *Itinerar*, I, *129-141;* Piru, *Varia*, II, *136-163;* Gafița, *Fața lunii, 375-397;* George Munteanu, *Introducere în opera lui Ion Creangă*, București, 1976; *Ion Creangă interpretat de..*, îngr. și pref. Const. Ciopraga, București, 1977; G.T. Kirileanu, *Corespondență*, îngr. Mircea Handoca, București, 1977, *passim;* Papu, *Clasicii, 125-134;* Poantă, *Radiografii*, I, *11-17;* M. Apostolescu, *Ion Creangă între marii povestitori ai lumii*, București, 1978; *Dicț. lit. 1900, 236-241;* Andrei Oișteanu, *Grădina de dincolo*, București, 1980, *6-135;* Petru Rezuș, *Ion Creangă. Mit și adevăr*, București, 1981; *Amintiri despre Ion Creangă*, îngr. Ion Popescu-Sireteanu, Iași, 1981; Ioan Holban, *Ion Creangă. Spațiul memoriei*, Iași, 1984; Vasile Lovinescu, *Creangă și Creanga de aur*, București, 1989; Valeriu Cristea, *Despre Creangă*, București, 1989; *Destinul unui clasic. Studii și articole despre Ion Creangă*, îngr. și pref. Ilie Dan, București, 1989; Teodor Tanco, *Lumea transilvană a lui Ion Creangă*, Cluj-Napoca, 1989; Dumitru Furtună, *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă*, îngr. și pref. Gheorghe Macarie și Manuela Macarie, Iași, 1990; I. Mitican, *Cu Mihai Eminescu și Ion Creangă prin Târgul Ieșilor*, București, 1990; Mircea Scarlat, *Posteritatea lui Creangă*, pref. Nicolae

Manolescu, București, 1990; Ion Bălu, *Viața lui Ion Creangă*, București, 1990; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *112–114*; Sorin Pârvu, *Un model românesc de verosimil*, în *Cultură și societate*, îngr. Al. Zub, București, 1991, *479–502*; Constantin Țoiu, *Prepeleac*, București, 1991, *passim*; Vasile Lovinescu, *Monarhul ascuns*, Iași, 1992, *127–144*; Irina Petraș, *Ion Creangă. Povestitorul*, București, 1992; Micu, *Scurtă ist.*, I, *257–266*; Valeriu Cristea, *Dicționarul personajelor lui Creangă*, București, 1995; Mănucă, *Analogii, 126–139*; Cornel Regman, *Ion Creangă. O biografie a operei*, București, 1995; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, București, 1997, *90–106*; Gavril Istrate, *O ediție necunoscută din opera lui Creangă*, CL, 1998, 10; *Dicț. analitic*, I, *33–36*, III, *104–106*, *401–403*, IV, *675–679*; Constantin Parascan, *Ion Creangă și lumea în care a trăit*, Iași, 1999; *Dicț. esențial, 217–223*; Constatin Parascan, *Ion Creangă. Măștile inocenței*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, postfață Liviu Leonte, Iași, 2000; Sorescu, *Lumea, 86–118*; Dan Mănucă, *Opinii literare*, București, 2001, *81–90*; Mircea Bertea, *Creangă înainte de Creangă*, postfață Doina Curticăpeanu, Cluj-Napoca, 2002; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, *23–34*; Serghei Coloșenco, *Ion Creangă*, Bârlad, 2002; Daniel Corbu, *Anecdote cu și despre Creangă*, Iași, 2002; Emilia Diculescu-Popescu, Ștefan Dumitrescu, *„Amintiri din copilărie" de Ion Creangă. Psihanaliza, psihologia, sociologia și filosofia acestei cărți*, pref. Dumitru Gherghina, Craiova, 2002; Dan Grădinaru, *Creangă*, București, 2002; Mircea A. Diaconu, *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate*, Cluj-Napoca, 2002; Constantin Parascan, *Eminescu și Creangă la Junimea*, Iași, 2002; Dan Zamfirescu, *Cultură română – sinteză europeană*, București-Chișinău, 2002, *216–264*; Constantin Parascan, *Preoția lui Creangă*, Iași, 2003. *V.Cr.*

CREDINȚA, publicație culturală apărută lunar și (o scurtă perioadă de timp) trimestrial la Detroit (Michigan, SUA), din noiembrie 1952. Redactată de un comitet de preoți și mireni, revista este purtătoare de cuvânt a Episcopiei Misionare Române în America. Publicația, subintitulată „Foaie de zidire sufletească pentru popor", încurajează dialogul intercreștin, chemând la înțelegere, frățietate și împreună-lucrare pentru refacerea unității de credință, în spiritul solidarității de neam. Din 1965 (8–9), apare cu subtitlul „Revistă românească de spiritualitate ortodoxă". Începând cu numărul 12 / 1966, editor este arhidiaconul Bartolomeu Valeriu Anania, căruia i se alătură, în 1970, George Alexe, editor-asociat și business manager. După 1977, din comitetul de redacție, de mai multe ori schimbat de-a lungul anilor, fac parte Vasile Vasilachi, John Bugariu, Ștefan Slevoacă, Nicolae Bârsan, George Nan, Dumitru Bodale, Simion S. Caplat, Ștefan Feraru, Vasile M. Neagu ș.a. Se publică sau se reproduce poezie din țară și exil, în adevărate pagini de antologie: V. Voiculescu (*O turmă și-un păstor, Colindul ninsorii, Floarea piscurilor, Comoara*), Lucian Blaga (*Înviere, Ce se schimbă-n poezie*, inedită, *Psalm*), Tudor Arghezi (*Moștenire*), Nichifor Crainic (*Eu*), Nicu Caranica (*Sfânta Sofia*), Valeriu Anania (*Marea, Noapte liniștită, Cununa, Simeon Cireneanul, Agonie, Lauda albinei,*), Virgil Carianopol, George Alexe, Dumitru Ichim, Lidia Stăniloae, Cristina Tacoi, Radu Cârneci, Agatha Grigorescu-Bacovia. Proza este semnată de Victor Papilian și Patricia Pâslaru. Eseurile de literatură și teologie dogmatică îi au ca autori pe Teodor M. Popescu (*Trăirea creștină în canonicitate*), Vasile Vasilachi (*Martirajul Sf. Ciprian, Un nou curent de cultură*), Valeriu Anania (*Unitatea noastră morală*), Tudor Arghezi (*Înviere, fratele meu!*), D. Stăniloae (*George Coșbuc*), Antonie Plămădeală. Titularul cronicii literare este George Alexe, care comentează volume de George Uscătescu, Vintilă Horia, Valeriu Anania, Pamfil Șeicaru, Nicu Caranica, Lucian Blaga, Ștefan Baciu, Vasile Vasilachi, Dumitru Ichim, Ana Blandiana. Se traduce din Grigorie de Nazianz și Rabindranath Tagore. Valeriu Anania tălmăcește în română *Acatistul Sfântului Nou Mucenic Ioan Valahul*. Alți colaboratori: Aurelia Diaconu, Pan M. Vizirescu, Felix Dubneac, Nicolae Mladin, Petre Pascu, Gabriel Popescu, Traian Radu, Valeriu Streinu, Sandu A. Tudor. *A.S.*

CREMENE, Mioara (pseudonim al Mariei Elena Gorea; 6.IX.1923, București), poetă și prozatoare. S-a născut într-o familie de intelectuali: tatăl, avocat, era originar din Craiova, iar mama, Erna, era fiica ziaristului B. Brănișteanu. **C.** face primele clase la școala de lângă biserica Popa Rusu și pe cele superioare la Liceul „Regina Maria". În 1944, se înscrie la Conservator (clasa Victor Ion Popa) și începe să frecventeze cursurile Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din București, obținând însă licențe în psihologie și în regie. Lucrează imediat după război la ziarul „Ecoul" și debutează în „Rampa", cu o cronică despre piesa *Manasse* a lui Ronetti-Roman; colaborează la „Fapta" și „Tribuna poporului". Din 1947, se află în redacția noii serii a „Contemporanului", unde semnează cu pseudonimul Mioara Cremene reportaje despre Delta Dunării. În 1950, după un diferend cu Horia Liman, este transferată ca redactor-șef adjunct la revista pentru copii „Pogonici". Debutează editorial în 1951, cu piesa în versuri *Mălina și cei trei ursuleți*. Din 1954 este secretara Secției de literatură pentru copii și tineret a Uniunii Scriitorilor. Mai bine de un deceniu, **C.** se dedică literaturii pentru copii, realizând peste douăzeci de cărți. Volumul *Bună dimineața lume* (1959), vizibil influențat de lirica lui Tudor Arghezi, în descendența căruia poeta însăși se declară, și cel mai realizat în plan artistic de până atunci, devine, paradoxal, un incident în biografia autoarei, atrăgându-i – după propriile mărturisiri – aspre critici la Uniunea Scriitorilor și chiar întreruperea, pentru cinci ani, a activității publicistice. În 1964 revine în presă la redacția de poezie a „Gazetei literare". Alte două plachete de versuri, un volum de nuvele și un roman de ficțiune științifică și politică, *Mărirea și decăderea planetei Globus* (1968; Premiul Uniunii Scriitorilor), întregesc bibliografia și profilul autoarei, ale cărei valențe artistice se manifestă în mai multe planuri. În *Adevărul și inima* (1964), registrul poetic este dominat de emoțiile cotidiene, de aspectele simple ale vieții, de gesturile temerare ale omului. Dumitru Micu remarca aici „o senzație de receptare vrăjită a impresiilor de toate zilele", ca și „trăirea înfiorată a elanurilor". Poeziile plachetei următoare, *Versuri de spus cu ghitara* (1967), indică o mutație stilistică și o desentimentalizare aproape calculată.

Emigrând în Franța în 1969, **C.** își continuă activitatea cinematografică alături de soțul ei, cineastul Sergiu Huzum, ca scenaristă și coautoare a unor filme de artă și telefilme (*Bio-*

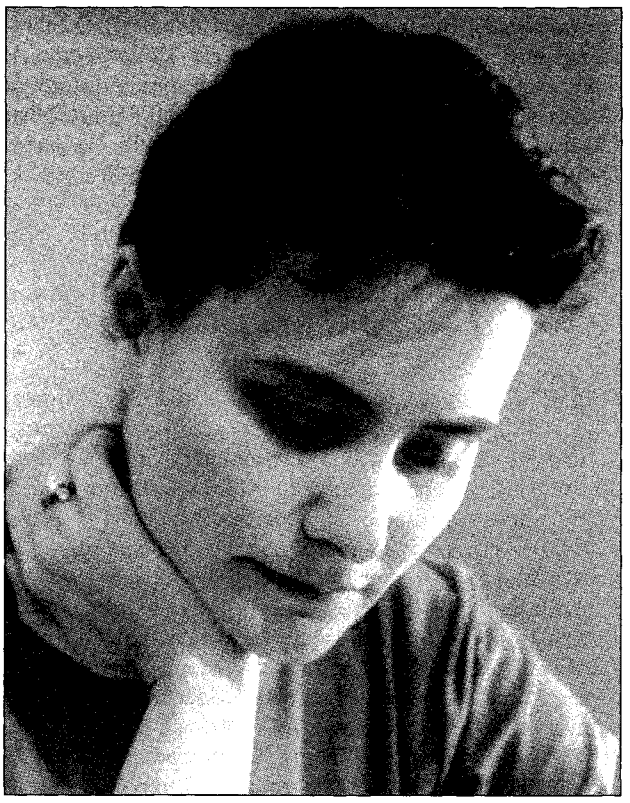

grafie, 1962, *Prietenul meu poetul*, consacrat lui Miron Radu Paraschivescu, *Prin Vrancea*, 1969, *Métropoème*, 1970, *Anatomie d'un couple*, 1974, *Allée des Brouillards-Regards sur Maurice Utrillo*, 1983, *Sfidarea Sfinxului–Poetul Gherasim Luca*, 1994, realizat împreună cu George Astaloș). Primul volum de versuri în limba franceză *Neuf + un* (1980), este urmat de două scurte romane, scrise în colaborare cu fiul ei, Adrian Cremene, și semnate cu pseudonimul Doina Dor. Un al doilea volum de versuri în franceză, *Poèmes byzantins* (1987), câteva eseuri publicate cu prilejul bicentenarului Revoluției Franceze și o carte cu rețete tradiționale, *La Cuisine de nos grandes-mères roumaines* (1983), iscălită tot Doina Dor, ilustrează creativitatea diversă a scriitoarei și capacitatea de acomodare la universul adoptiv.

După 1989, **C.** revine în spațiul cultural de obârșie cu un volum antologic bilingv, *Poèmes en exil – Poeme în exil* (1994), reunind echivalențe românești și franceze ale acelorași motive poetice. În 1995 apare la București și un roman compus după 1980 în limba română, *Odioasa crimă din Carpathia sau Din însemnările unui celibatar* (1995). Nu este, cum poate părea după titlu, o carte polițistă de ficțiune, căci însemnările într-un târziu jurnal parizian făcute de personajul-narator, Sandu Gore – tânăr gazetar în anii '50, într-o țară de democrație populară – , dezvăluie situații, evenimente și personaje autentice, ușor de identificat în România perioadei respective: Sandu Gore este redactor la „Steaua de partid" și la „Carpathia muncitoare marxist-leninistă ilustrată", dintr-un vechi oraș universitar, unde funcționează, ca pretutindeni, „instituțiile periculoase", „Poliția proletară – P.P.", „Investigația internă – poliția așa-zis secretă a Carpathiei – I.I." ș.a. Invadată de „gitani", analfabeți rusizați, „turnători de serviciu" și activiști de partid, lumea prin care trece gazetarul este una deformată până la caricaturizare, grotescă. Sandu Gore o privește cu ironie, încercând să se distanțeze de ea, dar, adevărat don juan local, amator de legături amoroase cu vedetele feminine ale nomenclaturii, se adaptează totuși, ba chiar suportă îngăduitor penibile povești cu „militanți comuniști, idealiști". În ultima parte a cărții, tonul ironic, degajat al naratorului se convertește într-unul reflexiv, ca să dezvăluie, în spatele mascaradei la care asistase, o crimă odioasă, în care sunt implicate, mai mult sau mai puțin, toate personajele. Din altă perspectivă și într-o manieră originală, **C.** își aduce astfel contribuția la configurarea unei perioade tragice din istoria românească. *La ce folosește Parisul?* (2000) este o carte de memorialistică, înfiripată într-un lung dialog între **C.**, căreia îi aparține ideea, și Mariana Sipoș. Realizată la Paris, întâlnirea are drept scop nu doar fixarea în chip durabil a amintirilor scriitoarei, ci și trezirea amneziilor care domină contemporaneitatea, cu alte cuvinte, stimularea „organului gânditor" al generației „uituce". Relatările fiind dominant din lumea literară, se alcătuiește treptat și parțial „mica istorie literară" a deceniilor cinci, șase și șapte. La mai bine de jumătate de secol, **C.** se distanțează fără a se înstrăina de o epocă pe care a trăit-o cu un anume entuziasm. Secvențe din viața redacțională și cea universitară la cumpăna dintre două lumi, portrete de scriitori și tablouri de grup, în care se detașează figuri devenite remarcabile, între care Nicolae Labiș, cuplul Marin Preda și Aurora Cornu, Dan Deșliu, Zaharia Stancu, Ion Caraion, Nicolae Breban și mulți alții, se succedă pline de autenticitate și culoare sub obiectivul scriitoarei, care mânuiește cu pricepere aparatul de filmat. În ciuda întrebării rămase în final fără răspuns, cartea, care dă și cheia personajelor din romanul *Odioasa crimă din Carpathia*, ilustrează încă o dată ideea că Parisul folosește în primul rând literaturii.

SCRIERI: *Mălina și cei trei ursuleți*, București, 1951; *Povestea scânteii*, București, 1951; *Strada teilor*, București, 1952; *La noi în gospodărie*, București, 1954; *Primăvara noastră*, București, 1954; *Trestiile de aur*, București, 1955; *Ucenicii vrăjitori*, București, 1956; *Povești de-o șchioapă*, București, 1958; *Bună dimineața lume*, București, 1959; *Teatru de păpuși*, București, 1959; *Băiețelul din Țara Ghețurilor. Teatru pentru copii*, București, 1961; *Poezii pentru toate orele*, București, 1963; *Livada cu povești*, București, 1964; *Adevărul și inima*, București, 1964; *Povestea cu ghetuțele*, București, 1964; *Trenulețul*, București, 1964; *Poze mari și poze mici* , București, 1965; *Magazinul cu mirese și alte povestiri*, București, 1966; *Versuri de spus cu ghitara*, București, 1967; *Orașul Dirlidang*, București, 1968; *Mărirea și decăderea planetei Globus*, București, 1968; *Neuf + un*, Paris, 1980; *Le Dernier Prince des Carpathes*, Paris, 1981; *Charmes d'amour en Roumanie*, Paris, 1981; *La Cuisine de nos grandes-mères roumaines*, Paris, 1983; *Poèmes byzantins*, Paris, 1987; *Poèmes en exil – Poeme în exil*, București, 1994; *Odioasa crimă din Carpathia sau Din însemnările unui celibatar*, București, 1995; *Întâlnire cu o femeie extraordinară – Madame Helvetius*, Paris, 1995; *Dicționar inițiatic al ordinelor cavalerești*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1998; *La ce folosește Parisul? Evocări și*

dileme din exil (în colaborare cu Mariana Sipoș), București, 2000; *Întâmplări din orașele de pâclă*, București, 2002. **Traduceri:** Heinrich von Kleist, *Opere*, I-II, București, 1993–1995 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Mioara Cremene, „Adevărul și inima"*, GL, 1964, 17; V. Ștefan, *„Adevărul și inima"*, ST, 1964, 11; Mădălina Nicolau, *„Adevărul și inima"*, VR, 1965, 9; Dumitru Solomon, *„Versuri de spus cu ghitara"*, GL, 1967, 42; Guy de Bosschère, *Mioara Cremene*, „Journal des poètes", 1979, 7; Geo Vasile, *„De-atâta greutate pleoapa mi-e concavă"*, „Baricada", 1995, 9; Ileana Berlogea, *„Penthesileea la Troia": mit și actualitate*, CRC, 1997, 2; Opriță, *Anticipația, 433–436*; Manolescu, *Enciclopedia, 211–212*. *M.P.-C.*

CRENGUȚA, revistă lunară a Societății de Lectură „G. Coșbuc" de pe lângă Liceul „Ion Creangă", apărută la Bălți în perioada octombrie 1935 – martie-aprilie 1936, septembrie-decembrie 1937 – ianuarie-martie 1938, decembrie 1939 – ianuarie-februarie 1940 și mai-iunie 1942. Continuatoare a revistei „Aurora", editată la același liceu, **C.** rămâne ancorată în tematica națională. În articolul-program, din septembrie-decembrie 1937, semnat de profesorul Gh. Cârțu, **C.** își propunea: „Revista noastră se va limita la modestul scop de a încuraja producțiunile spontane ale imaginației bogate a tineretului din perioada școlară, de a le corecta și a le da posibilitatea să fie cunoscute". Publicația era o oglindă a societății literare pe care o reprezenta. Din septembrie-decembrie 1937, în urma unei modificări de structură, materialele cu caracter literar sunt grupate în următoarele rubrici: „Pagina credinței străbune", „Pagina educației naționale", „Pagina încercărilor literare", „Comemorări", „Colțul cărții noi", „Pagina istoriei literare". În septembrie-decembrie 1937, la „Pagina încercărilor literare" și la „Pagina istoriei literare", debutează Eugen Coșeriu, cu schițele *Cronicarii*, *Sufletul de vultur* și poezia *Sinceritate*. Au colaborat cu versuri M. Costovici, Th. Savca, Antoniu Ursu, O. Horn, S. Grosu. Proza este semnată de B. Pâslaru, V. Vasilache, A. Homițchi, P. Severin și Arcadie Donos, care debutează aici în 1940. Revista a mai publicat eseuri și articole de M. Costovici, P. Voevodschi, L. Răileanu, S. Vărzaru, Boris Cazacu ș.a. La capitolul traducerilor pot fi semnalați: Eugen Coșeriu, O. Horn, A. Alexandrescu, A. Antonovici. Alți colaboratori: A. Burlas, V. Donțov, Ov. Creangă. *I.Dg.*

CREȚEANU, George (3.X.1829, București – 6.VIII.1887, Constanța), poet. Fiu al paharnicului Zamfirache Crețeanu și al Mariei (n. Samurcaș), **C.** învață la Colegiul „Sf. Sava" din București, unde îi cunoaște pe Gr. Alexandrescu, I. Voinescu II, N. Bălcescu, formându-se astfel alături de cei care pregăteau revoluția. Face studii de drept și litere la Paris, beneficiind temporar de un stipendiu acordat de Guvernul provizoriu de la 1848. Întors în țară în 1853, intră în magistratură, fiind și procuror la Curtea de Casație. Ales deputat în 1859, este numit apoi ministru ad-interim la Departamentul Dreptății și ministru al Cultelor. În 1882 a devenit membru de onoare al Academiei Române.

Debutul lui **C.** se leagă de „Curierul românesc" al lui I. Heliade-Rădulescu, unde în 1847 publică notații satirice în proză și cronici teatrale, urmate de versuri patriotice, apărute fie aici, fie în „Pruncul român", „Popolul suveran" ori în „România viitoare" și „Republica rumână", reviste scoase la Paris de emigrația română. Are un rol însemnat în înființarea societății „Junimea română" și a revistei cu același nume, editată tot la Paris, în 1851. Mai publică la „Patria", „Foiletonul Zimbrului", în revistele unioniste „România literară" și „Steaua Dunării", este redactor la „Concordia", „România", „Revista română", „Revista contimporană", „Revista literară și științifică", va colabora la „Românul", „Revista Carpaților", „Trompeta Carpaților", „Pressa", dar și la „Convorbiri literare". **C.** și-a adunat versurile în volumele *Melodii intime* (1854) și *Patrie și libertate* (1879). O primă fațetă, erotica, este ilustrată de stihuri delicate, vibrând discret, elegant, dar până în cele din urmă convențional. Caracteristică pentru **C.** rămâne însă coarda patriotică. Cu toate că pe strunele inspirației civice cântaseră mai toți pașoptiștii, primindu-le înrâurirea, el este mai mult decât un epigon. Energia, patetismul, tensiunea mobilizatoare, lipsa de retorism a exhortațiilor își au izvorul în credința în rostul mesianic al poetului și poeziei. Participant la evenimentele timpului, **C.** închină revoluției, revoluționarilor, Unirii, strofe imnice, ode, adevărate manifeste politice învăpăiate de viziunea libertății, a gloriei țării. Același nobil civism, aceeași mistică a renașterii tutelează imaginea trecutului, resuscitat spre a fi propus model și îndemn prezentului. Fluide, bine ritmate, aceste poezii au avut răsunetul lor în vreme, în pofida unor minusuri ce țin de inventivitatea

imagistică restrânsă ori de lipsa de concentrare. Cu un temperament mai echilibrat decât al altor confraţi postpaşoptişti, **C.** explorează mai rar stările de neliniște, îndoială, deziluzie. Elegii, meditaţii, fabule, satire stau mai curând sub un semn al seninătăţii, după cum alte versuri din acest peisaj mozaicat sunt impregnate de sentimentalism, de umanitarism.

SCRIERI: *Melodii intime*, Bucureşti, 1854; *Patrie şi libertate*, Bucureşti, 1879; *Pagini alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908; *Patrie şi libertate*, îngr. Rodica Rotaru, Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *136–139*; A. I. Odobescu, *Opere complete*, II, Bucureşti, 1925, *236–248*; Iacob Negruzzi, *Gheorghe Cretzianu*, CL, 1887, 6; Al. I. Şonţu, *George Creţeanu*, Bucureşti, 1888; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *14, 42–48, 65*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *293–294*, *Ist. lit.* (1982), *327–328*; Cornea, *Alecsandrescu-Eminescu*, *288–324*; Cioculescu, *Varietăţi*, *132–136*; Şerban, *Exegeze*, *43–45, 63–67*; Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *134–136*; *Dicţ. lit. 1900*, *241–242*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *714–715*. *G.D.*

CREŢESCU, Grigore (12.X.1853, Măcreşti, j. Cahul – 1.IV.1933, Galaţi), prozator. Familia în care se născuse purta numele Creţu. Învaţă la Seminarul din Ismail, iar din 1873 la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti. Face studii de drept tot la Bucureşti, luându-şi licenţa în 1879. Intră în magistratură şi peregrinează prin mai multe oraşe (Târgovişte, Buzău, Hârşova, Tulcea), până în anul 1886, când se stabileşte ca avocat la Galaţi.

C. participă la cenaclul literar al lui Al. Macedonski, colaborând, în 1881–1882, la revista „Literatorul". Mai târziu publică la „Revista Societăţii «Tinerimea română»" şi la câteva periodice apărute la Galaţi („Poşta", „Timpul", „Galaţii", „Acţiunea", „Galaţii noi"). A mai semnat şi Demogorgon. Prozator fără vigoare, în schiţele şi povestirile cuprinse în volumele *Dreptatea divină* (1880), *Din viaţa moşului meu Trohin Creţul, poreclit şi Mocanul* (1883), *Şcolarii* (1900) **C.** rememorează anii copilăriei, creionează, incolor şi convenţional, scene care încearcă să reconstituie o atmosferă proprie satului basarabean sau celui dobrogean. *Cântecele mele* (1891) adună „mici poeme în proză", un fel de rugi patetice, încrâncenate.

SCRIERI: *Dreptatea divină*, Bucureşti, 1880; *Din viaţa moşului meu Trohin Creţul, poreclit şi Mocanul*, Galaţi, 1883; *Cântecele mele*, Galaţi, 1891; *Şcolarii*, Galaţi, 1900; *De la 1848*, Galaţi, 1915; *De ziua lui Alexandru Cuza*, Galaţi, 1924.

Repere bibliografice: Nicolae Coban, *Un scriitor necunoscut: Grig. Creţu-Creţescu*, VBA, 1941, 6–7; Haneş, *Scriitorii*, *266–267*; *Dicţ. lit. 1900*, *242*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *144*. *G.D.*

CREŢIA, Petru (21.I.1927, Cluj – 15.IV.1997, Bucureşti), poet, eseist, traducător şi editor. Este fiul Călinei (n. Humiţa) şi al lui Aurel Creţia, funcţionar. La Cluj, a făcut şcoala primară şi a început să înveţe la Liceul „Gh. Barițiu". După 1940 îşi continuă studiile la Bucureşti: Liceul „Spiru Haret" (cu bacalaureatul luat în 1945) şi secţia de filologie clasică de la Universitatea din Bucureşti (licenţa în 1951). Între 1952 şi 1971 este asistent, apoi lector la Catedra de limbi clasice a Universităţii din Bucureşti. „Păstrez regretul de a nu fi redactat în formă finală un tratat despre verbul grec, cea mai grea categorie a morfologiei greceşti, în cadrul căreia obţinusem şi teoretic şi practic rezultate înnoitoare" – va mărturisi într-un *Memoriu de activitate*, publicat postum. Între 1971 şi 1975 este cercetător la Institutul de Filosofie din Bucureşti, cu speranţa de a duce la capăt, împreună cu C. Noica, traducerea integrală a operelor lui Platon în limba română. După epurarea din 1975 a institutelor de cercetare, devine cercetător la Muzeul Literaturii Române, unde, împreună cu D. Vatamaniuc şi un colectiv de cercetători, va continua ediţia critică a operelor lui Mihai Eminescu, începută de Perpessicius. Din 1993 este pensionar şi, prin cumul, director onorific şi cercetător principal la Centrul Naţional de Studii „Mihai Eminescu" din Ipoteşti. Cu puţin timp înainte de decembrie 1989, aflat într-o călătorie de studii la Oxford, citise la postul de radio Europa Liberă o scrisoare de demascare a crimelor împotriva umanităţii şi a culturii sub regimul Ceauşescu. A debutat în presă în 1947, în „Naţiunea", cu un articol despre *Sensul morţii la Poe*. Editorial a debutat abia în 1979, cu *Norii*, pentru care a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. I se vor mai acorda Premiul Uniunii Scriitorilor, în 1993, pentru traducerea volumului *Povestiri orientale* de Marguerite Yourcenar, şi Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române pentru volumul VII din seria *Opere* de Mihai Eminescu.

Personalitate care s-a ilustrat, cu rezultate excepţionale, în mai multe domenii ale spiritului, **C.** este greu de receptat de exegeza românească, orientată îndeosebi doar spre una sau alta dintre direcţiile preocupărilor sale. Deviza sub care s-ar putea reuni toate scrierile sale originale, fie ele beletristice, fie de exegeză critică sau eseuri morale, este enunţată în *Norii*: „Homo sum: caelestium nihil a me alienum puto". Ca scriitor, **C.** a cultivat un tip de text adecvat propriei structuri intelectuale: o suită de însemnări fragmentare, reunite într-un ansamblu ce poate fi subsumat speciei poemului în proză, poem liric-simbolic în care o entitate moral-spirituală se exprimă pe sine în stare emoţională. Suite de fragmente care, ca şi eseurile sale, întrunesc valori multiple: cugetare asupra lumii şi definire de sine, descriere şi sugestie, ordonare contemplativ raţională a universului şi deschidere a cugetării spre goluri nebănuite. Adresate „unor fiinţe ca noi, făcute şi din semne, şi din timp, destinate să-şi instituie şi să-şi transtituie fiinţe", *Norii*, *Pasărea Phoenix* (1986), *Oglinzile* (1993), *În adâncile fântâni ale mării* (1997) cultivă intens concentrarea şi sugestia orientală a haiku-ului, cu sufletul risipit în lume: „Cerul acesta de toamnă pare năluca pădurilor moarte"; „Răcoarea de abis care ne vine din oglinzi"; „O, cât de dulce a fost ieri pustiul dimineţii". În *Norii* se contemplă alcătuirile efemere, mereu altele, inconsistente, ale norilor pe fundalul de permanenţă al cerului. Forma vizibilă oferă prilejul înălţării privirii şi gândului spre imensitatea perenă a bolţii cereşti. În tradiţia marelui stil al descrierii în care contemplatorul se implică, ilustrat de A.I. Odobescu şi V. Pârvan, fulgeră sub aparenţe marile teme biblice: căderea omului în timp, trecerea, Dumnezeu, irealitatea lumii vizibile, visul. Poetul de factură clasică, stăpân pe sine, ritmându-şi extazul cu luciditate („trec

orele prin vise și visele prin ore și toate împreună se rotesc, cu lumini schimbătoare, în apa ușoară și neagră, în apa sfințită a nopții"), alternează cu moralistul detașat și sceptic, pornit de la *Psalmi* și *Cântarea Cântărilor*, trecut prin dezabuzările culturii moderne și reîntors la învățătura iubirii („Puțini au harul de a trăi cum se cuvine clipa. Nu de-a se bucura mărunt, grăbit și speriat de ea, în umbra derizorie a morții, ci de a face din prezent, care e singura realitate, ceva mai mult și mai puțin decât o întâmplare: act, contemplație și pasiune, plin de puterea ce și-o trage, cu rădăcini și ramuri mari, din tot ce-a fost și credem că va fi, dar mai ales din forța lui internă de-a fi cu adevărat și de a-și ajunge după măsura adevărului și a iubirii puse în el"). Omul în cosmos, cu avânturile lui de contopire, de dezmărginire, de iluminare, urmate de eșecuri, de momente de cădere, de spaimă de neființă constituie și tema obsedantă a volumelor de versuri propriu-zise: *Poezia* (1983) – alcătuit din definiții ale poeziei, urmate de poeme, *Pasărea Phoenix* și *În adâncile fântâni ale mării*. Un spirit riguros, sever (dar nu uscat) disciplinează expresia tragică a sentimentului azvârlirii în lume: „Coboare îndurare / În lumea pieirii / Peste veacul făptuirii, / Peste tot ce este / Greul de a fi".

Activitatea de exeget afirmă programatic supunerea la text (implicit polemic față de tendințele de deconstruire subiectivă a acestuia), supunere susținută de o mare erudiție și ajungând adesea la rezultate originale, surprinzătoare, în interpretarea unor teme savante. Indiferent însă despre ce ar scrie, **C.** trimite în subtext la o viziune ontologică, situarea omului în cosmos fiind obsesia cu care citește literaturile lumii. *Epos și logos. 25 de studii și interpretări* (1981) tratează despre *Comparațiile Iliadei*, *Marea homerică*, *Zeița și eroul* (relația dintre Atena și Ulise), Elena, Casandra, Xenofon din Efes, *Cununa palatină*, *Între asfințit și eternitate*: *Despărțirea de sine a Eladei*, Platon, Lucian din Samosata, Ovidiu, Emilio Cecchi, Virginia Woolf ș.a. Cea mai realizată lucrare de exegeză este *Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare* (1997). **C.** pornește de la un aplicat studiu asupra lui Ahile în cadrul *Iliadei*, de la analiza poeticii luminii în *Divina Comedie* (cu traduceri proprii) ca să ajungă la Ariel sau forma pură a libertății, așa cum apare în *Furtuna* lui Shakespeare. Ca toate studiile sale, și acestea trebuie citite la cel puțin două niveluri: unul al informației exacte, erudite, surprinzătoare prin amănunte înnoitoare, altul, implicit, al valorii spirituale a textului analizat, al iluminării închise în expresie. Aceste principii pot servi drept artă poetică, program de exegeză și țintă a analizei urmărite în întreaga operă a lui **C.** Pe aceeași linie se situează comentariile eminesciene. Exegetul are un cuvânt de spus nu numai în interpretarea operei poetului ci și în ce privește cunoașterea filologică, stabilirea de text și critica textului. *Constelația Luceafărului. Sonetele. Scrisorile* (1994), antologie alcătuită și comentată de **C.**, nu este doar o carte pentru elevi, ci și o carte adresată celor ce cunosc în profunzime opera eminesciană. Sunt reunite într-un prim grupaj textele care formează „constelația Luceafărului", adică, pe lângă *Luceafărul*, alte optsprezece poeme care au același tipar metric. În grupaj este inclus, pe baza respectării criteriului formal, și poemul *Pe lângă plopii fără soț*, dintre cele mai modeste, ca

valoare literară, din toată opera eminesciană. Un al doilea grupaj reunește integrala celor 31 de sonete, repartizate în două categorii: sonete lirice și sonete satirice. În sfârșit, a treia secțiune reia *Scrisorile*, adăugând celor cinci texte cunoscute o variantă ca și inedită a *Scrisorii III*. Contribuția cea mai însemnată a antologiei în materie de textologie constă în discutarea critică a celor două variante ale *Luceafărului*, cea din 1882, din „Almanahul «România Jună»", și cea din 1883, din ediția Maiorescu, variante care diferă între ele prin dimensiunile vorbirii Demiurgului, abreviată cu patru strofe în a doua variantă. Comparația manuscriselor și a textului tipărit îl conduce pe cercetător spre concluzia că eliminarea a fost făcută de Eminescu însuși, și nu de Maiorescu, argumentul cel mai convingător fiind acela că eliminările au fost însoțite și de modificări ale textului rămas, astfel încât tranzițiile de la o idee la alta să nu pară bruște și lipsite de legătură. Prin consultarea tuturor manuscriselor, **C.** reconstituie acum pentru prima oară întreaga vorbire a Demiurgului, într-un ansamblu coerent, o formă deplină ideală, pe care Eminescu va fi avut-o în minte când opera asupra elementelor ei parțiale. Mai importantă decât stabilirea textului este analiza critică, din punctul de vedere al logicii interne a ideilor acestuia. În prima parte a vorbirii Demiurgului, observă **C.**, sunt juxtapuse două teze: „cea a diferenței și incompatibilității dintre ordinea eternului și cea a efemerului și cea a eternității formelor sau a tiparelor

efemerului. Iar aceasta din urmă e dezvoltată cu variaţii infinite, ca o formă de poetică iubire pentru veşnica înnoire din universul pieirii. Or, aceste două teze nu pot figura în cadrul aceluiaşi discurs demiurgic decât cu condiţia ca ele să fie explicit puse în relaţie. Acest lucru lipsind, textul rămâne eliptic până la obscuritate, dacă nu chiar până la fractură logică. Pentru că pot proveni dintr-un alt tip de discurs, între alţi parteneri." Critica filologică a textului, dovedeşte exegetul, nu se poate împlini decât prin analiza lui logică şi filosofică.

Poetul, clasicistul, exegetul, comparatistul se întâlnesc în opera moralistului **C.**, deloc pedant, cu o adâncă înţelegere a tuturor slăbiciunilor şi spaimelor omeneşti, dar şi cu rigoarea celui ce s-a desăvârşit pe sine înainte de a-i modela pe alţii, cel din *Luminile şi umbrele sufletului* (1995). Portretele morale ale trăsăturilor de caracter, entităţi manifestate prin oameni, trasate cu detaşare, cu înţelegere, dar cu un sistem de valori umane neclintit în aspiraţia lui spre bunătate şi iubire (Demnitatea, Cinstea, Vrednicia, Cuviinţa, Adevărul, Dreptatea, Blândeţea, Răbdarea, Încrederea, Curajul, Speranţa, Bucuria *versus* Prostia, Mediocritatea, Prejudecăţile, Intoleranţa, Suferinţa zadarnică, Văicăreala, Superficialitatea, Nepăsarea, Vorba fără rost), relevă un înţelept din speţa celor dotaţi cu harul formulărilor gnomice: „Dac-am înşira tot ce *nu face* şi *nu este* omul cinstit, am cădea peste portretul mincinosului, al măsluitorului, al iscoadei, al defăimătorului, al fariseului, al tâlharului, al vânătorului de frate. Şi le-am găsi vrednice de interes şi pline de culoare. Aşa suntem făcuţi, Dumnezeu să ne ierte." La numeroasele articole de specialitate publicate de-a lungul anilor se adaugă o foarte bogată activitate de traducător : din greaca veche (Platon, Plutarh, Longos), din *Vechiul Testament*, din latina medievală (Dante, *De vulgari eloquentia, Epistulae, Eclogae*), din italiană (Massimo Bontempelli, Emilio Cecchi, Adriano Tilgher), din franceză (Marguerite Yourcenar, G. Dumézil, Emil Cioran, Georges Duby), din engleză (Virginia Woolf, T. S. Eliot, Frances A. Yates).

SCRIERI: *Norii*, Bucureşti, 1979; ed. Bucureşti, 1996; *Epos şi logos. 25 de studii şi interpretări*, Bucureşti, 1981; *Poezia*, Bucureşti, 1983; *Pasărea Phoenix*, Bucureşti, 1986; *Oglinzile*, Bucureşti, 1993; *Luminile şi umbrele sufletului*, Bucureşti, 1995; *Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare*, Bucureşti, 1997; *În adâncile fântâni ale mării*, Bucureşti, 1997; *Testamentul unui eminescolog*, Bucureşti, 1998; *Eseuri morale*, Bucureşti, 2000. **Ediţii:** Mihai Eminescu, *Opere*, VII–XVI, Bucureşti, 1977–1993 (în colaborare), *Teatru*, Bucureşti, 1990, *Poezii inedite*, Bucureşti, 1991, *Constelaţia Luceafărului. Sonetele. Scrisorile*, Bucureşti, 1994, *Poeme necunoscute*, Bucureşti, 2003 (în colaborare). **Traduceri:** Ovidiu, *Metamorfoze*, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Ion Florescu); Longos, *Dafnis şi Chloe*, Bucureşti, 1964, reed. în *Romanul grec*, pref. Eugen Cisek, I, Bucureşti, 1980; Massimo Bontempelli, *Oameni în timp*, Bucureşti, 1968; Virginia Woolf, *Doamna Dalloway*, pref. trad. Bucureşti, 1968, *Eseuri*, pref. Mihai Miroiu, Bucureşti, 1972, *Valurile*, pref. trad., Bucureşti, 1973; John Wain, *Nuvele, povestiri*, Bucureşti, 1970; Dante Alighieri, *Opere minore*, îngr. şi introd. Virgil Cândea, Bucureşti, 1971 (în colaborare); Emilio Cecchi, *Peştii roşii*, Bucureşti, 1973; T. S. Eliot, *Eseuri*, Bucureşti, 1974; Platon, *Opere*, I–VII, Bucureşti, 1976–1993 (în colaborare), *Phaidon*, Bucureşti, 1994, *Banchetul*, introd. trad., Bucureşti, 1995; Marguerite Yourcenar, *Povestiri orientale*, Bucureşti, 1993, *Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică*, Bucureşti, 1994, *Creierul negru al lui Piranesi şi alte eseuri*, introd. trad., Bucureşti, 1996; Plutarh, *Vieţi paralele. Demetrios şi Antoniu*, pref. trad., Bucureşti, 1994; Imre Toth, *Palimpsest*, Bucureşti, 1995; Adriano Tilgher, *Viaţa şi nemurirea în viziunea greacă*, Bucureşti, 1995; François Bluche, *De la Cezar la Churchill*, Bucureşti, 1995; *Cartea lui Iov. Ecleziastul. Cartea lui Iona. Cartea lui Ruth. Cântarea Cântărilor*, Bucureşti, 1995; J. Duquesne, *Iisus*, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Sorin Mărculescu); Emil Cioran, *Antologia portretului*, îngr. trad., Bucureşti, 1997; Georges Duby, *Cavalerul, femeia şi preotul*, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Georgeta Horodincă, *Cartea norilor*, RL, 1979, 52; Gheorghe Pituţ, *Poemele vederii*, LCF, 1980, 7; Mircea Tomuş, *„Norii"*, T, 1980, 2; Ştefan Aug. Doinaş, *Omul care traduce norii*, VR, 1980, 2; Liviu Antonesei, *„Norii"*, CL, 1980, 3; Gheorghe Grigurcu, *Un poet al norilor: Petru Creţia*, ST, 1980, 9; Al. Piru, *Marginalia*, Bucureşti, 1980, *85–90*; Nicolae Manolescu, *Studii clasice*, RL, 1981, 47; Mircea Ivănescu, *„Epos şi logos"*, T, 1981, 12; Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, Bucureşti, 1981, *433–434*; Mihai Zamfir, *Apolinic şi dionisiac în exegeza clasicistă*, RL, 1982, 2; Gheorghiu, *Reflexe, 15–18*; Emil Nicolae, *„Poezia"*, CL, 1984, 4; Artur Silvestri, *„Poezia"*, LCF, 1984, 45; Braga, *Sensul, 168–172*; Grigurcu, *Existenţa, 158–162*; Cristian Bădiliţă, *Logos şi contemplaţie*, RL, 1991, 26; Ulici, *Prima verba*, III, *243–244*; Ioana Pârvulescu, *Experienţa lui Narcis*, RL, 1993, 46; Octavian Soviany, *Muzeul oglinzilor*, CNT, 1993, 48; Constantin Cubleşan, *Eminescu editat şi comentat de Petru Creţia*, ST, 1995, 1–2; Aurel Pantea, *Reveria şi limitele ei*, APF, 1995, 3–4; Z. Ornea, *Biblia în ediţii critice şi artistice*, RL, 1995, 40; N. Havriliuc, *Petru Creţia, „Luminile şi umbrele sufletului"*, L, 1996, 24; Gheorghe Grigurcu, *Moralistul socratic*, RL, 1996, 32; Alex. Ştefănescu, *Exegetul norilor*, RL, 1997, 3; Cristian Livescu, *Petru Creţia sau Hermeneutica virtuţilor formative ale operei*, CL, 1997, 6; Alexandru Ruja, *Eros şi zbucium existenţial*, O, 1997, 10; Zaciu, *Departe, 154–155*; Z. Ornea, *Legatul învăţătului Petru Creţia*, RL, 1999,16; Cristian Livescu, *„Testamentul unui eminescolog"*, R, 1999, 5–6; *Dicţ. esenţial, 223–226*; Alex. Ştefănescu, *Petru Creţia*, RL, 2003, 47. *R.S.*

CREŢU, Igor (21.III.1922, Vladimirovka, j.Cahul), traducător. Este fiul Verei (n. Birincov) şi al lui Constantin Creţu, intelectuali. A făcut studii la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1945–1951) şi la Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1957–1958). A fost redactor la revista „Nistru" şi consultant la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova. După ce debutează cu poezii, se dedică în exclusivitate traducerilor, în domeniul cărora s-a remarcat printr-o capacitate deosebită de transpunere în limba română a unor opere fundamentale ale literaturii universale. A tradus din scrierile lui Shakespeare, Byron, Şota Rustaveli, Puşkin, Robert Burns, Petöfi Sándor, Gogol, Nekrasov, Maxim Gorki, Mihail Şolohov, Serghei Esenin, Andrei Tvardovski, Nazim Hikmet ş.a. Transpune, de asemenea, câteva scrieri în ediţii pentru copii, oprindu-se la Antoine de Saint-Exupéry, N. Nosov ş.a.

Traduceri: Maxim Gorki, *Copilăria*, Chişinău, 1950, *Universităţile mele*, Chişinău, 1951; N.V. Gogol, *Suflete moarte*, Chişinău, 1954; A. S. Puşkin, *Poezii*, Chişinău, 1955; Mihail Şolohov, *Donul liniştit*, Chişinău, 1955, *Pământ deştelenit*, Chişinău, 1962; Şota Rustaveli, *Voinicul în piele de tigru*, Chişinău, 1957; Serghei Esenin, *Poezii*, Chişinău, 1967; Robert Burns, *Versuri*, Chişinău, 1976; *Să vă spună moşul*, Chişinău, 1981; A. P.

Cehov, *Cameleonul*, Chișinău, 1982; *Din poeții lumii*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1992.

Repere bibliografice: Al. Cosmescu, *Maiești și învățăcei*, Chișinău, 1979, *39–48*; Argentina Cupcea-Josu, *Generozitatea talentului*, „Meridiane" (Chișinău), 1983, *258–267*; Ion Ciocanu, *Ieșirea din anonimat*, LA, 1982, 18 martie; Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971, *118–124*; Mihai Cimpoi, *Profiluri literare*, Chișinău, 1972, *309–312*. *M.C.*

CREȚU, Ion (20.X.1893, Bălțați, j. Iași – 18.I.1970, București), istoric literar și editor. Este fiul Petrei și al lui Gheorghe Crețu, țărani, purtând la naștere numele Ion Gheorghe Oancea Crețu. După ce a urmat la București, între anii 1907 și 1915, cursurile Seminarului „Nifon Mitropolitul", în 1918 a absolvit Facultatea de Litere a Universității din Iași. Lucrează, până în 1921, în redacția ziarului „Patria" din Cluj, devenind apoi profesor la Tecuci, Râmnicu Sărat, iar din 1931, la Liceul „Gheorghe Lazăr" din București, aici fiind, între anii 1938 și 1940, și director. Predă și la alte școli din București până în 1954, când se pensionează. Între 1934 și 1946 editează, împreună cu Al. Graur, J. Byck, Gh. Șerban, Scarlat Struțeanu și N. I. Rusu, colecția „Biblioteca școlară". Colaborează la „Limba română", „Luceafărul", „Viața românească", „Revista de istorie și teorie literară", „Biserica Ortodoxă Română", „Gazeta literară" ș.a.

Cele două monografii pe care le-a publicat, *Viața lui Eliade* (1939) și *Mihail Eminescu* (1968) au un pronunțat caracter de popularizare. Cea de-a doua, subintitulată „biografie documentară", nu pune în pagină descoperiri noi, ci reia date cunoscute. Avându-l profesor, la Iași, pe G. Ibrăileanu, **C.** manifestă o statornică pasiune pentru cercetarea și editarea operei eminesciene și pentru aceea a criticului de la „Viața românească". Ca editor, și-a îndreptat atenția asupra atribuirii lui Eminescu a unui mare număr de articole, *Opera politică* (I–II, 1941) incluzând 163 de articole nesemnate de poet, pentru că acesta – crede **C.** – ar fi voit să se „deghizeze", să se „camufleze". Ca și G. Ibrăileanu, a negat valoarea postumelor eminesciene. Aceeași pasiune a atribuirilor și în ediția G. Ibrăileanu, *Restituiri literare* (I–II, 1968), unde sunt inserate numeroase articole nesemnate apărute în „Viața românească", opinia editorului fiind că mai tot ceea ce a apărut la rubrica „Miscellanea" i-ar aparține lui Ibrăileanu, care n-ar fi semnat doar cu pseudonimele cunoscute (Cezar Vraja, P. Nicanor et Co., T. P.), ci și cu multe altele. Criteriile de atribuire s-au dovedit însă inoperante pentru numeroase articole, fiind propuse și demonstrate, de Perpessicius și de Al. Piru, alte paternități. În pornirea sa de a-l restitui integral pe criticul ieșean, **C.** și-a luat – cum observa Perpessicius – prezumțiile drept certitudini.

SCRIERI: *Viața lui Eliade*, București, 1939; *Mihail Eminescu*, București, 1968. **Ediții:** M. Eminescu, *Opere*, I-IV, București, 1938–1939, *Opera politică*, I–II, București, 1941; Ion Creangă, *Povești, amintiri. Anecdote și istorioare*, București, 1939; G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, pref. Al. Piru, București, 1968, *Restituiri literare*, I-II, București, 1968.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Eminesciana*, București, 1971, *302–310*; Piru, *Varia*, II, *134–135, 265–270*; [*Ion Crețu*], DCL, II, *371–373*; Bucur, *Istoriografia*, *391*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *716–717*. *I.D.*

CREȚU, Nicolae (20.IV.1941, Bârlad), critic și istoric literar. Este fiul Eufrosinei (n. Gociu) și al lui Neculai Crețu, subofițer. Urmează cursurile Școlii generale „Al. I. Cuza" (1948–1955) și ale Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu" (1955–1959) din orașul natal. În 1964, la încheierea studiilor la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, este numit aici asistent la Catedra de literatură română. Specializat în literatura română a secolului al XX-lea și în teoria literaturii, a cultivat, didactic și publicistic, abordarea interdisciplinară și fundamentarea teoretică a discursului critic. A ținut cursuri de limbă, literatură și civilizație română la Universitatea „Paul Valéry" din Montpellier, Franța (1976–1979), unde a inițiat editarea revistei de studii românești „Dialogue", și la University of Washington din Seattle, SUA, în cadrul Programului Fulbright de schimburi academice internaționale (1983–1985). Și-a susținut doctoratul în 1978, cu teza *Construcție și semnificație în romanul românesc*. În „Iașul literar", „Cronica", „România literară", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Arlechin", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza»", „Dialogue" (Montpellier), „Dacia literară", „Anuar de lingvistică și istorie literară" (Iași), „Timpul" a publicat numeroase eseuri, articole, cronici și studii. Apărută în 1982, *Constructori ai romanului*, carte consacrată lui Liviu Rebreanu, Hortensiei Papadat-Bengescu și lui Camil Petrescu, rămâne un titlu de referință ca lucrare de sinteză asupra artei romanului, studiată din perspectiva naratologiei moderne. Ca director al Editurii Junimea (1990–1994), a sprijinit debutul unor autori tineri. Spirit cu o reală disponibilitate pentru dialog, a conceput și realizat, la Universitatea ieșeană, cicluri de dezbateri pe teme teoretice și interdisciplinare și, sub egida Centrului Cultural Francez din Iași, alte manifestări, consacrate unor personalități românești din exil.

Propunându-și, în *Constructori ai romanului*, să studieze manifestările și importanța „rolului construcției în existența estetică a operei", **C.** analizează resorturile tensiunilor dramatice și tragice (*Ion*, *Răscoala*), implicațiile interogației interioare (*Pădurea spânzuraților*, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), „anatomia caracterelor" și „sintaxa imaginarului" (ciclul Hallipilor), poetica „dosarului de existențe" (*Patul lui Procust*). „Construcția", concept central, e văzută ca un câmp al solicitărilor (și tensiunilor) estetice. Figurile de construcție („amânarea" și circularitatea la Rebreanu, capcanele „analizei" ironice în ciclul Hallipilor, discontinuul și montajul de joc al perspectivelor la Camil Petrescu) deschid căi de acces spre spiritul operelor: arta rebreniană a denudării esențelor de sub crusta cenușiului, „poetica suspiciunii" și a grotescului ori cea a analizei (și autoanalizei) intelectualizate și ardente, la ceilalți doi autori. Mobilitatea interpretativă, argumentația strânsă și sinteza de reflecție teoretică se stimulează și se aprofundează reciproc în *Constructori ai romanului*.

SCRIERI: *Mélanges à la mémoire de Louis Michel* (în colaborare), Montpellier, 1979; *Textes littéraires roumains* (în colaborare), Montpellier, 1979; *Cunoaştere. Creativitate. Comunicare* (în colaborare), Iaşi, 1981; *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982; *Relaţii româno-polone* (în colaborare), Iaşi, 1995; *Actes. Journées de la francophonie* (în colaborare), I–II, Iaşi, 1996–1998; *O întâlnire astrală. Centenar Lucian Blaga – Ion Barbu* (în colaborare), Iaşi, 1997; *Studia antiqua et archaeologica*, Iaşi, 1998; *Auteurs européens du premier XX-e siècle* (în colaborare), Bruxelles, 2002; *Studii de slavistică* (în colaborare), Iaşi, 2002; *Limba şi literatura română în spaţiul etno-cultural daco-românesc şi în diaspora* (în colaborare), Iaşi, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Din nou despre roman*, RL, 1982, 48; Andrei Corbea, *Reconstrucţie şi lectură*, CRC, 1982, 51; V. Fanache, *Sinteze*, ST, 1982, 12; Leon Volovici, *Clasici în noi interpretări*, CRC, 1983, 3; G. Nistor, *Lecturi asupra romanului interbelic*, T, 1983, 2; Dumitru Micu, *Nicolae Creţu, „Constructori ai romanului"*, LL, 1983, *137–140*; Iosif Cheie-Pantea, *Construcţia în roman*, O, 1983, 24; C. Trandafir, *Din perspectiva construcţiei*, ATN, 1983, 6; Busuioc, *Scriitori ieşeni* (2002), *136–137*. *R.Z.*

CREŢU, Vasile Tudor (17.III.1938, Macoviştе, j. Caraş-Severin – 5.II.1989, Timişoara), etnolog. Este fiul Anei (n. Grebenceanu) şi al lui Arsenie Creţu, ţăran. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara (1967). Lucrează ca reporter la Studioul de Radio Timişoara, ca asistent şi apoi ca lector la Catedra de folclor a Universităţii din Timişoara. Obţine titlul de doctor în litere cu lucrarea *Ethosul folcloric, sistem deschis* (1978). A condus cercul şi arhiva de folclor a Universităţii din Timişoara, a îndrumat ansamblurile folclorice „Timişul", „Doina Timişului", „Datina" şi a realizat numeroase filme etnologice.

Debutează cu volumul *Ethosul folcloric, sistem deschis* (1980; Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor). Ca şi în cursul universitar *Folclor şi etnologie. Conexiuni* (1987) sau în volumul *Existenţa ca întemeiere* (1989), autorul dovedeşte interes pentru modalităţile noi de abordare a folclorului (structuralism etnologic, semiotica folclorului, hermeneutica simbolului etc.), precum şi deschidere spre interdisciplinaritate, el propunând un demers antropofilosofic. **C.** porneşte de la ideea că mentalitatea tradiţională românească îşi cristalizează un echilibru al vieţii instituţionalizând ca măsură a existenţei buna-cuviinţă, acel comportament ritual care oferă fiecărui eveniment o explicaţie prin prisma etosului comunitar. În tentativa de a defini principiile fundamentale pe care se sprijină concepţia populară asupra lumii, autorul se opreşte îndeosebi asupra termenilor cu valoare metalingvistică: sămânţă, ţarină, vatră, nuntire, ţesătură, rost.

SCRIERI: *Ethosul folcloric, sistem deschis*, Timişoara, 1980; *Folclor şi etnologie. Conexiuni*, Timişoara, 1987; *Existenţa ca întemeiere*, Timişoara, 1989.

Repere bibliografice: Mihai Coman, *Vasile Tudor Creţu, „Existenţa ca întemeiere"*, REF, 1989, 4; Ivan Evseev, *Vasile Tudor Creţu*, REF, 1989, 6. *A.C.*

CREŢULESCU, Ioana (18.VII.1943, Bucureşti – 1996, Bucureşti), critic literar. Este fiica Beatricei (n. Hrubeş) şi a lui Ion Fotino, profesor universitar. Urmează cursurile Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, obţinându-şi licenţa în 1969. Este, o lungă perioadă de timp, redactor al revistei „Viaţa Românească", unde şi debutează în 1969, cu un articol de critică, colaborând apoi şi la „România literară", „Secolul 20", „Luceafărul", „Argeş" ş.a.

Cea dintâi carte, *Mutaţiile realismului*, apărută în 1974, utilizează conceptele criticii psihanalitice pentru a delimita fazele prin care trece realismul atât din punct de vedere istoric, cât şi structural. Pentru **C.**, „un realism complex înseamnă un sistem de procedee literare în care nu sunt interzise elementele altor genuri, dacă acestea există şi funcţionează sub legile estetice ale realismului", idee susţinută cu rigurozitate în capitole precum *Continuitate şi discontinuitate în şcoala franceză*, *Realismul englez dintotdeauna şi de azi*, *Permanenţele şi evoluţiile realismului rus* sau *Configuraţia realismului american*. După privirea istorică de ansamblu, autoarea realizează şi o „încercare de descriere teoretică", punând accentul pe definiţiile, diverse şi adesea contradictorii, ale realismului, fiind interesată mai mult de aspectul teoretic al expunerii (deşi aplicaţiile pe text nu lipsesc de regulă), dar şi de modul de structurare a universului artistic în cadrul acestui curent. Când discută teoria genurilor în concepţia lui Northrop Frye şi Tzvetan Todorov, **C.** ajunge la concluzia considerării realismului ca gen literar, idee extrem de apreciată la mijlocul anilor '70. Evident, comentatoarea ţine să precizeze că înainte de a fi un gen, realismul se diferenţiază de celelalte modalităţi literare prin faptul că are întotdeauna ca protagonişti „oameni aşezaţi într-o existenţă autentică pe care, cu un termen demonetizat prin recurenţă, o vom numi totuşi *veridică*". Sunt avansate ipoteze privitoare la maniera în care realismul este capabil să „soluţioneze" condiţia umană în cadrul universului artistic, analizele utilizând concepte precum „revolta", „indiferenţa" sau „justificarea resemnată". Consideraţiile finale, pertinente la nivel teoretic, revin asupra unui bun câştigat, faptul că nu există un realism autentic în afara existenţei unei armonii între conţinut şi expresie, în acelaşi fel în care „nu există fără această corespondenţă nici o altă categorie artistică". Autoare cu un ascuţit spirit critic şi cu un bagaj cultural solid, **C.** s-a impus atât prin maniera inedită de abordare, cât şi prin rigurozitate analitică, cartea rămânând un punct de referinţă pentru cercetătorii interesaţi de modul în care a evoluat realismul.

SCRIERI: *Critica psihanalitică*, în *Analiză şi interpretare*, Bucureşti, 1972; *Critica psihică şi psihocritica*, în *Estetica filosofică şi ştiinţele artei*, Bucureşti, 1972; *Mutaţiile realismului. Literatura realistă: istorie şi structură*, Bucureşti, 1974. **Traduceri:** Joan Miró, *Culoarea visurilor mele. Convorbiri cu Georges Raillard*, Bucureşti, 1982.

Referinţe critice: Dumitru Micu, *Literatura realului*, CNT, 1975, 4; Marina Ionescu, *Psihanaliză şi critică literară franceză*, CRC, 1975, 4; Magda Ursache, *Realismul – concept deschis*, CRC, 1975, 5; Cornel Ungureanu, *Ioana Creţulescu, „Mutaţiile realismului"*, O, 1975, 2; Crăciun Bejan, *„Mutaţiile realismului"*, F, 1975, 2; Grigore Georgiu,

„Mutațiile realismului", VR, 1975, 5; Ulici, *Prima verba*, I, 234–236; *Dict. scriit. rom.*, I, 717–718. *C.Dt.*

CREVEDIA, N. (pseudonim al lui Nicolae Cârstea; 24.XI.1902, Crevedia Mare, j. Giurgiu – 5.XI.1978, București), poet, prozator și gazetar. Fiu de țărani înstăriți – Ion și Floarea Cârstea –, **C.** ar fi avut posibilitatea să parcurgă normal ciclurile școlarizării, dar din cauza războiului a început cursurile secundare târziu, la Liceul „Sf. Sava" din capitală, izbutind să termine cele opt clase în numai cinci ani (1919-1924). A urmat Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din București în condiții precare, întreținându-se din diferite servicii. Începe să publice epigrame (gen în care va debuta și editorial, în 1930), apoi articole și recenzii la „Viața literară" (din 1926), unde va fi o vreme și secretar de redacție. Același post i se încredințează la „Calendarul" (din 1932), „Gândirea" (din 1932), „Porunca vremii" (din 1935), „Sfarmă-Piatră" (din 1935). Cu intermitențe, a fost și profesor suplinitor, iar din 1940 a deținut funcțiile de atașat de presă și secretar cultural la Ambasada Română din Sofia, unde a publicat câteva lucrări destinate cunoașterii culturii române în Bulgaria. Suspendat în 1945, **C.** revine în presă abia în 1957, ca redactor la săptămânalul „Glasul patriei", apoi cu colaborări sporadice la câteva reviste literare. În publicistica sa, apărută cu precădere în periodicele la care a lucrat și mai rar în altele, **C.**, teribilist, cu gură și moravuri slobode, dar cu talent verbal, atacă în special subiecte politice, de pe poziții tot mai accentuat naționaliste, aliniindu-se cu naturalețe tonului agresiv, inflamat ce caracterizează ziarele respective. Temperamental și batjocoritor, scăldat de o umoare cam rea, necenzurat de rațiune și bun-simț, produce texte incitante, dar departe de rolul de formator (corect) de opinie publică. Mai lăudabilă este perseverența cu care milita pentru afirmarea unor valori literare și obținerea de drepturi sociale pentru scriitori, remarcându-se în acest sens seria de interviuri cu diferiți autori, articolele și recenziile din „Universul literar", din „Porunca vremii" (rubrica „Lampa lui Aladin") sau amintirile din „Luceafărul" (1966–1968), fragmente dintr-un volum de memorii rămas în manuscris. Între colaborările la periodice se află mai multe traduceri care făceau parte dintr-o mereu anunțată, dar neapărută *Antologie a poeților bulgari*. Fervoarea sa umoristică s-a manifestat și în preocuparea de a alcătui unele culegeri precum *Antologia epigramei românești* (în colaborare cu A. C. Calotescu-Neicu; 1933) sau *Epigramiști români de ieri și de azi* (1975). **C.** a fost și un participant statornic la ședințele Sburătorului, un membru activ al Societății Scriitorilor Români, extinzându-și prestația literară în cadrul turneelor unor echipe de autori, conferențiind și citind din propria operă.

Versurile din volumul *Bulgări și stele* (1933; Premiul Societății Scriitorilor Români) sunt mai degrabă o manifestare violentă a unei atitudini de frondă socială, morală și estetică, prin afirmarea ostentativă a preferinței pentru reperele de valoare și stabilitate ale spațiului rural, pentru formele naturale de viață și de simțire, pentru expresia directă, neașă,

nesupusă interdicțiilor și normelor limbajului cult *(Mărturie)*. După ce exaltă forța biologică, instinctul constructiv, simțul dreptății, comportamentul primitiv, de ființă ancenstrală, telurică, în *Taica*, fiul își clamează la rândul său dorința aprigă de a răspunde necesităților vitale *(Mi-e foame, mi-e sete!)*. Spaima organică în fața intemperiilor care opresc rodirea pământului provoacă o viziune terifiantă a efectelor secetei, plasticizate într-un tablou apocaliptic (*Foamete*), așa cum lipsa mijloacelor de subzistență în mediul urban îl face să arunce diatribe și blesteme grele asupra orașului *(Fapte diverse)*. Rostirea țărănească sau suburbană, cu inserții dialectale, aspră, dură, uneori trivială, dar în căutare de figuri și imagini de efect, șocante chiar, este principalul suport al tensiunii lirice revendicative. În insolența sa orgolioasă, poetul dă glas trupului, instinctelor, impulsurilor fiziologice, atacând zonele joase ale sensibilității. Stelele sunt despuiate de orice conotație metafizică, devin biete frânturi de materie, infime față de importanța bulgărilor, iar divinitatea e coborâtă pe pământ, personificată ireverențios și apostrofată. Venită pe valul tradiționalismului în floare la „Gândirea" care a lansat-o, această poezie i-a surprins pe comentatori, care, cu excepția lui G. Călinescu și a lui Șerban Cioculescu, au recunoscut în **C.** un poet de sorginte arghezian, dar autentic, original, stăpânit de duhul pământului, plin de energie vitală, de o expresivitate viguroasă, frustă, inventivă, capabilă de construcții verbale și

imagini pitorești, insolite, brutale uneori, dar firești pentru cinismul și sinceritatea agresivă a autorului. Cu timpul, antagonismul (mai mult poză artistică) dintre contestatar și lumea în care se integrase deja dispare, și în celelalte volume – *Maria* (1938), *Dă-mi înapoi grădinile* (1939), *Versuri* (1968), care reia și plachetele anterioare, *Vinul sălbatic* (1977) –, predomină consemnarea trăirilor erotice senzuale, a diverselor stări și gânduri cotidiene, a unor momente biografice și imagini disparate, simple vederi animate cu peisaje rurale etc. **C.** recunoaște că are un „cuget mic cu zeii mici", că nu caută nimic dincolo de lucruri, deoarece „cerul e pe pământ", „cu fete, struguri, flori și artă". Lipsit de iluzia transcendenței, încearcă să-și vindece tristețea de a fi trecător intensificându-și iubirile și chefurile sau semețindu-se în fața eșecurilor și a morții, încredințat că a fost învestit cu „marea misiune a Frumosului". Totuși, cuprins de melancolie și resemnare, poetul, „c-o desnădejde care n-are nume", e gata să se abandoneze materiei pe care o slăvise. În general, poezia lui **C.** s-a ivit la nivelul percepției și al senzației și se adresează acestui nivel, fiind lipsită de o dimensiune spirituală, sintetizatoare, care să dea coerență și consistență demersului său. Volumul de proză scurtă *Bacalaureatul lui Puiu* (1933) afirmă un umorist în genul lui Gh. Brăescu, cu o sigură intuire/reprezentare a elementului comic în psihologia și manifestările personajelor pe care le conturează în special cu ajutorul dialogului, spontan, sprinten, spectaculos uneori. Descrierile sunt pline de haz, istețe, ușor atinse de un suflu urmuzian. În piesa titulară, școlarizarea unui elev răsfățat necesită o permanentă campanie a familiei, care culminează cu o amplă mobilizare de forțe în vederea promovării bacalaureatului. Contrastul dintre nepăsarea și insolența elevului convins de inutilitatea absolută a învățăturii și comportamentul febril, cam prostesc, al părinților și rudelor, dar și comportamentul profesorilor din comisie, ale căror întrebări și manifestări sunt ridicole, întreține interesul amuzat al cititorului. O variantă pentru scenă, comedia cu același nume, a fost pusă în repetiție la Teatrul Național din București în toamna anului 1939, fără a fi însă reprezentată. Dintr-o perioadă anterioară datează romanul *Dragoste cu termen redus*, publicat abia în 1934. Aici, între narator și personajul principal există o subtilă diferență de percepere și atitudine; în timp ce personajul e prins cu adevărat într-o poveste de dragoste, cu lirismul, inocența și trăirile contradictorii aferente, naratorul, care știe mult mai mult, îl ridiculizează punându-l în ipostaze care scot în relief iluzionarea neroadă, ignoranța, așteptările și frământările vane, întreg comicul situației îndrăgostitului naiv. Metamorfoza de la imaginea purității virginale a sorei medicale de care se îndrăgostește militarul cu termen redus la revelarea brutală a adevărului că aceasta era o practicantă a amorului liber este trăită cu înfrigurare de personaj și cu evidentă satisfacție a persiflării de narator. Capacitatea de a fixa o psihologie și de a reface discursul interior al personajului, care conține comentarii mute ale întâmplărilor vizibile, umorul inteligent și proaspăt, alimentat cu observații și calificative proprii registrului comic, produc o narațiune modernă, alertă, cu fraze scurte și adecvate, care mențin textul viu. Meditația asupra forței (oarbe, nocive) a iubirii este continuată în romanul *Buruieni de dragoste* (1936), o prelucrare a unui episod autobiografic notoriu în epocă – o relație, eșuată în scandal public, cu o scriitoare. Accentul reconstituirii nu cade pe dezvăluirea unei mistificări literare (de care era bănuită fosta prietenă), ci pe drama omului care are nefericirea de a se îndrăgosti de cine nu trebuie și de a nu se putea vindeca. Ca fermecat cu o fiertură din „buruieni de dragoste", personajul nu se poate desprinde dintr-o relație care capătă aspectul unui coșmar, deși simultan conviețuiește cu o altă femeie, care întrunește toate așteptările. Renunțând la izbucnirile lui răzbunătoare din presă, în roman **C.** reușește să adopte o atitudine calmă, consemnând faptele fără invective și acuzații grave, reprimându-și chiar și tendința spre persiflare. Cu toate acestea, contemporanii i-au reproșat ineleganța gestului, nerecunoscând romanului vreo calitate. Totuși, dincolo de geneză și de construcția deficitară, neunitară și parazitată de secvențe superflue, această proză rezistă parțial prin interesul în sine al subiectului, prin calitatea de document, prin tensiunea stilului direct, lapidar, alertat de nevoia acută de comunicare a unei întâmplări neobișnuite.

SCRIERI: *Epigrame*, București, 1930; *Bacalaureatul lui Puiu*, București, 1933; *Bulgări și stele*, București, 1933; *Dragoste cu termen redus*, București, 1934; *Buruieni de dragoste*, București, 1936; *Maria*, București, 1938; *Dă-mi înapoi grădinile*, București, 1939; *Versuri*, București, 1968; *Vinul sălbatic*, București, 1977. **Antologii:** *Antologia epigramei românești*, introd. edit., București, 1933 (în colaborare cu A. C. Calotescu-Neicu); *Epigramiști români de ieri și de azi*, introd. edit., București, 1975.

Repere bibliografice: Călinescu, *Cronici*, II, *283–287, 458–459;* Constantinescu, *Scrieri*, II, *347–364;* Perpessicius, *Opere*, VI, *248–253;* Nicolae Roșu, *„Bacalaureatul lui Puiu"*, VL, 1933, 147; C. Gerota, *„Bacalaureatul lui Puiu"*, CL, 1933, 9; Octav Șuluțiu, *„Bulgări și stele"*, „România literară", 1934, 89; Matei Alexandrescu, *„Bulgări și stele"*, FCL, 1934, 891; G. Călinescu, *„Bulgări și stele"*, ALA, 1934, 685; Const. Virgil Gheorghiu, *„Bulgări și stele"*, „Crai nou", 1934, 1; Șerban Cioculescu, *„Bulgări și stele"*, ADV, 1934, 15364; Nicolae Roșu, *Un poet*, VL, 1934, 152; Ion I. Cantacuzino, *O problemă de poezie*, CL, 1934, 2; Radu Brateș, *„Bulgări și stele"*, GR, 1934, 1–2; Silviu Cernea, *„Bulgări și stele"*, „Litere", 1934, 5; Matei Alexandrescu, *[N. Crevedia]*, „Litere", 1934, 7, 10; Octavian Șireagu, N. Crevedia, Marta D. Rădulescu, *Cazul Marta D. Rădulescu*, VL, 1934, 158–160; Mihail Ilovici, *Negativismul tinerei generații*, I, București, 1934, *195–198;* Boz, *Cartea, 131–136;* Romulus Demetrescu, *„Buruieni de dragoste"*, PLI, 1937, 1; Grigore Bugarin, *„Buruieni de dragoste"*, „Banatul literar", 1937, 1; Cioculescu, *Aspecte, 121–123;* Lovinescu, *Scrieri*, VI, *97, 248;* Al. Piru, *„Maria"*, „Iașul", 1938, 169; C. Fântâneru, *„Maria"*, UVR, 1938, 16; Papadima, *Creatorii, 473–476;* Octav Șuluțiu, *„Maria"*, F, 1939, 4–5; C. Fântâneru, *„Dă-mi înapoi grădinile"*, UVR, 1940, 7; Dragoș Vrânceanu, *„Dă-mi înapoi grădinile"*, CML, 1940, 52; Ion Șiugariu, *„Dă-mi înapoi grădinile"*, MMN, 1940, 1–3; Septimiu Bucur, *„Dă-mi înapoi grădinile"*, RML, 1940, 48; Streinu, *Pagini*, II, *77–85*, V, *92–96;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *929–930;* Dumitru Micu, *Periplu*, București, 1974, *230–236;* Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *171–175;* Ion Maxim, *„Vinul sălbatic"*, O, 1977, 29; Al. Raicu, *Autografe*, București, 1983, *62–73;* Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *322–323;* Ciopraga, *Amfiteatru, 316–321; Dicț. scriit. rom.*, I, *718–720;* Rotaru, *O ist.*, IV, *143–145.* *C.T.*

CRIMCA, Anastasie (c. 1560 – 19.I. 1629, Iași), cărturar, imnograf și miniaturist. Ilie după numele mirean, **C.** s-a născut, probabil, la Suceava, într-o familie de viță. Părinții îi sunt „cneaghina" Cristina, înrudită cu boierii Stroici, și Ioan Crimca – cu ascendenți în stirpea Ciolpăneștilor. Diac în prima tinerețe, intră, apoi, în cinul monahal. Se crede că petrece perioada de noviciat la Putna; revine însă la Suceava unde, din martie 1599, slujește la biserica domnească din cetate. În iunie 1600, e ridicat la treapta de episcop, și păstorește până în septembrie la Rădăuți (cât ține efemera guvernare în Moldova a lui Mihai Viteazul). După întoarcerea lui Ieremia Movilă din Polonia, cedează eparhia și se retrage pe proprietatea sa de la Dragomirești (danie de la Petru Șchiopul, pentru „credincioasă" slujbă). Va priveghea aici, între 1602 și 1605, la înălțarea mănăstirii Dragomirna (pe care **C.** o ctitorește cu sprijinul lui Luca Stroici, marele logofăt donând pentru construcție o parte din considerabila-i avere). În anul următor, era chemat în scaunul episcopal de Roman, iar în 1608 devine mitropolit, arhiepiscop al Moldovei. Păstrează prerogativa până la sfârșitul vieții, cu o îndepărtare temporară (între 1617 și 1619), urmare a conflictului intervenit între prelatul luminat și domnitorul Radu Mihnea (**C.** încercând acum a se opune, mai mult sau mai puțin tacit, procesului, ce ia amploare, de închinare a mănăstirilor din țară bisericilor de la Athos și Ierusalim). Ca înalt cleric, neobedient, conștient de instabilitatea politică a veacului, pare să fi iubit îndeajuns propria-i libertate de mișcare, neevitând nici riscurile ce decurg de aici. Colaborează, totuși, sub bune auspicii, cu domnitori precum Ștefan II Tomșa (al cărui sugestiv portret reține și în miniaturile mitropolitului) sau cu Miron Barnovschi. Istoricii ecleziastici îi consemnează erudiția și personalitatea. Ierarhul e prezent la convorbirile de pace cu polonii (1612 și 1616), arată competență în materie juridică (e inițiat în dreptul bizantin), statornicește norme ale vieții monahale (printr-un „așezământ" dat în 1627, reglementând funcționarea obștilor mănăstirești). Prin stăruința și cu cheltuiala sa, ia ființă la Suceava (în 1619) primul spital urban menționat documentar în spațiul românesc (ce va anexa, în timp, și un azil pentru săraci).

Ca miniaturist și caligraf, **C.** ilustrează școala de tradiție slavonă în ultima manifestare de amploare și – împreună cu elevii săi – un privilegiat moment „sintetic" în evoluția așa-numitelor „arte minore" de la noi. Se crede că mitropolitul ar fi intervenit, înrâurind nemijlocit planul și stilul arhitectural original (prin proporțiile insolite și armonioase, gustul subtil, tinzând la spiritualizarea elementelor decorative) al ctitoriei sale de la Dragomirna, lăcaș pe care îl va înzestra cu capodopere de artă manuscrisă și miniaturistică, semnate de el însuși, alături de pleiada de artiști formați aici. Majoritatea, cu destin accidentat; se mai păstrează circa 27 dintre aceste manuscrise rare: în țară, câteva, sau în biblioteci din Rusia, Germania, Polonia, Austria. Rigoarea compozițiilor, fantezia plastică, diversitatea repertoriului iconografic (transpusă în viniete, frontispicii, portrete și autoportrete) fac strălucirea unor piese unicat, împodobite cu anluminurile ierarhului, precum *Tetraevanghelul* de la 1609, *Liturghierul* din 1610 și un *Apostol*

Tablou votiv de la mănăstirea Dragomirna

(din același an, actualmente conservat la Viena și provenit din fondul fostei Biblioteci Imperiale), alt *Tetraevangheliar*, datat 1614, *Liturghierul* și *Psaltirea* din 1616 etc. Atingeri cu tradiția orală, embleme ale iconografiei populare, o intertextualitate grațioasă (comună cu a zugravilor de biserici, în frescele faimoase ale vremii) pun în valoare fin comunicarea. Rafinat colorist, interpret delicat al literaturii creștine, tălmăcind, în registre poetice, lumea smerită în duh, între real și fictiv, ancestral și exotic, potrivind inspirat tema biblică și legendele sacre cu peisajul de-acasă și captând din ecoul diurn, **C.** sporește ardoarea psalmistului cu fervorile proprii (nu altfel proceda, jumătate de veac mai târziu, Dosoftei, când traduce *Psaltirea în versuri*): iscodind „cumințenia" locului, reflectând la justiția mitului (Iisus străbate iadul, spre a răscumpăra, pentru a doua oară, pe Adam și Eva, ca într-o apocrifă *Evanghelie a lui Nicodim*), evocând mese cuvioase, temeinicele arme răzășești, soboarele celeste și ierarhii de îngeri (ce zic din alăută și cobuz), lăsând să cuvânteze, în semnele naive, bestiarul. Spirit pasionat, neliniștit, protagonist al unui episod

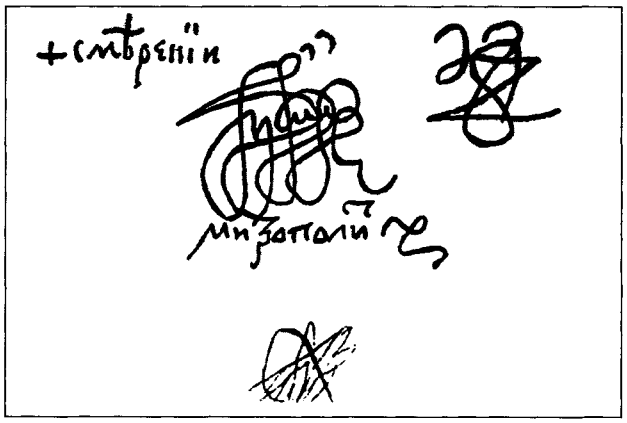

„renascentist" în frământatul și contradictoriul Răsărit, **C.** însuși (ce uza de o „frumoasă limbă românească" în redactarea actelor curente) este citat, ca autor de imnuri (în slavonă), și printre precursorii poeziei cultice la noi. Ierarhul își intitula ruga penitentă cu un suspin învolburat patetic, *Vers de plângere al omului căzut adresat sufletului său*, un text, se pare, difuzat în epocă, în manuscris, în lumea ortodoxă.

Repere bibliografice: Ioan Bogdan, *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XI, 1888-1889; P. Partenie, *Mitropolitul Anastasie Crimca al Moldovei*, București, 1907; Iorga, *Ist. bis.*, I, *240-244, 266*; Ipolit Vorobchevici, *Istoria sfintei mănăstiri Dragomirna*, Cernăuți, 1925; I. D. Ștefănescu, *L'Évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie*, Paris, 1929, *40-41, passim*; G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, II, București, 1933, *24-38*; Sirarpie der Nersessian, *Une nouvelle réplique slavone du Paris*, în *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga*, Paris, 1933, *695-725*; N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, București, 1934, *46-50*; Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii românești*, București, 1937, *334-344*; Émile Turdeanu, *Le Métropolite Anastasie Crimca et son oeuvre littéraire et artistique (1608-1629)*, „Revue des études slaves" (Paris), 1952, fasc. 1-4; Teodora Voinescu, *Contribuții la studiul manuscriselor ilustrate din mănăstirile Sucevița și Dragomirna*, SCIA, 1955, 1-2; Nicolae Grigoraș, *Mitropolitul Anastasie Crimca (1600-1629)*, MM, 1958, 3-4; Ioan Lupaș, *Fragmente din jurământul arhieresc făcut de Anastasie Crimca*, MM, 1961, 1-2; V. Gonța, Al. Gonța, *Mitropolitul Anastasie Crimca, fondatorul celui dintâi spital din Moldova*, MM, 1962, 1-2; Teodora Voinescu, Răzvan Theodorescu, *Mănăstirea Dragomirna*, București, 1967, *passim*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *37, 41, 127-129,163, 584*; *Ist. lit.*, I, *254*; G. Popescu-Vâlcea, *Anastasie Crimca*, București, 1972; Ștefan S. Gorovei, *Anastasie Crimca. Noi contribuții*, MM, 1979, 1-2; *Dicț. lit. 1900*, *242-243*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *64-65*, IV, *232, 276*; Mazilu, *Recitind*, I, *125-126, 244*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, I, *480-482, 493-494*, II, *5-17, 282-283, passim*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *720-721*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *132-133*. *R.Ș.*

CRINUL, revistă literară și artistică apărută la București, bilunar, între 25 octombrie și 10 decembrie 1919. Nu are o casetă pentru echipa de redacție, dar rubricile fixe („Cronica teatrală", „În treacăt") sunt semnate la fiecare număr de Sandu Pop, Alex. Alexandrescu, Miron Negrea. Din *O vorbă înainte* reiese intenția „idealistă" a editorilor, doritori de „încurajarea tinerelor talente", urmând „calea de mijloc", care în numerele următoare se arată a fi un anticitadinism moderat, de sorginte poporanistă (sunt, astfel, primite extrem de favorabil nuvelele lui Vasile Demetrius, cu accent pe „obidita noastră țărănime"). În numărul 2-4 se publică o listă a colaboratorilor, printre care Zaharia Bârsan, Demostene Botez, I. Al. Brătescu-Voinești, Al. Cazaban, Nichifor Crainic, Vasile Demetrius, Liviu Rebreanu, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, dar puțini dintre aceștia au semnat cu adevărat în paginile revistei: Ionel Teodoreanu, poezia *Copilărie*, V. Demetrius, proză și versuri, Liviu Rebreanu, *Sărutarea pământului*, fragment din *Ion*, în pregătire la Editura Alcalay și căruia i se prezice un mare succes. Mai colaborează Constantin Orendi, I. Dragoslav, E. Mârdeanu, Radu Cosmin. *M.Pp.*

CRISTALUL, revistă apărută la Găești-Dâmbovița săptămânal, între 19 octombrie și 20 decembrie 1930, apoi la București, lunar, între februarie 1931 și aprilie 1932. Până la numărul 4-5 din 1930 apare cu subtitlul „Revistă modernistă", devenit apoi „Literatură. Ideologie. Critică". Director: Mihail Ilovici; redactor: Aurel Chirescu. Sunt publicate articole de critică și teorie literară, recenzii ș.a. La ancheta *Ce deosebire este între metoda dv. critică și metodele curente?*, răspund Mihail Dragomirescu și E. Lovinescu (3-5/1930). Unele texte, cu un caracter mai mult sau mai puțin teoretic, reprezintă puncte de vedere înnoitoare, moderniste, prin care tânăra generație de literați și artiști urmărește să câștige un loc în cetatea literară. În acest spirit — afirmă Șerban Cioculescu — legitimitatea criticii moderniste („istoricește inițiată de Ch. Baudelaire și practicată de aproape un secol"), alături de proza și poezia modernă, se definește prin opoziție cu critica universitară, anchilozată, „conservator al muzeului național de literatură". Mihail Dragomirescu face notă discordantă prin contestarea oricăror valori produse de „generația nouă". Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Lucian Blaga sunt, pentru el, pe rând, „un ideolog și un pamfletar", „o sensibilitate dezechilibrată și ratată", „un imitator de ideologie mistică germană" etc. (*Cum s-ar caracteriza generația veche și generația nouă în literatură*, 6-7/1931). Ultimele numere sunt dedicate, în cea mai mare parte, recenziilor. Se mai disting colaborările lui Ramiro Ortiz cu articole de istorie a literaturii italiene, poeziile semnate în 1930 de Artur Enășescu (*Privighetorile*, *Cântec*, *Carul*), Emil Botta (*Circuit*), Ștefan Popescu, Dan Petrașincu, Al. Robot, F. Aderca, Aurel Chirescu, proza lui Al. Bistrițeanu, cronicile literare ale lui Mihail Ilovici și Șerban Cioculescu. În revistă apar caricaturi de Neagu Rădulescu și Marcel Iancu. Alți colaboratori: Ilariu Dobridor, Barbu Brezianu, Stelian Metzulescu, Emanoil Bucuța, Al. Talex. *I.H.*

CRISTEA, Corina (15.II.1933, Roșiori de Vede), prozatoare. Mama (n. Frâncu) descinde din familia lui Sextil Pușcariu. După ce a absolvit Facultatea de Filologie a Universității din București (1955-1961), va fi profesoară de engleză la o școală generală și la Liceul „Spiru Haret" din București (1963-1966).

Debutează în „Luceafărul" (1967) cu *Alba Roza*, iar prima carte, *Prietena mea Si*, îi apare în 1969.

Proza scrisă de **C.** poartă amprenta unei stilistici cu accente lirice feminine fine, sondând relația tensionată din cuplu. Protagonista este femeia matură sau adolescenta în permanentă căutare de sine, încercând să-și construiască personalitatea în funcție de raportarea la cei din jur și de propria percepție, mediată de detalii aparent insignifiante. Personajele feminine resimt acut și în același timp ușor detașat eșecul unor legături stabile, capabile să le ofere siguranța și afecțiunea de care sunt constant dependente, iar pe de altă parte, retrăiesc cu o anumită voluptate experiențele care le-au marcat evoluția, concepând orice desprindere ca pe o ruptură inacceptabilă. Narațiunea este un flux discontinuu de amintiri, uneori plăcute, alteori bulversante, întrepătrunse de fluxul realității cotidiene, asumată tot din perspectiva rememorării evenimentelor anterioare. Pentru Maria Condur, protagonista romanului *Goana după vânt* (1974), trecutul constituie reperul întregii existențe, influențând decisiv orice experiență prezentă. Starea de boală îi acutizează senzațiile, moartea fiicei sale Ana, actrița rebelă, vulnerabilă și emanând totodată o energie deconcertantă, revenind obsesiv ca o vină inexpiabilă. Relațiile cu ceilalți trei copii (Cristina, Mihai și Sebastian, cel care îi uimește pe cei din jur cu imaginația debordantă și atracția față de povești) păstrează ca punct de reper imaginea Anei. Romanul are în centru mai multe tipuri de legături, fiecare consistentă în sine, probând nevoia Mariei de comunicare și dăruire. Relația tensionată cu George, primul ei soț, întemeiată inițial pe o atracție puternică, deviază în dispreț și repulsie, potențându-i stările depresive și neîncrederea. De Mircea, cel de-al doilea soț, o leagă respectul și gratitudinea, mai puțin iubirea. Fuziunea cea mai puternică se stabilește între ea și Elisabeta, a cărei prezență nu devine doar dezirabilă, ci absolut necesară. Ceea ce le apropie este echilibrul pe care ambele îl caută permanent, completându-se ca personalitate și mod de gândire. Elisabeta este echilibrată, calmă, cu un simț acut al discernerii și intuirii lucrurilor, în timp ce Maria, cu o sensibilitate exacerbată, niciodată stăpână pe sine, încearcă să-i domine pe ceilalți, determinându-le orice alegere. Sunt două femei care trăiesc din amintiri și iluzii, insinuate continuu într-o existență ce se hrănește din ele pentru a putea continua. În *Castanii roșii, parfumați și naivi* (1970), copilăria și adolescența protagonistei, Augustina, poreclită Tom, sunt descrise prin prisma întâmplărilor ce îi definesc maturizarea și cărora ea le conferă un aer de agreabilă stranietate. Dominată de prezențe feminine (Mama, mătușa Mătăsica, Bertha, Păuna, domnișoara Herbst, caracterizate în roman cu lux de amănunte, de la detalii vestimentare până la date caracteriale), evoluția Augustinei pendulează între o accentuată nevoie de ocrotire și asumarea conștientă a propriului destin, eliberat de influența celorlalți. Voluntară, inteligentă și rafinată, eroina trăiește experiențele amoroase ca pe o necesară inițiere, fără să le confunde însă cu iubirea autentică. Romanul excelează în surprinderea minuțioasă a detaliilor (arhitectura caselor, interioare și mobilier, obiceiuri, gusturi) și a nuanțelor, reușind să construiască

pregnant fiecare personaj, într-o suprapunere caleidoscopică de amintiri, senzații difuze, obiecte vetuste, înclinații și trăsături comportamentale. Atmosfera este impregnată de mirosul greu și răscolitor al castanilor, laitmotiv ambiental, și de legenda ce spune că fetele care stau sub ei nu se vor mărita. Volumul de povestiri *Eternitatea e după colț* (1972) analizează avatarurile unor forme de pasiune aflate la granița dintre așteptare și împlinirea ei. În *A murit pasărea albastră*, bunăoară, pe fundalul fricii de moarte, devenită obsedantă în cazul lui Pop, iubirea pare să fie modalitatea salutară de supraviețuire. În realitate, legătura indestructibilă dintre Cris și Tom se sfârșește într-un joc amăgitor, ce destramă valoarea oricărei declarații. Pasiunea devine dorința covârșitoare de a-l supune și domina pe celălalt. Ceea ce definește personajele feminine din această proză este starea de continuă așteptare, pliată pe iluzia unei înfăptuiri. Moderat modernă, păstrând ecouri din proza anglo-americană a momentului, literatura semnată de **C.** are accesibilitatea și farmecul scriiturii retro, care știe să capteze atenția unui public determinat. Este, cu alte cuvinte, o literatură de succes, fără a recurge la un compromis de gust.

SCRIERI: *Prietena mea Si*, București, 1969; *Castanii roșii, parfumați și naivi*, București, 1970; *Eternitatea e după colț*, București, 1972; *Scadența*, București, 1972; *Goana după vânt*, București, 1974; *Emigrant în străinătate*, București, 1999. **Traduceri:** James Baldwin, *Din sălbăticie*, București, 1971 (în colaborare cu Petru Popescu).

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *Corina Cristea, „Prietena mea Si"*, RL, 1969, 37; Magda Ursache, *„Prietena mea Si"*, CRC, 1969, 41; Petru Popescu, *„Prietena mea Si"*, VR, 1969, 11; Viola Vancea, *„Scadența"*, RL, 1972, 36; H. Zalis, *Romanul între adevăr și manierism*, CRC, 1972, 44; Cornel Ungureanu, *„Scadența"*, O, 1973, 18; Iorgulescu, *Rondul*, 175–178; Valeriu Cristea, *Romanul unei familii*, RL, 1975, 5; Paul Dugneanu, *Corina Cristea între ironie și sentimentalism*, O, 1981, 27; Condurache, *Portret*, 144–146; Ulici, *Lit. rom.*, I, 391–393; *Dicț. scriit. rom.*, I, 722–723; Popa, *Ist. lit.*, II, 1023. *M.Dț.*

CRISTEA, Dan (10.XI.1942, București), critic literar. Este fiul Mariei (n. Manea) și al lui Neagu Cristea, funcționar. Învață la Liceul „Gh. Lazăr" din București, absolvindu-l în 1960. Urmează apoi Facultatea de Filologie din București, terminată în 1965. Devine redactor la publicațiile pentru străinătate (1968–1969), la „Amfiteatru", „Argeș", iar între anii 1974 și 1985, la „Luceafărul". În 1986 se stabilește în SUA, de unde revine în 1991, reluându-și locul în noua redacție a „Luceafărului". Din 1997 este director al Editurii Cartea Românească.

La începuturile ei, foiletonistica lui **C.** urmărea să înregistreze cât mai prompt noile apariții în poezie. *Un an de poezie* (1974) așază pe raftul lecturii critice principalele titluri din 1971, conturând un posibil model descriptiv, fără a se preocupa în mod sistematic de legături tematice, stilistică, de vârstă literară ș.a.m.d. O critică-profesiune, practicată în paginile „României literare", utilă în momentul apariției în revistă. Inventariind volumele apărute, comentatorul exersează un demers preponderent tematic și o formulă critică aproape epică. Analizele abundă în procedee impresioniste, iar citatul extins tinde să ocupe prim-planul expunerii. Ieșind din spațiul literaturii contemporane, **C.** alcătuiește un nou volum, *Arcadia imaginară* (1977), care cuprinde aplicații la valori consacrate ale literaturii române: A.I. Odobescu, I. Ghica, I. L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, M. Sadoveanu, Tudor Arghezi, Urmuz, E. Lovinescu, M. Ralea, G. Ibrăileanu ș.a. Stilul e voit rece, preocupat de scriitură, cultivând o imagine de virilitate axiomatică. Compozit, dând seamă de disponibilitatea criticului, *Faptul de a scrie* (1980) cuprinde, pe lângă articole despre clasici, secvențe contemporane, acoperind spațiul prozei, al criticii și al eseisticii. Atenția criticului, bine marcată, deschisă în evantai către divers și eterogen, se îndreaptă, din nou, îndeosebi spre poezie: Gellu Naum, Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Leonid Dimov, Ștefan Aug. Doinaș, Vasile Nicolescu, Petre Stoica, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Ileana Mălăncioiu, Dorin Tudoran, Marius Robescu, Daniel Turcea, Mircea Dinescu. Inițial teză de doctorat la Universitatea din Iowa, publicată în engleză în deceniul al nouălea, *Versiune și subversiune* (1999) cercetează cu rigoare bibliografică genul autobiograficului din perspectiva problematicii subiectului. Pornind de la ipoteza dublei legitimări a eului care scrie în regim autobiografic (prin istoria exterioară lui, aceea socioculturală și religioasă, dar și prin istoria internă a propriei subiectivități), se discută cazurile a trei scriitori emblematici pentru tema aleasă (Benjamin Franklin, Henry Adams, Michel Leiris). Modelarea subiectului autobiografic este urmărită pe

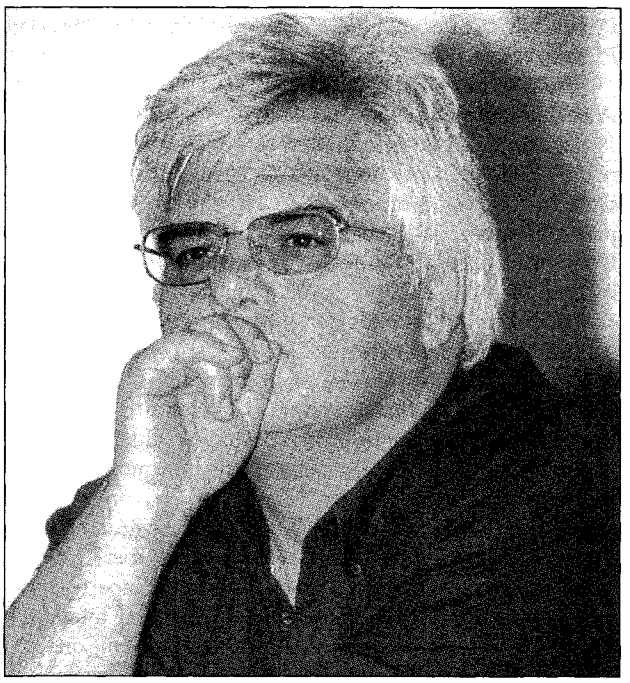

filiera construcției identitare, realizată prin mitologizarea eului și singularizarea lui la nivelul scriiturii. Cartea asimilează cu precădere influențe poststructuraliste.

SCRIERI: *Un an de poezie*, București, 1974; *Arcadia imaginară*, București, 1977; *Faptul de a scrie*, București, 1980; *Versiune și subversiune*, București, 1999.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, 236–238; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 185–188; Iorgulescu, *Scriitori*, 287–288; Ungheanu, *Lecturi*, 307–310; Grigurcu, *Critici*, 373–376; Grigurcu, *Între critici*, 256–261; Raicu, *Fragmente*, 492–496; *Dicț. scriit. rom.*, I, 723–725; Popa, *Ist. lit.*, II, 1122; Dimisianu, *Eul care scrie*, RL, 2002, 46. *T.R., M.I.*

CRISTEA, Miron (18.VII.1868, Toplița – 6.III. 1939, Cannes, Franța), istoric literar. Este fiul Domniței și al lui Gheorghe Cristea, țărani înstăriți. După studii la Gimnaziul săsesc din Bistrița (1879–1883), a urmat Liceul Grăniceresc din Năsăud (1883– 1887), apoi Institutul Teologic-Pedagogic Ortodox din Sibiu (1887–1890) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta (1891–1895), unde a obținut doctoratul cu teza, redactată în limba maghiară, *Eminescu. Viața și opera. Studiu asupra unor creații mai noi din literatura română* (1895). Învățător, apoi director la Școala Confesională Ortodoxă Română din Orăștie (1890–1891), secretar, consilier și asesor la Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului (1895–1909), este hirotonit diacon în 1900 și arhidiacon în 1901. În 1902 a fost tuns în monahism cu numele de Miron (numele său mirean de botez era Ilie sau Elie) la mănăstirea Hodoș-Bodrog de lângă Arad. În 1903 a devenit ieromonah, iar în 1908 protosinghel. A fost redactor (1898–1900) la „Telegraful român" și președinte (1905) al despărțământului Sibiu al Astrei. În decembrie 1909 e ales episcop al Caransebeșului. Ca

episcop, a luptat pentru păstrarea școlilor confesionale ortodoxe române din Banat. A participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, fiind membru al delegației românilor transilvăneni care a prezentat, la București, regelui Ferdinand I actul Marii Uniri. A devenit membru de onoare al Academiei Române în 1919, în același an fiind ales mitropolit primat al României reîntregite, iar în 1925 ajungând primul patriarh al României. Membru al Regenței (1927-1930), va fi, în 1938-1939, prim-ministru. Este înmormântat în Catedrala Patriarhală din București.

A colaborat la „Tribuna", „Transilvania", „Foaia poporului român", „Familia", „Libertatea", „Drapelul", „Luceafărul", „Românul", „Foaia diecezană" ș.a. A semnat și Ilie (Elie) Dinurseni, Ilie (Elie) Cristea. În 1907 **C.** a sprijinit înființarea publicației săptămânale „Țara noastră", ca organ al Astrei. Lucrarea *Eminescu. Viața și opera* asociază datele biografice cu analizele tematice, comparatiste, prozodice și stilistice. Îndeosebi funcțiile infinitivului lung, gerunziului, rimei și neologismelor sunt atent puse în valoare, pentru a se sublinia modul în care „și-a format Eminescu stilul său inegalabil". Sunt puse, de asemenea, în ecuație date noi despre unele etape ale vieții poetului. Aspecte ale influenței operei eminesciene asupra literaturii și spiritului public românesc sunt discutate dintr-o consecventă perspectivă morală. Antologia *Proverbe, maxime, asemănări și idiotisme colectate din graiul românilor din Transilvania și Ungaria* (1901) are ca modele realizările similare datorate lui Iordache Golescu, Anton Pann, Gheorghe Alexici, Petre Ispirescu, Iuliu A. Zanne, I.C. Hințescu, Karl Schuller, Otto von Reinsberg-Düringsfeld, Karl Fr. W. Wander și E.B. Mawr, amintiți în *Precuvântare*. Convorbirile și predicile lui **C.** îmbină patosul pastoral cu exigențele experienței omiletice a Bisericii și cu tradițiile literare și oratorice impuse în cultura noastră de Varlaam, Antim Ivireanul, Dionisie Romano și alții. Acestea conțin mărturii și date de un excepțional interes despre epoca istorică în care autorul lor a trăit și a creat.

SCRIERI: *Eminescu élete és müvei tanulmány az újabb román irodalom köréből*, f.l., 1895; ed. (*Mihai Eminescu. Viața și opera*), îngr. și pref. Ilie Șandru, Miercurea Ciuc, 2000; *Alexandru Roman. 1826-1897*, Sibiu, 1897; *Arhiepiscopul și mitropolitul Miron Romanul*, Sibiu, 1898; *Catedrala mitropolitană din Sibiu. Istoricul zidirii* (în colaborare), Sibiu, 1908; *Cuvântări și predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină*, I-VIII, București, 1923-1939; *Pagini dintr-o arhivă inedită*, îngr. și introd. Antonie Plămădeală, București, 1984; *Note ascunse. Jurnal*, Cluj-Napoca, 1999. **Culegeri:** *Proverbe, maxime, asemănări și idiotisme colectate din graiul românilor din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1901.

Repere bibliografice: Romulus Cândea, *Patriarhul Miron Cristea*, „Candela", 1925, 3-7; Ion Rusu-Abrudeanu, *Înalt Prea Sfinția Sa, Patriarhul Miron Cristea. Omul și faptele*, I, București, 1929; *Închinarea Înalt Prea Sfințitului Patriarh Miron, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani*, București, 1938; Vasile Netea, *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul dr. Miron E. Cristea. La împlinirea vârstei de 70 de ani (1868-1938)*, Târgu Mureș, 1938; Iorga, *Oameni*, IV, *301-302, 305-306*; Bârlea, *Ist. folc., 418-419;* Iordan Datcu și Sabina C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, 1979, *153-154;* Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918). După documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, Sibiu, 1986; Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea. Documente, însemnări și corespondențe*, Sibiu, 1987; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, *427-429, passim*; Păcurariu, *Dicț. teolog., 133-134.* ***M.Dc.***

CRISTEA, Radu Călin (30.IV.1955, Ineu, j. Arad), critic literar, eseist și publicist. A urmat cursurile liceului din Chișineu-Criș, în județul Arad. În 1978 a absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, fiind unul dintre animatorii Cenaclului de Luni coordonat de Nicolae Manolescu. După absolvire este, pe rând, profesor de limba franceză la școli generale din Arpășel și Tăut, în județul Bihor, instructor de teatru de păpuși în Buftea, supraveghetor la pavilioanele de artă din Herăstrău, restaurator-ajutor la Centrul de perfecționare a lucrătorilor din transporturi și telecomunicații, muncitor necalificat la Muzeul CFR, atașat de presă la Clubul Sportiv „Rapid", inspector de învățământ peste liceele din București patronate de CFR, redactor la revistele „Urzica", „Viața studențească" și „Amfiteatru". După 1990, devine redactor-șef al revistei „Amfiteatru", publicist-comentator la „Cuvântul" și corespondent la București al postului de radio Europa Liberă, după care intră ca redactor la secția română a aceluiași post de radio, la Praga. Debutează publicistic în 1973 în revista „Orizont" din Timișoara și la rubrica „Poșta redacției", ținută de Ștefan Aug. Doinaș, în revista „Familia" din Oradea. Colaborează cu poeme, eseuri și texte critice și teoretice la revistele „Viața studențească", „Amfiteatru", „România literară", „Contemporanul", „Vatra", „Caiete critice", „22", „Sfera politicii", „Noua gazetă de Vest", „Contrapunct", „Dilema", „Arc", „Luceafărul" ș.a.

În 1984 debutează editorial cu volumul de eseuri *Emil Botta sau Despre frontierele inocenței*, pentru care a fost distins cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor și cu Premiul „G. Călinescu" pentru cea mai bună carte de critică a anului (Onești, 1985). Pentru înțelegerea gândirii și a textelor poetice ale lui Emil Botta, **C.** găsește, analizând atent textele și simbolistica, un drum inițiatic ale cărui etape sunt transpuneri elaborate, de un rafinament artist, ale elementelor fundamentale ale universului: apa, pământul, aerul și focul. Proba cea mai importantă, cea finală, este aceea care dă și titlul ultimului capitol al cărții, „Teatrul", elementul ce sintetizează manifestările lirice ale poetului în ipostazele corespunzătoare celor patru esențe. Imaginarul lui Emil Botta, construit pe fundamente aparținând realității, asigură, totuși, complexitatea unui spațiu fermecat și personalizat. **C.** își articulează demersul critic sprijinit pe concepte presocratice, „întemeiază adică o fenomenologie artistică pe un fundament ontologic. Asemănarea e, desigur, metaforică" (Radu G. Țeposu).

SCRIERI: *Emil Botta sau Despre frontierele inocenței*, București, 1984.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Botta „necredinciosul"*, RL, 1984, 9; Al. Ruja, *„Emil Botta sau Despre frontierele inocenței"*, O, 1984, 10; Al. Călinescu, *Emil (Botta) și exegeții*, CL, 1984, 5; Mircea Mihăieș, *Auto-critica*, O, 1984, 38; Mircea Scarlat, *Spectacolul tinereții dezlănțuite*, AFT, 1984, 9; Gheorghe Grigurcu, *„Emil Botta sau Despre frontierele inocenței"*, F, 1984, 10; Cristian Livescu, *Două studii despre Emil Botta,*

ATN, 1984, 12; Țeposu, *Istoria, 195-197*; Lefter, *Scriit. rom. '80-'90*, I, *176-178*. *I.B.*

CRISTEA, Stan V. (16.III.1950, Sfințești, j. Teleorman), poet și publicist. Este fiul Floarei (n. Mincă) și al lui Vasile Cristea, țărani. După studii gimnaziale la Sfințești (1961-1965) și liceale la Roșiori de Vede, este absolvent al Facultății de Filosofie-Istorie a Universității din București (1981). Funcționează ca instructor și instructor principal la Centrul Creației Populare Teleorman (1980-1990) și este, din 1995, consilier la Inspectoratul pentru Cultură al județului Teleorman. Secretar al Fundației Culturale „Marin Preda" din Alexandria (din 1995), îndeplinește și funcția de redactor-șef al revistei de cultură a județului Teleorman, „Meandre", care apare la Alexandria din anul 1998.

Publică volumele de versuri *Vârsta mă arde* (1987) și *Străluminări* (1996), însă demersul său constant și fructuos trebuie căutat în domeniul reconstituirii tradițiilor literare și culturale ale Teleormanului, despre care a publicat, singur sau în colaborare, contribuții importante: cataloagele bibliografice *Publicații periodice roșiorene* (1993), *Publicații periodice alexăndrene* (1994) și, cu deosebire, *Județul Teleorman. Dicționar biobibliografic* (1996), tom masiv, care cuprinde exhaustive prezentări nu doar ale nativilor teleormăneni, ci și ale celor care fie și numai tangențial au contribuit la literatura și cultura acestui spațiu.

SCRIERI: *Vârsta mă arde*, București, 1987; *Publicații periodice roșiorene. 1894-1974* (în colaborare cu Gh. Sarău), Roșiori de Vede, 1993 ; *Publicații periodice alexăndrene. 1889-1994* (în colaborare cu Gh. Sarău), Alexandria, 1994; *Alexandria – 160 de ani* (în colaborare cu I. Moraru, Ecaterina Țânțăreanu, Gh. Popa, D. Avram, I. Spiru), Alexandria, 1994; *Străluminări*, Alexandria, 1996; *Județul Teleorman. Dicționar biobibliografic*, Alexandria, 1996; *Neliniște și fluturi*, Alexandria, 1999; *Eminescu și Teleormanul*, Alexandria, 2000; *Introducere în istoria culturală a județului Teleorman*, Alexandria, 2002. **Ediții:** *Paisprezece poeți din Sud*, Alexandria, 2001; *Unsprezece prozatori din Sud*, Alexandria, 2001; *Șase publiciști din Sud*, Alexandria, 2001.

Repere bibliografice: Dan Silviu Boerescu, *Prietenii mei scriu versuri*, LCF, 1996, 15; Iordan Datcu, *Eminescu și Teleormanul*, ALA, 2000, 526. *I.D.*

CRISTEA, Tudor (10.XII.1945, Grindu, j. Ialomița), poet, prozator, critic literar și gazetar. Fiu al lui Ilie Cristea, subofițer de jandarmi, și al Claudiei (n. Buzinovski), originară din Mihăileni – Cetatea Albă, **C.** a urmat școala elementară la Jugureni (1952-1959), școala medie la Găești (1959-1963), apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1965-1970). După absolvire a funcționat în câteva școli și licee din Găești, predând limbile franceză și română. Ca inițiativă culturală, i se datorează revista lunară de cultură „Litere", cu redacția la Găești și Târgoviște, adoptând formatul „Biletelor de papagal" și continuând spiritul „Kalendelor" interbelice. În 1968 a debutat cu poezie – care-i va defini dominant profilul de scriitor – în „Argeș", semnând Dorel Cristea; în 1971, la rubrica „Vă propunem un nou poet" a „României literare", Geo Dumitrescu îi publica un grupaj de poeme semnate George Buzinovski. A continuat să colaboreze susținut cu poezie la cele două reviste care l-au lansat și cu critică și publicistică literară la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Luceafărul", „Tomis", „Tribuna", „Magazin", „Contrapunct", „Longitudini", adoptând și diferite pseudonime (Polyphem, Lector etc). În volum, un prim-debut l-a constituit placheta de poeme *Copacul îngândurat*, semnată George Buzinovski și apărută în suplimentul „Biblioteca Literatorul" al revistei „Argeș" (6/1972), girat de Gheorghe Tomozei. Prima carte publicată, din nou de poezie, *Astru natal* (1976), a fost rezultatul câștigării Concursului pentru debut al Editurii Eminescu. Au urmat alte patru volume de versuri: *Țintă vie* (1979), *Tablou cotidian* (1983), *Conturul speranței* (1987) și antologia de autor *Alter ego* (2001). Romanul *Porțile verii* (1989), eseurile critice din *Partea și întregul* (1999) întregesc aria activității lui **C.**, ca și ediția de texte comentate Eugen Jebeleanu, *Poezii* (1990) sau diferitele studii cu care a prefațat scrieri de C. Negruzzi, Gala Galaction și Vasile Alecsandri.

Poezia lui **C.** e un spectograf al atitudinilor față de actul poetic, de la modernismul recuperator, prin care s-a impus generația '60, și până la postmodernismul textualist al optzeciștilor. Într-o emisie domoală, discursivă cu discreție, poetul cultivă, încă din *Astru natal*, un lirism al patosului trăirii. E un patos imploziv, coborât în surdină, care-i va rămâne definitoriu sub toate variațiile de scriitură. Trăirea e, cel mai adesea, fremătătoare meditație ontologică: firavă, vulnerabilă, făptura este un microcosm efemer și peren, cu, deopotrivă, spaima trecerii și seninătatea eternei statornicii a Totului, iar cuvintele și poezia – atomi ai imperisabilului – sunt „fire de nisip în calea oceanului". Viziunea e marcată evident de cosmologia organicistă extatic-hipnotică a lui Eminescu și, mai ales, de Lucian Blaga, dar și de stilistica suprarealistă a fluenței somnambulice sau a peisajului antropomorf, în care părul iubitei șerpuiește printre arterele îndrăgostitului și ierburile oceanului. Dar poetul își relevă de la început filtrul personal de percepție, precum în alegoria morții ca o maree domestică, recurentă în poeme până târziu: „Va veni acea ultimă zi, eu am s-o aud/ urcând prin pământ înăuntrul copacilor și/ acestor obiecte care zac împrăștiate prin casă/ mărturisindu-mă ca niște ape liniștite/ desenându-le pentru prima dată conturul/ [...] nemaivăzut de clar, de frumos și de viu // va veni acea ultimă zi, seara aceea albastră/ prin care voi trece tăcut [...] și numai puțin înspăimântat când voi simți/ marea lingându-mi picioarele" (*Numai puțin înspăimântat...*). De la volumul *Țintă vie* – titlul e o metaforă a poeziei într-un timp ostil, „pândită de noaptea rece ca țeava unei arme cenușii" –, precumpănitor devine un lirism al poeziei despre poezie și despre harul revelator al poetului. Cartea de maturitate a lui **C.**, *Tablou cotidian*, aduce în prim-plan lirica blând-sarcastică a „estetismului ratării" în mica lume provincială. Placheta de „versuri alese" *Alter ego* rezumă un itinerar printre direcții și obsesii poetice, printre toate câte „au fost scrise", dând curs, într-o secțiune intitulată *Epilog*, jocului intertextual de sincronizare, peste

timp, cu pulsul poetic local și de pretutindeni, însă făcându-și permanent sesizate timbrul și obsesiile proprii. Romanul *Porțile verii* transcrie lirismul constitutiv al personalității lui **C.** în regim epic, cu lux de tehnică narativă. Rămâne totuși o carte poematică, utilizând intensiv instrumentarul poeziei: emisia hieratică, funcția simbolică a decorului, siluetelor, gesturilor personajelor (mai ales feminine), metaforele laitmotiv care traversează și corelează partiturile mai multor personaje într-un cvartet (uneori cvintet) de voci. Este o punere în abis, în special a unui prototip masculin, adâncită până la un mit al întemeietorului. Având drept pretext anchetarea unui accident rutier în care o tânără femeie, probabil adulteră, își pierde viața, iar bărbatul de la volan, supraviețuitor, devine de negăsit, romanul se țese mai ales din procesele de conștiință și retrospecțiile analitice ale procurorului anchetator, gravitând în jurul destinului, iubirii și morții. Bărbatul dispărut fusese implicat în trecutul sentimental al soției anchetatorului, ceea ce duce la izotopia rolurilor într-un glisando abia disociabil, captând și alți martori sau apropiați ai celor două cupluri, cu destine frapant aemănătoare. O analiză de cea mai pură esență camilpetresciană și holbaniană e prelucrată textualist; discursul se autoscrutează (un personaj este scriitor), cu obsesia statutului aleatoriu și interferent al oricărei istorii, din clipa în care devine text, „urmă" a vieții. Romanul e, în fond, un monolog plural, trecut prin țevăria comunicantă a mai multor pseudovoci, și dincolo de artificiul textualist, e sesizabilă frecventarea afină a prozei lui William Faulkner, Lawrence Durrel sau George Bălăiță. Prozatorul motivează poetic omofonia vocilor prin metafora-metasemn a destinelor multiple condensate într-o hieroglifă, zgâriată pe nisip, sub dogoarea soarelui înalt al verii. Prin volumul de eseuri critice *Partea și întregul*, **C.** se afirmă ca un original și nu o dată tăios comentator al scrisului unor contemporani, poeți (*De la tradiționalism la postmodernism*), prozatori (*De la realismul social la „ingineria textuală"*) și critici (*Spiritul sintezei*).

SCRIERI: *Astru natal*, București, 1976; *Țintă vie*, București, 1979; *Tablou cotidian*, București, 1983; *Conturul speranței*, București, 1987; *Porțile verii*, București, 1989; *Partea și întregul*, București, 1999; *Alter ego*, Târgoviște, 2001; **Ediții:** Eugen Jebeleanu, *Poezii*, pref. edit., București, 1990.

Repere bibliografice: Cornel Regman, *Starea debuturilor*, VR, 1977, 2; Ulici, *Prima verba*, II, *63–64*; Piru, *Debuturi*, *149–150*; Fănuș Băilești eanu, *„Țintă vie"*, RL, 1980, 1; Victor Atanasiu, *Melancolie și eleganță*, SLAST, 1984, 19; Dan Damaschin, *„Conturul speranței"*, ST, 1988, 6; Gabriel Rusu, *Imaginarea începuturilor*, SLAST, 1989, 30; Romul Munteanu, *Povești de cuvinte*, FLC, 1989, 31; Alex. Ștefănescu, *În lumea romanului*, RL, 1989, 51; Alex. Ștefănescu, *Clasicitatea unui avangardist*, RL, 1991, 1; Ștefan Ion Ghilimescu, *Figuri ale romanului*, Târgoviște, 1997, *175–177*; Mariana Ionescu, *Perenitatea criticii*, „Universul cărții", 2001, aprilie-mai; Petrescu-Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița*, *66–67*; Marin Neagu, *Istoria literaturii române în date*, Târgoviște, 2001, *171*, *225–226*. *G.O.*

CRISTEA, Valeriu (15.I.1937, Arad – 22.III.1999, București), critic literar. Este fiul Nadejdei (n. Gheorghiev) și al lui Petru Cristea, funcționar. Face studii liceale la Cluj (1947–1954) și urmează cursurile Facultății de Filologie din Cluj și apoi din București (își trece lucrarea de diplomă în 1962). Funcționează o vreme ca profesor de limba română în împrejurimile Bucureștiului. Debutează în „Gazeta literară" în 1962, devenind redactor din 1964 la aceeași revistă, apoi la „România literară", iar din 1990 redactor și ulterior redactor-șef la „Caiete critice" (până în 1998). Se impune de la început prin articole analitice incisive. Debutează editorial în 1970 cu volumul *Interpretări critice*, urmat de un studiu despre *Tânărul Dostoievski* (1971) și un altul despre Cervantes (*Pe urmele lui Don Quijote*, 1974). Revine la literatura română cu o culegere masivă de articole, *Domeniul criticii* (1975). Pentru **C.**, critica este o formă de „vampirism al esenței", o succesiune de „puncții" în măduva operei, un șir neîntrerupt de infidelități și devoțiuni. Lecturile criticului sunt variate. Nu ocolește domeniul clasic. În 1974, publică o *Introducere în opera lui Ion Neculce*, iar în 1977, o carte amplă de eseuri, *Alianțe literare*, despre I. L. Caragiale, Tudor Arghezi, Jonathan Swift, Duiliu Zamfirescu și Marin Preda (acesta din urmă analizat din unghiul romanului „total"). Bucuria lecturii încete (meditate) se vede și în *Spațiul în literatură* (1979), o carte de eseuri pe tema reprezentării spațiului în literatură, cu exemple din toate zonele de cultură. Puterea de creație literară, bazată în cazul lui **C.** pe o analiză pătrunzătoare și pe o capacitate remarcabilă de expresie, se manifestă, în toată forța și culoarea ei, în *Dicționarul personajelor lui Dostoievski* (I–II, 1983–1992), una dintre

operele importante ale criticii românești postbelice. A întocmit, de asemenea, un studiu (1989) și apoi un dicționar al personajelor lui Creangă (1995, reluat în 1999) și a publicat, pe lângă mai multe cărți de analiză critică (*Modestie și orgoliu*, 1984, *Fereastra criticului*, 1987, *A scrie, a citi*, 1992), două confesiuni (*După-amiaza de sâmbătă*, 1988, *Bagaje pentru paradis*, 1997) care, în fapt, sunt două romane autobiografice indirecte. Talentul epic merge, aici, mână în mână cu analiza morală pătrunzătoare.

C. face o critică a „alianțelor literare". Instrumentul lui de cunoaștere și persuasiune este metafora, care, începând să mai aibă un rol decorativ, traduce o judecată de valoare și definește o esență: esența magică a operei. *Magic* are aici înțeles de secret, profund, ceea ce este dincolo de vizibil, explicit, pe scurt: subtextul operei. La acest strat al cărții aspiră criticul, folosind limbajul figurat ca pe un instrument de penetrație. Efectele se văd, mai ales, în analiza prozei, pentru care **C.** manifestă, de altfel, predilecție. De reținut totuși o definiție nu prea obișnuită a poetului: „un Tartuffe al sublimului", și o indecizie admirativă în privința poeziei: „căci ce e poezia, Dumnezeu știe!" (*Interpretări critice*). Criticul știe, cu toate acestea, câte ceva despre obiectul său de studiu și neștiința pe care o afirmă e mai mult o fugă de formulele solemne. În comentariu se simt, dimpotrivă, tonul decis, orientarea de la început spre inima operei. Al. A. Philippide e interpretat din punctul de vedere al caracterului dual (unire de romantism și clasicism). La Nichita Stănescu esențială i se pare „greața de unicitate", iar la Leonid Dimov „onirismul flamand". Critica lui Vladimir Streinu e citită din perspectiva ei seniorială. Impresiile („olimpianism natural, de structură și nu de postură", „virtuoz al imaginii", „scriitura cea mai fermă și cea mai artistă", „cel mai maiorescian dintre criticii noștri" etc.) se concentrează în imaginea criticii alpine. Vladimir Streinu ar practica, așadar, o critică a escaladării, ceea ce vrea să spună că el tinde să împingă opera spre un cerc superior de probleme, acolo unde și criticul, și scriitorul comentat pot respira aerul tare și pur al ideii. Procedeul este de natură impresionistă, însă **C.** îl corectează prin rigoarea analizei și, în genere, prin caracterul grav, serios al judecății critice. Aceasta este formulată fără ocoluri, în fraze aspre. *A treia Romă* de V. Em. Galan ar dovedi „o flecăreală epică uluitoare", din romanul *Această parte a pământului* de Dumitru Mircea „nu se poate obține nimic mai mult decât un libret de operetă", autorului cărții *Îngerii biciuiți* (Alecu Ivan Ghilia) nu i se poate reproșa nimic, „afară de lipsa sincerității" etc. În acest stil și cu această perspectivă estetică a întâmpinat **C.** literatura din ultimele decenii. Puține opere importante i-au scăpat. Marin Preda, Geo Bogza, Ștefan Bănulescu, Nicolae Breban, Nicolae Velea, Sorin Titel, Augustin Buzura (pe care, în fond, l-a impus în fața criticii și în fața publicului), Nichita Stănescu, Emil Brumaru, Lucian Raicu, Mircea Ivănescu, D. R. Popescu, Mircea Dinescu, mai de curând, Ion D. Sârbu sunt autorii lui. Despre Preda a scris în mai multe rânduri, și paginile din *Domeniul criticii* și *Alianțe literare* sunt capitale. S-a oprit asupra unor debutanți și scriitori care nu sunt luați totdeauna în seamă de cronicarii literari. Bucuria în fața operei (care este unul dintre semnele sigure ale creației critice) ia uneori, la acest critic sever, justițiar, forme sărbătorești. Iată-l întâmpinând debutul liric al lui Emil Brumaru: „În contrast cu unii, nu puțini, *poeți înșurubați în propria lor crispare*, din care nu mai pot ieși, *Versurile* lui Emil Brumaru oferă un reconfortant exemplu prin claritatea clasică a prozodiei, prin destinderea visătoare a atitudinii, prin familiaritatea obiectelor. Față de atâtea incomprehensibile nevroze metafizice și ambițioase zboruri prin abstracțiuni, ce odihnitor cresc aluaturile grele în poezia lui Emil Brumaru și susură ceainicele care distilează «Ceaiuri scăzute până la esența / Trandafirie-a lucrului în sine!»" În *Tânărul Dostoievski*, *Pe urmele lui Don Quijote*, *Dicționarul personajelor lui Dostoievski* și în celelalte eseuri de literatură universală, metoda analitică se asociază, uneori, cu metoda biografică, într-o accepție nouă. Criticul nu explică opera prin datele biografiei, încearcă doar să înțeleagă o existență prin datele operei și să stabilească o relație între cele două euri separate atât de categoric de Proust și, după el, de noua critică. Viața lui Dostoievski spune ceva despre opțiunile prozei lui Dostoievski, unele date subiective au rezonanță în cărți, dovedește criticul. În *Spațiul în literatură*, nu sunt analizate „imaginațiile materiale" (Bachelard), ci semnificațiile elementelor spațiale în literatură, simbolismul geografiei literare. Cartea începe cu visul unui personaj din *Cometa* (vis uranic) de romanticul Jean Paul și se încheie cu o scurtă interpretare a conceptului de „spațiu mioritic". Autorii citați cel mai des sunt Dostoievski, Cervantes, Defoe, Cehov, Marin Preda, Kafka, Eminescu, Poe, Homer, într-o cronologie strict tematică. Visul uranic din *Cometa* cheamă, fatal, zborul cosmic din *Magul călător în stele*, cu alte vorbe: „spațiul deschis al unei colosale migrații siderale". De aici până la călătoria spre „mume" a lui Faust și imaginea „falsului gol", nu e, în ordinea imaginarului, o distanță prea mare. Saltul înapoi, spre Pascal (spre „spațiul imensității copleșitoare, terifiante") este justificat, afectiv, de imaginea dinainte. Filosoful cunoaște sentimentul de anxietate cosmică, precum modestul Iegorușca, băiețelul orfan din *Stepa* lui Cehov. Afectiv, ei stau alături. Eminescu, Goethe, Pascal, Cehov nu merg într-o ordine comparativă. Însă **C.** nu studiază relațiile dintre texte, nu-l preocupă natura stilului, nici chiar aceea a imaginarului, nu face, pe scurt, comparatism literar. El urmărește în literatura de ieri și de azi formele (manifestările) unui simbolism spațial, interesat de implicațiile existențiale. Văzând exemplele date de critic, se poate trage o primă concluzie: nu există autori specializați în „spații deschise" sau „spații închise". Eminescu preferă în *Luceafărul* și *Glossă* „o lojă cosmică", o perspectivă de sus a lumii, dar tot el scrie *Singurătate* și alte poeme unde face elogiul spațiului ocrotitor. *Odiseea*, epopee – observă în chip just **C.** – a spațiului deschis, sau *Eneida* – „poem al exilului" – sunt, în aceeași măsură, obsedate de spațiile închise. Ulise caută Itaca, spațiul securizant, simbolul duratei și al stabilității, Enea caută un loc favorabil pentru a întemeia o cetate. A doua idee ce se desprinde din aceste inspirate analize este că, închis sau deschis, spațiul nu semnifică mereu același lucru. Există, dovedește **C.**, un infern și un paradis în interiorul aceluiași spațiu și,

adeseori, un scriitor trece dintr-un cerc în altul al obsesiei. Arghezi poate fi un exemplu. Sentimentul disoluției cosmosului stă, la el, alături de euforia solidarității în spațiul deschis al naturii. Exemplele sunt tot atât de bogate în ceea ce privește spațiul închis al literaturii. Sentimentul dominant pe care îl ai, citindu-l pe **C.**, este acela de loialitate. Loialitate, întâi, față de gustul său, loialitate, apoi, față de adevărul operei. **C.** crede în putința criticii de a descoperi și impune adevărul în literatură. Nu există, se știe, un adevăr unic, absolut, după cum se știe și că adevărul nu se lasă cuprins cu ușurință. Aceasta nu ne împiedică, spunea Tudor Vianu, să încercăm să lucrăm în sensul cuprinderii adevărului. Este, într-un anumit sens, și crezul moral și estetic al lui **C.**, critic care nu se dă în vânt după metodologii, dar care știe să-și impună propria metodă. Metoda se bazează, încă o dată, pe o lectură răbdătoare a textului. Demersul criticului exclude impacienta, după cum exclude spectacolul impresionant. În afara calității estetice a operei, **C.** ia în considerare, când este vorba de proză, și ceea ce Maiorescu numea „inima caldă" a creatorului. Cu alte vorbe, criticul trebuie să țină seama și de calitatea umană a personajelor pe care le analizează, căci, explică el în *Modestie și orgoliu*: „Conținutul trăirii acestora nu este o problemă deloc secundară (cum li se pare unor critici ce nu acordă *nici o atenție acestui aspect*) în raport cu destinul fiecărui scriitor în parte, nici în raport cu destinul literaturii noastre în general, cu nivelul ei spiritual. Cu eroi care n-au descoperit încă sentimentele omenești fundamentale sau cu alții care în numele unui realism pragmatic și obtuz refuză (și se mai și laudă cu aceasta!) să-și pună marile întrebări filosofice ale existenței (acele întrebări, de fapt, foarte simple și irezolvabile) nu se poate realiza acea literatură valoroasă, din punct de vedere estetic și uman, pe care cu toții o dorim." În ceea ce-l privește, criticul trebuie să aibă inimă, azi când i se cere să aibă, neapărat, un sistem de lectură. **C.** cere criticii (și, înainte de oricine, își impune lui însuși) să nu sacrifice judecata morală și propria sensibilitate („volumul conștiinței") în favoarea metodei („sărbătoarea lecturii"). Punctele lui de reper rămân, și aici, G. Ibrăileanu și T. Vianu.

Efortul cel mai mare de creație al lui **C.** se remarcă în cele două tomuri masive ale *Dicționarului personajelor lui Dostoievski*. O operă neobișnuită, prin amplitudine și stil, în critica românească. Ce se vede întâi la lectură este capacitatea epică, priceperea (și plăcerea, chiar marea plăcere) de a pune ideile într-o fabulă, de a „povesti" un destin literar. Fiind însă critic și nu prozator, **C.** întocmește biografia personajului pe măsură ce o judecă și o introduce într-o tipologie a spiritului. El consultă, în acest timp, pe alți exegeți, citează opinii autorizate, strânge toate elementele dispersate în carte într-un portret unic, părăsește, tactic, biografia pentru a face caracterologie și a fixa locul și funcția personajului în narațiune. Deschizând la întâmplare *Dicționarul...*, iată articolul despre Arkadi Makarovici Dolgoruki din *Adolescentul*: este, întâi, o reconstituire amănunțită a genealogiei eroului, urmată de istoria vieții lui (copilăria, școala, mutarea la Petersburg și intrarea propriu-zisă în acțiunea romanului), după care **C.** se oprește

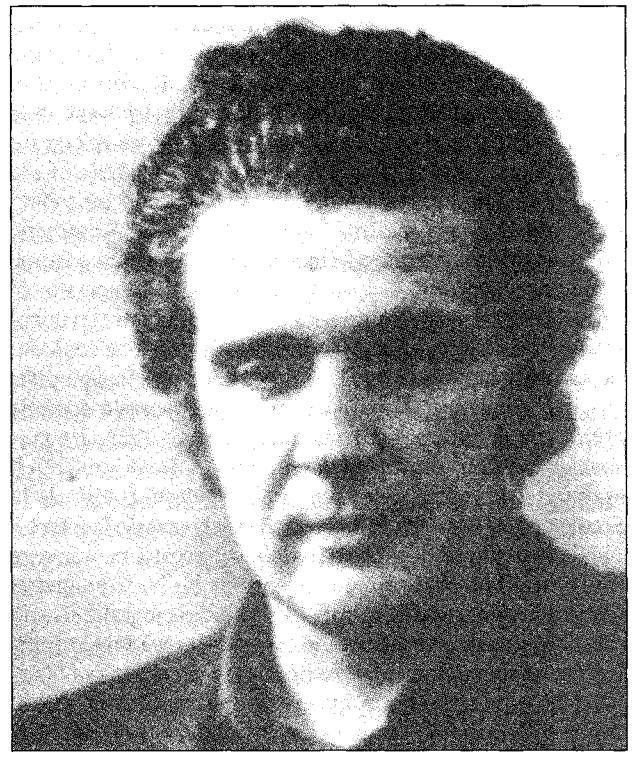

pentru a da o primă caracterizare despre funcția personajului în narațiune. Ca totdeauna, el găsește formule norocoase: „adolescentul este un tipic personaj de legătură, un erou-suveică, una din acele ștafete iuți pe care scriitorul le lansează pe străzile Petersburgului său." Biografia eroului este căutată, în continuare, prin toate cotloanele cărții și luminată progresiv prin referirile la relațiile cu alte personaje. Structura interioară și ideologia lui Arkadi Makarovici se configurează lent, dar sigur, în această povestire critică excepțională. După ce a adunat toate amănuntele vieții și a notat propozițiile capitale ale personajului, criticul dă o judecată finală. Arkadi este „o ființă de ungher", „un visător care visează putere", „un personaj-sinteză", vital, demoniac, stăpânit de o idee. Ce surprinde în această biografie și în celelalte e verva intelectuală și puterea de convingere a criticului care îmbrățișează cauza individului, mare sau mic, cu egală seriozitate. Rezultatul este că personajul devine, în sfera lui, verosimil și capătă o anumită grandoare. Pentru o clipă, ușierii și grefierii ies din ungherele existenței lor și strălucesc în pagina critică. Au și ei, în fine, dreptul la cuvânt, există cineva care are răbdare să-i asculte și să le interpreteze cum trebuie gândurile. Criticul mai face ceva pentru ei: îi introduce în marile familii literare. Iat-o pe nefericita Lidia Ahmakova, care nu pare a fi în toate mințile: „palidă Ofelie a unui Hamlet foarte consistent [...] e în orice caz una din femeile vasale din anturajul lui Versilov..." Povestea vieții ei este o mică schiță în care ficțiunea se întoarce din nou în viață și capătă coerență și puterea de semnificație a unui destin. În roman (*Adolescentul*), ciudata Lidia trece aproape neobservată. În eseul lui **C.** ea devine memorabilă,

viața ei pierdută, fragmentată, capătă sens. Criticul folosește aceeași metodă în analiza personajelor lui Creangă (*Dicționarul personajelor lui Creangă*). El identifică 151 de personaje în *Amintiri din copilărie* și alte 189 în povestiri și povești și le întocmește fișele biografice. Părerea lui, contrară celei a lui G. Călinescu, este că biografia se confundă în *Amintiri din copilărie* cu ficțiunea, aducând dovada atestării documentare. **C.** ia din text cele mai mici amănunte (o vorbă oarecare, aruncată de eroul-narator, faimosul Nică a lui Ștefan a Petrei, o aluzie, o propoziție spusă de alt personaj în cine știe ce împrejurare) și, completându-le cu informații luate din documente (starea civilă, scrisori, amintirile celor care l-au cunoscut pe autorul-narator), scoate la urmă un portret viu, complex, credibil. Nimeni nu a mai făcut până la el această operație critică (de identificare și restaurare) care dă strălucire personajelor-vedetă din operă (eroul-narator în primul rând, apoi părinții, colegii de școală din Humulești, colegii de la Școala de catiheți de la Fălticeni ș.a.) și salvează de la uitare o puzderie de figuri de plan secund, figuri trecătoare, nume pe care lectorul obișnuit, atent la aventurile lui Nică, le ignoră. Criticul le reconstituie biografic, le creează o biografie și le dă un rol în această imensă familie care este lumea lui Creangă. Face acest lucru cu atenție maximă, cu pasiunea și familiaritatea cu care ar vorbi de niște vecini și prieteni pe care îi cunoaște de o viață. Și cum vecinii își pot da în petec din când în când, observatorul moral (în fapt, criticul literar) îi sancționează cu severitate. Așa procedează exegetul în cazul lui Moș Nichifor Coțcariul, cunoscutul personaj, deliciul multor critici. Pentru moralistul sever care este **C.**, harabagiul Nichifor este un personaj negativ, un șarlatan — cum îi spune și numele —, un șmecher, un seducător de profesie care, pe deasupra, mai și trăncănește. Nu-i un soț exemplar și ingratitudinea lui conjugală, zice criticul, „este josnică și crudă" pentru că își ponegrește „în așa hal soția". Din această pricină, dar și din altele, Moș Nichifor Coțcariul nu intră în sfera de simpatie a analistului. În schimb, calomniata „băbătie" a harabagiului flecar este reabilitată: „mai mult bună decât rea, probabil; mai plină de calități decât de defecte; astfel cum l-ar fi câștigat, tocmai ea, în tinerețile lor pe Nichifor, în jurul căruia roiau, desigur, atâtea concurente"?... Ce i se poate reproșa criticului în acest caz este faptul că prea ia în serios vorbele lui Moș Nichifor, lăudăros și glumeț, specializat deja — prin repetiție — într-o retorică a seducției. El joacă o comedie care nu dă niciodată greș, și comedia place, e savuroasă. Impresia generală pe care o ai, citind la rând aceste portrete computerizate, este că lumea lui Creangă este extraordinar de bogată și că un număr de teme se repetă în scrierile sale: cruzimea, de pildă, sau frica, ideea de nenoroc, ideea de singurătate, de distrugere și autodistrugere, tema dușmanului etc. Creangă însuși, crede **C.**, este un om fără noroc în viața de toate zilele, destinul său e tragic și veselia lui se ridică pe o suită de nenorociri (îi mor frații, părinții, se însoară și nevasta fuge cu o boaită de călugăr, e persecutat de socru, e dat afară din rândul clericilor, apoi din școală, se luptă cu boala și este răpus în cele din urmă de ea). Iese la iveală, acum, și fațeta caragialescă a lui Creangă (autorul zice „avânt cațavencian"), manifestată prin inițiativele negustorești ale fiului lui Ștefan a Petrei și uneori prin perorațiile lui pe teme civice. Întrebarea este dacă diaconul le făcea serios sau în stilul acela prefăcut, umoristic care îl caracterizează. Sigur este că *Dicționarul...* lui **C.** relansează cazul Creangă în critica românească, atrăgând atenția asupra varietății și complexității tipologiei. O lectură, întâi, cu lupa a textului (cu un veritabil zel de detectiv), o analiză, apoi, necruțătoare a elementelor și, la urmă, un portret memorabil și o judecată critică dreaptă. Criticul nu-i acceptă ușor nici pe psihanaliști, nici pe ezoteriști în privința lui Creangă. El are un mod realistic și moral de a aprecia, care îl pune în chip fatal în contradicție cu cei care nu țin seama de dimensiunea etică a operei. Sau, cum spunea el în alt loc, cu „volumul moral" al scrierii. Asta înseamnă mai toată școala critică zisă formalistă, structuralistă și poststructuralistă. După decembrie 1989, **C.** a luat apărarea unor mari valori ale literaturii române (Tudor Arghezi, Marin Preda, Marin Sorescu) în fața valului de contestație și a apărat, în genere, valorile democrației, demonstrând un talent polemic (în latura cu precădere morală) remarcabil.

Judecățile criticului descind dintr-o precisă unitate de măsură, dintr-un criteriu stabil; raportându-se una la cealaltă, ele se înscriu în serii perfect coerente. Articolul despre un mare scriitor și cel despre proaspătul debutant comunică într-un fel neașteptat, participă împreună, fără să ne stânjenească, la un „sistem" verosimil, pe care înțelege să-l enunțe în termeni categorici. [....] Strategia criticului este una a asediului răbdător, de aparență impersonală. El se apropie de text în liniște, cu o ariditate bine camuflată, cu o „foame" stăpânită, de parcă i-ar fi indiferente alegerea obiectului, ținta demersului. Pasiunea investigativă, evidentă în subtext, ia forma unei solide obiectivități.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Interpretări critice*, București, 1970; *Tânărul Dostoievski*, București, 1971; *Pe urmele lui Don Quijote*, București, 1974; *Introducere în opera lui Ion Neculce*, București, 1974; *Domeniul criticii*, București, 1975; *Alianțe literare*, București, 1977; *Spațiul în literatură*, București, 1979; ed. 2, îngr. Doina Cristea, pref. Gabriel Dimisianu, București, 2003; *Dicționarul personajelor lui Dostoievski*, București, I-II, 1983-1992; *Modestie și orgoliu*, București, 1984; *Fereastra criticului*, București, 1987; *După-amiaza de sâmbătă*, București, 1988; *Despre Creangă*, București, 1989; *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992; *Dicționarul personajelor lui Creangă*, București, 1995; ed. București, 1999; *Bagaje pentru paradis*, București, 1997.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergențe, 89-96*; Ciobanu, *Panoramic, 313-316*; Stănescu, *Poeți și critici, 232-235*; Tudor, *Pretexte, 184-190*; Grigurcu, *Idei, 189-196*; Raicu, *Structuri, 330-332*; Constantin, *Prozatori – critici, 93-97*; Petrescu, *Scriitori, 30-36*; Nițescu, *Repere, 116-120*; Dimisianu, *Valori, 168-170*; Ungureanu, *La umbra cărților, 53-56*; Ungheanu, *Arhipelag, 356-360*; Raicu, *Critica, 463-468*; Iorgulescu, *Al doilea rond, 146-154*; Ungheanu, *Lecturi, 172-177*; Simion, *Scriitori*, I, *733*; Iorgulescu, *Scriitori, 289-291*; Dimisianu, *Opinii, 267-271*; Călinescu, *Perspective, 222-225*; Ciobanu, *Însemne*, II, *139-143*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *147-150*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *181-185*; Ștefănescu, *Jurnal, 154-155*; Cristea, *Faptul, 314-322*; Grigurcu,

Critici, 339–353; Tomuș, *Mișcarea*, 313–315; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 311–317; Grigurcu, *Între critici*, 195–200; Gheorghiu, *Reflexe*, 180–183; Dimisianu, *Lecturi*, 160–163; Sângeorzan, *Anotimpurile*, 176–184; Titel, *Cehov*, 89–98; Adam, *Planetariu*, 210–214; Raicu, *Fragmente*, 476–485; Ștefănescu, *Prim-plan*, 262–269; Holban, *Literatura*, I, 312–316; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 224–232; Mircea Mihăieș, *Zodia Centaurului*, O, 1990, 8; Gabriel Dimisianu, *Un Creangă nou*, RL, 1990, 6; Eugen Simion, *Spațiile copilăriei*, RL, 1990, 37; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, 72–76; Eugen Simion, *Gust și măsură*, L, 1992, 23; I. Negoițescu, *„Dicționarul personajelor lui Dostoievski"*, F, 1992, 5; Radu Voinescu, *Călăuză printre scriitori și cărți*, RL, 1992, 36; Simion, *Mercuție*, 67–70; Simuț, *Incursiuni*, 201–205; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, 132–138; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 376–380, V, 141–145, VI, 71–77; Constantin Cubleșan, *„Dicționarul personajelor lui Creangă"*, ALA, 1995, 294; Papahagi, *Interpretări*, 89–93; Alex. Ștefănescu, *Ion Creangă între p. a. d. și GU*, 7/11–12, RL, 1995, 47; Alex. Ștefănescu, *Monument critic*, RL, 1996, 7; Alex. Ștefănescu, *La o nouă lectură. Valeriu Cristea*, RL, 1997, 2; Manolescu, *Litere*, 57–63; Faifer, *Faldurile*, 114–117; Daniel Ștefan Pocovnicu, *Vitraliile memoriei*, ATN, 2000, 2; *Dicț. esențial*, 226–228; Dimisianu, *Lumea*, 243–253; Simion, *Fragmente*, IV, 205–215; Gabriel Dimisianu, *Un dicționar fabulos*, RL, 2001, 14; Bârna, *Comentarii*, 278–307; Manolescu, *Lista*, III, 279–287; Petraș, *Panorama*, 237–239; Popa, *Ist. lit.*, II, 1116–1117; Pop, *Viață*, 89–94; Simion, *Genurile*, 109–121; *Dicț. analitic*, IV, 505–507. *E.S.*

CRISTEA-ENACHE, Daniel (19.II.1974, București), critic literar. Este fiul Anei-Luminița Enache (n. Ghețu), fizician meteorolog și al lui Titu-Marius Enache, economist. La vârsta de treisprezece ani, după decesul pretimpuriu al ambilor părinți, copilul, al cărui nume la naștere este Mihail-Daniel, este adoptat de criticul Valeriu Cristea și de soția acestuia, Doina Cristea (rude cu părinții lui). **C.-E.** și-a făcut studiile la București, absolvind Liceul „Alexandru Ioan Cuza" (1992) și Facultatea de Litere, specialitatea română-engleză (1996); frecventează apoi un an de studii aprofundate. A lucrat, încă din anii studenției, în calitate de corector la „Contemporanul-Ideea europeană" (1994–1996), ulterior ca redactor la „Caiete critice", ca asistent de cercetare la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" (1997–2002), asistent la Catedra de literatură română a Facultății de Litere din București (din 2000), secretar general de redacție la Editura Fundației Culturale Române (din 1999), ulterior director al acesteia (din 2003, când Fundația Culturală Română devine Institutul Cultural Român). Este redactor asociat la „Adevărul literar și artistic" (din 2003). Debutează în „Contemporanul-Ideea europeană" în 1995. Prin cronica săptămânală de la „Adevărul literar și artistic", se impune – în pofida vârstei – drept cel mai citit și „ascultat" reprezentant al criticii de întâmpinare din perioada de după 1995. Debutul editorial, în 2001, este reprezentat de volumul *Concert de deschidere*, o amplă selecție de cronici literare (completată cu articole și studii despre Eminescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Ion D. Sârbu). Colaborează la „Viața românească", „Apostrof", „Ramuri" (unde are rubrică permanentă), „Vatra", „Ateneu", „România literară", „Cuvântul", „Lettre internationale", dar și la „Adevărul", „Ziua", „Cotidianul" ș.a. ori la emisiuni radio sau de televiziune. Este prezent la portalul cultural electronic LiterNet (www.liternet.ro). Criticul participă la proiecte culturale sau de cercetare, prezintă comunicări la simpozioane și colocvii, prefațează volume, iar contribuții ale sale sunt incluse în volume colective consacrate unor personalități literare (Mihail Sebastian, Ov. S. Crohmălniceanu, Ștefan Aug. Doinaș). O călătorie în Brazilia (obținută ca premiu la un concurs de eseuri pe tema relațiilor româno-braziliene) i-a prilejuit substanțiale contribuții publicistice și contacte culturale. Colaborează cu articole la *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000), *Dicționarul scriitorilor români* (IV, 2003), *Literatura română. Dicționar de opere*, coordonator Mircea Anghelescu (2003), precum și la *Dicționarul general al literaturii române*. Este coautor al unor manuale de literatură română pentru liceu. La debut, a obținut Premiul „României literare", Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române.

În peisajul literar românesc din anii 1990–2004, „cazul" întruchipat de **C.-E.** este unul în același timp reprezentativ și singular. E singular prin faptul că, după un interval de mai bine de cinci ani de la evenimentele din 1989, răstimp în care energiile intelectuale ale tinerelor generații, tinerii cultivați și înzestrați, de formație umanistă, s-au îndreptat preponderent către alte domenii, el a fost, probabil, primul (și, o vreme, singurul) tânăr care a îmbrățișat și ilustrat disciplina criticii literare „propriu-zise", care se afla într-un puternic reflux. Afirmat fulgerător, **C.-E.** s-a manifestat în primul rând ca un oficiant al criticii de întâmpinare. El dă seama, cu promptitudine (și cu un fler care îl face să aleagă, de regulă, cărți ce contează), de noile apariții, însă procedează sistematic și la „revizitarea" clasicilor ori, în general, a cărților mai vechi, a unor scriitori în principiu deja „clasați". Nu este un critic „specializat": se ocupă cu egală competență de proză, de poezie și de critică. Nu e partizanul vreunei metode critice exclusiviste. Nu amestecă în demersul critic nici politica, și nici morala cu literatura, și nu-și colorează nepotrivit discursul critic cu referiri la politic. Astfel, el poate comenta favorabil opera literară a unui adversar de idei ori desființa (fără „răutate", dar fără milă) cartea unui scriitor a cărui poziție în chestiuni, bunăoară, social-politice ori de politică culturală etc. o poate împărtăși. A putut „nimici" fără ezitare cărți proaste ale unor autori față de care, pe plan uman, nutrea sentimente de prietenie, recunoștință ori prețuire cu temeiuri exterioare literaturii. Inflexibilitatea în materie de probitate critică, de filiație lovinesciană, impresionează puternic și chiar „sperie". Până acum, criticul a vădit o onestitate intelectuală absolută: dacă a „greșit" în unele verdicte, a făcut-o în deplină sinceritate, și nu din spirit de coterie, din politicianism literar. Criticul se dovedește a fi lipsit de răutate gratuită sau impură față de eul lumesc al autorilor comentați, dar deloc dispus să-și tocească relevanța afirmării prin monotonia elogiilor. **C.-E.** se înfățișează, așadar, ca un apărător intratabil al primatului esteticului și se caracterizează prin evitarea scientismului dogmatic, a partizanatului și preconcepțiilor. El acordă importanța cuvenită aspectelor morale, politice, istorico-literare etc. și, bineînțeles, celor referențiale, stilistice, comparatiste etc., fără însă a absolutiza

pe vreunul dintre ele. Impresionează disponibilitatea față de utilizarea oportună a sugestiilor ori uneltelor oferite de una sau alta dintre metodele ori grilele existente. E la curent cu noutatea (în materie de teorie literară, de curente de idei etc.), dar și prudent față de mode. În textele lui critice, este evidentă stăpânirea aparatului conceptual, a informației, dar și amploarea perspectivei și înălțimea „punctului de vedere", omniprezența perspectivei istorico-literare (chiar și în considerarea producției literare de dată recentă), perspicacitatea, echilibrul. Fără să fie cea a unui stilist „flamboaiant", scriitura lui – echidistantă față de platitudinea pedanteriei fastidioase și de histrionismul „efectelor" căutate – comportă expresivitate și eleganță. Cronicile încep de regulă printr-o rapidă dar precisă raportare la context, la perspectiva tabloului de ansamblu, ori printr-o scurtă prezentare sintetică a scriitorului comentat (operată în chip agreabil, uneori, ca la E. Lovinescu, cu recurs la anecdotă ori cu scurte digresiuni eseistice pline de „culoare"), după care criticul merge direct la miezul lucrurilor, procedând la descrierea, interpretarea și evaluarea cărții, trasate în linii energice și sigure, cu apel ponderat (dar oportun) la detalii, cu o folosire generoasă (mai ales când e vorba de poezie) a citatelor comentate. În final, o concluzie relevantă, rareori convențională ori de circumstanță, readuce discuția pe palierul sistemului de valori. E vorba, desigur, de o „schemă" de principiu, deloc rigidă, iar suplețea cu care discursul critic se adaptează la obiect previne orice monotonie. Personalitate critică în care se îmbină, într-o formulă fericită, cultura, gustul, competența, sârguința, luciditatea, disponibilitatea și, mai ales independența (față de mode, grupări, doctrine rigide, fanatisme scientiste, estetice sau ideologice și, în general, față de orice interese extra-literare), **C.-E.** a dobândit o autoritate greu de egalat. El nu este un critic „de generație", militant în numele unei grupări generaționiste. Este un critic – întâmplător, tânăr – care scrie cu egală atenție despre literatura unor scriitori din toate generațiile. În volumul *Concert de deschidere* – organizat pe secțiuni: poezie, proză, critică și istorie literară, eseu și publicistică, jurnale, memorii, corespondență etc. –, lista autorilor comentați merge de la Geo Dumitrescu și Ștefan Aug. Doinaș până la Daniel Bănulescu și Marius Ianuș (la secțiunea de poezie) și de la Marin Preda și Titus Popovici până la Horia Gârbea și Ioana Drăgan (la cea de proză), cuprinzând, evident, numeroși șaizeciști și optzeciști importanți. Publicînd, în „Adevărul literar și artistic", o substanțială serie de cronici despre volume de debut – ale unor autori, în mare majoritate, de vârste apropiate de a lui –, **C.-E.** a făcut-o în calitate de examinator imparțial, atent să depisteze și acrediteze valorile (sau, după caz, să semnaleze impostura ori să tempereze supraevaluările). A polemizat, destul de frecvent (cu preopinenți atât de diferiți ca Monica Lovinescu, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Marin Mincu, Răzvan Voncu), dar a făcut-o în chip convingător, iar nu din „obligație" ori din „consemn" de grup. Poziția lui privind diferite chestiuni (culturale) controversate e mai degrabă „centristă", iritându-i deopotrivă pe reprezentanții tuturor „extremelor" spectrului de opinii. Simptomatică a fost, de pildă, poziția lui în „cazul Eminescu", declanșat de inițiativa violent-demitizatoare a unor colaboratori ai revistei „Dilema": examinând critic exagerările „demitizării" și riposta dată acesteia de pe poziții naționalist-idolatre, i-a ridiculizat deopotrivă pe reprezentanții ambelor „tabere", spre, bine-înțeles, consternarea generală a celor care resping nuanțarea. Criticul a avut, firește, în decursul acceleratei sale formări și maturizări, mentori ori modele, atât din rândul „clasicilor" criticii literare, cât și dintre contemporanii mai vârstnici (pe Eugen Simion, în ale cărui principii literare și intelectuale se regăsește, pe Valeriu Cristea, care, fiindu-i părinte, nu a intervenit prin demersuri autoritar-pedagogice în formarea lui, însă i-a oferit un model de valoare, probabil pe Dumitru Micu, cu al cărui spirit metodic și echilibrat prezintă certe afinități, pe C. Stănescu, cel care l-a încurajat în activitatea de cronicar și cu care împărtășește rara capacitate de a nu-și pierde cumpătul în polemici și de a izbuti să adune în ecuații credibile cele mai contradictorii elemente ale unui peisaj cultural agitat), dar nu se arată a fi imitatorul lipsit de personalitate ori susținătorul necondiționat al vreunuia dintre ei. **C.-E.** este, sub toate raporturile, un critic independent.

SCRIERI: *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, București, 2001; Ileana Mălăncioiu, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Iași, 2003. **Ediții:** *Tudor Vianu în conștiința criticii*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1997 (în colaborare cu Emil Moangă).

Repere critice: Petraș, *Panorama, 239*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Uvertură (sau despre noua, dar atât de vechea critică)*, LCF, 2002, 13; Mircea Iorgulescu, *Nehotărâri de critic tânăr*, „22", 2002, 16; Daniel Ștefan Pocovnicu, *Fețele predestinării*, ATN, 2002, 5; Gabriel Dimisianu, *„Concert de deschidere"*, R, 2002, 4–6; Irina Petraș, *Gala cronicarului sau Despre sacrificiu*, APF, 2002, 6; Cornel Vâlcu, *Un debut voluminos*, „Piața literară", 2002, 12; Antonio Patraș, *Singura critică*, ALA, 2002, 627; George Popescu, *Uvertura suverană*, "Cuvântul libertății", 2002, 3910; Adrian Dinu Rachieru, *Cronicarul și tranziția*, „Bucovina literară", 2002, 9; Marin Mincu, *Un debut critic autentic*, „Ziua literară", 2002, 27; Nicoleta Sălcudeanu, *Făt-Frumos din cronică*, „Cuvântul", 2002, 9–11; Georgeta Drăghici, *Mizantropul bine temperat*, RL, 2002, 50; Dan Mănucă, *Cronicarul și plăcerea textului*, CL, 2002, 12; Al. Cistelecan, *Trei cronicari (doi – în travesti)*, VTRA, 2002, 11–12; Eugen Simion, *Oamenii mei*, CC, 2003, 1–2; Nicoleta Cliveț, *Despre critică și alte bucurii*, VTRA, 2003, 2–3; Marius Miheț, *Un lider de generație*, F, 2003, 5; Constantin Coroiu, *Poezia ca text și mod de viață*, ALA , 2003, 696; Constantin Coroiu, *După 30 de ani*, ALA, 2003, 697; C. Stănescu, *O carte nereprezentativă*, ALA , 2003, 697; Irina Petraș, *Cărțile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003, *277–280*. *N.Br.*

CRISTESCU, Florian (1.VIII.1884, Segarcea din Deal, j. Teleorman – 29.VI.1949, Turnu Măgurele), autor de literatură pentru copii. Este fiul lui Stan Cristea-Măringic, învățător. Poartă numele Florea Măringic în primele trei clase primare, pe care le urmează în satul natal. Se mută apoi cu școala la Turnu Măgurele, unde, după încheierea primului ciclu al școlarizării, este înscris la Gimnaziul „Sf. Haralambie" (1896–1902); aici e trecut în catalog cu numele Cristescu St. Florea. După absolvirea Școlii Normale a Societății pentru

Învățătura Poporului Român, în București (1905–1906), este încadrat ca învățător la Școala de aplicație de pe lângă această instituție (1906–1911). Remarcat de mai-marii lui, este trimis în Bulgaria și Ungaria pentru a studia organizarea învățământului de acolo, la întoarcere **C.** consemnându-și impresiile în două broșuri. În 1910 se transferă la Roșiori de Vede, iar din 1912 până în 1940 funcționează la o școală din Turnu Măgurele, fiind acolo și director. Revizor școlar pentru județul Teleorman, membru în Consiliul general al Instrucțiunii Publice, **C.** a intrat și în viața politică, fiind ales deputat și senator.

Primele sale manifestări publicistice, îndeosebi cu povestiri pentru copii, se produc, în intervalul 1904–1906, la „Revista Asociației generale a învățătorilor și învățătoarelor din România", „Revista noastră" și „Viața literară". Cu proză, versuri, articole, **C.** – care semnează Florian Cristescu de prin 1904 – va mai colabora la „Prezentul", „Viața literară și artistică", „Șezătoarea săteanului", „Evenimentul", „Lupta", „Trebnicul", „Tribuna poporului", „Veselia", „Foaia interesantă", „Cosinzeana", „Amicul școalelor", „Gazeta țăranilor", „Lumea copiilor", „Cele trei Crișuri pentru popor", „Dimineața copiilor", „Lumina poporului", „Țăranul" „Crizantema", „Flori de crâng", „Duminica copiilor", „Cuvântul moldovenesc", „Muguri", „Viața salariaților publici", „Flacăra", „Graiul copiilor", „Muncitorul național român" ș.a. A fost secretar de redacție la „Ideea" (1921). O seamă de publicații în care semnează **C.** sunt din Turnu Măgurele: „Victoria", „Îndreptarea", „Secerea", „Scânteia", „Drum nou", „Oltul". A editat o revistă ilustrată pentru copii, „Fluierașul" (1910, 1912–1913), împreună cu Ion Jelea și Teodor Castrișanu, precum și „Cimpoiul fermecat". A mai înființat foile „Îndrumarea" (Turnu Măgurele, 1913–1914), pentru săteni, și „Gazeta noastră" (Turnu Măgurele, 1925–1935), destinată institutorilor.

Împărtășind convingeri sămănătoriste, care îi țin treaz interesul pentru viața de la țară, unde se conservă obiceiurile din străbuni, **C.**, care a fost un pedagog strălucit, se definește mai ales ca un afectuos prieten al celor mici. Pentru ei alcătuiește, în tovărășie cu alți colegi de breaslă, manuale școlare. Cu unul dintre aceștia, I.G. Bratu, elaborează o metodică a învățământului primar (1911) și antologii cum sunt *Dor de primăvară* sau *Șirag de mărgeluțe*, destinate lecturilor școlare. *Mai ad'una* (1904), *În mijlocul horelor* (1910), *Datini strămoșești* (1939) sunt, ca și comedioara *Două surde* (1911), texte de teatru sătesc, în care **C.** caută a șugui ca la șezătoare. Oricum, îi stă mai bine când glumește, fiindcă, de pildă, piesa *Fata căpitanului de mazili* (1943), cu patetismul ei naiv, e o compunere stângace. Două povestiri duioase conține cărticica intitulată *Chirchirel și puiul de rândunică* (1910). Vrând să miște candidul auditoriu, pentru a-i afâna receptivitatea, povestitorul recurge, din când în când, la întâmplări triste. Inventivitate nu numai onomastică vădește suita de peripeții ale unor nostime rozătoare: *Familia Roademult* (1912), care a luat un premiu al Academiei Române, *Nepoții Roademultulesei* (1922), *Școala lui Chițchiron* (1926), *Familia Roadensec* (1946). Pățaniile șoriceilor au, bineînțeles, tâlcul lor moral, nesăbuința și relele deprinderi fiind pedepsite, iar meritul primindu-și neapărat răsplata. Un basm, vădind bune resurse narative, este *Firicel Voinicul* (1929). Miraculosul se infiltrează și în șirul de „multe și minunate fapte" meșteșugit depănate în cele trei volume din *Povestea neamului nostru scrisă pe înțelesul tuturor* (1920–1929), istorisire retipărită în multe ediții și încununată cu lauri academici. Preamărind virtuțile moldovenilor și muntenilor, ca și isprăvile de neasemuită vitejie ale atâtor voievozi înțelepți și evlavioși, **C.** tinde să sădească în sufletul copiilor sentimentul iubirii de țară. Căldura și naturalețea spunerii, maniera familială colocvială sunt argumente captatorii ale acestor evocări la gura sobei. Un roman cu subiect ce se vrea pilduitor este *Moțodel* (1934). Reușita eroului (un orfan care ajunge negustor pricopsit și filotim) vrea să arate unde duc vrednicia și stăruința. În literatura pentru copii, **C.** rămâne un nume distinct.

SCRIERI: *Mai ad'una*, București, 1904; *În mijlocul horelor*, București, 1910; *Chirchirel și puiul de rândunică*, București, 1910; *Pagini din istoria neamului românesc*, București, 1910; *Două surde*, București, 1911; *Familia Roademult*, Turnu Măgurele, 1912; *Povestea neamului nostru scrisă pe înțelesul tuturor*, I–III, București, 1920–1929; *Nepoții Roademultulesei*, București, 1922; *Școala lui Chițchiron*, București, [1926]; *Păsărele și păpuși*, ed. 2, București, [1928]; *Firicel Voinicul*, București, 1929; *Moțodel*, București, [1934]; *O clacă în sat la noi*, Roșiori de Vede, 1938; *Datini strămoșești*, Roșiori de Vede, 1939; *Fata căpitanului de mazili*, Roșiori de Vede, 1943; *Familia Roadensec*, București, 1946; *Din povestea neamului nostru*, îngr. Stelian Cristescu, București, 1986; *Familia Roademult*, îngr. și pref. Stelian Cristescu, București, 1988.

Repere bibliografice: Ana Dragomirescu, *„Povestea neamului nostru" de Florian Cristescu*, „Almanahul județului Teleorman", Turnu Măgurele, 1932, *95–98*; Petre Vlădescu, *„Moțodel", roman de Florian Cristescu*, CRE, 1934, 2190; Ion Molea, *„Moțodel", roman de Florian Cristescu*, ȚA, 1934, 549; Predescu, *Encicl.*, *236*; Ion Segărceanu, *Oameni, stele, flori*, București, 1986, *79–80*; Cristea, *Teleorman*, *194–196*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *203*; Florin Faifer, *Povestitorul*, CL, 1999, 4. *F.F.*

CRISTESCU, Maria-Luiza (19.VII.1943, București – 14.VI.2002, București), prozatoare și eseistă. Este fiica Mariei (n. Găvrilaș) și a lui Constantin Cristescu, procurist. După studii medii la Liceul „Gh. Lazăr" (1957–1961), a absolvit Facultatea de Filologie a Universității din București (1966). Este redactor la „Scânteia" (1966) și la „Amfiteatru" (1966–1969), unde și debutează cu proză. Colaborează la „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Convorbiri literare", „Vatra", „Viața românească" ș.a. cu proză, eseuri, interviuri, recenzii.

Drumul parcurs de prozatoare a fost unul dintre cele mai neobișnuite și imprevizibile. A debutat în 1968 cu romanul *Capriciu la plecarea fratelui iubit*, revenind după numai un an cu *Dulce Brigitte*. Pentru a infirma existența unei literaturi „feministe", **C.** își însușise, deliberat, un ton sec, neutru, constatativ, ce aspira la obiectivitatea maximă. Apariția în 1970 a romanului patetic intitulat *Nu ucideți femeile* marca însă o cotitură de 180 de grade în creația ei. „Feminismul", brutal reprimat anterior, irumpe aici violent. Aceasta părea, de altfel, formula ideală proprie personalității sale, dar brusc **C.** dă la

iveală în 1972 un volum de „nuvele medievale", intitulat *Castelul vrăjitoarelor,* care constituie o spectaculoasă meandră în ansamblul operei. Refugiindu-se din realitatea cotidiană în istorie și în fantastic, autoarea face dovada unui remarcabil stil calofil, a unei imaginații tentate de bizar și enigmatic, dar mai ales a unei surprinzătoare capacități de reinterpretare a temelor literare consacrate. Romanul *Așteptare* (1973), asemănător stilistic cu cel anterior, se deosebește pregnant de cele ce i-au urmat: *Tutun de Macedonia* (1976), *Figuranții* (1979), *Vacanța* (1981), *Necuviința* (1984), *Privilegiu* (1987), unde **C.** revine la maniera scrierilor de debut, afișând aceeași rece detașare față de întâmplările narate, aceeași neimplicare în destinul personajelor, dar dovedind o forță epică, o putere de construcție nebănuită până acum. Și, pentru a confirma caracterul imprevizibil al drumului său literar, un argument în plus îl constituie apariția în 1990 a volumului de nuvele *Îngeri maculați,* imposibil de conceput, înainte de această dată, altfel decât în manuscris, fie și numai pentru paginile privind tragedia atâtor generații de tineri condamnați la ratare de-a lungul anilor, în autohtona mucegăire.

Pornind de la roman pentru a ajunge la nuvelă, de la realitatea exterioară pentru a-și descoperi propriul univers interior, de la cotidianul stringent pentru a coborî adânc în istorie, **C.** a parcurs, de fapt, drumul invers al devenirii unui prozator. (Afirmația nu se referă, bineînțeles, la aspectul valoric, ci doar la evoluția „canonică" întâlnită în majoritatea cazurilor.) În romanul de debut intenția era de a explora preocupările unor tineri debusolați, zbuciumul lor în gol, senzația de apăsare pe care o dă viața, intransigența unora, greșelile și abuzurile comise tocmai din dorința de a nu greși, spaima de banal, de ratare — toate acestea într-o perioadă când se lupta pentru un ideal în numele căruia părea că merită sacrificat orice. Sondând zonele abisale ale subconștientului, mergând cu analiza dincolo de gest, până la stadiul intențiilor, autoarea le întocmește adevărate fișe biografice personajelor sale — tineri artiști a căror viață, la numai 23 de ani, ia întorsături ciudate. Al doilea roman, *Dulce Brigitte,* continuă să investigheze lumea literaților. Epicul este sărac, inconsistent, personajele suferind de o excesivă verbozitate. Față de volumul anterior, se remarcă tendința de persiflare și demistificare. Cu totul altul este stilul romanului *Nu ucideți femeile.* Renunțând la tonul obiectiv, autoarea devine ceea ce este de fapt: o prozatoare de o sensibilitate acută, ce-și exprimă cu multă convingere, spontan și firesc, propriile reacții în fața împrejurărilor vieții. Scrisă la persoana întâi, cartea e o spovedanie lucidă, uneori cinică a unei tinere fete, Raluca, agasată de automatismul vieții cotidiene, de stupiditatea obligațiilor zilnice, de conformismul „fetei cuminți", șocând deseori prin gesturi sau vorbe. Dezinvolt, pe alocuri patetic, romanul se constituie ca o impresionantă pledoarie pentru păstrarea feminității. Când părea că-și fixase jaloanele unei modalități scriitoricești proprii, **C.** abordează dintr-o dată un univers tematic diametral opus. Volumul de nuvele *Castelul vrăjitoarelor* oferă un spațiu și un timp cunoscute din alte opere literare, dar le repotențează sensul sau le reinterpretează semnificația. Astfel, Don Juan (*Statuia comandorului*) capătă una dintre cele mai tragice dimensiuni acordate vreodată acestui personaj. Victimă a farmecului pe care îl emană, a ravagiilor erotice produse, Don Juan, cunoscându-și destinul, își așteaptă pedeapsa din partea Comandorului ca pe o ispășire. Dar răzbunarea acestuia este alta decât cea obișnuită: în locul urii, izbăvitoare pentru erou, statuia Comandorului îl va gratula cu cea mai înfocată dintre îmbrățișări. Capacitatea autoarei de a regândi sau de a reinvesti teme cunoscute cu sensuri noi face dovada unei inteligențe artistice remarcabile. Romanul *Așteptare* reia, stilistic, toate datele și premisele anunțate anterior în *Nu ucideți femeile.* Scrisă tot la persoana întâi, mai mult, eroina purtând același nume — Raluca —, această carte se dovedește mult mai ambițioasă, încercând sondarea unui psihic incert care, deși păstrează aparențele normalității, este gata oricând să o încalce. Raluca, posedând o incredibilă disponibilitate de a trăi în imaginar, refuză realitatea sau, în orice caz, îi respinge orice imixtiune în forul său interior. Drama se declanșează în momentul când realitatea evidentă se impune imaginarului cu violență, când eroina își dă seama că nu mai este victima propriei imaginații bolnave, că nu-și inventează suferințele, ci, cu adevărat, are suficiente motive să se simtă nefericită. La un moment dat, **C.** abandonează proza de introspecție în favoarea construcțiilor epice în care primează observația socială sau evocarea istorică. Astfel, în *Figuranții,* în buna tradiție a scrierilor ardelene, autoarea urmărește destinul unor personaje de-a lungul mai multor generații, de la foștii memorandiști la urmașii lor, care au pregătit și au trăit un vis unic: Marea Unire. Odată cu *Vacanța,* **C.** revine la actualitate, punctând cu ironie existența unei societăți menite să creeze decalaje umilitoare între valoarea individului și recunoașterea sa publică, între statutul lui social

și mizeria materială la care e condamnat. *Necuviința* oferă nu doar o altă modalitate narativă, ci și un alt univers uman decât cel investigat anterior. Sub pretextul căutării și regăsirii rădăcinilor pierdute ale eroinei – Marta –, autoarea reface atmosfera unui sat românesc cu vechi tradiții și cu un respect religios față de datinile străbune. La o primă vedere, *Privilegiu* pare o interesantă reconstituire a realităților românești din veacul al XIX-lea, din perspectiva unui străin – respectiv a francezului Simon, preceptorul familiei Martular. Dar, de fapt, scopul romanului nu este acela de a reface, pe baza documentelor de epocă, evenimentele și atmosfera mijlocului de secol, ci mai ales să incite la meditație asupra consecințelor nefaste pe care le comportă puterea asupra individului. Cu *Îngeri maculați*, **C.** revine la genul scurt. Nuvelele cuprinse în acest volum nu constituie (cum se întâmplă deseori) nucleul unui posibil roman, ci sunt ele însele monade de sine stătătoare, ce surprind cu o maximă acuitate momentul de frângere a unui echilibru ce nu-și dovedise până atunci prin nimic fragilitatea. Meritul scriitoarei este acela de a sintetiza, în doar câteva pagini, existența unui personaj, cu toate dramele, nostalgiile și ratările lui, de a releva tragedia unui destin, mascată, de cele mai multe ori, sub aparențe calme, deseori chiar fericite, într-un cuvânt de a smulge vălul pentru a ajunge la fața nevăzută, ascunsă a adevărului. Într-un stil sobru, concis, lipsit de orice sentimentalism, prozatoarea investighează fibrele cele mai intime ale sufletului omenesc, scoțând la iveală toate lașitățile, toate abdicările, toate ororile refulate, altfel perfect camuflate sub aparența unor ființe liliale, echilibrate, fericite. În concepția sa nu există așadar „îngeri", ci doar „îngeri maculați", și maculați nu neapărat de faptele comise, ci, mai ales, de gândurile nerostite (*Cine n-a furat mere din grădina copilăriei?*) sau de visele vinovate (*Mai adevărat ca adevărul*). Încercând să nu piardă pariul cu cititorul, **C.** revine în 1996 cu romanul *Iadul meschin*, „polemic, parodic și erotic" (Romul Munteanu), și, la numai un an, cu *Ascuțit ca tandrețea*, care, ca și cel anterior, poate fi socotit un „manual de educație sentimentală" din perspectiva mentalității spiritului contemporan. Este și autoarea unui remarcabil eseu, de fapt un „portret de romancier", dedicat Hortensiei Papadat-Bengescu (1976), unde pornește de la premisa că, în cazul unui mare creator, operele de început și cele de crepuscul includ un jurnal de creație ce-l dezvăluie pe autor, relevându-i atât însușirile de excepție, cât și slăbiciunile.

SCRIERI: *Capriciu la plecarea fratelui iubit*, București, 1968; *Dulce Brigitte*, București, 1969; *Nu ucideți femeile*, București, 1970; *Castelul vrăjitoarelor*, București, 1972; *Așteptare*, București, 1973; *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1976; *Tutun de Macedonia*, București, 1976; *Roman din dragoste*, București, 1977; *Figuranții*, București, 1979; *Vacanța*, București, 1981; *Necuviința*, București, 1984; *Privilegiu*, București, 1987; *Îngeri maculați*, București, 1990; *Iadul meschin*, București, 1996; *Ascuțit ca tandrețea*, București, 1997; *Politici ale romanului românesc contemporan*, București, 2001.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Dulce Brigitte"*, RL, 1969, 12; Viola Vancea, *Proza feminină*, RL, 1969, 26; Dana Dumitriu, *„Nu ucideți femeile"*, ARG, 1971, 2; Constantin Mateescu, *Memorial de lectură*, București, 1972, *111–116*; Ardeleanu, *Opinii, 46–48*; Ciobanu, *Incursiuni, 191–199*; Cristea, *Domeniul, 302–304*; Liviu Petrescu, *Nucul vieții*, TR, 1977, 7; Valentin Tașcu, *Mocodenii*, ST, 1977, 4; Ștefănescu, *Preludiu, 95–96*; Iorgulescu, *Scriitori, 193–195*; Ulici, *Prima verba*, II, *224–226*; Ciobanu, *Însemne*, II, *332–334*; Ștefănescu, *Jurnal, 197–198*; Eugen Simion, *Maria-Luiza Cristescu, „Vacanța"*, RL, 1982, 10; Constantin Cubleșan, *Schiță pentru un portret de romancier*, ST, 1983, 7; Grigurcu, *Între critici, 331–334*; Condurache, *Portret, 148–150*; Manea, *Contur, 66–68*; Eugen Simion, *Nostalgia originilor*, FLC, 1985, 8; [*Maria-Luiza Cristescu*], RRI, I, partea II, *683–708*; Eugen Simion, *Romanul istoric*, RL, 1987, 18; Holban, *Profiluri, 240–247*; Alex. Ștefănescu, *Viața fără fard*, RL, 1990, 19; Remus-Horațiu Pintea, *Lumea Mariei-Luiza Cristescu*, CNT, 1991, 12; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *366–372*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *727–729*; Micu, *Scurtă istorie*, II, *396–397*; Munteanu, *Jurnal*, VII, *130–133*; Dimisianu, *Lumea, 363–366*; Liviu Grăsoiu, *Ultima...*, CL, 2002, 7; Marius Victor Chivu, *Critică supravegheată*, RL, 2002, 37; *Dicț. analitic*, IV, *569–570*; Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iași, 2003, *190–194*. *D.Gr.*

CRISTESCU-GOLOPENȚIA, Ștefania (12.II.1908, Craiova – 29.III.1978, București), etnolog. După ce în anul 1927 își trece examenul de bacalaureat la Liceul „Regina Elisabeta" din Craiova, este studentă la Facultatea de Filosofie și Litere din București, unde obține, în 1930, licența. Între 1930 și 1932 urmează cursuri de doctorat în sociologie și filologie cu Dimitrie Gusti și Ovid Densusianu și lucrează la Institutul de Statistică. La sfârșitul anului 1932 pleacă la Paris cu o bursă de studii a statului francez. Urmează cursuri de lingvistică, etnografie și sociologie cu Marcel Cohen, J. Vendryès, Antoine Meillet și Marcel Mauss la Sorbona, la École Pratique des Hautes Études și la Collège de France. Obține în 1934 o diplomă în etnologie la Sorbona. Revenită în țară, își continuă între 1934 și 1936 studiile de doctorat și funcționează ca bibliotecară la Seminarul de sociologie. Este profesoară de limba și literatura română la Caransebeș (1936–1938), la licee din București (1940–1952), iar după moartea soțului ei, sociologul Anton Golopenția, la școli elementare (1952–1963). Începând din anul 1929 a participat la toate campaniile organizate de Școala Sociologică de la București. A colaborat la „Arhiva pentru știința și reforma socială", „Sociologie românească" și „Revista de folclor". Între participanții la campaniile monografice inițiate și conduse de Dimitrie Gusti **C.-G.** deține un loc distinct, direcția cercetărilor sale fiind formulată programatic în *Chestionar pentru studiul credințelor, practicelor și agenților magici în satul românesc* (în „Sociologie românească" 4/1936) și aplicată practic în cartea *Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)* (1940). Obiectul cărții îl constituie credințele și practicile magice, superstițioase, cercetate într-un spațiu bine determinat: gospodăria țărănească, fiindcă aceasta „nu le hotărăște astfel [indivizibil] numai întreaga lor activitate economică în cele mai mici amănunte, ci ea determină, pătrunde și colorează specific și întreaga gamă a activităților spirituale a oamenilor care o servesc". Sunt examinate, rând pe rând, cadrul cosmologic, biologic, psihologic și istoric, diversele manifestări spirituale, credințele și riturile magice în legătură cu gospodăria. Spiri-

tualitatea magică a Drăgușului este „atât de viu, de inteligent și de concret înfățișată", iar stilul cercetării este „remarcabil de bine articulat și de limpede fiind un model de exprimare literară a constatărilor științifice" (Petru Comarnescu). Participantă, în 1931, la campania monografică de la Cornova (Basarabia), **C-G.** studiază manifestările magico-religioase. Descântecele o interesează în măsura în care ele contribuie la conturarea atmosferei spirituale a satului, a ceremonialului magic complex. Este o cercetare remarcabilă, alcătuită dintr-un corpus de texte, prin care se reconstituie, cu o metodologie de mare finețe, mediul în care se exercită agentul magic. În studiile pe care le-a publicat în reviste și în volumul, apărut postum, *Descântece din Cornova – Basarabia* (1984), **C.-G.** a adus substanțiale contribuții la cunoașterea mitologiei populare, a descântecului ca formă de expresie și a semnelor și gesturilor agentului magic, al cărui limbaj „are pentru țăranul basarabean ceva din sfințenia slujbei religioase din biserică".

SCRIERI: *Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)*, București, 1940; ed. 2, îngr. și pref. Sanda Golopenția, București, 2002; *Credințe și rituri magice*, București, 1944; *Descântece din Cornova – Basarabia*, Providence (SUA), 1984. **Ediții**: Anton Golopenția, *Ceasul misiunilor reale (Corespondență)*, București, 1999.

Repere bibliografice: *Raport al d-lui Dim. Gusti*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1940-1941; Mircea Tiriung, *Ștefania Cristescu-Golopenția, „Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)"*, „Sociologie românească", 1942, 7-12; Petru Comarnescu, *Tipăriturile Școalei Sociologice de la București*, RFR, 1944, 9; Frank Alvarez-Pereyre, *La Mémoire retrouvée, la mémoire qui construit*, „Méridiens", 1990, *310-815*; Iordan Datcu, *Magie la Cornova – Basarabia*, L, 1992, 11; Sanda Golopenția, *Ștefania Cristescu-Golopenția*, în *Sociologi români. Mică enciclopedie*, București, 2001, *138-141*. *I.D.*

CRISTIAN, Sergiu (pseudonim al lui Ion Constantin; 20.XII.1913, Balota-Murgași, j. Dolj – 1946), poet. Fiu nelegitim al Ecaterinei Popescu, **C.** este adoptat la vârsta de paisprezece ani de subofițerul Gheorghe Constantin, ceea ce-i permite să urmeze, între 1925 și 1932, Liceul Militar la Craiova, apoi Școala de Război, unde, după absolvirea cu rezultate strălucite, a predat o vreme ca profesor suplinitor. Înclinațiile sale profunde par să fi fost însă altele. După ce a debutat în 1930, sub numele real, în paginile revistei „Izvorașul" (Bistrița – Mehedinți), colaborează cu versuri, articole, interviuri, la „Jurnalul" (Craiova), „Luceafărul literar și critic", „Conștiința națională", „Buna Vestire", „Sfarmă-Piatră", „Condeiul", „Tribuna tineretului" ș.a. A alcătuit împreună cu C. S. Nicolăescu-Plopșor și Const. Jaleș o antologie a poeților tineri olteni (*Album*, 1935) și a dat la iveală plachetele *Svon de lumini* (1935), *Jad* (1936) și *Poezii* (1941). Anunța acum și alte volume: *Mers de legendă* (poezii), *Symposion* (eseuri) și *Recea* (roman). În perioada următoare, informațiile asupra lui **C.** sunt puține și contradictorii. În 1941 era student la Academia de Înalte Studii Comerciale, și în plin război, timp de un an (1943) este redactor responsabil al gazetei „Gând și slovă oltenească". Mai colaborează la „Gândirea", „Ramuri" și „Revista Fundațiilor Regale". Obscure rămân și circumstanțele în care și-a sfârșit, în chip voluntar, existența.

Nici una dintre plachetele lui **C.** nu s-a păstrat în marile biblioteci, însă, desigur, poeziile cuprinse în ele sunt cele apărute în presă. Tonalitatea unei bune părți *(Poem pentru grădina copilăriei mele, Întoarcere, Tinerețea care moare)* este minor elegiacă, realizată în voalate tablouri edenice și acorduri vag jeluitoare. Cu timpul, gama trăirilor devine mai amplă, dar expresia acuză în continuare lipsă de originalitate – metaforele și imaginile fiind construite cu procedeele lui Radu Gyr – și manierism. Maestrul e urmat, fără rezultate notabile, și în încercarea de a sugera substanța autohtonismului și a „specificului oltenesc". Abia în poemele publicate în reviste în 1943 (*Colind, O, frumoase elegii* ș.a.) se vădește un început de personalizare a discursului liric. Mort prematur, **C.** rămâne unul dintre numeroșii epigoni ai lui Radu Gyr.

SCRIERI: *Svon de lumini*, pref. Radu Gyr, București, 1935; *Jad*, Craiova, 1936; *Poezii*, Craiova, 1941. **Antologii:** *Album*, Craiova, 1935 (în colaborare cu C.S. Nicolăescu-Plopșor și Const. Jaleș).

Repere bibliografice: Metzulescu, *Literile*, I, *44-46*; C. Dan Pantazescu, *Sergiu Cristian, „Svon de lumini"*, ȚA, 1935, 1034; Paul I. Papadopol, *Începători și mai înaintați*, PL, 1937, 5-6; Mircea Florentin, *Sergiu Cristian, „Jad"*, „Naționalul nou", 1938, 1104; Predescu, *Encicl.*, *236*; F. Bossun, *Sergiu Cristian, „Poezii"*, „Conștiința națională", 1941, 26-27. *V.D.*

CRISTIAN, Vasile (1.III.1912, Târgu Frumos – 23.I.1998, Paris), poet, traducător și publicist. Este fiul lui Betty (n. Mendelovici) și al lui Hanina Werner, ceasornicar și frate mai mic al poetului Mihail Dan. **C.** se numea la naștere Leopold Werner, iar mai târziu va adopta pseudonimul literar ca nume oficial. A absolvit liceul la Turnu Severin. Se va fi înscris apoi la una dintre facultățile Universității din București sau, mai probabil, la Conservator, căci mai târziu va arăta o bogată cultură muzicală. În orice caz, în 1929, după ce debutează cu versuri în „Adam", colaborează și la „Hașmonaea", revista studenților sioniști. Întrucât la „unu" i se refuză publicarea unor poezii în franceză, **C.** se grăbește să-și tipărească în regie proprie placheta *Efluvii* (1931) și se apropie de „Contimporanul", în care face să apară versuri și notițe iscălite Leo-Albert Werner și V. Cristian. Redactor la „Facla" în anii 1932-1933, mai colaborează la „Zodiac", „Tiparnița literară", „România literară", „Clopotul", „Ulise", „Litere", „Azi", „Revista Fundațiilor Regale", „Societatea de mâine", „Reporter" ș.a. Redactor a fost, în 1936-1937, la „Adevărul" și „Dimineața", semnând articole pe teme culturale, interviuri și numeroase cronici muzicale. În acest timp anunța noi volume – placheta de versuri *Tristan și Isolda* și romanul-reportaj *Viața șantierelor. Constructorii*, din care citește la Sburătorul și publică în periodice. De sub tipar însă îi vor ieși doar două traduceri, din proza lui E. T. A. Hoffmann și a lui R. L. Stevenson, precum și lucrarea *Paladinul păcii. Viața și doctrina Papei Pius XI* (1939), ce marchează și convertirea la catolicism. După august 1944 își reia mai intens activitatea, colaborând asiduu pe teme cultu-

rale și îndeosebi muzicale, dar și cu versuri originale și traduse, la „Democrația", „The Bucharest Herald", „Ultima oră", „Apărarea", „Buletinul apărării patriotice", „Revista Fundațiilor Regale", „Orizont", „Mondial Magazin", „Victoria", „Contemporanul" ș.a. Mai tipărește traducerile incluse în volumul *Din lirica libertății* și biografia *George Washington* de W. Wilson. Cum face parte, începând cu 1954, din „lectoratul literar-muzical" al Filarmonicii Române, dă tiparului două traduceri – biografiile *Mihail Ivanovici Glinka* de V. V. Stasov și *Chopin* de Franz Liszt –, precum și lucrările *Wolfgang Amadeus Mozart* (1956) și, în colaborare, *Ghid de concert* (1961). A mai semnat articole și cronici muzicale în periodice de specialitate. În 1977 emigrează, stabilindu-se la Paris.

Prezumțiozitatea tânărului **C.**, care afișa atitudini de rege exilat chiar și în fața lui E. Lovinescu, era prea puțin justificată. Încercările juvenile din *Efluvii* relevă îndemânare în versificație și un limbaj imagistic mai mult de factură simbolistă, dar reminiscențele din lirica lui Camil Baltazar, a lui Ion Vinea ori a lui Ion Barbu sunt numeroase, iar alunecarea în retorism frapează pe alocuri. Ulterior, deși polemizează violent cu avangardiștii de la „unu", reproșându-le falsul modernism și lipsa angajării sociale, se îndreaptă el însuși când spre formule suprarealiste (*Vioara destrămată*), când spre un sentimentalism ascuns, deghizat în veșminte medievale (*Tristan și Isolda, Envoi*), când spre romanul-reportaj „militant" (*Viața șantierelor. Constructorii*). Vocația, câtă a fost inițial, cedează constrângerilor și noua încercare lirică din anii 1945–1947 eșuează în cântece despre partizanii greci și o „baladă despre Gheorghe Dimitrov și mama sa Parascheva". Superioară se arată publicistica pe teme culturale a lui **C.**, slujită de inteligență nativă, de aplomb și de lecturi întinse. Lipsa de perseverență, poate și împrejurările nefavorabile au împiedicat accederea în primele rânduri, dar contribuția muzicologului, în a doua parte a vieții, mai ales în condițiile „culturalizării" proletcultiste, e mai mult decât meritorie.

SCRIERI: *Efluvii*, București, 1931; *Paladinul păcii. Viața și doctrina Papei Pius XI*, pref. Andrea Cassulo, București, 1939; *Wolfgang Amadeus Mozart*, București, 1956; *M. P. Mussorgski. La 75 de ani de la moartea compozitorului*, București, 1956; *Ghid de concert* (în colaborare cu Eugen Pricope și Constantin Spiru), București, 1961. **Traduceri:** Robert Louis Stevenson, *Bestia*, București, f.a.; E. T. A. Hoffmann, *Alte povestiri fantastice*, București, f.a; W. Wilson, *George Washington*, București, [1945]; [Louis Aragon, Jean Cassou, Paul Eluard, Benjamin Fondane, Eugène Guillévic, Jean Laporte, Henry Michaux, Léon Moussinac, Tristan Tzara], în *Din lirica libertății*, București, 1946; V. V. Stasov, *Mihail Ivanovici Glinka*, București, 1956 (în colaborare cu S. Recevski); Franz Liszt, *Chopin*, București, 1958.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, *Poezia lui V. Cristian. „Efluvii"*, VRA, 1931, 191; Eugen Jebeleanu, *Trei cărți*, RP, 1931, 4019; Stephan Roll, *Cronica pe o confettă*, „unu", 1931, 36; Perpessicius, *Opere*, V, *315–316*; Podoleanu, *60 scriitori*, I, *81–84*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *170*; Predescu, *Encicl.*, *237*; Gino Lupi, *Novecento letterario romeno*, Milano, 1965–1966, *66–67*; Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi*, București, 1970, *143*; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, *passim*; Lovinescu, *Sburătorul*, III, *passim*. *V.D.*

CRISTOFOR, Ion (pseudonim al lui Ioan Cristofor Filipaș; 22.IV.1952, Geaca, j. Cluj), poet, critic literar și traducător. Este fiul Rozaliei (n. Trif) și al lui Aurel Filipaș, țărani. Absolvent al Liceului Energetic din Cluj, a urmat, în același oraș, studii universitare la Facultatea de Filologie, secția română-franceză, încheiate în 1976. În timpul studenției, este redactor la revista „Echinox" (1974–1976). După licență lucrează ca profesor în Chiuiești, județul Cluj (1976–1977), ca librar și funcționar la Centrul de Librării din Cluj-Napoca (până în 1987), apoi ca redactor la revista „Tribuna". Debutează cu o poezie în revista „Familia" (1968), la rubrica „ Poșta redacției", girată atunci de Ștefan Aug. Doinaș, iar editorial, cu volumul *În odăile fulgerului* (1982), prefațat de Petru Poantă. Colaborează frecvent cu comentarii critice, recenzii de cărți de poezie, traduceri și interviuri în revistele „Steaua", „Ramuri", „România literară", „Cultura creștină", „Vatra", „Familia" „Cetatea literară" ș.a. A beneficiat de burse de studii în Franța (1990), apoi în Belgia și a efectuat stagii de lucru în ateliere și seminarii ale traducătorilor la Seneffe (Belgia). Este doctor în filologie al Universității din Cluj-Napoca (1999), cu o teză despre Aron Cotruș.

Pentru scrisul lui **C.** este caracteristic poemul discursiv, atent construit, cu o imagistică bogată și frumoasă, chiar „somptuoasă" (Marian Papahagi). Simbolurile cele mai frecvente din primul volum, *În odăile fulgerului*, sunt lebăda, cârtița, norii, fulgerul, aripa, cuvântul. Ele au întotdeauna o

dublă funcție, antrenând acorduri metapoetice, în căutarea unei expresivități ce vizează, dincolo de retorica fastuoasă, tematica abisală (singurătatea, tăcerea, melancolia), convertită în atitudini existențiale. Familiarizat cu tehnicile și temele liricii moderne, **C.** cultivă ambiguitatea, contrastul dintre reflexivitate și confesiune, dintre sensul literal al poemului și semnificația dedusă din relaționarea imaginilor și comentariilor care-l compun. În aceste condiții, poemul poate fi o acumulare de imagini, în „sarabandă", „enciclopedism ceremonios de imagini" (Petru Poantă), dar și o caligrafie aeriană, cizelată și intensă ori un solilocviu coșmaresc. Într-un registru imagistic variat, poezia lui **C.** sublimează o stare dominată de viziunile singurătății, melancoliei, pustiului. Pastelul aparent se convertește în peisaj metafizic, simbolizat prin straniul simbol al „cinei pe mare", care și dă titlul celui de-al doilea volum, *Cina pe mare* (1988). Poemele de aici urmează același filon tematic, într-o continuitate aproape programatică, vizând consolidarea perspectivei lirice. Poetul rămâne fidel dicțiunii sale de o „ceremonialitate estetă, sacerdotală" (Ion Pop), ca în *Anarhist al melancoliei* („Sumbru anarhist al melancoliei rătăcești prin fumul miriștilor lui octombrie / urmată de suita vântului, umbra ta, o făclie / tremurând în odăile învinșilor. / Sub sorii pribegi ai anotimpului / răgetul leilor e un cristal.") sau în *Bătrânul și marea*. Similitudinile poeziei lui **C.** cu ale colegilor săi echinoxiști din promoția anterioară (Dinu Flămând, Adrian Popescu, Horia Bădescu) sau congeneri (Aurel Pantea, Ioan Moldovan, Augustin Pop) îndreptățesc așezarea sa în categoria „fantezismului abstract și ermetic" (Radu G. Țeposu). Din activitatea de comentator literar și traducător sunt de reținut cercetarea monografică a biografiei și operei din exil a lui Aron Cotruș din perioada 1944–1969 (*Aron Cotruș, exilatul*, 1999), tălmăcirile din scriitori belgieni (Paul Emond, Philippe Jones, Alain Petre, Alain Jadot ș.a.), interviurile cu scriitori belgieni (tema centrală: traducerea) și succintele „însemnări pe marginea cărților", în fapt un minidicționar de literatură belgiană.

SCRIERI: *În odăile fulgerului*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1982; *Cina pe mare*, Cluj-Napoca, 1988; *Aron Cotruș, exilatul*, Cluj-Napoca, 1999; *Seneffe sau Vocația dialogului*, Cluj-Napoca, 2000; *Scriitori belgieni*, Cluj-Napoca, 2000; *Scriitori din Țara Sfântă*, I–II, Cluj-Napoca, 2000–2002; *Marsyas*, Cluj-Napoca, 2001; *Aron Cotruș: între revoltă și rugăciune*, Cluj-Napoca, 2003; *Nicolas Catanoy sau Avatarii unui peregrin*, Cluj-Napoca, 2003. **Ediții:** *Memoria exilului românesc. Scrisori din arhiva Chiriacița și Traian Popescu (Madrid)*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Maria Pal). **Traduceri:** Philippe Jones, *Timpul dinafara timpului*, Cluj-Napoca, 1997, *Fragmente de cer*, Cluj-Napoca, 2000; Takashi Arima, *Umbra lui Ulise*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1997; Alain Jadot, *Ketchup, maioneză, muștar*, Cluj-Napoca, 1998; Alain Petre, *Izbitura luminii*, Cluj-Napoca, 1998; Paul Emond, *Iubiri de neatins. Malaga*, București, 1999; *Lecția tenebrelor. Antologie de poezie belgiană de limbă franceză*, pref. trad., Timișoara, 2000; Liliane Wouters, *Jurnalul scribului*, Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Experiența poetică*, RL, 1982, 35; Constanța Buzea, *Ion Cristofor, „În odăile fulgerului*, AFT, 1982, 9; Dan C. Mihăilescu, *O viziune lirică*, CNT, 1983, 12; Poantă, *Radiografii*, II, *129–132*; Felea, *Aspecte*, III, *178–183*; Cristian Moraru, *În anticamera textului*, ST, 1984, 9; Constanța Buzea, *Mâna poetului pe pagină*, AFT, 1988, 10; Ioan Moldovan, *Povara melancoliei*, VR, 1989, 2; Eugen Simion, *Un gentilom al himerelor*, RL, 1990, 8; Ion Tudor Iovian, *Ultima cină pe mare*, ATN, 1990, 5; Papahagi, *Cumpănă, 309–313*; Steinhardt, *Monologul, 248–250*; Țeposu, *Istoria, 73–74*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *729–730*; Perian, *Scriitori, 147–148*; Borbély, *Xenograme, 125–128*; Pop, *Pagini, 244–249*; Poantă, *Dicț. poeți, 69–71*; Daniel Ștefan Pocovnicu, *Din exilul poeziei românești*, ATN, 1999, 10; Mariana Ilie, *Dacă e... Ion Cristofor, e Belgia*, OC, 2001, 52; Mircea A. Diaconu, *Imagini pe un papirus egiptean*, CL, 2002, 4. *C.H.*

CRISTOIU, Ion (16.XI.1948, Găgești, j. Vrancea), gazetar și prozator. Născut într-o familie de țărani săraci, **C.** cunoaște de mic umilințele, ambiția de a le depăși, cultul muncii și prețul succesului. După ce termină școala primară în satul natal, urmează Liceul „Ioan Slavici" din Panciu și Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, pe care a absolvit-o în 1971. Debutase în gazetărie în 1968, concomitent publicând în „Amfiteatru" prima proză, și încă din timpul facultății devine redactor, apoi șef de subredacție la revista „Viața studențească". Este timp de un an asistent de socialism științific la Universitatea din Cluj și redactor-șef adjunct la revista „Echinox". Din 1972 optează hotărât pentru gazetărie: este redactor la „Viața studențească", între 1974 și 1979 lucrează ca redactor-șef adjunct la „Viața studențească" și la „Amfiteatru", iar între 1979 și 1987 ca redactor-șef adjunct la „Scânteia tineretului" și redactor-șef la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»". În această perioadă realizează în fiecare an pe litoral, la Costinești, revista „Secvența". Între 1987 și 1989 este redactor-șef la revista „Teatrul", de unde va demisiona în decembrie 1989. În ianuarie 1990 debutează în presa particulară, în cotidianul „Observator", cu o tabletă critică la adresa lui Ion Iliescu. Înființează împreună cu Cornel Nistorescu revista „Expres", al cărei redactor-șef devine. În martie 1990 apare „Zig-Zag", săptămânalul cu cel mai mare tiraj din România la vremea respectivă. În iunie 1992 înființează „Evenimentul zilei", primul tabloid din România, care în mai puțin de un an ajunge la un tiraj de 700 000 de exemplare și pe care îl dirijează până în 1997. În aceeași perioadă mai conduce „Expres Magazin", „Dosarele istoriei" (publicație lunară înființată de el și al cărei director este din 1996), „Supermagazin" și „Paranormal". În februarie 1997 se retrage spectaculos din presă, demisionând din toate funcțiile. Revine ca editorialist la cotidianul „Național" (iunie 1997) și apoi ca director al „Cotidianului" (1998–1999). A mai fost director la „Azi" (2000) și editorialist la „Curentul" (2001). Din momentul în care a hotărât că nu poate învinge decât eliberându-se de complexe, **C.** și-a folosit inteligența pentru a scrie limpede, șocant, de pe poziția celui care nu se mai miră de nimic și se exprimă în limbajul antifilosofic al străzii. Aceste reguli ale pamfletului dintotdeauna i-au adus un mare succes de public. Comentariile sale politice, care sunt ale unui bun jucător de șah, ce analizează zece posibile mișcări înainte, se feresc a se aservi unor interese de partid, nuanța lor populistă apropiindu-le de stânga politică.

Proza de ficțiune a lui **C.** stă mărturie pentru cunoașterea, analiza și utilizarea celor mai influente modalități de constituire a unui text literar modern. Autorul inventează un spațiu imaginar, comuna Vintileasa, populat cu indivizi care au un comportament „sucit", în genul suciților din prozele lui Nicolae Velea și D.R. Popescu, de succes în momentul debutului lui **C.**, indivizi cărora li se întâmplă în modul cel mai firesc tot felul de lucruri nefirești. Pe un fond de descriere realistă minuțioasă, atât de precisă încât devine cinică, se petrece un fapt neobișnuit, pentru care nu există o explicație logică, el aparținând deci domeniului fantastic, ceea ce oamenii acceptă fără uimire. Realismul magic aplicat la realitățile sociale din comuna Vintileasa oferă un amalgam insolit și captivant, tratat cu o ironie conținută. Se folosesc adesea și trimiteri la tehnicile „textualizării", într-o epocă de discuții obsedante despre modul de alcătuire a unui text. În *Cântarul*, de exemplu, Agripina Popescu descoperă în piață că un cântar public cântărește fără fise. Se formează imediat o coadă imensă, lumea se înghesuie la chilipir, până când cântarul obosește și cere bani. Imediat locul din jur se golește. Schița care povestește întâmplarea trebuie analizată de o studentă, excepțional pregătită, care nu reușește să-i răspundă profesorului de ce se insistă atâta în text pe cuvântul „obișnuită". De milă, profesorul îi dă nota 10, observând în gând cât e de neînzestrată feminin. Decorul e prezentat în stilul ironistului cinic Teodor Mazilu: „Generos cât un continent, trotuarul dinspre complex servea drept refugiu pentru zeci și sute de inși, care, indiferent de convingerile lor filosofice, tândăleau pe trepte... Alții, în schimb, hălăduiau prin imensa piață, parcurgând fără exigență tot ce întâlneau în cale: panoul Universității populare anunțând conferințele «Calul în viața omului, în artă și literatură» și «Fetele tinere în opera lui Shakespeare», ghereta de înghețată trufașă ca un turn de pază, pe care scria în trepte: Produsul: Înghețată, Sortul: Lămâie, Ambalajul: glob și, în final: N-avem înghețată". **C.** are capacitatea de a schița o relație, o situație, o psihologie, o mentalitate din câteva trăsături. Ca și în ziaristică, observă esențialul și îl narează direct, rapid, sugestiv. Cantitatea de informație pe unitatea de descriere e maximă. Câteva volume cu schițe magic-fantastic-ironice, *Personaje de rezervă* (1985), *Povestitorii* (1988), *Veselia generală* (1992), au fost clasificate drept literatură satirică și implicit eliminate din discuțiile serioase despre raportul dintre autor și textul produs de el. *Lumea văzută de un român rupt în fund* (1996) aplică tehnica eliberării de complexe la relatările de călătorie, care devin astfel polemice față de „complexul Dinicu Golescu" (mirare, admirare și comparare în raport cu ce ai lăsat acasă). Expresia căutat vulgară e consonantă cu „românul rupt în fund", care nu se mai miră de nimic și nu dă doi bani, la propriu, pe rafinamentele civilizației. Edițiile publicate de **C.** din opera de tinerețe a lui Marin Preda și din memorialistica lui Mihai Beniuc au oferit de fiecare dată un aport de noutate în interpretare: existențialismul de tinerețe al lui Preda a apărut mai clar, iar studiul despre Beniuc propune un scriitor angajat, dar nu comunist, ci naționalist, în preajma viziunii legionare. În „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", **C.** a publicat fragmente dintr-o istorie a literaturii române din perioada proletcultistă, întemeiată pe lectura completă a presei epocii. Amână însă publicarea în volum a celor 1400 de pagini redactate.

SCRIERI: *Personaje de rezervă*, București, 1985; *Lumea literaturii*, București, 1986; *Povestitorii*, București, 1988; *Punct și de la capăt*, București, 1991; *Veselia generală*, București, 1992; *Lumea văzută de un român rupt în fund*, București, 1996; *Un pesimist la sfârșit de mileniu*, București, 1999; *Singur împotriva tuturor. Pamflete politice. 1990–1999*, București, 1999; *Prizonier în închisoarea cărților*, București, 2001; *Dialog cu Ion Cristoiu*, realizat de Cecilia Caragea, Cluj-Napoca, 2001; *Istoria ca telenovelă*, București, 2003. **Ediții:** Marin Preda, *Delirul*, pref. edit., București, 1991; Mihai Beniuc, *Sub patru dictaturi. Memorii (1940–1975)*, pref. edit., București, 1999 (în colaborare cu Mircea Suciu).

Repere bibliografice: Ioan Holban, *Politica și cultura*, CRC, 1992, 7; Cristea, *A scrie, 10–42*; Constantin Iftime, *Cu Ion Cristoiu prin infernul contemporan*, București, 1993; *Dicț. scriit. rom.*, I, *730–731*; Alex. Ștefănescu, *De la pensulă la bidinea*, RL, 1996, 48; Alex. Ștefănescu, *Dacă polemică nu e, nimic nu e*, RL, 1999, 13–14; Popa, *Ist. lit.*, II, *1109*. *R.S.*

CRIȘAN, Constantin (21.XI.1939, Târgu Neamț – 29.X.1996, București), critic, istoric și sociolog literar. Este fiul Ecaterinei (n. Rogin) și al lui Aurel Crișan, inginer geometru. A absolvit în 1956 Liceul „Petru Rareș" din Piatra Neamț, și în 1960 Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. Debutează în 1961 în revista „Limbă și literatură", cu studiul *Contribuții la cunoașterea limbii și stilului lui Tudor Arghezi*. În 1974 devine doctor în filologie cu teza *Preliminarii la o sociologie a literaturii comparate*. A îndeplinit numeroase funcții: profesor la Urziceni (1960–1963), corespondent la Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea (1964–1967), redactor la Radiodifuziune, șef al redacției literare a Televiziunii (1967–1970), redactor la „Revue roumaine". A colaborat la „Steaua", „România literară", „Contemporanul", „Viața românească", precum și la câteva publicații din străinătate, unde și-a pus în evidență disponibilitățile atât pentru critica și istoria literară, estetică și sociologică, cât și pentru poetică, stilistică sau literatură comparată.

Debutul editorial din 1969, *Literatura română în lume* (în colaborare cu Victor Crăciun), nu lăsa să se întrevadă nimic din preocupările ulterioare ale lui **C.** Riguros, aproape statistic, se inventariau aici autori români și titluri de opere intrate, prin traduceri, în circuitul universal; un util instrument de lucru, ce ar fi meritat o „aducere la zi". În *Ieșirea din metaforă* (1972), amplu studiu de poetică, sunt analizate creațiile lirice ale câtorva scriitori de excepție (Lucian Blaga, G. Bacovia, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Cezar Baltag ș.a.), apelându-se la studiile lui Roman Jakobson și Roland Barthes pentru a le fi descifrate „codurile" poetice. Ca sociolog literar, **C.** începe să se manifeste din 1972, cu *Eseu despre personalitate*, continuând prin *Confesiuni esențiale* (1977), *Nostalgia comunicării* (1978), *Conversații de bunăvoință. Eseu despre adevăruri uitate* (1980), *Sociologie și bioestetică* (1987), *Repere pentru o sociofenomenologie a valorii literare* (1989). Reține atenția notațiile despre raportul dintre receptor și creator, dintre reacția lectorului

neavizat și a celui superavizat în fața operei de artă sau conotațiile la imponderabilele ce pot afecta succesul unei creații artistice. Devotat câtorva personalități ale literaturii române, cărora le-a alcătuit ediții (Al. Claudian, Urmuz, Nichita Stănescu, Horia Groza), admirator al unor scriitori străini (Robert Escarpit, Victor Sivetidis, Jean Coutsocheras, Ahile Emilianides), dar și al câtorva conaționali (Mircea Dinescu, Nichita Stănescu), traduși de el singur sau în colaborare, **C.** este și autorul unui *Memorial invers* (1976), jurnalul unei călătorii prin Cipru, Tunisia, Olanda și Franța. Vocația pedagogică și-a manifestat-o nu doar la catedră, ci și în *Sinteze de literatură română* (I–II, 1974–1978), culegeri pentru liceu și bacalaureat, pe care le-a coordonat. O notă aparte în contextul creației sale aduce eseul *Eminescu versus Dumnezeu*, apărut postum, în 1999. Subintitulat *Blestemul în genunchi*, el se constituie ca o patetică (și nu rareori polemică) discuție privind „religiozitatea lui Eminescu, a geniului răzvrătit nu numai la nivelul umanului, al socialului, ci în absolut" (Zoe Dumitrescu-Bușulenga).

SCRIERI: *Literatura română în lume* (în colaborare cu Victor Crăciun), pref. Pierre de Boisdeffre, București, 1969; *Ieșirea din metaforă*, București, 1972; *Eseu despre personalitate*, București, 1972; *Memorial invers*, București, 1976; *Confesiuni esențiale*, București, 1977; *Nostalgia comunicării*, Cluj-Napoca, 1978; *Conversații de bunăvoință. Eseu despre adevăruri uitate*, București, 1980; *Sociologie și bioestetică*, București, 1987; *Repere pentru o sociofenomenologie a valorii literare*, București, 1989; *Eseu despre moartea viguroasă. 13 epistole către Dumnezeu*, postfață Nicolae Țone, București, 1996; *Eminescu versus Dumnezeu sau Blestemul în genunchi*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1999. **Ediții:** Al. Claudian, *Senin*, introd. edit., București, 1972; Urmuz, *Pagini bizare*, București, 1983; Nichita Stănescu, *Frumos ca umbra unei idei*, București, 1985, *Cărțile sibiline – Poezii inedite*, București, 1995; Horia Groza, *Poezii, cronici literare, eseuri*, București, 1996 (în colaborare cu Horia Ion Groza). **Traduceri:** Robert Escarpit și colectiv, *Literar și social*, pref. trad., București, 1974; Victor Sivetidis, *Dumneavoastră, Românie*, București, 1975 (în colaborare cu Georgeta Caba și Mircea Ciobanu); Robert Escarpit, *De la sociologia literaturii la teoria comunicării*, pref. trad., București, 1980; Jean Coutsocheras, *Cu aripa și tridentul*, pref. Romul Munteanu, București, 1980 (în colaborare cu Andreas Rados); Ahile Emilianides, *Povestiri cipriote*, pref. Virgil Cândea, introd. trad., Iași, 1982 (în colaborare cu Sanda Chiose-Crișan); Mircea Dinescu, *À votre disposition*, pref. Romul Munteanu, București, 1982 (în colaborare cu Marc Rombaut); Eugen Cizek, *Secvență romană*, pref. Emil Condurachi, București, 1986 (în colaborare cu Sanda Chiose-Crișan); Nichita Stănescu, *La Leçon sur le cercle*, București, 1988; Anta Raluca Buzinschi, *Vers pour l'air*, pref. Eugen Simion, postfața trad., București, 1996.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Călătorii*, O, 1977, 3; Constantin Hârlav, *„Memorial invers"*, ST, 1977, 3; Al. Dobrescu, *„Confesiuni esențiale"*, CL, 1977, 9; Doina Uricariu, *Un „proiect" de sociologie literară*, LCF, 1977, 40; Mircea Scarlat, *Constantin Crișan, „Nostalgia comunicării"*, RL, 1978, 37; Aureliu Goci, *„Confesiuni esențiale"*, RL, 1978, 8; T. Tihan, *Critică și sociologie literară*, ST, 1978, 2; Mihai Coman, *Exuberanța comunicării*, LCF, 1978, 21; Elena Tacciu, *Dialogul necesar*, ST, 1980, 10; H. Zalis, *„Conversații de bunăvoință"*, RL, 1982, 9; Dinu Flămând, *O carte document*, VST, 1985, 23; *Dict. scriit. rom.*, I, 731–733. *D.Gr.*

CRIȘAN, Ioan (1.VI.1927, Mădăras, j. Bihor), prozator și poet. Este fiul Anei și al lui Ioan Crișan, țărani. După ce a absolvit liceul la Beiuș (1948), urmează un an la Facultatea de Litere a Universității din Cluj, în anul următor fiind recomandat pentru Școala de Literatură „M. Eminescu" din București, pe care o frecventează în 1950 și 1951. Lucrează ani de zile la Combinatul Siderurgic de la Hunedoara, apoi la Combinatul Industria Sârmei din Câmpia Turzii și în cele din urmă se înscrie la Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din Cluj, după terminarea căreia își va exersa profesia în câteva uzine clujene.

Cu toate că începutul adolescentin fusese promițător, **C.** părea că a abandonat preocupările literare și nu mai publică decât sporadic. Abia după 1989 începe să-și adune scrierile în volume pe care le scoate la lumină grăbit, unele după altele. Sunt plachete de versuri având o tentă impetuoasă, moralizator-programatică, vorbind despre lumea de azi într-o perspectivă metaforizantă, cultivând discursul poetic oarecum mărturisitor. Volumul de proză *Farsele unui îndrăgostit* (1997) vădește umor în evocarea unor personalități cum ar fi Al. Andrițoiu. Publică și literatură pentru copii – *Piticul cel bun* (1996), în care vorbește cu duioșie, sensibil și sentimental despre oameni de azi care se comportă ca niște făpturi din basme.

SCRIERI: *Glasul poetului*, Cluj-Napoca, 1994; *Gânduri duhovnicești*, Cluj-Napoca, 1994; *Gaudeamus*, Cluj-Napoca, 1994; *Seara dimineților*, Cluj-Napoca, 1994; *Macul și albăstrița*, Cluj-Napoca, 1994; *Piticul cel bun*, Cluj-Napoca, 1996; *Farsele unui îndrăgostit*, Cluj-Napoca, 1997.

Repere bibliografice: Constantin Cubleșan, *„Piticul cel bun"*, „Curierul Primăriei" (Cluj-Napoca), 1996, 83; Mircea Popa, *„Piticul cel bun"*, „Adevărul de Cluj", 1996, 1874. *Ct.C.*

CRIȘAN, Nicolae (10.X.1923, Târgu Mureș – 13. VI. 1999), prozator. Este fiul Anei (n. Bucur), infirmieră, și al lui Nicolae Crișan, muncitor. **C.** urmează liceul la Târgu Mureș și la Timișoara (Liceul „C. Diaconovici-Loga", terminat în 1942), apoi o școală de arte decorative la Timișoara (absolvită în 1946) și la București, Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu" (clasa sculptorului Corneliu Medrea), încheiat în 1952. A debutat ca sculptor în 1945, la Timișoara, devenind membru al Uniunii Artiștilor Plastici în 1950. Are o activitate plastică notabilă (expoziții la Cluj, București), practicând sculptura monumentală. A realizat, de asemenea, portrete de scriitori (Labiș, Goga, Bacovia). A fost, cu întreruperi, salariat la diverse instituții culturale (între altele, la revista „Colocvii", ca redactor, și în cinematografie, la case de filme și la Centrala Româniafilm, până la pensionare, în 1984). Ca scriitor, are un triplu debut în presă: cu versuri în 1941 în revista „Contrapunct" (Timișoara), cu un articol de critică în revista „Flacăra" (1947) și în 1960, în „Viața românească", cu un reportaj. A semnat și scenarii de film, precum și traduceri din limba maghiară. A colaborat la „Contemporanul", „România literară", „Luceafărul" ș.a.

Caietele cunoscuților mei (1964) e un roman-„dosar de existențe" remarcabil în special prin observarea cu acuitate a vieții în mediile intelectuale (un cerc de medici), în care se îmbină altruismul, dăruirea de sine în slujba cercetării științifice și calculele meschin-carieriste (tematică ce se regăsește – tratată în alte forme – în cărți ca *Risipitorii* de Marin Preda și *Orgolii* de Augustin Buzura). Autorul a utilizat „tehnica relatării faptelor prin două șiruri de confesiuni diferite, întrerupte și reluate succesiv" (Ov. S. Crohmălniceanu). Figurile centrale ale romanului sunt doctorul Comes – suferind de leucemie, confruntat cu iminența morții pretimpurii – și activistul de partid Jerca. Romanului i s-a reproșat finalul, neplauzibil, construit după o formulă „șablonardă" (Ov. S. Crohmălniceanu), cu tentă politizat „polițistă". Romanul *Noaptea așteptărilor* (1966) vădește ambiția de a trasa o amplă frescă socială. Având în centrul său o familie ardeleană ai cărei membri, de vârste și condiții diferite, asigură plauzibil joncțiunea dintre diferitele medii detaliat prezentate (săteni, târgoveți nevoiași sau înstăriți, industriași și comercianți, militari, profesori ș.a.), narațiunea cuprinde evenimente situate între vara anului 1940 și august 1944. Locul acțiunii este mai întâi la Târgu Mureș și în sate din împrejurimi, apoi și pe alte meleaguri, inclusiv pe frontul de Est, la București ș.a.m.d. În prim-plan se află calvarul cedării Ardealului, tumultul politic al epocii, pătimirile din anii războiului. Romanul vădește meșteșug narativ și este interesant prin bogatul material istoric și uman evocat cu autenticitate. Caleidoscopul vieții cotidiene a micilor așezări ardelene de altădată amintește uneori de Slavici. În *Aventuri în Deltă...* (1976), volum de povestiri cu continuitate tematică, agreabilul tablou al unui tărâm cvasiexotic, investigat într-o dispoziție de vacanță – răstimp lipsit de griji și constrângeri, mobilat cu mici aventuri mereu neprevăzute, niciodată prea grave – și privit prin ochii copilului preadolescent, e completat cu descripția competentă și savuroasă a unor rafinamente gastronomice pescărești și vânătorești. *Voievozi fără morminte* (1979; Premiul Asociației Scriitorilor din București) e un roman istoric, prezentat la apariție ca inaugurând un virtual ciclu consacrat evocării epocii lui Mihai Viteazul (chipul acestuia nu apare încă în acest prim volum). Textul e introdus prin procedeul destul de curent al „mistificării" literare convenționale: autorul ar „transcrie" doar un text „real", și anume autobiografia-jurnal a unui anume Petru Ivonia Zugravul, al cărui tată, negustor și „agent" sau sol de taină al unor puternici ai epocii, va deveni el însuși domnitor. Acest Petru, om cu o viață, fără voia lui, aventuroasă, învățat umanist și pictor de talent, s-a retras, octogenar, într-o localitate din Țările de Jos, unde își redactează amintirile. Cartea ilustrează însușirile tradiționale ale genului: epicul predomină asupra reflexivității (care totuși nu e absentă, fiind convingător reprezentată). Propensiunea scriitorului către frescă se evidențiază din nou, cu mai multă vigoare și mai mult succes decât în *Noaptea așteptărilor*. Deși foarte dens, cu multe personaje, situații, întâmplări, priveliști, descripții bine „documentate", considerații morale, romanul este lipsit de un conflict central propriu-zis. Scena acțiunii se află, pe rând, în Moldova, Transilvania, Polonia, apoi la Kiev, Istanbul, Roma etc.; apar personaje istorice cunoscute (Lăpușneanu, Despot, Tomșa, Doamna Chiajna, Sigismund Zapolya); se țes peste tot intrigi, survin evenimente senzaționale. Romanul este interesant prin „culoarea locală" (și de epocă), minuțios și plauzibil reconstituită, și prin problemele investigate în spațiul lăuntric (raporturile dintre putere și avere și, respectiv, realizarea de sine a artistului, meditații asupra identităților spiritual-culturale ș.a.). *Romul Ladea* (1968) este o monografie (bogat ilustrată cu fotografii de Ion Miclea) despre opera unei personalități marcante a sculpturii românești.

SCRIERI: *Caietele cunoscuților mei*, București, 1964; *Noaptea așteptărilor*, București, 1966; *Romul Ladea*, București, 1968; *Aventuri în Deltă trăite de Radu și povestite de el însuși unchiului său Nestor* (în colaborare cu Petre Bucșa), București, 1976; *Voievozi fără morminte*, București, 1979; *Ieșirea din ceață* (în colaborare cu Petre Bucșa), București, 1985; *Țiganii, mit și realitate*, București, 1999. **Traduceri:** Papp Ferenc, *În fum și prin lumină*, București, 1963, *Omul coborât pe pământ*, București, 1965; Huszár Sándor, *Ultima noapte*, București, 1963, *A trecut pe șantier o fată*, București, 1968; *Mănăstirea neagră*, București, 1971 (în colaborare cu Corneliu Codarcea); *Dincolo de formă. Pagini de poezie și proză din România*, București, 1981.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *Nicolae Crișan, „Caietele cunoscuților mei"*, GL, 1965, 5; Nicolae Prelipceanu, *„Caietele cunoscuților mei"*, ST, 1965, 6; Magdalena Popescu, *„Noaptea așteptărilor"*, GL, 1967, 22; Negoiță Lăptaru, *„Romul Ladea"*, ST, 1968, 9; Platon Pardău, *Drumul aspru al inițierii*, RL, 1979, 31; Dan Cristea, *„Voievozi fără morminte"*, LCF, 1979, 48; Cornel Moraru, *Un roman despre epoca lui Mihai Viteazul*, VTRA, 1979, 11; Vasile Chifor, *Roman și istorie*, VR, 1980, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, *733–734*; Cosma, *Romanul*, II, *187*; Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu Mureș, 2000, *43–44*. *N.Br.*

CRIȘUL NEGRU, revistă apărută la Beiuș lunar, din octombrie 1936 până în mai 1937 și din octombrie 1937 până în februarie-martie 1938. Publicația propune includerea în paginile ei a unor materiale din cât mai multe domenii de activitate spirituală. Apar articole cu caracter didactic și pedagogic, versuri neosămănătoriste, poezii populare și câteva recenzii (la volumul *Cimitirul Buna-Vestire* de Tudor Arghezi și *Nu sunt ce par a fi* de Ion Minulescu), succinte date biografice despre Panait Istrati. *I.H.*

CRITERION, grupare intelectuală a tinerei generații afirmate în deceniul al patrulea, care s-a constituit la București, sub denumirea Asociația de arte, litere și filosofie Criterion, organizată de Petru Comarnescu, și a activat public între 13 octombrie 1932 și 11 decembrie 1933. Reprezentând direcția spiritualistă a tineretului intelectual interbelic, **C.** a lansat un program cultural axat pe „noua spiritualitate", definită printr-o viziune a sintezei între tendințele dominante ale diferitelor generații; Comarnescu o denumea, cu un alt termen de circulație în acei ani, „completitudine". Mircea Eliade a descris „spiritul criterionist" în *Memorii*, ca o emancipare de complexele „provinciale", o creditare a „posibilităților de creație ale geniului românesc" în direcția unei culturi majore și o

sfidare a tabuurilor impuse în discursul public de fobia „influențelor nefaste" sau a „ideilor subversive" – denunțate ca „mecanisme infantile de apărare inerente" minoratului cultural. Eliade a mai caracterizat criterionismul și drept cel mai interesant precursor al existențialismului francez, care a însemnat „depășirea momentului universitar în cultură, coborârea intelectualului în arenă, contactul direct cu publicul, îndeosebi cu tineretul" (era și o aluzie la „trăirism", ca experiență vie a actului cultural, inspirat unei părți a generației sale de profesorul Nae Ionescu). Într-un articol promoțional din „Cuvântul", Mihail Sebastian releva că numele însuși al grupului conține o declarație de principii și un program: instituirea „criteriilor" și a „spiritului critic" vizând (re)ordonarea valorilor curente ale timpului, astfel încât fractura de până atunci în spațiul cultural dintre „mistici" și „rațională" să fie depășită. Cu aceste mari ambiții, în loc să o depășească, **C.** va reactiva, într-o nouă etapă, polemica „generaționistă". Declanșată în 1927 prin serialul lui Mircea Eliade *Itinerar spiritual* din „Cuvântul" și întețită de *Manifestul Crinului alb* lansat în 1928 în „Gândirea", cearta dintre „bătrânii" de 30–35 de ani și tinerii de 20–25 s-a reaprins, în ciuda apelului noului grup la solidarizare. În deceniile următoare, nereconstituită cu rigoare documentară, istoria criterionismului a pendulat între ignorare/contestare și mitizare. O serie de informații sunt totuși certe. Grupul a adoptat modul de manifestare cel mai prizat în anii interbelici, prelegerile publice, prin care se exprima pretutindeni în țară o rețea socioculturală de ligi, asociații, atenee, uniuni școlare și studențești. Majoritatea membrilor noului cerc activaseră în Asociația Studenților Creștini, în Cercul Analele Române și mai cu seamă în Gruparea Intelectuală Forum, întemeiată de Ionel Jianu, dar botezată de Petru Comarnescu, organizator acolo și al renumitului ciclu de conferințe „Explicația timpului nostru". În urma unui incident între lider și poetul Paul Sterian (indicat de Mihail Sebastian, în „Cuvântul", drept coîntemeietor, alături de Comarnescu), din Forum s-a desprins un grup devenit nucleul viitorului **C.**; acest prim cerc de inițiativă, numit familiar „cei șapte", reunit într-o seară de aprilie 1932 în grădina coregrafei Floria Capsali, e consemnat de Petru Comarnescu în jurnalul său: Mircea Vulcănescu, Paul și Margareta Sterian, Dan Botta, Mac Constantinescu, Floria Capsali – rămânând de adăugat Mircea Eliade (după propria mărturie) și, desigur, Petru Comarnescu. Într-un comunicat de presă din mai 1932, printre inițiatori mai sunt anunțați Haig Acterian, Ion Călugăru, Mihail Sebastian, Marcel Iancu, chiar și viitorii inamici, pârtași mai târziu la distrugerea grupului, Zaharia Stancu și Sandu Tudor. Tot jurnalul lui Petru Comarnescu arată auspiciile care au inspirat asociația; s-ar fi dorit „constituirea unui sindicat intelectual [...], mai curând o asociație de filosofie, arte și litere", propunându-se ca nume Daphne sau Argonauții; privitor la orientare, Comarnescu specifică intenția de a da semnalul concilierii între noile generații cu opțiuni ideologice diverse: „În asemenea situații sunt cel mai democrat, în sensul că doresc să fie o colaborare între toate forțele vii ale generațiilor mai tinere. Vreau selecție largă, libertate, generozitate, solidaritate." Programul sindical e vizibil în proiectul de a înființa o editură și o revistă, de a organiza expoziții și concerte, de a tipări un buletin difuzabil în librării. Fondurile necesare urma să provină din conferințele publice. Începând din mai, când își anunță și în presă asociația, membrii s-au întrunit de-a lungul verii 1932, pregătind programele pentru toamnă. Documente scriptice nu s-au întocmit, cel puțin după informația dată, într-un interviu, de H. H. Stahl, care parafrazează deviza Junimii: „Intră cine vrea, rămâne cine poate", spunând că la **C.** „venea cine voia, pleca cine voia", dar foarte puțini tineri de marcă ai generației ar fi rămas pe dinafară. Invitat la 20 decembrie 1932 la o adunare generală a grupului, Octav Șuluțiu înregistrează printre cei prezenți, în afara liderilor, și pe Eugen Ionescu, Constantin Fântâneru, Mihail Sebastian, M. H. Maxy, Victor Brauner, Mihail Polihroniade, Constantin Noica, Petru Manoliu, I.I. Cantacuzino, Emil Gulian, Lucian Boz, Dan Botta, Alexandru Vianu, H.H. Stahl, Marcel Breslașu (pe atunci Bresliska). Alte mărturii îi înregistrează și pe Constantin Silvestri, Boris Caragea, Barbu Brezianu, Anton Golopenția, Ionel D. Gherea, Constantin Floru, Nicolae Bagdasar, Gabriel Negri. Lipsa discriminărilor este evidentă: sunt împreună democrați filoamericani (Petru Comarnescu) sau filofrancezi (Mihail Sebastian), „burghezi de centru", „stângiști și dreptiști, țărăniști și liberali, nihiliști și mistici", plasticieni, literați – clasicizanți, moderniști, avangardiști –, sociologi, filosofi, gazetari. Publicarea arhivei lui Mircea Vulcănescu aduce treptat indicii despre organizarea asociației pe secții (cu subsecții) – cea ideologică (sau filosofică) reunind nucleul director; au mai funcționat secțiile „Teatru", „Plastică", „Critică și literatură", „Spectacol", dotate cu un secretariat efectuat voluntar, pentru consemnări în vederea alcătuirii unei arhive și a editării buletinului, pare-se nerealizat. Secretar general era Petru Comarnescu, demisionat însă în decembrie. În afară de grădina și sala de coregrafie a Floriei Capsali, „sediul" consacrat de întâlnire era cafeneaua Corso din Calea Victoriei. După tratative sinuoase, Al. Tzigara-Samurcaș, președintele Fundației „Regele Carol I", aprobă, pentru expunerile publice, aula acesteia, chiria fiind acoperită din cotizațiile membrilor. Se tipăresc programe de sală, se răspândesc afișe. În ultimul trimestru al lui 1932, **C.** exploda în arena publică. Emulând cu ilustrele „prelecțiuni" ale Junimii maioresciene sau cu gruparea Poesis, activă la începutul anilor '20 în jurul „Ideii europene" a lui C. Rădulescu-Motru, dar inspirat și de „procesele literare" („judecata" cu public a unor eroi literari sau teme-problemă), la modă în acei ani, **C.** a lansat un format de conferință provocator, simpozionul, cu expuneri în contradicție și complementare; Petru Comarnescu își revendică această concepție (la fel alegerea termenului *symposion* „în cinstea lui Plato" și numele asociației). Modalitatea devine suspectă într-un mediu social ce se radicalizează politic. Fără longevitate în atari condiții, tânăra asociație e îndeobște apreciată ca „ultima tribună liberă" dinaintea scindării ireconciliable a vieții publice românești. Anecdotica legată de simpozioanele de la Fundație relevă cu precădere carențele de mentalitate ale publicului, ale

presei și oficialităților. Turbulență și fanatisme la unii, măsuri de forță și cenzură la ceilalți. De două ori pe săptămână, lunea și joia sau miercurea și sâmbăta, la orele 21, în aula Fundației, vorbitori foarte diferiți ca formație și orientare prezintă tezele pro și contra unui subiect, cu recurs la discipline diverse: filosofie, sociologie, economie, critică literară. Foarte apreciate erau spontaneitatea, controversa vie. În ultimul trimestru din 1932 s-au desfășurat în paralel două cicluri de dezbateri și prelegeri. Primul, „Idoli" – realizat în formula simpozion –, a constituit debutul propriu-zis, în 13 octombrie 1932 și, prin succesul instantaneu, l-a pus oarecum în umbră pe celălalt, „Cultura românească actuală", care propunea conferințe cu audiții, fragmente teatrale, recitaluri de dans și poezie, lecturi ilustrative pentru tema zilei. În numele înțelegerii între generații, seria simpozion era prezidată de seniori de prestigiu din lumea culturală: Ion Petrovici, C. Rădulescu-Motru, Dimitrie Gusti, Mihai Ralea, Simion Mehedinți, Ion Marin Sadoveanu, Mihail Manoilescu, Paul Zarifopol. Dintre „idolii" lansați în dezbatere, patru – Lenin, Freud, Chaplin, Gide – au produs chiar din primele săptămâni convulsii și represalii. Tema „Lenin" a fost prezidată de C. Rădulescu-Motru; s-a expus inițial teza leninistă (Mircea Vulcănescu), apoi critica ei de pe pozițiile burgheză (Petru Viforeanu), social-democrată (H.H. Stahl) și țărănistă (Constantin Enescu), iar Mihail Polihroniade a prezentat tactica politică a lui Lenin. Fuseseră invitați special, din afara grupului, și doi marxiști, Belu Silber și Lucrețiu Pătrășcanu, care au intervenit în dezbatere, iar drept urmare în sală au alternat aclamațiile comuniștilor cu protestele naționaliștilor, până când Polihroniade a citat lozinca leninistă după care statul burghez e un cadavru care va fi răsturnat dintr-o lovitură, și atunci adepții revoluțiilor de dreapta și de stânga au ovaționat la unison. Bănuiala de propagandă comunistă a alarmat „la proporții homerice" Siguranța, Poliția, Parchetul, Ministerul de Interne. Studențimea de dreapta (Uniunea Națională a Studenților Creștini) a protestat în presă, cerând autorităților să interzică acțiunile grupului, taxat cu un calambur infamant – „cretinion", care provoacă din partea lui Mircea Eliade o caustic-patetică replică în „Cuvântul". Inspectorul general al Prefecturii îi notifică verbal lui Petru Comarnescu: „Nu vom uita niciodată că d-ta ai adunat pe comuniștii din București în fața Palatului Regal"; o gazetă a vremii constata că în acea seară Fundația „a cunoscut două ceasuri de patimă socială". S-au luat măsuri de supraveghere și de intervenție. Simpozionul a fost totuși repetat și apoi susținut în turneu prin țară. Publicul și conferențiarii vor pătrunde cu greu în aulă, escortați de sergenți prin mulțimea doritorilor de bilete și a contestatarilor cuziști sau legionari vociferanți, în dispută cu jandarmii. După agitația astfel provocată, subiectul „Freud", prezidat de Ion Petrovici, a fost boicotat prin dezinformare: la sosire, polițiștii anunțau publicul că simpozionul s-a amânat; organizatorii răzbat la Ministerul de Interne din vecinătatea Fundației, pertractează cu un director de cabinet și, decalată cu o jumătate de oră, ședința începe aproape fără asistență; este reprogramată. Au vorbit despre Freud neurologi și psihiatri notorii, dar și H.H. Stahl (*Sociologia freudiană*), Mircea Vulcănescu (*Psihologia maselor și freudismul*), Alex. Mironescu (*Originea literară a ideilor freudiene în naturalism și simbolism*), I. I. Cantacuzino (*Perspectiva integratoare a freudismului*); s-a remarcat Mircea Eliade, care a interpretat doctrina lui Freud prin monismul veterotestamentar; cucerit, Emil Cioran a revenit să-l asculte la una din cele trei reluări. Vorbind despre Chaplin, pentru Eliade memorabil a rămas Mihail Sebastian, care, în replică la apostrofele studenților antisemiți din sală, a declarat că renunță a vorbi despre artistul Charlot, pentru a se referi „ca evreu la un alt evreu" și a raportat cu strălucire singurătatea personajelor lui Chaplin la complexul ghetoului, stârnind ropote de aplauze; atunci, grupul trăiește pentru prima oară sentimentul de triumf al „spiritului criterionist" pentru care miza nu era vehicularea informației, ci „«trezirea auditorilor, confruntarea lor cu ideile și, în cele din urmă, modificarea modului lor de a fi în lume". La simpozionul „Gide", prezidat de Mihai Ralea, ziarele îi anunțaseră ca vorbitori pe Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Emil Gulian, Alexandru Vianu, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian, I.I. Cantacuzino. După o instigare din ziarul „Calendarul" al lui Nichifor Crainic, unde se asocia „Gide" cu „jidan" și se denunța recenta vizită a scriitorului în URSS, manifestanți legionari conduși de Mihail Stelescu forțează intrarea și produc o busculadă; Comarnescu e pălmuit, sala e „încărcată de electricitate", dezbaterea nu poate continua. De atunci, precizează diaristul Comarnescu, „la simpozioane nu mai veneau decât oameni curajoși". Astfel, următoarele ședințe, despre Mussolini, Bergson, Proust, Gandhi, Valéry au fost mai liniștite, dar cu asistență rarefiată, încasările scăzând și pierderile suportându-le asociații. Pe Mussolini l-au prezentat Mihail Polihroniade (*De la om la idol*), H. H. Stahl (*De la idol la om*), Al. Cristian Tell (*Creatorul*), Constantin Enescu (*Distrugătorul*), Richard Hillard (*Antidemocratul*), Mihail Manoilescu (*Concluzii*). La tema Bergson a prezidat C. Rădulescu-Motru, iar vorbitori au fost Comarnescu (despre om și filosof), N. Bagdasar (despre intuiție), Constantin Floru (despre devenire), Emil Cioran (despre Bergson și filosofia vieții), Dan Botta (Bergson și arta), I. Brucăr (metafizica, religia și arta la Bergson). Subiectul Proust a fost prezidat de Mihai Ralea și susținut de Mihail Sebastian (omul și opera), Anton Holban (suferințele lui Swan), Eugen Ionescu (humorul lui Proust), Petru Comarnescu (snobismul lui Proust). Despre Valéry au vorbit Comarnescu, Emil Gulian, Mihail Sebastian și Andrei Tudor. La ultimul simpozion din seria „Idoli", consacrat lui Gandhi, a vorbit cu mare efect Mircea Eliade. Începând din 15 octombrie și până în 18 decembrie, la Sala Dalles încep conferințele-spectacol din ciclul dedicat culturii române contemporane; cea dintâi, susținută de Paul Sterian, se ocupă de poezie; despre roman vorbesc Mihail Sebastian și Mircea Vulcănescu; consecvent principiului de reașezare a valorilor, primul (relatează Mircea Eliade) „a executat cu mult brio pe Cezar Petrescu și a fost extrem de dur cu Ionel Teodoreanu, cei mai populari romancieri ai zilei, rezervându-și toate laudele pentru Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu și Mateiu I.

Caragiale. Dar Mircea Vulcănescu a arătat în ce sens romanele lui Cezar Petrescu se integrează într-o tradiție literară românească și, ca atare, sunt semnificative, chiar dacă artisticește nu sunt valabile"; au mai conferențiat Haig Acterian despre teatru, Alexandru Vianu despre critică și eseu, Haig Acterian, Mircea Eliade și Petru Comarnescu dând lectură ilustrărilor, Petru Comarnescu despre plastică, C. Brăiloiu despre muzică, I. Brucăr despre filosofie, I.I. Cantacuzino despre curente de idei, Mircea Grigorescu despre ziaristică. Au citit actrițele Marieta Sadova, Marieta Rareș, Lili Popivici, Sorana Țopa. Combătuți deopotrivă în presa radicală de stânga și de dreapta, dar șicanați și de gazetele democratice (precum „Facla", unde Oscar Lemnaru scrie despre „farsa" de la **C.**, tot el denunțând, în 1944, „obscurantismul" de acolo), criterioniștii devin indezirabili pentru autorități; e găsit un pretext pentru a-i marginaliza și, în cele din urmă, pentru a-i interzice. În februarie 1933, din cauza grevei ceferiștilor de la Griviția, crezută preludiul unei revoluții bolșevice, în țară a fost instituită starea de asediu. Întrunirile publice sunt interzise, inclusiv conferințele de la Fundație (seria „Tendințe", anunțată în program). S-a îngăduit totuși a se da curs cvasiconfidențial unor reuniuni în sediul Academiei Comerciale, dar numai după ce delegații grupului [îl] asigură pe ministrul de Interne, Ion Mihalache (alarmat de rapoartele poliției), că nu participă „nici fasciști, nici comuniști, ci intelectuali". Ciclul „Tendințe" se va desfășura, între 8 februarie și 4 mai 1933, începând cu tema *Orientări spirituale ale tinerei generații*, prezidată de Simion Mehedinți, la care, în formație de elită, vorbesc Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Emil Cioran, Paul Sterian și Mircea Vulcănescu. Printre subiectele următoare: *Orientări politice ale generației tinere, Pace sau război, Între individualism și economie dirijată*. Șerban Cioculescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Petru Manoliu, Arșavir Acterian și Eugen Ionescu susțin tema *Literatură-confesie și literatură subiectivă*. Din toamna lui 1933 prelegerile revin la Fundație (unde Petru Comarnescu este acum secretarul general al Secției de conferințe) și, în intervalul 30 septembrie – 17 decembrie, decurge ciclul „Marile momente ale muzicii", cu participarea unor muzicieni și muzicologi (Dimitrie Cuclin, George Breazul); la prima temă, *Olimpicii*, se vorbește despre Bach, Mozart și Beethoven; la subiectul *Jazz* expune Petru Comarnescu (Elly Roman exemplifică), despre *Ctitorii muzicii* vorbește I.D. Petrescu; pentru *Magia și originile muzicii* Mircea Eliade apelează la tineri muzicieni, care, în premieră românească, transpun pe instrumente autohtone sau execută coral melos african, asiatic, oceanian, pus în relație cu mitologiile arhaice. Concomitent, Comarnescu organizase, începând din 19 octombrie, încă un ciclu, de opt simpozioane, „Tendințe 1933", cu teme enunțate frecvent sub formă interogativă; s-a deschis cu *Soluțiile crizei [economice]*; au mai urmat: *Autarhie?, Sensul vieții în literatura contemporană, Dictatură?, Neoclasicism?* – aici a prezidat Tudor Vianu, iar despre diferitele manifestări neoclasice au vorbit Mircea Vulcănescu (*Jean Cocteau și zădărniciile virtuozității*), Dan Botta (*Vasile Pârvan*), Paul Sterian (*Picasso*), Horia Teodoru (*Le Corbusier*), Petru Manoliu (*Valéry*). Dezbaterea *Război?* a prezidat-o Grigore Gafencu. S-a mai vorbit despre *Germania și echilibrul european, Franța și pacea Europei, Japonia, China și Pacificul, Civilizație?, Neoimperialismul Europei* (Victor Vojen, Petru Viforeanu, Mihail Polihroniade și Constantin Enescu); la tema *Rasa?* Paul Costin Deleanu a „motivat" rasismul, combătut de Petru Comarnescu (7 decembrie). A fost ultimul simpozion al grupării **C.** Scena politică devenise tensionată. La 9 decembrie, guvernul I. G. Duca scosese Garda de Fier în afara legii. Toată lumea era conștientă că „nu va mai fi posibil să se confrunte, în același loc și în același timp, [dreapta] cu stânga, dogmatismul cu spiritul critic, idealismul cu materialismul". În 29 decembrie 1933, prim-ministrul liberal I. G. Duca e asasinat de un comando legionar, și anul 1934 găsește gruparea în plină degringoladă. E din nou stare de asediu. Mihail Polihroniade și Al. Cristian Tell sunt arestați (mai târziu, după asasinarea, în 1937, a celuilalt prim-ministru, Armand Călinescu, vor fi arestați iar și executați); ei aderaseră la Legiune, refuzând de principiu întâlnirea cu stângiștii sau democrații. Practic, activitatea publică a grupării încetează. În februarie 1934, la Sala Dalles, s-a mai organizat totuși, sub egida **C.**, „Salonul 1933" de artă plastică; printre expozanți, Michaela Eleutheriade, Margareta Sterian, Lucia Bălăcescu, H. Catargi, Mac Constantinescu, Marcel Iancu, M. H. Maxy, P. Iorgulescu-Yor; o altă expoziție, cu relativ aceiași participanți, organizată un an mai târziu, la Sala Dalles, nu va mai arbora numele **C.**, intitulându-se a „Grupului 1934". Unii foști criterioniști vor mai conferența sub alt patronaj: Institutul Social Român, Uniunea Intelectuală Română, revista „Convorbiri literare"; aici, Petru Comarnescu, I.I. Cantacuzino, Mircea Eliade, Richard Hillard, Constantin Noica, H. H. Stahl sunt, din ianuarie, cooptați în colegiul de redacție (de unde vor demisiona peste câteva luni); în februarie, ciclul de conferințe „Confruntări", patronat de revistă, e conceput ca o dispută publică între „bătrâni" (Al. Tzigara-Samurcaș, Paul Zarifopol, Artur Gorovei) și „tineri" (H. H. Stahl, I.I. Cantacuzino, Mircea Vulcănescu). O încercare – cu suflu scurt – de a resuscita **C.** va duce la editarea revistei omonime în octombrie 1934. Publicația va fi însă anihilată după o campanie de presă orchestrată din umbră de autorități.

Repere bibliografice: [*De la Criterion*], „Cuvântul", 1932, 2699, 2714, 2715, 2716, „România literară", 36, 42, 44; Mircea Eliade, *Cretinion*, CU, 1932, 2729; M., *Un simposion politic*, „Stânga", 1932, 1; Nicolae Roșu, *Să ni se răspundă*, VL, 1932, 139; [*Asociația Criterion*], „Epoca", 1932, 1122, 1123; Mihail Sebastian, *Criterion*, CU, 1933, 3051; Mihail Sebastian, *„Idoli" și prezentări*, „România literară", 1932, 35; Ion I. Cantacuzino, *„Răspundem". Pro domo*, „România literară", 1932, 43; Ion Plăieșu [Mircea Eliade], *S-a încheiat un ciclu*, „Credința", 1933, 11; Nicolae Roșu, *Fapte și idei*, „Axa", 1933, 6; Mircea Vulcănescu, *Basmul cu d-rul Roșu*, „Dreapta", 1933, 5; [*De la Criterion*], RP, 1933, 4715, 4721, 4729; Petru Comarnescu, *Un simpozion filosofic*, RP, 1933, 4757; *Grupul plastic Criterion. Salonul 1933* (catalog), București, 1933; *Mircea Vulcănescu, filosoful boxeur sau moralistul bătut*, „Credința", 1934, 314; Victor Medrea, Nicolae Roșu, *Într-o chestie de onoare*, „Credința", 1934, 314; Sandu Tudor, *Generația Criterion*, „Credința", 1934, 315; Sandu Tudor, *Cavalerii de Curlanda sau Ciocoismul cultural*, „Credința", 1934, 319; Oscar Lemnaru, *Spiritualitate și farsă. În jurul Criterionului*,

FCL, 1934, 1127; *Agresiunea de la ziarul „Credința"*, FCL, 1934, 1165 bis; Andrei Șerbulescu [Belu Silber], *Feciorii lui Nae sau Tânăra generație. Profetul și subprofetul*, „Șantier", 1934, 12, 1935, 1; *Un interesant proces de moravuri. A început judecarea procesului ziarul „Credința" și „Criterion"*, CRE, 1935, 2492; Radu Gyr, *O generație și un moment istoric*, „Revista mea", 1936, 2; Zaharia Stancu, *Generația în pulbere și cu ochelari savanți*, „Floarea de foc", 1936, 17; Eugen Ionescu, *Scrisori către Tudor Vianu*, II, îngr. Maria Alexandrescu-Vianu și Vlad Alexandrescu, București, 1994, *274–275*; Ion Biberi, *Lumea de mâine*, București, 1945, *263–269*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *110–118*; Carandino, *De la o zi*, *166–167*; *Atitudini și polemici în presa literară interbelică*, București, 1984, *254–393*; Dan Grigorescu, *Studiu introductiv* la Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, îngr. Valeriu Râpeanu, București, 1985, *XXIX-XXX*; Dorina Grăsoiu, *Mihail Sebastian sau Ironia unui destin*, București, 1986, *49–52*; *„Criterion. Revistă de arte, litere și filosofie"*, ed. anastatică, îngr. Marin Diaconu, București, 1990; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1991, *246–247, 251–257*; Liviu Antonesei, *Un model de acțiune culturală: grupul Criterion*, în *Cultură și societate*, îngr. Al. Zub, București, 1991, *367–396*; Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, îngr. Marin Diaconu, I, București, 1992, *22–25, 177–181, 277–278*, II, București, 1996, *41–58, 169–170, 182–184*; Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, 1995, *149–156*; Marin Diaconu, *Criterion. O experiență spirituală și un moment cultural*, MS, 1996, 1–2; Arșavir Acterian, *Portrete și trei amintiri de pușcărias*, București, 1996, *43–47, 155–158*; Liviu Antonesei, [*Nautilus*]. *Structuri, momente și modele în cultura interbelică*, Iași, 1998, *53–135*; Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, București, 1998, *59–63*; Arșavir Acterian, *Neliniștile lui Nastratin. Pagini de jurnal (1967–1982)*, îngr. și pref. Florin Faifer, Iași, 2000, *197–201, 207–208*; Zoltán Rostes, *Monografia ca utopie. Interviuri cu Henri H. Stahl*, București, 2000, *26–30*; Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, București, 2001, *234, 237–238, 240*; Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la Criterion*, îngr. Marin Diaconu, București, 2003, *160–163, 270–299*; Florin Țurcanu, *Mircea Eliade le prisonnier de l'histoire*, pref. Jacques Juillard, Paris, 2003, *169–201*; Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuiri*, București, 2003, *153–159*; Petru Comarnescu, *Pagini de jurnal*, I, îngr. Traian Filip, Mircea Filip și Adrian Munțiu, pref. Dan Grigorescu, București, 2003, *42–43, 69–70, 72–77, 92–93, 96–97, 120–122, 129–132, 137–138*. *G.O.*

CRITERION, publicație bilunară apărută la București între 15 octombrie 1934 și 1 februarie 1935 (șapte numere, dintre care 3–4 și 6–7, duble). „Revistă de arte, litere și filosofie" de orientare umanist-spiritualistă, **C.** este profilată pe eseistică și comentariu critic. La primul număr, o notă discretă din josul paginii a patra declară că publicația „nu reprezintă Asociația de arte, litere și filosofie" cu același nume, dar îi întreține spiritul: „Titlul acestei reviste se explică prin faptul că redactorii ei, toți membri ai Asociației Criterion, înțeleg să continue ideile pe terenul cărora au lucrat în sânul acesteia". E anunțată, tot acolo, echipa căreia „responsabilitatea revistei îi aparține": Ion Cantacuzino, Petru Comarnescu, Henri H. Stahl, Alexandru Cristian Tell și Mircea Vulcănescu, „care o redactează". Ca și asociația omonimă din care a descins, **C.**, o revistă ambițioasă și consistentă, deși efemeră, a reprezentat un caz mediatic și a rămas în istoria spiritului public românesc sub o rumoare de aprecieri contradictorii, pornite chiar din stricta contemporaneitate. După 1944, a suportat câteva decenii de tabu total, apoi a fost evocată echivoc, în fond

A apărut

CRITERION

Revistă de arte, litere și filosofie

O problemă de Petru Comarnescu
O carte „ Ion I. Cantacuzino
O idele „ Mircea Vulcănescu
Un om „ H. H. Stahl
Trei poziții „ Mircea Eliade
C. Noica
Alexandru Christian Tell

Un desen de Raffael

...și câteva puncte de vedere

An. I. No. 1 15 Octombrie 1934

TREI LEI

(cripto)reprobator, pentru orientarea precumpănitor de dreapta a unora dintre redactorii ei; în 1990 s-a tipărit „colecția completă în ediție anastatică" și revista a început a fi des invocată, de astă dată (cripto)apologetic, fără a fi beneficiat de un studiu temeinic și imparțial. Definirea situării umaniste a spiritualismului pe care-l cultiva n-a fost proclamată manifest de redacție, care a pledat numai la modul general pentru reabilitarea noțiunii de spiritualitate, bruiată de accepții divergente, Astăzi însă, argumentată, precizarea se impune, pentru a detensiona un contencios ideologic persistent, generat de excesele naționaliste, ortodoxiste sau mistice ale spiritualismului. Astfel, poziția neoumanistă e semnalată începând chiar cu articolul inaugural, aparținând lui Petru Comarnescu, dar ea reiese la fel de limpede din eseul *Spiritualitate* al lui Mircea Vulcănescu (2/1934), unul dintre cele mai dense texte de referință asupra tinerei generații dintre cele două războaie mondiale. Enumerând principalele trei înțelesuri ale spiritualității – „viață interioară", „cultură", „viață duhovnicească" – și schițând un istoric al manifestării lor în cultura română, Vulcănescu disocia în sfera înțelesului „cultură" patru varietăți principale, de la marxism (privilegiind spiritualitatea de clasă) și naționalism (exaltând etnicul) la spiritualismul centrat pe absolut; între ele enumeră și „umanismul neoclasic, care pune accentul pe om în genere", iar ca exponenți numește – în acel moment – mai mulți redactori și semnatari în revistă: Dan Botta, Ion Cantacuzino, Petru Comarnescu, Constantin Noica (alături de un Tudor Vianu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian sau Șerban Cioculescu).

O lectură degajată de prejudecăți constată, de altfel, grija ca publicația să se prezinte nedependentă ideologic, deschisă pluralismului de păreri, ambiționând o „sinteză nouă și exemplară". În deschiderea primului număr este așezat, dobândind implicit conotație programatică, editorialul lui Petru Comarnescu, *Dezacordul dintre adevărurile spirituale și fenomenele prezentului*, o profesiune de credință patetic antitotalitară și umanist universalistă. Descriind psihologia socială tulbure și profund manipulată de mituri a momentului, el deplânge conflictul, de o „tristă grandoare" pentru intelectualul responsabil, între idealitatea adevărurilor universale ale umanismului și forțele obscure active în lumea contemporană. Sub axioma că numai „criteriile și idealurile spiritului" girează un rost „înalt și vrednic al vieții", Comarnescu expune drama intelectualului devotat eticii și adevărului: „Pentru milioanele de oameni ai miturilor și fervorilor naturale, «telurice», cum spune Keyserling, intelectualii intransigenți apar un fel de oportuniști sau negativiști dăunători și primejdioși. Oportuniști când, sub veghea unicului criteriu al binelui etern și universal, ei despart elementele valoroase de cele nevrednice sau absurde din ansamblul unei mișcări puse în lucru. Negativiști, când ei subliniază mai cu seamă latura nedemnă, neștiințifică, neomenoasă a mișcării. De aici provine situația tragică și aproape futilă a cugetătorului voitor de bine în lume." Afirmând imperativul etic al rostirii adevărului, eseul respinge deopotrivă, ca arme ale impunerii lui, agresivitatea, dogmatismul și „zeflemeaua negativă de care întreaga lume s-a săturat". De la dimensiuni și aspect grafic la organizarea conținutului, **C.** întreține mereu jocul de mesaje, stimulând o receptare ageră. Construită complex, chiar sofisticat (prin contribuția decisivă a lui Mircea Vulcănescu), revista ține să amintească, sugerând afinitatea și succesoratul, „Ideea europeană" a lui C. Rădulescu-Motru, marea revistă culturală postbelică de orientare democratică și deschidere europeană, legată ea însăși de o asociație intelectuală, Poesis, și cu aceeași factură pronunțat eseistică, astfel încât adoptă un macroformat apropiat. Pe pagina întâi, centrat impunător, e așezat editorialul, iar în dreapta jos, la încheierea lecturii lui, ochiul zăbovește pe unica imagine foto inclusă în număr, reproducere a câte unei opere plastice — o mască mortuară din Nereju, un desen de Rafael cu chipul lui Aristotel, un altul de Brâncuși, „exponent cu prestigiu universal" al unei „sinteze" românești, o sculptură de Michelangelo, o gravură de Goya, fiecare comentată în filele următoare de H.H. Stahl, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu sau de Dan Botta, I.I. Cantacuzino. Din pagina a doua se deschide suita rubricilor (frecvent și cu statut de titlu al textului), gândită ca un arpegiu cu variațiuni; tema de bază o expune primul număr: „o carte", „o idee", o operă plastică, „o mască", „... și câteva puncte de vedere", formulă modulată și îmbogățită ulterior: „o carte", „un om", „o gravură", „... și câteva puncte de vedere" sau: „două probleme", „o statuie", „o idee", „un sistem", „...și câteva puncte de vedere". Dintre editoriale se remarcă *Prilej de îndoială. La o răscruce de drumuri: spre o țărănie, o mitocănie și un stil „național"*, semnat de H.H. Stahl (2/1934), preocupat de dilema conștiinței intelectuale „în lupta de moarte care începe" între civilizația urbană și cea sătească; în *Situația intelectualilor români* (5/1935), Anton Golopenția contrazice de la dreapta afirmațiile lui Petru Comarnescu despre conflictul tragic între intelectuali și contemporaneitate, susținând, prin comparație cu Germania și URSS, că, în România, unde vocația activă a elitelor are încă mult de înfăptuit, e prematur a invoca o atare condiție-limită, lăsându-ne „copleșiți de complicații străine"; în *Reabilitarea spiritualității* (6–7/1935), Mircea Eliade elogiază tinerețea de spirit a profesorului C. Rădulescu-Motru — al cărui articol cu același titlu din „Revista Fundațiilor Regale" îl comentează, pentru că, tratând tema, se dovedește sensibil la tropismele actualității; Eliade observă că întoarcerea noilor generații către spiritualitate e o reacție la dominația politicului și atacă, în termeni demni de interes, o chestiune care s-a dovedit foarte curând nevralgică, „omul nou": „Într-adevăr, orișice primat politic e silit să nege autonomia spiritului, libertatea de afirmare a oricărui om dintr-un stat. [...] Totul ne îndeamnă să credem că «omul nou» pe care e datoare să-l reabiliteze epoca noastră nu va veni dintr-o tabără politică. [...] Omul nou nu se face în serie, ci prin experiențe adânci, reale. Omul nou nu se așteaptă de la cineva sau de la un partid; el se face acum de către oricine simte nevoia și știe unde să-l caute." Rubrica „o carte", prezentă numai în două numere, conține cronici notabile ale lui I.I. Cantacuzino la *De două mii de ani*, romanul lui Mihail Sebastian despre drama insolubilă a unui evreu român, și la *Nu*, eseul contestatar de celebrități literare al lui Eugen Ionescu. În primul caz e respins ca inadmisibil abuzul prin care comentariile ideologice asupra iudaismului, suscitate de prefața antisemită a profesorului Nae Ionescu, sunt date drept cronică literară, în al doilea se relevă condiția de „confesiune tragică" a lui *Nu*, citit, insolit, ca un document al „înfrângerii" încercate de un tânăr rebel, narcisiac și neaderent nici unei discipline sau angajări. Rubrica-dicționar „o idee", vedetă favorită a revistei, combate, potrivit șapoului introductiv, „confuzia" și „echivocurile" terminologice care nasc pretinse dezbateri de idei, în fond, sterile „certuri de cuvinte". Râvnind să pună în evidență „valoarea de circulație" a termenilor și astfel să contribuie la „fixarea fizionomiei spirituale a epocei", rubrica se recomandă și ca o continuare, „într-o formă mai succintă", a activității simpozioanelor Asociației Criterion. Dintre cele cinci „idei" pe larg explicitate în „dicționar", *Experiență* (Petru Comarnescu), *Spiritualitate* și *Generație* (Mircea Vulcănescu), *Problematică* (C. Noica), *Satul* (H.H. Stahl), primele trei sunt texte indispensabile corectei înțelegeri a orientărilor tinerei elite intelectuale din deceniile al treilea și al patrulea. Alte eseuri demne de remarcă: *Tirania formelor-capcană* (Petru Comarnescu), *În jurul filosofiei lui Blaga* (Mircea Vulcănescu), *Moartea omului de mâine* (C. Noica), *De ce sunt intelectualii lași?* (Mircea Eliade), *Viața omului de azi* (Al. Cristian Tell). Singurii colaboratori din afara redacției sunt Dan Botta, Octav Șuluțiu (cu amplul text *Limba românească în Ardeal*) și Anton Golopenția. Rubrica de final, de fapt genericul ultimei file din revistă, „...și câteva puncte de vedere", reunește note de atitudine și microrecenzii la cărți sau reviste. Dintre acestea,

una foarte elogioasă, semnată de Petru Comarnescu (3-4/1934) și care se va dovedi nefastă, recomandă ca model de publicație culturală programul de sală al unui spectacol de balet montat la Opera Română de balerinul Gabriel Negri, pe muzica lui Debussy. O campanie de presă trivială, cu resorturi obscure, împotriva spectacolului, acuzat de erotism invertit, atrage într-un scandal, rămas faimos, și numele principalilor „criterioniști", nu doar colaboratori la caietul de sală, dar și propagatori prin revistă ai „imoralității". Mircea Vulcănescu și Al. Cristian Tell au altercații contondente cu agresorii. Ziarele „Credința" și „Naționalul nou", în care colegi de generație ca Zaharia Stancu, Petru Manoliu și Sandu Tudor, anonim sau sub semnătură, ponegreau ireparabil reputații în plină glorie, își înzecesc tirajele. Procesul de calomnie câștigat n-a anulat compromiterea gravă și nici năruirea moralului echipei de la **C.** Revista încetează să apară, având de așteptat multe decenii pentru o lectură nealterată de idiosincrasii și conjuncturi ostile. *G.O.*

CRITERION, revistă care apare la București, lunar, în martie și aprilie 1990, ca serie nouă a revistei cu același titlu din anii 1934-1935. Este editată de Asociația „Noul Criterion". Primul număr este realizat de Liviu Antonesei, Sever Avram, Virgil Mihaiu, Mircea Handoca, Gabriel Stănescu (redactor-șef), Dan Stoica, Radu R. Șerban, Doina Uricariu. Semnează articole Emil Cioran (*Paris, 23 febr. 1990*), Arșavir Acterian, Dumitru Stăniloae, Doina Uricariu, Mircea Handoca, Mihai Zamfir. Un interviu realizat de Constantin Eretescu (preluat din revista „Lupta. Le Combat", 1989), intitulat *Ștefan Baciu. „Exilul – o fereastră deschisă către lume"*, aduce în atenție biografia poetului brașovean, care a părăsit țara în 1946. Se reproduc texte ca: *Profesorul Nae Ionescu* de Mircea Eliade, *Jurnal din fragmente* de Eugen Ionescu și se publică texte inedite: Constantin Noica, *Precupeții duhului*, Mircea Eliade, *Începuturile logicii grecești și indiene*. Alți colaboratori: Sorin Antohi, Doina Cornea. *I.H.*

CRITICA, publicație apărută la București săptămânal, între 7 februarie și 14 iulie 1935 (12 numere), purtând subtitlul „Artă, literatură, filosofie, sociologie"; cu numărul al patrulea își schimbă titlul în „Critica actualității". **C.** dezbate câteva probleme politice, economice și sociale ale vremii: „A critica nu poate aduce decât bine; a urma tradiția neobositei critici a gândurilor veacului trecut, desigur în spiritul vremurilor ce le trăim, nu poate aduce decât folos. De aici titlul și linia de orientare a revistei noastre", se spune în articolul-program din primul număr. Interesul pentru literatură este sporadic, proza și poezia lipsind din cuprinsul revistei. În articolul *Anul literar 1934*, Eugen Ionescu afirmă că lipsa spiritului critic în literatura română a dus la imposibilitatea afirmării unor creatori de talent, critica literară dezbătând îndeobște rolul social al culturii, participarea intelectualilor la democratizarea vieții. Exagerând valoarea lui Ion Minulescu, Al. T. Stamatiad și F. Aderca, pe care îi compară cu Paul Valéry, Charles Baudelaire și Julien Benda, E. Ionescu nu-i menționează, în schimb, pe Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Lucian Blaga și Liviu Rebreanu. Meritul revistei constă în atitudinea antifascistă fermă, în militantismul pentru democrație și libertate. Astfel, în articolele *Doi ani de la incendierea Reichstagului* și *Viesparul războiului: Berlinul*, se atrage atenția opiniei publice asupra pregătirilor de război ale Germaniei hitleriste. Cărți de Romain Rolland, André Malraux, André Gide, Mihail Șolohov și Maxim Gorki sunt prezentate în note succinte, urmate de fragmente ilustrative transpuse în românește. Cronica cinematografică, frecvent inclusă în sumarul numerelor, urmărește, din unghi critic, premierele săptămânale, mesajul social și rolul educativ al filmelor. *I.H.*

CROHMĂLNICEANU, Ov.[id] S. (pseudonim al lui Moise Cahn; 16.VIII.1921, Galați – 30.IV.2000, Berlin), critic și istoric literar, prozator. Este fiul Estherei (n. Leibovici) și al lui Lazăr Cahn, funcționari. După absolvirea Liceului „Vasile Alecsandri" din Galați (1931-1939), urmează Politehnica din București, întrerupându-și studiile în timpul războiului. Obține diploma de inginer în 1947. Nu își va folosi niciodată această diplomă, dar va păstra toată viața rigoarea, precizia, aplicarea la obiect a gândirii inginerești. În 1970 obține titlul de doctor în filologie al Universității din București, cu teza *Literatura română și expresionismul* (publicată în 1971; Premiul Uniunii Scriitorilor). La această dată era de peste două decenii profesor la Facultatea de Limba și Literatura Română (unde a predat între 1948 și 1991, până la pensionare), și reprezenta unul dintre numele de referință ale criticii și istoriei literare românești. Paralel cu activitatea de profesor, care a format peste patruzeci de promoții de viitori profesori, a deținut funcții în presa literară și la edituri: redactor la „Contemporanul" (1947-1951), redactor-șef adjunct la Editura Didactică și Pedagogică (1951-1953), redactor la „Viața românească" (1953-1956) și redactor-șef adjunct al aceleiași reviste (1956-1962), redactor-șef adjunct la „Gazeta literară" (1963-1966). În 1992 s-a stabilit la Berlin, desfășurând și în Germania o activitate pedagogică sporadică, la Facultatea de Limbi Romanice a Universității din München, unde a susținut un seminar de literatură română contemporană. A continuat și acolo să scrie despre literatura română și în limba română. S-a stins de cancer într-un spital din Berlin, în vreme ce acasă, aproape în același timp, închidea ochii soția sa, Ruth (n. Cahn), nepoată a lui H. Tiktin și cea care, după mărturiile apropiaților, alesese Berlinul ca loc de refugiu și însingurare mândră, și nu Parisul, cum ar fi dorit el.

Debutul publicistic s-a produs în 1944, în ziarul „Ecoul", cu un medalion închinat lui Vachel Lindsay. Până în 1948 a mai colaborat la „Lumea", „Revista Fundațiilor Regale", „Orizont", iar în deceniile următoare la toate revistele la care a activat ca redactor și la aproape toate publicațiile importante ale vremii. Cinefil împătimit, bun cunoscător al fenomenului cinematografic, a fost unul dintre colaboratorii de elită ai revistei „Cinema". A făcut parte din mai multe consilii de conducere și din biroul Uniunii Scriitorilor, reușind să rămână timp de o jumătate de secol – cea mai contradictorie jumătate de secol din literatura română – una dintre personalitățile-reper ale

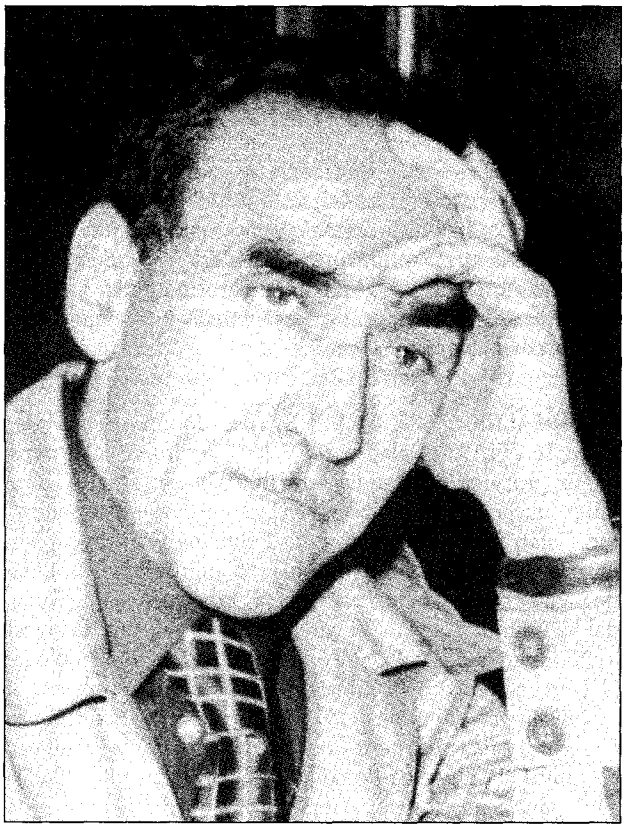

scrisului românesc, cu toate frământările și metamorfozele prin care a trecut acesta. Stâlp al realismului socialist, cu toată simplificarea canonică a gândirii literare impuse în anii '50, istoric literar onest și cu deschidere spre universalismul originar al expresionismului în anii '60, sprijin de nădejde al generației care avea să impună postmodernismul în anii '80, **C.** a schimbat cel puțin trei atitudini critice antagonice, oferind, în fiecare dintre etapele prin care a trecut literatura română, cel puțin o lucrare de referință pentru momentul respectiv. A început ca un bătrân dogmatic și a evoluat, printr-o maturitate comprehensivă, spre o tinerețe pe care și-a recuperat-o prin discipoli. **C.** este unul dintre cei care s-au identificat cu pseudonimul-mască. A folosit, pe lângă pseudonimul Crohmălniceanu, și pseudonimul Anton Petrescu. A întrupat, poate cel mai eficient și cel mai spectaculos, dualismul intelectual și psihic la care sistemul gândirii totalitare i-a constrâns pe aceia care nu au dorit să renunțe nici la intelectul, nici la sensibilitatea lor. De aceea, analiza atitudinilor lui **C.** în fiecare moment istoric este paradigmatică pentru devenirea întregii literaturi române, al cărei exponent a fost vreme de jumătate de secol. Momentul hotărâtor trebuie căutat în anii 1948-1949, când tânărul **C.**, cronicar literar al revistei „Contemporanul", a săvârșit două greșeli care puteau să-l coste capul: a lăudat volumul de debut al Ninei Cassian, intimist, sceptic, intelectualizat – deci condamnat de critica mobilizată să combată „putrefacția poeziei burgheze" – și a pronunțat cuvântul „calitate" ca pe o cerință legată de dezvoltarea nuvelei contemporane. În numele calității, din producția anului 1949 nu erau selectate decât două nume promițătoare: Petru Dumitriu și Marin Preda. Din campania dezlănțuită de toată presa de partid, în frunte cu „Scânteia" și „Flacăra", contra celui care mânuia „un iatagan ruginit" împotriva avântului literar proletar, **C.** avea să tragă învățăminte care îi vor fi utile toată viața. Nu va mai spune niciodată deschis „nu", iar când va spune „da", se va înarma cu toate clișeele ideologice ale vremii. Aceste măsuri de prudență i-au salvat dreptul de a scrie, pe care l-a utilizat în chipul cel mai constructiv. Nici unul dintre criticii noștri literari nu și-a valorificat atât de consecvent înzestrarea dogmatică: **C.** a analizat întotdeauna o operă literară printr-o grilă de concepte bine cunoscute, temeinic asimilate, ilustrate printr-o lectură atentă, selectivă a textului. În anii '50 grila era cea impusă: realismul socialist, cu lupta lui de clasă și cu literatura partinic angajată. **C.** îi citea pe Marx, pe Lenin și pe Jdanov, citea și cărțile despre care scria, alegea ce se potrivea cu citatul, dar în prima lui culegere, *Cronici și articole* (1953), prefera să scrie mai ales despre un umorist la modă în epocă, G. Topîrceanu. E drept însă că în 1960, când realismul socialist cu greu mai putea fi controlat spre a nu se transforma într-un periculos realism pur și simplu, **C.** se simțea obligat să se solidarizeze cu muribundul, într-o lucrare intitulată *Pentru realismul socialist*. Imediat după aceea însă canonul propriu a prins să se modifice, a început să înglobeze concepte filosofice și artistice nesupuse dihotomiei sociale, analizele au început să fie complete și subtile, sensurile operei nu au mai fost falsificate spre a se potrivi grilei de interpretare. Rolul lui **C.** a fost dublu: el a participat, alături de alții, la modificarea canonului și l-a aplicat astfel încât să-l impună. Pe temeiul prestigiului câștigat în epoca realismului socialist, criticul a deschis porțile și a început recuperările: Arghezi (1960, în același an cu *Pentru realismul socialist*), Blaga (1963). Aceeași strategie o va uzita și două decenii mai târziu, în anii '80: își va folosi autoritatea spre a dinamita tocmai literatura pe care se clădise această autoritate. Fără nici un gest care să atragă atenția asupra jocului dublu și cu un umor conținut, de tipul *pince-sans-rire*, în care excela.

În prima fază a liberalizării, **C.** introduce în canon descrierea tematică amplă și onestă a operei, în funcție de câteva linii-forță. Arghezi este poetul „agatelor negre", al „piscurilor mari de piatră", al „credinței și tăgadei", al „plugului", al „florilor de mucigai", al „boabei și al fărâmei", al „horelor" și al „zmârcului". După cum se vede, **C.** face abstracție de compromisurile argheziene, necercetate: *Cântare omului* și *1907*. Tematismul critic, care astăzi, în epoca deconstructivismului, pare obosit, reprezenta atunci o atitudine critică înnoitoare: el conținea refuzul de a falsifica textul prin supunerea la o analiză în primul rând ideologică, făcută în numele utilității sociale. Cel mai solid inventar tematic al literaturii române dintre cele două războaie mondiale se află în cele trei volume ale sintezei *Literatura română între cele două războaie mondiale* (1967-1975). Descrierea operei fiecărui autor este pe cât posibil exhaustivă, imparțială, nesubordonată avatarurilor biografice. Tonul este limpede și ponderat, reducând la minim amestecul ideologic în tratarea operei.

Lucrarea a rămas până astăzi principalul ghid școlar și universitar în studierea acestei epoci. Explicațiile de tip determinist-social sunt puține, evident impuse de nevoia de „distanțare critică" cerută de oficialități, dar nu ele influențează organizarea textului, care, revăzut, poate fi ușor curățat de impurități. Mai mult, lucrarea lui **C.** este cea dintâi în care sunt recuperați, odată cu epoca, scriitori care individual păreau irecuperabili pentru regimul socialist și care lui personal nu aveau de ce să îi fie simpatici, precum Nichifor Crainic și Radu Gyr. Lucrarea, având la bază un curs universitar pe care **C.** l-a susținut începând din 1960 timp de patru decenii și pe care l-a publicat parțial în 1964, respectă în descriptivismul ei rigorile organizării didactice a materiei (rigori care până în perioada postmodernă au reprezentat canonul de organizare a unei istorii literare), trasând caracteristicile generale ale epocii, enumerând principalele grupări și publicații literare cu specificul lor („Sburătorul", „Gândirea", revistele de avangardă, „Viața românească", „Criterion", „Axa", revistele de stânga — „Cultura proletară", „Bluze albastre" etc.) și analizând operele literare grupate pe genuri — proza, poezia, dramaturgia, eseistica și critica literară —, fiecare scriitor fiind plasat în cadrul genului pe care l-a ilustrat cu mai multă strălucire, unde este analizat însă în toate compartimentele activității sale, de asemenea după modelul indiscutabil în epocă: biografia urmată de prezentarea operei și de aprecierea ei. Scriitorii sunt grupați în funcție de structurile operei: eposul, realismul dur, caleidoscopul mediilor, analiza psihologică, literatura autenticității și a experienței, poezia htonică, poezia sentimentului cosmic și a fiorului metafizic, lirica sensibilității religioase, lirica elegiacă și sentimentală, lirica avangardistă, poezia pură ș.a. Numai enumerarea capitolelor din sumar este suficientă pentru a arăta în ce măsură, sub chipul istoriei literare, se înnoia atitudinea față de literatură: în locul selecției falsificate prin reducerea criteriilor la lupta de clasă și simpatia față de cei exploatați, apare o trecere în revistă a tuturor temelor și tendințelor epocii, spiritualitatea nu mai este nici condamnată, nici eludată, ci prezentată pe larg, istoricul literar având grijă să ia cât mai rar poziție ideologică față de temele sale. Accentul se pune pe tendințele de sincronizare a literaturii române cu marile literaturi contemporane, pe citadinism și obiectivitate în structurarea prozei, pe complexitatea analizei psihologice, pe experimentarea tuturor formelor lirice, de la ermetism la avangardă. *Literatura română și expresionismul* respectă formal structurile didactice: definirea mișcării, istoricul ei, demonstrarea reflexelor ei în literatura română. Noutatea consta în faptul că tendințe până atunci izolate apăreau ca fundamentale în orientarea literaturii române moderne, că se discutau, reunite sub aceeași viziune ce ținea de organizarea internă a textului literar, două direcții ce păreau divergente: tradiționalismul gândirist și avangardismul. Lucrarea apărea atunci când tânăra generație de scriitori se îndrepta spre vizionar, mitic, originar, spre stilizarea expresiei, spre impunerea formelor eului liric, oferind astfel o tradiție unor direcții care începuseră deja să se contureze în literatura epocii. Succesul ei a fost imediat și constant: astăzi se vorbește în mod curent de expresionismul interbelic, mai ales în teatru. Artiștii și scriitorii evrei, de la Marcel Iancu la H. Bonciu, sunt bine puși în evidență. Cum se va dovedi prin publicarea manuscriselor lui postume consacrate contribuției scriitorilor evrei la cultura română, ca în *Evreii în mișcarea de avangardă românească* (2001), **C.** a considerat că are de spus un cuvânt hotărât despre acele tendințe consonante cu spiritul iudaic: avangarda cu programul ei de perpetuă înnoire, expresionismul ca reunire a contrariilor. Studiile de istorie literară interbelică permit aplicarea unei viziuni noi asupra unei materii clasificate. În etapa următoare **C.** aplică metodele înnoitoare atât literaturii contemporane, cât și materiei de istorie literară pe care o cercetase deja cu instrumentele consacrate de tradiție. Prefața la antologia de proză scurtă scrisă de autori tineri, *Desant '83* (1983), în care fuseseră selectați studenții săi remarcați în Cenaclul de proză al Universității din București, reprezintă, cu cele patru pagini ale sale, un act revoluționar în istoria literaturii române: despărțirea limpede de o mentalitate și de anumite structuri literare și impunerea postmodernilor prin autoritatea critică incontestabilă a unui vechi militant literar. Sunt aici formulate principiile de bază ale noului val: obiectul atenției scriitorului este realitatea cotidiană cea mai banală, asumată ca mediu din care autorul însuși face parte, nu ca obiect de studiu din exterior, dezinvoltura în tratarea mecanismelor vieții sociale și în construirea textului, care nu mai e obligat să respecte nici o regulă, reunirea autenticității în atitudine cu umorul, ironia, gustul pentru experiment, preferința pentru fragment ca semn al textului deschis. Sunt caracterizați pe scurt scriitorii care vor da tonul în literatura română în următoarele două decenii, în acel moment niște necunoscuți: Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Cristian Teodorescu, Nicolae Iliescu, Constantin Stan, Marius Bădițescu, Hanibal Stănciulescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, Ioan Lăcustă, George Cușnarencu, Emil Paraschivoiu, Valentin Petculescu, Mircea Cărtărescu (în această ordine). Toți aceștia, se spune, fac ceea ce făcuse și generația '60: sparg clișeele. În volumul *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură* (1984), **C.** însuși se hotărăște să reia istoria literară sub forma unor studii de caz, aplicând fiecărui scriitor tipul de analiză socotită cea mai adecvată. Sunt aleși cinci prozatori de primă mărime, cărora li se aplică cinci abordări net diferențiate: *Sadoveanu și arhetipurile* îi utilizează pe Jung și pe Northrop Frye; *Timpul interior al lui Rebreanu* dă o replică autohtonă studiilor lui Georges Poulet asupra timpului uman; *Hortensia Papadat-Bengescu la psihanalist* aplică freudismul în analiza personajului literar, fiind, până astăzi, cea mai subtilă abordare psihanalitică din cultura noastră, comparabilă cu studiile lui Freud însuși în explicarea unui text literar; *Naratologie cu Camil Petrescu* pune în evidență implicațiile constituirii narațiunii auctoriale pe temeiul studiilor lui Camil Petrescu însuși, așezat într-o serie comparativă întinsă de la Stendhal la Wolfgang Kaiser; *Stilul matein*, aplicare strălucită a studiilor lui Leo Spitzer — din *Linguistics and Literary History* —, vorbește de rolul codificării, al derivației sinonimice și, mai ales, al dandismului ca elemente stilistice. Cartea aceasta, în care istoricul literar apărea complet reînnoit, a avut un ecou mult mai scăzut decât celelalte: autorul era deja clasat, iar utilitatea didactică era aproape nulă într-un învă-

țământ tributar tematismului. Monografia *Cercul Literar de la Sibiu* (2000), semnată împreună cu Klaus Heitmann, care însă a mărturisit public că nu a avut nici un rol în elaborarea lucrării, poartă subtitlul *Influența catalitică a culturii germane* și reprezintă concomitent descrierea unei mișcări de grup, descrierea operelor semnate de autorii care au alcătuit-o, o istorie a speciilor literare ilustrate cu predilecție de acel grup – balada și drama – și un studiu comparativ și tipologic asupra a două culturi, română și germană. Lucrarea conține caracterizări fundamentale ale operei lui Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca, I. D. Sârbu, Ion Negoițescu ș.a. Publicată ca și postum, referindu-se la o grupare literară care dăduse tonul în cultura română în anii '70, dar care acum apărea datată, lucrarea a avut un ecou redus, preferându-i-se scrieri ale unor autori în viață asupra aceleiași teme.

Istorii insolite (1980), *Alte istorii insolite* (1986) și *Amintiri deghizate* (1994) reprezintă opera de moralist sceptic și ironic a lui **C.**, cititor împătimit al lui Saint-Simon, sub masca unor narațiuni științifico-fantastice. Povestirea intitulată *Un capitol de istorie literară* este cea mai neagră antiutopie realistă: în perfecta societate a viitorului, mașinile de scris literatură produc numai capodopere. Programate să scrie și cărți slabe, ele compun opere de o „expresivitate involuntară"; sunt atunci construite și mașini de judecat cărți. Cele două tipuri de mașini sunt branșate în circuit închis: „Creierele electronice de scriitori și de critici erau obligate să-și consume reciproc producțiile: primele porniră cu frenezie să emită judecăți asupra operelor produse de ultimele. Rezultatul fu o uluitoare inversiune. Dacă mașinile-critici își relevaseră vocații secrete de scriitori, mașinile-scriitori trădară pasiuni nemărturisite de a face critică. Cum totul, cu o violență devorantă, se desfășura, grație ideii amintite, în cerc închis, oamenii își putură vedea liniștiți de treabă." În *Ceilalți*, pilotul William Wilson nimerește pe T' (Terra prim), planetă identică cu Terra. Totul e aici la fel. Numai că el știe că cei din jur sunt alții, așa cum dublul său de pe Terra e altul. Dar nu poate dovedi nimic. *Amintirile deghizate* „nu răsar din solicitarea directă a memoriei [...], se iscă din actul de exegeză literară". Pentru omul timid, de profesie critic literar, „deghizamentul este actul său natural de comportare". Paginile despre Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Ion Barbu, Mihai Beniuc reprezintă adjuvante esențiale în înțelegerea operei acelora. Pentru Camil, „autenticitatea constituia mijlocul cel mai simplu de a dărui credibilitate maximă ficțiunii".

Literatura română între cele două războaie mondiale *este o operă impunătoare, serioasă, demnă de încredere, cu un sistem unitar de analiză și cu multe interpretări originale. În sfera metodei citate, Crohmălniceanu este, indiscutabil, criticul care a dat la noi cele mai bune soluții de interpretare. El a avut ambiția să citească integral o epocă și să dea o imagine coerentă a ei.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cronici și articole*, București, 1953; *Liviu Rebreanu*, București, 1954; *Despre originalitate*, București, 1955; *Cronici literare. 1954-1956*, București, 1957; *Pentru realismul socialist*, București, 1960; *Tudor Arghezi*, București, 1960; *Lucian Blaga*, București, 1963; *Literatura română între cele două războaie mondiale*, I-III, București, 1967-1975; *Literatura română și expresionismul*, București, 1971; *Istorii insolite*, București, 1980; *Pâinea noastră cea de toate zilele*, București, 1981; *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, 1984; *Alte istorii insolite*, București, 1986; *Al doilea suflu*, București, 1989; *Amintiri deghizate*, București, 1994; *Cercul Literar de la Sibiu. Influența catalitică a culturii germane* (în colaborare cu Klaus Heitmann), București, 2000; *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001. **Antologii:** *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi*, I-III, pref. edit., București, 1974-1976 (în colaborare cu Ion Caraion).

Repere bibliografice: Petroveanu, *Pagini*, *238-246*; Simion, *Orientări*, *353-363*; Vlad, *Convergențe*, *48-53*; Piru, *Varia*, I, *384-387*, II, *453-459*; Tomuș, *Răsfrângeri*, *197-202*; Petrescu, *Scriitori*, *61-65*; George, *Sfârșitul*, I, *201-208*, *268-271*; Nițescu, *Repere*, *58-63*; Ciobanu, *Critica*, *268-271*; Bălan, *Artă*, *208-212*; Cristea, *Domeniul*, *365-367*; Regman, *Colocvial*, *101-111*; Ștefănescu, *Preludiu*, *233-238*; Vlad, *Lectura*, *108-115*; Ungheanu, *Lecturi*, *239-244*; Pillat, *Itinerarii*, *348-351*; Dimisianu, *Opinii*, *194-205*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *120-126*; Șerban, *Ispita*, *134-138*; Paleologu, *Ipoteze*, *201-209*; Grigurcu, *Critici*, *70-80*; Felea, *Prezența*, *132-139*; Simion, *Scriitori*, III, *583-599*; Raicu, *Fragmente*, *437-446*; Marcea, *Atitudini*, *170-174*; Cristea, *Fereastra*, *123-127*; Tihan, *Apropierea*, *154-159*; Mircea Iorgulescu, *Revenire la dragostea dintâi*, RL, 1989, 26; Piru, *Critici*, *131-134*; Monica Spiridon, *Întoarcerea cronicarului*, R, 1990, 1; Mircea Anghelescu, *Amintirile istoricului literar*, LCF, 1994, 18; Dan Cristea, *Memorialistul deghizat*, LCF, 1994, 29; Gabriel Dimisianu, *Cămările memoriei*, RL, 1994, 37; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *138-141*; Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, I-V, Sibiu, București, 1994-1999, *passim*; Nițescu, *Proletcultismul*, *245-252*; Zaciu, *Departe*, *87-91*; Simion, *Fragmente*, II, *115-120*; Alexandru George, *Cu două fețe*, „Litere", 2000, 8; *Dicț. esențial*, *228-230*; *Crohmălniceanu. Un om pentru toate dialogurile*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2000; Micu, *Ist. lit.*, *589-590*; Manolescu, *Lista*, III, *132-139*; Petraș, *Panorama*, *240-243*; Popa, *Ist. lit.*, I, *740-742*; *passim*, II, *196-198*, *passim*; Alex. Ștefănescu, *Ov.S. Crohmălniceanu*, RL, 2002, 28, 29; Alexandru George, *O umbră menținută la lumină*, „Litere", 2002, 6; *Dicț. analitic*, IV, *562-568*; Opriță, *Anticipația*, *232-240*, *502-506*, *passim*. *R.S.*

CRONICA, publicație apărută la București, săptămânal, între 12 februarie 1915 și 31 iulie 1916. Ca director figurează I. N. Theodorescu-Arghezi, iar ca director literar, Gala Galaction. Apărută în perioada neutralității României, **C.** înregistrează fapte cotidiene, încercând „o sinteză de literatură aplicată", prin conjugarea activităților „ce se numesc politice" „într-o singură imagine" cu altele, care „poartă eticheta de literare sau artistice". Tudor Arghezi își exprimă, fără menajamente, opinii despre oameni și evenimente. Sunt publicate versuri de Tudor Arghezi, Mihail Sevastos, V. Demetrius, Ion Vinea, Adrian Maniu, Perpessicius (*Flașnetarul*, 55/1916 – prima poezie a lui D. Panaitescu semnată cu pseudonimul Perpessicius), I. C. Vissarion, A. Dominic, proză și eseuri de Gala Galaction (despre Al. Davila), Natalia Negru, Paul I. Zarifopol (*Războiul și cultura*, 16/1915, *Estetică utilă și cultură*, 25/1916), Mihail Săulescu (*O schiță de război*, 33/1915), Tudor Arghezi (*Pamfletul*, 64/1916). În revistă apar rubricile „Note și notițe", „Sub cortină", „Politică externă", „Pagini vechi", „Din concretul săptămânii", „Însemnări și impresii", „Studii provinciale", „Medalion", „Cronica literară" (susținută de Ion Vinea), „Cronica plastică" (semnată de B. Brănișteanu). Se

disting articolele lui Emil Isac (*Clopca ardeleană*, 65/1916, medalioanele *C. A. Rosetti, Emil Faguet*, 70/1916), recenziile lui Ion Vinea la volume de poezii ale lui Ion Pillat și Adrian Maniu. Alți colaboratori: G. Bogdan-Duică, Dragoș Protopopescu. *I.H.*

CRONICA, revistă apărută la Pitești, bilunar, între 1 ianuarie și 15 iulie 1927, sub conducerea unui comitet; de la al doilea număr își schimbă titlul în „Cronica Argeșului". Fără să afișeze pretenții de originalitate, **C.** înviorează prin însăși prezența ei atmosfera culturală a orașului argeșean. În secțiunea literară sunt incluse versuri din volumele *Nu mi-am plecat genunchii* de Elena Farago și *Poeme cu îngeri* de V. Voiculescu. Interesante sunt articolele *Mijloace noi de cultură și progres, Câteva considerații asupra umanitarismului. Haos și tradiționalism îndărătnic în literatură, Aspecte din poezia română modernă*, semnate de M. Nanu. Aici, N. D. Ghimpa evocă figura criticului Ion Trivale, iar M. Nanu recenzează volumul *Evoluția poeziei lirice* de E. Lovinescu și traduce poezii de Sully Prudhomme (*Spovedania*), Paul Verlaine (*Cântec de toamnă*) și Elena Văcărescu (*Și el trecu*). *I.H.*

CRONICA, revistă apărută la București probabil în 1932 (numărul 5: 22 octombrie, numărul 9: 19 noiembrie 1932), purtând subtitlul „Teatrală, muzicală, cinematografică, sportivă". Director: C. Cristobald. În cadrul rubricilor „Isprăvile săptămânii" și „Moravuri și năravuri", se dezbat probleme de teatru, muzică, cinematografie și artă. Câteva articole critice la adresa școlii, guvernului și regelui aparțin lui Radu Boureanu. Se publică un articol și o scrisoare cu adresă polemică semnate de G. M. Zamfirescu, însoțite de un comentariu al redacției. Eugen Constant se referă la necesitatea unor inițiative culturale, ca în comentariul intitulat *Biblioteci ale Teatrului Național*. Alți colaboratori: Dimitrie Cuclin, Neagu Rădulescu. *I.H.*

CRONICA, publicație apărută la Baia Mare, săptămânal, apoi lunar, cu întreruperi, de la 16 septembrie 1936 până la 29 aprilie 1941. Redactor responsabil: Gheorghe Crișan. Articolul-program redacțional, intitulat *Câteva precizări*, e plin de entuziasme și de idealuri enorme: „Suntem români în primul rând și credem în noblețea sufletului românesc" etc. Rubrici: „Locale", „Cronica sportivă", „Săptămâna". Gazeta inserează vagi comentarii pe marginea stării politice și sociale a vremii, informații de interes local sau despre vecini (Sălajul, spre exemplu, revine uneori în atenție), comentarii sportive, mică publicitate. Literatura este o chestiune „de casă", sub atenția redactorului revistei. Poezie publică Gheorghe Crișan, Mihai Sălăgean, Petre Dulfu (foarte frecvent, mai ales cu texte reproduse), I. Rodina, Maria Levandovschi, Ion Sofia Manolescu, Mihai Beniuc, Ion Șiugariu. Proză semnează același Gheorghe Crișan, tot el fiind și autorul unui lung reportaj în serial, *În subteranele cu comori*. Rar își fac loc comentarii muzicale (semnate de muzicologul Vasile Mocanu) sau de artă plastică. Treptat revista își lărgește spațiul cultural și își îmbunătățește aspectul grafic, mai ales ilustrația fotografică. Dintre acțiunile demne de semnalat se reține: lista de subscripție în folosul nefericitului poet I. Rodina, numărul omagial închinat lui Octavian Goga, susținerea operei lui Petre Dulfu (fie și printr-o recenzie). În februarie – martie 1939, pe lângă **C.** se editează suplimentul „Cronica literară", care dovedește preocupări literare prioritare, fără ca literatura să fie exclusă din cuprinsul revistei propriu-zise. În paginile suplimentului sunt găzduite poezii de Mihai Beniuc, Coriolan Gheție, Ion Sofia Manolescu, Lucreția Karr (Karnabatt), Ion Șiugariu, Vasile Spiridonică, D. Hinoveanu, George Meniuc, Gh. Crișan, C. Pârlea, iar la capitolul recenzii se analizează volume de Virgil Carianopol, George Petcu, Matei Alexandrescu ș.a. Strădania publicației de a ieși din spațiul provincial a reușit parțial. Uneori calitatea semnăturilor o limitează la un interes local. *V.T.*

CRONICA, revistă care apare la Iași în 12 februarie 1966; subtitlul inițial, „Săptămânal politic, social, cultural", devine după 1990 „Săptămânal de cultură". În prima etapă, director este Constantin Ciopraga, redactori-șefi adjuncți Nicolae Barbu, Corneliu Sturzu, Corneliu Ștefanache, iar secretar general de redacție, Mircea Radu Iacoban; în 1969, N. Barbu figurează ca redactor-șef adjunct, iar cu numărul 20 din același an încetează funcția de redactor-șef adjunct a lui Corneliu Sturzu; cu numărul 6 din 1970, Ștefan Oprea devine secretar general de redacție, de la numărul 19 din 1970 încetează directoratul lui Constantin Ciopraga și este instalat redactor-șef Liviu Leonte. De la numărul 46 din 1979, redactor-șef adjunct este Ion Țăranu, redactor-șef adjunct Ștefan Oprea, iar secretari responsabili de redacție Paul Balahur și Vasile Constantinescu. Numărul 50 din 1989 este o ediție specială, în care sunt reflectate evenimentele politice din decembrie 1989. Provizoriu, se constituie un „colectiv redacțional" condus de Ștefan Oprea. Cu numărul 4 din 1990 redactor-șef e numit Ioan Holban. **C.** se reia ca serie nouă, cu apariție lunară, în iulie 1997, redactor-șef fiind ales Valeriu Stancu. Primul colegiu de redacție al publicației, care a funcționat cu mici modificări peste două decenii, era compus din Otilia Cazimir, Alexandru Dima, Ion Creangă, Ilie Grămadă, Dan Hatmanu, Gavril Istrate, George Lesnea, Petre Mâlcomete, Cristofor Simionescu, Achim Stoia, Nicolae Țatomir. Din configurația acestui grup de oameni de cultură ieșeni se înțelege intenția revistei de a acoperi toate manifestările culturale și științifice din Iași și Moldova (literatură, arte plastice, teatru, muzică, istorie, științe exacte etc.). Într-un scurt *Cuvânt înainte*, semnat „Cronica", se arată că aceasta „va fi o revistă a realităților actuale, propunându-și ca, alături de alte publicații, să devină un factor activ al vieții politice, sociale și culturale din patria noastră" – bineînțeles, după cum erau directivele ideologice, în spiritul hotărârilor PCR. Rubricile revistei sunt tipizate, după modelul altor reviste cu același profil: „Cronica vieții culturale", „Cronica în actualitate", „Cronica artelor", „Cronica literelor", „Cronica științelor", „Cronica pe glob". În general, această structură a rămas neschimbată de-a lungul a trei decenii de apariție. Seria nouă de după 1997 capătă un caracter preponderent cultural, propune câteva rubrici noi: „Salonul literar", „Poesis", „Cuvântul care unește", „Scriitori francofoni în spațiul cultural român" ș.a., dedicând pagini speciale traducerilor, dar și artelor plastice, teatrului, muzicii, filmului, precum și unor domenii ca filosofia, istoria, religia etc. Încă de la începuturi, în paginile revistei au publicat majoritatea personalităților vieții spirituale ieșene, dar și din întreaga țară, **C.** năzuind și reușind a fi o publicație de nivel național. În chiar primul număr, pe lângă ieșenii Otilia Cazimir (poezie), Nicolae Barbu, Ștefan Oprea, Mircea Radu Iacoban, Ioan Constantinescu, Adi Cusin, Mihai Drăgan (la „Cronica literară"), se disting semnăturile lui Adrian Marino (Cluj) și Iorgu Iordan (București), ambii foști ieșeni, iar în numerele imediat următoare sunt prezenți Demostene Botez, Aurel Rău, Dumitru Radu Popescu ș.a. În decursul deceniilor, **C.** și-a creat un profil propriu. Poeții cultivați de revistă sunt în general din Moldova (Iași, Bacău, Suceava, Botoșani, Piatra Neamț) și au o bună cotă valorică: Horia Zilieru, Emil Brumaru, Ioanid Romanescu, Mihai Ursachi, Ion Chiriac, Gheorghe Drăgan, Radu Cârneci, Dan Laurențiu, Nicolae Turtureanu, Mihai Sabin, Ovidiu Genaru, Sergiu Adam, Ana Mâșlea, Aura Mușat, Angela Traian, Daniela Caurea, Corneliu Sturzu, Haralambie Țugui, Florin Mihai Petrescu, Ion Hurjui și alții. George Lesnea e prezent în paginile revistei până la sfârșitul vieții sale, fiind un fel de simbol al publicației. În proză, colaborările de prestigiu sunt mai puțin numeroase, la fel în dramaturgie, dar deloc neînsemnate: Corneliu Ștefanache, George Bălăiță, Mircea Radu Iacoban, Ștefan Oprea, Ion Țăranu, Stelian Baboi, Andi Andrieș, Ion Istrati. Sectorul de critică este în toți anii de apariție susținut cu seriozitate de cronicari literari ca Al. Andriescu, Liviu Leonte, Mihai Drăgan, Zaharia Sângeorzan, Laurențiu Ciobanu, Magda Ursache, Florin Faifer, Ioan Holban ș.a. Datorită prezenței în conducerea revistei a doi oameni de teatru, Nicolae Barbu și Ștefan Oprea, la care se adaugă, din redacție, Al. I. Friduș și, din afara redacției, Constantin Paiu și Val Condurache, critica dramatică este un segment reprezentativ al publicației. Aproape nu există spectacol din teatrele din Moldova (multe și din restul țării) care să nu fie comentat cu probitate. De asemenea, se evidențiază numeroasele dezbateri pe teme teatrale, de literatură, arte etc. În afară de preocupările culturale, **C.** acordă atenție științelor, istoriei, politicii. Traducerile sunt, înainte de 1990, sporadice și fără un program anume (Isaak Babel, Ray Bradbury, Jorge Luis Borges, Yasunari Kawabata, George Orwell, Saint-Exupéry ș.a.), pentru ca, în noua serie să devină evident un proiect bine gândit al deschiderii spre spații culturale dintre cele mai diverse. Este interesantă „Cronica în imagini", un ansamblu de fotografii de arhivă din bogata viață literară, politică, științifiică, artistică a Iașilor. Mai cu seamă la „Salonul literar" se publică adevărate fișe de dicționar, portrete detaliate ale unor autori contemporani consacrați, de regulă cu prilejuri aniversare: Ana Blandiana, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Adrian Popescu, Lucian Vasiliu, Valentin Tașcu, Emil Nicolae, Ion Stratan, Aura Christi, Ioan Țepelea, Cristian Simionescu, Ioan Moldovan, Leo Butnaru și alții. Frecvent sunt realizate contacte strânse cu literatura din Republica Moldova. Anchetele, „Convorbirile «Cronicii»", mesele rotunde dau măsura participării la problemele majore ale timpului. Nu este neglijat nici sectorul social, revista fiind prezentă în numeroase locuri de interes din Moldova, prin reportaje, dezbateri ș.a.m.d. Implicația politică a revistei până în decembrie 1989 a fost cea impusă în întreaga țară, editorialele și unele luări de cuvânt aparținând fără abatere festivismului și triumfalismului epocii. După 1989, **C.** devine însă o adevărată revistă de cultură cu deschidere națională și universală. *V.T.*

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI (1661–1729), cronică oficială, redactată în limba română, la îndemnul și în timpul primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726-1729), numită și *Cronica anonimă ghiculească* sau *Pseudo-Amiras*. Teza paternității anonime a scrierii, susținută de M. Kogălniceanu (primul ei

editor), Al. Piru, Ariadna Camariano-Cioran și Dan Simonescu, nu reușește să infirme atribuirea textului, de către I.G. Sbiera, N. Iorga, C.A. Stoide și, cu solide argumente filologice, de N.A. Ursu, lui Alexandru Amiras, în mod cert traducător al cronicii în grecește la Iași, în 1729. Prima parte, compilativă, corespunzătoare perioadei 1661-1726, prelucrează în spirit oficial, dar cu adaosuri originale, tradiția orală și cea istoriografică din *Cronica anonimă racovițeană* și dintr-un presupus „izvod al Costăcheștilor", atribuit lui Ștefan Pădure. Partea originală a cronicii se inspiră din cea a lui Radu Popescu pentru genealogia encomiastică a Ghiculeștilor și pentru unele domnii muntene. În mod inedit, textul încorporează documente oficiale orientale traduse de Amiras. La rândul său, letopisețul este unul dintre izvoarele unei compilații anonime păstrate în limba greacă, numită *Cronica Ghiculeștilor*, referitoare la istoria Moldovei dintre 1695 și 1754.

Cronica urmărește, într-o succesiune evenimențială și portretistică, domnitorii pământeni și fanarioți, relațiile lor cu boierimea autohtonă și cu noua clientelă adusă de la Țarigrad. Figură întunecată, Gheorghe Duca, „prea vrăjmaș și plin de toată răutatea", asuprea cu „dăjdii" deopotrivă norodul și boierimea – lezare a privilegiilor, aspru sancționată. Precis consemnată, răscoala lui Hâncu este urmărită în toate fazele și dedesubturile ei: lupta de la Ciric, tergiversările lui Duca pentru a o înăbuși cu ajutor turcesc, complicitatea boierilor de la Iași cu cei răzvrătiți, trădați chiar de conducătorul lor. Vremea lui Constantin Duca, ginerele lui Constantin Brâncoveanu, ce întreținea „cu multă cheltuială" grecii (seimenii) aduși de la Țarigrad, este tulburată de nemulțumirile boierilor Gavrilițești. Mihai Racoviță, lăudat la început pentru că era „nemăreț și cinstitoriu" cu boierimea „de țară", cade curând în dizgrația cronicarului. Nicolae Mavrocordat, înfățișat favorabil pentru că era unchiul lui Grigore Ghica, dar și „cărturar mare", face reforme în învățământul epocii și dă scutiri fiscale boierimii și clerului. Lui Dimitrie Cantemir, apreciat pentru cultura și buna cunoaștere a vieții turcilor, cronicarul nu-i dezaprobă politica orientată spre Petru cel Mare. Cronica, antiracovițeană, îl încondeiază pe Mihai Racoviță, ce împărțea dregătoriile rudelor, era rău platnic și lacom de bani, pe care îi storcea prin înscenarea de procese. Cronicarul este martor ocular al războiului purtat cu nemții, în 1716-1717, urmat de molime, foamete și înăsprirea birurilor, inventariate tipicar și cu obidă. Pentru protectorul său, Grigore Ghica, autorul recurge la o înșirare encomiastică de calități: bun judecător și milostiv cu familia predecesorului său, politician abil în conflictele cu tătarii, spirit înnoitor în acțiunile sale culturale și edilitare, ce dădeau strălucire Curții princiare. Guvernarea lui „ca o lumină au străluminat, plină de bucurie". Cronica rămâne o mărturie bogată în date istorice, politice și sociale (despre starea populației și fiscalitate, despre viața comercială din târguri ș.a.). Valoarea literară a textului provine din bogăția portretistică, din narațiunea colorată și claritatea stilistică. Traducerea grecească a cronicii, făcută de Amiras, a fost transpusă în franceză de Nicolas Génier, în 1741.

Ediții: *Cronica anonimă a Țării Moldovei care se începe de la domnia lui Istrati Dabija Vv. și se sfârșește cu domnia lui Grigore Ghica Vodă cel bătrân (1662-1735)*, în *Letopisețele Țării Moldovei*, III, publ. M. Kogălniceanu, Iași, 1852, *85-174*, în *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, III, publ. M. Kogălniceanu, București, 1874, *99-180*; *Cronica anonimă a Moldovei. 1661-1729*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1975.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *381-391*; Piru, *Ist. lit.*, I, *386-390*; *Ist. lit.*, I, *592-596*; *Dicț. lit. 1900*, *244-245*; N.A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997, *160-181*. *A.Sm.*

CRONICA ANONIMĂ RACOVIȚEANĂ (Letopisițul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. până la a triea domnie a lui Mihai Racoviță Vv.), cronică scrisă în Moldova în secolul al XVIII-lea, ce relatează evenimentele istorice în continuarea letopisețului lui Miron Costin. Este o compilație alcătuită de doi autori anonimi: un admirator al boierului Ioan Buhuș, prezentând istoria Moldovei dintre 1661 și 1705 (acest text este cunoscut și sub numele de *Cronica buhușească*), și un cronicar de Curte al lui Mihai Racoviță, căruia îi aparține a doua parte (1705-1729). Nicolae Mustea, al cărui nume este legat de titlul cronicii, cunoscută în istoriografie și ca letopisețul *Pseudo-Muste*, este doar copistul textului. Prima parte, ce cuprinde o expunere relativ obiectivă și imparțială a evenimentelor, începe cu domnia lui Eustratie Dabija, devenit domn oarecum împotriva voinței sale, prin intervenția la Poartă a unuia dintre intriganții boieri Ruset. Îi urmează la domnie Gheorghe Duca, grec venit în Moldova pe vremea lui Vasile Lupu, când era simplu ucenic la „dugheană la abăgerie". În cea de a doua domnie a lui Duca izbucnește o răscoală; înspăimântat, cronicarul vede în ea o „adunătură nebună" a orheienilor și a lăpușnenilor conduși de Hâncu și Durac serdarul, care ajung a ataca la Iași Curtea domnească. Hatmanul Buhuș este eroul principal, ca învingător, în episoadele despre luptele moldovenilor cu nemții la Suceava și la Cetatea Neamț. Calitățile de povestitor ale cronicarului unesc simplitatea, reținerea calmă cu accentele de durere, provocate de împrejurări istorice dramatice. Partea a doua, de o altă factură, are în centrul interesului pe domnitorul Mihai Racoviță, urmărit în cele trei domnii alternative ale sale. Domn plin de calități și popular cu supușii, cum îl prezintă letopisețul, el nu este scutit de intrigile la Poartă ale lui Constantin Brâncoveanu, ale cărui manevre aduc în scaunul Moldovei când pe Antioh Cantemir, când pe Nicolae Mavrocordat, figuri contrastante, ce pun în evidență și mai mult meritele celui admirat. Fire slabă, depărtat de grija țării, Antioh Cantemir își petrece vremea la vânătoare, iar tronul și-l păstrează prin obedienta totală față de turci. Nicolae Mavrocordat, a cărui domnie este prezentată în cele mai întunecate culori, se înconjoară numai de greci, folosind tălmaciul pentru a se înțelege cu oamenii țării, și persecută boierimea moldoveană. Un rol nefast are sfetnicul de credință al lui Nicolae Mavrocordat, grecul Spandoni, „un blestemat", care trăiește din colportaj și intrigi. În a treia domnie a lui Mihai Racoviță sunt prezentate faptele de bravură ale domnitorului:

luptele cu austriecii de la mănăstirile Cașin și Mira, incursiunea în Ardeal, ciocnirile cu tătarii. Cronicarul urmărește succint și evenimentele din Țara Românească, legate de domnia și sfârșitul tragic al lui Brâncoveanu, încheind cu lamentația asupra deșertăciunii lumii. Sunt consemnate, de asemenea, momente istorice externe: lupta lui Petru cel Mare cu suedezii, tratatul încheiat de țar cu Dimitrie Cantemir, considerat de cronicar un act „nesocotit". Sfârșitul cronicii este consacrat domniei lui Grigore II Ghica, domn ce aducea îmbunătățiri sociale (reducerea birurilor) și culturale (deschiderea unor școli). Valoarea literară a letopisețului se susține prin portretistica bogată și prin caracterul memorialistic al multor pasaje.

Ediții: *Letopisițul Țării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. până la a triea domnie a lui Mihai Racoviță Vv.* (publ. N. Bălcescu și A.T. Laurian), „Magazin istoric pentru Dacia", III, 1846; ed. în *Letopisițile Țării Moldovii*, III, publ. M. Kogălniceanu, Iași, 1852, *7–80*, în *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, III, publ. M. Kogălniceanu, București, 1874, *3–95*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *179–191*; Constantin Giurescu, *Introducere* la *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir. 1661–1705*, București, 1913; Lăudat, *Ist. lit.*, I, *301–311*; Piru, *Ist. lit.*, I, *366–370*; Ursu, *Memorialistica*, *194–195*, *203–204*; *Dicț. lit. 1900*, *246*. *A.Sm.*

CRONICA ARTISTICĂ ȘI LITERARĂ, revistă apărută la Iași în 1918. Este o publicație de factură tradițională, cu elemente de perspectivă înnoitoare (eclectism de tranziție între epoci literare), orientată împotriva romantismului convențional al secolului al XX-lea (Biblioteca Academiei Române deține doar numărul 11, din 14 februarie 1918). Directorii publicației sunt Dinu Dumbravă și Mihail Sorbul. Din editorialul semnat de Sorbul reiese că este necesară o literatură înaltă, pe măsura istoriei ce este în facere și scriere: „Istoria are astăzi la îndemână toate mijloacele de înregistrare. Cu epica e ceva mai greu. Înainte de toate îi trebuie un talent [...] ce va trebui să se dezbare de acel romanticism și exces de lingvistică, care, în mare parte, au copleșit literatura română, reducând-o, în cele mai multe cazuri, la tirade. Prefaceri sociale, prefaceri artistice. *Adevărul* și *Realitatea*. Nici că se poate două muze mai darnice în inspirație." În cuprins, cu caracter de rubrici fixe, există „Societățile dramatice", unde disimulat sub inițialele D. Db. (Dinu Dumbravă), este laudativ la adresa celor trei societăți dramatice de la București, Iași și Craiova „pentru munca cea mare de regenerare morală" și pentru „influența hotărâtoare asupra spiritului publicului", „Însemnări de la premiere", semnată de același Dinu Dumbravă, cu o cronică la *Trandafirii roșii*, poem dramatic de Zaharia Bârsan, precum și „Noutăți artistice" (concerte, spectacole de teatru). Apar poezii de Șerban Bascovici, Al. Stamatiad și o comedie lirică, *Serenada din trecut*, a lui Mircea Rădulescu. O piesă în proză îi aparține lui J.H. Rosny-Aîné: *Dragoste etruscă. Roman antic.* *M.Pp.*

CRONICA DOMNIEI LUI MIHAI VITEAZUL (Istoria lui Mihai Vodă sin Pătrașco Vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creștinătate), cronică scrisă între 1602 și 1608, inclusă în *Letopisețul cantacuzinesc*. În cancelaria domnească a lui Mihai Viteazul, marele logofăt Teodosie Rudeanu (fratele Simei, cea care a dictat cuvintele ca de cronică de pe piatra de mormânt a soțului ei, Stroe Buzescu) scria — în slavonă sau poate în română —, sub supravegherea voievodului însuși, o *Istorie* a faptelor acestuia. Din păcate, din această *Istorie* nu au ajuns până la noi decât forme parțiale și prelucrate: la Baltazar Walther, la Szamosközy (prin Petru Grigorovici Armeanul), în memoriile adresate de domnitor unor participanți la Liga Sfântă. Deși nu toți istoricii literari sunt de aceeași părere, varianta preluată de *Letopisețul cantacuzinesc* în secolul al XVII-lea reprezintă, probabil, o prelucrare venită din familia Buzeștilor. O crâncenă rezistență antiotomană animă *Cronica domniei lui Mihai Viteazul* (în forma transmisă de *Letopisețul cantacuzinesc*). După câteva decenii de certuri fie între diferitele familii boierești, fie între boieri și domni, turcii considerau că încercarea de a instaura un pașalâc în Țara Românească se putea repeta, susținută de infiltrarea lor economică anterioară. Răspunsul dur al lui „Mihai Vodă sin Pătrașco Vodă" a stârnit în sud-estul Europei un neliniștitor ecou. În timpul lui, istoriografia are menirea de a-i face cunoscute bătăliile în fața aliaților din Liga Sfântă, de la care solicita, zadarnic, ajutor. Există o vădită ruptură între atitudinea fraților Buzești față de voievodul Mihai la începutul domniei acestuia (când aderarea celor trei boieri la acțiunile acestuia merge până la sacrificiul vieții, așa cum sunt gata să o facă în anul 1598 în lupta din „șesul Diiul" — Vidin) și atitudinea de la sfârșitul domniei (când Buzeștii nu-i mai stau alături). În finalul cronicii, Mihai este acuzat că și-a înălțat „sfatul și mintea de om neînțelept" și nu s-a plecat poruncilor împăratului Rudolf, dar nu se poate preciza cui îi aparține acest fragment, redactat, probabil, după moartea voievodului. În cuprinsul cronicii, admirația pentru Mihai, care acționează „cu atâta vitejie și cu atâta înțelepciune", răzbate din fiecare rând. Către Sigismund Báthory (cu totul diferit de Ioan Zápolya, predecesorul său, prezent în *Cronica despre Radu de la Afumați*) se îndreaptă în schimb o ironie disprețuitoare și plină de tristețea gândului că de la un asemenea om trebuia să se ceară armată de sprijin. Atât Mihai, cât și Aron Vodă și chiar Ștefan Răzvan, în consens cu o bună parte din „țară", înțeleg că de turci, „într-alt chip nu [se] vor putea izbăvi [...], numai cu bărbăția să rădice sabie asupra vrăjmașilor", „nevoindu-se [...] foarte tare pentru creștini" (deci pentru întreaga Europă). Sigismund Báthory, în pofida promisiunilor, acționează mereu nesăbuit. Ambițiile lui se rotesc în jurul încercării de a-l face pe Mihai „să fie mai mic și ascultătoriu de poruncile lui și să-i oprească țara cu tot venitul" și, chiar în ajunul luptei de la Călugăreni, îi stă gândul la nuntă și la „daruri scumpe". Până la urmă, incapabil să răspundă nevoilor vremii, cere să se retragă undeva în liniște, pentru ca — în pripă — să se răzgândească și să se reîntoarcă, nedorit, la domnie. Ironia cronicarului nu îl iartă. Urmările nefaste ale lipsei de măsură și de judecată corectă le constată cronicarul cu amărăciune și în finalul bătăliei de la Eger (1598): „Și vrea fi fost dobânda și izbânda creștinilor. Iar

creștinii nu să știură cumpăta, ci să dederă a jăhui. Deci pentru multă lăcomie a avuției, ei își puseră toți capetele. [...] O, amar mare! Că văzând turcii atâta netocmeală întru creștini, pentru lăcomiia lor, curând să întoarseră procleții de turci asupra lor și [...] fu moarte mare". Astfel de comentarii nu apăruseră în istoriografia secolului al XVI-lea, unde, deși mentalitatea era aceeași, domina concizia în formularea informațiilor. Ele precedă însă considerațiile mai ample din *Cronica lui Matei Basarab*. Din războaie se reținu numai liniile mari ale înfruntărilor, nu localizările minuțioase, nici datările exacte sau mișcările detaliate de trupe. Dar, spre deosebire de cronicile precedente, nu se mai spune doar „au biruit" sau „au fost biruiți". Descrierea bătăliei de la Călugăreni (și asemenea ei mai sunt câteva) transmite esențialul cu o admirabilă sobrietate de mijloace. Peste două secole și jumătate, Nicolae Bălcescu va înțelege pe deplin valoarea relatărilor concise și pline de forță evocatoare din vechea cronică. Admirația și rolul de îndreptar atribuit, în vremea lui Mihai Viteazul, figurii lui Alexandru Macedon au fost remarcate de N. Iorga. În *Cronică...* (ca și în poemul lui Stavrinos) apare un pasaj scris, probabil, sub influența cărții populare. După ce pierde lupta de la Sibiu, Andrei Báthory („Oh, nepricepută minte omenească!"), „fugi pân codrii Ciucului, și acolo rătăci și umblă oarecâtăva vreme rătăcit și nemâncat, pân îl birui foamea și nimeri la niște păcurari, unul săcui, altul muntean". Prefăcându-se a-l ajuta, ciobanul secui încalcă legea ospeției și-l ucide. Apoi, cu nădejdea de a obține o răsplată bună, îi duce voievodului Mihai capul cardinalului ucis. Indignat de gestul trădătorului (deși Báthory îi era dușman), „Mihai vodă zise de tăe capul păcurariului, altul așa să nu mai facă". Atitudinea lui Mihai nu poate fi atribuită neapărat influenței *Alexandriei*, ci se încadrează pedepselor aplicabile supusului „hiclean domnului său". Mai puțin puse – de obicei – în practică, asemenea comportări exemplare au mai apărut totuși: Petru Rareș procedează la fel cu ucigașii lui Ștefan Lăcustă și Alexandru Cornea (după cum spune Nicolae Costin), iar Alexandru Iliaș (nepotul de fiu al lui Rareș), cu ucigașii lui Gaspar Graziani (după cum relatează Miron Costin). În *Cronica... Viteazul*, modalitatea povestirii amintește însă neîndoielnic întâlnirea dintre Alexandru cel Mare și cei doi „boieri" ce-și uciseseră stăpânul fugărit, pe Darius. Despre sfârșitul *Cronicii...* s-a scris mult și contradictoriu. În stadiul de acum al cercetărilor se pot deslușI mai multe variante distincte, redactate fiecare în alt timp și din alt punct de vedere, păstrate în tipuri diferite de

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia (cromolitografie)

manuscrise. Toate aceste variante recurg, pentru evenimentele de la Câmpia Turzii, la poemul lui Stavrinos (din a cărui traducere diverși copiști iau părți diferite) și continuă unele cu *Povestea lui Simion Vodă* (personajele principale sunt tot Buzeștii), altele direct cu un rezumat după Matei al Mirelor.

Ediții: *Istoria lui Mihai Vodă sin Pătrașco Vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creștinătate,* în *Istoria Țării Românești (1290–1690). Letopisețul Cantacuzinesc,* îngr. Constant Grecescu și Dan Simonescu, București, 1960, *54–79; Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeștilor),* LRV, I, *85–114; Cronica lui Mihai Viteazul,* îngr. și introd Dan Zamfirescu, București, 1981.

Repere bibliografice: Ion G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714,* Cernăuți, 1897, *168;* N. Iorga, *Cronicele muntene,* București, 1899, *48–49;* N. Iorga, *Faze sufletești și cărți reprezentative la români cu specială privire la legăturile „Alexandriei" cu Mihai Viteazul,* AAR, memoriile secției istorice, t. XXXVII, 1914–1915, 545–605; Iorga, *Ist. lit. XVIII,* II, *605–609;* Cartojan, *Ist. lit.,* I, *85–88;* Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), *314–315;* Dan Simonescu, *Cronica lui Baltasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane,* „Studii și materiale de istorie medie", 1959; Chițimia, *Probleme, 145–158;* Piru, *Ist. lit.,* I, *47;* Panaitescu, *Contribuții, 412–418; Ist. lit.,* I, *274–277;* Ivașcu, *Ist. lit.,* I, *118–120; Dict. lit. 1900, 247;* Dan Zamfirescu, *Contribuții la istoria literaturii române vechi,* București, 1981, *383–459;* Velculescu, *Scriere, 58–65;* Cătălina Velculescu, *Din nou despre „Cronica paralelă" și „Letopisețul cantacuzinesc",* RITL, 1994, 3. *C.V.*

CRONICA LITERARĂ, revistă de cultură apărută la Constanța lunar, din ianuarie până în noiembrie 1937, cu scopul promovării fenomenului literar local. Prim-redactor: Mihai Andriescu. Director: Mihai Arbore. Semnează proză Mircea Pavelescu, Alexandru Gherghel, Mihai Arbore, Eleonora I. Predescu-Nour, N. Papatanasiu, Em. Papazissu, Dumitru Olaru, Pericle Martinescu, Ion Marin Sadoveanu, George Danubia (George Dan), Adrian Maniu, Al. Bătrânu, Clement Vornicu, Ion Lolu, Leontin Iliescu ș.a. Cu poezie sunt prezenți Ion Ceaușu, George Rateș, D. Stoicescu. Aici Al. Gherghel semnează evocarea *În preajma lui Macedonski,* Marcel S. Panaitescu analizează *Cazul Mircea Eliade,* iar un F.V. scrie despre *Țara lui Aron Cotruș.* Multe materiale sunt dedicate Dobrogei și locuitorilor ei. N. D. Mincev traduce din Fani Popova Mutafora (*Femeia cu rochie albastră*). *M.Pp.*

CRONICA MOLDO-GERMANĂ (Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu voievod al Țărilor Moldovei și Valahiei), redacție, transmisă într-un codex german medieval, a primei cronici oficiale a Moldovei; derivă, ca și variantele slavone, din protograful conceput la curtea lui Ștefan cel Mare și se referă la evenimente petrecute între anii 1457 și 1499. Aflat la München în 1911, la Bayerische Staatsbibliothek, textul se publica, grație lui Olgierd Górka, la Cracovia, la începutul anilor '30 ai secolului trecut, apoi la București, tradus de Irmertrand Briebrecher și Emil Biedrzycki, spre mijlocul deceniului al patrulea; alte ediții ale cronicii apar în următorul interval sub semnătura lui I.C. Chițimia și, respectiv, P.P. Panaitescu. Legat de autor și destinația acestei cronici, s-au formulat și mai persistă opinii divergente. E îndeobște acceptat că redactarea s-a făcut la Curtea din Suceava și că ar aparține unui sas, fidel al voievodului, cunoscător al analisticii de cancelarie, din care s-ar fi inspirat în parte. Górka forța, în treacăt, identificarea anonimului redactor cu Hermann (Hărman), pârcălab de Cetatea Albă, în timp ce I.C. Chițimia va pleda pentru prezența unui interpolator (polon) și existența unui intermediar latin. Se mai consideră că, la începutul veacului al XVI-lea, scrierea ar fi servit drept carte de recomandare solilor Ulrich și Antonie, trimiși în Occident în căutarea unui medic pentru Ștefan. Ajunși la Nürnberg, cei doi sunt la un pas de a-și finaliza demersul (oprirea în orașul bavarez fiind confirmată și în documente: februarie 1502), dar misiunea eșua ulterior (s-a presupus că emisarii pier pe drumul de întoarcere, la fel și temerarul doctor Klingesporn, ce își asumase riscul călătoriei spre Moldova). Mai blândă se arată soarta cronicii: faptul că umanistul, medic și istoric, Hartmann Schedel, atras de manuscrisul „moldo-vlah" își comanda, expeditiv, o copie (datată aprilie același an) a însemnat salvarea de la dispariție a textului. Complementară versiunilor slavone menite circulației locale, în varianta Bistrița și Putna, redacția germană a cronicii Moldovei pune în centru faptele eroului și cariera omului de arme – un Ștefan demn, activ, strateg, perseverent, apt de refaceri și de replieri fulgerătoare – într-o tratare unitară și structurată epic. Textul, ce poate fi citit și ca un breviar de artă militară, abundă în detalii privind asedii și fortificații de cetăți, muniție și tactici militare, durata unor bătălii sau efectivele ce se confruntă. Statura voievodului, ca principe și cavaler creștin, se desenează auster într-un peisaj predominant cazon. Succesiunea episoadelor, dinamică, imprimă ritm relatării. Cronica furniza, de altfel, și primele, succinte „povestiri", reiterate de scrisul istoriografic. După o luptă pe Siret aparent pierdută, Ștefan „zace" o dimineață „printre morți", până spre prânz, când e recunoscut de un boier „venit călare", cu numele de Purice. Momentul, consemnat de cronicar în felul său concis, supravegheat, a inspirat și versiuni orale, cu personaje mitizate mai târziu, „tradiția" rescrisă de Ion Neculce devenind faimoasă și sursa unor prelucrări în romantism. Alt episod, plin de tensiune dramatică, ca scos din cartea lui Heliodor, surprinde aventura tinerilor patricieni răpiți de turci după asediul Caffei (1475), salvați apoi, și navigând pe mare până la Chilia, unde sunt luați sub protecție de Ștefan. Domnul Moldovei îi tratează ca pe oaspeți la Suceava și, în pofida presiunii Porții ce își reclamă insistent captivii, îi ajută să se repatrieze, călăuzindu-i cu prudență „prin Țara Ungurească".

Ediții: *Cronica scrisă pe scurt a lui Ștefan, din mila lui Dumnezeu voievod al Țărilor Moldovei și Valahiei,* tr. Irmertraud Briebrecher și Emil Biedrzycki, în Olgierd Górka, *Cronica epocei lui Ștefan cel Mare (1457–1499),* București, 1937; ed. în I.C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel,* București, 1942, *33–70;* ed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de Ion Bogdan,* îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, *24–37.*

Repere bibliografice: N. Iorga, *Noua cronică germană a lui Ștefan cel Mare, descoperită de d. Olgierd Górka,* „Buletinul Comisiei istorice a

României", 1930, *185–195*; Olgierd Górka, *Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego (1457–1499)*, Cracovia, 1931; Cartojan, *Ist.lit.*, I, *30–38*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *52–63*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *73–75*; G. Mihăilă, *Epoca lui Ștefan cel Mare*, LRV,I, *26–41*; *Ist. lit.*, I, *258–264, 279*; Piru, *Ist. lit.*, I, *19–24*; Panaitescu, *Contribuții, 71–73, 125–153*; Chițimia, *Probleme, 29–89*; Șt. Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicț. lit. 1900, 248–249*; Velculescu, *Scriere, 7–26*; Sorohan, *Introducere, 52–56*. *R.Ș.*

CRONICA MOLDO-POLONĂ (Descrierea cronicii despre Țara Moldovei și despre domnii ei, cum au venit mai întâi românii în Țara Moldovei și cine a fost primul lor domn sau voievod, de la anul întâi de la facerea lumii 6860, iar de la nașterea Domnului 1352), versiune, transmisă în limba polonă, a cronicii scrise la Curtea lui Ștefan cel Mare, precum și a analelor ulterioare. Oferă informații prelucrate după letopisețul oficial (o variantă înrudită grupei de manuscrise de la Putna) pentru un interval cuprins între 1352 și 1552, de-aici încolo până la final (1564), un narator mai liber și mai implicat în relatare luând ca sursă mărturiile contemporanilor. Cu un suport real în derularea faptelor istorice e devansarea, numai în redacția polonă, a datei privitoare la descălecat; în plus, textul include două paragrafe cu referire la organizarea statului (dregătorii, oștire, judecăți și împărțirea în ținuturi a Moldovei, în secolul al XVI-lea). După un manuscris descoperit de istoricul K. W. Wójcicki și publicat în 1844, la Varșovia, în seria „Vechi scriitori poloni", B. P. Hasdeu traduce cronica în românește (în „Arhiva istorică a României"). Alte ediții — și transpuneri — aparțin lui I. Bogdan și, respectiv, P. P. Panaitescu (ambii uzând de copii inedite, mai complete și mai apropiate arhetipului pierdut). Atribuită inițial unui Aug. Aichinger, german sau polonez de origine germană ajuns, se pare, în serviciul lui Alexandru Lăpușneanu, aceeași redactare era pusă mai insistent, apoi, pe seama lui N. Brzeski, secretar al lui Sigismund II August al Poloniei și călător prin Țările Române, cu o solie diplomatică, spre Poartă. Câteva luni ambasadorul leah, fiind reținut la Iași din rațiuni obscure sau dintr-un capriciu al imprevizibilului Lăpușneanu, ar fi avut răgaz să consulte și o transcriere a cronografelor autohtone (eventual de a copia sau, mai probabil, de a-și comanda „extrasul"). Altfel, retușurile ce survin sub pana (încă) anonimului traducător („rescrierea", în cazul unor contexte favorabile, ori ocultarea altora, ce stânjenesc) sunt, previzibil, în profitul conaționalilor poloni; de-aici și câteva izbucniri ironice, polemice ce contrastează cu stereotipia cronicii.

Ediții: *Descrierea cronicii despre Țara Moldovei și despre domnii ei, cum au venit mai întâi românii în Țara Moldovei și cine a fost primul lor domn sau voievod, de la anul întâi de la facerea lumii 6860, iar de la nașterea Domnului 1352*, publ. și tr. B. P. Hasdeu, în „Arhiva istorică a României", t. III, 1867; ed. în Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenești până la Ureche*, București, 1891; ed. în Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, București, 1895, *103–137*; ed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P. P. Panaitescu, București, 1959, *164–187*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri, 302–315, 346–372, 398–406*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *158–160*; Minea, *Letopisețele, passim*; Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30–38*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *63–64*; G. Mihăilă, *Epoca lui Ștefan cel Mare*, LRV, I, *26–41*; *Ist. lit.*, I, *258–264, 279*; Piru, *Ist. lit.*, I, *19–24*; Panaitescu, *Contribuții, 71–73, 125–153*; Chițimia, *Probleme, 24–25*; Mihăilă, *Contribuții, 104–163*; Șt. Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicț. lit. 1900, 249*; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1980, *136–165*; Sorohan, *Introducere, 52–56*. *R.Ș.*

CRONICA MOLDO-RUSĂ (Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de când s-a început Țara Moldovei, în anul 6867 (1359), versiune a cronicii scrise la Curtea lui Ștefan cel Mare. Descoperită într-o compilație de texte de redacție est-slavă (așa-numita *Voskresenskaia letopis'*, cu circulație în secolele al XVI-lea și al XVII-lea), această variantă a letopisețului Moldovei transpune, cert, un manuscris preexistent în medio-bulgară și ajuns, cum se consideră, în Rusia, în cursul uneia dintre cele două perioade de domnie ale lui Petru Rareș (1527–1538, 1541–1546). Învederând similitudini cu *Letopisețul de la Putna*, cronica rezumă date după analele autohtone, de la întemeierea țării până la moartea lui Ștefan voievod, al cărui fiu, Bogdan al III-lea, e amintit laconic drept succesor la scaunul Moldovei. Comentatorul inițial și totodată traducător în românește al cronicii a fost slavistul Ioan Bogdan, pus în contact cu sbornicul rusesc prin intermediul celor două ediții ce refac, la Petersburg (în 1793–1794 și, respectiv, 1857), colecția de povestiri istorice strânse cândva spre uzul „pravoslavnicilor" cneji. Antologia, cu vădită aplecare spre mitul întemeietor, rodoslovii și genealogii, rezerva un capitol cronicii Moldovei, probabil nu întâmplător anticipată, în versiunea consemnată astfel, prin două sugestive — tematic și artistic — secvențe narative: legenda, cu valoare eponimă, privindu-i pe frații Roman și Vlah (Vlahata) filtra, în eposul auroral, vizibile ecouri mitizante referitoare la obârșia românilor, în timp ce o tradiție heraldică precum aceea a vânării zimbrului (Dragoș descalecă într-un ținut adamic, răpune fiara și proclamă capul de bour ca însemn al noului voievodat) trimite la un *pattern* cinegetic ancestral, neignorat, ulterior, de marii cronicari.

Ediții: *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de când s-a început Țara Moldovei, în anul 6867 (1359)*, în Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenești până la Ureche*, București, 1891; ed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P. P. Panaitescu, București, 1959, *152–161*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri, 316–320, 346–372*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *160–161*; Minea, *Letopisețele, passim*; *Cartojan, Ist. lit.*, I (1940), *30–38*; *Ciobanu, Ist. lit.* (1989), *64–65*; A. V. Boldur, *Cronica slavo-moldovenească din cuprinsul „Letopisei ruse Voskresenski"*, STD, 1963, 5; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *73–75*; G. Mihăilă, *Epoca lui Ștefan cel Mare*, LRV, I, *26–41*; *Ist. lit.*, I, *258–264, 279*; Piru, *Ist. lit.*, I, *19–24*; Panaitescu, *Contribuții, 71–73, 125–153*; Mihăilă, *Contribuții, 104–163*; Vuia, *Studii*, I, *101–109*; Șt. Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicț. lit. 1900, 249*; Velculescu, *Scriere, 7–26*; Sorohan, *Introducere, 52–56*. *R.Ș.*

CRONICA MOLDOVEI, revistă apărută lunar la Bârlad, în martie–aprilie 1915, la București din mai 1915 până în iunie 1916 și din noiembrie 1918 până în 15 aprilie 1919; în iunie 1916

își modifică titlul în „Revista critică", iar în noiembrie 1918, în „Cartea vremii", suprimând subtitlul „Revistă de cultură generală". Directori sunt A. Ștefănescu (1915–1916) și Alex. Ștefanopol (1918–1919). Publicație modernistă, **C. M.** se bucură de colaborarea constantă a lui G. Bacovia (*Amurg antic, Nervi de primăvară, Epitaf, Poemă în oglindă* – semnată G. Andoni, *Trudit, Lacustră, Pastel, Nocturnă, Interior trist* ș.a.), tipărește versuri simboliste semnate de D. Teleor, Mihai Săulescu, Al. T. Stamatiad și o poezie de Șt. Petică. Din perioada bucureșteană a revistei se rețin colaborările cu poezie ale lui G. Topîrceanu (*De bello... gallico*), Demostene Botez (*Parfum*), B. Fundoianu (*Amurg de toamnă, Înserare*), Perpessicius (*Peisaj progresiv, Margo*) și traducerile în proză făcute de Mircea Florian din *Sonete pentru Laura* de Petrarca. Alți colaboratori: G. Tutoveanu, Gh. Rotică, I. Chiru-Nanov, I. C. Vissarion, V. Demetrius, Agatha Grigorescu, Al. Busuioceanu. *I.H.*

CRONICAR, publicație apărută la Cernăuți, lunar, între decembrie 1943 și septembrie 1944, purtând subtitlul „Îndreptar pentru cultură, literatură și artă". Prim-redactor: Gh. Noveanu. Articolul-program, *Făgăduiala de început*, semnat de Gh. Noveanu, arată că revista va fi călăuzită de două comandamente: „*bunul simț* în atitudine și, în selecția materialului, *calitatea*". Cu poezii sunt prezenți Radu Gyr, Emil Zegreanu, Vasile Bradu, George Todoran, A. Bozaci, C. Bivolaru, Gr. Bugarin, G. Antonescu, Nicolae Tăutu, George Popa, Ernest Gavrilovici, iar proza este semnată de Simion Ghinea, A. Tudor, Doinița Cireșu, Dragoș Tomoiagă. Mai bine reprezentat este sectorul de eseistică, unde se abordează problemele continuității criticii literare (*Titu Maiorescu și E. Lovinescu* de A. Vasiliu), poezia lui Radu Gyr și moștenirea lui Vasile Pârvan (Gh. Noveanu), relația dintre *Tehnică și spirit* (I. Todoran). Pot fi menționate publicarea unui fragment din romanul *Chinuiții nemuririi* de Victor Papilian, a piesei *Colivia cu sticleți* de Paul Constant și a unui eseu al lui Constantin Noica, rostit la radio în noiembrie 1943, *Formă, formare, informare*. Victor Andoniu traduce din Ada Negri. La rubrica „Cronica literară" sunt recenzate cărți de Vintilă Horia, V. Copilu-Cheatră, Grigore Popa, Victor Papilian, Teofil Lianu, Mihail Sadoveanu. Revista mai dispune de o „Cronică a ideilor", de o „Cronică politică" și de „Note și însemnări". *M.Pp.*

CRONICARUL, publicație apărută la București de trei ori pe săptămână între 17 august și 17 noiembrie, apoi zilnic între 19 noiembrie și 31 decembrie 1918. Prim redactor: D. Karnabatt; fondator: Caion (menționat între 19 noiembrie și 2 decembrie, odată cu adăugarea subtitlului „Cotidian politic, teatral, economic"). **C.**, periodic de orientare modernistă, nu conține un articol-program, deschizându-se cu o cronică a lui Caion despre A. D. Xenopol și un interviu al lui D. Karnabatt cu Tony Bulandra. De la numărul 2, articolele de fond sunt semnate de Gala Galaction, Duiliu Zamfirescu, D. Nanu, Ion Dragu, Tudor Vianu și Alfred Moșoiu, cronica literară revenindu-i lui Caion. Colaborează cu versuri Barbu Nemțeanu, Duiliu Zamfirescu (din volumul *Pe Marea Neagră*), Al. T. Stamatiad, Tudor Vianu (*Casa morților*), D. Nanu, iar cu articole și eseuri, Duiliu Zamfirescu (*Poeții*), N. I. Apostolescu (*Învățământul*), Gala Galaction (*Caragiale și arta pentru artă*), D. Cuclin (*Academia și poporul*). Alți colaboratori: V. Demetrius, Paul I. Prodan, C. Râuleț, Ludovic Dauș, Emil Maur, N. Ținc. *I.H.*

CRONICARUL, publicație apărută la București, lunar, cu întreruperi, din februarie 1931 până în aprilie 1932. Director: G. Șt. Cazacu. Articolul-program, *Mai departe*, nesemnat, specifică: „Vom fi conduși de mișcarea artei simboliste, clasice sau moderne, care în calea ei va întâlni accentele durerii, ale fericirii". Revista reunește în paginile ei nume dintre cele mai diverse ca orientare în poezie: G. Șt. Cazacu, Agatha Grigorescu-Bacovia, C. Ionescu-Olt, Ilariu Dobridor, Virgil Huzum, G. Bacovia, V. Demetrius, Dem. Bassarabeanu, Maria Cunțan, Aurel Marin, Ion Focșeneanu, Radu Gyr, Constantin Jaleș, Pan M. Vizirescu, Paul Constant. Este evident că stau laolaltă valoarea și creația întâmplătoare, modernitatea și tradiționalismul cel mai încăpățânat ș.a.m.d. Proză semnează G. Bacovia, S. M. Vizirescu, Lucius Mihăiescu, N. Pora, Al. Cazaban, Neagu Rădulescu. Sectorul critic este mai puțin interesant. Lucian Boz publică studiul *Complexul lui Oedip la Mihai Eminescu*, iar critică de serviciu semnează George Baiculescu, Constantin Orăscu, N. Batzaria, N. Papatanasiu. O prezență mai activă are Paul I. Papadopol, cu un studiu despre Octavian Goga și cu textele de la rubrica intitulată „Cronici". Cronica artistică e susținută de Alexandru Șahighian și Al. Robot, iar Paul Donici se ocupă de revista revistelor. De consemnat numărul 9 din 1932, dedicat în mare parte operei lui Octavian Goga. **C.** este o publicație fără pretenții, care se bazează pe orgoliile unei grupări mai mult amicale decât estetice. *V.T.*

CRUCEANU, Ada D. (4.V.1950, Sibiu), critic literar și traducătoare. Este fiica Letiției (n. Rău), educatoare, și a lui Horațiu Cruceanu, inginer. Face liceul la Sibiu (1965–1969) și este licențiată a Facultății de Filologie a Universității din București în 1973. A fost, succesiv, profesoară, bibliotecară, referent literar la Centrul Județean Caraș-Severin al Creației Populare, consilier teritorial la Inspectoratul pentru Cultură al județului Caraș-Severin, editor. A colaborat la revistele „Orizont", „Contemporanul", „Luceafărul", „România literară", „Familia", „Tribuna", „Steaua", „Convorbiri literare", „Cronica", „Viața românească" ș.a. Este distinsă cu Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România (1992).

A debutat publicistic în „Cibinium" (1967) și editorial cu volumul *Contribuții la presa românească din Banat* (1979, în colaborare cu Gheorghe Jurma). *Radu Stanca – dramaturgul* (1992) este primul studiu dedicat în exclusivitate omului de teatru complet care a aspirat a fi acest reprezentant de marcă al Cercului Literar de la Sibiu – dramaturg, regizor, publicist și cercetător dedicat artei scenice. Valorificând sugestii ale teoriilor despre limbajul poetic caracteristice pentru școlile

formaliste europene din ultima jumătate de secol, **C.** încearcă o apropiere de arta dramaturgului printr-un demers analitic meticulos, care ia în considerare primatul textului, înțeles ca loc geometric al tuturor semnelor ce funcționează, la modul virtual, sub specia poeticului și a poeticității limbajului dramatic. O perspectivă teoretică modernă ordonează *Porunca Fiului* (1997), studiu al scrierilor lui Sorin Titel, raportate mai puțin la contextul prozei unei generații, cât percepute sub incidența barocului, concept cu conotații, pentru **C.**, în zonele ontologicului, antropologiei, psihologiei, esteticii literare, lingvisticii. Din această perspectivă pluridisciplinară, operele analizate pun în criză deopotrivă personajul (scriitura) și psihologia creatorului modern: un text și o lume care își regizează și își trăiesc dramatic sciziunea, fisura. A tradus în limba engleză poeți români contemporani și a transpus în românește din poezia engleză și americană.

SCRIERI: *Contribuții la presa românească din Banat* (în colaborare cu Gheorghe Jurma), Reșița, 1979; *Radu Stanca – dramaturgul*, Timișoara, 1992; *Porunca Fiului. Eseu asupra prozei lui Sorin Titel*, Timișoara, 1997; *Capete de pod sau Despre fețele barocului*, 2001. **Traduceri:** Gheorghe Costea, *Această iarbă a tainei*, postfață Gheorghe Azap, Timișoara, 1994; *Casa Faunului – The Faun's House – La Maison du faune – Haus des Faunus. 40 de poeți contemporani*, îngr. Lucian Alexiu, Timișoara, 1995 (în colaborare); Octavian Doclin, *Climă temperat continentală – Temperate Continental Climate*, postfață Lucian Alexiu, Timișoara, 1995.

Repere bibliografice: Ionel Bota, *Între rigorismul și „fantezia" „noii critici"*, „Timpul" (Reșița), 1992, 225; Adrian Dinu Rachieru, *Ada D. Cruceanu, „Radu Stanca – dramaturgul"*, „Renașterea bănățeană", 1992, 813; Al. Piru, *Teatrul poetic*, „Dimineața", 1993, 28; Cornel Ungureanu, *Corina Ciocârlie, Nicolae Oprea și alți optzeciști întârziați*, O, 1993, 11; Cornelia Ștefănescu, *Dramaturgul*, JL, 1993, 37–40; Mircea Popa, *„Radu Stanca – dramaturgul"*, L, 1994, 9; Geo Vasile, *„Și suntem ultimii coloni ai satului de frontieră"*, LCF, 1996, 11; Carmen Blaga, *Un poet al nordului american*, „Semenicul", 1996, 3; Gheorghe Cramanciuc, *Yoknabanatawpha titeliană*, „Semenicul",1998, 1–2; Victor Cubleșan, *„Porunca Fiului"*, ST, 1999, 5–6; Maria Aron, *Porunca Fiului sau Povara destinului*, LCF, 1999, 10; Marcu Mihail Deleanu, *Reșița filologică*, Reșița, 1999, *86–87*; Ludmila Rotăraș, *„Capete de pod"*, CL, 2001, 12. *L.A.*

CRUCEANU, Mihail (13.XII.1887, Iași – 7.VII.1988, București), poet și prozator. Primul dintre cei șase copii ai Ecaterinei (n. Petroveanu) și ai medicului Mihail Cruceanu, **C.** termină ciclul primar în localitatea natală. Cel secundar însă îl parcurge, din cauza deselor mutări ale familiei, stabilită în cele din urmă la Târgu Jiu, în mai multe orașe: Ploiești, Pitești și în București, la Colegiul „Sf. Sava", unde își trece, în 1906, bacalaureatul. În ciuda peregrinărilor, elevul învață bine, într-un an câștigând concursul „Tinerimei române". Începe să publice devreme, în 1902 apărându-i o proză (iscălită Miluță) în suplimentul „pentru copii" al ziarului „Adevărul", iar în 1904 o poezie în „Revista literară". Încă elev, **C.** frecventează cenaclul macedonskian, ulterior apropiindu-se de cercul lui Ovid Densusianu. În afară de „Viața nouă" a acestuia, mai colaborează cu versuri, proză, note și articole, iscălind și

Grigore Sevastin sau Al. Croitoru (pseudonime la care târziu se va adăuga și Miron Cristea), la „Revista idealistă", „Revista noastră", „Bunul prieten", iar după ce devine student, la „Revista celorlalți", „Conservatorul", „Românul literar și politic", „Insula", „Versuri și proză", „Facla", „Rampa" ș.a. Editorial, debutează cu placheta *Spre Cetatea zorilor* (1912). După ce își ia, în 1911, licența în drept și, în 1913, pe cea în litere, avocat la Târgu Jiu și profesor la Craiova, Râmnicu Vâlcea și Alexandria, **C.** își diminuează activitatea literară. Numele îi mai apare doar în „Sărbătoarea eroilor", „Noi pagini literare", „Flacăra" și pe coperta volumașului *Altare nouă* (1915). Deși reformat medical, participă la campania din 1913 și, ca translator, la cea din 1916–1917, când se îmbolnăvește de tifos. După însănătoșire se refugiază la Odessa, unde asistă la o provizorie instalare a regimului bolșevic. Atmosfera și relațiile cu unii conaționali implicați în evenimente îl influențează profund, căci întors în țară, poetul, care dă la iveală și o nouă carte, *Fericirea celorlați* (1920), ajunge printre liderii socialiștilor olteni. În această calitate ia parte la congresul din mai 1921, votând pentru afilierea la Internaționala a III-a, fapt pentru care este arestat câteva luni. La congresul următor al Partidului Comunist este ales în comitetul central casier general și i se încredințează direcția ziarului „Socialismul". Poziția sa e totuși marginală, el nefiind, în fond, nici ideolog, nici veritabil activist. În afară de versuri și de proză, strânsă în *Povestiri pentru tine* (1924), **C.** mai semnează, în periodice precum „Gânduri noi", „Viața nouă", „Zorile",

„Proletarul", „Front unic", „Poezia", „Orientări", „Îndreptar" ș.a., articole pe teme culturale ori pedagogice. Limitată la apărarea în instanță a unor comuniști, la însoțirea lui H. Barbusse în vizita sa „de documentare" și la participarea la un congres internațional al „muncitorilor din învățământ", activitatea politică a lui **C.** nu prea justifica închiderea în 1940–1941 în lagărele de la Miercurea Ciuc, Caracal și Târgu Jiu. După august 1944, este numit inspector general în Ministerul Învățământului și în alte comitete și comisii. I se tipăresc un nou volum de versuri — *Lauda vieții* (1945) și două conferințe, apoi, în 1949, devine profesor universitar la catedra în care I. Vitner luase locul lui G. Călinescu. Activ rămâne **C.** și după pensionarea sa, în 1957. El își reeditează poezia și proza, dă numeroase interviuri, colaborează la „Tânărul scriitor", „Gazeta literară", „Contemporanul", „Ramuri", „Luceafărul", „Limbă și literatură", „Viața românească" ș.a. cu articole și însemnări memorialistice, acestea din urmă strânse în volumul *De vorbă cu trecutul...* (1973). Excepționala sa longevitate prilejuiește, de asemenea, repetate sărbătoriri ce-i întreține o oarecare notorietate până la sfârșitul anilor '80.

Întâlnirea, oarecum întâmplătoare, în adolescență cu Al. Macedonski și aceea cu Ovid Densusianu l-au determinat pe **C.** să devină un adept fervent al simbolismului, în favoarea căruia pledează prin articole și comentarii, dar mai cu seamă prin ancheta asupra curentelor literare pe care o întreprinde în 1911–1912 în „Rampa", ca replică la ancheta *Poporanismul*, inițiată de „Luceafărul". Sensibilitatea sa nu este însă nici destul de profundă, nici cu adevărat modernă, încât în primele versuri merge pe drumuri măcar croite, dacă nu și bătătorite de alții. Poemul ce deschide și dă titlul plachetei *Spre Cetatea zorilor* reia motivul infinitei aspirații, în timp ce altele (*Trandafirii galbeni, Buchetul, Garoafa roză*) relevă tehnica și substanța „romanțelor" minulesciene. Un efort de individualizare se constată în *Poemul oglinzilor*, în care însă alunecarea spre expozitiv parnasian și declamație erodează efectul. Aceeași propensiune e vizibilă și în ciclurile „vitrinelor", din *Altare nouă*, și al „străzilor", din *Fericirea celorlalți*, în care mai apar motivul orașului provincial, câteodată în note bacoviene, și accente de satiră socială. Prezent și în aceste cicluri, eroticul, în registrul grațiozității ori al unei inefabile intimități, concurează, în volumul *Lauda vieții*, o robustă bucurie de a trăi, ce-și găsește expresia într-o suită de tablouri agreste. Aici mai apăreau texte (precum *Tu ce-ai făcut?* sau *Pentru pace luptăm*) ce prefigurează șabloanele epocii de după 1945, precum și obosite încercări de a traduce imagistic „sensul" existenței (*Muritor, Convoiul vieții*). Ultimele poezii reiau teme cultivate anterior, într-un ton când jubilant, când elegiac. Poet este **C.** și în bucățile ce compun volumul *Povestiri pentru tine*, fie că ele se prezintă ca schițe fantezist-satirice (*Pălării și capete, Muzeul virtuților*), ca o istorie orientală ilustrând curgerea vieții (*Korisadar*), ca reminiscențe din copilărie (*Copilul blond, La vie*), ca parabole (*În țara viselor, Astfel curge viața*) sau ca veritabile poeme în proză (*Nebuniile vântului, Focul meu vorbește, Frunzele*). Diversificată și îmbogățită astfel, creația poetică a lui **C.** se detașează totuși prea puțin de aceea a confraților din plutonul simbolist. Meritele scriitorului nu sunt amplificate decât în mică măsură de memorialistica sa. *De vorbă cu trecutul...* mai curând decepționează. De la cel direct implicat în importante evenimente literare și politice erau de așteptat mărturii revelatoare. În fapt, puține sunt astfel și ele se circumscriu mai ales vieții literare bucureștene dintre anii 1905 și 1916 și celei craiovene de după primul război mondial. În rest, **C.** urmează cu obedință absolută „linia" partidului. Omisiunile și mistificările, utilizarea deseori a limbajului „de lemn" frapează chiar în raport cu memorialistica altora publicată exact în aceeași vreme.

SCRIERI: *Spre Cetatea zorilor*, Târgoviște, 1912; *Altare nouă*, București, 1915; *Fericirea celorlalți*, Craiova, 1920; *Povestiri pentru tine*, București, [1924]; *Lauda vieții*, București, 1945; *Poezii alese*, București, 1957; *Versuri*, București, 1967; *Al. Dobrogeanu-Gherea* (în colaborare cu Florian Tănăsescu), București, 1971; *Pălării și capete*, București, 1972; *De vorbă cu trecutul...*, București, 1973; ed. București, 1978; *Poeme alese*, Craiova, 1974; *Poeme*, București, 1985; *Lauda vieții*, îngr. și pref. Florea Firan, Craiova, 1987; *Scrieri în proză*, îngr. și pref. Constantin Mohanu, București, 1987. **Traduceri:** Alphonse Daudet, *Scrisori din moara mea*, București, f.a.

Repere bibliografice: Lucilius [Alexandru Macedonski], *O treime de poeți*, „Liga conservatoare", 1905, 6; [Ovid Densusianu], *Mihail Cruceanu, „Spre Cetatea zorilor"*, „Viața nouă", 1912, 8; Trivale, *Cronici, 155–157, 238*; Aderca, *Contribuții*, I, *397–400*; Perpessicius, *Opere*, II, *331–342*, XI, *165–169*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *564–565*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *705*; Valeriu Râpeanu, *Mihail Cruceanu, „Poezii alese"*, GL, 1957, 33; Micu, *Început, 474–475*; Ciopraga, *Lit. rom., 420–421*; Popa, *Dicț. lit. (1977), 176*; Dimisianu, *Opinii, 44–49*; Eugen Constant, *Evocări*, Craiova, 1980, *10–13*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *350*; Firan, *Profiluri, 237–242*; Bălan, *Repere, 111–121*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *736–738*; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. Ioan Popișteanu, București, 1996, *68–69*. *V.D.*

CRUCENIUC, Petrea (29.VI.1917, Plopi — Transnistria — 3.I.1988, Chișinău), poet. A absolvit școala pedagogică din Balta (1934) și un timp a lucrat ca învățător. După ce urmează o școală militară, termină și Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1958). Secretar al Uniunii Scriitorilor din Moldova, a fost și redactor-șef al revistei „Octombrie" (1949–1951) și al gazetei „Cultura Moldovei" (1957–1967). Prima plachetă, *În razele vieții*, îi apare în 1939. În 1942 tipărește în limba rusă *Poezii de pe front*. Revine la limba română cu *Brazde proaspete* (1948). De aici încolo **C.** publică enorm, fără discernământ valoric, peste 50 de alte volume. Defavorabil s-au răsfrânt asupra scrierilor lui supunerea față de dogma ideologică, notația publicistică, exaltarea patetică, limbajul simplist și folosirea mecanică a antitezei. O anumită înnoire a liricii sale se înregistrează în anii '60. Dorind să se elibereze de prolixitate, **C.** apelează la forma fixă a decastihului și la alte forme lirice de mici dimensiuni.

SCRIERI: *În razele vieții*, Tiraspol, 1939; *Brazde proaspete*, Chișinău, 1948; *Diminețile noastre*, Chișinău, 1949; *Cuvântul mamei*, Chișinău, 1951; *Pașii primăverii*, Chișinău, 1951; *Fiii noștri*, Chișinău, 1951; *Mama mea steluță are*, Chișinău, 1952; *Mitrunea Leușteanu*, Chișinău, 1952; *În fața*

Kremlinului, Chișinău, 1952; *Baladă haiducească*, Chișinău, 1953; *Izvorul viu*, Chișinău, 1953; *Cuvântul mamei*, București, 1953; *Lumina noastră*, Chișinău, 1954; *Versuri*, Chișinău, 1954; *Dragoste*, Chișinău, 1956; *Europa azi*, Chișinău, 1957; *Drumuri și gânduri*, Chișinău, 1958; *Versuri alese*, Chișinău, 1959; *Din neam în neam*, Chișinău, 1960; *Noi avem prieteni*, Chișinău, 1960; *O hrincă de soare*, Chișinău, 1961; *Poeme alese*, Chișinău, 1961; *Înflorească visele*, Chișinău, 1962; *Versuri*, Chișinău, 1965; *De vorbă cu lumea*, Chișinău, 1965; *Poartă-ne, vreme*, Chișinău, 1967; *Vâltoarea dorurilor*, Chișinău, 1968; *Multe doine, multe hore*, Chișinău, 1968; *Cu fluierul în stele*, Chișinău, 1970; *Salve*, Chișinău, 1970; *De-a lungul anilor*, Chișinău, 1972; *Neuitarea*, Chișinău, 1972; *Bărbăția fratelui (Carnet vietnamez)*, Chișinău, 1973; *Spic și spadă*, Chișinău, 1974; *Neastâmpăr*, Chișinău, 1975; *Scrieri*, I–II, pref. V. Coroban, Chișinău, 1977; *Omenie*, Chișinău, 1978; *Vecinii*, Chișinău, 1979; *Vasilică*, Chișinău, 1980; *Grai și pâne*, Chișinău, 1982; *Ridicați-vă ca brazii*, Chișinău, 1982; *Despre-o mică pisicuță și un hâtru șoricel*, Chișinău, 1983; *Prin ani cu tine*, Chișinău, 1984; *Vă chem, oameni*, Chișinău, 1986; *Trei feciori*, Chișinău, 1986, *Aduceri-aminte*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Profiluri literare*, Chișinău, 1972, *315–321*; Mihail Dolgan, *Creația lui Petrea Cruceniuc în școală*, Chișinău, 1986. *M.Dg.*

CRUCIADA ROMÂNISMULUI, revistă apărută la București între 22 noiembrie 1934 și 25 decembrie 1936, apoi între 2 și 16 mai 1937, purtând subtitlul „Săptămânal de orientare politică și spirituală". Director: Mihai Stelescu; redactor-șef: Al. Talex. Scopul publicației ar fi de a pune bazele unei organizații politice care să se situeze nici la dreapta, nici la stânga (12/1934). Panait Istrati devine colaborator apropiat al revistei, încercând să tempereze înflăcărarea doctrinară de dreapta a directorului, amenințat de adversari cu asasinarea. În *Scrisoare deschisă către dreapta* (5/1934), Panait Istrati atrage atenția asupra punctului slab al doctrinei concentrate în formula „românismul și antisemitismul":„Dictatura, spune el, e un semn de bătrânețe al organismului social". Prozatorul colaborează cu mai multe articole: *Națiune și naționalism* (7/1935), *Dictatură și democrație* (8/1935), *Răspuns unui dreptist de la „Gândirea"* (11/1935). După apariția unui comentariu elogios despre fascismul italian, însoțit de fotografia lui Mussolini, Istrati îi declară lui Stelescu că își va retrage colaborarea în cazul repetării unor astfel de materiale. Peste câteva săptămâni, **C.r.** anunță că Panait Istrati, bolnav, s-a internat în spital, iar numărul 21 din 1935 este închinat memoriei lui, cu relatarea pe larg a funeraliilor scriitorului. De altfel, Panait Istrati va rămâne în atenția redactorilor revistei: Al. Talex semnează o serie de articole, pe care le va reuni apoi într-o monografie, și traduce în românește prefața romanului *Viața lui Adrian Zograffi* (27/1935), sunt publicate fragmente și scrieri inedite (55/1936). La **C.r.** secțiunea dedicată literaturii beneficiază, uneori, de colaborări menționabile. Semnează versuri Aurel Chirescu, C. Barcaroiu, Cristian Sârbu, Virgil Carianopol, D. Corbea, D. Batova, G. Danubia – sub pseudonimul George Dan; proză scrie Ion Aurel Manolescu, iar cronici literare, Mircea Mateescu. Sunt recenzate cărți de Gib I. Mihăescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Panait Istrati, G. Călinescu, Gala Galaction, Camil Petrescu, Ion Biberi. Câteva comentarii au caracter polemic: Mihail Ilovici îi răspunde lui Cezar Petrescu (5/1934), Mircea Mateescu lui Liviu Rebreanu (52/1936). Louis Barrol traduce în limba franceză *Împărat și proletar* de Eminescu (54/1936). Alți colaboratori: Dem. Bassarabeanu, Emil Vora, Virgil Gheorghiu. *I.H.*

CRUDU, Dumitru (8.XI.1967, Flutura, j. Orhei), poet și dramaturg. Este fiul lui Vasile Crudu și al Mariei (n. Cheptea), agricultori. A început să studieze la Facultatea de Ziaristică a Universității de Stat din Chișinău (1985–1988), a continuat la Facultatea de Filologie a Universității din Tbilisi (1988–1991) și la Facultatea de Filologie a Universității din Brașov.

Este autorul volumelor de poezie *E închis, vă rugăm nu insistați* (1994) și *Falsul Dimitrie* (1994; Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova, al Asociației Scriitorilor din Moldova și al Asociației Scriitorilor din Brașov), unde postmodernismul poate fi întâlnit într-o formulă remanentă, stângace. În a doua carte, **C.** proiectează o „Dimitriadă" antidemiurgică. Falsul Dimitrie este un personaj demonic ce se deghizează în stil Pessoa și încearcă să ridice evenimentul cotidian la proporția de act existențial semnificativ.

SCRIERI: *E închis, vă rugăm nu insistați*, Constanța, 1994; *Falsul Dimitrie*, Târgu Mureș, 1994; *Salvați Bostonul*, Chișinău, 2001.

Repere bibliografice: Emilian Galaicu-Păun, *Dumitru Crudu*, VTRA, 1995, 1–2; Lucian Vasiliu, *Adnotări fulgurante: Dumitru Crudu*, DL, 1995, 17; Al. Cistelecan, *Falsul și adevăratul Dimitrie*, LCF, 1996, 27; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *252, 393*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *472*; Bucur, *Poeți optzeciști*, *54–58*. *M.C.*

CRUDU, Tiberiu (22.VI.1882, Tudora, j. Botoșani – 25.VIII.1952, Botoșani), prozator. Este fiul Mariei și al lui Vasile Crudu, preot. A urmat Liceul „A.T. Laurian" din Botoșani și a absolvit Facultatea de Litere din Iași (1905), luându-și licența în istorie în 1908. A făcut studii de specialitate la Paris (1911–1912) și a fost profesor la școli din Dorohoi și Botoșani, director al Școlii Normale de băieți din Botoșani. A avut funcții de conducere în organizații culturale locale și de educare a tineretului. Experiența participării la două războaie (1913, 1916–1918) este reflectată în scrierile sale. Debutează cu proză la „Arhiva" (1905). Discipol, ca ideologie socială și literară, al lui N. Iorga, **C.** colaborează la „Neamul românesc", „Neamul românesc literar", „Ramuri", „Luceafărul", „Junimea literară", „Făt-Frumos" și la multe periodice din zona sa de activitate. Este secretar de redacție la „Revista Moldovei" (1921–1927), unde publică și versuri (semnate T. Mârza), recenzii, articole culturale și sociale.

Cea mai mare parte a prozelor lui **C.** apărute în periodice a fost adunată în câteva volume și broșuri: *De pe la noi ce-a fost odată* (1925), *Vâltorile vieții* (1926), *Lunatecii* (1929), *Săhăstria Sihlei* (1933; Premiul Academiei Române), *Spre sara lui Sfântu Vasile* (1938). În principal, **C.** narează întâmplări din trecutul sau prezentul satului ori încearcă să resconstituie obiceiuri, legende. Folosind și material folcloric, reușește să păstreze autenticitatea limbajului local și a psihologiei țărănești. Auzită

sau inventată, fabulaţia este destul de bogată, asigurând substanţă epică textelor. Sunt inserate snoave, zicale, strigături, cimilituri şi cântece. Umorul, uneori crud, este susţinut şi de expresiile neaoşe, care dau culoare şi energie stilului. Încântarea şi mândria lui **C.** de a etala firea, isteţimea şi vorbirea personajelor sale atrag simpatia cititorului. În acelaşi mediu rural creşte şi evoluează şi eroina povestirii *Lunatecii*. Rod al unei iubiri romanţioase, dar nefericite între doi tineri fugiţi în lume, ea este urmărită de destinul tragic al părinţilor, care îi alimentează nelinişti şi aspiraţii nelămurite, provocându-i sfârşitul tocmai când era pe punctul de a scăpa de vraja fantasmelor trecutului. Mai important este romanul biografic *Momâia* (1947), în care sunt urmărite viaţa şi faptele unui învăţător rural animat de cultul pentru ţărănime, dăruit cu patimă profesiei sale. Construită pe ideea jertfei de sine, a sacrificiului pentru binele satului, povestea ajunge să demonstreze că exagerarea poate duce la eşec. Dezinteresul faţă de aspectele concrete ale vieţii personale, existenţa aproape exclusivă într-o lume a vorbelor spuse sau auzite fac dintr-un om plin de calităţi o epavă. Percepţia caricaturală pe care oamenii o au în legătură cu acest „idealist" este concretizată în statuia („momâia") pe care satul i-a înălţat-o în faţa şcolii. Ajuns aproape cerşetor la bătrâneţe, personajul este strivit, simbolic, de propria-i statuie. O idee deficitară despre viaţa individuală, neşansa, ingratitudinea şi uitarea semenilor, căderea în deriziune par să anuleze sensul unei existenţe aproape exemplare, sfârşitul fiind mai degrabă un simbol al tragismului destinului celor ce trăiesc pentru alţii. Acţiunea romanului este redusă, ponderea deţinând-o convorbirile, lecţiile, pledoariile şi istorisirile pilduitoare. Scriitura este comună, uneori cu emfaze didactice, dar izbuteşte să transmită căldura unui spirit ataşat profund de ideile sale morale şi melioriste. Broşurile *Consideraţiuni generale asupra politicei germane* (1915), *Ce au fost şi ce pot fi şcolile premergătoare* (1920), monografiile *Şapte ani din viaţa unei şcoli normale. 1919–1926* şi *Botoşanii în 1932* (ambele în colaborare), precum şi manualul *Geografia judeţului Botoşani* (1934), alcătuit împreună cu M. Apostol, sub formă de dialoguri şi mici povestiri, dau o imagine completă a activităţii sale.

SCRIERI: *De pe la noi ce-a fost odată*, Bucureşti, 1925; *Vâltorile vieţii*, Cernăuţi, 1926; *Lunatecii*, Cernăuţi, 1929; *Botoşanii în 1932* (în colaborare), Botoşani, 1932; *Sihăstria Sihlei*, Botoşani, 1933; *Geografia judeţului Botoşani* (în colaborare cu M. Apostol), Botoşani, 1934; *Spre sara lui Sfântu Vasile*, Cernăuţi, 1938; *Momâia*, Bucureşti, 1947; *Cum s-a măritat Măriuca Mandiţei*, îngr. şi pref. Gheorghe Macarie şi Manuela Macarie, Botoşani, 1997.

Repere bibliografice: I. Gr. Oprişan, *„De pe la noi ce-a fost odată" de Tiberiu Crudu*, VL, 1926, 9; Toma C. Spătaru, *Pe urmele lui Ion Creangă*, „Răsăritul", 1926, 8; C.Ş.F. [C. Şaban Făgeţel], *„Lunatecii"*, R, 1929, 4; Eugen Ciuchi, *„Sihăstria Sihlei"*, CL, 1933, decembrie; *Număr închinat domnului Tiberiu Crudu*, „Revista şcolii", 1942, iunie; Leca Morariu, *Tiberiu Crudu*, FF, 1942, 5–6; Al. Lascarov-Moldovanu, *Cărţile amintirii*, I, Bucureşti, 1943, *160–162*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *738–739*. *C.T.*

CRUŞEVAN, Olga (6.VI.1896, Plosca, j. Orhei – 1975, Bucureşti), poetă şi traducătoare. Este fiica Ecaterinei şi a lui Ivan Epaminonda Cruşevan, proprietar al moşiei Pistruieni şi rudă apropiată a publicistului Pavel Cruşevan. A urmat gimnaziul Mariinsk şi Facultatea de Litere la Odessa, continuându-şi studiile la Lausanne şi Bucureşti. Ştia unsprezece limbi. Cu versuri şi schiţe a colaborat la „Pagini basarabene", „Poetul", „Glasul Moldovei", „Gândirea", „Universul literar", „România literară", „Cele trei Crişuri", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a. A mai semnat Olga Cruşevan-Florescu şi Olga Cantacuzino.

C. a cultivat pastelul, înţeles ca peisaj local sentimental, senin şi uşor melancolic. Pământul, sămânţa, conacul, vara şi primăvara se constituie în motive predilecte. Volumele *Crugul anului* (1970) şi *Roata anului* (1973) se doresc „suite bucolice". **C.** a publicat şi versuri în franceză, limbă în care a tradus şi poezii de V. Alecsandri, M. Eminescu, O. Goga, Al. Macedonski, I. Minulescu, St. O. Iosif. Ar fi tradus poeziile lui Shelley în limba franceză, fiind premiată de Academia Franceză, şi ar fi transpus din opera lui Baudelaire în engleză.

SCRIERI: *Crugul anului*, Bucureşti, 1970; *Roata anului*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Boris Buzilă, *Ultimul mesaj al unei poete uitate: Olga Cruşevan*, LA, 1995, 48; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *121–122*; *Femei din Moldova*, coordonator Iurie Colesnic, Chişinău, 2000, *86–87*. D.M.

CUBLEŞAN, Constantin (16.V.1939, Cluj), prozator, dramaturg, poet, critic şi istoric literar. Este fiul Iolandei (n. Pop Zaharonschi) şi al lui Grigore Cubleşan, învăţători. Face şcoala primară în câteva localităţi din zona Munţilor Apuseni, unde se mută odată cu părinţii, apoi liceul la Huedin şi la Cluj, terminată în 1955, unde îl are profesor de limba şi literatura română pe I. D. Sârbu. În 1959 va absolvi Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj, secţia română-rusă. Frecventează Cenaclul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, condus de A. E. Baconsky, şi debutează în 1956, cu poezia *Fluviul*, în ziarul local „Făclia". Semnează apoi mai ales articole de critică literară în „Tribuna", „Steaua", „Luceafărul", „România literară", „Contemporanul", „Scrisul bănăţean", „Ateneu", iar după 1989 şi în „Gazeta de Cluj-Napoca", „Unitatea naţională", „Curierul", „Cetatea culturală", toate din Cluj-Napoca, în „Unu" şi „Al cincilea anotimp" (Oradea), „Poesis" (Satu Mare), „Semne" şi „Ardealul literar şi artistic" (Deva) ş.a. Între 1959 şi 1962 activează ca reporter la Radio Cluj, apoi ca redactor şi secretar general de redacţie la „Tribuna" (1962–1974), redactor-şef al Editurii Dacia (1972–1980), director al Teatrului Naţional din Cluj-Napoca (1980–1988), redactor-şef adjunct al revistei „Steaua" (1988–1999). Din 1991 este şi profesor-asociat la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, secţia teatru, precum şi profesor la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia. În 1982 a obţinut titlul de doctor în filologie, cu teza *Opera literară a lui Delavrancea*.

C. debutează editorial cu volumul de povestiri ştiinţifico-fantastice *Nepăsătoarele stele* (1968), gen în care va continua să scrie, obţinând în 1974 Premiul Uniunii Scriitorilor pentru romanul *Iarba cerului*, interesant nu prin înfruntarea maniheică pe care o propune, cât prin panorama tristă a unui pământ pustiu, cu oraşele abandonate ruinei, muzeu pentru

sentimentali. SF-ul este tratat de **C.** în perspectivă etică, nu inventivitatea tehnică primând, ci destinul omului în univers. Sunt coordonatele pe care se așază romanele *Paradoxala întoarcere* (1978), *Galaxia termitelor* (1993) și nuvelele din *Suflete mecanice* (1992), în care polemizează subtextual cu clișeele „cincizeciste" ale genului, propunând soluții poetice, cu fior de suferință tulbure și stânjenitoare. Scrie literatură pentru copii și tineret, romane cu caracter educativ — *Pensiunea Margareta* (1982), *La foc de tabără* (1989) —, povestiri sentimentale și versuri umoristice pentru cei mici — *Iepurilă Varză Dulce* (I-IV, 1984-1985), *Orașul de cretă colorată* (1986), *Băieți cuminți* (1998). Ca prozator, **C.** se situează pe linia epicii ardelenești, construind romane cu eroi mesianici, angajați în dramaticele confruntări ale lumii contemporane. Astfel, în romanul *Un anotimp pentru fiecare* (I-II, 1985-1986), al cărui subiect este plasat în anii '50, istoria este văzută pe spații mici, autorul citind, fără prea mare acuitate, textul unei epoci controversate. Romanul *Un gotic târziu* (1975) face o atentă analiză a psihologiei feminine, o radiografie a cinismului, fiind plasat în lumea intelectualilor universitari, ca și romanul *Licheni* (1974). Din perspectivă modernă este abordat mitul creației în romanul *Baladă neterminată* (1988). La fel în proza scurtă, nuvelele și povestirile din *Umbra ulmilor tineri* (1976), *Viața și încă o zi* (1980), *Sincere felicitări* (1991). **C.** este un moralist fin, grav și melancolic, un sentimental care își cenzurează impulsurile printr-o prismă etică evidentă. Ca dramaturg, cu piese reprezentate în țară și în străinătate (Polonia, Cehia, Suedia), este adeptul unui teatru de formulă clasică, preluând din atmosfera cehoviană sau din dramele sentimentale ale lui Mihail Sebastian un mod simpatetic de a privi oamenii obișnuiți cu viețile lor lipsite de spectaculozitate (*Provincialii*, 1978, *Camera de hotel*, 1983, *Teme provinciale*, 1987, *Apel telefonic greșit*, 1997). În opțiunile sale își face simțită prezența un romantism întârziat, nostalgic, narațiunile dramatice având un ton intimist, direct, iar omul fiind urmărit cu înțelegere și delicatețe. După 1990, **C.** publică versuri marcate de atitudini reflexive, de melancolie în fața eroziunii implacabile a timpului (*Apropierea iernii*, 1993, *Vârsta amintirilor*, 1995). Aceeași poezie ceremonioasă în care atmosfera contemplativă se conjugă cu meditația existențială se întâlnește în *Lumina din prăpastie* (1996), *Templul de vise* (1999). Adesea versul are un relief stilistic cu rezonanțe clasice.

Domeniul în care **C.** s-a impus este cel al criticii și istoriei literare, unde perspectiva analitică, pătrunzătoare și echilibrată, l-a condus la câteva sinteze de real interes prin unghiul inedit al interpretării unor scriitori clasici sau contemporani: *Opera literară a lui Delavrancea* (1982), *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan* (1993), *Opera literară a lui Pavel Dan* (1999), *Romancierul Rebreanu* (2001). El propune și recitiri incitante ale scrierilor dramatice datorate lui Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Costache Caragiali, B.P. Hasdeu ș.a. (*Teatrul. Istorie și actualitate*, 1979, *Teatrul între civic și etic*, 1983) sau ale prozei lui N. Filimon, A. I. Odobescu, Ion Creangă ș.a., descifrați dintr-o perspectivă diacronică, dar mereu raportați la gustul și orizontul de așteptare al actualității. O contribuție aparte o aduce **C.** în domeniul eminescologiei. În exegezele *Eminescu în conștiința critică* (1994), *Eminescu în perspectivă critică* (1997), *Eminescu în orizontul criticii* (2000), este vădită cumpăna dreaptă a judecății, criticul căutând de fiecare dată a pune în lumină elementul de originalitate al studiilor de eminescologie în raport cu ansamblul cercetărilor în domeniu și pledând pentru un Eminescu mereu înnoit, într-un context larg de universalitate. Volumul *Luceafărul și alte comentarii eminesciene* (1998) este alcătuit dintr-o suită de studii aplicate la poezia, proza și teatrul eminescian, opera lui Eminescu fiind privită ca un întreg. Criticul surprinde relația hermeneutică de la parte la întreg, întrucât el crede că întregul nu poate fi restituit folosind o grilă fragmentaristă, ci numai din perspectiva amplei și coerentei viziuni cosmogonice a lui Eminescu. **C.** a coordonat *Dicționarul personajelor din teatrul lui I.L. Caragiale* (2002) și a îngrijit și prefațat, pentru uz didactic, ediții din operele lui George Coșbuc, Iosif Vulcan, Ioan Slavici, Zaharia Bârsan, Liviu Rebreanu, Gala Galaction, Camil Petrescu, Panait Istrati, Ion Agârbiceanu, Zaharia Stancu, Emil Gârleanu, Victor Papilian ș.a.

SCRIERI: *Nepăsătoarele stele*, București, 1968; *Miniaturi critice*, București, 1969; *Clopotele de apă*, București, 1970; *Aproape de curcubeu*, București, 1972; *Licheni*, Cluj-Napoca, 1974; *Iarba cerului*, București, 1974; *Un gotic târziu*, Timișoara, 1975; *Umbra ulmilor tineri*, Cluj-Napoca, 1976; *Paradoxala întoarcere*, București, 1978; *Provincialii*, Cluj-Napoca, 1978; *Teatrul. Istorie și actualitate*, Cluj-Napoca, 1979; *Recurs la judecata de apoi*, Arad, 1979; *Viața și încă o zi*, București, 1980; *Pensiunea Margareta*, București, 1982; *Opera literară a lui Delavrancea*, București, 1982; *Ispita*, Cluj-Napoca, 1983; *Teatrul între civic și etic*, Cluj-Napoca, 1983; *Camera de hotel*, Satu Mare, 1983; *Iepurilă Varză Dulce*, I-IV, București, 1984-1985; *Un anotimp pentru fiecare*, I-II, Cluj-Napoca, 1985-1986; *Orașul de cretă colorată*, București, 1986; *Teme provinciale*, pref. Ion Vlad, București, 1987; *Baladă neterminată*, Cluj-Napoca, 1988; *La foc de tabără*, București, 1989; *Sincere felicitări*, Cluj-Napoca, 1991; *Suflete mecanice*, Sibiu, 1992; *Galaxia termitelor*, Sibiu, 1993; *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan*, Alba Iulia, 1993; *Apropierea iernii*, Namur (Belgia), 1993; *Eminescu în conștiința critică*, București, 1994; *Vârsta amintirilor*, Cluj-Napoca, 1995; *Lumina din prăpastie*, Timișoara, 1996; *Eminescu în perspectivă critică*, Oradea, 1997; *În oglinzile timpului*, Namur (Belgia), 1997; *Alfabetul glumeț*, Deva, 1997; *Apel telefonic greșit*, Cluj-Napoca, 1997; *Băieți cuminți*, Deva, 1998; *Luceafărul și alte comentarii eminesciene*, Reșița, 1998; *Meridiane lirice*, Cluj-Napoca, 1998; *Caragiale în conștiința critică*, Oradea, 1999; *Opera literară a lui Pavel Dan*, București, 1999; *Templul de vise*, Oradea, 1999; *Eminescu în orizontul criticii*, Pitești, 2000; *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001; *Absent din agora*, Deva, 2001; *Romancierul Rebreanu*, București, 2001. **Antologii:** *Antologia basmului cult românesc*, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Constantin Călin, *Constantin Cubleșan, „Nepăsătoarele stele"*, ATN, 1968, 9; Al. Căprariu, *„Miniaturi critice"*, TR, 1969, 43; Petru Popescu, *„Clopotele de apă"*, VR, 1970, 8; Nicolae Baltag, *Etica vieții, etica muncii*, LCF, 1974, 5; Al. Covaci, *„Licheni"*, F, 1974, 10; Ion Vlad, *Trei prozatori*, TR, 1975, 4; Valentin Tașcu, *„Un gotic târziu"*, ST, 1976, 2; Dumitru Micu, *„Umbra ulmilor tineri"*, CNT, 1977, 4; Liviu Leonte, *Proza lirică și fantastică*, CRC, 1977, 14; Iorgulescu, *Scriitori, 195-196;* Poantă, *Radiografii*, I, *66-68;* Mircea Vaida, *Dialog între epoci*, TR, 1980, 8; Rotaru, *O ist.*, III, 927; Mircea Popa, *Virtuțile romanului frescă*, ST, 1987, 4; Romul Munteanu, *Romanul șantierului*, FLC, 1988, 42; Petru Poantă, *„Baladă neterminată"*, ST, 1988, 10; Cosma, *Romanul*, I, *186-187*; Lucian Chișu, *Haloul de ceață*, L, 1993, 41; Gheorghe Grigurcu, *„Apropierea iernii"*, CNT, 1993, 42; Grigore Scarlat,

„Apropierea iernii", PSS, 1993, 10-11; Alex. Ștefănescu, *„Tarlaua vastă a cooperativei"*, RL, 1994, 35; Teodor Vârgolici, *Un scriitor controversat*, ALA, 1994, 220; Ulici, *Lit.rom.*, I, *428-430;* Al. Pintescu, *„Eminescu în conștiința critică"*, PSS, 1995, 17; Const. M. Popa, *Breviar eminescian*, R, 1995, 3-4; *Dicț. scriit. rom.*, I, *739-740;* Titu Popescu, *„Vârsta amintirilor"*, „Observator" (München), 1996, 1-2; Micu, *Scurtă ist.*, III, *302-303;* Poantă, *Dicț. poeți, 73-75;* Cornel Munteanu, *Materialul poeziei*, VR, 1999, 10-11; Ion Buzași, *O nouă monografie Pavel Dan*, ALA, 2000, 506; Simion Bărbulescu, *Un împătimit al cercetării critice*, LCF, 2000, 18; Teodor Vârgolici, *Reamintindu-ne de Pavel Dan*, ALA, 2000, 523; Vasile Fanache, *„Eminescu în orizontul criticii"*, „Cetatea culturală", 2000, 9; Diana Câmpan, *Criticând critica*, LCF, 2000, 30; Daniel Ștefan Pocovnicu, *O șansă... eminesciană*, ATN, 2000, 10; *Clujeni ai secolului 20. Dicționar esențial*, Cluj-Napoca, 2000, *90;* Theodor Codreanu, *Controverse eminesciene*, București, 2000, *231-235;* Petraș, *Panorama, 243-244;* Iulia Argint, *Rebreanu – un clasic interbelic*, RL, 2002, 25; Opriță, *Anticipația, 258-264, 525-528.* *I.D.*

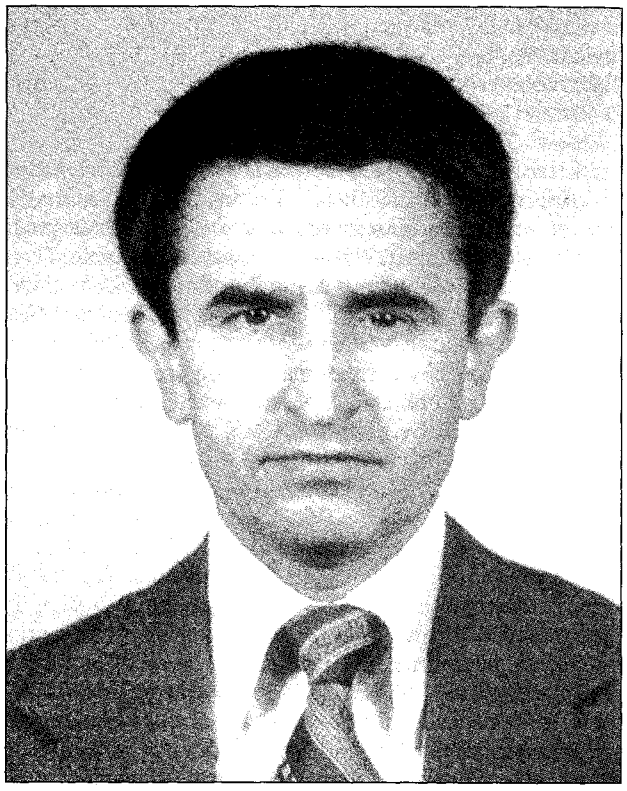

CUCEU, Ion (23.VII.1941, Giurtelecu Hododului, j. Satu Mare), etnolog. Este fiul Floarei (n. Pop) și al lui Vasile Cuceu, țărani. După ce a absolvit cursurile Liceului Teoretic „Gheorghe Șincai" din Baia Mare și pe cele ale Facultății de Filologie din Cluj-Napoca, este succesiv, tot aici, cercetător principal la Arhiva de Folclor a Academiei Române, șef al sectorului de etnologie (1980-1990) și director (din 1990). Și-a luat doctoratul în științe filologice în 1978, la Universitatea din Cluj-Napoca, cu teza *Fenomenul povestitului în folclorul românesc din Transilvania*. Din 1992, activează ca profesor-asociat pe lângă Universitatea clujeană. Secretar de redacție (1980-1985) și redactor responsabil la „Anuarul de folclor", devenit „Anuarul Arhivei de Folclor", este totodată membru în colegiile de redacție la „Revista de etnografie și folclor" și „Memoriile Comisiei de Folclor". Colaborează și la „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", „Marisia", „Steaua", „Tribuna", „Internationale volkskundliche Bibliographie" (Germania).

Pe fondul preocupărilor științifice ale lui **C.**, accentul pare să cadă pe cercetarea obiceiurilor populare agrare și, în buna tradiție a școlii folcloristice clujene, mai cu seamă pe sistematizarea și tipologizarea lor. Volumul *Vechi obiceiuri agrare românești. Tipologie și corpus de texte* (1988), elaborat în colaborare cu Maria Cuceu, este consacrat paparudei, adică celei mai răspândite practici rituale „pentru invocarea ploilor și provocarea fertilității". Cartea face parte dintr-un proiect mai amplu de „explorare tipologică a tuturor obiceiurilor agrare". Secțiunea întâi a lucrării abordează, dintr-o „perspectivă antropologică integratoare", problematica acestui străvechi obicei agrar românesc. Punând la contribuție peste o mie de atestări de teren de pe toată întinderea spațiului etno-cultural românesc, cei doi autori iau în discuție fiecare dintre constituenții ritualului (vechime, răspândire, circulație, context generator și performant, actanți, evoluție), încercând să descifreze semantica, funcțiile, codul cultural integrator, structurile estetice caracteristice acestuia. Se procedează în continuare la catalogarea și tipologizarea textelor de paparudă, care sunt receptate ca rituri verbale plurivalente și multifuncționale, având semnificații conexe celor ale ritualului. Autorii merg mai departe, coborând până la nivelul motivelor și al segmentelor de text, cărora le verifică variabilitatea, ponderea, stabilitatea, poeticitatea și inclusiv gradul de „consistență tipologică". Probând un orizont teoretic remarcabil, cartea rămâne un instrument de lucru util pentru specialiștii în domeniu. *Fenomenul povestitului. Încercare de sociologie și antropologie asupra narațiunilor populare* (1999) se remarcă prin atenția acordată aspectelor de viață din basme, legende, snoave, povestiri mitice ș.a., precum și rolului și funcțiilor complexe pe care le au acestea în comunitățile sociale, mai exact în diverse medii și situații concrete de povestit. Analiza coordonatelor sociale ale povestitului, a manifestărilor de funcționalitate a comunicării narative și considerațiile asupra vieții specifice a fiecărei categorii, cu evaluarea stadiului atins în cunoașterea speciilor, dar și a dimensiunilor repertoriului național, duc mai departe tradiția științifică instituită în cadrul școlii sociologice de la București, folosindu-se totodată și de perspectivele fecunde ale antropologiei culturale și etnolingvisticii. *Probleme actuale în studierea culturii tradiționale* (2000) adună studii mai vechi sau recente referitoare la necesitatea reluării investigațiilor monografice zonale și a publicării unora dintre cele realizate, dar mai ales la sistemul instrumentelor de cercetare: tipologiile bibliografice, corpusurile sau dicționarele-tezaur, fondurile documentare de arhivă, atlasele etnologice și folclorice etc. Studiile debutează cu scurte schițe de istorie a problemei, urmate de pledoarii în favoarea consolidării acelor tendințe pozitive din cercetarea instituționalizată care au dus la constituirea și lărgirea celor trei mari arhive naționale de folclor, de la București, Cluj-Napoca și Iași. Fondurile documentare ale

acestor instituții sunt considerate veritabile corpusuri deschise, ce merită a fi sistematizate și informatizate, întrucât reprezintă trepte importante în evoluția disciplinelor etnologice. **C.** pune în valoare și contribuțiile lui Ovid Densusianu, D. Caracostea, Constantin Brăiloiu, Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, insistând asupra unor tradiții științifice ce merită atenția specialiștilor contemporani. El este, de altfel, coautor și inițiator al unor lucrări în cadrul Arhivei de Folclor a Academiei Române: *Dicționarul tezaur al proverbelor, Corpusul cimiliturilor românești, Corpusul și tipologia ritualurilor agrare, Corpusul basmelor românești despre animale.*

SCRIERI: *Vechi obiceiuri agrare românești. Tipologie și corpus de texte* (în colaborare cu Maria Cuceu), București, 1988; *Fenomenul povestitului. Încercare de sociologie și antropologie asupra narațiunilor populare*, Cluj-Napoca, 1999; *Probleme actuale în studierea culturii tradiționale*, Cluj-Napoca, 2000. **Ediții:** Ioan Micu Moldovanu, *Povești populare din Transilvania*, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1987 (în colaborare cu Maria Cuceu); G. Vâlsan, *Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice*, pref. Andrei Marga, Cluj-Napoca, 2001; Ion Mușlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003 (în colaborare cu Maria Cuceu).

Repere bibliografice: Gavril Istrate, *Povești ardelenești*, LCF, 1988, 2; Ion Șeuleanu, *Ioan Micu Moldovanu, „Povești populare din Transilvania"*, REF, 1988, 4; Paul H. Stahl, *Ion Cuceu, Maria Cuceu, „Vechi obiceiuri agrare românești"*, „Études et documents balkaniques et meditéranéens", 1989, *195-196*; Ion Șeuleanu, *Vocația cercetării*, TR, 1989, 11; Nicolae Bot, *„Vechi obiceiuri agrare românești"*, REF, 1989, 4; Eugenia Bârlea, *„Vechi obiceiuri agrare românești"*, AAF, 1991-1993, *500-501*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *205-206*. *I.Ș.*

CUCEU, Maria (12.VIII.1947, Cărăsău, j. Bihor), etnolog. Este fiica Evei (n. Rif) și a lui Dumitru Colțea, profesori. După cursurile Liceului „Samuil Vulcan" din Beiuș, face studii universitare de filologie la Cluj, devenind profesoară de liceu și apoi cadru didactic la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca. Este doctor în științe filologice cu teza *Obiceiul cununii la seceriș în folclor românesc* (1996), Colaborează la „Anuarul Arhivei de Folclor", „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei" ș.a.

Recepționând îndemnul lui D. Caracostea, care atrăsese atenția specialiștilor asupra necesității investigării obiceiurilor agrare românești, în jurul cărora există „o mitologie și mai ales datini străvechi", deci a plugăritului „privit sub latura reflexelor de artă", **C.** realizează două lucrări, *Vechi obiceiuri agrare românești. Tipologie și corpus de texte* (1988, în colaborare cu Ion Cuceu), și *Ritualul agrar al cununii la seceriș* (2003). Cea dintâi este prima tipologie dedicată unui obicei, unui fapt cultural studiat în adâncime, cu mijloace moderne, în unitatea lui structural-funcțională complexă. Celălalt studiu este dedicat universului mitico-religios din riturile agrare de încheiere a secerișului. Este, de fapt, o cercetare de mitologie, care examinează, pe bâzele unei ample informații de arhivă, credințele, reprezentările și practicile magice rituale de seceriș, „spiritele" și „geniile" grânelor, ducând mai departe investigarea acestui domeniu, începută de Ion Ionică în *Dealu Mohului* (1943) și de Alexandru Popescu în *Rumänische Erntebräuche* (1974).

SCRIERI: *Vechi obiceiuri agrare românești. Tipologie și corpus de texte* (în colaborare cu Ion Cuceu), București, 1988; *Ritualul agrar al cununii la seceriș*, Cluj-Napoca, 2003. **Culegeri:** *Folclor literar din Bihor*, Oradea, 1974 (în colaborare); *Antologie de cultură populară bihoreană*, I, Oradea, 1970 (în colaborare). **Ediții:** Ioan Micu Moldovanu, *Povești populare din Transilvania*, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1987 (în colaborare cu Ion Cuceu); Ion Mușlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2003 (în colaborare cu Ion Cuceu).

Repere critice: Ion Șeuleanu, *Ioan Micu Moldovanu, „Povești populare din Transilvania"*, REF, 1988, 4; Mihai Coman, *Tipologia datinei*, RL, 1989, 5; Paul H. Stahl, *Ion Cuceu, Maria Cuceu, „Vechi obiceiuri agrare românești"*, „Études et documents balkaniques et meditéranéens", 1989, *195-196*; Nicolae Bot, *„Vechi obiceiuri agrare românești"*, REF, 1989, 4; Eugenia Bârlea, *„Vechi obiceiuri agrare românești"*, AAF, 1991-1992, *500-501*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *206-207*. *I.D.*

CUCIURAN, Mihail (5.XI.1819, Botoșani – 5.V.1844, Fălticeni), poet. Descendent dintr-o familie de boieri luminați (un frate, Iorgu, a colaborat, la „Biblioteca românească" a lui Zaharia Carcalechi), **C.** a învățat în casa părintească cu pedagogul G. de Duchet și la gimnaziile din Pesta și Cernăuți. În 1837 era pregătit să pornească spre Germania, pentru desăvârșirea studiilor. Boala tatălui său l-a silit să se întoarcă la Botoșani. Este numit asesor la Tribunalul din Suceava. Primește titlul de comis. Moare tânăr din cauza tuberculozei.

Un volum de *Poetice cercări* îi apărea în 1839; cu unele inedite, e reluat în 1840, sub titlul *Poezii*. „Albina românească", „Alăuta românească", „Foaie pentru minte, inimă și literatură" reproduc din versurile sale. Lipsit de inventivitate verbală, într-un stil incolor, **C.** a atacat temele epocii. Lamartiniza vizibil în *Toamna* și *Seara la Ceahlău*, cultivând ca și poetul francez contrastul dintre împăcarea firii și zbuciumul sufletesc al însinguratului. Cu destulă delicatețe a simțirii, evoca despărțirea de o iubită „albă precum crinul", cu „unduioase" coame și „chip îngeresc", retragerea din lume, așteptarea morții (*Către moarte, Pavilionul romantic*). Precum Barbu Paris Mumuleanu și după modelul englezului James Thomson, **C.** a dat o poezie a anotimpurilor. Descrierea naturii se face în notele ei foarte generale, conform tiparului pastoralei clasice. Urmând linia programatică recomandată literaturii naționale de „Dacia literară", reia tema „ruinurilor" în *O noapte pe ruinele cetății Neamț*, imprimând meditației un accentuat caracter patriotic. „Bărbăția" trecutelor vremi este invocată spre a redeștepta la urmași mândria, iubirea de țară. Cu scop educativ este mânuită și satira în „caractere" (*Poetul, Ipocritul*). **C.** îi prețuia pe I. Heliade-Rădulescu și C. Negruzzi, era bun prieten cu Alecu Russo și V. Alecsandri și ideile lor nu i-au fost străine. În poezie rămâne însă plat, fabricat. Singura scriere în proză a lui **C.**, legenda *Piatra Corbului*, publicată în „Propășirea", este relatarea fidelă a unei vechi povești aflate de la un bătrân, pe munte.

SCRIERI: *Poetice cercări*, Iași, 1839; *Poezii*, Iași, 1840; [*Poezii*], în Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, îngr. Ilarie Chendi, București, 1909, *90-99*.

Repere bibliografice: Alecu Russo, *Scrieri*, ed. 2, îngr. și introd. Petre V. Haneș, Craiova, f.a., *247–249*; Popovici, *Romant. rom., 367–370*; Cornea, *Originile, 594–595, 699*; *Dicț. lit. 1900, 250*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *341–342*; Gh. Sibechi, *Contribuții biografice*, „Anuarul Muzeului Județean Suceava", 1983. *S.C.*

CUCLIN, Dimitrie (5.IV.1885, Galați – 7.II.1978, București), eseist, poet și traducător. Este fiul Tudoriței și al lui Constantin Cuclin, profesor de muzică. După ce urmează Liceul „V. Alecsandri" din Galați (1896–1903), devine student la Conservatorul din București (1904–1907), apoi la Conservatorul Național din Paris (1907–1914) și, tot aici, la Schola Cantorum. Între anii 1922 și 1930 trăiește într-un exil voluntar în SUA, unde este profesor de vioară la City Conservatory (New York). Reîntors în țară, funcționează ca profesor de contrapunct, forme și estetică la Conservatorul din București, până la pensionare (1948). În vara anului 1950 muzicianul este arestat și deținut la Canal pentru că audiase *Liturghia catolică* de Bach la Biblioteca Legației Engleze din București.

C., care intenționase inițial să studieze literele și filosofia, a fost toată viața atras de literatură, a scris și a publicat versuri (în limbile română, franceză și engleză), a scris teatru și librete de operă (acestea din urmă rămase în manuscris). Participă în anul 1932 la ședințe ale cenaclului lui E. Lovinescu, unde citește un tratat despre nemurire și prezintă două volume de versuri; scrie în „Epoca" despre *Memoriile* amfitrionului, lăudându-l excesiv, încât acesta va socoti aprecierile „insuportabile". În *Destinée mystique* (1919), *Doine și sonete* (1932), face elogiul valorilor clasice, condamnându-i pe cei care, în „oarba lor nălucire", îi împing cu secole în urmă pe Beethoven și Shakespeare sau izbesc zadarnic cu barda în Venera din Milo. Tudor Vianu era de părere că prin poezia sa în limba franceză **C.** se afla în compania lui Heredia și a lui Mallarmé, iar Al. Macedonski credea că, dacă poetul **C.** și-ar fi publicat la Paris, în deceniul al doilea, cele trei sute de parabole și două sute de sonete scrise în limba franceză, ar fi făcut senzație. Dar domeniul literar pentru care se cuvine să fie apreciat cu deosebire este acela al traducerilor. Între traducătorii poeziei lui Eminescu în limba engleză, **C.** a fost considerat „cel mai artist prin profesiunea scrisului sau a poeziei și cea mai însemnată personalitate" (Andrei Brezianu).

SCRIERI: *Destinée mystique*, vol. I: *La Sonate du Coq Gaulois*, București, 1919; vol. II: *Poésies diverses*, București, 1919; *Doine și sonete*, București, 1932; **Traduceri:** M. Eminescu, *Poems*, București, f.a.

Repere bibliografice: Ioan Țiculescu, *Dimitrie Cuclin. Studiu asupra vieții și operei lui*, București, 1933; Andrei Brezianu, *Mihai Eminescu și receptarea engleză: realizare și ecou*, VR, 1983, 12; Ion Bârsan, *Convorbiri cu Dimitrie Cuclin – filosof, muzician, scriitor*, Galați, 1995; Alexandru Surdu, *Trebuința de filosofie la Dimitrie Cuclin*, CC, 1995, 3–4. *I.D.*

CUCU, Stelian (6.II.1904, Văcăreni, j. Tulcea – 15.XI.1985, București), poet și publicist. Este fiul lui Nicolae Cucu. Urmează școala primară și liceul la Râmnicu Sărat, iar între 1922 și 1925, Facultatea de Litere și Filosofie din București. Mai întâi funcționar în București, din 1926 este profesor de limba și literatura română, ulterior și director al Liceului „Regele Ferdinand" din Râmnicu Sărat. Transferat din 1945 în București, predă la liceele „Mihai Viteazul" și „Matei Basarab". **C.** debutează cu versuri în 1929, în revista „Lumina" din Râmnicu Sărat. Conduce tot aici revista școlară „Glas tânăr" (1932–1942), scrie la „Luceafărul" din Brăila, „Caiet literar", „Pământul" din Călărași, „Cuget clar" ș.a. Colaborările târzii, din anii ' 70, sunt sporadice, la „Ateneu", „Cronica", „România literară" ș.a., dar și la publicația „Interferențe" a cenaclului bucureștean „Relief românesc". Între numeroasele tipărituri ale lui **C.** se află plachetele de versuri *Trec păsări în amurg* (1929), *Nopți provinciale* (1931), *Anotimpuri* (1934), *Zodiac și Întoarcerea la sat* (1935), cărora li se adaugă, peste mai bine de trei decenii, volumul retrospectiv *Versuri* (1969), *Iubiri și nunți* (1973) *Vânător în amurg* (1975) și *Ieșirea din basm* (1981). Cărțile de versuri sunt concurate, într-o primă decadă a perseverentei lui afirmări publicistice în urbea pe care a slujit-o cu devoțiune mai întâi ca dascăl, de mult mai numeroase broșuri și extrase. **C.** ține să pună în circulație textele unor conferințe ori însemnări despre scriitori și literatura română.

Om de catedră și om al cărții, atașat sincer, uneori cu un entuziasm aproape ingenuu, de nume importante ale literaturii române, **C.** găsește un prilej de încântare și elogiu în fiece rând citit din/și despre Ion Creangă (subiectul său predilect), B. P. Hasdeu și N. Iorga. Respectă, în general, tipare și opinii critice consacrate, într-o formulă pe care eclectismul nu avea cum s-o ocolească. Autoritatea cel mai frecvent invocată rămâne însă Mihail Dragomirescu. Pentru **C.** nu atât originalitatea ideii ori a informației este importantă. Amendează totuși ici și colo câte o opinie, argumentează o dată biografică sau încearcă limpezirea unei paternități literare, ca în cazul *Cântării României*, a cărei transpunere în versuri semnată de D. Bolintineanu o editează. Esențiale sunt însă exercițiul de admirație prezent în expuneri, credința în puterea acestuia de a mobiliza și alte energii intelectuale din preajmă. Ca versuitor, **C.** privește tot spre maeștri, încercând să-și modeleze scrisul cu inflexiuni folclorice în matca unei tradiții care îl leagă pe Vasile Alecsandri de St. O. Iosif și Ion Pillat. Incursiunile în zona simbolistă sunt repede abandonate. Poezia lui este cuminte, reținută, predominant nostalgic-evocativă, elegiacă, iar stanța, cizelată cum se cuvine atunci când forma aleasă e sonetul, rondelul ori gazelul.

SCRIERI: *Trec păsări în amurg*, Râmnicu Sărat, 1929; *Aspecte din poezia noastră națională și socială*, Râmnicu Sărat, 1930; *N. Iorga*, Râmnicu Sărat, 1930; *Nopți provinciale*, Râmnicu Sărat, 1931; *Ion Creangă ca pedagog*, Râmnicu Sărat, 1931; *Humorul lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1931; *Basmele lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1931; *Copilul în „Amintirile" lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1931; *Privire fugară asupra operei literare a domnului Const. Kirițescu*, Râmnicu Sărat, 1933; *Anotimpuri*, Râmnicu Sărat, 1934; *Poezia lirică a domnului N. Iorga*, Râmnicu Sărat, 1934; *N. Iorga. Naționalismul semănătorist. Semnificația dramelor sale istorice*, Râmnicu Sărat, 1934; *Însemnări despre gândirea lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1935; *Ioan Creangă*, Râmnicu Sărat, 1935; *Însemnări despre poezia populară și poezia cultă*, Râmnicu Sărat, 1935; *Zodiac și Întoarcerea la sat*,

Râmnicu Sărat, 1935; *Bogdan Petriceicu Hasdeu (aristocratismul vieții și operei lui)*, Râmnicu Sărat, 1936; *Al. Lascarov-Moldovanu, poet al vieții alese și al tainicei solidarități cu pământul românesc*, Râmnicu Sărat, 1936; *Cultura românească și satul*, Râmnicu Sărat, 1939; *Versuri*, București, 1969; *Iubiri și nunți*, București, 1973; *Vânător în amurg*, București, 1975; *Ieșirea din basm*, București, 1981.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *318*; Traian Stoica, *Un intelectual autentic: Stelian Cucu*, „Pământul", 1936, 121-122; Paul I. Papadopol, *Și mai nou și mai vechi*, PL, 1937, 10; Predescu, *Encicl.*, *239*; Dumitru Micu, *Stelian Cucu*, *„Versuri"*, RL, 1969, 39; Radu Cârneci, *„Versuri"*, ATN, 1969, 10; Bucur, *Istoriografia, 383-384*; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, *51-54*; Vasile N. Uță, *Stelian Cucu (1983)*, ADLTR, U-6; Al. Săndulescu, *Discreție și delicatețe*, RL, 1986, 3. *G.D.*

CUGETAREA, jurnal politic și literar, bisăptămânal, apărut la București între 18 octombrie și 23 octombrie 1865. Toma I. Stoenescu, proprietar și administrator, avea încuviințarea de imprimare din iulie, dar foaia, în redactarea aprigului gazetar politic Pantazi Ghica, nu poate fi editată decât în toamna lui 1865. Un decret de suprimare emis cu șase zile mai târziu curma apariția jurnalului, motivul fiind criticile adresate guvernului de C. A. Rosetti, chiar din primul număr. În scurta existență a gazetei, Pantazi Ghica, experimentat om de presă, a știut să obțină colaborarea unor publiciști redutabili. Printre ei, în afară de C. A. Rosetti, se disting Iacob Negruzzi și P. P. Carp, ambii trimițându-și articolele de la Iași, precum și I. A. Geanoglu și V. Boerescu. În paginile **C.**, Pantazi Ghica redactează, în afară de lungi editoriale, o „Revistă interioară", „Cronica săptămânii" și foiletonul *Un tânăr care a pătimit multe*, nuvelă picarescă, surprinzând cu ascuțime peisajul social al epocii. La rubrica de varietăți, în numărul 3, se insera o scrisoare deschisă adresată lui B. P. Hasdeu de un Petrachi Bătăușul, pseudonim sub care se ascunde P. P. Carp. Ținta acestor rânduri ironice este *Ion Vodă cel Cumplit*, lucrare în care Hasdeu încerca să șteargă limitele dintre știință și artă, strecurând totodată în subtext idei democratice. Viitorul lider conservator contestă vehement monografia sub ambele aspecte. Iacob Negruzzi iscălea cu criptonimul XYZ, frecvent folosit de el și în alte ocazii, o cronică cvasiumoristică, înregistrând cu un ochi critic realități ale vieții mondene și politice din Iași. *R.Z.*

CUGETAREA, revistă literară care a apărut la Botoșani, lunar, între 15 aprilie 1899 și 21 martie 1900. Proprietar, director, redactor și secretar de redacție era poetul A. Lecu, pseudonim sub care se ascunde Alexandru Șmelț, farmacistul urbei. Editorialul din fruntea primului număr, *Gândul nostru*, susține

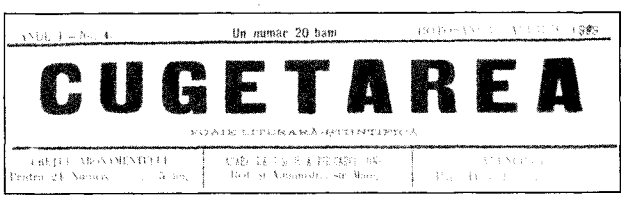
Un număr 20 bani
CUGETAREA

ideea ridicării provinciei din punct de vedere intelectual prin literatură și știință. Interesante și noi sunt ideile dintr-un articol semnat C. Ghe-n (C. Gheorghian), *Teatrul la noi*, în care se cere înființarea de teatre „populare", cu un repertoriu de calitate, „naturalist și contemporan". Literatura oferită gazetei provine în bună parte de la autori botoșăneni. Versuri dau Corneliu Botez, Raul Stavri, I. Păun-Pincio și A. Smelț. Tot Smelț scrie proză, reușită îmbinare de sentimentalism și ironie, alături de V. G. Morțun, Corneliu Botez și Victor Miclescu. Un W. Ș. traduce din Baudelaire (*Une gravure fantastique, La Mort des amants*), iar din Turgheniev se tălmăcește o nuvelă sub titlul *Borșul*. Poetul Dimitrie Anghel trimite versuri. Mai colaborează cu proză umoristică Alceu Urechia. Se publică folclor cules de un Gh. Lucinescu din nordul Moldovei. *R.Z.*

CUGETAREA, publicație lunară a Asociației Române „Cugetarea", apărută la București în iulie și august 1990. Redacția se află la Târgu Jiu, redactor-șef fiind Ion Mocioi. Revista se consideră o „publicație independentă", dar este dependentă de poncifele la ordinea zilei. Poezie semnează Adrian Frățilă, Victor Barbu, Ariana Bălașa, Ion Cănăvoiu, Ana Smântânescu, Spiridon Popescu, Ion Popescu, Alexandru Ștefănescu, Dumitru Dem. Ionașcu, Mariana Popeangă-Cornoiu; sunt tipărite versuri inedite de Radu Gyr. Proză nu se publică, în schimb e bine reprezentat eseul literar: Grigore Smeu, Gheorghe Grigurcu (critică de poezie), Stancu Ilin (despre I.L. Caragiale), H. Zalis, Ion Mocioi (despre Constantin Brâncuși), Victor Neumann, Dumitru Velea, Titus Bălașa (despre Victor Papilian), Simion Ghiță (despre Titu Maiorescu); se reproduce un eseu din 1934 al lui Mircea Eliade, *De ce sunt intelectualii lași?* **C.** este o efemeridă tipică, adresându-se unui grup limitat de cititori. *V.T.*

CUGETĂRI, revistă literară apărută la Cernăuți, bilunar, între 18 noiembrie 1918 și 1 martie 1920. Editor și redactor responsabil: Traian Brăileanu. Se publică o seamă de traduceri din Montesquieu (*Considerațiuni asupra cauzelor măreției romanilor și căderii lor*) și multe comentarii politice de Traian Brăileanu, C. Berariu, Nicolae Grămadă, Vasile Gherasim, E. Botezat ș.a. *M.Pp.*

CUGET CLAR, publicație săptămânală, apoi bilunară, apărută la București de la 7 ianuarie 1928 până în iunie 1936, purtând subtitlul „Revistă de cultură și literatură pentru școli și tineret, a Comisiunii Bibliotecilor de la Casa Școalelor". În articolul-program *O lămurire*, semnat de N. Iorga, se precizează: „Revista aceasta înțelege să înalțe și să purifice. Dar ea înțelege și *să informeze* [...]. De aceea, fiindcă nu oricine are timp de cetit din cărți, vom contribui la o largă lămurire literară, istorică și culturală prin fapte culese de pretutindeni și privind viața omenească de oriunde." Rubricile obișnuite sunt „Țara noastră", „Artele frumoase", „O academie nouă", „Legende", „Rezultate arheologice", „Cronica", „Călătorii", „Din popor",

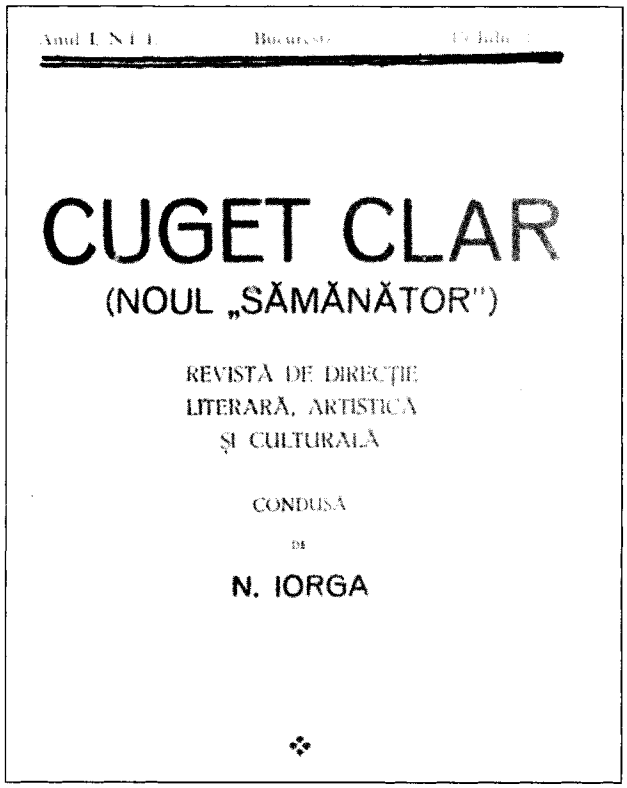
CUGET CLAR
(NOUL „SĂMĂNĂTOR")
REVISTĂ DE DIRECȚIE
LITERARĂ, ARTISTICĂ
ȘI CULTURALĂ
CONDUSĂ
DE
N. IORGA

„Pentru universitate", iar colaboratori principali – N. Iorga (poezie, proză, studii, teatru, literatură de călătorie, confesiuni), N. Batzaria, G. Vâlsan. Alți colaboratori: Alexandrina Crăciun Fostini, V. Gh. Butnaru, Constantin Goran, Ion Sân-Giorgiu, Răzvan Chivăran, Cornelia Buzdugan, I.M. Georgescu, Const. Asiminei, I. Constantinescu-Delabaia, Adelina I. Gârdei (poezie), I. Brătescu-Voinești, Victoria Grecu, Zoe Apostolescu (proză), Tr. Popa, Maria Ciorea, I. Simionescu, Petru Caraman, Alex. P. Arbore, Alex. Marcu, Eugenia Munteanu, Viorica Isopescu, Radu Vulpe (articole, studii, consemnări). În general, **C.c.** își respectă programul propus. Sunt oferite publicului școlar informații diverse cu caracter geografic (prin intermediul notelor de călătorie), cu caracter arheologic și istoric, economic etc., majoritatea articolelor având un caracter didactic. Partea literar-culturală este alcătuită mai cu seamă din traduceri (poezie, proză, teatru) și din portrete ale unor scriitori și artiști din lumea întreagă. O serie dintre aceste articole sunt reproduse din alte publicații sau din volume. În cei nouă ani de apariție, nu se pot consemna evenimente publicistice deosebite în cuprinsul revistei. Totuși, se detașează unele traduceri din A. Cehov, Tristan Bernard, Blasco Ibañez ș.a. Sunt reproduse portrete ale lui Marcu Beza dedicate scriitorilor englezi Joseph Conrad și John Galsworthy. Din domeniul artelor ar fi de semnalat comentariile la opera lui Ion Jalea și Goya. Demne de reținut sunt studii precum: Delia Stan, *I. Agârbiceanu și operele lui* (1929), V. Merenco, *Cine e autorul poemei „Cântarea României"?!?* (1929), Mario Ruffini, *N. Iorga și mișcarea literară a revistei „Sămănătorul"* (1936). Calitatea literaturii originale publicate este scăzută, chiar dacă adesea N. Iorga e cel care o susține. Din scrierile lui B.P. Hasdeu se reproduce poezia *Bradul*. Teatru publică N. Iorga: *Prin vremuri* și *Trei școli (glumă într-un act)* (1929). În numărul 10-12 din 1936, se anunță brusc: „De la 15 iulie revista va apărea săptămânal, sub conducerea d-lui N. Iorga, ca organ de luptă pentru literatura sănătoasă." *V.T.*

CUGET CLAR („Noul Sămănător"), publicație apărută la București, săptămânal, de la 15 iulie 1936 până la 17 noiembrie 1940, cu subtitlul „Revistă de direcție literară, artistică și culturală". Condusă de N. Iorga, continuă formal publicația cu același nume (1928-1936), dar, deși păstrează inclusiv grafica titlului, este diferită prin conținut și orientare. Articolul-program, semnat de N. Iorga, explică exact tendința de reînviere a sămănătorismului. Scrisă aproape în întregime de conducătorul ei, publicația își face un program din susținerea poeziei de tip tradițional, în opoziție cu tendințele moderniste ale timpului. Iorga se arată foarte tranșant în a hotărî care este „Literatura bună" (titlu de rubrică, în care lansează nume rămase fără ecou în cultura română: Adelina I. Cârdei, Const. Goran, Const. Asiminei, G. G. Băișan, Maria Botiș-Ciobanu, G. Breazu-Ulmu, V. Gh. Butnaru, Vasile Chiriacescu, Nelu Costescu ș.a.) și „Literatura ne-bună", unde figurează Tudor Arghezi. De altfel, ca o curiozitate, în numărul 2 din 1936 N.Iorga semnează o epigramă împotriva lui Arghezi, care ar putea-o concura pe cea a lui Macedonski la adresa lui Eminescu: „Sărmana noastră poezie,/ Făcută de trei Văcărești/ Menită deci a fost să vie/ Cu tine iar la Văcărești", trimiterea fiind la una dintre detențiile pe care le-a suferit poetul. Poezie, în afara unor nume minore, publică N. Iorga însuși, precum și câțiva autori mai cunoscuți: A.C. Cuza, I.U. Soricu, George Tutoveanu, Coca Farago, Agatha Grigorescu-Bacovia. **C.c.** exprimă capacitatea de muncă a lui Iorga, spiritul său agitat, pornirea polemică, indiferent de valoarea adversarului. Propunerea revenirii la o literatură sămănătoristă este însă nefericită, dovezile pe care le avansează în favoarea acestei idei fiind neconcludente. *V.T.*

CUGET DOBROGEAN, revistă literară și artistică apărută bilunar, la Silistra, din 1935 până în martie 1936. Redactor: M. Papadopol. În articolul *La un an*, se arată că revista continuă tradiția publicațiilor locale „Dunărea", „Plaiuri dobrogene", „Analele Dobrogei", „Rod nou" și „Lumina". Colaborează cu poezii Dimitrie Batova, Nikita Al. Macedonski, Demetrie Mihail Dascălu, Eleonora Ionescu, E. Ar. Zaharia, - sub pseudonimul George Dan -, George Danubia, Toma Pascu, Alex. Gherghel, Bebe Stanciu, iar cu proză, G. Tăvală. *M.Pp.*

CUGET MOLDOVENESC, revistă de cultură și literatură apărută lunar, la Bălți, de la 24 ianuarie 1932 până în decembrie 1937, apoi la Iași, din ianuarie 1938 până în decembrie 1943.

Director a fost Marc Vlăhuță, iar prim-redactor, Petre Stati. Fără pretenția de a aduce în peisajul publicisticii naționale o notă nouă, redacția anunță în articolul-program că „însuși titlul [...] e un program. Cugetul din Moldova își cere dreptul la viață." Gândul de a fi „o răsfrângere a conștiinței neamului românesc obijduit altădată", dar căruia îi este deschisă calea spre „propășiri mai frumoase și mai desăvârșite", a dominat întreaga activitate a revistei, nefiind zdruncinat nici în 1940, când „din exil" redacția declara ferm că este în continuare „pe aceeași linie: unirea spirituală va aduce întregirea hotarelor". **C.m.** și-a propus să informeze publicul despre principalele evenimente ale vieții culturale, fapt care se reflectă în diversitatea rubricilor, majoritatea având un caracter permanent: „Versuri", „Folclor basarabean", „Clasici latini", „Oameni și fapte", „Evlavii basarabene", „Mărturii despre Basarabia", „Culturale", „Varia", „Recenzii", „Vitrina cărților", „Revista revistelor", „De la societatea «G. Enescu»" ș.a. Promovând în special operele scriitorilor locali, revista a tipărit versuri semnate de P. Stati, N. Coban, D. Florea-Rariște, A.G. Delafântânele, Eugen Coșeriu, Magda Isanos, Mircea Streinul, Al. T. Stamatiad, Aurel Ivănescu, I. Buzdugan, George Lesnea, Șt. Ciubotărașu, G. Ursu, Gh. A. Cuza ș.a. Proză au semnat Tatiana Gălușcă, Gh. N. Cârțu, V. Grecu, A. Vicol, S. Doru, A.G. Stino, A. Lambrino, A. Cerna, D. Iov ș.a., iar recenzii și cronici, P. Stati, Al. Vicol, S. Vărzaru, Dan Simonescu, C. Turcu ș.a. Articole și studii despre literatura română și universală publică P. Stati, articole despre teatru și muzică publică Gr. V. Coban și Al. Vicol. De menționat traducerile din poezia clasică latină (P. Stati), din poezia italiană (Pimen Constantinescu, Aurel Ivănescu), din poezia chineză și japoneză (Al. T. Stamatiad), din poezia rusă (George Lesnea). **C.m.** a alcătuit numere tematice despre B.P. Hasdeu (1932), Eminescu (1939), O. Goga (1938) ș.a. Au mai colaborat E.Ar. Zaharia, Al. Pogonat, N. Palamaru, E. Diaconescu, Al. Bardier ș.a. *M.V.-C.*

CUGET ROMÂNESC (PENSAMIENTO RUMANO), revistă apărută la Buenos Aires între 1951 și 1958. La început periodicul era bilunar, în anul al treilea și al patrulea (1953 și 1954) sunt tipărite două numere pe an, volumul al cincilea reprezintă anii 1955-1956, iar volumul ultim are înscris pe copertă anii 1957-1958. Primul număr, din ianuarie 1951, se deschide cu un *Cuvânt înainte*: „Foaia aceasta nu este organul unui determinat grup politic și nu are tendințe sectare. Cu atât mai puțin apare ca să susțină interesele, ambiția ori ideologia vreunui ins sau vreunui comitet. Cei care fac sacrificiul să o scrie și să o răspândească înțeleg să o pună întreagă în serviciul românismului. Ca atare, colaboratorii ei – permanenți sau vremelnici – se vor călăuzi statornic de cele trei mari idei luminoase: Dumnezeu, Nația, Regele." Revista nu-și recunoaște nici o afinitate „cu pretinsa *rezistență* din afara granițelor neamului", singurul ei scop fiind „înfrățirea". Într-un articol din ultimul volum, D. Găzdaru recunoaște că inițiativa fundării revistei i-a aparținut lui Ilie Gârneață, care a și alcătuit prima echipă de voluntari: „Tot lui îi aparține ideea de a se imprima revistei un caracter exclusiv cultural și de a se încredința direcția aceluia care apare azi ca redactor pe frontispiciul publicației începând cu anul 1953." Fiecare număr se deschide cu un articol în limba spaniolă. În pofida declarațiilor privind atitudinea moderată și detașarea politică, numărul din 1953 etalează pe pagina întâi un fragment intitulat *Dezinteresarea în luptă*, din cartea lui Corneliu Zelea-Codreanu, *Pentru legionari*. Dezideratul realizării unui profil pur cultural se va realiza treptat, abia ultimele numere fiind conforme cu intenția inițială. Garantul acestei orientări este D. Găzdaru, care publică de-a lungul mai multor numere studii importante, precum *Contribuția românilor la progresul cultural al slavilor* sau *Românii în momentele literare și istorice din Evul Mediu*. Tot el susține suplimentul literar al revistei, intitulat „Pagini alese", tipărind poezii de Al. Vlahuță, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Radu Gyr. Mai sunt incluși în paginile revistei Tudor Arghezi, Vintilă Horia, Ovidiu Cotruș, iar cu versuri și proză, I. L. Caragiale ș.a. Un număr întreg din 1951 este dedicat lui Eminescu. Dintre articolele critice sunt de reținut *O datorie de onoare față de memoria lui Dragoș Protopopescu* (1951), *Un studiu politic al principelui Nicolae* (1953) de D. Găzdaru, *Petre Carp – un simbol pentru zilele noastre* de Virgil Deltă, *Literatura în R.P.R. Tinerețe fără bătrânețe*, semnat Observator, *Pe ultima treaptă* de N. I. Herescu ș.a. Volumul din 1955-1956 are înscrise pe copertă numele colaboratorilor: D. N. Ciotori, D. Găzdaru, N. I. Herescu, Stan Ionescu, J. N. Manzatti, D. St. Marin, M. Nicolau, N. Șeitan, Emil Turdeanu. *S.I.*

CUGETUL LIBER, publicație apărută la București, lunar, din noiembrie 1927 până în august 1928, cu subtitlul „Revistă de cultură de direcție umanitaristă". Directori: Ion Pas și Eugen Relgis. Propunându-și să susțină un program internaționalist, Eugen Relgis precizează în articolul de deschidere, *Europa cea tânără*: „Voim să fim europeni pentru că aceasta e menirea noastră [...]. Voim să fim *buni europeni* – prin muncă, prin gândire, prin credință, pentru că numai astfel ne împlinim destinul nostru de fii ai Pământului și de frați ai Omului de pretutindeni și de oricând!" Se publică scrieri literare, critică literară, critică plastică și de teatru, traduceri din literatura universală, note și comentarii curente. Cu versuri colaborează Otilia Ghibu, Enric Furtună, Leon Feraru, Cezar Papacostea - sub pseudonimul C. Pajură -, Eduard Sbiera, Adrian Omu, Virgiliu Moscovici. Ion Pas publică în foileton romanul *Omul de mâine*. Sectorul de critică literară e susținut de Lothar Rădăceanu și sporadic de Barbu Lăzăreanu, în timp ce Ion Pas face comentarii despre teatru. Sarina Cassvan-Pas oferă fragmente din piesa *Calvar*. Lui Sandu Teleajen îi aparține schița SF *În anul 2027*. Literatura străină e prezentă prin traduceri din Upton Sinclair, Henri Barbusse, Moise Nadir, Maxim Gorki. Ultimul număr (8-9/1928), după ce aduce un omagiu la un veac de la nașterea lui Tolstoi, depune o garanție clară pentru atitudinea umanitaristă a revistei, mișcare în care

Eugen Relgis a avut o contribuție binecunoscută: este comentat Congresul pacifist de la Sonntagsberg (Austria). *V.T.*

CUGETUL ROMÂNESC, revistă lunară de cultură apărută la București, între februarie 1922 și iunie 1924. Numele directorului, Ion Pillat, apare pe copertă abia în numărul 1 din 1924, specificându-se și patronajul Fundației Culturale „Principele Carol". Secretari de redacție sunt Tudor Arghezi și Vladimir Streinu. Articolul-program (redacțional) marchează începutul de drum într-o viață culturală postbelică. Se face apel la conștiința de patrie și de popor mare (în urma Unirii din 1918), ceea ce modifică vechiul aspect idilic al luptei culturale: „Dacă astăzi pornim din negreala tiparului și din nesimțirea hârtiei această revistă este ca să o semănăm cu câteva scântei, și nu pentru bucuria deșartă de-a pune slove pe pagini și de-a ne iscăli dedesubt. Liniile noastre sunt destinate să străbată cu nervi și foc materialul tipografic, cu credințe, speranțe și sinceități; și avem impresia scriind aceste prime rânduri nu că ne satisfacem pe noi înșine, care putem cu entuziasm să rămânem niște anonimi, dar că indicăm cu degetul pe aer zborul viitor al neamului nostru, văzut cu o zi mai devreme." Sumarul primului an se deschide cu poezia *Noaptea de august* de Alexandru Macedonski. În continuare, lista colaboratorilor e impresionantă, dovedind un program valoric indubitabil și o participare corespunzătoare. Poeții cei mai de seamă ai vremii publică aici aproape fără excepție: Tudor Arghezi, Aron Cotruș, Nichifor Crainic, Horia Furtună, Adrian Maniu, Ion Minulescu, Perpessicius, Al. A. Philippide, Ion Pillat, Ion Vinea, V. Voiculescu, Vladimir Streinu, G. Bacovia, G. Rotică, F. Aderca, Lucian Blaga, D. Nanu, Demostene Botez, George Murnu, Ion Barbu. Așadar, sunt cuprinse toate direcțiile literare ale timpului, de la sămănătorism la ermetism, revista constituindu-se într-o adevărată antologie a gustului poetic din acel moment. Proza este și ea bine reprezentată valoric: Gala Galaction, Gh. Brăescu, Carol Ardeleanu, Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Ion Călugăru, Urmuz, Bucura Dumbravă, Cezar Petrescu, I. Agârbiceanu, Gib I. Mihăescu. Se constată aceeași diversitate de stiluri, dar primează calitatea. Teatru se tipărește puțin: piesa *A doua conștiință* de Barbu Delavrancea. Sectorul de critică este susținut eseistic de Em. Bucuța, Ramiro Ortiz, Francisc Șirato (arte), Vasile Munteanu (teatru), Al. Busuioceanu, Marcu Beza, Dragoș Protopopescu (critică). Sporadic revin rubricile „Cronica ideilor" și „Cronica socială". Puternic este sectorul de recenzii și mai ales „Revista revistelor din țară și din străinătate". Traducerile nu par să urmeze un program anume: Giosuè Carducci, Lev Tolstoi, Maxim Gorki, Walt Whitman, R. M. Rilke, Ivan Bunin. Studii oferă N. Iorga. Nu lipsesc documentele, corespondența literară: Duiliu Zamfirescu, Titu Maiorescu, I. L. Caragiale, V. Alecsandri. O preocupare constantă se manifestă pentru românii din Valea Timocului. Revista are ținută academică, de gen clasicizant, în spiritul „Vieții românești" sau al „Gândirii". *V.T.*

CUGLER, Grigore (7.IV.1903, Roznov, j. Neamț – 30.IX.1972, Lima, Peru), prozator și poet. Este fiul Anei, fiica lui Nicolae Țincu, scriitor, redactor la „Universul", și al lui Grigore Cugler, medic. După școala primară în satul natal, face studii secundare în Piatra Neamț. În 1914 se înscrie la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu și participă, ca elev militar, la campaniile din Moldova (1917-1918). Urmează Conservatorul (elev al lui Alfons Castaldi, studii de vioară și violă, studii de compoziție cu Mihail Jora) și este distins în 1926 de George Enescu cu o mențiune onorifică pentru *Cvartetul de coarde nr.1*. În 1926, absolvind Facultatea de Drept, intră în diplomație și este trimis la Berna, Oslo și Stockholm. Debutează în octombrie 1928 cu proza *Match nul*, în „Tiparnița literară", apoi publică versuri și proză în revistele românești de avangardă. Primul volum îi apare în 1934: *Apunake și alte fenomene*; „autor devorat de personajul său" (Monica Lovinescu), Apunake devine pseudonimul lui **C.** O nouă ediție din *Apunake...* iese în 1946 și tot atunci, a doua carte, *Afară de Unu Singur*. În ciuda tirajului limitat, cartea a circulat și era cunoscută de Paul Goma în 1956,

Pagină din volumul Alb și negru, *2003*

BON DE RECHIZITIE

Polonius s-a ascuns în măseaua mea, Ritta. Nu m-a supărat și, la început, n-am zis nimic. De câte ori deschid însă gura ca să refac în sens invers opera berzelor și a îngerașilor, el îmi pune bețe în roata care reprezintă singura mea stare civilă. Cu acest sistem voi ajunge, desigur, la covrigi. Dacă Polonius îmi va pune bețe și-n covrigi, atunci voi căuta o mascotă, o voi culca pe spate cu pedalele în sus și, din fiecare mugurași de mamelă de pe pântecele ei, voi face câte un mercenar.

Este mica mea răzbunare, dar, la urma urmelor, nu am și eu dreptul la o stalactită, ușor îndoită?

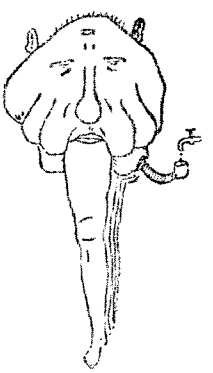

în detenția sa în Bărăgan, motiv pentru care această „primă operă clandestină" este socotită de Horia Stamatu „un fel de «samizdat *avant la lettre*»". Consilier cultural la Berlin (1940) și Bratislava (1941), apoi membru în corpul diplomatic românesc din Stockholm (1943–1945), **C.** revine în țară și, angajat în orchestra Teatrului Național din București, va cânta în stagiunea 1946. În același an e rechemat în diplomație în postul de consul la Oslo. În 1947 demisionează și, căsătorit (încă din 1937) cu o suedeză, pleacă într-o lungă călătorie — „concediu ilimitat" —, stabilindu-se în cele din urmă la Lima, în Peru, unde este violonist în Orchestra Simfonică Națională și totodată agent la o societate de asigurări. Ștefan Baciu, care l-a vizitat în 1956, a remarcat „tipica mentalitate de refugiat" a scriitorului, izolat în atmosfera românească a familiei, neinteresat de viața peruviană și fără contacte scriitoricești. Întâlnirea a determinat primele colaborări la revistele românești „Exil", a lui Ștefan Baciu, și „Înșir'te mărgărite", editată de I. G. Dumitriu - ambele în Brazilia –, „Ethos" și „Limite" (Paris), „Revista scriitorilor români" și „Apoziția" (München), „Destin" (Madrid), „Mele" (Honolulu) ș.a.

Autor de proză absurdă, **C.** utilizează cu originalitate tehnica și procedeele suprarealiste. Apropierea de Urmuz, impus în literatura română cu câțiva ani mai înainte, este evidentă, dar inventivitatea verbală, asociațiile surprinzătoare, verva și umorul fac din **C.** un scriitor original, cu identitate proprie. El dezvoltă tehnica urmuziană prin fantezia verbală, „inspirată de o grație poetică, deschizând uneori perspective metafizice surprinzătoare" (Mihai Niculescu). *Apunake și alte fenomene* este „romanul" unui cuplu, Apunake — Kematta, de la „nunta care a durat, cu totul, un veac" până la dispariția eroului. Cei doi pleacă într-o călătorie pentru a culege „sămânța binelui", „bunătatea de la cei ce nu știu ce să facă cu ea", și a o dărui fiului ce se va naște. Construit pe tiparul romanului picaresc, *Apunake și alte fenomene* este de un picaresc aparte, în care, mai importante decât întâmplările — puține — sunt situațiile bizare în care sunt puși eroii. Totul este firesc până la punctul în care lucrurile o iau razna, căpătând dimensiuni absurde. Atmosfera de ceremonial a căsătoriei devine brusc aberantă, apoi macabră: pe trotuarul „pavat cu cozoroace de șepci numărul 56", mulțimea mânca „felii de capete de mort cu unt". Un întreg arsenal de ciudățenii se succedă până când, în „ceasul nunții", „toate luminile din grădină se stinseră și în aceeași clipă ferestrele Palatului din fund prinseră să strălucească, ca și cum în dosul fiecăreia s-ar fi aprins un soare". Seninătatea și armonia răzbat aici, ca și în toate scrierile lui **C.**, în ciuda satiricului grotesc, în zona căruia se dezvoltă capacitatea creatoare a autorului. Alunecarea din real în miraculos se petrece ca în basm, cu numeroase apariții de personaje și locuri supranaturale: orașul Limonardo și povestea „marelui învățat Biju", învingător în lupta cu „Mama Petre", „monstru, cu capul despicat dintre ochi și până la bărbie", „paznicul hranei și întrerupătorul zodiacului", „Decanul Majestății", „orașul-surpriză" Bostonbach, unde „locuitorii nu umblă, ci se târăsc pe o parte a trupului, cu urechea lipită de pământ" și au, ca principală ocupație, „crearea de materii nule", călătoria cu „Antroposfera" în căutarea Kemattei etc. **C.** parodiază și combină genurile cu ușurința unui scamator care știe să folosească ingenios substanța lexicală. Elementul surpriză, prezent la tot pasul, vine de cele mai multe ori din limbaj, din deturnarea sensului cuvintelor și a sintagmelor comune. În 1975, după moartea scriitorului, Ștefan Baciu a publicat în Editura Limite, de la Madrid, cel de-al treilea volum, *Vi-l prezint pe Țeavă*, cuprinzând versurile și poemele în proză pregătite pentru tipar de **C.** Titlul volumului este dat de editor, după cel al poemului în proză considerat a fi cel mai „apunakian". Versurile în limba spaniolă și franceză, ca și multe versuri și proze scrise în română, au rămas risipite în revistele exilului. Între ele, ingenioasa *Carte de bucate*, publicată inițial în „Înșir'te mărgărite", apoi în „Revista scriitorilor români" (9/1970), prezentând specialități precum „Limbă à la Princesse", „Colțunași cu șteregoaie", „Curcanul cu surdină", „Costițe sultanine", „Țipar cu mătănii" ș.a., dar și *Amintiri din copilărie* („Ethos", 1/1943), un fel de poem în proză în care își reconstituie trecutul din crâmpeie pe care le ordonează după bunul plac („îmi amintesc ce vreau și cum vreau"). Aici povestirea este înlocuită cu redescoperirea afectivă a locurilor și lucrurilor îndepărtate, înșiruirea fiind rodul aceleiași fantezii asociative care sfidează convențiile: „Lângă urs stătea, într-o parte, licuriciul, iar în partea cealaltă albina; lângă albină stătea, într-o parte, surceaua, iar în partea cealaltă Milcovul; lângă Milcov se afla, într-o parte, o grămadă de penițe stricate, iar în partea cealaltă o zambilă; lângă zambilă stătea plătica, lângă plătică rindeaua, lângă rindea magnetul, iar lângă magnet o punguță cu pastă de dinți și rodii. Apoi venea din nou ursul, și astfel se închidea cercul, cu toate foloasele și neajunsurile lui." Horia Stamatu, care a descoperit în scrisul lui **C.** pe moldoveanul „care calcă pe urmele lui Creangă", a observat și că autorul lui Apunake „depășește literatura absurdului [...] nu printr-un realism demonstrativ, ci printr-o realitate profundă, afectivă, la care ne duce capacitatea lui de ordonare armonică a limbajului".

SCRIERI: *Apunake și alte fenomene*, București, 1934; ed. 2, București, 1946; ed. îngr. și pref. Mircea Popa, Oradea, 1996; *Afară de Unu Singur*, București, 1946; *Vi-l prezint pe Țeavă*, pref. Ștefan Baciu, Madrid, 1975; *Alb și negru*, îngr. și pref. Mircea Popa, București, 2003.

Repere bibliografice: Mihai Niculescu, *În amintirea lui Grigore Cugler (Apunake)*, „Ethos" (Paris), 1973, 1; Ștefan Baciu, *Drum bun, Apunake!*, „Limite" (Paris), 1973, 12; Ionel Jianu, *Râsul ascunde lacrima*, „Limite" (Paris), 1973, 12; Mihai Niculescu, *Notă despre Grigore Cugler și Apunake*, „Revista scriitorilor români" (München), 1973, 12; Paul Goma, *Apunake in the Concentration Camp*, „Mele" (Honolulu), 1974, 26; Horia Stamatu, *Grigore Cugler-Apunake*, „Apoziția" (München), 1974, 2; Sanda Stolojan, *În lumea lui Apunake*, „Mele", 1974, 8; Constantin Ciopraga, *Profil în perspectiva timpului*, RITL, 1983, 1; Mihai Niculescu, *Amintirea lui Grigore Cugler (Apunake)*, „Revista scriitorilor români" (München), 1983, 20; Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu, Grigore Cugler*, București, 1992, 173–179; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, 376–392; Z. Ornea, *Din proza absurdă românească. „Apunake și alte fenomene"*, RL, 1997, 37; Mircea Anghelescu, *Un urmuzian disident: Grigore Cugler*, RL, 1998, 28;

Geo Șerban, *Un diplomat printre literați*, MS, 1998, 1-2; Aurelia Dumitrașcu, *Un român regăsit*, MS, 1998, 1-2; Barbu Brezianu, *Prea uitatul nostru Apunake*, MS, 1998, 1-2; Glodeanu, *Incursiuni, 179-189*; Mircea Anghelescu, *Destinul postum al lui Grigore Cugler*, RL, 2000, 35; Popa, *Ist. lit.*, I, *667-669*; Manolescu, *Enciclopedia, 216-219.* *M.P.-C.*

CUGLER-PONI, Matilda (2.IV.1851, Iași – 9.IX.1932, Iași), poetă, prozatoare și autoare de comedii. S-a născut în familia arhitectului austriac Carol von Cugler, stabilit la Iași și devenit cetățean român, și a Matildei (n. Hefner). Căsătorită cu filologul Vasile Burlă în 1872, s-a recăsătorit patru ani mai târziu cu chimistul Petru Poni. A debutat cu versuri în 1867, la „Convorbiri literare", unde a publicat până în 1892, colaborând și la alte reviste, precum „Familia", „Columna lui Traian", „Literatorul", „Viața românească".

În cea mai mare parte a poeziilor scrise de **C.-P.**, adunate în volumul *Poezii* (1874), predomină lirismul. Frecvente sunt jalea, „dorul nemărginit", generate de plecarea ori necredința iubitului. Motivul iubitei părăsite revine deseori în aceste versuri, care își au izvorul cu deosebire în stările de tristețe. Cuplul nefericit se întâlnește și în baladele de tip romantic. Autoarea preferă cadrul anotimpurilor reci și mohorâte, dar simbolurile șterse, limbajul fără strălucire și incorectitudinile prozodice scad mult din valoarea liricii ei. Altfel, **C.-P.** versifică relativ ușor și într-o limbă lipsită de stridențe neologice. A scris și scurte povestiri cu subiecte inspirate din lumea cartierelor mărginașe, cu personaje caracteristice (vagabonzi, meseriași mărunți, mici negustori). Sentimentalismul este însă covârșitor, ca și tendința moralizatoare. Comedia *Un tutor* (1881) este una dintre cele mai reușite lucrări ale sale. Comicul de situație se desfășoară în scene vioaie, în care apar caractere îngrijit lucrate și nuanțate ca psihologie. Cuplurile clasice de îndrăgostiți stăpân-stăpână și servitor-servitoare schimbă replici care au naturalețe și aplomb.

SCRIERI: *Poezii*, Iași, 1874; *Un tutor*, Oradea, 1881; *Fata stolerului*, Sibiu, 1884; *Sfântul Nicolae*, Sibiu, 1885; *Povestiri adevărate*, București, f.a.; *Poezii*, București, 1927; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Ion Nuță, Iași, 1971.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *119-122*; Maiorescu, *Critice*, I, *188-189*; Teodor A. Naum, *Matilda Cugler-Poni*, DR, 1931-1933; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *367-368; Ist. lit.*, III, *48-49*; Horst Fassel, *Zwischen zwei Sprachen*, „Volk und Kultur" (București), 1974, 12; *Dict. lit. 1900, 251*; *Dict. scriit. rom.*, I, *740-741.* *D.M.*

CUGNO, Marco (25. IV.1939, Avigliana, Italia), istoric și critic literar, traducător italian. Licențiat în litere al Universității din Torino, **C.** a fost între 1965 și 1969 lector de limba italiană în cadrul Facultății de Filologie de la Universitatea din București. După reîntoarcerea în țară, i se încredințează predarea limbii și literaturii române la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității torineze. În 1984 devine profesor asociat, iar din 1997 funcționează la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a aceleiași universități. Conduce, împreună cu Roberto Scagno, seria de studii și texte românești „La colonna infinita" a Editurii dell'Orso din Alessandria. A colaborat la revistele „Il Dramma", „Sipario", „L'Europa letteraria e artistica", „Romania Orientale", precum și la „Secolul 20", „Viața românească", „Apostrof", „Vatra" ș.a.

Debutează ca traducător de literatură română în 1972, cu transpunerea în italiană a optzeci de poezii de Marin Sorescu, autor al cărui admirator și exeget va rămâne. O antologie din opera poetică a lui Tudor Arghezi, publicată tot în 1972, la prestigioasa editură Einaudi din Torino, și pentru care va fi distins cu Premiul „Città di Monselice", îl va impune ca redutabil cunoscător al tradiției poetice românești. Treptat va fi interesat îndeosebi de manifestările avangardei poetice românești, din scrierile căreia traduce, în 1975, pentru revista „L'Europa letteraria e artistica", un prim grupaj de texte, prefațat de Ov. S. Crohmălniceanu. Volumul *Poesia romena d'avanguardia* (1980), pe care îl publică în colaborare cu Marin Mincu, este o antologie bilingvă de texte și manifeste poetice, deschizându-se cu un substanțial eseu, intitulat *Per una storia dell'avanguardia letteraria romena*. Sunt formulate aici observații esențiale, care dovedesc o excelentă cunoaștere a peisajului literaturii române, cum ar fi aceea că interesul pentru formele poetice moderne, manifestat de poeții europeni importanți ai secolului, face ca ei să devină pentru avangarda românească

mai degrabă modele decât obiect al polemicii. Este sugerată și utilitatea preluării în descrierea acestui fenomen a unor formule curente în critica italiană, cum ar fi aceea de „experimentalism". Poezia română contemporană, în special cea a tinerilor autori, beneficiază la **C.** de o lectură competentă și entuziastă, care își propune să integreze fenomenul în spațiul cultural european. Elocventă este antologia *Nuovi poeti romeni* (1986), îngrijită în colaborare cu Marin Mincu. Oferindu-se ca instrument de lucru pentru studiul limbii române la universitate și ca hartă pentru explorarea unei zone culturale mai puțin cunoscute, antologia urmărește să ilustreze dinamica experienței poetice a generației care are în Nicolae Labiș o figură emblematică: tensiunea între istorie și poezie, recuperarea lirismului dincolo de condiționările ideologice, regăsirea tradiției. Intitulat *La lotta contro l'inerzia*, eseul care prefațează traducerile este o coerentă și pătrunzătoare introducere în problemele literaturii române contemporane: e definit rolul folclorului în spațiul cultural românesc, e amintit impactul politicii culturale a regimului comunist, sunt numite figurile poetice dominante ale epocii (Nichita Stănescu și Marin Sorescu), iar poezia lui Mircea Dinescu e prezentată ca încheiere a "mișcării" care debutase odată cu Labiș. O altă antologie, dedicată poeziei românești din secolul al XX-lea, *La poesia romena del novecento (da Bacovia alla generazione '80)* (1996), a fost distinsă cu Premiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor. În două numere ale revistei "si scrive", care apare la Cremona, s-au publicat, în 1996 și în 1997, două masive grupaje de traduceri intitulate *Letteratura moldava: ritratto di gruppo — poeti della Bessarabia* și *La poesia negli anni di transizione: la Romania postcomunista*. În privința prozei, interesul traducătorului și comentatorului a fost atras de scrierile lui Zaharia Stancu, Mircea Eliade și Constantin Noica, precum și de romanele semnate de Norman Manea. Alte câteva traduceri, printre care *Baltagul* lui Sadoveanu, au rămas netipărite în volum.

SCRIERI: *Momento Eminescu- Momentul Eminescu* (în colaborare), îngr. L. Valmarin și Valeriu Râpeanu, București, 1987; *La Romania nella coscienza intellettuale italiana* (în colaborare), Milano, 1988; *Mihai Eminescu* (în colaborare), îngr. Doina Derer, București-Milano, 1993; *Studi romeni e romanzi* (în colaborare), Padova, 1995; *Confronto con Mircea Eliade. Archetipi mitici e identità storica* (în colaborare), Milano, 1998. **Traduceri:** Marin Sorescu, *80 poezii – 80 poesie*, ed. bilingvă, București, 1972, *Giona*, introd. trad., Napoli, 1980, *Poezii – Poesie – Poems*, ed. trilingvă, Torino-București, 1995; Tudor Arghezi, *Accordi di parole. Poesie (1927-1967)*, pref. trad., Torino, 1972; Zaharia Stancu, *Quanto ti ho amato*, Milano, 1974; *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, introd. trad., Milano, 1980 (în colaborare cu Marin Mincu); *Folclore letterario romeno*, Torino, 1981 (în colaborare cu D. Losonti); *Nuovi poeti romeni*, introd. trad., Florența, 1986 (în colaborare cu Marin Mincu); Norman Manea, *Ottobre ore otto*, Milano, 1990, *Un paradiso forzato*, Milano, 1994, *Clown (Il dittatore e l'artista)*, Milano, 1995; Constantin Noica, *Sei malattie dello spirito contemporaneo*, introd. trad., Bologna, 1993, *Pregate per il fratello Alessandro*, introd. trad., Bologna, 1994; Lucian Blaga, *Lo spazio mioritico*, Alessandria, 1994 (în colaborare cu R. Bussetto); Adrian Marino, *Teoria della letteratura*, Bologna, 1994; *La poesia romena del novecento (da Bacovia alla generazione '80)*, Alessandria, 1996.

Repere bibliografice: Rodica Locusteanu, *Marin Sorescu în italiană*, SXX, 1973, 1; Nicolae Manolescu, *O culegere a poeziei române de avangardă*, SXX, 1976, 7-8. *C.Pp.*

CUIB SPRE RĂSĂRIT, revistă literară apărută la București, bilunar, între decembrie 1918 și 1 mai 1920. Redactor: Theodor Rosen. Revista prezintă pe copertă steaua în șase colțuri în care se află înscris cuvântul „Zion", motoul fiind: „Semănați iubire și veți culege binecuvântare". Publică poezii Theodor Rosen, Isac Semo, M. Pines, Marcu Grümberg, Morris Rosenfeld, cele mai multe cu subiect religios. Aici se produce debutul lui Marcel Breslașu, pe atunci Marcel A. Bresliska, cu poezia *C-am fost pribegi* (1919). În continuare, debutantul traduce din Heine, dar semnează și un număr impresionant de poezii originale. Cu proză sunt prezenți David Rothblum, Mihai Iosif Gorion, Sven Hedin, Abraham Reisen, H.D. Gosse, I.L. Peretz. Se reproduc pagini din creația lui Shalom Alehem. *M.Pp.*

CUJBĂ, Sergiu (10.X.1877, Chișinău – 8.III.1937, Chișinău), poet și prozator. Fiu al scriitorului Victor Crăsescu, **C.** este absolvent al Liceului „Matei Basarab" și al Facultății de Drept din București (1900). Atât prin acțiunile cât și prin scrierile sale, a dorit să contribuie la menținerea sentimentului național al românilor aflați de o parte și de alta a Prutului. A fost redactor literar al gazetei „Basarabia" (Chișinău, 1906-1907) și a ținut conferințe cu teme sociale și culturale. Din cauza activității sale de încurajare a manifestării sentimentelor patriotice românești, este expulzat în România de guvernul țarist (1907). S-a reîntors la Chișinău în 1917.

C. a debutat în 1891, în revista „Amicul copiilor", condusă de Z.C. Arbore și Victor Crăsescu. A colaborat la „Epoca", „Gazeta politică și literară", „Tribuna", „Vatra", „Viața Basarabiei" ș.a. Volumul *Povestiri din copilărie* (1896) aduce în fața cititorului un scriitor plin de umor și de candoare, universul copilăriei fiind evocat prin simboluri delicate. În cărțile de versuri **C.** se dovedește doar un bun versificator al unor motive patriotice.

SCRIERI: *Povestiri din copilărie*, pref. G. Coșbuc, București, 1896; *Încoronarea*, București, 1901; *Florin*, Brașov, 1902; *Viața și luptele lui Ștefan cel Mare*, București, 1904; *Zece Mai*, București, f.a.; *Patrie și libertate*, București, 1916; *Cântări basarabene*, Chișinău, 1919; *Chemarea lui Ștefan cel Mare*, f.l., f.a.; *Cinstiții pionieri ai cooperației*, Chișinău, 1928; *Unindu-ne, învingem!*, Chișinău, 1928; *Din minunile cooperației*, București, 1929; *Fiul cămătarului sau Micii cooperatori*, Chișinău, 1930; *Imnuri de înfrățire*, București, 1930; *Între inimă și pungă sau Cooperația e leacul*, București, 1931.

Repere bibliografice: C. Dem, *„Patrie și libertate"*, „Minerva", 1916, 2636; Tudor Pamfile, *„Cântări basarabene"*, „Școala Basarabiei", 1919, 1; Emanoil Bucuța, *„Cântări basarabene"*, „Țara nouă", 1920, 10; Barbu Lăzăreanu, [*Sergiu Cujbă*], ADV, 1937, 16 295; Predescu, *Encicl.*, 240; Haneș, *Scriitorii*, 25-26; Ilie Stanciu, *Un pionier al revistelor pentru copii: „Amicul copiilor"*, LL, 1963, 175-192; [*Sergiu Cujbă*], în *Scriitori de la*

„Viața Basarabiei", îngr. Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, 1990, *45–52, 128–141; Dicț. scriit. rom.*, I, *741–742*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 121.* *O.I.*

CULCER, Dan (15.VI.1941, Sulina), critic literar. Este fiul Ersiliei (n. Guțu) și al lui Alexandru Culcer, profesor. După studii elementare la Sighișoara și liceale la Cluj (Liceul „Emil Racoviță"), urmează cursurile Facultății de Filologie, secția română, a Universității din Cluj (1957–1963). Va lucra, mai întâi, ca asistent la Institutul de Teatru din Târgu Mureș, va fi și cercetător în cadrul Centrului de Cercetări al Academiei, din același oraș. Debutează în 1961, în „Luceafărul", colaborând la numeroase publicații din țară („România literară", „Steaua", „Echinox", „Familia", „Tribuna", „Viața românească" ș.a.), dar și din Ungaria, Polonia, Iugoslavia etc. În 1971 devine, alături de Romulus Guga, Mihai Sin ș.a., redactor-fondator al revistei „Vatra". În 1987, urmându-și soția, prozatoarea Maria Mailat, se stabilește în Franța. La Paris face diverse meserii, stagii de specializare în IT, sociologie, redactare pe computer etc. După ce urmează cursurile Institutului Francez de Presă al Universității Paris II, colaborează sporadic la Radio France Internationale, inițiază publicații electronice (ca, bunăoară, „Asymetria" „revistă de cultură, critică și imaginație"), însă nimic nu îl mai aduce în atenția scriitorimii din țară. I-a fost decernat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri (1975).

Descendent dintr-o familie cu blazon local (doctorul Colceriu din Târgu Mureș, neam de preoți și cărturari), **C.** a fost mereu împărțit între vocația publică și cea „aristocratică", între participare nobilă și retragere orgolioasă. La început, după cum o arată și prima sa carte, *Un loc geometric* (1973), domină natura lirică a autorului, dorința de-a recepta cultura prin filtrul propriei subiectivități, ca reflecție, și nu ca judecată de valoare. Notații ample, file de jurnal deghizat în glose savante, preocupări de estetică laolaltă cu puseuri de hedonism, dar și de activism în unghiul ierarhizării faptelor artistice. Volumul *Citind sau trăind literatura* (1976) vine după cinci ani de la marea cotitură din viața autorului: intrarea în redacția revistei „Vatra". Ceea ce contează acum nu mai e (cel puțin vizibil) persoana autorului, ci forța verdictului său, laolaltă cu anvergura socială a demersului: „Actualizarea criticii înseamnă impunerea unui program, a unei acțiuni de dirijare a conștiinței publicului, de conștientizare a zonelor de urgență, nu tematică, ci ontică. Critica literară trebuie să militeze și pentru realism, și pentru o literatură angajată, definind termenii de realism și angajare". Dar, în același timp, „moralistul, psihologul, filosoful, criticul și sociologul trebuie să se întâlnească în aceeași persoană cu scriitorul. Critica fără talentul scrisului nu are șansa să determine modificări în conștiințe, modificându-și ea însăși conștiința." E limpede programul (utopic în condițiile culturii de masă sub dictatură): voința de dominare, paralel cu supunerea eului criticului la un exercițiu perpetuu de autodesăvârșire întru captarea esențelor publice. Moralist, psiholog și filosof, **C.** nu a ajuns. În schimb, sociolog — da. Părăsind voluptățile autonarative și lirismul rafinat al reflecției morale, criticul literar de direcție și întâmpinare de la „Vatra" (foarte preocupat de istoria românilor în spațiul maghiarizării) se va orienta accentuat înspre sociologia literaturii, înglobând teorii estice și occidentale, de stânga și de dreapta. Cartea *Serii și grupuri* (1981) făcea o breșă serioasă la vremea apariției în rândul comentatorilor literari tocmai prin ambiția de a inventaria nu atât figuri, cât fenomene literare, nu neapărat reușite individuale, cât tendințe epice, poetice, ideatice. *Schițe pentru o retorică a romanului cu teză* se intitula secvența în care se află incluși Augustin Buzura, Al. Ivasiuc și D. R. Popescu, George Bălăiță, Norman Manea și Dana Dumitriu. *Seismografia critică* îi cuprinde pe Alexandru George și Mircea Zaciu, dar și pe Marian Papahagi, Ion Vartic, Mircea Iorgulescu și Laurențiu Ulici. Eseul e reprezentat de N. Steinhardt, Nicolae Manolescu și Octavian Paler, de Mircea Mališa și Florin Mugur, după cum nu lipsesc „Școala de la Târgoviște" (sintagma e lansată de **C.**), prozatori ca Mihai Sin, Mircea Nedelciu ș.a. Prin câteva „note sociografice", într-un volum din 1981 este avansat conceptul de generație (serii, grupuri, pe sistem filatelic), care avea să facă o carieră strălucitoare în anii '80.

SCRIERI: *Un loc geometric*, București, 1973; *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976; *Serii și grupuri*, București, 1981. **Traduceri:** Rodion Markovits, *Garnizoana din Siberia*, pref. Al. Simion, București, 1975; Domokos Sámuel, *Octavian Goga. Anii studenției. Traducerile*, pref. I. D. Bălan, București, 1978.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *18–22* ; Iorgulescu, *Scriitori*, *291–293* ; Grigurcu, *Critici*, *400–403*; Grigurcu, *Între critici*, *275–280*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *525–528*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *742–743*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1118–1119*; Manolescu, *Enciclopedia*, *219*; Opriță, *Anticipația*, *523–525.* *D.C.M.*

CULEA, Apostol D. (15.VIII.1882, Sudiți, j. Ialomița — 1949), prozator și publicist. Fiu de țărani, **C.** face școala primară la el în sat. Din 1897 până în 1902 urmează cursurile Școlii Normale „C. Negri" din Galați, unde după absolvire ocupă un post de institutor. De aici se transferă la Tulcea (1911–1912) și apoi la București. Punând mult suflet în munca lui, urcă în ierarhie, ajungând inspector cultural la Casa Școalelor, subdirector general, ulterior director în Ministerul Instrucțiunii Publice, director — având în grijă școlile din mediul rural — la Fundațiile Culturale Regale („Principele Carol" și „Regele Mihai I"). A mai fost șef al serviciului extrașcolar și de propagandă al Basarabiei (1918–1922). Cu un prenume care conține parcă o predestinare, **C.** a avut o robustă vocație de animator. Zbătându-se pentru înființarea de școli și de cămine culturale la sate, el a pus și tenacitate, și entuziasm în aceste strădanii care aveau în vedere — cu formularea lui — „dezvoltarea satului cultural". Sfaturi practice și îndemnuri, istorioare cu miez, pledoarii cu o solidă armătură documentară **C.** a publicat (semnând incidental și cu pseudonimul Cronicarul Cremene) în foile la care a lucrat ca redactor: „Vremea nouă", „Sfatul țării", „România nouă", „Școala Basarabiei", „Lamura", unde a dirijat suplimentul „Lamura pedagogică",

„Albina", „Școala țăranului", „Școala și viața". După debutul din „Cronica" (1906), a colaborat cu proză, însemnări culturale, sociale, politice și mai ales vizând probleme ale învățământului primar, cu note de drum și amintiri în „Neamul românesc" și „Neamul românesc literar", „Drum drept", „Ramuri", „Învățătorul român", „Roma", „Tribuna", „România", „Cuvântul", „Universul", „Graiul românesc", „Nădejdea", „Curierul", „Satul", „Pământul", „Credință și muncă", „Poșta țăranului", „România satelor", „Viața Basarabiei", „Revista Asociației învățătorilor mehedinteni", „Poporul român", „Gazeta de Transilvania" și în numeroase alte periodice.

A tradus și a prelucrat din Jean Aicard, Louis Albert, Roberto Bracco, Edmondo de Amicis, Gabriele D'Annunzio, Luigi Capuana, Chateaubriand, Fr. W. Förster, Jack London, Giovanni Papini, dar și din alți autori incluși în cărțile destinate „orelor de șezătoare". A scos, singur sau împreună cu alți confrați, o metodică, manuale școlare, cărți cu profil pedagogic, scrieri conținând „cunoștințe folositoare", antologii. Pentru uz didactic, **C.** întocmește culegeri de „bucăți de citire" – de parcurs, eventual, în „ora de șezătoare" –, preluate (și uneori tălmăcite) din autori români și străini; anumite texte sunt potrivite pe înțelesul celor mici, iar maniera narativă (și aici, și în unele lucrări de popularizare) are pe alocuri o turnură de basm (*Istoria românilor în ilustrații, 40 povești cu animale și păsări, Daruri pentru copii, Un marinar povestește. Isprăvi de pe ape* ș.a.). Plecat, pentru un an, într-un voiaj prin Italia, **C.** își comunică impresiile în *Însemnări din cultura Italiei* (1914). Respirând cu nesaț, dar și cu luare-aminte „atmosfera artistică" din cetățile Peninsulei, institutorul – pe urmele lui N. Iorga – stăruie asupra contrastelor, care i se par întristătoare, dintre trecutul de unice splendori și un prezent diminuat, pe care îl întregește în închipuire. Uzitând schema consacrată de Daniel Defoe, însăilează un scurt roman, stângaci și incolor, intitulat *Aventurile lui Ion Runcan, ultimul naufragiat în insula lui Robinson* (1947). Peripețiile eroului, pe care dorul de aventură îl mână în necunoscut, îi solicită, într-o împrejurare sau alta, curajul, iscusința, puterea de muncă, voința și răbdarea. Romancierul de circumstanță mizează pe o pedagogie a exemplului cu prestigiu livresc.

SCRIERI: *Însemnări din cultura Italiei*, București, 1914; *40 povești cu animale și păsări*, Chișinău, 1920; *Daruri pentru copii*, București, 1921; *Literatura copiilor și șezătorile cu copii*, București, 1923; *Suspinele stejarului*, București, 1924; *Șezătorile copiilor*, București, 1924; *Când Isus a fost pe pământ*, București, [1924]; *Din viața oamenilor întreprinzători*, București, 1928; *Poveștile primăverii* (în colaborare cu I. Nisipeanu), București, 1933; *Șezători de seară*, București, [1935]; *Aventurile lui Ion Runcan, ultimul naufragiat în insula lui Robinson*, București, [1947]; *Un marinar povestește. Isprăvi de pe ape*, București, f.a. **Antologii:** *Antologia Dobrogei*, București, 1928 (în colaborare cu Al. Lascarov-Moldovanu). **Traduceri:** Anatole France, L.N. Tolstoi, [*Proză*], în *Pentru a iubi copilăria*, București, 1923.

Repere bibliografice: Nestor Urechia, *Opera culturală a lui Apostol D. Culea*, PRL, 1928, 23; *Apostol Culea. Omagiu*, București, 1940; Al. Lascarov-Moldovanu, *Cărțile amintirii*, București, [1943], *166-167*; Stanciu Stoian, *Centenarul nașterii lui Apostol Culea*, „Revista de pedagogie", 1981, 11; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *209-210*; Florin Faifer, *Animatorul*, CL, 1999,4. *F.F.*

CULEGĂTORUL, publicație apărută la Cluj în 1933, ca buletin al Arhivei Etnografico-Folcloristice a Muzeului Etnografic din Cluj. Editat într-un singur număr, buletinul e îngrijit de Romul Vuia, directorul Muzeului Etnografic. Un istoric al instituției realizează Ion Chelcea; se publică un chestionar și îndrumări referitoare la culegerea obiceiurilor de Crăciun și Anul Nou și răspunsuri la acest chestionar, privitoare la colindat, obiceiuri, credințe, colinde, turca, credințe despre iele și strigoi, primite din satele Mada (județul Hunedoara), Mihai Viteazul (județul Turda), Valea Anilor (județul Mehedinți) și Breaza (județul Prahova). *M.Pp.*

CULIANU, Ioan Petru (5.I.1950, Iași – 21.V.1991, Chicago, SUA), eseist și prozator. Provine dintr-o cunoscută familie de intelectuali ieșeni. Străbunicul pe linie paternă, junimistul Niculae („Papa") Culianu, matematician, a fost rector timp de optsprezece ani (1880-1898) al Universității din Iași și director al Institutelor Române Unite. Tatăl, Sergiu Andrei Culianu, licențiat în drept, matematică și fizică, își întrerupe, din motive de sănătate, studiile de calcul diferențial la Sorbona, iar după război, predă ore de matematică; moare în 1965. Mama, Elena Bogdan, chimistă, cadru didactic universitar, era fiica

profesorului de chimie-fizică Petru Bogdan, prorector, apoi rector al Universității ieșene în perioada 1926–1940, membru al Academiei Române. **C.** urmează școala primară, gimnaziul și liceul la Iași, între anii 1956 și 1967, terminând ca șef de promoție secția reală a Liceului „Vasile Alecsandri". În martie 1967 debutează în revista „Cronica" cu o proză scurtă, *Și-am râs prostește, fără voia mea*, urmată în același an de alte câteva povestiri. În 1967 optează pentru continuarea studiilor la Universitatea din București, înscriindu-se inițial la Facultatea de Limba și Literatura Română; ulterior, se va transfera la secția de italiană a Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale. Aici se orientează spre studiul Renașterii italiene, căreia îi dedică lucrarea de licență (*Marsilio Ficino e il platonismo nel Rinascimento italiano*), sub conducerea profesoarei Nina Façon, o primă formă a ceea ce avea să devină *Eros et magic à la Renaissance. 1484* (1984). Din 1970, probabil ca urmare a refuzului de a colabora cu Securitatea, articolele literare nu-i mai sunt publicate de revistele la care colabora, iar volumul de povestiri fantastice *Arta fugii*, acceptat inițial de Editura Eminescu în 1971, este respins. **C.** se hotărăște să concureze, în primele luni ale lui 1972, pentru o bursă de studii a statului italian, la Perugia, pe care o primește în aceeași zi în care, absolvind ca șef de promoție facultatea, este repartizat într-un sat din nordul Moldovei. Obținând viza **C.** pleacă, în iulie 1972, în Italia, unde, la încheierea bursei, va cere azil politic. Trecerea, vreme de opt luni, prin lagărul pentru refugiați de la Trieste și Latina (lângă Roma) îl va marca profund. Va încerca să se sinucidă în 1973, la starea de depresie contribuind și veștile proaste sosite din țară: fusese condamnat în contumacie la șase ani de închisoare pentru „denigrarea statului", iar familia avea de suferit din cauza sa. Prezentându-se strălucit la un concurs pentru un post de asistent în istoria religiilor la Universitatea Catolică „Del Sacre Cuore" din Milano (1973), câștigă sprijinul profesorului Ugo Bianchi sub îndrumarea căruia își va completa studiile în istoria religiilor și va obține primul său grad academic occidental, cu lucrarea *Gnosticismo e pensiero contemporaneo: Hans Jonas*, în iunie 1975. Își începe astfel inițierea într-un alt domeniu în care se va ilustra ulterior: istoria gnozelor. În septembrie 1974 îl întâlnește, la Paris, pe Mircea Eliade. Intenția sa de a elabora o monografie dedicată savantului român capătă acordul acestuia, care acceptă să sprijine invitarea lui **C.** în calitate de cercetător la Divinity School a Universității din Chicago pentru semestrele de iarnă-primăvară ale anului 1975. Deși timpul acordat de Eliade tânărului său discipol este limitat, acesta reușește să-i câștige încrederea și să se întoarcă în Italia cu suficient material pentru monografia plănuită: *Mircea Eliade* (1978). După obținerea *summa cum laude* a titlului de *dottore* al universității milaneze, în 1976 i se oferă un post de profesor de românistică la Universitatea din Groningen (Olanda), la Catedra de limbi romanice, unde va profesa până în 1986. Își va completa concomitent palmaresul cu un doctorat, *troisième cycle*, la Sorbona, în specializarea științele religiilor, avându-l conducător pe profesorul Michel Meslin, președintele Sorbonei (1980). Lucrarea, intitulată *Expériences de l'extase et symboles de l'ascension de l'Hellénisme a l'Islam*, va fi susținută în 1980 și va apărea (cu o prefață de Mircea Eliade) în 1984, punând astfel bazele unei aprofundări viitoare a subiectului, realizată în volumul *Out of This World. Otherwordly Journeys from Gilgamesh to Albert Einstein* (1991). Între timp, **C.** publicase un număr impresionant de studii și articole despre religie, între care se evidențiază *Iter in silvis. Saggi scelti sulla gnosi e altri studi* și contribuția la volumul *Religione e potere*, realizat în colaborare cu Gianpaolo Romanato și Mario G. Lombardo, ambele volume, apărute în 1981, punând în evidență o accentuare a preocupărilor pentru gnosticism – subiectul viitoarei sale teze prin care va obține doctoratul de stat la Sorbona, în ianuarie 1987. Versiunea franceză va apărea în 1990, sub titlul *Les Gnoses dualistes d'Occident. Histoire et mythes*, fiind precedată de versiunea italiană, *I miti dei dualismi occidentali. Dai sistemi gnostici al mondo moderno* (1989), și practic resistematizată ulterior în *The Tree of Gnosis*, apărută postum, în 1992. A murit asasinat în clădirea Universității din Chicago.

Dacă cercetările asupra gnozelor dualiste sunt cele care i-au asigurat definitiv recunoașterea științifică internațională, **C.** datorează volumului *Éros et magie à la Renaissance. 1484* (1984) cel mai statornic succes al său. *Eros și magie*... se citește cu un interes sporit poate tocmai din pricina acelei peceți pe care biografia românească a autorului i-a impus-o: efortul dramatic de a înțelege situația României în războiul surd dintre cele două sisteme, Statul-magician *versus* Statul-polițist. Interesul pentru realitățile politice și pentru cultura românească au generat de-a lungul anilor o serie de texte care acoperă aproape toate sferele de interes ale autorului: studii dedicate culturii române, reunite sub titlul *Studii românești*, în primul volum intrând *Fantasmele nihilismului, Secretul doctorului Eliade* (2000), un al doilea volum urmând să cuprindă eseuri de istorie a religiilor cu trimitere la teme românești, creații de literatură propriu-zise, unele scrise în românește (între care *Invazia zorabilor în Jormania, Jormania Liberă*, remarcabilă oglindă în planul ficțiunii a lui decembrie 1989, romanul științifico-fantastic *Hesperus*, alegorie filosofică redactată în 1981–1982); ansamblul de scrieri politice și cultural-politice publicate între 1974 și 1991 și reunite în 1999 în volumul *Păcatul împotriva spiritului*. Începând din martie 1986 și până la asasinarea sa, **C.** va funcționa ca profesor – mai întâi cu statut de invitat, apoi din toamna lui 1988 ca profesor-asociat, la Divinity School din Chicago. A avut astfel șansa de a-i sta alături o vreme mentorului pe care și l-a ales, Mircea Eliade, punând bazele unor proiecte comune pe care **C.** le va încheia după moartea savantului (între care *Dicționarul religiilor lumii*, apărut în 1990). Eliade l-a desemnat, prin testament, să supravegheze publicarea postumă a întregii lui opere. Și după stabilirea definitivă în SUA, **C.** va continua să colaboreze la revistele românești ale exilului (publicase o serie de studii și articole în „Revista scriitorilor români", „Ethos", „Agora", „Limite" ș.a.), urmărind pasionat evoluția situației politice din România. O serie de articole vor apărea în revista „Lumea liberă românească" din New York. Poziția critică exprimată fără menajamente stârnind, pe de o parte, proteste, pe de altă

parte, amenințări directe adresate lui, colaborarea începută la sfârșitul lui 1989 se va încheia un an mai târziu. Între ultimele texte apărute este și amplul eseu *Bilanțul unei ere-lumină*, redactat în 1982, dar publicat abia în 1991, în revista „Agora". Eseul a provocat multe discuții în țară, fiind considerată scandaloasă negarea categorică a unei „direcții sau a unui punct de referință" în cultura română postbelică. „Ca și socialismul – afirma **C.** – cultura română de azi nu e decât o speranță. Privită fără speranță, se reduce la nimic (sau *aproape* nimic...)." La originea aprecierilor de o severitate tranșantă, trebuie presupus climatul festivist al „epocii de aur", ale cărei exagerări din ce în ce mai rupte de realitate nu puteau să nu exaspereze conștiința critică a cercetătorului obișnuit cu o scară universală a valorilor. Un alt motiv al acestei „aproape" negații este acea „speranță mesianică", invocată ca aparținând marii tradiții românești, la care autorul, într-un anume sens, subscria și care îi hrănea și îi justifica furia rece. Între ultimele lui scrieri se numără o serie de povestiri fantastice, redactate în cea mai mare parte în franceză (manuscrisul romanului-mozaic *Le Rouleau diaphane* datează din 1986), în italiană sau, în colaborare cu logodnica sa, Hilary Wiesner, în engleză, publicate între 1988 și 1991, fie în reviste, fie în volumul *La collezione di smeraldi* (1989). Remarcabile nu doar prin calitatea lor literară, textele sunt concepute în sensul încifrării poetice a unui amplu florilegiu de motive mitico-religioase, filtrate adesea prin „pergamentul diafan" al emoțiilor vii ale scriitorului. Uneori, aluzii fine racordează universul ficțional la experiențele românești ale autorului (*Limba Creației*), alteori acesta apare ca un experiment în oglindă în raport cu mitanaliza: rescrierea mitului ca text literar modern, în interiorul a ceea ce autorul numea „unitatea a tot ce este *mental*".

SCRIERI: *Mircea Eliade*, Assisi, 1978; ed. tr. Florin Chiriţescu și Dan Petrescu, postfață Sorin Antohi, București, 1995; *Iter in silvis. Saggi scelti sulla gnosi e altri studi*, Messina, 1981; *Religione e potere* (în colaborare cu Gianpaolo Romanato și Mario G. Lombardo), Torino, 1981; ed. (*Religie și putere*), tr. Maria-Magdalena Anghelescu și Șerban Anghelescu, București, 1996; *Psychanodia*, vol. I: *A Survey of the Evidence Concerning the Ascension of the Soul and Its Relevance*, Leiden, 1983; ed. (*Psihanodia*), tr. Mariana Neț, București, 1997; *Éros et magie à la Renaissance. 1484*, Paris, 1984; ed. (*Eros și magie în Renaștere. 1484*), tr. Dan Petrescu, postfață Sorin Antohi, București, 1994; ed. București, 1999; *Expériences de l'extase. Extase, ascension et récit visionnaire, de l'Hellénisme au Moyen-Age*, pref. Mircea Eliade, Paris, 1984; ed. (*Experiențe ale extazului*), tr. Dan Petrescu, postfață Eduard Iricinski, București, 1998; *Gnosticismo e pensiero moderno: Hans Jonas*, Roma, 1985; *La Mère douteuse et le Démiurge roublard. Histoire et mythes des gnoses dualistes d'Occident*, Paris, 1987; *La collezione di smeraldi*, Milano, 1989; *Les Gnoses dualistes d'Occident. Histoire et mythes*, Paris, 1990; ed. (*Gnozele dualiste ale Occidentului*), tr. Tereza Petrescu, postfață Horia-Roman Patapievici, București, 1995; *Dictionnaire des religions* (în colaborare cu Mircea Eliade, Hilary S. Wiesner), Paris, 1990; ed. (*Dicționar al religiilor*), tr. Cezar Baltag, București, 1993; *Out of This World. Otherwordly Journeys from Gilgamesh to Albert Einstein*, Boston, 1991; ed. (*Călătorii în lumea de dincolo*), tr. Gabriela Oișteanu și Andrei Oișteanu, postfață Andrei Oișteanu, București, 1994; *Hesperus*, Milano, 1991; ed. pref. Mircea Eliade, București, 1992; *The Tree of Gnosis: Gnostic Mythology from Early Christianity to Modern Nihilism*, San Francisco, 1992; ed. (*Arborele gnozei. Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern*), tr. Corina Popescu, București, 1998; *Pergamentul diafan*, București, 1994; *Pergamentul diafan. Ultimele povestiri*, tr. Mihaela Gliga, Mihai Moroiu și Dan Petrescu, postfață Dan Silviu Boerescu, București, 1996; *Păcatul împotriva spiritului. Scrieri politice*, București, 1999; *Studii românești*, vol. I: *Fantasmele nihilismului, Secretul doctorului Eliade*, tr. Corina Popescu și Dan Petrescu, București, 2000; *Arta fugii*, pref. Dan C. Mihăilescu, București, 2002; *Jocurile minții. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie*, îngr. Sorin Antohi și Mona Antohi, introd. Sorin Antohi, București, 2002; *Cult, magie, erezii*, tr. Maria-Magdalena Anghelescu și Dan Petrescu, postfață Eduard Tricinschi, Iași, 2003; *Iocari serio*, tr. Maria-Magdalena Anghelescu și Dan Petrescu, postfață Horia-Roman Patapievici, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Elémire Zolla, *Ioan Petru Culianu*, Alberto Tallone Editore, 1994; Ted Anton, *Eros, Magic and the Murder of Professor Culianu*, [Chicago], 1996; ed. (*Eros, magie și asasinarea profesorului Culianu*), tr. Cristina Felea, pref. Andrei Oișteanu, București, 1997; Andrei Oișteanu, *Mythos și Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, București, 1997, 333–377; Nicu Gavriluță, *Mentalități și ritualuri magico-religioase*, Iași, 1998, 195–233; Glodeanu, *Dimensiuni*, 242–250; Ileana Mihăilă, *Renaștere și modernitate*, București, 1998, 272–294; Glodeanu, *Incursiuni*, 103–115; Nicu Gavriluță, *Culianu, jocurile minții și lumile multidimensionale*, pref. Moshe Idel, Iași, 2000; Ungureanu, *La vest*, II, 75–84; *Religion, Fiction, and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu*, I–II, îngr. Sorin Antohi, București, 2001; Popa, *Ist. lit.*, II, 1173–1175; Sorin Antohi, *Ioan Petru Culianu: o gândire întreruptă*, „22", 2001, 46; Matei Călinescu, *Despre Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții*, Iași, 2002; *Ioan Petru Culianu. Memorie și interpretare*, coordonator Nicu Gavriluță, Iași, 2002; Manolescu, *Enciclopedia*, 219–225; *Ioan Petru Culianu. Omul și opera*, îngr. Sorin Antohi, Iași, 2003. *Il.M.*

CULISA ARTISTICĂ, publicație apărută la București, bilunar, din iulie 1920 până în iulie 1921 și din martie până în aprilie 1927. Directori sunt C. Ionescu și Mișu Bejan; din martie 1921 Mișu Bejan rămâne singurul director; pentru doar o lună, martie 1921, director este Ion Pribeagu. Revista, purtând subtitlul „Ilustrată-literară-artistică", este axată în general pe spectacole de revistă și varietăți, prezintă activitatea agenților teatrale și își propune să ia „apărarea tuturor artiștilor [...] care au meritul deșteptării publicului nostru", iar mai târziu să pună „baza unei organizații care să asigure liniștea bătrâneților artiștilor". Cu excepția unei poezii inedite a lui Eminescu, *Eu pe pieptul tău*, extrasă din manuscrisele de la Biblioteca Academiei Române, apar poezii semnate Ion Pribeagu, Anton Gurgu sau, prețios, Pierre d'Allick și Alexandre Marc d'Arly. *E.M.*

CULISELE, publicație apărută la Cluj, bilunar, din aprilie 1922 până în mai 1923, în limbile română și maghiară. Director: Leonard Paukerow. Partea maghiară, cu titlul „A Kulisza", este redactată de Emerich Kadar. La rubrica „Anchetele culiselor", interesantă este ancheta intitulată *Problema traducerilor* (1923), cu privire la „dificultăți și avantaje sociale, politice și artistice" ale traducerii operei lui I. L. Caragiale în limba maghiară. Sunt consemnate părerile unor scriitori referitoare la oportunitatea transpunerii piesei *O scrisoare*

pierdută în limba maghiară. Redacția revistei consideră „traducerea și reprezentarea în ungurește a piesei nemuritorului Caragiale drept un mare eveniment artistic și cultural", dar opiniile celor care răspund sunt diferite. Victor Eftimiu afirmă tranșant: „Caragiale nu poate interesa decât pe străinul ostil nouă". Alta este părerea celorlalți scriitori intervievați: Ion Agârbiceanu („scopul traducerii este cunoașterea, apropierea sinceră"), Adrian Maniu („bun de tradus este tot ce place celor pentru care este traducerea", „gânduri ce trebuie împărtășite întregii lumi"), Lucian Blaga („Ce merită să fie tradus dintr-o literatură în alta? Ceea ce s-a putut scrie *numai* și *numai* în acea literatură, și nu în alta"), Eugen Janovics, directorul Teatrului Maghiar din Cluj („Tema *Scrisorii pierdute* este într-atât de internațională, încât aparține tuturor"), Emerich Kadar, traducător al pieselor lui Caragiale și ale lui Eftimiu (opera lui Caragiale conține „un statornic element al comediei politice de pretutindeni"). „Foiletonul culiselor" oferise deja un fragment din *O scrisoare pierdută* în transpunerea lui Kadar Imre. Alte anchete din paginile revistei: *Ce cer artiștii de la critic, de la directorul de teatru și de la public, Ce se citește și cât se citește în Ardeal.* Există rubrici care trezesc și astăzi interesul cititorului pentru cunoașterea preocupărilor culturale ale anilor '20: „Foiletonul culiselor" (cu piesa *Zamolxe* de Lucian Blaga, tradusă în maghiară de Bard Oszkar), „Cărți noi" (*Trei poeți: I. Minulescu, N. Davidescu, Camil Petrescu*, recenzii la Adrian Maniu, *Meșterul*, Lucian Blaga, *Tulburarea apelor*, Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*, Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți*). În cadrul rubricii „Premiere" se distinge cronica teatrală la *Tudor Vladimirescu* de N. Iorga, piesă reprezentată în prezența reginei Maria la Teatrul Național din București. Un articol este intitulat *„Tragedia omului" este oprită*, în altul, *Politică și cultură* (1923), se susține necesitatea lărgirii preocupărilor revistei („În interes social, ca și în interes național, avem nevoie să determinăm în sfârșit politica culturală"). Camil Petrescu semnează articolul *Teatrul. Publicul și operele dramatice*, iar Leonard Paukerow descrie *O vizită la maestrul George Dima.* Este publicat și un interviu cu Tiberiu Brediceanu, *Doine, cântece, balade*, a cărui concluzie este că „tot satele noastre sunt izvoare bogate de inspirație". Revista include și informații privind ședătorile literare din București, dar mai cu seamă din zonă. *C.A.*

CULTURA, revistă de literatură și știință care a apărut la Iași la 5 iunie și 17 iulie 1883. Redactor era poetul N. Beldiceanu. Publicația a fost înființată, probabil, în urma rupturii survenite între acesta și cercul ieșean al junimiștilor. **C.** păstrează în paginile sale câteva articole de arheologie și de istorie a evenimentelor din Moldova anului 1848, precum și un lung eseu intitulat *Timpuri haotice*, scrise toate de N. Beldiceanu. Tot el publică și versuri. Mai colaborau profesorul junimist V. Burlă cu o cercetare etimologică din seria celor care produceau panică în ședințele Junimii, Gh. Sion Gherey, cu documente culese din presa franceză și germană, relative la anul 1821, și Gavriil Musicescu, cu un studiu despre psaltichie. *R.Z.*

CULTURA, revistă apărută la Constanța bilunar, între 1 februarie 1905 și 1 februarie 1906. Este redactată de cercul literar Cultura din Constanța, având ca președinte pe C.P. Demetrescu, iar ca vicepreședinte pe Marius Bunescu. Cu un program vag poporanist (totuși e concepută o copertă în stil *art nouveau*), fundamentat pe un ideal clasic („călăuziți de ideea adevărului, binelui și frumosului"), publicația are scopul de a înlesni membrilor grupului „Cultura" „mijloacele pentru îmbogățirea cunoștințelor literare și științifice și de a înființa *o bibliotecă populară*". Menționabilă este poezia scrisă de o anume Caliopi Vulturescu din Craiova. Mai apare proză scurtă semnată de Marius Bunescu, C.P. Demetrescu, N.I. Teodorescu și se publică chiar o comedie, *Zapciul păcălit*, de C.P. Demetrescu. *E.M.*

CULTURA, publicație apărută la București, lunar, din ianuarie până în iulie 1911 și, ca serie a doua, din mai 1937 până în august 1940, sub îngrijirea lui Horia Carp (care la un moment dat figurează ca director). Revistă ilustrată „pentru literatura și arta renașterii evreiești", **C.** are un profil enciclopedic și se consideră „o tribună" de dezbatere, „tribună de cercetare și de muncă culturală constructivă". La reapariție, într-un timp istoric dramatic, revista reia ideea neangajării politice, aducând câteva nuanțări: „Nu va face politică, dar își va spune cuvântul ori de câte ori se vor discuta și vor fi în cumpănă valorile noastre culturale sau instituțiile unde aceste valori se procreează în nesfârșita lor continuitate". În general, se publică materiale de propagandă evreiască și de susținere a oamenilor de cultură evrei din România, ca replică la publicațiile antisemite ale timpului. În primul număr din 1937, I. Niemirower semnează articolul *Hasidismul și takidismul în România*, iar Enric Furtună schițează un portret al poetului Leon Feraru. Th. Leowenstein scrie despre Eugen Relgis. Apar frecvent semnăturile lui A. Axelard (unul dintre cei mai asidui colaboratori), Iuliu Barasch, Ury Benador, Al. Dominic, Barbu Nemțeanu, Emil Dorian (poezie). Se inserează studii biblice, însemnări despre artă (Iosif Iser), partituri de muzică evreiască. În 1938–1939 revista își mărește numărul de pagini la douăzeci, dar va apărea cu întreruperi, printre colaboratori aflându-se Barbu Lăzăreanu, Marcel Iancu, I. Peltz. Preocupările și lista de colaboratori rămân neschimbate până la ultimul număr, în care redacția inserează un anunț despre încetarea apariției, motivul invocat fiind de ordin financiar. De remarcat calitatea tehnică și artistică a periodicului și iconografia bogată. *V.T.*

CULTURA, publicație apărută la Cluj, o dată la două luni, în intervalul ianuarie–iulie 1924, purtând subtitlul „Științe, litere, arte". Director: Sextil Pușcariu. Secretar de redacție: Valeriu Bologa. Din comitetul director fac parte Yves Auger, Lucian Blaga, Kristof György și Oscar Netoliczka. Un articol-program redacțional, scris în limba franceză, fără titlu, mărturisește limpede dorința de a realiza o revistă de ținută intelectuală, fără implicații politice. **C.** se adresează străinătății și cuprinde articole, studii în limbile română, maghiară, germană, precum

și rezumate ale acestora în limba franceză. Primul studiu îi aparține lui N. Iorga și are titlul *Dimitrie Cantemir*. Alte articole semnează Sextil Pușcariu, Ioan Lupșa, Oskar Netoliczka, Kiss Ernő, Petre Grimm (despre Byron), Kristof György, N. Leon. Se publică poezie de Ady Endre (în traducerea lui Octavian Goga), M. Eminescu (în traducerea lui Révai Károly și Franyó Zoltán), St. O. Iosif și Nichifor Crainic (în limba germană), Al. Vlahuță (în limba maghiară). Cu proză sunt prezenți Cezar Petrescu și Mihail Sadoveanu (traduși în germană de Hortense Mateescu-Cisek), este inclusă și o scriere a lui I. L. Caragiale (*La hanul lui Mânjoală*, transpusă în limba maghiară de Iankovsky Dénes). Recenziile și cronicile culturale de la rubrica „Chronique", redactată în franceză, sunt semnate de Valeriu Bologa, Luca Moga (pseudonim al lui Lucian Blaga), Valeriu Pușcariu. În fiecare din cele patru numere editate există o „Bibliografie" care semnalează apariții recente de reviste și cărți de cultură. De remarcat și bogatul sector de ilustrații și fotografii. **C.** este o publicație de tip universitar, sobră, dar de circulație destul de restrânsă. *V.T.*

CULTURA CREȘTINĂ, publicație apărută la Blaj, de două ori pe lună, de la 14 ianuarie 1911 până în decembrie 1944. Din comitetul redacțional, pe parcursul anilor, au făcut parte Ioan Sămpăleanu, Ștefan Roșianu, Victor Macaveiu, Alexandru Nicolescu, Alexandru Rusu, Ioan Coltor. După o întrerupere între 1924 și 1944, revista își face apariția într-o serie nouă, redacția fiind acum alcătuită din Victor Macaveiu (președinte), Augustin Popa (director), Dumitru Neda (redactor responsabil), Ion Agârbiceanu, Ioan Bălanu, Nicolae Brânzeu, Titus Malai, Zenovie Pâclișanu. Revistă de cultură și educație religioasă, **C.c.** cuprinde articole, însemnări, cronici, recenzii, semnale editoriale, bibliografii, toate orientate către fenomenul religios și contingențele acestuia. În numărul triplu 9–12 din 1944, o notiță anunță stingerea din viață a scriitorului Liviu Rebreanu. În același număr, la rubrica „Însemnări", se remarcă un scurt articol, nesemnat, despre legăturile lui Eminescu cu Blajul. Ștefan Manciulea semnează un comentariu despre activitatea politică a lui Timotei Cipariu, iar Ioan Milea glosează asupra realismului în filosofia lui Ion Petrovici. Pe parcursul mai multor numere, Iosif E. Naghiu face cunoscute o serie de documente referitoare la istoria românilor din Transilvania. Alți colaboratori: Petru Suciu, Ionel Bârsan, Aurel Marcu, Septimiu Popa, Iosif Sângeorzan, Iuliu Maior, Nicolae Flueraș, Virgil Pop. *C.Tt.*

CULTURA POPORULUI, publicație culturală apărută la Cluj, săptămânal, între 1 mai 1921 și 10 iulie 1922, apoi între 1 aprilie 1923 și 25 decembrie 1927; are, totuși, o periodicitate inconsecventă: sunt scoase în total 214 numere. Director este generalul de divizie Nicolae Petala; secretar de redacție este Vasile D. Chiru, iar pentru o foarte scurtă perioadă, în 1921, figurează ca secretar de redacție Vladimir Nicoară, V. D. Chiru revenind ca prim-redactor. La reapariție, în 1923, prim-redactor e Constantin Cehan-Racoviță; cu numărul dublu 193–194 din 1927, director vine din nou generalul Nicolae Petala. Articolul-program, *Dragii noștri cititori*, este semnat de Comitetul Societății „Cultura poporului", sub al cărei patronaj se află revista, care se adresează în mare măsură sătenilor. Un alt articol programatic semnează N. Petala cu prilejul reluării tipăririi publicației. În același număr, Mihail Dragomirescu semnează articolul de susținere *La drum...* Tot atunci trimite un cuvânt de salut Vasile Bogrea. Octavian Goga precizează: „Drepturi și pâine nu sunt de ajuns, trebuie și «Cultura poporului», căci altfel drepturile celor săraci cu duhul nu sunt decât pentru împărăția cerurilor, iar pâinea lor, de când lumea, o mănâncă alții...". Rubrici: „Foița gazetei", „Pentru săteni", „Scrisori din Bucovina", „Știri de pretutindeni", „Scriitorii noștri". Sunt publicate versuri de Mihai Eminescu (reproduceri), George Talaz, Mircea Rădulescu, George Voevidca, Octavian Goga, Ion Pillat, Emil Isac, Elena Farago. Proza intră mai ales la rubrica „Foița gazetei", unde Al. Ciura publică povestirea *Sutașul*, lui N. Gane i se retipărește nuvela *Domnița Ruxandra*, iar Constantin Cehan-Racoviță dă fragmente din romanul *Din alte vremi*. Sporadic sunt prezente, în general cu republicări, numele lui Petre Ispirescu (*Înșir'te mărgăritari*), C. Negruzzi, A. I. Odobescu, Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, G. T. Pamfil, Octavian Goga (*Vlaicu*). Dintre colaborările de interes ar fi de semnalat o scrisoare a reginei Maria către revistă (1921), precum și un cuvânt adresat de George Enescu, cu prilejul unei treceri prin Cluj (1923): „Menirea sfântă a muzicii este să stingă urile, să potolească patimile și s-apropie inimile, așa precum a-nțeles-o măreața Antichitate creând mitul lui Orfeu". Sunt omagiați și portretizați Ion Creangă, Panait Cerna, N. Gane. Se realizează medalioane ale membrilor Academiei Române și ale unor personalități ale vieții artistice și culturale din Transilvania, dar și din întreaga țară: Gheorghe Lazăr, Agatha Bârsescu, Teodor T. Burada, Traian Grozăvescu. Se manifestă aici și preocupări pentru problemele românilor din Bucovina, din Macedonia, de pe Valea Timocului (mai ales sub semnătura lui Th. Capidan). Se consemnează activitatea artistică a Teatrului Național și a Operei Române din Cluj, activitatea expozițională (arta plastică locală) etc. Un număr din 1925 este dedicat lui Avram Iancu. Cu anul 1927, interesul revistei pentru domeniul cultural descrește în favoarea politicului și socialului. Sunt însă de remarcat intervențiile lui Ioan Lupaș, Ion Dongorozi, Nestor Urechia, G. Bogdan-Duică, Miron Cristea, Ilie Dăianu. **C.p.**, care apare în condiții grafice excelente, dezvoltă un puternic segment iconografic, reprezentând astfel o sursă importantă pentru imaginile fotografice ale unor oameni de seamă ai timpului. De altminteri, conform intenției de a apărea duminica, revista își păstrează ținuta festivă, de sărbătoare. *V.T.*

CULTURA POPORULUI, revistă apărută lunar, sub îngrijirea Asociației Învățătorilor din județul Cetatea Albă, din septembrie-octombrie 1930 până în mai-iunie 1934, apoi din ianuarie 1939 până în aprilie 1940. Comitetul de conducere este alcătuit din C. Botez, I. Covânea, T.D. Iacobescu, V.C. Mirescu,

V. Pașcevschi, I. Stefanov, G. Ștefănescu. Din ianuarie 1931 pe copertă poate fi citită specificația: fondator, Teodor D. Iacobescu, director, Al. Vasilescu. Începând cu numărul triplu 4–6 din 1931, director este T. D. Iacobescu. Din decembrie 1932 își schimbă comitetul de redacție, care are acum următoarea componență: T.D. Iacobescu, P. Antohi, Par. Rothstein. La reapariție, în 1939, este scoasă de un comitet de redacție compus din Al. Vasilescu, P. Antohi, G. Andronache, C. Crețu. Deși publică preponderent informații școlare, pedagogice și culturale, revista rezervă spațiu și literaturii, beneficiind de colaborări din Basarabia și din restul țării. În primul număr e inserat apelul adresat de Ion Mușlea intelectualilor de la sate cu prilejul înființării Arhivei de Folclor a Academiei Române. Cezar Petrescu publică în 1931 articolul *Pedagogia păcii,* iar Ionel Teodoreanu, *Povestea literelor.* Se inserează versuri de Aron Cotruș (*Peste creste ude*), O. Sargețiu, Em. Zotta, Al. Iacobescu, D. Iov, M.D. Rădulescu. Proza e ilustrată de Cezar Petrescu (*În patria lui Comenius*), M. Sevastos, C.N. Tănase, A. Codreanu, B. Mallschi, Em. Bucuța, Șt. Popa ș.a. Un spațiu destul de larg îl ocupă eseurile, aparținând lui M. Ispir, A. Cociubinschi, I. Plămădeală, V.V. Haneș, V. Zelenin ș.a. Critică literară și recenzii semnează D. Antohi, V. Petrușin, Al. David. *I.Dg.*

CULTURA PROLETARĂ, revistă apărută la București, lunar, de la 15 septembrie 1926 până în aprilie-august 1927 (șapte numere). Într-un *Cuvânt înainte,* redacția își precizează intențiile: „«Cultura proletară» va căuta să devină instrumentul de emancipare spirituală pentru muncitorimea română". Rubricile cele mai constante sunt „Cronica artistică", „Notele chenzinei", „Însemnări", „Recenzii", „Informațiuni". Publicația se ocupă cu prioritate de analize economice, sociale, ideologice, la nivelul intereselor timpului. Chiar în primul număr își fac loc asemenea dezbateri, în care sunt invocate opinii ale unor socialiști sau ale unor simpatizanți din lumea culturii europene: Henri Barbusse, Anatole France, Paul Lafargue, Maxim Gorki. În numărul următor e reprodus un studiu al lui Karl Kautsky, *Știința burgheză și știința proletară,* apoi M. Ciobanu scrie despre *Viața și opera lui Lenin,* iar numărul cvadruplu 3–7 se ocupă în special de personalitatea lui Karl Marx și de Comuna din Paris. Este inclus și un text al Clarei Zetkin, *Lenin despre artă și cultură.* Literatura, săracă și orientată tendențios, respectă strict spiritul esteticii marxiste. O poezie de acest gen, *Sărman miner!,* semnează I. Popescu-Puțuri, iar „Cronica artistică" se ocupă de *Teatrul proletar.* „Lupta de clasă" rămâne un subiect frecvent. *V.T.*

CULTURA ROMÂNĂ, revistă apărută la Iași, lunar, între noiembrie 1903 și iunie 1911. Director: I. Găvănescul. Din comitetul de redacție fac parte A.D. Xenopol, Calistrat Hogaș, N. Locusteanu, D. Burada, Ernest Giuvara, V. Socor, Th. D. Speranția (cu excepția lui Hogaș, toți fiind universitari). **C.r.** se dorește „o revistă de durată", care „să oglindească mișcarea pedagogică", „să caute a reprezenta, lămuri și susține aspirațiile profesorimii și să servească de câmp de manifestare a forțelor ce alcătuiesc *catedra română*"; „școala română trebuie să fie organul culturii românești", scrie I. Găvănescul în articolul-program *Rațiunea de a fi a „Culturii române".* Scurtă vreme apar două rubrici fixe, „Revista revistelor" și „Șezătoarea noastră", unde se publică o schiță de Spiridon Popescu, și se retipăresc *Poeziile populare* pe care cu decenii în urmă le culesese Mihai Eminescu. Restul materialului e alcătuit din articole și îl asigură A.D. Xenopol, Dimitrie Gusti, I. Găvănescul, Ion Petrovici, Th. D. Speranția și Radu Manoliu. În mai multe numere ale revistei se încing polemici purtate mai ales de I. Găvănescul: cu N. Iorga, pe teme de pedagogie; tot cu Iorga, implicat fiind și Ioan Bogdan, cu Spiru C. Haret. O altă rubrică fixă, „Recenzii", se ocupă cu precădere de lucrări de pedagogie și de manuale. *E.M.*

CUMPĂNA, revistă săptămânală, apărută la București între 27 noiembrie 1909 și 15 aprilie 1910. Nu e consemnată conducerea revistei, dar subordonarea ei față de mișcarea sămănătoristă este clară. Destinul revistei se leagă de numele unor scriitori care mai colaboraseră la publicații cu aceeași orientare: Mihail

Sadoveanu, Ilarie Chendi, Dimitrie Anghel și St. O. Iosif (ultimii doi figurează și sub numele comun de A. Mirea). Articolul-program, *Înainte!*, este semnat de cei doi poeți, iar poemul *Cumpăna*, cu valoare programatică, apare cu semnătura A. Mirea. În primul număr mai sunt prezenți Mihail Sadoveanu, Natalia Iosif, Ilarie Chendi. Rubrici: „Cronica fantezistă" (de A. Mirea), „Efemeride", „Note și reflexii". Ilarie Chendi își publică o parte din *Fragmente literare* (volum anunțat „sub tipar"). Un text celebru, semnificativ pentru orientarea publicației, este *Cărți pentru popor* de Mihail Sadoveanu (1910). **C.** e o foaie tipică pentru un grup de scriitori care aderă la aceeași ideologie literară. Ei ocupă, de fapt, aproape întregul spațiu al săptămânalului. Doar în ultimul ei număr se ivesc și alți colaboratori: Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, E. Lovinescu (cu un portret dedicat lui Panait Cerna), Const. Mironescu ș.a. Revista a fost subminată de dificultăți financiare, ceea ce a dus la dispariția ei prematură. *V.T.*

CUNESCU, Gheorghe (3.VIII.1914, Susleni, j. Orhei – 31.XII.1995, București), istoric literar. Studiază teologia la Chișinău (Seminarul Teologic, 1928–1936, apoi Facultatea de Teologie, 1936–1940). Este hirotonit preot în Șoldănești-Orhei, unde slujește între 1942 și 1944. După ocuparea Basarabiei de sovietici, în 1944, se refugiază în dreapta Prutului, unde slujește ca preot la Panaghia, în județul Dolj (1945–1947), Ideciu de Jos (1948–1952) și Luieriu, în județul Mureș (1953–1971), și la București (1972–1975). Colaborează la „Biserica Ortodoxă Română", „Ortodoxia", „Revista de istorie și teorie literară" ș.a.

Axa preocupărilor literare ale lui **C.** o constituie studiul îndelungat al personalității lui Gala Galaction, profesorul său preferat, față de care manifestă un veritabil cult. Lucrările despre maestru au o valoare exclusiv documentară. **C.** reconstituie mai întâi, în volumul *Pe urmele lui Gala Galaction* (1982), călătoriile preotului și scriitorului în provinciile românești și în străinătate (Ungaria, Italia, Egipt, Muntele Athos etc.). Trama biografică a reconstituirii este ulterior dezvoltată și amănunțită într-o monografie, *Gala Galaction* (1989), îmbinând criteriul cronologic cu cel tematic. Prezentarea operei literare este descriptivă, adesea convențional lirică și (în absența simțului critic) dublată de admirația nediferențiată, nivelatoare. Informația istorico-literară este însă remarcabilă și prezintă încredere. De aceeași natură sunt contribuțiile privitoare la Tudor Arghezi (în ipostază de monah și de comentator al ortodoxiei românești) și Al. Mateevici. A alcătuit culegeri din opera lui Galaction (articolele despre Eminescu, publicistica de călătorie, memorialistica, scrierile despre Basarabia). O postfață la „amintirile din gulag" ale preotului Vasile Țepordei desfășoară istoria pe scurt a Basarabiei culturale interbelice și dă un inventar al scriitorilor basarabeni (sau numai născuți în Basarabia) din secolul al XX-lea.

SCRIERI: *Pe urmele lui Gala Galaction*, București, 1982; *Gala Galaction*, Galați, 1989. **Ediții:** Gala Galaction, *O lume nouă*, pref. edit., București, 1970, *Prin țară*, pref. edit., București, 1975, *Opinii literare*, pref. edit., București, 1979, *Mihai Eminescu*, Iași, 1987, *Zile basarabene*, introd. edit., Chișinău, 1993.

Repere bibliografice: Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *138–139*; Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu Mureș, 2000, *45*. *N.M.*

CUNȚAN, Maria (7.II.1862, Sibiu – 23.XI.1935, București), poetă. Fiică a lui Dimitrie Cunțan, preot, compozitor și profesor de muzică la Seminarul Andreian, **C.** urmează școala primară și un „institut" de limbi străine în orașul natal. Debutează relativ târziu, în 1891, în „Tribuna". Ulterior, până la intrarea României în războiul mondial, este prezentă frecvent, iscălind uneori și Liliac ori Rim, cu versuri, proză scurtă, drame și traduceri din poeți germani și francezi, în numeroase periodice din Transilvania și din Regat, precum „Foaia poporului", „Vatra", „Familia", „Telegraful român", „Tribuna poporului", „Sămănătorul", „Luceafărul", „Foaia interesantă", „Revista noastră", „Revista politică și literară", „Viața literară și artistică", „Țara noastră", „Viața românească", „Junimea", „Viitorul românilor", „Flacăra" ș.a. O parte din versuri este strânsă în plachetele *Poezii* (1901), *Poezii* (1905) și în cele două volume intitulate *Din caierul vremii* (I–II, 1916). Acestora li se adaugă traducerea dramei lui Fr. Schiller, *Fecioara din Orléans* (1909). Singură, fără familie, stingheră îndeosebi după moartea părinților și a unor prieteni, **C.** stă mai mult la București, găzduită de cunoștințe înstărite. După război, colaborează la „Sburătorul", „Vlăstarul", „Țăranul", „Foaia tinerimei", „Cosinzeana", „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Duminica ortodoxă" etc. Propunea Teatrului Național, de asemenea, câteva drame în versuri și tipărea, în colecția „Pagini alese din scriitorii români", broșura *Poezii* (1925). Moartea poetei, într-un azil de bătrâni, stârnește o vie emoție în lumea literară.

În anii debutului **C.** întreținea un adevărat cult pentru mai tânărul G. Coșbuc, al cărui univers liric îl sintetiza omagial în *Doina firelor de tort*. O serie de idile și pasteluri relevă influența poetului năsăudean, iar alte texte par să-și găsească sursa în motivul coșbucian al „dragostei învrăjbite". Cu timpul, spațiul rural sau numai agrest devine un simplu cadru al dramei intime a celei neiubite. Intensitatea sentimentelor atinge câteodată un grad extrem, iar sinceritatea e vecină pe alocuri cu impudoarea, într-un vers care, tot mai scuturat de podoabe, devine melopee. Un model a fost, desigur, și liedul german. Dar **C.** a adoptat, totodată, și sintaxa străină, sacrificând adesea și ritmul. Neglijarea cizelării atente a versurilor și lipsa de discernământ critic fac ca în *Din caierul vremii*, ce reproduce integral volumele anterioare, fragmentele de poezie autentică, având ca generator o sensibilitate feminină profund vulnerată, să se piardă într-o masă de versuri terne. Alte impulsuri lirice, precum cel al dragostei de țară și neam ori cel religios, găsesc la **C.** o expresie banală. Încercările de epică obiectivă nu se disting nici ele de foiletonistica vremii, iar confesiunile, directe ori deghizate, nu au relief. **C.** a scris numeroase drame și poeme dramatice, rămase în periodice (*O zi la școală*, *La colibă*, *Horus*, *Nepotul lui Moș Pralea*, *Nana*, *Te Deum*, *Păcate* ș.a.) sau în

manuscrisele depuse la Academia Română (*Brâncovenii, Apostolii, Dorul de mamă, Altare, Copiii Bradului*), în toate fiind vizibilă incapacitatea de a construi o intrigă și de a caracteriza personajele. Nici traducerile – din poeți precum Carmen Sylva, Fr. Schiller, N. Lenau, H. Heine, L. Uhland, Felix Dahn, Adelbert von Chamisso, A. de Lamartine, A. de Musset – nu relevă calități deosebite, prea puține rezistând timpului.

SCRIERI: *Poezii*, Orăștie, 1901; *Poezii*, București, 1905; *Din caierul vremii*, I–II, București, 1916; *Poezii*, București, [1925]. **Traduceri:** Fr. Schiller, *Fecioara din Orléans*, Sibiu, 1909.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, II, *62–66, 336–338;* Calypso Corneliu Botez, *Maria Cunțan*, Botoșani, 1904; Octavian Tăslăoanu, *Spovedanii*, îngr. Gelu Voican, pref. Vasile Netea, București, 1976, *158–159;* Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *52, passim;* Lovinescu, *Scrieri*, IV, *392–393;* Ciopraga, *Lit. rom., 215–216;* Eugen Marinescu, *Maria Cunțan – autor dramatic*, AUB, limbă și literatură, 1972, 1–2; Ion Neață, *„Luceafărul" (1902–1914)*, Timișoara, 1984, *79–81;* *Dicț. scriit. rom.*, I, *743–744.* *V.D.*

CURENTUL ARTELOR, revistă apărută la București de la 17 iunie 1922 până la 8 aprilie 1923, cu o periodicitate neregulată. Director-proprietar: N. Vămășescu. În articolul *Director fără voie* se arată că noua publicație continuă „Curierul artelor" (deși apare în paralel cu gazeta condusă de Juarez Movilă) și că își propune să consemneze fenomenul teatral și operetistic național. Mai clar apare formulat acest obiectiv în articolul *Către cititori*, din al doilea număr: „«Curentul artelor» va fi în primul rând o publicație informativă, căreia nu-i vor lipsi dările de seamă asupra tuturor spectacolelor, concertelor și expozițiilor de artă, cum nu-i vor lipsi nici recenziile unui competent critic literar asupra tuturor lucrărilor apărute pe ogorul literaturii românești." În realitate, publicația nu a reușit să-și îndeplinească în totalitate acest ambițios program, în schimb a avut în vedere, deși nu și-a propus, destule manifestări artistice din străinătate. Așa-zisul critic „competent" este obscurul M. Negru. Există însă unele colaborări de prestigiu: Gala Galaction, Victor Eftimiu (cu piesa *În mănăstire*), Horia Robeanu ș.a. Periodicul înregistrează cu precădere fenomenul teatral și muzical, acordând spații largi unor interviuri sau comentarii asupra activității unor personalități ca George Georgescu, Aca de Barbu, Traian Grozăvescu, George Enescu, G. Storin, Aristizza Romanescu, Cella Delavrancea, Jean Athanasiu, N. Leonard, Dimitrie Onofrei. Sunt consemnate expoziții de Iosif Iser, Marin H. Georgescu ș.a. Critică literară mai semnează o anume Lucia Daia. *V.T.*

CURENTUL FAMILIEI, revistă apărută la București, săptămânal, de la 25 septembrie 1943 până la 2 septembrie 1944, sub conducerea unui comitet redacțional. Publicație de informație socială și culturală, **C.f.** găzduiește și literatură, sub semnul eclectic al modernismului epocii. La rubrica „Literatură", se tipăresc o nuvelă de Cezar Petrescu (*Doamna la telefon*), un fragment din romanul *Lunatecii* de Ion Vinea, proză de Victor Eftimiu, Ilie Păunescu, Radu Matei, Neagu Rădulescu, memorialistică semnată de I. Al. Valjan. Însemnări de călătorie sunt prezente aici sub semnăturile lui Victor Eftimiu și Paul Lahovary. Lucia Demetrius scrie despre E.A. Poe și oferă două „nuvele inedite" (*Amalia, Călătorii adormiți*). În primul număr din 1943, I. Valjan publică un articol despre E. Lovinescu și cenaclul Sburătorul. Cronica literară este susținută de Victor Kernbach. Publicația acordă o atenție deosebită fenomenului cinematografic și teatral. Alți colaboratori: Dinu Moroianu, Puia Ionescu, Dan Petrașincu, Mihai Anastasiu, Micaela Catargi, N. Jianu. *C.Tt.*

CURENTUL MAGAZIN, revistă apărută la București, săptămânal, de la 7 aprilie 1939 până la 4 octombrie 1941. De la numărul 58 din 1940, își modifică titlul în „Curentul magazin literar" și își schimbă formatul, iar de la numărul 92 din 1941, devine „Curentul literar". Nu este consemnată conducerea revistei, publicația făcând parte din trustul ziarului „Curentul". Subtitlul „Literatură, artă, teatru, critică, cancan, modă", indică profilul pe care îl proiectau redactorii. În articolul-program se spune (e posibil ca autor să fie Tudor Arghezi, unul dintre principalii colaboratori): „Ne-am gândit să împletim o revistă. O revistă care să aibă numai prieteni, un ring pentru ideile lor, un curier de informație și de orientare." Rubrici mai importante: „Cronica rimată" (susținută de Horia Furtună), „Cronica mărunță", „Vitrina cu cărți". Dintre semnăturile primului număr: Gala Galaction, Pamfil Șeicaru, Dragoș Vrânceanu, Tudor Arghezi, Romulus Dianu, Ionel Teodoreanu, Mircea Ștefănescu, Ioachim Botez. Odată cu transformarea revistei în magazin literar specializat, se acordă o mai mare atenție valorii contribuțiilor și mai ales calității poeziei. Sunt avute în vedere și probleme generale de cultură, de artă plastică, teatru etc. Alți colaboratori: Radu Gyr, Aurel Popovici, Coca Farago, Paul Constant, Const. Virgil Gheorghiu, D. Iov, Dimitrie Stelaru, George Sbârcea, Virgil Carianopol, Radu Tudoran, Ion Sân-Giorgiu, Ion Caraion, Ștefan Aug. Doinaș, Geo Dumitrescu, George A. Petre. În sectorul criticii și istoriei literare sunt mai puține lucruri de remarcat: G.C. Nicolescu începe să publice aici *Introducere în studiul literaturii* (1941), iar Al. Piru scrie despre *G. Ibrăileanu și poezia nouă*. Cronica literară susținută de K. Voita este lipsită de substanță. Un spațiu larg se consacră literaturii universale, traducerilor (Luigi Pirandello, Georges Duhamel ș.a.). La numărul 100 din 1941, Romulus Dianu, probabil unul dintre conducătorii revistei, face un bilanț al activității acesteia. Impunându-se prin seriozitate, **C.m.** este una dintre acele publicații care au creat un stil publicistic. *V.T.*

CURENTUL NOU, revistă apărută la Galați, lunar, între 15 noiembrie 1905 și 15 martie 1906, apoi la București, săptămânal, între 1 februarie și 28 septembrie 1920, sub conducerea lui H. Sanielevici. **C. n.** formulează, în primul număr, un vehement protest antisămănătorist: „Sunt patru ani de când a apărut «Sămănătorul», cu menirea de a înlocui literatura romantică și romantică-decadentă de mai înainte, printr-o

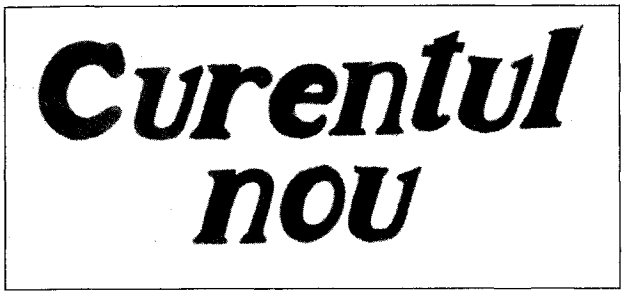

nouă literatură, sănătoasă, morală și cu adevărat românească. Azi, toți oamenii de bun-simț recunosc că leacul a fost mai rău decât boala însăși." Afirmând fără temei că literatura „Sămănătorului" idealizează „beția, haiducia, brigandajul, impulsiunea bestială, crima chiar și, mai presus de toate, instinctul războinic ca cea mai înaltă virtute a omului", cu referiri la nuvelele lui M. Sadoveanu și ale lui C. Sandu-Aldea, H. Sanielevici se pronunță pentru un realism clasic, precum cel susținut de „Noua revistă română". După opinia criticului, romantismul țărănesc trebuia înlocuit printr-un „realism clasic, așa cum îl avem în germene în literatura de peste munți, iar dincoace, în operele lui Duiliu Zamfirescu și I. Brătescu-Voinești [...] și așa cum îl găsim în formă desăvârșită în literatura engleză, la Dickens și George Eliot". Sanielevici încerca să promoveze un curent nou, care ar fi putut să permită „libera circulație a valorilor europene (culturale și materiale) în România", cultura națională fiind „doar o varietate a culturii generale". Revista tipărește proză semnată de Jean Bart, Victor Crăsescu, Paul Bujor, Spiridon Popescu și versuri de C. Z. Buzdugan și Radu D. Rosetti. Aici G. Ibrăileanu reintră în publicistică, cu articolul *Câteva considerații asupra spiritului critic în istoria culturii române* (1/1905), capitol din viitorul studiu *Spiritul critic în cultura românească*. În alt articol, *Doi critici și mai mulți scriitori* (2/1905), Ibrăileanu demonstrează lipsa de fundament a acuzațiilor aduse de H. Sanielevici operei lui M. Sadoveanu, iar în articolul *Poporanismul* (3/1906), precizează că ideea „întoarcerii la popor", promovată de „Sămănătorul", aparține curentului de la „Dacia literară" (1840). După cinci numere, **C. n.** își încetează apariția. Seria a doua, apărută la București, are caracter mai mult teoretic. Sanielevici duce acum o campanie agresivă împotriva poporanismului „Vieții românești", identificat cu sămănătorismul, dar mai cu seamă împotriva literaturii lui M. Sadoveanu, într-un lung serial de articole: *Ce a însemnat „Curentul nou" de la 1906* (1/1920), *Poporanismul liberal și poporanismul conservator* (3/1920), *Falimentul poporanismului* (4/1920). În paginile celei de-a doua serii a revistei, publică schițe și nuvele Jean Bart, Bucura Dumbravă, Constanța Marino-Moscu, Al. Cazaban, Ludovic Dauș, Tudor Măinescu, G. Rotică, iar versuri semnează Ludovic Dauș și Al. Claudian. O „cronică plastică" permanentă, susținută de Gala Galaction, ține publicul la curent cu expozițiile de artă, cu atelierele de pictură. Din cauza polemicilor prea dure (Giorge Pascu este campion al unor atacuri violente), a dimensiunii articolelor sociologice și economice, **C. n.** dă impresia unei reviste îmbâcsite, chiar dacă printre colaboratori se află și nume de prestigiu. Alți colaboratori: P. Cazacu, N. Pastia, Adrian Verea, Ștefan Popescu, I. G. Tufescu. *I.H.*

CURENTUL PENTRU COPII ȘI TINERET, revistă apărută săptămânal (cu mici dereglări) la București, între 12 martie 1939 și 1 aprilie 1944 (color). Redactor: Marin Iorda. Numărul 46–50 îl menționează ca redactor pe Mihail Cruceanu, iar în ultima perioadă nu mai este precizată conducerea publicației. Articolul-program, redactat de Marin Iorda, *Către toți cititorii*, afirmă: „Revista aceasta este menită să fie prietenul nedespărțit al tuturor copiilor din țară." Interesul ei documentar rezidă în faptul că a tipărit foarte multe benzi desenate. Chiar din primul număr, Sidonia Drăgușanu publică un roman pentru tineret, *Secretul celor cinci...* Sunt inserate de la început și lecturi pentru cititorii adulți, din Victor Ion Popa, de pildă. Există și o rubrică de jocuri de isteține. În mod normal, foaia își propune să joace un rol educativ accentuat (cum atestă ciclul de benzi desenate *Aventurile străjerului isteț*, în versuri) în perioada de intensă activitate propagandistică dinaintea celui de-al doilea război mondial. Un personaj lansat aici de Sidonia Drăgușanu și rămas în memoria copiilor este Guguță. Alți colaboratori: Pamfil Șeicaru, Marcel Marcian, Ben Corlaciu, Tudor Arghezi, Ioachim Botez, Radu Gyr, Lucia Demetrius. După numărul 100 începe să apară rubrica „Scriitorii neamului", în care sunt oferite medalioane ale unor scriitori români: Petre Ispirescu, Emil Gârleanu, I. L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Calistrat Hogaș, Ioan Slavici, D.D. Pătrășcanu ș.a. În al treilea și al patrulea an de apariție, calitatea tehnică a revistei sporește considerabil, mai ales la capitolul ilustrațiilor color al benzilor desenate. Tot acum se introduce o rubrică de poșta redacției și de debuturi, în care se întâlnesc unele nume care vor intra mai târziu în conștiința publicului: Leonard Gavriliu, Tudor Teodor Mazilu. Spre sfârșit, se înmulțesc manifestările propagandistice, mai cu seamă cele privitoare la frontul de Est. *V.T.*

CURENTUL ROMÂNESC (CORRIENTE RUMANO), revistă apărută la Buenos Aires între 24 iulie 1949 și martie 1950 lunar în primul an, bilunar sau trimestrial în cel de-al doilea. Director: Dem. Dumbrăveanu; redactor: Vasile Posderca. Este redactată în limba română și spaniolă. Articolul-program, formulat în spiritul unui apel adresat românilor din exil (*Români!*), indică echidistanța față de grupările și partidele politice. Sunt enunțate, tot aici, intențiile și scopul editării **C.r.**: „Vrem să dăm ziarului nostru o notă cinstită de luptă, în care să se spună răspicat durerile neamului, aspirațiile lui și să propagăm unirea tuturor." Este o publicație de tip magazin cultural, cuprinzând multe informații utile emigrației românești, știri culturale și texte din literatura clasică română (I.L. Caragiale în special). Articolele, în bună măsură nesemnate, sunt datorate, probabil, colectivului redacțional. Cei mai importanți colaboratori sunt Aron Cotruș, ale cărui versuri

sunt tipărite întotdeauna pe prima pagină (*Cel tare nu plânge, Haiduceasca* ș.a.), Radu Gyr (*Vânt de seară*), Teodor Iorașc (*Vine România*, fragmente de proză din volumul *A fost odată*), Vintilă Horia (*El final de la conferencia titulata „Panorama de la literatura rumana en el destierro"*). Vasile Posderca semnează articole politice ori cu caracter patriotic, de mobilizare a emigrației în folosul țării, pentru unitatea tuturor românilor aflați în exil. *M.P.-C.*

CURIER DE AMBE SEXE, revistă literară și culturală apărută la București între anii 1837 și 1847, redactată și editată de I. Heliade-Rădulescu. A înlocuit o altă revistă a lui Heliade, „Gazeta Teatrului Național". **C. de a. s.** (primul titlu: „Curier de ambele sexe"), deși anunțat ca bilunar, a avut o apariție neregulată: în zece ani au ieșit cinci „perioduri" a câte 24 de numere. În ultimul „period", alfabetul de tranziție este înlocuit cu cel latin. Între 1862 și 1864 Heliade a reeditat, cu puține modificări, cele cinci volume apărute.

Precursor al presei literare românești, **C. de a. s.** a fost proiectat ca o revistă-magazin, care să alterneze o ediție pentru bărbați (literatură, articole despre politică, industrie, economie) cu alta pentru femei (sfaturi gospodărești și pedagogice, povestiri religioase și moralizatoare). Fără a pune în aplicare separarea anunțată, **C. de a. s.** este, în primii ani, o publicație eterogenă, pentru cele mai diverse gusturi și categorii de cititori. Foiletoane, nuvele și povestiri melodramatice, traduse din revistele străine, fără o preocupare evidentă pentru selecție, se amestecau cu lucrări originale de valoare și cu versiuni din mari scriitori străini. Scopul revistei — „a servi de arhivă la istoria literaturei și limbei noastre" — apare mai clar în ultimii ani și este formulat explicit cu prilejul reeditării. Ca și „Curierul românesc", din care reproduce frecvent poezii și articole, **C. de a. s.** a urmărit, nu întotdeauna consecvent, idealurile naționale înscrise în programul Societății literare (1827) și a fost una din principalele publicații care au participat la mișcarea de emancipare națională prin cultură. Orientarea revistei în problemele culturale poate fi recunoscută în textele lui Pavel Iorgovici (tipărite postum), George Barițiu, Simeon Marcovici, dar mai ales în acelea ale lui Heliade. Exagerările lingvistice ale lui Heliade (după 1840), ca și conflictele sale personale cu

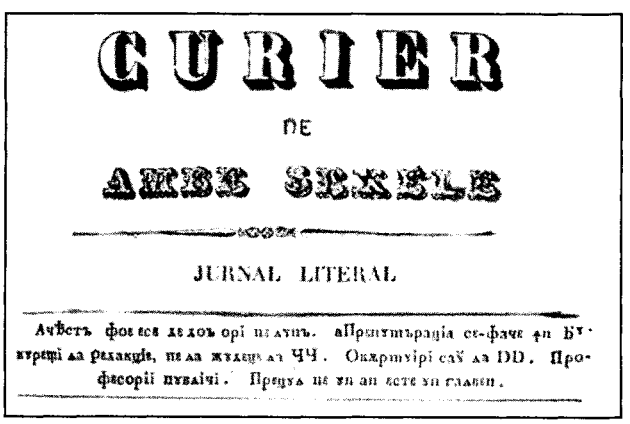
CURIER
DE
AMBE SEXELE
JURNAL LITERAL

fruntași ai vieții culturale din Muntenia au făcut ca revista să fie mai puțin reprezentativă pe plan literar. Absența lui Gr. Alexandrescu, C. Bolliac, I. Ghica, N. Bălcescu este compensată, în parte, de bogata și variata activitate a lui Heliade și de colaborarea frecventă a lui C. Negruzzi. Heliade e prezent cu câteva titluri care l-au consacrat ca poet: balada *Zburătorul* (inclusă și în „Curierul românesc"), *Căderea dracilor, Ingratul*, cântul I din *Michaida*. Mai oferă poezii D. Bolintineanu (*O fată tânără pe patul morții, Mihnea și baba*), Iancu Văcărescu, C. Aristia, iar dintre poeții moldoveni — Gh. Asachi, V. Alecsandri (poezii populare), Al. Donici. Pe lângă versuri ocazionale, C. Negruzzi trimite poemul *Aprodul Purice*. Tot el asigură, aproape exclusiv, partea de proză originală, aici găsindu-și loc nuvelele *Zoe, O alergare de cai* (reținută și de „Dacia literară"), *Au mai pățit-o și alții* (semnată cu pseudonimul Carlu Nervil), schița autobiografică *Cum am învățat românește*, iar din „Dacia literară" reproducându-se nuvela *Alexandru Lăpușneanul*. Heliade face numeroase însemnări (unele iscălite numai I.E. și I.H.), precum și portretul satiric *Domul Sarsailă autorul*. Traducerile, cu excepția foiletoanelor fără interes literar luate din presa franceză, arată o netă preferință pentru literatura romantică. Heliade transpune din lirica lui Lamartine, Byron, Chateaubriand, C. Negruzzi tălmăcește din poemele lui Pușkin, Hugo și din memoriile de călătorie ale lui Al. Dumas. După A. Chénier imită Gr. Crupenschi. Alături de romantici, câțiva mari poeți clasici se află mereu în atenția lui Heliade, fie prin traduceri, fie prin succinte biografii: Hesiod, Pindar, Sappho, Eschil, Sofocle, Euripide, precum și Dante, Tasso, Ariosto. Mai pot fi citite scurte fragmente din scrierile lui Cervantes, Florian, Goethe (din convorbirile cu Eckermann). Dintre operele scriitorilor de mare succes în epocă, redactorul selectează pasaje din George Sand, E. Bulwer-Lytton, Ernest Legouvé, Marie Aycard.

Orientarea culturală și literară a **C. de a. s.** coincide, în bună parte, cu a celorlalte publicații ale lui Heliade-Rădulescu. În revistă au intrat articolul său *Critica literară* și studiul *Paralelism între limba română și italiană*, s-au retipărit scrisorile sale către C. Negruzzi și Petrache Poenaru, apelul pentru o „Bibliotecă universală" de traduceri și de texte reprezentative care să ilustreze ideile culturale, estetice și literare ale promotorului. Lupta pentru o cultură națională (limbă unitară, „purificată" de elemente nelatine, literatură originală sau traduceri de calitate, învățământ sistematic, predat în limba română) este consonantă cu interesul pentru cultivarea unei literaturi de factură romantică și, în orizont teoretic, a unor principii estetice clasiciste. *L.V.*

CURIER IEȘEAN, revistă apărută la Iași, lunar, de la 20 ianuarie 1941 până la 15 noiembrie 1942, sub conducerea lui C. Nic. Bratu și N. Șt. Beldie; prim-redactor: George-Mihail Dragoș. Articolul-program, intitulat *La drum*, proclamă subsumarea orientării revistei la preceptele (mai mult politice) din discursurile antonesciene ale vremii spre a face față unui moment

istoric dificil. Rubricile cu prezență permanentă sunt „Note" și „Recenzii", completate sporadic de „Revista revistelor" sau „Cronica dramatică". Deși publicația își propune să nu „piardă vremea cu polemici și minciuni", redacția își face o datorie din a susține, prin cronici, diferiți autori sau cărți și, în general, actul cultural de calitate. Este și cazul campaniei de susținere a *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu, căreia i se dedică aproape un capitol întreg de note, semnate A.P. [Al. Piru], cu titluri precum *Campanii în vid, Ofensiva anonimă inofensivă, Un Dr. Etc...*, reacționând polemic, uneori vehement, la criticile aduse cărții în diverse publicații. **C.i.** își afirmă poziția partizană, procălinesciană, intervenind și în polemica deschisă de E. Lovinescu și Vladimir Streinu cu privire la *Istoria literaturii române...* și acordând o rubrică anchetei asupra cărții lui Călinescu inițiată de revista „Curentul literar": „Nu vedem, în ce ne privește, care este adevăratul sens al acestei întreprinderi. Despre o carte de aproape o mie de pagini nu se poate scrie în câteva rânduri. Și apoi răspunsurile d-lor E. Lovinescu și Vladimir Streinu trebuiesc suspectate dintr-o dată de subiectivitate, fiindcă primului i s-a făcut în *Istorie* – după propria sa mărturisire – o «situație» rea, iar celui de-al doilea nu-i convine probabil nici lui «situația» din aceeași. Deci lipsa obiectivității pe care dl. Lovinescu o impută d-lui Călinescu se referă la el însuși, așa că răspunsul d-sale este oricum *pro domo*." În același timp, Adrian Marino face o cronică literară elogioasă operei călinesciene. Autorul insistă pe primatul esteticului în construcția lucrării, polemizând astfel indirect cu detractorii operei călinesciene: „Neînțelegerea acestui principiu de bază, în aplicarea căruia stă de fapt cea mai mare parte din originalitatea și valoarea lucrării, poate duce la reaua ei interpretare și e recomandabil ca, înainte de a porni la lectură, cititorul să pătrundă acest punct de vedere nou adus în studiul istoriei literaturii române [...]. Ca tot ce este nou și profund original, opera aceasta întâmpină puternice opoziții, care de care mai absurde și mai neîndreptățite. Și Maiorescu a avut adversari fanatici și n-ar trebui să se omită faptul că de aceștia azi nu se mai pomenește decât numai în raport cu șeful Junimii." **C.i.** publică poezie de G. Topîrceanu, A. G. Delafântânele, C. Nic. Bratu, Dinu Adrian, Mircea Manoliu, Constantin Ciopraga, George-Mihail Dragoș, G. Mărgărit, August Scriban, proză de Nelu Zeletin, N. Șt. Beldie, Petre P. Andrei, Mircea Grigoriu, Carmen Stamboliu, studii de Nicolae Țatomir, George-Mihail Dragoș, Gala Galaction, precum și traduceri: Șt. Gr. Berechet (din Cehov), Liuba Taban. Alți colaboratori: Emil Diaconescu, Alexandru Doineanu, I. Fr. Botez, Radu Vulpe, G.D. Loghin, Corneliu Dabija. *C. Tt.*

CURIERUL, publicație apărută la Botoșani, săptămânal, între 12 și 28 noiembrie 1904 (trei numere). Cu toate că, așa cum ar sugera subtitlul „Gazetă pentru sociologie, știință, literatură, industrie și informațiuni", avea un proiect ambițios, **C.** este o revistă modestă. Se republică din „Făt-Frumos" studiul poetului Ștefan Petică *Asupra literaturii din România*, consacrat seismelor literare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Ulterioară afirmării lui Delavrancea și Coșbuc, valori de netăgăduit, criza literaturii este pusă de autor pe seama lipsei publicului cititor, nu a scriitorilor, de altfel destul de numeroși. Colaboratori: Barbu Lăzăreanu, Emil Vasiliu, M. Pastia. *I.H.*

CURIERUL ARTELOR, publicație apărută la București de la 1 noiembrie 1919 până la 30 noiembrie 1920, apoi din 13 ianuarie 1921 până în octombrie 1923. Director: Juarez Movilă; prim-redactor: Nic. Sion; secretar: G.V. Răcoasa. Continuă „Gazeta artelor". Inițial subintitulată „Ziar artistic săptămânal pentru teatru, muzică, pictură, sculptură, arhitectură, coregrafie", din iunie 1921 devine „Ziar artistic săptămânal: teatru, muzică, pictură, sculptură, arhitectură, cinematografie, gimnastică, arte decorative etc.", iar de la numărul 1-2/1922, are subtitlul „Artistic, literar, ilustrat săptămânal". Este o revistă de informație din domeniul artelor și al teatrului în general, al operei în special. Textul teatral și, de asemenea, libretul de operă sunt tratate din punctul de vedere al reprezentației scenice, nu din punctul de vedere al literarității lor. Conținutul publicației este eclectic, tonul adesea ofensiv, prin articole precum *Cultură și prostie* al lui Eduard Sbiera (1923), perspectiva fiind în genere una de speculație sociologică asupra fenomenului cultural. Materialele literare propriu-zise ocupă un spațiu mai restrâns. Colaborează cu versuri Zaharia Stancu (*Bezna, Câmpenească*), G. Palladi, Volbură-Poiană, Sanda Movilă, Vasile Militaru; cu proză, Nestor Urechia, Ion Dragoslav, Gh. Brăescu; cu eseuri, Al. Bilciurescu. Începând cu numărul al treilea din 1922, N. Iorga publică studiul *Artă românească*, ce conferă o oarecare notă teoretică (de altfel singura) acestei publicații de informație culturală. Cronica teatrală este susținută de H. Blazian, cronica plastică de G.V. Răcoasa. Numărul din mai-iulie 1921 este închinat centenarului nașterii lui V. Alecsandri. În același număr figurează un interviu cu George Enescu. Andrei Branișteeste prezent cu articolul *Zece ani de la moartea lui Lev Tolstoi*. Alți colaboratori: Const. Nutzescu, Costin Iliescu. *I.H.*

CURIERUL BUCUREȘTILOR, cotidian politic și literar, apărut la București între 14 iulie 1875 și 17 martie 1876. Redactorul acestei gazete trebuie să fi fost Gr. H. Grandea, prezent statornic cu versuri, nuvele și articole politice. El își republică aici, în foileton, romanul *Fulga*. De fapt, **C. B.** este o publicație de reluări, pentru care nu se indică sursa. De aceea, din partea revistei „Convorbiri literare" se primește o scrisoare în care se atrage atenția că mai multe scrieri literare din cotidianul bucureștean fuseseră tipărite mai întâi în periodicul de la Iași. Este vorba de câteva poezii ale lui V. Alecsandri, *Ghioaca lui Briar* sau *Noapte albă*, de proza aceluiași, publicată sub titlul *Din albumul unui bibliofil*, apoi de nuvele ale lui I. Slavici și de satirele lui Iacob Negruzzi. Dar **C. B.** republică și versurile lui D. Bolintineanu (din „Albina Pindului"),

C. Bolliac, N. Rucăreanu, precum și studiul lui G. Vârnav-Liteanu dedicat scrierilor teatrale ale lui Alecsandri. Materialul critic publicat este, fără îndoială, original. Se comentează *Manualul vânătorului* de C. C. Cornescu, apoi poema lui N. Rucăreanu *Vânătorul Carpaților* și cartea lui Dimitrie Gusti, *Ritorică pentru tinerimea studioasă.* *R.Z.*

CURIERUL CAPITALEI, cotidian politic și literar care a apărut la București de la 5 septembrie 1883 până în ianuarie 1884. Numerele ieșite după 31 decembrie 1883, despre care „Resboiul" din 29 ianuarie 1884 dă informații, nu s-au păstrat. Directorul gazetei era G. A. Tacid, autor, sub pseudonimul Tall, de încercări literare fără valoare. Colaborau cu versuri D. Teleor, Mircea Demetriade și I. S. Spartali. Aici, D. Teleor (folosind anagrama Roelet) publică și proză umoristică, iar Spartali traduce din P. Zaccone, V. Hugo și Nathaniel Hawthorne (*Semnul din naștere*). N. Bălcescu, D. Bolintineanu, I. D. Negulici și C. Bolliac erau pios comemorați în articole ce depășesc nivelul obișnuit al gazetăriei cotidiene. Remarcabil este și faptul că, la 21 decembrie 1883, articolul *Un poet*, îi este dedicat lui Mihai Eminescu, cu prilejul apariției volumului îngrijit de Titu Maiorescu. *R.Z.*

CURIERUL DE IAȘI, gazetă politică apărută la Iași din 31 martie 1868 până în septembrie 1884, mai întâi săptămânal, de la 5 octombrie 1869 de două ori pe săptămână, de trei ori pe săptămână din iulie 1870, din nou bisăptămânal între 26 aprilie și 14 noiembrie 1879 și apoi săptămânal până în septembrie 1884. **C. de l.** intră, probabil înainte de anul 1870, în sfera de influență a Junimii. Când editorul A. Bernard dă faliment (în mai 1871), Th. Balassan, până atunci numai redactor, organizează altă tipografie, preluând și funcția de redactor responsabil al gazetei. Nicolae Gane, Iacob Negruzzi și A. Stoianovici cumpără însă tipografia și îl înlătură de la conducerea ziarului pe Balassan, alcătuind un comitet în care mai intră A. D. Xenopol, Anton Naum ș.a. Din decembrie 1871, gazeta este condusă de Ioniță Scipione Bădescu, apoi din nou de Th. Balassan. În aprilie 1874, **C. de l.** devine „foaia publicațiilor oficiale din resortul Curții Apelative din Iași", probabil în scopul obținerii unor subvenții de la Primăria orașului, publicând rezumatele discuțiilor din ședințele Curții apelative și comunicate legate de activitatea acestei instituții. Gazeta are o „parte neoficială", cu rubrici de politică internă și externă, știri, comentarii ș.c.l., după obiceiul epocii, precum și o parte culturală, în care intră scrieri literare, o cronică teatrală sau literară, cu caracter ocazional, note bibliografice etc. Colaborările literare erau întâmplătoare sau ilustrau un eveniment politic, o aniversare ș.a. Se publică astfel nuvele de N. Gane, I. Negruzzi, I. Slavici, versuri de Th. Șerbănescu, Șt. G. Vârgolici, știri sumare despre ședințele Junimii, anunțuri și mici cronici teatrale. La 1 ianuarie 1876, redacția anunța că urmărește îmbunătățirea conținutului gazetei, adică a părții neoficiale, și că va introduce cronici bilunare de literatură și teatru. După câteva luni, sarcina de a realiza această mică reformă era preluată de M. Eminescu, probabil la sfârșitul lunii mai, când se poate observa o considerabilă îmbunătățire, nu numai stilistică, dar și a registrului de idei. Prezența lui Eminescu devine tot mai evidentă, chiar din primele numere ale lunii iunie, în toate rubricile aferente părții neoficiale, prin articole politice, economice, istorice, sociale, prin scrieri referitoare la instrucțiunea publică; rubricile „Diverse", „Noutăți" și , înainte de toate, cele „atingătoare" de partea propriu-zis literară sunt, de asemenea, scrise de el. Poetul va da substanță paginilor din **C. de l.** prin nuvele, articole literare, cronici dramatice, note și recenzii. Tot el va reproduce din alte publicații texte în consonanță cu părerile politice pe care le împărtășea. Semnătura sa nu va figura însă decât o singură dată, sub un comentariu de politică externă. În același timp, se implicau la partea neoficială a gazetei încă doi redactori care își iscăleau contribuțiile cu inițiale: L.C.G., răspunzând mai mult de informațiile teatrale, și P.V.G. (Petru V. Grigoriu). Data la care încetează responsabilitatea redacțională a lui Eminescu nu se poate stabili cu precizie, deși se cunoaște conținutul scrisorii de demisie, urmare unui conflict cu directorul tipografiei; oricum, la mijlocul anului 1877, adică după un an de muncă neîntreruptă la **C. de l.**, el abandonează munca de redactor și cu încetul gazeta revine la vechiul aspect. Se va publica în continuare literatură aparținând unor scriitori din cercul junimist, proză de I. Creangă și I. Slavici, versuri, unele de V. Alecsandri, și diverse articole consacrate vieții literare. Gazeta pierduse însă mult, deoarece îi lipsea atmosfera intelectuală, îi lipsea patima pentru adevăr și pentru polemica dezinteresată în jurul principiilor și al ideilor mari, pe care, în scurtul interval cât fusese redactor, Eminescu le-a comunicat, odată cu fiecare rând scris, cititorilor. *R.Z.*

Anul II. Duminică 18 Mai 1880. No. 20.

CURIERUL
DE IAȘI

Redacțiunea și Administrațiunea: în locurile Tipografiei Națională.

CURIERUL DE IAȘI, publicație apărută la Iași, lunar, între decembrie 1992 și decembrie 1993. Director: Mihai Cozma; redactor-șef: Traian Țanea; secretar de redacție: Manole Corcaci; redactor: Nicolae Grunzu. Publică reportaje, informații, eseuri, cronici, literatură. Colaborează cu versuri Simona Silion, Constantin Manuța, Nicolae Grecu, Cristina Alexa; sunt republicate poeme de Florin Mihai Petrescu. Semnează eseuri Stela Coman, N. Grenea, S. Tudor, C. Miron. Numărul 2/1993 este dedicat lui Mihai Eminescu și reproduce, pe tema „Eminescu ziarist", fragmente din *Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu și, din Șerban Cioculescu, un articol publicat în „Revista Fundațiilor Regale", în 1935. Alți colaboratori: Anca Tescan, Octavian Pintilie. *C.Tt.*

CURIERUL LITERAR, publicație apărută la București, săptămânal, de la 7 octombrie până la 4 noiembrie 1901, sub îngrijirea lui I. Constantinescu-Stans. În locul articolului-program, se reiau fragmente din *Introducția* lui Mihail Kogălniceanu la „Dacia literară". Revista cuprinde rubricile „Partea artistică", „Pagini uitate", „Versuri din popor", „Dări de seamă", „Epigrame", „Maxime", „Scrisori inedite", precum și folclor și traduceri din literatura universală. Colaborează cu versuri G. Coșbuc, Maria Cunțan, Andrei Naum, St. O. Iosif, Zaharia Bârsan, Maria Ciobanu, D. Anghel, V. Podeanu, I. Minulescu - sub pseudonimul I. M. Nirvan, cu proză, I.A. Bassarabescu, Toma Dragu, Al. Vlahuță (*Țara*, fragment din *România pitorească*), iar cu studii, Ilarie Chendi, I. Scurtu, G. Coșbuc, P.V. Haneș (care publică *O scrisoare a lui Alecsandri către C.A. Rosetti* – inedită). D. Nanu traduce versuri din Elena Văcărescu, iar St. St. Tuțescu și S. Fl. Marian publică folclor. E reprodus un fragment din prefața lui N. Iorga la o ediție din *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon. Ultimul număr al **C. I.** anunță pe prima pagină apariția săptămânalului „Sămănătorul": „Suntem autorizați să vestim publicul că doi fruntași ai literaturii noastre, dl. A. Vlahuță și G. Coșbuc, simțind nevoia unei grupări puternice în haosul atâtor agitații bolnave, străine aspirațiilor neamului românesc, au luat nobila hotărâre de a înființa, sub conducerea și prin activitatea lor, o nouă revistă săptămânală, în jurul căreia nădăjduim că se vor aduna de la sine toate elementele rodnice, doritoare de muncă, ale generației tinere. Noi cei de la «Curierul literar» – în fața acestui eveniment, vestitor al unei faze de reculegere și de însuflețire în mișcarea noastră culturală – ne simțim datori să alergăm la chemarea celor doi aleși. În vederea acestei contopiri, «Curierul literar» încetează de a mai apărea." Alți colaboratori: Badea Gheorghe, Virgil Cioflec, I. Ciocârlan. *I.H.*

CURIERUL OLTENIEI, periodic politic și literar săptămânal care a apărut la Craiova (cu întreruperi) de la 7 iunie 1892 până la 20 august 1916, apoi de la 17 decembrie 1918 până la 26 martie 1939. Director și proprietar, de altfel și cel mai statornic redactor în primii ani, a fost C. N. Iovipale, cu excepția unor scurte perioade din 1894–1895, când direcția este asigurată mai întâi de A. M. Eliescu și apoi de un comitet de redacție, din care au făcut parte, între alții, Nae Constantinescu (prim-redactor) și poeții N. Burlănescu-Alin și G. Al. Zamphirolu. Spre sfârșitul secolului li s-au alăturat umoristul D. Marinescu-Marion. În perioada de până la 1916, **C. O.** a făcut loc în paginile sale unui material literar ilustrativ, în bună măsură, pentru viața culturală și intelectuală din Craiova. Mănunchiul de poeți olteni sau din București care colaborau era format din Petru Vulcan, N. Burlănescu-Alin, Sofronie Ivanovici, G. Al. Zamphirolu, C. D. Vâlceanu (mai semna și C. Dragu), I. Demetrescu-Ghiocel. S-au republicat versuri de Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, M. Eminescu, Veronica Micle și Tr. Demetrescu, deși acesta din urmă era într-o polemică înverșunată cu redactorii gazetei. Petru Vulcan dădea și nuvele, ilizibile, prolixe. Lui N. Gane și lui Tr. Demetrescu li s-au retipărit, de asemenea, câteva nuvele, iar Petru Vulcan trimitea basme și versuri populare culese din Macedonia, lungi recenzii literare și o încercare de istorie literară (*Bolintineanu și Macedonele*). Sub pseudonimul Nacus, N. Constantinescu e prezent cu sumare cronici dramatice. S-a tradus, destul de îngrijit, din La Rochefoucauld, Lamartine, Xavier de Maistre, Émile Augier, Catulle Mendès, Émile Zola, Goethe, Tolstoi, Turgheniev. Din Baudelaire transpune Victor Antonescu *Chant d' automne*, și tot el face prezentări documentare ale lui Maupassant și Henri Meilhac. Redacția a editat din când în când și câte un supliment literar, intitulat fie „Curierul Olteniei literar", fie „Curierul literar". *R.Z.*

CURIERUL ROMÂN, cotidian politic și literar care apare la București de la 20 august până la 18 decembrie 1881. Ziarul își propune să cultive memoria lui Ion Heliade-Rădulescu, în care scop cei doi redactori, G. Danielopolu și Chr. Suliotis, obțin colaborarea lui I. I. Heliade-Rădulescu, fiul scriitorului, precum și dreptul de a folosi denumirea cunoscutei gazete heliadiste. Cu numărul din 7 octombrie, I. I. Heliade-Rădulescu retrăgându-se din redacție, titlul devine „Curierul României", dar modificarea de nume nu schimbă nimic din orientarea și conținutul gazetei. În fiecare număr se publică versuri și articole politice scrise de Ion Heliade-Rădulescu. Colaborau Scarlat Moscu, autor de studii literare fără însemnătate, iar începând cu numărul 64, sub inițialele N. P., Nicolae Petrașcu, care trimite de la Bârlad și Tecuci primele lui versuri, printre care și o odă către „umbra" lui Heliade. *R.Z.*

CURIERUL ROMÂN, gazetă politică și literară apărută la Botoșani, bisăptămânal, între 2 martie 1886 și 26 august 1904, ca organ al Partidului Liberal. Datorită înclinațiilor literare ale directorului, Ioniță Scipione Bădescu, **C.r.** a acordat un însemnat spațiu beletristicii. În cei aproape douăzeci de ani de apariție (întotdeauna regulată), I. S. Bădescu a publicat numeroase poezii, în special de dragoste. În paginile gazetei se găsesc și versuri de G. Coșbuc, St. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Gheorghe din Moldova, J. B. Hétrat, Th. D. Speranția, Ludovic Dauș, Corneliu Botez. De asemenea, sunt reproduse multe din poeziile lui M. Eminescu, față de care Bădescu manifesta o prețuire deosebită. În ceea ce privește scrierile în proză, este vorba, adesea, de simple foiletoane ori de nuvele fără valoare. În schimb, există numeroase traduceri, unele sub semnătura lui I. S. Spartali, din scrierile lui Pierre Ronsard, Charles Baudelaire, G. Courteline, Charles Dickens, F. M. Dostoievski, I. S. Turgheniev, Paolo Mantegazza. În special după 1900, în coloanele **C.r.** au apărut multe articole de istorie literară, majoritatea scrise de Gh. Adamescu, despre Miron Costin, Mihai Eminescu, Ion Creangă, A. I. Odobescu, precum și amintiri despre Costache Caragiali, D. Bolintineanu și M. Eminescu. *D.M.*

CURIERUL ROMÂN, publicație apărută la Paris, bilunar, între 1 mai și august 1948. Este prima revistă redactată în limba

română pe care exilul intelectual românesc anticomunist din Franța a făcut-o să apară. Cuprinzând în medie 24 pagini șapirografiate, de dimensiunile unui caiet comercial, fiecare număr are sumarul extrem de riguros structurat. Se rezervă un spațiu larg știrilor, grupate în două ample compartimente: cele din străinătate și cele din țară, acestea din urmă, la rândul lor, având subdiviziuni de ordin politic, economic, militar-juridic, cultural, până la știrile diverse și chiar adnotările polemice și umoristice. Comentariile sunt în general mai puține și axate cu prioritate pe *Situația din țară*. O secvență aparte a sumarului o reprezintă de fiecare dată "Pagina pribegiei", înfățișând la zi statutul juridic al exilatului, dar și posibilitățile de asistență a românilor refugiați în diferite țări ale globului. O altă rubrică este acordată "Declarațiilor" politice, ideologice, culturale, dar și acestea reduse ca dimensiuni. Se observă interesul redacției pentru informație, ceea ce imprimă un caracter foarte viu, dinamic acestei publicații bine gândite și inteligent scrise. Deși nu se indică nicăieri în cuprinsul numerelor apărute numele redactorului responsabil, acuratețea precizărilor juridice duce la ideea că acesta nu era altul decât Leonida Constantinescu. În articolul-program al **C.r.**, periodic subintitulat „Tribună de luptă românească pentru eliberarea și unitatea națională", se spune: „Născut în vremuri de restriște, el vine să răspundă unei chemări de firească solidaritate, adresându-se tuturor românilor ce rătăcesc pe drumul lung și anevoios al pribegiei [...] Așezându-se pe linia primatului național, «Curierul român» nu va servi decât un singur crez: cauza națională. Îl va servi cu toată tăria și cu toată căldura, fără nici o ambiție partizană." Sub raport politic, se reproduc fragmentar declarațiile de la Londra și Washington ale regelui Mihai și ale generalul Nicolae Rădescu. Se introduce o „Cronică internă" despre *Silnica abdicare a Regelui Mihai* și o alta, „externă", cu privire la *Alianța externă și consecințele ei*. Se comentează pe larg documentele Congresului de la Haga și se fac cunoscute *Statutele Organizației internaționale a refugiaților*. Se înștiințează despre *Situația bisericii în „Republica Românească"* și despre *Convorbirile americano-ruse*. Se dau informații despre conferințele la Cleveland ale lui C. Vișoianu și Alexandru Cretzeanu și se reproduc fragmentar textele acestora. Se discută despre *Însărcinarea comisarilor politici în armată* sau se relatează despre *Poziția României în problema Dunării*. Toate materialele tratează chestiuni esențiale ale realităților românești din epocă, alcătuind, o imagine extrem de sugestivă asupra instaurării comunismului în România. Interesul strict cultural al publicației este determinat, în bună măsură, de prezentarea activității și a manifestărilor intelectuale ale Asociației Culturale „Mihai Eminescu", comentate constant, număr de număr, dar și de relevarea unor incitante comentarii critice și polemice cu privire la începuturile „revoluției culturale" în România. Redacția sau redactorul **C.r.** nu evită chiar reproducerea de epigrame și de versuri retorice la adresa regimului de la București: „Guvernul merge la recepții/ Iar poporul la percepții" sau „Regele nu mai e pe tron/ Nu știm de Ana de Bourbon/ În schimb, acum la București/ Avem pe Ana din Dudești". Schimonosirea valorilor spirituale românești prin cultivarea asiduă a literaturii partinice, de la Mihu Dragomir până la un anonim *Marș al Anei Pauker*, citat integral, sau de la „poezia șantierelor" până la imnul republican al lui Matei Socor, este radiografiată atent, ca și „reforma învățământului" sau modificările și „restructurările" pe care le cunosc instituțiile culturale ale țării, de la Academia Română, Teatrul Național până la cinematografie sau redacțiile unor prestigioase reviste literare (precum „Viața românească"). Alteori se polemizează direct cu răstălmăcirea semnificațiilor revoluției de la 1848 în scrisul lui Eugen Jebeleanu sau se comentează citate desprinse din texte oficiale sau din publicistica literară a vremii (*Izolarea spirituală a României*, articol semnat Prof. F.T.). Ar mai fi de amintit intervenția lui C. Antoniade în problema *Cultură și națiune* sau aceea a lui Mihail Fărcășanu, *Anul 1848 și mișcarea liberală*. Semnificativ este că în iunie-iulie 1948 a fost realizat în limba franceză un număr separat, de 48 de pagini, „Courrier roumain", ce nu a preluat decât în mică măsură materialele din varianta inițială în limba română. Consacrat publicului francez în primul rând, dar și celui occidental, fascicolul urmărește să oglindească drama României după abolirea monarhiei, instaurarea dictaturii comuniste și suprimarea tuturor libertăților democratice. Articolele și comentariile, mult mai largi, sunt semnate, printre alții, de Grigore Gafencu, Mihail Fărcășanu, N.G. Caranfil, I. Zissu. *N.Fl.*

CURIERUL ROMÂNESC, gazetă politică, administrativă, culturală și literară editată la București de I. Heliade-Rădulescu, între 8 aprilie1829 și 19 aprilie 1848. A reapărut în 1859 sub titlul „Curierul român", dar a fost suprimată după câteva numere. În 1828, după mai multe încercări eșuate, Dinicu Golescu obține aprobarea din partea guvernatorului rus Pahlen pentru tipărirea unui ziar în limba română, anunțat mai întâi cu titlul „Curierul Bucureștilor". Cu întreruperi de câteva luni (în 1833,1839,1841,1847), publicația lui Heliade (ajutat la început și de C. Moroiu) a ieșit săptămânal sau, în

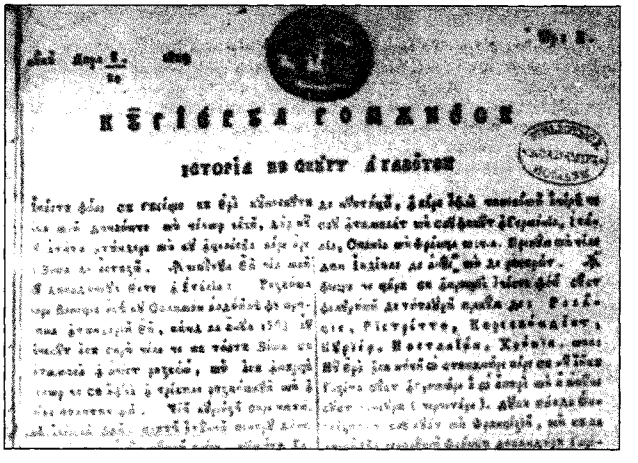

unele perioade, de două, trei și chiar de patru ori pe săptămână. **C.r.** (cu unele variații de titlu: „Curierul românesc", „Curier românesc", „Curierul român") a fost primul periodic românesc cu o apariție de lungă durată. Era redactat și, în bună parte, scris de Heliade. Printre redactorii vremelnici ai gazetei figurează C. Bălăcescu, A. Popovici, I. D. Negulici. Ultimul a îndeplinit (octombrie 1845 – decembrie 1846) și funcția de redactor principal, în lipsa lui Heliade, plecat în străinătate. Datorită lui Heliade și colaboratorilor lui apropiați, **C.r.** a devenit, dintr-un ziar administrativ, cu conținut informativ (hotărâri oficiale, știri politice și militare), o publicație culturală cu o audiență considerabilă în Muntenia, Moldova și Ardeal. În paginile gazetei s-au reflectat principalele obiective ale programului cultural iluminist de emancipare a românilor, la care se angajase Heliade, alături de ceilalți fruntași ai mișcării naționale. **C.r.** a militat pentru reforme sociale care să înlăture abuzurile feudale, pentru dezvoltarea și modernizarea învățământului în limba română și răspândirea cunoștințelor științifice elementare, pentru crearea unui teatru național. Se disting articolele lui Heliade despre limba română literară și despre rolul culturii în lupta pentru autonomie și progres social (*Repede aruncătură de ochi asupra limbei și începutului rumânilor*, 1832, *Soțietatea Filarmonică*, 1843, scrisorile către Petrache Poenaru, 1839), precum și articolele despre istoria țării și organizarea statului, aparținând lui Simeon Marcovici și Gr. Pleșoianu. Aici și-au găsit loc și articolele lui Teodor Diamant despre reformele sociale fourieriste. Fără a adera la aripa radicală a grupării care a pregătit revoluția de la 1848, Heliade a făcut totuși din **C.r.** un purtător de cuvânt al celor care cereau înnoiri democratice, invitând pe toată lumea (în 1847), indiferent de tendință, la o discuție liberă, „pentru a se dezbate păreri și a se afla adevărul." Până la apariția revistelor „Muzeu național", „Gazeta Teatrului Național" și „Curier de ambe sexe", **C.r.** a fost, parțial, și o revistă literară. Alături de Heliade, activ în fiecare număr cu poezii, articole, însemnări sau tălmăciri, în **C.r.** sunt prezenți Iancu Văcărescu, C. Bălăcescu, C. Caragiali, C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Boliac, I. Catina, C. D. Aricescu, G. Baronzi ș.a. Aici au debutat, înfățișați elogios de redactorul principal, V. Cârlova (tipărit și postum) și Gr. Alexandrescu. Colaborarea multora dintre ei este, totuși, sporadică. Contribuția gazetei la promovarea literaturii autohtone și la cultivarea limbii este reprezentată, în mare măsură, de activitatea de poet, prozator, traducător și îndrumător literar a lui Heliade-Rădulescu. El își ține aici, în primii ani, „lecțiile" de literatură, urmărind trezirea gustului pentru lectură și formarea unui public pregătit să aprecieze operele literare după regulile esteticii. Atitudinea lui critică avea în vedere analiza versificației, a stilului și a limbii, „spre îndreptarea autorului". După 1838, el renunță, în genere, la critică, socotită inoportună, preferând încurajarea fără rezerve a oricărei producții literare, fie originală, fie tălmăcire, care ar contribui la îmbogățirea literaturii naționale. Heliade a cultivat memoria unor cărturari sau scriitori români, prin tipărirea scrierilor în cuprinsul gazetei (B. P. Munteanu, V. Cârlova) sau prin articole închinate vieții și operei lor (Paul Iorgovici, D. Țichindeal, N. Văcărescu, Gh. Lazăr). Traducerile ocupă un spațiu considerabil în paginile **C.r.**: numeroase poezii de Lamartine (începând din 1829), prima parte din *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes, după versiunea franceză a lui Florian, fabule de J.-P. Viennet și Alphonse Karr, fragmente din scrierile lui E. Bulwer-Lytton, Al. Dumas, M-me de Genlis, W. Scott, toate traduse de Heliade. Tot el, secondat de I. D. Negulici (traducător al lui Aimé Martin), lansează aici o *Chemare* pentru realizarea unei „Biblioteci universale" care să cuprindă opere fundamentale din istoria, filosofia și literatura universală, în traducere românească. *L.V.*

CURIOSUL, publicație apărută la București, lunar, la sfârșitul anului 1836 și la începutul lui 1837. Trei numere s-au păstrat din această revistă, deși, după unele mărturii, s-ar fi tipărit și al patrulea. Este editată și redactată de Cezar Bolliac, cu sprijinul prietenului său C. Gh. Filipescu. Într-o scrisoare din 15

CURIOSUL

ЖУРНАЛ ДЕ ЛІТЕРАТУРЪ, ІНДУСТРІЕ, АГРІКУЛТУРЪ ШІ НОУТЪЦІ

Ачест журнал есе одатъ пе лунъ, iар ӂмулцiндусе прекумъ рацiі ва еші ші де доъ орі. Прецул прекумъраціеі есте де треі сфанціхі пе лунъ. Абонаментул се фаче ӂн Букурешті ла каса столнічулуі Петраке Пурес; ӂн жудеце ла ДД. Секретарі аі окърмуіріілор.

ПОЕЗІЕ

Къдереа фрунзелор.

Імітаціе дупъ La chute des feuilles par Millevoye.

де Д: Къпітан Дімітріе Чокърдіа.

1.

Болнав ун тънър плін де 'нтрістаре
Ӂн прімъвара анілор съі,
Пъміна п'а морціі крунтъ кърарe,
Ӂкъ одатъ маі стръбъту
Скумпа дъмбравъ дін чіще вьі

1

octombrie 1836, adresată lui C. Negruzzi, I. Heliade-Rădulescu anunța apariția iminentă a revistei. La începutul aceluiași an (25 ianuarie 1836), Bolliac îi scrisese și el lui Negruzzi, schițând un program redacțional. **C.** ar fi trebuit să fie un „jurnal critic", cu atenție pentru cultivarea limbii și cu un „adaos" dedicat publicării scrierilor unor începători. În ceea ce privește partea critică, Bolliac nu și-a putut îndeplini promisiunile. **C.** a preferat să dea traduceri din periodice franceze, făcute de Bolliac, de Ion Câmpineanu, C. Bălcescu, I. Voinescu II, Simeon Marcovici. Treisprezece strofe din *Căderea frunzelor* de Millevoye sunt transpuse de D. Ciocârdia Matila, iar C. Gh. Filipescu oferă o adaptare a povestirii englezești *O corabie*. În ultimul număr păstrat, probabil din ianuarie 1837, își găsește loc versiunea românească a lui C. Negruzzi din *Șalul negru* de Pușkin, *Privighetorile lui Torquato Tasso*, în tălmăcirea lui Simeon Marcovici, și o transpunere în proză a poeziei *Cinci Mai* de Alessandro Manzoni. Cele mai multe traduceri (povestiri, anecdote, articole despre scriitori celebri) îi aparțin însă lui Bolliac, autor și de însemnări referitoare la viața culturală și teatrală autohtonă sau de articole de economie casnică. Nu se știe dacă redactorul a oprit apariția revistei din cauza numărului prea mic de abonați sau dacă ea a fost suprimată de autorități. *R.Z.*

CURTICĂPEANU, Doina (15.II.1941, Sovata, j. Mureș), critic și istoric literar. Este fiica Mariei (n. Suciu) și a lui Alexandru Curticăpeanu, funcționar. După școala primară, frecventată la Sovata, urmează liceul la Bistrița, unde susține examenul de bacalaureat (1958), și apoi Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj, absolvită în 1963. Devine cadru didactic la aceeași facultate, parcurgând treptele de la asistent la profesor în cadrul Catedrei de literatură română, comparată, teoria literaturii și folclor. Din 1973 este doctor în filologie cu teza *Valori literare în opera cronicarilor*. Timp de doi ani (1991–1993), a activat la lectoratul de limbă și civilizație română de la Università degli Studi di Roma „La Sapienza". A debutat cu un studiu în revista „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»" (1965), iar editorial, cu volumul *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)* (1975). A colaborat cu studii, eseuri, articole și recenzii la „Steaua", „Tribuna", „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»", „Echinox", „Revista de istorie și teorie literară", „Familia", precum și la volume colective de studii literare. Este prezentă, de asemenea, cu numeroase articole în *Scriitori români. Mic dicționar* (1978), *Dicționarul scriitorilor români* (1995–2003), *Dicționar analitic de opere literare românești* (1998–2003), *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000).

În lucrarea *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)*, **C.** investighează, cu finețe și pătrundere, valorile estetice ale unor opere situate cronologic la începuturile literaturii române. Cercetarea fixează în câmpul scrierilor vizate (de la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* la *Istoria ieroglifică*) un număr de repere de natură să dea o imagine asupra complexității și profunzimii acestei literaturi, asupra creativității primilor noștri scriitori (cronicarii). Demersul autoarei se înscrie, îndeosebi, în descendența opiniilor lui Pompiliu Constantinescu și G. Călinescu în acest domeniu, fiind, în același timp, ilustrativ pentru valoarea tinerilor critici și istorici literari români din anii '70 ai secolului al XX-lea. Spirit analitic, dar cu apetență istoristă și valențe pentru un comparatism de calitate, orientat modern, **C.** își concepe lucrarea „ca o descoperire a unei lumi cu meditația ei, cu creațiile care traduc dimensiunile și înălțimea gândirii [...], cu referințele ei livrești [...], cu climatul și modelele sale savante sau populare, cu atitudinile și cu o anume concepție văzută în diversele-i metamorfozări" (Ion Vlad). Eseurile componente sunt chestionări asupra unor comportamente și atitudini culturale și intelectuale, în ultimă instanță spirituale. Spre exemplu, cel intitulat *Pelerinajul la Râm* vizează un gest pe care literatura noastră veche l-a impus: „pelerinajul simbolic la Râm", mișcare a conștiinței de care sunt legate sentimentul apartenenței la romanitate, al duratei, al dăinuirii și devenirii ulterioare, elogiul Italiei etc. – toate, topoi ai literaturii naționale, constante care cristalizează o istorie interioară a spiritului românesc. Lucrarea aduce observații cu „caracter de noutate în bibliografia critică a domeniului" (Laurențiu Ulici). Un spirit analitic similar, riguros informat și pertinent orientat teoretic, vădește eseul dedicat lui V. Alecsandri. **C.** abordează în *Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)* (1977) sectoare ale operei mai puțin cercetate (proza, corespondența, jurnalul), fără a le ignora pe celelalte. Prima parte a lucrării țintește la o situare a scriitorului în contemporaneitate și realizarea unui portret original ca perspectivă critică. Autoarea reconstituie, cu uneltele criticului și istoricului literar, cadrul spiritual în care a înflorit memorialistica generației pașoptiste. Profilul diferențial al seducătorului memorialist, trasat în partea a doua a eseului, este o contribuție critică de prim ordin. Într-o suită de analize minuțioase, susținute de referințe bogate și variate, cu un suport teoretic adecvat, este relevată modernitatea prozatorului, valoarea intrinsecă, dar și de anticipare conținută în scrisul său. Eseul *Odobescu sau Lectura formelor simbolice* (1982) consolidează profilul critic al autoarei. Lucrare substanțială, această carte vizează identificarea metodei de lectură specifice savantului scriitor, descrierea felului său de a trăi arta și de a o interpreta. Pentru umanistul erudit Odobescu, „textul coexistă cu opera de artă", iar „descifrarea semnificațiilor reprezentărilor imaginare" presupune o „lectură conjugată de scrieri literare și de monumente de artă, deopotrivă", adică o „lectură a formelor simbolice". În căutarea „ecuației laconice a scriitorului", **C.** reia (și interpretează) argumente, referințe, ipoteze odobesciene, dezvoltându-le, confruntându-le cu bibliografia recentă a problemelor puse în discuție, țința fiind conturarea, interpretarea, explicarea unui ideal de umanitate.

SCRIERI: *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)*, București, 1975; *Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)*, București, 1977; *Odobescu sau Lectura formelor simbolice*, București, 1982; *Universul literaturii vechi*, Cluj-Napoca, 1994. **Ediții:** Dimitrie Cantemir, *Melanholia neasemuitului Inorog. Povestiri exemplare din „Istoria ieroglifică"*, pref. edit., Cluj, 1973; Hortensia Papadat-Bengescu, *Sanguine*,

pref. edit., Cluj, 1973; B. P. Hasdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit*, postfață edit., București, 1978; Ioan Timuș, *Ogio-san* (*Domnișoare*), pref. edit., Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Orizonturile vieții în literatură*, RL, 1975, 19; Gheorghe Perian, *Doina Curticăpeanu, „Orizonturile vieții în literatura veche românească"*, ECH, 1975, 6; Mircea Constantin, *O carte de excepție*, F, 1975, 6; Serafim Duicu, *„Orizonturile vieții în literatura veche românească"*, VTRA, 1975, 7; Mihai Ungheanu, *„Orizonturile vieții în literatura veche românească"*, LCF, 1975, 33; V. Fanache, *„Orizonturile vieții în literatura veche românească"*, ST, 1975, 8; Constantin Hârlav, *„Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)"*, „Făclia" (Cluj), 1975, 8841; Nicolae Manolescu, *Urmele omului*, RL,1975, 39; Dan Cristea, *Alecsandri, portret interior*, LCF, 1977, 26; Mircea Popa, *Doina Curticăpeanu, „Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)"*, RITL, 1977, 4; George Țâra, *„Alecsandri – prozator"*, ECH, 1977, 11–12; Vlad, *Lectura, 86–93*; Zaciu, *Alte lecturi, 63–69*; Iorgulescu, *Scriitori, 294–295*; Ulici, *Prima verba*, II, *205–207*; Dana Dumitriu, *Creanga de aur*, RL, 1982, 29; Rodica Ștefan, *Doina Curticăpeanu, „Odobescu sau Lectura formelor simbolice"*, RITL, 1982, 4; *Dict. scriit. rom.*, I, *744–745*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *503–505*; Micu, *Scurtă ist.*, IV, *183*; Petraș, *Panorama, 246–250*. *C.H.*

CURȚILE DORULUI, publicație apărută la Sibiu lunar, din ianuarie până în aprilie 1941 (patru numere, ultimul, triplu), cu subtitlul „Revistă de literatură a studenților în litere și filosofie de la Universitatea «Regele Ferdinand I»". Redactor responsabil: Radu Stanca. Din colectivul redacțional mai fac parte Ovidiu Drimba, Ion Negoițescu, Ion Maloș-Râpeanu, Eugen Todoran. **C.d.** se bucură de colaborarea și îndrumarea lui Lucian Blaga, a cărui poezie *La curțile dorului* ține locul obișnuitului articol-program. În câteva cuvinte inaugurale, poetul își exprimă credința în trăinicia spiritualității românești, în „orizontul întregului spațiu românesc", ce rămâne neatins „înăuntrul nostru în ciuda vitregiei timpurilor". Ideea este susținută de I. Maloș-Râpeanu în articolul *Pentru un destin al sângelui și al spiritualității românești*. Cu poezie colaborează, în afara aceluiași I. Maloș-Râpeanu (*Metamorfoze, Voievodul*), și George Popa, redactorul revistei „Lanuri" de la Mediaș (*Frunte lângă arbori, Trestia*), Ion Oana (*Sonet pentru tine*), V.I. Spiridon (*Fragment de scrisoare*), Romeo Dăscălescu (*Cântec de leagăn*), Gr. P. Porutiu (*Din lanțul strâns al vremii*), Emil Zegreanu (*Versurile toamnei*) și L. Emandi (*Gândul*). Slaba reprezentare a prozei este compensată de calitatea ei. Semnează I. Negoițescu (un fragment din romanul *Noul Werther*), I. Neamțu (un fragment din nuvela *Remușcarea*), I.D. Sârbu (*Duminică*, schiță). Aici Lucian Blaga este prezent și cu fragmente din studiul *Despre gândirea magică*. Revista se impune și prin spațiul amplu acordat unui ciclu de articole și studii ce pun în valoare civilizația și cultura tradițională: Eugen Todoran (*Eminescu, suflet și natură*), Ovidiu Drimba (*Despre ereziile poeziei noastre*). Reține atenția articolul *Critici și nuvele consacrate*, în care Ovidiu Drimba pune în discuție problema scriitorului ardelean, afirmând că „nicăieri ca aici în Ardeal literatura n-a apărut ca o soluție, ca o modalitate existențială". Rubrica de informare asupra noilor apariții comentează pe larg cărți de literatură sau de lingvistică (Iosif Pervain, sub pseudonimul I. Verbină, despre primul volum al lucrării lui Sextil Pușcariu *Limba română*; Ovidiu Drimba despre romanul lui Ionel Teodoreanu *Tudor Ceaur Alcaz* și despre *Amintirile* lui I. Agârbiceanu). În cele aproape 150 pagini, cât însumează cele două caiete, **C.d.** reprezintă un model de ilustrare a fenomenului literar transilvănean într-un moment de cumpănă istorică. *A.Gț.*

CURUCI, Leonid (1.III.1930, Talmaza, j. Tighina), istoric literar și folclorist. Este fiul Pelaghiei (n. Gonciarov) și al lui Ilie Curuci, țărani. Și-a făcut studiile superioare la Institutul de Învățători din Tiraspol (1949–1951) și la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău (1952–1954), luîndu-și doctoratul în filologie în 1986. Din 1961 a fost colaborator științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Știință din Chișinău.

C. a scris mai ales lucrări de teorie literară cu caracter aplicativ-didactic: *Elemente de poetică (limbaj, versificație, specii)* (1970), *Busola filologului cercetător (Scurt îndrumar istorico-filologic)* (1981) ș.a. O preocupare aparte a constituit-o studierea versificației „moldovenești", autorul oferind, într-o carte scrisă în limba rusă (1985), o imagine de ansamblu asupra evoluției versului de la începuturile lui până în perioada contemporană. Interpretările lui **C.** privind poetica eminesciană au fost sintetizate în studiul monografic *Poetica lui Eminescu (Poetica genurilor și speciilor literare. Poetica versului*, apărut în 1996. În lucrarea *Comunități folclorice moldo-bulgare* (1995), pe baza unui bogat material faptic, sunt relevate aspecte comune, asemănări și afinități între folclorul românesc și bulgar la nivel de personaje, motive, subiecte, specii literare, poetică. **C.** este coautor al lucrărilor *Curs de folclor moldovenesc* (1965) și *Creația populară. Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina* (1991). A participat la alcătuirea volumelor de folclor pe zone: *Folclor din Bugeac* (1982), *Folclor din Nordul Moldovei* (1983), *Folclor din stepa Bălților* (1986) și a îngrijit ediții din scrierile lui Eminescu, C. Stamati-Ciurea, Veronica Micle.

SCRIERI: *Creația lui Eminescu și basmul*, Chișinău, 1960; *Aspecte ale artei eminesciene*, Chișinău, 1966; *Elemente de poetică (limbaj, versificație, specii)*, Chișinău, 1970; *Versul moldovenesc (de la origini până la 1850)*, Chișinău, 1970; *Sonetul moldovenesc*, Chișinău, 1973; *Versul moldovenesc în jumătatea a doua a sec. XIX*, Chișinău, 1974; *Versul moldovenesc contemporan*, Chișinău, 1977; *Studii de teorie a literaturii* (în colaborare), Chișinău, 1979; *Busola filologului cercetător (Scurt îndrumar istorico-filologic)*, Chișinău, 1981; *Moldavskoe stihoslojenie: istoria, teoria, tipologhia [Versificația moldovenească: istoria, teoria, tipologia]*, Chișinău, 1985; *Comunități folclorice moldo-bulgare*, Tiraspol, 1995; *Poetica lui Eminescu (Poetica genurilor și speciilor literare. Poetica versului)*, Chișinău, 1996.
Ediții: M. Eminescu, *Poezie populară*, Chișinău, 1970; C. Stamati-Ciurea, *Opere*, Chișinău, 1978 (în colaborare cu Vasile Ciocanu); Veronica Micle, *Poezii*, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Conștiința civică a poeziei contemporane*, Chișinău, 1976, *211–218*; C. Popovici, *O carte meritorie și binevenită despre poetica eminesciană*, „Știința", Chișinău, 1996, 12. *V.C.*

CUSIN, Adi [Adolf] (26.I.1941, Gliwice, Polonia), poet. Este fiul Aureliei (n. Cobilanschi) și al lui Ion Cusin, grafician la CFR. După absolvirea liceului în 1960 și a Facultății de Filologie în 1967 la Iași, a fost redactor la publicațiile Agerpres pentru străinătate. A colaborat la „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Amfiteatru", „Cronica" ș.a. Debutează în 1957 în revista „Iașul literar", și în 1968 editorial, cu volumul *A fi*, urmat de *Umbra punților* (1970), *Starea a treia* (1974) și *Țara somnului* (1994).

Poezia lui **C.** încearcă să releve și să comunice esențialul prin mijloace (poetice) cât mai prozaice. Această caracteristică a fost semnalată în comentariile critice în forme mai mult sau mai puțin binevoitoare: „tendința spre o completă denudare" (Ștefan Aug. Doinaș), „inspirație modestă" (Al. Piru), „aglomerare de prozaisme și banalități pe firul unei «idei» solemne" (Mircea Iorgulescu). Cele mai multe dintre poezii se bazează, ca structură, pe o scenă banală („situație poetică", cum a numit-o Ștefan Aug. Doinaș), în care se lasă bănuită o întrebare fundamentală: „Omul acela a ieșit cu o scară / Și pașnic de tot a traversat toată curtea,/ O pisică se ținuse mărunt după el, / Apoi se opri negăsindu-și memoria; / Lângă poartă omul era așteptat de-un copac / — Cred că de aseară îl aștepta în aceeași poziție —/ Omul potrivi scara rezemând-o de trunchi / — Nu e nevoie aici de nici o metaforă." Deși își propune, aparent, să fie cât mai neutru, ideea de metaforă pare să-l urmărească pe autor, chiar dacă într-un mod ambiguu și contradictoriu: metafora este „iubita bolnavă" față de care gesturile poetului sunt incerte — de strangulare sau de mângâiere. Volumul *Țara somnului* cuprinde, în egală măsură, poezii existente în cărțile precedente și poezii noi. Tonul este însă acum mai degrabă obosit decât discret ironic: „N-am scris de mult./ Ritmurile s-au scurs prin canale"; „Hârtii fără sens și consoane stricate./ Cu briceagul se taie pâinea și lemnul,/ Cu creionul se fac socoteli și rapoarte./ Am pierdut de pe dânsele semnul/ Ce le desparte de moarte."

SCRIERI: *A fi*, București, 1968; *Umbra punților*, Iași, 1970; *Starea a treia*, Iași, 1974; *Țara somnului*, pref. Valentin F. Mihăescu, București, 1994.

Repere bibliografice: Doinaș, *Diogene, 215–216;* Dana Dumitriu, *Exaltare romantică*, RL, 1974, 36; Piru, *Poezia*, II, *441–442;* Iorgulescu, *Scriitori, 50–52;* Saviana Stănescu, *Un poet adevărat pe dinafara „șaptezecismului"*, ALA, 1995; *Dicț. scriit. rom.*, I, *745–746;* Ulici, *Lit. rom.*, I, *260–261.* *C.B.*

CUȘA, Ioan (19.V.1923, Gramaticova-Vodena, Grecia — 21.V.1981, Eygalière, Franța), poet și editor. Trăgându-se dintr-o familie de macedoromâni a cărei tradiție a evocat-o liric în poemul, *Întâmpinare pentru o istorie personală*, **C.** și-a petrecut copilăria în comuna Casim din județul Caliacra, în Cadrilater, începându-și studiile medii la liceul din Bazargic. În 1940 părinții se stabilesc în Caraomer, lângă Negru Vodă, iar puțin după aceea își întemeiază o gospodărie în comuna Ferdinand (azi Mihail Kogălniceanu), din județul Constanța. **C.** urmează Liceul Comercial din Constanța și începe să studieze, în 1946, la Academia Comercială din București. Părăsește țara în 1948, după numeroase aventuri de transfug „extremist de dreapta", stabilindu-se definitiv în Franța, unde face studii de economie la Universitatea din Strasbourg. Un timp a lucrat ca agent comercial pentru filiala pariziană a unei mari întreprinderi americane de mașini de calcul. În anii '60, împreună cu prietenul său François Cochet, înjghebează la Evry o tipografie, la care, pe lângă tipărituri în limba franceză, au fost imprimate și o seamă de cărți și publicații în limba română. În colaborare cu Paul Miron inițiază în 1964 „Prodromos", „revistă de gând și apropiere creștină", iar din 1973, alături de Virgil Ierunca, în ambele cazuri cu susținerea materială asigurată de **C.** însuși, lansează revista „Ethos", în editura căreia a republicat cărți de Nae Ionescu, Emil Cioran, G.M. Cantacuzino, Gheorghe I. Brătianu sau a tipărit volume de Mircea Eliade, Basil Munteanu, Nicu Caranica, Horia Stamatu ș.a. Debutul publicistic are loc în 1950, în „Caiete de mărturisire ortodoxă", revistă a exilului românesc din Paris, cu un microarticol-eseu, *O capelă ecumenică la Sèvres*, poetul semnând ulterior, de altfel foarte rar, și alte asemenea considerații, mărturisiri și gânduri de inspirație religioasă, în presa culturală a diasporei. În 1967, îi apare placheta de versuri *Plângeri.*

Poemele lui **C.** închid o experiență dramatică și definesc un concept existențial arhetipal, cel al „satului-idee" — cum l-a caracterizat Lucian Blaga —, în circularitatea căruia nu sunt integrate decât acele motive lirice capabile să nuanțeze, prin reluarea unor aspecte fundamentale, tonalitățile elegiace ale „plângerii". E de observat, de altfel, că orice încercare de a depăși această condiție prin abordarea unei motivații apăsat confesive va fi sortită eșecului, capacitatea sa de a transfigura trăirea nostalgică a rememorării fiind destul de redusă. În vechea limbă românească, „plângerea" semnifică și tânguirea, iar aceasta la rândul ei presupune bocetul, invocarea, ruga, cu un cuvânt, ritmul esențial al reintegrării în sacru. De aceea, poate, neconcordanța pe care Nicu Caranica o descoperea între titlurile acestor poeme și perspectiva de învingător în plan moral și în plan social a lui **C.** Poetul experimentează o viziune asupra vieții, trăiește o anume dimensiune mioritică, pentru abordarea căreia se pregătește îndelung spre regăsirea liniștii inițiale și a reintrării în mit: „Mire mort, mire pierdut/ Plop cu frunze tremurate/ Plai și câmpuri nearate/ Iarăși ziuă s-a făcut." „Plângerea" sa este de fapt o „mirungere" (în înțeles voiculescian) cu ideea de îndumnezeire. Ca și în eposul popular, **C.** transpune o hierofanie, o nuntire cosmică, o trasmigrare, prin revelație creștină. Același înțeles creștin al judecății de apoi identifică semnificația asumării mesajului cu parabola biblică a lui Saul: „Zorile crapă cu silă,/ toate la judecată se strâng.// Mironosițele femei dau buzna spre staul/ Și de sânge lacrima cade pe piatră./... cineva îl strigă dinadins pe Saul .../ cuvântul măsură se face și aur." **C.** are conștiința permanenței sub „gestul larg al Semănătorului", ca și pe aceea a înscrierii destinului său în spirala perfectă a unui mit activ: „Încă o dată la nesfârșit reîncepe./ Hambarele pline, hambarele goale/ Ah! Inima lucrurilor — punct de lumină" (*Eu sunt piatra*). Nu întâmplător poemele din *Plângeri* se deschid cu invocarea cucului, pasăre mesager, și totodată simbol al spiritului divin, sub semnul căreia stau nuntirea

însăși, chemarea astrelor puse să se rotească spre regăsirea punctului inițial. Poezia lui **C.** încearcă recâștigarea ultimă a sensului primordial al mitului și cele de pe urmă versuri din *Plângeri* tind să acopere și să definească asemenea semnificații: „Ne-am întors către noi pe alte căi./ Semnele trecerii se încrustau/ pe trunchiul arborilor-piatră de hotar" (*No Man's Land*). Desigur, se află în *Plângeri* destule neîmpliniri expresive, o alcătuire zgrunțuroasă a metaforei, o oarecare discursivitate, alteori se regăsesc ecouri, tonalități din Radu Gyr (*Tentație* are ceva din pretextul baladelor acestuia), Dan Botta, Tudor Arghezi (cel din psalmi) sau Nichifor Crainic. Autenticitatea trăirii dă însă acestei poezii ce se crispează sub bătaia de aripă a neantului o vibrație aparte.

SCRIERI: *Plângeri*, 1967; *Scrieri din diaspora. Mircea Vulcănescu, Ioan Cușa, Mircea Eliade*, îngr. și pref. Nicolae Cușa, Constanța, 1991.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, *Jurnal*, II, București, 1993, *391, 505; Ioan Cușa. Volum omagial*, îngr. Duiliu Sfintesco, Paris, 1984; Nicolae Florescu, *Întorcerea proscrișilor*, București, 1998, *117–120*; Popa, *Ist. lit.*, II, *321*; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, *119–212*; Manolescu, *Enciclopedia*, *228–229*. ***N.Fl.***

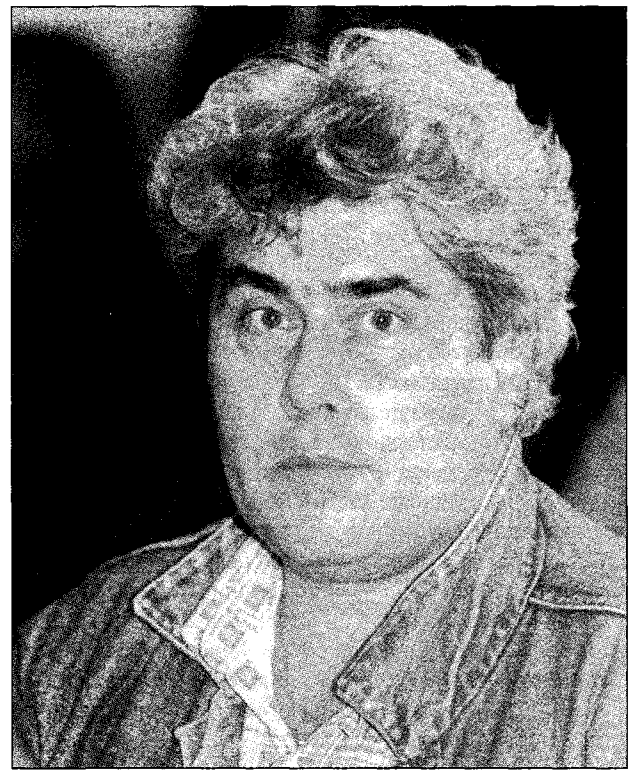

CUȘNARENCU, George (27.I.1951, Dorohoi), prozator. Este fiul Elvirei și al lui Boris Cușnarencu, funcționar. Familia se stabilește în București, iar **C.** urmează aici cursurile gimnaziale și liceale, absolvind în 1977 Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română-engleză. Frecventează cenaclul universitar de proză Junimea. Funcționează ca interpret de limba engleză într-o întreprindere de comerț exterior, apoi devine redactor la „Flacăra" și „Magazin". Asupra mediului formativ al facultății, scriitorul a insistat în chip deosebit: „Cel mai tulburător mediu care mi-a influențat personalitatea a fost Facultatea de Limba și Literatura Română din București. Aici am deprins gustul de a scrie literatură, de a avea un pronunțat caracter critic față de ceea ce scriu. Apoi Nicolae Manolescu mi-a fluturat prin fața ochilor visul de a deveni scriitor. Crohul [Ov. S. Crohmălniceanu] a fost cel care mi-a dat ideea de a trimite o povestire la «Tribuna», D.R.P.-ul [D. R. Popescu], cel care mi-a vorbit, la prima noastră întâlnire, la Cluj-Napoca, despre forța prozei și despre cultul lui pentru proză..." **C.** debutează, astfel, la revista clujeană „Tribuna" în 1976, obținând Premiul pentru proză al revistei în anul 1978.

Prima lui carte este antologia de proze scurte *Tratat de apărare permanentă* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut). Volumul nu iese în afara traforului de grup, menținându-se pe linia polemică a sfidării canonului oficial de proză, a procesului intentat în paralel literaturii, dar și vieții, de un profesionist cu mâna formată, evident, la școala gazetăriei. Tușeul original al prozatorului — pregnant și în scrierile următoare — rezultă din capacitatea sa, puțin obișnuită, de a stăpâni cu mână fermă registre eterogene ca apartenență, într-o structură de orientare centrifugă, care funcțional rămâne coerentă, fiindcă servește o teoremă unică. **C.** își compune povestirile în mai multe registre distincte. Unul este realismul de tip behaviorist, înregistrând atitudini, gesturi, dicții și repertorii lexicale, cu meticulozitate de contabil și cu acurațe de magnetofon HF. La antipod, un altul reunește o serie de *Basme de azi*, aclimatizând stereotipiile folclorice în decorul citadin contemporan, nu fără o anume notă de stridență. Între ele, bucăți greu clasabile în care se dă frâu liber fanteziei, anunțând secvențele SF din viitorul roman. *Tratat de apărare permanentă* apărea în același an cu antologia de grup *Desant '83*, în care scriitorul semnează încă două proze. Cu romanul *Tangoul memoriei* (1988), **C.** dă măsura adevărată a talentului său. Cartea este, formal, o parodie și jonglează dezinvolt cu registrele tonale, de la grotesc și burlesc la comicul verbal sau de situații. Dar, înainte de orice, este o parodie a însuși modelului parodic, subminând pe dedesubt acest gen, întors până la saturație pe față și pe dos de postmodernitate. În romanul lui **C.**, mitul, literatura și viața se oglindesc, își împrumută tipare, personaje, clișee verbale, sfârșind prin a se compromite reciproc. Scrierea proliferează după rețeta „din-aproape-în-aproape", divulgată de romancier într-un *Avertisment* echivoc: „... fiecare cuvânt își iubește aproapele. Așa cum fiecare rând din acest roman își iubește aproapele..." ș.a.m.d. Aparent, în epicentrul cărții se află destinul lui Acvila Baldovin. Acest Ulise modern își caută vreme de treizeci de ani soția dispărută, care răspunde la numele bizar de Memoria. Peripețiile sale fac însă parte dintr-o tapiserie epică deasă, unde Agamemnon, Clitemnestra, Seneca și Egist trăiesc în devălmășie cu Oreste Mercantil Brâncoveanu, dar și cu specimene de stirpe autohtonă pură, ca Jogginguță, Panait Caragea sau Tudor Crevedia. Conform axiomei „câtă bufonerie, atâta filosofie" — enunțată

într-un loc de naratorul însuși –, aproape fiecare personaj este dublat de un alter ego cu clopoței la tichie, chiar dacă acesta din urmă are o existență de hârtie și deambulează prin spații intergalactice. Rețeta prozei SF, prizată la cenaclul Junimea și exploatată și de alți desantiști în volumele lor, îl ispitește și pe **C.**: un personaj-autor pe care îl cheamă Seneca produce harnic scrieri de anticipație, numite *Diavolul planetei albastre, Melchior* etc. Provenind din cenaclul junimist, ai cărui membri s-au exersat în producții colective (de pildă, compunerea în proză *Autobuzul de Însurătei*), **C.** publică în 1991 un roman inedit, scris la patru mâini, împreună cu comilitonul său Nicolae Iliescu, și intitulat *Dodecaedru*, distins cu Premiul Academiei Române. *Ultimul Isus, magnificul* (1995) ratează un pariu epic cu miză mare, recurent în arta (nu numai literară) a secolului al XX-lea: încercarea de a compune o *contra* (nu o *anti-*) *Evanghelie modernă*. Este scrierea în care **C.** își pierde total altitudinea ironică și vag malițioasă (de la care scriitorul își abordase de regulă universul fictiv) și în care naratorul se ia în serios cu o anume pedanterie patetică. Stăruind pe linia transtextualistă, *Călătoria Luceafărului* (1997) este o carte ezitantă, oscilând între parodia livrescă, literatura SF și eseu. Prin scenariul simbolic (în care raportul de forțe dintre vagantul extraterestru, Altisidora, Leonard și conștiința automată de serviciu îl repetă pe cel dintre Hyperion, Cătălina, Cătălin și Demiurg) și prin diverse detalii textuale, *Luceafărul* eminescian este referința afișată și de fapt antifrastică a cărții. În afară de asta, țesătura intertextuală, atâta câtă există, se alimentează mai mult din stereotipiile civilizației europene moderne și ale culturii de masă, decât din marile texte. În lipsa oricărei concepții privind articularea între registre și rosturile ei, căci istoria vagă a naratorului selenar, nemuritor și rece, și a iubirilor sale terestre nu reușește să coaguleze ansamblul, plonjonul în cotidian și trivial, speculația doctă, digresiunea eseistică se succed într-un ansamblu în mod simptomatic descusut. Cu *Requiem* (1998), **C.** se lasă surprins într-o fază de căutări și de aproximații: de voce, de gen, de registru, pe scurt de identitate. Dar în ce a scris mai bun până acum, mai ales prin romanul *Tangoul memoriei*, autorul păstrează un echilibru ireproșabil între umorile epice (dacă pot fi numite așa), jonglând dezinvolt cu pateticul, grotescul și sentimentalul, grandilocventul, seraficul și atrocitatea, sublimul și ridicolul, cinismul, ironia bonomă, duioșia ipocrită – fără să alunece nici un moment pe panta kitschului.

SCRIERI: *Tratat de apărare permanentă*, București, 1983; *Tangoul memoriei*, București, 1988; *Dodecaedru* (în colaborare cu Nicolae Iliescu), București, 1991; *Ultimul Isus, magnificul*, București, 1995; *Călătoria Luceafărului*, București, 1997; *Requiem*, București, 1998; *Trandafirul tăcerii depline*, pref. Dan Silviu Boerescu, București, 1999; *Colonia penitenciară oranj*, București, 2001; *Piața Aristotel*, Cluj-Napoca, 2001; *Săptămâna patimilor*, București, 2001.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Proza de mâine*, RL, 1983, 52; Monica Spiridon, *O figură a discursului critic*, CRC, 1987, 4; Ioan Holban, *Omul și istoria*, CL, 1988, 2; Ioana Bot, *Un roman de dragoste*, TR, 1988, 22; Valentin F. Mihăescu, *Inventar complet*, LCF, 1988, 53; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu, 181-187*; Simion, *Scriitori*, IV, *645-653*; Țeposu, *Istoria, 126-127*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *96-100*; Alex. Ștefănescu, *Isus la București*, RL, 1995, 36; Eugen Simion, *Romanul parodic, romanul de mistere*, L, 1995, 36; Simion, *Fragmente*, II, *130-133, 147-152*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *423-427*; Al. Ioanide, *Restul e... istorie*, RL, 2000, 12; S. Damian, *Numele altui trandafir*, „22", 2001, 568; Bârna, *Comentarii, 65-75*; Popa, *Ist. lit.*, II, *921*; Roxana Racaru, *Poză cu Proteus* C., RL, 2002, 33; *Dicț. analitic*, IV, *215-217*. *M.S.*

CUTCOVEȚCHI, Iacob (1.XI.1907, Camenca – Transnistria – 23.III.1971, Chișinău), prozator. Provine dintr-o familie de țărani. A absolvit Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Odessa. A deținut funcții politice, a fost redactor la publicațiile „Moldova socialistă" și „Octombrie".

C. debutează cu povestirea *Foc!* (1947), consacrată evenimentelor din cel de-al doilea război mondial, după care, pe aceeași temă, îi apare proza de proporții *Ion Soltâs* (1950). Lucrările lui **C.**, nu puține, respectă docil principiile realismului socialist, autorul fiind dominat de ceea ce Mihai Cimpoi numește „proletcultismul ca *forma mentis*".

SCRIERI: *Foc!*, Chișinău, 1947; *În valea codrilor*, Chișinău, 1948; *Ion Soltâs*, Chișinău, 1950; *Zorile*, Chișinău, 1952; *Costică*, Chișinău, 1952; *Eroi modești*, Chișinău, 1953; *Opere alese*, Chișinău, 1954; *Trei schițe*, Chișinău, 1957; *Torent*, Chișinău, 1961; *La cotul Nistrului*, Chișinău, 1964; *Foc! Torent*, Chișinău, 1968; *Legenda veșniciei* (în colaborare cu P. Dudnic), Chișinău, 1998.

Repere bibliografice: Ion Șpac, *Profiluri literare*, Chișinău, 1972, *322-325*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 163*. *N.Bl.*

CUTOVA, Ioan (13.VII.1919, Veria, Grecia – 17.V.1992, Bistrița-Năsăud), poet. Fiu al Haidei și al lui Nicolae Cutova, **C.** face școala primară la Veria și Grebena, în școli românești, apoi în România, la Târgu Mureș, unde își încheie studiile liceale. A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie din București în 1944. În 1945, alături de Ion Frunzetti, Mihail Cosma, Victor Torynopol și Margareta Dorian, primește premiul pentru poezie al Editurii Forum. Comentând producția lirică a acestor poeți, Perpessicius scrie despre volumul *Cerc vicios*, prima carte a lui **C.**: „Peisagiului exterior, de culoare industrială și proletariană, i se substituie dialogul cu sine însuși, elegia autumnală a sufletului invadat de nevroze, de aspirații nelămurite, de vise interzise, de miragii proiectate, cum stă bine oricărei poezii adolescente, în ostroavele închipuirii și ale neființei."

Scriind în limba română, în care fiorul liric este „atât de manifest, dar cu atâta luciditate temperat" (Perpessicius), **C.** este o voce remarcabilă, nu mai puțin înzestrată și printre poeții în grai aromân. Nu foarte interesat de performanța prozodică, el pare preocupat de nevoia comunicării de sine, fiind în același timp conștient de realizarea ei doar parțială. Versul este populat de aceleași stări tulburi, de halouri vagi și contururi alunecătoare, devenind ambiguu, polisemantic. *Opt microelegii tră Una Ver* este, de pildă, atât cântec de iubire, cât și poem de dragoste pentru etnie, pentru Veria natală. **C.** scrie și proză în dialect inspirată din viața aromânilor, publicată în revista „Deșteptarea". A realizat, de asemenea, transpuneri

din Eminescu (*Luțeafirlu și alte poeme eminesciene pri grailu armânescu*, 1980, *Poezii*, 1988, în colaborare), remarcabilă fiind mai ales versiunea aromână a *Luceafărului*, cuceritoare prin patina ei lexicală arhaică, ce trimite la cronicari.

SCRIERI: *Cerc vicios*, București, 1945; *Fânarea al Diogen* (*Lampa lui Diogene*), pref. Hristu Cândroveanu, București, 1985.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *106-107*; Hristu Cândroveanu, *Ioan Cutova*, UVPA, *427-429*. *Hr.C.*

CUȚITARU, Virgil (14. VI. 1937, Schitu Duca, j. Iași), critic și istoric literar. Fiu al Anei (n. Bogdan) și al lui Petru Cuțitaru, **C.** urmează școala primară în satul natal, după care, din 1951 și până în 1955, este elev al Școlii Normale „Vasile Lupu" din Iași. Timp de patru ani lucrează ca învățător. În 1959 devine student al Facultății de Filologie a Universității „Al.I. Cuza" din Iași, pe care o va absolvi în 1964. Este angajat ca ziarist la „Flacăra Iașului", unde lucrează până în 1968, când preia direcția Centrului Județean de Îndrumare a Creației Populare. Între 1970 și 1990 este, pe rând, redactor, redactor-șef și director al Editurii Junimea din Iași. În anul 1991 își începe activitatea didactică în învățământul superior, fiind conferențiar și apoi profesor la universitățile din Bacău și Iași. Debutează cu recenzii în „Iașul literar" (1963) și colaborează cu cronici literare, articole și studii în revistele „Cronica", „România literară", „Iașul literar", „Tribuna", „Luceafărul", „Steaua", „Orizont" ș. a. Semnează volumele *Cărți și idei* (1972), *Spații* (1981), *Metamorfozele lui Hyperion* (1983; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași) și *Eminescu despre sine* (1997).

În comentariile sale critice **C.** nu urmărește să traseze contururi definitive, să dea verdicte sau să stabilească ierarhii infailibile. Atenția i se îndreaptă atât spre istoria, cât și spre critica literară, astfel încât, prin însumare, cărțile lui sunt compuse din texte de diferite facturi, cu o tematică variată. Când intenționează realizarea unui profil literar, autorul extinde investigația și se folosește de metodele comparatiste. Sunt depistate acele nuanțe care individualizează și, în același timp, fixează un anumit chip într-un context general. De multe ori biografia unui scriitor devine o grilă pentru lectura și interpretarea operelor acestuia. Mihai Eminescu polarizează bună parte din preocupările comentatorului, demersul critic parcurgând nu numai căile ideilor consacrate de marii eminescologi. Bunăoară, în *Metamorfozele lui Hyperion* se propune o interpretare personală a poemului *Luceafărul*.

SCRIERI: *Cărți și idei*, Iași, 1972; *Spații*, Iași, 1981; *Metamorfozele lui Hyperion*, Iași, 1983; *Eminescu despre sine*, Iași, 1997. **Ediții:** Tudor Vianu, *Mihai Eminescu*, Iași, 1974; Cezar Petrescu, *Romanul lui Eminescu*, pref. edit., Iași, 1984.

Repere bibliografice: Al. Dima, *„Cărți și idei"*, LCF, 1972, 19; Dan Mănucă, *De la critic la cititor*, CRC, 1981, 45; Mihai Drăgan, *Spații literare*, CL, 1982, 8; Voicu Bugariu, *„Spații"*, LCF, 1983, 15; Edgar Papu, *„Metamorfozele lui Hyperion"*, RL, 1983, 24; Valentin F. Mihăescu, *„Metamorfozele lui Hyperion"*, LCF, 1984, 25; Al. Tănase, *Hyperion*, RL, 1985, 3; Nicolae Turtureanu, *Metamorfozele criticului*, CRC, 1987, 31; Val Talpalaru, *La aniversară*, CRC, 1994, 2; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (1997), *136-137*. *Ș.A.*

CUVÂNT MOLDOVENESC, periodic de cultură și informație enciclopedică apărut la Chișinău, bisăptămânal, din mai 1913 până la 25 decembrie 1921, apoi neregulat, din 1932 până la 10 decembrie 1939. A fost editat, pe rând, de Nicolae N. Alexandri, Simion Murafa și Pan Halippa. Până la 1 decembrie 1920 a fost tipărit cu caractere chirilice. **C.m.** urmărea să reflecte cât mai larg și pe înțelesul oamenilor cu putină știință de carte viața și problemele cu care se confrunta societatea, să contribuie la educarea spirituală a cititorilor și la răspândirea cunoștințelor practice. Orientării iluministe îi era subordonată activitatea de popularizare a literaturii artistice și a folclorului. Aici publică versuri originale și înregistrări de cântece populare Ion Buzdugan, Mihail Minciună, Gheorghe Năsturaș, Teodor Păduraru, Pan Halippa, Tudose Roman, Toader Mălai, Iulian Friptu ș.a. Se încadrau în orientarea generală a ziarului unele scrieri selectate din clasici (Anton Pann, Al. Donici, C. Negruzzi, Gr. Alexandrescu, I. Creangă, M. Eminescu), precum și din literatura română contemporană (Sofia Nădejde, G. Coșbuc, M. Sadoveanu, N. Gane, N. Beldiceanu, Matilda Cugler-Poni, G. Rotică, Th. D. Neculuță ș.a.). Sunt reproduse, de asemenea, versuri de Al. Mateevici. Din august 1914 **C.m.** a editat un supliment cu același titlu, care avea în atenție tot mai buna cunoaștere a literaturii române, problema limbii române; aici și-au văzut apărute primele versuri I. Buzdugan (sub pseudonimul Nică Românaș), I. Friptu, Pan Vicol și au fost găzduite traduceri din A. S. Puşkin, M. I. Lermontov, A. Fet, I. S. Turgheniev, A. N. Tolstoi, S. Nadson, Vl. Korolenko, A. P. Cehov, V. Hugo, Maupassant, A. Daudet, Fr. Schiller, H. Heine, A. Mickiewicz, Petőfi Sándor, Selma Lagerlöf. *S.P.*

CUVÂNT NOU, publicație apărută la Cluj, neregulat, din aprilie 1938 până la 29 august 1939. Directori: Vasile T. Frăteanu și Dumitru Lungu. De la al treilea număr își schimbă formatul, care va fi unul de ziar, și va dispune de o „Pagină literară", în care publică poezie Gheorghe N. Popa, Petru Șaitiș, I. Ch. Severeanu, Victor Ilieșiu, Fl. Varduca, Emil Zegreanu, Aviron Dan, Ion Miclea-Anteș. Poeme în proză semnează Gh. Roman, V. Strava și Ionel Pop. Se reproduc poezia *Inima* de O. Goga și articolul *Eminescu* de D. Popovici. Dar revista rămâne importantă pentru că se implică în polemicile legate de numele lui Lucian Blaga, publicând pe această temă două articole: *Între „Neamul românesc" și d. Lucian Blaga* și *D. Lucian Blaga, victima unui complot al neputinței* de Septimiu Bucur (1939). De la numărul 1 din 1940 revista devine „Cuvântul nou", având ca director pe Emil Coroiu, redactor-șef pe Pavel Berariu și redactor responsabil pe Dumitru Lungu. Poeziile vor fi semnate de Viorica Gabor, Grigore Petre Porutiu, Ilarion Albu, Octavian Cosciuc, Ovidiu Hulea. Mai colaborează N. Buta, Constantin Oarcea, Victor Pocol, E. Lucaciu ș.a. *M.Pp.*

CUVÂNTUL, revistă literară apărută la București, bilunar, de la 25 ianuarie 1904 până în ianuarie 1906. Director: Iuliu Dragomirescu. Situată pe pozițiile unui exclusivism agresiv, **C.** propagă „neoevanghelismul" și „filosofia neospiritualistă", emanații pseudoștiințifice ale Societății Teosofice din Paris, lansează atacuri repetate la adresa lui A.D. Xenopol, împotriva „Sămănătorului" și, mai ales, a lui Ilarie Chendi, pe care îl acuză de ignoranță, diletantism și mercantilism la editarea primului volum, *Literatura populară*, din *Opere complete* de M. Eminescu. Beletristica publicată aici cultivă macabrul sub forma unor scrieri precare, în care abundă fantomele, visele și vedeniile terifiante. Se remarcă poezia lui B.P. Hasdeu *Complotul bubei*, o republicare, dar și *Dragoș-Bogdan*, poem dramatic (1904), și *Antropomorfism* (1905) de M.Eminescu. Se acordă o atenție specială informațiilor referitoare la opera Iuliei Hasdeu. Alți colaboratori: Vasile Demetrius, Victor Popescu, Al. Gherghel, Leontin Iliescu. *I.H.*

CUVÂNTUL, publicație apărută la București, bilunar, de la 1 decembrie 1921 până la 15 ianuarie 1922, apoi, lunar, din iulie 1922 până în iulie 1923, ca organ al Ministerului Cultelor și Artelor. Revistă de orientare preponderent teologică, **C.** își propune o atitudine culturală integrată în sfera religioasă și servind ca instrument de mediere atât între diversele zone confesionale, cât și între aspectul religios al culturii și celelalte segmente ale ei (literatură, filosofie etc.) (*Pro domo*, 2-4/1922). Revista oferă materiale de cultură generală, informații practice referitoare la instituții etc. Sunt inserate versuri de V. Voiculescu (*Iisus pe ape*), proză și editoriale aparținând lui Gala Galaction (*Marele învățător*, *Leviții*), Tudor Arghezi (*Fiul lui Dumnezeu*, *Clerul monahicesc*), Gh. D. Mugur, I. Agârbiceanu, iar un studiu despre Al. Mateevici publică I. Gh. Savin. Apostol D. Culea traduce din Giovanni Papini. Alți colaboratori: Nichifor Crainic, I. T. Marinescu, Moise Ienciu, Teodor Bălășel, V. Ispir. *C.Tt.*

CUVÂNTUL, cotidian apărut la București de la 6 noiembrie 1924 până la 1 ianuarie 1934, de la 1 iunie 1937 până la 17 aprilie 1938 și de la 14 octombrie 1940 până la 24 ianuarie 1941. Fondatorul publicației este Titus Enacovici, iar directori – C. Gongopol (noiembrie 1924 – iunie 1929), Nae Ionescu (iunie 1929 – aprilie 1938), P. P. Panaitescu (noiembrie 1940 – ianuarie 1941). Din colectivul redacțional au mai făcut parte Pamfil Șeicaru (1924-1928), Cezar Petrescu, Nichifor Crainic (până în 1932), I. Dragu, G.M. Ivanov, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Vladimir Ionescu, Isaia Tolan (în 1926). Din octombrie 1940, apare cu subtitlul „Ziar al mișcării legionare". În articolul-program din primul număr, intitulat *Ce este „Cuvântul"*, publicația își mărturisește intenția de „a exercita o investigație, un control și o judecată obiectivă, fără altă preocupare decât sinceritatea", „de a introduce în viața publică și în presa creatoare de curente un element veșnic camuflat până azi: adevărul". În consens cu orientarea sa generală și cu numeroasele campanii de presă, **C.**, la nouă ani de la apariție, se autointitulează „o gazetă creștină, gazetă de realități locale, gazetă monarhică" (*„Cuvântul" de la 4 noiembrie 1924 până astăzi*, 1933). Cu un caracter pronunțat critic la adresa realităților politice ale vremii, simpatizând mișcarea de dreapta, gazeta nu a subscris unei singure formule până în octombrie 1940, când devine organ al mișcării legionare. Rubricile obișnuite sunt „Ultima oră", „Bloc-notes", „Informațiuni", „Economice și financiare", „Știri politice", „Sport", „Cuvântul cinematografic", „Panopticum", „Cuvântul în țară". **C.** dezbate probleme politice, economice, sociale și culturale, dar publică și literatură și critică, în cadrul unor pagini literare sau al unor rubrici cu caracter nepermanent, intitulate „Cuvântul literar-artistic", devenit supliment al ziarului, și „Cuvântul artei, literaturii, teatrului", din 1931 până în 1940, dată de la care literatura dispare. Versuri semnează Octavian Goga, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Camil Petrescu, Perpessicius, Radu Boureanu, Andrei Tudor, Paul Sterian, Emil Gulian. Colaborează constant cu proză Mihail Sebastian, care publică în **C.** un *Jurnal de vacanță*, *Scrisori din Paris*, fragmente din romanul *Orașul cu salcâmi* și din ciclul *Femei*, și Mircea Eliade, prezent cu un fragment din *Romanul adolescentului miop* și mai multe pagini din romanul *Lumina ce se stinge*, dar și cu ciclurile desfășurate în numere succesive și intitulate *Fals jurnal de bord* (1928), *Ce am văzut în India* (1929), *Cartea morților tibetani* (1932), *Scrisori către un provincial* (1932). Sunt găzduite de asemenea povestirea *Scormon* de Ioan Slavici, un fragment din romanul *Răscoala*, pagini din *Umbre* și *Gorila* de Liviu Rebreanu, schița *Pacostea* de Ion Agârbiceanu, un fragment din romanul *Reportaj sentimental* de Ion Vinea, *Fragmente de cartier latin* de Emil Cioran și alte nuvele și povestiri aparținând lui Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Gala Galaction, Cella Delavrancea, Petru Manoliu, Ion Călugăru, Claudia Millian. Alexandru Kiriței oferă un fragment din piesa în trei acte *Cuib de viespi*. Cronica literară este susținută de Tudor Vianu și sporadic de Cezar Petrescu în 1925 și 1926, iar din 1927 de Perpessicius, Mircea Eliade și Mihail Sebastian, care recenzează cărțile editate până în 1940, printre acestea numărându-se scrieri de referință ale lui Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu. Și Perpessicius ține o cronică literară în cadrul rubricii „Mențiuni critice", iar Mircea Eliade și Mihail Sebastian se disting prin recenzii, articole de bilanț și alte studii și articole despre scriitori români și străini și despre probleme generale de teorie literară, în cadrul unor cicluri intitulate *Portrete literare*, *Note despre literatură*, *Note pe marginea cărților*, *Contemporanii*. Numărul 235 din 1925 cuprinde un articol-necrolog *Ioan Slavici* de Pamfil Șeicaru. În numărul 1494 din 1929, Perpessicius vorbește despre *Actualitatea lui Eminescu*, în numerele 2231 și 2232 din 1931 G. Călinescu este prezent cu studiul *Eminesciene*. Începând cu numărul 887 din 1927, Mihail Sebastian face numeroase *Considerații asupra romanului modern*. Numărul 3158 din 1938 conține articole închinate sărbătoririi unui veac de la nașterea lui B.P. Hasdeu, datorate lui Perpessicius, Mircea Eliade, Lucian Predescu, iar numărul 2724 din 1932 comemorează zece ani de la moartea lui Marcel

Proust, prin articole de Camil Petrescu (*Destinul lui Proust*), Mihail Sebastian (*Creatorul de oameni*) și F. Aderca (*Proust în conștiința românească. Mărturisiri și amintiri*). Alături de cronica literară, foarte consistentă, și de articole bine documentate despre marii scriitori ai literaturii universale, se remarcă și numeroase polemici, inaugurate de intervenția lui Mircea Eliade, în numerele 657 și 662 din 1927, intitulată *Mitul arghezian*. Autorul condamnă cultul marelui poet, care l-ar transforma într-un „mic zeu asiatic, voluminos în pântec, trivial, agresiv și bonom", fără a nega însă talentul și originalitatea sa. La apariția *Cuvintelor potrivite*, Mircea Eliade consideră volumul „înspăimântător de slab: submediocru, decolorat, măcinat de avânturi nerealizate, dovada unui talent de o stranie insuficiență" (*Poezia lui Tudor Arghezi*, 788/1927). Eliade își exprimă de asemenea dezaprobarea față de versurile lui Ion Minulescu, „afectate, superficiale, de o dubioasă originalitate, lipsite de emoție, distractive ca niște zurgălăi, colorate ca lampioanele de la serbările populare". Urmează alte articole ale sale împotriva lui Paul Zarifopol, pe care îl găsește „posac, bănuitor, îmbătrânit și fardat", a lui Mihail Dragomirescu, numit „duhovnic al țapilor" (*Un nedreptățit: D. Mihail...*), o diatribă împotriva lui Camil Petrescu (*Tot despre „Noua generație"*) și un articol denigrator la adresa „literaturii proletariatului" (*Bluze albastre*). La rândul său, Mihail Sebastian îl numește pe Ion Minulescu „chefliul inovator al versului liber și al cravatei multicolore", în articolul intitulat *Suficienții*, referindu-se în alte rânduri la Mihail Dragomirescu (*Cazul Mihail Dragomirescu*) și Paul Zarifopol (*Note despre literatură și Critica d-lui Zarifopol*). Sebastian nu pare a agrea nici critica lui E. Lovinescu (*Autoritatea vârstei*), nici pe cea a lui G. Călinescu, cu care se confruntă în 1933. Pe de altă parte, el condamnă studiul lui Camil Petrescu intitulat *E. Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*, pe care îl califică drept „cel mai rău studiu critic scris vreodată la noi", „un atac excesiv", „o barbarie inutilă", deși consideră că, de la apariția *Memoriilor* și a romanului *Bizu*, opera lui Lovinescu „a coborât foarte repede, în conștiința publică, treptele descompunerii" (*Critică și vehemență*). Convins de necesitatea polemicii, Mihail Sebastian se lansează în atacuri împotriva revistei „Viața românească" și chiar a lui Mircea Eliade, despre care afirmă, cu ocazia apariției cărții *Isabel și apele diavolului*, că „nu știe să scrie", căci „cuvintele și gândurile lui formează două linii deosebite, care se unesc și se despart dezordonat, se împletesc, se rup, se identifică și se anulează într-un ritm inegal și la o tensiune diferită" (*Cartea lui Mircea Eliade*). Accente critice dure au intervențiile lui Stelian Mateescu (*E. Lovinescu și poezia pură*) și G. Ciprian (*Lelița arghezianâ*). Relevabile sunt eseurile, însemnările de călătorie și notele de jurnal ale lui Lucian Blaga, Mircea Eliade, Camil Petrescu, Emil Isac, Mihail Sebastian, Ion Vinea, Mircea Vulcănescu, Ion Călugăru, dar și alte contribuții ale lui Petru Manoliu, Al. Busuioceanu, C. Nestor, D. Tomescu. Publicistica e sectorul în care se manifestă Nae Ionescu, N. Davidescu, Perpessicius, Octav Onicescu, Vladimir Ionescu, Ion Agârbiceanu, Dem. Theodorescu, G. Rahoveanu, A. Boldur. **C.** inserează de asemenea traduceri din A. Cehov (un fragment din *Noaptea de Paști*, în transpunerea lui Virgil Godeanu), din *Tablourile pariziene* de Charles Baudelaire (Perpessicius), din poemele lui Serghei Esenin (Zaharia Stancu), din *Divina Comedie* a lui Dante (Alexandru Marcu), din François Mauriac (*Lumina corpului*), E.A. Poe (*Corbul*), Alberto Moravia (*Fuga nocturnă*, fragment din romanul *Indiferenții*), în versiunile lui Emil Gulian, Paul Stelian și, respectiv, C. N. Negoiță. Cronica plastică este asigurată de N. N. Tonitza, Tudor Arghezi, Dan Botta, Mac Constantinescu, cronica dramatică de Adrian Maniu și Pamfil Șeicaru, iar cronica muzicală, de G. Breazul și Em. Ciomac. În sumar se mai regăsesc revista presei, anchetele politice, un curier judiciar, o cronică sportivă, una științifică și una agricolă, cugetări, reclame, anunțuri, caricaturi, fotografii. Alți colaboratori: Valeriu Bora, Dan Petrașincu, N.M. Condiescu, Radu Miroslav, Eugen Titeanu, Titus Devechi, Simion Mehedinți, Dinu Nicodin, Barbu Slușanschi, Leon Țopa, Ernest Bernea, Anton Balotă. *M.W.*

CUVÂNTUL, revistă apărută la București din 31 ianuarie 1990, sub conducerea unui comitet director, subtitlul fiind „Săptămânal de atitudine". Colegiul de redacție este format din Radu G. Țeposu (director), Ioan Buduca (redactor-șef), Mariana Dima (secretar general de redacție). Continuă „Viața studențească" (1956-1989), cu un program renovat: „toleranță față de cuvântul celuilalt, deconspirarea intoleranței altora". „Singura șansă de reușită", se afirmă în primul număr, este „de a se ține de cuvânt". Tot aici, Ioan Buduca realizează un dialog cu Octavian Paler, șirul interviurilor continuând: Radu G. Țeposu cu Adrian Marino, Mariana Marin cu Radu Tudoran, Ioan Buduca cu Vladimir Tismăneanu și Nicolae Manolescu, Ioan Buduca și Dan Pavel cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. În octombrie 1992, apare ca supliment al **C.** revista „VIP" (Viața Invizibilă a Personalităților), gazetă format „people", de informație mondenă. Începând cu al cincilea număr și până în mai 1996, redactor-șef al acestei publicații, care va ecplisa revista-mamă, este poetul George Stanca. Din vara lui 1996, gazeta va fi preluată și condusă de Cristian Brencu. După o anumită perioadă, **C.** dispare din peisajul revuistic pentru a se relua, într-o nouă serie, în februarie 1995, sub aceeași direcție. Publicația deține o cronică ortodoxă, susținută de Dan Ciachir, precum și comentarii despre proză, poezie, eseu, carte străină, teatru, muzică, plastică, vizând de cele mai multe ori doar cercul din jurul ei. Mai semnează Tudorel Urian, Al. Cistelecan, Viorel Cosma, Oltea Șerban-Pârâu, Marian Popescu, Ion Simuț și alții. *I.H.*

CUVÂNTUL BANATULUI, revistă apărută la Timișoara săptămânal, între 8 septembrie 1922 și 30 septembrie 1923. Colaboratori: Constantin Cehan, D. Iov, Const. Râuleț, Camil Petrescu (3 decembrie 1922). La 22 octombrie 1922 apare un supliment cu ocazia încoronării regelui Ferdinand la Alba Iulia. *I.H.*

CUVÂNTUL ÎN EXIL, publicație culturală cu apariții lunare, bilunare și trimestriale, apărută la München din iunie 1962 până în martie-aprilie 1967, sub direcția lui George Racoveanu. Formatul revistei este foarte asemănător cu cel al „României literare" actuale, un număr având între patru și opt pagini. Câteva clarificări sunt înscrise în articolul inaugural *În loc de program*: „Peste toate schimbările – peste vremi, locuri și oameni- rămâne «firul roșu», rămâne legea fundamentală a «Cuvântului»: iubirea de patrie. Și mai rămâne ceva: scrisul cinstit și ținuta înaltă". Așadar, gazeta este pusă de la început sub semnul simbolic al lui Nae Ionescu, dar aceasta se impune acum numai în plan cultural și religios, fără a promova și ideologia revistei interbelice. De altfel, George Racoveanu reia unele articole ale lui Nae Ionescu din „Cuvântul", publică o serie de amintiri și evocări ale personalității acestuia, iar numărul 33-34 din 1965 este dedicat în întregime comemorării a 25 de ani de la dispariția logicianului. Colaborator statornic este, ca odinioară la periodicul lui Nae Ionescu, Mircea Eliade, aici cu articole, fragmente de memorii și recenzii strict literare (reia rubrica „Glossarium"), evitând o angajare directă în controversele politice ale vremii. Acestea cunosc o largă abordare în colaborările lui Virgil Ierunca, Mircea Popescu, Vintilă Horia și, desigur, în intervențiile lui George Racoveanu, care insistă de câteva ori să aducă în discuție raportul *Români în exil și români în străinătate* (15/1963), făcând necesare disocieri. Comentarii literare elocvente publică Horia Stamatu, D. Găzdaru, Antoaneta Bodisco. Din nou, ca și în „Îndreptar", un larg spațiu se acordă poeziei de factură tradițională, de la cea a lui Vintilă Horia și Vasile Posteucă la cea semnată de Yvonne Rossignon, Ștefan Baciu, Paul Miron și Nicolae Novac. Moartea lui George Racoveanu întrerupe apariția revistei.

N.Fl.

CUVÂNTUL LIBER

2 18 noembrie 1933

DUCA INSARCINAT

Goga a respins

12

CUVÂNTUL LIBER, revistă apărută la București, săptămânal, între 11 noiembrie 1933 și 3 octombrie 1936. Director: Tudor Teodorescu-Braniște, secretar general de redacție: Mircea Grigorescu (până la numărul 15 din 1935). **C.l.**, publicație al cărei subtitlu este „Politică, literatură, teatru, artă", este editată de concernul de presă „Adevărul" și „Dimineața", care mai patronase două serii ale unui periodic cu același titlu (1919-1921, 1924-1926), dar cu altă conducere și alt program. În redacție lucra un grup de tineri printre care Geo Bogza, Demostene Botez, Gheorghe Dinu, Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, Alexandru Sahia. În 1935, Tudor Teodorescu-Braniște ținea să precizeze că el nu conduce „o foaie comunistă", ci „numai o revistă de stânga în paginile căreia [...] am încercat o cât mai largă concentrare a publiciștilor de stânga indiferent de nuanțe" (*După doi ani*). Conținutul articolelor atestă o multitudine de poziții, de la cea umanist-feministă a Claudiei Millian până la radicalismul lui Alexandru Sahia. Tudor Teodorescu-Braniște însuși era membru al Partidului Național Țărănesc. **C.l.** nu a formulat un program, dar orientarea publicației, antirăzboinică și antifascistă, este evidentă chiar de la primul număr. Un articol redacțional era intitulat *11 noiembrie*, pentru a sublinia că se împliniseră 15 ani de la încheierea armistițiului ce pusese capăt primului război mondial, prilej de meditație la destinul păcii într-un moment în care, în Germania, Hitler venise la putere: „Sunt convins că azi o pagină tipărită trebuie să fie un act cetățenesc" (Tudor Teodorescu-Braniște, *Un an de luptă*, 1934). Un reporter special urmărea evenimentele ce se petreceau în Germania (F. Dima, *Procesul de la Lipsca*). Sunt publicate largi extrase din cartea lui Petre Pandrea, *Germania hitleristă*, iar Athanase Joja semnează articolul *Fascismul: expresie a capitalului monopolist*. Un loc important este acordat relației fascism-cultură. Constantin Micu, într-un articol intitulat *Este Nietzsche un filosof național-socialist?*, polemizează cu scriitorul francez Drieu La Rochelle, conchizând că agitația pe care hitleriștii au făcut-o în jurul lui Nietzsche a însemnat în fond falsificarea perspectivelor și denaturarea gândirii acestuia. Miron Radu Paraschivescu, în *Fascism și spiritualitate*, se arată la curent cu evoluția unor scriitori în raport cu fascismul, vizând îndeosebi cazul lui Gottfried Benn, singurul creator de valoare rămas în Germania lui Hitler. La **C.l.** este urmărită atent înfruntarea ce se desfășura la noi în țară între forțele de dreapta, orientate tot mai mult spre Germania hitleristă, și forțele de stânga, care se voiau unite. Acțiunile teroriste legionare stârnesc indignare în redacție. La asasinarea lui I.G. Duca, Tudor Teodorescu-Braniște analizează într-un reportaj pe două coloane resorturile ascunse ale acestui act (*După asasinarea lui Duca*). Literatura publicată aici e consonantă în cea mai mare parte cu atitudinea com-

bativă, cu starea de baricadă a revistei. Expresiile „literatură angajată" sau „revoluționară" sunt adeseori întâlnite. La **C.I.** se teoretizează mult, dar izbânzile sunt mai puține în plan valoric. În afara câtorva excepții (Ion Minulescu, Geo Bogza), **C.I.** nu se înscrie printre revistele care au găzduit valori de seamă ale epocii interbelice. Mândria revistei o constituiau reportajele lui Geo Bogza, publicate în cursul anului 1934. Scriitorul se deplasează pe itinerariile „geografice și morale" ale industriei tăbăcăriilor și petrolului românesc. El nu e un gazetar care se apropie de literatură, ci un creator care lărgește hotarele ficțiunii spre realitatea obiectivă. Tot în **C.I.**, Alexandru Sahia își publică o bună parte din scrieri. Fragmente de roman oferă Mihai Sorbul (*În ajunul expoziției*) și I. Peltz (*Discurs de radio*). La fel, N.D. Cocea (*Pentru un petec de negreață*). Dintre colaboratori e de notat numele lui Stoian G. Tudor, al cărui roman, *Hotel Maidan*, este remarcat de Miron Radu Paraschivescu. Alți colaboratori: Paul Daniel, Bogdan Amaru, Carol Ardeleanu. Talentații critici de la **C.I.** se entuziasmau de o formulă („scrisul riguros, primar, zbârlit") ce suna frumos, dar care, în acest caz concret, nu s-a verificat. Se cultivă pamfletul, foiletonul, portretul psihologic. De reținut numele lui Anton Holban (*Ion Gh. Duca*), Demostene Botez (*Armonia socială*), F. Aderca (*Asasinul cu potcap*) și Al. O. Teodoreanu (*Democrați și oligarhi*). Cel mai important poet de la **C.I.** este Ion Minulescu, prezent cu câteva titluri: *Romanța ultimului sărut*, *Fapt divers*, *Rânduri pentru Brigitta*, *Turism*, *Itinerar*. Își fac loc aici principalele poezii ale ciclurilor, didactice și aride, *Roma* și *Helada* de N. Davidescu, grăitoare pentru direcția revistei poate pentru că urmau a fi grupate într-un fel de „legendă a secolelor", intitulată *Cântecul omului*. Sunt prezenți vitalistul Ilarie Voronca și poetul instrumentalist Virgil Gheorghiu, fost colaborator la revista „unu" a lui Sașa Pană, dar și acesta, cu poezia *Profilul unei bucurii*. Dintre tineri, ar fi de amintit Eugen Jebeleanu, Aron Cotruș sau George Lesnea și Virgil Carianopol. Pot fi menționate și poemele maiakovskiene ale lui Emilian Bucov. Critica, la **C.I.**, o exercitau cu vigoare scriitorii: Al. A. Philippide semnează, de la început, cronica literară. Dacă Demostene Botez se arată interesat de „o poezie a anonimilor", Al. A. Philippide vorbește de o *Literatură nevertebrată* și de o *Literatură oportunistă* (1935). Philippide se mai ocupă în cronicile sale de G. Ibrăileanu, Constantin Stere, Mihail Ralea. Tot el aruncă săgeți chiar împotriva colegilor de redacție, cum ar fi Ghiță Ionescu sau Radu Popescu, care făceau exces de zel în lupta împotriva „culturii burgheze". În **C.I.** apare, în 1935, unul dintre cele mai virulente și nedrepte atacuri la adresa lui I. L. Caragiale, semnat de N. Davidescu, *Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderența lui la spiritul românesc*. O critică de „principii și de directive" — așa vede actul critic Al. A. Philippide. Cu o asemenea direcție, selecția autorilor străini este semnificativă. Șt. Roll face un comentariu despre *Peer Gynt, un film social*, G. R. analizează *Focul* de H. Barbusse, Miron Grindea intervievează pe Stefan Zweig, Miron Radu Paraschivescu prezintă cititorilor pe André Gide, Camil Baltazar traduce și comentează volumul *Ura* de Heinrich Mann. Odată cu încheierea anului al treilea de apariție, revista este interzisă. În pofida câtorva atitudini tendențioase, excesive, **C.I.** fusese o publicație care luptase împotriva fascismului și a războiului, o revistă deschisă spre nou și modern. *S.I.*

CUVÂNTUL LITERAR ȘI ARTISTIC, supliment al ziarului „Cuvântul", apărut la București, săptămânal, de la 10 noiembrie 1924 până la 31 mai 1925, sub redacția lui Cezar Petrescu. Revista are în atenție atât informarea cititorilor cu privire la cultură și artă, cât și publicarea creației originale. Fără a se situa pe o poziție tradiționalistă închistată, polemizează totuși cu noul val literar (în speță, suprarealismul), din perspectiva structurilor formale care, după redactorii **C.I. și a.**, sunt ininteligibile pentru publicul larg, al cărui interes revista își propune să-l susțină. În articolul *Între scriitor și public* (1924) Cezar Petrescu remarcă, profitând de ocazia unei „ședzători" a Societății Scriitorilor Români, faptul că „arta e o funcție socială". Preocuparea pentru o disociere corectă între falsa inovație în tehnica scriiturii (asimilată în general actelor imitative) și reala schimbare (cu impact direct în sensul evoluției) revine, în articolul *Îndepărtarea de la viață* (1925), într-o formulă de polemică publicistică elegantă și ferită de excese. O discuție despre snobism ca modalitate de receptare a fenomenului artistic (*Snobism literar și artistic*, 1925) îl aduce pe Cezar Petrescu pe același teren al acuzei la adresa imitației motivate teoretic de „școală", a „rețetarului" aplicat mecanic, autorul reluând cu vehemență teoria maioresciană a formei fără fond. Încă din primul număr, Pamfil Șeicaru are în vedere, în articolul *Clasicismul proletariatului*, cartea cu același titlu a lui H. Sanielevici, dedicată lui Panait Istrati. Conservatorismul de la **C.I. și a.** este evident în acest articol, în care scrierile lui Panait Istrati („valoarea literară a lui Panait Istrati fiind certificată de Romain Rolland", recunoaște autorul articolului, catalogându-l totuși pe scriitorul francez drept „acest Georges Ohnet al umanitarismului") sunt ironic taxate ca implicit vulgare. Tehnica este aceea a citatului manipulat, idiosincrazia autorului (și respectiv a revistei, câtă vreme articolul face deschiderea, pe prima pagină, a numărului și a seriei) față de scrierile „umanitariste", „proletare", dând seamă în primul rând de o propensiune către elitism literar, în termeni partizani însă, ținând de tematică, nu de calitatea artistică a textului comentat, iar în al doilea rând făcându-se ecoul spiritului unei epoci în care obsesia „bolșevismului" (sau a orice altceva care-i seamănă) sperie o societate aflată încă într-o fază „romantică" de capitalizare. Tot în primul număr, Lucian Blaga oferă un fragment din volumul *Filosofia stilului*, atunci în curs de apariție, fragment intitulat *Lecția lui Van Gogh*. Dincolo de analiza strălucită a unei picturi a artistului olandez, articolul operează o fenomenologie a trecerii de la naturalismul impresionist la expresionismul de marcă al începutului de secol în pictură, din perspectivă estetică, o estetică însă nu numai a creației, ci și a receptării. Într-o pledoarie pentru receptarea avizată a operei de artă (elitism așadar, însă fondat pe precepte estetice, validat de înseși sistemele teoretice care decurg sau determină facerea operei de artă în sine), Lucian Blaga afirmă

necesitatea elasticității judecății de valoare, judecată pregătită în mod fundamental nu de corpusul operelor de artă preexistente, ci de corpusul actelor teoretice legate de acestea. Tot Lucian Blaga publică și o cronică la volumul *Jurnalul de călătorie al unui filosof* de H. Keyserling, iar, la rubrica „Însemnările săptămânii", îi este reprodus articolul *Naturalismul*, fragment din studiul cu același titlu, în care autorul definește „tainele" naturaliste ca niște „taine fără mister", căci necunoscutul s-ar reduce la câteva constante matematice, iar naturalismul, în fapt, va fi revitalizat parțial criticismul kantian. Sunt prezenți cu versuri Nichifor Crainic, Adrian Maniu, Zaharia Stancu (*Sfârșit*), Ion Buzdugan, Isaia Tolan, Lucian Blaga (*Lucrătorul*), Al. A. Philippide, Aron Cotruș, Ion Pillat; cu eseuri și proză, Gib I. Mihăescu, Cezar Petrescu. „Cronica literară" și rubrica „Cărți – reviste" sunt susținute de Al. Bădăuță; Camil Petrescu recenzează romanul lui M. Sadoveanu *Venea o moară pe Siret*, Ion Marin Sadoveanu face o cronică volumului de versuri *Satul meu* al lui Ion Pillat, Adrian Maniu traduce un fragment din *Peer Gynt* de H. Ibsen. Se dau traduceri din A. P. Cehov, Maxim Gorki, Alexei Tolstoi, Edgar A. Poe, Guy de Maupassant, Mallarmé. **C.l. și a.** reproduce sumarele revistei „Gândirea",precum și anunțul prin care Tudor Arghezi își făcea cunoscută intenția de a începe tipărirea în volum a manuscriselor, cu „o primă serie de cinci volume" (*Cuvinte potrivite, Cartea femeii frumoase, Cartea copiilor, Cartea câinilor, a mâțelor, a oilor și a caprelor* și *Amintirile Ierodiaconului Iosif*). Alți colaboratori: Ion Ojog, George Talaz, Sandu Tudor, Ioan I. Ciorănescu, Emanoil Bucuța, Nicolae Milcu, George Dumitrescu, E. Riegler. *I.H., C.Tt.*

CUVÂNTUL MEU, revistă apărută la București săptămânal, de la 27 septembrie până la 29 noiembrie 1915 (zece numere). Director-proprietar: Al. Macedonski. Revista, „organ al intelectualilor", este scrisă în exclusivitate de Macedonski, care se pronunță pentru neutralitatea României în război. În ultimul număr, luându-și rămas-bun de la cititori, directorul recomandă, în schimb, „Literatorul", revistă care va reuși să reapară însă abia în iunie 1918. *I.H.*

CUVÂNTUL MOLDOVENESC, gazetă apărută săptămânal la Chișinău – cu caractere latine și, în paralel (până în iulie 1927), cu chirilice – în perioada 1 noiembrie 1926–iunie 1940, august 1941–martie 1944. Director: Onisifor Ghibu, redactori: Iorgu Tudor, Mihail Minciună. Din octombrie 1927, intră sub conducerea unui comitet de redacție. Din mai 1929, publicația se numește „Cuvânt moldovenesc", numerotarea anilor de apariție făcându-se de la 1913, când văzuse lumina tiparului primul număr al ziarului cu același titlu, Pan Halippa fiind unul dintre editorii lui. Purtând un subtitlu semnificativ, „Gazetă săptămânală cu tot felul de învățături și știri din toată lumea tipărită pentru trebuințele poporului moldovenesc din Basarabia de către Asociațiunea Astra", **C.m.** va deveni în perioada celui de-al doilea război mondial „Foaie săptămânală pentru popor, organ de presă al Fundației Culturale «Regele Mihai I» (Regionala Basarabiei)". **C.m.** a fost concepută ca „o gazetă pentru săteni", urmând să dea cititorilor „hrană sufletească sănătoasă". Conținutul numerelor duble diferă, cele tipărite cu caractere chirilice având drept scop în special „luminarea" populației rurale, familiarizarea cititorului din Basarabia cu literatura națională. Sunt publicate texte din operele scriitorilor Al. Donici, I. Creangă, V. Alecsandri, Anton Pann, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, I. L. Caragiale, I. Agârbiceanu, Petre Ispirescu, O. Goga, Gh. Tutoveanu. Se promovează o literatură tradiționalistă, cu puternice infuzii sămănătoriste. Poezia este semnată de Sergiu Cujbă, Sergiu Matei Nica, Vladimir Cavarnali, Robert Cahuleanu (Andrei Ciurunga), Al. Bardier, Liuba Dimitriu (postume), Octav Sargețiu ș.a. Cu proză colaborează Sabin Popescu-Lupu, Gh. V. Madan, Sergiu Cujbă, cu dramaturgie – Sabin Popescu-Lupu (*Comorile pământului*). Aici apar și traduceri: din Al. Hâjdeu (*Cântec despre Moldova*), Vl. Korolenko (*Bătrânul clopotar*) ș.a. *A.Cb.*

CUVÂNTUL NOSTRU, revistă literară apărută la București lunar, de la 15 decembrie 1912 până la 25 ianuarie 1913. Este o publicație de factură modernistă, aflată în sfera de influență a „Literatorului". Colaborează cu poezie Sandu Teleajen, George Gregorian, Șerban Bascovici, Emil Maur, Ion Al-George, George Stratulat. Alți colaboratori: C. Z. Siliștea, Șt. Oprișanu. *I.H.*

CUVÂNTUL NOSTRU, publicație apărută la București lunar, din martie 1926 până în decembrie 1927. Directori: Iancu Klein și Manuel Menicovici. Revistă a studențimii semite, fără însă a reprezenta vreo organizație studențească constituită, **C.n.** conține mai cu seamă informație culturală și are colaborări destul de sporadice. Apar câteva cronici, recenzii, comentarii ș.a. Sunt prezenți cu poezie F. Aderca (*Adam*), Iacob Groper, A. Reisan; cu proză, Ion Pas (*Binder groparul*); cu studii și articole, Iancu Klein, F. Aderca (*Între două valuri*), Ioseph Berkovitz, Barbu Lăzăreanu. Alți colaboratori: W. Ianculovici, M. Stambler, Eugen Relgis, Enric Furtună, L. Șaraga, I. Sternberg, Ion Călugăru. *C.Tt.*

CUVÂNTUL POPORULUI, publicație apărută la București, lunar, între 15 ianuarie și 15 martie 1927, cu subtitlul „Revistă politică, socială, economică și literară". Primul număr este realizat sub conducerea unui comitet, iar numărul 2–3 are ca director pe D. Iov. Pagina culturală, intitulată „Teatru, artă, literatură, știință", găzduiește un bilanț general al fenomenelor culturale românești pe anul 1926, notând în primul rând succesul obținut de George Enescu într-o serie de concerte susținute la Paris. În cadrul aceleiași pagini, apare o cronică la un roman de Georges Duhamel. Colaboratori: I. Axente, V. Calota, Barbu Gorjanu, G. Vlad. *C.Tt.*

CUVÂNTUL ROMÂNESC, publicație apărută la Râmnicu Vâlcea, săptămânal, apoi lunar, din decembrie 1919 până în noiembrie 1922. Accentul este pus pe ideologia naționalistă, de unde prezența unor articole precum cele ale lui N. Iorga, *Ce este naționalismul*, și P. Drăgoescu, *Între stat și neam*. Se publică poezii de N. Batzaria, se scrie despre opera lui Al. Vlahuță și I.C. Vissarion, despre rolul folclorului muzical (G. N. Dumitrescu-Bistrița). Se distinge, între alte materiale, un interviu luat lui George Enescu. *M.Pp.*

CUVÂNTUL UNIRII, revistă culturală apărută la Constanța, lunar, de la 15 martie 1936 până la 15 ianuarie 1938, sub conducerea Aureliei Zaharia. Redactor și administrator: Elena Păvăluță. Începând cu numărul 8 din 1937, titlul se schimbă în „Șoaptele mării". Revistă editată de elevele Școlii Normale din Constanța, **C.u.** publică poezie și proză scurtă, articole didactice și științifice. Colaborează cu poezie Maria Filcencu, Larissa Volosinov, Elena Dogărescu, Maria Stăncescu; cu proză, Elena Cantaragiu, Aurelia Ștefanopol. Alți colaboratori: Cecilia Petculescu, Mariana Stănescu, Maria Ifrim. *C.Tt.*

CUVINTE LITERARE, revistă apărută la Iași, bilunar, de la 15 decembrie 1929 până la 10 mai 1931. Redactori: Z. Desmond (până la numărul 10/1930), Jean Pascal (10 mai 1930–22 septembrie 1930 și apoi în colaborare cu Z. Desmond până în 5 ianuarie 1931); director: Maur Săveanu (de la numărul 9/1930). Revistă de format mic, asemenea „Biletelor de papagal", **C.l.** își propune să fie „ecoul manifestărilor artistice din toate domeniile", luând distanță față de orice formă de extremism. Este reprodus un „articol critic" (semnat Dalda) pe marginea volumului *Bal mascat* al lui Ionel Teodoreanu, articol intitulat *Declinul d-lui Ionel Teodoreanu*, aici scriitorul fiind acuzat că, pierzându-și vivacitatea scriiturii, ar fi scris într-un mod „industrial", în urma succesului cu romanul *La Medeleni*. În numărul 10/1930 revista publică o anchetă, ca răspuns la afirmația lui Al. A. Philippide conform căreia revistele de provincie sunt „timp pierdut", în rezonanță cu „ritmul lent și tacticos al vieții de provincie". **C.l.** pledează pro domo, intervievând, pe tema revistelor literare din provincie, a utilității și legitimității lor, scriitori din aristocrația literară a momentului (Mihail Sadoveanu, Demostene Botez ș.a.), ale căror depoziții vin în sprijinul apărării publicisticii literare

anul I No. 1 15 Decembrie 1929 2 LEI 2

Cuvinte Literare

Redactor: Z. DESMOND

Foaie bilunară de literatură

provinciale. Polemica se întinde pe mai multe numere, completată, de la Paris, cu un interviu al lui André Gide și, de la Ierusalim, cu o corespondență a lui H.N. Bialik. În numărul 13–14 din 1930 e inserat articolul *Cezar Petrescu, plagiator?*, în care, pe un ton moderat și cu permanenta grijă a relativizării, se afirmă că două personaje din romanul *Calea Victoriei* sunt aproape identice cu Martin Eden din romanul omonim al lui Jack London și cu Aleksandr Odnev din *O istorie obișnuită* al lui Ivan Goncearov. Discuția este completată cu fișele sintetice ale celor patru personaje, precum și cu reactualizarea unui alt caz, implicându-l tot pe Cezar Petrescu, acuzat de F. Aderca că l-ar fi plagiat pe Maupassant. Acuzațiile de plagiat vor apărea, de altfel, destul de des în paginile revistei. Versuri publică Martin Graur, Z. Desmond, V. Olăniuc, I. Rott, E. Botez, V. Valeriu, Alexandru Pogonat, George Lesnea, B. Iosef, iar proză, Z. Desmond, S.L. Sandrea, Jean Pascal, Maur Săveanu, J. Vermont, I. Mură, Carol B. Camil, E. Stein, traduceri semnând Jean Pascal (*Călăul* de Maxim Gorki), Z. Desmond ș.a. *C.Tt.*

CUZA, A.[lexandru] C. (8.XI.1857, Iași – 4 XI.1947, Iași), publicist și poet. Este fiul Smarandei (n. Coroi) și al lui Constantin Cuza, magistrat, văr cu întâiul domnitor al Principatelor Unite. Urmează ciclul secundar la Dresda și la Paris, unde își ia bacalaureatul în 1881. S-ar fi înscris apoi la Universitatea ieșeană, dar ar fi părăsit-o, se pare, în urma scandalului stârnit de colaborarea sa la „Contemporanul". A făcut studii superioare în economie și drept, încheiate cu doctorate susținute în 1885 și 1886 la Paris, Berlin și Bruxelles. Între timp nu încetase să dea la iveală în „Contemporanul" poezii și epigrame, ce vor fi adunate în placheta *Versuri* (1887). Întors în țară, **C.** se apropie de Junimea, în a cărei revistă, „Convorbiri literare", semnează până în 1896. Colaborează apoi la „Era nouă" și „Arhiva". Broșura *Generația de la 48 și era nouă* (1889) prefigurează o nouă orientare a lui **C.**, care în 1895 înființează la București, cu N. Iorga și J. de Biez, Alianța Antisemită Universală. Preocuparea se vădește atât în tratatul *Despre poporație* (1899), pe baza căruia e numit profesor la Universitatea din Iași, numire mult contestată, autorul fiind acuzat de plagiat, cât și în studiul *Naționalitatea în artă*, publicat în „Făt-Frumos", apoi, în 1908, în volum. La Vălenii de Munte, în 1909, tipărea placheta *Poezii, epigrame și cugetări în proză*, retipărită, cu puține adăugiri, în 1939. În 1914, editează volumul *Opere complecte* de M. Eminescu, cu un amplu studiu introductiv. În 1910, întemeiază, cu N. Iorga, Partidul Național Democrat, care nu dăinuie. După război, preocupările literare sunt abandonate aproape cu totul. Deputat și senator, **C.** înființează în 1923 Liga Apărării Național-Creștine, de extremă dreaptă, având ca organ de presă „Apărarea națională". În această formațiune își are originea mișcarea legionară, față de care totuși bătrânul politician se va menține la distanță, preferând să se apropie de O. Goga. Formațiunile lor politice fuzionează în 1936 în Partidul Național Creștin, chemat să guverneze câteva luni în 1938. Membru corespondent al Academiei Române din 1901, devine membru plin în 1936. În

timpul dictaturilor legionară și antonesciană nu mai joacă un rol activ, deși i se recunoaște meritul de promotor al naționalismului. Vârsta înaintată a făcut ca după al doilea război mondial să nu fie adus în fața justiției.

C. este fără îndoială printre cei dintâi epigoni eminescieni. În multe dintre „romanțele" sale sună inconfundabilele acorduri ale maestrului. La fel, „monologurile" (*Monologul unui calic, Monologul unui vagabond*) și *Satiră* relevă ceva din sarcasmul „scrisorilor" eminesciene, iar ciclul *Cogitanda* descinde direct din *Glossă*. Ucenicia la „Contemporanul" nu a rămas nici ea fără urmări. Declarația atee și resentimentul proletar sunt frapante în unele poezii. Totuși, ca structură sufletească, **C.** e mai înrudit cu Vasile Alecsandri și în multe dintre poeziile sale se regăsesc idilismul, voioșia, expansivitatea fără profunzime a autorului *Steluței*. **C.** dă și el câteva pasteluri, idile și șăgalnice madrigale. Dar „revoluționarul" socialist metamorfozat în reacționar naționalist este în fapt un umorist înnăscut. Epigramele sale, îndeosebi cele 67 închinate lui... Damaschin, sunt savuroase, pe măsura celor care, mai târziu, vor fi iscălite de G. Topîrceanu și Al. O. Teodoreanu.

SCRIERI: *Versuri*, Iași, 1887; *Generația de la 48 și era nouă*, Iași, 1889; *Despre poporație*, Iași, 1899; *Naționalitatea în artă*, București, 1908; ed. 2, București, 1915; *Poezii, epigrame și cugetări în proză*, Vălenii de Munte, 1909; ed. 3, București, 1939. **Ediții:** Mihai Eminescu, *Opere complecte*, introd. edit., Iași, 1914.

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *Portrete literare*, București, [1911], *77–84*; Iorga, *O luptă* (1979), I, *356–357*; Iorga, *Pagini*, I, *319–323*, II, *75*; I. Ludo, *Doi mari poeți: Heinrich Heine și A.C. Cuza*, București, 1934; Predescu, *Encicl.*, *246*. *V.D.*

CUZA, Constantin (8.III.1924, Iași – 12.VI.1995, Brașov), poet, prozator, dramaturg și gazetar. Este fiul Ecaterinei și al lui Gheorghe Păunescu. Rămas timpuriu orfan de mamă, **C.** fuge de acasă și este adoptat de pictorul Teodor Cuza, care la scurt timp moare și el. Elev bursier al Liceului Militar din Iași (1935–1943), urmează apoi Școala de Ofițeri și, în ultimele luni de război, este trimis pe front. Devine student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde audiază cursurile profesorilor G. Călinescu, Tudor Vianu, Al. Rosetti. Își ia licența în specialitățile limba și literatura română și limba și literatura italiană. Prin concurs, obține postul de profesor la Colegiul Național „N. Filipescu" din Predeal. Stabilit apoi în Brașov, lucrează ca profesor de limba și literatura română la Liceul „Andrei Șaguna" (1948–1984). Poartă corespondență cu marii săi profesori, îndeosebi cu Tudor Vianu, și colaborează cu studii de istorie literară, proză, teatru, versuri, cronici de artă și de spectacol la „Tânărul scriitor", „Luceafărul de ziuă", „Karpaten Rundschau", „Drum nou", „Astra", „Argeș". Împreună cu profesorii Ion Popescu-Topolog și Florin Marcu îndrumă apariția publicației școlare „Muguri" (1968), iar între 1968 și 1970 este redactor-șef adjunct al revistei „Astra". Debutează, încă student, cu versuri, în ziarul „Națiunea" (1946), condus de G. Călinescu, iar editorial, un sfert de veac mai târziu, cu romanul *Inorogul nu moare* (1970), urmat de un altul, *Prințul de aur* (1971). După 1973 a publicat puțin, doar fragmente din cărți ce vor rămâne în manuscris (romanele *Absențe motivate, Anemone, Să știi să mori frumos*, volumul de versuri *Postume înviate*, memorialul de călătorie *Europa pe patru roți*).

Primele două cărți ale lui **C.** sunt romane istorice. *Inorogul nu moare* evocă viața și personalitatea lui Dimitrie Cantemir în formula unui sinopsis romanesc, asemănător cu un scenariu de film, remarcabil prin câteva scene lirico-dramatice, dar deficitar sub raport epic. Superior ca narațiune primului roman, *Prințul de aur* suprapune o acțiune la timpul prezent unei reconstituiri istorice. Figura principală a narațiunii, domnitorul Constantin Brâncoveanu, apare atât în planul evocării istorice propriu-zise, în episoade cu inflexiuni baladești, cât și în cel al prezentului, în imaginația și halucinațiile personajului contemporan (un cercetător), care scrutează, în documente, pe teren și în propriile-i trăiri, o cale spre a înțelege misterul „prințului de aur". Căutarea sfârșește în identificare: protagonistul din planul prezentului interiorizează destinul eroului istoric văzut ca simbol. Compozițional, romanul este conceput ca un monolog interior, formulă adecvată atâta timp cât nu coboară în idealizare naivă și în simplă explicitare. În *Capriciu* (1972), **C.** exersează o altă formulă, subsumabilă romanului de analiză psihologică, iar *Dumnealui și Eva* (1973) e un roman ironic și umoristic. Scriitorul reia și dezvoltă în stil personal romanul (neterminat) *Minunile Sfântului Sisoie* de G. Topîrceanu: umanizează personajele supranaturale și prozaizează mitologicul. Cotidianul și „sacrul" sunt „armonizate" într-o proiecție bufă, de bună calitate literară, cu episoade pline de vervă, alternând tonul grav cu cel disimulat lejer. Exercițiul dramaturgului este vizibil în aceste pagini, câteva scene fiind alert dialogate. Singura sa piesă de teatru, *Pasagera*, publicată în „Astra", a rămas fără ecou critic. În schimb, scenariul *Brâncoveanu*, jucat în stagiunea 1967–1968 de o echipă a Teatrului Mic din București într-un spectacol montat în cadrul feeric al Palatului Mogoșoaia, a cules binemeritate elogii. Publicistica lui **C.** vizează, în principal, artele plastice și teatrul. Eseul-serial, apărut în „Karpaten Rundschau", despre pictura lui Helfried Weiss, denotă subtilitate și aplicație critică și estetică, iar cercetarea dedicată Societății pentru fond de teatru român, care include și un studiu mai vechi, *Despre opera unui autor dramatic uitat – Teochar Alexi*, valorifică numeroase documente inedite, semnificative pentru momentele de pionierat în dezvoltarea teatrului românesc din Transilvania. Ca poet, **C.** se prezintă în ținuta elegiacului, cu delicate pasteluri spiritualizate și madrigale irizate de sentimentul trecerii inevitabile a timpului.

SCRIERI: *Inorogul nu moare*, București, 1970; *Prințul de aur*, București, 1971; *Societatea pentru crearea unui fond de teatru român* (în colaborare cu Maria Lambucă), pref. Mircea Mancaș, Brașov, 1971; *Capriciu*, București, 1972; *Dumnealui și Eva*, București, 1973.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Constantin Cuza, „Inorogul nu moare"*, RL, 1970, 33; Voicu Bugariu, *„Inorogul nu moare"*, AST, 1970, 9; Voicu Bugariu, *„Prințul de aur"*, AST, 1972, 1; Alex. Ștefănescu, *„Prințul de aur"*, LCF, 1972, 9; Valeriu Cristea, *„Prințul de aur"*, FLC, 1972, 12; Emil Manu, *„Capriciu"*, AST, 1973, 1; Valeriu Cristea,

Literatura facilă, RL, 1974, 1; A. Ghermanschi, *„Dumnealui și Eva"*, AST, 1974, 1; Grigore Cojan, *Amintiri cu scriitori brașoveni*, Brașov, 2000, 201–210. *C.H.*

CUZA, Gheorghe A. (23.II.1896, Iași – 14.IX.1950, Aiud), poet. Este fiul lui A. C. Cuza, publicist și poet. **C.** urmează ciclul secundar la liceele ieșene Internat și Național, luându-și bacalaureatul în 1915. Se înscrie la Facultatea de Drept din același oraș, absolvind-o în 1918, iar doctoratul și-l susține în 1921. Predă la Universitatea din capitala Moldovei, fiind numit conferențiar în 1929 și profesor în 1931. Membru marcant al formațiunilor politice conduse de tatăl său, e prezent în organele de presă ale acestora, mai cu seamă în „Apărarea națională". Este ministru al Muncii în guvernul condus de O. Goga (1937–1938). Epurat din învățământ după 1944, a murit în detenție.

Debutul liric al lui **C.** este găzduit în 1919 de efemera „Ferul roșu" din Chișinău, dar abia din 1933 el publică frecvent versuri în „Cuget moldovenesc" din Bălți, la început iscălind și Iorgu de la Cozia sau Gelu Cozianu. Între 1940 și 1944 scoate la Iași revista „Cetatea Moldovei", unde dă la lumină poezii, note de drum, studii și un fragment dintr-o lucrare dramatică în versuri. După ce în 1938 tipărește placheta *Amurg*, îi mai apar volumele *Sonete* (1940) și *Vifor subt stele* (1943), precum și însemnările din *Bugeacul* (1941). În decembrie 1943, pe scena Teatrului Național din Iași are loc premiera piesei sale *Armașul lui Ștefan cel Mare*. Conștient, probabil, de resursele nu foarte bogate și de nesincronizarea cu lirica nouă, **C.** se orientează de la început către sonet. În tiparul acestuia sunt turnate peisaje, preponderent rurale (ciclul *Pasteluri*), dar și trăiri personale (*Varia*, *Frunze de toamnă*, *Lui Eros*), portrete ale unor personalități ori tipuri istorice (*Chipuri*, *Letopiseț*). Continuând aici pe Mateiu I. Caragiale, Mihai Codreanu și Al. O. Teodoreanu, autorul încearcă să exploateze expresivitatea unui lexic bogat în sonorități arhaice. Accentele discret pioase alternează cu atitudinile voit neutre și cu o undă de umor, evitând astfel monotonia. Aceleași însușiri sunt valorizate și în drama istorică în versuri *Armașul lui Ștefan cel Mare*, dar aici **C.** nu e în stare să creeze o intrigă convingător tensionată și nici să dea personajului principal un chip pe măsura tradiției. Cursive, cu numeroase observații ascuțite privitoare la oameni și locuri, sunt notele de drum din *Bugeacul*, suferind însă din cauza alunecării în pledoarie politică și a unor prejudecăți apăsătoare.

SCRIERI: *Amurg*, Iași, 1938; *Sonete*, București, [1940]; *Bugeacul*, Iași, 1941; *Vifor subt stele*, București, [1943].

Repere bibliografice: Ion Sân-Giorgiu, *Sonetele lui George Cuza*, CML, 1940, 54; *Gh. A. Cuza*, CGM, 1940, 6–8 (semnează Toma Vlădescu, Radu Dragnea, D. Florea Rariște, Teofil Mareș ș.a.); I. Gr. Perieteanu, *Sonetistul Gh. A. Cuza*, UVR, 1940, 24; Predescu, *Encicl.*, 247; Nichifor Crainic, *Gh. A. Cuza sonetist*, G, 1943, 4; Perpessicius, *Opere*, X, 176–177; Ion Șiugariu, *Viața poeziei*, Timișoara, 1999, 115–118. *V.D.*

D

Delavrancea, Barbu

Dimov, Leonid

Doinaș, Ștefan Augustin

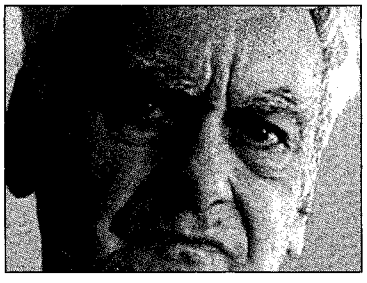

Dumitriu, Petru

DABIJA, Nicolae (15.VII.1948, Codreni, j. Lăpușna), poet, eseist și critic literar. Este fiul Cristinei (n. Dabija) și al lui Trofim Ciobanu, țăran. Școala primară a urmat-o în satul de baștină (1954–1958), iar liceul la Săhăidac și Cimișlia (1958–1966). Intrat la Facultatea de Ziaristică din Chișinău, este exmatriculat în 1969 pentru așa-zise „activități naționaliste". Un an mai târziu se reînscrie la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău, pe care o va absolvi în 1972. Primele scrieri îi apar în 1965, în „Tinerimea Moldovei". Între 1972 și 1975 este redactor la postul de televiziune din Chișinău. Intră apoi în gazetărie, la revistele „Nistru", unde conduce redacția de poezie și critică (1975–1984), „Orizontul" (devenită „Columna"; 1984–1986) și „Literatura și arta" (din 1986), la care este redactor-șef. Colaborează cu articole de atitudine politică, studii, eseuri, versuri la „Ateneu", „Adevărul literar și artistic", „Cronica", „Moldova", „Glasul națiunii", „Literatorul", „România literară", „Totuși iubirea" ș.a. Versurile sale au fost traduse în limbile rusă, ucraineană, bulgară, sârbă, engleză, franceză, spaniolă, turcă etc. A fost distins cu numeroase premii, între care Premiul „Boris Glavan" (1977), Premiul de Stat (1988) și Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (1995). A fost deputat al Parlamentului Republicii Moldova în mai multe legislaturi.

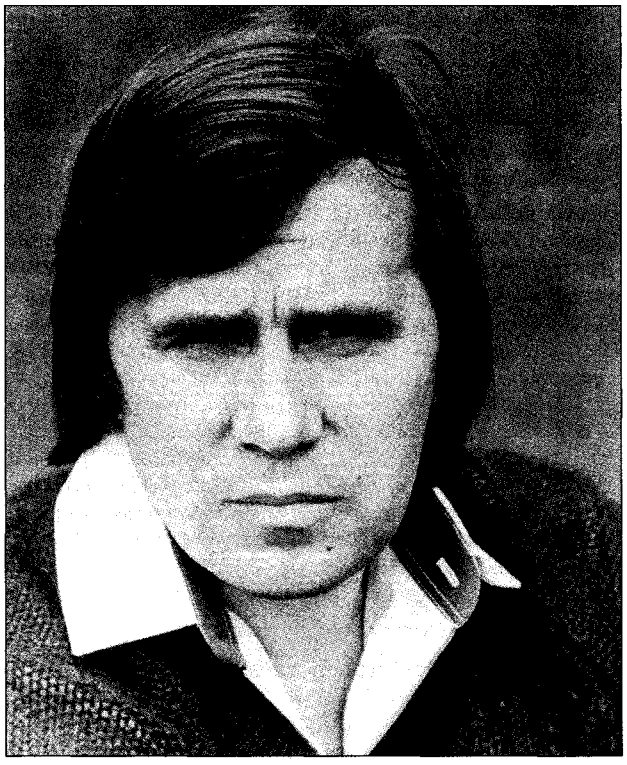

Fiind unul dintre reprezentanții șaptezeciștilor, care promovează esteticul, maximalismul etic și afirmarea identității naționale, **D.** impune în creația lui, vizionară și oraculară, o nouă poeticitate. El își asumă rolul mesianic de aed, care „speră cu un poem/ c-ar putea face lumea mai bună". Placheta de debut, *Ochiul al treilea* (1975), propune o lirică de idei în care imaginarul (inclusiv acela nutrit de lecturi bogate) prevalează asupra realului. Poetul se refugiază în estetic și în referințe culturale, explorând programatic spiritualitatea națională. În următorul volum, *Apă neîncepută* (1980), poezia se obiectivează prin deschiderea spre epic și spre conștiința colectivă. De la un lirism pur, ferit de frământările cotidianului, de la efuziunea incantatorie, bogată în definiții metaforice, se trece la evocarea și meditația elegiacă, înrămate în simboluri și parabole, în proiecții de legendă și de mit național. De acum înainte autorul va fi preocupat de matricea și etosul popular; lirismul „se radicalizează, iar spiritul elegiac își impune o morală severă" (Eugen Simion). Următoarele volume, *Zugravul anonim* (1985) și *Aripă sub cămașă* (1989), valorifică și mitizează, prin vocabule de coloratură cronicărească, cultura și literatura națională, basmele și legendele populare. În cinstirea „zugravilor anonimi", care au „înmoldovenit" veșniciile, precum și în păstrarea tradițiilor și a continuității spirituale, poetul, „virtuoz al unui grai de tonalitate moldavă [...] cu iz de limbă sfântă" (Dumitru Micu), întrevede unica șansă de dăinuire a neamului. *Dreptul la eroare* (1993), *Lacrima care vede* (1994), *Oul de piatră* (1995), *Fotograful de fulgere* (1998), *Cerul lăuntric* (1998) includ versuri pătimaș angajate (până la patetism) în frământările social-politice ale momentului. Dacă în unele cărți anterioare discursul liric era însoțit de un umor subtil, acum el abundă în ironie caustică și polemici volubile, capătă nerv publicistic și își intensifică tonalitățile oraculare. **D.** este și autorul unor cărți pentru copii (*Povești de când Păsărel era mic*, 1980, ș.a.), în care mizează pe alegoria ludică și pe jovialitate. *Daciada* (1991) și *Nasc și la Moldova oameni* (1992) au un caracter didactico-instructiv. Într-un susținut efort de cunoaștere a culturii poporului român, **D.** s-a documentat intens și a transpus fragmentar, din slavonă, polonă, vechea rusă, greacă și latină scrieri ale unor autori pe nedrept uitați sau altele necunoscute. Contribuții importante de istorie literară, cercetările lui au fost strânse în volumele *Pe urmele lui Orfeu* (1983) și *Antologia poeziei vechi moldovenești* (1986). **D.** s-a afirmat și ca publicist. Editorialele din „Literatura și arta" au fost înmănuncheate în *Libertatea are chipul lui Dumnezeu* (1997) și *Icoana spartă: Basarabia* (1998), care cuprind pagini incisive, cu o retorică persuasivă, angajată deschis în afirmarea adevărului istoric și a demnității naționale.

SCRIERI: *Ochiul al treilea*, Chișinău, 1975; *Apă neîncepută*, Chișinău, 1980; *Povești de când Păsărel era mic*, Chișinău, 1980; *Pe urmele lui Orfeu*, Chișinău, 1983; ed. 2, Chișinău, 1990; *Alte povești de când Păsărel era mic*, Chișinău, 1984; *Zugravul anonim*, Chișinău, 1985; *Aripă sub cămașă*, îngr. Andi Andrieș, pref. Const. Ciopraga, Chișinău, 1989; *Moldova de peste Nistru – vechi pământ strămoșesc*, Chișinău, 1990; *Domnia lui Ștefan cel Mare*, Chișinău, 1991; *Daciada*, Chișinău, 1991; *Nasc și la Moldova oameni*, Chișinău, 1992; *Mierla domesticită*, Chișinău, 1992; *Dreptul la eroare*, Chișinău, 1993; *Lacrima care vede*, Iași, 1994; *Oul de piatră*, Chișinău, 1995; *Libertatea are chipul lui Dumnezeu*, Craiova, 1997; *Cercul de cretă*, Chișinău, 1998; *Fotograful de fulgere*, pref. Eugen Simion, București, 1998; *Cerul lăuntric*, Chișinău, 1998; *Icoana spartă: Basarabia*, Craiova, 1998; *Între dragoste și moarte*, Timișoara, 1998;

Poezia, bucuroasă de tristețe, Timișoara, 1998; *La est de vest*, Craiova, 2001; *În căutarea identității*, București, 2002; *Doruri interzise*, București-Chișinău, 2003. **Antologii:** *Antologia poeziei vechi moldovenești. Modele și reconstituiri*, Chișinău, 1986. **Traduceri:** Ata Atageanov, *Versuri*, Chișinău, 1980; Federico García Lorca, *Romancero țigan*, Chișinău, 1983; A. Jukovski, *Povești*, Chișinău, 1983; Goethe, *Suferințele tânărului Werther*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Crez și măiestrie artistică*, Chișinău, 1982, 310–314; Eliza Botezatu, *Poetul și pasărea Phoenix*, „Nistru", 1983, 11; Constantin Ciopraga, *Nicolae Dabija – o conștiință vizionar-patetică*, CRC, 1990, 16, 18; Dan Mănucă, *„Pe urmele lui Orfeu"*, RL, 1991, 3; Z. Sângeorzan, *Ființa și rostirea*, LA, 1992, 16 aprilie; Gh. Codreanu, *Nicolae Dabija și „complexul lui Orfeu"*, LA, 1993, 21 octombrie; Mihail Dolgan, *N. Dabija: dreptul la poezia „pură"*, LA, 1995, 2 noiembrie; Eugen Simion, *Poezia e o bucuroasă tristețe*, L, 1995, 14 decembrie; Micu, *Scurtă ist.*, II, 393–394; V. Dinescu, *Nicolae Dabija, „Oul de piatră"*, LA, 1996, 26 septembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 224–225; Mihail Dolgan, *Împlinirile de vârf ale poetului*, LA, 1998, 16 iulie; Ana Bantoș, *Nicolae Dabija*, în *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, Chișinău, 1998, 533–543; Maricica Cioclea, *Nicolae Dabija. Biobibliografie*, Chișinău, 1999; *Dicț. esențial*, 231–233. *M.Dg.*

DACIA, gazetă literară și politică apărută la Iași între 9 martie și 19 iunie 1861. Partea literară era redactată, după toate probabilitățile, de V. A. Urechia. Într-un articol nesemnat, intitulat *Dacia*, se expune programul literar al gazetei, pus în relație cu programul politic. Ideea centrală este aceea că lupta pentru impunerea unei limbi literare și a unei literaturi naționale nu se poate susține fără corelarea cu activitatea politică, al cărei țel este unitatea națională a românilor. Acesta este scopul pe care și-l propun redactorii, situându-se astfel în curentul de idei politice și literare ce își are izvorul în programul „Daciei literare" (1840). La **D.** colaborează cu articole diverse sau cu modeste scrieri literare Sofia Cocea, D. Pop Mărțian, Gh. Tăutu, I. V. Adrian, B. P. Hasdeu, T. Lateș și A. Șendrea. Gazeta se citea și în Transilvania, de unde se primeau corespondențe semnate, ca măsură de precauție, cu inițiale. Într-o serie de cronici, V. A. Urechia discută oportunitatea reprezentațiilor cu lucrările dramatice ale lui V. Alecsandri – comedii și „cânticele comice". Se reproșează acestor scrieri, cărora nu li se neagă valoarea și nici verva comică, încercarea de a generaliza semnificațiile unor stări de lucru, mai precis faptul că este criticat începutul unei reorganizări sociale, înainte de a-i cunoaște rezultatele. *R.Z.*

DACIA, publicație apărută la București, cu subtitlul „ziar de dimineață", între 23 noiembrie 1918 și 15 octombrie 1922, sub direcția lui Al. Vlahuță (până în noiembrie 1919, când poetul moare) și I. Al. Brătescu-Voinești, director fondator fiind Șt. Zăvoianu. Publicația își propune să spună „adevărul cu orice preț și împotriva oricui", pentru a contribui astfel la „educația socială a maselor" și la cunoașterea realității printr-o atitudine obiectivă, cinstită. Cotidian de informații cu un tiraj semnificativ, **D.** găzduiește în paginile sale știri și rapoarte despre evenimente culturale, fără a le acorda însă o poziție privilegiată și fără a comenta extins pe marginea lor. În articolul *Amurg și zori* din primul număr, Al. Vlahuță crede că în condițiile împlinirii idealului național „înaintea noastră mijesc zorii zilei pe-o lume nouă". I. Al. Brătescu-Voinești se referă la triumful democrației prin acordarea votului universal, la semnificația actului unirii Transilvaniei cu România la Alba Iulia în 1918. În numărul 146 din 1921, Simion Mehedinți semnează articolul *Alecsandri – Maiorescu*, în care salută inițiativa Academiei Române de a comemora cele două personalități ale culturii și literaturii române. Articole de fond mai semnează Marin Ștefănescu, I. Simionescu, Paul Bujor, D. Gusti, Al. Busuioceanu; versuri – I. U. Soricu; proză – I. C. Vissarion; cronică literară (sporadic) – Nichifor Crainic, Horia Petra-Petrescu. Alți colaboratori: G. Ionescu-Sisești, Al. Lepădatu, M. Șerban, V. Voiculescu. *I.H.*

DACIA, revistă trilingvă – spaniolă, italiană și română –, editată la Barcelona săptămânal, între 21 februarie 1929 și 20 ianuarie 1930 de Sociedad General Española de Libreria, Diarios, Revistas y Publicaciones, sub îndrumarea lui Ribera-Rovira, președinte al Asociației Presei din Barcelona. Scopul publicației este de a întări legăturile culturale și economice dintre trei țări latine, Spania, Italia și România, și de a le face cunoscute progresele din domeniile comercial, turistic, literar, teatral, sportiv, bancar etc. În cuvântul de salut din primul număr (*Saluto ai lettori di „Dacia"*), se spune că revista s-a născut spre a servi un ideal de comuniune și fraternitate între popoare și țări latine. La redactare ia parte activă publicistul român Mihai Tican Romano. Revista are în vedere popularizarea întâlnirilor oficiale (vizita reginei Maria în Spania, prezența românească la Expoziția Internațională de la Barcelona, vizita unui grup de intelectuali români în Spania, Congresul Internațional de Agricultură etc.), a legăturilor artistice și culturale (Ramon de Bastera scrie un articol despre N. Iorga, schimburi intelectuale sunt anunțate de Mihai Tican Romano ș.a.). România turistică face obiectul mai multor materiale (*Las bocas del Danubio* de Juan Caralt y Roca, *Transylvania y Rumania, Impresii din București. Capitala latină din Orient* etc.). Aceste materiale sunt însoțite de nenumerate fotografii înfățișându-i pe Mihai I, regina Maria, N. Iorga, Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Maria Filotti, Ionescu-Vion, președintele Sindicatului Profesional al Ziariștilor Români, Smaranda Gârbea Tomellini, I. C. Brătianu, Ion Mihalache ș.a. Numeroși colaboratori spanioli, italieni și români sunt prezenți la rubricile, foarte numeroase, ale revistei: „Deportivas, cinematograficas, musica y teatros", „Noticiaro rumano", „Cronica italiana" ș.a. Printre ei se numără R. Martínez Torres, Manuel Cruz Romero, F. Martínez-Corbalan, Angel Dotor, José Maria Susaeta, Carlos Moral, Martin J. Planas, Juan Solanas, Carlo Alberto Lauri, Ramon Mora Masip, Paolo Boselli, Michele Soravia, Charles Normann, Alfonso Baombalere, Ettore Latronico, Enrico Bottini Massa, P. Zorzi, Valentino Piccoli, Ernesto Mancini, Luigi Giusti. Dintre români, pot fi întâlnite numele lui

Mihai Manoilescu, Tache Soroceanu, D. Gusti, Duiliu Marcu, C. Ene, C. Râuleț, Al. Tzigara-Samurcaș, Stelian Popescu, Ștefan I. Nenițescu (*El Greco en Rumania*), Al. Marcu (*L'Italia in cerca delle latinità*) ș.a., unele dintre articole abordând subiecte ca stabilitatea monetară, activitatea literară și teatrală, chestiunea optanților maghiari, frumusețile naturale ale Bucureștilor etc. În domeniul literar se remarcă prezența lui Victor Eftimiu, care colaborează de la primul număr cu povestirea *El haiduc Bujor*, urmată de *Kiriakitza* și *Una serenata*, a lui Brătescu-Voinești cu *Un accidente*. Din proza lui I. L. Caragiale se publică, în limba franceză, *O făclie de Paște* și *25 de minute*. Cezar Petrescu e prezent cu *El camin de Corcho* și *La aventura*, Liviu Rebreanu cu un fragment din *Ciuleandra*. Li se adaugă un articol inedit al lui Liviu Rebreanu, *Două latinități*, apărut în numărul 28 al revistei, și *Rusia și România dinainte de războiul mondial* semnat de M. Diamandy. *M.Pp.*

DACIA, publicație apărută la București lunar, între februarie și mai 1931. Director: C. Popescu-Pasăre; prim-redactor: Dem. Rădulescu. Revistă „de propagandă culturală" cu orientare tradiționalistă, **D.** își propune „redeșteptarea sentimentului național și moral în cultură". Publică portrete de personalități istorice (Traian, Decebal), maxime, cugetări; menționează ultimele volume apărute la Editura Cartea Românească, între care *Însemnări din războiul nostru* de Mihail Sadoveanu, *Nostalgii marine* de Ion Marin Sadoveanu, *Drumul spre stele* de Adrian Maniu; republică textele: *Căprioara* de Emil Gârleanu și *Învățătorul* de Liviu Rebreanu. Alți colaboratori: Ion I. Cuciurescu, George Gheorghiu, Carol Ardeleanu. *I.H.*

DACIA, publicație literară apărută la București, bilunar, între 15 aprilie 1941 și 1 mai 1942. Comitetul de direcție este format din Dan Botta, Emil Giurgiuca și Octavian Tăslăoanu (până la numărul 6/1941). Revistă de cultură și literatură orientată spre tematica națională, **D.** intenționează să promoveze ideea de scriitor (sau om de cultură în general) ca „voce a cetății", bard militant pentru renașterea națională. Publicația cuprinde producții poetice și în proză, eseuri pe teme etnice și istorice, subsumate unor comandamente morale, însemnări, cronici. Colaborează cu poezie V. Voiculescu, Ion Pillat, Emil Botta, Mihai Beniuc, Ion Bălan, Emil Giurgiuca, N.I. Herescu, Virgil Nistor, Iulian Vesper, D. Ciurezu, Vlaicu Bârna; semnează eseuri Basil Munteanu, Octavian C. Tăslăoanu, Dan Botta, Th. Capidan (un studiu etnografic despre aromâni, publicat în numărul 2/1941), Mircea Vulcănescu, Sever Pop, Al. Busuioceanu, G. Murnu. În numărul 2/1941 apar fragmente din romanul istoric *Marcu Crăișorul* de Anton Balotă. Cronica literară este semnată de Dragoș Vrânceanu și Emil Giurgiuca, iar cronica plastică de Ion Vlasiu și V. Beneș. Alți colaboratori: Zevedei Barbu, Corneliu Coposu, Tudor Ciortea, Grigore Popa, Ioan Lupaș, Ion. I. Nistor. *C.Tt.*

DACIA, revistă care a apărut la Rio de Janeiro, în Brazilia, între 1945 și 1959, având-l ca director pe Grigore Arbore și ca redactor-șef pe Zamfir Tulniceanu. Primele numere îi menționează și pe membrii comitetului de organizare: Ion Velcescu, Nicolae Boldur, Smaranda Jianu, D. Dumbravă, C. Andrieșescu, St. Domnești; mai târziu, cititorii sunt informați doar că revista „apare sub îngrijirea unei echipe", iar în frontispiciu e înscris numele fondatorului — Stelian Bisocianu (5/1947). Publicație politică și literară cu apariție sporadică, **D.** a cunoscut două serii. Prima — cu numai patru pagini și text redactat, până la numărul 5/1947, în cea mai mare parte în limba franceză, apoi majoritar sau integral în românește — debutează cu un număr apărut clandestin la Paris, în decembrie 1945, „înscriind în istoria exilului prima manifestare anticomunistă, prima acțiune de redeșteptare a forțelor latente naționale de peste hotare", după cum reiese din *Cuvântul înainte* al celei de a doua serii, inaugurată cu numărul 8 din 1952. Tot într-un text al seriei a doua, semnat de Gr. Arbore (*„Dacia", 12 ani de existență*), sunt expuse greutățile cu care s-au confruntat, în chiar anul înfrângerii Berlinului, inițiatorii acestui demers antisovietic: „Limbajul presei internaționale era deosebit de ceremonios cu Moscova. Ca atare, apariția unei publicații ca «Dacia», cu un conținut atât de ofensiv la adresa comunismului, era considerată, la acea dată, cel puțin o îndrăzneală destul de riscantă, dacă nu o nebunie. Și totuși «Dacia» a apărut." Sub deviza „Pro patria semper", se vizează direct, uneori cu accente patetice, pe de o parte, mobilizarea emigrației române într-o acțiune politică unitară, pentru salvarea țării („Români, strigați către toate zările lumii: Libertate sau moarte"), pe de altă parte, influențarea opiniei publice internaționale în problema teritoriilor românești ocupate și a pericolului comunist. Majoritatea articolelor sunt pledoarii pentru Basarabia și Bucovina, pentru salvarea independenței României. În același sens sunt selectate textele literare fie că este vorba de reproducerea unor scrieri cunoscute (Mihai Eminescu, *Doina*, Al. Russo, fragmente din *Cântarea României*, N. Bălcescu, *Români de pretutindeni*, apelul din Paris, 1850, V. Pârvan, *Morții noștri*), fie că este vorba de compuneri originale, precum versurile lui Tudor Dava (*Cneazul, Voevodul, Dacii, Horia*), Al. Silistreanu și Traian Silvestru sau de fragmentele de proză, studiile și articolele semnate de Zamfir Tulniceanu (*Idealul românesc*), D. Dumbravă (*Mărturisire din surghiun*), Al. Silistreanu (*Gem închisorile*), Dan Simionescu (*Strămoșii noștri*), Ștefan Mărăscu (*Siberia, cimitirul popoarelor*) ș.a. Dintre marii poeți contemporani figurează doar Tudor Arghezi, cu poezia *Când veniră*, din ciclul *Letopiseți*, și Aron Cotruș, cu un medalion pe care i-l consacră, la șaizeci de ani, Faust Brădescu. Cu seria nouă (format revistă, 44–56 de pagini, text imprimat prin mimeografiere și având înscris locul apariției — Rio de Janeiro), **D.** își propune să fie „o tribună de luptă românească exclusiv în slujba neamului și a intereselor superioare ale României" (*Cuvânt înainte*), care „nu va polemiza cu nimeni, sub nici un motiv. Va publica articole tratând problemele românești, ale tuturor scriitorilor și ziariștilor

români în exil, indiferent de partidul politic căruia aparțin." Dar publicația elimină acum paginile de literatură, acordând un spațiu larg momentelor aniversare și comemorative, în special celor referitoare la mișcarea legionară. *M.P.-C.*

DACIA LITERARĂ, publicație apărută la Iași, în 1840, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu. Cu toate că pe coperta tomului I (care însumează cele trei numere apărute) figurează ca date limită ianuarie–iunie, în realitate revista a apărut la 19 martie 1840 și a fost interzisă la 23 august același an. Se pare că s-a revenit asupra suspendării, dar redactorul a înțeles că, în atmosfera creată, a continua publicarea revistei nu mai era oportun. În 1859 se tipărește o a doua ediție, cu caractere latine. În *Introducție*, Kogălniceanu, redactorul „răspunzător", aduce un omagiu încercărilor anterioare în direcția editării unor foi periodice, caracterizate drept tribune de răspândire a ideilor de progres social și cultural, de popularizare a cunoștințelor științifice, ca modalități evoluate de legătură cu un public mai larg. Referindu-se la periodicele care au precedat apariția **D. l.**, Kogălniceanu arată totuși că acestea erau dominate de politică (înțelegând prin aceasta politica oficială) și că au avut o pronunțată „coloră locală". Se simțea, de aceea, nevoia unui organ de presă care să fie „o foaie românească" ce „s-ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei, numai să fie bune". Inițiativa editării unei noi publicații, ideile expuse în *Introducție* și parțial materializate în ceea ce s-a publicat în revistă nu aparțin în exclusivitate redactorului responsabil, M. Kogălniceanu, ci reprezintă orientarea și spiritul angajat al celor mai reprezentative personalități ale culturii și literaturii românești din epocă, în frunte cu V. Alecsandri, C. Negruzzi, Al. Russo, fiind sinteza aspirațiilor unei generații. *Introducția* formulează și teoria specificului național al literaturii, acel așa-numit „curent istoric-poporan", dar relevă și necesitatea selecției operelor după criteriul valoric, crearea și promovarea unei literaturi originale fiind posibilă numai prin îndreptarea poeților și prozatorilor spre trecutul istoric, spre creația populară, spre peisajul natural și social al țării. Îndrumarea literaturii spre istoria națională și spre poezia populară nu-și are numai o evidentă justificare estetică, ci și o implicită intenție patriotică: „Dorul imitației s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este, mai ales, covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc cărți în limba românească. Dar ce folos! Că sunt numai traducții din alte limbi și încă și acele de ar fi bune. Traducțiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom pute această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unii literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice pentru ca să putem găsi la noi sujeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații." Relevarea prin literatură a valorilor spirituale, a tradiției istorice urmărea să ofere argumente în lupta de emanicipare națională și socială. Este pentru prima oară când literatura se constituie ca termen al demonstrării legitimității revendicărilor naționale. Principiile enunțate capătă autoritate și credit prin valoarea beletristicii publicate aici. Revista cuprinde o primă rubrică destinată „compunerilor originale", o a doua în care sunt reproduse unele contribuții apărute în alte publicații românești, o a treia destinată criticii operelor literar-artistice și cultural-științifice, precum și o ultimă rubrică, „Telegraful Daciei", menită să rezume și să aprecieze tot ceea ce se publică în celelalte reviste și ziare din țară. La sfârșitul tomului I este anexat și un supliment muzical. În **D. l.** au apărut pentru prima oară nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, povestirea *O alergare de cai* și studiul *Cântece populare a Moldaviei* de C. Negruzzi, *Buchetiera de la Florența* de V. Alecsandri, *Anul 1840* de Gr. Alexandrescu, eseul *Nou chip de a face curte* de M. Kogălniceanu și o traducere a aceluiași, jurnalul de călătorie al lui D.A. Demidoff în Banat, Valahia și Moldova. Au mai fost reproduse, din volume sau periodice, *Riga Poloniei și Prințul Moldaviei* de C. Negruzzi, poezii de C. Stamati și Gh. Asachi, fabule de Al. Donici și câteva articole ale lui I. Heliade-Rădulescu (*Despre autori, Pseudonime* și *Despre satiră*). Privită ca mani-

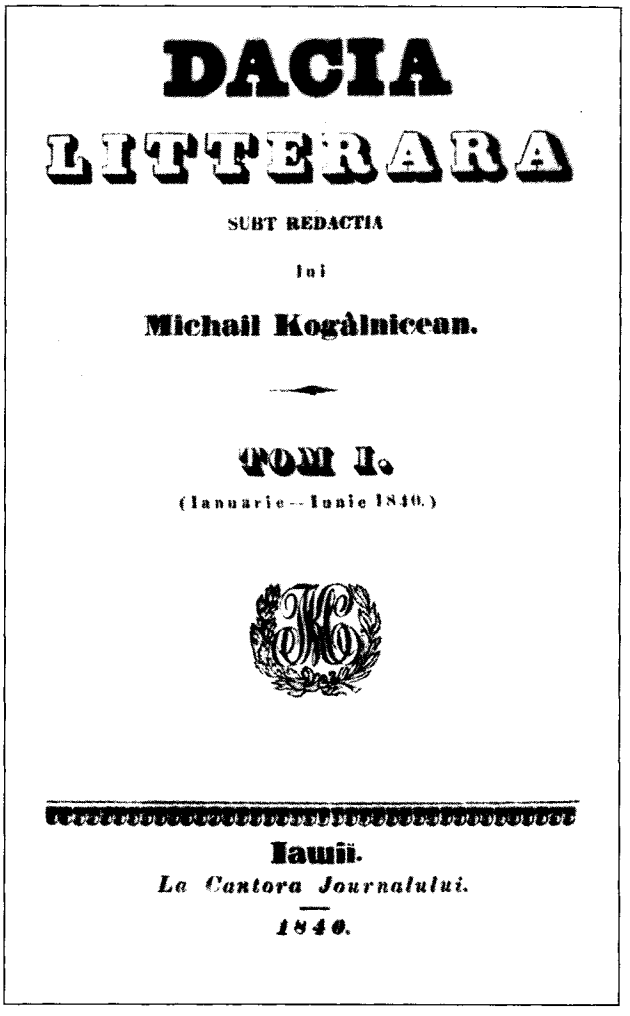
DACIA
LITTERARA
SUBT REDACTIA
lui
Michail Kogălnicean.
TOM I.
(Ianuarie — Iunie 1840.)
Iaușii.
La Cantora Journalului.
1840.

festare reprezentativă a vremii, dar mai cu seamă în perspectivă istorică, revista lui M. Kogălniceanu reflectă preocupările intelectuale și sensibilitatea unei epoci, simbolizând prin titlu o entitate etnică, lingvistică și teritorială. Adoptând denumirea care definea o străveche unitate, revista militează implicit pentru realizarea independenței, pentru unitate culturală și națională. Primă tribună literară românească de prestigiu, **D. I.** a pus bazele unei direcții naționale în cultură, a teoretizat și, în parte, a ilustrat, pentru prima oară, orientarea către o critică obiectivă, spiritul ideologiei literare promovate și valoarea beletristicii incluse în paginile sale influențând hotărâtor evoluția culturii românești. *A.T.*

DACIA LITERARĂ, revistă literară care a apărut la Galați, lunar, de la 1 octombrie 1868 până la 1 martie 1869. Între omonima ei de la 1840 și publicația poetului Romulus Scriban există o vagă contiguitate, prin ideile, enunțate într-un ambițios articol-program, pe care revista gălățeană își propune să le slujească. Noua **D. I.** intenționa să facă din literatură un instrument de acțiune politică și națională, sprijinindu-se pe

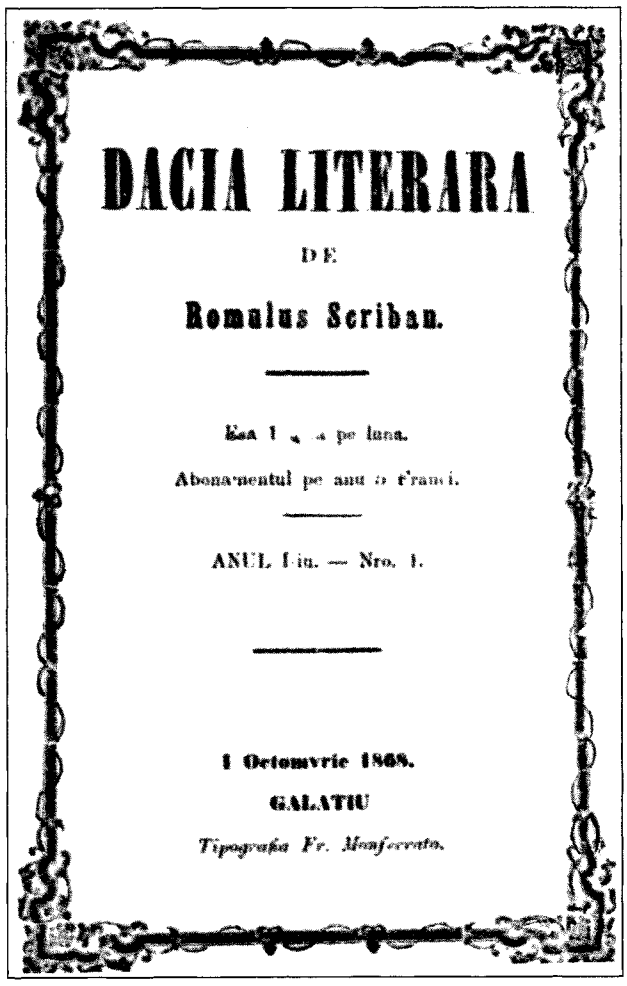

DACIA LITERARA

DE

Romulus Scriban.

Esa 1 [illegible] pe luna.

Abonamentul pe anu [illegible] franci.

ANUL I iu. — Nro. 1.

1 Octomvrie 1868.

GALATIU

Tipografia Fr. Manferrato.

tradițiile istorice ale poporului. În același sens este definită și menirea scriitorului. Era nevoie, se afirmă într-un alt articol, de o literatură inspirată din „duhul românesc", stimulatoare de elanuri patriotice. Versurile care exemplifică acest program politic și literar sunt de o valoare modestă. O excepție o constituie cele câteva *Nopți* scrise de R. Scriban sub influența poeziilor lui Gr. Alexandrescu. Tot R. Scriban publică aici analize de inscripții istorice și lungi comentarii etimologice, de interes strict istoric. *R.Z.*

DACIA LITERARĂ, revistă care apare la Iași din noiembrie 1990, purtând pe frontispiciu indicația „Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu". În 1991 este editat un număr dublu, iar din 1992 publicația devine trimestrială. Coordonator și inițiator al seriei noi este Lucian Vasiliu, iar director de onoare Al. Zub. Comitetul de redacție îl are la început ca redactor-șef pe Val Condurache și, după mai multe schimbări, la conducerea revistei vine Ștefan Oprea. Ca redactori semnează Carmelia Leonte, Olga Rusu, Liviu Apetroaie, iar din colegiul redacțional fac parte Leo Butnaru (Chișinău), Florin Cântec, Paul Miron (Germania), Corneliu Ștefanache, Matei Vișniec (Franța). Profilul revistei, declarat literar, cuprinde și materiale de istorie, filosofie, arte. **D. I.** își propune o „întoarcere la sursele spiritului critic", pentru a deosebi „valorile conjuncturale de valorile perene". Ea intenționează să fie o revistă a românilor de pretutindeni, „a celor din țară, a celor din exilul politic și din exilul istoric". Structurată de-a lungul anilor pe mai multe rubrici – „Ferestre luminate", „Exilul și Împărăția", „Istoria restaurării, restaurarea istoriei", „Arca lui Noe", „Junimea de ieri, junimea de azi" –, încearcă să aibă deschidere spre noutate și, concomitent, să reafirme valabilitatea clasicilor și păstrarea spiritului tradițional junimist. Remarcabilă este prezența continuă a rubricii de istorie semnată de Al. Zub, care își inaugurează seria comentariilor cu articolul *Actualitatea lui Kogălniceanu*, ulterior abordând personalitatea lui Vasile Pârvan, Gh. Brătianu, generația pașoptistă. Una din caracteristicile **D. I.** este atenția acordată spațiului cultural basarabean, căruia i se dedică un număr întreg (12/1994) și la care se revine prin semnăturile lui Const. Ciopraga, Mihai Cimpoi, Iurie Colesnic, N. Leahu. O altă direcție se referă la evocarea figurilor de moldoveni care s-au ilustrat în cultura noastră, precum C. Săteanu, G. Lesnea, O. Botez, N. Gane, familia Teodoreanu. Fiind editată de Muzeul Literaturii Române din Iași și de Societatea Culturală „Junimea '90", revista se remarcă prin bogata documentare literară, căutând să valorifice tezaurul arhivistic și iconografia muzeală locală. Rubrici ca „Biblioteci junimiste" sau „Documentar junimist" îi prilejuiesc lui Liviu Papuc aducerea la lumină a numeroase scrisori și documente cu valoare culturală certă. Prezența lui Paul Miron și a lui Matei Vișniec, la început în calitate de corespondenți, apoi integrați în colectivul redacțional, facilitează legăturile cu literaturile străine, remarcabile fiind în acest sens și numerele dedicate interferențelor culturale. Cu această ocazie se vor publica traduceri din scrieri contemporane, aparținând litera-

turilor belgiană, italiană, spaniolă și maghiară. Poezia originală e bine ilustrată, de la Mircea Cărtărescu la Cassian Maria Spiridon, Florin Iaru, Ioanid Romanescu, Dionisie Vitcu. Revista aspiră să se înscrie însă și ca „o rampă de lansare a tinerelor talente din țară și din întreg spațiul limbii noastre", publicând în special texte ale tinerilor poeți și prozatori premiați la concursurile de literatură pe care le organizează. Interesante sunt – dintre studiile de critică literară – *Postmodernismul, Dimensiunea narativă* a lui Codrin Liviu Cuțitaru și *Condiția biografiei literare* semnat de Constantin Parascan. Printre colaboratorii permanenți se află Gavril Istrate, Al. Husar, Elvira Sorohan, Petru Ursache, D. Irimia, George Popa, Florin Faifer, Ioan Holban ș.a. Se pot remarca de asemenea locul acordat artelor plastice (numărul 30/1998, dedicat lui Brâncuși) și prezentarea grafică a revistei ce conține ilustrații adesea inedite. La apariția numărului 50/2003, **D. I.** este definită ca „reper în peisajul publicistic postdecembrist". *M.Ș.*

DACIA NOUĂ, publicație apărută la București între 12 decembrie 1937 și 13 martie 1938, cu subtitlul „Săptămânal de energie tânără", sub direcția lui A. M. Alicu. Revistă antifascistă și antirăzboinică, **D. n.** acordă evenimentului cultural două pagini, în fiecare număr, intitulate „Luminile orașului", conținând în primul rând note, informații, recenzii, cronică plastică și cinematografică și mult mai rar producții literare. Deși beneficiază și de colaborarea unor nume importante, publicația nu are un program cultural sau literar clar, iar aceste colaborări rămân doar accente de prestigiu. În primul număr este inserat *Avertissement à l'Europe* de Thomas Mann, tradus în românește. În numărul 4/1938 apare articolul *De la dadaism și suprarealism la realismul socialist* de Victor Iliu, în care autorul își exprimă opțiunea partizană pentru acesta din urmă, văzut ca soluție și reacție la o anume criză literară impusă de primele două („Acesta-i realismul socialist sau *romantismul revoluționar* acceptat de Louis Aragon și ceilalți scriitori, iar nu romantismul suprarealiștilor, acea pseudoluptă împotriva realității"). Tudor Vianu semnează comentariul *Conceptul omului în filosofia d-lui profesor Rădulescu-Motru*, iar Anton Dumitriu publică, în ultimul număr, articolul *Luptăm pentru cultură* (o cultură care „să aparțină lumii întregi"). Ștefan Popescu recenzează volumul *Țara fetelor* de Maria Banuș, L. Roșioni scrie o cronică la spectacolul *Suflete tari* de Camil Petrescu, montat la Teatrul Național, iar Al. Șahighian publică fragmentul *Poveste de Crăciun*. Colaborează cu poezie V. Dobrian, Ilarie Voronca, Grigore Cluceru. Alți colaboratori: G. Vlădescu-Răcoasa, M. Brătucu. *C.Tt.*

DACIA REDIVIVA, publicație apărută la București lunar, cu subtitlul „Revistă de spiritualitate românească", din aprilie 1941 până în ianuarie 1944. Director este I. Burlănescu-Begu, iar secretari de redacție – Aurel Cosmoiu și Valeriu Anania. De la numărul 1/1942, comitetul de conducere este alcătuit din Aurel Cosmoiu (redactor responsabil), Pericle Martinescu, Mihai Isbășescu, Valeriu Anania. De la numărul 6/1942, în comitetul de conducere este cooptat și Vasile Netea, care în 1943 devine redactor responsabil. Din 1942 publicația își modifică subtitlul în „Revistă literară". În articolul-program, *Act de prezență*, semnat Sarmis, se afirmă intenția ca revista să fie „o tribună de pe înălțimea căreia [...] să se audă *glasul românesc al artei*", definindu-se astfel orientarea naționalistă a publicației. Poezie – grupată uneori în rubrica „Zbor" – publică George A. Petre (*Psalm, Seceriș, Atacul, Poem pentru suflet, Strigoiul*), Valeriu Anania (*Întoarcerea, Răzvrătitul, Cântecul sufletului însingurat*), Ion Ojog (*Împrimăvărare în duminică*), Ștefan Aug. Doinaș (*Baladă, Schiță pentru un autoportret, Cântec*), Cicerone Theodorescu (*Câmp*), Ovid Caledoniu, Victor Stoe, Apriliana Medianu, Radu Gyr, Octav Sargețiu, D. Stelaru, Ben Corlaciu, Iulian Vesper. Proză semnează Ion Vlasiu, Ion Șiugariu, Mihail Șerban, Gabriel Țepelea, Ioana Postelnicu, Ion Agârbiceanu, Cezar Petrescu, Liviu Bratoloveanu, N. Papatanasiu, Ionel Neamtzu. Teatru publică Romulus Vulcănescu și Radu Mărculescu, iar articole și studii dedicate literaturii române – Petre V. Haneș (*Mihai Eminescu și Transilvania*), Yvonne Rossignon (*Tânăra poezie română*), Dan Smântânescu (*Un poet necunoscut înainte de 1838: vornicul Dimachi*), Pericle Martinescu (*Gib Mihăescu, romancier al virilității*). Vasile Netea se ocupă de Ilarie Chendi, iar Ovidiu Papadima de Pavel Dan. Numărul 3–5/1941 este dedicat lui Eminescu (semnează Pan M. Vizirescu, Petru P. Ionescu, Aurel Cosmoiu, Octavian Neamțu, Maria Mihai, Cristofor Dancu, Vintilă Horia, Valeriu Anania), iar numărul 4/1943, lui Ion Petrovici (colaborează Constantin Micu, Vasile Netea, Pericle Martinescu, Romulus Vulcănescu). Despre literatura germană scriu Mihai Isbășescu (*Începuturile literaturii germane, Credință și mitologie germanică, Drama pascală germană în Evul Mediu, Minnesangul german*) și Petronela Negoșanu (*Specificul expresiei în romantismul german*). Alte studii de literatură universală publică Dragoș Vrânceanu (*Giovanni Papini*), Ovid Caledoniu (*Rainer Maria Rilke*), Victor Buescu (*Bimilenarul lui Titu Liviu*), Alexandru Marcu (*Carducci, poet al patriei*), N. Papatanasiu (*Francis Jammes*). Cronica literară este susținută de Pericle Martinescu, Const. Bărbulescu, George A. Petre, Aurel Cosmoiu; cronica plastică este semnată de Radu Boureanu și Ion Vlasiu, iar cea dramatică de D. Ionescu-Morel. În paginile revistei, Pimen Constantinescu traduce din D'Annunzio (*O, tinerețe*) și din Alinda Bonacci-Brunamonti, iar Alexandru Marcu transpune în românește versuri de Luciano Folgore. *M.V.*

DACIA TRAIANĂ, cotidian apărut la Sibiu între 22 februarie 1920 și 20 septembrie 1921, cu subtitlul „Ziar național independent", sub direcția lui Ion Gorun și având-l ca redactor pe Ion Băilă. În articolul redacțional *Dacia Traiană*, din primul număr, se arată (evidențiindu-se astfel în mare parte și profilul) că „în chestiuni sociale, economice, literare, religioase", publicația „va da loc părerilor obiective, căutând să înlăture orice discuții de personalități și certuri, care ar contribui la vrajbă și dușmănie între frați". Rubrici de interes literar-cul-

tural: „Foișoara", „Litere-Artă-Știință", „Informațiuni", „Bibliografie", „Poșta redacției". Beletristica ocupă un loc important în sumare. Pentru poezie se reține numele Mariei Cunțan (se publică și postume) și al lui Al. T. Stamadiad. Întrucâtva mai substanțial apare sectorul de proză, unde alături de Constanța Hodoș (nuvela *Jurământul*, un fragment din romanul *Din carnetul unui medic* ș.a.), Ion Gorun, Al. Cazaban ș.a. figurează Gala Galaction cu povestirea *Hârcă pentru hârcă*, reprodusă din „Viața românească". Este meritorie intenția redacției de a promova dramaturgia originală, dar chiar publicând piesele Constanței Hodoș, dezideratul nu este satisfăcut. Aceeași scriitoare e prezența cea mai consecventă în paginile ziarului, cu recenzii, cronici literare, teatrale și muzicale, articole pe teme culturale, educative etc. Mai semnează articole Ion Gorun, I. Lupaș, Enea Hodoș, compozitorul Timotei Popovici, Olimpiu Boitoș. Sunt evocați Petru Maior, St. O. Iosif și Ilarie Chendi, e consemnată moartea lui C. Dobrogeanu-Gherea, se abordează subiecte de istorie literară legate de V. Alecsandri și Eminescu. O recenzie elogioasă, nesemnată, despre *Ion* de Liviu Rebreanu apare în numărul 45/1921. Din literatura universală sunt comentați Dante, La Fontaine, Tagore. Între autorii traduși figurează Alphonse Daudet, L.Tolstoi, Maxim Gorki, Turgheniev. Enea Hodoș publică, din culegerea sa, poezii populare (în special ostășești). Apar, de asemenea, mostre din „folclorul mineresc". *E.O.*

DACIA VIITOARE, revistă politică apărută la Paris, bilunar, între 1 februarie și 1 aprilie 1883, și la Bruxelles, între 15 aprilie și 15 august 1883. Publicația era editată de un grup de militanți socialiști români aflați la Paris, din care făceau parte și Vintilă C. A. Rosetti, V. G. Morțun, C. Mille, I. Tanoviceanu, Al. Bădărău. Preocuparea principală este politica activă și în special propagarea ideilor socialiste printre tinerii intelectuali români din țară și din străinătate. Din acest punct de vedere, **D. v.** se găsește în sfera de influență a „Contemporanului". Primul comitet de redacție e compus din Vintilă C. A. Rosetti, Al. Bădărău (semna Al. Andrieș) și Mihai Săulescu, iar în Belgia, redactorii vor fi V. G. Morțun și C. Mille. Mai ales sub semnătura Spancioc (pseudonim al lui V. G. Morțun) sunt tipărite recenzii și cronici teatrale. Schița *O zi nefastă* de V. G. Morțun, cu o bună intuiție a psihologiei personajelor, face parte dintr-o serie de scrieri dedicate funcționarului modest, în care vor excela I. Al. Brătescu-Voinești și I. A. Bassarabescu, iar nuvela *C. C. Petrache Sgangură* surprinde cu ascuțime psihologia boierului depășit de mersul evenimentelor și închistat în obișnuințele lui domestice, dar și politice. La 1 august 1883, articolul intitulat *Mihai Eminescu* comenta cu tristețe îmbolnăvirea scriitorului, numindu-l „cel mai mare poet al României". Semnificația operei eminesciene, se arată în același articol, se va deschide limpede abia generațiilor viitoare. *R.Z.*

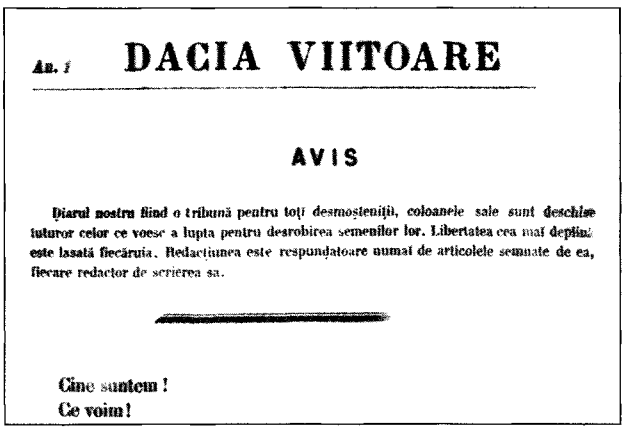

An. I **DACIA VIITOARE**

AVIS

Diarul nostru fiind o tribună pentru toți desmoșteniții, coloanele sale sunt deschise tuturor celor ce voesc a lupta pentru desrobirea semenilor lor. Libertatea cea mai deplină este lăsată fiecăruia. Redacțiunea este respundătoare numai de articolele semnate de ea, fiecare redactor de scrierea sa.

Cine suntem!
Ce voim!

DACIA VIITOARE, gazetă politică și literară săptămânală, apărută la București de la 3 iulie până la 16 octombrie 1894; începând cu numărul 10 devine bisăptămânală. Primele numere au și un editorial politic, scris în limba franceză, probabil de directorul gazetei, Bonifaciu Florescu. Acesta își asumă răspunderea atitudinii politice a gazetei, lăsând colaboratorilor dreptul de a se exprima potrivit credințelor literare proprii. Periodicul anunță un program independent, urmărind mai ales o propagandă cultural-națională, motiv pentru care, imediat după apariție, i se interzice difuzarea în Austro-Ungaria. **D. v.** se transformă destul de repede într-o revistă literară a unui cerc de gazetari dintre care, alături de B. Florescu, făceau parte Aureliu Candrea, Mircea Demetriade, N. G. Rădulescu-Niger, N. Țincu ș.a. Mai colaborează cu versuri Carol Scrob și se republică mai multe din poeziile lui Dimitrie Petrino. B. Florescu își tipărește o parte din cursul de istorie a literaturii franceze și tot el scrie câteva studii dedicate literaturii grecești de la sfârșitul secolului al XIX-lea, precum și articolul *Idealul lui Bălcescu*. Aureliu Candrea traduce versuri de Victor Hugo, Shelley și proză de A. von Chamisso și Jean Richepin. Din Al. Dumas, Villiers de l'Isle Adam, Th. de Banville, Paul Bourget, A. Silvestre și L. Boussenard tălmăcește B. Florescu, care traduce și un articol despre literatura lui Pierre Loti, câteva povești andaluze și o nuvelă a lui R. Töpffer. În mai multe numere, D. A. Sturdza și Edgar Th. Aslan semnează o versiune în limba română a tragediei lui Sofocle *Oedip Rege*. *R.Z.*

DACOROMANIA, publicație apărută la Cluj între 1920 și 1940, apoi la Sibiu între 1943 și 1948, ca buletin anual al Muzeului Limbii Române. În articolul-program intitulat *Muzeul Limbii Române*, Sextil Pușcariu, inițiatorul, organizatorul și directorul instituției până la al doilea război mondial, arată că principalul obiectiv al acesteia este „strângerea și prelucrarea științifică a materialului lexical al limbii române din toate timpurile și din toate regiunile locuite de români", în vederea alcătuirii *Dicționarului limbii române*, operă de interes național; obiectiv căruia i se adaugă, pe parcurs, încă unul la fel de important: întocmirea *Atlasului lingvistic român*, lucrare fundamentală în istoria unei culturi. Ca buletin al Muzeului, **D.** era menită să apară „pentru specialiștii și pentru toți cei ce se ocupă cu

studiul limbii și literaturii noastre"; ca publicație de profil, era prima de acest fel editată în Transilvania. Conform programului, principalele direcții de cercetare se orientează spre disciplinele lingvistice. Se publică, astfel, numeroase și consistente studii de lingvistică generală, istoria limbii, fonetică și fonologie, gramatică, formarea cuvintelor, lexicologie și lexicografie, onomastică, dialectologie etc. Acestora li se adaugă recenziile și „articolele mărunte" pe marginea problemelor limbii, care, prin erudiție, prin bogăția informației și nu în cele din urmă prin întindere sunt uneori veritabile studii în domeniu. Printre semnatari se numără nume prestigioase ale școlii lingvistice clujene, precum și reputați colaboratori externi, români sau străini: Sextil Pușcariu, Al. Procopovici, Vasile Bogrea, Th. Capidan, Emil Petrovici, G. Giuglea, Silviu Dragomir, Nicolae Drăganu, Constantin Lacea, Sever Pop, Ștefan Pașca, Ion Mușlea, N. Georgescu-Tistu, Dimitrie Macrea, Ion I. Russu, Ion Pătruț, Romulus Todoran, Carlo Tagliavini, Leo Spitzer, G. D. Sera, W. Meyer-Lübke ș.a. În ce privește partea literară, mai puțin reprezentată, interesul revistei constă îndeosebi în textele critice dedicate literaturii române, cu accent special asupra epocii vechi și clasice. Prin urmare, studii și articole erudite fac descrierea filologică și comentariul critic al unor cărți și manuscrise vechi. Nicolae Drăganu scrie despre *Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc, Catehisme luterane, Pagini de literatură veche, Versuri vechi*, N. Cartojan se ocupă de *Cel mai vechi zodiac românesc: „Rujdenița" Popei Ion Românul. 1620*, iar Sextil Pușcariu descrie *Un nou exemplu din „Evanghelierul" lui Coresi.* În același spirit, recenziile analizează cu preponderență lucrări de sinteză sau pagini monografice consacrate perioadei medievale și celei moderne. Pot fi amintite recenziile lui V. Bogrea (*N. Cartojan, „Alexandria" în literatura românească, E. Lovinescu, „Gheorghe Asachi"*), Ion Breazu (*N. Iorga, „Istoria literaturii românești", Sextil Pușcariu, „Istoria literaturii române", I. M. Rașcu, „Eminescu și catolicismul", Al. Dima, „Al. Odobescu", Gh. Bogdan-Duică, „Eftimie Murgu", Anghel Demetrescu, „Opere"*), D. Caracostea (*D. Popovici, „Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu"*), N. Drăganu (*Alexe Procopovici, „Introducere în studiul literaturii vechi", N. Cartojan, „Legendele Troadei în literatura veche românească"*), Sextil Pușcariu (*Radu Dragnea, „Mihail Kogălniceanu", B. Munteano, „Panorama de la littérature roumaine contemporaine"*). Din perioada contemporană, atenția comentatorilor se îndreaptă îndeosebi spre lucrări de critică și istorie literară, mai puțin către literatura propriu-zisă. Ion Chinezu și N. Georgescu-Tistu recenzează *Memorii*, respectiv volumul IX din *Criticele* lui E. Lovinescu, I. V. Constantinescu se ocupă de *Arta prozatorilor români* a lui Tudor Vianu, T. Naum scrie despre *Anarhismul poetic* al lui Emilian I. Constantinescu, iar G. Bogdan-Duică comentează lucrarea lui Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*. Prin multitudinea preocupărilor, și mai ales prin ținuta științifică a textelor publicate, **D.** a fost prețuită în epocă drept o revistă de un interes mereu treaz. *M.V.*

DACOROMANIA, revistă apărută în Germania, la Freiburg im Breisgau și München, din 1973, neregulat, cu subtitlul „Jahrbuch für östliche Latinität". Redactor: Paul Miron. Revista continuă seria apărută la Cluj și scoasă de Muzeul Limbii Române între 1920 și 1948; textele sunt în limba germană, în engleză sau franceză. Revista e structurată pe următoarele secțiuni: istorie, arheologie, limbă, etnografie și folclor, literatură. Colaboratorii sunt reputați specialiști din țară, ca și româniști din afara granițelor țării. Unele numere sunt tematice. În sumarul revistei pot fi întâlnite articole și studii precum *Fondul latin în folclorul românesc* (D. Popa, 1/1973), *Motivul mării la Lucian Blaga* (Mihai Zamfir, 3/1975), *Tema ruinelor la primii poeți români* (Mihai Vornicu, 4/1977). Numărul 2/1974 este aproape în întregime dedicat lui Dimitrie Cantemir, prin colaborările semnate de Amita Bhose, Dragoș Moldovanu, Mihai Moraru, Edgar Papu, Adrian Pârvulescu, Stela Toma, Paul Miron; numărul 5/1979-1980 conține studii sub genericul *Hommage au professeur Coseriu*. Numărul 7/1988 este închinat *Bibliei de la București* (1688) și conține date interesante despre destinul acestei opere și locul ei în literatura și cultura română, iar numărul 8/1991 îl omagiază pe Eminescu. Mai colaborează Eugen Coșeriu, Al. Duțu, Virgil Cândea, Ștefan Ștefănescu, Al. Zub, Cicerone Poghirc, Nicolae Saramandu, Radu Vulpe, Al. Rosetti, Vasile Arvinte, Al. Andriescu, Stefan Sienerth, Petru Caraman ș.a. *M.Pp.*

DADAISM, mișcare de avangardă apărută la Zürich în 1916, din inițiativa lui Tristan Tzara, Marcel Iancu, Hugo Ball și Hans Arp. Inclus în familia mișcărilor de avangardă sub specia antiliteraturii, **d.** este adesea etichetat drept „nihilist", extremist și nu în ultimul rând autosubminator. Refuzul de a adopta o poziție estetică în fața vieții („Detest pe literați și nu am încetat să iubesc ceea ce e viu", afirma Tristan Tzara) și tendințele anarhiste (în formula lui Bakunin – „A distruge înseamnă a crea") nu fac decât să divulge afirmarea unei foarte serioase metode estetice: negația ca tehnică literară. Rezultatul este negarea „literaturii" (în sensul peiorativ al cuvântului) din perspectiva „poeziei" și rezistența artei literare la orice formă alienantă; cu alte cuvinte, recuperarea esenței printr-o absență. Preluând această particularitate modernă a valorizării negației, **d.** nu rămâne imun la efectele adverse: nonconformismul său sistematic generează un nou tip de conformism; respingerea și combaterea artei aulice, a „artei pentru artă" recunoaște indirect conceptul de artă, chiar dacă este vorba de un alt tip de artă. Abolirea literaturii devine un adevărat ritual, și negația în general aproape o convenție. Adept al antiestetizării, **d.** denunță în primul rând orice formă de artificialitate și falsitate. De unde epurarea poeziei de efectele literare căutate, de formalismul excesiv care a impus o ruptură iremediabilă între semnificant și semnificat, cu rezultatul că ceea ce la început se anunța drept un divorț scandalos, dar revoluționar, a intrat în sfera locului comun. Prin subversiunea creației „intenționale" de tip romantic și a conceptelor asociate de invenție și imaginație creatoare, se promovează în schimb o poezie „involuntară", scrisă de un *scripteur* uzând de tehnica plagiatului, a dicteului automat și a hazardului obiectiv. Scriitorul-artist de talent și vocație, omul de litere cedează locul scriitorului-receptacol, scriitorului-nescriitor („Nu-mi fac o meserie din scris și n-am ambiții literare", declara Tzara), pentru care poemul se scrie urmând rețeta: „Luați un jurnal/ Luați un foarfece/ Alegeți în acest jurnal un articol de lungimea pe care doriți s-o dați poemului dvs./ Decupați articolul/ Decupați apoi fiecare cuvânt/ puneți totul într-un sac/ Scuturați ușor/ Scoateți apoi fiecare tăietură una după alta/ Copiați conștiincios/ în ordinea scoaterii din sac..." Procedeele nu dispar, tehnica de construcție nu este repudiată; arta și noțiunea de frumos continuă să organizeze opera de artă, îmbrăcând însă forme și convenții de semn schimbat. În noua paradigmă ele se numesc colaj, montaj, intertextualitate (citatul, afișul, reportajul etc. impulsionează acum inspirația poetului), iar produsul acestei arte combinatorii se apropie de obiectele *ready-made* ale lui Duchamp și de *happening art*. Atâta timp cât creația în sine nu se mai poziționează în centrul de interes al autorului, iar instrumentele rudimentare de care acesta se folosește nu fac decât să transpună trăirile autentice ale poetului, activității creatoare însești i se acordă plusvaloare. Decurg de aici două căi convergente și inevitabil circulare: pe de o parte, opțiunea poeților dadaiști (dar și a celorlalți avangardiști) pentru textele teoretice, manifestele literare care nu numai că oferă o bună „piață de desfacere" extremismului lor nihilist, dar le permit în același timp confruntarea directă cu adversarul, care ar fi, în cazul de față, orice expresie a tradiționalismului, dar și unele forme moderniste instituționalizate. Culturi ale crizei și falimentului, avangarda și, odată cu ea, **d.** au ajuns curând să vadă în modernism dușmanul cultural contemporan, adversarul asupra căruia își puteau aplica tactica ofensivă, legitimându-și astfel rolul de expiator al literaturii, invocând, cu alte cuvinte, primatul autonomiei. Pe de altă parte, tocmai autonomia, caracterul antiteleologal al **d.** îi impun acestuia o caracterizare în termenii stazei. Mișcarea ajunge să se aservească tocmai celor pe care i-a subminat în primul rând: dramatizând și intensificând toate simptomele existente ale epuizării, **d.** se vede silit de propriul simț al consecvenței să se sinucidă, să se situeze deci pe sine tocmai pe pozițiile pe care le respinsese în primul rând. Relația dintre modernism și **d.** (ca avanpost al mișcării de avangardă în general) este în același timp una de fidelitate față de spectrul tatălui, căruia îi opune o atitudine parodică, deliberată și conștientă de sine. Parodia principiului estetic, a artei în general trădează însă un caz tipic de *mauvaise conscience* estetică. De fapt, problema artei îi obsedează pe poeții dadaiști fie și numai pentru a avea un motiv de subversiune, pentru a-și construi un termen dialectic de confruntare și opoziție totală, refăcând astfel în subsidiar jocul alternativ, specific barocului, între *engaño* și *desengaño*, între iluzionare și demistificare. De altfel, text și scriitor, noua și vechea artă, scriitor și public, toate stau sub semnul oscilant al refuzului parțial sau al angajării fracționate. **D.** lansează formula creației arbitrare cu disponibilități de adaptare la diferite sisteme și direcții de execuție. Orice soluție (chiar și eșecul) poate fi valorificată, mergând până la anihilarea operei prin indeterminare și disponibilitate permanentă. O urmare firească este denudarea procesului creator („Nu trebuie ascunse sforile – spune Eugen Ionescu –, ci făcute mai vizibile, deliberat evidente, ajungându-se la grotescul profund, la caricaturi") și, odată cu aceasta, prozaizarea poeziei, evadarea de sub teroarea locului comun „aulic" prin imersiune directă în banal și cotidian. Cuvinte și expresii simple, antistil, antifrază devin instrumente utile în alimentarea efortului vizând deconvenționalizarea tuturor artificiilor și clișeelor. Rupând convențiile anterioare prin eliberarea semnificantului, poezia pornește în căutarea unui limbaj al esențelor revigoratoare. Prima etapă a liricii lui Tristan Tzara, constituită din așa-numitele poezii naive, infantile, propune, alături de elemente ce țin de registrul simbolist, o reformă radicală la nivelul lingvistic și prozodic, rupturi de sintaxă, asocieri de imagini șocante, menite să-l surprindă pe cititor, invazia voită a cotidianului în discursul poetic, o tehnică aproape aleatorie de desfășurare a motivelor. Pornind de la teme simboliste ca pretext polemic, libertatea și autonomia, în numele cărora sunt invocate practicile distructive, sunt turnate însă în formele dialogului, problematizării și polemicii, unele chiar constructive. Noutatea și efectul de surpriză, atât de elogiate de poeții dadaiști, sunt întreținute tocmai de contradicțiile interne ale unei astfel de poezii. Dar lovitura de grație este dată în primul rând limbajului, afectând în general sfera comunicării literare. Sunt explorate cu o

luciditate acută limitele și insuficiențele limbajului, decalajul enorm, discrepanța dintre intenția poetului și imposibilitatea expresiei de a surprinde profunzimea și bogăția mesajului. Opțiunile pe care poetul le testează sunt și de această dată extremiste și antagonice. Pe de o parte apare excesul limbajului tradus prin fenomene ca hipertrofia și supremația automatismelor frazelor gata făcute, a clișeelor și convențiilor literare, conform principiului *contraria contrariis curantur*. La polul opus se situează o meditație paradoxală asupra limbajului, după care logica interioară a acestuia nu o mai constituie expresia, ci involuția, autoabsorbția, conștiința lucidă și sceptică în același timp a imposibilității sale, urmată de recunoașterea vidului și a absenței inevitabile. Excesul de cuvinte, mania vociferantă și scandaloasă (se poate vorbi de o adevărată febră a manifestului literar) vizează în ultimă instanță revalorizarea regresivă a limbajului. A spune totul își găsește echivalentul în totul despre nimic: „o poezie despre nimic în care se fabrică vidul și se cultivă absența" (Tristan Tzara, *Plus de paroles!*). Doar retras în sine cuvântul va germina sensuri inefabile, iar tăcerea impenetrabilă va deveni implicit elocventă. Se poate vorbi, în felul acesta, încă o dată de problema negației și a valorii sale specific antiliterare profesate de **d.** Refuzul categoric de a crea, promovarea autodistrugerii, gustul declarat al efemerului, autocenzura (ceea ce Matei Călinescu numea „avangarda interioară") și instalarea definitivă în negație construiesc în final o nouă imagine (inversă sau în negativ, autoironică sau autoparodică) asupra literaturii. Pentru că actul negației este autosubminator prin definiție, el sfârșește prin a impune un regim normal de existență, un program constructiv. „Să cretinizăm limbajul" este deziderатul lui Gellu Naum, dar chiar și așa tot limbaj rămâne, oricât de mutilat. Fără a fi o premieră în literatura universală, **d.** popularizează și instituționalizează în perioada modernă antidotul literar ca metodă a distrugerii programate cu intenții polemice, creatoare de forme inverse, intenționat contrafăcute, care încep să concureze genurile literare tradiționale. Pentru poeții dadaiști antipoemul este un avertisment la adresa suprasaturării literare, convențională, reconvertită în caricatură insidioasă. **D.** și avangarda în general refac la scară mică, prin raportare la modernism, periodicitatea/ciclicitatea literaturii: este încercarea de a atinge o anumită stare de grație „inițială", după o serie de reformulări și negări, punerea în scenă, în premieră, pentru un sfârșit al literaturii (crearea unui simulacru care nu e doar o repetiție autoironică a ceva de dinainte, ci și o repetiție pentru prima dată, deci intenționată ca o repetiție pentru ultima dată), o *hauntologie*. Dacă aceasta este cheia de lectură pentru extremismul **d.**, nu mai surprinde „adulterul" pe care el îl întreține cu formele literare tradiționale, incluzând aici și modernismul. Ambiguitatea textelor programatice, sincretismul sau sinteza literară la care sunt condamnate „producțiile" artistice nu clasifică **d.** ca o modă superficială, ci îi recunosc o anumită vocație a deschiderii și dialogului, coabitarea într-un spațiu complementar de influențare reciprocă. Afirmație ușor de verificat în analiza resorturilor literaturii române de la începutul secolului al XX-lea. Este etapa unui avangardism (sau **d.**) prudent (Marin Mincu), cu accent pe înnoirea posibilităților de expresie și tendință spre experimentalism și integralism. Cu atât mai mult, cu cât nihilismul nu se putea plia pe un dogmatism estetic autohton, care să fi generat canoane riguroase sau o suprasaturare estetică. El apare mai ales prin contaminare cu spiritul antiliterar al epocii (Ion Vinea: „Literatura mă persecută. Îmi e iremediabil antipatică"), dar exterior dezvoltării conștiinței estetice românești. Se pot invoca doar două circumstanțe atenuante: pe de o parte, perioada de compresiune și dogmatism intelectual pe care sămănătorismul și epigonismul o lansaseră în literatura română, iar pe de altă parte, deziderатul autenticității, pe care tot mai mulți scriitori tineri (de amintit aici cercul trăiriștilor din jurul lui Mircea Eliade) îl opun formulelor clasicizante ale vremii. Rezultatul a fost adoptarea unor astfel de poziții de avangardă și un semn de emancipare spirituală, de explorare și experimentare a unor noi atitudini față de literatură, un mod legitim de lărgire a conștiinței estetice. Chiar și în varianta **d.** se poate susține teza caracterului preponderent afirmativ al avangardismului românesc, pentru care proiectul principal era de a transforma poezia într-un act existențial, de a o redefini ca o poezie trăită.

Repere bibliografice: Michel Sanouillet, *Dada à Paris*, Paris, 1965; Călinescu, *Principii*, *17–22*; Saşa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969; Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969; Marino, *Dicționar*, I, *110–111*; Marco Cugno, Marin Mincu, *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, Milano, 1980; *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983; Adrian Marino, *Tendances esthétiques*, în *Les Avant-gardes littéraires du XX-e siècle*, II, Budapesta, 1984; Mincu, *Eseu*, *passim*; Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990; *L'Avant-garde roumaine et son contexte européen*, „Euresis" (CREL), 1994, 1–2 (număr special); Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, tr. Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, postfață Mircea Martin, București, 1995; *Literatura românească de avangardă*, îngr. și pref. Gabriela Duda, București, 1997; Ovid S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001, *passim*; *Dicționar de avangardă literară românească. Scriitori, reviste, curente*, coordonator Lucian Pricop, București, 2001; Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, București, 2003; Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, București, 2003; François Buot, *Tristan Tzara. Omul care a pus la cale revoluția Dada*, tr. Alexandru și Magdalena Boiangiu, București, 2003. *C.Tr.*

DAFIN, Ioan (pseudonim al lui Ion I. Alexandrescu; 7.I. 1874, Iași – 30.VII.1936, Iași), gazetar, poet și prozator. Este fiul Anei și al lui Ion Alexandrescu. După ce și-a luat bacalaureatul, s-ar fi înscris la Facultatea de Litere a Universității din Iași, pe care din lipsă de mijloace n-ar fi putut s-o termine, fiind silit să intre în gazetărie. Între 1895 și 1898 este în redacția „Evenimentului", în ale cărui pagini publică, iscălind și I. Dafin, I. I. Alexandrescu-Dafin, Dionisie, Dion, Radu, Vlad, versuri, proză și articole diverse. Este apoi secretar de redacție la „Propaganda" din Iași. Când aceasta își încetează apariția, **D.**, care mai colaborase și la „Adevărul ilustrat", „Povestea

vorbei" și își tipărise volumașul *Fără noroc* (1897), e adus la ziarul „Epoca", unde mai folosește pseudonimele Raul și Beatrice. Student la Facultatea de Drept din București, pe care o va absolvi în 1903, publică, îndeobște versuri, în „Foaia populară", „Familia", „Arhiva", „Tribuna familiei", „Noua revistă română", „Apărarea națională", „Antisemitul", „Secolul", „Cronica", „Jurnalul" ș.a. În 1902 era secretar de redacție la „Viitorul" și, poate, la „Gazeta Moldovei" din Iași. Ulterior scrie sporadic, dedicându-se mai mult activității politice. Își va tipări totuși volumele *De la alții. Reminiscențe și traduceri* (1915), *Povestea unui vis* (1925) și *Pe vremea mea. 1890–1915* (1925), ultimul cuprinzând o mare parte din poezii și tălmăciri. După ce alcătuise istoricul pinacotecii și al Școlii de Belle-Arte din Iași, publică *Figuri ieșene* (I–IV, 1927), *Alte figuri ieșene* (1929) și *Iașul cultural și social* (I–II, 1928–1929). Pentru Teatrul Național a tradus piesele *Pâinea altuia* de I. Turgheniev și *Catherine* de H. Lavedan.

Format în atmosfera ieșeană de pe la 1890, **D.** nu are o înzestrare lirică suficientă pentru a nu cădea victimă epigonismului eminescian. Nici încercările în spiritul artei „cu tendință", nici adoptarea formei coșbuciene nu duc la rezultate mai bune. La fel se întâmplă cu tălmăcirile; mai ales cele din J.-M. de Heredia sunt departe de eleganța și subtilitatea originalului. Multe dintre schițele și nuvelele lui **D.** rescriu, în alt registru, încercările poetice. În unele narațiuni mai ample – *Din amintirile lui Vlad* și *Răzvrătire* (ce pare a fi un roman) –, rămase în paginile ziarelor, el încearcă să deseneze personaje mai complicate, cărora le împrumută din propriile experiențe, dar analiza e precară. Cursive, cu unele descrieri reușite și dialoguri vioaie, sunt „legendele" unor locuri și amintirile despre personalități cunoscute. Acestea anunță medalioanele din *Figuri ieșene*. Fără să exceleze ca portretist, **D.** prinde liniile mari ale unei personalități, strecurând câteodată observații pătrunzătoare. O valoare deosebită ar fi putut avea lucrarea *Iașul social și cultural*, subintitulată *Amintiri și însemnări*, dar autorul a preferat o expunere „obiectivă", cu rare inserții propriu-zis memorialistice. Interesul este diminuat și de neglijarea cronologiei, de o anume părtinire și de unele ticuri în caracterizarea „figurilor ieșene".

SCRIERI: *Fără noroc*, Iași, 1897; *De la alții. Reminiscențe și traduceri*, Iași, 1915; *Povestea unui vis*, Iași, 1925; *Pe vremea mea. 1890–1915*, Iași, 1925; *Figuri ieșene*, I–IV, Iași, 1927; *Iașul cultural și social*, I–II, Iași, 1928–1929; *Alte figuri ieșene*, Iași, 1929.

Repere bibliografice: Arald, *„Pe vremea mea." Un volum de versuri de I. Dafin*, „Mișcarea", 1925, 67; Arald, *Ion Dafin*, ADV, 1936, 16 112; Predescu, *Encicl.*, *250*. *V.D.*

DAIAN, Paul (pseudonim al lui Sergiu Filip; 4.VIII.1954, Crișcior, j. Hunedoara), poet. Este fiul Martei Daian (n. Roman), contabilă, și al lui Vasile Filip, tâmplar. A fost căsătorit cu poeta Angela Marinescu. În 1962 familia viitorului poet se mută la București, unde **D.** își continuă studiile începute în regiunea natală, absolvind Liceul „Dimitrie Cantemir" în 1974 (repetase clasa a XI-a, din pricina unei tentative de sinucidere). Încearcă, fără succes, să intre la Facultatea de Psihologie. A practicat numeroase meserii și ocupații (strungar, lăcătuș-mecanic, electrician, electro-stivuitor, sudor, bijutier, măturător de stradă, vidanjor, mânuitor de cadavre, brancardier, ajutor de gestionar, gestionar, administrator de bloc, paznic, vitrinier decorator, om de serviciu, dispecer, corector, tipograf ș.a.), schimbând frecvent locul de muncă. A debutat cu poezie în „Flacăra" (1972). În anii '80, a frecventat ședințele Cenaclului de Luni. În anul 1984 i-a fost inclus un ciclu de poeme în *Caietul debutanților* al Editurii Albatros. Primul volum, publicat în anul 1987, este *Poeme sororale*, cu o prefață de Nicolae Manolescu. Încercând să protesteze în anul 1982 pentru că nu putea debuta editorial (s-a legat cu lanțuri de grilajul curții Uniunii Scriitorilor), **D.** a fost arestat și anchetat, apoi condamnat la închisoare. În 1984 a fost judecat pentru „subminarea orânduirii socialiste" și condamnat la un an și șase luni de închisoare, sentință casată de Tribunalul Suprem. Internările abuzive în spitale de psihiatrie, după alte tentative de protest, precum și „tratamentul" represiv care i s-a aplicat au determinat îmbolnăvirea psihică a poetului; s-a pensionat medical în 1997. A colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Vatra", „Viața românească", „Caiete critice", „Dreptatea", „Amfiteatru" ș.a.

D. este un poet cu o operă omogenă pe toată cuprinderea ei. Discursul lui poetic e solicitant în permanență. E o poezie profundă, iar „monotonia" ei nu e un defect, ci, dimpotrivă, o însușire, date fiind „înălțimea" viziunii și totodată autenticitatea, *poietica* dramatică, proprii demersului liric al acestui autor care s-a impus printre poeții importanți ai epocii sale. „Biografismul", recursul direct la biografic, printr-o angajare de maximă gravitate și acuitate, e definitoriu, dar nu elementele anecdotice și derizorii (precum la alți poeți ai generației optzeciste) sunt convocate în text, ci zbaterile profunde și tragice ale eului. Calvarul suferinței psihice e adus în text și înregistrat în consubstanțialitatea lui cu interogațiile existențiale ultime, resimțite dramatic, și obiectivate cu luciditate într-un discurs nu „confesiv", ci mai degrabă oracular. Cititorul e confruntat direct cu delirul și suferința extremă, „înscenate" aievea și, totodată, ridicate la măsura marii poezii. O poezie oarecum manieristă (în sensul „bun" al termenului), o poezie desigur „viscerală" (mai mult în recuzită), dar și „critică", rece, distanțată până la înstrăinare. O poezie cristalină, dacă nu glacială, deși, totodată, sub alte raporturi, foarte „fierbinte": e un paradox intrinsec, o situație oximoronică definitorie, productivă ca expresivitate. La debutul lui **D.**, Nicolae Manolescu îi asemuia demersul cu „o calotă polară" și, pe de altă parte, identifica în poet un concettist atipic, nu baroc, ci clasic. Impresionează, în versul lui, o tulburătoare descompunere și regenerare perpetuă a visceralului în cerebral și invers, ca și un proces omolog de deconstrucție-recuperare, care implică, pe de o parte, umanul, viul în general, iar pe de alta, materia inertă, inanimată. Importantă e o anumită „deschidere de viziune", semnalată de Marin Mincu, manifestă odată cu volumul *Trei poeme* (1994). Relevante sunt, la scara

întregii opere, anumite cronotopuri (cel concentraționar, carcera, spitalul), motive ori vocabule recurente, reluate obsesiv (varul, peretele, seringa, mâna, creierul, plămânii, pielea, insectele, sexul ș.a.), dar îndeosebi motivele spintecării și tăierii, asociate prin definiție structurilor schizomorfe și tipologiei schizoide „descoperite" firesc. Esențiale, însă, sunt amploarea perspectivei, ca și faptul că această poezie – aparent poezie-jurnal, în orice caz deloc narativă, deloc discursivă – este una a „melancoliei metafizice" (Nicolae Manolescu), a sfidării și recuperării perpetue a abisului (se instituie aici ceea ce se poate numi, cu subtitlul unui poem de Leonid Dimov, „o eternitate iterativă"), a „vorbirii de după tăcere" (Bogdan Ghiu). **D.** i se adresează, într-o serie de poeme, direct „Zguduitorului" – divinității –, cerându-i, de pildă, girul său pentru legitimarea discursului poetic: „...ar trebui să țin o mână pe răsăritul/ soarelui și alta pe apusul lui și să-i spun/ Zguduitorului: «lasă-mă să atârn așa în streangul/ măreției tale și cu creionul în gură să scriu cuvinte/ mari pe cerul vostru astfel încât și cei din casa mea/ să poată citi cu ușurință ceea ce uneori nici cu/ prețul vieții nu au putut desluși».// și i-am mai spus Zguduitorului să-mi ia poezia dar să-mi/ lase mintea întreagă ca să pot scrie poeme numai despre / slava și mărirea Lui și acele poeme să fie numai și numai tăcere." Altă dată dialoghează căutându-l și drămuindu-l, arghezian, în tencuială: „I-am spus Zguduitorului: când Te caut în var și nu te găsesc/ Te caut în tencuială/ Când nu Te găsesc nici acolo Te caut/ în zid și când nici acolo nu Te aflu/ Te văd...dincolo. Tu pe mine unde mă cauți ?/ unde mă găsești ?" Unele poeme sau secvențe de text au valoarea unor „arte poetice" și, mai mult, a unui program existențial: „secretul deținut de voi/ poate fi mielul/ sau granița extremă/ a monologului// adevărata metafizică/ poezia" (*A șasea zi străină*). În altă parte, în volumul *Johann* (1993), se poate citi: „ha și ay, mâine va fi ziua/ în care cuvântul va înlocui cerul". Este deseori citată, fiind considerată – pe drept cuvânt – reprezentativă, *Scrisoare deschisă*, aflată în deschiderea volumului *Cerul și ochii lui oblici* (1996): „să-ți spun ție în această noapte/ ție care stai la picioarele mele/ că sexul meu despre care atâția ani/ și erau ani de luptă ai vorbit/ ca despre o pierdere definitivă/ că rana aceea a creierului/ ce din când în când sângerează/ se deschidea și la apriga ta/ neputință în ale vieții/ că poezia pe care o trăim / amândoi este pentru mine/ mântuirea și bucuria pe care/ Zguduitorul le-a uitat în/ pădurile copilăriei mele/ că sunt încă tânăr și am în sânge / atâta timp cât infirmitatea mea/ nu mă va izola în locul bine știut / la marginea orașului/ revolta umilința și poezia/ că vreau să fiu uneori/ dar până la capăt/ deținutul eliberat din penitenciar/ că mă zbat între boală și sinucidere/ datorie metafizică și vinovăție/ că pentru mine a fi bărbat/ înseamnă a fi un tigru viril/ într-o cușcă ce nu se vede/ decât din interior/ să-ți spun ție că dacă aș simți/ o cât de mică distanță între/ viață și poezie aș renunța/ la cea din urmă ca la banii/ pe care îi dau cerșetorului/ de pe treptele catedralei."

SCRIERI: *Poeme sororale*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1987; *Turma de porci*, București, 1993; *Johann*, Constanța, 1993; *Trei poeme*, Constanța, 1994; *Cerul și ochii lui oblici*, Constanța, 1996; *De astăzi beau sânge*, București, 1997; *Stângăcia în salut a femeii*, București, 1999; *Mingea de păr a vieții*, București, 2000; *Softwin*, ed. și pref. Nicolae Țone, București, 2001; *Liderul zidit în lapte*, Constanța, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Doi poeți*, RL, 1988 10; Constanța Buzea, *Singurătatea își asumă poetul*, AFT, 1988, 3; Marin Mincu, *Doi poeți postmoderniști*, RL, 1988, 15; Petru Poantă, *Doi poeți*, TR, 1988, 18; George Vulturescu, *„Johann", alte zile străine*, PSS, 1993, 10–11; Andreea Deciu, *Exterminat în lagărul poeziei*, RL, 1994, 29; Poantă, *Scriitori, 96–98*; Ileana Comănescu, *Autobiografia conștiinței estetice*, CC, 1995, 1–2; Gheorghe Mocuța, *Poemul ca biopsie a ființei*, „Arca", 1995, 1–3; Traian T. Coșovei, *Beau vin în numele refuzului*, „Muzeon", 1996, 1; Costache Olăreanu, *De la poezie la trompetă*, ALA, 1997, 397; *Dicț. scriit. rom.*, II, *3–4*; Marin Mincu, *Paul Daian*, PRA, I, *227–231*; Angela Marinescu, *Poetul aristocrat*, RL, 1999, 40; C. Rogozanu, *Paul Daian, „Stângăcia în salut a femeii"*, OC, 2000, 9; Iulia Alexa, *Mingea de păr*, RL, 2000, 46; Popa, *Ist. lit.*, II, *454*; Octavian Soviany, *Mega-eul și mega-cuvintele*, „Ziua literară", 2002, 1. *N.Br.*

DAMASCHIN, Dan (pseudonim al lui Damaschin Hărdăuț; 10.I.1951, Prunișor, j. Arad), poet. Fiu al Veturiei-Lucreția (n. Bătrâna) și al lui Florian Hărdăuț, țărani, **D.** urmează liceul (1966–1970) la Sebiș, județul Arad, după care se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, secția română-latină, luându-și licența în 1974. Refuză să ocupe vreun post în învățământ și rămâne fără serviciu până în 1977, când se angajează ca muncitor necalificat la Centrul de librării din Cluj, apoi ca vânzător și librar. Din 1988 este angajat lector la Editura Dacia unde după 1989 devine redactor-șef. A debutat cu poezie în ziarul „Crișana" din Oradea (1967). În timpul studenției colaborează la „Echinox", fiind aici și redactor și semnând cu pseudonimul sub care se va face cunoscut ulterior. Colaborează la „Tribuna", „Steaua", „România literară", „Vatra", „Euphorion", „Calende", „Apostrof", „Poesis", „Unu" (Oradea), unde susține rubrica de eseuri „Acolade subiective". În 1974, la Oradea, în cadrul Festivalului Național de literatură studențească, este distins cu Premiul pentru poezie. Primul volum de versuri, *Intermundii*, îi apare în 1975. Pentru volumul *Trandafirul și clepsidra* (1985) este distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca. În 1993 primește Premiul pentru poezie al Festivalului „Lucian Blaga". Pentru volumul *Atotsfârșitul* (1995) i se conferă Premiul pentru poezie la Salonul Național de Carte de la Oradea. Va refuza premiul acordat pentru același volum de Primăria municipiului Cluj-Napoca în cadrul Salonului Național de Carte, ediția 1996.

Deși conține în datele ei esențiale receptarea maleficului existențial („Pe muchia mileniului o leprozerie de poeți/ Contemplându-și făina propriilor mâini se încântă" – *Anul nimănui*), atât de caracteristică răzvrătirii denunțiative a generației optzeciste, poezia lui **D.** este totuși profund individualizată ca viziune tragică, sepulcrală asupra destinului uman. Atitudinea îl apropie oarecum de Emil Cioran, fie și prin forma lapidar-aforistică pe care o ia versul, mai ales în volumele

A cincea esență (1989) și *Kaspar Hauser* (1991). Poemele au o respirație amplă, vizionar-epopeică asupra genezei, la care omul este părtaș ca unealtă a răului („Triumf al Răului ce și-a ales sediul în spirit" – *Astrul nomad*), iar poetul se simte nevoit a ispăși „nevrednicia verbului" de a fi „părtaș la peanul luminii" și nesăbuința de a se lua la întrecere cu vocile tenebrelor („*De plânge Demiurgos...*"). Orfismul, de care vorbea cu îndreptățire I. Negoițescu, se pliază pe expresia unor experiențe ritualice, într-o structură aparent (și formal) riguros articulată, dar minată din interior de nebulozitatea imagistică specifică dezagregărilor vizionare expresioniste. Premoniția sfârșitului răsună obsesiv: „Cu ultimul răsuflet al muribundului mi-am amestecat respirația,/ Din sursele de pe urmă ale ființei își trage seva poemul meu" (*De mai puțină crezare*). Chiar și în relația erotică expierea copleșește trăirea sentimentului („Sunt locuit de tine ca de moarte" – *Nespusul*), totuși pasul apropierii de ființa iubită emană candoare și o emoționantă delicatețe („Cortul tău e o piramidă cenușie/ Al cărei lacăt îl deschid cu o floare" – *Mască*). Fără să fie trecut printre „premianții generației optzeciste" (Octavian Soviany), **D.** și-a asigurat, prin timbrul său singular, un loc aparte în poezia actuală, ca un elegiac al malignului, vibrând tragic și captând rezonanța unui nesfârșit martiraj al ființei.

SCRIERI: *Intermundii*, București, 1975; *Reculegeri și alte poeme*, București, 1981; *Trandafirul și clepsidra*, București, 1985; *A cincea esență*, Cluj-Napoca, 1989; *Kaspar Hauser*, Cluj-Napoca, 1991; *Atotsfârșitul*, Oradea, 1995; *Cartea expierilor*, București, 1996; *Poveștile lui Moș Crăciun*, Cluj-Napoca, 1998; *Îndurările și alte poeme*, Cluj-Napoca, 2002. **Ediții:** *„Revista Cercului Literar"*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *„Intermundii"*, AFT, 1976, 2; I. Negoițescu, *„Intermundii"*, VR, 1976, 5; Marian Papahagi, *Despre „inocență"*, RL, 1986, 18; Al. Cistelecan, *„Trandafirul și clepsidra"*, F, 1986, 5; N. Steinhardt, *Un poet luciferic*, VR, 1986, 9; Ioan Milea, *Poetul între ființă și timp*, ECH, 1987, 10; Virgil Podoabă, *„A cincea esență"*, F, 1989, 10; I. Negoițescu, *„Trandafirul și clepsidra"*, T, 1990, 3; George Popescu, *Lirismul între două extaze*, R, 1990, 4; Octavian Soviany, *Kaspar Hauser la curțile lui Dracula*, APF, 1991, 12; Nicolae Oprea, *Timpul crizei*, „Calende", 1992, 1; Diana Adamek, *Cămașa albastră de alcool*, TR, 1992, 10; Viorel Mureșan, *„Atotsfârșitul"*, PSS, 1996, 4–5; Al. Florin Țene, *Implozia*, „Zburătorul", 1996, 4–10; Diana Adamek, *Masca de mercur*, TR, 1996, 48; C. Regman, *Poetul apoftegmelor-imagini*, JL, 1996, 33–38; Pop, *Pagini*, 221–225; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 190–194; *Dicț. scriit. rom.*, II, 4–5; Poantă, *Dicț. poeți*, 75–79; Milea, *Sub semnul*, 68–83; Cistelecan, *Topten*, 61–63; Popa, *Ist. lit.*, II, 633–634. *Ct.C.*

DAMASCHIN, episcopul (? – 5.XII.1725, Râmnicu Vâlcea), traducător. Pe numele laic Dumitru Voinescu, **D.** provenea dintr-o familie boierească ce avea o moșie pe Dâmbovița. A fost tipograf și dascăl la școala slavonă din București. În 1703 este ales episcop al Buzăului, iar în 1708 e numit în scaunul Episcopiei Râmnicului. Poliglot și cultivat, se remarcă prin intensa activitate de traducător, dar și prin dârzenia cu care apără drepturile românești în fața vremelnicilor cuceritori austrieci. Cele mai importante cărți traduse de el – *Apostolul* (1683), *Orologiul (Ceaslovul)* (1745), *Sfânta și dumnezeiasca evanghelie* (1746) – au fost tipărite în perioada 1683–1818 în șaptezeci și trei de ediții, în toate provinciile țării, fiind foarte răspândite. Limba simplă și armonioasă, corectitudinea traducerilor, accesibilitatea și marea lor circulație au făcut ca aceste texte să depășească mult sfera religioasă, integrându-se în cadrul general al culturii românești și contribuind la unificarea și dezvoltarea limbii literare.

Traduceri: *Apostolul*, București, 1683; *Învățătură despre șapte taine*, Râmnic, 1724; *Triodion*, Râmnic, 1731; *Antologhion*, Râmnic, 1737; *Penticostarion*, Râmnic, 1743; *Orologiul (Ceaslovul)*, Râmnic, 1745; *Sfânta și dumnezeiasca evanghelie*, Râmnic, 1746; *Molitvelnic*, Râmnic, 1747; *Catichismus*, introd. Gherasim Timuș, București, 1897.

Repere bibliografice: Episcopul Athanasie, *Sfânta episcopie a eparhiei Râmnicului – Noul Severin în trecut și acum*, București, 1906, 95–126; Alex. Lăpădatu, *Damaschin episcopul și dascălul – traducătorul cărților noastre de ritual*, CL, 1906, 6–8; N. Iorga, *Opera episcopului Damaschin*, R, 1909, 1; Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești*, Blaj, 1914, 253–264; Barbu Theodorescu, *Episcopul Damaschin și contribuția sa la crearea limbii literare române*, MO, 1960, 9–12; *Ist. lit.*, I, 503–505; *Dicț. lit. 1900*, 259. *C.T.*

DAMÉ, Frédéric (29.III.1849, Tonnerre, Franța – 30.IV.1907, București), ziarist și cronicar dramatic. Gazetar francez cu studii de drept, fondator al unei publicații literare, „L'Avenir" (1868), colaborator la ziarele „Le Gaulois", „Le Figaro" și redactor la „La Cloche" și „Le Corsaire" (în ale cărui pagini era prezent și Baudelaire), **D.** publica, în 1870, poemul *L'Invasion*, și o carte asupra Comunei, *La Résistence*. Îl cunoștea pe poetul Isidore Ducasse, ce și-a semnat cunoscutul poem *Les Chants de Maldoror* cu pseudonimul Contele de Lautréamont (între cei cărora acesta le dedica volumul *Poésies* era și **D.**, menționat ca „director de revistă"). M. Eminescu îl acuza pe **D.**, care se exila în 1872 în România unde avea o soră căsătorită cu avocatul C. Polizu, că i-ar fi trădat pe comunarzi (**D.** se apăra indignat, răspunzând că numai Pierre Tirard, primarul Parisului, al cărui secretar fusese, a trădat), dar lucrurile au rămas neclare. În România, **D.** a fost cu siguranță atras de posibilitățile ce i se deschideau pe calea unei afirmări rapide. Însușindu-și foarte repede limba, a început o carieră de jurnalist liberal: secretar de redacție la „Românul" lui C.A. Rosetti, colaborator la „Le Journal de Bucarest" scos de un compatriot, Ulysse de Marsillac, și la „L'Orient", devenit „L'Indépendance roumaine". În 1875 conducea, la București, ziarul „La Roumanie contemporaine". În asociere cu I.L. Caragiale se pare că a editat în 1877 „Națiunea română". În 1879, era alături de I.G. Bibicescu și Cristu S. Negoescu la direcția cotidianului „Renașterea" (cu o ediție franceză, bisăptămânală, „La Renaissance"), iar în 1887 scotea „La Liberté roumaine". Devenit conservator și unul dintre apropiații lui G.Gr. Cantacuzino, șeful partidului, este susținut pentru a studia câțiva ani la Paris. În 1893 își ia doctoratul în litere la Universitatea din Fribourg. O vreme profesor de limba franceză la Liceul „Sf. Sava", ocupă funcții în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice: șef al biroului de statistică, director al învățământului primar, inspector școlar. Până în 1907 e la cârma ziarului „La Roumanie", făcând servicii

conservatorilor. Semna cu pseudonimele Carillon, Fantasio, Lear, Cinel. Numeroasele tălmăciri din literatura franceză, care apar fără indicarea traducătorului în „Cimpoiul", revistă scoasă de el din 1882, îi aparțin fără îndoială.

Din bogata activitate publicistică desfășurată în România, contribuția de cronicar dramatic (la „Românul", între 1875 și 1880, la „Cimpoiul", din 1882) trece în prim-plan, deși numele lui este legat îndeobște de rolul de detractor al lui I.L. Caragiale. Într-o cronică din „Românul" (1879), dramaturgul era acuzat de imoralitate, iar comedia *O noapte furtunoasă* calificată drept o „piesă de scandal", plină de obscenități. Nedreapta critică s-a reluat în „L'Indépendance roumaine" (1884). Gazetarul, care prețuia teatrul eroic și susținea cultul ideilor nobile, al „înălțării sufletului", era iritat de ironia lui Caragiale față de „cele sfinte", de scepticismul dramaturgului care nu aducea în scenă nici un personaj cinstit. O singură figură îi apărea aureolată de idealitate, cea a lui Rică Venturiano, deși, se pare, Caragiale îl imortalizase în personajul său chiar pe **D.**, satirizând stilul umflat, oportunismul și lipsa de substanță a multora dintre scrierile acestuia. Poziția lui **D.** față de teatru rămâne contradictorie. Pe de o parte, el proclamă că „un teatru național se naște din nevoile poporului", pe de alta, îl consideră loc de „petrecere, odihnă intelectuală, uitare". Aprecia ca binevenită influența traducerilor și localizărilor asupra unei dramaturgii tinere, dar, cronicar de formație clasicistă, privilegia capodopera, recomandând marele repertoriu universal: Shakespeare, Molière, Hugo. De o analiză nuanțată se bucură interpretările shakespeariene datorate trupelor Rossi și Salvini. Cultura, finețea judecății de valoare privind jocul actorilor — voce, dicție, mișcare scenică — sunt partea cea mai rezistentă a activității sale de cronicar. El judeca spectacolul ca entitate. Pe V. Alecsandri îl prețuia pentru „frumusețea senină", clasică a operei, pentru fantezie și lirism, însă nu fără temei a formulat într-o amplă cronică din „Românul" consacrată piesei *Despot-Vodă* rezerve cu privire la construcția și la unitatea dramei. De o teribilă opacitate suferă însă **D.** când devine el însuși autor dramatic. *Țara și Mihnea-Vodă* (1876), o „dramă națională", alegoria *Le Rêve de Dochia* (1877), *Oștenii noștri* (1877) sau, în colaborare cu I.D. Malla, *Hatmanul Drăgan* (1880), toate jucate de Teatrul Național, imprimă subiectelor istorice o falsitate stridentă, un aer de operetă agravat de stilul declamator, umflat. Eminescu vedea aici o lipsă de pietate față de „nenorocirile țării", Caragiale îl suspecta de plagiat (*Țara și Mihnea-Vodă*, după *Patrie* de V. Sardou, comedia *Gheșeftarii*, 1876, după *Mercadet* de Balzac). Nuvelele *Mixandra* și *Casa spânzuratului*, romanul *Clucerul Mitică. Moravuri bucureștene*, scrieri rămase în bună parte în pagini de gazetă, sunt încercări fără valoare. Utilă a fost activitatea lui **D.** de popularizare a literaturii franceze prin articolele din „Românul" și prin tălmăciri (Hugo, Balzac, P. Mérimée, Maupassant, A. France, Zola, Jules Verne, H. Malot, Al. Dumas, P. Féval, O. Feuillet, Ponson du Terrail, Fr. Copée ș.a.). **D.** a tipărit manuale și un dicționar român-francez, francez-român, lucrare de referință în literatura de specialitate. Este și autorul unei *Încercare de terminologie poporană română* (1898); împreună cu N. Densușianu a întreprins o cercetare asupra românilor din sudul Dunării. Și-a retipărit la Paris *Istoria României contimporane* (1901), scriere plină de erori, aspru criticată de N. Iorga. Postum, i-a apărut o istorie a Bucureștilor, *Bucarest en 1906* (1907).

SCRIERI: *Gheșeftarii. Țara și Mihnea-Vodă*, București, 1876; *Le Rêve de Dochia*, București, 1877; ed. 4 (*Visul Dochiei*), trad. C.D. Ollănescu și Th. Șerbănescu, București, 1894; *Oștenii noștri*, București, 1877; *Crima din strada Polonă*, f.l., f.a.; *Les Roumains du Sud* (în colaborare cu Nicolae Densușianu), București, 1877; *Arta în timpul resbelului*, București, 1879; *Hatmanul Drăgan* (în colaborare cu I.D. Malla), București, 1880; *Mixandra*, București, 1880; *Încercare de terminologie poporană română*, București, 1898; *Istoria României contimporane*, București, 1901; *Bucarest en 1906*, București, 1907.

Repere bibliografice: Mihai Eminescu, *Despre cultură*, îngr. D. Irimia, Iași, 1970, *180-187*; I.L. Caragiale, *Despre teatru*, îngr. și pref. Simion Alterescu, București, 1957, *140-141*; Iorga, *Oameni*, I, *226-227*; Paleologu, *Spiritul*, *25-45*; *Dicț. lit. 1900*, *259-260*; Iolanda Berzuc, *Considerații critice asupra publicului de teatru în cronicile dramatice ale lui Frédéric Damé*, SCIA, 1987, *72-76*. *S.C.*

DAMIAN, Elena (10.VIII.1924, Chișinău), prozatoare și autoare dramatică. După absolvirea Universității de Stat din Moldova (1956) a lucrat în Ministerul Culturii, apoi a fost redactor-șef al Editurii Cartea Moldovenească (din 1961) și director al Editurii Lumina (1966-1979). Debutează în 1952, publicând poezii, nuvele, piese într-un act, povestiri pentru copii. A semnat și câteva piese de teatru, circumscrise unor probleme de etică din

lumea oamenilor de artă: *Idolul* (1975) și *Lasă-i plopului măcar o frunză* (1984), precum și scenariul de film *Joaca de-a moartea*. Cartea *Spulber* (1961) e romanul unui singur personaj, a cărui experiență conturează un destin uman în devenire. **D.** manifestă interes pentru cazurile de conștiință dificile, preferând să descifreze diagrama stărilor sufletești tăinuite.

SCRIERI: *Spulber*, Chișinău, 1961; *Fricosul*, Chișinău, 1961; *Idolul*, Chișinău, 1975.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Marginalii critice*, Chișinău, 1973, *159–178*; Anatol Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, 1984, *44–51*. *M.Dg.*

DAMIAN, George (24.III.1927, Zlătunoaia, j. Botoșani – 7.VIII.1998, Suceava), poet. După studii secundare la Liceul Comercial din Botoșani (1940–1947), urmează Facultatea de Drept din București (1949–1953). A lucrat ca judecător la Rădăuți, funcționar la Sfatul Popular din Gura Humorului, corespondent al Radiodifuziunii Române. A fost membru fondator al Societății Scriitorilor Bucovineni și redactor la revista „Bucovina literară". A debutat în „Iașul nou" în 1950, iar editorial, cu volumul *Din Nord*, în 1972.

Prima și principala temă a poeziei lui **D.** este un puternic sentiment al tradiției. Cel dintâi volum o și conturează în datele ei caracteristice: „Nordul" bucovinean, cu istoria și geografia lui arhaică, cu o umanitate viețuind eminescian, înfrățită cu arborii și izbucnind în sângele poetului sau mocnind într-un prezent perpetuu, dătător de identitate și energie existențială („Strămoșii vin și ne ocupă gândul"). **D.** e un cântăreț al armoniei cosmice, pe care o preia de la spiritul locului. În al doilea volum, *Pădurea românească* (1976), strămoșii îi apar ca „un fel de pomi crescuți din glie", codrul își are „rădăcinile crescute în strămoși", femeile – din versurile erotice – „coboară din arbori" și sunt „ca niște frunze-ntrebătoare care pricep seninătatea morții". Tema se contaminează totuși de clișeele epocii: exaltare găunoasă a „dacilor liberi", a Basarabilor, Mușatinilor și a „nației române" etc., iar versurile alunecă uneori în convențional și circumstanțial. În al doilea rând, **D.** e un poet al suavității și purității florale (volumul *Noapte de grație*, 1982, este relevant), temă îngemănată cu aceea a feminității, al cărei devot este himericul. Fantastul rupe trandafiri din parcuri, „Pe care îi împart femeilor frumoase / Cu mers legănător, cu gene somnoroase", în vreme ce „eu supus sunt să plătesc amenzi / Și ele știu, și-mi ies în cale și acuma..." Așadar, conchide cântărețul, „Mai sunt femei ce știu s-aprindă Luna!" Menestrel și cavaler modern, poetul se acoperă cu fluturi, e invadat de visuri feerice, hrănite din același spațiu al Nordului natal. O poezie muzicală a candorilor și evanescențelor, din care se nasc și versurile, și proza pentru copii ale lui **D.**, de o naturalețe și „copilărire" autentice.

SCRIERI: *Din Nord*, Iași, 1972; *Vreți să aveți și voi un zmeu?*, Iași, 1972; *Pădurea românească*, București, 1976; *Acțiunea „Păstrăvul de argint"*, București, 1976; *Târziu în decembrie*, Iași, 1981; *Noapte de grație*, București, 1982; *Vânătorul de fluturi*, Iași, 1990; *Ospățul rechinilor*, Iași, 1994.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *A doua carte*, CL, 1976, 11; Adrian Popescu, *George Damian, „Pădurea românească"*, ST, 1977, 5; Valentin Tașcu, *„Noapte de grație"*, CNT, 1983, 33; Dumitru Țiganiuc, *„Noapte de grație"*, ATN, 1983, 9; Adrian Dinu Rachieru, *„Noapte de grație"*, O, 1984, 40; Zaharia Sângeorzan, *„Noapte de grație"*, CRC, 1985, 5; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *133–135*. *N.M.*

DAMIAN, Liviu (13.III.1935, Corlăteni, j. Bălți – 20.VII.1986, Chișinău), poet, publicist și traducător. A absolvit Universitatea de Stat din Chișinău (1960). A fost redactor-șef adjunct al revistei „Nistru" și secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova. A fost distins cu titlul de maestru emerit al artei din Moldova (1985), cu Premiul de Stat, cu Premiul literar unional „N. Ostrovski" (1967).

D. debutează în presă în 1951, apoi semnează versuri în culegerile colective *Glasuri tinere* (1955, 1957, 1959). Prima lui carte este placheta *Darul fecioarei* (1963), în care, ca și în *Ursitoarele* (1965), se arată preocupat de poetizarea cotidianului, promovând estetica faptului „prozaic". Volumele care urmează încheagă imaginea unui poet al esențelor, deschis spre formulele liricii moderne: *Sunt verb* (1968), *Partea noastră de zbor* (1974), *Mândrie și răbdare* (1977), *Altoi pe o tulpină vorbitoare* (1978), *Coroana de umbră* (1982), *Poezii și poeme* (1986). Caracterizându-se prin îndrăzneala experimentului artistic și

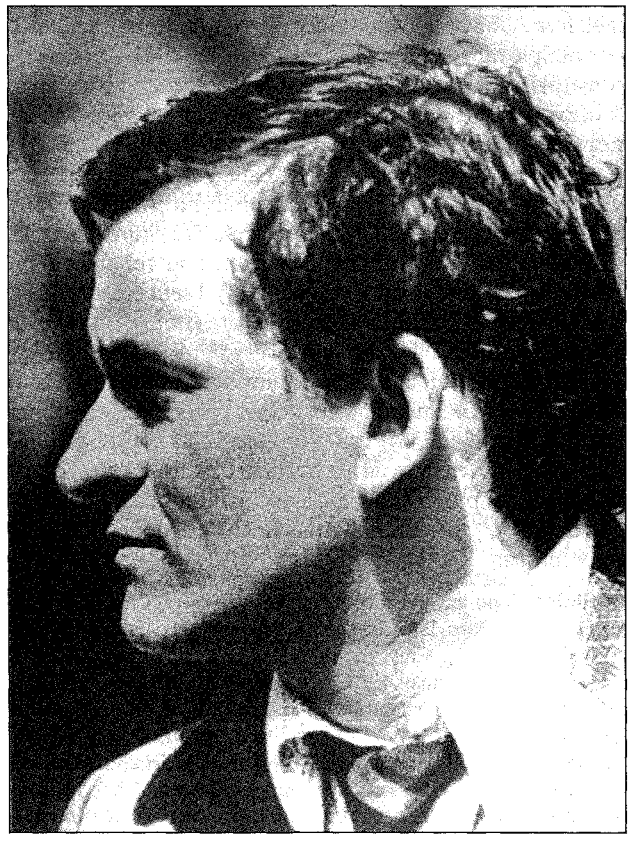

gravitatea ideilor, prin ineditul opticii și tensiunea „stărilor totale", **D.** scrie o lirică meditativă, de o acută sensibilitate artistică, cu o viziune dramatic-polemică. „Prinț al imaginației", așa cum s-a autodefinit, poetul s-a supus „caznei demonice" de a „mușca metafore" din sinele propriu. Universul poeziei se constituie din situații-limită, din disonanțe și sisteme de opoziții izbitoare, din îmbinarea firească a elogiului cu remarca polemică. Pe autor îl interesează nu atât lucrurile în sine, cât reacțiile, rezonanța la aceste lucruri, nu atât cauzele, cât efectele și aparențele generatoare de înțelesuri revelatoare. Pune un accent deosebit pe componenta imaginativ-rațională a actului de creație, explorează virtuțile prozei și ale eseului, apelează frecvent la metafora paradoxală și la mit, la fragmentarism și ambiguitate, la literalitate și intertextualitate. În concepția sa, poetul modern „trebuie să stea între mit și reportaj, între notarea, pătrunderea faptului crud și încercarea de a ajunge prin suma acestor fapte la esențe, la un contur de nouă mitologie", prezentând orice element disparat ca verigă a unui lanț continuu, parte componentă a unui întreg. Această perspectivă îl face să-i considere pe creatorii de frumos niște oameni care ar lucra la „țesătura unei singure pânze". De aici, aspirația eului liric de a se contopi cu rădăcinile, cu izvoarele, cu etnia, ca în poemul despre Dimitrie Cantemir (*Ostatec al chemării tale*). Pe aceeași linie se înscrie și ciclul de versuri *Eminesciana*, din volumul *Inima și tunetul* (1981), gravă meditație lirico-filosofică asupra trecutului și prezentului. Ideea de legătură organică și de continuitate este exprimată prin metafora „altoi pe o tulpină vorbitoare" — imagine arhetipală, cu multiple ramificații în întreaga lui creație, aflată sub semnul conjugării civicului cu intimul. **D.** are o contribuție remarcabilă la dezvoltarea poemului contemporan de factură lirico-dramatică și de proporții ample, prin *Un spic în inimă* (1973), *Partea noastră de zbor* (1974), *Melcul* (1981), *Cavaleria de Lăpușna* (1985), ultimul evocând anii din urmă ai domniei lui Ștefan cel Mare. A scris și pentru copii (culegerea de versuri *Comoara*, 1964), iar mai târziu și-a evocat copilăria dramatică în volumele *De-a baba iarba* (1972) și *Inima și tunetul* (1981). Eseul *Pâinea* (1976), volumele de publicistică *Îngânduratele porți* (1975) și *Dialoguri la marginea orașului* (1980) dezbat cu vervă probleme de etică și cultură generală, de artă și literatură. O carte originală este aceea scrisă împreună cu poetul leton Imants Ziedonis, *Pâinea în două cânturi* (I–II, 1984), o mărturie elocventă a apropierii spirituale între doi creatori de naționalități diferite. Ca traducător, **D.** a transpus poezii și poeme aparținând lui Pablo Neruda, Iannis Ritsos, J. Martinchiavicius, Imants Ziedonis, Vladimir Solouhin ș.a.

SCRIERI: *Darul fecioarei*, Chișinău, 1963; *Comoara*, Chișinău, 1964; *Ursitoarele*, Chișinău, 1965; *Sunt verb*, Chișinău, 1968; *Versuri*, Chișinău, 1970; *Dar mai întâi...*, Chișinău, 1971; *De-a baba iarba*, Chișinău, 1972; *Un spic în inimă*, Chișinău, 1973; *Partea noastră de zbor*, Chișinău, 1974; *Îngânduratele porți*, Chișinău, 1975; *Pâinea*, Chișinău, 1976; *Mândrie și răbdare*, Chișinău, 1977; *Altoi pe o tulpină vorbitoare*, Chișinău, 1978; *Ultima noapte a lui Nicolae Stoica*, Chișinău, 1978; *Salcâmul din prag*, Chișinău, 1979; *Dialoguri la marginea orașului*, Chișinău, 1980; *Maraton. În 7 ode, 2 digresiuni lirice si o elegie*, Chișinău, 1980; *Inima și tunetul*, Chișinău, 1981; *Melcul*, Chișinău, 1981; *Coroana de umbră*, Chișinău, 1982; *Pâinea în două cânturi* (în colaborare cu Imants Ziedonis), I–II, Chișinău, 1984; *Cavaleria de Lăpușna*, Chișinău, 1985; *Scrieri alese*, I–II, pref. Eliza Botezatu, Chișinău, 1985; *Poezii și poeme*, Chișinău, 1986; *Aștept un arici*, Chișinău, 1988; *Sunt verb*, îngr. și pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1990; *Melcul și steaua*, Chișinău, 1996; *Rânduri de rând*, București, 2000.

Repere bibliografice: Eliza Botezatu, *Poemul moldovenesc contemporan*, Chișinău, 1981, *passim*; G. Mazilu, *Cu scut și fără*, Chișinău, 1983, *115–121*; Ana Bantoș, *Creație și atitudine*, Chișinău, 1985, *91–104*; Mihai Cimpoi, *Piramida logică a lui Platon (Gânduri pentru un portret al lui L. Damian)*, „Nistru", 1987, 7; Mihail Dolgan, *Creația scriitorilor moldoveni în școală*, Chișinău, 1989, *4–108*; Ana Bantoș, *Avatarurile descoperirii verbului*, „Basarabia", 1993, 4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *194–195*. *M.Dg.*

DAMIAN, Mircea (pseudonim al lui Constantin Mătușa; 14.III.1899, Izvoru, j. Olt — 6.VI.1948, București), prozator și gazetar. Era al treilea dintre cei șapte copii ai unei familii de țărani săraci. Isprăvind clasele primare în satul natal, băiatul, căruia nu-i place viața la țară, este înscris la Liceul „Radu Greceanu" din Slatina. După absolvire (1916), urmează o școală de învățători; luându-și diploma, profesează scurt timp ca suplinitor. Înrolat la cavalerie, cu toate că nu se împacă defel cu disciplina militară — recalcitrant, bătos, el este ba încarcerat, ba mutat disciplinar —, se reangajează la sfârșitul stagiului ca sergent-instructor. Dar își leapădă curând și straiele ostășești, intrând slujbaș la Oficiul de poduri și șosele din Bistrița sau ca „impiegat" la un tribunal. Cum provincia i se pare prea constrângătoare pentru aspirațiile pe care le nutrește, se decide să descindă în București. Prozele lui trezesc imediat interesul — în primul rând al lui Camil Petrescu —, iar pamfletele, de o violență ieșită din comun, îl fac temut, dar îi aduc și necazuri. În urma unui proces de lezmaiestate (îl atacase violent într-un articol ce a stârnit vâlvă, pe prințul Nicolae), agresivul condeier e aruncat în pușcărie, experimentând disconfortul temniței șaptezeci și cinci de zile și nopți, la Văcărești. Tot așa, când în 1941 Nichifor Crainic, ministrul Propagandei Naționale, se arată nemulțumit de orientarea ziarului „București", **D.**, în calitate de director, protestează în maniera lui insolentă, ofensatoare, încasând un an de închisoare corecțională. Popreala nu-l cumințește câtuși de puțin, oțărâtul campion al luptei împotriva corupției și a altor abuzuri continuându-și publicistica lui colțuroasă, care începe a-i procura oarecare avantaje. Cerbicia nu-l mai ajută însă, în confruntarea cu o boală gravă, un cancer de gât pe care medicii l-au depistat prea târziu.

În schițele publicate înaintea venirii la București, iese la iveală un **D.** aproape de nerecunoscut. Sub pseudonimul Delavorona (sau Costel Dumitrescu Delavorona), umoristul extravagant și cinic de peste puțină vreme comite niște istorioare teribil de sentimentale. Doar câte o bizarerie, când ici, când colo, îl anticipă pe zănatecul din prima secvență a carierei lui bucureștene. Își anunța, de altfel, o carte ce urma să se intituleze *Săptămâna unui smintit*. Fizionomia lui literară

începe să prindă contur chiar în unele dintre textele apărute în „Clujul", „Consinzeana", „Tribuna nouă", „Biruința" ș.a., precum și în „Zări senine" (Bistrița, 1925-1926), unde — împreună cu I. Munteanu-Mio, apoi cu Gallia Tudor — a fost director și redactor, ori „Someșul" (Dej), la care din octombrie 1926 până în aprilie 1927 lucrează ca prim-redactor. În afară de proză, mai semnează cronici dramatice, recenzii încă stângace și alte consemnări în care zvâcnește nervul de pamfletar. Punând piciorul în capitală, cu gând s-o cucerească, îndârjitul Constantin Mătușa se metamorfozează (preluând sugestia lui I. Valerian) în Mircea Damian și accede numaidecât în coloanele diferitelor publicații: „Universul literar", „Universul", „Viața literară", „Bilete de papagal", „Vremea", „Falanga literară și artistică", „Nădejdea", „Ultima oră", „Gazeta literară", „Adevărul literar și artistic", „Gândirea", „Excelsior", „Facla", „Dimineața", „Seara", „Porunca vremii", „Azi", „Cuvântul liber", „Familia", „Izbânda", „Naționalul nou", „Revista Fundațiilor Regale", „Floarea de foc", „Lumea românească", „Sfarmă-Piatră", „Spectator". Redactor la „Universul literar", „Azi", „Lumea românească", **D.** a condus periodicele „Vitrina literară" (1929; seria a doua — în 1934), „Pumnul" (1932-1933), „gazetă săptămânală de polemică și pamflet", „București" (1941), „Fapta" (1943-1948), „ziar independent de luptă și dreptate". Ca gazetar, **D.** are vână și chiar o doză de ferocitate, punctând apăsat prin violența sarcasmelor cu care îi izbește pe aceia care îi cad sub condei. Mereu încruntat, pus pe cârcotă, arțăgosul se arată, în articolele lui, ba scârbit, ba mânios, iar răutatea aceasta conține, parcă, și un grăunte de ură. În suita de „scrisori deschise", ca și în ciclul, de cruntă batjocură, „Viața romanțată" (a unor politicieni ai momentului), el spune pe șleau ce are de spus „mahărilor", „lichelelor" ori cutărui „găgăuță", împroșcându-i pe „dezmățați" și „profitori" cu expresii tari ce merg până la invectivă. Șarjele distrugătoare îndreptate împotriva lui Stelian Popescu le va strânge în broșura *Stelian Popescu din toate punctele de vedere* (1937), ce pune în relief virtuțile de pamfletar ale publicistului. Inclement se dovedește a fi și în cronicile lui dramatice. Afirmându-și cu duritate punctul de vedere despre aspecte la ordinea zilei, vorbește însă o altă limbă, aceea a compasiunii, în însemnările privind soarta necăjită a celor „desculți", „flămânzi și goi". Dar, în general, e neiertător și câteodată chiar câinos.

Formula pe care o practică în schițele lui „anapoda" din *Eu sau frate-meu?!...* (1929) și *Două și-un cățel...* (1933) este aceea a unui umor sec (de influență americană, s-a zis), bazat pe gaguri trăsnite și alte ciudățenii. E, în aceste farse de un insolit cam tras de păr, un burlesc de brambureli, cu tumbe în neverosimil, în fantastic și în macabru. Nici urmă de implicație afectivă în reacțiile unor antieroi ce sălășluiesc, pândiți de halucinația dedublării, într-un univers al arbitrarului. Le sare țandăra din nimica toată, se ceartă, se încaieră, fac tărăboi, râd fără pricină, le vine chef să se sinucidă, își pun întrebări bazacoane, totul într-un amalgam de încurcături și potriveli funambulești. Un auster jurnal al detențiunii la Văcărești este *Celula nr. 13* (1932). Notațiile reci, denudate de orice artificiu, nu evită zonele întunecate ale traiului la gherlă, așa cum, prin excepție, lasă să le scape și câte un puseu de lirism elegiac (stârnit de priveliștea zilelor de toamnă). Scrutând mediul promiscuu, în care iese la iveală și ce e rău, și ce e bun în fiecare, scriitorul veșnic în răspăr ajunge la părerea că de multe ori cei închiși sunt victime ale societății și că, în orice caz, închisoarea nu-l îndreaptă pe păcătos, ci îl poate strica definitiv și pe cel recuperabil. Încondeind factorii represivi, adică bruta și obtuzul (de la gardieni până la director), atent la toată această lume amestecată care, printre speranțe, deznădejdi și resemnări, își omoară timpul ce abia se târâie, **D.** portretizează cu ascuțime. Sunt aici minori dedați viciului și nelegiuiți care nu au uitat să plângă, borfași detestabili și țicniți ilar-înduioșători și mai sunt condamnații la pedeapsa capitală, despre care autorul scrie rânduri dense. În aceeași linie, de comentariu tăios, pătrunzător, străin de contrafaceri, se înscriu însemnările din ultima recluziune (Malmaison, Jilava, Văcărești), cuprinse în *Rogojina* (1945). Un vagabond famelic și încrâncenat este Marin Dogaru, picarescul erou al romanului de substanță autobiografică *De-a curmezișul* (1935). Cu pumnii încleștați și fălcile strânse, înjurând cu năduf și înfuriindu-se întruna, ambițiosul acesta inadaptabil nu e un rebel fără cauză. Nemulțumirile, manifestate cu o brutală franchețe, au ca resort ostilitatea proletară împotriva celor ajunși, dar și voința trufașă de a răzbi într-o societate ale cărei legi le desfide. Ingrat și egoist, bădăran și gâlcevitor, el parcurge un șir de experiențe fără cine știe ce relevanță psihologică. Nici o tresărire mai profundă în atitudinile lui Marin Dogaru care, la fel ca **D.**, nu râde niciodată din inimă. Doar în capitolul *Văcărești*, narațiunea, abătându-se de la cursul ei abrupt, capătă o despăgubitoare vibrație de omenesc. Confirmând deficitul de invenție epică, romanul *Gheorghe I. Marin* (1937) e, în fond, memorialistică deghizată. Puiul de oltean dintr-un sat care nu poate fi decât Izvoru (ediția a doua, din 1946, s-a intitulat *Viața unui băiat de țară*) e un copilandru cu personalitate mijindă, care și-a pus în cap să reușească în viață. Îndărătnic, stăruitor, el compensează absența bucuriilor vârstei prin satisfacția reușitei. Dar frustrarea afectivă îl secătuiește lăuntric, resursele lui de emotivitate fiind și așa scăzute. Poate că romanul cu pretenții psihologice *Om* (1936) nu va fi fost doar urmarea unui pariu literar. Blocajul sau carența afectivității, puse în seama personajului feminin, constituie tema lui de profunzime. Patetizările neconvingătoare și ifosul filosofării artificializează însă un discurs narativ de o insuficientă performanță analitică. Un dram de poezie ar fi în evocarea toamnelor bucureștene. Anotimp care împânzește un abur de melancolie și în amplul reportaj monografic *București* (1935). Descripția, un lucru neobișnuit la **D.**, primește o tentă de romanțare, privirea bucureșteanului prin adopțiune îmbrățișând forfota colorată a unei urbe de o veselă balcanitate cu o simpatie care nu se dispensează de luciditatea ironică.

SCRIERI: *Eu sau frate-meu?!...*, Craiova, 1929; ed. îngr. Aurora Slobodeanu, pref. Dumitru Micu, Cluj-Napoca, 1976; *Celula nr. 13*, București, 1932; *Două și-un cățel...*, București, 1933; *De-a curmezișul*, București 1935; *București*, București, 1935; *Om*, București, 1936;

Bolșevicul, București, 1936; *Stelian Popescu din toate punctele de vedere*, București, 1937; *Gheorghe I. Marin*, București, 1937; ed. 2 (*Viața unui băiat de țară*), București, 1946; *Rogojina*, București, 1945.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, II, *184-186*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *365-378*; Boz, *Anii*, *19-20*; Călinescu, *Cronici*, II, *15-16*, *243-245*; Perpessicius, *Opere*, IV, *170-172*, V, *296-298*, VI, *214-217*, VII, *110*, *222-223*, XI, *94-98*, XII, *48-57*; Streinu, *Pagini*, V, *224-231*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *247-248*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *929*; I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, 1970, *64-69*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *304-305*; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, *224-230*; Ilea, *Mărturisirile*, *116-123*; Al. Raicu, *Luminile oglinzilor*, București, 1974, *132-146*; Antonescu, *Scriitori*, *150-161*; *Mircea Damian*, RRI, I, *709-718*; Firan, *Profiluri*, *232-234*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *220-221*; Micu, *Scurtă istorie*, II, *134-135*, *217-218*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *5-7*; *Mircea Damian*, DCS, *50-52*; Faifer, *Pluta*, *79-83*. *F.F.*

DAMIAN, Nicolae (16.X.1939, Sângătin, j. Sibiu – 19.X.1998), prozator. Este fiul Mariei și al lui Nicolae Damian. Școala primară (1946-1952) și liceul (1953-1956) le-a făcut la București, unde va urma și Facultatea de Medicină, absolvită în 1962. **D.** activează un timp ca medic psihiatru, apoi, din 1965, este cadru didactic la Institutul Medico-Farmaceutic din București. A debutat cu proză în 1965, în „Tribuna". Volumul de povestiri cu care tânărul medic debuta în 1969, *Diminețile bătrâne*, prefigura, ca manieră și tematică, coordonatele universului investigat ulterior. Adept al tehnicii narative moderne, prozatorul abandonează aspirația „totalității" spre a surprinde doar zbaterea individului în limitarea eului. Mai mult, obsesia autorului este de a releva momentul unic când normalul încalcă tărâmul patologicului. Subiectul nuvelelor îl constituie tocmai înfruntarea dintre echilibrul, armonia spiritului uman și tenebrele halucinante ale subconștientului necenzurat, care, distrugând luciditatea, creează situații monstruoase de dedublare a personalității (*Diminețile bătrâne*) sau, dimpotrivă, de supunere inconștientă la un numitor comun (*Ionathan și Onofrei*). În volumul următor, *Fete și băieți* (1971), **D.** propune o viziune inedită asupra relațiilor familiale, și anume o perspectivă răsturnată a raporturilor dintre membrii acestei celule sociale. Astfel, universul cotidian este violentat de poznele părinților și bunicilor, iar copiii, ființe ce dețin secretul înțelepciunii totale, stăvilesc cu greu excesele prea venerabililor înaintași. Dar virtualitățile, anunțate și finalizate parțial în nuvele, își găsesc realizarea în romanul *Pribegi, noi visam* (1973). Fidel aceluiași crez al prozei discontinue, aspirând la autenticitatea maximă ce nu poate fi obținută cu mijloacele „literaturizante" ale prozei tradiționale, autorul încearcă aici sondarea unui sentiment, în genere, penibil: gelozia. Asemănătoare până la un punct, așa cum s-a remarcat, cu romanele lui Camil Petrescu și Anton Holban, această carte descrie drama morală a sculptorului Emil, care, pornind de la premise false în privința femeii iubite, suferă că acestea nu se confirmă. Într-o perpetuă stare de suspiciune, el își inventează argumente pentru a-și întreține gelozia, dar faptele, puține câte sunt, par a contrazice sau în orice caz a diminua dimensiunea halucinantă pe care el le-o dă, astfel încât impresia ultimă este că eroul se lasă sedus de propriile-i prezumții, neîncurajate de existența reală. Romanul *Vara* (1976), secvență a unui ciclu intitulat *Viața lui Martin*, sondează aceleași sentimente: suspiciunea, neîncrederea, extinse acum la scara relațiilor sociale. Concepută ca o „anchetă psihiatrică" a cazului doctorului Martin pentru scurt timp pacient al unui sanatoriu de boli nervoase), cartea este biografia sui-generis a acestui personaj incert, ambiguu, care, în conflict cu superiorul său ierarhic, nu are forța de a i se împotrivi fățiș, complăcându-se într-o rece expectativă. „Realismul privirii" (N. Manolescu), decuparea amănuntelor aparent nesemnificative, dar care, prin acumulare, declanșează criza, conferă romanelor lui **D.** veridicitate artistică, atestându-le capacitatea de a surprinde încleștarea dintre stihiile interioare ale subconștientului și datele existenței obiective. *Macul galben* (1980) și *Cu drag, pentru Monica* (1991), culegere de nuvele pentru copii, se integrează parțial universului prozei sale.

SCRIERI: *Diminețile bătrâne*, București, 1969; *Fete și băieți*, București, 1971; *Pribegi, noi visam*, București, 1973; *Vara*, București, 1976; *Macul galben*, București, 1980; *Cu drag, pentru Monica*, București, 1991.

Repere bibliografice: M. Iorgulescu, *Nașterea unui prozator*, RL, 1969, 50; Damian, *Intrarea*, *89-90*; Cristea, *Interpretări*, *49-50*; Dan Laurențiu, *Nicolae Damian, „Diminețile bătrâne"*, LCF, 1970, 7; Eugenia Anton, *„Diminețile bătrâne"*, VR, 1970, 5; Dana Dumitriu, *Nicolae Damian, „Fete și băieți"*, ARG, 1971; 7; Nicolae Manolescu, *Un realism al privirii*, RL, 1973, 17; Sorin Titel, *A coborî privirea?*, LCF, 1973, 26; Dan Laurențiu, *O terapeutică a dragostei*, LCF, 1973, 43; Ciobanu, *Incursiuni*, *203-207*; Mihai Ungheanu, *Nicolae Damian, „Vara"*, LCF, 1976, 25; Liviu Leonte, *Nicolae Damian, „Vara". Preludiu la un ciclu*, CRC, 1976, 28; Valeriu Cristea, *Creație și experiment*, RL, 1976, 33; Nicolae Manolescu, *Doi prozatori*, RL, 1976, 44; Doina Uricariu, *Nicolae Damian, „Vara", romanul cu un personaj. Profil*, LCF, 1977, 26; Ardeleanu, *Mențiuni*, *167-171*; Iorgulescu, *Scriitori*, *196-197*; Nicolae Manolescu, *Psihologie și stil*, RL, 1980, 17; Ștefănescu, *Jurnal*, *57-58*; Ciobanu, *Opera*, *269-272*; Laurențiu Ulici, *Timp interior*, RL, 1988, 9; Cosma, *Romanul*, I, *244-246*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *7-8*; Popa, *Ist. lit.*, II, *865*. *D.Gr.*

DAMIAN, S. (pseudonim al lui Samuel Druckmann; 18.VII.1930, Alba Iulia), critic literar și eseist. Este fiul Pessiei (n. Abraham) și lui Carol Druckmann, funcționari. Frecventează o școală primară din București (1937-1941), apoi liceele „Cultura" (1941-1948) și „Sf. Sava" (1948-1949). Din 1950 până în 1955, urmează cursurile Școlii de Literatură „M. Eminescu" și Facultatea de Filologie a Universității din București, susținând însă examenul de stat în 1972. În calitate de redactor la „Contemporanul" (1951-1954), „Gazeta literară" (1954-1968), „România literară" (1968-1973) sau de redactor-șef adjunct la „Luceafărul" (1973-1974), încurajează afirmarea pe scena literară a lui Ștefan Bănulescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Virgil Duda, Bujor Nedelcovici, Sorin Titel și Nicolae Velea. Din 1976 se stabilește în Germania, unde predă limba și literatura română în cadrul Seminarului de romanistică al Universității din Heidelberg (până în 1995). Debutează în „Revista elevilor" (1948-1949) și colaborează la majoritatea

revistelor literare din țară, precum și la „Dialog" din Diezenbach, Germania, condusă de Ion Solacolu.

În primul său volum, *Generalitatea și individualitatea ideii operei literare*, **D.** reia problema estetică a raportului dintre forma și conținutul operei de artă, căutând să corecteze interpretările schematic vulgarizatoare din epocă. Dacă la nivel teoretic demonstrația se arată imprecisă, confuză și adeseori marcată ideologic, în schimb intuițiile la lectura unor texte de Petru Dumitriu, Zaharia Stancu sau Marin Preda rămân în parte valabile. *Încercări de analiză literară* (1956) și *Direcții și tendințe în proza nouă* (1963) confirmă interesul lui **D.** pentru proza contemporană. Criticul analizează ideile operelor literare mai cu seamă prin prisma evoluției personajelor și compară mereu imaginea literară cu realitatea înfățișată, introducând astfel esteticul în climatul existențial. Eseurile din *Intrare în castel* (1970; Premiul Uniunii Scriitorilor) militează, pe urmele lui E. Lovinescu, pentru modernizarea prozei românești. **D.** crede a descoperi un sens al evoluției de la romanul interbelic, ce miza pe rafinarea analizei și boicota cu frivolă indiferență istoria, la cel postbelic, în fața căruia se deschid și porțile tragicului: distincția poate fi subtilă și pătrunzătoare, dar, ca și în alte lucrări, ea este estompată de o supralicitare a meritelor literaturii contemporane. Criticul pledează pentru inserarea tragicului în reprezentările artistice și în cea mai importantă lucrare a sa, *G. Călinescu romancier. Eseu despre măștile jocului* (1971). Constatând că ideile teoretice ale lui Călinescu se reflectă deseori în romanele sale, **D.** are de fapt în vedere globalitatea operei atunci când demonstrează coerența universului fictiv, dincolo de varietatea manifestărilor exterioare. Ceea ce pare să confere unitate prozei lui Călinescu este viziunea comică exuberantă, căreia i se subsumează textele, voioșia structurală cu rădăcini în atitudinea olimpiană a lui Maiorescu. Inaptitudinea pentru tragic, ca și fixismul caracterologic clasicizant îl împiedică pe Călinescu să acorde atenție personajelor complexe, care nu pot fi reduse la tipurile mulate pe instinctele umane de bază. Un loc aparte în opera lui **D.** îl ocupă *Fals tratat de psihologia succesului* (1972). Criticul, cu certă vocație de îndrumător al tinerilor scriitori, căruia i s-a reproșat adesea excesiva îngăduință față de cei protejați, se dovedește un observator atent al devierilor comportamentale ale acestora. Cu un ochi de moralist și psiholog, el înregistrează, pe urmele memorialistului Lovinescu, scene din viața literară și se delimitează pe un ton polemic de manifestările megalomane sau narcisiste care își pun amprenta în cele din urmă și asupra creației literare, dovedindu-se reprobabile nu doar etic, ci și estetic. Eseul *Duelul invizibil. München XX sau Puterea de anticipație a artei* (1977) cercetează vocația avangardistă a capitalei Bavariei prin prisma operelor lui Kandinski, Brecht, Th. Mann, Rilke sau Kafka și descifrează în atmosfera de emulație intelectuală a începutului de secol XX simptomele violenței politice. Prezență activă în presa postdecembristă, **D.** reunește în volumele *Scufița Roșie nu mai merge în pădure* (1994), *Replici din burta lupului*

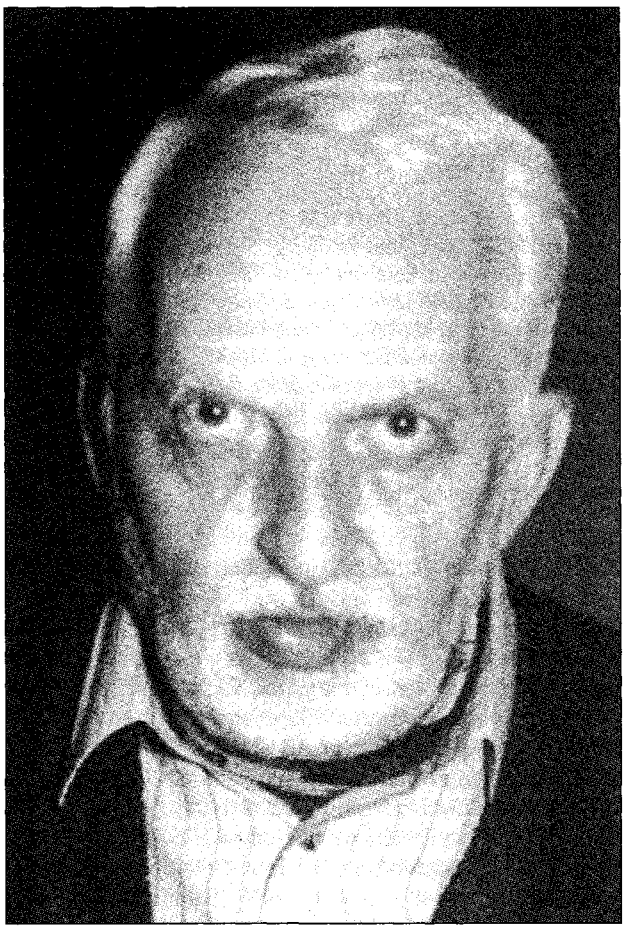

(1997), *Aruncând mănușa* (1999) o parte din articolele polemice, eseurile și studiile critice publicate în această perioadă, cărora le adaugă fragmente din interviuri sau de jurnal, precum și evocări ale unor confrați ca I. Negoițescu, D. Țepeneag, Șt. Bănulescu. Eseistul, care descifrează cu luciditate motivațiile refuzului unor creatori contemporani cu mentalitate închis autohtonistă de a lua parte la aventura spirituală modernă, militează cu argumente proprii în favoarea integrării politice și culturale europene și totodată propune o necesară reevaluare a operelor sau atitudinilor unor autori consacrați, cum ar fi G. Călinescu sau C. Noica, Marin Preda sau D.R. Popescu. A tradus din Bruno Apitz, Heinrich Böll, Bertolt Brecht ș.a. și a prefațat scrieri de F.M. Dostoievski, K. Fedin, G. Călinescu, Gala Galaction, I.M. Sadoveanu, Zaharia Stancu.

SCRIERI: *Generalitatea și individualitatea ideii operei literare*, București, 1955; *Încercări de analiză literară*, București, 1956; *Direcții și tendințe în proza nouă*, București, 1963; *Intrarea în castel*, București, 1970; *G. Călinescu romancier. Eseu despre măștile jocului*, București, 1971; ed. (*La ora 12, ziua*), București, 1995; *Fals tratat despre psihologia succesului*, București, 1972; ed. București, 1995; *Duelul invizibil. München XX sau Puterea de anticipație a artei*, București, 1977; ed. București, 1996; *Scufița Roșie nu mai merge în pădure*, București, 1994; *Replici din burta lupului*, București, 1997; *Aruncând mănușa*, București, 1999; *Pivnițe, mansarde,*

nu puține trepte, București, 2002. **Traduceri:** Bruno Apitz, *Gol între lupi*, București, 1961; Heinrich Böll, *Casa văduvelor*, București, 1965; Bertolt Brecht, *Povestiri din calendar*, București, 1967.

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Cronici, 342–352;* Iosifescu, *Drumuri, 269–276;* Vlad, *Convergențe, 131–138;* Ciobanu, *Panoramic, 290–293;* Piru, *Varia*, I, *463–469;* Stănescu, *Poeți și critici, 223–226;* Tomuș, *Răsfrângeri, 189–196;* Raicu, *Structuri, 303–306;* Dimisianu, *Valori, 156–160;* Ardeleanu, *Opinii, 199–203;* Ungureanu, *La umbra cărților, 29–34;* Ungheanu, *Arhipelag, 393–401;* Cristea, *Domeniul, 368–373;* Săndulescu, *Continuități, 284–287;* Pillat, *Itinerarii, 359–366;* Dimisianu, *Opinii, 257–260;* Grigurcu, *Critici, 503–507;* Eugen Simion, *„Exaltarea autohtonă"*, L, 1991, 13; Ioana Pârvulescu, *Semnale de alarmă*, RL, 1994, 33; Nițescu, *Proletcultismul, 310–311;* Gheorghe Grigurcu, *O atitudine anticonservatoare*, VR, 1995, 5-6; Gheorghe Grigurcu, *G. Călinescu, o pasăre împăiată?*, RL, 1996, 17; Gheorghe Grigurcu, *Chiar din burta lupului*, RL, 1997, 34; Mirodan, *Dicționar, 9–21; Dict. scriit. rom.*, II, *8–10;* Dimisianu, *Lumea, 376–381;* Al. Săndulescu, *Un analist și un evocator: S Damian*, RL, 2003, 34. *A.C.*

DAMIAN, Ștefan (24.II.1949, Hodoș-Bodrog, j. Arad), prozator și traducător. Este fiul Melaniei (n. Rachiei) și al lui Nicolae Damian, țărani. A absolvit în 1972 Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, secția română-italiană. Este redactor la ziarul „Făclia" din Cluj-Napoca, instructor la Casa de Cultură Cluj-Napoca, inspector la Comitetul de Cultură al județului Cluj, după care trece în aparatul de propagandă al Comitetului Județean al CC al PCR. Din 1985 devine redactor la Editura Dacia din Cluj-Napoca și apoi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității clujene. Debutează cu o schiță în „Tribuna" (1968). Colaborează la „Steaua", „Orizont", „Amfiteatru", „Familia", „Echinox", „Luceafărul" etc. În 1973 figurează în volumul colectiv pentru debutanți *Eu port această ființă*. Primul volum de autor, *Portrete de familie* (1976), cuprinzând povestiri și nuvele, se înscrie pe o linie (oarecum) tradițională a prozei ardelenești. Romanul *Nunta* (1980) va reprezenta o cotă de altitudine în creația sa. Inspirându-se din viața satului contemporan, **D.** este interesat mai mult de universul trăirilor intime, afective ale țăranilor, decât de transformările mediului rural. Bătrânul Irimie își presimte sfârșitul și, rămas de mult văduv, o cheamă pe Lucreția, fiica sa, de la oraș, s-o revadă înainte de a muri. În așteptare, Irimie își rememorează frânturi din viață, oprindu-se mai cu seamă asupra relației sale cu Grațiela, fosta soție. Rememorarea este o reconstrucție într-un plan legendar, alegoric, cu atât mai mult cu cât efectul devastator al inundațiilor care trecuseră peste sat lasă impresia unui sfârșit de lume, în orice caz sfârșitul unei generații profund legate de pământ, de viața frustă. În finalul romanului apar confesiunile altor voci, care rememorează alte și alte evenimente, printre acestea aflându-se și momentul care descrie nunta celor doi bătrâni într-o descriere antologică, o imagine cuprinzătoare metaforic a unui veac crepuscular. Romanul (distins cu Premiul CC al UTC) este condus cu plăcerea oralității marcate de accente regionale de vorbire, ce dau, folosite cu măsură, culoare și farmec scriiturii. Un alt roman, *Pisica de Eritreea* (1986), propune o miză deosebită, aceea a incapacității de înșelare a timpului (tot printr-o rememorare, a lui Felix Masota, personajul central), fără a izbuti însă transfigurarea epicului într-o perspectivă de anvergură. În volumul de povestiri și nuvele *Sfârșit de vară* (1984), sunt transcrise momente de viață într-o manieră neorealistă: cadre austere, eroi ce se prăbușesc în singurătatea sinelui. Proza ridică faptul banal, aparent plat, la valențele alegorice ale unor semnificații existențiale. Ca traducător din italiană și-a manifestat preferințele pentru autorii contemporani – prozatori și poeți –, selectați din aceeași zonă de preocupări literare: Rolando Certa, Oliver Friggieri, Federigo Tozzi, Mimmo Morina ș.a. De asemenea, a tradus din română în italiană din creația poeților de azi.

SCRIERI: *Portrete de familie*, Cluj-Napoca, 1976; *Nunta*, București, 1980; *Prisma*, Cluj-Napoca, 1982; *Sfârșit de vară*, Cluj-Napoca, 1984; *Pisica de Eritreea*, Cluj-Napoca, 1986; *Fantasticul povestirii*, Cluj-Napoca, 2001; *Federigo Tozzi*, Cluj-Napoca, 2001; *Biografie și poezie în Renașterea italiană*, Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Rolando Certa, *Surâsul Korei*, pref. Ioan Alexandru, Timișoara, 1986; Grazia Deledda, *Cenușa. Incendiu între măslini*, Cluj-Napoca, 1987 (în colaborare cu Lidia Lucidi Drăganu); *Poeti romeni d'oggi*, Palermo, 1989 (în colaborare); Petre Dinu Marcel, *Nel nome d'un fiore*, Palermo, 1989; Federigo Tozzi, *Ferma. Cu ochii închiși. Inocenții*, Cluj-Napoca, 1989 (în colaborare), *Într-o seară lângă Tibru*, Craiova, 1991; Bruno Rombi, *Dincolo de memorie*, 1991; Michele Prisco, *Oglinda oarbă*, Timișoara, 1992, *Zilele scoicii*, Timișoara, 1993; Lucio Zinna, *Rugăciune pentru eliberatori*, Craiova, 1992; *Poesia ligure contemporanea – Poezia ligură contemporană*, ed. bilingvă, Craiova, 1994 (în colaborare cu Bruno Rombi); Mimmo Morina, *Democraticon*, pref. Aurel Rău, București, 1995 (în colaborare cu Aurel Rău); Italo Rossi, *Fuga lui Icar*, București, 1995; Clara Rubbi, *Zeița din Rodiu*, Cluj-Napoca, 1996, *Cleo și marele albastru*, Cluj-Napoca, 1998 (în colaborare cu Ileana Damian); Ketty Daneo, *Povestea unui lac vrăjit*, București, 1996; Emanuelle Gennaro, *Fragmente despre moarte*, București, 1997; Loredana Bogliun, *Istrianitudini*, București, 1997; Maria Germinario, *Omul fără vocație*, Cluj-Napoca, 1997, *Pedeapsa cu moartea*, Cluj-Napoca, 1998, *Omul: proiect – vocație*, Cluj-Napoca, 1999; Francesco de Nicola, *Neorealismul italian*, Cluj-Napoca, 1998; Bruno Musso, *Întoarcerea lui Adam*, Cluj-Napoca, 1998; *Poeti piemontesi contemporanei*, pref. Elio Gioanola, Cluj-Napoca, 1998 (în colaborare cu Bruno Rombi și Elio Gioanola); Giorgio Cittadini, *Ariel și după*, Cluj-Napoca, 2000; *Versioni romene del cantico di Frate Sole di San Francesco d'Assisi*, Cluj-Napoca, 2001 (în colaborare cu Vasile M. Ungureanu); Gaspara Stampa, *Sonetti d'amore – Sonete de iubire*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2002; Isabella Morra, *Le rime – Rimele*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2002; Carla Rugger, *Canto silenzioso – Cântec tăcut*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2003; Iulia d'Aragona, Veronica Franco, *Sonetti e altri versi – Sonete și alte versuri*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Ion Marcoș, *Ștefan Damian, „Portrete de familie". Înnoire și continuitate*, TR, 1977, 48; Laurențiu Ulici, *Exercițiul epic*, RL, 1978, 8; Eugen Dorcescu, *„Portrete de familie"*, O, 1978, 18; Cornel Ungureanu, *„Portrete de familie"*, RL, 1978, 19; Nicolae Oprea, *Simptomele debutului*, VR, 1978, 4; Valentin Tașcu, *Personaj și istorie*, CRC, 1981, 11; Andrei Roman, *Rigoare și originalitate*, LCF, 1981, 16; Mircea Muthu, *Orele prozei*, TR, 1982, 47; Petru Poantă, *Radiografii*, II, *169–173; „Sfârșit de vară"*, TR, 1984, 36; Valentin Tașcu, *„Sfârșit de vară"*, ST, 1984, 11; Mircea Popa, *„Pisica de Eritreea"*, CNT, 1987, 6; Ulici, *Lit. rom.*, I,

430–431; Cosma, *Romanul,* II, *164–165; Dicț. scriit. rom.,* II, *10–12;* Popa, *Ist. lit.,* II, *833.* *Ct.C.*

DAMIAN, Theodor (28.XII.1951, Botoșani), poet, eseist și editor. Este fiul Dorei (n. Dumitriu) și al lui Gheorghe Damian. Absolvent al Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț, **D.** își ia licența în teologie la Universitatea din București (1975), după care face cursurile de doctorat (1975–1978) la aceeași facultate. Din 1973 funcționează ca preot la Ibănești și Hănești, în județul Botoșani. În 1978 este numit protoiereu al Protopopiatului Dorohoi, apoi preot paroh al catedralei orașului Dorohoi. Între 1980 și 1983 se află în Elveția, înscris la Universitatea din Lausanne, unde face cercetare pentru teza de doctorat. În paralel, înființează în Lausanne biserica ortodoxă română „Sf. Trei Ierarhi", cenaclul literar „Mihai Eminescu" și revista literară „Adusu-mi-am aminte". În 1983 revine în țară, iar din 1986 lucrează la Sibiu ca secretar de redacție la „Telegraful român" și „Mitropolia Ardealului". În 1988 călătorește în SUA, conferențiind în numeroase biserici prezbiteriene pe teme legate de cultura română și spiritualitatea ortodoxă. Între 1990 și 1993, face cursuri de doctorat la Universitatea Fordham din New York. În 1999 își susține teza pentru un al doilea doctorat, început la Facultatea de Teologie a Universității din București. În 1992 intră ca profesor adjunct la Colegiul Metropolitan din New York; în 1993 este angajat prin concurs ca profesor titular la Catedra de filosofie și etică la același colegiu, predând și cursuri de psihologie socială și sociologie. Din 1996 este coordonator academic al departamentului din Staten Island a aceluiași colegiu. A colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Tribuna", „Telegraful român", „Astra" ș.a., iar în SUA, la „Meridianul românesc", „New York Magazin", „Origini" – „Romanian Roots" ș.a. A fondat și condus revistele „Adusu-mi-am aminte" (Lausanne), „Symposium", „Buletinul Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă", „Romanian Medievalia" (în colaborare cu George Alexe), „Lumină lină" – „Gracious Light" (New York). Semnează și cu pseudonimul Gheorghe Brehuescu. I s-a decernat Premiul „Stelian Stănicel" de către Romanian-American Heritage Center (Jackson, Michigan, 2000), Premiul revistei „Convorbiri literare" (Iași, 2001), Premiul pentru Poezie religioasă la Festivalul Internațional de Poezie (Deva, 2001).

Poezia lui **D.** e un dialog smerit cu Logosul și mărturisirea, prin cuvinte, a Cuvântului neprimit în lume. Tensiunea ei stă în multiplicarea nostalgică a unei stări de adorație, însoțită oniric de fiorul comuniunii mistice și de sugestia deschiderii extatice spre divinitatea uitată a ființei. În volumul de debut, *The Liturgy of the Word – Liturghia Cuvântului* (1989), relația cu transcendentul e literaturizată, construită livresc din paradigmele sacrului (citatul evanghelic, folosit pentru valorile lui existențiale). Ceea ce izbește în aceste versuri este atmosfera de reculeasă intimitate și de temperată fervoare psalmică. Lumea ca o rană se hrănește și se salvează nu prin îndoială, nici prin jefuirea cerului, ci prin umilința împărtășirii din aceeași sufe-rință. Fiindcă imaginea Cuvântului rătăcitor, ostenit, ocrotitor, răstignit și înviat nu este, în cele din urmă, decât umbra însoțitoare a conștiinței proprii. Așa încât aventura mereu repetată spre un „dincolo veșnic" amintește într-un fel dilema, la fel de dramatică, a lui Nichita Stănescu: „Ce singurătate/ să nu înțelegi înțelesul/ atunci când există înțeles". Volumul următor, *Lumina Cuvântului* (1995), face din bucuria jertfei (a înnoirii) prilej de „blândă disperare" și din simbolica transfigurării motivul așteptării înfrigurate, alături de care „întrebările fundamentale" își găsesc răspuns prin râvna participării la ritualul tainic al desăvârșirii. Coborârea „înspre lumină" și arderea în „veșnicul acum" sunt cele două grădini înmugurite ale poetului, unde răstignirea dintâi și învierea de pe urmă alcătuiesc împreună „locuința nepieritoare" a celor ce vor veni. Realitatea poeziei lui **D.** începe în noaptea captivității, tulburată de ispita luminii. Spectacolul nestăvilitelor efuziuni sentimentale și retorica grav reflexivă a însingurării dau versurilor o notă de blagiană aspirație metafizică, puțin cunoscută poeziei românești în ultimele decenii. Apa vie din *Dimineața Învierii* (1999) este „ideea din idee" (taina tainei și adâncul din adânc) a celui ce contemplă, însetat de necunoscut, semnele pecetluite ale profetului Daniel. Schimbarea din *Rugăciuni în infern* (2000) nu e fundamentală: triumfă imaginile întunericului, ale extincției și înfrângerii, iar poetul e actorul fericit să joace cu exuberanță rolul învinsului; nu să locuiască, ci să moară euforic în Cuvânt. Glosele din *Roua cărților* (1998), subtile figurații metaforice, sunt, în cea mai mare parte, lungi colocvii cu secolul și oamenii lui. Temele mari ale exegezei teologice „în context literar" vin să evidențieze destine și să elibereze perspective, toate circumscrise unei experiențe a abisului, deschisă în aceeași măsură sentimentului și conștiinței. Purtătoare de mesajul mântuirii, operele comentate (Mircea Eliade, *Arta de a muri,* Dumitru Stăniloae, *Experiența lui Dumnezeu,* Mihail Crama, *Împărăția de seară* etc.) ilustrează, prin poezia profunzimii lor, o literatură stând sub semnul dăruirii evanghelice („spiritualitate cu rădăcinile în cer") și a identificării, prin visul de izbăvire, cu esența ei divină. Hermeneutica lui **D.** are solemnitate liturgică și o deosebită capacitate alegorică de a însufleți ideile. Pentru el, cartea reprezintă modelul și mijlocul de îndreptare morală după litera și arhetipul frumuseții eterne.

SCRIERI: *The Liturgy of the Word – Liturghia Cuvântului,* ed. bilingvă, pref. Leonard Cain, Oregon (SUA), 1989; *The Icons. Theological and Spiritual Dimensions According to St. Theodore of Studion,* Michigan (SUA), 1993; ed. New York, 2002; *Lumina Cuvântului,* pref. Virginia Carianopol, București, 1995; *Roua cărților. O hermeneutică teologică în context literar,* București, 1998; *Dimineața Învierii,* Botoșani, 1999; *Rugăciuni în infern,* pref. Nicolae Manolescu, Botoșani, 2000; *Calea Împărăției – The Door to the Kingdom,* ed. bilingvă, Iași, 2000; *Ispita rănii,* Cluj-Napoca, 2001; *Pasiunea textului,* București; 2003. **Ediții:** Mihai Eminescu, *Mai am un singur dor,* New York, 1995; *Eminescu 2000. Aniversări newyorkeze,* Botoșani, 2000.

Repere bibliografice: Gellu Dorian, *Plus. Minus,* CL, 1999, 8; Vasile Șelaru, *„Dimineața Învierii",* AST, 1999, 11; Constantin Miu, *„Liturghia Cuvântului",* TMS, 2000, 2; Ion Arieșanu, *Privind prin cărți în nopți*

tăcute, O, 2001, 4; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *103–107*; Mihaela Albu, *„Liturghia Cuvântului"*, CNT, 2002, 5; Maria Nițu, *„Liturghia Cuvântului"*, CRC, 2002, 9; Constantin Miu, *Conlucrarea sacrului cu profanul*, TMS, 2002, 12. *A.S.*

DAN, Dimitrie (8.X.1856, Suceava – 25.V.1927, Cernăuți), folclorist. Fiu al Domnicăi, fiica preotului din Straja, și al lui Nicolae Dan, cizmar, **D.** face studii gimnaziale la Suceava și, din 1876, studii universitare de teologie la Cernăuți; în 1880 este hirotonit preot la Straja, precum și în alte localități bucovinene, iar din 1920, consilier consistorial. A fost membru al Comisiunii Centrale din Viena pentru cercetarea și conservarea monumentelor artistice. Devine, în 1904, la propunerea lui I. Bianu, membru corespondent al Academiei Române.

Cu o operă mai restrânsă decât a prietenului său S. Fl. Marian, **D.** vădește aceeași sobrietate și seriozitate în consemnarea aspectelor etnofolclorice. A atras de altfel atenția asupra nevoii imperioase de înregistrare a documentelor folclorice românești autentice, „căci popoarele din împrejurul nostru ne impun pe nesimțite obiceiurile lor, iară timpul care dărâmă și schimbă toate se atinge și de credințele și obiceiurile strămoșești și le modifică necontenit, deci avem datoria sfântă să conservăm cele ce ne-au mai rămas neschimonosite". După *Doine din Bucovina* (1878), *Doine și hore din Bucovina* (1879) și *Poezii poporale adunate în comuna Bilca* (1881), apărute în reviste, publică monografia localității în care își desfășura activitatea de mai multă vreme, *Comuna Straja și locuitorii ei* (1897). Pe lângă capitolele privind istoria, situația localității, originea și caracterul locuitorilor, locuința, portul, ocupația și uneltele din gospodărie, sunt înfățișate datinile la naștere, nuntă și înmormântare, precum și alte credințe populare. Capitolele XIII–XV cuprind 54 de strigături, 11 bocete și 4 satire la adresa țiganilor. În volumul miscelaneu *Din scrierile lui Dimitrie Dan* (1902), interesează cu deosebire capitolele *Tradițiuni poporale*, *Legende*, *Sărbătorile săptămânale ale românului*, *Documente istorice* (în care este inclusă și *O urare de Anul Nou*). **D.** consacră, ca și Raimund Frederic Kaindl (la care accentul principal cade pe grupul etnic german), studii grupurilor minoritare din Bucovina: *Țiganii din Bucovina* (1892), *Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormântare* (1904), *Rutenii din Bucovina* (1913).

SCRIERI: *Țiganii din Bucovina*, Cernăuți, 1892; *Comuna Straja și locuitorii ei*, Cernăuți, 1897; *Din scrierile lui Dimitrie Dan*, Cernăuți, 1902; *Obiceiuri și credințe armene la naștere, nuntă și înmormântare*, Cernăuți, 1904; *Mânăstirea și comuna Putna*, București, 1905; *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, București, 1911; *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912; *Rutenii din Bucovina*, București, 1913; *Mânăstirea Sucevița*, București, 1923; *Stâna la românii din Bucovina*, Cernăuți, 1923; *Dosoftei, mitropolitul Moldovii*, Cernăuți, 1927. **Traduceri:** W. Hauff, *Cântăreața*, Gherla, 1889.

Repere bibliografice: *Dimitrie Dan*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903–1904; Ilarie Chendi, *Doi membri corespondenți ai Academiei, Enea Hodoș și Dimitrie Dan*, „Sămănătorul", 1904, 14; C. Loghin, *Scriitori bucovineni*, București, 1924, *209–215*; C. Loghin, *Dimitrie Dan*, în *Antologia scrisului bucovinean*, II, Cernăuți, 1938, *138–147*; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria-Luiza Ungureanu, București, 1970, *84–87*; [*Dimitrie Dan*], DCL, II, *221–224*; *Dicț. lit. 1900*, *260–261*; *S. Fl. Marian și corespondenții săi*, îngr. Eugen Dimitriu și Petru Froicu, pref. Iordan Datcu, București, 1991, *118–120*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *141–142*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *211–212*. *I.D.*

DAN, George (10.II.1916, Cadievu-Caliacra – 5.I.1972, București), poet și traducător. Este fiul Călinei (n. Duilaș) și al lui Vasile Dan. După ce a absolvit Liceul „Știrbei Vodă" din Călărași, lucrează în Marina Militară, apoi în Marina Comercială, obținând brevetul de ofițer în 1940. După război se stabilește în București. În 1935 scoate la Călărași revista „Nenufar". Debutează în „Revista scriitorilor români" (1936), cu poezia *Cufundare*, semnată George Danubia; debutul editorial are loc în 1949, cu volumul de balade și poeme *Bună dimineața!* Din 1945 frecventează cenaclul Sburătorul. Colaborează la revistele „Preocupări literare", „Viața românească", „Istru", „Festival", „Gazeta literară", „Contemporanul", „Tomis", „Astra", „Familia", „Ateneu" ș.a. Este redactor la „România liberă" (1946–1948) și la „Flacăra" (1948–1949). Din 1966 călătorește mult pe mare, către destinații orientale și extrem-orientale. În același an participă ca traducător la Congresul internațional al iranologilor de la Teheran, iar în 1971, la sărbătorirea a 2500 de ani de existență a statului iranian. Traduce poezie persană și indiană, din Baudelaire, Verlaine, Poe și din literatura sovietică.

Cunoscut mai ales ca poet-traducător din poezia persană, **D.** este el însuși un poet prolific. După un scurt episod conformist, versurile sale, de inspirație exclusiv marină sau dunăreană, mărturisesc pasiunea pentru meseria sa, cea de navigator. Orientul și marea sunt cele două filtre esențiale prin care este văzută lumea: Dobrogea este o „Persie mică", nalbele sunt flori orientale, versurile din *Barcagiul Barbălată* poartă drept moto un gazel, marea are „ochi de pisică siameză". Acuarelele dunărene sunt proiecții care și ele au inflexiuni orientale: „Dintr-un fildeș lucrat foarte proaspăt/ stârcul alb ia o gâză în cioc;/ ce subțire-i al smârcului oaspăt/ despletindu-și penajul din coc!"; „Pe-o fragedă tipsie de smarald,/ un nufăr aburind în rouă, cald:/ ou despicat prin dur albuș,/ până-n polen de gălbenuș." Un număr important de poezii sunt scrise în călătoriile în jurul lumii, constituindu-se în mărturii transfigurate ale unor întâlniri cu alte civilizații. Exotismului locurilor i se adaugă și o oarecare teatralitate a personajelor, precum și o grandilocvență a gesturilor acestora; rezultatul este o poezie în care totul se percepe într-un mod exotic, aventuros, cu un filon de patetism, dar și de umor: „La bar «La Calul Troii»/ se-ntorc din larg eroii/ cu pumnii-n buzunare,/ setoși de răzbunare". Această viziune este susținută structural de poeme lungi, balade, romanțe, în care **D.** versifică ușor, rostogolind cuvintele cu impetuozitate și părând a se opri cu greu. Înrudirii cu Ion Minulescu, semnalată de Mioara Apolzan, i se adaugă aceea cu Panait Istrati, atmosfera baladescă fiind uneori asemănătoare, cum remarca Ion Vinea. Poet și navigator, **D.** s-a îndreptat în cele din urmă către traducerea de poezie „exotică" – persană și indiană –,

realizând traduceri din Saadi, Omar Khayyam, Firdousi, Tagore ș.a.

SCRIERI: *Bună dimineața!*, București, 1949; ed. îngr. și pref. Marcel Gafton, cu o însemnare de Ion Vinea, București, 1976; *Decorat cu Ordinul Muncii*, București, 1949; *Povestea tractorului de la minereu la brazdă* (în colaborare cu Nicolae Jianu), București, 1949; *Rapsodia marinarilor*, București, 1954; *Dunăre, Dunăre...*, București, 1955; *Flori de mare*, București, 1957; *Hamalii*, București, 1957; *Goarna și sirena*, București, 1959; *Pui de lună*, București, 1960; *Cântece de luptă*, București, 1962; *Fildeșul negru*, București, 1965; *Corabia cu cincizeci de catarge*, București, 1966; *Din ochiul ciclonului*, postfață Ion Vinea, București, 1968; *Fructe de mare*, București, 1970; *Mater nostra*, București, 1971. **Traduceri:** Constantin Simonov, *Prieteni și dușmani*, București, 1949; K. M. Staniukovici, *Povestiri marinărești*, București, 1955 (în colaborare cu Dina Haim); Serghei Mihalkov, *Poezii*, București, 1957; Saadi, *Grădina florilor (Golestan)*, pref. Tudor Vianu, București, 1959; *Poeți persani*, pref. Tudor Vianu, București, 1963; Rabindranath Tagore, *Versuri*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1966, *Poeme*, pref. Radu Boureanu, București, 1967, *Luna în creștere*, București, 1968; Firdousi, *Șah-namè (Cronica Șahilor)*, pref. Virgil Cândea, București, 1969; *Privighetorile Persiei. Antologie de poezie persană (secolele X–XX)*, pref. Virgil Cândea, București, 1971; Omar Khayyam, *Catrene*, București, 1972.

Repere bibliografice: Geo Șerban, *Baladele lui George Dan*, GL, 1956, 26; Tudor Vianu, *Saadi în românește*, GL, 1960, 6; Teodor Vârgolici, *George Dan*, LCF, 1964, 7; Mircea Anghelescu, *George Dan, „Fildeșul negru"*, GL, 1965, 26; Valeriu Cristea, *„Fildeșul negru"*, GL, 1965, 36; Eugenia Tudor, *„Corabia cu cincizeci de catarge"*, GL, 1966, 29; Aura Pană, *„Corabia cu cincizeci de catarge"*, CRC, 1966, 30; Traian Stoica, *„Din ochiul ciclonului"*, VR, 1968, 10; Dumitru Micu, *„Din ochiul ciclonului"*, GL, 1968, 30; Al. Piru, *George Dan*, RL, 1975; 4; Piru, *Poezia*, I, *356–359*; Mioara Apolzan, *George Dan*, în *Lit. rom. cont.*, I, *230–231*; Victor Corcheș, *Poezia marinarilor – poezia marinăriei*, Constanța, 1984, *313–319*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *12–13*; Popa, *Ist. lit.*, I, *937*. *C.B.*

DAN, Ilie (11.IX.1938, Pârteștii de Jos, j. Suceava), poet și istoric literar. A absolvit Liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava (1955), apoi Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1961), la a cărei Catedră de limba română funcționează ca profesor. În 1976 a obținut titlul de doctor în filologie, cu o teză despre toponimia românească. În 1975 și 1976 a predat cursuri de limba și civilizația română la Universitatea din Aix-en-Provence (Franța). Debutează în „Iașul literar" (1963). Publică articole și studii de istorie literară, adunate în 1978 în volumul *Contribuții*. Debutul poetic are loc în 1981, cu placheta *Cumpăna gândului*. A colaborat la „Argeș", „Ateneu", „Convorbiri literare", „Cronica", „Iașul literar", „Manuscriptum", „Ramuri", „Revue roumaine d'histoire" ș.a.

Poetul este un pillatian pendulând între notația pastelistă grațios-caligrafică și fulguranția reflexivă. Catrenele și distihurile din *Cumpăna gândului*, *Semnul zăpezii* (1984), *Furtuna unui anotimp* (1989) ș.a. cuprind meditații prilejuite de amintiri și de presimțirea orizontului vesperal al vieții. Percepția proaspătă a lucrurilor nu e însă sufocată de asemenea evaziuni. Tot astfel, în peisajele poetului, nostalgica privire înapoi se îngână cu beatitudinea clipei prezente, rezultatul fiind crearea unui univers feeric. Lumina lunii, albul de nea, parfumul florilor de măr sunt imagini recurente uneori în poemele erotice, având inflexiuni de romanță. Zăpada, iarnă a sufletului, e totodată „oracol sfințit cu alb și lună", metaforă a evanescentelor momente de grație captate în capilarele distihurilor. Progresiv, sentimentul timpului devine obsedant, iar preferința pentru expresia simplă se conturează mai ferm. Renunțarea la metaforă și la imaginea bogată comportă însă și un risc: diluarea substanței și alunecarea în prozaic. Ceva din efuziunile poetului trece în lucrările de istorie literară scrise de **D.**, însă aici caracteristicile definitorii sunt documentarea temeinică, supunerea la obiect, claritatea expunerii. Cu sugestii metodologice din determinismul lui C. Dobrogeanu-Gherea (însă nuanțat) și G. Ibrăileanu, care induc raportarea la epocă sau la momentul literar și vizează „confluențe, înrâuriri, analogii", istoricul literar se ocupă cu precădere de scriitori „de al doilea raft": N. Gane, I. I. Mironescu, Mihai Codreanu, Octav Botez, Al. Cazaban, D. D. Pătrășcanu, tratându-i monografic. Studiul cel mai extins e consacrat lui I. I. Mironescu (1982), dar cel mai important rămâne monografia *Anton Pann* (1989), care definește tipul de scriitor ilustrat de cel ce uzează, ireductibil, de „poezire" – cu virtuțile și neajunsurile ei. Alte contribuții se referă la Jean Boutière (ca monografist al lui Creangă), Sextil Pușcariu (ca istoric literar), Calistrat Hogaș (din perspectiva receptării), Mihail Sadoveanu și Panait Istrati (ambii urmăriți în popasul lor la Iași) sau cuprind rezultatul unor preocupări de filolog (revista de folclor „Șezătoarea", Dante în „Convorbiri literare" etc.). Lucrările despre marii scriitori nu excelează prin noutate (de pildă, lecturile eminesciene din *Contribuții* sunt o succesiune de clișee și de formule bombastice). Antologiile critice despre Creangă și Sadoveanu sunt însă lucrări probe, întocmite cu rigoare filologică – rigoare ce caracterizează și activitatea de editor a lui **D.** Acestora li se adaugă editarea, în 1974 și 1976, a lucrărilor lui Sextil Pușcariu *Cercetări și studii* și *Limba română*.

SCRIERI: *Contribuții*, București, 1978; *Confluențe*, București, 1980; *Cumpăna gândului*, București, 1981; *I. I. Mironescu*, Iași, 1982; *Semnul zăpezii*, București, 1984; *Furtuna unui anotimp*, Iași, 1989; *Anton Pann*, București, 1989; *Orga inimii*, București, 2000; *Pașii memoriei*, București, 2001; *Altfel de martori*, Iași, 2002; *Draperia de ceață*, Iași, 2003; *Probleme de filologie română. Orientări și repere*, Iași, 2003. **Antologii:** Al. O. Teodoreanu, *Versuri*, pref. D.I. Suchianu, București, 1972, *Pahare și săgeți*, pref. edit., Iași, 2003; *Studii despre opera lui Mihail Sadoveanu*, București, 1977; *Studii despre Ion Creangă*, I–II, București, 1973; *Destinul unui clasic. Studii și articole despre Ion Creangă*, pref. edit., București, 1990. **Ediții:** Mihai Codreanu, *Scrieri*, I–II, București, 1968–1969 (în colaborare cu Const. Ciopraga); I. I. Mironescu, *Scrieri*, pref. edit., București, 1968; Al. Cazaban, *Chipuri și suflete*, pref. edit., București, 1973; Octav Botez, *Scrieri*, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977; Nicolae Gane, *Scrieri*, pref. Șt. Cazimir, București, 1979; D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, pref. edit., Iași, 2000.

Repere bibliografice: Ion Popescu-Sireteanu, *Dan Ilie, „I. I. Mironescu"*, „Forum", 1983, 7–8; Rachieru, *Poeți Bucovina, 140–141*; Busuioc,

Scriitori ieșeni (1997), *138; Dicț. scriit. rom.*, II, *13-14;* Liviu Papuc, *Ilie Dan, „Altfel de martori"*, CRC, 2002, 8. *N.M.*

DAN, Ioan (29.VI.1922, Deva – 31.X.2003, Los Angeles), prozator. După Școala Normală la Sighet și Focșani (1934–1940), își ia bacalaureatul abia în 1968, la București, deoarece a avut de suferit din cauza trecutului familiei sale, el însuși fiind simpatizant legionar. Își va ispăși „păcatele" lucrând, pe rând, ca muncitor la o carieră de nisip (1941–1943), la o orezărie (1945–1950), ca meseriaș la o cooperativă (1954–1965), muncitor tipograf (1965–1969), tehnician la o cooperativă, fiind reabilitat la sfârșitul anilor '60. Emigrează în RF Germania în 1984, în 1986 stabilindu-se în SUA.

Debutează în 1960, în „Luceafărul", dar în volum publică abia în 1970 proza umoristică *Locatarii din Strada Fecioarei*. Recunoașterea și-o va câștiga însă datorită genului de aventuri, intrigă și spionaj, mergând pe o filieră franțuzească, de tipul romanelor de capă și spadă. Cele mai importante realizări ale scriitorului, evocări axate pe Evul Mediu românesc, centrate pe figurile lui Mircea cel Bătrân și Mihai Viteazul, dar și pe cele ale unor eroi „anonimi" exemplari, adevărate modele de curaj și înțelepciune, sunt *Curierul secret* (1974), *Cavalerii* (1975), *Taina cavalerilor* (1976), *Cavalerii Ordinului Basarab* (1977), la care se adaugă, în 1987, *Cavalerii râsului* (în colaborare cu Radu Bărbulescu), carte apărută la puțină vreme după emigrarea sa în SUA. Toate romanele sale „cavalerești" s-au bucurat de succes, tirajele epuizându-se rapid. Primele trei titluri constituie o trilogie de sine stătătoare, urmărind evenimentele petrecute între 1593 și 1601 în Țările Române, iar *Cavalerii Ordinului Basarab* este o saga de secol XIV. Deși poate fi încadrat în literatura de consum, scrisul lui **D.** este elaborat, de un nivel stilistic peste medie, cărțile lui reprezentând un debușeu clasic, un subterfugiu al adolescenților, refugiați ficțional în vremuri eroice, demult apuse, în contrast cu ceea ce se întâmpla în anii '70. Succesul este explicabil, cred criticii, și datorită resuscitării romanului istoric pe considerente naționaliste, „boierimea valahă" fiind pusă într-un mod aproape firesc „în rând cu protipendada europeană" (Marian Popa). Dincolo de indicațiile directoare și de unele clișee inerente, cărțile se citesc ușor, cu plăcere. Romanele despre cavalerii lui Mihai Viteazul și ai lui Mircea cel Bătrân sunt un amestec insolit de adevăr și ficțiune, pe lângă chipurile simbolice ale domnitorilor apărând și o serie de bărbați puternici, luptători „legendari", supradimensionați, un fel de Hercule, Ulise sau Ahile spadasini, dar și oameni de lume, adică niște prototipuri eroice născute de imaginația autorului, pentru a deveni arhetipuri ale masculinității biruitoare. „Căpitanii" Viteazului sunt, în paginile conturate după o rețetă bine însușită (intrigi, aventuri, cavalcade, dueluri, agenți secreți, dragoste, femei frumoase, onoare, răsturnări de situație, baluri strălucitoare și castele somptuoase), tot patru, ca și mușchetarii lui Dumas: Cae Indru, „nepotul secret" al voievodului, războinicul perfect în toate; Chirilă Zece Cuțite, specialist în respectiva armă; Ducu cel Iute, ilustru „profesor" al spadei; limbutul Costache Caravană, maestru în folosirea pistoalelor. Tipologia inventată cu umor, bun-gust și rafinament aruncă cititorul în mijlocul unor acțiuni furtunoase, desfășurate precipitat pe mai multe fronturi și tabere, pornind cu bătălia de la Călugăreni și sfârșind cu trădarea lui Mihai, cu puțin timp înainte de a fi ucis. Acțiunea istorică trece în plan secund, prim-planul fiind deținut de aceste figuri brave, Athos, Porthos, Aramis și D'Artagnan autohtoni, spioni inteligenți imposibil de contracarat sau de cumpărat, „săbii" aflate în spatele tuturor întâmplărilor. Pe lângă acești bărbați credincioși, curajoși, lovind din umbră (ca Nufărul-Alb – comitele Staicu, personaj central în *Cavalerii Ordinului Basarab*), supraviețuiește literar mai ales, galeria personajelor comico-pitorești, cu nume bine alese, predestinate parcă: Toroipan, Gălușcă, Tufănel, Ciripoi, Sile Adormitu, Niță Praștie, părintele Grasa, călugărul Sima, care încurcă Scripturile, sau „conchistadorul" Cotae, niște Sancho Panza din eșalonul al doilea, cu nimic mai prejos decât stăpânii lor. Dincolo de divertisment și (auto)ironia bine dozată (bunăoară, un anume... Ioan Dan e menționat la un moment dat în carte drept fiu al fratelui domnului Mircea, „născut dintr-o dragoste tăinuită"), romanele au și un anume farmec exotic, când e vorba de eroi ce știu a mânui la fel de bine și arma și pana, și degajă un fior adolescentin deloc desuet.

SCRIERI: *Locatarii din Strada Fecioarei*, București, 1970; *Curierul secret*, București, 1974; *Cavalerii*, București, 1975; *Taina cavalerilor*, București, 1976; *Cavalerii Ordinului Basarab*, București, 1977; ed. 2, I–II, München, 1985–1987; *Stăpânii golfului*, București, 1981; *Cavalerii râsului* (în colaborare cu Radu Bărbulescu), München, 1987; *Milionarii*, București, 2000; *Jurnal de exil*, București, 2000.

Repere bibliografice: Al. I. Friduș, *Ioan Dan, „Locatarii din Strada Fecioarei"*, CL, 1970, 2; Mircea Constantinescu, *„Curierul secret"*, RL, 1974, 13; Valentin Tașcu, *Arheologia spiritului sau Proza istorică*, ST, 1977, 1; Paul Dugneanu, *Roman istorico-umoristic*, LCF, 1977, 52; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *181-182*; Mircea Constantinescu, *„Stăpânii golfului"*, RL, 1982, 3; Micu, *Scurtă ist.*, III, *133*; Popa, *Ist. lit.*, II, *674*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA, 107-109*; Andrei Milca, *Ioan Dan, regele neîncoronat al genului de capă și spadă autohton*, „Cronica română", 2002, 2922; Manolescu, *Enciclopedia*, *237*. *A.Ml.*

DAN, Mihai (pseudonim al lui David Michael Werner; 24.I.1906, Târgu Frumos – 28.X.1950, Tel Aviv, Israel), poet. Este fiul lui Betty (n. Mendelovici) și al lui Hanina Werner, ceasornicar, și fratele mai mare al lui Leopold Werner, poet și cronicar muzical cunoscut sub numele Vasile Cristian. După absolvirea liceului, se pare la Turnu Severin, **D.** a locuit o vreme la Craiova, apoi la București, unde ar fi lucrat la o editură. Cunoscut ca aderent al Partidului Comunist și suspectat chiar a fi agent sovietic, emigrează în Palestina, probabil spre sfârșitul anului 1940. A servit ca translator în administrația engleză, iar după înființarea statului Israel, în armată, ca ofițer de contact responsabil de Locurile Sfinte. Se stinge din viață în urma unui atac de cord.

Orientat de la început către avangardă, **D.** scoate în 1929, la Craiova, împreună cu C. Nisipeanu, revista „Radical". În același an semnează versuri în „Bilete de papagal" și în

„Ramuri". După instalarea în București, va frecventa cercul Sburătorul, concomitent apropiindu-se de grupul din jurul revistei „unu" (la care, în 1932, e redactor responsabil). Mai colaborează cu versuri, proze scurte, „reportaje", note și traduceri din lirica lui Maiakovski la „XY", „SO4H2", „Rod", „Bobi", „Omul", „Caravana", „Vitrina literară", „Munca literară", „Azi", „Societatea de mîine", „Caiet", „Meridian", „Reporter", „Șantier" ș.a. În 1931 era anunțată tipărirea romanului *Triunghiul de foc*, ce ar fi fost scris în colaborare cu Emil Botta și Corneliu Temensky, probabil rămas în stadiul de proiect. Totuși, **D.** citește la Sburătorul, în afară de versuri, mai multe fragmente dintr-un roman „de moravuri moldovenești", intitulat *Conașii*. În 1933 i se joacă o adaptare după Molière, *Georges Dandin descătușat*, făcută în colaborare cu I. Ligeti, și tot atunci, Sașa Pană îi includea în programul editurii sale o plachetă și un volum de traduceri din Vladimir Maiakovski. În cele din urmă izbutește să dea la lumină doar placheta *Sens unic* (1935); alt volum de versuri, *Daphnis și Chloe*, deși anunțat, nu a apărut. După emigrare a continuat să scrie în românește, dar și în franceză, cel puțin un poem fiindu-i publicat în periodicul francez „La Marseillaise".

D. și-a mărturisit în mai multe rânduri atașamentul deplin la suprarealism. În fapt, la un anume suprarealism, care nu recuză toată poezia anterioară și care subliniază necesitatea de „a organiza furtuna" (mișcarea subconștientului), cu termenii lui Roger Vitrac, puși ca moto plachetei *Sens unic*. Ca atare, „vederile" propriu-zis suprarealiste sunt, în unele dintre poeme (*Cutie cu vise și șerpi*, *Aici*, *Premers adevărat*, *Sevă*, *Notații în clar major* ș.a.), încorsetate într-un tipar ermetic, amintind pe alocuri supărător de mult de Paul Valéry ori de Ion Barbu. Efectul este diminuat și de prezența unor neologisme incomplet asimilate ori chiar a unor barbarisme. În alte bucăți (*Promenoir*), reușita este asigurată de alternarea limbajului solemn cu cel colocvial, precum și de unele note de grotesc ori de umor, în genul practicat de Jean Cocteau și Paul Éluard. În lirica erotică (*Așa se întâmplă primăvara*, *Ria*) frapează imaginile insolite, încastrate în declamații ce trimit când la romantici, când la Maiakovski. Dicția acestuia din urmă, ca și amalgamul de egolatrie și solidaritate cu cei mulți sunt vizibile în *Poem cu fața către voi*, care, împreună cu *Fapt mărturisit*, relevă atât stângăciile, cât și calitățile autorului. Observațiile critice cu care a fost întâmpinat *Sens unic* îl vor fi ajutat pe **D.**, un nou ciclu (poate din proiectatul *Daphnis și Chloe*) impresionându-l plăcut, la lectură, pe E. Lovinescu. Singurul poem publicat în presă, în 1939, *Puncte de vedere*, confirmă în orice caz un progres.

SCRIERI: *Sens unic*, București, 1935.

Repere bibliografice: Constantin Micu, *Mihail Dan*, „*Sens unic*", „Azi", 1935, 2; Erasm [Petru Manoliu], „*Sens unic*", „Credința", 1935, 441; Mihail Sebastian, „*Sens unic*", RP, 1935, 5229; Streinu, *Pagini*, I, 77–79; C. Panaitescu, *Două volume de versuri*, FCL, 1935, 1321; Octav Șuluțiu, „*Sens unic*", F, 1935, 4; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *91–92*; Mircea Mateescu, „*Sens unic*", „Cruciada românismului", 1935, 28; Pericle Martinescu, *Poezia în 1935*, „Reporter", 1935, 78; Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*, RFR, 1935, 9; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, *308*, *passim*; Geo Bogza, *Jurnal de copilărie și adolescență*, București, 1988, *passim*; Stolnicu, *Printre scriitori*, *188–189*; Ion Caraion, *Jurnal*, II, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1998, *72–74*; *Mihail Dan*, DCS, *49–50*, *178*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *passim*; Victor Durnea, [*Mihail Dan*], „Minimum" (Tel Aviv), 2003, 192. *V.D.*

DAN, Pavel (3.IX.1907, Tritenii de Sus, j. Cluj – 2.VIII.1937, Cluj), prozator. Este fiul Nastasiei (n. Tescariu) și al lui Simion Dan, țărani. Începe în 1914 învățătura în localitatea natală, iar din 1919 este licean la Turda. Aici este remarcat și stimulat de profesorul Teodor Murășanu, care îi va publica din primele scrieri în „Pagini literare", după ce **D.** debutase la Cluj, în 1930, în revista lui Victor Papilian, „Darul vremii" (cu un comentariu la *Note și impresii* de G. Ibrăileanu). Între timp, el însuși făcuse să apară (în 1925) efemera revistă „Fire de tort". Ca urmare a unui conflict cu autoritatea școlară turdeană își încheie studiile liceale la Tulcea; bacalaureatul îl trece la Ismail (1927). Licențiat în 1932 al Facultății de Litere din Cluj, secția română-latină, temporar bibliotecar și pedagog la liceul din Turda (1931), va fi profesor de greacă și latină la Liceul „Sf. Vasile" din Blaj (1932). În revista „Blajul" apărută între 1934 și 1936 din inițiativa lui **D.**, a lui N. Comșa și Radu Brateș, îi apar câteva nuvele, *Îl duc pe popa*, *Întâlnire*, *La închisoare* ș.a., iar în „Gândirea", *Priveghiul*. În 1935 își trece examenul de capacitate; spre sfârșitul lui 1936 participă la concursul literar al ziarului „România nouă" din

Bust de Romulus Ladea

Cluj, cu nuvela *Iobagii*, și obține premiul I. La un an după deces (murea răpus de neoplasm), i se tipărea volumul *Urcan bătrânul* (1938). A mai colaborat la „Gând românesc", „Abecedar", „Vatra" ș.a. Câteva dintre scrierile lui au fost traduse în franceză de Gabrielle Cabrini și Eugen Ionescu; culegeri de nuvele s-au publicat la Budapesta, în transpunerea lui Ovary-Oss Jozsef, și la Berlin, transpunerea fiind făcută de Edith Stark.

A percepe oamenii cvasisculptural, cum o face la **D.**, e un lucru rar. Personajele sale, figuri în *ronde-bosse*, par niște statui fără socluri. Autorul lui *Urcan bătrânul*, la el acasă printre cei din Câmpia Transilvană, nu vrea să știe de transcendență, de metafizică, de pitoresc local. Peste oamenii aceștia vârtoși, neînduplecați, înrădăcinați în pământ, s-au succedat veacuri, fără să-i schimbe; au trăit repetitiv, fixați în cutume severe, sustrăgându-se noutăților; ageri, activi, rigizi, firești; stilul lor existențial se refuză suavităților, gingășiilor, concesiilor de orice fel. Nu atât oameni vechi, anacronici, cât arhaici, îndărătnici ca mentalități, mișcându-se într-un mediu rudimentar; nu atât misterioși (ca taciturnii lui Mihail Sadoveanu), cât refractari, netransparenți, păstrând sub măștile lor neutre gânduri ascunse. Nimic poetizat în comportamentul lor; reacțiile aspre, gestica violentă, limbajul stâncos, instinctele fruste — acestea par comentate de către un Verga transilvan, vădit ostil idealizării, „crud" în verismul său. Tangențele cu Ioan Slavici, cu Liviu Rebreanu, mai puțin cu Ion Agârbiceanu (invocate de mai toți exegeții), se opresc pe versantul realismului dur, dincolo de care la **D.** apar inserții în magic și superstițios. Diferiți de păstorul mioritic, țăranii lui nu cercetează gratuit cerul înstelat; îi obsedează mai degrabă tenebrele, negurile din afară sau cele dinlăuntrul lor. Urcănești merg și revin de la oraș neatinși în vreun fel de lumea modernă, se încaieră pentru pământ, toți sunt reticenți, intratabili, bănuitori, fără obsesia istoriei. Câțiva inși se duc la vlădica de la Blaj să ceară „alt popă" — anume unul care să nu le interzică „vinarsul la îngropăciuni" —, dar în sala monumentală a castelului mitropolitan, „mai mult din basme decât din lumea aceasta", cufundată în umbră, îi cuprinde spaima. Câte unul dintre ai lor, ajuns student și cărturar, nu se distanțează radical de mediul copilăriei, rezervație de habitudini și gesturi multiseculare. Formele cultice creștine nu au consistență; îndărătul convențiilor de suprafață se desfășoară liber, nestingherit, fondul primordial, de unde viața dublă. Trimis la paroh pentru a anunța moartea lui Urcan, un nepot al acestuia își drege glasul, privește la „cânele de popă", apoi vorbește laconic; în final, emisarul își reprimă „o sudalmă cumplită" — care-i stătea în „vârful limbii" — destinată omului bisericii. Nici vorbă de sentimentul infinitului. Timpul nu dă de gândit. Toată viața lor, taciturnii din *Zborul la cuib* „au pus mămăliga pe cărpător de scândură de brad, așezând-o pe genunchi, au mâncat la zarea focului, să nu ardă petrolul și să facă cheltuială". La catafalcul unui răposat, nepoate și vecine cântă și bocesc; una dintre ele „trimite vorbă", prin mortul din casă, tatălui ei, stins cu doi ani înainte. Faptele, la Pavel Dan, sunt nu numai temelia epicului, dar și repere psihologice reflectorizante. Altfel spus, faptele sunt, în același timp, reverberațiile unor suflete elementare, primitive, dar aici „primitiv" nu înseamnă numaidecât nedezvoltat sau naiv. Clasicii nutreau aspirația declarată de a descoperi în individ universalul; **D.** are în vedere un *uomo particolare*, inflexibil, instinctual, concret, de unde insistența într-un anumit „detectivism". Prozele sale, vizând stări de spirit dense, concentrate, sunt mai puțin nuvele cât povestiri, texte apropiate basmului, având analogii cu folclorul și pretându-se la analogii cu Ion Creangă. Pledează în acest sens și farmecul regional, amestecul inextricabil de adevăr și irealitate. Caracterele sunt puternic marcate; orice individ din clanul Urcăneștilor e un fel de *personnage reparaissant*, definit prin reluări concentrice. Naratorul, estompându-și prezența, se situează tactic în durata lor, văzând și trăind lucrurile din interiorul grupului. Nici o ieșire din perimetrul securizant al satului nu e tolerată. Un nepot al lui Urcan bătrânul s-a întors de la „cătane" (de la Kadetschule) sergent, dar „proștii" din sat îl „iau la vale", vorbind „peste el". Un profesor (în fapt prozatorul), venit la înmormântarea tatălui, înțelege că e „o creangă ruptă", aruncată în altă parte; rădăcina, partea „cea mai tare" — frântă și ea —, zace în sicriu. Într-un cadru ca acesta, „permanența preistoriei" (cum ar zice Lucian Blaga), persistența mentalităților embrionare sugerează aparența înțepenirii, de unde proximitatea mitului; o lume în care misterul poate fi sondat numai de către deținătorii cheilor regresive. Mocanul „cu cercuri", căruia diavolul „i-a schimbat copilul", descinde parcă din basmele cu iele; conștiința mocanului, invadată de eresuri și tabuuri, raportează orice fapt la o convenție, la un cod esoteric. Omul știa, așadar, că pornit de acasă noaptea, când i se întâmplă nenorocirea nu trebuie să se uite înapoi, că diavolul „ se face umbră de copac și dacă îl calci, te prinde; că dacă întâlnești un om noaptea în pădure și îi arăți o lumânare în fața oglinzii, vine după tine". La rândul lor, ascultătorii știu și ei că altfel nu poate fi. Discursul naratorului-martor adoptă nuanțe ritualice, fiind expresia unei psihologii colective. Remarcabil explorator al psihicului tulbure, superstițios, scriitorul excelează în desenul în alb-negru, în tehnica clarobscurului. Câteva detalii expuse în lumină intensă devin frapante în raport cu întunericul care le delimitează. Între fluxul și refluxul întâmplărilor, ochiul prozatorului pare neutru. Pe scurt, **D.** nu reacționează în vreun fel, nu jubilează, nu ironizează, nu dezaprobă, nu osândește. Alteori, în situații-limită intervin surpări, traume, reacții mute. Terorizat de către nevastă și fiică (niște Erinii transilvane), un țăran din *Priveghiul*, „obosit rob al pământului", se aruncă în fântâna din curte. Ca la Slavici, „gura satului" comentează cu imputări și ocări, făcând casa „de râs"; autenticitatea psihologiei colective e desăvârșită. La priveghi, unii, încălziți de rachiu, cântă; „... toți își vorbeau vorbele, își dormeau somnul; chiar cei care cântau păreau că nu știu nimic de cântec, că altcineva cântă prin gura lor...". Pe o vreme de ninsoare și „întuneric de nu-ți vezi mâna", un bolnav în delir din *Ursita* zice că el va muri în lac la Tăureni. Nici un detaliu psihologic. Însă cadrul, liniștea, obiectele, toate punctează sincretic deznodământul. Înregistrarea graduală de elemente concrete, în manieră cinematogra-

fică, ține loc de orice comentariu. În *Zborul la cuib* – alt răposat; lângă mormântul pregătit pentru el „șed groparii și mâncă pită și slănină", într-o totală nepăsare. Eresurile, ca la Gala Galaction și V. Voiculescu, trimit în insolit și magic; nici vorbă de „cerul care zboară"; aici forfotesc spirite maligne, făpturi subpământene. Peste morminte părăsite, vechi, scufundate, „stă și duhănește dracul", iar vara, pe furtună, lovește trăsnetul. Compozițiile mai ample *Urcan bătrânul* și *Înmormântarea lui Urcan* recomandă un talent viguros, năzuind să realizeze un mare roman al Câmpiei Transilvane, *Ospățul dracului*. Prin rapacitate, prin tertipuri și furtișaguri, bătrânul Urcan a ajuns „gazdă mare" (bogat); odată cu „numărul boilor din poiană și turma din ocol, [Urcăneștilor] le crescuse și vaza în sat, unde nu se mai ia nimeni după faima neamului, ci fiecare atâta cântărește câtă avere are". Tentația acaparării funciare e cea din *Ion* al lui Rebreanu. Fiul Simion și nepotul Valer, cu soțiile lor, își dispută concomitent loturile bătrânului, fiecare urmărind „întabularea" acestora pe numele său: tensiune și viclenie. În regia momentelor fierbinți, pigmentate cu „sudalme de se sperie norii", autorul pune nu numai culoare regională, dar și o retorică fără greș. Despărțirea de lume a protagonistului (*Înmormântarea lui Urcan*) e prilej de revelație pătrunzătoare. Agonia omului „beteag", dialogurile în jurul muribundului din „căsulia de bârne", în care el se culcase „toată viața jos, pe bundă", indiferența feroce a celor din jur, pregătirile de „comândare", toate se înscriu într-o excelentă pânză cu resort etic-psihologic, comparabilă, ca acuitate, cu unele dintre cele mai bune scene ale lui Rebreanu.

În Pavel Dan, [...] mort la treizeci de ani, literatura română a pierdut, poate, pe principalul urmaș al lui Rebreanu.

OV. S. CROHMĂLNICEANU

SCRIERI: *Urcan bătrânul*, pref. Ion Chinezu, București, 1938; ed. pref. B. Elvin, București, 1960; *Iobagii*, cu chipuri desenate de A. Jiquidi, București, 1944; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Florian Potra, București, 1956; *Scrieri*, îngr. și pref. Cornel Regman, București, 1965; *Vedenii din copilărie*, București, 1971; *Urcan bătrânul*, îngr. și postfață Nicolae Balotă, București, 1973; *Jurnal*, îngr. și pref. Sergiu Pavel Dan, Cluj-Napoca, 1974; *Ultimul capitol*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, Cluj-Napoca, 1976; *Schițe și nuvele*, postfață Mircea Braga, București, 1985; *Urcan bătrânul*, îngr. și pref. Sergiu Pavel Dan, Cluj-Napoca, 1987; *Stories*, tr. și pref. Fred Năbădan, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Cronica mărunță*, G, 1934, 8; Ion Chinezu, *Lui Pavel Dan*, GR, 1937, 5-7; Radu Brateș, *Pavel Dan*, UR, 1937, 32; Ion Agârbiceanu, *Pavel Dan*, „Ofensiva română", 1937, 47; Ovidiu Caledoniu, *„Urcan bătrânul"*, „Sfarmă-Piatră", 1938, 145; George Popa, *Literatura ardeleană de azi*, „Lanuri", 1939, 5-7; Șuluțiu, *Scriitori, 213-218*; Vintilă Horia, *„Urcan bătrânul"*, G, 1939, 1; Mihail Sebastian, *Un prozator ardelean: Pavel Dan*, RFR, 1939, 3; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *846*; Ion Oarcăsu, *Clasicul Pavel Dan*, TR, 1957, 1; Adriana Iliescu, *Ai lui Urcan în proza ardeleană*, GL, 1957, 1; Ștefan Aug. Doinaș, *Teme și eroi la Pavel Dan*, CNT, 1957, 12; Radu Brateș, *Amintiri despre Pavel Dan*, TR, 1965, 35; Nicolae Manolescu, *Pavel Dan, „Scrieri"*, CNT, 1965, 45; Negoițescu, *Scriitori, 302-316*; Regman, *Confluențe, 25-65*; Monica Lazăr, *Pavel Dan*, București, 1967; Nicolae Balotă, *Fabulă și discurs în prozele lui Pavel Dan*, LCF, 1972, 52; Rotaru, *O ist.*, II, *690-692*; Const. Ciopraga, *Timpul lui Urcan bătrânul*, IL, 1973, 18; Nae Antonescu, *Jurnalul lui Pavel Dan*, VR, 1974, 10; Ovidiu Papadima, *Lecția lui Pavel Dan*, MS, 1975, 3; Stănuța Crețu, *Filon folcloric și neliniști expresioniste. Pavel Dan – proza fantastică*, ALIL, t. XXVIII, 1981-1982; Craia, *Orizontul, 142-145*; Ion Vlad, *Pavel Dan. Zborul frânt al unui destin*, Cluj-Napoca, 1986; Valeriu Cristea, *Pavel Dan*, RL, 1987, 22; Arșavir Acterian, *Pavel Dan*, RL, 1988, 15; Cornel Ungureanu, *Pavel Dan al proiectelor*, O, 1989, 8; Velea, *Interferențe, 33-48*; Holban, *Literatura, 107-116*; Vlad, *Lect. prozei, 124-132*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *240-241*; Nicu Caranica, *Pavel Dan*, JL, 1995, 21-24; Mircea Muthu, *Călcâiul lui Delacroix*, București, 1996, *51-55*; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, București, 1997, *185-189*; Petrescu, *Studii transilvane, 53-57*; *Dict. analitic*, I, *230-231*, IV, *322-326*; Constantin Cubleșan, *Opera literară a lui Pavel Dan*, București, 1999; Ioan Holban, *Pavel Dan*, CL, 2000, 11; *Dict. esențial, 233-235*; *Amintiri despre Pavel Dan*, îngr. Ion Buzași și Aurel Podaru, pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2003. *C.C.*

DAN, Sergiu (pseudonim al lui Isidor Sergiu Rottman; 29.XII.1903, Piatra-Neamț – 13.III.1976, București), prozator, publicist și traducător. Este fiul Ghizelei și al lui Simion Rottman. A urmat Școala Superioară Comercială. A debutat în „Cugetul românesc" în 1922. A colaborat la numeroase ziare și reviste din perioada interbelică: „Adevărul", „Adevărul literar și artistic", „Bilete de papagal", „Cetatea literară", „Clipa", „Contimporanul", „Dimineața", „Dreptatea" (unde semnează cronica teatrală), „Herald", „Lumea literară și artistică", „Omul liber", „Rampa", „Reporter", „Săptămâna muncii intelectuale și artistice", „Tempo!" (unde publică reportaje), „Țara noastră", „Viața literară", „Viața românească" etc. A semnat și cu pseudonimul Ion Rozmarin.

Romancier cu o îndelungată activitate literară, **D.** debutează editorial în 1929 cu volumul *Viața minunată a lui Anton Pann*, scris în colaborare cu Romulus Dianu și reluat în 1934 cu titlul *Nastratin și timpul său*. Genul vieților romanțate, foarte la modă în acea perioadă, este abandonat curând de cei doi autori. În 1931 **D.** publică *Dragoste și moarte în provincie*, ce ar fi putut deveni, după cum s-a remarcat, o versiune autohtonă a *Doamnei Bovary*, dacă finalul nu ar fi fost ratat. Așa, romanul rămâne numai povestea unei iubiri în provincie, încheiată prin moarte. *Arsenic* (1934; Premiul Techirghiol-Eforie) e interesant mai mult prin tehnica narativă, decât prin țesătura epică sau încărcătura de idei. Scrisă la persoana întâi, cartea pare a fi fost concepută ca o fișă clinică întocmită de doctorul George Filimon cu privire la sine și la personajele ce vin în contact cu el. De aici, și o anume notă de detașare și autoironie. De fapt, e o carte polemică la adresa literaturii care cultivă mitul eroului, fiindcă în viață, constată romancierul, compromisurile, lașitățile umbresc de multe ori, până la ștergere, idealul eroic. Astfel doctorul, ce se închipuie comițând gesturi cu consecințe fatale, dar păstrând apoi o atitudine demnă, nu e decât un biet laș, care întreține relații amoroase cu soția prietenului său; cum nu are curajul să-și înfrunte bărbătește rivalul, recurge la josnica răzbunare a injuriilor telefonice anonime. În *Surorile Veniamin* (1935; Premiul Societății Scriitorilor Români), romancierul

continuă să facă investigații pe arii minore. Concentrându-se asupra vieții a două surori, el folosește metoda simetriilor contrare în construcția personajelor: Felicia — ștearsă, severă, posacă și instruită, Maria — frumoasă, exuberantă, superficială. Femeilor le corespund parteneri pe măsură: un militant comunist și un anost director general. Destinele lor, ce păreau perfect paralele, se întretaie brusc, cele două surori îndrăgostindu-se, fatal, de același bărbat: vajnicul militant comunist. Tot conflictul decurge din acest joc de linii, izbutită fiind doar construcția. Un roman de o factură cu totul deosebită față de cele anterioare este *Unde începe noaptea* (1945). Renunțând la stilul foiletonistic și la analiza psihologică a individului, autorul descrie spaimele trăite de evrei în perioada legionară și în aceea a deportărilor. Făcând din ei un popor „victimă" a istoriei, **D.** consideră că destinul lor tragic se datorează unei vini ancestrale. Romanul are două părți distincte: prima înfățișează viața comunității evreiești la începutul războiului (când erau amenințați, hăituiți, dar se aflau totuși în libertate), cealaltă descrie lunga agonie a evreilor în lagăr (trăind terorizați de spectrul ultimei clipe). Surprinderea colectivității în asemenea momente-limită e realizată printr-o reușită individualizare a personajelor. Evreii nu sunt priviți ca o masă informă, nediferențiată, ci dimpotrivă, ca entități unice și nerepetabile, fiecare având-și destinul său, dincolo de acela tragic, al tuturor. Același subiect este tratat și în *Roza și ceilalți* (1946), de data aceasta naratorul încercând să releve degradarea relațiilor umane sub tensiunea amenințării cu moartea. Firul epic este șocant de asemănător cu cel din *Bulgăre de seu* al lui Maupassant: la rugămințile coreligionarilor, Roza, o evreică tânără și frumoasă, cedează unui ofițer neamț, pentru a salva viața unor prizonieri evrei; este apoi repudiată de colectivitate și silită să se sinucidă. Deși preocuparea de a surprinde atmosfera de teroare există și aici, *Roza și ceilalți* nu mai reușește să impună figuri cu valoare de simbol, cum o făcuse romanul anterior. După o tăcere de doisprezece ani, **D.** revine cu o istorioară de dragoste, *Taina stolnicesei* (1958), a cărei acțiune, plasată în epoca lui Caragea Vodă, constituie pentru autor pretextul de a crea un cadru pitoresc. Scrisă dezinvolt, cu o anume ironie, dar și cu un umor deseori facil, cartea face concesii evidente unui gust îndoielnic. În *Tase cel Mare* (1964), este abordată una dintre temele de largă circulație la noi: soarta îmbogățiților de război. Eroul, Tase Trandafir, pornit de jos și ajuns unul dintre potentații României interbelice, nu este, cum se credea, norocosul posesor al unei comori ascunse, ci un escroc lipsit de scrupule, care trimite la ocnă oameni nevinovați. Renunțând la introspectiva psihologică, scriitorul sondează medii sociale extrem de diferite, într-un roman pe arii largi, conferind un caracter conflictual întâmplărilor, aproape de tipul intrigii unui roman polițist: apariții nocturne ce amenință cu moartea, seduceri în muzee, șantaj sentimental etc. Apărut în 1970, romanul *Dintr-un jurnal de noapte* se deosebește fundamental de tot ce scrisese **D.** până atunci. Calitatea esențială, care îi fusese recunoscută de critică, era buna cunoaștere a tehnicii romanești (construcția și dozarea efectelor). Aici el renunță la meșteșugul știut, ambiționând să-și transcrie amintirile fără să țină cont de cronologie, de epic, de legile narației. Totul pare pus pe hârtie la voia întâmplării, în fraze fără legătură unele cu altele; pe scurt, unsprezece oameni, într-o celulă de închisoare, fiecare cu ticurile, gândurile lui, transmise cititorului doar fragmentar, sincopat. „Povestirea" nu are flux continuu, nu există nici conflict, nici personaje care să unească crâmpeiele de acțiune. Deseori, rarele „insule narative" sunt despărțite prin „aforisme", de fapt fraze reluate din cărțile anterioare.

SCRIERI: *Viața minunată a lui Anton Pann* (în colaborare cu Romulus Dianu), București, 1929; ed. 2 (*Nastratin și timpul său*), București, 1934; *Dragoste și moarte în provincie*, București, 1931; *Arsenic*, București, 1934; *Surorile Veniamin*, București, 1935; *Unde începe noaptea*, București, 1945; *Roza și ceilalți*, București, 1946; *Taina stolnicesei*, București, 1958; *Tase cel Mare*, București, 1964; *Dintr-un jurnal de noapte*, București, 1970; *Serviciul de noapte*, îngr. și pref. Gabriel Gafița, București, 1980. **Traduceri:** Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, București, 1929, *Salammbô*, București, 1930; Pierre Benoit, *Prizonier în Germania*, București, 1933; I. S. Turgheniev, *Duelistul*, București, f.a.; Voltaire, *Fecioara din Orléans*, București, 1955; *Zeița de jad și alte povestiri chinezești*, pref. Sidonia Drăgușanu, București, 1956 (în colaborare); G.V. Starikova, *Creația lui L. M. Leonov*, București, 1956 (în colaborare cu R. Hefter); S. Podiacev, *Nuvele și povestiri*, I-II, București, 1957 (în colaborare cu Ștefana Velisar-Teodoreanu și Irina Andreescu); Jerome K. Jerome, *Fantoma lui Whibley*, București, 1957; Louis Aragon, *Săptămâna patimilor*, pref.

Valentin Lipatti, București, 1960, *Clopotele din Basel*, București, 1964, *Frumoasele cartiere*, București, 1966, *Călătorii din imperială*, București, 1969; Anatole France, *Crima lui Sylvestre Bonnard*, pref. Valentin Lipatti, București, 1960, *Povestiri*, București, 1963; Malek Haddad, *Ultima impresie*, București, 1961; Vera Ketlinskaia, *Altfel nu face să trăiești*, București, 1962 (în colaborare cu Vladimir Cogan); Theun de Vries, *Fata cu părul roșu*, București, 1962 (în colaborare cu H.R. Radian); Elsa Triolet, *Sufletul. Vârsta de Nylon*, București, 1964; Boris Polevoi, *Pe țărmul sălbatic*, București 1964 (în colaborare cu M. Cardaș); Henri Perruchot, *Viața lui Cezanne*, București, 1967; Maurice Druon, *Regii blestemați*, I-III, București, 1971; M. Droit, *Ostașii din Pădurea Neagră*, București, 1972.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *164–168*, V, *49–52*, VII, *128–130*, XI, *240–245*, XII, *374–389;* Adrian Maniu, *Romanul lui Anton Pann*, RP, 1929, 3400; Octav Șuluțiu, *Sergiu Dan și Romulus Dianu, „Viața minunată a lui Anton Pann"*, „Ultima oră", 1929, 127; Cioculescu, *Aspecte*, *289–291*, *476–478;* Izabela Sadoveanu, *„Dragoste și moarte în provincie"*, ALA, 1934, 697; Constantinescu, *Scrieri*, II, *379–391;* Petre Pandrea, *„Arsenic"*, ALA, 1934, 703; Mihail Sebastian, *Un autor lucid: Sergiu Dan*, RFR, 1934, 9; Streinu, *Pagini*, V, *242–245;* Lovinescu, *Scrieri*, IV, *684*, VI, *266–267;* Geo Pavel, *Sergiu Dan în intimitate*, RP, 1935, 5243; Adrian Maniu, *Pe marginea romanului premiat*, U, 1937, 97; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *797–798;* Dumitru Solomon, *„Tase cel Mare"*, GL, 1965, 4; Piru, *Panorama*, *302–305;* Eugen Simion, *Pagini dintr-un jurnal de noapte*, LCF, 1970, 42; Mircea Iorgulescu, *„Dintr-un jurnal de noapte"*, RL, 1970, 44; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *353–354;* Corbea-Florescu, *Biografii*, I, *74–81;* Șerban Cioculescu, *Sergiu Dan la 70 de ani*, RL, 1974, 2; Mihai Gafița, *Sergiu Dan*, RL, 1976, 12; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *220;* Noica, *Semnele*, *314*, *349–359;* Mirodan, *Dicționar*, II, *25–36; Dict. scriit. rom.*, II, *17–19;* Sergiu Dan, DCS, *91–92.* *D.Gr.*

DAN, Sergiu Pavel (27.VI.1936, Blaj), critic și istoric literar, eseist, traducător. Este fiul Georginei (n. Giurgiu), bibliograf la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, și al scriitorului Pavel Dan. Frecventează liceul în Cluj, iar din toamna anului 1953 este student la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai". După licență (1958) este profesor secundar în Cluj, la liceele „G. Coșbuc", „Emil Racoviță" și la Liceul nr. 14, până în 1964, când obține, prin concurs, postul de asistent universitar la Catedra de literatură română a Facultății de Filologie din Cluj, unde în prezent este profesor. În 1972 devine doctor în filologie (cu o teză despre proza fantastică românească). Debutează în revista „Tribuna", în 1964, cu studiul *Istoricul literar G. Bogdan-Duică*, iar editorial, cu lucrarea *Proza fantastică românească* (1975; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române). A colaborat cu articole, eseuri și studii la „Gazeta literară", „Steaua", „Echinox", „Viața românească", „Manuscriptum", „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»", „Revue roumaine", „Argeș", „Vatra", „Cotidianul", „România liberă", „Tribuna Ardealului" ș.a. A realizat ediții ale unor opere de Dem. Theodorescu, Ion Minulescu și Pavel Dan, iar în colaborare cu A.-B. Goorden a alcătuit volumul *Roumanie fantastique* (Bruxelles, 1983), antologie a prozei fantastice românești. De asemenea, a colaborat la volume colective de studii (*Studii literare. Din istoria presei culturale și literare române*, *Dicționar analitic de opere literare românești*) și a tradus din Walter Scott. După 1990 a mai semnat sporadic Juvenal Popescu sau Sever Ariesanu.

Proza fantastică românească reprezintă prima sinteză consacrată acestui gen în literatura română, fiind elaborată cu intenția mărturisită „de a oferi fantasticului românesc o perspectivă categorială unitară". În secțiunea teoretică, extinsă la „amploarea unei adevărate introduceri în literatura fantastică", după o necesară disociere între gândirea fantastică și literatura fantastică, autorul își focalizează investigațiile asupra *Conceptului de literatură fantastică* și asupra *Frontierelor literaturii fantastice*, propunând nuanțări în definirea acestui „gen de artă distinct". Punctul său de vedere este concurent (și în sens polemic) acelora mult mai cunoscute ale lui Roger Caillois sau Tzvetan Todorov. **D.** concepe „definirea frontierelor" literaturii fantastice „în funcție de regimul său estetic particular" și desfășoară o suită de aproximări ale raporturilor fantasticului cu „fabulosul feeric", „miraculosul mitico-magic și superstițios", „ocultismul inițiatic", „literatura științifico-fantastică", „proza poetică și alegorică", „proza vizionară (de factură absurdă)", „literatura de aventuri", „proza de analiză". În consecință, „catalogul tematic" secvent disocierilor teoretice identifică „trei tipuri generale de situații fantastice, corespunzătoare *interacțiunii* între normal și supranormal, *mutației* peste marginile firii, deci supranormale, a planului prim, respectiv *apariției* iruptive în normal a planului ultim", enumeră „temele aferente, împreună cu motivele lor paradigmatice" și notifică „întruchipările lor literare mai cunoscute la scara literaturii române și universale". A doua secțiune a cărții (*Orientări și profiluri*) este preponderent analitică, criticul evaluând tipologic și istoric paleta modurilor de exprimare a fantasticului: fabulosul feeric (ilustrat de cărțile populare, dar și de I. Creangă, I. Slavici, I.L. Caragiale, I. Minulescu, Oscar Lemnaru); miraculosul mitologiei autohtone (Gala Galaction, I. Agârbiceanu, M. Sadoveanu, Pavel Dan, Ștefan Bănulescu); fantasticul ca revers inacceptabil al verosimilului (N. Gane, I.L. Caragiale, I. Minulescu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Victor Papilian, Al. A. Philippide); fantasticul doctrinar (M. Eminescu, Mircea Eliade, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, V. Voiculescu); fantasticul „voinței de mister" (Mateiu I. Caragiale, Adrian Maniu, V. Beneș, Oscar Lemnaru, A. E. Baconsky) ș.a. Fiecare capitol se încheie cu un tablou rezumativ al constantelor arhitectonice, tematice și tipologice ale categoriei respective de opere. Lucrare fundamentală în spațiul critic românesc, *Proza fantastică românească* are un ecou extern meritat: Louis Vax citează, în *Les chefs-d'oeuvre de la littérature fantastique* (Paris, 1979), tabloul sistematic pe care-l propune criticul român. De asemenea, A.-B. Goorden utilizează aceleași criterii teoretice de clasificare a fantasticului la prezentarea scriitorilor incluși în antologia *Roumanie fantastique*. Spiritul independent și, implicit, polemic, erudiția suplă, rigoarea și coerența lecturii caracterizează următoarele două cărți ale lui **D.**, *Spiritul Romei* (1979) și *Visul lui Scipio* (1983), concepute în vădită orientare militantă și restauratoare, vizând moștenirea noastră latină. Eseurile din *Fiul Craiului și Spânul* (1998) atestă întemeierea clasică a reflexivității criticului.

Cartea cumulează, în două secțiuni (*Repuneri în... și decăderi din drepturi* și *Acolade comparatiste și alte reevaluări*), o suită de investigații în zone nevralgice ale literaturii române și câteva intervenții de tematică politică. Demersul ordonat în jurul ideii de înfruntare dintre legitimitate și uzurpare, desprinsă din *Povestea lui Harap Alb*, are drept țintă un recurs la evaluări critice și istorico-literare eronate, deseori nedrepte, „certate" cu realitatea estetică și obiectivitatea raționamentului, așadar uzurpatoare. „Acoladele comparatiste" (*Experiența sadoveniană a povestirilor în ramă*, *Natura ironiei la Walter Scott și Mihail Sadoveanu*, *Coincidența și substituirea contrariilor la Mircea Eliade și Bram Stocker*) examinează opere, legături „izomorfice" (pe cât de surprinzătoare, pe atât de fin identificate și argumentate), filiații spirituale și afinități, în proiecții critice remarcabile prin erudiție și forță analitică. Eseul *Experiența sadoveniană a povestirilor în ramă* preludează o altă lucrare de pionierat în critica și teoria literară românească, *Povestirile în ramă. Ipostaze universale și românești ale unei structuri* (2002), la origine curs universitar ținut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca.

SCRIERI: *Proza fantastică românească*, București, 1975; *Spiritul Romei. O privire comparativă asupra gândirii și faptei unui popor (Titus Livius, Cornelius Tacitus, Plinius cel Bătrân)*, Cluj-Napoca, 1979; *Visul lui Scipio. Istoria Romei ca poveste filosofică*, Cluj-Napoca, 1983; *Fiul Craiului și Spânul*, Cluj-Napoca, 1998; *Povestirile în ramă. Ipostaze universale și românești ale unei structuri*, Pitești, 2002. **Ediții:** Dem. Theodorescu, *În cetatea idealului*, București, 1972; Ion Minulescu, *Cetiți-le noaptea*, pref. edit., Cluj, 1973; Pavel Dan, *Jurnal*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974, *Urcan Bătrânul*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1987, *Virrasztó* [*Priveghiul*], Cluj-Napoca, 1988. **Antologii:** *Roumanie fantastique*, introd. edit. (*Le profil de la littérature fantastique roumaine*), Bruxelles, 1983 (în colaborare cu A.-B. Goorden). **Traduceri:** Walter Scott, *Woodstock sau Cavalerul. O poveste din anul 1651*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1993.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Sergiu Pavel Dan, „Proza fantastică românească"*, LCF, 1975, 35; Dumitru Micu, *Un studiu despre proza fantastică*, CNT, 1975, 46; Alexandru George, *O cercetare meritorie*, VR, 1975, 10; Marin Bețeliu, *Prima sinteză asupra literaturii fantastice românești*, R, 1975, 11; Teodor Tihan, *O „estetică" posibilă a prozei fantastice românești*, ST, 1975, 11; Nicolae Manolescu, *Criteriul fantasticului*, RL, 1975, 51; Dimisianu, *Opinii, 221–225*; Ulici, *Prima verba*, II, *207–210*; Louis Vax, *Les chefs-d'oeuvre de la littérature fantastique*, Paris, 1979, 42; Mircea Opriță, *Spiritul Romei*, TR, 1980, 2; Veronica Mocanu, *Spiritul Romei*, ST, 1980, 2; Adrian Marino, *Interpretarea literaturii fantastice*, T, 1982, 8; Adrian Marino, *Ideea latină*, TR, 1983, 27; Dana Dumitriu, *Un eseu despre istoria Romei*, RL, 1983, 40; Mircea Popa, *„Visul lui Scipio. Istoria Romei ca poveste filosofică"*, ST, 1983, 10; Yvonne Goga, *O antologie a fantasticului românesc*, TR, 1984, 16; Iorgulescu, *Prezent, 276–279*; Rodica Lascu-Pop, *„Roumanie fantastique"*, „Marginales" (Bruxelles), 1985, *211–212*; N. Steinhardt, *Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte*, București, 1987, *325–330*; Dan C. Mihăilescu, *„Woodstock sau Cavalerul" de Walter Scott*, LAI, 1993, 203; *Dicț. scriit. rom.*, II, *19–20*; Ion Buzași, *Eseul polemic*, VTRA, 1998, 12; N. Prelipceanu, *De la Harap Alb la 30 decembrie 1947. O carte de eseuri a lui Sergiu Pavel Dan*, RMB, 1999, 2666; Gheorghe Grigurcu, *O carte inconformistă*, RL, 1999, 2; Dan Mănucă, *Ipostazele unei structuri epice*, CL, 2000, 5; Petraș, *Panorama, 253*; Doina Curticăpeanu, *Vara din noiembrie*, F, 2003, 3–4; Opriță, *Anticipația, 532–533*. *C.H.*

DAN, Vasile (8.V.1948, Chețani, j. Mureș), poet. Este fiul Mariei (n. Maier) și al lui Vasile Dan, țărani. A urmat școala elementară în comuna natală (1955–1961), apoi Liceul „Gh. Barițiu" din Cluj (1961–1968). A absolvit Facultatea de Filologie din Oradea (1972) și Facultatea de Ziaristică din București (1985). A fost profesor în Milășel, județul Mureș (1972–1973), metodist la Casa de Cultură Lipova (1974–1980), corector la ziarul „Flacăra roșie" din Arad (1977–1981), redactor la „Vatra" (1981–1982), bibliotecar la Biblioteca Medicală din Arad (1983–1989). Din 1990 este redactor-șef fondator al revistei „Arca". Colaborează la „Echinox", „Steaua", „Familia", „Amfiteatru", „Orizont", „Tribuna", „Vatra", „22", „Interval". A debutat în „Steaua" (1967) cu poemul *Clopote*, iar editorial în 1977, cu placheta de versuri *Priveliștile*, pentru care a obținut Premiul de debut al Editurii Facla.

Începuturile literare ale lui **D.** stau sub influența atmosferei echinoxiste, temele dominante fiind ființa ca entitate în univers, misterul relației cu natura, încercarea de a descoperi rădăcinile mitologice ale insului în mirificul peisajului: „Ți-e dor să scrii un poem despre/ ființa născătoare, mama florii/ și-a ierbii, despre: // zumzetul dintr-un stup adormit;/ pântecul, lumina incertă din care/ iată se trezește poetul" (*Ars poetica*). Un ceremonial de limbaj și imagini, precum și un anumit echilibru existențial se degajă din versurile care conturează o poetică a iubirii de cuvânt și lucruri. Aceste caracteristici se regăsesc în *Nori luminați* (1979) și în *Scara interioară* (1980): „În frunza harnică a verii, în această uzină/ naturală,/ ușoară și vag iluminată, hipnotică lucrând/ în schimb prelungit,/ sau în aburii roșii ai crepusculului/ să intri gol/ ca sub un fascicul de raze X; un cearcăn/ (întuneric acvatic) să-ți fie carnea, cortină/ de carne clarobscură – înghețată ca apa,/ penetrantă" (*Scara cu șapte trepte*). Ingenuitatea se amestecă uneori cu ironia și autoironia. Demersul liric se interiorizează în încercarea de a surprinde înlănțuirea vârstelor, trecerea spre crepuscular fiind un corolar firesc. Intuiția vegetalului rămâne dominantă, dar apare și imaginea unui univers autodevorator. În 1981 a obținut Premiul pentru poezie al Asociației Scriitorilor din Timișoara pentru *Arbore genealogic*, volum unitar tematic, dar novator: „Care e prima amintire? Reptila/ cu ochii săi bulbucați, ficși hipnotizând un copil/ costeliv, un mediu sensibil, ai spune acum,/ fără instinct de apărare? Sau puiul/ de iepure sărind orbește în bătaia însetată –/ ca sub fascicul de raze noaptea – a secerătorului?/ (... blana lui fragedă în care îți învelești/ și acum inima!)// Care e prima Amintire? 33 de ani/ și, încă, nu poți să alegi" (*33 de ani*). Se simte distincția tonului, a frazării, a metaforei, dar și o ușoară schimbare de atitudine. Poetul se află la o vârstă a schimbărilor, indecizia alegerilor se insinuează încet și aduce cu ea o oarecare ambiguitate. Simțurile par obosite de atâta spectacol, un ușor prozaism se infiltrează acum. *Întâmplări crepusculare și alte poeme* (1984) trădează un poet de expresie

modernă, un spirit elegiac, atent la mișcarea din sine și din jurul său. Dramatismul stărilor sugerate răzbate în text: „Cineva te dă pe ușă afară din propriul tău trup/ zilnic de-o mie și una de ori./ Tu intri înapoi pe fereastră extenuat de spectacol,/ zilnic de-o mie și una de ori.// – imaginează-ți; Melcul din cochilie cu intuiția/ mereu corectă a zodiei, între și iese/ sau hieroglifa surâzătoare, pentru o clipă, a fulgerului/ pe care acum o citești" (*Epifanii*). Poemele din *Elegie în grădină* (1987) aduc o nouă diversificare a temelor, cumva în spiritul timpului, incluzând și numeroase reflecții despre text: „Nici nu îmi apropii bine mâna de suprafața/ stupefiată, albă a hârtiei/ pe care să așez ca în fiecare zi/ semne, urme, picioare de păsăre" (*Poemul despre mâna stângă*). Volumul *Drumul cu ființe* (1990) aparține unui poet care se sincronizează cu generația textualistă. E momentul unei poezii a intrării în lumină, a nașterii, a increatului, dar și a trecerii „dincolo". Gestul semnificativ, discursul ritualizat, efortul de a focaliza un sistem de „corespondențe" misterioase în raportul eului cu lumea și cu ceea ce se ascunde dincolo de ea rămân repere ale liricii. Cu fiecare carte filonul naturist, atitudinea de beatitudine (care îl apropie de poezia lui Adrian Maniu ori de aceea a lui Ioan Alexandru) lasă loc meditației asupra poemului ca act și mod de existență. *Un Li pe drumul mătăsii* (1997) este un jurnal de călătorie, cartea unui poet, dominante fiind tonul liric, starea de poezie autentică produsă de contemplarea unei țări a contrastelor, o lume stranie și fascinantă. *Pielea poetului* (2000), răsplătită cu Premiul de Excelență al Filialei din Arad a Uniunii Scriitorilor și cu premiile revistelor „Poesis", „Familia" și „Observator" din München, reprezintă transcrierea unei alte călătorii: eul în căutarea propriei identități. Poemele sunt construite în crescendo, cuprinzând călătoria unui solitar aflat într-o căutare fără sfârșit. *Carte vie* (2003) înseamnă o redescoperire a firescului existenței, a simțurilor eliberate de constrângeri pentru a putea percepe naturalul, iar dialogul cu universul mic sau mare e mediat de tehnica în expansiune. Experiența cotidiană e pretext pentru a admira eternitatea lucrurilor. Tema esențială a volumului pare a fi timpul, străjuit de copilărie și de moarte.

SCRIERI: *Priveliștile*, Timișoara, 1977; *Orele orașului Arad* (în colaborare), Arad, 1978; *Nori luminați*, București, 1979; *Scara interioară*, Timișoara, 1980; *Arbore genealogic*, București, 1981; *Întâmplări crepusculare și alte poeme*, București, 1984; *Elegie în grădină*, București, 1987; *Drumul cu ființe*, București, 1990; *Un Li pe drumul mătăsii (Jurnal chinezesc)*, Arad, 1997; *Pielea poetului*, Arad, 2000; *Carte vie*, Arad, 2003.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, *78–79*; Ciobanu, *Însemne*, II, *201–203*; Lucian Vasiliu, *„Priveliștile"*, CL, 1979, 2; Felea, *Aspecte*, II, *274–276*; Lucian Alexiu, *„Nori luminați"*, O, 1980, 2; Marcel Pop-Corniș, *Priveliștile iluminate ale unui poet*, O, 1980, 9; Moraru, *Textul*, *128–131*; Alexandru Ruja, *„Întâmplări crepusculare și alte poeme"*, O, 1984, 47; Dumitru Mureșan, *„Întâmplări..."*, VTRA, 1984, 12; Grigurcu, *Existența*, *358–361*; Cistelecan, *Poezie*, *127–132*; Lucian Alexiu, *Vasile Dan*, O, 1990, 38; Ioan Moldovan, *Miza pe fragilitate*, F, 1991, 1; Cornel Ungureanu, *Vasile Dan*, O, 1991, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, *189–190*; Ruja, *Parte*, I, *214–218*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *20–21*; Andrei Bodiu, *Călătorie neîntreruptă*, OC, 2000, 9; Bucur, *Poeți optzeciști*, *61–62*; Gheorghe Grigurcu, *Efectul copilăriei*, RL, 2003, 22; Iuliana Alexa, *Alte poezii*, RL, 2003, 36. *A.Ct.*

DANCIU, Dimitrie (6.X.1912, Săcel, j. Maramureș – 8.VI.1999, Cluj-Napoca), poet. Fiu al Nastacăi (n. Petre) și al lui Vasile Danciu, țărani, **D.** face școala primară în comuna natală și liceul la Vișeu de Sus. În 1951 obține diploma de inginer la Institutul de Căi Ferate, lucrând apoi ca inginer la CFR (1951–1972). Debutează în 1932, la Iași, într-o revistă de stânga, „Scânteia". Tot la Iași îl cunoaște pe Mihail Sadoveanu, de la care primește primele îndrumări în privința scrisului. Între 1936 și 1939 redactează la Brașov, împreună cu V. Spiridonică, o revistă a scriitorilor tineri, „Front literar". Se leagă spiritual de revista „Lanuri" din Mediaș, redactată de Mihai Axente și George Popa, făcând parte din gruparea publicației în 1939, ultimul ei an de apariție. Colaborează la „Convorbiri literare", „Gândirea", „Gând românesc", „Familia", „Pagini literare", „Luceafărul", „Orizont", „Steaua", „Tribuna", cu poeme și însemnări literare.

Volumul de debut, *Solitudini*, apărut în 1939, poartă amprenta lirismului eminescian și se bucură de o bună primire din partea criticii literare. Anii războiului îl află în plină afirmare, dar volumul de versuri *Lumini pentru vămi* rămâne în manuscris din lipsă de mijloace editoriale. **D.** publică fragmente din acesta în revistele „Tribuna", „Orizont", „Steaua", până în 1973, când cartea apare sub titlul *Poezii*. Versurile aparțin unui elegiac solitar; plaiurile natale, maramureșene, unde scriitorul și-a petrecut copilăria și primii ani ai tinereții, sunt o temă predilectă. Caracteristic poeziei lui este sentimentalismul alimentat de nostalgii vagi, de doruri și melancolii. Cântec al toamnei, versurile au o turnură de romanță sau de rugă duioasă și nostalgică, iar elementele figurale, împrumutate din universul cromatic și muzical al anotimpului preferat, sunt expresii ale melancoliei și tristeții, decorul autumnal fiind cadrul cel mai adecvat rostirii lor: „Cât mai avem din timp la îndemână / și-amurgurile încă nu-s prea reci, / Să rătăcim pe-afundele poteci / Cu umbrele pădurilor de mână".

SCRIERI: *Solitudini*, Mediaș, 1939; *Poezii*, pref. Vasile Fanache, București, 1973.

Repere bibliografice: P. Precup, *D. Danciu la 60 de ani*, ST, 1972, 20; Teodor Tihan, *D. Danciu, „Poezii"*, ST, 1973, 7; *Dicț. scriit. rom.*, II, *21–22*; Poantă, *Dicț. poeți*, *80–81*. *M.B.T.*

DANCIU, Ion Maxim (7.II.1948, Cluj), eseist și publicist. Este fiul Mariei Danciu, profesoară, și al lui Petre Danciu, inginer agronom. După absolvirea Liceului nr. 14 din Cluj, urmează Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai", pe care o va termina în 1972 cu o teză de licență din domeniul sociologiei. În același domeniu își susține și doctoratul (1997). Între 1974 și 1977 este redactor la revista „Transilvania" din Sibiu. Între 1978 și 1980 lucrează la Anticariatul din Cluj, apoi este funcționar la Uniunea Artiștilor Plastici, Filiala Cluj, iar din 1990 deține funcția de secretar general de redacție al

revistei „Tribuna". Din 1994 este și lector la Facultatea de Științe Sociale a Universității clujene, secția ziaristică. Debutează în revista „Echinox" (1970) cu articolul *Existență și cunoaștere la Blaga*, rămânând apropiat cercului echinoxiștilor, în cadrul căruia se remarcă prin preocupări de filosofie și sociologie. Colaborează cu eseuri și articole la „Steaua", „Tribuna", „Aletheea", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Revue roumaine de sciences sociales", „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»", „Saeculum" etc. Este prezent cu studii în volume colective pe teme de filosofie și sociologie, consacrate unor personalități ca Lucian Blaga, D.D. Roșca, Eugeniu Sperantia ș.a.

Debutează editorial în 1994 cu volumul *Partea și întregul*, subintitulat *Liniamente în antropologia filosofică românească*, alcătuit dintr-o suită de eseuri asupra culturii și literaturii române, privite dintr-o perspectivă sociologică. Volumul de eseuri *În scorbura din oglindă*, apărut în 1997, cuprinde în cea mai mare parte comentarii la opera lui Mihai Eminescu, în special cea jurnalistică, dar și la contribuția filosofică a acestuia, discutate într-un amplu context al mișcării ideilor filosofice pe plan național și universal la finele secolului al XIX-lea. În sumar, figurează și alte studii, consacrate lui P.P. Negulescu, Vasile Băncilă, Athanase Joja, Tudor Vianu, Eugeniu Sperantia ș.a. Pe lângă eseuri literare, **D.** semnează frecvent în paginile „Tribunei" interviuri cu personalități ale vieții culturale românești și străine.

SCRIERI: *Partea și întregul. Liniamente în antropologia filosofică românească*, Cluj-Napoca, 1994; *În scorbura din oglindă*, Cluj-Napoca, 1997; *Adevăr și interes din perspectiva sociologiei cunoașterii și antropologiei filosofice*, Cluj-Napoca, 2001.

Repere bibliografice: Valeriu Axinte, *Ion Maxim Danciu*, ECH, 1994, 1-3; Mircea Muthu, *„Partea și întregul"*, TR, 1995, 10; Gheorghe Cordoș, *„Partea și întregul"*, ST, 1995, 4-5; Constantin Cublești, *„În scorbura din oglindă"*, TR, 1997, 27; Vianu Mureșan, *„Adevăr" înaintea oricărui interes*, „Piața literară", 2002, 8. *Ct.C.*

DANCIU PETNICEANU, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Danciu; 14.IV.1936, Petnic, j. Caraș-Severin), prozator și publicist. Este fiul Ioanei Danciu și al lui Nicolae Radu, muncitori. Urmează, între 1951 și 1955, Școala Medie Siderurgică din Reșița, iar între 1957 și 1958, Școala de Ofițeri a Ministerului de Interne din București. Între 1961 și 1966 a urmat Facultatea de Filologie din București, secția limba și literatura română. Lucrează la început (1955-1956) ca ajutor de meșter la secția de laminoare a Combinatului Siderurgic din Reșița, iar după absolvirea Școlii de Ofițeri, ca specialist în materie de vize, pașapoarte și control puncte de frontieră la Stamora Moravița la aeroportul „Mihail Kogălniceanu" din Constanța, aeroportul din Timișoara, de unde se pensionează la cerere în 1986. A fost angajat și în învățământ, ca profesor la Reșița și la Timișoara (1969-1976). Este fondatorul Societății literar-artistice „Sorin Titel" din Banat, al cărei președinte devine în 1990. Fondează revista „Anotimpuri literare" (redactor-șef adjunct), almanahul literar-cultural „Frăția", inițiază seria nouă a revistei „Vrerea" (redactor-șef) și editează volumul colectiv *Primul lup de mare* (1996), consacrat centenarului Victor Vlad Delamarina. Debutează în 1968, în „Orizont". A colaborat la revistele „Orizont", „Familia", „Tribuna", „Flacăra", „Almanahul oștirii", „Altarul Banatului", la ziare românești și sârbești.

Volumul de debut, *Apa de duminică*, apărut în 1982, cuprinde proze scurte, având ca obiect de investigație sudul montan al Banatului din perioada postbelică, descris în impactul cu civilizația modernă. Tehnica narativă se constituie prin decuparea unor secvențe dintr-un „film" epic al cotidianului, iar reconstituirea universului vizat se face prin apelul la elemente etnografice, etnologice și lingvistice. Rememorările și evocările colorează idilic, melodramatic și poetic materia epică. Tehnica, teritoriul investigat, universul uman se păstrează și în următoarele volume de proză scurtă. În romanul *Cantonul galben* (1983), **D. P.** oferă înainte de toate o radiografie literară a vieții cotidiene a ceferiștilor din același spațiu geografic. Tehnica e cea a povestirii cu „sertare", romanul având mai multe filoane tematice. Romanul următor, *Când caii dorm în picioare* (1987), este o dezbatere asupra unui „caz", efectuată prin formula modernă a metaromanescului. Un alt roman, *Tot ce am pe suflet* (1996), este o radiografie a Securității, precum și a vieții literare contemporane îndeosebi din Banat. Multe pagini sunt consacrate evenimentelor din decembrie 1989, care au dus la răsturnarea dictaturii. *Tangou la Piave* (1990) recompune biografia tumultuoasă a rapsodului popular bănățean Luță Ioviță. Un alt rapsod popular al Banatului este evocat într-o carte ulterioară, *Lacrimă de taragot (Viața romanțată a lui Luca Novac)* (2000). *Adio în septembrie* (1995) este un volum de „mărturisiri" și memorii, având în centrul evocării pe poetul Damian Ureche. Sunt incluse o seamă de poeme inedite ale poetului, documente, facsimile și imagini necunoscute din existența și opera acestuia. Apar, de asemenea, numeroase personaje ale culturii și literaturii bănățene. *La Țebea cerul este tricolor* (1997) are în sumar reportaje al căror scop este întreținerea cultului pentru Avram Iancu, chipul revoluționarului conturându-se din relatarea unor întâlniri cu cei care îl prețuiesc. În aceeași tematică se înscrie volumul *Cântece de pe spada Iancului* (2002), care prezintă în plus contextul social și cultural în care s-a realizat Maria Tudor, solistă reprezentativă a muzicii populare din Țara Moților. În *Peregrin prin Siberia* (2001) **D. P.** relatează o călătorie întreprinsă în anul 2000 în regiunea Omsk din Siberia pe urmele bunicului său, prizonier acolo timp de două decenii, după primul război mondial. Descrierea locurilor, oamenilor și a mediilor alternează cu reveniri asupra unor întâmplări petrecute pe Valea Sfârdinului din Banat, ținut al copilăriei, al repatrierii prizonierului și familiei sale. *Octavian Goga și mesianismul* (1998) analizează într-un limbaj didactic izvoarele concepției mesianice, apoi mesianismul ca trăsătură a romantismului, poezia mesianică în literatura universală, manifestări ale acesteia până la O. Goga. Cartea este însoțită de o bogată iconografie privind în special relațiile poetului ardelean cu Banatul. În *Domnul Eminescu sosește iarna* (2000), utilizând în destule locuri un limbaj excesiv

de encomiastic, **D. P.**, care își propune nu numai „contribuții documentare", ci și „puncte de vedere originale", în cele din urmă încearcă doar să aducă la lumină noi date ale biografiei eminesciene, fiind de reținut îndeosebi cele referitoare la interferențele acesteia cu oamenii de cultură din Banat. A publicat o ediție de scrieri din opera lui Virgil Birou, cuprinzând articole, eseuri, povestiri, schițe, nuvele, reportaje, precum și inedite, însoțite de o bogată iconografie.

SCRIERI: *Apa de duminică*, Timișoara, 1982; *Cantonul galben*, Timișoara, 1983; *Când caii dorm în picioare*, Timișoara, 1987; *Tangou la Piave*, București, 1990; *Stănuica*, Timișoara, 1995; *Adio în septembrie*, Timișoara, 1995; *Drumul de sănii*, Timișoara, 1996; *Tot ce am pe suflet*, Baia Mare, 1996; *La Țebea cerul este tricolor*, Timișoara, 1997; *Octavian Goga și mesianismul*, Timișoara, 1998 ; *Domnul Eminescu sosește iarna*, Timișoara, 2000; *Lacrimă de taragot (Viața romantată a lui Luca Novac)*, Timișoara, 2000; *Peregrin prin Siberia*,Timișoara, 2001; *Cântece de pe spada Iancului*, Timișoara, 2002; *Orfeu s-a născut în Banat (Viața romantată a lui Ion Luca Bănățeanu)*, Timișoara, 2003. **Ediții:** Virgil Birou, *Răzbunarea lui Stolojan*, Timișoara, 1997.

Repere bibliografice: Eugen Dorcescu, *Nicolae Danciu Petniceanu, „Apa de duminică"*, CL, 1982, 12; Crișu Dascălu, *Provincia în literatură*, O, 1983, 21; Laurențiu Ulici, *Alte povestiri din Banat*, RL, 1983, 21; Andrei Lillin, *„Cantonul galben"*, O, 1984, 6; Nicolae Bârna, *„Cantonul galben" de N. Danciu Petniceanu*, RL, 1984, 38; Marian Odangiu, *În căutarea personajului*, O, 1988, 5; Adrian Dinu Rachieru, *Un roman antipitoresc*, LCF, 1988, 15; Geo Galetaru, *Reabilitarea nuvelei*, „Vrerea", 1996, 4. *D.V.*

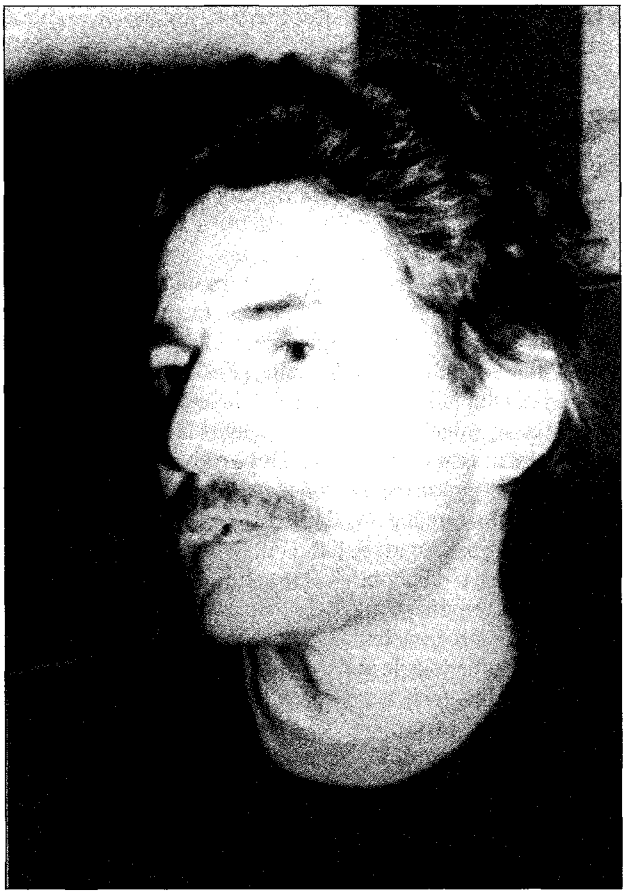

DANELIUC, Mircea (7.IV.1943, Hotin), prozator. Este fiul Adelinei (n. Malinovschi) și al lui Zaharia Daneliuc. Absolvent al Facultății de Filologie, secția limba franceză, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1966), va urma și cursurile Facultății de Regie Film a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale" din București, încheiate în 1972, după care începe o carieră care îl proiectează între cei mai buni regizori de film din România. *Cursa* (1975), *Ediție specială* (1977), *Proba de microfon* (1980), *Vânătoarea de vulpi* (1980), *Croaziera* (1981), *Glissando* (1984), *Iacob* (1988), *A 11-a poruncă* (1991), *Tusea și junghiul* (1992), *Patul conjugal* (1993), *Această lehamite* (1994), *Senatorul melcilor* (1995) constituie „blazonul" unei cărți de vizită impresionante. *Senatorul melcilor* a fost, de altfel, ales în secțiunea oficială a Festivalului de la Cannes, *Iacob* a obținut Premiul european „Felix", *Glissando* a participat la Festivalul filmului de la Veneția, iar regizorul a primit de zece ori premiile UCIN și ACIN. În teatru a lucrat sporadic: *Emigranții* lui Slavomir Mrożeck, (1977), *Regele descult* de Paul Anghel (1978), *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale (1998).

Pisica ruptă, carte de debut literar, apărută în 1997, nu este un roman în sensul tradițional al termenului. Este o suită de amintiri colerice din trecutul ceaușist al cenzurii și presiunilor de tot felul. Coborât din Iași să cucerească București („așa cum ai jurat, Rastignac, să posezi Bucureștii, când ai ieșit lunecând prin scuipații Gării de Nord"), personajul dă „cinci examene de admitere în școala aceea unde se împart diplome și doctorate de artiști", se străduiește („șaisprezece scenarii ca să fiu înghițit") ca să i „se îndese în gură batista aia stacojie cât steagul Partidului, călușul meu plin de muci, iar eu să urlu de fericire că mai pot respira pe-o singură nară". Toată cartea este un strigăt de suferință după „anii furați", după jocul interminabil de-a compromisurile cu cenzura, cu Dulea, Suzana Gâdea și armata de gudurări, cu „vizionări" și „comisii ideologice". „A venit ceasul să rup pisica", exclamă personajul când i se cenzurează filmul *Croaziera*. „Marele Timp al ruperii Marii Pisici", exclamă el când este lăsat să concureze peste hotare: „Abia în momentele astea simți că ești de-aici și cari în spate, ca un melc blestemat, toți turcii, rușii, ceaușeștii, țiganii, toți minerii și hoții". Odată cu *Marilena și câteva voluptăți* (1999), resentimentele se vindecă și iese la iveală în forță capacitatea de plasticizare a destinelor pe care scenariul de serial cu femei, de aici, o etalează. *Marilena...* împlinește lungul șir al personajelor feminine din romanul românesc. După personaje precum Elena, Sașa Comănești eanu, Chiajna și Vitoria Lipan, după Matilda lui Victor Petrini și Vica Delcă, seria Marilenelor lui **D.** conține, practic, toate vârstele și mediile noastre de viață: satul iremediabil alterat și ruinat, mahalaua colectivismului sordid și coagulat exclusiv de viciul deriziunii, snobimea nudistă de la Vama Veche, mimând occidentalismul nonșalant, putreziciunea funcționărească, debusolarea acneic-alcoolică a adolescenților de bani gata post '89. Crunt lexical (scriitorul

este un formidabil burete absorbant al limbajelor argotice, adevărată „probă de microfon" pentru dezaxarea prin limbaj a României), legănând galeș promiscuități și portretizând acid, mizantropic și misogin, cu o viziune de o virilitate debordantă, cinică și copleșitoare, romanul dovedește, în fond, fascinația autorului față de ideea de feminitate. Ipostaze umilitoare ori ațâțătoare, femei ultragiate și agresive, hipersensibile sau animalizate, bărbați veștejiți prematur alături de feminități devorante la modul frenetic. Un an mai târziu, același *macho* necruțător și scrutător de psihologii ale prăbușirii lente publică un roman al geloziei. O gelozie mai mult sau mai puțin aberantă și îndreptățită, pigmentată cu decizii absurde și finalitate masochistă. *Apa din cizme* (2000) îl are în centru pe Iustin Raețchi, individ de patruzeci de ani, rocker de succes, însurat cu o „Angelă iubitoare" și „geloasă la sânge", tatăl unui adolescent musculos și cascador. După câțiva ani de adulter cu o altă Angelă „mirosind a cozonac cu stafide", Iustin clachează când aceasta rămâne în Occident, se înecă în alcool și plonjează devastator în relația cu Pușa, divă la douăzeci de ani, pozând pentru „Play-boy". De-acum, gelozia *voyeur*-ului ad-hoc (din proprie voință) trece de partea fostului înșelător și totul devine proza delirantă a unei fantezii conspirative, cu Bucureștii împânziți de mafia chinezească, o a doua Revoluție (la eclipsa din 1999), noua incendiere a Bibliotecii Centrale Universitare și execuția finală de la Târgoviște. Asociată cu motivul „lumii pe dos", tema geloziei pustiitoare sare din individual și bate către parabola istoriei. O istorie care, la rândul ei, sare din parabolă și își intră de-a binelea în drepturi odată cu povestea destinelor din *Strigoi fără țară* (2001), romanul familiei de basarabeni în bejenie, romanul dezrădăcinării forțate. Demobilizat din armata română în 1940, eroul „fără țară" de aici este acuzat de ruși pentru propagandă românească, este deportat la Odessa, scapă de moarte dovedind că nu este evreu, trece Dunărea, stă refugiat la Galați, va fi din nou arestat de ruși, face nouă ani de lagăr din cei douăzeci și cinci de condamnare, după care își găsește soția recăsătorită, fiica în Komsomol, renegându-și tatăl, și devine în final din nou prizonier, dar la români, unde taie opt ani stuf la Periprava, pentru „sabotarea relațiilor internaționale românești". Afiliată de critica literară la tehnicile romanului picaresc, la celiniana „călătorie la capătul nopții" ori la un film zguduitor precum *Siberiada*, odiseea acestui Ilie fără țară este cea mai coerentă și mai convingătoare pledoarie românească pentru tragismul destinului basarabeano-bucovinean, depășind literatura lui Paul Goma.

SCRIERI: *Pisica ruptă*, București, 1997; *Marilena și câteva voluptăți*, București, 1999; *Șchiopul binemirositor*, postfață Miruna Runcan, București, 1999; *Apa din cizme*, București, 2000; *Doi pinguri*, București, 2000; *Strigoi fără țară*, București, 2001; *Carlo Carlini, iluzionism*, București, 2003; *Petru și Pavel*, Pitești, 2003.

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, *Mică bibliotecă de toamnă*, „22", 1997, 408; Dan C. Mihăilescu, *Pisicile lui Daneliuc*, „22", 1998, 8; Al. Ioanide, *Acum ca și-atunci*, RL, 2000, 9; Dan C. Mihăilescu, *Gelozie cu ghivent*, „Ziarul de duminică", 2000, 12; C. Rogozanu, *Pisici, cizme, voluptăți*, RL, 2002, 39; Constantin Dram, *Sub semnul textului lacunar*, CL, 2003, 3; Nicolae Oprea, *Destinul lui „Ilie fără țară"*, „Ziua literară", 2003, 41. *D.C.M.*

DANIEL, Paul I. (pseudonim al lui Daniel Paul Ionescu; 15.II.1910, București – 7.X.1983, București), prozator. **D.** a fost, după cum menționa el însuși într-un text parțial autobiografic, „feciorul mai mic al lui Ioan Ionescu, contopist la un minister", care „comitea și el, în secret, poezie", și al Elizei. Autor precoce al unor încercări literare, editează, la începutul adolescenței, împreună cu câțiva colaboratori de aceeași vârstă, revistele efemere „Țânțarul" și „Idealul tinerimii". La vârsta de șaisprezece ani se duce să se călugărească la mănăstirea Cernica și, după afirmațiile lui, l-a atras și pe Al. Sahia, pe care-l cunoscuse anterior, la viața monastică. În 1928 debutează în revista „Bilete de papagal", la care colaborează în continuare și unde cunoaște numeroși scriitori din generația lui ori ceva mai vârstnici. A rămas cu studiile neterminate, deși a încercat, cu intermitențe, să le completeze. Colaborează la diferite reviste – „Zodiac", „Herald", „Stânga", „Cuvântul liber", „Adevărul literar și artistic", „Vremea", „Vitrina literară", „Revista scriitoarelor și scriitorilor români" – și ziare – „Dimineața", „Adevărul", „Epoca", „Jurnalul", „Timpul" ș.a. – cu nuvele, schițe, povestiri, reportaje din viața periferiei și a muncitorimii etc. Mai folosește pseudonimele P. Damian, Paul Damian, Pion ș.a. Lucrează în presă – corector, secretar de redacție, redactor. În 1935 se căsătorește cu Rodica, sora mai mică a lui B. Fundoianu. Călătorește în străinătate, face sejururi îndelungate în Franța, unde îl cunoaște pe B. Fundoianu, cu care se împrietenește. Participă la cenaclul literar al revistei „Cahiers du Sud", întâlnește diferite personalități literare și artistice, legând cu unele dintre ele relații strânse (între alții, cu sculptorul Constantin Brâncuși și cu actorul Louis Jouvet). În țară, de prin 1938, frecventează ședințele cenaclului Sburătorul, unde citește, cu succes, din propria producție literară. Debutează editorial în 1938, cu volumul de proză scurtă *Republica Barbă-Rasă* (cu o copertă ilustrată de Perahim), semnat Paul I. Daniel, căruia i se adaugă, în 1945, *Un sătul de viață*.

Autor de schițe și mici povestiri, **D.** e un umorist din a doua generație postcaragialiană. E comparabil – deși le rămâne inferior ca nivel estetic – cu predecesori mai vârstnici, precum I. A. Bassarabescu și G. Brăescu, scriitori față de care e mai „gazetăresc", mai „ușor", mai verbos și mai diluat. Se poate presupune că la rândul lui va fi servit – alături de alții – drept model pentru unii umoriști de duzină din perioada 1948–1989. Universul scrierilor lui umoristice și (blând) satirice e înzestrat cu o pregnantă autenticitate; scriitorul a construit o mică lume „proprie" – o lume a mahalalei, configurată, evident, din observarea selectivă a realităților – și a înfățișat-o cu o „voce" și într-o viziune de asemenea proprie, chiar dacă pot fi depistate asemănări cu scriitori confruntați biografic cu realități similare. Mahalaua lui este cea din primele decenii ale secolului al XX-lea, în special din perioada interbelică, adică mahalaua transpusă în literatură de alți autori în chip

„expresionist", dramatic, sumbru ori melodramatic și sentimental. Din viața periferiei bucureștene mizere, **D.** observă și reține preferențial aspectele comice, nu neapărat „vesele", narate mai degrabă cu bonomie, însă nu fără incisivitate și nerv, și nu fără o seriozitate de fond care asigură calitatea umorului. Mahalaua în care viețuiesc personajele – așa-numita „Republica Barbă-Rasă", adevărat „stat în stat" – este una dosnică și nevoiașă, văduvită de binefacerile edilitar-urbanistice moderne. Observația pătrunzătoare a prozatorului vizează limbajul micii lumi investigate, mentalități și comportamente caracteristice, recuzita curentă și practicile obișnuite ale traiului zilnic al umanității periferiilor. Onomastica e de un pitoresc plauzibil, uneori poate șarjat prin supralicitare: personajele se numesc Duduveică, Falaștoacă, Bambulete, Gâjâitu, Tăchiță Cărăbiță, Iliuță Pufulete (numele-poreclă real al bunicului prozatorului), Năvârlie, Nenciu Penciu ș.a.m.d., rareori purtând nume „neutre" stilistic. Dintre scenele reconstituite cu vervă nu lipsesc nunta de mahala („cu dar", bineînțeles), încăierarea conjugală ori între vecini, expediția micilor „șmecheri" pe bulevard, unde, păcălind diverși „fraieri", văd un film, beau și mănâncă fără să plătească, apoi descinderea hingherilor în mahala și eșecul tentativei lor de a înhăța cățelul din curtea unui mitocan ș.a.m.d. Atmosfera de cârciumă ori de frizerie de cartier periferic e resuscitată cu iscusință. Printre textele lui **D.** sunt câteva mici capodopere ale genului, cum ar fi *Borsalino-veritabil* (în care un „adălmaș" luat între doi vecini, dintre care unul – controlor fiscal, deci „influent" pe lângă prăvăliași – îi înlesnise celuilalt cumpărarea avantajoasă a unei pălării noi, se transformă într-un șir de libații ruinătoare prin restaurante, care se întind timp de vreo săptămână și la capătul cărora, constatându-se pierderea pălăriei a cărei cumpărare declanșase totul, e recuperată și dată la „întors" vechea pălărie uzată, prilej pentru un nou „adălmaș") ori *Care pe care* (unde un tânăr avocat, jefuit de un tâlhar de codru, își recuperează, prin vorbărie persuasivă, banii și bunurile, obținând, pe deasupra, o arvună pentru o făgăduită „rezolvare" a situației juridice de proscris a banditului) și *Nu-ți dau, că n-am!* Alte texte, mai „ușoare", au haz și se citesc cu plăcere, chiar dacă finalul e previzibil. După 1948, producția lui **D.** scade estetic, pe de o parte, fiindcă scriitorul încearcă să se plieze exigențelor oficiale politico-propagandiste ale regimului, pe de altă parte, pentru că ține să-și diversifice paleta, iar în registrele nou abordate (evocarea pitorească și sfătoasă, fantasticul, straniul) eșuează. Verbozitatea se accentuează, incisivitatea scade, textele sunt fără poantă ori cu poantă slabă. Scriitorul rămâne interesant și lizibil în posteritate mai ales prin primele două volume. E notabil și rolul său de editor al poeziei lui B. Fundoianu.

SCRIERI: *Republica Barbă-Rasă*, București, 1938; *Un sătul de viață*, București, 1945; *Stradă liniștită*, București, 1958; *Borsalino-veritabil*, pref. autorului, București, 1969; *Strada sabiei de lemn*, București 1980. **Ediții:** B. Fundoianu, *Priveliști și inedite*, introd. edit., București, 1974, *Poezii*, introd. Mircea Martin, postfața edit., București, 1978, *Poezii*, I–II, pref. D. Micu, București, 1983 (în colaborare cu George Zarafu). **Traduceri:** Radclyffe Hall, *Fântâna singurătății*, București, 1943.

Repere bibliografice: [*Paul I. Daniel*], RRI, II, partea I, *136–146*; Vasile Damaschin, *Paul I. Daniel*, SE, 1939, 363; Dan Petrașincu, *Un volum de schițe umoristice. Paul Daniel, „Republica Barbă-Rasă"*, „România", 1939, 240, 257; Emil Gulian, *Paul I. Daniel, „Republica Barbă-Rasă"*, FCL, 1939, 2195; Al. A. Philippide, *„Republica Barbă-Rasă"*, VR, 1939, 6; Mircea Pavelescu, *„Republica Barbă-Rasă"*, JL, 1939, 10; Dan Petrașincu, *„Un sătul de viață" de Paul Daniel*, „Dreptatea nouă", 1945, 128; N. Papatanasiu, *Paul I. Daniel, „Un sătul de viață"*, „Drapelul", 1945, 285; Al. Raicu, *Paul Daniel – 70*, RL, 1980, 7; I. Cremer, *„Strada sabiei de lemn"*, F, 1981, 9; *Dicț. scriit. rom.*, II, 22–24. *N.Bc.*

DANILOV, Nichita (7.IV.1952, Climăuți, j. Suceava), poet. Este fiul Nataliei (n. Ivanov) și al lui Ivan Danilov, țărani. La Iași, urmează liceul (1967–1971), apoi o școală postliceală de arhitectură (1971–1973) și Facultatea de Științe Economice (1974–1978). Debutează cu poezie în „Convorbiri literare" (1977) și editorial, cu volumul *Fântâni carteziene* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut). Colaborează la „Viața românească", „Luceafărul", „Cronica", „România literară", „Tribuna", „Dialog" ș.a.

Universul poeziei lui **D.** se definește printr-un lirism cerebral, auster, în care miturile și simbolurile esențiale ale culturii europene ordonează într-o viziune geometrică elanurile romantic-juvenile ale unui suflet aflat la răspântia marilor întrebări existențiale: „Să îngenunchem în amurg / sub

candela sfântă / a inimii noastre / și să cerem iertare / iertare iertare / trupului nostru / umbrelor noastre / de dincolo / dincolo dincolo / o, ce este dincolo?" (*Preludiu*). Melancolia poetului în fața curgerii ireversibile a lucrurilor (*Odată cu timpul și apa*) este una teatrală, livrescă, provenită din „singurătatea și tristețea profundă / și calmă a numerelor". Spirit cartezian bântuit de neliniști abstracte, autorul își potolește setea bând din „spaima exactă și deplină a lucidității", de unde apariția unor viziuni terifiante, trimițând la tema romantică a poetului damnat: „și sufletul meu a văzut îngerii / sunând dintr-o trâmbiță neagră / peste împărăția deșartă / a cifrelor nopții / și s-a prăbușit asemenea lor / asemenea îngerilor / în prăpastia neagră." Deși volumele de început stau sub semnul unui lirism de factură eminesciană, care se simte, difuz, și ulterior (muzicalitatea și sonoritatea versurilor, melancolia, motive precum lacrima, steaua, luna, fântâna etc. ori epitete precum „liniștit", „dulce", „rece", „alb", „albastru"), încă din *Fântâni carteziene*, sentimentul lumii și al sinelui ca spectacol derizoriu, ca succesiune de măști îl anunță pe adevăratul **D.**, acela al cortegiilor comic-funerare, al peisajelor cu arlechini și jucători de zaruri. „Soarele negru" al lui Baudelaire și corbul lui Poe sunt figurile tutelare ale acestor tablouri încremenite: totul e dublu („omul despicat în două" din *Abel*), lumea și sinele sunt imperii ale întunericului, iar răul (sugestia crimei e adesea prezentă) se repetă fără încetare. Conștiința revenirii acestui spectacol al răului și al absurdului aduce, în plan estetic, ironia și livrescul, oscilând între umor și disperare. În *Câmp negru* (1982), mai multe poeme (*Arlechini la marginea câmpului, Finita la commedia, Poema porților*) continuă această linie a travestiurilor: jocul încremenit al identităților-măști — eul și dublul său — devine substanța poemului, care se reduce adesea la un joc de repetiții și dedublări: nu există revelație sau schimbare, „trecerea" e de fapt încremenire, „eu" și „celălalt" sunt totuna, șiruri de indivizi sau evenimente identice se substituie periodic într-un joc fără sens. Halucinantul *Câmp negru*, scris într-un registru dublu, amestec de oralitate și oracular, de aparent derizoriu și intens simbolism, este un poem paradigmatic despre trecerea spre nicăieri, adică în moartea percepută ca vid, ca moarte-în-moarte (aceeași percepție apare mai târziu la Ioan Es. Pop): „Mână lângă mână și pumn lângă pumn/ jucând zaruri și cărți pe un câmp de cenușă/ în timp ce apar eu pe o ușă inexistentă/ și care se deschide acum pentru prima oară/ [...] în timp ce încerc să pătrund înăuntru. / [...] — Cât să-i dau portarului? am întrebat chiar portarul,/ în timp ce acesta se făcea că nu-i el omul / [...] — Trei sute de lei, mi-a răspuns,/ două pachete de țigări Kent sau Pall Mall/ și o sticlă de vodcă [...] / Am fost așezat pe un scaun înalt/ și întrebat dacă știu într-adevăr să joc./ Și am răspuns nu, pentru că într-adevăr nu știam jocul,/ deși jucasem cândva ceva asemănător./ [...] Am urlat toate astea tare, deși eram foarte calm,/ pentru a avea timp să le studiez reacțiile./ Deși ei jucau impasibili și indiferenți,/ cu mutrele sobre, cu cravate la gât/ din care lipsea tocmai gâtul. Cu mânșetele albe/ ale cămășii suflecate peste mâneca neagră a costumului,/ din care lipseau tocmai mâinile și restul trupului./ Pentru că într-o parte mâinile lor/ împărțeau cărțile în timp ce/ trupul lor se zguduia de râs în altă parte./ Nu dispuneam de nimic, decât de cupa cu cenușă/ unde aveam o pereche de zaruri/ și-o pereche de mănuși negre." Tot în volumul *Câmp negru* se află unul dintre cele mai frumoase poeme în proză din întreaga operă a lui **D.** și poate din câte s-au scris în anii '80: *Nouă variațiuni pentru orgă*. Poemul (un fel de poem al repetițiilor în cerc) este o alegorie despre neagra mântuire a poetului-călugăr închis în chilia — mormânt și fântână — a poemului, scris într-un limbaj de o simplitate și profunzime simbolice amintind de o veche limbă ritualică: „Celălalt Ferapont seamănă pe jumătate cu mine, pe jumătate cu primul frate Ferapont. [...] Pe spate are o pereche de aripi și-o cruce care-l apasă greu înăuntru. [...] Are o față întunecată și nu l-am văzut zâmbind niciodată. E un adevărat gramatic. [...] El transcrie în aur psaltirea" (VII. *Celălalt Ferapont*); „Dedesubtul celuilalt Ferapont e celălalt Lazăr. Dedesubtul celuilalt Lazăr nu mai e nimeni. Cenușa picură pe rănile lui și-i acoperă trupul. El nu scrie la nici o psaltire. E prea slab ca să mai poată scrie ceva. [...] Fiecare rană a lui e ca o fântână. Într-una din rănile sale stau eu și-mi continui psaltirea. Fratele Daniel nu știe nimic din toate astea. [...] El îmi va continua psaltirea" (VIII. *Celălalt Lazăr*); „Se sfârșea luna april și începea luna martie. Daniel se apropie de fântână. [...] Era într-o noapte de vineri spre luni. [...] Luni stătu toata ziua și plânse aplecat peste fratele său Daniel. [...] Dedesubtul lui plângea celălalt Daniel. [...] Era o sâmbătă neagră, fără sfârșit." (IX. *Coborârea lui Daniel*). Dacă poezia autentică e „coborâre" în fântâna-infern, revelație și blestem, lepădare de sine, așa cum mărturisesc cele *Nouă variațiuni...*, în *Arlechini la marginea câmpului* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), viziunea poetului pare că se obiectivează: el privește și se privește oarecum din afară, cu detașare, poemele au un echilibru clasicist, o tentă sentențioasă; „peisajele" sunt încremenite, Daniel (ipostază a poetului tânăr, în *Nouă variațiuni...*) rămâne undeva la marginea câmpului, nu coboară în „centru", în sinele-fântână. Arlechinii sunt umbre, spectacolul trecerii lor e de un tragism și grotesc reținut. În *Poemul lunii*, onirismul, una din constantele acestei poezii, are specificul unui tablou al lui De Chirico: spațiul geometric, simetric, nemișcarea, de unde și senzația că stranietatea, absurdul nu intervin în realitate, ci se instalează ca unică realitate. Alte poeme cu puternice latențe tragice, *Portretul fratelui meu venind de pe front* sau *Ora funestă*, își armonizează tensiunile, expresioniste, în ritmuri și sonorități de veritabile „balade somnambule". *Poezii* (1987) pare o carte de trecere, în care coexistă mai multe „formule" estetice: există aici un **D.** melancolic și muzical, al rostirii grave, sentențioase și al mărturisirilor directe despre sine, unul romantic, în descendența *Odei...* eminesciene, cu învolburări stilistice prețioase („Sunt tristețea cea mai vastă,/ cel mai dureros extaz." etc.) și un altul, pictor de peisaje înrămate, de tipul spectacol-în-spectacol, un poet vizual și vizionar, care trage peste imaginile sale, de o intensitate dureroasă, cortina unei blânde ironii, pline de umor absurd ori negru. În volumul *Deasupra lucrurilor, neantul* (1991; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), indiferent de modalități (poezia alegorică și limbajul metaforic abstract sau poezia epică, ironică și absurd-ludică), discursul se articulează în jurul

melancoliei: pe de-o parte melancolia care vine din sentimentul trecerii și al deșertăciunii lucrurilor, pe de altă parte teama de inconsistență, de „neantul de deasupra" și din interiorul „lucrurilor". Poemele sunt populate de manechine moarte, arlechini „cu fața ridată de somn", îngeri înveliți în ziare sau cu ochelari fumurii, lanuri de grâu care se hrănesc cu sânge și cresc pe străzile orașului, cai „ridicați din fotolii", care „rumegă literele căzute în iarbă". Este o lume apocaliptică, dar pusă sub semnul dublului, o apocalipsă a iluziei, a farsei și a nebuniei: „casa", o corabie a nebunilor, condusă de „F. M. Dostoievski în uniformă de capitan", și-a pierdut ferestrele și ușile și „plutește în aer, doar acoperiș și pereți:/ prin ferestre ies palmele noastre, ca niște lopeți...." (*Secol*). Expresionismului exacerbat îi corespunde un sentiment (auto)ironic al derizoriului și al înscenării, componenta livrescă și intertextuală accentuându-se: „Cu craniul ascuțit ca un ou trece pe stradă marele poet Nichita Danilov:/ eu merg în urma lui și meditez/ citindu-l pe Borges.// El își înclină capul, se oprește în loc și m-ascultă/ transpus într-o lume ocultă./ Eu merg în urma lui și-i citez/ un anumit pasaj din Borges" (*Portret al artistului la tinerețe*). În *Mirele orb* (1995) sentimentul sfârșitului (de lume și de „secol") pare că se asociază unei oboseli dulci, o „lumină moartă" se lasă deasupra orașului; în peisaje vizionare, încremenite, străluminate dinăuntru de strania lumină a morții, amenințarea angoasantă, presimțirea vidului alternează cu o liniște și o armonie nefirești: „O singură femeie/ fierbe duminica într-un cazan de aramă/ hăinuțele celor o mie de copii orbi/ Le clătește apoi seara/ în albia dulce a râului/ le stoarce și le întinde/ la uscat pe sârmă/ în livada de vișini.// În locul fiecărui cârlig/ cântă albastra privighetoare." (*Peisaj cu îngeri orbi*). Poemele în proză — sau proza poetică, alegorică și poemele epicizate, cu „tramă" — continuă o linie foarte fertilă în opera lui **D.**, desăvârșită, în *Suflete la second hand* (2000), de poemul (ciclul poematic) *Fluture cap-de-mort*. Aici, „drama morții" e folosită de autor ca materie poetică de mâna a doua, adică prin intermediul unui travesti epic parodic. Personajele și poveștile lor, desfășurate într-un Iași carnavalesc, au o savoare deosebită, poeziei îi prieste de minune ancorarea într-un real concret, sordid, în materia stufoasă a realității, pe care știe să o ridice, prin întortocheate volute simbolice ori prin incizii bruște, violente, la rangul unei viziuni intens tulburătoare și în zona tragicului absurd. Culegerile de articole și eseuri *Apocalipsa de carton* (1993) și *Urechea de cârpă* (1993) pun în valoare o vervă satirică debordantă, iar critica tranziției spre economia de piață și a racilelor comunismului în România trimite la un gen de scriitură caracterizat prin finețea observației și ironiei, prezent și într-o serie de articole dedicate unor poeți români contemporani.

SCRIERI: *Fântâni carteziene*, Iași, 1980; *Câmp negru*, București, 1982; *Arlechini la marginea câmpului*, București, 1985; *Poezii*, Iași, 1987; *Deasupra lucrurilor, neantul*, București, 1991; *Apocalipsa de carton*, Iași, 1993; *Urechea de cârpă*, Iași, 1993; *Mirele orb*, Iași, 1995; *Nevasta lui Hans*, Iași, 1996; *Deasupra lucrurilor, neantul — Au dessus des choses, le néant*, ed. bilingvă, tr. Emanoil Marcu, Botoșani, 1997; *Nouă variațiuni pentru orgă*, pref. Mircea Mihăieș, Iași, 1999; *Umbră de aur, melancolia*, postfață Mircea A. Diaconu, Botoșani, 2000; *Suflete la second hand*, București, 2000; *Secol*, Iași, 2002. **Ediții:** Ovidiu Nimigean, *Week-end...*, Iași, 1993.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Opera*, *217–220*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *54–59*; Felea, *Aspecte*, III, *165–169*; Grigurcu, *Existența*, *466–469*; Cristea, *Fereastra*, *288–292*; Micu, *Limbaje*, *127–129*; Simion, *Scriitori*, IV, *526–537*; Coșovei, *Pornind*, *71–75*; Gabriela Gavril, *Omul năpădit de cuvinte*, CL, 1991, 14; Ioan Holban, *De aici nu vom putea evada niciodată!*, CRC, 1991, 20; Eugen Simion, *Peisaj liric cu înger palid*, RL, 1991, 23; Maria Ana Tupan, *Nichita Danilov și reabilitarea imaginarului poetic*, VR, 1991, 7; Ioana Dinulescu, *Lumea ca un teatru de marionete*, R, 1991, 7–8; Ioan Milea, *Melancolie și extaz*, APF, 1991, 7–8; Traian T. Coșovei, *Numele casei tale, melancolia*, CNT, 1991, 38; Sebastian Vlad Popa, *Neîndurătoarea rază a lucidității*, CC, 1991, 8–9; Al. Cistelecan, *Între scenografie și parabolă*, F, 1992, 10; Ștefan Melancu, *„Urechea de cârpă"*, APF, 1993, 6; Ioan Holban, *Apocalipsa într-o lume de hârtie*, CRC, 1994, 1; Ioana Pârvulescu, *Iașii în publicistică*, RL, 1994, 3; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *146–148*; Horea Poenar, *Nichita Danilov sau Luciditatea adâncului*, ST, 1995, 4–5; Adrian Dinu Rachieru, *Nichita Danilov: un „psalmist expresionist"*, LCF, 1995, 44; Liviu Leonte, *Alegorii și parabole*, CRC, 1996, 1–2; Gh. Grigurcu, *Îngerul narcisiac*, RL, 1996, 10; Mircea A. Diaconu, *Apocalipsa după Nichita*, LCF, 1996, 15; Octavian Soviany, *Soarele negru*, APF, 1996, 3; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *144–147*; Pop, *Pagini*, *165–170*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *131–133*; Nicolae Oprea, *Între parabolă și onirism*, VTRA, 1998, 4; *Dicț. analitic*, I, *57–58*, IV, *613–615*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *24–25*; Ion Roșioru, *Urechea de cârpă*, TMS, 1999, 1; Alex. Ștefănescu, *Al doilea Nichita al literaturii române*, RL, 1999, 16; Mircea A. Diaconu, *Nichita Danilov. Tablouri fără ramă*, CL, 1999, 8; Ștefan Borbély, *Spectacolul lumii (văzut dinspre crepuscul)*, APF, 2000, 10; Cistelecan, *Top ten*, *33–35*; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, *49–55*; Pop, *Viață*, *191–195*; Popa, *Ist. lit.*, II, *331–332*. *R.D., L.H.*

DANOVICI, Pătrașcu (sec. XVII), traducător. Boier moldovean cu funcții în cancelaria domnească între 1640 și 1665, lui **D.** i s-a atribuit traducerea unui cronograf grecesc. Dintre manuscrisele păstrate la Biblioteca Academiei Române, cel mai complet este *Hronograf den începutul lumii*, datat 1689, din care s-au tipărit fragmente în volumul al doilea din *Cărțile populare în literatura românească* (1963). Este o traducere după scrierea grecului Matei Kigalas *Nou compendiu de diferite istorii* (1637), contaminată cu părți din cronograful lui Dorotei al Monemvaziei. Manuscrisul românesc cuprinde, în cele 226 de capitole de istorie (începând cu *Facerea* biblică), și texte diverse, apocrife și legende, iar în final, învățături ortodoxe. Unele istorisiri s-au desprins și au circulat independent (*Istoria Troadei*, *Boieriile curții bizantine* ș.a.). Alături de cărțile populare și de legendele hagiografice, *Hronograful...* a constituit lectura predilectă în epoca veche a culturii românești și a avut o largă răspândire. Unele motive epice au fost asimilate de folclorul autohton.

Traduceri: *Povestiri din Hronografe*, CPL, II, *241–265*; *Cronograf tradus din grecește de Pătrașco Danovici*, I–II, îngr. și pref. Gabriel Strempel, introd. Paul Cernovodeanu, București, 1998–1999.

Repere bibliografice: *Catalogul manuscriptelor românești*, întocmit de Ion Bianu, R. Caracaș și G. Nicolăiasa, I, București, 1907, *181–192*, *242–243*, II, București, 1913, *39–81*, *348–351*, *357*, III, București, 1931,

35–36, 45; Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, I, București, 1933, *87–100;* Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *25–26, 51–52;* Iulian Ștefănescu, *Opere istorice*, îngr. D. Bodin, pref. C.C. Giurescu, București, 1942, *111–186;* Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală din Blaj*, Blaj, 1944, *52–63;* Dan Simonescu, *Introducere* la *Povestiri din Hronografe*, CPL, II, *237–240; Ist. lit.*, I, *463–469;* Doru Mihăescu, *Cronografele românești (cu privire specială asupra tipului Danovici)*, „Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte", t. I, 1977–1978, t. II, 1979–1980; *Dicț. lit. 1900, 261–262;* N.A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea*, Iași, 2003, *134–278.* *C.T.*

DARACUL, săptămânal satiric și literar apărut la București între 5 ianuarie și 26 martie 1869, 1 ianuarie și 7 iulie 1870, 6 și 31 ianuarie, 3 octombrie și 31 decembrie 1871, la 9 ianuarie 1872 și, după un interval de patru ani, între 18 iulie și 19 octombrie 1876. Apariția intermitentă mărturisește existența zbuciumată a gazetei în concordanță cu aceea nu mai puțin neliniștită a redactorului, N. T. Orășanu. Camuflat în primii ani sub pseudonime diverse, acesta recunoștea în 1871 că redactează periodicul. Versurile și proza publicate aici se apropie de buna tradiție a scrisului satiric românesc ilustrată de V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, Anton Bacalbașa și I.L. Caragiale. Ceea ce individualizează revista între publicațiile satirice ale vremii, în afara nivelului literar onorabil, este atitudinea politică. **D.** se situează într-o permanentă opoziție, criticând deopotrivă liberali și conservatori, boieri, ciocoi și burghezime, precum și pe prințul străin. În numerele 25 și 28 din 1870, sub două scrisori din Pitești în care se relatau brutalitățile comise de armată cu prilejul unor manifestații politice, apare semnătura Maior Teacă, și nu este exclusă posibilitatea ca viitorul personaj al lui Anton Bacalbașa să fi fost modelat, cel puțin parțial, după acest vajnic militar piteștean. *R.Z.*

DARIE, Pavel (6.XI.1930, Prajula, j. Soroca), poet, prozator și traducător. A absolvit Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1955), lucrând apoi la ziarele „Colhoznicul Moldovei" și „Cultura Moldovei", iar din 1966, ca redactor literar și șef de redacție la Editura Cartea Moldovenească (ulterior Literatura Artistică). A primit Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova (1987) pentru traducerea epopeii *Ramaiana*.

La început, **D.** s-a afirmat ca scriitor pentru copii, prin plachetele de versuri *Ce-a fost în pădure* (1954), *Sputnicul – steluța noastră* (1959), *Povestea bobului de grâu* (1962), precum și prin volumele de proză *O scrisoare călătoare* (1960) și *În scrânciobul vântului* (1964). Cunoscător al sufletului infantil, scriitorul îi inițiază pe micii cititori – folosind calea ludicului – în tainele și rosturile lumii (*Dor de mamă*, 1967). În poezia pentru maturi (*Vase comunicante*, 1969, *Am vrut să știu...*, 1971, *Scrisoare către tine*, 1973, *Revenire*, 1977, *Cântece de iarnă*, 1981, și *Steaua cea din lacrimă*, 1988) deși nu impune o formulă artistică pregnantă, el cucerește totuși cititorul prin lirismul de factură meditativă și prin melodicitatea discursului bine articulat. **D.** s-a ilustrat și ca traducător: a transpus epopeile indiene *Mahabharata* și *Ramaiana*, sonetele lui Petrarca și Ronsard, din lirica lui Hugo, Tagore, A. Pușkin, M. Lermontov, L. Martânov, A. Prokofiev, V. Vinokurov.

SCRIERI: *Ce-a fost în pădure*, Chișinău, 1954; *Sputnicul – steluța noastră*, Chișinău, 1959; *O scrisoare călătoare*, Chișinău, 1960; *Povestea bobului de grâu*, Chișinău, 1962; *În scrânciobul vântului*, Chișinău, 1964; *Dor de mamă*, Chișinău, 1967; *Vase comunicante*, Chișinău, 1969; *Viață de legendă*, Chișinău, 1970; *Am vrut să știu...*, Chișinău, 1971; *Scrisoare către tine*, Chișinău, 1973; *Revenire*, Chișinău, 1977; *Cântece de iarnă*, Chișinău, 1981; *Bob de grâu*, Chișinău, 1986; *Steaua cea din lacrimă*, postfață T. Paladi, Chișinău, 1988. **Traduceri:** Petrarca, Ronsard, *Cântec de inimă îndrăgostită*, pref. N. Rusu, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Idee și imagine poetică*, Chișinău, 1971, *279–289;* I. Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973, *203–208;* T. Paladi, *Riscul și surpriza revenirii*, „Nistru", 1979, 2; T. Paladi, *Între datorie și dorință*, „Moldova socialistă", 1987, 22 decembrie. *M.Dg.*

DARIENCO, Petrea (16.IV.1923, Valea Hoțului, azi Dolinskoe, Ucraina – 9.VII.1976, Moscova), poet. După absolvirea Institutului Pedagogic din Tiraspol, a fost redactor al gazetei „Moldova socialistă" (1953–1963), ministru al Culturii (1963–1967), redactor-șef al gazetei „Sovietskaia kultura" (1968–1976). Versurile lui **D.** sunt idilice, festiviste, dezarmante prin simplism și platitudine (*Cântări primăverii sovietice*, 1948, *Drumuri luminoase*, 1951, *An cu zări de aur*, 1962 etc.). Ideologizată până la refuz, publicistica lui este scrisă preponderent în rusește.

SCRIERI: *Cântări primăverii sovietice*, Chișinău, 1948; *Drumuri luminoase*, Chișinău, 1951; *Cuvântul inimii*, Chișinău, 1953; *Luminile Moscovei*, Chișinău, 1953; *Poezii*, Chișinău 1954; *Povestește-mi, Nistrule*, Chișinău, 1955; *La izvor*, Chișinău, 1956; *Balada nucului*, Chișinău, 1957; *În jurul Europei*, Chișinău, 1957; *Floare de salcâm*, Chișinău, 1958; *Versuri alese*, Chișinău, 1959; *Cu fața spre stele*, Chișinău, 1960; *Când se coace poama*, Chișinău, 1961; *An cu zări de aur*, Chișinău, 1962; *Urmele omului*, Chișinău, 1964; *Versuri*, Chișinău, 1965; *Orele visării*, Chișinău, 1966; *Culoarea pământului*, Chișinău, 1969; *Versuri*, Chișinău, 1971; *De vorbă cu pământul*, Chișinău, 1972; *Din an în an*, Chișinău, 1973; *Țara izvoarelor*, Chișinău, 1973; *Scrieri*, I-II, pref. V. Coroban, Chișinău, 1975; *Viața dragostei*, Chișinău, 1977; *Cântec nou*, Chișinău, 1986.

Repere bibliografice: V. Coroban, *Prefață* la Petrea Darienco, *Scrieri*, I-II, Chișinău, 1975, *3–22; Ctitori de lumină*, Chișinău, 1986, *62–78;* Mihail Dolgan, I. Ciocanu, V. Senic, *Creația scriitorilor moldoveni în școală*, Chișinău, 1987, *144–197.* *I.C.*

DARUL VREMII, revistă apărută la Cluj, lunar, între februarie și septembrie-octombrie 1930. Redactor responsabil: I. Munteanu; de la numărul 4–5, director: Victor Papilian. În loc de articol-program, un *Bilanț ardelean* al lui Ion Chinezu încearcă definirea specificului cultural al provinciei, prin enumerarea principalilor ei reprezentanți, de la Ion Budai-Deleanu la Lucian Blaga. Concluzia: „Bilanțul Ardealului nu ni se pare deficitar. Blaga este crainicul generației ce se ridică și pe care o visăm de un românism ușurat de balastul comparațiilor tulburătoare, paralizante, ridicată deasupra «vegetativului etnografic», în regiunea unde acest etnografic sentimental va căpăta rezistența și mlădierea de oțel a ideii." În mod

nedeclarat, dar vizibil, revista țintește promovarea valorilor locale. Principalele rubrici au drept semnatari nume prestigioase: Ion Breazu, Ion Chinezu, Sextil Pușcariu (cronica literară); Aurel Ciupe, Victor Papilian, Aurel Decei (cronica plastică); Victor Papilian (cronica dramatică); M. Kernbach (cronica socială); Valeriu Pușcariu (cronica științifică). Rubricile „Mișcarea culturală din țară și străinătate" și „Cărți, reviste, însemnări" sunt susținute de Valeriu Bologa, Ion Breazu, Ion Chinezu, Ion Mușlea, V. Papilian, Valeriu Pușcariu. Apărut în primul număr al revistei, un comentariu la *Note și impresii* de G. Ibrăileanu reprezintă debutul lui Pavel Dan. Poezia este reprezentată prin Emil Giurgiuca (*Dimineață de primăvară*), Cornelia Buzdugan, G. Retezeanu, Iustin Ilieșiu, Teodor Murășanu, I. Constantinescu-Delabaia, Augusta Dragomir, Traian Ieremici, Grigore Popa, J. Murgu. Proză semnează Ion Agârbiceanu (*În noapte, Fructul oprit, Solomon împărat*), Victor Papilian (*Un acuzat zâmbi*), Pavel Dan (*Ursita*), Ion Munteanu, iar Al. Ciura publică pagini de memorialistică (*În străini*, din ciclul *Amintiri din Blaj*). Revista mai conține studii și articole privind literatura română sau universală (Horia Teculescu, *Folclorul și literatura cultă*, Elena Văcărescu, *Mistica națională română în generația de la 1848*, Iulian Jura, *Cum ar trebui studiat Titu Maiorescu*, N. Iorga, *Ceva despre presa română după 1866*, Șt. Bezdechi, *Ovidiu și soția sa*), eseuri filosofice (Lucian Blaga, *Simboluri spațiale*, Nicolae Mărgineanu, *Cultură și națiune*). Petre Grimm traduce din Robert Browning (*Evelyn Hope, Iubirea printre ruine*), iar Const. Z. Buzdugan transpune în românește *Cântul III* din *Divina Comedie* a lui Dante și poezia *Frumusețea* de Baudelaire. *M.V.*

DASCAL, Mihai (31.XII.1946, Telega, j. Prahova – 11.II.2004, București), critic și istoric literar, editor, publicist. Este fiul Mariei (n. Ciută) și al lui Nicolae Dascălu, tâmplar. După absolvirea Facultății de Limba și Literatura română a Universității din București (1972), lucrează ca redactor la Editura Minerva, unde între 1979 și 1989 a coordonat seria „Introducere în opera lui...". Din mai 1990 încearcă și o experiență de editor particular, cu o editură cu profil enciclopedic.

Debutează în revista „Viața studențească" (1968) cu publicistică pe subiecte culturale, din 1969 colaborând cu cronici și articole literare la „Viața românească", „Universitas", „Amfiteatru", „România literară", „Convorbiri literare", „Cronica", „Echinox", „Luceafărul", „Orizont", „Revista de istorie și teorie literară", „Dreptatea", „România liberă", „22", „Cotidianul", „Zum" (New York). A fost distins cu Premiul pentru critică și eseistică în cadrul Colocviului Național Studențesc de Literatură (1970). Debutează editorial cu volumul de eseuri și studii *Fascinația exegezei* (1998) din al cărui sumar sunt de menționat: *Al. Philippide – toposuri expresioniste, Antinomii barochiste, Ipostaze ale absolutului, Cultul originarului, Clasicismul permanent* (toate despre poezia lui Al. A. Philippide), *Glose la tipologia romanului românesc din secolul al XIX-lea, Personajul romanului romantic românesc, Tudor Vianu, critic al actualității literare, „Străinul" din noi sau Cezar Petrescu și mutațiile prozei românești interbelice*. **D.** e cunoscut mai ales ca îngrijitor al volumului I dintr-o proiectată ediție critică a operei lui Cezar Petrescu (1985; Premiul revistei „Luceafărul"), și împreună cu Mircea Handoca al primelor două volume din seria *Opere* a lui Mircea Eliade (1994–1997). **D.** a alcătuit „repere istorico-literare" la volume apărute în seria „Patrimoniu" a Editurii Minerva, aparținând lui Titu Maiorescu, B. Delavrancea, E. Lovinescu, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, G. Călinescu, Tudor Vianu, Mihail Sebastian ș.a. A scris prefețe sau postfețe la volume de Arthur Conan Doyle, T. Vianu, Panait Istrati, G. Topîrceanu, încercând să susțină puncte de vedere originale.

SCRIERI: *Fascinația exegezei*, București, 1998; *Aventuri în Țara Imanenței. Exerciții de hermeneutică literară*, București, 2003. **Ediții:** Cezar Petrescu, *Opere*, I, București, 1985, *Somnul. Simfonia fantastică*, pref. edit., București, 1988, *Adăpostul Sobolia*, pref. edit., postfață Perpessicius, București, 1989, *Omul din vis*, București, 1989; Mircea Eliade, *Opere*, I-II, București, 1994–1997 (în colaborare cu Mircea Handoca); Amita Bhose, *Eminescu*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 2001 (în colaborare cu Carmen Mușat-Coman).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Tineri critici*, RL, 1975, 12; M. N. Rusu, *Climat și individualitate*, AFT, 1976, 10; Mircea Anghelescu, *Moștenirea lui Cezar Petrescu*, T, 1986, 2; Zaharia Sângeorzan, *Cezar Petrescu, „Opere"*, I, CRC, 1986, 14; Ovidiu Papadima, *Cezar Petrescu în ediție critică*, CNT, 1986, 37; Paul Dugneanu, *Straniul psihologic*, LCF, 1986, 45; Alex. Ștefănescu, *Valori restituite*, RMB, 1986, 12 848; Teodor Vârgolici, *Ediția critică a operei lui Mircea Eliade*, ALA, 1995, 267; Gheorghe Glodeanu, *Ediția critică Mircea Eliade*, JL, 1998, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, II, 25–26; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 149–151. *Al.S.*

DASCĂLU, Bogdan Mihai (20.XII.1977, Timișoara), prozator și dramaturg. Este fiul Doinei Bogdan-Dascălu și al lui Crișu Dascălu, scriitori. Urmează cursurile Liceului „Nikolaus Lenau" (1992–1996), aici fiind și redactor-șef al revistei „Axis" (1994–1996). Este absolvent al Facultății de Litere din Timișoara, secția germană-franceză, în anul 2000 fiind angajat la Catedra de limba și literatura germană din cadrul acestei facultăți. În prezent este lector de limba și literatura română la Universitatea „Karl Ruprecht" din Heidelberg (Germania). Debutează cu versuri în revista „Orizont" (1987), iar în 1995 publică primul volum, *Opus nr. 1 pentru hârtie și creion* (Premiul pentru debut al Asociației Scriitorilor din Timișoara). Colaborează cu recenzii, eseuri, proză și teatru la reviste culturale de limbă română („Caiete critice", „Contemporanul", „Literatorul", „Orizont", „Reflex", „Rostirea românească", „Semenicul", „Paralela 45", „Origini" ș.a.) și de limbă germană („Neue Banater Zeitung", „Allgemeine Deutsche Zeitung", „Signum"). A luat parte la numeroase seminarii internaționale în Germania și a beneficiat de o bursă DAAD la Universitatea „Ludwig Maximillian" din München. Din 1996 este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Cartea de debut cuprinde piese de teatru și povestiri plasate sub semnul absurdului și scrise într-un stil de o frapantă naturalețe. Subiectele, luate aproape fără excepție din

banalul cotidian, aduc în prim-plan personaje simbolice dintre cele mai inedite. *Minunata viață de câine a lui Adam* (2002) relevă o rafinare a mijloacelor expresive, distribuite în proze scurte, care denotă imaginație epică și virtuozitate verbală. *Iarna îngerilor* (2002) este romanul nașterii unui roman, într-o formulă în care autorul își retrage propriul comentariu din substanța epică, permițând astfel personajului principal degajarea unui flux confesiv de tip diaristic. O dramă erotică (imposibilitatea realizării unei comunicări durabile cu partenera, dar și incapacitatea de a se sustrage obsesiei pentru ea) se suprapune unei crize existențiale (sentimentul nerealizării profesionale într-o redacție condamnată la monotonie și automatism). Debutul dramaturgic autonom al lui **D.** se produce cu piesa *Un tort pentru un mort* (1998), scriere de factură avangardistă, ale cărei personaje se definesc în raport cu o aparentă situație limită. *Lovitura de teatru* (2000) reprezintă desprinderea de registrul literar al absurdului și descoperirea unei formule personale de metateatru, caracterizată prin introducerea unui preambul situațional, unde sunt precizate circumstanțele viitoarei acțiuni, dar și prin acreditarea ca personaje a Publicului și a Autorului. Replicile transcend sfera banalului, unde ele se consumă, spre a se cantona în veritabile comentarii autoreflexive. Tehnica se regăsește în *Păcală* (2002), aplicată însă la lumea rurală și la literatura ei, ceea ce va fi exploatat în sensul stabilirii unor permanente relații intertextuale. Suita prologurilor, care se succedă în cascadă, constituie în realitate unicul subiect al piesei și îi asigură originalitatea.

SCRIERI: *Opus nr. 1 pentru hârtie și creion*, Timișoara 1995; *Un tort pentru un mort*, Timișoara, 1998; *Lovitura de teatru*, Timișoara, 2000; *Minunata viață de câine a lui Adam*, Reșița, 2002; *Păcală*, Timișoara, 2002; *Iarna îngerilor*, Timișoara, 2002. **Traduceri:** Joseph Roth, *Tarabas. Un trecător pe acest pământ*, București, 2000.

Repere bibliografice: Robert Șerban, *Macul Gore și mușcata Dora*, O, 1996, 14; Rodica Draghincescu, *Microsocietăți confidențiale*, O, 1996, 22; Alexandru Ruja, *Cronica literară*, „Paralela 45", 1996, 25; Aura Christi, *Ex libris*, CNT, 2001, 17; Horia Gârbea, *În două cuvinte*, LCF, 2001, 20; Ion Pachia Tatomirescu, *Efigie de tânăr dramaturg paradoxist*, „Rostirea românească", 2002, 1-3. *Dl.B.*

DASCĂLU, Crișu (11.V.1941, Balinț, j. Timiș), poet și stilistician. Este fiul Ecaterinei (n. Ehlinger), muncitoare, și al lui Dimitrie Dascălu, publicist. A absolvit Liceul „Coriolan Brediceanu" din Lugoj (1959) și Facultatea de Filologie, secția română-germană, la Universitatea din Timișoara (1964). Imediat după absolvire devine cercetător la Sectorul de lingvistică din cadrul Bazei de Cercetări Științifice Timișoara a Academiei Române. Este doctor în filologie cu teza *Limbajul poetic românesc. O analiză din perspectiva textualizării* (1979). Funcționează ca director al Centrului de Științe Sociale din Timișoara între 1984 și 1986, când demisionează din motive politice. Din 1995 este director al Institutului de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu" din Timișoara și coordonator al departamentului de istorie literară. Concomitent, lucrează ca

profesor universitar asociat la Facultatea de Jurnalistică a Universității „Tibiscus" din același oraș. Debutează cu versuri în „Scrisul bănățean" (1959) și editorial, cu volumul *Mânie și marmură*, apărut în 1968. Colaborează la „România literară", „Caiete critice", „Contemporanul", „Literatorul", „Rostirea românească", „Ramuri", „Limbă și literatură" ș.a.

Chiar de la prima carte a lui **D.** critica a remarcat existența unui sistem poetic bine conturat atât tematic, cât și imagistic, dezvăluit de însuși titlul care reunește cele două componente ale actului creator: impulsul (*mânie*) și materialul artistic (*marmură*). Autorul construiește o mitologie sui-generis, în care el însuși se plasează în postura privilegiată de re-creator al lumii prin cuvânt: „O mână mi-a rămas și-un ochi / Pe care obosit îl voi ridica între degete / Să vadă capătul drumului / Pentru că cineva trebuie să fie acolo, / Mâna să mi-o întindă". Constantele esențiale sunt acvaticul și cultura, aparent incongruente, dar a căror notă comună este apartenența la ideea de matrice a creației; recuzita lexicală concordantă cu aceste preferințe e formată din zei, eroi, războinici, jertfe, corăbii, sculpturi. Inventivitatea imagistică este valorificată și în volumele de versuri *Încercare asupra bucuriei* (1978; Premiul pentru poezie al Asociației Scriitorilor din Timișoara) și *Cicatricele bucuriei* (1995). Componenta cerebrală și livrescă este aici prevalentă. Stilisticianul pare chiar dispus a da lecții de compoziție, dar nici rigoarea versificației și nici perfecțiunea aparent înghețată a imaginilor nu plasează versul în sfera construcțiilor artificiale. Asimilările culturale reprezintă particularitatea definitorie a acestei poezii, și ele transpar fie la nivelul imaginii (de factură avangardistă), fie la acela al

structurării exterioare a textului poetic. Concepând limbajul poeziei drept „limbă pe cale de a deveni operă", poetul se autodefinește în raport cu această realitate, ca „un monstru [...] lexicofag", ca „fiul unui verb ursuz". Ermetismul este o modalitate de apreciere discretă, neexplozivă a lumii. Poetul, „locuitor de labirint, / Cu tari pereți de alb argint, / Fără ferestre necum prag", este, la rându-i, „constructorul" unui edificiu care-și validează viabilitatea doar dacă are deschideri către cititor („Sunt și zidar de tari zidiri, / Umplute numai cu ieșiri!"). Sub expresia reținută, calmă, arareori exclamativă, proprie mai degrabă unui visător, se descoperă un însetat de noutate și un explorator de spații largi, de preferință marine, dar și montan-silvestre, un nostalgic care nu ignoră nici semnificațiile civilizatoare ale burgului, cu turnuri, ziduri, statui, mansarde, și nici interioarele propriu-zise, uneori adevărate sanctuare, în care elementul dominant e oglinda. Poemele stau sub semnul unei elaborări controlate, fiind alcătuite exclusiv din câte trei catrene, cu o circularitate în care un vers devine liantul strofelor, asigurând regenerarea continuă a structurilor imagistice mai ales în jurul unor sintagme preluate din clasici: „Când peste codri-apare blânda lună, / Din ce în ce mai rar, în depărtare, / Un vuiet care încă mai răsună, / Furiș ascult în noaptea sunătoare. // Izvoare vii din vase stau să salte / Împotrivite, aspre, solitare, / Prin rumeni aburi, luna se arată / În peșteri și firizi, nerăbdătoare. // Furiș ascult în noaptea sunătoare / O noapte care întârzie, / Când liniștea mă împresoară / Ca luna, ca o stea, ca o pustie." O altă ipostază a lui **D.**, cea de stilistician-semiotician, nu face decât să aducă o mărturie în plus că cele două componente ale scrisului său nu se pot despărți. *Dialectica limbajului poetic* (1986) investighează raportul limbă-limbaj-poezie, constatând că textul poetic este ghidat semantic de un sens matricial, că poezia nu trebuie decodată niciodată în accepția matematică a termenului și că poeticitatea este element comun emițătorului și receptorului. Vocația de teoretician al limbajului poetic se confirmă și în *Mutații paradigmatice în evoluția limbajului poetic românesc* (1998) sau în *Insurecția respectuoasă* (2000), unde se realizează, pentru prima oară, un inventar de paradigme individuale ale marilor poeți români, identificându-se și caracterele supraindividuale, cele care asigură continuitatea evoluției limbajului poetic. În *Călătorie spre centrul poeticului* (2000) sunt interpretate, din unghiuri diverse, texte sau ansambluri de texte, demersul teoretic fiind însoțit și susținut de analiza critică.

SCRIERI: *Mânie și marmură*, București, 1968; *Încercare asupra bucuriei*, Timișoara 1978; *Dialectica limbajului poetic*, Timișoara, 1986; *Cicatricele bucuriei*, Timișoara, 1995; *Mutații paradigmatice în evoluția limbajului poetic românesc*, București, 1998; *Epitetul jurnalistic* (în colaborare cu Doina Bogdan-Dascălu), Timișoara, 1999; *Insurecția respectuoasă. Eseu despre individualul și supraindividualul poetic*, Timișoara, 2000; *Poezie și limbaj*, Timișoara, 2000; *O călătorie spre centrul poeticului*, Timișoara, 2000; *Gramatica poeziei române (1880–1980)* (în colaborare cu Doina Bogdan-Dascălu), București, 2002. **Ediții:** Paul Iorgovici, *Observații de limbă rumânească*, introd. edit., Timișoara, 1979 (în colaborare cu Doina Bogdan-Dascălu); Al. Macedonski, *Bronzuri – Bronzes*, ed. bilingvă, tr. Eugen Tănase, Timișoara, 1998.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Crișu Dascălu, „Mânie și marmură"*, GL, 1968, 28; Florin Manolescu, *„Mânie și marmură"*, LCF, 1968, 30; Dorin Tudoran, *„Mânie și marmură"*, AFT, 1968, 9; Lucian Alexiu, *„Încercare asupra bucuriei"*, O, 1978, 44; Paul Dugneanu, *Poezia dificilă*, LCF, 1979, 12; Nicolae Ciobanu, *„Lecturi după natură"*, RL, 1979, 23; Al. Graur, *Paul Iorgovici*, RL, 1979, 23; Lucian Vasiliu, *„Încercare asupra bucuriei"*, CRC, 1979, 26; Vasile Mihăescu, *„Încercare asupra bucuriei"*, CL, 1979, 6; Marcel Pop-Corniș, *Crișu Dascălu. Poetul ca vizionar și lexicofag*, O, 1979, 29; Mircea Popa, *„Încercare asupra bucuriei"*, ST, 1979, 8; Ion Arieșanu, *Portrete sentimentale. Crișu Dascălu*, O, 1980, 11; Cornel Ungureanu, *Deschidere către Crișu Dascălu*, O, 1986, 2; Nicolae Manolescu, *Poezie și limbaj*, RL, 1986, 45; Al. Călinescu, *Un alt fel de a citi poezia*, CRC, 1986, 46; Liviu Franga, *Spațiul poeziei*, VR, 1987, 1; Livius Ciocârlie, *Dilema poeticianului*, O, 1987, 18; Vasile Popovici, *Exigențele rigorii*, O, 1987, 40; Mircea Borcilă, *Crișu Dascălu, „Dialectica limbajului poetic"*, CLG, 1987, 2; Ruja, *Parte*, I, *197–202*; Cornel Ungureanu, *Mic tratat despre implozia poetică*, „Timișoara", 1995, 155; Șerban Foarță, *Crișu Dascălu – 55*, O, 1996, 6; Adriana Iliescu, *„Havuze de nisip"*, PSS, 1996, 6–7; Adrian Dinu Rachieru, *Un temperament livresc: Crișu Dascălu*, CL, 1997, 3; Livius Bercea, *Crișu Dascălu sau Spațiul dintre lingvistic și poetic*, „Paralela 45", 2001, 3425; Viorica Bălteanu, *Crișu Dascălu – 60*, „Rostirea românească", 2001, 10–12; Livius Bercea, *Crișu Dascălu. Bucuria comunicării prin cuvântul poetic*, „Rostirea românească", 2001, 10–12; Andrei Grigor, *Critică universitară: Crișu Dascălu. „Insurecția respectuoasă"*, „Antares", 2002, 46–48. *L.P.B.*

DASCĂLUL, Petrea (pseudonim al lui Petre Olariu; 28.VI.1881, Orlat, j. Sibiu – 26.V.1956, Sibiu), prozator și autor de piese de teatru. Fiu al Anei și al lui Vasile Olariu, țărani, **D.** urmează școala „grănicerească" din Orlat, Preparandia de la Blaj, Institutul Pedagogic Teologic Ortodox din Arad și cel din Cluj, absolvindu-l în 1901. Funcționează ca învățător în câteva sate din județele Cluj și Sibiu, pentru a ajunge în cele din urmă în comuna natală. După Unire a fost referent la Consiliul dirigent – secția învățământul primar, director al Orfelinatului „Principele Mircea" din Sibiu, președinte al Asociațiunii învățătorilor din județul Sibiu, întemeietor și președinte de onoare al Reuniunii meseriașilor din Orlat, redactor al ziarelor „Cuvântul poporului" (Sălișteapoi Sibiu) și „Luceafărul social-cultural" (Sibiu). A colaborat la „Vatra școlară" (Sibiu), „Foaia scolastică" (Blaj), „Libertatea" și „Noutatea" (Orăștie), „Cosinzeana", „Transilvania", „Gazeta Jiului" (Petroșani), „Comoara satelor" (Blaj), „Gazeta Transilvaniei", „Luceafărul", unde este redactor responsabil în 1938 și 1939, precum și la numeroase calendare transilvănene. A semnat și Petru O. Orlățeanu.

D. s-a vrut dascăl nu numai pentru copii, ci mai ales pentru adulți, lor fiindu-le destinată aproape întreaga sa literatură (schițe, nuvele, scenete, piese de teatru etc.), în totalitate inspirată din lumea satului transilvănean. Popularitatea sa, fără egal în lumea rurală, s-a datorat îndeosebi ideilor vehiculate de acest profund cunoscător al problematicii și sufletului țărănesc, dar și limbii cu iz popular, de o savoare aparte, în care sunt compuse aproape mai toate scrierile sale. Având un pronunțat

caracter moralizator şi fiind uşor didacticiste, acestea se încadrează obiectivelor culturalizatoare ale Astrei. Multe dintre lucrările sale au fost publicate în calendarele populare ale vremii, ale căror rubrici de „învăţătură şi petrecere" erau semnate întotdeauna de **D.** Cele mai multe lucrări publicate aici, ca şi altele, inedite, le-a strâns în câteva volumaşe tipărite la Sibiu, în „Bibliotecă poporală a Asociaţiunii": *Din popor* (1920), *Icoane de la ţară* (1924), *Oameni de pe la noi* (1925), *Din vremuri uitate* (1937), *Oameni şi întâmplări* (1944) ş.a. Despre piesele sale de teatru – *Legea casei* (1940), *Tot omenia-i mai tare* (1934), *Stâlpii satului* (1935), *Să nu spui la nimeni* – se poate spune că aproape nu a existat formaţie teatrală sătească în Transilvania care să nu i le joace. Ele au deschis şi menţinut gustul pentru teatru în satele ardelene, împreună cu acel optimism rural vecin cu nădejdea şi speranţa de mai bine. **D.** nu a fost un scriitor-cărturar, ci un harnic lucrător la temelia culturală pe care, mai târziu, s-a putut aşeza marea literatură.

SCRIERI: *Din popor*, Sibiu, 1920; *Icoane de la ţară*, Sibiu, 1924; *Oameni de pe la noi*, Sibiu, 1925; *Tot omenia-i mai tare*, Sibiu, 1934; *Stâlpii satului*, Sibiu, 1935; *Din vremuri uitate*, Sibiu, 1937; *Legea casei*, Sibiu, 1940; *Oameni şi întâmplări*, Sibiu, 1944; *Între sat şi oraş*, Sălişte, f.a.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *256-257*; Ilea, *Mărturisirile*, *161-166*; Ilie Haşeganu, *Figuri din Mărginime*, II, Bucureşti, 1976, *69-72*. *I.Ms.*

DAŞCHIEVICI, Englantina (6.XI.1903, Bucureşti – 1980, Chicago, SUA), poetă. Coborâtoare dintr-o familie boierească bucovineană, **D.** face şcoala primară la Tereblecea, în Bucovina, unde învaţă limba germană, urmând apoi cursurile Liceului „Carmen Sylva". După studii de filologie la Iaşi, paralel cu Conservatorul se specializează la Sorbona, ca studentă a romanistului Mario Roques (1929-1931). Funcţionează, între 1931 şi 1948, ca profesoară la liceele „Regina Maria" şi „Doamna Stanca" din Bucureşti. În 1948 părăseşte ţara şi se stabileşte temporar în Austria (la Innsbruck) şi ulterior la Paris. În 1956 emigrează în SUA, la Chicago, unde trăieşte până la moarte.

Izvorâtă din dorul de ţară şi din gândul de vindecare a durerilor celor de acasă, poezia sa se nutreşte atât din nostalgia trecutului, cât şi din aspiraţia împlinirii idealului naţional. Din păcate, în autoare vibrează mai mult sonul muzical decât clocotul ideilor şi fantezia metaforică, astfel că textele poetice sunt doar un adjuvant al melodiilor pentru care, se pare, au şi fost create. Gândurile nobile se văd adesea compromise de prozaismul versificării stângace, realizată într-o manieră narativ-nudă. Câteva sclipiri de har apar abia atunci când **D.** împrumută maniera versului popular. Un prim volum intitulat *Ţara mea* (1974) include şi partiturile compuse de autoarea însăşi pentru o bună parte din poeziile proprii; cel de-al doilea (1980) reia o parte din versurile acestuia, într-o selecţie „definitivă". Câteva texte sunt dublate de traduceri în germană, franceză şi engleză. **D.** a purtat o bogată corespondenţă cu unii dintre fruntaşii exilului românesc.

SCRIERI: *Ţara mea*, I, Chicago, 1974, II, pref. Nicolae Novac, Chicago, 1980.

Repere bibliografice: Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*. *I.O.*

DA ŞI NU, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între 15 martie şi 30 decembrie 1936. Redactor este Dan Smântânescu, iar administrator, Paul Lahovary, de la numărul 3 ambii figurând ca directori. Începând cu numărul 2, subtitlul „Critică, artă, literatură, viaţă socială" este înlocuit cu „Revistă de critică". Un succint articol-program al lui Dan Smântânescu pledează pentru necesitatea receptării obiective a producţiei artistice naţionale: „Reînstatornicirea adevărului pe toate planurile vieţii culturale şi sociale este o imperioasă nevoie, resimţită şi de cei ce pot judeca drept şi o pot spune, şi de opinia publică supusă mereu torturei de a fi hrănită cu minciuni şi mistificări". Ca atare, scopul declarat al revistei este „de a fi o oglindă cinstită a mişcării spirituale contemporane", încercând, „printr-o critică constructivă şi loială, prin înlăturarea oricărei făţărnicii", să realizeze „rostirea adevărată ce trebuie societăţii actuale". Conform acestui program, în cele nouă numere apărute, revista excelează prin spiritul polemic şi printr-un ton tranşant, exprimând opinii fără echivoc, corespunzătoare antinomicelor „da" şi „nu". Ilustrativă în acest sens este îndeosebi pagina de mijloc, care găzduieşte confruntarea unor puncte de vedere diametral opuse, grupând, sub genericul „Da", opinii afirmative privitoare la problema în discuţie, vehement combătute de luările de poziţie plasate sub genericul „Nu". De exemplu, chestiunea „Este problematica tinerei generaţii o idee de import?" este tranşată afirmativ de I.E. Torouţiu, în timp ce Petru Comarnescu avansează convingerea contrară. În dezbaterea „cazului" Tudor Arghezi, la întrebarea *Trebuie poezia să fie morală?*, intervenţia lui Dan Smântânescu, situată sub semnul lui „Da", este o filipică împotriva „putregaiului" arghezian, în vreme ce Paul Lahovary răspunde negativ, elogiind versul poetului. Alte dezbateri se referă la problema rasială: *Este noţiunea de rasă o realitate socială?* (Mitu Georgescu şi Pavel Deleanu), poezia modernă (G. Murnu, Mihai Musceleanu, Cicerone Theodorescu), problema romanului românesc: *Trecem printr-o criză a romanului?* (Mihail Dragomirescu, Mircea Eliade, M. G. Constantinescu, Pericle Martinescu, Ovidiu Papadima). Sub titlul generic *Din aspectele unei generaţii*, Pericle Martinescu (*Conspecte*) şi C.D. Pantazescu (*Impurii*) încearcă definirea coordonatelor spirituale ale generaţiei postbelice. Acelaşi ton definitiv îl au şi profesiunile de credinţă prilejuite de ancheta *În ce cred eu*, la care participă N. Iorga, S. Mehedinţi, C. Rădulescu-Motru, Camil Petrescu, abatele Louis Barral. În paginile revistei sunt consemnate şi opiniile prin care Emil Cioran şi Petru Comarnescu răspund la ancheta *Între occidentalism şi autohtonism*. Studii şi eseuri cu caracter general semnează Dan Botta (*Despre arta poetului*), Dan Smântânescu (*Între criticism şi determinism*), Dinu Roco (*Gând şi exprimare*). Dan Smântânescu se ocupă de unele capitole ale literaturii române (G. Ibrăileanu, „Sămănătorul", M. Eminescu), iar Octav Şuluţiu

abordează problema traducerilor. Cronici literare și recenzii privind cartea românească semnează Octavian Șireagu (despre Emil Isac, *Poezie și idealism*, *Aron Cotruș în ungurește*) și Petru Comarnescu (despre Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, Dan Botta, *Limite*). De cartea străină se ocupă Paul Lahovary. Alte rubrici: plastică, muzicală, teatrală și cinematografică. *M.V.*

DATCU, Iordan (10.VI.1933, Băcălești, j. Teleorman), folclorist, istoric literar și editor. Este fiul Radei (n. Lupu) și al lui Oprea Datcu, țărani. După absolvirea liceului la Roșiori de Vede (1944–1952), urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din București (1952–1957). Este mai întâi profesor la școlile din Crângeni și Băcălești, din județul Teleorman, apoi redactor la Editura pentru Literatură (1963–1969) și Editura Minerva (1963–1994). Din 1994, funcționează ca cercetător la Institutul de Filosofie al Academiei Române și apoi la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", unde i se încredințează responsabilitatea de redactor coordonator al *Dicționarului general al literaturii române*. Este doctor în filologie cu teza *Balada românească* (1979). Membru în colegiul de redacție al „Revistei de etnografie și folclor", a primit Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române pentru ediția critică Artur Gorovei, *Literatură populară* (I–II, 1987), și este laureat al Fundației Culturale „Ethnos" cu Premiul pentru întreaga activitate editorială de restituire culturală a valorilor identitare ale spiritualității românești.

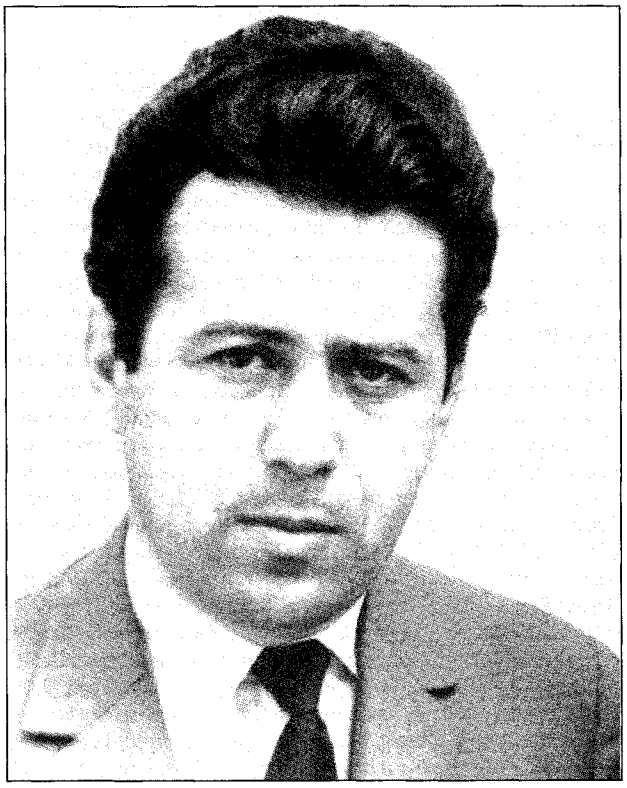

D. a elaborat *Dicționarul folcloriștilor* (I, 1979, în colaborare cu Sabina-Cornelia Stroescu; II, 1983), o lucrare de pionierat în domeniu. După două decenii, revine cu o nouă ediție, îmbogățită cu trei sute de articole, intitulată *Dicționarul etnologilor români* (I-III, 1998–2001). Printr-o documentare temeinică, cu o remarcabilă putere de sinteză și ascuțită percepție a trăsăturilor definitorii, autorul relevă concis și edificator profilul fiecărui folclorist român. Dicționarul se definește, în bună măsură, și ca o lucrare de istorie literară, prezentând medalioane de scriitori precum I. Agârbiceanu, V. Alecsandri, Gh. Asachi, N. Bălcescu, Lucian Blaga, Ion Breazu, D. Cantemir, G. Călinescu, Ilarie Chendi, T. Cipariu, G. Coșbuc, I. Creangă, B. Delavrancea, Ov. Densusianu, Al. Dima, Mircea Eliade, M. Eminescu ș.a. După ce timp de trei decenii a cercetat și editat (în trei volume) scrierile lui Petru Caraman, a dat în 1999 o *Introducere în opera lui Petru Caraman*, studiu dens, în care propune un portret al marelui etnolog, precum și considerații asupra principalelor studii ale acestuia despre cântecele bătrânești, doină, colindat și descolindat, despre simbolistica eminesciană. Într-un alt studiu, *Un mit – Toma Alimoș* (1999), consideră că mitologia românească este reprezentată, pe lângă *Miorița* și *Meșterul Manole*, și de balada *Toma Alimoș*, al cărei protagonist, un *homo activus*, pedepsește exemplar trădarea, lașitatea. **D.** a îngrijit și comentat o gamă variată de ediții, de la cele destinate bibliografiei școlare până la cele academice, cu ample studii introductive, cu bogate note și comentarii. Dintre acestea sunt de menționat în primul rând ediția monografică *O capodoperă a baladei populare românești: „Toma Alimoș"* (1989), care este, după monografiile *Miorița* de Adrian Fochi și *Meșterul Manole* de Ion Taloș, a treia monografie despre un celebru cântec bătrânesc, apoi edițiile *Sărbătorile la români* de S. Fl. Marian (I-II, 1994) și *Sărbătorile la români* de Tudor Pamfile (1997). În domeniul istoriei literare a alcătuit în 1971 o ediție din *Mărturisirile literare* inițiate de D. Caracostea în anii 1932 și 1933 cu scriitori români reprezentativi din epoca interbelică. În 1973 a tipărit antologia *Zburătorul. Balade culte românești*, în care surprinde evoluția acestei specii poetice de la primele ei manifestări până în contemporaneitate. A readus la lumină scrierile lui N. Iorga grupate sub titlul *Neamul românesc în Basarabia* (I-II, 1995–1997). Pentru a contura o perspectivă cât mai completă asupra raporturilor marelui istoric cu realitățile social-politice, umane și spirituale din Basarabia, editorul a completat volumul al doilea cu pagini din aceeași sferă de preocupări, extrase din suita celorlalte lucrări ale lui N. Iorga, *Oameni cari au fost* și *Sfaturi pe întuneric*, precum și cu articole, readuse pentru prima dată în atenție, din „Neamul românesc" (perioada 1919–1940) și din „Neamul românesc pentru popor" (1932–1940). Pe lângă stabilirea textelor după criterii filologice, **D.** a alcătuit și o utilă bibliografie privind scrierile lui N. Iorga despre Basarabia.

SCRIERI: *Dicționarul folcloriștilor*, I, București, 1979 (în colaborare cu Sabina-Cornelia Stroescu), II, București, 1983; *Dicționarul etnologilor români*, București, I-III, 1998–2001; *Introducere în opera lui Petru Caraman*, București, 1999; *Un mit – Toma Alimoș*, București, 1999; *Sub*

semnul Minervei, București, 2000; *Repere în etnologia românească*, București, 2002. **Ediții:** *Miorița. Balade populare românești*, introd. edit., București, 1966; *Soarele și Luna. Balade populare românești*, București, 1966; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III-V, București, 1968-1970; Petru alias Dăncuș de Ieud, *Strigături, glume și basme culese din popor*, introd. edit., în Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1970, *287-392*; Dumitru Stăncescu, *Sora Soarelui. Basme culese din popor*, pref. I.C. Chițimia, București, 1970, *Cerbul de aur. Basme culese din popor*, pref. edit., București, 1985; *Mărturisiri literare (organizate de D. Caracostea în anii 1932-1933)*, introd. edit., București, 1971; Artur Gorovei, *Literatură populară*, I-II, pref. edit., București, 1977-1985; Grigore G. Tocilescu, Christea N. Țapu, *Materialuri folcloristice*, I-III, introd. edit., București, 1980-1981; *Toma Alimoș*, pref. edit., București, 1986; Petru Caraman, *Studii de folclor*, I-III, introd. edit., București, 1987-1995 (în colaborare cu Viorica Săvulescu); *O capodoperă a baladei populare românești: „Toma Alimoș"*, introd. edit., București, 1989 (în colaborare cu Viorica Săvulescu); Valer Butură, *Cultura spirituală românească*, pref. edit., București, 1992; *Colindă-mă, Doamne, colindă! Colinde populare românești*, I-II, pref. edit., București, 1992; Sim Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, I-II, introd. edit., București, 1994; N. Iorga, *Neamul românesc în Basarabia*, I-II, București, 1995-1997; Grigore Botezatu, *Făt-Frumos și Soarele. Povești populare din Basarabia*, pref. edit., București, 1995; Ion Barbu, *Riga Crypto și Lapona Enigel*, București, 1995; Ion Pop-Reteganul, *Zâna Apelor. Povești ardelenești culese din gura poporului*, pref. edit., București, 1997; Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români*, introd. edit., București, 1997; *Mitologie românească*, pref. edit., București, 2000; Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine cronologică*, I-II, introd. edit., București, 1998; *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, II, coordonator și pref. Adrian Fochi, pref. edit., București, 2000; Ion Mușlea, *Bibliografia folclorului românesc. 1930-1955*, pref. edit., București, 2003.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *„Literatură populară din Maramureș"*, RITL, 1969, 2; I. Oprișan, *Artur Gorovei, „Literatură populară"*, RITL, 1976, 4; Adrian Fochi, *O antologie de balade populare*, LCF, 1978, 1; Ovidiu Papadima, *„Dicționarul folcloriștilor"*, RMB, 1979, 10 819; Ion H. Ciubotaru, *Un prețios instrument de lucru: „Dicționarul folcloriștilor"*, CRC, 1979, 36; Ioan Șerb, *Eveniment editorial. „Dicționarul folcloriștilor"*, „Scânteia", 1979, 13 septembrie; H. Anger, *Ein Lexicon der Folkloristen*, „Karpaten Rundschau", 1979, 42; I. C. Chițimia, *Tipuri de dicționare și diversitatea lor*, ALIL, t. XXVIII, 1979-1980; I. Oprișan, *„Dicționarul folcloriștilor"*, RL, 1980, 23; Ovidiu Papadima, *O lucrare fundamentală de folcloristică*, RL, 1981, 35; Mihai Coman, *Elogiul unei ediții de folclor*, LCF, 1982, 13; Adrian Fochi, *„Dicționarul folcloriștilor II"*, RITL, 1984, 1; Ion Cuceu, *„Toma Alimoș"*, LCF, 1987, 26; Nicolae Constantinescu , *Petru Caraman, „Studii de folclor"*, LL, 1988; Aurel Martin, *Opera unui umanist patriot*, RL, 1989, 9; Paul H. Stahl, *Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, „O capodoperă a baladei românești: «Toma Alimoș»"*, „Études et documents balkaniques et mediterranéens" (Paris), 1990, *188*; Nae Antonescu, *„Toma Alimoș"*, T, 1990, 4; Ovidiu Papadima, *O viață pentru o idee*, ST, 1993, 7; Ion Șeuleanu, *A trăi printre și pentru cărți*, ST, 1993, 7; Paul H. Stahl, *Iordan Datcu*, „Etudes roumaines et aroumaines" (Paris), 1993, *163*; Viorica Nișcov, *„Colindă-mă, Doamne, colindă!"*, RITL, 1993, 37; Teodor Vârgolici, *„Sărbătorile la români"*, ALA, 1994, 217; Teodor Vârgolici, *N. Iorga și Basarabia*, ALA, 1995, 294, 1997, 387; Mircea Anghelescu, *Clasicii noștri*, București, 1996, *186-189*; Teodor Vârgolici, *Sărbătoarea Crăciunului la români*, ALA, 1997, 399; *Dict. scriit. rom.*, II, *27-29*; Ion Șeuleanu, *Imaginea în oglindă a etnologiei românești*, ST, 1999, 2; Teodor Vârgolici, *„Dicționarul etnologilor români"*, ALA, 1999, 458; Petru Ursache, *„Dicționarul etnologilor români"*, CL, 1999, 6; Viorel Cosma, *„S-a făcut lumină în folclorul românesc"*, „Rampa", 1999, 106-107; Al. Săndulescu, *„Dicționarul etnologilor români"*, RL, 1999, 33; Otilia Hedeșan, *„Introducere în opera lui Petru Caraman"*, O, 1999, 9; Ion Taloș, *Profil de editor*, RL, 2003, 23; Petru Ursache, *Un reper*, CL, 2003, 6; Al. I. Amzulescu, *Contribuție substanțială și perseverentă*, CC, 2003, 6-8. *T.V.*

DATINA, revistă apărută la Turnu Severin, lunar, între 1 ianuarie și aprilie 1920 și între ianuarie 1924 și iulie-decembrie 1932, purtând subtitlul „Foaia Societății Culturale «M. Eminescu»"; de la nr. 7-8/1924, subtitlul este „Literară și socială", pentru ca, începând cu nr. 4-5/1925, acesta să devină „Artistică-literară-socială". Director: Mihail Gușiță. Publicație de orientare tradiționalistă, continuând direcția sămănătorismului. La reapariție, în 1924, într-o *Predoslovie* semnată M. Gușiță, se reiterează crezul artistic al revistei, ca punct de echilibru între „năzuința de primenire" care „stă în firea omului" și „legătura trainică de ceea ce a fost". În același număr, Simion Mehedinți proclamă *Lozinca adevăraților români:* „Îndărăt spre poporul nostru!" Programul este susținut atât de articole cu caracter doctrinar-ideologic, cât și de literatura promovată. Din prima categorie se remarcă paginile semnate de Mihail Gușiță (*Poezia noastră nouă*), Cezar Petrescu (*Despre o nouă boală a veacului*), C. Rădulescu-Motru (*Țăranul și revoluția, Spre un nou idealism, Valoarea tradiției, Școala satului*), Ion Petrovici (*Ideal și tradiție*), Const. C. Giurescu (*Un nou ideal*). În esență, acestea exaltă virtuțile „datinei" și ale autohtonismului, delimitându-se de arta novatoare a noilor generații, văzută ca produs mimetic de import. Printre principalii ideologi se numără Al. Dima, care reafirmă cu orice ocazie ideile programatice ale revistei: „poziția pentru care «Datina» s-a născut și a luptat totdeauna" înseamnă „specific național fundat pe tradiție", spune, de pildă, în articolul *Specific național și tradiție* (5-6/1927). Al. Dima diagnostichează, de asemenea, „Criza culturii românești", fiind și principalul promotor al polemicii împotriva ortodoxismului „Gândirii". În 1929, în *Depășirea eticului? Asupra ideologiei actuale a „Gândirii"*, susține că „spiritualitatea ortodoxă" e doar „un element component al tradiției noastre naționale", convingere reluată și în *Problema mișcării ortodoxiste*. Poziții asemănătoare exprimă Mihail Gușiță (*Asupra ofensivei tradiționaliste a „Gândirii"*) și Ion Biberi (*Tradiția, principiu generator al culturii*). Literatura cultivată în revistă este o ilustrație estetică a acestor idei. Publică versuri de factură tradiționalistă Aron Cotruș (*În robia lor, Bivolii, Orașul copilăriei, În vasta sală a palatului, Un voinic flăcău trecea, Mărul, Pâinea noastră, Visat-am, Țară, Cosașul, Am odihnit adânc, Ploaie, Descălecare, Zăduf, Cruci*), Al. Iacobescu (*Vraja tăcerii, Pe malul Nistrului, Nedumerire, Vraja, Et semper*), Emil Giurgiuca (*Bisericuță-ndurerată, Crâmpeie, Înnoptare, Crâmpeie câmpenești, Glas, Dorință, Despărțire, După fân, Autumnală, Tinerețe, Mielul*), Radu Gyr (*Cununi uscate?, Leagăn mic, Grota din munte*), Ion Pillat (*Cocorii, Helada*). Mai semnează versuri I. Vania (de la numărul 1-2/1925 semnând Gherghinescu-Vania), G. Retezeanu, Iustin Ilieșiu, T. Ulmu, Const. Goran, Fl. Stoenescu, G. Roiban, Al. Lascarov-Moldovanu, Șt. V. Ionescu, P. Corneliu, Eugen Constant, D. Iov, N. Jacotă, T. Dobreanu-Plăeșu, Ion

Molea, N. Ionescu-Bontaș, Ilariu Dobridor, Tana Negură, I. D. Gârboveanu, Marcel Romanescu, Dinu Soare. Proză publică Cezar Petrescu (*Poveste*, fragmente din *Omul din vis*), Al. Lascarov-Moldovanu, Gh. Băgulescu (fragmente din romanul *Antiquitas rediviva*), George Acsinteanu (fragmente din romanul *Poarta neagră*), Iulian Predescu, G. Roiban (memorialistică de război), D. Motrișor, Const. Cehan-Racoviță, Petre Stâncă, Dimitrie Sandu, Mihail Gușiță, D. Bodin, V. Damaschin, Nicolae Al Lupului, Radu Dorna, N. Bogescu, George Panciul, Vasile Borneanu, Teofil Steriad, Alexandru Bistrițianu, Al. Soare. Producția dramatică este ilustrată de actul V din piesa istorică în cinci acte intitulată *1330*, de A. Stătescu. Eseul filosofic este bogat reprezentat prin C. Rădulescu-Motru, *Cultura europeană* (7–8/1926), *Personalism anarhic și personalism energetic* (3–4/1927), *Perspectivele noii generații* (5–6/1928), *Cultură și vocație* (7–8/1928), *Creație și vocație* (1–3/1931) – unele texte sunt fragmente din lucrarea *Personalismul energetic*) – ale lui Al. Dima (*O schiță a stadiului actual al problemelor filosofice*, 9–10/1926) sau ale lui D. Bodin. La fel, studiile de estetică și sociologie, prin titluri ca *O știință a vremii noastre: sociologia* (7–8/1926), *Între artă și realitate. Concepția artistică a lui André Gide* (1–2/1928), *Între literatură și etică* (3–4/1928), *Literatura evadării din actual* (4–6/1931), toate aparținându-i lui Al. Dima. Literatura română este abordată din aceeași perspectivă orientată spre tradiționalism. Întrunesc sufragiile V. Cârlova, B. P. Hasdeu, Ioan Slavici, C. Sandu-Aldea, Elena Farago, D. Anghel, Bucura Dumbravă, Cezar Petrescu, Ion Pillat, pe când, de pildă, poezia lui Al. A. Philippide din *Aur sterp* este aspru amendată. Alte studii: Al. Dima, *Istoria mișcării „Sămănătorului"*, G. Bogdan-Duică, *Poeți ardeleni în anii 1877–1878*, I. N. Băleanu, *Sensul actual al lui Neculce*. Numărul 7–9 din 1929 este închinat în întregime lui Mihai Eminescu, cu prilejul comemorării a patruzeci de ani de la moarte; semnează Mihail Gușiță, Al. Dima, Ramiro Ortiz, M. W. Schroff, Septime Gorcieux, N. Iorga, George Damaschin, G. Bogdan-Duică, D. Stoica. Cronica literară este susținută în special de Al. Dima (printre alții, se ocupă de Lucian Blaga, Tudor Vianu, Gib I. Mihăescu, Gherghinescu-Vania, C. Stere, G. Călinescu), secondat de Const. D. Ionescu, I. Cetină, Dimitrie Sandu, D. Gerariu, Pimen Constantinescu, D. C. Amzăr, Stancu Stoian ș.a., aceiași care se ocupă și de revista presei românești și străine. Despre literatura universală scriu Const. D. Ionescu (*Pe marginea „Odiseii"*, *Anatole France, O carte genială în românește. Dante: „Infernul"*, *Rânduri pentru romantism*), Alexandru David (*Jan Kochanowski*), Ramiro Ortiz (*O academie nedreptățită: „Arcadia"*). Se traduce din lirica spaniolă (José Santos Chocano), italiană (din poezia „Arcadiei" – Pimen Constantinescu, din D'Annunzio, Carducci – traduceri de Gherghinescu-Vania, din Ungaretti – o traducere de Aron Cotruș), neogreacă (Aimilia Daphi), germană (Uhland – o traducere de Virgil Tempeanu), rusă (Mihail Kuzmin, Aleksandr Block – traduceri de Al. Iacobescu). Din Dante sunt transpuse în românește *Sonetul IX* din *Vita nuova* (Corneliu Prescurea) și fragmente din *Cântul XXX* al *Purgatoriului* (Alexandru Marcu). Din proza italiană traduc Pimen Constantinescu (Alfredo Panzini), Const. D. Ionescu (Renato Fucini), D. Gerariu (Luciano Zùccoli), I. Cetină (Giovanni Papini, Alfredo Panzini, Fausto M. Martini). Dimitrie Sandu traduce din Marta Kasterska, iar Al. David, din proza sovietică. Alți colaboratori: C. Șaban Făgețel, Istrate Micescu, I. Simionescu. Prin bogăția și calitatea informației literar-culturale, prin ținuta artistică deosebită (desene și xilogravuri de Marcel Olinescu, G. Simionescu, D. Ghiață) și nu în ultimul rând prin durata de apariție, **D.** se impune ca una din importantele reviste ale momentului. *M.W.*

DATINI, revistă care apare la București sporadic, din aprilie 1993. Colegiul redacțional: Victor Parhon (redactor coordonator), Oana Petrică (secretar general de redacție), Sanda Tașula. **D.** își propune „cultivarea valorilor spirituale românești", a „datinilor, tradițiilor și moralei creștine", în afara oricărui partizanat politic (Victor Parhon, *Înainte de toate să folosească*, 1/1993). Rubrici: „Lumină din lumină", „Portrete de azi și de ieri", „Patriarhi ai culturii naționale", „Restituiri", „Documentele continuității", „Lada de zestre", „Sinteze", „Istoria cetății", „Religie și cultură". În consens cu orientarea revistei sunt publicate numeroase producții folclorice, colinde și balade populare, dar sunt inserate și versuri semnate de Radu Gyr (*Balada unui picior de plai*, inedit, 1/1993, *Colind*, 4–5/1993) și Tristan Tzara (*Introducerea lui Don Quichote*, 2–3/1993), cu o prezentare semnată de Ioan Dănilă. Revista cuprinde de asemenea articole cu valoare documentară despre Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, N. Iorga, Gala Galaction, semnate de Andrei Bucșan, Al. I. Amzulescu, Paul P. Drogeanu și o rubrică nepermanentă, intitulată „Semnal", unde sunt prezentate apariții editoriale, prin colaborarea lui Iordan Datcu și Nicu Ploscariu. Publicistică și eseuri cu caracter istoric, etnografic, sociologic, religios, pe teme culturale și artistice, semnează Ion Ghinoiu, Victor Ernest Maşek, Narcisa Știucă, Elena Raicu. Revista mai conține un dicționar de termeni de etnografie și folclor, dezbateri, interviuri, calendare creștine, ilustrații. Alți colaboratori: Radu Bogdan, Anca Giurchescu, Vasile Vetișanu, Radu Stoian. *M.W.*

DAUȘ, Ludovic (19.IX.1873, Botoșani – 17.XI.1954, București), poet, prozator și dramaturg. Fiu al Mariei (n. Negri) și al inginerului ceh Alfred Dauș (Dausch), stabilit în Moldova după răscoala poloneză din 1863, la care ar fi participat, **D.** urmează liceul la Botoșani, Fălticeni și București. Va absolvi, în 1897, Facultatea de Drept din București, după care va profesa o vreme avocatura. Intrat în viața politică, este ales deputat și senator. De-a lungul timpului, este director al Imprimeriilor Statului, director al Teatrului Național din Chișinău, președinte al Ateneului Român, subdirector general al Societății Române de Radiodifuziune. Debutează ca elev, în 1892, cu versuri în revista „Doina". În continuare, până la primul război mondial, colaborează cu poezii, proză, lucrări dramatice și traduceri la „Curierul român", „Revista nouă", „Lumea

ilustrată", „Vatra", „Țara", „Universul ilustrat", „Revista literară", „Familia", „Liga literară", „Literatorul", „Literatura și arta română", „Epoca", „Cronica", „Sămănătorul", „Adevărul", „Dimineața", „Luceafărul", „Minerva", „Seara", „Flacăra", „Capitala" ș.a. În același interval, în afara unor broșuri iscălite Adina G., tipărește volumele de nuvele *Spre moarte* (1897) și *Satana* (1912), romanele *Străbunii* (1900), *Dușmani ai neamului* (1904) și *Iluzii* (1908), poemele dramatice *Eglè* (1901) și *Doamna Oltea, mama lui Ștefan* (1906), piesa *Blestemul* (1904) și volumul de poezii *În zări de foc* (1915). În periodice i-au rămas alte romane *(Dor nebun*, 1903, *Vanghele Zioni Cațaonul*, 1906, *Apa de aur*, 1908), nuvele și cicluri lirice. Pentru teatru a mai scris poemele dramatice *Akmiutis* și *Moș Crăciun* și piesele *Vis pierdut* și *Cumpăna*, jucată în 1912, și a tradus *Greva făurarilor*, *Iacobiții*, *Părăsita* și *Trecătorul* de Fr. Coppée, *Patru săbii*, *Căsătoria din dragoste* de A. Baumberg. În timpul războiului mondial dă la iveală în ziarul „România", poezii, pe care le strânge în volumul *Drumul sângelui* (1919). Tot atunci apărea și poemul dramatic *Valea Albă*, ce va fi urmat de un altul, *Vlad Țepeș* (1931). După război colaborează sporadic la „Sburătorul", „Răsăritul", „Dreptatea" (Chișinău), „Adevărul literar și artistic", „Gazeta ilustrată", „Vremea", „Familia", „Reporter", „Revista Fundațiilor Regale", „Viața" ș.a. De sub tipar îi vor ieși romanele *Drăceasca schimbare de piele* (1927), *Asfințit de oameni* (1932) și *O jumătate de om* (1937; Premiul Societății Scriitorilor Români), volumul de nuvele *Porunca toamnei* (1942) și piesa *Ioana* (1943), reprezentată întâi la Teatrul Național din București, în 1942. Începând de prin 1908, în colecția „Biblioteca pentru toți", pe care a și condus-o un timp, **D.** dă numeroase traduceri, printre care *Eugénie Grandet* de Balzac, *Doamna Bovary* și *Salammbô* de Flaubert, *Regele petrece* de Victor Hugo, *Bolnavul închipuit* de Molière, *Manon Lescaut* de Abatele Prévost, *Povestiri cu zâne* de Contesa de Ségur, *Prizonier în Germania* de Pierre Benoit, *Regele Lear* de Shakespeare, *Gulliver în țara piticilor* de Swift, *Spovedania unui medic* de Arthur Conan Doyle, *Duelistul* de I.S. Turgheniev, *Povestiri fantastice* de E.T.A. Hoffmann, *Vechiul Heidelberg* de W. Meyer-Förster ș.a.

Nu fără o anume dexteritate, dovedită și în numeroase sonete, **D.** pastișează pe rând toate formulele și manierele artistice, arătând oarecare atașament celei a lui Fr. Coppée, din care traduce copios. Singurele sale plachete (*În zări de foc* și *Drumul sângelui*), deși pornesc din fapte trăite, alunecă repede într-un amestec de declamație patriotică, melodramă și prozaic. Aceleași defecte se regăsesc și în poemele dramatice. Doar *Eglè* a avut oarecare succes, datorat atmosferei tenebroase, amintind cumva de teatrul simbolist, însă descinzând, în fond, din *Burgravii* lui V. Hugo. O înfrânare a retorismului e vizibilă în *Doamna Oltea, mama lui Ștefan* și în *Valea Albă* (1919), care acuză de asemenea lipsa de originalitate. În ceea ce privește proza din prima etapă, cea mai mare parte e turnată în tiparul romanului de senzație, al romanului-foileton. Abia după război scrisul lui **D.**, mai puțin grăbit, arată un progres. Dacă *Drăceasca schimbare de piele* atacă un subiect psihologic – o radicală metamorfoză comportamentală – ce depășește puterile autorului, relevând pe alocuri și un limbaj inadecvat, în schimb celelalte două romane, mizând mai mult pe latura socială, izbutesc să atingă un nivel onorabil. *Asfințit de oameni* constituie de fapt o versiune nouă a lui *Vanghele Zioni Cațaonul*, din care s-a eliminat atât șarjarea eroului principal, inițial un soi de apaș levantin, cât și a boierimii botoșănene intrate în declin (o variantă a titlului era *Putrezi*). Vanghele Zionea devine acum un personaj viu, iar tabloul mediului reține atenția prin varietate și culoare. Și *O jumătate de om* reprezintă un roman veritabil, deasupra mediei, deși debutează ca ilustrare a unei idei, anume că un caracter deficitar duce pe posesor la un deznodământ teribil. Traian Belciu e „o jumătate de om", întrucât nu opune nici o rezistență când împrejurările îi pun în față soluții facile, însă contravenind moralei și legalității. Sfârșitul în fața plutonului de execuție, ca dezertor, e datorat totuși imposibilității de a justifica refuzul soldaților săi de a continua lupta, refuz omenește motivat, având astfel ceva eroic. Valoarea acestor două romane, câtă este, rezultă și din utilizarea unor elemente autobiografice. Savuroase, amintirile publicate în „Adevărul literar și artistic" (1925) și în „Jurnalul literar" (1939) îl arată ca un memorialist înzestrat.

SCRIERI: *Spre moarte*, București, 1897; *Akmiutis*, București, 1898; *Străbunii*, București, 1900; *Eglè*, București, 1901; *Blestemul*, București, 1904; *Dușmani ai neamului*, București, 1904; *Doamna Oltea, mama lui Ștefan*, București, 1906; *Iluzii*, București, 1908; *Cumpăna*, București,

1912; *Satana*, București, [1912]; *În zări de foc*, București, 1915; *Valea Albă*, București, 1919; *Drumul sângelui*, București, [1919]; *Drăceasca schimbare de piele*, București, [1927]; *Vlad Țepeș*, București, 1931; *Asfințit de oameni*, București, [1932]; *O jumătate de om*, București, [1937]; *Porunca toamnei*, București, [1942]; *Ioana*, București, [1943]. **Traduceri:** Fr. Coppée, *Greva făurarilor*, București, f.a., *Iacobiții*, București, f.a., *Părăsita*, București, f.a., *Trecătorul*, București, f.a.; J. Swift, *Pățaniile lui Gulliver*, București, 1902; *Gulliver în țara piticilor*, București, 1920; Molière, *Bolnavul închipuit*, București, [1906]; Victor Hugo, *Regele petrece*, București, 1907; I.S. Turgheniev, *Duelistul*, București, [1908]; G. Flaubert, *Doamna Bovary*, București, 1909, *Salammbô*, București, [1913]; E.T.A. Hoffmann, *Povestiri fantastice*, București, [1909]; Wilhelm Meyer-Förster, *Vechiul Heidelberg*, București, [1909]; Arthur Conan Doyle, *Spovedania unui medic*, București, 1909; H. de Balzac, *Eugenia Grandet*, București, 1910; Contesa de Ségur, *Povestiri cu zâne*, București, [1911]; W. Shakespeare, *Regele Lear*, București, [1911]; Abatele Prévost, *Manon Lescaut*, București, [1911]; Pierre Benoit, *Prizonier în Germania*, București, [1933].

Repere bibliografice: I. G. Sbiera, *Ludovic Dauș, „Spre moarte"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXI, 1898–1899; Emil Gârleanu, *Nuvele. Schițe. Însemnări*, II, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1974, II, *172–174;* Iosif Vulcan, *Ludovic Dauș, „Strămbunii"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIII, 1900–1901; I. Caragiani, *Ludovic Dauș, „Eglè"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIV, 1901–1902; G. Bogdan-Duică, *„Eglè", poem dramatic de Ludovic Dauș*, CL, 1903, 12; Mihail Dragomirescu, *Dramaturgie română*, București, 1905, *217–212;* Iosif Vulcan, *Ludovic Dauș, „Blestemul"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVII, 1904–1905; Sanielevici, *Încercări, 90–97, 132–138;* Chendi, *Fragmente, 215–222;* A. Naum, *Ludovic Dauș, „Iluzii"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXI, 1908–1909; Rebreanu, *Opere*, XII, *65–67;* Vasile Savel, *Contimporanii*, Arad, 1920, *63–72;* Perpessicius, *Opere*, II, *327–329*, V, *330–334*, XII, *519–529;* Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, *108–109;* Constantinescu, *Scrieri*, II, *392–394;* Călinescu, *Cronici*, I, *73–78;* Mihail Sebastian, *Ludovic Dauș, „Asfințit de oameni"*, „România literară", 1932, 30, 33; Octav Șuluțiu, *Ludovic Dauș, „O jumătate de om"*, F, 1937, 6–7; Predescu, *Encicl., 257–258;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *919–920;* Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *368;* Brădățeanu, *Istoria*, II, *91–92;* Ion Simuț, *Ludovic Dauș*, F, 1981, 2; Ionel Bejenaru, *Ludovic Dauș*, ATN, 1984, 6; *Ludovic Dauș*, DRI, I, 5–7; *Dicț. scriit. rom.*, II, *29–31.* ***V.D.***

DAVID, Dan (pseudonim al lui Dan Constantinoiu; 11.X.1952, Bertea, j. Prahova — 24.III.1990, Slănic, j. Prahova), poet și prozator. Este fiul Mariei (n. Căldură) și al lui Ion Constantinoiu, țărani. **D.** a frecventat școala primară și gimnaziul în localitatea natală. Elev, din 1967, al unei școli profesionale de construcții, lucrează pe un șantier și urmează cursul seral al Liceului „C. Dobrogeanu-Gherea" din Ploiești. După stagiul militar revine pe șantier ca mecanic de utilaje, apoi trece în învățământ, ca învățător la Bertea, iar mai târziu ca profesor suplinitor la o școală din comuna Aluniș (județul Prahova) și responsabil al Bibliotecii orășenești din Slănic. Ca elev, a frecventat cenaclul literar „Dimitrie Stelaru" de la Casa de Cultură a Sindicatelor din Ploiești și a debutat cu versuri în ziarul „Flamura Prahovei" (1972). Ulterior, a citit versuri și proză la cenaclurile din jurul revistelor „Luceafărul", „Săptămâna", „Flacăra" și „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", fiind prezent în paginile acestor publicații cu cicluri de versuri însoțite de recomandări elogioase semnate de Cezar Ivănescu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu ș.a. Primele proze publicate în „România literară" (1978) sunt prezentate de Constantin Țoiu. A mai colaborat la „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Opinia studențească". Editorial, a debutat cu volumul de „poeme rock" *Eu vă iubesc pe toți*, apărut în 1982, în urma concursului organizat la Editura Eminescu. Ultimii ani de viață îi sunt umbriți de suferințe, pe care nu le alinau retragerile în „podul cu fân" de la Bertea.

Prezentările elogioase care au precedat debutul editorial al lui **D.** menționau similitudini cu începuturile lui Nicolae Labiș sau Mircea Dinescu. Adrian Păunescu afirma tranșant: „Simt în el un nou mod de a trăi al poeziei române". Două antologii colective, una editată la Ploiești (*Supremă iubire*, 1977) și alta la București, ca supliment al revistei „Luceafărul" (*Tineri poeți*, 1976), conțin poeme care vor intra și în sumarul volumului de debut. Cartea a stârnit opinii critice numeroase, comentatorii ei căutând însă echilibrul evaluării prin identificarea trăsăturilor proprii unui „poet necomun și incomod", „talent puternic și febril" (Laurențiu Ulici), greu de fixat într-o definiție. Cronicile consemnează dicțiunea torențială a poemelor, natura frustă a sensibilității, ingenuitatea structurală, un adevărat desfrâu metaforic, vizând frecvent oximoronul. Poetul plănuiește o mitologie proprie, menită să redimensioneze lumea în cheie personală, reunind proiecția cotidianului în topoi arhetipali cu metafora livrescă deseori căutată, artificioasă. Atitudinea constantă pare a fi aceea a unei încrederi totale în forța verbului de a face din orice imagine a lumii o celebrare patetică a ei, încât în poeme își găsesc loc expresia „frustă familiară, provincială sau argotică, și citatul prețios, enunțul grav, melancolic, desperat și chiuitura folclorică" (Cezar Ivănescu). **D.** cultivă, în consecință, ipostaze histrionice echivalând o criză a interiorității, configurată într-un exces retoric, dar care sublimează adesea într-un cântec ardent, patetic până la beatitudine și narcisiac până la autoironie: „eu vă iubesc pe toți, credeți-mă pe suflet, pe viață, pe cuvânt / și spunând acestea am rămas deodată singur pe pământ" (*Iubirea ca lumina*). Atât volumele antume (*Baladă pentru copilărie*, 1982, *Lorelei*, 1984, *Podul cu fân*, 1988), cât și cele apărute postum (*Soare cu dinți de lupoaică*, 2000, *Lacrima de câine*, 2001) atestă un poet, cum s-a observat, pentru care „poezia nu poate exista în afara unui exces de existență" (Mircea A. Diaconu).

SCRIERI: *Eu vă iubesc pe toți*, București, 1982; *Baladă pentru copilărie*, București, 1982; *Lorelei*, București, 1984; *Șarpele cu clopoței furați. Concert pentru fericire și suferință*, București, 1984; *Podul cu fân*, București, 1988; *Poeme torențiale*, București, 1994; *Soare cu dinți de lupoaică*, îngr. Constantin Manolache, Ploiești, 2000; *Lacrima de câine*, îngr. și pref. Constantin Hrehor, Botoșani, 2001; *Bună dimineața, America!*, 2003.

Repere bibliografice: Constantin Țoiu, [*Dan David*], RL, 1978, 32; Cezar Ivănescu, *Numele poetului. Dan David*, LCF, 1981, 4; Valentin F. Mihăescu, *Dan David, „Eu vă iubesc pe toți"*, LCF, 1982, 16; Laurențiu Ulici, *Febra poetică*, RL, 1982, 22; Daniel Dimitriu, *„Eu vă iubesc pe toți"*, CL, 1982, 6; Constantin Hârlav, *„Eu vă iubesc pe toți"*, TR, 1982, 34; Alexandru Condeescu, *Poeme „rock" și elegii*, LCF, 1983, 6; Al.

Dobrescu, *Romane și nu tocmai*, CL, 1984, 9; Simion Bărbulescu, *Poezia ca investigare a sinelui*, LCF, 1989, 21; Nichita Danilov, *Poezia, „atelier de măcinat cuvinte"*, CRC, 1990, 13, 14; Țeposu, *Istoria, 93–94*; Gheorghe Tomozei, *Scrisorile lui Dan David*, L, 1995, 38; Popa, *Ist. lit.*, II, *556–557*; Mircea A. Diaconu, *Poezia între cultură și natură*, CL, 2002, 8. *C.H.*

DÁVID Gyula (13.VIII.1928, Araci, j. Covasna), istoric literar și comparatist. După studii medii la Odorheiu Secuiesc, a absolvit Facultatea de Litere a Universității din Cluj (1951). Doctorand și asistent universitar (1956), va fi închis între 1957 și 1964. După ieșirea din închisoare și până la reabilitarea politică din 1969 lucrează ca muncitor . Între anii 1970 și 1990 conduce redacția clujeană a Editurii Kriterion. Debutează în revista „Utunk" (1949) și colaborează la revistele „A Hét", „Igaz Szó", „Korunk". A semnat și cu pseudonimul Tolnai György. Specialist în istoria literaturii maghiare din secolul al XIX-lea, este autor al unor lucrări în acest domeniu.

Contribuția lui **D.** la istoria comparatismului din România se ilustrează mai ales prin volumul *Találkozások. Tanulmányok a román-magyar irodalmi kapcsolatok múltjából* [*Întâlniri. Studii privind istoria relațiilor literare româno-maghiare*] (1976), alcătuit din studii consacrate unor opere privite în oglinzi paralele: moștenirea lui Petőfi Sándor în răsfrângeri românești, traducerile lui St. O. Iosif din opera lui Petőfi, imaginea pe care și-a format-o cititorul maghiar despre Eminescu, *Tragedia omului* de Imre Madách în tălmăcirea lui Octavian Goga, opera lui Ady Endre și literele române, corespondențele poeziei lui Arany János cu poporanismul românesc. Volumul mai cuprinde evocarea unor personalități, lucrări și publicații care au jucat un rol însemnat în cercetarea și susținerea legăturilor cultural-spirituale româno-maghiare (Ács Károly, Bitay Árpád, Ion Chinezu, Kakassy Endre, revista clujeană „Cultura" din 1924, „Familia" din Oradea). Studiile deschid perspective noi asupra problemei: pe lângă contribuțiile documentare, se pune accentul pe aspectele comparatiste, autorul căutând să aprofundeze climatul spiritual-literar care explică o anumită receptare sau, dimpotrivă, în alte cazuri motivează lipsa receptivității. **D.** a colaborat la volumul *Probleme de literatură comparată și sociologie literară* (1970), în care schițează receptarea operei lui Petőfi Sándor de către publicul românesc, precum și la tratatul *Istoria și teoria comparatismului în România* (1972), în care semnează capitolele referitoare la contribuția comparatiștilor maghiari din România în perioada interbelică și între anii 1944 și 1970. Sub îngrijirea lui a apărut volumul *Confluențe literare româno-maghiare* de Avram P. Todor (1983), restituire a operei comparatistului român, risipită în periodice sau rămasă în manuscris. A tradus în limba maghiară din proza lui Delavrancea, Șt. Bănulescu, Al. Șahighian, I. Slavici, Romulus Cioflec și câteva volume de teorie literară ale lui Adrian Marino; a publicat, în versiune maghiară, din studiile și „criticele" lui Titu Maiorescu (*Bírálatok, vitacikkek, tanulmányok*, 1985), însoțindu-le cu un aplicat studiu introductiv.

SCRIERI: *Találkozások. Tanulmányok a román-magyar irodalmi kapcsolatok múltjából* [*Întâlniri. Studii privind istoria relațiilor literare româno-maghiare*], București, 1976. **Ediții:** Avram P. Todor, *Confluențe literare româno-maghiare*, pref. edit., București, 1983. **Traduceri:** B. Delavrancea, *Novellák és elbeszélések* [*Nuvele și povestiri*], București, 1956; Ștefan Bănulescu, *Férfipróbák telén* [*Iarna bărbaților*], București, 1968; Alexandru Șahighian, *Az aranysisak* [*Coiful de aur*], București, 1968; *Jókai*, Cluj, 1971; *Petőfi Erdélyben* [*Petőfi în Transilvania*], București, 1972 (în colaborare cu Mikó Imre); *Tolnai Lajos Marosvásárhelyen*, București, 1974 (în colaborare); Adrian Marino, *Bevezetés az irodalomkritikába* [*Introducere în critica literară*], București, 1979 (în colaborare cu Kántor Lajos); Ioan Slavici, *A világ, amelyben éltem* [*Lumea prin care am trecut*], București, 1980; Romulus Cioflec, *Örvényben* [*Vârtejul*], postfața trad., București, 1983; Titu Maiorescu, *Bírálatok, vitacikkek, tanulmányok* [*Critice*], introd. trad., București, 1985.

Repere bibliografice: Beke, *Fără interpret*, *473–486*; Engel Károly, *Esszé és filológia határán*, KOR, 1977, 8; Oláh Tibor, *Túl a nyelvi határokon*, IGZ, 1978,1; Kántor Lajos, *Dávid Gyula katedrája*, UTK, 1978, 32; Balotă, *Scriitori maghiari*, *492–497*. *O.K.*

DAVID, Sandu (1923, Târgoviște – 30.VI.2003), poet. **D.**, al cărui nume este David Sohn, urmează Gimnaziul și Liceul „Cultura", apoi Colegiul pentru studenți evrei „M. Onescu" din București. Între 1942 și 1944 este deportat în Transnistria, la Vapniarka. De aici ajunge aventuros în Israel, unde se stabilește. Scrie în limba română și mai ales în ebraică. A fost președinte al Uniunii Asociațiilor de Scriitori din Israel (1980–1990), e considerat reprezentativ pentru lirica israeliană, fiind ales președinte al PEN-Clubului israelian.

Formația sa literară a inclus, dincolo de modernismul european, viziunile lui Arghezi, Blaga și Fundoianu, apropiate universului propriei imaginații. Volumul *Dacă poezia mea...* (1996) are în centru metafora telurică a țării de naștere și a Israelului, lumina solară umplând boabele grâului, germinația și stingerea alternând. Livada și pomul roditor, obsedante la **D.**, au echivalențe biografice, mărturisite în prefața cărții, căci el se consideră „transplantat" în Israel, în „livada încălcită a vieții". Privirea retrospectivă cuprinde imaginile Târgoviștei patriarhale cu castani, ale crâșmelor cu cântece țigănești vechi ca și vinul. Panorama portuară din Tulcea pare reîntâlnită, după decenii, într-o călătorie. Drama deportării și a morților din lagărul transnistrean întrerupe evocarea universului familial, din care poetul a fost smuls cu brutalitate, prin imagini sumbre, puternice. Cu toate că versurile exprimă sentimente de nostalgie prin evocarea pomilor și a livezilor, există aici sfâșieri israeliene, meditații despre alterarea timpului și a vieții înseși, despre dispariția cântecelor și despre durerea poeților. „Amurgul zeilor" din orașul malefic, neputința comuniunii sufletelor, lipsa de comunicare și alienarea aduc imagini și motive frecvente în poezia modernă. În antiteză cu armonia câmpului și a livezii, orașele își trăiesc delirul bolnav. Ceața umedă nu este doar un fenomen meteorologic israelian, ci obscuritatea – opusă limpezimii solare – instalată în lumea strâmbă a barului cu pahare verzi și flori artificiale de mătase. Primejdia comprimă timpul, zice poetul, și nu e vorba despre primejdia războiului atomic, de pildă, ci despre dispariția sentimentului moral. Dansul în timpul ciumei nu va fi la **D.** o aluzie istorică, ci o alarmă a echilibrului dobândit prin încercări existențiale și travaliu îndelungat de scriitor. Abisul

peste care se dansează, precum pe puntea Titanicului, este adâncit de geometria universului tehnic, cu recea sa perfecțiune și continua agresivitate. Valorile poetului se află aproape de casa sa din kibbutz, lângă portocali și livadă, în răgazul pe care i-l lasă stările de grație visate și dobândite.

SCRIERI: *Nopți la paralela 32*, tr. Liana Maxy, București, 1994; *Dacă poezia mea...*, tr. Liana Maxy, postfață Dan Laurențiu, București, 1996; *Timp fără trup*, tr. Sebastian Costin, îngr. Elena-Esther Tacciu, București, 2003.

Repere bibliografice: E.-E. Tacciu, *Jurnal critic. Livada lui Sandu David*, „Ultima oră", 1997, 28 martie; Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1998, *85–90;* Cristofor, *Țara Sfântă, 52–58;* Boris Marian Mehr, *Timpul învelit în blana tristeții*, „Realitatea evreiască", 2003, 182–183. *E.-E. T.*

DAVIDESCU, N.[icolae] (1.XI.1886, București – 12.VI.1954, Ocnele Mari), poet, prozator, critic literar și publicist. Fiind inginer constructor, tatăl lui **D.**, Nicolae Davidescu, peregrinează prin țară împreună cu soția sa, Ecaterina (n. Teodor), și cu cei patru copii. Cel de-al doilea, viitorul scriitor, urmează câteva clase la Gimnaziul „Tache Protopopescu" din Slatina, de unde este mutat în 1902, din cauza rezultatelor slabe, la Institutul „Clinciu și Popa" din București. Unul dintre colegi, Al. T. Stamatiad, îl va introduce în cenaclul lui Al. Macedonski și mai târziu în cercul lui Ovid Densusianu. Tot Stamatiad îl ajută să debuteze, cu o poezie, în 1906, în ziarul „Prezentul". Din primăvara următoare i se publică versuri, note și traduceri în „Viața nouă". După trecerea bacalaureatului și efectuarea stagiului militar, se înscrie la Facultatea de Litere din București, pe care însă n-o va absolvi. Membru al „Grupului nostru" din jurul lui I. Minulescu, semnează în „Revista celorlalți", „Viitorul", „Convorbiri critice", „Sămănătorul", „Viața românească", „Ramuri". Din 1910 până la izbucnirea războiului mondial colaborează mai asiduu la „Facla", „Viața socială", „Falanga literară", „Rampa", „Insula", „Universul literar", „Revista idealistă", „Capitala" ș.a. Concomitent, dă la tipar placheta *La Fântâna Castaliei* (1910), piesa *Iov* (1911), povestirea *Zâna din fundul lacului* (1912), precum și traduceri din Villiers de l'Isle Adam (*Nuvele*, 1911) și Th. Gautier (*Arria Marcella*, 1911). Acestora li se adaugă, în preajma războiului, alte volume: unul de proză și teatru – *Sfinxul* (1915), unul de versuri – *Inscripții* (1916), noi traduceri din Villiers de l'Isle Adam (*Vestitorul*, 1915) și din Oscar Wilde (*Parabole*, 1916). Căzut prizonier la Turtucaia, **D.** îndură aproape doi ani de recluziune în lagărele din Bulgaria. Revenit în țară în vara anului 1918, intră în redacția ziarului „Steagul". Mai colaborează la „Hiena", „Sburătorul", „Lectura pentru toți", „Îndreptarea", „Aurora", „Flacăra", „Adevărul literar și artistic", „Cuvântul liber", „Contimporanul", „Clopotul" etc. Dă la iveală acum *Aspecte și direcții literare* (I-II, 1921–1924), o nouă ediție, îmbogățită, a *Inscripțiilor* (1922), monografia *Ernest Renan* (1923), romanul *Conservator & C-ia* (1924), culegerea de nuvele *Crima din Strada Nopții* (1925) și îngrijește volumul *Poeme* al lui Ștefan Petică. Spre sfârșitul decadei tipărește *Iudeea* (1927), prima parte a poemului ciclic *Cântecul Omului*, romanul

Vioara mută (1928) și *Leagăn de cântece* (1929). Ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români și premiat, scriitorul este deosebit de activ și în deceniul al patrulea. Redactor la „Facla" (1932–1934), el iscălește frecvent și în „Propilee literare", „Ramuri", „Universul literar", „Bilete de papagal", „Orizonturi noi", „Cuvântul" (aici și cu pseudonimul Aenius) și în noua serie, din 1933–1936, a „Cuvântului liber". În acest periodic, inserează, în 1935, primele două părți ale unui studiu asupra lui I.L. Caragiale, „cel din urmă ocupant fanariot", cea de-a treia fiind publicată în „Familia". Studiul marchează o apropiere de ideologia naționalistă, mai evidentă încă în articolele publicate în „Vremea", multe referitoare la „iudaizarea" presei și a literaturii române, articole strânse apoi în broșurile *Naționalismul în presă* (1938) și *Primejdia iudaică* (1939). Publicistica intensă nu-i diminuează însă activitatea de creație. La intervale regulate dă în „Revista Fundațiilor Regale", „Convorbiri literare", „Familia", mai târziu în „Curentul magazin" și în „Revista română", grupaje ample, aparținând poemului *Cântecul Omului*, din care se tipăresc *Helada* (1935), *Roma* (1936) și *Evul Mediu* (1937). Romancierul se manifestă cu *Fântâna cu chipuri* (1933). În anii 1938 și 1939, **D.** este numit director general al teatrelor naționale și secretar general în Ministerul Cultelor. În timpul celui de-al doilea război mondial, când este redactor la cotidianul „Acțiunea", îi mai apar *Apocalips profan* (1941), poemele *Renașterea* (1942), *Țara*

Românească (1944) și „antologia critică" *Din poezia noastră parnasiană* (1943). Schimbarea de regim din august 1944 are ca urmare excluderea lui din presă; reușește să mai publice niște traduceri, împreună cu Elena Eftimiu, în „Revista literară". În 1948 este însă arestat și condamnat pentru antisemitism la cinci ani de închisoare. A murit cu puțin timp înainte de a-și ispăși pedeapsa. Abia în 1975 i se va reedita o selecție din contribuțiile critice, sub titlul *Aspecte și direcții literare*, urmată de o alta, din creația sa originală — *Poezii. Teatru. Proză* (1977). Un alt volum, *Fântâna cu chipuri*, tipărit în 1990, conține și două cicluri de poeme inedite.

Fire analitic-reflexivă, cu o cultură întinsă deși nu tocmai sistematică, **D.** și-a însoțit de la început creațiile cu un discurs metaliterar. Multe dintre textele adunate în cele două volume din *Aspecte și direcții literare* sunt note, comentarii și eseuri pe marginea poeziei moderne, justificând propriile opțiuni. Unul dintre primele articole conturează esența inovației lui Mallarmé — redarea „pe cale de sugestie a unor stări sufletești nedeslușite", a unor „reverii intelectualizate", într-un vers fluid și muzical, dar de maximă condensare. Însă drept „profet moral" e recunoscut Baudelaire, cel care a adus o poezie „cu adevărat omenească", profund lăuntrică, „simplă ca un cântec popular" și totuși intelectualizată până la „subtilități antice". În acest sens e și definiția pe care el o dă poeziei — „emoție intelectualizată", cu singurul rost de a fi frumoasă. Intrat în arenă după ce luptele dintre grupările literare atinseseră punctul culminant, tânărul poet exprimă o viziune personală. Combătând etichetarea simbolismului drept decadentism, el aplică această noțiune oricărui epigonism. Esențială e considerată ecuația „artă = libertate = originalitate", dar, în practică, atitudinea sa e moderată, căci recuză excesele futurismului. Idealul l-ar reprezenta mai degrabă clasicismul, prin care înțelege însă „consacrarea prin timp a deosebitelor formule succesive de artă". Cu subtilitate, el distinge și „colaborarea vremurilor" la opera artistică, fenomen, în fond, contrar „mutației valorilor". În primii ani de după război, polemizează atât cu B. Fundoianu și cu E. Lovinescu, partizani și ei ai simbolismului, cât și cu G. Ibrăileanu. Criticul de la „Sburătorul" îi va amenda pretenția de a fi fost primul critic al simbolismului românesc, ca și teza potrivit căreia curentul respectiv este începutul literaturii române. Mai târziu, **D.** va susține că Eminescu însuși e un precursor al simbolismului. Gustul paradoxului și căutarea succesului public îl caracterizează, desigur, pe poetul-critic, însă microstudiile consacrate confraților reprezintă un veritabil compendiu de istorie a liricii noastre moderne. Și după 1924 publică numeroase comentarii, note și recenzii. Polemici aprinse vor stârni studiile *Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderența lui la spiritul românesc* și *D. Tudor Arghezi, ca poet minor*. Cel dintâi, găzduit în „Cuvântul liber", periodic de orientare comunistă, a prilejuit acuzarea autorului său de o schimbare radicală a concepțiilor politice și estetice. Fără îndoială, aceste studii, ca și cele asupra „iudaizării" presei și a literaturii române, denotă o regretabilă alunecare spre naționalismul extremist. Însă negarea creațiilor celor doi scriitori, cărora li se recunoștea totuși talentul, își avea punctul de plecare, de asemenea, într-o temperamentală „inaderență la spiritul satiric" (observată de Pompiliu Constantinescu) și în concepția sa inițială asupra „clasicismului" artei. Tendențioase și mult prea subiective, cele două studii n-au convins opinia publică. Un real folos a adus în schimb istoriei literaturii române prin antologia *Din poezia noastră parnasiană*.

Desen de Marcel Iancu

D. tăgăduia impulsul spre experimentul artistic ce i se atribuia și, vorbea, la maturitate, de o desfășurare a virtualităților cu care se născuse, dovedită și prin faptul că prima sa carte i-ar fi conținut în germene toată opera. În *La Fântâna Castaliei* se acumulau stări de spirit și imagini amintind de factura așa-zișilor *poètes maudits*: autoidentificări în registru macabru (*Ecce homo, Oboseală, Spleen, Sentimentalism*), atracție spre morbid (*Ruga unui bolnav, Nevroză, Seara, Concert, Cu gândul aiurea*), proiecții în demonic și titanic (*Titanii, Cu senior Cristos de vorbă, Parafraza sărutării lui Iuda, Daemonica poemata, Povestea celui ce s-a dus*) etc. Cerebralitatea discursului, cu răceala sa inerentă, îngrămădirea de cuvinte rare, cu parfum exotic, versul meșteșugit, dar adesea prea rigid, prea multele figurații artificioase au făcut ca placheta să contribuie la impunerea modernismului la noi, dar și să devină repede caducă. Poeziile adăugate în cele două ediții ale *Inscripțiilor* pornesc, ce-i drept, din stări similare sau înrudite, dar acestea sunt transpuse în imagini mai puțin șocante, cu excepția uneia, a adorării „sclipirii putrezitelor organe", din *Poză*, cu un contur mai puțin precis, lăsând câmp mai larg sugestiei. Propensiunea spre miniatură și ornament, vizibilă aici în câteva *Arabescuri*, e valorizată complet abia mai târziu, în versurile din volumul *Leagăn de cântece*. În cele 122 de catrene duble, simbolismul de suprafață este părăsit pentru un lirism

mai decantat, în care adorarea eternului feminin se împletește cu o simțire mai intimă a naturii. Cizelarea poeziilor atinge de multe ori perfecțiunea, dar constanța atitudinilor dă impresia de repetiție, de saturație și chiar de registru minor. Această propensiune spre arabesc coexistă încă din anii 1915–1916 cu o alta, spre construcția monumentală. Fascinat de arhitectonica *Florilor răului*, apoi de a *Divinei Comedii*, a *Paradisului pierdut* ori a lui *Faust*, atras, pe de altă parte, de concepția lui Ernest Renan asupra civilizației umane sprijinite pe trei piloni principali (civilizația iudaică, cea greacă și cea romană), poetul proiectează un vast *Cântec al Omului*, care se va construi treptat, pe durata a trei decenii. Primul poem, *Iudeea*, scris în mare parte înainte de primul război mondial, aduce, în vers liber, o viziune sintetică, extrasă din paginile *Bibliei*. O senzualitate ardentă, străbătută de elanuri panteiste și de o religiozitate în care răsună unele accente protestante, în condițiile unei culori locale șterse, dau poemului o valență expresionistă, anticipând realizări din deceniul următor. Drumul este însă abandonat în ciclurile *Helada*, *Roma*, *Evul Mediu*, *Renașterea*. Viziunea devine acum analitică, figuri aparținând mitologiei sau istoriei, tipuri ghicite sau personaje ale unor opere artistice se învecinează fără să respecte vreun desen prestabilit, încercând să evoce atmosfera fiecărei civilizații. Izbutite bucăți parnasiene, în genul unui J.-M. Heredia, îndeosebi în *Helada* și *Roma*, multe piese de un lirism curat stau lângă altele ce alunecă în livresc și prozaic, alunecare potențată de multiple experimente în versificație și dislocări în topica frazei. Ultimul ciclu, *Țara Românească* (1944), diferă de cele precedente prin recursul masiv la folclorul național. Însă o parte din poemele în tipar folcloric n-au o semnificație mai profundă și nici nu reușesc să sugereze o spiritualitate caracteristică. Nerealizat ca poem de mari dimensiuni, *Cântecul Omului* rămâne doar prin câteva insule de poezie autentică. Urmându-i pe maeștrii săi francezi, Théophile Gautier și Villiers de l'Isle Adam, din care și traduce, **D.** încearcă uneltele prozatorului încă din prima sa frază de creație. În volumul *Sfinxul*, sunt incluse două nuvele (*Ibolya* și *Nebunia lui Dugrès*), având în centru personaje la limita patologicului, precum și dezvoltări ale unor episoade biblice (*Maria din Magdala*, *Femeile*), câteva povestiri fantastice (*Zâna din fundul lacului*, *Nitokris cu obrajii de trandafir*), un eseu epic (*Duhovnicul și Don Quichotte*), fizionomii și pagini dintr-un jurnal de campanie. Același eclectism caracterizează și volumul *Crima din Strada Nopții*, căruia i se adăugau nuvela de atmosferă poescă ori cea istorică, pe un motiv biblic (*Patriarhală*), povestirea cu nervuri onirice etc. Pe aceeași traiectorie, dar cu obiective mai ambițioase, se înscriu și romanele. Cel dintâi, *Conservator & C-ia*, a fost perceput la apariție ca o cronică obiectivă, dacă nu chiar ca un reportaj asupra unui eveniment politic major al epocii – degringolada unuia dintre cele două partide de guvernământ. Dar accentul nu cade pe acțiune, ci pe analiza psihologică. Efectuată cu mijloace oarecum învechite, din perspectiva naratorului omniscient, aglomerând comentariile mentale ale eroilor și explicitarea meticuloasă, chiar cu iz didacticist, a comportamentelor și exprimărilor, analiza sfârșește prin a da impresia de cerebralitate excesivă, de uscăciune. Totuși, interioritatea personajelor se conturează clar, conferindu-le viabilitate. *Conservator & C-ia*, reprezintă o treaptă superioară în evoluția scriitorului, ca și în aceea a genului în literatura română. Cel de-al doilea roman, *Vioara mută*, amplificare a povestirii *Biserica din Slatina*, este preponderent unul de analiză psihologică, mai ales datorită personajului principal, „popa" Luca Stroici, care ascunde înlăuntrul său un adevărat „labirint sufletesc". Luca Stroici se simte un intrus în familia Postelnicilor (soția sa, Lucreția, copiii Ioan și Ana) ceea ce naște în chip neverosimil atât gesturi combative – autoizolare, adoptarea unei înfățișări de estropiat sau, încă mai direct, construirea unei biserici (construcție abandonată pe parcurs) –, cât și o spaimă ce-i provoacă halucinații terifiante. Nici reacțiile personajului colectiv reprezentat de locuitorii urbei de pe malul Oltului nu sunt întotdeauna cele firești. Mai complex este *Fântâna cu chipuri*, roman-eseu, roman al procesului de creație. Aproape toate personajele au un dublet fictiv sau trimit la un spațiu suprareal, excepție făcând doar eroul central, romancierul Pan Ioniță Drăcea, al cărui nume sugerează și el o existență simultană în planuri diferite. Această dedublare îi îngăduie autorului să dezvolte, prin intermediul eroilor săi, teorii asupra artei, în general, și a romanului, în special, asupra relațiilor interumane, asupra iubirii, dar și să consemneze reverii, experiențe onirice, precum trăirea în întregime „a Antichității grecești într-o noapte", în pagini de autentică poezie. După 1933, prozatorul va mai da câteva povestiri satirice, o nuvelă, *Boresele din peșteră*, în care mediul tradițional al satului de munte este bine surprins, și două nuvele istorice, *Evocare* și *A doua întâlnire*, ambele de o artă superioară. Personalitate contradictorie, **D.** a lăsat o operă inegală, din care totuși rezistă o parte însemnată.

Critica d-lui N. Davidescu evoluează în cercul unor preocupări moderniste; cu tot excesul firesc unui scriitor ce operează în sânul propriei sale formule poetice, ea se menține, în genere, prin expresia sa abstractă, cenușie și masivă, într-o atitudine de relativă obiectivitate și de rezervă ce impune prin calitatea sa intelectuală și prin desăvârșita ei convergență spre o țintă precisă.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *La Fântâna Castaliei*, București, 1910; *Iov*, București, 1911; *Zâna din fundul lacului*, București, 1912; *Sfinxul*, București, 1915; *Inscripții*, București, 1916; ed. București, 1922; *Aspecte și direcții literare*, I-II, București, 1921–1924; ed. îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1975; *Ernest Renan*, București, 1923; *Conservator & C-ia*, București, 1924; *Crima din Strada Nopții*, București, 1925; *Cântecul Omului*, partea I: *Iudeea*, Craiova, 1927; *Vioara mută*, București, 1928; *Leagăn de cântece*, București, 1929; *Fântâna cu chipuri*, București, 1933; *Helada*, București, 1935; *Roma*, București, 1936; *Evul Mediu*, București, 1937; *Naționalismul în presă*, București, 1938; *Primejdia iudaică*, București, 1939; *Apocalips profan*, București, 1941; *Renașterea*, București, 1942; *Țara Românească*, București, 1944; *Poezii. Teatru. Proză*, îngr. Margareta Feraru, pref. Const. Ciopraga, București, 1977; *Fântâna cu chipuri*, îngr. și pref. Cătălin Davidescu, Craiova, 1990. **Antologii:** *Din poezia noastră parnasiană*, București, 1943. **Traduceri:** Villiers de l'Isle Adam, *Nuvele*, București, 1911, *Vestitorul*, București, 1915; Théophile

Gautier, *Arria Marcella*, București, 1911; Oscar Wilde, *Parabole*, București, 1916; Anatole France, *Domnișoara Roxana*, București, [1925].

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini, 518-519;* Sadoveanu, *Cărți*, I, *131-133, 249-250;* Trivale, *Cronici, 161-164, 318-319;* Șerban Cioculescu, *„Inscripții" de N. Davidescu*, FCI, 1923, 14; Aderca, *Contribuții*, I, *38-43, 555-558*, II, *352-358, 670-675;* Perpessicius, *Opere*, II, *275-277, 299-302*, III, *92-97, 181-186, 316-320*, VI, *339-343*, VII, *99-103, 224-227*, VIII, *116-126*, IX, *288-294, 443-452*, X, *133-145*, XII, *80-82, 351-352, 491-492, 557-558;* Lovinescu, *Scrieri*, II, *283-286*, IV, *615-619*, V, *167-168, 194-199*, VI, *103-105, 252, 286-287;* Rebreanu, *Opere*, XIV, *159-161*, XVI, *253-255;* Șerban Cioculescu *„Vioara mută"*, ADV, 1928, 13 694; Sebastian, *Jurnal, 187-189, 201-204;* Al. A. Philippide, *N. Davidescu, „Helada"*, CLI, 1935, 22; Octav Șuluțiu, *N. Davidescu, „Roma"*, F, 1936, 3; C. Fântâneru, *N. Davidescu, „Evul Mediu"*, U, 1937, 343; Octav Șuluțiu, *„Evul Mediu"*, F, 1938, 1-2; Ion Șiugariu, *Viața poeziei*, Timișoara, 1999, *43-47, 342-346;* Mihai Niculescu, *„Apocalips profan" de N. Davidescu*, UVR, 1942, 8; Constantinescu, *Scrieri*, II, *400-406;* Cioculescu, *Aspecte, 34-35, 518-547;* Streinu, *Pagini*, I, *252-259*, II, *90-93;* Vianu, *Opere*, V, *291-293;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *697-700;* Papadima, *Scriitorii, 238-247;* Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *229-230;* Popa, *Estuar, 71-78; N. Davidescu*, DCS, *11-12, 168, 181-182; Dict. esențial, 235-238; Dict. analitic*, IV, *552-556.* *V.D.*

DAVIDOGLU, Mihail (11.XI.1910, Hârlău – 17.VIII.1987, București), dramaturg. Este fiul Clarei (n. Kochen) și al lui Mihail Davidoglu, muncitor. După clasele primare, familia se mută la Galați, unde **D.** va absolvi Liceul Comunității israelite (1929), urmând apoi cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București (1929-1931). Funcționează o vreme ca învățător și profesor de limbi clasice, apoi ca funcționar în Ministerul Artelor (1945-1948). În mai 1936 i se difuzează la radio piesa *Marinarul smirniot*, scrisă (după propria mărturisire) la îndemnul lui Liviu Rebreanu, consilier la Societatea Română de Radiodifuziune; în februarie 1937 i se difuzează piesa *Ion Vodă*. Inspirându-se din viața pescarilor, scrie piesa într-un act *Semnul* (foarte apreciată de Haig Acterian). Locuiește un timp în Delta Dunării, unde va scrie piesa *Delta*, devenită în 1944 *Omul din Ceatal*, cu acțiunea plasată în 1936; montarea ei va avea treisprezece reprezentații la Teatrul Național (premiera: 23 mai 1947), în regia lui Ion Șahighian, primind premiul „I.L. Caragiale" al Academiei RPR și Premiul de stat. Va mai primi și alte numeroase premii și distincții pentru spornica sa dramaturgie, începătoare întru realism socialist în primul deceniu de după 23 August 1944.

Posedând un bun meșteșug al spectacolului teatral, **D.** surprinde și reprezintă de la început cerințele noii dramaturgii, realiste și populare: personaje net conturate, „pozitive" (muncitorii conștienți de necesitatea făuririi noii societăți) și „negative" (burghezi, „foști", care se opun, sabotează etc), conflicte puternice care se rezolvă optimist prin triumful „noului", o abilă și simplă retorică propagandistă, replici scurte și dure, un limbaj accesibil, pigmentat cu regionalisme și cuvinte specifice diverselor profesiuni. *Omul din Ceatal* (tipărită în 1948) aducea pe scenă o lume necunoscută până atunci teatrului, exotică nu numai prin localizare (Delta Dunării), ci și prin viața frustă, naturală, dură, prin conflicte puternice și deznodăminte crunte între oameni simpli și tari, instinctuali și hotărâți. Programul tânărului dramaturg era desigur „tezist", chiar dacă bine disimulat prin jocul excelent al actorilor. Acțiunea amestecă indistinct oameni de etnii diferite – români, lipoveni, ruși, greci –, evoluând simultan spre conștiința de clasă și spre solidaritate; dramele personale se estompează astfel în marea „familie" comunitară. Cu piesa în trei acte *Minerii* (1949), autorul adâncește „tezele" momentului istoric, aducând un elogiu muncii eroice până la sacrificiu a minerilor stahanoviști, care îl urmează pe maistrul Andrei Nastai în întrecerea de a da țării cât mai mult cărbune și în „demascarea" elementelor „dușmănoase" sau oscilante, ce se manifestă „nociv" în procesul evolutiv al „ascuțirii luptei de clasă". În fine, *Cetatea de foc* (1950) va deveni un fel de model al dramaturgiei realist-socialist, fiind mult jucată și intrând chiar în manualele școlare. Aici ideea de familie muncitorească a devenit ideea de generație, continuitatea solidară a proprietății colective, a experienței și inovației s-a transformat în profesionalism plin de abnegație („Uzina mai presus de orice!"). Și cum acțiunea e plasată la Reșița, se exploatează conform politicii din epocă ideea că în Munții Semenicului există o „bandă" de „dușmani ai poporului", sabotori, reacționari care vor să oprească mersul înainte al societății și economiei, depășirea producției de oțel etc., ceea ce amintește de niște întâmplări de pe aceleași locuri, cu aceiași „bandiți", din *Lazăr de la Rusca* (1949) a lui Dan Deșliu. În contextul anilor '60, dramaturgul încearcă să se metamorfozeze, fie întorcându-se spre istorie, ca în *Horia* (1956), fie restrângând acțiunea la „dezbaterea de idei", cum procedează în *Platforma magică* (1973). Dar predominanța „problemelor de producție", chiar dacă trecute acum în seama inginerilor, tehnicienilor, intelectualilor, și mai ales concepția naiv-dihotomică a conflictului și personajelor datează piesele scrise, uneori foarte ambițioase, asimilându-le tot primului deceniu al dramaturgiei „noi", pentru care **D.** a fost un reprezentant tipic.

SCRIERI: *Flăcăul de pe Ceanul Mare. Steagul celor de pe munte. Zăporul*, București, 1948; *Omul din Ceatal*, București, 1948; *Minerii*, București, 1949; *Cetatea de foc*, 1950; *Nunta*, București, 1950; *Schimbul de onoare*, București, 1953; *De trei ori ca la brigadă*, București, 1953; *În vizită*, București, 1953; *Inimă vitează*, București, 1954; *Teatru*, București, 1954; *Orașul în flăcări*, București, 1955; *Horia*, București, 1956; *Noi cei fără de moarte*, București, 1956; *Nemaipomenita furtună*, București, 1957; *Șoimul*, București, 1958; *Teatru*, București, 1959; *Trandafirul negru*, București, 1962; *Baba Dochia și brigadierul*, București, 1962; *Piese într-un act*, București, 1962; *Dansul fetelor și echipajul D. 685*, București, 1963; *Două fete și-o comoară. Meșterul Adam și ucenicii săi*, București, 1965; *Un om în noapte*, București, 1965; *Pe drumul fără întoarcere al iubirii*, București, 1967; *Tunelul*, București, 1969; *Teatru. Neamul Arjoca*, București, 1972; *Platforma magică*, București, 1973; *Măicuța*, București, 1981; *Cele trei Marii din Vale. Noi, cei din vale. Din pragul veșniciei*, București, 1983; *Suflete în furtună*, București, 1986.

Repere bibliografice: Simion Alterescu, *Concepția umanistă în dramaturgia lui M. Davidoglu*, VR, 1954, 12; Piru, *Panorama, 453-458;* Popa, *Dict. lit.* (1971), *208-209;* Brădățeanu, *Istoria*, III, *193-196;* Faifer, *Dramaturgia, 38-42; Mihail Davidoglu*, DRI, II, *8-19;* Mirodan, *Dicționar,*

II, 42–48; *Dicț. scriit. rom.*, II, 35–37; Ghițulescu, *Istoria*, 192–195; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*. *M.Dț.*

DAVIDOVICI, Doru (6.VII.1945, București – 20.IV.1989, Bărăganu, j. Ilfov), prozator. Este fiul lui Etti (n. Benchas), educatoare, și al lui Paul Davidovici, avocat; este frate cu scriitoarea Victoria Dragu. A urmat Liceul Militar din Breaza și Câmpulung Moldovenesc, Școala Militară de Aviație de la Buzău și Academia Militară din București. A fost pilot de vânătoare, obținând gradul de locotenent-colonel. A debutat publicistic în „Viața militară" în 1968, și editorial, cu volumul *Caii de la Voroneț* (1974), al cărui manuscris fusese premiat în 1973 la concursul anual de debut al Editurii Eminescu.

În scurtul răstimp cât i-a fost dat să trăiască (un accident aviatic i-a curmat viața), **D.** a reușit să scrie douăsprezece cărți (dintre care două apărute postum) de o impresionantă diversitate tematică și stilistică: narațiuni pentru copii (*Insula nevăzută*, 1976), romane polițiste (*Ultima aventură a lui Nat Pinkerton*, 1975), proză SF (*Zeița de oricalc și Sferele verzi*, 1977) sau despre enigme neelucidate, precum fenomenul OZN (*Lumi galactice*, 1986), dar, mai ales, cărți dedicate piloților, bărbați aparent duri, în fond sensibili, sentimentali chiar, deseori vulnerabili (*Caii de la Voroneț*, 1974, *Culoarea cerului*, 1981, *Aripi de argint*, 1983, *V. de la Victorie*, 1988). Experiența profesională, anii petrecuți la bordul avioanelor de vânătoare au contat în alegerea subiectelor, dar esențial rămâne stilul cărților atât de diferit de la una la alta și, totodată, atât de adecvat tematicii abordate. Apropiat frecvent de Antoine de Saint-Exupéry (și datorită similitudinii de destin), prozatorul a alternat lirismul cu scriitura nervoasă, tehnica decupajului cinematografic cu amplitudinea construcției, lăsând impresia trăirii la maximă intensitate. Scrise de cele mai multe ori la persoana întâi, romanele se constituie ca un fel de jurnal unde persoanele și ființele dragi (mama, sora Toia și nelipsitul său prieten credincios – cockerul Tom) se integrează firesc în narațiune, devenind ele însele personaje. Duioșia, umorul, ironia (niciodată împinsă spre sarcasm), dialogul alert sunt doar câteva dintre caracteristicile prozelor lui **D.**

SCRIERI: *Caii de la Voroneț*, București, 1974; *Ultima aventură a lui Nat Pinkerton*, București, 1975; *Insula nevăzută*, București, 1976; *Intrarea actorilor*, București, 1977; *Zeița de oricalc și Sferele verzi*, București, 1977; *Celula de alarmă*, București, 1979; *Culoarea cerului*, București, 1981; *Aripi de argint*, București, 1983; *Lumi galactice*, București, 1986; *V. de la Victorie*, București, 1988; *Dezmințire la mit*, București, 1991; *Ridică-te și mergi*, București, 1991.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Planetă de tânăr*, LCF, 1974, 29; Ioan Adam, *O cantată a zborului*, „Scânteia tineretului", 1974, 29; Ulici, *Prima verba*, I, 177–178; Tudor-Anton, *Ipostaze*, 177–178; Iorgulescu, *Scriitori*, 197–198; Alex. Rudeanu, *Metrul pătrat*, SLAST, 1983, 11; Mircea Iorgulescu, *Zbor frânt*, RL, 1989, 17; Voicu Bugariu, *Davidovici*, LCF, 1989, 18; Dumitru Dorin Prunariu, *Doru Davidovici*, SPM, 1989, 18; Cornel Marandiuc, *Zborul salcâmului*, T, 1989, 8; Radu Aldulescu, *Un scriitor, o carte, un zbor cu motorul defect*, RL, 1992, 2; Mirodan, *Dicționar*, II, 48–49; Dinu Moraru, *Zbor neîntrerupt*, „Lumea", 2000, 10; Opriță, *Anticipația*, 438–440. *D.Gr.*

DAVILA, Alexandru (12.II.1862, Golești, j. Argeș – 19.X.1929, București), dramaturg. De origine incertă, probabil italiană dacă nu franceză, tatăl lui **D.**, generalul Carol Davila, nu a dezmințit niciodată legenda potrivit căreia ar fi fost fiul pianistului Franz Liszt și al contesei d'Agoult (scriitoarea franceză Daniel Stern). Pe linie maternă, **D.** era o târzie mlădiță a unei spițe de voievod, mama lui, Ana Racoviță, nepoată a lui Dinicu Golescu, trăgându-se dintr-o familie domnitoare. A început să învețe în 1869 la școala comunală din Golești, trecând apoi la școala luterană din București și urmând cursurile gimnaziale (1873–1875) la Institutul de băieți al lui V.A. Urechia. Trimis la studii în Franța, la Liceul „Louis le Grand" (1876–1880), el e un elev lipsit de ambiție, ratând bacalaureatul din cauza „discursului latin". Revenit în București în 1881, este numit atașat supranumerar la Ministerul Afacerilor Străine, pentru ca din anul următor să fie atașat de legație la Roma (1882) și Bruxelles (1883–1884). Promitea o bună carieră, însă după moartea tatălui său (1884) se retrage din diplomație și, neașteptat, acceptă funcții cum ar fi aceea de inspector de poliție în București sau administrator al plasei Măcin; în 1891 era controlor la serviciul arhitecturii de la Eforia Spitalelor Civile. Mai predase scurt timp, în 1882, literatura veche franceză la Azilul „Elena Doamna". Cu una dintre eleve, Hortensia Keminger, se căsătorește în 1885, dar mariajul se desface după trei ani; fosta doamnă Davila va avea un rol în viața, sfârșită tragic, a lui A.I. Odobescu. În 1898 se îndrăgostește de Ana Pherekyde și un *Journal intime* e martorul tristeților și nădejdilor lui cotropitoare. Având, cum s-a spus, teatrul în sânge, era fatal aproape să ajungă în fruntea

Teatrului Național (1905–1908, 1912–1914). Inițiativele sunt ale unui reformator, la curent cu experiențele recente din teatrul apusean (Henry Irving, André Antoine, Firmin Gémier). Firea autoritară, impulsivă a directorului, maniera lui de a sfida cu superbie aristocratică amenințările sau provocările îi aduc multe adversități. Au loc manifestații, chiar incidente grave, cum a fost acela din 13 martie 1906, din Piața Teatrului Național, când s-a cerut „franțuzitului" **D.** să nu mai îngăduie reprezentații în franțuzește. Hărțuit de numeroși neprieteni, Stăpânul, cum i se mai zicea, nu se pierde cu firea, luptându-se pentru modernizarea artei spectacolului. El inaugurează tradiția de a se deschide stagiunile cu o piesă românească, încearcă să echilibreze repertoriul făcând loc și scrierilor autohtone, imprimă un nou stil de interpretare, bazat pe realismul psihologic. Cu un fler care nu dă greș, promovează o pleiadă de tineri actori (Tony Bulandra, Lucia Sturdza Bulandra, Marioara Voiculescu, Maria Giurgea, Gh. Storin, Ion Manolescu), care îl vor urma atunci când, după primul directorat, își alcătuiește o trupă ce devine cunoscută sub denumirea de Compania Dramatică Davila, inaugurată oficial în august 1909. Cu acest prilej, I.L. Caragiale trimite un instantaneu, *Începem!...*. În spectacolele companiei proprii, directorul era uneori și actor, ba și electrician, mașinist, recuziter, pictor. Capabil să muncească încordat, până la uitarea de sine, se destinde în activități mondene și sportive (automobilism, vânătoare, petreceri, vizite la Curte). Membru fondator al Societății Scriitorilor Români (1909), este ales în 1911 în comitetul de conducere. În 1914 inițiază Cercul bibliofil român. În anul următor, la 5 aprilie, un servitor încearcă să-l omoare în timp ce dormea, înfigându-i un pumnal până în creier. Tudor Arghezi publică, în „Cronica", un necrolog, semn că se răspândise vestea morții lui. Cu o constituție robustă, rănitul supraviețuiește, însă tot restul vieții va rămâne ținut într-un fotoliu, neputând să scrie și vorbind anevoios. O duce greu, un premiu național de teatru fiindu-i decernat când mai avea puțin de trăit. Ca o ironie a soartei, abia acum, în imobilizarea silnică la care e condamnat, i se oferă un răgaz pentru literatură. El dictează versuri, articole, amintiri. Din epistolele lui transpar deprimarea și amărăciunea unui „învins al Vieții".

Primele încercări literare, nepublicate, ale lui **D.** sunt în franceză – versuri și proză, compuse fie dintr-o pornire spontană, fie ca exercițiu livresc. După debutul din 1885, în „Revista literară", cu stihuri românești, va mai colabora la „Epoca", unde se servește și de pseudonimul Bedecu, „Convorbiri literare", „L'Indépendance roumaine", la care folosește și semnătura Théodore Florésco, „Literatură și artă română", „Sămănătorul", „Adevărul de dimineață", „România ilustrată", „Noua revistă română", „Rampa", „Scena", „Literatorul", „Gândirea", „Universul", „Cultura poporului", „Universul literar" ș.a. În 1896 editează „Revista sportivă", iar în 1913, împreună cu N.D. Cocea, pune la cale reapariția ziarului „Rampa". În 1910 acceptă să facă parte din comitetul de redacție al gazetei „Țara nouă". Singularitatea acestui scriitor mult timp controversat și contestat vine din aceea că, autor al unei capodopere a teatrului nostru istoric, *Vlaicu Vodă* (1902), restul producției lui literare pare, cu puține excepții, al unui diletant. Poet, uneori, în *Vlaicu Vodă*, poate și în *Sutașul Troian*, **D.** nu este, altfel, decât un tehnician al stihuirii, dexter în combinații prozodice de o lejeră virtuozitate. Un oarecare ecou a avut *Balada strămoșilor*, în care „a neamului datină" și gloria străbună sunt exaltate cu o energică afectare. În memorialistica de tip anecdotic, două suveniruri, *Robert Laurent* și *Ahmed*, păstrează ceva din duhul scrisorilor lui Ion Ghica. Câteva *Amintiri din teatru* nu puteau, desigur, să lipsească. În tușe repezi, sunt creionate portretele unora *Dintre cei răposați* (Paul Verlaine, V. Alecsandri, I.L.Caragiale ș.a.). Sunt, între lacrimă și surâs, miniaturi în care se exteriorizează un anume complex afectiv. „Anecdotele", de fapt mărunte evocări, au câteodată haz, mai mult în orice caz decât „snoavele", niște „mucalituri" cam nesărate. Înzestrat cu bun gust, **D.** e un intuitiv care își valorifică în speculații pertinente o experiență trecută prin lecturi. Din cronicile lui dramatice, ca și din tratatul în formă epistolară *Scrisori către actorul X*, se desprinde o viziune marcată de idealism estetic: teatrul, ca manifestare a frumosului, trebuie să provoace o înălțare sufletească. Realismul pe care îl profesează, formulat convențional („imaginea vieții"), se nuanțează („iluzia realității"). E de înțeles că se arată reticent față de devierile în irațional sau în „absurd" ale „școalei nordice", îndeosebi. Ceea ce îl interesează într-un text dramatic sunt coerența logicii conflictului, concizia și claritatea. În ceea ce privește interpretarea, cronicarul insistă asupra „intuițiunii dramatice", precum și asupra rostirii, care trebuie să pară naturală, în așa fel încât spectacolul să dea impresia veridicității. În dezacord cu „paradoxul" lui Diderot, actorul este privit ca o „păpușă însuflețită", ceea ce ar trimite la „actorul-marionetă" al lui Gordon Craig, dacă nu s-ar insista pe ideea că e „musai păpușa să aibă suflet".

În scrisul lui **D.** aproape nimic nu prevestește și mai apoi nici nu confirmă o piesă cum este *Vlaicu Vodă*, moment de grație al unei inspirații ciudat de capricioase. Compunerile lui dramatice, mai toate, nu sunt decât niște improvizații facile, efemeride destinate unor reprezentații mondene. *Le Cotillon* (1900) e o frivolă, dar nu lipsită de grație „bluette", lucrată cu tehnica fluentă a farsei de salon. *Basmul cu domnița din vis* („Adevărul de dimineață", 1904) este o feerie muzicală, o pantomimă-balet cu personaje și ambianță de basm. Alte scenete („hora" *Duda și Mura*, *Vorbe de clacă*, „povestiri de altădată") rămân străine și de teatru, și de poezie. Demnă de pana autorului lui *Vlaicu Vodă* apare, într-o măsură, doar tragedia în versuri *Sutașul Troian*, din care e dus la capăt un singur act (apărut în „Rampa", 1911) de fapt o continuare a proiectatei trilogii *Mirciada* (în varianta inițială – *Român Gruie*), alcătuită din *Vlaicu Vodă*, *Dan Vodă*, *Mircea cel Bătrân* (ultimele două nescrise). Cu fulgerări metaforice și o cavalcadă a ritmului amintind de *Scrisoarea III* a lui M. Eminescu, în *Sutașul Troian* învolburarea sentimentelor forțează tiparele convenției clasice. *Vlaicu Vodă* este o piesă cu un destin sinuos și agitat, ca și al autorului ei. În ziua premierei dramaturgul împlinea patruzeci de ani, și acest debut târziu, precum și alte împrejurări din viața lui au făcut să izbucnească un violent scandal literar.

După o notă strecurată în „Voința națională" (1905), unde era perfid insinuată presupunerea că autorul lui *Vlaicu Vodă* ar fi profitat de un manuscris al lui Odobescu, se naște ceea ce, în același ziar, Ilarie Chendi numește „legenda plagiatului" lui **D.** Detractorii se ivesc unul după altul (în „Viitorul", „Flacăra", „Dreptatea"), făcând „dezvăluiri" stupefiante, dar fără vreo dovadă decisiv incriminatorie. Campania s-a potolit, însă **D.** va rămâne marcat. În corespondența lui, chestiunea e obsesivă, el mascându-și cu greu un „complex" al paternității. Finețea piesei *Vlaicu Vodă* — construcție clasică în decor romantic — vine din rafinamentul psihologic, ca și din dozajul atent strunit al energiilor în conflict. Dialogul se transformă într-o abilă artă a eschivelor, a mișcărilor înșelătoare, îndelung premeditate. Voievod al unor vremuri de neguroasă restriște, Vlaicu se înfățișează într-o proiecție arhetipală, ca un erou tragic al unor permanențe istorice. Nevoit, sub amenințarea unor grave primejdii, să acționeze cu prudență, cu o imaginație perspicace a șansei și a riscului, el valorifică, în tactica pe care o aplică, experiența poporului însuși, deprins de vitregiile istoriei să tacă și să rabde, în așteptarea unui prilej potrivit pentru ripostă. Sub semnul parabolei, drama evocă o adevărată, într-un fel miraculoasă știință a supraviețuirii, a rezistenței inteligente — o defensivă activă întemeiată pe clarviziune și înțelepciune a răbdării, pe un simț acut al conjuncturii și pe găsirea promptă a soluției izbăvitoare. „Machiavelismul" domnitorului presupune o suplețe continuă în fața realității ostile, un stil politic prevăzător, denudat de slăbiciuni („mila e un preget"), justificat printr-o preacurată finalitate („Sfânt se face orice mijloc pentru-a țării apărare!"). Întâmplările, plasate într-un vag cronologic („pe la 1370"), se desfășoară la Curtea de Argeș, cetatea de scaun a Țării Românești. După lupte victorioase împotriva rigăi Ungariei, Ludovic de Anjou, zădărnicite printr-o uneltire a Doamnei Clara, mama vitregă a lui Vlaicu (Vladislav IV Basarab), acesta se vede silit să se retragă; mai mult, lăsându-și ca ostateci la Gomneh sora și cumnatul, aproape că își pierde orice libertate de acțiune. Cu un instinct de mare jucător, Vlaicu se repliază într-o indescifrabilă complezență, contrariind până și pe cei mai apropiați, care ajung să-l suspecteze de trădare; însingurarea lui îndurerată ascunde însă cheia ingenioasei manevre la care părtaș va fi doar taciturnul sfetnic Român Gruie. Cu o mască — poate prea accentuată — de smerenie și falsă umilință, de resemnare și molatecă supușenie, Vlaicu își asumă rolul ingrat al unui domnitor aparent bicisnic, temător și șovăielnic. Astfel poate urzi, la adăpost de rele, țesătura unui plan pe care îl înfăptuiește cu infinite precauții. Unitatea de timp, generatoare de tensiuni și reglând ritmurile piesei, este dată de cele trei zile obsedante („peste două zile, trei...") pe care — refren temporizant — domnitorul le invocă mereu. E intervalul de care ostatecii sloboziți din captivitate au trebuință pentru a se înapoia teferi în țară. Fragilitatea părelnică a lui Vlaicu, docilitatea lui pusilanimă, măgulelile, la care nu se zgârcește, reușesc să înșele într-o măsură vigilența Doamnei Clara, a cărei trufie, congestionată în egolatrie delirantă, o face să-și piardă din când în când simțul realității. Agresivitatea insolentă a teribilei femei, maghiară de origine și catolică fanatică, nu e doar urmarea unor prezumțioase veleități politice, exacerbate de o beție a puterii. Maștera trebuie văzută — ca și Vlaicu, de altfel — ca un personaj exponențial, și în consecință hipertrofic, ilustrând, cu accese de furibundă aroganță, tendințele expansioniste ale regatului maghiar. Pătrunderea, cu substrat politic, a catolicismului provoacă, firesc, replica pământenilor de credință ortodoxă. Desconsiderând cu infatuare „datina", temei spiritual al existenței unui neam, Doamna Clara se lasă surescitată de visul nebunesc al oricărui agresor, amețit de iluzia invincibilității sale — acela de a dezmoșteni un popor de sufletul lui adânc: „năzuințe", „doruri", „vise". Din spațiul închis de sumbre orizonturi, pândit de forțe potrivnice, tentaculare, cârmaciul valah nu se poate despresura decât contractând utile alianțe (în primul rând, căsătoria Ancăi, sora domnitorului și iubita lui Mircea Basarab, cu „kralul" sârb Simion Stareț), menite să întărească neatârnarea țării, ocrotind de factorii neprielnici „crucea, neamul și moșia". Politica lui Vlaicu e, în condițiile date, una de renunțări amare și de sacrificii bine chibzuite, „cugetarea" primând, cu oricât de sfâșietoare urmări, asupra „simțământului". Dacă voievodul nu are de ales, dilema tânărului Mircea tinde să se rezolve într-un alt fel, din momentul în care dragostea lui și a Ancăi e jertfită, cu inevitabilă cruzime, întru reușita calculelor reci. Apariție surprinzătoare, „bătrânul" de legendă de mai târziu se înfățișează deocamdată ca un june cu un caracter incert, răscolit de patimi contrarii — când îmboldit de delicate, cavalerești sentimente amoroase, când răvășit de „viziuni de mărire", turmentat de elanuri tulburi, în care ambiția lui nestăpânită hrănește bezmeticia sedițiunii și declanșează excitația subită a loviturii ucigașe. Pumnalul se oprește în pieptul lui Român Gruie, și Vlaicu, după ce își deplânge în fade lamentații devotatul slujitor și tovarăș, hotărăște ca asasinul să ia locul celui asasinat, ca Mircea, deci, să devină ceea ce fusese Român Gruie: „pavăza și brațul" său. Vlaicu, așadar, îl absolvă pe nesăbuit, pedepsit îndeajuns prin spasmele conștiinței și hărăzit oricum, fiind viță de Basarab, unui destin aparte. Înșirând chinurile și durerile țării urgisite, monologul din final („Chinuri?...") e o izbucnire nestăvilită a unor trăiri îndelung comprimate. Inexistente în textul de la premieră și în acela al primei ediții, din 1902, aceste versuri de 16 silabe (înrâurire hugoliană) au fost compuse pentru cea de-a doua ediție, probă care a contat mult în „afacerea" tristă a paternității puse la îndoială. O prezență enigmatică, dar de transparentă semnificație simbolică, este Român Gruie, „statornic reazăm" al domniei, acela care „pururi, cade jertfă", întruchipând „strămoșească legătură dintre scaun și popor". Prin acest erou, persuasiv triumf al discreției, tot numai tăceri grele de înțeles, **D.** încearcă intuitiv să sporească, așa-zicând prin „amuțire", posibilitățile de sugestie ale unui teatru altminteri discursiv. E ca o convertire dinspre retorism spre negația lui absolută — expresia pur gestuală, asimilată sistemului de semnalizări alegorice al dramei.

Vlaicu Vodă *a creat, oarecum, tipul cel mai nobil și mai reușit al dramei istorice naționale și naționaliste, esențial patriotică, în versuri de evidentă factură romantică, prin care se vede bine că a trecut mai ales Victor Hugo și poate chiar și Edmond Rostand.* [...] *Modelul creat în* Vlaicu Vodă *a fost apoi urmat de toată dramaturgia noastră istorică – a lui Delavrancea, Mihail Sorbul, N. Iorga, Mircea Dem. Rădulescu, Victor Eftimiu, A. de Herz etc. – centrată pe un identic conflict între Vodă și zavistnicii lui sfetnici.*

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Le Cotillon*, București, 1900; *Vlaicu Vodă*, București, 1902; ed. București, 1929; ed. îngr. I. Nistor și C. Ciuchindel, pref. C. Ciuchindel, București, 1988; ed. îngr. și pref. Claudia Dimiu, Galați, 1992; ed. îngr. și postfață Teodor Vârgolici, București, 1997; *Duda și Mura*, București, 1917; *Din torsul zilelor*, vol. I-II, București, 1929, vol. III, îngr. V. Romano, București, 1939; *Corespondență inedită*, îngr. și pref. Marin Manu Bădescu, Cluj, 1973; *Vlaicu Vodă și alte scrieri despre teatru*, îngr. Dumitru D., Panaitescu, pref. Marian Popa, București, 1975.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, IV, *279-281, 341-345*; Dragomirescu, *Scrieri, 100-104, 180-182;* Lovinescu, *Scrieri*, I, *85-86, 108-110*, VI, *301-304*; Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar*, pref. D. Micu, București, 1960, *213-215;* Lovinescu, *Opere*, V, *366-374*, VI, *283-286*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *417-419*; Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, îngr. I. Oprișan, IV, București, 1975, *311-313*, V, București, 1978, *297-301*; Perpessicius, *Opere*, VI, *296-298*, VII, *110,222*, XI, *94-98*; Mihail Sebastian, *Întâlniri cu teatrul*, îngr. și introd. Cornelia Ștefănescu, București, 1969, *91-93;* Victor Eftimiu, *Fum de fantome*, București, 1940, *101-113;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *653-657*; Dumitru D. Panaitescu, *Alexandru Davila inedit*, București, 1963; Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, pref. Constantin Măciucă, București, 1965, *81-92, 172-186*; Mihai Vasiliu, *Al. Davila*, București, 1965; Ciopraga, *Lit. rom., 603-611;* Micu, *Început, 532-539; Ist. teatr. Rom.*, II, *69-72, 196-203, 387-393, 489-491;* Piru, *Varia*, II, *208-213*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *32-39, 150-156*; Vicu Mîndra, *Istoria literaturii române*, București, 1977, *209-212*; Piru, *Ist. lit., 222-223; Alexandru Davila interpretat de...*, îngr. și pref. Suzana-Carmen Dumitrescu, București, 1982; Vartic, *Modelul, 299-301;* Modola, *Dramaturgia, 42-54, 307-308;* Cioculescu, *Itinerar*, V, *494-500; Alexandru Davila*, DRI, II, *20-52; Alexandru Davila și teatrul*, îngr. și pref. Marin Manu Bădescu, București, 1996; Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1997, *55-80; Dicț. esențial, 238-240*; Ghițulescu, *Istoria, 30-34; Dicț. analitic*, IV, *413-416.* *F.F.*

DĂIANU, Elie (Ilie) (9.III.1868, Cut, j. Alba – 11.IX.1956, Cluj), gazetar. Fiu de țărani înstăriți (tatăl său era primarul satului), **D.** a făcut liceul la Sebeș, Sibiu și Blaj și studiile universitare – teologia și literele – la Budapesta și Graz, luându-și doctoratul cu teza *Vocalis nasalis în limba română* (1893). Reușește să se impună ca unul dintre cei mai prestigioși membri și conducători ai Societății „Petru Maior" din Budapesta. În aprilie 1894, participă împreună cu Valer Moldovan, Ilie (Miron) Cristea, Iuliu Maniu și Aurel Vlad la Congresul studențesc de la Constanza (Elveția), iar în luna mai a aceluiași an, face parte din Biroul de presă al procesului Memorandului, condus de Vasile Lucaciu și Septimiu Albini. Reîntorcându-se în țară se stabilește la Timișoara, unde conduce ziarul „Dreptatea". În 1895, Ion Rațiu, președintele Partidului Național Român, îi încredințează direcția „Tribunei" din Sibiu, pe care o conduce până în 1900. În 1900 rămâne văduv cu doi copii și se retrage între zidurile culturale ale Blajului, unde este numit profesor de teologie morală și pastorală la Facultatea de Teologie. De la profesorii blăjeni a reușit să adune știri, amintiri, „aproape tot ce se putea ști despre petrecerea lui Eminescu la Blaj". Părăsește Blajul în 1902, fiind numit paroh și protopop al Clujului, funcție pe care o va deține până la pensionare. În timpul primului război mondial, „pentru sentimentele sale naționale" a fost condamnat la un an închisoare, apoi, până la terminarea războiului, a fost întemnițat de guvernul maghiar, la Șopron.

D. s-a impus în ochii contemporanilor atât prin demnitățile pe care le-a deținut – deputat și senator din partea Partidului Poporului (după Unire), membru în Comitetul Central al Astrei, în care vedea „o stea călăuzitoare a culturii românești", om de încredere al Societății pentru Fond de Teatru Român, sprijinitor al Ligii Culturale –, cât și prin lucrările pe care le-a scris, prin publicațiile pe care le-a condus: „Dreptatea", „Tribuna", „Steaua Transilvaniei", „Dezrobirea". O mențiune specială se cuvine pentru „Răvașul", prima publicație pentru popor apărută la Cluj, la 4 aprilie 1903, și militând pentru o literatură popular-națională, de nuanță sămănătoristă. În spiritul generației care a pregătit Unirea din 1918, activitatea lui **D.** se sprijină pe convingerea că idealul unității culturale, sociale și politice se poate realiza doar prin trinitatea școală-biserică-națiune. Studiile sale aduc în atenția cititorului adevărate simboluri ale luptei pentru unitatea culturală și politică a României. Sunt astfel de reținut studiile despre Eminescu (*Eminescu în Blaj. Amintiri de ale contimporanilor*, 1914), Gheorghe Șincai (1939), Timotei Cipariu (1937), „savantul graiului românesc" și despre „cruciatul luptelor pentru limbă", Ioan Micu Moldovanu (1937). Lui Cincinat Pavelescu, cunoscutul epigramist și „poet constructiv", lui Vasile Militaru, poetul „veșnic risipitor de cântec românesc", doctorului Amos Frâncu, „stegarul ideal", lui Vasile Lucaciu, „preotul luptător și prigonit", și pictorului Nicolae Grigorescu le închină volumul *Busturi sufletești* (1937). **D.** rămâne un reprezentant tipic al spiritului ce domnea în școlile blăjene la începutul veacului, al generației care a realizat Unirea de la 1918.

SCRIERI: *Biserica lui Bob în Cluj*, Cluj, 1906; *Ioan A. Anderco. Un scriitor maramureșan*, Cluj, 1907; *Asociațiunea noastră*, Sibiu, 1912; *Eminescu în Blaj. Amintiri de ale contimporanilor*, Sibiu, 1914; *Al doilea președinte al Asociațiunii: Vasile L. bar. Pop*, Sibiu, 1925; *Administrația și minoritățile*, București, 1925; *Un sfânt pribeag român: Ieremie Valahul. 1556-1625*, Cluj, 1926; *Zorile Unirii în Banat*, Lugoj, 1929; *Unirea cu Roma și revoluția lui Horia*, București, 1935; *Timoteiu Cipariu*, București, 1937; *Ioan Micu Moldovan, zis Moldovănuț*, Cluj, 1937; *Busturi sufletești*, Cluj, 1937; *Forțele latinității regeneratoare. Un suflet eroic uitat: dr. Ioachim C. Drăgescu*, Cluj, 1938; *Gheorghe Șincai*, București, 1939; *M-am pornit la școală. Amintiri*, Cluj, 1939; *Însemnări din închisoare și exil (1917-1918)*, I-II, îngr și introd. Valentin Orga, Maria Aldea și Cosmin Budeancă, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, *124*; Ilie Moise, *Cutul, eșantion de cultură și civilizație tradițională românească*, „Studii și comunicări" (Sibiu), 1990, *314*; Ion Buzași, *Mihai Eminescu și Blajul*, București, 1994, *65-66*; Păcurariu, *Dicț. teolog., 144.* *I.Ms.*

DĂNCIULESCU, Sina (Eufrosina) (28.IX.1934, Ciupercenii Vechi, j. Dolj), poetă. Este fiica Elenei (n. Boiangiu), profesoară de menaj, și a lui Virgil Dănciulescu, inginer silvic. Își ia licența la Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română (1957). Funcționează ca profesoară și metodistă (1957–1960), apoi predă istoria literaturii române la Institutul Pedagogic și la Universitatea din Craiova (1960–1987). Obține titlul de doctor în filologie cu o teză publicată sub titlul *Poetica minulesciană* (1986). Debutează în 1957 în revista „Steaua", colaborând apoi la „Ramuri", „Scrisul bănățean", „Steaua", „Viața românească" ș.a. Participă la volumele colective *Sub semnul revoluției* (1959), *Caiet de poezie* (1964), *Patos contemporan* (1965), *Împlinire* (1966), *Continuitate* (1970), *46 scriitori în dialog cu județul Dolj* (1977), *„Ramuri"* (1980), *Almanahul „Ramuri"* (1983). Semnează și Sina Leonte.

Volumul de debut, *Ploaie în aprilie*, apărut în 1964, este structurat pe motive lirice autobiografice sau social-istorice, într-o delicată poezie confesivă, care ascunde însă un potențial pasional exploziv. Dacă experiențele autentice sunt traduse prin imagini concrete și vii, ecou al prospețimii senzațiilor, entuziasmul pentru efortul țăranilor sau al muncitorilor sondori sună în schimb convențional. *Horă de mână* (1968) notează poezia vieții cotidiene și alcătuiește, cu unele accente folclorice, un pastel monografic oltenesc. Într-o poezie în care imaginile livrești jalonează izbucnirea sinceră, *Sub umbrela mea roz* (1973) investighează universul interior și reține aspirația spre armonie a eului măcinat de o tensiune permanentă. *Zilele una cu alta* (1982; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova) reia o mai veche neliniște existențială, cu un plus de reflexivitate și adâncime a meditației, dar cu un minus de concretețe sensibilă. În *Cum* (1984) poeta se arată tentată să abandoneze planul cosmic pentru a reveni în sfera cotidianului și a experienței senzoriale. Și în „interpretările critice" dedicate poeticii lui Ion Minulescu percepția e ghidată concomitent de sensibilitate și intelectualism.

SCRIERI: *Ploaie în aprilie*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1964; *Horă de mână*, București, 1968; *Sub umbrela mea roz*, Craiova, 1973; *Zilele una cu alta*, Craiova, 1982; *Cum*, Craiova, 1984; *Poetica minulesciană*, Craiova, 1986; *Zilele una cu alta*, Craiova, 2002.

Repere bibliografice: D. Micu, *Semne noi în lirism*, GL, 1957, 36; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Profil: Sina Dănciulescu*, LCF, 1964, 4; Șerban Foarță, *Sina Dănciulescu, „Ploaie în aprilie"*, O, 1964, 6; Nicolae Manolescu, *Cinci poeți în colecția „Luceafărul"*, CNT, 1964, 25; Firan, *Macedonski-Arghezi*, 143–144; Piru, *Poezia*, II, 216–217; Const. M. Popa, *Replay*, București, 1980, 85–86; *Lit. rom. contemp.*, I, 303; Firan, *Profiluri*, 234–236; Jeana Morărescu, *Sina Dănciulescu sau Textul paradoxal al metapoeziei*, CC, 1995, 8–9; *Dicț. scriit. rom.*, II, 40–42. *A.C.*

DĂRMĂNESCU, Iordache Darie (a doua jumătate a sec. XVIII), traducător. Ispravnic de Neamț (1772) și de Vaslui (1780), velpaharnicul **D.**, ajuns în 1796 mare ban, a fost unul dintre principalii adversari ai domnilor fanarioți Grigore Ghica și Dimitrie Moruzi, ceea ce i-a atras repetate surghiunuri și persecuții. Cărturar cu vederi înaintate pentru vremea sa, francmason, el este unul dintre primii propagatori ai literaturii franceze în cultura românească. A tradus sau a îndemnat pe altcineva să traducă, suportând cheltuielile, romanul neterminat al lui Vincent Voiture, *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei* (1783), răspândit în mai multe copii manuscrise. Versiunea românească, realizată într-o limbă arhaică (cu turcisme și moldovenisme), dar pitorească și fluentă, are un capitol final (absent în originalul francez), compus poate chiar de el sau de copistul Alexandru Ciohoranul. Tot din inițiativa lui s-a tradus în românește, după Fénelon, *Întâmplările lui Telemac* (1772), păstrat într-o copie a lui Constantin Stăncescu.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 353; N.N. Condeescu, *„Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei"*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. V, 1931, 107–147; Piru, *Ist. lit.*, II, 21; Moraru – Velculescu, *Bibliografia*, vol. I, partea I, 117–120; *Dicț. lit. 1900*, 262; Mazilu, *Recitind*, I, 275–276, 281. *L.V.*

DĂSCĂLESCU, Dimitrie (1827 – 28.IX.1863, Focșani), poet. Tatăl său, Ștefan Scarlat Dăscălescu, era un om instruit, călătorise prin Europa și a lăsat interesante însemnări politice. **D.** a învățat de mic franțuzește. A fost trimis la Berlin și la Paris pentru studii, dar s-a întors fără o diplomă universitară. A fost sameș în Iași, președinte de tribunal în Putna (destituit la 1856 pentru activitate prounionistă), administrator al districtului și

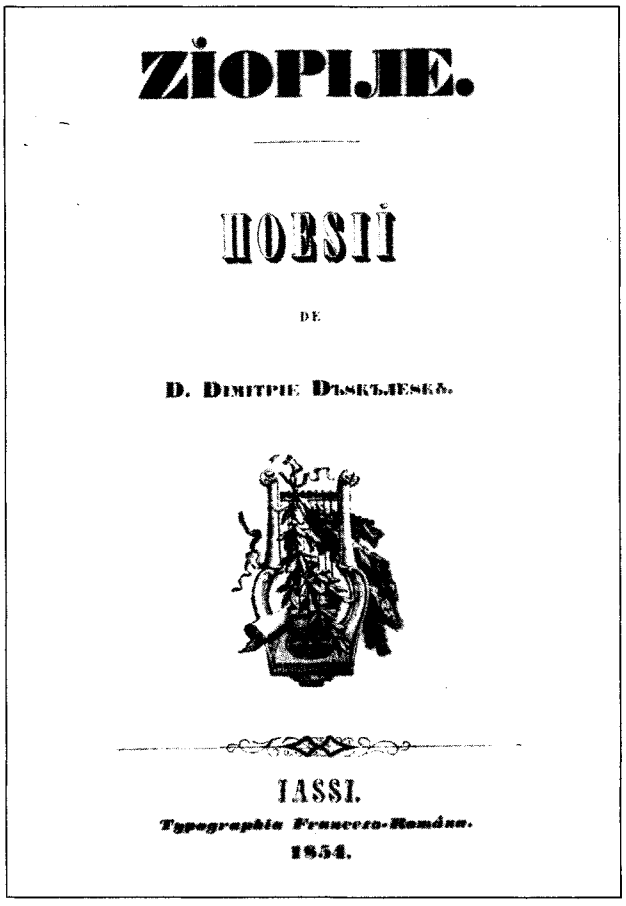
ZIOPIJE.

POESII

DE

D. DIMITRIE DĂSKĂLESKO.

IASSI.

Typographia Francezo-Română.

1854.

deputat al județului Putna (avea moșie la Doaga), iar în 1860, membru al Comisiei Centrale de la Focșani.

D. este autorul unor modeste încercări poetice, apărute la Iași, în culegerea *Ziorile* (1854): fiziologii, cugetări sceptice, mici scene epice cu figurație terifiantă, epistole al căror model vizibil e Gr. Alexandrescu (*Epistolă către duh*). El nu adaugă nimic nou motivelor în circulație, moralizează continuu sau demască racilele vremii. Un satiric curajos, cu limbaj direct și viguros („la răi să dau oglinda câteodată în obraz") arată versurile publicate în „Steaua Dunării" și în *Poezii noue*, din 1856, precedate de *Scrisori din Țara Țânțărească*. Crezul său, transformat în laitmotiv și trecut în îndrăznețe diatribe (*Solonii noștri, Strigoii*), este Unirea Principatelor. Înfruntarea de mentalități — temerea de reforme raportată la ideile democratice ale timpului — susține corespondența, imaginată, între bătrânul boier Cinci Țânțari și tânărul Hafiz Țânțar, o alegorie căreia nu îi lipsește darul dizertației agreabile. Dincolo de locul comun, abilitatea în versificație și exprimarea curată au fost apreciate de Al. Russo.

SCRIERI: *Ziorile*, Iași, 1854; *Scrisori din Țara Țânțărească și Poezii noue*, Iași, 1856.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *245-247*, *Ist. lit.* (1982), *262-264*; *Ist. lit.*, II, *744-745*; *Dicț. lit. 1900*, *262-263*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *399-400*. *S.C.*

DÂMBOVIȚA, foaie politică și literară bisăptămânală, apărută la București (cu întreruperi), între 11 octombrie 1858 și martie 1865. Și-a schimbat titlul în „Independința" (25 octombrie-29 noiembrie 1860 și 13 aprilie 1861-1 ianuarie 1862) și „Independința română" (22 noiembrie 1862-23 noiembrie 1863). În 1860, fiind suprimată, a fost înlocuită de „Uniunea română", scoasă de Radu Ionescu (15 februarie-8 aprilie 1861). Redactor responsabil a fost D. Bolintineanu, urmat de Radu Ionescu, de Pantazi Ghica și de Gr. H. Grandea. **D.**, apărută în focul luptei pentru Unire, își propunea „a sprijini națiа și ideile progresiste potrivit cu trebuințele țării" și a dus o susținută campanie de lămurire a opiniei publice asupra importanței actului Unirii. Articolele erau scrise, majoritatea, de D. Bolintineanu. El deținea, ca și la „Poporul suveran", rubrica „București" căreia, de la numărul 16, i-a dat titlul „Principatele Unite". Alegerea de deputați pentru adunarea care urma să hotărască persoana domnitorului, lărgirea dreptului de vot, libertatea tiparului sunt subiectele principale. Gazeta a anunțat cu entuziasm știrea alegerii lui Al. I. Cuza ca domn al Moldovei, tipărind și discursul rostit de M. Kogălniceanu cu acest prilej. Când Al. I. Cuza este ales domn și în Țara Românească, Bolintineanu elogiază evenimentul (*O pagină frumoasă în istoria țării*). Publicația a susținut pe domnitor în toate reformele întreprinse (reorganizarea armatei, secularizarea moșiilor mănăstirilor închinate, împroprietărirea țăranilor), prin paginile lui I. Ghica (*Reflecții politice*), Cezar Bolliac (*Unitatea României*), Radu Ionescu (*Unirea, o eră de progres*) și reluând studiul lui N. Bălcescu, *Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*. Poezia publicată (Mihail Zamphirescu, C.D. Aricescu, Gr.H. Grandea, I.C. Fundescu, G.G. Meitani, Gr. Serrurie) e angajată, direct legată de imperativele epocii, dar adesea deficitară sub raport artistic. N. T. Orășanu și Gh. Sion cultivă fabula, D. Bolintineanu tipărește aici relatarea călătoriei în Bulgaria, câteva legende istorice (*Dumbrava Roșie*, *Dragomir și cetatea lui Radu Negru*), dialogul în versuri *Apa Dâmboviței către apa Oltului* și romanul *Doritorii nebuni*, rămas neterminat, Radu Ionescu (semna Radion sau Quineva), balada *Ursitorile*, oda *Strămunii*, nuvela *O zi de fericire*. Sunt prezentate poezii de Gr. Alexandrescu și M. Zamphirescu. Apare romanul *Don Juanii din București* (nesemnat, atribuit ulterior lui Pantazi Ghica și deopotrivă lui Radu Ionescu), precedat de o scrisoare cu interesante considerații asupra genului. N. Filimon dă cronici la spectacolele de operă ale teatrului italian. Radu Ionescu, N. Strădescu și Pantazi Ghica susțin rubrica „Teatrul Național". În cadrul rubricii „Literatura română", Radu Ionescu comentează scrierile lui G. Baronzi și traducerea lui C. Aristia din *Iliada* lui Homer. El condamnă moda dramelor „epileptice", produse ale degradării romantismului, îl apreciază pe Gogol, dar și pe V. Alecsandri, pe care îl consideră singurul creator de tipuri din dramaturgia vremii. Pledând în favoarea criticii literare și pentru încurajarea talentelor locale, cere o evaluare a operei pornind de la conceptul hegelian al frumosului ca aparență sensibilă a ideii (*Critica literară*). Câteva traduceri — din Mickiewicz, Horațiu, Schiller — sunt datorate lui Gr.H. Grandea, Radu Ionescu, A. Stern. Apar, de asemenea, tălmăcite fragmente din Lessing, din *Principele* lui Machiavelli, din Goethe (*Herman și Dorotheea*) și din E.A. Poe. *S.C.*

DÂMBOVIȚA, revistă literară din care a apărut un singur număr la București, la 22 martie 1870. D. Bolintineanu încerca, redactând și editând acest periodic, care trebuia să inaugureze o nouă serie a gazetei „Dâmbovița", să-și creeze un mijloc de acțiune publicistică și literară. Nu izbutește însă, nu numai fiindcă îi lipseau fondurile necesare, ci și pentru că se schimbaseră condițiile sociale și chiar literare. Era o stare de fapt pe care o recunoaște și poetul, de vreme ce gândise revista ca pe un organ de republicări, începând cu fragmente din *Manoil*, roman imprimat cu aproape douăzeci de ani înainte. Articolele politice sunt și ele, deși compuse în 1870, ecouri ale unor realități sociale și politice depășite. Studiul *Poezii române. Demne de cele antice* expune câteva adevăruri în legătură cu poezia populară românească. Rubrica de critică literară și versurile unor colaboratoare ocazionale sunt lipsite de interes. *R.Z.*

DEACONESCU, Ion (7.III.1947, Târgu Logrești, j. Gorj), poet, prozator și traducător. Este fiul Auricăi (n. Stănescu) și al lui Marin Deaconescu, funcționar. Face Liceul „Tudor Arghezi" din Craiova (1961-1965) și studiile universitare în cadrul Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic din Craiova (1965-1968), continuate, între 1968 și 1972, la Facultatea de Filologie a Universității din București. În 1983 obține doctoratul în filologie, cu teza *Proza română și iugoslavă în*

context european. Lucrează ca profesor de gimnaziu (1968-1977), asistent la Universitatea din Craiova (din 1977), unde parcurge toate treptele ierarhice ale carierei didactice, devenind profesor în 1997. Între anii 1984 și 1990 a fost lector de limbă, cultură și civilizație română la universitățile din Skoplje, Novi Sad și Belgrad. Colaborează la reviste literare din țară – „Convorbiri literare", „Manuscriptum", „Orizont", „Ramuri", „România literară", „Secolul 20", „Steaua", „Tribuna", dar și din străinătate – „Kulturen Jivot", „Lumina", „Macedonian Review" (Macedonia și Serbia), „Balcanica" (Italia), „Il Mument" (Malta), „Nouvelle Europe" (Luxemburg). Debutează în 1968, cu poezia *Pastel*, în ziarul „Înainte" din Craiova. Debutul editorial are loc în 1981, când va reuși să publice, în volumul colectiv *Unsprezece poeți*, ciclul de poeme *Aparat de fotografiat sufletul*. În această perioadă se va lansa într-o activitate culturală intensă, desfășurată îndeosebi în fostul spațiu iugoslav: traduce din Aco Sopov, Boris Visinski, Streten Petrovici, Petre Bakevski și își publică aici o serie de volume de poezie: *Strigătul memoriei*, 1985 (în macedoneană), *Mască pentru voce*, 1987 (în sârbă), *Zero dinamic*, 1994. De asemenea, participă la Serile de Poezie de la Struga, valorificând textele acelor reuniuni în antologia *Poezie și umanitate* (1986).

Poezia lui **D.** articulează o simbolistică multiplă dintr-un topos romantic. Un volum din 1995 poartă titlul *Retorica oglinzii*. Autorul consemna, într-un studiu dedicat lui G. Bacovia (*George Bacovia sau Monologul pe mai multe voci*, 1996), că oglinda, sub dubla ei funcție, de cunoaștere și de prezentare, simbolizează visul într-o fază conștientizată, narcisiacă și uneori angoasantă. Oglinda evocă spiritul, divinul, dar și imaginea omului scindat: „un intrus se află în corpul meu" (*Detaliu culpabil*). Poetul descoperă „în labirintul oglinzii" eternitatea și semnificația „ocheanului întors" spre sine pentru a privi spre infinit. Este însăși esența poeziei sale, izvorâtă din angoasa și contradicțiile lumii contemporane. Romanul *Ademenirea* (1995) pare să aparțină literaturii de sertar, exploatând o structură romanescă des vizitată: povestirea în povestire. Poetul, ajuns nu se știe cum în „umbra turnului Eiffel", este un fel de confident, întâi al unui Doctor, apoi al unui Sculptor. Fiecare își deapănă amintirile, explicându-și stabilirea în Franța. Personajele feminine sunt toate apariții vaporoase și vulnerabile psihic: o mexicancă, Aldebaran, o doctoriță, Selena. O acțiune propriu-zisă nu există, iar personajele sunt abia schițate, totul legându-se în comentariul autorului care, fără a cădea în idilic sau senzual, analizează subtil, cu rafinament cultural, desfășurările unor destine umane.

SCRIERI: *Aparat de fotografiat sufletul*, în *Unsprezece poeți*, Iași, 1981; *Vasul de brumă*, București, 1985; *Krik vo sekiavanieto* [*Strigătul memoriei*], tr. Save Manasievski și Florin Filiuță, pref. Blaje Koneski, Skopje, 1985; *Eternitatea clipei*, Craiova, 1986; *Mască pentru voce*, Cetinje, 1987; *Poezie și epocă*, Novi Sad, 1989; *Gramatica întâmplării*, Craiova, 1991; *Introducere în retorica juridică*, Craiova, 1993; *Zero dinamic*, Craiova , 1994; *Retorica oglinzii*, București, 1995; *Ademenirea*, Brâncoveni, 1995; *George Bacovia sau Monologul pe mai multe voci*, Iași, 1996; *Retorică. Oratoria greacă și latină*, Craiova, 1996; *Grădina din pustiu*, Craiova, 1997; *Rana întunericului*, Craiova, 1998; *Cioran sau Mântuirea prin negare*, Craiova, 1998; *Sărbătoarea pierderii*, postfață George Astaloș, București, 2001; *Poeme*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Antologia lecturii*, Craiova, 2001; *Mărturisiri recuperate*, Craiova, 2001. **Ediții:** *Poeți olteni (1944-1980)*, pref. Marin Sorescu, Craiova, 1982; *Poezie și umanitate*, introd. trad., Cluj-Napoca, 1986 (în colaborare cu Al. Căprariu); Emil Cioran, *Pseudopoeme*, Craiova, 1999; Slavco Almăjan, *Spirala de piatră*, Craiova, 2003. **Traduceri:** Ato Sopov, *Nașterea cuvântului*, Cluj-Napoca, 1981; Boris Visinski, *Curcubeul*, București, 1989; Streten Petrovici, *Moara de vise*, Craiova, 1989; Petre Bakevski, *Poeme*, Craiova, 1989; Florica Ștefan, *Experiența nonpoetică*, Novi Sad, 1990; George Astaloș, *Robespièrre*, Drobeta-Turnu Severin, 1991; Mimmo Morina, *Marettimo*, Craiova, 2000; Oliver Friggieri, *Ritual în amurg*, Craiova, 2001; Casimiro de Brito, *Caligrafii*, Craiova, 2001; Eugenio de Andrade, *Ruinele amintirii*, Craiova, 2001; Karol Wojtyla (Ioan Paul al II-lea), *Poezii*, Craiova, 2001.

Repere bibliografice: Blaje Koneski, *Ion Deaconescu. Spre zilele copilăriei*, CL, 1982, 5; Al. Raicu, *Viziuni pictate pe un vas de brumă*, R, 1985, 8; Dan Orian, *Extazul nimicului*, R, 1992, 9-10; Maria Tereza Lajolo, *Proba de singurătate*, „Arenaria" (Palermo), 1993, 25-27; Mihai Cantuniari, *La Gramática del aconteciemiento*, „Nouvelle Europe" (Luxemburg), 1992-1993, 74-77; Iancu Tănăsescu, *„Ademenirea"*, ST, 1995, 4-5; Myo Kapetanovici, *Un représentant de la poésie roumaine moderne*, „Nouvelle Europe" (Luxemburg), 1995, 82-85; Al. Lungu, *Poet polivalent*, „Argos" (Bonn), 1997, 15 ; Alexandru Pintescu, *„Labirintul oglinzii"*, PSS, 1997, 3-4; *Dicț. scriit. rom.*, II, 42-43; Mădălin Roșioru, *Dacă m-aș fi aruncat în Sena*, TMS, 2000, 11. *S.I.*

DEAL, Alexandru (pseudonim al lui Alexandru Hegheș; 17.III.1946, Arad), prozator. Este fiul Profirei (n. Rusu), coristă la Filarmonica „Banatul", și al lui Alexandru Hegheș, profesor universitar. A urmat, în Timișoara, școala profesională (1960-1964) și liceul la fără frecvență (1972-1974). A practicat diverse meserii: frezor, strungar, corector la Întreprinderea Poligrafică „Banatul" etc. A colaborat la „România literară", „Orizont", „Luceafărul" ș.a.

A debutat cu un roman, *Nisip*, apărut în 1968, bine primit de critică, mai ales pentru distanțarea față de atitudinea și structura prozei oficiale a acelor ani. Personajul principal, Luca, este un tânăr în formare, care, spre deosebire de fratele său, nu vrea să se conformeze mecanismelor administrative și sociale, devenind astfel un inadaptabil, mereu în conflict cu ceilalți. Mediul în care trăiește îi dă posibilitatea de a cunoaște oameni diferiți, care încearcă să-i impună valorile lor și adevăruri pe care el le respinge obstinat. Din aceeași familie spirituală face parte și Octav, personajul în jurul căruia se construiește cel de al doilea roman, *Lașii* (1971), răsplătit cu premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara. Protagonistul e un înstrăinat în conflict nu doar cu profesorii, dar și cu propriul tată, ciudatul Golm. Și el se află într-o continuă căutare, singura care pare a-l înțelege fiind sora lui; schimbul epistolar dintre frați are nu doar rolul de a îmbogăți tehnicile narative, ci și pe acela de a separa mai clar cele două lumi, ale celor două vârste. Ambele romane sunt lipsite de un fir narativ clar, remarcându-se o tendință de a complica epicul, o intruziune a poematicului, o pendulare între dialog și monolog; de aceea, lectura se dovedește uneori dificilă. În *Anotimpul*

făgăduinței (1975), autorul se orientează spre o proză de notație, dar personajul principal este tot un individ care nu acceptă compromisul. **D.** a vrut să transpună în scrierile sale întreaga complexitate a unui anumit univers, fără a stăpâni totdeauna suficient tehnicile narative.

SCRIERI: *Nisip*, București, 1968; *Lașii*, București, 1971; *Anotimpul făgăduinței*, București, 1975.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *Cronica debuturilor*, AFT, 1968, 34; Alexandru Ruja, *Alexandru Deal, „Nisip"*, O, 1968, 10; Mircea Muthu, *„Nisip"*, ST, 1968, 11; Magdalena Popescu, *„Nisip"*, RL, 1968, 41; Sanda Radian, *Alexandru Deal, „Lașii"*, VR, 1971, 9; Ciobanu, *Panoramic, 206–210;* Sorin Titel, *Un roman al vârstei tinere*, RL, 1975, 42; Eugen Dorcescu, *Proza lui Alexandru Deal*, O, 1977, 1; Iorgulescu, *Scriitori, 189–199;* Cosma, *Romanul*, I, *266–267;* Ruja, *Parte*, I, *102–107; Dicț. scriit. rom.*, II, *43–44.* *A.Ct.*

DEBOVEANU, Aurel (5.VII.1929, Turnu Măgurele), prozator. Absolvent, în 1953, al Academiei de Științe Economice din Leningrad, în 1967 își ia doctoratul în economie; funcționează apoi ca economist, iar în perioada 1969–1974 ca redactor-șef al „Gazetei finanțelor". Debutează publicistic în „Tribuna" (1963).

Încă de la început, **D.** se dovedește un prozator preocupat de probleme sociale contemporane, descriind conflicte ce pot lua naștere într-o colectivitate dominată de lașitate și conformism. Primul volum, *Miss '65* (1967), alcătuit din schițe și nuvele, cuprinde în germene tematica abordată ulterior și în romanele *Vacanța mea la București* (1969) și *Luni, după viscol* (1971), care reiau nu doar nucleele epice, ci, uneori, chiar și personajele din proza scurtă. Cumva, această circulație de la un volum la altul conferă scrierilor o unitate despre care, pe de o parte, ar fi greu să nu se vorbească, dar care, pe de altă parte, dă impresia de sărăcie imaginativă. *Vacanța mea la București*, roman scris alert, dezinvolt, narează avatarurile unui proaspăt absolvent de liceu în efortul de a se integra într-un colectiv de muncă. Birocrația, conformismul, carierismul unor funcționari rutinați provoacă revolta (e drept, doar verbală) a eroului, care ar fi intrat într-un conflict acut cu direcția, dacă un fapt de natură strict personală, familială, nu l-ar fi salvat. Deși întâmplările sunt grave, putând comporta consecințe dintre cele mai dramatice, tonul cărții este bonom, ironic jovial, justificat întrucâtva de vârsta eroului. În *Luni, după viscol*, autorul propune o posibilă continuare a primului roman. Protagonistul, Mircea Daneș, este de fapt, ca structură interioară și atitudine civică, fostul absolvent de liceu ajuns inginer. Specialist merituos, numit consilier economic al unui trust de construcții, el nu vrea să facă nici un fel de concesie formalismului, birocratismului, devenind astfel o persoană indezirabilă într-o colectivitate coruptă și imorală. Retrogradat, calomniat, discreditat, dat afară din trust, părăsit de familie, eroul, victimă a propriei sale consecvențe principiale, trăiește acut sentimentul alienării, al neîncrederii în sine, dar, mai ales, în semeni. Finalul cărții încearcă, neconvingător, să sugereze posibilitatea reintegrării lui în colectivul ce și-a recunoscut vina. Din păcate, fibra de prozator a lui **D.** (existentă, fără îndoială) s-a dovedit mai puțin puternică decât promitea.

SCRIERI: *Miss '65*, București, 1967; *Vacanța mea la București*, București, 1969; *Luni, după viscol*, București, 1971.

Repere bibliografice: Mihaela Drăgănoiu, *Aurel Deboveanu, „Miss '65"*, GL, 1967, 19; Gr. Cumpănă, *„Miss '65"*, CRC, 1967, 20; V. Bertea, *„Miss '65"*, ST, 1967, 8; Constantin Crișan, *„Miss '65"*, LCF, 1967, 28; H. Zalis, *„Miss '65"*, VR, 1967, 10; Ion Lungu, *„Miss '65"*, TR, 1967, 49; Magda Ursache, *Aurel Deboveanu, „Vacanța mea la București"*, CRC, 1969, 15; Sergiu Teodorovici, *„Vacanța mea la București"*, IL, 1969, 5; S. Aurel, *„Vacanța mea la București"*, TR, 1970, 2; Popa, *Dicț. lit.* (1971), *184–185.* *D.Gr.*

DECALOG, revistă apărută la București, bilunar, de la 5 aprilie 1936 până la 15 iunie 1940, cu subtitlul „Îndreptar creștin, politic și social". Redactor responsabil este Vasile Fluieraș, apoi director este Eugen Potoran, înlocuit cu Coriolan Gheție. Din 24 decembrie 1936, publicația își schimbă titlul în „Decalogul". Din 10 aprilie 1937 periodicul, de orientare religioasă greco-catolică, devine săptămânal, iar din 15 iunie 1938 redevine bilunar. Rubrici mai importante: „Îndreptar", „Probleme sociale", „Documente", „Politica", „Străinătatea". Publică poezie Ion Șugariu (*Tristeți de toamnă, Gând, Elegie, Sârg, Sonet tânăr, Geremia da Valacchia*), Ștefan Baciu (*Plimbarea-n zi de vară*), Vintilă Horia (*Cântec de muritor*), Mihai Beniuc (*Apleacă-te lin*), V. Voiculescu (*Curcubeul*), Teohar Mihadaș (*Închinare*), Vasile Fluieraș, Iulian Popa, George Petcu, E.Ar. Zaharia, Ion Crețu, Marcel Olinescu, Ioan Tudose, D. Karnabatt, Al. Tzigara-Samurcaș, George Dumitrescu. Proza este reprezentată prin Dumitru Rugină, Ioan Tudose, Vasile Fluieraș. Constantin Noica publică eseul *O lecție pentru omul contemporan*. De literatura română se ocupă Iulian Gr. Popa (*Mihai Eminescu, Octavian Goga, Nicolae Iorga*), Elie Dăianu (*Viața zbuciumată a lui Gheorghe Șincai, Candela nestinsă a lui T. Cipariu, Timotei Cipariu, poet, Octavian Goga și „Tribuna"*), Coriolan Gheție (*Lucian Blaga*), D. Karnabatt (*Alexandru Macedonski, poetul*), Louis Barral (*Iulia Hasdeu*), Al. Husar (*Alexandru Vlahuță, Ion Creangă*), V. Fluieraș (*Vasile Voiculescu*). Se remarcă medalioanele dedicate de Laurențiu Fulga scriitorilor Lucia Demetrius, Radu Gyr, Emil Giurgiuca, Camil Petrescu, Ion Șiugariu, Adrian Maniu, Aron Cotruș, Mihai Beniuc, Octav Șuluțiu, Ștefan Baciu. Articole și studii privind literatura universală dau Gh. Frențiu (*Revoluția interioară a lui Manzoni, Contesa de Noailles, Chesterton, cavalerul crucii*), Coriolan Gheție (*Charles Péguy*), Ion Pillat (*Francis Jammes*), Radu Patrulius (*Romanul american*), Barbu Brezianu (*Ronsard și România*). Cronica literară o susțin Ion Șiugariu, Pompiliu Preca, Ioan Tudose, Pavel Zisu. De cartea străină se ocupă Ion Gh. Bădică, în timp ce Marcel Olinescu semnează cronica plastică, iar I.V. Suciu cronica dramatică și cinematografică. Se publică în traducere un fragment din *Viața lui Iisus* a lui François Mauriac. Vintilă Horia traduce din Nicola Moscardelli (*Pârâul*), Ion Pillat și N.I. Herescu semnează transpuneri din Francis Jammes (*Doar muncile, Rugăciune ca să*

merg la rai cu asasinii), iar Al. Husar traduce un *Sonet* de Sainte-Beuve. *M.V.*

DECUSARĂ-BOCȘAN, Crina (27.IX.1941, București), istoric literar și editor. Este fiica Anei Rodica (n. Patriciu), profesoară, și a lui Constantin Decusară, ofițer. A absolvit Liceul „Iulia Hasdeu" (1948–1959) și Facultatea de Filologie (1959–1964) a Universității din București, devenind preparator la Institutul de Construcții și profesor la Academia de Tehnică Militară. A fost după aceea conferențiar (1990) și profesor (din 1998) la Universitatea Biblică din București. Și-a susținut, în 1974, teza de doctorat, *Letopisețele slavo-române înainte de Macarie*. A debutat cu o recenzie în „Gazeta literară" (1964) și a colaborat la „Luminița", „Contemporanul", „Limbă și literatură", „Arici pogonici", „Cravatele roșii", „Cutezătorii", „Limbile moderne în școală". Este redactor-șef al revistei „Mesaj literar".

D.-B. a dovedit un interes statornic pentru cercetarea vieții și operei Iuliei Hasdeu, din opera căreia a tipărit mai multe ediții, i-a tradus în limba română creațiile scrise în limba franceză, a scos din arhive documente revelatoare, a scris cărți dedicate ei, a înființat și conduce Asociația culturală „Iulia Hasdeu" și editura acestei asociații, a contribuit la fixarea unor plăci comemorative pe imobile în care a locuit, la Paris și la București, autoarea volumului *Burgeons d'Avril*. Esențial în demersul său critic este faptul că ia distanță atât față de opiniile prea „categorice și entuziaste" ale lui B.P. Hasdeu privind literatura fiicei sale, cât și față de biografiile romanțate scrise de C. Manolache, Ion Aurel Manolescu sau Ciprian Doicescu. Ediția *19 file de jurnal* (2000) abandonează însă rigorile restituirii științifice. Evident, Iulia Hasdeu nu a lăsat un jurnal de 560 de pagini, dar cartea a crescut în volum deoarece editoarea nu s-a rezumat să restituie cele „19 file de jurnal", ci a adunat din întreaga operă a Iuliei Hasdeu însemnări revelatoare, a făcut decupaje din corespondență, sporind astfel paginile unui „fals" jurnal.

SCRIERI: *Camille Armand – pseudonimul Iuliei Hasdeu*, București, 1974; *Povestiri despre Cuza Vodă*, București, 1983; *Caietul de citire*, București, 1986; *Iubirile Iuliei Hasdeu*, București, 1992; *Renașterea unui nume*, București, 2002. **Ediții, traduceri:** Iulia Hasdeu, *Mademoiselle Maussade. Domnișoara Ursuză*, tr. B. P. Hasdeu, București, 1970, *Prințesa Fluture*, București, 1972, *Versuri. Proză. Corespondență*, pref. edit., București, 1976, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1988, *Destăinuiri*, București, 1992, *Năzdrăvăniile Denisei*, București, 1997, *Fluierașul de os*, București, 1998, *Muguri de aprilie*, București, 1999, *Basme și legende*, București, 2000, *Bourgeons d'Avril*, ed. bilingvă, București, 2000, *19 file de jurnal*, pref. edit., București, 2000; B. P. Hasdeu, *Jurnalul unui iunker*, București, 1998.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Hasdeu și contemporanii săi*, T, 1982, 11; Teodor Vârgolici, *Centenar Iulia Hasdeu*, RL, 1988, 38; Mircea Popa, *Un destin literar – Iulia Hasdeu*, ST, 1989, 2; Saviana Stănescu, *Muguri de noiembrie*, ALA, 1993, 189; Mircea Coloșenco, *„Iubirile Iuliei Hasdeu" – o monografie de ținută științifică*, LCF, 1996, 12; Maria Ofrim, *Jurnalul Iuliei Hasdeu*, „Ecart", 2001, 142; Ioana Pârvulescu, *O fată aproape obișnuită*, RL, 2001, 27. *I.D.*

DELAVRANCEA, Barbu (11.IV.1858, București – 29.IV.1918, Iași), prozator, dramaturg și gazetar. Trăgându-se dintr-o familie de obârșie vrânceană, **D.** era al nouălea copil al căruțașului Ștefan Tudorică Albu, care își părăsise ținutul și se stabilise în Bariera Vergului, la marginea Bucureștilor. Trece prin câteva școli, absolvind, ca bursier, Liceul „Sf. Sava". Amintirile copilăriei, grefate pe o sensibilitate ascuțită, sporită de obsesia originii umile, vor urca mai toate în operă. În 1877 se înscrie la Facultatea de Drept din București. Este și anul debutului literar al lui **D.**, cu o poezie publicată în „România liberă", sub semnătura Barbu, folosită și pentru debutul său literar, cu volumul de versificări *Poiana Lungă – Amintiri*, din 1878. Pleacă în 1882 în Franța, pentru a-și pregăti doctoratul în drept, dar arta, literatura, filosofia îl acaparează, experiența pariziană fiind trăită intens, cu o permanentă nevoie de exteriorizare patetică. Întors în țară după doi ani, se înscrie în Baroul de Ilfov, e profesor, conferențiar al Ateneului Român, redactor la „România liberă", prim-redactor la „Epoca", „Lupta", colaborator la „Revista literară", „Familia", „Drepturile omului", „Românul", „Literatură și știință", „Viața", redactor la „Revista nouă". Îi apar volumele *Sultănica* (1885), *Liniște* (1887), *Trubadurul* (1887), *Paraziții* (1892), *Între vis și viață* (1893). Gazetarul aduce pretutindeni verva sa critică, pamfletară și o pasionată pledoarie democratică. Ideile lui **D.** căpătau energie și putere de seducție prin impetuoasa desfășurare a unei logici dominant afective, elocința lui întreținând o foarte personală magie lirică. Mai întâi neînregimentat politic, în timp înscris în Partidul Liberal (a fost și redactor la „Demo-

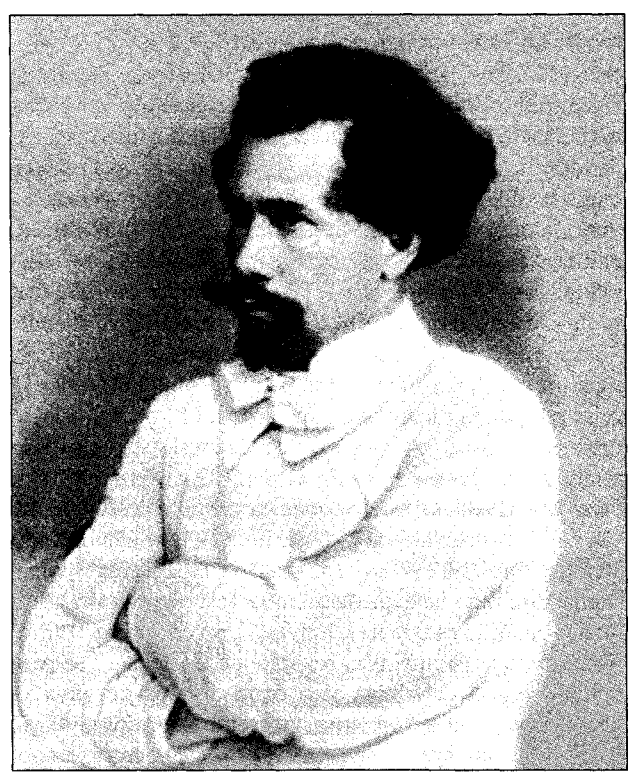

craţia" şi „Voinţa naţională"), deputat de Prahova (1894), membru al Partidului Conservator (1898), primar al Bucureştilor (1899-1901), va schimba partidele încă de câteva ori, cedându-le, pe rând, beneficiile strălucitoarei sale oratorii. Două sunt chestiunile asupra cărora se concentrează: problema ţărănească şi cea naţională. Făcând politică, a fost desemnat deputat în mai multe rânduri, vicepreşedinte al Camerei, ministru al Lucrărilor Publice, ad-interim la Culte şi Instrucţiune Publică, ministru al Industriei şi Comerţului. Făcând politică, **D.**, incapabil de sentimente moderate, se situa întotdeauna la extreme, ba pe culmile speranţei, ba în cea mai compactă amărăciune. În 1912 este ales membru al Academiei Române, discursul de recepţie intitulându-se *Din estetica poeziei populare*. Creatorul literar, intrat o vreme în umbră, revine în prim-plan după pledoaria în apărarea lui I. L. Caragiale, în procesul acestuia cu C. Al. Ionescu-Caion (1902), cu trilogia alcătuită din piesele *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1910) şi *Luceafărul* (1910), la care se adaugă, de data aceasta palid, câteva dramatizări ale unor nuvele mult lăudate în momentul apariţiei (*Irinel*, 1912, şi *Hagi-Tudose*, 1913). La izbucnirea primei conflagraţii mondiale, pledează înflăcărat pentru intrarea în război, gândind că ţara va fi întregită prin eliberarea Transilvaniei. Semnarea unei păci separate cu Germania i se pare umilitoare şi îl determină să-şi ceară demisia din guvern. Moare însingurat la Iaşi, unde venise târziu, printre ultimii refugiaţi din Bucureşti.

Temperament ardent, excesiv, cu manifestări spectaculare, în care se vede voluptatea jocului de efect şi surpriză, **D.** este o personalitate barocă, risipindu-se exuberant şi contrazicându-se cu degajare, de vreme ce de fiecare dată crede în adevărul lui. În pofida belicoaselor lui afirmaţii teoretice din tinereţe şi de mai târziu, el continuă un tip de literatură tradiţională, nutrită de efluvii romantice, pornind de la creaţia populară, înclinată spre reflexivitate critică, semnificativă însă prin nuanţare şi mai cu seamă prin interpretarea stilistică originală. În proză, este un imagist care intuieşte şi stilizează poetic realitatea, fantasticul, cultivă plasticitatea şi muzicalitatea limbajului. Obişnuitul, realul se transfigurează metaforic, hiperbola tinde spre hieratic sau dă contur terifiantului şi patologicului. Cea dintâi nuvelă a sa, *Sultănica* (1885), drama unei fete de la ţară, mistuită de dragoste şi amărăciune, dar şi *Bunicul, Bunica* evidenţiază una dintre paradigme: univers patriarhal, lume pură, mirifică, cu eresuri şi mistere, legi şi soroace, în care intervin uneori drame, întâmplări de spaimă. Naturismul voluptuos duce spre pitorescul şi armonia liniilor din pânzele lui N. Grigorescu, iar filonul liric, când nu anticipă sentimentalismul sămănătorist, trimite la arta lui M. Sadoveanu sau la fineţea senzitivă din proza poetică a lui D. Anghel. **D.** are gustul tainei, vocaţia fantasticului (chiar dacă uneori acesta e prea elaborat, cu puternice înrâuriri din E.T.A. Hoffman şi E.A. Poe), prefigurând factura scrierilor lui Gala Galaction şi, poate, ceva din atmosfera povestirilor lui V. Voiculescu. Din acelaşi tărâm bântuit de fantasmele nedesluşite ale copilăriei vin basmele nuvelistice *Neghiniţă, Norocul dracului, Stăpânea odată ...*, *Departe, departe* ori *Palatul de cleştar*, unde stilizarea exagerată, lucrătura migăloasă, artificioasă, prolixă sunt imputabile. De altfel, în aceste zone fragile, vulnerabile, I. L. Caragiale, bun prieten şi companion în nenumărate împrejurări, va găsi o sursă pe care o va exploata abundent în câteva parodii. Autorul însuşi încearcă să se autocenzureze, renunţând, într-o a doua ediţie a *Sultănicăi*, la ornamente în favoarea clarităţii şi concentrării. Abia în *Fanta-Cella* şi în *Sentino*, proze cu structură poematică şi atmosferă exotică, sinestezia stilului, deplin adecvată, şterge impresia de preţiozitate şi afectare calofilă. Aici se întâlnesc fericit alte ipostaze caracteristice scriitorului: meridionalul impresionabil, vibratil, îndrăgostit nostalgic de mare şi finul desenator cu sensibilitate de impresionist (mulţi contemporani au văzut în **D.** şi un artist plastic de talent). Tendinţei de regăsire în patriarhal, natură şi trecut îi răspund într-o bună parte a prozei propensiunea critică, cromatica apăsătoare, deseori sumbră. Sunt orientări antitetice, „între vis şi viaţă", care poartă sigiliul unei viziuni patetice, romantice. În *Domnul Vucea* şi *Bursierul* transpar amintiri dintr-o copilărie marcată de umilinţă şi renunţare la iluzii, ca rod al brutalei întâlniri cu realitatea grosieră, promiscuă a şcolii şi internatului. Eroul din *Trubadurul* are o existenţă tragică, halucinantă. Cu sensibilitatea lui maladivă, el este incapabil să dea un sens lumii în care se zbate şi se întoarce în delir spre amintiri, cufundându-se într-o trăire voluptuos onirică. Cu mai accentuate note morbide, eroul din *Linişte* apare tulburat nu numai de drama lui sentimentală, ci şi de conştiinţa fatalităţii, de neputinţa în faţa firii. Alte nuvele (*Paraziţii, Iancu Moroi,*

Milogul) alternează perspectiva melodramatică și privirea lucid critică, sarcastică. Într-o galerie de portrete figurând ființe ratate, sunt convocate înduioșarea, umanitarismul, dar și tușa groasă, utilizată în descrierea grotescului sau a patologicului. Remarcabilă în opera scriitorului, ca și în evoluția nuvelei românești, este *Hagi-Tudose*, nuvelă publicată în câteva versiuni, începând cu cea din „Lupta literară", care purta titlul *Hagiu* (1887). Într-un desen aproape clasic, labruyerian, **D.** realizează aici portretul caracterologic al unui avar. Scriitorul își strunește lirismul, își impune obiectivitate, o stilistică sobră. Din romantism reține doar puterea simbolului, iar din naturalism, elocvența detaliilor. Comparat cu modelele, cu avarii din literatura universală, de la Euclio al lui Plaut până la Grandet și Gobseck ai lui Balzac, Hagi-Tudose se individualizează printr-un tragism ce covârșește latura comică. Acest găitănar de mahala, fost băiat de prăvălie, care își adunase cu frenezie tăcută aurul, lipsindu-se de orice altă bucurie, își trăiește clipele din urmă într-o tensiune halucinantă, înspăimântat la gândul că averea i-ar putea fi micșorată ori furată. Desprins de restul lumii, închis ca într-o hrubă în camera lui mizeră, confruntat numai cu sine și cu vedeniile pe care le are, el transferă banului un soi de forță sacră, capabilă să-l ajute în a-și inhiba pornirile firești și să-l facă să se căiască pentru momentele de slăbiciune. Personajul seamănă astfel marilor posedați. Moartea, care îl află îmbrățișându-și comoara, îi este un fel de apoteoză. Când, în 1912, prin dramatizarea nuvelei, Hagi-Tudose este adus pe scenă, personajul își pierde dimensiunea tragică. Scos din singurătatea sa, fărâmițat într-o serie de relații cu oamenii din jur, Hagi-Tudose devine un hapsân de rând, de unde nuvela îl prezentase ca pe un personaj aproape fabulos. Din pasiunea lui **D.** pentru teatru s-au născut și *Irinel*, dramatizare după propria-i nuvelă, reprezentată în 1911, dar și drama psihologică *A doua conștiință*, o interesantă anticipare a pieselor de factură lirică ale lui Mihail Sebastian și Victor Ion Popa, publicată fragmentar în 1914, iar integral abia postum, precum și piesa *Războiul*, scrisă cu puțin înaintea morții și rămasă neterminată.

Ca dramaturg, **D.** își dă însă măsura în trilogia care reînvie istoria Moldovei din prima jumătate a secolului al XVI-lea, prin figurile domnitorilor Ștefan cel Mare (*Apus de soare*), Ștefăniță (*Viforul*) și Petru Rareș (*Luceafărul*). Continuând o tradiție de mai bine de o jumătate de secol a dramei istorice românești, în centrul pieselor se află motivul puterii, relația între puterea domnitorului și interesele țării. Dacă la B.P. Hasdeu, V. Alecsandri și Al. Davila apar pe rând trei posibile ipostaze simbolice, **D.** le reunește într-o galerie de portrete paralele sau mai degrabă într-un triptic. Conflictele dramatice se raportează la un simbolic etic, ilustrat de personalitatea lui Ștefan cel Mare, ceea ce susține ideea complementarității celor trei piese. În viziunea dramaturgului, Ștefan întruchipează identificarea domnului cu țara. Cu o intuiție remarcabilă sunt alese în *Apus de soare* clipele din urmă ale vieții și domniei lui Ștefan, când acesta este încercat de boală, tulburat de îndoieli, pândit de zavistnici. În orizontul trecerii, el se spovedește, își mărturisește, chiar dacă sibilinic, zburdălniciile tinereții, dorind iertare și înțelegere, purificare, ca orice bun creștin. Pe

Caricatură de Jiquidi

de altă parte, ca voievod rămâne neclintit în voința sa de a lăsa Moldova în mâini bune, așa cum fusese țara patruzeci și șapte de ani. Om și domn, Ștefan vrea ca după moarte numele să nu-i fie acoperit de hulă. El meditează la faptele sale, rememorate cu transfigurare, în rostiri adânci, elegiace, sacerdotale. Bătrân, obosit și hărțuit de dureri, știe să-și pecetluiască hotărârile prin gesturi de mare delicatețe față de cei pe care îi iubește și printr-un act ferm cu privire la destinul Moldovei: îi pedepsește aprig pe boierii uzurpatori și trece legatul credinței și slujirii țării unui urmaș învestit în numele voinței domnitorului, una cu voința Moldovei. Ca și Mircea din *Scrisoarea III* a lui M. Eminescu, Ștefan își revelează concomitent simplitatea și grandoarea. *Apus de soare* devine astfel un poem dramatic cu inflexiuni de oratoriu. Alternând planul epic cu cel liric sau dramatic propriu-zis, piesa este o sinteză unică în evoluția teatrului istoric românesc, realizată sub semnul tutelar al romantismului și în care se produce armonizarea unor elemente aparent divergente. Înscenarea are autenticitate psihologică, istorică și, contrapunctic, aură mitică, hieratică, precum în eposul popular. Dramatismul fiind generat mai mult de atmosferă decât de acțiune, cuvintelor, țesute în largi monologuri ori în dialoguri repezi, li se acordă un rol esențial.

Cuvântul, capabil să suscite trăiri, emoții intense, valorizat ca resort dramatic, apare folosit cu o știință desăvârșită a efectelor și în plan retoric. Cea de-a doua dramă a trilogiei, *Viforul*, îl prezintă pe Ștefăniță, domnitor despotic, torturat de orgoliu și neputință, om bicisnic, scelerat, caracter aflat la antipodul lui Ștefan. Pentru a-și impune puterea, el are de luptat cu amintirea sfântă a bunicului său, cu boierii din grupul lui Luca Arbore, bătrânul hatman care îl slujise cu credință pe Ștefan. Trebuie să înfrunte, de fapt, pe toți cei care îl mustră pentru nevrednicie, amintindu-i de vitejia și înțelepciunea lui Ștefan. Egocentric, obsedat de himera puterii, sfidător, nesăbuit și semeț, ajunge să săvârșească fapte odioase. Ca și Alexandru Lăpușneanu din nuvela lui C. Negruzzi, Ștefăniță este imaginat a-și primi o pedeapsă înfricoșătoare: moare otrăvit chiar de mâna soției sale. În *Viforul*, piesă construită după alte reguli decât *Apus de soare*, personajul nu mai este un erou. Aici **D.** optează pentru modelul dramei shakespeariene, al cărei spirit îl elogiase adesea. În preajma unui domn dezaxat, sanguinar, fiecare încearcă zadarnic să-și găsească liniștea. Prevestirile, amenințările se transformă cu repeziciune în fapte, tulburând ordinea firească a vieții. Ștefăniță însuși, ticluitor și înfăptuitor al unor răzbunări sângeroase, este ros de neliniște, încordat uneori paroxistic, în pofida aerului calm, sfruntător. Astfel, sursa dramaticului se află, de data aceasta, în mișcarea tulbure a interiorității, în frământările sufletești și, concomitent, în întâmplările aduse drept consecință în scenă. Acțiunea se precipită, schimbul de replici e iute, aspru, tăios. Doar câteva personaje mai păstrează, ca purtători simbolici ai unei moșteniri prețioase, lirismul sentențios din *Apus de soare*. Ultima piesă a trilogiei, *Luceafărul*, ilustrează o altă fațetă a destinului în istorie: puterea dreaptă a domnitorului, aceeași cu a țării, este neputincioasă și se vede uzurpată prin mișelie și trădare. Acțiunea dramei, circumscriind timpul dintre venirea lui Petru Rareș în prima lui domnie și fuga forțată peste granită, este lipsită de relief. O epocă și un personaj fără grandoare apar transpuse în maniera, acum neadecvată, din *Apus de soare*. Sentimente nobile în expuneri declarative, într-un șir de tirade lirice trenante ori în obositoare pasaje narative, secvențe dezlânate, tablouri cu contururi șterse, totul duce spre impresia de imitație, de autopastișă. Câteva chipuri de oameni simpli, creionați în linia realismului simbolic, propriu scriitorului, atrag atenția. Cu toate imperfecțiunile ei, *Luceafărul* nu poate fi desprinsă din tripticul dramatic al lui **D.**, virtuală meditație asupra istoriei românești. De altfel, se pare că dramaturgul avea între proiecte o altă trilogie, închinată de data aceasta lui Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș și Mihai Viteazul, domnitori ai Țării Românești.

Dar peste tot ce-i dase timpul său și exemplul înaintașilor recenți, Delavrancea rămâne el însuși prin mai multe însușiri ale imaginației sale și printr-o seamă de procedee ale realismului, pe care el le introduce mai întâi în proza noastră. Darul său vizual, adeseori remarcat, este incontestabil. Comparațiile și metaforele sale traduc o viziune totdeauna fragedă.

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Poiana Lungă – Amintiri*, București, 1878; *Sultănica*, București, 1885; ed. București, 1908; *Liniște*, București, 1887; *Trubadurul*, București, 1887; *Petre Ispirescu*, București, 1887; *Paraziții*, București, 1892; ed. București, 1905; *Între vis și viață*, București, 1893; ed. București, 1903; *Hagi-Tudose*, București, 1903; *Apus de soare*, București, 1909; ed. 2, București, 1912; *Stăpânea odată ...*, București, 1909; *Viforul*, București, 1910; *Luceafărul*, București, 1910; *Liniște. Trubadurul, Stăpânea odată ...*, București 1911; *Irinel*, București, 1912; *Din estetica poeziei populare*, București, 1913; *Hagi-Tudose*, București, 1913; *Norocul dracului*, București, 1916; *A doua conștiință*, București, 1923; *Opere*, I-II, îngr. și pref. Aurel Martin, București, 1954; *Scrieri alese*, I-II, îngr. Elena Beram, pref. Al. Săndulescu, București, 1958; *Despre literatură și artă*, îngr. Elena Savu, pref. Zina Molcuț, București, 1963; *Opere*, I-X, îngr. și introd. Emilia Șt. Milicescu, București, 1965-1979; *Jurnal de război*, îngr. și pref. Emilia Șt. Milicescu, București, 1972; *Discursuri*, îngr. și postfață Constantin Călin, București, 1977; *Teatru*, postfață Constantin Cubleșan, București, 1978; *Paraziții*, îngr. și pref. Ion Buduca, București, 1982; *Teatru*, postfață Doina Modola-Prunea, Cluj-Napoca, 1982; *Nuvele. Povestiri*, îngr. Emilia Șt. Milicescu și Mihai Dascal, București, 1987; *Opere alese*, îngr. și introd. Emilia Șt. Milicescu, Chișinău, 1994; *Crochiuri și portrete. Articole politice*, îngr. Emilia Șt. Milicescu, București, 1996; *Nuvele*, îngr. Al. Săndulescu, București, 1996; *Teatru*, postfață Al. Săndulescu, București, 1996; *Nuvele și povești. Teatru*, îngr. Constantin Mohanu, București, 1999; *Discursuri parlamentare*, îngr. Emilia Șt. Milicescu, București, 1999.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, *71-81, 259*; Nicolae Petrașcu, *Figuri literare contimpurane*, București, 1893, *65-115*; Iorga, *Pagini*, I, *280-304*; Caragiale, *Opere*, III, *251-266*, IV, *198-208*, V, *330-337*, VII, *243-249*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *111-114*; Iorga, *Oameni*, II, *345-347, 435-439*, IV, *249-250*; G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, 1920, *250-251*; Ovid Densusianu, *Barbu Delavrancea*, București, 1919; Constantinescu, *Scrieri*, II, *420-421*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *339-346*, II, *171-172*; Octav Botez, *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, București, 1936; Munteano, *Panorama, 106-109*; Lucian Predescu, *Barbu Delavrancea. Viața și opera*, București, 1938; Emilia Șt. Milicescu, *Barbu Delavrancea. Om, literat, patriot, avocat*, București, 1940; Grigore Băjenaru, *Delavrancea. Omul și opera*, București, 1940; Vianu, *Arta*, I, *235-248*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *501-509, Ist. lit.* (1982), *567-575*; Emilia Șt. Milicescu, *Barbu Delavrancea. Studiu biobibliografic*, București, 1959; Al. Săndulescu, *Delavrancea*, București 1964; Mîndra, *Incursiuni, 130-145*; Mircea Anghelescu, *Barbu Delavrancea. Catalogul corespondenței*, București, 1967; *Ist. teatr. Rom.*, II, *203-211*; *Ist. lit.*, III, *699-740*; *Delavrancea interpretat de...*, îngr. și pref. Al. Săndulescu, București, 1975; Emilia Șt. Milicescu, *Delavrancea*, Cluj-Napoca, 1975; Piru, *Ist. lit., 174-177*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *39-57*; *Dicț. lit. 1900, 263-268*; Petrescu, *Configurații, 132-150*; Piru, *Ist. lit., 174-177*; Constantin Cubleșan, *Opera literară a lui Delavrancea*, București, 1982; Modola, *Dramaturgia, 62-103, 337-349*; Emilia Șt. Milicescu, *Pe urmele lui Delavrancea*, București, 1986; Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 1987, *passim*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *132-134*; *Barbu Delavrancea*, DRI, II, *53-60*; Aureliu Goci, *Trilogia Moldovei și devenirile arhetipului*, București, 1996; Dan Mănucă, *Delavrancea*, CL, 1998, 9, 10; *Dicț. analitic*, I, *48-50*, II, *121-123, 378-380*, IV, *392-395*; *Dicț. esențial, 240-244*; Ghițulescu, *Istoria, 22-29*. *G.D.*

DELAVRANCEA, Cella (15.XII.1887, București – 9.VIII.1991, București), prozatoare. Este fiica Mariei (n. Lupașcu) și a lui Barbu Delavrancea, scriitor. O mare influență asupra formației sale intelectuale și artistice au avut părinții, care i-au cultivat însușirile, deschizându-i noi orizonturi. Ambianța casei este evocată într-un interviu: „Am fost crescută într-o atmosferă în

care se vorbea numai literatură, artă și muzică." Considerată „copil minune" (I.L. Caragiale), cu o mare sensibilitate pentru muzică, debutează pe scena Ateneului Român ca pianistă, la numai opt ani. Începe studiul pianului în familie, îl continuă la Conservatorul din București și pleacă apoi pentru a se perfecționa la Paris. Urmează o carieră de concertistă în toată Europa. Talentul ei a fost recunoscut de F. Busoni, de G. Enescu, cu care a dat recitaluri de sonate. A funcționat, între 1950 și 1954, ca profesoară de liceu în București, din 1954 predând pianul la Conservator. Debutează literar în „Bilete de papagal", în 1929. Din 1935 publică proză, amintiri sau susține cronica muzicală și plastică în „Cuvântul", „Muzică și poezie", „Timpul", „Curentul", „România literară" (1940), „Revista scriitoarei", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a. După 1950, colaborează la „Contemporanul", „Gazeta literară", „Secolul 20", „Caietele Mihai Eminescu" ș.a. Editorial, debutează în 1946 cu volumul de nuvele *Vraja*, premiat în manuscris de Editura Cultura Națională.

În nuvelele din volumul *Vraja* (1946), atmosfera pare a fi principalul personaj, căci **D.**, puțin interesată de întâmplări, cultivă stările sufletești, ritmate după canoane discret muzicale. Tema caracteristică ar fi tocmai prelungirea existenței în spațiul artelor, corespondențele dintre arta sunetelor, plastică, literatură și elementele vieții cotidiene definind idealul moral. Situațiile nu sunt decât puncte de plecare ale unor atmosfere sufletești. Interesul scriitoarei este îndreptat înspre lumea sufletească, a percepțiilor și a împrejurărilor favorabile „vrajei". Ceea ce conferă narațiunii putere emotivă, dând nuvelelor o notă gravă, este întorsătura dramatică pe care o iau lucrurile, în majoritatea cazurilor, în final. Mereu prezent, motivul gemenilor subliniază permanenta pendulare a sensibilității autoarei între cei doi poli ai idealului elin. În *Geamăna*, „o capodoperă a nuvelisticii românești" (Perpessicius), Giulia și Aliki sunt cele două ipostaze ale feminității autoarei, un ideal al mișcării și unul al odihnei. Aceeași problemă a gemelarității, a tentației între doi poli se întâlnește în romanul de dragoste *O vară ciudată* (1975). Alek (asemănarea acesteia cu Aliki din nuvela *Geamăna* este frapantă) trăiește departe de lume, într-un idilism anacronic, și oscilează, în prima parte a romanului, între un prieten dispărut și soțul ei, iar în a doua parte, între acesta din urmă și un arheolog grec venit în vizită în România. Remarcabilă este scrutarea atentă a sufletului feminin în fața iubirii-pasiune, Alek alegând ca soluție finală întoarcerea la soțul ei, în ciuda pasiunii pentru arheologul Pandele. Cronicile din volumul *Arpegii în ton major* (1970) dezvăluie „cea mai pătrunzătoare inteligență muzicală" (Șerban Cioculescu) din scrisul românesc. Sunt cu siguranță cele mai interesante cronici muzicale de la noi, corespondențele estetice găsite de autoare dând acestor pagini un farmec aparte. Remarcabile sunt cronicile despre concertele lui W. Furtwängler, W. Backhaus, Pablo Casals, G. Enescu, W. Kempff sau Sviatoslav Richter. În studiul *Eminescu oglindit în Chopin*, **D.** încearcă apropieri între cei doi, bizuindu-se pe talentul ei de a găsi corespondențe. Portretele, amintirile, notele de călătorie din *Mozaic în timp* (1973) sunt transcrieri ale unor impresii, disecate până la cele mai fine nuanțe. Volumul *Trepte muzicale* (1984) cuprinde texte

radiofonice din perioada 1942–1944. Aceste texte, între care remarcabile sunt paginile despre sonatele beethoveniene, despre muzica pentru pian a lui Chopin și Schumann, prefațau concertele ei difuzate radiofonic. Volumul *Scrieri* (1982) îi antologhează întreaga operă, iar în *Dintr-un secol de viață* (1987) apar, pe lângă paginile memorialistice, câteva portrete excepționale prin valoarea lor: Serghei Rahmaninov, F. Busoni, R. M. Rilke, Paul Valéry, G. Fauré.

SCRIERI: *Vraja*, București, 1946; *Arpegii în ton major*, București, 1970; *Mozaic în timp*, București, 1973; *O vară ciudată*, București, 1975; *Scrieri*, București, 1982; *Trepte muzicale*, București, 1984; *Dintr-un secol de viață*, îngr. și introd. Valeriu Râpeanu, București, 1987; *Scrisori către Filip Lahovari*, ed. bilingvă română-franceză, îngr. și pref. Constantin Mateescu, tr. Dan Mateescu, București, 1998.

Repere bibliografice: I.L. Caragiale, *Opere*, III, București, 1965, *483–484*; Șerban Cioculescu, *Cella Delavrancea*, „*Vraja*", ADV, 1946, 27; Perpessicius, *Opere*, XI, *319–324*; Streinu, *Pagini*, II, *245–248*; Liviu Călin, *Portrete și opinii literare*, București, 1972, *110–116*; Boris Buzilă, *Un nume care se recomandă singur*, „Magazin", 1973, 809; Emilia Șt. Milicescu, *Culoare și sunet*, LCF, 1973, 14; Cioculescu, *Itinerar*, II, *346–350*, IV, *168–174*; Eugen Jebeleanu, *Evlavia față de artă*, LCF, 1977, 7; Emilia Șt. Milicescu, *Personalitatea Cellei Delavrancea*, TBR, 1979, 168; Eugen Jebeleanu, *Deasupra zilei*, București, 1981, *120–121*; Ralea,

Scrieri, III, 55-57; Eugen Jebeleanu, *Cella Delavrancea*, RL, 1982, 51; Kalustian, *Simple note*, III, *177-179*; Râpeanu, *Memoria, 50-59*; Valeriu Râpeanu, *99*, RL, 1983, 1; Paul Dugneanu, *Cella Delavrancea, „Scrieri"*, LCF, 1983,10; Irina Petraș, *Cella Delavrancea. Scrima spiritului*, T, 1983, 9; Romulus Diaconescu, *„Scrieri". Cella Delavrancea*, R, 1983, 10; Ornea, *Actualitatea, 155-158*; Tania Radu, *Deasupra vremii: Cella Delavrancea*, FLC, 1987, 1-2; Lovinescu, *Unde scurte*, V, 14-17; Constantin Mateescu, *Pasiunea corespondenței*, JL, 1997, 23-26; Liana Cozea, *Cvartet cu prozatoare*, Oradea, 1997, *143-180*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *50-52*; Gh. Grigurcu, *Amazoana artistă*, RL, 1999, 22; Faifer, *Faldurile, 10-14*. *P.C.*

DEL CHIARO, Antonio Maria (1669, Florența – după 1727), memorialist italian. Descendent al unei familii de evrei înstăriți originari din Livorno, la paisprezece ani s-a convertit la catolicism, schimbându-și numele – David Taglia – și adoptându-l pe al nașului său, nobilul florentin Leon Battista Del Chiaro. Și-a făcut studiile la colegiul toscan „San Salvatore" și la Universitatea din Padova. Poliglot (vorbea și latina, greaca, franceza, iar cât a trăit la București a învățat limba română), **D. C.**, secretar pentru limbile italiană și latină al lui Constantin Brâncoveanu și al succesorilor acestuia, Ștefan Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat, a stat în Țara Românească șapte ani, începând din decembrie 1710, și a scris, după ce s-a reîntors în Italia, *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia, con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religioni degli abitanti, con la tavola topografica di quella provincia*, publicată în 1781. Memorialul său este o lucrare personală (nu a cunoscut, spre exemplu, opera cronicarilor români), excelând prin bogăția de informații cu privire la geografia, istoria, etnografia, limba locuitorilor Țării Românești. Observator atent, autorul informează asupra așezării, hotarelor, vecinilor, florei, faunei, organizării administrative, bisericii Țării Românești. Dă relații atât despre București, cu palatul domnesc (așezat lângă mitropolie și având o grădină în stil italian) și ceremonialul de la Curte, cu principalele lui străzi (poduri) și hanuri, cât și despre alte orașe (Târgoviște, Craiova, Câmpulung, Pitești, Râmnic, Buzău, Focșani). I-a cunoscut bine pe români, despre care spune că se trag din coloniștii romani, și le laudă calitățile de luptători, ca apărători ai țării în fața invaziilor otomane, apreciindu-i deopotrivă pentru agerimea minții și pentru ospitalitate. Cartea este o sursă bogată de informații pentru etnografi, fiindcă memorialistul a descris portul popular (îndeosebi îmbrăcămintea femeilor), interiorul caselor țărănești, prețuind talentul meșterilor populari („Valahii sunt foarte meșteri în orice meserie ... Deprind ușor tot ce văd, și nu e o lucrare manuală să n-o imite, fie industrie turcă sau venețiană"), a notat obiceiurile de la nuntă și de la înmormântare, unele obiceiuri de peste an, ca paparudele, călușarii, irozii, drăgaica, a consemnat existența teatrului popular de păpuși (cu două personaje, Cloanța și Unchiașul), stabilind asemănări între folclorul român și folclorul italian, pe care le consideră dovezi ale latinității poporului și limbii noastre. În sprijinul afirmațiilor sale privind latinitatea limbii române vine, în capitolul final al cărții, vocabularul intitulat *Breve alfabeto di alcune parole valache, le quali hanno corrispondenza colla lingua latina ed italiana*. Cartea lui **D. C.** este „unul dintre cele mai prețioase izvoare ale istoriei românilor", „unul dintre cele mai prețioase daruri pe care le-a făcut Italia în domeniul cunoașterii trecutului nostru" (N. Iorga).

SCRIERI: *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia, con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religioni degli abitanti, con la tavola topografica di quella provincia*, Veneția, 1781; ed. (*Revoluțiile Valahiei*), tr. S. Cristian, introd. N. Iorga, Iași, 1929.

Repere bibliografice: Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Romania*, București, 1916, *118-128*; N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, II, București, 1928, *96-114*; Octav Păun, *Anton Maria del Chiaro și folclorul românesc*, AUB, științe sociale-filologie, 1964; Constantin Boroianu, *Anton Maria del Chiaro*, în *Studia bibliologica, 115-132*, III, București, 1969; Constantin Boroianu, *Un memorialist italian din secolul al XVII-lea despre Valahia*, AUB, limba și literatura română, 1970, 1; Alexandru Popescu, *Interpretări etnologice la „Revoluțiile Valahiei" de Antonio Maria del Chiaro*, REF, 1978, 2; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *219-220*. *I.D.*

DEL CONTE, Rosa (12.IV.1907, Voghera, Italia), istoric și critic literar, traducătoare italiană. Licențiată în litere *magna cum laude* a Universității din Milano (1931), a fost profesoară de limba și literatura italiană la Universitatea din București, la Câmpulung și la Universitatea din Cluj (1942-1950), între 1948 și 1963 predând și la Universitatea din Milano limba și literatura română, curs continuat, între 1957 și 1978, la Universitatea din Roma. Este *doctor honoris causa* al Universităților din București și Cluj și membră de onoare a Academiei Române (din 1994).

D. C. este un nume de seamă în românistică și în eminescologie, având contribuții majore la cunoașterea și dezvoltarea raporturilor culturale româno-italiene. A ținut, în Italia, cursuri despre folclor și cultura veche românească, ca și despre scriitori din secolul al XIX-lea (de la V. Cârlova și I. Heliade-Rădulescu până la Al. Macedonski și G. Coșbuc). În *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* (1963), „cea mai vastă monografie închinată, într-o limbă străină, lui Eminescu" (Mircea Eliade), analizează întreaga operă a poetului, evidențiind temele liricii eminesciene, de la problema socială din *Împărat și proletar*, viziunile cosmogonice din *Rugăciunea unui dac*, *Scrisoarea I* sau *Luceafărul*, până la modul cum este reflectat Iisus Hristos în opera poetului. Ultimele șase capitole ale monografiei examinează întruchipările timpului în poezia eminesciană: timpul demiurg, timpul biruit de poezie, sentimentul duratei și ambivalenței timpului, evaziunea din timp. Dense sunt și capitolele *Eminescu și tradiția; substratul autohton al culturii sale* și *Reflexe ale tradiției în câteva figuri ale limbajului eminescian*. Autoarea demonstrează, pentru prima dată în critica europeană care s-a aplecat asupra operei poetului, universalitatea poeziei acestuia, unicitatea ei în contextul romantismului european. Exegeta a pornit de la constatarea că „Lipsește României... o operă care să examineze această poezie pornită din adâncimea poetului, pentru a-i identifica sămânța germinală unică, *sâmburele*, din care și pe care a crescut vigurosul său trunchi; cum de asemenea îi lipsește acel comentariu punctual față de text, pe care noi îl considerăm indispensabil chiar

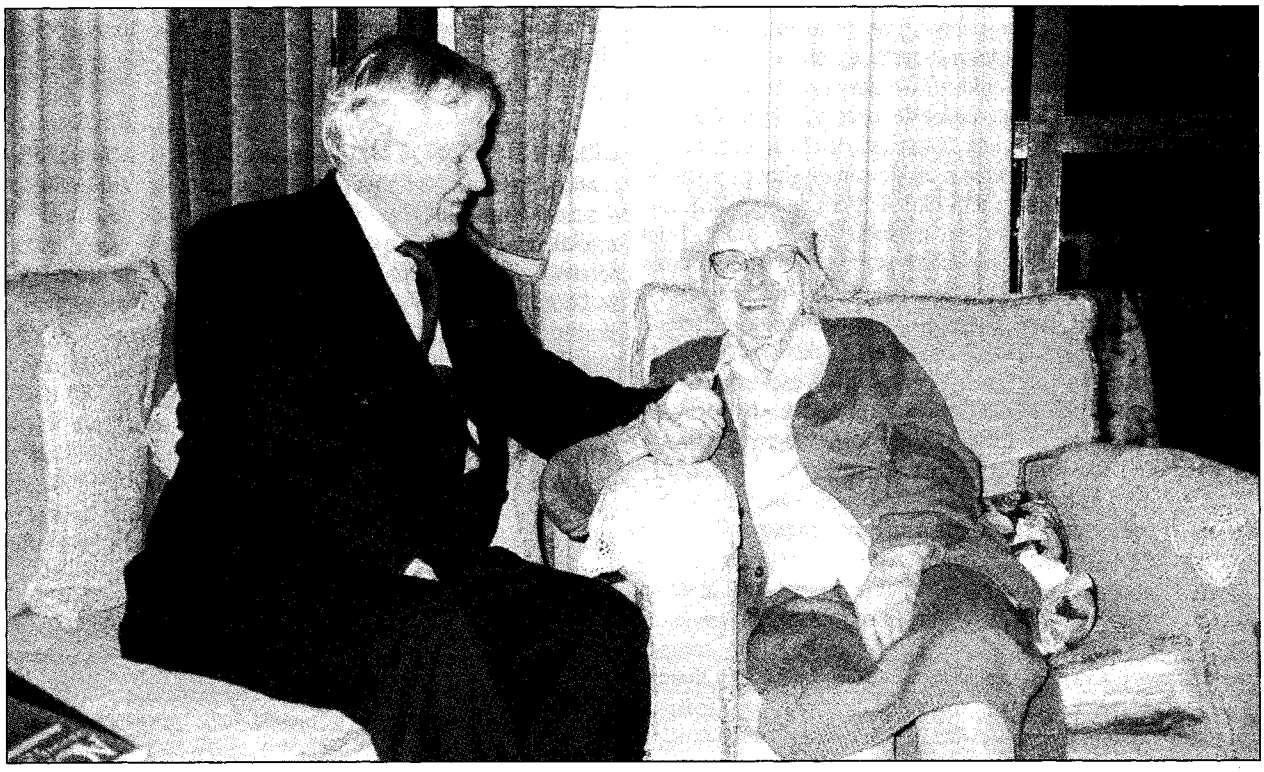

Eugen Simion împreună cu Rosa del Conte

cititorului român, și care fără a se suprapune expresiei poetului, să-i conducă și să-i lumineze înțelegerea". Autoarea este convinsă că pentru Eminescu problema „cea mai acută" a fost determinarea „raportului dintre Dumnezeu și lume, dintre existența definită ca temporalitate și Ființa identificată cu Eternul". Pentru susținerea acestei teze s-a bazat mai ales pe postumele poetului, fapt care a trezit unele rezerve (Vladimir Streinu), o postumă ca *Învierea* fiind socotită „autenticul testimoniu liric a ceea ce numim religiozitate eminesciană". Pe lângă meritul de a fi examinat toate componentele esențiale ale operei eminesciene, de a fi văzut-o „într-un tot de o impresionantă măreție, corespunzând însești amplitudinii gândului poetic eminescian" (Marian Papahagi), cartea mai are și meritul fundamental de a prezenta, în traduceri făcute cu multă știință, o bună parte din operă. Studiu de tip universitar, de concepție și expresie croceană, cartea depășește faza inițială de receptare europeană simplistă a poetului, reprezentată de Albert Thibaudet (care vedea în Eminescu un „șansonetist") și F. Baldensperger (care credea că poetul are origine ruteano-română). Prin traduceri, de asemenea, ea depășește unele încercări irelevante.

SCRIERI: *Lectura Dantis*, București, 1945; *Eminescu o dell' Assoluto*, Modena, 1963; ed. (*Eminescu sau Despre absolut*), tr. și pref. Marian Papahagi, cuvânt înainte Zoe Dumitrescu-Bușulenga, postfață Mircea Eliade, Cluj-Napoca, 1990; ed. Cluj-Napoca, 2003; *Dal Cârlova al Macedonschi*, Roma, 1967; *La lirica di Lucian Blaga*, Roma, 1967; *Il periodo di transizione. Figura e momenti*, Roma, 1967.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Lecturi, 118-123;* Streinu, *Pagini*, III, *299-303;* Cornel Ungureanu, *„Eminescu sau Despre absolut"*, O, 1990, 27; Ioan Holban, *Viața și opera unei „irregolare"*, CRC, 1991, 3; Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii*, București, 1992, *215-222;* Rusu, *Membrii Academiei, 160.* *I.D.*

DELEANU, Andrei Ion (20.IV.1903, Constanța – 12.VI.1980, București), traducător. Este fiul Lizei (n. Golicher) și al lui Nathan Grünberg, comerciant. Urmează cursurile primare și liceale în orașul natal. Absolvent al Facultății de Drept din cadrul Universității din București (1922-1926), lucrează ca avocat în București, secretar particular, șef de serviciu la Primărie (1929-1934) și funcționar în industria turismului; ulterior este scriitor liber-profesionist. Debutează în 1942 cu transpunerea cărții lui I. Semionov *Averile pământului* și, până să-și semneze singur traducerile, este mult timp cotraducător. A tradus din Joseph Conrad, J.B. Priestley, William Faulkner, Thomas Mann. Devine membru în The Shakespeare Association of America din Washington DC și în The International Shakespeare Association din Vancouver (1971).

Stăpânind subtilitățile limbii engleze și ale limbii germane, după 1960 **D.** transpune în limba română (împreună cu Eugen Barbu, deoarece nu i se permiteau semnarea și publicarea traducerilor sub numele său), trilogia lui William Faulkner –

Cătunul, *Orașul* și *Casa cu coloane*, precum și romanul *Doctor Faustus* al lui Thomas Mann. Scurta deschidere politică și culturală de la sfârșitul anilor '60 îi va permite să semneze singur traducerile a două volume de Joseph Conrad: *Nostromo* și *Victorie*. Spre sfârșitul vieții, îi apare cartea *Doamna brună din Sonete*, conținând traducerea a 28 de sonete shakespeariene, încununare a întregii sale activități și operă de mare erudiție. După cum mărturisea într-un interviu acordat lui Gabriel Gafița, metoda este una inovatoare și presupune renunțarea „la orice efort de a recrea poeticul pentru a respecta textul cu toată bogăția lui". Traducerea este una filologică, literală, urmărind redarea exactă a sensurilor vizate de poetul englez și neîngăduind nici o intruziune a personalității creatoare a celui care transpune textul shakespearian în altă limbă. Această nouă metodă este explicată de **D.** în introducere, alături de câteva notații despre misiunea traducătorului, dificultățile întâmpinate și psihologia creației. Traducerea este însoțită de un bogat comentariu lexical, de confruntarea variantelor din limba română și din alte limbi, de explicarea propriei opțiuni pentru un sens sau altul și de restabilirea conotațiilor unor cuvinte din engleza elizabetană, ceea ce face posibilă redarea ambiguității unei sintagme în limba română. Din această perspectivă, opera de traducător implică și una de critic literar, care comentează geneza sonetelor, restabilește ordinea intenționată de scriitorul englez, precizează corespondențele cu realitatea, considerând sonetele fragmente dintr-o „poveste" pe care o recompun. Demersul este unul multidisciplinar, pentru că domeniul lingvistic implică și discutarea unor probleme de istorie și sociologie. Formula a avut un larg ecou în Germania și Elveția, unde metoda filologică a traducătorului român a fost adoptată în cadrul catedrelor de limba engleză de la trei universități. În același timp, la Tokio, articolul său, în care își explica metoda, este publicat în paginile renumitei reviste „Shakespeare Translation". **D.** va începe transpunerea în românește a lui *Ulysses* de James Joyce, proiect pe care însă nu va apuca să-l ducă la bun sfârșit.

Traduceri: I. Semionov, *Averile pământului*, București, 1942; Carl Crow, *China. 400 000 000 de clienți*, București, [1943]; Humphrey Cobb, *Cărările gloriei*, pref. Eugen Barbu, București, 1961 (în colaborare cu Eugen Barbu); Hans Marchwitza, *Peter Kumiak și urmașii*, pref. Paul Langfelder, București, 1962 (în colaborare cu Eugen Barbu); J. B. Priestley, *Fundătura îngerilor*, pref. Matei Călinescu, București, 1964 (în colaborare cu Eugen Barbu); William Faulkner, *Nechemat în țărână*, pref. Radu Lupan, București, 1964 (în colaborare cu Eugen Barbu), *Cătunul*, pref. Radu Lupan, București, 1967 (în colaborare cu Eugen Barbu), *Orașul*, București, 1967 (în colaborare cu Eugen Barbu), *Casa cu coloane*, București, 1968 (în colaborare cu Eugen Barbu); Thomas Mann, *Doctor Faustus*, pref. Ion Ianoși, București, 1966 (în colaborare cu Eugen Barbu); Joseph Conrad, *Nostromo*, București, 1969, *Victorie*, București, 1972; M. Innes, *Misterul manuscrisului*, București, 1973; Shakespeare, *Doamna brună din Sonete*, Cluj-Napoca, 1978; Panait Istrati, *Opere alese*, VIII, postfață Al. Oprea, București, 1983 (în colaborare cu Eugen Barbu).

Repere bibliografice: Aurel-Dragoș Munteanu, *„Doamna brună din sonete"*, LCF, 1979, 3; Virgil Stanciu, *Shakespeare în 28 de sonete*, ST, 1979, 3; Nicolae Balotă, *Adevăr și poezie în sonetele lui Shakespeare*, RL, 1979, 21; Gabriel Gafița, *Doamna brună* (interviu cu A.I Deleanu), ST, 1980, 3; Ștefan Stoenescu, *De la Hamlet la Ulysses. Permanența unui personaj shakespearian*, SXX, 1980, 7-9; *Dicț. scriit. rom.*, II, 52-53. *C.Dt., D.Mr.*

DELEANU, Horia (25.XII.1919, Iași – 1998), teatrolog și dramaturg. Este fiul Malvinei (n. Feller) și al lui Arnold Deleanu. A urmat gimnaziul și liceul în Iași; după doi ani la Medicină în orașul natal, își continuă studiile în București, la Facultatea de Litere și Filosofie, pe care a absolvit-o în 1946. Își dă doctoratul în 1971, cu o lucrare despre teatrul absurdului. Din 1950 este titular al Catedrei de istoria teatrului universal contemporan la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale" din București. Este redactor la revistele „Veac nou" (1945-1953), și „Teatrul" (1956-1958). A publicat numeroase articole în țară și în străinătate, a participat la colocvii și simpozioane internaționale. A tradus singur sau în colaborare dramaturgie sovietică sau occidentală. Debutează editorial cu volumul *Impresii literare sovietice*, în 1948. Este autorul unei piese de teatru, *Dialog despre dragoste*, publicată în 1970.

Primele volume ale lui **D.** se circumscriu „literaturii" proletcultiste: *Impresii literare sovietice* (1948), *Problemele realismului critic în literatură* (1951), *Aspecte din dramaturgia lui Gorki* (1954) ș.a. *Triumful lui Goldoni* (1957) este o biografie romanțată, didactică, iar *Orașe și teatre. Germania, Italia '57* (1958) și *Puncte*

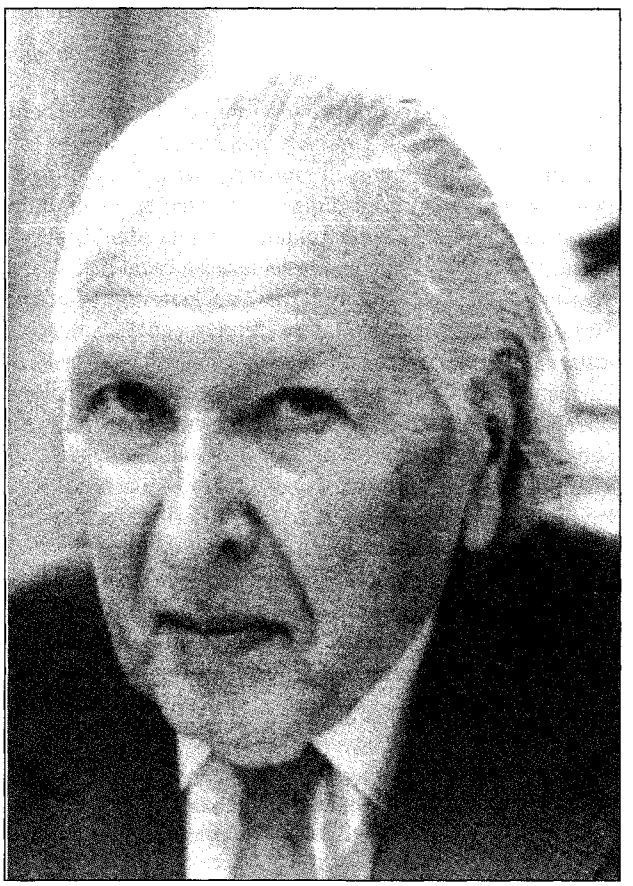

de reper în dramaturgia occidentală contemporană (1962) sunt impregnate de tezism și estetică (mai degrabă etică și ideologie) realist-socialistă. Autorul tinde spre sinteză, precum arată *Istoria teatrului universal contemporan* (1963) și *Dileme și pseudodileme teatrale* (1972), e interesat de teatrul modern și de limbajele specifice ale acestuia în *Teatru-antiteatru-teatru* (1972) și în *Modernitatea teatrului* (1983) unde discută problema modernității în teatru ca „noutate a continuității" și „reabilitare a cuvântului", de relația dintre spațiul de joc și spectator etc. Comentariile lui **D.** vizează o arie extinsă a teatrului modern, abordată cu relativă deschidere ideologică: teatrul lui Maiakovski, Sean O'Casey, J.B. Priestley, Karel Čapek, Brecht, Giraudoux, Camus, Armand Gati. Nu lipsesc referirile la teoriile unor regizori de teatru celebri, cum ar fi Peter Brook. Trilogia care cuprinde volumele *Elogiu actorului* (1982), *Elogiu regizorului* (1985) și *Elogiu scenei* (1988) omagiază actori și regizori români importanți; ultimul volum, o culegere de cronici teatrale, prezintă spectacolele importante ale scenei românești din deceniul al nouălea. *Dialog despre dragoste* este o interesantă piesă de idei, un dialog despre dragoste și teatru. Personajele sunt Scriitorul (El), Criticul (Ea) și Femeia. Procedeul de construcție se apropie de textualism: „piesa" și realitatea se construiesc simultan, pe planuri temporale și ontologice în mod ambiguu distincte și care se vor uni în final. Povestea de dragoste (așa-zis „reală") dintre Scriitor și Femeie se desfășoară paralel cu „scrierea", care constituie celălalt plan al piesei, cealaltă poveste, tot de dragoste, fiind cea dintre Scriitor și Ea-Criticul. Scriitorul, autor de teatru, un fel de Don Juan insensibil, învață treptat să iubească. „Dascălii" lui sunt cele două femei din viața concretă și cea livrescă: Femeia concretă, iubita, și Criticul, prietena platonică, de fapt ipostazele aceluiași principiu feminin, contopite în cele din urmă.

SCRIERI: *Impresii literare sovietice*, București, 1948; *Maiakovski*, București, 1949; *Problemele realismului critic în literatură*, București, 1951; *Aspecte din dramaturgia lui Gorki*, București, 1954; *Cazul Benet* (în colaborare cu Radu Boureanu), București, 1954; *Triumful lui Goldoni*, București, 1957; *Orașe și teatre. Germania, Italia '57*, București, 1958; *Puncte de reper în dramaturgia occidentală contemporană*, București, 1962; *Istoria teatrului universal contemporan*, I, București, 1963; *Regizorul și teatrul*, București, 1968; *Dialog despre dragoste*, București, 1970; *Dileme și pseudodileme teatrale*, București, 1972; *Teatru-antiteatru-teatru*, București, 1972; *Elogiu actorului*, București, 1982; *Nemurirea teatrului*, București, 1982; *Modernitatea teatrului*, Cluj-Napoca, 1983; *Elogiu regizorului*, București, 1985; *Arta regiei teatrale*, București, 1987; *Elogiu scenei*, București, 1988; *Rebelul*, București, 1998. **Traduceri:** James Aldridge, *Al patruzeci și nouălea stat*, București, 1948 (în colaborare cu Mihail Calmâcu); Ilya Ehrenburg, *Leul din piață*, București, 1948; K. Simonov, *Un flăcău din satul nostru*, București, 1948 (în colaborare cu Mihail Calmâcu); Evghenii Petrov, *Insula păcii*, București, 1952; Leonid Leonov, *Un om obișnuit*, București, 1958.

Repere bibliografice: Mircea Ghițulescu, *Horia Deleanu, „Dileme și pseudodileme teatrale"*, ST, 1972, 16; Mircea Iorgulescu, *„Dileme și pseudodileme teatrale", „Teatru-antiteatru-teatru"*, LCF, 1972, 29; Marian Popa, *Horia Deleanu, „Dileme și pseudodileme teatrale"*, TR, 1972, 30; Marian Popescu, *„Actorul și scena"*, RL, 1982, 22; N. Barbu, *„Nemurirea teatrului"*, CRC, 1982, 35; Serafim Duicu, *Dramaturgie românească, dramaturgie europeană*, R, 1984, 5; Mircea Ghițulescu, *Critici și animatori*, ST, 1984, 6; Iustin Ceuca, *Modernitatea teatrului*, TR, 1984, 38; George Chirilă, *Creatorii spectacolelor*, CNT, 1985, 44; Mirodan, *Dicționar*, II, *52–55; Dict. scriit. rom.*, II, *53–54*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1036–1037*. *R.D.*

DELEANU, Liviu (8.II.1911, Iași – 12.V.1967, Chișinău), poet și dramaturg. Născut într-o familie de evrei săraci, **D.** își întrerupe studiile liceale, începute la Iași, și pleacă la București, unde lucrează un timp ca tipograf și corector. În 1928 adoptă numele Liviu Deleanu în locul numelui de la naștere, Lipa Cligman. În 1940 s-a refugiat la Moscova, stabilindu-se apoi la Chișinău. A început să publice versuri în „Bilete de papagal" (1928), continuând să fie o prezență activă în reviste ieșene și bucureștene, precum „Ediția specială", „Cuvinte literare", „Vlăstarul", „Floarea de foc", „Șantier", „Reporter", „Viața literară", „Hasmonaea", „Adam", „Facla" ș.a. Uneori a semnat și Luca Dan.

Volumele *Oglinzi fermecate* (1930), *Ceasul de veghe* (1937) și *Glod alb* (1940) au fost bine primite de critica epocii. Format în vecinătatea lui Tudor Arghezi, **D.** scrie o poezie aerisită, cu imagini insolite, construind pasteluri vitaliste. Melancolizând ușor, versurile lui imaginează spații stilizate, de o somptuozitate discretă, atinsă, uneori, de miasmele citadinismului. Versurile scrise după 1940 sunt tributare clișeelor propagandei antiromânești duse de regimul sovietic bolșevic. *Krasnodon* (1950), poem amplu în genul celor compuse de Dan Deșliu, respecta cu strictețe retorica grandilocventă proletcultistă. Alte volume (*Dragostea noastră cea de toate zilele*, 1966, *Cartea dorului*, 1968 ș.a.), fără a depăși întru totul banalitățile liricii erotice, reușesc să înscrie sentimentul de iubire într-un delicat univers meditativ. A tradus din I. Groper și I. Manger.

SCRIERI: *Oglinzi fermecate*, Iași, 1930; *Ceasul de veghe*, București, 1937; *Glod alb*, București, 1940; *Poezii pentru copii*, Chișinău, 1947; *Krasnodon*, Chișinău, 1950; *Buzduganul fermecat*, Chișinău, 1951; *Nepotica o învață pe bunica*, Chișinău, 1951; *Versuri noi*, Chișinău, 1952; *Mi-i drag să meșteresc*, Chișinău, 1953; *La noi în ogradă*, Chișinău, 1954; *Poezii și poeme*, Chișinău, 1954; *Bucurii pentru copii*, Chișinău, 1956; *Cânturi de ieri și de azi*, Chișinău, 1958; *Stihuri alese*, Chișinău, 1958; *Licurici*, Chișinău, 1961; *Pic, pic, pic*, Chișinău, 1962; *Freamăt*, Chișinău. 1962; *Ieșire din legendă*, Chișinău, 1963; *Triluri vesele*, Chișinău, 1963; *Dragostea noastră cea de toate zilele*, Chișinău, 1966; *Versuri*, Chișinău, 1967; *De la mic la mare*, Chișinău, 1968; *Cartea dorului*, Chișinău, 1968; *Destăinuire*, Chișinău, 1970; *Ala bala portocala*, Chișinău, 1972; *Scrieri*, I-II, pref. S. Cibotaru și Eliza Botezatu, Chișinău, 1976; *Poezii*, Chișinău, 1991; *O sută poezii de dragoste și dor*, Chișinău, 1996; *Epigrame cu adresă*, Chișinău, 1999; *Răscolite tăceri*, coordonator Baca Deleanu, îngr. Vasile Romanciuc și Nicolae Rusu, Timișoara, 2001.

Repere bibliografice: A.P. Samson, *„Oglinzi fermecate"*, RP, 1930, 3720; G. Călinescu, *Anul literar 1937*, ALA, 1938, 891; Șt. Popescu, *Critice*, București, 1947, *61–64*; Mihail Dolgan, *Creația lui Liviu Deleanu în școală*, Chișinău, 1983; Eliza Botezatu, *Liviu Deleanu: formulă poetică și expresivitate*, RLSL, 1991, 2; *Liviu Deleanu*, DCS, *89–90*; Baca Deleanu, *Drumețiile noastre*, Chișinău, 1992; Mihail Dolgan, *Virtuțile estetice ale „stilului clasic"*, LA, 1997,1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *175, 394*. *D.M.*

DELEANU, Marcu Mihail (21.II.1940, Boiu, j. Mureș), prozator. Este fiul Anicăi (n. Hegbeli) și al lui Mihail Marcu, țărani. Urmează școala elementară în satul natal și liceul la Sighișoara (1953–1956). Prin adopțiune, în 1958 numele de familie va fi Deleanu. După absolvirea Facultății de Filologie din Timișoara (1963) este, pe rând, cercetător la Timișoara (1964–1965), director al Casei de Cultură din Reșița (1965–1967), vicepreședinte al Comitetutului de Cultură și Artă al județului Caraș-Severin (1968–1979) și președinte al acestui comitet (1980–1983), profesor de limba și literatura română la Reșița (din 1984). Este doctor în filologie (1977) cu teza *Evoluția artistică a prozei ardelene*, președinte al filialei din Reșița a Societății de Științe Filologice (din 1968). A colaborat, sporadic, la „Orizont", „Tribuna", „Limbă și literatură", „Semenicul". În 1980, a debutat cu schița *Țaizăru* în „Orizont", și editorial, cu *Glasul pământului*.

Proza scurtă din prima carte, dar și cea din *Acvariu pe nisip* (1983) ilustrează vocația pentru dialog a autorului și capacitatea de a sugera, cu mijloace stricte, destine. Romanul *Baraj* (1985) este mai puțin istoria unui șantier în care se ridică un mare obiectiv, cât îndeosebi aceea a paralelismului dintre construirea barajului și scrierea romanului, evenimente ce se interferează sub ochii cititorului, nu fără complicități ironice. Îmbinarea ironismului și a realismului este continuată și în *Zodia berbecului* (1987), roman care evocă la suprafață viața crescătorilor de oi, dar care profită substanțial de viziunea modernă asupra textului ca intersecție de texte. *Stilistica motivului în proza literară* (1981) este un studiu metodic și documentat, care urmărește configurația și circulația unui motiv în toată variabilitatea lui semantică.

SCRIERI: *Glasul pământului*, Timișoara, 1980; *Stilistica motivului în proza literară*, Timișoara, 1981; *Acvariu pe nisip*, Timișoara, 1983; *Baraj*, Cluj-Napoca, 1985; *Zodia berbecului*, Cluj-Napoca, 1987; *Însemnări despre carașoveni. Interferențe lingvistice și culturale specifice Europei Centrale*, pref. Smaranda Vultur, Reșița, 1999; *Reșița filologică*, Reșița, 1999; *Academicianul Simeon Mangiuca (1831–1890)*, Reșița, 2002; *Memorial istoric și etnolingvistic: grai, obiceiuri și folclor din Boiu*, Reșița, 2003. **Culegeri:** *Trandafir cu creanga-n apă*, Reșița, 1976.

Repere bibliografice: G. I. Tohăneanu, *„Glasul pământului"*, O, 1982, 15; Ion Lungu, *O interesantă analiză și pledoarie stilistică*, TR, 1982, 42; Silviu Guga, *„Stilistica motivului în proza literară"*, T, 1984, 4; Ioana Rauschan, *„Acvariu pe nisip"*, O, 1984, 6; Titu Popescu, *Jurnal de lectură*, T, 1986, 1; Tudorel Urian, *Romanul romanului*, O, 1986, 10; Serafim Duicu, *Un roman al romanului*, VTRA, 1986, 18; Dorin Murariu, *Etapele scriitorului*, O, 1988, 21; Anton Cosma, *Un moment metarealist?*, VTRA, 1989, 1. *D.B.-D.*

DELEANU, Nicolae (16.IX.1903, București – 10.IV.1970, București), prozator și ziarist. Este fiul lui Ștefan Deleanu, muncitor. Își întrerupe studiile liceale în 1916, din cauza greutăților materiale; lucrează ca ucenic într-un atelier de armurărie. Se întoarce la liceu în toamna lui 1918 și este exmatriculat peste câteva luni pentru că participase la demonstrația de la 13 decembrie din acel an. A fost reînscris la intervenția lui N. Iorga, impresionat de figura adolescentului slăbuț și îmbrăcat sărăcăcios pe care îl întâlnea adesea în anticariatele bucureștene. A îndeplinit diverse munci pentru a-și putea plăti taxele școlare. În 1920 e angajat corector la „Anuarul economic al României", și peste un an va conduce librăria socialistă „Casa Poporului" de pe strada Brezoianu, loc de întâlnire al militanților socialiști și social-democrați. Aderă la Uniunea Tineretului Socialist, al cărei președinte devine (1924–1926). Între 1923 și 1926 activează în gruparea studențească de stânga care edita publicațiile „Ideea universitară", „Cultura nouă", „Viața universitară" și, o anume perioadă, „Scânteia". Debutează în 1922, cu articole în presa socialistă. Este redactor și redactor-șef la „Socialismul", „Lumea Nouă", „Bányamunkás", „Bergarbeiter", „Tribuna porturilor și transporturilor". Împreună cu A. Sahia redactează rubrica referitoare la viața muncitorească a ziarelor „Dimineața" și „Adevărul" (1926–1937). După 1944 face parte din conducerea oficiosului social democrat „Libertatea" și conduce „Ultima oră" (1944–1948), ziarul de după-amiază al acestui partid. Alcătuiește anual (1925–1939) „Calendarul muncii", editat de Partidul Social Democrat. La Congresul din octombrie 1947 al acestui partid, va face parte din gruparea ce se va pronunța pentru unirea cu comuniștii. După 1951 va fi câțiva ani conferențiar la Facultatea de Istorie a Universității din București, ținând cursuri referitoare la secolul al XIX-lea, cu un accent deosebit asupra evoluției ideilor socialiste de la falansterul din Scăieni și relațiile revoluționarilor de la 1848 cu socialiștii francezi până la mișcarea de la sfârșitul secolului.

Activitatea literară a lui **D.** e sporadică. Ea începe în 1930, cu alcătuirea unei antologii, *Poezia muncii*, prima de acest gen în România, cuprinzând versuri ale poeților-muncitori; în comparație cu numeroasele culegeri din anii '50, culegerea are calitatea de a se înscrie într-un orizont tematic mai larg, fără să-și propună o simplă ilustrare a ideilor politice. În 1932 va edita o formă revizuită (sub titlul *Cântecul muncii*), iar în 1934 *Robii*, un volum de povestiri – cele mai multe pornind de la întâmplări reale, de obicei, dramatice, cu puternice inflexiuni de factură naturalistă, în spiritul literaturii lui Carol Ardeleanu. Cartea sa cea mai cunoscută e romanul *Nedeia din Poiana Miresei* (I–III, 1955–1964). Investigațiile în arhive și în biblioteci l-au ajutat pe **D.** să creeze un cadru precis al narațiunii, inspirată de evenimente petrecute la începutul secolului al XIX-lea. Cu mijloacele tradiționale ale romanului realist, se dezvoltă o acțiune în mai multe planuri, uneori lipsită totuși de dinamism, în măsura în care scriitorul e ispitit de redarea amănunțită a dialogurilor construite pe idei sociale. *„Nedeia din Poiana Miresei* – frescă a vieții și regiunii minierești de la începutul veacului trecut, frescă a luptelor anului 1848 în acele părți de țară – rămâne un roman de o trainică factură epică" (Valeriu Râpeanu).

SCRIERI: *Robii*, București, 1934; *Nedeia din Poiana Miresei*, I–III, București, 1955–1964; ed. 2, I–II, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1968; *Scrieri social-politice*, introd. Ion Felea, București, 1976. **Antologii:** *Poezia muncii*, București, 1930; ed. (*Cântecul muncii*), București, 1932.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, *N. Deleanu, „Nedeia din Poiana Miresei"*, GL, 1956, 6; Gh. Dinu, *Un cronicar al Văii Jiului*, GL, 1957, 4; Const. Călin, *„Nedeia din Poiana Miresei"*, GL, 1964, 38; Valeriu Râpeanu, *„Nedeia din Poiana Miresei"*, „Scânteia", 1965, 6490; Tudor Teodorescu-Branișteanu, *„Nedeia din Poiana Miresei"*, CNT, 1965, 20; Mircea Dumitrescu, *„Nedeia din Poiana Miresei"*, RMB, 1969, 7755; Popa, *Dicț. lit.* (1971), *210–211.* *D.G.*

DEMETRESCU, Mihail (26.X.1857, Brăila – 15.VI.1926, București), prozator. Cu un doctorat în științe politice la Paris, **D.** a fost funcționar superior în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Debutează în 1880 în „Literatorul", colaborând și la „Pressa" – cu nuvele și traduceri din La Bruyère, Volney, Hugo –, „România literară", „Timpul", „Vatra", „Revista literară". Majoritatea scrierilor sale sunt reunite în volumele *Izvoade. 1880–1890* (1892), și *Nuvele* (1896). El cultivă două genuri de proză: „copia după natură", un fel de fiziologie în care domină observația tipologică, și proza care dezvoltă o narațiune lirică. Înzestrat pentru cea dintâi categorie, nuvelistul creionează cu ironie o serie de portrete: oameni de mahala, mici funcționari, avocați „fără pricine". O lume pestriță, care își trăiește eșecul cu amărăciune. Din transcrierea oratoriei emfatice, incoerente, a veleitarilor politici, sunt scoase câteva efecte comice notabile. Nuvele ca *Popa Timofte Bondoroagă* și *Chira* mențin un bun echilibru între tabloul de gen și intriga foiletonistică. **D.** a scris însă multe alte nuvele năpădite de sentimentalism, de prolixe însăilări, de cugetări banale și acțiuni neverosimile, utilizând din plin clișeul romantios și idilic. Cea mai ambițioasă, *Lake Buturugă*, nu era decât un plagiat după o nuvelă a lui A. Theuriet. Dacă ar fi rămas la proza de observație caracterologică, în care portretul se concentra în câteva linii, cu o bună plasticitate verbală, **D.** ar fi putut să fie un scriitor demn de luat în seamă.

SCRIERI: *Izvoade. 1880–1890*, București, 1892; *Nuvele*, București, 1896.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *203–204*, II, *6–7*; Iorga, *Literatura română necunoscută*, RFR, I, 1934, 9; *Dicț. lit. 1900, 268.* *G.D.*

DEMETRESCU, Romulus (10.XII.1892, Roman – 24.XII.1972, București), critic literar. Tatăl său, Gheorghe Em. Demetrescu, era funcționar la Fabrica de Zahăr din Mărășești. **D.** a învățat la o școală primară din orașul natal, apoi la Liceul Național din Iași, pe care l-a absolvit în 1913. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, dar războiul îl obligă să amâne încheierea studiilor până în 1918. Doi ani mai târziu, după ce termină și cursurile Seminarului Pedagogic Universitar, își trece examenele de capacitate pentru limba română și filosofie. Obține un post la Liceul „Gh. Barițiu" din Cluj și devine asistent la Catedra de psihologie a profesorului Florian Ștefănescu-Goangă (în 1923), iar ceva mai târziu, și la Seminarul Pedagogic (în 1930). Din 1925 este doctor în filosofie, titlu obținut cu teza *Teoria cunoașterii în istorie*. Evenimentele tragice ale anului 1940 îl obligă să se refugieze la București, unde va fi profesor la Liceul „Spiru Haret" și inspector general în Ministerul Educației Naționale. A debutat încă din liceu (1910), în paginile revistei „Activitatea tinerimii" de la Ploiești, cu note și recenzii. După 1920 se integrează relativ repede în atmosfera culturală a Clujului, își face prieteni printre universitari și în mediul scriitoricesc, începe să colaboreze la revistele transilvănene. Prima carte, *Elemente de logică și metodologie*, de fapt un manual liceal, îi apare la Cluj în 1922. Va fi urmat de alte lucrări cu caracter didactic, manuale de limba română sau de logică, toate reluate în numeroase ediții până în 1947. Deși avea intenția să-și tipărească în volum și contribuțiile de critică literară, manuscrisul fiind pregătit în 1940, împrejurările i-au fost potrivnice. După 1944, potrivit mărturisirii făcute în prefața la *Tratatul elementar de logică* (1947, ediție revăzută și completată a manualului din 1922), lucra la „un mare *Tratat de logică*". Din 1936 se numără printre membrii fondatori ai Asociației Scriitorilor Români din Ardeal. A publicat cronici și articole dedicate actualității literare în „Unirea", „Ardealul nostru", „Viața noastră", „Arhiva pentru știință și reformă socială", „Cele trei Crișuri", „Ramuri", „Societate de mâine", „Transilvania", „Familia", „România literară", „Abecedar", „Pagini literare", la care a făcut parte din comitetul de redacție, „Însemnări ieșene" ș.a.

Prin demersul său critic, **D.** se situează între ultimii maiorescieni. Informația la care recurge, de sorginte în primul rând germană, dar îmbogățită prin apelul la surse franceze, italiene etc., este utilizată cu discreție și adecvare. În același timp, se dovedește un observator atent al spațiului literaturii autohtone, ținându-se la curent cu aproape tot ce se publică, urmărind cu detașare discuțiile și polemicile epocii, dar intervenind rareori. Cronicile, majoritatea analize extinse, construite cu echilibrul și metoda logicianului, aduc, alături de o netăgăduită adâncime a observației, argumentele unui spirit critic pe cât de ascuțit, pe atât de ponderat, de lucid. Interesul comentatorului este îndreptat mai ales spre scriitorii din Transilvania, cu atenție fiind privită și literatura din celelalte provincii românești. Dintre autorii la care se referă nu lipsesc Lucian Blaga, Tudor Arghezi, O. Goga, Perpessicius, Șerban Cioculescu, I. Minulescu, Mateiu I. Caragiale, dar îndeosebi ardelenii aflați, în deceniul al patrulea, la început de drum: Emil Giurgiuca, George Boldea, Ion Șiugariu, Teodor Murășanu, Mihai Beniuc, Ștefan Baciu ș.a. Un anume didacticism, detectabil în insistența demonstrației și în parantezele, rare totuși, care colecționează ezitările de stil din operele discutate, nu împovărează discursul critic, remarcabil și, înainte de toate, individualizat prin ceea ce aduce profund și, adesea, nou.

SCRIERI: *Însemnări critice*, îngr. și pref. Nae Antonescu și Dimitrie Danciu, 1979.

Repere bibliografice: V. Fanache, *Criticul Romulus Demetrescu*, ST, 1980, 3; Mircea Popa, *Profilul unui critic: Romulus Demetrescu*, TR, 1980, 41; Antonescu, *Scriitori, 220–231*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *54–55.* *R.Z.*

DEMETRESCU, Traian (3.XI.1866, Craiova – 17.IV.1896, Craiova), poet, prozator și gazetar. Radu Rafael Traian era al doilea din cei șapte copii ai lui Radu Radulian Dumitriu (care

și-a schimbat numele în Dumitrescu), cojocar și negustor de băuturi în Craiova. După cursul primar, **D.** este dat să învețe meserie pe lângă un unchi, toptangiu de bumbac. Fuge însă și stăruie să fie trimis la școală. Urmează liceul în Craiova până la clasa a IV-a gimnazială. Se pare că a pregătit în particular clasele a IV-a și a V-a. Publică încă din școală versuri în ziarele craiovene „Alarma" (1883) și „Clopotul" (1884). Remarcat de Al. Macedonski, își începe în 1884 colaborarea la „Literatorul" și scoate un prim volum, *Poezii* (1885), elogios prefațat de Macedonski. În 1886 vine în București, locuiește la Macedonski și este redactor la „Revista literară". Câștigă atât de puțin, încât trebuie să se întoarcă în Craiova. Mereu în așteptarea unei definitive stabiliri în București, **D.** își trimite colaborările la „Revista literară", „Gutenberg", „Analele literare". La Craiova redactează aproape de unul singur gazeta „Amicul libertății" (1887) și împreună cu Gr. D. Pencioiu, „Revista olteană" (1882-1892). Ambele publicații se situau în linia „Contemporanului". Când, în 1890, vine din nou la București, apropierea lui **D.** de cercurile socialiste apare mai clară odată cu răcirea raporturilor cu Macedonski. Este frecvent prezent în „Adevărul" cu articole antidinastice și cronică literară, în „Ecoul Doljului", „Clopotul", „Economistul", „Democrația socială", „Viitorul", „Revista independentă", „Universul ilustrat" „Luceafărul", „Secolul", „Reforma". Din 1893 semnează în ziarul socialist „Munca", apoi în „Lumea nouă" și „Evenimentul literar" (poezie, proză, cronică literară și politică). Este membru al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România și face parte din conducerea organizației locale craiovene. La 1 Mai mergea în fruntea muncitorilor și s-a implicat în propaganda socialistă din țară. Semna Tradem, Drac, Elislav, Fux, Fabio, Intim, Longhin, Miop, Nerva, Pârjol, Scrib, Ulpiu, Un singuratic, Vedeaude. A murit răpus de ftizie.

Primele volume ale poetului (*Poezii*, 1885, *Freamăte*, 1887, *Amurg*, 1888, *Cartea unei inimi*, 1890) strâng o producție lirică minoră, sentimentală și decepționată, în stilul epocii, cu idei, cadențe, imagini din Eminescu și François Copée, poetul celor umili. O notă particulară se întrevede în discreția sentimentului, în tonalitatea surdinizată a versului. Cu *Senzitive* (1894) și *Aquarele* (1896), **D.** se dovedește un precursor direct al lui G. Bacovia și printre primii dintr-un lung șir de poeți ai nevrozei. Motivul putea fi împrumutat de la „decadenți sau simboliști", însă a găsit un ecou real în sensibilitatea rafinată, ascuțită de boală și adesea ultragiată a visătorului, idealistului **D.** Poezia concentrează în mici tablouri o atmosferă de disperare mută, de teamă și pustiu lăuntric. Confesiunea capătă tonul unei romanțe monotone, sfâșietoare. Peisajul – satul pustiu înecat într-o ninsoare-lințoliu, cimitirul cu corbi „în pâlc de doliu" – devine metafora unor stări depresive. Obsesia morții, sentimentalismul lugubru, filosofia deprimantă, unele imagini (plânsul nebunului, iubita cântând la clavir din Wagner, vedeniile descompunerii) vor reveni prin Bacovia. Atmosfera de visare vagă, chemarea misterioasă a Nordului, nostalgiile din Antichitate țin de simbolismul epocii. **D.**, autor și de romanțe și idile, a rămas pentru mulți poetul socialist al epocii. Instantaneele din viața năpăstuiților, învinșilor, femeilor pierdute, încărcate de compasiune, au fost larg difuzate. În pofida influențelor și stângăciilor, el era un poet autentic în reușitele sale, simplu, muzical și concis. Romanele pe care le-a scris sunt și ele impregnate de lirism. În *Iubita* (1895) și *Cum iubim* (1896), personajele – intelectuali idealiști, hipersensibili, victime ale mediului social și ale visului lor de iubire absolută – nu capătă consistență. *Intim* (1892) este un jurnal, cuprinzând notații ale stărilor interioare, impresii de natură, comentarii pe marginea cărților. Paginile de autoanaliză descoperă un singuratic ce află în natură un izvor de seninătate și de împăcare. Sufletul tăcut al arborilor și florilor sugerează, ca la simboliști, melancolii apoape omenești. Expresia este poematică. Raicu Ionescu-Rion și G. Ibrăileanu i-au reproșat intimismul mic-burghez. Volumul *Profile literare* (1891) se compune din impresii de lectură; autorii, români și francezi (D. Bolintineanu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, Al. Vlahuță, V.G. Morțun, Th. M. Stoenescu, J.M. Guyau, Louise Ackermann, Th. de Banville) au fost selectați după criteriul afectiv. Intuițiile sunt sigure și gustul cultivat, dar cronicarul, discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea, apreciază mai ales literatura de „documente omenești", pe E. Zola, în special. Bogăția lecturilor (Lamartine, E. Renan, Taine, J. Lemaître, Baudelaire, Sully Prudhomme, Mallarmé, Verlaine, Jean Richepin, Paul Bourget, Pierre Loti, Tolstoi, Dostoievski ș.a.) impresionează. **D.** este un aplicat traducător în românește al teatrului lui Fr. Coppée (*Lăutarul din Cremona*, *Pater*, 1895).

SCRIERI: *Poezii*, pref. Al. Macedonski, Craiova, 1885, *Freamăte*, Craiova, 1887; *Amurg*, Craiova, 1888; *Evoluțiunea în literatură*, Craiova, 1889; *Cartea unei inimi*, Craiova, 1890; *Săracii*, Craiova, 1890; *Profile literare*, Craiova, 1891; *Intim*, Craiova, 1892; *Senzitive*, București, 1894; *Iubita*, Craiova, 1895; *Priveliști din viață*, Craiova, 1896; *Cum iubim*, Craiova, 1896; *Aquarele*, pref. A. Steuerman, Iași, 1896; *Simplu*, pref. G.D. Pencioiu, Craiova, 1896; *Nuvele postume*, Craiova, 1896; *Nuvele și poezii*, cu o scrisoare de Al. Vlahuță, București, 1916; *Pagini alese*, pref. M. Dragomirescu, Craiova, 1924; *Poeme antimonarhice*, pref. E. Luca, București, 1951; *Opere alese*, pref. Geo Șerban, București, 1951; *Scrieri alese*, îngr. și pref. C.D. Papastate, București, 1968; *Între vis și realitate*, pref. Al. Macedonski, îngr. și postfață Marian Barbu, Craiova, 1996. **Traduceri:** François Coppée, *Între doi*, Craiova, 1888, *Lăutarul din Cremona. Pater*, Craiova, 1895; [Sully Prudhomme, François Coppée, William Wordsworth], în *Aquarele*, Iași, 1896.

Repere bibliografice: N. Zaharia, *Traian Demetrescu*, București, 1910; Chendi, *Impresii, 202–205*; Chendi, *Schițe, 62–63*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *561–563*; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit., 335–337*; Emil Manu, *Traian Demetrescu*, București, 1956; C.D. Papastate, *Traian Demetrescu*, București, 1967; Bote, *Simbolismul, passim*; *Dicț. lit. 1900, 268–270*; Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, București, 1981, *passim*; Al. Melian, *Traian Demetrescu*, Craiova, 1983; Holban, *Literatura, 73–83*; Ionescu, *Război*, II, *73–75*; Mihai Ungheanu, *„Adio, domnule Maiorescu!"*, București, 1995, *28–43*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *55–57*.

S.C.

DEMETRIADE, Mircea C. (2.IX.1861, Ocnele Mari – 11.IX.1914, București), poet și autor dramatic. Dintr-o familie care a dat actori renumiți, fiu al lui Constantin Dimitriade, om de teatru, autor dramatic, și al Luxiței Saragea, și frate vitreg al Aristizzei Romanescu, **D.** s-a pregătit la rându-i să devină actor. A urmat, cu întreruperi, cinci clase liceale, apoi, la Conservator, cursul de declamație al lui Ștefan Vellescu. Bonifaciu Florescu și Pantazi Ghica, prieteni ai tatălui său, îl îndemnau să scrie. Frecventează gruparea de la „Literatorul", unde debutează în 1880 cu „acuarele". O nuvelă (*Victima societății*) îi apare tot atunci în „Portofoliul român". Citea mult și fără metodă, călăuzit însă de intuiție și de gust. Cafeneaua literară a jucat un rol decisiv în formarea sa. La „Fialkovski", la „Bulevard" și „Kübler", într-un mediu boem frecventat de profesori, actori, scriitori, el ajunge să strălucească în arta conversației. „Vehement, paradoxal [...], entuziast" (cum îl portretizează Al. Macedonski), impulsiv și cabotin, ar fi avut momente când devenea un „vrăjitor al vorbei". A rămas în amintirile contemporanilor nu atât poetul, cât noctambulul cu o agitată viață de cafenea, ce făcea profesiuni de credință moderniste și sacrifica unui vis de artă posibilitățile unei cariere.

D. a colaborat la numeroase publicații ale epocii („Literatorul", unde în 1890 era redactor, „Portofoliul român", „Fântâna Blanduziei", „Revista literară", „Revista orientală", „Revista poporului", „Analele literare", „Biblioteca familiei", „Telegraful român", „Unirea", „Românul", „Naționalul", „Binele public", „Raiul", „Ciulinul", „Duminica", „Forța morală", „Liga literară", „Peleșul", „Pleiada", „Vieața nouă", „Generația nouă", „Hermes" ș.a.) cu versuri, teatru și traduceri. Scria ușor (în periodice sunt răspândite peste 1500 de poezii), sub semnul unei remarcabile virtuozități stilistice. Risipea într-o țesătură anostă frumusețea stranie a vreunui vers, culoarea deosebită a unui epitet. Câteva poeme au însă o unitate și o originalitate pregnantă. Ca poet, a rămas discipolul lui Macedonski. Era familiarizat cu orientările noi ale liricii franceze și, sub influența lui Baudelaire, se cristalizează una dintre temele dominante ale producției sale poetice, adunată în *Fabule*, 1883, *Versuri*, 1884, *Făt-Frumos. Forme noi. Pygmalion. Din albumul ei. Poezii 1883–1888*, 1889: spleenul, invazia pustiitoare a monotoniei și urâtului. Urâtul e, ca la Baudelaire, „fantasmă uriașă" devoratoare (*Urâtul*), viciile capătă coșmaresti întruchipări bestiale (*Conștiința*). Poetul evocă un peisaj interior apăsat de monotonie, de spaimă și de moarte, în corespondențe care indică cunoașterea tehnicii simboliste. Cu insistență se perindă vedenii ale pustiului, teritoriu înghețat sau deșert de nisip spulberat. Aici s-au pierdut „emiri fatidici", simboluri ale unei vârste a iluziilor și îndrăznelii (*Spleen*; sonetul a fost considerat un posibil punct de plecare pentru *Noaptea de decemvrie* a lui Al. Macedonski). Chiar dacă în cazul lui deseori este vorba de simplă poză, **D.** se numără între cei dintâi „nevrozați" ai literaturii noastre. El este un citadin și orașul îi apare drept un loc blestemat, spațiu al singurătății și căderii, unde oamenii se metamorfozează în soboli (*Cetate*). Grotescul, închipuirile macabre, hidoase, bizare, toată figurația poeziei decadente pătrunde în poezia erotică și chiar în poezia naturii. Poetul imaginează o *Orgie a florilor* în care beția înfloririi se amestecă cu exhalațiile descompunerii și, vrând să scandalizeze și să sfideze sentimentalismul poeziei de iubire din epocă, transcrie, într-un limbaj brutal, o senzualitate violentă, instinctul nud

(*Spasm, Deflorare, Demoni*). Jean Richepin (din care a și tradus), Baudelaire, Maurice Rollinat sau Stuart Merrill puteau oferi modele tablourilor sumbre ale dorinței animalice (*Vânătoare*). La celălalt pol, se situează imaginea pură, de sorginte macedonskiană, a poetului — fanatic al visului, prins într-un zbor nestăvilit către ideal. Receptivitatea față de poezia simbolistă, vizibilă în tematică și în unele procedee de expresie, coexistă cu note parnasiene. Viziunile mitologice din *Pygmalion, Imn la Afrodita*, evaziunea exotică, cultul frumosului și exercițiul formelor fixe țin de idealul parnasian. **D.** a cultivat sonetul, a încercat rondelul, pantumul, sonetul dublu, sextina. El este și autorul unui volum de *Opere dramatice* (1905), cuprinzând un basm versificat, *Dafin Făt-Frumos și frumoasa Ileana*, melopeea *Renegatul* (1893) și poemul dramatic *Visul lui Ali* (1913), compuneri hibride, monotone și de un nivel artistic scăzut (deși *Visul lui Ali*, transpus în franceză, a fost trimis, spre a fi reprezentat, Teatrului Odéon din Paris). A tradus, cu talent și meșteșug, piese reprezentative din poeții preferați: *Cântecul toamnei* și *Colocviu sentimental* din Verlaine, câteva dintre *Himerele* lui Gérard de Nerval, din Baudelaire, *Abel și Cain, Urâtul, Femeia*. A adaptat — primul în literatura română — sonetul lui Rimbaud, *Voyelles*. Articolele sale, *Arta nouă, Literatură și artă* (1896), au fost, odată cu cele ale lui Macedonski și Șt. Petică, între puținele luări de poziție teoretice prosimboliste din acel moment de început al modernismului. Prin cea mai mare parte a poeziei, prin traduceri și modele pe care le-a urmat, **D.** se înscrie, alături de Al. Macedonski, I.C. Săvescu, Al. Obedenaru, C. Cantilli, în prima serie a simboliștilor români, constituită în jurul revistei „Literatorul".

SCRIERI: *Fabule*, București, 1883; *Versuri*, București, 1884; *Făt-Frumos. Forme noi. Pygmalion. Din albumul ei. Poezii 1883–1888*, București, 1889; *Renegatul*, București, 1893; *Opere dramatice*, București, 1905; *Visul lui Ali*, București, 1913.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Opere*, II, îngr. și pref. Adrian Marino, București, 1966, *382–383*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *469–470, Ist. lit.* (1982), *532*; Perpessicius, *Opere*, X, *134,135*; N. Davidescu, *Din poezia noastră parnasiană*, București, 1943, *21–23*; Ciorănescu, *Lit. comp., 237–240*; Vianu, *Opere*, II, *679–683*; Margareta Dolinescu-Georgescu, *Pătrunderi parnasiene în România*, SLC, *161–168*; Bote, *Simbolismul, passim*; Micu, *Început, 422–423*; *Dicț. lit. 1900, 270–271*; Piru, *Ist. lit., 256*; Iliescu, *Poezia, passim*; Gabriela Duda, *Sinestezie și metaforă în simbolismul românesc*, SCL, 1991, 3–4; *Dicț. scriit. rom.*, II, *57–58*; Micu, *Ist. lit., 193*. *S.C.*

DEMETRIAN, Bucur (22.VI.1951, Craiova), poet. Fiu al Mariei-Viorica și al lui Petre Demetrian, **D.** a absolvit Liceul „Nicolae Bălcescu" (1966–1970) și Facultatea de Filologie din Craiova, specialitatea română-franceză (1970–1974), lucrând apoi ca profesor de limba română la o școală generală din același oraș. Debutează în 1971 în „Ramuri", iar editorial, prin participarea la volumul colectiv *Cadran solar* (1986) cu ciclul *Locuința poetului*. Publică apoi plachetele *Confesiuni* (1993), *Himera de hârtie* (1996), ambele premiate de Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor, și *Catedrala și firul de iarbă* (1997). Colaborează cu versuri și recenzii la „Ramuri", „Convorbiri literare", „Poesis", „Familia", „Euphorion" etc. După 1989, devine redactor asociat la „Ramuri".

Poezia lui **D.** prezintă proiecțiile unui eu definit prin melancolie și decepționism moderat, transpuse la nivelul expresiei într-un tipar neomodernist. Repertoriul stilistic explorează posibilitățile notației indecise, ușor abulice, cu rol în mascarea sentimentalismului și a intonației patetice, față de care poetul manifestă disponibilități evidente. Pentru a atenua caracterul desangvinizat, steril, al versului și pentru a spori tensiunea și capacitatea de semnificare, sunt introduse o serie de simboluri și aluzii culturale: „din minciună în minciună / silabisind numele tatălui / eu fiul cufundat în umilință / copiind copiind / ca și cum aș zbura // iată corabia mea beată / cumpărată într-o zi / de toamnă / dintr-un bâlci al deșertăciunii // cum aș zbura cu aripile mele arse / din minciună-n minciună"; „ne-am strâns în jurul lămpii / sufletul meu citește / un pescăruș în inima mea / eu tac și orânduiala cea veche / plânge în sertare, pe mobilă / pe scena ascunsă / în rama ferestrei // aștept să înflorească liliacul / citesc Cehov, biata inimă / acum va zbura / ca un ghem scăpat / din mâna înghețată". Textele rămân însă adesea un inventar minor de emoții, peste care plutește un aer de artificialitate.

SCRIERI: *Confesiuni*, Craiova, 1993; *Himera de hârtie*, Craiova, 1996; *Catedrala și firul de iarbă*, Craiova, 1997.

Repere bibliografice: Constantin Sorescu, *Cadranul mediocrității. Excepțiile*, SLAST, 1986, 31; Ovidiu Ghidirmic, *„Cadran solar"*, „Înainte", 1986, 21 iunie; Nicolae Diaconu, *Școala craioveană*, R, 1987, 4; Florea Miu, *„Confesiuni"*, „Cuvântul libertății", 1993, 247; Marian Barbu, *„Himera de hârtie"*, „Cuvântul libertății", 1996, 268; Nicolae Coande, *„Himera de hârtie"*, „Orient latin", 1997, 12; Nicolae Prelipceanu, *Poeții orașului Craiova*, RMB, 1998, 31 ianuarie; Gabriel Coșoveanu, *Ode închinate crepuscularului*, R, 1998, 3; Gabriel Chifu, *Un portret al imploziei*, R, 2000, 9; Nicolae Coande, *Palma cu degete egale*, R, 2000, 9; Ioan Lascu, *Suferințele maturului solitar*, R, 2000, 9. *M.I.*

DEMETRIESCU, Anghel (5.X.1847, Alexandria — 18.VII.1903, Karlsbad, azi Karlovy Vary, Cehia), teoretician și critic literar. Fiu al Chrysantei (n. Velleanu) și al lui Dumitru Simion, boiangiu, **D.** învață mai întâi la Alexandria, apoi la Gimnaziul „Matei Basarab" și la Liceul „Sf. Sava" din București, urmând o vreme și cursurile Facultății de Litere. În 1869 era profesor la cursul inferior al Liceului „Sf. Sava" și, mai târziu, director al internatului acestei școli. Prieten cu D. Aug. Laurian și cu Șt. C. Michăilescu, a colaborat la „Tranzacțiuni literare și științifice" și a fost în comitetul de redacție al „Revistei contimporane". După ce face studii de limbă și literatură latină (1877–1881) la Berlin predă la cursul superior al Liceului „Gh. Lazăr", la Seminarul „Nifon", conduce Liceul particular „Sf. Gheorghe". A fost membru și conferențiar al Ateneului Român, vicepreședinte al Ligii Culturale, fiind ales, în 1902, membru corespondent al Academiei Române. Scrisul era pentru acest cărturar cu bune cunoștințe clasice o manifestare într-un fel adiacentă rostului esențial, de dascăl, preocupat de gramatica greacă, de geografie, istorie ori poetică. Era prețuit

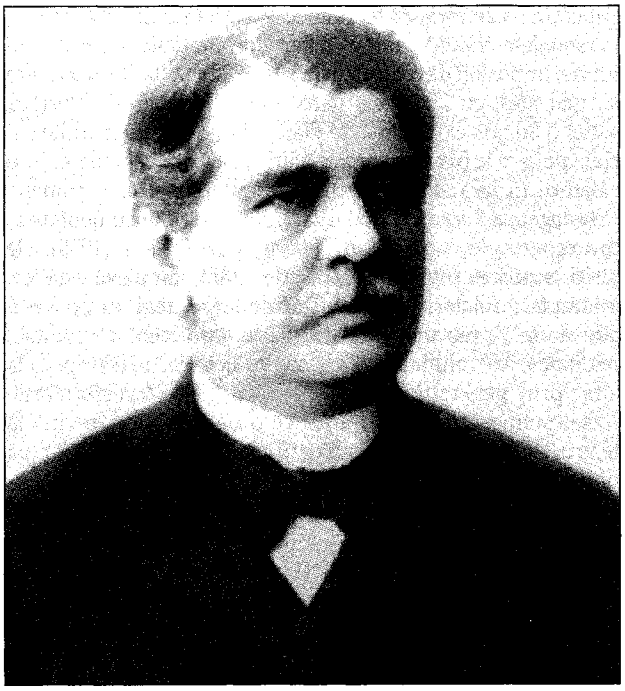

pentru erudiția și spiritul său sever, fiind omagiat cu gesturi de amiciție de scriitori precum B. Delavrancea, Al. Vlahuță, I.L. Caragiale ș.a. Colaborarea la publicațiile din epocă, discontinuă, se caracterizează prin diversitate și eclectism. În „Națiunea", „Conservatorul", „Timpul" ori „Epoca", gazete de orientare conservatoare, publică articole politice. La „Tranzacțiuni literare și științifice" și la „Revista contimporană" se manifestă mai ales ca istoric, interesul pentru ideile lui H. Taine fiind relevant (*Domnul Taine,* 1876). Societatea Academică Română îi încredințează în 1876 traducerea *Istoriei romane* a lui Dion Cassius, tipărită „sub privegherea domnului G. Sion" în 1878, lucrare pe care instituția academică o va și premia. După 1880, articole i-au mai apărut în „Revista literară", „Literatorul", „Epoca". Printre ele, un studiu amplu, neterminat, despre D. Bolintineanu (1885) și o critică a piesei *Ovidiu* de V. Alecsandri. În „Literatură și artă română" tipărește, din 1897 până în 1903, mai multe lucrări de teorie literară, articole despre Eminescu, un studiu erudit asupra poemelor homerice ș.a. Mai dăduse, între timp, o bună ediție a discursurilor lui Barbu Catargiu (1886), tradusese din limba engleză discursurile lordului Th. Macaulay, publicase portrete ale unor oratori și oameni politici români.

Înscrise în normele esteticii clasice, ideile lui **D.** despre artă și literatură instituie drept maeștri pe Aristotel, Lessing și pe Taine. O plănuită carte despre poetică ar fi introdus în capitolele ei multe dintre articolele de teorie literară publicate. Cu un concept estetic dacă nu învechit, cel puțin inadecvat momentului literar căruia îi era contemporan, criticul accepta, de pildă, doar ideea unei literaturi „sănătoase", refuza realismul lui Balzac ori se arăta opac la imaginația genial-romantică a lui Eminescu. De altfel, în istoria literaturii române **D.** a trecut multă vreme drept detractor al lui Eminescu, fiind identificat, fără temei, de N. Iorga, ca autor, sub pseudonimul Gr. Gellianu, al articolului *Poeziele d-lui Eminescu* (1875). Atribuire imposibilă din moment ce nimic din ce îl caracterizează pe cărturar – urbanitate, preocupare pentru motivare și argument, judecată, e drept, severă, dar articulată erudit, solemn, elegant – nu era prezent aici. În pofida unui comentariu contradictoriu, rigidizat în bună măsură de dogma clasicistă, studiul *Mihail Eminescu* (1903) are câteva repere interesante: explicarea creației lui Eminescu prin predispoziții ereditare, temperament, educație și înrâuriri succesive, din cultura română și din cea germană. Criticul recunoaște că prin Eminescu poezia a primit „o viață mai intensivă și mai variată", că limba română s-a îmbogățit, poetului fiindu-i relevată importanța. Nu lipsită de substanță este portretistica literară a lui **D.**, în care afinitatea față de „stilul" unor personalități (Titu Maiorescu, Barbu Catargiu) sau, dimpotrivă, atitudinea sarcastică (N. Fleva), tonul dezaprobator (când e vorba despre M. Kogălniceanu) contribuie la închegarea, în bună tradiție clasică, a unor „caractere".

SCRIERI: *Opere,* îngr. și pref. Ovidiu Papadima, București, 1937. **Traduceri:** Dion Cassius, *Istoria romană,* București, 1878; Lord Macaulay, *Discursuri,* București, 1895.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni,* I, *16-21;* N. Petrașcu, *Anghel Demetriescu,* București, 1931; Perpessicius, *Mențiuni,* IV, *159-165;* Sebastian, *Eseuri, 420-425;* Vianu, *Arta, 206-209;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *542-543;* Bucur, *Istoriografia, 94-98; Dicț. lit. 1900, 271-272; Dicț. scriit. rom.,* II, *58-61; Detractorii lui Mihai Eminescu,* îngr. și pref. Al. Dobrescu, Iași, 2002, *XX-XXXIII.* *G.D.*

DEMETRIUS, Lucia (16.II.1910, București – 29.VII.1992, București), prozatoare, poetă, autoare dramatică și traducătoare. Este fiica Antigonei (n. Rabinovici) și a lui Vasile Demetrius, scriitor. În 1928 termină cursurile Școlii Centrale „Maria Brâncoveanu" din București, în 1931 își ia licența în litere, iar în 1932 în filosofie. Concomitent, studiază și la Conservatorul de Artă Dramatică din București, clasa Ion Manolescu (1928-1931). O perioadă scurtă de timp este actriță la Compania dramatică „Treisprezece și unu" din capitală și la Teatrul Național din Cernăuți. În 1934 pleacă în Franța și studiază estetica la Paris. Întoarsă în țară, va fi o vreme funcționară, apoi profesoară la Conservatorul Muncitoresc (1944-1949) și, din 1946 prim-secretar de presă la Ministerul Informațiilor. Între 1950 și 1952 este regizoare la Sibiu, Brașov și Bacău. Debutează cu poezii în revista „Universul literar" (1933). În 1936 îi apare romanul *Tinerețe,* iar prima ei piesă, *Turneu în provincie,* este jucată în stagiunea 1945-1946. Devine membră a Societății Scriitorilor Români în 1937. Colaborează la numeroase publicații: „Vremea", „Cuvântul liber", „Evenimentul", „Revista Fundațiilor Regale", „Viața românească", „Rampa" (cu cronici dramatice), „Adevărul literar și artistic", „Timpul", „Familia", „Muguri", „Cuvântul femeilor", „Scânteia", „Contemporanul" ș.a.

Citit mai întâi în cenaclul Sburătorul, romanul *Tinerețe* va prilejui lui E. Lovinescu o nouă încurajare a prozei feminine de analiză psihologică, tinerei autoare prezicându-i-se „un mare destin literar". **D.** va publica în continuare numeroase volume de nuvele și multe romane, o proză realistă de analiză modernă, între psihism și erotism, scrieri elaborate ca niște „albume de familie", cu „destine" omenești obișnuite și medii diverse, într-un stil totdeauna supravegheat, cu coloraturi lirice și tonalități confesive. Aceeași atmosferă se află în nostalgicele sale versuri din volumele *Intermezzo* (1939) și *Flori de hârtie* (1947). Dar reacțiile criticii au fost contradictorii: Pompiliu Constantinescu va aprecia nuvelele, dar va găsi romanele schematice, Perpessicius va metaforiza pe marginea lirismului prozatoarei, iar G. Călinescu, în replică polemică, va ironiza „vaporozitatea" și „lirismul" ca inadecvate analizei psihologice, considerând că aceasta sfârșește uneori în „trivialitate". În fapt, proza scrisă de **D.** este mai degrabă una de tip naturalist în sens superior, adică o analiză sufletească a individului, îndeosebi a femeii, ființă aspirând la mai mult decât îi oferă mediul social citadin și, uneori, ereditatea tulbure. Este o imagine ieșită din realitatea cotidiană cunoscută direct de autoare, comentată, interpretată cu noi modalități de investigație. Un fel de variante feminine ale eroilor lui Camil Petrescu, personajele trăiesc drame, nefericiri, căutând absolutul în iubire, imposibil de realizat în luptă cu adversitățile exterioare și, mai ales, cu „lașitatea bărbaților". Scriitoarea valorifică astfel o bogată experiență de viață, câștigată prin mediile sociale pe care le frecventează ca ziaristă, actriță, regizoare, prin călătorii în țară și străinătate. Un ambițios ciclu romanesc, *Primăvara pe Târnave* (1960–1963), folosește „documentarea" din reportajele cuprinse în *Cetatea de pe Târnave* (1955). De altfel, autoarea înțelege să „rescrie", fără complexe estetice, întâmplări, relatări din ziare sau de la prieteni, ca „povești adevărate", preocupată să înfățișeze, cu accent pe morală, realitatea, în evoluția ei socială contradictorie, de la o epocă la alta, prin generații succesive. După 1944, transformările social-politice bruște și dramatice o determină să revină la teatru, de data aceasta ca autoare extrem de prolifică. După piesa *Turneu în provincie*, inspirată din viața culiselor și concentrată asupra psihologiei duble a actorilor, va trece în actualitatea imediată, țintind, după cum va declara, să transpună dramatic „dezvoltarea deplină a capacității intelectuale și morale a femeii în noile condiții de viață". Aliniată ideologic, **D.** propune, într-un moment istoric tulbure, un „mesaj" optimist, ca în *Cumpăna* (1949), *Vadul nou* (1951), *Oameni de azi* (1952), ultimele două încununate cu Premiul de Stat. Piesele cumulează toate convențiile și directivele oficiale referitoare la naționalizare, colectivizare etc., încercând uneori să depășească normele realismului socialist prin atmosfera poetică a acțiunii sau prin proiecția simbolică a unor eroi. Intențiile de răspuns la „comanda socială" conduc și mai acuzat la schematism în piesele într-un act pentru „teatrul de amatori". În competiție cu dramaturgia lui Horia Lovinescu – *Citadela sfărâmată*, *Surorile Boga* ș.a. –, **D.** vine cu o tematică obsesivă asupra transformării omului de-a lungul timpului, personajele fiind, mai toate, femei din generații și epoci istorice diferite, eroine care se înfruntă dramatic: *Trei generații* (1956), *Arborele genealogic* (1957). O confruntare asemănătoare este plasată, cu accente vădit conjuncturale, și în sat, ca în *Vlaicu și feciorii săi* (1959). Și totuși, în *Răscrucea fără fântână* (1972), cu un moto din Jules Laforgue („Dragoste absolută, răscruce fără fântână"), autoarea dovedește un lirism funciar, cu rezonanțe folclorice, traseul dramatic vizând căutarea fericirii dincolo de timp și loc.

SCRIERI: *Tinerețe*, București, 1936; *Marea fugă*, București, 1938; *Destine*, București, 1939; *Intermezzo*, Brașov, 1939; *Album de familie*, București, 1945; *Flori de hârtie*, București, 1947; *Cumpăna*, București, 1949; *Premiera*, București, 1952; *Teatru*, București, 1952; *Egală în drepturi și datorii*, București, 1954; *Marea noastră prietenă*, București, 1954; *O noapte grea*, București, 1954; *Cetatea de pe Târnave*, București, 1955; *Cei de mâine (Atențiune, copii!)*, București, 1956; *Oameni și jivine*, București, 1956; *Primăvara în noiembrie*, București, 1956; *Trei generații*, București, 1956; *Ultima Tauber*, București, 1956; *Arborele genealogic*, București, 1957; *Oglinda*, București, 1957; *Și tu hotărăști!*, București, 1957; *Cei de mâine. Trei generații. Arborele genealogic*, București, 1958; *Cei care rămân singuri*, București, 1959; *O să fie nuntă mare*, București, 1959; *Vlaicu și feciorii lui*, București, 1959; *Nunta Ilonei*, București, 1960; *Primăvara pe Târnave*, I–II, București, 1960–1963; *Întâmplare de la târg*, București, 1962; *Limpezire*, București, 1962; *Pădurea de sălcii*, București, 1963; *Făgăduielile*, București, 1964; *Teatru*, București, 1964; *O călătorie*

ciudată, București, 1965; *Drumul izvoarelor*, București, 1965; *Album de familie*, București, 1967; *Colocviu sentimental*, București, 1967; *Ce aduc zorile*, București, 1968; *După prăpăd*, București, 1968; *Lumea începe cu mine*, București, 1968; *Anotimpuri*, București, 1970; *La ora ceaiului*, București, 1970; *Acuarele*, București, 1971; *Scrisoare către fetele tinere*, București, 1971; *Tinerețe*, București, 1971; *O femeie ca multe altele*, București, 1972; *Teatru (Răscrucea fără fântână)*, București, 1972; *O poveste adevărată*, București, 1973; *Sunt un pământean*, București, 1973; *Întoarcerea la miracol*, București, 1974; *Răspântiile*, București, 1976; *Întâlnire cu tinerețea*, București, 1977; *Trei generații*, București, 1977; *Fericita călătorie*, București, 1979; *Itinerariul iubirii*, București, 1981; *Triptic*, vol. I: *Oglinzi aburite*, vol. II: *Portretele au coborât din rame*, vol. III: *Ultimul vlăstar*, București, 1981–1984; *Te iubesc, viață!*, București, 1984; *Plimbare în parcul liniștit*, București, 1987. **Traduceri:** Ivan Bunin, *Nuvele*, București, 1936; Louis Frédéric Rouquette, *Împărăția tăcerii albe*, București, 1937; Al. Dumas, *Acuzatul*, București, 1938; Louis Bromfield, *Vin ploile*, I–II, București, 1941 (în colaborare cu Vasile Demetrius); Thomas Raucat, *Aventură în Japonia*, București, 1942; B. Giambattista, *Povestea poveștilor*, București, 1943; Charles Perrault, *Povești*, București, 1943; J. H. Louwyck, *Insula de ceață*, București, 1946; Marcel Achard, *Corsarul*, București, f.a.; Lev Tolstoi, *Învierea*, București, 1948, *Povestiri din campanie*, București, 1949 (în colaborare cu Elena Culacov); Ivan Turgheniev, *Nuvele*, București, 1948 (în colaborare cu Elena Culacov); Vera Bianki, *Notărița*, București, 1948 (în colaborare cu Elena Culacov); W. Shakespeare, *Cum vă place*, București, 1949; K. A. Treniov, *Liubov Iarovaia*, București, 1954 (în colaborare cu Sonia Filip); A. Ulianinski, *Piese într-un act*, București, 1954 (în colaborare cu Sonia Filip); Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–II, București, 1954–1955 (în colaborare cu Teodor Măinescu); K. S. Stanislavski, *Munca actorului cu sine însuși*, București, 1955 (în colaborare cu Sonia Filip); Guy de Maupassant, *Nuvele și schițe*, București, 1956, *Bulgăre de seu*, București, 1960, *Mont-Oriol*, București, 1971; N. V. Gogol, *Căsătoria*, București, 1957; A. S. Makarenko, *Povestiri și schițe. Articole despre literatură. Corespondența cu Maxim Gorki*, București, 1959 (în colaborare cu Radu Donici); H. de Balzac, *Crinul din vale*, București, 1967, *O fiică a Evei*, București, 1969; Julien Green, *Miezul nopții*, București, 1970, *Manuel*, pref. Laurențiu Ulici, București, 1972; René Barjavel, *Tarendol*, București, 1974; G. Flaubert, *Educația sentimentală*, pref. Irina Mavrodin, București, 1976.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, *422–429*; Sebastian, *Eseuri, 380–384*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *445–449*; Perpessicius, *Opere*, VII, *300–302*, VIII, *85–88, 327, 328*, XI, *234–239*; Biberi, *Études, 190–192*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *936*; Papadima, *Creatorii, 354–356*; Aurel Baranga, *Lucia Demetrius*, CNT, 1952, 40; Aurel Martin, *Despre dramaturgia Luciei Demetrius*, RITL, 1953, *175–200*; Eugen Luca, *De la comanda socială la realizarea artistică*, TTR, 1956, 2; Valeriu Râpeanu, *Un valoros volum de nuvele*, „Scânteia", 1956, 22 decembrie; H. Zalis, *„Drum fără întoarcere"*, GL, 1956, 6 septembrie; Silviu Marin, *Lucia Demetrius, „Ultima Tauber"*, VR, 1956, 9; Ion Vlad, *„Arborele genealogic"*, „Făclia", 1957, 2; Petru Vintilă, *Cu Lucia Demetrius despre măiestria literară*, LCF, 1961, 13; Al. Săndulescu, *Virtuțile romanului*, GL, 1961, 18; Ion Apetroaie, *Lucia Demetrius, „Nunta Ilonei"*, IL, 1961, 5; Miron Dragu, *Analiza psihologică și cadrul istoric al acțiunii*, GL, 1964, 2; Ardeleanu, *Însemnări, 119–122*; Sânziana Pop, *Lucia Demetrius, „O călătorie ciudată"*, LCF, 1966, 6; Popa, *Dicț. lit.* (1971), *211–213*; Protopopescu, *Romanul, 240–241*; Brădățeanu, *Istoria*, III, *196–200*; Alexandru Raicu, *Autografe*, București, 1983, *74–83*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *260*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *162–165*; *Lucia Demetrius*, DRI, II, *61–72*; Doina Uricariu, *Lucia Demetrius*, în *Dicț. scriit. rom.*, II, 61–64; *Lucia Demetrius*, DCS, *137–138*; Ghițulescu, *Istoria, 196–199*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1054–1055, passim*. *M.Dț.*

DEMETRIUS, Vasile (1.X.1878, Brașov – 15.III.1942, București) poet, prozator și traducător. Este fiul Elisabetei și al lui Dumitru Ogea, sobar. **D.** a început școala la București, unde a fost înmatriculat cu numele de familie Dumitrescu. Starea materială precară a părinților l-a împiedicat să urmeze mai mult de patru clase primare și l-a silit să practice felurite îndeletniciri: ajutor de librar, muncitor la o țesătorie, la o fabrică de zahăr, corector de ziar, învățător suplinitor, administrator de moșie, funcționar la Ministerul Domeniilor. Căsătorit cu Antigona Rabinovici, a avut o fiică, Lucia Demetrius, scriitoare. A debutat cu versuri, în 1898, la „Adevărul", semnând V. Demetrius, nume pe care îl va adopta de acum înainte. În același an, începe să publice și în „Literatură și artă română". Cu versuri și nuvele, va colabora și la „Sămănătorul" ori la „Sburătorul", dar mai ales la „Viața socială", „Flacăra", „România ilustrată", „Universul literar", „Adevărul literar și artistic", „Propilee literare" ș.a. Împreună cu Tudor Arghezi, scoate, în 1904, publicația „Linia dreaptă", iar din 1923 conduce colecția „Biblioteca pentru toți".

Versurile lui **D.** au fost strânse într-un prim volum în 1901. Au urmat *Trepte rupte* (1906), *Sonete* (1914), *Canarul mizantropului* (1916), *Fecioarele* (1925) și *Cocorii* (1942). Dacă în volumul de debut poeziile vădesc stângăcie a construcției, cu al doilea se observă renunțarea la clișeul romantios și încercarea de aflare a unui drum propriu. În peisajul începutului de secol, poetul se remarcă prin delicatețea sentimentului și prin discreția afirmării lui. În genere, iubirea a fost aceea care l-a călăuzit. Faptul se vădește mai ales în volumul *Sonete*, unde sunt incluse versuri rafinate, cu tentă simbolistă, care îmbină meditația cu irizările florale. Autorul este un virtuoz al prozodiei și al rimei, posedând, totodată, și arta condensării imagistice. Împreună cu Mihai Codreanu, el a contribuit substanțial la impunerea sonetului în literatura noastră. **D.** a fost și un prozator prolific. Nuvelist spornic, a început cu volumul *Puterea farmecelor și alte nuvele* (1913). *Cântăreața* (1916) este o carte care a obținut un premiu academic. *Școala profesională „Arhiereul Gherasim"* (1916), *Dragoste neîmpărtășită* (1919), *Strigoiul* (1920), *Pentru părerea lumii* (1921), *Vagabondul* (1922), *Norocul cucoanei Frosa* (1926) cuprind numeroase alte nuvele. Autorul lor este un povestitor înzestrat cu spirit de observație și cu abilitatea construcției epice. În genere condensate, nuvelele decupează, în buna tradiție naturalistă, „felii de viață" din lumea celor defavorizați ori aflați mereu în inferioritate. Rareori se vizează alte sfere sociale, întrucât scriitorul nu se îndepărtează de acele medii pe care le cunoștea nemijlocit. El reușește să surprindă, de regulă, automatismele și să creeze o galerie de personaje credibile. La aceasta contribuie și comprehensiunea pe care o arată față de personajele al căror destin nefericit îl cunoaște dinainte și a căror zbatere o urmărește cu o simpatie ce nu coboară niciodată în lacrimogen. Prin nuvelele sale, a adus un spor de calitate prozei realiste din primele două decenii ale secolului al XX-lea. **D.** a fost și un harnic romancier. *Tinerețea Casandrei* (1913), *Păcatul rabinului* (1920), *Orașul bucuriei* (1920), *Domnul colonel* (1920), *Domnul deputat* (1921), *Vieți zdrobite* (1926), *Monahul Damian* (1928) încearcă să

realizeze o frescă de tip realist a societății. Mediile sunt diverse și variate, de la politicieni și industriași, la funcționari neînsemnați și femei decăzute. Observațiile sunt ale unui cunoscător avizat, deși înlănțuirea lor ia adesea turnură partizană. Scriitorul nu este însă un pamfletar. Construcțiile urmăresc logica epicului, chiar dacă aproape mereu finalul are o întindere disproporționată față de rest. Înlănțuirea scenelor, succesiunea dialogurilor, aprecierile asupra personajelor, monologurile interioare constituie reușite ale romanelor sale. Le subminează însă lipsa de perspectivă și insistența asupra unor sensuri care nu totdeauna fortifică ansamblul. Cititorul timpului avea totuși, în aceste romane, prilejul unor lecturi de calitate. **D.** a făcut numeroase, și corecte, traduceri din Balzac, Dickens, Blasco Ibañez, Merejkovski, Shakespeare, Stendhal ș.a.

SCRIERI: *Versuri*, Buzău, 1901; *Trepte rupte*, București, 1906; *Tinerețea Casandrei*, București, 1913; *Puterea farmecelor și alte nuvele*, București, 1913; *Sonete*, București, 1914; *Canarul mizantropului*, București, 1916; *Cântăreața*, București, 1916; *Școala profesională „Arhiereul Gherasim"*, București, 1916; *Motanul ucigaș*, București, 1918; *Dragoste neîmpărtășită*, București, 1919; *Păcatul rabinului*, București, 1920; *Orașul bucuriei*, București, 1920; *Strigoiul*, București, 1920; *Domnul colonel*, București, 1920; *Matei Dumbărău*, București, 1921; *Paradisul rușinos*, București, 1921; *Domnul deputat*, București, 1921; *Pentru părerea lumii*, București, 1921; *Vagabondul*, București, 1922; *Unchiul Năstase și nepotul său Petre Nicodim*, București, 1923; *Nuvele alese*, Arad, 1925; *Fecioarele*, București, 1925; *Norocul cucoanei Frosa*, București, 1926; *Vieți zdrobite*, București, 1926; *Monahul Damian*, București, 1928, ed. îngr. și pref. Corneliu Popescu, București, 1991; *Cocorii*, București, 1942; *Versuri alese*, București, 1943; *Nuvele*, pref. I. Manole, București, 1952; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Margareta Feraru, I-II, București, 1967; *Poezii*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1984. **Traduceri:** Paul Bourget, *Contesa de Candale. Simona*, București, 1886; Balzac, *Liturghia ateului*, București, 1911, *Neamul Marana*, București, 1916, *Jupân Cornelius*, București, [1943]; Vicente Blasco Ibañez, *În pădurea de portocali*, București, 1913, *Coliba blestemată*, București, 1918, *Floare de mai*, București, 1919, *Flămânzii. La Horda*, București, 1923, *O tragedie de pomină*, București, 1930, *Don Rafael*, București, [1937]; Shakespeare, *Hamlet*, București, 1913, *Macbeth*, București, 1936; Guy de Maupassant, *Horla*, București, 1914, *Răzbunarea*, București, 1916; D. Merejkovski, *Moartea zeilor*, București, 1916, *Leonardo da Vinci*, București, 1920; *Învierea zeilor*, București, 1921, *Gioconda*, București, 1921, *Petru cel Mare*, București, 1923; Stendhal, *Schitul din Parma*, I-II, București, 1922-1923; W. A. Hoffmann, *O mireasă la loterie*, București, 1926; Ch. Dickens, *David Copperfield*, I-III, București, 1928; W. Somerset Maugham, *Din Oceanul Pacific*, București, 1930; J.-H. Fabre, *Minunile instinctului la gângănii. Păianjenul. Lăcusta verde*, București, 1931; Louis Bromfield, *Vin ploile*, I-II, București, 1941 (în colaborare cu Lucia Demetrius), *Un erou modern*, București, 1946, *Dragoste și destin*, București, 1993; H. Taine, *Despre Balzac și despre Stendhal*, București, f.a., *Pictura Renașterii în Italia*, București, f.a., *Pictura în Țările de Jos*, București, f.a., *Sculptura în Grecia*, București, f.a.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, *497-498*, V, *177-179*, VI, *117-118, 229-230*; Aderca, *Contribuții*, I, *285-288, 351-352*; Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, *150-154*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *726-727*; Gala Galaction, *Oameni și gânduri din veacul meu*, București, 1955, *148-154*; Camil Baltazar, *Contemporan cu ei*, București, 1962, *19-28*; Ion Pas, *Carte despre vremuri multe*, București, 1963, *71-75*; Eftimiu, *Portrete, 215-222*; Ciopraga, *Lit. rom., 548-550*; Lucia Demetrius, *Amintiri despre „cel mai mândru timid"*, MS, 1976, 2; D. Micu, *V. Demetrius*, L, 1992, 10; *Dicț. scriit. rom.*, II, *64-66*. *D.M.*

DEMOCRAȚIA, cotidian politic și literar apărut la București de la 14 martie 1888 până la 11 martie 1890. Grupul „tinerilor liberali" editează **D.** în preajma demisiei guvernului I. C. Brătianu, pregătindu-se astfel pentru lupta din opoziție. Din comitetul de redacție fac parte, alături de câțiva politicieni aflați la începutul carierei, B. Delavrancea, care pare să îndeplinească responsabilitățile prim-redactorului, C. Dimitrescu-Iași și poetul I. Nenițescu. Articolul-program, intitulat *Lupta ce începem*, nesemnat, îi aparține lui Delavrancea și la fel articolul-bilanț, *Ultimul cuvânt*, publicat în numărul din 11 martie 1890. Gazeta este redactată îngrijit. Viața politică, mai ales aceea parlamentară, dar și activitatea guvernării junimiste din 1888 a lui Theodor Rosetti și a celei conservatoare a lui Lascăr Catargiu, care i-a succedat, sunt urmărite cu atenție, fervoarea critică a tinerilor comentatori atingând adesea cotele polemicii înverșunate și ale pamfletului. Informații privind actualitatea culturală și literară autohtonă și europeană, cronici muzicale, plastice și literare, notițe și știri teatrale, o consistentă rubrică bibliografică se adaugă publicisticii politice. I. Nenițescu (semnează și Isn.) își publică aici câteva poezii (*Moartea lui Decebal* ș.a.). C. Dimitrescu-Iași dă articole politice, adevărate analize, în care cel ce aderase încă din 1878 la Junimea se delimitează, politicește, de Titu Maiorescu sau de P. P. Carp, susținând programul liberal. Deși își începuse cariera de ziarist politic în 1881 la o gazetă apropiată de junimiști, „România liberă", B. Delavrancea o continuase din 1885 în oficiosul liberal „Voința națională". El are la **D.** ocazia de a-și perfecționa uneltele de analist și pamfletar politic: scrie practic număr de număr cel puțin un articol, începând cu acelea de fond și adăugându-le comentarii, note polemice, reportaje (*Întâia aniversare a „Revistei noue"*) ș.a., cel mai adesea fără să semneze, dar întrebuințând și pseudonimele Sic, Un cetățean, Viator. Tot Delavrancea pare a fi redactorul rubricilor de cultură, în care apar, nu prea des, alături de cronici literare sau dramatice, cronicile lui muzicale (iscălite Prele) sau cronicile plastice din ciclul *Salonul Atheneului*. Însemnările referitoare la stagiunile Teatrului Național din București, mai ales în timpul directoratului I. L. Caragiale, îi aparțin tot lui Delavrancea. Sunt analize în acord cu tonul general adoptat de cronicarii dramatici ai vremii, adică foarte critice la adresa noului director general numit de Maiorescu. I se reproșează lui Caragiale precaritatea repertoriului, atitudinea față de marii actori (C. Nottara, Șt. Iulian, Aristița Romanescu), chiar unele imprecizii în materie de administrație sau de protocol. Această adevărată campanie, într-o oarecare măsură îndreptățită, va continua până când Caragiale, după căderea guvernului junimist, își va da demisia. Și notele referitoare la ultimele zile ale lui Eminescu ori la moartea sa, sobre, irizate de o emoție reală, par a fi scrise de autorul lui *Hagi-Tudose*. Se republică, de asemenea, la 1 iulie 1889, din „Revista nouă", necrologul scris de B. P. Hasdeu (*Eminescu*),

însemnările lui Ioniță Scipione Bădescu, apărute în „Curierul Botoșanilor", și alte articole traduse din ziarele vieneze „Neue freie Presse" ori „Deutsche Zeitung". Delavrancea reia în **D.**, practic simultan cu tipărirea lor în „Revista nouă", mai multe povestiri și nuvele: *Domnul Vucea, Bursierul, Sentino, Înainte de alegeri.* Adesea, în articolele sale, scriitorul recurge la procedeele prozei artistice. *Vise fericite,* bunăoară, comentariu referitor la intențiile conservatorilor, este o adevărată schiță literară, în care ironia stă fericit alături de portretul caricatural. Aproape de caricatură, sprijinită însă mereu și pe modalitățile pamfletului, se situează și seria de comentarii dedicată liderilor junimiști. Câteodată, Delavrancea se lasă furat de jocul intereselor de partid, obiectivitatea cedând locul exagerării sau atacului necontrolat. Doar așa se poate explica de ce Maiorescu este numit „escrocul de cuvinte de la Instrucție", P.P. Carp, „grandomanul de la Țibănești", iar Th. Rosetti, „marele inchizitor de la Interne". Alteori însă, scriitorul, aflat încă în anii de început ai carierei, uită opțiunile politice, și atunci umorul sau aluzia la slăbiciuni etern omenești colorează reușit un comentariu ori o schiță fizionomică. O adversitate greu de înțeles îi poartă condeiul și scriind despre A. I. Odobescu, contestat violent și nedrept când, în 1889, Academia Română îl premia. În câteva rânduri, și Al. Macedonski, care editase o gazetă filorusă, „Stindardul țării", este o țintă a atacurilor din **D.** Poetul este acuzat că ar fi „unealta și năimitul" consulului rus Hitrovo, mânia celui care scrie articolul *Hitrovo și uneltele sale* fiind stârnită și de poezia *Înmânarea unui cavaler guard* din „România literară", în care Macedonski se lăuda cu o presupusă origine slavă. Din „Revista nouă" se reproduc și *Amintiri din pribegia după 1848* de Ion Ghica. Mai multe traduceri, din operele istoricului Theodor Mommsen (*Războaiele romanilor la Dunăre*), ale lui Luigi Capuana (*Scârba*), Ouida (romanul *Molii*), Dostoievski (*Femeia altuia*), Armando Palacio Valdès (*Puritanii*), Edgar Allan Poe (*Inima revelatoare*) ș.a., sunt publicate în foileton. *R.Z.*

DEMOCRAȚIA, revistă apărută la București, săptămânal, între 8 octombrie 1944 și 15 iulie 1945, sub redacția lui Anton Dumitriu. Revista se înscrie în categoria presei de stânga, acceptând noile realități impuse de ocupația țării de către sovietici și militând pentru o nouă cultură, aceea cerută de realitățile istorice imediate. Concesiile se fac mai ales în articolele de fond, în rest săptămânalul adăpostește scriitori de orientări politice diferite, dar cu texte de calitate. Articolele de fond ale filosofului Anton Dumitriu și ale unor colaboratori precum colonelul Constantin Clonaru, Al. Mironescu, Saul Zotta abundă în prezentarea elogioasă a realităților sovietice. Lor li se adaugă traduceri masive din Vladimir Maiakovski, Leonid Leonov, Serghei Esenin ș.a. Principalele rubrici sunt „Democrația în mers", „Profiluri", „Imagini în relief", „Sinteze", „Cronici". Interesantă rămâne mai ales pagina a doua, rezervată cronicii literare (Ion Biberi, F. Aderca), cronicii dramatice (Monica Lovinescu), cronicii plastice (N. Argintescu-Amza), cronicii muzicale (Ion Biberi, Mircea Brucăr), cronicii ideilor (Edgar Papu) etc. Valoarea revistei este dată de rubrica de interviuri-convorbiri deținută de Ion Biberi sub titlul „Lumea de mâine", în cadrul căreia sunt intervievați Tudor Arghezi, F. Aderca, G. Călinescu, Al. Rosetti, George Enescu, I.D. Gherea, Alice Voinescu, Petru Comarnescu, Basil Munteanu, Anton Bibescu, Ion Sava, H. Zambaccian ș.a. Poezie semnează Constantin Tonegaru, Petru Sfetca, Ion Vinea, Sanda Movilă, Octav Sargețiu, Isaiia Răcăciuni, George Demetru Pan, Mircea Popovici, Al. Lungu, Adrian Rogoz, Mihail Crama, Ion Negru, Camil Baltazar. Proza este reprezentată de Cella Serghi, Adrian Rogoz, Hortensia Papadat-Bengescu (*A fost odată*), Monica Lovinescu (*Marionete*). Revista acordă importanță și traducerilor din alte literaturi decât cea sovietică (William Saroyan, H. Mann, Walt Whitman, Eugene O'Neill, Guillaume Apollinaire, Eugenio Montale, Paul Eluard, Ilya Ehrenburg, H.W. Longfellow, Paul Valéry, Georg Trakl, Carl Sandburg, Baudelaire ș.a.), ca și prezentării unor mari scriitori (*Voltaire* de Ion Biberi, *R. Rolland* de F. Aderca, *W. Faulkner* de Edgar Papu, *Emerson* de Ion Zamfirescu, *H. Mann* de Eugen Relgis, *André Malraux* de Camil Baltazar, *Thomas Mann* de T. Vianu ș.a.). Mai colaborează Victor Eftimiu, Lucian Boz, Cella Serghi, Ioana Postelnicu, Athanase Joja, P.P. Negulescu, Al. Posescu, Ovidiu Constantinescu, Petru Comarnescu, Al. T. Stamatid, Oscar Lemnaru, Mircea Mancaș, Horia Mihai Moșandrei, Ben Corlaciu. *M.Pp.*

DEMOCRAȚIA SOCIALĂ, periodic politic și literar apărut la Ploiești, săptămânal, de la 5 ianuarie până la 27 decembrie 1892. Director a fost Al. Radovici, iar prim-redactor, Anton Bacalbașa. Nu trebuie pierdut din vedere nici rolul avut de C. Dobrogeanu-Gherea (care locuia atunci la Ploiești) în stabilirea țelurilor politice și literare ale gazetei. Mai puțin preocupată de dezbaterile ideologice propriu-zise, **D. s.** a publicat articole de popularizare a ideologiei marxiste, a principalelor teze ale socialismului, scrise, cele mai multe, de A. Bacalbașa, și a susținut poziția lui Dobrogeanu-Gherea în polemica purtată cu Titu Maiorescu. Gazeta urmărea viața politică din întreaga țară. C. Dobrogeanu-Gherea a colaborat la publicația lui Bacalbașa cu mai multe articole politice. Chestiunea țărănească, propaganda șovină, morala burgheză sunt, de asemenea, teme dezbătute în paginile periodicului socialist. Partea literară a gazetei era subordonată țelurilor politice. În articolele sale, A. Bacalbașa pledează pentru o artă militantă care să reflecte frământările sociale. Bacalbașa folosea nu mai puțin de douăzeci și cinci de pseudonime, pentru a semna articolele politice și literare, proza și versurile, recenziile și notele. Dintre acestea, mai cunoscute prin frecventa întrebuințare și în alte periodice la care a colaborat sunt Kinderfus, Toni, Viator, Inot, Quidam. Alături de C. Dobrogeanu-Gherea, Al. G. Radovici și A. Bacalbașa, la **D. s.** au scris C. Mille, Sofia Nădejde, I. Nădejde, V. G. Morțun, E. Vaian, G. Diamandy, D. A. Teodoru (sub pseudonimul C. Ramură), O. Carp și Tr. Demetrescu. Se reproduc, postum, și câteva scrieri ale lui Mircea C. A. Rosetti, fragmente din *Scrisorile* către V. Alecsandri

ale lui Ion Ghica, precum și traduceri din E. T. A. Hoffmann, Maupassant, Zola, Turgheniev, Jókai Mór, Th. Ghèze, E. I. Bedinghaus, Hector France. Recenziile și cronicile literare se ocupă de cărți precum *Din goana vieții* a lui Al. Vlahuță, *Intim* a lui Tr. Demetrescu, *Note și schițe* a lui I. L. Caragiale. *R.Z.*

DENSUSIANU, Ovid (29.XII.1873, Făgăraș – 8.VI.1938, București), poet, critic și istoric literar, folclorist. Descendent al unei vechi familii ardelene de origine țărănească (hunedoreană prin tată, brașoveană prin mamă), din care se ridicaseră o seamă de preoți, fiu al Elenei (n. Circa) și al lui Aron Densușianu și nepot de frate al istoricului Nicolae Densușianu, **D.** a urmat cursul primar în Satu Lung, Făgăraș și Brașov, pe cel secundar în Iași, unde și-a făcut și studiile superioare, încheindu-le, asemenea lui N. Iorga mai înainte, după doar un an și jumătate și obținând în 1892 licența. Profesor de liceu pentru scurtă vreme la Botoșani, apoi la Focșani, din toamna anului 1893 studiază în străinătate: la Berlin, cu Adolph Töbler, A. Brückner, E. Schmidt, și la Paris, cu Antoine Meillet, J. Brunot și mai ales cu Gaston Paris, care exercită asupra lui o mare influență formativă. Audiază cursuri la Sorbona, la Collège de France, precum și la École Pratique des Hautes Études, unde, în 1896, își ia diploma, cu o teză despre poemul medieval *La Prise de Cordres et de Sébille*, pe care îl și editează după unicul manuscris existent. În revista „Romania" publică în 1896 un studiu asupra altui poem anonim, *Aymeri de Narbonne dans la chanson du pélérinage de Charlemagne*. În același an își trece doctoratul, prezentând în limba germană o scriere din secolul al XIV-lea, atribuită lui Jean Maillart, *Roman de la comtesse d'Aniou*. Din 1895 colabora la publicații științifice franceze și germane: „Romania", „Revue critique", „Jahresbericht der Geschichts Wissenschaft". Acasă, în 1893, debutase în „Revista critică literară", pe care, de altfel, o redactează, până în 1897, împreună cu tatăl său și cu Nicolae Densușianu. Profesor suplinitor, din 1897, la Catedra de limba și literatura română a Universității din București, în 1901 e titularizat, în urma unui concurs, la nou creata Catedră de filologie romanică. Va ține cursuri diverse, ilustrând toate domeniile lingvisticii (istoria limbii, gramatică istorică, dialectologie, toponimie, onomastică, fonetică) și cultivând în același timp istoria literară și folcloristica, cele două, în înțelegerea lui, încadrându-se în filologie. Stăpânit de năzuința spre totalitate, atras de spiritualitatea întregii romanități de la începuturi până în prezent, **D.**, după prezentarea literaturii române moderne (de la Școala Ardeleană la Gr. Alexandrescu), alternează imprevizibil cursurile de limbă, literatură și folclor, introducându-și studenții în sardă și bască, plimbându-i prin toate limbile romanice, coborându-i în trecutul limbii materne, cu popasuri în secolele XVI-XVII până în cel de al XII-lea și mai departe, învățându-i „cum trebuie înțeles folclorul", instruindu-i asupra originii poeziei trubadurilor și, în general, asupra liricii din Evul Mediu, familiarizându-i cu poeți contemporani francezi, belgieni și spanioli, „cu literatura nouă" a întregului Occident latin, precum și, desigur, cu cea autohtonă. Pentru recoltarea informației dintr-o arie atât de vastă, el dispunea de toate mijloacele necesare: cunoștea nu doar latina și limbile derivate din ea, precum și greaca veche, ci și maghiara, turca, chiar graiurile iranice. Indiferent ce ar fi predat, profesorul opera în spiritul interdisciplinarității. Studiind, în ultimul deceniu de viață, limba din punct de vedere istoric, cu preocuparea de a-i dezvălui potențialul estetic, el parcurge întreaga literatură modernă și contemporană; amplul său curs *Evoluția estetică a limbii române* devine și o istorie a literaturii române din perspectivă estetică. Prelegerile de folclor îi prilejuiesc incursiuni în lingvistică, mai ales în dialectologie, iar faptele de limbă și de literatură le cercetează în contextul epocii, apelând la sociologie și etnologie. Lista cursurilor sale este impresionantă: *Dialectele române din Istria, Fonetica limbii române, Dialectologie română, Poeții de azi ai lumii romanice, Graiul păstorilor din Provansa, Curs de morfologie romanică, Toponimie retoromană, Chestiuni folclorice în legătură cu probleme de filologie, Spiritul latin în manifestările sale critice, Din folclorul păstoresc, Graiul valahilor din Moravia și Silezia, Concordanțe lingvistice și folcloristice, Aspecte ale poeziei populare romanice, Aspecte lingvistice ale păstoritului* etc. Dedicată muncii didactice și științifice, viața lui **D.** e punctată de puține evenimente. Căsătorit în 1902 cu scriitoarea Elena Bacaloglu, divorțează în 1904; are un băiat, Ovid. Colaborator, în primii ani ai secolului, la „Noua revistă română", „Revista română politică și literară", „Sămănătorul", întemeiază în 1905 revista „Viața nouă", care va apărea până în 1925. Organ de luptă pentru „poesia nouă", „monitor" al simbolismului (Vladimir Streinu), cu un aspect tehnico-grafic admirabil, acest periodic nu tipărește doar literatură critică și publicistică literară de actualitate, ci și studii savante de istorie literară, lingvistică, folclor, filosofie, chiar de sociologie și economie politică. În anii 1909 și 1910, **D.** organizează un ciclu

de conferințe asupra simbolismului, pe care le ține împreună cu unii dintre colaboratori și care vor fi editate sub titlul *Conferențele „Vieții noua"* (1910). Doi ani mai târziu, în 1912, el face să apară o anexă a periodicului creat în 1905, „Farul". Unul dintre discipolii și admiratorii săi fervenți, Eugeniu Sperantia, scoate în 1913–1914, împreună cu câțiva elevi, o altă revistă-satelit, „Sărbătoarea eroilor". **D.** însuși editează în 1919, apoi în 1936, ziarul „Înălțarea". Înainte de primul război, colaborează la „Revista idealistă", „Revista celorlalți", „Versuri și proză", iar după anii conflagrației mondiale, „Poezia" și „Roma". Efemer s-a implicat în politică, după război înființând chiar un partid-fantomă, independent. Autentice realizări pe plan organizatoric sunt cele de natură științifică: întemeierea, în 1905, a Societății Filologice Românești și a „Buletinului" acesteia; în 1913, a Institutului de Filologie și Folclor, cu publicația „Grai și suflet" (1923–1937). Membru corespondent al Academiei Române din 1903, membru activ din 1918, savantul nu s-a simțit în largul său în acel for, a preferat să muncească în afara lui și a refuzat să preia conducerea lucrărilor la dicționarul început de B.P. Hasdeu. În decursul anilor, ori de câte ori îi stătea în putință, el își acorda vacanțe de studiu în străinătate, mai cu seamă în Franța, unde frecventa biblioteci, răscolea arhive sau întreprindea cercetări lingvistice și folcloristice regionale, bunăoară în Pirinei. Anul 1917 l-a petrecut, din cauza războiului, la Moscova. În vâltoarea evenimentelor, i-a dispărut manuscrisul unic al celui de al doilea volum din *Histoire de la langue roumaine*, pe care s-a văzut constrâns să-l refacă. Solitar toată viața, înconjurat doar de studenții și foștii studenți devotați, **D.** a făcut totuși parte din câteva colective științifice. A fost membru al Comisiei Istorice a României, membru onorific al Societății de Etnografie din Cluj, membru al Societății de Lingvistică din Paris. În 1925, a organizat primul congres al filologilor români. A murit în timpul unei sesiuni de examene.

Autor al unor lucrări fundamentale de lingvistică și folcloristică, devenite clasice — *Histoire de la langue roumaine* (1901–1914), cea dintâi istorie științifică a limbii naționale, *Graiul din Țara Hațegului* (1915), *Viața păstorească în poezia noastră populară* (I–II, 1922–1923) — **D.** a publicat și importante studii de istorie literară, culminând cu *Literatura română modernă* (I–III, 1920–1933), după cum în numeroase articole, precum și în cursuri, s-a pronunțat asupra creației literare contemporane românești și străine. Produs al unui curs ținut pentru prima dată în anul universitar 1898–1899, *Istoria literaturii române* este doar punctul de plecare al lucrării pe care o va edita peste decenii. Aceasta debutează cu o prezentare generală a Școlii Ardelene intitulată *Școala latinistă*, urmată de capitole și paragrafe consacrate reprezentanților ei direcți (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior ș.a.) și indirecți (D. Țichindeal), cărora le succedă imediat compartimentări incluzând „începuturile literaturii poetice" (Văcărești, Ion Budai-Deleanu ș.a.), ultimii cronicari, activitatea lui Gh. Lazăr și Gh. Asachi, cea a scriitorilor prin care se anunță spiritul modern, dar se prelungește și cel vechi (C. Conachi, C. Stamati, Iancu Văcărescu, Anton Pann ș.a.). În continuare sunt înfățișați Vasile Cârlova, „cel dintâi poet modern", I. Heliade-Rădulescu, ultimii continuatori ai „școalei latiniste" (G. Săulescu, A.T. Laurian, Timotei Cipariu, Aron Pumnul), Mihail Kogălniceanu și „Dacia literară", N. Bălcescu, C. Negruzzi, Al. Russo, N. Filimon, Gr. Alexandrescu. Lipsesc Dinicu Golescu, I. Codru-Drăgușanu, Ion Ghica, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, Andrei Mureșanu, C.A. Rosetti, și nu numai ei. Apologet al spiritului de înnoire, al europenizării, **D.** subestimează, totuși, în *Literatura română modernă*, contribuțiile în acest sens ale unora dintre cei ce l-au reprezentat. Meritul său primordial constă în adoptarea criteriului estetic în judecățile de valoare și, implicit, în stabilirea pozițiilor ierarhice ale scriitorilor. Spațiul acordat fiecărui autor e decis în funcție nu atât de întinderea operei sale, cât de valoarea literară pe care cercetătorul i-o atribuie. Nu sunt trecute însă cu vederea activitățile de ordin cultural. Personalitățile care s-au ilustrat în acest plan beneficiază de biografii consistente. Literar, ierarhizările stabilite au fost confirmate de viitorii istorici și exegeți ai creației. Cartea se impune și prin stilul discursului istorico-literar, într-un timp în care această disciplină își mai căuta limbajul de specialitate. Perioadele anterioare și ulterioare celor prezentate se vor reflecta critic în viitoare lucrări, îndeosebi în cursul *Evoluția estetică a limbii române* (I–IV, 1929–1938). Primul volum examinează epoca veche și începuturile poeziei moderne (Ienăchiță Văcărescu, Ion Budai-Deleanu), analizând cu mare exigență atât limba cărților religioase, cât și scrierile istorice. Autorul atribuie valoare limitată primelor expresii ale lirismului laic, apreciind în schimb creația orală, în special doinele. Al doilea traversează deceniile din secolul al XIX-lea în care s-au afirmat scriitorii promovați de „Curierul românesc" și „Dacia literară", subliniind cu deosebire însemnătatea poeziei lui Cârlova și Alecsandri, iar al treilea volum înfățișează câțiva dintre autorii din ultimele trei decenii ale veacului al XIX-lea, semnalând limitele și pretinsele erori ale Junimii și ale concepției literare maioresciene, dar recunoscând (în opoziție cu Aron Densușianu, de care se delimitase, de altfel, încă înainte de 1900) valoarea excepțională a operei lui Mihai Eminescu. În sfârșit, al patrulea volum pătrunde în secolul al XX-lea. În cuprinsul acestuia, autorul, pledând *pro domo*, reliefează acțiunea întreprinsă prin „Viața nouă", reafirmându-și orientarea antisămănătoristă și antipoporanistă, dar dezaprobă integral, cu o incomprehensiune pe care cea a lui N. Iorga nu o întrece, toate formulele poetice ulterioare simbolismului. Chiar și din simbolism, de altminteri, admite doar modalitatea în favoarea căreia pledase la începutul secolului și care, într-un anume sens, contrazicea estetismul simbolist. **D.** reține doar câteva fragmente din Al. Macedonski, Șt. Petică, I. Minulescu și nimic din Tudor Arghezi și ceilalți moderniști interbelici. Lucian Blaga, Ion Barbu, Al. A. Philippide, Ion Vinea nu sunt nici măcar pomeniți. Dintre prozatorii contemporani, prețuiește îndeosebi pe I. Al. Brătescu-Voinești și pe Calistrat Hogaș, parțial pe Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, pe care îi acceptă cu multe reticențe. Observații mai plauzibil motivate, caracterizări edificatoare sunt acelea formulate cu privire la scriitorii din precedentul secol.

Desen de Iser

Între lucrările privitoare la creația literară de peste hotare, se remarcă *Sufletul latin și literatura nouă* (I-II, 1922), la origine curs universitar, ținut în 1914-1916, care, operând o secțiune transversală în poezia simbolistă franceză și belgiană, familiariza nu doar studenții, dar, prin tipărire, și un public intelectual mai larg, cu poeți încă puțin cunoscuți la noi pe atunci, precum Émile Verhaeren, Paul Fort, Maurice Maeterlinck, Henri de Régnier, Francis Jammes. În tensionatul context al momentului istoric, un asemenea curs exprima, indirect, și o opțiune politică, reflectând permanenta situare a lui **D.**, în toate privințele, de partea latinității.

Prin editarea în 1905 a unui periodic de atitudine, **D.** și-a asumat funcția unui „director de conștiință"; prin zecile de articole cu caracter orientativ și polemic, semnate, vreme de două decenii, în revista „Viața nouă", el a devenit aproape un ideolog literar. Socotind lupta literară pe care a dus-o „numai un episod din lupta mai mare [...] pentru reînnoirea culturii noastre întregi", profesorul de romanistică năzuia, înainte de orice, să contribuie la emaniciparea societății românești de „primitivismul carpato-dunărean". Erau imperios necesare, după el, curmarea izolării de lumea civilizată, integrarea în climatul european, prin sincronizare cu mișcarea intelectuală și artistică occidentală. Nutrită în chip firesc din seva tradițiilor autohtone, cultura noastră nu putea să rămână veșnic doar la acestea, trebuia să-și lărgească orizontul. Prin europenizare, ea nu numai că nu-și pierdea identitatea, cum pretindeau autohtoniștii radicali, dar își oferea tocmai șansa precizării acesteia. Ca urmași ai Romei, era în firea lucrurilor ca noi, românii, să ne alipim de culturile latine, în special de cea mai bogată dintre ele, cultura franceză. Apropierea de spiritul francez, susținea **D.**, „ar pune mai bine în lumină firea noastră de latini". Un prim țel al angajării în acest sens era, în optica directorului „Vieții noi", urbanizarea: „De ce — întreabă el, patetic, în primul articol de fond al revistei — numai ce e la țară ar fi adevărat românesc?" Pledând cu înfocare pentru o literatură de inspirație citadină, mai afirmă (în *Sufletul latin...*) că „orașele, chiar în părțile lor urâte, au înainte ceva caracteristic, impunător, sunt expresiuni sufletești, condensări de viață, și aceasta le dă o valoare poetică". Urbanizarea implică intelectualizarea. Adversar al „sentimentalismului ușor", austerul savant a încercat să promoveze o poezie a emoției nu doar intelectualizate, ci intelectuale: „Creatoare de viață — argumenta el —, iubirea nu e toată viața. Pe lângă ea sunt atâtea sentimente care fac să se cutremure sufletul nostru, și în artă trebuie să le dăm locul care li se cuvine." În registrul stărilor sufletești comunicate de poezia simbolistă, ar fi dorit să primeze avântul, înflăcărarea generată de năzuința spre progres, spre civilizație. Identificând, în mod cu totul forțat, în baza doar a credinței lui Verhaeren, simbolismul cu „energetismul", el pleda pentru „o poezie plină de vlagă, [...] viguroasă, energică", prin care să se exprime „viața intensă". O asemenea poezie a încercat să scrie el însuși. Sub pseudonimul Ervin, **D.** celebrează, în versuri libere și albe (probabil, primele în românește), eroii moderni, „neînfrânți sub stânca muncei, luptătorii/ Cu timpul și puterile dușmane", aviatorii, „cutezători Icari", „soli ai depărtărilor", lansează contemporanilor chemări la luptă și încredere la viață: „Aprindeți candela nădejdei/ și fiți în voi încrezători!". În timpul războiului de întregire, i-a glorificat, în *Heroica* (1918), pe luptătorii de la Mărășești. În asemenea compuneri, bardul ce se vrea modern nu reușește să fie decât retoric. Cerebralitatea se dovedește rea conducătoare de emoție. La lirism, Ervin accede doar atunci când încalcă principiile instituite de critic și, trecând în universul rural, surprinde instantanee, precum oprirea unor cărăuși năpăstuiți „la răspântia neagră", sau portretizează, în *Alion ciobanul*, un păstor care își duce viața „departe de ce schimbă-n vârtejuri fața lumei". Publicate inițial în „Viața nouă", versurile au apărut, după aceea, succesiv, în șase volume, semnate cu numele adevărat. **D.** a scris și piese de teatru, neglijabile. A întocmit numeroase manuale pentru învățământul mediu.

Format la școala romanistului Gaston Paris, Ovid Densusianu și-a însușit spiritul erudiției franceze, în care ordinea și știința, grația și limpezimea se uneau cu puterea de sinteză. Clasica lui Istorie a limbii române, *a rămas, până astăzi, un model al genului și o carte fundamentală a literaturii noastre științifice.* [...] *Venit după uluitoarea figură a lui Hasdeu, între lingviștii timpului, rupând definitiv cu improvizația și romantismul, ca și cu erudiția ostentativă și fără obiect adesea a marelui său înaintaș, spirit tenace, prob,*

luminat de simț critic și de pasiunea adevărului, n-a cunoscut, în lunga și bogata lui carieră, decât satisfacția muncii și orgoliul artistocrat al savantului. [...] Ovid Densusianu a avut curajul să înfrunte intemperanța sămănătoristă, opunându-i o revistă de artă și de luptă, „Viața nouă" (ce titlu dantesc!) și îndrumând teoretic poezia vremii, întârziată-n romantism epigonic, spre noi orizonturi literare.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Ieșind din bibliotecile Parisului după ce-și terminase munca zilei, de comparații de texte și clasări de manuscrise medievale, Densusianu dădea, în ziarele și revistele timpului, în cafenelele literare, peste poezia simbolistă și discuțiile stârnite în jurul ei. Cu spiritul lui de independență și de probitate științifică, nu se putea să nu recunoască ceea ce recunosc azi toți istoricii literaturii franceze: că simbolismul a cucerit pentru lirica contemporană domenii noi de inspirație și o altă tehnică poetică. [...] Densusianu, convins că simbolismul este expresia cea mai aleasă a geniului latin, că, prin împământenirea lui în literatura noastră, se integrează în familia romanității occidentale și că aducea în același timp o reînnoire a liricii românești, se desparte de gruparea „Sămănătorului", pentru a deschide, în 1905, cu revista „Viața nouă", un drum nou în cultura românească.

N. CARTOJAN

SCRIERI: *La Prise de Cordres et de Sébille*, Paris, 1896; *Aymeri de Narbonne dans la chanson du pélérinage de Charlemagne*, Paris, 1896; *Istoria literaturii române*, București, 1898; *Un Essai de résurrection littéraire*, Paris, 1899; *Între două lumi*, București, 1899; *Folclorul, cum trebuie înțeles*, București, 1910; ed. 2, București, 1937; *Poezia nouă*, București, 1911; *Limanuri albe*, București, 1912; *Păstoritul la popoarele romanice. Însemnătatea lui lingvistică și etnografică*, București, 1913; *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915; *Originea păstorească a „Cântării Cântărilor"*, București, 1916; *Heroica*, București, 1918; *Sub stânca vremei*, București, 1911; *Barbu Delavrancea*, București, 1919; *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933; ed. îngr. și introd. I. Șerb, București, 1985; *Salba clipelor*, București, 1921; *Dante și latinitatea*, București, 1921; *Sufletul latin și literatura nouă*, I–II, București, 1922; *Viața păstorească în poezia noastră populară*, I–II, București, 1922–1923; ed. 2, București, 1943; *Raze peste lespezi*, București, 1924; *Evoluția estetică a limbii române*, I–V, București, 1924–1938; *În zorile vieții*, București, 1925; *Flori alese din cântecele poporului. Viața păstorească în poezia noastră populară. Folclorul, cum trebuie înțeles. Graiul din Țara Hațegului*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1966; *Opere*, I–VI, îngr. B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, București, 1968–1985; *Ideal și îndemnuri*, îngr. și pref. Călin Manilici, Cluj-Napoca, 1980; *Scrieri literare*, București, 1998.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, 126–141, II, 242–254, III, 278–283; Perpessicius, *Mențiuni*, I, 142–143, IV, 357–363; Al. Popescu-Telega, *Ovid Densusianu*, București, 1934; Iorgu Iordan, *Anul filologic*, IIȘ, 1939, 2; Iorgu Iordan, *Ovid Densusianu*, RFR, 1939, 2; Ion Mușlea, *Ovid Densusianu*, AAF, 1939, 1–6; Iorga, *Oameni*, IV, 254–256; Al. Vasiliu, *Ovid Densusianu, scriitorul și criticul literar*, CEL, 1939, 9–12; N. Cartojan, *Ovid Densusianu*, CEL, 1939, 9–12; Al. Rosetti, *Ovid Densusianu*, București, 1939; Basil Munteanu, *Un vizionar al latinității*, AAR, memoriile secției literare, t. IV, 1945, 25–59; Macrea, *Lingviști, 174–197*; Mihai Pop, *Cercetările inderdisciplinare și studiile de poetică și stilistică în teoria folcloristică a lui O. Densusianu*, REF, 1966, 5–6; Streinu, *Versificația, 184–192*; Dinu Pillat, *Ovid Densusianu*, RITL, 1966, 3; E. Sperantia, *Amintiri*, București, 1967, *95–108*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *435–444*; Marin Bucur, *Ovid Densusianu*, București, 1967; D. Pop, *Ovid Densusianu folclorist*, LL, 1968, *147–163*; D. Caracostea, *Poezia tradițională română*, București, 1969, I, *16–18, 134–136, 167–169, 172–174, 180–182,244–246, 252–255, 266–268*, II, *459–461*; Ciopraga, *Lit. rom., 156–161, 409–412, 740–742*; Micu, *Început, 121–125, 158–161, 431–435*; Manolescu, *Poezia, 37–39*; Ovidiu Bârlea, *Ovid Densusianu, promotor al cercetării stilului folcloric*, LL, 1973, *723–728*; Augustin Z. N. Pop, *Ovid Densusianu*, Deva, 1973; Zaciu, *Ordinea, 191–195*; Pillat, *Itinerarii, 236–247*; *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, îngr. Liviu Onu, Ileana Vârtosu și Maria Rafailă, București, 1979–1989; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *225–229, 270–271, 350–351*; Z. Ornea, *Dezvăluirile unui volum de corespondență*, RL, 1990, 13; *Dicț. esențial, 244–247*. *D.Mc.*

DENSUȘIANU, Aron (19.XI.1837, Densuș, j. Hunedoara – 15.IX.1900, Iași), istoric literar și poet. Fiu al Sofiei (n. Popovici) și al preotului Bizanțiu (Vizantie) Pop din Densuș și frate cu Nicolae Densușianu, **D.** începe școala primară la Hațeg (1846), apoi, între 1852 și 1860, urmează gimnaziul din Blaj (profesorii de aici i-au schimbat numele din Pop în Densușianu), iar între 1860 și 1864, Academia de Drept din Sibiu. Din 1864 s-a stabilit ca avocat la Făgăraș, devenind conducătorul opoziției politice din localitate. Activitatea publicistică, începută încă de când era la Blaj, la gazetele „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Amicul școalei", „Aurora română", cu articole politice, poezii, traduceri și articole de critică literară, este continuată și la almanahul „Muza românească", la „Concordia", „Albina", „Familia", „Federațiunea", „Columna lui Traian", „Transilvania", „Revista literară și științifică". Din cauza persecuțiilor politice, trece la Brașov, unde scoate revista „Orientul latin" (1874–1875) împreună cu Teofil Frâncu și I.Al. Lapedatu, în 1881 mutându-se definitiv la Iași. Ocupă aici Catedra de limba latină la Universitate și, din 1883, și pe cea de limba română. Întemeiază în 1893 „Revista critică literară", sprijinit de fratele său, Nicolae Densușianu, și de fiul său, Ovid Densusianu. În publicistică, a mai semnat cu pseudonimele Radu Năsturel, Radu Calonfirescu, I. Corban și N. Berea.

D. a fost unul dintre primii critici de profesie din literatura română, asupra căreia s-a aplecat cu perseverență și convingere. Bun cunoscător al literaturilor clasice, a practicat o critică doctă, profesorală, analitică, subminată însă de lipsa de gust. La 1868 și-a început în „Federațiunea" seria articolelor critice. Curând se angajează însă într-o polemică dură cu Titu Maiorescu și gruparea junimistă, dispută reluată peste două decenii și din care a ieșit categoric înfrânt. Principalele sale studii, adunate în volumul *Cercetări literare* (1887), sunt dedicate creației lui I. Budai-Deleanu (**D.** a relevat, primul, valoarea *Țiganiadei*), lui Andrei Mureșanu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. Analizele, deși emise pe un ton savant, sunt rudimentare și suferă de dogmatism estetic, dar au meritul de a fi primele exegeze amănunțite, monografice – urmărind „ideile" și „forma" – asupra unor scriitori de valoare. D. Bolintineanu, socotit poet genial, și A. Mureșanu, pentru care a avut un adevărat cult, sunt elogiați fără măsură, în opoziție cu Gr. Alexandrescu și, mai ales, cu V. Alecsandri,

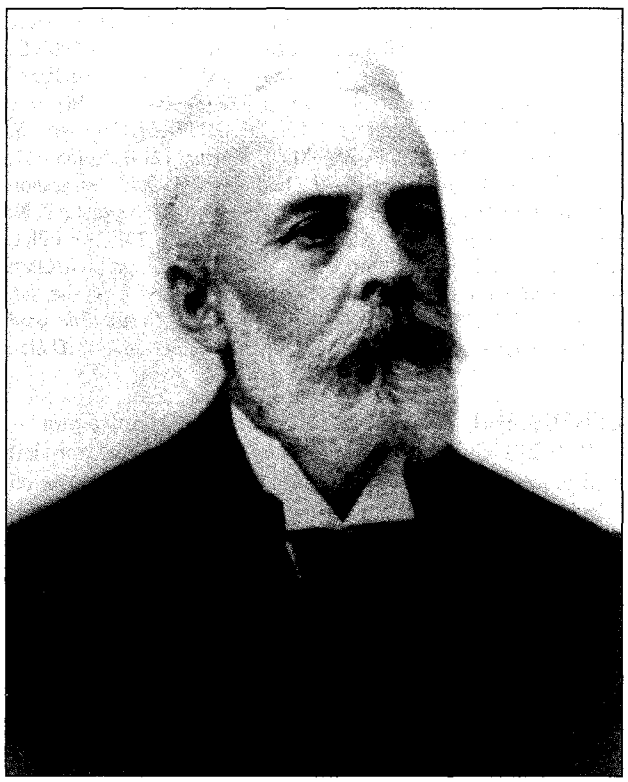

contestați îndeosebi pentru neglijențe formale. Polemicile cu Titu Maiorescu vădesc un critic familiarizat cu estetica germană, dar lipsit de aptitudini speculative. Expunerea este lipsită de stil. Tonul familiar sau, dimpotrivă, pedant degenerează repede în trivialități sau injurii. Perspectiva deformată asupra scriitorilor reprezentativi domină și *Istoria limbei și literaturei române* (1885), care rămâne prima lucrare serioasă, informată, de acest gen, în cultura română. Ca și într-o altă încercare memorabilă de sinteză, anterioară (*Regenerarea literaturei române*), pornind de la ideea că formarea literaturii române a fost subordonată unor obiective culturale și naționale, **D.** urmărește, cu inexactități și confuzii, dezvoltarea limbii române, literatura populară, literatura bisericească, istoriografia, literatura propriu-zisă, făcând și o periodizare, în bună parte judicioasă. În ediția a doua a cărții (1894), introduce un capitol despre Eminescu, în care înșiră afirmații aberante despre lirica poetului, văzută ca expresie confuză a unui spirit bolnav și dezechilibrat. Obtuzele atacuri împotriva lui Eminescu, începute cu mulți ani în urmă și reluate în „Revista critică literară" (*Literatură bolnavă*, 1894), au dus la compromiterea definitivă a lui **D.** ca istoric și critic literar, consfințită, încă din 1886, de execuția severă a lui Titu Maiorescu (*În lături!*). **D.** a fost adeptul unei literaturi naționale, în sensul întemeierii ei pe mitologia și creația populară. A scris numeroase studii și articole (cuprinse, unele, în *Cercetări literare*, altele, apărute ulterior în „Revista critică literară"), despre datini și credințe populare, însă cercetările sale etnografice și folclorice, foarte documentate, cuprind explicații și interpretări contradictorii. A cules și publicat poezii populare, printre care și o variantă a *Mioriței*, de o autenticitate contestabilă. **D.** a cerut insistent poeților o epopee națională care să valorifice mitologia românească și trecutul istoric. Pledoaria pentru epopee era anacronică, dar interesul său pentru cele mai diverse forme ale creației populare a stimulat cercetări valoroase.

D. a fost un poet fecund, cult, însă lipsit de talent. A scris nenumărate poezii, din tinerețe până la sfârșitul vieții, adunate în parte în volumele *Hore ostelite* (1892) și *Valea vieții* (1892). În tradiția literară a Ardealului și având ca model pe A. Mureșanu, a compus multe versuri patriotice și sociale (unele direct legate de anumite evenimente politice și naționale). Fără valoare sunt și poeziile de dragoste, manieriste, înecate într-o retorică sentimentală. A compus și o epopee în douăsprezece cânturi, *Negriada* (I-II, 1879-1884), închinată întemeierii Țării Românești de Negru Vodă. Având ca model apropiat *Eneida* lui Vergiliu și poemele lui Tasso și Dante, el a încercat să reconstituie, fără a izbuti, o mitologie națională, în care eroi și divinități din folclorul românesc (Negru Vodă, Dochia, Sf. Vineri ș.a.) se întâlnesc cu personaje din mitologia latină sau cu altele, inventate de autor. Lipsită de unitate, epopeea este hibridă și greoaie, fără suflu poetic. În manieră clasicistă a scris o tragedie în versuri, în cinci acte, *Optum* (1897). Acțiunea este plasată în anul 1031 d.Hr., la Curtea domnului Timișanei. Personajele, puse în situații dramatice neverosimile, declamă emfatic și fără convingere. A mai compus câteva poeme dramatice, rămase în manuscris, nefinisate. **D.** a tradus *Arta poetică* a lui Horațiu (1882), versuri din Camões, capitole din Dante (*Paradisul pământesc*) și Tasso (*Ierusalimul liberat*) și poezii din Silvio Pellico și Giacomo Leopardi. Traducerile din poeții italieni sunt stângace, într-un limbaj neexpresiv. Fragmentele traduse din *Eneida* lui Vergiliu și din *Filipicele* lui Cicero au rămas, de asemenea, în manuscris.

SCRIERI: *Românii și maghiarii*, Brașov, 1875; *Să ne cunoaștem! (Răspuns d-lui G. Barițiu)*, Brașov, 1879; *Negriada*, I-II, București, 1879-1884; ed. îngr. și pref. Georgeta Antonescu, Cluj-Napoca, 1988; *Aventuri literare*, București, 1881; *Câteva observări la raportul d-lui Nicolae Quintescu asupra „Negriadei" înaintat Academiei Române*, București, 1881; *Din razele coroanei*, București, 1881; *Istoria limbei și literaturei române*, Iași, 1885; ed. 2, Iași, 1894; *Cercetări literare*, Iași, 1887; *Hore ostelite*, București, 1892; *Valea vieții*, Iași, 1892; ed. îngr. și introd. Georgeta Antonescu, Cluj-Napoca, 1983; *Optum*, București, 1897; *Cercetări literare*, îngr. și introd. Georgeta Antonescu, Cluj-Napoca, 1983. **Traduceri:** Horațiu, *Arta poetică*, Iași, 1882.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, III, *109-127*; Claudio Isopescu, *Lo scrittore romeno Aron Densușianu*, Napoli, 1936; E. Lovinescu, *Titu Maiorescu*, II, București, 1940, *211-216*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *481*; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, *275-276*; L. Volovici, *„Adversarii" Junimii (1867-1880)*, ALIL, t. XIX, 1968; Manolescu, *Poezia*, *20-23*; Bucur, *Istoriografia*, *80-84*; Georgeta Antonescu, *Aron Densușianu*, Cluj-Napoca, 1974; Mircea Zaciu, *Densușienii*, TR, 1974, 8; *Dicț. lit. 1900*, *273-274*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *71-73*; *Detractorii lui Mihai Eminescu*, îngr. și pref. Al. Dobrescu, Iași, 2002, *XXVII-XL*. *L.V.*

DENSUȘIANU, Nicolae (18.IV.1846, Densuș, j. Hunedoara – 24.III.1911, București), istoric și folclorist. Este fiul Sofiei (n. Popovici) și al preotului Bizanțiu (Vizantie) Pop și frate mai tânăr al lui Aron Densușianu. Viitorul istoric și-a început studiile la Hațeg, continuându-le la gimnaziul din Blaj, condus de T. Cipariu. Din 1865 până în 1869 a fost student al Academiei de Drept din Sibiu. După absolvire, lucrează un timp în cancelaria de avocat a fratelui său, iar din 1872 practică el însuși avocatura mai întâi în Făgăraș, apoi, până în 1877, în Brașov. Încă din al doilea an de studenție începuse să colaboreze cu versuri la „Familia", tot acolo publicând o nuvelă istorică, cu subiect exotic și senzațional (*Simonida*). Renunță însă repede la beletristică în favoarea cercetărilor etnografice, istorice și filologice, valorificate în articole apărute în „Familia", „Telegraful român", „Federațiunea" și „Orientul latin". Din 1877 se stabilește la București și se dedică aproape exclusiv studiilor de istorie și adunării de documente din țară și din străinătate (Ungaria, Italia, Serbia), privitoare la istoria Transilvaniei și a celorlalte provincii românești (documente tipărite parțial în *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului*, 1885, și în primele șase volume ale colecției E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*). În colaborare cu Fr. Damé, publică studiul *Les Roumains du Sud* (1877). În 1880 este ales membru al Academiei Române. Din același an îl suplinește pe Ion Bianu în postul de bibliotecar-arhivar al Bibliotecii Academiei Române, iar din 1884 până la sfârșitul vieții a lucrat ca translator și bibliotecar pe lângă Marele Stat-Major.

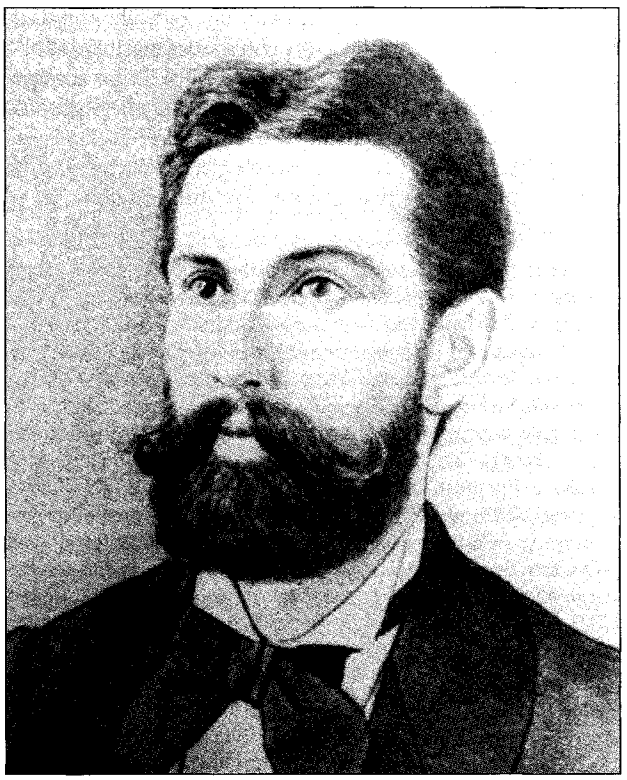

D. s-a afirmat, mai ales în studiile de istorie, prin erudiția sa (cunoștea elina, latina, germana, franceza, italiana, maghiara), lucrările lui impunând prin documentare riguroasă și soliditate a argumentării. Îndeosebi *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria* (1884), premiată de Academia Română și rămasă multă vreme cea mai valoroasă și mai aprofundată reconstituire a evenimentelor, vădește un istoric cu un orizont larg, făcându-și un crez din „căutarea și expunerea adevărului". Mai puternică decât vocația de istoric, dar cu rezultate inegale, a fost pasiunea, manifestată de timpuriu, pentru cercetarea folclorului și a tradițiilor populare din perspectivă istorică, pentru descifrarea, cu ajutorul mitologiei populare, a „tainelor" unor timpuri străvechi. Folclorul devine astfel – în linia unei mai vechi tendințe istorist-mitologizante, inaugurate la noi de B.P. Hasdeu – doar suport pentru îndrăznețe ipoteze sau sinteze istorice (*Scrutări mitologice la români, Elementul istoric în poezia poporală* ș.a.). Pornind de la premise juste privitoare la valoarea documentară a folclorului, **D.** a aplicat însă metoda deseori abuziv și fără precauția impusă de natura „documentului", care a evoluat de-a lungul timpului și nu mai putea constitui un temei absolut pentru o concluzie de ordin istoric. În vederea realizării unor astfel de sinteze, dar și cu intenția salvării de uitare a multor creații populare, lansează în 1893 un *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români*. „Tradițiunile istorice" pe care le vizează îndeosebi sunt cele legate de daci și romani, legende, denumiri de locuri, obiceiuri păgâne, religioase sau laice, ritualuri magice. Chestionarul, completat cu o nouă broșură în 1895, este întocmit cu toată rigoarea, cuprinzând întrebări foarte amănunțite, ce dovedesc o cunoaștere profundă a folclorului românesc. Interesante sunt și indicațiile precise, date pentru culegerea materialului: alegerea informatorului (de preferință cât mai vârstnic), notarea exactă, nestilizată, a narațiunilor etc. Răspunsurile primite (din 939 de localități), în urma răspândirii chestionarului, constituie o vastă colecție de folclor, de o deosebită valoare, atât datorită calității artistice și autenticității textelor, dintre care multe neîntâlnite în alte colecții, cât și prin informațiile etnografice care însoțesc și completează faptele de natură folclorică. Caracterul restrictiv al chestionarului, legat de obiectivele istoricului, a făcut ca în materialul adunat să predomine baladele, legendele, colindele și basmele (cu preponderența textelor culese din Dobrogea, sudul Munteniei și Oltenia), față de care producțiile genului liric au o prezență restrânsă. *Dacia preistorică* (apărută postum, în 1913, cu o introducere de C. Istrati) trebuia să încununeze activitatea de o viață în domeniul cercetării mitologiei populare și al reconstituirii pe această cale a unor perioade arhaice din istoria locuitorilor Daciei. Lucrarea, aproape unanim contestată de specialiști, reprezintă o încercare – impresionantă prin dimensiuni și erudiție, ca și prin ipotezele temerare – de a reface, cu ajutorul tradițiilor populare sau al urmelor arheologice (reale sau „descoperite" de imaginația istoricului), vechea civilizație a imperiului pelasg, al cărui centru s-ar fi aflat pe teritoriul Daciei. Aici s-ar fi găsit „leagănul civilizației ante-elene" și al întregii zone mediteraneene: monumentele „megalitice" ale imperiului sunt identificate în munții Bucegi

(Sfinxul, Omul, Babele), în Ceahlău, iar tradițiile populare, interpretate adesea eronat, devin pentru autor mărturii indubitabile asupra religiei pelasge, zeităților și tradițiilor acesteia. Construcția ieșită din fantezia lui **D.** nu rezistă unei riguroase analize a faptelor; ea rămâne doar mărturia unei pasiuni extraordinare pentru cercetarea mitologiei românești și a unei viziuni aproape poetice asupra trecutului îndepărtat al locuitorilor Daciei.

SCRIERI: *Les Roumains du Sud* (în colaborare cu Frédéric Damé), București, 1877; *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria*, București, 1884; *Note critice asupra scrierii d-lui A.D. Xenopol, „Teoria lui Rösler"*, București, 1885; *Monumente pentru istoria Țerei Făgărașului*, București, 1885; *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români*, partea I, București, 1893, partea II, Iași, 1895; *Aniversarea de patru secule de la moartea lui Ștefan cel Mare*, București, 1904; *Domnii glorioși și căpitanii celebri ai Țărilor Române*, vol. I: *Regatul României*, București, 1912; *Dacia preistorică*, introd. C.I. Istrati, București, 1913; ed. îngr. Victorela Neagoe, introd. Manole Neagoe, București, 1986; *Istoria militară a poporului român*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2002. **Culegeri:** *Vechi cântece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „chestionarul istoric" (1893–1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, 1975; *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușianu*, îngr. și introd. Adrian Fochi, București, 1976.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, II, *130–131*; C. I. Istrati, *Nic. Densușianu. Viața și opera sa*, București, 1912; Alex. Lepădatu, *Activitatea istorică a lui Nic. Densușianu*, București, 1912; Iorga, *Oameni*, I, *450–452*; *Dicț. lit. 1900*, *274–275*. *L.V.*

DEPĂRĂȚEANU, Alexandru (25.II.1834, Roșiori de Vede – 9.I.1865, București), poet. Copilăria și-a petrecut-o la Deparați, moșia tatălui, boierul Petru Depărățeanu. Școala primară o face la Roșiori de Vede, liceul în București, la „Sf. Sava". Urmează studii la Paris și călătorește în Italia, Germania, Spania. Se întoarce din străinătate în 1859, fără vreun titlu universitar. Subprefect al plasei Teleorman (1860), deputat în Camera Legislativă (1864), **D.** moare pe neașteptate. În 1861 îi apăruseră volumele de versuri *Ciocoii vechi și ciocoii noi* și *Doruri și amoruri*, iar în 1864, drama *Grigorie Vodă, domnul Moldovei*.

D. a fost un liric interesant ca intenții și preocupări. Se remarcă între primii noștri poeți prin virtuozități formale, dar el este cel ce aduce extazul erotic în maniera „dulcelui stil nou"; fără abuzul neologic și facilitatea diminutivelor, ar fi fost un petrarchist realizat. Poseda simțul picturalului, ca și pe cel al inefabilului. Siluete feminine suave sunt creionate în tonuri renascentiste, într-o bogăție de azur, lumină, aur. Poetul era un îndrăgostit de soare și culori, de viața câmpenească, percepută în toată plenitudinea simțurilor și descrisă într-un cunoscut pastel, *Viața la țară*, cu o grație a mișcării ce introduce în clasicismul senin al *Nopții de august* a lui Al. Macedonski și anticipă idilele lui Duiliu Zamfirescu. La polul opus, poezia de idei dezvoltă mimetic, în stilul byronianului *Manfred*, cugetări sumbre și sarcastice. **D.** se dovedește un versificator ingenios, stăpân pe o gamă ritmică și strofică variată: el introduce alegra strofă 7-3-7//7-3-7, folosită de Ronsard, Hugo, Th. Gautier, iar în rimă, pentru a realiza o sonoritate deosebită, plasează nume proprii exotice. Dar calitățile formale și instinctul poetic i-au fost copleșite de verbozitate și de greaua încărcătură neologică, franțuzită ori italienizantă. Drama sa *Grigorie Vodă, domnul Moldovei* (1864), prolixă, construită în manieră hugoliană, este una dintre primele piese istorice românești. Un vodevil, *Don Gulică sau Pantofii miraculoși*, apărut postum în „Revista literară" din 1892, pare o localizare. Prin câteva *Romanțe istorice și cavalerești din ispaniolește*, publicate în „Buciumul" (1863–1864), **D.** este cel dintâi traducător în românește din lirica spaniolă.

SCRIERI: *Ciocoii vechi și ciocoii noi*, București, 1861; *Doruri și amoruri*, București, 1861; ed. I–II, București, 1896; *Grigorie Vodă, domnul Moldovei*, București, 1864; ed. introd. Constantin G. Dissescu, București, 1904; *Scrieri*, îngr. și pref. D. Bălaeț, București, 1980.

Repere bibliografice: Grigore Andronescu, *Poeții noștri. Alexandru Depărățeanu*, București, 1886; Constantin G. Dissescu, *Alesandru Depărățianu*, București, 1904; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *214–217*; Apostolescu, *Infl. romant.*, *247–266*; Al. Ciorănescu, *Alexandru Depărățeanu*, București, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *324–327*; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, *294–298*; Brădățeanu, *Drama*, *61–65*; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *288–324*; Streinu, *Versificația*, *135–137*; Streinu, *Pagini*, II, *345–348*; *Ist. lit.*, II, *761–763*; *Dicț. lit. 1900*, *275–276*; Dumitru Bălaeț, *Uitatul Depărățeanu*, în Al. Depărățeanu, *Scrieri*, București, 1980; Piru, *Ist. lit.*, *93–94*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *394–396*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *99–104*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *74–75*. *S.C.*

DESCÂNTEC, specie folclorică exprimată printr-o formulă ce însoțește anumite practici magice destinate, cu precădere, înlăturării răului. **D.** constă în rostirea unor versuri rituale, în care imaginile fantastice abundă, indicând o mentalitate arhaică. Având origini străvechi (asiro-babilonienii îl practicau, iar grecii l-au cunoscut prin intermediul hitiților), **d.** prezintă aceeași intensitate și aceleași caracteristici formale la toate popoarele. Rostirea versurilor, însoțită de gesturi și practici rituale, participarea activă a celui descântat și recuzita folosită îi conferă caracter dramatic. Îl practică numai vârstnicii, mai ales femeile, și se aplică atât oamenilor, cât și animalelor. După scop, **d.** se împart în două tipuri principale: curative și vrăji sau farmece. Cele curative („de năjit", „de orbalț", „de uimă") sunt strâns legate de medicina empirică și folosesc în general un text literar. Eficiența acestora, reală, se datorează leacurilor provenite din plante și, în bună măsură, autosugestiei. Vrăjile sau farmecele, mai puțin răspândite și practicate după un ritual mai strict, sunt menite să provoace dragostea, urâtul, sărăcia, belșugul etc. „Facerile", „desfacerile", „descoperirea hoților" și alte practici de aceeași natură, de asemenea însoțite de **d.**, cunosc o răspândire restrânsă. Varietatea tipologică a **d.** decurge din practicarea lui în cele mai diverse situații, de fiecare dată acordându-i-se o funcție specială. Păgân la origine, **d.** a primit influențe creștine, personajele biblice înlocuindu-le adesea pe cele mitice. Uneori această influență a fost atât de puternică, încât, alături de **d.** propriu-zis, pot fi întâlnite rugăciuni-descântec. În folclorul nostru, el poartă pecetea mitologiei autohtone. Caracterul magic al acestei specii a determinat conservarea unui mare număr de elemente străvechi. Structura **d.** apropie textul de epica rituală, recitarea amintește de incantație, apelurile către supranatural stabilesc relații cu poezia cultică, prezența fantasticului și finalul optimist trimit la basm, personajele din mitologia creștină la legendă etc. Valoarea artistică a speciei sporește datorită acumulărilor de experiență poetică din mai multe epoci. Cei care au practicat **d.** vreme îndelungată au căpătat o ușurință de improvizație generatoare de procedee noi: forma liberă a prozodiei, monologul și dialogul, alternarea fanteziei cu elemente de grotesc, coexistența caracterului arhaic (cifre fatidice, formule magice, conjurații demonice etc.) cu cel nou (scene, limbaj din viața obișnuită). Alături de tropi, de personificare, iterație, invocație, blestem („Aibă mersul racului / Și casa gândacului / Și odihna vântului"), se întâlnesc gradații ascendente și descendente, enumerații ș.a. Predominante sunt exprimarea metaforică și abundența structurilor comparative. Bolii i se poruncește să iasă și să piară „Ca roua de soare, / Ca spuma de mare", duhurilor rele li se spune: „Vă duceți în gura vântului / Să vă loviți de toarta pământului", iar bolnavului i se urează „Să rămâie luminat / Ca argintul cel curat, / Ca aurul strecurat". Prin puterea de expresie și bogăția reliefului verbal, **d.**, în care sunt păstrate nenumărate forme arhaice de limbă românească, a influențat poeți ca Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Barbu, V. Voiculescu, Tudor Arghezi. Ca formă de artă, această specie continuă să prezinte interes pentru creatorii literaturii culte.

Surse: G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; S. Fl. Marian, *Descântece poporane române*, Suceava, 1886; Dimitrie P. Lupașcu, *Medicina babelor. Adunare de descântece, rețete de doftorii și vrăjitorii bătrânești*, București, 1893; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, București, 1900; T. Pamfile, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări, după datinile și credințele poporului român, adunate din comuna Țepu (Tecuci)*, București, 1911; Enea Hodoș, *Descântece*, Sibiu, 1912; A. M. Nour, *Descântece și vrăji din popor*, Turnu Măgurele,1912; Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915; Artur Gorovei, *Descântecele românilor*, București, 1931; Al. Vasiliu, *Descântece din Moldova*, București, 1934; Ion Bârlea, *Literatură populară din Maramureș*, II, îngr. și introd. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, 1968; *Folclor din Moldova*, I, București, 1969; Lucia Cireș, Lucia Berdan, *Descântece din Moldova*, introd. Lucia Cireș, Iași, 1982; *Antologia descântecelor populare românești*, îngr. și pref. Radu Răutu, București, 1998.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Considerațiuni critice asupra descântecului de „apucat" sau „încleștat"*, „Columna lui Traian", 1875, 3; Gaster, *Lit. pop., 406–429;* Mihai Canianu, *Din psihologia poporană. Descântece, farmece și vrăji*, RIAF, 1894, *115–191;* Ov. Densusianu, *Limba descântecelor*, „Grai și suflet", 1930, 2, 1931, 1, 1934, 1–2; Artur Gorovei, *Descântecele românilor*, București, 1931, *7–197;* I. A. Candrea, *Folklorul medical român comparat*, București, 1944, *322–375;* Gh. Pavelescu, *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, București, 1945; *Ist. lit.*, I, *53–63;* Chițimia, *Folcloriști, 120–124;* I. L. Popa, *Contribuții la studiul practicii magice în Banat*, în *Folclor literar*, îngr. Eugen Todoran și Gabriel Manolescu, I, Timișoara, 1967, *151–181;* Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, *347–420;* Gh. Vrabie, *Folclorul*, București, 1970, *242–249;* Petru Caraman, *Magia populară ca sursă de inspirație pentru poezia cultă*, în *Elogiu folclorului românesc*, îngr. Maria Mărdărescu și Octav Păun, pref. Octav Păun, București, 1969, *387–399;* Al. Rosetti, *Limba descântecelor românești*, București, 1975; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, *218–227; Dicț. lit. 1900, 276–277;* Lucia Cireș, *Introducere* la Lucia Cireș, Lucia Berdan, *Descântece din Moldova*, Iași, 1982; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, București, 1983, *7–59;* Ștefania Cristescu, *Descântece din Cornova – Basarabia*, Providence (SUA), 1984; Aurora Liiceanu, *Povestea unei vrăjitoare*, București, 1996; Elena Florica Laurențiu, *Privirea lui Orfeu sau Puterea descântecului*, București, 1997; Nicoleta Coatu, *Structuri magice tradiționale*, București, 1998; Sanda Golopenția, *Desire Machines. A Romanian Love Charms Database*, București, 1998; Antoaneta Olteanu, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, București, 1998, *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat*, București, 1999; Cornelia Burghele, *Descântece populare terapeutice din Sălaj*, pref. Nicoleta Coatu, Zalău, 1999; Maria Purdela Sitaru, *Etnomedicină lingvistică*, Timișoara, 1999, *În numele magiei terapeutice*, pref. Nicoleta Coatu, Zalău, 2000; Cati Motea, *Practici străvechi la sfârșit de mileniu*, pref. Steluța Pârâu, Galați, 2000; Amalia Pavelescu, *Poezia de ritual și ceremonial din Mărginimea Sibiului*, pref. Ion Ghinoiu, București, 2001. *I.H.C.*

DESIDERIE, carte cu circulație monahală, tradusă și adaptată în limba română. Din punctul de vedere al izvorului traducerii, se așază prin proveniența sa cert apuseană alături de *Historia destructionis Troiae* de Guido delle Colonne, de *Fiore di virtù*, de *Criticon*-ul lui Baltasar Gracián, de *Horologii Principium* a lui Antonio de Guevara, de *Stimuli virtutum, froena peccattorum* a lui Andreas Wissowatius, de *Mundus subterraneus* a lui Athanasius Kircher, texte de mare circulație, aparținând fondului culturii

europene, transpuse și prelucrate integral sau parțial și în limba română. Ca tehnică literară, **D.** ar putea fi comparat cu *Fiore di virtù* prin schema de înfruntare dintre vicii și virtuți. Odată cu **D.** pătrunde însă în literatura română una dintre cele mai frumoase modalități de concretizare a acestei scheme, și anume cea din *Psihomachia* lui Prudentius. Virtuțile și viciile sunt întrupate de personaje feminine, primele de o frumusețe reală și exemplară, celelalte fie urâte, fie de o frumusețe înșelătoare. Desigur, cartea nu este deloc străină de imaginea care stă în centrul scrierii lui Cantemir, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea*, și de reprezentarea de pe coperta ediției de la Iași (1698). La mijlocul secolului al XVI-lea, un călugăr iezuit a scris în Spania *Espejo del religioso*, scriere alegorică despre drumul perfecționării spirituale. Frumos și bine alcătuită, cartea a fost curând tradusă în limbile italiană, franceză, germană, olandeză și latină. În 1598 s-a tipărit și o traducere în limba polonă, al cărei titlu se reflectă, prin intermediar, și în limba română: *Desiderosus sau Drumul către dragostea lui Dumnezeu*. Din polonă, romanul alegoric a fost tradus în slavona de redacție rusă și tipărit în anul 1688 la Moscova. Cea mai veche copie manuscrisă cunoscută a textului slavon se găsește într-un miscelaneu din prima jumătate a secolului al XVIII-lea de la schitul Poiana Mărului, alături de scrieri originale ale starețului Vasile, dar și de alte copii ale unor scrieri mai vechi. Deosebit de interesantă este așezarea unui îndrumar alegoric de ascetică occidentală, alături de *Rugăciunea inimii* sau *Rugăciunea lui Iisus* în redactarea starețului Vasile și de traduceri ale unor vestite îndreptare ascetice răsăritene. Lucrul nu este neobișnuit, de vreme ce Ignațiu de Loyola enumera printre maeștrii săi spirituali pe Ioan Klimax (Scărarul), iar lui Nicodim Aghioritul nu-i erau deloc străine „exercițiile" lui Ignațiu de Loyola. Miscelaneul slavon de la Poiana Mărului a circulat apoi la mănăstirile Neamț, Probota, Vorona, Dobrușa, Călărășanca și — la sfârșit — în Iași. **D.** a fost tradus în limba română, s-ar părea, de însuși Paisie Velicikovski, bine cunoscutul ucenic al starețului Vasile. Textul românesc este amplificat față de textul slavon, cuvintele mai rare sunt explicate și localizate, termenii de spiritualitate occidentală sunt redați prin termenii tradiționali românești, totul conferind prelucrării un farmec aparte. Modul de transmitere prin copii manuscrise dovedește că la Poiana Mărului, deși exista doar un schit, era organizat, în secolul al XVIII-lea, un adevărat *scriptorium*.

Repere bibliografice: Paul Mihail, *Două manuscrise necunoscute din secolul XVIII*, RSL, 1964; I.C. Chițimia, *Les livres populaires dans les littératures slaves et la littérature roumaine, leur fonction littéraire nationale et l'importance en plan universel*, RSL, 1968; Paul Mihail, Zamfira Mihail, *O traducere românească inedită a scrierii religioase spaniole „Desiderie"*, MO, 1972, 7-8, 1973, 7-8, 1974, 1-2, 5-6, 1975, 1-2, 1976, 1-2; Paul Mihail, Zamfira Mihail, *Geneza manuscrisului românesc „Desiderie", secolul al XVIII-lea, din Biblioteca Arhiepiscopiei Craiovei, fond „Mitropolit Firmilian"*, MO, 1979, 1-3; Paul Mihail, *Schitul Poiana Mărului, un centru ortodox cărturăresc*, în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, I, Buzău, 1983, 355-384; Dario Racanello, *La preghiera di Gesù negli scritti di Basilio di Poiana Mărului*, Alessandria, 1986, 244-251; *Rugăciunea lui Isus în scrierile starețului Vasile de la Poiana Mărului*, tr., îngr. și introd. Ioan I. Icâ jr., Sibiu, 1996. *C.V.*

DESSILA, Octav (4.XII.1895, București — 3.VIII.1976, București), romancier și dramaturg. Este fiul Aristiței (n. Gheorghiu) și al lui Iorgu Dessila, funcționar la CFR. Urmează Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu. Ofițer activ, cu unele funcții mai importante după război — ajutor de atașat militar la Legația Română din Viena (1921-1922), șef de cabinet la Președinția Consiliului de Miniștri (1926-1927) —, scriitorul a fost o prezență discretă în viața literară interbelică. Totuși, numele său avea o certă notorietate, romanele semnate de el bucurându-se de succesul de librărie care a dus la multe reeditări între 1930 și 1946. Fără colaborări în periodicele vremii, puțin comentat, rareori intervievat, **D.** se face prezent în publicistică doar prin schițele despre tipuri și moravuri literare din *Cartea cu minciuni* (1936), o viziune comună, dar exprimată cu umor, asupra tagmei scriitoricești.

Primele lui romane sunt încercări de valorificare epică a unor recente evenimente istorice. Anumite aspecte, cu accent pe tragedia conflictelor etnice din Transilvania de după Unirea din 1918, apar, agrementate cu episoade amoroase, în cea dintâi carte, *Dragomir valahul* (1927). Povestea fantezistă a unei nefericite aristocrate ruse urmărită de bolșevici în România prilejuiește autorului și o superficială evocare a societății rusești înainte și după revoluție (*Zvetlana*, 1930). Animat de vagi intenții etice, romancierul imaginează întâmplări care să dezvăluie realități sociale și morale susceptibile de critică. Dar drama unei tinere provinciale, prinsă în vârtejul desfrâului din marele oraș, este relatată plat, cu amănunte banale și vulgare, în *București, orașul prăbușirilor* (1931). Oricât de justificate ar fi aspirațiile unei soții neglijate (de un soț cu preocupări superioare, de larg interes social), autorul o silește să plătească cu viața infidelitatea conjugală — *Neastâmpăr* (1934; Premiul Societății Scriitorilor Români). Intenționând să dea o frescă a mahalalei bucureștene, ca lume năclăită în propria meschinărie și amoralitate, **D.** nu realizează în *Porți fără număr* (I-II, 1946-1947) decât o aglutinare de descrieri și dialoguri terne, alcătuind o vedere fărâmițată, lipsită de semnificație estetică. Intrigile amoroase nu lipsesc nici din roman, dar în unele erosul apare ca temă principală, ca destin al unor indivizi. În *Noroi* (1933) sau în *Turbă* (1936), personaje obsedate de dorințe sexuale rătăcesc oarbe prin viață, făcând inutile eforturile autorului de a le încadra în diverse medii sociale, prin digresiuni superflue. În *Două chemări* (I-II, 1938), iubirea nu este determinată fizic (protagoniștii se cunosc numai din scris), dar este la fel de puternică, mobilizând resurse psihice capabile să salveze de la moarte pe erou și să conducă la o unire fericită. În larga ambianță a unui Iași macerat de nostalgii și de banalități provinciale, se nasc iubiri purificate de zgura fiziologică, între personaje de o factură deosebită, care evoluează cu oarecare grație în epicul celor trei volume ale romanului *Iubim* (1942-1943). Aici, dragostea ca trăire spirituală, ca lege a combinării armonioase a elementelor apare drept singurul reper ce poate

da sens și autenticitate într-o lume în continuă decădere. Evocările vremurilor de altădată, descrierile urbei și imaginea naturii au o vagă și desuetă poezie moldovenească, palidă imitație după M. Sadoveanu și frații Teodoreanu. În ciuda digresiunilor și prolixității, a fragilității suportului epic, textul are oarecare pregnanță, un umor moderat, un ton șăgalnic, reușind să evite căderea în melodramă. Lăudat de unii, contestat de alții, **D.** rămâne un colecționar de fapte omenești, pe care le povestește fără discernământ, confundând arta cu hazardul vieții, creația literară cu relatarea liberă, dintr-o înțelegere destul de simplă a literaturii. În 1938, i s-a jucat la Teatrul Național din Iași piesa *Un om care dă palme vieții* (dramatizare a romanului *Neastâmpăr*), publicată în 1941 cu titlul *Nu poți înfrânge viața*. **D.** este și autorul „trilogiei dramatice" *Mihail Viteazul* (1967), minată de poncifele și stilul triumfalist al epocii.

SCRIERI: *Dragomir valahul*, București, 1927; *Zvetlana*, pref. O. Goga, București, 1930; *București, orașul prăbușirilor*, București, 1931; *Noroi*, București, 1933; *Neastâmpăr*, București, 1934; *Cartea cu minciuni*, București, 1936; *Turbă*, București, 1936; *Două chemări*, I-II, București, 1938; *Nu poți înfrânge viața*, București, 1941; *Iubim*, I-III, București, 1942–1943; ed., I-II, București, 1970; *Porți fără număr*, I-II, București, 1946–1947; *Mihail Viteazul*, București, 1967.

Repere bibliografice: Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, *129–131*; A.P. Samson, *„Zvetlana"*, RP, 1930, 3623; Ion Foti, *„Zvetlana"*, UVR, 1930, 13; *Octav Dessila*, RRI, I, partea II, *796–809*; Al. Robot, *„Noroi"*, RP, 1933, 4511; D. Coman, *„Noroi"*, CL, 1933, 3; C. Gerota, *„Neastâmpăr"*, CL, 1934, 11–12; Șerban Cioculescu, *„Neastâmpăr"*, RFR, 1935, 1; Alex. Anestin, *„Turbă"*, *„Ordinea"*, 1936, 1438; Al. Piru, *„Turbă"*, IIȘ, 1937, 11; Al. Piru, *„Două chemări"*, JL, 1939, 24; Gh. D. Loghin, *„Două chemări"*, IIȘ, 1939, 9; Aurel Marin, *„Iubim"*, VBA, 1942, 4; Virgil Ierunca, *Literatura lui Octav Dessila*, CAP, 1943, 2147; Nina Cassian, *Ciupercile literaturii*, CNT, 1947, 2; Carianopol, *Scriitori*, II, *71–80*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *75–76*. *C.T.*

DESTIN, revistă de cultură apărută la Madrid, între 1951 și 1971, bianual (uneori cu numere duble), în „caiete" (aproximativ 110 pagini de formatul „Vieții românești"). Director: George Uscătescu. De la al doilea număr, pe pagina de titlu sunt menționați membrii comitetului de redacție: I.D. Coterlan, Nicolae Mariția, C.I. Popovici, Aureliu Răuță și George Uscătescu. Mai târziu (12/1962) în locul acestui comitet figurează Gruparea Destin, alcătuită din I. D. Coterlan, Vintilă Horia, Nicolae Mariția, C.I. Popovici, Horia Precup, Aureliu Răuță, Horia Stamatu, Octavian Vuia și Vasile Uscătescu. Din programul revistei, expus într-un *Cuvânt înainte*, se reține: „Inițiatorii [...] țin să mărturisească, înainte de orice, o atitudine pe care ei ar vrea s-o fixeze ca îndreptar al scrisului lor. Această atitudine constă în aceea că ei consideră fenomenul emigrației drept o atitudine spiritualmente stearpă. Elitele intelectuale românești constituie, pe măsura autenticității lor, nu simple mănunchiuri sau individualități, deplasate din spațiul lor normal de creație în spirit, ci adevărate frânturi de țară, reprezentând întreg universul românesc, am putea spune un fel de monade de viață și cultură românească." În spiritul

acestor convingeri, **D.** a reușit să reunească în paginile sale un număr impresionant de scriitori și intelectuali români din toate zonele diasporei, iar în ultimii ani, și din țară, între care Dinu Adamești eanu, D.C. Amzăr, Valeriu Anania, L.M. Arcade, Ștefan Baciu, Ion Barbu, Zevedei Barbu, Octavian Bârlea, Walter Biemel, C. Brăiloiu, Victor Buescu, Al. Busuioceanu, Nicu Caranica, N. D. Ciotori, Mihai Cismărescu, Petru Comarnescu, I. Claudian, N.P. Comnen, Grigore Cugler, A. Dobrovici, Mircea Eliade, Mihai Fotin Enescu, Radu Enescu, Gr. Gafencu, I. Guția, Ana Giugariu, N.I. Herescu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, V. Ieșinschi, Ionel Jianu, Monica Lovinescu, Ștefan Lupașcu, Paul Miron, Alexandrina Mititelu, Basil Munteanu, Gr. Nandriș, Ion Negoițescu, Mihail Niculescu, C. Noica, N. Petra, Mircea Popescu, I. Popinceanu, G. Racoveanu, Ion Rațiu, Aureliu Răuță, Mira Simian Baciu, Horia Stamatu, Pamfil Șeicaru, V.V. Tilea, Octavian Vuia. Până la numărul 10 din 1956 revista este consacrată în exclusivitate studiilor, comentariilor critice și recenziilor („aproape toate aplecate spre etosul românesc"), ceea ce-l va determina pe Nicu Caranica să declare într-un număr aniversar (15/1966): „Ceea ce respect adânc în viața acestei reviste este încăpățânarea cu care a știut să se împotrivească atâta vreme ispitei de a-și deschide porțile creației originale." Preocuparea de a distinge constantele românești și caracterele românității în diferite manifestări ale spiritului este evidentă în toate caietele revistei; între altele, este publicat aici un amplu studiu al lui G. Uscătescu, *Caracterele culturii românești*. Sunt de menționat din sumarele primilor ani de apariție, structurate în patru secțiuni – „Studii", „Note", „Comentarii și documente" (inițial doar „Documente"), „Bibliografie" –, câteva texte fundamentale: Mircea Eliade, *Catastrofă și messianism. Note pentru o teologie a istoriei*, *Destinul culturii românești*, Vintilă Horia, *Eseu despre interpretarea ciclică a istoriei*, *Premisele unui revizionism românesc*, Pamfil Șeicaru, *Politica istorică*, C.I. Popovici, *Aspectul antropocultural al României*, *Problema viitorului culturii europene*, G. Uscătescu, *Sensul libertății* și *Revolta elitelor*. Se reține, din acest ultim studiu, scris în 1952, ideea „rebeliunii necesare a elitelor" care „poate fi evenimentul cel mai important al timpului nostru", idee determinată, pe de o parte, de constatarea că „niciodată elitele conducătoare ale unei societăți nu au trăit un sentiment mai profund de teamă și slăbiciune, o dorință de tranzacții culpabile, cum l-au trăit elitele conducătoare europene din clipa când, la orizontul vieții europene, au apărut masele, cu întreg balastul lor de energii destructive", pe de altă parte de „condamnabila atitudine spirituală cu care o parte din elitele europene au acceptat, în deceniile din urmă, principiul-masă, invazia în istorie a drojdiei sociale". De aici concluzia: „Numai ceea ce construiește poate fi operant în

istorie, nu forța negativă ce destramă spiritul și sensul nobil al vieții." Rubrica „Bibliografie românească" înregistrează riguros și comentează toate publicațiile românești ale exilului, de la volumele tipărite la Editura Cartea Pribegiei ori în Colecția „Meșterul Manole" de la Buenos Aires până la ultimele apariții românești în librăria franceză. Începând cu numărul 10 din 1956, rubricile revistei se restructurează. „Marginalia" preia materia celor patru rubrici precedente de studii și comentarii, restul spațiului fiind consacrat creației originale. Ca și alte importante reviste ale exilului („Luceafărul", „Ființa românească", „Revista scriitorilor români", „Limite" etc.), **D.** a încurajat toate orientările și tradițiile culturale și, „împăcând" — după expresia lui Vintilă Horia — noutatea cu tradiția, „continuitatea a putut fi posibilă". În revistă apar acum poezii de Horia Stamatu (*Punta Europa*), Nicu Caranica și Al. Busuioceanu, proză de Mircea Eliade, Vintilă Horia și Grigore Cugler, pagini memorialistice de Gr. Nandriș etc. Colecția „Destin" publică, de asemenea, câteva dintre scrierile remarcabile ale deceniilor al șaselea și al șaptelea: Horia Stamatu, *Recitativ* (poeme), Vintilă Horia, *Poeme*, Mircea Eliade, *Nuvele* și *Amintiri*, Nicu Caranica, *Povestea foamei* și *Nașterea tragediei*, Ștefan Baciu, *Ukulele* (poeme) ș.a. La cincisprezece ani de la apariție (1966), Horia Stamatu putea astfel să constate că Gruparea Destin „a contribuit original și substanțial, alături de toți cei ce-au scris cu demnitate și spirit critic în tot acest timp, la operația distanțării românești de marxism-leninismul cultural" și că „într-o viitoare istorie obiectivă a scrisului românesc, această activitate se va însuma cu toată cinstea cuvenită".

M.P.-C.

DEȘLIU, Dan (31.VIII.1927, București — 4.IX.1992, Neptun), poet. Este fiul Elenei (n. Săndulescu) și al lui Ștefan Deșliu, contabil la Compania Bulandra, ulterior administrator al Teatrului Muncitoresc. Începe studiile secundare la Liceul „Matei Basarab" din București, le continuă la Școala de Aeronautică din Mediaș și la Liceul de Construcții din București. La îndemnul lui Victor Ion Popa urmează Conservatorul de Artă Dramatică (clasa Mariei Filotti) din București, după care, între 1946 și 1948, e actor la Petroșani și București. Este redactor și reporter la revista „Flacăra", redactor la „Scânteia", redactor-șef adjunct la „Luceafărul" (1961–1962). Ca poet, debutează în revista lui G. Călinescu „Lumea", în 1945, iar editorial, cu volumul *Goarnele inimii*, apărut în 1949. A murit înecat în Marea Neagră.

Primele versuri, incluse abia mai târziu în volum, arată înclinație spre confesiune și meditație: toamna, peisajul aburit al serii, melancolia tinereții fugare, în formele de expresie ale unui sentimentalism cenzurat. Începând cu 1948, **D.** se pune fără rezerve în slujba regimului comunist, devenind unul dintre rapsozii lui cei mai înfocați și mai recompensați (în 1949, 1950 și 1951 e laureat al Premiului de Stat, în 1974 și 1978, e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor etc.). Lungi compuneri epic-discursive exaltă lupta împotriva „dușmanilor poporului" (partizanii anticomuniști din munți), noile șantiere, modelul Rusiei bolșevice și utopia comunistă. Mult timp, **D.** este valorizat exclusiv ca autor al poemelor *Lazăr de la Rusca* (1949) și *Minerii din Maramureș* (1951), intens mediatizate, impuse în programele școlare și în manuale ca modele ale noii literaturi. Clișeele limbii de lemn ale propagandei regimului sunt placate pe tiparele prozodice și lingvistice ale folclorului, hibridul fiind de un comic involuntar („Voi pe mine mi-ți pușca, / da nu și credința mea"; „Tovarăși, după cum e știință, / noi om avea ceva ședință"). Strident false în infrastructura lor ideologică și etică, *Prima baracă, Națională nr. 7* și alte „reportaje lirice", precum și reveriile utopiste din *Spre țara visată* conțin și pasaje de oarecare lirism și vervă și vădesc o anume ușurință a versificației — drept care autorul le menține în culegerile sale până la cea din 1980. Semnele de înnoire apar timid și pot fi identificate începând cu *Ceva mai greu* (1958). Remarcabilă este evocarea copilăriei, vârstă a inocenței, dar și a unei înțelepciuni din perspectiva căreia sunt sancționate faptele celor maturi. Există apoi o poezie a vetustului, a lucrurilor defuncte, a căror evocare alcătuiește un „memorial al Desuetudinii": „Înaintea lui Dimov, descoperă poezia podurilor cu amintiri, a vechiturior, a fanteziilor adolescentine (*Inima din cufăr*), misterul străzilor «interzise», pe care copilul circulă cu un delicios sentiment de inconformism și de spaimă (*Ulița vrăjită*), miracolele de fiecare zi, uitate și regăsite, în sfârșit, jocurile adulților (*N-ați văzut o balenă albastră?*), atât de transparente pentru copiii înșiși, care le privesc cu o matură

condescendență (*De-a Moș Crăciun*)" (Nicolae Manolescu). Prin opoziție cu acest univers miraculos, se prefigurează refuzul lumii în care poetul trăiește. Aceasta îi apare maculată și metafora ei este „zăpada ca un câine mort / călcată de mașini pe stradă" (*Epitaf*). Poemele din *Visul și veghea* (1972) ilustrează și o sensibilă primenire formală. Locul vechilor compuneri narative și declamative e luat de piese concentrate și elaborate (rondele, de exemplu), corectând, uneori bacovian, fostele elanuri juvenile. **D.** își ia dreptul de a-și revizui conștiința moral-poetică și de a prefera alinierii nonsubordonarea: „Să sfărâmăm, / din când în când, / formulele de-a gata, blestematul / lanț al frazelor disciplinate, / ca niște soldați la instrucție! // Hai, rupeți rândurile!" (*A avea și a nu avea*). Triumfalismul de odinioară cedează locul interogației atinse de dezamăgire. *Pavăză putredă* (1981) consemnează punctul terminus al acestei coborâri lucide. Cartea fixează imagistic coșmarul ultimului deceniu ceaușist. Limbajul esopic e atenuat de aspectul de cronică tranzitivă. Lumea fericirii în care crezuse tânărul devine o distopie lirică (este caracteristic, sub acest raport, *Dincolo de proverbe*, colecție de parimii întoarse ironic și sarcastic în negativul lor). Amplele poeme au acum o prozodie accidentată, aglomerând imagini disparate într-un spațiu absurd. Spre finele deceniului al nouălea, **D.** trece la disidența declarată. În 1988, el îi trimite lui N. Ceaușescu o scrisoare de tranșantă atitudine împotriva cultului personalității și a dictaturii de clan, denunțând demolarea monumentelor trecutului etc. Scrisoarea e însă și mărturia unei drame personale: „subsemnatul am pornit, încă din 1945, la un drum ce proclamase cu totul alt itinerar și alte obiective. [...] Dacă ar fi reieșit că drumul va duce la situația actuală, m-aș fi situat fără șovăire pe poziția contrară." Ca urmare, poetul e persecutat, urmărit și agresat de oamenii Securității. Destinul lui apare astfel paradigmatic pentru falimentul unei iluzii și — semn al conștiinței morale — pentru curajul de recunoaștere a acestuia. Autorul a mai scris reportaje, vioaie articole și eseuri pe teme sportive (el însuși practicând sportul), s-a încercat și în teatru (o farsă poetică), fără însă a persevera. Istoria literară îl reține ca poet cu o evoluție dintre cele mai spectaculoase și totodată ca pe un caz dramatic de conștiință.

SCRIERI: *Goarnele inimii*, București, 1949; *Cântec pentru Legea cea Mare*, București, 1949; *Lazăr de la Rusca*, București, 1949; *Poezii. Cântec pentru slava lui Gheorghi Dimitrov*, București, 1949; *În numele vieții*, București, 1950; *Minerii din Maramureș*, București, 1951; *Versuri alese*, București, 1953; *Cuvânt despre sergentul Belate Alexandru*, București, 1956; *Cântec de ruină*, București, 1957; *Ceva mai greu*, București, 1958; *Lazăr de la Rusca. Minerii din Maramureș*, București, 1959; *Poeme. Lazăr de la Rusca. Minerii din Maramureș. Pe viață și pe moarte. Despre oțel*, București, 1961; *Cercuri de copac*, București, 1962; *Poezii*, București, 1962; *Minunile de fiecare zi*, București, 1964; *În poartă, Voinescu!*, București, 1968; *Drumul spre Dikson*, București, 1969; *Luminile arenei*, București, 1969; *Regele X*, București, 1969; *Din țara lui Nu-mă-uita*, București, 1970; *În bătălia pierdută (1942–1969)*, București, 1971; *Visul și veghea*, București, 1972; *Sângele voinicului*, București, 1973; *Cetatea de pe aer*, București, 1974; *Premiera se amână*, București, 1977; *Un haiduc pe bicicletă sau Contra timp și spațiu cu Marin Niculescu*, Iași, 1978; *Visul și veghea*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1980; *Pavăză putredă*, București, 1981; *Roman imaginar*, Timișoara, 1991; *Un glonț pierdut*, București, 1991; *Vremuri de tinichea* (convorbiri cu Daniel Nicolescu), București, 1998. **Traduceri:** L. Kvitko, *Căluțul*, București, 1949 (în colaborare cu Irina Deșliu); S. Marșak, *Teatru vesel. Casa pisicii. Căsuța din câmpie*, București, 1949 (în colaborare cu Irina Deșliu); Alex. Bezâmenski, *Versuri de mânie*, București, 1950; Nahabed Kuceak, *Poezii*, București, 1963 (în colaborare cu Victor Tulbure); *Incertitudes*, București-Montreal, 1992; Michel Déon, *Un taxi mov*, București, 1994 (în colaborare cu Alina Beiu).

Repere bibliografice: Oarcăsu, *Opinii, 81–85*; Piru, *Panorama, 199–200*; Călinescu, *Literatura, 122–128*; Poantă, *Modalități, 27–30*; Constantin, *A doua carte, 128–140*; Cristea, *Un an, 101–105*; Piru, *Poezia*, II, *19–25*; Grigurcu, *Poeți, 102–107*; *Lit. rom. cont.*, I, *271–275*; Dobrescu, *Foiletoane*, II, *20–29*; Munteanu, *Jurnal*, III, *79–99*; Dimisianu, *Lecturi, 171–175*; Moraru, *Textul, 107–111*; Alex. Ștefănescu, *Jocurile dragostei*, RL, 1991, 38; Alex. Ștefănescu, *Fără iluzii*, RL, 1992, 3; N. Manolescu, *A mai dispărut un poet*, RL, 1992, 28; Florența Albu, *La dispariția și aflarea poetului Dan Deșliu*, VR, 1992, 8–9; Gh. Grigurcu, *La despărțirea de Dan Deșliu*, CNT, 1992, 40; Adrian Popescu, *Deșliu sau Ieșirea din cerc*, ST, 1992, 10; Aurel Rău, *„Singur cu tine"*, ST, 1992, 10; Constantin, *Complicitatea, 106–110*; Cristea, *A scrie, 70–77*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *77–78*; Gabriel Dimisianu, *Cazul Dan Deșliu*, RL, 1999, 27; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, *268–270, passim*. *N.M.*

DEȘLIU, Valentin (9.IX.1927, Glăvani — Cetatea Albă — 25.IV.1993, București), traducător și poet. Este fiul Paraschivei (n. Balaban) și al lui Dumitru Deșliu, învățător. După studii liceale la Ismail, Pitești, București și Alexandria (cu bacalaureatul în 1946), urmează secția de limbi slave a Universității din București (1972–1975). Funcționează, în județul Argeș, ca pedagog și profesor suplinitor la Școala de agricultură din Dobrogostea, secretar la Primăria din Borlești, șef al Secției de cultură și artă a raionului Merișani. A fost și redactor la revistele „Urzica" (1951–1952), unde debutează, și „Albina" (1952–1957), translator la Ministerul Învățământului (1957–1962).

În versurile evocatoare, sentimentale ale lui **D.** din primul volum, *Cântece uitate* (1971) — caracteristica păstrându-se și în *Chemarea pământului meu* (1972), *Strigătul tăcerii* (1974), *Pasăre fără somn* (1975) și *Sfere albastre* (1976) —, Ștefan Aug. Doinaș a găsit un „lirism autentic, întemeiat pe o mare încredere în limbaj". Poezia se remarcă printr-o viziune clasicizantă, în care teme tradiționaliste — sacralitatea pământului natal, amintirea casei părintești, perindarea, însoțită de o ușoară nostalgie, a anotimpurilor, comuniunea cu înaintașii — sunt tratate în versuri limpezi, armonioase, în descendența lui St. O. Iosif și Ion Pillat. Marcată de o anume naivitate, îndeosebi în ce privește tehnica lirică, într-un secol dominat de experiment și „tehnicisme" de tot felul, poezia conturează un univers al constantelor calme, în care neliniștile și temerile omului modern au dispărut cu desăvârșire: „Noi nu murim nicicând, nicicum./ Vorbim de moarte doar/ ca de un anotimp care ne-ntoarce/ cu fața spre amurgurile calme." Partea cea mai însemnată a activității lui **D.** este însă aceea de traducător din literatura bulgară, iar osârdia lui pentru transpunerea literaturii bulgare în limba română a fost răsplătită de statul bulgar cu Ordinul „Kiril și Metodie" (1966).

SCRIERI: *Cântece uitate*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1971; *Chemarea pământului meu*, București, 1972; *Strigătul tăcerii*, București, 1974; *Pasăre fără somn*, București, 1975; *Sfere albastre*, București, 1976; *Ca să cresc mare și voinic*, București, 1980; *Sub cerul copilăriei noastre*, București, 1989; *Nevinovată. Vinovată*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1994. **Traduceri:** *Pagini din proza bulgară*, București, 1959 (în colaborare cu Constantin Velichi și Claudia Pătrașcu); Iordan Gheșev, *Kremena le știe pe toate*, București, 1959 (în colaborare cu Ath. Gospodinov); Kiril Boianov Krăstev, *În numele vieții*, București, 1960 (în colaborare cu Ath. Gospodinov); Pavel Spasov, *Hornarii albi*, București, 1961 (în colaborare cu Vasile Chiriță), *Rechinii*, București, 1962 (în colaborare cu Claudia Pătrașcu); Pavel Vejinov, *Întâmplarea de pe strada liniștită*, București, 1962 (în colaborare cu Vasile Chiriță); P. Neznakomov, *Margaritka și cu mine*, București, 1965 (în colaborare cu Costache Anton); A. Strașimirov, *Hora*, pref. trad., București, 1966; *Țane și Zmeoaica. Basme populare macedonene*, București, 1967; Olivera Nikolova, *Zoki Poki*, București, 1968; Ilia Volen, *Oamenii lui Dumnezeu*, București, 1969; *Din țara trandafirilor. Lirică bulgară contemporană*, București, 1970 (în colaborare); Ivan Cankar, *Dreptatea lui Jernej*, București, 1973; Gheorghi Rajcev, *La periferia orașului*, București, 1973; *Silijan cocostârc. Povestiri populare macedonene*, București, 1975; Elin Pelin, *Puterea necuratului*, București, 1978 (în colaborare cu Mihaela Deșliu); *Tânăra proză bulgară*, București, 1978 (în colaborare cu Mihaela Deșliu); Meto Jovanovski, *Brumă pe florile de migdal*, pref. trad., București, 1979; *Cornul de capră*, București, 1981 (în colaborare cu Mihaela Deșliu); Anton Ingolič, *Dragoste interzisă*, pref. Mihaela Deșliu, București, 1981; *Lirică bulgară contemporană*, pref. trad., București, 1981; Mira Mihelič, *Curcubeu peste oraș*, București, 1981; Ștefan Mokrev, *Clienții trattoriei*, București, 1982 (în colaborare cu Mihaela Deșliu); Vidoe Podgoreț, *Sirma, căpitan de haiduci*, București, 1983; Ivan Martinov, *Portret după natură. Veselovski*, București, 1983 (în colaborare cu Mihaela Deșliu); Anton Ingolič, *Colecționarii de pioneze* și *Asociația secretă P.G.C.*, București, 1990.

Repere bibliografice: Ștefan Aug. Doinaș, *Cuvânt înainte* la *Cântece uitate*, București, 1971; *Lit. rom. cont.*, I, 523–524; *Dict. scriit. rom.*, II, 78–79. *L.H.*

DEȘTEPTAREA, săptămânal literar, științific și umoristic apărut la Lugoj de la 25 decembrie 1879 până la 7 aprilie 1881. Redactor responsabil a fost Iosif Tempea. Modesta gazetă lugojeană încearcă, printr-un material publicistic și literar destul de variat, să contribuie la „cultivarea și petrecerea poporului român". Pentru îndeplinirea acestui scop, **D.** publică sau republică poezii de V. Alecsandri, mai ales dintre cele cu caracter patriotic, versurile lui Petre Dulfu sau ale versificatorului local Pachomie Avramescu. Virgiliu Popescu traduce mici bucăți literare sau fragmente din scrierile lui Boccaccio, La Rochefoucauld, La Bruyère, Al. Dumas, iar Petru Popescu rezumă câteva piese ale lui Shakespeare. Gazeta încearcă să țină la curent cititorul bănățean cu viața literară din România, reluând din ziarele și revistele bucureștene articole și știri (polemicile Junimii cu B. P. Hasdeu, discuțiile de la ședințele Academiei Române ș.a.). Se tipăresc și versuri satirice, inspirate de aspecte sociale lugojene, anecdote populare, versuri umoristice scrise în graiul bănățean ș.a. Au mai colaborat Anastasia și Letiția Tempea, Leontin Simionescu și M. Besanu. *R.Z.*

DEȘTEPTAREA, revistă care a apărut la București din aprilie 1990. Este cea dintâi publicație aromână editată după 1989 în România, în opt pagini, purtând subtitlul „Revistă macedo-română" și având ca director pe Hristu Cândroveanu. Primul număr este tipărit pe cheltuiala lui Gh. Ștefu și Vasile Tega. De la numărul următor se tipărește la București, subintitulându-se „Revista aromânilor". Din colegiul de redacție fac parte Hristu Cândroveanu, Th. Boldea, Nicolae Caratană, Ioan Cutova, Eugen Dorcescu, Teohar Mihadaș, Atanasie Nasta, Marian Papahagi, Vasile Tode (redactor-șef). Fără a-și expune explicit intențiile, **D.** a realizat un program constând în trezirea conștiinței naționale la românii trăitori în Peninsula Balcanică, urmași direcți ai tracilor romanizați. De asemenea, revista a urmărit și continuă să urmărească reintegrarea culturii și literaturii în grai aromân în cultura și literatura română. Sunt prezenți în paginile periodicului scriitori de origine aromână, care trăiesc fie în țară, fie în locurile lor de baștină de la sud de Dunăre, fie în diaspora. De asemenea, se reiau texte (poezie, proză, filologie, lingvistică) aparținând lui Th. Capidan, Pericle și Tache Papahagi, George Murnu, Petru Vulcan ș.a. Dintre scriitorii mai noi publicați aici sunt de amintit Teohar Mihadaș, Ilie A. Ceara, Cola Fudulea, Dumitru Pariza, Mihail G. Boiagi, Lena Constante, Matilda Caragiu Marioțeanu, Justin Tambozi, Ovidiu Papadima, Valeriu Papahagi, Kira Iorgoveanu-Mantu. *I.D.*

DETUNATA, ziar politic și cultural care apare la Alba Iulia, săptămânal, între 14 martie 1943 și 25 decembrie 1944. Director este Ioan Popa-Zlatna, iar prim-redactor, V. Copilu-Cheatră. Ziarul își propune să fie o tribună de protest a populației din Transilvania împotriva ciuntirii țării, un scut al moților pentru reîntregire și progres. Între alte rubrici, numeroase („Războiul în 7 zile", „De la Horea la Pelaghia Roșu", „Straița lui Cârlig" etc.), pagina culturală e bine reprezentată, mai ales prin poezii semnate de Aron Cotruș, Petre Bucșa, Al. Negură, V. Copilu-Cheatră, Doru Mircea, Octavian Macavei, V. Sima, Iustin Ilieșu, Ion Th. Ilea, N. Rusu, I.V. Spiridon, Ion Apostol Popescu, N. Boeriu, Al. Băețan, Florica Ciura, Al. Raicu, D. Iov. Sunt evocate figuri istorice din Țara Moților (Horea, Pelaghia Roșu, Avram Iancu, Petru Dobra), se scriu articole despre trecutul Blajului, despre șezătorile patriotice de la Târnăveni, Blaj, Sebeș, Orăștie, Deva, despre scriitorii moților. Sunt recenzate cărți de Liviu Rebreanu (*Crăișorul*), V. Copilu-Cheatră (*Lângă hotare*), iar la capitolul proză apar texte de Fatma, V. Copilu-Cheatră, M. Dunin. Publicistică semnează V. Netea, Ion Apostol Popescu, Liviu Ardelean, I.V. Munteanu ș.a. *M.Pp.*

DIACONESCU, Ioana (21.VII.1947, București), poetă și traducătoare. Este fiica Justiniei (n. Vlad) și a lui Ion Diaconescu, profesori. Urmează Liceul „Spiru Haret" din București și Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română-italiană, absolvind-o în 1971. Lucrează între 1971 și 1993 la Uniunea Scriitorilor, apoi, până în 1995, la publicațiile pentru străinătate, după care este redactor la Societatea

Română de Radio. A debutat (prezentată de Geo Dumitrescu) cu opt poezii în „Contemporanul" în 1966, iar în volum, cu *Furăm trandafiri*, apărut în 1967. Are o bogată activitate publicistică, colaborând la „Contemporanul", „Secolul 20", „Convorbiri literare", „Tribuna" ș.a. cu versuri, proză, traduceri, comentarii, sau deținând rubrici permanente la „România literară", „Luceafărul", „Steaua". În 1980 primește Premiul „Perpessicius" pentru ediția *Scrieri* de Emil Botta.

Poezia sa dezvăluie de la început o personalitate maturizată timpuriu, din teama de „șarpele înserării", de luciditatea care aduce sfârșitul visării. Temele, motivele se înlănțuie parcă fără logică, într-o continuă fulgurație metaforică; versul liber strălucește semnificativ în ingambamente ingenioase, iar rima rară este aparent întâmplătoare și cu atât mai surprinzătoare. Caracteristică se învederează o anume tehnică a compunerii peisajului, straniu și fragmentar ca într-un caleidoscop al amintirii, alteori oniric ca sub o vrajă de basm. Imageria este medievalizantă – castele, creneluri, porți și ziduri uriașe, turniruri, infante, madrigaluri (*Amintiri neverosimile*, 1983) – sau nostalgic pillatiană (*Amiaza*, 1978). În fine, într-un timp istoric dur, al mizeriei realității cotidiene, totul coboară în banalul cenușiu (*Poemul cu părul alb*, 1994). Uneori imaginea se înalță spre idee printr-o poetizare voit colorată, stăruind să salveze banalitatea de uzură, să reîntoarcă sensul în exasperantele „locuri comune" (*Campioni ai speranței, Nu vă aplecați în afară, Discurs asupra metodei*). La început, odată cu descoperirea ingenuă a lumii, poeta își dorea „un suflet de bărbat", adevărat Orfeu modern, dar erotica profundă, orgolioasă, descriind „caracatița sumbră a singurătății", suferința nocturnă, extazul mistic și mai ales „înțelegerea – pedeapsă și uitare" indică o coborâre în sinele feminității: „Nu pot să-mi iert / Această îndrăzneală care mie / Îmi pare umilință. Trec și pierd / Iubirea ce-ar fi fost să fie." Căci, nod dureros de sensibilitate, ea „își petrece viața și moartea într-o cameră cu pereții mult mai subțiri decât chiar membrana timpanului", soarta îi pare „cumplită-înseninare, chinuitoare limpezimi, îndurerate transparențe". În curgerea timpului, încearcă oprirea clipei mirabile („Ascult cum bate valul fierbinte / Pe-un țărm al mării ce arde, de foc / și nu-mi găsesc starea-n lumina cea rece / și caut starea pe loc") și dorește să afle o cale a transfigurării: „Lutul din care sunt alcătuită / Va deveni alăută" (*Alăuta*). În toată poezia sa, **D.** cultivă un panteism al blândeții, făcând elogiul umilinței („dulce neștiință") și al trăirii într-o „tristă vrajă", dar și al dorului de lumină și căldură („Lucească soarele până la ardere, / Pletele de foc pârjolească-se / La vâlvătaia sublimă a zilei"). Și chiar dacă uneori imaginile sunt abscons hermetice, o anume grație a sentimentului convertit în intelectualitate este transpusă mereu într-un vers armonic, cu repetiții ritmate dilematic și refrene muzicale.

SCRIERI: *Furăm trandafiri*, București, 1967; *Jumătate zeu*, București, 1970; *Adagio*, București, 1973; *Taina*, Cluj-Napoca, 1976; *Amiaza*, București, 1978; *Ceața*, București, 1978; *Poetica*, București, 1981; *Vârtejul și lumea*, București, 1982; *Amintiri neverosimile*, București, 1983; *Dumnealui, destinul*, București, 1984; *Uranus*, București, 1985; *Herb*, București, 1987; *Poemul cu părul alb*, București, 1994; *Corp în cădere*, București, 1999; *Arcadia*, București, 1999; *Tratat de amintiri neverosimile*, București, 2000; *Poveste cu un vampir și două pisici*, București, 2001. **Ediții:** Emil Botta, *Scrieri*, I-II, pref. Al. Piru, București, 1980. **Traduceri:** Jovan Strezovski, *Tărâmul de la miazăzi*, București, 1979; Raúl Gómez García, *Poeme*, București, 1980 (în colaborare); Ana Kalandadze, *Duhul albastru*, Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Zaira Samharadze); Constantin Stoiciu, *Despre farmecul levantin*, București, 1995; Jennifer Delgado, *Povești mai mari pentru copii mai mici*, București, 1996; Stéphan Mallarmé, *Divagații. Igitur. O lovitură de zaruri*, București, 1997.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Ioana Diaconescu, „Furăm trandafiri"*, CNT, 1967, 17; Ilie Constantin, *Ioana Diaconescu, „Jumătate zeu"*, RL, 1970, 3; Constantin, *A doua carte, 188-190;* Barbu, *O ist., 433-436;* Piru, *Poezia*, II, *418-421;* G. Dimisianu, *„Taina"*, RL, 1976, 41; Petru Poantă, *Ioana Diaconescu, „Taina"*, ST, 1976, 9; Dinu Flămând, *Izvorul Tainei*, AFT, 1976, 11; Gh. Simion, *„Taina"*, CRC, 1977, 13; Iorgulescu, *Scriitori, 52-53;* Cornel Moraru, *Lirica feminină*, FLC, 1978, 20; Poantă, *Radiografii*, I, *281-284;* Dimisianu, *Opinii, 94-97;* Cristea, *Faptul, 186-188; Lit. rom. cont.*, I, *638-639;* Alex. Ștefănescu, *„Amintiri neverosimile"*, RL, 1984, 20; Carmen Blaga, *„Amintiri neverosimile"*, O, 1984, 23; Tartler, *Melopoetica, 49-52;* Felea, *Aspecte*, II, *178-179;* Cristian Moraru, *„Dumnealui, destinul"*, RL, 1985, 16; Daniel Dimitriu, *„Dumnealui, destinul"*, CL, 1985, 6; Sultana Craia, *Uranus*, LCF, 1986, 10; Steinhardt, *Monologul, 141-144; Dicț. scriit. rom.*, II, *80-81;* Luminița Marcu, *Poeme cu zăpadă și îngeri*, RL, 1999, 49; Iulia Alexa, *„Tratat de amintiri neverosimile"*, RL, 2001, 36; Popa, *Ist. lit.*, II, *564;* Mircea A. Diaconu, *Meridiane feminine*, CL, 2003, 2. *M.Dț.*

DIACONESCU, Mihail (8.XI.1937, Priboieni, j. Argeș), romancier, critic și istoric literar. Este fiul Aureliei (n. Mârfu) și al lui Aurelian Diaconescu, preot și învățător. A absolvit Liceul „Gh. Șincai" din București și Facultatea de Filologie a Universității din București (1960), obținând în 1972 titlul de doctor în filologie la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, cu teza *Gib I. Mihăescu*, publicată în 1973. După absolvire, an care a coincis și cu debutul său în „Gazeta literară" cu un articol despre Gala Galaction, este numit profesor de română, latină, logică și psihologie la Liceul „St. O. Iosif" din Rupea, județul Brașov. Din 1965 este muzeograf la Muzeul Regional de Istorie și redactor la secția culturală a cotidianului „Drum nou" din Brașov. În 1963 debutează editorial cu romanul *Visele au contururi precise*. În intervalul 1965-1985, este cadru didactic la Institutul Pedagogic din Pitești, unde va participa la editarea revistei „Argeș", al cărei redactor-șef va fi din 1966 până în 1969. Este, de asemenea, colaborator al revistelor „Astra" (1966) și „Noua revistă română" (1966). A funcționat, între 1985 și 1995, ca cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu".

Primul roman, *Visele au contururi precise* (1963), nereușit, scris în litera tezismului ideologic al anilor '60, se ocupă de lumea contemporană, ca și cel din 1980, *Umbrele nopții*, înfățișând, moralizator, drama unui sculptor român exilat în Occident. Toate celelalte romane, de la *Culorile sângelui* (1973) până la *Sacrificiul* (1988), au fost concepute ca părți constitutive ale unei „fenomenologii narative a spiritului românesc"; ele ilustrează o „literatură cu program", teoretizată în diverse

studii și articole, pe o linie oarecum protocronistă, „idee" perimată astăzi, dar de mare actualitate în anii '70-'80. Scriitorul urmează și o altă filieră, ortodoxist-mistică și tradiționalistă, de tipul Nae Ionescu, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloae ș.a., vorbind despre „misiunea românească" și caracterul „tragic, eroic și sublim" al românilor. Dacă în ceea ce privește eseistica autorul poate fi așezat alături de Paul Anghel sau Dinu Săraru, romanele pe care le-a scris sunt discutabile, iar încercarea de a da o *Istorie a literaturii daco-romane* (1999) este în cel mai bun caz un gest de curaj, ținând de un uluitor spirit al fantazării. Ceea ce depășește ca limită a credibilului în *Istoria...* sa îi este permis romancierului, care poate mixa realul cu imaginarul, pentru a prezenta epoci diferite, de la vechii traci la secolul al XX-lea, într-o încercare de a reconstitui spiritul fiecărui timp. Abordând o tematică istorică, autorul recurge la stilul realist clasic, vizitând fie și o realitate imaginată, cu unele infuzii romantice și accente bombastic-retorice. *Culorile sângelui* este o carte dedicată pictorului „oficial" din vremea lui Brâncoveanu, Pârvu Mutu, zugravul de biserici care, la început de veac XVIII, este un artist aproape renascentist, inaderent la cruda ambianță balcanică. Renașterea și umanismul românesc prebrâncovenesc sunt urmărite și în *Adevărul retorului Lucaci* (1977), unde personajul principal este un „profesor" din vremea Movileștilor. În *Marele cântec* (1980), probabil cel mai bun roman al lui **D.**, eroul este muzicianul și savantul Ioan Căianu-Valachus, pentru puțină vreme episcop romano-catolic în Transilvania. Epoca lui Burebista este văzută prin ochii lui Arhidamos, protagonistul romanului *Călătoria spre zei* (1982), ambasador al dacilor la Roma lui Iulius Cezar. Principele Grigore Alexandru Ghica al X-lea apare într-o carte despre vremurile romantismului (*Speranța*, 1984), după care prozatorul se întoarce la epoca sa predilectă, cea străromână, acum personajul principal fiind astronomul și teologul Dionysus Exiguus, „discipol" la „schola" unei mănăstiri tomitane (*Depărtarea și timpul*, 1986). În fine, *Sacrificiul* aduce în prim-plan pe luptătorii ardeleni pentru Marea Unire, totul fiind prezentat, ca și în celelalte cărți, pe fondul de violență și „bestialitate" al naturii umane. În aceste contexte, cele mai reușite pasaje literare se dovedesc, după D. Micu, descrierile de ceremonial, recompuse în spiritul caracteristic al fiecăreia dintre epocile „reactualizate". În maniera lui Radu Theodoru, Paul Anghel, V. Știrbu, Eugen Uricaru, autorul mânuiește dezinvolt instrumentarul naratologic al realismului tradițional. Realizează astfel un „mozaic de romane, înlesnite și de tezele naționalismului ceaușist optzecist", înglobând, în ceea ce s-ar fi vrut un tot unitar, dacii, Reforma, Renașterea, „barocul" ardelean, vremea lui Brâncoveanu, romantismul prepașoptist, epoca Unirii, chiar dacă îi lipsește totuși acestui conglomerat un factor literar „incitator" (Marian Popa). O lucrare serioasă și bine documentată este *Prelegeri de estetica ortodoxiei* (1995-1996), în două volume intitulate *Teologie și estetică* și *Ipostazele artei*. O altă carte, *Biserici și mănăstiri ortodoxe* (1988), ilustrează aceleași teze despre perspective inter și transdisciplinare: teologie dogmatică, istoria artelor, culturii și civilizației, poietică, părinții Bisericii. Volumul, *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă* (2001), conține în mare toate teoriile lui **D.** despre roman și natura specifică a epicului.

SCRIERI: *Visele au contururi precise*, București, 1963; *Culorile sângelui*, București, 1973; *Gib I. Mihăescu*, București, 1973; *Adevărul retorului Lucaci*, București, 1977; *Umbrele nopții*, București, 1980; *Marele cântec*, București, 1980; *Călătoria spre zei*, București, 1982; *Speranța* București, 1984; *Depărtarea și timpul*, București, 1986; *Sacrificiul*, București, 1988; *Biserici și mănăstiri ortodoxe*, București, 1988; *Istorie și valori*, București, 1994; *Prelegeri de estetica ortodoxiei*, I-II, Galați, 1996; *Istoria literaturii daco-romane*, București, 1999; *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă*, București, 2001.

Repere bibliografice: D. Micu, *„Visele au contururi precise"*, CNT, 1963, 24; Zaharia Sângeorzan, *O reconstituire mediocră*, CRC, 1973, 49; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *189*; Virgil Cândea, *Chipul interior al trecutului*, LCF, 1978, 18; Sultana Craia, *Întoarcerea fiului risipitor*, LCF, 1980, 25; Piru, *Ist. lit.*, *485*; Ioan Adam, *„Călătoria spre zei"*, CNT, 1983, 16; Tia Șerbănescu, *„Călătoria spre zei"*, RMB, 1983, 11 953; Const. Ciopraga, *„Speranța"*, RL, 1984, 23; C. Stănescu, *„Speranța"*, FLC, 1984, 32; Mihai Coman, *Labirintul*, SLAST, 1984, 42; Ilie Bădescu, *Romanul Unirii*, AST, 1988, 1; Florin Faifer, *Un roman monografic*, CRC, 1990, 23; Micu, *Scurtă ist.*, III, *138-139*; Cosma, *Romanul*, II, *180-182*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *81-82*; Popa, *Ist. lit.*, II, *169*, *684*; Gh. Bulgăr, *Stil și artă literară în proza lui Mihail Diaconescu*, 2001; Elvira Ivașcu, *Laudă cărturarilor*, „Ecart", 2002, 202. *A.Ml.*

DIACONESCU, Romulus (2.X.1942, Bălănești, j. Gorj – 28.II.2003, Craiova), prozator și cronicar dramatic. Este fiul Leonorei (n. Pătrășcoiu) și al lui Sebastian Diaconescu, funcționar. A urmat școala elementară în Bălănești, Liceul „Tudor Vladimirescu" din Târgu Jiu (1956-1960) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1960-1965). A devenit doctor în teatrologie cu teza *Condiția umană în dramaturgia postbelică* (2002). Redactor și șef de secție la ziarul „Înainte" din Craiova (1966-1974), redactor și redactor-șef adjunct la „Ramuri" (1974-2003). Din 2002 este cercetător la Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor" și profesor la Facultatea de Filologie, secția teatru, din Craiova. A debutat publicistic în „Viața studențească" în 1963 și editorial în 1976, cu volumul de reportaje *Timpul din ziduri*. A colaborat la „Contemporanul", „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Suplimentul literar al «Scânteii tineretului»", „Teatrul", „Vatra", „Convorbiri literare", „Spirit românesc".

Rezultat al unor călătorii în țară și în străinătate, reportajele reunite sub titlul *Timpul din ziduri* se remarcă prin observațiile la fața locului, completate cu o amănunțită documentare. *Spații teatrale* (1979) anunță un veritabil cronicar dramatic, consacrat prin următoarele volume. Sunt analizate, în acest volum, dramaturgia lui Paul Anghel, Marin Sorescu, precum și „câțiva teatrologi": Valeriu Râpeanu, Valentin Silvestru, I. Zamfirescu, N. Barbu, I. Cocora, Al. Olaru ș.a. **D.** face și cronici de spectacole, în care pune accent, pe lângă textul dramatic, pe spectacol, realizare scenică și interpretare. Volumul *Dramaturgi români contemporani* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor) are în vedere „teatrul ca mișcare literară", autorul considerând că piesa de teatru trebuie să fie viabilă și în afara scenei.

Dramaturgii români sunt grupați și comentați sub diverse formule: *O epocă de tranziție* (Aurel Baranga, Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Tudor Popescu), *O viziune a destinului* (Horia Lovinescu, Marin Sorescu, D. R. Popescu), *De la radiografia cotidianului la tensiunea etică* (I. D. Sârbu, D. Solomon, Mircea Radu Iacoban, Paul Everac), *Între document și ficțiune istorică* (Mihnea Gheorghiu, Paul Anghel, Valeriu Anania, Dan Tărchilă, Mircea Bradu), *Fețele eseului dramatic* (Gellu Naum, Ecaterina Oproiu, Vasile Rebreanu, Iosif Naghiu, Theodor Mănescu, Radu F. Alexandru, Ion Coja ș.a.). Într-o epocă de dezbateri literare intense, când valorile sunt contestate cu sau fără argumente estetice, **D.** publică volumul *Condiția umană în dramaturgia postbelică* (2002), o dezvoltare a tezei sale de doctorat și, în același timp, încoronare a activității de cronicar dramatic. Este analizată aici, cu pertinență și obiectivitate, dramaturgia lui Horia Lovinescu, Teodor Mazilu, Marin Sorescu, D. R. Popescu. În viziunea comentatorului, Horia Lovinescu se situează între realism și construcția de idei, la Teodor Mazilu este sesizată satira ca meditație, la Marin Sorescu sunt recunoscute „setea spiritului de cunoaștere" și folosirea istoriei ca pretext și parabolă, D. R. Popescu este interpretat ca reevaluator al adevărurilor morale, de la metafizica spațiului închis la vibrația morală a istoriei. Volumul *Trebuia să se nască Brâncuși* (1981) reunește eseuri despre arta și personalitatea sculptorului, în care **D.** apelează la documente și argumente istorice, etnofolclorice, de istoria artei românești și universale. Romanul *Migrații fără sezon* (1984), cu note autobibiografice, pune în dezbatere, prin destinul unui tânăr absolvent de filologie repartizat în provincie, problema generației de intelectuali din perioada postbelică. Și un alt roman, *Neuitatele amurguri* (1988), radiografiază realitatea socială trăită de autor, în timp ce *De veghe pentru învingători* (I–II, 1987–1989), construit prin alternanța unor secvențe temporale situate în trecut și în prezent, restituie dramatismul anilor primei conflagrații mondiale.

SCRIERI: *Timpul din ziduri*, Craiova, 1976; *Spații teatrale*, Craiova, 1979; *Trebuia să se nască Brâncuși*, București, 1981; *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983; *Migrații fără sezon*, București, 1984; *De veghe pentru învingători*, I–II, București, 1987–1989; *Neuitatele amurguri*, Craiova, 1988; *O lume a dialogului*, București, 1998; *Condiția umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2002. **Antologii:** *Cartea „Ramurilor"*, București, 1997.

Repere bibliografice: Vasile Marian, *Istorie, civilizație, viață*, LCF, 1977, 24; Ulici, *Prima verba*, II, *193–194*; I. Lazăr, *Spații teatrale*, RL, 1980, 17; C. Zărnescu, *„Trebuia să se nască Brâncuși"*, TR, 1982, 7; Valeriu Râpeanu, *Dramaturgi contemporani în oglinzi paralele*, FLC, 1984, 4; Constantin Cubleșan, *„Dramaturgi români contemporani"*, TR, 1984, 15; Alex. Ștefănescu, *Noua dramaturgie*, RL, 1984, 28; Adriana Iliescu, *Biografie și transfigurare*, RL, 1989, 28; *Sud-Vest. O antologie a scriitorilor contemporani din Oltenia*, Craiova, 1998, *99–100*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *82–84*; Luminița Marcu, *Dialoguri bine temperate*, RL, 1999, 16; Constantin M. Popa, *Efectul de rezonanță*, R, 1999, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *168, 946*; Florea Miu, *Cuvinte și spațiu. Interviuri cu scriitori contemporani din Oltenia*, Craiova, 2001, *121–125*; Roxana Răcaru, *Recapitulări, nu revizuiri*, RL, 2002, 37. *T.N.*

DIACONESCU, Traian (14.VII.1939, Bălcești, j. Vâlcea), clasicist, istoric literar și traducător. Este fiul Mariei și al lui Savu Diaconescu, țărani. Urmează cursurile primare în satul natal, gimnaziul la Liceul „Ion Neculce" din București, iar cursurile liceale la Balș, județul Olt. Va absolvi în 1963 Facultatea de Filologie, secția limbi clasice, a Universității din București. Își susține doctoratul în filologie clasică în 1974, cu teza *Metaforă și univers saturnalic în comedia lui Plautus*. Începând din 1963 trece prin toate gradele didactice (până la profesor titular și șef de catedră) la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași. Beneficiază de stagii de documentare în străinătate: Perugia, Italia (1972), Freiburg im Breisgau, Germania (1985), Viena (1985), Atena (1992), Madrid (1994), Salonic și Ianina, Grecia (1995), Barcelona și Murcia (1996), Lerida, Spania (1998), Atena, Creta și Salonic, Grecia (1999), Padova, Florența și Veneția, Italia (2000).

Debutează în 1965 la „Iașul literar" (cu studiul *V. Alecsandri și marii poeți din epoca lui Augustus*) și la „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași" (cu studiul *M. Eminescu și arta traducerii din poeții greco-latini*). Colaborează la „Studii clasice", „Anuarul de lingvistică și istorie literară", „Cronica", „Limba română" (Chișinău), „Studia antiqua et archaeologica", „Convorbiri literare" ș.a. I se decernează Premiul „Francesco Petrarca" (Avignon, 1979), pentru transpunerea în limba latină a poemei *Cântecul gintei latine* de V. Alecsandri, și Premiul „Ion Luca Caragiale" al Academiei Române (1984), pentru traducerea *Tragediilor* lui Seneca. Pe linia bunelor tradiții ale studiilor clasice (Aram Frenkian, N. I. Barbu, D. M. Pippidi, Cicerone Poghirc, Th. Simenschi, Petru Caraman), la școala cărora s-a format, **D.** prezintă, în ample sinteze, literatura greacă și latină într-o nouă perspectivă interdisciplinară, istorică și comparativă. *Metaforă și univers saturnalic în comedia lui Plautus*, prima sa lucrare de amploare, interpretează, pentru întâia oară, universul plautin drept un univers saturnalic, carnavalesc, dramaturgul latin apărând astfel ca un strălucit precursor al literaturii moderne. Studiile următoare sunt axate pe câteva direcții mari, urmărite cu stăruință. Precumpănitoare e receptarea Antichității greco-latine în cultura europeană (în volumele colective *Eminescu și clasicismul greco-latin*, 1982, *Antichitatea și moștenirea ei spirituală*, 1993). Remarcabilă e, de asemenea, preocuparea de a valorifica, prin studii și traduceri, textele latine și grecești medievale și renascentiste scrise pe teritoriul românesc sau datorate unor români. Câteva dintre tălmăcirile publicate în acest domeniu – Johannes Sommer și Christianus Schesaeus, *Scrieri alese* (1988), Nicolae Spătarul Milescu, *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului – Enchiridion sive Stella orientalis splendens occidentali* (1997), A. M. Grazianus și Johannes Sommer, *Viața lui Despot Vodă* (1998), Petru Movilă, *Ortodoxa confessio fidei catholicae et apostolicae ecclesiae orientalis* (2001) – deschid noi perspective, nu numai istoricilor, ci și istoricilor literari, filosofilor și filologilor. Exegetul se arată preocupat și de teme controversate ale domeniului sau mai puțin abordate (*Motivația semantică a cuvântului românesc „Crăciun"*, *Christos creator mundi în colindele cosmogonice românești*, *Etnogeneza românilor*, *Revelația manuscriselor lui*

Eutropius, Historia Augusta. O nouă lecțiune a textelor lui Vopiscus). Pline de nerv și de culoare sunt traducerile *Fabulelor* lui Esop (1972, 2000) și tălmăcirile în versuri ale *Tragediilor* lui Seneca (I–II, 1979–1984). Dar cele mai frumoase, denotând o vie participare sufletească, rămân transpunerile în vers alb din volumul *Poeți latini postclasici* (2000), unde sunt restituite versuri din Anonymus, Pentadius, Ausonius, Ambrosius, Claudianus, Prudentius, Rutilius Namatianus, Orientius, Boethius, Fortunatus. Singulară se dovedește strădania lui **D.** de a îmbrăca în haină latină unele capodopere ale literaturii române: *Miorița*, *Meșterul Manole*, poeme de Alecsandri, Eminescu, Macedonski, Bacovia, Blaga, Arghezi.

SCRIERI: *Metaforă și univers saturnalic în comedia lui Plautus*, București, 1974; *Eminescu și clasicismul greco-latin* (în colaborare), Iași, 1982; *Istoria literaturii latine* (în colaborare), București, 1984; *Antichitatea și moștenirea ei spirituală* (în colaborare), I–II, Iași, 1993; *Prelegeri de literatură latină. Mari clasici latini: Plautus, Cicero, Vergilius, Lerida*, Iași, 2001. **Traduceri:** Esop, *Fabule*, introd. trad., București, 1972, *Sabia înțelepciunii*, București, 2000; Seneca, *Tragedii*, I–II, introd. trad., București, 1979–1984; Horatius, *Opera omnia*, ed. bilingvă, I–II, București, 1980 (în colaborare); Johannes Sommer și Christianus Schesaeus, *Scrieri alese. Poezie latină din epoca Renașterii pe teritoriul României*, ed. bilingvă, Iași, 1988; Nicolae Spătarul Milescu, *Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului – Enchiridion sive Stella orientalis splendens occidentali*, ed. bilingvă, introd. trad., Iași, 1997; A.M. Grazianus, Johannes Sommer, *Viața lui Despot Vodă. Proza latină din epoca Renașterii despre români*, ed. bilingvă, Iași, 1998; *Poeți latini postclasici*, ed. bilingvă, introd. trad., Iași, 2000; Platon, *Gorgias*, București, 2000; Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale – Ortodoxa confessio fidei catolicae et apostolicae ecclesiae orientalis*, ed. bilingvă, introd. trad., Iași, 2001; Epictet, *Manualul și fragmente*, București, 2002 (în colaborare); *Etnogeneza românilor – The Romanians Ethnogenesis – L'Éthnogenèse du peuple roumain. Noi lecțiuni din istoriografi latini*, ed. plurilingvă, Iași, 2003; Publilius Syrus, *Maxime*, ed. bilingvă, introd. trad., București, 2003 (în colaborare).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Esop în vestmânt românesc*, ATN, 4; N.V. Baran, *Esop, „Fabule"*, SC, 1973; Eugen Munteanu, *Teatrul lui Seneca în românește*, CRC, 1980, 1; Ion Andreiță, *Convorbire cu dr. Traian Diaconescu*, TBR, 1980, 173; Dan C. Mihăilescu, *Eminescu și Antichitatea greco-latină*, RITL, 1984, 1; Petru Zugun, *„Eminescu și clasicismul greco-latin"*, AUI, lingvistică, literatură, t. XXX, 1984; Gabriel Țepelea, *Un arhipelag puțin explorat*, RL, 1988, 33; Marius Alexianu, *Profil de traducător: Traian Diaconescu*, AUI, limbi străine, t. I, 1988; Ștefan Cucu, *„Viața lui Despot Vodă"*, AUC, t. XX, 1998, 1–2; Matei Bălan, *N. Milescu, „Stella orientalis"*, CRC, 1998, 6; Gheorghe Badea, *Dialog cu un filolog clasic: Traian Diaconescu*, CL, 1999, 4; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (2002), *151–152*; Dorina Tărnăuceanu, *Publilius Syrus în vestmânt român*, CL, 2003, 11. *I.O.*

DIACONOVICI-LOGA, Constantin (1.XI.1770, Caransebeș – 28.XI.1850, Caransebeș), cărturar și traducător. Se trăgea dintr-o familie originară din Oltenia (bunicul, Vasile Diaconu Loga, zugrav de biserici, venind de la Tismana împreună cu cincizeci de familii, întemeiau, lângă Vârșet, în satul Sredișteа Mare, și o școală în care preda „măiestria zugrăviei"; tatăl, Gheorghe, își va transforma numele în Diaconovici). **D.-L.** a învățat la Caransebeș și Lugoj. După studii de drept la Pesta, este translator la magistratura orașului, revizor și corector al cărților românești în Tipografia Universității de la Buda. Îl suplinește un timp pe Petru Maior, cenzor la Buda, și îl ajută să editeze *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*. Prin străduniile sale, în 1808 s-a deschis prima școală a coloniei române din Pesta; aici a fost, până în 1812, învățător. Cantor la biserica ortodoxă din Buda, introduce serviciul religios în limba română. Din 1812, timp de optsprezece ani, a fost profesor la Școala Normală din Arad, director, din 1830, al școlilor românești și sârbești de pe teritoriul regimentelor de graniță bănățene și unul dintre organizatorii învățământului în limba română din Banat. Activitatea sa de cărturar iluminist rămâne legată de răspândirea culturii în limba română. **D.-L.** este alcătuitor și traducător de manuale și cărți de cult (*Octoih sau Catavasier*, Buda, 1826, reeditat în 1829 și 1846; *Viața domnului Isus Hristos... acum întâia oară din Sfânta Scriptură tradusă și cu învățături moralicești întocmită*, 1831; *Tâlcuiala evangheliilor*, Buda, 1835; *Epistolariul românesc*, 1841), al unui îndreptar ortografic (*Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române*, 1818) și al unei gramatici. *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor* (1822), una dintre primele gramatici românești, depășește prin semnificație cadrul unui simplu instrument de studiu, fiind o pledoarie pentru limba națională. Autorul ei încearcă să propună, cu destule stângăcii, o terminologie gramaticală românească, derivând formațiuni noi din rădăcini latine. *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor* (1821) conține un adevărat program de luminare a neamului prin cultură. Se cer școli, cărți, bărbați luminați. O înștiințare, apărută în „Foaie pentru

minte, inimă și literatură" din 1842, îl menționează pe **D.-L.** ca autor al unor lucrări în manuscris ce ieșeau din sfera didactică, fără a trăda interesul instructiv-educativ: *Istoria romanilor de la zidirea Romei, Istoria Bibliei*, o traducere din Plutarh (*Plutarh pentru educația sau creșterea pruncilor*) și romanul *Belisarie*, tălmăcit din Marmontel. Soarta acestor lucrări nu este cunoscută.

SCRIERI: *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii române*, Buda, 1818; *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1821; *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822; ed. îngr. și pref. Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, Timișoara, 1973.

Repere bibliografice: Densusianu, *Lit. rom.*, I, *84*; *Primii gramatici români bănățeni; Gramatica lui Constantin Diaconovici Loga, Buda, 1822, și Fragmente din viața și faptele lui*, Caransebeș, 1923; Vincențiu Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, 1942, *65–74*; Popovici, *Studii*, I, *271–272*; *Ist. lit.*, II, *106–109*; *Constantin Diaconovici-Loga. Studii*, Timișoara, 1971; Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, 1977, *20–29*; *Dicț. lit. 1900*, *277–278*. *S.C.*

DIACONU, Ioan Ion (6.X.1937, Balș, j. Olt), prozator. Este fiul Mariei (n. Iordache) și al lui Ion Diaconu, cântăreț bisericesc. Urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, din 1956 până în 1959, când este arestat și condamnat pentru atitudine subversivă împotriva orânduirii socialiste. Eliberat, își reia studiile și termină facultatea în 1969. Din 1968 este reporter, apoi redactor la Radiodifuziunea Română. Între anii 1969 și 1989 a realizat emisiunea „Memoria pământului românesc". Scrie proză pentru copii și tineret. Prima lui carte, *Cercelul domniței* (1970), e o povestire cu tentă istorică, de educație patriotică în spiritul vremii, dar compusă într-un stil fluent, valorificând limbajul oral în maniera lui I. Creangă. *Povestea unui steag tricolor* (1981) evocă istoria (în bună parte reală) a unui steag moștenit de la sărbătoarea Marii Uniri din 1918. În 1996 publică *Acea noapte sfântă... Închis sub comuniști pentru Transilvania*, o carte de literatură-document, în care relatează întâmplările dramatice prin care a trecut în anii detenției. *Celula cu suflete* (1999), roman rezultat din aceeași experiență a detenției comuniste, îmbină memorialul cu unele episoade ficționale. Sunt prezentate ca într-un film diferitele categorii de încarcerați politici, de la membrii partidelor istorice la legionari, fiecare cu opțiunile și argumentele sale. Textul e alert, dens și semnificativ prin chipuri și situații, de un real dramatism.

SCRIERI: *Cercelul domniței*, București, 1970; *Povestea unui steag tricolor*, București, 1981; *Acea noapte sfântă... Închis sub comuniști pentru Transilvania*, București, 1996; *Celula cu suflete*, București, 1999.

Repere bibliografice: Marian Vasile, *Ioan Ion Diaconu, „Povestea unui steag tricolor"*, LCF, 1982, 41. *M.Vs.*

DIACONU, Ion (24.IX.1903, Spinești, j. Vrancea – 9.XII.1984, Iași), folclorist și publicist. Este fiul Mărioței și al lui Ioan C. Diaconu, notar și dascăl de biserică. După studii liceale la Focșani (1915–1923), face studii la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1923–1926), unde îi sunt profesori Ovid Densusianu, care îi devine mentor, N. Cartojan și Charles Drouhet. Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Focșani (1929–1963). Aici înființează și conduce Muzeul de Etnografie și Istorie, este secretar al subsecției de conferințe Focșani a Fundației Culturale Regale (1934–1940), timp în care, în orașul de pe Milcov, conferențiază I. A. Bassarabescu, I. Cantacuzino, Mircea Eliade, C.C. Giurescu, Iorgu Iordan, S. Mehedinți, Leca Morariu, D. Murărașu, Cezar Petrescu, Ion Petrovici, Ion Pillat, Al. Procopovici, C. Rădulescu-Motru, Liviu Rebreanu, M. Sadoveanu, I.M. Sadoveanu, Al. Tzigara-Samurcaș. Debutează în „Anuarul Societății literare «Gr. Alexandrescu»" din Focșani (1921–1922) și editorial cu volumul *Ținutul Vrancei* (1930). Face parte din colegiul de redacție al revistelor focșănene „Milcovia" (1930–1936), „Școala Putnei" (1932), „Căminul" (1932–1933), „Crinul" (1937) și conduce singur revista „Ethnos" (1941–1943).

D. este autorul unor importante culegeri de folclor românesc: *Ținutul Vrancei* (1930), *Folklor din Râmnicul Sărat* (I-III, 1933–1948), *Ținutul Vrancei. Etnografie. Folclor. Dialectologie* (I-IV, 1969–1989). Adept al școlii lui Ov. Densusianu (care a pus un deosebit accent pe metoda monografică în studiul graiurilor), cercetătorul realizează una dintre cele mai complete monografii folclorice, zona Vrancei fiind investigată dintr-o perspectivă largă, interdisciplinară. Particularitatea culegerilor sale începe de la modul de anchetare, care implică respingerea

culegerilor făcute de-a valma. Folcloristul se delimitează de metodele diletanților epocii, în sensul că pune accent nu numai pe rigoarea culegerii, ci și pe cercetarea aprofundată, ceea ce îl ferește de aproximațiile folcloriștilor de cabinet. Culegerile lui **D.** se impun prin câteva dominante: selectarea fenomenelor semnificative și respingerea celor periferice, acribia în redarea aspectelor dialectale ale limbii, extinderea studiului asupra aspectelor geografice, istorice, aplicarea experimentului folcloric la informatorii talentați, perfecționarea anchetei (informatorii sunt chestionați în mai multe rânduri, culegătorul urmărind să-l găsească pe cântăreț în dispoziția de a-i spune „forma întreagă – cea prototipică"), elaborarea unor norme metodologice (folosește racordajul folcloric încă din anii 1926–1927, fiind încurajat de Ov. Densusianu), completarea culegerilor cu un erudit aparat critic, care denotă intima cunoaștere a bibliografiei, și examenul critic neîndurător aplicat culegerilor improvizate. Când îi anchetează pe cei 12 600 de informatori (cifră nemaiatinsă de cineva), pune accentul pe aspectele originare, primitive ale folclorului vrâncean. Predilecția pentru folclorul tradițional vine de la Densusianu, care opinase, în *Viața păstorească în poezia noastră populară* (I–II, 1922–1923), că geneza etnică a românilor are natură pastorală, opinie care va fi nuanțată de alți etnografi și folcloriști. În *Cântăreți și povestitori populari. Câteva criterii asupra monografiei folclorice* (1980), **D.** nu se mai rezumă la texte poetice și își depășește spațiul predilect de cercetare, Vrancea, prin prelungiri în zona Ceahlăului și spre unele localități transilvănene apropiate. Ca și în celelalte lucrări, autorul angajează aici și aspecte etnografice și dialectale, iar despre textele-convorbiri crede că „pot înfățișa mai cuprinzător în latura etnopsihologiei mentalitatea țăranului român". Contribuția lui fundamentală în domeniul exegezei referitoare la *Miorița* se conturează, la dimensiunile ei reale, odată cu tipărirea ultimelor două volume din *Ținutul Vrancei*, care cuprind numărul record de 402 texte din zonă, depășind tot ceea ce se realizase până atunci. Faptul a fost posibil numai prin cercetarea adâncită, timp de o viață, a Vrancei etnografice, folclorice și dialectale. Studiu complex, a cărui importanță nu constă doar în comunicarea acestui impresionant depozit de texte, ci și în minuția cu care au fost consemnate și editate, cele două tomuri impun, totodată, prin pregătirea științifică a anchetatorului, prin numărul mare de subiecți, prin metoda de anchetare, prin bogata adnotare a textelor. Se precizează, la fiecare text, dacă avem a face cu o plăsmuire autentică ori cu una contaminată, asupra căreia și-a pus pecetea, într-o măsură mai mică sau mai mare, tipul literar al baladei, în varianta Alecsandri. **D.** rămâne nestrămutat pe poziția sa, argumentată repetat: „*Miorița* este o creație străveche vrâncenească, generată de realități ale vieții păstorești arhaice, care au dat naștere unui arhetip *Mioara*". Peste acest arhetip s-au altoit, în numeroase texte, teme din varianta Alecsandri: „însurătoarea alegorică" și „cadrul păstoresc".

Culegeri: *Ținutul Vrancei*, București, 1930; *Folklor din Râmnicul Sărat*, I-III, Focșani, 1933–1948; *Reflexiuni despre cântecul și versul popular*, Focșani, 1946; *Ținutul Vrancei. Etnografie. Folclor. Dialectologie*, I-IV, București, 1969–1989; *Cântăreți și povestitori populari. Câteva criterii asupra monografiei folclorice*, București, 1980. **Ediții:** *Tradiție și actualitate românească*, I-III, Focșani, 1936–1937.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Ion Diaconu, „Ținutul Vrancei"*, RI, 1931, 1-3; Dan Simonescu, *„Folklor din Râmnicul Sărat"*, CL, 1935, 3–5; D. Murărașu, *Ion Diaconu, „Folklor din Râmnicul Sărat"*, „Revista «Tinerimea română»", 1936, 5; Petru Caraman, *„Ethnos", revistă de grai, studiu și creațiune românească*, „Balcania", 1943; Ion H. Ciubotaru, *Ion Diaconu. „Ținutul Vrancei"*, ALIL, 1971; I. C. Chițimia, *Ion Diaconu – 75*, „Revista noastră" (Focșani), 1978, 55–57; Ovidiu Papadima, *Un valoros cercetător al creației noastre populare*, RMB, 1980, 11 133; Ion Cuceu, *Ion Diaconu, „Cântăreți și povestitori populari"*, AAF, 1983; Ion Șeuleanu, *Ion Diaconu (1903–1984)*, AAF, 1987; N. Constantinescu, *Ion Diaconu, „Ținutul Vrancei"*, LL, 1990, 269–272; Dumitru Pop, *Ion Diaconu, „Ținutul Vrancei"*, AAF, 1991–1993; Paula Bălan Diaconu, *Ion Diaconu. O viață dăruită Vrancei*, Iași, 1998; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, 229–232. *I.D.*

DIACONU, Marin (17.X.1937, Daneți, j. Dolj), editor și istoric literar. Este fiul Mariei (n. Truică) și al lui Petre Diaconu, țărani. A urmat școala primară în satul natal, Liceul „Frații Buzești" din Craiova (absolvit în 1955) și, după un interval în care lucrează ca funcționar și învățător, Facultatea de Filosofie din București, absolvită în 1965. Devenit cadru didactic la Catedra de filosofie a Institutului Politehnic din București, a parcurs, până în 1999, treptele ierarhice până la titlul de conferențiar; din 1999, devine și cercetător la Institutul de Teorie Socială al Academiei Române. A obținut doctoratul în filosofie (1980) cu teza *Conceptul de ideal în filosofia românească interbelică*. Colaborează la „Viața românească", „Jurnalul literar", „Universul cărții", „Literatorul", „Manuscriptum" ș.a.

Preocupat de filosofia sistematică și de istoria filosofiei, dar și – într-un mod devenit cu timpul precumpănitor – de confluența dintre filosofie, istoria literaturii, istoriografia și publicistica/eseistica literară, **D.** a editat lucrări biobibliografice, de terminologie și documentaristică filosofică și sociologică, dintre care unele, precum *C. Rădulescu-Motru. Biobibliografie* (2000), *Dicționar de termeni filosofici ai lui Lucian Blaga* (2000), *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti. Documentar sociologic* (2000), *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual* (2001), interferează în mod substanțial domeniul istoriei literare. Activitatea în care s-a remarcat cu precădere, prin nu puține realizări de referință, este cea de editor, căruia i se datorează recuperarea asiduă, în premieră, și cu deosebit impact la începutul anilor '90, mai cu seamă a publicisticii și eseisticii unor personalități interbelice proeminente, printre care Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Emil Cioran, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Ion Petrovici, Mihail Antoniade, Dumitru C. Amzăr. Câteva dintre consistentele antologii de publicistică – Emil Cioran, *Singurătate și destin* (1991), Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței* (1991), Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian* (1992), ca și versiunea, reîntregită, după manuscrisul original, cu capitole absente în prima tipărire din *Despărțirea de Goethe* (2000) sau cea a *Neliniștii metafizice* de Nae Ionescu – au fost în mod explicit înfăptuiri de etapă în

perspectiva unor ediții complete din scrierile acestor creatori; primele volume ale seriei Nae Ionescu, *Opere* au și fost tipărite (1999-2002). Investigând temeinic arhive publice sau private – un revelator număr omagial al revistei „Manuscriptum" (1-2/1996), care i se datorează, valorifică masiv inedite din arhiva Mircea Vulcănescu – **D.** fructifică totodată și cunoașterea în detaliu a presei literare românești din prima jumătate a secolului trecut. Prin editarea anastatică a colecției revistei „Criterion" (1990), **D.** a inaugurat readucerea în circuitul public a unor publicații ocultate sau ignorate înainte de 1989.

SCRIERI: *C. Rădulescu-Motru. Biobibliografie*, București, 2000; *Dicționar de termeni filosofici ai lui Lucian Blaga* (în colaborare cu Florica Diaconu), București, 2000; *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti. Documentar sociologic*, I, București, 2000; *Mircea Vulcănescu. Profil spiritual*, București 2001; *Istoria limbajului filosofic românesc*, București, 2002. **Ediții:** *„Criterion. Revistă de arte, litere și filosofie"*, București, 1990; Emil Cioran, *Singurătate și destin*, pref. autorului, București, 1991; Mircea Vulcănescu, *Logos și eros*, pref. edit., București, 1991, *Dimensiunea românească a existenței*, pref. edit., București, 1991, *Ultimul cuvânt*, București, 1992, *Pentru o nouă spiritualitate filosofică*, București, 1992 (în colaborare cu Zaharia Balinca), *Dimensiunea românească a existenței*, I-III, pref. edit., București, 1992-1996 (în colaborare cu Zaharia Balinca), *Prolegomene sociologice la satul românesc*, pref. edit, București, 1997, *Conjuncturi internaționale. Cronici externe*, pref. edit., București, 1998, *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*, pref. edit, București, 1998, *De la Nae Ionescu la Criterion*, București, 2003; Mihail Antoniade, *Încercare asupra superficialității*, pref. edit., București, 1992; Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian*, București, 1992 (în colaborare cu Gabriel Liiceanu), *Introducere la bunătatea timpului nostru*, București, 1992 (în colaborare cu Gabriel Liiceanu), *Semnele Minervei*, București, 1994, *Între suflet și spirit*, București, 1996, *Echilibrul spiritual*, pref. edit., București, 1998, *Despărțirea de Goethe*, București, 2000; Grigore Popa, *Jurnal metafizic*, postfața edit., București, 1998, *Pentru tine, Sfântă Transilvanie (Poezii)*, București, 1998; C. Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc. Comunitate de origine, limbă și destin*, pref. edit., București, 1999, *Publicistică politică*, pref. edit., București, 2002, *Caracter și destin. Conferințe la radio. 1930-1943*, pref. edit., București, 2003; Nae Ionescu, *Opere*, I, VI-VII, pref. în colaborare cu Florica Diaconu, București, 1999-2002 (în colaborare cu Dora Mezdrea); Dumitru C. Amzăr, *Gând, cuvânt și faptă românească*, București, 2001; Sorin Pavel, *Krinonis sau Treptele singurătății*, postfața edit., București, 2001; Ion Zamfirescu, *Spiritualități românești*, pref. autorului, București, 2001; Ion Petrovici, *Talentul oratoric. Conferințe la radio. 1932-1943*, pref. edit., București, 2002. **Antologii:** *Pro și contra Emil Cioran*, București, 1998; *Estetică și umanism (Omagiu lui Ion Ianoși)*, București, 1998; *Laudă diferenței (Lui Henri Wald la 80 de ani)*, București, 2001.

Repere bibliografice: Gh. Geană, *Filosofia pe scurt*, VST, 1978, 30; Z. Ornea, *Vulcănescu despre omul românesc*, RL, 1992, 17; Tania Radu, *Revenirea la Mircea Vulcănescu*, LAI, 1992, 19; Florin Grigoraș, *„Logos și eros"*, „Universul cărții", 1992, 4; Octavian Soviany, *„Dimensiunea românească a existenței"*, „Universul cărții", 1992, 4; Z. Ornea, *Filosoful Nae Ionescu*, RL, 1993, 21; Ornea, *Portrete, 191-195*; Z. Ornea, *Al doilea volum din publicistica lui Noica*, RL, 1997, 1; Jean Dumitrașcu, *Mircea Vulcănescu și editorul său*, ARG, 2002, 15; Constantin Schifirneț, *C. Rădulescu-Motru, intelectualii și politica*, ALA, 2003, 622. *G.O.*

DIACONU, Mircea (24.XII.1949, Vlădești, j. Argeș), prozator. Este fiul Emiliei (n. Georgian) și al lui Nicolae Diaconu, învățător. A absolvit Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" în 1971, clasa Sanda Manu. A jucat pe scena teatrelor „Constantin Nottara" și Național din București. După 1990 este ales vicepreședinte al Uniunii Teatrale din România (UNITER). Este profesor la Academia Națională de Teatru și Film, director al Teatrului „Constantin Nottara". Debutează literar în 1977, în revista „Luceafărul", cu proză scurtă, iar prima lui carte, *Șugubina*, apare în același an. Deține o rubrică permanentă în revista „Cinema", în perioada 1983-1985. După 1990 a publicat articole cu teme politice în „Expres Magazin", „Zig-Zag" ș.a.

La debut, **D.** a fost primit ca o revelație. Prozele scurte din *Șugubina* (1977) stau foarte bine alături de laconismul schițelor lui Nicolae Velea și amintesc uneori de primele scrieri ale lui Marin Preda. Deși n-a perseverat, autorul lor rămâne unul dintre puținii reprezentanți de seamă ai genului scurt de la noi. Majoritatea textelor au drept cadru satul părintesc și coboară, de cele mai multe ori, spre amintirile copilăriei. Povestitorul se plasează în logica personajului copil, de unde un stil al sincopei logice, tipic infantile, cu câștig imediat în calitatea atmosferei și în încărcătura poetică. *Vaca bătrână* e o piesă antologică, reluată, cu modificări păgubitoare, din păcate, în volumul pentru copii *La noi, când vine iarna* (1979). Eroul este un copil de zece ani, care se îmbolnăvește grav și este dus la oraș în vederea unei operații dificile. Contrastul dintre gravitatea situației și calmul inconștient al puștiului (care e frământat că ratează zile bune de săniuș) dezvoltă un tragism simplu, de mare efect. Proza titulară, *Șugubina*, este un mic poem nostalgic în căutarea inocenței de altădată, a Poveștii. În rest, personaje cumsecade, răul deghizat în bizarerie inexplicabilă, conforme cu omogenitatea psihologică a copilului. *Scaunul de pânză al actorului* (1985) face să se întâlnească cele două vocații ale lui **D.**, cea de scriitor și cea de actor. Micul volum, în format de buzunar, este „un amestec de jurnal intim, literatură satirică, opinii despre teatru și mai ales despre cinematografia română" (Valentin Silvestru). Umorul stă alături de amintire, fanfaronada inteligentă de duioșia sfioasă, totul în forma unor mici bijuterii de vervă și stil.

SCRIERI: *Șugubina*, București, 1977; *La noi, când vine iarna*, București, 1979; *Scaunul de pânză al actorului*, București, 1985; *În Bucureștii de odinioară cu Mircea Diaconu*, București, 1998.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *A povesti o nuvelă*, RL, 1978, 19; Al. Piru, *Prozele unui actor*, LCF, 1978, 24; Doru Mareș, *„Scaunul de pânză al actorului"*, TMS, 1986, 1; Ulici, *Lit. rom.*, I, *431-433*; Cosma, *Romanul*, II, *199-200*. *T.R.*

DIACONU, Mircea A. (2.X.1963, Boroaia, j. Suceava), critic și istoric literar. Este fiul Ilenei și al lui Aurel Diaconu, țărani. A învățat la școala gimnazială din Drăgănești, județul Neamț (1974-1978), la Liceul „Calistrat Hogaș" din Piatra-Neamț (1978-1982) și la Facultatea de Filologie din Suceava (1982-1986). Funcționează ca profesor în Odorheiu Secuiesc

(1986–1990) și în Suceava (1990–1993), devenind apoi cadru didactic la Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava. Este doctor în filologie al Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1998). Din 1996 este vicepreședinte al Societății Scriitorilor Bucovineni, iar din 1997, redactor-șef al revistei „Bucovina literară". Cea dintâi carte, *Poezia de la „Gândirea"*, îi apare în 1997.

D., bun cunoscător al vieții culturale, literare și politice din Bucovina interbelică, elaborează două remarcabile cărți în domeniu: *Mircea Streinul. Viața și opera* (1998) și *Mișcarea „Iconar". Literatură și politică în Bucovina anilor '30* (1999). Acuzată în anii comunismului de iraționalism, spiritualism și misticism, mișcarea „Iconar" este examinată acum în ambianța, contextul și ideile epocii, fiind socotită un fenomen cultural care exprimă un anume spațiu cultural. Autorul argumentează că în Bucovina, care din 1775 până în 1918 fusese despărțită de țara-mamă, iconarismul dădea glas entuziasmului și speranței unei generații revoltate, care se simțea „părăsită, dar și posesoarea unui românism pe care-l credea mai autentic", iar în Cernăuți, oraș înstrăinat, se punea după 1918 problema recuperării identității românești. **D.** tratează nuanțat mișcarea „Iconar", ca și poezia din revista cu același nume, evidențiind manifestările „preiconare" și semnalând aderențele la gândirism și la trăirism. Poezia iconarilor nu a fost, afirmă autorul, un „torent uniform", ci s-a constituit dintr-o sumă de individualități. Alimentată de valori religioase și etnice, lirica de la „Iconar" a fost, prin câțiva poeți remarcabili, una modernă, pentru că „iconarii vor descoperi specificul lirismului modern, al impersonalității, nonreferențialității și cerebralizării și chiar esența limbajului poetic întemeietor, având ca izvor un eu liric nederivat, originar, integrator și obiectiv". Cartea despre Mircea Streinul examinează viața și opera scriitorului în cadrul fenomenului bucovinean interbelic. Acuzat, ca și alți iconariști, de atașament față de mișcările de extremă dreaptă, Mircea Streinul a fost, demonstrează **D.**, doar un simpatizant al legionarismului. De o foarte aplicată exegeză beneficiază poezia și romanele sale, situate „între reportaj, confesiune și ficțiune". Criticul pledează, în general, pentru revizuirea imaginii asupra literaturii din Bucovina, ce trebuie despovărată de culpabilizare, și face pași importanți spre cunoașterea integrală a acesteia, optând pentru un demers „fără pledoarii artificiale și fără umori". În *Poezia postmodernă* (2002) se oprește la unele dintre cele mai noi manifestări ale poeziei românești. După ce încearcă o definiție a conceptului de postmodernism în „fragilitatea" lui pe teren românesc, dată de oscilațiile, ezitările și rezervele care s-au manifestat în conturarea lui, autorul stăruie asupra dezbaterilor pe care acesta le-a suscitat, amintindu-i pe principalii participanți la discuție și pe precursorii postmodernismului, mai apropiați sau mai îndepărtați în timp. Sunt sintetizate o serie de note care particularizează literatura postmodernă (resurecția realului, ironia și parodia, biografismul, intertextul, textualismul, impuritatea genurilor, autenticismul, atenția acordată detaliului, preferința pentru banal, anodin, derizoriu, abolirea purității lirismului). În fața unui tablou deconcertant prin diversitatea de opinii, exegetul speră că unica soluție de cunoaștere a fenomenului este aceea de a integra fapte și de a „aproxima cu scepticism". Ceea ce și face în antologia de texte însoțitoare și care ocupă cea mai mare parte a cărții, una cu declarat scop didactic, în care își află loc texte semnificative semnate de Mircea Cărtărescu, Al. Mușina, Florin Iaru, Romulus Bucur, Ion Stratan, Cristian Popescu, Magda Cârneci, Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Mariana Marin, Ion Mureșan, Liviu Ioan Stoiciu ș.a. În studiul *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate* (2002), **D.** subscrie opiniei lui Nicolae Manolescu că despre autorul *Amintirilor din copilărie* „lucruri absolut noi nu mai sunt cu putință".

SCRIERI: *Poezia de la „Gândirea"*, București, 1997; *Mircea Streinul. Viața și opera*, pref. Const. Ciopraga, Rădăuți, 1998; *Instantanee critice. Din timpul iluziei*, Iași, 1998; *Mișcarea „Iconar". Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, 1999; *Fețele poeziei*, Iași, 1999; *Cezar Baltag*, Brașov, 2000; *Constantin Ciopraga. 85 de ani. Dosarul unei existențe*, Suceava, 2001; *Poezia postmodernă*, Brașov, 2002; *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate*, Cluj-Napoca, 2002. **Ediții:** Mihail Iordache, *Singurătatea și tristețea oglinzilor*, pref. edit., Iași, 2001; Mircea Streinul, *Drama Casei Timoteu*, pref. edit., Iași, 2001; Iulian Vesper, *Glasul*, pref. edit., Iași, 2001; Simion Mehedinți, *Corespondență*, pref. edit., Iași, 2001; Lucian Valea, *Viața lui George Coșbuc*, Iași, 2001; Traian Chelariu, *Strada Lebedei nr. 8. Pagini de jurnal*, pref. edit., București, 2002, *În căutarea Atlantidei (fragmente noi)*, pref. edit., Iași, 2003.

Repere bibliografice: Ion Bălu, *O altă perspectivă asupra „Gândirii"*, APF, 1997, 10; Doina Curticăpeanu, *Labirintul gândirii gândiriste*, F, 1998, 3; Gheorghe Grigurcu, *Revolta autorului împotriva operei*, RL, 1998, 20; Ion Simuț, *Cel mai tânăr istoric literar*, „Cuvântul", 1998, 6; Nae Antonescu, *O monografie Mircea Streinul*, „Discobolul", 1998, 5; Dumitru Micu, *Studii bucovinene*, CC, 1998, 5–8; Nicolae Cârlan, *Mircea A. Diaconu, „Mircea Streinul. Viața și opera"*, CRC, 1998, 3; Nicoleta Cliveț, *Iluziile și deziluziile criticului literar*, VTRA, 1998, 12; Cornel Munteanu, *Mircea Streinul într-o monografie critică*, ST, 1999, 2; Emil Iordache, *Cărțile de pe masă*, Iași, 2000, *107–115*; Roxana Răcaru, *„Textualism" sau ontologie*, RL, 2000, 16; Dan Mănucă, *Literatură și politică*, CL, 2000, 7; Petraș, *Panorama*, *256–260*; Cătălin Constantin, *Postmodernism didactic*, RL, 2003, 5; Gheorghe Grigurcu, *Subistorie și supraistorie*, RL, 2003, 16, 17. *I.D.*

DIACONU, Nicolae (12.XI.1947, Țicleni, j. Gorj), poet, traducător și publicist. Este fiul Mariei (n. Digă) și al lui Ioan Diaconu, țărani. A urmat școala primară în localitatea natală, gimnaziul la Târgu Cărbunești, iar din 1962 a fost elev al Liceului „Tudor Vladimirescu" din Târgu Jiu. După bacalaureat (1966), a devenit student la Facultatea de Filologie, secția română-italiană, a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj. Coleg de serie cu Ion Mircea, Adrian Popescu, Marcel Constantin Runcanu, a făcut parte din Cenaclul Echinox și din redacția revistei cu același nume (1970–1971). După licență, timp de un an, a fost profesor la Liceul Viticol din Isaccea (județul Tulcea). În 1972, s-a mutat la Târgu Jiu, unde a lucrat, la început, ca redactor la ziarul „Gazeta Gorjului", apoi, din 1973, ca documentarist la Casa Corpului Didactic Gorj. După 1990, a fost consilier la Inspectoratul pentru Cultură al județului Gorj. Primele poezii îi sunt publicate în revista „Ramuri" (1968); colaborează cu versuri, traduceri (din Dante și Quasimodo), eseuri, articole și reportaje la „Echinox",

„Tribuna", „Steaua", „Amfiteatru", „Flacăra", „Gazeta Gorjului", „Ramuri", „Viața românească", „Luceafărul", „Orizont", „Brâncuși", „Coloana" (Târgu Jiu), „Literatorul", „Gorjeanul" ș.a. Editorial, debutează în 1976, cu volumul de versuri *Călătorie spre ceilalți*. De asemenea, a inițiat sau a participat la realizarea unor antologii de literatură, editate la Târgu Jiu: *Gorjul literar* (1975, 1977, 1980), *Hyperion* (I, 1980), colecția „Brâncușiana". Este director fondator (din 1995) al revistei „Brâncuși" și al Editurii Fundației „Brâncuși" din Târgu Jiu.

Cu o carte **D.** a debutat mai târziu decât poeții Adrian Popescu și Ion Mircea, colegii săi din primul grup echinoxist. După un stagiu în antologii precum *Gorjul literar* (1969 și 1975) sau *Caietul Editurii Eminescu* (1973), în care sunt cuprinse poeme din seria celor selectate pentru primul său volum, poetul este lansat de Editura Scrisul Românesc din Craiova. Deși alcătuită „în sensul unei viziuni totalizatoare" (Octavian Soviany), *Călătorie spre ceilalți* este o culegere cu diferențe vădite între ciclurile componente (*Șapte rondeluri, Locul geometric, Nox Orphei* și *Călătorie spre ceilalți*). În dinamica lăuntrică a cărții, rolul central, coagulant, îl are Orfeu, văzut ca model ideal al poetului. Acesta rostește un cântec venit dintr-o altă lume („infernul memoriei"), într-o stare de iluminare, de „somnie" (sau veghe) vizionară: „Cineva blând mă cutreieră – în somn/ Nu-i nici măcar o umbră cu margini înghețate/ De nu mai pot nicicum să dorm -/ Un ochi ce-ar sta întruna deschis pe jumătate" (*Chiar dacă ierburi străvezii de mare*). Într-o atare concepție, mai mult schițată decât cristalizată, poezia e „doar o transcriere" a unui cântec primordial, arhetipal. Poemul titular al cărții următoare, din 1990, *Doar o transcriere*, rămâne definitoriu pentru formula poetică a lui **D.** Reluând cadențele eminesciene din *Stelele-n cer*, poetul sugerează că versul său e în căutarea, de fapt, a cuvântului esențial și a ceremoniei care să nască lumea prin cântec. De aici tonalitatea de invocație, notație reflexivă și incantație: „Totul în tine/ ca-n întuneric, / Până devine/ Curat și feeric – // Ca litere între/ Elitre și trup,/ Zile fără de soț/ În preajmă se rup // Cu sunet misterios/ Ca și cum ar cânta/ – Un zvon, cel dintâi, / Te-a cucerit cândva, // Încât și acum/ Pe drumuri în jos/ Doar transcriere-i/ Mersul melodios." Deseori dependentă de modele (Eminescu, Blaga, dar și Teohar Mihadaș, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru și Adrian Păunescu), poezia lui **D.** are, în momentele ei privilegiate, o configurație originală, mai ales în poemele marcate de o melancolie a descendenței, a imperfecțiunii.

SCRIERI: *Călătorie spre ceilalți*, Craiova, 1976; *Doar o transcriere*, Craiova, 1990; *În voia literaturii*, Târgu Jiu, 1998. **Antologii, ediții:** *Hyperion*, I, Târgu Jiu, 1980 (în colaborare cu Nicolae Dragotă); *Prima carte albă asupra capodoperei*, Târgu Jiu, 1997; *Brâncuși. Pași pe nisipul eternității*, Târgu Jiu, 1997; *Brâncuși, acum*, Târgu Jiu, 1997; Petre Pandrea, *Brâncuși. Amintiri și exegeze*, Târgu Jiu, 2000.

Repere bibliografice: Victor Felea, [*Nicolae Diaconu*], ST, 1970, 3; Nicolae Manolescu, *Generația 47*, RL, 1972, 12; Constanța Buzea, *Nicolae Diaconu, „Călătorie spre ceilalți"*, AFT, 1976, 12; Octavian Soviany, *Jocul cu mărgele de sticlă*, ECH, 1976, 11-12; Ilie Purcaru, *Nicolae Diaconu sau Călătorie spre ceilalți*, R, 1977, 4; Ulici, *Prima verba*, II, *67-69*; Piru, *Debuturi, 219-220*; Firan, *Profiluri, 254-255*; Adrian Tudurachi, *Nicolae Diaconu*, ECH, 1994, 1-3. *C.H.*

DIACONU, Virgil (28.X.1948, Râmnicu Sărat), poet, eseist și gazetar. Este fiul Elisabetei (n. Gheorghiu) și al lui Gheorghe Diaconu, muncitor electromecanic la CFR. A absolvit, în 1974, o școală de proiectanți auto la Colibași. A lucrat ca proiectant la Arpechim Pitești (1974–1989), și după patru ani de șomaj, ca director de personal la Societatea Ritz-Guard din același oraș (1995–1997). A inițiat și a fost redactor responsabil la „Săgetătorul", suplimentul cultural al ziarului „Argeș" (1997–2002), din 1999 fiind referent pentru presă și publicații la Centrul Cultural din Pitești, calitate în care a determinat realizarea, la Editura Paralela 45, a colecției „Scriitorii orașului Pitești" și apariția revistei „Cafeneaua literară", al cărei redactor-șef adjunct este. A debutat cu poezie în revista „Argeș" (1968). A colaborat la „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Calende", „Echinox", „Tribuna", „Familia", „Argeș", „Reflex" ș.a. Debutul în volum l-a constituit placheta de versuri *Departele Epimenides* (1976); au urmat alte cărți de poezie: *Depărtarea lăuntrică* (1980), *Călătorie spre sine* (1984), *Discurs despre liniște* (1989), *Deasupra tenebrelor* (2001), *Opium* (2002). În volumul colectiv dedicat lui Eminescu pe care l-a și prefațat, *Chipurile poetului* (2001), a publicat eseul *Receptarea actuală și destinul poeziei lui Mihai Eminescu. Celălalt Eminescu*. A fost distins cu două premii pentru poezie (1982; Concursul Național de Poezie, Târgoviște; 1985; Concursul de Creație Literară al Municipiului București) și unul pentru eseu (2003; Concursul Național de Eseu „Mihai Eminescu", Cluj-Napoca). Este membru al Uniunii Scriitorilor din 1991.

Riscând un deficit de accesibilitate, iar după erupția textualismului postmodernist marginalizarea datorată unei poetici inactuale, **D.** a adoptat cu ostentație tipul de lirism gnomic, mitizant în notă arhaică, experimentat de Nichita Stănescu sau de Cezar Baltag. Emisia e solemn lapidară, poetul având fascinația tăbliței cu înscrisuri cuneiforme și, ca Ion Gheorghe, a ocultelor litografii geologice. Un dublu demers, personalizarea unui discurs de factură didactic-sapiențială („Theodosie fiule înțelege/ această întindere de zăpadă/ care este scrierea despre moarte") și înalta impersonalizare a unui scenariu intim („Se făcea deasupra mea/ un cer de păsări//și păsările se așezau pe chip sau pe file – stare divină surpând omeneasca mea stare:/ un fel de scriere era/ pe mine numindu-mă/ pe mine scriindu-mă"), dă nota specifică a primelor sale plachete de versuri. Semeț solitară, atemporală, vocea lirică rostește o elegie austeră, încifrată inițiatic, despre suferința în lume, nenoroc, căutare de sine sau eros arzând sub semnul tragic al lui Orfeu: „sub mâna care te mângâie/ți se deschide carnea/ca sub cuțit un drum/dintr-un tărâm/în celălalt tărâm". În *Departele Epimenides* (1976), **D.** își lansează tema predilectă, a „depărtării lăuntrice", niciodată abandonată (și care va deveni chiar titlul următoarei cărți de poeme): ea rezumă abstragerea din lume într-un lăuntru necuprins ca Atman (sinele indic), cutreierat de răsuflarea cosmică (prana). Mari texte de metafizică mitică, de la *Vede* la *Psalmi* sau poemul *Ghilgameș* și până la fragmentele presocratice, dar și până la parabola modernă a lui Don Quijote, „cel cu himera pe umăr", sunt parafrazate sau convocate prin aluzii spre a gira exemplar

atitudinea de interiorizare energică și radicală. E o ghemuire în sine inextricabilă, ca nodul din Gordion, „omul gordian" al lui **D.** așteptând/ sfidând mereu sabia care despică. Brahma, Icar, Sisif, Teseu, Enkidu, Orfeu sunt embleme pentru „peregrinul" în spirit, către începutul absolut al marilor paradigme. Anabaza prin tărâmul sinelui străpunge până în „depărtarea" transcendenței, unde se împlinește suprema identificare cu marele însingurat divin. Volumele *Depărtarea lăuntrică* (1980) și *Discurs despre liniște* (1989) transferă în regimul erosului dialectica paradoxală („iubito ce-mi dărui/un trup de înalt/ într-un trup de prăpăstii") a lăuntrului spiritual care dezmărginește insul precar. Dar sacra tautologie eu/celălalt, consubstanțiali și deopotrivă transcendenți sinelui, se vede perturbată de o „geografie" simbolică enigmatică, iar cuplul – orfic – nu reface desăvârșirea androginului platonic: „Un deal sau o vale la țara trupului ei/cu-ncetul începeam a desluși cu încetul punctele cardinale să i le știu./ Doar că greșeam nordul adesea,/ doar că-n hotare prea lesne/ nu mi-a fost dat să o aflu". *Deasupra tenebrelor* reia cicluri poetice din precedentele plachete, asociindu-le unor inedite anterioare debutului, cu o dicție lirică mult mai relaxată și mai alertă, dar ciclul titular este unul de parabole în proză, scrise între 1970 și 1999, în manieră oarecum soresciană (*Muntele, Don Quijote, Printre prieteni, Eminescu, Fericirile, nefericirile...* etc.). Fervoarea cerebrală, hieratismul ascetic și laconicele ecuații lirice oracular oximoronice din care **D.** și-a făcut o virtuozitate certă (uneori supralicitată) cedează, în *Opium* (2002), primatul unei rostiri desferecate, impetuoase, celebrând viața cu umor și „înseninare" exuberantă. O lume senzuală zvâcnește frenetic în cuvinte, dar – fie și polemizând cu sarcasm (ca în *Doctrina*) – poetul pune în lucru tehnici textuale postmoderniste: patosul e minat de ironie și mai ales de spirit ludic, pretutindeni apar semnale că viața e un joc aleatoriu (un „zar" aruncat), trăirea o poetică, lumea un text, inima un *scriptorium*, iar iubita ispititor dezgolită e însăși „poezia așa cum a lăsat-o Domnul": „La fel ca mine Poezia, de la prima literă la cântecul sturzului,/ de la întunericul începutului până la dimineața care îmi bate la ușă. Ca mine poezia,/ ce pune ordine în sufletul meu, cel după Apocalipsă."

SCRIERI: *Departele Epimenides*, București, 1976; *Depărtarea lăuntrică*, București, 1980; *Călătorie spre sine*, București, 1984; *Discurs despre liniște*, București, 1989; *Deasupra tenebrelor*, Pitești, 2001; *Chipurile poetului* (în colaborare), Pitești, 2001; *Opium*, Pitești, 2002.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, 69-70; Alex. Ștefănescu, *Șapte cărți de poezie*, „Săgetătorul", 2001, 204; Gh. Mocuța, *Virgil Diaconu, „Deasupra tenebrelor"*, „Arca", 2001, 7-9; Mircea Bârsilă, *„Deasupra tenebrelor"*, „Calende", 2002, 2; Nicolae Oprea, *„Tratatul despre întuneric" al poetului*, „Calende", 2002, 3-5; Dan Stanca, *„Deasupra tenebrelor"*, RMB, 2002, 30 martie; Radu Vancu, *Dionis rugându-se: poezia lui Virgil Diaconu*, T, 2002, 4; Ioan Moldovan, *Opiumul poemelor*, 2002, 6; Nicolae Prelipceanu, *Retorică și mister*, RMB, 2002, 25 iulie; Paul Aretzu, *Poezia ca realitate aurorală*, R, 2002, 7-8; Doru Timofte, *Virgil Diaconu, „Opium"*, „Reflex", 2003, 1-3. *G.O.*

DIALOG, revistă care apare în Germania, la Köln, Frankfurt pe Main și la Dietzenbach, din noiembrie 1977. Este publicația Cercului Democrat al Românilor din Germania, asociație recunoscută ca reprezentativă și sprijinită oficial de autoritățile germane. Bilunară până în 1984, lunară după acest an, **D.** a avut la început un caracter „mai mult parohial" (Ion Solacolu), înscriindu-se pe un declarat „drum nou" în aprilie 1982, când „își propune să devină nu numai o tribună liberă pentru exprimarea năzuințelor celor din țară, ce astăzi sunt în imposibilitate de a o face, ci și un sprijin pentru cei care, părăsind totul în urmă și pornind pe calea anevoioasă a exilului, reîncep o viață nouă în libertate" (*Continuăm, dar pe un drum nou*). Locul de apariție este acum Frankfurt pe Main, redactor responsabil devine Ion Solacolu, redactor, Duiliu Vinograschi, iar secretariatul e asigurat de Elena Chiriac. Revistă de cultură politică, **D.** își pune la dispoziție spațiul dezbaterilor de idei și promovează discuțiile libere în jurul problemelor ce interesează emigrația românească, respingând programatic spiritul polemic sau partinic. Primul număr al noii serii semnalează prezența în emigrația română a poetului Ion Caraion; i se publică textul cuvântării ținute la 27 martie 1982 în fața adunării generale a Asociației Internaționale pentru Drepturile Omului din Frankfurt, de fapt un apel către „încă așa de romanticii" intelectuali occidentali cărora, nutrind iluzii cu privire la comunism, le este adresat avertismentul: „Cine nu crede va plânge și va muri îngropând cu sine ultima parte a unei civilizații amenințate de forțele răului" (*Sunt cel care se întoarce din moarte*). Rubricile devin din ce în ce mai bogate: „Cuvântul redacției", „Documentar" (dedicat destăinuirilor despre închisorile comuniste), „Însemnări", „Opinii", „Cuvântul cititorilor", „Din activitatea E.D.R.", „Actualități", „Amintiri", „Manifestări românești", „Prezențe românești" (*Paul Goma la Darmstadt*, consemnând conferința cunoscutului disident despre România sub regimul Ceaușescu, 28/1982), „Pentru noii veniți" ș.a. Apar aici nume prestigioase ale exilului românesc: Neagu Djuvara, Dinu Zamfirescu, Radu Câmpeanu, Ion Rațiu, Șerban Budișteanu, Doru Novacovici ș.a. De orientare anticomunistă și antitotalitaristă, revista aduce în discuție, deopotrivă, chestiuni de interes general și comentarii de strictă actualitate: *Cacialmaua cu „desființarea" cenzurii, Problema poloneză, Cenzurile „Europa Liberă", Yalta, un mit politic al secolului XX, Brațul lung al Securității* etc. Multe pagini sunt consacrate intervențiilor și dezbaterilor legate de infiltrarea în exil a agenților Securității, fenomen frecvent în

anii '80. Paginile literare, răzlețe la început, sunt susținute, după 1982, mai cu seamă de Ion Caraion, care publică poezii (*Voi cetatea cea mare, cetatea cea tare* ș.a.) și „note de lector" (*Virgil Ierunca, „Pitești", Paul Goma, „Câini ai morții"*, 24, 25/1982). În numărul 27 din 1982, sub titlul *Honni soit qui mal y pense*, apare un documentar asupra cazului Ion Caraion. Din 1986, Cornelia Visarion Mănuceanu supune atenției și aspecte ale vieții literare din România: *Ca la ușa cortului* (despre conflictul Eugen Barbu – Adrian Păunescu), *Nichita Stănescu nu mai este, Toroipanul în istoria literară* (disputa Eugen Barbu – Marin Sorescu) ș.a. Importantă este însă editarea, din octombrie 1982, a unui „Supliment de literatură, cultură și educație", avându-l ca redactor responsabil tot pe Ion Solacolu. Suplimentul antologhează poezie română clasică și contemporană (Mihai Eminescu, Al. Macedonski, Octavian Goga și G. Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Ion Pillat, Lucian Blaga, B. Fundoianu, Ion Caraion, Emil Botta, Coco Dumitrescu, Emil Brumaru, Ștefan Aug. Doinaș, Miron Kiropol, Yvonne Rossignon, Ileana Mălăncioiu), pagini de proză (Mircea Eliade, L. M. Arcade, Paul Goma), poezie populară. Într-un studiu despre Marin Preda, *Gestul discernatoarelor rețineri* (octombrie, decembrie 1982), Ion Caraion autorul stăruie asupra condiției scriitorului: „Un scriitor este ce afirmă (prin literatura lui, desigur). Dar un scriitor este și ceea ce neagă, și ceea ce refuză. Ajunge să-l gândim prin comparație, și nu precizez cu câți și cu cine, pe Marin Preda, spre a socoti câte lucruri s-a înfrânat să întreprindă, din câte refuzuri se compune statura sa literară și care să fie prețuirea nu numai a unui astfel de gest [...] să nu mușcăm din păcăleala că mâine, acest mâine e întotdeauna sever și ironic, scara valorilor artistice, a notorietății, a circulației culturale va fi cu siguranță aceea de ieri sau aceea de azi." Din decembrie 1983, Caraion deține o rubrică permanentă de comentarii critice, „Planete", inaugurată cu *„Fata de la Suza" de Romulus Dianu*, urmată de *Eduard Kuznetov, „Scrisori din Moravia"*, de studii despre Apollinaire (*Negreșit eu nu respect nici o glorie*), Raymond Queneau, Cocteau, Breyton Breytenbach, însemnări despre revista „Ethos" (Paris) ș.a. Începând cu numărul din iunie 1986, sunt editate în cadrul „Suplimentului..." unsprezece *Caiete Ion Caraion*, texte încredințate de poet lui Ion Solacolu, cuprinzând versuri și 61 de eseuri scrise în anii exilului. În revistă mai este prezent Wolf von Aichelburg cu pagini în limba germană, aici colaborează și participă la dezbateri Bujor Nedelcovici, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, George Astaloș, Nicolae Breban, Paul Barbăneagră, Dan Hăulică, Cicerone Poghirc, Ion Negoițescu ș.a. Din 1988 până în 1992 **D.** editează un alt supliment, „Caiet de literatură", al cărui redactor este Ion Negoițescu. Colaborează Monica Lovinescu (*Pentru o literatură est-etică*), Virgil Ierunca (*La moartea lui Constantin Noica*), Virgil Nemoianu (*Despărțirea de eminescianism*), Wolf von Aichelburg (*La moartea lui Mihai Beniuc*), Dumitru Țepeneag (fragment din romanul *Le Mot sablier*), Mariana Șora, Gelu Ionescu, Sorin Damian, Sanda Stolojan și foarte mulți alții. *M.P.-C.*

DIALOGUE, revistă literară apărută în Franța, la Montpellier, din 1978 până în 1991, purtând subtitlul „Revue d'études roumaines"; de la numărul 8 din 1982, subtitlul este „Revue d'études roumaines et des traditions méditerranéennes". Publicație semestrială, de factură academică, **D.** este editată în limba franceză de câțiva profesori care alcătuiesc un Groupe d'Études Roumaines (G. E. R.) în cadrul Universității „Paul Valery" – Montpellier III. Comitetul redacțional: Nicolae Crețu, Jacques Bouet, Marin Bețeliu, Jean Lacroix. În două articole introductive, *Ouverture latine*, semnat de André Martel, președinte al Universității din Montpellier, și *Une Noble initiative*, aparținând profesorului Mihai Todosia, rectorul Universității „Al. I. Cuza" din Iași, se precizează că revista, ca și lectoratul român care o coordonează, reprezintă rodul eforturilor comune ale profesorilor de la cele două universități. Scopul publicației este „să facă mai bine cunoscute în Franța valorile spiritualității române, să contribuie într-o manieră concretă la dialogul cultural a două popoare apropiate prin legăturile lor și îmbogățite de «diferențele» dintre ele." Numărul inaugural, a cărui apariție coincide cu împlinirea a șaizeci de ani de la Unirea din 1918, este coordonat de Nicolae Crețu și se intitulează *Perspectives sur Rebreanu*. Studiile dedicate scriitorului, semnate de Nicolae Manolescu, Jean Lacroix, Nicolae Crețu, Gilbert Febre, Constantin Ciopraga, Marin Bețeliu, Jacques Bouet, ocupă cea mai mare parte a spațiului. Și în continuare rubrica „Études" reunește colaboratori români și străini, fiecare număr fiind organizat în jurul unui scriitor sau al unei teme: *Lucian Blaga, poète* (2-3/1979), *Camil Petrescu et la conscience introspective* (4/1980), *Tradition orale roumaine* (5/1980, 6/1981), *Aspects roumains de l'avant-garde* (7/1981, cuprinde scrisori și poeme inedite ale lui Ilarie Voronca, documente inedite privitoare la B. Fondane), *Mircea Eliade aujourd'hui* (8/1982), *Romanciers roumains contemporains* (9/1982), *Musique tsigane et paysanne* (12-13/1984). Rubrica permanentă „Point de vue roumain sur..." vizează mai ales scriitori francezi: Raymond Queneau, André Gide, André Malraux, Gérard de Nerval, Guillaume Apollinaire. Alte rubrici: „Recherches sur la littérature orale", „Rubrique de la traduction", „Compte-rendu", „À travers l'histoire roumaine", „Convergences", „Varia". Numărul 8 din 1982, coordonat de Jean Lacroix și Jacques Bouet, este consacrat integral lui Mircea Eliade, sumarul cuprinzând două secvențe: *L'interprétation des représentations mythiques* și *Regards sur l'oeuvre littéraire*. Mai colaborează: Nicolae Balotă, Paul Miclău, Gisèle Crivella, Mariana Boffi, Al. Husar, Georges Barthouil, Al. Călinescu, Adrien Roig, Marianne Mesnil, Hélène Combes-Lenz, Carol Iancu, Ecaterina Negruți, Mac Linscott-Ricketts, Angelo Moretta, Elvira Sorohan ș.a. *M.P.-C.*

DIAMANDI, Sterie (22.VIII.1897, Aminciu-Mețova, Grecia – 11.VI.1981, București), eseist. Este fiul militantului aromân Vasile Diamandi-Aminceanul. A urmat școala primară în satul natal, apoi Liceul român din Salonic; continuă studiile liceale la Ianina, Bitolia și București. Tot la București este

student al Facultății de Litere și Filosofie (1919–1922), iar după absolvire funcționează ca profesor la Turnu Severin (1923–1924), Roman (1924) și Iași, oraș în care predă pedagogia la Școala Normală „V. Lupu" (1925–1936) și este, mai mulți ani, membru în Consiliul municipal. Din 1936 se transferă la Liceul „Aurel Vlaicu" din București. A debutat în 1921 cu note și recenzii în „Buletinul Institutului de Literatură" al lui Mihail Dragomirescu. Este prezent, de asemenea, cu articole referitoare la aromâni sau articole de cultură în „Anuarul Școlii Normale «V. Lupu»", „Adevărul", „Cuvânt dăscălesc" (unde, în 1924 și 1925, este și redactor), „Gândul vremii", „Cuget moldovenesc", „Minerva", „Peninsula Balcanică", „Săgetătorul", „Porunca vremii", „Vremea", „Vremea școlii".

Începând din 1935 **D.** tipărește o serie de cărți în care probează calități incontestabile de analist politic și de portretist. *Galeria oamenilor politici* (1935) este o culegere de evocări de tip superior, bazate pe o documentare remarcabilă, în care faptul istoric își clarifică semnificațiile prin raportarea la acțiunile unor mari personalități. Personajele acestei diorame sui-generis, Take Ionescu, I. I. C. Brătianu, C. Stere, N. Iorga, Iuliu Maniu sau Regele Ferdinand, sunt urmărite în complexitatea propriei individualități și, totodată, în relație nemijlocită cu mediul politic sau social. Caracterizările sunt cel mai adesea pregnante, obiective, precise, chiar emblematice. Și cărțile care au urmat, *Eroii revoluției ruse* (1937) sau *Galeria dictatorilor* (1938), au constituit la vremea lor succese de librărie. De data aceasta, interpretarea nu se mai sprijină pe impresii personale și documente autentice. Autorul face apel la un material informativ bogat, dar greu controlabil, iar judecata proprie își selectează argumentele după criterii impresioniste. Totuși, rezultatele sunt de asemenea notabile. Figurile celor trei conducători ai revoluției bolșevice, Lenin, Troțki și Stalin, apar așa cum erau în realitate, iar evenimentele ulterioare au confirmat în bună măsură ipotezele și intuițiile lui **D.** Același lucru se poate spune și despre panorama dictatorilor europeni, Pilsudski, Atatürk, Mussolini, Salazar sau Hitler. Și aici, creionul care schițează se dovedește sigur. Trăsături fizice, date oferite de analiza psihicului, fapte biografice relevante, nimic nu este uitat, totul este întrebuințat pentru a se obține un portret cât mai aproape de realitatea modelului. Cu *Oameni și aspecte din istoria aromânilor* (1940), **D.** se alătură lui N. Batzaria, Pericle și Tache Papahagi, adică acelor scriitori care s-au simțit datori, înainte de 1940, să contribuie și sub aspect literar, și sub aspect istoric ori etnografic la o cât mai bună cunoaștere a comunității din care fac parte. *Fiul lui Dumnezeu. Fiul Omului* (I–III, 1942–1943) aduce o schimbare atât în metodă, cât și în preocupări. **D.** se arată aici capabil să atribuie cercetării strict științifice o nouă perspectivă, străbătută de fiorul credinței. Viața lui Iisus și învățăturile Sale sunt redescoperite de un comentator care adesea ezită între adevărul Cărților Sfinte și propriile îndoieli. Tentativa se dovedește temerară, și rezultatele o situează între contribuțiile, pe această temă, de neocolit.

SCRIERI: *Galeria oamenilor politici*, București, 1935; ed. București, 1991; *Eroii revoluției ruse*, București, 1937; ed. București, 1938; *Galeria dictatorilor*, 1938; *Oameni și aspecte din istoria aromânilor*, București, 1940; *Fiul lui Dumnezeu. Fiul Omului*, I-III, București, 1942–1943; *Arca lui Noe*, București, f.a.

Repere bibliografice: Anton Balotă, *„Galeria oamenilor politici"*, CL, 1936, 1–3; G. Călinescu, *„Galeria dictatorilor"*, ALA, 1936, 799; C. Stelian, *„Galeria dictatorilor"*, „Analele Romanului", 1938, 4; C.G. [Const. Gerota], *„Eroii revoluției ruse..."*, CL, 1938, 1–5; N. Crevedia, *Despre câteva cărți recente*, PRV, 1939, 1274; Traian Gheorghiu, *„Oameni și aspecte din istoria aromânilor"*, IIȘ, 1940, 6; Th. Râșcanu, *Elementul aromânesc*, „Știrea", 1940, 2365; G.R. [G. Radomir], *„Fiul lui Dumnezeu"*, „Macedonia", 1942, 118–119; Al. Z. Ionescu, *O nouă carte despre Iisus*, „Tomis", 1942, 8–9, 1943, 1–3; N. Mihăescu, *O carte despre Iisus*, „Acțiunea", 1942, 637; [*Sterie Diamandi*], „Deșteptarea", 1990, 7–8; *Dicț. scriit. rom.*, II, *84–85*. *R.Z.*

DIAMANDY, George (27.II.1867, Idrici, j. Vaslui – 27.X.1917), dramaturg și prozator. Părinții lui, Cleopatra Diamandy (n. Catargiu) și Iancu Diamandy, membru al Junimii, primar de Iași, senator, au ținut să-i dea o creștere aleasă. Încheind cursul primar la Bârlad, **D.** este înscris la Institutele Unite din Iași, unde recalcitranțele îi conturează foarte devreme firea independentă, de frondeur. În ultima clasă de liceu scoate o „revistă" litografiată, „Culbecul". După ce își ia bacalaureatul, intră voluntar la artilerie, dar și aici are repetate ciocniri cu superiorii. Crezându-se mare arheolog, dă un timp semne că s-ar pasiona de această disciplină, care îi excită fantezia, și își publică în „Contemporanul" (1887) unele păreri. E și membru corespondent al Societății de Arheologie din Paris. În capitala Franței, unde își face studiile juridice, tânărul moșier cu febrilități reformiste (altminteri, monarhist) intră în contact cu cercurile socialiste. Cu banii primiți de acasă, editează o revistă de profil marxist, „L'Ère nouvelle" (1893–1894), în paginile căreia sunt inserate texte ale unor personalități de rezonanță. Se afirmase și el întrucâtva, nu numai prin spiritul lui de farsă. La Bruxelles prezidează primul congres internațional al studenților socialiști. E prezent, cu puncte de vedere îndrăznețe, într-o seamă de publicații franțuzești de antropologie, sociologie, drept ș.a. Revenit în țară la finele anului 1894 (după ce își luase licența în drept), i se încredințează funcția de prim-redactor al ziarului „Lumea nouă" (1898–1899). Acum se lansează excentricul gazetar într-un gen publicistic inedit la noi – interviul. Om de spirit, având întotdeauna ceva de spus, ia cuvântul cu destul succes la diferite întruniri publice. E rampa lui de lansare spre deputație, **D.**, care a fost și prefect de Tecuci, evoluând în Parlament între 1901 și 1917, în toate legislaturile liberale. Între timp, în 1900, împreună cu grupul așa-numit al „generoșilor", trecuse la liberali. Îi va părăsi mai târziu și pe aceștia, optând pentru Partidul Muncii, la întemeierea căruia participă. S-a numărat printre fondatorii Asociației Autorilor Dramatici. Din martie 1914 până în august 1915 deține funcția de director general al teatrelor. Intrat, în 1911, în Societatea Scriitorilor Români, în 1914 este ales președinte. Deși bolnav de inimă, pleacă pe front în campaniile din primul război mondial. Încercat tot mai des de crize de anghină pectorală, se vede nevoit să se întoarcă la Iași, unde, cu cizmele

sale de iuft și în cămașa de stamba roșie, aduce cu un agitator bolșevic. Urmând să plece pentru tratament în Anglia, face un popas la Petrograd, unde fratele lui, Constantin, era ministru. Se îmbarcă pe un vapor la Arhanghelsk, dar în timpul unei furtuni, „inima smintită" a lui **D.** nu mai rezistă. Trupul lui, potrivit obiceiului marinăresc, e aruncat în valuri, în dreptul insulelor Shetland, în Marea Nordului. După debutul la „Contemporanul" (1887), **D.** colaborează cu schițe, note de drum, comentarii politice, cu câte o scenă din piesele lui de teatru sau cu câte un mic eseu la „Munca", „Voința națională", „L'Indépendance roumaine", „Viitorul", „Rampa", „Flacăra", „Viața românească", „Universul", „Capitala", „Noua revistă română", „Rampa nouă ilustrată" ș.a. În 1910 editează „Revista democrației române", unde încurajează anchetele sociologice în mediul sătesc. A semnat și cu pseudonimele Gh. Despina, Ion Marvila, Ne-om. În broșuri, și-a tipărit discursuri ținute în Adunarea Deputaților, analize de politică externă, impresii de călătorie (*Impressions de Turquie*, 1910), precum și o clarvăzătoare luare de poziție privind „doctrina și tactica socialistă".

În teatru, **D.**, care e departe de a fi un virtuoz al tehnicii specifice, dă adesea curs înclinației de a diserta pe teme care îl preocupă, de la artă la politică și economie. De aici, o anume răceală a pieselor, cărora cerebralitatea dramaturgului le infuzează o bună doză de abstract. Personajele devin, în acest fel, agenții unei demonstrații, ceea ce le condiționează strict conduita dramatică. În rest, aplombul și scăpărarea unor replici întreține o spectaculozitate de salon. „Schița dramatică" *Bestia* (1910) e, se poate spune, un studiu de caz. Peste măsură de rea și vanitoasă, Nineta apare ca o neurastenică pe care lecturi anapoda au dezechilibrat-o cu totul. Feminismul ei oțărât trădează un egoism maladiv, cu monstruoase excrescențe. Detestându-și soțul, considerat un agresor, ea refuză cu oroare condiția maternității, care i-ar anihila personalitatea. Nici o „enigmă" în toanele acestei isterice, care, chiar dacă se supune unei operații de mutilare, rămâne robită simțurilor, „bestiei" ce, potrivit tezei autorului, sălășluiește în mai fiecare. Bineînțeles că până la urmă binele triumfă, umilind răul întruchipat de o ciudată. O temperamentală fără simț moral, înrudită oarecum cu antieroina din *Bestia*, se agită patetic în *Dolorosa* (premiera – în 1911; s-a publicat un scurt fragment în „Flacăra", 1912). Tezistă și cu obișnuitul chef de teoretizări (despre soartă, rasă, credință), drama *Tot înainte* (1910) propagă efuziunile unui francofil, amator de soluții utopice. „Povestea vitejească" *Chemarea codrului* (1913) a recoltat, la premieră (1912), un ropot de aplauze. Se revelează în acest melanj de poem și baladă cu jocuri și cântece (ca într-o operetă) un alt **D.**, unul care mizează pe sentimente, nu doar pe idei în conflict. După un prim act plasat într-un patriarhal Ev Mediu de convenție – acțiunea se petrece în vremea lui Petru Rareș –, aducând în scenă boieri și jupânese, stareți, răzeși, lotri, plăieși, partea a doua e o idilă (între Ioniță, nepotul domnitorului, și Anca, fiica pădurilor) plină de alinturi, emanând o poezie naivă. Din limbajul cu tentă arhaică și accent moldovenesc, autorul obține și efecte comice. Dincolo de

lejerități și stângăcii, evocarea aceasta rapsodică are culoare și un anume fior. O cădere a fost, la premiera din 1919, comedia *Una dintr-o mie*, cu hazul ei căznit, poticnit în vulgarități. Satiră politică „în trei acte și un banchet", *Rațiunea de stat* (o scenă s-a publicat în „Flacăra", 1912) batjocorește, cu oarecare vervă bufă, demagogia cinică a unor politicieni veroși. Sceneta *Strună cucoane* și comedia-farsă *Hămăiță* nu s-au jucat, iar din „fantezia" *Regina Lia* a apărut un foarte scurt fragment în „Flacăra" (1914). *Gheorghiță Făt-Frumos* este o „năzdrăvănie" pentru copii, muzica la acest libret fiind compusă de Alfonso Castaldi. Un umor livresc emană istorisirile de vânătoare și, tot așa, relațiunile de voiaj, unde, cu neastâmpărul și gustul lui pentru neprevăzut, **D.** surprinde amuzat un pitoresc văzut ca împestrițare a realului, dar și ca reflex al unui insolit frapant. O nuanță de bizarerie există în volumul *Nuvele* (I, 1916), care amalgamează o sentimentalitate ținută în frâu cu îngândurări de intelectual ce cunoaște prețul iluziei. Femei pierdute, exaltați artiști boemi, rurali violenți până la crimă se perindă în aceste proze care cultivă contrastul și încearcă să speculeze conflictul dintre instincte și voința care nu este întotdeauna mai presus de impulsul irațional al patimii. O narațiune compozită, presărată cu sarcasme și paradoxuri, este *Ne-om* (1908), jurnalul convulsiv, tensionat al unui cardiac ce își trăiește suferința halucinant, ca pe o experiență-limită. Moartea stă la pândă, gata să-și înfigă gheara în biata ființă, pe care privilegiul cugetării sclipitoare nu o face mai puțin vulnerabilă.

SCRIERI: *Ne-om*, București, 1908; *Bestia*, București, 1910; *Tot înainte*, București, 1910; *Impressions de Turquie*, București, 1910; *Chemarea codrului*, București, 1913; *Nuvele*, I, București, 1916.

Repere bibliografice: Rebreanu, *Opere*, XII, *28–30, 225–231*, XIII, *192*; Lovinescu, *Opere*, V, *85–87*; Ibrăileanu, *Opere*, II, *285–286*; Aureliu Weis, *Studii literare*, București, 1919, *1–48*; Artur Gorovei, *Alte vremuri*, Fălticeni, 1930, *151–161*; C.D. Anghel, *G. Diamandy – tribun și om de teatru*, București, 1933; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *313–314*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *657*; Arghezi, *Scrieri*, XXX, *267–269*; Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, 1944, *131–147*; Ciopraga, *Lit. rom., 628–629*; Massoff, *Teatr. rom.*, IV, *369*, V, *46–56*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *89–90*; Kalustian, *Simple note*, I, *107–114*; Modola, *Dramaturgia, 137, 226–227, 256*; *George Diamandy*, DRI, II, *73–85*; Faifer, *Pluta, 84–88*. *F.F.*

DIANU, Romulus (pseudonim al lui Romulus Dima; 22.III.1905, București – 25.VIII.1975, București), prozator și publicist. Salariat al Căilor Ferate Române, poate șef de gară, Gheorghe Dima, tatăl viitorului scriitor, peregrinează cu soția sa, Virginia (n. Maiorescu), și cei șapte copii prin numeroase localități din țară. Astfel, unicul lor fiu urmează școala primară și gimnaziul la Murfatlar, Buhuși, Dărmănești și Bârlad, unde familia se refugiase în 1917. Aici, în casa unchiului său, poetul George Tutoveanu, adolescentul îi cunoaște pe Al. Vlahuță, V. Voiculescu, I. M. Rașcu ș.a. După război, Gheorghe Dima își părăsește familia, care se întoarce la București. Cu ajutorul unchiului poet, **D.** intră la Colegiul „Sf. Sava", pe care-l va absolvi în 1924. În revista elevilor, „Ramuri fragede", debutează cu o poezie, pe când era în clasa a VII-a. Înscris la Facultatea de Litere, publică frecvent în „Rampa", versuri și notițe, iscălite, din resentiment față de tată, cu pseudonimul la care nu va mai renunța. Devenind apoi redactor al gazetei, ia numeroase interviuri personalităților lumii literare și artistice.

Concomitent, colaborează și la „Adevărul literar și artistic", „Cotidianul" (Brăila), „Țara de Jos", „Cetatea literară", „Contimporanul", „Universul literar", „Bilete de papagal". În redacția acestora se împrietenește cu Sergiu Dan, cu care scrie *Viața minunată a lui Anton Pann* (1929; a doua ediție, din 1934, se intitulează *Nastratin și timpul său*). La sfatul lui N. Titulescu, **D.** intră, după un scurt stagiu la periodicele politice „Dreptatea" și „Vlăsia", în redacția ziarului „Curentul", în care, cu timpul, va ocupa un loc important. Semnează acum cronici literare, teatrale și muzicale, recenzii, tablete și articole social-politice. Prin apariția romanelor *Adorata* (1930), *Nopți la Ada-Kaleh* (1932) și a cărții *Târgul de fete* (1933), se consacră și ca scriitor. În deceniul al patrulea, mai colaborează sporadic la „Săptămâna CFR", „Viața literară", „Vremea", „Azi", „Familia" ș.a. În acestea îi apar nuvele și fragmente din noi romane (*Regele Andrei Iacobi, Prințesa migrenelor, Sonata la Abelone*), rămase însă nedefinitivate. Poziția câștigată la „Curentul" îi va aduce un post în structura guvernului antonescian și decorarea cu Ordinul „Coroana României". După 1944 este epurat din presă, exclus din Societatea Scriitorilor Români și deferit justiției cu al doilea „lot de criminali de război". Deși nu poate fi acuzat decât de „instigare la agresiune contra URSS", este condamnat la douăzeci de ani temniță grea, executându-și pedeapsa într-o mină de plumb, la Poarta Albă și la Gherla. După eliberare, în 1956, își câștigă existența cu dificultate, ca salahor, geamgiu, vânzător de cărți ambulant ori dând meditații. Din 1962, gazeta „Glasul patriei", destinată românilor de peste hotare, și-l face colaborator, dar reintrarea în viața literară se produce propriu-zis după 1968, când izbutește să publice mici studii, articole și proze scurte în „România literară", „Luceafărul", „Ramuri" și „Viața românească". De sub tipar îi ies o nouă ediție a *Nopților la Ada-Kaleh* (1970), culegerea de nuvele și schițe *Trandafiri de octombrie și alte surâsuri* (1971) și *Fauna bufonă. Pseudozoologicon* (I–II, 1972–1975). I-au fost puse în scenă și piesele *Azi* și *Trenul de Adjud*. Predase editurilor și o plachetă de versuri, *Carmen miserabile*, care s-a pierdut, o nouă versiune din *Adorata* (tipărită postum, în 1984) și romanul *Esthera*, apărut tot postum, sub titlul *Fata de la Suza* (1982). După 1989, revistele „Argeș" și „Calende" i-au dat la iveală câteva nuvele și pagini memorialistice, iar romanele i-au fost reeditate.

Ca publicist, **D.** s-a ocupat intens de literatură. Dar, deși poseda o cultură bogată, extinsă de la clasicismul greco-latin până la avangardă, precum și capacitate analitică, nu a ajuns un critic veritabil, cu autoritate. Cedând jurnalismului, el face cronică onorabilă, mărginindu-se la a-și informa publicul, cu minime judecăți de valoare, nu o dată de complezență. Prestigiul său se datorează îndeosebi interviurilor luate unor personalități, precum și interesului constant pentru aspectele sociale ale profesiei de scriitor. Influențat, poate, de ideile lui Camil Petrescu, al cărui cerc l-a frecventat, el propunea în 1926 un Bloc al scriitorilor tineri, iar în 1933 lansa inițiativa unei Asociații a Scriitorilor Independenți, inițiativă care, după un succes de moment, fiind îmbrățișată mai ales în Transilvania, eșuează. Servituțile gazetăriei își pun amprenta și asupra

creației lui literare. Neîndoielnic, ca poet, nu era lipsit de talent. Versurile publicate între 1924 și 1927 sunt în nota producției colegilor de generație, ce-și căutau drumul propriu, dar tânărul le părăsește, fascinat de promisiunile romanului. Întâia încercare în acest domeniu, făcută în colaborare cu Sergiu Dan, este o biografie romanțată. Pentru aceasta, autorii s-au documentat serios, dar, cu toate că *Viața minunată a lui Anton Pann* (1929) a fost lăudată la apariție, ea nu izbutește să resusciteze cu adevărat eroul și timpul său. Fraza este fluentă, arhaismele sunt relativ puține, iar umorul compensează întrucâtva schematismul narațiunii. O formulă mai potrivită firii sale găsește scriitorul în primul său roman. *Adorata* (1984) împletește relatarea la persoana întâi, autobiografică (scriitorul Octav Daniel e un alter ego al autorului), cu dosarul de existențe. În jurul celor trei grații de la Pădureni (Victoria, Tereza și Marcela), reprezentând trei tipuri ale eternului feminin, gravitează o suită de personaje masculine, cu o personalitate bine conturată, șarjată oarecum în cazul unora (Gaby de Severin și Ernest Corodeanu). Pregnante, personajele trăiesc în paginile romanului, care, cu o construcție mai riguroasă, cu un final în logica narațiunii, iar nu expediat (și din cauza apropierii periculoase de schema epicului de senzație), s-ar fi putut număra printre realizările cele mai bune ale deceniului al treilea. Târziu, după 1960, **D.** l-a „restaurat", îmbogățind substanța epică, inserând multe comentarii de moralist, unele în sensul ideologiei regimului la putere. Într-un fel, *Nopți la Ada-Kaleh* (1932) reprezintă un volet complementar al *Adoratei.* Nevoia cvasimaladivă a Victoriei de a fi iubită cu pasiune găsește acum o soluție aparent facilă – cea a „amantului imaginar", practicată de mondena soție a doctorului Colibașu. Și Cristina Cojocea o intuiește, dar cu o imaginație mai săracă, dorind mai mult să incite iubirea soțului prin gelozie, ea va sfârși prin a se sinucide. Cele două destine intră într-o acțiune cu multe fire laterale, desfășurată în cadrul exotic al insulei din mijlocul Dunării, populată cu ființe primitive (turcoaica Yllen ori contrabandistul Melinte). Și alte personaje episodice (Lina Soroceanu) sunt reușite, însă deficiențele din *Adorata* își fac simțită mai mult prezența. *Târgul de fete* (1933) conține un reportaj-eseu (era subintitulat „simplă călătorie mintală"), o nuvelă ce nu iese din mediocritate (*Moartea lui Decebal*) și „un jurnal de arme" destul de banal. Excelente sunt însă paginile din *Regele Andrei Iacobi,* roman autobiografic rămas neterminat. Un fragment din acesta, intitulat *Ana Iacobi,* este inclus și în volumul *Trandafiri de octombrie și alte surâsuri* (1971). Probabil, și alte bucăți de aici datează dinainte de 1945. Cele noi (*Sofora de pe Strei, Pădurea omenească* etc.) nu relevă o compoziție echilibrată, anumite părți (dialogurile, digresiunile) etalează o vervă impresionantă, muiată în satiră uneori, alteori cu infiltrații lirice. Potrivit mărturisirilor lui **D.**, și *Fauna bufonă* (I–II, 1972–1975) a fost scrisă într-o primă formă în 1942, fiind remaniată în 1957 și din nou, atent corectată. Subintitulată *Pseudozoologicon,* cartea este o enciclopedie a curiozităților din lumea animalelor, dar și o suită de „moralități", a căror adresă ultimă este umanitatea. Constrânse la o concizie maximă, „medalioanele" animaliere beneficiază de un limbaj sugestiv, colorat, și de o ironie bine disimulată, dar nu mai puțin tăioasă. Ultima carte a lui **D.**, *Esthera* (1995), e un roman cu o scriitură modernă, polifonică: narațiunea istorică, inspirată din *Biblie,* dar și din documente istorice, care sunt completate de o imaginație productivă, se împletește cu subtile comentarii asupra puterii, asupra comportamentelor umane ori cu meditații alternând gravitatea cu umorul. Autorul vizează evident realitățile contemporane, sugerând posibilitatea ca Babilonurile noi să fie îmblânzite, făcute mai puțin nocive de către robii lor, pe cale pașnică. Interpretarea episodului veterotestamentar în acest sens conduce însă acțiunea în domeniul neverosimilului. Multe reflecții, de asemenea, împrumută, desigur pentru a capta bunăvoința cenzurii, viziuni simpliste ale doctrinei materialismului istoric. *Esthera* rămâne astfel mai mult o încercare meritorie de a renova romanul istoric.

SCRIERI: *Viața minunată a lui Anton Pann* (în colaborare cu Sergiu Dan), București, 1929; ed. 2 (*Nastratin și timpul său*), București, 1934; *Adorata,* București, [1930]; ed. Craiova, 1984; ed. [București], 1992; *Nopți la Ada-Kaleh,* București, [1932]; ed. București, 1970; ed. [București], 1990; *Târgul de fete,* București, [1933]; *Trandafiri de octombrie și alte surâsuri,* București, 1971; *Fauna bufonă. Pseudozoologicon,* I-II, București, 1972–1975; *Fata de la Suza,* București, 1982; ed. (*Esthera*), îngr. Corneliu Popescu, postfață Paul Dugneanu, București, 1995.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere,* III, *164–168,* IV, *240–244,* V, *230–233,* VI, *154–157;* Adrian Maniu, *Romanul lui Anton Pann,* RP, 1929, 3400; Octav Șuluțiu, *Sergiu Dan și Romulus Dianu, „Viața minunată a lui Anton Pann",* „Ultima oră", 1929, 127; Mircea Damian, *„Viața minunată a lui Anton Pann",* „Bilete de papagal", 1929, 459; T. Arghezi, Al. V. Bratu, [*Romulus Dianu*], „Cronicarul", 1930, 3; Camil Baltazar, *Romulus Dianu,* „Tiparnița literară", 1930, 6–10; Lucian Boz, *Romulus Dianu, „Adorata",* „Tiparnița literară", 1930, 6–10; Const. D. Ionescu, *Două romane autobiografice,* G, 1930, 8–9; Șerban Cioculescu, *Romulus Dianu, „Adorata",* ADV, 1932, 14 929; Cezar Petrescu, *Romulus Dianu, „Nopți la Ada-Kaleh",* CRE, 1932, 1428; Cezar Petrescu, *Romulus Dianu, „Târgul de fete",* CRE, 1933, 1853; Mihail Ilovici, *Negativismul tinerei generații,* București, 1934, *151–158;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *796–797;* Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor,* Iași, 1978, *107–119;* Dragoș Vrânceanu, *Materia literară și idealurile ei,* București, 1976, *155–157;* Traian Stoica, *Romulus Dianu, „Trandafiri de octombrie și alte povestiri",* VR, 1972, 3; Victor Atanasiu, *Romulus Dianu, „Fauna bufonă",* RL, 1973, 22; Mircea Iorgulescu, *Romulus Dianu, „Fauna bufonă",* LCF, 1973, 15; Cioculescu, *Itinerar,* III, *298–303;* Ion Caraion, *Romulus Dianu,* RL, 1980, 13; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă,* București, 1995, *126–128;* Z. Ornea, *Un roman pe motive biblice,* RL, 1996, 25; *Dicț. scriit. rom.,* II, *85–88; Romulus Dianu,* DCS, *97–98, 167, 208–209;* Popa, *Ist. lit.,* II, *796–801.* *V.D.*

DILEMA, revistă săptămânală editată de Fundația Culturală Română începând din ianuarie 1993. Director: Andrei Pleșu. Din primul consiliu editorial fac parte Ștefan Aug. Doinaș, Augustin Buzura, Mihai Botez, Z. Ornea, Mihai Oroveanu; ulterior vor fi cooptați Andrei Codrescu și Peter Gross. Elena Ștefoi este la început secretar general de redacție, apoi redactor-șef; funcția va fi preluată, începând cu numărul 301, din 1998, de Mircea Vasilescu. Redacția se compune inițial din Magdalena Boiangiu, Radu Cosașu, Bogdan Ghiu, Alex. Leo Șerban, acestora adăugându-li-se treptat Tita Chiper, Iaromira

Popovici, Adrian Cioroianu, Cristian Ghinea, Cezar Paul-Bădescu, Andrei Manolescu, Matei Martin, Simina Sora. **D.** dorește să ofere, pe o structură eterogenă, de magazin intelectual, un model de revistă dinamică, în paginile căreia să se regăsească o mare parte din propunerile vieții postrevoluționare: politice, sociale, morale, comportamentale, economice, estetice. În acest sens, sunt realizate, începând cu numărul 15 din 1993, numere tematice cu subiect dinainte anunțat, la care participă interlocutori din cele mai diverse câmpuri: scriitori, sociologi, istorici, oameni de știință, politicieni, ziariști-comentatori, studenți ș.a. Se remarcă de-a lungul anilor dosare precum: *Splendoarea și mizeriile mitocanului, Armata, Ce fel de bârfe bârfim, Violența, A fi sau a nu fi independent, Exilul românesc, Kitsch, Serialomania, Lumea interlopă, Vin americanii, Locul comun, Disciplina de partid, Modă și mode, Laic și religios, Subculturi, Scrisul & cititul, Specific național, identitate națională* etc. Semnează, pe lângă membrii consiliului editorial sau ai redacției, Mircea Iorgulescu, Pavel Șușară, Nicolae Manolescu, Horia Bernea, Dan C. Mihăilescu, Horia-Roman Patapievici, Neculai Constantin Munteanu, Irina Nicolau, Teodor Baconsky, Mihai Zamfir, Costache Olăreanu, Mircea Dinescu, Stelian Tănase. **D.** este și o revistă de literatură, în măsura în care în paginile ei semnează scriitori; fenomenul ca atare (poezie, proză, teatru) nu este reprezentat deloc, eseul suplinind această absență. Primul număr care se ocupă în totalitate de literatură, sub titlul *Iară n-avem roman?*, apare în octombrie 1995. George Pruteanu susține până la mijlocul lui 1998 o „Cronică literară de tranziție", în care se oprește cu precădere asupra literaturii de frontieră (memorialistică, jurnale, publicistică); rubrica va fi înlocuită de un „Bon de lectură" semnat prin rotație de mai multe nume. Un dosar „Eminescu", îngrijit de Cezar Paul-Bădescu în numărul 265 din 1998, își propune să rediscute locul ocupat de poet în imaginarul colectiv. Se declanșează un scandal cultural de proporții, datorat vulgarității și violenței care animă o parte a textelor (inclusiv cel al îngrijitorului de număr): astfel, T.O. Bobe introduce conotații licențioase în comentarea imaginii lui Eminescu, Cristian Preda califică drept „nule" „rudimentele" de gândire politică ale gazetarului; Răzvan Rădulescu mărturisește că poezia eminesciană îl „lasă rece", în timp ce proza i se pare „greoaie", „discursivă, plicticoasă", „sub nivelul minimei lizibilități". Z. Ornea este de părere că Eminescu nu poate fi socotit „poet național" pentru că are idei conservatoare, avertizând asupra „primejdioasei sanctificări a operei eminesciene". Nicolae Manolescu respinge de asemenea ideea de poet național, pledând pentru „despărțirea" temporară de Eminescu, singura în măsură să permită o recuperare autentică. Mircea Cărtărescu face un portret grotesc al omului Eminescu, într-un text-colaj compus exclusiv din referințe negativ-„demitizante", în care imaginea poetului este retușată prin acumularea de gros-planuri triviale identificate în textele unor contemporani („Titi cel păros" etc.). În numărul 266 apare o primă replică la aceste luări de poziție, a lui Sorin Șerb, care le acuză de „huliganism cultural". Un alt număr reia, sub genericul *Dreptul anonimilor la opinie*, ideile din numărul 265, expunându-le într-o perspectivă autojustificativă. *V.T., M.I.*

DIMA, Alexandru (17.X.1905, Turnu Severin – 19.III.1979, București), critic, teoretician și istoric literar, comparatist. Este fiul Terezei și al lui Alexandru Dima, mecanic la CFR. A urmat liceul în orașul natal, absolvind apoi Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din București (1925-1929); își ia licența având ca specialitate principală filosofia și, complementar, limba și literatura italiană. După câțiva ani de activitate didactică la Râmnicu Vâlcea și Sibiu, se specializează în estetică, istoria artelor și etnografie la Berlin (1936-1937) și München (1938-1939). În 1938, obține titlul de doctor în filosofie la Universitatea din București cu teza *Conceptul de artă populară*, care va fi tipărită în 1939. Lector de limba și literatura română la Universitatea din Viena (1942-1943), este atestat în 1945, la Universitatea din Iași, titular al Conferinței de estetică literară, pe care o suplinise în 1944. După 1948, va ține aici cursurile de teoria literaturii și literatură universală și comparată, funcționând în paralel și ca director al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Academiei, până în 1966, când îi urmează lui Tudor Vianu ca șef al Catedrei de literatură universală și comparată de la Universitatea din București, de unde se va pensiona în 1975. Între 1967 și 1973 este și director al Institutului de Istorie și Teorie Literară

„G. Călinescu". A făcut parte din conducerea periodicelor „Datina" din Turnu Severin (unde debutează în 1925), „Provincia literară" din Sibiu (1932–1934) – aici a îndrumat Gruparea intelectuală „Thesis" –, „Transilvania" (1934–1940), „Iașul literar", „Cronica" și „Revista de istorie și teorie literară" (1967–1973). A fost membru corespondent al Academiei (din 1964) și, de la fondare, membru al Academiei de Științe Sociale și Politice. În calitate de coordonator, a participat la elaborarea mai multor lucrări colective: *Istoria literaturii române* (II, 1968), *Istoria și teoria comparatismului în România* (1972), *Dicționar cronologic. Literatura română* (1979) ș.a.

Pregătirea filologică, în funcție și de îndatoririle didactice, i-a îndreptat la început cercetările spre istoria literaturii române și folclor. Scriitori din patrimoniul clasic românesc (M. Eminescu, A.I. Odobescu, G. Coșbuc) ori probleme teoretice referitoare la literatura populară și cultă (*Zăcăminte folclorice în poezia noastră contemporană*, 1936, *Conceptul de artă populară*, 1939) își află interpretări și rezolvări pertinente, nu o dată originale, în lucrările din perioada interbelică. Spre sfârșitul intervalului, încep să se asambleze sintezele estetice: *Fenomenul românesc sub noi priviri critice* (1938), *Gândirea românească în estetică* (1943), *Domeniul esteticii* (1947), studii generalizante care, în prelungirea formației filologice, vor face casă bună aproape două decenii cu cele de istorie literară: *Concepția despre artă și literatură a lui G. Ibrăileanu* (1955), *Alecu Russo* (1957). De prin 1960, prind un contur tot mai ferm preocupările de literatură comparată. Trei volume cu caracter teoretic și aplicativ, la care se adaugă numeroase contribuții publicistice, reprezintă un aport incontestabil la revigorarea mișcării comparatiste în România. Cel dintâi, *Conceptul de literatură universală și comparată* (1967), oricât ar părea de neomogen din punct de vedere tipologic și tematic, este unitar în concepție. Studiile teoretice referă lămuritor asupra conceptului în lumina ultimelor cercetări, asupra criteriilor generale ale universalității, virtuale și reale, și a categoriilor lor active – difuziunea, influențele și paralelismele. Cercetarea informează asupra principalelor direcții de investigare, cât și asupra tendințelor care vizează extinderea abordării sistematice și istoric-filologice. **D.** pune în acest sens accentul pe orientarea spre stilistică și poetica generală, manifestând rezerve față de direcția estetizantă a unor școli din străinătate. În studiile aplicative, stăruie, în schimb, asupra câtorva probleme, cum ar fi permanența realismului, ca și asupra unor mari personalități (Diderot, Gogol, Th. Mann ș.a.), încercând apoi să definească prin comparație specificul literaturii române, caracterizat prin relația cu folclorul, caracterul popular, natura țării, valori etnografice, structura psihică etc. Într-o altă carte, *Principii de literatură comparată* (1969), după ce înfățișează istoricul disciplinei în străinătate și la noi, autorul delimitează termenul de literatură comparată în raport cu celelalte ramuri ale „științei literaturii" și cu obiectul de studiu (legături internaționale, paralelisme și caractere diferențiale), socotind nepotrivită extinderea dincolo de sfera valorilor literare, ceea ce ar transforma disciplina într-o „filosofie comparată a culturii" sau o „știință generală a artelor". Prezentarea problematicii fundamentale se încheie cu concluzii privind utilitatea teoretică și practică a disciplinei care, prin posibilitatea sintezelor comparatiste de tot felul, stabilește diferențiat contururile specifice literaturilor naționale prin raportare la celelalte, construiește o imagine generală a umanității din aspectele literaturilor particulare, aprofundează mai complex fenomenele literare și cimentează legăturile dintre popoare. Completările de ordin teoretic, menite să expliciteze chestiuni asupra cărora nu s-a ajuns la unanimitate de vederi, fac din *Principii de literatură comparată* o contribuție notabilă în contextul studiilor de specialitate. În sfârșit, în ultimul volum, *Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale* (1973), pornind de la convingerea că aspectele naționale ale curentelor literare le asigură universalitatea, **D.** respinge cele două abordări antinomice, unilateralizante, potrivit cărora există fie numai curente internaționale, care dezvoltă eflorescențe în zonele de contact, fie numai curente naționale. Autorul se situează conciliant undeva la mijloc, admițând întrepătrunderea celor două extreme înlăuntrul fenomenului de creație. Aserțiunile teoretice sunt demonstrate la obiect cu ajutorul istoriei literaturii române, ale cărei momente (epoci) apar alăturate comparatist de acelea europene. Deosebirile subliniază irepetabilitatea realităților românești care determină momentul apariției, ritmurile dezvoltării și declinul curentelor respective, suprapunerile de conținut, oricât de eterogene și neunitare, îmbrăcând forme dintre cele mai variate. Constantele internaționale ale curentelor interferează catalitic cu particularitățile naționale, care răsfrâng direct sau mijlocit împrejurările specifice și caracterele etniei românești. Sunt cazuri când acestea capătă expresii cu valoare de unicat, explicabile doar prin condițiile locale. **D.** sugerează direcțiile pe care vor avansa în viitor cercetările din literatură comparată pentru a împlini majore finalități integratoare în cultura umanistică.

SCRIERI: *Tradiționalismul lui Mihail Eminescu*, Turnu Severin, 1929; *Aspecte și atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933; *Motive hegeliene în scrisul eminescian*, Sibiu, 1934; *Al. Odobescu (Privire sintetică asupra operei și personalității)*, Sibiu, 1935; *Zăcăminte folclorice în poezia noastră contemporană*, București, 1936; *„Cei mai rodnici ani ai vieții" lui George Coșbuc. Poetul la Sibiu*, Sibiu, 1938; *Fenomenul românesc sub noi priviri critice*, Craiova, 1938; *Conceptul de artă populară*, București, 1939; *Sibiu. Cu 55 de figuri în text*, București, 1940; *Afinități elective: Titu Maiorescu și Goethe*, București, 1940; *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943; *Probleme estetice*, Sibiu, 1943; *Drăguș – un sat din Țara Oltului (Făgăraș)*, București, 1945; *Domeniul esteticii*, București, 1947; ed. îngr. și introd. Petru Ursache, Iași, 1998; *Concepția despre artă și literatură a lui G. Ibrăileanu*, București, 1955; *Alecu Russo*, București, 1957; *Studii de istorie a teoriei literare românești*, București, 1962; *Conceptul de literatură universală și comparată*, București, 1967; *Principii de literatură comparată*, București, 1969; *Arta populară și relațiile ei*, București, 1971; *Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale*, București, 1973; *Dezbateri critice*, București, 1977; *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iași, 1982. **Traduceri:** Paul Van Tieghem, *Literatura comparată*, București, 1966; *Epopeea lui Ghilgameș*, București, 1966 (în colaborare cu Virginia Șerbănescu); D.H. Lawrence, *Femei îndrăgostite*, București, 1978.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *„Aspecte și atitudini ideologice"*, ALA, 1933, 13; Chinezu, *Pagini*, 247–251; Mircea Vulcănescu, *„Aspecte*

și atitudini ideologice", CL, 1934, 4; Paul Zarifopol, *„Motive hegeliene în scrisul eminescian"*, RFR, 1934, 5; D. Murărașu, *„Motive hegeliene în scrisul eminescian"*, „Tinerimea română", 1934, 10; Octav Șuluțiu, *„Al. Odobescu"*, F, 1935, 3; Constantinescu, *Scrieri*, II, 445–464; G. Călinescu, *Al. Dima*, ALA, 1936, 8; Gh. Vrabie, *„Conceptul de artă populară"*, G, 1940, 1; Ramiro Ortiz, *Al. Dima*, *„Sibiu"*, „Varia Romanica", 1940, 442; Perpessicius, *Opere*, IX, *316–317*; Șerban Cioculescu, *Un suflet mare: Alecu Russo*, GL, 1957, 41; Const. Ciopraga, *O valoroasă monografie*, IL, 1957, 10; Paul Georgescu, *O realizare a istoriei literare*, GL, 1957, 50; Teodor Vârgolici, *Al. Dima*, RMB, 1962, 5617; Nicolae Barbu, *Omagiu*, IL, 1965, 13; Simion Bărbulescu, *Arta și literatura în concepția lui Al. Dima. Sinteza*, IL, 1965, 13; Ovidiu Papadima, *Al. Dima, scriitorul*, IL, 1965, 13; I.C. Chițimia, *Elementul folcloristic în sistemul științific și de gândire al lui Al. Dima*, RITL, 1966, 1; Al. Andriescu, *„Conceptul de literatură universală și comparată"*, GL, 1967, 36; Liviu Rusu, *„Conceptul de literatură universală și comparată"*, VR, 1967, 12; Baconsky, *Marginalii, 199–203*; Vrabie, *Folcloristica, 389–390*; Dan Grigorescu, *„Principii de literatură comparată"*, RITL, 1969, 4; Constantin Ciopraga, *„Principii de literatură comparată"*, CRC, 1969, 22; Nicolae Balotă, *„Principii de literatură comparată"*, F, 1969, 6; George Munteanu, *„Principii de literatură comparată"*, CNT, 1969, 28; Balotă, *Labirint, 412–416*; Nicolae Manolescu, *„Arta populară și relațiile ei"*, CNT, 1971, 28; Adrian Fochi, *„Arta populară și relațiile ei"*, RITL, 1971, 3; Romul Munteanu, *„Principii de literatură comparată"*, „Scânteia", 1972, 21 septembrie; Dan Grigorescu, *„Principii de literatură comparată"*, „Comparative literature", 1972, 3; Bucur, *Istoriografia, 563–567*; Marin Bucur, *„Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale"*, RITL, 1974, 1; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *263–267*; Firan, *Macedonski – Arghezi, 153–160*; Micu, *„Gândirea"*, *314–325*; Grigore Smeu, *Contribuțiile estetice ale lui Al. Dima*, ST, 1976, 2; Ion Zamfirescu, *Profesorul Al. Dima*, LL, 1976, 1; Constantin Ciopraga, *Despre rigorile actului critic*, RL, 1977, 37; Dumitru Micu, *Metodologia critică*, CNT, 1977, 39; Mircea Vaida, *Primatul criticii*, TR, 1977, 39; Al. Husar, *Al. Dima și estetica literară*, CL, 1979, 4; I.C. Chițimia, *Al. Dima (1905–1979)*, RITL, 1979, 2; Marcea, *Varietăți, 291–293*; Constantin Ciopraga, *Viziunea cosmică în poezia românească*, ATN, 1983, 10; Velea, *Universaliști, 39–48*; Mănucă, *Perspective, 198–210*; *Dict. esențial, 248–250*. *St.V.*

DIMA, Simona-Grazia (7.X.1958, Timișoara), poetă. Părinții, Valentina și Simion Dima, sunt scriitori. **D.** a urmat la Timișoara Liceul „C. Diaconovici-Loga" (1974–1978) și Facultatea de Filologie, specialitatea engleză-română (1978–1982). Traseul profesional include un an de profesorat la Variaș, apoi un an ca traducătoare la „Electromotor", după care, din 1984, a funcționat ca bibliotecară la Biblioteca Județeană Timiș. Din 1990 se angajează ca traducătoare la sucursala Timișoara a Institutului de Studii și Proiectări Energetice din București. În anul 2000 pleacă la București, în centrala aceluiași institut, dar peste un an intră în redacția revistei „Contemporanul. Ideea europeană", iar în 2003 trece, pentru scurtă vreme, ca muzeograf la Muzeul Literaturii Române, fiind apoi redactor de rubrică la „Revista română de sociologie" („Romanian Journal of Sociology"), publicație a Institutului de Sociologie „D. Gusti" al Academiei Române. De-a lungul anilor, a colaborat la numeroase reviste cu poeme, cronici, eseuri, traduceri. A debutat în „Almanahul scriitorilor" (1978) cu poeme, iar prima carte, *Ecuație liniștită*, îi apare în 1985. Este prezentă în numeroase antologii din țară și din străinătate.

D. propune o poezie elaborată, de certă încărcătură livrescă, respectând echilibrul și solemnitatea discursului. În timp, descoperind „căile beatitudinii", poezia câștigă (e drept, temperat) în pasionalitate. Nu e vorba însă de părăsirea jocurilor inteligenței, ci de captarea palpitului vieții, a misterelor lumii, ceea ce face din discursul poetic un exercițiu de cunoaștere. **D.** refuză sentimentalismul dulceag ori ludismul ironic-ingenios, nu agreează nici stilul aluziv, esopic, pe linie politică. Se refugiază într-un spațiu utopic, în lumea paralelă a creației, în speranța accederii la esențe. Probabil că *Noaptea romană* (1997) marchează explicit această detașare. Autoarea inventează un loc poetic, fiindcă Abstrus și Noremaion (ca „ținut imponderabil") sunt termeni toponimici dar, mai important, sunt două tărâmuri inevitabil complementare. Poeta reușește să privească „prin inima copilăriei" (norii sunt chiar „ochi ai bucuriei") și, în același timp, să convoace „părinți sfătoși", învăluind himericu-i ținut cu „o lumină sperioasă". Convinsă că blândețea stăpânește lumea, încearcă mântuirea prin confesiune. Luciditatea prezidează, însă, fără eclipse, actul poetic, aparent ascetic, aspirând spre lecția spirituală. **D.** face în contextul generației sale o figură aparte, cultivând un optzecism atipic. Nu supralicitează ironia și ludismul, nu face tapaj de autoreferențialitate, nu se fixează în erotic. Sensibilă și instruită, mai degrabă retractilă, știe că spiritualitatea e una singură, fără frontiere, și face din poezie „un crez trăit". Cu migală de miniaturist, culege sunetul „păcatelor gândirii" și vrea să atingă o împăcare luminoasă, stăpânită de solaritate, grație, discreție și, neapărat, distincție. De o candoare creativă deloc mimată, poeta dovedește „un calm tensionat". Marcel Pop-Corniș deslușește, desenând cu generozitate un posibil profil liric, „unele sensuri cvasiezoterice" chiar în versurile ei de început și detecta aici impersonalism și ample ritualuri cosmice, ceea ce conferă discursului „o formă euristică".

SCRIERI: *Ecuație liniștită*, București, 1985; *Diminețile gândului*, Timișoara, 1989; *Scara lui Iacob*, Timișoara, 1995; *Noaptea romană*, Târgu Mureș, 1997; *Focul matematic*, București, 1997; *Confesor de tigri*, Botoșani, 1998; *Ultimul etrusc*, Timișoara, 2002; *Călătorii apocrife*, Pitești, 2002; *Dreptul rănii de a rămâne deschisă*, București, 2003. **Traduceri:** Arthur Osborne, *Sri Ramana sau Calea cunoașterii supreme*, postfața trad., București, 2003.

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, *Vă prezentăm un tânăr poet: Simona-Grazia Dima*, O, 1980, 29; Ioan Holban, *Simona-Grazia Dima, „Ecuație liniștită"*, CL, 1986, 11; Marin Mincu, *Două poete*, RL, 1987, 2; Adrian Dinu Rachieru, *În paradisul conceptelor*, AST, 1987, 7; Daniel Vighi, *Contemplarea esențelor*, „Forum studențesc", 1988, 1–2; Mircea Mihăieș, *Turneul candidaților*, O, 1990, 5; Coșovei, *Pornind, 175–178*; Ruja, *Parte*, I, *317–318*, II, *169–175*; Ștefan Borbély, *Ecuații mici, liniștite*, PSS, 1997, 10; Cornel Ungureanu, *Simona-Grazia și paradisurile poeziei*, O, 1998, 2; Mircea Bârsilă, *Simona-Grazia sau Miza pe autoritatea proiectului liric*, „Calende", 1998, 2; Gheorghe Grigurcu, *Paradis, Purgatoriu, Infern*, RL, 1998, 25; Mircea A. Diaconu, *Simona-Grazia Dima sau Focul matematic*, VR, 1998, 9–10; Iulian Boldea, *Developări în perspectivă. Simona-Grazia Dima*, „Euphorion", 1998, 3; Mariana Filimon, *Portretul unei poete*, CNP, 1999, 3–4; Adrian Dinu Rachieru, *„Scara" poeziei*, CNT,

2000, 17; Al. Pintescu, *Simona-Grazia Dima. Între euphorion și pharmakon*, PSS, 2000, 8–9; Irina Petraș, *Genosanalize. Simona-Grazia Dima. „Impersonal, în trombe și iertare, îl modula vântul"*, CNT, 2000, 43; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, I, *209–210*; Bogdan Alexandru Stănescu, *Duplex*, LCF, 2003, 17; Radu Voinescu, *Reveriile lucidității*, VR, 2003, 6–7; Gheorghe Secheșan, *Optzecismul timișorean în loja națională*, VTRA, 2003, 6–7; Horia Gârbea, *Două „călătorii apocrife"*, LCF, 2003, 38. *A.D.R.*

DIMA, Ștefan (23.XI.1906, Zărnești, j. Buzău), poet. Născut într-o familie de țărani, își face studiile la Buzău și București, unde în 1934 a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie, obținând diplome de licență la ambele profiluri. S-a specializat în estetică la Viena. În perioada 1935–1970 a fost profesor secundar în provincie, încheindu-și activitatea în București. A debutat cu versuri în „Vlăstarul" (Buzău) în 1927, apoi a colaborat cu poezii și articole literare la „Litere" și sporadic la „Cuvântul liber", „Viața literară", „Azi", „Revista Fundațiilor Regale", „Universul literar".

Versurile din primul volum, *Lumini în interior* (1934), par o consemnare aleatoare a propriei existențe sufletești, spirituale, expresia sui-generis, modernistă și nonconformistă, a unei atitudini contemplativ-filosofice. Experiențe intelectuale negative, revelații triste, imaginea lumii ca amestec întâmplător de elemente disparate, evoluând haotic, perceperea vieții ca efect al unor jocuri absurde și, peste toate, obsedanta conștiință a sfârșitului îi alungă toate iluziile și îi provoacă o suferință profundă. Cu sufletul înfrigurat de spaima trecerii și a morții, cu spiritul tragic debusolat de lipsa oricăror repere certe, poetul vede un remediu doar în călătoria spre starea de dinaintea genezei, unitară, coerentă, esențială, neclintită și nemăsurată de timp. Cu anii, această angoasă se mai estompează, viziunea tenebroasă se mai limpezește și în următoarele volume – *Integrare în vis* (1967), *Al acestei memorii* (1984), *Clepsidra tăcută* (1988) – **D.** pare tot mai pătruns de armonia luminoasă a naturii și cosmosului, de consubstanțialitatea omului și a cuvintelor și are senzația deplinei integrări în existența generală. Din entitate alienată, victimizată, conștiința umană (numită adesea și „memorie") devine un „univers convergent", o concentrare fantastică de imagini și sensuri, o forță a cunoașterii care străbate spațiul și timpul. Eul poetic își afirmă credința că existența este posibilă și după sfârșitul pământesc, atenuându-și obsesia paralizantă a morții. Pe aceste coordonate, extrem de ambițioase, evoluează poetul, care se prezintă de la bun început ca fiind logodit cu „vestala elegiei", ca „mirele unei solitudini înalte". Trăind la interferența dintre lumea reală și cea imaginară, eul liric aspiră să găsească antidotul antinomiilor trup-spirit, individ-univers, viață-moarte, efemer-veșnic, aproape-departe etc., într-o a patra dimensiune, spiritual-onirică, izbăvitoare. Mag și salvator, „poetul adună lumea-n manuscris" pentru a o feri de nonsens și dispariție. De la poezia ca plâns abisal, **D.** evoluează spre a-i conferi un statut transcendental – „sensul lumii e poezia". Sedus de teoria mallarmeană a creării unui limbaj poetic în sine, ermetic, sibilinic, dar și de demonstrațiile suprarealiste, care acordau prioritate întâmplărilor de la nivelul subconștientului și al visului, **D.** a elaborat numeroase texte situate la granița dintre originalitate și ermetism, pe de o parte, și improprietate și neclaritate, pe de alta. Din jocuri de cuvinte, sugestii, frânturi de imagini și de alegorii se nasc mici secvențe de fulgurări necontrolate. De altfel, poetul însuși recunoaște că are „imagini și cuvinte cu forme de nori", schimbătoare, în combinații instabile, de unde și aspectul de poezie fără contururi precise, inconsistentă, abstractă, artificială, fără forță de iradiere sau, cum spune singur, „elegii cu ferestre închise".

SCRIERI: *Lumini în interior*, București, 1934; *Integrare în vis*, pref. D. Petrescu, București, 1967; *Al acestei memorii*, București, 1984; *Clepsidra tăcută*, București, 1988.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Lumini în interior"*, VRA, 1934, 330; Matei Alexandrescu, *„Lumini în interior"*, „Litere", 1934, 7; M. G. Constantinescu, *„Lumini în interior"*, U, 1934, 90; Nicolae Roșu, *„Lumini în interior"*, CRE, 1934, 2231; Al. Robot, *„Lumini în interior"*, RP, 1934, 4888; P. Mar. [Pericle Martinescu], *„Lumini în interior"*, „Munca literară și artistică", 1934, 12; Ion Cantacuzino, *„Lumini în interior"*, CL, 1934, 4; Perpessicius, *Opere*, VII, *15–16*; Marin Mincu, *„Integrare în vis"*, GL, 1967, 50; Al. Oprescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, *58*; *Scrisoare de la Ștefan Dima. 1980*, ADLTR, D-38; Mariana Lazăr, *„Clepsidra tăcută"*, ST, 1990, 4. *C.T.*

DIMA, Valentina (28.VIII.1932, Geoagiu, j. Hunedoara), prozatoare. Este fiica Emiliei (n. Comloșan) și a lui Ioan Cocișiu, funcționari. **D.** a urmat cursurile elementare și gimnaziale la școala „Principele Carol" din Sânnicolaul Mare (1938–1946) și a absolvit Liceul Sanitar din Timișoara (1951). În intervalul 1951–1955 a fost studentă la Facultatea de Filosofie, secția ziaristică a Universității din București. Angajată redactor la ziarul timișorean „Drapelul roșu" (1955–1957 și 1962–1972), la Studioul Teritorial de Radio Timișoara (1957–1962), funcționează din 1972 la revista „Orizont", până la pensionare (1980). A debutat publicistic în 1952 în „Luptătorul bănățean", cu o cronică semnată Valentina Cocișiu. De-a lungul anilor a colaborat la „Scrisul bănățean" (frecventând și cenaclul tinerilor creatori grupați în jurul revistei), „Orizont", „Tribuna", „Familia", „Transilvania", „Cronica", „Reflex", „Paralela 45" (supliment al ziarului „Renașterea bănățeană"), „Foaia noastră" (Gyula, Ungaria), „Românul american" (Detroit, SUA) ș.a.

Debutul editorial s-a produs în 1972, cu *Anotimp de aur*, carte de reportaje, care prin priza la real, dispoziția pentru comunicare și suflul poematic anunțau certe calități de prozator. În volumul de nuvele *Stânca tarpeiană* (1975), aflat sub umbra tutelară a lui Cehov (cum remarca Sorin Titel), autoarea folosește un ton discret, evită, de regulă, melodrama și exploatează faptul insignifiant cu subtext poetic. Trecută prin școala reportajului, ea dovedește înzestrare, verism, dar și un simț dramatic al detaliului. Încearcă să descopere oameni și destine, provoacă monologul confesiv și câștigă în autenticitate prin gesturi și replici. Și în proza din volumul *În căutarea Penelopei* (1978) e o ambianță colocvială, se poartă dialoguri „de la om la om", sunt „culese" personaje din cotidian și se

configurează un fel de portrete-document focalizate pe statutul femeii în epocă. Saltul în evoluția scriitoarei e marcat de romanul *Darul de nuntă* (1986), carte a introspecției analitice, impresionând prin acuitatea psihologică. Aici, eroina, Sabina, își oferă o lungă rememorare, prilejuită de o călătorie nocturnă cu trenul. Fluxul memoriei recuperează, „cu privirea aburită", intensitatea trăirilor, urzeala tainică a trecutului, pentru a ajunge, salvator, la „descoperirea de sine". Purtată de amintiri, eroina redescoperă un „păienjeniș de aur", traversat în surdină de ecouri lirice: satul copilăriei, chipurile dragi ale celor care au fost, propria-i dramă atunci când sosise „zefirul mângâios" al iubirii. Întâlnirea cu Sorin, acel așteptat „om bun", va fi – după sfâșierea iluziilor – o căsătorie în absență. Rătăcitor, dezorientat, cu porniri narcisiste, vânând himere, incapabil de a se fixa, soțul este „un suflet sărac". Căminul va fi bântuit de seisme, dar sacrificiul matern – ordonând lumea – o face pe Sabina să-și dezvăluie puteri nesecate. Accesibil, secvențial, poematic, construit în trepte, fără procedee compoziționale sofisticate și respectând, cu mici ocoluri, cronologia vârstelor eroinei, romanul, scris în două registre lingvistice, însoțit și de un glosar, se vrea o pledoarie pentru păstrarea frumuseții sufletului, mereu expus agresiunilor. **D.** a vădit interes și pentru literatura destinată celor mici. Piesa *Tică și Mică în excursie* (1961), scrisă în colaborare cu Simion Dima, soțul său, s-a jucat câteva stagiuni pe scena Teatrului de Păpuși din Timișoara. În 1976 îi apare placheta cu versuri pentru copii *Casa florilor*, un agreabil și instructiv „jurnal de vacanță". A tradus, alături de Erwin Lesll, din opera lui Adam Müller-Guttenbrunn.

SCRIERI: *Anotimp de aur*, pref. Anghel Dumbrăveanu, Timișoara, 1972; *Stânca tarpeiană*, București, 1975; *Casa florilor*, cu ilustrații de Albin Stănescu, Timișoara, 1976; *În căutarea Penelopei*, București, 1978; *Darul de nuntă*, București, 1986. **Traduceri:** Adam Müller-Guttenbrunn, *Micul șvab*, pref. Nicolus Berwanger, Timișoara, 1978 (în colaborare cu Erwin Lesll).

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, *Valentina Dima, „Anotimp de aur"*, O, 1973, 11; Sorin Titel, *Două prozatoare*, RL, 1975, 26; Lucian Alexiu, *Nuvele și povestiri*, O, 1975, 26; Al. Ruja, *Valentina Dima, „Stânca tarpeiană"*, F, 1975, 9; Dan Rebreanu, *Valentina Dima, „Casa florilor"*, TR, 1977, 14; Mira Preda, *„Casa florilor"*, T, 1977, 8; Șerban Cioculescu, *Adam Müller-Guttenbrunn, „Micul șvab"*, FLC, 1978, 43; Dan Ciachir, *„În căutarea Penelopei"*, SPM, 1978, 415; Virgil Nistor, *„În căutarea Penelopei"*, ST, 1979, 1; Grete Tartler, *Un vechi scriitor din Banat*, VR, 1979, 3; Marian Odangiu, *Un roman poematic*, O, 1986, 38; Adrian Dinu Rachieru, *„Darul de nuntă" de Valentina Dima*, „Drapelul roșu", 1986, 12 954; Eugen Dorcescu, *Valentina Dima, „Darul de nuntă"*, CL, 1987, 10; Olimpia Berca, *Valentina Dima*, O, 1989, 31; Ruja, *Parte, 163–165;* Mihaela Dumitrașcu, *Țesăturile Penelopei. Valentina Dima*, „Paralela 45", 1997, 29 iulie, 4 august, 11 august; Ion Arieșanu, *Cuvânt pentru douăsprezece doamne*, „Orient latin", 1998, 13. *A.D.R.*

DIMACHI, Neculai (c. 1777 – 16.X.1836, Iași), autor de versuri și autor dramatic. Coborâtor dintr-o familie de boieri de origine grecească, **D.** este fiul marelui vornic, iar mai târziu mare logofăt, Manolache. În 1803, tânăr căminar, e primit în Divan. În opoziție sub domnitorul Ioan Sandu Sturdza, ajunge chiar să candideze la domnie, împotriva lui Mihail Sturdza, în 1834. Vel vornic, președinte al Tribunalului Apelativ în vremea Regulamentului Organic, se ocupă, când are prilejul, de negoțuri. Dintre cele trei fiice, cea mai mare, Catinca, potrivit unei legende îndoielnice, ar fi avut un amestec în aventura galantă ce a adus sfârșitul poetului Al. Hrisoverghi. Cu puțin timp înainte de a muri, **D.**, care renunțase la poezie încă din vremea primei tinereți, a vrut să-și distrugă manuscrisele. Într-o vreme el dobândise o anume notorietate prin stihurile lui – nepublicate – făcute pentru propria-i plăcere ori improvizate „din poronca" cine știe cui.

Lirica lui **D.**, preponderent erotică, nu se îndepărtează prea mult de aceea a lui Costache Conachi și Alecu Văcărescu. Sunt acrostihuri galante, în care, într-un chip convențional, se aduce un prinos amorului. Lamentațiile îndrăgostitului fără noroc nu sunt departe de tânguirile din cântecele de lume. Luna e o prezență aproape obsesivă, de obicei străină și neprietenoasă, și un anume simț al naturii nu-i lipsește lui **D.** La fel cu poeții anacreontici sau petrarchiști, cultivă și el contrastul, însă într-o manieră artificială. Dintre producțiile lui poetice, mai cunoscută este *Piima lui Neculai Dimachi asupra vistieresei Anica Roset*, care a circulat sub un titlu dedus din conținutul poemului, *Corabia pe valuri*. Înzestrat cu simț de observație și nu lipsit de umor, **D.** a compus și versuri satirice, mai izbutite decât cele elegiace. Sprințara scenetă *O adunare a trii cucoane*, unde sunt ironizate cochetăria și mania clevetelii, vădește predispoziții de autor dramatic. În colaborare cu Costache Conachi și Dumitrache Beldiman, scrie *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zâc Căbujan și cavaler Cucoș*, unde e creionată figura grotescă a unui avar. I s-a atribuit și piesa *Sfatul familiii* (publicată de Șerban Cioculescu în 1961), una dintre primele comedii românești originale. Din câteva linii mai îngroșate, autorul știe să surprindă un profil.

SCRIERI: *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zâc Căbujan și cavaler Cucoș* (în colaborare cu Costache Conachi și Dumitrache Beldiman), în *Începuturile teatrului românesc*, îngr. și pref. Tiberiu Avramescu, București, 1963, *40–46*; *Poezii*, în *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I, îngr. Al. Piru și Ioan Șerban, pref. Al. Piru, București, 1970, *103–106*.

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Un poet moldovan pierdut*, VR, 1906, 3; Popovici, *Studii*, I, *422–424*; Cioculescu, *Varietăți, 93–121; Ist. lit.*, II, *210–215*; Piru, *Ist. lit.*, II, *280–287*; Brădățeanu, *Comedia, 31–36*; Păcurariu, *Clas. rom., 47–48*; Cornea, *Originile, 129, 149–151; Dict. lit. 1900, 278–279*; Vasile Sandu, *Un observator al moravurilor*, MS, 1987, 1. *F.F.*

DIMA-DRĂGAN, Corneliu (25.XII.1936, Bacău – 16.11.1986, Toronto, Canada), istoric literar și bibliolog. Este fiul Floricăi (n. Popescu), asistentă medicală, și al lui Petru Dima-Drăgan, contabil. Începe școala primară la Bacău, o continuă la Tecuci, termină Școala Medie nr. 1 din Bacău (1953) și Facultatea de Filologie din București (1954–1958). În 1973 își susține teza de doctorat, *Biblioteci medievale românești*, sub conducerea profesorului Dan Simonescu. Funcționează ca bibliotecar la Biblioteca

Centrală Universitară (1958), redactor la Editura de Stat (1958), inspector în Ministerul Culturii (1960–1962), bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat (1962), redactor la „Călăuza bibliotecarului" (1963), conferențiar la secția de biblioteconomie a Institutului Pedagogic din București (1963–1970), secție transferată în 1970 la Universitatea din București, unde profesează până în 1977, când, după cererea de plecare definitivă din țară, i se desface contractul de muncă. În iulie 1979 emigrează în Toronto (Canada), unde editează revistele „Tricolorul" și „Luceafărul" și relansează buletinul „Studiul bibliologic", inițiat la București în 1964. Debutează în „Călăuza bibliotecarului" (1959) și editorial în 1966, cu *Scriitori clasici și problemele culturii de masă*. În manuscris a rămas volumul de versuri *Silex înflorit*. Colaborează la „Călăuza bibliotecarului", „Îndrumătorul cultural", „Ateneu", „România literară", „Ramuri", „Mitropolia Olteniei", „Biserica Ortodoxă Română", „Luceafărul". Format sub îndrumarea lui Dan Simonescu, **D.** devine un aplicat bibliolog și documentarist, lucrările sale fiind bazate pe surse arhivistice de primă mărime. Cu acribie, dar și cu multă pasiune, reconstituie biblioteca Stolnicului Constantin Cantacuzino, apoi elaborează o documentată monografie *Constantin Cantacuzino Stolnicul. Un umanist român* (1970). Despre scriitori, cărțile și manuscrisele lor, istorie, semnificația scrisului, organizare, circulație și destin postum al cărților sunt nenumărate informații erudite în alte lucrări, fiecare fiind un prețios vademecum: *Ex libris* (1973), *Biblioteci umaniste românești* (1974) și *Biblioteci umaniste franceze în colecții românești* (1978).

SCRIERI: *Scriitori clasici și problemele culturii de masă*, București, 1966; *Biblioteca marelui umanist român Constantin Cantacuzino Stolnicul (1640–1716)* (în colaborare cu Livia Bacâru), București, 1966; *Bălcescu și alți deținuți politici*, Bălcești pe Topolog, 1970; *Constantin Cantacuzino Stolnicul. Un umanist român* (în colaborare cu Livia Bacâru), București, 1970; *Ex libris. Bibliologie și bibliofilie*, București, 1973; *Biblioteci umaniste românești*, București, 1974; *Biblioteci umaniste franceze în colecții românești* (în colaborare cu Gheorghe Buluță), București, 1978.

Repere bibliografice: Mândica Mardare, Liliana Cioroianu, *Geografie spirituală băcăuană*, Bacău, 2001, 17. *T.N.*

DIMÂNDAREA, publicație apărută la București, lunar, între iunie 1937 și aprilie 1940, cu subtitlul „Revistă națională de educație și cultură". Director: Ion Foti. Articolul-program semnat de Ion Foti arată că e nevoie de „o revenire la clasicism, la severa atitudine a unui Eschil sau Dante, o reînnoire a credinței în forțele morale adevărate ale omenirii". Colaborează cu poezii G. Murnu, Nușsi Tulliu, I. U. Soricu, N. Caratană, Virgiliu Cuffa, C. Scrima, Gh. Perdichi, Zicu Araia, N. Rădulescu-Niger, C. Constante, cu proză – Dimitrie Cuclin, I.C. Vissarion. Se publică articole diverse, precum *Scrierile politice ale lui Eminescu* (1937), *Centenarul lui Titu Maiorescu* (1940), portrete și evocări închinate lui O. Goga, I. U. Soricu, Ov. Densusianu. Un loc important îl ocupă textele despre limba, cultura și tradițiile românilor sud-dunăreni, precum *Poezia populară la macedo-români* (Nușsi Tulliu), *Românii macedoneni și colonizarea* (Spiru Bojgoli), *Pentru cine și alături de cine trebuie să luptăm noi, aromânii?* (P. Bucovalla), *Despre poetul H. Zalacosta* (V. Diamandi-Aminceanul), *Problema aromânilor* (I. Nica), *Macedo-românii în istorie* (Ion Foti), *Despre poetul Costa Crystalli* (V. Diamandi-Aminceanul), *Din istoria românilor balcanici* (G. Murnu), *Aromânii în lumina cântecelor populare albaneze* (Dimitrie P. Pascu), *Poezia pătimirii și a meliorismului în literatura aromânească* (I. Gh. Scrima), *Cântece populare aromânești după izvoare slave* (Vasile Christu), *Poezia armatolilor în literatura populară neogreacă* (Ion Scrima) ș.a. De o atenție deosebită beneficiază literatura neogreacă prin traduceri din Campanis, Mavlis, Eftaliotis, C. Palamas, Aristotel Valaoritis, în vreme ce D. Pascu scrie despre *Nopțile albaneze*. Revista este o sursă de informații pentru cultura și literatura Balcanilor și a sud-estului european. *M.Pp.*

DIMÂNDAREA, publicație trimestrială care apare la București începând din martie 1994, ca supliment al revistelor „Frăția" din Tirana și „Deșteptarea" din București. Director a fost până în 1995 Nico Nicolla, apoi revista trece sub conducerea lui Hristu Cândroveanu, realizatorul de fapt al publicației. Din comitetul de redacție fac parte scriitori din țară, dar și de peste hotare, printre care Nico Nicolla, Nasi Lera, Pandi Bello, Vasile Tode, Zahu Pană, Gh. Vrana, Mihani-Sterviu, A. Caciuperi. În primul număr, articolul-program *Cale-ambar* [*Drum bun*], semnat de Nico Nicolla, spune: „Ți va publicăm noi tru revista a noastră trimestrială, «Dimândarea»? Va publicăm literatură nai ma mult, ma ți pagiñi di istorie, di informație enciclopedică în general, traduceri din literaturi xeani și, maxus, din literatura statelor iu bănăm". Ca și revista „Deșteptarea", noua publicație prezintă pagini întregi de beletristică în dialectul aromân, pe lângă cronici literare, studii de literatură, reportaje etc. scrise în limba română. Se pune în evidență efortul statului român de a răspândi printre românii de la sudul Dunării cultura întregului popor, ca unic instrument de rezistență la asimilarea de către colectivitățile majoritare în mijlocul cărora aceștia trăiesc. Revista se constituie într-o veritabilă sursă de informații privindu-i pe aromâni din cele mai vechi timpuri până astăzi, oferind informații literare și științifice, cu precădere de istorie; publicația este totodată o adevărată antologie de poezie și de proză aromână. Ca și „Deșteptarea", **D.** se expediază gratuit asociațiilor aromâne din Grecia, Albania, fosta Iugoslavie (mai ales în Macedonia) și din diaspora. *I.D.*

DIMISIANU, Gabriel (25.I.1936, Brăila), critic literar și eseist. Este fiul Marioarei (n. Burtan) și al lui Iancu Dimisiano, librar. A urmat școala primară și liceul la Brăila (1942–1953), iar studiile universitare la Facultatea de Filologie a Universității din București, absolvită în 1958. A fost redactor la „Gazeta literară" (1958–1967), redactor-șef adjunct la „Amfiteatru" (1967–1968), redactor-șef adjunct la „România literară" (1968–1984); în prezent este director adjunct la aceeași revistă, membru în Consiliul de Conducere al Uniunii Scriitorilor și membru în Comitetul Director. Debutează în presă în 1958, la

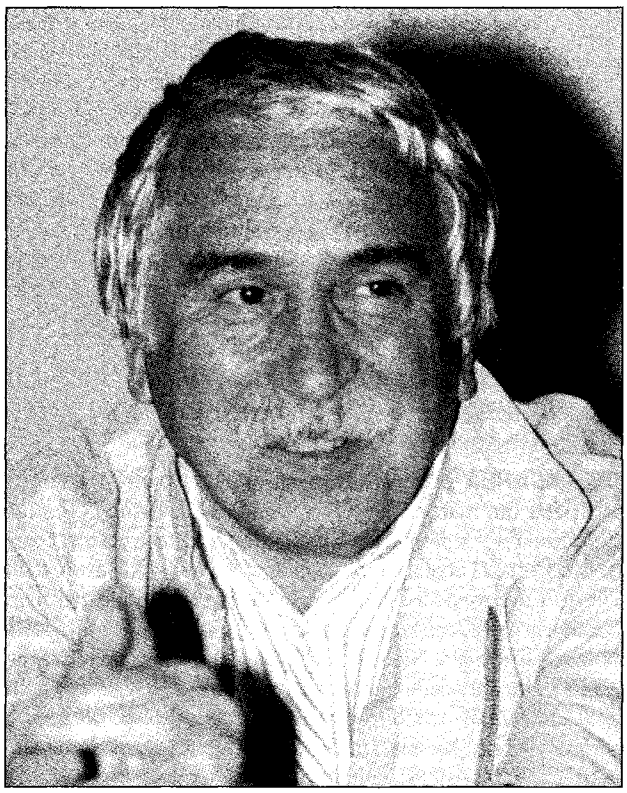

„Gazeta literară", cu o recenzie la o carte sovietică. A colaborat la „Gazeta literară", „România literară", „Amfiteatru", „Contemporanul", „Ramuri", „22" etc.

Debutul editorial îl reprezintă *Schițe de critică*, volum apărut în 1966, ce se resimte, ca mai toate scrierile epocii, de pe urma sociologismului și dogmatismului. În ciuda unor aprecieri conjuncturale, criticul se relevă ca un spirit penetrant, știind să distingă valoarea. Această culegere de cronici, ca și cele ce i-au urmat are profilul „mențiunilor critice" ale lui Perpessicius, deși formulările sunt mai puțin ceremonioase. Începând cu volumul *Prozatori de azi* (1970), **D.** se angajează într-o luptă consecventă împotriva dogmatismului și proletcultismului. Scriitorii pe care îi comentează, pe unii în repetate rânduri (Marin Preda, Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Nicolae Breban, Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Alexandru Ivasiuc, D. R. Popescu, Sorin Titel, D. Țepeneag, Petru Popescu, George Bălăiță ș.a.), intră, observă criticul, în polemică implicită cu proza schematică și conformistă a anilor '50. Remarcându-le modernitatea, comentatorul constată că acești autori se dezinteresează de stricta „verosimilitate", au capacitate de sinteză, preferă adesea reprezentările metaforice și simbolice, deconstrucția, tehnica sugestiei, retragerea în parabolă și vizionarism, eseismul. Ei refac legăturile cu marea proză interbelică. În acest volum, cronicile sunt organizate pe baza unor idei structurante (*Realismul complex, social și psihologic: Marin Preda, O tendință spre romanul „total": Nicolae Breban* etc.), ceea ce dovedește nu numai aptitudinea criticului de a urmări, în evoluția lui, fenomenul contemporan, dar și comprehensiunea față de marea varietate a formelor epice și ambiția de a le sistematiza într-o veritabilă istorie a prozei românești contemporane. Spirit lovinescian și, implicit, maiorescian, **D.** e mereu atent la scara de valori, fiind puțini poeții și mai ales prozatorii și criticii despre care să nu fi scris. Atenția lui se îndreaptă cu precădere spre deceniul șapte, când și-a conturat el însuși personalitatea. După volumul *Valori actuale* (1974), urmează *Nouă prozatori* (1977; Premiul de critică al Uniunii Scriitorilor), unde se afirmă în deplina maturitate a mijloacelor sale criticul pasionat al actualității, care consacră mici studii monografice unora dintre importanții scriitori despre care scrisese anterior, ca și altora la fel de importanți precum Augustin Buzura. Investigând literatura cu un viu spirit analitic și condus aproape mereu de simțul valorii și al măsurii, autorul mânuiește un limbaj critic de o pregnanță stilistică foarte personală. Textul se citește nu numai cu interes pentru judecățile pertinente, dar și cu reală plăcere. *Opinii literare* (1978) se remarcă în special prin articolele despre criticii și istoricii literari, mereu la obiect și, în genere, lipsite de complezență. *Lecturi libere* (1983; Premiul de critică al Uniunii Scriitorilor), ca și *Subiecte* (1987) alătură cronicilor și câteva articole despre clasici, cronicarul țintind și o panoramare istorico-literară. Dar cuvântul e tot al criticului, care face și următoarea profesiune de credință: „A urmări orientările, preferințele publicului, a veghea ca acestea să nu fie canalizate impropriu, ci îndreptate către adevăratele valori, iată țeluri ce slujesc interesele culturii naționale." Și el s-a străduit ca aceste idei să marcheze bogata sa activitate de cronicar, comentând într-o mai mică măsură operele unor poeți ca Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Ana Blandiana, Adrian Păunescu, Petre Stoica, Ion Horea, Florența Albu, Mircea Dinescu, și într-o mult mai mare măsură, pe acelea ale prozatorilor, precum, în afară de cei vizitați frecvent, Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Titus Popovici, Laurențiu Fulga, Paul Georgescu, Mircea Horia Simionescu, D. Țepeneag, Matei Călinescu, Marin Sorescu, Radu Petrescu, Petre Sălcudeanu, Bedros Horasangian, Ion Groșan și numeroși alții. Aproape deopotrivă i-au atras atenția volumele criticilor și istoricilor literari Al. Piru, Adrian Marino, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu, Ov. S. Crohmălniceanu, Const. Ciopraga, Cornel Regman, Nicolae Balotă, Mircea Zaciu, Z. Ornea, Alexandru George, S. Damian, D. Micu, Mircea Tomuș, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu, Mihai Ungheanu, Mircea Martin, Ion Pop ș.a. Criticul literar a avut câteva „repere", iar o carte a sa din 1990 se și intitulează astfel, fiind închinată spiritului junimist și maiorescian, de la care **D.** se revendică și pe care-l identifică la Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Perpessicius și Vladimir Streinu. Volumul este plin de substanță, conținând patru portrete critice profund individualizate. Pompiliu Constantinescu, cronicar al operelor la zi, diagnostician aproape fără cusur, vede „literatura ca organism"; Șerban Cioculescu e un rationalist, partizanul „criticii obiective", pentru care judecata de valoare e obligatorie, înlesnind calea spre adevăr; Perpessicius

s-ar caracteriza prin „centrismul estetic", datorită imparțialității și echidistanței față de sămănătorism și modernism, iar Vladimir Streinu, prin teoretizarea personalității creatoare, ca fiind unică, și prin oscilația între critica pură și cea istorică. Pe câteșipatru îi caracterizează, în esență, fidelitatea față de maiorescianism, ca principiu etic și estetic mereu în vigoare. **D.** are conștiința continuității acestei tradiții, în care se înscriu deopotrivă E. Lovinescu și G. Călinescu, ca și a aceleia mai larg literare, criticul întorcându-se nu o dată spre mari scriitori, precum Ion Ghica, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu și mai ales I. L. Caragiale, pe marginea operei căruia face observații întru totul notabile. Subliniind perspectiva istorică ce-l preocupă, a ținut să elaboreze un studiu mai larg, atunci când a scris *Introducere în opera lui Constantin Negruzzi* (1984). Calitățile scriitorului – spiritul analitic, observațiile percutante, suplețea și finețea expresiei – își dau aici o întâlnire fericită. Cartea ilustrează excelent aplicarea stilului critic, îndelung exersat asupra fenomenului contemporan, la opera unui scriitor aparținând istoriei literare. **D.** a scris și prefețe la volume din opera lui Ion Ghica, Titu Maiorescu, I. L. Caragiale, M. Sadoveanu, Gh. Brăescu, I. A. Bassarabescu, T. Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Mircea Eliade, Geo Bogza.

G. Dimisianu este opusul criticului paradoxal. Critica lui [...] *mizează pe puterea de constrângere a evidenței.*

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Schițe de critică*, București, 1966; *Prozatori de azi*, București, 1970; *Valori actuale*, București, 1974; *Nouă prozatori*, București, 1977; *Opinii literare*, București, 1978; *Lecturi libere*, București, 1983; *Introducere în opera lui Constantin Negruzzi*, București, 1984; *Subiecte*, București, 1987; *Repere*, București, 1990; *Clasici români din secolele XIX și XX*, București, 1996; *Lumea criticului*, București, 2000; *Amintiri și portrete literare*, București, 2003.

Repere bibliografice: Raicu, *Structuri*, *343–345*; Grigurcu, *Idei*, *197–201*; Regman, *Colocvial*, *86–87*; Cristea, *Domeniul*, *401–405*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *143–146*; Raicu, *Critica*, *458–462*; Iorgulescu, *Scriitori*, *295–297*; Simion, *Scriitori*, I, *739–742*; Zaciu, *Lancea*, *179–189*; Cristea, *Faptul*, *323–327*; Raicu, *Contemporani*, *204–208*; Tomuș, *Mișcarea*, *309–312*; Grigurcu, *Critici*, *360–366*; Culcer, *Serii*, *115–120*; Felea, *Prezența*, *62–66*; Cristea, *Modestie*, *239–243*; Aurel Martin, *Gabriel Dimisianu, „Repere"*, JL, 1992, 13–14; Ion Simuț, *„Repere" de Gabriel Dimisianu*, F, 1992, 5; Gh. Grigurcu, *Repere junimiste*, VR, 1992, 8–9; Cristea, *A scrie*, *107–112*; Gh. Grigurcu, *Gabriel Dimisianu, la o aniversare*, JL, 1996, 49–52; Z. Ornea, *O vocație insuficient fructificată*, RL, 1997, 12; Bucur Demetrian, *Recitirea clasicilor*, R, 1997, 3–4; Alex. Ștefănescu, *Consecvență și bun-gust*, RL, 2000, 25; *Dicț. esențial*, *250–251*; Manolescu, *Lista*, III, *258–261*; Mircea Iorgulescu, *Din Atlantida*, „22", 2002, 6; Ioan Holban, *Sensul recuperator al demersului critic*, CL, 2002, 9. *Al.S.*

DIMITRESCU, Christea (Christu) N. (26.V.1878, București – 1956), poet și publicist. Fiu al Elenei și al lui Nicolae Dimitrescu, **D.** se îndreaptă spre o carieră publică și literară, întocmai ca și unchiul său, scriitorul Cristu S. Negoescu. A întreprins, pe urmele acestuia, studii în Litere și Drept (obține licența cu teza *Adopțiunea în dreptul roman și român*). Funcționar în diferite ministere (Justiție, Finanțe, Educație Națională) sau la Casa Artelor, director la Muzeul Comercial și Industrial, a practicat concomitent avocatura și a predat literatura la Academia de Muzică și Artă Dramatică, fondată de Th. M. Stoenescu. A fost căsătorit, între 1908–1913, cu poeta Claudia Millian.

Debutează în 1896, în „Revista literară" (recunoscută pentru afilierea la „Literatorul") și „Adevărul ilustrat". Din lirica sfârșitului de veac, poetul împrumută șabloane și convenții: minore lamentații și arpegii triste, tângă erotizantă ori, „sub clare nopți de Pampelună", mirajul unor „țări cu cerul violet", emfază, declamații teatrale în notă epicureană, expansivă, contrariate de frisonul morții, „poze" nostalgice sau, la rigoare, bagatelizând idila, cu un vioi accent, făcând mai tot discursul suspectabil. Sonorități exotice, livrești, afirmă pe alocuri relația cu o retorică impusă odată cu pleiada următoare, simbolistă, de poeți. Cu ezitări și obscurități, câteva tălmăciri (din Hugo, Petőfi, Leopardi sau Catulle Mendès) nu trec de faza sârguinței juvenile. Tenace, **D.** forțează intrarea în Parnas până în preajma celui de-al doilea război; cu înclinații de moralist, cultivă maxima și paradoxul, pastelul neoclasic, catrenul umoristic. Produce, cu elan artizanal, pantume în special (ceea ce speră, cu naivitate, să-l singularizeze în peisajul literar), rondeluri și sonete, modeste altfel și departe de turnura impecabilă ce o pretinde genul. De regăsit frecvent în periodice, pseudonimul favorit, Cridim, e preluat și pe coperta culegerilor editate compact întrucâtva după 1900, apoi la intervale tot mai mari; excepție face întâia carte, *Florile iubirei*, semnată Christ N. Dimitrescu, în 1901, an fast și pentru umorist, care ieșea la rampă cu primele *Catrene* (grafia din original reda *Quatrene*, în nota prețios latinizantă vizibil agreată de poet). Cu ambele volume ale seriei (al doilea apare în 1903), nu pregetă să candideze la un premiu academic, gest dezinvolt, ce pune în vizibil dezacord pe doi dintre „nemuritorii" raportori. Continuă a-și exersa floreta în *Epigrame* (1908); rezistă mai ales cu hazul scos din lumea literară (voga flatând sau gafele unor confrați sunt „ținte" și pretexte predilecte) și trece printre clasici între urmașii breslei (Sofronie Ivanovici, N. Crevedia, A. C. Calotescu-Neicu îi află locul în antologiile ce se vor consacra, la noi, umorului, catrenului și autorilor de duh); G. Călinescu însuși rezerva „epigramistului" un paragraf în *Istoria literaturii...* Poetul pragului de veac, vetust, dispare, repede uitat, în schimb, în valul marelui lirism adus de anii interbelici. În *Zale roșii* (1919), grupase versuri așa-zis „eroice"; o ultimă plachetă, anodină, *Aripi albe* (1932), pretinde să exprime, în serbede pastișe, trăiri subtile și extaze mistice. Sub nume propriu ori sub varii, fanteziste semnături-inițiale, prescurtări, multe ca variante la Cridim, sau Keops (Cheops), Kapa, Kapa-Ro, Aferim, Moș Cuminte, Lacrima Christi, Palma Christi, Stan Bostan, Virus, Critic etc., **D.**, poligraf școlit și gazetar de oarecare notorietate, colaborează, rutinier, la ziare și reviste dintre cele mai diverse din primele decade ale veacului

trecut: „Moș Teacă", „Foaia populară", „Moda ilustrată", „Apărarea națională", „Epoca", „Patriotul", „Zeflemeaua", „Forța morală", „Tribuna literară", „Cronica", „Tribuna familiei", „Observatorul", „Duminica", „Românul literar și politic", „Revista albă", „Țara", „Biruința", „Universul literar", „Ileana", „Dunărea de Jos", „Gurița", „Viitorul", „Alandala", „Versuri și proză", „Săptămâna politică și culturală", „Drepturile femeii", „Noi pagini literare", „Universul", „România de mâine", „Naționalul", „Palatul de Justiție", „Cronicarul", „Literatorul", „Politica", „Teatrul de mâine", „Democratul", „Gazeta Capitalei", „Dimineața", „Răsăritul", „Actualitatea", „Lumea copiilor", „Cultura poporului", „Țara voievozilor", „Veselia", „Universul copiilor", „Fântâna darurilor", „Luceafărul literar și artistic", „Omul liber", „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Isis", „Cuvânt bun", „Ortodoxia", „Gazeta", „Duminica copiilor", „Luceafărul literar și critic", „Epigrama", „Curentul magazin", „Progresul literar", „Rapid", „Glasul neamului", „Curentul pentru copii și tineret" ș.a. (cifra finală însumând, probabil, peste 120 de titluri). Prestația în fruntea unor publicații croite în tipar occidental, cu sprijinul unor cercuri mondene și artistice (în stilul consacrat de „l'Illustration" și cu o grafică de zile mari, asigurată de maeștrii Curții, „Foto Julietta", „Foto Buzdugan", „Foto Royal"), deschide un episod fertil în jurnalistica lui **D.**, poetul exersând după 1910 consecvent (odată cu numirea sa ca prim-redactor al revistei „Ilustrația", apoi ca secretar sau director de redacție la „Ilustrațiunea națională", „Ilustrația neamului nostru" ș.a.) și în postura cronicarului de artă; interesat de plastică îndeosebi, a mai lăsat și comentarii de spectacol, profile de actori, succinte prezentări de cărți ș.a. Tenace, prob în consemnarea evenimentelor „la zi", **D.**, mai curând un barometru al opiniei comune, va oferi, în cronicile sale impresioniste, în note, dări de seamă, bilanțuri, detalii numeroase și utile reconstituirii unor aspecte din mișcarea artelor în epocă. Comentatorul prinde pulsul sălilor de expoziții, reține noutățile care survin la „Salonul oficial", prestigiul unor expozanți (pe care îi va urmări în timp), cota în creștere sau în scădere a acestora la „bursa" vremii. Treptat, preocupările se diversifică, integrând sfera esteticii ambientale — arhitectură, grupuri sculpturale — sau artele așa-zise „minore" și decorative, în „vădit progres" (țesături, broderii, cusături naționale, ceramică, gravură, metaloplastie, mobilier). Când e spontan, dezinhibat, **D.** face constatări interesante (caricatura „este epigrama, umorul în pictură", remarcă într-un text). Atent la toate generațiile de artiști, nu se abține să-și exprime opțiunea, preferințele, dar fără să ignore judecata dreaptă. Sunt prețuiți la justa lor valoare artiști „cu personalitate" din promoțiile „noi", ca Th. Pallady („sobru și sombru" în pictură), Gh. Petrașcu, D. Șirato, N. Dărăscu („artist de seamă" și „de rasă"), D. Artachino, Iser, Kimon Loghi, sau sculptori: Oscar Han, I. Jalea, Cecilia Cuțescu, Fr. Storck, D. Paciurea (cu „viziunile" himerice) sau „tânărul" Brâncuși („primitiv", aspirând spre originalitate).

SCRIERI: *Florile iubirei*, București, 1901; *Quatrene*, București, I-II, 1901-1903; *Epigrame*, București, 1908; *Zale roșii*, București, 1919; *Aripi albe*, București, 1932.

Repere bibliografice: I. D. Caragiani, *„Florile iubirei", „Quatrene"*, AAR, partea administrativă, t. XXIV, 1901-1902; D. C. Ollănescu [-Ascanio], *„Quatrene"*, AAR, partea administrativă, t. XXVI, 1903-1904; Cincinat Pavelescu, *Versuri. Epigrame. Amintiri. Corespondență*, îngr. George Zarafu și Victor Crăciun, București, 1972, *339-348*; M. Carp, *„Epigrame"*, VR, 1908, 8; M. G. Holban, *„Epigrame"*, „Revista idealistă", 1908, 7-8; Virgiliu Monda, *„Zale roșii"*, SBR, 1920, 38; I. Foti, *„Zale roșii"*, „Viitorul", 1920, 3790; *[Informații biobibliografice]*, DCL, II, *50, 373-375*; M. G. Constantinescu, *„Aripi albe"*, U, 1933, 39; Paul I. Papadopol, *„Aripi albe"*, „Linia nouă", 1933, 6; *Cridim (Cristea N. Dimitrescu)*, în A. C. Calotescu-Neicu, N. Crevedia, *Antologia epigramei românești*, București, 1933, *105-108*; Alexandrina Mititelu, *Traduceri românești din Leopardi*, SI, 1936, *158-159*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *576, 913*; Manu, *Reviste, 73-74, 165-166*; Claudia Millian, *Cartea mea de aduceri aminte*, îngr. și pref. Mihai Gafița, București, 1973, *26-32, 154-162, 166, 240-245*; *Cridim (Cristea N. Dimitrescu)*, în N. Crevedia, *Epigramiști români de ieri și de azi*, București, 1975, *57-59*; Piru, *Ist. lit., 186-187*; Petre Oprea, *Cronicari și critici de artă în presa bucureșteană a anilor 1911-1916*, RMZ, 1985, 8, 1986, 2; Șerban Cioculescu, *Dialoguri literare*, București, 1987, *300*. *R.Ș.*

DIMITRIADE, Constantin (1831, București — 10.III.1885, București), autor dramatic și traducător. Fire aventuroasă, **D.** părăsește repede școala și după ce ucenicește la un tapițer, pleacă din țară cu o trupă italiană de circ. Ajuns în Italia, se îmbarcă mai întâi ca elev marinar, angajându-se apoi ca hamal, matelot, chelner pe mai multe vapoare, translator la Atena, voiajor comercial prin Marsilia, Paris și Londra. Se întoarce acasă în 1848, intră pentru o vreme în trupa de teatru a lui Costache Caragiali, joacă la București, la Craiova și la Iași, unde devine, în 1864, primul profesor de declamație al Conservatorului. Concesionându-i-se în 1866 Teatrul cel Mare din București, parcurge o etapă dificilă, din care iese ruinat, cu nervii zdruncinați. Se retrage din teatru în 1880, după ce se mobilizase totuși spre a înființa, împreună cu alții, Societatea Dramatică a Actorilor din București. Din nou tapițer, chinuit de boala de nervi, se sinucide. Actrița Aristizza Romanescu este fiica lui dintr-o primă căsătorie, iar poetul Mircea Demetriade, fiu dintr-o altă căsătorie.

D. a fost o personalitate a scenei românești: actor remarcabil, specializat în roluri de tirani și intriganți, director de scenă exigent, promotor al repertoriului original, pledant pentru ameliorarea situației actorilor și a instituției teatrale. Ca și alți actori, scrie ori traduce piese de teatru. Trei drame, *Frații din munte* (1856, în colaborare cu E. Carada), *Virtutea străbună* (1864) și *Blestemul* (1870), afirmă cu exaltare gloria trecutului, sacrificiul măreț întru dreptate. Într-o atmosferă apăsat romantică, la care participă și sceneria foarte complicată ori maniera discursiv-patetică a dialogului, distinctive apar câteva personaje chinuite de vinovăție, de îndoială, anticipând ceva din *Viforul* lui Delavrancea. În tălmăcirea lui **D.** au fost reprezentate mai multe melodrame: *Căpitanul negru* de V. Séjour, *Don Juan de Maraña* de Al. Dumas, *Lucrătorii* de E. Manuel,

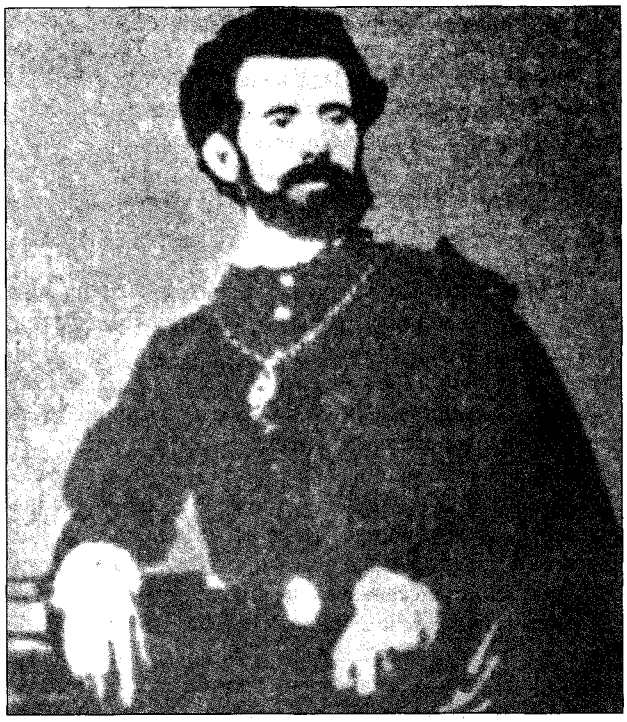

Constantin Dimitriade în rolul lui Hamlet

Acrobatul de O. Feuillet, *Ludovic al XI-lea* de C. Delavigne ș.a. Tot el a revizuit o traducere a lui Toma Bagdat, *Othello sau Maurul din Veneția* de Shakespeare, după versiunea lui Alfred de Vigny, și a transpus în românește un *Curs de declamațiune* al lui Vicente Joaquim Bastus.

SCRIERI: *Frații din munte* (în colaborare cu E. Carada), București, 1856; *Virtutea străbună*, ed. 2, București, 1864; *Blestemul*, București, 1870. **Traduceri:** Vicente Joaquim Bastus, *Curs de declamațiune*, București, 1867; Paul Meurice, *Cavalerii spiritului. Cesara*, București, 1869; Al. Dumas-fiul, *Bărbatul-femeia*, București, 1872; Tiruvalluva, *Cartea datoriilor*, București, 1876.

Repere bibliografice: Lelia Nădejde, *Costache Dimitriade*, SCIA, teatru-muzică-cinematografie, 1965, 1; Ioan Massoff, *Costache Dimitriade, actor și tapițer*, TTR, 1973, 4; *Dicț. lit. 1900, 280.* *G.D.*

DIMITRIU, Daniel (17.VII.1945, Simeria), critic literar. Este fiul Mariei (n. Zaharuc) și al lui Cristea Dimitriu. A absolvit Liceul „Mihai Eminescu" din Iași (1963), după care a urmat cursurile Facultății de Filologie, secția română-franceză, a Universității din același oraș (1963–1968). A fost profesor de liceu, apoi redactor al revistei „Convorbiri literare" (1972–1990). În perioada 1970–1990 a condus cenaclul Junimea al Muzeului Literaturii Române din Iași. Din 1992 este lector, apoi conferențiar la Catedra de literatură română și comparată a Universității ieșene. A colaborat la „Iașul literar", „România literară", „Cronica", „Ateneu", „Luceafărul, „Revista de istorie și teorie literară", „Tomis", „Tribuna", „Odglosy" (Polonia) ș.a.

Volumul de debut al lui **D.**, *Ares și Eros* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor), folosește simbolistica dragostei și războiului pentru evidențierea celor două sfere tematice majore ale poeziei române contemporane: lirica insurgentă, cu tonalitățile sale dinamice (și nu rareori stridente în încercarea de a da veșmânt literar ideologemelor „implicării"), și lirica erotică, cu nesfârșitele sale metamorfoze prilejuite de schimbarea registrelor creatoare. De o parte stau, printre alții, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiș, Geo Dumitrescu, de cealaltă, Radu Cârneci, Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Cartea este o izbutită panoramă a poeziei postbelice, în care judecăților estetice tranșante le corespunde în mod fericit un limbaj critic direct și obiectiv. *Singurătatea lecturii* (1980) extinde aria de preocupări ale criticului la unii dintre cei mai importanți clasici români (V. Alecsandri, Al. Macedonski, G. Bacovia), păstrând însă viu interesul pentru literele contemporane (în studii dedicate lui Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, Mircea Dinescu). În același timp, cartea schițează evoluția viitoare a scrisului lui **D.**: astfel, istoria receptării operei lui Bacovia reprezintă preludiul celor mai însemnate contribuții critice ale autorului ieșean – *Bacovia* (1981) și *Bacovia după Bacovia* (1998) –, iar un alt articol anunță volumul *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski* (1988). Monografia din 1981 dedicată lui Bacovia abordează opera poetului din perspectiva teoriilor moderne ale lecturii, încercând, prin „distilarea" judecăților critice precedente și redefinirea categoriilor estetice ale „monotoniei", „anonimatului" și „banalității", să ajungă la resorturile psihologice profunde ale creației bacoviene. Închis în propria singurătate, lipsit de orice apetență pentru publicitate sau celebritate, Bacovia îi apare exegetului ca având o dublă identitate: scriitor și cititor al propriei sale opere, poetul nu scrie pentru ceilalți, ci doar pentru sine – cititorul de mai târziu. Opera bacoviană contopește astfel în vers funcțiile reflexivă și tranzitivă ale limbajului, proces în cadrul căruia cititorul (receptorul) impune scriitorului (emitentului) nu doar un simplu cod de comunicare, ci o paradigmă estetică. Aceasta este, afirmă cu justețe criticul, una dintre sursele fundamentale ale estetismului bacovian, ale „artificialității" sale, observată de multă vreme fără a i se da o explicație convingătoare. „Dubla perspectivă" derivată din mesajul operei, pe de o parte, și exigențele cititorului, pe de alta, conduc la identificarea a două teme majore în scrisul lui Bacovia: tema confesiunii, care relatează biografia autorului, și tema comuniunii, care urmărește respectarea unor modele de lectură. Criticul abordează și spinoasa problemă a apartenenței lui Bacovia la simbolism și se situează printre primii care afirmă superficialitatea acestei judecăți, susținând că între scrisul lui Bacovia și simbolismul francez există „serioase incompatibilități". Nu ezită să-l considere pe Bacovia „decadent" (titulatură pe care, de altfel, și-o acordă însuși poetul într-un interviu), identificând cheia de boltă a universului său liric în „joncțiunea dintre decadența naturală și cea estetică". Punând permanent în lumină excepționala originalitate a poeziei bacoviene, a cărei valoare îl situează pe autorul român pe aceeași treaptă cu scriitori precum Musil sau Kafka,

D. redefinește, cu mijloace critice sigure, un univers liric a cărui complexitate, ascunsă în spatele unei aparente monotonii, nu poate scăpa unei judecăți atente. Volumul *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski* își propune să „facă ordine" într-o operă cu un caracter „de două ori compozit". În opinia criticului, poezia lui Macedonski ilustrează ieșirea din romantism a literaturii române, fenomen datorat atât epuizării mijloacelor artistice ale curentului, cât și, mai ales, prezenței în stratul profund al liricii macedonskiene a unei dureroase scindări, care anunță viitoarele prefaceri moderne ale poeziei. *Bacovia după Bacovia* reia istoria receptării critice a operei poetului, accentul punându-se de data aceasta pe virtuțile estetice ale „oboselii" lirismului bacovian: spre deosebire de criticii care interpretau reluarea de către poet a unor teme și motive mai vechi drept un semn al sterilității și istovirii forței creatoare, **D.** afirmă că s-ar afla aici o manifestare pe deplin conștientă, premeditată și dirijată. Astfel, pastișarea romanțelor eminesciene, devenite „ecouri de romanță" (două dintre poemele volumului *Comedii în fond* poartă chiar acest titlu), nu reprezintă simple imitații, ci sunt „viziuni întoarse", prelucrări făcute în conformitate cu propriul program estetic. Originalul și copia se confundă doar la suprafață, în realitate ele sunt incompatibile: romanțele se transformă, în spiritul esteticii moderne, în antiromanțe.

SCRIERI: *Ares și Eros*, Iași, 1978; *Singurătatea lecturii*, București, 1980; *Bacovia*, Iași, 1981; ed. 2, Iași, 2002; *Introducere în opera lui Ion Minulescu*, București, 1984; *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski*, Iași, 1988; *Nichita Stănescu. Geneza poemului*, Iași, 1997; *Bacovia după Bacovia*, Iași, 1998. **Traduceri:** Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, pref. Gabriela Adameșteanu, Iași, 1997.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Însemne*, II, *308-311*; Constantin Trandafir, *Prea multe sfaturi*, VR, 1979, 2; Virgil Mihai, *Ares și Eros*, ST, 1979, 4; Nicolae Manolescu, *Între analiză și sinteză*, RL, 1979, 28; Grigurcu, *Între critici, 300-303*; Ioan Holban, *„Introducere în opera lui Ion Minulescu"*, RL, 1985, 5; Radu G. Țeposu, *„Introducere în opera lui Ion Minulescu"*, CNT, 1985, 38; Gheorghe Grigurcu, *„Introducere în opera lui Ion Minulescu"*, F, 1985, 11; Alexandru Călinescu, *Spațiul macedonskian*, CRC, 1989, 5; Val Condurache, *Războiul lui Macedonski*, CL, 1989, 2; Piru, *Critici, 159-162*; Monica Spiridon, *Mesajul și formele*, R, 1990, 8; Ulici, *Prima verba*, III, *35-37*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *92-93*; Ion Roșioru, *Zvonul tăcerii*, TMS, 1999, 3; Daniel Ștefan Pocovnicu, *Ascensiuni abisale*, ATN, 1998, 8; Dan Mănucă, *Robinson și poezia*, CL, 1999, 10; Georgeta Drăghici, *Adevăratul Macedonski*, RL, 2000, 32; Dimisianu, *Lumea, 456-460*; Gh. Grigurcu, *Bacovia sau paradoxul degradării*, RL, 2001, 20; Manolescu, *Lista*, III, *371-375*; Ioan Holban, *Altfel, despre Bacovia, Minulescu și Macedonski*, CL, 2002, 12. *L.H.*

DIMITRIU, Eugen (1.X.1923, Sărata-Cetatea Albă), istoric literar și editor. Este fiul Varvarei (n. Samson) și al lui Vladimir Dimitriu, funcționari. După studii la Facultatea de Drept a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, este, succesiv, traducător și translator la câteva întreprinderi din Fălticeni și Suceava; devine din 1971 muzeograf și documentarist la Muzeul din Fălticeni, unde ctitorește „Galeria oamenilor de seamă" în casa Lovinești lor, muzeograf la Muzeul Județean Suceava, din 1978 conducând și organizând Fondul memorial-documentar „S. Fl. Marian". Debutează cu un articol în „Zori noi" din Suceava (1964). A colaborat la „Crai nou", „Suceava. Anuarul Muzeului Județean", „Convorbiri literare", „Cronica", „Manuscriptum", „România literară", „Dacia literară", „Monitorul de Suceava", „Familia", „Ramuri", „Limbă și literatură", „Preocupări didactice", „Ethos" (Suceava), „Filologie și istorie" (Suceava), „Tribuna", „Țara Fagilor", „Ateneu", „Argeș".

„Ultimul cunoscător complet" al spiritualității din zona Fălticenilor, cum se autorecomandă, „sârguincios benedictin al tezaurelor ascunse în biblioteci", cum îl aprecia Vasile Lovinescu, **D.**, împătimit al cercetării tradițiilor literare, artistice și culturale ale orașului de pe Șomuz, și-a dăruit mulți ani de cercetări devotate punerii în lumină a acestora. Pentru constituirea „Galeriei oamenilor de seamă" a scotocit arhive, a purtat o întinsă corespondență, a adunat documente și le-a orânduit în casa memorială Vasile și Horia Lovinescu. Bun cunoscător al biografiei personalităților fălticenene, **D.** a făcut o pasiune pentru cercetarea familiei de cărturari care l-a dat pe marele critic literar de la „Sburătorul", iar rodul studiilor sale s-a concretizat în cartea *Lovinești* (2001), unde cu franchețe declară că nu formulează aprecieri critice, dorința sa fiind doar aceea de a alcătui o cronică a acestei celebre familii care a dat cinci scriitori. Accentul cade pe mărturisirile obținute de la urmași ai familiei, de la notabilități ale orașului, chiar de la oameni modești. Sunt aduse date necunoscute sau mai puțin cunoscute, care concură la evocarea epocii, a ambianței, a casei Lovineștilor. Un capitol substanțial este acela privindu-i pe Profira și pe Vasile T. Lovinescu, părinții criticului, și reconstituind atmosfera din sobra familie din strada Sucevei a Fălticenilor. Vasile T. Lovinescu, pe lângă darurile de pedagog, este înfățișat și ca un bun părinte, grijuliu cu instrucția celor șapte copii ai săi, cărora le-a angajat și guvernantă, fiul Eugen având, spre exemplu, o guvernantă de origine elvețiană. Revelatoare sunt paginile despre tânărul E. Lovinescu, despre eroinele lui Anton Holban, în fine, portretul făcut lui Vasile Lovinescu. O altă carte, *Orașul muzelor* (2002), subintitulată *Case și locuri memoriale la Fălticeni*, extinde cercetarea urmărind destine ale unor personalități ca Mihail Sadoveanu, Anton Holban, Artur Gorovei, Virgil Tempeanu, Aurel George Stino, Nicolae Labiș ș.a. Edițiile *Simion Florea Marian și corespondenții săi* (1991) și *Simion Florea Marian în amintiri, mărturii, evocări* (1997) relevă, pe de o parte, universul preocupărilor etnologului bucovinean și, pe de alta, prețuirea de care s-a bucurat din partea a numeroși contemporani ai săi.

SCRIERI: *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic* (în colaborare), II-III, Suceava, 1983-1984; *Pagini bucovinene (1982-1986). Indice bibliografic* (în colaborare), Suceava, 1987; *Lovinești*, îngr. și pref. Constantin Severin, Iași, 2001; *Orașul muzelor (Case și locuri memoriale la Fălticeni)*, îngr. Constantin Severin, pref. Constantin Ciopraga, Suceava, 2002. **Ediții:** *Simion Florea Marian și corespondenții săi*, pref. Iordan Datcu, București, 1991 (în colaborare cu Petru Froicu); *Simion Florea Marian în amintiri, mărturii, evocări*, Suceava, 1997.

Repere bibliografice: Emil Satco, *„Lovinești" – o excelentă carte de Eugen Dimitriu*, „Monitorul de Suceava", 2001, 26 martie; Iordan Datcu, *Pagini biografice despre Lovinești*, ALA, 2001, 592; Ion Beldeanu, *Privind dincolo de vreme*, CL, 2002, 12; Gheorghe Giurcă, *„Orașul muzelor"*, „Bucovina literară", 2003, 1. *I.D.*

DIMITRIU, Gheorghe (30.X.1916, Tecuci – 13.X.1999, Chișinău), poet și prozator. Scriitor autodidact, **D.** s-a inspirat cu precădere din universul infantil și adolescentin. Cărțile sale de versuri – *Albinușa* (1965), *Din traista lui Păcălici* (1968) –, precum și cele de proză – *Boxerul* (1960), *Tic-tac* (1966), *Visul* (1968) – vădesc o bună cunoaștere a psihologiei copilului, ca și a strategiilor narative ale folclorului copiilor, din care autorul preia formulele consacrate (ghicitori, păcăleli, jocuri de cuvinte ș.a.). Fiind și pictor, **D.** îi familiarizează pe copii prin povestirea *Meșterul Penel* (1981) cu noțiuni din domeniul artelor plastice. Romanul *Vlăstarul* (1982) este grevat de prescripțiile realismului socialist. **D.** a semnat scenografia filmelor *Lăutarii* și *Furtuni de toamnă*.

SCRIERI: *Aventurile unui cocostârc*, Chișinău, 1960; *Boxerul*, Chișinău, 1960; *Albinușa*, Chișinău, 1965; *Scărița fermecată*, Chișinău, 1965; *Tic-tac*, Chișinău, 1966; *Încotro?*, Chișinău, 1967; *Visul*, Chișinău, 1968; *Din traista lui Păcălici*, Chișinău, 1968; *Semn*, Chișinău, 1977; *Meșterul Penel*, Chișinău, 1981; *Vlăstarul*, Chișinău, 1982, *Al patrulea*, Chișinău, 1986; *Hai să numărăm*, Chișinău, 1987.

Repere bibliografice: Ștefan Lozie, *Profiluri literare*, Chișinău, 1972, *191–195*. *A.B.*

DIMITRIU, Ion G. (11.VIII.1900, Crețești, j. Ilfov – 12.III.1978, Nürnberg, Germania), istoric literar, folclorist și poet. Este fiul Ecaterinei (n. Pascal) și al lui Gheorghe Dimitriu. După liceul (1912–1920) la Giurgiu și București, face studii universitare de filologie romanică (română, italiană, provensală) la București (1920–1924), Rostock (1942) și Hamburg (1947), aici luându-și și doctoratul în filologie, cu teza *Die sprichwörtlichen Redensarten in der rumänischen Sprache*. Este, succesiv, profesor de liceu la Cernavodă, Giurgiu și București (1924–1935), lector de limba și literatura română la Universitatea Hanseatică din Hamburg (1945–1949), bibliotecar la Fundaçao Getulio Vargas și la Serviço de Intercâmbio e Catalogaçao din Rio de Janeiro (1949–1962), profesor agregat la Faculdade Nacional de Filosofia de la Universitatea Braziliei din Rio de Janeiro (1951–1962), profesor de filologie romanică la Facultatea de Filologie din cadrul Institutului Catolic „Santa Ursula" din Rio de Janeiro (1957–1958), docent la Spracheninstitut din Nürnberg (1965–1973). A fost redactor al revistei „Înșir'te mărgărite", care a apărut în 1951, la Rio de Janeiro. De-a lungul timpului a colaborat la „Izbânda", „Porunca vremii", „Axa", „Rampa teatrală", „Cuvântul", „Familia", „Tribuna", „România literară", „Convorbiri literare", „Preocupări literare", „Revista Fundațiilor Regale", „Luceafărul" (Paris), „Caete de dor" (Paris), „Vers" (Rastatt – R. F. Germania, New York, Chicago), „Drum" (Ciudad de Mexico), „Carpații" (Madrid), „Ființa românească" (Paris), „Buletinul Bibliotecii Române" (Freiburg im Breisgau) ș.a.

Romanist, publică atât studii mai ample, cum sunt *Gheorghe Coșbuc. Viața și opera* (1925), *D. Bolintineanu. Viața și opera* (1941), *Doinele lui V. Alecsandri* (1952), cât și un număr apreciabil de articole despre G. Coșbuc, Lamartine, Lessing, Eminescu, Antioh Cantemir, Ion Creangă, Vasile Conta, spătarul Nicolae Milescu, Padre Augusto Magne, Serafim Pereira de Silva Neto, M. Bartoli, Ernesto da Faria Junior, Sever Pop, N. Cartojan, Sextil Pușcariu, G. Murnu, Pericle Papahagi, apărute în reviste din țară și din străinătate. A publicat, de asemenea, o serie de articole despre folclorul românesc, care au făcut cunoscute cercetătorilor străini aspecte ale spiritualității românești: *Le roumain* DOR *et le portugais Dôr et* SAUDADE („Orbis", Louvain, 1960), *Dieu dans la parémiologie roumaine* („Acta philosophica et theologica", 1964), *Volkstümliche rumänische Uberlieferungen zum Weihnachtsfest* („Informations-Bulletin", München, 1965), *Amintiri despre profesorul Nicolae Cartojan* („Ființa românească", 1965), *Zidirea cetății Scutari și legenda podului de la Regensburg* („Buletinul Bibliotecii Române", 1965), *Două mari valori românești: George Murnu și Pericle Papahagi* („Noul album macedo-român", 1965), *Tradiții populare românești la Paști* („Informations-Bulletin", 1967), *Doina, cântecul neamului românesc* („Buletinul Bibliotecii Române", 1969–1970).

SCRIERI: *Gheorghe Coșbuc. Viața și opera*, București, 1925; *D. Bolintineanu. Viața și opera*, București, 1941; *Doinele lui V. Alecsandri*, Freiburg im Bresgau, 1952. **Traduceri:** A. S. Pușkin, *Boris Godunov*, București, 1937 (în colaborare cu Grigore Avachian).

Repere bibliografice: Horia Stamatu, *Un om ca oamenii*, „Revista scriitorilor români", 1978, 15; Nicolae Novac, *Ion G. Dimitriu*, „Drum", 1978, 1–3; Datcu, *Dicț. etnolog.*, III, *53–54*; Manolescu, *Enciclopedia*, *247–248*. *I.D.*

DIMITRIU, Liuba (pseudonim al Liubei Dimitrieva; 1.I.1901, Ciucur-Mingir, j. Lăpușna – 22.III.1930, Chișinău), poetă. Născută dintr-un tată bulgar (Lazăr Dimitriev) și o mamă grecoaică (Vasilița), a studiat la liceul din Comrat. Stabilindu-se la Chișinău, a fost funcționară la Arhiepiscopie, la Primărie și la Prefectura Poliției. Apărut postum, în 1931, volumul de versuri *Crinii Basarabiei* demonstrează nu numai o bună stăpânire a limbii române, ci și capacități de construire a unor imagini plastice expresive, rețea metaforică pentru o poezie a feminității fragile.

SCRIERI: *Crinii Basarabiei*, pref. Ovid Densusianu, Chișinău, 1931.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, III, *344*; Predescu, *Encicl.*, *271*; *Chișinău. Enciclopedie*, coordonator Iurie Colesnic, Chișinău, 1997, *187–188*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *122*. *D.M.*

DIMITRIU, Nicolae (11.XII.1902, Brăila – 20.V.1980, București), prozator. Fiu al unui funcționar și al unei institutoare, **D.** a absolvit liceul la Brăila și Facultatea de Drept la București, unde a fost avocat și consilier juridic. A debutat cu epigrame în

„Foaia tinerimii" (1924) și a continuat cu reportaje, proză scurtă, pamflete, articole, evocări în „Bilete de papagal" (unde a semnat și Nidim), „Mișcarea", „Vremea", „Secolul", „Gazeta tribunalelor", iar după 1966, în „Argeș" și „România literară". Editorial, a debutat în 1970 cu volumul *Patru cravate*. A frecventat cafeneaua literară bucureșteană, lăsând câteva mărturii despre scriitorii întâlniți (Al. O. Teodoreanu, Ion Pillat, Horia Furtună), în care consemnează și unele dintre spiritele sau calamburile auzite.

Primele cărți — *Patru cravate, Experții veseli* (1972) — cuprind mai multe povestiri ale unor fapte diverse, nu neapărat hazlii, dar cu nucleu epic interesant, pe care atitudinea autorului îl face amuzant, sugerând o lectură în cheie comică. Detașat de semnificația reală a întâmplărilor (de multe ori nocive), naratorul nu pare afectat de relele lumii, fiind stăpânit de o umoare pozitivă, de o bonomie netulburată. Cu excepția secvențelor referitoare la mediul tribunalelor, „temele" prozelor sunt foarte diverse. O serie de povestiri și schițe tratează cu umor aspecte ale relațiilor dintre sexe — strategii matrimoniale sau de supunere a partenerului, tactici ale adulterului sau ale contracarării acestuia ș.a. Diferite conflicte iscate între indivizi capătă forme ilare, dar mai degrabă din lipsa unei percepții dramatice a existenței, decât ca urmare a unei reprezentări comice propriu-zise a lumii. **D.** este dispus să (se) amuze din orice, chiar deturnând oarecum sensul normal, „morala" celor povestite. Totuși, câteva episoade au o structură comică de sine stătătoare. În *Experții veseli*, doi actori, degustători infailibili, se dau drept niște străini interesați să achiziționeze vinuri și obțin o cantitate însemnată de mostre. Apoi, pun întâmplarea în scenă și o joacă la un teatru. Văzând piesa, podgoreanul păcălit află cum a fost tras pe sfoară, dar totul se termină cu bine. Haz în sine au și relatările unor farse, replicile spirituale, perlele oratorice, dar și unele secvențe epice axate pe rezolvarea ingenioasă a unor situații oarecare (*Aria de la miezul nopții, Ninsoare de iulie*) sau care au ca scop inserarea unei poante. Nu lipsesc nici secvențele ușor ironice vizând eterne defecte omenești — naivitatea, ignoranța, prostia, lașitatea, aroganța, necinstea, avariția, cameleonismul. Rareori, apar și unele tente satirice, abia sugerate, criticând moravuri sau servicii sociale defectuoase. Datorită culegerii *Voiaj de nuntă* (1975), autorul a fost considerat un discipol al lui Tudor Arghezi pe linia umorului absurd, dar inventivitatea sa, atât în planul fabulației, cât și în cel stilistic, este redusă. Mult mai evidente sunt influențele umoriștilor consacrați — Gh. Brăescu, I. A. Bassarabescu, D. D. Pătrășcanu —, deosebindu-se, poate, de aceștia prin lipsa totală de resentimente și intenții demascatoare. În general, umorul său e totuși destul de modest, deși bine slujit de o exprimare exactă, la obiect, concisă, care facilitează lectura. După 1975, mai multe proze din volumele sale au fost scenarizate și prezentate la Radio și Televiziune.

SCRIERI: *Patru cravate*, postfață Petre Ghiață, București, 1970; *Experții veseli*, București, 1972; *Voiaj de nuntă*, postfață D. Micu, București, 1975; *Ninsoare de iulie*, București, 1979.

Repere bibliografice: D. Micu, „*Ninsoare de iulie*", „Scânteia tineretului", 1979, 11 537; *Scrisoare de la Nicolae Dimitriu. 1980*, ADLTR, D-37; Petre Strihan, *Un umorist: Nicolae Dimitriu*, RL, 1982, 27. *C.T.*

DIMITRIU, Ștefan (21.V.1938, Ibănești, j. Vaslui), prozator și dramaturg. Este fiul Atenei și al lui Ștefan Dimitriu, învățători. Trecut la „chiaburi", tatăl a cunoscut pușcăriile vremii, inclusiv Canalul, iar fiul, după absolvirea a șapte clase primare în comuna natală, a fost obligat să-și câștige existența ca muncitor necalificat pe șantierul Rafinăriei Teleajen, urmând totodată și cursurile liceului seral din Ploiești, pe care l-a absolvit în 1955. Între 1955 și 1958 practică diverse îndeletniciri: croitor, dactilograf, laborant, librar, bibliotecar etc. Urmează, între 1962 și 1967, Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, perioadă în care a condus, ca președinte, cenaclul literar „Mihai Eminescu" al Universității bucureștene și a fost angajat ca redactor la revista „Viața studențească". Este, din 1967, redactor al Televiziunii Române, cu o pauză, 1983-1989, când a lucrat la Radio, remarcându-se prin anchetele din cadrul emisiunii „Reflector". În 1990 devine redactor-șef al Oficiului de presă și tipărituri al Radioteleviziunii Române și director al Departamentului de logistică și memorie. Conduce și editura particulară „Românul" (1990-1994). A debutat ca poet, în 1957, în paginile ziarului „Flamura Prahovei", iar în 1962, Mihu Dragomir l-a lansat cu două poezii în „Luceafărul", la rubrica „Steaua fără nume". A semnat și cu pseudonimele Ștefan Ibănescu, Nicolae Boroda, Radu Iarnea. Este căsătorit cu scriitoarea Victoria Dragu.

D. debutează în 1971 cu volumul *Drumuri ca-n palmă*, cuprinzând scurte povestiri ce excelează prin concizie, analiză lucidă și o deosebită putere de sugestie. Varietatea mediilor investigate, precum și diversitatea modalităților stilistice, de la notația lirică la duritatea pasajului naturalist, au determinat critica să remarce virtualitățile de romancier ale autorului, care în 1972 își tipărește primul roman, *Trapez*, cu o pronunțată tentă socială. Cartea evocă drumul contorsionat al devenirii unui tânăr, descendent dintr-o familie de „foști", Mihai Olaru. „Apropiat tematic și chiar valoric de *Intrusul*" (Val Condurache), romanul intenționează, pe de o parte, să radiografieze eteroclitul univers uman al unui șantier, iar pe de alta, să sugereze, prin simbolistica zborului la trapez, riscurile eroului pornit în căutarea adevărului. După jurnalul de călătorie în Albania, intitulat *Țara lui Skanderbeg* (1973), și evocările literare reunite în volumul *Dealuri la Prut* (1977), **D.** publică romanul *Tinerețea lui Bogdan Irava* (1987), bine primit atât de critică, cât și de public. Concepută ca „roman al justiției, roman al puterii, cronică de moravuri și roman al formației și construcției" (Romul Munteanu), cartea a impus comentatorilor prin stilul alert, prin solida priză asupra realului și prin capacitatea autorului de a surprinde, cu o remarcabilă luciditate, modul insidios în care normalitea e subjugată anormalității, un compromis aparent minor atrăgând după sine altele, din ce în ce mai grave. „Bulgărele odată pornit antrenează avalanșa pe care încercând apoi s-o oprești poți sfârși prin a fi strivit cu

totul de ea." Este rezumată în această frază întreaga dramă a tânărului procuror Irava, cel ce abdicase încet, dar sigur, de la misiunea sa de slujitor al legii, pentru deveni o simplă marionetă în mâinile potentaților. În ultimul moment, riscând disperat totul, eroul se întoarce la datele conștiinței sale inițiale, pentru care singura rațiune de a fi este a acționa doar în spiritul dreptății și al adevărului. De un succes, previzibil, s-a bucurat și romanul *Turnul Nebunilor* (1993). Previzibil, fiindcă acest Turn nu este altul decât Turnul Televiziunii Române, acolo unde se „fabrică" (sau se mistifică) realitatea, acolo unde telespectatorul-lector nu are acces și, ca atare, prezența în roman a unor personaje care abia dacă ascund persoane publice reale e firesc să-i suscite interesul. În plus, problematica abordată – „misterele Revoluției", descoperirea teroriștilor –, de extremă actualitate, reprezenta o garanție certă a succesului. Constituindu-se și ca un fel de „monografie" a profesiei de ziarist de televiziune, romanul reconstituie, din perspectiva teleastului Bujor Hanganu, lumea aparte a impozantului edificiu, oferind astfel autorului posibilitatea de a etala remarcabile calități de analist, de fin observator, ca și înzestrarea unui autentic portretist. Protagonistul cărții – un împătimit căutător al adevărului despre decembrie 1989 – plătește cu viața curajul de a nu fi acceptat varianta oficială. La fel și martorul Ilie Boțan, cel care, depășindu-și teama, își asumase riscul de a colabora pentru identificarea unor teroriști. În pofida câtorva neglijențe stilistice, datorate patosului jurnalistic demonstrativ, *Turnul Nebunilor* rămâne un document al zbuciumatei epoci postdecembriste și o creație literară demnă de a fi luată în seamă. Ca dramaturg, **D.** a semnat câteva piese, unele publicate în revista „Teatrul" (*Când ai s-o cunoști pe Luiza*, 1988), altele difuzate în cadrul emisiunilor de teatru radiofonic (*Întâlnire în Marea Sarmatică*, 1987, *Cumpăr dog arlechin*, 1994) sau reprezentate pe „scena" Teatrului TV (*Băgătorul de strâmbe*, 1994, *Stilul smuls*, 1994).

SCRIERI: *Drumuri ca-n palmă*, București, 1971; *Trapez*, București, 1972; *Țara lui Skanderbeg*, București, 1973; *Dealuri la Prut*, București, 1977; *Tinerețea lui Bogdan Irava*, București, 1987; *Turnul Nebunilor*, București, 1993; *Steaua păguboșilor*, pref. Romul Munteanu, București, 2003. **Traduceri:** Maitreyi Devi, *Dragostea nu moare*, București, 1991 (în colaborare cu Th. Handoca); Fritz Wittels, *Freud. Omul, doctrina, opera*, București, 1994.

Repere bibliografice: Val Condurache, *„Trapez"*, CRC, 1972, 49; Iorgulescu, *Scriitori, 199*; Mihai Ungheanu, *„Tinerețea lui Bogdan Irava"*, LCF, 1987, 43; Tania Radu, *„Tinerețea lui Bogdan Irava"*, FLC, 1987, 48; Romul Munteanu, *„Tinerețea lui Bogdan Irava"*, FLC, 1987, 50; Alex. Ștefănescu, *„Tinerețea lui Bogdan Irava"*, RL, 1988, 12; Alex. Ștefănescu, *Televiziunea fără Paul Everac*, RL, 1994, 1; Gabriela Duda, *Televiziunea română în direct*, VR, 1994, 9-10; Roxana Sorescu, *Turn de veghe*, RMB, 1995, 1544. *D.Gr.*

DIMITRIU, Toma (? – c. 1775), traducător și autor de versuri. Toma, „al doilea logofăt", s-a născut în satul Kripani din Kastoria (Grecia). Elev prin anii 1755–1756 la București, vine în 1758 la Iași, unde predă la Academia Domnească. Este numit în 1760 logofăt la Cancelaria Mitropoliei, fiind tot aici, se pare, și bibliotecar. Propria bibliotecă a fost donată, de soția sa, Arghira, Academiei Domnești din Iași.

Prin activitatea sa de traducător **D.** se încadrează în mișcarea iluministă din Moldova. O primă traducere, însoțită de o explicație în versuri de **D.**, are în vedere popularul roman grecesc *Theaghen și Haricleea* al lui Heliodor, intitulat în tălmăcirea românească *A lui Eliodor istorie etiopicească*. Traducerea a circulat intens în Moldova, unde s-au păstrat paisprezece copii manuscrise, cea mai veche, din 1772–1773, fiind întocmită de pisarul Mitropoliei, Grigore Ilievici, la cererea episcopului de Roman, Leon Gheuca. La îndemnul și cu cheltuiala vistierului Ioan Cantacuzino, **D.** traduce, după intermediarul grecesc al lui Nichifor Theotochis, apărut la Leipzig în 1769, lucrarea unui autor convertit la creștinism, care atacă iudaismul, numită, în tălmăcirea tipărită la Iași în 1771, *Alcătuire înaurită a lui Ravvi Samuil jidovului, mustrând rătăcirea jidovilor*. Un indiciu al înclinațiilor literare ale lui **D.** sunt și cele câteva zeci de „stihuri politicești" ce prefațează textul tălmăcirii. Prin ordinul generalului P. A. Rumeanțev adresat mitropolitului Gavriil Callimachi, **D.** este însărcinat cu traducerea unei lucrări legislative, *Nacazul* (1767), care conținea o pledoarie în favoarea monarhului luminat, reprezentat de împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei. Tradusă după intermediarul grecesc al lui Evghenie Vulgaris publicat la Petersburg în 1771, *Învățătură a însuși stăpânitoarei măriri Ecaterinii II* s-a tipărit la Iași, în 1773. Mai mult indirect, prin ideile izvoarelor folosite (Montesquieu, Cesare Beccaria, Samuel von Pufendorf), *Învățătură...* a reprezentat un text de bază pentru iluminismul românesc. Este posibil ca lui **D.** să-i aparțină și alte traduceri: *Îndreptarea păcătoșilor...* (1768), transpusă din grecește și tipărită la Iași, cu ajutorul mitropolitului Gavriil Callimachi, precum și câteva traduceri anonime, păstrate în copii manuscrise. Tălmăcirile, realizate prin intermediare grecești, au în vedere scrieri de mare circulație în epocă: *Întâmplările lui Telemah* de Fénelon, *Teatron politicon, adecă priveliște politicească*, după manualul de educație a principilor al lui Ambrosius Marlianus, și, sub titlul *Zăbava fantasiei*, zece capitole din *Gli scherzi geniali* a italianului Gian Francesco Loredano.

Traduceri: *Alcătuire înaurită a lui Ravvi Samuil jidovului, mustrând rătăcirea jidovilor*, Iași, 1771; *Învățătură a însuși stăpânitoarei măriri Ecaterinii II*, Iași, 1773.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. bis.*, II, *170*; Cartojan, *Cărțile pop.*, II, *273*; Iosif Pervain, *Soarta unei cărți rusești din 1767, în Moldova și Țara Românească*, ST, 1951, 3; Ariadna Cioran-Camariano, *Traducerile în limba greacă și română a „Nacazului" (Învățătura) Ecaterinii a II-a*, STD, 1958, 2; Maria Marinescu-Himu, *Romanul grec în literatura română*, SC, VII, 1965; Duțu, *Cooordonate, 223–224, 255*; N. A. Ursu, *Traduceri românești necunoscute din clasicii antici*, CRC, 1975, 40; *Dicț. lit. 1900, 280–281*; Ursu, *Contribuții, 185–210.* *A.Sm.*

DIMITRIU-PĂUȘEȘTI, Alexandru (24.II.1909, Iași – 7.XI.1977, București), poet și traducător. Fiu al unui avocat, **D.-P.** își face studiile liceale și universitare în orașul natal, plecând apoi, cu o bursă, la Paris. Împreună cu Virgil Gheorghiu și Aurel

Zaremba scoate la Iași revista avangardistă „Prospect" (1928). În paginile ei, apoi la „unu" ori la „XX. Literatură contimporană", publică poezii și proză. Mai colaborează la „Bilete de papagal", „Opinia", „Lumea", „Manifest", „Jurnalul literar", „Cuget moldovenesc", „Vremea", „Ecoul", iar după 1950 scrie la „Gazeta literară", „Viața românească", „Veac nou", „Cahiers roumains d'études littéraires" ș.a.

Vreme de aproape două decenii profesor de franceză în învățământul liceal (din 1954 la Liceul „Gheorghe Lazăr" din București), autor de manuale, va intra în 1960 la Catedra de limbă și literatură franceză a Facultății de Filologie a Universității din București — mai întâi ca lector, apoi conferențiar — ca titular al cursului de literatură franceză în secolul al XX-lea, realizând în limba franceză prima sinteză universitară originală asupra acestui domeniu, până la el studiat doar fragmentar: *Istoria literaturii franceze. Secolul XX* (1868), „o vedere de ansamblu asupra creatorilor contemporani din literatura franceză, pe care îi trece prin filtrul unei sensibilități poetice deosebite" (Irina Mavrodin). Lucrarea va fi completată prin apariția, în 1971, a antologiei *La littérature française moderne, de Rimbaud à nos jours*, realizată împreună cu Irina Mavrodin și Micaela Slăvescu. Va colabora la dicționarul *Scriitori francezi* (1978) cu articole ce se remarcă prin seriozitatea și noutatea informației ca și prin amprenta personalității sale asupra interpretării operelor. Ca traducător se apleacă mai cu seamă asupra epocii moderne și contemporane, publicând, între 1956 și 1971, traducerea romanelor *Izbânda familiei Rougon* de Zola, *Familia Thibault* de Roger Martin du Gard și *Obermann* de Sénancour (ultimele două însoțite de ample prefețe).

SCRIERI: *Istoria literaturii franceze. Secolul XX*, București, 1968; *Scriitori francezi* (în colaborare), București, 1978. **Traduceri:** E. Zola, *Izbânda familiei Rougon*, București, 1956; Vladimir Pozner, *Locul supliciului*, București, 1961; Roger Martin du Gard, *Familia Thibault*, I-III, pref. trad., București, 1962 (în colaborare cu Vintilă Rusu-Șirianu); ed. București, 1993; Sénancour, *Obermann*, pref. trad., București, 1971.

Repere bibliografice: Rodica Marcu, *Alexandru Dimitriu-Păușești*, RL, 1977, 46; Irina Mavrodin, *Alexandru Dimitriu-Păușești, poetul, profesorul, omul*, în *Momente din istoria limbilor străine la Universitatea din București*, coordonatori Angela Ion și Elena Gorunescu, București, 1980. *II.M.*

DIMOV, Leonid (11.I.1926, Ismail — 5.XII.1987, București), poet și traducător. Este fiul Nadejdei Dimov. Când avea trei ani s-a stabilit împreună cu bunicii la București. Își ia bacalaureatul, în 1944, la Colegiul „Sf. Sava" din București, după care face studii, fără să le încheie, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, la Institutul de Teologie Ortodoxă, la Facultatea de Drept și la Facultatea de Biologie din București. Membru al Partidului Comunist Român din 1944, este exclus în 1950, după ce în 1945 își depusese carnetul. Lucrează ca redactor la revista „Studentul român", la Agerpres, la Institutul Româno-Sovietic și la revista „Arta plastică". În anii 1958 și 1959 este încarcerat la Jilava pentru „insulte la adresa lui Stalin". Debutează în „Revista Colegiului «Sf. Sava»" (1943) și editorial, cu volumul *Versuri* (1966).

Tudor Arghezi sau Ion Barbu — poezie „lenească", fără mesaj, „surd mârâit la săgeata Ideii" sau, dimpotrivă, „lumea purificată până la a nu mai oglindi decât figura spiritului nostru", „act clar de narcisism" —, cei doi mari poeți, cu formulele lor de creație atât de diferite, cu esteticile lor divergente, se „întâlnesc", în mod paradoxal, în lirica lui **D.** E dificil de explicat această stranie simultaneitate a modelelor, această simbioză realizată din materii atât de străine una de alta. Iată-l mai întâi pe Arghezi, cel din *Testament*, decupat impecabil (ca tonalitate, ca ritm, ca lexic chiar) pentru a coagula tot un fel de artă poetică: „Nu-ți voi lăsa drept bunuri, după moarte, / Decât un nume adunat pe-o carte. / În seara răzvrătită care vine / De la străbunii mei până la tine, / Prin râpi și gropi adânci, / Suite de bătrânii mei pe brânci, / Și care, tânăr, să le urci te-așteaptă. / Cartea mea-i, fiule, o treaptă." Iar la **D.**, poemul *Destin cu cioburi* începe așa: „Crâșmarul aplecat peste tejghele / Înfige-n noapte șiș, până-n prăsele; / La masa cu clondire de răvac / S-au așezat strămoșii mei și tac. / Știu, ați venit pe drumuri cristaline / Cerșind din târg în târg, până la mine, / Reptile oarbe din care mă trag / (Ca să-mi dați toate tainele-n vileag)." O artă poetică de semn minus, parodică, o dulce zeflemea. „Strămoșii", muți, dar foarte insistenți, îl urmăresc pe urmaș până la sastisire; în plus, pe „traseu", nu pregetă să dea pe gât „balerce de poșirci" și să încerce „prin cuhnie, bucate." Sunt vicleni (dar fără „mânia bunilor mei" din poemul lui Arghezi), răbdători, insinuanți; vor aștepta, în continuare, ca urmăritul să li se alăture. Bineînțeles că acesta (eroul liric), cu tot respectul pe care îl datorează („casa — / În frac, unde v-am așteptat cu masa"), joacă o comedie a nesupunerii și a independenței; dar în cele din urmă se simte că le va da satisfacție. În modul său atât de simplu și atât de sofisticat totodată, oniricul **D.** se raportează — cu o ironie tandră, întoarsă exclusiv asupra lui însuși — la tradiție; mai întâi numind-o, apoi scăpându-i și, finalmente, predându-i-se. Revenind la *Testamentul* arghezian, se poate remarca imediat că atmosfera e cam sumbră, că străbunii sunt cam crunți, în primitivismul lor arhaic și în durerea „surdă și amară" pe care au trebuit s-o îndure. Zdrențele, veninul, ocara, cenușa morților, bubele, mucegaiurile și noroiul, ciorchinele de negi invocat ca element al comparației, durerea „de vecii întregi", chiar sublimate în „frumusețí și prețuri noi" de mânuitorul condeiului, continuă să apese ca o lespede asupra poemului, făcându-l grav, de nu chiar mohorât. De aceea și impresionează zvâcnirea spirituală, creatoare: pentru că o materie grea, lutoasă, e trudnic lăsată în urmă. Nimic din așa ceva în poemul lui **D.**, poate doar o ușoară melancolie ce irizează versurile și atenuează din comicul întâmplărilor. Diferența atât de netă vine poate din faptul că tradiția este, acum, una culturală. Trecutul este poezie. Cât de mult îl provoacă acest „trecut" poetic pe oniricul **D.**, se poate vedea și din insistența cu care el îl actualizează, folosind anumite tipare argheziene. Este vorba, mai întâi, de acea sincopare a versurilor (sparte în propoziții scurte, gâfâite) care dă, la poetul „cuvintelor potrivite", o

inconfundabilă notă de dinamism și totodată oralitate. Se întâlnesc, apoi, tehnica savantă a intercalării dialogului în descriere (cu neașteptate intervenții și piruete verbale), precum și alternarea propozițiilor scurte cu cele mai lungi, cu spectaculoase ruperi de ritm: „Noroc, vulpe, dă-mi laba, / Vom dansa un tangou ca la Punta del Gaba"; „Fugi acum, coridorul te duce / Chiar la intrarea-ntr-o altă răscruce / Cu albe portaluri zâmbind din mânere / Apasă pe primul, te lasă-n cădere, / Așa. N-avea teamă. Dă-mi mâna. / Începe-vom azi săptămâna" (*Invocație*); „Era spre dimineață. Cu privirile pironite în pavaje / Pășeau X, Y: două ciudate personaje. / — Nu merg, șopti insul X / În dreptul unei firme de onix. / — Coboară, spuse Y. Știu eu ce știu" (*Vis cu periplu*); „Ține pasul. Nu mă sili să te caut. / Respiră în ritm. Calcă precaut. / Nu privi înapoi. Ferește-te de amețeală. / Iată măgura finală / Cu iezerul ascuns. / Cum îți bate inima! Am ajuns. / (...) Dormi acum! Poate, pe-ncercate, / Vei înnoda visul de realitate. // Trezește-te. Privește. Afară / S-a făcut primăvară. / Prinde-te cu grijă de inele, / Ferește-te să nu-ți intre prin piele / Țurțurii încă nescuturați. / Parcă am fi niște acrobați. / Nu râde! Ușurel! Așa, / Prinde-te de mâna mea, / Sus! / Parcă n-ar fi peisajul presupus / A se întinde dincolo de creste" (*Schiorul*). Nu e exagerată afirmația că cei doi poeți sunt niște acrobați ai versificației, niște profesioniști evoluând la trapezul ingambamentului. Similitudini apar la tot pasul, dar modelul „suprem", cel mai frecvent calchiat de **D.**, este acela din *Duhovnicească*: „Deschide ușa. Lasă clanța. / Am orbit tot privind cum sticlește faianța / Și nu te mai văd decât pe tine. / Lasă clanța. N-o mai ține. / Știu, ești așteptat și totuși ești / Mereu aici lângă mine, în București, / Berbece vânăt de carton presat / Cu lavalieră și guler lat"; „De ce te uiți în spate, de ce miroși, / de ce tremuri și nu-mi spui nimic? / De ce-ai căzut? De ce nu te ridic? / De ce te las nemângâiată / să privești obezul spirit de vată / cu plămânii lui portocalii / bătând peste cetăți, peste seminții / înghițite de-a valma? / Dă-mi drumul! Nu-mi mai mușca palma. / Iată, au început să lumineze obiectele, ceaslovurile, filosofiile, pandectele, / aduse aici când n-au mai fost de folos / oamenilor de afaceri de jos. / Mi s-a ridicat părul măciucă, / din toată mintea a mai rămas o nucă / și-o simt cum se zbate / să uite de toate" (*O întâlnire în pod*). Ion Barbu, autorul *Jocului secund*, „mai pur", este și mai ușor de recunoscut, cu inconfundabila sa amprentă (versuri esențializate la maximum, cu o tăietură topică neobișnuită), în poemele lui **D.** Se întâlnesc aici, de asemenea, o profuziune de termeni științifici, de cuvinte, în general, cu o sonoritate aparte: fie neologisme „proaspete", încă uimite de limba în care au intrat („cerulee", „bolemniți", „proceleusmatic"), fie regionalisme verzi, pline de sevă („răvac", „a sgârma", „băsnaș"). Numeroase mostre din poezia lui **D.** par curat barbiene: „Elipse descrescând urmez în zbor / Încet, spre centru, desfăcut în cete: / Stau zile grămădite-n coridor / De vizitiul dus ca să se-mbete. // Așteaptă-n radă veselul vapor / Feeric, sub presiune, mugitor, / Cu ochi de căpitan țintind lunetă. // Ci eu aici elipse noi încerc / Tot mai rotit, mai iute, mai în cerc / Și simt un miez de suflet cum regretă" (*Pe malul Styxului*, II); „În ochi adânci

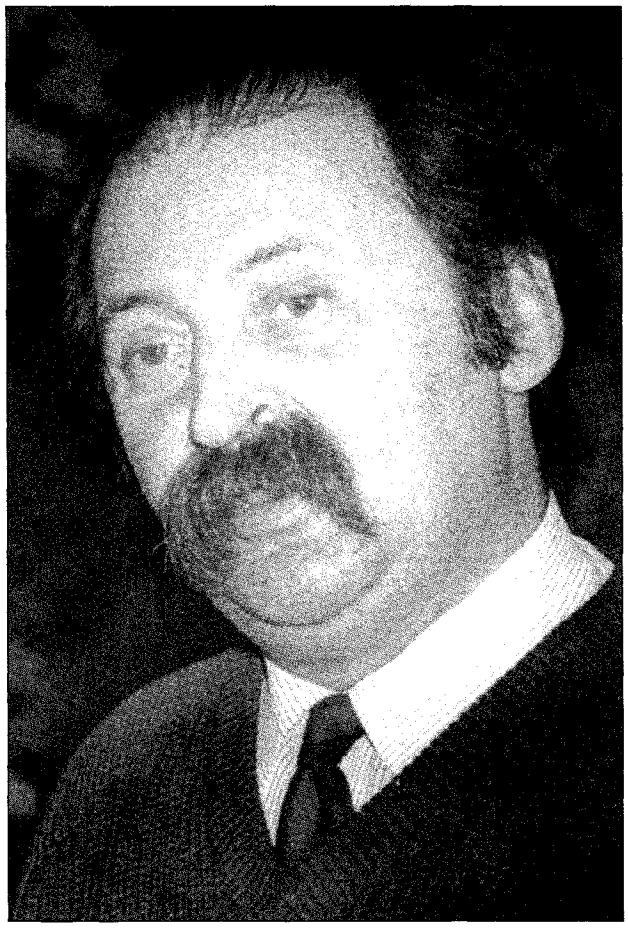

incendii calme joc, / Desculț, aștept pământul să se zbată, / Șopârle scumpe dorm ca-ntr-un ghioc / Alături de opinca-mi despicată. // Opritu-m-am din drum, aci, la mal, / Cu ce-am agonisit: căruță, cal; / De piatră-s turmele răsfrânte-n spate // Și scormon bucuros după caval / în sarică, nevindecat Tantal: / Un cânt să-ncerc din câte-s, încă, toate" (*Pe malul Styxului*, III); „Tumult inclus în anatomic tumul, / Sub albe palisade, în scizuri, / Degeaba-i strâns din vechi memorii cumul / De valuri năvălind pe alte guri" (*Pe malul Styxului*, IX). Sau începutul încântătorului poem *Vedeniile regelui Pepin*, scris, de altfel, „În memoria lui Ion Barbu": „Învinețea, la nuntă cu alai, / Pe frunzele de viță, mucigai, / Iar bobul vin împurpura prin vine / De strugure. Cădeau rubine. / Stricată, bocănea la vânt palancă / Sub merii povârniți în umbră francă. / Era o toamnă cu pomelnic surd / Pe vremea regelui Pepin cel scurt." E evidentă, astfel, curioasa complementaritate a celor doi poeți în scrisul unui „urmaș" care îi concurează pe chiar terenul lor, și cu armele lor atât de diferite. Se observă însă cu ușurință că, indiferent de tiparul adoptat, lirica lui **D.** își păstrează o puternică — aproape violentă imagistic — originalitate. Sub un material „străin", exprimată în termenii „altuia", pulsează o sensibilitate cu totul aparte. Poetul postbelic nu are, așadar, o frază argheziană și una barbiană, nu

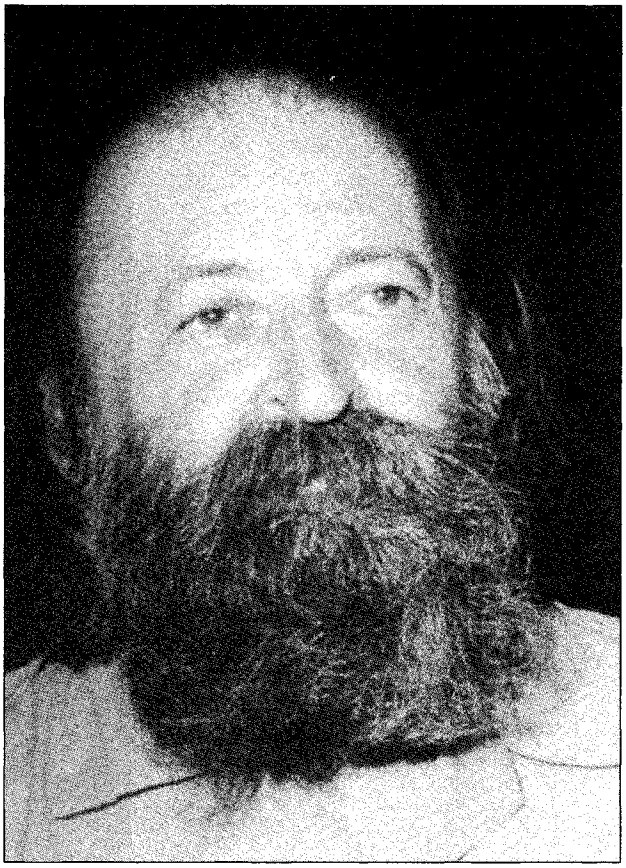

oscilează între mari modele, preluate mai întâi cu șovăieli de novice și abandonate apoi cu lejerități de maestru. Traseul său poetic nu este unul ondulat, cu inegalități și incongruențe, cu notabile (s)căderi și mari reușite; el e un poet mereu egal cu sine, și perfect matur de la bun început. Și de o originalitate ce refuză parcă să se dilueze. În poeme coexistă două tipare lirice bine încrustate, altfel opuse în esența formulei lor. Detenta lui **D.** este însă mai înaltă decât o simplă pastișă, și decupajele sale nu au nici finalitate parodică. Raportul pe care poetul postbelic îl stabilește cu cele două voci inconfundabile ale modernității interbelice nu este nici de inferioritate, nici de superioritate; este vorba, mai curând, de un fel de „comerț" intelectual-liric, de un parteneriat măgulitor pentru ambele părți. Este vorba, în primul rând, de o „recunoaștere". Modernitatea interbelică aproape că se „clasicizase" și se prefăcuse în cristale, în conștiința epocii în care scria **D.** Deșertul realismului socialist provocase o comunicare și mai vie între vârste diferite ale literaturii noastre: poeții „șaizeciști" căutau febril și găseau, dincolo de acest deșert literar, modele veritabile care să le precipite propriul lirism. Mișcarea este așadar mai largă, aproape generală; pentru a putea scrie, într-un climat ideologic încă apăsător, tinerii poeți ai acelor ani trebuiau mai întâi să citească foarte atent, cu creionul în mână, operele unor „înaintași" mai îndepărtați, dar substanțiali. Chiar și poezia neomodernistă de „cunoaștere", în care eul liric își amplifică subiectivitatea până la a cuprinde — și a modifica — întreaga lume „obiectivă", se supune, benevol, acestui proces în doi timpi. Cunoașterea este „deschisă", făcută posibilă printr-o preliminară recunoaștere. Iată un „simptom" care, în condiții normale, ar fi fost interpretabil cu totul altfel: ca un indiciu al manierismului, al „oboselii" unei fraze de cultură. Aici și acum, dimpotrivă, el indică o prospețime a substanței lirice resuscitate; nu o epuizare a ei. Nu altfel stau lucrurile cu poemele „argheziene" ori „barbiene" ale lui **D.** Nici el nu le scrie dintr-un deficit de originalitate, ci tocmai pentru a putea fi, cu adevărat, original. Tiparele decupate cu atâta dexteritate devin, la poetul postbelic, generatoare: dezvoltă serii și succesiuni de imagini, însuflețesc ritmul poemului și îi sporesc, abundent, materia. Astfel, la poetul „cuvintelor potrivite", în *Ucigă-l toaca*, versurile coagulează o „poveste", au un sens epic centripet (unul destul de macabru, ca în multe din compozițiile volumului *Flori de mucigai*). Tensiunea crește pe parcursul poemului, până la un ingenios contrapunct final. În schimb, la **D.**, „mecanismul" arghezian (sincoparea versurilor, oralitatea intervențiilor, ingenioasele împletiri dintre descriere și dialog, alternarea propozițiilor scurte cu cele lungi, ruperile de ritm, utilizarea ingambamentului etc.) va angrena o uriașă forță centrifugă, care frânge linia unei anume „povestiri" și împinge nenumăratele elemente inventariate în tot atâtea direcții. În locul unei însumări și al unei totalizări semantice, se constată o descentrare ce dizolvă cu totul o posibilă semnificație unitară. Se urmărește, de cele mai multe ori, pura sonoritate verbală, nota de pitoresc și de bizar a scenelor schițate, culoarea fiecărui element în parte: „Plini de prestanță, / Lănțarii măsurară prima distanță / (6 m) și notară la rubrica «Observații»: / «Fecioară. Vica. Își roade unghiile de nesații.» / Os ivea dimineața, sidefat. / «Vica, mamă, te-ai sculat?» / Țipă o babă la geamul alăturat / («Obeză. Dă în cărți. Candele-n odaie. / Ciudate lampioane dintr-un Paris de Paie. / Ascultă la prânz, în cămășoi, / Cotele apelor Dunării, la postul doi»)". (*O dimineață în curte*). Poemul este atât de „încăpător", încât apare în el inclusiv un locatar japonez, „pripășit, cine știe cum, pe aici". În universul liric dimovian, o toleranță neobișnuită e suverană. Împingând la extrem (ca și Marin Sorescu) tendința argheziană de a lărgi universul poeziei și totodată de a-i democratiza limbajul, poetul își deschide larg porțile fanteziei, lăsând să irumpă în versurile unui singur poem trei lănțari soioși, o fată dulce, splendidă, un plutonier, câteva babe șirete, o femeie trupeșă, deșteaptă, un japonez ceremonios, un băiețel blond și — nu în ultimul rând — tăbăcarul tocmai decedat (neica Marin). Similitudinea cu „Liliecii" sorescieni este frapantă. Numai că, la **D.**, peisajul e preponderent citadin, astfel că periferia orașului, mahalaua pestriță iau locul unui sat, prin firea lucrurilor, mai închis, mai „structurat" și oarecum încremenit în ritualul arhaic. Aici, elementele sunt variate și combinate parcă la infinit, rezultatul fiind o proliferare enormă de personaje și obiecte, materii nobile sau umile, o „foială moale", veritabile „forfote de culoare". Turnul Babel, însuflețind extraordinar de plastic un alt poem de largi dimensiuni, s-a golit, în prăbușire, deșertându-se în întreaga operă a

autorului. Sigur că există „un fel de densitate" în acest univers poetic. El este conturat după criteriul „legislativ" al visului, cu haosul bogat în semnificații subconștiente al acestuia, cu „logica" lui ce leagă, într-o singură secvență, elemente complet divergente. Dar oniricul **D.** „disciplinează", așa-zicând, visul, dând libertății sale o organizare artistică. Toate poemele sale, chiar și cele mai stranii, sunt impecabil ritmate și rimate, cu rime – e adevărat – insolite, năstrușnice, pline de haz („sidefat" / „sculat", „cămășoi" / „doi", „calcanu'" / „Călniceanu", „Marin" / „argentin"). E efortul unui tipic poet de atelier, baroc, șlefuind cu atenție și răbdare vocabulele rare (sau, dimpotrivă, tocite de atâta banalitate) și făcându-le să se lege, în sonorități muzicale, unele de altele. Cuvintele lui nu sunt mai puțin „potrivite" decât cele ale lui Arghezi. Numai că libertatea lor „combinatorie" e mai mare. Apare într-un poem o imagine: a sufertașului „rozalb" cu „de toate", care fixează bine întreaga lirică a lui **D.**, funcționalitatea remarcabilă a libertăților ei întreite și suprapuse. Spațiul, mai întâi, se dilată, prin hiperrealismul descripției; timpul, apoi, se „umflă" fantastic, pentru a nu „răni", prin apăsarea clipei care trece, personajele ciudate care tot apar (de la vârcolacul albastru, îndrăgostit de Clotilda, până la demonii verzi, gigantica spălătoreasă și miraculoasa călătoare); în fine, materia însăși a poeziei poate lua ipostazele cele mai curioase și suferi metamorfoze tulburătoare. E o lume în continuă fierbere, într-un clocot vital, cu „scene fără șir" și cavalcade răsunătoare, cu un „registru inventar" fabulos de elemente și personaje. Eroul liric trece lin pe deasupra lor, într-o plutire de aerostat prietenos și complice; prin levitație, plutire, zbor, „foiala moale" de jos e nu doar atent inventariată, ci și ocrotită. Iar densitatea verbală și nominală a versurilor, cadența verbelor și frecvența substantivelor creează o senzație paradoxală, de vârtej pentru o clipă încremenit: un bâlci magic suspendat într-o imagine, ca în *Vis amalgamat*: „În miez de cozonac, miez de șofran, / E-un târg burlesc cruțat de Ghinghis Han. / Să nu mi-l strici: alunecă ușor, / Ce mers barbar ai și nepăsător! / Covoare dorm în praguri, boieresc, / Duioase turle clopote pornesc, / Departe zac viroage cu cenușă, / Aprind mangaluri ceaprazari în ușă, / Și-acum să trecem la copilării / Cu capete de cal în bălării, / Cu oști din Indii pe elefanți triști, / Mor toate dacă te miști!" Iată cum îi „împacă" poetul oniric, în versurile sale, pe Tudor Arghezi și pe Ion Barbu: prin poarta somptuoasă, pe care o deschide larg (între ei și între el și ei), a balcanismului. Bazarul forfotitor și pestriț, răsfirarea fabuloasă de obiecte, rotirea, într-un vârtej năucitor, a atâtor personaje, „înghesuirea" atâtor elemente: toate acestea au fost pictate, cu imagini cinetice și sintetice, prin utilizarea mecanismelor argheziene de producere și însuflețire a versului. Dar, odată developate aceste instantanee, ele trebuie să încremenească într-o barbiană „slavă stătătoare", pentru ca magia să nu se mai spulbere niciodată. Bâlciul oniric, suspendat într-o imagine bogată, somptuoasă, fabuloasă, va fi astfel prelungit la infinit, eternizat. Poezia lui **D.** este în întregul ei o minunată halima.

Dintre poeții de azi Leonid Dimov are, probabil, vocabularul cel mai bogat. Indiferent despre ce scrie, poemul devine o procesiune de obiecte. Nimicurile, mizeriile lumii capătă astfel splendori incalculabile. Banalitatea cea mai descurajantă pentru spirit este înfășurată, prin acest meșteșug, în purpuri regale și, vorba lui Ion Barbu (modelul autoritar), se căftănește.

EUGEN SIMION

Trezind în toată breasla cheful de a le comenta, ingenioasele și rafinatele poeme („proze") ale lui Dimov au dus critica în ispita unui fel de beție a splendorii și a unei emulații fascinate, epuizând-o și „plafonând-o" într-un timp relativ scurt. Încât a mai încerca în momentul de față o nouă caracterizare globală a acestei formule lirice după ce s-a vorbit atât de mult despre onirismul și barochismul poetului, despre pofta lui parnasiană de obiecte și culori, despre viclenia mecanismelor sale pseudoepice (narative), despre bizarele amalgamuri de cotidian și vis, despre fanteziile urmuziene, suprarealiste, despre pitorescul ceremonios, despre sintagme inedite, vocabule și rime rare, ironie și maliție, antecesori și afini etc. ar fi, desigur, inutil. Astăzi, un volum de versuri de Leonid Dimov mai poate să ofere criticului doar șansa analizei. Ne mai rămâne să ne îndreptăm privirea nu *atât asupra poetului, cât – în mai mare măsură decât până acum – asupra poeziilor sale.*

VALERIU CRISTEA

Lucidă și fantasmagorică, operă de meșteșugar opioman, bâlci al deșertăciunilor și voluptăților, inepuizabilă lexical și monotonă stilistic, domestică și exotică, stăpânită de un duh balcanic, antonpannesc, în pofida geografiei ei fără frontiere, poezia lui Leonid Dimov este una din cele mai vii expresii ale barocului din întreaga noastră literatură.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Versuri*, București, 1966; *7 poeme*, București, 1968; *Pe malul Styxului*, București, 1968; *Carte de vise*, București, 1969; *Eleusis* (în colaborare cu Florin Pucă), București, 1970; *Semne cerești*, București, 1970; *Deschideri*, București, 1972; *A.B.C.*, București, 1973; *Amintiri* (în colaborare cu Mircea Ivănescu și Florin Pucă), București, 1973; *La capăt*, București, 1974; *Litanii pentru Horia*, Cluj-Napoca, 1975; *Dialectica vârstelor*, București, 1977; *Tinerețe fără bătrânețe*, București, 1978; *Spectacol*, București, 1979; *Texte*, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1980; *Veșnica reîntoarcere*, București, 1982; *Carte de vise*, îngr. Marina Dimov, București, 1991; *Baia*, îngr. Marina Dimov, București, 1995; *Momentul oniric* (în colaborare cu D. Țepeneag), îngr. Corin Braga, București, 1997; *Versuri*, îngr. și postfață Nicolae Bârna, București, 2000; *Scrisori de dragoste (1943–1953)*, îngr. și introd. Corin Braga, Iași, 2003. **Traduceri:** Z. Vigodskaia, *Un fugar periculos*, București, 1955 (în colaborare cu T. Cosma); A.F. Tresnikov, *Istoria descoperirii și cercetării Antarctidei*, București, 1965; R. M. Albérès, *Istoria romanului modern*, pref. Nicolae Balotă, București, 1968; Marcel Raymond, *De la Baudelaire la suprarealism*, pref. Mircea Martin, București, 1970; Curzio Malaparte, *Sodoma și Gomora*, București, 1970; Andrei Belâi, *Versuri*, București, 1973; Artiom Vesiolâi, *Volga petrece*, București, 1973; G. B. Marino, *Florilegiu*, pref. trad., București, 1976; M. I. Lermontov, *Poezii*, pref. trad., București, 1977; René de Solier, *Arta și imaginarul*, pref. Ion Pascadi, București, 1978; Gérard de Nerval, *Poezii*, pref. Vasile

Nicolescu, București, 1979; L.N. Tolstoi, *Copilăria, adolescența, tinerețea*, București, 1980.

Repere bibliografice: Regman, *Cronicari, 129–140*; Constantin, *Despre poeți, 88–94*; Grigurcu, *Teritoriu, 138–147*; Caraion, *Duelul, 42–44*; Stănescu, *Poeți și critici, 32–36*; Poantă, *Modalități, 214–220*; Raicu, *Structuri, 242–246*; Petroveanu, *Traiectorii, 207–215*; Cândroveanu, *Alfabet, 75–79*; Iorgulescu, *Rondul, 80–89*; Piru, *Poezia*, II, *228–242*; Ungheanu, *Arhipelag, 245–248*; Zalis, *Tensiuni, 253–261*; Barbu, *O ist., 312–320*; Laurențiu, *Eseuri, 75–83*; Raicu, *Critica, 239–246*; Ștefănescu, *Preludiu, 40–46*; Manu, *Eseu, 150–156*; Nițescu, *Poeți, 179–209*; Baltag, *Polemos, 210–215*; Alboiu, *Un poet, 116–118*; Grigurcu, *Poeți, 440–447*; Cristea, *Faptul, 83–87*; Iorgulescu, *Critică, 58–61*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 52–57*; Bucur, *Poezie, 271–287*; Tuchilă, *Cetățile, 16–43*; Gheorghiu, *Reflexe, 72–81*; Simion, *Scriitori*, III, *265–297*; Cristea, *Modestie, 47–50*; Pop, *Jocul, 345–363*; Grigurcu, *Existența, 136–142*; Regman, *De la imperfect, 199–211*; Cistelecan, *Poezie, 183–190*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș, 439–447*; Șerban Foarță, *Plaudite, cires!*, „22", 1990, 34; Viorel Mureșan, *E claus aici...*, F, 1990, 8; Nicolae Manolescu, *Onirismul bine temperat*, RL, 1991, 36; Viorel Mureșan, *Lentila „Rimbaud". Glose la un poem de Leonid Dimov*, APF, 1991, 10–11; Ruxandra Călin, *Leonid Dimov, „Carte de vise"*, JL, 1992, 9–12; Fevronia Novac, *Dimov postmodernul*, RL, 1993, 17; [*Leonid Dimov*], CC, 1992, 3–4 (număr special); Simion, *Mercuție, 213–215*; Iulian Boldea, *Leonid Dimov. Estetism, oniric și baroc*, F, 1993, 9; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 148–151*; Dan Cristea, *Mărturia lui Dimov*, LCF, 1996, 13; *Dicț. analitic*, I, *139–141*, IV, *124–126, 187–189, 365–367, 375–377*; Cărtărescu, *Postmodernismul, 311–314*; *Dicț. esențial, 251–253*; Viorel Mureșan, Traian Ștef, *Leonid Dimov*, Brașov, 2000; Bârna, *Comentarii, 232–241*; Manolescu, *Lista*, I, *89–100*; Popa, *Ist. lit.*, II, *456–461*; Ilie Constantin, *Îngeri albaștri cu fața matură*, RL, 2003, 27; Corin Braga, *Sufletul nocturn*, RL, 2003, 48. *D.C.-E.*

DINESCU, Mircea (11.XI.1950, Slobozia), poet și gazetar. Este fiul Aureliei (n. Badea) și al lui Ștefan Dinescu, muncitori. A făcut liceul la Slobozia (1965–1969) și a absolvit Facultatea de Ziaristică a Academiei „Ștefan Gheorghiu" (1979–1984). Angajat la Asociația Scriitorilor din București (1972–1976), lucrează apoi ca redactor la revista „Luceafărul" (1976–1982) și la „România literară" (1982–1989). După mai mulți ani de insurgență politică și culturală, în 1988 se înscrie în sfera mișcărilor anticomuniste ale scriitorilor români. Susținerea protestelor semnate de Dorin Tudoran, scrisoarea de protest adresată conducerii Uniunii Scriitorilor și – prin ricoșeu – șefului statului, perioada de arest la domiciliu, interviurile acordate în regim de semiclandestinitate gazetei „Libération" în martie 1989 și ziarului „Frankfurter Allgemeine Zeitung" în noiembrie 1989 au fost doar câteva momente în care harul poetului a dublat forța de impact a protestului său politic. După 1989 beneficiază de mai multe burse și premii în străinătate, în special în spațiul germanic, este președinte al Uniunii Scriitorilor (1990–1994), întemeiază săptămânalul „de moravuri grele" „Academia Cațavencu" (1990) pe care îl conduce până în 2000, după care devine realizator de emisiuni TV, director al revistelor „Plai cu boi" (2001), „Aspirina săracului" (2003) și om de afaceri.

În 1971 când îi apărea placheta *Invocație nimănui* (debutase precoce în presă, în 1967), **D.** era deja un nume de prim-plan cel puțin în lumea „scandalurilor" boemei literare de la Mogoșoaia și de la Casa Scriitorilor din București. Prietenia cu Marin Preda, frecventarea elitei conducătoare a breslei, permanenta atitudine de frondă juvenilă a „noului Rimbaud român", farmecul irepresibil al omului, jovialitatea ghidușă, corozivă și cinică în același timp l-au propulsat în centrul atenției scriitoricești, al criticii literare, dar și al vigilenței conducerii superioare de partid. Omul „plesnea" de talent și tinerețe, iar anii exploziei în poezie a lui Nichita Stănescu trecuseră. Lumea literară care avusese nevoie de un Nicolae Labiș, apoi de un Nichita Stănescu s-a năpustit pe noul apărut, sânge tânăr, de Slobozia, cum nota Lucian Raicu. Toată boema literară recita faimoasele versuri de autoprezentare a noului astru liric: „Sunt tânăr, Doamnă, vinul mă știe pe de rost / și ochiul sclav îmi cară fecioarele prin sânge, / cum aș putea întoarce copilul care-am fost / când carnea-mi înflorește și doar uitarea plânge // [...] Sunt tânăr, Doamnă, încă aripile mă țin / chiar de ating pământul pe-aproape cu genunchii, / această putrezire mă-mbată ca un vin / căci simt curgând printr-însa bunicile și unchii. // Sunt tânăr, Doamnă, tânăr, de-aceea nu te cred, / oricât mi-ai spune, timpul nu își ascute gheara / deși arcașii cetii prin mine își reped / săgețile vestirii, sunt tânăr. Bună seara." Toată lumea a notat cu voluptate

frenezia senzorială, s-au inventariat „metaforele sângelui", ale energiei înecate în vin și în senzații tari, s-a exaltat facultatea versificatorie, s-au făcut trimiterile de rigoare, de la Villon la Rimbaud și de la Esenin la Ioan Alexandru, după cum poezia noului venit a fost iute înseriată la tradiția Heliade-Rădulescu-Arghezi. Totul gâlgâia vitalist și provocator în *Invocație nimănui*, dar mai ales în *Elegii de când eram mai tânăr* (1973), unde apare și cearcănul care șade atât de bine poeziei de explozie virilă. Cearcănul nostalgiei după adolescență, al reveriei fără țintă și rațiune, cearcănul neîmplinirii fără nume, în contexte ce reliefează – dincolo de forța ingenuității acestei poezii – substanța ei de metafizică insurgentă: „Sunt pentru noapte lampă subțire / și cu fitilul sângelui scurt / lâng-un perete ard în neștire / suflă peste mine clopotul surd. // Tânjesc departe și nu am casă / piatra-nflorește dinspre genunchi / în locul pleoapei vreau o mireasă, / mamă, vestește ceasul la unchi. // În pivniți vinul albit pe frunte / leagănă lumea pentru-un argint, / îmi caut trupul de peste munte – / voalul miresei l-o fi orbind. // Dar pune, mamă, jar în mireasă / plângi de pe-acuma căci am să cânt, / șadă cu toții veseli la masă / eu mai întârzii pe sub pământ." Precum se vede, un Christ cu surâs amar de bufon locuiește împreună cu cinicul ludic, înzestrat cu sarcasm necruțător, dar și cu tandrețe euforice, aflat în permanent balans între revolta îngerului căzut și ghidușiile făcute cu hohot sălbatic: „Acum gelos pe fluturi ieri alăptat cu nori / nici nu știam ce-i umbra când m-au lovit cu bățul / cu lacrima pe-obrazul unui copil din flori, / am lunecat și iată simt biciul și simt hățul. / Dând stelele-ntr-o parte aș fi putut să strig, / dar mă cuprinse sila de râsul lor sălbatec, / pe vinetele-mi buze năștea un rug de frig / și-acum dansez în lanțuri pe spini și pe jăratec." *Proprietarul de poduri* (1976) și *La dispoziția dumneavoastră* (1979) reprezintă, în esență, căderea din paradisul tinereții explozive în purgatoriul răcoros al surâsului sarcastic. Maturizare, asprire a instinctului ludic, domolire a fanteziei dictatoriale. Deja critica începe să vorbească despre „responsabilizarea" autorului, iar arsenalul villonesc și rimbaudian cedează locul etalării mecanismelor dezumanizante, într-o lume de manechine pe care o trage de sfori o energie nevăzută și etern frustrantă: „și-n piața unde plâng mașinării / și avioane cu dureri de uger / vinde-le tu veninul tău de înger / și aurora la măcelării // și dovedește-le cât sunt de sfinți / înțepeniți pe crucea socială / acuma când istoria își spală / cu neștiuți eroi frumoșii dinți." Dacă *Teroarea bunului simț* (1980), *Democrația naturii* (1981), *Exil pe o boabă de piper* (1983) și *Rimbaud negustorul* (1985) surfilează la nesfârșit cele două fire esențiale ale acestei tulburătoare energii poetice (sarcasmul cu palori angelice și revolta metaforică), *Moartea citește ziarul* (1990, după ce apăruse în Olanda, în vara lui 1989) promovează decisiv ceea ce s-a numit „poezia refuzului". Tristețile din volumele anterioare se dezbracă de melancolie, reverie funebră și patos justițiar și cultivă parabola străvezie, cu un Ceaușescu pe post de hulpav demolator: „Vine Haplea dă cu lingura-n sate / soarbe clopote pe nerăsuflate / ară biserici, seamănă panică / și-apoi o seceră cu limba mecanică." De aici înainte s-ar zice că „misia poetică" s-a încheiat: volumul

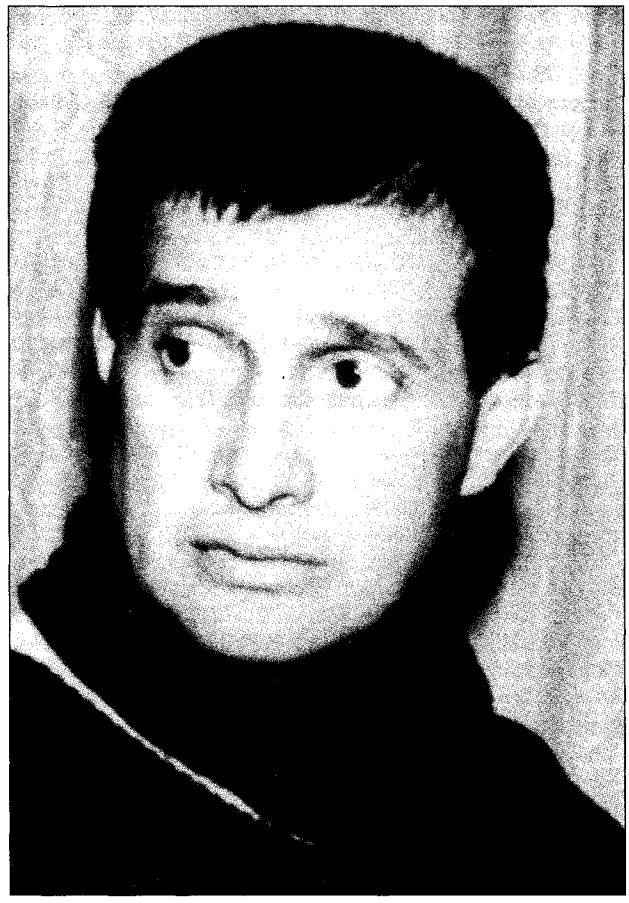

O beție cu Marx, ca și cel conținând editorialele din „Academia Cațavencu", apărute amândouă în 1996, sunt semnele unei alte vârste; poemele nu mai au nici o vlagă, în schimb **D.** se numără printre pamfletarii politici cei mai citiți.

Bântuit de talent, un extraordinar talent, cuvintele-șoc și metaforele percutante îi vin în cascadă, proaspete și nepăsătoare, cu încărcătură afectuoasă și cinică, brutal repezite și tandre, proletare și nobile, înscriindu-se laolaltă pe un traseu totuși bine determinat, spunând exact ce li s-a menit să spună, fără ezitări, fără ambiguități. [...] *Darul acestei poezii este de a canaliza nemijlocit spre frumusețe și distincție expresivă tot ce-ar părea sortit să se exprime altfel, în limbajul mai curând al unui moralist exasperat de urâtul vieții.*

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Invocație nimănui*, București, 1971; *Elegii de când eram mai tânăr*, București, 1973; *Proprietarul de poduri*, București, 1976; *La dispoziția dumneavoastră*, București, 1979; ed. (*À votre disposition*), tr. Constantin Crișan și Marc Rombaut, pref. Romul Munteanu, București, 1982; *Teroarea bunului simț*, postfață Lucian Raicu, București, 1980; *Democrația naturii*, București, 1981; *Exil pe o boabă de piper*, București, 1983; *Rimbaud negustorul*, București, 1985; *Moartea citește ziarul*, Amsterdam, 1989; ed. pref. Sorin Alexandrescu, București, 1990; *Poèmes*, tr. Alain Paruit, Paris, 1989; *Ein Maulkorb fürs Gras*, Zürich, 1990; *O beție cu Marx*, București 1996; *Pamflete vesele și*

triste, București, 1996; *Fluierături în biserică*, București, 1998; *Nelu Santinelu. Căprar la Cotroceni*, București, 1998; *Corijent la cele sfinte*, București, 2003.

Repere bibliografice: Stănescu, *Poeți și critici, 90–92*; Ciobanu, *Panoramic, 331–333*; Poantă, *Modalități, 127–128*; Constantin, *A doua carte, 265–268*; Felea, *Secțiuni, 266–273*; Cristea, *Un an, 259–262*; Barbu, *O ist., 436–438*; Piru, *Poezia*, II, *497–501*; Alexiu, *Ideografii, 113–115*; Iorgulescu, *Scriitori, 54–56*; Raicu, *Practica scrisului, 378–382*; Regman, *Explorări, 223–226*; Baltag, *Polemos, 247–250*; Poantă, *Radiografii*, I, *288–290*, II, *55–62*; Ruja, *Valori, 164–166*; Grigurcu, *Poeți, 508–515*; Munteanu, *Jurnal*, II, *170–180*; Alboiu, *Un poet, 202–204*; Raicu, *Contemporani, 164–177*; Cristea, *Faptul, 181–185*; Ștefănescu, *Jurnal, 211–212*; Doinaș, *Lectura, 250–253*; Felea, *Aspecte*, II, *237–240*, III, *127–131*; Dobrescu, *Foiletoane*, II, *61–69*; Iorgulescu, *Critică, 70–73*; Tomuș, *Mișcarea, 164–166*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră, 118–121*; Iorgulescu, *Ceara, 155–158*; Cândroveanu, *Printre poeți, 167–173*; Dimisianu, *Lecturi, 180–183*; Simion, *Scriitori*, III, *399–414*; Moraru, *Textul, 98–102*; Cristea, *Modestie, 79–84*; Tartler, *Melopoetica, 165–168*; Iorgulescu, *Prezent, 188–191*; Negrici, *Introducere, 77–81*; Grigurcu, *Existența, 421–425*; Călinescu, *Biblioteci, 201–211*; Regman, *De la imperfect, 172–185*; Dimisianu, *Subiecte, 171–178*; Ștefănescu, *Prim-plan, 324–329*; I. Negoițescu, *Despre Mircea Dinescu*, RL, 1990, 14; Ion Buzera, *Mircea Dinescu sau despre ravagiile purității ultragiate*, R, 1990, 2; Mircea Mihăieș, *Golgota și retur*, O, 1990, 17–18; Alex. Ștefănescu, *Poezia cu rază mare de acțiune*, RL, 1990, 20; Ioan Holban, *Cei doi Dinescu. 1. Spre Europa pe Drumul Mătăsii. 2. Estetica angajării*, CRC, 1990, 20, 21; Gheorghe Grigurcu, *Între gratuitate și protest: Mircea Dinescu*, VR, 1990, 5; Radu Enescu, *„Moartea citește ziarul" de Mircea Dinescu*, F, 1990, 6; Ion Buzera, *Estetica opoziției*, R, 1990, 6; Fanache, *Vârstele poeziei, 223–229*; Ștefan Tcaciuc, *Cel mai iubit dintre pământeni*, RL, 1991, 9; Bucur Demetrian, *Portretul artistului la maturitate*, R, 1991, 7–8; *Mircea Dinescu. Lyrik, Revolution und das neue Europa*, îngr. Ioan Constantinescu și Henning Krauss, Augsburg, 1991; Cristea, *A scrie, 189–196*; *Mircea Dinescu. Dichter und Bürgerrechtler. Neue Gedichte, Dokumente, Analysen*, îngr. Ioan Constantinescu, Henning Krauss și Klaus P. Prem, Augsburg, 1992; Ștefan Borbély, *Mircea Dinescu*, F, 1993, 5; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 152–158*; Ierunca, *Semnul, 229–231*; Mircea Mihăieș, *Dublu concert pentru țambal și mitralieră*, O, 1996, 9; Gheorghe Grigurcu, *Avangarda funcțională*, RL, 1996, 37; Alex. Ștefănescu, *Lovituri de grație date cu grație*, RL, 1996, 37; Pop, *Pagini, 165–170*; *Dicț. analitic*, I, *284–287*, III, *81–83*; Cornel Ungureanu, *„Fluierături în biserică"*, O, 1999, 5; Alex. Ștefănescu, *Poetul care acuză*, RL, 1999, 21; Cărtărescu, *Postmodernismul, 328–329*; *Mircea Dinescu – tânăr la 50 de ani*, R, 2000, 11; Cistelecan, *Top ten, 67–69*; *Dicț. esențial, 254–256*; Manolescu, *Lista*, I, *321–327*; Popa, *Ist. lit.*, II, *270–274*. *T.R.*

DIN MOLDOVA.

Redactorul: B. Petricicu-Hașdeu.

DIN MOLDOVA, publicație bilunară apărută la Iași, sub direcția și redacția lui B. P. Hasdeu, între 1862 și 1863. Începând cu numărul 10 din 1863, în urma unor acuze de separatism, și-a schimbat titlul în „Lumina". Datorită lui Hasdeu, publicația are un solid sector de istorie, cu contribuții și în domeniile adiacente: diplomatica, arheologia, bibliologia, iconica, glosologia, chiar filologia, întrucât Hasdeu, care, primul în cultura română, a avut conștiința valorii filologice a textelor vechi și a prețuit savoarea stilului arhaic, sprijinea argumentarea istorică cu observații lingvistice. Spirit romantic, el nu separa istoria de literatură, cerându-i „espresiune", „perspectivă", „culori", dimensiune epică (*Conceptul studiilor arheologice în legătură cu istoria universală și a românilor*). O contribuție prin bogăția informațiilor este studiul *Desțărarea lui Petru Vodă Rareș*, la care lucrase – se pare – patru ani. Prodigioasă a fost editarea de documente și izvoare istorice, domeniu în care Hasdeu își depășea epoca. El traduce și comentează *Descrierea Moldovei și a Munteniii în versuri polone* de Miron Costin, face arhivistică, prezintă cărți rare (Martin Kraus despre Principatele Române, scrieri ale lui Amfilohie Hotiniul, *Legenda Sântei Parasceve patroanei Ieșului* de mitropolitul Dosoftei). În comentariile care însoțesc tragedia *Răposatul postelnic*, Hasdeu își fixează ca țel să deslușească în istorie patimile naturii omenești (luând drept călăuze pe Sofocle și pe Shakespeare) și să dea plasticitate și specific local scenelor istorice prin apelul la folclor și obiceiuri. Studiul său *Mișcarea literelor în Iești*, moment important în constituirea, la noi, a criticii literare, a apărut în **D. M.**, fără a fi terminat. Hasdeu fixează, precedându-l pe T. Maiorescu și nu departe de spiritul acestuia, criteriile poeziei, insistând asupra „imaginii pure sau ideii poetice", care e „sâmburele" ei, și asupra rolului determinant al imaginației. Tot aici Hasdeu începe și polemica sa cu T. Maiorescu, pe care-l ironizează la rubrica „Tutti frutti". Conflictul se adâncește în urma acuzei de imoralitate pe care Comitetul central de inspecțiune școlară (din care făcea parte și Maiorescu) o lansează la adresa revistei în care Hasdeu publicase nuvela *Duduca Mamuca*. În replică, *Apărarea redactorului* la procesul de presă ce i s-a intentat, sclipitoare prin argumentația logică și ironie, e și profesiunea de credință, realistă, a autorului, portretist al societății. Revista a adăpostit articolul lui C. Negruzzi, *Studii asupra limbei române*, versurile lui Hasdeu, încercările romantice ale lui Șt. G. Vârgolici, o baladă de V. Alecsandri și traducerile lui V. Pogor din Horațiu și Th. Gautier. *S.C.*

DIN TRADIȚIILE POPULARE ALE ROMÂNILOR DIN UNGARIA, publicație periodică apărută din anul 1975 la Budapesta, sub auspiciile Secției naționalităților conlocuitoare a Asociației Maghiare de Etnografie. Nu este definită ca un anuar aparte al subsecției românești, dar volumele, care ies mai întâi o dată la doi-trei ani, iar din 1993 anual, poartă același

titlu, iar numerotarea este succesivă. Redactorul-șef al publicației a fost, la început, președintele adjunct al Asociației, dar în ultimii ani este președintele secției naționalităților conlocuitoare. S-au schimbat, de asemenea, de la număr la număr, și redactorii: Ágnes Kovács și Alexandru Hoțopan sunt cei ce redactează primul volum, următoarele fiind redactate de Gheorghe Mihăescu, Emilia Martin Nagy și Al. Hoțopan, ultimul redactând singur, din 1993, mai multe volume. Publicația asigură apariția în limba română a unor studii mai ample, referitoare la folclorul și etnografia românilor din Ungaria. Depășind stadiul de simplă colecționare a faptelor folclorice, colaboratorii pun accentul pe analiza obiceiurilor, credințelor și superstițiilor populare românești legate de nuntă și înmormântare (Ana Simion, Emilia Martin), de sărbătorile calendaristice (Elisabeta Magda, Mihaela Bucin), de jocul turcii (Zoltán Ujváry), de creșterea animalelor (István Lugosi) etc. Folclorul literar intră în sfera de interes a publicației prin lucrările lui Alexandru Hoțopan, Sámuel Domokos, Ágnes Kovács, László S. Károly, Mihaela Bucin, Ana Hoțopan, Maria Gurzău Czeglédi. Este valorificată în acest sens experiența unor reprezentanți remarcabili ai culturii populare, care dețin un tezaur folcloric însemnat, cum ar fi povestitorii Mihai Purdi și Vasile Gurzău, prezentanți de Al. Hoțopan și S. Domokos, precum și muzicanți de renume, a căror activitate o analizează Al. Hoțopan și Eva Kozma Frătean. Spre deosebire de folclorul literar, muzical și al obiceiurilor , domeniul culturii materiale este mult mai slab reprezentat. *O.K.*

DINULESCU, Dumitru (27.VIII.1942, București), prozator. Este fiul Elenei (n. Butunoiu) și al lui Dumitru Dinulescu, inginer. Licențiat al Facultății de Filologie a Universității București (1965) și al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale", secția regie de film și televiziune, între 1966 și 1977 a lucrat ca redactor și regizor la Televiziunea Română. Debutează în „Amfiteatru", în 1966. Prima carte, *Robert Calul*, îi apare în 1968, în colecția „Luceafărul" a Editurii pentru Literatură.

Înzestrat pentru cinematografie, **D.** a trăit drama cenzurii comuniste, de unde și ratarea lui ca scenarist. Cu un ochi necruțător, atent la detalii, la pitorescul când absurd, când lugubru al realității românești, beneficiar al unei prize la real de tip gogolian, scriitorul este înzestrat și cu o atașantă și suculentă tandrețe „cehoviană". Egocentric, el își trăiește cu nesaț experiențele amoroase, situate invariabil la limita dintre sublim și grotesc, dintre realitatea cenușie și fantasmele ultracolorate, dintre excentricitatea aiuritoare, ironia autopersiflantă și conștiința acută a propriei inutilități. Ins boem, figură notorie a chefurilor din breasla scriitoricească a anilor '70, **D.** scrie la început cu euforie. Dacă prozele volumului de debut mai păcătuiesc prin subțirimea și lipsa de miză a narațiunii, prin cultivarea ludicului absolut, a gratuității nu o dată stupefiante, odată cu *Linda Belinda* (1979; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și în special cu *Galaxia burlacilor* (1980) **D.** se instalează solitar și sigur în cuprinsul prozei fantezist-ironice a generației '70, cea care a supt îndeajuns din onirismul de la finele deceniului șapte. Autobiografic, autoscopic, autonarativ, autoexemplar, personajul – care este autorul – își copleșește lectorul cu o inflație de figuri, situații (a căror banalitate strigătoare la cer se salvează tocmai prin trăirea lor cu acea aiureală aburită, specifică acestui om, invariabil mahmur, ghiduș, părăsit de toate iubirile, înșelat de prieteni, însă revenind în chip irepresibil mereu la punctul de plecare) și contemplații înregistrate când cu voluptate estetizantă, când cu amarul tipic veșnicului perdant. Acesta este Personajul, iar în jurul lui roiesc pitoresc clasicele tipuri de gașcă și petreceri, nenumărate Monici, Gabriele, Consuele ce traversează în lung și-n lat cafenelele și restaurantele Bucureștiului; se bea masiv mai ales votcă, dar și șampanie răcită în cada de baie, se sirotează necontenit fizionomiile feminității dulci, uneori situațiile „erotice" sunt de un comic paralizant, într-un derizoriu înduioșător (precum cuplul de la ping-pong din proza ce deschide volumul *Eu și Robert Calul*, 1982), după cum există proze de două rânduri, devenite celebre în lumea scriitoricească bucureșteană, așa cum este *Boul și Luminița*. În schimb, sleit de fantezie, în ciuda abuzului de fantezii, romanul *Îngerul contabil* (1985) este practic de necitit. Performanță stilistică, adevărat, dar exersată în gol, *Îngerul contabil* a fost corect calificat ca „roman fantasmagoric": aventuri din Paris, București, Verona, dar și în cer, în Iad și în Rai, cu farfurii zburătoare, laboratoare spațiale și prânzuri pe Calea Victoriei, cu personaje precum Einstein, Niels Bohr, Max Planck, alături de Marta și coana Sofica, plajă la Costinești, Jacqueline, baruri de noapte, collapsarul x-35. În fine, o aiureală forțată și iute epuizantă, *Galaxia burlacilor* este de departe cartea reprezentativă a scriitorului, figură insolită, într-un context narativ dominat de parabola politică, de romanul istoric cu sau fără chei și sertare.

SCRIERI: *Robert Calul*, București, 1968; *Linda Belinda*, București, 1979; *Galaxia burlacilor*, București, 1980; *Eu și Robert Calul*, București, 1982; *Îngerul contabil*, București, 1985; *Două piese de teatru*, București, 2002; *Poezii bestiale*, București, 2002.

Repere bibliografice: A. Popescu, *Dumitru Dinulescu, „Robert Calul"*, VR, 1968, 10; Valeriu Cristea, *„Robert Calul"*, AFT, 1968, 29; Dimisianu, *Prozatori, 164–167*; Mircea Iorgulescu, *Fără senzațional*, RL, 1979, 15; Cornel Ungureanu, *„Linda Belinda"*, O, 1979, 17; Mihai Ungheanu, *„Linda Belinda"*, ST, 1979, 6; Rodica Florea, *Statornicie în formula prozei absurde*, VR, 1979, 8–9; Iorgulescu, *Critică, 114–119*; Moraru, *Semnele, 159–163*; Raicu, *Fragmente, 387–392*; Condurache, *Portret, 34–36*; Dana Dumitriu, *„Îngerul contabil"*, RL, 1986, 11; George Pruteanu, *„Îngerul contabil"*, CL, 1986, 2; Cosma, *Romanul*, I, *213–214*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *395*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *100–101*; Popa, *Ist. lit.*, II, *988–990*. *T.R.*

DINULESCU, Ioana (3.VII.1950, Craiova), poetă. Este fiica Elenei (n. Comisaru) și a lui Dumitru Dinulescu, muncitor. A urmat cursurile școlii generale și ale Liceului de Filologie-Istorie (absolvit în 1969) la Craiova, și tot aici Facultatea de Filologie, secția română-franceză (1969–1973). În perioada studenției și după absolvire frecventează cenaclul „Ramuri" și cenaclul „Cadran" al Universității. După absolvire este, pe

rând, profesoară la Balș, redactor la revista „Ramuri", unde se ocupă de cronica de poezie, și la Studioul Teritorial de Radio Oltenia din Craiova, semnând cronici literare, dramatice și de artă. După 1985, este profesoară la Casa Pionierilor din Craiova. Debutează cu poezie în revista „Ramuri" în anul 1971, și editorial, în antologia *Romanian Poets* (Yowa City, SUA, 1977), cu poeme traduse în engleză. Debutul în limba română are loc în 1982, cu volumul *Călătorii de recunoaștere*. Colaborează la revistele „Ramuri", „România literară", „Luceafărul", „Vatra", „Convorbiri literare", „Cronica", „Steaua", „Calende", „Orizont". A fost distinsă cu premii de revistele „Luceafărul" (1980) și „Tribuna" (1981), de Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor din România (1996). În prezent este realizator de programe culturale la Radio Oltenia din Craiova.

În cartea de debut, *Călătorii de recunoaștere* (1982), poate fi surprinsă o blândă exaltare a „demiurgului adolescent", pentru care lumea se creează odată cu sine, euforic și exclusivist, iar universul capătă „contur cu margini imprecise" și pietre de încercare pentru un eu copleșit de miraje și miracole. Versurile, cu accente stănesciene și dinesciene, oscilează între explozia senzorială în fața unei lumi generoase („Pătrundeam între lucruri / ca într-o țară de nimeni altul călcată, / ci eu, doar eu, în pragu-i / eram cea așteptată") și o frenetică autoreferențialitate („Mi-e sângele prea tânăr, doamnă, / nu m-am trecut de vămile mândriei / și-acuma port, arzând în rană, / cuțitul aspru al bucuriei"). În *Legea și visul* (1987) și *Eu și lumina* (1988), voluptatea și îmbătarea simțurilor se domolesc, se transformă în mature responsabilități ale sinelui, pe care poeta încearcă să și le camufleze: „În casa unde mi-am închinat o vară / la amintirea în stingere a unui bărbat / gonit cu pietre / din istoria arterelor mele, / speranța își smulge spinii din călcâi. / Neauzit se macină falangele unui poem / despre așteptare — melancolie — indiferență. / Sub o mie de măști, bufonul / zgârie la ușă" (*Interior*, II). Ființa i se lasă dominată de melancolice rupturi și cutremure interioare, motiv pentru care poeta își apropie din ce în ce mai mult o atmosferă casnică pe care o desfășoară liric, pe un ton blând și contemplativ. Pentru această etapă, un vers ca „Învăț să mă deprind cu legile toamnei" îi marchează parcă iremediabil destinul solitar și melancolic, **D.** optând pentru o poetică a absenței („lirism al absenței", îl numea Al. Cistelecan). *Sufletul, această ficțiune* (1999), volum ce poartă titlul unei poezii dintr-o carte anterioară, *Eu și lumina*, reține tonuri agresive, cu care se scrutează și se deplânge sfârșitul de veac („Veacul se prăbușește încet / în odăile mării, / încearcă zadarnic Dumnezeu / să-l tragă în sus./ Recunosc în tine / maimuța a vântului sacru./ Tot ce-a fost pur și copilăresc / înghițit de tine / se face ospăț pentru viermii cărunți.") și pentru care există doar șansa convertirii prin rugăciune către Cel „egal cu lumina Sa, cu Sine. Este aici, luminând printre noi, / cum fulgerul, cum spinul / din gâtlejul privighetorii / îndemnând-o să zboare". Există peste tot o căutare continuă a grației dumnezeiești, căreia **D.** i se abandonează, renunțând la simulacrele iluminării.

SCRIERI: *Călătorii de recunoaștere*, Craiova, 1982; *Legea și visul*, București, 1987; *Eu și lumina*, Craiova, 1988; *Cortina în fața mării*, 1995; *Sufletul, această ficțiune*, București, 1999; *Steaua lui Ion*, Craiova, 1999; *Orașul lui Heidegger*, Craiova, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Florin Șandru, *Un poet al sensibilității citadine*, R, 1976, 3; Laurențiu Ulici, *Rece și cald*, RL, 1982, 41; Eugen Simion, *Lecția de melancolie*, RL, 1982, 49; Constantin M. Popa, *„Călătorii de recunoaștere"*, R, 1983, 1; Voicu Bugariu, *„Călătorii de recunoaștere"*, LCF, 1983, 15; Victor Marina, *„Călătorii de recunoaștere"*, ARG, 1983, 4; Bucur Demetrian, *Poemul ca pasărea Phoenix*, R, 1995, 11–12; Mircea Bârsilă, *Ioana Dinulescu sau proba dedublării*, „Calende", 1997, 3–4; Al. Cistelecan, *Ioana Dinulescu*, în *Dicț. scriit. rom.*, II, *101–102*; Geo Vasile, *Sarcasm pedepsitor*, RL, 2000, 16; Bucur Demetrian, *Poetul și sufletul său*, R, 2000, 5–6; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, I, *211–212*; Grigore Grigurcu, *Feminitate versus provincie*, RL, 2003, 38. *I.B.*

DIONISIE ECLESIARHUL (c. 1740, Stoenești, j. Vâlcea — 1820, Craiova), cronicar și caligraf. Dumitru, după numele mirean, era unul dintre cei patru copii ai familiei modeste a lui Alexie și a Aspaziei, ce va deveni Anastasia monahia. La școlile mănăstirești din zonă a deprins limbile slavonă, greacă, rusă, cunoștințe de toponimie, de istorie și geografie, meșteșugul caligrafiei și al miniaturii, arta gravurii și a picturii bisericești. Ucenic al episcopului Grigorie Socoteanu și preot de mir la biserica Episcopiei Râmnicului, se va călugări la Hurezu (1769). Va fi ieromonah (1770–1771) și, pentru scurt timp, egumen. Ca eclesiarh la Episcopia Râmnicului lucrează la rânduirea și copierea arhivelor din mănăstiri și alte instituții bisericești. În timpul războiului turco-austriac (1788–1791), pornește în pribegie, ca și Naum Râmniceanu, alături de episcopul Filaret de Râmnic. În cronica pe care o va scrie apar însemnări despre călătoria făcută prin Banat, la cetatea sârbească Petrovaradin și mai departe, până la Buda. Se întoarce în țară înaintea păcii de la Șistov (1791). Din cauza neînțelegerilor cu episcopul grec Nectarie, la Râmnic, este nevoit să se retragă la mănăstiri — Sadova, Jitianu, Cozia, Govora, activând ca arhivar și caligraf. A mai fost eclesiarh la Bistrița (1795–1799) și egumen al schitului Mănăilești (1799–1801), unde se află portretul său în frescă. Eclesiarh mitropolitan la București între 1804 și 1813, **D.E.** a transcris în condici, admirabil caligrafiate, fonduri uriașe de documente istorice și bisericești. Scos din funcție de același Nectarie, ajuns mitropolit al Ungro-Vlahiei, se retrage la Craiova. Restul vieții trăiește modest, ca „dascăl slavonesc", traducător de documente și caligraf.

Principala lui operă este un *Hronograf* scris în 1814. **D.E.** reia vechea specie bizantină într-o epocă târzie, de tranziție între veacuri și mentalități, hazardându-se a da, naiv și fantezist, o viziune europeană asupra evenimentelor istorice. Are la îndemână doar scrieri minore, de propagandă antifranceză, tipărite la Viena, Buda sau Moscova, buletine și „gazeturi" franțuzești și germane, o cronică a slovenilor, cronografe grecești. Surse interne sunt stolnicul Dumitrache, *Genealogia Cantacuzinilor* a lui Mihai Cantacuzino, scrisori și documente cunoscute de eclesiarh. Mai importantă este latura

memorialistică a operei sale, aerul de autenticitate fiind dat de amintirile personale și de informațiile orale. Spirit naiv, balcanic, când înclinat spre fabulație și miraculos, când robit amănuntelor anecdotice sau chiar prozaice (liste de prețuri sau „catastișele" cioclilor), narează savuros, într-un stil mai limpede decât Zilot Românul. El descoperă dialectica fatalistă, vag orientală, bazată pe ciclicitatea faptelor istorice — idee iluministă, îmbinată cu moralismul din *Eclesiarh*. Spațiul cronicii este sud-estul european, teatru de război a trei imperii. **D.E.** face portretul unor comandanți, dă amănunte strategice și pitorești despre mișcările de trupe și „secreturile" armamentului epocii. „Nemții" (austriecii) ca și turcii pradă Oltenia, ajungând până la București. Vizirul, copleșit de dușmanii împărătești, tratează direct cu Potemkin, ibovnicul împărătesei Ecaterina a II-a. În țară, se succedă domniile scurte și repetate ale marilor fanarioți: Ipsilanti, Mavrogheni, Moruzi, Suțu, Hangerli, Caragea. Tablouri plastice despre istoria socială și economică a țării completează portretistica. Vremea de acalmie, de bună „rânduială", cu biruri moderate și trai ieftin, a domniei lui Alexandru Ipsilanti sau ordinea impusă de Nicolae Mavrogheni, vodă cu deprinderi justițiare ce umblă deghizat, în popor, nu durează. Alexandru Moruzi, „maestru" în a strânge banii, înființează un spital la București, speriat de ciumă și cutremur. Calamitățile — ciuma, seceta, lăcustele — se repetă în istorie, și cronicarul, frisonat, le consemnează. Personaj de nuvelă istorică, Osman Pazvantoglu este bine caracterizat în ascensiunea sa de fost mercenar ajuns, prin uzurpare, stăpânul Vidinului. Pazvangiii și cârjalii lui trăiesc din jafurile repetate prin Oltenia, de frica lor ajungând a se bejeni chiar și marii boieri. Capudan Hassan-pașa, care trebuia să-l prindă pe Pazvantoglu, petrece, la București, cu podărese și cârciumărese, travestite în cucoane, într-o farsă, viu colorată, a viciului balcanic. Constantin Hangerli, ce istovise țara în biruri și dări, sfârșește tragic. Un joc viclean, bine gradat, cu virtuți scenice, se consumă între perfidia trimisului sultanului, ce tocmise ucigaș un harap „buzat", și lașitatea boierilor, ce îl abandonează pe domn. Echilibrul de forțe se schimbă în panorama deșertăciunilor istoriei, în vremea lui Constantin Ipsilanti, omul rușilor, apar generalii Bagration („Pangration") și Miloradovici, care ajunge a se însura cu o „Filipească", feldmareșalul Kamenski, cu un portret laudativ de om sobru, ce pune ordine în excesele ocupanților, sau Prozorovski, ce aruncă turcilor injurii pitorești. Cu mari digresiuni sunt narate luptele dintre turci și ruși din perioada 1806–1812. **D.E.** intercalează în cronica sa, după surse precare, istoria lungă și fantezistă a lui Napoleon Bonaparte. Despre revoluția franceză, cronicarul dă explicații naive, în spirit neaoș muntenesc. Cronica se încheie cu rezumatul campaniei lui Napoleon în Rusia. În plină epocă fanariotă, scrierea anunță balcanismul literar, oferind pagini de proză de un crunt pitoresc, imagini plastice pline de culoare, pe alocuri macabre. Expresivitatea involuntară ține de familiaritatea cu care tratează marea istorie, de fantezia ce suplinește informația deficitară. Împletirea expresiilor populare cu neologismele încă nefixate lingvistic, coloratura unor turcisme și grecisme dau farmec limbii.

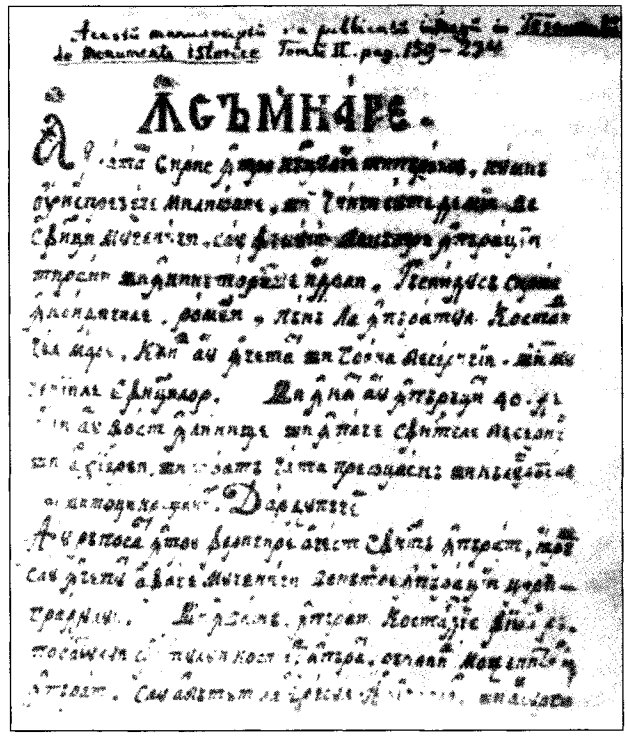

Hronograful Țării Românești

D.E. a tradus, din slavonă, numeroase hrisoave domnești, acte și documente sau texte religioase, ca *Rugăciuni, rânduieli și învățături* (1819), carte ce a servit ca manual. Din rusește, traduce *Stavrofilia sau Calea împărătească a crucii Domnului* (1793). O muncă uriașă a depus la cele peste 30 de condici de documente și 22 de pomelnice adunate din mănăstiri și biserici, cele mai multe din Oltenia și Vâlcea, de la Episcopia Râmnicului și Mitropolia țării. În aceste opere „minore", se regăsesc preocupările sale pentru istoria țării și mărturii personale, strecurate în prefețe. A alcătuit condicile Episcopiei Râmnicului (I–III, 1779–1786), ale unor mari mănăstiri: Tismana (I–II, 1787), Cozia (1794), Bistrița (I–III, 1795–1796), Govora (1797) și ale altor așezăminte monahale: Strehaia, Sadova, Jitianu, Titireciu, Mănăilești. La București, întocmește mai multe condici, cu moșiile Mitropoliei, risipite prin Muntenia, cu documentele mănăstirii Cotroceni (I–III, 1806–1808) și ale metocurilor ei, Văleni și Micșani. Revenit în Oltenia, mai dă condica mănăstirii Bucovăț / Coșuna (1813) și a mănăstirii Obedeanu din Craiova (1820) sau, pentru „case" boierești, condica vel paharnicului Constantin Almăjanu (1819). Aceste condici conțin un imens material documentar și sunt scrise cu o mână de maestru în arta caligrafică. Splendidele majuscule, scenele pe teme religioase, laice sau doar decorative, ca și portretele realizate de **D.E.** formează un capitol interesant în arta miniaturisticii românești.

SCRIERI: *Chronograful Țărei Rumânești de la 1764 până la 1815*, în *Tezaur de monumente istorice pentru România*, II, publ. Al. Papiu-Ilarian,

București, 1863, *159-236;* ed. (*Cronograful Țării Rumânești*), îngr. și pref. C.S. Nicolăescu-Plopșor, Râmnicu Vâlcea, 1934; *Hronograf (1764-1815)*, îngr. Dumitru Bălașa, introd. Dumitru Bălașa și Nicolae Stoicescu, București, 1987.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *122-128;* Ion Donat, *Dionisie Eclesiarhul – constatări și observații noi*, AO, 1934, 74-76; Aurelian Sacerdoțeanu, *Cronicarul Dionisie, eclesiarh al Mănăstirii Bistrița din Vâlcea*, AO, 1936, 86-88; Ion Vârtosu, *Date noi despre Dionisie Eclesiarhul*, București, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *33-34;* Popovici, *Studii*, I, *160-164;* Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *340-341;* Piru, *Ist. lit.*, II, *166-176; Ist. lit.*, II, *124-125;* Emilian Burețea, *Cuvinte de origine turcă și neogreacă în Hronograful lui Dionisie Eclesiarhul*, București, 1970; Firan, *Macedonski-Arghezi, 161-165;* Mircea Muthu, *La marginea geometriei*, Cluj-Napoca, 1979, *100-110; Dicț. lit. 1900, 282-283;* Dumitru Bălașa, *Cronicarul Dionisie Ecleisiarhul*, MO, 1982, 1-3, 7-9; Radu Constantinescu, *Dionisie din Pietrari miniaturist și caligraf*, București, 1982; Sorescu, *Ușor cu pianul, 221-236;* Păcurariu, *Dicț. teolog., 146-147; Dicț. esențial, 256-257.* *A.Sm.*

DIONISIE ROMANO (29.VII.1806, Sălișteț, j. Sibiu – 18.I.1873, Buzău), cărturar și traducător. Originar dintr-o familie de țărani ardeleni, Ionaș și Marina Roman, Dimitrie se călugărește în 1823 la mănăstirea Neamț. Vine la București în același an și intră la tipografia de la Cișmeaua Mavrogheni, lucrând mai târziu ca zețar pentru I. Heliade-Rădulescu. Dornic de instruire, va fi sprijinit de Eufrosin Poteca și de episcopul Ilarion al Argeșului. După „cursul normal" de pregătire a învățătorilor de la „Sf. Sava", urmat în 1831, **D.R.** desfășoară o bogată activitate didactică și culturală la Buzău, ca profesor (1832-1843) și conducător al tipografiei Episcopiei, continuând

la București (1843-1848), ca director la Seminarul Mitropoliei, funcție în care îi va însoți de câteva ori pe tinerii ortodocși trimiși la studii în Rusia. Militant al revoluției de la 1848, va fi închis la Văcărești și expulzat în Transilvania. La întoarcere viețuiește la mănăstirea Bâbeni de lângă Râmnicu Sărat, apoi ca egumen (1850-1854) la Sadova, în Dolj, unde reorganizează școala mănăstirii, iar din 1855, ca stareț și „rector" al Seminarului de la mănăstirea Neamț; inițiază aici un ciclu școlar complet și deschide un gimnaziu la Târgu Neamț. Unionist convins, este numit în 1859 locțiitor de episcop la Buzău, eparhie în care revine – după ce fusese câteva luni locțiitor al episcopului de Huși – în 1865 ca episcop titular pentru tot restul vieții. Pentru bogata activitate în domeniul învățământului, tiparului și publicisticii și nu în ultimul rând pentru prețioasa donație făcută bibliotecii instituției academice la înființare, în 1868, va fi ales, membru onorific al Societății Academice Române.

Luminător dârz, de ascendență ardeleană, influențat de mișcarea de redeșteptare națională de la „Sf. Sava", monah pașoptist profesând idei liberale, **D.R.** depășește cu mult orizontul vieții mănăstirești. Activează constant, luând măsuri reformatoare, pentru emanciparea și culturalizarea clerului prin intermediul școlilor (fondate, reorganizate sau conduse de el), al tipăriturilor și presei. El scoate primele reviste religioase românești: „Vestitorul bisericesc" (Buzău, 1839-1840, în colaborare cu Gavriil Munteanu) și „Eho eclesiastic" (București, septembrie 1850 – august 1852), cu suplimentul editorial „Biblioteca religioasă-morală". A redactat, când n-a adaptat sau tradus, manuale pentru seminariile teologice sau pentru învățământul laic elementar, ca, de pildă, *Biblioteca tinerilor începători sau Culegere de întâile cunoștințe trebuincioase pentru învățătura copiilor ce încep a ceti* (1838). Tot o carte didactică este și traducerea din franceză, intitulată *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti* (1858). Pentru educația morală a învățăceilor, el alcătuiește *Principii generale de înțelepciune și datoriile tinerilor* (1871). Un manual de omiletică poate fi considerată lucrarea sa teoretică *Principii de retorica și elocuința amvonului* (I-II, 1859). Mare predicator al vremii – avea „o sabie în gură" spuneau contemporanii –, **D.R.** a lăsat numeroase discursuri rostite la inaugurarea de școli și instituții, panegirice închinate unor personalități politice și eclesiastice, cuvântări funebre, gen în care excelează, etalându-și cultura și finețea oratorică. Bun cunoscător al limbii franceze, acest monah autodidact și „bonjurist" traduce importante scrieri moral-filosofice, cu tangențe religioase. Tălmăcirea din Lamennais, *Cuvintele unui credincios*, ce face elogiul libertății, publicată anonim în 1848, cu o prefață în spiritul profetic și patriotic al pașoptiștilor, a fost răspândită gratuit pe Câmpia Libertății și salutată ca un eveniment de „Pruncul român". Mai traduce din romanticul Chateaubriand *Geniul hristianismului* (I-II, 1850-1851), predici morale din Bourdaloue, *Cuvânt pentru conștiința greșită* (1841), sau meditații din iluministul J.-B. Massillon, incluse în *Mângâietorul celor întristați, celor bolnavi și celor bătrâni sau Adunare de meditații* (I-II, 1850). Selectează, de asemenea, două culegeri, *Din confesiile Sfântului Augustin* (I, 1851) și *Din*

meditațiile Sfântului Augustin (I–III, 1851). Se adaugă *Proverbele lui Solomon* (1852) și *Ecclisiastul* (1852), traduceri modernizate lingvistic ale vechilor texte biblice. Încercând să împace monahismul cu viața societății, asceza cu slujirea nației, **D.R.** a cultivat numeroase relații cu pesonalități culturale, politice și ecleziastice sau cu diplomați străini, bine reflectate în bogata lui corespondență.

SCRIERI: *Principii de retorica și elocuința amvonului*, I-II, Iași, 1859; *Principii generale de înțelepciune și datoriile tinerilor*, Buzău, 1871; ed. 2 (*Vrei să fii înțelept?*), îngr. și pref. Onisifor Ghibu, București, 1916. **Traduceri:** L. Bourdaloue, *Cuvânt pentru conștiința greșită*, Buzău, 1841; ed. Iași, 1859; Lamennais, *Cuvintele unui credincios*, București, 1848; ed. Iași, 1859; *Mângâietorul celor întristați, celor bolnavi și celor bătrâni sau Adunare de meditații*, I-II, București, 1850; ed. Iași, 1859; Chateaubriand, *Geniul hristianismului*, I-II, București, 1850–1851; *Din confesiile Sfântului Augustin*, I, București, 1851; *Din meditațiile Sfântului Augustin*, I-III, București, 1851; *Proverbele lui Solomon*, București, 1852; *Ecclisiastul*, București, 1852; *Imnuri în proză pentru copiii care încep a ceti*, Iași, 1858; ed. Buzău, 1869.

Repere bibliografice: Melchisedec, *Biografia prea sânțitului Dionisie Romano episcopul de Buzău*, București, 1882; Gh. Popescu, *Viața și activitatea lui Dionisie Romano, episcop de Buzău. 1859–1873*, București, 1898; Iorga, *Ist. bis.*, II, *271–272*; Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, 1910, *7–15*; Gabriel Cocora, *Tipar și cărturari*, pref. Dan Zamfirescu, București, 1977, *192–203*; *Dicț. lit. 1900*, *284–285*; Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Buzău, 1986, *159–163, passim*. *A.Sm.*

DIORDIEV, Ion (20.V. 1935, Nezavertailovca – Transnistria), poet și prozator. Este fiul Verei și al lui Macar Diordiev. A absolvit Universitatea de Stat din Republica Moldova (1962). Prima sa carte de miniaturi și schițe umoristice, *Zigzaguri* (1976), anunță un observator fin al oamenilor și al vieții și un har apreciabil de a releva ridicolul prin notații vii, succinte, apelând la poanta generatoare de haz. Atare calități au fost confirmate ulterior de volumele *Amărăciunile dulcelui* (1981), *Hopuri* (1983), de culegerile pentru copii *Soarele și mama* (1978) și *Recreația veselă* (1989).

SCRIERI: *Zigzaguri*, Chișinău, 1976; *Soarele și mama*, Chișinău, 1978; *Amărăciunile dulcelui*, Chișinău, 1981; *Hopuri*, Chișinău, 1983; *Recreația veselă*, Chișinău, 1989.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Dialog continuu*, Chișinău, 1977, *247–248*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *221*. *I.C.*

DIPLOMATARIUM ITALICUM, publicație-anuar apărută la Roma, neregulat, între 1925 și 1939, în patru volume, ca periodic al Școlii Române din Roma. Director: Vasile Pârvan, apoi Emil Panaitescu. Publică în general documente și material inedit privitor la români, descoperit în arhive din Roma, precum: *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII-XVIII* (G. Călinescu), *I Paesi Romeni in una serie di „Avvisi" della fin del Cinquecento* (N. Buta), *La contesa tra Gabrielle Báthori e Radu Șerban vista dalla Corte di Vienna* (Ion Moga), *Una relazione manoscritta italiana sulla rivoluzione di Tudor Vladimirescu* (D. Găzdaru) etc. Mai colaborează Virginia Vasiliu, Claudio Isopesco, Constantin Radu, Anton Mesrobeanu, M. Berza, Aurel Decei, G. Vinulescu, Francisc Pall. *M.Pp.*

DISCOBOLUL, revistă apărută la București lunar, între septembrie 1932 și mai 1933. Redacția era formată din Horia Liman, Dan Petrașincu și Ieronim Șerbu. Este o publicație literară de orientare moderat modernistă, dar subliniat contestatară în privința valorilor anterioare. Editorialul *Gong* conține un program destul de cețos („Descins în arenă, aruncătorul discului nostru nu aduce nici stridența unui extremism de jargon literar, nici ramolismentul burghez al unor tradiționale restricții estetice [...], el aduce numai realitatea vie a unor talente antrenate afirmării în timp"), din care transpare totuși orgoliul delimitativ al întemeietorilor. Luări de poziție ulterioare vor clarifica profilul revistei, a cărei principală direcție o va constitui negativismul. Dătător de ton este articolul *General* (2/1932), în care Eugen Ionescu își exprimă dubiile privind capacitatea de discernământ a intelectualului român, incapacitate generatoare de confuzii valorice. Dintre numele consacrate, autorul lui *Nu* recunoaște doar două: Mihai Eminescu și Titu Maiorescu; restul n-ar reprezenta decât niște „debutanți în cultură", împotmoliți într-o „de nedepășit fază de început, de căutare în noapte". În *Criticii bătrâni și critica tinerilor* (4/1932), același autor desființează dintr-un condei întreaga critică românească actuală, de la G. Ibrăileanu la Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu și Șerban Cioculescu, exprimând, în schimb, încrederea în „tinerețea și sănătatea spirituală" a noii generații. Atitudinea negativistă este susținută și de Mihail Ilovici (*Momentul nostru de răfuială*), de Petre Boldur, care pledează pentru reînregimentare spirituală (*Despre spiritualitate*) sau de Horia Groza, care vorbește de „un catehism al tinerilor critici, bazat pe metafizica negației" (*Elemente*). În același spirit, corului contestatar i se adaugă două semnături de mare prestigiu viitor, Mircea Eliade (*Originalitate și autenticitate*, 7–8/1933, *Un nou clasicism*, 9/1933) și Emil Cioran (*Despre vidul interior*, 7–8/1933, *Împotriva oamenilor inteligenți*, 9/1933), ambii detronând idei înrădăcinate, concepte, mentalități curente etc. Rubricile mai importante sunt „Paranteze sincronice", „Puncte", „Carnet". Publică poezie Emil Botta (*Anotimp*, *Minerul*, *Centru*, *Comă*), Al. Robot (*Cerbii din liră*, *Nostalgie*, *Preistorie*, *Somn pe câmp*, *Romanță*), Virgil Gheorghiu (*Orientală*, *Luni*, *Vânătoare saxonă*, *Marea vânătoare*), Horia Stamatu (*Pastel*, *Oglinzi*, *Tombolă*), Eugen Ionescu (*Elegii*), Simion Stolnicu, Ștefan Stănescu, Vasile Trotușan, Pericle Martinescu, Sabin Vania, Petre Boldur, Horia Groza, Gabriel

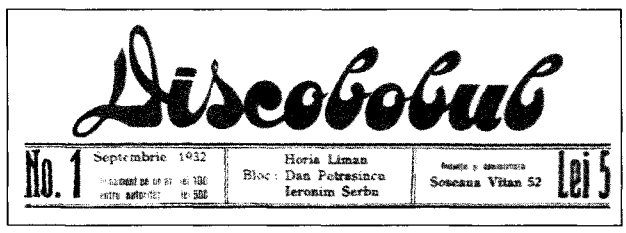
Discobolul
No. 1 Septembrie 1932
Horia Liman
Dan Petrașincu
Ieronim Șerbu
Lei 5

Mavrogheni, Const. Munteanu, Aurel Chirescu, Constantin Micu, Corneliu Temensky, Ștefan Dima. Ieronim Șerbu publică mai multe fragmente din romanul *Virgin*, Horia Liman – pagini din romanul *Ulița cu epave*, Dan Patrașincu – câteva capitole din romanele *Sângele* și *Iubire bolnavă*, precum și un fragment de jurnal. Eugen Ionescu este prezent cu *Lateral*, „dintr-un roman ce va apare" (7–8/1933), iar Arșavir Acterian semnează câteva pagini din *Jurnal*. În publicistică, este combătut ermetismul cu orice preț, considerat „carapacea după care se ascunde incultura" (Ieronim Șerbu, *„Sfârâiacul" sau O anumită poezie modernistă*), producând confuzie în lirica română (Pericle Martinescu, *Despre anumite moduri poetice și anumiți poeți*). Edgar Papu abordează teme de estetică generală: *Note pe marginea problemei culturii*, *Sensul tehnicei*, *Experiențe asupra frumosului*. Cronica literară este susținută de Horia Groza, care scrie despre *Lutul* lui C. Stere, *Iarmarocul metehnelor* de Dragoș Protopopescu, *Caietul verde* de Ion Pillat sau despre poezia lui Simion Stolnicu. În cadrul aceleiași rubrici, Ieronim Șerbu scrie despre E. Lovinescu (*Bizu*), Liviu Rebreanu (*Răscoala*), Mircea Eliade (*Maitreyi*) și despre caracterul novator al prozei lui Camil Petrescu. Pericle Martinescu face cronica volumelor de poezie *Fum de argint* de Petre Dinu, *Zbor alb* de Radu Boureanu și *Petre Schlemihl* de Ilarie Voronca. Mai semnează cronici și recenzii Dan Petrașincu, Petru Comarnescu, Mihail Ilovici, Liviu Teodoru. Cronica dramatică îi revine lui Horia Liman, iar de cea plastică se ocupă Petre Boldur. Eseurile lui Petru Manoliu (*Țara Șera*, *Vis cu morți*, *Glose pentru adevărata moarte*) reflectă și ele ideile tinerei generații și sunt de o elevată ținută artistică. Traducerile sunt mai puțin reprezentate. Se remarcă tălmăcirile făcute de Eugen Jebeleanu din Klabund (*Cântec de curvă din Hamburg*, *Micul ucigaș*, *Pogrom*, *Balada cântăreților de stradă*) și din *Cântecele de spânzurătoare* ale lui Christian Morgenstern. Alexandru Westfried traduce două poezii de Rimbaud. Prin conținut, dar mai ales prin semnăturile unor celebrități în devenire, revista este demnă de tot interesul. *M.V.*

DISCOBOLUL, revistă literară care apare la Alba Iulia, lunar, începând din 1997. Director de onoare este Ion Pop, iar redactor-șef, Aurel Pantea. Articolul-program, *Cuvinte de însoțire*, semnat de Ion Pop, arată că publicația își propune „să fie o revistă neinhibată, curajoasă în dialogul ei creator, o publicație pentru oameni și litere vii". În paginile **D.** se întâlnesc în mod curent mai multe grupuri literare: cel al revistei „Vatra" din Târgu Mureș (reprezentat de Cornel Moraru, Al. Cistelecan, Al. Vlad, Mihai Sin, Nicoleta Sălcudeanu), grupul de la „Familia" din Oradea (cu Ioan Moldovan, Traian Ștef, Ion Simuț, Florin Ardelean), grupul clujean, fost și actual echinoxist (Ion Pop, Ion Milea, Corin Braga, Augustin Pop, Călin Teutișan, Mircea Petean, Radu Țuculescu), dar mai ales un grup de universitari locali, care își pun tot mai accentuat amprenta asupra fizionomiei revistei (Aurel Pantea, Mircea Popa, Octavian Schiau, Iacob Mârza, Cornel Tatai-Baltă, Vasile Moga, Ion Buzași, Ileana Ghemeș, Stelian Obiziuc, Rodica Chira ș.a.). Revista începe să-și contureze un profil puternic ancorat în fenomenul literar contemporan postmodernist (colaborări de la Angela Marinescu, Al. Mușina), cu largă deschidere spre fenomenul românesc și european (Vintilă Horia, Paul Goma, Yves Broussard, Henri Michaux, Pierre Emmanuel) și spre recuperarea critică a unor momente și figuri literare oarecum eclipsate. Poezia este reprezentată de Aurel Pantea, Augustin Pop, Mircea Petean, Ioan Moldovan, Angela Marinescu, Mircea Stăncel, Gh. Mocuța, Ioana Bogdan, proza de Eugen Curta, Paul Goma (romanul *Sabina*), Al. Vlad. Eseul este bine ilustrat de Al. Cistelecan, Gh. Perian, Nicoleta Sălcudeanu, Cornel Moraru, Ovidiu Pecican, Diana Câmpean, Luminița Chiorean, ultimele două nume reprezentând descoperiri ale **D.**, iar istoria literară de Nae Antonescu și Mircea Popa (ultimul deținând rubrica „Documenta"). La rubrica intitulată „Cartea de istorie" se impune Iacob Mârza. Revista publică, de asemenea, traduceri și „recuperări de istorie literară". *M.Pp.*

DISTRACȚIA, revistă satirică și literară, săptămânală, apărută la București, între 5 octombrie 1897 și 15 martie 1898. Era redactată de Const. V. Grigorescu și C. Mulțescu, aceștia folosind, pentru a semna cronicile literare, recenziile, cronicile dramatice, parodiile, schițele umoristice și traducerile, o adevărată colecție de pseudonime: Costică Evidis, Costache Modestu, Modest, Fradiavolo, Conrad, Catadouche, Don Director, Dr. Sfătos, Don Salust, Vadim ș.a. Nu e însă exclus ca unele dintre aceste pseudonime să aparțină altor colaboratori, poate chiar unor scriitori consacrați, deoarece nivelul articolelor cu subiecte inspirate din viața literară și chiar atitudinea generală a revistei atestă prezența în redacție a unor oameni cu gust literar sigur. Se recurge, ca la orice revistă umoristică, la divertisment, glumă ușoară și calambur, dar există o atitudine literară anumită, menținută cu consecvență. **D.** atacă veleitarismul, critică moda în literatură, face o cronică a debuturilor, semnalând slăbiciunile scrierilor respective. Se intervine, de asemenea, în polemicile vremii în favoarea unor scriitori cunoscuți (G. Coșbuc, Radu Rosetti). Printre începătorii recenzați cu atenție se numără N. D. Cocea și Tudor Arghezi. Între scriitorii străini traduși, aleși din categoria umoriștilor la modă atunci, figurează G. Courteline și Alphonse Allais. *R.Z.*

DOBRE, Alexandru (15.V.1940, Fierbinți, j. Ialomița), folclorist. Este fiul Vasilicăi (n. Dedu) și al lui Dumitru Dobre. Urmează, după studii liceale la București și Fierbinți, Facultatea de Filologie a Universității din București (1958–1963). Lucrează, succesiv, ca director de cămin cultural în Fierbinți (1957–1959), ofițer activ (1963–1971), redactor la „Scânteia tineretului", referent de specialitate la cancelaria Academiei Române (1977–1989). Este membru în comitetul de redacție al „Analelor Academiei Române" (1977–1989), membru în comitetul de redacție (1979), secretar responsabil de redacție (1980–1985) și redactor-șef (din 1986) al „Revistei de etnografie și folclor", redactor responsabil adjunct al „Memoriilor Comi-

siei de Folclor" (1988). După 1990, este lector la Universitatea „Spiru Haret" din București. Și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea din București, cu teza *Folclorul taberei militare* (1994). Volumul *Idealul unității naționale în cultura română* (1988; Premiul „Nicolae Bălcescu" al Academiei Române) este de fapt o istorie a Academiei Române, însă cartea nu s-a putut intitula așa, fiindcă principalul for științific al țării era tot mai marginalizat și ocultat, regimul comunist contrapunându-i Academia de Științe Sociale și Politice. Lucrarea lui **D.** este, în prima ei parte, o istorie a spiritului de asociere în societatea română modernă, a rădăcinilor istorice ale Academiei Române, un excurs asupra societăților și asociațiilor cultural-științifice și literare care au premers-o. Autorul demonstrează că discuțiile purtate în aceste societăți și asociații, precum și în principalele publicații din epocă, pe marginea unor deziderate majore — elaborarea unui sistem ortografic unitar, întocmirea unei gramatici și a unui dicționar general — au condus la ideea înființării unei academii naționale, care să concentreze activitatea învățaților epocii și să determine elaborarea acestor lucrări de interes național. În partea a doua se stăruie asupra înființării Academiei, a alegerii ca membri a marilor cărturari din toate provinciile locuite de români, asupra marilor inițiative cărturărești și a participării la acțiunile pentru înfăptuirea unității naționale, precum Pronunciamentul de la Blaj (1868), Serbarea de la Putna (1871), mișcarea memorandistă (1882, 1887–1895), asupra acțiunilor de valorificare a moștenirii clasice (prima ediție a operelor lui D. Cantemir, tipărirea *Istoriei românilor supt Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu, a operelor complete ale lui Miron Costin). Scrisă de un cercetător care s-a aflat mulți ani în proximitatea arhivei Academiei Române, cartea a preluat direct de la sursă o multitudine de informații și documente, pe care le-a interpretat judicios. Studiul *Folclorul taberei militare. Armata și războiul în folclorul românesc. O nouă abordare* (2001) părăsește tratarea tradițională, pe secvențe, în favoarea abordării acestei categorii a folclorului în relație cu altele, fiindcă, se precizează, formele diverse ale literaturii taberei militare „afectează toate genurile și speciile creației populare". O altă noutate constă în prezentarea milităriei ca mediu generator de cultură.

SCRIERI: *Idealul unității naționale în cultura română*, București, 1988; *Folclorul taberei militare. Armata și războiul în folclorul românesc. O nouă abordare*, București, 2001; *Enciclopedia culturii tradiționale românești*, București, 2001; *Folclorul și etnografia sub protecția Academiei Române*, București, 2002. **Ediții:** Mihail Canianu, *Studii și culegeri de folclor românesc*, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1999 (în colaborare cu Mihai M. Robea); Sal Segall, *Din folclorul poporului evreu. Credințe, datini și superstiții*, cu o scrisoare de Gala Galaction, pref. Dan Horia Mazilu, București, 2000; I.-A. Candrea, *Iarba fiarelor. Studii de folclor. Din datinile și credințele poporului român*, pref. Dan Horia Mazilu, introd. edit., București, 2001.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Academia Română și unitatea națională*, RL, 1989, 1; Ion Dodu Bălan, *Lucrări dedicate Unirii*, FLC, 1989, 9; Ilie Moise, *Idealul unității naționale și Academia Română*, T, 1989, 5; Adriana Rujan, *„Numai cu istoria în mână"*, ARG, 1989, 6; Ion Buzași, *Alexandru Dobre, „Idealul unității naționale în cultura română"*, ST, 1989, 7; Ion Cuceu, *„Idealul unității naționale în cultura română"*, AAF, 1991–1993; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, 234. *I.D.*

DOBRE, Aneta (14.XI.1939, Galați), istoric literar. Este fiica Eufrosinei (n. Decisiuc) și a lui Neculai Dobre, funcționar. A absolvit Facultatea de Filologie din București, secția rusă–română, rămânând la Catedra de filologie rusă a aceleiași facultăți. În 1977 a obținut titlul de doctor în filologie, cu teza *Natura în poezia lui Serghei Esenin*. În 1978 a devenit lector, ulterior conferențiar la Catedra de limba și literatura rusă a Facultății de Limbi Străine și șefă a Catedrei. A colaborat la „Secolul 20", „România literară", „Studii de literatură universală", „Analele Universității București", „Romanoslavica", publicând studii despre Serghei Esenin, Ana Ahmatova, A.S. Pușkin, I. S. Turgheniev, Alexei Tolstoi, Osip Mandelștam, Innokenti Annenski, romantismul rus, simbolismul rus etc. Debutează editorial cu antologia *Lirica rusă a secolului XX* (1963).

În *Serghei Esenin. Textul lumii* (1984), autoarea își propune să pătrundă în conexiunile specifice de la nivelul structurilor intertextuale și extratextuale ale modelului realității, așa cum l-a conceput poetul rus. Este urmărit modul în care Esenin încearcă să-și găsească identitatea, povestindu-se pe sine prin „cuvântul" naturii; semnele existenței sunt atât de armonios încorporate în textul naturii, încât poetul își citește în el propriul destin. Autoarea apreciază că în lupta dramatică cu acest destin poetul se vede scriind împreună cu natura textul lumii. Ideea guvernantă a volumului *Teme și variațiuni* (1994) este aceea că, din perspectiva temporalității interne a culturii, operele se dispun într-o diacronie a dialogului între texte. Ceea ce se și demonstrează în studii despre Boris Pasternak, Osip Mandelștam, Innokenti Annenski, Vladimir Maiakovski (poemele de până în 1917), Serghei Esenin ș.a.

SCRIERI: *Serghei Esenin. Textul lumii*, București, 1984; *Teme și variațiuni*, București, 1994; *Boris Pasternak. Poezia prozei și proza poeziei*, București, 1997; *Itinerare poetice*, București, 1997. **Antologii:** *Lirica rusă a secolului XX*, București, 1963; *Poezia rusă (secolul XX). Lirica*, București, 1977.

Repere bibliografice: A. Kovács, *Disputa fundamentală*, RL, 1985, 45. *M.Vs.*

DOBRESCU, Alexandru (5.IX.1947, Botoșani), critic și istoric literar. Este fiul Anei (n. Bucur) și al lui Tache Dobrescu, pictor și scenograf. Urmează liceul „August Treboniu Laurian" din Botoșani (1960–1965) și Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1965–1970). În anul 2001 a obținut titlul de doctor în filologie cu teza *Maiorescianismul în cultura română*. A funcționat ca redactor la „Cronica" (1970–1971), la „Convorbiri literare" (1971–1990) și redactor-șef la aceeași revistă (1990–1995). Între 1993 și 1997 este director al Editurii Mydo Center, apoi director al Muzeului Municipal din Iași și profesor la Universitatea „Petre Andrei" din același oraș. A debutat publicistic în „Viața studențească" în 1969, și editorial, cu volumul *Foiletoane*, în 1979.

Deținând rubrica de critică a criticii și mai apoi cronica literară în cadrul „Convorbirilor literare" de-a lungul multor ani, **D.** s-a impus încă de la început ca un spirit justițiar, de o franchețe și o intransigență a opiniilor care deseori au șocat. Strânse în trei volume (*Foiletoane*, 1979–1984), acestea au făcut încă o dată dovada unui critic iconoclast, gata să ia în răspăr aserțiunile predecesorilor sau să contrazică preconcepțiile confortabil instalate în conștiința publică. Astfel, în pofida aparențelor, nu Titu Maiorescu este maestrul polemicii în perimetrul românesc, ci Constantin Dobrogeanu-Gherea, fiindcă, spre deosebire de cel dintâi, el știe să dialogheze cu adversarul. „Maiorescu e oracular, Gherea e socratic." De asemenea, Perpessicius nu îi pare nici pe departe de o bunăvoință aproape universală (așa cum îl caracteriza Lovinescu), ci dimpotrivă, el adresează o „curtenitoare invitație operei de a lua loc în somptuosul fotoliu sub a cărui catifea așteaptă un pumn de pioneze". Chiar valorilor consacrate în domeniul criticii (Șerban Cioculescu, Al. Dima, Mircea Zaciu, Constantin Ciopraga, George Munteanu) **D.** le reproșează fie inconsistența demersului, fie erori de informație sau chiar de construcție. Stilul său deloc edulcorat ia uneori forme de o duritate extremă, ironia fiind împinsă până la sarcasm, ca în foiletonul dedicat lui I. Constantinescu. Rare sunt momentele când criticul nutrește o nedisimulată admirație pentru un confrate sau altul, dar chiar și atunci o mărturisește cu eleganță și măsură, ca în cazul lui Eugen Simion, al cărui stil critic îl impresionează pentru că este „profund personal, limpede fără superficialitate, ferm fără exclusivisme". Dacă în volumul de debut erau cuprinse mai ales cronici la cărțile de critică, în următoarele două volume de *Foiletoane* preocuparea se îndreaptă cu preponderență spre beletristică. Pornind de la ultima apariție a reprezentanților generației '60 în poezie, **D.** nu face o simplă cronică a cărții, ci, luând-o ca pretext al comentariului, întreprinde o adevărată radiografiere a întregii creații a autorului. Așadar, un fel de micromonografii, de cele mai multe ori pigmentate de comentarii caustice. Același dar al formulărilor laconice, aproape aforistice, care se va regăsi în monografiile ulterioare, este prezent și aici, validând un critic nu doar cu opinii proprii, dar și cu un stil ușor recognoscibil. Mergând deseori împotriva curentului, **D.** încearcă să ofere o altă imagine decât cea cunoscută asupra scriitorilor comentați. Astfel, Ioan Alexandru a devenit un „imnograf neîndurat, ale cărui volume vor crește ca aluatul, până la proporțiile cărămizilor"; pe Dan Deșliu, având doar calitățile unui poet minor, „istoriile literare îl vor consemna, probabil, ca pe un Vlahuță al jumătății din urmă a acestui veac" etc. Tonul debutonat, dezinvolt, uneori chiar bătăios (ca în cronica demolatoare la cartea lui Dan Zamfirescu — *Accente și profiluri*) se regăsește și în volumul al treilea de *Foiletoane*. Nici o inhibiție în fața valorilor consacrate, nici un rabat abaterii de la criteriul estetic. Sunt comentați mai ales scriitori de maximă rezonanță ai momentului: Eugen Barbu, D. R. Popescu, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Ion Băieșu, dar nu sunt ignorați nici creatori aflați la început de carieră (Aura Mușat, Teodor Parapiru). Și aici criticul nu se mulțumește cu o cronică a cărții comentate, ci o încadrează fie în spațiul mai larg al operei (ca în cazul scriitorilor consacrați), fie în cadrul generației, în speță, optzecismul, caracterizat succint prin „prozaism acuzat, refuz (zgomotos) al întregului arsenal de efecte poetice în uz, ironie etc.". Câteva dintre ideile din *Foiletoane* se regăsesc în *Introducere în opera lui Titu Maiorescu* (1988). Într-un stil metaforic, uneori prea încărcat pentru „canonul" studiului critic („Apele receptării, o clipă transparente, se încarcă pe nesimțite de mâluri groase, prin care ochiul nu are cum pătrunde"), verdictul asupra „complexului" Maiorescu este totuși corect, pendularea între admirație și condescendență, recunoștință și ingratitudine fiind vizibilă de-a lungul anilor în receptarea operei și a vieții. Accentele judicioase, observațiile pertinente (precum acelea referitoare la sporadica preocupare de critic literar, exacerbată de mai toți exegeții) sunt dublate de izbucniri „antimaioresciene", autorul suspectându-i pe criticii postlovinescieni (Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu), spre exemplu, de oportunism, când, la centenarul junimistului, și-au declarat deschis aderența la doctrina sa estetică. Dacă, de obicei, defectul unui exeget este prea marea apropiere, afecțiunea împinsă la idolatrie pentru subiectul abordat, nu același lucru se poate afirma despre **D.** Departe de a-l supraevalua pe Maiorescu, dimpotrivă, el selectează acele trăsături caracterologice deloc favorabile „portretului robot" pe care încearcă să i-l întocmească. Ambiția, dorința de a străluci, de a domina impunându-se mai totdeauna prin opoziție fac din mentorul junimist, după opinia exegetului, un om lipsit de sentimente, de căldură, apreciat de semeni, dar nu și iubit. Dionisiac, Maiorescu s-a vrut apolinic: „Ardeleanul coleric s-a adăpostit în armura englezului flegmatic". „Masca" pe care Maiorescu a oferit-o contemporanilor l-a modelat, dar l-a și mutilat, condamnându-l la „suferință, iubire și ură". Mai apropiat afectiv de subiect se dovedește **D.** în *Ibrăileanu — nostalgia certitudinii* (1989), carte cu un titlu bine ales, reflectând exact esența studiului. Ibrăileanu, acest „predispus psihologic la devotament", este constrâns nu doar la inconsecvențe, dar și la inadvertențe față de propriile credințe. În plus, îndoindu-se mereu de valabilitatea opțiunii, Ibrăileanu încearcă să obțină (indiferent în ce domeniu) o certitudine. De altfel, și în analiza romanului *Adela* — în epocă o adevărată revelație atât pentru critică, cât și pentru publicul larg — accentele cad tot pe nevoia de certitudine. Uneori (ce e drept, nu prea des), **D.** se lasă sedus de propriile speculații privind locul în literatură al femeii sau al bărbatului (în jurul căruia gravitează totul), paranteze parazitare care încarcă inutil pagina. Conștient de acest balast, criticul îl marchează cu umor: „Am închis paranteza din paranteză". Acesta este stilul (deseori aproape oral) al unui critic/ce se înscrie în seria „nonconformiștilor", gata să atace tabuurile, să comute sau chiar să disloce locurile comune vehiculate cu insistență și intrate, ca atare, în conștiința receptorilor.

SCRIERI: *Foiletoane*, I, București, 1979, II–III, Iași, 1981–1984; *Introducere în opera lui Titu Maiorescu*, București, 1988; *Ibrăileanu — nostalgia certitudinii*, București, 1989; *Maiorescu și maiorescienii*, București, 2003; *Legea lui Arhimede*, Timișoara, 2003. **Antologii, ediții:** *I. L. Caragiale*,

„Moftul român", pref. edit., Iași, 1991; *Detractorii lui Mihai Eminescu*, pref. edit., Iași, 2002; Lazăr Șăineanu, *Dicționarul universal al limbii române*, I, Iași, 1995. **Traduceri:** Jean-Marie Gujan, *Arta din punct de vedere sociologic*, București, 1991.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Cronicarul literar*, RL, 1979, 35; Ion Bogdan Lefter, *Cronicarul polemist*, AFT, 1982, 4; Nicolae Manolescu, *Din nou despre cronică*, RL, 1982, 17; Petru Poantă, *Alexandru Dobrescu, „Foiletoane" 2*, TR, 1982, 20; Gheorghiu, *Reflexe, 114–119*; Grigurcu, *Între critici, 297–300*; Marian Papahagi, *„Foiletoane" 3*, TR, 1985, 1; Nicolae Manolescu, *Cronicarul literar*, RL, 1985, 1; Gheorghe Grigurcu, *Alexandru Dobrescu sau Despre adaptarea la real*, ST, 1985, 5; Val Condurache, *Foiletonistica – cutezanță circumspectă*, CNT, 1985, 38; Mircea Popa, *Critică sau diatribă?* TR, 1988, 31; Mircea Iorgulescu, *„Complexul" Maiorescu*, RL, 1988, 32; Adrian Marino, *Maiorescu, azi*, TR, 1988, 35; G. Dimisianu, *În jurul lui Maiorescu*, RL, 1988, 41; Piru, *Critici, 280–283*; Constantin Cubleșan, *De la Maiorescu la Ibrăileanu*, ST, 1990, 4; Cornel Moraru, *Între foileton și eseu*, F, 1990, 4; Monica Spiridon, *Fatalitatea transparenței*, R, 1990, 4; Ulici, *Prima verba*, III, 37–39; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, 77–81; *Dicț. scriit. rom.*, II, *104–106*; Manolescu, *Lista, 381–385*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1157*; Nicolae Manolescu, *Critici și detractori*, RL, 2003, 10; Constantin Coroiu, *Detractorii lui Eminescu*, ALA, 2003, 657; Dumitru Irimia, *Locul unde nu se întâmplă nimic*, ALA, 2003, 659. *D.Gr.*

DOBRESCU, Caius (22.I.1966, Brașov), poet, prozator și eseist. Este fiul Paulinei (n. Diaconu) și al lui Aristide Dobrescu. După studiile urmate la Liceul „Unirea" din Brașov, este absolvent, în 1988, al Facultății de Filologie a Universității din București, secția română-engleză. După absolvire, este profesor, apoi redactor la revista „Interval" din Brașov. Din 1992, este cadru universitar la Facultatea de Științe (secția filologie) a Universității „Transilvania" din Brașov. În 1998 și 1999, a fost funcționar în Ministerul Afacerilor Externe al României. Își începe activitatea ca membru al „grupului literar de la Brașov", cunoscut sub denumirea „mișcarea *mașscriistă*", alături de Andrei Bodiu, Simona Popescu și Marius Oprea. Debutează în revista „Dialog" din Iași, în 1985, iar prima carte de poezie, *Efebia*, îi apare în 1994. Are colaborări la diverse antologii de poezie, volume colective de eseistică ș.a. În 1990–1991 a beneficiat de o bursă Herder la Viena, a fost bursier al New Europe College (1995–1996) și al Budapest Collegium (1996–1997). A fost distins cu Premiul de poezie al Asociației Scriitorilor din Brașov (1991), Premiul ASPRO (1994), Premiul pentru debut al Editurii Univers (1997).

Ca poet, a debutat în 1991, în volumul colectiv *Pauză de respirație*, împreună cu Andrei Bodiu, Simona Popescu și Marius Oprea. Notație a cotidianului contondent, cinic tulburat în funcțiile sociale, lirism virulent al individului noninseriabil, care nu se poate „angrena" fără supliciul agresării sale exterioare, poeziile lui **D.** poartă amprenta sensibilității ultragiate a nouăzecismului, a cărei notă comună este perceperea realului ca un spectacol dezarticulat și coroziv. Față de ludicul optzeciștilor, care îmbiba terapeutic versificația, nouăzecismul are o gesticulație mai în nota expresionismului, a exasperării de a fi, semn, acesta, de radicalizare în timp a aceluiași fond sufletesc. În *Efebia* și *Spălându-mi ciorapii* (1994), sunt tatonate teritoriile fragilității adolescentine, se exploatează liric nevoia de sprijin în logica sentimentelor. Gestul cotidian este înregistrat în proiecție existențială, despuiat de utilitatea imediată, în favoarea efortului de recuperare a vieții interioare: „M-am trezit plin de transpirație și milă, ca un animal/ șoldurile/mele salivează odată cu ramurile". Romanul *Balamuc sau Pionierii spațiului* (1994) aduce o voce autentică de prozator, oarecum din familia Ion Băieșu – Teodor Mazilu, cu unele tușe celiniene, apropiat de romanul argotic al adolescenței, explodat după 1990 (Radu Aldulescu, Daniel Bănulescu, Constantin Popescu, Ovidiu Verdeș ș.a.). Sunt trecute în revistă, cu o răbdare nevrotică și ură scârbită, medii diverse: cancelaria de provincie (mult mai caustic decât o făcuse Ioan Groșan în *Marea amărăciune*), autostopiștii, tâmpirea programată a elevilor (dar și a cadrelor didactice) prin munca la câmp (romanul își plasează acțiunea pe ultimii metri ai regimului Ceaușescu), cârciumile pline de burlaci soioși, „trotilarea" sistematică și autodisolutivă, fauna șantierelor de construcții, aberațiile conversațiilor întâmplătoare din trenuri, din gări sau de pe stradă, clanurile familiale proletare etc., totul mult mai dur și mult mai plin de zgură decât se reflectă în maniera Mircea Cărtărescu mahalaua bucureșteană. **D.** „aude" lumea ca Marin Preda (bunăoară, deratizarea din *Cel mai iubit dintre pământeni*) și disecă realitatea nu cu textualisme, ci cu acea tensiune morală care drenează toxinele mortale ale „întunecatului deceniu nouă". Coleric temperamental, exasperat de persistența moravurilor totalitarismului, insurgent, iconoclast și partizan ultrafidel grupului său brașovean, el tipărește în 1998 un volum de eseuri, *Modernitatea ultimă*, în care sunt vizați Nichita Stănescu, Nicolae Breban, dar nu scapă nici Mihail Sadoveanu, G. Călinescu sau Tudor Arghezi.

SCRIERI: *Pauză de respirație* (în colaborare cu Andrei Bodiu, Marius Oprea și Simona Popescu), București, 1991; *Efebia*, Oradea, 1994; *Spălându-mi ciorapii*, Constanța, 1994; *Balamuc sau Pionierii spațiului*, București, 1994; *Dragi tovarăși sau Recviem pentru anii '60*, București, 1995; *Modernitatea ultimă*, București, 1998; *Deadevă*, Pitești, 1998; *Inamicul impersonal*, București, 2001; *Semizei și rentieri*, București, 2001; *Mihai Eminescu*, Brașov, 2002. **Antologii:** *Junii '03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, pref. Andrei Bodiu, Brașov, 2003 (în colaborare cu Andrei Bodiu și Alexandru Mușina).

Repere bibliografice: Alexandru Mușina, *Brașov. „Cercul literar 19"*, TR, 1982, 28; George Popescu, *Anatomia distorsiunii*, R, 1990, 7; Sanda Cordoș, *Ritmul respirației*, TR, 1991, 37; Eugen Simion, *Promoția '90*, L, 1991, 6; Sebastian Vlad Popa, *1 + 3*, CC, 1991, 10–12; Andreea Deciu, *Practica și teoria*, RL, 1994, 42; Ioana Pârvulescu, *Un romancier promițător*, RL, 1995, 6; Cristina Necula, *Poetica textelor de neființă*, CC, 1995, 1–2; Ovidiu Moceanu, *Experiența lecturii*, Brașov, 1997, *60–61*; Dan C. Mihăilescu, *Eseul inconfortabil, „22"*, 1998, 38, 39; Marian Victor Buciu, *O carte vrea să bântuie prin cultura română*, R, 1999, 4; Luminița Marcu, *De-a poezia*, RL, 1999, 33; Bucur, *Poeți optzeciști, 63–68, 230–232*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, I, *213–216*; Paul Cernat, *Contradicțiile unui punkist iluminat*, OC, 2002, 102. *T.R.*

DOBRESCU, Ioan (26.I.1777, București – 1830, București), cronicar. Fiul al cojocarului Dobre, **D.** s-a născut în mahalaua Batiștei. Învață meserie de la tatăl său, dar, ca om cu carte și înzestrat cu glas frumos, face și pe târcovnicul. După 1820, începe a se îndeletnici și cu negoțul. Acum se iscălește Ioan Dobrescu, dar mai înainte vreme, prin 1811-1812, își zicea „Ioan țercovnic sin Dobre cojocar" sau „Ioan dascăl", iar în timpul ocupației rusești – Ioan Dobrevici (1813).

Cronica lui **D.**, cuprinzând însemnări personale, acoperă perioada dintre 1802 și 1830, în Țara Românească. Sincer și nu lipsit de pătrundere, meșteșugarul e un martor onest, chiar dacă sensul unor evenimente îi scapă, iar alteori tălmăcește faptele în stil mistic. Foarte curios de tot ce se petrece nu doar în țară, ci și în afara ei, el consemnează felurite știri privitoare la nefericita campanie rusească a lui „Napoleon Bunăparte" (numit și „Reaparte"), la politica europeană și la aceea a Imperiului Otoman, vești despre lupta de eliberare a grecilor. Abuzurile și jafurile turcești, pe pământ românesc, îl umplu de amărăciune și de indignare. Pe boieri nu-i are la inimă, îi compătimește însă pe țărani, exploatați crunt sub domnia rapacelui Ioan Gheorghe Caragea. Dacă îl bucură faptul că s-au pus bazele învățământului superior, în schimb teatrul („capișteа dumnezeilor elinești") îi apare lui, suflet evlavios, ca o ispită păcătoasă; tot așa, unele apucături ale femeilor, portul franțuzesc, obiceiurile noi sunt năravuri rele, oploșite acolo unde nu mai există smerenie. În felul lui, e un moralist, presărându-și însemnările cu „învățături", așa cum face, pentru fiul său, în *Cuvânt pentru fiul Toma*. Cutremurat de atâta necredință câtă dospește în juru-i, el vede în orice cataclism sau dezastru semne ale mâniei cerești. Violență, cruzime, jafuri, omoruri îngrozitoare, războaie peste războaie, secetă și foamete, incendii și revărsări de ape, cutremure, epidemii, stele cu coadă și alte grozăvii alcătuiesc, sub pana lui, un tablou sumbru, apocaliptic. Cronicarul e un terifiat, cu nervii mereu încordați, suspicios, neliniștit, cu o veșnică frică de ce va fi. Adeseori ingenuu în comentariul său, posedă un talent înnăscut de povestitor. Ceea ce scrie are viață, prospețime. Îndemânatec la desen, își ornamentează manuscrisul cu portrete, chenare, miniaturi în culori. Nici boier, nici cărturar de curte, ca înaintașii, **D.** trage cortina peste o veche tradiție literară, aceea a cronicarilor.

SCRIERI: *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802-1830)*, publ. Ilie Corfus, „Studii și articole de istorie", 1966, *320-398*.

Repere bibliografice: *Ist. lit.*, II, *144-143*; George Muntean, *Cercetări literare*, București, 1969, *132-139*; *Dicț. lit. 1900, 287-288*. *F.F.*

DOBRIAN, Vasile (2.XI.1912, Rod, j. Sibiu – 1998, București), poet și prozator. Este fiul Anei (n. Aldea) și al lui Nicolae Dobrian, țăran, a cărui familie se mută în București. După câteva clase de liceu la Sibiu, **D.** intră în „școala vieții" ca băiat de prăvălie, tipograf, electrician, funcționar. Reușește totuși să urmeze și cursurile Academiei Libere de Arte Frumoase din București, pe care le-a absolvit în 1934. S-a profilat apoi pe grafică și gravură, expunând în diferite saloane sau publicând, din 1936, desene în „Șantier" și „Cuvântul liber", unde debutează și cu versuri, toate cu un pronunțat caracter de militantism social. Sporadic, colaborează la „Lumea românească", „Raza literară", „Revista literară", „Cuvântul liber", „Drum", „Viața literară" ș.a., fiind în principal preocupat de editarea unor albume de gravură: *Domino* (1936), *Instantanee din viața orașului* (1938), *Patimi omenești* (1939), *Ciclul morții* (1942), *Drumul unei vieți* (1946). Între 1949 și 1956, la Iași, a fost pentru puțin timp profesor la o școală de arte plastice, apoi pictor scenograf. A ilustrat cărți de G. Bacovia, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Ștefan Baciu. Influențat inițial de expresionism, a lucrat într-o tehnică modernă, dar personală, caracterizată prin fantezie și inventivitate, fapt care i-a adus numeroase premii și diferite invitații la expoziții în mai multe țări europene și latino-americane. În 1975, a înființat în satul natal Colecția de artă contemporană „Vasile Dobrian".

Primele plachete de versuri – *Steaua inimii* (1939), *Umbra unei melancolii* (1946), *Alfabetul sângelui* (1946), *Jocuri în filigran* (1947) – corespund în general orientării avangardiste a grupării „unu", în editura căreia au și apărut câteva dintre cărțile sale, marcate în special de tehnicile suprarealiste. Cuvintele cheie ale acestei poezii sunt „mirific", „reverie", „somn", „imponderabil", creând o atmosferă de dematerializare și fluidizare a percepțiilor și trăirilor, topite într-un imagism frenetic, dar aleator și nebulos. Acest tratament oarecum experimental al stării lirice este continuat la alt nivel expresiv în *Un anumit anotimp* (1977), în care apar și unele reflexe filosofice, de nuanță existențialistă. Cum pentru poet viața este o călătorie onirică sub semnul veșnicei enigme a genezei, traversând un spațiu lipsit de repere, călătorie sfârșită cu „un naufragiu" „în toamnă și ceață", iar „sensul poetic" „deformează cuvintele până la sânge", textele sale au și ele o formă incoerentă și ludică. Aglomerări de enunțuri și imagini, uneori foarte îndepărtate ca sens, domeniu de referință, scop, efect etc., par expresia unei viziuni globale a diversității haotice a lumii. Puțin diferit, cu o opțiune stilistică ceva mai apropiată de modul obișnuit de a scrie poezie, este volumul *Crepuscul intim* (1969), în care amintirea iubitei pare să fie resortul asamblării cuvintelor, generatorul de reprezentări și de tensiune lirică. Puterea și persistența dragostei sunt sugerate de avalanșe de imagini care au darul să perpetueze „prezența cotidiană" a celei plecate. Contururile se destramă, lucrurile trec din domeniul substanței în cel al undelor și pot interfera, indiferent de spațiu sau timp, linia dintre material și imaterial dispărând. Întrucât „cuvintele izbucnesc / din arterele deschise / cu viteza meteorilor", se naște o poezie în versuri albe, în respirări lungi, nemodulate, care dau senzația de copleșire și transă sau revelează alte ipostaze speciale ale poetului, care, „în tăcerea de bronz", încearcă sentimentul golirii de propria existență și călătorește, fără amintiri și regrete, spre depărtările lumii de vis. O oarecare preferință pentru rostirea transparentă, simplă se observă în *Arhipelag* (1989), în tentativa de poetizare / eternizare a cotidianului. Dar psihologia senectuții este tot mai des acaparată de reprezentări ale morții. Din 1994, editează revista „Insula", în care își

publică versurile noi, tipărind apoi, în colecția care însoțește acest periodic, plachetele *Horoscop* (1995), *Sculptorul cu disc de aur* (1995), *Adevărul și numai adevărul* (1996), *Destin* (1996). Scriind și proză, **D.** include în volumul *Personagii secrete în trecutul imediat* (1947) un fel de fiziologii caricaturale, în manieră absurd-fantastică, în care se recunoaște „logica" narativă urmuziană. Mai toate personajele au preocupări ridicole sau bizare și par niște marionete animate de un iluzionist. Unul dintre ele, „expert" în ticuri, este declarat „doctor honoris causa al mai multor facultăți mintale", apare din când în când „din străfundurile existenței sale misterioase", iar în final își strânge iluziile împrăștiate și dispare (*Doctorul Lynx*). Și celelalte creaturi sunt la fel de imponderabile, șirul fiind încheiat de un detectiv care, „ajungând foarte departe cu imaginația", trece dintr-un capitol în altul ca dintr-o încăpere în alta, până ce părăsește povestirea, „lăsând în urmă un val enorm de fum care îi acoperi complet existența" (*Intermezzo detectiv*). „Portretele" lui **D.** sunt încercări de a destructura o realitate socială ce părea solidă și motivată, pentru a arăta lipsa de noimă a acesteia. Concomitent, se operează demontarea și ridiculizarea mecanismelor narative consacrate, discursul aparent logic fiind subminat prin combinații aleatorii, absurde sau insolite, prin trucuri verbale, conform programului de frondă socială și estetică al avangardei interbelice.

SCRIERI: *Steaua inimii*, București, 1939; *Umbra unei melancolii*, București, 1946; *Alfabetul sângelui*, București, 1946; *Jocuri în filigran*, București, 1947; *Personagii secrete în trecutul imediat*, București, 1947; *Crepuscul intim*, București, 1969; *Un anumit anotimp*, București, 1977; *Arhipelag*, București, 1989; *Horoscop*, București, 1995; *Sculptorul cu disc de aur*, București, 1995; *Adevărul și numai adevărul*, București, 1996; *Destin*, București, 1996; *Gestul mâinii și al memoriei*, București, 1998; *LUI*, București, 2002.

Repere bibliografice: V. Beneș, *Studiu critic*, în Vasile Dobrian, *Ciclul morții (gravuri)*, București, 1942; N. Argintescu-Amza, *Dobrian, un poet al gravurii*, București, 1943; Marina Vanci, *Vasile Dobrian*, București, 1968; Boris Buzilă, *Vasile Dobrian între peniță incisivă și peniță sentimentală*, „Magazin", 1969, 606; *Vasile Dobrian*, ALR, *231-236*; Marin Mihalache, Ion Frunzetti, Ioana Postelnicu ș.a., *Despre Vasile Dobrian*, în *Colecția de artă contemporană „Vasile Dobrian"*, București, 1975; Ion Pop, *Anotimpurile poeziei*, RL, 1982, 44; Ion Pop, *Miza simplității*, F, 1990, 4-5; *Dicț. scriit. rom.*, II, *106-107*; Emil Manu, *Gravorul-poet Vasile Dobrian (1912-1998)*, ALA, 2002, 644; Emil Manu, *Poezie și gravură*, LCF, 2002, 51-52. *C.T.*

DOBRIDOR, Ilariu (pseudonim al lui Constantin Iliescu Cioroianu; 31.X.1908, Dobridor, j. Dolj – 1968, București), poet și eseist. Este fiul Mariei și al lui Florea Cioroianu. A urmat Liceul „Frații Buzești" din Craiova și a absolvit Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București. Va fi ziarist, după ce apăruse deja ca poet în „Ramuri", „Bilete de papagal", „Orizonturi noi", „Reporter", „Excelsior", „Herald" și „Datina", semnând Ilariu Dobridor (dar și Ilie Constantin, N.D. Tomcea). Colaborează la „Curentul", „Facla", „Gândirea", „Secolul", „Floarea de foc", „Azi", „Viața românească", „Convorbiri literare", „Conștiința națională", „Revista Fundațiilor Regale", „Sfarmă-Piatră", „Gând românesc", „Gazeta", „Familia", „Universul literar", „Porunca vremii", „Tribuna" ș.a. A fost redactor la „Dreptatea" (1934-1936, 1944), „Flamura verde" (1936) și „Poporul" (1943) și director la „Presa" (1939). În 1941 se afla pe front, soldat și reporter de război. Pentru atitudinea sa de dreapta, în 1945 este exclus din presă. A fost arestat în 1954 și a făcut zece ani de temniță la Craiova, Jilava și Aiud.

Eseist susținut de bogate lecturi în domeniul filosofiei și caracterizat prin agresivitate polemică, **D.** analizează în *Decăderea dogmelor*, din care a apărut doar primul volum, *Cum au dizolvat evreii cultura europeană* (1941), distrugerea armăturii spiritualității europene, a idealurilor, certitudinilor, adevărurilor moștenite și sintetizate din tradiția culturală greco-romană, prin valorile de ev crepuscular impuse de gânditori de origine iudaică. Bisexualitatea (studiată de Otto Weininger), intuiția (bază a bergsonismului), libidoul freudian, viziunea instabilă asupra spațiului din teoria einsteiniană a relativității, materialismul lui Marx îi apar ca exacerbări ale forțelor obscure din om, sfidând spiritul (și creștinismul). **D.** a denunțat forme ale falsului în literatură și a negat, cu vădită orbire, în pamfletele strânse în volumul *Organizarea minciunii* (I, 1937), tot ce nu „țâșnea elementar" din realitățile noastre, scrisul lui Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Mircea Vulcănescu. Năzuind să dea „stihuri noi cu senzuri de filosofie" (*Versuri*, 1934, *Vocile singurătății*, 1937), **D.** este în poezie fie un cugetător cam naiv și prozaic pe motivul trecerii și fragilității omenești (*Panta rei*, *Zădărnicie*, *Ceasornicele*), fie un erotic sedus de contrastul dintre bărbatul dedicat țelurilor și chemărilor abstracte și femeia cu tipar „ca un ghimp" (*Reînviere*, *Depărtare*, *Dionisiacă*), totdeauna, însă, cu imagini și sensuri culese din lirica lui Tudor Arghezi (pentru care a nutrit o constantă prețuire).

SCRIERI: *Versuri*, Craiova, 1934; *Vocile singurătății*, București, 1937; *Organizarea minciunii*, I, București, 1937; *Decăderea dogmelor*, vol. I: *Cum au dizolvat evreii cultura europeană*, București, 1941; ed., introd. Răzvan Codrescu, Alba Iulia-Paris, 1999; *Oameni ridicați din țărănime*, București, 1944.

Repere bibliografice: Papadima, *Creatorii*, *531-537*; Streinu, *Pagini*, V, *133-135*; Petru Comarnescu, *Jurnal*, Iași, 1994, *134-135*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *107-108*; Răzvan Codrescu, *Un autor pentru neliniștea noastră*, în Ilariu Dobridor, *Decăderea normelor. Cum au dizolvat evreii cultura europeană*, Alba Iulia-Paris, 1999; *Ilariu Dobridor*, DCS, *148-149*. *S.C.*

DOBROGEA LITERARĂ, revistă apărută la Constanța, bilunar, între 1 aprilie și 1 noiembrie 1925, ca supliment al ziarului „Dobrogea jună". Din redacție fac parte, între alții, Hortensia Papadat-Bengescu, C. Brătescu, N. Dunăreanu, Al. Gherghel și N. Țimiraș. Publicația urmărea „strângerea energiilor" și reliefarea „notelor locale în sufletul național", cultivând, cel puțin programatic, ideea stimulării vieții culturale a zonei. Primul număr se deschide cu un articol semnat de Hortensia Papadat-Bengescu, însoțit de scurte note biografice și de portretul scriitoarei. Colaborează cu versuri D. Stoicescu, Al. Gherghel, Ion N. Roman; cu proză, Gala Galaction, Silvia Constantinescu. **D.I.** mai conține medalioane consacrate lui

N. Țimiraș, Petre Vulcan și Ion Jalea. Numărul 4 este închinat poetului latin Ovidiu: Hortensia Papadat-Bengescu semnează medalionul *Pentru Ovidiu*, D. Stoicescu, note biografice și bibliografice despre Ovidiu și opera sa și tot el tălmăcește, din *Tristele*, poemele *Către soție* și *Către viitorime*; se reproduce fotografia statuii lui Ovidiu de la Constanța și se dau informații în legătură cu inaugurarea unui monument la Sulmona, locul nașterii poetului. Revista publică mai multe traduceri: *Viermele de mătase* de Uhland (tălmăcire de N. Țimiraș), *Cântece* de H. Heine (traducător Ion Bentoiu), *Poemele vieții și ale dragostei* de Tagore (în versiunea lui P. Theodoru). Alți colaboratori: Al. Șteflea, O. Tafrali. *I.H.*

DOBROGEANU-GHEREA, Constantin (21.V.1855, Slavianka, Ucraina – 7.V.1920, București), critic și teoretician literar. Provine dintr-o familie de mici negustori evrei, purtând inițial numele Solomon Katz. A făcut școala primară în târgușorul natal, iar gimnaziul la Ekaterinoslav. În 1872, pleacă la Harkov, unde își pregătește bacalaureatul și devine student audient al Facultății de Științe. Intrând în cercurile narodnice studențești, participă la acțiunile acestora și cutreieră satele făcând propagandă revoluționară printre țărani. Urmărit mereu de poliția țaristă, în martie 1875, trece granița Rusiei și se stabilește la Iași. În aprilie, pleacă în Elveția, unde se aflau numeroși revoluționari ruși emigrați, în mai e din nou la Iași, luând parte la activitatea primelor cercuri de studenți și intelectuali cu orientare socialistă. Se căsătorește cu Sofia Parcevska, tânăra familie stabilindu-se apoi în București (1876). Aici lucrează într-un atelier de arămărie și participă la întemeierea primelor cercuri socialiste. În timpul războiului ruso-româno-turc din 1877–1878, este depistat de poliția țaristă care însoțea trupele rusești, mai târziu fiind răpit și transportat în Rusia. Purtat dintr-o închisoare în alta, este încarcerat, în cele din urmă, în faimoasa fortăreață Petropavlovsk, motiv de exaltată mândrie pentru tânărul „nihilist". Este deportat în localitatea Mezen, lângă Oceanul Înghețat de Nord, de unde evadează curând și, după un ocol uriaș, prin Norvegia, Anglia, Franța, Austria, în septembrie 1879 ajunge din nou în România. Peste mulți ani, episodul răpirii și evadării va fi evocat în *Amintiri din trecutul depărtat* (1916), care dovedește talentul autorului pentru proza memorialistică. După reîntoarcere, participă la organizarea cercurilor socialiste și la editarea primelor publicații românești de orientare socialistă: „Besarabia" (1879), „România viitoare" (1880) și, îndeosebi, revista „Contemporanul" (1881). Odată cu concesionarea restaurantului gării Ploiești (1882), situația materială a familiei sale se îmbunătățește radical. **D.-G.** a avut trei copii: Ștefania, pianistă, căsătorită cu criticul Paul Zarifopol, Alexandru, militant socialist și comunist, și Ion, estetician și filosof. În 1890, primește în mod oficial „împământenirea". **D.-G.** a debutat în publicistica politică în 1883, sub pseudonimul Caiu Grachu, cu *Un răspuns d-lui prim-ministru Ioan C. Brătianu*, apărut în „Emanciparea". În „Revista socială", „Drepturile omului", „Munca", „Critica socială", „Democrația socială", „Lumea nouă", „Lumea nouă literară și științifică", „Socialismul", semnând cu numele său, cu inițiale sau cu pseudonime (I. Vasiliu, Spartacus, Grachu), a colaborat cu articole de popularizare, privind marxismul, mișcarea muncitorească internațională sau politica internă și externă a României. În repetate rânduri, s-a aflat printre delegații Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România la congrese și consfătuiri internaționale. Era, de altfel, și principalul autor al programului partidului înființat în 1893, al cărui membru de seamă a rămas și după reînființarea sa, în 1910. Odată cu intrarea României în război, pleacă în Elveția, de unde se întoarce în 1919, nu cu mult timp înainte de a muri. Printr-o îndelungată și substanțială activitate publicistică, **D.-G.** a fost, la sfârșitul secolului trecut, principalul propagator al marxismului și al ideilor socialiste în România. *Karl Marx și economiștii noștri* (1884), *Robia și socialismul*, *Ce vor socialiștii români* (1886), *Anarhism și socialism* (1887), *Concepția materialistă a istoriei* (1892), *Din ideile fundamentale ale socialismului științific* (1906) cuprind expuneri ample ale materialismului, ale cărui principii sunt prezentate și exemplificate totdeauna în comparație cu diferite curente ideologice sau filosofice opuse ori divergente (idealismul metafizic, anarhismul, nihilismul, poporanismul). De cele mai multe ori, articolele au un ton polemic, iar atitudinea e a unui propagandist care încearcă să expună cât mai accesibil, cu numeroase exemple concrete și analogii, chestiuni abstracte și complicate. În *Neoiobăgia* (1910) și *Socialismul în țările înapoiate* (1911), autorul aplică propria înțelegere a marxismului la analiza structurilor sociale autohtone, propunând câteva teze și concluzii astăzi în bună parte perimate, dar importante pentru istoria sociologiei românești.

Articolele de critică literară, care încep să apară din 1885 în „Contemporanul", vor fi adunate în trei volume de *Studii critice*, între 1890 și 1897. **D.-G.** a scos și o revistă literară, „Literatură și știință", din care n-au apărut decât două volume (1893 și 1894). Cu articole pe teme literare, a mai colaborat la „Românul", „Săptămâna ilustrată", „Lumea nouă", „Lumea nouă științifică și literară", „Adevărul", „Evenimentul literar", „Almanahul social-democrat", „Gazeta săteanului". În critica și estetica românească, **D.-G.** aduce, pentru prima dată, o perspectivă socială asupra artei, desprinsă din determinismul lui H. Taine, din ideologia democraților revoluționari ruși și din cea marxistă, încercând să fundamenteze o nouă viziune asupra artei și literaturii. Deși a adoptat de la început o atitudine polemică față de Titu Maiorescu și orientarea junimistă, criticul a avut în vedere, pe lângă perspectiva sociologică asupra artei, și criteriul estetic, maiorescian, relație subliniată mai ales în ultima fază a activității sale. În primele studii (*Personalitatea și morala în artă*, 1886, *Asupra criticei*, 1887, *Tendenționismul și tezismul în artă*, 1887), arta este privită ca un „product", determinat de talent și de mediul social și natural din care artistul provine. Între artă și realitate, între artist și societate, există relații sensibile de cauză-efect. Literatura, ca expresie a vieții sociale, reprezintă reflexul unei epoci, al unei societăți, dar, la rândul ei, influențează această societate. Din relația artă-societate, înfățișată la început prin determinări

rigide, mecaniciste, **D.-G.** va pune în evidență moralitatea artei, susținută, mai ales, prin combaterea, excesivă, a teoriei lui Maiorescu despre impersonalitatea în artă. El crede că „înălțimea morală" a operei este condiționată (relație abordată, uneori, prea simplist) de moralitatea autorului, de unde datoria artistului de a fi o conștiință a epocii, un „artist-cetățean", implicat direct în toate acțiunile politice, sociale, naționale ale contemporanilor. Menirea artei și înălțimea ei morală se află în legătură cu viața, cu gândurile, pasiunile și suferințele oamenilor. Literatura trebuie să exprime modul de a gândi și de a simți al unui popor și al unei epoci. Importanța acordată forței educative și moralizatoare a literaturii explică și interesul pentru studiul influenței operei literare asupra cititorului. Disputa dintre **D.-G.** și Titu Maiorescu (începută cu articolul *Către d-nul Maiorescu;* în volum: *Personalitatea și morala în artă*), fără a prezenta o importanță deosebită în sine, în ciuda ecoului copleșitor din publicistica vremii, s-a iscat din confruntarea, subterană, între două moduri diferite de a considera arta. Asimilând criteriul estetic promovat de junimiști, **D.-G.** îl integrează unei concepții estetice deterministe și sociologice, continuând, prin unele principii, programul ideologilor pașoptiști. În privința moralității artei, opoziția sa față de Maiorescu a părut multă vreme ireductibilă, fără a fi în fapt. **D.-G.** nu a înțeles că, vorbind despre „înălțarea impersonală" (termen, totuși, ambiguu), Maiorescu se referea la ridicarea artistului deasupra accidentalului, pentru realizarea ficțiunii artistice, în afara oricărei preocupări de moralizare sau de propagare a unor idei (**D.-G.** a revenit asupra termenului în litigiu, definindu-l — în *Leconte de Lisle și poezia contimporană* — într-un fel apropiat, în esență, de înțelesul maiorescian). Mai târziu el va considera că opusă cu adevărat direcției maioresciene este numai teoria artei „moralist-patriotice", tezistă așadar. Concepția lui merge spre „sinteza superioară" care, lăsând deplină libertate creatorului, nu neglijează nici elementul moral și social al artei (în sensul ridicării artistului la înalte idealuri sociale), nici influența sa asupra cititorului. Explicațiile cauzale privind geneza și rolul artei preocupă în cel mai înalt grad pe teoretician. Orice manifestare artistică este condiționată de structura fizică, nervoasă și sufletească a artistului, care, la rândul lui, este un produs al mediului natural și al împrejurărilor sociale. Un mare poet receptează cu maximum de intensitate problemele epocii și le dă o expresie artistică determinată de „temperamentul" și „psihicul" său, de unde și prezența „tendinței", ca semn al personalității lui. Inevitabil, deci, orice operă are o tendință socială, morală sau politică. Ea este implicită, de aceea opusă „tezei", care, impusă din afară, este străină operei de artă. Într-o atare viziune, ce atribuie artei o menire importantă în viața socială, nu putea fi vorba nicidecum de supremația formei, pe care teoreticianul o subordonează „adâncimii simțirii". La imaginea romantică a poetului profet și tribun, **D.-G.** adaugă imaginea „artistului-cetățean", a poetului de geniu, angajat în viața cetății. Exemplele ilustre, prezentate pe larg în *Artiștii-cetățeni* (1894), sunt numeroase: Lessing, Schiller, Heine, Diderot, Voltaire,

Rousseau, Hugo, Shelley, Byron, Burns, Alfieri, Leopardi, Mickiewicz, Pușkin, Lermontov, Șevcenko, Petőfi.

Din nevoia de a reformula, pe alte baze, principiile critice moderne (sau „științifice", cum le-a numit el), **D.-G.** a impus un nou concept de critică. O primă expunere a ideilor sale este făcută în *Asupra criticei* (în „Contemporanul", 1887, apare cu titlul *Critica criticei*). El respinge de la bun început critica literară curentă, căreia îi reproșează superficialitatea, caracterul parazitar, tendința spre apologie sau denigrare, spiritul de gașcă literară sau politică, exclusivismul și, mai ales, absența unui crez literar și artistic. Orientării reprezentate de Maiorescu, numită aici „critica judecătorească", i se recunosc mari merite istorice, în promovarea valorilor și în respingerea nulităților din literatură, dar faza acestei critici este considerată încheiată, depășită definitiv de noile cerințe ale evoluției culturii, filosofiei și esteticii. În centrul activității criticii, în înțelesul modern, se așază opera literară, un „organism" căruia criticul trebuie să-i dea o explicație cauzală, să-i justifice apariția, raportând-o la creatorul ei (temperament, psihic, biografie) și la mediul social. Urmează apoi analiza estetică a operei, adică a puterii ei de sugestie și a mijloacelor de realizare. Criticul nu este dator să se preocupe de toate aceste aspecte, însă **D.-G.** propune o perspectivă „totală" asupra

	VIAȚA	OPERA
1855	**mai 21** Se naște în târgușorul Slavianka din gubernia ucraineană Ekaterinoslav, într-o familie de negustori evrei, Solomon Katz (după stabilirea în România, numele va fi, pe rând, Constantin Dobrogeanu, I. Gherea și, începând din 1891, C. Dobrogeanu-Gherea).	
1862–1871	Urmează școala primară la Slavianka și începe cursurile gimnaziale la Ekaterinoslav.	
1872	Se mută la Harkov, unde își dă bacalaureatul și se înscrie ca audient la Facultatea de Științe.	
1872–1875	Participă la activitatea cercurilor narodnice din Harkov. Urmărit de poliția politică țaristă, este nevoit să pribegească, ajungând în cele din urmă la Chișinău.	
1875	Trece Prutul în România și se stabilește la Iași. Călătorește în Elveția, unde contactează mai mulți revoluționari ruși. Se căsătorește cu Sofia Parcevska.	
1876	Se stabilește la București, unde deschide un atelier de arămărie, mutat în același an la Ploiești. Își continuă activitatea de militant socialist, contribuind la organizarea mișcării. I se naște primul copil, Ștefania (Fany), viitoare pianistă și soție a lui Paul Zarifopol.	
1877	Ia în concesiune restaurantul hotelului Concordia, din centrul Bucureștiului.	
1878	Urmărit de poliția țaristă, la 31 octombrie este atras în gara militară rusă de la Galați, arestat și trimis peste Prut. Este încarcerat la Sankt Petersburg, în închisoarea Petropavlovsk, apoi deportat la Mezen, port la Marea Albă.	
1879	Reușește să evadeze din Mezen, ajungând, pe mare, în Norvegia, de unde, prin Anglia și Franța, revine la Ploiești, în septembrie. Între timp, în țară i se născuse un fiu, Alexandru, viitor militant socialist și apoi comunist, executat în 1937, în timpul proceselor staliniste din URSS.	
1880	Începe să se impună ca mentor ideologic al mișcării social-democrate românești.	Contribuie la editarea revistei „România viitoare".
1881		**iulie 1** Apare la Iași „Contemporanul". Prestigiul revistei va spori din 1885, când criticul începe să publice aici cele mai importante studii ale sale.
1882	După o serie de afaceri păguboase, reușește să obțină concesiunea restaurantului din gara Ploiești.	
1883		**aprilie 15** Debutează publicistic în primul număr al revistei „Emanciparea" (editată din inițiativa sa), cu studiul *Un răspuns d-lui prim-ministru Ioan C. Brătianu*, semnat Caiu Grachu, apărut în același an și în broșură.

1884–1900

Va fi foarte activ, prin presă și prin conferințe la Cercul de Studii Sociale (Iași și București), în dezbaterea problemelor teoretice privind mișcarea social-democrată românească, aflată la începutul organizării ei; devine teoreticianul recunoscut al mișcării, susținând o poziție și idei moderate. Colaborează la „Revista socială", „Drepturile omului", „Munca", „Critica socială", „Democrația socială", „Lumea nouă", „Lumea nouă literară și științifică" ș.a. Unele articole vor fi reluate în volume: *Karl Marx și economiștii noștri* (1884), *Robia și socialismul* (1886), *Ce vor socialiștii români. Expunerea socialismului științific și programul socialist* (1886), *Anarhism și socialism* (1887), *Concepția materialistă a istoriei* (1892).

1885

februarie Debutează în critica și ideologia literară, în revista „Contemporanul", cu un comentariu despre o schiță dramatică a lui V. G. Morțun. Urmează, în aceeași revistă, studiile *Trei comedii ale lui I. L. Caragiale* și *Dl. Brociner ca descriitor al vieții țărănești*, precum și alte articole, de mici dimensiuni, în „Drepturile omului" și în „Românul".

1886

iulie Începe polemica cu Titu Maiorescu prin articolul *Către d-nul Maiorescu*, apărut în „Contemporanul" (reluat la publicarea în volum cu titlul *Personalitatea și morala în artă*).

1887

Publică în „Contemporanul" *Decepționismul în literatura română, Eminescu, Critica criticei* (în volum, *Asupra criticei*), precum și *Direcțiunea „Contemporanului"* (în volum, *Tendenționismul și tezismul în artă*).

1888

aprilie Publică *Schițe critice* (în volum, *Ceva despre clasicism și romantism*), eseu cu care își încheie activitatea la „Contemporanul".

1889

Pentru a înlătura primejdia expulzării, solicită Parlamentului, la 16 decembrie, „împământenirea".

1890

Împământenirea va fi aprobată de Adunarea Deputaților (19 mai) și de Senat (15 iunie), fiind sancționată de regele Carol I la 21 iunie.

Apare primul volum din *Studii critice*, semnat I. Gherea (C. Dobrogeanu); ediția a doua apare în același an.

1891

Apare al doilea volum din seria *Studii critice*, în care sunt introduse și patru studii inedite: *Asupra criticei metafizice și științifice, Cauza pesimismului în literatură și viață, „Făclia de Paște"* și *Criticii noștri și „Năpasta"*. Propus pentru premiul Academiei, volumul este respins, odată cu volumele de teatru ale lui I. L. Caragiale.

1892

februarie În revista „Gutenberg" îi apare articolul *Decăderea literaturii contemporane*.

martie În „Convorbiri literare" apare, cu o întârziere de șase ani, răspunsul lui Titu Maiorescu la studiile criticului de la „Contemporanul", intitulat *Asupra personalității și moralității poetului* și

integrat apoi în finalul eseului *Contraziceri?* din volumul al treilea de *Critice*.

iunie–iulie În revista „Democrația socială" din Ploiești, apare articolul *D-l Maiorescu*.

1893 **martie 31–aprilie 3** Participă la congresul de constituire a Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România (PSDMR), sub îndrumarea sa fiind elaborate documentele programatice ale noului partid.

iulie 25 /august, 6–iulie 31/august 12 Se află în delegația română la Congresul al III-lea al Internaționalei Socialiste, care se desfășoară la Zürich. Insistă ca pe ordinea de zi să fie inclusă și „chestiunea agrară", obținând votarea unei rezoluții.

aprilie Editează la București, sub conducerea sa, primul tom ai revistei „Literatură și știință", beneficiind de colaborări prestigioase: B. Delavrancea, Al. Vlahuță, N. Iorga ș.a. Aici publică studiile *Mișcarea literară și științifică*, *Asupra esteticei metafizice și științifice* și *Idealurile sociale și arta*.

1894 Apare tomul al doilea al revistei „Literatură și știință", în care publică articolele *Artiștii–cetățeni*, *Polemice* și *Artiștii proletari intelectuali* (în volum, *Artiștii proletari culți*).

1895 I se naște al treilea copil, Ionel, viitor pianist, filosof și eseist, cunoscut sub numele Ioan D. Gherea.

Publică în „Lumea nouă" (supliment literar etc.) *Tendințele literaturei franceze actuale* (început în 1894), *Greutățile traducerii*, iar în „Lumea nouă științifică și literară", *Materialismul economic și literatura* și o ultimă replică polemică la adresa unor tineri maiorescieni prea zeloși.

1897 Apare al treilea volum din *Studii critice*, în care piesa de rezistență era studiul inedit *Poetul țărănimii*.

1899–1900 Destrămarea PSDMR și trecerea unor fruntași ai acestuia în Partidul Național Liberal îl mâhnesc profund și îi accentuează neurastenia de care suferea de mai multă vreme.

1901 Trimite pentru „Noua revistă română" studiul *Deosebirea dintre socialism și anarhism*.

1905 Colaborează intens la gazeta „România muncitoare".

1906 Încercările de refacere a mișcării social-democrate îl găsesc gata să acorde acesteia ajutor ideologic și material.

mai 28 Susține la cercul „România muncitoare" din București conferința *Din ideile fundamentale ale socialismului științific*, publicată și în broșură.

1907 Publică în „Calendarul muncei pe 1907" scrierea autobiografică *Din trecutul depărtat. Un fragment din amintirile mele*, relatarea deportării sale din 1878–1879. Va fi reluată în volum în 1910 și în 1916.

1907–1908 Publică în revista ieșeană „Viitorul social" o serie de articole polemice – *Judecata posterității și judecata contemporanilor*, *Un mic răspuns la o mică recenzie* și *Post-scriptum sau Cuvinte uitate* –, pornind de la studiul lui C. Stere *Social-democratism sau poporanism*, apărut în „Viața românească".

1909 **aprilie** Este decorat cu medalia Bene Merenti clasa I, dar o refuză.

Își spune cuvântul în polemica generată de articolul *Foștilor mei amici politici*, scris de C. Mille, în care se repetau acuzațiile de trădare aduse „generoșilor" trecuți la liberali în 1899. Încredin-

		ţează „Adevărului" o scrisoare deschisă către G. Ibrăileanu, în care susţine punctele de vedere expuse de C. Mille.
1910		Apare *Neoiobăgia*, lucrare subintitulată *Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare.*
1911		Ca postfaţă la versiunea în limba română a lucrării lui Karl Kautsky, *Bazele social-democraţiei*, i se publică studiul *Asupra socialismului în ţările înapoiate.*
1912	**iunie** Pleacă la Berlin împreună cu B. Delavrancea şi Al. Vlahuţă pentru a asista la înhumarea lui I. L. Caragiale. **noiembrie** Participă la conferinţa extraordinară a Internaţionalei Socialiste de la Basel, ca delegat al social-democraţilor români.	
1914–1915		I se tipăreşte broşura *Război sau neutralitate* (1914), iar în presa social-democrată îi apar numeroase articole în care pledează pentru menţinerea neutralităţii României.
1915	**iulie** la parte, la Bucureşti, la a doua conferinţă social-democrată interbalcanică.	
1916	**august 13/26** Părăseşte ţara, stabilindu-se în Elveţia, la Zürich.	
1919	**noiembrie 3/16** Întovărăşit de soţia sa, revine la Ploieşti. Îşi găseşte afacerile ruinate, iar mişcarea social-democrată serios minată din interior de agitaţiile viitorilor comunişti, pe care îi dezavua.	
1920	**mai 7** Internat pentru o operaţie de prostată, Constantin Dobrogeanu-Gherea încetează din viaţă. Va fi înhumat la cimitirul „Sf. Vineri" din Bucureşti.	

literaturii, într-o încercare de a îmbina critica biografică şi psihologică cu cea sociologică, deterministă şi, abia în ultimul rând, cu cea estetică şi stilistică. Accentul cade pe explicarea sociologică, având ca principale obiective relaţiile dintre literatură şi mediu, idealurile sociale şi morale ale artistului. Este o critică de explicaţie şi analiză, vizând cercetarea resorturilor operei. În primele studii se supralicitează aspectul scientist al metodei, prin exces de clasificări şi prin detaşarea ideologiei de cuprinsul operei. Odată cu aspectul social, teoreticianul insistă asupra determinării istorice a operei. A neglijat, însă, tradiţia literară, istoria literară, ca element de explicare cauzală a fenomenului literar. Înscrierea operei într-o serie istorico-literară, înainte de a fi plasată în context social, nu se regăseşte printre preocupările lui principale. El este conştient că metoda pe care o promovează se află la începuturile ei, că dificultăţile sunt mari, riscul de a simplifica, de a exagera sau de a greşi fiind greu de evitat. A atras atenţia asupra pericolului fetişizării noii metode, asupra aplicării dogmatice, nediferenţiate a unor principii generale, deşi el însuşi nu a putut ocoli totdeauna interpretările rigide sau explicaţiile simpliste. În *Materialismul economic şi literatura* (1895), progresul în acest sens este evident. **D.-G.** distinge acum mai multe straturi, „elemente", ale creaţiei literare: „partea estetică în general", „partea atât de importantă, *personală*, specială fiecărui artist" şi partea socială. Numai ultima s-ar afla într-o legătură cauzală cu structura economică a societăţii. Va reveni, pe larg, asupra principiilor criticii moderne în D. *Panu asupra criticei şi literaturii* (1896), polemizând cu G. Panu pe marginea suitei de articole apărute în „Epoca literară" sub titlul *Critica şi literatura* (1896). Păstrând liniile principale de orientare, concepţia sa asupra criticii apare, în această ultimă fază a activităţii, sensibil îmbogăţită. Orizontul s-a lărgit: pornind de la operă şi autor, critica poate studia şi explica marile curente literare, ajungând la sinteze de filosofia istoriei şi a artei. Dincolo de obiectivele şi fundamentul ştiinţific al criticii, **D.-G.** distinge acum partea estetică a disciplinei, considerată un gen literar independent. Critica „reînviază" într-un fel propriu opera de artă, este expresia unei personalităţi intelectuale şi artistice. De aceea, criticul „se naşte", el trebuie să aibă nu numai o vastă cultură, ci şi o vocaţie înnăscută. Critica cere intuiţie şi gust, chiar inspiraţie. Reconstituirea universului operei literare trebuie să fie însoţită de judecata de valoare, considerată numai o treaptă în realizarea sintezei critice — lucrare ştiinţifică şi artistică în acelaşi timp.

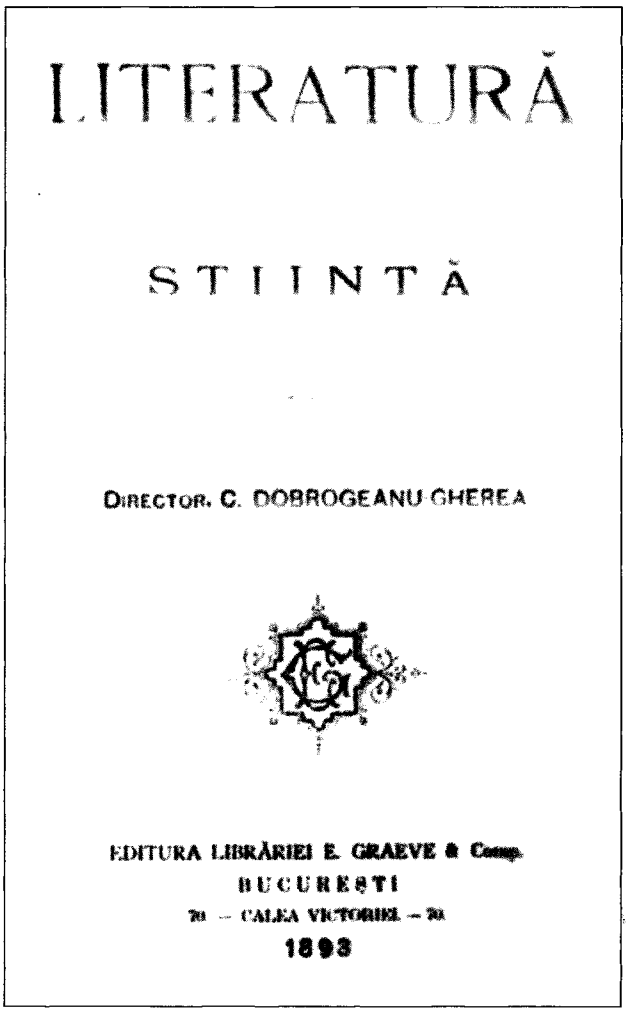
LITERATURĂ

ȘTIINȚĂ

DIRECTOR. C. DOBROGEANU GHEREA

EDITURA LIBRĂRIEI E. GRAEVE & Comp.
BUCUREȘTI
— CALEA VICTORIEI —
1893

Principalele studii teoretice ale lui **D.-G.** au un caracter polemic, fiind legate de o confruntare de opinii cu esteticienii și criticii literari de altă orientare: cu Titu Maiorescu în *Asupra criticei* și *Asupra esteticei metafizice și științifice*, cu I. N. Roman în *Tendenționismul și tezismul în artă*, cu G. Bogdan-Duică în *Asupra criticei metafizice și a celei științifice*, cu A. Philippide în *Idealurile sociale și arta*, în sfârșit, cu G. Panu în *D. Panu asupra criticei și literaturii*. A preferat forma polemică pentru că o considera accesibilă unui cerc mai larg de cititori nespecialiști și mai potrivită pentru a pune în evidență propriile puncte de vedere în probleme estetice și literare. Pentru el polemica însemna o confruntare pe terenul ideilor, uneori foarte tăioasă, care nu excludea, însă, respectul pentru persoana adversarului; dimpotrivă, preopinentul trebuia convins, convertit. Tonul e volubil, degajat și ironic, expunerea, adesea prolixă, plină de digresiuni, pilde și analogii. Pasiunea ideilor, vioiciunea argumentării, verva incitantă a polemistului dau articolelor efervescență intelectuală.

Cele dintâi articole de critică literară propriu-zisă au caracter polemic, respingând producții literare fără valoare, imagini falsificate ale realității, ca, de pildă, nuvela lui I. Brociner *Sanda* (în *D-l Brociner ca descriitor al vieții țărănești*, 1885) sau romanul lui Duiliu Zamfirescu *În fața vieții* (în *Pesimistul de la Soleni*, 1886). Scrierile sunt ridiculizate prin rezumarea ironică, afectând interesul, și prin mimarea malițioasă a stilului autorului. Cu totul altă structură au studiile dedicate marilor scriitori, dar a căror consacrare era încă „în mișcare". Aplicându-și metoda și principiile critice la literatura română, **D.-G.** a realizat primele studii monografice asupra operei lui M. Eminescu, I.L. Caragiale și G. Coșbuc. Studiul despre M. Eminescu (*Eminescu*, 1887) reprezintă cea dintâi încercare de analiză a creației poetului având ca principală țintă desprinderea semnificației sociale a operei: tendințe și idealuri morale și sociale, explicarea psihologică și socială a pesimismului poetului, definirea temperamentului artistic și a temelor caracteristice (critica socială, erotica, poezia naturii, idealizarea trecutului). În dezacord cu Maiorescu, **D.-G.** vede în poet o natură idealistă, optimistă, pesimismul liricii sale nefiind decât o rezultantă a mediului social, a ideologiei conservatoare și a influențelor filosofiei lui Schopenhauer. Contradicția dintre cele cele două „suflete" ale poetului — cel optimist și cel pesimist — ar explica contradicțiile descoperite în poezie. Recunoscând valoarea artistică excepțională a liricii eminesciene, criticul încearcă să dovedească, totuși, că idealul social, moral și erotic al poetului este contestabil, ceea ce ar înrâuri nefavorabil poezia însăși. Analiza sociologică a acestor idealuri, izolată de rostul lor poetic, se arată în cele din urmă inadecvată, coborând până la comentariul vulgarizator (ca în însemnările referitoare la poemul *Luceafărul*). Despre G. Coșbuc **D.-G.** a scris, în 1897, un studiu amplu (*Poetul țărănimii*), care a însemnat consacrarea poetului ca valoare de primă mărime în literatura română. Mijloacele de analiză au evoluat aici, devenind mai subtile. Mai receptiv la lirismul lui Coșbuc decât la cel eminescian, criticul reconstituie universul „poetului țărănimii", văzându-l ca pe o vastă epopee a unei comunități etnice și sociale, cu tradiții, ritualuri și mituri specifice, cu o străveche și imuabilă concepție de viață. Explicațiile de ordin social reprezintă numai punctul de plecare, studiul dezvoltându-se ca o remarcabilă introducere în lumea poeziei lui Coșbuc, sub latura tematică. Pentru a marca originalitatea lui Coșbuc, se apelează, cu mai multă aplicație decât în studiile anterioare, la analiza procedeelor stilistice, a imaginilor poetice specifice — toate aduse în discuție pentru a sublinia evoluția artistică a poetului, consecință a modificărilor afective generate de schimbarea mediului social. Gustul lui **D.-G.** în poezie e, totuși, incert, fapt ușor de observat îndeosebi în studiul despre Vlahuță (*A. Vlahuță*, 1890). Atras de versificarea retorică și discursivă a unor idealuri sociale pe care le prețuia, el exaltă calitatea unor pastișe epigonic-eminesciene, puse mai presus de valoarea modelului. Lui I. L. Caragiale, de care îl lega și o mare prietenie, criticul i-a închinat un studiu (*I.L. Caragiale*, 1890) și câteva articole substanțiale: *Caragiale fluierat* (1885), *„Făclia de Paște"*, *Criticii noștri* și *„Năpasta"* (1891). Aspectul de satiră socială este cel care i-a atras, în primul rând, interesul. Comediile lui Caragiale sunt pentru el un

prilej de a analiza societatea românească, cu tipurile sociale reprezentative, așa cum se reflectă în operă. Cele mai multe observații vor fi, deci, de natură sociologică. Sunt puse în evidență anomaliile rezultate din introducerea „formelor" occidentale peste un „fond" autohton cu totul nepregătit pentru înnoiri. „Neajunsurile" semnalate de critic în comediile lui Caragiale (lipsa adâncimii psihologice, a unui ideal social înalt, amoralismul) sunt, de fapt, neajunsurile interpretării sociologizante. Analize amănunțite, vădind finețe și spirit de observație în revelarea psihologiei eroilor, cuprind articolele despre *O făclie de Paște* și, îndeosebi, despre *Năpasta*, privită ca o dramă psihologică, cu eroi verosimili. Valabilitatea interpretărilor realizate de **D.-G.**, îndeosebi aceea asupra lui Eminescu, a fost deseori contestată, cel puțin pe unele laturi. Explicațiile cauzale discutabile, moralismul, insuficiența receptării artistice a poeziei eminesciene, opacitatea față de semnificația general umană a comediilor lui Caragiale au erodat, în timp, valoarea acestor interpretări. Ele au fost însă primele modele de analiză coerentă, superioară, a creației marilor scriitori, primele încercări de a deduce din opera lor o viziune artistică asupra lumii, de a considera capodoperele literaturii române din perspectiva marilor probleme ale vieții sociale. Preocuparea de a pune în valoare semnificația unor opere se însoțește permanent cu încercarea de a le integra într-o arie mai largă de tendințe și curente literare din mișcarea artistică românească și europeană. Eminescu, Vlahuță, Delavrancea devin reprezentativi pentru „decepționismul" care ar fi cuprins literatura română, odată cu destrămarea iluziilor pașoptiste (*Decepționismul în literatura română*, 1887). Idealurile sociale generoase și literatura militantă au fost înlocuite, datorită noilor factori sociali, cu pesimismul artiștilor și indiferența publicului (*Cauza pesimismului în literatură și viață*, 1891, *Asupra mișcării literare și științifice*, 1893). De asemenea, anomaliile societății burgheze devin tot atâtea pricini ale pesimismului. Din studierea a ceea ce consideră a fi noua poziție socială a intelectualilor în România, **D.-G.** dezvoltă teoria apariției „proletarilor intelectuali" și a „artiștilor proletari culți", încercând să caracterizeze global literatura produsă de această categorie de creatori, reprezentată în primul rând de Eminescu (*Artiștii proletari culți*, 1894). Tentativa de a grupa pe mai toți scriitorii (chiar și Maiorescu e socotit proletar intelectual prin origine) sub semnul unor trăsături comune este neconvingătoare, prin exces de generalizare, iar termenul „proletar intelectual" e mai mult o metaforă, care nu acoperă o realitate socială.

D.-G. a fost un critic al literaturii contemporane lui. Scriitorii pașoptiști sunt elogiați pentru militantismul lor, dar niciodată analizați. Din tradiția literară românească a reținut cu adevărat numai valoarea poeziei populare, de a cărei importanță pentru evoluția literaturii culte era pe deplin convins. În privința grupării junimiste, atitudinea lui este diferențiată: apreciindu-i meritele în lupta pentru limba literară și pentru promovarea valorii estetice a operelor, recunoscând, nu o dată, rolul lui T. Maiorescu, respinge ideologia politică a curentului, considerată cauza pentru care junimismul nu s-a transformat

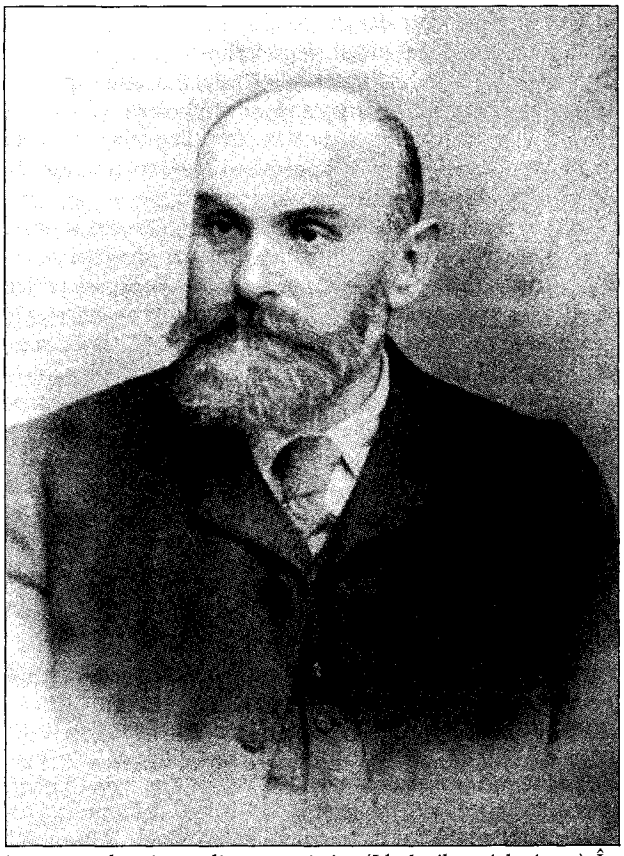

într-o amplă mișcare literar-artistică (*Idealurile sociale și arta*). În schimb, pe discipolii lui Maiorescu (P.P. Negulescu, D. Evolceanu, M. Dragomirescu) îi trata de sus, ca pe niște „critici volintiri". E de remarcat că prozatorii și poeții adunați în jurul revistei „Contemporanul" sunt menționați, uneori elogios, cu epitete încurajatoare, numai în articole de sinteză, dar, cu excepția lui O. Carp, rareori supraapreciați. Deși se grupau, ideologic, sub același steag, criticul n-a făcut în privința lor concesii sub raportul exigenței artistice. Pentru lărgirea orizontului și sporirea valorică a literaturii române, vedea necesare orientarea scriitorilor spre temele esențiale, vitale, de rezonanță socială și sincronizarea lor cu marile literaturi europene. În scopul educării estetice a publicului, el cerea un program de traduceri din literatura universală. Un ciclu de articole se ocupă de însemnătatea traducerilor, de dificultățile legate de selecția și de posibilitatea realizării unor tălmăciri artistice în limba română. A pus în circulație, în publicistica românească, numele lui Émile Zola, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant și ale scriitorilor ruși, care devin, mai ales datorită lui, familiare cititorilor români. A scris cu înțelegere și căldură despre *Dostoievski* (1885) și Turgheniev (*„Generația nouă" de Turgheniev*, 1891), a tradus el însuși din A.N. Ostrovski (*Furtuna*, 1911), iar lui Taras Șevcenko i-a dedicat o evocare poematică. Interesat de marile curente literare, a scris, în 1888, *Ceva despre clasicism și romantism*, o încercare de definire a celor două curente și temperamente artistice, pornind de la sintezele lui H. Taine și H. Heine. Realismul romancierilor din secolul

al XIX-lea, numit spre sfârșitul secolului „naturalism", rămâne cel mai apropiat de gustul și preferințele sale (*O problemă literară*, 1895, *Țăranul în literatură*, 1897), dar n-a rămas opac nici la poezia franceză, parnasiană și simbolistă (*Tendințele literaturei franceze actuale*, *Leconte de Lisle*). Baudelaire nu-i era nici el necunoscut, dar rigorismul moral al criticului accepta cu greu imaginile șocante ale poetului francez.

De o școală gheristă, în istoria criticii românești, se poate vorbi numai în ceea ce privește continuarea direcției sociologice pe care **D.-G.** o inaugurează. Sub aspectul criticii explicative și deterministe, influența lui e ușor de detectat în activitatea lui Raicu Ionescu-Rion, G. Panu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, H. Sanielevici, M. Ralea. Studiile lui critice au introdus un nou mod de a scrie despre autori și opere, întemeiat pe îmbinarea analizei cu sinteza, pe argumentarea pasionată și ingenioasă, susținută de o puțin comună vervă polemică.

Împrejurarea că Gherea n-a făcut, propriu-zis, critică estetică nu poate umbri totuși faptul capital de a fi fost primul critic de la noi pentru care opera literară s-a impus ca o realitate ce urma să fie analizată ca atare. *Prin această disociere a literarului de cultural, calea viitoare de evoluție a criticii românești fusese deschisă.*

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *Studii critice*, vol. I, ed. 1, ed. 2, București, 1890; vol. II-III, București, 1891-1897; ed. 3, vol. I-III, București, 1923, vol. IV-V, îngr. Barbu Lăzăreanu, București, 1925-1927; ed. îngr. și introd. George Ivașcu, București, 1967; ed. îngr. și pref. Z. Ornea, I-II, București, 1976; *Concepția materialistă a istoriei*, București, 1892; *Neoiobăgia*, București, 1910; *Din trecutul depărtat*, București, 1910; ed. (*Amintiri din trecutul depărtat*), București, [1916]; *Scrieri social-politice*, îngr. și introd. Damian Hurezeanu, București, 1968; *Corespondență*, îngr. I. Ardeleanu și N. Sorin, București, 1972; *Asupra criticei*, îngr. și postfață Mircea Iorgulescu, București, 1973; *Opere complete*, I-VIII, București, 1976-1983. **Traduceri:** A. N. Ostrovski, *Furtuna*, București, 1911.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *232-236*; Maiorescu, *Critice*, III, *85-108*; Sanielevici, *Încercări*, *1-16*; Mihail Dragomirescu, *Critica științifică și Eminescu*, București, 1906; C. R. [C. Racovski], *C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1907; Lovinescu, *Scrieri*, I, *253-266*; G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, 1920, *149-165*; Sadoveanu, *Cărți*, I, *191-194*; H. Sanielevici, *Noi studii critice*, București, f.a., *187-196*, *253-301*; E. Lovinescu, *Titu Maiorescu*, II, București, 1940, *279-288*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *484-488*; Perpessicius, *Opere*, XII, *117-129*; F. Aderca, *C. Dobrogeanu-Gherea. Viața și opera*, București, 1947; Dima, *Studii*, *64-66*, *72-82*, *270-278*; George Ivașcu, *Dobrogeanu-Gherea*, București, 1972; Mircea Iorgulescu, *În căutarea lui Gherea*, ARG, 1972, 8; Damian Hurezeanu, *C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1973; *Ist. lit.*, III, *587-636*; *C. Dobrogeanu-Gherea interpretat de ...*, îngr. și pref. Mircea Iorgulescu, București, 1975; *Dicț. lit. 1900*, *288-293*; Z. Ornea, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1982; Z. Ornea, *Opera lui C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1983; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *123-125*; *Dicț. esențial*, *257-259*. *L.V.*

DOBROȘINSCHI-MĂLAI, Elena (11.III.1898 – ?), poetă. A făcut studii la școala eparhială din Chișinău. Încadrată din 1916 în învățământul primar, a participat activ la făurirea noilor destine ale ținutului natal, Basarabia, în perioada interbelică. A colaborat la „Viața Basarabiei", „Ardealul", „România nouă", „Școala basarabeană", „Itinerar" ș.a. În 1940 a fost aleasă în componența comitetului de conducere al Societății scriitoricești. Urmele ei dispar după 1940. Se presupune că ar fi căzut victimă atrocităților staliniste. **D.-M.** a scris o poezie descriptivă, pastorală, sub influența liricii populare, adunată în volumele *Picături de rouă* (1920) și *Melodia mâhnirii* (1930).

SCRIERI: *Picături de rouă*, Chișinău, 1920; *Melodia mâhnirii*, Chișinău, 1930.

Repere bibliografice: *Scriitori de la „Viața Basarabiei"*, îngr. Alexandru Burlacu și Alina Ciobanu, Chișinău, 1990, *54-55*; Vasile Badiu, *Elena Dobroșinschi-Mălai*, „Glasul națiunii", 1994, 25; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *143*. *E.H.*

DOBROTĂ, Eugeniu (23.XII.1893, Poiana Sibiului, j. Sibiu – 11.XII.1973, Poiana Sibiului, j. Sibiu), prozator și culegător de folclor. Este fiul Elisabetei și a lui Nicolae Dobrotă, preot. Și-a început studiile în localitatea natală și le-a continuat la gimnaziul românesc din Brașov și la Facultățile de Medicină din Cluj (1912-1913; 1919-1921) și Budapesta (1917-1918). Pentru a nu fi trimis în război, în perioada 1913-1917, urmează și cursurile Facultății de Teologie din Sibiu. Între 1921 și 1925, funcționează ca asistent la Facultatea de Medicină din Cluj, pentru ca apoi să ocupe postul de medic-șef al dispensarului din Poiana Sibiului, pe care nu-l va mai părăsi decât pentru scurt timp, în perioada 1948-1953, când este transferat în localitățile Slimnic (județul Sibiu) și Lisa (județul Brașov).

Volumul de debut, *Lăcrămioare* (1917), un mănunchi de „cântece de război culese de la fetele din Poiana Sibiului", a fost tipărit în 1917, pe cheltuiala autorului (ca de altfel toate volumele sale). Textele autentice sunt însoțite de indicații privind numele și porecla informatoarelor. „Lăcrămioarele" culese – majoritatea doine – se înscriu între contribuțiile transilvănene meritorii la valorificarea poeziei tradiționale „de război". *Soarele din Piatra Albă* (1940), subintitulat „roman din Carpați", volum cu puternice accente autobiografice, vrea să fie o pledoarie pentru revenirea la natură și în natură. Intenția autorului, mărturisită într-o scurtă prefață, a fost aceea de a atrage atenția „adevăraților români", că „neamul... nu mai poate progresa" decât printr-o reîntoarcere la valorile perene ale satului – unica sursă și șansă a „însănătoșirii" societății românești. Călător de elită, amintind de Dinicu Golescu și I. Codru-Drăgușanu, **D.** își așterne pe hârtie impresiile culese din lungile peregrinări prin Europa, Orientul Mijlociu sau Africa. Pretutindeni pe unde-l poartă pașii – de la Assuan la Ierusalim, de la Paris la München sau Viena – duce cu sine dorul după pământul de-acasă, după Carpați. Inevitabilele comparații cu realitățile românești îl dor și, nu o dată, îi produc dezamăgiri. Personalitatea doctorului **D.** lărgește registrul de expresii umane și culturale ale Mărginimii Sibiului.

SCRIERI: *Spre soarele de la Assuan*, Poiana Sibiului, 1935; *Ierusalim-Paris*, Poiana Sibiului, 1935; *Soarele din Piatra Albă*, Poiana Sibiului, 1940. **Culegeri:** *Lăcrămioare*, 1917.

Repere bibliografice: Ion Mariș, *Un poienar străbate lumea: dr. Eugeniu Dobrotă*, TR, 1994, 3. *I.Ms.*

DOCHIA, revistă literară, lunară, apărută la București din mai 1896 până în aprilie 1898. Adela Xenopol, sora istoricului A. D. Xenopol, redactează această revistă în scopul susținerii revendicărilor feministe și pentru a promova o mișcare culturală în acest sens. Au colaborat A. D. Xenopol, V. A. Urechia, Cincinat Pavelescu, Virginia Micle-Gruber, Maria Cunțan, Cornelia din Moldova, J. B. Hétrat, D. Karnabatt, Elena Sevastos, Smara. De fapt, Adela Xenopol scria, întrebuințând numeroase pseudonime (Stanca, Zina Bucov, D. Elgard ș.a.), aproape întreaga revistă. Din literatura Elenei Văcărescu, a Iuliei Hasdeu, a Louisei Ackerman se traduc versuri. **D.** a publicat și multă literatură populară, dar fără preocupări științifice. Încercările de critică literară ale Adelei Xenopol, mai ales o analiză a prozei lui B. Delavrancea (*Depănătura. „Liniștea" lui Delavrancea*), care o arată un adversar convins al naturalismului, și câteva vii portrete literare (V. Alecsandri, M. Eminescu, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni) sunt de menționat. *R.Z.*

DOCLIN, Octavian (pseudonim al lui Octavian Chisăliță; 17.II.1950, Doclin, j. Caraș-Severin), poet. Este fiul Mariei (n. Olariu) și la lui Ion Chisăliță, țărani. Școala primară și gimnaziul le urmează în comuna natală (1957–1965), liceul în comuna Grădinari (1965–1969). Este absolvent al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic din Oradea (1972). Predă limbile și literaturile română și franceză la Bixad, județul Satu Mare (1972–1977). Începând din 1977, e referent de specialitate (literatură, teatru) la Centrul Județean de Creație Populară Caraș-Severin. Este președintele Fundației „Octavian Doclin" din Reșița, redactor-șef al revistei „Reflex", care apare la Reșița din anul 2000. Colaborează la „Arca" (Arad), „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Discobolul" (Alba Iulia), „Familia", „Knijevni Jivot", „Luceafărul", „Meridianul Timișoara", „Orizont", „Poesis", „Semenicul" (Reșița), „Transilvania", „Tribuna", „Vatra", „Viața românească". Este deținătorul mai multor premii literare pentru volumele de poeme *A te bucura de eroare* (1992), *Agresiunea literei pe hârtie* (1996), *47 Poeme despre Viață, Dragoste și Moarte* (1998), *Urma pașilor în vale* (2001). În 1999, i se decernează Premiul „C. S. Anderco" la „Frontiera Poesis" (Satu Mare), pentru întreaga sa creație poetică. Debutează în 1970, în volumul colectiv *Ritmuri din Țara lui Iovan Iorgovan*, culegere de versuri apărută la Reșița.

Volumul de poezie *Neliniștea purpurei* (1979) este un imn închinat țării și oamenilor, pământului ei, cinstind „mâna roditoare-a țăranului/ preacurată de atâta țărână" (*Greu încărcat de lumină*). Pe fond de peisaj străvechi, se intonează o poezie de o senzualitate gravă, între neprihănit și solemn, născută din neliniștile iubirii prevestitoare de nuntă (*Bucură-te, tu, Descântec întors, Mâinile , Neliniștea purpurei*). Volumele ce s-au succedat cu o ritmicitate susținută, *Ființa tainei* (1981), *Muntele și Iluzia* (1984), *Curat și nebiruit* (1986), sunt alcătuite din poeme exprimând o neîntreruptă comuniune cu natura: „te voi iubi atât de frumos/ cum numai un voevod/ ține în brațe o mănăstire" (*Pe râu în jos*). Ca timp, debutul lui **D.** coincide cu intrarea în scena literaturii a poeților generației '80, dar drumul său este orientat către căutarea febrilă a propriei formule poetice. *Cu gândul la metaforă* (1986), *A te bucura de eroare* (1992), *Agresiunea literei pe hârtie* (1996) îl reprezintă pe autorul lor în neobosita explorare a cuvântului, în drumul spre împlinirea în poem. Reflecții asupra conceptului de poezie proprie apar încă de la *Neliniștea purpurei*. **D.** este mereu altul, cu fiecare poem, atât ca formă, cât și ca direcționare a ariei de cunoaștere, rămânând mereu, în esență, același: „Să înveți ca pe un risc propriu/ uciderea cuvântului pe limbă/ când vrea să se nască/ deodată matur" (*Despre o anume metodă*, din volumul *În apărarea poemului scurt*, 1993). Dacă în *Dubla eroare* (1999), **D.** insistă pe experiența care a făcut din poezie povestea autorului ei, tot aici el încearcă să redea poemului inocența și forța sa primordială. Reducția purificatoare, semnalată anterior chiar în titlul *În apărarea poemului scurt*, este operată acum la nivelul ultim al mijloacelor de expresie, fiind eliminat tot ceea ce ar putea părea îndepărtare de esența ideii. La apariția cărții *Poeme duminicale* (1998), critica, pusă în fața unei noi experimentări – poetul și cultura lui religioasă –, acceptă că este vorba de o cotitură și de un nou program, deși în dialogul său, care nu poate să fie decât intelectual, cu Dumnezeu, **D.** reia în alt limbaj preocupările dintotdeauna: supunerea propriei creații poetice unui examen critic reînoitor. În același stil și pe aceeași temă, se manifestă poetul, în calitatea lui de personaj unic al propriei lirici. Subiectivitatea unei asemenea interpretări conduce spre un orgoliu, recunoscut de **D.**, care îi și place. Nici în cele 33 de poeme, intitulate *Esau* (1997), cu tematica pierderii dreptului primului născut, însușită din *Vechiul Testament*, și stăruința pe refacerea itinerarului poeziei, de astă dată pe fundal filosofic, examenul poetului iremediabil prezent rămâne ca un laitmotiv: „Numai poetul/ cel ce cu furie sau nevăzut/ dispare înlăuntrul poemului/ primește înțelepciunea de a ceda/ dreptul de întâi născut/ cuvântului. Nu-l mai privește./ Cum eu vorbindu-ți Esau/ astăzi din afara lui/ rămân mut și orb/ și uitând că pe-atunci/ piramida avea doar statut/ de mormânt." (*O anume uitare*). Noul registru este auster, criptic, existențialist. În *Poemele dinaintea tăcerii* (1999) și *Între pereții de plută sau Moartea după Doclin* (1999) se produce o altă schimbare. Discursiv, impetuos, retoric, gingaș, demonstrând temeritate în invenția formală, **D.** își construiește mental zbuciumul agoniei. Aici este folosit, când sugerat, când direct, decorul camerei de spital, într-un scenariu patetic, vizual. Procesul de descoperire și înțelegere a lumii poeziei conduce la unitatea lăuntrică a tuturor cărților sale de poezie, reținându-i și definindu-i specificul.

SCRIERI: *Neliniștea purpurei*, Timișoara, 1979; *Ființa tainei*, Timișoara, 1981; *Muntele și Iluzia*, Timișoara, 1984; *Curat și nebiruit*, București, 1986; *Cu gândul la metaforă*, București, 1986; *Metafore gîndite-n stil pentru când voi fi copil*, Reșița, 1991; *Ceasul de apă*, îngr. și postfață Lucian

Alexiu, Timișoara, 1991; *A te bucura de eroare*, Timișoara, 1992; *În apărarea poemului scurt*, Timișoara, 1993; *Clima temperat continentală – Temperate Continental Climate*, ed. bilingvă, îngr. și tr. Ada D. Cruceanu, postfață Lucian Alexiu, Timișoara, 1995; *Agresiunea literei pe hârtie*, Timișoara, 1996; *Esau*, postfață Adrian Dinu Rachieru, Reșița, 1997; *Poeme duminicale*, Reșița, 1998; *47 Poeme despre Viață, Dragoste și Moarte*, Reșița, 1998; ed. (*47 Poems about Life, Love and Death*), tr. Ada D. Cruceanu, Reșița, 1998; *Poemele dinaintea tăcerii*, Reșița, 1999; *Între pereții de plută sau Moartea după Doclin*, Timișoara, 1999; *Dubla eroare*, Timișoara, 1999; *Dihorul din grădina lui Laur*, Iași, 1999; *Urma pașilor în vale*, Timișoara, 2001; *Nisip, ape de odihnă*, Timișoara, 2002; *Carte din inima mea*, Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, *Octavian Doclin, „Neliniștea purpurei"*, O, 1979, 14; Gh. Jurma, *„Muntele și Iluzia"*, T, 1984, 9; Liviu Papadima, *„Muntele și Iluzia"*, TBR, 1984, 267; Const. Hârlav, *O vârstă poetică*, CNT, 1985, 12; Mircea Mihăieș, *Numărătoarea inversă*, O, 1986, 50; Cornel Ungureanu, *Viața de toate zilele a poetului*, O, 1987, 15; Ada D. Cruceanu, *„Curat și nebiruit"*, F, 1987, 5; Marian Odangiu, *Poezie și devenire*, TR, 1987, 33; Al. Cistelecan, *Un poet de cortegiu*, LCF, 1992, 25; Adrian Dinu Rachieru, *Cercul Doclinian*, LCF, 1996, 30; Ionel Bota, *Muntele și poezia. Eseu asupra poeziei lui Octavian Doclin*, Reșița, 1997; Valentin F. Mihăescu, *Un romantic temperat*, „Azi" (supl. literar), 1997, 23; *Dicț. scriit. rom.*, II, *111–112*; Simona-Grazia Dima, *Balanța invizibilă*, CNT, 1999, 22; Cornelia Ștefănescu, *Melancolia lucidității*, RL, 2001, 18; Doru Timofte, *Apologia lui Esau. Eseu asupra poeziei lui Octavian Doclin*, Timișoara, 2001; Adrian Alui Gheorghe, *Poezie postoptzecistă*, CL, 2002, 3; George Vulturescu, *Octavian Doclin, „Urma pașilor în vale"*, O, 2002, 11. *C.Ș.*

DOHOTARU, Adrian (2.IV.1939, Oradea – 1.IX.1995, München, Germania), poet, dramaturg și gazetar. După absolvirea Facultății de Istorie-Filosofie a Universității din Cluj (1959), devine redactor la revistele „Viața studențească" (1960–1968) și „Amfiteatru" (1968–1974), însă notorietatea de gazetar (reporter) și-o câștigă la „Flacăra" (1973–1981, 1983–1985), între 1981 și 1983 lucrând la revista „Viața cooperației meșteșugărești". Din 1985, este redactor la Agerpres, iar după 1989 intră în diplomație (consilier, atașat cultural), devenind secretar de stat în 1991 la Ministerul Afacerilor Externe. În 1990 se dezvăluie a fi deținut un grad important în francmasonerie (Loja Marelui Orient).

Caz ciudat și trist de destin menit împlinirii, retezat nedrept de repede și violent, **D.** poate fi analizat ca eșantion perfect de ratare a vocației datorită presiunilor politice. Poeziile debutului editorial (*Ora 24*, 1978) indicau o severitate lucidă, cultivând vocabule dure, irizații sticloase și reci („zăpezi de radium", „lumina de meninge"), nu fără puseuri blagiene („inimile somnului"), cu dor de pământ, mirosuri fragede. Un aer de Maramureș adie uneori printre versurile, altminteri reci, artificiale. O neliniște înghețată, cu ceva tonuri de Ioan Alexandru și nostalgii expresionist-rurale: „Aș fi putut să rămân fiu nebun de arcași prin păduri / Între coarne de zimbru ca într-un mare amurg fumegând. / Aș fi putut să rămân fiul domnilor mei, voievozi / Între Iza și Mara, lângă tatăl și mama, frumoși și cărunți." *Privire liberă* (1980) aduce un plus considerabil de insurgență; textul se abstractizează, meditează asupra captivității, a compromisului politic devastator de conștiințe: „Desigur, noi putem fi înlocuiți / [...] Cineva ne acuză acum de înaltă trădare / În fața copiilor / Pentru că am făcut compromisuri și am ridicat din umeri, / Cu un aer tragic de vagabonzi eterni. Sau am plâns uneori / Prin spitale pline de condamnați la moarte și la tristețe." După 1980, reportajele lui **D.** din „Flacăra" atrag tot mai mult cititorii. Un talent amintind de F. Brunea-Fox, exersat prin mahalalele sordide ale Bucureștiului în plină devastare arhitecturală, prin metroul cu cerșetori, prin creșe fără omenie ș.a.m.d. În același timp, apare dramaturgul **D.** cu a sa *Insomnie. Îndrăgostiții de la ora nouă seara* (1985), pusă în scenă la Teatrul „Nottara" de regizorul Alexandru Dabija în 1982, cu zeci de replici tăiate sau modificate la multele vizionări oficiale. Cu punct de plecare într-o poezie din *Privire liberă* („Cineva trebuie să-și asume un risc, nemaisuportând / Tensiunea și dezacordul dintre cuvinte și gest. / Cineva trebuie judecat, trebuie pedepsit pentru inconștiența / De a crede că i se poate permite orice"), *Insomnie* îl are în centrul scenei pe inginerul Sabin Pop, om incomod, care „se află într-o permanentă stare de revoluție". „Împotriva sa se coalizează fricoșii, lașii, lichelele, profitorii", un păgubos, conchide dramaturgul. Refuzat ulterior sistematic de teatre, **D.** avea să intre în atenția publicului ca demnitar, după 1990, într-un context – iarăși – destul de puțin favorabil împlinirii scriitoricești. Poetul „pierdut", gazetarul obosit și dramaturgul copleșit de realitate aveau să moară în condiții cumplite, lăsând în urmă câteva volume.

SCRIERI: *Ora 24*, București, 1978; *Privire liberă*, București, 1980; *Insomnie. Îndrăgostiții de la ora nouă seara*, București, 1985; *Anchetă asupra unui tânăr care nu a făcut nimic*, București, 1993.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Starea poeziei*, RL, 1978, 24; Al. Cistelecan, *Adrian Dohotaru, „Ora 24"*, F, 1978, 7; Nicolae Ciobanu, *Un fel de Robinson Crusoe*, LCF, 1978, 32; Ulici, *Lit. rom.*, I, *262–263*; Iosif Naghiu, *Ca o flacără albă*, L, 1995, 37; Tudor Mărăscu, *Lecție de istorie*, L, 1995, 37; Dan Grigorescu, *Adrian Dohotaru*, L, 1995, 39; *Adrian Dohotaru*, DRI, II, *86–91*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *113–114*; Popa, *Ist. lit.*, II, *963*. *D.C.M.*

DOIBANI, Iacob (1913, Butor-Grigoriopol – 1968), poet și publicist. Urmează cursurile pregătitoare la Tehnicumul Pedagogic din orașul Balta, continuându-și studiile la Institutul Pedagogic Moldovenesc din Tiraspol. Colaborează, în calitate de corespondent, la ziarele „Comsomolistul Moldovei", „Moldova socialistă" ș.a. În 1934, îi apare prima plachetă de poezii, *Zile mândre, bucuroase*, iar în 1935 cea de-a doua, *Răsai, lună, de cu seară*. În 1936, e arestat și declarat „dușman al poporului", fiind deportat în ținutul Kolâma (1937–1941), apoi reescortat în regiunea Magadan. A revenit acasă în 1953. Scrie, apoi, cu preponderență în stil popular, tratând teme conjuncturale, în stil realist-socialist.

SCRIERI: *Zile mândre, bucuroase*, Chișinău, 1934; *Răsai, lună, de cu seară*, Chișinău, 1935.

Repere bibliografice: F. Ponomari, *Dăruire*, „Nistru", 1968, 6; N. Movileanu, A. Moraru, *De sub pietrele uitării*, „Nistru", 1988, 12; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 163. *VI.C.*

DOINA, revistă literară și artistică săptămânală scoasă la București, prima serie între 22 ianuarie 1884 și 5 mai 1886, iar a doua de la 1 octombrie până la 1 noiembrie 1886. Proprietarul, directorul și animatorul acestei publicații este C. Bărcănescu, bun cântăreț, amator de muzică, dar și actor ocazional, cunoscut și datorită relațiilor cu I. L. Caragiale. Scurte perioade direcția revistei a fost girată de C. Gebauer (5 februarie – 5 mai 1886) și G. I. Ionnescu-Gion (1 octombrie – 1 noiembrie 1886). I. I. Roșca și A. Lupu-Antonescu au îndeplinit pe rând funcția de redactor literar. La **D.** au colaborat cu versuri, alături de I. I. Roșca și Al. I. Șonțu, I. C. Drăgescu, Al. Candiano-Popescu, Carol Scrob. Se republică rândurile scrise de N. Filimon, cu mulți ani înainte, despre teatrul românesc sau o nuvelă, *Sorcova*, a lui B. Delavrancea, reprodusă din „Drepturile omului". Cronicile lui D. C. Ollănescu-Ascanio sunt simple divagații asupra artei, iar schițele semnate Lucreția parodiază cu bune efecte comice literatura sumbră și fals romantică la modă atunci. I. Moșoiu tipărea o comedie de moravuri, parțial realizată, intitulată *Corpul delict*. Câteva traduceri, din H. Heine și Adolphe Adam, și foarte multă literatură populară, însoțită adesea de prezentarea competentă a lui Lupu-Antonescu, sunt de asemenea de menționat. Revista se ocupă și de literatura pentru copii, cerând să se publice, alături de cărțile despre Aladin sau Gulliver, fabulele lui D. Țichindeal și Gr. Alexandrescu, versurile lui D. Bolintineanu, basme culese de P. Ispirescu. Cronica dramatică este dedicată unor piese traduse și calității traducerilor, care sunt comparate cu versiuni din alte limbi. Spectacolul de teatru se discută ca un complex (text-punere în scenă-interpretare), dar se comentează cu precădere jocul actorilor. Viața literară este urmărită cu atenție, în special activitatea junimiștilor bucureșteni, despre ședințele cărora I. I. Roșca publică dări de seamă amănunțite. Cu un interes deosebit se comentează activitatea lui I. L. Caragiale. La începutul anului 1885, **D.** anunță că dramaturgul lucrează la o nouă comedie intitulată *Nuntă la Tirchilești*. *R.Z.*

DOINA, revistă literară care a apărut la București, lunar, între mai și noiembrie 1914. Publică poezii I. U. Soricu, Volbură Poiană, P. Cerna, A. Mândru, Nichifor Crainic, Ion Sângiorgiu, G. Botez-Gordon, M. Săulescu, Vasile Stoica, revista fiind de orientare tradiționalistă. O frumoasă poezie dedicată Ardealului e publicată de I. U. Soricu (*Închinare*). Sunt inserate *Cugetări inedite* de Mihai Eminescu, iar N. Zaharia vorbește despre „reportajul literar", Radu Dragnea scrie despre *România într-o nouă fază politică* și *Metoda istorică și metoda estetică în critica literară*, Nichifor Crainic semnează articolul *La 25 de ani de la moartea lui M. Eminescu*, Ion Dragoslav e prezent cu un fragment din romanul *Brâul cu picățele roșii*. În domeniul istoriei literare, se publică un studiu despre Barbu Paris Mumuleanu și un altul cu titlul *De la Mahabharata indică la doina românească* de Jan Urban Jarník. Mai colaborează Paul I. Papadopol, Ion Chiru-Nanov, Ștefan Meteș, D. N. Ciotori, N. Dunăreanu, Ion Dragu. *M.Pp.*

DOINA BASARABIEI, revistă apărută la Chișinău, lunar, între 15 mai și 15 iulie 1929. De la numărul 2 apare cu subtitlul „Revista Societății literare-artistice-pedagogice a corpului didactic din Basarabia". Redactor-șef și editor este A. Eliadi. Revistă de orientare sămănătoristă, **D. B.** își propune propagarea culturii românești în Basarabia. Fără a publica un articol-program sau articole de bilanț, revista se situează în rândul publicațiilor de culturalizare, fiind adresată în special intelectualilor de la sate. Partea literară conține proză, versuri, eseuri, folclor basarabean și recenzii literare. Este de semnalat rubrica „Literatura moldovenească sub ruși" (în numerele 1 și 2) unde sunt reproduse fragmente din broșura *Pilde și anecdoturi*, scrisă în 1906 de învățătorul Gheorghe Codreanu. Colaborează cu versuri Al. Terziman, A. Eliadi, Nuși Tulliu ș.a. Printre colaboratori, se remarcă Petre Constantinescu-Iași, cu articole despre cultura și muzeele din Basarabia, dar și Ion Inculeț, ca și autorii unor articole despre documente vechi din Basarabia. *I.Dg.*

DOINA DOINELOR, revistă care a apărut la Mărgineni-Munteni (în județul Bacău), săptămânal, între 17 februarie și 23 iunie 1902. Director: G. Marinescu. Revista publică sau reproduce poezii de Alex. St. Vernescu, G. Marinescu, N. Beldiceanu, Radu D. Rosetti, Const. Gh. Damaschin, Adrian Sulcină, D. I. Bonteș, Gheorghiu Dem., N. A. Bogdan, Gr. Lupu, Corneliu Moldovanu. Republicări sunt și poezia *Numai una* de G. Coșbuc sau transpunerea lui St. O. Iosif din Petőfi, *Soarele*. De remarcat un început de traducere din *Odissea*, semnat de Hristian N. Țapu și multă literatură populară. *M.Pp.*

DOINA, Jela (1.III.1951, Vadu, j. Constanța), prozatoare, publicistă și traducătoare. Este fiica Tudorei (n. Gămălan) și a lui Ion Enache, contabil. Urmează studii elementare și medii în Vadu, Lumina și Năvodari, apoi Facultatea de Limbi Străine a Universității din București, secția franceză-română (1970–1974). După absolvire, predă româna și franceza la școala medie din Valea Dacilor (1974–1985), apoi este profesoară suplinitoare de limba franceză la mai multe școli gimnaziale din Constanța (1985–1990) și redactor la revista „Tomis" (1990–1993); locuiește doi ani în Franța (1994–1996). Din 1997, colaborează ca redactor asociat cu Editura Humanitas, unde devine, din 1998, redactor, coordonator al colecțiilor „Procesul comunismului" și „Memorii, jurnale", precum și al seriei „Istorie". Debutează în presă, la revista „Luceafărul", cu proza scurtă *Pauza de masă* (1979); prima ediție a Concursului de proză „Marin Preda" (1982) îi acordă Premiul organizatorilor. După 1989, colaborează cu proză, recenzii, cronici, note de lectură și interviuri luate unor foști deținuți politici (între ei, pentru prima oară în presa din țară, Ion Ioanid) la „Tomis",

„România literară", „Contemporanul", „Amfiteatru", „Familia", „22", „Arca", „Observator" (München), „Vatra". În volum, debutează cu două texte (*Corespondent de război* și *Dinspre drumul cu plopi*) în antologia de proză contemporană a revistei „Tomis", *Vânzătorul de enigme* (1993), debutul personal propriu-zis constituindu-l romanul nonfictiv *Cazul Nichita Dumitru. Încercare de reconstituire a unui proces comunist. 29 august – 1 septembrie 1952* (1995); Asociația Internațională a Scriitorilor și Oamenilor de Artă Români, cu sediul la Washington DC, a acordat cărții Premiul de onoare pe anul 1996. Au urmat: *Telejurnalul de noapte* (1997), un decupaj de pagini diaristice scrise între 1979 și 1989; *Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat* (1998), desemnată, la Târgul Internațional de Carte de la Timișoara, drept „Cartea anului"; *Drumul Damascului. Spovedania unui fost torționar* (1999), care va sta la baza filmului *După-amiaza unui torționar* în regia lui Lucian Pintilie; *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste* (2001), un dicționar al anchetatorilor, temnicerilor și torționarilor comuniști din România, conținând 1700 de nume.

D. cultivă proza nonfictivă, în speță romanul de reconstituire, jurnalul intim și documentarul-anchetă, apelând energic la tehnicile literaturii. Un filon puternic reactivat este literatura interbelică a „autenticității", cu recurs la transcrierea-colaj de documente (memorii, corespondență, dosare de arhivă) și depoziții verbale neprelucrate stilistic. „Romanul nonfictiv" *Cazul Nichita Dumitru* reconstituie înscenarea judiciară din procesul Canal Dunăre–Marea Neagră (1952), prin a cărui sentință un muncitor a fost condamnat la moarte și executat din rațiuni terorist-propagandistice: „stârpirea sabotorilor" regimului, „sabotori", de altfel, reabilitați, tot propagandistic, de N. Ceaușescu în 1968. Dincolo de radiografia unui/unor destine tipice epocii, **D.** întreprinde și o analiză drastică a discursului ideologic al anilor '50, de la temele obsedante la limbaj, imagini-pilot și sofisme juridice. *Telejurnalul de noapte* propune o mostră de „literatură de sertar", cu însemnări din ultimul deceniu, sumbru și delirant, al ceaușismului. *Această dragoste care ne leagă* este o anchetă-eseu care supune din nou reflecției un destin tragic, de astă dată al unei distinse intelectuale septuagenare, Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, soția lui E. Lovinescu și mama Monicăi Lovinescu, arestată, în mai 1958, în scopul șantajării fiicei sale, crainică la un post occidental de radio. După ce a respins oferta de a se salva cerându-i fiicei sale să revină în țară, a fost asasinată în închisoare, prin tortură psihică și refuzul îngrijirilor medicale, și înmormântată într-o groapă comună. Spectrul uman al personajelor culminează, în *Drumul Damascului*, cu portretul, de substanță dostoievskiană, dar unicat între cazurile reale cunoscute, al unui mărunt torționar care, covârșit de revelația târzie a propriei ticăloșii, se căiește, implorând să fie judecat și pedepsit. Sarcasmul destinului lui Franț Țandără este generat de persistența ocultă, dar activă a speței sale profesionale, astfel încât deconspirarea, într-un proces, a unei întregi rețele malefice este sistematic blocată, iar personajul rămâne condamnat să-și poarte povara teribilă pe „Drumul Damascului". În *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, **D.** a încercat să expună, din nou cu varii mijloace literare (Al. Cistelecan a evidențiat „arta dramatică a reconstituirilor" și „peripeția documentării", utilizată ca „una din tramele epice ale cărții"), o vastă serie de portrete ale unor funcționari din sistemul represiv comunist. Miza a fost o „istorie națională a infamiei" în spirit borgesian. Cu tot adevărul de esență al tipurilor prezentate, formula mixajului document-literatură a cărților scrise de **D.** a suscitat unele controverse.

SCRIERI: *Cazul Nichita Dumitru. Încercare de reconstituire a unui proces comunist. 29 august – 1 septembrie 1952*, București, 1995; *Telejurnalul de noapte*, Iași, 1997; *Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat*, București, 1998; *Drumul Damascului. Spovedania unui fost torționar*, București, 1999; *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, București, 2001. **Traduceri:** Philippe Malaurie, *Antologia gândirii juridice*, București, 1997; Stephane Courtois, *Cartea neagră a comunismului*, București, 1998 (în colaborare cu Brândușa Palade); Edward Behr, *Sărută mâna pe care n-o poți mușca* (în colaborare), București, 1999; *O Americă înfricoșătoare*, București, 1999; Boris Souvarine, *Stalin*, București, 1999; *Omul grec*, coordonator Jean-Pierre Vermont, București, 2002; Nancy Huston, *Amprenta îngerului*, București, 2003; Vladimir Bukovski, *Reușești sau mori. Convorbiri. Conferințe. Dezbateri*, pref. trad., București, 2003 (în colaborare cu Mona Cure și Sorana Corneanu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Jurnalul" poetului*, RL, 1997, 47; Mircea Mihăieș, *Vivisecții catodice*, „Cuvântul", 1997, 11; Gheorghe Grigurcu, *Un jurnal antisubiectiv*, RL, 1998, 5; Alexandru George, *Duelul cu toată lumea*, LCF, 1998, 15–16; Alexandru George, *Tragedie și absurditate*, LCF, 1998, 21; Al. Cistelecan, *Arta dramatică a reconstituirii*, VTRA, 1998, 7; Z. Ornea, *Cum a fost asasinată mama Monicăi Lovinescu*, RL, 1998, 31; Alexandru Niculescu, *Despre indiferență, despre eroi*, VTRA, 1998, 9; George Pruteanu, *O pată de sânge intelectual*, „Dilema", 1998, 276; Ruxandra Cesereanu, *Călătorie spre centrul Infernului*, București, 1998, *86*; Virgil Ierunca, *Torționarul torturat*, RL, 1999, 25; Ioan Mușlea, *Oroarea în stare pură*, VTRA, 1999, 9; Mircea Mihăieș, *Asasini din toate țările, uniți-vă!*, „Cuvântul", 2001, 2; Gabriel Liiceanu, *Declarație de iubire*, București, 2001, *147–163*; Monica Lovinescu, *Diagonale*, București, 2002, *20–22, 85–87, 209–211*. *G.O.*

DOINAȘ, Ștefan Aug.[ustin] (pseudonim al lui Ștefan Popa; 26.IV.1922, Caporal Alexa, j. Arad – 25.V.2002, București), poet, eseist, dramaturg și traducător. Părinții săi, Florița (n. Laza) și Augustin Popa, erau țărani. A învățat mai întâi în satul natal, după care a urmat Liceul „Moise Nicoară" din Arad (terminat în 1941) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (absolvită în 1948). Ca student, a audiat cursurile lui Lucian Blaga, în timpul refugiului la Sibiu al Universității, și s-a numărat printre membrii Cercului Literar de la Sibiu (1940–1945). După licență, este profesor de română în satul natal (1948–1950), la Hălmagiu (1950–1953) și Gurahonț (1953–1955). A lucrat apoi ca redactor la revista „Teatrul". În 1957 este trimis în detenție timp de un an pentru „omisiune de denunț". Mai târziu va fi corector la „Lumea" (1963–1966), redactor la „Secolul 20" (din 1969), apoi director al revistei, director onorific al revistei „Euphorion" (Sibiu). Debutează în „Jurnalul literar" (1939), primind în 1947 Premiul „E. Lovinescu" pentru manuscrisul *Alfabet poetic*, ce nu va vedea lumina tiparului decât la debutul în volum, în 1964. În

1968 este laureat al Premiului „Mihai Eminescu" al Academiei Române, căruia îi urmează șapte premii ale Uniunii Scriitorilor, Medalia Goethe a Institutului „Goethe" din München (1982), Premiul European pentru Literatură (Vârșeț, Iugoslavia, 1990). După 1990, va deveni membru al Academiei Române, președinte al Fundației Culturale „Secolul 20", director al Centrului Cultural Pluridisciplinar „Paul Valéry" din România, *doctor honoris causa* al Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor.

D. ocupă în literatura română contemporană un loc cu totul singular, atât din perspectiva diacronică a tradiției, cât și din cea sincronică, a structurilor lirice contemporane. Foarte cult, stăpânind perfect cele mai variate procedee tehnice de construire a unui poem și cele mai subtile modalități prozodice, părând în orice moment capabil să-și struneasscă fluxul inspirației după tiparele oricărei specii poetice tradiționale (de la balada romantică la sonetul-frază unică și la sonetul „vers de vers"), hermetizând sensurile viziunilor poetice sub strălucirea metaforelor baroce, riguros, sever în arhitectura de ansamblu a poemului și risipitor de metafore încastrate în ansamblul simbolic, *poeta doctus* și *poeta laureatus*, **D.** îngemănează conștiința lucidă a actului artistic cu o imaginație vizionară prin care depășește ca amploare pe toți contemporanii săi. El face parte din familia puțin numeroasă a poeților pentru care inspirația nu este de natură emoțională, ci intelectuală: „– Din ce se hrănește poezia? – Din poezie. Exprimarea corectă este următoarea: discursul poetic se hrănește din diversele tipuri de discurs care se înrudesc cu el însuși: discursul filosofic [îndeosebi metafizic și cosmologic], discursul mitologic, discursul simbolic, discursul religios." Se situează aproape întotdeauna, concomitent, în două câmpuri de semne, abstracte, indiferent afectiv față de obiectele-trăirile care le-au produs. Unul este câmpul formelor de expresie preconstituită (tipuri de ritm, tipuri de vers, diversitate strofică, reguli de construire a diverselor tipuri de poeme etc.), celălalt este câmpul de simboluri, imagini globale preconstituite și ele, care focalizează experiența artistică și care pot fi cunoscute și recunoscute prin cultură. **D.** neagă afectul ca sursă a poeziei și realizează un alt tip de originalitate decât aceea tematică sau simbolică. Pentru a-i putea descrie opera ar trebui cunoscute, etalate două serii de inventare: unul de forme, altul de motive și teme. În raport cu primul, poezia este *techné*, meșteșug; în raport cu al doilea, este intertextualitate, replică: „Cu învierea păsărilor albe / De pe covoru-acesta oltenesc / începe și sfârșește o legendă. / Eu însumi sunt prizonierul ei ... / Prizonier, eu nu respir decât / în amplul du-te-vino al suveicii." Se află sugerate aici și poetica textului ca textură, ca țesătură, și tehnica țeserii, și depășirea texturii prin trăire legendară, dar mai ales sentimentul de prizonierat al artistului în perfecțiunea artei sale. Poeme-replici sunt majoritatea producțiilor lui **D.**, care uneori și-a mărturisit sursa (*Mistrețul cu colți de argint*, balada devenită emblemă a poeziei sale, studiată în școală și epuizată de numeroase analize didactice, este o replică la *Erlkönig* de Goethe; Wallace Stevens a constituit o lectură fundamentală etc.). Alteori le-a lăsat cititorilor plăcerea să descopere metamorfozele personale

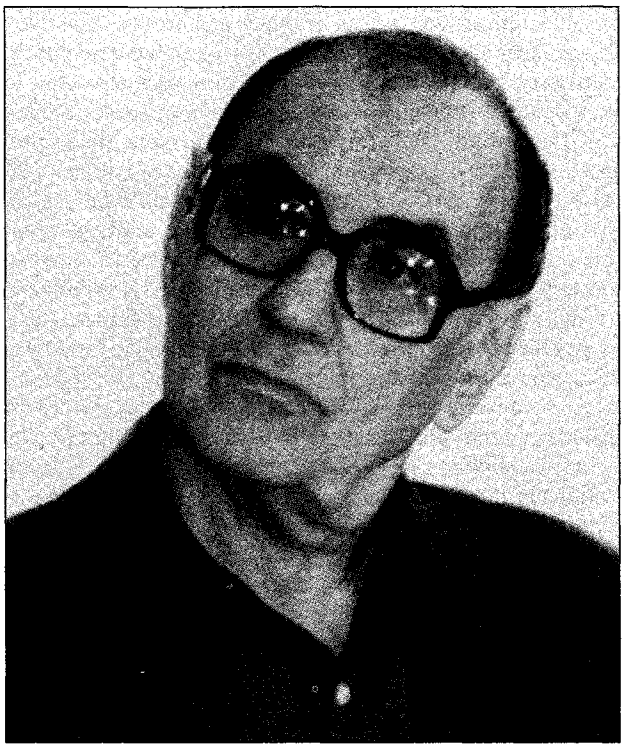

pe care le suferă în opera sa temele și motivele consacrate. Teme obsedante: metamorfoza, temă barocă, împinsă până la limită, când transformarea devine transsubstanțiere; urmărirea himerei, rătăcirea în căutarea esenței de sub formele proteice – de fapt, reluare a metamorfozei din perspectiva celui însetat de absolut, percepând fascinația formelor; coincidența contrariilor, după o convertire a unuia în opusul său; *misterium tremendum* al trăirii sacrului în formele banale ale cotidianului. În perioada când moda literară a impus ca temă raportul scriitorului cu scrisul, **D.** a tratat poetic inserția creatorului în universul ficțional instituit de limbaj. A experimentat toate atitudinile poetice cunoscute: romantismul gesturilor simbolice, clasicismul formelor disciplinate, barocul căutărilor proteice, intelectualismul ermetizat prin aluzia livrescă și conceptualizarea trăirilor, transa mistică. În prima etapă a creației sale, sub influența baladei romantice germane și a prietenului Radu Stanca, baladist modern, a cultivat mai ales tema metamorfozei în formă baladescă. Această etapă, depășită, a creației sale va fi cel mai lesne receptată și cea la care va fi redusă de public întreaga sa operă, cu mult mai diversă. Textul ce poate fi considerat emblematic, *Sfântul Gheorghe cel fals*, conține în subsidiar relația poetului cu poezia, transformarea măștii în esență a ființei, convertirea mistică a răului în bine sub imperiul iubirii – toate, motive esențiale ale creației ulterioare. Pentru a seduce fecioara, diavolul adoptă masca sfântului și, îndrăgostit, devine sfântul pe care îl mimează. Acesta este și mecanismul poetic al creației lui **D.**: el nu se poate exprima decât după ce s-a pătruns de inspirația absorbită din exterior. Inspirația poate fi aflată într-o figură a limbajului, în

poemul altui scriitor, într-un sistem de gândire preexistent etc. În actul inspirației (în ambele sensuri – ca moment receptor al exteriorului, ca încorporare a alterității și ca stare de exaltare în care daimonul personal hotărăște forma de expresie), celălalt sau Cel-cu-totul-altul (*Das ganz Andere*), filtrat de spiritul poetului, devine ego. Expirat, el devine alter ego, contemplat cu o detașare de sine neobișnuită, cu răceala celui care se recunoaște și se înstrăinează concomitent în produsul spiritului său. *Mistrețul cu colți de argint*, balada urmăririi himerei, poate fi interpretată ca sinucidere a unui Narcis care refuză să se mai autocontemple în iluzoriu, divers și efemer. După depășirea perioadei în care dominantă este balada, evoluția și clasicizarea urmează nu cultivarea unei anume forme poetice, ci câteva direcții tematice: artistul ca disciplinator al realității amorfe a limbajului căruia îi impune forma gândirii sale, refuzul realității – fie în formele ei grotești, fie în cele banal cotidiene; rolul scribului – al celui ce consemnează – în raport cu cel ce făptuiește; fascinația și refuzul măștii; căutarea unei *unio mystica* cu esența spre care poezia poate fi o cale. În analiza oricărui poem al lui **D.** sunt importante situarea lui într-un anume context cultural, semnificația de ansamblu (adesea subtil polemică) și semnificația metaforelor parțiale, care pot fi subordonate sensului global sau îl pot submina. Analiza vers cu vers și imagine cu imagine se impune întotdeauna. Descriptivul este mereu subordonat alegoricului și, în multe cazuri, se încarcă de semnificații simbolice. Adesea, acestea sunt reluate în serii de poeme sinonimice, variațiunile pe câteva teme obsesive întemeindu-se pe capacitatea de producere în serie a metaforelor subordonate sensului global al poemului. În ultima etapă a creației, poetul se apropie tot mai hotărât de barocul ermetizant, pe de o parte, și de marea tematică mistică, pe de alta. Constantă rămâne, în toate momentele, tema metamorfozelor, a absorbției de substanță străină și a unității și identității sub aparențe mereu altele – temă înglobând în același timp obsesia alterității și elanul către unitate: „Sunt Ion în vârful unui stâlp. Merinde / Nu cere gura mea, hrănit cu posturi, / mă-mbăt de roua serii și beau rosturi/ Cărora numai inima le prinde / extractul pur din mult prea simple costuri. / Prin trupul meu încep să se perinde / multiple forme, euri licărinde / ieșind la ceasul lor din adăposturi. / Să simt în jur pustiul – ce cutremur, / Îmi mușc de spaimă buzele și tremur / ca frunza plopilor fără-adiere. / În vârful acestui stâlp aștept Cuvântul./ Se va rosti? Ori sunt sortit, ca vântul / Să fac zadarnic gesturi de-nviere?" (*Metamorfozele*).

Unul dintre cei mai cultivați intelectuali ai generației sale, **D.** este în același timp un excelent traducător și un teoretician al traducerii. Principiile enunțate de el rămân o cartă a traducătorului, semnificativă pentru caracterul ei general-valabil: „Mai întâi, o bună traducere de poezie în românește trebuie să fie o bună poezie românească. În al doilea rând, traducerea de poezie nu e o simplă translație dintr-o limbă în alta, căci nu traducem dintr-o limbă în altă limbă, ci dintr-o poezie națională în altă poezie națională, adică din cultura poetică a unui popor în cultura poetică a altui popor. Asta înseamnă, în al treilea rând, că ceea ce se vehiculează dintr-o cultură în altă cultură, ca bagaj tipic cultural, nu e o sumă de semnificații ideatice desprinse de expresia verbală transfigurată ce le conține, ci tocmai această expresie înțeleasă ca «punere în figură» estetică a lor... Rezultă, în al patrulea rând, că traducerea poeziei universale în românește nu constituie numai o îmbogățire a sensibilității și gândirii noastre cu conținuturi spirituale noi, ci – mai ales – trezirea, în structurile creatoare ale limbii române, a unor valențe poetice care dormitau, ca simple potențialități, și actualizarea lor ca valori expresive concrete... O traducere poetică autentică devine automat demonstrație a virtuților latente ale limbii traducătorului, limbă care devine *ipso facto* instrument al poeziei universale. În fine, al cincilea principiu [...] o traducere autentică este repetarea creatoare a unei experiențe poetice, datată istoric și localizată geografic într-un alt timp și într-un alt loc [...] Eu cred că, asemenea poetului, orice traducător-poet trebuie să lucreze cu gândul la această clipă unică; dar nu așteptând-o pasiv, ca intuiție pură și simplă a textului pe care-l traduce, ci provocând-o în mod deliberat, căutând acea formare prin artă [...] amintită mai sus." (*Cum am tradus „Faust"*). Este cuprinsă în acest citat nu numai tabla de legi a traducătorului, ci și descrierea funcționării propriului mecanism de producere a poeziei. Aria din care **D.** își alege afinii spirituali este foarte largă: de la Goethe și Hölderlin la Mallarmé, Valéry și poezia americană și spaniolă contemporană. Eseist de marcă, s-a ocupat mai ales de zona de interferență dintre filosofie, poezie și religie (*Tragic și demonic*, 1980), de problemele limbajului poetic, de construirea identității personale în raport cu alteritatea, de răspunsul civic și politic la provocările prezentului. Remarcabilă a fost seria de articole consacrate tendințelor poeziei momentului, *Despre moda poetică* (1968–1971), trăsăturile definitorii relevate fiind: delirul verbal, beția de imagini, disprețul pentru formă, falsa profunzime, atitudinea de „copii teribili" a unor nume în plină vogă pe atunci. Definiția sociologic-poetică a modei ar fi trebuit să acorde acestui studiu de caz importanța pe care la timpul lor o avuseseră studiile lui Maiorescu. Dar ecoul printre contemporani a fost foarte mic: „Moda poetică este un fenomen parazitar de mimetism artistic, cantonat în stricta actualitate și, deci, trecător, care – refuzând modelele înaintașilor și vânând cu ostentație noul – propune mereu alte fetișuri, urmărește succesul în locul valorii, confundând originalitatea cu noutatea, cultivă maniera și clișeul în dauna conținutului de substanță, constituind astfel o școală a facilității și a impostorii." Singura încercare dramatică, din anii '40, *Brutus și fiii săi*, este o reușită parțială. Personajul central al piesei nu este celebrul Brutus, ucigașul lui Cezar, ci Iunius Brutus, consul al Romei în secolul al V-lea î. Hr., care, apărând regalitatea, își ucide cei doi fii care unelteau împotriva tinerei republici. Este un exemplu de virtute romană, care pune binele statului deasupra sentimentelor umane. Scrisă în stilul datat al solemnelor drame romantice, piesa este o succesiune de splendide discursuri, mostre remarcabile de oratorie, care însă țin acțiunea în loc și nu justifică frenetica retezare a capetelor.

Ștefan Aug. Doinaș, Al. Balaci și Al. Paleologu

Mesajul politic rămâne și el ambiguu, scriitorul dorind să acorde egală îndreptățire regalității și republicii: realitatea reprezintă abuzul imperial de putere, libertatea este scopul politicii, moartea însă (în numele unui principiu) strămută discuția din planul politic în cel ontologic.

Două trăsături se vor conserva de la începutul la sfârșitul activității literare a lui **D.**: practicarea a ceea ce el însuși a numit „discursul mixt", discursul poetic ce interferează cu discursul filosofic, mitologic, religios, istoric etc.; conceperea operei ca replică intertextuală, referentul fiind nu o realitate trăită, ci o realitate metamorfozată anterior în discurs artistic, poetul mergând până la a afirma, repetat, că nici una din experiențele sale de viață nu i-a alimentat opera, nutrită numai din experiențele sale spirituale, livrești. „Filtrarea" oricărui tip de emoție printr-o prismă cultural-intelectuală conferă scrierilor sale o anume răceală a distanțării, dar și tonul aulic, de sentență, pe care îl dobândește aproape fiecare poem, putând deveni, prin aceasta, emblematic pentru o categorie de numeroase texte. Tema scriitorului, cea care, din adânc, hotărăște structura tuturor elementelor manifeste, este raportul tensionat dintre unitatea spirituală a lumii și diversitatea formelor aparente, multiplicarea lui Unu în amețitor de numeroase chipuri „diferite de sine", chipuri ce atrag și înșală pe rând, prețul bucuriei, al plăcerii de a-l contempla pe unul din ele fiind conștiința efemerității sale. Tensiunea, adesea dramatică, dintre Unu și Multiplu, căutarea unității sub amețitoarea diversitate a formelor, „foamea de Unu" generează alegoriile narative care sunt, în prima parte a vieții poetului, baladele, iar în cea de-a doua emblemele simbolice descrise cu suprimarea acțiunii narate. Ideea platonică, arhetipul permanent presimțit, permanent căutat, permanent refuzat se manifestă în reluarea câtorva motive poetice obsedante: motivul iluziei — al descoperirii că orice aparență este iluzie, inclusiv propria aparență; al suprimării iluziei ca suprimare de sine; motivul metamorfozelor, al trecerii aparențelor iluzorii din una în alta, una dintre ele fiind chiar făptura poetului, motivul proteismului universal, al măștilor unei esențe inaccesibile, ca și al schimbării măștilor; motivul oglindirii, al răsfrângerii Unului în forma materială a chipului contemplat; motivul narcisiac al autocontemplării, al descoperirii unității sinelui în identitatea iluziilor sinelui răsfrânt de sine. Platonismul funciar, barocul reprezentărilor, romantismul antinomiilor, nietzscheanismul sfidării limitelor se regăsesc în poeme tragice, înghețate sub răceala unei forme tehnic impecabile, raportabilă la forme textuale preexistente. Spirit profund mistic, **D.** se disciplinează prin cultură, impunând cititorului o decodare a mesajului cel

	VIAȚA	OPERA
1922	**aprilie 26** Se naște în comuna Caporal Alexa, județul Arad, Ștefan Popa, fiul Floriței (n. Laza) și al lui Augustin Popa, țărani înstăriți; își va lua, când va începe să scrie literatură, pseudonimul Ștefan Aug.[ustin] Doinaș.	
1939		Debutează cu o poezie în „Jurnalul literar".
1941	Termină cursurile Liceului „Moise Nicoară" din Arad.	
1943		Apare în revista „Viața" *Manifestul Cercului Literar*, semnat și de Ștefan Aug. Doinaș, membru al Cercului de la Sibiu.
1947		Prezintă la un concurs manuscrisul *Alfabet poetic*, care este distins cu Premiul „E. Lovinescu".
1948	Este licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității „Regele Ferdinand" din Cluj.	
1948–1955	Este profesor de limba și literatura română în comuna natală, la Hălmagiu și la Gurahonț.	
1956–1957	Funcționează ca redactor la revista „Teatrul".	
1957	Suferă o condamnare politică de un an pentru „omisiune de denunț".	
1958	**aprilie 8** Se căsătorește cu Irinel Liciu, primă balerină la Opera Română.	
1958–1963	Este scos din viața literară.	
1962		Apare, în traducerea poetului, volumul *În orchestra cosmică* de Pavlo Tycina.
1964		I se editează prima carte de poezie, *Cartea mareelor.* Traduce *Povestiri* de Em. Kazakievici (în colaborare cu Maria Roth, M. Spiridoneanu, V. Rădulescu, Eugen Barbu, Paul Granea).
1963–1966	Este angajat corector la revista „Lumea".	
1965		Transpune în românește *Poezii* de Werner Bossert.
1966	Este primit în Uniunea Scriitorilor.	Tipărește volumul de poezii *Omul cu compasul.* Traduce *Codicele egiptean* de Leonardo Sciascia.
1967		Îi apare volumul *Seminția lui Laokoon.* Tălmăcește și publică *Versuri alese* de Ruben Darío.
1968	Este distins cu Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei RSR.	Apare volumul *Ipostaze.* Transpune *Clopotul scufundat* de Gerhardt Hauptmann (inclus în volumul al doilea din ediția Gerhardt Hauptmann, *Teatru*).
1969	Devine redactor la revista „Secolul 20".	Traduce *Un om sfârșit* de Giovanni Papini.
1970	I se acordă Premiul Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă.	Îi apar cărțile *Alter ego* și *Lampa lui Diogene.* Tipărește *Sunete fundamentale*, volum de traduceri din lirica universală (în colaborare cu Virgil Nemoianu și Toma Pavel).
1971		Traduce *Poeme* de Pierre Emmanuel (în colaborare cu Ion Caraion), Dante, *Opere minore* (în colaborare) și *Poezii* de Hölderlin (în colaborare cu Ion Negoițescu și Virgil Nemoianu).

1972		Îi apar cărțile *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte, Poezie și modă poetică* și *Versuri.* Tipărește alte volume de traduceri: Stéphane Mallarmé, *Poezii,* I. A. Bunin, *Versuri* (în colaborare cu Igor Block).
1973		I se editează volumul *Poezii.* Transpune, în colaborare cu Virgil Nemoianu, *Poeme* de Gotfried Benn.
1974		Îi apar volumele *Papirus, Povești cum altele nu-s* și *Cai în ploaie — Pferde im Regen* (versiunea în limba germană, Wolf von Aichelburg).
1975	Primește Premiul Uniunii Scriitorilor.	Apare volumul *Anotimpul discret.*
1976		I se tipărește volumul *Povestea celor zece frați.*
1977		Îi apar alte traduceri: Roberto Sanesi, *Alter ego și alte ipoteze,* Hölderlin, *Hyperion. Moartea lui Empedocle* (volumul I) și *Imnuri și ode* (volumul II), realizate în colaborare cu Virgil Nemoianu.
1978		I se publică *Alfabet poetic* și *Locuiesc într-o inimă.*
1979	Este laureat al Premiului Uniunii Scriitorilor.	Apare volumul *Hesperia.*
1980		Tipărește volumul de eseuri *Lectura poeziei, urmată de Tragic și demonic.* Transpune în românește *Poeme* de Jorge Guillén (în colaborare cu Andrei Ionescu).
1982	I se acordă Premiul special al Uniunii Scriitorilor. Este distins cu Medalia Goethe a Institutului „Goethe" din München.	Îi apare traducerea poemului dramatic *Faust* de Goethe.
1983		Publică volumul *Poeme.*
1985		Apare volumul de poeme *Vânătoare cu șoim.* Traduce *Prizonier al corpului* de Ciril Zlobec (în colaborare).
1987		Îi apare volumul *Foamea de Unu.*
1989		Transpune, în colaborare cu Marius Ghica și Alina Ledeanu, *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică* de Paul Valéry.
1990	**iulie 3** Este ales membru corespondent al Academiei Române. Primește Premiul European pentru Literatură, acordat de Comuna Literară Vârșeț din Iugoslavia.	Iese de sub tipar *Interiorul unui poem.*
1992	Este ales membru titular al Academiei Române.	Îi apar cărțile *Născut în Utopia, Măștile adevărului poetic* și *Arie și ecou.* Transpune *Eu și tu* de Martin Buber
1993		Îi apare volumul *Lamentații.*
1994		Traduce *Așa grăit-a Zarathustra* de Friedrich Nietzsche.
1995		I se publică volumul *Aventurile lui Proteu.* Traduce, în colaborare cu Aurel Rău, Virgil Mazilescu și Dumitru Țepeneag, *Poeme* de Michel Deguy.

1996		Îi apar cărțile *Mai mult ca prezentul*, *Brutus și fiii săi* și *Eseuri*.
1997	Este distins cu Premiul Asociației Scriitorilor Români din Israel.	I se publică culegerea de eseuri *Poeți străini*, volumul *Psalmi* și ediția bilingvă româno-germană *Amor Universalis* (cu versuri traduse de Ruth Herfurth). Apare *Antologie de poezie universală*, înmănunchind bună parte din traducerile realizate de poet.
1998		Apar cărțile *Ovidiu la Tomis: versuri din „exil"* și *Ad usum Delphini*.
1999		Ies de sub tipar volumul *Poeți români*, ediția plurilingvă *Paradise cocktail*, dar și o nouă traducere din Goethe: *Viața-i un lucru bun*.
2000		Apar trei volume din ediția *Opere*, cartea de proză *T de la Trezor* și ediția bilingvă româno-engleză *Poeme–Poems* (cu versiuni traduse de Cristina Tătaru).
2002	**mai 25** Ștefan Aug. Doinaș se stinge din viață la București; va fi înmormântat la cimitirul Bellu.	

puțin dublă: la nivelul aparențelor și la cel stihial al spiritului ce nu se poate regăsi pe sine. Definirile de sine pe care le formulează scriitorul accentuează proteismul propriilor înfățișări, chipul poetic însuși fiind o iluzie propusă cititorului, asemeni ideii întrupate („Detestat de oamenii dintr-o bucată și / învinuit întotdeauna cu dovezi, / eu nu mă aflu nicicând acolo unde apar și / nici nu sunt așa cum mă vezi" – *Autoportret*), dar și – sau mai ales – eșecul final al efortului de a capta imateriala iluzie în poem, poemul fiind de fiecare dată un semn al unei transsubstanțieri eșuate („Încerc mereu un athanor verbal din care / să prinzi ființă; o formulă mai precis / de *aurum potabile* sonor, în stare / să dea realitate unui vis:/ un exorcism capabil să-mi aducă în brațe vaporoasa ta nălucă.// Cuvintele – ce sunt și cui slujesc:/ urechii surde, ochilor sau minții?// Cumplit și tandru, magic lămurit / se târâie sub bolta suferindă / destinul meu – acest poem înmărmurit / de haruri, incapabil să surprindă / prezența Ta imaginară din oglindă" – *Poemul exorcist*, text final al celor trei volume de *Opere*, publicate cu un an înainte de eliberarea definitivă de iluzia trupului). *Mistrețul cu colți de argint* – balada sinuciderii prin descoperirea caracterului iluzoriu al chipurilor narcisiace, reluată în *Balada celor trei puncte de vedere* – texte emblematice pentru întreaga lui operă, raportabile în absolut la romantismul german (*Erlkönig* de Goethe) și în imediat la *Pățania teologului cu arborele* de Ioanichie Olteanu („Revista Cercului Literar", ianuarie 1945) asigură unitatea unei opere așezate sub semnul unitar al Ideii platonice (de la *Odă la o pădure abstractă* din 1945 la *Poemul exorcist* din 2000), răsfrânte de o diversitate înșelătoare a formelor, inclusiv a formei eului. În primul număr al „Revistei Cercului Literar", **D.** publica prima sa baladă, *Forma îngerului* – istoria unui înger diform, roșu sângeriu, ce-și contemplă în apa oceanului fața hâdă, hrănindu-se cu speranța că oglinzile mint; până când, sfâșiat de stânci, îngerul se despică în două jumătăți, un bărbat și o femeie, care încearcă în sărutul lor unificator să redescopere în roșul buzelor „sângele îngeresc nelegiuit". Iar sângele „se varsă / de-a lungul trupurilor obosite / să dea un singur trup, / o formă arsă/ pe dinăuntru de văpăi cernite". Alegoria aceasta baladescă deschide o căutare încheiată cu eșecul consemnat în *Poemul exorcist*: androginul lui Platon era grotesc, imposibilitatea de a reface androginul, ca expresie a unității contrariilor, e tragică; ea se desfășoară sub ochiul indiferent al cosmosului. În ultimii doisprezece ani ai vieții sale creatoare, poetul a reluat motivul obsedant al luptei cu himera în două variante: lupta cu iluzia istoriei imediate – în lumea văzutelor, lupta pentru a păstra iluzia ideii de Dumnezeu – în lumea nevăzutelor. Pentru alegoria inserării în istorie, poemul *Vânătoare cu șoim* (replică la *Poetul cu șoimul pe umăr* de Nichita Stănescu) este reprezentativ: scribul este cel ce ucide atotputernicului domnitor iluzia cum că gloria lui va străbate lumea. „Visai să pui în locul stelei sus/ Obscura stemă a domniei tale", sună replica la autoamăgirea celui puternic că va învinge moartea. Iar la gândul că șoimul îi va purta numele în slăvi, realismul e și mai dur: „te-nșeli, stăpâne. Șoimul e aici / pe mâna mea și aripa lui scrie". După 1990, când deghizarea oricât de transparent alegorică nu a mai fost necesară, ciclul de poeme *Cronica de la osândiți* și *Lamentații* (1993) exprimă franc dezamăgirea poetului ce se crezuse chemat a participa direct la viața cetății. *Poetul cu pumnul în gură* poate spune limpede acum: „Cenzori! Scoateți-vă pumnul din gura mea!", dar e nevoit și să constate: „Patrie – până și numele tău/ a încăput într-o gură spurcată!" (*Lamentația* I) sau „Vai nouă! am văzut cum îmbătrânește/ inexpugnabila capitală a Golaniei". Poezia politică, cu accente de pamflet, încercată de **D.** ca modalitate de expresie directă, atinge nivelul artistic cel mai scăzut al întregii sale opere, redevenită aulic generalizatoare prin ridicarea din nou, la alegorie (*Lamentația VIII*). La antipod se situează cei o sută de *Psalmi* publicați în 1997, dar scriși, probabil, de-a lungul întregii vieți, semne ale unei căutări cu momente de exaltare, de revoltă, de rar extaz, de continue întrebări legate de rostul ființei muritoare, în care Dumnezeu își oglindește chipul. Familia spirituală în care se

situează poetul este hotărât cea patronată de Tudor Arghezi, unii psalmi părând chiar variațiuni pe tema argheziană a orgoliului creatorului: „Cum să Te-ntâmpin, Doamne, – cu ce rugă? / Ai fost copac: acum ești buturugă. / Vrei să mă scol eu însumi din genunchi / Să-Ți fiu coroană verde, să-Ți fiu trunchi? / [...] Eu, cel bolnav de bine și de rău,/ vrei să mă-nalț aici în locul Tău". Starea dominantă este cea așezată sub semnul întrebării, nu cea exclamativă. Iată o adaptare a motivului *abissus abissum invocat*: „Abis ești, Doamne. Însă nu mi-e teamă:/ abisul sufletului meu Te cheamă.// Chemare fără glas și fără țintă,/ minciuna mea azi nu mai vrea să mintă.// De-aceea-ntreb: De ce să se agațe/ plăpânda mea făptură fără brațe?"

Dacă în raporturile poetului cu realitatea, dominantă este tema iluziei, în raporturile poetului cu cuvântul tema dominantă este a luptei învingătoare pentru supunerea Logosului. Preocupare constantă, situarea poetului față de cuvânt și față de poem găsește la sfârșitul vieții lui **D.** o expresie alegoric-fantastică remarcabilă în narațiunea cea mai importantă din volumul de proze căruia îi împrumută și titlul: *T de la Trezor*. În prima parte a acestei narațiuni utopic-științifico-fantastice, se imaginează Trezorier la Fondul Național de Cuvinte, izolat într-un minaret (turn de fildeș), de unde contemplă umbra digurilor pe mare, o umbră identică inițialei sale, un T imens, ce poate fi, concomitent, o cruce și o spânzurătoare. Citește aici manuscrisul excepțional al unui Eu-se biu Scrib-an și practică ritul T, precum toți „teiștii" (foști deiști / theiști). Omul, gândește T, este cel ce dă nume lucrurilor care îl primesc, instaurând astfel un sens asupra realului. Numele și adevărul țin – grație exclusiv nouă – de Limbaj. Ritul T reprezintă o rebeliune față de limbaj: „din stăpân ce este ni-l facem slugă și instrument; convențional, comod, eficace"; „din Logos, plutind în cerul supraceresc, îl transformăm în abur proferat de gurile noastre". Se obține astfel „conștiința manipulării libere a cuvintelor, în funcție de – să zicem – comandamentul X pe care ni-l dictează efemerida X-1; *ne invadează un perfect sentiment de stăpânire a realului din jur și a sensurilor lui.*" Sfetnicul cel mai credincios al lui T este Ben Cornell (cel cu coarne), lingvist. Alegoria filosofică este însă, cu consecințe asupra efectului artistic, coborâtă în istorie: T devine dictator politic, în locul fostului Number One (transformat, prin schimbarea numelui în italienescul Nomberòne, într-o făptură găunoasă și grotescă), Cornell este îngropat, dar nu definitiv, pentru că T a avut grijă să-l cloneze. Traducător al lui *Faust*, **D.** nu putea rămâne străin de daimonismul creatorului, de imperativul vocii interioare, divizată în simplu demonism și în activitate înfăptuitoare superior daimonică. Acestea sunt și principalele direcții în care s-o orientat și foarte bogata eseistică a lui **D.**: raportul creatorului cu limbajul și cu poemul, autocontemplarea în poem, narcisismul theist / demonic al creatorului. Între o afirmație de început, dar emblematică: „Aceasta e aventura poeziei: o aventură a spiritului care luptă cu sine însuși, după cum spune Croce. O aventură a cărei șansă se consumă pe măsură ce se consumă aventura limbajului", și cugetările finale ale lui T, există o perfectă identitate: „Ca inițiat, eu îmi știu întâi de toate figura unică, aceea la care particip la timpul ca și multiplu, eu, permanent altul, în identitate absolută cu mine. Dacă vin aici, la miezul nopții, este pentru a mă vedea cum mă văd ceilalți, pentru a mă bucura de multipla mea prezență, nealterată de nimic, în ochii lor adoratori." Între aceste două identități se situează nenumăratele înfățișări ale unei opere întotdeauna perfecte: poezie alegorică, fantastică, simbolică, autoreferențială, istoric-politică; traduceri excepționale, din creatori precum Goethe, Mallarmé, Valéry; eseuri despre rostul ființei (*Tragic și demonic* – elaborat încă din 1948 ca teză de licență cu Lucian Blaga, în filosofia culturii, nesusținută), despre raporturile poetului cu limbajul și cu lumea reală, numeroase definiri, foarte exacte, ale universului unor scriitori români și străini (de la Dante, Goethe, Nietzsche, Valéry, Eluard, Borges, Montale la Victor Ségalen sau Jorge Guillén, dar și de la Blaga, Arghezi, Bacovia, Pillat, Philippide la Nichita Stănescu sau Nicolae Ionel). **D.** a purtat în sine, matriceal, *nisus formativus* al Cercului Literar de la Sibiu: foamea insațiabilă de cultură, din toate timpurile, din toate spațiile; rafinarea realului trecut prin filtrul estetic; stăpânirea perfectă a meșteșugului, a tehnicii într-un domeniu oarecare al manifestării; căutarea unității în diversitatea și metamorfoza întrupărilor.

Un discurs poetic stăpânit, pe întreaga sa suprafață, de luciditatea unei conștiințe care-i rotunjește toate reliefurile; o rostire iubitoare de claritați, înscriind, în ritmurile-i solemne, până și tulburile fantasme nesupuse, îndeobște, nici unei geometrii; considerarea reticentă a contingentului și concentrarea tuturor puterilor de gândire și imaginație spre un orizont al permanențelor umane, ca și salvate de mutilările istoriei: sunt trăsături ce situează lirica lui Ștefan Augustin Doinaș într-un spațiu pe care ne-am obișnuit să-l numim al clasicității.

ION POP

SCRIERI: *Cartea mareelor*, București, 1964; *Omul cu compasul*, București, 1966; *Seminția lui Laokoon*, București, 1967; *Ipostaze*, București, 1968; *Alter ego*, București, 1970; *Lampa lui Diogene*, București, 1970; *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte*, București, 1972; *Poezie și modă poetică*, București, 1972; *Versuri*, București, 1972; *Poezii*, București, 1973; *Papirus*, București, 1974; *Povești cum altele nu-s*, București, 1974; *Orfeu și tentația realului*, București, 1974; *Cai în ploaie – Pferde im Regen*, ed. bilingvă, tr. Wolf von Aichelburg, București, 1974; *Anotimpul discret*, București, 1975; *Povestea celor zece frați*, București, 1976; *Alfabet poetic*, București, 1978; *Locuiesc într-o inimă*, București, 1978; *Hesperia*, București, 1979; *Lectura poeziei, urmată de Tragic și demonic*, București, 1980; *Poeme*, București, 1983; *Vânătoare cu șoim*, București, 1985; *Foamea de Unu*, București, 1987; *Interiorul unui poem*, București, 1990; *Născut în Utopia*, introd. Gheorghe Grigurcu, București, 1992; *Măștile adevărului poetic*, București, 1992; *Arie și ecou*, Craiova, 1992; *Lamentații*, București, 1993; *Aventurile lui Proteu*, București, 1995; *Mai mult ca prezentul*, Craiova, 1996; *Brutus și fiii săi*, București, 1996; *Eseuri*, București, 1996; *Poeți străini*, București, 1997; *Psalmi*, București, 1997; *Amor Universalis*, ed. bilingvă, tr. Ruth Herfurth, București, 1997; *Ovidiu la Tomis: versuri din „exil"*, Craiova, 1998; *Ad usum Delphini*, București, 1998; *Poeți români*, București, 1999; *Paradise cocktail*, ed. plurilingvă, Timișoara, 1999; *Scriitori români*, 2000; *Opere*, I–III,

București, 2000; *T de la Trezor*, București, 2000; *Poeme – Poems*, ed. bilingvă, tr. Cristina Tătaru, pref. Grete Tartler, Pitești-Brașov, 2000; *Evocări*, București, 2003; *Arta dialogului*, postfață Ion Vianu, București, 2003. **Traduceri:** Pavlo Tycina, *În orchestra cosmică*, pref. Șt. Bitan, București, 1962; Em. Kazakievici, *Povestiri. Steaua. Doi în stepă. Inimă de prieten. La lumina zilei*, București, 1964 (în colaborare cu Maria Roth, M. Spiridoneanu, V. Rădulescu, Eugen Barbu, Paul Granea); Werner Bossert, *Poezii*, București, 1965; Leonardo Sciascia, *Codicele egiptean*, pref. trad., București, 1966; Ruben Darío, *Versuri alese*, București, 1967; *Poezia germană modernă de la Stefan George la Enzensberger*, II, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1967 (în colaborare); Gerhardt Hauptmann, *Clopotul scufundat*, în Gerhardt Hauptmann, *Teatru*, II, București, 1968; Giovanni Papini, *Un om sfârșit*, pref. Edgar Papu, București, 1969; *Sunete fundamentale*, București, 1970 (în colaborare cu Virgil Nemoianu și Toma Pavel); Pierre Emmanuel, *Poeme*, București, 1971 (în colaborare cu Ion Caraion); Dante Alighieri, *Opere minore*, București, 1971 (în colaborare); Fr. Hölderlin, *Poezii*, București, 1971 (în colaborare cu Ion Negoițescu și Virgil Nemoianu), [*Scrieri*], vol. I: *Hyperion. Moartea lui Empedocle*, pref. Wolf von Aichelburg, vol. II: *Imnuri și ode*, București, 1977 (în colaborare cu Virgil Nemoianu); Stéphane Mallarmé, *Poezii*, pref. trad., București, 1972; I. A. Bunin, *Versuri*, București, 1972 (în colaborare cu Igor Block); Gotfried Benn, *Poeme*, pref. Wolf Aichelburg, introd. Virgil Nemoianu, București, 1973 (în colaborare cu Virgil Nemoianu); Wolf von Aichelburg, *Poeme – Gedichte*, ed. bilingvă, București, 1975 (în colaborare cu Horia Stanca); Roberto Sanesi, *Alter ego și alte ipoteze*, București, 1977; Jorge Guillén, *Poeme*, București, 1980 (în colaborare cu Andrei Ionescu); Goethe, *Faust*, îngr. și introd. trad., București, 1982; ed. 2, București, 1983, *Viața-i un lucru bun*, București, 1999; Ciril Zlobec, *Prizonier al corpului*, pref. trad., București, 1985 (în colaborare); *Atlas de sunete fundamentale*, postfața trad., Cluj-Napoca, 1988; Paul Valéry, *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*, București, 1989 (în colaborare cu Marius Ghica și Alina Ledeanu); Martin Buber, *Eu și tu*, pref. trad., București, 1992; Fr. Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toți și nici unul*, introd. trad., București, 1994; ed. 3, București, 2000; Michel Deguy, *Poeme*, București, 1995 (în colaborare cu Aurel Rău, Virgil Mazilescu și Dumitru Țepeneag); *Antologie de poezie universală*, București, 1997.

Repere bibliografice: Felea, *Dialoguri*, *135–138*; Căprariu, *Jurnal*, *188–192*; Regman, *Cărți*, *13–18*; Martin, *Poeți*, I, *134–147*, II, *104–109*; Mincu, *Critice*, I, *178–180*; Regman, *Cronicari*, *82–95*; Felea, *Poezie*, *61–71*, *199–203*; Bugariu, *Incursiuni*, *154–159*; Nițescu, *Scylla*, *149–171*; Constantin, *Despre poeți*, *57–61*; Grigurcu, *Teritoriu*, *47–62*; Stănescu, *Poeți și critici*, *193–198*; Poantă, *Modalități*, *85–90*; Andriescu, *Disocieri*, *165–169*; George, *Sfârșitul*, I, *309–323*; Grigurcu, *Idei*, *103–107*; Raicu, *Structuri*, *228–232*; Andriescu, *Relief*, *110–119*; Oarcăsu, *Destin*, *114–121*; Ciobanu, *Critica*, *185–190*; Felea, *Secțiuni*, *132–137*, *408–410*; Petroveanu, *Traiectorii*, *142–150*; Streinu, *Pagini*, III, *34–36*; Cristea, *Un an*, *106–111*; Ilarie Hinoveanu, *Convorbiri cu Ștefan Aug. Doinaș*, *Tudor Gheorghe*, *Mihnea Gheorghiu...*, Craiova, 1974; Zalis, *Tensiuni*, *243–252*; Ciobanu, *Incursiuni*, *52–67*; Piru, *Poezia*, I, *304–315*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *149–155*; Barbu, *O ist.*, *169–175*; Negoițescu, *Engrame*, *20–54*; Fanache, *Întâlniri*, *24–28*; Laurențiu, *Eseuri*, *84–93*; Raicu, *Critica*, *218–224*; Regman, *Colocvial*, *186–188*; Ciobanu, *Însemne*, I, *169–199*; Felea, *Aspecte*, I, *60–63*, II, *39–41*; Martin, *Acolade*, *99–105*; Alexiu, *Ideografii*, *61–65*; Manu, *Eseu*, *298–306*; Baltag, *Polemos*, *167–172*; Regman, *Explorări*, *61–72*; Ciopraga, *Ulysse*, *154–158*; Simion, *Scriitori*, I, *141–152*; Nițescu, *Poeți*, *47–71*; Alboiu, *Un poet*, *14–19*; Ruja, *Valori*, *66–72*; Grigurcu, *Poeți*, *51–71*; Cândroveanu, *Poeți*, *47–53*; Popescu, *Cărți*, *9–12*; Cristea, *Faptul*, *78–82*; Moraru, *Semnele*, *41–51*; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, București, 1981, *200–201*; Grigurcu, *Critici*, *535–540*; Tomuș, *Mișcarea*, *94–97*; Martin, *Paranteze*, *61–68*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *21–44*; Bucur, *Poezie*, *254–270*; Paleologu, *Alchimia*, *81–87*; Cotruș, *Meditații*, *207–228*; Dimisianu, *Lecturi*, *119–122*; Pop, *Lecturi*, *63–67*; Grigurcu, *Între critici*, *123–126*; Manolescu, *Teme*, VI, *9–14*; Grigurcu, *Existența*, *37–42*; Călinescu, *Biblioteci*, *256–262*; Regman, *De la imperfect*, *215–219*; Cistelecan, *Poezie*, *172–178*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *121–127*; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *248–251*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *25–38*; Elena Indrieș, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, București, 1989, *199–229*; Fanache, *Vârstele poeziei*, *197–201*; Petre Solomon, *O carte fundamentală*, R, 1990, 1; I. Negoițescu, *Semnele poeziei lui Ștefan Aug. Doinaș*, APF, 1990, 5–7; Gheorghe Grigurcu, *Limite și forme*, TMS, 1990, 11; Ioan Holban, *Poetul cu pumnul la gură*, CRC, 1991, 6; Ioan Moldovan, *Interiorul unui poem de Ștefan Aug. Doinaș*, F, 1991, 3; Gheorghe Grigurcu, *Un clasic în purgatoriu: Ștefan Augustin Doinaș*, VR, 1991, 6; Traian T. Coșovei, *Să fi șlefuit lentile – nu vorbe!*, CNT, 1991, 35, 36; Doina Uricariu, *Un aristocrat al spiritului*, RL, 1992, 14; Eugen Simion, *Doinaș – 70*, L, 1992, 18; Andreea Deciu, *Voluptatea poeziei*, RL, 1992, 23; Gheorghe Grigurcu, *Doinaș – 70*, VR, 1992, 5; Adrian Popescu, *Il miglior fabbro*, ST, 1992, 5–6; Ioan Mușlea, *Un artist cetățean*, ST, 1992, 5–6; Virgil Mihaiu, *Poetul-cartograf*, ST, 1992, 5–6; Mircea Mihăieș, *După Faust*, O, 1992, 8; Lucian Alexiu, *Descrierea poemului*, O, 1992, 8; Cornel Ungureanu, *Stea dublă*, O, 1992, 8; Monica Spiridon, *Poetul și ctitoriile cuvântului*, RL, 1993, 8; Ioana Pârvulescu, *Maeștri la modă*, RL, 1993, 38; Dan Laurențiu, *More geometrico*, CC, 1993, 5–6; Ierunca, *Subiect*, *105–109*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *64–66*; Adrian Popescu, *Conștiința literară / conștiința civică*, ST, 1993, 10; Ioan Moldovan, *Ștefan Aug. Doinaș, „Arie și ecou", „Lamentații"*, F, 1994, 12; Constantin, *Complicitatea*, *82–86*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *158–168*; Virgil Nemoianu, *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș*, București, 1994; Ioana Pârvulescu, *Poeme desăvârșite*, RL, 1995, 40; Borbély, *Grădina*, *62–69*; Ierunca, *Semnul*, *179–183*; Mihai Șora, *Doi poeți*, RL, 1996, 14; Gheorghe Grigurcu, *Eseurile lui Ștefan Aug. Doinaș*, RL, 1997, 16; Alex. Ștefănescu, *Cititorul ideal*, RL, 1997, 25; *Doinaș – 75*, CC, 1997, 3–4; Borbély, *Xenograme*, *88–92*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *33–34*; Mihai Șora, *„Pe țărmul unde plânsem"*, RL, 1998, 25; *Dicț. analitic*, I, *23–25*, *72–74*, III, *212–215*; *Templul memoriei. Ștefan Aug. Doinaș în dialog cu Emil Șimăndan*, Arad, 1998; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *301–304*; Cistelecan, *Top ten*, *96–98*; *Dicț. esențial*, *259–263*; Alex. Ștefănescu, *Ștefan Aug. Doinaș prozator*, RL, 2001, 13; Manolescu, *Lista*, I, *54–69*; Popa, *Ist. lit.*, II, *378–381*, *passim*; Alex. Ștefănescu, *Ștefan Aug. Doinaș*, RL, 2002, 16; Cassian Maria Spiridon, *Ștefan Aug. Doinaș și lectura poeziei*, CL, 2002, 8; Virgil Nemoianu, *Doinaș intrând în istorie*, ALA, 2003, 687; Dan C. Mihăilescu, *Ștefan Aug. Doinaș*, LAI, 2003, 13; *Ștefan Aug. Doinaș*, SXX, 2003, 1–6 (număr omagial). *R.S.*

DOINĂ, formă a cântecului popular liric, constituită ca specie aparte numai din punct de vedere muzical. Termenul a fost impus de V. Alecsandri prin culegerea sa și, după el, de Jan Urban Jarník și Andrei Bârseanu, pentru Transilvania. În mediul folcloric termenul nu a fost folosit decât pe o arie restrânsă în Moldova, **d.** fiind denumită și cu alți termeni: „de dragoste", „de codru", „de frunză", „horă lungă", „de urât", „de jale" ș.a. Etimologia cuvântului a stârnit multe controverse. D. Cantemir crede că este numele unui zeu războinic dac; I. Malinescu îl pune în legătură cu *Danubius* și cu *Diana*, I. Heliade-Rădulescu îl derivă din *Diana* plus *oda*, A. T. Laurian

și T. C. Massim, ca și Aron Densușianu, de la verbul *doleo* („a durea"), iar A. Cihac de la sârbescul *dvoinița* („fluier dublu"). Un alt grup de etimologii apropie termenul de verbele *a legăna* și *a alăpta* (I. A. Candrea, A. Philippide, Aug. Scriban, D. Caracostea). B. P. Hasdeu, identificând unele corespondențe în limbile celto-irlandeze, în persană, sanscrită, zendică și lituaniană, consideră că și la noi forma veche era *daina* și că **d.** a existat încă de pe vremea dacilor. El invocă chiar **d.** ca un argument pentru a susține continuitatea poporului român pe teritoriul nord-dunărean. De altfel, cuvântul *daina*, pe care H. Tiktin îl socotește o exclamație elegiacă, apare și azi în refrenele unor doine ori ale unor cântece rituale de nuntă și cântece de leagăn. **D.** a denumit multă vreme, impropriu, întreaga lirică populară, dar cercetări mai noi limitează conținutul său la creațiile cu ton grav, câteodată de revoltă socială. Există în aceste confesiuni câteva permanențe, ca dorul, jalea, urâtul, cu valori simbolice, constituind un univers poetic specific românesc. În **d.** se exprimă o infinitate de sentimente și nuanțe, o spiritualitate elevată, sobră, reflecții asupra existenței sociale, dar și frământări sufletești intime. **D.** are o funcție catarctică mărturisită: „Că doinele-s stâmpărări / La omul cu supărări". Singura corespondență ce se poate stabili între **d.** și creația lirică a altor popoare este cu cântecele spaniole *soledades*, deși elemente ale stilului muzical al **d.** se întâlnesc și la popoarele balcanice, la ucraineni și orientali, iar unele cântece lituaniene și letone poartă numele *daina*. **D.** are o melodie mult ornamentată, deschisă fanteziei improvizatoare. Ritmul este liber (*tempo rubato*), spre deosebire de ritmul de obicei regulat al cântecului (*tempo giusto*), alternând recitative (*parlando*) cu elemente cantabile; se cântă numai solo și cere calități muzicale deosebite cântărețului, prin dificultățile de interpretare impuse. Se pot constata diferite stiluri regionale, unele reprezentând stadii diferite de evoluție sau ilustrând influențe diferite. Se pare că **d.** a avut cândva o răspândire mult mai largă. Astăzi se mai păstrează doar în nordul Olteniei, în Muntenia, nordul Moldovei și al Transilvaniei și parțial în Banat, fiind tot mai des influențată sau înlocuită de melodiile de cântec propriu-zis. Pe melodii de **d.** se cântă uneori și balade, bocete, cântece rituale, cântece de leagăn sau chiar colinde. Părerile în legătură cu originea și evoluția **d.** sunt diverse și contradictorii, pentru că au avut în vedere fie numai forma de manifestare artistică, fie numai melodia, fie numai conținutul, consemnat de puțină vreme. Unii cercetători (Ovid Densusianu, N. Iorga, Tache Papahagi, Ion Diaconu, Ovidiu Papadima) optează pentru originea păstorească autohtonă a **d.**, fără a încerca datarea apariției sale. Având în vedere prezența sa în spații îndepărtate, fără posibilități de interinfluență, muzicologii propun o poligeneză independentă. Gh. Vrabie, referindu-se numai la materialul poetic al **d.**, fixează apariția sa în Evul Mediu. Originea dacică a fost susținută, în afară de B. P. Hasdeu, V. Alecsandri, B. Delavrancea, și de Lucian Blaga, care invocă necesitatea primă de cunoaștere poetică. O teorie originală creează D. Caracostea, care este convins că **d.** a fost izvodită de femeile înstrăinate prin căsătorie, în timp ce-și legănau copiii, dar mai ales de cele ce slujeau la stăpâni. În felul acesta, dorul de cei de acasă și jalea unui trai greu se îmbină cu duioșia maternă în discrete elegii. Certă pare a fi doar periodizarea care consideră că primul strat folcloric ar fi fost constituit de genurile rituale și că **d.**, alcătuind un al doilea strat, ar fi apărut ulterior. Compoziția liberă a textului literar, corespunzând melodiei libere, permite îmbinarea motivelor, în cele mai neașteptate formule, și improvizația. Lirismul ia forma unor reflecții cu caracter generalizator sau a unor dialoguri imaginare cu elemente din natură, considerate confidenți ideali. Sintaxa este specifică întregului gen liric, abundând în construcții de tipul: propoziție subiectivă urmată de una explicativă; propoziții interogative, exclamative, condiționale. Foarte frecvente sunt și personificările, rezultate din colocviul cu mediul, și hiperbolele. Printre scriitorii care au prețuit **d.**, socotind-o motiv de mândrie națională, sunt V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, St. O. Iosif, O. Goga.

Surse: Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866; ed. îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, 1965; ed. îngr. și pref. D. Murărașu, București, 1971; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, II, Cernăuți, 1875; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, 1884; J. Urban Jarník, Andrei Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, 1968; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; Mihail Canianu, *Poezii populare. Doine culese și publicate întocmai cum se zic*, Iași, 1888; Victor Onișor, *Doine și strigături din Ardeal*, Iași, 1890; Enea Hodoș, *Poezii poporale din Banat*, I, Caransebeș, 1892; Ștefan Munteanu, *100 doine și strigături culese din gura soldaților români din Țara Ardealului*, Brașov, 1892; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I-II, București, 1900; ed. îngr. și introd. Iordan Datcu, I-III, București, 1980–1981; Gh. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, îngr. și pref. I. Mușlea, București, 1966; Al. Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1906; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908; Iosif Cioca, *O sută și șase doine culese de pe Pogonici*, Brașov, 1908; Béla Bartók, *Cântece populare românești din comitatul Bihor*, București, 1913; N. I. Dumitrașcu, *Flori de câmp. Doine oltenești*, Bârlad, 1914; Horia Teculescu, *Pe Mureș și pe Târnave. Flori înrourate (doine și strigături)*, Sighișoara, 1929; Vasile Bologa, *Poezii poporale din Ardeal*, Sibiu, 1936; E. Nicoară, Vasile Netea, *Mureș, Mureș, apă lină*, I, Reghin, 1936; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, 1940; Gh. Cernea, *Doine de jale*, Sibiu, 1941; Gh. Ciobanu, Vasile Nicolescu, *200 cântece și doine*, pref. Al. I. Amzulescu, București, 1955; Al. I. Amzulescu, G. Ghiță, *Doine, cântece, strigături*, București, 1955; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare românești din Maramureș*, București, 1957; Const. Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cântece și jocuri din Năsăud*, București, 1958; Al. I. Amzulescu, Paula Carp, *Cântece și jocuri din Muscel*, București, 1964; *Folclor din Transilvania*, I-IV, București, 1962–1969; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I-V, București, 1967–1970; Tiberiu Brediceanu, *Melodii populare românești din Banat. Din colecția „810 melodii populare românești din Banat"*, îngr. și introd. Constantin Zamfir, București, 1972; Alexiu Viciu, *Flori de câmp*, îngr. și introd. Romulus Todoran și Ion Taloș, Cluj-Napoca, 1976; *Cântece populare de dragoste*, îngr. și pref. E. V. Junghietu, Chișinău, 1977; Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *„Bătrânească". Doine, bocete, cântece și jocuri din ținutul Rădăuților*, Iași, 1979; *Antologie de lirică populară românească*, îngr. și introd. de Ligia Bârgu-Georgescu, București, 1980; Gheorghe Gh. Pop, *Folclor muzical din Maramureș*, Baia Mare, 1982; Al. Voevidca, *Cântece*

populare din Bucovina, îngr. Vasile D. Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pașcu, introd. Cristina Rădulescu-Pașcu, București, 1990.

Repere bibliografice: D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. Gh. Guțu, îngr. D. M. Pippidi, introd. Maria Holban, București, 1973, *341*; B. P. Hasdeu, *Studii de folclor*, îngr. Nicolae Bot, pref. Ovidiu Papadima, Cluj-Napoca, 1979, *passim*; Barbu Delavrancea, *Opere*, V, îngr. și introd. Emilia Șt. Milicescu, București, 1969, *441–450, 465–497*; G. Breazul, *Patrium Carmen. Contribuții la studiul muzicii românești*, Craiova, 1941, *passim*; D. Caracostea, *Poezia tradițională română. Balada populară română și doina*, îngr. D. Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, II, București, 1969, *445–571*; Emilia Comișel, *Preliminarii la studiul științific al doinei*, REF, 1959, 1–2; Mariana Kahane, *De la cântecul de leagăn la doină*, REF, 1965, 5; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, *13–228*; Gh. Ciobanu, *Lăutarii din Clejani. Repertoriu și stil de interpretare*, București, 1969; Eugenia Cernea, *Despre evoluția doinei bucovinene*, REF, 1970, 2; Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, 1970, *375–395*; *Ist. lit.*, I, *135–150*; Florin Bucescu, Viorel Bârleanu, *Un tip de doină specific Moldovei de Nord. Contribuții la cunoașterea cântecului popular românesc*, ALIL, t. XXIV, 1973; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, 1976, *344–346*; Sabina Ispas, Doina Truță, *Lirica de dragoste. Index motivic și tipologic*, I–IV, București, 1985–1989; Al. I. Amzulescu, *Cântecul popular din Muscel – monografie folclorică zonală*, MCF, 1990, partea II; Gheorghe O. Oprea, *Doina – concept și stil muzical*, MCF, 1995; Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, 2001, *544–547*. *L.Cș.*

DOLENGA, Lotis (pseudonim al Elisabetei Eliad; 10.IX.1905, Brătușeni, j. Bălți – 1961, București), poetă. Descendentă dintr-o familie de nobili români și lituanieni, era fiica Elizei (n. Gafenco) și a lui Iosif Șișco. Și-a petrecut copilăria și a început să învețe în Franța, continuându-și studiile în România. Până în 1940, a fost profesoară la Liceul de fete din Bălți, refugiindu-se apoi la București.

D. a colaborat la „Glasul Moldovei" (unde, probabil, a și debutat cu versuri, în 1932), la „Adevărul literar și artistic", „Cele trei Crișuri", „Viața Basarabiei", „Bugeacul", „Poetul". A publicat cărțile de versuri *Simfonia amurgului* (1937), *Petale de crizanteme* (1937), *Cartea ultimelor vise* și *Picături de tristețe* (1940), *Slove de jar* (1941), *Flori albastre* (1942). Nostalgică și meditativă, lirica vădește urme ale simbolismului, transpuse în peisaje de sugestie locală. Influența lecturilor bogate transpare în metaforismul abundent și, uneori, căutat. Versurile scrise în franceză au fost adunate în trei plachete, apărute, probabil, în 1929 (*Le Luth brisé*, *L'Idylle d'un poète* și *À l'Inconnu*), iar cele scrise în rusește, în placheta *Zavitki hrizantemî* (1937). **D.** este și autoarea romanului *În ghearele vulturului* (1937), iar în 1941 anunța că avea gata de tipar volumele *Lacul himerelor*, *Cei de prisos* și *Cetatea lui Arald*. A tradus versuri de Rabindranath Tagore.

SCRIERI: *Le Luth brisé*, București, [1929]; *L'Idylle d'un poète*, București, [1929]; *À l'Inconnu*, București, [1929]; *Simfonia amurgului*, București, 1937; *Petale de crizanteme*, Bălți, 1937; *În ghearele vulturului*, Bălți, 1937; *Zavitki hrizantemî*, Bălți, 1937; *Cartea ultimelor vise*, București, 1940; *Picături de tristețe*, București, 1940; *Slove de jar*, București, 1941; *Flori albastre*, 1942.

Repere bibliografice: Rafail Radiana, *Lotis Dolenga, „Simfonia amurgului"*, VBA, 1937, 10; Al. Bardier, *Lotis Dolenga*, „Raza", 1939, 384; Sergiu Matei Nica, *Lotis Dolenga, „Simfonia amurgului"*, „Din trecutul nostru", 1937, 40–45; Radu Cosmin, *Lotis Dolenga, „În ghearele vulturului"*, U, 1937, 279; Al. Bardier, *Lotis Dolenga, „În ghearele vulturului"*, „Gazeta Basarabiei", 1937, 593; Margareta Popescu, *Lotis Dolenga, „Simfonia amurgului" și „Slove de jar"*, F, 1942, 3–4; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *125–126*; Colesnic, *Basarabia*, II, *144–149*; *Lotis Dolenga*, în *Femei din Moldova*, coordonator Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, *100–101*. *D.M.*

DOLGAN, Mihail (5.II.1939, Rediul Mare, j. Soroca), critic și istoric literar. Este fiul Irinei și al lui Dumitru Dolgan. A studiat la Chișinău, urmând Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Moldova, între 1958 și 1963. Din 1963 lucrează la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Și-a luat doctoratul în 1970, devenind doctor habilitat în 1991 și profesor universitar în 1994. Din 1983 a condus Secția de literatură contemporană din cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară din Chișinău. Este șef al Catedrei de literatură română a Universității de Stat din Moldova (din 1995). Editorial, debutează cu monografia *Idee și imagine poetică* (1971), cuprinzând analize și interpretări estetico-stilistice ale poeziei contemporane, genul liric devenindu-i obiectul principal de studiu. Problematica investigațiilor sale critice o constituie tendințele procesului literar contemporan din Republica Moldova și din România, statutul estetic al imaginii poetice și al liricii de inspirație socială și națională, aspectele artei poetice la unii scriitori, evoluția sistemului imagistic, metaforic și simbolico-mitologic, relația dintre adevărul vieții și adevărul artistic, individualitatea creatoare și tipologia eroului liric, diversitatea formulelor și a stilurilor poetice, rolul „autoexprimării" în lirică și măiestria literară ș.a., chestiuni abordate în volumele *Marginalii critice* (1973), *Metafora poetică și semnificațiile ei în poezia sovietică moldovenească* (1974), *Conștiința civică a poeziei contemporane* (1976), *Crez și măiestrie artistică* (1982), *Poezia moldovenească de azi și problemele vieții* (1987), *Poezia: adevăr artistic și angajare socială* (1988). Îl preocupă, de asemenea, și probleme ce țin de istoria, metodologia și evoluția științei și criticii literare, mai ales în *Responsabilitatea cuvântului critic* (1987), precum și literatura pentru copii sau metodica predării literaturii artistice în școală.

D. practică sistematic o critică a poeziei, punând pe primul plan, cel puțin în textele mai noi, criteriul estetic și aplicându-l în discernerea valorilor de nonvalori, după ce, timp de aproape două decenii, a susținut ideologia literară bolșevică. A dezvoltat și aprofundat observațiile lui Tudor Vianu asupra metaforei, descoperind în poezia contemporană o evoluție a tropului de la parțial la global, de la local la universal, de la metafora asemănărilor la metafora deosebirilor, iar de la aceasta din urmă – la mitul personal de factură paradoxală. Este receptiv atât la formulele lirice tradiționale, cât și la cele moderne, susținând căutările și experimentele novatoare. S-a manifestat activ în munca de elaborare, redactare și editare a

unor lucrări colective, precum *Istoria literaturii moldovenești* (1989). În colecția „Scriitorii moldoveni în școală" a editat micromonografii despre Nicolai Costenco, Emilian Bucov, Liviu Deleanu, Petru Zadnipru, Aureliu Busuioc, Grigore Vieru, Liviu Damian ș.a. După 1989, s-a arătat preocupat cu deosebire de problemele de reevaluare și reconsiderare a literaturii postbelice din Basarabia, de estimarea și integrarea valorilor literare românești de pretutindeni.

SCRIERI: *Idee și imagine poetică*, Chișinău, 1971; *Marginalii critice*, Chișinău, 1973; *Metafora poetică și semnificațiile ei în poezia sovietică moldovenească*, Chișinău, 1974; *Conștiința civică a poeziei contemporane*, Chișinău, 1976; *Poezia sovietică moldovenească din anii '20–'30*, Chișinău, 1979; *Creația lui L. Corneanu în școală*, Chișinău, 1981; *Crez și măiestrie artistică*, Chișinău, 1982; *Creația lui L. Deleanu în școală*, Chișinău, 1989; *Poezia militantă și imperativul vremii*, Chișinău, 1983; *Creația lui Grigore Vieru în școală*, Chișinău, 1984; *Literatura sovietică moldovenească în clasa 10* (în colaborare cu S. Bolduratu), Chișinău, 1985; *Creația lui P. Cruceniuc în școală*, Chișinău, 1986; *Creația scriitorilor moldoveni în școală* (în colaborare), Chișinău, 1987; *Poezia moldovenească de azi și problemele vieții*, Chișinău, 1987; *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987; *Poezia: adevăr artistic și angajare socială*, postfață Nicolae Bileţchi, Chișinău, 1988; *Creația scriitorilor moldoveni în școală*, Chișinău, 1989; *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări* (în colaborare), Chișinău, 1998.

Repere bibliografice: Sergiu Moraru, *În obiectiv – metafora poetică*, „Nistru", 1975, 4; *„Poezia moldovenească de azi și problemele vieții"*, RLSL, 1989, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 273; Mihail Dolgan. Biobibliografie*, Chișinău, 1999. *S.P.*

DOLJUL, gazetă politică apărută la Craiova în aprilie-mai 1879 și în aprilie-mai 1883. Publicație efemeră, scoasă prima dată la 18 aprilie 1879 în cadrul campaniei electorale a Partidului Conservator, **D.** a fost redactată de I. L. Caragiale, chemat special de la București pentru a întări rândurile publiciștilor conservatori din capitala Olteniei. Nu s-a păstrat nici un număr din gazetă, dar s-au conservat alte mărturii ale rolului pe care scriitorul l-a avut cu acest prilej: o carte de vizită prin care își asumă răspunderea pentru tot ce se va publica în **D.** (1879) și nu mai puțin de șapte comenzi înregistrate în scriptele Tipografiei Samitca pe numele lui I. L. Caragiale, ca redactor al ziarului (1883). *R.Z.*

DOMINIC, A. (pseudonim al lui Avram Reichman; 1.XII.1889, București – 1942, București), poet și dramaturg. Originar dintr-o familie relativ înstărită, **D.** învață la școala evreiască „Moira" și la Liceul Evanghelic (de limbă germană) din București. După bacalaureat (1906) pleacă la Bruxelles și, obligat de părinți, urmează cursurile Facultății de Științe Juridice, obținând titlul de doctor în drept. Trece apoi la Paris, unde, pe cât se pare, va fi susținut și licența în litere, iar după unele informații, chiar doctoratul. Dar perioada pariziană îi oferă și ocazia unei activități publicistice. Scrie destul de mult în periodicele moderniste, debutul său fiind legat de revista „La Société nouvelle" (1907). Pentru a-și iscăli colaborările recurge la semnăturile A. Boumy, Marc Heina sau Konowalow. În țară, primul său text va fi tipărit în cotidianul „Adevărul", în 1908. După primul război mondial practică avocatura, dar fără convingere, situația materială îngăduindu-i să se dedice literaturii. O primă plachetă de versuri, *Revolte și răstigniri* (1920), în care sunt antologate versurile scrise între 1916 și 1919, este urmată de drama *Sonata umbrelor* (1921), pe care Teatrul Național din București o reprezintă în stagiunea 1920–1921 în regia lui C. I. Nottara, interpret și al rolului principal alături de Lily Popovici-Dominic, soția autorului. Textul dramatic, tradus în limba germană de Max Hochdorf, va fi pus în scenă de Heinz Goldberg și la Neues Theater am Zoo din Berlin, aici rolurile principale fiind jucate de Conrad Veidt și Else Heim, soția lui Max Reinhardt. Dar ambele înscenări nu vor înregistra decât un succes de stimă. Câțiva ani mai târziu este secretar de redacție și scurt timp director la „Mișcarea literară" (1924–1925), revistă condusă o perioadă de Liviu Rebreanu și la care colaborează E. Lovinescu, Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, G. Bacovia ș.a. Versurile publicate aici sau în alte periodice („Cronica" lui T. Arghezi, „Flacăra", „Capitala", „Cugetul liber", „Literatorul", „Salonul literar", „Puntea de fildeș", „Sburătorul" ș.a.) vor fi adunate, parțial, în cartea de poeme *Clopote peste adâncuri* (1927). Cu articole este prezent în „Lumea evree", „Ora" lui Pamfil Șeicaru, „Gândirea", „Umanitatea". În diferite ocazii a afirmat că ar avea terminate dramele *Golgotha* și *Iuda Iscarioteanul* și romanul *Oameni de azi și de totdeauna*, dar după 1930 nu a mai publicat, practic, nimic.

Deși a frecventat câțiva ani cenaclul revistei „Sburătorul", poezia lui **D.** poate fi alăturată mai curând „neosimbolismului" (Mircea Scarlat). Înrâurite de lirica deceniului 1910–1920, versurile din reviste sau acelea alese pentru a fi incluse în cele două cărți ale sale reflectă, într-o transcriere poetică uneori inspirată, alteori copleșită de tezism, preocupări specifice în primul rând intelectualității evreiești a epocii. Unele dintre ele, care depășesc totuși acest orizont de percepție lirică, mai pot fi citite cu interes. Nu întâmplător, N. Iorga remarca poemul *Cântecul pomului*. **D.** își compunea poezia cu precădere pentru a fi recitată. Temele abordate sunt în chip predilect cele sociale, văzute din perspectiva propriei experiențe: libertatea individului, egalitatea dintre oameni sau dintre rase etc. Este o poezie a clamării, a nemulțumirii și neliniștii, străluminată adesea de accente vizionare. E. Lovinescu o caracteriza adecvat, ca „un pumn crispat spre necunoscut". Dar energia necontrolată a protestului, relația prea directă, chiar prozaică, dintre discurs și faptul actual, împreună cu o oarecare lejeritate a lexicului tind adesea să împingă rostirea poetului spre discursiv și banal. Drama *Sonata umbrelor* este centrată pe o problematică aproape uzată încă de atunci: soarta artistului de geniu într-o societate puțin dispusă ori inaptă să-l înțeleagă și să-l prețuiască. Autorul se pricepe să-și însufletească personajele, compozitorul orb Ivan Nour, soția acestuia, Elena, șovăitoare, nedreaptă, și îmbogățitul de război Traian Pandrea, necinstit, abuziv. Dialogurile, vii, incitante în mare măsură, însă lipsite de un gram de umor, succesiunea aptă pentru scenă a evenimentelor explică suficient interesul oamenilor de teatru pentru

acest text. Dar și aici s-ar fi simțit nevoia unei surdine puse demonstrației exagerate și unui maniheism care îngrădește vizibil posibilele deschideri și semnificații.

SCRIERI: *Revolte și răstigniri*, București, 1920; *Sonata umbrelor*, București, 1921; *Schattensymphonie*, tr. Max Hochdorf, Potsdam, 1922; *Clopote peste adâncuri*, București, 1927.

Repere bibliografice: I.C. [Ion Călugăru], *„Revolte și răstigniri"*, SBR, 1920, 2; Șerban Bascovici, *„Revolte și răstigniri"*, SBR, 1921, 37; L. Rebreanu, *Teatrul Național: „Sonata umbrelor"*, SBR, 1921, 51; *„Sonata umbrelor" la Berlin*, „Ilustrația", 1922, 4; E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, II, București, 1981, *146–148;* Perpessicius, *Opere*, III, 1971, *40–42;* Pompiliu Constantinescu, *„Clopote peste adâncuri"*, VL, 1927, 65; O.B. [Octav Botez], *„Clopote peste adâncuri"*, VR, 1928, februarie; Nichifor Crainic, *A. Dominic*, G, 1928, 8–9; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *286–287;* Podoleanu, *60 scriitori, 93–98;* Camil Baltazar, *Scriitor și om*, București, 1946, *47–55;* Isaiia Răcăciuni, *Amintiri*, București, 1967, *34–35;* Ciopraga, *Lit. rom.*, *274–277;* I. Peltz, *A. Dominic*, RCM, 1971, 251; *A. Dominic*, DCL, II, *365;* Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *25–26, passim;* Ornea, *Tradiționalism, 201;* Nae Antonescu, *Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu*, București, 1985, *65–68;* Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *44; A. Dominic*, DRI, II, *92–95;* Mirodan, *Dicționar*, II, *111–132;* *R.Z.*

DOMNUL DE ROUĂ, revistă care a apărut la Caracal, lunar, între 1 decembrie 1930 și octombrie 1937, sub conducerea unui comitet, având redacția și administrația la Liceul „Ioniță Asan". *Cuvântul înainte* din primul număr este semnat de preotul I. Florescu, apoi, în numărul 3 din 1933, Aristide Popovici aduce noi precizări în articolul *Ce vrem să fie „Domnul de rouă"*. Colaborează cu poezii Doina Bucur, Leontin Iliescu, Coca Farago, Radu Pârvulescu, Dimitrie Stănculescu, Victor Revent, I.C. Popescu-Polyclet, Ion A. Magnea, St. Mardaloescu, Paul Constant, Nellu Cristescu, Emil Vora, Sultănica Ionescu, iar cu proză scurtă, Adrian Maniu, Lazăr Iacob, Mihail Lungianu, Sabina Papilian, St. Mardaloescu; fragmente de roman semnează Victor Revent (*Gina Salcie*) și Doina Bucur (*Ionică*). Se mai publică unele culegeri de folclor, se fac traduceri din literaturile italiană (Renato Fucini) și franceză (Leconte de Lisle), se scrie despre literatura lui Ion Creangă și a lui G. Topîrceanu și se discută romanul lui Victor Papilian, *Fără limită*. *M.Pp.*

DOMOKOS János (14.X.1921, Macea, j. Arad – 23.VII.1987, Budapesta), traducător ungar. Și-a început studiile secundare la Arad, luându-și bacalaureatul la Győr (Ungaria, 1941). Înrolat în 1944 dezertează, și după o scurtă carieră politică la Győr, Debrețin și Budapesta (1945–1950), lucrează, din 1951, la diferite edituri din Budapesta, pentru a rămâne definitiv la Editura Europa, unde este mai întâi redactor-șef (din 1956), apoi, din 1965, director. Din inițiativa lui **D.** au luat ființă colecțiile „Clasicii literaturii universale", „Biblioteca modernă" și „Cartea milioanelor", în care au apărut peste o sută de opere literare românești în traducere maghiară. Ca traducător, **D.** s-a dedicat prozei românești din secolul al XX-lea, în special creației lui Panait Istrati, Mihail Sadoveanu și Mihail Sebastian. Operele lui Panait Istrati (cu excepția romanului *Chira Chiralina*) au devenit accesibile cititorilor maghiari în traducerea lui **D.**, care, începând cu anul 1961, a realizat mai multe ediții din proza acestuia. Edițiile, apărute sub titluri diferite, la Budapesta sau la București, conțin trei, patru sau mai multe dintre povestirile și romanele lui Istrati; traducerea romanelor *Codin*, *Cosma*, *Ciulinii Bărăganului* și a povestirilor *Direttisimo*, *O noapte în bălți* aparține lui **D.**, iar *Chira Chiralina* apare întotdeauna în versiunea maghiară realizată de Horváth Henrik încă din 1926. Din opera lui Mihail Sadoveanu **D.** transpune romanul *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* (1962) și câteva nuvele (*Ochi de urs*, *O mică cercetare*, *Hotul*, *24 iunie*), publicate întâi în diferite periodice sau volume, apoi adunate în ediția operelor alese ale lui M. Sadoveanu, ediție realizată în selecția și sub redactarea traducătorului în colaborare cu V. András János, sub titlul *Válogatott művek* (I–III, 1966). Din opera lui Mihail Sebastian a tălmăcit romanul *Accidentul*.

Traduceri: Panait Istrati, *Pusztai bogáncsok* [*Ciulinii Bărăganului*], Budapesta, 1961 (în colaborare cu Horváth Henrik), *Kyra Kyralina*, Budapesta, 1965 (în colaborare cu Horváth Henrik); *Román népballadák és népdalok*, Budapesta, 1961 (în colaborare cu V. András János); Mihail Sadoveanu, *Kisvárosi csendélet* [*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*], Budapesta, 1962, *Válogatott művek* [*Opere alese*], I–III, Budapesta, 1966 (în colaborare cu V. András János); Mihail Sebastian, *Menedék* [*Accidentul*], Budapesta, 1965.

Repere bibliografice: Veres Péter, *A Baragán költője*, „Nagyvilág", 1962, 6; Kakassy Endre, *Csöndes kisváros*, UTK, 1963, 32; Lendvay Éva, *Kisvárosi csendélet*, IGZ, 1963, 10; Baróti Pál, *Mihail Sadoveanu, „Válogatott művek"*, UTK, 1966, 40; Beke, *Fără interpret*, *344–351.* *O.K.*

DOMOKOS Sámuel (16.III.1913, Ciugudul de Jos, j. Alba), istoric literar, folclorist și bibliograf ungar. Absolvent al Facultății de Filologie de la Universitatea din Cluj, este profesor de liceu la Năsăud (1940–1944) și la Budapesta (1945–1947); din 1948 – asistent, lector, apoi conferențiar, șef de catedră, profesor la Catedra de limba și literatura română a Universității „Eötvös Loránd" din Budapesta. De aici s-a pensionat în 1978, dar a predat până în 1983 istoria literaturii române din secolul al XX-lea. Colaborează cu studii, articole și recenzii din domeniul literaturii române la revistele din Ungaria „Filológiai Közlöny", „Világirodalmi Figyeló", „Helikon", „Nagyvilág", „Élet és Irodalom", „Ethnographia", „Studia Slavica", „Acta Litteraria", „Foaia noastră", precum și la „Revista de folclor", „Viața românească", „Revista de istorie și teorie literară", „Steaua", „România literară".

D. cercetează literatura română din secolul al XIX-lea, folclorul literar românesc și est-european, legăturile literare româno-maghiare și traduce în limba maghiară din proza și dramaturgia românească (Nicolae Bălcescu, I.L. Caragiale, I. Creangă, I. Agârbiceanu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Marin Preda, N. Velea). În antologia literaturii universale, redactată de Kardos László, selectează textele și semnează notele biografice ale scriitorilor din secolul al XIX-lea și al XX-lea, prezentând douăzeci și opt de autori români. Sub

redacția și îngrijirea sa, însoțite de studii introductive, au apărut în limba maghiară volume de versuri alese din A. Toma, Tudor Arghezi, Alexandru Macedonski, Lucian Blaga, Ion Pillat ș.a. La realizarea acestor volume au contribuit cu traduceri poeți de frunte ai literaturii maghiare, cum sunt Áprily Lajos, Jékely Zoltán, Kányádi Sándor, Illyés Gyula, Szemlér Ferenc, Szilágyi Domokos, Garai Gábor, Kiss Jenó, Nagy László. După o serie de studii despre O. Goga, în 1971 își publică monografia *Octavian Goga, a költó és műfordító* [*O. Goga poetul și traducătorul*], lucrare din care apare în 1978 un extras și în limba română (*Octavian Goga. Anii studenției. Traducerile*). A dat la iveală o serie de date noi, inedite, referitoare la O. Goga, îndeosebi corespondența cu Ioan Lupaș, documentele din arhiva cercului studențesc „Petru Maior" și, mai ales, procesele verbale ale ședințelor la care a luat parte poetul, documentele de înființare și cele privind activitatea redacțională a revistei „Luceafărul", notele inedite ale lui Goga la corectura traducerii sale după *Tragedia omului* de Madách Imre. **D.** s-a înscris în istoria cercetării relațiilor literare româno-maghiare cu cele două volume ale bibliografiei maghiare a literaturii române, *A román irodalom magyar bibliográfiája*. Primul volum, editat în 1966, prelucrează materialul adunat din intervalul 1831–1960, cel de-al doilea, publicat în 1978, cuprinde datele dintre anii 1961 și 1970. Tot de domeniul legăturilor literare româno-maghiare se ocupă volumul de studii *Magyar-román irodalmi kapcsolatok* (1985). Ca folclorist, a întocmit antologia baladelor haiducești ale popoarelor est-europene (*Betyárok tüzénél*, 1959), a publicat mai întâi o broșură (1963), apoi un volum de basme populare culese de el însuși de la povestitorul bilingv Vasile Gurzău din comuna Méhkerék, comitatul Békés (*Vasile Gurzău magyar és román nyelvű meséi*, 1968). Prezentând pentru prima oară repertoriul întreg al unui povestitor bilingv, textele populare oferă pentru **D.** posibilități necunoscute până atunci de cercetare a relațiilor folclorice reciproce româno-maghiare, de analiză științifică a metodei și psihologiei povestirii bilingve și, totodată, de studiere a rolului și importanței unei personalități creatoare marcante în păstrarea și înnoirea tradițiilor populare.

SCRIERI: *A román irodalom magyar bibliográfiája* [*Bibliografia maghiară a literaturii române*], I–II, București, 1966–1978; *Octavian Goga a költó és műfordító* [*Octavian Goga poetul și traducătorul*], București, 1971; ed. (*O. Goga. Anii studenției. Traducerile*), tr. Dan Culcer, pref. I. D. Bălan, București, 1978; *Magyar-román irodalmi kapcsolatok* [*Legături literare maghiaro-române*], Budapesta, 1985; *Tipografia din Buda: contribuția ei la formarea științei și literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea*, Gyula, 1994. **Culegeri:** *Méhkeréki néphagyományok. Vasile Gurzău meséi* [*Tradiții populare din Méhkerék. Povestite de Vasile Gurzău*], Budapesta, 1963; *Vasile Gurzău magyar és román nyelvű meséi* [*Povești povestite în limbile maghiară și română de Vasile Gurzău*], Budapesta, 1968. **Ediții:** Tudor Arghezi, *Testamentom* [*Testament*], introd. edit., Budapesta, 1961; Lucian Blaga, *Mágikus virradat*, introd. edit., Budapesta, 1965; Ion Pillat, *Pogány álmok válogatott versek*, introd. edit., Budapesta, 1966; Lajos Áprily, *Tavaszi tüzek. Román költők versei* [*Focuri de primăvară. Culegere de poezie românească*], ed. bilingvă, București, 1969; Al. Mitru, *Az Olümpovsz legendái* [*Legendele Olimpului*], tr. și introd. edit., București, 1983.

Repere bibliografice: Szalatnai Rezső, *Betyárok tüzénél*, „Nagyvilág", 1960, 1095–1097; Váczy Leona, *Domokos Sámuel, „A román irodalom magyar bibliográfiája"*, „Könyvtári Szemle", 1966, 4; Vita Zsigmod, *Domokos Sámuel, „A román irodalom magyar bibliográfiája"*, KOR, 1966, 12; Vasile Adăscăliței, *O carte despre un povestitor bilingv. Domokos Sámuel, „Vasile Gurzău magyar és román nyelvű meséi"*, IL, 1970, 4; Gáldi László, *Domokos Sámuel, „Vasile Gurzău magyar és román nyelvű meséi"*, „Filológiai Közlöny", 1970, *562–563*; Nagy Béla, *Les Contes de Vasile Gurzău en langue hongroise et en langue roumaine*, „Acta Litteraria", 1970, 12; Bustya Endre, *Uttörő monográfia és ami kimaradt belöle*, UTK, 1972, 5; Beke, *Fără interpret*, *269–283*; Nagy Pál, *Domokos Sámuel, „A román irodalom magyar bibliográfiája"*, IGZ, 1978, 11; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *419–420*; Balotă, *Scriitori maghiari*, *455–462*; *Kortárs magyar írók kislexikona*, Budapesta, 1989, *97–98*; *Új magyar irodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1994, *458*. *O.K.*

DOMȘA, Aurel C. (26.IX.1868, Blaj – 22.XI.1938, Blaj), prozator. Este fiul Anei (n. Balint) și al lui Isidor Domșa, compactor la tipografia seminarială. Urmează în orașul natal cursurile școlii primare și ale liceului, pe care îl termină în 1885. Din 1889, este și absolvent al Seminarului Teologic, un an mai târziu fiind hirotonisit preot. Cancelist mitropolitan, apoi contabil al Administrației Centrale Capitulare, „catehet" la Școala de Fete (1894–1905), tânărul cleric urcă încet treptele ierarhice pentru a fi numit, în 1922, protopop al Blajului. Din 1891, începe să scrie la gazeta bisericească „Unirea", iar între 1900 și 1911, o conduce, în calitate de redactor responsabil și editor. Pentru articolul *Aniversară*, publicat în mai 1906, în care sublinia semnificațiile politice ale Adunării naționale de pe Câmpia Libertății din 3/15 mai 1848, este condamnat la opt luni de închisoare și la o amendă de 1200 de coroane. A condus timp îndelungat despărțământul blăjean Astra și, la înființarea, în 1935, a Sindicatului Ziariștilor Ardeleni, devine membru de onoare al acestuia. S-a numărat, de asemenea, printre membrii Consiliului Național Român din 1918.

D. a colaborat la „Familia" (semnând unele contribuții cu pseudonimul Moise), la „Minerva" din Bistrița, la „Vatra", „Cultura creștină", „Calendarul revistei «Lumea ilustrată»", „Calendarul «Unirii»", „Tribuna" din Sibiu ș.a. Publicistica lui, alcătuită din articole politice și culturale și destinată să susțină în termeni ponderați, cu argumentare pertinentă, drepturile românilor transilvăneni, nu și-a păstrat, cu trecerea timpului, interesul pe care îl trezea în anii de la începutul secolului. O „disertație", *Poetul Coșbuc*, din 1897, este demnă de menționt prin faptul că **D.** încearcă, între primii comentatori, o privire generală asupra activității scriitorului. „Schițele ușoare", cum potrivit își caracterizează singur proza strânsă în volum sub titlul *Floricele de câmp* (1904), sunt tablouri sumar trasate ale satului românesc de pe valea Târnavelor. Situate mai aproape de povestirea folclorică decât de aceea cultă, au reținut atunci atenția prin inserția de autentic, de experiență trăită, de relatare directă. Dar expresia nu este suprave gheată suficient, prozatorul ezită între intuiții promițătoare și soluții facile, ratând adesea acolo unde ar fi putut să izbândească. Disponibilitățile omului de cultură, ale prețuitorului de literatură s-au

dezvăluit însă fericit în relațiile cu scriitorii din Regat și, mai ales, cu cei transilvăneni. Prieten cu G. Coșbuc, cu O. Goga ș.a., el era apreciat de I. L. Caragiale, pe care l-a și găzduit, și de N. Iorga. În această ipostază, influența lui asupra numeroaselor serii de absolvenți ai Seminarului, care au împânzit satele ardelene, unii dintre ei alegând și calea scrisului, a fost incontestabilă.

SCRIERI: *Poetul Coșbuc*, Blaj, [1897]; *Floricele de câmp*, Blaj, 1904.

Repere bibliografice: Nicolae Cosma, *Dascălii Blajului*, 1940, *128*; Brateș, *Oameni*, *89-90*. *R.Z.*

DONESCU, Dumitru (26.X.1938, Șuici, j. Argeș – 29.V.2003, Iași), poet. Născut în familia Filofteii (n. Rudeanu) și a preotului Nicolae Donescu, **D.** a urmat școala primară și gimnaziul în comuna natală, apoi Liceul „N. Bălcescu" din Pitești (1953-1956). Între 1961 și 1966, este student al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. După absolvire, funcționează ca profesor de limba română la liceele „Cuza-Vodă" din Huși (1966-1974) și „Cuza-Vodă" din Iași (1974-1990). Din 1990, a fost inspector de specialitate la Inspectoratul Școlar al județului Iași. **D.** a debutat cu versuri în revista „Argeș" (1967), colaborând sporadic la „Familia", „Ramuri", „Cronica", „Școala bârlădeană", „Cuvânt și suflet".

Cel dintâi volum, apărut în 1990, poartă titlul *Umbra dulce a lucrurilor*, spre a sugera sentimentul de încredere pe care îl dau atingerea diafanului și evaziunea din fața concretului și a conjuncturalului. Lirismul lui **D.** este autoscopic și meditativ, întors frecvent către o simbolistică a condiției umane. Poetul oscilează între elan și reținere, păstrându-se, cu eforturi calculate, într-o atitudine mediană, circumspectă față de extreme. Are, totodată, nostalgia acestora (*Pantera albastră*), acceptând statutul de verigă a lanțului de „orbi" care refuză să se avânte spre absolut. De aici, rezultă și seninătatea discret melancolică. El caută un fundament mai solid în lumea secundă, reflexă, a artei, cu ajutorul căreia speră să sfideze „sarcofagele istoriei" (*Memento*). Personajul liric este amenințat de pretutindeni de „lucruri" și de „cuvinte", alte extreme dificil de înfruntat, care îl așază într-un „labirint" de nesfârșite oglindiri. Cel de-al doilea volum, *Vulnerabila amiază* (1994), adâncește sentimentul de nesiguranță pe care îl dă pendularea între limite și aduce, ca noutate, o luciditate ușor elegiacă. Îmbinarea celor două dimensiuni conferă lirismului un aer sceptic, indecis a alege „între alfa și omega" ori, mai exact, „între două abisuri". Chiar dacă este invocat sentimentul fraternității cu Sisif, angoasa lipsește, în locul ei aflându-se un aticism șovăielnic. Ulise (din ciclul *Nostalgia Itacăi*), după ce a regăsit-o pe Penelopa, regretă atât tinerețea, cât și rătăcirile pe mare. Credincios prudent, poetul admite existența unui „mare regizor" (*Panoplia cu măști*), care se deosebește însă de „Marele Anonim" prin carnavalescul meditativ.

SCRIERI: *Umbra dulce a lucrurilor*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1990; *Vulnerabila amiază*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1994; *Avataruri nu departe de Styx*, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Ion Apetroaie, *Afectivitate și reflexivitate poetică*, CRC, 1994, 44; Ion Apetroaie, *Melancolia reflecției lirice*, CRC, 1995, 18. *D.M.*

DONGOROZI, Ion (4.I.1894, Tecuci – 19.V.1975, București), prozator. Este fiul Ecaterinei și al lui Dionisie Dongorozi. A absolvit, în 1913, Liceul „V. Alecsandri" din Galați și a urmat, după război, Facultatea de Litere și Filosofie din București, obținând licența în litere și filosofie. Este profesor la Colegiul Național „Carol I" și la Liceul Militar „D.A. Sturdza" din Craiova. În 1926 și 1927, a îndeplinit funcția de director al Teatrului Național craiovean, prilej de a încerca măsuri ambițioase de îmbunătățire a repertoriului. Prefect, scurt timp, al județului Caraș, s-a arătat preocupat de cultură și a condus revista „Vatra Banatului", apărută la Oravița, în 1932. A fost apoi profesor în București, precum și consilier în Ministerul Educației. **D.** a devenit, după primul război mondial, unul dintre animatorii vieții culturale și literare craiovene. A participat la întemeierea și conducerea periodicelor „Foaia pentru popor" (1921-1922) și „Năzuința" (1922-1929). Împreună cu Al. C. Calotescu-Neicu și C. Șaban-Făgețel, a fost director al publicației „Vatra" (1929-1930). Ajutat de câțiva profesori din Craiova, a editat, în 1930 și 1931, „Școala secundară". A publicat numeroase articole pe teme de pedagogie și învățământ. În literatură **D.** a intrat în 1920, când a început să publice în „Ramuri", apoi în „Convorbiri literare". A continuat să colaboreze, în special cu nuvele și schițe, la „Adevărul literar și artistic", „Cultura poporului", „Universul literar", „Duminica poporului", „Viața literară", „Cele trei Crișuri", „Scrisul românesc", „Curentul" ș.a. După al doilea război mondial, a publicat în „Libertatea" ș.a. Prima carte, *Cum s-a despărțit tanti Veronica*, îi apare în 1922.

Prozator de respirație scurtă, **D.** s-a remarcat prin numeroasele schițe și nuvele, adunate într-o impresionantă serie de volume. După *Cum s-a despărțit tanti Veronica*, au urmat *Filimon Hâncul* și *La hotarul dobrogean*, în 1924, apoi, într-o cadență spornică, *Însăilări* (1925), *Signor Bertheloty* și *Socoteli greșite* (1926), *Examen de bacalaureat* (1928), *Ancheta* (1930), *Monumentul eroilor* și *Țucu* (1931), *Reprezentație de adio* (1932), *Belfer îndrăgostit* (1934). Scriitor moralist, autorul apelează frecvent la satiră. Cele mai reușite dintre povestirile lui sugerează eșecul inocenței, motiv care îl apropie de I. Al. Brătescu-Voinești. De acesta îl deosebește totuși accentul pus pe ironie și sarcasm. Personajele sunt antrenate în intrigi meschine, prozaice, cele care nu se pot adapta fiind excluse. Grotescul se datorează cel mai adesea unilateralității caracterologice. Prozatorul este atras de situațiile comune și descrierile exacte. Biografia personajului este prezentată în amănuntele ei dizgrațioase, în comportamentele duplicitare sau acțiunile veroase. Domină dialogul, pentru care prozatorul atestă o înzestrare deosebită: schimburile de replici sunt vii, deși nu o dată cad în verbiaj. Creator de atmosferă, **D.** are în vedere mai ales defectele politicianismului, așa cum se vădesc ele în lumea orașului. A scris și un roman, *Vâltori* (1958), subminat

însă de inconsistență și de falsitatea tramei epice. A tradus, în colaborare, din scriitorii ruși L. Davâdov și Boris Galin.

SCRIERI: *Cum s-a despărțit tanti Veronica*, Craiova, 1922; *Filimon Hâncul*, București, 1924; *La hotarul dobrogean*, Craiova, 1924; *Surpriză*, București, f.a.; *Pacostea*, București, 1924; *Însăilări*, Craiova, 1925; *Povestirile lui Conu Costaki Stupcan*, Craiova, 1925; *Signor Bertheloty*, Arad, 1926; *Socoteli greșite*, Craiova, 1926; *Examen de bacalaureat*, Craiova, 1928; *Amintiri*, București, f.a.; *Ancheta*, Craiova, 1930; *Monumentul eroilor*, București, 1931; *Țucu*, Craiova, 1931; *Reprezentație de adio*, Craiova, 1932; *Belfer îndrăgostit*, Craiova, 1934; *Escapada*, Craiova, 1935; *Castelul preutesei*, Craiova, 1942; *Chipuri de copii*, București, 1944; *Împăcare*, București, 1947; *A deraiat un expres*, București, 1957; *Vâltori*, București, 1958; *Stea de cinema*, îngr. și postfață George Muntean, București, 1971. **Traduceri:** Boris Galin, *Schițe*, București, 1956 (în colaborare cu M. Friedman); L. Davâdov, *Uriașul din Ural*, București, 1956 (în colaborare cu Paul Verbițchi).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, V, *76–77, 203;* Perpessicius, *Opere*, II, *266–267, 303–305*, IV, *29–33, 168–170*, XII, *223–224, 493–494;* Constantinescu, *Scrieri*, II, *465–470;* Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *923;* Gh. Anca, *Ion Dongorozi*, LCF, 1967, 28; George Muntean, *Ion Dongorozi octogenar*, RL, 1974, 1; Eugen Constant, *Evocări*, Craiova, 1980, *70–72;* Ornea, *Tradiționalism, 487–489;* Firan, *Profiluri, 269–271; Dict. scriit. rom.*, II, *118–121; Ion Dongorozi*, DCS, *104–105.* *D.M.*

DONICI, Alecu [Alexandru] (1806, Bezin, azi Donici-Orhei – 20.X.1865, Piatra Neamț), fabulist și traducător. Născut într-o familie boierească, **D.** este unul dintre cei patru copii ai Elenei (n. Lambrino) și ai lui Dimitrie Donici (frate cu Andronache, vestit pravilist). Învață acasă, cu dascăli tocmiți anume, după care, în 1819, este trimis la Liceul Militar din Petersburg. Prin 1821–1822 familia se mută la Chișinău, unde se găsea, în exil, și Pușkin. În pofida legendei, e puțin probabil ca **D.** să-l fi cunoscut pe autorul poemului *Țiganii*, poem pe care avea să-l transpună în românește. Absolvind liceul, după cinci ani, cu gradul de sublocotenent, este repartizat la un regiment din Ekaterinburg; la începutul lui 1826 își dă demisia. În 1829, era funcționar în administrația civilă, iar după doi ani, asesor la Judecătoria civilă din Chișinău. În 1835 se mută la Iași, unde lucrează pentru Epitropia Școlilor, după care, în 1841, se stabilește la Piatra Neamț. De acum înainte va îndeplini diferite funcții în magistratură (asesor al Curții de Apel din Iași, președinte al Divanului de Întârituri), devenind și membru al Divanului Obștesc. Nepărtaș la mișcarea de la 1848, aga e, în schimb, activ în viața culturală a Moldovei. În 1855 este numit, împreună cu C. Negruzzi și Gh. Asachi, în comitetul de conducere al Teatrului Național din Iași. Pregătise pentru tipar o ediție amplă din fabulele sale, care nu a mai apărut.

Fabulist prin excelență, înclinat spre umor și ironie, **D.** datorează nu puțin contactului cu literatura rusă. Opera lui e alcătuită îndeosebi din traduceri, adaptări, localizări, făcute cu aplicație. Era un versificator îndemânatic, având și momente de virtuozitate. În versuri este și cântecelul *Căruța poștei*, care avea să circule mult, fiind pus și pe note. Atribuită lui Pușkin, poezia pare mai curând o traducere după un scriitor rus încă neidentificat. A mai tălmăcit, trimițând-o revistei „Dacia literară", povestirea romantică *Tunsul* de A.F. Veltman (semnată cu pseudonimul Radu Curălescu); tălmăcirea va apărea integral în „Calendarul pentru poporul românesc". Iscălind A. Dio, **D.** transpune o nuvelă a scriitorului polonez Osip Senkovski, *Toată viața femeiască în câteva ceasuri* (1840). În cooperare cu Constantin Negruzzi, traduce, cu unele libertăți față de original, *Satire și alte poetice compuneri* de Antioh Cantemir (1844). **D.** a fost un scriitor popular, mai ales datorită stilului său vioi, clar și accesibil. Era un colaborator apreciat al publicațiilor epocii: „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Dacia literară", „Curierul românesc", „Curier de ambe sexe", „Propășirea", „Zimbrul", „Almanah pentru învățătură și petrecere", „România literară", „Revista română". Poeziile lui, cu accent patriotic, satiric sau meditativ, sunt lipsite de pretenții. O comedie originală, nesemnată și netipărită, compusă prin anii 1835–1840, îl poate așeza pe autor printre primii noștri dramaturgi. Consacrat ca fabulist, **D.** se bucură în timpul vieții de multă prețuire; M. Eminescu, în *Epigonii*, îl numește „cuib de-nțelepciune". Se pare că prepara pentru tipar o culegere din opera lui I. A. Krâlov. A prelucrat și a localizat fabule aparținând lui A.E. Izmailov și I.I. Dmitriev. De multe ori, impresia de creație originală se impune (ambianța devine în bună parte una a realităților autohtone, morala e schimbată uneori în sensul dorit de autorul român, care, în plus, folosește expresii și proverbe autohtone în locul celor rusești). Fabulele neîndatorate cuiva sunt puține (cinci la

număr) și deloc mai reușite decât cele localizate. Greoi în primii ani, cu o exprimare zgrunțuroasă și cam în afara regulilor prozodiei, **D.** se impune treptat ca un fabulist agreabil, cu stilul său familiar și curgător, concis și de o atrăgătoare simplitate.

SCRIERI: *Fabule*, Iași, 1840; ed. 2, I–II, Iași, 1842; *Fabule*, pref. C. Negruzzi, Iași, f.a.; *Culegere de fabule*, București, 1895; *Fabule*, pref. Emil Boldan, București, 1950; *Fabule*, îngr. Valeriu Ciobanu, pref. Emil Boldan, București, 1956; *Fabule*, îngr. și pref. Cornelia Mosora, București, 1963; *Opere*, îngr. Isac Grecul, introd. Gheorghe Bogaci, Chișinău, 1966; *Opere*, introd. Lazăr Ciobanu, Chișinău, 1975; *Fabule*, îngr. și postfață Pavel Balmuș, Chișinău, 1988. **Traduceri:** Pușkin, *Țiganii*, București, 1837; Osip Senkovski, *Toată viața femeiască în câteva ceasuri*, Iași, 1840; Antioh Cantemir, *Satire și alte poetice compuneri*, Iași, 1844 (în colaborare cu C. Negruzzi); A. F. Veltman, *Tunsul*, în Alexandru Donici, *Opere*, îngr. Isac Grecul, introd. Gheorghe Bogaci, Chișinău, 1966, *115–232*.

Repere bibliografice: Haneș, *Scriitorii*, *26–35*; Cornea-Păcurariu, *Ist. lit.*, *430–432*; Gheorghe Bogaci, Isac Grecul, *Alexandru Donici*, Chișinău, 1966; G. Cincilei și V. Ciocanu, *Donici, cuib de-nțelepciune*, Chișinău, 1968; *Ist. lit.*, II, *401–404*; Gheorghe Bogaci, *Pagini de istoriografie literară*, Chișinău, 1970, *38–48*; *Dicț. lit. 1900*, *295–296*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *342–343*; *Dicț. esențial*, *263–364*; Florin Faifer, *Fabulistul*, CL, 2002, 8. *F.F.*

DONICI, Leon (5.VI.1887, Chișinău – 26.V.1926, Paris), prozator și publicist. Este fiul Domnicăi (n. Donici) și al lui Mihail Dobronravov, secretar al Consistoriului din Chișinău, și frate cu Radu Donici. Familia lui **D.** numără câteva generații de clerici și era cunoscută pentru sentimentele și activitățile proromânești. Pe linie maternă, viitorul scriitor se înrudea cu fabulistul Alecu Donici. Înscris în matricolele școlare cu numele Dobronravov Leon, se va lansa și se va impune ca literat sub semnătura Leon Dobronravov-Donici. După absolvirea Școlii Spirituale din Chișinău, continuă studiile la Seminarul Teologic din Sankt Petersburg și la Universitatea din Iuriev (Dorpot), unde obține în 1913 licența în drept. Ziarist în Sankt Petersburg, simpatizant al partidelor Socialist Revoluționar și Cadet, publică o serie de satire politice privitoare la protagoniști și la evenimente legate de revoluția rusă. I se interzice revista pe care o conducea, „Fără cuvinte de prisos", și este nevoit să emigreze, cu destule peripeții, în România. Aici începe să scrie în limba română, pe care o vorbea din copilărie, colaborând, între 1919 și 1925, cu proză, memorii, portrete literare, cronici artistice, traduceri la mai multe periodice, între care „Adevărul literar și artistic", „Basarabia", „Cugetul românesc", „Cuvântul", „Dreptatea" (Chișinău), „Flacăra", „Gândirea", „Hiena", „Sfatul țării" (Chișinău), „Țara noastră", „Universul", „Viața românească" ș.a. Spre sfârșitul anului 1924 pleacă la Paris, unde scrie în ziarele emigrației ruse și conduce un ziar propriu. Moare la doar 39 de ani, în spitalul St. Louis din Paris. Nichifor Crainic, sprijinit de Octavian Goga, întreprinde demersurile necesare pentru ca trupul lui **D.** să fie adus și reînhumat la Chișinău, potrivit dorinței scriitorului.

Debutează cu o povestire, *În căutarea veșnicului adevăr* (1909, în limba rusă), publicată în revista „Svetoci" din Sankt Petersburg. În scurt timp, devine cunoscut și apreciat în cercurile literare petersburgheze, consacrarea aducându-i-o nuvela *Mon plaisir* (1911), scriere manifest anticlericală. Anul 1913 se dovedește a fi unul fast pentru **D.**: el obține un succes răsunător cu romanul *Novaia bursa* [*Noul seminar*], în care continuă, cu accente de critică incisivă, rechizitoriul la adresa moralității dubioase a clerului rus. Cronici elogioase, între care cele semnate de A.G. Plehanov și Maxim Gorki, un interes fără precedent manifestat de cititori, care determină apariția a șaptesprezece ediții, toate epuizate, traducerea întâi în limbile germană și polonă, apoi și în alte limbi, îl situează pe **D.** printre scriitorii de mare autoritate. Tălmăcit în limba română de G.M. Ivanov și prefațat de Adrian Maniu, romanul va fi tipărit la București în 1929. Urmează tot un roman, *Apele mici* (1914), interzis de autoritățile rusești, iar în 1915 culegerea de nuvele *Floare amară* (transpunerea în românește aparținând tot lui G.M. Ivanov, se publică în 1930) și volumul de publicistică *Funingine și fum* (1915). Dintre nuvelele apărute în revistele din România, reține atenția cu deosebire *Marele Archimedes* („Viața românească", 1922), surprinzătoare proiecție preorwelliană a societății sovietice din primii ani, *În drum spre Emaus* („Dreptatea", 1921), *Părintele Maurichie* („Flacăra", 1922), *Anticrist* („Flacăra", 1923). În 1923, publică, în „Îndreptarea", un fragment din comedia *Nuvela de comandă*, scrisă împreună cu Vasile Savel. Piesa va fi înaintată comitetului de lectură al Teatrului

Național din București, în 1925, dar nu este consemnată reprezentarea ei. În 1924, traduce în limba rusă *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. Dintre scrierile în limba română ale lui **D.**, cea mai importantă rămâne *Revoluția rusă. Amintiri, schițe, impresii*, apărută în 1923. Este o carte-document, cuprinzând memorii, mărturii și comentarii despre oameni și întâmplări din timpul revoluției ruse. Modalitatea de relatare reportericească este preponderentă. Faptele sunt folosite ca argumente în demonstrația clar antisovietică a autorului, oamenii sunt definiți prin caracterizări oscilând între fișă de stare civilă și anecdotă, prin aprecieri incisive, prin portrete trasate nervos, uneori caricatural. Sunt surprinse cu relevabilă forță de evocare imaginea coșmaresc-apocaliptică a dezagregării unei societăți, procesul de compromitere a noțiunilor elementare de civilizație, proliferarea violenței, jafului și imposturii, instaurarea unei pseudoordini întemeiate pe delațiune, abuz, corupție, declarativism calp. Este etalată o paradă a principalilor plenipotenți, de la Lenin și Trotki până la Kerenski („Napoleon fără un sfert de oră", parvenitul al cărui prim gest revoluționar a fost să se mute în palatul imperial), consemnându-se și conflictele de idei dintre „moderații" gen Plehanov și „excesivii" gen Maxim Gorki. Calitățile literare ale acestei scrieri cu caracter memorialistic sunt relativ modeste, însă gradul de interes durabil pe care îl prezintă nu poate fi pus la îndoială. Un alt roman, scris la Paris, *Cneazul veacului*, despre care familia fusese anunțată că a fost încheiat, nu s-a păstrat decât fragmentar. Lucrarea își propunea un amplu portret de caracter al aproape legendarului Pobedonoștev, prim-procuror al Sfântului Sinod rus.

SCRIERI: *Revoluția rusă. Amintiri, schițe, impresii*, București, 1923; ed. îngr. Rodica Pandele, postfață Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1996; *Noul seminar*, tr. G.M. Ivanov, pref. Adrian Maniu, București, 1929; *Floare amară*, tr. G.M. Ivanov, București, 1930; *Marele Archimedes*, îngr. și pref. Ana-Maria Brezuleanu, București, 1997.

Repere bibliografice: G. Ibrăileanu, *Leon Donici, „Revoluția rusă"*, VR, 1923, 2; Perpessicius, *Opere*, XII, *365–369*; George Dorul Dumitrescu, *Viața și opera lui Leon Donici*, Chișinău, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *969*; G. Bezviconi, *Scriitorul Leon Donici*, Iași, 1942; Haneș, *Scriitorii*, *448–451*; Colesnic, *Basarabia*, I, *42–51*; Mircea Anghelescu, *Martorul revoluției*, LCF, 1996, 12; Ana-Maria Brezuleanu, *Istoria unei cărți*, RL, 1996, 24; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 89–91*; *Dict. scriit. rom.*, II, *122–124*. *C.P.*

DONICI, Radu (Rostislav) (1.VIII.1908, Sankt Petersburg – ?), traducător. Este fiul Domnicăi (n. Donici) și al lui Mihail Dobronvarov, secretar al Consistoriului din Chișinău, și frate cu Leon Donici. A tradus mult, îndeosebi din literatura rusă și sovietică, publicând în „Ilustrațiunea română", „Adevărul literar și artistic", „Universul", „Sfarmă-Piatră", „Viața Basarabiei", „Porunca vremii", „Ideea liberă", „Vremea", „Gazeta Basarabiei", „Universul literar", „Timpul", „Seara", „Viața", „Papagalul", „Magazinul copiilor" ș.a. Autorii din care tâlcuiește sunt, printre mulți alții, Arcadii Avercenko, Konstantin Balmont, Al. Blok, Ivan Bunin, F.M. Dostoievski, Ilya Ehrenburg, Serghei Esenin, Konstantin Fedin, Vsevolod Garșin, Vl. Kataev, Al. Kuprin, D. Merejkovski, V. Nemirovici-Dancenko, Lidia Seifulina, Mihail Zoscenko, dar și Karel Čapek, Fenimore Cooper, Knut Hamsun, Branislav Nušić, Stanislav Przybyszewski, Kazimierz Tetmayer. A transpus în românește comediile *Bani turbați* (împreună cu Al. Kiriței), *Femei în robie*, *Sărăcia nu e viciu*, *Vinovați fără vină* de A.N. Ostrovski, *Tinerețe* de Vl. Șkvarkin. În volum, i-au apărut tălmăciri din N.V. Gogol, Lev Tolstoi, N. S. Leskov, Vl. Korolenko, A.P. Cehov, Maxim Gorki, A.N. Tolstoi, Mihail Arțâbașev, Al. Ceakovski, Iurii Efremov, Anatolii Kalinin, Al. Korneiciuk, Xenia Lvova, A.S. Makarenko, Vl. Nabokov-Sirin, Al. Peregudov, Natan Râbac, K. Treniov, V.V. Veresaev. Preferatul lui **D.** este Arcadii Avercenko. Din alte literaturi realizează, singur sau în colaborare, versiuni ale unor scrieri de Hervey Allen, Martin Andersen Nexö, Krishan Chandar, Upton Sinclair. Deși li s-a reproșat că păstrează întorsături de frază din originalul rusesc sau mai șchioapătă în folosirea timpurilor, versiunile lui **D.** au meritul fidelității și o anume acuratețe. A mai tradus cărți de muzicologie, arhitectură, pedagogie, medicină.

Traduceri: Upton Sinclair, *Iubire*, ed. 2, București, 1926; Arcadii Avercenko, *Povestirile unui cinic*, București, 1937, *Manual pentru leneși*, București, 1938, *Serviciu prietenesc*, București, 1939; A.P. Cehov, *Bârfeala*, București, 1939, *Ghinion*, București, 1945; Vl. Korolenko, *Muzicianul orb*, București, 1939; Vl. Nabokov-Sirin, *Camera obscură*, București, 1940; Mihail Arțâbașev, *Familia Diki*, București, 1941; Fenimore Cooper, *Leii de mare*, București, 1942; Hervey Allen, *Cavalcada*, București, 1942; N.V. Gogol, *Portretul*, București, 1944, *Mantaua. Povestiri din Petersburg*, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1962 (în colaborare cu Eusebiu Camilar și Ada Steinberg), *Suflete moarte*, ed. 5, pref. Nina Vucolov, București, 1987 (în colaborare cu Tudor Arghezi, Ionel Țăranu și Iancu Linde); Al. Korneiciuk, *Misiunea lui mr. Perkins în țara bolșevicilor*, București, 1945; K. Treniov, *Liubov Iarovaia*, București, 1945; Anatolii Kalinin, *Cazacii*, București, 1945; Maxim Gorki, *Copiii soarelui*, București, 1945, *Varenka Olesova și alte nuvele*, București, 1945 (în colaborare cu Livia Sorescu); Al. Ceakovski, *A fost la Leningrad...*, București, 1946; Alexei N. Tolstoi, *Petru I*, I-III, pref. Silvian Iosifescu, București, 1946–1950, *Opere alese*, I, București, 1957 (în colaborare cu Al. St. Medeleni); Ilya Ehrenburg, Vasilii Grosman, Lev Ozerov, Vladimir Lidin, *Cartea neagră*, I, București, 1948; N. S. Leskov, *Sentinela*, București, 1949; Iurii Efremov, *Cornul alb*, București, 1949; Iurii Gherman, *Povestiri despre Felix Dzerjinski*, București, 1949; A.S. Makarenko, *Steaguri pe turnuri*, București, 1950, *Proză și scenarii literare*, București, 1958, *Povestiri și schițe. Articole despre literatură. Corespondența cu Maxim Gorki*, București, 1959 (în colaborare cu Lucia Demetrius); V.V. Veresaev, *Însemnările unui medic*, București, 1951 (în colaborare cu Livia Sorescu); Xenia Lvova, *Crește pădurea...*, București, 1952; L.N. Tolstoi, *Ana Carenina*, I-II, București, 1950 (în colaborare cu Mihail Sevastos); ed. I-II, București, 1980 (în colaborare cu Mihail Sevastos și Ștefana Velisar Teodoreanu); Martin Andersen Nexö, *Nuvele*, București, 1953 (în colaborare cu T. Aurelian), *Biletul de loterie*, București, 1956 (în colaborare cu Elena Turtureanu); Natan Râbac, *Rada din Pereiaslav*, pref. Eugen Schileru, București, 1954 (în colaborare cu Al. St. Medeleni); Al. Peregudov, *În anii de demult*, București, 1956 (în colaborare cu Mircea Alexandrescu); Krishan Chandar, *Când vorbesc statuile*, pref. Al. Săndulescu, București, 1956 (în colaborare cu Irina Negură); A. Doljanski, *Mic dicționar muzical*, București, 1960; Liubov Solovțova, *Giuseppe Verdi*, București, 1960.

Repere bibliografice: Florin Faifer, *Traducătorul*, CL, 1999, 4. *F.F.*

DONNA, Gabriel (pseudonim al lui Nicolae N. Urdăreanu; 20.VI.1877, Iași – 1944), poet și traducător. Este fiul Nataliei și al lui Nicolae Urdăreanu, locotenent. Și-a început studiile secundare în București, la Colegiul „Sf. Sava", continuându-le în Craiova, la Liceul „Carol I", unde îi are colegi pe N. M. Condiescu și Victor Anestin. A terminat până la urmă liceul militar și s-a înscris apoi la școala de ofițeri. În 1913, pe când era administrator-căpitan, demisionează din armată, devenind inginer hotarnic. Primele versuri, iscălite R. Urdăreanu și Romulus U., îi apar în 1895, în revista liceenilor craioveni „Freamătul". Cu pseudonimele Gabriel Donna și, mai rar, Serafitus și Seraphitius, colaborează la reviste patronate de Al. Macedonski – „Viața nouă", „Literatorul", „Carmen", „Ileana", „Hermes", dar și la „Foaia populară", „Epoca", „Noua revistă română", „Convorbiri critice", precum și la unele dintre periodicele conduse de Victor Anestin – „Tribuna familiei", „Țara literară și populară", „Orion", „Tribuna" ș.a. Placheta de debut, *Câteva strofe*, apărută în 1898, este urmată de *Sonetele Uraniei* (1902) și de *Marginalia* (1911). Anunța tot atunci alte volume de versuri (*Ad Coelum*, *Pensieri prohibiti*) și de schițe (*Peisagii sufletești*), un roman (*Confesiunea lui Cantemir*) și tălmăciri. Dar abia peste trei decenii văd lumina zilei versiunile la *Sonete* de Shakespeare (1940) și florilegiul *Poeme romantice. Sonetele Uraniei și altele* (1942). Acestea, dar mai ales prezentarea lui în antologia *Din poezia noastră parnasiană* a lui N. Davidescu determină o adevărată redescoperire a poetului.

D. este inclus de „Viața nouă" printre cele „cinci frumoase stele" de curând ivite (alături de Gr. Pișculescu – Gala Galaction, Nelly – N.D. Cocea, Iuliu Dragomirescu și Mihail Sadoveanu), dar *Câteva strofe*, cuprinzând juvenilă lirică erotică, nu se detașează în fapt de producția minoră a vremii. O anume acuratețe a versificării releva totuși travaliu, dovedit apoi și în traduceri din Leconte de Lisle, E.A. Poe, Paul Verlaine. Un incontestabil progres aduce volumul *Sonetele Uraniei și altele*. Autorul vădește o sensibilitate deosebită față de lumea astrelor, față de imensitatea cosmică și de misterele ei, iar studiile astronomice, întreprinse cu patimă, îi vor îmbogăți lexicul cu sonorități insolite, dar și cu percepții noi, ce vor da substanță reflexivității sale. De aceea, nu de puține ori, descriptivul, în formă îndelung cizelată, parnasiană, se convertește în sugestie, simbolistă, a unui spațiu infinit, misterios, clocotind de energie în aparența lui inertă, precum în *Mi Cephei, Orionul, Palidul Selene, Nebuloasa din Andromeda*, ori a unui fascinant „Nord letargic", iluminat de fastuoase aurore boreale. Ulterior, **D.** a încercat să-și diversifice inspirația, în câteva elegii erotice și meditații, îndeobște discursive, diluate. Notabile mai sunt câteva sonete (*Lui Ludovic II al Bavariei*, *Învinsul*, *Semper idem*...) și poemul *Statuia*, deseori antologat. Traducerea sonetelor shakespeariene este și ea meritorie, în ciuda câtorva deficiențe, ca o etapă intermediară spre desăvârșita lor transpunere în românește.

SCRIERI: *Câteva strofe*, Buzău, 1898; *Sonetele Uraniei*, București, 1902; *Marginalia*, București, 1911; *Poeme romantice. Sonetele Uraniei și altele*, București, 1942. **Traduceri:** Shakespeare, *Sonete*, București, [1940].

Repere bibliografice: Arghezi, *Scrieri*, XXIII, 322; N. Davidescu, *Din poezia noastră parnasiană*, București, 1943, 61–62; Perpessicius, *Opere*, X, 133–145; Caracostea, *Scrieri*, II, 283–288; Ciopraga, *Lit. rom.*, 258; Piru, *Ist. lit.*, 259; *Dicț. scriit. rom.*, II, 124–125. *V.D.*

DONOS, Arcadie (1.III.1923, Rughi, j. Soroca – 19.XII.2000, București), poet și dramaturg. Este fiul Paraschivei și al lui Gheorghe Donos, funcționari. A făcut școala primară, Liceul Comercial (șase clase) și Institutul Pedagogic din Bălți, studiind apoi la Academia de Muzică și Artă Dramatică (1945–1948) și la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București. A fost actor la Teatrul Mic din București până în 1975. Debutează cu proză poetică în 1940, în revista „Crenguța" din Bălți. Colaborează la „Raza", „Basarabia literară", „Tribuna poporului", „Familia", „România literară", „Luceafărul", „Ramuri", „Săptămâna" ș.a.

Poezia din volumele *Sunete arse* (1972), *Cântarea verbului a fi* (1979), *Cetățile de rouă* (1985), *Și punctum*... (1989) se înscrie în registrul retoric al unei convorbiri evlavioase cu Dumnezeu, în care sunt folosite atât ruga și implorația, cât și blestemul și invectiva împotriva uitării și înstrăinării. Tema iubirii Basarabiei și României este predominantă. Proza din volumul *Să vii acasă pe un nor* (1989), oralizantă, biografică, de sorginte populară, este structurată în episoade parabolice, având în centru pe un moș Carp, rostitor de pilde. Drama *Viforul* (1942) va fi inclusă peste decenii într-un volum colectiv, publicat în 1996. Alte piese (*S-a întâmplat la seceriș*, 1955, *Bogata la telefon*, 1965) s-au jucat la Teatrul Mic. **D.** este și autor de scenarii radiofonice sau de film (*Zbor paralel*, 1982, ș.a.) ori de texte pentru spectacolele formațiilor artistice de amatori. O carte de memorialistică îi apărea în 1996.

SCRIERI: *Sunete arse*, București, 1972; *Cântarea verbului a fi*, București, 1979; *Cetățile de rouă*, București, 1985; *Și punctum*..., București, 1989; *Să vii acasă pe un nor*, București, 1989; *Rugi basarabene*, București, 1994; *Carré de ași* (în colaborare cu Elis Râpeanu, Ioan Tecșa, Geo Călugăru), București, 1996; *Aduceri aminte de pe Nistru și Dâmbovița*, București, 1996; *Tablete antistres și vorbe spuse la priveghi*, București, 1998; *Rugi*, București, 1999.

Repere bibliografice: Miron Blaga, *„Cetățile de rouă"*, F, 1986, 2; Costin Tuchilă, *„Cetățile de rouă"*, LCF, 1986, 24; *Arcadie Donos*, ADLTR, D-74; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 142. *M.C.*

DONOSE, Vicențiu (6.II.1942, Bogdănești, j. Vaslui – 16.VII.2001, Iași), prozator. Este fiul Sofiei (n. Gâlea) și al lui Constantin Donose, profesor. A urmat clasele primare în comuna natală, fiind înscris apoi la Școala generală din Costești. După terminarea liceului, la Vaslui (1955–1959), a devenit student al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1963–1968). A lucrat ca metodist la Centrul de Îndrumare a Creației Populare din același oraș (1968–1977), redactor la Editura Junimea (1977–1990), bibliograf la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi" (din 1990), al cărei director adjunct a fost un timp. După debutul în „Cronica", a colaborat cu nuvele și fragmente de roman la „Convorbiri literare", „Neamul românesc",

„Flacăra Iașului", „Opinia". A scris, în colaborare, scenarii radiofonice. Împreună cu Nicolae Busuioc, a elaborat monografia *„Gh. Asachi" – 80. O istorie de suflet și de minte* (2000).

Înzestrat prozator de stirpe moldovenească, imaginativ și cu șartul glăsuirii, **D.** s-a învăluit în viața de zi cu zi într-o discreție care i-a menținut și scrierile într-o nemeritată penumbră. Prima lui carte, culegerea de nuvele *Vara cu trei nebuni* (1970), urzită într-o formulă pe care, din păcate, nu a stăruit să o cultive, era plină de făgăduieli. Descrierile, cu gâlgâiri de lirism, împânzesc o atmosferă de febre și de ciudățenii, în care se produc întorsături șocante și explodează înțelesuri neașteptate. Lepădând orice complezență, scrutarea reacțiilor unor copii înrăiți de foame, sub arșița unei veri nemiloase, denotă finețe psihologică (*Năframa albastră*). Ingenioase, dezvăluind iscusințe de strategie narativă, sunt prozele în care unda realului se interferează cu aceea a ficțiunii. Infiltrarea de straniu și propulsia în fantastic imprimă scriiturii iradieri de parabolă. Viața imediată și arta, cu plăsmuirile ei care, ca prin farmec, prind să hălăduiască prin lume, pentru a încremeni în final pe pânza unde penelul pictorului le învește nicește, sunt componentele unui joc magic, cu volute de livresc (*Focul e dincoace*). Plăcerea de a povesti, sub un, mereu repetat, „îndemn la vorbă lungă", se răsfață îndeosebi în romanele lui istorice. Înțesate de tot felul de întâmplări, ele au o desfășurare alertă, pe alocuri captivantă, mizând pe neprevăzutul suitei de aventuri, ca și pe un limbaj cu sugestii de vechime (*Cetatea*, 1972, *Vremea lupilor*, 1980, *Lăpușneanu și Patrupăcate*, 1984). Evocările, cu un aer de poveste (Pădurea Molohului, în care se spune că ar pândi un monstru înfiorător, se mai numește „pădurea cu povești"), așază în cadru o Moldovă pentru care slăvitul Ștefan cel Mare rămâne icoana tutelară. Supusă presiunilor turcești și pătimind din cauza năvălirilor hoardelor de nohai, țara e măcinată pe dinăuntru de veșnicele lupte pentru putere. Într-o viziune atinsă de maniheism, boierii, care, cu rare excepții, apar ca fiind lași, vicleni și trădători, îi poartă gând rău cârmuitorului. Tocmai de aceea, voievodul caută și găsește un sprijin în oamenii din popor, păstrători ai multor temeinice virtuți. O anume derivă în schematism și în idilism este contracarată întrucâtva de umorul licărind în pasaje ce respiră bun-simț și o înțelepciune străveche. Intenția unei portretizări mai complexe se întrevede mai ales în figura domnitorului (fie el Ștefan sau Lăpușneanu), care poate fi încercat de teribile impulsivități, împinse până la cruzime, dar impune prin vitejie și prin clarviziune pe câmpul de bătaie, ca și printr-un neclătinat simț al dreptății, dublat de un ager instinct al vredniciei. Ca într-una dintre nuvelele de început, în vremea secetei de după război este plasată și tema romanului *Gura lumii* (1982). Vipia care pârjolește totul îi secătuiește de puteri pe locuitorii unui sat din Moldova (unul, printre multe altele) și, torturați de foame, ei se sting pe picioare sau se descurcă fiecare cum poate. Un misticism degradat reactivează arhaic eresuri, descântecele caută să îmbuneze natura ostilă, zvonuri anapoda sunt propagate, din gură în gură, de inși prepuielnici, clevetitori, arțăgoși. O geantă burdușită cu milioane, aruncată dintr-un tren, generează, ca într-un blestem, un șir de nenorociri (atentate, crime), dar totodată determină importante mutații în cugetul personajului principal, Lisandru, care se pune, mai naiv sau mai orientat, în slujba „adevărului", așa cum înțelege el lucrurile și cum, de la o vreme, îi dictează conștiința. Șarje ironice vizează un ipochimen, procurorul, ițit parcă din maculatura realismului socialist, dar, așa cum obișnuiește să procedeze, scriitorul oferă o șansă unor tipuri (plutonierul major, boierul) osândite de constrângătoarele canoane de altcândva. În rest, același nesaț de a povesti. În opera cumpănită și decentă a lui **D.**, romanul *Limpedele chip al dimineții* (1986) distonează. Tentată de un senzațional ieftin, narațiunea, a cărei acțiune se petrece în preajma și imediat după întoarcerea armelor din toamna lui 1944, păstrează tarele unui conformism pe care clișeele (și lozincile) presărate ici și colo îl fac și mai flagrant. Dacă potentații, legionarii („bande de gușteri"), reprezentanții regimului pe ducă au parte de zugrăviri în tonuri critice și câteodată în tușe caricaturale, de cealaltă parte a baricadei, ilegaliștii, „tovarășii" angajați în misiuni de sabotare a mașinăriei de război nemțești, „partizanii" sunt, firește, eroii pozitivi, proiectați cu ingenuitate în prototipul comunistului („Hristos era tot un comunist"), investit cu har auroral. Primenindu-și registrul, prozatorul abordează genul științifico-fantastic în *Insula cu amintiri de acasă* (1978), închipuind o călătorie în Cosmos, spre Planeta Roșie. Astronauții sunt trei tineri cu firi romantice, stângaci disimulate, care, între flash-urile suvenirurilor nostalgice și fantasmele visării, ajung să se descopere pe ei înșiși. Un fel de sosie a Aviatorului din *Micul Prinț* descinde, în romanul *Justițiar din alte lumi* (1998), în împărăția forfotitoare a păsărilor, plină de triluri, cârâieli, ciripituri. E o fantezie năstrușnică, surâzătoare, cu sclipet alegoric, promovând printre lumini și umbre, ca și întreaga creație a lui **D.**, valorile sufletești.

SCRIERI: *Vara cu trei nebuni*, Iași, 1970; *Cetatea*, Iași, 1972; *Insula cu amintiri de acasă*, Iași, 1978; *Vremea lupilor*, Iași, 1980; *Gura lumii*, Iași, 1982; *Lăpușneanu și Patrupăcate*, Iași, 1984; *Limpedele chip al dimineții*, Iași, 1986; *Justițiar din alte lumi*, Iași, 1998; *Biblioteca „Gh. Asachi" – 80. O istorie de suflet și de minte* (în colaborare cu Nicolae Busuioc), Iași, 2000.

Repere bibliografice: Gheorghe Drăgan, *Despre fascinația realului*, IL, 1969, 2; N. Barbu, *Vicențiu Donose. Vara cu tei*, IL, 1970, 5; Ioan Holban, *„Gura lumii"*, CRC, 1982, 42; Val Condurache, *Un poet și un prozator*, CL, 1985, 1; Busuioc, *Scriitori ieșeni* (1997), *152–154*; Constantin Dram, *Povestirea, între inocență și convențional*, CL, 1999, 2. *F.F.*

DORA D'ISTRIA (pseudonim al Elenei Ghica; 3.II.1828, București – 17.XI.1888, Florența, Italia), memorialistă și publicistă. Este fiica Catincăi (n. Facca) și a banului Mihalache Ghica. Se află până în anul 1842 în Țara Românească, unde învață carte cu grecul Papadopolo, care va deveni profesor la Universitatea din Atena. Locuiește o vreme cu familia la Viena, Dresda, Berlin și Veneția (1842–1849). Revine pentru puțin timp în țară (1846), după care se căsătorește cu un principe rus și îl urmează în Rusia, unde rămâne mai bine de cinci ani. Pleacă apoi în Elveția, dar se va stabili în final în Italia.

Locuiește la Torino, Riviera di Ponente, Genova, Pegli, iar din 1872, la Florența. Colaborează la „International Review" (New York), „Nuova Antologia", „Omiros" (Smirna), „Pandora" (Atena), „Revue des deux mondes" (Paris), „Revue politique et littéraire", „Revue suisse" ș.a.

Face parte dintre scriitorii care au militat, în presa străină, pentru recunoașterea drepturilor românilor. Numeroase pagini despre Țările Române din *Les Femmes en Orient* (I–II, 1859–1860), considerată „una dintre cărțile cele mai mult citite și mai renumite în cercurile literare din Franța" (Frederika Bremer) au, dincolo de preocupările feministe, o importanță mai largă, în primul rând prin polemica angajată cu opiniile deformante privitoare la români. Și despre ei, ca și despre alte popoare din Europa orientală, se spunea că sunt condamnați la stagnare. Or, scriitoarea călătorește și observă realitățile pentru a putea „mai ușor în urmă a dovedi europenilor că le judecă cu prea mare asprime când presupun că ele nu posedă toate elementele unei complete regenerări". Fermenții dezvoltării și elementele dinamizatoare nu trebuie căutate altundeva decât în tradițiile și specificul poporului: „Eu am convingerea că noi trebuie să conservăm caracterul original și tendințele esențiale ale unei civilizațiuni conforme cu organizațiunea noastră morală. Una în principiile sale fundamentale, civilizațiunea, cată să-și modifice formele ca să se îmbine cu succes trebuințe ale popoarelor." Observațiile autoarei se cristalizează în urma unor stăruitoare călătorii. Transilvania nu este un tărâm exotic, locuit de barbari, îi spune ea apăsat partenerei de corespondență, ci un străvechi pământ românesc, locuit de români, care au „premers" pe sași și maghiari și care stăpânesc un spațiu mai întins și sunt mai numeroși decât celelalte naționalități. „Călătoria ce am făcut-o la Cluj, până la fruntariile Transilvaniei — mărturisește scriitoarea — a fost pentru mine o încântare necurmată. Lăsând la o parte Alpii și Pirineii, eu n-am văzut nimic mai frumos decât această țară." O încântă deopotrivă frumusețea oamenilor, distincția moravurilor, arta lor originală, forța de rezistență în fața vitregiilor istoriei. Nu face o călătorie de agrement și nu rămâne neutră la ceea ce vede și aude. Dimpotrivă, la Cluj („localitate cu totul latină", precizează ea), participă la unele discuții, dă replici fără menajamente unor „nedreptăți revoltătoare" produse de maghiarii și austriecii cu care stă de vorbă. Costumul, ținuta femeilor îi reține atenția, eleganța fiind tot o marcă a romanității: „Românceле, ca toate femeile latine, au un simț înnăscut de eleganță și se învesmântează în genere cu o cochetărie ingenioasă." Alte note caracteristice ale românilor: ospitalitatea, omenia, plăcerea conversației, curiozitatea, care „nu ascunde nici o iscodire răuvoitoare", politețea. Scriitoarea este preocupată deopotrivă să cunoască lumea satelor și a orașelor, inclusiv a capitalei țării. Cu privire la București, are prilejul să polemizeze cu acei autori de memoriale de călătorie, care „numai au trecut prin țară" și s-au crezut îndreptățiți să-și spună părerea, asemenea turcofilului D. Jouve (1855). Subscrie însă observațiilor lui A. Demidoff și Adolf Billecocq. Bucureștiul și locuitorii lui îi lasă scriitoarei o bună impresie, orașul fiind, după ea, unul dintre cele proeminente ale Europei: „Locuitorii din București îmi par așa de inteligenți, încât toate progresele mi se par realizabile în acest principat. Într-adevăr, dacă ai putea, cu ajutorul covorului de care vorbesc poveștile arabe, să te transporți într-un salon al boierimii române, n-ai crede că ai ieșit din Paris." Apelul la istorie, la faptele strălucite ale românilor este constant. Scriitoarea întocmește chiar o serie de portrete ale unor voievozi români, ca Radu Negru, Ioan I Basarab, Mircea cel Bătrân, Ioan Corvin de Hunedoara, Ștefan cel Mare, îi evocă pe Horea, Avram Iancu. Paginile despre istoria românilor se bizuie pe o bogată bibliografie, românească și străină. Dintre români, îi citează pe Gh. Șincai, Petru Maior, A.T. Laurian, M. Kogălniceanu, C. Bolliac ș.a. Cu deosebire, nutrește față de Șincai o mare admirație, paginile scrise despre el fiind unele dintre cele mai calde ce au fost dedicate autorului *Cronicii românilor*. A fost atrasă și de etnopsihologia popoarelor din sud-estul Europei. Studiile ei din acest domeniu sunt mai puțin cercetate astăzi, deși N. Iorga îndemna încă din anul 1932: „Dora d'Istria nu trebuie uitată, cum a făcut atâta vreme incapacitatea mai multor generații de a ceti, a înțelege și a respecta o inteligență multilaterală, îndreptată către toate marile întrebări ale timpului." Acea

„excepțională femeie", cum o numea marele istoric, comparată de alții cu Madame de Staël, a scris pagini vibrante despre cântecele și obiceiurile românilor. În studiul *La Nationalité roumaine d'après les chants populaires* („Revue des deux mondes", 1859), comentează cele două volume de cântece bătrânești publicate de V. Alecsandri la Iași (1852-1853) și apărute în traducere franceză, la Paris, peste câțiva ani (1855). Baladele culese de poetul de la Mircești îi oferă prilejul să vorbească, în anii Unirii Principatelor Române, despre latinitatea poporului român, despre originea glorioasă, despre istoria sa eroică. Autoarea cultivă un istorism moderat, știind că producțiile populare nu rivalizează cu cronicile, cu toate că poezia populară dezvăluie „un admirabil sentiment al realității". Aprecierile sale asupra eposului versificat au contribuit la cunoașterea acestui compartiment, studiul circulând în publicațiile vremii. Astfel, după părerea sa *Miorița* este o creație profundă, „o capodoperă", o mărturie a unei sensibilități profunde, iar în balade descoperă ardoarea, impetuozitatea sentimentelor, a pasiunii chiar. Descrierea pe care o face nunții pe care a văzut-o la Branul de Sus (Brașov) este de o remarcabilă minuție și culoare, dovedind o acuratețe a observației apropiată de cea a specialistului. Autoarea semnalează paralele sârbești și neogrecești ale baladei despre jertfa zidirii și paralele sud-slave ale unor obiceiuri și credințe (Paparudele, Lăzărelul).

SCRIERI: *La Vie monastique dans l'Église orientale*, Paris-Geneva, 1855; *La Suisse Allemande et l'ascension du Moench*, I-IV, Geneva, 1856; *Les Femmes en Orient*, I-II, Zürich, 1859-1860; *La Suisse Française*, I-IV, Paris, 1860; *Au Bord des lacs helvétiques*, Geneva, 1861; *Excursions en Roumélie et en Morée*, I-II, Zürich, 1863; *Des femmes par une femme*, I-II, Paris, 1865; *Gli albanesi in Rumania*, Florența, 1873; *Operile doamnei Dora d'Istria*, I-II, tr. Gregorie G. Peretz, București, 1876; *La Poésie des Ottomans*, ed. 2, Paris, 1877; *Gli eroi della Rumania*, pref. Paolo Mantegazza, Florența, 1887.

Repere bibliografice: C.I. Ionnescu-Gion, *Dora d'Istria*, RN, 1889,15; Claudia D.C. Zaharia, *Dora d'Istria. Viața și opera sa*, Bistrița, 1932; Magda Nicolescu, *Dora d'Istria*, pref. N. Iorga, București, f.a.; Ion I. Ionică, *O nuntă în hotarul brănean pe la 1850. Dora d'Istria*, „Țara Bârsei", 1933, 1; Gh. Pavelescu, *O ambasadoare a culturii românești: Dora d'Istria (Elena Ghica 1826-1888)*, T, 1938, 17; Gh. Pavelescu, *Dora d'Istria despre românii din Transilvania*, T, 1938, 18; A. Vasculescu, *Dora d'Istria*, București, 1941; Adrian Fochi, *Recherches comparées de folklore sud-est européen*, București, 1972, 33-34; Iordan Datcu, *O publicistă de reputație europeană*, RL, 1988, 50; Iordan Datcu, *Dora d'Istria și unitatea românilor*, AAR, memoriile Secției de filologie, literatură și arte, t. X, 1988; George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995, *92-106*; Cornelia Bodea, *Dora d'Istria Through American Eyes*, „Revista româno-americană", 1998, 1; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *237-238*. *I.D.*

DORCESCU, Eugen (18.III.1942, Târgu Jiu), poet, prozator și eseist. Este fiul Alexandrei (n. Dorcescu) și al lui Eugenie Berca, învățători. A absolvit liceul la Craiova, în 1961, și Facultatea de Filologie din Timișoara (1961-1966). Și-a luat doctoratul în filologie în 1975, cu teza *Metafora poetică*. Debutează în „Luceafărul" (1970) și editorial, cu volumul de versuri *Pax magna* (1972). A fost cercetător la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu" din Timișoara (1966-1985), redactor, redactor-șef și director la Editura Facla (1985-1990), redactor la Editura de Vest (1991-1995), apoi redactor-șef la Editura Amarcord.

Tipologic, poetul tinde spre un clasicism al rigorii constructive. Această opțiune este susținută și de trăsăturile ce țin de profilul său individual: elevație, austeritate. Afirmația este valabilă și pentru domeniul poeziei, cu o corecție însă: **D.** vizează o arhitectură răsturnată, reliefarea, căutarea intimității. Demersul poetic parcurge drumul de la expresia glacială parnasiană a începuturilor la descoperirea unei sensibilități frământate, de tip expresionist. Motivele constante (cetatea, statuia, norii, marea, visul) punctează starea de ascunsă conflictualitate dintre curgere, sfâșiere lăuntrică și dorința de geometrie rațională. Și volumele târzii, *Cronică* (1993; Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor) și *Abaddon* (1995), sunt expresii ale aceluiași suflet bântuit alternativ de duhul paradisului și de cel al infernului, ale unei conștiințe lucide care trăiește, paroxistic, sentimentul alienării într-o lume dezaxată spiritual. Vibrațiile eului ultragiat consemnează cu acuitate apropierea „îngerului adâncului", textele constituindu-se în adevărate „cărți ale infernului personal". Efortul de izbăvire existențială, culturală și spirituală al poetului convertește glasul Apocalipsei în cântec. **D.** captează liric mesajul transcendenței, devenind un adevărat exponent al poeților religioși, de esență tradiționalist-mistică. Câteva din volumele sale fac parte dintr-un amplu proiect de transpunere în versuri a textelor sacre: *Psalmii în versuri* (1993; Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor), *Ecclesiastul în versuri* (1997) și *Pildele în versuri* (1998) dau măsura anvergurii vocației de poet religios al lui **D.** Astfel, în *Psalmii în versuri*, aspirația pe care poetul o plasa într-un timp medieval, al visului, își găsește locul în pura transcendență: „cetatea pădurosă", cetatea de vis și Civitas Dei se suprapun. Studiile și eseurile din *Metafora poetică* (1975) și *Embleme ale realității* (1978) cercetează structura formală a tropului, pornind de la datele stilisticii structurale. Alături de partea teoretică, ce propune câteva concepte operaționale, autorul aplică modelul secțiunii de aur la poezia unor confrați. A publicat și literatură pentru copii.

SCRIERI: *Pax magna*, București, 1972; *Metafora poetică*, București, 1975; *Desen în galben*, Timișoara, 1978; *Embleme ale realității*, București, 1978; *Arhitectura visului*, Timișoara, 1982; *Culegătorul de alge*, Timișoara, 1985; *Dodoacă și Biciușcă*, Timișoara, 1986; *Castelul de calcar*, București, 1988; *Căsuța fermecată*, Iași, 1989; *Epistole*, Cluj-Napoca, 1990; *Cărarea din insulă*, Timișoara, 1991; *Psalmii în versuri*, Timișoara, 1993; *Cronică*, Timișoara, 1993; *Piticul arămiu*, Timișoara, 1995; *Abaddon*, Timișoara, 1995; *Ecclesiastul în versuri*, Timișoara, 1997; *Pildele în versuri*, Timișoara, 1998; *Poezii despre și pentru Raluca*, Timișoara, 1998; *Scrisori la un prieten*, Timișoara, 2000; *Exodul*, Timișoara, 2001; *Omul de cenușă*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2002; *Elegii*, Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Pax magna"*, CL, 1973, 8; Lucian Alexiu, *Eugen Dorcescu, „Desen în galben"*, O, 1978, 50; Doina Uricariu, *Emblemele realității poetice*, AFT, 1979, 2; Cornel Ungureanu, *„Embleme ale realității"*, O, 1979, 11; Dorian Obreja, *„Desen în galben"*, CRC, 1979, 14; Dinu Mihai, *„Embleme ale realității"*, CNT, 1979, 19;

Adriana Iliescu, *„Embleme ale realității"*, CNT, 1979, 19; Mihail Coman, *Sistem și interpretare*, LCF, 1979, 21; Costin Tuchilă, *„Desen în galben"*, LCF, 1979, 37; Felicia Moșoianu, *Eugen Dorcescu*, ARG, 1985, 9; Lucian Alexiu, *„Culegătorul de alge"*, O, 1985, 25; Costin Tuchilă, *„Culegătorul de alge"*, LCF, 1985, 26; Firan, *Profiluri, 36*; Paul Miclău, *„Culegătorul de alge"*, O, 1988, 2; Laurențiu Ulici, *O evoluție ascunsă*, RL, 1989, 40; Adriana Babeți, *„Psalmii în versuri"*, O, 1993, 10; Smaranda Vultur, *Cronica unei apocalipse amânate*, O, 1996, 5; *Dicț. scriit. rom.*, II, *125–126*; Adriana Iliescu, *„Psalmii" și „Ecclesiastul în versuri"*, PSS, 1998, 103–104. *S.I.-J.*

DORIAN, Dorel (6.V.1930, Piatra Neamț), dramaturg, prozator, eseist și publicist. Tatăl se numea Mendel Iancovici (expert contabil), iar mama, Tonia Margareta Iancovici (n. Bitman). Va urma, în anii '40, Liceul Teoretic Evreiesc din Piatra Neamț, apoi, la București, Liceul „Cultura Max Aziel" și Liceul „Matei Basarab", pe care îl va absolvi în 1948. Debutează în 1946, în „Tinerețea", apoi colaborează cu articole și reportaje în periodice de stânga, precum „Revista elevilor", „Tânărul muncitor" și „Scânteia tineretului". În aceeași perioadă, i se transmit primele adaptări pentru emisiunile de teatru radiofonic (după *Fata căpitanului* de Pușkin și *Așa s-a călit oțelul* de Ostrovski). Din 1948, urmează cursurile Institutului Politehnic din Kiev, Facultatea de Electrotehnică, specialitatea energetică, absolvindu-le în 1953. Se angajează în producție, lucrând ca inginer pe șantierul termocentralei Paroșeni (1953–1956) și la Trustul Electromontaj din București. Experiența în producție va

cauționa materialul narativ din care sunt alcătuite primele povestiri, în bună măsură nedesprinse complet de reportaj, din volumul său de debut, *N-au înflorit încă merii*, apărut în 1955. Între 1956 și 1959, va fi redactor la „Viața studențească", apoi la „Știință și tehnică", „Tehnium" și, din 1974, la „Magazin". După 1990, se remarcă prin activitatea sa de reprezentant al comunității evreiești în Parlamentul României. Devine, din 1995, redactor-șef al revistei „Realitatea evreiască". Implicat în mai multe programe dedicate identității culturale a evreilor din România, participă la promovarea patrimoniului evreo-român prin manifestări clasice, dar și printr-un site pe internet.

Dacă primele sale povestiri reluau fără îndrăzneli canoanele realismului socialist al anilor '50, personajele nefiind în nici un fel conturate dincolo de tiparele psihologice impuse de o propagandă care masca până la desfigurare realitățile epocii, în schimb, piesele de teatru se vor bucura de un real succes, chiar dacă acesta era unul conjunctural. În 1959, va fi montată la Teatrul Municipal din București piesa *Dacă vei fi întrebat*, a cărei primire entuziastă va determina introducerea, aproape imediat, în repertoriul Teatrului Național din Cluj și a Teatrului „Constantin Nottara" din București a unei alte piese, *Secunda 58*, anterioară ca redactare. În contextul literaturii proletcultiste, piesele lui **D.** vor realiza o sinteză, prompt încununată de favoarea publicului și a criticii, între ancheta psihologică de tipul literaturii polițiste de bună ținută și reconstituirea trecutului personajelor printr-o ingenioasă utilizare scenică a analepsei, preluată din lumea filmului. Astfel, conturarea personajelor depășește, cel puțin la nivelul spectacolului, clișeele epocii, introducând o nuanțare a viziunii maniheiste a momentului. Ritmul alert, marcat prin suspans, buna folosire a experienței directe pe care i-o oferea autorului stagiul său pe șantier și în uzină, inventivitatea în organizarea caracterelor și a elementelor unei intrigi nu atât complexe, cât uneori complicate prin fragmentare sau, mai cu seamă, prin accentuarea elementului dramatic, au dat imaginea unei anumite emancipări față de bariera ideologică. Dramaturgul a continuat pe aceeași linie, dar fără să-și mai poată diversifica paleta de opțiuni scenice, pierzând treptat din altitudine. Următoarele piese reiau cu din ce în ce mai puțin succes problematica dramelor etice care frământă conștiința reprezentanților noii societăți. În condițiile unei liberalizări, fie ea și controlată, dar nu mai puțin vizibilă a climatului cultural, filonul tematic al pieselor lui **D.** nu mai poate oferi satisfacția unei depășiri, chiar iluzorii, a festivismului triumfal oficial. Întoarcerea personajelor din piese mai vechi, „după douăzeci și cinci de ani", în *Cu toată dragostea* (1986) și în *Confesiune târzie* (1986), încercare vădită de a aplica un clișeu de mare succes în roman, nu putea da rezultate în dramaturgie, mai puternic ancorată în efemerul receptării. O încercare inedită e *Foc în Calea Văcărești* (1999), o „evocare dramatică după viața și opera lui I. Peltz", înscrisă în repertoriul Teatrului Evreiesc de Stat din București. În schimb, exploatarea cu succes a schemelor literaturii polițiste de fină analiză psihologică, condimentată de elementele unui decor futurist, în linia literaturii de anticipație, confirmă în **D.** un bun mânuitor al clișeelor de

succes. Volumul *Ficțiuni pentru revolver și orchestră* (1970), introducând figura superdetectivului Teo Celan, secondat (după modelul romanelor lui Isaac Asimov) de un robot, include o paletă ingenioasă de opțiuni narative, bine realizate sub aspectul unui stil alert, condimentat cu subtile tușe de umor. După 1970, elaborează și câteva scenarii de film: *Regăsire* (1976, în colaborare cu Anca Arion și Gheorghe Robu) și *Avaria* (1980). O serie de piese într-un act și texte pentru spectacole de televiziune, reprezentate în anii '80 sub alte nume, i-au fost recunoscute ca proprietate intelectuală în 2001. Preocuparea pentru futurologie se va concretiza și în eseurile din *Mileniul II, ultimul sfert de oră* (1988), din *Paranormal 2000* sau în povestirile din volumul *Anchetatorul SF și forțele oculte* (1995), în care interesul pentru progresele științei închide oarecum peste timp bucla preocupărilor inginerului atras din sfera preocupărilor concrete de cântecul de sirenă al literaturii.

SCRIERI: *N-au înflorit încă merii*, București, 1955; *Dacă vei fi întrebat...*, București, 1959; *Secunda 58*, București, 1960; *De n-ar fi iubirile...*, București, 1961; *Ninge la Ecuator*, București, 1963; *Oricât ar părea de ciudat*, București, 1964; *Corigență la dragoste*, București, 1967; *Joc dublu*, București, 1968; *Minciuni adevărate*, București, 1969; *Teatru*, București, 1969; *Teatru cu bile*, București, 1970; *Ficțiuni pentru revolver și orchestră*, București, 1970; *Dacă vei fi întrebat... Joc dublu. Teatru cu bile*, București, 1978; *Cu toată dragostea. Confesiune târzie*, București,1986; *Mileniul II, ultimul sfert de oră*, București, 1988; *Anchetatorul SF și forțele oculte*, București, 1995; *Foc în Calea Văcărești*, București, 1999; *Paranormal 2000*, București, 2000.

Repere bibliografice: V. Mîndra, *Pe marginea unui „experiment"*, GL, 1962, 27; Dan Rebreanu, *Dorel Dorian, „Ficțiuni pentru revolver și orchestră"*, TR, 1970, 36; Virgil Brădățeanu, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, București, 1977, *229-233*; Manolescu, *Literatura SF, 81-82*; Faifer, *Dramaturgia, 43-46*; Ghițulescu, *O panoramă, 302-303*; Victor Ernest Maşek, *Dorel Dorian, „Cu toată dragostea. Confesiune târzie"*, RL, 1987, 12; Alex. Ștefănescu, *La hotarele dintre două milenii*, „Magazin", 1988, 15; Victor Bârlădeanu, *Dorel Dorian și contribuția evreilor la SF-ul românesc*, „Realitatea evreiască", 1995, septembrie; *Dorel Dorian*, DRI, II, *96-103*; Mirodan, *Dicționar*, II, *137-143*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *126-128*; Ion Țugui, *O altfel de abordare a paranormalului*, „Magazin", 1999, 10; Opriță, *Anticipația, 221-224*. *II.M.*

DORIAN, Emil (16.II.1891, București – 1956, București), poet, prozator și traducător. Este fiul Ernestinei și al lui Herman Lustig. A început să publice versuri originale și traduceri în „Noua revistă română" (1912-1913), semnând Castor și Pollux, pe când era student la medicină în București. După războiul din 1916-1918 (la care a participat ca medic militar), a fost remarcat de E. Lovinescu, care îi publică în „Sburătorul" (1921-1922) versurile ce vor constitui placheta *Cântece pentru Lelioara* (1923), apreciate superlativ de critic. Continuă să colaboreze la „Adevărul literar și artistic", „Adam" ș.a. și să editeze noi volume de versuri și proză. Între 1933 și 1938, redactează revista „Tribuna medicală", în care, pe lângă articole profesionale, scrie, în „Pagina literară și artistică" sau la rubrica „Însemnări", note literaturizate despre viața medicală, comentarii și informații literare, semnate Dr. Otorin, Dr. Knock sau nesemnate. După 1939, a făcut parte din redacția ziarului „Înfrățirea", unde susținea rubrica „Jocuri de nisip" și publica versuri, iar mai târziu (1945-1947), la „Unirea", îngrijea pagina culturală, în care îi apăreau articole literare, în special despre autorii din care traducea. Câteva volume de proză și de sexologie au fost tipărite sub pseudonimul Mihail Prunk. În tot acest timp, **D.** a practicat medicina, deținând și funcții importante în conducerea corpului medical din România și a comunității evreiești din București.

În *Cântece pentru Lelioara*, **D.** încearcă să dea expresie lirică trăirilor poetului-tată, care dorește să zămislească trupul de cuvânt al copilului, din imagini animate, scăldate în unda fierbinte a dragostei paterne. Inefabilul farmec al miniaturalei făpturi, măruntele sale manifestări și evoluții sunt descrise sau sugerate cu gingășie, dar și cu destulă forță plastică. Poeziile din placheta *În preajma serii...* (1924) se vor o definiție metaforică a unui timp-spațiu poetic, care favorizează retragerea eului în sine și conectarea la eternitatea spiritului și a cosmosului, având ca efect reverii sau anxietăți din care se nasc „cântece-n surdină", mângâietoare pentru sufletul îndurerat. *De vorbă cu bălanul meu* (1925) este o cronică în versuri a participării autorului la campania militară, prilej de ironie subțire, disimulată într-o inocentă nedumerire, la adresa abuzurilor și absurdităților generate de război. În proză, după un roman ratat – *Profeți și paiațe* (1930) –, unde un oarecare interes îl prezintă doar relatările despre mediul și problemele evreilor din București, **D.** publică un altul, *Ora sexuală* (1932), în care urmărește starea sufletească a unei adolescente bogate, care trece cu naturalețe prin criza erotică, concretizând în felul acesta intenția autorului de a minimaliza importanța sexualității în viața unui tânăr echilibrat. Volumele de proză scurtă *Bărbați fără femei* (1932), *Femei și doctori* (1933) conțin fie relatarea spirituală a unei imaginare aventuri menite să reveleze comportamente și atitudini, fie un fel de anecdote mai ample, inspirate din practica medicală, consemnate cu umor și cu ironie fină. Mai substanțial este romanul *Otrava* (scris în 1937, dar publicat în 1947). Condiția evreilor din România după primul război mondial este abordată matur și coerent, fiind ilustrată de un personaj viabil, care constituie o paradigmă, un model de echilibru între etnie și cetățenie, între individual și social, între suferință și bucurie. Primează ideea că definiția omului adevărat nu este dată de originea etnică, ci de calități valabile oriunde și oricând. Capacitatea de observare și înțelegere a existenței infantile stă la baza literaturii pentru copii a lui **D.**: „romanul pentru tineret" *Vagabonzii* (1935), *Memoriile greierului* (1937), broșurile *Primăvară nouă* (1948), *Bună dimineața* (1953), *Familia de porțelan* (1954). O preocupare constantă încă de la debut a fost traducerea de scrieri în versuri și proză din Heine, publicate, în principal, într-un cuprinzător volum, după 1945. A tipărit și transpuneri în românește din autori mai puțin cunoscuți, apoi în 1947, volumul *Fabule*, după Eliezer Steinbarg, autor pe care îl prezintă într-o prefață admirativă. A mai tălmăcit din literatura idiș multe alte texte, fie publicându-le în periodice, fie alcătuind două antologii, *Umorul evreiesc* (1924) și *Idișul cântă*, rămasă în manuscris, ca și

alte scrieri. Dintre acestea, doar însemnările din perioada 1937–1944, în care consemnează, parcă încremenit de oroare, dar păstrându-și echilibrul și luciditatea, persecuții și atrocități antisemite, sunt editate mai întâi în engleză, sub titlul *The Quality of Witness* (1982), apoi în română, în 1996, sub titlul *Jurnal din vremuri de prigoană*.

SCRIERI: *Cântece pentru Lelioara*, București, 1923; *În preajma serii...*, București, 1924; *De vorbă cu bălanul meu*, București, 1925; *Profeți și paiațe*, București,1930; *Ora sexuală*, București, 1932; *Bărbați fără femei*, București, 1932; *Femei și doctori*, București, 1933; *Vagabonzii*, București, 1935; *Memoriile greierului*, București, 1937; *Otrava*, București, 1947; *Primăvară nouă*, București, 1948; *Steagurile inimii*, București, 1949; *Bună dimineața*, București, 1953; *Familia de porțelan*, București, 1954; *The Quality of Witness*, Philadelphia, 1982; ed. (*Jurnal din vremuri de prigoană*), București, 1996. **Traduceri:** H. Heine, *Sarcasm și melancolie*, București, [1913], *Cartea cântecelor*, București, 1915, *Cântece și romanțe...*, București, [1947]; H. H. Ewers, *Vrăjitoarea*, București, 1925; Edmond Haracourt, *Cealaltă...*, București, 1925; Bodo Vildberg, *Cazul ciudat al doamnei Buroff*, București, 1926; Eliezer Steinbarg, *Fabule*, București, 1947.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, IX, *65, 116–119;* Lovinescu, *Scrieri*, IV, *529–530*, VI, *127–128*; George Baiculescu, *„De vorbă cu bălanul meu"*, ALA, 1925, 233; Dem. Theodorescu, *„De vorbă cu bălanul meu"*, ADV, 1925, 12 717; Perpessicius, *Opere*, II, *164–166;* I.M. [Ioan Massoff], *„Bărbați fără femei"*, RP, 1933, 4617; *Emil Dorian*, RRI, I, partea II, *833–836;* M. Gr. [Miron Grindea], *„Romanul greierului"*, „Adam", 1937, 99; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *850–851;* Ov. S. Crohmălniceanu, *„Otrava"*, CNT, 1947, 64; Paul Georgescu, *Otravă și antidot*, FLC, 1948, 2; Mihail Petroveanu, *Emil Dorian*, GL, 1956, 24; Veronica Porumbacu, *Emil Dorian, poet și traducător*, RCM, 1973, 310; *Emil Dorian, „Jurnal din vremuri de prigoană"*, RCM, 1996, 29; Iosef Eugen Campus, *Emil Dorian*, „Minimum" (Tel Aviv), 1997, 120, 121; Mirodan, *Dicționar*, II, *144–165; Dict. scriit. rom.*, II, *128–129.* *C.T.*

DORIAN, Gellu (13.X.1953, Botoșani), poet, prozator și dramaturg. Este fiul Mariei (n. Robu) și al lui Dumitru Borfotină, administrator silvic. După absolvirea Liceului „A. T. Laurian" din Botoșani (1968–1972), a urmat studii de arte plastice, abandonate, și cursuri de biblioteconomie. Între 1983 și 1990, este redactor la revista „Caiete botoșănene", iar din 1990, redactor-șef al revistei „Hyperion. Caiete botoșănene". Începând din 1990, activează ca referent de specialitate la Centrul Creației Populare din Botoșani, iar din 1995, este redactor-șef la Editura Axa din același oraș. În 1993, își schimbă numele Gheorghe Borfotină, adoptând oficial pseudonimul Gellu Dorian. Debutează cu poeme, sub pseudonimul George Dor, în „România literară" (1972), și editorial, cu volumul de versuri *Esopia* (1982).

Indiferent de registrul adoptat, exercițiul imaginarului trădează la **D.** un amestec de umilință și orgoliu care duce la însingurarea pe „insula nimănui". Poemele, trecute prin vama solitudinii, au o tonalitate difuză, cețoasă, scrise fiind ca pentru sine. Credința în puterea orfică a cuvântului („Un acoperiș plin de îngeri, un pustiu sub cer, / doar cuvântul ieșit pe fereastră ca un bărbat / prins în adulter / spintecă bolta și se răstignește pe cruce iubit.") îl determină pe poet să se confeseze psalmodic, parcă de-a dreptul cerului, așa cum se întâmplă în poemul amplu, cât un volum, *Singur în fața lui Dumnezeu* (2001). În volumele *Poeme introductive* (1986), *În căutarea poemului pierdut* (1995) ori *Poesia mirabilis* (1999), e rostită frecvent ideea că poemul nu se oferă de la sine celui care îl modelează. La rândul său, poetul există ca o favoare și o consecință a uimirii poetice, el trecând necondiționat de la starea contemplativă la ipostaza de dependență creatoare. Fiind o existență aparte printre cei „fără gloria greierului în fața furnicii", poetul găsește satisfacții simbolice dincolo de pragmatismul relațiilor sociale, unde opulența face bună pereche cu obtuzitatea sau cu impostura. Și culegerea de piese de teatru *Cațavencii* (2001) pedalează pe o tematică sinonimă. Orașul, teritoriu al dezesențializării umane, amenință ființa cu pierderea identității. O suită de vizite la New York îi permite autorului să se definească în funcție de sorgintea sa (*Un poet la New York*, 2002). Interesat de apusul modernității și de intrarea liricii în vârsta postmodernă, poetul concepe volumul *Elegiile după Rilke* (1993; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), recurgând la intertextualitate pentru a construi în propriile texte „satelit" o viziune poetică personală. Ca și la ilustrul precursor, misiunea poetului este de a se dedica unei existențe solitare, departe de zgomotul mundan, cu scopul de a-și clarifica, în liniștea confruntării directe cu sinele, crezul artistic. Într-o vreme în care intertextualitatea ia de obicei forma parodiei superficiale, **D.** este original prin sinceritatea devoțiunii cu rol purificator în propriul discurs. El știe să regizeze însă și explozii imagistice prin notații nemediate de subterfugiile livrești. Starea poetică, aptă să „comunice" întreg cuprinsul lumii fenomenale, încearcă să surprindă momentul desfacerii lumilor și a timpului, al condensării și încălcirii emoțiilor, inclusiv al unui erotism difuz. În absența iubirii, se pronunță divorțul estetic de lume cu *Poeme golănești* (1997), aici totul funcționând ca un alibi: „Trage la țintă, cât încă tânăr pierzi vremea printre femei/ de duzină, cât trupurile lor în valuri te poartă-n/naufragiul visat, cât încă-ți stă-n putere să poți renunța/ la ele ca la niște cărți de joc trișorul."

SCRIERI: *Esopia*, București, 1982; *Poeme introductive*, Iași, 1986; *Pașii poetului* (în colaborare cu Emil Iordache), București, 1989; *Elegiile după Rilke*, Iași, 1993; *În căutarea poemului pierdut*, Botoșani, 1995; *În absența iubirii*, Timișoara, 1996; *Scriitorul*, Timișoara, 1996; *Poeme golănești*, București, 1997; *Infernul migrator*, Botoșani, 1997; *Insula nimănui – Niemansinsel*, ed. bilingvă, Kastellaun (Germania), 1998; *Poesia mirabilis*, Iași, 1999; *Cațavencii*, Iași, 2001; *Singur în fața lui Dumnezeu*, Timișoara, 2001; *Un poet la New York*, Cluj-Napoca, 2002; *Un acoperiș plin de îngeri – Un teho lleno de angeles*, ed. bilingvă, Botoșani, 2002; *Cafeneaua Kafka*, București, 2003; *Cartea fabuloasă*, București, 2003; *Eranos. Scene din viața și opera Poesiei*, Iași, 2003; *Sfârșitul sau Momente din viața unui om falsificat*, Cluj-Napoca, 2003. **Antologii:** *Zece poeți români laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu" (1991–2000)*, Botoșani, 2002.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Esopia*, RL, 1982, 32; Cristian Livescu, *Gellu Dorian, „Poeme introductive"*, CRC, 1986, 40; Vasile Spiridon, *Afinități elective*, ATN, 1994, 2; L. D. Clement, *Povestiri din vremea ciumei*, „Bucovina literară", 1997, 4–7; Gheorghe Grigurcu, *Trei poeți moldavi*, RL, 1998, 2; Horia Gârbea, *Cum să dai de dracu'?*, CRC, 1998, 4; Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice. Din timpul iluziei*, Iași, 1998, *242–246*; Emilian Galaicu-Păun, *Poezia după poezie*, Chișinău, 1999,

186–191; Mircea A. Diaconu, *Fețele poeziei*, Iași, 1999, *141–143, 197–202*; Marius Manta, *„Infernul migrator"*, ATN, 2000, 1; Vasile Spiridon, *Gloria greierului*, CL, 2000, 4; Grigurcu, *Poezie*, I, *425–437*; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, *61–64*; Theodor Damian, *Privește, vremea este aproape*, „Lumină lină" (New York), 2001, 3; Adrian Alui Gheorghe, *Hurrah, New York!*, CL, 2002, 8; I. Antal, *Cătavencii suspendate de axul timpului*, VTRA, 2002, 8–9; Ioan Holban, *Femeie tristă, Poesia*, CL, 2003, 10; Vasile Spiridon, *Gellu Dorian – 50*, CL, 2003, 10; Constantin Dram, *Recurs la livresc. Și nu numai...*, CL, 2003, 11. *V.S.*

DOSOFTEI (26.X.1624 – 13.XII.1693, Zolkiew, azi Nesterov, Ucraina), cărturar, poet și traducător. Originar de prin părțile Sucevei, viitorul ierarh, pe numele laic Dimitrie, coboară se pare din neam de mazili, ca fiu al Mariei, zisă și Misira, și al lui Leontie Barila (Bărilă sau Borâlă). Doi frați ai săi, Chiriac și Vasile, sunt atestați la 1673 ca locuitori ai Sucevei, iar unei surori, căsătorită cu un Șerbu, **D.** îi dăruia pe la 1680 un exemplar al *Psaltirii slavo-române*. Misira se va fi înrudit cu ramura macedoneană Papară din Galiția, de unde și presupunerile privitoare la o mai îndepărtată obârșie aromână a familiei. Sunt puțin lămurite împrejurările în care **D.** îmbrățișează cariera ecleziastică: decisiv poate să fi fost însă impulsul celor dintâi înclinații cărturărești. Răzlețe, parvin din epocă și informațiile ce îngăduie reconstituirea primei perioade a formării sale spirituale, ca și, mai târziu, a condițiilor ce vor fi favorizat desăvârșirea culturii sale umaniste. Opinia potrivit căreia **D.** ar fi învățat la Iași, la Școala Domnească de la Trei Ierarhi, ar fi susținută și de mărturia documentară ce confirmă prelungirea ședерii sale în orașul de reședință ca ierodiacon la Mitropolie. Aici se va fi simțit întâi atras și înrâurit de personalitatea mitropolitului Varlaam, ale cărui inițiative culturale le va prelua, făcându-le să triumfe mai târziu deplin. Cunoștințele sale, în domeniul limbilor clasice (elină, latină) sau al unor limbi și culturi moderne (polonă, ucraineană, rusă, neogreacă), ar justifica ipoteza unor eventuale studii continuate în Polonia, cum se crede, la Lvov, în școala Frăției Ortodoxe. După un răstimp petrecut ca ieromonah la Probota (Pobrata), unde prezența sa este semnalată în 1649, **D.** se impune, urcând treptele ierarhiei bisericești. În 1658 se afla în fruntea Episcopiei de Huși, iar în 1659 este episcop de Roman. În epoca păstoririi la Roman se naște probabil prietenia sa cu Miron Costin, precum și aceea cu Dositei Notara, viitorul patriarh al Ierusalimului, pe care îl întâlnește în 1664, la Curtea din Iași a domnitorului Eustratie Dabija. După 1665 începe să versifice **D.** și psaltirea tipărită la Uniev în 1673. Ajuns mitropolit al Moldovei în 1671, el va sprijini în anii următori politica antiturcească a lui Ștefan Petriceicu. Împreună cu domnitorul silit să părăsească țara după lupta de la Hotin (11 noiembrie 1673), se refugiază în Polonia, în februarie 1674. La începutul anului 1675 el revine în Moldova, unde, după o detenție de câteva luni în mănăstirea Sf. Sava din Iași, redobândește scaunul de mitropolit, probabil la intervenția lui Dositei Notara pe lângă domnitorul Dumitrașcu Cantacuzino. Urmează pentru **D.** un deceniu de intensă și sistematică activitate de traducere și tipărire a cărților de cult în limba română. Necesitatea consacrării limbii poporului în serviciul liturgic este înțeleasă de el, ca și, mai înainte, de Varlaam, din perspectiva acelui râvnit progres cultural, menit a risipi ignoranța („să-nțeleagă creștinii svintele taine" – deziderat promovat în acord cu imperativele veacului, cu argumente reținute din tradiția *Scripturii*) și a face accesibilă cartea, adresată întregii semințiii „rumânești" („tutinderea ce să află într-această limbă pravoslavnică"), mijloc de edificare a conștiinței naționale. În Polonia, la Uniev, se tipăresc în 1673 *Psăltire a svântului proroc David (Psaltirea în versuri)* și *Preacinstitul Acatist și Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, prelucrat după traduceri românești anterioare, conținând numeroase pasaje de proză ritmată. Lui **D.** i s-au atribuit însă, mai de curând, și o traducere anterioară a *Paraclisului Precistii*, scoasă de sub tipar la Iași, probabil între anii 1645 și 1649, împreună cu două fragmente biblice, *Cuvinte și jele la robie Ierusalimului, când din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor împărat, și pomenire și de năpaste ce-au năpăstuit acei doi giudecători pre Susana*, tălmăcite din slavonă, și o introducere de 48 de versuri originale; din această perspectivă este reconsiderată și data debutului său literar. De sub tiparul reînființat la Iași, la „Trei Ierarhi", cu ajutorul meșterului Vasile Stadnicki din școala tipografilor de la Uniev, apare apoi, în 1679, pentru început în condiții modeste, *Dumnezăiasca liturghie*, tradusă din

grecește. Prin intermediul lui Ionașcu Bilevici, sol al domnitorului Gheorghe Duca în Rusia, **D.** obține sprijinul lui Nicolae Milescu și al patriarhului Moscovei, Ioachim, pentru cumpărarea unei noi tipografii. După cum rezultă și din scrisorile schimbate între Iași și Moscova în 1679, Milescu, deși „despărțit prin spațiu", se dovedește a fi rămas legat sufletește de înfăptuirile din țară, iar patriarhul Ioachim elogiază acum „mintea aleasă", „înțeleapta ocârmuire" și îndrăznețele proiecte culturale ale mitropolitului. Prin strădaniile lui, susținute de Duca, în capitala Moldovei (unde, în 1680, va fi instalată și o tipografie grecească, patronată de patriarhul Dositei al Ierusalimului), vor continua să se editeze *Psaltirea de-nțăles a svântului împărat proroc David (Psaltirea slavo-română)* în 1680, un *Molităvnic de-nțăles* (1681), *Viața și petrecerea svinților*, în patru tomuri, dintre care doar trei apărute integral, între 1682 și 1686 (tradusă începând din 1658, după izvoare grecești și medioslave, îndeosebi după *Mineiele* lui Maximos Margunios și ediția venețiană Glykis a *Mineielor* bizantine), ediția a doua a liturghierului, *Svânta liturghie* (pentru tipărirea căreia căpătase acordul patriarhului ecumenic din Alexandria, Partenie Prohoros) și *Parimiile preste an* în 1683, poate și un *Octoih* rămas neterminat, atribuit de asemenea lui **D.** În ianuarie 1684, în timpul scurtei reveniri în scaunul țării a lui Ștefan Petriceicu, mitropolitului i se încredințează o misiune diplomatică în Rusia, de unde, pregătit să accepte suzeranitatea țarului, domnitorul nădăjduia să primească în schimb ajutor împotriva turcilor. **D.** este reținut însă la Kiev, unde, invocată fiind carantina împotriva unei epidemii de ciumă, este interogat și constrâns să aștepte răspunsul la petiția adresată țarului. Declarația pe care o face în fața autorităților kievene îl arată hotărât, apărându-și cu stăruință cauza (exprimându-și rezerva față de promisiunile polonezilor „nestatornici", **D.** atrăgea atenția asupra dezavantajelor ce le-ar prezenta pentru Rusia consolidarea puterii militare a turcilor în Moldova), pătruns de soarta țării, amenințată de „pierzarea cea din urmă", și luptând să înlăture stavila ce-i închidea călătoria. Între timp, vizitează Lavra Pecerska și, la cei șaizeci de ani ai săi, se minunează cu candoare neprefăcută de miracolul conservării moaștelor adăpostite în peșteră, impresii ce vor declanșa și o rememorare cu virtuți literare, într-o notă, pe un volum din *Viața și petrecerea svinților*. Cu aceeași neclintită speranță în izbânda popoarelor creștine asuprite în luptă comună împotriva „agarenilor" întâmpină **D.** campania din Moldova a regelui Sobieski, în 1686, an ce va marca însă dramatic ultima perioadă a existenței sale. Expediția eșuează și mitropolitul, care, spre deosebire de domnitorul Constantin Cantemir, trecuse fățiș de partea polonilor, este nevoit să se retragă și el odată cu oștile regelui, ce părăsesc la 15 septembrie capitala Moldovei, incendiată. La plecare, lua cu sine, poate din ordinul regelui polon, moaștele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, precum și tezaurul și arhiva Mitropoliei. Deși în Polonia **D.** le asigura, precaut, printr-un act de inventariere legiferat cu martori în octombrie 1686, ele se vor rătăci definitiv în afara țării, în Moldova revenind, după demersuri repetate ale oficialităților, doar moaștele Sf. Ioan, un secol mai târziu. Refugiul la Stryj și Zolkiew se transformă treptat într-o semicaptivitate, despre care relatează corespondența sa cu Dositei al Ierusalimului din ianuarie 1691 și februarie 1693. Zădărnicită de planurile, mereu nerealizate, ale lui Sobieski, care nu renunță totuși la campaniile sale în Moldova, pentru a-i constrânge pe turci la o pace cât mai defavorabilă, întoarcerea lui **D.** (a cărui prezență în Polonia pare a conveni la un moment dat regelui în rapoturile, lipsite de cordialitate, cu Constantin Cantemir) nu va mai fi cu putință. Anii din urmă îi sunt umbriți de numeroase suferințe: grija pentru tezaur, somațiile repetate ale domnitorului Constantin Cantemir de a reveni în patrie și imposibilitatea de a le da ascultare, anatema patriarhului Constantinopolului (după sinodul convocat la Iași în 1688, **D.** este excomunicat și depus din treaptă), ostilitatea clerului catolic și unit din Zolkiew, nesiguranțele și lipsurile traiului zilnic și, mai presus de toate, dorul de țară. Scrisorile sale din această vreme sunt cu adevărat patetice. Soli ai mitropolitului pribeag, ieromonahul Iona și chelarul Andrei călătoresc în Rusia, aducându-i câte vreun dar în bani sau în blăni de samur din partea țarilor și încurajările patriarhului Ioachim. Pentru a nu rămâne dator prietenilor, tălmăcește, din limba greacă în limba rusă, lucrări de interes teologic, ca *Istoria bisericească și Vedenia tainică* a patriarhului Gherman al Constantinopolului (în 1690), *Împotriva ereziilor* de Simion, arhiepiscopul Tesalonicului (în 1691) sau *Epistolele* lui Ignatie Teoforul, arhiepiscopul Antiohiei, pe care le trimite mitropolitului kievean Varlaam Iasinski și patriarhului Ioachim, dovadă că el intervine, cu prestigiul erudiției, în polemica dogmatică ce împărțea la acea dată cercurile ortodoxe de la Kiev și Moscova în reprezentanți ai curentului latin și ai celui grec, tradiționalist. În 1693 oferea, de asemenea, țarilor ruși Ioan și Petru Alekseevici, într-o antologie intitulată *Despre prefacerea sfintelor taine*, câteva traduceri din clasici ai literaturii patristice, ca Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Atanasie Sinaitul, în speranța că ele ar putea fi tipărite. În Polonia traduce și un fragment de tragedie renascentistă, cunoscută de el într-o prelucrare neogreacă, preocupările sale pătrunzând acum, surprinzător și decisiv, în sfera culturii laice, mai aproape întrebărilor existenței, neliniștitoare. Într-o stare de spirit ce se stabilizează cu trecerea timpului pe linia fragilă dintre așteptare și dezamăgire și care mineză încet acel optimism delicat, ce s-ar putea bănui ca aparținând temperamentului său, mitropolitul se stingea curând, la Zolkiew.

Ctitor al tiparului, înnoitor al cultului, promotor al culturii și literaturii în limba națională, **D.** reprezintă în Moldova, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, asemenea cronicarului Miron Costin, o conștiință umanistă. Teologia (patristica și dogmatica), istoria, filologia și poezia sunt discipline pe care le slujește statornic — ca om de Renaștere — cu voință de a cunoaște și dor de perfecțiune. Citise pe Grigore Ureche și analele în limba slavonă. Pătruns de valoarea documentului, a cărților rare, el punea la îndemâna lui Miron Costin un uric din 1392 privitor la întemeierea Romanului, împrumuta pentru a studia, de la mănăstirea Krilos de lângă Halici, un tetraevanghel scris la 1144 și alcătuia, în temeiul consultării riguroase a izvoarelor, un informat istoric al Probotei, cu prilejul închinării mănăstirii,

în 1677, patriarhiei Ierusalimului. Pentru Mitropolie **D.** cumpără istorii universale, ca de pildă tratatul în limba latină al lui Johannes Nauclerus și Nicolae Baselius. Exemplarul, intrat, mai târziu, în posesia stolnicului Constantin Cantacuzino, cuprinde observațiile de lectură ale lui **D.** – atente, uneori ușor amuzate, ironice, naive câteodată, dezvăluind însă, cel mai adesea, un cititor pătrunzător. Mitropolitului i se datorează și o traducere din limba greacă a cronografului lui Matei Kigalas, transmisă, într-o copie manuscrisă de la 1732, sub titlul *Hronograf al împăraților. Nouă adunare de osebite istorii*. Conform unei ipoteze mai noi, **D.** ar fi autorul de fapt al versiunii românești a cronografului lui Kigalas, atribuită lui Pătrașcu Danovici (însoțită, în unele copii manuscrise, de un număr de 26 de *Stihuri predoslovii* și de o traducere din *Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*), precum și al celei dintâi transpuneri în limba română a *Istoriilor* lui Herodot. Manuscrisul din 1732 conține, de asemenea, *Stihurile la luminatul herb a Țării Moldovei*, ce preced toate tipăriturile lui **D.**, începând cu psaltirea din 1673. Într-o manieră sugerată parcă de tiparul „clasic" al vechilor pomelnice mănăstirești, **D.** evocă apoi, în una din primele versificări originale ale literaturii române medievale – poemul cronologic despre domnii Moldovei, apărut mai întâi în *Molităvnic...* (1681) și reeditat în *Parimii...* (1683) – pe voievozii-ctitori, începând cu Dragoș, „descălecătorul", urmând cu cei din neamul Mușatinilor, până la „Ștefan cel Bun" cu fiii săi Bogdan și Rareș, și neuitând pe contemporani, de la Vasile Lupu și Eustratie Dabija până la Gheorghe Duca și Constantin Cantemir. Abia în versiunea manuscrisă, autografă, din 1690, autorul își îngăduie a stărui și asupra luptelor purtate de Ioan Vodă pentru a „scăpa Moldova turcilor din brâncă". Glosele mitropolitului la *Viața și petrecerea svinților*, interpolările sale din textul cronografului sau unele precizări în marginea poemului închinat domnilor Țării Moldovei probează interes pentru istoria universală – a Bizanțului, a Poloniei sau a Rusiei. Încă din 1673, el traducea și edita în cuprinsul psaltirii de la Uniev câteva versuri alcătuite inițial, probabil în limba polonă, de Miron Costin, afirmând originea romană a românilor. În același timp, una din notele traducătorului la psalmul 86 se referă la o epocă precreștină din istoria poporului, ce se număra altădată între „limbile păgâne". La originea latină a limbii „rumânești", „de bun neam", „rudă-mpărătească", trimit versurile poemului cronologic, asupra ideii romanității și unității poporului **D.** revenind, în 1690, într-un comentariu în care stăruie asupra obârșiei comune a locuitorilor celor trei state românești – Moldova, Ardealul și Țara Românească – pe teritoriul „Misiei" (Moesia) de odinioară. Acum el semnalează și existența românilor sud-dunăreni, „rumâni din rădăcina cea bătrână".

Un lapidar vers al psaltirii din 1673 („Limba îm voi face condei de scrisoare") pare a prelungi ecoul *Cuvântului* de introducere al mitropolitului, mărturisind osârdia de a fi tâlcuit psalmii „vreme-ndelungată, precum am putut mai frumos", în scopul cointeresării cititorului („să poată trage hirea omului către cetitul ei"). Propunându-și a face din cuvânt instrument de expresie, **D.** întrezărea, nu doar intuitiv, scrisului său o finalitate estetică. În cea de-a doua prefață a *Psaltirii în versuri*, lectorul este îndemnat a discerne, dincolo de înțelesul dogmatic al *Scripturii*, o valoare parabolică („ca ciumiliturile, când altă grăiești și altă să-nțălege"), simbolică („să-nțăleagă cuvântul dintr-altă sămnătură de poveste") sau metaforică („pre mutare") a textului, autorul stăpânind așadar câteva esențiale noțiuni de poetică și hermeneutică, ce făceau, încă din 1664, obiectul discuțiilor sale cu Dositei Notara. Întemeietor la noi al poeziei culte, **D.** se va dovedi, ca traducător al psalmilor, un inițiat al legilor prozodice (mitropolitul este, în *Viața și petrecerea svinților*, cel dintâi creator de versuri safice – „iambicești" – din literatura română), el fiind și un bun cunoscător al versificației populare și al limbii vorbite. *Psaltirea în versuri* se caracterizează printr-o diversitate a măsurii și ritmurilor, prin varietatea și, uneori, prin sonoritățile rare ale rimei, în genere printr-un limbaj poetic evoluat, uzând de comparație și metaforă, metonimie, hiperbolă, paralelism, interogație, antiteză, dar și de unele procedee stilistice sau lexicale specifice creației orale ori preluate din literatura religioasă sau istorică anterioară. Au fost remarcate la el frecvența dislocării sintactice, prezența termenilor populari, regionali sau arhaici și a seriilor sinonimice, spontaneitatea lexicală, originalitatea metaforică. Eforturile prin care **D.** desăvârșește transpunerea românească, din slavonă, în proză, a psalmilor (versiune ce apare în ediția bilingvă a *Psaltirii slavo-române* din 1680) au premers celor cinci

ani consacrați de el versificării psaltirii. Autorul *Psaltirii în versuri* a consultat, cum se crede, traducerile românești de până la el ale psalmilor, *Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea* lui Coresi în primul rând, poate și o ediție grecească a *Vulgatei*. Operă de Renaștere, psaltirea versificată în Polonia, în 1579, de umanistul Jan Kochanowski (*Psalterz Dawidów*) va fi constituit, apoi, un stimulent în revelarea de sine a poetului român, în a cărui tălmăcire psalmii descoperă un univers, recreat în marginea textului biblic cu ingeniozitate plastică, ingenuitate și prospețime. Peisajul, impregnat de sunetul difuz al lamentației psalmistului, se modifică treptat, fastuozității exotice a psalmilor îi ia locul abundența bucolică, sugerând medii familiare, în care harfele devin „buciume" autohtone, alăuta este substituită cu „cetera", munții biblici – cu „măgurile" Moldovei, taurii – cu „inorogii" fantastici ai cărților populare. Versuitorul pare a preamări uneori același tărâm al abundenței – vegheat de astre-„n hoarbă", apărat de semnul bourului, populat cu cirezi și turme și prisosind de „vipturi" – cântat și de *Stihurile la luminatul herb a Țării Moldovei* (sustrase, prin forța sau grația unor imagini, convenționalismului speciei și întregite în manuscris, în 1689–1690, versurile „la stemă" ajung să constituie cea mai reprezentativă compunere originală a mitropolitului, superioară poemului cronologic). Darurile de merinde divină iscă în pustiu ospețe prelungite, generoasa dispunere a culorii, frustețea, primitivitatea, în sens preclasic, a tabloului evocând belșugul „cămărilor cerești": cârduri de crăstei, făină de grâu, „unt în stride", „pepeni și slănină". Înfățișarea demiurgului abia trezit din somn, „rumăn" la față și, ca de vin, „aburit și șuman", aduce cu cea a Dabijei vodă, iar modalitatea, bonom-caricaturală, anunță ceva din farmecul de mai târziu al portretului craiului „cu barba-n noduri" din poemul eminescian *Călin (File din poveste)*. „Gadinile" unui bestiar fabulos, vasiliscul și inorogul, „leul și zmăul", chiți, bouri și coluni, vipere și aspide, cerbi, iepuri și „hulpi", revin adesea în simbolistica psalmilor lui **D.** – care încearcă, în câteva rânduri, s-o descifreze, cu stângăcie, pentru cititor – ca reprezentări alegorice, într-o viziune căreia i se subsumează, succesiv, metafora vânătorului sau a „gonaciului", a „izvoarălor părăsite" și a „câmpiilor de dumbravă", a „puilor de corb ce zbiară", a omătului „ca lâna" sau a negurii spulberate, „ca cenușa", peste pământ. Înțelepciunea, „învățăturile bune" sunt repere pe care versificatorul psalmilor le oferă stăruitor veacului său, în nestatornicia tulburătoare a lumii („Că lumea aceasta-i ca o miză mică, / Omul cât de-a hirea, este o nemică"), condiția umană împlinindu-se în confruntarea dintre „firea omenească" și „firea dobitocească", într-o existență precară, presărată cu taine și ispite („Văzui pre spurcatul suindu-să buor, / S-agiungă ca chedrii tămâiei, la nuor"), cărora li se opune un ideal etic, drumul „pre căi vârtoase / pietri-ascuțâte și sâmceloase". Tendințele moralizatoare caracterizează, de asemenea, alte două încercări originale în versuri ale lui **D.**, incluse în *Psaltirea* din 1673: *Apostroful* (atribuit de unii cercetători lui Miron Costin), proslăvind agonisita sufletească în dauna averii de „pre lume", strânsă în deșert, și epigrama la psalmul 132, elogiind pacea, „turnurile de frăție" ce apropie oștirile învrăjbite. Moralismul psalmilor, versificați adesea de **D.** cu mijloacele prozodiei populare, pare a fi favorizat, între altele, ulterior, circulația manuscrisă independentă a multora dintre ei, precum și răspândirea lor în folclor – ca orații, colinde, bocete –, cel mai frecvent întâlniți regăsindu-se în colecția lui Anton Pann *Versuri sau Cântece de stea ce să cântă la nașterea Domnului nostru Isus Hristos*. Imnuri înălțate demiurgului, creației și existenței, psalmii îi dezvăluie tălmăcitorului bogăția de nuanțe a registrului lor liric: de la elanul și exuberanța naivă a invocației din zori („Scoală-te, psăltire și dulceață"), de la ruga necontrariată, de o vibrație aproape modernă („Cu a ta putere, / Grije când am multă, / Tu, Doamne, mi-ascultă / Ruga din tăcere") la strigătul, frânt, al celui „încungiurat de adâncuri", lunecând într-o tăcere a „smârcurilor", „fără poduri", cu fosforescențe înșelătoare. Spaimele primordiale se materializează în imaginea fiarelor cu „căscate guri", „giunci și tauri", lei, „ce apucă și zbiară", sau într-o viziune grotescă, terifiantă, a clevetirii („Mă-mprohită cineș mă zărește, / Buze mișcă, cu capul clătește"). Asupra „păgânilor" se rostogolește impetuos imprecația, vigoarea lexicală anticipând sonorități argheziene. Sunt conjurate, spre pieirea „ticăitească" a vrăjmașilor, inutilitatea apei vărsate, slăbiciunea arcului „moale", focul ce „topește" ceara, soarele ce arde culbecii, vântul care „seacă" păduceii. Într-o altă tonalitate, profund elegiacă, precum într-o recunoaștere a mitului, presimțind întoarcerea celui „risipitor", se rememorează blestemul abătut asupra fiilor „streinatici": „Să li să vechească haine-n căi departe / Și să șchiopeteze cu călcâie sparte". Tălmăcind, **D.** regândește poetic temele și motivele cântării dintâi, uneori până la retrăirea stărilor lirice fundamentale. Cu mult mai generos decât în cazul poeziei moralizatoare a psalmilor, triumfă acum expresia originală a poetului român. Prin câteva rare intuiții poetice, unele tablouri ale genezei, evocarea mării, a unor cadre de feeric nocturn, prin câteva imagini grațios filigranate (roua risipită pe munți din „cămări multe", colunii însetați, adăpați „fără scumpete") sau unele accente de nesfârșită însingurare și melancolie, lirismul lui **D.** prevestește, în câteva rânduri, neașteptat, intensități eminesciene. Stăpânind peste „unda mării", „craiul țării" – divinitatea umanizată de o metaforă cu reverberații folclorice – face să tacă, într-un psalm, zbuciumul interior, dăruind aspirația spre necuprinsă odihnă: „Că pre tot craiul potoale, / Ca spuma mării cea moale". Accentuat, un element de mișcare – zbaterea valurilor – figurează suferința lăuntrică, intensificată de mânia divină: „Ț-ai pusu-ț asupră-mi mânia ta svântă / Preste mine valuri trec de nu s-alintă". O metaforă a glacialității sugerează teama, distanța incomensurabilă, cu stranii ecouri, din nou, într-o elegie eminesciană: „Unde-m vine-aminte de svânta ta față, / Mi să varsă-n suflet răceală de gheață". Plângerea Ecleziastului, motivul perisabilității lumii – străvechiul topos „ubi sunt" al liricii antice și medievale – se regăsește în psalmii lui **D.**, ca și la contemporanul său Miron Costin, autorul poemului *Viiața lumii*. Rezonanțe de bocet interferează acum lamentația psalmistului, sentimentul trecerii nu întunecă, ci atrage doar o melancolie senină. În imaginea

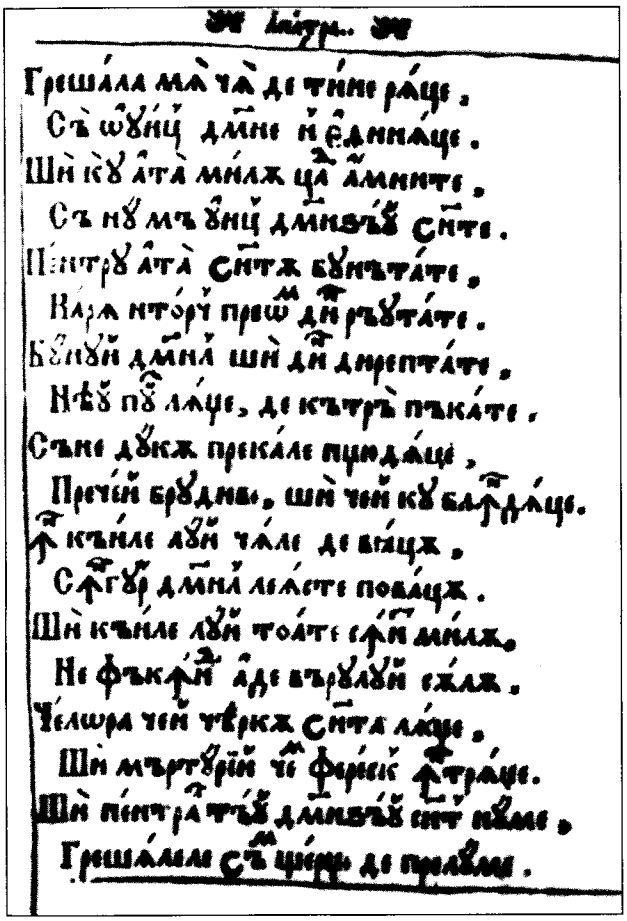

petrecerii pe pământ a omului, aidoma unui ciclu vegetal („Ca otava ce să trece / De soare și de vânt rece, / De demineață-i cu floare, / Sara-i veștedă de soare. / A doua zî să usucă, / Ca-n cuptori când o aruncă"), contradicția vremelnicie — perenitate se estompează într-un proces de superioară înțelegere a continuității și devenirii perpetue.

Asupra motivului nestatorniciei sorții, **D.** va reveni în anii exilului său polonez, când traduce prologul tragediei *Erophilê* a poetului și dramaturgului cretan Gheorghios Chortatzis, creație a barocului, cu sugestii din Tasso, dar mai cu seamă din Giambattista Giraldi Cinzio, autorul tragediei *Orbecche* (1541). Versurile ample, de 15 silabe, în metru iambic, ale traducerii, prefațează subiectul unei istorii în care dragostea înfruntă și desfide, fie și pentru puțină vreme, moartea, devenită în *Prolog* personaj alegoric adus pe scenă pentru a-și rosti sumbrul monolog. Defilează trist în ultima dintre traducerile lui **D.**, ca într-o arhaică versiune a *Panoramei deșertăciunilor*, alaiul fantomatic al „chesarilor" de altădată invocând visul de glorie al cetăților spulberate în țărână, Semiramida și „Machidon", „Râmul" și „Atina", piramidele și turnul lui Nemrod, nu „câmpiile asire", ca mai târziu la Eminescu, ci „scripturile caldee", nunțile tragice, întreaga „frumsețe" efemeră a lumii, ca o „scrisoare pre năsâp, pre margine de mare". Câteva stihuri aparținând traducătorului deplâng în finalul prologului soarta protagoniștilor tragediei (Filogon împărat, fiica sa, „ghizdava" Ierofila, și „fiul de împărat neștiut", Panaret). Avertismentului crud și moralizator al morții i se replică totuși — prin recunoașterea „nesocotinței" eroilor ca fiind, cea dintâi, aducătoare de nenorocire. Este concepția preluată de la tragicii greci de scriitorii umaniști ai Renașterii. Traducerea din *Erophilê* a circulat în Moldova (în manuscris), ca și multe dintre tipăriturile lui **D.**, între care îndeosebi *Psaltirea în versuri*, pentru poezia sa, și *Viața și petrecerea svinților*, pentru conținutul legendar-hagiografic, s-au bucurat de o receptare largă pe întreg teritoriul locuit de români, fiind cunoscute, în următoarele două secole, deopotrivă în Țara Românească, Transilvania sau Banat. **D.** însuși dăruia în 1687 un exemplar al *Vieții și petrecerii svinților* unei mănăstiri ardelene (din Petrid). Asupra limbii traducerilor religioase ale epocii brâncovenești se exercită într-o măsură influența limbii tipăriturilor lui **D.** Recent formulate, o serie de argumente pledează în favoarea participării sale efective la tălmăcirea în limba română a *Vechiului Testament* (cu aproape două decenii înaintea integrării acestuia *Bibliei de la București* din 1688), **D.** fiind identificat cu unul dintre principalii revizori ai versiunii inițiale a textului, aparținând lui Nicolae Milescu. *Viața și petrecerea svinților* a servit apoi la întocmirea ediției *Mineielor* din 1698, apărute sub supravegherea lui Mitrofan al Buzăului, fostul episcop de Huși și colaborator al lui **D.**, care, după pribegia mitropolitului moldovean în Polonia, își va relua și continua activitatea tipografică în Țara Românească. Cele dintâi contacte cu psalmii versificați de **D.**, Mihai Eminescu le datorează probabil anilor de gimnaziu la Cernăuți și *Lepturariului rumânesc* al lui Aron Pumnul. Mai târziu, în 1874, Eminescu va achiziționa pentru Biblioteca Centrală din Iași *Psaltirea în versuri* și *Viața și petrecerea svinților*, ambele cărți rare, purtând însemnările autografe ale poetului.

Munca lui Dosoftei, atât cât o avem, reprezintă în istoria culturii noastre vechi un mare pas înainte. El, cel dintâi dintre vlădicii Principatelor, a deschis drumul limbii românești către altarul bisericii. Străduințele lui vor fi continuate mai târziu, în Țara Românească, de mitropolitul Antim Ivireanul. Prin traducerea Psaltirii în versuri, *Dosoftei a așezat temeliile versificației în literatura noastră cultă, iar prin* Viețile sfinților *a dăruit sufletului românesc din veacul al XVII-lea o bogată literatură de imaginație, împletită cu elemente miraculoase, plină de pietate și uneori înviorată de grație naivă.*

N. CARTOJAN

SCRIERI: [*Stihuri la luminatul herb a Țărâi Moldovei*], în *Psăltire a svântului proroc David*, Uniev, 1673, reed. în *Dumnezăiasca liturghie*, Iași, 1679, în *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680, în *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681, reed. (*Stihuri pre herghia Moldovei*) în *Viața și petrecerea svinților*, Iași, 1682, în *Parimiile preste an*, Iași, 1683, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu, București, 1887, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N. A. Ursu, Iași, 1974; [*Epigrama la psalmul 132*], în *Psăltire a svântului proroc David*, Uniev, 1673, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. I. Bianu, București, 1887, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N. A. Ursu, Iași, 1974; *Apostrof*, în *Psăltire a svântului proroc David*, Uniev, 1673, reed. în *Psaltirea în versuri*,

îngr. I. Bianu, București, 1887, reed. în *Psaltirea în versuri*, îngr. N. A. Ursu, Iași, 1974; [*Domnii Țării Moldovei*], în *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681, reed. în *Parimiile preste an*, Iași, 1683, reed. în *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, III, publ. M. Kogălniceanu, București, 1874, *526–529*, reed. în CPV, *49–53*; ed. (publ. Ion-Radu Mircea), în MS, VII, 1976, 1; [*Epigramă omagială către Ionașcu Bilevici*], în *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681; [*Epigramă omagială către Ioachim, patriarhul Moscovei*], în *Parimiile preste an*, Iași, 1683; *Opere*, I, îngr. N. A. Ursu, introd. Al. Andriescu, București, Minerva, 1978; *Poezie veche românească*, îngr. și postfață Mircea Scarlat, București, 1985; *Opere poetice*, îngr. și postfață Pavel Balmuș, Chișinău, 1989; *Versuri albe*, îngr. și pref. N. A. Ursu, Iași, 1994. **Traduceri:** *Psăltire a svântului proroc David*, pref. trad., Uniev, 1673; ed. 2 (*Psaltirea în versuri*), îngr. și introd. I. Bianu, București, 1887; ed. 3 (*Psaltirea în versuri*), îngr. N. A. Ursu, pref. I.P.S. Iustin Moisescu, Iași, 1974, reed. în *Opere*, I, București, 1978; *Preacinstitul Acatist și Paraclis al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, Uniev, 1673; *Dumnezăiasca liturghie*, Iași, 1679; ed. 2, Iași, 1683; ed. îngr. N. A. Ursu, introd. I.P.S. Teoctist, Iași, 1980; *Psaltirea de-nțăles*, Iași, 1680; *Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1681; *Viața și petrecerea svinților*, I–IV, Iași, 1682–1686, reed. fragm., București, 1895 și 1903; *Parimiile preste an*, Iași, 1683; Gheorghios Chortatzis, *Erofili (Prolog)*, publ. N. A. Ursu, în *Opere*, I, București, 1978.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Spice pentru limba română*, „Columna lui Traian", 1870, 10–12, 44, 45, 49, 50, 54, 58, 61; Ștefan Dinulescu, *Viața și scrierile lui Dositei, mitropolitul Moldovei*, Cernăuți, 1885; Alexandru Apostol, *Viața și activitatea lui Dositei, mitropolitul Moldovei*, Botoșani, 1897; Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, București, 1898, *322–357*; Constantin Lacea, *Untersuchung der Sprache der „Viața și petrecerea sfinților" des Mitropoliten Dosoftei*, Leipzig, 1898; Iorga, *Ist. lit. relig., 178–200*; Ștefan Ciobanu, *Dosoftei, mitropolitul Moldovei, și activitatea lui literară*, tr. Ștefan Berechet, Iași, 1918; Iorga, *Ist. lit.*, I, *369–391*; Dimitrie Dan, *Dosoftei, mitropolitul Moldovii*, Cernăuți, 1927; Gheorghe Dincă, *Un mare cărturar din veacul al XVII-lea: mitropolitul Dosoftei*, București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *53–55*; Cartojan, *Ist. lit.*, II, *115–126*; Augustin Z. N. Pop, *Glosări la opera mitropolitului Dosoftei*, Cernăuți, 1943; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), *321–329*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *197–208*; Piru, *Ist. lit.*, I, *181–193*; *Ist. lit.*, I, *317–318, 323–324, 406–417, passim*; Rosetti-Cazacu-Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *133–167*; Henryk Misterski, *„Psaltirea în versuri" Metropolity moldawskiego Dosoftei'a a „Psalterz Dawidów" Jana Kochanowskiego*, Poznan, 1970; Gáldi, *Introducere, 80–89, passim*; Țepelea-Bulgăr, *Momente, 40–44*; *Dosoftei (1624–1693). Bibliografie*, pref. I.C. Chițimia, București, 1974; Curticăpeanu, *Orizonturile, 10–11, 53–66, passim*; Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, București, 1975, *66–75*; I.D. Lăudat, *350 de ani de la nașterea lui Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, Iași, 1975; Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976, *145–147, 283–306, passim*; Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, 1977, *79–109*; Negrici, *Expresivitatea*, I, *44–54*; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, II, București, 1977, *293–299*; *Dicț. lit. 1900, 296–302*; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, București, 1979, *165–172, 345–346*; Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982, *219–241*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *85–93*; Manolescu, *Istoria*, I, *13–18*; Mazilu, *Recitind*, I, *370–375, 407–415*, II, *34–39, 56–58, 67–69, 113–115, 121–123, 148–152, 209–216, 451–453, 483–484*; Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996, *58–64, 207–210, 255–258*; Păcurariu, *Dicț. teolog., 148–150*; N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii românești*, Iași, 1997; Al. Andriescu, *Studii de filologie și istorie literară*, Iași, 1997, *1–89*; Dan Horia Mazilu, *Introducere în opera lui Dosoftei*, București, 1997; Sorohan, *Introducere, 320–331*; Perian, *Pagini, 11–29*; *Dicț. esențial, 264–266*; Dan Buciumeanu, *Dosoftei poetul. O hermeneutică a „Psaltirii în versuri"*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Dicț. analitic*, IV, *686–689*; N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea*, Iași, 2003, *134–222*. *R.Ș.*

DRACU, periodic umoristic și literar apărut la București, săptămânal, între 6 decembrie 1896 și 30 aprilie 1897. La această publicație au colaborat Carol Scrob, Th. D. Speranția, Ion Păun-Pincio, G. Coșbuc, V. D. Păun, M. Gregoriady de Bonacchi și Mihail Sadoveanu, care semna Mihai din Pașcani. Se republică, de asemenea, versuri și proză aparținând lui Vasile Cârlova, Gh. Tăutu, Gr. H. Grandea și câteva dintre basmele lui Petre Ispirescu. Poezia lui Alecsandri *Dă-mi o zi din viața ta* purta indicația „inedită". Mihai din Pașcani tipărește o schiță (*Domnișoara M.*** din Fălticeni*), un poem intitulat pretențios *Homo* și anecdote, semnate, de data aceasta, Un drac din Fălticeni. În numărul 17 din 1897, Mihai din Pașcani este trecut printre cei care rezolvaseră șaradele publicate de revistă, iar în numărul 19 din același an i se răspunde la „Poșta redacției". *R.Z.*

DRAGNEA, Radu (pseudonim al lui Radu S. Popescu; 1893, Tătărăi, j. Prahova – 1955), critic literar și eseist. Fiu de țăran, **D.** și-a declarat întotdeauna atașamentul față de tradiție. Până în 1916, avea luat bacalaureatul și, începându-și serviciul militar, va lupta în război. În 1921, este ales în comitetul Sindicatului Ziariștilor Români din Ardeal și devine membru activ al Societății Scriitorilor Români, din al cărei comitet va face parte începând din 1929. Aflat inițial în grațiile lui N. Iorga, se emancipează, apropiindu-se de A.C. Cuza și, în cele din urmă, se pare, de gruparea lui Corneliu Zelea Codreanu. Secretar de presă la Legația Română din Varșovia, în iunie 1930 se numără printre cei patru români prezenți acolo la congresul PEN-Clubului. Face parte, de asemenea, din „comitetul de o sută" al ardelenilor, iar în 1939 era trimis din nou în străinătate, ca atașat de presă. În 1940–1941, îndeplinește, la Ministerul Propagandei, funcția de comisar al guvernului pe lângă agenția Orient-Radio (Rador). În 1945, este exclus din ziaristică, ajungând apoi să cunoască duritatea represiunii în închisorile comuniste.

Contribuția literară cea mai însemnată a lui **D.** o constituie eseurile publicate în reviste de prestigiu ale vremii. Debutează la „Românul" din Arad, în 1911, semnând apoi articole în mai multe reviste și ziare din Ardeal și din Regat: „Tribuna poporului", „Cosinzeana", „Glasul satelor", „Luceafărul", „Flacăra", „Neamul românesc literar", „Unirea", „Lumina poporului" ș.a. Nu avea să mai mire, așadar, pe nimeni elegantul condei de jurnalist care se afirma la „Ramuri", în anul 1913. Cu eseuri literare și recenzii, **D.** colaborează, în perioada imediat următoare, la „Doina", „Credința", „Drapelul", „Lumina literară", „Capitala", „Solia" ș.a. În 1921 debutează editorial, la Cluj, cu monografia *Mihail Kogălniceanu*, atentă cercetare a personalității celui ce întruchipa „aspirația către o cultură românească originală"; ediția a doua, scoasă la

București în 1926, se încheie cu un eseu în care autorul concentrează o mare parte din ideile pe care se va întemeia publicistica sa dintre cele două războaie mondiale. Spiritul critic apare „în slujba și în ipostasul tradiționalismului", iar cultura românească își are sursele în ortodoxie. Tot în 1921, apare eseul *Creatorul naționalismului*. Scrisă în contextul omagierii lui N. Iorga, cartea afirma întâietatea savantului, „creator de curent", în privința întemeierii naționalismului ca doctrină culturală și politică. Profilul de teoretician al tradiționalismului se va definitiva în anii următori, când **D.** face parte din comitetele de redacție ale revistelor „Patria" (1920), „Societatea de mâine" (1924), „Ramuri" (1928), „Gândirea" (1928-1934), „Ideea românească" (1939), este director al revistei sibiene „Înălțarea" (1941) și scrie articole politice la cotidianul „Calendarul". Colaborează, de asemenea, la „Cultura poporului", „Țara noastră", „Cuvântul", „Scrisul românesc", „Vitrina literară", „Axa", „Secolul", „Curentul", „Ideea națională", „Cuget moldovenesc" (Bălți) ș.a. **D.** este un important ideolog al curentului ortodoxist, ca ramură a tradiționalismului profesat de gruparea de la „Gândirea". Încă din 1919, în articolul *Dogmatismul național* („Luceafărul"), se pronunța în favoarea unui tradiționalism identificat cu ortodoxia, „element pivot al etnicității în artă" și unică sursă de specificitate. În concepția înfocatului apologet al ortodoxismului, viața neamului românesc poate fi împărțită în „ere creatoare": epoca primilor voievozi, urmată de „vârsta ortodoxiei dogmatizate" (secolele XVII-XVIII). Bunăoară, *Mărturisirea ortodoxă* a mitropolitului Petru Movilă ar constitui un act reformator ortodox de valoare egală cu doctrinele lui Calvin sau Luther. Corespondentul în literatura populară al acestui act de dogmatizare ar fi *Miorița*, iar „spiritul mioritic" și ortodoxia ar constitui un „fundament de cultură originară" (*Spiritul românesc creator*). Cu o relativă consecvență, celelalte articole semnate în „Gândirea" (*Trecerea între generații, Veșnic și universal, Întregiri* etc.) se construiesc pe aceeași temelie ideologică. În sfârșit, eseistul întocmește și un act de naștere pentru „realismul integral", considerat mult deasupra „realismului etnic" al sămănătoriștilor și ilustrat exemplar de opera lui Dostoievski. După 1920, el vede conturându-se în literatura română „generația nouă", a spiritualizării prin ortodoxism, a depășirii etnicului prin spiritual. Ar fi existând, astfel, „proza nouă" (Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Cezar Petrescu și Mateiu I. Caragiale) și „lirica nouă" (Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Tudor Arghezi). Tradiționalist, opunându-se criticii pozitiviste, dar și atitudinilor promoderniste excesive, demersul critic al lui **D.** este unul moderat, de bună ținută stilistică.

SCRIERI: *Mihail Kogălniceanu*, Cluj, 1921; ed. 2, București, 1926; *Creatorul naționalismului*, în *Omagiu lui Nicolae Iorga. 1871-1921*, Craiova, 1921; *Supunerea la tradiție*, îngr. Emil Pintea, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1998.

Repere bibliografice: Micu, *„Gândirea", 130-151, passim;* Ornea; *Tradiționalism, 134-137, passim;* Valentin Chifor, *Radu Dragnea*, F, 1991, 3; *Dict. scriit. rom.*, II, 133-134; *Radu Dragnea*, DCS, 25-26. *V.P.S.*

DRAGOLEA, Mihai (13.II.1955, Petroșani), critic literar și prozator. Este fiul Floarei (n. Cismaru), economistă, și al lui Ioan Dragolea, jurist. A fecventat clasele primare, gimnaziale și liceale în orașul natal, iar după bacalaureat și după stagiul militar, devine student (în 1975) al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. Participă la cenaclul Echinox și se integrează grupului de tineri scriitori din jurul revistei studențești cu același nume, în paginile căreia debutează cu eseul *Caragiale în patru timpi* (1977). Se atașează îndeosebi de profesorii Mircea Zaciu, Ion Vlad, Ion Vartic, Doina Curticăpeanu. După licență, este repartizat, în 1979, ca profesor în comuna Mușata (județul Vaslui). Redactează revista manuscris „Mușețelul". Din toamna lui 1981, este profesor la Liceul Industrial Minier din orașul Vulcan, până în 1984, când se mută la Cluj-Napoca. Lucrează, în continuare, în învățământ (1984-1987), fiind profesor la Beliș, Gherla, Sânnicoară, Dezmir. Metodist, între septembrie 1987 și decembrie 1989, la Centrul Județean de Îndrumare a Creației Populare, se transferă la începutul anului 1990 la Studioul Teritorial de Televiziune Cluj, fiind, întâi redactor, apoi secretar general de redacție (1994-1997) și realizator. Colaborează cu cronici literare, eseuri, proză și publicistică la „Echinox", „Tribuna", „Steaua", „Vatra", „Familia", „Viața românească", „Apostrof", „Contrapunct", „Euphorion", „Observator cultural" și la Radio Cluj. Călătorește în Marea Britanie și Elveția. Debutează editorial cu volumul *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște* (1992; Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România, Premiul pentru debut al Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca și Premiul pentru eseu la Salonul Național al Cărții, Cluj-Napoca). În 1993, este distins cu Premiul Marconi pentru emisiuni literare radiofonice. Este doctor în filologie al Universității din Cluj-Napoca, din 1998, cu teza *Literatura fragmentară*. De asemenea, este membru al ASPRO.

Format în ambianța revistei „Echinox", **D.** a colaborat mai întâi la rubricile „Eseu" și „Proza", comentând îndeosebi scriitori pe care îi va analiza și în cartea de debut. Apoi, în anii 1979 și 1980, în tandem cu Emil Hurezeanu, succesiv altui tandem (Ion Simuț, Radu G. Țeposu), asigură „cronica literară". În aceste pagini se configurează opțiunile sale tematice. *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște* este o încercare, prima la dimensiunile unei monografii în critica literară românească de azi, de a aproxima fenomenul estetic exemplar în literatura română postbelică reprezentat de Școala de la Târgoviște. **D.** abordează creația lui Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Petru Creția și Alexandru George din perspectiva unor concepte de poetică a prozei. Fixat, totuși, mai mult pe evoluția prozei lui M. H. Simionescu, studiul se prezintă ca o suită de examinări, vizând, simultan, un tablou al temelor definitorii pentru operele scriitorilor menționați. Criticul analizează scrierile acestora sub raportul genului și al speciei, atent la concordanțe și diferențe, și caută o cale de acces spre zona de adâncime a acestui fenomen creativ singular în literatura noastră. El observă statutul paradoxal al „școlii", ca fiind una mai curând a „afinităților descoperite odată cu publicarea

volumelor și nicidecum una a asemănărilor dictate prin norme prealabile". Dacă nu se sprijină suficient pe motivațiile de istorie literară necesare (cronologia constituirii grupului, aportul protagoniștilor la fondul doctrinar comun, modul de participare individuală și diferențele implicite etc.), în schimb, comentariul, interpretarea scrierilor „târgoviștenilor" au o formulă colocvială, suplă, ingenioasă, echilibrat distribuită între rigoarea supunerii la obiect și digresiunea confesivă. Criticul investighează nuanțat modurile particulare și formele predilecte ale prozatorilor analizați de a se raporta la lumea literaturii („catalogul de imagini", „lista", „repertoarul de teme", „jurnalele", „autoportretele"). Felul de a proceda din primul studiu critic este continuat în *Arhiva de goluri și plinuri. Literatura fragmentară* (1998), încercare de a aproxima „cât de îndatorată este o parte însemnată a prozei românești din deceniile șase-nouă poeticii fragmentului" (*Argument*). La origine teză de doctorat, lucrarea are o perspectivă teoretică, desfășurată în capitolele *Preliminarii* și *Repere pentru o teorie a formei – fragmentul*, dar și o amplă secțiune aplicativă, accentuat analitică, în care autorul examinează, în principal, trei specii de frontieră (jurnalul, epistolarul și dicționarul), chemate „să producă argumentele necesare și să constituie probele irefutabile ale vitalității discursului literar fragmentar". De-a lungul a trei capitole (*Scrisorile și viața dintre ele*, *Anatomii ale ficțiunii*, *Viața dicționarelor*), criticul se întoarce în „interiorul literaturii intermitenței", ilustrat de scrisul ultimelor trei decenii din secolul trecut. Lectura critică panoramează epistolarele (Ion Barbu, C. Noica, Radu Stanca, I. Negoițescu, Al. Rosetti, G. Călinescu, I. D. Sârbu), jurnalele (Școala de la Târgoviște, Marin Mincu, I. D. Sârbu), dicționarul, catalogul (M. H. Simionescu și Radu Petrescu) în ipostaza lor literară. După cele două lucrări critice, **D.** s-a manifestat ca autor de proză scurtă (*Călătorii spre muchia de cuțit*, 1999) și de roman (*De departe spre aproape*, 2001), în care vădește afinități cu eseistul pasionat de formele și procedeele literaturii fragmentare, practicate aici dezinvolt.

SCRIERI: *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște*, Cluj-Napoca, 1992; *Arhiva de goluri și plinuri. Literatura fragmentară*, Cluj-Napoca, 1998; *Călătorii spre muchia de cuțit*, Pitești, 1999; *De departe spre aproape*, Pitești, 2001.

Repere bibliografice: Mădălina Mureșan, *Aventuri textuale*, CNP, 1992, 18; Ioan Milea, *Viața întru text*, ST, 1992, 5-6; Al. Cistelecan, *Scriitura lejeră*, LCF, 1992, 35; Ion Vlad, *Despre estetica fragmentului*, TR, 1992, 40; Al. Th. Ionescu, *Mihai Dragolea, „În exercițiul ficțiunii"*, „Calende", 1993, 1; Al. Cistelecan, *Mihai Dragolea*, ECH, 1994, 1-3; Simuț, *Critica, 190-195*; Ștefan Ion Ghilimescu, *Figuri ale romanului*, Târgoviște, 1998, *115-120*; Radu Săplăcan, *Făptura epică sau Cei doi Dragolea*, CL, 2000, 2; Dana Gheorghe, *Mihai Dragolea, „Călătorie spre muchia de cuțit"*, OC, 2000, 8; Iulian Boldea, *În căutarea ficțiunii*, VTRA, 2000, 3; Ruxandra Ivănescu, *Farmecele povestitorului*, VTRA, 2000,3; Nicoleta Sălcudeanu, *Cronică în fărâme*, VTRA, 2000, 3; Cornel Moraru, *Un prozator*, VTRA, 2000, 3; Maria Ștefănescu, *Elogiul fragmentarului*, „Discobolul", 2000, 34-36; Petraș, *Panorama, 273-274*; Catrinel Popa, *Un roman al ratării*, RL, 2002, 18; Lefter, *Critica, 384-387*. *C.H.*

DRAGOMIR, Caius (16.VII.1939, Slatina), poet și eseist. Este fiul Polixeniei (n. Negreanu), profesoară de menaj, și al lui Coriolan Dragomir, medic veterinar. Urmează Liceul „Radu Greceanu" din Slatina, absolvit în 1956, și cursurile Universității de Medicină din București, între 1957 și 1963. Face o carieră de medic și cercetător în domeniul medicinei: asistent universitar, șef de laborator la Institutul „Victor Babeș" din București (1971-1989), cercetător, director (din 1999) al aceleiași instituții, director general al Institutului „Ana Aslan", profesor de biopsihologie la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila" din București (1995-1997). În 1971, obține titlul de doctor în științe medicale. Între 1985 și 1987, beneficiază de o bursă Fulbright pentru studii de filosofia științei la North Carolina University din SUA. Participă la conferințe și simpozioane în străinătate. Este autorul a numeroase articole de specialitate, publicate în reviste internaționale. Din 1998, este membru al Academiei de Științe Medicale. După 1990, desfășoară și o activitate politică și publică intensă: secretar de stat, șeful Departamentului de Informații Publice al Guvernului României (1991-1992), candidat independent la președinția României (1992), ambasador al României în Franța (1994-1997) și în Republica Elenă (din 2001), organizatorul unor simpozioane politice naționale (1992-1994), participant la manifestări politice internaționale, publicist și editorialist în principalele periodice românești. A fost decorat cu ordinul brazilian „Rio Branco" în grad de cavaler pentru dezvoltarea relațiilor culturale dintre Brazilia și România și cu Ordinul Național „Pentru Merit", în grad de ofițer. Debutează în revista „Steaua", debutul editorial constituindu-l volumul de poezie *Intimitatea verbului*, apărut în 1981. A mai colaborat la „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Viața românească", „Caiete critice", „România literară" ș.a. Din 1997, este redactor-șef al revistei „Viața românească".

Intimitatea verbului anunță un lirism reflexiv, retractil, livresc, abstractizant, de care autorul nu se va despărți nici în volumele următoare. Temele predilecte sunt destinul, dragostea, cunoașterea, adevărul, memoria, existența/inexistența, moartea, timpul/eternitatea, jertfa, idealul/realul, tăcerea/cuvintele, toate puse interogativ sub semnul principiului coincidenței contrariilor („Drumul în sus și drumul în jos, sunt unul și același?"). Poemele, multe cu o ritmică muzicală, chiar dacă sunt construite aparent eteroclit, au o logică sinuoasă, oscilând între afirmația și negația metaforică, fiind uneori discursive, cu o structură de tipul premise-concluzie, unde premisele iau forma unor povești-alegorii cu personaje simbolice, cu ambigue implicații livrești, biografice ori filosofice. *Tratat de tehnica renunțării* (1982) cuprinde proză poetică: poeme în stil aforistic, variațiuni eseistice despre muzică și reverberațiile ei sufletești, „istorii", false povești-parabole abstracte cu personaje emblematice (filosoful și zeița). *Scrisoarea lui Hipparc* (1984) este un lung poem ermetic-filosofic în douăsprezece capitole, un babilon livresc scris într-un limbaj abstract, neologic, în cadențe largi, amintind de sonurile peanilor antici. În volumul *Pluralitate* (1988) se remarcă al treilea ciclu de poeme, cu versuri scurte, distihuri ori terține, în

care aceleași teme sunt tratate într-un limbaj care abandonează abstracția pură, optând pentru definiția metaforică. *Aspecte naturale* (1989) propune un lirism mai degrabă evaziv, ambiguu, impresionist. Prozele poetice din ciclul *Așteptare și hotărâre* și lungul poem în proză *Orlando*, animat de un vizionarism febril, amintesc de un rimbaldian anotimp al „semnelor". Limbajul condensat, lirismul reflexiv, discursiv, retorica filosofic-livrescă rămân mărcile stilistice ale poemelor și prozelor poetice ale lui **D.** *Odele morții și alte poeme* (1991), volum de proză poetică organizat sub forma unui mozaic compus din scurte texte, este un arabesc impresionist-vizionar de imagini și reflecții. Cele cinci volume de *Eseuri* (1992–1997), intitulate *Psihologia libertății și psihologia sclaviei, Tranziția politică actuală, Corpul și spiritul indiscriminabile, Iosif și Ruben, Semnificație și valoare*, abordează, dintr-o perspectivă interdisciplinară, istoria, religia, politica, morala, cultura, psihologia individului și cea colectivă, complexele naționale (românești în context comparat), în general metamorfozele sistemelor de semnificații umane. În autorul eseurilor conviețuiesc fertil medicul, psihologul, psihanalistul, omul de cultură, poetul, omul politic și publicistul. **D.** are o perspectivă enciclopedistă integratoare a dualismelor, o viziune care îmbină psihanaliza, platonismul și conștiința evoluției, a degradărilor și a scindării identității umane din diversele spații ale culturii și civilizației, propunând, de fiecare dată, un model soteriologic, o posibilă terapie.

SCRIERI: *Intimitatea verbului*, București, 1981; *Tratat de tehnica renunțării*, București, 1982; *Scrisoarea lui Hipparc*, Cluj-Napoca, 1984; *Pluralitate*, Cluj-Napoca, 1988; *Aspecte naturale*, București, 1989; *Odele morții și alte poeme*, București, 1991; *Argument pentru o estetică a științei – teoria cunoașterii*, Cluj-Napoca, 1990; *Eseuri*, I–II, Cluj-Napoca, 1992, III–V, București, 1992–1997.

Repere bibliografice: George Muntean, *Caius Dragomir, „Tratat de tehnica renunțării"*, RL, 1984, 20; Ion Cristofor, *Caius Dragomir, „Scrisoarea lui Hipparc"*, ST, 1985, 7; Toma Roman, *Între Freud și Fukuyama*, RL, 1992, 32; *Dict. scriit. rom.*, II, *134–135*. *R.D.*

DRAGOMIR, Constantin (pseudonim al lui Constantin Ciobanu; 20.XI.1948, Mărinici, j. Ungheni), poet și prozator. Este fiul Paraschivei și al lui Alexandru Ciobanu. A absolvit Universitatea de Stat din Republica Moldova (1971), după care a fost, timp îndelungat, redactor, șef de redacție și director de editură pentru copii în Chișinău. A debutat cu placheta de versuri *Roua sufletului* (1977), dar se va afirma mai ales prin literatura pentru copii. În volumele de poezie *Vrei să-ți spun o poezie?* (1980), *Alt pământ pe lume nu-i* (1983), *Toată lumea face baie* (1992), **D.** se „copilărește" cu dezinvoltură, fără să coboare la povață ori îndemn plat. Partea cea mai rezistentă a creației sale este proza pentru cei mici, scrisă în stil folcloric, sub formă de ghicitori, șarade, numărători ghidușe, poezii hazlii, care se integrează firesc narațiunilor adunate în *Cartea cu minuni* (1986), *Bunicuța cu povești sau Carte pentru ochi de citit și urechi de ascultat* (1988), *Coiful magic* (1990), *Enciclopedia cu zâmbete* (1991).

SCRIERI: *Roua sufletului*, Chișinău, 1977; *Vrei să-ți spun o poezie?*, Chișinău, 1980; *Folclor*, Chișinău, 1981; *Alt pământ pe lume nu-i*, Chișinău, 1983; *Greul pământului*, Chișinău, 1986; *Cartea cu minuni*, Chișinău, 1986; *Bunicuța cu povești sau Carte pentru ochi de citit și urechi de ascultat*, Chișinău, 1988; *Coiful magic*, Chișinău, 1990; *Enciclopedia cu zâmbete*, Chișinău, 1991; *Copii și păpădii*, Chișinău, 1992; *Toată lumea face baie*, Chișinău, 1992.

Repere bibliografice: Ion Vatamanu, *Viața cuvântului*, Chișinău, 1980, *173–175*; Gheorghe Mazilu, *„Alt pământ pe lume nu-i" de C. Dragomir*, „Nistru", 1984, 4; Tudor Paladi, *Ispita seminței*, LA, 1997, 12. *I.C.*

DRAGOMIR, Mihu (pseudonim al lui Mihail C. Dragomirescu; 24.IV.1919, Brăila – 9.IV.1964, Giurgiu), poet și traducător. Este fiul Octaviei-Olimpia (n. Rădulescu) și al lui Constantin Dragomirescu, învățători. După cursurile primare și începutul celor secundare la Brăila (Liceul „N. Bălcescu"), e transferat la Liceul „Gh. Șincai" din București (1933), apoi înscris la Liceul Comercial „Petre Băncotescu" din Brăila (1933–1936; absolvit, după o eliminare, în 1939). Între 1939 și 1942, urmează în paralel, la București, Academia Comercială (o va absolvi în 1948), Conservatorul de Artă Dramatică (un an) și , la Bacău, Școala de Ofițeri în Rezervă (1940–1941). E mobilizat, dar nu și trimis pe front. Încă elev în clasa a III-a primară, editează revista „Lumea copiilor", iar în 1937 înființează, tot la Brăila, revista „Flamura". Publicistic, debutează în „Revista tinerelului creștin" (1933), iar cu versuri, în „Valuri dunărene" (1936). Mai colaborează la „Universul literar", „Luceafărul", „Cadran", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a. În 1936, îi apare culegerea de poezii și poeme în proză *Gânduri prăfuite*, semnată, ca și volumul următor, *Rugă de ateu* (1938), Mișu Constantin Dragomirescu. După război, colaborează la „Orizont" (revista lui Sașa Pană), la „Flacăra"; în 1946 e prim-redactor la ziarul „Înainte" din Brăila. Împreună cu Gh. Climantiano publică în 1947 *Manifest poetic* – profesiune de credință a poetului militant. În 1951, ține cursuri la Școala de Literatură „M. Eminescu", lucrează, încă de la înființare (1951), ca redactor-șef al revistei „Tânărul scriitor", joacă un rol important în transformarea acesteia în „Luceafărul" (1958), unde deține rubricile „Mic dicționar poetic", „Dintre sute de catarge" și „Steaua fără nume", consacrate debutanților, al căror generos sprijinitor este. A mai fost redactor la „Viața românească" (1948–1954) și redactor-șef la secția de scenarii a Centrului Cinematografic București (1956–1968). A făcut parte din conducerea Uniunii Scriitorilor.

Versurile adolescentine din *Gânduri prăfuite* sunt ale unui romantic sentimental de desuetudine asumată. În schimb, *Rugă de ateu* arată opțiunea pentru poezia socială, contestatară, fiind mai reprezentative pentru spiritul tânărului **D.**, care e un insurgent boem, sensibil la mutațiile pe care generația sa poetică le pregătește. Profilul i se precizează însă în *Înger condeier* (1939) și în celelalte cicluri de poeme scrise până în 1946 și apărute postum, prin grija Chirei Dragomir (soția poetului), în volumele *Dor* (1969), *Minutar peste netimp* (1974), *Noapte calmă* (1980) (foarte puține dintre aceste poeme fuseseră publicate de autor la vremea lor, în reviste ca „Prepoem",

„Luceafărul", „Tinerețea", „Adonis", „Cadran"). Așa cum demonstrează Lucian Chișu în monografia dedicată lui **D.**, anii de până la sfârșitul războiului sunt cei mai productivi din întreaga activitate a acestuia. Tânărul poet se formase la școala lui Eminescu, Arghezi și Minulescu, la aceea a lui Panait Istrati (declarat „maestru, frate, tată"), însă supremul model pe care îl recunoaște este E. A. Poe, asociat cu descendența lui europeană, decadentă (Baudelaire, Verlaine). *Înger condeier* e spovedania unei generații cu destin vitreg, iar autorul ciclurilor *Mlaștina cu nuferi*, *Antares*, *Paznicul florilor*, *Alcool* și *Edgar Allan Poe* își mărturisește aderența la o poetică a cotidianului, a notației autobiografice, a tristeților provinciale, totul privit din perspectiva epatantă a boemului, a „poetului blestemat": „Pe strada Griviței, / poetul renegat de intelectuali / colindă toate străzile și se salută / cu hingheri, căruțași și hamali". Mediul surprins de el e cârciuma sordidă, unde „Toți bețivanii sunt murdari, soioși / Toți poeții au păduchi și sunt pletoși". Mesajul tânărului scriitor e limpede: poeziile nu se mai scriu pe mătase și în odăi de lux, ci „Le urli când te întorci beat, târziu, sau în pivnița poliției le mângâi încet". Spectrul morții (al războiului) domină un *Carnet de campanie*: „În evantalii de noroi, / moartea înșiră mărgele spre noi." Bogat reprezentată este și erotica, pasional-carnală, dar și angelică, spiritualizată, în cheie elegiacă (*Fecioară în negru*). Întreagă această orientare lirică e deturnată după 1946, când **D.** devine unul dintre heralzii realismului socialist. *Prima șarjă* (1950) și celelalte volume, încununate cu mari premii oficiale, cântă retoric revoluțiile, comunismul, pacea, asaltul cosmosului (succesele sovieticilor), figuri din istoria națională, patria. În mare măsură ratate artistic, aceste versificări de ocazie lasă, pe alocuri, la vedere pe poetul cântător absolut, autorul însuși fiind conștient, în chip dramatic, de predarea busolei valorice: „Am și hulit, / și mi-am sculptat din clipă zei, / voi știți mai bine ce-am iubit, / prieteni, prietenii mei" (versuri apărute postum). Din mormanul de discursivități teziste se salvează imaginile terifiante din poemul *Războiul* (1954), poemele finale din *Vis planetar* și elegiacele versuri din *Șarpele fantastic* (1965), poezia locurilor natale din *Poveștile bălții* (1959), ca și un număr remarcabil de erotice, cutreierate de himera Neranțulei și a Chirei Chiralina — figuri ale mitologiei brăilene ce se așternpeste propria aventură a iubirii. Conformarea la imperativele comuniste, de care acest entuziast impenitent s-a lăsat sedus, ca și dispariția lui prematură au făcut ca **D.** să nu-și valorifice decât prea puțin potențialul revelat de ciclurile tinereții, care indicau un liric de speță pură. A tradus din E.A. Poe, din Maiakovski și alți poeți ruși, din proza lui John Steinbeck și H. G. Wells, el însuși încercându-se în povestirea SF, însă fără succes notabil.

SCRIERI: *Gânduri prăfuite*, Brăila, 1936; *Rugă de ateu*, Brăila, 1938; *Înger condeier*, București,1939; *Edgar Allan Poe*, București, 1940; *Prima șarjă*, București,1950; *Stelele păcii*, București,1952; *Războiul*, București, 1954; *Tudor din Vladimiri*, București, 1954; *Pe struna fulgerelor*, București, 1955; *Versuri alese*, București, 1956; *Odă pământului meu*, București, 1957; *Pe drumuri nesfârșite*, București, 1958; *Întoarcerea armelor*, București, 1959; *Poveștile bălții*, București, 1959; *Povestiri deocamdată fantastice*, București, 1960; *Stelele așteaptă pământul*, București, 1961; *La început a fost sfârșitul*, București, 1962; *Poezii*, București, 1963; *Inelul lui Saturn*, pref. I.D. Bălan, București, 1964; *Șarpele fantastic*, postfață Aurel Martin, București, 1965; *Pământul cântecului*, îngr. și pref. Aurel Martin, București, 1967; *Dor*, îngr. și pref. Aurel Martin, București, 1969; *Minutar peste netimp*, îngr. Chira Dragomir, pref. Aurel Martin, București, 1974; *Noapte calmă*, îngr. Chira Dragomir, București, 1980; *Sărbătorile poetului*, îngr. Chira Dragomir, pref. Mircea Scarlat, București, 1987. **Antologii:** *Poeți de la „Flamura"*, Brăila, 1940. **Traduceri:** A. Surkov, *Poezii*, București, 1951; Vl. Maiakovski, *Cum se fac versurile?*, București, 1953 (în colaborare cu I. Kișinevski); Serghei Mihalkov, *Dar la voi ce-i?*, București, 1953; Alexandr Iașin, *Aliona Fomina*, București, 1956 (în colaborare cu Constantin Argeșanu); A. S. Pușkin, *Micile tragedii*, București, 1957 (în colaborare); K. Simonov, *Poezii*, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1961; *Antologia poeziei chineze clasice*, îngr. Romulus Vulpescu, București, 1963 (în colaborare); H. G. Wells, *Opere alese*, II, București, 1963 (în colaborare cu C. Vonghizas), *Primii oameni în lună*, București, 1966; E. A. Poe, *Poezii și poeme*, București, 1964, *Scrieri alese*, București, 1968 (în colaborare cu Ion Vinea și C. Vonghizas), *Masca Morții Roșii*, îngr. și introd. Liviu Cotrău, Iași, 2003 (în colaborare cu Liviu Cotrău și Diana Cotrău); John Steinbeck, *Iarna vrajbei noastre*, București, 1967 (în colaborare cu Tatiana Malița).

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *Poezie și narațiune*, VR, 1955, 3; D. Micu, *Mihu Dragomir, „Pe struna fulgerelor"*, RMB, 1955, 1 septembrie; Boris Buzilă, *Mihu Dragomir, „Versuri alese"*, RMB, 1956, 28 octombrie; Mihai Gafița, *Poeziile lui Mihu Dragomir*, GL, 1956, 49; Ion Oarcăsu, *Mihu Dragomir, „Odă pământului meu"*, TR, 1958, 20; Cornelia Ștefănescu, *Mihu Dragomir, „Stelele așteaptă pământul"*, VR, 1961, 6; Aurel Martin, *Mihu Dragomir, „Povestiri deocamdată fantastice"*, „Scânteia tineretului", 1962, 28 noiembrie; Șerban Foarță, *Mihu Dragomir, „Povestiri deocamdată fantastice"*, O, 1963, 3; Valeriu Cristea, *Mihu Dragomir, „Inelul lui Saturn"*, GL, 1964, 35; Valeriu Cristea, *Mihu Dragomir, „Șarpele fantastic"*, GL, 1965, 22; G. Dimisianu, *Mihu Dragomir, „Dor. Poezii de dragoste"*, FLC, 1969, 31; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *196*; *Lit. rom. cont.*, I, *231-235*; Emil Manu, *La nordul iubirii*, RL, 1989, 16; *Dicț. scriit. rom.*, II, *135-137*; Lucian Chișu, *Mihu Dragomir. Metamorfozele creației*, București, 2000; Popa, *Ist. lit.*, I, *912-915*, *passim*; Oprițã, *Anticipația*, *142-146*, *472-473*. *N.M.*

DRAGOMIRESCU, Laura (19.I.1893, Craiova — 5.I.1981, București), traducătoare. A făcut studii liceale la Craiova și universitare la București. A fost soția lui Mihail Dragomirescu. Debutează cu schițe în „Dunărea" din Galați (1916).

D. a impresionat prin performanța de a tipări în cinci ani (1940-1944) mai multe volume cuprinzând traduceri din Goethe, între care unele apăreau atunci pentru prima dată în românește. Comentând tălmăcirile din *Faust* (I-II, 1940-1942; Premiul „Udriște-Năsturel" al Academiei Române), Perpessicius credea că ele „sunt cele mai aproape de litera și spiritul originalelor goetheene, precum și cele mai artistice și poetice". Mai târziu, examinând întregul demers al traducătoarei, Ion Roman era de părere că **D.** „traduce, totuși, în genere curat, atentă la sensul textului original, dar tocmai datorită unei insuficiente stăpâniri a limbii poetice nu obține decât rareori plasticitatea corespunzătoare".

Traduceri: H. Ibsen, *Rața sălbatecă*, București, 1921, *Hedda Gabler*, București, 1922, *Femeia mării*, București, 1922, *Rosmersholm*, București, 1923; J.W. Goethe, *Faust*, I-II, București, 1940-1942, *Hermann și Dorothea*, București, 1941; ed. pref. Ion Roman, București, 1978, *Egmont*, București, 1943, *Torquato Tasso*, București, 1944, *Teatru*, București, 1964 (în colaborare cu Al. A. Philippide); A. Talanov, *Nansen*, București, 1961 (în colaborare cu I. Derevencu); Th. Storm, *Iezerul albinelor*, pref. Val Panaitescu, București, 1961 (în colaborare cu Frida Papadache), *Cronica despre Grieshuus*, pref. Val Panaitescu, București, 1972 (în colaborare cu Frida Papadache); Hertha Ligeti, *Stelele nu apun*, București, 1962; Jules Verne, *Doi ani de vacanță*, București, 1962; André Massepain, *Grota urșilor*, București, 1966; Georg Büchner, *Pagini alese*, introd. Livia Ștefănescu, București, 1967; J.-H. Rosny Aîné, *Lupta pentru foc*, București, 1969; Chr. M. Wieland, *Oberon*, pref. Dan Grigorescu, București, 1978 (în colaborare cu Aurel Covaci).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Noi traduceri din Goethe*, RFR, 1942, 3; Mihai Isbășescu, *Faust în literatura română*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 76 de ani*, București, 1958, 437; Ion Roman, *Ecouri goetheene în cultura română*, București, 1980, 357-360. *I.D.*

DRAGOMIRESCU, Mihail (22.III.1868, Cucuieți-Plătărești, j. Ilfov – 25.XI.1942, București), estetician, teoretician și critic literar. A fost căsătorit cu Laura Dragomirescu. Fiu al învățătorului Moise Dragomirescu, **D.** și-a făcut studiile liceale la București, urmând primele două clase la Gimnaziul „Gheorghe Lazăr", iar clasele următoare la „Sf. Sava". Își ia licența la Facultatea de Filosofie și Litere din București (1892) cu o teză despre Herbert Spencer, continuând cu stagii de specializare în estetică la Paris și Berlin. Funcționează apoi ca profesor de filosofie la liceele „Matei Basarab" și „Mihai Viteazul" din capitală. Debutează cu versuri în „Convorbiri literare", în 1892; tot aici, îi apare un prim studiu – *Criticele domnului Titu Maiorescu*. Concomitent cu cea dintâi carte, *Critica „științifică" și Eminescu*, publicată în 1895, devenea conferențiar de estetică și literatură comparată la universitatea în care se formase (suplinitor, 1895-1906, profesor titular, 1906-1938). Susținut de Titu Maiorescu, fostul său profesor, este cooptat în redacția „Convorbirilor literare" (1895-1906). Cum din 1906 în comitetul redacțional intra N. Iorga, iar conducerea revistei era încredințată geografului și etnologului Simion Mehedinți – ambii favorizând pătrunderea ideologiei sămănătoriste –, **D.** lansa la 1 ianuarie 1907 o publicație proprie, „Convorbiri", devenită după un an „Convorbiri critice". Tot sub direcția sa apărea, ca supliment săptămânal al „Convorbirilor critice", „Falanga. Literară și artistică" (10 ianuarie – 9 mai 1910), preluând titlul revistei simboliste pariziene „La Phalange" a lui Jean Royère. După război, „Falanga" se reactiva într-o serie nouă (1926-1929). Fondând în 1922 Institutul de Literatură, în cadrul Facultății de Litere, profesorul invită scriitori reprezentativi în intenția de a-i face să-și expună public metoda de creație. Un organ subordonat Institutului a fost revista mensuală „Ritmul vremii" (1925-1929), sub conducerea poetului George Dumitrescu. Participant în 1931 la primul congres de istorie literară de la Budapesta, alături de Benedetto Croce, F. Baldensperger, Paul Van Tieghem, Oskar Walzel și

alții, esteticianul aborda disciplina din punctul de vedere al integralismului. A devenit membru de onoare al Academiei Române (în 1938). Principalele sale opere sunt *Știința literaturii* (1926), reluată și dezvoltată în *La Science de la littérature* (I-II, 1928-1938) și *Dialoguri filosofice. Integralismul* (1929).

Inițial, **D.** jura pe modelul Maiorescu, „conducătorul literar al marii epocii Eminescu-Creangă-Caragiale", personalitate de care fusese „pătruns poate mai mult decât toți discipolii". Prin Maiorescu s-a orientat spre Kant, Hegel, Schopenhauer, Vischer, pentru a ajunge la un sistem propriu ce preconiza purismul estetic absolut – un frumos în descendență ideală platoniciană –, „tot atât de universal și obiectiv, neschimbător și adevărat ca și adevărul". În esență, un frumos „în afară de condițiile de timp, de spațiu și cauzalitate", disociat cu grijă de orice alte impulsuri sau înrâuriri. Jaloanele sistemului său estetic le schițase la vârsta de douăzeci și șapte de ani, în volumul *Critica „științifică" și Eminescu* (1895). Pronunțându-se „în contra metodei istorice în literatură", teoreticianul respingea *de plano* critica deterministă (Taine, Brunetière), critica biografică-psihologică (Sainte-Beuve), critica sociologică (Dobrogeanu-Gherea), de vreme ce „împrejurările externe și psihologice" se rezumă la personalitatea omenească, nu la personalitatea artistică, aceasta făcând parte „din altă lume". Preocupările

pentru teatru (*Critica dramatică*, 1904, *Dramaturgia română*, 1905), pasagere, lasă repede loc interesului pentru poezie, de unde *Teoria elementară a poeziei (Introducere în poetică)* (1902) și *Teoria poeziei cu aplicare la literatura română* (1906) sunt revăzute și îmbogățite în 1927. Opțiunea pentru universalii și permanențe frapează în aspirația autorului de a înscrie conceptele într-un corpus de modele și legi. *Știința literaturii* – reluată în ediție franceză într-o variantă mult amplificată, în patru volume – are ca obiect capodopera, nu operele de talent sau de îndemânare. Produs al „genialității", care este „puterea mistică" de a îmbina elemente contrarii – sufletul și natura – printr-o armonie efemeră, capodopera nu este o creație lesne repetabilă, ci o „specie", „deci unică, deci originală, mai întâi de toate, prin originalitatea ideii creatoare". Știința literaturii, care nu poate fi o *ancilla historiae*, se desparte de „critica științifică", având un domeniu propriu. În cadrul ei intră estetica literară (care depistează capodoperele) și metodologia literară (care urmărește analiza lor). Metodologia și critica literară sunt părți ale esteticii literare. Scopul final al științei literaturii e clasificarea literară, operație similară cu aceea întreprinsă în științele naturii de Linné și Cuvier. Ca metodă generală, știința literaturii și artelor „începe unde istoria încetează". Esteticianul are a studia trei categorii de fenomene: fizice, sufletești și psihofizice ideale – creația fiind „încorporarea concretului sufletesc în material fizic, pentru ca să dea naștere la un obiect psihofizic". La analiza capodoperei,

Desen de Marcel Iancu

pe lângă conceptele de fond și formă, se introduce un al treilea: armonia. Cel mai important „organ" al oricărei creații nu este „nici fondul, nici forma", ci armonia. „Fără armonie, fondul e un simplu conținut sufletesc." *De la misticism la raționalism* (1924) – iată un titlu de volum (de „cronici culturale") vizând contestarea lui N. Iorga și a „școlii mistico-naționale istorice" de la „Sămănătorul". În locul „individualismului și personalismului", **D.** pune „ideea de neam și ideea de adevăr", ajungând la un ciudat „raționalism mistic" sau „misticism rațional". Practic, acesta constă, cum exact observă E. Lovinescu, „într-o supravalorificare a valorilor estetice românești, prin punerea lor într-un plan universal". Procedând astfel, studiile despre Eminescu și Caragiale, pe lângă observații judicioase, sunt viciate de limbajul hiperbolic; *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu e așezată, din punctul de vedere al fondului, pe același plan cu *Divina Comedie*.

La „Convorbiri critice", apoi la cenaclul dragomirescian, se pledează pentru critica de laborator, prin „școala nouă" înțelegându-se colaborarea cu criticul. Acesta nu se atinge de „individualitatea scriitorului", nu-i prescrie „idei preconcepute, tendințe, imagini, sentimente streine de atmosfera lui sufletească", ci doar contribuie ca opera „să ajungă la o expresie cât mai limpede și mai firească". Scriitori de la „Sămănătorul" și „Făt-Frumos", macedonskieni, maiorescieni, „începători de talent" aderă, zice esteticianul, la metoda „criticii active". Când vine de la Berlin, I.L. Caragiale „își face o plăcere de patriarh venerat să viziteze seratele noii «școale»" (*De la misticism la raționalism*). Ca exemple de colaborare dintre critic și autor se citează poemul *Pe Golgota* de George Gregorian, diverse poezii de Panait Cerna și Corneliu Moldovanu, nuvele de Emil Gârleanu și alții. În aplicațiile la obiect, judecățile de valoare din cele două volume de *Critică* – publicate în anii 1927 și 1928 – nu lipsite de aprecieri exacte, sunt fie rigid dogmatice, fie compromise prin absența măsurii. Mai puțin vulnerabil când se referă la creatori intrați în conștiința publică (Eminescu, Alecsandri, Macedonski, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Coșbuc), criticul tinde spre hiperbolizare și spirit sectar când comentează producțiile scriitorilor din cenaclul său. Panait Cerna devine pentru circumstanță un emul al lui Eminescu, superior lui O. Goga; Ion Dragoslav are „genialitate", fiind alăturat lui Ion Creangă. Criticului chiar și adversarii i-au recunoscut o certă capacitate analitică, exercitată în seminariile Facultății de Litere sau la Institutul de Literatură. Aici se aplicau cu o mare dexteritate idei din *Teoria poeziei...*, din *Principii de literatură* sau din *Știința literaturii*, criticul excelând în demontarea operelor de arhitectură clasică. Metodologic, avea prezumția de a crede în eficiența absolută a sistemului său, dar, desprinzând elementele componente din încheieturile lor, analistul nu reușea decât rareori să ajungă la o formulare critică de ansamblu. „Critica integrală" se vedea înăbușită sub noianul sutelor de etichete și corelații scoase de prin rafturile și sertarele *Științei literaturii*. Astfel, în *Mortua est* de Eminescu, **D.** crede că se confruntă patru concepții: creștină, materialistă, budistă și ateistă, puse de el în evidență printr-o analiză migăloasă. Trase de aici, concluziile despre univer-

salitatea poetului sunt însă cu totul plate: „Eminescu este mare și universal prin minunata lui formă, prin fond și mai cu seamă prin armonie" (*Eminescu, poet universal*, 1941). *Somnoroase păsărele* de Eminescu și *Booz endormi* de Victor Hugo, supuse aceleiași „critici integrale", devin pretexte pentru interminabile exemplificări analitice. Există în *Știința literaturii* sute de clasificări, diviziuni dihotomice, trihotomice și de alte tipuri. Se disting aici, teoretic, capodopere din punctul de vedere al desăvârșirii elementare, primitive, clasice, manierate. Originalitatea subiectivă se divide în superficială, necompletă, adâncă, iar originalitatea plastică în genuină, perfecționată, calculată etc. Imaginile sunt la rândul lor brute, neutre, polarizate, conceptionale, intensive și plastice. În posteritate, prin *La Science de la littérature*, **D.** avea să atragă atenția unor René Wellek, Pierre Moreau și Guy Michaud. În orizont național, l-au prețuit în special Tudor Vianu și Șerban Cioculescu; îi fuseseră studenți E. Lovinescu, G. Călinescu, Vladimir Streinu și alții. În deceniile din urmă, e de observat tendința considerării lui ca întemeietor în materie de teorie literară și estetică. Pledoaria contemporanului său Paul Valéry la Collège de France pentru o poetică la nivelul epocii coincidea cu efortul profesorului român, preocupat de norme și repere de aspect structuralist. L-au pasionat nexurile morfologice, funcțiile expresive ale limbajului, structurile profunde – motive, toate acestea, de cercetare combinatorie. Vorbind de organizarea structurală a semnelor, de reguli generale, de un estetism „integral", el explora teritorii în care retoricieni, poeticieni și semioticieni de după al doilea război mondial – Roman Jakobson, Gérard Genette, Michel Foucault, Roland Barthes, Tzvetan Todorov și ceilalți – urmau să vină cu instrumente noi. Esteticianul, adept al ideii de clasicism peren, a publicat fabule (1928, sub pseudonimul Radu Bucov), câteva traduceri din Sofocle și Shakespeare și un roman, *Copilul cu trei degete de aur* (I–IV, 1932–1936), pe fundal autobiografic. Recenzând romanul, Șerban Cioculescu regreta, cu maliție, că degetele nu i-au fost tăiate autorului din leagăn.

Ideea autonomiei esteticului, adică ideea despre dreptul creației estetice de a fi prețuită în ea însăși, fără raportare la o valoare de alt ordin, este principiul care asigură d-lui Dragomirescu posibilitatea de a fixa un tip nou în cultura românească. Față de o artă autonomă, devenea posibilă o critică autonomă, o critică guvernată de singurele principii estetice. Trăgând aceste consecințe, se poate spune că d-l Dragomirescu este primul critic literar român care nu vrea să facă decât critică literară. [...] *Critica trebuie întemeiată pe estetică, și estetica pe filosofie. Într-o elaborare dintre cele mai lungi, deoarece rezultatele ei cuprinse în* Integralismul *și în* Știința literaturii *apar după ce autorul lor atinge maturitatea, temeliile și bolțile sistemului sunt construite în același timp. Este evident, atunci, că, prevăzută cu armături atât de sigure, critica d-lui Dragomirescu nu poate lăsa nici un loc îndoielii, ezitării sau amânării. Judecățile sale sunt categorice. Învinuirea de dogmatism este aceea pe care d-l Dragomirescu a primit-o nu numai cu inima ușoară, dar și cu o vădită satisfacție. Căci într-o epocă în care relativismul istorist și psihologist însemna o continuă alunecare a terenului, ridicarea incertitudinii la rangul de concepție de viață, d-l Dragomirescu a recunoscut în dogmatism o reacție salutară, afirmarea nevoii de siguranță și permanență ca niște condiții elementare ale culturii, amenințată altfel să se pulverizeze și să amurgească.*

TUDOR VIANU

SCRIERI: *Relațiunea dintre premisele și ultimile concluziuni ale filosofiei lui Herbert Spencer*, București, 1892; *Critica „științifică" și Eminescu*, București, 1895; *Estetica unită cu studiul literaturii române contimporane*, București, 1901; *Teoria elementară a poeziei (Introducere în poetică)*, București, 1902; *Critica dramatică*, București, 1904; *Dramaturgia română*, București, 1905; *Teoria poeziei cu aplicare la literatura română*, București 1906; *Curs de literatură română*, partea I: *Metoda istorică și metoda estetică*, București, 1913; *Literatura română. Teoria genurilor literare*, București, 1915; *Poezia română*, partea I: *Teoria poeziei*, București, 1915; *Metodologie literară. Armonia capodoperei*, București, 1920; *Introducere în metodologia literară*, Craiova, 1923; *Estetica literară*, București, 1924; *De la misticism la raționalism. Cronici culturale*, București, 1924; *Enciclopedia operei literare*, București, 1925; *Directive literare*, București, 1925; *Nuvelistica română*, București, 1926; *Știința literaturii (Introducere în știința literaturii. Estetică generală. Estetică literară)*, București, 1926; *Critică*, I-II, București, 1927–1928; *Versuri. Proză. Fabule*, București, 1928; *Amintiri din propaganda în Rusia (1917)*, București, 1928; *Fabule*, București, 1928; *Poezia dramatică*, București, 1928; *Poezia lirică românească*, București, 1928; *La Science de la littérature*, I-IV, Paris, 1928–1938; *Capodopera, opera de talent și opera de virtuozitate*, București, 1929; *Dialoguri filosofice. Integralismul (Prolog. Principii. Lumea fizică. Lumea sufletească)*, București, 1929; *Curs de enciclopedie literară și clasificări literare*, București, 1929; *În ce constă cursul de literatură românească?*, București, 1930; *Nouveau point de vue dans l'étude de la littérature*, București, 1931; *Primul congres de istorie literară din Budapesta*, București, 1931; *Enciclopedie literară*, București, 1931; *Copilul cu trei degete de aur*, I-IV, București, 1932–1936; *Focul*, București, 1934; *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, 1934; *Sănducu*, București, 1935; *Război și biruință*, București, 1936; *Eminescu, poet universal*, București, 1941; *Scrieri critice și estetice*, îngr. Z. Ornea și Gheorghe Stroia, introd. Z. Ornea, București, 1969; *Mihai Eminescu*, îngr. Leonida Maniu, Iași, 1976; *Critica dramatică*, îngr. și introd. Constantin Măciucă, București, 1996. **Traduceri:** Sofocle, *Antigona*, București, 1896, *Edip Rege*, București, 1925; Shakespeare, *Romeo și Julieta*, București, 1922, *Othello*, București, 1923, *Macbeth*, București, 1925.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, IV, *247–263*, V, *115–116*, VI, *271–272*, VIII, *201–203*, IX, *195–197*; Aderca, *Contribuții*, II, *44–56, 576–579, 655–656, 773–775*; Perpessicius, *Opere*, VI, *9–13*, IX, *471–475*, X, *128–129*, XI, *411–413, 436–437*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *475–479*; *Omagiu lui M. Dragomirescu*, București, 1928; Streinu, *Pagini*, IV, *168–184*; Tudor Vianu, *Mihail Dragomirescu*, București, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *643–644*; Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943, *passim*; Tudor Vianu, *Trei critici literari (Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu)*, București, 1944; Ovidiu Papadima, *Estetica lui Mihail Dragomirescu*, RITL, 1966, 2; Dan Mănucă, *Sistemul estetic al lui Mihail Dragomirescu (perioada 1893–1915)*, ALIL, t. XVIII, 1967; Maria Banuș, *Semnificația antiistorismului lui Mihail Dragomirescu*, RITL, 1968, 2; Z. Ornea, *Trei esteticieni (M. Dragomirescu, H. Sanielevici, P. P. Negulescu)*, București, 1968; Micu, *Început, 171–174, 494–497*; Titu Popescu, *Mihail Dragomirescu estetician*, București, 1973; Dumitru Matei, *Mihail Dragomirescu. Sistemul filosofic și estetic*, București, 1974; Alexandru Tudorică, *Mihail Dragomirescu teoretician al literaturii*, București, 1981; Leonida Maniu, *Introducere în opera lui Mihail Dragomirescu*, București, 1983; Gheorghe Stroia, Vasile Morar, *Reevalu-*

ări estetice, București, 1984, *176-191*; Anghelescu, *Lectura*, *157-162*; Ileana Oancea, *Istoria stilisticii românești*, București, 1988, *119-133*; Zarifopol, *Eseuri*, *105-107*; Popovici, *Studii*, VI, 43-55; Micu, *Scurtă ist.*, I, *336-338*; *Dicț. esențial*, *266-268*. *C.C.*

DRAGOSLAV, Ion (pseudonim al lui Ion Ivaciuc; 14.VI.1875, Fălticeni – 4.V.1928, Fălticeni), prozator și poet. Este unul dintre numeroșii copii ai Domnicăi (n. Ciuca) și ai lui Vasile Ivaciuc Sumanariu, țărani bucovineni stabiliți la Fălticeni. Părinții scriitorului, tatăl – mare povestitor de „brașoave", iar mama – pricepută la doftoricit și descântat, aveau o situație materială bună. **D.** urmează la o școală primară din Fălticeni patru clase, absolvite în anul 1892, când devine elev la gimnaziu și coleg de clasă cu E. Lovinescu. După un an renunță însă la învățătură și va fi, pentru puțină vreme, „scriitor" la primărie, apoi la percepție sau slujitor la un boier pe valea Șomuzului. Mihail Sadoveanu, încă de atunci unul dintre prietenii săi, îi va născoci numele literar. În 1897 pleacă la București, având drept bagaj, așa cum mărturisea mai târziu, un caiet cu versuri. Frecventează cenaclul lui Al. Macedonski și începe să publice versuri prin reviste și gazete,semnându-le mai întâi I. Ivaciuc sau I.V. Ivaciuc. De prin 1903 se alătură un timp grupului de tineri care colaborau la „Sămănătorul", unde îi apar mai multe poezii, modeste sub toate aspectele. Primele schițe și povestiri i le tipărește Emil Gârleanu în „Făt-Frumos" de la Bârlad, revistă din al cărei comitet fondator a făcut parte. Fără vreo slujbă sigură în București, mereu în căutare de bani, mereu bătând la ușile redacțiilor sau ale editurilor, purtând cu el o servietă înțesată de manuscrise, expunând cu patos prin cafenele teorii sociale și artistice naive, **D.** devine, între 1900 și 1914, unul dintre personajele boemei literare, privit de cele mai multe ori cu îngăduință. Mihail Dragomirescu îl aprecia chiar mai mult decât era cazul, considerându-l egal, ca povestitor, lui Ion Creangă. Dar T. Maiorescu, în două rapoarte de premiere la Academia Română, complet negative, îi evaluează cu exactitate scrierile. De altă părere va fi însă Duiliu Zamfirescu, al cărui raport referitor la *Povești de Crăciun* (1914) și *Povestea trăsnetului* (1911) le recomandă, supralicitând calități inexistente, pentru premiul Adamachi. Și **D.** va primi o parte din acest premiu, în 1915, an în care scrierile lui Calistrat Hogaș sunt respinse. După război va locui mai mult la Fălticeni, unde din 1918 scoate, pentru puțin timp, „Glasul Sucevei", „publicație de propagandă culturală și cetățenească". S-a numărat printre membrii fondatori ai Societății Scriitorilor Români. În personajul Pitarcă, din romanul *Mângâierile panterei* de Mihail Sorbul, **D.** poate fi recunoscut cu întregul său cortegiu de ciudățenii.

Revistele și gazetele la care a colaborat sau care l-au republicat sunt numeroase. Proza lui, schițe, povestiri, nuvele, fragmente memorialistice închinate copilăriei, dar și versuri sau o serie de articole politice, datând din preajma intrării noastre în primul război mondial, au apărut în „Telegraful român", „Arta" (Iași; semnează I. Ivaciuc), „Ramuri", „Convorbiri critice", „Opinia" (Iași), „Deșteptarea" (Brașov), „Cosinzeana", „Flacăra", „Luceafărul" (Sibiu), „Dobrogea jună", „Universul literar", „Gazeta poporului" (Suceava), „Sburătorul", „Adevărul literar și artistic", „Glasul Bucovinei", precum și în multe altele. Și-a strâns, începând cu volumul *La han La trei ulcele* (1908), scrierile în proză, încercări de resuscitare a atmosferei pe de o parte rurală, pe de alta conservând ceva din pitorescul moravurilor de la marginea orășelelor moldovenești sau ale mahalalei bucureștene, în mai multe culegeri. Este o lume indistinctă, amestecată, de țărani necăjiți, păstrători ai vechilor obiceiuri, retractili în fața unor realități pe care nu le înțeleg, și de târgoveți ori mahalagii, mici funcționari, polițai, negustori, muncitori cu ziua, unii plini de ifose, alții trăindu-și cu simplitate dramele. Deși Ion Trivale sau Mihail Dragomirescu cred că pot descoperi originalitate și prospețime a viziunii în această proză, în realitate este vorba de o pastișă, mai mereu nereușită, a literaturii lui I.L. Caragiale sau a lui Mihail Sadoveanu. Nuvela *La han La trei ulcele*, bunăoară, reia, în linii mari, într-un registru inferior, drama din *La hanul lui Mânjoală*. La fel, *Povestea copilăriei* (1909) reface cu mijloace incomparabil mai sărace decât cele ale lui Creangă, alunecând în banal sau în prolix, ambianța unui sat de sub munte, așa cum o percepe un copil. Dar evenimentele selectate sunt nesemnificative, în vreme ce desfășurarea narațiunii se poticnește adesea în stângăcii de stil sau de construcție. Mai izbutite, păstrând pe alocuri ceva din ingenuitatea, din culoarea și din fluiditatea povestirii populare, împreună cu un umor de asemenea de sorginte țărănească, sunt prelucrările sau izvodirile proprii cu aspect folcloric din *Facerea lumei* (1908), o istorisire a legendelor biblice, sau din *Flori și povești* (1911). Dar nici aici **D.** nu depășește marginile unei literaturi de o modestie a mijloacelor atotstăpânitoare.

SCRIERI: *Pe drumul pribegiei. Versuri (1896-1903)*, București, 1903; *Facerea lumei*, București, 1908; *La han La trei ulcele*, București, 1908; *Fata popei*, București, 1908; *Povestea copilăriei*, București, 1909; *Novele*, București, 1910; *Povestiri alese*, București, 1910; *Flori și povești*, București, 1911; *Povestea trăsnetului*, București, 1911; *Învățați și meserii*, pref. Ion Kalinderu, București, 1911; *Codreanu căpitan de haiduci*, Orăștie, 1912; *Împăratul Rogojină*, Orăștie, 1912; *Volintirii*, Orăștie, 1912; *Povești de sărbători*, Orăștie, 1913; *Povești de Crăciun*, București, 1914; *Sărăcuțul*, București, 1915; *Firimiturile lui Dalib*, București, 1916; *Bucovina*, București, 1916; *Jurământul*, București, 1916; *Cântecul eroilor*, Fălticeni, 1918; *Povestea cucului*, București, 1921; *Novele și schițe*, București, 1921; *Novele și povestiri pentru copii*, București, 1922; *Odiseia bătăliei de la Mărășești*, București, 1923; *Codreanu haiducu*, București, 1924; *Icoane vechi și noi*, București, 1924; *Nuvele și povestiri*, București, 1924; *Povestea crinului*, București, 1924; *Poveștile florilor*, I-II, București; *Povestiri biblice populare*, îngr. Roxana Cristian, București, 1994.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, [*Cronici literare*], CVC, 1907, 4, 13, 1909, 11, 1910, 12; Sadoveanu, *Cărți*, I, *74-75*; I. Caragiani, T. Maiorescu, Duiliu Zamfirescu, [*Rapoarte pentru premiul „Adamachi" al Academiei Române*], AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXI, 1908-1909, t. XXXII, 1909-1910, t. XXXVII, 1914-1915; M. Carp, *Flori și povești*, VR, 1911, 5; Chendi, *Schițe*, *75-80*; Trivale, *Cronici*, *81-85*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *190-191*, XXXIV, *719-721*; Perpessicius, *Opere*, III, *137-140*; Lovinescu, *Scrieri*, II, 9, IV, *408*, V, *49-52*, *191-192*; Iorga *Ist. lit. cont.* (1934), II, *183*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *644*; *Ist. lit.*

(1982), *726*; Predescu, *Encicl., 290*; Bezviconi, *Profiluri, 296*; Aurel George Stino, *Sadoveanu și Dragoslav, școlari la gimnaziul din Folticeni*, FF, 1942, 5-6; Sadoveanu, *Opere*, XVI, *564-565*; Crișan-Crăciun, *Literatura, 80*; Ciopraga, *Lit. rom., 517-519*; Rotaru, *O ist.*, III, *62*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *142-143*. *R.Z.*

DRAGOȘ, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Răcănel; 3.XI.1938, Cleșnești, j. Gorj), poet și jurnalist. Este fiul Anei (n. Serafim) și al lui Sever Răcănel, tâmplar. Urmează Liceul „Traian" din Turnu Severin (absolvindu-l în 1955) și Facultatea de Filologie a Universității din București (luându-și licența în 1960). Repartizat în învățământ, e profesor la Târgu Cărbunești, după care, în 1962, începe o lungă carieră în presă: redactor la „Viața studențească", redactor-șef la „Scânteia tineretului" (1963-1969), șef de secție la „Scânteia" (1969-1974), redactor-șef la „Luceafărul" (1974-1980), redactor-șef adjunct la „Scânteia" (1980-1990), apoi redactor-șef adjunct la „Ordinea". A mai colaborat la „România literară", „Ramuri", „Contemporanul" ș.a. A debutat în „Luceafărul" (1959), iar în volum, cu *Moartea calului troian* (1968). În afară de poezii, a scris (în colaborare) romanul *Drumeț în calea lupilor* (1987), a realizat câteva scenarii de film și a publicat antologia *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi* (1981).

D. scrie o poezie de factură tradițională atât prin tematică, cât și prin modalități de expresie, fiind preocupat de conceptul figurat sau de fiorul liric implicat, nu de inovații sau încifrări stilistice. Volumul *Moartea calului troian* cuprinde, alături de câteva frumoase pasteluri (*De primăvară, Pastel comemorativ*), și lirică de dragoste (ciclul *Zăpezi interzise*), versuri meditând asupra creatorului de artă, condamnat veșnic să caute perfecțiunea și desăvârșita exprimare de sine (*Până la uitare, Statuie, Copac*). Acestei ipostaze reflexive ce naște interogații despre condiția omului și a poetului, *Coloană de-a lungul* (1971) îi adaugă o tonalitate nostalgică, impresionantă prin sinceritate (*Autoportret, Printre, Amurg de toamnă*). În volumele ulterioare, *Zăpezi fără întoarcere* (1973), *Ritualuri intime* (1978) și *Scutier la umbra clipei* (1982), meditația devine mai gravă, tulburătoare întrebări sunt puse cu o luciditate resemnată, răspunsurile au „poleiul îndoielii", tăcerile semnificative iau locul credinței orgolioase în puterile omului (*Etcetera, Minune*). Poetul este obsedat de vulnerabilitatea ființei umane („Duce scoica vremii-n sine/ răzbunatul univers/ luna trudnică revine/ cu profil în aur șters// Joc de doi, fără-ncetare/ drum prea vesel, drum prea trist/ răpind ochiul din izvoare/ din sclipiri de ametist// ... mai exist? nu mai exist?" — *Răpind ochiul din izvoare*). În calea timpului poezia este o armă tăioasă, ce se vrea înnobilată de reflecția stoică și dăruirea artistică („Încărunțit de gând/ să locuiești într-un cuvânt/ palat princiar/ cu ferestre de azur/ să auzi de demult/ stele tremurând/ prelungul zăpezilor/ clinchet pur// cuvântul/ sabie vremii/ să lunece-n/ oțelită lumină/ pe-ale lumii/ lunge milenii/ sania lunii/ lină să vină// încărunțit de gând/ să locuiești/ într-un cuvânt" — *Poezia*). Dintre ipostazele eului liric, cea de structură bacoviană, amestec de melancolie și ironie subtilă, apare în ciclul *Catedrala îngenuncheată*. Alteori sensibilitatea este apropiată de poezia populară, care îl influențează în structurile unor teme și în expresia prozodică (*Ritual*). **D.** scrie, de asemenea în spiritul vremii, poezie patriotică, civică și militantă, larg cunoscută și recunoscută în epocă. În afara volumelor axate exclusiv pe această temă, *La stema țării* (1977), *Cu inima curată* (1977) și *Pentru eterna vatră românească* (1983), poezii patriotice conțin majoritatea cărților lui **D.**, vorbind emfatic de istorie și strămoși.

SCRIERI: *Moartea calului troian*, București, 1968; *Coloană de-a lungul*, București, 1971; *Zăpezi fără întoarcere*, București, 1973; *Scut de etern*, București, 1974; *Scrisoare în sat*, București, 1975; *La stema țării*, București, 1977; *Cu inima curată*, București, 1977; *Ritualuri intime*, București, 1978; *Îngândurat ca pietrele munților*, București, 1979; *Scutier la umbra clipei*, București, 1982; *Pentru eterna vatră românească*, București, 1983; *Fabule cu sau fără morală*, București, 1984; *De veghe la anotimpuri*, București, 1985; *Drumeț în calea lupilor* (în colaborare cu Mihai Stoian), București, 1987; *Fântâna din oglinzi*, București, 1988; *Poeme dintr-un sfert de veac*, pref. C. Stănescu, București, 1989; *Cartea cu litere*, București, 1994; *Vânătoarea de culori*, București, 1995; *Zbor printre flori*, București, 1995; *Valul și malul*, București, 2001. **Antologii:** *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi*, București, 1981. **Traduceri:** S. Șatrov, *Blana de nylon*, București, 1964 (în colaborare cu H. Rorlich); I. Voronov, *Aducerea aminte sau uitarea?*, București, 1988.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Nicolae Dragoș, „Moartea calului troian"*, LCF, 1968, 39; Dan Laurențiu, *„Moartea calului troian"*, R, 1968, 7; Piru, *Poezia*, II, *310-314*; Barbu, *O ist., 148-151*; Ungheanu, *Arhipelag, 258-260*; Mincu, *Poezie, 62-65*; Nicolae Balotă, *„Scrisoare în sat"*, „Scânteia tineretului", 1976, 8313; M. N. Rusu, *„Scrisoare în sat"*, AFT, 1976, 3; Cornel Moraru, *„Cu inima curată"*, FLC, 1977, 30; Voicu Bugariu, *Expresivitate și elocință*, RL, 1977, 47; Iorgulescu, *Scriitori, 57-58*; Baltag, *Polemos, 243-247*; Cornel Moraru, *„Ritualuri intime"*, FLC, 1978, 50; Ioan Adam, *Ritualul confesiunii*, T, 1979, 4; Laurențiu Ulici, *Sentimentul locului*, CNT, 1979, 32; Mircea Popa, *Patosul militant al poeziei*, TR, 1979, 39; Șerban Cioculescu, *„Îngândurat ca pietrele munților"*, FLC, 1979, 45; Zaharia Sângeorzan, *Fascinația originilor*, RL, 1979, 50; *Lit. rom. cont.*, I, *590-594*; Nicolae Ciobanu, *„Îngândurat ca pietrele munților"*, LCF, 1981, 9; Martin, *Paranteze, 98-105*; Paul Dugneanu, *„Pentru eterna vatră românească"*, LCF, 1983, 4; Cândroveanu, *Printre poeți, 154-157*; Victor Rusu, *„Fabule cu sau fără morală"*, O, 1984, 39; Cristian Popescu, *„Fabule cu sau fără morală"*, SLAST, 1984, 50; Ion Dodu Bălan, *Pietre pentru templul lor*, București, 1985, *363-369*; Edgar Papu, *Intensitate armonioasă*, FLC, 1985, 35; Rotaru, *O ist.*, III, *410-412*; Adriana Iliescu, *De veghe la anotimpuri*, RL, 1989, 18; *Dicț. scriit. rom.*, II, *143-144*. *Il.C.*

DRAGU, Ioan (pseudonim al lui Ion Drăgescu; 5.XI.1889, Constanța — ?), jurnalist și prozator. Tatăl său, Ioan (Ioachim) C. Drăgescu, era medic și un modest mânuitor al condeiului. **D.** a absolvit la București Facultatea de Litere și Filosofie, după care s-a consacrat, din 1909, gazetăriei. Combatant în primul război mondial (participă și la acțiunea militară din Basarabia, în 1918), a fost rănit și s-a îmbolnăvit de tifos exantematic. Încercările acelor ani vor da substanța volumelor *Drumuri de sânge, Moartea albă* și *Pe urmele bolșevicilor*, apărute toate în 1918. Pentru meritele sale pe câmpul de luptă, **D.** fost decorat. După război, a fost șef al Biroului de Presă de pe lângă Președinția Consiliului Dirigent al Ardealului și Banatului (1919-1920), a redactat ziarul „Le Moniteur de Transylvanie", din 1931 a funcționat ca director și apoi secretar general al Presei și

Propagandei și, intermitent, din 1925, ca atașat de presă pe lângă legațiile României din diferite capitale europene (Varșovia, Atena, Ankara); în 1930 devine atașat de presă la Geneva, la Societatea Națiunilor.

D. a desfășurat o susținută activitate jurnalistică, fiind redactor sau colaborator la periodice de limbă franceză precum „La Politique", „Le Journal des Balkans", „La Victoire", „L'Indépendance roumaine", dar și la „Dacia", „Patria", „Neamul românesc", „Noua revistă română", „Ramuri", „Cuvântul", „Adevărul", „Universul literar", „Dimineața", „Adevărul literar și artistic", „Curentul" ș.a. A semnat (uneori și cu pseudonimul Ion Darie ori cu prescurtările I.Dr. sau Dr.) numeroase articole, cronici și medalioane, însemnări de călătorie, versuri, schițe dramatice (între care *Hanul durerilor* a apărut în broșură, în 1926), de asemenea nuvele și povestiri concepute, în cea mai mare parte, în manieră foiletonistică. Notabile rămân însă cele trei volume consacrate experienței războiului, în care reporterul și scriitorul se completează reciproc. Primului îi aparține relatarea expediției militare întreprinse în Basarabia, făcută într-un stil exact, semidocumentar, cu multe divagații istorice (*Pe urmele bolșevicilor*). În celelalte două cărți, scriitorul se afirmă cu mai multă personalitate. În *Drumuri de sânge*, realitatea dramatică a războiului este percepută mai ales prin detalii de un naturalism șocant: victime mutilate, răniți, muribunzi revin în imagini obsesive. Iminența morții creează o stare tensionată până la limita insuportabilului. O altă ipostază a suferinței, delirul unui bolnav, în care totul ia proporții halucinante, se conturează în *Moartea albă*; titlul este o metaforă sugestivă pentru experiența pe care o traversează personajul central, obsesia albului proiectând adevărate tablouri bacoviene (convoaie mortuare ce defilează sub cerul lăptos, fețe livide, zăpada murdară). **D.** a mai publicat o suită de *Profils parlementaires roumains* (1916), iar în colaborare cu Radu Drăgescu a tradus din E.A. Poe *Fantezii humoristice*.

SCRIERI: *Profils parlementaires roumains*, București, 1916; *Drumuri de sânge*, București, 1918; *Moartea albă*, București, [1918]; *Pe urmele bolșevicilor*, București, 1918; *Hanul durerilor*, București, 1926. **Traduceri:** E. A. Poe, *Fantezii humoristice*, București, [1924] (în colaborare cu Radu Drăgescu).

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, *366, 368–369*; Nichifor Crainic, *Ion Dragu, „Moartea albă"*, „Revista critică", 1918, 2; Caion [Constantin Al. Ionescu-Caion], *Cronică literară*, „Cronicarul", 1918, 15; Al.Al. Busuioceanu, *Cărțile lui Ion Dragu*, LU, 1919, 3–4; Emil Samoilă, *Ziaristica*, București, 1932, *258–259*; *Sărbătorirea d-lui Ion Dragu*, ADV, 1936, 16 199; Predescu, *Encicl., 290*; Sevastos, *Amintiri, 288–289*; Mircea Popa, *Romanele Marii Uniri*, LCF, 1988, 46. *C.Bz.*

DRAGU, Victoria (pseudonim al Victoriei Davidovici; 27.I.1944, București), poetă, prozatoare și eseistă. Este fiica lui Etti (n. Benchas), educatoare, și a lui Paul Davidovici, avocat; este soră cu scriitorul Doru Davidovici și soția lui Ștefan Dimitriu. A absolvit Liceul „Petru Groza" în 1961 și Facultatea de Limba și Literatura Română din București în 1966, fiind colegă de promoție cu Nicolae Baltag, Maria-Luiza Cristescu, Dana Dumitriu, Mircea Iorgulescu, Laurențiu Ulici. Din 1966 lucrează ca redactor la Radiodifuziunea Română. Debutează în 1960, în „Scânteia tineretului", cu poezii. Debutul în volum are loc în 1969, cu *Iliada, din nou*. Colaborează la „Viața studențească", „Amfiteatru", „România literară", „Viața românească", „Luceafărul", „Terra" (rubrică permanentă: „Arhipelagul București"), „Ecart". A fost distinsă cu Premiul pentru reportaj al revistei „Viața studențească" (1961) și al „Scânteii tineretului" (1963).

Primele ei versuri aduceau în peisajul liric al momentului o personalitate formată, fără șovăielile și stridențele începutului de drum, care își descoperise tema principală, ce va rămâne aceeași în toate scrierile ficționale: tema responsabilității morale și a ecourilor afective ale șocului etic. O ingenuitate bine temperată alterna cu un gust polemic și ironic inclus în text și etala o spontaneitate metaforică devenită cu timpul o caracteristică a scriitoarei: „De ce atâta tăcere, surâs vinovat și umil,/ De ce nu mă priviți drept în față? / În sufletul vostru nu-i nici un copil?.../ Cercetați dacă mai sunteți în viață." Se păstrează tot timpul o căldură a comunicării spontane și știința de a formula memorabil situații cotidiene: „Toate cărțile mari/ Îmi trec în inimă prin ochelari", dar și adevăruri mai grave: „Cine-o să spună împăratului cât e de gol? / Împăratul e gol și se crispează de frig..." Alteori replica este o trimitere directă la un text anterior, în speță la un poem al Ninei Cassian – model al autoarei în etapa de început – despre caișii înfloriți prea devreme, și acela prelucrare a ideii din *După melci* de Ion Barbu. Numai că **D.** găsește justificarea sacrificiului: „Și-aduc primăvara mai devreme/ pomii aceștia nebuni". *Amnios* (1977) reunește poeme în versuri și poeme în proză. Este o „carte de învățătură pentru fiul meu Andrei". Mama îi prezintă și îi făgăduiește lumea fiului încă nenăscut, prunc plutind în lichid amniotic ca într-o mare de lacrimi: „Nu vei fi niciodată mai aproape de mine ca acum, când nu pierd nici o mișcare a ta, când respir, mănânc și beau pentru tine, umblu, privesc și mă tem pentru tine.../ Când tot ce văd este ceea ce ție îți va părea demult cunoscut./ Nu stă nimic între noi, nu ne desparte decât durerea. Vei mai fi vreodată atât de departe?" Romanele scrise de **D.** sunt de asemenea axate pe problematica responsabilității morale în lumea contemporană, cu o atenție specială pentru reacția și comportamentul feminin. Personaje figurate între intelectuale – actrițe, jurnaliste, medici, savante – trăiesc în banalitatea cotidiană un șoc care declanșează o reacție de criză sau de adaptare. Criza descoperirii adevărului, a adevărului personal și a adevărului celuilalt, la toate vârstele – de la adolescență la maturitate, este narată fluent, în scene echilibrate, cu un dar remarcabil al revelării amănuntului semnificativ. Cel mai reușit roman al autoarei este *De ce dracu' plângi?* (1994), al cărui titlu familiar-detașat maschează o viziune funciar tragică a existenței. Romanul e construit printr-o foarte fină punere în abis: o scriitoare se împrietenește cu o tânără asistentă socială care, stimulată de dorința de a străluci în ochii prietenei, scrie și ea un roman; scriitoarea, care își trăiește propriile sale drame (reîmpăcarea cu soțul dezertor, educația

fiului adolescent, o iubire târzie și fără perspective pentru un protestatar), devine cititoare a romanului, ale cărui eroine sunt două prietene adolescente, care descoperă la rândul lor compromisul moral sau refuzul lui, iubirea născută din iluzii sau refuzul ei. Jocul proiectării eului în trecut, al imaginației care pornește de la real deformându-l, reacțiile cititoarei profesioniste rafinează scriitura, fără a o încărca cu analize insuportabile cititorului postmodern. Câteva reflectări ale situațiilor morale din societatea contemporană sunt remarcabile: adolescenta care descoperă că părinții i-au ascuns, prin omisiune, adevărul despre opoziția reală față de lumea în care trăiește; adolescenta care descoperă, pe rând, ipocrizia părinților prea bine adaptați și a iubitului inconsistent psihic; formele împotrivirii – bătrânul evreu botezat în închisoare care refuză compromisul (modelul Steinhardt este lesne de recunoscut), bătrâna savantă care ocrotește pe medicul protestatar ce-și părăsește profesiunea pentru a nu face concesii; scriitoarea amatoare, îndrăgită de har, care-și distruge opera scrisă pentru a fi cunoscută de un singur cititor; naratoarea însăși, cu inteligența ei mereu vie și refuzul ironic al oricărui patetism. **D.** are darul conturării unui personaj dintr-un gest și o replică, o scriitură alertă și o știință a construcției care ar fi trebuit să-i asigure în fața criticii literare un loc mai însemnat.

SCRIERI: *Iliada, din nou*, București, 1969; *Amnios*, București, 1977; *Mater priensis*, București, 1987; *Profil pierdut*, București, 1987; *De ce dracu' plângi?*, București, 1994; *Versuri noi despre mâțe și cotoi*, București, 2003.

Repere bibliografice: Ileana Mălăncioiu, *„Iliada, din nou"*, LCF, 1969, 11; D. Micu, *Victoria Dragu, „Iliada, din nou"*, RL, 1969, 15; Vasile Rebegea, *„Iliada, din nou"*, AFT, 1969, 4; Nicolae Baltag, *„Iliada, din nou"*, „Scânteia tineretului", 1977, 4; Liviu Grăsoiu, *Virtuțile analizei*, LCF, 1987, 44; Eugenia Tudor-Anton, *Un debut*, RL, 1987, 49; Laurențiu Ulici, *Găsirea locului*, RL, 1988, 1; Liviu Grăsoiu, *Enigma din titlu*, LCF, 1989, 9; Alexandru Horia, *Orizont contemporan*, LCF, 1989, 15; Elisabeta Isanos, *Romanul feminității*, „Bucovina literară", 2001, 8-9. *R.S.*

DRAM, Constantin (20.X.1958, Războieni, j. Neamț), prozator și critic literar. Este fiul Rucsandei (n. Nacu) și al lui Spiridon Dram, țăran. Urmează clasele primare și gimnaziul în comuna natală (1965–1973), studiile medii la Liceul „Petru Rareș" din Piatra Neamț (1973–1977) și studiile universitare la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, secția română-italiană (1978–1982). Funcționează ca profesor de limba și literatura română la Liceul Industrial nr. 1 din Pașcani (1982–1990), din decembrie 1990, devenind redactor la Editura Junimea din Iași, unde ocupă, succesiv, posturile de redactor-șef (1996) și de director (1997–1999). Din octombrie 1998, este lector în cadrul Catedrei de literatură comparată și estetică a Universității „Al. I. Cuza". În mai 2002, susține teza de doctorat *Poetica „istorisirii" de dragoste la Mihail Sadoveanu*. A debutat cu versuri, în revista „Cronica", în 1981. Ca student, **D.** a publicat în „Opinia studențească" și „Dialog". A fost redactor-colaborator al revistei „Collegium" în anii 1987–1989; inițiază, împreună cu un grup de tineri profesori, publicația social-culturală „Renașterea", la Pașcani, în 1990. Începând cu 1996, deține rubrica „Critica prozei" la revista „Convorbiri literare". Ca redactor și editor, semnează prefețe și studii introductive la volume de Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, George Coșbuc, Vasile Alecsandri, prefațează cărți de poezie și proză ale unor autori contemporani; alcătuiește antologia de proză *De la I. Creangă la V. Voiculescu* (2003), însoțind-o de studiul critic *Ceva despre povestiri*. **D.** semnează și două volume conținând prelucrări: *Viețile și suferințele sfinților* (1997), *Povestiri din istoria neamului românesc* (1997). A colaborat cu recenzii și articole critice la „Cronica", „Timpul", „Ateneu", „Contrapunct", „Contrafort", „Luceafărul".

Debutează editorial cu volumul de proză scurtă *Fuga Marelui Regizor* (1992), carte gândită ca preambul al unor romane aflate în proiect la acea dată. Purtând titluri proprii, „piesele de roman" pot funcționa ca texte independente. Este vizibilă preferința pentru fragment, pentru alternarea registrelor, pentru încrucișarea mai multor trasee în corpul aceluiași capitol; subiectul este abandonat și reluat, perspectiva naratorului omniscient fiind întreruptă de largi pasaje de monolog al personajelor. O lume patriarhală, a arhetipurilor, a supranaturalului, superstiției și fantasticului, este surprinsă în dezintegrarea ei sub presiunea istoriei. Personaje ale „lumii vechi" se strămută într-un citadin provincial politizat, hibrid și adesea absurd sau hilar. Profesorul Eupoteca, devenit șeful unei echipe de lucrători ai primăriei, pare o replică parodică a lui Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda. De altfel, posibile relații intertextuale sunt frecvente: două Pachițe trimit la cele două Ancuțe sadoveniene, pasărea apocaliptică la *Balaurul* lui Sadoveanu, iar numele multor personaje se înrudesc cu cele din proza lui Dan Giosu etc. Romanul *Milionar la marginea Imperiului* (1998) se desparte de primele exerciții narative în mai multe privințe. Este un roman politic, „în marginea ficțiunii", având drept nucleu evenimentele din 1989, o copioasă parodie a tranziției românești și totodată un roman discret autobiografic despre iubire, despre condiția intelectualului, într-un dialog intertextual care trădează adesea idiosincraziile criticului literar. Capitolele poartă titluri dezvoltate, anticipând fiecare „avatar" al personajului, într-o parodie de gradul doi: Calimeros este un Don Quijote de astăzi, angrenat într-o dublă tramă: el a vorbit despre Marele Regizor – în care poate fi recunoscut Dictatorul – și se îndrăgostește de o Dulcinee impetuos-exuberantă, Magda, care e fiica unui colonel de securitate; supravegheat pas cu pas, trăiește iluzia vieții libere, are naivitatea să se creadă un disident; după „revoluție" devine slujbașul colonelului, ajuns acum om de afaceri. Motivul „cheii pierdute" a locuinței din strada Pantazi implică o dublă intertextualitate, simbolizând debusolarea și captivitatea în iluzie a intelectualului. Volumul *Lumi narative* (1998), care adună articole și recenzii apărute în „Convorbiri literare", departe de a fi un gest repetitiv, oferă imaginea diversității vii a prozei contemporane, urmărind, prin analize laborioase, nu atât ierarhizarea valorică a textelor abordate, cât relevarea strategiilor narative și a mecanismelor de semnificare. În *Mihail Sadoveanu. Modelul*

istorisirii de dragoste (2002), **D.** își concentrează atenția asupra unui singur aspect al creației lui Sadoveanu, și anume povestirea de dragoste. Autorul își propune să surprindă cristalizarea, în timp, a unei structuri, a unui model narativ, a unei maniere artistice, precum și a unui tip de personaj care, odată ajunse la împlinire, pot fi decelabile în întreaga operă. În acest efort teoretic, criticul uzează de mijloacele tradiționale, evidențiind teme, motive, tipuri de personaj, tipuri epice, dar și de armele naratologiei moderne. Demersul analitic e dublat de acela comparativist, în încercarea de a reflecta unicitatea, originalitatea paradigmei narative sadoveniene. *Devenirea romanului. Începuturi* (2003) are ca finalitate schița unui traseu în evoluția romanului, între marile teme care sunt erosul și condiția umană, în complementaritate cu moartea și creația. În această întreprindere teoretică, **D.** alege nouă texte, considerate reprezentative pentru vârstele și mutațiile romanului: *Mahabharata, Dafnis și Hloe* de Longos, *Satyricon* de Petroniu și *Măgarul de aur* de Apuleius pentru Antichitate, *Lancelot* de Chrétien de Troyes și *Tristan și Isolda* ilustrând erosul medieval, iar *Don Quijote* de Cervantes marcând, ca parodie, nașterea romanului modern, pentru a încheia cu *Robinson Crusoe* al lui Defoe. Fiecare dintre aceste scrieri se bucură de o analiză amplă și de o situare comparatistă, studiul încercând să jaloneze drumul romanului, „deplasarea" dinspre eros către complexitatea condiției umane.

SCRIERI: *Fuga Marelui Regizor*, Iași, 1992; *Milionar la marginea Imperiului*, Iași, 1998; *Lumi narative*, Iași, 1998; *Viețile și suferințele sfinților*, Iași, 1997; *Povestiri din istoria neamului românesc*, Iași, 1997; *Mihail Sadoveanu. Modelul istorisirii de dragoste*, Iași, 2002; *Devenirea romanului. Începuturi*, Iași, 2003. **Antologii:** *De la I. Creangă la V. Voiculescu*, pref. edit., Iași, 1997.

Referințe bibliografice: Emil Iordache, *Instantanee critice*, CL, 1998, 4; Georgeta Drăghici, *Instantanee epice*, RL, 1998, 37; Iulian Ciocan, *Un dram de (r)evoluție*, „Contrafort", 1998, 9–10; Dan Silviu Boerescu, *La granița dinspre ficțiune*, „Art Panorama", 1998, 11; Mircea A. Diaconu, *Constantin Dram – un Don Quijote milionar*, CRC, 1999, 1; Evelina Cârligeanu, *Foiletonul de înâmpinare*, TMS, 1999, 2; Busuioc, *Scriitori ieșeni (2002)*, *163–164*. *S.D.*

DRAPELUL, gazetă politică și literară editată la Iași, săptămânal și bisăptămânal, de la 18 septembrie 1888 până la începutul anului 1892; după 9 septembrie 1890, **D.** are o apariție neregulată. Redactor și proprietar este Ioan N. Roman, autor, sub pseudonimele Inero, Morna și Tiflă, de versuri, proză, traduceri, cronici teatrale și literare. Cu versuri colaborează Traian Demetrescu, Artur Stavri, Lucreția Suciu-Rudow și Al. Vlahuță. Se republică poezii de V. Alecsandri și M. Eminescu. Schița *Din trecut* îi aparține Izabelei Andrei (Izabela Sadoveanu). Începând cu numărul 2 din 1888, se publică o traducere fragmentară a romanului *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski. În gazetă au apărut și articolele polemice ale lui I. N. Roman, îndreptate împotriva orientării literare de la revista „Contemporanul". *R.Z.*

DRAPELUL, cotidian politic și literar care apare la București între 10 mai 1897 și 1 decembrie 1900. Editorialul din primul număr precizează că linia politică urmată va fi aceea a Partidului Național Liberal. Dar unele elemente ale programului avansat de comitetul de inițiativă condus de P.S. Aurelian, alături de care se aflau, între alții, Emil Costinescu, Barbu Delavrancea, C. Dimitrescu-Iași, Petre Grădișteanu, G. Dem. Teodorescu, V.A. Urechia, Andrei Vizanti, N. Xenopol, reprezintă o orientare specifică, aproape o disidență. Acesta este, de altfel, motivul pentru care „aurelianiștii" editează **D.** la concurență cu „Voința națională", gazeta liberală oficioasă. Noul periodic va avea o structură modernă, variată, rubricile politice fiind într-un echilibru judicios cu acelea culturale și literare. Dintre redactori, alături de câțiva ziariști profesioniști (Vasile Cristopol, Nicolae Barzon), fac parte mai mulți scriitori tineri (Dimitrie Nanu, Vasile Pop, Ludovic Dauș), dar și alții cu experiență (C. Dimitrescu-Iași, G. Dem. Teodorescu). Li se vor alătura, atunci când meandrele vieții politice o vor pretinde, colaborând cu articole de atitudine sau polemice, V.A. Urechia, B. Delavrancea, P. Grădișteanu ș.a. O rubrică de pe prima pagină, intitulată „Coloana V-a", era dedicată actualității culturale. Aici scriu alternativ V.A. Urechia (semnează și U.V., Vau), C. Dimitrescu-Iași (cu pseudonimul Faust), Th. D. Speranția, Smara, D. Nanu (este posibil să fi semnat și Leandru), V. Pop (între alte contribuții, un interviu cu scriitorul rus V.G. Korolenko), C. Rădulescu-Motru, Ludovic Dauș, Zaharia Bârsan ș.a. V.A. Urechia dă pentru „Coloana V-a" schițe memorialistice, contribuții de istorie socială și recenzii ample. Tot aici se comentează, uneori în articole nesemnate, evenimente artistice, literare sau științifice: premiera nereușită la un teatru din Dresda a unei drame de H. Sudermann (*Penele de șoim*), discuțiile din mediile literare franceze privind romanul *Helbeck of Bannisdale* de Humphry Ward, ecourile prilejuite de susținerea la Sorbona a doctoratului lui Pompiliu Eliade, apariția studiilor despre „nebuni și criminali în literatură" ale lui Cesare Lombroso (notele îi aparțin, pe cât se pare, lui C. Rădulescu-Motru) ș.a. În **D.** sunt tipărite și discursurile parlamentare ținute de B. Delavrancea, începând cu cele din toamna și iarna anului 1897 și sfârșind cu acelea din prima parte a anului 1900, precum și articolele lui polemice (*Un răspuns „Constituționalului"* ș.a.), unele nesemnate, în care respinge acuzații cu caracter personal avansate de ziarul conservator. Un spațiu larg este consacrat, din primele numere, ideilor critice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea (modul în care înțelege și comentează literatura română; sursele teoretice ale sistemului său critic; raportul dintre orientarea lui politică și aceea critică etc.). De fapt, discuția are un caracter mai general și urmărește viața literară în ansamblul ei (posteritatea lui Eminescu, valoarea poeziei lui Coșbuc), plecând de la contribuțiile critice ale lui Gherea. Autorul acestor adevărate studii, înțesate de observații ascuțite, cu idei originale, sprijinite pe o informație literară și estetică de prima mână, dar nu scutite de unele exagerări, de unele interpretări subiective, este C. Dimitrescu-Iași, care le semnează cu pseudonimul Faust. Spre sfârșitul anului 1897, la **D.** va colabora și I.L. Caragiale. Această

colaborare are două explicații. Prima este aceea că unul dintre conducătorii gazetei este prietenul său C. Dimitrescu-Iași. Apoi, retrăgându-se la sfârșitul lunii septembrie din redacția cotidianului „Epoca" (așa cum anunță și **D.** în 8 octombrie), scriitorul era în căutarea unei alte gazete la care să publice. Gazeta în cauză va fi, pentru un scurt răstimp, **D.**, care face din venirea lui Caragiale un adevărat eveniment. Depozitarii din provincie, se spune într-un comunicat redacțional din 16 noiembrie, sunt rugați „să comunice numărul de foi ce va trebui să le expediem din numerele care vor coprinde articolele d-lui I.L. Caragiale". Câteva zile mai târziu, la 18 noiembrie, se inserează un alt anunț: „Mâine vom publica, la rubrica «Cronica literară», primul articol al d-lui Caragiale. Articolul poartă titlul *Pâinea noastră cea de toate zilele.*" Textul apare, într-adevăr, în ziua următoare, și va fi urmat de alte două, *Coloana V-a* (la 23 noiembrie), în care Caragiale schițează un succint program al intențiilor sale, din nefericire rămas doar un proiect, iar după mai multe zile, *O săptămână* (la 4 decembrie), comentariu obiectiv al tragicului duel dintre G. Em. Lahovary și N. Filipescu. Din motive încă necunoscute, dorința scriitorului de a prelua parțial responsabilitățile unei eventuale pagini culturale, așa cum sugera articolul *Coloana V-a*, nu s-a realizat, iar prezența lui în coloanele ziarului se oprește aici. Nuvela *La hanul lui Mânjoală* (apărută în trei numere consecutive, între 24 și 26 octombrie 1900) este doar o republicare. Fără a fi oglinda unui program anume, cronica dramatică din **D.**, redactată câteodată de C. Dimitrescu-Iași (semnează F.), altă dată de D. Nanu (N. sau Stal), merită să fie semnalată pentru observațiile adecvate, pătrunzătoare și ponderate. Este discutată situația Teatrului Național (repertoriu, calitatea trupei, problemele bugetului etc.), sunt analizate spectacolele din stagiunile curente, dar și turneele trupelor străine (jocul celebrei actrițe franceze Réjane în *La Douloureuse* de Maurice Donnay) sau modul în care este interpretat pe scenele autohtone teatrul lui Shakespeare. În foileton se publică scrieri literare accesibile, în traduceri îngrijite, din operele lui Charles Dickens (*Vălul negru*), Samuel Smiles (*Self-Help*), Louis Reybaud (*Jérôme Paturot*), Paul Bourget (*Dramele familiei*) sau André Theuriet (*Floare de Nizza, Copilul martir*). *R.Z.*

DRAPELUL, gazetă care apare la Lugoj, întâi bisăptămânal, între 1 ianuarie 1901 și 30 decembrie 1901, apoi de trei ori pe săptămână, între 1 ianuarie 1902 și 1 octombrie 1919, și la urmă zilnic, între 1 octombrie 1919 și 8 ianuarie 1920, având subtitlul „Organ național-politic". Proprietar-editor și director a fost Valeriu Braniște (1901–1919), iar pentru ultimele numere, Mihail Gașpar (1919–1920). Redactori responsabili sunt Corneliu Jurcă (1901–1915) și Nicolae Jugănaru (1916–1920). **D.** era purtătorul de cuvânt al intelectualității bănățene în perioada de pregătire a Unirii din 1918. În programul său, publicația se declară neaservită vreunei grupări politice, regionale sau confesionale. În paginile ei se află, alături de articole politice care marchează momente esențiale din perioada 1901–1920, studii și informații cu caracter istoric, etnografic și folcloric. În „Foița «Drapelului»" apar, număr de număr, versuri și proză, texte originale sau traduceri. Sunt inserate versuri de G. Coșbuc, P. Dulfu, Lucian Costin, Mia Cerna, G. Gârda (în grai bănățean). Semnează proză scurtă G. Catană, M. Teliman, I. Agârbiceanu, M. Gașpar; debutează cu schițe Vasile Netea. Sunt publicate cercetări de istorie a literaturii, comentarii, recenzii, având ca autori pe M. Gașpar, I. Velcean, Emil Isac, Nicolae Iorga. **D.** a promovat constant valorile literaturii universale, făcând loc unor traduceri din literaturile franceză, germană, italiană, engleză, rusă, din opera unor autori consacrați: Alphonse Daudet, Pierre Loti, C. Flammarion, Edmondo de Amicis, Ivan Turgheniev, A. Cehov, Maxim Gorki, H. Sienkiewicz, Oscar Wilde. Traducerile sunt semnate în general cu pseudonime azi greu de identificat: Mugur, Geno, Toporel, Ler. Prin „Foița" sa și prin constanța apariției, **D.** a constituit un moment însemnat în istoria presei literare din Banat. *L.P.B.*

DRĂGAN, Daniel (20.XII.1935, Glodeni, j. Dâmbovița), poet, prozator și publicist. Este fiul Floricăi (n. Nițescu) și al lui Ion Drăgan, comerciant, petrolist și brutar. Frecventează școala primară din satul natal, apoi Colegiul Național Militar „Nicolae Filipescu" de la Mănăstirea Dealu. Între 1949 și 1952, este elev al Liceului „Ienăchiță Văcărescu" și colaborează cu poezii, recenzii, reportaje la gazeta „Chemarea" din Târgoviște, unde și debutează în 1950. Orfan de tată, este nevoit să lucreze ca muncitor necalificat la Sovromtractor din Brașov, perioadă când participă la activitățile cenaclului literar de la clubul uzinei. Timp de trei ani (1953–1955) este elev la Școala de Literatură „M. Eminescu" din București. Reîntors în Brașov, este încadrat redactor la ziarul „Drum nou" (1955–1958) și, din nou, muncitor necalificat la Uzina de Tractoare. Revine ca redactor la ziarul „Drum nou" (1960–1966, 1968–1980), lucrând din 1966 la revista „Astra", ca secretar general de redacție. Se înscrie la Facultatea de Ziaristică din București (1978–1983). În 1980, este numit redactor-șef al revistei „Astra", de unde se retrage în 1990. A inițiat și condus seria nouă a revistei „Brașovul literar și artistic" (1979–1981, 1986), iar mai târziu, în regim privat, revista „Coresi" (1990–1993) și Editura Arania (1991). Este ales președinte (1994) al Societății Patronilor de Edituri din România, între 1996 și 1999 îndeplinind funcția de președinte de onoare al aceleiași societăți. După începuturile publicistice de la Târgoviște, debutează cu versuri în revista „Tânărul scriitor" (1953). Colaborează la „Luceafărul de ziuă" (Brașov), „Viața românească", „Contemporanul", apoi, după 1960, la „Argeș", „Cronica", „Ramuri", „Tribuna", „Convorbiri literare", „România literară", „Luceafărul", „Orizont", „Tomis", „Ateneu" ș.a. Ca editor, după 1990, se preocupă de publicarea postumelor lui Darie Magheru, precum și a altor opere importante ca, de exemplu, romanul lui Hans Bergel, *Dans în lanțuri*. În 1978, îi apare prima carte, romanul *Doi ori doi*.

În intervalul de aproape trei decenii de la debutul publicistic, până la apariția romanului *Doi ori doi*, **D.** a publicat

versuri, a practicat gazetăria și a scris două librete de operă: *Trandafirii Doftanei* (1961, muzica de Norbert Petri) și *Idolul sfărâmat* (1968). Tatonările în căutarea formulei scrisului și probabilele „accidente" de parcurs ale ziaristului ar putea explica amânarea (întârzierea) debutului editorial propriu-zis cu aproape două decenii față de congenerii săi, căci, după apariția primului roman, scriitorul se arată prolific. *Doi ori doi* este urmat de alte două romane, *Oceanul* (1980) și *Podul* (1982), în fapt un ciclu, o trilogie încadrabilă cumva în tradiția monografiei epice a unui mediu socio-profesional, reprezentată în perioada interbelică, de exemplu, de Carol Ardeleanu. Autorul îmbină, aici, observarea realității cu ficțiunea. Apropierea de reportaj este mereu vizibilă, în stil și atitudine, în cadrul epic realist-documentar, cu evenimente și personaje recognoscibile din Brașovul industrial al anilor '60–'70. În același timp, se vădește preferința prozatorului pentru un fel de roman-biografie (a unei uzine sau a unui șantier și a oamenilor de aici, personaje construite maniheist, după canonul ideologic al epocii), elemente ale trilogiei de început fiind de regăsit în alte romane, publicate în anii '80: *Ursa mică* (1985), *Tare ca piatra* (1987), *Ursa mare* (1988), *Presimțirile* (1989). Tendința de a imagina biografii exemplare este marcată prin punerea lor în contrast, sub aspectul vârstelor (implicând clasicul conflict între generații), al temperamentului sau al dimensiunii morale. Volumul de povestiri și nuvele *Mărgele roșii* (1984; Premiul pentru proză al Asociației Scriitorilor din Brașov) produce o breșă în orientarea prozei lui **D.** Autorul se arată preocupat de profilul artistic al textului, în care dobândesc pondere spiritul analitic, sondajul psihologic, tentația parabolei și a fantasticului. Narațiunea capătă fluență și vivacitate prin liricizare sau prin contrapunctul ludic, încastrate în „situații desenate cu precizie, astfel încât să degaje un adevăr moral și psihologic, stări conflictuale resorbite în nuanțe prinse cu finețe, momente de intensificare a existenței capabile să pună în valoare o dominantă sufletească" (Mircea Iorgulescu). După 1990, și-a editat în volume povestirile pentru copii (*Cherry din Dover*, 1992, *Zgubilici și Scândurica*, 1992), a publicat culegeri de versuri (*Hohote mari auzind*, 1995, *Clipa de Apoi. Discurs mistic*, 2000) și câteva romane. *Dincolo de Arania* (1996) este versiunea definitivă a romanului *Ursa mare*, în timp ce *Stăpânii lumii*, apărut în 1999, dar scris în deceniul anterior, este un roman cu tentă istorică, de factură tradițională, obiectivă, având ca protagonist un parvenit în linia lui Dinu Păturică, proiectat însă pe fundalul anilor de instalare a comunismului în România. Dimensiunea sarcastică este vizibilă în turnura realist-naturalistă a narațiunii. În *Părintele Thom* (2002), **D.** abordează tema deportării sașilor după al doilea război mondial.

SCRIERI: *Doi ori doi*, București, 1978; *Oceanul*, București, 1980; *Podul*, București, 1982; *Mărgele roșii*, București, 1984; *Ursa mică*, Cluj-Napoca, 1985; *Tare ca piatra*, București, 1987; *Ursa mare*, Cluj-Napoca, 1988; *Presimțirile*, București, 1989; *Cherry din Dover – Cherry de Dover*, ed. bilingvă, tr. Romanița Rusu și François Mattei, Brașov, 1992; *Zgubilici și Scândurica – Kuschelkopf und Frauschen*, ed. bilingvă, tr. Reimar-Alfred Ungar, Brașov, 1992; *Hohote mari auzind*, Brașov, 1995; *Dincolo de Arania*, Brașov, 1996; *Stăpânii lumii*, Brașov, 1999; *Clipa de Apoi. Discurs mistic*, Brașov, 2000; *Părintele Thom*, Brașov, 2002.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, *Un roman din viața uzinei*, TMS, 1979, 4; A. I. Brumaru, *Daniel Drăgan, „Oceanul"*, CL, 1980, 10; Piru, *Debuturi, 115–117*; Vasile Gogea, *Parabola realității*, CNT, 1982, 13; Ioan Holban, *Între credibil și imposibil*, CRC, 1982, 29; Constantin Crișan, *Romanul uzinei*, LCF, 1983, 29; N. Steinhardt, *Daniel Drăgan, „Mărgele roșii"*, F, 1984, 6; Anatol Ghermanschi, *„Mărgele roșii"*, CL, 1984, 7; Adrian Dinu Rachieru, *De la realismul proxim la realismul fantastic*, O, 1985, 48; G. Nistor, *Nivelurile realului și metafora epică*, VR, 1986, 11; Mihail Diaconescu, *Proza simbolică*, ARG, 1988, 12; Cosma, *Romanul*, I, *198–199*; Tuchilă, *Privirea, 245–251*; Adrian Dinu Rachieru, *Viața e totul*, LCF, 1989, 1; Viorica Răduță, *Romanul eroului întemeietor*, LCF, 1989, 12; Ulici, *Prima verba*, III, *180–181*; Alexandra Vrânceanu, *Revoluția animalelor*, RL, 1992, 36; Ulici, *Lit. rom.*, I, *396–398*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *110*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *144–145*; Simion Bărbulescu, *De la poezie la roman*, LCF, 2000,8; Simion Bărbulescu, *O sinteză epică*, LCF, 2003, 5. *C.H.*

DRĂGAN, Gabriel (8.VI.1904, Nicorești, j. Galați – 11.II.1981, Nicorești, j. Galați), prozator. Este fiul Soltanei (descendentă a unui neam de răzeși) și al lui Panaite Drăgan (mort pe front, în 1917). A urmat școala primară în satul natal și liceul în Focșani și în Piatra Neamț. Absolvind *magna cum laude* Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1929), a fost, mai întâi, profesor suplinitor în Diciosânmărtin, Dumbrăveni, Aiud, fiind apoi funcționar în Ministerul de Externe, condus de Nicolae Titulescu. În 1923, debuta cu versuri în ziarul „Reformatorul" din Piatra Neamț; aici este redactor la „Telegraful" (1923–1924) și director al revistei literare „Freamătul" (1925, 1927). Colaborează cu poezie, cronică literară, fragmente din monografiile pe care le începuse despre Ștefan Petică și Artur Enășescu la „Tribuna nouă" „Floarea soarelui", „Târnava", „Universul literar", „Universul", „România literară", „Convorbiri literare", „Provincia literară" (Sibiu), „Foaia interesantă", „Izbânda", „Luceafărul literar și critic", „Munca literară", „Cuget clar", „Îndreptar", „Frământări", „Banatul literar", „Propășirea", „Preocupări literare", „Basarabia", „Provincia" ș.a. Între 1933 și 1935 a scos, la București, „Reacțiunea literară". A semnat și Petru Șoltuz sau Savel Bornar. Părăsind Bucureștiul pentru a se retrage în satul natal, din 1963 până în 1967 a fost profesor de limba română în Nicorești.

De la romanul *Pe frontul Mărășești învie morții...* (1934; reeditat în mai multe rânduri) – frescă încrâncenată a războiului pentru întregire și satiră a anilor postbelici, indiferenți față de cei ce s-au jertfit atunci (indiferență pe care eroul cărții, Mircea Boteanu, voluntar pe front, apoi doctor în filosofie și cercetător al lui Bergson, o înregistrează cu o revoltă dusă până la nebunie) – la polemica din *Istoria literaturii române* (1936), care elimină modernismul ca „negație" a tradiției, de la versurile strânse în volumul *Trofee de aur* (1937), duioase idile sub cer moldav, ori viziuni romantice ale smulgerii din captivitatea „smârcului" prin mistica creației, la galeria de portrete istorice din *Forțele naționalismului creator* (1937), scrisul lui **D.** este

acaparat de adeziunea lui (de cele mai multe ori prea locvace și nesusținută artistic) la idealul naționalist al epocii.

SCRIERI: *Pe frontul Mărășești învie morții...*, București, 1934; *Istoria literaturii române*, București, 1936; *Forțele naționalismului creator*, București, 1937; *Trofee de aur*, București, 1937; *Pajiști de mărgean. Moarte și ideal. Ceaslov cu adorații*, București, 1937.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Gabriel Drăgan, „Pe frontul Mărășești învie morții...”*, G, 1935, 2; Romulus Demetrescu, *„Pe frontul Mărășești învie morții...”*, PL, 1935, 12; Costin, *Viața, 96–98*; A. Brăescu, *Gabriel Drăgan, scriitor nicorești*, „Tecuciul”, 1990, 6; *Dicț. scriit. rom.*, II, *145–146*. *S.C.*

DRĂGAN, Gheorghe (9.IV.1943, Viișoara, j. Bacău), poet, prozator și eseist. Este fiul Elenei (n. Stoian) și al lui Neculai Drăgan, țărani, și frate cu Mihai Drăgan. Între anii 1958 și 1961, este elev al Liceului „Oituz” din Târgu Ocna, urmând apoi cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1961–1966). După ce obține licența în limba și literatura română, intră în redacțiile revistelor „Iașul literar” și „Convorbiri literare” (1966–1969). Între 1970 și 1990, este lector la Editura Junimea din Iași. Câțiva ani (1990–1992) va fi redactor la Studioul Radio Iași. În 1992 și 1993 editează la Chișinău „Meridianul 28”. Din 1993, se reîntoarce la vechea sa profesiune de editor, lucrând la Institutul European și fiind, în același timp, corespondent la RTV Europa Nova. În 1999, la Universitatea din Iași, și-a luat doctoratul în filologie. Debutează în „Tribuna”, cu versuri, încă din timpul studiilor liceale (1960), colaborând apoi constant la revistele „Iașul literar”, „Cronica”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Tomis” ș.a. În 1972, îi apare primul volum, *Corabia argonauților* (eseuri și articole), urmat de o carte de versuri, *Titlul la alegere* (1981), și de o alta de povestiri și schițe, *Ioana din primăvară* (1986). În 1989 tipărește primul volum din *Poetică eminesciană*. Este distins cu Premiul pentru eseu și critică al Asociației Scriitorilor din Iași (1999) și cu Premiul Festivalului „Mihai Eminescu” (Suceava, 2001).

Volumul *Corabia argonauților* (1972) este numai aparent alcătuit aleator. Eseul principal, care dă și titlul cărții, se sprijină pe două metafore: corabie-carte și argonauți-cititori. **D.** este un autor bine informat, care stăpânește metodele moderne de abordare critică, îndeosebi teoria receptării, rezultatul fiind structurarea unui stil propriu. Criticul se exprimă mai ales prin „parabole critice”, atunci când vorbește de argonauți (cititorii), cu starea lor veșnică de căutători ai unei iluzii (lâna de aur), de „ultimul argonaut” sau de „omul pasăre”. O paralelă interesantă se desenează în capitolul *Eriniile lui Hitchcock*, între nuvela fantastică *Păsările* de Daphné du Maurier și ecranizarea ei, cu decelarea dimensiunii cuplului etern. Criticul este totuși fundamental poet. Se vede aceasta și din metaforismul stilului din eseuri și articole. Primul volum de poezii, *Titlul la alegere* (1981), îl va tipări relativ târziu. Debutul în presă cu poezii sau predilecția critică pentru Baudelaire și Eminescu ori pentru mit și poezia modernă erau semnale despre preocupările sale poetice. **D.** caută regresiunea: „Zbor invers, în roci, în mări/ presupuse din defuncte ere” (*Peisaje*). Autorul cultivă o poezie a firescului, participă la balul naturii, caută „ceas de mulțumire”, ascultă ecourile muzicii copilăriei, cu miturile ei, se joacă cu „rime în in”. Tonul predominant este cel elegiac, poetul fiind un retractil, căruia nu îi plac larma festivistă și nici versurile encomiastice, încorsetarea de orice fel fiindu-i străină. În *Muncă și sacrificiu*, vituperează încercările de înregimentare în turmă: „Ritmic, vei trăi, vei mânca, vei iubi”, la fel în *Bucolică*: „Armură grotescă e versul când se prăvale/ lângă soclul statuilor bombardate cu festivale”, și în fine, în *Bod*, unde ironizează indicațiile de genul: „De astăzi treci la regim pe deplin vertical”. Cu toată simplitatea ei aparentă, poezia este marcată de interogațiile existenței și destinului omului, în linia lui Tudor Arghezi. Volumul de povestiri *Ioana din primăvară* se bizuie pe virtuțile amintirii și evocării, specifice scriitorilor din Moldova. De semnalat arta autorului de a face o mișcare de translație dinspre trecut înspre prezentul cotidian, creionând câteva portrete satirice memorabile ale activistului obtuz sau ale responsabilului de cadre bicisnic. În 1989, **D.** publică rezultatul unor îndelungi cercetări asupra operei lui Eminescu, sub titlul *Poetică eminesciană*, un prim volum fiind *Temeiuri folclorice*, în care-și propune să definească „miezul și rațiunea de a fi a artei lui Eminescu în spațiul folclorului românesc”. Investigațiile autorului au cunoscut o turnură decisivă în 1983, la un secol de la prima mențiune privind caracterul folcloric al temei *Luceafărului*, în lucrarea lui M. Gaster, *Literatura populară română*. Sunt abordate teme eminesciene fundamentale, precum „natura – supremul dascăl”, „antitezele sunt viața”, „pre-texte cromatice”, „poetica dorului”. Un capitol, intitulat *Culori și stiluri*, abordează pentru prima oară în exegeza eminesciană aceste aspecte. De menționat, nu în ultimul rând, că anterior acestui studiu a apărut o ediție fundamentală, îngrijită de editorul **D.**, a lucrării lui Petru Caraman, *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene* (1989), în care savantul cercetează, istoric și comparat, simbolurile eminesciene cu substrat arhaic.

SCRIERI: *Corabia argonauților*, Iași, 1972; *Titlul la alegere*, Iași, 1981; *Ioana din primăvară*, Iași, 1986; *Poetică eminesciană*, vol. I: *Temeiuri folclorice*, Iași, 1989; *Contemporanii noștri*, Iași, 2000; *„... Așa se scrie istoria!”*, Iași, 2003. **Ediții, antologii:** *Cerul în apă. Antologie a debutanților*, I–II, pref. edit., Iași, 1970–1971; Petru Caraman, *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene*, pref. edit., Iași, 1984; Mihai Drăgan, *Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă”*, postfața edit., Iași, 1999; *Balada cultă*, Iași, 2003 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Gheorghe Drăgan, „Corabia argonauților”*, LCF, 1972, 44; Al. Dobrescu, *Critica criticii*, CL, 1972, 22; Al. Protopopescu, *„Corabia argonauților”*, TMS, 1973, 5; Teohar Mihadaș, *„Titlul la alegere”*, TR, 1981, 41; Nicolae Turtureanu, *Demitizând, ironizând...*, CRC, 1981, 49; Valentin Tașcu, *„Titlul la alegere”*, ST, 1982, 6; Const. Miu, *„Ioana din primăvară”*, TR, 1987, 6; Al. Călinescu, *Povestiri, schițe, momente*, CRC, 1987, 7; Ioan Holban, *Proză scurtă*, RL, 1987, 23; Al. Piru, *„Poetică eminesciană”*, SLAST, 1989, 29; Ioan Holban, *Eminescu și tradiția populară*, CRC, 1989, 30; Nicolae Turtureanu, *Contemporanul nostru*, „Monitorul”, 2001, 22 ianuarie; Nicoleta Sălcudeanu, *Cei doi Drăgan*, VTRA, 2001, 1. *S.I.*

DRĂGAN, Ioana (10.VIII.1969, București), prozatoare și eseistă. Este fiica actriței Ioana Drăgan și a regizorului de film Mircea Drăgan. A absolvit Liceul de filologie-istorie „Zoia Kosmodemianskaia" (1987) și este licențiată a Facultății de Litere a Universității din București (1993). Și-a luat doctoratul în filologie cu teza *Romanul popular în România în secolul al XIX-lea* (2001). A lucrat ca bibliotecară la Academia de Teatru și Film (1988–1991), redactor la revista „Moftul român" (1991–1993), profesoară de limba și literatura franceză la Școala Centrală din București (1993–1995); din 1995, este redactor la Televiziunea Română, realizând diverse programe literare și culturale. Debutează publicistic în „Moftul român" (1991), colaborând apoi cu articole de atitudine, eseuri și proză la „Literatorul", „Moftul român", „România literară", „Contemporanul – Ideea europeană", „Convorbiri literare", „Apostrof", „Tomis", „Familia", „Cronica", „Euphorion", „Art Panorama", „Caiete critice", „Viața românească" ș.a. Debutul editorial are loc în 1997, cu volumul de proză scurtă *Vietăți și femei* (în urma câștigării concursului de debut în proză al Asociației Scriitorilor din București; același volum obține Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor). Câteva proze sunt incluse în sumarul a două antologii, *Chef cu femei urâte. Cele mai bune povestiri ale anului 1997* și *Iubiri subversive. Cele mai bune povestiri ale anului 1998*.

Proza pe care o scrie **D.** se integrează în mișcarea mai largă a „noului realism" postrevoluționar, determinat de recâștigarea libertății de expresie și favorizat prin „dezghețul" realității din jur. Aceasta intră în nuvele sau în romane cu toate culorile și aromele ei, nu rareori respingătoare, iar scriitorul extrage semnificații simbolice din materia epică numai la finele unui lung traseu existențial al protagonistului. De respirație mai scurtă, povestirile din *Vietăți și femei* surprind prin răceala cu care autoarea își efectuează introspecțiile. Personajele sunt disecate (la figurat, dar uneori și la propriu) cu mult calm narativ ori sunt lăsate să suporte brutalitățile și sadismele altora, preponderent masculine. Vietățile și femeile devin astfel victime predilecte, pe un fundal al mizeriei materiale și morale, desenat aproape naturalist. Prozatoarea are un auz fin, vorbele „eroilor" relevându-le pregnant condiția socială și intelectuală, esența tipologică. *Poveștile Monei* (1999) e o construcție mai ambițioasă și, evident, mai matură, ilustrând talentul epic și disponibilitățile autoarei. Trei secvențe, trei „povești" au în centru câte o Monă cu ochi albaștri: una la vârsta și experiențele dulci-amare ale maturizării erotice, o alta, tot tânără, expusă mizeriei și degradării, cu interludiul de vis al unei călătorii în Turcia, și o a treia, vârstnică și grav bolnavă, epavă a unei existențe eșuate. Personajele sunt complexe, cu zone de lumină și umbră, ceea ce le face verosimile și autonome în raport cu creatorul lor. E de presupus că, nu peste multă vreme, prozatoarea va trece la roman. În studiul *Romanul popular în România. Literar și paraliterar* (2001), **D.** investighează, metodic și efectuând chiar statistici, un subdomeniu al literaturii „de consum" intens frecventat în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Analizele sunt pertinente și, mai ales, savuroase prin prisma acelei expresivități involuntare pe care o prezintă creațiile cu mari ambiții, dar fără suport estetic.

SCRIERI: *Vietăți și femei*, București, 1997; *Poveștile Monei*, București, 1999; *Romanul popular în România. Literar și paraliterar*, Cluj-Napoca, 2001. **Traduceri:** Thierry Gontier, *Marile opere ale filosofiei antice*, Iași, 1994.

Repere bibliografice: Constantin Dram, *Ioana Drăgan și vocația titlurilor*, CRC, 1997, 5; Florin Bănescu, *Debut cu „Vietăți și femei"*, „Arca", 1997, 7–9; Ion Roșioru, *„Vietăți și femei"*, TMS, 1998, 9; Fernanda Emanuela Osman, *Romanul unei fete de tranziție*, RL, 2000, 4; Regman, *Ultime explorări, 119–121;* Dimisianu, *Lumea, 498–502;* Marian Barbu, *Reiterarea prozei feministe în cheie modernă*, VR, 2000, 5–6; Geo Vasile, *Mona c'est moi*, „Arca", 2000, 7–9; Bogdan Popescu, *Trei femei numite Mona*, CC, 2000, 2–3; Nicoleta Sălcudeanu, *Literatura unisex*, VTRA, 2000, 9; Nicoleta Cliveț, *Ieșiri din decor*, VTRA, 2000, 9; Vasile Spiridon, *Ochelari de vedere, de soare și de cal*, VTRA, 2000, 9; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, I, Petroșani, 2001, *77–83;* Cristea-Enache, *Concert, 266–278;* Irina Petraș, *A treia femeie*, APF, 2001, 2; Henri Zalis, *Spiritul modern, de la antinomie la armonie*, „22", 2001, 13; Catrinel Popa, *Epoca romanțului*, RL, 2002, 5; Dan Mănucă, *Romanul popular*, CL, 2002, 6. *D.C.-E.*

DRĂGAN, Mihai (6.XII.1937, Viișoara, j. Bacău – 1.XI.1993, Iași), istoric literar. Este fiul Elenei (n. Stoian) și al lui Neculai Drăgan, țărani, și frate cu Gheorghe Drăgan. A urmat școala primară în satul natal și gimnaziul în Târgu Ocna. Tot aici, între 1952 și 1955, frecventează liceul, după terminarea căruia se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, absolvind în 1960. În același an este șef de cabinet la Catedra de literatură română a acestei facultăți, devenind apoi asistent (1961–1970), lector (1970–1975), conferențiar (1975–1991), profesor (1991–1993). A fost membru în comitetele de redacție ale revistelor „Alma Mater", „Limba română" (Chișinău), „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza»", seria literatură (1972 și 1989). A debutat în „Iașul literar" (1958), colaborând apoi cu studii, articole și cronici literare la „Convorbiri literare", „Cronica", „România literară", „Luceafărul", „Manuscriptum", „Revue roumaine", „Steaua", „Viața românească", „Literatorul", „Tribuna" ș.a.

Istoric literar prin formație și structură, **D.** își concepe prima carte, monografia *B.P. Hasdeu* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor), după dihotomia tradițională viață-operă. Reprezentând cea dintâi cercetare amplă în domeniu, lucrarea beneficiază de o documentare deosebit de serioasă, iar concluziile la care ajunge autorul după explorarea întinselor și variatelor teritorii pe care enciclopedicul savant le-a străbătut sunt frecvent judicioase. Exegetul analizează detaliat și competent activitatea de istoric, scriitor și filolog a lui Hasdeu, aflând punctele lor comune și constantele revelatorii pentru spiritul hasdean. O atenție aparte a acordat **D.** vieții și operei lui M. Eminescu. A fost coordonatorul colecției „Eminesciana", scoasă de Editura Junimea din Iași, în care au apărut peste cincizeci de exegeze eminesciene, atât reeditări ale unor studii consacrate, cât și valoroase lucrări noi. În afara a numeroase studii incluse în diverse publicații de specialitate, a tipărit două volume de interpretări critice (1982 și 1986) – dintre care primul a fost

distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași –, dedicate operei de tinerețe a poetului. Cercetarea se înscrie, programatic, în ramele unui comentariu aflat la confluența dintre critica modernă și cea tradiționalistă, cu predilecție evidentă pentru cea de a doua, pentru cumpătarea ei. Istoricul literar e un adversar tenace și îndârjit al exagerărilor protocroniste, precum și al acelora care urmăresc reevaluări radicale. Reluând o veche dispută referitoare la valoarea postumelor și antumelor eminesciene, **D.** înclină net în favoarea textelor antume, considerate singurele care au primit cu adevărat girul creatorului. Opera eminesciană este cercetată cu ajutorul a două modalități: una istoristă (în care, totuși, biografia este subsumată operei) și una tematică (în care locul de căpetenie revine laitmotivelor obsedante). Istoricul literar îmbină sugestiile biografice cu jaloanele oferite de operă, precum apariția unui motiv definitoriu sau atitudinea față de limbaj. El investighează cu deosebire modalitățile prin care Eminescu se detașează de precursori, pentru a dobândi ceea ce se numește „identitatea ascunsă a personalității creatoare". Autorul crede că poetul a respectat principiile unei estetici romantice. În consecință, analiza creației are în vedere mai ales concordanțele cu aceasta. Investigarea diacronică este unul dintre elementele esențiale ale criticii lui **D.**, care conferă „interpretărilor" sale atributele unei serioase istorii a începuturilor eminescianismului. **D.** a studiat atent, de asemenea, opera lui T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea și G. Ibrăileanu, fie în monografii separate (*G. Ibrăileanu*, 1971, *Lecturi posibile*, 1978), fie în capitole din alte volume (*Clasici și moderni*,1987). A îngrijit și prefațat ediții din scrierile lui B.P. Hasdeu, G. Ibrăileanu, Vladimir Streinu, M. Eminescu. A prefațat culegeri din opera lui B.P. Hasdeu, M. Sadoveanu, V. Alecsandri, M. Eminescu, Pompiliu Constantinescu. Tentat și de instrumentarul criticului de întâmpinare, semnează cronici literare, reunite în două volume, *Aproximații critice* (debut editorial, 1970) și *Reacții critice* (1973). În această ipostază, înțelege abordarea literaturii ca o „formă a pasiunii", de unde înclinația către fraza polemică, punitivă, îndreptată mai ales către derapajele pretins novatoare.

SCRIERI: *Aproximații critice*, Iași, 1970; *G. Ibrăileanu*, București, 1971; *B.P. Hasdeu*, Iași, 1972; *Reacții critice*, Iași, 1973; *Lecturi posibile (T. Maiorescu, G. Ibrăileanu)*, Iași, 1978; *Mihai Eminescu. Interpretări*, I-II, Iași, 1982–1986; *Clasici și moderni*, București, 1987; *Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă"*, îngr. și postfață Gheorghe Drăgan, Iași, 1999. **Ediții:** B.P. Hasdeu, *Pagini alese*, pref. edit., București, 1968; G. Ibrăileanu, *Campanii*, pref. edit., București, 1971, *Mihai Eminescu*, pref. edit., Iași, 1974, *Studii literare*, introd. edit., Iași, 1986 (în colaborare cu Lenuța Drăgan); Vladimir Streinu, *Eminescu*, pref. edit., Iași, 1989; Mihai Eminescu, *Poezii*, introd. edit., Iași, 1995.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Mihai Drăgan, „Aproximații critice"*, RL, 1970, 36; Alex. Ștefănescu, *M. Drăgan, „B.P. Hasdeu"*, TMS, 1972, 8; Ciobanu, *Panoramic*, 320–322; N. Ciobanu, *O nouă exegeză*, LCF, 1982, 24; Gh. Bulgăr, *Clasici și moderni*, ST, 1988, 2; Ioan Holban, *Portretul criticului la maturitate*, CRC, 1992, 23; Ion Apetroaie, *Mihai Drăgan – profesorul și criticul*, CRC, 1993, 22; Busuioc, *Oglinzile cetății*, I, Chișinău, 1994, 45–60; Maftei, *Personalități*, VI, 150; Nicolae Busuioc, *Scriitori ieșeni* (1997), *157-158*; *Dict. scriit. rom.*, II, 146-148; Lenuța Drăgan, *Mihai Drăgan. Bibliografie*, Bacău, 2002. *D.M.*

DRĂGAN, Radu (9.IX.1953, București), poet și eseist. Este fiul Gabrielei și al lui Constantin Drăgan. Urmează, la București, Liceul „Tudor Vladimirescu" (1970–1974) și Institutul de Arhitectură (absolvit în 1982). Publică versuri în revistele „Amfiteatru" și „Luceafărul" și debutează editorial cu volumul de versuri *Marea transparență* (1979; Premiul pentru debut al Editurii Albatros). Între 1982 și 1990, **D.** practică arhitectura la Romproiect și Proiect București și este, din 1990, asistent, apoi conferențiar la Institutul de Arhitectură. În ianuarie 1990, fondează revista „Arhitext"; publică aici, ca și în „Arhitectura" și „Revista de istorie și teorie literară", eseuri și critică literară. Arhitect în mai multe agenții de arhitectură și decorațiuni interioare, face un doctorat în antropologie socială și etnologică la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris și altul în știința religiilor (1996–2000) la École Pratique des Hautes Études, tot la Paris, susținut cu teza *La Pierre Dieu. Espace et matière dans les traités alchimiques de la fin de la Renaissance*. Colaborează la „Dilema", „Contrapunct", „Tribuna", „Cotidianul" ș.a. Din 1990 este colaborator permanent la „Jurnalul literar", unde publică articole în marginea actualității.

Voce sigură, echilibrată, formată în contactul cu istoria culturii, **D.** nu cade niciodată în entuziasmele colective conjuncturale, relevând mai degrabă reflexele trecutului asupra epocii contemporane. Poemele din volumul *Marea transparență* se alcătuiesc într-un univers în care aerul e încărcat de îngeri, „sămânța se naște din abur", „pe un nor călătorim", iar cuvântul „se-așază pe inimă suav". Natura vizionară a lirismului și aspirația spre transcendență, care se insinuează și în raporturile cu limbajul poetic, sunt definitorii pentru poezia sa: „A trebuit să-nvăț acel grai pământesc/ întreb piatra și ea nu-mi răspunde/ întreb mierla și ea tace/ nedumerită/ Norul se furișează tiptil/ Vulturul mă ciocănește disprețuitor/ – Descoperă tu cuvântul, spune el/ Află cuvântul care nu se spune și ne ține pe toate/ să nu ne prăbușim" (*Cerșirea limbii*). O primă culegere de eseuri, *Ființa și spațiul* (1992), dezvăluie preocuparea predilectă a autorului – hermeneutica spațiului. *Muntele înflorit. Contribuție la o hermeneutică a imaginarului* (1998) este o cercetare analitică a spațiului simbolic în mai multe texte alchimice de la sfârșitul Renașterii. Fără nici o tendință spre tracomanie, patru din cele cinci studii care compun volumul se referă la mitul magului Zalmoxis. Autorul evită, de asemenea, să caute configurații spațiale în spatele structurilor gândirii. *Lumile răsturnate* (2000), traducere în limba română a cărții *Les Mondes renversés*, apărută la Paris în 1999, este o analiză comparativă a spațiului ca reprezentare socială, pe baza cercetărilor autorului în satele vâlcene. **D.** nu este preocupat doar de spațiul „construit"; el abordează problemele legate de spațiul imaginar, în special cel al „lumii de dincolo", făcând din *Lumile răsturnate*, potrivit opiniei lui Paul-Henri Stahl, care o prefațează, o carte greu de înscris într-o disciplină anume.

SCRIERI: *Marea transparență*, București, 1979; *Ființa și spațiul*, București, 1992; ed. (*Symbols and Language in Sacred Christian Architecture*), tr. Cristina Ilina Sălăjan, New York, 1996; *Muntele înflorit. Contribuții la o hermeneutică a imaginarului*, București, 1998; *Les Mondes renversés. Etude*

sur la représentation de l'espace de la société traditionnelle, pref. Paul-Henri Stahl, Paris, 1999; ed. (*Lumile răsturnate*), tr. Roxana Pitea, București, 2000.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *„Marea transparență" de Radu Drăgan*, AFT, 1979, 10; Laurențiu Ulici, *Universul poetic*, RL, 1980, 3; Dorin Ștefănescu, *Radu Drăgan, „Muntele înflorit"*, VTRA, 1999, 4; Baptiste Coulmont, [*Radu Drăgan*], „Archives des sciences sociales des religions" (Paris), 1999, 39; Anne Vergati, *Ethnologie française*, Paris, 2000, 647–648. *M.P.-C.*

DRĂGANU, Nicolae (18.II.1884, Zagra, j. Bistrița-Năsăud – 17.XII.1939, Cluj), istoric literar și editor. După liceul absolvit la Năsăud, studiază filologia clasică și limba română la Universitatea din Budapesta (1902–1906). În 1906 își ia doctoratul cu o teză despre compunerea cuvintelor românești, publicată în același an la Bistrița, primul studiu monografic asupra acestui procedeu de îmbogățire a limbii române. Reîntors în țară, funcționează mai întâi în învățământul secundar ca profesor de limba greacă, latină și română la Năsăud. Docent (1916), conferențiar (1916–1919), profesor de limba și literatura română veche la Facultatea de Litere a Universității din Cluj (1919–1939), ocupă o vreme și funcțiile de rector girant al Universității din Cluj și decan al Facultății. A fost membru corespondent al Academiei Române, președinte al secției literare a Astrei și al Societății Române de Lingvistică (1939). A debutat în vremea studenției cu studii asupra literaturii clasice în periodice maghiare, apoi a continuat să colaboreze în țară la reviste ca „Transilvania", „Luceafărul", „Pagini literare" din Arad, „Orientul român" din Cluj. În cadrul Muzeului Limbii Române, participă la redactarea *Dicționarului limbii române*. Se impune cu lucrări originale asupra literaturii vechi, editări de texte vechi, studii de toponimie, lexicografie, gramatică, istorie a limbii, remarcându-se ca filolog de formație eclectică, cu preocupări multiple. Majoritatea contribuțiilor le publică în revistele „Dacoromania", „Anuarul Institutului de Istorie Națională", „Revista filologică" și altele. Încă din 1914 începe să editeze texte vechi românești: *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian* (studiu și transcriere). La început folosește transliterația, deoarece: „Transcrierea cu litere latine trebuie întocmită astfel încât să redea întocmai grafia chirilică: din transcriere să se poată reconstitui scrierea originală. Chestiunea valorii fonetice trebuie despărțită de transcrierea grafică, care privește numai redarea fidelă a slovelor" (*Critica științifică în filologia noastră actuală*). Mai târziu, **D.** se orientează către o transcriere fonetică interpretativă, procedeu pe care îl va susține la primul Congres al filologilor români (București, 1925): „Trebuie să pregătim pe încetul trecerea de la translațiune la transcrierea fonetică interpretativă, care este cea a viitorului, deși această metodă nu este lipsită de obiecțiuni..." (*Raportul Comisiei însărcinată cu elaborarea celei mai bune metode de editare a textelor vechi*). Sinteză a cercetărilor sale asupra vechilor texte privind cultura Transilvaniei, lucrarea *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle* (1938), subliniază contribuția Transilvaniei la îmbogățirea patrimoniului culturii române.

SCRIERI: *Istoria școalelor năsăudene* (în colaborare cu Virgil Șotropa), Năsăud, 1913; *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București, 1914; *Un manuscris calvino-românesc din veacul al XVII-lea*, București, 1936; *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, București, 1938.

Repere bibliografice: Iorgu Iordan, *Nicolae Drăganu (1884–1939)*, „Societatea Română de Lingvistică", 1942, seria I, memorii, 1; Perpessicius, *Opere*, X, *89–90*; D. Macrea, *Școala clujană: Nicolae Drăganu*, CLG, 1961, 1; Octavian Șchiau, *Un mare filolog: N. Drăganu*, TR, 1969, 51; Bucur, *Istoriografia, 184–187; Encicl. istoriografiei rom., 130–131*; Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar, 115–117.* *A.M.*

DRĂGĂNOIU, Ion (6.I.1943, Brașov – 23.V.2003, București), poet. Este fiul Elenei (n. Moraru) și al lui Gheorghe Drăgănoiu, funcționar. A absolvit în 1965 Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, secția jurnalistică. Între 1965 și 1970, a funcționat ca redactor la Radioteleviziunea Română, iar între 1970 și 1984, ca redactor la „România liberă". Un timp liber profesionist, conduce după 1990 agenția I.D. Press International. A debutat în 1966, în revista „Luceafărul", iar prima carte de versuri, *Aproape sonete*, îi apare în 1969. Pentru *Scene de vânătoare* (1981) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar pentru *Starea provizorie* (1984), cu Premiul

Asociației Scriitorilor din București. A mai fost distins cu premii la festivalurile internaționale de la Varșovia, Sarajevo, Smederevo. A colaborat la mai toate revistele literare din țară și a mai semnat cu un singur pseudonim: Speusip.

Cu *Aproape sonete*, **D.** încearcă să reimpună forma fixă de poezie într-un moment în care versul liber aproape se clasicizase. Gestul nu este polemic, cum ar putea să pară, ci dovedește o intuire exactă a propriilor disponibilități. Bun meșteșugar al alcătuirii versurilor, el se arată aici preocupat exclusiv de forma lor, universul liric limitându-se la câteva obsesii de tipul: plecarea, întoarcerea, trecerea ireversibilă a timpului, nostalgia amintirilor, tristețea iubirii pierdute. Tonul discret de cantilenă e întrerupt de constatări ce se vor grave, dar care, prin frecvența folosirii, se banalizează. Cel de-al doilea volum, *Discurs împotriva metodei* (1971), surprinde prin schimbarea totală a stilului și a manierei. E o poezie prin excelență discursivă, în care nu se mai întrezărește nimic din grija excesivă pentru formă, ci, dimpotrivă, izbitoare e încercarea de exprimare nudă a ideii. Dacă în placheta de debut **D.** ermetiza în maniera Ion Barbu, aici, ca și în *Poeme mecanice* (1973), spiritul tutelar se dovedește a fi Nichita Stănescu, depistabil încă de la titlurile poemelor: *Ceea ce se vede, Ceea ce abia se mai vede, Ceea ce se aude, Ceea ce nu se poate mânca* etc. Odată cu *Grădina de iarnă* (1980), poetul reușește desprinderea de modele, oferind un univers liric propriu, în care *Grădinarul, Poarta fecioarei, Grădina* sunt doar câteva dintre simbolurile ce revin cu obstinație. Așa cum în *Scene de vânătoare* „regele parcului", un personaj misterios, dă unitate întregului volum, în *Camera albă* (1982) metafora cheie o constituie legiunile interioare care „mărșăluiesc neobosit" sau „se apropie de ultimul cerc". *Starea provizorie* nu face decât să accentueze ceea ce Mircea Iorgulescu remarcase cu pertinență în urmă cu mulți ani: „Indiferent însă de atitudinea stilistică adoptată, Ion Drăgănoiu este un sentimental obosit cu emoții destrămate și muzicale, fugar melancolice". A mai semnat și volumul de reportaje *Fotografii fără retuș* (1974, în colaborare cu Mihai Creangă) și *Convorbirile de joi* (1988), ce cuprinde textele radiodifuzate în cadrul emisiunii cu același titlu.

SCRIERI: *Aproape sonete*, București, 1969; *Discurs împotriva metodei*, București, 1971; *Poeme mecanice*, Cluj, 1973; *Fotografii fără retuș* (în colaborare cu Mihai Creangă), București, 1974; *Grădina de iarnă*, Cluj-Napoca, 1980; *Scene de vânătoare*, București, 1981; *Camera albă*, București, 1982; *Starea provizorie*, București, 1984; *Convorbirile de joi*, Cluj-Napoca, 1988; *Alice în țara noțiunilor*, București, 2000; *Claudia-San sau Poemul celular*, București, 2000; *Noapte iugoslavă*, pref. Lucian Raicu, București, 2001; *I fedeli d'amore*, pref. Octavian Soviany, București, 2001.

Repere bibliografice: Dan Laurențiu, *Ion Drăgănoiu, „Aproape sonete"*, LCF, 1969, 16; Vasile Rebega, *„Aproape sonete"*, AFT, 1969, 4; Sergiu Adam, *„Aproape sonete"*, ATN, 1969, 5; Nicolae Baltag, *„Aproape sonete"*, „Scânteia tineretului", 1969, 6212; Damian Necula, *„Aproape sonete"*, VR, 1969, 8; Virgil Andriescu, *„Aproape sonete"*, CRC, 1969, 42; Dumitru Micu, *„Aproape sonete"*, RL, 1969, 43; N. Florescu, *„Aproape sonete"*, IL, 1969, 12; Corina Popescu, *„Discurs împotriva metodei"*, RL, 1972, 3; Aurel Șorobetea, *„Discurs împotriva metodei"*, ST, 1972, 5; N. Prelipceanu, *„Poeme mecanice"*, TR, 1973, 28; Daniel Dimitriu, *„Poeme mecanice"*, CL, 1973, 2; Dragoș Vrânceanu, *„Poeme mecanice"*, ARG, 1973, 12; Barbu, *O ist*, 382; Iorgulescu, *Scriitori*, 59–60; *Lit. rom. cont.*, I, 733–734; Dinu Flămând, *Sub un clopot de sticlă*, AFT, 1980, 4; Laurențiu Ulici, *Clima poetică*, CNT, 1980, 4; Dana Dumitriu, *Un volum convingător și original*, RL, 1980, 17; Petru Poantă, *„Grădina de iarnă"*, TR, 1980, 14; Valentin Tașcu, *„Camera albă"*, CRC, 1983, 4; Emil Nicolae, *„Camera albă"*, ATN, 1983, 2; Adriana Iliescu, *„Camera albă"*, RL, 1983, 12; Dumitru Radu Popa, *„Starea provizorie"*, TBR, 1984, 279; Tartler, *Melopoetica*, 162–164; Bucur Demetrian, *„Starea provizorie"*, CL, 1985, 4; Micu, *Scurtă ist.*, II, 422; *Dict. scriit. rom.*, II, 148–149. *D.Gr.*

DRĂGESCU, Ioan (Ioachim) C. (8.IX.1844, Blăjel, j. Sibiu – 21.IV.1915, București), autor de versuri și prozator. Cu gimnaziul și liceul făcute la Blaj, înscris un timp la Facultatea de Drept din Pesta, urmând apoi medicina la Viena, **D.** își desăvârșește studiile în Italia și își ia, în 1872, doctoratul în medicină. A fost medic în Craiova, medic primar de județ la Tulcea și Constanța, medic șef al districtului Dolj. În timpul războiului din 1877, a plecat pe front. Preocupat de educația sanitară a populației, **D.** publică mai multe cărți în domeniu.

Activitatea lui literară, restrânsă, discontinuă și mai cu seamă modestă ca valoare, debutează în timpul studiilor la Pesta (colaborări la „Concordia" și, mai intens, la „Familia" lui Iosif Vulcan) și continuă la Viena, unde **D.** lua parte la întrunirile literare ale societății „România". În Italia, la Torino, i-au apărut culegerea de poezii *Amor și Patria* (1869), semnată Brutu Catone Horea, și volumul *Doruri și speranțe* (1871). Versurile glorifică eroii trecutului, invocă demnitatea în restriște, aruncă blesteme împilatorilor străini. În pofida sentimentelor frumoase care le animă, poeziile sunt artificioase, prolixe, prozaice și stârnesc ironia lui Titu Maiorescu, criticul junimist considerându-le de-a dreptul rizibile. Dintr-o perioadă de junețe datează și romanul *Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății*, tipărit la Pesta, în 1867. În încercarea de a-și mobiliza contemporanii, autorul evocă momente semnificative din istoria Transilvaniei, precum răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan. De fapt, în „roman" sunt dispuse succesiv mai multe povestiri, rememorări înscenate romantic pe parcursul câtorva „nopți carpatine". Episoadele narative devin însă pretexte pentru niște discursuri emfatice, cu frază pletorică, chestiunea viabilității eroilor neintrând aici în discuție. Târziu, în 1903, mai apare culegerea de nuvele *Dezmoșteniții*, iar în 1913, *Pro Patria*, o povestire ce romanțează vremea colonizării romane în Dacia. Utile, oarecum interesante, mai ales pentru că se adresau cititorilor din Ardeal, sunt impresiile de călătorie în Italia, Elveția, Franța, publicate în „Familia". **D.** împărtășește idei mazziniene, cultivă relații cu oameni politici și publiciști italieni, trece în limba italiană fragmente de poezie populară românească. A tradus un cânt din *Infernul* de Dante (în „Familia", 1877) și a mai a publicat broșura *Publiu Ovidiu Nasone* (1887).

SCRIERI: *Nopțile carpatine sau Istoria martirilor libertății*, Pesta, 1867; *Amor și Patria*, Torino, 1869; *Doruri și speranțe*, Torino, 1871; *Martirii libertății*, Râmnicu Sărat, 1884; *Publiu Ovidiu Nasone*, Constanța, 1887; *Iluzii și dezamăgiri*, Constanța, 1891; *Dezmoșteniții*, București, 1903; *Pro Patria*, Craiova, 1913.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *180–182, 185, 187*; *Encicl. rom.*, II, *212*; Elie Dăianu, *Forțele latinității regeneratoare. Un suflet eroic uitat: dr. Ioachim C. Drăgescu*, Cluj, 1938; *Dicț. lit. 1900, 302–303*; Popa, *Tectonica, 198–201*; Faifer, *Semnele, 96*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *149–150*. *G.D.*

DRĂGHICESCU, Alexandru G. (27.X.1859 – ?), poet. Ofițer de carieră (în 1908 era căpitan), **D.** a fost, în lumea literelor, un diletant perseverent și cu veleități. A colaborat cu versuri la „Oltul", „Războiul", „Amicul familiei", „Recreațiuni literare", „Curierul Olteniei", „Independentul", adunându-le apoi în volumele *Flori singuratice* (1887) și *Flori veștejite* (1908). Sentimentale și romanțioase sau fals meditative, în spiritul liricii minore de la sfârșitul secolului al XIX-lea, poeziile mimează, uneori până la pastișă, atitudini lirice pașoptiste (Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu) sau eminesciene. Legendele lui Bolintineanu sunt și modelul poemelor dramatice închinate lui Mihai Viteazul (*Bătălia de la Călugăreni*, 1892, și *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul*, 1908). Poemele, convenționale, notabile totuși pentru fluiditatea monoloagelor versificate, cu unele scene nu lipsite de dramatism, eșuează în cele din urmă în stridente exaltări patriotice. Ușurința de a versifica este vizibilă și în traducerea, în cadențe cam săltărețe, a tragediei *Cidul* de Corneille, în 1883. Pentru „junimea studioasă", **D.** a alcătuit un *Tratat de literatură* (1887), cuprinzând noțiuni de stilistică, retorică și poetică, precum și un capitol despre „facultățile literare" (geniu, talent, imaginație), toate exemplificate cu pasaje din clasicii francezi și din scriitorii români. Capitolul final, consacrat istoriei literaturii române (cu date foarte sumare), este însoțit de o selecție de texte din proza și poezia românească.

SCRIERI: *Flori singuratice*, București, 1887; *Tratat de literatură*, București, 1887; *Bătălia de la Călugăreni*, București 1892; *Moartea lui Mihai Vodă Viteazul*, București, 1908; *Flori veștejite*, București, 1908. **Traduceri:** Corneille, *Cidul*, București, 1883; Lamartine, Hugo, [*Versuri*], în *Flori veștejite*, București, 1908.

Repere bibliografice: Sasu, *Retorica, 173–180*; *Dicț. lit. 1900, 303*. *L.V.*

DRĂGHICI, Manolachi (1801, Iași – 1887, Iași), memorialist. Cel dintâi născut al vornicului Iordachi Drăghici, **D.** învață la Școala Domnească din Iași. E, de timpuriu, căminar, în 1824 primește rangul de spătar, iar în 1828 pe acela de postelnic. În 1830 intră în magistratură, fiind, în continuare, președinte al Tribunalului din Dorohoi (1834), oraș unde a fost și ispravnic, și al Tribunalului de Comerț din Galați (1839). Om vechi, rămas în urma vremurilor pe care nu le mai poate înțelege, în ultimii ani ai vieții trăiește izolat și nebăgat în seamă.

Înzestrarea lui **D.** a fost pentru memorialistică. A scris însă și versuri, publicate în „Alăuta românească" (1837). Cunoscător de limbi străine, a tradus o carte despre *Iconomia rurală și dumesnică* – una dintre primele lucrări de știință economică la noi –, un cod comercial și o culegere de rețete gastronomice. Între 1849 și 1855, scoate mai multe „acatiste". Optica prin care **D.** privește evenimentele în *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre* (1857) e aceea a clasei sale, optică tendențioasă, fără ca autorul să fie un om de rea-credință. Acest cronicar întârziat e un spirit conservator, atașat de legea și de obiceiurile din vechime. Istoria Moldovei începe, în evocarea lui, cu descălecatul și se continuă, după o prezentare generală a provinciei și a originii locuitorilor, cu firea și obiceiurile lor, cu o recapitulare a domnitorilor, de la Dragoș Vodă până la Grigore Al. Ghica. Alte evenimente care își găsesc loc în cronică sunt războiul ruso-turc (1768–1774), luarea Bucovinei, ocupația rusească din 1806–1812, zilele de „zaveră" (1821), revoluția de la 1848. Câtă vreme se bizuie doar pe scrisa altora (Grigore Ureche, Dimitrie Cantemir, Dionisie Fotino ș.a.), expunerea e austeră. Când evocarea se apropie de vremea sa, stilul se însuflețește, prinde culoare. Nostalgia trecutului se desprinde din cronica lui **D.**, conștient totuși de neajunsurile vechiului regim, pe care le pune însă, în mare parte, pe seama „streinizmului", condamnând „stăpânirea grecilor". El are destulă simpatie și înțelegere pentru țărănime, după cum nu vede cu ochi buni luxul și trândăvia marii boierimi, care și-a pierdut „simțul patriotismului". **D.** aprobă ceea ce ar putea ajuta la propășirea economică și culturală a Moldovei, dar în general e sceptic, chiar ironic față cu tendințele înnoitoare din viața politică și socială. Mișcarea de la 1848 este zugrăvită în tente oarecum caricaturale. Din punct de vedere literar, asemenea momente, când detașarea face loc sentimentelor personale, intervenției aprinse, chiar și nedrepte, sunt cele mai convingătoare. Câte o fizionomie de domn fanariot ori episoade dramatice, cum este acela al asasinării lui Grigore Ghica, reține iarăși atenția prin precizia descrierii. **D.** are darul de a povesti unele întâmplări ca și cum el ar fi fost de față la săvârșirea lor.

SCRIERI: *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, I-II, Iași, 1857.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *40–51*; Andrei Pippidi, *Un cronicar întârziat: Manolachi Drăghici*, București, 1967; *Dicț. lit. 1900, 303–304*. *F.F.*

DRĂGOI, Gabriela (25.VIII.1942, Cristian, j. Brașov), istoric literar. Este fiica Mariei (n. Pană) și a lui Teodor Preotu, tehnician constructor. Urmează școala primară la Moreni, în județul Dâmbovița, iar liceul, pe care îl termină în 1959, la Târgu Ocna. Anii de studenție îi parcurge la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, luându-și diploma în 1964. Cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie literară și Folclor (azi, Institutul de Filologie Română „A. Philippide") al Filialei Iași a Academiei Române, se impune curând ca un bun specialist în domeniul istoriei literare. Din 1994, devine coresponsabil al Departamentului de istorie literară, iar din 2002 este cercetător în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" din București. În publicistică, s-a manifestat cu oarecare parcimonie, dar niciodată fără relief. Cu studii, articole, cronici și recenzii a colaborat la „Anuar de lingvistică și istorie literară" (unde debutează în 1965, fiind între 1988 și 1996, în colegiul de redacție), „Iașul literar",

„Cronica", „Ateneu", „Revista de istorie și teorie literară", „Basarabia", „Echidistanțe". **D.** s-a consacrat cu perseverență unor proiecte colective: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei), în care figurează cu peste o sută de studii monografice despre scriitori, reviste, societăți culturale etc., fiind totodată membru al echipei de coordonare și revizie; *Dicționarul literaturii române în secolul al XX-lea*, partea I (1900–1950), literele A–B, la care, în afara unor operațiuni de coordonare, contribuția ei constă în elaborarea a numeroase restituiri istorico-literare (lexicon rămas în faza predării la tipar); *Dicționarul general al literaturii române*, pentru care a pregătit alte numeroase articole. S-a implicat, ca revizor, și în realizarea unui *Dicționar enciclopedic ilustrat* (Chișinău, 1999).

Aproape nimic din sfielile sau ezitările începătorului nu se regăsește în scrisul, de o neașteptată maturitate, al deținătoarei rubricii „Critica criticii" din „Iașul literar" (1966–1967), în spațiul căreia **D.** își exersează spiritul de discernământ. E un discurs bine strunit, cu accente de fermitate și cu un judicios mod de a cântări și a pune în pagină argumentele, probând o vocație de cercetător. Structură cerebrală, cu o fire în care orgoliul și discreția coexistă, în incursiunile de istorie literară **D.** cultivă incidental frazarea cu ștaif literar, grațiozitățile metaforei, mizând în schimb pe exactitate, măsură, acuratețe. Circumspectă, dar nu lipsită de îndrăzneală în formularea unor ipoteze, riguroasă până la pedanterie și pertinentă în intențiile atent centrate, practică o investigație densă, impulsionată și de pasiunea documentării. O preocupă ecourile, „modelele", efectele înrâuririlor, cu un cuvânt filiațiile scriitoricești (de pildă, între Al. Hâjdeu și B. P. Hasdeu), ca și relațiile fluide dintre „structura sufletească" a unui autor și opera lui, dintre „viața trăită" și „viața ficțiunii". Se poate lesne sesiza înclinația de a reconstitui portretul artistului la tinerețe (A. I. Odobescu, B. Delavrancea), „traiectoria" lui, ce conduce la configurarea unei individualități complexe (contradictoriul A. I. Odobescu, deconcertantul Ion Barbu ș.a.), fie și nerecunoscută (cazul lui V. A. Urechia). Temperat polemică pe alocuri, cochetând, rar, cu palierul teoretic, **D.** se dedă și exercițiului comparatistic *(Vârstă și model în cultură: Heliade și Maiorescu)*. Alteori obține, conlucrând cu șansa, unele performanțe aparent de amănunt, dar prețioase pentru istoria literară (date noi privitoare la biografia lui Daniil Scavinschi, Al. Hâjdeu ș.a.). Dacă nu ar fi pus atâta statornicie în devotamentul ei pentru construcția lexicografică, **D.** ar fi putut, cu siguranță, realiza câteva cărți de exegeză istorico-literară. Stau mărturie articolele despre B. Delavrancea, N. Filimon, B.P. Hasdeu, N. Milescu, A.I. Odobescu, Anton Pann ori despre F. Aderca, Emanoil Bucuța, Alexandru Cazaban și multe altele. În toate acestea, se ilustrează printr-un stil elaborat, lipsit de artificii sau piruete care să ia ochii, dar eficient prin finețe, precizie, scrupul documentar și echilibru. Neconcesivă cu nonvalorile (sentințele, tranșante în esență, recurg uneori la diplomația ironiei piezișe), cercetătoarea își propune, când e cazul, să pună în relief câtimea de originalitate a unor autori, fie și mărunți, cărora le decupează — și printr-o complexă situare în context — profilul. În pofida străsniciei efortului de obiectivare, fizionomia cercetătoarei capătă, în filigran, un avantajos contur.

SCRIERI: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979.

Repere bibliografice: Al. Duțu, *„Dicționarul literaturii române"*, RL, 1979, 49; Alex. Ștefănescu, *O mare sinteză*, CNT, 1979, 51; *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; George Pruteanu, *„Dicționarul de la Iași"*, CL, 1985, 7; Florin Faifer, *Devotamentul ca sacrificiu*, CRC, 2002, 8. *F.F.*

DRĂGUȘANU, Sidonia (4.VIII.1908, București — 3.V.1971, București), prozatoare, autoare dramatică și traducătoare. Este fiica Matildei și a lui Leon Drăgușeanu. A urmat școala primară și apoi Institutul Francez „Choisy-Mangâru" la București (1919–1932). Debutează în revista „Reporter" (1933) și va colabora, până spre sfârșitul vieții, la un număr relativ mare de periodice, cu proză, teatru, reportaje, foiletoane, tablete sau comentarii pe teme diferite, prioritate având dialogul cu cititorii tineri. Semnează cu numele întreg, dar și cu pseudonimele Dona Si, Donna Sy, Junona, Sid. D., Luiza, Sid, Catrinel, în „Dimineața copiilor", „Adevărul", „Almanahul școlarilor", „Femeia și căminul", „Femeia", „România liberă. Magazin", „Magazinul copiilor", „Curentul pentru copii și tineret", „Pogonici", „Teatrul" ș.a. Între 1951 și 1955 este redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă.

În 1934 îi pare romanul *Într-o gară mică*, recompensat de Editura Cugetarea cu mențiunea pentru „cel mai frumos roman de adolescență". Este povestea unei prietenii între două adolescente, legată întâmplător, într-o călătorie cu trenul, și supusă, în timp, avatarurilor provocate de dragostea lor pentru același bărbat. Calm, normal, fără răsturnări imprevizibile în raporturile dintre personaje și fără a excela prin calități stilistice sau analitice, romanul rămâne agreabil la lectură datorită ritmului susținut al povestirii și al acțiunii, ca și acurateții dialogului, frecvent utilizat. Motivul central, dragostea, prilejuiește incursiuni interesante în universul uman intim, înfățișate cu măsură, echilibru și discreție. După încă o încercare romanescă, *Una din noi e de prisos* (1946), iscălită Catrinel, în 1957 **D.** semnează un alt roman, *Jurnalul Aurorei Serafim*, povestea unei femei care, după o dezamăgire în dragoste, se dedică îngrijirii și educării copiilor dintr-un cămin de orfani. Scrierea se dorește a fi una psihologică, atenția autoarei focalizându-se asupra prospectării și conturării caracterului eroinei. Între fosta dragoste, dovedită calpă, și comunicarea continuă și pură cu dragostea copiilor, Aurora Serafim trăiește un proces de autoregăsire, ale cărui volute se liniștesc în timp și tind spre o stare de înțeleaptă contemplare a vieții. Câteva povești și povestiri adresate copiilor, scrieri originale sau prelucrări, îi sunt tipărite între 1945 și 1955. Tonul acestor scrieri este simplu, stilul cizelat; subiectele, atractive și dinamice, sunt împrumutate din universul de preocupări al primului contact cu lumea înconjurătoare. Sunt elogiate nedeclarativ calități morale și comportamentale — dreptatea,

bunătatea, corectitudinea, generozitatea, răsplata binelui făcut. Personajele nu aparțin unui univers al închipuirilor, ele se aliniază, în perimetrul îngăduit de basm, legilor de conviețuire din realitatea zilnică. Din această categorie de lucrări fac parte *Moața, Creața și Grasu la bal* (1945), *Cu Țăndărică spre mările Sudului*, după Erick Kästner (1946), *Mia, Lia și Cuțache* (1947), *Paznicul florilor* (1955). Un alt capitol al literaturii scrise de **D.** îl reprezintă dramaturgia. Debutează cu o lucrare bine primită de critică, *Seara răspunsurilor*, în 1958, construcție dramatică reușită sub raportul compartimentării faptelor, cu un dialog viu, cursiv, spiritual. Personajele, antrenate într-un turnir al confruntării dintre adevăr și mistificare, se mișcă în mediul actoricesc al unui teatru de provincie, ilustrând prin radiografiere, confortul sufletesc minor căruia îi cad victime în primul rând cei care n-au tăria să reziste agresiunii psihice. *Fiicele* (1963) dezbate tezist chestiuni de etică familială, în aceeași manieră fiind prezentată și replica decisă a colectivității chemate să judece „devierile" de comportament în *Zizi și formula ei de viață* (1964). Piesa *Întâlnire cu îngerul* (1965) comentează, în registre vag ironice, variante posibile ale unor crize conjugale, adăugând moralizarea aferentă. Ultima sa scriere dramatică, reprezentată postum, în 1980, *Sentimente și naftalină* (cu titlul inițial *Valsul*), este o satiră alimentată de contemplarea uzurii și deteriorării în relația femeie-bărbat, unde se pot recunoaște înrâuriri venind dinspre *Micul infern* de Mircea Ștefănescu. Câteva dintre aceste piese au fost cuprinse, în 1971, în volumul *Teatru*.

SCRIERI: *Într-o gară mică*, București, 1934; *Moața, Creața și Grasu la bal*, București, 1945; *Cu Țăndărică spre mările Sudului*, București, 1946; *Una din noi e de prisos*, București, 1946; *O javră, un câine și un copil*, București, 1947; *Mia, Lia și Cuțache*, București, 1947; *Una din noi e de prisos*, București, 1947; *Mache, rățoiul încălțat*, București, 1952; *Anișoara și Chiuș-Chiuș*, București, 1955; *Paznicul florilor*, București, 1955; *Hoțul din grădină*, București, 1955; *Jurnalul Aurorei Serafim*, București, 1957; *Părinți și copii* (în colaborare cu Adriana Kiselef și Tania Lovinescu), București, 1957; *Seara răspunsurilor*, București, 1958; *Dragoste rea*, București, 1960; *Fiicele*, București, 1963; *Zizi și formula ei de viață*, București, [1964]; *Întâlnire cu îngerul*, București, [1965]; *Teatru*, București, 1971; *Doamna cu ochelari negri*, București, 1974; *Sentimente și naftalină*, București, f.a. **Traduceri:** Mehti Husein, *Comisarul*, București, 1951 (în colaborare cu Ana Ruckenstein); S. Baruzdin, *Svetlana*, București, 1954 (în colaborare cu E. Bandrabur); Bródi Sandor, *Învățătoarea*, București, 1958 (în colaborare cu Karin Rex); Pierre Courtade, *Pianul*, București, 1959; Jan Larri, *Uimitoarele peripeții ale lui Karik și ale Valiei*, București, 1960 (în colaborare cu Eva Szillágyi); Wanda Wasilewska, *În lupta cea grea*, București 1960 (în colaborare cu Maria Sârbu); Vladimir Braghin, *În țara codrilor de iarbă*, București, 1962 (în colaborare cu Eva Szillágyi); É. Zola, *Atacul de la moară*, București, 1963; Balzac, *Teatru*, București, 1964 (în colaborare cu Polixenia Karambi, N.N. Condeescu și Al. Mirodan); H. Ibsen, *Un dușman al poporului*, în H. Ibsen, *Teatru*, II, București, 1966 (în colaborare cu N. Filipovici), *Femeia mării* (tr. în colaborare cu Florin Murgescu), *Hedda Gabler. Constructorul Solness*, în H. Ibsen, *Teatru*, III, București, 1966 (în colaborare cu Maria-Alice Botez); Anne Philipe, *Doar un suspin*, București, 1967.

Repere bibliografice: Izabela Sadoveanu, *Prietenie și dragoste la fete foarte tinere*, ALA, 1934, 711; Paul Daniel, *„Într-o gară mică"*, „Epoca", 1934, 1654; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *851*; Boris Buzilă, *Sidonia Drăguşanu, „Jurnalul Aurorei Serafim"*, RMB, 1957, 3896; Ion Apetroaie, *Sidonia Drăguşanu, „Dragoste rea"*, IL, 1961, 6; Eugenia Tudor, *Personaje anacronice*, GL, 1961, 16; Popa, *Dicț. lit.* (1971), *223*; *Dicț. scriit. rom*, II, *150–151*. *C.P.*

DREAPTA, revistă care apare săptămânal, de la 13 decembrie 1931 până în 1933, la București, cu subtitlul „Foaie de cultură, informație și luptă", având-i ca director pe Traian Cotiga și ca redactor pe E. Horescu. Făcând precizarea că este gazeta Centrului Studențesc, revista își propune să urmeze „firul a două idei vitale: naționalismul și monarhia", scopul său fiind „triumful inteligenței" cu ajutorul studenților, chemați să constituie „un front unic și solidar în sprijinul «Dreptei»". **D.** face parte dintre revistele întemeiate de tânăra generație care se afirmă în primii ani ai deceniului al patrulea, afișând o orientare cultural-politică de dreapta și fiind, într-o primă etapă, entuziastă și dornică de schimbare, pentru ca ulterior, prin 1936, unii dintre acești tineri să devină membri sau simpatizanți ai mișcării legionare. Revista marchează radicalizarea ideilor naționaliste promovate în cadrul curentului gândirist și anunță afilierea la mișcarea de extremă dreapta. Justificată inițial ca o contrapondere la acțiunile Partidului Comunist și ca o reacție la „succesele" bolșevismului, această mișcare cultural-politică se dovedește a fi, în cele din urmă, o prelungire a ideologiei fasciste în spațiul românesc. Revista reflectă tendința de abatere de la principiile dreptei în favoarea legionarismului, fie și într-o formă incipientă. O „ediție specială" a numărului 10 din 1931 este consacrată luării de atitudine împotriva suspendării revistei „Calendarul", publicație militantă de dreapta sub direcția lui Nichifor Crainic. Este, de asemenea, condamnat ministrul de Interne C. Argetoianu pentru măsurile represive luate împotriva studenților legionari care manifestaseră la Tutova în sprijinul candidatului lor. De dreapta este revista prin apelul la naționalism, elitism, mesianism și moralism, prin respectul ierarhiei și al autorității, prin cultul față de tradiție. Sunt evidente simpatiile față de mișcarea legionară și aderarea la principiile acesteia: fundamentalism ortodox, purificare morală, dimensiune mistică, militarism, tendințe vizibile în programul literar și cultural al revistei. Rubricile publicației sunt „Carte", „Cronica dramatică", „Revista revistelor", „Film" (susținute de obicei de Ovidiu Papadima, cu pseudonimele D. Pala și P. Opal), „Probleme — oameni — comentarii", „Viața studențească", „Cronici și fapte", „Curier literar", „Viața culturală", „Literatură și artă", „Revista presei" (Mircea Vulcănescu). Colaborează cu articole Constantin Noica (*Despre simțirea românească*), Anton Golopenția (*Datoria jertfei de liniște*), Mircea Vulcănescu, Ovidiu Papadima, Nichifor Crainic, Nicolae Andrieș, Horia Sima (*La Russie sous les Juifs*), Eugen Radian. Poezie semnează Aron Cotruș (*Strămoșesc pământ, Către plugari*). Mai colaborează Petre Onescu, Șt. Corbu, G.N. Mugur, Radu Costăchescu, Mihai Novac ș.a. Sociologul H.H. Stahl își anunță public în anul 1933 încetarea colaborării la **D.**, deoarece în această publicație a fost discreditat N. Iorga, iar el nu dorește să

aparține nici unei orientări politice, de stânga sau de dreapta. Sociologul Octavian Neamțu, în schimb, declară că optează pentru extrema dreaptă, argumentându-și atitudinea cu o retorică patetică. *C.A.*

DREPTATEA, cotidian politic și literar care apare la Timișoara de la 1 ianuarie 1894 până la 31 decembrie 1897. La 25 decembrie 1893 s-a tipărit un număr de probă. În primul an, editor și director este Corneliu Diaconovici, iar redactor responsabil, Valeriu Braniște, în timp ce Elie Dăianu îndeplinește funcția de redactor. Din 20 octombrie 1894 va figura ca editor V. Braniște care, din 16 martie 1895, cedează sarcina de redactor responsabil lui G. Cătană. Vor mai fi redactori responsabili Adrian P. Deseanu, Aureliu Trif și D. Voniga. Ca și în cazul altor gazete românești din Austro-Ungaria, desele schimbări ale redactorilor responsabili sunt urmare a numeroaselor procese de presă intentate. **D.**, care reprezenta în cadrul Partidului Național Român punctul de vedere al grupului mocionist, avea și un program de acțiune culturală, definit de V. Braniște și C. Diaconovici în editorialul primului număr. Ei își propun să publice „scrieri originale și traducțiuni alese", prin care să realizeze „educațiunea politică, literară și economică a poporului". Totodată, publicistica gazetei trebuie să sprijine așezămintele culturale și școlare naționale din Banat. Între colaboratorii literari ai ziarului s-au numărat Viora Magdu, Elena din Ardeal, Victor Onișor, Silvestru Moldovan, Enea P. Bota, Aurelia Păcățian-Rubenescu, Emil Sabo, Aurel Ciato, Maria Baiulescu ș.a. O traducere (semnată Sextil) și o *Odă la jubileul de 30 ani al profesorului Ioan Popea* (în anul 1895) aparțin lui Sextil Pușcariu. Lui G. Coșbuc i se republică scrierea în proză *Cele trei marșuri* (din „Epoca") și câteva poezii. Prin intermediul foiletonului din **D.** și-a tipărit Victor Vlad-Delamarina pentru prima dată o bună parte din poeziile sale. Ziarul a publicat și multe traduceri din operele unor scriitori ca Mérimée, Zola, Maupassant, Dostoievski, Tolstoi, G. Ebers, Fr. W. Weber, H. Zschokke, Sacher-Masoch, E. A. Poe, R. Kipling, M. Milanov, K. Popovici, Mikszáth Kálmán și Jókai Mór. *R.Z.*

DREPTATEA, ziar apărut la București între 17 octombrie 1927 și 29 iunie 1938, 27 august 1944 și 9 martie 1945, 5 februarie 1946 și 16 iulie 1947, sub direcția lui G. Ștefănescu (1928–1930), Petre Cismărescu (1931–1932), Mihai Ralea (1933–1937), N. Carandino (1946–1947). Partidul Național Țărănesc, aflat atunci în opoziție, înființează ziarul **D.** pentru a lupta „împotriva arbitrarului, a minciunii și a violenței în viața publică" și „pentru intrarea în legalitate, pentru așezarea unei ordini legale și constituționale, de toți respectată, singura bază pentru o conlucrare rodnică a tuturor forțelor vii ale nației noastre." Programul politic al publicației constituie de fapt un permanent asalt împotriva Partidului Liberal, acuzele alimentând și polemicile cu ziarul „Viitorul", oficiosul liberal. În anul 1928, Partidul Național Țărănesc ajunge la guvernare, iar în următorul deceniu, va fi atât partid de guvernământ, cât și partid de opoziție, în alternanță cu Partidul Liberal. Este și perioada în care **D.** atrage în paginile sale cele mai importante contribuții literare și culturale. În 1938, **D.** și „Viitorul" intră sub regimul sever al cenzurii, continuând să apară, dar fără indicația că sunt organe de partid. Deși **D.** reflecta la început ascensiunea ideologiei poporaniste a Partidului Național Țărănesc, atât pe plan socio-politic și economic, cât și pe cel cultural, doctrina partidului încearcă să găsească o cale de mijloc, care să împace tradiționalismul și modernismul, naționalismul și democrația, moștenirea agrară a României cu nevoia de a asimila din cultura europeană ceea ce era util și consonant cu universul rural românesc. Mihai Ralea demonstrează, în acest context, relația de compatibilitate între democrație și naționalism (*Doctrina dreptei*, 1935). Publicația își asumă o poziție fermă împotriva oricărei tentative de instaurare a dictaturii. Astfel, Ralea face referire directă la extrema dreaptă, iar Virgil Madgearu protestează împotriva profanării publice a plăcii comemorative a lui I. G. Duca din gara de la Sinaia de către legionari. Sunt condamnate, de fiecare dată, manifestările legionare, ca și constituirea celor șase echipe ale morții care îi vizau pe adversarii legionarismului (Armand Călinescu, Virgil Madgearu, S. S. Vartolomeu ș.a.): „Suntem pierduți iremediabil, învăluiți în negurile nebuniei și ale degenerării! Există vreo țară în lume unde să se poată întâmpla așa ceva? Violența pură domnește peste tot" (Mihai Ralea, *Cine răspunde?*). Articolele, recenziile și literatura pe care o selectează publicația sunt reprezentative pentru politica de așezare a culturii în matca tradițiilor și instituțiilor autohtone și, în același timp, de receptivitate față de influențele europene ale gândirii științifice și sensibilității artistice moderne. De aici, și caracterul eclectic al contribuțiilor critice (critică științifică, istorică, socială și critică estetică) și literare (de la cele tradiționalist-poporaniste la cele moderniste, simboliste). Între anii 1927 și 1937, se permanentizează rubricile „Mișcarea culturală și artistică", „Teatru. Muzică. Cinema", „Vitrina librăriei", „Cărți românești", „Cronica teatrală", „Cărți noi", „Cronica engleză" (semnată de Dragoș Protopopescu), „Plastica" și romanul în foileton. Articolele de fond sunt semnate de importanți oameni politici, economiști și scriitori, ca Iuliu Maniu, Ion Mihalache, C. Stere, M. Sevastos, M. Ralea (*Blestemul tradiției*), Demostene Botez, M. Ghelmegeanu, N. Lupu, Radu Bogdan. În general, contribuțiile literare vin din ambele direcții: modernism și tradiționalism. Colaborează cu versuri Tudor Arghezi, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Ion Pillat, Aron Cotruș, Vladimir Corbasca (sub pseudonimul Simona Basarab); cu proză, Liviu Rebreanu (*Învățătorul*, fragment din *Răscoala*, 1927), Ion Vinea, Jean Bart, Paul Zarifopol, Ionel Teodoreanu, Gala Galaction. În ziar sunt bogat reprezentate temele de istorie și critică literară, prin recenzii și eseuri, care, deși reflectă diferitele tendințe critice ale vremii, nu îmbracă forma polemicii sau a controversei, ci mai curând a diversității de opinie: Tudor Vianu (*Croce în românește*), Cezar Petrescu (*Mihail Sadoveanu*), Paul Zarifopol (*Din estetica tipurilor sociale*), Tudor Arghezi, Andrei Oțetea, Traian Herseni, F. Aderca, Ion Agârbiceanu, V. V. Haneș, Victor Eftimiu, I. Gherghel. În numărul 290 din 1928, Nichifor

Crainic critică faptul că piesele lui Lucian Blaga nu sunt jucate la Teatrul Național. Anglistul Dragoș Protopopescu publică studii legate de relațiile culturale româno-engleze de-a lungul istoriei și încurajează traducerile în limba română. „Cronica plastică" este semnată de N. N. Tonitza, „Cronica literară" și „Cronica teatrală" de Tudor Șoimaru și, respectiv, de Sergiu Dan. Alți colaboratori: Vasile Savel, Emil Gulian, D. D. Pătrășcanu, Constantin Pelmuș, I. E. Torouțiu, C. N. Negoiță, Barbu Brezianu, Em. C. Grigoraș. *C.A.*

DREPTATEA (THE JUSTICE), publicație care apare la New York, lunar, între aprilie 1974 și noiembrie-decembrie 1985, „sub conducerea unui comitet de redacție". De la numărul 82 din 1981 este menționat numele directorului și editorului: Dean Milhovan-Mitu, iar de la numărul 101 din 1984 apare și numele „redactorului pentru Europa": Vasilica Beza. De fapt, comitetul inițial de redacție este alcătuit din George Roman și Dean Milhovan-Mitu. Acestora li se adaugă ulterior Eugen Caraghiaur-Enea, Tiberiu Humiță și Vasilica Beza. Deși subintitulată „Organ independent de informare al românilor din America", publicația este profund partizană. În primul rând luptă împotriva forțelor „malefice" locale, întruchipate de episcopul Valerian D. Trifa, iar în al doilea rând, împotriva ponegritorilor șefului Partidului Național Țărănesc. La unsprezece ani de la apariția publicației, Dean Milhovan-Mitu consideră că principalele obiective – combaterea falsului episcop și reabilitarea lui Iuliu Maniu – au fost atinse și reafirmă direcțiile de fond urmărite: informarea românilor asupra adevărului; promovarea prieteniei americano-române; întărirea unității spirituale a românilor de pretutindeni; apărarea și promovarea intereselor naționale românești. În slujba acestor idealuri – comune majorității publicațiilor exilului românesc de peste Ocean – Dean Milhovan-Mitu induce o vibrație specială paginilor revistei. Literatura, cultura și arta în genere devin arme importante pentru **D.** Inserate, la început, la întâmplare și după nevoie, poezia, pamfletul, narațiunea și memorialistica, foarte acide, cronica literară și recenzia de semnalare sau de atitudine sunt grupate în rubricile „Colțul literar" și „Pagina culturală" ca prezențe permanente. Spre deosebire de celelalte publicații ale exilului, aici se apelează mai puțin la textele clasice, reproducându-se poeme și fragmente de proză doar din Eminescu, Alexandru Hâjdeu, V. Alecsandri, Panait Cerna, G. Coșbuc, O. Goga și Tudor Arghezi. Creația literară e susținută îndeosebi de membrii colegiului redacțional: Dean Milhovan-Mitu, Eugen Caraghiaur-Enea, Tiberiu Humiță, precum și de colaboratori ca Gina Gogoiu, Constantin Antonovici, Ion Nicolae, I. Brăileanu, N. Ion, D. Ichim, Marcel Hodărnău, I. Ardeleanu, Honoria Șerban Popescu, Constantin Berbec, Elena Răduță de Ușlar, Elena Grigoraș, Corneliu Coposu (cu traduceri în versuri din Kipling și articole polemice). Pe lângă poemele lui D. Ichim, pot fi semnalate și polemicile contra lui Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Paul Goma, precum și pledoaria pentru impunerea *Mesei tăcerii* de Constantin Brâncuși, sub denumirea ei originară, *Masa apostolilor* sau *Cina cea de taină*. Alți colaboratori: George Beza, Ion Crișan, Ion Popa, Dumitru Stancu, Nicolae Baciu, Nicolas Nagy-Talavera, Alexandru Micle, Anton Crihan, N. Carandino, Alexandru Ghika, Iustin Ilieșiu, Ion Isaiu. Se republică scrieri semnate de Șt. Pascu, Ana Blandiana, Vasile Netea. O parte dintre colaboratori nu-și dezvăluie numele. Fiind o revistă eminamente polemică, **D.** a avut un larg ecou în presa exilului, dându-i-se mereu replica sau fiind recenzată partizan. În literatură, ea contează ca promotoare a marilor valori clasice naționale și ca un for de impunere a unor talente. *I.O.*

DREPTURILE FEMEII, revistă lunară care apare la București între ianuarie 1912 și decembrie 1916, apoi în 1924, sub direcția Eugeniei de Reus Ianculescu. Publicația reflectă eforturi de democratizare a societății române, în contextul afirmării mișcării feministe în Apus. În perioada în care apare revista, feminismul nu reprezenta o mișcare semnificativă în România. Doar după 1918, extinderea sufragiului va deveni subiect de dezbatere publică, odată cu afirmarea unor voci de autoritate din rândurile feministelor. Până atunci, discursul feminist a urmat mai degrabă coordonate etice decât social-politice, însușindu-și adesea argumente ale discursului politic patriarhalist specific vremii. Dacă feministele militau pentru accesul nelimitat la resursele educaționale, aceasta se întâmpla pentru că se considerau ele însele doar agenți ai educației morale și nu factori activi în sfera publică. Iată de ce, în articolul de fond inaugural, semnat de Eugenia de Reus Ianculescu, nu se solicită drepturi politice pentru femei, precum autonomia și sufragiul universal, ci dreptul la educație, pentru a-i putea forma, la rândul lor, pe fiii țării. Femeile puteau fi „alături în luptă pentru a învinge natura și neștiința" (asociate până atunci feminității), nu prin calitățile lor individuale, ci prin condiția lor de mame și soții, solidare „pentru a alcătui familia și patria" (1/1912). Femeia ocrotitoare, păstrătoare a tradițiilor și a valorilor morale, femeia devotată familiei și țării, firavă dar tenace, este figura centrală în contribuțiile literare ale revistei, într-o aură sentimentalist-romantică, fie că e vorba de colaborări sau de republicări: versuri semnate de Victor Eftimiu (*Sonet*, *Iarnă*, 2/1912), Cristu N. Dimitrescu (Cridim), Smaranda Andronescu-Gheorghiu (Smara), Eugenia de Reus Ianculescu, Adina Lăzărescu, Constanța Zissu, Mia Vlad, Olimpia Teodoru; nuvele și fragmente de roman semnate de Maria Costa, Al. G. Doinaru (Radames), Adina Lăzărescu, Eugenia de Reus Ianculescu, Mărioara Veleanu. Articolele sunt dedicate istoriei și descrierii principiilor mișcării feministe, precum și unor personalități feminine ale culturii române, ca Iulia Hasdeu (14/1914). Conținutul revistei nu reflectă activismul social caracteristic discursului politic al sufragismului, ci o timidă încercare de a contribui la afirmarea și emanciparea femeii în România, la început de secol XX, fără a intra însă în conflict cu tendințele patriarhaliste ale societății. *C.A.*

DREPTURILE OMULUI, gazetă politică și literară apărută la București, zilnic, seria întâi de la 1 februarie până la 11 de-

cembrie 1885, iar seria a doua de la 15 septembrie 1888 până la 3 aprilie 1889; pentru scurte perioade s-a editat săptămânal. Prima serie a fost condusă de un comitet de redacție alcătuit din Constantin C. Bacalbașa, Al. Brăescu, C. A. Filitis, Emil Frunzescu, Constantin Mille (până la 4 mai 1885), Ion Nădejde, Paul Scorțeanu și Al. G. Radovici. Prim-redactor al seriei a doua este C. Mille, care își întrerupsese colaborarea la „Lupta" lui G. Panu. Principalul țel al gazetei va fi popularizarea și explicarea ideilor socialiste și, în strânsă legătură, critica societății și a instituțiilor burgheze (administrație, armată, presă). Rubrica literară e susținută adesea de C. Dobrogeanu-Gherea (care semnează și cu pseudonimul Spartacus). Revista se ocupă de evenimente culturale importante, cum a fost premiera comediei *D-ale carnavalului* a lui I.L. Caragiale. În 1888 și 1889, C. Mille continuă la **D. o.** *Săptămâna literară*, foileton pe care îl redactase și la „Lupta", și unde discută strânsa legătură dintre politică și literatură, cu argumente luate din H. Taine, dar și cu altele din ideologia socialistă. Tot el publică versuri, inspirate din realitatea socială, și schițe, dintre care unele reluate în volumul *Feciorul popei*. Un articol despre naturalism și o severă, dar nedreaptă critică a poeziei lui Al. Macedonski, semnate Emil, îi aparțin, probabil, tot lui C. Mille. La partea literară sunt prezenți, de asemenea, Constantin C. Bacalbașa și Ioan Nădejde. *R.Z.*

DRIMBA, Lucian (4.XI.1929, Lugașu de Jos, j. Bihor – 3.V.1997, Oradea), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Samuilă) și al lui Eugen Drimba, învățător, și frate cu Ovidiu Drimba. A urmat Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, specialitatea limba și literatura română (1948–1952). În 1971 a obținut titlul de doctor în istoria literaturii române, cu o teză despre Iosif Vulcan, publicată în 1974. A funcționat ca profesor la diferite licee, devenind ulterior cadru didactic la Institutul Pedagogic din Oradea, apoi la Universitatea din același oraș. A fost președinte al Societății Scriitorilor și Oamenilor de Știință din Bihor.

D. s-a dedicat studierii și editării operei lui Iosif Vulcan, celebru mai ales datorită revistei „Familia", dar prea puțin cunoscut prin propriile sale scrieri. Solida monografie pe care a consacrat-o entuziastului și neobositului animator cultural transilvănean se bazează pe o vastă și temeinică documentare, pe minuțioase cercetări de arhivă și pe despuierea a zeci de publicații. Lucrarea situează biografia și activitatea lui Iosif Vulcan în contextul epocii și reconstituie rolul important jucat de acesta în mișcarea literară transilvăneană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Exegetul analizează cu obiectivitate și discernământ critic opera prolifică, de o derutantă diversitate, a lui Iosif Vulcan, netrecând cu vederea valoarea artistică modestă a scrierilor acestuia, dar apreciind aportul la umplerea unor goluri acut resimțite în literatura și presa transilvăneană din epocă și, totodată, la menținerea idealului de libertate și unitate națională. **D.** și-a fructificat documentarea și într-o ediție cuprinzătoare a scrierilor lui Iosif Vulcan. După primul volum (1987) conținând poezii, proză și teatru, scrieri apărute mai înainte de sine stătător, cel de-al doilea volum (1989) oferea pentru prima dată o amplă selecție din publicistica scriitorului, rămasă în periodicele vremii. Același caracter inedit îl au și următoarele două volume (1994, 2002), conținând însemnări de călătorie și corespondență, ediția remarcându-se prin rigoarea științifică a stabilirii textului și prin bogăția notelor istorico-literare. **D.** a reconstituit prezența lui Eminescu la publicația lui Iosif Vulcan într-o lucrare cu structură complexă: analitică, bibliografică și antologică (*Eminescu la „Familia"*, 1974). Erau cunoscute, desigur, numeroase elemente referitoare la prezența poetului în paginile „Familiei", dar ele fuseseră menționate disparat și izolat în diverse studii și exegeze eminesciene. Lucrarea lui **D.** are meritul esențial de a reuni pentru prima dată toate elementele referitoare la prezența în coloanele revistei a lui Eminescu, de-a lungul a patru decenii, din 1866, de la debut, până după dispariția poetului, oprindu-se în 1906, când revista își încetează apariția. Cu aceeași riguroasă metodă filologică, cercetătorul a editat în 1983 prima piesă de teatru românească păstrată integral din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, lucrare reprezentativă pentru barocul literar românesc din epocă, de care fusese preocupat mai bine de două decenii.

SCRIERI: *Iosif Vulcan*, București, 1974; *Eminescu la „Familia"*, Oradea, 1974. **Ediții:** *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1983; Iosif Vulcan, *Scrieri*, I–IV, introd. edit., 1987–2002.

Repere bibliografice: Bucur Țincu, *„Iosif Vulcan"*, RITL, 1975, 2; Rodica Florea, *„Eminescu la «Familia»"*, RITL, 1975, 3; Fanache, *Întâlniri, 191*; Mihai Moraru, *„Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa"*, MS, 1984, 4; Teodor Vârgolici, *Călătoriile lui Iosif Vulcan*, ALA, 1995, 4; Valentin Chifor, *Caleidoscop critic*, București, 1996, *131, 144.* *T.V.*

DRIMBA, Ovidiu (3.IX.1919, Marginea, j. Bihor), istoric literar, comparatist și traducător. Este fiul Mariei (n. Samuilă) și al lui Eugen Drimba, învățător, și frate cu Lucian Drimba. Urmează Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (1930–1938), apoi se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1938–1942), luându-și licența în literatura franceză (principal) și italiană (secundar); în 1948, va obține și licența în filosofie. În 1948 și 1949, este asistent al lui Lucian Blaga, răstimp în care își susține teza de doctorat, *Les Premières influences du symbolisme français sur la poésie roumaine*. După ce predă câțiva ani literatura universală și comparată la Facultatea de Filologie și Istorie din Cluj, se transferă în 1955 la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București, ca profesor titular la Catedra de literatură universală, al cărei șef va deveni (1962–1968). În paralel, între 1962 și 1968, conferențiază și la Universitate, la catedra condusă de T. Vianu. Cei trei mentori spirituali recunoscuți, Lucian Blaga, Tudor Vianu și D. Popovici, vor lăsa amprente vizibile în formația istoricului literar. Din 1968 până în 1979 este detașat în Italia ca șef al Catedrei de limbă și literatură română de la Universitatea din Torino, predând și la Universitatea Catolică din Milano.

Este, din 1978, președinte al Centrului interuniversitar pentru studierea raporturilor dintre Italia și alte țări și, din 1974, vicepreședinte al Academiei Internaționale „Leonardo da Vinci".

Debutează cu studiul pozitivist *Filosofia lui Blaga* (1944), intenționând să îndrepte în primul rând erorile de interpretare anterioare și să prezinte limpede coordonatele reale ale filosofiei blagiene. Asemănătoare ca scop și metodologie este lucrarea *Însemnări despre teatrul lui Ibsen* (1956), o exegeză a dramaturgiei scriitorului scandinav din unghiul esteticii materialiste. Dintre studiile sale se remarcă, prin importanță și amploare, *Istoria literaturii universale* (I–III, 1963–1971). Elaborată pe baza unui curs universitar, ea păstrează caracteristicile unei lucrări didactice în concepție, organizare și expresie. Conceptul de literatură universală, care stabilește principiile de selectare și structurare a materialului, este înțeles într-un sens apropiat de cel al lui Goethe. Autorul se oprește așadar numai asupra acelor curente și autori care au răsfrânt cu mai multă forță artistică spiritualitatea unor colectivități, pledând mai convingător și folosind cu mai multă strălucire limbajul artei în afirmarea idealurilor. Epoci întregi de la Antichitatea din care nu lipsește Orientul Îndepărtat până la vremea noastră, curente hotărâtoare în istoria culturii, scriitori și opere de prim rang se înlănțuie convergent într-o sinteză densă, al cărei nivel științific o situează între manualul de popularizare și tratatul doct. Cursul universitar iese astfel îmbogățit din punct de vedere documentar și superior stilistic unei oralități spontane. Aceeași origine, concepție, structură și același mod de a relata le prezintă și *Teatrul de la origini și până azi* (1973), de fapt un al patrulea volum al *Istoriei literaturii universale*. Fără a insista asupra unor aspecte lăturalnice, **D.** abordează și aici probleme în litigiu și umple lacune teoretice. Literatura dramatică este urmărită în procesualitatea și determinările ei istorice, spațiul comentariului sporind odată cu înflorirea creației și evoluția tot mai complexă a fenomenului teatral. Adresându-se viitorilor actori, această scurtă istorie a teatrului universal prezintă și aspecte specifice profesiunii scenice. În alte lucrări, judecata de valoare este exprimată cu mijloacele eseului, pozitivismul istorist frecventat de autor împiedicând totuși devierea discursului spre efecte strălucitoare. În *Pagini despre cultura europeană* (1945), stilul, tinzând spre factura sentențioasă, lua forma unor aserțiuni generalizatoare, în evidențierea unor însușiri distinctive ale culturii engleze, stilului spaniol sau în exercițiul comparatist dintre culturile franceză și germană, de pildă. Astfel de zboruri entuziaste se vor calma cu timpul, metodologia tradițională a istoriei literare, împletită cu cea a literaturii comparate, eliminând treptat flamboaianța expunerii. *Eseuri de literatură străină* (1976) ori *Scriitori scandinavi și alte eseuri* (1980) o dovedesc cu prisosință. Armonioase interferențe de metodă realizează și cele patru monografii: *Leonardo da Vinci* (1957), *Ovidiu, poetul Romei și al Tomisului* (1960), *Rabelais* (1963) și *Federico García Lorca. Rapsodul* (1981). Menținându-se între istoria literară și literatura propriu-zisă, primele trei monografii cvasiromanțate sunt construite cronologic, viața artistului monografiat derulându-se cursiv într-un cadru socio-cultural care o explică; perioadele mai sărace în documente probante sunt completate eseistic cu supoziții existențiale, înfățișate cel mai adesea la nivelul interogației nu numai retorice. Scrierile furnizează, însă, cele mai multe informații și sunt analizate ca atare, închegând devenirea intelectualului și a omului. Cartea despre García Lorca prezintă unele accente mai deosebite, privind valențele remanente și în actualitate. După 1980, **D.** și-a concentrat eforturile exclusiv în elaborarea unei lucrări monumentale, *Istoria culturii și civilizației* (I–IV, 1984–1995), prima de acest gen la noi. Menită să ofere informații esențiale privind apariția și evoluția marilor civilizații, evidențiind specificul fiecăreia și principalele influențe pe care le-a primit sau le-a exercitat, cartea acoperă dezvoltarea umanității de la epocile preistorice până la Renaștere inclusiv; lucrarea este, cu drept cuvânt, exemplară prin volumul imens al datelor conținute. **D.** a tradus din literaturile franceză, italiană, spaniolă și suedeză.

SCRIERI: *Filosofia lui Blaga*, București, 1944; *Pagini despre cultura europeană*, București, 1945; *Don Quijote. Sensul eroului și semnificația operei*, București, 1955; *Însemnări despre teatrul lui Ibsen*, București, 1956; *Leonardo da Vinci*, București, 1957; ed. (*Leonardo da Vinci, titan al Renașterii*), București, 2000; *Ovidiu, poetul Romei și al Tomisului*, pref. Tudor Vianu, București, 1960; ed. (*Ovidiu, marele exilat de la Tomis*), București, 2001; *François Villon și opera lui*, București, 1960; *Rabelais*, București, 1963; ed. (*Rabelais și Renașterea europeană*), București, 2003; *Istoria literaturii universale*, I–III, București, 1963–1971; ed. definitivă, I–II, București, 1998; *Scriitori, cărți, personaje*, București, 1969; ed.

București, 2002; *Ovidiu*, Roma, 1971; *Teatrul de la origini și până azi*, București, 1973; ed. (*Istoria teatrului universal*), București, 2000; *Eseuri de literatură străină*, Cluj-Napoca, 1976; *Scriitori scandinavi și alte eseuri*, Cluj-Napoca, 1980; *Federico García Lorca. Rapsodul*, București, 1981; *Istoria culturii și civilizației*, I–IV, București, 1984–1995; ed. 2, I–XI, București, 1998–2003. **Traduceri:** Elsa Triolet, *Cuceritorul*, București, 1946; Selma Lagerlöf, *Cartea legendelor*, București, 1946; Renata Vigano, *Vine barza!*, București, 1955 (în colaborare cu Florin Chirițescu); J. Pereira Gomes, *Esteiros*, București, 1956; Jules Verne, *Mathias Sandorf*, București, 1957; Leonardo da Vinci, *Scrieri literare*, introd. trad., București, 1976; *Eseiști spanioli*, introd. trad., București, 1982.

Repere bibliografice: Barbu Solacolu, *Ovidiu Drimba, „Leonardo da Vinci"*, VR, 1972, 10; Dana Dumitriu, *„Leonardo da Vinci"*, RL, 1972, 33; Artur Silvestri, *Ovidiu Drimba, „Teatrul de la origini și până azi"*, RL, 1974, 10; Manu, *Eseu*, *323*; Constantin Daniel, *„Istoria culturii și civilizației"*, LCF, 1984, 39; Francisc Păcurariu, *„Istoria culturii și civilizației"*, RL, 1985, 8; Velea, *Universaliști*, *177–186*; Răzvan Voncu, *Tradiția enciclopedică*, L, 1997, 51–52; *Dicț. scriit. rom.*, II, *151–153*. *St.V.*

DROGEANU, Paul P. (4.VI.1948, București), etnolog. Este fiul Doinei (n. Dobo) și al lui Paul Drogeanu, profesor universitar. După absolvirea Liceului „M. Eminescu" (1962–1966) și a Facultății de Limba și Literatura Română (1967–1972) a Universității din București, a lucrat ca cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu" din București. Între 1991 și 1994 urmează o specializare postuniversitară la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris.

Practica fericirii. Fragmente despre sărbătoresc (1985; Premiul „B. P. Hasdeu" al Academiei Române și Premiul Uniunii Scriitorilor), eseu scris cu suplețe analitică și structurat pe o bogată bibliografie internațională, este „o încercare de a înțelege locul pe care-l ocupă în cultură paradoxul social, tradiționalul miracol obișnuit pe care-l constituie sărbătoarea". Nu mai este vorba de niște descrieri etnografice romantice, maniera în care examinau sărbătorile S. Fl. Marian și Tudor Pamfile este abandonată, deoarece pe **D.** nu-l interesează complexele festive, ci „semnificația unui principiu contagios". Din perspectiva sa, sărbătorescul este „o stare care se transformă în calitate", „un mod de a fi valoare", un principiu cultural iradiant. De aceea este preocupat mai ales de conturarea unei etnologii a fericirii, subscriind opiniei lui Karl Kerényi, care spusese, încă din 1938, că sărbătorescul a „ scăpat cu totul etnologului". Autorul investighează așadar comportamentul festiv, pentru că esența sărbătorii este „sărbătorescul de dincolo de o anume sărbătorire". Contează, în viziunea sa, „modul de viață sărbătoresc", „principiul cultural al sărbătorescului", sărbătorescul fiind „esențialitate a gestului festiv și sentiment al lui". Autorul vede în spiritul sărbătorii ceva mai înalt decât plăcerea, decât distracția și relaxarea, și anume profilarea, dincolo de cotidian, a unei lumi fericite. Capitole foarte dense tratează cele câteva moduri de a fi ale sărbătorescului: paradoxalul, kairoticul, agalmaticul și agonisticul. Paradoxalul este ilustrat de călătorii care, în spații străine, se miră de latura exoterică a ceremonialurilor și iau drept sărbători unele comportamente sociale, neștiind să discearnă între sacru și profan, să perceapă autenticul din spectacolele văzute. Prin kairotic, la origine concept al moralei presocratice, autorul definește prilejul nimerit în care are loc o sărbătoare, timpul, spațiul și contextul social favorabile acesteia. Prin agalmatic înțelege deopotrivă celebrarea supraumanului și ilustrarea omenescului. În fine, prin agonistic înțelege acea ficțiune a violenței, acea exorcizare a ei în cadrul conflictelor ceremoniale ce au loc între cetele de călușari sau între alaiurile de măști din cadrul Malancei bucovinene. *Practica fericirii* este o excelentă, modernă și erudită lucrare de antropologie culturală, „o aventură unică în antropologia culturală, nu numai românească" (Paul Petrescu), ilustrând frumoasele posibilități teoretice ale autorului.

SCRIERI: *Practica fericirii. Fragmente despre sărbătoresc*, București, 1985.

Repere bibliografice: Marian Papahagi, *O istorie a sărbătorii*, TR, 1986, 22; Radu G. Țeposu, *Vitrina cărților*, FLC, 1986, 25; Mihai Coman, *Un nou val în etnologia românească*, SLAST, 1986, 30; Paul Petrescu, *Despre practica fericirii*, „Arta", 1986, 10; Dinu Flămând, *O pledoarie pentru fericire*, AFT, 1986, 7; Alexandru Popescu, *Paul P. Drogeanu, „Practica fericirii"*, CREL, 1986, 7; Silviu Angelescu, *Etnologia sărbătorii*, TBR, 1986, 323; Paul H. Stahl, *Paul P. Drogeanu, „Practica fericirii"*, „Études et documents balkaniques et mediteranéens" (Paris), 1987, 13; Marin Marian, *Paul P. Drogeanu, „Practica fericirii"*, REF, 1989, 3; N. Steinhardt, *Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ion Pintea*, Cluj-Napoca, 1993, *49*. *I.D.*

DROTLEFF, Josef (senior) (1804, Sibiu – 1887, Sibiu), editor. Este fiul lui Andres Drotleff, fondatorul editurii cu același nume, care lucrase la tipografia Editurii Hochmeister în Sibiu și Cluj. Asemenea tatălui său, **D.** își însușește arta grafică la Hochmeister, reușind, la rândul lui, să întemeieze în 1850 o editură și o tipografie la Sibiu. După începuturi modeste, el importă material modern de zețărie de la Praga și cooptându-l la conducerea firmei și pe fiul său, Josef, va începe să scoată publicații periodice cu caractere gotice, spre uzul sașilor din Transilvania. Prima publicație, apărută în 1855, este revista cu profil economic „Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft". Între 1877 și 1884, D. Comșa și E. Brote scot la Editura Drotleff „Calendarul bunului econom". Comparativ cu Editura Krafft, aici se vor tipări mai puține publicații și cărți în română, din cauza faptului că editura se va profila pe lucrări de artă grafică. Astfel, Vasile Petri tipărește *Nou ABC DAR românesc* (1878, cu numeroase ediții), și *Legendar sau carte de citire pentru școlile poporale* (1913), Dimitrie Comșa – *Albumul de crestături în lemn* (1904, reeditat în 1909), I. Apolzan – *Uneltele de mână de la lemnărit* (1908) ș.a. În 1896, conducerea firmei este preluată de Peter Drotleff, fiul lui Josef Drotleff (junior), care va recurge la o modernizare fără precedent a editurii. La aceeași instituție apelează și E. Borcia, când traduce în românește „voiajul turistic în 58 de tablouri" făcut de Emil Sigerus prin Transilvania (*Prin Transilvania*, 1905). În 1922, Editura Drotleff fuzionează cu Editura Krafft, transformându-se în societatea anonimă Krafft & Drotleff.

Repere bibliografice: *Fond Krafft & Drotleff*, Arhivele Naționale – Județul Sibiu; *Lexicon der Siebenbürger Sachsen*, Innsbruck, 1993, *109–110*. *A.Gț.*

DROUHET, Charles (22.I.1879, Bârlad – 8.I.1940, București), critic și istoric literar, comparatist. Este descendent al unei familii franceze expatriate – Natalia (n. Olivari) și Pierre Drouhet –, care se stabilise în jurul anilor 1860 în România, la Bârlad. În 1884, tatăl lui **D.** obține naturalizarea; între 1869 și 1899, este titular al Catedrei de limba și literatura franceză a liceului din orașul său de adopție, Bârlad; în 1868, publică la Iași, la editura societății Junimea, *Précis de versification spécialement rédigé pour les cours de langue française dans les lycées*. În această ambianță, formația și alegerea carierei lui **D.** sunt previzibile. A urmat Liceul „Codreanu" din Bârlad și apoi Colegiul „Sf. Sava" din București, susținând bacalaureatul în 1896. Își ia licența în filologie modernă la Facultatea de Litere din București în 1900. Elev al Școlii Normale Superioare din București, obține agregația de română în 1903 și agregația de franceză în 1904. Din septembrie 1904, este numit profesor titular la Gimnaziul „Dimitrie Cantemir" din București. Va pleca însă curând la Paris, având și concediu de studii pentru doctorat. Își susține doctoratul în litere la Sorbona (1909), cu o teză despre François Mainard, poet din secolul al XVII-lea. După întoarcere, tot în 1909, este profesor suplinitor la Catedra de franceză a Facultății de Litere din Iași, devenind titular în 1910; din ianuarie 1915, îi va succeda lui Pompiliu Eliade la Catedra de limba și literatura franceză a Universității din București. A fost membru în Consiliul Permanent al Ministerului Instrucțiunii Publice. În 1903, obține cetățenia română.

Debutând în 1906, în același timp în revista „Romania", cu un studiu de filologie, și în „Convorbiri literare", cu un amplu studiu despre Leconte de Lisle, **D.** se definește de la început ca având o dublă apartenență, la cele două culturi, franceză și română, cât și o dublă vocație, de lingvist și de critic literar. Va publica sistematic în reviste românești și franceze: „Revue d'histoire littéraire de la France", „Le Correspondant", „La Minerve française", „Mercure de France", „Viața românească", „Vieața nouă", „Convorbiri literare", „Ideea europeană", „Flacăra" ș.a. Activitatea lui se va organiza pe două planuri principale: cel didactic, pe de o parte, cel al cercetării în domeniul criticii și istoriei literare, pe de alta. Se poate, de asemenea, vorbi de două etape distincte: prima coincide cu pregătirea doctoratului, timp în care se dedică în exclusivitate studiilor franceze; cea de-a doua, după numirea în învățământul universitar, este orientată spre studii româno-franceze de literatură comparată. Ca discipol fidel al lui Gustave Lanson, este adeptul metodei pozitiviste, limitată la terenul sigur al faptelor istorice și evitând orice construcție speculativă. Comentariile sale sunt cele ale unui tehnician, atent la geneza, natura și compoziția operelor analizate. Nu lipsesc nici ecourile din Sainte-Beauve și Taine, din care împrumută cu multă prudență, formulând uneori rezerve. Detaliile biografice, câteodată anecdotice, din viața scriitorului studiat sunt luate în considerare, pentru că ele „aruncă oarecare lumină asupra operei sale". **D.** acordă un loc însemnat factorilor sociali în evoluția fenomenului literar, conferind însă rolul hotărâtor celor psihologici; operele trebuie studiate, după părerea sa, „în legătură cu contingențele de timp, de loc, în care s-au produs". În domeniul comparatisticii, viziunea sa este tot de sorginte franceză; ea stă sub semnul unor nume de referință: Fernand Baldensperger, Paul Hazard, Paul Van Tieghem ș.a. Datorită studiilor lui **D.**, V. Alecsandri va fi altfel citit și înțeles ca imitator, localizator și poet original (*Vasile Alecsandri și scriitorii frncezi*, 1924). Treptat, aria preocupărilor comparatiste se extinde la raporturi mai ample, de ansamblu, între cele două culturi (*La Culture française en Roumanie, Le Roumain dans la littérature française*). Se va situa pe poziții diferite față de cele ale lui Pompiliu Eliade, din *De l'influence française sur l'esprit public en Roumanie* (1898), potrivit cărora în literatura secolului al XIX-lea românesc totul e influență franceză, concluziile părându-i-se excesive. Excelent profesor, **D.** a tratat în numeroasele cursuri (multe redactate în limba română) toate epocile literaturii franceze. Le va completa prin *Cursuri de comentarii*, în buna tradiție franceză a explicației de text. Toate aceste contribuții sunt un model de scrupulozitate didactică și științifică. Se adaugă numeroase manuale de limba franceză, alcătuite în colaborare. Activitatea lui reprezintă un moment de netăgăduită importanță în istoria învățământului românesc de limbă franceză. Meritele și contribuția îi sunt recunoscute atât în țară, cât și în Franța prin mai multe distincții: Premiul „Bordin" al Academiei Franceze în 1910, pentru teza de doctorat *Le poète François Mainard*, publicată la Paris; ordinul Coroana României pentru meritele sale ca profesor universitar la Iași (1911); brevetul Chevalier de la Légion d'Honneur (1922); ordinul Coroana României (1922). Figură tipică de umanist modern, erudit, spirit metodic clarvăzător, deschizător de drumuri în multe privințe, **D.** sintetizează foarte productiv elemente de bază ale celor două spații culturale și de mentalitate cărora le aparține deopotrivă: român și francez.

SCRIERI: *Les Manuscrits de Mainard conservés à la bibliothèque de Toulouse*, Paris, 1908; *Tableau chronologique des lettres du poète François Mainard*, Paris, 1909; *Le poète François Mainard*, Paris, 1909; *Istoria poeziei franceze în sec. al XIX-lea*, București, 1915; *Istoria teatrului clasic francez*, București, 1916; *Curs de literatură franceză. Secolul al XVIII-lea*, București, 1919–1920; *Villon. Montaigne*, București, 1923–1924; *Teatrul francez în sec. al XVII-lea*, București, 1923–1924; *Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*, București, 1924; *Anatole France*, București, 1925; *Ronsard*, București, 1925; *Începuturile romantismului francez*, București, 1927–1928; *Literatura franceză în secolul al XVIII-lea*, București, 1934; *Poezia lirică în Evul Mediu și comentarii din Charles d'Orléans și François Villon*, București, 1934; *Boileau și Voltaire, critici literari*, București, 1934–1935; *Preromantismul francez (1761–1820)*, București, 1934–1935; *Romantismul*, București, 1937; *Umanismul. Renașterea și Rabelais*, București, 1937; *La Chanson de Roland. Poezia lirică medievală. Trubadurii. François Villon*, București, 1937–1938; *Teatrul romantic, romanul romantic, ivirea spiritului realist în epoca romantică*, București, 1937–1938; *Poezia franceză în secolul al XVI-lea*, București, 1938–1939; *Realismul*, București, 1938–1939; *Studii de literatură română și comparată*, îngr. și postfață Silvia Burdea, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1983.

Repere bibliografice: Maria Alexandrescu, *Bibliographie des articles et des études et ouvrages de M. Ch. Drouhet*, București, f.a.; *Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comparée offerts à Charles Drouhet par ses amis, ses collègues et ses anciens élèves à l'occasion du XXX-e anniversaire de son enseignement à l'Université*, București, 1940; N. I. Popa, *Activitatea*

literară a lui Charles Drouhet, IIȘ, 1940, 9; Gh. Stănescu, *Charles Drouhet și opera sa*, AUB, literatură universală și comparată, 1970, 2; Bucur, *Istoriografia*, 260–264; Valentina Agrigoroaiei, *L'étude de la langue – préoccupation constante du professeur Charles Drouhet*, AUI, lingvistică, t. XXVII, 1981; *Dicț. scriit. rom.*, II, 153–155. *M.M.-I.*

DRUM, revistă care apare în Statele Unite ale Americii și în Mexic, între septembrie 1963 și 1983. Publicație a scriitorilor români din exil, fondată de Vasile Posteucă, sub îngrijirea Asociației Enciclopedice Române, apoi a Asociației pentru Literatura și Cultura Românească în America, **D.** cunoaște, în cele două decenii de apariție, numeroase schimbări în colegiul redacțional, dar și în ceea ce privește locul de apariție, periodicitatea și formatul. Primul număr (redactori Vasile Posteucă și Nicolae Petra), deschide o primă serie ce apare sub formă de revistă, format mic, ilustrată cu desene de Eugen Drăguțescu, N. Petra, Ștefan Tănăsescu. Facsimilul poeziei *Drumuri* de Aron Cotruș, imprimat pe prima copertă, sugerează proveniența titlului, ca și condiția celor care elaborează publicația. Anunțată cu apariție bilunară, în realitate fără o strictă periodicitate, din cauza neajunsurilor de tot felul pe care le întâmpină o publicație în exil, această serie, tipărită în atelierele ziarului „America" din Cleveland, se încheie cu numărul din ianuarie-martie 1967, odată cu închiderea tipografiei. O serie nouă, un ziar de 8–12 pagini, începe cu numărul din aprilie-decembrie 1967 (ulterior apariție trimestrială). Redactori sunt acum Vasile Posteucă, Nicolae Petra și Nicolae Novac; pentru scurt timp, în redacție intră Ion Cârja în locul lui N. Petra; apoi V. Posteucă și N. Novac redactează revista până în 1972, când ea trece sub conducerea unui comitet având ca director pe V. Posteucă. După moartea acestuia, John Halmaghi, devenit redactor, readuce **D.** din 1975, la formatul inițial, păstrat până la ultimul număr. Editorialul lui N. Petra, *Crestături* (titlu ce va fi atribuit și rubricii permanente a autorului), deschide revista cu o profesiune de credință, dezvăluind în tonalități aforistice ținuta morală pe care inițiatorii o impun noii publicații: „Chiar pentru cei ce se pare că nu se mișcă și nu fac nimic, singurul lucru care se poate pune deoparte pentru socoteala de la sfârșit este cum mergi. Nici unde mergi, nici de ce mergi, nici chiar dacă mergi. Este felul cum îți întorci foile vieții, de la un ceas la altul, de la un loc la altul, cum privești la cer și la semenii tăi, cum ții pumnul strâns sau mâna deschisă, cum știi să zâmbești, să râzi, să ierți sau să batjocorești". Ideea care guvernează demersul editorial al lui V. Posteucă și N. Petra este susținerea rezistenței spirituale a românilor: „În tot ce facem și credem, noi avem datoria de a ne uita înspre Carpați, înapoi acasă", afirmă V. Posteucă, adăugând: „Tot mai singuri, dar pentru aceasta tot mai convinși de adevărul luminii, și mai tari și împăcați interior de certitudinea că servim o cauză etern invincibilă" (*Cum stăm*, 1967). Declarată de orientare românească și creștină, **D.** este totodată o revistă de constantă atitudine anticomunistă. Alături de semnatarii permanenți ai textelor ideologice (V. Posteucă, N. Petra, John Halmaghi), Horia Stamatu susține ultima serie a publicației cu o suită de eseuri și pamflete pe marginea dezastrului economic, politic și social din România ceaușistă (*Scrisoarea unui european*, *Altă revoluție culturală*, *Independență, libertate, cultură*, *Cum se anunță desființarea literaturii*). Spiritul incisiv polemic al autorului se convertește deseori într-unul reflexiv, pentru a evalua consecințele și a descoperi soluția salvării: „un lucru este sigur: numai prin ceea ce va supraviețui în spirit de la țăranii români va asigura supraviețuirea poporului român, popor prea puțin numeros pentru a avea altă posibilitate de supraviețuire decât în spirit" (*Țăranii*, 1976). Paginile literare cuprind grupaje de versuri, proză și comentarii istorico-literare, mai toate vădind un interes deosebit pentru spațiul cultural bucovinean, căruia i se consacră chiar o rubrică, „Pagini bucovinene", devenită „Chenar bucovinean", apoi „Figuri bucovinene". Numeroase pagini critice și memorialistice sunt dedicate grupării din jurul revistei „Iconar", din care V. Posteucă a făcut parte, precum și lui Mircea Streinul. Alături de poezie și proză, revista include în sumarele sale o „Cronică literară" și o „Cronică a edițiilor", „Pagini americano-române", breviarul cultural „Iconar", semnat de V. Posteucă și John Halmaghi (pentru ultima serie), o rubrică de „Însemnări și cărți", un „Carnet" cu știri culturale, comentarii despre cărți și publicații din exil, semnate de N. Novac, și calendarul cultural „Pe răboj" susținut de Lucia A. Popovici. Cele mai numeroase contribuții aparțin, cum este firesc, scriitorilor români de pe continentul american, fără a fi excluși însă cei din zona europeană. Poeții frecvent prezenți sunt N. Petra, V. Posteucă, N. Novac, I. Iancu Pălținișeanu, Vasile Gherasim, Dorina Ienciu, Doina Oșteanu, Sergiu Grossu, Zahu Pană, I. Cârja, Matei Sberga, Leonida Lututovici ș.a. Sporadic, publică versuri Ștefan Baciu și Vintilă Horia. **D.** prezintă, de asemenea, mari grupaje de poezii scrise în închisorile comuniste, multe nesemnate. Paginile de proză sunt semnate de Mira Simian, Toader Ionaș, John Halmaghi, Mardarie Popinciuc, Viorica Stavilă ș.a. Cu mențiunea că a fost scris pentru un post de radio, apare aici și un text sub semnătura lui Mircea Eliade, intitulat *Maica Domnului* (1980). Uneori revista reia lucrări sau fragmente din texte clasice și contemporane românești: M. Eminescu, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Dan Botta, V. Voiculescu ș.a. Comentariile la cărți și recenziile semnate de Aron Grămadă, Octavian Buhociu, V. Posteucă, Titus Bărbulescu se opresc mai ales la literatura exilului, dar au în vedere și edițiile și studiile istorico-literare apărute în România (Aron Grămadă, *Lucian Blaga și cultura oficială*, 1978). Cea mai prestigioasă semnătură este, la acest capitol, cea a lui Vintilă Horia, comentând câteva „exegeze politico-literare", ieșite „nu din realitate, ci din întâlnirea acesteia cu ideologia" (*„Gândirea" și gândirismul*, 1976). Lucrare a acelui „singur real exil, [...] care se definește el singur prin propriile lui acțiuni, care pot fi variate și diferit orientate, dar au același obiectiv: apărarea și promovarea spiritualității românești celei autentice", consecventă cu propriul program, țintind spre literatura de bună calitate, nu întotdeauna ferită de un anume patetism și de exaltarea naționalistă, **D.** se înscrie în presa românească ca o *Invitație la cavalerism* (John Halmaghi, articol-program,

1-2/1975), slujind cu tenacitate ideii că „Numai cavalerii biruiesc în istorie, niciodată mișeii și lașii". *M.P.-C.*

DRUMARU, Paul (pseudonim al lui Paul-Toma Deutsch; 5.XII.1938, Alba Iulia), prozator, poet, eseist și traducător. Este fiul Magdalenei (n. Rosner) și al lui Francisc Deutsch, comerciant. După studiile primare și liceale făcute la Alba Iulia și Oradea, lucrează ca atașamentist la Hunedoara, contabil și bibliotecar la Biblioteca Regională Oradea, frezor, scriitor de vagoane, pentru ca în 1958 să devină student la Institutul „Maxim Gorki" din București, de unde, în același an, este exmatriculat. Va absolvi în cele din urmă Facultatea de Filologie, secția limba și literatura română, din cadrul Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1966). Aici, în 1964, înființează împreună cu poeții Adi Cusin, Emil Brumaru, Mihai Ursachi, Ion Chiriac, Ion Covaci, pictorul Petre Aruștei și compozitorul Sabin Păutza grupul „Lunar 11". După absolvire, devine corector la revista „Cronica", referent literar la Teatrul Național din Iași, redactor la Editura Kriterion (București, 1971-1998). Primește de patru ori Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru traduceri din limba maghiară (1972, 1976, 1981, 1986), precum și Premiul pentru traducere al Asociației Scriitorilor din București (1996), Premiul Artisjus (Budapesta, 1977), Premiul Déry Tibor (1987), diploma și placheta „Pro Cultura Hungarica" (1997). Debutează în ziarul „Crișana" (Oradea, 1957), colaborând apoi la „Tribuna", „Cronica", „Convorbiri literare", „Iașul literar", „Ateneu", „Luceafărul", „Contemporanul", „A Hét", „Magyar Naplo" (Budapesta), „Provincia" (Cluj), „Viața românească", „Secolul 20", „Lettres internationales" ș.a.

Placheta de versuri *Ochii necesari* (1968), cu care **D.** debutează editorial, reușește să sugereze o atmosferă poetică bine închegată, care, fără a abuza de metafore, compune un peisaj liric îmbinând straniu intuițiile evanescente și locurile comune. Coordonatele mediului poetic țin de o delicată candoare: „Sufletul meu de băiețel/ E și acum în pod printre uitări" (*În pod*) sau „Profesorul meu de desen/ Era ca o pușcă de vânătoare,/ Trăgea în copii cu privighetori,/ Trăgea cu copiii în soare" (*Profesorul meu de desen*). Dar această ingenuitate este doar aparentă: nu este viziunea asupra trecutului a copilului ajuns la maturitate, ci articularea unui spațiu interior în care semnalele „din afară" pătrund și își schimbă brusc semnificația. Simplitatea, explicitul, prozaicul trimit oarecum la maniera lui Ion Barbu din poemul *După melci*. Eul poetic este cel al unui copil ipotetic, închis în interiorul adultului și aflat în stare de latență: „Cred că atunci când dorm mă schimb total./ Îmi cade pielea obosită de lumină,/ Și de aceea brusc trezit sunt ireal/ Și fac mișcări stereotipe de mașină" (*Dorm*). Multe caracteristici prezente în poezie vor fi preluate în romanul *Făptura* (1975), unde universul ficțional nu este, așa cum pare la prima vedere, o proiecție a celui real (retrospectiva naratorului asupra propriei copilării marcate de tragedia războiului), ci o lume paralelă, un tărâm peste care domnește Regele Fluturilor. Roșcatul — naratorul care vine din „lumea reală" — îl descrie pe Bec (de fapt un alter ego proteic al acestuia) ca pe ceva care iese în evidență tocmai prin „diformitatea sa compusă din elemente absolut normale". Roșcatul este copilul „real", Bec-Laurențiu-Dezideriu-Gabriel e o reprezentare a „virtualului", timpul și spațiul real pe care aceștia le străbat sunt doar niște „răscruci", ceea ce contează sunt modificările structurale, adesea greu perceptibile, ale entităților sufletești. Narațiunea este un drum prin labirint unde fiecare nod schimbă perspectiva asupra lucrurilor ca în tot atâtea universuri posibile, o infinitate de lumi reale și posibile conținute în firele de praf. „Realul" cititorului devine doar unul dintre miliardele de fire de praf ale infinității de „realuri posibile", iar Bec este imaginea puterii infinite de a construi și a distruge o infinitate de lumi numai prin puterea gândului și a observației. În următorul roman al lui **D.**, *Vizionarea* (1980), personajul Marcu îndeplinește aceeași funcție de „manipulator" al lumilor posibile, imagine în oglindă a naratorului (care, ca și în *Făptura*, este o prezență vag conturată) și, în același timp, imagine în oglindă a fiecărui personaj în parte. Multitudinea de personaje apare ca un efect al jocului perspectivelor — amestecul dintre teatru și viață, atât „lumea ca teatru", dar și „teatrul ca lume", dând naștere la două realități distincte (personajele romanului devin și personaje ale piesei expresioniste din roman, schimbându-și numele, înfățișarea, comportamentul și ajungând astfel să se multiplice în funcție de spațiul pe care îl ocupă). Ca și în *Făptura*, unde firele de praf reprezentau universuri paralele care se interferează, și aici apare un laitmotiv, ploaia, care revine obsesiv pe întreg parcursul romanului. Amănuntele biografice ale personajelor românești sau descrierea tehnică a personajelor din piesa pe care aceștia o repetă la nesfârșit se află într-o fluctuație permanentă; deși autorul utilizează tehnica amănuntului minuțios notat, ele sunt într-o permanentă schimbare, devin instabile, aproape imposibil de captat din cauza faptului că e vorba despre „vizionarea" unor captivi prinși într-un labirint înțesat cu oglinzi. Fiecare moment al romanului prezintă o altă lume, o altă realitate. Evoluțiile personajelor „reale" și ale celor din piesă se întretaie sau se despart în funcție de parcursul mental al fiecăruia dintre eroi, devenind un labirint de lumi infinite în care există în același timp un unic personaj, Marc, și o infinitate de variante ale sale.

SCRIERI: *Ochii necesari*, București, 1968; *Făptura*, București, 1975; *Vizionarea*, București, 1980. **Traduceri:** Bálint Tibor, *Trandafirii Sodomei*, București, 1969, *Maimuța plângăreață*, București, 1972; Kemény Janos, *Vrăjitoarea apelor*, București, 1970; Ady Endre, *Poeme*, București, 1972; Méliusz József, *Cele mai frumoase poezii*, București, 1975, *Destin și simbol*, București, 1978; Örkény István, *Gloria. Jocul de-a pisica. Familia Tot*, București, 1976; Horváth István, *La zidul alb*, București, 1979; Salomon Ernö, *Pilda copacului de rezonanță*, București, 1979; Csiki László, *Bunicul vândut*, București, 1989; Király László, *Oastea uitată*, București, 1981; Kányády Sándor, *Monolog interior cu ușa deschisă*, București, 1982; Deák Tamás, *Istorisiri nemaiauzite*, București, 1982; Szilágyi Domokos, *Aterizare forțată*, București, 1985; Mózes Attila, *Epilog la un adio*, București, 1986; Vásárhelyi Géza, *Șarja de cavalerie*, București, 1987; Farkas Árpád, *Cântec de fluier*, București, 1988; Markó Belá, *Despre natura metaforelor*, București, 1989, *Timp canibal*, Cluj-Napoca, 1997; József Attila, *32 poeme*, București, 1995,

Poeme, București, 1996; Kiss Gy Csaba, *Europa centrală. Națiuni, minorități*, București, 1997; Konrád György, *Vizitatorul*, București, 1998, *Călătoria*, Iași, 2003; *Transland 1–2. „Poeții mei maghiari"*, București, 1999; Visky S. Béla, *Coroana de stele*, Cluj-Napoca, 2001; Visky András, *O noapte la Betleem*, Cluj-Napoca, 2001; Pilinszky János, *Crater*, București, 2002; Kovács András Ferenc, *Vară colonială*, București, 2002; Babits Mihály, *Cartea lui Iona*, București, 2002.

Repere bibliografice: Dragoș Vrânceanu, *Poezia tinerilor și coordonatele ei*, LCF, 1964, 10; Nicolae Stoian, *Un nume nou: Paul Drumaru*, LCF, 1964, 11; Dumitru Micu, *Poezia: Paul Drumaru*, RL, 1968, 12; Eugen Simion, *Poezia tinerilor și locul ei în lirica actuală*, LCF, 1964, 16; Andrei Antonescu, *Paul Drumaru, „Ochii necesari"*, CNT, 1969, 6; Constantin Mălinaș, *„Ochii necesari"*, F, 1969, 2; Adi Cusin, *„Lunar 11"*, CRC, 1969, 23; Sugár Erzsébet, *Kétszáz Ady-vers románul*, UTK, 1970, 25; Kovács János, *Beszélgetés*, EL, 1971, 2 iunie; Nicolae Balotă, *Cuvântul lui Ady Endre*, RL, 1973, 8; Szász János, *Fordítható-e Ady? Paul Drumaru, Ady-fordításairól*, „Kortárs", 1976, 6; Rácz Székely Gyözö, *Paul Drumaru-román költö, múforditó*, „Élet és irodálom", 1975, 17 mai; Silvia Urdea, *Debut în roman*, VTRA, 1976, 7; Ulici, *Prima verba*, II, *180–181*; Földeák Iván, *Paul Drumaru*, „Új Tükör", 1984, 4; Kántor Lájos, *Szilágyi Domokos románul*, UTK, 1986, 23 mai; Cseke Gábor, *József Attila Két Nyelven – A Budapesti könyvnapokra*, „Magyar Szó", 1995, 31 mai; Ion Pop, *„Ha tőrténés és szó egymásra talál..."*, UTK, 1987, 42; Popa, *Ist. lit.*, II, 927. *C.Dt.*

DRUM DREPT, revistă care apare la Vălenii de Munte între ianuarie 1913 și decembrie 1914, având redacția la București; director era N. Iorga. În perioada dintre 24 ianuarie 1915 și 15 iulie 1917, fuzionează cu revista „Ramuri" și se editează la Craiova și Iași cu același titlu, „Drum drept". Continuă orientarea tradiționalistă, paseistă și autohtonistă a sămănătorismului, manifestându-și ostilitatea atât față de cosmopolitism și raționalism, cât și față de procesele de industrializare, urbanizare și de preluare a modelelor instituționale și culturale din Occident. Revista își propune să promoveze cultura și literatura națională de tip rural, ca unică sinteză adevărată între permanență și valoare. În articolul-program (*Două cuvinte pentru cine are nevoie de ele*), N. Iorga afirmă că misiunea prioritară a revistei este „păstrarea bunelor tradiții, care nu sunt nici noi, nici vechi, ci logice, necesare, eterne, și îndrumarea tinerelor talente pe această cale a bunelor tradiții sănătoase". Titlul revistei simbolizează legătura directă cu modelele culturale și istorice ale trecutului, așa cum au fost acestea promovate de sămănătorism, „pentru a face să ajungă, cu aceleași solii ca ale vechiului «Sămănător», batjocorit astăzi de arivismul lărmuitor al tuturor «tinerilor de viitor», cuvinte de prețuire dreaptă și pagini de sănătoasă cetire românească și în părțile unde orice amintește «Neamul românesc» e total oprit de a pătrunde..." Atât literatura inclusă în revistă (proză, poezie, teatru), cât și articolele de istorie și critică literară sunt în concordanță cu orientarea culturală și politică a publicației. **D.d.** conține și traduceri din alte literaturi, promovarea unei culturi etnice neînsemnând respingerea totală a valorilor universale, ci selectarea acelor valori clasice perene, care sunt culturale și morale în egală măsură. Colaborează cu versuri Volbură Poiană, Eugenia H. Ionescu (Ada Umbră), Gheorghe Năsturaș, Ion Sân-Giorgiu, iar N. Iorga inserează „versuri noi" de Ienăchiță Văcărescu (*O rugăciune către Sf. Fecioară, Stihuri la Cișmeaua din Cotroceni*). Proza este semnată de George Vâlsan (G. Iederă), H. Stahl, Dumitru Moruzi, S. Vârtej ș.a. Contribuie cu articole N. Iorga (*Până când s-a întrebuințat limba română oficială în Basarabia*), Panait Cerna (*O nouă epistolă a lui Mihail Eminescu*), Radu S. Dragnea, N. Cartojan, Ștefan Meteș, I.E. Torouțiu, Eugen Cialâc ș.a. N. Iorga publică și teatru, dramele sale (*Omul care ni trebuie* și *Constantin Brâncoveanu*) având mai mult o valoare documentară decât una literară propriu-zisă. Revista oferă traduceri din Baudelaire, Byron, Goethe, Turgheniev, Edmondo de Amicis, Uhland. Alți colaboratori: D. Furtună, Virgil Tempeanu, Apostol D. Culea, Constantin Al. Ștefănescu, Vintilă V. Paraschivescu, Anghel Marinescu, Mihail I. Pricopie, Eugeniu Revent, Ștefan Bezdechi, P. Papazissu, Petru Chirica. *C.A.*

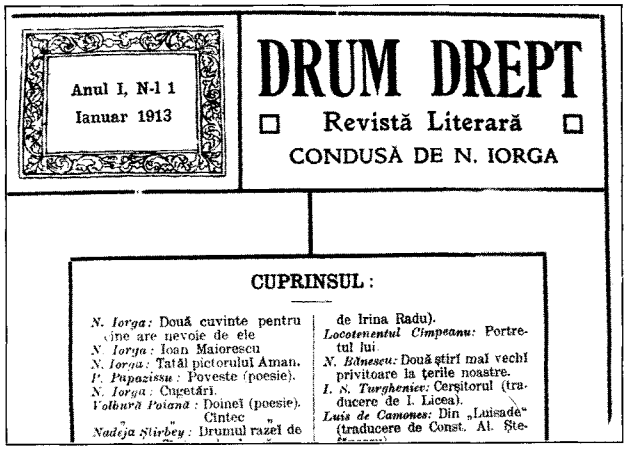

Anul I, N-l 1
Ianuar 1913

DRUM DREPT

Revistă Literară

CONDUSĂ DE N. IORGA

CUPRINSUL:

N. Iorga: Două cuvinte pentru cine are nevoie de ele
N. Iorga: Ioan Maiorescu
N. Iorga: Tatăl pictorului Aman.
P. Papazissu: Poveste (poesie).
N. Iorga: Cugetări.
Volbură Poiană: Doineĭ (poesie).
" Cintec "
Nadeja Știrbey: Drumul razeĭ de
de Irina Radu).
Locotenentul Cimpeanu: Portretul lui.
N. Bănescu: Două știrĭ mai vechĭ privitoare la țerile noastre.
I. S. Turgheniev: Cerșitorul (traducere de I. Licea).
Luis de Camones: Din „Luisade" (traducere de Const. Al. Ște-

DRUMEȘ, Mihail (pseudonim al lui Mihail Dumitrescu; 26.XI.1901, Ohrida, Macedonia – 27.II.1982, București), romancier și dramaturg. Este fiul sârboaicei Despina (n. Gero) și al meseriașului macedonean Vasile Dimitrie (devenit Dumitrescu după ce s-a stabilit în România). Era elev la liceul din Balș când scotea o revistă școlară, „Licăriri" (1915–1916), în care publica versuri și proză semnate Mihai V. Demetrescu. După război, își continuă studiile la Craiova (liceul) și București (Facultatea de Filosofie și Litere, absolvită în 1928), colaborând cu articole despre teatru și cu proză la „Știrea", „Flamura" (revistă care i-a editat volumul de debut în 1927, pe când **D.** era secretar de redacție), „Rampa". Ca funcționar în Ministerul Învățământului (între anii 1928 și 1937), a continuat să publice proză în „Dimineața", „Convorbiri literare", „Universul literar" și în volume. Succesul obținut cu romanul *Invitația la vals* (1936) îi permite să-și asume conducerea Editurii Bucur Ciobanul, unde, în special în perioada 1942–1947, va iniția un amplu program de tipărire a cărților pentru copii și tineret. Principalul furnizor de texte era **D.** însuși, care a rezumat biografii de oameni celebri (Dante, Gutenberg, Magellan, Mozart, Nobel ș.a.), a întocmit relatări despre mari invenții și

realizări (locomotiva, telegraful, automobilul, avionul, Canalul Suez etc.), a făcut prelucrări din folclorul românesc, indian, arab, grec, german, danez, francez sau a repovestit capodopere literare aparținând lui Homer, Defoe, Swift, Schiller, Goethe, Gogol, Mark Twain, Sienkiewicz. Zeci de astfel de broșuri au fost publicate sub pseudonimul Moș Ene, iar altele au fost semnate Barbu Apelevianu, Dinu Gherghel, Ilarie Magheru, Romulus Burghelea, Unchiul Victor etc. Multe dintre aceste prelucrări au fost difuzate și la Radio. După o lungă pauză, revine cu noi romane și cu versiuni modificate ale celor vechi, iar în câteva periodice (în special în „Oltul") îi apar mărturisiri autobiografice și proză istorică. Deși cu un deosebit succes la public – romanele sale, cu precădere *Invitația la vals*, au cunoscut zeci de reeditări –, scriitorul a fost ignorat de criticii importanți. Prăpastia dintre receptarea de către cititori și cea critică este greu de explicat, **D.** ilustrând mai degrabă cazul unui condamnat fără proces.

Volumul de debut – *Capcana* (1927) – conține proză scurtă și a stârnit interesul comentatorilor prin relativa noutate epică, prin calitatea descrierii unor procese psihice. Romanul *Sfântul Părere* (1930), retipărit mai târziu (1942) cu titlul *Cazul Magheru*, are o versiune mult modificată și amplificată în 1971. Este o abordare sui-generis a devenirii personalității umane de excepție, prin relatarea unor momente biografice aparent disparate. Intenția principală e de a demonstra cum, paralel cu rațiunea, un rol la fel de important în desfășurarea unei vieți îl are subconștientul. Accentul epic cade pe relatarea unei experiențe senzaționale, care determină o activare extremă și o purificare a psihicului eroului (un medic), având ca efect revelarea și cristalizarea unei neobișnuite puteri terapeutice. Un roman al orgoliilor excesive și al pasiunilor contrariate este *Invitația la vals*. Conduse de false reprezentări despre sine, cu o teamă exacerbată de a nu fi subordonate și umilite, personajele ajung, în pofida profundului sentiment de dragoste care le leagă, să se distrugă reciproc. În prim-plan se află reconstituirea unui proces de autocunoaștere, de revelare a unor disfuncții și antagonisme interioare, de ale căror efecte protagoniștii devin conștienți abia în final, când din pragul morții privesc înapoi. **D.** știe să capteze atenția cititorului prin intensificări ale actelor și trăirilor generatoare de dramatism și tensiuni, creând cu abilitate un fel de miraj al nefericirii implacabile. Dar calitatea demersului analitic, a discursului literar este de un nivel mediu. Intenția demonstrativă subordonează forțat, mecanicist cauzelor efectele. O anume lipsă de orizont, formula compozițională insuficient motivată și susținută, rostirea cam simplificatoare, comună dau, într-o măsură, senzația de artificiu literar. Și ediția definitivă, din 1982, a romanului *Scrisoarea de dragoste*, apărut în 1938, este mult amplificată prin introducerea unei noi părți, constituită din scrisorile eroinei. Caracterul și eșecul tragic al arivistului (modelul Julien Sorel este menționat în text), care sacrifică iubirea pentru a parveni, sunt potențate prin contrapunerea confesiunilor personajului feminin. Epistolarul protagonistei, diferit net ca atitudine și stil de relatările eroului, dezvăluie o fermecătoare personalitate feminină. Spre final, narațiunea deviază către un romanesc ieftin și precipitat, cu exagerări ale ficțiunii ancorate în senzațional. Două părți inegale are și *Elevul Dima dintr-a șaptea* (I–II, 1945; ediție definitivă în 1968). În prima parte, personajul-narator notează reacții și trăiri firești, provocate de un nou mediu școlar – mici și suave naivități și mirări, înfiripareа relațiilor cu colegii – sau de tulburări erotice și de aspirațiile exaltate spre frumosul și misterele vieții. Partea a doua este o înșiruire de mici aventuri și se depărtează de ținuta și sensul celei dintâi. Totuși, în general, se țese o poezie a adolescenței, bine controlată de narator. Dialogurile, adesea colorate de argoul școlăresc, sunt simpatice reușite stilistice și tipologice. Volumul *Se revarsă apele* (1961), o proză ratată compozițional, aduce relatări interesante despre satul oltenesc de la începutul secolului al XX-lea, despre modul de a vieții al țăranilor. Documentarul *Arde Prahova* (1974) e o concesie evidentă făcută „realismului socialist". De la șaisprezece ani, **D.** a prezentat diferite piese de teatru unor persoane și instituții abilitate, dar abia în 1934 i se va juca pe o scenă bucureșteană comedia *O crimă pasională* (publicată în 1941), o șarjă prea dezlănțuită, ce viza moravuri sociale capabile să întoarcă lumea pe dos. Lăudată pentru inventivitate și curaj de unii cronicari, piesa (montată și la Cluj) i-a scandalizat pe alții. O altă satiră – *Codrul Vlăsiei*, refuzată cam în același timp de Teatrul Național din București – a fost pusă în scenă la Galați abia în 1966. *Ioana d'Arc* (1937), *Năluca* (1940, o dramatizare a subiectului din *Scrisoarea de dragoste*) au fost numai publicate, iar piesele din volumul *Trei comedii* (1940) au fost difuzate la Radio. La hotarul dintre beletristică și literatura de popularizare stă, ca și multe alte prelucrări ale lui **D.**, *Povestea neamului românesc* (I–II, 1978–1979). Informația istorică este completată și animată cu ajutorul ficțiunii, în texte atractive, fără excese ținând de didacticism. Principalele romane ale lui **D.** au fost traduse în franceză, germană, spaniolă, slovacă, bulgară, turcă, fiind publicate în câteva țări din Europa și din America Latină.

SCRIERI: *Capcana*, Craiova, 1927; *Sfântul Părere*, București, 1930; ed. (*Cazul Magheru*), București, 1942; ed., București, 1971; *Invitația la vals*, București, 1936; ed. pref. Florea Firan, Craiova, 1986; *Ioana d'Arc*, Vălenii de Munte, 1937; *Scrisoarea de dragoste*, București, 1938; ed. pref. Florea Firan, Craiova, 1982; *Năluca*, București, 1940; *Trei comedii*, București, 1940; *O crimă pasională*, pref. Teodor Scarlat, București, 1941; *Teatru*, București, 1942; *Vrăjitorul*, București, 1942; ed. (*Edison*), București, 1972; *Elevul Dima dintr-a șaptea*, I–II, București, 1945; ed. pref. Ion Dodu Bălan, București, 1968; *Se revarsă apele*, București, 1961; *Codrul Vlăsiei*, București, 1966; *Arde Prahova*, București, 1974; *Mari invenții*, București, 1977; *Povestiri despre cutezători*, București, 1977; *Povestea neamului românesc*, I–II, București, 1978–1979; *10 cărți celebre, repovestite de...*, Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Const. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, *198–200*; G.B. [G. Baiculescu], *„Capcana"*, PRL, 1927, 13; D. V. Barnoschi, *„Capcana"*, ALA, 1928, 415; A.P. Samson, *„Sfântul Părere"*, RP, 1930, 3653; M.P. [Mihai Popescu], *„Sfântul Părere"*, CL, 1930, aprilie; Al. Bădăuță, *„Sfântul Părere"* G, 1930, 5; Izabela Sadoveanu, *„Sfântul Părere"*, ALA, 1930, 495; Ion Foti, *„Sfântul Părere"*, UVR, 1930, 26; D. I. Suchianu, *„Sfântul Părere"*, VR, 1930, 6; George-Mihail Dragoș, *„Invitația la vals"*, IIS, 1939, 7; *Mihail Drumeș*, RRI, I, partea II, *846–859*; I. S. [Izabela Sadoveanu], *„Invitația la vals"*, ALA, 1937, 854; Constantin

Fântâneru, *„Scrisoarea de dragoste"*, UVR, 1938, 45; Constantin Fântâneru, *„Trei comedii"*, UVR, 1941, 17; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *932*; Mihail Ilovici, *„Invitația la vals"*, CL, 1942, 1-2; Nicolae Pop, *Perimetru sentimental*, Craiova, 1980, *137-143*; Miron Scorobete, *Moartea unei legende*, TR, 1982, 13; Cornelia Cârstea, *Mihail Drumeș*, Craiova, 1982; Firan, *Profiluri, 282-291*; *Dict. scriit. rom.*, II, *155-157*. *C.T.*

DRUM NOU, gazetă apărută la Turnu Măgurele, lunar, între 20 octombrie 1921 și 12 noiembrie 1922, 15 februarie 1923 și 20 iunie 1926, 27 ianuarie 1930 și 20 februarie 1948. De la numărul 6 din 1922, publicația va avea format de ziar, cu subtitlul „Literar. Artistic. Științific"; numărul 1 din 1923 are subtitlul „Foaie pentru luminarea poporului"; de la numărul 3 din 1923 se schimbă din nou subtitlul: „Politic – cultural", iar de la 15 septembrie 1937, are subtitlul „Ziar popular independent"; de la 15 ianuarie 1945, apare cu subtitlul „Ziar de informație și cultură". Redactor este C. Nedelescu-Zlotești. Are rubricile „Mișcarea literară", „Cărți", „Cartea", „Revista presei", „Cronica literară", „Editori – autori – cititori", „Cărți și reviste", „Pagina literaturii străine", „Arena publicațiilor", „Curiozități", „Poșta redacției", precum și un spațiu în care se republică pagini din scrierile „marilor dispăruți". **D. n.** este o publicație democratică, dorește să evite accentele extremiste și să propage „un curent de adevărată literatură, un curent care să mai strivească unele patimi încuibate adânc în mințile rătăcite", după cum afirmă C. Nedelescu-Zlotești în articolul-program *Un fel de prefață* (2/1921). După august 1944, **D.n.** va lua fără ezitare o orientare socialistă, propunându-și să militeze pentru „democrația sinceră, cinstită, adevărată", pentru prietenia cu URSS. Mai bine de două decenii a fost însă o publicație de popularizare a acelor valori literare, artistice și sociale ce reflectă atașamentul față de tradiție, patriotism și convingeri democratice. Lipsită de un program cultural bine definit, preia din alte publicații, cu puține excepții, o literatură cu caracter tradiționalist și autohtonist. Poezia este semnată de Ion Minulescu (*Nocturna*, 4/1922, *Cânta un matelot*, 6/1922), Nichifor Crainic (*Romanță*, 7/1922), Octavian Goga (*Oltul*, 13-14/1940), Duiliu Zamfirescu, Al. A. Philippide, George Mihail Zamfirescu, Zaharia Stancu, Maria Cunțan; proza, de Camil Petrescu (*Soldatul care păzește satul*, 3/1934), Gala Galaction, Duiliu Zamfirescu, George Mihail Zamfirescu, Alexandru Cazaban, F. Aderca. În paginile revistei, C. Nedelescu-Zlotești inserează romane în foileton. Articolele, de asemenea preluate, tratează subiecte de istorie și critică literară, aspecte ale vieții culturale și sociale din toate provinciile românești, de pildă, cele semnate de E. Lovinescu (*Ultimul număr al „Sburătorului"*, 9-10/1922), Camil Petrescu (*Tradiționalism, europeism*, 11-13/1924), Septimiu Popa (*Scrisori din Ardeal*, 2/1921). Comentariile pe teme literare sunt semnate de C. Nedelescu-Zlotești, Tudor Teodorescu-Branișteș, Ștefan Ivanovici (Terențiu), Anton Mariniescu-Nour (A. Nour) ș.a. Revista conține traduceri din literatura universală, poezie romantică și proză realistă și naturalistă. Alți colaboratori: Dimitrie Iov, Vasile Cazan (Vladimir Corbasca), Cezar M. Stratula, George A. Petre, M. G. Samarineanu, D. I. Boureanu, Iustin Ilieșiu, Em. Papazissu, George Voevodica, Alice Gabrielescu, Elvira Bengescu, G. M. Vlădescu, Ion Dongorozi, Teodor Maiorescu (Theo Maiorescu). *C.A.*

DRUMUR, George (pseudonim al lui George Pavelescu; 14.III.1911, Horecea Mănăstirii – Cernăuți – 7.VI.1992, Timișoara), poet. Este fiul Ilenei (n. Antonovici) și al lui Cozma Pavlovici, țărani. Este tatăl prozatorului Marian Drumur. Urmează cursurile Școlii Normale (1929-1933) și ale Liceului „Aron Pumnul" din Cernăuți (1933-1941), absolvind apoi Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din același oraș, Institutul Regal de Științe Administrative al României (1938), Facultatea de Matematică-Fizică (începută la Timișoara) din București (1957). Funcționează ca profesor în Cernăuți și Timișoara (1933-1957), redactor-șef al revistei „Bucovina literară" și ca secretar literar muzical la Opera de Stat din Timișoara (1958-1972). Colaborează la majoritatea revistelor literare dintre cele două războaie: „Junimea literară", „Revista Fundațiilor Regale", „Convorbiri literare", „Glasul Bucovinei", „Viața socială a Bucovinei" (București), „Argonaut" (Rădăuți), „Gând românesc" (Cluj) etc. Este autorul mai multor versiuni românești pentru librete de operă (*Norma* de Bellini, *Orfeu în infern* de Gluck, *Pescuitorii de perle* de Bizet ș.a.). Traduce din literaturile germană, franceză, italiană, rusă, cehă și slovacă.

Debutează cu poezie în „Junimea literară" (1931) și editorial, cu volumul de versuri *Solstiții* (1936). Poetul se menține pe linia autohtonismului. Lumea de vis e în perfectă consubstanțialitate cu lumea reală. Trecutul voievodal al nordurilor moldave țese drumuri imaginare între două lumi istorice. Înrudit temperamental și, uneori, stilistic cu Eugen Jebeleanu al începuturilor, **D.** se diferențiază de acesta prin dominanța autohtonului, ca motiv, și prin lipsa unui hermetism avansat, ca manieră tehnică. În *Suflete în azur* (1940), autorul se cufundă în propria-i realitate sufletească, bogată, vădind resurse inepuizabile. Imaginile poetice sunt atât de delicate, de feminin construite, atât de abstracte uneori, încât își pierd aproape funcția plastică, sugerând o atmosferă tulbure, imprecisă. Pe alocuri, se întrevăd amprente ale misticismului blagian. Întâlnirea cu natura devine o permanentă bucurie, în care se topesc marile-i neliniști. Partea cea mai rezistentă a operei lui o formează însă poemele de atitudine, care, în *Vatra cu stele* (1942), poartă însemne ale luminozității nordice, dar și evidente reminiscențe mioritice. Un lexic suculent îndeamnă retoric spre amintirile copilăriei, spre ieșirea din tristețe și durere, spre imnificarea gliei străbune, cu întreg cortegiul ei de frumuseți baladești și de fapte eroice. Cuvinte ca „baladă", „legendă", „stele" și „toamnă" sunt aici simboluri ce conturează obsesiile simțirii. În *Însemnele anilor* (1973) este evidentă încercarea poetului de a se regăsi pe sine și întreaga-i creație precedentă. Acest volum retrospectiv reușește să surprindă esența gravă din care autorul și-a plăsmuit de-a lungul anilor versurile. Amintirea copilăriei stăruie. Autorul creează interesante imagini citadine, cu toate că ele nu sunt decât punctări expresive ale ideii poetice. Se pot reține câteva motive sentimen-

tale, semnificative pentru înțelegerea unui destin uman. Mica antologie *Neodihna cuvintelor* (1986) este opera creatorului ajuns la vârsta senectuții, când simte cu spaimă și liniște, în același timp, apropierea sfârșitului. Părinții și prietenii de odinioară revin, nostalgic, în mintea și sufletul poetului. Drama existențială a creatorului însuși conferă poemelor un aer de gravă meditație. Sacerdot fidel al pământului și al istoriei, exponent al unei generații pline de energie creatoare, **D.** cultivă prozodia clasică, dar nu-i rămâne permanent vasal, căci, depășind-o, dovedește disponibilități poetice multiple. Remarcat de G. Călinescu în anii de început, poetul bucovinean se relevă ca un îndrăgostit de natură, cu o certă vocație a simplității stilistice.

SCRIERI: *Solstiții*, Cernăuți, 1936; *Suflete în azur*, București, 1940; *Vatra cu stele*, Cernăuți, 1942; *Însemnele anilor*, pref. George Muntean, Timișoara, 1973; *Neodihna cuvintelor*, Timișoara, 1986.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *907*; Mircea Streinul, *Poeți tineri bucovineni*, București, 1938, *46-57*; Olimpia Berca, *Portrete. George Drumur*, O, 1975, 18; Octavian Nestor, *Dicționar*, „Pagini bucovinene", 1984, 10; Cornel Ungureanu, *George Drumur și cei de la „Iconar"*, O, 1990, 12; Rachieru, *Poeți Bucovina, 157-158; Dicț. scriit. rom.*, II, *157-158*. *R.B.D.*

DRUMUR, Marian (pseudonim al lui Marian Ștefan Pavelescu; 6.VIII.1943, Cernăuți), prozator. Este fiul Aspaziei Pavelescu (n. Coșara), cântăreață de operă, și al poetului George Drumur. După absolvirea, la Timișoara, a liceului (1957-1961) și a Facultății de Mecanică din cadrul Institutului Politehnic (1962-1967), este inginer în Timișoara și Pitești (1968-1971), cercetător științific la Institutul Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara (1971-1976) și tot aici, profesor de specialitate la Grupul Școlar Industrial pentru Transporturi Auto.

Debutează cu proză în „Orizont" (1966) și editorial cu volumul *Omul dublu* (1980), în care douăzeci și patru de povestiri dovedesc disponibilitatea constantă a autorului față de observarea insistentă a lumii înconjurătoare. Narațiunile, cu personaje și conflicte lipsite de spectaculozitate, surprind o lume dominată de mecanismele elementare ale supraviețuirii sociale, o lume în care locurile comune ale limbajului și ale comportamentului nu sunt decât rareori contrazise. Prozatorul construiește mici întâmplări ce se petrec, de preferință, în mediul muncitoresc, adunând fișe despre existențe neînsemnate și folosind, de regulă, stilul notației fidele, dar exprimându-se, intermitent, cu sobrietate și intuiție de psiholog. Atmosfera este omogenizată de intervențiile naratorului, mai accentuate în prozele scrise la persoana întâi, dar prezente cu discreție și în textele scrise în manieră obiectivă. În *Povestiri* (1987), autorul prezintă o panoramă simbolică a orașului, populată cu personaje liniștite și răbdătoare, trăitoare în felurite medii. Prin capacitatea de decupare în secvențe și printr-o anume tehnică a frazării, povestirile descoperă lumea fără menajamente. Multe proze sunt apropiate, din punct de vedere stilistic, de eseu. Volumul *Într-o singură dimineață* (1999) a fost alcătuit din povestiri nu mai lungi de șase pagini, între care sunt dispuse „antracte" propunând moduri de reorientare a lecturii. Ariile de interes aparțin realității imediate, citadine, fără localizări; povestirile au, în general, o structură liniară, explorând trăirile obscure ale unor ființe obișnuite, ale unor oameni „fără însușiri". Dând personajelor caractere și nuanțe variate, utilizând detalii neobișnuite, autorul își exprimă însă și disponibilitatea spre fantastic și irațional, ca alternativă la alunecarea în patetism. Conținutul epic aduce elemente de suprarealitate, prin introducerea unor personaje secundare din alte epoci. Antractele reprezintă elemente de meditație, hibride și concentrate, cărora diversitatea le conferă valoare de informații insolite.

SCRIERI: *Omul dublu*, București, 1980; *Povestiri*, Timișoara, 1987; *Într-o singură dimineață*, Timișoara, 1999.

Repere bibliografice: Traian Liviu Birăescu, *Proză scurtă*, O, 1981, 1; Voicu Bugariu, *A privi cu răbdare lumea*, LCF, 1981, 7; Emil Satco, Ioan Pânzar, *Personalități bucovinene*, VIII, Suceava, 1997, *55*; Ion Marin Almăjan, *Panorama existenței unui oraș*, „Renașterea bănățeană", 1997, 2216; Simona Popovici, *Hologramă a orașului în 45 de... „Povestiri"*, „Agenda zilei" (Timișoara), 1997, 122; Nicolae Havriliu, *Joc între iluzie și realitate*, „Anotimpuri literare", 1997, 20. *R.B.D.*

DRUȚĂ, Ion (3.IX.1928, Horodiște, j. Soroca), prozator, dramaturg și eseist. Născut dintr-un tată zugrav de biserici, Pantelei, „plin de demnitate, arțăgos și încăpățânat", și dintr-o mamă, Ana, cu ascendență ucraineană, femeie de o „bunătate creștinească", **D.** urmează cursuri de tractoriști (1945), o școală silvică (1946) și, după terminarea serviciului militar, cursurile literare superioare de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1956-1957). A fost secretar al sovietului sătesc Ghica Vodă în perioada grea a deportărilor și colectivizării. Stabilindu-se, în 1969, la Moscova, scriind în limbile română și rusă și sfidând criticile oficiale de la Chișinău, cunoaște o carieră strălucitoare de prozator și dramaturg, cu cărți traduse în mai multe limbi și piese jucate în teatrele din URSS și din alte țări. Primește Premiul de Stat al RSSM, Ordinul Lenin și alte decorații, devine Scriitor al Poporului din RSSM. Este membru de onoare al Academiei Române (1990) și membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1992). Debutează cu schițe în periodicul „Țăranul sovietic" și editorial cu volumul *La noi în sat* (1953).

Opera lui **D.** este, în linii mari, o expresie a rezistenței spirituale și morale în fața a tot ce subminează naționalul, umanul, sacrul. Nu întâmplător multe dintre scrierile sale, care au înfruntat „zidul" mentalității oficiale („zidul" apare ca metaforă în piesa *Cervus divinus*), au fost supuse interdicției, apărând editorial cu multă întârziere la Chișinău, după ce treceau de cenzura — aparent, mai liberală — a Moscovei. Controlul de partid instituționalizat s-a exercitat din plin asupra scriitorului, mai cu seamă după publicarea, în 1970, a părții a doua a romanului *Povara bunătății noastre* (prima parte, intitulată *Balade din câmpie*, apăruse în 1963). Începând cu anul 1994, scriitorul a pactizat în mod paradoxal cu cei care l-au blamat, manifestând atitudini conservatoare de păstrare a

„semințelor socialiste", a moldovenismului și creștinismului modelat după cel rusesc. Cititorii și criticii au început să se întrebe, uimiți, dacă scriitorul a fost cu adevărat sincer în scrisul său. Această debusolare are, firește, temei, fiindcă în opera sa n-au lipsit notele de regionalism literar cu tendință antiromânească. **D.** debutează în contextul literaturii basarabene din anii '50, când, după moartea lui Stalin, se instaurează o epocă a „dezghețului" social. El impune, autoritar, formula narativă lirico-simbolică, afirmându-se pe linia tradiției lui Ion Creangă și Mihail Sadoveanu. În primele nuvele și în lucrarea de mari proporții *Frunze de dor* (1957), dar și mai târziu, cu deosebire în romanul *Clopotnița* (1972), cea mai importantă scriere a sa, **D.** cultivă aproape fără excepție un principiu baladesc, narațiunea fiind intens colorată de atitudinea emoțională, de atașamentul simpatetic față de eroi. Autorul și personajele pe care le creează constituie o unitate plasmatică, actul identificării absolute făcând dovada apartenenței la un univers autarhic. Raportat la epocă, lirismul lui **D.** își vădește rosturile polemice: este expresia personalității omului, conceput de Stalin ca un „șurubaș" supus mașinii statale. Printr-o astfel de redimensionare a mentalității artistice, scriitorul se ralia valului prozei lirice și confesive ce se impunea în literatura rusă, ucraineană sau kirghiză. Firește, formula sa lirică nu era una de împrumut și, cu atât mai mult, una conjuncturală: e de întrevăzut în ea spiritul tradiției. Cultul povestirii și al povestitorului vorbesc despre un prozator moldovean. Narațiunea urmează un curs domol al întâmplărilor, sub semnul oralității tradiționale, și numai din când în când al racursiului, al „ochiului" cinematografic, vădind amprente ale poeticii romanești a secolului al XX-lea. Tipologic, prozatorul aparține categoriei creatorilor rurali în literatură, a acelora care cred că „veșnicia s-a născut la sat" (Lucian Blaga). Or, universul rural există sub semnul naturalului, al organicului. Organicismul se comunică și ideilor despre artă. **D.** cultivă o frază articulată după legile naturalului, simplității și ale tăcerii semnificative. Ea trebuie auzită, stângăcia expresivă poartă pecetea ingenuității și rostirii disimulate, ocolite, țărănești. Pe de altă parte, ea vorbește despre refuzul sincronizării totale cu tendințele înnoitoare din proza secolului. Prozatorul accentuează, cu mândrie, faptul că aparține lumii pe care o înfățișează. Întregul e o formă de existență a lumii rurale, un mod de a fi. Conștiința lui naște, dincolo de formula lirică, suflul epic; Horodiștea, Ciutura, Ocolina sunt niște organisme vii, cu o singură respirație, care înfruntă destoinic vicisitudinile soartei, vânturile istoriei. G. Călinescu observa că la Sadoveanu indivizii au o autenticitate fenomenală, nu una structurală. **D.** nu se deosebește esențial de acest tip de creatori rurali care concep nu atât eroi, cât un specimen uman ce nu configurează structuri psihologice, ci o ontologie vagă a spiritului. Numai că, la el, este resimțită mai dramatic invazia civilizației, a tot ce periclitează și anihilează frumusețea și sfințenia naturii. De aceea satul apare ca spațiu sacru. Ca și țăranul lui Sadoveanu, țăranul, aici, este apăsat de civilizație, simte o tulburare sufletească în fața invaziei acesteia. Mijlocul securizant, la care recurge, este cel universal: retragerea în sine, ajutată de credința imuabilă în valorile etice, în ceea ce este frumos și sfânt. Trăind într-o lume în care temeiurile etice s-au clătinat, eroii caută în mod fervent salvarea prin sacru. Nu există, de fapt, mai mulți eroi la scriitorul basarabean, ci unul singur, aflat mereu în căutarea absolutului. Religiozitatea la **D.** ține de primitivitatea sufletului țărănesc, de arhetipalitatea lui, precum și de antiintelectualismul programatic al stilului. Nu e vorba de un misticism profund, rezultat din căutarea absolutului și din provocarea unor stări sufletești abisale, ci de o aplicare a preceptelor biblice și de propunere a unor soluții creștine pentru lumea modernă, care a uitat de Dumnezeu. Prin urmare, evocarea istorică în *Biserica Albă* (1988) e axată pe o ideologie teologică ce demonstrează șansa mântuirii de suferințele războiului (ruso-turc) și de înălțare spirituală prin construirea unui templu. Într-un atare context, alături de Paisie Velicikovski, figurează și Grigori Potiomkin, în care **D.** nu vede atât simbolul expansionismului, al „mândriei ruse" (Dostoievski), ci al omului religios căruia îi sună mereu în urechi melodia clopotului de la Cernigov, localitatea sa de baștină. În prima piesă a lui **D.**, *Casa mare* (1962), eroina respectă tocmai orânduiala pământului, visând la o casă mare în care se vedea „mai tânără și mai voinică". (Casa cea mare este, la moldoveni, odaia împodobită cu grijă și destinată eveni-

mentelor cruciale ale vieții, întâlnirilor, rugăciunilor și spovedaniei.) Casa mare nu e decât un spațiu sacru, în care sufletul păstrează o ordine etică și se raportează intim la lumea de afară. Vasiluța este o vădană, care face parte din șirul oamenilor simpli ai pământului și visează la o împlinire prin dragoste, dar știe că sentimentul datoriei este superior acesteia: ea trebuie să păstreze amintirea soțului său căzut pe front și trebuie să fie în continuare mama feciorului său, Andrei. În virtutea supremei legi etice, nu poate să accepte dragostea flăcăului Păvălache, de altfel cu mult mai tânăr decât ea. Eroina luptă cu ea însăși și în câmpul conștiinței nu acceptă nici un argument din exterior, chiar dacă el ar justifica o pornire firească a sufletului. Desolidarizarea de sacru sau refuzul lui conștient exprimă, după **D.**, drama lumii contemporane, dezaxarea ei morală. „Cele douăsprezece porunci – spune patetic Potiomkin în *Biserica Albă* – sunt hotarele lumii în care trăim, secole la rând, popoare, limbi, datini. A încălca aceste hotare înseamnă a te situa în afara lumii civilizate, înseamnă a fi un om sălbatic, un om străsnic, că nu în zadar celor ce nu recunosc poruncile li se zice: «nu au nici un Dumnezeu»." Expresia cneazului se cade a fi luată în sens etic mai larg: omul „fără Dumnezeu", fără credință în ceea ce este frumos și sfânt, fără conștiință (de sine, ca și de neam, de părticică a omenirii), „fără cuvânt" (adică fără personalitate) este un om fără nimic sfânt. În el s-a stins flacăra esenței divine, adică a demnității. Ieșirea din spațiul sacru se soldează cu eșec pe planul realizării existențiale a omului. Sacrul permite perspectiva cea mai înaltă asupra lucrurilor și faptelor umane, de unde se văd clar binele și răul, frumosul și urâtul, esența și aparența, adevărul și minciuna, sublimul și mediocritatea, absolutul și relativul, deci lumea în categoriile ei distincte. Poetica lui **D.**, în aspirația ei spre durabil și concentrare („Crearea unei lumi pe un spatiu suprascurt – acesta este prinosul cehovian în literatura universală", spune el într-un eseu despre Cehov), se alimentează subteran din reprezentările mitice populare, din substratul creștin autohton. De remarcat că modelul cultural rusesc, care îl marchează puternic, aduce construcții topice nefirești, iar oralitatea perseverentă impune o limbă care nu distanțează pe autor de eroi, o simplitate care cade uneori în simplism. Nu este cazul să i se ceară lui **D.** să dea expresie complexității omului modern, fiindcă el își propune alt obiectiv: să înfățișeze sufletul rudimentar și totodată complex al țăranului, după cum ar fi nerezonabil să i se ceară alte soluții decât cea a sacrului și alte categorisiri decât cea – folclorică, maniheică – în bine-rău, frumos-urât, sacru-profan. De aici, un anumit schematism evident al narațiunii și elementaritatea analizei sufletești, care ține atât de comandamentele timpului, cât și de concepția și felul de a fi al scriitorului. Însăși prezența președinților de colhozuri, a membrilor guvernului este „o cuirasă" care să salveze punerea de probleme și care să „blindeze" opera ca „să meargă"; Pavel Rusu și Mihai Gruia au, astfel, spre deosebire de Tudor Mocanu, o aură calpă, ideologizată. În virtutea mentalității liniar-creștine, scriitorul încearcă să împace normele etice milenare cu formele noi de viață, ceea ce generează o notă de falsitate evidentă. Deficitul epic este compensat prin darul povestirii, iar dialogul, în dramaturgie, cedează adesea locul narării unor evenimente și situații de către personaje. Pentru rezolvarea tuturor conflictelor se propune o unică soluție: cea creștină, ceea ce simplifică lucrurile. Artistul **D.** este, în unele lucrări ale sale, grav subminat de moralist. El a țintit să fie un director de conștiință în domeniul vieții sociale, având perfectă dreptate uneori și greșind profund alteori. Atât prin intermediul eroilor săi (Onache Cărăbuș, Mătușa Ruța, Călin, Ghiță), cât și prin luări energice de atitudine în presă și în Parlament, a vorbit despre marile probleme basarabene: ciudata babilonie care a subminat limba română, rolul nefast al experimentărilor și al structurilor social-economice străine obiceiului pământului, periclitarea echilibrului ecologic etc. „Apele nu pot să dispară, va spune unul dintre eroii săi, Mihai Gruia. Apele ba se revarsă, ba își schimbă albia, ba coboară în adâncuri, dar să dispară nu pot, pentru că apa, și aerul, și cerul e tot ce-avem mai frumos, tot ce avem mai sfânt." Aceste atitudini ferme au devenit mai apoi ezitante sau consonante cu cele oficiale.

... nu poți să nu te gândești la Ion Slavici, Liviu Rebreanu, Pavel Dan sau Marin Preda. Într-atât de puternic structurată e imaginea propriei lumi țărănești pe care prozatorul basarabean o oferă, într-o limbă de rară frumusețe.

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *La noi în sat*, Chișinău, 1953; *Poveste de dragoste*, Chișinău, 1954; *Frunze de dor*, Chișinău, 1957; *Dor de oameni*, Chișinău, 1959; *Casa mare*, Chișinău, 1962; *Cenușica*, Chișinău, 1962; *Balade din câmpie*, Chișinău, 1963; *Povestea furnicii*, Chișinău, 1963; *Piept la piept*, Chișinău, 1964; *Trofimaș*, Chișinău, 1966; *Osânda căutării*, Chișinău, 1969; *Povara bunătății noastre*, Chișinău, 1970; *Bobocel cu ale lui*, Chișinău, 1972; *Clopotnița*, Chișinău, 1972; *Balada celor cinci motănași*, Chișinău, 1973; *Păsările tinereții noastre*, Chișinău, 1974; *Ultima lună de toamnă*, Chișinău, 1975; *De la verde pân' la verde*, Chișinău, 1982; *Daruri*, Chișinău, 1983; *Clopotnița. Mozart la sfârșitul vieții. Plecarea lui Tolstoi. Horodiște*, îngr. Elena Siupiur, Chișinău, 1984; *Scrieri*, I-II, Chișinău, 1986-1987; *Biserica Albă*, Chișinău, 1988; *Clopotnița*, îngr. Elena Siupiur, București, 1988; *Scrieri*, I-IV, îngr. V. Guțu și E. Lungu, Chișinău, 1989-1990; *Povara bunătății noastre*, pref. Mihai Cimpoi, I-II, București, 1992; *Căderea Romei*, Chișinău, 1995; *Ora jertfirii*, ed. bilingvă, Chișinău, 1998.

Repere bibliografice: A. Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, 1984, 19-34; Mihai Cimpoi, *Creația lui Ion Druță în școală*, Chișinău, 1986; A. Hropotinschi, *Problema vieții și a creației. Studiu critic despre opera lui I. Druță*, Chișinău, 1988; *Aspecte ale creației lui Ion Druță*, Chișinău, 1990; *Druțiana*, Chișinău, 1990; Mircea Popa, *Ion Druță. „Glasul" redeșteptării*, ST, 1991, 1; Val Condurache, *Reintrarea în istorie*, RL, 1991, 16; Valeriu Cristea, *„Las' că-i bine..."*, L, 1992, 22; Valeriu Cristea, *Un mare scriitor: Ion Druță*, L, 1992, 26-27; Valeriu Cristea, *Teatrul lui Ion Druță*, CC, 1994, 1-3; N. Bileţchi, *Timpul și spațiul în viziunea artistică a lui I. Druță*, RLSL, 1995, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *177-182*; Cosma, *Romanul*, II, *422-433*; *Ion Druță. Bibliografie*, Chișinău, 1998; *Dicț. esențial*, *268-270*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1181-1182*. *M.C.*

DUCA, I.[on] G.[heorghe] (20.XII.1879, București – 29.XII.1933, Sinaia), memorialist. **D.** este fiul Mariei, descendentă din familia Ghiculeștilor, și al lui Gheorghe Duca, descendent al

unei vechi familii de răzeși, director general al Căilor Ferate Române, precum și director al Școlii de Poduri și Șosele din București. Școala primară și primele două clase de liceu le-a urmat în particular, clasa a III-a și a IV-a la Liceul „Cantemir", iar cursul superior la Liceul „Sf. Sava" din București. Aici este coleg și prieten cu Gala Galaction, Tudor Arghezi și N. D. Cocea. Pleacă apoi la Paris, unde face studii juridice și, după examenul de licență, își susține doctoratul în drept cu teza *Les Sociétés coopératives en Roumanie* (1902). **D.** a fost mai întâi judecător, apoi subdirector la Casa Centrală a Cooperației, subdirector general al Creditului Agricol și al Casei Centrale a Băncilor Populare. A debutat în politică după răscoalele din 1907, fiind ales deputat liberal. Ministru în câteva cabinete, la Culte și Instrucțiune Publică (1914–1918), Agricultură și Domenii (1918–1919), Externe (1922–1926), Interne (1927–1928), devine președinte al Consiliului de Miniștri în noiembrie 1933. Fiind cunoscut ca un mare democrat și deci dușman al partidelor și regimurilor totalitare, este asasinat, în ultimele zile ale aceluiași an, de un comando legionar, pe peronul gării din Sinaia. Debutează în presă în 1899, în ziarul „Universul", cu un articol de politică externă, *Chestia insulelor Samos*. Va fi, până în 1914, colaboratorul permanent al ziarului, precum și al revistei „Viața românească" (1906–1911), unde semnează cronica externă. Este, un timp, codirector al oficiosului liberal „Viitorul", colaborează la „Curentul" și conduce, în calitate de președinte, Sindicatul Ziariștilor.

D. a publicat numeroase scrieri politico-economice, dar și câteva volume de memorialistică, între care *Portrete și amintiri* (1932). A cultivat stăruitor și cu talent acest gen, lăsând în manuscris o foarte interesantă serie de *Memorii*, ce fixează o perioadă istorică importantă, adică anii neutralității (1914–1919) și anii de război (1916–1919). Firește, ele sunt revelatoare în primul rând pentru istoria acelei epoci foarte zbuciumate și au o maximă însemnătate pentru descifrarea vieții politice din ajunul și din timpul primului război mondial. Destule pagini dezvăluie însă și calitățile unui scriitor, „unui literat rătăcit în politică", așa cum s-a spus, care știe să nareze captivant, să observe detaliul semnificativ, să reînvie dramele oamenilor, să evoce momente de mare înălțare patriotică și, mai presus de orice, să deseneze portrete memorabile. Dintre numeroasele scene descrise cu un exersat condei de povestitor este de menționat, de pildă, aceea a depunerii jurământului de către guvernul I. I. C. Brătianu în fața regelui Carol I, care, deși slăbit și îmbătrânit, ținându-se drept în uniforma lui prea lungă, „pășea totuși apăsat după moda caracteristică ofițerilor prusaci". Personajul va păstra până la sfârșit o rigiditate în ținută și maniere, „ca o reminiscență a Parade-Marsch-ului cu care se obișnuise încă din tinerețe prin regimentele de la Berlin și Potsdam". Felul de a vorbi românește (cu un prea vizibil accent german), de a se îmbrăca în tunici învechite (semn de zgârcenie), formația lui intelectuală și gustul său estetic (inexistent, nu-i plăcea decât muzica militară) sunt numai câteva dintre trăsăturile caracteristice. Ca un prozator de vocație, **D.** știe să descopere amănuntul revelator, capabil să dea întreaga măsură a personajului. Bunăoară, Carol I era afabil, dar ținea pe toată lumea la distanță, nu întindea decât un deget, cel arătător de la mâna dreaptă. Și rolul acestui detaliu devine determinant în definirea unei psihologii în care noblețea regală se însoțește cu sobrietatea și cu o anume severitate de castă. Ilustrativ pentru finețea portretistului este și „eseul" *Mâinile*, din volumul *Portrete și amintiri*.

SCRIERI: *Ion C. Brătianu*, București, 1932; *Portrete și amintiri*, București, 1932; ed. îngr. și pref. Stelian Neagoe, București, 1991; *Raporturile unui ministru tânăr cu Regele Carol I*, București, 1933; *În memoria lui D.A. Sturdza*, București, 1933; *Amintiri politice*, I-III, pref. Georges I. Duca, München, 1981–1982; *Memorii*, I-IV, îngr. Stelian Neagoe, București, 1992–1994.

Repere bibliografice: Constantin Kiriței escu, *Ion. G. Duca*, București, 1934; G. Călinescu, *I. G. Duca, scriitor*, ALA, 1934, 884; Gheorghe Selten, *Viața și opera lui I. G. Duca*, București, 1935; Iorga, *Oameni*, III, *374–375*; *I. G. Duca*, ASO, *189–191*; Gala Galaction, *Jurnal*, I, îngr. Mara Galaction-Țuculescu și Teodor Vârgolici, București, 1973, *10, 525–527, 552–553, 574–579, 652–656, passim*, II-III, București, 1980, *passim*; *Dict. scriit. rom.*, II, *158–159*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1181–1182*; Săndulescu, *Memorialiști, 119–127*. *Al.S.*

DUCHINSKA, Seweryna (1816, Koszajec, Polonia – 21.VIII.1905, Paris), traducătoare și publicistă poloneză. Din 1847 se stabilește la Varșovia, activând pe mai multe planuri: organizează un salon literar-muzical, între 1856 și 1863 scoate periodicul „Rozrywki dla Molodocianego Wieku", scrie versuri, publică în revistele vremii. În 1863, după înăbușirea răscoalei de eliberare națională, la care luase parte, se mută la Paris, de unde va trimite regulat corespondențe periodicelor din țară, la „Biblioteka Warszawska" îndeosebi.

Poeziile proprii, multe preluând ecouri din operele tălmăcite, sunt lăsate în umbră de traducerile propriu-zise (*Cântecul lui Roland*, *Cidul* ș.a.) și de publicistică. Cu literatura română **D.** vine în contact încă din 1870, relatând entuziast, în numeroase cronici și articole, despre mișcarea culturală a epocii sau traducând nu o dată din V. Alecsandri și alți scriitori. Semnificative sunt informațiile bogate și temeinice din studiul *Cântecele poporului român* (1875), care atestă, în selecție și aprecieri, viziunea romantică asupra literaturii populare ca depozitar al tradițiilor naționale.

Traduceri: *Piesni narodu rumunskiego* [*Cântecele poporului român*], Varșovia, 1875.

Repere bibliografice: Maria Ilnicka, *Seweryna Duchinska*, „Bluszcz", 1884, 27–28; Ion Petrică, *Seweryna Duchinska – admiratoare a folclorului românesc*, în *Confluențe culturale româno-polone*, București, 1976, *214–218*. *St.V.*

DUDA, Gabriela (30.VI.1946, Iași), stilistician, semiotician și traducătoare. Este fiică a Casandrei și a lui Ioan Duda, inginer silvic. A absolvit liceul în Galați (1964), apoi, la Universitatea din București, Facultatea de Limba și Literatura Română (1969) și Facultatea de Filosofie (1981). Este doctor în filologie din 1991. De la absolvirea studiilor filologice, a fost cadru

didactic la Universitatea din București, apoi, din 1973, la Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești. Din 1998, este conferențiar la Catedra de filologie a Facultății de Litere și Științe de la Universitatea din Ploiești. Este membră a Societății de Literatură Comparată din România și a Asociației ESSE. A debutat în „Revue roumaine de linguistique" (1970) și a colaborat la numeroase reviste filologice și literare: „Studii și cercetări lingvistice", „Limbă și literatură", „Synthesis", „Analele Universității București", „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", „Revue roumaine de linguistique", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Revista de istorie și teorie literară", „România literară", „Luceafărul", „Viața românească". A publicat studii, prefețe, cronici și recenzii de carte, volume de poetică, stilistică și teorie literară. Debutul în volum l-a constituit lucrarea colectivă *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, sub coordonarea lui Paul Cornea (1976), unde a semnat studiul *Unitate și diversificare prozodică în poezia romantică românească*. Au urmat *Literatura românească de avangardă* (1997), *Introducere în teoria literaturii* (1998), *Analiza textului literar* (2000), *Dicționar de locuțiuni ale limbii române* (2002), *Metafora în poezia românească simbolistă. Reflecții asupra formelor analogice* (2002), *Stilistica limbii române. Stilistica lingvistică și stilistica textului literar* (2003).

Preocupată de cercetarea literaturii din perspectiva metodologiilor moderne care descind din poetica lingvistică, stilistică și semiotică, **D.** și-a consacrat studiile atât fenomenului literar românesc (poezia, cu precădere), cât și problemelor teoretice, referioare la statutul retoricii, la codurile poetice, la raportul convenție-invenție în literatură. Volumul *Metafora în poezia simbolistă românească* (2002) examinează poezia simbolistă sub unghiul stilisticii conjugate cu poetica diacronică. Studiul e atent deopotrivă la inerția formelor poetice, care plasează simbolismul românesc în trena unui epigonism postromantic, dar și la elementele care anunță poezia modernistă din primele decenii ale secolului al XX-lea. Cercetând ansamblul formelor analogice definitorii pentru poetica simbolistă (comparația, metafora, personificarea, alegoria, simbolul, sinestezia), autoarea demonstrează că simbolismul a reprezentat în evoluția poeziei românești un moment de tranziție, în care coexistă tipul de scriitură romantică și elementele de destructurare a acestei scrituri, perceptibile în construcția imaginii, în tratarea sensurilor figurate, în tendința generală antimimetică. **D.** s-a remarcat și cu traduceri, de probitate și finețe, publicate în presa literară (Baudelaire, Verlaine, Tristan Tzara, Roger Caillois, Michel Tournier, Albert Camus), ca și în volume semnate individual sau în colaborare (Jean Burgos, Henri Michaux).

SCRIERI: *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)* (în colaborare cu Mihaela Mancaș, Roxana Sorescu, Mihai Vornicu, Mihai Zamfir), îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976; *Introducere în teoria literaturii*, București, 1998; *Analiza textului literar*, București, 2000; *Metafora în poezia simbolistă românească. Reflecții asupra formelor analogice*, București, 2002. **Antologii:** *Literatura românească de avangardă*, pref. edit., București, 1997. **Traduceri:** Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului*, București, 1988 (în colaborare cu Michaela Gulea); *Cuvinte de har. Antologie de poezie religioasă*, București, 1993 (în colaborare cu Mihaela Voicu); Marin Tarangul, *Prin ochiul lui Nichita*, București, 1997 (în colaborare cu Michaela Gulea); Henri Michaux, *Mișcări ale flinței interioare*, București, 2000.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Studii despre romantismul românesc*, RL, 1976, 22; Ion Simuț, *Studii despre romantism*, LCF, 1976, 31; Șerban Cioculescu, *Breviar*, RL, 1985,15. *G.O.*

DUDA, Virgil (25.II.1939, Bârlad), prozator. Este fiul Ucăi (n. Solomon), funcționară, și al lui Carol Leibovici, mic comerciant. Este frate cu Lucian Raicu. Face clasele primare (1945–1952) și liceul (1952–1955) în orașul natal, după care urmează cursurile Facultății de Drept din București (1956–1960). Lucrează ca jurisconsult la Baia Mare și Ploiești (1961–1970), apoi ca redactor (1970–1972) și producător delegat la Studioul Cinematografic București și la Casa de Filme 1 (1970–1987). După stabilirea în Israel, în 1988, este bibliotecar la Tel Aviv și redactor la ziarele de limba română „Viața noastră" și „Ultima oră".

Debutează în „Gazeta literară" cu schița *Un sentiment*, în 1964, iar în volum, în 1967, cu *Povestiri din provincie*, culegere de schițe și nuvele axate pe reconstituirea, din trăiri mai mult decât din evenimente, a lumii copilăriei, tentativă susținută de capacitatea autorului de a fixa prin precizia evocării conținutul sentimental. Tripticul nuvelelor mai ample (*Grijile, Vinovatul, Legendă și mit*) aduc în prim-plan figura inginerului Burghele, reluată ulterior în *Catedrala* (1969; Premiul CC al UTC), prezentare retrospectivă, din unghiuri multiple, de tip „Bildungsroman", ce implică varietatea modalităților narative, a biografiei acestuia: un erou ambiguu a cărui reușită socială, întemeiată pe calități reale sau închipuite, îl determină să se conformeze imaginii despre el însuși oferite de cei din jur. Problema relativității adevărului și a cunoașterii este aprofundată în *Anchetatorul apatic* (1971), roman care valorifică vocația analitică a prozatorului în înfățișarea unei anchete judiciare desfășurate în plan preponderent psihologic și moral de un personaj dilematic, interesat mai degrabă de speculație decât de decizie, până la a deveni victima propriilor șovăieli, cu consecințe asupra întregii sale vieți, inclusiv a celei sentimentale. În *Deruta* (1973), existența vidă a unui funcționar, care trăiește cu intensitate disproporționată micile drame ale experienței cotidiene, întotdeauna mediocră (încurcături birocratice, aventuri galante, o promovare în funcție), este privită cu un amestec de compasiune și detașare ironică de un narator sensibil la ridicolul, dar și la tragismul insului anonim, incapabil să-și depășească propria condiție. Romanele de analiză psihologică ale lui **D.** au un fundal bine precizat, căci autorul se arată interesat cu deosebire de răsfrângerile existenței sociale în conștiințele individuale. În *Al doilea pasaj* (1975), întâmplări neobișnuite dereglează existența mecanică a unor muncitori navetiști, pentru a evidenția resorturile interioare ale personajelor, iar în *Cora* (1977), problemele vieții într-un mare combinat se inserează în experiența unei iubiri „naive" sortite eșecului. Problematica, personajele și tehnicile narative favorite se regăsesc și în *Măștile* (1979; Premiul Asociației Scri-

Virgil Duda, Lucian Raicu, Eugen Simion și Cezar Baltag

itorilor din București), roman al educației afective, în care ancheta orchestrată de un narator-martor, înzestrat cu fervoare analitică, declanșează confesiuni și rememorări care tind spre asumarea responsabilității morale într-o lume amenințată de proliferarea apatiei. Ciclul de romane cu ecouri autobiografice alcătuit din *Războiul amintirilor* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Hărțuiala* (1984) și *Oglinda salvată* (1986) evocă, într-o formulă narativă ce polemizează cu clișeele prozei despre perioada proletcultistă, adolescența și studenția în anii '50 ale unui erou oscilând între nevoia angajării și tentația evaziunii erotice. Experiența personală marchează romanele scrise după plecarea din țară a autorului. *Alvis și destinul* (1993) propune reconstituirea, poate insuficient exploatată epic, a existenței unui evreu martor la transformarea României după al doilea război mondial. Tema dramei iudaice petrecute în spațiul românesc este reluată de autorul care conștientizează tot mai acut statutul său de supraviețuitor a două regimuri represive — fie direct, fie ca urmaș al victimelor de odinioară — în romanul *A trăi în păcat* (1996), sondare a atitudinilor individuale și a comportamentelor colective din timpul pogromului de la Iași. Transfigurarea în ficțiune a elementelor autobiografice apare și în *Viață cu efect întârziat* (1998), unde se recompune biografia personajului central, scriitor român emigrat în Israel, care încearcă, într-un efort autoscopic minuțios și perseverent, să descifreze premisele gravei sale nevroze actuale, soldată cu două tentative de sinucidere, în amprenta genetică și în experiențele personale sau sociale traumatizante din trecut: de la un eveniment tragic, ieșit din comun, ca omorul involuntar comis în tinerețe, până la faptele mărunte din existența ternă de zi cu zi. Observator atent al lumii comuniste, ca și al celei postdecembriste, cu care se confruntă cu prilejul întoarcerii temporare în România, și totodată fin examinator al mecanismelor psihologice complexe, eroul împărtășește dubla vocație a autorului pentru real și pentru introspecție. Luată în totalitate, opera lui **D.** se impune mai ales printr-o pătrunzătoare, chiar dacă uneori laborioasă, capacitate analitică.

SCRIERI: *Povestiri din provincie*, București, 1967; *Catedrala*, București, 1969; *Anchetatorul apatic*, București, 1971; *Deruta*, București, 1973; *Al doilea pasaj*, București, 1975; *Cora*, București, 1977; *Măștile*, București, 1979; *Războiul amintirilor*, București, 1981; *Hărțuiala*, București, 1984; *Oglinda salvată*, București, 1986; *România, sfârșit de decembrie*, București, 1991; *Alvis și destinul*, București, 1993; *A trăi în păcat*, București, 1996; *Viață cu efect întârziat*, București, 1998; *Șase femei*, București, 2002.

Repere bibliografice: Cristea, *Interpretări, 123–128*; Dimisianu, *Prozatori, 170–175*; Sorianu, *Contrapunct, 176–179*; Nicolae Manolescu, *Vocația romancierului*, RL, 1973, 11; Georgescu, *Printre cărți, 157–163*; Iorgulescu, *Rondul, 219–225*; Dimisianu, *Valori, 96–104*; Ciobanu, *Critica, 158–162*; Ciobanu, *Incursiuni, 186–191*; Culcer, *Citind, 216–219*; Cristea, *Domeniul, 265–272*; Titel, *Pasiunea, 69–72*; Dimisianu, *Nouă*

prozatori, 44–63; Tudor-Anton, *Ipostaze, 90–96;* Dana Dumitriu, *Un roman de dragoste,* RL, 1978, 9; Georgescu, *Volume, 38–45;* Iorgulescu, *Scriitori, 199–203;* Stănescu, *Jurnal,* I, *99–103;* Mioara Apolzan, *Casa ficțiunii,* Cluj-Napoca, 1979, *185–220;* Moraru, *Semnele, 239–246;* Eugen Simion, *Miza romanului,* RL, 1982, 19; Gorcea, *Structură, 81–85, 176–179;* Vlad, *Lectura rom., 148–152;* Eugen Simion, *Scene din viața sentimentală,* RL, 1984, 24; Cristea, *Modestie, 182–190;* I. Holban, *Explorarea realului,* CRC, 1984, 31; Manea, *Contur, 74–81;* Eugen Simion, *Romanul autobiografic,* RL, 1986, 38; Andreea Deciu, *Mitologia terorii,* RL, 1992, 12; Cristea, *A scrie, 167–172;* Bogdan Dumitrescu, *Un scriitor încă prea puțin cunoscut,* RL, 1994, 4; Mirodan, *Dicționar,* II, *180–189;* Cosma, *Romanul,* II, *168–170; Dicț. scriit. rom.,* II, *159–162;* Dan Croitoru, *Realitate și retrospecție,* RL, 1999, 22; Gabriel Dimisianu, *Cronica unei nevroze,* RL, 2000, 33; Cristofor, *Țara Sfântă,* I, *61–66;* Popa, *Ist. lit.,* II, *926–927;* Tudorel Urian, *Femeile anilor '60,* RL, 2003, 11; Mircea Iorgulescu, *Plecări, întoarceri, prezențe,* „22", 2003, 715; Ioan Holban, *Persoana întâi, singular,* CL, 2003, 11; Aczél, *Scriitori rom. Israel, 60–62.* *A.C.*

DUDAȘ, Florian (19.III.1947, Tăgădău-Beliu, j. Arad), istoric literar. Este fiul Floricăi (n. Mihoc) și al lui Florian Dudaș, țărani. A urmat Facultatea de Istorie din Oradea și Cluj (1960–1965), apoi a lucrat ca cercetător la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, redactor responsabil al revistei „Lumina" și director al Editurii Lumina din același oraș.

În volumele publicate, ca și în numeroasele studii și articole pe care le semnează, **D.** își îndreaptă atenția în primul rând asupra circulației cărților românești vechi, manuscrise și tipărituri din Transilvania, dar se oprește și asupra culturii orale, în măsura în care în aceasta încă se păstrează amintirea unor personaje istorice semnificative. **D.** a cercetat și legăturile culturale dintre cele trei principate românești, precum și însemnările pe cărți și manuscrise vechi, însemnări în care descoperă atât informații istorice, cât și virtuți literare. În anii din urmă a studiat legăturile dintre reprezentanții Școlii Ardelene și Oradea, orașul căruia **D.** i-a închinat întreaga activitate.

SCRIERI: *Carte veche românească în Bihor,* Oradea, 1977; *Vechile tipărituri din bisericile Bihorului,* Oradea, 1979; *Contribuții privind cartea românească în epoca Luminilor,* Oradea, 1979; *Cazania lui Varlaam în Transilvania,* Oradea, 1983; *Răscoala lui Horia în tradiția poporului,* Oradea, 1984; *Manuscrisele românești din bisericile Bihorului,* I–II, Oradea, 1985–1986; *Manuscrisele românești medievale din Crișana,* Timișoara, 1986; *Avram Iancu în tradiția poporului român,* Oradea, 1989; *Memoria vechilor cărți românești,* Oradea, 1990; *Însemnări pe bătrâne cărți de cult,* Oradea, 1992; *Vasile Sturza Moldoveanu, peregrinul transilvan,* Oradea, 1993; *Oradea în epoca Luminilor,* Oradea, 1996; *Misterioasa miniatură „Madona română" din Biblioteca Vaticanului,* Oradea, 1997; *Cărturari și artiști din Muntenia și Moldova, peregrini în Crișana (sec. XIV–XVIII),* Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Eugen Pavel, *Florian Dudaș, „Cazania lui Varlaam în Transilvania",* CLG, 1985, 2; Dan Simonescu, *Eveniment editorial bihorean,* F, 1988, 5; Sever Dumitrescu, *Un tânăr savant român: Florian Dudaș,* „Crișana Plus", 1996, 1 martie. *C.V.*

DUDNIC, Petru (10.VI.1941, Iacobstan, j. Tighina – 6.XI.1984, Chișinău), poet și publicist. A absolvit Cursurile literare superioare de pe lângă Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1981), după care a fost angajat la mai multe uzine din Rusia. A fost și redactor la Radio Chișinău. Volumele de versuri *Infinitul aproape* (1968), *Revărsarea culorilor* (1970), *Răvașe din zbucium* (1971), *Nerv* (1973), *Țărâna de-acasă* (1976), *Tu și pământul meu* (1977), *Văzduh pentru suflet* (1982) cultivă formula poeziei ruse „de estradă", poetul dorindu-se un tribun romantic al contemporaneității. O anumită tensiune dramatică și efuziunile sentimentale generate de legătura cu pământul natal, salvează unele poezii. A tipărit mai multe culegeri de reportaje și articole (*Lumina palmelor tale,* 1974, *Cu numele tău pe buze,* 1979, *Se-ntorcea la vatră tata,* 1980).

SCRIERI: *Infinitul aproape,* Chișinău, 1968; *Revărsarea culorilor,* Chișinău, 1970; *Răvașe din zbucium,* Chișinău, 1971; *Nerv,* Chișinău, 1973; *Lumina palmelor tale,* Chișinău, 1974; *Soltâs,* Chișinău, 1975; *Țărâna de-acasă,* Chișinău, 1976; *Tu și pământul meu,* Chișinău, 1977; *Cu numele tău pe buze,* Chișinău, 1979; *Se-ntorcea la vatră tata,* Chișinău, 1980; *Văzduh pentru suflet,* Chișinău, 1982; *Grăbește-te a trăi,* Chișinău, 1984; *Planeta frăției: cronică documentar-artistică,* București, 1985; *Hatân,* pref. Vasile Coroban, Chișinău, 1985.

Repere bibliografice: George Meniuc, *Doi poeți,* „Nistru", 1973, 6; Valeriu Senic, *Cuvântul și datoriile noastre,* Chișinău, 1988, *130–138;* H. Moraru, *Mi-am amintit... de P. Dudnic,* LA, 1989, 26 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 205.* *VI.C.*

DUGNEANU, Paul (23.IV.1951, Cluj), critic și istoric literar. Este fiul Victoriei (n. Antipa) și al lui Petre Dugneanu, profesori. A absolvit Facultatea de Filologie, secția română-franceză, a Universității din București și și-a luat doctoratul în filologie cu teza *Opera poetică a lui Ion Heliade-Rădulescu.* Este, succesiv, profesor de limba și literatura română la Maia, Brazi, județul Ilfov (1974–1975), București (1975–1978), redactor pentru versiunea franceză a revistei „Cărți românești", redactor-șef la „Universul cărții" (1991–1995), redactor-șef adjunct la „Revista română", conferențiar la Universitatea „Ovidiu" din Constanța și profesor la Colegiul Național „Sf. Sava" din București. Primește Premiul pentru critică al revistei „Luceafărul".

Critic cu o frază suplă, funcțională, cu judecăți critice exacte și expresive, **D.** a debutat la începutul anilor '70, în revista „Amfiteatru", colaborând apoi la „Contemporanul", „Caiete critice", „Viața românească", „Convorbiri literare" ș.a., iar în mod constant, la „Luceafărul". Primul său volum, *Universuri imaginare,* apărut în 1981, cuprinde eseuri și articole, concepute din unghi tematist și arhetipal, dar apelând și la mijloacele criticii foiletonistice, despre poezia română de la Bacovia, Blaga, Arghezi până la Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu și Marin Sorescu. În ansamblu, volumul ilustrează „inteligență critică, orizont intelectual și capacitate analitică" (Pompiliu Marcea). Cea de-a doua carte a sa, *Forme literare* (1993), este consacrată în întregime literaturii române contemporane, incluzând comentarii despre volume semnate de prozatori și poeți ca Mircea Eliade, Nicolae Breban, Mircea

Ciobanu, Tudor Țopa, Mircea Nedelciu, Cezar Ivănescu, Daniel Turcea, Marius Robescu. Demersul și metoda critică s-au consolidat, punând în evidență un mod propriu de abordare a textului literar, bazat pe decelarea resorturilor și semnificațiilor profunde ale operei, dintr-o perspectivă constructivă. În aceeași arie epistemică se înscriu și volumele *Incursiuni critice* (I-II, 2001-2003), o selecție din articolele, cronicile literare și eseurile publicate de-a lungul a treizeci de ani de activitate, alcătuind un itinerar critic în geografia literaturii române moderne și contemporane. Pornind de la o carte, exegetul conturează, dincolo de radiografierea esențială a discursului analizat, profiluri relevante de poeți, prozatori, critic. De asemenea, în demersul lui interpretativ, susținut de o serioasă, dar neostentativă armătură teoretică (tematism, semiotică, textualism), criticul procedează frecvent la inedite asocieri și referințe într-un larg cadru cultural. O altă serie de volume abordează și aspecte de istorie literară, văzute printr-o grilă modernă, fără însă a fi neglijată paradigma epocii respective. În această categorie se inserează volumul *I. Heliade-Rădulescu, un Atlas al poeziei* (1995), studiu dedicat poeziei originale a scriitorului pașoptist, și eseul, urmat de o antologie de texte comentate, *Eminescu după Eminescu* (2000), în care se face, edificator, demonstrația modernității poeziei eminesciene prin elementele sale simboliste, raportate la poezia lui Baudelaire, Rimbaud și Mallarmé. Cartea cea mai reprezentativă a criticului este *Al doilea val. Generația Hyperion,* cu un prim volum, *Poezia anilor '70* (2001), ce analizează un important segment de istorie literară contemporană. Autorul se referă la o a doua promoție („val") a unei generații ilustre, mai puțin comentată, deși cuprinde nume precum Virgil Mazilescu, Marius Robescu, Emil Brumaru, Vasile Vlad, Adrian Popescu, Nicolae Ioana ș.a. „Mașinăria hermeneutică" a criticului (Adrian Dinu Rachieru) funcționează și de această dată cu eficiență, argumentând convingător și nuanțat originalitatea, profunzimea și valoarea poeților interpretați.

SCRIERI: *Universuri imaginare,* București, 1981; *Forme literare,* București, 1993; *I. Heliade-Rădulescu, un Atlas al poeziei,* București, 1995; *Eminescu după Eminescu,* București, 2000; *Incursiuni critice,* I-II, București, 2001-2003; *Al doilea val. Generația Hyperion,* vol. I: *Poezia anilor '70,* București, 2001. **Antologii:** *Camil Petrescu interpretat de...,* București, 1984; *Liviu Rebreanu interpretat de...,* București, 1987; *Eminescu. Texte comentate,* București, 1989.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Paul Dugneanu, „Universuri imaginare",* LCF, 1981, 19; Pompiliu Marcea, *Un debut critic promițător,* LCF, 1981, 24; Valentin F. Mihăiescu, *5 argumente în favoarea valorii,* LCF, 1981, 52; N. Ciobanu, *„Universuri imaginare",* LCF, 1982, 18; Nicolae Manolescu, *Camil Petrescu și critica,* RL, 1985, 14; Șerban Cioculescu, *Liviu Rebreanu,* RL, 1987, 32; Alexandru Condeescu, *De veghe în linia întâi,* „Ora", 1993, 25 iunie; Adrian Dinu Rachieru, *Nevoia de ordine,* „Meridian", 1993, 7 iulie; Ștefan Ioanid, *Paul Dugneanu, „Al doilea val",* „Curierul românesc", 2002, 9; Hristu Cândroveanu, *Magistratura actului critic,* ARG, 2002, 13. *Hr.C.*

DUH, revistă literară apărută la Arad, lunar, între 1 octombrie 1934 și ianuarie 1935. Director a fost la început Tiberiu Borneas-Maier, ultimul număr stând „sub îngrijirea grupului «Duh»", compus din Marcel Olinescu, Miron Constantinescu și Tiberiu Borneas-Maier. Revista se vrea o expresie a modernității altoite pe tradiția perenă: „Vrem criticism nou obținut prin sudarea modernismului adevărat și logic la tradiția selectată și dezbărată de prejudecăți". **D.** publică poezii de Radu Gyr, Virgil Gheorghiu, Teodor Scarlat, Yvonne Rossignon, Petre Pascu, Virgil Carianopol, Sergiu Ludescu, Const. Salcia, Gh. Moțiu, P. Severin, Ovidiu Constant. Ștefan Dan realizează câteva traduceri din Rimbaud, Marcel Olinescu și Tiberiu Vuia semnează proză scurtă, iar Ovidiu Constant publică un fragment de roman. Miron Constantinescu apare în postură de cronicar literar, analizând cărți de Camil Baltzar, Mihail Ilovici, Ury Benador, Horia Stamatu. Rubrica „Glose" recoltează informații din lumea literară și artistică. *M.Pp.*

DUICU, Serafim (6.VIII.1938, Tismana, j. Gorj – 19.X.1996, Târgu Mureș), istoric literar și folclorist. Este fiul Elenei (n. Răcoina) și al lui Serafim Duicu, tâmplar. A urmat clasele primare în satul natal. După studii pedagogice la Târgu Jiu și Craiova (absolvite în 1956), face studii universitare de filologie la Cluj (1956-1961). Funcționează ca profesor la Blaj (1961-1964), asistent universitar la Târgu Mureș (1964-1974), redactor la „Vatra" (1974-1978), profesor la Academia de Artă Teatrală din Târgu Mureș (din 1978), consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură al județului Mureș (1990-1992), secretar de stat în Ministerul Culturii (1995), redactor la revista „Școala ardeleană" (1992-1993). Colaborează la „Steaua", unde a debutat (1967), „Tribuna", „Steaua roșie" (Târgu Mureș), „Familia", „Orizont", „Cuvântul liber" (Târgu Mureș), „Ateneu", „România literară", „Cronica".

Principala sa lucrare de istorie literară, *Vladimir Streinu. Critic, istoric literar, estetician al poeziei și poet* (1977), la origine teză de doctorat, este structurată pe o bogată informație, însă nu exhaustivă, neintrând în atenția autorului multe scrieri ale lui Vladimir Streinu, care se aflau încă în paginile revistelor unde fuseseră publicate. Criticul și esteticianul este apreciat de **D.** ca „un neoclasic printre moderni", deși a practicat o critică severă, modernă. Alte trei lucrări, despre Gheorghe Șincai (1983), Samuil Micu-Clain (1986) și Petru Maior (1999), nu sunt, ca multe apărute în seria „Pe urmele lui..." a Editurii Sport-Turism, doar agreabile descrieri ale peregrinărilor celor evocați, ci temeinice lucrări de istorie literară, datorate unui bun cunoscător al operei și vieții personalităților studiate. A alcătuit ediții din scrierile lui Ion Pop-Reteganu, Septimiu Bucur, Iosif Blaga ș.a. A editat și folclor.

SCRIERI: *Vladimir Streinu. Critic, istoric literar, estetician al poeziei și poet,* București, 1977; *Pe urmele lui Gheorghe Șincai,* București, 1983; *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain,* București, 1986; *Dicționar de personaje dramatice,* București, 1994; *Pe urmele lui Petru Maior,* București, 1999. **Ediții:** Ion Pop-Reteganul, *Amintirile unui școlar de altădată,* introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu Ion Apostol Popescu); Vasile Buțiu, *Du-te, dor, cu Mureșul...,* introd. edit., Târgu Mureș, 1976; Septimiu Bucur, *Banchetul lui Lucullus,* pref. edit., Cluj-Napoca, 1978;

Emil Gârleanu, *Din lumea celor care nu cuvântă*, pref. edit., Craiova, 1994; Iosif Blaga, *Teoria dramei, cu un tratat introductiv despre frumos și artă*, introd. edit., Craiova, 1995; Octavian Goga, *Rugăciune*, Craiova, 1995; Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, pref. Ștefan Pașcu, Târgu Mureș, 1996. **Culegeri:** *Mureș, pe marginea ta...*, introd. Ovidiu Papadima, Târgu Mureș, 1969 (în colaborare cu Lazăr Lădariu).

Repere bibliografice: Cioculescu, *Itinerar*, III, *249-253*; Mircea Popa, *Serafim Duicu, „Pe urmele lui Petru Maior"*, ST, 1991, 2-3; Andrei Grigor, *Serafim Duicu, „Dicționar de personaje dramatice"*, L, 1995, 42-44; *Dicț. scriit. rom.*, II, *162-163*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *242-243*. *I.D.*

DULFU, Petre (10.III.1856, Tohat, j. Sălaj – 31.X.1953, București), poet și traducător. Fiu al Agapiei (n. Bran) și al lui Nichifor Dulfu, intelectuali ai satului, **D.** urmează liceul la Baia Mare și Cluj, în orașul de pe Someș făcând și studii universitare. Este profesor, pentru scurt timp, la Școala Normală din București, profesor și director al Școlii Normale din Turnu Severin, profesor la Azilul „Elena Doamna" din București, la Școala Normală a Societății pentru Învățătura Poporului Român, din 1884 fiind și profesor suplinitor de limba română la Școala Normală; în 1893, primește numirea de profesor definitiv. În anul 1918, se retrage de la Școala Normală de Fete „Elena Doamna", iar în 1921, de la Școala Normală de Băieți. În anul 1881, a obținut doctoratul în filosofie la

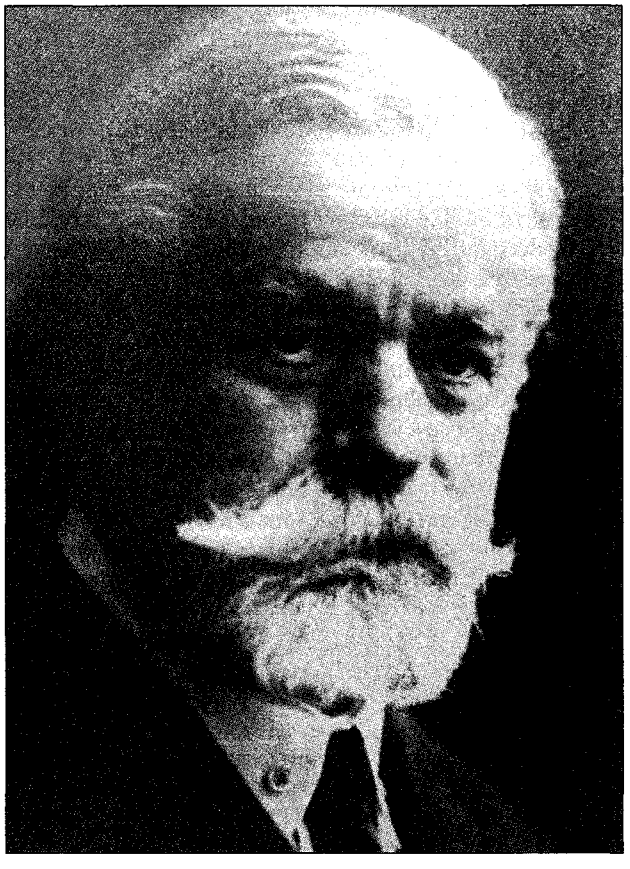

Universitatea din Cluj, cu o teză, scrisă în limba maghiară, despre activitatea lui Vasile Alecsandri. A debutat cu versuri în „Familia" (1874), colaborând apoi și la „Amicul familiei", „Cărțile săteanului român", „Gutinul", „Ideea pedagogică-literară-socială", „Luminătorul", „Revista nouă", „Românul", „Șezătoarea", „Tribuna".

Scrierile sale, alcătuite din lirică personală și prelucrări ale eposului popular românesc, au stat, încă de la debut, sub semnul marii admirații pentru Alecsandri. Bardul de la Mircești i-a apreciat primele încercări poetice, pe care i le trimisese, în manuscris, profesorul clujean Grigore Silași. Tânărul poet avea, opina Alecsandri, „în suflet scânteia sacră și sub condei o limbă armonioasă pe care știe s-o mlădie sub cerințele ritmului". Atracția pentru zăcămintele folclorice s-a datorat exemplului lui Alecsandri, însă, spre deosebire de acesta, **D.** nu a fost decât în mică măsură un colecționar de la sursă. Sursa lui de inspirație pentru „epopeile populare" *Isprăvile lui Păcală* (1894) și *Gruia lui Novac* (1913), ca și pentru altele pe care le-a scris, au fost creații culese de alții, surse pe care de altfel le numește. Posedând o remarcabilă iscusință de a relata accesibil fondul subiectelor pe care le recreează nu în stihuri populare, ci în versuri de 14-16 silabe, **D.** și-a dobândit o mare popularitate în rândurile cititorilor fără mari pretenții, dovadă și numeroasele ediții pe care le-au cunoscut principalele sale scrieri: *Isprăvile lui Păcală* – 18, *Gruia lui Novac* – 13, *Povestea lui Făt-Frumos* – 10. A fost prețuit, totodată, și de Academia Română, care a distins cu Premiul „Eliade Rădulescu" *Isprăvile lui Păcală* (ediția din 1907). Operă de folclorist a făcut o singură dată, trimițând ca răspuns la chestionarul lingvistic (1884) al lui B. P. Hasdeu o colecție de lirică populară din Gârceiu, județul Sălaj; aici aproape toate textele se caracterizează, opinează Ovidiu Bârlea, printr-o „șlefuire rar întâlnită, care le face deosebit de atractive". **D.**, care cunoștea câteva limbi străine, s-a remarcat și ca traducător din dramaturgia elină; *Ifigenia în Aulida* (1879) și *Ifigenia în Taurida* (1880), transpuse din Euripide, au fost distinse, la ediția a doua (1902), de Academia Română, cu Premiul „Adamachi", prilej cu care filologul clasic și profesorul de latină, academicianul Nicolae Quintescu, afirma că cele două versiuni sunt „o adevărată operă literară, excelentă sub toate punctele de privire", tălmăcirea în ansamblu, fiind „din cele mai bune" din câte se făcuseră, până atunci, din literatura clasică antică. **D.** a alcătuit și a publicat un număr apreciabil de manuale școlare, multe în colaborare.

SCRIERI: *Alexandri. Vazul müködése a román irodalom terén*, Cluj, 1881; *Princesa fermecată*, Sibiu, 1887; *Etica sau morala filosofică*, București, 1889; *Noțiuni de estetică*, București, 1891; *Isprăvile lui Păcală. Epopee poporală în 24 cânturi*, cu ilustrații de Jiquidi și Hlavsa, București, 1894; ed. București, 1907; *Legenda țiganilor*, cu ilustrații de Hlavsa, București, 1896; *Foloasele învățăturii*, București, 1902; *Din lumea satelor*, București, f. a.; *Snoave*, București, 1909; *Cântece și povești*, București, 1910; *Gruia lui Novac. Epopee. Alcătuită din cântecele de vitejie ale poporului român*, cu ilustrații de A. Murnu, București, 1913; *Povestea lui Făt-Frumos*, București, 1919; *Visuri împlinite*, București, 1919; *Faptă și răsplată*, București, 1920; *Iisus Mântuitorul*, București, 1921; *Ion Săracul*, București, 1923;

Odinioară, București, 1923; *Păcală argat*, București, 1924; *Răzbunarea Lenuței*, București, 1925; *Zâna florilor*, București, 1926; *Povestea unui orfan*, București, 1931; *Povestea României Mari*, București, 1931; *Cei doi feți logofeți cu părul de aur*, București, 1936; *Scrieri*, îngr. Viorica Florea și Victor Crăciun, introd. Victor Crăciun, București, 1971. **Traduceri:** Euripide, *Ifigenia în Aulida*, Cluj, 1879, *Ifigenia în Taurida*, Gherla, 1880.

Repere bibliografice: *Omagiu profesorului Petre Dulfu cu prilejul sărbătoririi sale la 29 mai de către foștii săi elevi și colegi*, București, 1927; Gh. Cardaș, *Petre Dulfu*, „Albina", 1936, 17; Petre Pușcașu, *Vasile Alecsandri și Petre Dulfu*, „Buletin științific", seria A, Baia Mare, 1971, *171–178*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *163–164*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *243*. *I.D.*

DUMA, Radu (a doua jumătate a sec. XVIII), traducător și cronicar. Fiu al preotului Dimitrie Duma din Șcheii Brașovului, **D.** a fost cântăreț bisericesc și dascăl al copiilor din parohia șcheiană între anii 1772 și 1790. Fiind „foarte cuvios și vrednic", a tălmăcit mai multe scrieri religioase din limbile greacă, latină, sârbă, aproape toate rămase în manuscris, între care *Livada duhovnicească* de Ioanes Mosh, *Piatra zmintelii* de Ilie Miniat și *Pășunea oilor celor cuvântătoare*. Doar *Preoția sau Îndreptarea preoților*, lucrare a patriarhului Callinic, a fost tipărită în 1789. I s-au atribuit, cu argumente nesigure, și câteva texte istoriografice păstrate într-un miscelaneu și publicate de Em. E. Kretzulescu în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie" (1910–1911), sub titlul generic *Codex Kretzulescus*. În ordinea cronologică a evenimentelor relatate, primul text este *Cronica Țării Ardealului*, evocând o istorie care ar începe cu anul 744. Tot de la origini, din anul 1393, pornește *Cronica bisericii Sf. Nicolae și a românilor din Schei (Brașov)*. Textul cel mai substanțial, și din punct de vedere literar, este *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărățiii moscalilor oaste*, care se referă la războiul ruso-turc din 1768–1774. Atribuirea, ca și afirmația că originalele redactate de **D.** s-au pierdut, păstrându-se numai copii (fragmentare) în miscelaneu, au fost contestate de N. A. Ursu, care demonstrează că aceste cronici aparțin celui considerat copistul culegerii, Simeon Hârs, al cărui nume a fost greșit descifrat de Em. E. Kretzulescu și transcris Simeon Hiară.

SCRIERI: *Istorie. Din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărățiii moscalilor oaste* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XI, 1910, partea I; *Cronica bisericii Sf. Nicolae și a românilor din Schei (Brașov); Relațiuni despre biserica română greco-orientală din Ungaria și Transilvania; Turburări în biserică* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XI, 1910, partea II; *Cronica Țării Ardealului. Războaiele dintre Casa Austriei cu Francia, Saxonia și Prusia. Iosif II* (publ. Em. Kretzulescu), RIAF, vol. XII, 1911, partea I. **Traduceri:** Patriarhul Callinic, *Preoția sau Îndreptarea preoților*, Sibiu, 1789.

Repere bibliografice: *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700–1783)*, I, îngr. Sterie Stinghe, Brașov, 1901, *66–71, 173–174, 177, 188, 191*; Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, Brașov, 1902, *8–9, 15a.*; Em. Kretzulescu, *Codex Kretzulescus*, RIAF, vol. XI, 1910, partea I; I. Crăciun, *Cronicile românești ale Transilvaniei și Banatului*, „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", t. I–II, 1958–1959; *Ist. lit.*, I, *643–644*; *Dicț. lit. 1900*, *306*; N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii românești*, Iași, 1997, *237–268*. *C.T.*

DUMBRAVĂ, Bucura (pseudonim al lui Fany Seculici; 28.XII.1868, Bratislava – 26.1.1926, Port Said, Egipt), prozatoare. Era întîia fiică a Louisei (n. Spira) și a slovacului Iuliu Seculici, unul dintre oamenii de încredere ai lui Carol I și, o vreme, directorul Societății de Asigurări „Dacia Română". La vârsta de patru ani, se afla la Viena – moment rememorat în niște *Învățături*... ale maturității, și, un an mai târziu, în 1873, familia ei se stabilea definitiv în București. Învață, după germană, franceză și engleză, pe care le vorbea și scria fluent, și românește. Cum își amintea Emanoil Bucuța, unul dintre apropiați, **D.** scria versuri încă de la paisprezece ani; după lectura lor, Carmen Sylva a dorit s-o cunoască și curând tânăra i-a devenit apropiată și colaboratoare. Scriitoare de limbă germană, **D.** se atașează profund de tradițiile și spiritualitatea țării adoptive, nutrind un cult romantic pentru figurile istorice legendare. Pasiunea peregrinărilor rousseauiste în peisajul montan o ajută se descopere dimensiunea „panteistică" a spațiului românesc. Întreprinde o ascensiune în Alpi, în cursul căreia escaladează ghețarul La Buée din Mont Blanc, și – primă performanță feminină – urcă pe vârful Omu din Bucegi. În 1905, înființează Societatea „Chindia", având scopul de a pune în valoare portul și dansul popular. Debutează editorial cu romanul *Der Haiduck* (1908), având ca protagonist pe Iancu Jianu. În același an, cartea este tradusă în românește de Teodor Nica și cunoaște numeroase reeditări, fiind bine primită de critică și larg receptată de public; a fost și dramatizată de Const. N. Mihăilescu, sub titlul *Iancu Jianul*, și pusă în scenă de Ion Șahighian, în 1942. Al doilea roman scris în germană, *Der Pandur* (1912), continuă firul epic al celui dintâi, dar are ca centru de greutate personalitatea lui Tudor Vladimirescu. *Sarea norodului*, o evocare a lui Ion Câmpineanu, manuscris pierdut înainte să fi fost definitivat, urma să încheie trilogia *Sfărâmătorii de valuri*. Romanul *Pandurul*, în tălmăcirea românească a Elisei I. Brătianu (1912), va fi întâmpinat cu entuziasm de Gala Galaction. Din aceeași perioadă datează preocuparea intensă a scriitoarei pentru studiul teosofiei, manifestă în articole și conferințe. De altfel, în 1925, va înființa o lojă teosofică română. Singura culegere de proză scrisă în românește este *Cartea munților* (1920). Sub forma unui „manual de drumeție" sau „fals tratat", ea îmbină informații savante, amintiri de călătorie și pagini de eseu. Cartea va fi remarcată de Mihail Dragomirescu și Perpessicius. Povestirile scrise între 1913 și 1919, parte apărute în periodice, vor constitui substanța unei culegeri de legende, *Ceasuri sfinte* (1921), traduse în românește de autoare. **D.** colaborează cu proză și articole la „La Revue roumaine", „Éclair des Balkans", „Lumina", „Ideea europeană", „Convorbiri literare", „Dimineața", „Lamura", „Calendarul povestirii", „Cugetul românesc", „Tribuna nouă", „Căminul", „Orizontul" ș.a. A tradus din scrierile lui Krishnamurti cartea *La picioarele învățătorului* (1924). La întoarcerea din India, unde participase la un congres de teosofie și unde îl cunoscuse pe Krishnamurti, se îmbolnăvește pe vas și moare într-un spital din Port Said. Notele din această ultimă călătorie apar postum, sub titlul *Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori* (1927).

Romanele scrise de **D.** se remarcă printr-un stil alert, lipsit de podoabe inutile, și printr-o tensiune captivantă a narațiunii, țesută savant din amânări și așteptări. Acțiunea celui dintâi, *Haiducul*, e plasată în anul următor războiului ruso-turc și înfrângerii lui Napoleon, deschizându-se cu imaginea patriarhală a conacului cu pridvor al lui Amza Jianu; boierul poartă işlic și haine orientale, e diplomat și sedentar, încercând să salveze liniștea propriului cămin prin compromisuri, cum e acela de a invita la masă pe Cârc Serdarul Pervanoglu, fanariotul tipic, muiat în aur, cu un chip hâd și vorbind românește stricat. Lacom, libidinos, prost și laș, Pervanoglu e îmbrâncit afară de Iancu Jianu; toți actorii narațiunii se întâlnesc înlăuntrul acestui unic episod. Deși lipsite de adâncime, personajele rămân viabile prin detaliul semnificativ, prin nota caracteristică a limbajului, prin gestul și atitudinea grăitoare. Nu lipsesc motivele romantice consacrate – răpirea frumoasei Ileana Golfineanu de arnăuții lui Pervanoglu, goana haiducului care trece Oltul călare într-o noapte sfâșiată de fulgere. Rezolvarea tensiunii e amânată, eroul poposește într-o insulă de liniște paradisiacă, în case de pe malul Oltului, lângă Drăgășani. Episodic apare și Tudor Vladimirescu, fie în povestirile altor personaje, fie alături de haiducul Jianu, provocând o febră încărcată de așteptări și premoniții. Este vizibilă atitudinea sămănătoristă, idilizarea raporturilor între boieri și țărani. Continuând acțiunea din primul roman, *Pandurul* are ca protagonist pe Tudor Vladimirescu; narațiunea capătă o respirație mai largă, înglobând descrieri pitorești: imagini din București, case și moravuri ale boierimii românești sau fanariote, dar și mahalale, ruine, mizerie citadină. Portretul Sofianei Pantas, curtezana grecoaică ce fuge cu banii Eteriei, înșelând pe Ipsilani, este antologic. Prezentarea contextului istoric și a situațiilor particulare e absorbită în conversația personajelor, creând iluzia realității. Autoarea fructifică asidue cercetări: documentele colecției Hurmuzachi, lucrările lui A. D. Xenopol, N. Iorga, memorialistica lui Ion Ghica, C. D. Aricescu, I. Heliade-Rădulescu; prin I. Șt. Cezianu, strănepotul lui Iancu Jianu, a cunoscut în amănunt genealogia Jienilor. Zeci de personaje istorice se perindă de-a lungul romanului, creionate alert, uneori printr-o singură trăsătură distinctivă, într-un fel ca în cronica lui Gr. Ureche. Din culegerile lui Sim. Fl. Marian împrumută stihuri de doină și baladă haiducească, însufletind personaje. În contrast cu tensiunea dramatică sau cu umoarea sumbră a eroilor, vorba de spirit, ironia, nota umoristică echilibrează atmosfera. Peisajul, în ipostazele lui sublime, contrapunctează șuvoiul tragic al istoriei. Ceea ce constituie însă liantul construcției românești este un realism fundamental, capabil să suprindă totalitatea omenescului, dincolo de condiția umilă sau nobilă. *Cartea munților*, cu aspectul unui inofensiv și lipsit de pedanterie manual de drumeție, îmbină proza poetică și paginile de eseu. Cartea fructifică nenumăratele peregrinări ale autoarei prin munții României, mărturisind o cunoaștere intimă a naturii, întemeiată pe sensibilitate și pe o curiozitate intelectuală de autentic naturalist. Plecând de la premisa că excursia poate și trebuie să fie o operă de artă, în bună tradiție rousseauistă, **D.** redescoperă poezia lucrurilor simple: chiar alimentele capătă poeticitate, precum „zamolxiada", limonada preparată cu zahăr, lămâie și zăpadă. Muntele dobândește o valență spirituală, transcendentă, încât „îndreptarul" de drumeție se construiește ca o meditație inițiatică în care toate întreprinderile călătorului se înscriu într-o armonie morală, în acord cu dimensiunea sacră a naturii. Senzualitatea intelectualizată oferă pagini de proză poetică impresionistă: un foc pe munte în amurg e o sculptură de aur, de rubin și topaz, o poartă spre reverie mistică, iar florile închipuie bijuterii pe fondul de catifea al mușchiului. Imaginii i se adaugă parfumul florii, autoarea delectându-se într-un excurs terminologic, atentă la denumirea latină din tratatul botanic, dar și la numele – multiple – din zestrea limbajului popular. Virtutea acestei proze este discreta alunecare de la imaginea poetică la rememorarea frustă a întîmplărilor trăite, de la meditația abstractă, livrescă, la senzația proaspătă a prezenței naturii. Departe de orice naturalism, falsul „manual de călăuzit drumeții" se nutrește din nostalgia păgânismului, a arhetipalului, convertind elementele în simbolic și în spiritual.

SCRIERI: *Der Haiduck*, Regensburg, 1908; ed. (*Haiducul*), tr. T.N. [Teodor Nica], București, 1908; Madrid, 1956; *Der Pandur*, pref. Carmen Sylva, Regensburg, [1912]; ed. (*Pandurul*), tr. Elisa I. Brătianu, București, 1912; ed. îngr. și pref. Ileana Manole, București, 1981; *Cartea munților*, București, 1920; ed. îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1970; *Ceasuri sfinte*, București, 1921; *Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori*, București, 1927; *Cartea îngerilor. Ceasuri sfinte*, îngr. Nicoleta Gheorghe, pref. Emanoil Bucuța, București, 2002. **Traduceri:** Alcyon (Krishnamurti), *La picioarele învățătorului*, București, 1924.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini, 429-431*; C. Ș. Făgețel, *Credințe literare*, Craiova, 1913, *113-118*; Dragomirescu, *Scrieri, 187*; Mihail Iorgulescu, *„Cartea munților" de Bucura Dumbravă*, SBR, 1920, 9; Gala Galaction, *„Tudor Vladimirescu"*, „Tribuna nouă", 1924, 48; Perpessicius, *Opere*, IX, *238-240, 245-246*; Gala Galaction, *Bucura Dumbravă*, ALA, 1926, 270; Emanoil Bucuța, *Scriitori cari nu mai sunt*, G, 1927, 1, 2; Romulus Dianu, *Marea umbră*, RP, 1928, 3159; Cezar Petrescu, *Evocări și aspecte literare*, București, 1974, *219-220*; Miller-Săndulescu, *Evoluția, 319-324*; Predescu, *Encicl., 294*; Ciopraga, *Lit. rom., 591*; *Dict. scriit. rom., 164-165*. *S.D.*

DUMBRAVĂ, Lucian (11.XII.1931, Pârâu Negru, j. Botoșani), critic literar. Fiu al Ancuței (n. Nistor) și al lui Constantin Dumbravă, țăran, **D.** urmează primii ani de școală în comuna natală, după care pleacă la Cernăuți pentru a-și continua studiile la Liceul Militar „Ștefan cel Mare". După reforma învățământului din 1948, care prevedea desființarea tuturor liceelor militare din țară, este transferat la Liceul „ Grigore Ghica Vodă" din Dorohoi, unde susține și bacalaureatul. Din anul 1950, urmează cursurile Facultății de Filologie la Universitatea „ Al. I. Cuza" din Iași, al cărei absolvent devine în 1954. După mai puțin de un an, se angajează ca redactor la revista „Iașul literar", unde activează până în 1970, apoi la „Convorbiri literare", unde ocupă funcția de redactor principal, până în anul 1991, când se pensionează. Din 1962, este membru al Uniunii Scriitorilor din România. Articolele

publicate în periodice dovedesc un ascuțit spirit critic, înclinat spre deslușirea elementelor definitorii ale unei opere literare prin analizarea fragmentului. Atunci când comanda social-ideologică este evidentă, **D.** evită compromisul prin tratarea obiectivă a unor fenomene. A mai colaborat cu recenzii și articole pe teme culturale la revistele „Cronica", „Dacia literară", „Bucovina literară", „Colocvii", „Albina" și la ziare din Iași: „Opinia", „Opinia Moldovei", „Flacăra Iașului", „24 ore", „Independentul" și „Evenimentul". Singurul volum publicat, *Ei, care au scris* (2001), reprezintă o culegere de documente privind activitatea Asociației Scriitorilor din Iași. A îngrijit volume din scrierile lui George Mărgărit și I. M. Marinescu.

SCRIERI: *Ei, care au scris*, Iași, 2001; *Abstracționism și sugestie în poezia lui Constantin Mănuță*, Iași, 2003. **Ediții:** George Mărgărit, *Vulturii amiezii*, Iași, 1970 (în colaborare cu Horia Zilieru); I. M. Marinescu, *Străini vestiți în luptele din Roma antică*, București, 1983.

Repere bibliografice: [*Lucian Dumbravă*], „Evenimentul", 2001, 2881 (semnează Constantin Ciopraga, Dan N. Doboș, Grigore Ilisei, Al. Călinescu, Ioan Holban, Dan Mănucă, Valeriu Stancu). *Ș.A.*

DUMBRĂVEANU, Anghel (21.XI.1933, Dobroteasa, j. Olt), poet, prozator și traducător. Este fiul Elenei (n. Nițulescu) și al lui Teodor Bacșiș, țărani. Face gimnaziul la Liceul „Radu Greceanu" din Slatina (1946–1949), apoi urmează Școala Pedagogică din Timișoara (1949–1953). Angajat în 1953 redactor la revista „Scrisul bănățean" (devenită ulterior „Orizont"), rămâne aici până în 1990; între timp, va fi secretar general de redacție și redactor-șef adjunct al publicației. Urmează Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1962–1968). Este ales o lungă perioadă secretar al Asociației Scriitorilor din Timișoara (1969–1990) și membru în Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor din România (1972–1990). Între 1990 și 1994, editează revista „Meridianul Timișoara", al cărei redactor-șef a fost. Întreprinde numeroase călătorii în fosta Iugoslavie (îndeosebi), SUA, Rusia, Grecia, Italia, Cuba etc. Ele se vor materializa, printre altele, în însemnările de călătorie adunate în volumul *Chemarea mărilor* (1976) și vor lăsa urme durabile în poezia și în biografia poetului. Disponibilitatea pentru prieteniile literare va contribui la închegarea grupului căruia Nichita Stănescu îi va dedica volumul *Belgradul în cinci prieteni* și din care mai făceau parte Petre Stoica, Adam Puslojici și Srba Ignjatovici. După 1990, funcționează câțiva ani ca director în Ministerul Culturii, iar din 1995, este redactor, apoi din 1996, redactor-șef al revistei „Rostirea românească". Colaborează la aproape toate publicațiile literare și culturale din țară și la impresionant de multe publicații străine (din Iugoslavia, Suedia, Macedonia, SUA, Canada, Austria, Germania, Rusia, Grecia, Belgia, Australia, India, Polonia etc). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1973, 1982), Marele Premiu al Festivalului Internațional „Nichita Stănescu" (1986), Premiul special pentru poezie al Festivalului Internațional de Poezie „Lucian Blaga" și Premiul Internațional de Poezie „Rozeta de la Bela Voda" (Kruševac, 1998).

După o juvenilă tentativă revuistică (scrie singur, ca gimnazist, o revistă care va rămâne în manuscris), debutează cu versuri în „Scrisul bănățean" (1952) și editorial cu volumul *Fluviile visează oceanul* (1961). Deși despre **D.** s-a scris mult și insistent, criticii nu s-au putut sustrage unei seducții simplificatoare, ce privește atât anumite obsesii tematice (marea, iubirea), cât și afectarea calofilă. În realitate, ca și colegii săi de generație, poetul s-a văzut în fața unei duble îndatoriri: să reînnoade cu o tradiție literară brutal și nemeritat întreruptă și să denunțe, cu mijloace poetice, pseudopoezia anilor '50. De aceea, monotonia, câtă există, trebuie privită în sens bacovian, adică superior, iar preocuparea pentru estetizarea expresiei — înțeleasă ca o reacție la dezinteresul arătat în această privință de versificatorii de rând ai epocii. Impresia că după 1970 poezia sa s-ar fi schimbat simțitor este numai parțial întemeiată. Într-adevăr, volumele *Fața străină a nopții* (1971) și mai ales *Singurătatea amiezii* (1973) indică mai puțin o schimbare de univers, cât mai ales de atitudine. Două modificări sunt, totuși, evidente. Dacă până aici temele și motivele erau tratate separat, în texte distincte, grupate, la rândul lor, în cicluri, acum se produce o modificare a procedurii poetice, care nu este alta decât o tehnică a congruenței, adică aclimatizarea celor mai diferite stări, atitudini și afecte, împreună cu referențialitatea care le-a generat și le întreține în spațiul ospitalier al aceluiași text. În volumele mai recente, se constată o

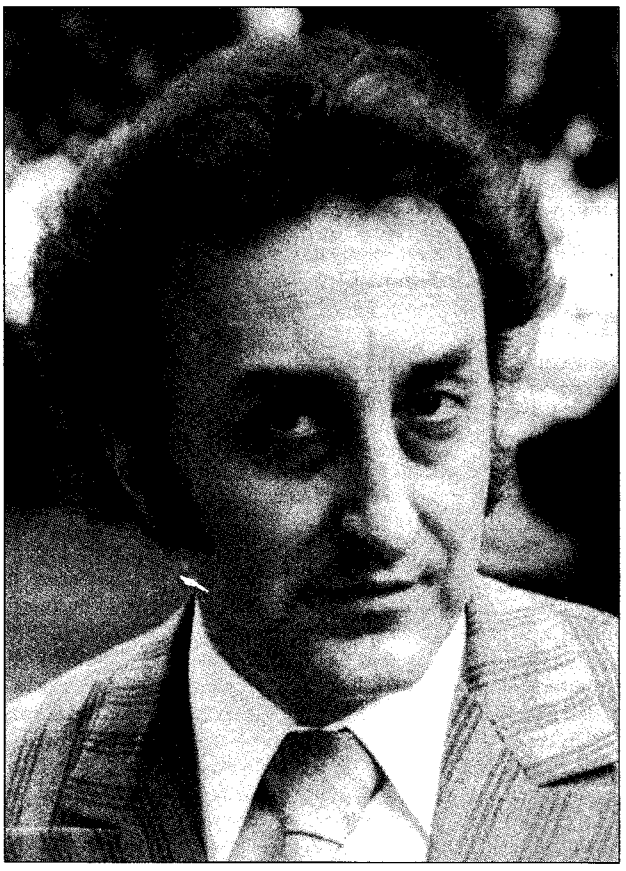

permanentă întreținere a tot ce alcătuiește substanța poeziei, astfel încât nimic nu mai poate surprinde, întrucât totul a devenit surprinzător. Cea de-a doua noutate rezidă în adoptarea unor poziții opuse în raport cu același „obiect" poetic: singurătatea doare și, totodată, încântă; moartea, suferința, trădarea etc. devin inofensive prin poetizare; caducitatea, vicisitudinea vremelniciei sunt tot atâtea prilejuri de nostalgică mirare, dar și trepte către Țara Himerei, căci mirajul însuși devine mai prietenos în măsura în care suferă, omenește, de temporalitate: „Se face târziu în iluzii." Apoi marile spații neptunice și uranice sunt aduse la dialog cu măruntul, insignifiantul, umilul, într-un spirit conciliator, oarecum arghezian. Erosul însuși este asumat arhetipal, ca principiu unificator, capabil să șteargă hotarul dintre moarte și zămislire, dintre zori și amurg, dintre mișcare și încremenire. **D.** este un poet al stărilor contrare, dar nu extreme. El nu pendulează între panică și extaz, ci alunecă doar de la îndoială la uimire, stăpânește adică un univers al contrariilor pașnice. *Predica focului* (1993) pare să anunțe o nouă etapă, cea ironică, perceptibilă mai puțin în limbaj (neașteptat de aspru, chiar sarcastic pe alocuri), și mai degrabă în plăcerea distanțării de sine și de ceilalți, distanțare ce ia forma adecvat-carnavalescă a ascunderii într-o alteritate, în cazul dat, Axios Tracul, prezență poetică atât de interesantă încât, până la urmă, e greu de decis dacă e vorba de disimularea într-o identitate străină sau de o lepădare a măștii. Într-adevăr, aici **D.** „personalizează tema crizei, dezvăluindu-ne fața necunoscută a realității subminate de propriile ei contradicții" (Marcel Corniș-Pop). Bun cititor al propriei poezii, el și-a scrutat cu severitate creația atunci când a purces la alcătuirea numeroaselor volume selective. Având renume bun și în străinătate, multe volume i-au fost traduse în alte limbi. Poet rămâne și atunci când scrie proză, așa cum o dovedesc romanele sale (*Piatra de încercare*, 1976, ș.a.).

SCRIERI: *Fluviile visează oceanul*, pref. Ion Bănuță, București, 1961; *Pământul și fructele*, București, 1964; *Iluminările mării*, București, 1967; *Oase de corăbii*, București, 1968; *Delte*, București, 1969; *Fața străină a nopții*, București, 1971; *Poeme de dragoste*, cu un medalion de Nichita Stănescu, București, 1972; *Singurătatea amiezii*, Timișoara, 1973; *Enigma orhideii – Das Geheimnis der Orchidee*, ed. bilingvă, tr. Irene Mokka și Horst Fassel, Timișoara, 1976; *Chemarea mărilor*, Cluj-Napoca, 1976; *Piatra de încercare*, București, 1976; *Diligența de seară*, București, 1978; *Poeme*, pref. Mircea Tomuș, București, 1979; *Intrarea în cetate. Timișoara – poeme și priveliști* (în colaborare cu Iosif Costinaș), Timișoara, 1980; *Cuvinte magice – Magic Words*, ed. bilingvă, tr. Irina Grigorescu, introd. Cornel Ungureanu, Cluj-Napoca, 1981; *Tematica umbrei*, București, 1982; *Iarna imperială*, pref. Marcel Corniș-Pop, București, 1986; *Fonetica astrelor*, Timișoara, 1986; *Călătorie neterminată*, București, 1986; *Curtea retorilor*, București, 1989; *Capcane și visuri*, Timișoara, 1990; *Predica focului*, Cluj-Napoca, 1993; *Dragoste și iarnă*, Timișoara, 1995; *Diamantul de întuneric*, Cerașu-Prahova, 1997; *Războiul estetic*, postfață Crișu Dascălu, București, 1998; *Begoniile de la mansardă*, Timișoara, 2002; *Ceva pentru care merită să pierzi o corabie*, îngr. și introd. Alexandru Ruja, Timișoara, 2003; *Fenomenul Nichita Stănescu*, Timișoara, 2003. **Ediții:** Nichita Stănescu, *Fel de scriere. Poeme inedite*, ed. 2, postfața edit., Timișoara, 1998. **Traduceri:** *65 de povestiri*, Pančevo, 1970 (în colaborare cu Dușan Petrovici); Michael Babinka, *Unde se nasc cețurile*, Pančevo, 1972 (în colaborare cu Pavel Roskos); Vladimir Ciocov, *Poemele candorii*, pref. Andrei A. Lillin, București, 1972 (în colaborare cu autorul); *Din lirica iugoslavă*, pref. Mircea Tomuș, București, 1973 (în colaborare cu Slavco Almăjan); Kurt Kusenberg, *Unde este unchiul Bertram?*, București, 1980 (în colaborare cu Horst Fassel); Irene Mokka, *Un cântec nesfârșit*, București, 1983 (în colaborare cu Horst Fassel); Alexander Tisma, *Fata din vis*, Novi Sad, 1988 (în colaborare cu Neboișa Popovici).

Repere bibliografice: Georgescu, *Păreri, 226–231;* Nicolae Manolescu, *Anghel Dumbrăveanu, „Pământul și fructele"*, CNT, 1964, 22; Iordan Datcu, *Anghel Dumbrăveanu, „Iluminările mării"*, ARG, 1967, 5; Ovidiu Cotruș, *„Singurătatea amiezii"*, O, 1973, 24; Tomuș, *Istorie, 219–222;* Barbu, *O ist., 356–358;* Raicu, *Critica, 327–329;* Crișu Dascălu, *Himerogonia*, O, 1978, 30; Ulici, *Prima verba*, II, *181–183;* Ungureanu, *Imediata*, I, *166–168*, II, *187–210;* N. Steinhardt, *Anghel Dumbrăveanu*, O, 1982, 44; Nichita Stănescu, *Un hidalgozaur*, FLC, 1982, 48; Mircea Ivănescu, *Tratat despre melancolie*, T, 1983, 2; Ciocârlie, *Eseuri, 81–86;* Gheorghiu, *Reflexe, 52–55;* Poantă, *Radiografii*, II, *105–107;* Adam J. Sorkin, *O poetică fluidă și rafinată*, „Concerning Poetry", 1984, 17; Ștefan Aug. Doinaș, *Monotonia și surprizele poetului*, RL, 1986, 50; Marcel Pop-Corniș, *Anghel Dumbrăveanu*, „Mid-American Review", 1987, 2; Cornel Ungureanu, *O poveste de dragoste*, O, 1988, 50; Ada D. Cruceanu, *O altă „Nuntă în cer"*, CRC, 1989, 10; Thomas C. Carlson, *Poeme alese de Anghel Dumbrăveanu. „Dragoste și iarnă"*, „Translation Review", 1993, 41; *Dicț. scriit. rom.*, II, *165–167;* Ion Pachia Tatomirescu, *O ireală bucurie de-a aștepta*, TMS, 2000, 12; Popa, *Ist. lit.*, II, *444–445;* Marian Odangiu, *Amprenta lirică*, RL, 2003, 13. *C.D.*

DUMBRĂVEANU, Victor (20.VIII.1946, Corlăteni, j. Bălți), prozator și publicist. A absolvit Universitatea de Stat din Republica Moldova în 1968 și a activat timp îndelungat în presă, pornind de la funcția de corespondent la diferite publicații și ajungând redactor-șef adjunct la „Tinerimea Moldovei" (1972–1977), redactor-șef la revista „Orizontul", ulterior „Columna" (1986–1991), redactor-șef adjunct la „Curierul de seară". Activitatea de reporter s-a răsfrânt asupra celorlalte scrieri ale sale. Chiar din cartea de debut, *Insula de coral* (1975), este vădită predilecția pentru problemele etice ale tinerilor din comunitățile citadine. Sondajul psihologic îl tentează în schimb în alte volume de proză, *Fratele* (1976) și *Strigătul de pe celălalt țărm al dragostei* (1977). **D.** este și autorul unor romane, modeste ca valoare, precum *Numește fericirea altfel* (1981), *File de adio* (1981), *Nesomnul bărbaților* (1985), *Pasărea din noi* (1987), *Galopul cailor de lut* (1991), *Casa cu fața spre ispită* (1993).

SCRIERI: *Insula de coral*, Chișinău, 1975; *Fratele*, Chișinău, 1976; *Strigătul de pe celălalt țărm al dragostei*, Chișinău, 1977; *Orele de dimineață*, Chișinău, 1978; *Trenul ce aduce primăverile*, Chișinău, 1980; *Numește fericirea altfel*, Chișinău, 1981; *File de adio*, Chișinău, 1981; *Plecăciune în fața izvorului*, Chișinău, 1983; *Minunile meșterului Întrece-Timp*, Chișinău, 1985; *Nesomnul bărbaților*, Chișinău, 1985; *Pasărea din noi*, Chișinău, 1987; *Vornicel la nunta badei*, Chișinău, 1988; *Dor de casă*. Chișinău, 1989; *Nuntașii*, Chișinău, 1991; *Galopul cailor de lut*, Chișinău, 1991; *Casa cu fața spre ispită*, Chișinău, 1993.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Dialog continuu*, Chișinău, 1977, *237–239;* Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 215–216.* *I.C.*

DUMINECA, revistă care apare la București între 1 ianuarie 1905 și decembrie 1907, cât și în 31 iulie 1921. Este o publicație săptămânală, tradiționalistă, care își propune să popularizeze literatura: „romane, nuvele, poezii, anecdote, biografii ale oamenilor celebri", „pentru a sădi de timpuriu în inimi gustul criticii". Poezia este semnată de Alice Călugăru, Traian D. Anghelovici, Ioan D. Pârvulescu, Al. St. Vernescu, Constanța Dunca-Schiau (Xanta), Christea N. Dimitrescu, N. Pastea, Constantin Nitzescu, Smaranda Andronescu (Smara), Emil Maur, Barbu Eftimiu. Cu proză contribuie Radu Stâncă, Stancu Popescu, Cornelia Drăgănescu, N. N. Savelea. Instructive sunt medalioanele dedicate unor scriitori importanți, de pildă lui Mihail Sadoveanu, I. L. Caragiale, Elena Văcărescu. Revista are o valoare culturală redusă și e lipsită de un program bine definit, fapt ce se reflectă în contribuțiile literare modeste incluse în paginile ei. *C.A.*

DUMINICA, revistă literară care a apărut săptămânal la București între 1 octombrie 1890 și 24 februarie 1891, sub conducerea lui Iuliu Cezar Săvescu și Bonifaciu Florescu. Au colaborat Traian Demetrescu, Mircea Demetriade, Ana Ciupagea, Caton Theodorian, Elisabeta M. Z. Ionescu, C. Drăgulinescu, Vladimir Macedonski. Prea puțin o „gazetă a familiei", cum se subintitula, **D.** și-a asigurat prin colaboratori, cei mai mulți trecuți prin cenaclul lui Al. Macedonski, o ținută modernă, la nivelul epocii. Revista intenționa chiar a face școală în teoria și practica versificației. Este evidentă influența formalismului macedonskian în numeroasele exerciții de versificație apărute în paginile **D.**: dactili (I. C. Săvescu), sextine (B. Florescu), anapeste (M. Demetriade), sonet dublu (M. Demetriade), sonet răsturnat (Z. Stoican). Aici B. Florescu teoretizează asupra sonetului și amestecului ritmurilor și, alături de M. Demetriade, experimentează poemul în proză. Pe lângă anecdotele versificate ale Anei Ciupagea și stanțele de album ale Elisabetei M. Z. Ionescu sau vetustele reluări pe teme clasice ale lui B. Florescu, revista a publicat, număr de număr, versurile lui I. C. Săvescu, încercări într-o poezie cu langori verlainiene, imagistică macabră și fabulă simbolică. Traducerile, amestecate, trădează totuși preferințe pentru înnoire: Baudelaire (*Urâtul, Femeia*, tălmăcite de Mircea Demetriade), Rollinat (din *Nevroze* dă o versiune românească B. Florescu), Gérard de Nerval, E. A. Poe (*Umbra*, traducere de I. C. Săvescu). Aici Catulle Mendès, J.-M. de Heredia, J. Lemaître, H. W. Longfellow apar alături de Burns, Petöfi, Th. Moore, Voltaire, Pope, J. L. Runeberg. *S.C.*

DUMINICA POPORULUI, publicație care a apărut la București, între 1914 și 1933, cu subtitlul, foarte amplu, echivalent unui program, „Foaie pentru ridicarea poporului. Stând la îndemâna tuturor ce au de spus un cuvânt cinstit pentru învățătura neamului românesc în viața de toate zilele. Satul mai mult decât Statul. Un neam, un suflet și un hotar." Director este Simion Mehedinți (Soveja). Dorește să fie o revistă independentă de orice orientare politică, „a poporului românesc, nu a partidelor în care își fac mendrele și destui neromâni". Este o revistă tradiționalistă, cu o valoare literară redusă. Publică folclor, în special poezie populară. Are rubricile „De vorbă cu cititorii", „Cartea săptămânii", Revista revistelor", „Noutăți editoriale". Conține și recenzii, de pildă la *Istoria literaturii române moderne* de G. Bogdan-Duică, apărută în 1923. Proza este reprezentată slab (un fragment din *Istoria prea înțeleptului Arghir* de Anton Pann ș.a.). *C.A.*

DUMINICA UNIVERSULUI, supliment literar al ziarului „Universul", care a apărut la București, săptămânal, de la 1 ianuarie până la 28 iunie 1931. Revista publică multă poezie, proză, însemnări de călătorie. Sectorul poetic e susținut de Nichifor Crainic, V. Voiculescu, Ion Pillat, Emil Isac, D. Iov, Zaharia Stancu, Al. Marius, Al. Robot, Radu Gyr, D. Cosma, G. Gregorian, Gh. Tulеș, cel de proză de Ion Agârbiceanu (*Povestea apei, Înainte de examen, La moartea Veronicăi, După denii*), Tudor Mușatescu, Eugen Boureanul, D. Iov, Gib I.

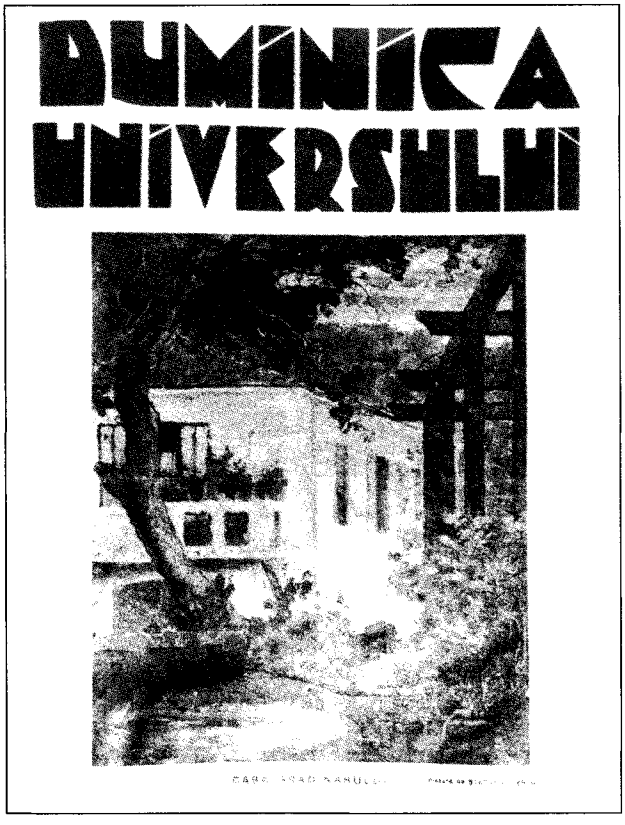

Mihăescu (*Grefa*), Ion Marin Sadoveanu, Gala Galaction, I. Lascarov-Moldovanu ș.a. Cezar Petrescu publică fragmente din romanele *Baletul mecanic* și *Comoara regelui Dromichet*. La rubrica „Anchetele noastre" răspund Ion Marin Sadoveanu, Nichifor Crainic, Ion Petrovici, Simion Mehedinți, I. Dongorozi, Marcu Beza, Mihail Dragomirescu. Se fac traduceri din Esenin, Turgheniev, Cehov, Kuprin, se scrie despre Eminescu. Mai semnează Al. Baiculescu, Radu Boureanu, D. Olariu, George Dumitrescu, Al. Bădăuță, Sandu Tudor, T. Păunescu-Ulmu, Apriliana Medianu, Gr. Tăușan, Adrian Maniu, N. Plopșor, George Gregorian, Alfred Moșoiu ș.a. *M.Pp.*

DUMITRAȘCU, Aurel (21.XII.1955, Sabasa, j. Neamț – 16.IX.1990, București), poet. Este fiul Mariei (n. Ana) și al lui Petre Dumitrașcu, silvicultor. A urmat cursurile gimnaziale și liceale la Borca. După absolvirea liceului (1974), lucrează ca merceolog și profesor suplinitor. Între 1983 și 1987, urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. Este profesor în Borca și muzeograf la Complexul Muzeal Județean Neamț, iar după decembrie 1989, consilier la Inspectoratul Județean pentru Cultură Neamț. Debutează cu un grupaj de poeme în „Tomis" (1976) și editorial *cu Furtunile memoriei* (1984), volum care e distins cu Premiul „Mihai Eminescu" al Asociației Scriitorilor din Iași. A mai colaborat la „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Cronica", „România literară", „Tribuna".

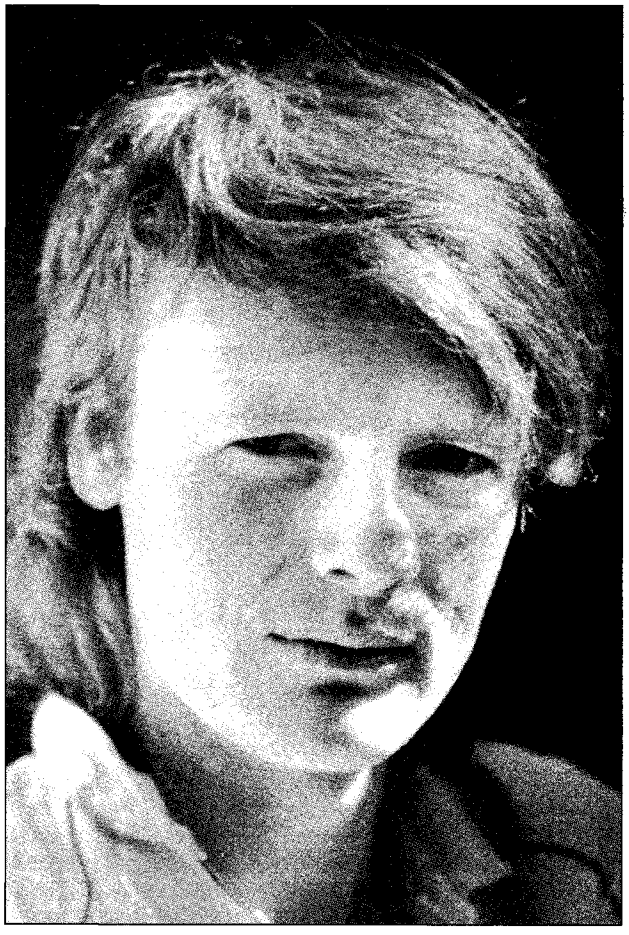

Furtunile memoriei dezvăluie coordonatele tematice și stilistice care vor fi regăsite, cu nesemnificative modificări de nuanță și tonalitate, în volumele următoare, *Biblioteca din Nord* (1986), *Mesagerul* (1992) și *Fiara melancolică* (1999). **D.** este un tragic livresc, un neoexpresionist și un neosuprarealist, un metafizic evaziv, uneori teatral. Este, în primul rând, o voce dedublată, prinsă într-un iremediabil conflict între irealitate și realitate, livresc și autentic, între moarte (cuvinte) și viață (iubire), între tragismul, prozaicul și absurdul existenței, explorând, asumând și refuzând oricare dintre ipostazele eului său: „Eu sunt viu eu sunt mort eu rămân" (*Aurel Dumitrașcu citit de o zână*). Deopotrivă liric și lucid, colocvial și ceremonios, vizionar și livresc, **D.** este actor, regizor și spectator al propriei drame: „într-o viață umblam într-o alta scriam" (*Oraș cu Maria*). Relevant pentru această mistică ambiguă a poemului (fără să excludă autoironia, ludicul și, din nou, livrescul) este poemul *Tânărul artist face mici precizări*: „Am scris și poeme în care am fost fericit. Grecii perșii/ latinii au spus: glorie acestui bărbat glorie lui./ Mama mea a spus: glorie fiului meu glorie fiului meu fericit./ I-am lăsat pe toți să vorbească am lăudat înțelepciunea/ îngenunchind în acele cuvinte am fost fericit. Zile întregi/ împreună am petrecut zile întregi./ Dintr-o carte veche m-a speriat/ un hohot de plâns." Se configurează o ambiguă soteriologie, pentru că, pe de-o parte, cuvântul este dătător de fericire, salvator, iar pe de altă parte, este malefic, ucigător: „Și doamne, ce cuvânt îmi rupe gura acum?" (*Crucea talienilor*); „Destule hârtii veninoase așteaptă să muște din mine" (*În bibliotecă*); „Stau în casă cu mâinile aproape tăiate. Puține versuri/ frumoase mai știu" (*Printre hărți*). Construcția urmează principiul optzecist al hibridizării. Unele texte au o structură dialogică: eul liric este o voce, un personaj, un „el" care se desparte și apoi se unește ambiguu cu „eu", poemele, mai ales cele din volumele antume, încep invariabil cu o linie de dialog și conțin mărci ale adresării (uneori către cititor). De multe ori, există chiar o tramă epică, uneori în stilul discursiv, colocvial-livresc al biograficului anodin al lui Mircea Ivănescu, alteori, într-un stil traklian, al simbolismului concentrat, tragic-evaziv. Se regăsesc în poezia lui **D.** multe dintre tehnicile optzeciste: metoda textualistă, stilul ostentativ intelectual, limbajul neologic, folosirea unor cuvinte sau expresii în engleză ori franceză, alternând cu limbajul colocvial și cu oralitatea. Diferența specifică rezidă în subordonarea lor față de o semnificație și față de o emoție: „Tu nu știi că metoda filosofică ține de căzătura/ din pat a bunicii aglaia ? avem mișcare ? avem./ avem gândire ? avem. avem concepte ? avem./ pe dracu' – zise liftierul – privighetorile/ sunt închise în alt salon" (*Privighetorile*). Poemul este o sumă de întâmplări, mai mult sau mai puțin relevante, de impresii sau imagini disparate, așezate prin juxtapunere, într-o ordine halucinată, bulversantă. Acest discurs spart, de tip neosuprarealist, nu vizează, ca finalitate programatică, producerea

unui șoc la lectură (avangardist) sau hibridizarea (optzecistă) a spațiului poematic, ci urmează doar logica (ilogică) a producerii revelației poetice. Totul țâșnește dintr-o emoție vizionară, pe care autorul încearcă să o reprezinte printr-un fel de derealizare-obiectivare, într-un scenariu labirintic, din care, de obicei în versul sau versurile finale, se desprinde, fulgurantă, viziunea. Jurnalul din *Carnete maro* (I–II, 2001–2003) este un document emoționant, prin felul în care omul trăiește în „realitatea" unei vieți mediocre, dăruindu-se neîncetat, înzestrând-o cu acel nimb de frumusețe numit poezie. **D.** își scrie jurnalul la persoana a doua; linia de dialog, care precedă fiecare dintre paragrafele acestui jurnal, cum se întâmplă și în multe dintre poemele sale, indică același ambiguu dialogism: eu se adresează celuilalt eu, pe care îl numește „tu". Teatralizarea „comunicării" se simte în pagini care ori exagerează sentimentul, emoția, ori o cenzurează: uneori o anume artificialitate plângăcioasă (paginile melodramatice despre moartea lui Nichita Stănescu), alteori o rigiditate de intelectual orgolios și egotist, puseuri de cinism (amintind de personajul lui Anton Holban, de care diaristul recunoaște că se simte atras). Lirism, poezie, cinism, copilărie, senzualitate, orgoliu, revoltă (inclusiv socială) — câte ceva din toate acestea se află în *Carnete maro*. Ceea ce dezvăluie jurnalul este coincidența de substanță (și stil) între poezia și viața unui poet autentic.

SCRIERI: *Furtunile memoriei*, București, 1984; *Biblioteca din Nord*, București, 1986; *Mesagerul*, Iași, 1992; *Tratatul de eretică*, Iași, 1995; *Mesagerul*, Iași, 1997; *Fiara melancolică*, Botoșani, 1999; *Carnete maro*, I-II, îngr. și pref. Adrian Alui Gheorghe, Iași, 2001–2003.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Aurel Dumitrașcu, „Furtunile memoriei"*, RL, 1984, 51; Cristian Livescu, *„Furtunile memoriei"*, CRC, 1985, 8; Al. Călinescu, *Elegii, reverii, întâmplări*, CRC, 1987, 23; Nichita Danilov, *Despre întoarcerea berzelor sau Despre poemul de aur*, CRC, 1990, 39; Coșovei, *Pornind, 97–101*; George Vulturescu, *Aurel Dumitrașcu, „Mesagerul"*, PSS, 1992, 12; Țeposu, *Istoria, 102–103*; Mircea Bârsilă, *„Mesagerul" lui Aurel Dumitrașcu*, „Calende", 1993, 2; *Dicț. scriit. rom.*, II, *167–169*; Carletta-Elena Brebu, *„Mesagerul"*, ATN, 2000, 2; Cistelecan, *Top ten, 43–46*; Marin Mincu, *Poeticitate românească postbelică*, Constanța, 2000, *430–432*; Grigurcu, *Poezie*, I, *446–451*; Rotaru, *O ist.*, V, *503–504*; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, *56–60*; Popa, *Ist. lit.*, II, *356*; Vasile Spiridon, *Negativitatea fecundă*, „Hyperion", 2002, 1. *R.D.*

DUMITRESCU, Aurelian Titu (15.II.1956, Caracal), poet. Este fiul Mariei (n. Chirca) și al lui Adrian Dumitrescu, maistru mecanic. **D.** urmează Liceul „Ioniță Assan" din Caracal, după absolvirea căruia lucrează ca metodist la Casa de Cultură din Slatina (1976–1978) și ca metalurgist la Întreprinderea de Aluminiu din același oraș (1978–1980). Între 1980 și 1984, este student la Facultatea de Ziaristică din București. Chemat de Adrian Păunescu, ca redactor, la „Flacăra" (1984–1985), mai activează în redacțiile publicațiilor „Rebus" (1985–1987) și „Filatelia" (1987–1989). A colaborat la „Familia", „Luceafărul", „România literară", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»". În 1990, înființează și conduce revista „Europa". Între anii 1990 și 2000, este redactor și secretar de redacție la „Viața românească". Din 2000, lucrează în Ministerul de Interne, în calitate de consilier în cadrul Serviciului de asistență religioasă. Debutează în „Convorbiri literare", în 1973, prima sa apariție editorială fiind volumul *Iubire de pietrar*, din 1982.

Creația abundentă și arborescentă a lui **D.** este aceea a unui autor pentru care „poezia nu e stare de grație, ci una de chinuitoare autoanaliză" (Dan Grigorescu). Primele lui cărți indică o structură barocă, tensionată în căutări și trăiri și exuberantă stilistic. Confesiunea malaxează imagini, matafore și simboluri luxuriante, ample comparații și compuneri oximoronice, într-o gesticulație de mari ceremonialuri, cu o dicție solemn-sacerdotală ce-i va caracteriza aproape tot scrisul. E o poezie care „reușește să reunească «contorsiunile» din versul lui Ion Gheorghe cu «iluminările» din lirica lui Virgil Mazilescu" (O. Soviany). *Antumele* (1985–1987) sunt gândite ca un vast sistem cu substructură metafizică, a cărei matrice tematico-stilistică poate fi considerată amplul poem cu care se încheie primul volum al seriei, intitulat *Despre viața mea și a tatălui meu*. Îndeosebi *Antumele 4* și *Antumele 5* sunt construcții ingenioase ale unui manierist (în sensul dat conceptului de G. R. Hocke), care, deconcertând prin asociațiile insolite și dezinvoltura (auto)producerii textului, provoacă realul să ia chipul anamorfozelor memoriei. Compozițiile sunt muzicale, contrapunctice, folosind laitmotivul. Decupajul în contingent alternează cu plăsmuirile imaginației deformante, normalitatea / anodinul cu fantasticul, suavitatea arcadică cu violența expresionistă, utopia cu demistificarea ei amară sau ironică — adevărat „bâlci cosmic", observă Radu G. Țeposu, constatând „incoerența ontologică" a lumii acestor texte. O tensiune între poli opuși, între materie și spirit, îmbrățișare și ironizare a cosmosului există în întreaga poezie a lui **D.** Cea scrisă după 1990 urmează însă cu preponderență calea spre depășirea concretului, către tărâmuri ale transcendenței. În poezie își face tot mai mult simțită prezența seducția sacrului. O ipostază a acestuia o reprezintă eternul feminin (în *Monologuri*, 1991): „Femeia fecundează lumina, oricât de trează ar fi raza. / Obscuritatea e a bărbatului"; frumusețea femeii e „singura religie care uimește înțelepciunea" etc. Lungi poeme (volume întregi nefiind decât un asemenea unic text, compus muzical) sunt expresia chinului spiritual și a slavei, a suferinței mundane și a salvării, a rugăciunii și devoțiunii / umilinței (*Aproape tac, aproape plâng, aproape sunt*, 1995), a „melanholiei deșertăciunilor" (amplul poem din 1996), a presiunii realității care „țâșnește ca apa din sifon" și a transformării ei, a granței subtile dintre ființă și neființă — totul, acum, sub dominanta aspirației spre transcendență și mântuire: „mă desprind de mine însumi cu o ușurință necunoscută / și vreau plăcerea de a trăi a păsărilor puternice. [...] Și încep să plâng de bucurie [...] Dumnezeu îmi binecuvântează plăcerea de a muri; / plângând, aș lumina oglinda, / în care se privește îngerul" (*Acolo unde plânsul nu atinge moartea*, 1997). *Antimetafizica* (1985) e o carte de inițiere în starea de poezie, care dezvăluie resorturi intime ale creației lui Nichita Stănescu: experiențe și intuiții originare, revelații, meditații, lecturi. Cealaltă carte despre poet, *Nichita Stănescu, atât cât mai știm noi* (1989), conține măr-

turii, provocate, ale unor apropiați ai poetului: Ioan Alexandru, Cezar Baltag, Aurel Covaci, Florin Mugur, Eugen Simion și alții.

SCRIERI: *Iubire de pietrar*, pref. Dan Grigorescu, Craiova, 1982; *Antimetafizica. Nichita Stănescu însoțit de Aurelian Titu Dumitrescu*, București, 1985; *Antumele*, București, 1985; *Antumele 4. Antumele 5*, pref. Radu G. Țeposu, București, 1986; *Quasimodo. Antumele 6*, București, 1987; *Nichita Stănescu, atât cât mai știm noi*, București, 1989; *Poeme*, București, 1989; *Încercare de înșurubare în real*, București, 1991; *Monologuri*, pref. Cezar Baltag, București, 1991; *Mi s-a culcat moartea pe inimă*, pref. Cezar Ivănescu, București, 1992; *Aproape tac, aproape plâng, aproape sunt*, București, 1995; *Melanholia deșertăciunilor*, București, 1996; *Deșertăciunea șterge fața morții*, București, 1996; *Acolo unde plânsul nu atinge moartea*, pref. Dan Grigorescu, București, 1997; *Trei tipare*, pref. Al. Paleologu, București, 1998; *Antumele*, București, 1998; *Îngerul poverii*, București, 1998; *Sfânt îndârjit*, București, 1999; *Scrisori către părintele Niculae*, București, 2000; *Capul și pajura*, Botoșani, 2001; *Maranatha*, București, 2001; *Ghiaurele*, București, 2002; *Îngerii îndepărtați*, București, 2002; *Epistolar târziu*, București, 2003; *Puntea suspinelor și închisoarea*, Slatina, 2003; *Viața la zi. Cronologia unui amalgam*, București, 2003. **Antologii:** *Limbă, literatură, stil*, București, 2001.

Repere bibliografice: Nichita Stănescu, *De Aurelian, de Titu și de Dumitrescu*, LCF, 1981, 30; Nichita Stănescu, *Stare a poetului tânăr*, SLAST, 1981, 5; Dan Grigorescu, *Un poet*, SLAST, 1983, 29; Daniel Dimitriu, *„Antumele"*, CL, 1985, 6; Laurențiu Ulici, *Melancolia inteligenței*, CNT, 1986, 10; Ion Pop, *Dialoguri cu Nichita Stănescu*, ST, 1986, 4; Dan C. Mihăilescu, *O cu totul altă înserare*, RL, 1988, 52; Eugen Simion, *Biografia poetului*, RL, 1989, 19; Coșovei, *Pornind, 75-79*; Alex. Ștefănescu, *O voință ieșită din comun*, RL, 1991, 48; Gheorghe Grigurcu, *Înșurubare în real*, VR, 1992, 10-11; Țeposu, *Istoria, 90-92*; Munteanu, *Jurnal*, V, *197-199*, VII, *209-214*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *169-170*; Octavian Soviany, *Duritatea și moliciunea*, „Civica", 2000, 1; Ciprian Chirvasiu, *Ateliere în paragină*, București, 2002. *N.M.*

DUMITRESCU, Geo (17.V.1920, București – 28.IX.2004, București), poet și traducător. Este fiul Aureliei (n. Buiculescu) și al lui Vasile Oprea, care își schimbă numele în Dumitrescu. Tatăl este cizmar și proprietar al unui magazin de încălțăminte pe Calea Griviței din București. **D.** (al cărui prenume la naștere este Gheorghe) face cursul primar la Școala „Regina Margherita" și la Școala nr. 28, apoi studii secundare la Liceul „Marele Voievod Mihai" din București (1930-1939). În clasa a VI-a, împreună cu Marin Sârbulescu și cu alți colegi, editează revista „Licăriri", unde publică primele versuri. Facultatea de Filosofie și Litere din București, începută în 1939, este absolvită în 1944, fără licență. Debutează în presă la 15 decembrie 1939, în „Cadran", cu poemul *Cântec*, semnat Vladimir Ierunca. În 1939-1940, colaborează la revistele „Prepoem", „Tribuna tineretului" și „Curentul literar". La 10 martie 1941, scoate (împreună cu un grup) revista „Albatros", în care semnează cu pseudonimele Felix Anadam și Ion Călimară. Cu cel dintâi își semnează și cartea de debut, placheta de versuri *Aritmetică*, apărută în 1941. La 1 noiembrie 1942, editează, împreună cu grupul „Albatros", la care se adaugă Ion Caraion, un număr din seria nouă a revistei „Gândul nostru". Din același an până în 1944, este redactor la „Timpul", din 1944 până în 1946, redactor la „Victoria", colaborează la „Vremea", frecventează cenaclul Sburătorul și publică pasager în „Kalende" și „Fapta". După august 1944, este numit inspector în Direcția Generală a Teatrelor, unde rămâne până în 1950. În 1946, publică volumul *Libertatea de a trage cu pușca*, premiat de Editura Fundațiilor Regale, după ce, în 1943, sub titlul *Pelagră*, acceptat de Editura Prometeu, fusese respins de cenzură. După război, scrie la „Revista Fundațiilor Regale", „Viața românească", „Tribuna poporului", „Veac nou", „Scânteia tineretului", „Orizont", „Meridian". Director, în 1946, al Teatrului Național din Craiova, între 1947 și 1950 este redactor, apoi redactor-șef adjunct la „Flacăra" (inițial „Revista literară"). În 1950, îl înlocuiește pe Miron Radu Paraschivescu (bolnav) la conducerea „Almanahului literar" din Cluj, pregătind transformarea acestuia în revista „Steaua". Transferat pe șantierul hidrocentralei de la Bicaz, editează aici în 1952-1953 ziarul „Zorii socialismului". În 1953-1954, este trimis la Iași, ca redactor la „Iașul nou". Înscris în 1946, este exclus în 1954 din Partidul Comunist, pentru a fi reprimit în 1963. Până la „reabilitare", se întreține colaborând la rubrica „antiimperialistă" a revistei „Urzica" și traducând, stilizând și întocmind antologii de poezie pentru Editura Cartea Rusă. În 1966, este numit secretar al centrului românesc al PEN-Clubului. Este primul redactor-șef al „României literare" (1968-1970). A semnat consecvent și cu

Geo Dumitrescu și Constantin Țoiu

ecou în epocă rubrica „Poșta redacției" la „Flacăra", „Contemporanul", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul" ș.a., conferindu-i o personalitate inimitabilă. În 2003, revista „Adevărul literar și artistic" îi acordă Premiul de Excelență.

Câteva dintre temele din *Aritmetică* și *Libertatea de a trage cu pușca*, volumul care l-a consacrat pe **D.** ca voce particulară în cadrul generației sale și al grupului de la „Albatros", apar conturate încă din „caietul de adolescent" alcătuit din versuri scrise îndeosebi în 1939 și 1940. Predomină, ca o supratemă, starea de oboseală existențială, de inutilitate a oricărui gest („de la o vreme toate sunt de prisos, nimeni nu se mai întreabă: cine? / ci «cum» mai poate fi mai frumos"), sentimentul declinului general. Declin al rostirii poetice inclusiv (un poem se intitulează simptomatic *Amurg literar*) și încercare de revigorare a poeticității printr-o turnură anticalofilă, care — încă de pe acum — nu este pur exercițiu de frondă, ci presupune, structural, o anume viziune: regalul soare îi pare „putrefact și cețos", carnea roșie a cireșelor este răstălmăcită simbolic, sugerându-i hemoptizia adolescenților tuberculoși etc. Placheta, nepublicată, din 1943 și volumul *Libertatea...* pun mai insistent și mai marcat în valoare temele și discursul liric al debutantului, care a fost receptat dintotdeauna drept un discurs antiliric, antipoetic sau, mai exact, ca una dintre tentativele cele mai originale și consistente de înnoire a lirismului prin depășirea abstracțiunii și a hermetismului, ca și a problematicii excesiv solipsiste. Din această rebeliune a rezultat o poezie a gestului concret cotidian, a expresiei simple, directe, nu o dată brutale, respectiv a acțiunii orientate (și) în afară. Caracterul ei turbulent și insurgent s-a tradus printr-o demitizare de amploare (care poate fi considerată axul unui program liric). Demitizare a naturii: stelele sunt „buhăite și murdare", luna — „obeză și colerică", patroană" a unui „bordel selenar", cerul se supune unei „aritmetici sentimentale", iar marea nu mai e bună decât ca recipient pentru „elanurile și urina" poetului. Deposedat de atributele lui tradiționale și coborât într-un registru opus, șocant, apare și erosul. Femeia, având „hoitul important", îi ciocănește în dreptul inimii „cu degete de zaraf" sau, în ipostază castă, e coborâtă — cu un cinism pervers, sadic — în registrul trivial, culinar și agrest. Există, desigur, o anumită poză teribilistă în toate acestea. La baza gesturilor și retoricii antiretorice a frondei poetului se află o stare de spirit mai profundă, mai gravă. Mai întâi, poza teribilismului stă pe o ambivalență, care îi va întovărăși mai toate ipostazele insurgenților: demascare, dezvăluire ironică / autoironică, dar și restituire a unui lirism proaspăt, epurat de zgura strălucitoare a convențiilor și a sclifoselilor stilistice.

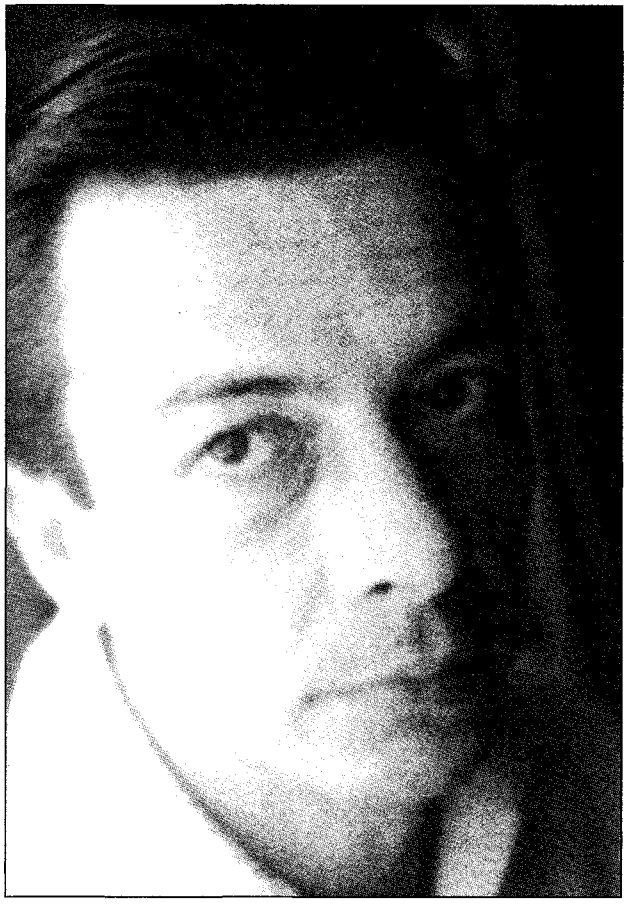

Poetica originară a lui **D.** nu e aceea a tiflei sterilizante, ci a demistificării în numele unei estetici a vitalului. Drama lui este de a fi căzut într-un veac impropriu elanurilor viguroase, pure. Nu atât romantismul ca atitudine literară e denunțat, cât acest ev în care visul și poezia devin anacronice și caraghioase. Luna, primăvara, iubirea și celelalte — sugerează poetul — nu au fost corupte atât de clișeele limbajului („poetic"), cât de secolul acesta violent, nevrozat, robotizat, de înclinația lui către oroare (poemul *Libertatea de a trage cu pușca* vorbește de o stare de beligeranță atavică și generalizată) și către înstrăinare. „Omul nou", produsul unui astfel de timp, refuză visul și gratuitatea, a pierdut gândirea vie și darul de a se mira de lucrurile simple: „Tu ești și mare, și practic, / și util, ca Majestatea Sa Cărbunele, / Omule nou — cap de nucă!" Antipoezia lui **D.** este în primul rând reacție la „veac[ul] stupid al tuturor elanurilor grave și puerile", în care nici un „romantism" (titlul unui poem) nu mai e posibil sau apare, de fapt, răsturnat. Că poemele din *Libertatea de a trage cu pușca* nu se rezumă la pura frondă, ci sunt semnul unei resurecții lirice o dovedește revenirea la certitudinile simple și stenice, mărturisită în ultimul poem al volumului. După 1946, urmează un hiat de aproape două decenii până la volumul următor. În răstimp, poetul este vizitat chiar de gândul că filonul creativității sale a secat. Tăcerea aceasta trebuie înțeleasă ca refuz al unei istorii la care poetul tânăr aderase sincer, dar care se dovedise cu totul alta decât se iluzionase el a o evalua prospectiv, precum și ca refuz al rețetei realismului socialist. Versurile din *Aventuri lirice* (1963; Premiul Uniunii Scriitorilor) nu sunt scutite de conformisme (obligatorii, spre a putea apărea), dar, în cadrul dat al momentului, ele au putut perpetua imaginea insurgentului, a cârtitorului (nu întâmplător, unele au fost refuzate de redacțiile revistelor, iar apariția cărții — tergiversată). Însuși titlul volumului este, în epocă, revoluționar, reabilitând în intenție lirismul și libertatea poeziei. Dacă se admite ipoteza că **D.** este dintru început un poet vital, căzut însă în lumea „omului nou", se va înțelege că între versurile tânărului și cele din 1963 nu există o ruptură nici sub acest aspect. Acum el exaltă energiile telurice, declară că scrie cu pământ, e sedus de tumultul cosmic și de frenezia constructorilor (amplele imnuri închinate „macaralelor", hidrocentralei de la Bicaz etc.), se proclamă inamic al „stagnării". La vremea apariției lor, unele poeme au putut părea subversive; de pildă, *Problema spinoasă a nopților* e o pledoarie implicită pentru statutul inalienabil al poetului și poeziei, iar Ieremia, din poemul omonim apărut în volumul *Nevoia de cercuri* (1966), dând cu oiștea-n gard, este instituit ca simbol al interogației, al încercării și erorii fertile și pus în opoziție cu „ticăloasa spiță a moluștelor grave/ a celor ce nu dau cu nimic în nimic/ de frica îndrăznelii și a înnoirii": personaj emblematic („un caz de remitizare" — Eugen Simion) pentru situarea poetului, care ia distanță față de certitudini și dogme, plasându-se într-un interval al relativului, ceea ce înseamnă, cu vorbele lui, intervalul lui „poate"/„parcă", „oare", „totuși". Din conștiința relativității se naște și ironia reactualizată original în cele două cărți. Există în ele și multă discursivitate, dar aceasta ilustrează doar aparent și în parte conformarea la imperativele oficiale ale poeziei pe înțelesul tuturor. „Muntean", „bucureștean", „Mitică" (așa cum i s-a spus), pentru **D.** agorafilia, oralitatea/locvacitatea, anecdotismul parabolic (uneori și numai tezist-didactic), dedublarea de tip ironic, cultivarea poantei etc. presupun un anumit spațiu de manevră și o plasmă în care această materie poetică poate să ia naștere și să se miște, dar și prin care poetul ajunge să distragă atenția de la adevăratele ținte și semnificații. În fine, acestea sunt mijloace de neutralizare a elanurilor și patetismelor proprii. Neașteptată este poezia erotică din *Nevoia de cercuri*, adunată în amplul ciclu *Furtună în marea serenității*. Dacă nici poezia din tinerețe, cu tot teribilismul ei demitizator, nu era văduvită de vibrația autentică a trăirii/rostirii, acum poetul e răvășit de prezența invadatoare a iubitei, care cotropește și universul natural înconjurător. Însă, aproape sistematic, asemenea stări se văd dublate de o reacție adversă, strecurată de demonul lucidității salvatoare, (auto)ironice, (auto)parodice. Mișcarea se petrece pe terenul deconspirării și dezamorsării trăirilor patetice, a retoricii suferinței și a formulelor uzate. Un rol însemnat în temperarea avânturilor îl joacă intertextualitatea (cu efecte parodice) (ca în încântătoarele *De după Lamartine* și *Cântec de nucă verde*), dar de cele mai multe ori ea nu dispersează gravitatea decât momentan și înșelător. În poemul *Singur-lună*, îndrăgostitul pătimește „singur-lună",

deoarece „mai lipsea cineva/ ca să fim doi", zice el deja ghiduș-dramatic. Dar singurătatea, luna, poezia toamnei/ Doamnei se lovesc de clișeele ucigașe, drept care poate fi văzut cabrându-se teribil și candid întru sugrumarea din față a mitului: „Ei bine, dacă vreți cu tot dinadinsul,/ nu sufăr, nu e toamnă,/ nu e lună – nu-i nimic... «toate trec, durere sau noroc,/ nimic nu ține viața-n loc», pam-pam!..." etc. În final însă, când te aștepți mai puțin, după această spornică bravadă, întorsătura: „O lacrimă. Stop. Totuși, toamnă./ Mai lipsea cineva ca să fim doi." Secretul unor asemenea poeme (reprezentative) este că diversiunea parodică și în genere (auto)-ironică potențează lirismul autentic, iar confesiunea devine, în urma ei, mai apropiată și mai credibilă – după o rețetă pe care poetul o deține în exclusivitate. Creația originală a lui **D.** este însoțită de o meritorie muncă de traducător (din Rafael Alberti, Irving Stone, Curzio Malaparte ș.a.) și de antologator: culegerea bilingvă Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal - Florile răului.*

Geo Dumitrescu și-a format, încă de la început, un stil, și stilul său poetic s-a impus. Este stilul unei generații și stilul unei personalități care refuză să se clasicizeze, să se ia – cum se spune – în serios, făcând opoziție literaturii din interiorul literaturii. Prin acest continuu exercițiu al contestației, stilul, ca și omul, refuză să îmbătrânească. Cu aerele lui băiețești și cu ironia pătrunzătoare, Geo Dumitrescu este unul dintre poeții cei mai importanți de azi.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Aritmetică*, București, 1941; *Libertatea de a trage cu pușca*, București, 1946; *Bicazul ieri, azi, mâine*, București, 1963; *Aventuri lirice*, București, 1963; *Nevoia de cercuri*, București, 1966; *Jurnal de campanie*, București, 1974; *Africa de sub frunte*, pref. Eugen Simion, București, 1978; *Versuri*, pref. Lucian Raicu, București, 1981; *Biliard – Billard*, ed. bilingvă, tr. Micaela Slăvescu, București, 1981; *Libertatea de a trage cu pușca și celelalte versuri*, București, 1994; *Libertatea de a trage cu pușca – The Freedom to Pull the Trigger*, ed. bilingvă, tr. Dan Duțescu, pref. Lucian Raicu, București, 1996; *Câinele de lângă pod*, București, 2000; *Poezii*, pref. Eugen Simion, București, 2000; ed. 2, pref. Daniel Cristea-Enache, București, 2002. **Antologii:** *1917. Antologie lirică*, București, 1957; Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, București, 1967; ed. introd. Vladimir Streinu, București, 1968; ed. introd. Vladimir Streinu, București, 1978. **Traduceri:** Isadora Duncan, *Viața mea*, București, 1946 (în colaborare cu Ben Corlaciu); Romain Gary, *Groapa bunei speranțe*, București, 1946; Demian Bednâi, *Figuri cunoscute*, București, 1953, *Versuri alese*, București, 1958; Rafael Alberti, *Între garoafă și spadă*, București, 1957, *Versuri alese*, București, 1958, *Poezii*, pref. Mihai Beniuc, București, 1964 (în colaborare cu Veronica Porumbacu); Irving Stone, *Bucuria vieții*, București, 1962 (în colaborare cu Liana Dobrescu), *Agonie și extaz*, pref. Dan Grigorescu, I–II, București, 1966 (în colaborare cu Liana Dobrescu); Harold Courlander și Wolf Leslau, *Focul de pe munte*, București, 1963 (în colaborare cu Bianca Schächter); Ivo Cipiko, *Păianjenii*, București, 1964 (în colaborare cu Milivoi Gheorghievici); Eduardas Mieželaitis, *Omul*, București, 1964; Curzio Malaparte, *Soarele e orb*, pref. trad., București, 1967.

Repere bibliografice: Călinescu, *Aspecte*, 253–273; Simion, *Orientări*, 99–106; Negoițescu, *Scriitori*, 401–409; Martin, *Poeți*, I, 119–125; Regman, *Cărți*, 19–24; Piru, *Panorama*, 162–165; Grigurcu, *Teritoriu*, 36–41; Călinescu, *Literatura*, 65–68; Ciobanu, *Panoramic*, 32–43; Stănescu, *Poeți și critici*, 81–84; Raicu, *Structuri*, 184–191; Poantă, *Modalități*, 269–174; Cristea, *Un an*, 54–58; Petroveanu, *Traiectorii*, 132–142; Barbu, *O ist.*, 52–56; Piru, *Poezia*, I, 257–163; Laurențiu, *Eseuri*, 94–99; Regman, *Colocvial*, 6–12; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 242–247; Raicu, *Critica*, 193–197; Alexiu, *Ideografii*, 15–20; Ștefănescu, *Preludiu*, 23–26; Felea, *Aspecte*, I, 10–15, III, 19–22; Dimisianu, *Opinii*, 50–55; Poantă, *Radiografii*, I, 121–125; Simion, *Scriitori*, I, 121–135; Ciopraga, *Ulysse*, 147–153; Grigurcu, *Poeți*, 329–334; Munteanu, *Jurnal*, II, 161–169; Raicu, *Contemporani*, 79–86; Cristea, *Faptul*, 66–69; Tomuș, *Mișcarea*, 86–89; Moraru, *Semnele*, 24–32; Pop, *Lecturi*, 51–56; Marcea, *Concordanțe*, 267–271; Raicu, *Fragmente*, 206–210; Ștefănescu, *Dialog*, 162–169; Pop, *Jocul*, 197–202; Tașcu, *Poezia*, 31–35; Iorgulescu, *Prezent*, 173–176; Grigurcu, *Existența*, 47–57; Manolescu, *Teme*, VI, 9–14; Ștefănescu, *Prim-plan*, 89–94; Regman, *De la imperfect*, 212–213; Ovid S. Crohmălniceanu, *Ironie și pudoare*, RL, 1989, 31; Ștefan Aug. Doinaș, *Geo Dumitrescu și antipoezia*, RL, 1990, 20; Lucian Alexiu, *Livresc și ironie*, O, 1990, 10; Ioan Lascu, *Poezia privită în ochi. Sinteze Geo Dumitrescu*, R, 1991, 5–6; Ioana Pârvulescu, *Geo Dumiterescu în colții timpului*, RL, 1994, 37; Poantă, *Scriitori*, 26–31; Virgil Mihaiu, *Poet survolând epoci*, ST, 1995, 4–5; Simion, *Fragmente*, I, 187–188; Lucian Vasiliu, *„Optzecistul" Geo Dumitrescu*, CL, 1996, 3; *Dicț. analitic*, I, 74–75, II, 373–374; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 306–307; Gabriel Dimisianu, *Evoluția*, RL, 2000, 19; Constantin Țoiu, *Director de conștiință*, RL, 2000, 19; Constanța Buzea, *Scrisoarea rătăcită*, RL, 2000, 19; Tita Chiper, *„Zadarnic ca un cuc pe Niagara"*, RL, 2000, 19; Alex. Ștefănescu, *Un poet mereu la modă: Geo Dumitrescu*, RL, 2000, 22; Constantin M. Popa, *Clasicul optzecist*, R, 2000, 10; *Dicț. esențial*, 270–272; Manolescu, *Lista*, I, 49–53; Popa, *Ist. lit.*, II, 347–354; Mircea Iorgulescu, *Poetul sub trei dictaturi*, „22", 2002, 656; Marius Chivu, *Teribilist, contestatar, sentimental?*, RL, 2003, 17. *N.M.*

DUMITRESCU, George (22.IV.1901, Cocioc, j. Ilfov – 30.X.1972, București), poet. Fiu al lui Toma Dumitrescu, funcționar la CFR, **D.** a urmat liceul la Ploiești, fiind remarcat de profesorul I.A. Bassarabescu (în special datorită compunerii textului pentru imnul școlii respective), care îl va introduce, după ce va deveni student al Facultății de Litere și Filosofie din București (absolvită în 1924), în cercul revistei „Convorbiri literare", al cărei secretar de redacție va fi o vreme. Se impune și atenției lui Mihail Dragomirescu și este numit (în 1925) asistent la Catedra de literatură română și estetică literară, dar nu va face carieră universitară, ci va fi profesor de liceu în capitală, iar în 1938, va obține și titlul de doctor în litere al Universității bucureștene (cu teza *Poezia lui Cerna*). A debutat cu versuri în „Revista copiilor" (1914), colaborând mai apoi la numeroase periodice, între care „Gazeta cărților", „Românía viitoare", „Mișcarea literară", „Ritmul vremii" (revistă pe care a condus-o între anii 1925 și 1929), „Falanga" (la care a fost redactor al seriei a doua, între 1926 și 1929), „Gândirea", „Vremea", „Universul", „Liceul" (din al cărei comitet de redacție a făcut parte între 1935 și 1941). Pe lângă versuri, a publicat și articole, unele dintre ele adunate în volumul *Opinii literare* (1927), care nu certifică o reală înzestrare pentru comentariul de acest gen. Prima plachetă – *Poezii* (1920) – a fost urmată de altele, astfel

încât, în 1928, **D.** este admis ca membru al Societății Scriitorilor Români.

În primele culegeri — *Primăveri scuturate* (1924), *Cântece pentru madona mică* (1926; Premiul Academiei Române), *Privelişti* (1928) — predomină încercările de autodefinire şi autosituare a eului liric în lume, având ca principală marcă a identității durerea, o durere fără cauze concrete, explicite, care e un fel de a doua natură şi duce la o alienare specifică. Consemnarea unor aspecte exterioare devine un simplu cadru fizic pentru localizarea unui suflet iremediabil bolnav, revelând prin contrast suferința personală, care îl opune existenței generale. Împietrit, „tot mai pierdut în durere", el simte că totul îi este străin, că se face „tot mai frig şi mai pustiu", ceea ce îl conduce la o desfăşurare textuală monotonă, jalonată de titluri elocvente: *Destrămare, Pustiu, Suflet tulbure, Litanie, Părăsire, Amurg, Stingere, Întunecare.* Dezorientarea, senzația de netăgăduit a lipsei oricărei speranțe, o egală trecere a timpului îl fac să se simtă pierdut „în frig şi-n întuneric", sorbit de „vâltorile neantului". Deşi contemplarea unor „privelişti" îi oferă prilejul evadării în exterior şi al realizării unor imagini cu suficiente virtuți plastice, semn al trăirilor pozitive, ca efect al receptării frumuseții luminoase, nealterată de intruziuni, inevitabil ochiul se întoarce spre interior, „peştera ființei mele"), în care „e negură nebiruită". Un accident biografic (moartea soției, care a determinat şi confesiunea în proză *Pietate,* 1930) acutizează şi mai mult stările negre ale poetului, torturat de amintirea iubitei, generând în volumele *Cenuşă sfântă* (1930; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Elegii* (1933; Premiul Societății Scriitorilor Români şi Premiul Academiei Române), *Zăpezi şi purpură* (1936) tânguioase evocări şi invocări, lamentații despre „sterpul meu infern", în care „se cuibăreşte ca o epavă-n port", „înțepenit şi mut", deopotrivă înfricoşat şi doritor de moarte. Existența devine „groapa mea de umbră", e bântuită de „fantomele singurătății", ceea ce o face să semene cu un permanent exercițiu de magie neagră: „Tot ferec şi desferec peste vreme/ Trecutul care fumegă şi geme". Scufundarea în infinitul suferinței poate fi semn al unei detaşări spirituale, al depărtării de orice satisfacție care ar putea veni din modul comun de a trăi. La acest nivel, „nu-i soare şi nici negură nu este,/ E un imens pustiu fără iertare", un spațiu/timp poetic în care „ca un ocnaş în salină/ Am săpat blocuri de cleştar şi lumină". După o pauză de peste douăzeci de ani, în care i-au apărut totuşi câteva plachete cu versuri pentru copii — personale şi traduceri —, nu lipsite de prospețime şi vioiciune prozodică şi imagistică, ineditele din volumul antologic *Poeme* (1965) se depărtează, în general, de tonalitatea sumbră şi lamentuoasă în care **D.** se exprimase anterior. Doar în câteva mai persistă imaginea celui cu „inimă rănită", „suflet ulcerat", minte „bântuită şi bolnavă" şi care poartă pe „fruntea arsă" „tristețea ca un nimb crepuscular". În rest, o serie de încercări de a fixa crâmpeie şi momente din natură, în diferite ipostaze, preponderent descriptive, dar şi cu inserții meditative. Acestea capătă o pondere mai mare în următoarele volume — *Cireş amar* (1967), *Călător fără vâlvă* (1969) —, în care sunt consemnate de multe ori simple gânduri, dispoziții, cugetări fără vreo relevanță deosebită — aspirația spre o existență echilibrată, calmă, armonioasă, senină, netulburată de excese de luciditate sau afectivitate, extazieri în fața naturii, a forței vitale pure, eterne, dar şi umbrite meditații despre îmbătrânire şi moarte, cu rostiri înțelepte şi eticiste despre imuabilitatea condiției umane şi imposibilitatea comunicării esențiale între indivizi, despre neîncrederea în divinitate şi în viața de dincolo („conştiința e singurul zeu", care se află — sau nu — în fiecare pământean). O altă temă recurentă este prezentă din placheta *Elegii* până la ultima poezie din *Călător...* — condiția şi soarta poetului şi a poeziei. Modul în care se autopercepe oscilează de la imaginea unei „jertfe absurde", inutile, la aceea a unui „blestem" care chinuie şi alienează, privându-l pe poet de o existență normală, de bucuriile vieții simple, dar care îl poate transforma într-un fel de Crist ce se sacrifică pentru oameni, oferindu-se ca „sfântă azimă", după „momentul de reculegere sacră" al scrisului, când ar avea loc transsubstanțierea propriei ființe în vers. În paralel, are multe îndoieli cu privire la perenitatea poeziei sale, văzută când ca o palidă expresie a unor intense trăiri, când ca un „joc de icoane şi zvonuri rare", ba, şi mai mult, ca o „pasăre vie" care străbate „cerul veciei", ca un mesager pentru viitor sau ca o „stea în bezne", poartă spre libertate şi nemărginire. Metafora „vâlvătăii" cu care îşi desemnează harul poetic sugerează caracterul paradoxal al stării de creație — ardere şi luminare, agonie şi extaz. Critica de întâmpinare a relevat caracterul elegiac, melancolic al acestei poezii izvorâte din durere, dintr-o tristețe organică, nedeterminată, sinceritatea şi autenticitatea emoției, sensibilitatea, delicatețea trăirilor, precum şi simplitatea clasică a formei, plasticitatea, virtuozitatea prozodică. I s-au reproşat însă exprimarea prea directă, chiar naivă, prea psihologică şi mai puțin estetică, lipsa originalității viziunii şi a limbajului poetic, o anume artificialitate şi un uşor convenționalism în construirea imaginilor, unele asamblări de elemente incongruente. Peste ani, rămâne ardoarea cu care s-a dedicat poeziei. Chiar dacă era înzestrat cu posibilități modeste, lipsit de o forță de creație şi expresie notabilă, **D.** reprezintă un caz de sinceritate, de atașament firesc la poezie.

SCRIERI: *Poezii (1915–1919),* pref. I.A. Bassarabescu, Ploieşti, 1920; *Primăveri scuturate,* Bucureşti, 1924; *Cântece pentru madona mică,* Craiova, 1926; *Opinii literare,* Bucureşti, 1927; *Privelişti,* Bucureşti, 1928; *Cenuşă sfântă,* Bucureşti, 1930; *Pietate,* Bucureşti, 1930; *Elegii,* Bucureşti, 1933; *Zăpezi şi purpură,* Bucureşti, 1936; *Poezia lui Cerna,* Bucureşti, 1939; *Amiază,* Bucureşti, 1942; *Zvon şi joacă de copii,* Bucureşti, 1955; *Ce mai faceți, florilor?,* Bucureşti, 1957; *Glasuri limpezi,* Bucureşti, 1961; *Frăgezimi,* Bucureşti, 1964; *Poeme,* pref. Al. Piru, Bucureşti, 1965; *Cireş amar,* Bucureşti, 1967; *Călător fără vâlvă,* Bucureşti, 1969. **Traduceri:** O. Vâsoțkaia, *Haide-n horă,* Bucureşti, 1956; *Ghicitori populare ruseşti,* Bucureşti, 1956; I. Akim, *Papă Lapte,* Bucureşti, 1959; V. Ardamațki, *Aici 11–17...,* Bucureşti, 1960 (în colaborare).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere,* III, *169–170,* IV, *156–158,* V, *24–25,* VII, *271–272,* XII, *315–317,522;* Bădăuță, *Note, 14–16;* Constantinescu, *Scrieri,* II, *484–490;* G. Bogdan-Duică, *„Cântece pentru madona mică",* „Națiunea", 1927, 148; I.A. Bassarabescu, *„Cântece*

pentru madona mică", AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1926-1928, *178-180*; Radu Gyr, *„Priveliști"*, „Ritmul vremii", 1928, 6-7; Constantin Orăscu, *Poetul George Dumitrescu*, „Ritmul vremii", 1928, 12; I.M. Rașcu, *Convingeri literare*, București, 1937, *79-80*; Al. Bădăuță, *„Cenușă sfântă"*, „Duminica Universului", 1931, 6; Ionescu, *Război*, I, *161-162*; G. Murnu, *„Elegii"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1933-1934, *124-125*; Boz, *Cartea, 181-184*; Cicerone Theodorescu, *„Zăpezi și purpură"*, „Floarea de foc", 1936, 14; Sebastian, *Eseuri, 248-249*; Streinu, *Pagini*, V, *77-78*; Octav Șuluțiu, *„Zăpezi și purpură"*, F, 1936, 5; G. Călinescu, *„Zăpezi și purpură"*, ALA, 1936, 830; Papadima, *Scriitorii, 268-270*; N. Mihăescu, *Oameni și idei*, București, 1937, *159-163*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *855*; Alexandru C. Ionescu, *Poezia lirică română contemporană*, București, 1941, *159-167*; N. Roșu, *„Amiază"*, G, 1943, 3; Florin Manolescu, *„Călător fără vâlvă"*, RL, 1970,11; Boris Buzilă, *Din amintirile unui poet „călător fără vâlvă" – George Dumitrescu*, „Magazin", 1970, 661; Perpessicius, *Lecturi, 31-34*; [*Corespondență*], DCL, II, *348-356*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *343-345, 620-621*; Micu, *„Gândirea", 662-665; Dicț. scriit. rom.*, II, *173-174*. *C.T.*

DUMITRESCU, George Dorul (14.II.1901, Ceptura, j. Prahova – ?), prozator. Este fiul Mariei (n. Dumitrescu) și al lui Gheorghe Dumitrescu. La București urmează, din 1916, liceul și, din 1925, Facultatea de Litere și Filosofie. După ce, câțiva ani, a fost profesor suplinitor la Liceul Militar „Regele Ferdinand" din Chișinău, obține o catedră la o școală de meserii din București. În 1935, a predat la liceul din Sfântu Gheorghe. A îndeplinit un timp și funcția de referent în Ministerul Propagandei. Până să fie cooptat, în 1934, ca membru al Societății Scriitorilor Români, se făcuse cunoscut prin proza (la început, de filiație sămănătoristă) și însemnările din ziare și reviste precum „Revista poeziei", „Flacăra", „Adevărul literar și artistic", „Neamul românesc literar", „Universul literar", „Viața literară", „Tribuna", „Facla", „Azi", „Viața românească". Avea să mai publice în „Gazeta Basarabiei", „Țara noastră", „Viața", „Veac nou", „Vremea", „Universul", „Curentul magazin", „Însemnări ieșene", „Pan", „Revista Fundațiilor Regale", „Sfarmă-Piatră", „Porunca vremii" ș.a. A fost redactor la „Brazde adânci" (1921), „Pagini basarabene" (Chișinău, 1936) și „Veac nou" (1938). A mai semnat George Doru, G. Dumitrescu, Gogu Dumitrescu, Gogu Dumitrescu B., George D. Dumitrescu, George Dumitrescu-Urziceni, G.D. Gheslăniceanu, Dimitrie Gherasim, George Nanu Dumitrescu, G.U., G. Urz, George Urzin, Ghiță Urziceanu, Ghiță de Urziceni.

Cu sporadice recenzii, răzlețe stihuiri sentimentale, articole, între care gesticulante sunt cele de atitudine politică (exaltând frăția de arme dintre soldatul german și ostașul român în „războiul sfânt" împotriva bolșevicilor), câteva traduceri (din Leonid Andreev, Arcadii Avercenko, A.P. Cehov, Al. Kuprin), **D.** nu-și modifică fizionomia literară, care rămâne aceea a unui prozator. Nuvelele și schițele din *La fetița dulce* (1933) → carte încununată cu Premiul de debut al Societății Scriitorilor Români – sunt, de fapt, un „jurnal basarabean", în care un lirism cu estompă și ironia învăluită dau tonul fluentelor notații. În modulările unei melancolii din când în când surâzătoare, regățeanul surprinde agonia lentă a unui prăfos târg basarabean, în care timpul curge leneș și plictisul împăienjenește ritmul precar al unei vieți lipsite de orizont. Mici întâmplări pitorești, mai o bârfă, mai o ciorovăială colorează stins o ambianță deprimantă, care devine ucigătoare atunci când peste orășelul somnolent ploile de toamnă șiroiesc fără contenire. O adolescentă ftizică se stinge, un ins se sinucide absurd pentru o prostituată și în liniștea mortificantă abia dacă vibrează, în tremur vătuit, un duios acord de clavir. Un fior de prospețime aduce schița *O stea din Carul Mare*, unde, într-un decor de amprentă sadoveniană, un june trăiește emoțiile învălmășite ale unei îmbrățișări de inițiere. Mai puțin îi izbutește prozatorului șarja, lucrată în pastă groasă. Aceeași atmosferă în *Orașul din amintire* (1944). Pecetluit de inerții maligne, sfâșiat de contraste, Chișinăul pare „cel mai trist oraș din lume". În descrierea alert monografică a urbei se insinuează și sugestia poetică, **D.** – care, fapt semnificativ, și-a spus și Dorul – fiind un prozator ce compensează insuficiențele epicului prin discrete respirări lirice.

SCRIERI: *La fetița dulce. Jurnal basarabean*, București, [1933]; *Viața și opera lui Leon Donici*, Chișinău, 1936; *Orașul din amintire*, București, 1944.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *George Dorul Dumitrescu, „La fetița dulce"*, VRA, 1933, 285; Nicolae Roșu, *„La fetița dulce"*, CRE, 1933, 1901; Călinescu, *Cronici*, II, *246*; George Mihail-Zamfirescu, *George Dorul-Dumitrescu*, „Progresul social", 1933, 6; Perpessicius, *Mențiuni*, V, *251-254*; Ion M. Negreanu, *Cronici literare*, Craiova, 1938, *71-76*; Gh. Tomescu, *Etnicism și literatură*, Bârlad, 1939, *107-116*; Predescu, *Encicl., 295-296*; Călinescu, *Ist. lit.* (1982), *931*; Straje, *Dicț. pseud., 240-241*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *174-175*; *George Dorul Dumitrescu*, DCS, *71-72*. *F.F.*

DUMITRESCU, Mariana (27.VIII.1924, București – 4.IV.1967, București), poetă și traducătoare. Este fiica Eufrosinei (n. Ștefan) și a lui Nicolae Șerban, funcționar. A absolvit Liceul „Regina Maria" din București, apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1946) și Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică (1947). După dubla licență, a lucrat scurt timp ca actriță și asistent de regie la Teatrul Național din București. În 1947, s-a căsătorit cu compozitorul Ion Dumitrescu. A debutat la doisprezece ani, cu o scurtă povestire în revista „Mugurașul" (1936), colaborând în continuare la publicații ale elevilor, precum și la Radiodifuziunea Română, cu poemul dramatic *Din durerile neamului*. A scris scenarii și a tradus librete de operă. În arhiva poetei, se păstrează, de asemenea, eseuri, nuvele fantastice și o bogată corespondență cu muzicieni și scriitori. Editorial, debutează cu volumul de versuri *Viorile primăverii*, în 1942, cartea având pe copertă mențiunea, „Mariana Șerban, clasa VIII A, Liceul «Regina Maria», București". Celelalte cărți i-au apărut postum.

Primul volum poartă, firește, amprenta vârstei adolescentine. Cele patru cicluri ale cărții sugerează, chiar de la titluri, disponibilitățile poetei, căile posibile pentru desfășurarea energiei sale literare: *Viorile primăverii*, *Cântece pentru copii*,

Cântec pentru Bucovina (*Din durerile neamului*, poem dramatic), *Traduceri* (din Ovidiu, Horațiu, Goethe, Heine, Shelley, Robert Burns, John Milton, Alfred Tennyson). Mai mult decât aspectul de album personal, cartea are o dimensiune de laborator, de atelier literar, însumând exerciții scriitoricești elocvente pentru tipul de sensibilitate al poetei, deschis către celebrarea plenitudinii vitale. Următoarele două culegeri, *Poezii* (1967) și *Iarba timpului* (1968), sunt mărturia poetică a unei vieți în confruntare cu suferința, cu presimțirea morții. Poemele tipărite postum își trag seva, cum s-a observat, „din încordata veghe a minții și a sufletului, ostatecii unui trup condamnat să-și convertească prea devreme dorințe și bucurii de tot felul în neliniști, în presimțiri și sumbre chemări dinspre abisurile neființei" (Geo Șerban). Suferința sublimată devine, în proiecție poetică, laudă melancolică a vieții. Versurile configurează un lirism al șoaptei, al discreției, în pasteluri transparente, în cântece de leagăn, în notații succinte, în delicate alegorii miniaturale. În universul său poetic, marcat de pudoarea simțirii și a expresiei, „lebăda" e simbolul sufletului însingurat, „nacela" – simbolul înălțării la cer, ființa alunecând inexorabil în „marele somn". Sunt detectabile aici ușoare ecouri din Lucian Blaga. Poeta citește în semnele lumii „semnele trecerii" și, ca într-un jurnal tainic al suferinței, descifrează „meandrele ciclice", inexorabila trecere către „grădina de dincolo" sau „livezile de apoi".

SCRIERI: *Viorile primăverii*, București, 1942; *Poezii*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1967; *Iarba timpului*, cu un desen de Theodor Pallady, pref. Ion Brad, București, 1968. **Traduceri:** Arrigo Boito, *Falstaff*, București, 1963.

Repere bibliografice: Emil Manu, *Mariana Dumitrescu, „Poezii"*, AST, 1967, 2; Vladimir Streinu, *Stâlp de poetă*, LCF, 1967, 21; Stelian Popa, *„Poezii"*, CRC, 1967, 28; E. Mironescu, *Mariana Dumitrescu*, LCF, 1967, 32; Marin Tarangul, *„Poezii"*, GL, 1967, 35; Mariana Vintilă-Nuși, *„Poezii"*, VR, 1967, 9; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Mariana Dumitrescu, „Iarba timpului"*, Scânteia, 1969, 8123; Geo Șerban, *Mariana Dumitrescu*, TR, 1971, 39; Piru, *Poezia*, I, *265–266*; *Lit. rom. cont.*, I, *351–353*; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Mariana Dumitrescu*, RL, 1983, 21; Micu, *Scurtă ist.*, II, *310*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *178–179*; Emil Manu, *Generația literară a războiului*, București, 2000, *168–170*. *C.H.*

DUMITRESCU-BISTRIȚA, Gh. [eorghe] N. (5.IX.1895, Bistrița, j. Mehedinți – 2.II.1992, Bistrița, j. Mehedinți), folclorist. Este fiul Alexandrei (n. Gămănescu) și al lui Nicolae Dumitrescu. Urmează un an la Liceul „Traian" din Turnu Severin, apoi va absolvi Seminarul „Sf. Nicolae" de la Bistrița, județul Vâlcea (1916). Devine inițial învățător suplinitor la Bistrița, județul Mehedinți, învățător la Cârjei, pentru ca în final să se stabilească în comuna natală, unde va fi preot (hirotonit în 1922). Prin dârzenie, tenacitate, și-a înzestrat localitatea, într-un avânt înrudit cu spiritul acțiunilor lui Spiru Haret, cu casă de citire, cămin cultural, farmacie, muzeu, bancă populară și cooperativă de consum. Ca să-și ușureze activitatea de culturalizare, și-a achiziționat, în 1929, o tipografie, unde a editat atât revista „Izvorașul" (1919–1939), cât și periodicele „Opaițul satelor" (1927–1931), „Alarma satelor", calendare, cărți.

Acest „alt Coresi" (cum l-a numit Ion Simionescu) a făcut din localitatea sa mehedințeană „un templu al culturii, al folclorului, al istoriei naționale" (Gh. Bulgăr). „Izvorașul", revistă de muzică, artă și folclor, apărută în aproape o mie de numere, a fost primită cu interes nu doar de colecționarii de folclor, cei mai mulți învățători și preoți, ci și de personalități precum Simion Mehedinți, George Enescu, N. Iorga, I. G. Duca, D. Cuclin, Ion Bianu, Gh. Murgoci, N. Cartojan, V. Pârvan, G. Țițeica, Octavian Goga, I.-A. Candrea, D. Gusti, M. Dragomirescu, G. Murnu, P. P. Negulescu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Gala Galaction, Tudor Vianu. Bunăoară, D. Cuclin a afirmat că revista bistrițeană era „cea mai dragă publicație din țară", iar N. Iorga a calificat-o drept una dintre „cele mai utile publicații românești". Meritul publicației, ca și al culegerilor pe care le-a publicat **D.-B.** – *Cântece populare* (1919), *Cântece naționale* (1921), *Cântece patriotice, religioase și școlare* (1932) –, a fost acela de a fi colecționat și publicat nu exclusiv ceea ce era mai valoros sub raport estetic, ci ceea ce era specific perioadei interbelice. Bogata corespondență cu personalități ale epocii contribuie la cunoașterea mișcării de idei privind creația populară la un moment dat.

Culegeri: *Cântece populare*, București, 1919; *Cântece naționale*, Bistrița – Mehedinți, 1921; *Cântece patriotice, religioase și școlare*, Bistrița – Mehedinți, 1932; *127 doine și cântece din folclor*, Craiova, 1960; *Doine, cântece și strigături din Oltenia*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III, București, 1968; *De la Severin la vale*, Drobeta-Turnu Severin, 1972.

Repere bibliografice: *„Izvorașul". Douăzeci de ani (1 iunie 1919 – 1 iunie 1939) de activitate muzicală, publicistică și culturală. Glasuri de pretutindeni pentru „Izvorașul"*, Bistrița – Mehedinți, 1939; Sabina Stroescu, Gheorghe Ciobanu, *Un neobosit folclorist*, REF, 1957, 2; *Gh. N. Dumitrescu-Bistrița (1895–1995)*, Drobeta-Turnu Severin, 1995; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, *245–246*; *Tezaur epistolar „Izvorașul"*, I, îngr. Nicolae Chipurici, Drobeta-Turnu Severin, 2001. *I.D.*

DUMITRESCU-BUȘULENGA, Zoe (20.VIII.1920, București), critic și istoric literar, comparatistă. Este fiica Mariei (n. Apostol) și a lui Nicolae Dumitrescu, jurist. A absolvit Școala Centrală de Fete din București și a urmat, tot aici, cursuri la Universitate, obținând mai întâi licența în filologie engleză și germană, apoi în științe juridice, disciplină în care își va susține teza de doctorat. Între anii 1948 și 1957, funcționează ca redactor de editură, cu o întrerupere de câțiva ani (1952–1954), când este cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor. Își începe, în 1971, activitatea didactică și științifică la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, la Catedra de literatură universală și comparată, al cărei șef va deveni în 1974. În 1973, este numită director al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" și redactor-șef al publicațiilor academice „Revista de istorie și teorie literară" și „Synthesis"; face parte din conducerea revistelor „Cahiers roumains d'études littéraires", „Studii de literatură universală" ș.a. În paralel, este vicepreședinte al Uniunii Femeilor din R. S. România (1966) și deputat în Marea Adunare Națională. Este membru corespondent (1974), apoi titular și vicepreșe-

dinte al Academiei Române, membru titular și vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice de la înființare (1970); a condus Accademia di Romania de la Roma între 1991 și 1997. În 1972, a fost *visiting professor* la Universitatea din Amsterdam. I s-au decernat ordinele Meritul Cultural (1971), „23 August" (1974), „Kiril și Metodie" (1977) și Meritul Cultural Italian, în grad de comandor (1978). I s-a atribuit, de asemenea, Premiul Herder (1988).

Adevăratul debut editorial pentru **D.-B.** are loc în 1963, când apar monografiile *Ion Creangă* și *Mihai Eminescu*. Mai înainte, un capitol inserat în *Contemporanul și vremea lui* (1959, în colaborare cu Savin Bratu) reconsidera descriptiv o literatură înrâurită de ideologia socialistă, fără a da cu adevărat măsura intelectuală a autoarei. Cele două monografii conturează o zonă distinctă a preocupărilor sale – istoria literaturii române. Cartea dedicată lui Ion Creangă este ca intenție o monografie a creației, deoarece demersul ei specific nu poate fi înțeles ca simplă reconstituire a vieții. Interpretând basmele și poveștile, povestirile și amintirile lui Creangă, **D.-B.** subliniază etosul, umanismul și realismul lor de proveniență și factură populare, pentru a conchide că izvoarele și procedeele împrumutate din literatura anonimă îl plasează mai degrabă în vecinătatea realismului renascentist decât a celui critic, viziunea satirică și mijloacele clasice ale comicului satiric apropiindu-l mai mult de Boccaccio și Rabelais decât de Slavici și Caragiale. Tot prin asocieri comparatiste este definit și ludicul ca trăsătură diferențială a prozei humulești eanului. De la alte premise conceptuale pornește volumul *Eminescu*, biografie stilizată cu argumente analitice în viață și creație. Frecvența precumpănitoare a postumelor este evidentă, antumele ilustrând doar evoluția personalității răsfrânte în operă. Expunerea, abundând în fapte și idei, surprinde devenirea intelectuală, exemplul etic și estetic al vieții și activității eminesciene. De altfel, „problema" Eminescu va da naștere unui veritabil complex de monografii: *Eminescu. Cultură și creație* (1976), *Eminescu și romantismul german* (1986), *Eminescu. Viață, creație, cultură* (1989), autoarea ambiționând să deslușească resorturile arhetipale și impulsurile catalitice ale genialității. Comentariul, folosind instrumentarul cercetării moderne, construiește o amplă rețea de conotații care angajează relația individ-cosmos în imagini primordiale, integrându-l organic pe marele romantic român în devenirea culturii naționale și europene. Polaritatea mit-istorie, concretizată artistic și prin semnificațiile mării și ale codrului, simboluri ale permanenței universale, exprimă, în straturile cele mai adânci ale eroului liric, racordarea lui la ritmurile existențiale, mioritice și ale mării, la destinul istoric al poporului său (timp și spațiu național, pădurea, marea). Vocația libertății absolute, tensionată dramatic de interdicțiile înfăptuirii în realitate, se manifestă în procesul cunoașterii, în dorul niciodată ostoit de reconstituire a ființei; ca și în trăirea spirituală a iubirii, în realizarea căreia Eminescu parcurge întreaga istorie a liricii europene (cuplul). Integrarea iubirii, cu adâncimi inegalabile și specifice, este ușor demonstrabilă în cazul conceptului de melancolie, sensibil lărgit, care întrepătrunde inedit scepticul și demonicul în proiectarea stărilor sufletești asupra universului (melancolia). Drumul îngerului căzut este refăcut în sens invers. Salvarea lui s-a produs prin mijlocirea visului învestit cu funcții cognitive, singura posibilitate de comunicare între lumea luceafărului, veșnicia astrelor, și aceea pământeană a muritoarei Cătălina (visul). Universul motivistic, ipostazierea imagistică și filosofică ori corespondențele cu romantismul european și îmbogățirea acestuia cu noi reliefuri plastice și ideatice sunt analizate pentru a configura o operă grandioasă, ce scoate din străfunduri inițiatice motivele grave, fundamentale, legate de soarta cosmosului, dându-le o turnură romantică. Intuind în arheul exprimat la nivelul fragmentului unitatea existențială pierdută, ce tânjește într-un impuls dramatic spre refacerea ei, exegeta trimite spre un Eminescu creator total, expresie integrală a sufletului românesc, consubstanțială spiritualității universale. Instrumentele analitice, orchestrarea a numeroase surse și maniere de argumentare atestă și unele mutații metodologice, exprimând evoluția autoarei de la discursul istorico-literar spre comentariul de idei în zone abstracte, luxuriant eseistic, cu ample deschideri speculativ-comparative. În aria literaturii universale, o primă monografie semnată de **D.-B.**, *Surorile Brontë* (1967), reprezintă un fel de introducere în opera celor trei romanciere engleze. Captivantele biografii lirice trimit spre operă sugestii

Zoe Dumitrescu-Buşulenga şi Şerban Cioculescu

revelatoare, epilogul critic şi istorico-literar evidenţiind locul lor în ansamblul romanului englez. *Sofocle şi condiţia umană* (1974) conturează acele permanenţe care conferă modernitate celui mai interesant analist al omului dintre marii tragici elini, real precursor al psihanalizei. *Renaşterea. Umanismul şi destinul artelor* (1975), ediţie întregită a unei versiuni mai vechi, conţine cea mai împlinită imagine, elaborată la noi, a fenomenului renascentist urmărit în întreg perimetrul european. Cunoaşterea literaturilor de mare circulaţie — engleză, germană, franceză şi italiană — permite autoarei întemeierea aserţiunilor generale pe exemplificări convergente, convingătoare. Debutând cu un studiu erudit asupra umanismului, considerat o permanenţă născătoare de filosofii antropocentrice, volumul înfăţişează varietatea şi procesualitatea diverselor lui întrupări, în capitole comparatiste despre poezie şi artă, literatura platonizantă şi cea burlescă, dezvoltate sub influenţa filosofiei umaniste, potrivnică păgubosului *hybris*. Metoda comparatistă a autoarei îşi delimitează mai precis sfera şi scopul în *Valori şi echivalenţe umanistice* (1973), impunând trăsătura distinctivă, anunţată în subtitlu: excurs critic şi comparatist. Organizată în trei diviziuni, materia îşi păstrează unitatea punctelor de vedere şi a finalităţii, în pofida diversităţii tematice şi a criteriilor interpretative aparent derutante. În fiecare studiu, tratând despre interferenţe şi paralelisme între curente, scriitori, opere, idei etc., autoarea descoperă tăinuite linii de forţă, hotărâtoare pentru evoluţia culturii române, ca să le proiecteze apoi în plan universal. Rostul acestor apropieri între fenomene şi culturi este definirea originalităţii literaturii române, prin racordarea în timp şi spaţiu la fluxul spiritualităţii europene, şi fixarea locului şi contribuţiei autohtone la constituirea patrimoniului universal, prin demonstrarea circulaţiei neîntrerupte şi a transferului reciproc de valori. Un exemplu doveditor este Eminescu, care tinde să realizeze sinteza naţional-universal şi folclor-poezie cultă, primind impulsuri şi din alte arii de cultură pentru a-şi releva mai expresiv latenţele propriului talent. Depăşind formalismul asociativ, inutil, în direcţia formulării judecăţilor estetice, studiile de acest fel rotunjesc profilul istoricului literar, oferindu-i mijlocele necesare cercetării moderne, pluridisciplinare. Curgerea stilistică avântată, prompt temperată de frecvenţa incidentelor, învederează dominarea netă a imagisticului de către expresivitatea virtualităţilor intelectuale, exprimând cu îndrăzneală şi rigoare bogăţia de sensuri, tumultul ideilor.

Cărțile Doamnei Zoe dezvăluie o cunoaștere adâncă a istoriei literaturii, a muzicii, a artelor privirii. Așa se face că, în plămada textului, analizele de orientare comparatistă ale Doamnei Zoe se dezvăluie ca forme ale unei istorii a culturii spre care tind, în ultimele decenii, unele direcții semnificative ale literaturii comparate, refuzând clasificările anchilozante ale unui textualism excesiv.

DAN GRIGORESCU

SCRIERI: *Contemporanul și vremea lui* (în colaborare cu Savin Bratu), București, 1959; *Ion Creangă*, București, 1963; *Mihai Eminescu*, București, 1963; *Surorile Brontë*, București, 1967; *Renașterea. Umanismul și dialogul artelor*, București, 1971; *Valori și echivalențe umanistice*, București, 1973; *Sofocle și condiția umană*, București, 1974; *Renașterea. Umanismul și destinul artelor*, București, 1975; *Eminescu. Cultură și creație*, București, 1976; *Periplu umanistic*, București, 1979; *Itinerarii prin cultură*, București, 1982; *Eminescu și romantismul german*, București, 1986; *Muzica și literatura* (în colaborare cu Iosif Sava), București, 1986; *Eminescu. Viață, creație, cultură*, București, 1989; *Eminescu și muzica* (în colaborare cu Iosif Sava), București, 1989; *Itinerar cultural european*, București, 2001; *Alte „Pagini engleze"*, București, 2001; *Portrete*, București, 2002. **Traduceri:** A. S. Makarenko, *Poemul pedagogic*, București, 1949 (în colaborare cu Tamara Schächter); Marianne Lange-Weinert, *Marianne*, București, 1961; Alan Alexander Milne, *Winnie ursulețul*, pref. trad., București, 1967.

Repere bibliografice: I. D. Bălan, *Zoe Dumitrescu-Bușulenga, „Ion Creangă"*, LCF, 1963, 24; Liviu Călin, *„Ion Creangă"*, „Scânteia", 1963, 24 septembrie; Mihai Drăgan, *„Ion Creangă"*, TR, 1963, 38; G. Ciompec, *„Ion Creangă"*, GL, 1963, 44; Teodor Vârgolici, *Două cărți despre Eminescu*, LCF, 1964, 4; Vladimir Streinu, *„Ion Creangă"*, VR, 1964, 2; Munteanu, *Atitudini, 300–305*; Ion Vlad, *Lecturi constructive*, Cluj-Napoca, 1975, *94–101*; Ioan Alexandru, *Eminescu în spațiul românesc*, LCF, 1977, 2; Aurel Martin, *Ethosul echilibrului*, CNT, 1982, 22; Ov. S. Crohmălniceanu, *Umanismul și arta amphionului*, RL, 1982, 25; Constantin Vișan, *Convorbiri cu Zoe Dumitrescu-Bușulenga*, O, 1982, 26; Mihai Zamfir, *În sfârșit, monografia*, VR, 1987, 1; Dan Grigorescu, *Umanismul cărturarului*, RITL, 1995, 3–4; Stan Velea, *Împliniri comparatiste: „Eminescu"*, RITL, 1995, 3–4; Velea, *Universaliști, 131–139*; *Dicț. esențial, 272–274.* *St.V.*

DUMITRESCU-MOVILEANU, Ion (c. 1830 – 28.XII.1912, București), autor dramatic și prozator. A studiat, pe cât se pare, la Paris. Întors în țară, ia parte la mișcarea revoluționară de la 1848 și, drept urmare, va avea de suportat unele consecințe. Actor el însuși, la București și la Craiova, **D.-M.** se apucă să scrie teatru. Piesele lui, care s-au bucurat de succes în deceniile al cincilea și al șaselea ale secolului al XIX-lea, îl recomandă ca pe un cunoscător perspicace al realităților sociale și politice ale vremii. Comedia *Două sute de galbeni sau Păhărnicia de trei zile* (1848) surprinde cu luciditate reacțiile diferitelor pături sociale față de schimbările aduse de revoluție. Unele replici îl anunță parcă pe I.L. Caragiale. **D.-M.** mai scrie cantonete comice, care nu s-au păstrat, farse și vodeviluri ușoare, de un comic ieftin, speculând pitorescul moral, însă cu unele aluzii satirice. *Logofătu satului* (1852) este o dulceagă poveste amoroasă, cu tentă moralizatoare, conținând și unele accente critice la adresa arendașilor. Încă o dată, arendașii sunt luați în răspăr în vodevilul *Zmărăndița sau Fata pândarului* (1855), piesă care dezvăluie în autorul ei un prounionist. Ținând de comedia de moravuri, *Badea Deftereu sau Voi să fiu actor la Iași* (1849) ori farsa *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor* (1852) iau în derâdere slăbiciuni omenești ca vanitatea, cochetăria și altele, accentuând pitorescul moral. Mai superficiale decât prima lui comedie, aceste din urmă scrieri vădesc, în schimb, mai mult aplomb și chiar o plasticitate sporită sub aspectul limbajului. Neizbutită este piesa, de sursă istorică, *Radul Calomfirescu* (1854). Romanul *Radu Buzescu* (1858) brodează pe canavaua unei intrigi amoroase, cu personaje exaltate și fantomatice, o suită de peripeții pe cât de senzaționale, pe atât de neverosimile, în maniera foiletoanelor franțuzești.

SCRIERI: *Două sute de galbeni sau Păhărnicia de trei zile*, București, 1848; *Badea Deftereu sau Voi să fiu actor la Iași*, București, 1849; *Logofătu satului*, București, 1852; *O toaletă neisprăvită sau Obrăznicia slugilor*, București, 1852; *Radul Calomfirescu*, Iași, 1854; *Zmărăndița sau Fata pândarului*, București, 1855; *Radu Buzescu*, București, 1858.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Un autor dramatic necunoscut*, T, 1922, 1; *Ist. lit.*, II, *620–622*; Brădățeanu, *Comedia, 62–66*; *Dicț. lit. 1900, 307–308.* *F.F.*

DUMITRIU, Dana (9.IX.1943, București – 10.X.1987, București), prozatoare, istoric și critic literar. Este fiica Elenei (n. Ionescu) și a lui Ilie Dumitriu, cofetar. După Liceul „Petru Groza" din București (1961), urmează Facultatea de Limba și Literatura Română la București (1966), devenind succesiv redactor la Radio (1966–1967), la „Munca" (1967–1968), „România literară" (1968–1985), „Secolul 20". Are o activitate publicistică permanentă la „Luceafărul" (1968), „Argeș" (1969–1973), „România literară" (1968–1987). Prima ei carte, o culegere de nuvele, *Migrații*, apare în 1971, iar primul volum de critică, *„Ambasadorii" sau Despre realismul psihologic*, în 1976.

Exercițiul critic constant, atent la tematica modernă și disociativ în ceea ce privește tehnica narativă, și-a pus amprenta nu numai asupra cronicilor literare și asupra amplei analize dedicate prozei lui Henry James, ci și asupra construcției propriei literaturi de ficțiune. **D.** corectează întotdeauna bovarismul funciar al personajelor sale – majoritatea femei memorabile – printr-o luciditate ce amendează ironic nevoia de confesiune, prin descoperirea de sine într-un proces de analiză pe cât posibil detașată. În exegeza critică, **D.** a folosit frecvent noțiunea de „realism psihologic" – autorevelarea personajului printr-o conștiință fluidă, nedeterminată, negând fixitatea unui caracter dat, vibrând la evenimentele exterioare trecute prin filtrul unei sensibilități obișnuite să analizeze intelectual faptele. La debutul său în proză, **D.** numea această stare de pendulare între mișcarea spre interior, spre sine, și tendința de detașare, de mișcare înspre exteriorul care permite supravegherea și analiza – „migrare". „Migrațiile" vor conferi matricea spirituală celor mai pregnant realizate personaje, indiferent de epoca istorică în care le va situa naratoarea.

Tematica predilectă este de două tipuri: modern-existențialistă, tematica definirii sinelui autentic, mutilat de raporturile cu ceilalți și cu istoria (definire realizată de obicei prin confesiune sau monolog interior al personajului la limita raționalului), și tematică existențialist-istorică — a descoperirii autenticului, a revelării elementului uman nefalsificat în figurile marilor oameni ai istoriei naționale (realizată prin narațiune tradițională, prin relatare din unghi omniscient auctorial). Tehnicile narative combină monologul atribuit personajului cu încrucișarea unghiurilor de vedere, pe care uneori le corectează prin intervenția autorului omniscient, având a juca rolul personajului-martor principal, focalizant al perspectivei (conform teoriei narative a lui H. James) — în epica cu subiect contemporan, cu descrierea comportamentistă a unor personaje istorice cărora li se atribuie psihologii moderne — în ficțiunea istorică. **D.** a creat câteva personaje feminine care tind să se aglutineze într-o imagine a femeii contemporane, ce contrazice tipologia tradițională: „femeia cultivată, misterioasă, de o agerime remarcabilă a minții, nu lipsită de voință și orgoliu și cu toate acestea nefericită, candidată la ratare" (Eugen Simion). Se adaugă la toate acestea o fină ironie, subiacentă în toate narațiunile. Tipuri concludente: adolescenta — ce evadează în ficțiunea cu aspecte realiste — se vede pe sine, în antiteză cu Doamna Bovary, ca o făptură urâtă, nevoită să-și îngrijească bunica paralizată, dar salvată de un misterios bărbat, care, printr-un gest de duioșie, a învățat-o să se cunoască și să se prețuiască (*Madrigal*, în volumul *Migrații*, 1971); Marta — soția inteligentă a unui Alexandru trândav, îndrăgostită cu „ură duioasă" de un Tudor, medic ce ratează descoperirea unui leac miraculos —, femeie ce își construiește „ipocrizia cu luciditate" (*Masa zarafului*, 1972); Dora — ce înțelege să-și apere intimitatea — rușinea, pentru ea, de a fi fost obiectul unui virtual viol, în care și-a pierdut viața soțul ei, apărând-o — mințind, adică folosindu-și și ea inteligența pentru a construi, pentru ceilalți, o imagine de sine falsă, în timp ce încearcă să și-o reveleze, numai pentru uz propriu, pe cea autentică (*Duminica mironosițelor*, 1977); Ghighi — profesoara-gospodină ce schimbă Stăpânul — se eliberează de soț, spre a intra în subordinea fiicei, detestându-și subordonarea, dar răbdând-o „cu devotament" (*Sărbătorile răbdării*, 1980). Deși acțiunea propriu-zisă, conflictul care organizează fluxul epic, nu există la **D.** decât ca reflex în conștiință — de unde o anume libertate în organizarea faptelor și un subiectivism (care devine mai important pentru narațiune decât realismul ei), se pot discerne câteva motive obsesive: relația tensionată părinți-copii, mutilarea psihică săvârșită de un părinte detestat, relația ambiguă cu un personaj masculin-manipulator de conștiință — stăpânul, amiralul, bărbatul-victimă a împrejurărilor, a celorlalți, refugiat în non-acțiune sau absent pentru că e închis; o pereche feminină alcătuită din două personaje complementare (fie surori, fie soție și amantă ale aceluiași bărbat); sensibila și vulgara, interiorizata și petrecăreața, lucida și senzuala. Cea mai realizată operă a sa este romanul *Prințul Ghica* (I-III, 1982-1986), epică modern-existențialistă pe fundal istoric. Sunt narate evenimentele politice petrecute între 1858, când beiul de Samos, „conservator și progresist în același timp", revine în România, și 1866 — detronarea lui Cuza, la care Ion Ghica are o contribuție importantă, urmând a fi — în guvernul următor — prim-ministru. Marile evenimente istorice sunt descrise pe temeiul unei documentări minuțioase, în care sunt puse la contribuție mai ales izvoarele istorice private: scrisori, jurnale personale, relatări de călătorie. Pe acest fundal alcătuit din elemente obiective se proiectează personaje istorice cunoscute — C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, I. Brătianu, Barbu Catargiu, D. Bolintineanu, dar mai ales Al. I. Cuza — cărora li se atribuie psihologii moderne, deduse din operă, ca și din informațiile de „petite histoire". Așa cum romanele existențialiste scrise de **D.** erau polemice latent față de bovarism, romanul ei istoric este polemic — aproape fățiș — față de falsa atribuire de virtuți eroice, frecventă în epocă. Evenimentul istoric demitizat este Unirea Principatelor, figura istorică redusă la modeste dimensiuni umane — este cea a lui Alexandru Ioan Cuza. Alegerea ca domnitor în ambele principate a acestui obscur personaj, care nici măcar nu figurase pe lista posibililor candidați la domnie, apare ca rezultatul luptelor pentru putere între diversele partide boierești. Intrigile de

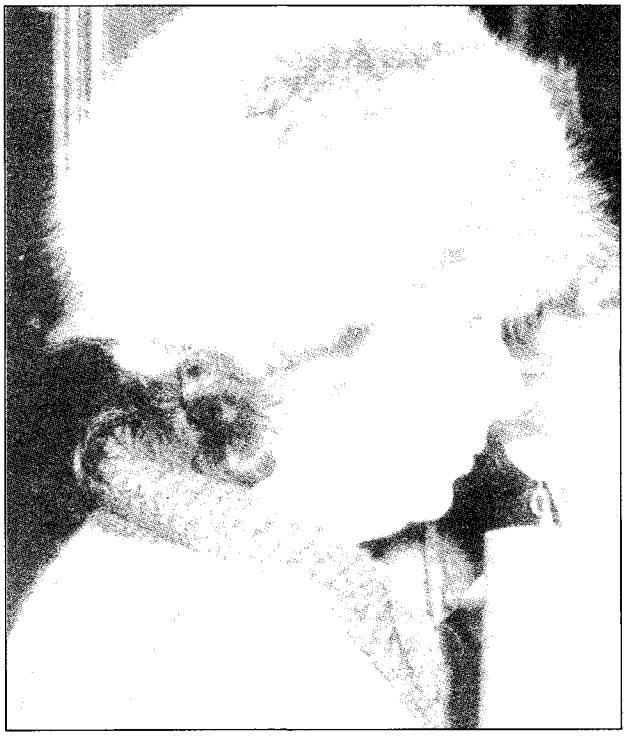

culise, sforăria bizantino-fanariotă sunt reconstituite într-o strălucită panoramă ficțională a vieții de salon, de cafenea, de alcov și de cameră a deputaților din epocă. Finețea conversațiilor aluzive, inventate în spiritul istoriei, este probabil fără egal în romanul istoric românesc, iar analogiile cu situații reale și situații ficțional cunoscute operează permanent în mintea cititorului avizat. Iată-l pe Pantazi Ghica, primul nostru gidian: „Ești un burghez înrăit! — Ce-i rău în a fi burghez? — N-ai simțul gratuității și plăcerea autodistrugerii." Înțelepciunea luptelor politice: „Uneori un dușman detestabil este un factor de solidarizare mai eficace decât un conducător ambițios". Raporturile cu Occidentul Europei și perpetua chestiune a sincronizării: „Dumneata vorbești de parcă ai trăi în vestul Europei! Aici, la noi, trecutul se uită foarte repede și se repetă foarte des." Personalitatea proteică, fascinantă în permanenta ei adaptabilitate a lui Ion Ghica: „Jean Ghica est de ces morts qu'il faut tuer sans cesse. Crezi că l-ai strivit o dată și reapare de două ori mai puternic." Ion Ghica este de altfel nu numai personajul central, ci și *raisonneur*-ul narațiunii: „Cuza a învins fără să vrea să învingă și doar pentru că nu are un program politic, social..." El înfăptuiește, filosofează și se bucură de existență cu egală și inteligentă umoare. Miza reală a narațiunii este însă una superioară romanului de reconstituire istorică propriu-zisă: scriitoarea își dorește — și reușește — să ofere un prototip al luptelor interne pentru putere, al mecanismelor exercitării puterii și al „regimului personal", al dictaturii unei persoane mediocre, care își alcătuiește un guvern din rude și oameni de casă, fără a reuși să domine situația, până când este ea însăși înlăturată de coaliția secretă a acelor îndepărtați de la puterea efectivă. Analogiile cu situația României sub dictatura lui Nicolae Ceaușescu sunt ușor de făcut, uneori previziunile unor situații și probleme strict contemporane sunt frapante. Dar „la noi trecutul se repetă des". Tensiunea dintre duritatea rivalităților și rafinata aparență a vieții publice și mondene este una din sursele interesului neslăbit al lectorului. O subtilă artă a organizării narațiunii domină povestirea: relatarea naratorului omniscient alternează cu mici monologuri interioare ale personajelor, cititorului fiindu-i oferite simultan cel puțin două unghiuri de vedere: din exteriorul și din interiorul unei psihologii. Capitolele dinamice, relatând inițiative publice sau scene din interior, se încheie cu mici scene simbolice, adevărate poeme în proză cu semnificație deschis simbolică, sugestivă pentru starea de spirit a unui personaj. O trăsură care trece în noapte, o veveriță cățărându-se într-un copac deschid istoria spre atemporal și permanențe psihice. *Prințul Ghica* rămâne unul dintre cele mai bine scrise romane istorice din literatura română. Iar personajul principal prezintă numeroase analogii cu autoarea *Jurnalului* (din care s-au publicat fragmente), înțesat de observații amare și ironice la adresa contemporanilor.

Opțiunea declarată a Danei Dumitriu pentru ceea ce ea însăși a numit „realism psihologic" [...] plasează textele prozatoarei pe dimensiunile noii direcții de evoluție a romanului, dinamitând modalitățile discursului narativ tradițional: povestea trecutului, cu ambiguitățile și fețele sale ascunse, cedează locul povestirii prezentului care singur poate oferi necesarele certitudini.

IOAN HOLBAN

SCRIERI: *Migrații*, București, 1971; *Masa zarafului*, București, 1972; *„Ambasadorii" sau Despre realismul psihologic*, București, 1976; *Duminica mironosițelor*, București, 1977; *Întoarcerea lui Pascal*, București, 1979; *Sărbătorile răbdării*, București, 1980; *Prințul Ghica*, I–III, București, 1982–1986; ed. 2, București, 1997; *Introducere în opera lui C. A. Rosetti*, București, 1984.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Panoramic*, *337–338*; Ciobanu, *Critica*, *172–175*; Cristea, *Domeniul*, *297–301*; Al. I. Friduș, *Virtuțile realismului psihologic*, CL, 1977, 5; Georgescu, *Volume*, *83–87*; Iorgulescu, *Scriitori*, *203–204*; Valentin Tașcu, *Transformarea anchetei în analiză*, ST, 1979, 4; George Arion, *„Întoarcerea lui Pascal"*, FLC, 1979, 31; Adriana Iliescu, *Permanențe ale prozei românești*, RMB, 1979, 20 septembrie; Alex. Ștefănescu, *Analiză psihologică și problematică morală*, RL, 1979, 35; Vasile Chifor, *Romanul unui experiment*, T, 1979, 10; Radu Mareș, *Un roman psihologic*, TR, 1979, 43; Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, București, 1979, *276–283*; Ștefănescu, *Jurnal*, *58–59*; Culcer, *Serii*, *170–177*; Grigurcu, *Critici*, *575–578*; Al. Călinescu, *Istorie și ficțiune*, CL, 1984, 6; Condurache, *Portret*, *150–152*; Raicu, *Fragmente*, *376–381*; Iorgulescu, *Prezent*, *234–238*; Dimisianu, *Subiecte*, *224–229*; Holban, *Profiluri*, *277–238*; Tia Șerbănescu, *Devoțiune și rigoare*, RL, 1988, 16; Cosma, *Romanul*, I, *235–238*; Alex. Ștefănescu, *Dana Dumitriu*, RL, 1992, 33; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *11–17*; Simion, *Scriitori*, IV, *239–259*; Liana Cozea, *Dana Dumitriu. Portretul unei doamne*, postfață Nicolae Manolescu, Pitești, 2000; *Dicț. esențial*, *274–275*; *Dicț. analitic*, III, *417–419*; Popa, *Ist. lit.*, II, *677–680*; Ioan Holban, *„Prințul Ghica", roman total*, RL, 2003, 38. *R.S.*

DUMITRIU, Petru (8.V.1924, Baziaș – 6.IV.2002, Metz, Franța), prozator, dramaturg și eseist. Tatăl său, Petre Dumitriu (născut în 1890), se trăgea dintr-o familie țărănească din județul Ilfov. Străbunicul scriitorului era fierar, pe bunicul său îl chema Nicolae Dumitru și era, se pare, mic negustor. Negustorul și-a dat copilul la școală și, cu această ocazie, Dumitru a devenit Dumitriu. Tatăl lui **D.** a îmbrățișat cariera militară, a făcut războiul, a fost decorat și a avansat până la gradul de colonel. Mama, Theresa (născută la București, 10 septembrie 1894), este fiica Ecaterinei și a lui Carol von Debretzy, inginer secui din Sfântu Gheorghe; mama lui **D.** și-a petrecut anii tinereții la Dresda. Era protestantă, de cultură germană și franceză. A moștenit de la părinți o casă și o vie la Baziaș. Aici îl cunoaște pe tânărul ofițer de grăniceri Petre Dumitriu. Limba lor comună a fost, la început, franceza. Primul lor născut, Petru, viitorul prozator, este botezat în religia tatălui (ortodox). La fel al doilea copil, Carolina (Lia), născută în 1926, la Turtucaia, în Cadrilater. În privința limbii, mama – fire voluntară – tranșează: „Copiii mei sunt copiii soțului meu; el e român, copiii vor fi români; n-am să-i învăț ungurește." **D.** începe școala primară la Orșova (1930). Tot aici urmează și prima clasă de gimnaziu; în 1935 este înscris la gimnaziul și, în 1938, la Liceul „Tudor Vladimirescu" din Târgu Jiu, pe care îl va absolvi în 1941; prima experiență erotică („fata din Baziaș") e întreruptă brutal de autoritara Theresa, mama viitorului scriitor (o fantasmă reluată în *Proprietatea și posesiunea*, 1991). Începându-și studiile la Facultatea de Filosofie din București, obține o bursă Humboldt și, în baza ei, se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din München. Asistă la epurarea profesorilor „nearieni". Unul dintre ei, Kurt Huber, a fost decapitat de naziști. Întrerupe studiile în 1944; pregătea o teză despre Jacob Boehme. Întors în țară, încearcă să se înscrie la Facultatea de Drept din București. Nu reușește. Face gazetărie la „Fapta". În 1943, debutase cu proza *Nocturnă la München* în „Revista Fundațiilor Regale". Începuse să scrie în 1938, în franceză: *Les Trois combats avec l'Hydre* (text pierdut) și o piesă în versuri, *Meșterul Manole* (text de asemenea pierdut). Este remarcat de D. Caracostea, apoi de Camil Petrescu. Publică în „Revista Fundațiilor Regale", în 1944, povestirile *Niobe* și *Argonautica sau Fabuloasa aventură*, cea de-a doua fiind distinsă de revistă cu Premiul pentru cea mai bună proză a anului. Din juriu fac parte prozatoarea Henriette Yvonne Stahl (cu ea, **D.** va avea mai târziu o legătură sentimentală puternică, încheiată, în 1952, cu o căsătorie), Victor Eftimiu, Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, F. Aderca. Tot acum (1945), reușește să publice în „Revista Fundațiilor Regale" piesa *Preludiu la Electra*, cu note autobiografice, și scrie altă piesă, *Greșala sau Procurorul tiranului*, rămasă în manuscris, comentată favorabil de Petru Comarnescu în „Universul literar". În 1946, publică, în „Caiet de poezie", supliment al „Revistei Fundațiilor Regale", un ciclu de șapte poeme. Poemele sunt însoțite de o prezentare elogioasă făcută de Tudor Arghezi: „Asemăn poema *Cetitorule* cu o perlă care crește în straturi concentrice; dar cu cât se adaugă cuvinte mai depărtate în timp de cele care au tradus emoția generatoare, cu atât este mai puțin poemă. Ai gusta desigur textul nemijlocit, forma primă. Dar multora li s-ar părea această formă haotică, și emoția, de nerecunoscut fără frază, numai cu ajutorul succesiunii de imagini; și pe bună dreptate. Elaborarea textului este asemănătoare cu demersul esențial al științei, care consistă în a introduce înțelesuri în datele brute ale realității. Așa, eu întâi am copiat fluxul mental, apoi am încercat să leg imaginile între ele, prin sensuri. Cetitorule, vei continua cum îți place operațiunea aceasta: vei adăuga sensuri; vei adăuga mai ales vibrația emoțională specifică ție." Peste un an, **D.** scoate primul volum, *Euridice. 8 proze*, consemnat de G. Călinescu în „Națiunea": „nu-i lipsit de grația condeiului și de paletă; clasicitățile sale sunt revopsite în culori vii". În 1948, intră redactor la „Flacăra", trece apoi la „Viața românească" (în 1953 ajunge redactor-șef). Publică, în 1948, în „Viața românească" fragmentul *Dușmănie* care va intra, ulterior, în romanele sale, și *Bedros din Bazargic* (în „Contemporanul"), iar în 1949, nuvelele *Bijuterii de familie*, *Vânătoare de lupi*, *Nopțile din iunie*. Tot acum, tipărește broșura *O sută de kilometri*. În 1950, începe să publice în „Contemporanul" și în „Viața românească" fragmente din romanul *Drum fără pulbere* (apărut în volum în 1951), având ca temă construirea Canalului Dunăre – Marea Neagră. Va fi compromisul cel mai mare pe care îl face tânărul prozator. A încercat, va explica el mai târziu, să încheie un pact cu diavolul roșu pentru a trece puntea. Puntea a trecut-o, compromisul

moral și estetic a rămas. **D.** a plătit pentru el cu 42 de ani de exil. În 1952, începe să tipărească fragmente din alt roman, *Pasărea furtunii*, cu un conflict și în stilul realismului socialist, dominant atunci. Câteva pagini de evocare rămân. Are o intensă activitate publicistică în revistele vremii, unde justifică ideologia regimului comunist și tezele lui privitoare la literatură. *Pasărea furtunii* apare, în volum, în 1954. Tot acum, **D.** publică volumul de articole *Despre viață și cărți* (cu însemnări din perioada 1948–1954) și fragmente epice din ceea ce, în 1956, va deveni trilogia *Cronică de familie*. În 1955, i se joacă piesa *La ora 6* (scrisă în colaborare cu Sonia Filip). Continuă tipărirea unor episoade (*Aquarium*, 1956) ce vor intra în trilogie. Tipărește, sub numele său, traducerea din *Hamlet*; în realitate, traducerea era făcută, cum va mărturisi **D.** mai târziu, de Ion Vinea care avea, atunci, interdicție de a publica. La Congresul Uniunii Scriitorilor din 1956, se detașează de formula „literatură de partid", susținută de ideologii literari ai momentului, zicând că literatura trebuie să fie realistă. În același an, Éditions du Seuil îi publică o ediție prescurtată din *Cronica de familie* sub titlul *Les Boyards*, tradusă de Constantin Borănescu-Lahovary și Mariana Vitoreanu (transpunerea este revăzută de Frédéric Mars). În 1957, apare volumul *Noi și neobarbarii* (eseuri și articole publicate în „Gazeta literară" și „Contemporanul"). Divorțează de Henriette Yvonne Stahl. Începe să scrie o continuare a *Cronicii de familie* sub forma unei *Colecții de Biografii, Autobiografii și Memorii Contemporane*; primele texte apar în „Steaua" din 1958. Un proiect epic vast pe care nu l-a încheiat; multe narațiuni rămân necunoscute. **D.** se căsătorește, în 1958, cu Irina Fotino (n. Medrea), ilegalistă, originară din Transilvania. Éditions du Seuil îi republică, în trei volume, *Les Boyards*. În martie 1959, i se naște primul copil, Irina-Ileana. Intră în conflict cu Mihai Beniuc și cu Leonte Răutu (atotputernicul șef al direcției de propagandă al CC al PMR). Este dat afară de la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, unde era director, și i se oferă un post onorific la Consiliul Superior al Editurilor. În februarie 1960, i se permite să facă o călătorie, cu soția, în țările socialiste, în vederea unei documentări. Evadează din Berlinul de Est în Berlinul de Vest prin punctul de frontieră Charlie (nu se construise încă zidul Berlinului). În mașină, **D.** are ascunse manuscrisele sale (îndeosebi note, însemnările din *Colecția de Biografii, Autobiografii și Memorii Contemporane*). Lasă în țară un copil. Scrie lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, cerându-i să-i trimită, pe adresa domnului Gallimard, copilul rămas ostatic. Se adresează Ambasadei Franței din Bonn, dar nu primește răspuns timp de doi ani. Părinții și sora sunt arestați. Irina-Ileana, fiica, este trimisă sub alt nume într-un orfelinat. **D.** primește în 1961 cetățenia germană. În același an scrie *Rendez-vous au Jugement Dernier*. Aici și în romanul *Incognito* (scris inițial în limba română, text din nefericire pierdut) introduce elemente din *Colecția de Biografii* ... Se stabilește la Frankfurt într-un apartament modest. I se naște, în 1961, a doua fiică, Carolina. Sora lui **D.** (medic ortoped) este eliberată din închisoare și trimisă să lucreze la Sanatoriul Dobrița din Gorj. Sunt eliberați și părinții. În 1962, apare la Paris *Incognito*, romanul cel mai important scris de **D.** în exil, iar scriitorul este propus pentru Premiul Academiei Franceze. Un vechi prieten din vremea studiilor la Universitatea din München, Ernst Teves, devenit industriaș, îl susține materialicește. În 1964, publică *L'Extrême-Occident*, roman autobiografic, despre dezamăgirea pe care i-o va provoca, după cum va spune el mai târziu, „imperiul frigului" (Occidentul), după ce fugise de „socialismul tătărăsc" (comunismul răsăritean). În același an, își recapătă fiica rămasă în România. **D.** lucrează ca agent de publicitate pentru Beethmann Bank. Cunoaște pe Samuel Fischer, editor la „Frankfurter Algemeine Zeitung", unde publică articole despre lumea pe care o părăsise. Scrie mult. Publică în 1966 romanul *Les Initiés*, cu o temă germană, apoi, *Le Sourire sarde* (1967), despre tema alienării individului; în 1968, începe o trilogie romanescă, *L'Homme aux yeux gris, Retour à Milo* și *Le Beau voyage* (ultimele două apărute în 1969), un roman istoric cu tema căutării lui Dumnezeu. Trece printr-o puternică criză existențială și psihică și are o tentativă de sinucidere în 1970; repetă gestul în 1975 și 1978. Distruge versiunea românească a *Biografiilor*... Timp de zece ani nu scrie nimic, ani întregi nu iese din casă. Prietenul Ernst Teves îl ajută să trăiască. În 1978, începe să redacteze confesiunea *Au Dieu inconnu* (apărută în 1979), o autobiografie spirituală. Moare, în 1981, prietenul și binefăcătorul său Ernst Teves. **D.** se convertește la catolicism (1981). Publică *Zéro ou le point de départ* și *Comment ne pas l'aimer!* — un eseu biografic despre viața lui Iisus, pornind de la *Evanghelia* lui Marcu. Propoziția acestuia — „Cred, Doamne, ajută necredinței mele" — va fi punctul de plecare în toate confesiunile spirituale ale lui **D.** În 1982, călătorește la New York. Tipărește, în 1983, eseul autobiografic *La Liberté* (despre condiția individului la Est și Vest), apoi un volum de povestiri, *Mon semblable, mon frère*, și, din nou, o confesiune, *Walkie-Talkie*, cu subtitlul *Marcher vers Dieu, parler à Dieu*. În 1987, îl părăsește soția. **D.** scrie un roman despre tinerețea sa îndepărtată, *La Femme au miroir* (1988), apoi *La Moisson* (1989), carte dedicată Françoisei Mohr, alsaciană din Metz, profesoară de filosofie la un colegiu catolic. O cunoscuse cu un an înainte; se stabilește la Metz. Lucrează mult, își găsește un oarecare echilibru. În 1990, publică volumul de povestiri *Les Amours singulières*, cu tema metempsihozei. Reia legăturile cu viața literară românească. În 1991, îi reapar *Euridice* și, din seria *Biografii*..., micul, excepționalul roman *Proprietatea și posesiunea*. Este vorba despre un alt stil și altă anvergură intelectuală în proza lui. În 1993, se reeditează la București *Cronica de familie* și este tradus romanul *Incognito*. **D.** o duce, materialicește, greu. Traduce din germană în franceză (1994) cartea lui Eugen Drewermann, *Das Mädchen ohne Hände*, o interpretare de tip psihanalitic a unei povestiri a Fraților Grimm. Scrie în engleză eseul *Non credo, oro*, rămas în manuscris. În martie 1993, Eugen Simion are cu el, la Metz, o convorbire care va fi publicată, într-o primă variantă, în 1994. În noiembrie 1996, îl întâlnește din nou, de data aceasta la Strasbourg, și continuă discuția. În 1998, apare ediția a doua, mult amplificată, a cărții *Convorbiri cu Petru Dumitriu*. Scriitorul vorbește despre exilul „câinos" prin care a trecut. Își deconspiră modelele filosofice, are curajul să spună că nu-i

place Joyce. „Am fost un Galilei, n-am fost Bruno." Promite să scrie din nou în românește. În 1996, se întoarce, după 36 de ani, în România, la invitația președintelui Ion Iliescu. Scriitorii români îl primesc, cu mici excepții, cu ostilitate, amintindu-i vechile lui compromisuri. Numit consilier cultural itinerant de președintele Ion Iliescu, **D.** își pierde funcția (și sprijinul material) când se schimbă guvernul, în 1997. Moare în spitalul din Metz. Urna funerară a scriitorului este depusă în cimitirul din Jussy, în capela familiei Mohr.

Euridice. 8 proze (1947) constituie alături de *Întâlnirea din pământuri* (1948) de Marin Preda unul dintre debuturile cele mai interesante din anii '40 în proza românească. O proză barocă, mitologizantă, în interiorul unor narațiuni parabolice. Ideea de a actualiza miturile este în spiritul epocii (Jean Cocteau, Jean Anouilh, Jean Giraudoux). *Niobe* sugerează cruzimea geloziei divine și singurătatea tragică a femeii. **D.** imaginează, în marginea mitului, un scenariu epic mai apropiat de necesitățile prozei moderne. Cei doisprezece copii ai mândrei Niobe capătă în acest fel o anumită identitate: unul este negustor, altul (Alfenor) își inițiază elevii în cultul solar, Lamippe și Melia, gemene, se alătură lui Dionysos și dispar într-o infinită orgie, Melibeea și Xanthos încalcă legea morală (complexul oedipian) și, după ce păcătuiesc, se sinucid. O fiică, Eunoia, măsurată și liniștită, piere într-o căsnicie mediocră. Unul singur dintre fii, Amfion, scrie poeme și acesta ar putea fi un simbol al scriptorului care înregistrează tragedia. Nu se salvează însă nici el pentru că poemele sale sunt pure jocuri ale

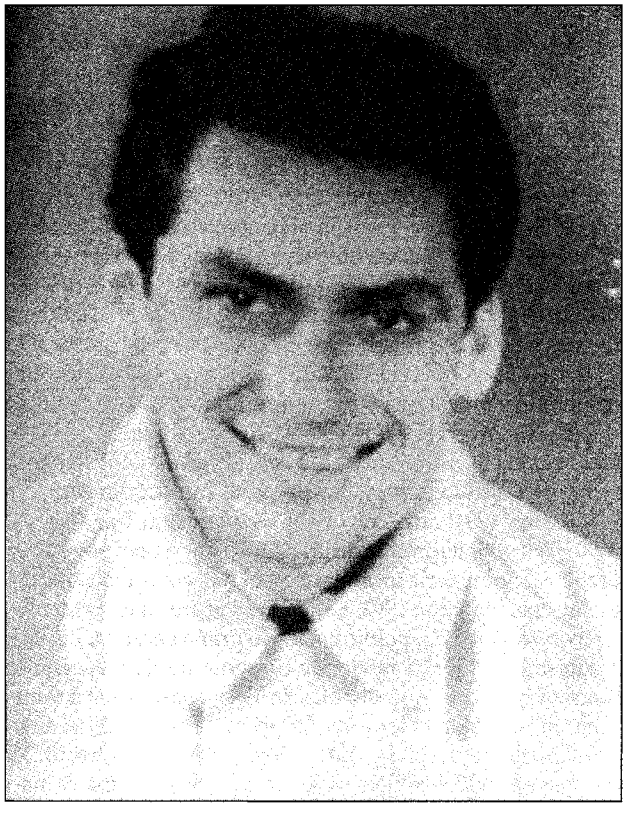

unui spirit pustiit. Niobe își pierde, rând pe rând, copiii și ultima ei reflecție în fața tragediei care o lovește de douăsprezece ori arată resemnare și scepticism. Suntem deja departe de spiritul tragediei antice și mai aproape de scepticismul omului modern: „Nu știu cine mi i-a luat, o, străine, zice Niobe. Nu voi încerca să mă amăgesc, clădindu-mi lumi fantastice, unde ne-am putea regăsi. A fost o întâmplare totul; repetată de douăsprezece ori, și de infinite ori înaintea mea". *Argonautica* este „jurnalul mincinos" al unei călătorii fabuloase. Înainte de a căuta aur, Iason caută un zeu unic în care să creadă. Ajunși la Templul Cabirilor și al Tuturor Zeilor, argonauții participă la o dezbatere despre „Zeul inexistent", zeul ideal, așa cum și-l imaginează oamenii. Armenida vede în el un zeu casnic, pedagogic, model pentru copii. Asiana, sora ei, îl gândește ca pe un „Domn al inimilor rănite și îmbucătățite", mai apropiat, așadar, de viziunea creștină, un altul (Euphnes) îl imaginează ca o întruchipare perfectă a metafizicii („părintele și rațiunea lucrurilor ultime, a celor fără cauze"). Marele Preot recomandă însă taina, tăcerea etc. Stilul acesta vine, evident, de la filosofi și scriitorul îl va folosi în aproape toate narațiunile din *Euridice* pentru a da o idee despre complexitatea pasiunilor oarbe din om. Iason este un spirit al datoriei, patimile lui sunt calculate. Îndrăgostit de Amazoana și refuzat, se servește de implacabila Medeea pentru a pune mâna pe aurul Colhidei. Fiica lui Aites sacrifică totul pentru o pasiune irațională și, fugind cu Iason, se simte purtată în mijlocul universului de „puteri dulci, dar teribile și nemăsurate". Natura ei tragică este abia schițată și narațiunea se încheie înainte ca mitul să arate răzbunarea teribilă a femeii înșelate. Cea mai complexă narațiune din *Euridice* – și cea mai reușită estetic – este *Metamorfoza lui Sebastian Românu*. Eroii trăiesc în Pasargarda, unul dintre ei pleacă în Bactrania, altul ajunge într-un ținut în care oamenii sunt închiși după culoarea ochilor. Motiv absurd care sugerează teroarea politică a epocii. Sebastian salvează pe Armanda printr-o căsătorie umanitară, o evită ca femeie, apoi, când se îndrăgostește de-a binelea de ea, descoperă o ființă înstrăinată și retractilă. Ce urmează este o intrigă veche în circumstanțe noi: Armanda atrage pe scepticul Prospero și, după ce acesta descoperă bucuria simțurilor, fuge în lume lăsând celor doi câte o scrisoare justificativă. Scuza sa este că greșeala lui mică se pierde în marea de greșeli a lumii. Experiența îl maturizează pe Sebastian și-i deschide calea spre inima și trupul împietritei Armanda. Naratorul, de față la toate acestea, comentează metamorfoza lui Sebastian Românu și bucuria lui obosită și ironică. Epica este, aici, mai legată și simbolurile slujesc bine parabola. Textul este complex, prozatorul vizionar este dublat de un analist de multe ori pătrunzător. Efortul este de a prinde nu numai culorile unei lumi în apocalips, ci și mișcarea imprevizibilă a psihologiei individului în situații capitale (suferința erotică, sentimentul trădării, voluptatea etc.). De aici vor ieși, mai târziu, creatorul de atmosferă și portretistul admirabil din *Cronica de familie* și *Incognito*. După acest debut, consemnat între alții de G. Călinescu, **D.** schimbă completamente stilul epic, adoptând – sub presiunea circumstanțelor – schemele „unicei metode de creație"

(cum spun ideologii literari ai momentului), adică schemele realismului socialist. Faptul se vede limpede (și extrem de deprimant pentru spiritul critic) în nuvelele *Dușmănie, O sută de kilometri, Nopțile de iunie, Vânătoarea de lupi, Dreptatea, Povești adevărate, Din tată în fiu, Focul nestins* și, într-o formă și mai pregnantă, în romanele *Drum fără pulbere* și *Pasărea furtunii*. Se asociază la aceste scrieri, un număr mare de articole publicate în ziarele și revistele vremii, strânse, o parte dintre ele, în volumul *Despre viață și cărți*. Aici, prozatorul își exprimă, într-o manieră brutal ideologică, ceea ce în limbajul gazetăresc din acea vreme se cheamă „concepția de viață" și „gândirea artistică". Gândirea artistică nu are mari complicații, ca și concepția de viață. Amândouă respectă, în chip ortodox, principiile realismului socialist care, în domeniul epicii, trebuie să unească performanțele realismului din secolul al XIX-lea cu noua ideologie a clasei muncitoare. O alianță cel puțin bizară într-o ideologie care se revendică din „materialismul dialectic și istoric" al lui Hegel și Marx. **D.**, nevoit — cum va justifica el mai târziu (în *Convorbirile* cu Eugen Simion și cu George Pruteanu) — să supraviețuiască, el, ca scriitor, și să-și salveze părinții arestați, le ilustrează pe toate în narațiunile din această fază, scriind despre „lupta de clasă" din lumea satului, despre dușmanii puterii populare care uneltesc neîncetat, despre „bogătani", care, în mod fatal, sunt „oameni cu păcat", și despre „lupii" vânați de reprezentanții ordinei publice, în fine, despre „marile construcții ale socialismului". Este greu de reținut ceva valabil din punct de vedere estetic din aceste texte dramatic conformiste: câteva pagini descriptive (peisajul dobrogean din povestirea *Bedros din Bazargic*) sau mesajul ascuns din *Scrisoare de pe mare*, o mică narațiune pe care Ion Vartic o socotește „o capodoperă a prozei scurte românești". *Drum fără pulbere* concentrează toate fantasmagoriile literaturii angajate (varianta stalinistă) și ale „metodei unice de creație". Masivul roman (666 de pagini) poate fi socotit, din acest punct de vedere, o performanță, un model negativ. Totul a început, explică prozatorul, printr-o vizită de documentare. Un mare proiect se anunță: un canal care să străbată și să fecundeze pământul sterp al Dobrogei și să lege, totodată, Dunărea de Marea Neagră, facilitând, astfel, circulația pe marele fluviu (ideea nu este nouă, se discuta încă din timpul Regulamentului Organic). Gheorghiu-Dej, stimulat, se pare, de Stalin, a folosit acest proiect pentru a-și lichida adversarii politici (reprezentanții aristocrației și ai burgheziei, oamenii politici din vechiul regim, intelectualii refractari etc.). Literatura, obedientă, a exaltat latura eroică a șantierului. **D.** mărturisește că abia după ce a publicat primele capitole din roman (în „Viața românească") a aflat că „măreața construcție" este, în fapt, un loc de exterminare a prizonierilor politici. Și, când a aflat, n-a mai putut să abandoneze romanul. Fapt sigur este că *Drum fără pulbere* este un execrabil roman politic care falsifică totul: tipologia, psihologia de clasă, datele esențiale ale epocii. Viziunea gazetărească partizană și, încă o dată, mistificatoare, este evidentă. Excepție fac câteva pagini descriptive (despre stepa dobrogeană, cartierele pitorești ale Constanței), care amintesc că în această scriere propagandistică, imensă și

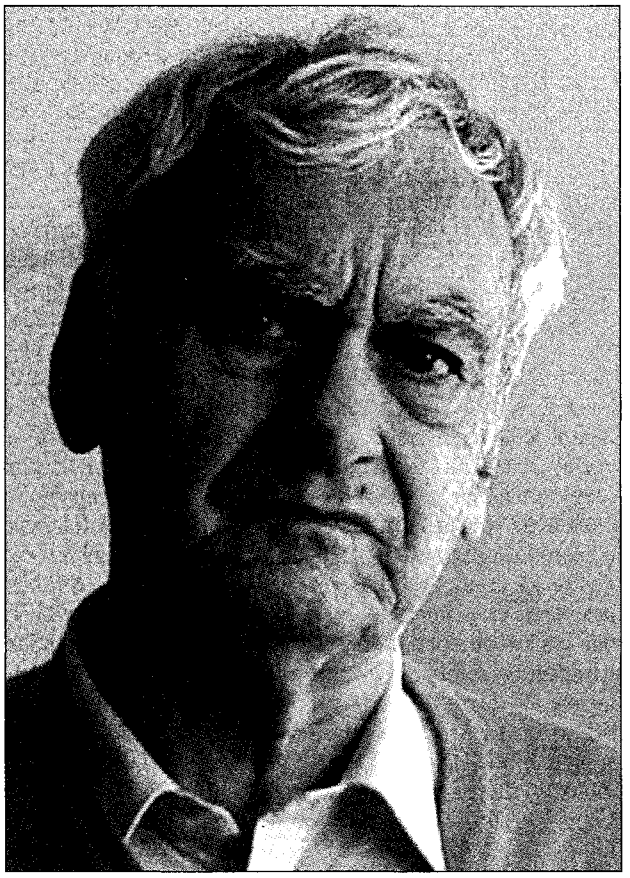

falimentară, se află un scriitor autentic. Și, cum va dovedi mai târziu, chiar un mare scriitor. Scriitorul adevărat se putea observa, în aceeași perioadă de confuzie și obediență, în excelenta nuvelă *Bijuterii de familie*, cuprinsă ulterior în trilogia *Cronică de familie*. **D.** folosea, aici, alte mijloace epice. Dar până să le utilizeze deplin, el mai scrie un roman politic, *Pasărea furtunii*, ceva mai coerent decât *Drum fără pulbere*. Schema realismului socialist rămâne însă dominantă: pescarii dintr-un sat din Deltă, aflați pe vaporul „Steaua lui Octombrie", reușesc să dezamorseze acțiunea de sabotaj pusă la cale, evident, de adversarii regimului socialist. Eroul pozitiv în această operetă realist-socialistă este Adam Jora, onest și inteligent activist de partid, provenit din rândurile pescarilor. Ce urmează se poate ghici. O abatere de la schemă se observă în capitolul liminar (descrierea reușită a unei furtuni pe mare) și, în final, în prezentarea inspirată a unei scene apocaliptice: omul singur (în cazul de față, Adam Jora) în luptă cu stihiile mării. Din nou autorul amintește că talentul lui, remarcabil, are nevoie de altă viziune și alt stil epic pentru a se ilustra în plenitudinea lui. Prilejul i-l oferă ampla scriere romanescă *Cronică de familie*, cu 24 de părți și 335 de personaje. Un proiect ambițios ridicat pe alte fundamente socio-psihologice și cu alte performanțe epice. Ca formulă epică, scriitorul folosește ceea ce am putea numi, inspirați chiar de titlul cărții, „cronica romanescă", formulă pe

care au utilizat-o și realiștii de tip Balzac, aceia care studiau comedia umană în evoluție. **D.** observă lumea românească pe o perioadă de aproximativ o sută de ani (cronica familiei Cozianu începe, propriu-zis, la 1862 și se termină în 1954), dar în preambulul narațiunii sunt povestite întâmplări de la 1848 și, în continuare, din 1850, când Alexandru Cozianu dărâmă casele vechi de pe ulița Culmea Veche și ridică o casă nouă „potrivită cu marea lui avere". Unii comentatori (D. Micu) văd în *Cronică de familie* o replică la *Romanul Comănești*enilor (Duiliu Zamfirescu) și, în genere, la proza sentimentală despre lumea aristocrației românești (de la N. Filimon la Mihail Sadoveanu și Mateiu I. Caragiale). Faptele epice pot fi judecate și așa, însă ambițiile și posibilitățile epice ale lui **D.** sunt de altă natură. El i-a citit, se vede clar, pe realiștii secolului al XIX-lea, dar îl știe bine și pe Marcel Proust, așa încât „balzacianismul" de care s-a vorbit în cazul lui este cu mult mai complex. Este trecut, ca și în cazul romanelor lui G. Călinescu, prin experiența realismului psihologic, intelectualizant, din secolul al XX-lea. **D.** folosește o metodă complexă de a picta epoca și indivizii care o ilustrează: cronică socială, portret interior, analiza pasiunilor, descrierea vieții intelectuale și a mondenităților lumii politice, dar și a cruzimilor și lașităților, instabilității ei morale. Stilul narațiunii este liber, decomplexat, prozaic, ironic când este nevoie, stil de prozator cultivat care știe că pasiunile se pot fixa printr-o analiză rece și elocventă. Iese, la urmă, o tipologie care se ține minte. Davida Cozianu, fată inteligentă, nu prea frumoasă, iubește în taină pe amantul mamei sale, Șerban Vogoride. Din ură, pune la cale asasinarea lui, folosindu-se de iubirea lui Anghel Popescu, fiul popei Agapit, reprezentantul clasei care se ridică. Acest amestec de ură și pasiune este bine analizat. Conflictul sentimental se deschide spre conflictele din lumea politică (conspirația revoluționarilor, complicitatea guvernului, lupta politică dintre partida lui Cuza – Kogălniceanu și partida conservatoare a lui Vogoride, confruntările din Camera Deputaților etc.). Lăscăruș Lascari trece în partida lui Kogălniceanu și, șantajând pe Davida (știe de implicarea ei în complotul împotriva lui Vogoride), se căsătorește cu ea și ajunge guvernatorul Băncii Naționale. Davida naște cinci copii și se închide într-o ură devastatoare. Prozatorul îi face, întâi, un portret la tinerețe și altul înainte de moarte. Linii puține, pregnante, dure: „Există un portret al ei din 1860, o fotografie făcută după metoda, părăsită de atunci, a lui Daguerre. Și o altă fotografie din 1889, la un an înainte de moarte. Prima arată o fată de vreo optsprezece ani, în crinolină și cu fâșii subțiri de dantele la gât și la mâneci. Fața îi e îngustă, copilărească; Davida își ține capul sus, cu o mândrie feroce, iar ochii ei mari și negri privesc ca spre o soartă eroică și spre o lume în care ființa aceasta are toate drepturile și va stăpâni totul și pe toți, după bunul ei plac și poftele ei. A doua fotografie e a unei femei trecute de patruzeci de ani, colțuroasă, slabă, cu gura suptă și ochii încercănați: pare încăpățânată, uscată și dură, iar privirea ei e pustie, plină de deznădejdea ostenită a unui om care nu înțelege, n-a înțeles și nu va înțelege niciodată." În această manieră sunt executate și celelalte portrete. Stil de realist iscoditor și rece, scene reușite (ca aceea în care Elena, fiica Davidei, ascultă la ușă ce se petrece în camera părinților), descrieri bune de interioare, prezentarea vestimentației de epocă, conflicte sentimentale și momente de explozie a simțurilor, portrete care vin și revin, chiar după ce personajele au murit. O fotografie veche, o întâmplare de demult, o casă în care a locuit altă generație de Cozieni, toate aceste coincidențe sunt folosite de prozator pentru a redefini, îngroșa, îmbogăți tabloul de familie. Centrul acestei lumi imaginare este orașul N., oraș din câmpia dunăreană. Cleopatra trăiește cu bătrânul Lăscăruș, Eustațiu – soțul încornorat – consultă cărțile de astrologie pentru a vedea dacă pierde sau nu procesul cu țăranii din Dobrunu. Nu-i ocolit, în această frescă a societății românești, momentul răscoalei. **D.** este, aici, aproape de viziunea lui Rebreanu. Eustațiu Cozianu este omorât, iar senzuala, desfrânata Cleopatra își duce mai departe destinul ei. Dar până atunci apare, agresiv, Bonifaciu, al doilea frate al Davidei, un personaj memorabil. Om dur, fără scrupule, posedă cu violență pe Cleopatra, pe o altă femeie din înalta societate (Doamna Ascherliu) o repede cu vorbe mahalagești („hai sictir, putoare"), în fine, se lansează în politică și ajunge deputat. Este rapace și de un cinism primitiv. O lume care se epuizează, fără perspectivă istorică și morală. Romancierul îngroașă această idee și, în ultima parte, intervine cu neinspirate reflecții politice despre decăderea neamurilor (veche temă din literatura nuveliștilor de la 1900, tratată acolo cu duioșie și resemnare). Alte tipuri memorabile: Elena Vorvoreanu, una dintre fiicele Davidei (Davida este, se poate zice, personajul-matrice în *Cronică de familie*), își ucide sora pentru a-i lua bijuteriile; Dimitrie Cozianu, mic geniu financiar, membru al grupului „Corupția română" (din care fac parte profesorul Fănică Niculescu, Ghighi Duca, Titel Negruzzi, Cezar Lascari), abil politician; sculptorul Pius Dabija, un alter ego posibil al prozatorului (oricum cu multe date din biografia lui), cel care se salvează prin artă de eșecul social al clasei sale etc. Apare și un Petre Dumitriu (numele real al tatălui scriitorului), care trece printr-o întâmplare despre care **D.** a vorbit în mai multe rânduri (tânăr ofițer, Petre Dumitriu refuză să împuște niște țărani bulgari). Spre sfârșit, această cronică a lumii care petrece, bagă intrigi, trădează, combină, face carieră și se destramă, este supusă de narator unei critici directe, vădit partizane. El renunță la stilul obiectiv, mult mai potrivit, de până acum și, ca să liniștească, probabil, suspiciunile cenzurii, condamnă propagandistic o clasă socială care dăduse, totuși, mari personalități. Valoarea estetică a romanului scade considerabil în asemenea momente. „Mă plictisesc de moarte! – strigă Ghighi Duca – Nimic de făcut. Whisky și pe urmă cavoul familiei." „Căderea neamurilor" este ilustrată, între altele, prin exacerbarea sexualității. Prea fățiș și în forme prea grotești pentru a convinge epic. E limpede că **D.** îi sancționează, politic și moral, ca grup social, așa cum va face și G. Călinescu în *Scrinul negru*. Totuși, *Cronică de familie* este, în laturile ei fundamentale, un mare roman, printre cele mai bune (alături de *Moromeții*, *Bietul Ioanide*, *Cel mai iubit dintre pământeni*) date de literatura română după 1945. **D.** impune un stil epic și stilul se bazează pe renunțarea la lirismul, viziunea

	VIAȚA	OPERA
1924	**mai 8** Se naște la Baziaș Petru Dumitriu, fiul Theresei von Debretzy și al lui Petre Dumitriu, ofițer de grăniceri.	
1930–1935	Urmează școala primară și frecventează primul an de gimnaziu la Orșova.	
1935–1938	Face următoarele clase de gimnaziu la Târgu Jiu.	Compune, în franțuzește, *Les Trois combats avec l'Hydre* (text pierdut) și piesa în versuri albe *Meșterul Manole* (de asemenea pierdută).
1938–1941	Este elev la Liceul „Tudor Vladimirescu" din Târgu Jiu.	
1941	Își începe studiile universitare la Facultatea de Filosofie a Universității din București. Obține o bursă Humboldt pentru studii filosofice la München.	
1943		Debutează cu proza *Nocturnă la München,* în numărul 6 din „Revista Fundațiilor Regale".
1944	Fiind război, nu-și poate continua studiile în Germania.	Îi apar în „Revista Fundațiilor Regale" povestirile *Niobe* și *Argonautica sau Fabuloasa aventură*, aceasta din urmă fiind distinsă de revistă cu Premiul pentru cea mai bună proză a anului.
1945	Este reporter al „Scânteii" la procesul partizanilor anticomuniști de la Timișora.	Tot în „Revista Fundațiilor Regale" tipărește piesa *Preludiu la Electra* și prozele *Euridice* și *Arlechin*, iar în „Universul literar", un fragment dintr-o narațiune mai întinsă, *Întâlnire.* Scrie piesa *Greșala sau Procurorul tiranului*, rămasă în manuscris.
1946		Publică în „Caiet de poezie", supliment al „Revistei Fundațiilor Regale" un grupaj de poeme, recomandate elogios de Tudor Arghezi.
1947		Debutează editorial cu volumul *Euridice. 8 proze.*
1948	Lucrează la Editura de Stat pentru Literatură și Artă. E redactor la „Viața românească".	Începe să colaboreze la „Viața românească". I se tipărește în volum nuvela *Dușmănie.*
1949	Devine membru al Uniunii Scriitorilor.	Apar volumele de nuvele *Bijuterii de familie, O sută de kilometri* și *Nopțile din iunie.*
1950	Devine membru în Comitetul Uniunii Scriitorilor.	Începe să scrie romanul *Drum fără pulbere.* Fragmente din acest volum apar în „Contemporanul" și „Viața românească".
1951	I se decernează Premiul de Stat clasa a II-a pentru volumul *Nopțile de iunie.*	Îi apare romanul *Drum fără* pulbere. Tipărește un volum de *Nuvele* (din sumar: *Bijuterii de familie, Vânătoare de lupi, Dușmănie, Bedros din Bazargic*).
1952	Se căsătorește cu Henriette Yvonne Stahl.	Începe să tipărească primele fragmente din *Pasărea furtunii*, nuvela *Dreptate* (inclusă, ulterior, în *Cronică de la câmpie*) și *Prietenul Sava* (note de război).
1953	Devine redactor-șef al revistei „Viața românească".	
1954	Călătorește în Uniunea Sovietică.	Apare romanul *Pasărea furtunii*, iar în revistele literare ale epocii, fragmente din *Cronică de familie.* Strânge în volumul *Despre viață și cărți* articolele apărute în presă între 1948 și 1954.

1955	Călătorește în China.	Publică volumele de nuvele *Cronică de la câmpie* și *Focul nestins*. Apare cartea cea mai importantă de până acum a scriitorului, *Cronică de familie*, reluată peste un an (cu importante adăugiri) în trei volume.
1956	Este director al Editurii de Stat pentru Literatură și Artă. Este ales membru în Biroul de Conducere al Uniunii Scriitorilor.	Prezintă la Congresul Uniunii Scriitorilor *Raportul asupra prozei.* Se desolidarizează, aici, de conceptul de „literatură de partid" susținut de ideologii momentului. Apare la Paris, la Editions de Seuil, traducerea (parțială) a *Cronicii de familie*, sub titlul *Les Boyards.*
1957	Divorțează de Henriette Yvonne Stahl.	Tipărește volumul de eseuri literare și artistice *Noi și neobarbarii*, iar în revista „Steaua", *Memoriile lui Prospero Dobre, optimist.* Începe să redacteze *Colecție de Biografii, Autobiografii și Memorii Contemporane.*
1958	Se căsătorește cu Irina Medrea.	Publică în „Steaua" (revistă condusă de prietenul său, poetul A.E. Baconsky) fragmente din *Colecție de Biografii...* : *Justificare, Nexus, Copilăria unui netrebnic, Viața și moartea unui om fără acte de identitate.*
1959	**martie 18** I se naște primul copil, Irina-Ileana.	Continuă să tipărească în „Steaua" narațiuni din ciclul *Biografiilor...: Vârsta de aur, Cafiné, Ars amandi.*
1960	**februarie** Pretextând o călătorie de documentare la Praga și Berlin, evadează împreună cu soția sa, trecând din Berlinul de Est în cel de Vest. Cere azil politic în Franța, dar nu i se acordă. Obține cetățenia germană. Îi sunt arestați părinții și rudele apropiate. Fiica sa este trimisă la un orfelinat din Cluj.	*Cronica de familie* apare în limba germană la Fischer Verlag din Frankfurt. În „Viața românească" (nr. 2) reușise să tipărească, înainte de a pleca în Occident, un fragment de 60 de pagini din *Proprietatea și posesiunea.*
1961	Primește cetățenia germană. I se naște, la Frankfurt, al doilea copil, Carolina.	Publică la Paris *Rendez-vous au Jugement Dernier*, cu personaje din *Biografii...* Scrie în românește romanul *Incognito*, după însemnările din *Colecție de Biografii...*, pe care reușise să le aducă din România. Manuscrisul românesc al romanului este pierdut.
1962	Franța îi oferă cetățenia, dar scriitorul o refuză. Este eliberată din închisoare sora lui, Lila. Sunt eliberați și ceilalți membri ai familiei: părinții, cumnata, Henriette Yvonne Stahl.	Îi apar la Paris romanul *Incognito*, primit bine de critica literară, precum și o versiune în limba italiană a *Bijuteriilor de familie.*
1964	Îi este trimisă din România fiica cea mare.	Publică la Paris volumul autobiografic *L'Extrême-Occident*, scris în franțuzește. Colaborează cu articole privitoare la spațiul balcanic în „Frankfurter Algemeine Zeitung". *Incognito* este tradus în Statele Unite ale Americii.
1966		Îi apare, tot la Paris, romanul *Les Initiés*, cu teme germane.
1967		Scoate romanul *Le Sourire sarde*, pe tema alienării individului.
1968–1969		Apare trilogia romanescă *L'Homme aux yeux gris.*
1970	Trece printr-o teribilă criză de identitate. Încearcă să se sinucidă. Aproape zece ani nu scrie nimic. Experiență mistică.	

1978		Reîncepe să lucreze. Scrie acum pagini de confesiune și meditație religioasă.
1979		Publică volumul de eseuri *Au Dieu inconnu*, o autoficțiune spirituală.
1981	Trece la confesiunea catolică.	Îi apare eseul *Zéro ou le point de départ*. Apare, de asemenea, volumul *Comment ne pas l'aimer!*, un comentariu pe marginea *Evangheliei* lui Marcu.
1982	Călătorește în Statele Unite ale Americii, la New York.	
1983		Publică eseul autobiografic *La Liberté*, volumul de povestiri *Mon semblable, mon frère* și *Walkie-Talkie. Marcher vers Dieu, parler â Dieu*, o analiză a stării de criză morală, existențială și religioasă prin care trecuse.
1984		Semnează eseul *Je n'ai d'autre bonheur que Toi*.
1985	Se stinge din viață, la Târgu Jiu, mama sa.	
1986		Colaborează la „Panorama d'aujourd'hui" cu rubrica „Le Carnet de l'exilé".
1987	Soția sa îl părăsește, împreună cu fiica mai mică.	
1988	O cunoaște, la Strasbourg, pe Françoise Mohr, profesoară de filosofie din Metz.	Publică romanul *La Femme au miroir*, pornind de la fantasma „fetei de la Baziaș".
1989	Se mută la Metz.	Îi apare la Lausanne volumul de nuvele și povestiri *Les Amours difficiles*. Publică o carte autobiografică, *La Moisson*.
1990	Fondation de la France îi decernează Premiul „Charles Ulmont".	Apare volumul de povestiri *Les Amours singulières*.
1991		Încep să-i apară în România vechile scrieri: *Euridice. 8 proze. Preludiu la Electra* și *Proprietatea și posesiunea*.
1992		Sunt editate în românește *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* și *Zero sau punctul plecării*.
1993		Fundația Culturală Română reeditează *Cronică de familie*, iar Editura Univers, romanul *Incognito*.
1994		Scrie, în engleză, *Non credo, oro*, eseu filosofic rămas în manuscris. Apare volumul *Convorbiri cu Petru Dumitriu* de Eugen Simion.
1995		George Pruteanu scoate volumul *Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu*.
1996	Este invitat în România de președintele țării, Ion Iliescu.	Apare, în limba română, *L'Extrême-Occident*. Iese de sub tipar trilogia *Omul cu ochi suri*.
1999		Se editează volumul *Vârsta de aur sau Dulceața vieții (Memoriile lui Toto Istrati)*.
2002	**aprilie 6** Petru Dumitriu moare la spitalul din Metz, în Franța.	

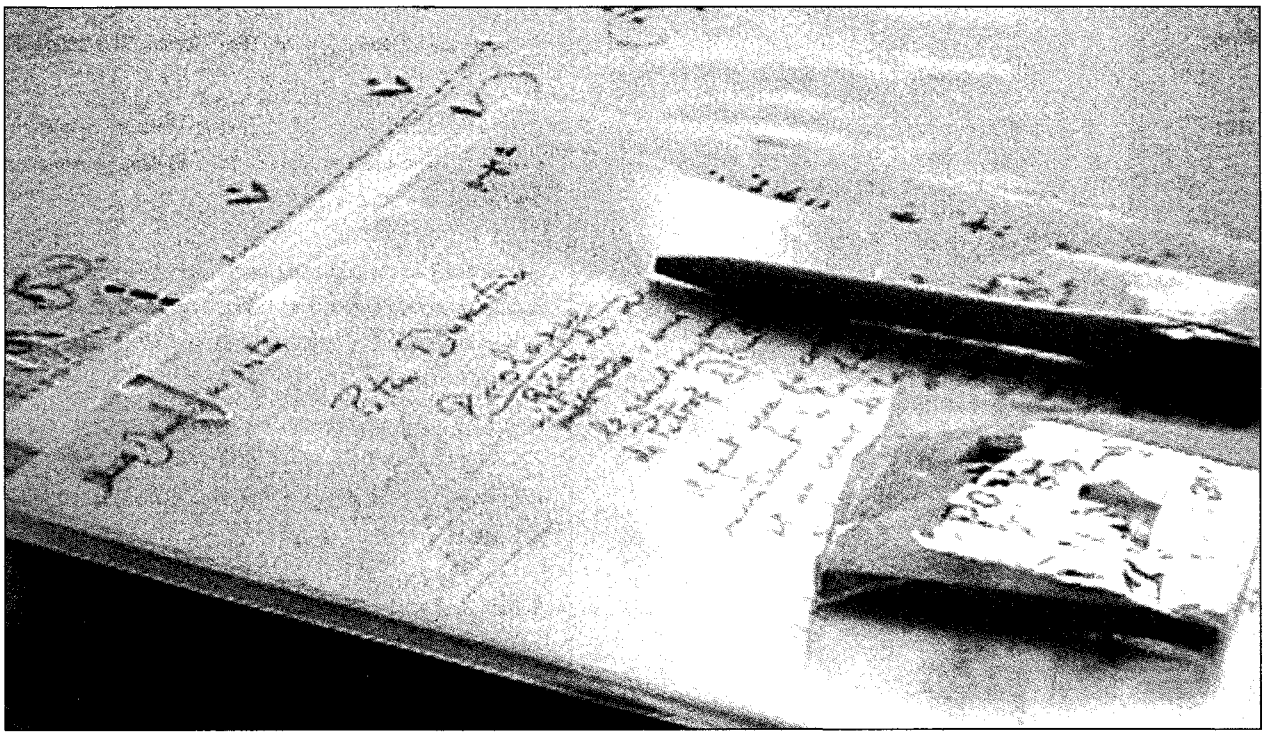

mitică, umorul, fabulosul, dominante până atunci în proza românească. În linia Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, G. Călinescu, el orientează romanul spre studiul de caractere și creația de tipuri, cum cerea G. Călinescu în *Sensul clasicismului*. Cronica socială se transformă, în acest caz, într-o suită de portrete și de pasiuni definite bine, într-un limbaj prozaic și exact, apropiat de acela al codului penal. Eroii au acces la idei și, chiar dacă ideile nu sunt totdeauna memorabile, efortul prozatorului de a introduce experiența intelectuală în epică este de luat în seamă. Pius Dabija și Rafael Gheorghiu discută despre artă și ascultă *Passacaglia* de Bach. Caracterele se nuanțează în funcție de opțiunile lor artistice.

În finalul *Cronicii...*, **D.** anunță *Colecția de Biografii, Autobiografii și Memorii Contemporane*, cu sugestia că va continua cronica comediei umane românești prin noi episoade. Este ceea ce, în parte, a realizat printr-o serie de fragmente publicate, parte dintre ele, în revistele vremii (*Nexus* – 1958; *Viața și moartea lui Constantin Andreica* – 1958; *Viața și moartea unui om fără acte de identitate* – 1958; *Din Autobiografia lui Panait Petre* – 1959; *Memoriile lui Toto Istrati ori Vârsta de aur sau Dulceața vieții* – 1959; *Memoriile lui Prosper Dobre. Optimist* – 1959). Altele au rămas în manuscris. Tipologia și temele de aici reapar în *Incognito, Rendez-vous au Jugement Dernier* și în alte scrieri din exil. În 1997, într-un proiect de prefață la ediția *Opere* (ediție ce nu a fost înfăptuită), **D.** notează referitor la *Colecția de Biografii...*: „Am scris cu inima grea, între mârâiturile piticului sinistru Beniuc și acreala de sus a călăului literaturii române Răutu." Valoarea estetică a acestor fișe epice diferă de la un fragment la altul. Unele, ca *Proprietatea și posesiunea*, sunt excepționale, peste nivelul epic al *Cronicii de familie*. Micul roman face parte, după cum avertizează autorul, din *Memoriile* lui Erasmus Ionescu, născut în 1922, în orașul N. Un roman de familie, roman psihologic, cu o tematică gidiană. Datele esențiale: în casa magistratului Ionescu din N., păstorește peste un soț docil și greoi, disprețuit pe față, și peste cinci copii cu firi diferite, dintre care patru băieți, o femeie autoritară („frumoasă și clasică, ca o Medee de Anselm Feuerbach" – zice naratorul într-un stil portretistic care unește observația directă cu referința culturală, stil frecvent în proza modernă). Medeea din N. se fixează afectiv asupra fiului cel mic, Cristian, și are cu ceilalți relații tensionate. A trecut prin trei crize nervoase grave (indicii pentru o ascendență încărcată și pentru o natură psihică labilă) și, în spațiul cuprins de roman, mai cunoaște una, manifestată prin izbucniri aprige de plâns, fuga de acasă și baricadarea într-o cameră de hotel. Pe fiul cel mare, Sebastian, îl urăște în chip irațional, pe Erasmus (naratorul) îl socotește mediocru și nu-l bagă în seamă, cu Fili (Filip), tânăr cu gusturi homosexuale, raporturile sunt, tot așa, de ostilitate. Atmosfera unei familii, bine prinsă în roman. Apar la lectură relațiile dintre părinți și copii în mediul românesc, aducând în discuție și sugestii din câmpul psihanalizei. Sebastian este imaginea răzvrătită a tânărului care, ieșit din adolescență, vrea să scape de tutela unei mame posesive. El ia apărarea tatălui mediocru și onest și, când conflictul nu mai poate fi evitat, pleacă de acasă, înrolându-se voluntar în armată. Trimis pe frontul din răsărit, face acte de cruzime, apoi se arată plictisit („peste tot mi-e urât") și, dezamăgit de ipocrizia generală, dispare nu se știe unde. Filip este artist și tablourile lui arată un

număr de fantasme erotice care indică, pentru un ochi expert, un grav complex interior. Complexul este discutat, pe față, de mama freudiană atunci când fiul îi face portretul. Privind învălmășeala de forme bărbătești și femeiești de pe pânză, de o lubricitate intensă, madam Ionescu este la început scandalizată, apoi, înțelegând mesajul ascuns al tabloului, își judecă sever fiul: „E în toată mâzgâleala ta un erotism absolut dezgustător, parc-ai fi obsedat! Da, da, ești obsedat, nu te mai gândești la altceva decât la coadă. Fă dușuri reci." Băiat frumos și inteligent, Fili are succes erotic, două ciobănițe se bat pentru el, apoi, din relatarea unui oarecare Matejko, cititorul află că pictorul obsedat de sex a optat pentru pederastie. Trăiește oarecare vreme în Italia și, când revine la N., are o morală deja formată. Ea se bizuie, în sensul eroilor lui Gide, pe ideea libertății și a plăcerii nelimitate. Discuțiile dintre inteligentul și concupiscentul pederast și fratele său, Erasmus (naratorul, rămas la plăcerile normalității), sunt edificatore în acest sens. Teoria lui Fili este că miturile erotice (Tristan și Isolda, Romeo și Julieta etc.) nu sunt pure și nici esențiale. Esențiale sunt doar plăcerea și puterea de a stăpâni, prin relații, societatea spiritelor fine. România îi pare un loc prea mic pentru a-și realiza proiectele („țară înapoiată semibarbară; n-am ce face aici, nu mă încape [...]; cel mai mare om de-aici e un om de mâna a treia sau a zecea în lumea largă și mare"). Nu există în românește, se plânge el, un cuvânt care să exprime o senzualitate deplină. Filip vrea, de aceea, să plece, dar în altă direcție și cu alt scop decât fratele Sebastian. Soluția lui este succesul monden obținut prin abilitate și dăruire fizică. Are un program în acest sens și programul prevede coruperea bătrânilor cu avere și a babelor disponibile. Strategie veche, morală mai mult decât discutabilă. Iată în ce termeni exprimă el dorința de a cuceri lumea mondenă a Occidentului: „Am douăzeci și doi de ani, am citit, am văzut, știu: și sunt *gata și doritor să aflu orice*. Pe urmă, am un fizic care place la toate sexele și vârstele. Chiar dacă atracția pe care-o simt când mă văd, sau îmi vorbesc, nu e de ordin neapărat erotic; deși evident, în fond asta e. Se încălzesc când mă văd, femei, bărbați, bătrâne, tinere, bătrâni, tineri. Și am o artă nemaipomenită să nu trezesc geloziile, iritația concurenților mai slabi. De la sine îmi vine, și mă feresc, îi previn, mă retrag ca un țipar, puișor! Ca un țipar foarte vioi. Și pe urmă, am talent de artist, ceea ce nu importă însă chiar atât; esențialul *este să te protejeze o clică sau un domn bătrân* care poartă un colier de perle sub cămașă. Babele sunt, nu știu de ce, mai dezonorante față de opinia publică. Și pe urmă, o babă e una singură, pe când un domn bătrân subînțelege mii de alți domni bătrâni, maturi sau tineri, în lungul și-n latul Europei, toți activi, toți mondeni, toți amestecați cu artele, distracțiile, plăcerile și chiar și banii. Deci, e de preferat calea aceasta". Îi lipsește acestui erou matein finețea gândirii și chiar finețea viciului. Teoriile lui sunt primitive în latură intelectuală și nu au credibilitate, din pricina brutalității lor, în ordine psihologică și, deci, epică. Pare de aceea un Tănase Scatiu al perversității. Rămâne doar intenția prozatorului de a crea un personaj dominat de un conflict psihanalitic. El este, sub acest aspect, relativ nou în proza noastră, foarte pudică atunci când este vorba de complicațiile vieții sexuale. Fili moare în urma unui bombardament și visul lui de a cuceri lumea mondenă europeană dispare în mod absurd. Normalul, modestul Erasmus Ionescu are funcția de martor imparțial și, în conflictul din interiorul familiei, rolul lui este neînsemnat. Trece și el prin tulburări erotice ale vârstei (sugestia este că el practică viciul solitudinii juvenile), dar suferințele sale nu interesează pe nimeni și nu complică în nici un fel viața familiei. Este ipostaza banală a fiului cuminte și înțelept, respectuos față de părinți, solidar cu frații săi. El își asumă rolul de a fi cronicarul onest al familiei provinciale și de a nota, în niște memorii lipsite de ambiții literare, evenimentele prin care trec în timpul războiului o Medee de la Dunăre și cei patru fii ai săi. E de reținut însă și cel mai tânăr dintre acești adolescenți, Cristian, băiatul preferat al posesivei mame freudiene. Ea îl iubește cu o pasiune care depășește relația normală de afecțiune. Când fiul aduce în casă o frumoasă nemțoaică, Elisabeth-Charlotte, mama, având sentimentul frustrării, trece printr-o criză teribilă. Momentul acestei drame sentimentale, cu multe cauzalități obscure, este notat cu subtilitate. Femeia se simte părăsită, trădată și încearcă să-i separe pe cei doi tineri care în mod evident se iubesc și urmează legile naturii. Ea ascultă disperată noaptea la ușă, îi pândește și, când nu mai poate face nimic, plânge în neștire. Elisabeth-Charlotte înțelege resorturile acestui comportament și, după o luptă discretă și tenace pentru a-și câștiga bărbatul de partea ei, se întoarce în Germania. Pleacă numaidecât și Cristian și, în urma lor, părăsește casa magistratului din N. și Erasmus, martorul liniștit și cuminte al istoriei. Mama își pierde, astfel, toți fiii; spiritul prea mare al posesiunii a dus, inevitabil, la pierderea proprietății. Romanul are o deschidere socială mai largă și, în jurul dramei de familie, există alte evenimente pe care naratorul, decis să privească lucrurile în relație unele cu altele, le consemnează cu mare acuitate. Există, de pildă, un frumos roman de dragoste în *Proprietate și posesiune* și el are ca fundal o Germanie devastată de război. Pentru a scăpa de militărie, Erasmus și Cristian sunt trimiși de părinți la studii în Germania și ajung la Universitatea din Altfurt. Pretext bun pentru o proză realistă de a înfățișa o veche civilizație amenințată de dezastru. Erasmus este serios și solitar, asistă la cursurile de filosofie și, cum este și naratorul romanului, înregistrează totul cu exactitate: interioarele, stilurile arhitecturii, discuțiile din seminar, mișcarea străzii etc. Proza este, și sub acest aspect, substanțială și cei care cred că informația intelectuală din interiorul narațiunii este parazitară greșesc pentru că, fiind vorba de niște tineri instruiți sau dornici de a se instrui, elementele de cultură intră în preocupările lor. Cristian, fiul adorat, se îndrăgostește de fiica profesorului Faber, frumoasa și incoruptibila Elisabeth-Charlotte, și idila lor, cu prelungite momente de exaltare, este notată în amănunt. Cristian, aflat la prima lui experiență erotică (o experiență care-l eliberează într-o oarecare măsură de vechiul complex), povestește fratelui cel bun și înțelept emoțiile sale, iar fratele, care este îndrăgostit în secret de aceeași Elisabeth-Charlotte, ascultă cu loialitate și suferă în tăcere. Drama sentimentală este

urmărită, apoi, în orașul N. și în casa de vacanță a familiei. Apar situații inedite, cum ar fi gelozia aprigă a mamei și încercarea ei de a-și îndepărta rivala. Reușește. Elisabeth-Charlotte, nemaiputând suporta ura soacrei, acceptă sacrificiul și dispare. Romanul se încheie cu aceste plecări în lanț și cu sugestia că nici una din cele patru soluții n-a fost bună. Medeea, prin iubirea ei sugrumătoare, autoritară, și-a pierdut fiii și a provocat un șir de tragedii ireversibile. Romanul este substanțial, cu mult peste valoarea prozei din epocă, aduce în literatura română un tip nou de conflict și sondează, curajos, psihologia tulbure a unei vârste dificile: sfârșitul adolescenței și începutul tinereții.

Atmosfera, multilateralitatea și concentrarea acestui debutant de 19 ani te lasă gânditor. Este nostalgia spre culmile pe care nu le avem încă. Din complexul acestui debut de originală reviviscență modernă a lumii antice, un critic pripit s-ar grăbi să alcătuiască și o nouă formă de îndrumare și valorificare critică, să zicem pe tema împământenirii românești a miturilor eline...

D. CARACOSTEA

În mediile erudite s-au fabricat clasici „travestiți". Pentru ca cineva să râdă de parodierea Eladei, trebuie să cunoască pe Homer. Încât veselia e rezervată numai oamenilor de bibliotecă, P. Dumitriu a făcut ceva în felul lui Topîrceanu, alegându-și ca pretext pagini clasicizante. Pentru un începător chiar astfel de jocuri sunt senzabile și tânărul nostru autor, care pare a avea o pregătire filosofică, promite.

G. CĂLINESCU

Incognito *se află în aceeași linie cu* Doctor Jivago, *printre marile romane implicate în actualitatea fundamentală a acestui veac. Asemenea romancierilor de marcă, Petru Dumitriu are geniul Epicii.*

PIERRE-HENRI SIMON

Petru Dumitriu este un fel de vizionar uriaș, capabil să asambleze vaste romane patetice, un pamfletar, un clarvăzător, o ființă nesătulă, a cărei vocație ar fi aceea de a traversa epoca noastră cu biciul în mână, dacă nu cu un exploziv, rătăcind lucid dintr-o țară în alta spre a smulge contemporanilor săi secretul adevărului.

LUCIEN GRUISSARD

SCRIERI: *Euridice. 8 proze*, București, 1947; ed. (*Euridice. 8 proze. Preludiu la Electra*), București, 1991; *Dușmănie*, București, 1948; *Bijuterii de familie*, București, 1949; *O sută de kilometri*, București, 1949; *Nopțile din iunie*, București, 1949; *Wolfsjagd*, București, 1950; *Primăvara lui șaptezeci și unu*, București, 1950; *Drum fără pulbere*, București, 1951; ed. 2, București, 1952; *Nuvele*, București, 1951; *Sărbătoare în zi de lucru*, București, 1951; *Dreptate*, București, 1952; *Prietenul Sava*, București, 1952; *Din tată în fiu*, București, 1953; *Povești adevărate*, București, 1953; *Despre viață și cărți*, București, 1954; *Pasărea furtunii*, București, 1954; ed. 2, București, 1955; *Pentru demnitatea și fericirea omului (Note dintr-o călătorie în Uniunea Sovietică)*, București, 1954; *Cronică de la câmpie*, București, 1955; *Focul nestins*, București, 1955; *Cronică de familie*, București, 1955; ed., I–III, București, 1956; ed. (*Les Boyards*), tr. Constantin Borănescu-Lahovary și Mariana Vitoreanu, Paris, 1956; ed. 2 (*Cronică de familie*), I–III, București, 1958; ed. 3, I–III, postfață Nicolae Manolescu, alte câteva cuvinte Geo Șerban, București, 1993; *Aquarium*, București, 1956; *La ora 6* (în colaborare cu Sonia Filip), București, 1956; *Noi și neobarbarii*, București, 1957; *Romanticii* (în colaborare cu Sonia Filip), București, 1957; *Rendez-vous au Jugement Dernier*, Paris, 1961; ed. (*Ne întâlnim la Judecata de Apoi*), tr. Andriana Fianu, București, 1992; *Incognito*, Paris, 1962; ed. tr. Luminița Brăileanu și Delia Vasiliu, pref. Geo Șerban, București, 1993; *L'Extrême-Occident*, Paris, 1964; ed. tr. Luminița Brăileanu, pref. George Pruteanu, București, 1996; *Les Initiés*, Paris, 1966; *Le Sourire sarde*, Paris, 1967; *L'Homme aux yeux gris*, vol. I: *L'Homme aux yeux gris*, vol. II: *Retour à Milo*, vol. III: *Le Beau voyage*, Paris, 1968–1969; ed. (*Omul cu ochi suri*), I–III, tr. Magdalena Popescu, București, 1996; *Au Dieu inconnu*, Paris, 1979; *Zéro ou le point de départ*, Paris, 1981; ed. (*Zero sau punctul plecării*), tr. Maria Vodă Căpușan și Horia Căpușan, București, 1992; *Comment ne pas l'aimer!*, *Une lecture de l'Evangile selon Saint Marc*, Paris, 1981; *La Liberté*, Paris, 1983; *Mon semblable, mon frère*, Paris, 1983; *Walkie-Talkie. Marcher vers Dieu, parler à Dieu*, Paris, 1983; *Je n'ai d'autre bonheur que Toi. Essai de dévotion moderne*, Paris, 1984; *La Femme au miroir*, Paris, 1988; *Les Amours difficiles*, Lausanne, 1989; *La Moisson*, Paris, 1989; *Les Amours singulières*, Paris, 1990; *Proprietatea și posesiunea*, îngr. și pref. Geo Șerban, Cluj-Napoca, 1991; *Vârsta de aur sau Dulceața vieții* (*Memoriile lui Toto Istrati*), îngr. și pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1999.

Repere bibliografice: D. Caracostea, *Critica debuturilor*, RFR, 1944, 3; Petru Comarnescu, *Scriitorul Petru Dumitriu sau De la neoclasicism la realismul antifascist*, UVR, 1945, 18; O. C. [Ovidiu Constantinescu], *Petru Dumitriu, „Euridice. 8 proze"*, RFR, 1947, 5; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Euridice. 8 proze" de Petru Dumitriu*, CNT, 1947, 35; Al. Piru, *„Euridice. 8 proze"*, „Națiunea", 1947, 354; I. Negoițescu, *„Euridice"*, „Fapta", 1947, 832; G. Călinescu, *Petru Dumitriu. Cronică literară*, „Națiunea", 1948, 560; J. Popper, *Despre câteva nuvele noui*, VR, 1949, 1–2; Mihail Petroveanu, *Pe marginea nuvelei „Vânătoare de lupi" de Petru Dumitriu*, FLC, 1949, 36; J. Popper, *Petru Dumitriu, „Bijuterii de familie"*, FLC, 1949, 41; Ion Vitner, *Evoluția prozei lui Petru Dumitriu*, CNT, 1949, 159, 160; Vera Călin, *Petru Dumitriu, „Nopțile din iunie"*, VR, 1950, 5; J. Popper, *Primul roman al marilor construcții din țara noastră: Petru Dumitriu, „Drum fără pulbere"*, FLC, 1951, 21, 22; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Drum fără pulbere" de Petru Dumitriu*, CNT, 1951, 22, 23; Silviu Brucan, *Pentru o oglindire justă și curajoasă a adevărului vieții*, „Scânteia", 1953, 2598; G. Călinescu, *Romanul construcției socialiste*, CNT, 1953, 22; Dan Hăulică, *„Pasărea furtunii"*, IL, 1953, 2; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Pasărea furtunii"*, VR, 1954, 12; Savin Bratu, *Petru Dumitriu, „Cronică de familie"*, GL, 1955, 48, 49; Paul Georgescu, *Comunistul Adam Jora*, GL, 1955, 51; Geo Șerban, *„Pasărea furtunii"*, VR, 1956, 8; S. Damian, *Încercări de analiză literară*, București, 1956, *93–101, 112–136*; Ion Vitner, *Descompunerea unei clase*, GL, 1957, 5, 8; Horia Bratu *„Cronică de familie"* (II), VR, 1957, 4; George Munteanu, *Comentarii la „Cronică de familie"*, ST, 1957, 7–11; Crohmălniceanu, *Cronici, 113–150*; Georgescu, *Încercări, I, 143–157*; Cornelia Ștefănescu, *Câteva aspecte ale operei lui Petru Dumitriu*, RITL, 1958, 3–4; Georgescu, *Încercări, 187–193*; Petroveanu, *Pagini, 79–98, 211–237*; D. Micu, *Romanul românesc contemporan*, București, 1959, *221–263*; Virgil Ierunca, *Le Cas Petru Dumitriu. Un dialogue sans masques et sans rideau de fer*, „La Nation roumaine", 1961, 208; Virgil Ierunca, *În bobote*, „Cuvântul în exil", 1963, 10; Monica Lovinescu, *Ploaia cu noroi*, „Ființa românească", 1964, 2; Monica Lovinescu, *Petru Dumitriu și „Posedații"*, „Ființa românească", 1966, 4;

I. Negoițescu, *Victimele realismului socialist. Petru Dumitriu*, „Agora", 1989, 2; Nicolae Manolescu, *Marile familii*, RL, 1990, 3; *Dosar Petru Dumitriu*, APF, 1990, 1; Geo Șerban, *După 30 de ani*, VR, 1990, 3; Anton Cosma, *O frescă retro*, F, 1990, 5; Cristian Moraru, *Cronicarul și vremurile*, CNP, 1990, 43–47; Al. Piru, *Un roman epocal. Petru Dumitriu*, „Cronică de familie", CC, 1991, 3–5; Ierunca, *Românește*, *226–228*; Eugen Simion, *Petru Dumitriu*, L, 1992, 1, 2; Eugen Simion, *Prozele lui Petru Dumitriu*, L, 1992, 11; Alex. Ștefănescu, *Înainte și după 23 august 1944*, RL, 1992, 18; Vasile Spiridon, *„Proprietatea și posesiunea" de Petru Dumitriu*, F, 1992, 4; Eugen Simion, *Autobiografia spirituală*, L, 1992, 19, 20; Cornel Ungureanu, *Petru Dumitriu, cu puțin înainte de „Judecata de apoi"*, O, 1992, 22; I. Negoițescu, *Petru Dumitriu și „libertatea"*, JL, 1992, 14; Ovidiu Pecican, *Autoportret cu gușteri*, ST, 1992, 7; Octavian Soviany, *Amurgul stemelor*, CNT, 1993, 38; Andreea Deciu, *Exilul și împărăția*, RL, 1992, 39; Constantin Cubleșan, *„Zero sau punctul plecării"*, ST, 1993, 1; George Pruteanu, *Mecanicul și viul*, RL, 1993, 30; Ovidiu Nimigean, *Cronica unei ecorșări amânate*, RL, 1993, 30; Liviu Câmpeanu, *O saga românească*, F, 1993, 9; Tania Radu, *Până la judecata de apoi*, LAI, 1993, 42; Ioana Pârvulescu, *Conștiința ajunge mai târziu*, RL, 1994, 1; Cornel Ungureanu, *Petru Dumitriu și rescrierea istoriei*, RL, 1994, 35, 36; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *78–84*; Petraș, *Lit. rom.*, *7–16*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *168–170*, *510–512*; Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, Iași, 1994; ed. 2, București, 1998; Constantin Cubleșan, *„Convorbiri cu Petru Dumitriu"*, ST, 1994, 10–11; Cornel Ungureanu, *La vest*, I, *140–164*; George Pruteanu, *Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu*, București, 1995; Mănucă, *Analogii*, *199–204*; Mihaela Cristea, *Despre realitatea iluziei. De vorbă cu Henriette Yvonne Stahl*, București, 1996, *passim*; Cosma, *Romanul*, II, *362–380*; *Dicț. analitic*, I, *242–245*; Glodeanu, *Dimensiuni*, *259–268*; Geo Șerban, *Cu documentele pe masă*, RL, 1999, 46; Alex. Ștefănescu, *Petru Dumitriu*, RL, 1999, 18, 2001, 51–52; Glodeanu, *Incursiuni*, *129–142*; *Dicț. esențial*, *275–284*; Simion, *Fragmente*, IV, *315–330*; Manolescu, *Lista*, II, *93–105*; Popa, *Ist. lit.*, I, *993–1007*, *passim*; Pavel Țugui, *Tinerețea lui Petru Dumitriu*, Cluj-Napoca, 2001; Gabriel Dimisianu, *Debutul lui Petru Dumitriu*, RL, 2002, 43; Negrici, *Lit. rom.*, *123–129*; *Remember Petru Dumitriu*, CC, 2003, 3–5 (semnează Eugen Simion, Oana Soare, Ecaterina Țarălungă); Alex. Ștefănescu, *Petru Dumitriu*, RL, 2003, 35–36; Ecaterina Țarălungă, *Rugăciunile lui Petru Dumitriu*, CC, 2003, 12; Manolescu, *Enciclopedia*, *259–267*. *E.S.*

DUMITRU M. Ion (26.IX.1947, Brătești, j. Argeș), poet, prozator, traducător și editor. Este fiul Corneliei (n. Gheorghiu) și al lui Mihai Dumitru, preot. Frecventează o școală de meserii la Șuici și Curtea de Argeș, apoi, din 1962 până în 1967, este elev al Liceului „Negru Vodă" din același oraș; în 1966 și 1967, urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, iar din 1967, pe cele ale Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale". În 1971, obține titlul de diplomat în arte, în urma absolvirii Facultății de critică de teatru, film și televiziune. Din 1991, a înființat Editura Orient-Occident, al cărui director este, publicând cu preponderență cărți de poezie. A debutat în 1960 în ziarul „Făclia hidrocentralei", pentru a reveni apoi, în 1962, cu poezie și proză în „Luceafărul" și „Gazeta literară". A publicat peste șaizeci de volume de traduceri în limba română (din poeți și prozatori armeni, georgieni, macedoneni, sârbi, bosniaci, muntenegreni, turci, chinezi, spanioli) și din limba română în alte limbi, devenind astfel unul dintre cei mai cunoscuți intermediari literari în spațiul balcanic. Poezia, proza și traducerile sale au fost încununate cu numeroase premii naționale și internaționale: Napoli Ospiti, Italia, 1970 (poezie); Premiul Uniunii Scriitorilor din România, 1972 (proză); Premiul Uniunii Tineretului din România, 1974 (poezie); Pana de aur, Festivalul Internațional al Traducătorilor, Iugoslavia, 1977, 1986, 1994; Premiul Uniunii Scriitorilor și al Uniunii Traducătorilor din Macedonia, 1982, 1989, 1991; Premiul Uniunii Scriitorilor din România, 1983 (traduceri); Premiul pentru cea mai frumoasă poezie, Festivalul Internațional „Serile de poezie de la Struga", Macedonia, 1993. Autorul a semnat totdeauna cu numele înscris în catalogul școlar și nu a folosit niciodată pseudonime.

Dacă există poeți pândiți de pericolul manierismului, al autopastișării, sunt alții, în schimb, care cad victima dispersării, a neputinței de a-și găsi propriul teritoriu liric, tonul unic și inconfundabil. În mod evident, **D.** nu face parte din prima categorie; din cea de-a doua, poate, până la un anume punct al evoluției sale lirice. Pentru unii comentatori el s-ar număra printre cei mai reprezentativi „balcanici", din seria Anton Pann–Ion Barbu (Marian Popa), pentru alții (Mircea Iorgulescu) ar exemplifica expresionismul noilor „tradiționaliști" sau, în sfârșit, ar fi un demn reprezentant al celor ce au creat „poezia cetății și a pământului natal" (Eugen Barbu). Nu este vorba aici de percepția eronată a criticilor, ci de continua schimbare de tehnici literare sau, în orice caz, de o deliberată încercare a lui **D.** de a o face. De aici diversitatea, dar și prolixitatea creației sale. Placheta de debut, *Iadeș* (1967), cuprinde poezii scrise la o vârstă aproape infantilă (14–17 ani),

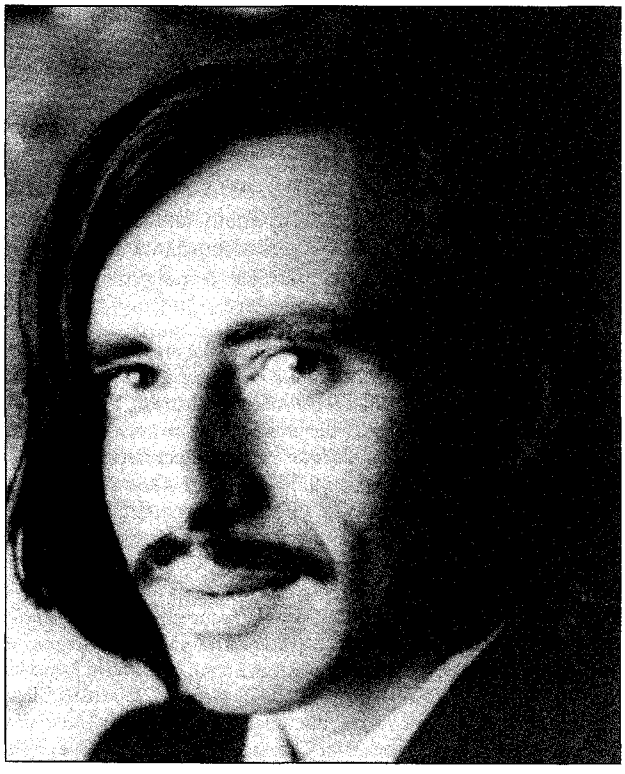

dar pericolele debutului precoce – sentimentalismul, banalitatea exprimării – sunt evitate abil. Originalitatea, nu doar căutată, ci și afișată ostentativ, nu duce însă totdeauna la performanțe estetice. Cultivând cu insistență imaginea șocantă, forțând sensul cuvintelor, împerechindu-le deseori în mod arbitrar, poetul mizează pe ineditul rezultatului. Nu puține sunt și piesele unde, printr-o neașteptată străfulgerare, apar imagini expresive care sugerează o intensitate emoțională remarcabilă. De altfel, și în volumele următoare, *Vânătorile* (1969), *Balcanice. 100 balade* (1970), se remarcă aceeași atenție acordată stilului, aceeași aptitudine artizanală de a găsi cuvinte colorate, și mai puțin capacitatea de a construi un univers liric unitar și coerent. *Poeții de douăzeci de ani (Covor românesc)* (1972) surprinde prin maniera total diferită de aceea a cărților anterioare. Este o culegere de versuri închinate patriei, frumuseților pământului natal, în care entuziasmul zgomotos este exprimat direct, nu metaforic sau perifrastic. Ca și *Imnuri* (1974) – 38 de poezii dedicate țării și eroilor neamului –, volumul ar fi fost mai potrivit începuturilor lirice ale lui **D.** În schimb, *Fals tratat de vânătoare* (1973), *Orgolii* (1973), *Culoare și aromă. Melanholii* (1974) perpetuează imaginea creatorului preocupat de rafinarea tehnicilor poetice, ajungând uneori la adevărate performanțe stilistice. Odată însă cu *Ioan Metafora* (1986), continuând cu *Faraonul* (1996) și cu *Evanghelia după Ioan Metafora* (1997), se poate vorbi despre o schimbare fundamentală a atitudinii lui **D.** față de poezie. Interesat în continuare de formă, el tinde acum să-și construiască unitar cărțile, să le gândească arhitectural. Prin simetrie, analogie, simboluri cu multe conotații (deseori ezoterice), în care aluziile și sensurile subtextuale joacă un rol esențial, autorul reușește, în sfârșit, să-și ofere un spațiu liric propriu, inconfundabil. Proteismul, multitudinea disponibilităților artistice se manifestă nu doar în varietatea domeniilor abordate (poezie, proză, dramaturgie, traduceri), ci și în cadrul aceluiași gen. Tot astfel, proza sa (*Paștele cailor*, 1970, *Povestea minunatelor călătorii*, 1973, *Vânătoare de tigri în Sakartvelo*, 1976, *Elfi la Brusa*, 1979, *Babilonul*, 1981, *Scribul și închipuirea*, 1984) pendulează între lirism, fantastic, parabolă, eseu, reportaj, dovedind o fantezie debordantă și o deplină însușire a tehnicilor prozei moderniste. A mai publicat proze, poezii, teatru pentru copii și traduceri.

SCRIERI: *Iadeș*, București, 1967; *Vânătorile*, București, 1969; *Farfurii zburătoare*, București, 1969; *Balcanice. 100 balade*, București, 1970; *Paștele cailor*, București, 1970; *Templul otrăvii*, București, 1970; *Poeții de douăzeci de ani (Covor românesc)*, București, 1972; *Fals tratat de vânătoare*, București, 1973; *Povestea minunatelor călătorii*, București, 1973; *Sir și Elixir*, Iași, 1973; *Orgolii*, București, 1973; *Culoare și aromă. Melanholii*, București, 1974; *Imnuri*, București, 1974; *Vânătoare de tigri în Sakartvelo*, București, 1976; *Meteoritul care a uitat să cadă*, București, 1977; *Elfi la Brusa*, București, 1979; *Vânătorile*, postfață Al. Condeescu, București, 1981; *Babilonul*, București, 1981; *Scribul și închipuirea*, București, 1984; *Ioan Metafora*, București, 1986; *Faraonul*, București, 1996; *Evanghelia după Ioan Metafora*, București, 1997. **Traduceri:** *Antologia poeziei gruzine (sec. XII–XIX)*, pref. Marcel Petrișor, București, 1974; Blaje Koneski, *Poeme*, pref. Dinu Flămând, București, 1975; Bessiki, *Oștile tristeții*, Iași, 1977; Bojin Pavlovski, *Duva*, București, 1977, *Western Australia*, București, 1981 (în colaborare cu Carolina Ilica), *Ipocritul*, București, 1986 (în colaborare cu Carolina Ilica), *Ipocritul roșu*, Chișinău, 1990; Petar Njegoš, *Cununa munților*, București, 1978; Kocio Ratin, *Zorile dalbe*, București, 1978; Iosif Noneșvili, *Medeea*, Iași, 1980 (în colaborare cu Carolina Ilica); *Antologia poeziei chineze*, I, București, 1980 (în colaborare cu Liu Yu-Giu); Moris Pothișvili, *Pasărea meditației*, Iași, 1981; Slavko Ianevski, *Taină-joc-simțire*, București, 1981; Ante Popovski, *Macii*, București, 1981; Mihail Rengiov, *Poezia și Fluturele*, București, 1981, *Intrarea în Ierusalim*, București, 1996; Radovan Pavlovski, *Maya*, București, 1981; *Antologia poeziei armene*, București, 1981; Stevan Tontici, *Hulesc și venerez*, București, 1982 (în colaborare cu Carolina Ilica); Gane Todorovski, *Ceas de blasfemie și mângâieri*, București, 1983 (în colaborare cu Carolina Ilica); Iovan Strezovski, *Cartea ursitei*, București, 1983 (în colaborare cu Carolina Ilica), *Povestea lui Târpe răbdătorul...*, București, 1991; *Poeții romantici georgieni*, pref. Marcel Petrișor, București, 1985; Petre Andreevski, *Denița. Laude și plângeri*, București, 1985; Tașko Gheorghievski, *Sămânța neagră*, București, 1986 (în colaborare cu Carolina Ilica), *Calul roșu*, București, 1997; Petar Boșkovski, *Așternutul de spini*, Cluj-Napoca, 1987 (în colaborare cu Carolina Ilica); T. Petrovski, *Cheia vieții*, București, 1989 (în colaborare cu Carolina Ilica); *Falanga. Lirică macedoneană*, pref. trad., Chișinău, 1990 (în colaborare cu Carolina Ilica); ed. Chișinău, 1993; Rade Silian, *Zidirea umbrei*, București, 1992; Dina Cuvata, *Sfânta speranță*, București, 1992; Sande Stoicevski, *Poezia Despot*, București, 1992; Branko Țvetkoski, *Adiere de molitvă*, București, 1993; Eftim Kletnikov, *Poezii*, București, 1993; Miloș Lindro, *Poezii*, București, 1993; Vesna Ațevska, *Caussa Sum*, București, 1993; Esad Bayram, *Divan*, București, 1993; Justo Jorge Padron, *Cercurile infernului*, București, 1995; *Antologia poeziei chineze*, I-II, București, 1995; Dimitar Bașevski, *Vremelnică trecere*, București, 1996; Srba Ignijatovici, *Gâgâind în noul veac*, București, 1997; Nikolai Stoianov, *Viză de tranzit*, București, 1997; Resul Șabani, *Apa iubirii*, București, 1997; Adnan Ozer, *Moartea clopoțelului*, București, 1997; Visar Zhiti, *Psalm*, București, 1997; Ștefan Țanev, *Poezii*, București, 1997; Liubomir Levcev, *Dincolo*, București, 1997.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poezie*, CNT, 1968, 19; Dumitru Micu, *„Vânătorile"*, RL, 1969, 21; Magdalena Popescu, *„Vânătorile"*, RL, 1969, 27; Dan Laurențiu, *„Vânătorile"*, LCF, 1969, 51; Mircea Iorgulescu, *„Paștele cailor"*, RL, 1970, 42; Popa, *Modele*, *256–259*; Tudor, *Pretexte*, *238–241*; Cristea, *Un an*, *226–230*; Ungheanu, *Arhipelag*, *218–220*; Piru, *Poezia*, II, *413–418*; Barbu, *O ist.*, *143–148*; Raicu, *Critica*, *375–379*; Iorgulescu, *Scriitori*, *60–62*; Grigurcu, *Poeți*, *494–499*; Alboiu, *Un poet*, *143–144*; Papahagi, *Interpretări*, *144–148*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *194–196*; Popa, *Ist. lit.*, II, *514–515*. *D.Gr.*

DUNĂREA DE JOS, revistă care a apărut la Galați, lunar, între 7 septembrie 1908 și 15 august 1910, cu un ultim număr pe 1 martie 1912, sub auspiciile Societății de Gimnastică, Tir, Scrimă și Muzică „Sentinela română". Deviza comună: „Mens sana in corpore sano". Membrii acestei societăți fac parte și din „Cercul cultural". De la numărul 1 din 1909, apare sub egida Cercului literar-cultural „Dunărea de Jos". Revista va fi continuată, în mai-noiembrie 1919, de „Dunărea" editată, ca și **D. de J.**, de C.Z. Buzdugan. Este o publicație tradiționalistă și autohtonistă, din sfera de influență a poporanismului. Prin temele abordate în articole și prin literatura tipărită în paginile ei, revista își menține acest caracter în tot cursul apariției. În primul număr, C.Z. Buzdugan susține necesitatea ca provincia „să-și cucerească și ea dreptul la o viață literară și culturală

proprie (*Descentralizare*). Revista este dedicată celor „cărora nu le repugnă propășirea prin cultură a maselor populare", propășire ce trebuie „stimulată prin înrâurirea curentelor cultural-poporaniste ce se formează în jurul unor publicații ca «Viața românească» și altele" (*Partizanii descentralizării*). Ca și „Gazeta săteanului", **D. de J.** conține numeroase informații practice de interes pentru locuitorii din mediul rural. Rubrici: „Mișcarea culturală", „Bibliografii", „Recenzii", „Revista generală", „Mișcarea literară și de idei", „Cărți și reviste", „Știri și fapte", „Cronica teatrală, științifică, politică", „Din literatura străină". Numărul 10 din 1909 este un număr omagial, închinat împlinirii a douăzeci de ani de la moartea lui Mihai Eminescu și apare sub îngrijirea lui Al. Bădescu și C.Z. Buzdugan. Este consemnată prima ședătoare literară la Galați a Societății Scriitorilor Români sub președinția lui Mihail Sadoveanu și este reprodus discursul acestuia, intitulat *Scriitorii tineri înaintea publicului românesc*. Au mai participat D. Anghel, Cincinat Pavelescu, E. Lovinescu, I. Minulescu. Colaborează cu poezie consecvent tradiționalistă, ca formă și conținut, C.Z. Buzdugan, Corneliu Botez, George Angelescu, Teodora Crețescu, Mihai Adam, Ion Drăgănescu, George G. Orleanu (G. Cinaru), Emil Maur, Claudia Millian, Radu D. Rosetti. Proza este semnată de Gr. Crețescu, Jean Bart (*Scrisori din război*), M. Brateș, Claudia Millian. Articolele dedicate unor scriitori români sau străini, reflectând gustul pentru valori clasice și tradiționale, sunt semnate de M. Sadoveanu, Gh. Forțu, Iosif Nădejde, G.N. Munteanu, Al. Chiriițescu. În articolul *Cum scriau clasicii noștri*, G.G. Orleanu identifică modelul piesei *Muza de la Burdujăni* de C. Negruzzi în *La Sapho de Quimpercorentin* de Théodor Leclercq; tot el publică versurile lui M. Kogălniceanu, *Când la Sfântul paraclis*, descoperite la mănăstirea Văratic. C.Z. Buzdugan semnează mai multe eseuri: *Poezia feminină* — despre scriitoarele Carmen Sylva, Elena Farago (Fatma), Maria Baiulescu, Natalia Iosif, Riria (Coralia Xenopol), Maria Mavrodin, Maria Cunțan; *Scrierile doamnei Sofia Nădejde*, *Între morminte* — despre literatura epitafurilor. La rubrica „Cronica", Duiliu Zamfirescu, cel „care pretinde că se trage din împărații bizantini", este sancționat pentru „ieșirea împotriva poporanismului" prin atacul „contra lui Coșbuc și Goga". Revista conține și traduceri din Corneille, Lenau, Shakespeare. Alți colaboratori: Elena Farago, C. Ramură, H. Sanielevici, D.V. Țoni, C. Beldie, Constantin Graur, I. Nisipeanu, Christea N. Dimitrescu (Cridim), Pavel I. Papadopol, Zamfir C. Arbore, Cezar P. Oardă, Ioan Băjescu-Oardă. *C.A.*

DUNĂREANU, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Ionescu; 29.VIII.1881, Galați — 17.X.1973, București), prozator. Pavel Perju, zis Dunăreanu, mecanic-șef în Marina Militară, de loc din județul Tutova, și Emilia (n. Zender), de asemenea fiica unui mecanic de marină, sunt părinții lui **D.** Urmează școala primară și câteva clase de gimnaziu în orașul natal, transferându-se apoi la Iași, unde va fi coleg de clasă cu N.N. Beldiceanu, de care îl va lega o durabilă prietenie. Prin intermediul acestuia îl cunoaște pe Mihail Sadoveanu. Lipsa de mijloace materiale îl obligă să se retragă de la liceu. Pleacă la București, prin 1900 locuiește, pentru un timp, împreună cu Sadoveanu, începe să lucreze și își va completa studiile liceale în particular. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din capitală și, în 1903, trece examenul de licență. Concomitent, urmează cursurile unei școli „de tir și gimnastică" și pe cele ale Seminarului Pedagogic Universitar din Iași, devenind profesor de gimnastică. Profesor suplinitor mai întâi la gimnaziul din Huși, **D.** se mută la Dorohoi, apoi la Alexandria. Dar nu pierde contactul cu cercurile literare din București, dând fuga, de câte ori avea prilejul, pentru se întâlni cu Sadoveanu, Al. Antemireanu, I. Adam, Ion Costin ș.a. În 1909, funcționa ca magistrat stagiar la Drânceni, însă va renunța la o carieră spre care nu îl atrăgea nimic. O vreme s-a îmbarcat, potrivit propriilor mărturisiri, pe o navă comercială. Subjugat însă de farmecul Dunării și, mai ales, de al Deltei, obține un post de profesor la Tulcea, unde va locui, cu intermitențe, până după primul război mondial. Tot aici, îl cunoaște pe scriitorul rus V. G. Korolenko. Va fi rănit grav în timpul luptelor de la Mărășești. Din 1920, este pentru o perioadă de timp șeful serviciului activității extrașcolare din Directoratul Instrucțiunii Publice al Basarabiei, după care se va stabili la București. Cât a stat la Chișinău, a scos, împreună cu Liviu Marian, gazeta „Renașterea Moldovei" (1920–1921) și a fost redactor la „Soarele" (1921–1922). Tot cu L. Marian alcătuiește crestomația *Prozatorii noștri* (I–II, 1921), tradusă concomitent și în rusește. Debutase, pe cât se pare, cu versuri în „Galații" lui Timoleon Nebunelli, înainte de 1900. Frecventând mediile artistice și cafenelele bucureștene, **D.** începe să colaboreze, cum făceau și partenerii săi de discuții, la gazetele și revistele epocii. Proza lui, oarecum neobișnuită, este influențată, probabil, de lecturi din opera unor scriitori ruși citiți, atunci, nu numai de el (Lev Tolstoi, V.G. Korolenko, Maxim Gorki), de asemenea de scrierile lui Victor Crăsescu sau Jean Bart (era comandantul tatălui său), la care, cu siguranță, se adaugă înrâurirea, mereu vizibilă în alegerea temelor și într-o anume atmosferă a narațiunii, a literaturii lui Mihail Sadoveanu. Schițe, povestiri și nuvele, dar și versuri de factură sămănătoristă îi sunt tipărite în „Adevărul", „Arta" (Iași), „Ancora" (Galați), „Sămănătorul", „Făt-Frumos" (Bârlad), „Dobrogea jună", „Convorbiri critice", „Foaia ilustrată" (Budapesta), „Ramuri", „Ecoul Tulcei", „Minerva literară ilustrată", „Lupta" (Tulcea), „Flacăra", „Bucovina" (Cernăuți), „Sburătorul", „Școala Basarabiei" (Chișinău), „Universul literar și artistic", „Pagini basarabene", „Curentul", „Gazeta literară", „Viața românească" și încă multe din Arad, Blaj, Botoșani, Chișinău, Craiova, Dorohoi. Prima carte, *Chinuiții. Nuvele și schițe din viața de port*, îi apare în 1907. Urmează *Răsplata* (1908), *Nuvele și schițe* (1909) și altele, până la izbucnirea războiului. După 1920, absorbit poate de preocupările profesionale, scrie și publică tot mai rar. *Vremuri cernite* (1920) însumează însemnări de călătorie și impresii din Basarabia, iar în *Nădejdi spulberate* (1928) face o selecție din nuvele și amintiri mai vechi. A tradus, între 1908 și 1928, din proza lui N. V. Gogol, A. P. Cehov și V. G. Korolenko. La

București și Craiova, teatrele naționale au pus în scenă traducerile lui din *Revizorul* (1909) de Gogol, *Cererea în căsătorie* (1909) și *Aniversarea* (1912) de Cehov.

Proza lui **D.** este circumscrisă unui spațiu bine determinat din punct de vedere geografic și uman, acela al Dunării de Jos și, în primul rând, al Deltei. În întâii ani ai secolului al XX-lea era un teritoriu pitoresc, chiar exotic, încă necunoscut, presărat de locuri pustii, canale, ghioluri, insule și păduri, în care oamenii pătrundeau cu dificultate. Scriitorul l-a străbătut singur sau împreună cu prietenii de vânătoare — Mihail Sadoveanu, Al. Cazaban ș.a., intrând în contact direct cu oameni și cu stări de lucru insolite. Viziunea lui este una realistă, directă, irigată de înțelegere, de simpatie, de o percepție a frământărilor sufletești doar aparent lipsită de adâncime. Unii dintre eroii nuvelelor din cărți precum *Chinuiții* sau *Răsplata*, un Ion Picioroagă, nefericitul adolescent Lavrentie sau hamalul Vulpe, sunt „oameni sărmani", cu „nădejdile spulberate", împovărați de destin, condamnați să fie înfrânți. Indiferența celor din jur, relațiile sociale văduvite de compasiune, de comunicare sau, în cazul cuplului Vania — Duniașa (din nuvela *Vania*), povara prejudecăților religioase se dovedesc necruțătoare. Alții, însinguraţi, aflați în pragul revoltei sau bântuiți de violență, trăind în situații de cele mai multe ori fără ieșire, încearcă să se opună, dar obstacolele ridicate de cei din jurul lor ori de un mediu natural vrăjmaș — viclenia apelor Dunării, furtunile și forța copleșitoare a mării — sunt de netrecut. Toate acestea sunt relatate cu un remarcabil simț al proporțiilor și al culorii, uneori însă cu o zgârcenie a mijloacelor cam apăsată, într-un ritm al povestirii aproape întotdeauna supravegheat. Prin nuvela *Cantonul lui Macrea*, **D.** obține o adevărată performanță de construcție tensionată și de suspans. Descrierea canalelor tainice, a locurilor întunecate, cețoase, a stufărișurilor nesfârșite, bântuite de sălbăticiuni, fără a prisosi, intervine de câte ori evoluția textului o pretinde, sprijinită de amănuntul relevant. Iar modul de a vorbi al personajelor, dialogurile spontane, rezumându-se la esențial, contribuie eficient la refacerea unei atmosfere cu totul particulare. Nu-i mai puțin adevărat că o discretă, dar prezentă uniformitate planează peste narațiuni, provenită, poate, din sfera prea restrânsă a datelor de viață, a evenimentelor sau chiar a elementelor de peisaj selectate. De aici, și o monotonie a procedeelor stilistice, o impresie de repetare, de autocitare care, fără îndoială, există, dar nu domină o literatură ce nu pare datată, nu se refuză lecturii.

SCRIERI: *Chinuiții. Nuvele și schițe din viața de port*, București, 1907; *Răsplata*, București, 1908; *Nuvele și schițe*, București, [1909]; *Din negura vieții*, București, [1912]; *Din împărăția stufului*, București, [1914]; *Vremuri cernite. Călătorind prin Basarabia*, Chișinău, 1920; *Nădejdi spulberate*, Chișinău, 1928; *Nuvele și schițe*, București, 1952; *Oameni și fapte*, pref. Demostene Botez, București, 1961; *Frumoasa Paulină*, București, 1972. **Antologii:** *Prozatorii noștri*, I–II, Chișinău, 1921 (în colaborare cu Liviu Marian). **Traduceri:** A. P. Cehov, *Nuvele alese*, București, 1908, *Nuvele*, București, 1910 (în colaborare cu A. Morozov); N.V. Gogol, *Poveste. Pentru ce s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nichiforovici*, București, 1909, *Revizorul*, București, 1909; V. G. Korolenko, *Visul lui Macar*, București [1912].

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, [*Cronici literare*], CVC, 1907, 8–9, 1909, 4; Victor Anestin, *Nuvele*, ADV, 1908, 6697; A. Ciura, *„Răsplata"*, LU, 1909, 1; N. Iorga, [*Cronică literară*], NRL, 1910, 2; G. Ibrăileanu, *„Din negura vieții"*, VR, 1912, 3; Léo Clarétie, *La Roumanie*, Paris, 1912, *51*; Chendi, *Pagini, 411;* Lovinescu, *Scrieri*, IV, *408*, V, *60–61*; Lovinescu, *Opere*, IX, *108;* Anestin, *Schiță, 101, 104;* Predescu, *Enciclop., 297;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *566, Ist. lit.* (1982), *638;* Vianu, *Opere*, V, *184–185;* Sadoveanu, *Opere*, XVI, *538;* Tatiana Nicolescu, *Opera lui Gogol în România*, București, 1959, *65–66;* Baconsky, *Marginalii, 175–178;* Camil Baltazar, *Oameni și fapte*, GL, 1962, 17; Micu, *Ist. lit.*, II, *109–110;* Ciopraga, *Lit. rom., 547–548;* Sorin Titel, *„Frumoasa Paulină"*, RL, 1972, 11; Al. Raicu, *Nicolae Dunăreanu*, LCF, 1973, 43; Nedelcovici-Popescu-Protopopescu, *Cartea, 307, passim;* Corbea-Florescu, *Biografii*, II, *230–238;* Piru, *Ist. lit., 222;* Carianopol, *Scriitori*, II, *62–70; Dicț. scriit. rom.*, II, *196–197.* *R.Z.*

DURNEA, Victor (26.X.1951, Zăicești, j. Botoșani), istoric literar și editor. Este fiul Mariei (n. Zăiceanu) și al lui Dumitru Durnea, miner. A făcut clasele primare la Vulcan (județul Hunedoara), unde a absolvit și liceul. Între 1970 și 1974, urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași. Repartizat în învățământul gimnazial, predă la o școală generală din orașul studenției sale până în 1980, când devine cercetător la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iași. Studios și tenace, cu o putere de muncă deosebită, **D.** își consolidează pregătirea în cele câteva stagii de perfecționare efectuate în Germania Federală și Franța. În 1999, și-a susținut doctoratul cu teza *Idei estetice și literare în anchetele din presa românească a perioadei 1900–1950.* Încă elev, publică versuri și însemnări literare în foi școlare de cultură, în a căror redactare se implică. Încercările poetice, în dicție livrescă, practicând mica emfază a aluziei mitologice, surprind prin gravitatea unor îngândurări. În studenție, **D.** colaborează la „Dialog" și „Opinia studențească", semnătura lui reapărând după un timp în „Arlechin", „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Cronica", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Viața românească", „Revista de lingvistică și știință literară" (Chișinău), „Echidistanțe", „Moldova", „Mesagerul" (Chișinău). În 1992, i s-a încredințat funcția de secretar de redacție al „Anuarului de lingvistică și istorie literară", în 1995–1996, a fost redactor-șef adjunct la „Echidistanțe", iar din 1997, și-a asumat răspunderea de redactor-șef al „Revistei române". A mai semnat cu inițiale și cu pseudonimul V.D. Zăiceanu.

Cu profesionalismul care îl caracterizează, a redactat pentru *Dicționarul literaturii române în secolul al XX-lea* partea I (1900–1950), literele A–B, câteva zeci de articole. Din 1995, implicat în elaborarea *Dicționarului general al literaturii române*, a alcătuit pentru noul proiect lexicografic un lot de consistente și documentate medalioane (despre N. D. Cocea, Nichifor Crainic, Ludovic Dauș, Nicolae Davidescu, Romulus Dianu, C. Fântâneru, Emil Gulian, Radu Gyr, P. V. Haneș, Cora Irineu, Al. Lascarov-Moldovanu ș.a.). Experiența i-a folosit în

demersurile istorico-literare pe care le-a întreprins, o parte dintre studii fiind strânse în volumul *Orizonturi regăsite* (1999). Riguros, cultivând o precizie severă a verbului, laboriosul cercetător evită să păşească pe căi bătătorite. El se angajează în investigaţii meticuloase, reexaminând chestiuni aparent tranşate sau explorând cu luare-aminte zone încă nefrecventate. Nimic superficial, nimic excesiv în pertinentele incursiuni. Scrutând în adâncime, iniţiind un joc circumspect de întrebări şi răspunsuri, detectând „recurenţe" semnificative, **D.** are momentul său de interiorizată jubilaţie atunci când descoperă „chei" pentru descifrarea unor noi, de luat în seamă, înţelesuri. Un cerebral distinguo domină aceste analize impulsionate de o nevoie de certitudini, ipotezele de lucru fiind plasate într-o reţea de paradigme ce dezvăluie o înclinaţie spre teoretic. Sugestiile împrumutate din critica franceză, îndeosebi, deschid promiţătoare piste interpretării, dar creează întrucâtva şi un raport de dependenţă ce poate stânjeni libertatea de mişcare. Un atu este spiritul polemic, intratabil, un pic scorţos, care îi înlesneşte autorului accesul spre teme controversabile, susţinându-l în emiterea unui punct de vedere propriu, scos în relief de formulări bine gândite. Refuzând dezinvoltura spectaculoasă a eseisticii, analistul îşi desfăşoară demonstraţiile ambiţioase într-o manieră echilibrată, cu o tentă de profunzime dată şi de referirile la context („circumstanţele" sociale şi politice, „liniile de forţă" ale mişcării de idei dintr-o epocă sau alta), într-un exerciţiu de sociologie literară. Protocolul argumentaţiei se sprijină pe un „dosar" al receptării critice, uzitat cu discernământ. O cercetare doctă îşi propune să probeze inaderenţa lui Titu Maiorescu la febrele modernităţii. Evocat cu un condei de monograf, D. Anghel este văzut, dincolo de tocitul clişeu de „poet al florilor", prin prisma sensibilităţii moderne, ultimele sale proze prefigurându-l pe Urmuz. Ion Anestin, a cărui portretizare se axează pe însuşirile de umorist, este una dintre restituirile meritorii înfăptuite de **D.**, la fel ca şi Gheorghe Banea, scriitor urmărit parcă de un blestem în destinu-i mult încercat. În dezacord cu G. Călinescu – ale cărui opinii le contrează de câte ori are prilejul –, exegetul filtrează printr-o logică personală „contradicţiile", marcate de ciudăţenii, ale lui Mateiu I. Caragiale. Emil Botta, bântuit de angoase, în transa unor frenezii halucinante, face obiectul unui comentariu ce dă măsura aptitudinilor de critic de poezie ale lui **D.** Apropiindu-se şi de dramaturgie, criticul detectează în „temele-obsesii" din unele piese ale lui Horia Lovinescu o sursă existenţialistă. Cea mai surprinzătoare imagine este aceea desprinsă din scrisorile lui V. Alecsandri, mircesteanul fiind înfăţişat nu ca un epicureic, răsfăţându-se într-un regim de confortabilă luminozitate, ci ca o fire încercată de nelinişti şi exasperări ascunse, un poet trăind adevărate „drame ale creaţiei", pe care caută să le depăşească printr-un subtil „ritual" de provocare a Muzei. De o acribie fără cusur şi contând pe un exersat fler detectivistic, **D.** s-a afirmat ca un editor pe care se poate conta. Toaleta filologică a textelor pe care le îngrijeşte este ireproşabilă, de remarcat fiind şi glosările de escortă, unde îşi fac loc atribuiri, rectificări, câteodată (re)descoperiri (cum ar fi, de pildă, o prelucrare a lui D. Anghel după Lermontov). Cele mai interesante ediţii ale sale sunt cele care decurg dintr-o opţiune proprie: *Scrieri despre teatru* de Ion Anestin şi, mai ales, *De ce scrieţi?*, amplă şi incitantă culegere de anchete literare din prima parte a secolului al XX-lea, proiectată şi întocmită împreună cu Gh. Hrimiuc-Toporaş. Şi ca traducător, **D.** demonstrează că nu îl sperie dificultăţile, oprindu-se asupra unor nume ca Hermann Keyserling, cu *Analiza spectrală a Europei* (1993) şi *Jurnalul de călătorie al unui filosof* (I–II, 1997–1998), sau Nikolai Berdeaev, cu *Destinul omului în lumea actuală* (1993). Tălmăciri răzleţe, din franceză şi germană, i-au apărut şi în periodice (Jean-Claude Chesnais, Antonin Artaud, Konrad Lorenz). Cariera ştiinţifică a lui **D.** se împlineşte sub semnul unei nedezminţite, incoruptibile seriozităţi.

SCRIERI: *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999. **Ediţii:** Ion Anestin, *Scrieri despre teatru*, pref. edit., Bucureşti, 1989; Petru Comarnescu, *Jurnal. 1931–1937*, Iaşi, 1995; Aurel Leon, *Cafeaua de dimineaţă*, pref. Ioan Holban, Iaşi, 1995; Elena Niculiţă-Voronca, *Datinile şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, introd. Lucia Berdan, I–II, Iaşi, 1998; Vasile Alecsandri, *Pasteluri. Dan, căpitan de plai*, Iaşi, 1998 (în colaborare cu Silvia Durnea); *De ce scrieţi? Anchete literare din anii '30*, pref. edit., Iaşi, 1998 (în colaborare cu Gh. Hrimiuc-Toporaş); N. Iorga, *Generalităţi cu privire la studiile istorice*, ed. 2, introd. Andrei Pippidi, Iaşi, 1999 (în colaborare cu Andrei Pippidi). **Traduceri:** Nikolai Berdeaev, *Destinul omului în lumea actuală*, introd. Anton Carpinschi, Chişinău, 1993; Hermann Keyserling, *Analiza spectrală a Europei*, Iaşi, 1993, *Jurnalul de călătorie al unui filosof*, vol. I: *India*, postfaţă Tudor Vianu, Iaşi, 1997, vol. II: *China. Japonia. America*, Iaşi, 1998; Daniel Combes, *Epopeea vinului (De la Noe la anul 2000)*, Iaşi, 1996; Guy Petitdemange, *Filosofi şi filosofii ale secolului al XX-lea*, Chişinău, 2003.

Repere bibliografice: Noemi Bomher, *Carnet de editor (Aventuri şi editori)*, RR, 1998, 3; Nicolae Turtureanu, *Anchete literare de-altădată*, „Monitorul" (Iaşi), 1999, 45; Nicolae Manolescu, *De ce scrieţi?*, RL, 1999, 28; Constantin Coroiu, *Scriitorul şi porumbeii englezeşti*, ALA, 1999, 463; Nicolae Turtureanu, *Orizonturi literare*, RR, 1999, 4; Al. Călinescu, *Anchete literare*, ATN, 1999, 7; Z. Ornea, *O anchetă literară*, RL, 1999, 46; Z. Ornea, *N. Iorga, teoretician al istoriei*, RL, 2000, 30; Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni*, 76–77. *F.F.*

DUŢESCU, Dan (21.X.1918, Bucureşti – 26.IX.1992, Bucureşti), traducător. Este fiul Eleonorei (n. Palatini) şi al lui Constantin Duţescu, ziarist. A urmat cursurile Liceului „Gh. Şincai" din Bucureşti (1929–1937) şi ale Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, secţia limba şi literatura engleză (1937–1941). În liceu, s-a bucurat de preţuirea profesorului de limba română, Ion Negoescu, care i-a publicat versurile în revista şcolii (1934), iar în facultate a fost unul dintre studenţii preferaţi ai lui Dragoş Protopopescu. După 1944, a urmat o lungă perioadă în care **D.** a avut o existenţă plină de privaţiuni: din motive politice, i se refuză orice slujbă pe măsura meritelor sale de eminent cunoscător al limbii engleze; vreme de peste un deceniu, singurele lui surse de venituri erau onorariile meditaţiilor (pe atunci, prost plătite) şi, foarte rar, ale traducerilor unor cărţi care, potrivit mărturiilor sale, nu îl atrăgeau în nici un fel. În 1964 şi 1965, este lector de limba română la Londra, iar din 1971 până în 1973, la Cambridge.

Recunoașterea însușirilor lui de traducător va veni târziu, la mijlocul anilor '50, odată cu cooptarea în colectivul care, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, pregătea prima versiune românească a întregii opere dramatice a lui Shakespeare. Și, tot în aceeași perioadă, **D.** a publicat traducerea unei selecții din *Povestirile din Canterbury* ale lui Geoffrey Chaucer. Peste câțiva ani, când va apărea traducerea integrală a acestei capodopere a Evului Mediu englez, se va impune ca unul dintre cei mai de seamă traducători de poezie din țara noastră. Dificultățile lexicului englez vechi, ale construcției sintactice, erau sporite aici și de formele prozodice fixe, de sistemul complicat al rimei, caracteristice poeziei medievale. Textul lui **D.** nu are însă deloc aerul unei traduceri: el e de o mare prospețime, dând impresia că a fost compus direct în românește de un poet înzestrat cu un simț ascuțit al pitorescului și cu o mare știință a jocului de cuvinte. Tonul variază, ca și în originalul englez, de la gravitatea din *Povestirea cavalerului* până la umorul suculent din *Povestirea târgoveței din Bath* sau din comentariile hangiului. Datorită lui **D.**, româna e una dintre foarte puținele limbi moderne în care a fost tălmăcită în întregime opera celui mai mare poet al Angliei medievale. Calitățile sale remarcabile de traducător se vădesc și în versiunile românești ale dramaturgiei renascentiste, îndeosebi în acelea ale teatrului shakespearian; intensitatea tragică din *Hamlet*, patetismul aspru din *Henric al IV-lea*, cruzimea din *Titus Andronicus* sau efectele de un comic spumos din *Comedia erorilor* sunt păstrate cu o știință precisă a echivalențelor lexicale și a tehnicii versificației. De asemenea, traducerile în engleză ale poeziei române sunt realizate cu o mare exactitate a rezonanței lirice. **D.** a fost și un excelent pedagog; în afara orelor sale de la Facultatea de Limbi Străine a Universității bucureștene (unde a fost invitat târziu să profeseze, la începutul anilor '60), pe care foștii lui studenți le țin minte ca pe niște întâlniri pline de căldură, care nu excludeau, însă, seriozitatea actului didactic, el a întocmit, împreună cu bunul său prieten Leon Levițchi, un manual, *Să învățăm limba engleză fără profesor* (prima ediție, 1965), care s-a bucurat de mare succes, fiind reeditată în mai multe rânduri. A fost unul dintre primii care a folosit emisiunile radiofonice pentru organizarea unor lecții de limbă engleză (la care i-a invitat constant să colaboreze pe studenți de-ai săi).

Prin tălmăcirile lui Dan Duțescu, opera lui Geoffrey Chaucer capătă drept permanent de cetate în cultura românească: fidelitatea și frumusețea poetică a traducerii constituie un exemplu de înțelegere subtilă a originalului.

VLADIMIR STREINU

Traduceri: Upton Sinclair, *Balaurul*, I–II, București, 1946 (în colaborare cu L. Leu [L. Levițchi]); P. Cheyney, *Misiunea cea mare*, București, 1946; E. M. Remarque, *Arcul de triumf*, București, 1947 (în colaborare cu Fl. Nicolau); W. Shakespeare, *Comedia erorilor*, în *Opere*, I, București, 1955 (în colaborare cu Ion Frunzetti), *Henric al IV-lea*, partea I, în *Opere*, IV, București, 1957, *Titus Andronicus*, în *Opere*, V, București, 1958, *Timon din Atena*, în *Opere*, X, București, 1962 (în colaborare cu Leon Levițchi), *Hamlet, Richard al III-lea*, în *Teatru*, București, 1964 (în colaborare cu Leon Levițchi), *Antologie bilingvă*, București, 1964 (în colaborare cu Leon Levițchi), *Henric al IV-lea, Richard al III-lea*, în *Opere complete*, I, București, 1982 (în colaborare cu Barbu Solacolu); Geoffrey Chaucer, *Povestirile din Canterbury*, București, 1956; ed. București, 1969, *Troilus și Cresida*, București, 1978, *Legenda femeilor cinstite și alte poeme*, București, 1986; Liu Țân, *Zidul de bronz*, București, 1956 (în colaborare cu Anda Boldur); J. Webster, *Diavolul alb*, în *Teatrul Renașterii engleze*, I, București, 1964; Th. Kyd, *Tragedia spaniolă*, în *Teatrul Renașterii engleze*, II, București, 1964 (în colaborare cu Leon Levițchi); *Beowulf*, București, 1969 (în colaborare cu Leon Levițchi); Jack London, *Lupul de mare*, București, 1970; J. K. Jerome, *Trei pe două biciclete*, București, 1972; *Master Manole*, București, 1976; *Antologie de poezie americană*, I–II, București, 1977–1978 (în colaborare); *Antologie de poezie engleză*, I–IV, București, 1981–1984 (în colaborare); *Romanian Poems*, București, 1982; Ana Blandiana, *Poeme – Poems*, ed. bilingvă, pref. D. Micu, București, 1982; Ileana Mălăncioiu, *Across the Forbidden Zone*, București, 1985; *Like Diamonds in Coal Asleep. Selections from 20th Century Romanian Poetry*, București, 1985 (în colaborare cu Andrei Bantaș și Leon Levițchi); John Elsom, *Mai este Shakespeare contemporanul nostru?*, postfața trad., București, 1994.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, *„Romanian Poems"*, TBR, 1983, 237; Andreea Deciu, *Să nu ne pierdem simțul umorului*, RL, 1994, 1; *Dicț. scriit. rom.*, II, *197–198*; Mihaela Anghelescu Irimia, *Profesorul „fără profesor"*, RL, 2002, 41; Anda Maxim, *Domnului Profesor cu dragoste*, RL, 2002, 41; Monica Bottez, *O prezență spirituală*, RL, 2002, 41; Monica Pillat, *Eleganța unui fel de a fi*, RL, 2002, 41. *D.G.*

DUȚESCU, Mihai (10.II.1941, Sibiu), poet și prozator. Este fiul Ioanei și al lui Dumitru Duțescu. A absolvit Liceul „Frații Buzești" din Craiova (1953–1957) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1958–1963). A lucrat ca secretar de redacție la revista „Ramuri" (din 1965), ca director la Teatrul Național din Craiova, apoi ca inspector la Inspectoratul de Cultură Dolj. Debutează în 1962, în „Luceafărul", cu poezie. Este autorul mai multor volume de versuri, proză, teatru.

În volumul *Noaptea nunții* (1969), cultivă o expresie primară, vie, proaspătă, corespunzătoare unei stări ce se vrea a trăirii unice, nerepetabile. În *Scrisori de dragoste* (1971), imaginile devin suprarealiste, voit grotești, sugerând un nonconformism estetic, prezent în multe poeme. În schimb, în *Dulcea pierdere* (1974), poetul încearcă versul clasic; aici, poezia erotică primează, tinzând să antreneze tot universul în drama sa. *Imnuri orfice* (1975) cuprinde poezie patriotică, evocând cu ardoare emfatică și prolixă valori, mituri, simboluri etnice românești. Cu timpul, tema erotică devine centrală în poezia și proza lui **D.**, dovadă și titlurile unor volume de versuri printre care și *Darul de a iubi* (1978) sau ale unor romane precum *Această iubire* (1979), *Viață personală* (1981). O carte de versuri de dragoste este și *Frumoasele doamne din provincie* (1998). Erosul e privit uneori ca destin implacabil, amintind de personajele tragediei antice („Suntem ziditi de vii/ în iubire"), alteori ca un centru al universului, precum în concepția platonică sau în „poezia metafizică" engleză din Renaștere.

SCRIERI: *Noaptea nunții*, București, 1969; *Colivia de canari*, Craiova, 1970; *Scrisori de dragoste*, București, 1971; *Dulcea pierdere*, București, 1974; *Imnuri orfice*, București, 1975; *Pavăză de crini*, București, 1976; *Darul de a iubi*, București, 1978; *Această iubire*, București, 1979; *Veneția*, București, 1980; *Viață personală*, Craiova, 1981; *Să nu uiți, să nu mori*, Craiova, 1982; *Izgonirea negustătorilor*, București, 1983; *Muzeul de ceară*, București, 1983; *Autoportret*, Craiova, 1985; *Un om, într-o zi*, Craiova, 1987; *Zborul săgeții*, București, 1988; *Patrie comunistă*, Craiova, 1989; *Frumoasele doamne din provincie*, Craiova, 1998; *Spiritualitatea elenă în Oltenia* (în colaborare cu Toma Rădulescu și Florin Pârșcoveanu), Craiova, 2002; *Premiul Nobel*, Craiova, 2003.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Mihai Duțescu, „Noaptea nunții"*, RL, 1969, 40; Nicolae Baltag, *„Noaptea nunții"*, „Scânteia tineretului", 1969, 6322; Victor Rusu, *„Noaptea nunții"*, IL, 1970, 21; Liviu Grăsoiu, *„Noaptea nunții"*, ATN, 1970, 2; Marin Vasile, *Eros și poezie*, LCF, 1972, 1; Ioan Groșan, *„Această iubire"*, RL, 1979, 41; *Lit. rom. cont.*, I, *732–733*; Ion Dur, *Un jurnal al memoriei*, RL, 1981, 6; Artur Silvestri, *Autoportret*, LCF, 1986, 20; Firan, *Profiluri, 311–315*; Cosma, *Romanul*, I, *200*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *265–267*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *198–200*; Popa, *Ist. lit.*, II, *483–484*. *M.Vs.*

DUȚESCU-DUȚU, Teodor (8.XI.1870, Vărzaru, j. Argeș – 8.XII.1949, București), dramaturg și poet. Fiu de țăran, **D.-D.** face primele clase în satul natal, apoi urmează cursurile unei școli comerciale din București, pe care le-a absolvit în 1885. În 1894, se căsătorește cu Eugenia Burelly, fiica mezină a arhitectului Gaetano Burelly și sora Alexandrinei Caragiale, soția marelui dramaturg. În 1895, conducea, împreună cu ilustrul său cumnat, restaurantul gării Buzău.

Din 1904, îndeplinește la Casa Școalelor funcția de conferențiar și inspector al cercurilor culturale de la sate, până în aprilie 1907, când, în toiul răscoalelor țărănești, Spiru Haret îl înlocuiește cu Mihail Sadoveanu. Începe să publice versuri în 1894, în revista „Vatra", și continuă să colaboreze, mai ales cu poezii, dar și cu schițe, editoriale sau eseuri scurte, în felurite publicații: „Viața", „Lumea nouă literară", „Activitatea", „Deșteptarea", „Epoca", „Familia", „Noua revistă română", „Rampa nouă ilustrată", „Telegraful român" ș.a. Rareori, semnează și T. Duțu. Debutul editorial și-l face în 1896, cu volumul de versuri *Crâng și luncă*, reeditat de două ori în următorii doi ani. În ciuda unei tehnici poetice aproape fără cusur și a faptului că o oarecare unitate există în plan stilistic, textele rămân mediocre. Celui de-al doilea volum, *Freamăt* (1898), nu-i lipsește o prefață laudativă, semnată de Alexandru I. Hodoș. Dar nici de data aceasta autorul nu se înalță cu adevărat la poezie. Într-un alt fel de *ars poetica*, *Scrisoare*, alcătuită după modelul epistolelor eminesciene, se afirmă valorile vieții și sunt sancționați ironic pesimiștii declarați. Scriind despre iubire, stihuitorul tresaltă de sentiment și se extaziază în fața frumuseților naturii. Apar, de asemenea, dar mai rar decât în primul volum, poezia revoltei și scenele dramatice versificate. Reînnodând o tradiție ce părea de mult timp pierdută, autorul compune un soi de versuri la stemă, cu caracter ocazional (*Închinare praznicului adormirii de patru veacuri a lui Ștefan-Vodă-Cel-Mare și Sfânt*, 1904, dar și balada *Carol-Vodă-Fățfrumos*, 1907, ș.a.). **D.-D.** a dobândit faimă mai ales pentru piesele sale, scrise toate în colaborare cu Vasile Leonescu, actor al Teatrului Național din București. Întâiul fruct al colaborării lor este „legenda națională în versuri în cinci acte" *Jianu* (1900). Autorii versifică voinicește, replicile au fluență, iar atmosfera nu suferă acut de artificialitate. Succesiunea tablourilor arată dorința de evidențiere a spectaculosului: nuntă țărănească, divan de judecată, ceată de haiduci în pădure, revoluția lui Tudor la București. Compunând febril situații care să legitimeze exaltarea sentimentului eroic și declamația ieftină, autorii neglijează personajele, care rămân neindividualizate. Parada patriotismului a gustat-o publicul și la spectacolele cu *Peneș Curcanul*, „dramă războinică" în patru acte, jucată cu mare succes la Teatrul Național din București (1901), scrisă tot în colaborare cu Vasile Leonescu. Caracterele sunt aici ceva mai pregnante, în bună măsură se evită prețiozitățile, dar scenele declamative, în continuare prezente, scad valoarea textului. Când renunță la retorica patriotică, cei doi autori aduc pe scenă piese reușite. *Zavistie*, dramă în patru acte, reprezentată în 1901–1902, constituie o variantă a mitului justițiar țărănesc, ilustrat, la alt nivel, de *Năpasta* lui I.L. Caragiale. *Zavistie* apare în volumul *Două drame țărănești* (1903), alături de drama în trei acte *Uciga-l crucea*, produs al aceleiași colaborări. Accentele sociale capătă întindere aici: sătenii bogați și-au însușit averile altora prin înșelăciune sau crimă, iar dreptatea vine fie de la om, fie de dincolo de acesta. Ultima piesă scrisă de **D.-D.** în colaborare cu actorul Vasile Leonescu se deplasează spre mediul urban, pătrunzând în culisele cercurilor politice. Jucată de mai multe ori din 1912 și

până în 1916 la Teatrul Național din București, piesa *Oricum!* este o izbutită satiră cu accente comice. Protagonistul, Dinu Roteanu, un escroc capabil să-și înlăture rivalii fie și prin crimă, ajunge ministru. Personajele, creionate burlesc sau sentimental, au mai multă viață, cu toate că acuză adesea lipsa de profunzime. Cunoscător al mediului sătesc, **D.-D.** încearcă să lămurească probleme legate de specificul etnic și de situația țăranilor. Așa apare, în 1903, broșura *Avem cu ce să ne mândrim.* În capitole despre grai, cântec și moșia strămoșească, schița de istorie și teorie etno-folclorică a românilor este bogat ilustrată cu fragmente de cântec popular. Perioada tulburărilor țărănești din 1907 avea să-i inspire alte două texte: *O părere în chestia țărănească* (1907), în care, nepărtinitor, preconizează rezolvarea crizei prin reforme culturale și administrative, și *Din vatra unui sătean cuminte* (1911), proză de oarecare abilitate epică, pledoarie nedisimulată în favoarea culturalizării satelor. **D.-D.** tinde să elaboreze și comentarii mai ambițioase, după cum o dovedește un prim volum din *Considerațiuni critice asupra poeziei noastre poporane*, intitulat *Doine* (1903). Într-un proiect, erau anunțate alte patru volume, despre doinele „voinicești-haiducești", „de străinătate", despe balade, cântece haiducești și strigături. Autorul delimitează „folklorele" de „știința folklorelui", analizează comparativ diferite colecții (V. Alecsandri, G. Dem. Teodorescu, Gr. Tocilescu) și, oarecum amatoristic, evidențiază deformările din variantele doinelor, propunând soluții pentru culegerea folclorului autentic. În afară de un libret propriu, reușit, la opereta în trei acte *Dora*, compusă de Ionel G. Brătianu, **D.-D.** mai traduce libretul operetei *Lăutarul* de Kalman și libretul operetei *Noaptea în Veneția.*

SCRIERI: *Crâng și luncă*, București, 1896; *Freamăt*, pref. Alexandru I. Hodoș, București, 1898; *Jianu* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1900; *Peneș Curcanul* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1901; *Avem cu ce să ne mândrim*, București, 1903; *Considerațiuni critice asupra poesiei noastre poporane*, vol. I: *Doine*, București, 1903; *Două drame țărănești* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1903; *Închinare praznicului adormirii de patru veacuri a lui Ștefan-Vodă-Cel-Mare și Sfânt*, București, 1904; *Prolog în 16 cântări la „Povestea neamului de la Traian la Carol I. 106-1906", de Alexandru Davila*, București, 1906; *Versuri din „Povestea neamului"* (în colaborare cu Vasile Leonescu), București, 1906; *Carol-Vodă-Fătfrumos*, București, 1907; *O părere în chestia țărănească*, București, 1907; *Din vatra unui sătean cuminte*, București, 1911; *Contra Austriei*, București, 1915.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini, 597-598*; Sanielevici, *Încercări, 98-101*; Ciorănescu, *Teatr. rom., 140*; Mîndra, *Jocul, 108-109.* *V.P.S.*

DUȚU, Alexandru (2.IX.1928, București – 19.I.1999, București), comparatist, traducător, critic și istoric literar. Este fiul Elenei (n. Negoescu), medic, și al lui Nicolae Duțu, jurisconsult. Urmează Liceul „Matei Basarab" din București, dându-și bacalaureatul în 1947. Se înscrie apoi la Facultatea de Drept și la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din același oraș, obținând licența la cea din urmă în 1951. Funcționează apoi un timp ca bibliograf și cercetător științific la Biblioteca Academiei (1951-1963), după care se transferă la Institutul de Studii Sud-Est Europene, unde în 1974 este promovat redactor-șef adjunct al revistei institutului. Între timp, în 1970, dobândise titlul de doctor în filologie cu teza *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, publicată mai întâi în limba franceză, în 1971, apoi în română, în 1972. Din 1990, este director al Institutului de Studii Sud-Est Europene. În paralel, lucrează ca profesor titular la Facultatea de Științe Umaniste a Universității din București. Membru al Societății Franceze pentru Studiul Secolului al XVIII-lea (din 1975), **D.** a făcut parte din Biroul Asociației Internaționale de Literatură Comparată (din 1979), a fost secretar al Comitetului Național de Literatură Comparată (din 1974), membru în Comitetul Național al Istoricilor Români (din 1980) etc. A făcut parte, de asemenea, din conducerea redacțională a publicațiilor „Revue des études sud-est européennes", „Synthesis", „Studii de literatură universală" și „South-East Europe" (Arizona, SUA). A colaborat la „Tribuna", „Steaua", „Viața românească", „România literară", „Luceafărul", „Secolul 20", „Revista de istorie și teorie literară" ș.a. A fost distins cu Medalia Meritul Științific (1966) și Ordinul „Kiril și Metodie" (1977). Lucrarea *Umaniștii români și cultura europeană* (1974) a fost distinsă cu Premiul „B. P. Hasdeu" al Academiei Române, iar în 1997 i s-a acordat titlul Chevalier des Palmes Académiques.

Divergente și eterogene la prima vedere, studiile publicate de **D.** se ordonează pe axa unor preocupări științifice cu tematică, plasare în timp și în finalități comune. Cu excepția eseului bibliografic *Shakespeare în România* (1964), toate celelalte lucrări circumscriu internațional literatura română veche, îndeosebi în interferențele ei, sincrone sau nu, cu cea universală. Fără a stărui în descrierea influențelor străine, în *Explorări în istoria literaturii române* (1969) autorul dezvăluie modul în care tradițiile culturale românești au asimilat creații de prestigiu, cel mai adesea remodelându-le. Pornind de la enciclopedismul cărturarilor români, de la desprinderea de slavonă și greacă, exegetul subliniază mutațiile importante, tranzitorii, din secolul al XVIII-lea. Deși experiența spirituală se menține în forme colective, devin sesizabile atunci intențiile de individualizare a creației literare, care se vor dezvolta eficient la finele secolului, anul 1848 marcând un moment de vârf în racordarea la mari curente occidentale. O cercetare mai întinsă și mai ferm delimitată întreprinde **D.** în *Les Livres de sagesse dans la culture roumaine* (1971), o temeinică introducere în istoria mentalităților sud-est europene. Comentate interdisciplinar și relaționate comparatist cu altele din aceeași zonă, cărțile de comportament contribuie la fixarea unor etape în devenirea culturii. Urmărind sublinierea liniilor distinctive ale speciei respective în istoria literaturii și a mentalității românești, autorul studiază două categorii de scrieri: unele destinate „creștinilor și cetățenilor", altele, educației principilor, abordându-le din cât mai multe unghiuri: origine, conținut, destinatari, circulație, interferențe culturale, valori etice, estetice, filosofice etc. Se demonstrează astfel că literatura română a trecut pragul secolului al XIX-lea cu o concepție bine sudată despre om și lume, concepție consolidată și cu ajutorul ideilor cultivate în cărțile de înțelepciune. O primă încercare de a desprinde

trăsături diferențiale de ansamblu conține volumul *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea* (1968), în fapt, o antologie de texte reprezentative, însoțite de vaste studii analitico-explicative, ce dovedesc continuitatea preocupărilor de la umaniști la iluminiști, și de la aceștia la romantici. La îngemănarea secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, literatura se desprinde de istoriografie, apetența pentru raționalismul ortodox sporind curiozitatea de tip erudit. Model al culturii orale, cartea capătă treptat o autonomie ce va consolida literatura modernă. Separate și între ele, genurile își conturează treptat sferele proprii, iar cuvântul scris se detașează de elocința orală, afirmând domeniul creației estetice independente. Aceeași perseverentă definire a mentalităților face și obiectul volumului *Eseu în istoria modelelor umane* (1972). Cu ilustrări tipologice italiene, franceze și engleze din preajma Renașterii sau de la finele ei, din clasicism, iluminism și romantism, personajele propuse ca modele, în epoci și de colectivități diferite, întrupează vrerile și gândirea oamenilor din anumite momente în raport cu tipul perfect, ideal, al umanității. Concentrând mari aspirații sociale — binele, adevărul și demnitatea —, ele pot reapărea de multe ori, învestite cu semnificații noi în istoria civilizației, căci devenirea modelelor umane este doar o parte a istoriei culturii, cu acuzate finalități educaționale. După acest itinerar instructiv în spațiul culturii universale, **D.** revine la aria românească, evidențiind direcțiile istoriografiei de la noi — istorică, filologică, estetică, de idei ș.a. Schițând jocul permanențelor și al modelelor, autorul conchide că înclinația spiritului românesc spre sinteza umanistă, potențată de ideologia luminilor, a subsumat influențe orientale și occidentale, hotărând o particularitate a culturii noastre. Tehnica relației fragment-întreg guvernează metodologic și alte lucrări, precum *Umaniștii români și cultura europeană* (1974), *Cultura română în civilizația europeană modernă* (1978), *Humanisme, baroque, Lumières. L'exemple roumain* (1984), care converg sau derivă, într-un fel, spre și din ideile formulate în volumul *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)* (1972). Utilitatea cercetării comparate a istoriei mentalităților, a integrării aportului lor, incontestabil, în înțelegerea și înfățișarea mai clară a unității și diversității culturilor se arată astfel în afara oricărei discuții, iar eforturile investigației lui **D.** se cheltuiesc aproape exclusiv în acest sens.

SCRIERI: *Ecouri iberice și hispano-americane în România*, București, 1959; *Shakespeare în România*, București, 1964; *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1968; *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969; *Les Livres de sagesse dans la culture roumaine. Introduction à l'histoire des mentalités sud-est européennes*, București, 1971; *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, 1972; *Eseu în istoria modelelor umane. Imaginea omului în literatură și pictură*, București, 1972; *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)*, București, 1972; *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974; *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, 1978; *Modele, imagini, priveliști*, Cluj-Napoca, 1979; *Literatura comparată și istoria mentalităților*, București, 1982; *Alexandria*, București, 1984; *Humanisme, baroque, Lumières. L'exemple roumain*, București, 1984; *Călătorii, imagini, constante*, București, 1985; *Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților*, București, 1986; *État des lieux en sciences sociales* (în colaborare), Paris, 1993; *Histoire de la pensée et des mentalités politiques européennes*, București, 1997; *Political Models and National Identities in „Orthodox Europe"*, București, 1998; *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, București, 1999. **Ediții:** Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România*, pref. edit., tr. Aurelia Creția, București, 1982. **Traduceri:** Mohamed Zakaria Goneim, *Piramida îngropată*, București, 1959; Henri Wallon, *De la act la gândire*, postfață Stanciu Stoian, București, 1964; Gilbert Keith Chesterton, *Înspăimântătoarele amintiri ale căpitanului Brown*, pref. trad., București, 1966, *Detectivul în sutană*, București, 1993; *Omul care a fost joi*, București, 1994; Victor Lucien Tapié, *Barocul*, București, 1969.

Repere bibliografice: Al. Piru, *O culegere de texte din secolul al XVIII-lea*, RL, 1969, 15; Mihai Ungheanu, *Peregrinarea cărților*, RL, 1969, 25; Mircea Anghelescu, *Al. Duțu, „Cărțile de înțelepciune în cultura română"*, RL, 1972, 21; Ioana Em. Petrescu, *Umanismul românesc în contextul cultural european*, TR, 1975, 8; Rodica Florea, *Deschideri noi în comparatism*, VR, 1979, 12; Adrian Marino, *„Literatura comparată și istoria mentalităților"*, CNT, 1982, 44; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *„Literatura comparată și istoria mentalităților"*, RL, 1982, 48; Al. Zub, *Istorie și comparatism*, CRC, 1983, 10; Al. Zub, *Orizont mental și comparatism*, VR, 1984, 12; Mircea Anghelescu, *Scris și imagine în vechea „Alexandrie"*, RL, 1984, 50; Sorin Antohi, *Pentru o geografie a mentalităților*, CRC, 1985, 46; Artur Silvestri, *Al. Duțu, „Dimensiunea umană a istoriei"*, LCF, 1987, 30; Cornelia Ștefănescu, *Seninătatea rațiunii*, RL, 1999, 7; Velea, *Universaliști, 177–186*; *Dicț. scriit. rom.*, II, *200–201*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1148–1149*; Alexandru Zub, *Un istoric al deschiderii*, „Cotidianul", 2002, 7. *St.V.*

DVOICENCO-MARKOVA, Efrosinia (13.III.1901, Ocertino, Ucraina – 7.X.1980, Moscova), istoric literar. A absolvit Facultatea de Litere a Universității din București (1930) și a rămas asistentă la Catedra de cultură slavonă, lucrând apoi ca cercetător științific la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române. A emigrat în SUA, iar din 1957 s-a stabilit la Moscova. Până aproape de sfârșitul vieții, a fost cercetător științific la Institutul de Literatură Universală „M. Gorki" al Academiei de Științe a URSS.

Preocuparea științifică prioritară pentru **D.-M.** a constituit-o studierea relațiilor literare româno-ruse. Cercetătoarea a debutat cu studiul *Influența literaturii ruse asupra scriitorului Constantin Stamati* (1929), apoi, în 1933, a tipărit monografia *Viața și opera lui Constantin Stamati. Contribuțiuni după izvoare inedite*, iar în 1936 – *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu*. După 1957, își lărgește aria de investigație, beneficiind acum și de documente aflate în arhivele rusești. În 1966 a editat în rusește la Moscova studiul monografic *Relații literare ruso-române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, lucrare de referință în domeniu, cuprinzând capitole consacrate lui A. Hâjdeu, C. Stamati, Gh. Asachi, A. Pușkin, B.P. Hasdeu, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, A. Odobescu și altor scriitori, români și ruși, care au contribuit prin scrisul lor la consolidarea relațiilor dintre cele două literaturi. În 1979, tipărește tot la Moscova studiul *Pușkin în Moldova și în Muntenia* (de asemenea în limba rusă). În afara acestor cărți, au rămas neadunate în volume personale zeci de articole apărute în culegeri colective sau în publicații periodice literare din Moskova, Kiev și în special Chișinău, abordând variate aspecte și momente privitoare la contactele scriitorilor români cu literatura rusă, la tematica românească în creația scriitorilor ruși.

SCRIERI: *Viața și opera lui Constantin Stamati. Contribuțiuni după izvoare inedite*, București, 1933; *Începuturile literare ale lui B.P. Hasdeu*, București 1936; *Pușkin și România: Viața și opera lui Pușkin în Basarabia și influența sa asupra scriitorilor români*, București, 1937; *Russko-rumânskie literaturnâe sviazi v pervoi polovine XIX veka*, Moscova, 1966; *Pușkin v Moldavii i Valahii*, Moscova, 1979.

Repere bibliografice: Paul Cornea, *Știri noi despre Asachi, Negruzzi, Kogălniceanu, Hasdeu etc. și relațiile literare româno-ruse în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, VR, 1966, 12; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 276–277. *V.C.*

BIBLIOTECA ... NR. 30.998